

ספר
אבני חן
על כל סדר הש"ס

כל הש"ס גמרא משולב עם פירוש רש"י
הערות נחוצות ותיאור המציאות בימי חז"ל
מדאי מקומות וידעות מחכימות
ישובים נכונים ע"פ ניסחאות דפוסים קדמונים

אשר העלה על הכתב בעת לימודו והכנת השיעורים

הרב הגאון החסיד

הרה"ג מוה"ר נח זאבלאצקי ז"ל

מגיד שיעור במסגרת דף היומי הרבה שנים

קובצי קונטרסים שהוכנו לדפוס בס"ד
ע"י בניו שיחיו

שנת תשפ"ד לפ"ק

להשיג הספר אצל
הר"ר צבי יעקב זאבלאצקי הי"ו
1320 55th
Brooklyn N.Y. 11219
917-862-4700
seferavneichein@gmail.com

ונח מצא 'חל'

את החיבור הזאת אנו מוציאים לאור עולם לעילוי נשמתו של אבינו ז"ל הננו כפרת משכבו בעת הזאת נעלה את זכרנו עלי ספר, דור לדור ישבחו מעשיו וישמיעו תהלתו זיחא לעליונים ולתחתונים, דבק בתורה כל ימיו, את מלאכתו עשה עראי ולקבע עשה את תורתו ימים וילות לא השבית מלעסוק בתורה, לימד תורה ברבים, הקפיד מאד לא להחסיר את שיעורו חילו וכוחו השקיע שעות רבות מדי יום ביום, כדי ללמוד ה'דף' עם כל המפרשים על בוריו נהג לרשום את כל חידושיו מיד, כל יום ויום היה מביא לשיעור את החידושים מדי יום ביזמו רבים נהנו מחידושיו וביאוריו טבלאותיו והקדמותיו המאירות עינים, ובקשו לטעום מאור תורתו בעבור זה התחיל לקבץ כעמיר גורנה את כל הגהותיו וחידושיו לפונדק אחד, למען ירוץ הקורא בו ידע בכשרונו המבורך להוציא הנקודה הטעון ביאור, בבהירות מפליאה שנבע מגודל בקיאותו נפלה עטרת ראשנו, פתאום נדע הארז בלבנון, והוסר הנזר מעל ראשינו, אי מי יתן תמורתו חוה"מ פסח ביום ראשון התחיל את יומו כרגיל ברשמו את חידושי תורה לפני שהלך לתפלתו זכה ויצא נשמתו מתוך תורה ותפלה, כאשר באמצע תפלתו החזיר נשמתו ליוצרו לא ימוש זכרו לעד, ואת דברי תורתו מוציאים אנו בזה כדי לזכות את הרבים לעילוי נשמתו

הרה"ג ר' נח בן ר' אהרן זאבלאצקי ז"ל

נפטר ביום י"ז ניסן תשע"ג לפ"ק

ויה"ר שבזכות הפצת דברי תורתו יתעלה נשמתו במרומים, בגן עדן תהא מנוחתו, ובעל הרחמים יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו, עדי זוכה לזמן שבו יקוצו וירננו כל שוכני עפר, השתא בעגלא ובזמן קריב.

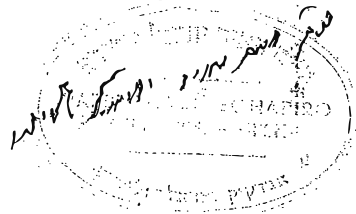
בני המחבר

חיים מאיר יחיאל שפירא
מלפניס אבדיק נאראל
רחוב רש"י 4
בני ברק, ארץ ישראל

לשם ד' סודי " כי מאתן יתכן פסוק אחר "
 ויש ינחא דמחא שנה משנה דה דה גא

[illegible]

٢٠٠٠

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד י"ח מרחשון תשע"ד לפ"ק

הנה באו לפני האברכים היקרים בני הרה"ח ר' נח זאבלוצקי ז"ל מחבר ספרים ומרביץ תורה בביהמ"ד בעלא בבורו פארק ברוקלין, ונכדי הרב הגאון המפו' מוה"ר אהרן זאבלוצקי זצ"ל, ובקשו ממני לספר להם אודת זקנים שלא זכו להכירו, ואמנם הגאון הנ"ל הי' מטובי פארי תלמידי ישיבת מיר אשר באופן מופלא ניצלה בימי השואה דרך עיר שאנחיי והגיעו לארה"ב, והי' בהם עשרה בחירי הישיבה ובראשם דודי הגאון הגדול מוה"ר ארי' לייב מלין זצ"ל אשר רחש לבם לכונן בארה"ב מרכז תורה שיהי תבנית מושלמת של ישיבת מיר ובהיותם תלמידים מובהקים של אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בקשו להמשיך דרכו בשלימות על אדמת ארה"ב ודודי הגרא"ל ורעיו זצ"ל קיבצו עשרה מובחרים מפארי הישיבה והקים אתם את הישיבה הק "בית התלמוד" אשר מתנוססת לתפארת עד היום הזה וזקנים הרה"ג ר' אהרן זצ"ל הי' אחד מהם מפורסם בגדלותו בתורה ובמוסר בחכמה בינה ודעת וזכו להרים את קרן התורה בארה"ב, ואברכם בזה כי יזכו להמשיך דרך אבות להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה וביקר
ד"ר צ'י קאריס
ברוך דוב פוברסקי

RABBI SHRAGA HAGER
1248 FIFTY-THIRD STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11219
718 851-2266

שרגא פיינוויש האגער
בז הרה"צ מקאסוב
רוב"ץ קהל תורת חיים וויזניץ

בס"ד

יום ב' לסדר זאת חקת התורה, תשפ"ב לפ"ק

הן הובא לפני בניו החשובים של ידידי הנכבד הרב החסיד המפואר מופלג בתורה אהוב על כל יודעיו ומכיריו רבי נח זאבלאצקי ז"ל ובידיהם חידושים וביאורים על מסכתות הש"ס שרשם עלי גליון אביהם ז"ל בעת עסקו בהכנת שיעורו היומי בגפ"ת אשר בשמו יקבנו 'אבני חן', ומדי עברו על הדברים עלה בזכרוני דמותו של האי חסיד נעלה מדור הישן בעל הבית הנהנה מיגיע כפו אבל עכ"ז היה ראשו ורובו וכל ממוש חיוו אך לימוד התורה הק' והבנת התורה על בוריה, והיה ממש לפלא לראות בימינו אלה אחד שהיה עוסק עבור פרנסתו להביא לחם לפי הטף אבל עכ"ז היה כל זה רק בגדר עראי והקביעות והחיות שלו היה התוה"ק עד שממש אפשר לומר שרבי נח והגמ' חד היו והגמ' לא מש ממנו כל עת וכל זמן, ועל בכגון דא אפשר לומר חבל על דאבדין ולא משתכחין, וכמו שפי' רש"י (סנהדרין קיא.) 'הפסד גדול יש על חסידים שאבדו ואיני יכול למצוא אחרים חסידים כמוהם', שכמעט ולא נמצא כמוהו אדם מן השורה העוסק על המחיה ועל הכלכלה ואינו מיושבי אהל שיהיה אדוק כ"כ בהתורה הק' עד שכל חיותו נבע' ממנו.

ובודאי דבר גדול עושים בניו החשובים נ"י שמו"ל חידושיו וביאוריו על גפ"ת שבודאי יהיה לתועלת לאחבנ"י ויהיה לעילו נשמתו הטהורה בשמי מרום, ויזכו בניו לילך בדרכיו הטהורים מתוך ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שי' מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

שרגא האגער

Rabbi Shlome Fuchs

1556 50 St. Brooklyn NY 11219
718-972-7329

הרב שלמה פוקס

דומ"ץ בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15/50

ס' לא' פ' אלול ה'תשפ"ב

בס"ד

מה מאד שמחתי בראותי כתבי התורה שמתכוונים להוציא לאור ובשמם יקרא "אבני חן" שכולל חידושים וביאורים והערות מחכימות על כל מסכתות הש"ס, פרי עמלו של ידידינו, האי גברא רבא ויקרא, צנא מלא ספרא, הרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, אשר ביודעי ומכירי מקרוב, רב חילו ועוצם פעלו, וזכרו הטוב לא ימוש מעיני רוחי, במסרו שיעור קבוע במסכתות הש"ס בבית מדרשינו דבר יום ביומו, וכל סדריו וחיותיו סבבו סביב עסק תורה"ק, וקיים מאמר חז"ל "עשה תורתך קבע" כפשוטו, בד בבד עם מידותיו התרומיות והארת פניו התמידית לכל אחד ואחד, בבחינת "נ"ח לשמים ונ"ח לבריות", זכה וזיכה את הרבים, ובכגון דא נאמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין" יהא זכרו ברוך.

והגני בזה לחזק ידי בניו החשובים שליט"א ממשיכי דרכו הטהורה, להוציא לאור כתביו וחידושי תורותיו, לתועלת ציבור הלומדים, ובודאי שיהיה לעילוי נשמתו הזכה, ודבריהם הם זכרונם, בברכת הצלחה וס"ד בכל מעשה ידיהם מתוך רו"נ דקדושה, אכ"ר

החותם לכבוד התורה ולומדיה

שלמה פוקס

עם השער

יתברך היוצר וישתבח הבורא, מה נכבד היום עבור ראש משפחתנו הבלתי נשכח - עט"ר אאמו"ר מוהרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, בהופעת אור עולם חידושי חיבורו "אבני חן" המיועד לחובבי לימוד ש"ס עפ"י עומק הפשט, שהיוו משוב חייו ומגמת נפשו כל הימים, ותקוותנו שיהיה לתועלת הלומדים להאיר הלימודים באופן קל ופשוט, ולמורשת בני המשפחה.

אבינו ז"ל משחר נעוריו קיבל צמאון לרכוש בקיאות בש"ס כולו ולהתעמק להבין כל דבר על בוריה, הן ביודעו רב חילו בתורה של אביו הרה"ג רבי אהרן ז"ל שהיה מאריות שבחבורת תלמידי ישיבת מיר המעטירה, והן מה שחזה בעיניו אצל זקינו מגדלו הרב הגאון המפו' רבי **צבי יעקב אברהם** ז"ל שהיה ת"ח צנא מלא ספרא, ובקי נפלא בש"ס, והיה מזרז אותו תמיד לשנן את לימודיו בכדי שיהיה בקי במשנתו.

אמרו רז"ל 'אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה', אבינו ז"ל קיים הדברים כפשוטו, בהיותו טרוד על מלאכתו לפרנס את ביתו בנאמנות הי' כל חיותו רק מזמני לימוד התורה שגזל משעות היום והלילה. וכל מכיריו ראו בו לסמל של איש העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כשכל שיגו ושיחו ושעשועיו בעולם הזה היה באוריינתא. וכך זכה לרכוש חלקו בקניני התורה הן בעומק הפשט והן בפרפראות התורה, שהעלם עלי דף להיות למשמרת עולם.

ותורת חסד על לשונו - אבינו ז"ל לא היה מחזיק טיבותיה לנפשיהו וברבות הימים כאשר זכה להרביץ תורה ברבים ולמסור שיעורי גמרא במסגרת לימוד "דף היומי", או אז התאמץ ביותר לערוך חידושי וליהפיעם בפני לומדי הש"ס בהכירו התועלת הגדול שיש לכך לעוסקי תורתנו הק', וכאשר ראה שדבריו מתקבלים על לבות הלומדים לא היה קץ לשמחתו, וראה בכך סימן להמשיך ולהוציא חידושי

וליקוטיו לאור עולם. כל קרוביו ידעו שאיפתו בחיים לצאת לפנסיה מוקדם ולהקדיש כל עיתותיו לתורה ולהפצת חידושי, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת מעיניו כאשר נסתלק ונלקח מאתנו בחטף ביום א' דחוהמ"פ שנת תשע"ג טרם זכה להשלים המלאכה אשר החל, למגינת כל מוקיריו. והמעט אשר לפנינו הינו רק דוגמא על היקף המלאכה שחישב לעשות ולדאבוננו לא עלתה בידו.

ובכן ראינו חיוב לכבדו במותו, ולזכותו בפרי עמליו בעוה"ב שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ולעשות בזה נייח"א לנשמתו בגנזי מרומים ונ"ח לתחתונים שיהגו בדבריו המחכימים ומשמחי לב.

החיבור מכיל בעצם כל מה שראה לנכון להעלות עלי גליון, ושהרגיש שיהי' לתועלת הלומדים להקל להם בעסקם בתורה ובשינון, כל אלו שיהגו בספריו יקלטו תיכף הילוך רוחו של אבינו ודרך לימודו כי על כן הספר והסופר כרוכים יחד, וכשם שהיה אבינו מזיגה של עמקן ופשטן בהליכותיו, כן היה עמקן ופשטן במשנתו.

אם באנו להגדיר יחודיותו של הספר, ולהדגיש על מה הושתתו, נציין זאת על כמה אנפין, ואלו הן:

א. **"גרסאות ונוסחאות"** – הרבה עמל השקיע אבינו ז"ל לחקור אחרי דקדוקי הנוסחאות ותיקון הגרסאות המובא בש"ס ובמפרשיה. ובכדי להעמיד הדברים על דיוקן לא חסך שום מאמץ, נדד למרתפי ארכיונים וספריות שונים לדלות מכתבי יד עתיקים, ולהעלות הגרסא הנכון והכי נקי מכל סיג שיאירו עיני הלומדים. בהקדמה לחיבוריו הוא מציין עשרה מקורות של כת"י שמהם שאב התיקונים הנדרשים, [ואף זכה שברבות הימים באו מהדירי הש"ס והשתמשו עם מקורותיו במהדורות החדשות וזיכה רבים בהם].

ב. **"מחכימת פתי"** - בהיותו מטבעו חותר אל האמת והיותו ידען עצום, ביסס גם דרך לימודו שיהיה על דרך האמת והנכון, ואי לכך הי' תמיד חוקר להבין

כל מיני מושגים שהובאו ברו"ל ושנראה סתום והתעמק לברר מציאות הדברים באופן הפרקטי והמוחש, ולהביאם בפני הלומדים בבחינת "הראה להם באצבע – כזה ראה", ולדוגמא נציין מחקרו להתאים תיאור 'בית הסתרים', או 'הילוך הלבנה', 'מפת בבל', הכל כפי שהובא בחז"ל ולהתאימו עם המציאות של היום. תחילת המלאכה היה על מסכת קינים, שהמושגים שם זרים ומכביד לתלמיד מתחיל, והבחין בחלל שנמצא בעולם הספרים על מסכת זו והחל לערוך חיבורו הראשון להפשיט המושגים בשפה קל, ומשם המשיך הלאה בשאר סוגיית הש"ס כפי שתחזינה עיניכם בפנים הספר.

ג. **"משיבת נפש"** - כאשר זכה אבינו ז"ל ללמוד וגם ללמד, הרגיש שנחוץ מאוד בעת הרבצת התורה לחבב התורה בפני לומדיה, ואי לכך טרח ויגע לשלב ולהשתיל בתוך הלימוד פרפראות שונות וציצים ופרחים עם ידיעות מרתקת לתבל הלימוד ושימושך על ידי זה את לבם לתורה. הרבה טרח על כך לחפש אחרי אמרות ופנינים יקרים מגוון וקל שאנשים יתחברו לכך וירגישו באמת נופת צופם.

ד. **"סימנא מילתא"** - בגמ' מסכת עירובין (נ"ד ע"ב): "אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר 'שימה' בפייהם אל תיקרי 'שימה' אלא 'סימנה', שמעה רב תחליפא ממערבא, אזל אמרה קמיה דר' אבהו, אמר, אתם מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: 'הציבי לך 'ציונים' שימי לך וגו' עשה 'ציונים' לתורה". מצא אבינו ז"ל ברעיון זו של "הציבו לך ציונים" - הדרך איך למשש שאיפתו, והוא הציב לעצמו סימנים על כל הש"ס, בצורה ייחודית ובסגנון שלו, במטרה להקל על החזרה ולהועיל לזכרון, ובכדי להרגיש שהלימוד הוא אצלו "כמונח בקופסא".

וכך היה נוהג בעצמו בזמניו הפנויים, לעבור על מסכתות שלימות וחזור עליהם לפי סימניו שהציב להם. משראה סימן ברכה בסימניו, ביקש לזכות גם אחרים עמו, והוציא לאור את סימניו בדפוס. אל כל חלק מפירושו "אבני חן" על הש"ס, סיפח את הסימנים שקבע לעצמו על המסכת בכדי שממנו ילמדו דרכי השינון והחזרה, וכל אחד יעשה לעצמו סימנים לפי טעמו ולפי סגנונו עד שירגיש שתורתו משתמרת אצלו. גם בעת סיום הראשון שנערך

בבית מדרשינו דחסידי בעלזא בשדרת 15/50 עמד אבינו על רגליו והתחיל עובר על דפי המסכת ברבים.

נודה לאלוקינו שזיכנו להביא את חידו"ת לבית הדפוס ולהנציחו לדורות הבאים מלאכתו אשר החל לעשות בהיותו עלי אדמות, ותקוותינו שהלומדים החשובים ישכילו לצעוד בדרכו ויהא זה שכרו, וזכות לנשמתו בגנוי מרומים. ועוד חזון למועד לההדיר בעז"ה כמה מספריו במלאכת אומן ולהפיצו בישראל שיהיו שמעתתא מבדרין בבי מדרשא. קרא שם הספר "**אבני חן**" שמרומז בו שמו ושם אביו מולידו, שימליצו טוב בעדו.

ציון לנפש חיה - מאז החילוני להתעסק בעריכת כתביו לקינו בכפליים עם פטירת אשתו - אשת חבר - האשה החשובה טובת הלב אמנו מרת **יטל בת הרה"ח הנכבד מוה"ר אשר זעליג ע"ה** - שהיתה מצויינת בצדקת מעשיה, ומבית הוריה ירשה יראת שמים ואמונה צרופה והחשק לגמול חסד עם הזולת בטבעיות, והיתה באמת עזר לנגדו, מלבד חלקה בחינוך הבנים והדורות, עשתה בלבה הטובה כל השתדלות ומאמץ שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע כאוות נפשו, וחלקה כחלקו יאכלו. **תנצב"ה**.

זכות התורה, וזכות אבות לבנים יזכור, שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו ונזכה כולנו להתדבק בדרכי אבות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, מתוך נחת ובבריאות השלימה באין מחסור כל, עדי נזכה כולנו יחד לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימנו, **ונאמר אמן**.

החותם ביקרא דאורייתא:

בני המחבר

חודש כסלו – ה'תשפ"ד לפ"ק

אבני חן על מסכת כתובות

[יש' ללמוד דבר מוסר מדפים הראשונים במסכת זו, שעשו תקנה שבתולה נשאת ליום רביעי דוקא דחיישין לאיקרוי דעתא, וזה רמז שאדם צריך להיות תמיד בהתלהבות לעשות רצון קונו ולא יתקרב ח"ו].

סימן זה # הוא לדברים שכתבתי מדעת עצמי, ואינו ברור לי שכוונתי לאמתה של תורה,

כשלמדתי כבר דף ס"ו השנתי העתק מהספר פירוש רבינו יהודה בר נתן לכתובות שנדפס ע"י יעקב נחום הלוי אפשטיין בירושלים בשנת תרצ"ג והפירוש הוא ע"פ מהדורא קמא של רש"י בשיטה מקובצת, ומתחיל בדף מ"ח ע"א, חוץ משני קטעים מדף י"ז.

(א) ביאורים השייכים לתחלת המשנה "בתולה נשאת ליום הרביעי".
[לכל דבר בחיי האדם יש דיני תורה, גם באיזה יום להנשא, אבל בימינו ראה בערוך השלחן סימן ס"ד סעיף ו' ו"ל וכן אצלינו דלא שייך כלל טענת בתולים לעניין איסור, כיון דהקדושין והנשואין כאחד, ג"כ נשאת בכל יום, ובאה"ע סימן ס"ד סעיף ג' כתב הרמ"א ונהגו שלא לישא נשים אלא בתחלת החדש בעוד שהלבנה במלואה. עכ"ל, ולכאורה ענין זה הוא רק בבתולה, ו"ל הר"ן סנהדרין סוף פרק ארבע מיתות כשמדבר שם על עניני ניהוש, וכהאי גוונא שרי, כמו שנהגו לישא נשים במילואה של לבנה לסימן טוב, וכן אתה אומר בכוכבים שלא לקבוע להם סימן לעצמו ולנחש בהם, אבל מה שאדם מכיר במערכת הכוכבים ומהלכן כגון אלו הוברי שמים החוזים בכוכבים אין זו בכלל נחש, שזו חכמה גדולה וגוירה שגור הקב"ה מששת ימי בראשית להנהיג עולמו בכך, על כן יתפלל כל חסיד לבטל ממנו גזרת המזל כי מאת האדון הכל בא הכל ובדיו לעשות ולשנות כחפצו וכו'. עיי"ש,
ו"ל השלטי הגבורים שם, ונראה בעיני שאם אינו מוציא הדברים בפיו אלא מחשב בלבו ונמנע מעסקיו ע"י הנחשים האלו ה"ו מותר, שראוי לאדם לחוש על החשש שחושבין בו הבריות וכו'.]

[וזה ענין בתולים] העתקתי מיבמות ג"ט ע"א וראה שם עוד] כלו בתוליה. לאו דוקא כלו אלא כלומר נתמעטו קצת. תוס', לפני תקופת חבירות קרום הבתולים הוא כולט וגדול יחסית, וככל שנערה מתבגרת מתמעט גודלו ביחס לנרתיק. שם, ו"ל הרמב"ם הלכות אישות פרק י"א הלכה י"ב ואם אמר מפני שלא מצאתי דוחק אלא פתח פתוח מצאתי, שואלין על שנותיה שמא בוגרת היא שרוב הבוגרות אין להן דוחק שמרגישין בו הרבה שהרי גדלה ונתרפו איבריה וכלו בתוליה].

[בתולה. הא דלא קתני "ה" בתולה כרתני האשה נקנית היבמה נקנית (קדושין דף ב.). משום דהתם אקרא [דמשמע דבר המבורר. ש"מ] קאי כי יקח איש אשה (דברים כב) האשה הכתובה וכן היבמה, אבל הכא לא קאי אקרא, והא דלא תנן בפ"ק דקדושין (דף יד:) העבד עברי אף על פי דכתיב בקרא (שמות כא) כי תקנה עבד עברי? משום דא"כ ה"ל למתני העבד העברי שאינו דבוק ואין דרך הש"ס לדבר כן [ראה מהרש"א], ומיהו גבי איש ואשה רגילים בכל מקום לשנות בה' אע"ג דלא קאי אקרא כמו האשה שהלכה (ביבמות דף קיד:) האשה שנתארמלה (לקמן דף טו:) האיש מדריר את בנו בניור (גזיר ד' כח:). תוס']

התחלנו ללמוד מסכת כתובות בסדר הדרגה היומי היום יום ב' לסדר גצו"ג תשס"ז בעזרת שמו יתברך.

[כתב הרמב"ם התחיל במסכת יבמות, והטעם שהצריכה להתחיל ביבמות, ולא התחיל במסכת כתובות, ועיין השכל נותן שהיתה ראויה להקדים?
אבל עשה זה מפני שהנשואים הוא דבר עומד ברשות אדם ורצונו, דאין לב"ד לכופ אדם עד שישא אשה, אבל היבום הוא מוכרח לעשותו ולומר לו או הלחין או יבם, וההתחלה בדברים המוכרחים הוא הנכון והראוי מן הדבר שאינם מוכרחים ועל כן התחיל ביבמות, וסידר אחר כך כתובות עכ"ל,
ואע"ג דאמר רב הונא בפ"ק דקדושין דף כ"ט בן כ' ולא נשא כל ימיו בהרהור עבירה, וכן תנא דבי ר"י עד כ' שנה יושב הקב"ה מצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיע כ' ולא נשא אומר תיפת עצמותיו? לא משמע ליה להרמב"ם שמפני כן יכפוהו הב"ד דא"כ ה"ל למתני בהדיא כופין אותו וכו',
אבל הרא"ש בספ"ו דיבמות כתב שהיה נכון ברווק שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא אשה שיכפוהו ב"ד לישא לקיים פריה ורביה, כמו שאר מצות עשה שמכין אותו עד שתצא נפשו ע"כ,
ואפשר לי לומר כיון דתנאי התם בקדושין לעיל מוכח ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ומצינו בפ"ו דיבמות דף ס"ג בן עזאי שחשקה נפשו בתורה ולא נשא כל ימיו, ונמצא דלא פסיקא כפייה זו, דדילמא חשקה נפשו בתורה כבן עזאי וכו',
ועוד נראה לי טעם שהקדים מסכת יבמות לפי שבה נתפרשו האסורים לבא בקהל, וזה ראוי להקדים לדיני אישות,
ולי נראה לתת עוד טעם טוב, שהקדים מסכת יבמות לפי שהיבום לקיים שתי מצות אחת היא להקים זרע לאחיו, ואחת לקיים מצות פריה ורביה, ומקרא מלא מובים השנים מן האחד. כנ"ל וק"ל. תיו"ט],

מסכת כתובות הוא המסכת ה 25 בש"ס,

אלא אידידית דתנא כתובות דעיקר סדר נשים. רש"י גזיר ב,,

ראה ביו"ד סימן רמ"ו ס"ד הלכות ת"ת בברכי יוסף ו"ל למוד הגמרא ורש"י ותוס' חייב כמו הנחת תפילין. הגאון מהר"ר שעפמיל בצוואה הובאה בסוף ספר יש נוחלין, רוב העם מטיין אחר הלכות קטועות ואמרו מה לנו לקושיות התלמוד, ולא יפה הם עושין, ואסור לעשות כן שהם ממעטין בתורה וכתובים יגדיל תורה ויאדיר, ולא עוד שגורמין ח"ו לתורה שתשתכח, ולא נתקנו הל' קטועות לשנן בהם אלא למי שלמד תלמוד כולו ועוסק ואם יתפסק איזה דבר ואינו יודע לפרשו מעיין בהם, תשובות הגאונים כ"י ס' של"ג ועמ"ש באגרות הרמב"ם, לימוד מס' ברכות ענין גדול, מסכת שבת ענין מפואר, כתובות כולל כל התלמוד, חולין, עבודת כוכבים, נדה כלל גדול.

[כתב הרמב"ם ריש הלכות אישות ו"ל קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה, מכניסה לתוך ביתו ובעולה בינו לבין עצמו ויתהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה],

אבני חן על מסכת כתובות

הקול יובאו עדים שזנתה תחתיו. רמ"א, ונגמ' פריך ומינש' צלח' צצ'ט [ומתריץ שיחיה זמן להכין סעודה],

[יש ללמוד מכאן מוסר השכל, שאם אירע לאדם ענין של כעס, ימתין עד למחר, וינח כעסו, ואז בשוב הדעת יחליט אך להגיב],
[וראה ריש מגילה שגם בני הכפרים באים לעיירות גדולות לשמוע קריאת התורה בשני וחמישי # ולכן גם אם החתן גר בכפר, יבוא לעיר לשמוע קריאת התורה וישאל בב"ד],
[בב"ק פ"ב ע"א שעזרא תיקן קריאת התורה בשני וחמישי, דמעיקרא תיקנו חד גברי תלתא פסוקי וכו' אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין],

וכתבו התוס' שם וא"ת והלא קודם תקנת עזרא היו בית דין קבועין בכל יום כדאמר בכתובות ג. א"כ מה תיקן עזרא, וכי תיקן שלא יהיו קבועין אלא בב' ובה' ? ואומר ר"ת שלא היו קבועין תחילה בכל יום אלא בעיר אחת, והוא תיקן בכל עיר ועיר בב' ובה'],

[ואע"פ שבבב"ק עיר ועיר היתה מנהג דין קבוע [בכל ימות השבוע, מ"ב] בכל ימות השבוע היו עוסקים בתורה, ובב' ובה' עוסקים בדינים. תוס' רי"ד],

שאם היה לו מענת בתולים [שלא מצא לה בתולים] והוא הדם השותת בסוף ביאה ראשונה של בתולה] או שמצא פתח פתוח [שלא מצא דוחק בביאה ראשונה. יבין] **היה משכים לבית דין** [ראו בשני וחמישי כל אדם בעיר לשמוע קריאת התורה. יבין]:

נב"א: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי,

[אין שואל הטעם למה נשאת ברביעי דאם כן לא הוה משני מיד, אלא הכי פירושו מפני מה אמרו, כלומר מאי נפקא מינה שתיקנו שנשאת ברביעי? ומשני נפקא מינה לענין מוזנות ותרומה. תוס']
[מפני מה אמרו כו'. בניחותא גרסינן לה ולא בא להקשות אלא ותנשא באחד בשבת. תוס'],

[רב יהודה אמר שמואל אמר טעם אחר, ולא הטעם ששנינו שאם היה לו מענת בתולים וכו', ולבסוף לאחר שהקשה עליו למה אומר טעם אחר, מוקי רב יוסף שגם רב יהודה אמר שמואל אמר טעם של המשנה]

לפי ששנינו לקמן מקשי עלה הגיע זמן ולא נישא [ראה ע"ב תוס' ד"ה לא נישא] לקמן צפרק אע"פ מן נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתצעה הצעל והזכיר על הנישואין לפרנס עזמה צמשיטין, לפרנס קנדייר"ר צלע"ו [לדאוג ולהצטיא את הדברים הנחוצים. לעז"י רש"י השלם] ולא למנה שגשים יום, [הגיע זמן] זה ולא נישא לחופה, לקמן מפרש שעכב הצעל [ולכן קונסין אותו],

אוכלות משלו שהצעל חייב צמוזנות אשתו ממקנת צ"ד כדלקמן צפרק נערה (דף מו:) **ואוכלות בתרומה** [אם הוא כהן והוא בת ישראל, שהכהן מאכיל לאשתו בתרומה כדכתיב בויקרא כ"ב י"א וכהן פִּי־קֹהֵן נֶפֶשׁ קִנְיָן פֶּסֶף] הוא יאכל בו. הר"י מלוגיל] [שמעשה שקדשה אוכלת בתרומה מן התורה ורצון גזר

[ושמא בהני עבר ואמה אין נופל בהן לשון ה"א שאין מבוררין כל כך לפי שהוצרך לפרש בהן בהי מיניהו אי בעברי אי בכנעני או בעבריה. ש"מ בשם תוס' ריש קידושין],

[נשאת. הא דלא קתני נושאין את הבתולה כמו האיש מקדש (קדושין דף מא.)? לפי שעתה מקצר יותר, ועוד דאי תנא הכי ה"א אפי' בעל כרחא כדמשני (שם דף ב:) גבי הא דפרץ וליתני האיש קונה, ועוד דהתם אקרא קאי כי יקח איש אשה. תוס'],

[ולא כליל חמישי כדאמר בפרק בתרא דנדה (דף סה:)? דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא [שבת ק"ל ע"א] כ"ש אם יעשה נושאין בליל ה' דאיכא למיחש שיטורד בנושאין וכתובה ולא יבעול. תוס', דאפי' עכשיו שנשאת ברביעי רגילין לשהות עד חצי הלילה כדאמרין בגדה בריש תינוקת [סה:]: שאני כתובה דננהי (פי' מתאחרים) טפי עד דכתבי לה. תוהרא"ש]]

[המלה "אלמנה" אולי הוא מלשון פלוגי אלמוני (רות ד א) שהוא קריאת אדם בלא שם, כן אשה שאין לה בעל כאילו אין לה שם, שתואר האשה היא על שם בעלה, וראה לקמן י' ע"ב בגמ' שאלמנה על שם שאין לה אלא מנה בכתובתה],

מתני': בתולה נשאת (א) לעיל,

ליום הרביעי תקנת חכמים היא שמשא צרציעי צצ'ט, כדמפרש טעמא, [והא דלא קתני "ב"יום הרביעי, רמז לן תנא דאפילו שהיה זמנה באחד בשבת, ממתנין ליום ד' שלאחריו. רמ"א],

[ב'תולה נ'נשאת ליום הרביעי ר"ת לבנה, שבברכת הלבנה סגולה לבחור להתפלל על זיווג הגון. ראיתי, וראה גם בכף החיים או"ח סימן רכ"ו בחורים שרוצים להאדם ילמדו להם לסגולה שלא יאברו לומר ברכת הלבנה בכונה ובצבור אות', וכן בשם הרה"ק מרופשיץ שאשה שאין ווסתה מסודרת יזון בעלה בברכת הלבנה בשעה שיאמר "שלא ישנו את תפקידם" ר"ת אשתי],

ואלמנה ליום החמישי,

שפעמים בשבת לנחלה קאי [דשייך בה מענת בתולים] **בתי דינין יושבין בעיירות, ביום השני וביום החמישי** אחת מעשר תקנות שחקן עזרא, צצ'ט קמא צפרק מרובה (דף פג.) מפרש לכולהו,

ולכן תקנו שמשא צרציעי, שאם היה לו טענת בתולים, ישכים לצ"ד צעוד כעסו עליו, [ואם יש שהם צינמים יש לחוש] שמה יתפייס ותתקצר דעתו ויקיימנה, ושמה היא זינתה תמתי ונאסרה עליו, כדילפינן (סוטה דף כח.) מונסמרה והיא נעמאה [שלש פעמים האמורין בפרשה אם נטמאה, נטמאה, ונטמאה למה? אחד לבעל, ואחד לבועל, ואחד לתרומה, דברי רבי עקיבא].

[פי' ואף שאין האשה נאסרת אלא אם יש עדים שזינתה כשהיתה ארוסה, ושלא ע"י אונס, מ"מ יש תועלת בביאתו לב"ד] ומתוך שיצא לצית דין, יתבצר הדבר כשיצא הקול (שמא) [ושמא. ררי"ף] יצולו עדים [ומתוך שישכים לבית דין יצא

אבני חן על מסכת כתובות

עד השתא. רש"י על המשנה לקמן נ"ז ע"א],

יכול הגיע זמן [שנים עשר חודש] באחד בשבת יהא מעלה לה מוונות, לכך שנינו בתולה נשאת ליום הרביעי להודיע שמקנת חכמים מעכבתו מלכנס, ואין עכבה זו שלו,

אמר רב יוסף מריה דאברהם [פ' שקשה לרש"י הרי רב יוסף הוא בעל המימרא בשם רב יהודה אמר שמואל, לכן אומר] ממה על דברי רב ואמר, מריה דאברהם מה זה היה לשמואל לומר כן [פ' למה אמר כן שמואל, # והלשון קשה קצת],

ועוד שחלה רב יוסף ושכח תלמודו [יש 9 פעמים ברש"י על הש"ס ענין זה, עירובין מא, סו; עג, עה; פטו; פסחים יג, כתובות ב, מכות ד, נדה לט, וברשב"ם ב"ב קלד:] ומהוה על דבריו הראשונים [פ' שרב יוסף אמר המימרא בשם שמואל קודם שחלה, ולאחר שחלה היה תורה על דבריו],

תלי תניא בדלא תניא מולה טעם משנה שניה, צממנה שאינה שניה, [ורב יוסף קא מתמה מריה דאברהם דהא נפקותא מפרשה בהדיא שאם היה לו טענת בתולים והוא מניח נפקותא זו המפורשת ותופס נפקותא אחרת. תוס'],

ומקשינן לרב יוסף [וכן] **הי תניא והי לא תניא, הא תניא והא תניא** זו שניה זו שניה [שגם הגיע הזמן הוא משנה לקמן],

[כלומ' היכי אמר' דיום ד' דקתני תנא דמתני' דמפרש טעמא משום השכמה לב"ד יהא טעמו משום מוונות דאידך מתניתין דהגיע זמן, דלא מפ' ביה טעמא שאותו זמן יהיה יום ד', דבשלמא אילו פריש התם דהגיע זמן היינו יום ד', הוה אפשר לומר דהכא אנב אחרת בעי תנא לאשמעינן ההוא דינא ואע"ג דלאו דוכתא הכא, אבל השתא דהתם לא מפרש טעמא היכי תלי בה מתניתין דהכא דמפרש טעמא דשייך באחד בשבת. רמ"א?]

אלא תלי תניא דמפרש טעמא, בדתניא דלא מפרש טעמא משנתנו טעמא מפורש צמוכה כדי שישכס לצית דין, והגיע זמן [שר' יהודה אמר שמואל מפרש בה משנתנו] אין שום טעם מפורש זה, לומר מפני מה אם הגיע זמן צלחת צצת אינו מעלה לה מוונות, [פ' והדרא קשיא לדוכתה [אם הטעם הוא משום הגיע זמן], יהיה נשאת בכל יום ויהיה מעלה לה מוונות. דבש תמר],

אלא [אמר רב יוסף, ראה תוס', וז"ל הרמ' דמתני' דהכא לא מתפרשא ממתניתין דהתם כדקא' מעיקרא, אלא מתני' דהתם מתפרשא ממתני' דהכא] **אי איתמר הכי איתמר, אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי, שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד** [וצ"ע מה הוסיף על דברי המשנה?],

ותינשא באחד בשבת כולה רב יוסף קאמר לה [בין שהטעם הוא שישכים, קשה ותינשא וכו'] **שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין** [ביום שני?]

[ותנשא באחד בשבת. לא בעי לשנויי דנשאת ברביעי כדי שתבעל בחמישי משום ברכה, שנאמרה בו לדינא כדאמרין לקמן (דף ה.), ועוד למה לי טעם דשקדו

תיפוק ליה משום ברכה? ואומר ר"י דטעם דברכה אינה אלא עצה טובה ולא מקרי עבריינא, אבל משום שקדו מקרי עבריינא, וכן משמע לקמן דאמר טעמא משום ברכה אבל משום איקדורי דעתא לא חיישין, ומאי נפקא מינה אלא ודאי דמשום ברכה לא מקרי עבריינא. תוס'],

[ומתרינן] **שקדו** [שים לב תמיד ובלי הרף לדאוג ולשמור. מלון עברי] **חכמים על תקנת בנות ישראל, שיהא טורח בסעודה שלשה ימים** [פ' ויש בזה תקנת בנות ישראל שלא יעליל עליה בטענת בתולים, שאין אדם טורח בסעודה כל כך בכדי. רמ"א],

ובגלוינו הש"ס מביא משו"ת שבות יעקב ס' קל"ט ע"פ הגמ' לקמן י. דהאומר פתח פתוח מצאתי נאמן כו' דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, ולכן הטורח שטרח הרבה ג' ימים הוא תקנה אפוא לבנות ישראל דאחרי שטרח הרבה לא יטענו עלי' בשקר לומר פתח פתוח מצאתי, # ונמצא שהשבות יעקב כוון לדברי הריטב"א],

אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת ורביעי כונסה, [אמנם אם כבר הכין, יכול לכנס אותה גם ביום הראשון, לדינא דמשנה, ולדין [שהקדושין והנשואין יחד ואין טענת בתולים] בכל יום. ערוך השלחן סימן ס"ד סעיף ו'],

[כתב רבינו אפרים ז"ל אי אמר חתנא לא טרחנא אלא כניסנא בלא סעודה וקרובי הכלה בעו דליעביד סעודתא כיפינן ליה עד דעביד סעודתא כפום מנהגא דחוי לדידה ולדיריה, דקימא לן עולה עמו ואינה יורדת עמו והעיד בשם רב אלפאס דמעשים היו באין לפניו בכל יום וכן היה דן. תוס' הרא"ש, וכן כתב הר"ן דהיכא דאמר חתן לא טרחנא וכניסנא לה בלא סעודה, וקרובי הכלה אמרי בסעודה, כיפינן ליה עד דטרח ועביד סעודה לפי כבודו וכבודת],

[פ' שאם היינו אומרים שתנשא באחד בשבת או בשני בשבת ויתקן קודם השבת היה המאכל שטרח ותקן לצורך שבעה ימי המשתה נפסד וכו'. תלמודי רבינו יונה. שטמ"ק],

[וממשיך] **ועכשיו ששנינו** [שהמשנה שם מתפרש מהמשנה שלנו. כמש"כ הרמ"א לעיל] **שקדו** וצמציל תקנה זו הוא מעוכב מלכנס צלחת צצת, מעמה אותה ששנינו הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, הגיע זמן באחד בשבת מתוך שאינו יכול לכנס [שאינו אשם שלו, אלא מפני תקנת שקדו, לכן] **אינו מעלה לה מוונות,**

רב יוסף מסיים לה משמיה דנפשיה ומסגריה ואמר **לפיכך** הוילנ' ולמדנו שהמעוכב מתמת אונס אינו חייב לזונה חלה הוא או שחלתה היא [ודוקא בשחלה [כבר ?] כשהגיע זמן, אבל הגיע זמן ואח"כ חלה כיון דנתחייב במזונותיה אינו נפטור. רמ"א],

[בריישא הוה ליה למיתני חלתה היא, דהשתא הוי זו ואין צריך לומר זו, דמדחלה [הוא] אינו מעלה לה מוונות, כ"ש חלתה היא. תוהרא"ש],

או שפירסה נדה [כשהגיע זמן] **אינו מעלה לה מוונות,** [איכא דיליף לה מהכא דחופה היינו יחוד, ולפיכך כשפירסה נדה ולא בעל

אבני חן על מסכת כתובות

[שהרי כן דרך הנשים?]

פשיט רב אחאי*: הן נעיל, ממתינת דקמני לא נשלו [לשון נפעל שהאשה נישאת לאיש] ולא קמני לא נשלו [לשון פועל שהבעל נושא אשה] דלשמתע שהנעלים מעכבים, **הגיע זמן ולא נישאו** [משמע שלא נישאו הנשים, שהן היו מעוכבות] **אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, לא נישאו** [שאו היה משמע שהאיש עיכב] **לא קתני, אלא לא נישאו** הן [הנשים] לנעלים, מלה העכבה נשים,

*[פשיט רב אחאי. לא כמו שפירש רשב"ם דהיינו רב אחאי גאון שעשה שאלות והיה בסוף כל האמוראים, ולכך משנה לשונו בבל הש"ס פריך רב אחאי פשיט רב אחאי, שהרי כאן רב אשי עונה על דבריו, אלא אומר רבינו תם שהוא אמורא וכל אמורא היה תופס לשונו כמו מגדף בה ר' אבהו (סנהדרין ג:)] תהי בה ר' יוחנן (ב"ק קיב:) לייט עלה אביי (ברכות כט.). תוס', ומדבריו רש"ג באגרתו נראה כי הוא רב אחאי מבי חתים שהיה מרבנן סבוראי, שבימייהם נערך התלמוד סופית. שט],

[לא נשאו לא קתני אלא לא נישאו. [נותן שני טעמים מנין לו דגרסינן נישאו] מקובלין היו כך לקרות לא נישאו, ועוד דאי לא נשאו אנשים קאי [וקורא האיש בלשון רבים "נשאו" דהיינו אנשים דעלמא], ה"ל למימר נמי בלשון רבים (ו. רש"ש) אוכלות "משלהם" [בלשון רבים, ולא אוכלות "משלו"], [וראה תוס' הרא"ש]. תוס']

[אלא לא נישאו. פירוש דמשמע "נמי" דמעכבי אינהו [הנשים, שגם באונם שלהם אוכלות] אבל אין לומר דמשמע [שכן היה תה"א] דוקא דמעכבי אינהו [ע"י אונם שלהן או אוכלות] אבל לא אינהו [שאם נאנסו האנשים אינן אוכלות, שמתירין רואין דקאי על האנשים], מדקאמר לעולם דמעכבי אינהו [האנשים או אוכלות] ואידי דתנא רישא בדידהי כו' דמשום אידיי אין לשנות טעות בסיפא [ואי לא משמע דקאי על האיש איך מוקי לה הכי משום אידיי]. תוס', # ואולי צריך לפרש בתירוץ הגמ' שהגם שנישאו משמע גם נשים, כאן אין פירושה על נשים אלא על אנשים],

היכי דמי, אי דקא מעכבן אינהו [הנשים] אמאי אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, אלא לאו דאיתנים כי האי גוונא [שהן מעוכבות ע"י אונם נידות] **וקתני אוכלות משלו ואוכלות בתרומה?**

אמר רב אשי לעולם אימא לך כל אונסא [בין שלו ובין שלה. עיי' רשב"א] **לא אכלה**, [והמשנה דהגיע זמן מיירי] **ודקא מעכבי אינהו** [רק אם האיש מעכב בלא אונס, # שהגם שנישאו משמע גם על נשים אבל כאן צריך לפרש דקאי רק על האנשים], **ובדין הוא דאיבעי ליה למיתני לא נישאו** [שהאיש עיכב], **ואידי דתנא רישא בדידהי** [בנשים] **נותנין לנמלה שנים עשר חדש ולא למנה שלשים יום תנא נמי סיפא** [לא נישאו הנשים] **בדידהי:**

[לפיכך חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה אינו מעלה לה מזונות. רא"ש, והא דאמר' בהחולץ (דף מ"א ע"א) עמד בדין וברח גיונית משל יכם ומפרש

אסורה להתיתר כדאמרין לקמן [ד.]. דהוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים ולא בת חופה היא [ומשום הכי] אין מעלה לה מזונות, דאם איתא דחופה לאו היינו יחוד למה אינו מעלה לה מזונות והא חזיא לנישואין. ר"ן עיי"ש עור],

ואיכא דבעי לה מיבעיא חלה הוא מהו [אם חלה כשהגיע הזמן אם חייב במזונותיה], **התם** [הגיע זמן באחד בשבת] **טעמא מאי** [אינו מעלה לה מזונות] **משום דאנים** [דבתולה נישאת ליום רביעי] **והכא נמי הא אנים, או דלמא התם אנים בתקנתא דתקיני ליה רבנן, הכא לא** [ומעלה לה מזונות משהגיע זמן אף שהוא חולה]?]

ואם תמצוי לומר חלה הוא [הואיל והיא בריאה ומזונת להנשא] **מעלה לה מזונות, חלתה היא** [האשה] **מהו, מצי אמר לה** [האיש להאשה] **אנא הא קאימנא** הנני מזונת [אני בריא, ובואי והנשאי ואזן אותך] **או דלמא מציא אמרה ליה** [שהאשה אומר לבעלה, זה שאני חולה אינו פוסטת אותך מלזון אותי, שהוא כאילו] **נְסַתְחַפָּה שדהו** [שן מטר סותף (משלי כח) נשטפה שדך, כלומר מזלך גרם, כי מהיום אני מוטלת עליך לזון],

[ואינו יכול לטעון דאדרבה מזה גרם? דכיון דלא מיפקדא אפריה ורביה לא מיענשא כדאמרין בהבא על יבמותו (יבמות דף סד:), ועוד דהאשה היא שדה של הבעל ואין הבעל שדה לה. תוס' גרפס בע"ב]

ואם תמצוי לומר אמרה ליה נְסַתְחַפָּה שדהו, פירסה [משמעות המלה אינה ברורה, ואולי היא מלשון הפרשה מן הגוף כשאר נזלים, וכמו פרש של בהמה. וראה שט] **נדה** [כשהגיע זמן] **מהו** [כיון שאינו יכול לכנסה אינו חייב במזונותיה, או דלמא גם זה נקרא נסתחפה שדהו],

[לא תבנתי איך יש סברה לומר שכשאיש מקדש אשה, שאינו אחראי על עיכובים שהם בטבע האשה?],

[וממשיך לשאול] **בשעת ווסתה** [וסת מלשון הרגל. שט, היינו זמנה הרגיל] **לא תיבעי לך**

דף ב' ע"ב

דלא מציא אמרה ליה נסתחפה שדהו [שאין זה מולד, שהרי היא גם בלא שתהא מאורסת לו זה זמנה, ולכן אינה יכול לתבוע מזונות, שהרי הוא מוכן לינשא והיא אינה יכולה],

[איכא דמקשי דהא גבי קטלנית אמר' דמולה גרים? ולאו מילתא היא דהתם בקמלא דבעל תלי' בדידה, דטב למיתב מן דו מלמיתב ארמול, אבל הכא לענין פריה ורביה כל עכובא דאתי מחמתיה אתי, דאיהו הוא דמפקד אפריה ורביה. רמ"א],

כי תיבעי לך שלא בשעת ווסתה מאי, כיון דלא בשעת ווסתה הויא, מציא אמרה ליה נסתחפה שדהו, או דלמא כיון דאיכא נשי דקא משיניא ווסתייהו, כשעת ווסתה דמי

אבני חן על מסכת כתובות

התירוה להנשא בלא חליה להאי דאס לא בנאמי,

ואמרינן מאן רבותינו? אמר רב יהודה אמר שמואל בי דינא דשרו משחא,

[פ] שמתחלה גזרו ב"ח דבר גם על שמן עכו"ם [ו] ו"א עוד מזמנו של דניאל אסרו את השמן. שם] כמו על יינם ופתן, אבל אח"כ כשראו חכמים שלא קבלו ישראל את האיסור עמד רבינו הקדוש [או ר' יהודה נשיאה] והתיר את השמן. ראה שבת י"ז ע"ב דאמר רב אחא בר אדא אמר רבי יצחק גזרו על פתן משום שמנן, ועל שמנן משום יינן, על פתן משום שמנן מאי אולמיה דשמן מפת? אלא גזרו על פתן ושמנן משום יינן, ועל יינן משום בוותיהן, וראה ע"ז ל"ה ע"ב רבי ובית דינו התירו את השמן ו"ל רש"י שם לא גרסינן [רבי] דהא לאו איהו שרייה, אלא ר' יהודה נשיאה דר בריה שרייה כדאמר בגמ', מסתמך ואזיל רבי יהודה נשיאה, ור' יהודה נשיאה דגמ' היינו רבי יהודה הנשיא דגמ' דגמ' [קורא בן לר"ג שהיה בנו של ר' יהודה הנשיא] שהיה צימי האמוראים,

הלל הזקן,

שמעון בן הלל,

רבן גמליאל הזקן, [א],

ר' שמעון בן גמליאל הראשון, בימיו חרב בית המקדש השני,

רבן גמליאל דיבנה, [ב]

רבן שמעון בן גמליאל השני, בימיו היה מרד בר כוכבא,

רבי יהודה הנשיא [א], עורך המשנה,

רבן גמליאל ברבי [ג], דור המעבר,

* רבי יהודה נשיאה, [ב] אמורא,

רבן גמליאל [ד], אמורא,

ר' יהודה נשיאה [ג], אמורא

הלל,

[אבל ראה בתיו"ט שם דכיון שכתוב בן בגידת הרב אלפס ו"ל אית לן למימר דרבי היינו רבינו הקדוש התיר את השמן ולא קיבלו ממנו, ואתא ר' יהודה נשיאה בר בריה וקיבלו מיניה. ע"ב]

[והטעם שהתירו אותה רבותינו להנשא בלי חליצה] סברי לה כרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו לא לחנם נכתב זמנו למוכר, אס לא להודיע שמיום הכתיבה והמסירה הוא מגרשה אס לא יצא לאותו זמן, הלכך אע"ג דלא כתב זה גיטך מהיום אס לא בנאמי כו' כמאן דכתב מהיום דמי, וצבצב צמרא (דף קלו) אמרה רבי יוסי דתנן הכותב [כל. ד"ס] נכסיו לצנו [לאחר מותו. ד"ס] צריך [שיכתוב] [לכתוב לו. ד"ס] מהיום ולאחר מיתה ואס לא כתב מהיום אינה מתנה, רבי יוסי אומר אינו צריך,

ואלא מסיפא # [לעיל קורא לכל המשנה בגיטין עו: סיפא, לגבי רישא שהוא ברף עב שם, וכאן מדבר על סיפא של המשנה] גמר רבא דאין אונס בגיטין מעכשיו אס לא באתי מכאן ועד י"ב חדש, ומת בתוך שנים עשר חדש הרי זה גמ, מת והוא הדין לחלה ואע"ג דאין אונס גדול ממיתה, אלמא אין אונס בגיטין?

בירושלמי דה"ה חלה והבא אמרינן חלה אינו מעלה לה מזונו? התם איירי בחלה או ברה אחר הגעת זמן שכבר נתחייב במזונות והבא איירי בחלה קודם הגעת זמן. מפרשיה מהרי"ח, הגהות אשר"י,

[ענין חדש] אמר רבא ולענין גיטין אינו בן אלפיכך קאי [דאמר רב יוסף לעיל ע"א] דאשמעינן שעכצת האונס [שאם נתעבב מלישא באונס חולי וכדומה] פוטרתו מן המזונות [מלזון את אשתו], לענין גיטין אין טענת אונס מועלת, אס נתן גט לאשתו ע"מ [שאס. כרי"ף] לא אבא עד זמן פלוני יהא גט, [ונאנס] ולא בל, הרי זה גט ואינו יכול לומר אונס הייתי,

אלמא קסבר רבא אין אונס בגיטין אין טענת אונס בגיטין [טענה. ד"ס] ולקמיה מפרש טעמא,

[ושואל] מנא ליה לרבא הא, אילימא מהא דתנן [גיטין עו:]: הרי זה גיטך אס לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש, ומת בתוך שנים עשר חדש אינו גט ואס אין [לה] [לו. רש"י, דבש תמר] בנים זקוקה ליבס,

[ומפרש איך רואין כאן דאין אונס בגיטין] מת הוא דאינו גט דהא לא שויא גיטא עד י"ב חדש, והוא מת בתוך הזמן, ומאן קא מגרש לה מהשמה [הא] אין הממס מגרשים, [מת הוא דאינו גט] משום דאין גט לאחר מיתה הא חלה הרי זה גט אבל משום אונס אחרינא לא מפקע גיטא, אלמא אין אונס בגיטין, דאי סלקא דעתך חלה נמי אינו גט, מימי חלה וכל שכן מת, שאין אונס גדול מזה,

[ודוחה הראיה] ודלמא לעולם אימא לך חלה נמי אינו גט, והיא גופא קמ"ל כלומר האי דתנא מת, לאו לדיוקא דילה תניה, למידק הא חלה הרי זה גט, אלא לאשמעינן היא גופא דאין גט לאחר מיתה ואפי' בלא תנא, כגון האומר לאשתו הרי זה גיטך לאחר מותי, אינו גט לפוטרה מן היבס,

[ומתמיה] אין גט לאחר מיתה הא תנא ליה רישא [גיטין עב. וזה רישא להסיפא שהוא משנה שם עו: הרי זה גיטך אס לא באתי וכו' שמביא לעיל] שכיב מרע שכתב גט לאשתו צמח מן [ג] הלשונות הללו [א]. הרי זה גיטך אס מתי או [ב]. הרי זה גיטך מחולי זה [לכאורה הם דברים פתומים] משפסק חולי זה [מ"ע]. ד"ס, ברפוס הבניסו המילה בסוגריים, אבל בר"ם גורס אותה] משמע [בן צריך לפרש דבריו, ומשמע בין נתרפא בין אם מת, ולמעשה] והוא מת מאותו חולי [והגם שנוכל לומר שהיה כוונתו שחתגרש עכשיו, מ"מ אינה גט] שהרי משפסק אינו צמיס ואינו יכול לגרש [ג. או בלשון זה] הרי זה גיטך לאחר מיתה, לא אמר כלום?

דלמא הא דאינטיך סיפא אס לא בנאמי וכו' [מכאן ועד שנים עשר חדש, ומת בתוך שנים עשר חדש אינו גט] לאפוקי מדרבנותינו אינטיך [ולא אתא לדיוקא כלל. שטמ"ק], דפליגי עלה ואמרי [דאין גט] [כזה גט, ואין גט. מ'] לאחר מיתה הוא [דאמרי דגט חל מעכשיו למפרע גם לאחר מיתה] דכיון דכתב בגט זמן כתיבתו, הוא מוכיח שכן אמר לה [מעכשיו] אס לא בנאמי לאותו זמן יהא גט למפרע מהיום, דאי לא משוה גיטא עד שנים עשר חדש, למה כתב יוס כתיבת הגט כמותו, לכתוב אס לא בנאמי לר"ח פלוני יהא גט, דתניא ורבנותינו

אבני חן על מסכת כתובות

שירצו חכמים. רמ"א, כל המקדש אשה על (דעת) [הדמ. ד"ס] שהסחיגו חכמי ישראל בשראל הוא מקדשה, שהיו קיימין קידושין לפי דברי חכמים, והיו [הנישואין] נטילים לפי דברי חכמים על ידי גיטין שהסחיגו חכמים, ואפקעיניהו רבנן לקידושי מיניה כשיצא גט כזה אחרים,

[פ'] דאין אונס בגיטין פירושה שהגט כשר והיא מגורשת, וע"ז שייד לומר דאפקעיניהו רבנן וכו', אבל לומר שהגט אינו גט לא יועיל סברה זו. [פ'] דה"ל כאומר הרי את מקודשת אתם ירצה אבא, שאם לא רצה אינה מקודשת. רמ"א,

אמר ליה רבינא לרב אשי תינח למימר אפקעמא קדיש כדקדש בכספא [שהרי תנן ריש קידושין האשה נקנית בשלושה דרכים] דמינא גט זה עוקר הקידושין ועושה "מעוה מתנה מעיקרן" [אבל] קדיש בביאה מאי איכא למימר [מאי ?] אפקעמא מעיקרא איכא [איך יכול לעקור את הביאה מעיקרא],

בשלמא על ידי גט כשר, אע"פ שהקידושין [קידושין ביאה] קיימים עד עכשיו, גזירת הכתוב היא שהגט כורמו ומחיר איסורו מכאן ולהבא, אבל זה שאינו גט מן המורה ואתה מכשירו מפני דעתו של זה שקידשה על דעת חכמים, ושיטלו על פי חכמים, נריך אהה לומר שמעיקרן לא יהו קידושין, ואי קדיש צביאה ואתה עוקר קידושין למפרע, מה מהא על ציאתו?

שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות למפרע על ידי גט, שהוא מדכריהם צעילת זנות, ויש בהן כח לעשות כן שהרי הוא חלה בהן, שמעתי כל רבתי מפרשים דקדיש צכספא דקידושין דרצנן נינהו [פ'] שהם מפרשים "תינח דקדיש בכספא" דהיינו שיכולים רבנן לעקור קידושין דרבנן] ואי אפשר לומר כן [באן שאמר שרבותיו אמרו כן כתב לשון יפה "אי אפשר לומר כן" אבל ביבמות צ. כתב "אית דאמרי" ושם אומר "ומעוה גדול היא בידם". ראינו], מדא דגזירה שזה היא קיסה קיסה משדה עפרון (קידושין דף 3) וכל הלמד מגזירה שזה כמו שכתוב מפורש הוא לכל דבר, ועוד אי דרצנן נינהו היאך סוקלין על ידו, ומצינן חולין לעורה על שגגתו,

[ראה רמב"ם הלכות אישות פ"א הל' ב' בביאה ובשטר מהתורה, ובכסף מדרבי סופרים עכ"ל, וכתב הלחם משנה שם שמעם רבינו ז"ל הוא משום דכל דבר הנלמד בהיקש או בגזירה שזה או ב"ג מדות הם נקראים דברי סופרים, ובמשנה למלך שם כתב דאע"ג דכסף דברי סופרים קרי ליה, מ"מ קידושין תורה נגזרה, וראה בכסף משנה שמביא שהרמ"ך העיד שרבינו עצמו הגיה בספרו "ושלשתן דבר תורה", וגם אני מצאתי כן בתשובות ה"ר אברהם בנו עכ"ל, # ושמעתי שרב אחד היה בוטיקן וראה עצם כ"י של הרמב"ם וכתב שם ושלשתן מן התורה],

וסוף סוף כי קא משנינן שוויה רצנן לצעילתו צעילת זנות, על כרחך נריך אהה לפרש כמו שפירשתי שהקידושין נעקרין מעיקרן ולא מכאן ולהבא [ותינח קדיש בכספא היינו מפני שיכולים לעקור את המבון למפרע],

והמפרש לומר שוויה רצנן לכל מקדיש צביאה צעילת זנות, טעות גמור הוא, ונא להחיר אשת איש המתקדשת צביאה בלא גט מן העטם הזה, ולא מנינו זאת בהתלמוד [ואדרבה מצינו בבירור בסוף פרק האשה שלום [יבמות קיח:] דבעי גט לביאה, כדאמרינן מאי קידש, קידש בביאה ונותן גט. מים חיים],

דלמא מת דוקא דכל עצמו שכתב לה גט מחמת כן כתב לה, שאם ימות יהיה גט למפרע דלא ניהא ליה דתפול קמי יבם שלא תזקק ליבם, ובהאי אונסא לא ניהא ליה למיבטל גיטא, אבל באונסא אחרתא דניהא ליה לצטולי גיטא ציה, אימא לך יש אונס צגיטין,

אלא מהא, דההוא דאמר להו אי לא אתינא מיכן ועד תלתין יומין ליהוי גיטא, אתא בסוף תלתין יומין ופסקיה מברא [מעין גשר צף על פני מים לעבור את הנדר לרחבו. מלון עברי] הנהר הפסיקו, שהיתה המעצרת מלך העיר ולא יכול לעבור # [פ'] שנהר היה מפסיק בינו ובין העיר, וכדי לעבור את הנדר היה צריך לעבור בגשר, והגשר היה רחוק מהמקום שהיה עומד שם, ולשון רש"י באן צריך תיקון] אמר להו [צעק לעבר הנדר לאנשי העיר] חזו דאתאי שגאמי חזו דאתאי,

אמר שמואל לאו שמייה מתיא והוי גיטא, ואם רצתה מינשא לאחר, וגם לכהונה נפסלת מהיום [הרי שאין אונס בגיטין # לעיל היה רוצה להביא ראייה ממשנה, וכיון שדחה כל הראיות מביא ראייה משמואל שהוא אמורא],

ודלמא אונסא דשכיח שאני [שהרי שכיח שאדם יתאחר] דכיון דאיבעי ליה לאתנווי, ולא אתני איהו דאפסיד אנפשיה,

אלא רבא [אין לו ראייה ממשנה ולא ממימרא דאמורא, אלא] סברא דנפשיה קאמר [זוה שאומר ולענין גיטין אינו כן הוא משום גזירה] משום צנועות ומשום פרוצות,

[ומפרש] משום צנועות דאי אמרת לא ליהוי גט [באונס]

דף ג' ע"א

זימנין דלא אניס והוי גיטא וסברה דאניס [פ'] האשה תפחד מהפדומקייט שלה ותאמר] דלמא אניס ואינו גט ומדלג להינשא ומיענא ויתבה,

ומשום פרוצות [דהא בנשים כשרות אמרינן דיקא ומנסבא] דאי אמרת לא ליהוי גיטא, זימנין דאניס [הבעל, ועל פי דין אינו גט] ואמרה לא אניס # [לא שאמרה שקר גמור, אלא שהיה אונס גדול, והיא ממעטת את האונס וז"ל הריטב"א ולא ליקלקלן פרוצות כשיעמדו על קו הדין ולא נוכל למחות בידם] ואולא ומינסבא וכשיצא ויאמר נאנסתי ונמצא גט בטל ובניה מן האחרון מוזרים לפיכך אמרו יהא גט,

ומי איכא מידי דמדאורייתא לא ליהוי גט שמצינו [פ'] הלא מצינו "טענת אונס" מן המורה, שנאמר (דברים כב) ולנערה לא תעשה דבר [ולכן גם אם עשה תנאי בנכח, ואונס איך לא בטל הגט] ומשום צנועות ומשום פרוצות שרינן אשת איש לעלמא?

[ומתיר] אין, כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש [לכן אומרים בשעת קידושין ברת משה וישראל. תוס', פ' הרי הוא כאילו התנה על מנת

אבני חן על מסכת כתובות

איכא בתי דינין דקבועין האידנא כקודם תקנת עזרא, אשה נשאת בכל יום,

[ראה ר"ן שכתב שביום חמישי יכולים לישא אשה, הגם דאמרינן דלא קבועין זימנא לא במעלי שבתא ולא במעלי יומא טובא, אבל אי אתו מנפשייהו צייטין להו ומקבלין מענותיהם עיי"ש, אבל תמה על מה סמכו עכשיו לישא בששי וכו' ומסיים "אף עכשיו ברורות הללו כיון שלא נהגו לקדש אלא עד זמן נשואים ליכא למיחש".]

הא בעינן שקדו שיהא טורח כסעודה שלשה ימים? [ומתריץ] **דמריח** ליה אס טרח לפני השבת ומיקן לזכרי סעודה כנסה בלילה בשבת או בשני בשבת,

דף ג' ע"ב

[ומקשה] **מאי שקדו** היכן שנינו שקדו דמקשינן לה הכא, אי משום דלא שמואל לעיל? לית לן לאותציה מניה לאמורא לאחרינא, # [וצ"ע שהרי בע"א הקשה מבעשה ד"חזו דאתאי" שאמר שמואל, על רבא? ואולי אנב שהביא לעיל מעשה זו למקור לדברי רבא, לכן גם הקשה ממנה כאן על רבא, אבל הקושיא "הא בעינן שקדו" הוא קושיא חדשה?]

דתניא מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי, שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד,

[וממשיך הברייטא] **ותנשא באחד בשבת** # [לכאורה אין זה לשון ברייתא אלא לשון גמ', ויותר נראה נוסח התוספתא בפרק א' הל' א' ו"ל אם כן תנשא באחד בשבת? אלא מפני שמתקן צרכיו כל ימות השבת. עיי"ש בהמשך] **ואם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד?** [ומתריץ] **שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא אדם טורח בסעודה שלשה ימים, אחד בשבת, ושני בשבת, ושלישי בשבת, וברביעי כונסה,**

[וממשיך הברייטא] **ומסכנה ואילך** לקמן מפרש לה נהגו העם לכנוס בשלישי [רק יום אחד קודם רביעי ולא יותר, כדמפרש ובשני וכו'] **ולא מוחו בידם חכמים,**

ובשני לא יכנוס כשציל אותה סכנה, ואין צריך לעקור כשצילה תקנת חכמים אלף יום אחד, ויהיה טורח מיהת שני ימים בלזכרי סעודה, **ואם מחמת האונס** לקמן מפרש מותר,

ומפרישין את החתן מן הכלה לילי שבת תחלה אס צילה לאשונה היא מפרישין אותה ממנו לילי שבת מפני שהוא עושה חבורה,

[סכנה = הגזירה של אדריינוס לבטל תורה ומצוות וכו', מקורות ומסורות #2, [בתחילת שלטונו של אדריינוס [שר רומי בירושלים שנת 117 - 138] הראה ליהודים אותות חסד: העביר את שר הצבא קיטוס ממושמתו והבטיח לבנות את המקדש. אדריינוס חזר בו מהבטחתו בגלל הלשנת השומרונים והפך לשונאם ולרודפם. הדבר גרר מרד שבראשו עמד בר כוכבא. לאחר כשלושן המרד הורע

[קאי אדלעיל ראש דף ב' ע"ב שאמר ולענין גיטין אינו כן] **איכא דאמרי אמר רבא וכן לענין גיטין** אלפיך קאי [דאמרינן לעיל, דכיון דאמרינן בהגיע זמן שאם נאנס אינו צריך להעלות לה מוונות, למדין משם] דטעינין טענת אונס כמנאי הגט להפקיעו [שאם עשה תנאי בגט שיחול אם לא יעשה איזה דבר כגון שלא יבא עד י"ב חדש, ולא בא משום אונס, פקע הגט ואינו חל שזה שלא בא היה אונס], **אלמא קסבר רבא יש אונס בגיטין** # [לשון של האיכא דאמר ניהא יותר דהא אונס רחמנא פמריה כדכתיב ולנערה לא תעשה דבר כמו"כ רש"י לעיל],

[ראה בקובץ שיעורים הסברא דאמרינן יש אונס, שכיון שעשה תנאי שאם לא יבא יהיה גט, ונאנס ולא בא כיון שהוא לא עשה מעשה התנאי שלא בא, אלא נעשה כן מאליה באונס, בטל התנאי ואינו גט, אבל שואל לפ"ז אם אמר שיהא גט אם יבא, ונאנס ולא בא לא יהא גט דסוף סוף לא בא עיי"ש],

[ראה לעיל ב' ע"ב לפרש"י על הגמ' כאן, עד אמר רב שמואל בר יצחק, ששם יש כל הברייטות שמביא כאן, אלא שם רוצה להביא ראייה לרבא מהברייטות וכאן מקשה עליו מברייטות אלו],

מיתבי הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש, ומת בתוך שנים עשר חדש אינו גט, מת הוא דאינו גט, הא חלה הרי זה גט [הגם שמחמת אונס לא בא?]

לעולם אימא לך חלה נמי אינו גט [שיש אונס בגיטין], **והיא גופה קמ"ל דאין גט לאחר מיתה,** [ומקשה] **אין גט לאחר מיתה הא תנא ליה רישא? דלמא לאפוקי מדרבננו,**

ת"ש מעכשיו אם לא באתי, מכאן ועד שנים עשר חדש, ומת בתוך שנים עשר חדש הרי זה גט, מאי לאו הוא הדין לחלה [הרי שאונס אינו משנה בגט]? **לא** [לעולם יש אונס בגיטין, ואם חלה אינו גט, וב] **מת דוקא, דלא ניהא ליה דתפול קמי יבם,**

ת"ש מההוא דאמר להו אי לא אתינא מכאן ועד שלשים יום ליהוי גיטא, אתא בסוף תלתין יומין ופסקיה מברא, ואמר להו חזו דאתאי חזו דאתאי, ואמר שמואל לא שמיא מתיא?

[ומתריץ] **אונסא דשכיח שאני, דכיון דאיבעי ליה לאתנויי ולא אתני, איהו הוא דאפסיד אנפשיה,**

[ענין חדש] **אמר רב שמואל בר יצחק לא שנו אלא מתקנת עזרא ואילך שאין בתי דינין קבועין אלא בשני ובחמישי, אבל קודם תקנת עזרא שבתי דינין קבועין בכל יום כלומר שקביעות כל הימים שיהא אשה נשאת בכל יום,**

[וישאל] **קודם תקנת עזרא מאי דהוה הוה? הכי קאמר אי**

אבני חן על מסכת כתובות

כמאן דליתא דמי, ואין בניו הולכים אחריו] דכתיב (יחזקאל כג) וזרמת סוסים זרמתם ומייתי ראייה דפריך ב' בן סורר ומורה (שם): הא אסתר פרהסיא הוא ולא פריך והא אסתר גילוי עריות הוא משמע דמשום עריות לא הוה מיחייבא, וכו',

ויש לומר דהכי פריך ולדרוש להו דאונס שרי לפי שהאשה היא קרקע עולם ולא עברה מעשה כדמשני בפרק בן סורר ומורה אסתר קרקע עולם היתה. תוס'.

וליעקריה הולל וזמנין דליכא סכנה? **גזירה עבידא דבטלא**, ותקנתא דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן [ותקנת חכמים מפני שמד אין אנו עוקרים לגמרי, אלא אין מקפידין בקיומה עד שתיבטל הגזירה. שם, ולכן אמר שלא מיהו חכמים],

אי הכי בשלישי נמי אתי ובעיל כיון דידע שהמחילו לנהוג בשלישי? **מספיקא לא עקר נפשיה** כיון דלאו קציעות גמור הוא על ידי תקנת צ"ד, ספיקא היא לו אם יש נישואין היום צעיר, ולא עקר נפשיה לצד צעיר,

[שנינו בברייתא לעיל] **ובשני לא יכנס ואם מחמת האונס מותר**, **מאי אונס** אילימא **הא דאמרן** [שתיבעל להגמון תחלה], **התם קרי ליה סכנה והכא קא קרי ליה אונס**, ותו **התם נהגו** משמע רוצה נהגו **הכא "מותר"** לא גרסין "לכחילה", והכי קא מתמה הכא מותר קמני, דמשמע אם ימלך איש יחידי צדית דין ימירו לו, אכל נהגו לא קמני?

[ומתרינן] **אמר רבא** [זה פירושה של "ואם מחמת האונס"] **דאמרי שר צבא בא לעיר** [ביום רביעי] ויטטפו לורכי סעודה מאשר ימלאו, [ושואל] **ה"ד אי דאתי וחליף** לאחר רביעי **ליעכב** עד יום רביעי של שבת הצא?

[ומתרינן] **לא צריכא דאתי וקבע** [שיקבע את עצמו כאן למשך זמן], [ושואל] **בג' מיהא לכנס** למה נמיר לו לקדוש כל כך [ליום שני] שלא יעריח בסעודה אלא יום אחד ומיעקרא תקנתא דשקדו [שהיה זמן להבין צרכי החתונה]?

[ומתרינן] **אספְּרוּא דידיה** חיל משרטיו המכניס לו לורכי סעודה בלשון לנו היכני"ש **בג' קאתו** [ולכן מקדימין ביום ב'],

[בירושלמי מסביר מחמת האונס היינו מחמת המכשפים. שם], **ואיבעית אימא, מאי מחמת האונס, כדתני** חתן שמת אציו צעיר ואין יכול להמתין עד למחר, שצריך להשהות את המת עד שיכנסו לחופה **הרי שהיה פתו אפוי, ומבחו מבוח, ויינו מזוג** צמים שהיה ראוי לשמיה, ושוב אינו מתקיים ומת אביו של חתן, או אמה של כלל דוקא נקט אציו של חתן שהוא הטורח (צארכי) [צארכי. ר"ן] סעודה, ואמה של כלל היא המכניה לה כשעטין, לפיכך אם (יעצרו) [יעצרו. ר"ן] המועד שוב אין מנין להם,

[העתקתי מחולין פג, דאורח ארעא למטרח כי חתנא ולעשות סעודה שפי מבי בלתיא, שבזמן הגמ' היה החתן משלם בעד הסעודה כדאיחא בכתובות ג: וברש"י שם ד"ה אביו דוקא נקט אציו של חתן שהוא הטורח צארכי סעודה, וכן אמר שם י. חזקה שאין אדם מורה בסעודה ומפסידה, וכ"ה בשו"ע אהע"ז ס']

מצב היהודים, הם גורשו מירושלים. את מקום המקדש חרש אדריינזם ועל הר הבית בנה פסל לדמותו ובית מקדש ליופיטר. אסר ללמוד תורה, לקיים מצוות מילה ולקבור את המתים. במדרשי חו"ל זכה לתוארים "שחיק עצמות" ו"רשע". עקלים בן אחותו התגייר, הלא הוא אונקלוס הגר, מתרגם התורה. אינצקלופדיה דעת עיי"ש עוד].

מאי סכנה, אילימא דאמרי בתולה הנשאת ליום הרביעי תיהרג # [שלא רצו הגוים שיקימו ישראל מנהגי החכמים], [הא תלה הסכנה בנשים ולא קאמר כל מי שישא בתולה יהרג? משום דהנשים יראות מפי ודעתן קלות ולא יעברו על הגזירה, וגם הנשים מצויות בביתן אבל האנשים יכולין לברוח. שטמ"ק],

נהגו צממיה, סכנת נפשות היא, ואלא אמרת נהגו לנטוס ציוס שלישי, אכל מיעקר רביעי לגמרי לא עקרו **לגמרי ניעקריה** ויתקנו להם ימים אחרים? [פי' יקבעו יום אחר לישיבת ב"ד, וא"כ לא מיעקרא תקנתא דרבנן כלל, דמיעקרא לא תיקנו אלא שישא ביום שיכול להשכים לב"ד, וא"כ לא הוה העברה על דת ואין צריך למסור נפש על זה כמו ערקתא דמסאני ואי משום שקדו הא יכול להטריח. חתם סופר],

! [ובשטמ"ק ד"ה נהגו כתב וז"ל וכאן יש ראייה לדברי מורי קרובי שכתב בפ"ק דביצה אף על גב דאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין אלא אם כן וכו' אם יעשו כאותה סברה שאם היה אותו בית דין קיים היה מסכים להתיר שנשתנה הענין אין זה ביטול דבריו ע"כ],

אמר רבה דאמרי בתולה הנשאת ביום הרביעי תיבעל להגמון תחלה [בימים קדמונים היה נהוג הרבה שהיה זה וכותו של שולט על בני מדינתו. וראה שם], [וכי] **האי סכנה** [הלא] **אונס הוא? משום דאיכא צנועות דמסרין נפשיהו לקטלא ואתיין לידי סכנה**,

ולדרוש להו דאונס שרי דנבעלת צאונס אינה נאסרת על צעלה, דילפינן לקמן בפרק ד' (דף נה) מוה"א לא נמפשה, ולא לימסרו נפשיהו למיתה?

[ולדרוש להו דאונס שרי. אין לפרש דפריך הכי לדרוש כו' דשוב לא יהא סכנה אלא אונס ואמאי קאמר ומסכנה ואילך הוה ליה למימר זמן האונס ואילך, דא"כ מאי משני משום פרוצות, דהא אפילו לא דרשינן להו דאונס שרי לא מסרי נפשיהו, דדוקא צנועות אמרינן דמסרי נפשיהו, ועוד וכי משום פרוצות יניחו להרוג הצנועות, אלא הכי פירושו ולדרוש להו דאונס שרי וכיון דליכא סכנה אמאי לא מיהו בידם חכמים, ומשני משום פרוצות לא מיהו בידם, אי נמי משום כהנות. תוס'].

איכא פרוצות דאי מקילין להו, עבדי צרצון ונאסרות על צעליהן, **ואיכא נמי כהנות** שנאסרות על צעליהן אף צאונס, ואינהו מסרין נפשיהו למיתה דאשת כהן שנאסרה אסורה לצעלה ולקמן בפרק ד' (דף נ"ה) ילפינן לה,

[ולדרוש להו דאונס שרי. וא"ת והא אמרינן בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין ער. ושם) על כל עבירות יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודת כוכבים וג"ע וש"ד? ותירץ ר"ת דאין חייבין מיתה על בעילת מצרי דרחמנא אפקריא לזרעיה דמצרי [שזרעו

אבני חן על מסכת כתובות

סד,

והטעם שהיו רגילין למיטרה כי חתנא טפי, כתוב בהגהות לביאורי הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר [פרק טו ג] דבימייהו היו רגילין שהחתן אינו דר בבית חמוי כדאיתא במס' ב"ב צח: שהוא קל מסובין, והיו מכניסין הכלה לבית בעלה, ולכן קראוה הכנסת כלה, וכיון שהיא כאורח בבית בעלה, והוא בהענה"ב לכן היה הוא מרבה בשבילת יותר, אבל בימינו שהחתן דר בבית חמוי תחלה עפ"י הרוב, לכן ממילא נוהגין שעיקר מרחת רבוי שמחה הוא בי כלתא. שעמציב"ב]

מכניסין את המת לחדר והמירו להם להכניס את המת לחדר שלא יקצרוהו, דאם כן חלה אצילות על האכל בסמימא הגולל כדלקמן וסוד לא יוכל לנטוס עד שיעצור האצילות [שמשוהין מלקברו, ומסירין אותו מלפני המשפחה שאם יהיה במקום שרואין את המת זה יפריע השמחה] **ואת החתן ואת הכלה לחופה**

דף ד' ע"א

ובועל בעילת מצוה ופורש ויקצרו את המת מיד, דכיון דחלה עליו מתונה, הו"ל לגביה כרגל ולא אחיז אצילות ומיילא ונוהג **שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבילות**,

[בעילת מצוה. [בעילה הראשונה. תורה"א"ש] קרי לה בעילת מצוה משום דכתיב כי בועלך עושהך ואמר' [סנהדרין דף כב:] אין אשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי, [ולפי שבעילה ראשונה כורתת ברית. תורה"א"ש] וע"י כך מידבק בה ובאין לידי פריה ורביה, ולהכי קרי לה לבעילה ראשונה בעילת מצוה. תוס'],

&&&

וכל אותן הימים של ימי המשמה של אצילות הוא יישן בין האנשים והיא יישנה בין הנשים ואין מתידין זה עם זה שמה יבעול [ולקמן מקשה הגמ' והא כבר בעל אותה ומאי שנא מאשה שפרסה גרה, שאסור להתיחד עמה], ואכל אסור בתשמיש המטה כדילפינן באלו מגלחין (מו"ק דף טו), ואף בשבעת ימי המשמה שהן כרגל נוהג הוא אצילות של דברי זינעא, דהיינו אסור תשמיש כדלקמן,

[וא"ת והא יום מיתה וקבורה מחייב באבילות דאורייתא כפי סברת הגאונים ז"ל וכיון שכן היכי אתיא שמחת ימי המשתה שאינה אלא מדרבנן ודחיא אבילות דאורייתא? לא קושיא הוא דב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. ר"י].

ואין מונעין תכשיטין מן הכלה בשביל האצילות אין חוסרין עליה תכשיטים, שלא תמננה על צעלה **כל שלשים יום** ואע"פ שהן ימי אצילות לשאר זני אדם וכל שכן משלשים ואילן,

[דברי רש"י תמיהים שמפרש על שלשים ימי אבילות, ולא על שלשים ימי כלה וכמו שכתב הרא"ש, וא"כ יהיה דברי רש"י נגד ש"ס יומא ע"כ וכו'. חתם סופר],

[לאו משום דאבל זה קיל כדאמרינן לקמן, אלא אפילו באבילות דעלמא נמי [שכלה מתאבלת על שאר קרובים?], כדאמרינן בפ' בתרא דיומא גבי המלך והכלה ירחצו פניהם, עד אימת הוי כלה שלשים יום, כדתניא אין מונעין תכשיטין

מן הכלה שלשים יום, דאלמא האי דינא בכל כלה דעלמא הוא נמי. רמ"י].

ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא איניש דמרח לחו אס יפסידו מה שהכינו,

[פ' לא סוף דבר מפני מורח הגוף, אלא מפני דמי ההוצאה, דהא אמרינן לקמן דכל היכא דמודבן בשר לא חיישינן לחו. רמ"י].

אבל איפכא לא [פ' לא עבדינן הכי אלא קוברין את המת תחילה, ולענין אימתי יעשה משתה, לא מתפרש מהאי לישנא מיד, וכל היכא שיש לו בנים בנים גדולים, דב"ע אסור לכנוס עד י"ב חדש, אבל היכא שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, בהאי איפליגו רבוותא ז"ל איכא דאמרי שנושא לאלתר תוך ז' ימי אבילות, ואיכא מ"ד שאינו נושא אלא לאחר ל' יום, ואיכא מ"ד שנושא לאחר ז' ימי אבילות, וכולם לא למדוה אלא מהא דתניא במס' מו"ק וכו' הילכך לשון אחרון משוכת, דכל שאין לו בנים כונס ובעל לאלתר לאחר ז' ימי אבילות, וכל שיש לו בנים קטנים כונס לאחר שבעה, ואינו בועל אלא לאחר שלשים יום, ופשטא דמתנא' דהכא בבחור שאין לו בנים שהוא הצריך לאביו מן הסתם, הילכך הכי פירושא, אבל איפכא לא אלא עבדינן איפכא, שנוהג ז' ימי אבילות ואחר כך כונס ונוהג ז' ימי המשתה. רמ"י עיי"ש, וראה תוס' ד"ה אבל],

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא לא שנו אלא שנתן מים על גבי בשר [פ' נתנו לתוך קדירה ונתן עליו מים להכינו לבישול, וניכר שכבר רצו לבשלו, וברמ' הלשון בשר "רחוץ" # וצ"ל שבימייהו היו רוחצין הבשר באופן שהיה ניכר אח"כ] שז' איתו לאו למוכרו במקולין **אבל לא נתן מים על גבי בשר מוזדבן,**

אמר רבא ובכרך שכימי אינשי טובא וש קופליס הרבה אע"פ שנתן מים על גבי בשר מוזדבן, אמר רב פפא ובכפר אע"פ שלא נתן מים על גבי בשר לא מוזדבן,

ואלא דרב חסדא דמפליג בין נתן ללא נתן היכי משכחת לה לא כנכך ולא ככפר? אמר רב אישי כגון מתא מחסיא דמפקא מכרך ומפקא מכפר מוצאה מכלל כך ומוצאה מכלל כפר גדולה מכפר וקטנה מכרך,

[כגון מתא מחסיא. תימה רב חסדא מאי דוחקיה לאוקומי בנתן מים על גבי בשר נוקמה בכפר אע"פ שלא נתן מים על גבי בשר ויש לומר משום דניחא ליה לרב חסדא לאוקמה ברוב עיירות שהם בינוניות וה"ק כגון מתא מחסיא ורוב עיירות ומש"ה נקט נמי בברייתא דמיייתי ונתן מים על גבי בשר משום דאיירי ברוב עיירות. תוס', וראה בעי"ז ברמ"י].

תניא כוותיה דרב חסדא דמוקי לה צנתן מים על גבי בשר הרי שהיה פתו אפריה וטבחו טבוח ויינו מזוג "ונתן מים על גבי בשר" [משמע שגם בימי התנאים היו רוב העיירות יצא מכרך, ויצא מכפר] **ומת אביו של חתן או אמה של כלה, מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובעל בעילת מצוה ופורש, ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות,**

אבני חן על מסכת כתובות

לבעלה, חוץ ממוזגת הכוס להשיט לו [שאין האיסור במוזגת היין במים, אלא שלא להשיט הכוס לידו. רמ"א] והצעת המטה [היינו פריסת סדין שהוא דבר של חבה. תוס' עיי"ש, וראה רא"ש סימן ח', לקמן מפרש דדוקא בפניו, אבל שלא בפניו מותר. רמ"א],

והרחצת פניו ידיו ורגליו שדך קרוב ומיזה הן וצ"ל ליד הרגל דכר [פי' לא נצרכה מפני רחיצת פניו ורגליו בנגיעה, דההיא פשיטא דאסור ליגע בה אפי' באצבע קמנה, אלא אפילו לשפוך מים על ידיו ורגליו. רמ"א, בהערות כתב היינו חכנת המים לרחיצה, דרחיצה עצמה דוראי שאסור דהוה כנגיעה (ע"י דבר אחר) ועי' י"ד קצ"ה י"ב ובנו"כ עכ"ל, אבל דבריו צ"ע שהלשון משמע שהיא רוחצת אותו],

ואילו גבי אבילות תניא אע"פ שאמרו אין אדם רשאי לכוף את אשתו זימי אכלה כשמת אביה או אמה להיות כוחלת ולהיות פוקסת מעצרת שרק על פניה [בפירוש המלה פוקסת ראה תוס', והר"ט כתב דהיינו שמוזה חומי בצק ונותנת על פניה כדי שיאדימו] באמת אמרו [ראה יומא י"א ע"א אי לשון זה כוונתה להלכה למשה מסיני] מוזגת לו הכוס ולא מיישין להרגל דכר אלא אבילות חמירה ליה ומצעת לו המטה, ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו [אלמא אבילות חמירה ליה מנדה לפי שלבו של אדם נכנע בזמן אבילותו. רא"ש?]

לא קשיא כאן באבילות ידיה [של האיש חיישין שמא יתגבר יצרו עליו] כאן באבילות ידיה [של האשה והיא אינה שומעת לו בעת אבילה] לעולם אבילות קילה ליה מנדה, והני מתניא [שיש כאן ברייתא דתניא כוותיה דרב חסדא, ובריייתא דאע"פ שאמרו] הכי מתקן הא דקמי' לעיל הוא יסן בין האנשים כו' באבילות ידיה, והך דקמי' [בבריייתא דאע"פ שאמרו] מוזגת לו כו' באבילות ידיה קמי' דקמי' אין אדם רשאי לכוף כו' אלא אבילות ידיה קיימין שאינה רואה לנחול ולפקוס, והיינו טעמא דמוזגת דאס' יתגבר יצרו עליו כיון דאבילות ידיה הוא אינה שומעת לו,

והא [בבריייתא דתניא כוותיה דר"ח תנינן מת] אביו של חתן אלא אבילות ידיה נמי אסמיר תנא דלעיל או אמה של כלה קתני? כי קתני אמה של כלה אשאר' אמכניסים המם לחדר, אכל הוא יסן בין האנשים אבילות דמתן קמי',

ומי שאני בין אבילות ידיה לאבילות ידיה, והתניא מי שמת חמיו או חמותו [היינו אבילות ידיה] אינו יכול לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת, אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבילות,

וכן היא שמת חמיה או חמותה [היינו אבילות ידיה] אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות אלא מדלא קמי' באבילות ידיה הוא יסן בין האנשים שמע מינה חמיר ליה ולא שני לן?

[ומתירין] תני [כן תשנה] באבילות ידיה [בסיפא דבריייתא] הוא יסן

וכל אותן הימים [ארבעה עשר יום] הוא יסן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים, וכן מי שפירסה אשתו נדה כניסתה לחופה הוא יסן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים ואין נאמנין זה עם זה, ואין מונעין תכשיטין מן הכלה [אבילה] כל ל' יום,

בין כך ובין כך בין יס' אונס [כמו כאן שמת אביו או אמו, שבעל בעילת מצוה ופורש] בין אין אונס לא יבעול בעילה ראשונה לא בערב שבת כלל שבת מפני שעושה מצוה ולא במוצ"ש לקמן מפרש, [החת"ס מסביר את מקומה של הלכה זו כאן, שאם מדובר בבחילה הנישאת ליום רביעי, הרי אם ממתין מחמת האבל שלשים יום עד שבא עליה, נמצא יום שלשים חל בערב שבת. שט"א],

אמר מר הוא יסן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, מסייע ליה לרבי יוחנן הא דקמי' דאסור כמשמש כשצעת ימי המשמה שכן לו כרגל דאמר רבי יוחנן אע"פ שאמרו אין אבילות במועד [וכן כאן הרי עושין קודם שבעת ימי המשמה], אבל דברים של צינעא שאינו ניכר לציוות שהוא אכל ככך נורה,

[קשה דהא שמחת חתן אינה אלא מדרבנן ולכך אסור בדברים שבצנעא, ומה ראה לשמחת הרגל דהויה מן התורה? הערות],

[מסייע ליה לר' יוחנן כו'. מועד וחתן משה אותן בכ"מ כההיא דתניא בפ"ק דמועד קטן (דף ז' ושם) חתן שולד בו נגע נותנין לו ז' ימי המשמה לו ולא יצטילתו ולכסותו וכן ברגל נותנין לו כל ימות הרגל. תוס'א],

דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא ל"ש דאין נאמנין להמייחד אלא שלא בעל דמקיף ליה יצריה אבל בעל, אשתו ישנה עמו,

והא הבא [בבריייתא דתניא כוותיה דרב חסדא] דבעל עסקינן דקמי' דועל בעילת מנזה לפני קצורת המם וקתני הוא יסן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים?

כי קאמר רבא לא שט אפירסה אשתו נדה קאמר, דכיון דנדה חמורה בעל מהימן עלה דלא חמי לזולתי באיסור כרת, [ומקשה] הא וכן קתני קס"ד אכולה מילתא דאבילות מדמינן ליה, ובאבילות דבעל עסקינן?

דף ד' ע"ב

הכי קאמר וכן מי שפירסה אשתו נדה כלומר כי קאמר וכן, אהוא יסן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים קאמר ולא בעל ולעולם הך בשלל בעל קמי' הוא יסן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים,

למימרא דאבילות קילה ליה [לאדם] לעצור עליה מנדה, דאבילות לא מהימנת ליה ואנדה מהימנת ליה,

והאמר רבי יצחק בר חנינא אמר רב הונא כל מלאכות שאשה עושה לבעלה לקמן מני להו צפרק אע"פ נדה עושה

אבני חן על מסכת כתובות

מצוה מותר לחשבן בשבת,

*וא"ר אלעזר פוסקין צדקה לעניים בשבת [ראה אור"ח סימן ש"ו סעיף ו' במ"ב ס"ב כ"ז ולגר"ב חפ"ז לכהכ"נ ג"כ נוהגין העולם לחלק וכו' ומ"מ לכתחלה נכון ליהרר כשמקדיש איזה חפץ ידוע בשבת כגון ס"ת או עטרה לס"ת שיקדישו בפיו מע"ש אפילו בינו לבין עצמו וכו'. עיי"ש],

* [ולא תימא לפסוק צדקה שהיא מצוה ידועה ומפורשת בתורה, אבל לפקח ולהוציא עסקי רבים שאינו אלא שלום העיר הוה אמינא אסור. שטמ"ק] ואמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן הולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לפקח [להשגיח] על עסקי רבים בשבת,

*[ולא תימא דוקא שאינם מורחים ללכת מפני כן ממקום למקום. שטמ"ק] ואמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן מפקחין מוליחין לאור פיקוח פוסקונזכרמ"ש נלעז נפש בשבת [היינו אף שלא יבוא לכלל פיקוח דאל"כ פשיטא. הערות],

*[דלא תימא דוקא לבתי כנסיות של ישראל דלא מיהיו כדרך חול אבל לטריטאות כו' אסרו וכיון שכן איכא למימר דמשום הכי למוציא שבת לא פן מתוך מרדתו ילך למקום מוכרי גוים לפקח על עסקי סעודתו לכך מייית הדך. שטמ"ק] ואמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן הולכין לטריטאות theatre פלטי מלמס ושלטונים ולקרקיאות circus לפקח על עסקי רבים בשבת,

* [ולא תימא עסקי רבים שאני, דהא ללמדו אומנות דאינו מצוה כל כך ואפילו שדוכין וקיומין דמתחזי טפי כדרך חול שרי הילכך כל מאי דעביד מתוך מירדת הסעודה שרי, ואם כן למוציא שבת אמאי לא. שטמ"ק] ותנא דבי מנשיא משדכין [שדוכי לשון מנוח ושקט. חידושי הר"ן שבת י"ב ע"א, ובערוך פי' לשון עירבוב וקישור עיי"ש] על התינוקת ליארם בשבת, ועל התינוק ללמדו ספר, וללמדו אומנות מזה הוא דכתיב [קבלת ט'] ראה חיים עם אשה אשר אהבת [וכן פרש"י שם ראה והבן ללמוד אומנות להמפרנס ממנו עם תלמוד תורה אשר צידך]. למוד אומנות שמתיה הימנו עם המורה, ואמרינן בקידושין (דף כט) שאני חייב ללמדו אומנות? [שמעתי שלמדין מכאן שלימודי קודש יש להם דין קדימה ללמודי חול],

אלא אמר רבי זירא גזירה שמא ישחוט בן עוף נשצת לזרז מולאי שצת שיהא טרוד וישצת שהוא שצת, [להכי נקט ישחוט ולא קאמר 'ישל' משום דשחיטה דבר קל ולא דכיר והיינו נמי דנקט עוף ששחיטתו קלה, ונקט בן עוף כגון גזל מדרדה שהוא יותר קל. רמ"א]. [והוא שהיה מנהגם להאכיל בן עוף לבני הבית בלילה של בואה ראשונה, למימן מוב שיפרו וירבו כתרנגולים. מאירי],

א"ל אביי אלא מעתה יום הכפורים שחל להיות בשני בשבת שצריך להרצות נסעודה אחר השצת שהוא ערז יום כפורים ידחה לשלישי נשצת שמא ישחוט בן עוף [נשצת. ד"ס] לזרז סעודה מחר [כמו שדוחין את יוה"כ בקביעת החדשים משום ירקא ומתיא. ע"פ הרמ"א].

בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים [והשתא לא משמע ליה לחלק בין אבילות דחתן וכלה, לאבילות דעלמא],

הא וכן קתני? כי קתני אכילת ואפירכוס,

והא עמו קתני [באבילות דידה] מאי לאו עמו במטה עלמא אאצילות דידה נמי מהימן?

לא עמו בבית וטעמא לאו משום דמהימן נקט לה אלא לאשמעינן דאין אצילותו מוטל עליה אלא בפניו משום כבודו, וכן הוא אין אצילותה מוטל עליו אלא לפניה ולכצודה, וכדאמר ליה רב לחייא בריה כשמת חמיו [במ"ק ב:] באפה נהוג אבילותא, דלא באפה לא תנהוג אבילותא,

רב אשי אמר מי קמדימית אבילותא דהכא אבילותא דעלמא, אבילותא דעלמא חמיר ולא אתי לזלולי ביה [ויכול לישן עמה], אבילות דהכא כיון דאקילו רבנן אתי לזלולי ביה [לכן אמרו בברייתא דתניא כוותיה דרב חסדא שהוא ישר בין האנשים וכו']],

מאי קולא אילימא דקתני בועל בעילת מצוה ופורש, התם משום דלא חל עליו אבילותא, אי לרבי אליעזר [פלוגתא דרבי אליעזר ורבי יהושע] צמועד קטן עד שיצא מפתח הבית, אי לרבי יהושע עד שיסתם הגולל זהו כסוי של ארון המט [אבן עזר בגלגל, ומגלגלין את האבן לסתום פי המערה, ומוזה יצא שקורין לכל כסוי קבר גולל],

אלא דקתני נוהג שבעת ימי המשתה, ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות [שהקולא הוא שדוחין את האבילות על לאחר ו' ימי המשתה],

אמר מר בין כך ובין כך לא יבעול לא בערב שבת ולא במוצ"ש, בשלמא בערב שבת משום חבורה, אלא במוציא שבת אמאי לא? אמר רבי זירא

דף ה' ע"א

משום חשבונות שאם יכנס למוצאי שבת יעשה סעודה צלילה ויחשוב נשצת מהו צריך להוציא, וכתיב ודבר דבר (ישעיהו נח) [ויבא לידי דיבור אבל מחשבה מותר כדאיתא באור"ח ס' ש"ו סעיף ח'. הערות, # אבל באמת יכול להיות שחכמים לא רצו שיבעול מתחלה במוצ"ש שע"כ לא יהיה דעתו עמו כל השבת],

[לא הבנתי שהקושיא הוא על הבעילה, והתירוץ הוא על הסעודה ? וזה"ל בהערות עי' בראשונים שפירשו וכו' שהמנהג היה לעשות סעודה כשעושין בעילת מצוה],

אמר ליה אביי וחשבונות של מצוה מי אסירי,

[יש כאן ששה מאמרים]

*והא רב חסדא ורב המנונא דאמרי תרוייהו חשבונות של

אבני חן על מסכת כתובות

כלל מרדכי עד חמשי לא מיישין,

ואי נמי משום שקדו, דתניא מפני מה אמרו אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי, שאם אתה אומר תיבעל בחמישי למחר [ערב שבת] משכים לאומנתו והולך לו שאין משמה אלמנה כלל אלמנה אלא יום אחד כלקמן בפירקין כחצות (דף ו) [לכן] שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמוח עמה שלשה ימים חמישי בשבת יום מופת וערב שבת חצות צילה ושבת,

מאי איכא בין ברכה לשקדו? איכא בינייהו אדם בטל למ"ד ברכה דלדס עדיפא, אף וז מצעל בששי, למ"ד משום שקדו נבעלת בחמישי דהא לא יסכים לאומנתו אי נמי יום טוב שחל להיות בערב שבת,

דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ ומשום דר קפרא נקט לה דליי לעיל נאגדה דאילו במעשה שמים וארץ כתיב ישעיה מה אף ידי חסד יד יסדה ארץ וימיני מפחה שמים,

ואילו במעשה ידיהם של צדיקים [קרא למעשה ידיהם של צדיקים מעשי ידיו של הקב"ה] כתיב שמות טו מוכן לשבתך פעלת ה' מקדש מעשה ידי צדיקים הוא אדני כוננו ידיך [דהיינו שני ידים],

השיב בבלי [לכן אומר שהיה בבלי, כי הבבליים לא היו בקיאים בחסידות ויתרות כדאמרין בפ"ק דקדושין. שטמ"ק] אחד ור' חייא שמו תהלים צה ויבשת ידיו יצרו? [ומתרג' ידו כתיב, והכתיב יצרו? א"ר נחמן בר יצחק יצרו אצבעותיו כדכתיב תהלים ה כי אראה שמוך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת,

מיתיבי תהלים יט השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע? הכי קאמר האי ומעשה ידיו, במעשה הצדיקים כתיב שקדו מעשה שלהם מעשה ידיו של הקב"ה, וה"ק ומעשה ידיו דהוא מעשה הצדיקים, מגיד הרקיע שהרקיע מעיד עליהם לצרות שהם צדיקים, שמתפללין על הגשמים ומטר יורד מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד, הרקיע, ומאי ניהו מטר,

דרש בר קפרא מאי דכתיב דברים כג ויתר קצילי צלע"ז תהיה לך על אונך, אל תקרי אונך אלא על אונך שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון

דף ה' ע"ב

יניח אצבעו שהיא שפוייה כימד באזניו, והיינו דאמר ר' אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם דומות ליתדות, [ומפרש דבריו] מאי טעמא כלומר צמאי דומות מיתדות אילימא משום דמחלקן שמחלקות וז מוז ואינן מחוברות יחד,

[לאו דוקא יום שלישי שהרי לא אר"י ראש ואם יחול יום"כ ביום ג' ראש השנה יהיה ביום א', וערבה בשבת. ע"פ הערות, אבל הפנ"י כתב שלא איכפת לן אם יהיה ערבה בשבת שהחשש שאחד יבשל ביום"כ טפי וז"ל אדרבה התם איכא תקנתא שיתקנו שלא ליטול ערבה כל עיקר בשבת כדקתני שלענין שופר ולולב משא"כ בהך גזירה דשמא ישחוט ליכא תקנתא אחרית?]

התם דלנפשיה לא טריד, הכא דלאחרים טריד # [לעצמו אינו דואג כל כך, שגם אם לא יבין הוא בטוח שיסתדר, אבל לאחרים האדם מרגיש אחריות שלא יתאכזב], אי נמי התם אית ליה רווחא לשמוע צלילה שהסעודה אינה עד למחר [הרי שאין מצות אכילת עריוה"כ בלילה. ראיתו] הכא לית ליה רווחא שהסעודה צלילה אחר השבת משמטיכה מיד,

השתא דאתית להכי ערב שבת נמי גזירה שמא ישחוט בן עוף,

[ענין חדש] איבעיא להו בתולה נשאת ברביעי ונבעלת ברביעי [ביום כגון שיבעול בבית אפל. רט'] ולא חיישינן לאיקרוי דעתא אס לא ימנא לה צמוליס לא חיישינן שיתקרב כעסו צמאי פורמא [מאחר הצהרים עד הבוקר] או דלמא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי משמחשך ברביעי, ומיכנס [ראה ד"ס] ליל חמישי דחיישינן לאיקרוי דעתא?

ת"ש דתני בר קפרא [שמו המלא היה ר' אלעזר בנו של ר' אלעזר הקפר, והיה תלמידו של רבינו הקדוש] בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים פרו ורבו ומלאו את המים כו' [בראשית א' כג] [ויברך אתם אלקים לאמר פרו ורבו ומלאו את המים בימים והעוף ירב בארץ, ויש דמיון טוב בדגים לפרות ולרבות כדגים, או שלא ישלטו בהם עין הרע, או שהם במים הנמשלה לתורה ולרמו לחתן בלה שבלי תורה אין חיים],

אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם פרו ורבו ומלאו את הארץ [שם בראשית א'] [אבל בתולה לא תיבעל בששי, שאין ב"ד יושבין עד יום ב'].

טעמא [שבתולה נבעלת בחמישי] משום ברכה, אבל מאן דלא קפיד אצרכה משום איקרוי דעתא לא חיישינן משום האי פורמא,

אי הכי אלמנה נמי תיבעל בחמישי הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים?

[אי הכי אלמנה נמי תיבעל בחמישי. פ"י בשלמא אי הוה תני בברייתא דבתולה נבעלת בחמישי משום איקרוי דעתא כדמייבעיא לן ולא משום ברכה לדגים דלא חשיבא, הוי ניחא לן באלמנה דנבעלת בששי משום ברכה, אבל השתא דטעמא דבתולה משום ברכה אלמנה נמי תיבעל בחמישי. תוס'],

[ומתרג' ברכה דאדם עדיפא ליה ומיהו בששי לא מנשא צמולה [ומיהו צמולה לא מנשא בששי?] דצמון ארוך עד שני בשבת דלמח דייני חיישינן לאיקרוי,

אבני חן על מסכת כתובות

[דכל אם תמצא לומר פשיטות לבעיא קמייחא. רא"ש ב"מ פ"ה סימן י"א, ובשו"ת חות יאיר סימן צ"ד סעיף כ"ח כתב "אם תמצא לומר" דבלשון הש"ס הלכה הוא, כך ס"ל לרמב"ם, וכ"כ במ"ע פ"ב דניירות (ה"ה) שכך קבלנו מבעלי התוספות].

ואם תימצא לומר [לצד היתר] **דמ' מופקד פקיד** ואין צו משום מצורה, כוונת המוילא למאי **לדמ' הוא צריך** ומתכוין להוילאו [פ"י אבל אינו מתכוין לעשות פתח] **ושרי** דהא מופקד פקיד, [לדמ' הוא צריך ושרי. וא"ת והא פסיק רישיה הוא לענין הפתח? וצ"ל שיכול להוציא הדם בלא עשיית הפתח, פ"י ר"ת שצריך להוציא הדם שלא יתלכלך פעם אחרת בשיבועול וכו', ור"י מפרש לדמ' הוא צריך שצריך לראות אם היא בתולה. תוס'],

או דלמא לפתח הוא צריך והכי הוא כננין ואסיר,

ואם תימצא לומר [לצד היתר] **לדמ' הוא צריך ופתח ממילא** קאתי הלכה [עדיין נשאר השאלה] **כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר** ומומר, וא"ת פסיק רישיה ולא ימות הוא? הא פרכין לה לקמן, ומשנינן יש שנקלין כהנייה ואין דם יוצא, ואף אין פתח נפתח הלכך לאו פסיק רישיה ולא ימות הוא **או הלכה כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור**,

ואם תימצא לומר [לצד איסור] **הלכה כר' יהודה** אכתי איכא למינעי, דקיימא לן (שבת ד' קו) כי אמר רבי יהודה צמתקן, אבל צמתקלן אינה מלכא מקלקל הוא אצל הפתח, או מתקן הוא אצל הפתח ויש לשאול על פתח זה אם מקון הוא אצלה, או קלקול הוא אצלה שהצמולה משונה מן הצמולה,

[ואת"ל מקלקל הוא] ל"ג דאי מקלקל לדברי הכל מותר שאין לך מקלקל מייצא אלא מוצל ומצער אצלה דרבי שמעון, והכא לאו מוצל הוא דהא צאת"ל דם מופקד פקיד צעי לה ואיל,

איכא דאמרי ואם תימצא לומר [לצד איסור] **דם חברי מיחבר** [שאין הדם אגור בתוך הבתולים אלא יוצא ע"י החבורה שעושה], [ראה תוס' ד"ה דם מה האיסור של עשיית חבורה], **לדמ' הוא צריך** [לפי הר"ת לעיל בתוס' ד"ה דם שלא יתלכלך פעם אחרת בשיבועול, ולפי הר"י לראות אם היא בתולה, ונמצא שעשה חבורה בכוונה] **ואסור** [אף על גב דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דשריא במקום צערא גבי מפים מורסא, הכא גבי מצוה אסור. תוס' ד"ה לדמ'],

או דלמא להנאת עצמו הוא צריך [ולא היה לו כוונה לעשות חבורה] ושרי,

ואם תימצא לומר [לצד היתר] **להנאת עצמו הוא צריך ודם ממילא קאתי** [קא' הוין] הוא אינו מתכוין להוילאו אצל הוא יוצא, ונמצאת מצורה נעשית שלא ככוונה **הלכה כרבי יהודה** דדבר שאינו מתכוין ושמא מתקן הוא ואסור **או הלכה כר"ש** דדבר שאין מתכוין מותר,

כל הדא והדא למילתיה עבידא קושיא היא, כל אחת יש בה לורך ואף צורכי גצוה **דאמר מר זו זרת** מן הקטנה מודדין זרת של חושן, זו קמייצה מאכצע שאלל הקטנה מתחילין לקמון חופה שלג אלצעות על פס ידו הקמיה והאמה והאלצע וקומץ, זו אמה מהגדולה מודדין אמת זנין ואמת כלים [והקשה בשטמ"ק שקמייצה ואמה לא היו צריכים להיות מחולקים, שיכול לעשות קמייצה ולמדוד אמה כשהן מחוברין? ותירץ שלא היה נאה ששנים אלו מחוברים והשאר מחולקין], זו **אצבע** למתן דמים של מטאת דכמיז ציה באלצעו [ויקרא ד'], זה **גודל** [ראה תוס'] לזהן יד דלהרן [ויקרא ח] ודמזרע [ויקרא יד'],

אלא מה מעם משופות אגוישיד"ש צלעו **כיתידות? שאם ישמע אדם דבר שאינו חגון יניח אצבעותיו באזניו**,

תנא רבי רבי ישמעאל מפני מה אוון כולח קשה והאליה נגר שנסוף האון **רכה שאם ישמע אדם דבר שאינו חגון יכוף אליה לתוכה**,

[וצריך האליה וכן האצבע שאם רק יתן ידו על האליה עדיין יוכל לשמוע, וצריך לשום האצבע על האליה כדי לסתמה יפה. ע"פ הר"ף בע"י].
[ג"ל משום דכתיב ויתר תהיה לך על אוניך וסמך ליה והיה מנחך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחרך, מנייה ילפי' שלא להזכיר שם שמים בגוף שאינו נקי וכשתוחב אצבעו באזניו יתלכלך האצבע בצואה שבאון ולא יכול לדבר או להרהר דברי תורה ע"כ עצה היעוצה שיכוף אלי' לתוכה ויפסיק בינו לאצבעו ולא יתבטל. חתם סופר].

[שהקב"ה ברא פה ויכול לסתמה, וברא עינים שיכול לסוגרם, אבל אזנים אם יסגרים יכול לבא לידי סכנה שיקראו לו ולא ישמע, לכן לא ברא הקב"ה סוגר, אבל עשה את תנוך האוזן רכה שיסגור את האוזן בעת הצורך, שלא ישמע דיבורים אסורים].

ת"ר אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים [לעיל אומר ג' פעמים "דבר שאינו חגון" וכאן אומר דברים בטלים] **מפני שהן נכוות תחלה לאיברים** רכות ודקות וליכות מכולם [פ"י שהאדם יתבונן שהאזנים הם איברים סנסטיבים מאד, ואם יעמוד אצל אש הם יכוו תחלה, # ועדיין צריך ביאור, אבל החפץ חיים מסביר [מובא בא"ס] שהמדובר על אש גיהנום, שהאזנים ייענשו תחלה] והכי נמי אמרינן צמסכת ע"ז (דף נח) האי עובד כוכבים דמריך רישא שרי למיכל אפילו מריש אודניה ואע"פ שממחר ליבשל,

איבעיא להו מהו לבעול בתחלה בשבת לא שמיע להו הך ממנמא דלעיל א"י שמיע להו ומינעיה להו הלכה או אין הלכה [וראה תוס'] **דם [בתולים] מופקד פקיד** כמו פקדון כנוס ועומד ואינו נצלע צדופני הרחם להיות יציאו על ידי מצורה אלא שהפתח נעול צפניו ופומחין לו ויוצא **או חברי מיחבר** דם בתולים היוצא על ידי מצורה הוא צא שהדופן מתפרק מתצרו,

[שני הצדדין הוא, אי רק פותח פתח, ועצם הפתיחה אינו נקרא חבורה ואינו מוליד דם, אלא הדם שהוא אגור שם יוצא, או שעל ידי החבורה שהוא עושה יוצא דם].

אבני חן על מסכת כתובות

והאמר רב חייא בר אשי אמר רב הלכה כרבי יהודה שאין מתכוין, ורב חנן בר אמי אמר שמואל הלכה כרבי שמעון, ורב חייא בר אבין מתני לה בלא גברי ולא אמוראי אליבא דרב ולאביא דשמואל אלא רב ושמואל גופייהו רב אמר הלכה כר' יהודה ושמואל אמר הלכה כרבי שמעון [פ' אך אמרת דרב סבר דמותר לבעול בליל שבת דלא סבר רב יהודה אלא סבר דדבר שאינו מתכוין מותר, הא כאן רואין דרב סבר כר' דדבר שאין מתכוין אסור] ?

לעולם רב כרבי יהודה סבירא ליה, להך לישנא דאמר דם מיפקד פקיד והאסור משום פתח הוא מקלקל הוא אצל הפתח ובמקלקל מודה רבי יהודה [דמותר], להך לישנא דאמר דם חבורי מיוחד מקלקל בחבורה הוא וכן סבר לה כרבי יהודה אף במקלקל בחבורה לקולא דקא פטר בה רבי יהודה,

מתיב רב חסדא [פ' וקשיין למאן דאסר אפילו לר' שמעון, דהיינו שמואל אליבא דבי רב דאלו לרב אליבא דנהרדעא ליבא למיפקד, דאיתו אמר לך אנא דאמרי אליבא דר' יהודה דאסר דבר שאינו מתכוין, ומתני' דתינוקת כר"ש דשרי. וכן פ' ר"י ז"ל. רמ'] תינוקת שלא הגיע זמנה לראות [שהיא צעירה מאד] במסכת נדה אמר אימתי הגיע זמנה לראות משויגעו ימי הנעורים ונשאת, ב"ש אומרים נותנין לה ארבעה לילות שכל דמים שתרצה בהן מחמת תשמיש מחזקין להו דם בתולים, וב"ה אומרים עד שתחיה המכה כל זמן שאינה משמשת בלא דם לא חיפה המכה [אני תולים דם שהיא רואה בדם בתולים],

הגיע זמנה לראות [שהיא גדולה קצת אבל עדיין] ולא ראתה ונשאת בש"א נותנין לה לילה הראשון אפילו לצעילות הרבה [ואם תראה דם אח"כ אין תולין שוב בדם בתולים] ובית הלל אומרים עד מוצאי שבת ארבעה לילות

דף ו' ע"ב

מאי לאו הך ארבעה לילות עד מוצאי שבת דקמתי להכי מני להו דאי לא בעל צעילה גמורה מצי בעיל אפילו בשבת וכל דם שהוא מוציא ממיד בהערותיו הו' דם בתולים, ושמעין מינה נמי דמותר לבעול בחבורה בשבת ?

אמר רבא לא לבר משבת, אמר ליה אביי והא עד מוצאי שבת ארבעה לילות קתני ולא משכח ליה לבר משבת דהא כרביעי ניסת ויש כאן יליי תמישי ושאי ושבת ומוצאי שבת ?

אלא אמר רבא כשבעל, אי כשבעל מאי קמ"ל ולא אמת לאורוי לן אלא היתר דם בתולים, האי דנקט עד מוצאי שבת מאי קמ"ל, לימתי נותנין לה ארבעה לילות, על כרחך משום צעילת שבת נקט לה, [מאי קמ"ל. במאי דנקט עד מוצאי שבת, דלענין צרופים] [ראה ע"א תוס' ד"ה מאי לאו] ליבא למימר בדפרישית [בדאמור בתוס' לעיל מעשה ונתן לה ארבעה לילות מתוך שנים עשר חדש]. תוס', וראה מהרש"א שכתב הסוגיא דחוקה, וראה

ואם תימצי לומר הלכה כר' יהודה [לצד איסור] קלקול הוא ומומר [דר"י מתיר במקלקל בחבורה] או מקון הוא ואסור, ואפי' אס קלקול הוא יש למנוא דאסור, אס דדבר שאין מתכוין סבירא לן כרבי יהודה ובמקלקל בחבורה סבירא לן כר"ש דממייז דלמתיין כל המקלקלין פטורין חוץ "ממוצלי" ומצער ואוקימנא כר"ש דפרק האורג (שבת קו),

[אפילו אי סברת כר"י דדבר שאינו מתכוין אסור, שואל אם הוא מקלקל יהיה פטור אליבא דר"י] מקלקל בחבורה שהבתולה חשובה מן הבעולה, או מתקן בחבורה הוא,

ואם תימצי לומר מקלקל בחבורה הוא, במקלקל הלכה כרבי יהודה [הלכה כרבי יהודה במקלקל] ומומר דכי אמר רבי יהודה דבר שאין מתכוין אסור במתקן אכל במקלקל לא אמר,

דף ו' ע"א

או הלכה כר"ש דמקלקל בחבורה מייב, כיון דתימצי לומר הלכה כר' יהודה דדבר שאין מתכוין דאסור [פ' דאליבא דר"ש יהיה פטור כאן דר"ש סבר דבר שאינו מתכוין מותר, אבל אי ס"ל כר"י בדבר שאינו מתכוין וכו' ש' במקלקל יהיה חייב] ?

[איתמר] בבי רב אמרי רב שרי ושמואל אסר, בנהרדעא מקומו של שמואל אמרי רב אסר ושמואל שרי,

אמר רב נחמן בר יצחק וסימניך שלא מטעה להחליף שמעתמא דבי רב לנהרדעא ונהרדעא לדבי רב אלו מקילין לעצמן ואלו מקילין לעצמן דבי רב שצריכים לעשות כדברי רבן אומרים שרבן המיר, ונהרדעא העושים [כאן לא אמר רש"י שצריכים לעשות כמו ברב, אלא "העושים", ששמואל היה מרא דאתרא ועושים כדבריו כל זמן שהוא רב העיר אבל אח"כ אין לך שופט אלא שבימך. ע"פ החת"ם] כשמואל רבן אומרים שמואל המיר,

ורב שרי בתמיה אלמא דבר שאין מתכוין מותר סבירא ליה והאמר רב שימי בר חזקיה משמיה דרב האי קסו' קריא דגוייתא סמימת נקב גיגית שמואלין השכר דרך הנקב וסותמין אותו בצללי צגדים אסור להדוקה משום סמימת ביומא טבא [ראה תוס'] ?

בתהוא אפילו ר"ש מודה דאביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות אכל כאן יש שנקיאים בהטייה דלנקמן, [ראה בקובץ שיעורים שיש ב' טעמים לומר דבפסיק רישא חייב ולא מיקרי דבר שאינו מתכוין, א] כגון בנויר חופף אבל לא סורק דסריקה היא פס', ד"ל כיון שיועד דבסריקתו יתלוש שערות מיקרי מכיון לתלישה, אבל היבא דלא נחא ליה ע"כ אינו מכיוון, ב] כיון דסריקה היא פסיק רישא לתלישה נמצא דתלישה בכלל סריקה וסוגי במה שמכיון לסריקה אף שאינו מכיוון לתלישה דהתלישה נכללת בהסריקה],

אבני חן על מסכת כתובות

פנ"י?

לא פטר,

[ורבא אמר דמותר לבעול פליגין] והני תנאי כי הני תנאי דתנאי הכונס את הבתולה לא יבעול בתחלה בשבת, וחכמים מתירין,

מאן חכמים? אמר רבה רבי שמעון היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר,

אמר ליה אביי והא מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות [שבת ק"ז ע"א]? אמר ליה [רבא לאביי] לא כהללו בבליים שאין בקיאים בהטייה שמטין ללדין ואין מוילאים דם [דבר זה מתאפשר במקרים רבים כאשר יש פתח מסויים בקרום זה, פתח זה, המצוי ברוב הנשים, עשוי להיות גדול למדי כדי לאפשר חדירה של האבר בוית מסוימת "הטייה" תוך מתיחה שאין עמה קריעה. שט] אלא יש בקיאים בהטייה [ולא הוי פסיק רישא],

א"כ דנקיאים טורד למה מהו טרדו להפטר מק"ש? לשאינו בקי,

יאמרו בקי מותר לבעול בשבת דלא פסיק רישיה ולא ימות הוא שאינו בקי אסור? רוב בקיאים הן הילכך סתמא לאו פסיק רישיה ולא ימות הוא,

אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי אלא מעתה שושבינין למה מאחר שיש בקיאים לבעול בלא דם הא דמיא לקמן כמובן (דף י"ג) היו מעמידין להן שני שושבינין אחד לו ואחד לה כדי למשמש את החתן ואת הכלה, כלומר לנקר אחריהם שלא ינהגו בה רמאות בטענת בתולים, ואי בקיאים בהטייה מה שושבינין מועילין מפה למה לזכר את הבתולים, וליתעמך ל"ג אלא ה"ג שושבינין למה מפס למה?

א"ל התם שמא יראה ויאבד שמא לא יטה ויזילא דם ויאבדנו, ויאמר לא מנאמי דם, דאילו בהטייה אם צא לטעון תאמר לו עדיין בתולה אני,

מתיב רבי אמי המפס מורסא בשבת הפומח פה נפח שקורין קלוג' אם לעשות לה פה שמחכין ליפומח ולהיות לה פתח זה ליום מחר חייב שהוא מתקן פתח וחייב משום בונה, דאשכחן צנין בצעלי חיים דמציב ויצן את הנלע (בראשית ג) ואם להוציא ממנה ליחה

דף ז' ע"א

פטור וקיימא לן פטור ומותר לכתחלה ציזיות שבת (דף ג), קשיא למאן דאסר, דהאי נמי להזילא דם הוא? התם גבי ליחה פקיד כגון צידה ועקיר כולו מן הצער ועומד לנאח הכא דם בתולים פקיד ולא עקיר לגמרי אלא נבלע קצת צכתיים אע"פ שאינו מחוצר כשאר דם האצרים אלא כגון מיהו דומה למחוצר הוא שאינו מוכן לנאח כליחה,

רבי אמי שרא למיבעל בתחלה בשבת, אמרי ליה רבנן והא

קמ"ל דשרי למיבעל בשבת, כדשמואל דאמר שמואל פירצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת ואע"פ שמשיר צרורות והאי נמי דלמא מחזל פורתא ומספיקא לא אסרינן ליה, [ולא קשה על שמואל דלבעול לכתחלה ודאי אסור, והא דתנן שמואל לבעול בליל שבת מיירי שבעל כבר אבל עדיין יש חידוש דמותר לבעול, שהרי יכול להיות שיחבול קצת],

[יש דאגה שעל פי רוב הוא משום ספק שלא יצא הרבר כמו שרוצה, ויש צער שמוצטער על דבר שאירע או שעשה],

מתיב רב יוסף חתן פטור מקרית שמע לילה הראשון עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה, מאי לאו האי דפטר ליה מק"ש צילי שבת משום דטריד צמזא דבעי למיבעל והעוסק צמזא פטור מן המזזה?

אמר ליה אביי לא דטריד דלא בעיל מנצטער שלא צעל,

אמר ליה רבא ומושום טירדא [משום צער, הגם שאין כאן דאגה] פטור צמזא, ומשום צער פטור מאחר שאינו מחזק לעסוק צמזא אלא מעתה טבעה ספינתו בים הכי נמי דפטור, וכי תימא ה"נ והאמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבא חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנא' בהן יחזקאל כד פאר פאכך צמזא עליך (יחזקאל כד) ואכל מעולל צעפר קרטו ורשאו ואין זה פאר לתפילין [ובסוכה כ"ה ע"ב, שהרי נאמר בהן פאר מדאמר ליה רחמנא יחזקאל (יחזקאל כד) פאדך חבוש עליך וגו' את הוא דמיחייבת, אבל כולי עלמא פטירין?]

[נראה לדיוק מזה דבמצות תלמוד תורה שפיר חייב, אלא שאסור, ומותר בהל' אבילות ודברים הרעים כמו שמואל בתשעה באב, וכמש"כ הפוסקים, וא"כ בלמוד דברים מותרים מצווה ויש לו עבודה בביטול תורה. ברכת אברהם # ואולי כתב כן מתוך אהבת התורה],

אלא אמר רבא והאי לא מצינא למרוצי הא דמתן פטור מק"ש משום דלא מצי צעיל, דא"כ לא היה פטור דהא לא טריד צדכר מצא [אלא לא קשה על שמואל במשנה זו, שהרי הוא מחלוקת תנאים] תנאי היא צעילת חצורה בשבת, ומאן דאסר לבעול בשבת [שמואל] כתנאי אמר לה שמעתי דאיתא תנא אחריתא דאסר למיבעל,

דתנא חדא אם לא עשה מעשה בראשון פטור מקרית שמע אף בשני [דהא לא בעל עדיין], בשני פטור אף בשלישי [ואתאי אליבא דרב דמתיר לבעול בתחלה בשבת], ותנאי אידך ראשון ושני פטור שלישי חייב בשבת הוא ואסור לבעול,

ואביי [דאמר לעיל שגם טרוד משום צער פטור מק"ש] אמר לן התם הך תנאי נמי בטיירדא פליגי והאי דפטר ליה מק"ש לאו משום דשרי למיבעל אלא קצת המנצטער צער של מצא פטור מקריאת שמע, ולא דמי לאכל דטריד טירדא דרשות, שאין צער מצא אע"פ שאצילותו מצא, ומאן דמחייב סבר טירדא

אבני חן על מסכת כתובות

אמר רב הונא אין הלכה כר' יעקב [שאמר אפי' ניקב הוי טריפה.
וראה רש"ל],

רב נחמן בר יצחק מתני הכי אמר ר' אבהו שאל ר' ישמעאל
בן יעקב דמן צור את רבי יוחנן בצייד ונא שמעי מהו
לבעול בתחלה בשבת? ואמר ליה אסור, והלכתא מותר
לבעול בתחלה בשבת:

[ענין חדש] אמר רבי חלבו אמר רב הונא א"ר אבא בר זבדא
אמר רב אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה ברכת חתנים,

ומי אמר רב הונא הכי והאמר רב הונא אלמנה אינה טעונה
ברכה? לא קשיא כאן [מה שאמר רב הונא שאלמנה צריכה ברכה]
בבחר שנסא אלמנה, כאן באלמון שנסא אלמנה,

ואלמון שנסא אלמנה לא, והאמר רב נחמן אמר לי הונא
בר נתן תנא מניין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויהי
עשרה אנשים מוקני העיר ויאמר שבו פה וישבו, ובעז
אלמון שנסא אלמנה הוה דאמר מר אבן ז' בועז וכד הוה לו ז' בנים
ושלש בנות בצבא צבא (דף 56) [ורוה דיתה אלמנה]?

מאי אינה טעונה ברכה דאמר רב הונא [באלמון שנסא אלמנה]
אינה טעונה ברכה כל ז', אבל יום אחד טעונה ברכה,

אלא הא דתניא שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל
[האלמנות] שיהא שמח עמה ג' ימים, במאי אי בבחור [שנסא
אלמנה] האמרת שבעה דמדאני טעונה דקאמר רב הונא אוקימנא דאני
טעונה שבעה, מכלל דטעונה דקאמר רבי אבא שבעה אי באלמון האמרת
יום אחד?

איבעית אימא, באלמון יום אחד לברכה ושלשה לשמחה,
ואיבעית אימא בבחור שבעה לברכה ושלשה לשמחה,

דף ז' ע"ב

מיתיבי, מברכין לבתולה שבעה לקמן מפרש כשנא פנים חדשות
מנכך כולן כל ימי המשטה ואי לא מנכך חדא ולא אלמנה יום אחד, מאי
לאו אפילו אלמנה שנסאת לבחור? לא לאלמון,

אבל לבחור מאי שבעה, אי הכי ליתני מברכין לבתולה
שבעה ולא אלמנה שנסאת לבחור שבעה ולא אלמנה יום
אחד? מילתא פסיקתא קתני, דליכא בתולה דבצרה
משבעה, וליכא אלמנה דבצרה מיום אחד:

לא כתיבא כתובתה [כן היה המעשה]? אמר להו [רבי אמרי לרבנן]
אתפסוה ממלטלין תנו לה מטלטלין תחת ידה במשכון לשיעבוד כמותה,
עד שיכתבו שטר כמותה בשעבוד קרקעות,

רב זביד שרא למיבעל בתחלה בשבת, איכא דאמרי רב
זביד גופיה בעל בתחלה בשבת [כשנשא הוא עצמו בתולה], רב
יהודה שרא למיבעל בתחלה ביו"ט, אמר רב פפי משמיה
דרבא לא תימא ביו"ט דשרי הא בשבת אסור, דהוא הדין
דאפילו בשבת נמי שרי ומעשה שהיה [ברב יהודה] כך היה,

רב פפא משמיה דרבא אמר ביו"ט שרי בשבת אסור א"ל
רב פפי לרב פפא מאי דעתך למישרי [ביו"ט. רש"ל] יותר מנשנא
מתוך שהותרה חבורה לצורך אוכל נפש כגון שמיטה הותרה נמי
שלא לצורך,

אלא מעתה מותר לעשות מוגמר בשמים על האש לגמר את הכלים
ואת הנגדים ביו"ט דמתוך שהותרה הבערה לצורך [בישול
וכדומה] הותרה נמי שלא לצורך?

אמר ליה עליך אמר קרא שמות יב אך אשר יאכל לכל נפש
דבר השוה לכל נפש מותר, ובעילה שוה לכל, אכל מוגמר אינו אלא
למפונקס,

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי אלא מעתה נודמן
לו צבי ביו"ט הואיל ואינו שוה לכל נפש ה"נ דאסור
למשחמיה? אמר ליה אנא דבר "הצורך" לכל נפש
קאמינא, צבי צריך לכל נפש הוא,

אמר רבי יעקב בר אידי הורה רבי יוחנן בציידן [שם מקום]
אסור לבעול בתחלה בשבת, ומי איכא הוראה לאיסור ומי
קרי איסור הוראה, משום דכל אדם רשאי להחמיר והאוסר אין זה סמיכת דברים,
שאפי' מן הספק שאין ההלכה ברורה לו הוא צא ואוסר, אכל הממיר סומך על
שמועתו [הלכות ששמע ומדמה מילתא למילתא] או על סברת חכמתו והיא
הוראה?

[ראה שבת מז. או דילמא הורה במנורה לאיסורא],

אין והתנן הורוה בית הלל שתהא נזירה עוד שבע שנים
אחרות משנה היא במסכת נזיר [י"ט ע"ב], מעשה בחילני המלכה שהלך בנה
למלחמה, ואמרה אם יבוא בני מן המלחמה בשלום אהא נזירה שבע שנים, ובא
בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ, והורוה
ב"ה שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות, ובסוף שבע שנים נמנמאת, ונמצאת
נזירה עשרים ואחת שנה [בחילני המלכה שאל צנה למלחמה ונדרה שבע שנים
נזירה צמזמה לארץ ועלתה לארץ הורוה ב"ה שמהא נזירה עוד ז' שנים אחרות],

ואי נמי כי הא דתניא חוט השדרה שנפסק ברובו טריפה
דברי רבי, ר' יעקב אומר אפי' ניקב, הורה רבי כר' יעקב,

אבני חן על מסכת כתובות

כל הנשים שבעולם מותרות לא היה כל כך חשיבות לנישואין, אבל עכשיו שאסר לנו את העריות וכו' שיש יותר חשיבות לאלו שהתיר לנו, ולכן שייך לומר וצוני על העריות. כנ"ל בס"ד שבת בראשית תש"ע.

רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה, בא"י מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין,

מאן דלא חתים, מידי דהוה אברכת פירות צורא פרי העץ ואברכת מצות על השמיטה ועל המילה דכיון דכולה חדא הדאה היא ואין הפסק בקשה צינתיים לא נעיל חמימה כדאמר בערבי פסחים (פסחים דף קה) צרכה המנהג טעמא מאי משום דהדאה היא הא נמי כולה הדאה היא, ומאן דחתים, מידי דהוה אקידושא כיון דצילון קדושה היא כקידוש היום חתמינן דהיט דההיא חתמינן משום דיש צה הפסק כגון כי הוא יום מחלה למקראי קודש:

ת"ר מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה, אמר רב יהודה והוא שבאו אל המשמה פנים חדשות ככל יום שלא היו שם אחרים,

[והוא שבאו פנים חדשות. אור"י דפנים חדשות אין קורא אלא בבני אדם שמורכים בשבילם השמחה יותר ושבת דחשבינן פנים חדשות דאמרינן באגדה מזמור שיר ליום השבת אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן [ר"ת מזמור שיר ליום השבת הוא למשה, ובמשה כתיב כי קרן אור פניו, וכן כל ישראל ביום השבת יש להם אור פנים. שמעתי] נאמר שירה חתם נמי מרבין לכבוד השבת בשמחה ובסעודה. תוס'].

[יש מי שאמר דבעינן לכל הפחות שנים, מדרגת ר' יהודה פנים חדשות ומיעוט רבים שנים, ומעוהא היא וכו' וריבוי הפנים דנקט לפי רוב הימים ומיהו בכל יום בחד סגי שטמ"ק].

[יש תחת ידי קונטרס פניני שבע ברכות לחרב אלישיב שליט"א והוא קובץ של פסקים קצרים על עניני שבע ברכות, חוברו בן ציון הכהן קוק, ויש בה הרבה דברים הנוגעים למעשה].

[הגם שכתב הרמ"א בשם הר"ן בסימן ס"ב סעיף ז' דאם היו שם פנים חדשות אע"פ שאין אוכלין שם מכרך בשבילם לילה ויום, אין אנו נוהגין כן, אלא העיקר תלוי אם הקרה בשבילו כמש"כ שם בסעיף ח', ולכן כיון שבאלו הפנים חדשות אף שאינו שם בעת בהמ"ז יכולים לומר בשבילו שבע ברכות. הרב אלישיב שם דף ה'].

מאי מברך? אמר רב יהודה נראה צעני סדר צרכות שנקדו על עסקי הווג אינו אלא מאשר יצר ואילך, שאותה צרכה מתחלת לדבר בשניהם, אשר יצר את האדם מדבר צורך, והתקין לו ממנו צנין עדי עד היא הנקבה בא"י אמו"ה

דף ח' ע"א

שהכל ברא לכבודו [סדרתי דברי רש"י על סדר הברכות] אצל שהכל צרכה לכבודו אינה מן הסדר אלא לאסיפת העם הנאספים* שם לגמול חסד, וזכר למסדי המקום שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושנין ונמסך צו, ואסיפה זו כבוד המקום היא, וצרכה זו לכך נקמה, ומשעת אסיפה היא ראויה לצרכה, אלא מכיון

גופא אמר רב נחמן אמר לי הונא בר נתן תנא מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר רות ד ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה,

ורבי אבהו אמר מהבא תהלים סח כו בְּמִקְהָלוֹת בְּרָכוּ אֶל הַיָּם ה' מְמָקוֹר יִשְׂרָאֵל,

ורב נחמן בהאי קרא דרבי אבהו מאי דריש ביה? מיבעי ליה לכדתניא, היה ר"מ אומר, מנין שאפילו עוברים שבמעיי אמן אמרו שירה על הים, שנאמר בְּמִקְהָלוֹת בְּרָכוּ אֶל הַיָּם ה' מְמָקוֹר יִשְׂרָאֵל,

ואידך, אם כן לימא קרא מבטן, מאי ממקור על עסקי מקור,

ורבי אבהו בהאי קרא דרב נחמן מאי דריש ביה ההוא מיבעי ליה למידרש עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית דאי סלקא דעתך לברכה לא סגיא [סגיא לשון דרך, וכי אין דרך, פי' וכי אין מציאות] דלאו זקנים,

ואידך אי סלקא דעתך למידרש לא סגיא דלאו עשרה אין לפרסומי מילתא וכדאמר ליה שמואל לרב חנא בגדתאה עיר שצנצל ושמה גדת צפסק סדרו של רב שירא גאון היא מזכרת פוק ואיתי לי בי עשרה ואימא לך באנפיהו המזכה לעובר קנה והלכתא המזכה לעובר ממנה על ידי אחר לא קנה שצמתי אמו קנה:

תנו רבנן, מברכין ברכת חתנים כשננסה לחופת נישואין בבית חתנים, ר' יהודה אומר אף בבית האירוסין כשמקדשה מברכין אותה כל צרכה חתנים כדמפרש, אמר אביי וביהודה שנו [הא דר"י ציטטה שנו] מפני שמתייחד עמה צאירוסין כדי שיהא לנו גם זה כדלקמן כחצות (דף יב) לפיכך מצרכין צרכה חתנים מתחלה דתניא צמסכת כלה כלה צלא צרכה אסורה לצעלה כנדה,

תניא אידך, מברכין ברכת חתנים בבית חתנים, וברכת אירוסין בבית האירוסין, ברכת האירוסין מאי מברך? רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא תרוייהו משמיה דרב יהודה אמרי, בא"י אמו"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות מדרגת שגורו על הייחוד של פנויה ואף ארוסה לא המירו עד שתיכנס לחופה וצרכה כדפרישית כלה צלא צרכה אסורה לצעלה כנדה ואדרבא נמי מצרכין ולונו ואסר לנו כדאשכחן צנר חנוכה (שבת דף כג) והתיר לנו את הנשואות את נשותינו הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין על ידי חופה וקדושין,

[הקב"ה ברא אור וחשך, האור הוא טוב והחשך הוא כדי להבין מעלת האור, כדכתיב קהלת ב' יג וְרֵאִיתִי אֶנֶי שְׁשֵׁי יָתֵרוֹן לְחֻכְמָה מִן־הַסִּפְּלוֹת בְּיָתֵרוֹן יְהוָה וְרֵאִיתִי מִן־הַחֹשֶׁךְ, וכן בגן עדן היו כל מיני פירות טובים למאכל, ואסר להם הקב"ה את עץ הדעת, שעני"ו יהיה יותר חשיבות להפירות שמותר להם, וכן בנישואין אם היו

אבני חן על מסכת כתובות

האהובים התמן והכלה שהן רעים האהובים זה את זה **בשמחן יצויר** כמו ששמחת את אדם הראשון **בגן עדן מקדם** דכתיב ויטע גן צעדן מקדם וישם שם וגו' (שם צלאשית ז'),

[שכל העולם יתהפך וידיה כגן עדן, והחתן והכלה יהיו כאדם וחוה, שהקב"ה הוא כל יכול, וכשמתפללים להקב"ה אין צורך להתאפק וצריך לבקש בלי גבול. ראה א"ם, וראה מו"כ במתורה ט"ז ע"א בשם ר' צדוק הכהן],

ברוך אתה ה', מושמח חתן וכלה ובאחרונה משמח חתן עם הכלה:
לפי שממחצת ברכה הראשונה לא בשמחת חתונה אלו אומרים, שהרי חפלה היא
שמתפללים ומצרכין שיהיו שמחים בהכלה כל ימיהם, לפיכך אין לחסות בה משמח
חסם "עם" הכלה, דמשמע איש באשחרו, אלא צדוק ה' משמח את שניהם לעולם
בסיפוק מזונות וכל טוב,

וְאֶשֶׁר בָּרָא מִפִּי הָיָה נִלְמָדֶת יְחִידִית, כִּדְבַר יָמֵי הַמַּשְׁמָה, כְּשֶׁלֶּן שֶׁסּ פִּינִי חֲדָשָׁה, לְפִיכָּךְ לֹאִנּוּ מִן הַסְּמוּכוֹת, וְהוֹלֵךְ לַפְּסוֹם זֶה צִדְרוֹךְ וְלִסְמִי זֶה צִדְרוֹךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱמ"ה אֲשֶׁר בְּרָא וְאֶשֶׁר בָּרָא לִשְׁם כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֵּשׁ כֹּאֵן י"ב שְׁמוֹת כּוֹלֵל "חֲתָן וְכֹלָה" ¹ שִׁשּׁוֹן ² וְשִׁמְחָה ³ חֲתָן ⁴ וְכֹלָה ⁵ יִלְה ⁶ בִּרְיָה ⁷ רִיצָה ⁸ חֲדוּה ⁹ אֶהְבָּה ¹⁰ וְאַחֲוָה ¹¹ וְיִשְׁלֹם ¹² וְיִרְיעוּת, מִהֲרָה ה' אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבַחֲצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שִׁשּׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה, קוֹל חֲתָן וְקוֹל כֹּלָה, קוֹל מִצְחָלוֹת חֲתָנִים מִחוּפָּתָם, וְנִעְרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם [מְיוֹסֵד עַל הַפְּסוֹק בִּירְמִיָּה ל"ג י' זֶה אָמַר ה' עוֹד יִשְׁמַע בְּמִקְוֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים חֲרֵב הוּא מֵאִין אָדָם וּמֵאִין בְּהִמָּה בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבַחֲצוֹת יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁמָעוּ מֵאִין אָדָם וּמֵאִין יוֹ"שֵׁב וּמֵאִין בְּהִמָּה: יֵאָמַר לְשִׁשּׁוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כֹּלָה קוֹל אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת־ה' צִבְאוֹת יִיְרֹשָׁם ב' ה' יִלְעָלוּ לִפְנֵי חֲסִדּוֹ מִבָּאִים תוֹדָה בֵּית ה' בְּרֹאשִׁיב אֶת־שְׁבוֹתֶיהֶן הָרָצִין כְּבִרְאשֹׁנָה אָמַר ה']

בא"י מושמח חתן עם הכלה וצאמרונה שנה שמשנה להקצ"ה שצדא מחמוגה דיצוק איז צאשה על ידי שמהה וחדוה, לפיכך יש לחמוס משמח חתן עם הכלה, שהאז לשון שמהח איז צאשה, [ושמעתי טעם שעד גמיר הו' ברכות אסור לחתן לשמורח עם הכלה, ולכן כאן בגמיר בברכות אומר "עם הכלה"],

לוי איקלע לבי רבי, בהלוליה דר"ש בריה, בריך חמש שהכל
 [ודלג יוצר האדם] ואשר ילך ושם ששים שמח שמחת אשר בלא,

**רב אסי איקלע לבי רב אשי, בהלוליה דמר בריה, בריך שית
יוצר האדם הוסיף,**

לִמְאָה בַּהָא קְמִיפְלָגִי דְּמִ"ם [לוי שבידך חמש] **חֲדָא יִצִּירָה הוּאִי**
 כִּמְאָן דְּלֹאמֵר דְּעִירֻצִין (דף יח) וַיֵּן אֶת הַלֵּל פְּרָקָא, שְׁמַחֲמִילָת דְּבִימָא נִצְרָא שְׁנִי
 פְּרָטְפוּסִין, זְכַר מַלְפִּיז וְנִקְסָה מֵאֲחֹר וּמִ"ם [רב אפי שבידך שש] **שְׁתֵּי יִצִּירוֹת**
הוּאִי כִּמְאָן דְּלֹאמֵר זֶנֶּה הֵיךְ, וּמִמֶּנּוּ נִצְרָאֵת הַאֲשֶׁה, וְהֵי כֹאן שְׁמִי יִצִּירוֹת [ראה
 בְּשִׁמְמִ"ם שְׁמִיבִיא רִשְׁבִּ"א שְׁפִירֵשׁ לְהִיפְרִן, [וראה תוס']?

לא, דב"ע חדא יצירה הואי [שני פרצופים יחד], מ"ם [רב אסי שבירך

שש זכרה על הכוס הזקוקה לסדרה עליו,
 מידי דהוה אברכת בשמים וברכת על האור במוצאי שבת דאמר' (ירושלמי דברכות
 פ"א ה"ה) רבי מפורן וחזר וסודרן על הכוס [ב"ה פסחים ג"ד ע"א], ורבי חייל
 מכנסן, הואיל יש שם כוס,
 ולפי שאינה משאר קדר הברכות וכולה הודאה אחת לא חתמו בה בצירוף, מידי
 דהוה אברכת פירות ומזות,

[נאספים מלשון מותים, שהאבות בעולם העליון באים לשמוח, כדאיחא בזורר פירשע פנחס בסוף דף ר"ט ע"ב וז"ל ביומא שתיחא עבדת ארעא אומנותא זולת, דכתיב ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה וגו' כיון דתלת אומנין אלן [שמים וארץ ומים] אשלימו עובדייהו אמר לון קב"ה אומנותא חדא אית לי למעבר ואיהו אדם, אתחברו כחדא ואנא עמכון נעשה אדם גופא דלכון, ואנא אהא שותפו עמכון ונעשה אדם, כמה בדקדמיתא הוה בשותפו הכי נמי לכתר. אבא דביה עבד עבדתא דשמיא ועבדתא דמיא. ואתתא דאיהו אומנא תליתא כגונא דארעא וקב"ה דאשתתף בהדייהו ועל רוא דא כתיב בעושיי [פ'] לשון רבים]. ואף על גב דאבא ואמא אתפרשו מתיא עלמא, חדות בכל שותפותא חוי, דתנינן בשעתא דבר נש שתיף לקב"ה לחדותא דיליה קב"ה אתי לגנתא דערן וואעקר מתמן (ס"א דאודע תמן) לאבוהי ואמיה דאינון שותפין בהדיה ואייתי לון עמיה לחתוהא חדותא וכלוהו זמינין תמן ובני נשא לא ידעין. אבל כעקו [פ'] בצרה] דבר נש קב"ה זמין לגביה בלחודוי, ולא אודע לאבוהי ולאמיה חדא הוא דכתיב (תהלים יח) בצר לי אקרא י' ואל אלהי אשוע וגו'. עכ"ל, ועושים ברכה בשבילם. מהר"ד מבעלזא # ואיני יודע מקור למה שאומרים שעד עשר דורות באים לשמחות],

ויוצר האדם וכן ברצת יוצר האדם שתיקנו ליצירה ראשונה של אדם הראשון כדלקמן, אי למ"ד ב' יצירות הוו, אי למ"ד ב' יצירות עלו במחשבה ובתר מחשבה ואליהן, מ"מ אינה מסדר ברצות הווג, דהא ביצירה הראשונה אכמי נקבה לא הווי, ווא"ת למה היא צבאה מתוך שאנו מזכרין על יצירה השניה [בברכת אשר יצר את האדם] תקנו אף על הראשונה שהיא עיקר ומחילמו,

ולפי שהקדר ממחיל מאשר יצר לפיכך פתח זה צנרון ומחס זה צנרון כדרך כל ראשי סדרי נדבות ואשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו] תבנית היא מלה גסה ולא שייך לאומרה אלא בדבר חומרי לא בהקב"ה לכך יש מי שמוחק הגירסא, ויש ליישב דברי רבינו תבניתו על האדם חוזר כלומר ובצלם דמות הבורא יתברך תבניתו של האדם. שטמ"ק עיי"ש] והתקין לו ממנו מגופו מאללמוי בנין עדי עד צנין טהג לדורות, וטוה קרי לה צנין על שם ויצן את אללע (נראשית ב) ברוך אתה ה' יוצר האדם,

ושוש תשיש ושמה תשמח מפני שהן צרכה הסמוכה לחברתה, לא פתח זה צנורן שכן חיקו לכל הצרכות שמסובות אחר הראשונה על הסדר **ש'וש תשיש** לפי שאנו צריכין להעלות וצורן ירושלים על ראש שמחתנו שנאמר (תהלים קל"ו) מדבק לשוני לחכי וגו' ותגל העקרה ירושלים בקבוץ בניה לתוכה **בשמחה, ברוד אתה ה' משמח ציון בבניה,**

שְׂמַח תְּשֻׁמָּה בְּרַכָּה לַחֲתָן וְכֹלָה שִׁילִיחוֹ בְּשִׂמְחָה וְטוֹב לָב רִיעִים

אבני חן על מסכת כתובות

ורבו ולמנו כשעוריס הללו,

איני והא רב פפא איעסק לאבא מר בריה וברוך משעת אירוסין? שאני רב פפא דהוה טריח ליה ממוקנים היו לו כל זרמי חופס וסעודה,

רבינא איעסק ליה לבריה שידך לו אשה בי רב חביבא וברוך [רבינא] משעת אירוסין שהשמה צמעותו אמר קים לי בגויהו דלא הדרי בהו [שרב חביבא לא יתחרט], לא אסתיע מילתא והדרי בהו לא נתנו לו האשה [ג"ל שפסקו לו גרוניא, ואח"כ פשטו לו הרגל, ופמרה בנט בארמון לקמן ק"מ ע"א. יעב"ן],

רב תחליפא בר מערבא איקלע לבבל בריך שית אריכתא הוסיף דברים על שהכל ועל צרכת יצירה ראשונה ותסס צהס צנורך ולית הלכתא כוותיה כדפי לעיל,

רב חביבא איקלע לבי מהולא לסעודה מילה בריך שהשמה במעונו, ולית הלכתא כוותיה משום דטרידי דאית ליה צערא לינוקא, [ואין נוהגין לברך שהשמה במעונו בפריון הבן. יו"ד סימן ש"ה סעיף י']

א"ר נחמן אמר רב חתנים [נקט לשון רבים משום חתנות רבות הבאות זו אחר זו וכו'] אבל אין לערב ברכה אחת לשני חתנים בבית אחד, שאין לערב שמחה בשמחה. רט', אבל באה"ע סימן ס"ב סעיף ג' כתב שמותר לעשות השבע ברכות שלאחר הסעודה להרבה חתנים יחד אם אכלו יחד] מן המניין לקמן מפרש למאי הלכתא ואין אבלים מן המניין [מפני שהם אינם מנחמין אלא מתנחמין, אבל החתנים הם שמחים כשאר אנשי החופה, ולפיכך איתנהו מן המנין. שטמ"ק],

מיתבי [שנינו בברייתא] חתנים ואבלים מן המניין?

[ומתירין] מתניתא קא רמית עליה דרב רב תנא הוא ופליג [ופשיטא שאינו תנא שלא הוזכר לא במשנה ולא בברייתא אלא ר"ל שהם חשובים כמו תנאים ויכולים לחלוק על משנה וברייתא. יד מלאכי סימן תקנ"ג] לא נמצא בשום מקום בש"ס שהגמ' מתירין רב תנא הוא ופליג על משנה, רק על ברייתא],

[רב תנא הוא ופליג. לא בעי לשנויי כי תניא והיא בברכת המזון כדמשני רבי יוחנן דנראה לו דוחק להעמיד בן גנח לו טפי לומר דפליג, ומדלא קאמר ר' יוחנן תנא ופליג יש להוכיח דר"א אמורא היה, דאי הוה תנא הוה משני כדמשני לרב, ואין להקשות דאמאי לא משני רבי יוחנן אנא דאמרי כרב דתנא הוא? דרבי יוחנן לא היה מחזיק רב כתנא דפליג עליו בכל דוכתא, ומיהו איכא נמי רבי יוחנן שהיה תנא [פי' שהוא רבי יוחנן בן גורי ולא אותו סתם רבי יוחנן, רש"ל] דתניא בשילהי דניזיר (דף סה. ושם) וכמה שיעור תפיסה פירש רבי יוחנן כו'. תוס']

איתמר אמר ר' יצחק א"ר יוחנן, חתנים מן המניין ואין אבלים מן המנין, מיתבי חתנים ואבלים מן המנין [ומדלא

שש] בתר מחשבה אזלינן שנים עליו צמחצצה להצדקות, ונצרה אחד צעירינן צפ' עושין פסין וכו"ם [לוי שבידך חמש] בתר מעשה אזלינן,

כי הא דרב יהודה רמי, כתיב בראשית א ויברא אלהים את האדם בצלמו [משמע בריאה אחת], וכתיב בראשית ה זכר ונקבה בראם, הא כיצד? בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים, ולבסוף נברא אחד,

[היה צריך הקב"ה לברוא את האיש והאשה יחד, ואח"כ לחלקם, כדי שיוכלו לחיות יחד הגם שהם טבעיים הפוכים. שמעתי]

רב אשי איקלע לבי רב כהנא, יומא קמא בריך כולהו [כל הז' ברכות], מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו [פליגי הרמב"ם והרא"ש מה הטעם של פנים חדשות], ואי לא אפוישי שמחה בעלמא הוא, מברך שהשמחה במעונו נחמילת הזימון ואשר ברא,

[מעון - שבו כיתות של מלאכי השרת, שאומרות שירה בלילה וחשות ביום. חגיגה י"ב ע"ב, שרקיע זו היא מקום שירה, והחתם סופר כתב ע"ד עוז וחדוה במקומו],

[המהרש"ל רצה להנהיג וכן עשה פעם שאמר שהשמחה במעונו בסעודת סיום ואירע שריפה, ותלה הדבר בזה. רציתי לדעת היכן זה כתוב],

[באה"ע סימן ס"ב סעיף ז, פ' שאין אומרים שאר הברכות אלא ברכה אחריהא] ברכה זו שמוסיפים בבית חתנים היא ברכה אחרונה מז' ברכות שהיא ברכת אשר ברא: הגה וי"א דאף אשר ברא אין מברך כל ז' אלא כשמוזינין אחרים, אבל אם אוכל עם בני ביתו אין מברכין (הר"ן בשם הרמב"ן), וכן נוהגין במד"א כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנשואין ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלים אחרים ולא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין מברכין בשבילם אחר בהמ"ז ז' ברכות בדרך שמברכין בשעת נשואין והוא שיהיו י' וחתן מן המנין, וי"א שאפי' היו בשעת החופה ושמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה מקרי פנים חדשות, ומברכים בשבילם ז' ברכות אחר ברכת המזון וכן פשט המנהג, הגה וי"א דאם היו שם פנים חדשות אע"פ שאין אוכלין שם מברך בשבילם לילה ויום (הר"ן פ"ק דכתובות),

משבעה ועד שלשים בין אמר להו לקרואין מחמת הלולא קרואי לסס הלום לסעודה ובין לא אמר להו מחמת הלולא, מברך שהשמחה במעונו, מכאן ואילך אי אמר להו מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו ואי לא לא,

וכי א"ל מחמת הלולא עד אימת? אמר רב פפי משמיה דרבא עד תריסר ירחי שתא [גם בשנה מעוברת יהיה שנה ראשונה שנים עשר חודש],

ומעיקרא קודם החופה אם הזמין קרואים ואמר להם ממחמת שאני רוצה להכניס צני לחופה מאימית הוא המחלת שמחמ חופה לצרך שהשמה צמעותו? אמר רב פפא [רב פפא היה מוכר שבר, ראה ברכות מ"ד ע"ב רש"י ד"ה סודני, וכן שבת ק"מ ע"ב] מבי רמו שערי באסינתא יש שורין שעוריס צעריצת מוס להטיל שר ללורך חופה, וי"א לסס החמן והכלה זורעין שעורין צעצץ לומר פרו

אבני חן על מסכת כתובות

פרקינן לר' יוחנן כדפרקינן לרב, שמעי' דרב תנא הוא ופליג, ור' יוחנן לאו תנא הוא. רמ', והא דקיי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר"י משום דר' יוחנן חכים טפי, אלא דלא מסתייעא ליה מילתא לאסמוכי בתנאי. רט')?

[ראה יד מלאכי סימן תקנ"ב שמכאן ראה שר' יוחנן לאו תנא הוא כרב וכו' חייא],

דף ח' ע"ב

כי תניא ההיא בברכת המזון להטעמך לג' לזמן עליו שהרי הוא מייז בכל המנות כי קאמר רבי יוחנן [שאין האבלים מן המניין] בשורה כשהיו מחזיקין מן הקבר היו עושין שורה סביב האכל לנחמו ומושיצין אותו והן עומדים סביב ואמר' בסנהדרין (דף יט) אין שורה פחות מ',

ואלא הא דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן מברכים ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המניין [וצ"ע דלעיל בבועז היו י' לבד מהחתן? וי"ל דבחופה כיון שהחתן טרוד ופטר מוק"ש וכו' אין לצרפו. שמעתי] וברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המניין, ברכה בשורה מי איכא?

אלא כי קאמר רבי יוחנן ברחבה כשמזכירין את האכל סעודה ראשונה משל אמרים כדאמרין צמוד קטן (דף כז) היו מזכירין אותו ברחבה ומזכירין שם ברכת אבלים כדמפרש לקמיה צריך מנחה אבלים,

[פי' כשהיו חוזרים מבית הקברות והיו מגיעים לרחוב הסמוך לעיר היו מברכין שם את האבלים, והיו אומרים שם ברכות רחבה האמורים לקמן. רט'),

ואלא הא דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה, וחתנים מן המניין, וברכת אבלים בעשרה כל שבעה ואין אבלים מן המניין, ברכת רחבה כל שבעה מי איכא [ואבל לגבי ברכת המזון ליכא למיפרך הכי דהא דאיכא כל שבעה אפי' בלא פנים חדשות. רט')?

משכחת לה בפנים חדשות [ובהמשך המעשה לקמן, מביא שביים ראשון לא הלך לנחמו, ואח"כ כשהלך אמר כל אלו הברכות],

כי הא דרב חייא בר אבא מקרי [למד עמהם מקרא] בניה דריש לקיש הוה, ואמר' לה מתני' [למד עמהם משנה] בריה דריש לקיש הוה, שכיב ליה ינוקא [לר' חייא בר אבא], יומא קמא לא אזל [ריש לקיש] לגביה, למחר דבריה [הנהיג עמו] ליהודה בר נחמני מתורגמניה,

המתורגמן דיבר נגד ה' ענינים:

א) על מיתת הילדים,

ב) כנגד שבחו של הקב"ה, ברוך מחיה המתים,

ג) כנגד האבלים, ברוך מנחם אבלים,

ד) כנגד מנחמי האבלים, ברוך משלם הגבול,

ה) כנגד כל ישראל, ברוך עוצר המגפה,

א) אמר ליה קום אימא מלתא כל קביל ינוקא לנגד המלאכא, דברים נוחמים על מיתת הילד, פתח ואמר דברים לב וירא ה' מה עשו אבות וינאץ מכעס בניו ובנותיו שהעסיקוהו וגרמו לו לפקוד על צניהם וצנתיים דור שאבות מנאצים להקב"ה, כועס על בניהם ועל בנותיהם ומתים כשהם קטנים,

ואיכא דאמר' לא מיעוק היה המת, אלא צחור היה וסך קרא אמר על צחוריו וגו' צחור הוה והכי קאמר ליה ישעיה ט מזו על-פן על-פחוריו ל' א'י'שמה | אדני' [פי' שאלו היו מתנהגים טוב היה שמח, ועכשיו אמר כמו בלשון נקיה שלא ישמח] ואת-יתמיו ואת-אלמנתיו ל' א' ירחם [הגם שראוי לחמול ולרחם עליהם. רד"ק] פי' כלו' חנף וימרע [מרע, רשע כמו זרע מרעים. רש"י] וכל-פה דבר נבלה פכל-זאת ל' א'שב אפו' [שתבא להם רעה גדולה שלא מצאו מרחמים לא שבו הם, לפיכך לא שב אפו מהם. רד"ק] ועו' ד' ידו' נטויה,

מאי ועוד ידו נטויה? אמר רב חנן בר רב הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה [כ"ה גם בשבת ל"ג ע"א] אלא כל המנבל פיו ומוציא דבר נבלה מפיו, אפילו נחתם לו גזר דינו של שבעים שנה לטובה נחפך עליו לרעה "ועוד" דריש כמו ועד עולמו של אדם [שהן ע' שנה דכתיב ימי שנתינו זהם שנים שנה. ד"ס] נטויה נהפכת מטוב לרע,

[ותמה] אתא לנחומי, צעורי קמצער ליה צמיה מוכיח [מוכיחו ?] על פניו שצביל עונו מת צו?

הכי קאמר ליה חשיב את לאתפוס אדרא משזו אמה למעלה למופסך ואת צנין צעון הדור, דקיי"ל צומן שצדיקים צדוק, צדיקים נמפסים על הדור שנאמר וממקדשי תמלו [יחזקאל ט],

ב) אמר ליה קום אימא מלתא כנגד שבחו של הקב"ה [שהוא מביט ומחיה לעתיד לבא, שהיו אנשים מתרעמין שמתו קטנים או בחורים. וראה רש"י שםסביר קצת שייכות של הברכות זו לזו], פתח ואמר האל הגדול ברוב גדלו הגדול ברוב גדלו, צדוק פתח זה צדוק אמה ה' אלהינו מלך העולם האל הגדול וכו', אדיר וחזק ברוב גוראות, מחיה מתים במאמרו, עושה גדולות עד אין חקר, ונפלאות עד אין מספר [פסוק זה מביא הגמ' בתענית ב' ע"א, לענין גשם מפני שיוצאין בגבורה], בא"י מחיה המתים,

ג) א"ל קום אימא מלתא כנגד אבלים, פתח ואמר צרכה הסמוכה לצרכה היא וכן סדורות על הסדר אחינו המיוגעים המדוכאים באבל הוה, תנו לבבכם לחקור את זאת ש זאת היא עומדת לעד שהכל ממס ולא מצכו יותר מדאי נתיב [דרך] הוא מששת ימי בראשית, רבים שתו [כוס התרעלה של המות. שט] רבים ישתו, כמשתה ראשונים כך משתה אחרונים, אחינו, בעל נחמות ינחם אתכם ברוך מנחם אבלים,

אבני חן על מסכת כתובות

להמסעק צממים וצשאר צרכי ציצור [היינו החברה קדישא] **ואחד כנגד פרנסי העיר** שהיו עשירים מצוצים ממונס לקצורת עניים **ואחד כנגד בית המקדש** תקנו עליו צרכת ניסומים שינחמנו המקום צצנינו, מאצלנו שאלו מתאכלים עליו כעל מנת **ואחד כנגד רבן גמליאל** לקמן מפרש התחילו היו שותין ומשתכרין, החזירו הדבר ליושנה עשרה כוסות [והנכון כמו שפירשו התוס' שהחזירו הדבר ליושנו ממש, שבטלום כולם ואין שותים אלא בתוך הסעודה כדי סיפוקה, דבעשרה גמי איכא שכרות, וכן המנהג. רמ''],

מאי רבן גמליאל? דתניא [וכ"ה במו"ק כ"ז ע"ב] **בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו** # [לכאורה זה גוזמא] שהיו קוצרים [אזות כללים] [אזות צנגדים. ד"ס] יקרים כגון שיראין [וסרקות] [וסירקין. ד"ס], עד שהיו מניחים אותו ובורחין,

עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות בעצמו [צוה לאחר מותו שכן יעשו לו, או כן עשה לאחר מקרוביו] **והוציאוהו בכלי פשתן, ונהגו כל העם אחריו להוציא בכלי פשתן,**

אמר רב פפא והאידנא נהוג עלמא אפילו בצרדא בר זוזא כגד קצום שאינו שוה אלא דינר [אמת. ד"ס], [מהבא משמע דאין קפידא כ"כ בפשתן דוקא, וכן לפרש"י היו ראשונים קוברים בבגדי משי. יעב"ץ]. [אבל ראה ביו"ד סימן ש"ג סעיף ד' כל המרבה כלים על המת הרי עובר משום כל תשחית, ועוד שם בסימן ש"ב סעיף ב' נהגו לקבור בבגדים לבנים. וראה מש"כ ביבמות ק"ד ע"א]:

אמר רבי אלעזר [בן פרח]

דף ט' ע"א

האומר פתח פתוח מצאתי וטענת דמים אין לו, כגון שהיה ממשפחת דורקטי שאין להם דם צמולים כדלקמן כתובות (דף י'), או שנאצדה ממנו מפה ולא ידע אם היה דם אם לאו, אצל זאת צרורה לו שפתח פתוח מלא, [ור"ח מפרש דבוגרת ומוכת עין אין להן דמים, אבל אין פתחן פתוח, ויכול למעון טענת פתח פתוח. תוס''],

נאמן לאוסרה עליו ואע"פ שאין הדבר הזה יכול להתצרר אלא על פיו, לגבי נפשיה הוי מהימן לשויה עליה חתיכה דאיסורא, אצל להפסקיה כמובנה לא מהימן, [ר' אלעזר אומר כאן שני חידושים: א) שכל אדם גם בחור שאינו בקי נאמן לומר פתח פתוח לאסור אשתו עליו, דשווייה אנפשיה חתיכה דאיסורא, ב) שהגם שעצם הדבר שהיה פתוח פתוח אינו אומר שזינתה במזיד אפ"ה נאסרה עליו מספק. רמ''],

[יש שני סברות בהדין דשווייה עליה חתיכה דאיסורא, א) מדין נדר שאסרה עליו, ב) מדין נאמנות [זה דעת הקצות]. שמעת''],

[והא דאמר דנאמן לאוסרה עליו היינו במכחישתו ואומרת שבתולה היתה או

אמר אביי רבים שתו [רבים מתו בעבר] **לימא, רבים ישתו לא לימא, משתה ראשונים** משתה ראשונים הוא [ראה הר"ף על הע"י] **לימא, משתה אחרונים לא לימא, דאר"ש בן לקיש וכן תנא משמיה דר' יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשמן** [וכן הוא בברכות י"ט ע"א],

אמר רב יוסף מאי קרא [הנביא אמר תחלה] ישעיה א כסדרם היינו לעמורה דמינו, **מאי אהדר ליה** [הקב"ה לנביא] **שמעו דבר ה' קציני סדום וגו',**

ד) א"ל קום אימא מלתא כנגד מנחמי אבלים, פתח ואמר אחינו גומלי חסדים בני גומלי חסדים, המחזיקים בבריתו של אברהם אבינו שגמל חסדים כדמיצ (צדקת כח) ויעט אשל ר"ת אכילה שמה ליה (שנאמר בראשית יח כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו') אחינו, בעל הגמול ישלם לכם גמולכם, ברוך אתה משלם הגמול,

ה) א"ל קום אימא מלתא כנגד כל ישראל, פתח ואמר רבון העולמים פדה והצל מלמט הושע עמך ישראל, מן הדבר ומן החרב ומן הביזה ומן השדפון ומן הירקון ומכל מיני פורעניות המתרגשות ובאות לעולם, מרם נקרא ואתה תענה ברוך אתה עוצר המגפה,

אמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא עשרה כוסות להצות לו צשמה כדכתיב [משלי לא] **תנו שכר לאוצד ויין למרי נפש תקנו חכמים בבית האבל,**

שלשה קודם אכילה שהיו רגילין להמשיך פרפראות לפני סעודה, כגון מיסנין וסופגנין ואיסקריטין, וצאזס פרפראות משקין לאצל ג' כוסות כדי לפתוח את בני מעיו [האבל צריך לעשות פעולה שיחיה לו תיאבון, שמפני אבלו מצוי שאינו מעוניין באכילה. ראה שט'],

שלשה בתוך אכילה כדי לשרות אכילה שבמעיו,

וארבעה לאחר אכילה [ומפרש הארבעה כוסות] **אחד כנגד הזון על כל צרכה שומה הכוס ומחזין לו אחר** [שכל אלו הברכות שייכי בתחומי אבלים, הזון כדאמרין במס' תענית ליבעי רחמי על שובע דלחיי יהיב. רמ''], **ואחד כנגד ברכת הארץ** [שייכי בתחומי אבלים] כדכתיב למען יאריכון ימך על הארמה. רמ''], **ואחד כנגד בונה ירושלים** [דכתיב בלע המות לצח. רמ''], **ואחד כנגד המזב והמטיב** [ח' פסוקים זה כעין בונה ירושלים. רמ''],

הוסיפו עליהם ארבעה אחד כנגד חזני [ראה לשון חזן שבת י"א ע"א, יומא ס"ח ע"ב, סוכה נ"א ע"ב, מגילה כ"ה ע"ב, סוטה מ' ע"ב, ב"מ צ"ג ע"ב, מכות כ"ב ע"ב] **העיר** תקנו להם צרכה עליו, לפי שהיו שמי העיר

אבני חן על מסכת כתובות

שרדור בא עליה והוא לא נאסר לכן גם דוד לא נאסר שאיסור הבעול תלוי באיסור הבעול. וראה רש"ש על תוס' ד"ה מפני מה?

הא לא קשיא כלומר משום הא קושיא לא מדמייה לרבי אלעזר הכי קאמר אין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי (עסקי) [ידי. ד"ס] קינוי וסתירה [ולא תימא "כמעשה" אלא] ממעשה שהיה ממעשה דבת שזעזע לנו למדין כן דלא הוה קינוי וסתירה, ולא איתסרא שלא היה שם קינוי וסתירה ולא אסורה,

מכל מקום קשיא קינוי וסתירה אין [נאסרת על בעלה דהא יש רגלים לדבר], פתח פתוח לא [שכבכל אופן יש כאן ספק אם נבעלה ברצון?]

ולטעמיה [שאניא נאסרת אלא ע"י קנוי וסתירה] קינוי וסתירה אין עדים לא [נמנה אפי' יש עדים שזינתה שמה אינה נאסרת בלא קינוי והא כתיב (דברים כד) כי מלא זה ערות דבר, ועוד הא לא נאסרה אסורה?]

אלא הכי קאמר [ר' אלעזר] אין האשה נאסרת על בעלה בעד אחד דיליף (סוטה דף ג) דבר דבר מממון אלא בשני עדים, וקינוי וסתירה אס' יש עדים שקינא לה ויש עדים שנאסרה אחר קינוי אפילו בעד אחד נמי אפי' אין בטומאה אלא עד אחד נאמן דכתיב (במדבר ה) ועד אין זה, ואמר מר (סוטה ז) כל מקום שנאמר עד הכי כפן שנים וקאמר רחמנא עד אין זה מרי אלא חד, והיא לא נאסרה אסורה, שרגלים לדבר שזינתה, שהי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה ופתח פתוח כשני עדים דמי ומהשתא לא תקשי לך דרבי אלעזר, דפתח פתוח לאוסרה על עצמו כשני עדים דמי שהרי דבר ברור הוא לו שנבעלה,

(וכי תימא) [ואם תאמר. ד"ס, וראה גם בתוס' ד"ה מפני מה] מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה על דוד שהרי עדים הרבה ידעו? [מפני מה לא אסרוה. פירש הקונטרס והלא אותו מעשה בעדים הוה, ואין נראה דנתי' ידועו לרבים הוה שהביאה לביתו, מ"מ לא ראו כמבואר בשפופרת שבפני בני אדם לא שמשו? ונראה לר"י לפרש וא"ת [כן גרס בגמ' במקום "וכי תימא"] דפתח פתוח כשני עדים דמי [שהרי הבעל יודע] אמאי לא אסרוה לדוד דדוד היה יודע בדואי דנבעלה, ואע"פ שעשה תשובה מכל מקום עיכבה, ואם היתה אסורה לו לא היה אותו צדיק לוקחה לו לאשה. תוס'],

[ומתירין] התם אונס הוה [שהיתה בת שש? כדאמרינן בסנהדרין ס"ט ע"ב, ופתיו קטנה אונס הוא. חשק שלמה, # אבל לפי פשוטו היה האונס שלא היתה יכולה לסרב לדוד המלך],

ואיבעית אימא כי הא דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן

דף ט' ע"ב

כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו שאם ימות במלחמה יהא גט מיום כתיבתו והרי מת אוריה במלחמה דכתיב במלחמה

בשותקת, אבל אם אמרה אמת שפתחה פתוח ונאנסה תחתיו [פ' לאחר אירוסין] באשת ישראל נאנסת ומותרת לו מפני שהיא מוענת מענת ברי, והוא מוען מענת שמא, שאינו יודע אם באונס אם ברצון וברי ושמא ברי עדיף. רא"ש עיי"ש שמפפל בדין זה],

ואמאי מיתסרא עליה, אפי' אי מהימנת ליה דנבעלה ספק ספיקא הוא, ספק תחתיו משנאנסה וזינתה ספק אין תחתיו אלא קודם שנאנסה וזינתה, ואם תמצא לומר תחתיו, ספק באונס ואנסה שריא נאסרת ישראל כלקמן כחצות (דף נא) מוהיא לא נאסרה ספק ברצון?

לא צריכא באשת כהן שהאונס אסור זה הלכך מד ספק הוא, [וא"ת ונוקמה אחזקתה שהיא כשרה לכהונה ונימא דלאו תחתיו וזינתה, וי"ל דאררבה אית לן למימר דהשתא נבעלה, דאוקמה אחזקת הגוף שהיתה בתולה [כיון שיש חזקה שהיא בתולה, והבעל הרגיש פתח פתוח הרי שנבעלה והוא אסורה לבעלה בין בשוגג ובין במזיד]. תוס'],

ואיבעית אימא באשת ישראל, וכגון דקביל בה אבוה קידושין פחותה מבת ג' שנים ויום אחד ועשוי [כשבעלה כנסה] היא גדולה ופיתחיה פיתיו ואינו אונס [פ' דאמרינן ביבמות ס"א ע"ב פתיו קטנה אונס היא] הלכך מד ספק איכא ספק אונס [קודם שגדלה, או לאחר שגדלה באונס וראה תוס' שזה נחשב לספק אחד "דשם אונס חד הוא"] ספק רצון, אבל ספק תחתיו ספק אין תחתיו ליכא, שאילו נבעלה קודם לכן היו צמוליה מחזרים, כדמתן במסכת נדה (דף מד:) פחות מכל [מבת ג' שנים ויום אחד] כיומן אצבע צעין שהדמעה יוצאת ומחזרת,

מאי קמ"ל תנינא שאסר נאמן על עצמו לאסור לו את המותר על פיו האומר לאשה קדשתך והיא אומרת לא קדשתי היא מותרת בקרוביו שהרי אינה מודה בקידושין, ובמסכת קידושין מוקמינן לה באומר קידשתי בפני עדים והלכו להם למדינת הים והוא אסור בקרובותיה נאמה וצמה ואחותה דשוינהו אנפשיה תמיכה דאסורה?

מהו דתימא התם דודאי קים ליה שקידשה אבל הכא מיקם הוא דלא קים ליה אימא מתוך שפניו היה ואינו נקי מיקם הוא דלא קים ליה, כסודר שמהלך פתח פתוח ואינו כן ולא תיסקר קמ"ל,

ומי אמר רבי אלעזר [שאומר כאן ההלכה של פתח פתוח] הכי דאשה מזנה [אפילו אם ודאי לנו שזינתה] נאסרת על פי בעלה [והאמר רבי אלעזר אין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי שאמר לה אל תסתרי עס פלוגי וסתירה שצאו עדים שנאסרה עמו אחר קינוי וכמעשה שהיה דבת שזעזע?]

ותסברא דהכי א"ר אלעזר מעשה שהיה בקינוי וסתירה הוה מעשה שהיה מי היה כזה קינוי, ועוד מי אסרוה על אוריה דאילו נאסרה על אוריה נאסרה אף על דוד דקיימא לן (סוטה דף כז) כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעול [ראה לקמן בגמ' שלכן לא אסרוה על בעלה, לפי שדוד אנס אותה, או שהיתה מגורשת למפרע, אבל ראה ברט"א שהשתא ס"ד שכיון שאוריה לא ידע

אבני חן על מסכת כתובות

אירוסין ושכת, או הערה זה ממך חזתה ולא ידע ששיצר בתוליה [ויש מבאן ראייה שיכול למעון פתח פתוח ולהפסידה ע"י כתובתה?]

לא דקא טעין טענת דמים לעולם אימא לך דדבר שאינו יכול לדברו אינו נאמן להפסיד כתובתה, ודיוקא דמתני' דדייקין הא בגליל מצי טעין, דטעין טענת דמים, וכגון שהיו להם שושינים שמשמשו אותן ולא נעשית אונאה בדבר ולא (ראה ואינד) [אינדגדגד. ד"ס], וטענה ברורה היא,

דף י"ע"א

איתמר אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר, חכמים תקנו להם לבנות ישראל לכתולה מאתים ולא למנה מנה [וכן פסק הרמב"ם (י"ב ב') לפ"י הקשה אחד התלמידים דצ"ע מש"כ הרמב"ם בפתיחה להל' אישות מוצה לישא אשה בכתובה וקידושין. ברכת אברהם], והם האמינוהו שאם אמר פתח פתוח מציאתי נאמן כלומר אי הוה כתובתה דאורייתא לא הוה נאמן להפקיעה אלא צדעות ידועה, אבל כתובתה חכמים חקיקה הם אמרו והם אמרו הם שחקיקה אמרו שהיא נאמן להפסידה אף בטענת פתח פתוח,

א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם שחקנו לה כתובה [אם יכול למעון שאינה בתולה וטענתו תתקבל. שט] אמר רבא חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה אין לחוש שיטעון אדם כך אלא באמת, שאם היה שוגא אותה מתחילה לא היה טורח בסעודה וכונסה, ומפסיד סעודתו חנם אלא היה מגרשה מתחילה,

תנא הואיל וקנס חכמים הוא [אגב, ראה יבמות ראה פ"ה ע"ב קנסו אותו כתובה, באופן שהאיש מרגיל את אשתו לנישואין פסולין, אבל כאן אין לה הסבר], לא תגבה אלא מן הזיבורית אם זאת כתובה ויש לו עדיה וזיבורית וזיבורית, אינה יכולה לומר תן לי עדיה או זיבורית בשויה, אלא אם בא ליתן לה זיבורית בשויה יתן, קנסא מאי קנסא כלומר מאי פשע דקא קנסין ליה? אלא אימא הואיל ותקנת חכמים הוא לא תגבה אלא מן הזיבורית,

רבן שמעון בן גמליאל אומר כתובת אשה מן התורה מנסק ישקול כדלקמן,

ומי אמר רבן שמעון בן גמליאל הכי והתניא שמות כב כסף ישקול צממנה נאמר כמוהר הבתולות האמור צממנה את הצמולה (דברים כב) קנסו הכתוב ג' כסף בשביל מוהר צמולה שיהא זה כמוהר הבתולות ומוהר הבתולות כזה הקיש הכתוב קנס המפתה לקנס האונס, מה להלן ג' אף כאן ג', ומה כסף האמור כאן שקלים דכתיב ישקול [וג' שקל הוא מאתיים וזו-דינר]. אף להלן שקלים דלא חימא מעות [שש מעה = דינר אחד, וגמציא חמישים מעה הוא שמונה דינר ועוד].

מבאן סמכו מדקרי לה מוהר חכמים לכתובת אשה מן התורה, רבן שמעון בן גמליאל אומר כתובת אשה אינה מדברי

שאל ואת אחיך כ' ודוד למד מישי אביו להנהיג שאף היוצאין למלחמותיו עושין כן, שמואל א יז ואת אחיך תפקד לשלום, ואת ערובתם תקח [את משכונם אשר משכנו לצורך פרנסתם תפדה מיד הממשכן ותקחם עמך. מ"ד], [ור"ת מפרש כותב גט כריתות לגמרי בלא שום תנאי ולפי' קשה אמאי קרי לה ספק אשת איש הא הואי גרושה גמורה, ואר"ת דקרי לה ספק אשת איש לפי שהיו מוגרשין בצינעא שלא יבא גורע ויקצצו עליהם בני אדם לקדשם ולפי' הקונטרס קשה קצת איך בא עליה למה לא היה ירא שמה יחזור. תוס'],

מאי ואת ערובתם תקח, תני רב יוסף [מפרשה ע"פ דרוש] דבריהם המעורבין בינו לבינה אלו קדושין, [תקם] מטול מצנייהם על ידי גט,

[ומביא ראייה לה' אלעזר מברייא] אמר אביי אף אנן נמי תנינא דטוען פתח פתוח מנאמי אסרה עליו ולא אמרינן לא קים ליה בתולה נשאת ליום הרביעי, ליום רביעי אין ליום חמישי לא, מאי טעמא משום איקרורי דעתא עד שני בשבת הבאה,

ולמאי קפדי רבנן אי מקררא דעמיה אי למיתב לה כתובה ניתב לה מה לנו להפסידה והרי הוא טמן מדעת, אלא לאוסרה עליו הוא דקפדינן שלא יקרר דעתו ויקיים את האסורה לו, אלמא כי אחי וטעין אסרינן לה עליה ודקא טעין טענת, מאי לאו דקטעינן טענת פתח פתוח?

לא דקטעינן טענת דמים [שלא מצא לה דם בתוליה] דטענה מצוררת היא וליכא למימר לא קים ליה, אבל בפתח פתוח אימא לך לא קים ליה,

אמר רב יהודה אמר שמואל האומר פתח פתוח מציאתי נאמן להפסידה כתובתה על פי עצמו וטעמא לקמן מפרש חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה,

אמר רב יוסף מאי קמ"ל, תנינא האוכל אצל חמיו צימים שצין אירוסין לנשואין ביהודה [כדי שיהא לבו גס זה, כלומר רגיל ומשחק עמה, שלא יהיו צושין זה מזה בצעילות מזה. רש"י יבמות מ"א ע"א] שלא בעדים [שאין עדים שיעידו שלא התיחד אתה. שט] אינו יכול למעון טענת בתולים כשתכנס לחופה מפני שמתייחד עמה ביהודה היו מיתדין אותם כדי שיהא לבו גס זה,

ביהודה הוא דלא מצי טעין [טענת בתולים] הא בגליל מצי טעין, ולמאי אי לאוסרה עליו [יכול למעון בגליל], ביהודה אמאי לא האומר פשיטא לי שלא באתי אליה, והא ודאי מאחר זיננה, שויה עליה חמיכה דאסורה, מה לי בגליל מה לי יהודה? אלא לאו להפסידה כתובתה וביהודה לא מפסידה על פי דאמרינן הוא בא עליה בצרוסין, ובגליל מצי טעין דהא לא נתייחד,

ודקא טעין טענה מאי, לאו דקא טעין טענת פתח פתוח [מנאמין] דאע"ג דאין עדים בדבר זה, ולא טענה מוכחת אלא עליה סמכין דאמרינן אי לאו דקושטא הוא לא היה מפסיד סעודתו, ואם היה שוגאה מתחלה היה מגרשה ולא טרח בסעודת נשואין, ומיהו ביהודה לא מהימן שמה בעל צימי

אבני חן על מסכת כתובות

תורה אלא מדברי סופרים?

[הפית לבעול בעילה גמורה פתאום, ופתחת מיד בכח, ולא הרגשת מרוב התאווה, ושתק הוא והכיר שכן אירע לו, ולפיכך לא אסרוה עליו. רמ"א]

אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שהוא מהלך באישון לילה ואפילה היטה במזיד צממיון וצמא מצאו פתוח, לא היטה במזיד מצאו נעול,

איפוך [ברייטא שנייה זו דברי הת"ק לרשב"ג], ומאי חזית דאפכת בתרייתא איפוך קמיייתא?

[ומתריין] הא שמעינא ליה לרבן שמעון בן גמליאל דאמר כתובת אישה מדאורייתא, דתנן רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לה ממעות קפוטקיא צפרק צמרא [ק"י. ע"ג] מנן, נשא אשה צא"י וגירסה בקפוטקיא נותן לה ממעות א"י שהן קלות [גדולות וסוקלות יותר משל ארץ ישראל. רש"י לקמן קי:], נשא אשה בקפוטקיא וגירסה צא"י נותן לה ממעות א"י מנן הכחוש צמורה דלזליקן לקולה, רשנא"א נותן לה ממעות קפוטקיא שנשתעבד בהן כשאר מלוה, דקסבר כמורה דאורייתא, [פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שמטרפת בים, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה ומנו? רבי מאיר כשעליתי למדינת קפוטקיא, בא וישב ודן לפני בהלכה. יבמות קכ"א ע"א],

ואי בעית אימא כולה [ברייטא השניה] רבן שמעון בן גמליאל היא וחסורי מיחסרא והכי קתני, מכאן סמכו חכמים לכתובת אישה מן התורה, כתובת אלמנה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים, שרבן שמעון בן גמליאל אומר כתובת אלמנה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים [ועיקר הברייטא מדבר על כתובת אלמנה],

ההוא דאתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה פתח פתוח מצאתי, אמר ליה רב נחמן אסבוהו [to satiate, soak, lash] [הפסיגוהו מלשון סובי יין] כופרי הלוקוהו מלקיות צמקלות חריות של דקל שיש בהן עוקצין, [כופרין] כמין קולין כדלמרינן צסוכה (דף לג) ולימא [לולב] כופר? דרכיה דרכי נועם כמיז מברכתא וזנות העיר הזאת ששמה מצרכתא חביטא ליה צבועות וסוכנות תמיד לפניו לזנות, מאחר שהוא צקי צפתה פתוח,

[ומקשה] והא רב נחמן הוא דאמר מהימן? [ומתריין אה"נ ד] מהימן [שהרי כל אדם נאמן, וכ"ש זה שהיה בקי, אבל גם] ומסבינן ליה כופרי,

רב אחאי משני כאן בבחור [צמור לא מהימן] ומסבינן ליה כופרי על שמעין פניו כאן בנשוי נשוי מהימן ולא מסבינן ליה כופרי,

ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל אמר ליה פתח פתוח מצאתי, אמר ליה שמא המיתה, אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה היטה מצאו פתוח כשהגיע לפתח צמור הסגור ויש בו דבר [המעכצו. ד"ס] מלפחות וכשמטין אותו לצדדין נפתח, לא היטה מצאו נעול,

איכא דאמרי הכי אמר ליה צלל ממכין לא שכיט הטיה, ולא אמרי' שמא הטיה, אלא כך דקו שמא במזיד המיתה ועקרת לרשא ועברא עקרת הדלת והצריח,

סדר הדורות:
הלל
שמעון
רבן גמליאל הזקן
ר' שמעון בן גמליאל
רבן גמליאל דיבנה
רבן שמעון בן גמליאל
ר' יהודה הנשיא
רבן גמליאל ברבי [דור המעבר בין תנאים ואמוראים]
ר' יהודה נשיאה [אמורא]
רבן גמליאל [אמורא]
ר' יהודה נשיאה [אמורא]
הלל [אמורא]

ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל בר רבי [מקומו היה בארץ ישראל] אמר [האיש] ליה רבי בעלתי ולא מצאתי דם, אמרה [האשה] לו רבי בתולה הייתי, אמר להם הביאו לי אותו סודר [את המצע שעליו נבעלה האשה. שם] הביאו לו הסודר ושראו במים, וכבסו שחיו טיפי הדמים מכוסים צסכנא זרע ומצא עליו כמה טיפי דמים, אמר לו לך זכה במקחך,

אמר ליה הונא מר בריה דרבא מפרזקיא לרב אשי אנן נמי נעביד הכי? אמר ליה

דף י' ע"ב

גיהוץ לשיקוי"ר צאצן הזכיות [שמעבירין אבן רכה על הבגד לשפשפו. שם] שללו כביבוס שלהם [בארץ ישראל, שהיה מקומו של רבן גמליאל בר רבי] שהיו מימיהם יפים לכנס או סמנין יפים היו להן לכנס, וצביבוס שלנו אין הצגד מלוצן עד שיהיה מנוהץ ואי אמרת ניעבד גיהוץ מעברא ליה חומרתא שפשוף האצן מעביר את הדם [חומרתא] אכן, כדלמרינן צגיטין (דף סט) ומזהיר צחומרתא דנפק מיניה אכן הנמלאת צאמה [שבא מן הכליות] מחמת חולי,

ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל ב"ר אמר ליה רבי בעלתי ולא מצאתי דם, אמרה ליה רבי עדיין בתולה אני, אמר להן הביאו לי שתי שפחות אחת בתולה ואחת בעולה, הביאו לו והושיבן על פי חבית של יין בעולה ריחה נודף מפיה מריחין ריח היין שנכנס לה דרך פתח הפתוח בתולה אין ריחה נודף, אף זו

אבני חן על מסכת כתובות

ה' צמולה אבדה כל כמזבחה דמקח טעות היא לו:

גמ': מאי אלמנה? אמר רב חנא בגדתאה דמן נגדת אלמנה
על שם מנה שאם נשאת משנתאלמנה אין לה כמזבחה אלא מנה [ו"אל" מנה
פירושה שחפר לה מנה מהמאיתים. הבונה על הע"י],

[וישאל] אלמנה מן האירוסין מאי איכא למימר? אידי דהא
קרי לה אלמנה, הא נמי קרי לה אלמנה,

אלמנה דכתיבא באורייתא ועדיין לא נתקנו כמזבחה מאי איכא
למימר? דעתידין רבנן דמתקני לה מנה, ומי כתב קרא
לעתידי לקרות על שם דכר העמיד? אין דכתיב בראשית ב' ושם הנהר
השלישי חדקל הוא ההולך קדמת אשור, ותנא רב יוסף
אשור זו סליקא שם עיר ומי הוא? העיר צנויה צנריאת עולם דכתיב
ההולך קדמת אשור? אלא דעתידה, הכא נמי דעתידה,

ואמר רב חנא בגדתאה מטר [מטר- ולא מאותיות דריש הכי אלא לפוס
סנבל] משקה מרורה ומזבל את הארץ ומועדן נטמן עדנה וזיו צפירות
וממשיך,

[ולאחר שהביא שני המאמרים של רב חנא בגדתאה על פירושה של אלמנה, ועל
פירושה של מטר, מביא מאמר לסייעתא לרב חנא],
אמר רבא בר רבי ישמעאל, ואיתימא רב יימר בר שלמיא,
מאי קרא, תהלים סה יא תִלְמִיָּה [ערוגותיה] של א"י [תשביע] רות,
הרי משקה ומורה, [תִּתֵּן גְדֻדֶיךָ] [שיהיה נחת לבריות המתהלכים בארץ. מוד]
הרי מזבל # [?], [בְּרִבְיָהִים] [במטר] [תִּמְלֹגְגָה] [לשון המסה. רש"י על
תהלים] מעדן, תמוגגה דשטנפי"ר, [צִמְחָה תִּבְרַךְ] (1) ממשיך את הפירות,
נפקא מנמטה מצדן [סידרתי את דברי רש"י לפי השטמ"ק],

[ועוד דרש לדרוש מ'ז'ב'ח' מלשון מ'ז'יח, מו"י, מחב"ב, מכפר כ"ף וחי"ת
מתחלפים],

אמר רבי אלעזר מזבחה מזיח [מזיח ומסלק. שט] קס"ד מזיח עונות
ומזיח צרכים הקרצנות העולם מוון, שהקרצנו' צאין מן המוון וגורמין לו צרכה
מחבב את ישראל אל אציהם מכפר, היינו מכפר היינו מזיח הי ניהו
מזיח הי ניהו מכפר?

[ומתרג' מזיח גזירות רעות מעל ישראל ומכפר עונות,

ואמר רב חנא בגדתאה תמרי [תמרים] משחנן משחנן משחנן,
משלשלן שלשלן מאשרן מחזיקות כח כמו אשרו חמוץ [ישעיהו א'] ולא
מפנקן אינן מרצות אסטינסא על הלל, וכלן לשבת,

אמר רב אכל תמרים אל יורה שום הוראה לפי שטורדות דעמו כשיכור,

מיתבי תמרים שחרית וערבית יפות כלל דמילתא לאחר אכילה
יפות, שחרית דרכן של בני אדם צפת שחרית כדאמר בהמקבל (ב"מ קז), ערבית

הושיבה ולא היה ריחה נודף, אמר לו לך זכה במקחך,

[ראה בשט ביאור על נסיון זה, ומדמה אותה למי ששותה י"ש שהגם שנכנס
לתוך הכרם, ריח הי"ש נרגש דרך הריאה, כן אם הפתח פתוח אם יושבת כך
לאיזה זמן נכנס הריח לתוך הגוף עד שריחה נודף עיי"ש],

ונבדוק מעיקרא בגווה? גמרא הוה שמייע ליה שעשו כן [לנסות.
ר"י"ק] לנסות יש גלעד צמסכת יצמות (דף ס) מעשה לא הוה חזי,
וסבר דלמא לא קים ליה בגווה דמלתא שפיר ולא אורח
ארעא לולולי בבנות ישראל,

ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל הזקן אמר לו רבי בעלתי
ולא מצאתי דם, אמרה לו רבי ממשפחת דורקטי אני שאין
להן לא דם נדה ולא דם בתולים, בדק רבן גמליאל
בקרובותיה ומצא כדבריה, אמר לו לך זכה במקחך אשריך
שזוכית למשפחת דורקטי [שאין לך שאלות בדם בתולים ודם נדה כמו
לשאר נשים], מאי דורקטי דור קטוע [שהם מקוטעים מדרמים],

[פי' שרוב הנשים לא היו להם דם נדה, והיו מיעוט נשים שהיה להם דם והם
המשיכו הדורות של משפחה זו. ראה שט]

אמר רבי חנינא תנחומים של הבל ניחמו רבן גמליאל
לאותו האיש דתני רבי חייא כשם שהשאור יפה לעיסה כך
דמים יפים לאשה להנהיג לה הריון, ותנא משום רבי מאיר כל
אשה שדמיה מרובין בניה מרובים,

אתמר רבי ירמיה בר אבא אמר זכה במקחך אמר ליה, ורבי
יוסי בר אבין אמר נתחייב במקחך על כרחך מקבל מוצה הנאה לך
צמקך לשון אין מצין לאדם [לקמן כמזבחה דף יא] דכר שהוא לרעמו קרוי מוצה
אמר ליה, בשלמא למאן דאמר נתחייב היינו דרבי חנינא
[שניחמו בתנחומין של הבל], אלא למאן דאמר זכה מאי זכותא,
דלא אתי לידי ספק נדה,

ההוא דאתא לקמיה דרבי אמר ליה רבי בעלתי ולא מצאתי
דם, אמרה לו [האשה] רבי עדיין בתולה הייתי [כשבעל אותי],
ושני בצורת הוה, ראה רבי שפניהם שחורים מחמת רעזון צוה
עליהן והכניסום למרחץ # [זה משפר את המצב רוח. ובה מיושב מה
שהקשה בברכת אברהם מה יועיל המרחץ לשחרות זו], והאכילום
והשקום [זה מוסף אנרגיה] והכניסום לחדר, בעל [בעילתו היתה
ביתר שאת, וגם ניתוסף בהאשה דם האברים, # ומשמע הגם שבעל כבר לא קרע
לגמרי את הבתולים] ומצא דם, אמר לו לך זכה במקחך, קרי רבי
עליהם איכה ד צפר דוגש פירש כמו דבק עורם על עצמם, ומנחם פירש שחר
עורם עורם על עצמם, יבש היה כעץ:

מתני': בתולה כתובתה מאתים, ואלמנה מנה, בתולה
[שהיא] אלמנה [או] גרושה [או] וחלוצה בין צמולה שהיא אלמנה או
גרושה או חלוצה מן האירוסין וסורה ונשאת כתובתה מן השני מאתים
שהי צמוקת צמולה היא נשאת לו ויש להן טענת בתולים אם לא מצאה

אבני חן על מסכת כתובות

לאחר אכילה במנחה רעות שהן קודם אכילה לאחר שינת ההרים, בצהריים לאחר הסעודה שאלו ושבע אין כמותן וטובות יותר מערבית לפי שאינו מעוכב ציוס מליך לשדות לצית הכסף ככל עת שירצה, אצל כלילה טורח הוא לו, ומבטלות שלשה דברים מחשבה רעה דאגה, לפי שממחמות את הלז, וזהרים שעת אורה ונהלה היא וחולי מעים, ותחתונות?

[ומתריץ] מי אמרינן דלא מעלו עלויי מעלו ולפי שעתא מרדא, מידי דהוה אחמרא דאמר מר השותה רביעית יין אל יורה,

ואיבעית אימא לא קשיא הא מקמי נהמא הא לבתר נהמא, דאמר אביי אמרה לי אם תמרי מקמי נהמא כי נרגא לדיקולא [כמו יתר לדיקל שמוחלשו, ואז לא יורה], בתר נהמא כי עברא לדשא ממזיקות את הגוף כברים את הדלת,

[וכיון שדורש מילים לעיל, והביא כאן המלה "דשא" דורש אותה גם כן ועוד מילים] דשא אמר רבא דרך שם [ונכנסין ויוצאין], דרגא אמר רבא דרך גג [שמדריגות מוליכות למעלה], פוריא א"ר פפא שפרין ורבין עליה,

אמר רב נחמן בר יצחק

דף י"א ע"א

אף אנו נאמר אף אנו נדרוש את השמות מה לשון איילונות שקראו חכמים לאשה שאינה ראויה לילד איילונות דוכרנית לשון איל תמים דממרגמינן דכר שלם (ויקרא ה) הרי היא כאלו שאינו יולד דלא ילדה:

מתני': הגיורת [כיון שעכשיו כבר נתגירה לא רצה לקרותה הגויה מפני כבודה] **והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו** [שנתגיירו ושנפדו ושנשתחררו. ד"ס וזה מתאים לפי הסדר, אבל י"א שחושב פדיון שבויים קודם מפני גדול המצוה] **פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד** [שאפילו אם נבעלו בתולותיהן חזרות], **כתובתן מאתים ויש להן טענת בתולין**:

גמ': **אמר רב הונא** **גר קטן** **אס אין לו אב, ואמו** (הצינח) [מצינח. ד"ס] **להתגייר** [הגם שהם אינם מתגיירין, וכבר נימול] **מטבילין אותו** **דאין** **לך גר בלא מילה וטפילה על דעת בית דין** **שלשה** (יהו) [יהיו ?] **טפילתו** **כדין כל טפילת גר שזריכס ג', והן נעשין לו אב, והרי הוא גר על ידיהן ומגעו ציין** **כשר,**

[ג"ב אע"ג דלא מצו למימר ליה מה ראית להתגייר בו' [יבמות מז.]] **והא אמרינן** **נמי** [שם קט:] **רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים?** **היינו גדולים דטעמו איסורא** **קשין לישראל כספחת משא"כ בקטן ליכא למיחש מידי.** **יעב"ן.**

מאי קמ"ל דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו, תנינא זכין **לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם שלא בפניו?**

מהו דתימא **עובר כוכבים בהפקירא** **ניחא ליה** **ומוז הוא לו, ואין** **אדם נעשה שליח לאדם לחוצמו שלא בפניו כלומר שלא מדעתו** [ואף שהקטן באן לפניו] **וקטן לאו בר דיעה הוא,**

[ומפרש דבריו] **דהא קיימא לן** **צ"ק דגיטין** (דף יג) **דעבד ודאי** **בהפקירא** **ניחא ליה** **נוח לו להיות עבד ויהא מותר בהפקר זימא השפחות,** **מהיות בן חורין להיות מותר בבת ישראל בלא זילא ליה ולא שכיחא ליה להפקירא #** [פי' שבנות ישראל אינן מפקירות עצמן בשפחות ובפרט לעבד] **קמ"ל** **הכא** **דגבי** **עובד כוכבים קטן לא אמרינן הכי דהני מילי** **דניחא ליה** **בהפקירא גדול** **שגדל** [במידת. ד"ס, וראה חלושי גירסאות בסוף הגמ'] **הפקירות דמזעם ליה** **מזעם דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו,**

לימא מסייע ליה הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו **ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום** **אחד,** **מאי לאו דאמבלינהו על דעת בית דין?** **לא הכא** **במאי עסקינן בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו דניחא להו** **במאי דעביד אבוהון,**

[ענין חדש] **אמר רב יוסף הגדילו** **קטנים שנתגיירו ואפי' עס אביהן** **יכולין למחות ולומר אי אפשרו להיות גרים וחורין לסורן ואין לנו לענשן** **צ"ד ואפי' ידינו תקיפה, ואם קדש אשה משמימה אינה זריכה גט להיות כשראל** **מומר,**

איתיביה אביי הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו **ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד כתובתן** **מאתים, ואי ס"ד הגדילו יכולין למחות והבינן לה כתובה** **דאזלה ואכלה בגיורתה?**

[ומתריץ] **לכי גדלה לא יבנין לה עד שגדיל,** [ומקשה] **לכי גדלה נמי** **ממחייא ונפקא? כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה** **שוב אינה יכולה למחות ואם מיחתה הרי היא כשראל מומרת ליענש ככל** **עונשי צ"ד,**

[ולאחר שהקשה אביי מכתובה שנותנין לה, מקשה רבא מקנס שנותנין לה נ' שקל].

מתיב רבא **אלו נערות שיש להן קנס נ' כסף אס יאנסו הבא על** **הממזרת ואע"ג דלא קרינן ציה ולו תהיה לאשה, שהרי אינה ראויה לקיימה,** **אפילו הכי יש לה קנס כדלקמן ועל הנתינה ועל הכותית ועל הגיורת** **ועל השבויה ועל השפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו** **פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד יש להן קנס, ואי** **אמרת הגדילו יכולין למחות והבינן לה קנס דאזלה ואכלה** **בגיורתה? לכי גדלה, לכי גדלה נמי ממחייא ונפקא? כיון** **שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה שוב אינה יכולה למחות,**

אביי לא אמר כרבא דמומיב מקנסא, דקסבר לאו מיוצחא היא התם

אבני חן על מסכת כתובות

ר"מ, וחכמים אומרים מוכת עין כתובתה מנה ומדפליגיהו תנא לתרמי ולא חיפלוג רבנן אלא כמכות עין שמעת מינה אין מוכת עין כבשר?

אמר רבא הכי קאמר גדול הבא על הקטנה [פחות מג' שנים] ולא כלום אינה ציאה לדברי הכל הלכך כמכותה מאתים, ולא חיפלוג רבנן עלה דפחות מכאן כנותן אצבע בעין דמי דתנן במסכת נדה (דף מד) גבי צת פחותה מג' שנים ויום אחד, מה הדמעה היוצאת ע"י אצבע צאה אחרת תחתיה, אף בתולים של פחות מכן חוזרין אחרים תחתיהם,

וקטן הבא על הגדולה עשאה מוכת עין מוכת עין היא זו, וכמכותה מאתים דברי רבי מאיר, [ובמשך המשך המשנה] ומוכת עין גופא פלוגתא דר"מ ורבנן וחכמים אומרים כל מוכת עין כמכותה מנה והא נמי דקא משוית לה מוכת עין כמכותה מנה,

אמר רמי בר חמא מחלוקת [דר"מ ורבנן במתני' לגבי מוכת עין] כשהכיר בה כשנסתה וכתב לה כמזה היה יודע שהיא מוכת עין דר"מ מודמי לה לבוגרת דקיימא לן שכלו בתוליה במס' יבמות (דף נט) דקמי צבתוליה פרט לבוגרת שכלו בתוליה [לאו דוקא כלל, אלא נתמעטו קצת תוס' שם וראה רש"י לקמן ל"ו ע"ב ד"ה ה"ג] ואפי' הכי כמכותה מאתים,

ורבנן מדמו לה [מוכת עין] לבעולה, אבל לא הכיר בה דברי הכל ולא כלום דמקט טעות הוא ואפי' מנה אין לה,

ור"מ אמאי מדמי לה [מוכת עין] לבוגרת נדמייה לבעולה? בעולה איתעביד בה מעשה בידי אדם, הא לא איתעביד בה מעשה בידי אדם [אלא ע"י עין],

ורבנן אדמדמו לה לבעולה נדמייה לבוגרת? בוגרת לא איתעביד בה מעשה כלל, הא איתעביד בה מעשה,

[כמו אמר מר] אבל לא הכיר בה לדברי הכל ולא כלום, מתיב רב נחמן [שנינו במשנה לקמן י"ג ע"א] הנושא את האשה בחזקת בתולה ולא מנא לה בתולים היא אומרת מוכת עין אני משנתנו היא [משמע שלרש"י היה משנתנו אחת אם המשנה דלחלן] והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את [ואין לך כתובה כלל], ר"ג ור' אליעזר אומרים נאמנת [שהיא רק מוכת עין, ולר"מ יש לה מאתיים, ולרבנן מנה] ש"מ אית לה כמזה או מנה או מאתים, דאי לית לה מאי נאמנת דקאמר רבן גמליאל, אלמא מוכת עין שלא הכיר בה יש לה כמזה תיובתא דרמי בר חמא דאמר לא הכיר בה דברי הכל ולא כלום?

אלא אמר רבא [דלא כרבי בר חמא] בין הכיר בה ובין לא הכיר בה לר"מ מאתים [שכן הוא דעת ר"מ לעיל דמוכת עין יש לה כתובה מאתיים] ומתני' דקמי היא אומרת מוכת עין אני וקא מצעה מאתים רבי מאיר היא לרבנן הכיר בה מנה ומתני' דהכא דקמי וחכמים אומרים מוכת עין מנה, כשהכיר בה לא הכיר בה ולא כלום, והא לא מצינו למימא לר' מאיר הכיר בה מאתים, לא הכיר בה מנה, דאי במקט

קנסא היינו טעמא דטעמא דקנסא שלא יהא חוטא נשכר להפטר,

רבא לא אמר כאביי דמוציא מכתובה, דהתם טעמא מאי תקינו לה רבנן כתובה היינו טעמא שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וכל זמן שלא מימחה גיורת היא ועדיין לה תקנתא:

מתני': הגדול שבא על הקטנה פחותה מבת שלש שאין ציאתה ציאה שהרי בתוליה חוזרין וקטן פחות מכן תשע שאמרו חכמים אין ציאתו ציאה וצא על הגדולה שבא על הגדולה ומוכת עין שנתקע לה עין צאתו מקום כתובתן מאתים אם נשאו לאיש אחרי כן לא אבדו כרך את כתובתן אם נשאה סתם ולא פירש לה כלום דברי רבי מאיר, וחכ"א מוכת עין כתובתה מנה,

בתולה שהיא אלמנה או גרושה או חלוצה אלמנה גרושה וחלוצה מן הנישואין כגון שנסתה לחופה ומת בעלה בחזקת שלא נבעלה כתובתן מנה אם ניסת לאחר סתם, כמכותה מנה, דבחזקת בעולה קיימא משנסתה לחופה,

דף י"א ע"ב

ואין להן טענת בתולים אין יכול להפסידה אותה מנה, ולומר בחזקת בתולה נשאתין והרי מקמי מקט טעות,

הגוירת והשבוייה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו יתירות על בנות שלש שנים ויום אחד [ויום אחד] לאו דוקא, אלא ר"ל יותר מבת ג' שנים שאין בתולותיה חזרות, אלא אידי דאמר ברישא ויום אחד תני גם כפיפא כן. ע"פ הרש"ש, כתובתן מנה ואין להן טענת בתולין:

גמ': אמר רב יהודה אמר רב קטן הבא על הגדולה עשאה מוכת עין נהי דאין ציאתו ציאה, מיהו לא גרע מעץ הנחקק, ולרבנן דפליגי אמוכת עין כמכותה מנה, וכן לענין כהן גדול דתנן [יבמות דף נט] לא ישא את מוכת עין הא נמי אסירה ליה,

כי אמריתה קמיה דשמואל [רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה, לאחר פטירתו של רב היה אומר שמועות משמו כך אמר לי רב, וכשהרצתי דברים לפני שמואל נחלק עליו. רש"י סוכה ט' ע"א] אמר אין מוכת עין בבשר [אדם] ואי בעולה לא הויה מוכת עין נמי לימא [וכתובתה מאתיים אפילו לרבנן],

איכא דמתני לה להא שמעתא באפי נפשה צלא גברי דלא אמר רב יהודה משמיה דרב, ומשמיה דשמואל אלא אינהו גופיהו חיפלוג צה קטן הבא על הגדולה, רב אמר עשאה מוכת עין, ושמואל אמר אין מוכת עין בבשר,

מתיב רב אושעיא גדול שבא על הקטנה וקטן הבא על הגדולה ומוכת עין [הרי שקטן הבא על הגדולה אינה מוכת עין, ולכ"ע כתובתה מאתיים, ור"מ ורבנן פליגי רק במוכת עין] כתובתן מאתים דברי

אבני חן על מסכת כתובות

טעות מחזיקין ליה משום דלא הכיר זה לית לה מיד, ואי לאו מקם טעות הוא אין חילוק בין הכיר ללא הכיר,

והדר ביה רבא ממאי דאמר לרבנן לא הכיר זה ולא כלום אלא בין הכיר בין לא הכיר יש לה מנה לרבנן ומאמרי לר"מ, ומתני' דהסם [היא אומרת וכו'] דברי הכל [לר"מ מאמריים ולרבנן מנה],

דתניא כיצד הוצאת שם רע ליענש מאה כסף אם שקר, וליסקל אם אמת היה בא לבית דין וקוק [פי' צריך] לצוא לז"ד ואמר פלוני לא מצאתי לבתך בתולים, אם יש עדים שזינתה תחתיו יש לה כתובה מנה, [ומפסיק לתמוה] אם יש עדים שזינתה תחתיו בת סקילה היא? הכי קאמר אם יש עדים שזינתה תחתיו בסקילה, זינתה מעיקרא יש לה כתובה מנה,

ואמר רב חייא בר אבין אמר "רב ששת" זאת אומרת [שהרי הוא בא לאחר הנישואין] כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה,

ומתיב רב נחמן [שנינו במשנה לקמן י"ב ע"ב] הגושה את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת [לז"ד] משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדרהו מולך גרס כאלם שהמטר צא וסוקף את זריעתו ועוקרה, והוא אומר לא כי אלא עד שלא אירסתך [אירסתיה?], והיה מקחי מקח טעות ולית לה כלל [וקשה על רב ששת דאמר שיש לה מנה?]

ואמר להו רב חייא בר אבין אפשר רב עמרם וכל גדולי הדור יתבי כי אמר רב ששת להא שמעתא להאי זאת אומרת דלעיל דיש לה כתובה מנה וקשיא להו הא דאומרינן ושני מאי מקח טעות נמי ממאתים, אבל מנה אית לה, ואת אמרת לית לה כלל,

ואמר רבא מאן דקא מויתיב שפיר קא מויתיב מקח טעות לגמרי משמע ואין לה כלום,

ואלא קשיא הך ואקשינן לרבא אלא קשיא הך דלעיל דקמני זינתה מעיקרא יש לה כתובה מנה? תריין ואימא הכי להאיא דלעיל דכיז הוצאת ש"ר, תירוצא דתנאם לה [אם יש עדים שזינתה תחתיו בסקילה, זינתה מעיקרא יש לה כתובה מנה] לא תתרה הכי, אלא הכי אם יש עדים שזינתה תחתיו בסקילה, זינתה מעיקרא ולא כלום [דהוי מקח טעות], נמצאת לא הכיר זה משמע מוכת עין [זה לא מקרי מקח טעות] וקא מתרין רבא יש לה כתובה מנה,

והא רבא הוא דאמר לרבנן לא הכיר בה ולא כלום אלאם הדר ביה מהאיא דלעיל, דהא אינו אמר לרבנן ולא כלום, וכרבי מאיר נמי לא תוקמה דהא רבי מאיר מאמרי קאמר? אלא ש"מ הדר ביה רבא מהאיא,

ת"ר [שני חכמים בברייתא] כנסה [בעלה] ראשון לשום נישואין [פי' ולא רק לאירוסין, ומת] ויש לה עדים שלא נסתרה, אי נמי נסתרה ולא שהתה כדי ביאה [ועכשיו היא נישאת לשני, והיה לנו לומר שעל פי עדים אלו יש לו לשני להאמין שלא נבעלה, ויהיה לו טענת בתולים אעפ"כ] רבנאם אשמעינן דאפי' הכי אין השני יכול למעון טענת בתולים להפסידה כחובתה ולימא מקם טעות הוא שהרי כנסה ראשון ועליו לדעת שנבעלה [פי' שיש אפשרות שנבעלה, וראה תוס' לקמן יב. ד"ה שאני, ואע"ג דעדים מעידים שלא נבעלה אינו סומך על זה מאחר שהיו נישואין וסבר דלשכחה אומרים כן. ע"כ, אבל אין זה מקח טעות, שהרי ידע שכנסה הראשון לשם נישואין ושוב אין לה חן כבתולה, אלא הרי היא בעיני כל אדם כבעולה, אף על פי שאינה בעולה לפיכך אין זה מקח טעות. רמב"ן בה,].

דף י"ב ע"א א' ראש השנה תשס"ח לפ"ק

אמר רבה זאת אומרת דהא ודאי בחזקת בתולה כנסה דקמך אעדים, וקאמר אין יכול [לטעון. ד"ס] להפסידה מנה הראוי לאלמנה מן הנישואין כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה,

רב אשי אמר בעלמא לעולם אימא לך לית לה כלל [פי' אם נמצאת בעולה אין לה כתובה כלל, ואפילו מנה אין לה], ושאני הכא שהרי כנסה ראשון,

וניחוש שמא תחתיו זינתה [אמתניתין] [אמתניתא. ד"ס] פריך, דקמני אין השני יכול לטעון טענת בתולים, ולא מוקינן ליה לצא לבית דין, ולא יתבאר הדבר אם תחמיו זינתה אם לא ושמא אסורה היא לו, בשלמא אהני דלעיל דאמרינן [דאמר רבה] כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה לא מקשינן, דאיכא למימר [דמיירי] כשצא לבית דין וצאו עדים שזינתה קודם לכן, אבל הכא קמני אין יכול לטעון, ממון קך לא יצא לז"ד?

אמר רב שרביא כגון שקידש ובעל לאלתר שלא פירש ממנה בין קידושין לבעילה דודאי לא תחמיו זינתה,

ואיכא דמתני לה להא דרבה ורז אשי ורז שרביא אמתניתין [על משנתנו לעיל ע"א] בתולה אלמנה גרושה חלוצה מן הנישואין כתובתן מנה ואין להן טענת בתולין, בתולה מן הנישואין היכי משכחת לה כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה,

אמר רבה זאת אומרת מדקמני מתני' אין להן טענת בתולים כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה כתובתה מנה,

רב אשי אמר לעולם אימא לך בעלמא לית לה כלל, ושאני הכא שהרי נכנסה לחופה [פי' שכנסה ראשון],

וליוחוש שמא תחתיו זינתה ואמאי מני אין להן טענת בתולים? אמר רב שרביא כגון שקידש ובעל לאלתר,

אבני חן על מסכת כתובות

מִיבְעֵי לִיהָ דְּאִין יָכוֹל לְטַעוֹן,

אֵלָא אִסְיָפָא אִמְנַהֲג דְּמַשְׁמֹשׁ שׁוֹשְׁבֵינִין [אם כן] **כָּל** [בעל] **שְׁלֹא** מוֹשְׁמֵשׁ מִיבְעֵי לִיהָ דְּהִטְעוֹן טַעְנַת בְּתוּלִים הוּא הִבְעֵל, וְהוּא אִינוּ נֹהֵג מִשְׁמֹשׁ שׁוֹשְׁבֵינִין [שֹׁשְׁבֵינִין חֲלוּי צִנְעָן], אֲלָא עַל אִזִּי הִכְלָה לְמַשְׁמֹשׁ שְׁלֹא יֵאָדָר אֵת בְּתוּלִיהָ, וּמַשְׁמֹשׁ בְּכָלָה שְׁלֹא חֲבִיא דֵם מִן הַחוּץ חֲלוּי צִנְעָן,

[פ'] טַעְנַת בְּתוּלִים הוּא שֶׁהִבְעֵל אוֹמֵר שְׁלֹא מִצָּא לָהּ בְּתוּלִים, וְעַל שׁוֹשְׁבֵינִי הִכְלָה לְשַׁמּוֹר וּלְמַשְׁמֵשׁ עַל הִבְעֵל שֶׁאֵם יִמְצָא דֵם שְׁלֹא יֵאָדָר, וְאֵם מִשְׁמֹשׁ וְלֹא מִצָּא דֵם אִזִּי יִכּוֹל לְטַעוֹן טַעְנַת בְּתוּלִים, וְאֵם לֹא מִשְׁמֹשׁ אִין הִבְעֵל יִכּוֹל לְטַעוֹן, וְזֶה שְׁמִינִיךְ],

וְהִיכִי מִי כָּל צִנְעָן שְׁלֹא נֹהֵג מִשְׁמֹשׁ [לְמַשְׁמֵשׁ אֵת הִכְלָה] אִינוּ יִכּוֹל לְטַעוֹן טַעְנַת בְּתוּלִים, כִּי־שׁ דָּאֵס לֹא נֹהֵג לְמַשְׁמֵשׁ [בִּיּוֹן שְׁלֹא מוֹשְׁמֵשׁ אוֹתָהּ יִכּוֹל לְהוֹיֹת שֶׁהִבְנִיחָהּ דֵם מִבְּחוּץ] וְהֵם מִשְׁמֹשׁ אוֹתוֹ [וְבִרְרוֹר שְׁלֹא הִיָּה דֵם וְנִאֲבָד] דִּיכּוֹל לְטַעוֹן, הִיכִי אִיבְעִי לִיהָ לְמַתִּי כָּל שְׁלֹא מוֹשְׁמֵשׁ [שְׁלֹא מוֹשְׁמֵשׁ הִבְעֵל] אִינוּ יִכּוֹל לְטַעוֹן דְּשִׁמְאָה רֵאָה וְאָדָר?

אִמְר אַבִּי לְעוֹלָם [קָאִי הָא דְּקַתְּנִי בְּסוּף הִבְרִייתָא, וְכָל שְׁלֹא נֹהֵג כְּמִנְהֵג הוּא אִינוּ יִכּוֹל לְטַעוֹן טַעְנַת בְּתוּלִים] **אִרְיָשָׁא וְתַנִּי כָּל שְׁנֵהֵג** [דְּכִין שְׁנִיתִירוֹ הַחֲתָן וְהִכְלָה בְּשַׁעַת אִירוּסִין, אִינוּ יִכּוֹל לְטַעוֹן עוֹד טַעְנַת בְּתוּלִים],

אִמְר לִיהָ רַבָּא וְהָא כָּל שְׁלֹא נֹהֵג קַתְּנִי?

אֵלָא אִמְר רַבָּא הִכִּי קָאִמְר הֵאִי כָּל שְׁלֹא נֹהֵג אִמְנַהֲג דְּגָלִיל קָאִי, דְּתַנָּה צִנְעִייתָא וְגָלִיל לֹא הִי עוֹשִׂין כֵּן, וְעַל קָאִי **כָּל שְׁלֹא נֹהֵג מִנְהֵג גָּלִיל בְּגָלִיל**, **אֵלָא מִנְהֵג יְהוּדָה בְּגָלִיל** אֲלָא נִמְיָחֵד כְּמִנְהֵג צִנְעִייתָא אִינוּ יִכּוֹל לְטַעוֹן טַעְנַת בְּתוּלִים,

רַב אִשִּׁי אִמְר לְעוֹלָם אִסְיָפָא [שְׁהִי מַעְמִידִין שְׁנֵי שׁוֹשְׁבֵינִין], **וְתַנִּי כָּל שְׁלֹא מוֹשְׁמֵשׁ** [וְכִין שְׁלֹא מוֹשְׁמֵשׁ הִבְעֵל, יִכּוֹל לְהוֹיֹת שְׁנֵהֵג דְּהֵם וְלֹכֵן אִינוּ יִכּוֹל לְטַעוֹן]:

מִתְנִי: **אַחַת אֲלֻמְנַת יִשְׂרָאֵל וְאַחַת אֲלֻמְנַת כְּהֻנִּים** אֲלֻמְנַת צַדִּיק כֵּהֵן כְּתוּבָתָהּ מִנֵּה, **בֵּית דִּין שֶׁל כְּהֻנִּים** [בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה בֵּית דִּין שֶׁל כְּהֻנִּים שְׁהִי דִּנִּים בְּעִינֵי הַכְּהֻנִּים וְשִׁמְרִים עַל יְחוּסֵי הַכְּהוֹנָה. הַמְבֹאֲרוֹת, וְכַתֵּב הַשְּׁטִמָּה בִּ"ד שֶׁל כְּהֻנִּים פ' בְּתֵי דִינֵין הָעוֹמְדִין בְּעִיר הַכְּהֻנִּים וְהֵם כִּ"ג כְּדָרֶךְ שְׁהִי קוֹבְעִין בִּ"ד שֶׁל יִשְׂרָאֵל כִּ"ג בְּכָל עִיר וְעִיר. מִלִּיקוּסִי הַגְּאוּנִים] **הִיָּו גּוֹבִין לְבְּתוּלָה** צַדִּיק כֵּהֵן כְּשִׁנְשָׁאֵת לְכַהֵן וְכִ"שׁ כְּשִׁנְשָׁאֵת לְשִׁדְּחָל **אַרְבַּע מֵאוֹת זֶז וְלֹא מִיחוּ בִידֵם חֲכָמִים** [וְלֹא גִירוֹ שְׁלֹא לְבִישׁ שָׂאֵר נָשִׁים. יְכִין]:

[פ'] הִיָּו גּוֹבִין מִן הַסֵּתֵם אָף עַל פִּי שְׁלֹא כָּתֵב לָהּ, דָּאִי כָּתֵב לָהּ אִפִּילוּ הִדְיוּט שְׁבִיִּשְׂרָאֵל אֵם רִצָּה לְהוֹסִיף מֵאֵה מִנֵּה מוֹסִיף וְכִי וְהַטְעַם כִּין שְׁנֵהֵג שְׂרָרָה זֶז בְּעִצְמָן כָּל הַכּוֹנֵס מִבְּנוֹתֶיהֶן סֵתֵם עַל דַּעַת כֵּן כּוֹנֵס וּמִסְכִּים לָהֶן דַּעַתוֹ, וְדוֹקָא בִּ"ד שֶׁל כְּהֻנִּים דָּאִיקָא צַדִּיק כְּהוֹנָה, אִי נִמְיָ מִשְׁפָּחוֹת הַמְּיוֹחָסוֹת בִּישְׂרָאֵל שְׁהֵן חֲשׁוּבוֹת וְכִדְרִיתָא בְּגִמְרָא, אֲבָל לְמַשְׁפָּחָה אַחֲרָת לֹא מִהֵנִיא הַסֵּתֵם שְׁהִסְכִּימוּ עַל אַחֲרִים, וְמִיָּהוּ בְּנֵי הָעִיר שְׁעִשׂוּ הַסֵּתֵם עַל בְּנוֹתֶיהֶן אִפִּילוּ לְבִנֵי עִיר אַחֲרָת, וְהַסֵּתֵם מְפֹרָסֶמֶת, הַכּוֹנֵס סֵתֵם עַל דַּעַת הַסֵּתֵם כּוֹנֵס, דְּכָל בְּנֵי עִיר אַחֲת כְּמַשְׁפָּחָה מְיוֹחָסֶת חֲשִׁיבִי לְעִנִּין זֶה. רַמָּא],

מִמָּן דְּמַתְנִי לָהּ לֵהָ דְּרַבָּה וְרַב אִשִּׁי אִבְרִייתָא דְּכִין דְּאִבְרִייתָא "אֵעִ"ג דְּאִמְרוּ עֲדִים" לֹא נִסְתַּרָה לְרַשְׁשׁוֹן, וְשִׁנִּי זֶה בְּחֻקָּת בְּתוּלָה כְּנֶסֶה, וְאִפִּילוּ הִכִּי אִהְדֵּר לִיהָ רַב אִשִּׁי לְרַבָּה לְעוֹלָם לֹא תַשְׁמַע כְּנֶסֶה בְּחֻקָּת בְּתוּלָה וְנִמְלָאֵת צְעוּלָה יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה, דְּשִׁאִנִּי הִכָּא שְׁהִי כְּנֶסֶה רַשְׁשׁוֹן **כָּל שֶׁכֵּן אִמְתְּנִיתִין** דְּלֹא הִבְטִיחוּהוּ עֲדִים עַל כֵּךְ, אִיכָּא לְמַתְנִיָּה לְרַבָּה וְמִיָּה דְּאִהְדֵּר לִיהָ רַב אִשִּׁי,

וּמִמָּן דְּמַתְנִי לָהּ אִמְתְּנִי דְּרַבָּה וְרַב אִשִּׁי אִמְתְּנִי **אֲבָל אִבְרִייתָא** לֹא מַתְנִי לָהּ, דְּמִצְרִייתָא וְדָאִי שְׁפִיר שִׁ"מ זֹאת אוֹמֶרֶת דְּרַבָּה, וְעַלָּה לֹא הִיָּה לְרַב אִשִּׁי לְאִהְדוּרִי שְׁאִנִּי הִכָּא שְׁהִי כְּנֶסֶה רַשְׁשׁוֹן **מִשׁוּם דְּמִצְיָ אִמְר לָהּ אִנָּא אֲעֲדִים סְמָכִי** וְכִין דְּקַתְּנִי אִין הִשְׁנִי יִכּוֹל לְטַעוֹן טַעְנַת בְּתוּלִים, שְׁמַעִין וְדָאִי דְּזֹאת אוֹמֶרֶת כְּנֶסֶה בְּחֻקָּת בְּתוּלָה וְנִמְלָאֵת צְעוּלָה יֵשׁ לָהּ כְּתוּבָה:

מִתְנִי: **הָאוֹכֵל אֵצֶל חָמִיז בִּיהוּדָה שְׁלֹא בְעֲדִים אִינוּ יִכּוֹל לְטַעוֹן טַעְנַת בְּתוּלִים מִפְּנֵי שְׁמִיתִיחָד עִמָּה:**

גַּמ': מִדְּקַתְּנִי הָאוֹכֵל מִכָּלֵל דָּאִיקָא דּוֹכְתָא בִּיהוּדָה נִמְיָ דָּלָא אֲכִיל, **אִמְר אַבִּי שִׁ"מ בִּיהוּדָה נִמְיָ מְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת יֵשׁ שְׁחֻלְקִין כְּמִנְהֵגֵם, וְנִפְקָא מִינֵה דְּהִיכָּא דְּלֹא נִהְיָ לִיחֵד יִכּוֹל לְטַעוֹן כְּרַתְּנִיא דְּמִקְוֹמוֹת מְקוֹמוֹת יֵשׁ,**

[שְׁנִינֵי בְּתוֹסְפָתָא פֶּרֶק א' ה' ר' א"ר יְהוּדָה,

א) **בִּיהוּדָה בְּרֵאשׁוֹנָה הִיָּו מִיִּיחָדִין אֵת הַחֲתָן וְאֵת הִכְלָה שְׁעִיָּה אַחֲת** [אֲבָל רַשִׁי לְעִיל מ': כְּתֵב צִמְמִים שְׁכִין אִיכּוּסִין לְנִשְׁאִין, רֵאָה מִאִירִי שְׁכַת שְׁעִיָּה אַחֲת הִיָּה לֹא דּוֹקָא. א"ס] **קוֹדֵם כְּנִיסַתָּן לַחֻפָּה כְּדִי שִׁיָּהָ לְכוּ גַם בָּהּ, וּבְגָלִיל לֹא הִיָּו עוֹשִׂין כֵּן,**

ב) **בִּיהוּדָה בְּרֵאשׁוֹנָה הִיָּו מַעְמִידִין לָהֶם שְׁנֵי שׁוֹשְׁבֵינִין אַחֲד לֹו וְאַחֲד לָהּ כְּדִי לְמַשְׁמֵשׁ אֵת הַחֲתָן וְאֵת הִכְלָה בְּשַׁעַת כְּנִיסַתָּן לַחֻפָּה** לְפַשְׁשׁ וּלְמַשְׁמֵשׁ כְּמַעֲשִׂיָּה בְּאִתְּמוֹ הִלִּילָה שְׁלֹא יִקְלָקְלוּ זֶה אֵת זֶה כְּמַעֲשִׂיָּהם כְּתִרְמִית, שְׁלֹא יִרְאֶה זֶה דֵם בְּתוּלִים וְיֵאָדָר, וְזֶה לֹא חֲבִיא מִפְּנֵי שִׁם עֲלֵיהָ טִיפִי דְּמִים, וְכִמְקוֹס שְׁנֵהֵג לְמַשְׁמֵשׁ לֹא נִהְיָ לִיחֵד דְּלִילֵי כְּמִקְוֹס שְׁנֵהֵג לִיחֵד מִיָּה מִשְׁמֹשׁ צְנִי הִיָּו אִין שֵׁם טַעְנַת בְּתוּלִים אֲלֻמָּה צִיְהוּדָה מְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת יֵשׁ וּבְגָלִיל לֹא הִיָּו עוֹשִׂין כֵּן,

ג) **בִּיהוּדָה בְּרֵאשׁוֹנָה הִיָּו שׁוֹשְׁבֵינִין יִשְׁנִים בְּבֵית שְׁחָתָן וְכָלֵה יִשְׁנִים בָּהּ** [פ'] הִיָּו שֵׁם כָּל הִלִּילָה כְּדִי שְׁכָל צַד יִשְׁמֹר עַל הִרְאִיוֹת שְׁלֹו], **וּבְגָלִיל לֹא הִיָּו עוֹשִׂין כֵּן** [כִּין שְׁבָגִלִיל לֹא הִיָּו מַעְמִידִין שׁוֹשְׁבֵינִין וְדָאִי שְׁלֹא הִיָּו יִשְׁנִים שֵׁם, וְאִמְר "וּבְגָלִיל לֹא הִיָּו עוֹשִׂין כֵּן" כִּין שְׁאִמְר כֵּן בְּשֵׁנִי בְּבוֹת הִרְאִיוֹת],

וְכָל שְׁלֹא נֹהֵג כְּמִנְהֵג הַזֶּה אִינוּ יִכּוֹל לְטַעוֹן טַעְנַת בְּתוּלִים,
[עַד כָּאֵן הִבְרִייתָא],

[וְשׁוֹאֵל] **אִהִיָּא אִילִימָא אִרְיָשָׁא** אִמְנַהֲג דְּמִיִּיחָדִין **כָּל שְׁנֵהֵג לְהִמְיָחֵד**

אבני חן על מסכת כתובות

אומרת משארסתי נאנסתי ונסתחפה (שדהו) [שדך. ד"ס]
והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח
מעות רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת קא סלקא דעמך
משום דכרי ושמא כרי עדיף, רבי יהושע אומר לא מפיה אנו חיינ
[לכן לא אמר סתם "אינה נאמנת"? שעל ג' דברים העולם עומד ואחד מהם על
האמת [באבות סוף פ"א רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלשה דברים העולם
עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום]. שטמ"ק] אלא הרי זו בחזקת
בעולה שנעלה עד שלא תמאס והעמנו עד שלא תתארס והטעתו
עד שתביא ראיה לדבריה:

נב: אתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב יהודה
ורב הונא אמרי חייב לשלם ורב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור
מלשלם, ומכל מקום משענין ליה שזעמ היסמ שכן הוא כדכריזו שליט יודע שהוא
חייב לו,

רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף,
[קשיא לי א"ב אמאי איצטרך קרא לאהדורי אבידה בסימנין וכתוב נמי עד דרוש
אחיק אותו דרשוהו אם הוא רמאי, ות"ל דבלא"ה מהדרינן אפילו בלא סימנין אלא
בטביעת עין כיון דמועין ברי ואין אדם מכחישו בבדי והמוצא מועין שמא?
וראיתי כמה תירוצים,
א. שהתורה חייבה את המוצא לא להחזיר את המציאה אלא אם הוא מכיר
שהתובע הוא באמת בעל המציאה, ונמצא שהוא שליה של האיש שאבד
האבידה באמת, ובשליחותו יש לו טענת ברי,
ב. # ולי נראה שכיון שהתורה חייבה את המוצא מציאה לברר אם אינו רמאי
וחייבו להחזירה בסימנין, נתנה לו התורה כח מיוחד, ואם אתה אומר שאינו אלא
מועין טענת שמא נמצא שאתה מכחיש כוחו,
ג. במועין ונמנען שייך ברי ושמא, אבל במוצא אבידה אינו מועין שום טענה, הוא רק
מקיים מה שהתורה חייבה אותו,

רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור, אוקי ממונא בחזקת מריה,

א"ל אביי לרב יוסף הא דרב הונא ורב יהודה, דשמואל
היא, דתנן [לקמן י"ג ע"א] היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו
של עובר זה מאיש פלוני וכהן הוא כלומר מיוחס הוא רבן
גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת, ואמר רב יהודה אמר
שמואל הלכה כרבן גמליאל [שם לקמן י"ג ע"א שנאמנת האשה לומר
ממי היא מעוברת ואינה נאסרת לכהונה],

ואמר ליה רב שמואל בר יהודה לרב יהודה, *שינא אמרת
לן משמיה דשמואל הלכה כרבן גמליאל אף בראשונה
[במשנתנו] גזי מציעת כחזק [שנאמנת ותובעת כתובתה מאתים] מאי אף
בראשונה? אע"ג דאיכא למימר אוקי ממונא בחזקת מריה
[אוקי כחזקת לחזקתה] לחזקת הצעל, ה"ג גזי מנה לי צידך איכא למימר נמי אוקי
ממונא בחזקת מריה ופטור אמר רבן גמליאל ברי עדיף,

[כתב רבינו האי גאון ז"ל שינא דהוה אמר ליה שמואל לרב יהודה פשוטו בלשון

גמ': תנא [שנינו בבביתא] ואלמנת כהנים כתובתה מאתים,
והאנן תנן אחת אלמנת ישראל ואחת אלמנת כהנים
כתובתן מנה?

אמר רב אשי שתי תקנות הוו לאלמנה נח כהן מעיקרא תקינו
לכתולה [בת כהן] ארבע מאות וזו ואלמנה מנה,

דף י"ב ע"ב

כיון דחזו דמולולי בהו כאלמנות קלות צעיניהם להוציאן מפני שמכותן
מועטת, תקינו להו מאתן דגנאי היה להן, ואע"פ שאלמנות ישראל נמי כמותן מנה
מיהו כהנים משיבי טפי וגנאי להם גירוצי צנותיהן יותר מישראל,
[כיון דחזו דמולולי בהו. פירש בקונטרס שהיו קלות בעיניהן להוציאן לפי שהיתה
כתובתן מועטת, וקשה דמעיקרא נמי הוו ידעי שקלות בעיניהן להוציאן כיון דמנה
חשיב דבא מועט [ראה בשטמ"ק]?]

ונראה לר"י לפרש דמולולי בהו שמקצת בני אדם היו נמנעים מלנשאם לפי שהיו
קלות בעיניהן שאין לה כתובה אלא רביע ממה שיש לה לכתולה, ותקינו לה
מאתן, כיון דחזו דפרשי מינייהו לגמרי והיו קופצים קודם על בתולות ישראל ולא
היה שום אדם קופץ עליהם אהדרינהו למילתייהו,
היינו דנקט מעיקרא מולולי שהיו נמנעים ולא לגמרי פורשים ובתור הכי נקט
ופרשי. תוס'.

תקינו להו [לאלמנת כהן] מאתן, כיון דחזו דקא פרשין מינייהו
[שאנשים פורשים מהם, ואינם נושאים אותן], דאמרי עד דנסבינן
אלמנת כהנים ניזיל גסיב בתולה בת ישראל, אהדרינהו
למלתייהו [שיהיה כתובתן מנה]:

[שנינו במשנתנו] בית דין של כהנים כו': אמר רב יהודה אמר
שמואל לא ב"ד של כהנים בלבד אמרו, אלא אפי'
משפחות המיוחסות בישראל אם רצו לעשות כדרך
שהכהנים עושין עושין [ראה במשנה מה שהבאתי מדרבי הרמ'.

מיתיבי הרוצה לעשות כדרך שהכהנים עושין כגון בת
ישראל לכהן ובת כהן לישראל עושין, בת ישראל לכהן ובת
כהן לישראל הוא דאיכא צד כהונה אבל בת ישראל
לישראל לא?

לא מבעיא קאמר לא מבעיא בת ישראל לישראל דלא מצי
אמר לה עלויי קא מעלינן לך [ואין שום יתרון להאשה שנישאת
לישראל, לכן צריך לשלם לה הכתובה לפי המנהג], אבל בת ישראל
לכהן דמצי אמר לה עלויי קא מעלינן לך אימא לא [אינו צריך
ליתן כמנהג המשפחה דהא האשה נתעלה על ידו # שמה שמשפחה זו נוהגים
ליתן יותר בכתובה היא מפני חשיבות המשפחה] קמ"ל:

מהני: הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא

אבני חן על מסכת כתובות

ארמי מ' ששינו גדרות, שכל מה שהוא גדול שינים קרו ליה שינא, ויש שדורשין, שמעתתיה חריפין כחץ שנון ולא דמי דהבין הוה, אלא מחזיא מילתא דרב יהודה דבין שיניה כמשמעו. שטמ"ק לקמן י"ד ע"א]

לימא רב יהודה ורב הונא [דאמרי ברי ושמא ברי עדיף גבי מנה לי בידך] **דאמרי כ"ג**, ורב נחמן ורבי יוחנן **דאמרי** [אוקי ממונא בחזקת מריה] **כרבי יהושע** [שאין לאשה זו אלא מנה?]

אמר לך רב נחמן, אנא דאמרי אפילו כרבן גמליאל, עד כאן לא קאמר ר"ג התם [שהיא נאמנת] אלא דאיכא מגו כגון [לקמן י"ג ע"א] משארסחני נאנסתי, וכגון [שם] היא אומרת מוכת עץ אני, דאמרינן מגו דאי צעיר טענה "טענה מעלייתא מהך" כגון גבי משארסחני נאנסתי הוה טענה מוכת עץ אני [טענה מעלייתא] דלא פסלה נפשה וקאמרה נאנסתי [משארסחני] וקא מיפסלה נפשה, דאשת ישראל שנאנסה אסורה לכהן, ש"מ קושטא קאמרה, וגבי היא אומרת מוכת עץ אני, אי צעיר אמרה מוכת עץ אני תחזיק ואית לה מאתן, וקא אמרה מוכת עץ אני קודם לכן ואין לי אלא מנה אבל הכא גבי האי מוצע **מאי** **מגו איכא** דלהמנייה הלכך אוקי ממונא בחזקת מריה,

אי נמי עד כאן לא קאמר רבן גמליאל התם אלא דאמרינן אוקמה אחזקה מספקא לן אשעת ארוסין אי צמולה הואי ומשתעבד לה למאס, אי צעירה הואי, העמד אשה על חזקה וצמולה נולדה ויך השתא הוא דאיתניסה אחר אירוסין, אבל הכא **מאי** חזקה אית ליה להאי מוצע, דנוקמיה אחזקיה לגבות, הלכך זיל דמר חזקה דממונא,

הכי נמי מסתברא כדקא משינין דרב נחמן הוא דאמר כ"ג [גם אליבא דר"ג],

דף י"ג ע"א

דאם כן דרב נחמן לא מיתוקס כרבן גמליאל אלא כרבי יהושע קשיא הלכתא אהלכתא, דקיימא לן הלכתא כרב נחמן בדיני, ובהא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל? אלא לאו ש"מ כדמשינין ש"מ:

מתני': היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את קודם שארסחין, רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת ורבי יהושע אומר לא מפיה אנו חייין אלא הרי זו בחזקת דרוסת איש עד שתביא ראיה לדבריה:

גמ': טענתיהו במאי מה היא מוצעת ומה הוא רוצה ליתן? רבי יוחנן אמר במאתים ומנה היא אומרת מוכת עץ אני ויש לי מאתים ואע"פ שלא הכרת צי, והוא אומר דרוסת איש את ואין לך אלא מנה, וקסבר כנסה בחזקת צמולה ונמנאלת צעולה יש לה כמחצה מנה,

רבי אלעזר אמר במנה ולא כלום היא מוצעת מנה והוא אומר אין לך כלום,

רבי יוחנן אמר במאתים ומנה סבר לה מנא דמתי' כ"ג, [רש"י בא להסביר דבריו שאמר שסבר קאי על תנא דמתני'] דלילו רבי יוחנן לא שציק רבנן ועציד כר"מ דאמר בין הכיר בה ובין לא הכיר בה מאתים,

ורבי אלעזר אומר במנה ולא כלום, סבר לה כרבנן דאמרי בין הכיר בה בין לא הכיר בה מנה,

בשלמא ר' אלעזר לא קאמר כ"ג יוחנן דקא מוקי לה כרבנן, אלא רבי יוחנן מ"ט לא אמר כ"ג אלעזר?

קסבר ר' יוחנן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה הלכך על כרחך מוכת עץ דמתי' ר"מ היא דאמר מאתים והוא אומר דרוסת איש את ויש לך מנה, דאי רבנן היא לא צערה אלא מנה והוא אומר דרוסת איש את ויש לך מנה הכא הוא קאמר מנה והיא קאמרה מנה מאי איכא בין טענה דידיה לטענה דידה,

בשלמא לר' אלעזר דאמר דרוסת איש אין לה כלום היינו דקתני תרתי צבי צמחני' גבי פלוגתא דממונא, היא אומרת משארסחני נאנסתי, והיא אומרת מוכת עץ אני חדא לאפוקי מדרמי בר חמא וחדא לאפוקי מדרב חייא בר אבין א"ר שישת היא אומרת משארסחני נאנסתי תנא למיתני בה והיא מקמי מקם טעות לגמרי משמע ואין לה כלום לאפוקי מדרב חייא צר אצין דאמר לעיל כתובות (דף יא:): כנסה בחזקת צמולה ונמצאת צעולה יש לה כתובה מנה [וקאמר משנה אחת לומר שאין לה כלום], ותנא היא אומרת מוכת עץ אני לאפוקי מדרמי צר חמא דאמר לעיל גבי מוכת עץ אכל לא הכיר בה דצרי הכל ולא כלום [וקאמר שיש לה מנה],

אלא לר' יוחנן תרתי למה לי דאמר כנסה בחזקת צמולה ונמצאת צעולה יש לה כתובה מנה, אם כן מאי מקם טעות דקתני [במשנה לעיל י"ב ע"ב] אמאס אכל מנה יש לה, למה לי למיתני כלל להיא [אותה משנה לעיל] אי לאשמועינן פלוגתא דרבן גמליאל ור' יהושע צברי ושמא, ואוקי ממונא בחזקת מריה לימני חדא לאפוקי מדרמי צר חמא ולאשמועינן פלוגתיהו?

חדא להודיעך כחו דרבן גמליאל וחדא להודיעך כחו דרבי יהושע, קמיתא להודיעך כחו דרבי יהושע דאף על גב דאיכא למימר מייגו מגו דאי צעיר אמרה מוכת עץ אני לא מהימנא, בתרייתא להודיעך כחו דרבן גמליאל, דאע"ג דליכא למימר מייגו מהימנא:

מתני': ראוה מדברת [מדברת מלשון הנהגה, כמו ידבר עמים תחתינו. יעב"ץ ע"י"ש] עם אחד צפניה ומשום משאש דפסולין לנתן ולממזר וכיון שנצטלה לפסול פסלה מן הכהונה ואמרו לה מה טיבו של איש זה איש פלוני וכהן הוא רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת וכשה נכונה ולא מספקין לה שנצטלה לפסול לה ור' יהושע אומר לא מפיה אנו חייין אלא הרי זו בחזקת בעולה לנתן ולממזר עד שתביא ראיה לדבריה,

אבני חן על מסכת כתובות

לרב אסי דאמר נבעלה תרתי למה לי? חדא קתני לסתר דחורבה,

והא לסתר או לחורבה קתני? [ומתריץ] חדא לחורבה דמתא סתם בעילה מאחד מזני העיר ואיכא למימר צעיר שרצה ישראל כשרים קאמר וחדא לחורבה דדברא ספק אחד מסוף העולם בא לכאן ורוכז העולם עובדי כוכבים הם ופוסלים אשה צניעותם לכהונה כדאמר ציצמות (דף מה) ובקדושין (דף עה) ילאו עובדי כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה,

וצריכי דאי אשמעינן חורבה דמתא בהא קמכשר רבן גמליאל משום דרוב כשרים אצלה, אבל לחורבה דדברא דרוב פסולין אצלה אימא מודה ליה לרבי יהושע,

ואי אשמעינן ביהיא [בחורבה דדברא] ביהיא קאמר רבי יהושע, אבל בהא [בחורבה דמתא] אימא מודה לר"ג צריכא,

מיתיבי זו עדות שהאשה כשרה לה עממה כשרה לומר לכשר נבעלה ורבי יהושע אומר אינה נאמנת לינשא לכהן,

אמר להם ר"י אי אתם מודים בשבוייה שגשביית ויש לה עדים שגשביית והיא אומרת טהורה אני שאינה נאמנת, אמרו לו [ר"ג ור"א לר"י] אבל הן כמו אבל שרה אשתך (בראשית יז) דמתרגמינן בקושטא,

[והזר ר' יהושע ושאל מר"ג ור"א] ומה הפרש יש בין זו לזו ר' יהושע קאמר לה? [ומתריץ] לזו יש עדים שנבעלה, דכיון דנשבת לבין העובדי כוכבים והם פרוצים צעירות כולנו עדים שנבעלה ולזו אין לה עדים שנבעלה שלא ראוה אלא מדברת, ומינו דאי צניעותא אמרה לא נבעלתי כי אמרה נמי לכשר נבעלתי מהימנא,

אמר להם [ר"י לר"ג ור"א] אף לזו יש עדים כלומר אף כאן יש אחת שיש לה עדים ואתם חולקים עלי דהימנא מעוברת שהרי כריסה בין שנייה, אמרו לו לקמיה מפרש מאי קא מהדרי ליה על מאי דקאמר לה רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות הם, אמר להן אין אפוטרופוס לעריות לקמן מפרש,

בר"א דנאמנת לר"ג בעדות אשה בגופה כלומר להכשיר את עממה לכהונה, דלא מחזיקין לה שנבעלה לפסול, אבל עדות אשה בבתה דברי הכל הולד שתוקי,

מאי קאמר להו ומאי קמהדרי ליה כלומר מאי קאמר להו איזה דקא מהדרי ליה אינה רוצה עובדי כוכבים פרוצים צעירות, כלום משוזה היא זו על מה שאמר להם אף לזו יש עדים, אין לך פרוץ גדול מזה דקחזין דנתעברה ממנו?

הכי קאמרי ליה השבתנו על המעוברת משוזה גמורה ונלחם מזה תשיבנו על המדברת?

היתה מעוברת בגמ' מפרש תרתי למה לי ואמרו לה מה טיבו של עובר זה מאיש פלוני וכהן הוא רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת ור' יהושע אומר לא מפיה אנו חייין אלא הרי זו בחזקת מעוברת לנתין ולממזר עד שתביא ראיה לדבריה;

נב': מאי מדברת? זעירי אמר נסתרה ואע"פ שלא ראוה שנבעלה נפסלה לכהונה לרבי יהושע כדלקמן דמעלה עשו ביוחסין רב אסי אמר נבעלה,

בשלמא לזעירי חיינו דקתני מדברת אלא לרב אסי מאי מדברת? לישנא מעליא כדכתיב משלי ל אכלה ומחתה פיה אלמא נקט משמש בלשון אכילה ואמרה לא פעלתי און [וכן קורא תשמיש בלשון מדברת],

בשלמא לזעירי חיינו דקתני תרתי מדברת להודיעך כמו דר' יהושע, דאע"פ דלא ראוה שנבעלה פסולה, ומעוברת להודיעך כמו דרבן גמליאל אלא לרב אסי תרתי למה לי? חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה אם העובר הזה נקבה תנשא לכהונה לר"ג, דאי אשמעינן צדיקה הוה אמינא איכי הוילי דהוה לה חזקה דכשרות מעיקרא אמרי' חזקה אחזקה ואל תפסילנה מספק, אבל עובר דלא הוה ליה חזקה דכשרות אימא לא,

הניחא למאן דאמר לקמן בשמעתי [ע"ב] לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה אלא למ"ד לדברי המכשיר בה פוסל בבתה מאי איכא למימר תרתי להכשיר בה למה לי כיון דמדברת בראיה שנבעלה? רב אסי סבר כמ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה,

א"ל רב פפא לאביי לזעירי דאמר מאי מדברת נסתרה וא"ר יהושע לא מהימנא, האמר רב מלקין מכת מרדות על היחוד ואין אוסרין על היחוד אשה על בעלה בשביל יחוד בעלמא לימא דלא כר"י דמשום יחוד מחזיק לה שנבעלה? [ומתריץ] אפי' תימא ר' יהושע מעלה עשו ביוחסין בכהונה,

מיתיבי [שנינו בברייתא] ראוה שנכנסה עם אחד לסתר משמע יחוד בעלמא,

דף י"ג ע"ב

או לחורבה סתמא לבעילה שהוא מקום לגנות ואמרו לה מה טיבו של איש זה כהן הוא ובן אחי אבא הוא, רבן גמליאל ור"א אומרים נאמנת, רבי יהושע אומר לא מפיה אנו חייין, אלא הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר עד שתביא ראיה לדבריה,

בשלמא לזעירי חיינו דקתני תרתי לסתר או לחורבה, אלא

אבני חן על מסכת כתובות

ההוא ארום וארוסתו דאתו לקמיה דרב יוסף היא אמרה
מיניה והוא אמר

דף י"ד ע"א

אין מינאי [גם הארום מודה לדבריה], אמר רב יוסף למאי ניהוש
לה, חדא דהא קא מודה [הארום], ועוד הא אמר רב יהודה
אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל,

[לאו למימרא דאפילו כי לא מודה ארום אלא שמכחיש דאיהי מהימנא לרבן
גמליאל, דהא ה"ל ברי וברי, ורבן גמליאל בברי וברי לא מבשר אלא הכי קאמר
ועוד דאפילו ליחא קמן הא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג. ר"ן],

אמר ליה אביי ובהא כי לא מודה מכשר רבן גמליאל [פי'
ממה שאומר ועוד וכו' הלכה כר"ג משמע שזה עוד תירוק, דר"ג אומר גם כאן
שהאשה נאמנת אפילו אם אין הבעל מודה לדבריה], והאמר ליה שמואל
לרב יהודה שינא [שגון וחכם, או בעל השנים] הלכה כר"ג ואת
לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין אצלה, והכא רוב
פסולין אצלה [שהרי היא ארוסה, והוא אסורה לכל],

ולישעמך תקשי לך היא גופא [המאמר שאמר שמואל לרב יהודה]
הלכה ואת לא תעביד עובדא [והלא הלכה פירושה שעושין כן
למעשה]? אלא מאי אית לך למימר הא לכתחלה אם נא כהן
לימנך לזית דין לא שרינן ליה למונסא א"כ היו רוב כשרים אצלה הא דיעבד
אם נשאה כהן ולא נמנך לא מפיקין לה מיניה, והא [כאן הארוסה שאומרת
שנתעברה מהארום] נמי כדיעבד דמי שנתעברה, ואם נא לפסול העובר
ולאסרה על הארום, דאם אין אמה מאמינה, הרי אמה מוזיאה מבעלה,

רמי ליה אביי לרבא, ומי אמר רבי יהושע אינה נאמנת אלמא
לא מוקמינן לה אחזקא ורמינהו העיד ר' יהושע ורבי יהודה בן
בתירא על אלמנת עיסה [רחל ובעלה היה יעקב, והוא היה ספק חלל]
שהיא נאה מכה ספק חלל כדלקמן, שנטמע בה ספק חלל, כגון שזקק בעל אמו
הראשון לה גט [משה ורק גם לרבקה אם יעקב] ספק קרוב לו ספק קרוב לה ומת
[משה בעלה הראשון] ונמלאת זו [רבקה] ספק גרושה ספק אלמנה, ונשאה כהן
[פנחס] והוליד ממנה בן [יעקב והוא כהן] זהו ספק חלל, והעיד ר"י על אלמנתו
של זה [מרים אלמנת יעקב] שהיא כשרה אלמא מוקמינן לה אחזקא ואמרינן אל
תפסילנה לזו מספק כלומ' שמה בעלה [יעקב] חלל היה, [עיסה] לשון ספק
שהיא כשרה לכהונה?

א"ל הכי השתא התם אישה נישאת בודקת ונישאת וי"ל
שדקה אחר אותן גירושין והוגד לה שקרוב לו היו ולא נתגרשה כלל, ואלמנה הימה
וכשרה לכהן הכא [במשנתנו היתה מדברת, והיתה מעוברת] אישה מזנה
בודקת ומזנה בממיה,

אמר רבא דרבי יהושע אדרבי יהושע קשיא דרבן גמליאל
אדרבן גמליאל לא קשיא בממיה דלא חיישם למרוצתיהו ! והא קתני
סיפא דהיא אמר להן כ' [דברייא שהביא אביי העיד ר' יהושע] אמר

אמר להם מדברת היינו שבויה מה מדברת אין לה עדים אף שבויה אין
לה עדים נבעלה, ואחם מחזיקים אותה כנבעלה, אמרו לו שאני שבויה
דרוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות הם והא ודאי נבעלה, אמר
להם הא נמי כיון דאיסתתר אין אפוטרופוס לעריות אין אחם
יכולים להיות לה אפוטרופוס לומר לא נבעלה,

קתני מיהת תרתי מדברת ומעוברת תיובתא דרב אסי
תיובתא,

ותיפוק ליה לרבי יהושע פריך, נהי נמי דאין אפוטרופוס לעריות תיפוק ליה
דלא דמי לשבויה דהתם רוב פסולין אצלה והכא רוב כשרין
אצלה?

מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי
לדברי המכשיר מכשיר אפילו ברוב פסולין דאמרינן חזקתה
אחזקה, ועל רוב פסולים שהיו מכשירים אותה הניא הוא להם ראייה מן השבויה
לדברי הפוסל פוסל אפילו ברוב כשרים,

א"ר יוחנן לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה לדברי הפוסל
בה פוסל בבתה, ורבי אלעזר אומר לדברי המכשיר בה
פוסל בבתה,

אמר רבה מ"ט דר"א בשלמא איהי אית לה חזקה דכשרות
וי"ל אשה זו בחזקת כשרות עומדת, ומספק אותה נא לפוסלה, אל תפסילנה מספק
בתה לית לה חזקה דכשרות,

איתיביה ר"א לרבי יוחנן כד"א בעדות אשה בגופה אבל
עדות אשה בבתה דברי הכל הולד שתוקי, מאי לאו שתוקי
ופסול?

לא שתוקי וכשר כלומר שתוקי הוא במקצת, שאם כהן היה הבעל והעובר
יהיה זכר, משתקין אותו מדין כהונה כדלקמן, אל כשר הוא ליוחסין שאם נקבה
היא מינשא לכהונה, ואם זכר הוא, כמו ואלמנתו כשרות לכהונה,

ומי איכא שתוקי כשר? אין כדשמואל דאמר שמואל
עשרה כהנים עומדים ופירש אחד מהם ובעל ואין ידוע איזה
הוא הולד שתוקי ואע"פ שזכור לנו שמכאן כשר נא, והאי שתוקי על כרחן
כשר ליוחסין, ואם נקבה היא ראויה לכהן, וקרי ליה שתוקי,

מאי שתוקי, אילימא שמשתיקין אותו מנכסי אביו פשימא
ומי ידעינן אבוה מנו? אלא שמשתיקין אותו מדין כהונה שלא
יעבוד עבודה ולא יאכל תרומה דכתיב במדבר כה והיתה לו ולזרעו
אחריו ברית כהונת עולם, מי שזרעו מיוחס אחריו שאלו יודעין
מי אביו יצא זה שאין זרעו מיוחס אחריו,

אבני חן על מסכת כתובות

להן רבן גמליאל קבלנו עדותכם נאמנים אחס לנו שכן שמעתם אבל מזה נעשה שהרי גזר רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב בית דין על כך להמירה לכהונה דודאי אסורה שהכהנים שומעין לכם לרחק אם תאמרו אסורה אבל לא לקרב אם תאמרו מותרת?

אלא אמר רבא דרבן גמליאל אדרבן גמליאל לא קשיא התם ברי מתינתין היא אומרת צרי לי שלכשר נבעלתי הכא גבי אלמנת עיסה שזמא כי היכי דלדידן מספקא לן, לדידה גמי מספקא לה, וליכא למימר צה צרי ושמא צרי עדיף,

דר' יהושע אדר' יהושע נמי לא קשיא התם חד ספיקא מתינתין חד ספיקא היא ספק נבעלה לכשר ספק נבעלה לפסול, שהרי לא צא זה לפנינו ואילו צא שזמא היינו מכירים צו שהוא פסול, הכא גבי אלמנת עיסה תרי ספיקי אמו של ספק חלל זה [רבקה] צה נולד הספק, והיא עצמה לא נאסרה אלא מספק וזו [מרים אשת יעקב] שצאה מחמת צנה [יעקב בנה של רבקה] קרי לה ספק ספיקא,

ומדברי רבי יוסף טוב עלם מנאמי [אלמנת עיסה] אשה [מרים] שהיה בעלה [יעקב] ספק ספיקא, כגון שנתגרשה אמו מבעלה הראשון [רבקה נתגרשה מנחש בנעלה הראשון] ספק קרוב לו ספק קרוב לה, ומת [בשה] צתוך שלשה חדשים, ונשאת לכהן [ונשאת פנחס לרבקה] מוך שלשה חדשים וילדה את זה [יעקב] ספק שהוא צן תשעה לראשון [למשה] וכשר, ואפילו הייתה מגורשת שהרי קודם לגט נתעברה, אז אפילו אחר הגט והוא ישראל ולא כהן [פי' שבא משה על רבקה לאחר הגט ונולד יעקב זה] וספק צן שצעה לאחרון [לפנחס] וצנו של כהן הוא והרי הוא ספק חלל,

הרי ספק ספיקא, שזמא אינו צנו של כהן ואת"ל צנו הוא שזמא לא הייתה אמו גרושה אלא אלמנה,

ולהכי קרי לה עיסה שיש צה עירוצי ספיקות הרבה כעיסה זו שהיא בלוסכה, והא דאמרין לקמן כל שנטמא צה ספק חלל היינו פירושה כל שנטמא צה ספק עירוצי חלל, [נטמא] נחערב,

הלכך לרבן גמליאל אלים ליה ברי דאפילו בחד ספיקא נמי מבשר, וקיל ליה שזמא דאפילו בספק ספיקא נמי פסיל,

לרבי יהושע אלים ליה חד ספיקא דאפילו בברי נמי פסיל וקיל ליה ספק ספיקא דאפילו בשזמא נמי מבשר,

תנו רבנן איזוהי אלמנת עיסה שהעידו עליה שהיא כשרה כל שאין בה צעירוצי ספקותיה לא משום ממוזרות ולא משום נתינות ולא משום עבדי מלכים לא ספק ממוזרות ולא ספק נתינות ולא ספק עבדי מלכים אלא ספק חלל לצדו,

מש"ה נקט עבדי מלכים, משום עבדי שלמה שהיו עשירים ובעלי זרוע, ונשאו להם צנות ישראל, וכגון זרעו של הורדוס שהי' עבד לצית חשמונאי וגבריה ידו ומלך,

אמר רבי מאיר

דף י"ד ע"ב

שמעתי כל שאין בה אחד מכל אלו משיאין לכהונה לקמיה פריך היינו תנא קמא, דתנא קמא גמי הכי אמר, דמשום דאין צה אחד מכל אלו העידו עליה להכשיר,

ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ, וכן היה ר"ש בן מנסיא אומר כדבריו, איזוהי אלמנת עיסה, כל שננטמע נחערב [ר"ש] לעיל ע"א] בה ספק חלל, מכירין ישראל ממזורים שביניהם וספק ממזר יש לך להכשיר, דאי ממזר הוא מידע הוו ידעי ציה ואין מכירין חללין שביניהם וספק חלל יש לך לפסול, ולקמיה פריך הא אמרת רישא איזוהי אלמנת עיסה כל שנטמע צה ספק חלל, אלמא ספק חלל כשר,

אמר מר איזוהי אלמנת עיסה כל שאין בה לא משום ממזרות ולא משום נתינות ולא משום עבדי מלכים, הא חלל כשר משום ספק חלל לא פסיל לה, מאי שנא הנך דפסיל לה ספק ידיהו דאורייתא משום דוודאן פוסלין מן החמורה צביאה, דנפקא לן ציצמות [דף סח] מצי תהיה לאש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה חלל נמי ודאי [פסול] [פסיל. רש"ש] מ דאורייתא דילפינן לה התם מלא יחלל זרעו, מקיש זרעו לו, מה הוא פוסל צביאמו אף זרעו פוסל, והוא גופיה [פסול שמחלל את אשתו] נפקא לן מלא יחלל שני חילולין צמשמע אחד לזרעו ואחד לאשתו,

ותו אמר רבי מאיר שמעתי כל שאין בה אחד מכל אלו משיאין לכהונה היינו תנא קמא?

ותו ר"ש בן אלעזר אומר משום ר' מאיר וכן היה ר"ש בן מנסיא אומר כדבריו איזוהי אלמנת עיסה כל שננטמע בה ספק חלל מכירין ישראל ממזורים שביניהם ואין מכירין חללין שביניהם [וספק חלל יש לך לפסול. רש"י לעיל], והא אמרת רישא חלל כשר סיפא דמילתיה ארישא דמילתיה פריך, דקמני סיפא אין מכירין חללין שביניהם, משמע אפשר שהיה חלל אצל לא היו מכירין צו, אלמא אית ליה דפסיל, ורישא אמר איזוהי אלמנת עיסה והכשיר כל שנטמע צה ספק חלל?

[ובתריין] א"ר יוחנן ממזר צווח וחלל שותק איכא ביניהם אדם ששקורין אותו ממזר הוא נאות, ושקורין אותו חלל שותק, איכא צין ר"מ לת"ק, וצין תנא קמא דברייתא אליבא דר"מ, ור"ש צן אלעזר אליבא דר"מ,

תנא קמא סבר כל פסול דקרו ליה ושתיק פסול דהודאה היא וכל שאין צה לא משום ממזרות כו' דקאמר אשתיקות קאי, והכי קאמר ת"ק איזוהי אלמנת עיסה להכשיר כל שאין בה לא שתוק ממזרות ולא שתוק נתינות ולא שתוק עבדי מלכים ולא שתוק חלל וכיון דתלה טעמא צשתיקה, הוא הדין לכל שמוקי פסול, ולא הוצרך למנות את כולם, וצאחו הכשירו צאשת ספק חלל שאנו מכירין את ספיקו שנתגרשה אמו ספק, אצל מי שאין מכירין צו ושמענו שפוסלין אותו ושותק פסול,

וקאמר ליה ר"מ הנך הוא דקא פסיל ליה בקהל דוקא הני אבל שתוק חלל כשר, והא דשתיק לאו משום דאורי, אלא משום דלא

אבני חן על מסכת כתובות

גמ': אמר ליה רבא לרב נחמן ר' יוחנן בן גוריון דאמר כמאן דבעי "רוז" כשרין אי כרבן גמליאל [דאמר לעיל י"ג ע"א שהאשה נאמנת לומר שנבעלה לכשר] אפילו ברוב פסולין נמי מכשר דאית ליה העמד אשה על חזקתה [כדאמר ר' יהושע בן לוי לעיל י"ג ע"ב], אי כרבנן יהושע אפילו ברוב כשרים נמי פסיל [דבעלה עשו ביוחסין לעיל י"ג ע"א]?

אמר ליה הכי אמר רב יהודה אמר רב לעולם כרבי יהושע [פי' דאילו ר' ישמעאל כשרה אפילו אם הרוב הם פסולים] והכא משום דאיכא תרי רוזי לכשרות, אכשרה וכדכר יהודה, ולקמן מפרש טעמא ואילו מאי שנא תרי רוזי מחד רוזא,

דף ט"ו ע"א

[שהמעשה במשנתנו מירי] בקרונות של ציפורי ציוס השוק שסיעות ושיירות ממקום אחר צאות שם [משום דמקומו של ר' יוסי היה בציפורי [סוכה זו], סנהדרין לב:] להכי קאמר של ציפורי. רש"י] **היה מעשה,**

וכדרבי אמי [שיש תרי רוזי] דאמר רבי אמי והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרין עוברת לשם להשתא איכא רוז סיעה, ורוז העיר, [פי' והוא שלא נודע מאיזה מקום פירש אם מן העיר אם מן הסיעה. רשב"א בשבטמ"ק, פ' ובאופן זה נקרא תרי רוזי],

וכדר' ינאי דאמר ר' ינאי נבעלת בקרונות משמע על הקרן כשרה לכהונה, בקרונות [ברשות הרבים] סלקא דעתך? אלא נבעלת בשעת קרונות שהשיירות צאות לעיר כשרה לכהונה כדקאמר והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרים עוברת שם דאיכא למימר שמהם היה,

אבל פירש אחד מציפורי דידעין ודאי דמן העיר היה, אע"פ שציפורי עיר שרובה משיאין לכהונה ובעל הולד שתוקין דנחך רוזא לא מכשר,

כי הא דכי אתא רב דימי אמר זעירי א"ר חנינא, ואמרי לה שלא החזיר רב דימי כאן אלא זעירי אמר רבי חנינא אמר זעירי אמר ר' חנינא דבעינן תרי רוזי וכדמפרש טעמא הולכין אחר רוב העיר להכשיר ואין הולכין אחר רוב סיעה כגון צמקוס רחוק מן העיר דבדאי מאנשי הסיעה הוה, אין מכשירין אותה, ואפילו רוצן כשרין,

כלפי לייא כנגד איפוא הדבר הזה סוגר [ואיפכא מסתברא, דהא] חגי גיירי רוז סיעה יידי ויש להלך בהן אחר הרוב והני של עיר קביעי וקיימי ואמרינן לקמן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ואפילו אין שם אלא אחד [פי' כל העיר כשרים, ואיש אחד פסול, אמרינן שהוא כמחצה ומחצה ו] פסולה?

אלא הולכין אחר רוב העיר, והוא דאיכא רוב סיעה בחדה, ואין הולכין אחר רוב העיר גרידתא, ולא אחר רוב סיעה גרידתא והכי קאמר אין הולכין אחר רוב סיעה לצדה וכל שכן אחר רוב העיר לצדה,

איכפת ליה הואיל ולאו פסול קהל הוא [שהוא יכול לישא כל אשה שרוצה, ורק אם ישא בהנהגת ידיו בניה חללים] והיינו דקאמר כל שאין צה אחד מכל אלו שתיקות משיאין [צנתיסין] [נשותיהן. רש"י] לכהונה ואפי' יש צו שחוק חלל [בין שאין שתיקות אחרות],

וקאמר ליה ר"ש בן אלעזר לתנא קמא דר' מאיר לאו לתנא קמא דברייתא קאמר דהיא רצון היא, אלא לתנא שניה דברי ר"מ צבית המדרש ואמר בשם ר"מ שמעתי כל שאין צה כו' אי שמייע לך דמכשר ר"מ בשתיקה, לא דקרו ליה חלל ושתיק אלא דקרו ליה ממזר ושתיק, והאי דשתיק סבר ממזר קלא אית ליה,

אבל ממזר וצווח חלל ושותק פסול והכי קאמר לחו היא אלמנת עיסה כל שנשמע צה ספק חלל שאנו מכירין את פסולו שהיתה אמו ספק גרושה, אצל שחוק חלל ואין אנו מכירין צו פסול כמנא קמא, ומיהו צהא פליג רבי מאיר אמנא קמא דאיהו כל פסול דשתיק ציה פסיל, ולרבי מאיר חלל שחוק הוא דפסול והאי דאשתיק דקנר סבר מיסתייה דלא מפקי ליה מקהל, ואם אני צווח יכירו עלי וידוע פסולי צברור, ועכשיו אין מכירין ישראל חללין שצנייהם, אצל שחוק ממזר כשר דהאי דשתיק סבר הכל יודעין שאינו ממזר דמכירין ישראל ממזרין שצנייהן,

תני חדא [שנינו ברייתא אחת] ר' יוסי אומר שתוק ממזר כשר שתוק חלל פסול, ותניא אידך שתוק חלל כשר שתוק ממזר פסול?

לא קשיא הא ת"ק אליבא דר"מ, הא דר"ש בן אלעזר אליבא דר"מ:

אמר ר' יוחנן ממזר צווח וחלל שותק איכא ביניהו, דלת"ק ברברי ר"מ כשר, ולרשב"א אליבא דר"מ פסול,

	כשר [אי שתיק]	פסול
ת"ק		כל פסול* דקרו ליה ושתיק פסול
ר' מאיר	חלל, והאי דשתיק משום דלא איכפת ליה	ממזרות, נתינות, עבדי מלכים
רשב"א על שיטת ר"מ	ממזר, דממזר קלא אית ליה	חלל, נתינות, עבדי מלכים, חלל ושותק פסול, דסבר מיסתייה דלא מפקי ליה מקהל

*כל פסול = חלל, ממזרות, נתינות, עבדי מלכים,

מתני': א"ר יוסי מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין מן המעיין וגאנסה [ואם היה הבועל פסול, פסלה מן הכהונה], **אמר רבי יוחנן בן גוריון** [ולפי הגמ' מירי שיש גם רוב סיעה, או אמרינן שאם גם] **אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה** כשרין להשיא צנתיסין ואלמנתיסין לכהונה [דאילו גרושה לעולם אסורה לכהונה] שאין רוז צני העיר מן הפוסלין אשה לכהונה צניאמן חרי אף זו תינשא לכהונה:

אבני חן על מסכת כתובות

דמי ולקולא, דאי לאו כמחצה דמי אין כאן ספק טומאה, אלא ודאי טומאה דהא רוצה שרצים,

ומדאורייתא מנא לן [דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי]? אמר קרא דברים יט וארב לו וקם עליו עד שיתכוין לו פרט למתכוין להרוג את זה והרג את זה, הכי דריש ליה ר"ש צנענהדרין ואמרינן התם ורבנן היכי דרשי ליה?

אמרי דבי ר' ינאי פרט לזורק אבן לגו [והימא דלר' שמעון קבוע מנא ליה? תוס' עיי"ש] למוך חבורת בני אדם כנענים וישראלים, אבל שני ישראלים עומדין ומתכוין להרוג זה (והרג זה) והמרו צו וקבל המראה ונפלה הכאה על חבירו חייב, והיינו טעמא דקאמר הכא ורבנן משום דצנענהדרין הכי איתא,

היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כנענים ואחד ישראל ביניהם ותיפוק ליה דרובא כנענים נינהו, אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל דיני נפשות להקל דהא והזילו העדה כמיז (צמדר לה)?

לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים וכנעני אחד ביניהם ואשמועינן האי קרא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי דהוה ליה כנעני קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, [ולמודין מהפסוק וארב לו וקם עליו דכמחצה על מחצה דמי גם להקל],

איתמר רב חייא בר אשי אמר רב הלכה כרבי יוסי [במשנתיו בשם ר' יוחנן בן גורי שהתיר תינוקת שנאנסה דאולינן בתר רוב, וקס"ד שהתירוה ברוב אחד],

ורב חנן בר רבא אמר רב הוראת שעה היתה הך דמיצ"ג זורק שעה היתה, או ראו שם שאר צדי היכר דברים להמיר, אבל לדורות מרי רוצי צעין [וראה לקמן שיש מפרשים דהוראת שעה היתה להצריך תרי רובי. ראה רמ"א],

מתב רבי ירמיה וליוחסין [להשיאה לכהונה] לא בעינן תרי רובי קס"ד דמשום רוב העיר גרידמא אכשריה ואמר רב הלכה כרבי יוסי [הוה מצי לשנויי שאני תינוק דלית לה' חוקה דכשרות. תוס' א], והתנן

דף ט"ו ע"ב

מצא בה תינוק [חי] מושלך משנה היא צדור טהרות גבי עיר שישאלים ועובדי כוכבים דריש דהא רוב עובדי כוכבים, [מחוקקין תינוק זה שהוא] עובר כוכבי, אם רוב ישראל ישראל, מחצה על מחצה ישראל לקמיה מפרש מאי איכא בין רוב ישראל למחצה על מחצה, דפליג להו בתרי,

ואמר רב לא שנו דאם רוב ישראל ישראל אלא להחיותו צ"ד מזוין לפרכסו משום ומי אחיך עמך [ויקרא כה] אבל ליוחסין לא דאם בת היא אסורה לכהן, ואפי' ליכא למיחש משום אסופי, כגון הך דאמרין צערה יוסקין

מ"ט אמר רוב סיעה לא [למה לא נאמר אחרי רבים להטות]? גזרה רוב סיעה אמו רוב העיר דקציעי,

ופרכין ורוב העיר נמי [יש אופן דלא הוי "קבוע"] אי דקא אולי אינהו לגבה אי עקר הצועל מצינו ואזל לגבה הוה יידי וקי"ל כל דפריש מרובא פריש [ובין שרוב העיר כשרה למה לא נלך אחר הרוב]?

ומשני לא צריכא איכא דקאולא לגבייהו כו' ולא גרסינן מאי איכא דקא אולא אידי לגבייהו יס שהולכת היא אללו דהוה ליה קבוע,

וא"ר זירא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי הלכך אפילו ברוב כשרים, או רוב העיר, או רוב סיעה פסול כרבי יהושע, ומשום תרי רוצי אכשרה [במתני'] דליכא למיגור מידי, [וצריך לומר דכולה חדא גזירה הוא],

ומי בעינן תרי רובי, והתניא תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטא ואחת מוכרת בשר נבלה ולקח נבלה מאחת מהן צמקס קציעות ואינו יודע מאי זה מהן לקח, ספיקו אסור דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ובנמצא צמקס צמקס צמקס ולא ידעין מאיזה פירש הלך אחר הרוב הואיל והצא לפנינו לא צמקס קציעות לקחה, וכבר פירשה על ידי אחר, וכל דפריש מרובא פריש,

וכי תימא [שלכן הלך אחר הרוב] בשאין דלתות מדינה נעולות דקא אתי לה רובא מעלמא וכגון שרוב סיעת טבחי ישראל כשרים צאו לכאן, דאיכא תרי רוצי, או שרוב טבחי כל המדינה ישראל, דאיכא תרי רוצי רוב העיר רוב המדינה דמידי והא א"ר זירא אע"פ שדלתות מדינה נעולות [ואין רק רוב אחד של חנויות כשרות]? [ומתריץ שלכן במשנה צריך תרי רובי ש] מעלה עשו ביוחסין,

גופא א"ר זירא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי בין לקולא בין לחומרא,

מנא ליה לר' זירא הא, אילימא מתשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטא ואחת נבלה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור [דהוי כמחצה על מחצה] ובנמצא הלך אחר הרוב? התם לחומרא [אבל קולא לא ידעין עדיין],

אלא מתשעה צפרדעים תוספתא היא צמקס טהרות, תשעה צפרדעים [ואינו משמנה שרצים ואינו ממאמא] ממס צרשות היסוד, ושרץ אחד כגון צצ שהא דומה לצפרדע ביניהם ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע ספיקו טמא, התם נמי לחומרא,

אלא אף היא תוספתא צמקס טהרות מתשעה שרצים וצפרדע אחד ביניהם ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע, וקמי ברה"י ספיקו טמא, ברשות הרבי' ספיקו טהור אלמא כמחצה

אבני חן על מסכת כתובות

מיד ישראל הזכה זה, ועוד דאמור רבנן (סנהדרין דף עו) המחזיר אצידה לכעני עליו הכתוב אומר למען ספות הרוע את הנפשות שהשוה מזרים לחשיכתן של ישראל, וגאמר לא יאצה ה' סלוח לו,

מחצה על מחצה ישראל למאי הלכתא להחזיר לו אצידה לא מצינו אמרת דא"כ למאי הלכתא פלגיניהו מהדדי? **אמר ריש לקיש לנזקין דחנן** ב"ק (דף לו) שור של ישראל שנגח לשור של כנעני פטור, ושור של כנעני שנגח לשור של ישראל בין חס בין מועד משלם נזק שלם, וישראל לישראל חס משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם,

ה"ד אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה וקאמר דדיינין ליה כשראל ומחייבת ליה לשלם לו חצי נזק **לימא ליה ישראל אייתי ראייה דישאל את ושקול דהא מחצה על מחצה הוא וספיקא הוא?**

לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן וקא מצע ליה ישראל נזק שלם לתם כדין כנעני, ואשמעינן חנא דכשראל דיינין ליה **פלגא משלם** ולא משלם אלא חצי נזק **ואידך פלגא אמר להו אייתי ראייה דלאו ישראל אנא, ואתן לכון:**

פרק שני האשה שנתארמלה

מתני': האשה שנתארמלה או שנתגרשה ותוצעת כחוצה, היא אומרת בתולה נשאתני, והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך אנגדשה קאי [שאם האשה היא אלמנה הרי בעלה מת], ולא למנה היושעין אומרים לה אלמנה נשאתיך אציו ואין לך אלא מנה, ושטר הכחזה אצד,

[וראה ירושלמי כאן ששואל ניהא נתגרשה, נתאלמנה מי עורר היושרים [תינה כשהבעל עצמו טוען הוא מענת ברי, אבל היושרין מענתם טענת שמא] ונלך אחר רוב נשים שבתולות נישאות? ומתוך זאת אומרת שאין הולכים בממון אחר הרוב עיי"ש],

אם יש עדים [יש מפרשים דלאו דוקא עדים שנים אלא אפי' עד אחד. מלאכת שלמה על משניות] על נשואיה **שיצאת** מצית אציה לצית בעלה **בְּהִינוּמָא** [שלא די שיצאת בהינומא אלא צריך עדים שעשאה כן בנשואיה. ע"פ שטמ"ק] בגמ' מפרש, [המלה הינומא אינה מבטאת מעיקרה חפץ מסוים אחד, אלא דבר או נוהג קבוע

[קדושין עג] משלטי הדמיה [מתוקנים אבריו], תלי פיתקא [קמיע של כתב], תלי קמיעא [קמיע של עיקרין, דהא חסה על חייו והוכיח תחלתו שאוהבת אותו ולא השליכתו למות. הגה"ה על הגליון]. מיהו חיישין שמא צמ עוצד כוכבים היא, ולמ"ד גזירת פסולה לכהונה, אפילו קטנה זו [שנמצאת בעיר שרובה ישראל ודינה כישאל] אסורה לכהן, דתרי רוצי צעין ליוחסין,

ושמואל אמר אף לפקח עליו את הגל בשבת חשבינן ליה לישראל, [אבל ליוחסין בעינן תרי רובי?]

[ומתוך] **אשתמיטתיה** [נשחכה לו, וכן לשון זה בר"ה י"ג ע"ב ועוד] לרצי ירמיה **הא דא"ר יהודה אמר רב** דהכא [במשנתנו] נמי תרי רוצי הוו בקרונות של צפורי הוה מעשה,

[ועכשיו דאוקימנן למתני' דמיירי בתרי רובי מקשה] **ולרב חנן בר רבא דאמר משמיה דרב הוראת שעה היתה והסם** [במשנתנו] תרי רוצי הוו, וקאמר [על זה שצריך תרי רובי ש] הוראת שעה היתה, אצל לדורות לא צעין תרי רוצי **קשיא הא** דרב דאמר אצל ליוחסין לא, אלמא רב תרי רוצי צעי?

[ומתוך] **מאן דמתני הא** [רב חנן בר רבא משמיה דרב שהיתה הוראת שעה] **לא מתני הא** דאמר רב יהודה אמר רב צקרונות של לפורי הוה מעשה וחד רוצא הוה הלכך הוראת שעה היתה [אבל לדורות צריך תרי רובי],

גופא מצא בה תינוק מושלך אם רוב עובדי כוכבים עובר כוכבים אם רוב ישראל ישראל מחצה על מחצה ישראל, אמר רב לא שנו אלא להחיותו אבל ליוחסין לא, ושמואל אמר לפקח עליו את הגל,

ומי אמר שמואל הכי דלענין פיקוח נפש צעין רוצא [עיר שרובה ישראל ואם לאו אין מפקחין] והאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב דלפילו צספק עוצד כוכבים ספק ישראל, ברוב עוצדי כוכבים מפקחין?

אלא כי איתמר דשמואל ארישא אתמר אם רוב עובדי כוכבים עובר כוכבים, אמר שמואל ולפקח עליו את הגל [ולענין פיקוח נפש] **אינו כן** דלפילו ברוב עוצדי כוכבים מפקחין דאין הולכין זה אחר הרוב,

[ועכשיו מפרש הברייתא דתנא] **אם רוב עובדי כוכבים עובר כוכבים למאי הלכתא** כיון דאמר שמואל מפקחין עליו את הגל אלמא לאו עוצד כוכבים הוא לכל מילי, ולמאי הלכתא חשיב ליה עוצד כוכבים [לא מוצי למימר לענין שלא להחיותו, דמאי איריא רוב עובדי כוכבים אפילו מחצה נמי דדוקא ברוב ישראל קאמר רב דהוי ישראל להחיותו. תוס']? **אמר רב פפא להאכילו נבילות דידם,** וכ"ש שלא יחזירו לו אצידה ולמזקין,

[ומפרש הא דתנא עוד בברייתא] **אם רוב ישראל ישראל למאי הלכתא?** אמר רב פפא להחזיר לו אבירה כמותא היא דמוציאין

אבני חן על מסכת כתובות

בברי ושמא גזי משארסמי נאנסמי [לעיל י"ב ע"ב], היא טוענת צרי לי הוא, והוא אינו טוען אלא שמא עד שלא ארסקיך, דהא אינו יודע מתי נאנסה, אבל **הכא בברי וברי** [היא אומרת שהיתה בתולה, והוא אומר שהיתה אלמנה או גרושה] **לא אמר** [שהאשה נאמנת],

ודקארי לה למימר סתמא דלא כרנן גמליאל מאי קארי לה ומאי עלה דעמנו לאפוקי מדרי"ג הא לא דמיא לה [ד] הא ברי וברי הוא? כיון דרוב נשים בתולות נישאות [פ'] נישאות כשהן בתולות [כי ברי ושמא דמי קרובה טעמה להיות אמת יותר משל, וכצרי ושמא דמיא [לכן צריך לאשמועינן דבזה מודה ר"ג שאינה נאמנת],

והכי נמי מסתברא דר"ג מודה דה [בברי וברי] דעל מהימן מדקתני ומודה רבי יהושע, אי אמרת בשלמא איירי ר"ג במודה דהך רישא הולאה הוא דקא מודה ר"ג לרבי יהושע, ואמר אע"ג דפליגנא עלך בצרי ושמא מודינא לך בצרי וברי, היינו דשייך למימני בתיבה ור' יהושע מודה לר"ג בהאומר לחבירו דזהו כו' דאע"ג דפליגנא בפ"ק [לעיל י"ב ע"ב] דמשארסמי נאנסמי דאע"ג דאיכא למימר מנו [שהיא מוכת עין] לא מהימנא, מודינא דהאי [שרה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו] מנו דאי צני שמיק ולא א"ל של אביך היתה, כי אמר ליה נמי לקסמיה הימנו מהימן דלקמן שפיר,

אלא אי אמרת לא איירי ר"ג במודה רישא דמודה ר"ג רבי יהושע למאן מודה מאי מודה רבי יהושע, מאי שייך למימנייה הכא ואיכא קאי,

[ודוחה הראיה] **מי סברת ר' יהושע** [פ'] זה שאומר כאן בראש הפרק ומודה ר' יהושע מי סברת [אהאי פירקין קאי] [דקאי על מה שאמר בתחלת המשנה], **אמנו קאי** [שהגם שבפ"ק אינו מודה לר"ג דאמרינן מנו, בשדה זו של אביך מודה ר' יהושע דאמרינן מנו] **ואפירקין קמא קאי** אפלוגמא דאיכא למימר דה מנו צפ' קמא קאי [והולך ומפרש על איזה משנה דלעיל קאי], וקאמר אע"ג דפליגנא דמנו דהתם, דמנו דהכא מודינא דלקמן,

אהייא איכא מנו [והולך וחושב המשניות מסוף לתחלה] **אילימא אהא** [דתנן לעיל י"ג ע"א] היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עובר זה, מאיש פלוני וכהן הוא, ר"ג ור"א אומרים נאמנת רבי יהושע אומר לא מפיה אנו חייך, התם מאי מנו איכא הרי כריסה בין שיניה ואינה יכולה לומר לא נבעלתי,

אלא אהא ראוה מדברת עם אחד ואמרו לה מה טיבו של איש זה איש פלוני וכהן הוא, ר"ג ור"א אומרים נאמנת רבי יהושע אומר לא מפיה אנו חייך, התם מאי מנו איכא?

הניחא לזעירי דאמר מאי מדברת נסתרה מנו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי וקאמרה נבעלתי ולכשי נבעלתי מהימנא, אלא לרב אסי דאמר מאי מדברת נבעלתי מאי מנו איכא?

ואלא אהא [דתנן לעיל י"ג ע"א] היא אומרת מוכת עין אני, והוא

של נישואי בתולה. שם, וביכין פ' הוא צעיק [שלייער] לכסות עינים, וחז"ל הסיבו המלה וסרסיהו כפי הנאות בלשון קודש, דע"י שעיניה מכוסים היא מנמנמת תחתיו, ולכן קראוהו הנומא, ויש עושין הנומא מבגד ויש מהדרים],

וראשה פרוע אינטיצילד"ה שעה על כמיפיה, כך היו נוהגין להוליא את הצמלות מצית אציהן לצית החמוסה כתובתה מאתים,

[וקשה למה לא חשב גם שנישאת ברביעי, שזה יהיה ראייה שהיא בתולה? וי"ל דאלמנה נישאת ברביעי, ולא איכפת לן בין ברכה דאדם לברכה דרגים. ע"פ שטמ"ק בשם הרשב"א],

רבי יוחנן בן ברוקה אומר אף חילוק קליות כשהצולין לחין מייצין אותן צמור וכן קליות וממקיין לעולם ראייה [שנישאת בתולה וכתובתה מאתים],

ומודה רבי יהושע מפרש צמ' אהיכא קאי ומאי מודה באומר לחבירו שזהו של אביך היתה ולקחתיה הימנו [אף שלא החזיק בה ג' שנים] שהוא נאמן

דף ט"ז ע"א

שהפה שאסר הוא הפה שהתיר זה אינו יודע שהיתה של אבי אלא על פיו של זה, ומה שאסר הרי המיר ואם יש עדים שהיא של אבי והוא אומר לקחתיה הימנו אינו נאמן:

[לעיל בפ"ק ש"ד' מחלוקת בין רבן גמליאל ור' אליעזר שאומר שהאשה נאמנת, ור' יהושע שאומר לא מפיה אנו חייך:]
דף י"ב ע"ב, היא אומרת משארסמי נאנסמי וכו'
דף י"ג ע"א, היא אומרת מוכת עין אני וכו',
שם, ראוה מדברת עם אחד וכו' ופליגי זעירי ורב אסי בפירוש "מדברת",
שם, היתה מעוברת וכו'.

נמי: מעמא דאיכא עדים דימיה דהנומא הא ליכא עדים בעל מהימן ולא אמרינן הוליא ומסקא לן על יום נישואיה אס צמולה היתה אס צעולה, העמד אותה על חזקתה של קודם לכן ומתחלה צמולה היתה,

[ואף שבועה דאורייתא לא בעי, אע"פ שהיא תובעת מאתים והוא מודה לה במנה ולא חשבינן ליה כמודה מקצת, משום דהוה ליה כהודאת שיעבוד קרקעות דכתובה שיעבוד קרקע היא וכו'. רא"ש עיי"ש עוד],

[וכ"ת ואי איכא עדים נמי להימניה לבעל מנו דאי בעי אמר פרעתי? י"ל דלא מצי אמר הכי דהא קי"ל בהטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום [דכר שהוא מנאי צית דין, כגון כמזה ומזון האשה והצנות, הטוען ואמר פרעתי שלא צעדים לא אמר כלום. רש"י ב"מ י"ז ע"א]. ר"ן, וראה הגהות הב"ח על הר"ן].

לימא תנן סתמא דלא כרבן גמליאל [לעיל בפ"ק י"ב ע"ב, י"ג ע"א], דאי ר"ג הא אמר אידי מהימנא דלזיל צמר חזק דגוסא?

אפילו תימא רבן גמליאל עד כאן לא קאמר ר"ג התם אלא

אבני חן על מסכת כתובות

אומר לא כי אלא דרוסת איש את, ר"ג ור"א אומרים נאמנת ורבי יהושע אומר לא מפיה אנו חייך, התם מאי מגו איכא?

בשלמא לרבי אלעזר דאמר צפרק קמא [לעיל י"ג ע"א] טעמיהו במנה ולא כלום מוכח עץ שלא הכיר זה אינה יכולה למוצצו אלא מנה והוא אומר דרוסת איש את ואין לך כלום [ו"ל הגמ': טעמיהו במאי? רבי יוחנן אמר במאתים ומנה, רבי אלעזר אמר במנה ולא כלום] איכא מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתך ואית לה מאתים וקאמרה מוכת עץ אני מעיקרא דלית לה ולא מצעה אלא מנה מהימנא,

אלא לר' יוחנן דאמר טעמיהו במאתים ומנה שהיא מוצעתו מאתים איכא מידי דין [שנעשית מוכת עץ] תחמי למעיקרא מאי מגו איכא,

אלא אהא [מחלוקת הראשונה של ר"ג ור' יהושע לעיל י"ב ע"ב] הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי אירע לי ונסתחפה (שדהו) [שדך. ד"ס] ואית לי מאתים [ראה רש"ש] והוא אומר לא כי אלא עד שלא אירסתך, ר"ג ור"א אומרים נאמנת ור' יהושע אומר לא מפיה אנו חייך,

דמגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתך דלא קא פסלה נפשה מכהונה, וקאמרה נאנסתי דקא פסלה נפשה מכהונה משום הכי קאמר ר"ג דמהימנא [פ' דטעמיה דר"ג. שאומר נאמנת הוא משום שיש מגו],

וקאמר רבי יהושע לר"ג בהאי מגו דהכא מודינא לך, בההוא מגו דהתם פליגנא עילוך,

[ושואל] מכדי האי מגו [שדה זו של אבך היתה] והאי מגו [משארסתני נאנסתי] מאי שנא האי מגו [במשנתנו דמורה ר' יהושע] מהאי מגו [משארסתני נאנסתי דלא אמר ר' יהושע מינו]?

הכא גבי שדה אין שור שחוט לפניך שיעלה על לב צעליו לחצוץ מי שחוט, כלומר אם שחק זה לא היו לו עוררים, הלכך אי לאו דדבר פשוט הוא שלקחה הימנו לא היה אומר לו של אבך היתה, הלכך אמרי' מגו, אבל התם [לעיל י"ב ע"ב] גבי לא מצא לה בתולים, הרי שור שחוט לפניך בתולים שלא מצא לה, הם הסימנים ללא לבד, ואע"פ שיש לה להשיב טענה טובה מזו [משארסתני נאנסתי, או מוכת עץ אני] לא אמרינן מגו, דלמא לא אסקה אדעתה [ליטעון טענה יותר טובה], א"נ איערומי קא מערמא [אינה טוענת טענה דוידת טובה כדי שיאמינו לה],

[פירש בקונטרס שהוא טוען עד שלא אירסתך נאנסת והכא אין שור שחוט לפניך דאין הלה תובעו, ור"י מפרש דהכא נמי איירי בהלה תובעו כדפי', וה"פ התם שור שחוט לפניך דהרי אין לה בתולים ואינה יכולה לומר בתולה אני כמו בשור שחוט שאין יכול לומר חי הוא ולהכי בין אומרת משארסתני נאנסתי בין אומרת מוכת עץ אני תחתך לא מהימנא, הכא אין שור שחוט לפניך וגאמן במגו דאי בעי אמר לא היתה של אבך מעולם. תוס'].

[ומקשה על המשנה שצריכה עדים שנישאת בתולה] קושא היא וכיון דרוב נשים בתולות נישאות כי לא אתו עדים מאי הוי [והקושיא אליבא דרב דאית ליה בממון הולכין אחר הרוב [וכן כתבו בתוס'], ואע"ג דלית הלכתא כוותיה אלא כשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב [כ"מ הקושיא כאן הוא שמה המשנה פליג אדרב] וכבר כתבתי בכמה מקומות דאורחא דתלמודא הוא דפריך לזמנן סתמא אליבא דמאן דלית הלכתא כוותיה. ע"פ הרמ"ז?]

אמר רבינא משום דאיכא למימר רוב נשים בתולות נישאות ומיעוט אלמנות, וכל הנשאת בתולה יש לה קול והרבה יודעים שילאה צהינמא,

דף ט"ז ע"ב

וזו הואיל ואין לה קול שאין מעיד עליה שילאה צהינמא איתרע לה רובא,

אי "כל" הנשאת בתולה יש לה קול, כי אתו עדים מאי הוי כיון דחוקה דיש לה קול הרבה היו יודעין הנך סהדי שקרי נינהו [שכיון שיש חוקה ש"כל" בתולה יש לה קול, יהיה חוקה זו יותר מעדות. ע"פ הרמ"ז?]

אלא אמר רבינא "רוב" הנשאת בתולה יש לה קול [דהשתא כי איכא עדים אמרי' דהאי אתתא הות ממועוט' דלית להו קול. רמ"ז] וזו הואיל ואין לה קול איתרע לה רובא [ולכן סבר ר' יהושע שאינה נאמנת במיגו לומר משארסתני נאנסתי]:

[שנינו במשנתנו] אם יש עדים שיצתה בהינומא וכו': [ומקשה כיון שאמרת שכולה לגבות כתובתה ע"י עדים] וליחוש דלמא מפקא עדים עדי הינומא בהאי בי דינא וגביא, והדר מפקא לה לכתובה בהאי ב"ד וגביא בה?

א"ר אבהו זאת אומרת ודלא כמאן דאמר אין כותבין צנצנא בתרא כותבין שובר שכספרע לה כתובתה, תכמוז לו שקצלה כתובתה ויהיה צידו לזכות,

[וזה"ל ברר"ף זאת אומרת כותבין שובר. כשיפרע לה כתובתה תכמוז לו שקצלה כתובתה ויהא צידו לזכות, ולא כמ"ד אין כותבין שובר דחייש שמא יאכלוהו עכברים ויתבענו זה שנית [אפילו צמד כי דינא. הגהות חו"י] ומי שיש לו שטר על חצירו או יחזיר לו שטרו או לא יעול כלום].

רב פפא אמר במקום שאין כותבין כתובה עסקינן [דהשתא ליכא למיחש דמפקא כתובה. רמ"ז] לעולם אין כותבין. דנמלא זה צריך לשמור שוברו מן העכברים, ומי שיש לו שטר על חצרו או יציא השטר ויחזירו [שהמלוה יחזיר השטר להלוה לאחר שיפרענו] או לא יעול כלום, וממני' במקום שאין כותבין כתובה אלא סומכין על תנאי בית דין שתקנו לכתובה מאתם ולא למנה מנה דליכא למיחש דלמלא הדרה ומפקא לה,

אבני חן על מסכת כתובות

[ר' אבהו אומר שכותבין שובר, ורב פפא חולק עליו, ויהיה נפק"מ אם הולך המחלוקת על המשנה או על הברייתא, דברייתא תנא בפירוש "איבדה כתובתה" דמשמע דכותבין כתובה, ורב פפא רק דוחק לתרין, אבל במשנה לא כתב שכותבין כתובה ויכול להיות כרב פפא שאין כותבין].

מאן דמתני לה לדרבי אבהו ורב פפא אברייא כל שכן אמתני' דכיון דלצריימא דקמני צהדיא איצדה כמזמה גציל [שזה ראה שכותבין שובר] ועלה קאמר רב פפא דלא גציל, ומתוך לה דחלא קמני איצדה כמזמה' הרי היא כמו שהטמינה, וכשנשפטה הוא דקא גציל, ולעולם אין כותבין שובר, כל שכן דאמתני' איכא למיתמי פלוגמא דרב פפא אדר' אבהו למימר [דמתני' מירין] דנמקוס שאין כותבין כמזמה עסקי' [דאילו במקום שכותבין כתובה, כותבין שובר].

ומאן דמתני לה פלוגמא דרב פפא ודר' אבהו אמתני' [דלא חיישינן שתוציא הכתובה לגבות בו, הרי שכותבין שובר, ור"פ תירין דמירי במקום שאין כותבין כתובה]. **אבל אברייא לא מתני לה, דודאי שמעינן מינה דכותבין שובר דלא נמקוס כמותבין כמזמה עסקינן בי קושיא** [כי קושיין] דקמני "איצדה כמזמה" [הרי שכותבין כתובה] ולא נימא לשניי שניוא דחיקא למימר איצדה כמזמה' כהטמינה כמזמה קאמר'.

[זה המשך להקושיא למעלה, ולא היה צריך לעשות פיסקא, וראה בר"ם דלפי הכתבי יד אין כאן פיסקא כלל, וממשיך להקשות על רב פפא, וראה בשטמ"ק בשם הרמב"ן, והרא"ה, והרשב"א] **אם יש עדים כו': וליחוש דלמא מפקא עדי הינומא בהאי ב"ד וגביא, והדר מפקא עדי הינומא כבי דינא אחרניא וגביא** [לעיל הקשה שתגבה בעדים ואח"כ תגבה בכתובתה, וע"ז תירין אביי שכותבין שובר, ורב פפא דמירי במקום שאין כותבין, אבל כאן מקשה שתביא עדים אלו שני פעמים?]

[ומתירין] **במקום דלא אפשר כגון כותבין כמזמה וגזנות על פי עדים, ויש לחוש לשמא תלך לז"ד אחר ותציא עדים אחרים ותגזנה פעם שניה ודאי כתבין שובר:**

[ומפרקינן במקום דלא אפשר ודאי כותבין שובר, ורב פפא דאוקמה במקום שאין כותבין כתובה הכי נמי קאמר, אי במקום שכותבין כתובה לעולם אין כותבין שובר דאפשר בחזרת הכתובה לבעל, אלא הכא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן ומשום דלא אפשר הוא דכותבין שובר, דהכי נהוג ואיהו אפסידו אנפשייהו. הרמב"ן בשמט"ק],

[שנינו בברייתא לעיל] **העבירו לפניה כוס של בשורה** [שמבשרין לאחר שנבעלה שנמצאת בתולה]: **מאי כוס של בשורה? אמר רב אדא בר אבהו "כוס יין של תרומה" מעבירין לפניה כלומר ראויה היתה זו לאכול בתרומה** אי נישאת לכהן, דתמולה שלמה נמצאת, ולא צעולה שמפסל לכהן מחמת זנות,

מתקיף לה רב פפא ומה זו עדות ללא נישאת אלמנה [פ'] וכי זה עדות שאינה אלמנה? **אמו אלמנה** אי נישאת כשהיא אלמנה לכהן הדין [דלכא"ג אסורה] **מי לא אכלה בתרומה? אלא אמר רב פפא זו ראשית** צעילמה ראשית בתרומה ראשית,

ואיכא דמתני לה לדרבי אבהו ולדרבי פפא אברייא, איבדה כתובתה, הטמינה כתובתה והיא מוצעת מאתים והוא אומר אלמנה נשאלת [ר"ל שהניחתה להצניעו במקום טמון ואינה יודעת היכן, רט'] **נשרפה כתובתה** [אם אירע אחד מנ' דברים אלו, שנאבד, או שנממן, או נשרף, ואינה יכולה להביא ראיה שהיא בתולה, או הדין],

אם יש עדים ש רקדו לפניה ציוס נישואים [או] **שחקו לפניה**, [או] **העבירו לפניה כוס של בשורה** המצטרף עליה סימני צמלות, ולקמן מפרש מאי היא או מפה של בתולים, אם יש לה עדים באחד מכל אלו כתובתה מאתים,

[ומקשה על זה] **וליחוש דלמא מפקא עדים בהאי ב"ד וגביא** [כתובתה] **והדר מפקא לכתובתה בהאי ב"ד וגביא בה? א"ר אבהו זאת אומרת כותבין שובר** [ראה לקמן פט: רש"י ד"ה אלא],

רב פפא אמר במקום שאין כותבין כתובה עסקינן [דהשתא ליכא למיחש דמפקא כתובה. רט'], **והא איבדה כתובתה קתני? דכתב לה איהו** [שלא כמנהג הרגיל באותו מקום. שט'], [כלומר שהיא מודה שכתב לה. רט'],

סוף סוף מפקא לה וגביא בה? מאי איבדה איבדה באור,

[וא"ת א"כ אפי' במקום שכותבין הוה ליה לאוקמי ומאי דוחקא לאוקמי במקום שאין כותבין וכתב לה איהו? ואור"ת דבמקום שכותבין ונשרפה איכא למיחש שכתב לה כתובה אחרת דאסור להשהותה בלא כתובה [לכן אוקמה במקום שאין כותבין], מיהו הוה מצי לאוקמה במקום שכותבין ונשרפה אחר הגירושין דליכא למיחש שמא כתב לה אחרת אלא שנראה לו דוחק. תוס'],

א"ה היינו נשרפה [פ' דאפי' תימא דאבדה אבדה בים מכל מקום היינו נשרפה. רט'], **ועוד הטמינה מאי איכא למימר** [אם תמצא הכתובה תחזור ותגבה בו], [ר"ל שהניחתה להצניעו במקום טמון ואינה יודעת היכן, ולהכי פרכינן השתא דמ"מ נחוש שמא למחר תהא זכורה היכן הצניעתה ותוציאנו לגבות בו. רט'], **ותו איבדה למה לי,**

[ברט' וברש"י אינם גורסים "ותו איבדה למה לי", וכן יש בר"ם, אבל ז"ל התוס' אף על גב דלכאורה היינו פירכא קמייא דפרך היינו נשרפה? יש ליישב דהכי קאמר ותו אפילו אם נאמר דנשרפה הוי פירושא דנאבדה [ואז צריך לומר נשרפה] מכל מקום [או] תקשי איבדה למה לי?]

אלא הכי קאמר כל איבדה כי הטמינה בפנינו דמי ולא יחבינן לה ולא גציל עד דאמרי עדים נשרפה כתובתה והכי קמני איצדה כמזמה, הטמינה כמזמה, נשרפה כמזמה, אם רקדו לפניה וכו', והכי פירושה אמרה אצד שטר כמזמה, הרי היא כמו שהטמינה כמזמה צפנינו כדי להוציא ולגבות פעם שנייה, ואינה גוצה כלום אלא"כ תציא השטר, ואם אמרה נשרפה ויש עדים שנשרפה דהשתא ליכא למיחש למידי, תציא עדים שרקדו לפניה שזה סימן לצמולה ותגזנה מאתים,

אבני חן על מסכת כתובות

האמרי אמת],

[כתב בניצוצי אור דב"ש לשיטתם שאינו יכול לגרש אשתו אלא א"כ מצא בה ערות דבר ולכן אין צריך לשבחה, אבל ב"ה לשיטתם שיכול לגרשה אפילו הקדיחה תבשילו ולר"ע אפילו מצא אחרת לכן צריך לשבחה שלא יגרשנה],

אמרו להן ב"ש לב"ה [לדבריהם. ד"ס שכ"ה בהרבה ראשונים] הרי שהיתה חוגרת או סומא אומרי' לה כלה נאה וחסודה, והתורה אמרה שמות כג מדבר שקר תרחק,

אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריהם מי שלקח מקח רע מן השוק [בין שאינו יכול להחזירו שאינו יודע מי הוא המוכר, וכן כאן הרי כבר נשאה. ראה רש"י] ישבחנו בעיניו או יגנו בעיניו, הוי אומר ישבחנו בעיניו [המהרש"א מדויק לשון "בעיניו" וז"ל ר"ל דאין זה שקר, בין דבעינו המקח טוב, ה"נ כלה נאה וחסודה בעיניו היא, דאל"כ ודאי לא היה נושאה],

מכאן אמרו חכמים מדברי צ"ה שאמרו ישמחה לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות לעשות [לאיש ואיש כרגונו] [כרגון אש ואיש. ד"ס],

[פי' דכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום דבר שקר תרחק, רט', ועל הגליון ציין ליבמות ס"ה ע"ב, מותר לאדם לשנות מפני השלום, ובתוס' רי"ד כתב פי' לומר דבר המתקבל ואע"פ שאומר שקר, וראיתי שיש מחלוקת בענין שקר, שהאר"י ז"ל בשער המצות פ' וילך דזה שאמרו בסנהדרין קג. ארבע כתות שאין מקבלין פני השכינה כת לצים כת שקרנים וכו' היינו רק אם מגיע היזק לאדם, אבל השל"ה בשער האותיות אות ש"ן כתב שגם מי שמשקר בדברי רשות הוא בכלל כת שקרנים],

כי אתא רב דימי אמר הכי משרו משורר קמי כלתא במערבא [בארץ ישראל] לא כחל אינה נריכה כחל ולא שרק נצע המלכים את הפנים [שרק בש"ן שמאלית מולשון מוקרא [זכירה א] אדומים שרוקים. יעב"ץ] ולא פירכום קליעת שיער ויעלת חן זו לא כחלה ולא שרקה ולא פירכסה והרי היא יעלת חן,

כי סמכו רבנן לרבי זירא [שהיה ר' זירא מסגף עצמו מאד בתענית עד שהושתחו פניו ונבערו מפני סיגופיו וזהו ששרו לו לא כחל ולא שרק ויעלת חן מצד אילת אהבים היא התורה. עפ"י חות יאיר קנב ד"ה ור' זירא. יוסף דעת] שרו ליה הכי, לא כחל ולא שרק ולא פירכום ויעלת חן [אע"פ שהוא לשון נקבה שייך שפיר בת"ח על שם התורה שנאמר בה [משלי ה] אילת אהבים ויעלת חן וגו', גם נמשלו הת"ח לכלה מקושטת בכ"ד תכשיטין, כך [ת"ח ?] מקושטת בכ"ד ספרים [מ"ר שמות פרק מ"א],

ומ"ש לא כחל, נ"ל שר"ל שאינו צבוע בגוון הכשרות, כמש"כ השמרי מן הצבועים, ולא שרק ע"ש שפניו מכסיפין מחמת התורה שמתשת כח אין מראהו יפה כבריאי שפניו מאדימים, ולא פירכום שאינו מלוכב בגדים נאים כמ"ש [שבת קמא:]: מפני מה ת"ח שבבבל מצויינים, משא"כ בת"ח שבא"י. יעב"ץ],

כי סמכו רבנן לרבי אמי ולרבי אסי שרו להו הכי כל מן דין

תניא רבי יהודה אומר חבית של יין מעבירין לפניה, אמר רב אדא בר אחבה בתולה מעבירין לפניה סתומה בעולה מעבירין לפניה פתוחה, אמאי ניעבר קמי בתולה וקמי בעולה לא ניעבר כלל?

זימנין דתפסה מאתים בלא בית דין, וכי צעין לאפוקי מינה משום דאין עדים שהעניו לפניה, אמרה איתנוסי הול דאיתנוסי שיכורים היו מאונס יין המשמה, הלכך השתא אמו עדים שהעניו לפניה פתוחה ומו ליכא מידי ואמרה אנא בתולה הואי והאי דלא עברו קמאי אתנוסי הוא דאתנוסי,

[ונראה דמיידי כגון דאיכא מגו דאי בעיא אמרה אין בידי כלום] [שלא תפסה מעות] דאי לאו הכי אמאי מהימנא, ואם תאמר בחילוק קליות דאמר ארמלתא לית לה כסני אמאי לא חיישינן דלמה תפסה כו' כדאמר הכא? ואומר רבינו תם דדוקא בדבר שיש טורח כגון חבית דהכא יכולה לומר דאתנוסי, אבל קליות ושאר דברים שהן קלים לעשות לא. תוס'],

תנו רבנן [בין שדיבר לעיל שחקו לפניה רקדו לפניה לכן מפרשה כאן] כיצד מרקדין [ראה בחכמת מנוח שמאריך כאן על לשון "מרקדין"] לפני* הכלה [על החתן לא קאמר משום דאתתא בכל דהו ניחא לה. עיין עקב] מה אומרים לפניה [דרך לשורר בעת הריקוד. מהרש"א] בית שמאי אומרים

* [ונראה דאסור ללכת במחול עם הכלה בשבעת ימי המשחה אפי' אינו אוחו בידה ממש אלא בהפסק ממפחת בדרך שנוהגין מקצת ת"ח שבדור הזה, אפ"ה לאו שפיר עבדי כדמשמע הכא דשום קריבה בעלמא אסור ואין לחלק בין כלה לאחרת דליכא האידנא מאן דמצי למימר דדמיא עליה ככשורא, ולא אמרו חכמים אלא כיצד מרקדין לפני הכלה ולא עם הכלה וכו'. תורת חיים ע"ז דף י"ז עיי"ש],

[הסיבה שצריך לשמח החתן והכלה הגם שזה יום שמחתם והם בשמחה ממילא? לפי שכל אדם שקונה דבר יש לו קצת חרטה לאחר כן ונקרא buyers remorse ולכן הוא ענין של חסד כמו הכנסת אורחים וביקור חולים וכו', ולכן צריך לשמח את שניהם שיהיו שמחים זה בזה, וגם כל שהכלה שמחה יותר זה גורם שימצא בה החתן קורת רוח וחשק, ומה שמרקדים לפני הכלה ושרים לה צריך להיות בפני החתן שהוא ישמע השבחים שאומרים עליה],

דף י"ז ע"א

כלה כמות שהיא לפי (יופיה ומשימותה) [שצמח ויופי. ד"ס] מקלסין אותה [ואם יש בה מום ישתקו ולא ישבחוה, אי נמי ישבחוה בדבר נאה שיש בה כגון בעיניה או בדידה אם הם יפות ובית הלל אומרים ישבחוה לגמרי דכשמוכרין מה שיש בה לשבח מכלל דשאר לגנאי. תוס'], [אם אינה נאה ישבחו אותה במשפחה או בממון כדאיתא בסוף תענית. ע"פ הרי"ף על הע"י],

ובית הלל אומרים כללה נאה [פי' בעיני הבריות. תוס' רי"ד] וחסודה חוט של חסד משוך עליה [כלה] [55] נאה [56] וחסודה [55] ס"ה 200 לרמזי שבוה שמרקדין לפניה היא להראות שהיא בתולה שכתובתה מאתיים. בשם

אבני חן על מסכת כתובות

ומדברנא מנהיג דאומתיה בוצינא דנהורא על שהיה קלסמר פניו מזהיק כדאמרינן צ"ב (דף נח) [ראה מסורת הש"ס, וראה בניצוצי אור דליתא שם, ומבארה שם בדוחק] שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דרבי יוחנן [בן זכאי] דנפקי זיהורית מיניה כדמפרש התם # [וגם הנבריות ראו והבינו את זה] בריך מתייך לשלם כיון צוּלָךְ לשלם [ולא נהירא דלא אשכחן ברכה על גופה של ביאה, לכך פר"י ז"ל ברוך המביאך לשלום, וברכה הוא להש"י שהביאו בשלום. רמ"א],

אמרו עליו על רבי יהודה בר אילעאי שהיה נוטל בר של הדם [לסימן טוב שיזכו לבנים צדיקים שנקראו "הדסים" וגם "הדם" עולה בגימ' "בן טוב" שיזכו לבן טוב וחכם. בן יהודיע. יוסף דעת] ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה,

רב שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת שלג שגן צדין זורק אחת ומקבל אחת [ראה מהרש"א שמפרש שרקד בכח גדול שריקדו שלו היה נגד ריקוד של ג' אנשים אחרים, ובקיון דיונה ע"ד הלצה דמרקד אתלת ר"ל שרקד עם המטה שבידו, ורקד על ג' רגלים, על דרך [שבת קנ"ב ע"א, מב תרין מתלת טונים צ' הרגלים של ימי צרות מג' של זקנה שצריך משענת עם רגליו, ולכן סיימו קא מכסיף לן סבא ר"ל שהם לא רקדו והוא רקד על מטהו],

[כיון שג' שותפין באדם, צריך לצרף את הקב"ה ובוה מצליחין בחיים, וזה הזכיר רב שמואל בר ר"י בכל פעם לזוג צעיר. שמעתי מר' פנחס פרידמאן שליט"א],

[זורק אחת וכו'] שעושה עליה וירידה, וג"ל בס"ד שרמו בזה על עניינם, דלגבי האיש אתמר נחות דרגא ונסיב אתתא, וזו היא ירידה, אך לגבי אשה נאמר עליה, שאמרו [לקמן מח.]. עולה עמו ואינה יורדת עמו. בן יהודיע],

א"ר זירא קא מכסיף לן סבא שמואל צנצוד תלמידי חכמים ונהג קלות ראש צענמו, כי נח נפשיה איפסיק עמודא דנורא בין ידיה לכולי עלמא, וגמירי דלא אפסיק עמודא דנורא אלא אי אחד בדרא אי לתרי בדרא,

א"ר זירא אהנייה ליה שומיתיה שוט של הדס שהיה מרקד צו לסבא ואמרי לה שטותיה שהיה מתנהג [עצמו. ד"ס] כשטות לסבא ואמרי לה שיטותיה שיעמו ומנהגו [ור"י ז"ל פירש מלשון ארו שיטה שאף ההדס מן ארו שיטה הוא, כדאיתא במסכת ר"ה כ"ג ע"א, וא"ת ומנין ידעו שמפני זכות מצוה זו היא, וי"ל דהעמוד היה דומה לבד של הדס. רמ"א] לסבא,

רב אחא מרכיב לה את הכלה אכתפיה ומרקד, אמרי ליה רבנן אנן מהו למיעבד הכי? אמר להו אי דמיין עלייכו ככשורא כקורה צעלמא שאין אתם מהרהרין עליה לחיי [גם אתם יכולים לעשות כן] ואי לא לא,

[ואיהו הוה קים ליה בגויה דרמיין עליה ככשורא, והרמיין ככשורא העומד לבגין, שהביט נסמך עליו כמו שתקנו לומר בגין עדי עד ע"ש ויבן את הצלע. מהרש"א],

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מותר להסתכל בפני כלה

כל כמות אלו וכל מן דין סמוכו לנא הו סומכין לנו לקרותן רבי ולמנותם דיינין, לא תסמכו לנא לא מן סרמיסין מסרסין הלכות דהיפך טעמיהן ולא מן סרמיטין לשון סמרטוטין [שמחגמגמין צדצריהן ואין פושטין ההלכה צרוחות כי אם צספיקא ודצריהן אינם מכוונים וסמוכין זה אחר זה. ד"ס], כלומר שאין נותנים טעם הגון לדצריהם. רש"י סנהדרין י"ד ע"א] ואמרי לה לא מן חמיסין אומרים חמישית הטעם [חמסנים שמונעים מלומר טעמי תורה. רש"י סנהדרין י"ד ע"א] ולא מן טורמיסין לא איתפרש. [בערוך פ' ששונים שני הלכות במסכת, נראה שהוא מלשון נוטריקון תרי משנה. יעב"ץ],

[טורמיסין - כי הלא דלמר צ"ר [פרשה מ"א אות צ'] [על הפסוק וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו. בראשית יב יז] על טורמיסין למיקרב למסאנא דמטרויטא [פ' עברי פרעה החצופים והרקים נכנסו בשליחות לחלוץ מנעלה ולהשכיבה במטה בעל ברחה. עץ יוסף] אנשים ריקנים]

[וז"ל חיד הרמ"ה על סנהדרין י"ד ע"א לא מסרמיסין שמסרסין את ההלכה ואין מפרשין את טעמה היטב, ולא מסרמיטין שנודין ומטין מתוך הלכה זו לאחרת לפי שאין יודעין לסיים טעמה של ראשונה כראוי, ואמרי לה לא מחמיסין שחומסין את ההלכה ואין מפרשין טעמה כראוי, ולא מטרומסין יש אומרים מר כתרומם, ויש לפרש לא מסרמיסין משרי מסים בדכתיב וישימו עליו שרי מסים, ולא מסרמיטין שרים שטמין את הדין, ולא מחמיסין חמסנין שחומסין ממונן של בני אדם, מטרומסין טורימסין # [לא הבנתי לשון טורימסין ?],

סיכום:

רש"י כאן	רש"י סנהדרין יד.	יד רמא סנהדרין	סרמיסין
מסרסין הלכה בדיפך טעמיהן	לשון הפכנים כמו קרס את המקרא מסופו לראשו, שמהפכין את טעמי תורה	שמוסרסין את ההלכה ואין מפרשין את טעמה היטב	סרמיסין
לשון סרמיטין	לשון סמרטוט שמתגמגמין צדצריהן ואין פושטין ההלכה צרוחות כי אם צספיקא ודצריהן אינם מכוונים וסמוכין זה אחר זה. ד"ס	שנודין ומטין מתוך הלכה זו לאחרת לפי שאין יודעין לסיים טעמה של ראשונה כראוי	סרמיטין
חמיסין	אומרים חמישית הטעם [ששונים חומשא של מסכת. ערוך]	חמסנין שמונעים מלומר טעמי תורה	חמיסין
טורמיסין	לא איתפרש חצופין ורקים [אנשי חסם. מסו"ה]	לא איתפרש יש אומרים מר כתרומם	טורמיסין

ר' אבהו כי הוה אתי ממתבתא מנית המדרש לבי קיסר נפקן אמהתא דבי קיסר [שר' אבהו הוא דאמר לקמן קיא. שאפילו שפחה כנענית בארץ ישראל יש לה חלק לעולם הבא. ניצוצי אור] לאפיה ומשרין ליה הכי # [ואף אם ר' אבהו לא היה דעתו ניהא בזה משום קול באשה, הם לא הבינו את זה וכל כוונתם לכבודו, ועוד דבומניהם היו חיים בין הגוים, והגוים לא שינו דרכיהם בשום ענין לכבוד היהודים, אלא היהודים בדלית ברירה התאימו דרכיהם שלא להפריע את הגוים] רבא דעמיה נשא צעמו

אבני חן על מסכת כתובות

שלו למקדש, מהלכים אלה חיבבוהו במידה מסוימת על העם ובשעה שהגיע לירושלים הדור בלבוש מלכות התקבל בכבוד רב ובהתלהבות. גם המטבעות שטבע בירושלים מלמדים על התחשבות ברגשות היהודים, כשעליהם לא נמצא כל סמל פגאני מתגרה. לקמתי מויקיפדיה]

[ישואל] שבחוהו ! מכלל דשפיר עבד, והא א"ר אשי אפילו למ"ד פלוגתא [היא. ד"ס] צפרק קמא דקדושין נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול [היינו שזהו דין על כלל ישראל שצריכים לכבדו, ולכן אין המלך בעלים למחול על כבודו. הערות], דאמר מר דברים ז' שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ישראל הזהירו שישמו עליהם שימות הרבה, כלומר שמהא אימתו עליהם, הלכך אין כבודו מחול שלפניך רצוה הכמוצ שימות הרבה [המהר"ל בחידושי אגרות פירש שדייק בן מיתור תיבת "עליך" שתהא אימתו עליך, דלא כרש"י. יוסף דעת]?

[ראה רא"ש קדושין פ"א סימן נ"ז אמרו עליו על רבינו מאיר מרומנבורג שמונים שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו, ומובא ביו"ד סימן ר"מ סעיף ז'],

[ומתירן] פרשת דרכים הואי ולא ניכר שעבר מלפניה, אלא כאלו הוא נרץ לפנות לאותו הדרך,

תנו רבנן מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת [היינו לזוהר וקבורה. הערות] ולהכנסת כלה, אמרו עליו על רבי יהודה ברכי אלעאי שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה,

במה דברים אמורים כשאין עמו כל צרכו אבל יש עמו כל צרכו אין מבטלין,

ובמה כל צרכו [של מת, אבל של כלה כיון שהוא לחבבה על בעלה אין לה שיעור. ראה מאירי]? אמר רב שמואל בר איני משמיה דרב תריסר אלפי גברי 12,000 [בימי רבותינו שבבבל היו שם קהלות גדולות מישראל קבוצ עם רב מאד, כמש"כ באגרת ר' שריא גאון. יעב"ץ] ושיתא אלפי 6,000 שיפורי [מכריזין] [המכריזין. ד"ס] עליו שיצאו [לכנזו] [לכנזו. ד"ס] [פי' מכריזין עליו שיבואו לכבדו וגם מקוננים ומספדים אותו בחלילים. תוס' ר"ד], ואמרי לה תליסר 13,000 [תריסר 12,000] אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי 6,000 [כע"ז במגילה כ"ט ע"א],

עולא אמר כגון דחייצי גברי [שחוצצים אנשים של שירת הללויה. שם] מאבולא ועד סיכרא [משער] [מפתח. ד"ס] העיר ההיא עד הקצר, רב ששת ואיתימא רבי יוחנן אמר נטילתה של מורה ממנו כתינתה צסיני, נטילתה היינו כשמת ותלמודו נטל כנתינתה, מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא, וה"מ למאן דקרי מקרא ותני משנה, אכל עדדין לא שנה לתלמידים,

כל שבעה כרי לחבבה על בעלה כשחזקה [הכל] [הסמן שהכל. ד"ס] מסתכלים זה נגמם יופיה צלצו, ולית [וראה ד"ס שיש כת"י שכתוב "והלכתא"] הלכתא כוותיה,

[וי"א דכל שבעה אסור אבל יום ראשון שהוא עיקר החיוב אצל בעלה מותר, דאל"כ מי יעיד שיצתה בהינמא וראשה פרוע, וליתא דאפילו שעה אחת אסור להסתכל, אלא כיון שרואין ההינמא שעשו אומרים זו היא של כלה פלוגית היינו עדות, אי נמי ראיית ההינמא כשהיא עליה או פריעת הראש אין זו הסתכלות בפניה. רא"ש],

[וכן הלכתא דהכל כפי מה שאדם מכיר בעצמו, אם ראוי לו לעשות הרחקה ליצור עושה ואפילו להסתכל בבגדי צבעונין של אשה אסור כדאיתא במס' ע"ז, ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא כלל, מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש, והיינו ההיא דר' יוחנן דיתיב אשערי טבילה [ברכות כ' ע"א] ולא חייש איצר הרע, ור' אמי דנפקי אמהתא דבי קיסר, וכמה מרבנן דמשמעין בהדי הנהו מטרונותא ורב אדא בר אבהו שאמרו בכתובות נקיט כלה אכתפיה ורקיד בה ולא חייש להרהורא מטעמא דאמור, אלא שאין ראוי להקל כזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו, ולא כל ת"ח בוטחין ביצירה, כדחזוין בשמעתין בכל הני עובדין דמייתי' ואשרי מי שגובר על יצרו ועמלו ואומנעו בתורה, שדברי תורה עומדים לו לאדם בלדותו ונותנין לו אחרית וחקקה לעת זקנתו שנאמר עוד יגובן בשיבה דשנים ורעננים יהיו וכי"ר. ריטב"א סוף מסכת קידושין],

ת"ר מעבירין את המת מלפני כלה כשכלה יולאה מזית אזה לזית חתונה ונשא ממ יולאים וזו וזו אולולוסים הרבה ואין רוצין להסערז מעבירין את המת [אפילו] דרך ארס וזה וזה [הכלה והמת] מלפני מלך ישראל, [וכתב הרא"ה ה"ה שמעבירין את המת מלפני מילה. קרבן נתנאל אות ה'],

אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר מלפני כלה ושבחוהו חכמים,

[אע"ג דלא היה מלך גמור, כדמשמע באלו נאמרין, מ"מ היו נוהגין בו כבוד כמלך גמור. תוס'],

[מרקוס יוליוס אגריפס נולד בשנת 10/11 לפנה"ס כנראה ביהודה. הוריו אריסטובולוס בנם של הורדוס ומרים החשמונאית, וברניקי [אמו של הורדוס], בתו של קוסטובר ושלומה (סלומה) אחות הורדוס היו בני דודים.

במלאות לו חמש שנים לקחה אותו אמו לדומא, יחד עם שאר ילדיה, להתחנך לפי מיטב המסורת ההלניסטית-רומית, ושם נשאר כשלושים שנה, אגריפס חילק את זמנו בין הישיבה בקיסריה ("דומא הקטנה"), בתחומי ממלכתו שבצפון, ובירושלים.

הוא ייחס חשיבות רבה למשרת הפיקוח על בית המקדש והרבה להתערב במינויים של כוהנים גדולים.

בתקופתו התחזקה הסיעה הצדוקית של הכהנים. מגמה זו תואמת את הקפדתו של אגריפס על המצוות ואת מסע הרדיפה שניהל כנגד הכיתות הנוצריות ביהודה.

אגריפס ביטל את אחד המסים כמחווה של רצון טוב כלפי תושבי ירושלים, הביא קרבנות תודה, שילם עבור קרבתו של נירים עניים והקדיש את שרישת הזהב

אבני חן על מסכת כתובות

אומר לקחתיה ממנו אינו נאמן,

דף י"ז ע"ב

היכי דמי אי דאכלה שני חזקה שלש שנים שחיקו חכמים לכל מחזיקים בקרקע, דמשאלה שלש שנים בלא עירעור נאמן לומר לקחתיה ואזד שטרי, דכילי האי לא מודהר איניש בשטרא אמאי לא מהימן [זה שאומר שלקחה], ואי דלא אכלה שני חזקה פשיטא דלא מהימן,

[ושואל] אי הכי גבי אביו גמי [נאמר בן] אי דאכלה [הקונה] שני חזקה אמאי לא מהימן, ואי דלא אכלה שני חזקה פשיטא דלא מהימן?

בשלמא גבי אביו משכחת לה דאיטריך למימניה כגון שאכלה שני חזקה, ואפילו הכי לא מהימן, וכגון שאכלה שנים בחיי האב שמי שנים ראשונות בחיי אביו ומת ואחת בחיי בנו ואכלה השלישית לפני הבן הזה, והוא היה קטן ולא עירער, ואיטריך לאשמועינן דכיון דקטן היה אין השנה הזאת עולה מן המניין,

וכדרב הונא דאמר רב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן המחזיק בנכסי קטן שלש שנים אינה חזקה, דהאי דלא מימה משום דקטן הוא ו אפילו הגדיל לאחר מיתן המחזיק זה בפניו כמה שנים אינה חזקה הואיל ומחלתו כשהוא קטן ראהו מוחזק בה, לא ידע כשהגדיל שהיתה של אביו עד ששומע מפי אחרים,

[ומקשה] ורב הונא מתניתין אתא לאשמועינן צממיה כיון דמתנינן צממי עסקין ולא מיתוקמא חלא צממי, מאי אתא רב הונא לאשמועינן הרי כבר שניה ועומדת, ודבר השני צממיתו שגור צמי הכל?

איבעית אימא רב הונא דיוקא דמתני' קאמר משום דמתני' לא מיפרשא צממיה דהכי עסקין, ואתא רב הונא לאשמועינן צממיה ומדיוקא דמתני' קא יליף לה,

ואיבעית אימא אפילו הגדיל קמ"ל [שמהמשה חיינו יודעים שאינו יכול להחזיק בשדה אם הם נכסי קטן],

וליתנייה בדידיה שדה זו שלך היתה אם יש עדים כו' אינו נאמן ואע"ג שאכלה שני חזקה ולוקמה [שלכן אין לו חזקה הגם שאכלה ג' שנים, אם יש עדים שהיה שלן] כגון שאכלה שנים בפניו ואחת שלא בפניו, וכגון שברח ואשמועינן דהיה שם לא סלקא ליה?

ברח מחמת מאי אי דברח מחמת נפשות [מחמת רציחת נפשות] [1] ירא למחות פן יודע מקום תחנותיו וירדוף גואל הדם אחריו כי יחם לבבו והשיגו והרגו. רשב"ם ב"ב לה: פשיטא דלא מהימן דלא מצוי מחי,

ואי דברח מחמת ממונן שאינו ירא מן המלכות, חלא מצעקת [הצועקים] [המלוים. ד"ס] צעיר איבעי ליה למחויי צמקוס שהוא שם, וכיון דלא מימה חזקה מעליהם היא דקי"ל מחאה שלא בפניו הויא מחאה, [איבעי ליה למחויי. דמצוי למחויי, וכל מקום שזה יכול למחות, חזקתו של חברו

אבל למאן דמתני לאחרים לית ליה שיעורא וממילא שמעינן דלמאן דלא קרי ולא תני אין מבטלינן אם יש לו מתעסקין כדי קצורה בעלמא, בשאלמות דרב אחאי מנאחי כן:

[למאן דלא קרי ותני כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין צריך להתבטל בשבילו והוא שיש שם עשרה וי"א דעכשיו מן הסתם מבטלינן שאין לך אחד מישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה. יו"ד שם"א סעיף א'],

[שנינו במשנתנו] ואם יש עדים שיצתה בהינומא וכו': מאי הינומא? "סורחב" בר פפא משמיה דזעירי אמר תנורא דאסא כמין חופה של דס עגולה [פ' עגול כחנור] רבי יוחנן אמר קרייתא נעיק על ראשה משורצב על עיניה, כמו שעושין במקומינו, ופעמים שממנמנת צחוכי ממך שאין עיניה מגולין, ולכן נקרא הינומא על שם תנומה דמנמנה בה כלתא:

[שנינו במשנתנו] רבי יוחנן בן ברוקא אומר וכו': תנא ביהודה ראייה כל הני דמתני, שסם היו רגילין בסימנין הללו לצמולה, בבבל מאי? אמר רב, דרדוגי [to drip] [דרג בולשון זרק. דשעסטרין] דמשחא ארישא דרבנן הנשים (נזונות. ד"ס) שמן צראש המלמדים ושפות [אותן. ד"ס], [כן עשו בחתונה של בתולה], [וצ"ב האך עשו כן. הערות],

אמר ליה רב פפא לאבבי משחא דחפיפותא [חפפת מין שחין. רש"י שבת ע"ז ע"ב] אמר מר שמן של צממים שמחוקן [לחופות] [לחפיפות. יעב"ד] קאמר מר, וכי בעלי חפיפות [צראשן. ד"ס] הן לטון שמן? אמר ליה יתמא יתום ממנהג הנהג לא עבדא לך אמך דרדוגי משחא ארישא דרבנן בשעת מעשה [של חתונה],

כי הא דההוא מרבנן דאיעסק ליה לבריה לישא לו אשה בי רבה בר עולא ואמרי לה רבה בר עולא איעסק ליה לבריה בי ההוא מרבנן, ודרדיג משחא שף שמן ארישא דרבנן צראש המלמדים בשעת מעשה,

ארמלתא מאי מה סימנין עושם לאלמנה להודיע שאלמנה נישאת? תאני רב יוסף ארמלתא לית לה כיסני אין לה קליזת וזה סימנה:

[שנינו במשנתנו] ומודה רבי יהושע באומר לחבירו כו': וליתני מודה ר' יהושע באומר לחבירו שדה זו "שלך" היתה ולקחתיה ממך [דהוי רבואת מפי, דהוי ברי וברי. תוס'], [ולמה אומר של אבך היה] כיון דטעמא משום דאין שור שחוט לפניו הוא שלא היה אדם מוצע, מה לי של אביו ומה לי שלו ומאי שנא של אבך דנקט?

משום דקא בעי למיתני סיפא [שאם היה צריך לומר גם בסיפא אם יש עדים שהיא שלו במקום של אבך] אם יש עדים שהיא שלו והוא

אבני חן על מסכת כתובות

לזה מומנו, והוא אומר פרעתיו אינו נאמן, והא קיימא לן
המלוה את חבירו בעדים אינו צריך לפרעו בעדים,

[אין צריך לפרעו בעדים. ואם תאמר למאן דאמר צריך לפרעו בעדים תקשי ליה
מתניתין דהכא דליתני מנה לך בידיו? ויש לומר דפלוגתא דתנאי היא בפרק
שבועת הדיינין (שבועות דף מא:), אי נמי דלא חשיב להפירכא דניחא ליה
לאשמועינן דאין מחזיקין בנכסי קטן, ואם תאמר מאי משני אבתי ליתני ואם יש
עדים ואמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני אינו נאמן, וי"ל דלא היה רוצה
להאריך בלשונו או שמא מילתא דפשיטא הוא. תוס'].

[ומקשה עוד קושיא] וליתני מודה ר' יהושע באומר לחבירו מנה
לאביך בידי והאכלתיו פרס פרעמיו חזיו, שהוא נאמן בלא שבועה, והאיל
ואין שור שחוט לפניו, לאשמועינן כמותא דלע"ג דמודה במקלט פטור והאיל ואינו
מוצאו שהוא נאמן?

[וא"ת מאי קושיא, דהא לא מצי למיתני סיפא ואם יש עדים שהלוהו אביו אינו
נאמן, דהא קי"ל דאין צריך לפרעו בעדים? רט', ועיי"ש מה שתירץ].

אליבא דמאן תנאי פליגי בהא מילתא בשבועות (דף מז) ואי אמר רבי יהושע
הכי [בהאכלתיו פרס דנאמן בלא שבועה], לא כמד מנייהו הוה, דאי כרצנן אי
אליבא דרבנן הא אמרי אפי' מוצעו זה מודה במקלט משיב אבירה
הוי דמנן בשבועות מנה לאכא ציך אין לך צדי חלא ממשע דינר פטור
[משבועה] משום שהוא כמשיב אבירה [שהמעט שמורה במקלט חייב שבועה הוא
שאנו חושבין שמא הוא משקר והוא מודה במקלט רק מפני שהוא מתבייש, אבל
כאן לבנו אינו מתבייש ואם היה שקרן היה כופר הכל], ומאי אשמעין רבי יהושע
באין שור שחוט אפי' שור שחוט לפניו נמי נאמן, ו אי אליבא דרבי אליעזר
בן יעקב כי לא מצע ליה נמי הא אמר שבועה בעי,

[ולכן לא תני מנה לאביך בידי דנאמן לומר האכלתיו פרס, דאי אליבא דרבנן כל
בעל חוב גם האיש עצמו ולא בנו שאומר לו כן הוי משיב אבירה ונאמן בלא
שבועה, ואליבא דראב"י חייב בשבועה בכל אופן].

דחניא רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על
טענת עצמו, כיצד מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי זה
נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו, וחכמים אומרים אינו
אלא כמשיב אבירה ופטור,

[ושואל שאלה צדדית שלכאורה אינה שייכת להקושיא כאן] ור' אליעזר בן
יעקב לית ליה משיב אבירה פטור מן השבועה בתמיה, הא תקנתא
דרצנן היא במס' גיטין (דף מח) המוצא מלאכה לא יצבע מפני תיקון העולם, וכיון
דכי אינו מוצעו נמי מחייב ליה שבועה הרי אין לך משיב אבירה גדולה מזה (ומייצ)
[ואמאי חייב ד"ס?]

אמר רב במוענו קמן [לא מיירי שהוא הורה ואמר מנה לאביך בידי, אלא
שהקטן בא ומוענו, וכתב הריטב"א פ' בברי דאילו בטענת שמא אפילו לגדול אין
נשבעין],

והאמר מר אין נשבעין על טענת חרש [בכתב, או] שומה וקמן
משנה היא בשבועות? [ומתיר] מאי קטן גדול, ואמאי קרי ליה קמן

בנכסיו הויא חזקה, הואיל ולא מיחה, דכיון דמחמת חוב ממון הוא בורה אין זה
בורח אלא לאישתמוטי בעלמא עד דהוה ליה ופרע, ואינו ירא למחות, דכיון
דאנוס הוא ואין לו מה לפרוע אין רודפין אחריו, ואם נודע מקומו שברה שם אינו
חושש. רשב"ם ב"ב לח:].

דתנן [ב"ב לח:] שלש ארצות לחזקה שלש ארצות של א"י משוועות חלוקות
זו מזו לענין חזקה, כאילו הן ארצות נכריות ואם היה צו והחזיק אחר בקרקע שיש
לו בחצרמה אינה חזקה יהודה ועבר הירדן והגליל, היה ביהודה
והחזיק בגליל בגליל ויהודה ויהודה חזקה, עד שיהא
עמו במדינה או שניהם בגליל או שניהם ביהודה, ואפי' הן בשתי עיירות,

והוינן בה מאי קסבר [משנה זו דג' ארצות לחזקה] אי קסבר מחאה
שלא בפניו הויא מחאה, אפילו ביהודה וגליל נמי הוה ליה
למחויי היכא דהו, ומדלג מחי מחי חזקה, ואי קסבר מחאה שלא
בפניו לא הויא מחאה כגון אם היה בעיר אחת ומיחה שלא בפניו בפני
שנים בעיר אחת אפילו יהודה ויהודה בשתי עיירות נמי לא מחי חזקה
דלא הוה ליה למחויי שלא בפניו?

[ואמר. ד"ס] רבי אבא בר ממל לעולם קסבר מחאה שלא
בפניו הויא מחאה דמחזק מנהא ליה, דהני דמחי בנפשיהו מגלו
לאחריני, וצא הדבר לאוני הממוק, וה"ל לאחזקיהו בשטריה ומתנייתין דקמחי
יהודה וגליל לא בשעת חירום שנו [אין חירום אלא לשון הרג, כמו כל חרם
אשר יחרם מן האדם ... מות וימה, אבל חירום ממון אינו חירום. יוסף דעת בשם
רב האי גאון]. דיכול לומר לא נגלית לי מחאתו, שאשמוע את שטרך,

[אבל לעולם מחאה שלא בפניו הוי מחאה, ולכן מובן למה תני במשנה באביו,
דאילו בדידה לא משכחת לה שלא יועל שלשה שני חזקה, שאפילו אם ברח
מחמת ממון היה לו למחות במקום שהיה].

ומאי שנא יהודה וגליל דנקט [במשנה דג' ארצות] אם יש חירום נמי
[אולי צ"ל גם] מעיר לעיר, אפי' שתי עיירות באותה מדינה נמי לא,

דף י"ח ע"א

דסתם יהודה וגליל כשעת חירום דמו [לפי שאין שיירות מצויות.
רט', וראה תוס'].

[ומקשה עוד קושיא] וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה
ליתני ממך ופרעתיו לך [שראובן אומר לשמעון שלוח ממנו מנה ופרע לו,
דאי לא שאומר ראובן שלוח משמעון אין לשמעון שום ראייה שראובן לזה ממנו,
ולכן נאמר ראובן שאובן פרע] מלמיה דר' יהושע לאשמועינן דמודה היכא דאין שור
שחוט לפניך, מאי שגא לאשמעין בקרקע ואינטריך למתנייה בנכיו משום סיפא,
לנקוט מלמיה במטלטלין ולישמעין בדידיה גופיה 'שהוא נאמן' מדאורייתא בלא
שבועה [שהוא נאמן מדאורייתא בלא שום שבועה, והאיל ואין שור שחוט לפניו
דנשמעין כמותא שהוא נאמן בלא שבועה. ד"ס [והכל דיבור אחד. ד"ס?]

[ומתיר] משום דקא בעי למיתני סיפא אם יש עדים שהוא

אבני חן על מסכת כתובות

דלגבי מילי דאביו קטן הוא,

מתני': העדים שאמרו שהיו מעידים על חמימתם לקיים את השטר כתב ידיו הוא זה אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולי עדות היינו קרוצים [צ"ע קצת אך שייד לשון עבר על קרובים, ואולי שעבשיו נתגרש ואינם קרובים עוד] או משחקים בקוביא [רש"י בא לומר שאין זה בכלל משים עצמו רשע, שהמעם שהוא פסול לעדות מפני שאינו עוסק בישובו של עולם. ראה פנ"י] **הרי אלו נאמנים** כיון דאין כתב ידם ניכר אלא על פיהם הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כי היכי דמהימנת להו אהא הימנינהו אהא,

ואם יש עדים שהוא כתב ידם או שהיה כתב ידם יוצא **ממקום אחר** מתומים בשטר אחר שהחזיק בצ"ד, וכמו צו הנפק [legal endorsement] וזה אומרו שטר לפנינו עם זה, וכמו חותמן דומין של זה לשל זה, אין כאן הפה שאסר ו **אין נאמנים** לומר פסולים היינו:

גמ': אמר רמי בר חמא לא שנו דאס כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנים אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת מומן דלאו כל כמיניהו לשווי נפשייהו רשעים נעדות פיהם, ולפסול את השטר, דאס קרוב אצל עצמו ואינו נאמן על עצמו לא לזכות ולא לחובה דדיני נפשות וצפול עדות להעשות רשע ופסול על פיו, ואלו פוסלים עצמן באומנם חתמנו שטר בשביל אונס ממון, ורשע [דנאמנים] טעמא משום הפה שאסר הוא הפה שהתיר אבל אנוסים היינו מחמת נפשות שאמר בעל השטר הזה להרגנו ואסר חוק הוא הרי אלו נאמנים,

[מחמת נפשות הרי אלו נאמנים. וא"ת וכי אמרו קטנים היינו או אנוסים מחמת מומן היינו, להימנו במנו דאמרי אנוסים היינו מחמת נפשות, דהא ברישא דאיכא מגו # [?] נאמנים לומר אנוסים היינו מחמת מומן? וי"ל דאונס מחמת נפשות לא שכית, ועוד דבשני עדים לא אמרינן מגו כדפרישית],

אמר ליה רבא כל כמיניה, כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, [מאמר זה גם בכתובות יח; ב"ב קסח, סנהדרין מוד; מכות ג.], [אבל הנכון דנפקא לן האי פירושא דלא יגיד מדכתיב על פי שנים עדים יקום דבר, אלמא על מה שהעידו בב"ד מתקיים הדין לזכות או לחובה לאחר, ואם יכולין לחזור ולהעיד היאך יקום דבר וכו'. ריטב"א עיי"ש שחולק על דברי רש"י], [במכתב ששלח החזון אי"ש לר' שאול ליברמן כותב: שאלותיו לא קלעו מטרותם כי הבקאות לא בי הוא, כי חסר לי גרסא דינקותא, ושאר קניני הבקאות, אבל כנראה דברך אמת שאין דרשא בגמ' בדין כיון שהגיד אלא דברי פברא הן, כי הגדה ראשונה היא בכח עדות, והשני' ע"כ אין לה כח עדות רק ביטול החלטת הדין כי הגדת העדים הוא אמת ודאי ואין אמירה במלה נגד הגדת עדים. ע"כ גזים וש"ת חזון איש, מהדורת הלפרין דף של],

דגזי עדות חדא הגדה כתיבא אס לא יגיד וגו' (ויקרא ה), והכא נמי כיון דחמימי בשטרא היינו הגדה דידהו והיכי מהימני מו למיעקר הואיל וכתב ידן יוצא ממקום אחר, בשלמא רישא כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר ועלייהו סמכין כולה חדא הגדה היא, דהא באומנו דכור [נכדי] שאילת שלום קאמרי אכל אנוסים היינו אכל הכא לאו אפומייהו סמכין,

וכי תימא [דהיכי אמרינן כיון שהגיד] **הני מילי על פה כגון המעיד בצ"ד**

אי הכי [קשה דברי הברייתא לעיל בדברי ראב"י שאמר פעמים שאדם נשבע על] **"טענת עצמו" טענת אחרים היא** [שהבן מוענו] ומאי פעמים דקאמר [הרי לעולם הוא כן], ומאי טענת עצמו? [ומהר"ן] **טענת אחרים והודאת עצמו,**

כולהי טענתא טענת אחרים, והודאת עצמו ניהו?

אלא לעולם בטוענו קטן [וראה תוס'] ודקשיא לך אין נשבעין על טענת קטן? הני מילי בשטוענו קטן אני נחמיו לך, וקרא כתיב כי יתן אש אל רעהו ולא קטן, ומהכא יליף לה נשבעות, אבל **הכא** שזא טענת אביו אית ליה לרבי אליעזר בן יעקב נשבעין, ורבנן פליגי עליה אפילו בטוענו גדול וקרו ליה משיב אצידה ו בדבריה קמיפלגי,

דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודת מקצת הטענה ישבע [מפני מה לא נאמר המוציא מחבירו עליו הראיה. יוסף דעת], **חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, והאי בכולה בעי דלכפריה והאי דלא כפר ליה משום דאין אדם מעיז פניו הוא,**

[חזקה אין אדם מעיז פניו. לא כמו שפי' בקונטרס בהגותל (ב"ק דף קו). דאין אדם מעיז, לפי שעשה לו טובה שהלוהו, אבל בפקדון מעיז, דאם כן בפקדון מודה מקצת נמי יהא פטור במנו דאי בעי כופר הכל, ובכל דוכתא משמע דמודת מקצת חייב בפקדון וכו', אלא אור"ת דהיינו כגון חזקה שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה שאין לאדם פנים לכפור הכל, וריב"א פ' אין אדם מעיז היכא שתבירו מכיר בשקרו ואין להאריך. תוס'],

דף י"ח ע"ב

ובכולה בעי דלודי ליה, והאי דלא אודי ליה כי היכי דלישתמיט ליה [לקנות זמן], **וסבר עד דהוה לי זוזי ופרענא ליה, ורחמנא אמר רמי שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה** [שהגם שאנו אומרים אין אדם מעיז בפני בעל חובו, זה הרגש בתחלה, אבל במשך הזמן נתרבה העזות ובא לידי כופר הכל, לכן מחייבין אותו בשבועה שעדיין אינו נחשד לישבע לשקר, וגם ע"י שמחייבין אותו שבועה יודה ולא ישבע],

רבי אליעזר בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו ואפילו הוא קטן **אינו מעיז** ולהכי קרי ליה טענת עצמו, משום דטענת קטן בעלמא לית זה משאש והלכך **לא משיב אבירה הוי** [ואנו תולין שהוא מושבמט ולכן מחייבין אותו שבועה],

ורבנן סברי בו הוא דאינו מעיז אבל בבנו מעיז ואפילו הוא גדול [משום שבבנו אי אפשר שידע בברי גמור, שאינו בקי בעסקיהם, ושמוא יש לו מומן ביד שבנגדו וכדומה. רשב"א בפ"ה דגיטין. יוסף דעת], **ומדלא העיז משיב אבירה הוי** [ולכן נאמן בלא שבועה]:

אבני חן על מסכת כתובות

[ושמעתי לפרש המחלוקת דר"מ ורבנן בהסברה של הפה שאסר וכו' דפליגי אם הוא מדין מייגו או אם סברה זו כחה יותר ממנו, דר"מ סבר שהוא מדין מייגו, ומייגו אינה דוחה חוקה, ולכן אומר ר"מ כיון שיש חוקה שאין העדים חותמין על השטר וכו' זה דוחה המייגו של הפה שאסר וכו', אבל לרבנן הסברה של הפה שאסר וכו' הוא יותר ממייגו לכן כיון שיש סברה זו היא דוחה את החוקה].

אלא אנוסין מ"ט [לא] נימא הפה שאסר הוא שהמיר?

אמר רב חסדא קסבר ר"מ עדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר הלכך כי אמרי נמי אנוסים היינו

מחמת נפשות משו נפשייהו רשעים

[ובודאי זה גזומא, ואולי יש לפרש שהיה חמור להם חתימה בשקר כל כך, בנוסף שהוא מילתא דלא שכיחא שיהיה ממש פיקוח נפש כמש"כ תוס' לעיל ע"ב, לכן אנו תולין שהם מגומין כאמתלא למה חתמו שקר "שממש רצו להרוג אותנו", והתירוץ הוא דסוף סוף אם מוען כן יש להאמינו. וצ"ע],

אמר ליה רבא השתא אילו אתו לקמן לאמלוכי אמרינן להו זילו חתומו ולא תתקטלו, דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים בלבד, השתא דחתמו אמרינן להו אמאי חתמיתו [אנו משווים אותם רשעים],

אלא טעמא דר"מ כדרב הונא אמר רב, דא"ר הונא אמר רב מודה בשטר שכתבו ליה שהיה נשטר שכתבו, ועל פיו נחתמו העדים אין המלוה צריך לקיימו עדים החתומים בו, שאין הלוה שוב נאמן לומר פרעתי, ולא אמרינן כהאי הפה שאסר הוא שהמיר, דמכין שאמר [שהשטר] כשר היה, הכי הומוק השטר, וכי אמר פרעתי לא מהימן "שהרי ציד המלוה הוא", ור"מ נמי דלמר אין נאמנים לפוסלו צמודה ליה שכתבו קאמר, וקסבר לא כריכין תו לעדים ולאו אפומייהו מיקיים שטרא [ולכן הגם שהם נאמנים מ"מ השטר כשר],

[נמצא המחלוקת של ר"מ וחכמים הוא, דחכמים סברו שנאמן לומר שאנוסים היו וכו' דאמרינן הפה שאסר וכו', אבל ר"מ סבר כיון שמודה שכתבו אין צריך לקיימו],

גופא אמר רב הונא אמר רב מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, א"ל רב נחמן גנובא גנובי למה לך מתנגד אתה לומר דצריך גלסון שלא נחלקו בו היחיד והמרוצים כדי שלא יצטלו את דצריך דלמדת כימדיאה אי סבירא לך כר"מ אימא הלכה כר"מ ולא מתקוט לה כמילתא כגנפי נפשה,

אמר ליה ובר היכי סבירא ליה צמודה נשטר שכתבו? אמר ליה [תוכן דבריו הוא שרב נחמן אינו סובר הדין שמודה בשטר שכתבו וכו' אלא הוא משיב לו ב"מעשה רב" שהרי הוא היה דין בנחרדעא. וכן גם השיב רב נחמן לרבא לקמן. וראה במנחת יודה] **כי אתו לקמן לדינא** מלוי מציאין שטרות אמרינן להו זילו קיימו שטרייכו וחותו לדינא קך אני רגיל לומר למלוה המציאים שטרותיהם לפני ואין עדיהם עמהם, אני אומר להם לכו

ולאמר כדי דבור נא לשנות בו, אבל בשטר לא דהגדה כתיב, והא אמר ריש לקיש עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותו בב"ד?

אלא כי אתמר ארישא אתמר, הרי אלו נאמנין, אמר רמי בר חמא לא שנו דלמרינן הפה שאסר כו' אלא שאמרו אנוסין היינו מחמת נפשות נאנסנו דלא משו נפשייהו רשעים, וכיון דעלייהו סמכין הא תוך כדי דבור עקרו לשהדומייהו והפה שאסר המיר [פ' ואין זה נקרא כיון שהגיד וכו'] אבל אמרו אנוסין היינו מחמת ממונ אין נאמנין, מאי טעמא אין אדם משים עצמו רשע אינו נאמן לפסול את עצמו מחמת דקריב הוא אלא עצמו וקריב פסול לעדות,

תנו רבנן ארישא דממתינן פליג [דתנן] העדים שאמרו כזב ידינו הוא, אבל אנוסים היינו כו' **אין נאמנים לפוסלו** [לפסול את השטר] **דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים נאמנים,**

בשלמא לרבנן כי טעמייהו [כמו שאמרנו לעיל על החכמים במשנה] **שהפה שאסר** [שבלי עדותם לא היה שום תוקף לשטר זה] **הוא הפה שהתיר** וכיון דמחמת נפשות קאמרי נאנסנו, לא משו נפשייהו רשעים [ולכן נאמנים, דאילו מחמת ממונ אינם נאמנים], ופסולי עדות [אם אמרו העדים שהם פסולי עדות] דקאמרי [חכמים נמי דנאמנים] היינו טעמא דלא צדוקתן משו נפשייהו רשעים # [אז"ל דלא משו נפשייהו רשעים צדוקתן], אלא דאמרי קרוצים או עבדים היינו ועכשיו אנו משתכרים [ומה אמרי על קרובים?] **אלא לר' מאיר מ"ט** [הלא הפה שאסר וכו' הוא סברה ישירה, ולמה לית לר"מ סברה זו?]

בשלמא פסולי עדות או קטנים # [וצ"ע למה מוסיף כאן קטנים הא מפרשה לקמיה], כיון דמודים הם שהשטר כדן נכתב, שההלוואה או המקח אמת, אבל אנוסין לא היינו ראויים [לעדות. ד"ס], והוא לה כמלוה על פה, או אי מוכרה היא לא נקנה הקרקע נשטר זה, אמר ר"מ דלא מהימני, (דא"כ) [דמלגה. מזור דנש], [דעל כדמך. עו"ה] **מלגה גופיה** לא שדי זחי כדקי, וכי מחמס עדים על שטרו **מעיקרא מידק דייק** שיהו כשרים [פ' חוקר אם יש איזה פסול בהעדים] **ומחתם** [ולכן אם אומרים עכשיו שהיו פסולים אינם נאמנים],

קטנים נמי כדרשב"ל [ה"מ למימר וקטנים נמי משום דמלוה גופיה מידק דייק, אלא דניחא ליה למינקט בכל חד טעמא אחרנא, א"נ טעמא דריש לקיש גופיה נמי משום דמלוה מידק דייק, והא דלא מייתי דרשב"ל אפסולי עדות משום דר"ל לא מוכיר אלא קטנים בדבריו. תוס'],

דאמר ריש לקיש

דף י"ט ע"א

חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה בגדול כל מעשה השטר בגדולים הלוקח והמוכר, וגבי עדים נמי אמרי' חזקה אין הלוקח מחמס בו קטנים,

אבני חן על מסכת כתובות

ובקשו עדיכם וקיימיהו, דאי לאו הכי אע"ג דמודה לזה שכתבו מני למימר פרעמיו,

א"ר יהודה אמר רב, האומר שטר אמנה הוא זה לא לזה כלום, אלא כתבו ומסרו למלוה שם ינטרך ללות ילוה והאמינו שלא יתבענו אלא"כ מלוה אינו נאמן,

דקאמר מאן אילימא דקאמר לזה, פשיטא כל כמיניה והלא עדים חתומים זו פשיטא דיתקיים בחומתו, ואלא דקאמר מלוה תבוא עליו ברכה [שהוא מודה על האמת ולא יגבה בשטר זה],

אלא דקאמרי עדים, אי דכתב ידם יוצא ממקום אחר פשיטא דלא מהימני, ואי דאין כתב ידם יוצא ממקום אחר אמאי לא מהימני?

(סימן בא"ש ר"ת רב'א אב"י רב אשי) אמר רבא לעולם דקאמר לזה וכדבר הונא, דא"ר הונא אמר רב מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ואשמעינן רב יהודה גמי הכי, דלזה שאמר כתבתי ומסרתי לו אצל שטר אמנה הוא, אין צריך המלוה לחזור ולהציג להעיד על החתימה, דאין נאמן לזה לפוסלו, דלא עבד איניש דכתב ומסר בלא הלואה,

אב"י אמר לעולם דאמר מלוה וכגון שחב לאחרים נהודעה זו שהוא מודה שהוא שטר אמנה, חב ומפקיד את אחרים הנושים בו, ואין לו מה להגבותם והיו רוצים לגבות חוב זה וכדברי נתן [שעיבדא דר' נתן] דתניא רבי נתן אומר מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה וגותנין לזה, תלמוד לומר במדבר ה ונתן לאשר אשם לו ולא כתב לאשר הלוהו, אלא לאשר האשם שלו, ואשם הוא קרן כדאמרי' בהגוזל (צ"ק דף קי) למי שהקרן שלו,

רב אשי [בדור שישי של אמוראים] אמר לעולם דקאמרי עדים [שהוא שטר אמנה], ודאין כתב ידם יוצא ממקום אחר, ודקאמרת אמאי לא מהימני? כדבר כהנא [היו ארבעה חכמים בשם רב כהנא] דא"ר כהנא אסור לו לאדם שיששה שטר אמנה בתוך ביתו משום שנאמר [עיי' שב שמעתתא שער ב' אות י"א בשם תלמידי הרשב"א דהכי דאמרו חכמים "משום שנאמר" אינה אלא מדרבנן] איוב יא אל תשכן באהלך עולה,

דף י"ט ע"ב

ואמר רב ששת בריה דרב אידי ש"מ מדרב כהנא עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנין, מאי טעמא כיון דעולה הוא אעולה לא חתמי וכי אמרי חתמנו אין נאמנים להרשיע את עצמן,

אמר רבי יהושע בן לוי אסור לו לאדם שיששה שטר פרוע בתוך ביתו משום שנאמר איוב יא אל תשכן באהלך עולה,

במערכא משמיה דרב אמרי איוב יא "אם און בידך הרחיקהו" זה שטר אמנה ושטר פסים [פ' פיוסים שכותב שטר לחבירו שירגיש טוב, כשיראה לכל, שבני אדם חייבים לו ממון], [פ' שפייסו להלוות לו שטר. גליין] ואל תשכן באהלך עולה זה שטר פרוע, [דהכי משמע לשון און דמעיקרא הוי שקר [פ' שטר אמנה ופסים], ואל תשכן באהלך עולה זה שטר פרוע שעתה הוא עולה אבל מעיקרא הוה אמת. תוס'],

[הרי לעיל אמר רב כהנא שדורש מעל תשכון וגו' שטר אמנה, וכאן דורשים הפסוק בשמיה דרב על שטר פרוע] מאן דאמר שטר פרוע כל שכן שטר אמנה, ומאן דאמר שטר אמנה אבל שטר פרוע לא, דזמנין דמשהי ליה אפשיטי דספרא שעל הלוה ליתן שטר הסופר, ופעמים שאין לו, וזמנין דמלוה, וזמנין דמלוה ממנו נשעת פרעון, ומעכב השטר עליו [אם פרע לזה החוב, אבל לא פרע שטר הסופר עדיין],

אחמר ספר תורה נציגים וכתובים* שאינו מוגה מן טעיות שבו אמר רבי אמי עד ל' יום [ל' יום נפקי מ"אל" ל"א אל תשכן באהלך וגו'. ד"ס] מותר לשהותו, מכאן ואילך אסור לשהותו משום שנא' אל תשכן באהלך עולה [הרי יש לימוד שלישי בפסוק זה, שטר אמנה, שטר פרוע, ספר שאינו מוגה],

*[ואפשר שפירש כך משום דבימי רב אמי לא היה להם כתובים ספרים אחרים ולא למעט ספרים המצויים לנו עתה, דאם נמצא טעות בגמרא או בספר מפוסקים יבא להתיר האסור ואסור את המותר ולכות את החייב ולחייב את הזכאי, ואין עולה גדולה מזו. רא"ש, ואשתמיטתיה להרב ב"י יו"ד סימן רע"ט דברי רבינו הללו. קרבן נתנאל],

אר"נ עדים החתומים בשטר שאמרו אמנה היו דברינו לא הלוהו כלום, אלא כתבו לו לכשיתקן ילוה לו, וזה שיעבד לו נכסיו מעכשיו אם ילוה אפילו לאחר זמן, דלאו מוקדם ליהוי לטרופ שלא כדין אין נאמנין,

מודעא היו דברינו אם שטר מכר הוא, ואמרו עדים החתומים זו המוכר מסר מודעא צפינו והראנו אונסו [פ' שמכר מחמת אונס] והכירו בו [זה דוקא בשטר מכר אבל בשטר מתנה אין צריך להכיר בזה אלא כל שמוכר מודעא בני בזה. חו"מ ס' ר"ה סעיף ו'. הערות] אין נאמנין דלא אמי על פה ומרע ליה לשטרא,

מר בר רב אשי אמר אמנה היו דברינו אין נאמנין, מודעא היו דברינו נאמנין, מ"ט? האי ניתן ליכתב והאי לא ניתן ליכתב מודעה ניתן לעדים לכתוב את השטר כדי להליל האטם מאונסו, אמנה לא ניתן להכתב דעולה הוא, וכי אמרו חתמנו משוי לנפשייהו רשעים ואין אדם נאמן לשם עצמו רשע,

בעא מיניה רבא מרב נחמן תנאי היו דברינו על תנאי מכרה לו שיעשה לו כך וכך, ולא ראוי שקיים לו תנאו [והיינו דבתנאי של קום עשה אוי כל שלא החובת שנתקיים התנאי הוי קרקע בחזקת בעליה וכד', אבל בתנאי דשב ואל תעשה אין צריך להוכיח כלום דבסתם חל השטר אא"כ מביאים הבעלים ראיה להיפך. חו"מ ס' מ"ז ש"ך ס"ק ק"ו. הערות], וזה אומר לא קיים לי ואינו

אבני חן על מסכת כתובות

מכר מהו,

[איכא דקשיא ליה, אדרבה אי למיעקר סהדותיהו אתו לא להימנו כלל וכו' והא לא קשיא דלעיל אמרינן דמודעא ואמנה למיעקר שטרא אתי ולומר שלא חתמו בהם, והשתא לא אמרינן למיעקר שטרא, אלא למיעקר סהדותא דאסהדו השתא, לומר זה כתב ידינו, ולא דעקי לה לגמרי, כי עדיין הם מודים בדבר, אלא שעוקרין מקצתו כי לפי מה שאמרו כתב ידינו הוא זה אילו שתקו היה השטר מתקיים שאין בו תנאי, הלכך כשחזרו תוך כדי דבור לומר אבל תנאי היה בו הרי עוקרין קצת כח העדות הראשון, ולומר שאין המכר והשטר קיימין אלא בקיום התנאי, ומשום הא קרינן ליה עקירה, ומיהו עדיין יש לומר שאין זה סתירת החתימה הראשונה, אלא מילתא אחריתי להוסיף ולפרש בה כי בתנאי היה. רמ"א].

האי נמי [גם אם רק אחד מהעדים אומר שהיה תנאי] **למיעקר סהדותיה קאתי** [עדותו נעקרת מלחיות עדות בלא תנאי, ואינה עדות אלא עם התנאי] כי סיים ואמר תנאי הוה, עקר לחתימת ידיה לומר לא חתמתי אלא על מנת כן [הגם שהחתימתו הוי חתימה, אינה חתימה אלא בצירוף התנאי], וכיון דלית לן דמלתא אחריתי הוה, ושטרא ממילא מיעקר, אישכח דלחין בשטר חתום אלא ע"א [אינו בא לומר שהשטר פסול, אלא שעל השטר בלא תנאי ליתא אלא עד אחר],

והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע,

ת"ר שנים חתומין על השטר ומתו, ובאו שנים מן השוק ואמרו ידענו שכתב ידם הוא אבל אנוסים היו קטנים היו פסולי עדות היו, הרי אלו נאמנים, ואם יש עדים שכתב ידם הוא זה, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר משטר שקרא עליו ערער שגה הנמצע לפוסלו והוחזק בב"ד, אין אלו נאמנים,

[ומקשה] **ומגבינן ביה כבשטרא מעליא** צממיה ואמאי תרי ותרי **גביהו** עדי השטר ז', ואלו ז' מעידים עליהם שפסולים היו בצומה שגה,

אמר רב ששת זאת אומרת הכחשה תחלת הומה היא [פי' לא דוקא תחלת הומה ממש, דהא אין הומה באה אחר הכחשה ולא דמי אהדרי כלל, אלא לומר קצת הומה שאומרים על הראשונים שלא העידו כדן. רמ"א עיי"ש].

דף כ' ע"א

וכשם שאין מזימין את העדים אלא בפניהם שהרי הם צאין לחייבן כדי לעונשן או נפש או ממון, והמורה אמרה והעד צבעליו יצא בעל הסור ויעמוד על שורו (צ"ק דף קצ) **כך אין מבחישין את העדים** אפילו לצטל עדותם **אלא בפניהם** [ולכן מגבינן כבשטרא מעליא כיון שאין העדים כאן לפנינו להבחישים],

אמר ליה רב נחמן אילו הוה קמן ומבחישין להו הוה הכחשה ולא הוה משגיחין בהו צעדי השטר לגבות על פיהם דהוי לה עדות מוכחשת, השתא דליתנהו דלכא למימר דאילו הוה

מודעא ואמנה היינו טעמא טעמא מאי קאמר מר אין נאמנין, **דקא עקרי ליה לשטרא** צעדוק זה, ולא אחי על פה ומרע לשטרא הכא נמי כו' והאי נמי קא עקר לשטרא, או דלמא תנאי מילתא אחריתי **היא** (הא לא) [האי לאו. ד"ס] עקרתא דשטרא הוה, דמודים הם שהשטר חתום, אלא שתנאי היה צנייהם, וזו עדות אחרת היא, ושטרא ממילא מיעקר "לאחר זמן" ציום שלא קיים תנאו צומנו [משא"כ באמנה ומודעא שעוקר את השטר מעיקרו]?

א"ל [רב נחמן לרבא, וכן הוא אומר לעיל ע"א לרב הונא משום דהיה דיינא והלכתא כוותי' בדינא. מנחת יהודה] **כי אתו לקמן לדינא** לקומות שעדיהם מעידים שתנאי היו דבריהם **אמרינן להו זילו קיימו תנאייכו** לצעלים וחותו [לשון ירידה] **לדינא** אם יעכב [שום אדם. ד"ס] שזב הקרקע,

עד [ראובן] **אומר תנאי ועד** [שמעון] **אומר אינו תנאי? א"ר** **פפא תרווייהו בשטרא מעליא קא מושהדי** שניהם מעידים שהשטר חתום וכמות שהוא כתוב בלא תנאי חתומהו, והאי דקאמר תנאי, הוה ליה חד ואינו נאמן לעקור שטר ששניהם חתומים זו ואין דבריו של אחד במקום שנים,

מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע [ולשון אתקפתא] [מתקיף] שייד כשמשקה ומושיב האמורא את חבריו מכח פלפול וסברא בעלמא ולא מכח משנה וברייתא. הליכות עולם [כללים] דף ט"ז] **אי הכי** דכיון שהעיד [שמעון] שאומר אינו תנאי על כתב ידו, עשית ליה [לשמעון] אחד ממקיימי השטר כמות שהוא כתוב בלא תנאי, והוי להו עדיו שנים [השטר מקיים ע"י שני עדים אלו] ועדות אחרונה [של שמעון שאינו תנאי] דברי אחד במקום שנים **אפי' תרווייהו נמי** [אפילו שנים] אמרי תנאי היו דברינו לא ליטהימנו, דכיון שהעידו על כתב ידן קיימו השטר כמות שהוא כתוב, וכי אמרי [השתא. ד"ס] תנאי היו דברינו הוה להו מגידים וחוזרים ומגידים, ואמאי אמר רב נחמן קיימו תנאייכו כו'?

[כלומר, א"כ שאתה מחלק עדותו של זה כאילו היו שתי עדויות, ואתה עושה סוף דבריו שאמר תנאי היה, כאילו בא א' והעיד כן אחר שהעידו השנים על כתב ידם, אפילו שנים אומרים תנאי נמי, למה נאמנין לגמרי ואמר' להו קיימו תנאייכו וחותו לדינא, נימא דכיון שאמרו שניהם כתב ידינו הוא זה נתקיים השטר, וכשחזרו ואמרו תנאי היו דברינו הרי אלו כאילו באו שנים אחרים ואמרו תנאי היו דבריהם, ולהוי כתרי ותרי ואי תפס לא מפקין מניה, א"נ להו כאילו הם חזרו והעידו לאחר כדי דבור שתנאי היו דבריהם שאינם נאמנין כלל, דכיון שהגידו שוב אין חוזרים ומגידים, וכן נראה מפירוש רש"י ז"ל והוא הנכון. רמ"א].

אלא [רב הונא בריה דר"י חולק על רב פפא והגמ' אומר שהלכה כוותיה] על כרחך לאו חתימה מקיימת הוא [פי' לומר שאינו נאמן על מזה שאומר אחר כך שהיה בה תנאי], דכיון דתוך כדי דבור מסקי דצוריייהו ואמרי אצל תנאי היה צנייהן **אמרינן הני למיעקר סהדותיהו** שאמרו כתב ידינו הוא **קאתו** ולומר לא חתמנו אלא ע"מ שיקיים את התנאי, וכיון דתנאי מלתא אחריתי היא **שאינה עוקרתו אלא לאחר זמן** [פי' שהשטר הוא שטר מעליא עד שבא זמן התנאי ועוקרתו אם אינו מקיימה] לא דימא למודעא ואמנה [שמעולם אינה שטרא] ומיהמיני [העדים שהיה תנאי בשטר] דעדות צפני עזמה היא,

אבני חן על מסכת כתובות

מתחם ידיו של זה המוציא את השלישי,

מאי שנא תחת יד עצמו דלא, דלמא זיזיף מווייף הסמל ככתב של אותן שטרות וכוון ומתם הוא עצמו את השלישי דוגמת אותה חסימה מתחת ידי אחר נמי, דלמא אזל וחזא אתא וזיזיף? כולי האי לא מצי מכיין מלמס כתב ככתב הויל ואינו לפניו,

[עין לקמן לו: כיון דקא מהדר אזיזא אומר זיזא זיזי, ופרש"י ז"ל הוא עצמו למד לכיון כתב הדומה לכתב ידי עדים שחתם זו. עכ"ל רש"י וקצ"ע, וצריך לומר דהתם מהדר אזיזא, אבל היה להם להפוסקים להביא החילוק בבאן בין מיהדר אזיזא ללא מיהדר. והבן. מנחת יהודה].

ת"ר כותב אדם עדותו על השטר אם עשאוהו עד בדבר וירא לשוכחו, כותבו על חסית קלף ומנעיה ומועיד עליה ע"פ אותו כתב אפילו לאחר כמה שנים, אמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו בלא ראית השטר מוכר קלף מעדומו מאליו,

רבי יוחנן אמר אע"פ שאין זוכרה מעצמו בלא לאחר שרואה בשטר נתן בלבו וזכר, שלא נשכח ממנו כל כך [אלא ?] שכשמוכרים לו מוכר, אצל אינו מוכר לגמרי לא, דרשמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם,

אמר רבה ש"מ מדרבי יוחנן הני בי תרי ידידי סהדותא ומנשי חד מנייהו [ואחר מהם שבה העדות], מדבר חד לחבריה # [שער אחד זכר ואחד אחד שבת, הוא כמו אם עד אחד, מחצה זכר ומחצה שבת],

איבעיא להו עצמו מאי אם בעל דין עצמו [שהוא צריך לעדותו] מוכרו עד שזכר מאי? רב חביבא אמר אפילו עצמו, מר בריה דרב אשי אמר עצמו לא,

והלכתא עצמו לא,

דף כ' ע"ב

ואי צורבא מרבנן הוא העד אפילו עצמו [לעצמו. וכ"ה בד"ס] של בעל דין [הרש"ש מביא ברש"י אפילו עצמו, ופירושה אפילו הבעל דין עצמו מוכרו להעד # ולא הבנתי הפירוש של "לעצמו" לפי גירסת הד"ס], דלורבא דרבנן אי לאו דכי רמי אנפשיה מדכר שפיר, לא הוה סמיך אספיקא למיקס ואסודי,

כי הא דרב אשי הוה ידיע ליה בסהדותא לרב כהנא, אמר ליה [רב כהנא לרב אשי] מי דכיר מר האי סהדותא, אמר ליה [רב אשי] לא [איני זוכר], [אמר לו רב כהנא] ולאו הכי והכי הוה? א"ל [רב אשי] לא ידענא, לסוף אידכר רב אשי אסהיד ליה, חזייה לרב כהנא דהוה מחסם מגמגם תמה על רב אשי שהעיד בדבר, א"ל מי סברת עלך קא סמיכנא, אנא הוא דרמאי אנפשיה [הטלתי את הדבר על עצמי] ואדכרי [והזכרתי],

לקמן דלמא הוה מודו להו להי, אמרת מהימני,

[ונראה דמה"ט נמי גופא פליג ר"נ אעיקר מילתא דרב ששת וסובר דהומה שלא בפניהם נמי נדי דלא הוי הומה לחייב את העדות שלא בפניהם מ"מ הכחשה מיהא הוי לבטל העדות מה"ט דלמא אי הוה קמן הנך קמאי הוה מודו. פנ"י],

אלא אמר רב נחמן אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה בחזקת הלוה, ואם קרקע היא תעמוד בחזקת המוכר, ודקמי צברי' אין נאמנים, לא דליהוי שטרא מעליא למיגבי ציה, אלא דלא קרעין ליה, ואי תפיס מידי והדר אתי האי ותבע מיניה, לא מפיקין מיניה, דלמרינן אוקי תרי לצהדי תרי וממונא בחזקת היכא דקאי,

מידי דהוה אנכסי דבר שטיא, דבר שטיא זבין נכסי מוכר קרקעומו אתו בי תרי אמרי כשהוא שומה זבין [מכר], ואתו בי תרי ואמרי כשהוא חלים צריא זבין, אמר רב אשי [ברור הוא בעיני ההדיוט כמוני דהאי רב אשי תלמיד רב הוא, ורב נחמן מיתי רביה מיניה. מנחת יהודה] אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת בר שטיא,

ולא אמרן דלוקי נכסי בחזקת בר שטיא אלא דאית ליה [לבר שטיא] נכסים הללו חזקה דאבהתיה שהיו של אבותיו, דחזקה מעלייתא היא אבל לית ליה חזקה דאבהתיה בלא חזקה דנפשיה שקנאן הוא, והחזקו בידו, כקנייתו כך מכירתו, ואין חזקתו חזקה לבטל מכירתו אמרינן כשהוא שומה זבין [קנה] וכשהוא שומה זבין [מכר],

א"ר אבהו אין מווייזין את העדים אלא בפניהן, ומכחישינן את העדים שלא בפניהן, והומה [ואם הוים את העדים] שלא בפניהן, נהי דהומה לא הוי לעוגס לא נפש ולא ממון הכחשה מיהא הויא לבטל עדותן,

אמר מר אם יש עדים שכתב ידם הוא זה, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר [דהיינו] משטר שקרא עליו ערער והוחזק בב"ד, אין נאמנין,

[ומדייק] קרא עליו ערער אין, לא קרא עליו ערער לא, מסייע ליה לרבי אסי דאמר רבי אסי אין מקיימין את השטר מתוך שטר אחר אלא משטר שקרא עליו ערער על אותו שטר האחר והוחזק בב"ד על ידי עדי, דאי לא קרא עליו ערער מיישנין דלמא ההוא גופיה מווייף הוא,

אמרי נהרדעי אין מקיימין את השטר אלא משתי כתובות [או] משתי שדות מעדים האלה, אם מתומים על שני שטרות אחרים, שהן מקר שמי שדות והוא שאכלום בעליהן הלוקחות ע"י שטרות הללו ג' שנים, מקיימין שטר שלישי מהן אם החמימות דומות ובשופי בלא ערעור,

א"ר שימי בר אשי וביוצא מתחת יד אחר שהשטרות הללו שמקיימין את השלישי מהם, יוצא מתחת ידי אחר אבל מיד עצמו לא ולא

אבני חן על מסכת כתובות

אמר רב חסדא ש"מ מרבי מאיר מדקמני לעיל אחו היא ישנה ששים שנה וטעמא משום דלא דכירי לה הוא האי סהדות' כו' האי סהדותא עד שיתין שנין מידכר, טפי לא מידכר,

ולא היא התם הוא דלא רמיא עליה, אבל הכא שעשאוהו עד דכר כיון דרמי עליה אפילו טובא נמי סמכינן אסהדותיה אי מסהדי:

מתני': זה אומר כתב ידי זה כתב ידו של חברי, וזה אומר זה כתב ידי זה כתב ידו של חברי הרי אלו נאמנין דאיכא תרי סהדי דמסדיי אכל כתב וכתב, זה אומר זה כתב ידי זה אומר זה כתב ידי, צריכין לצרף עמהם אחר שיכיר כתב ידי שניהם, דתרי סהדי צעינן אכל כתב וכתב וטעמא מפרש בגמרא דברי רבי [מתחלת המשנה עד כאן הם דברי רבי], וחכמים אומרים אינם צריכין לצרף עמהן אחר אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי:

גמ': כשתימצי לומר לדברי רבי כשתעמוד לסוף דבריו קסבר,

דף כ"א ע"א

על כתב ידן הם מעידים הן באין להעיד כשמוקמינן השטר כצ"ד, לפיכך צריך שנים על כל כתב וכתב לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים אנחנו ראינו המלוה ותמנו הלך בתרי סגי ולא צריך חד מינייהו לאסהדי אדמכריה,

פשיטא [על ברחק בן צריך לפרש המשנה]? מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על כתב ידם הם מעידים אנו מקיין שיעידו או על מנה שבשטר, ומשום שמה על כתב ידן הם מעידים מצריך תרי לכל כתב וכתב, ומיפשט מיהא לא פשיטא ליה [פ' מן המשנה לא היה ברור לנו שלרבי ברור לו שעל כתב ידן הם מעידין, ורבי אומר בן רק לחומרא],

ונפקא מינה צין ספק לודאי [אי פשיטא ליה או מספקא ליה] לשנים החתומים על השטר **היכא דמית חר מינייהו** ומת אחד מהן [שאם הטעם שעל מנה שבשטר הם מעידין עכשיו אין עוד עדות שהרי השני מת, והשאלה הוא] **לבעי** [אם צריכים] **שנים מן השוק להעיד עליו** [שבמשנה אומר רבי שדי לצרף רק אחד, ושואל שמא באן צריך שנים] ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חצירו ולצרף אחד עמו שיעיד על שתייהן,

דלמא על מנה שבשטר הן מעידין, וכי אומר זה כתב ידי נפיק פלגא דממונא אפומיה, וזה שמעיד עמו על חתימתו לא מעלה ולא מוריד דאיתו צריך לו [שאם הוא מעיד על מנה שבשטר אינו צריך עד שיצרף אליו לעדותו], וכי הדיר מנטרף [הערך החי] עס ההוא מן השוק להעיד על חתימת המנה, הדיר נפיק ריבעא דממונא אפומיה, אשתכח דכולא ממונא נכי ריבעא נפיק אפומיה **דאם בן קנפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד סהדא** ואין ע"פ שנים עדים צעינן חצי דבר על פיו של זה וחצי דבר על פיו של זה,

תנן התם התלוליות תלי קרקע, ודרך בני אדם לקבור בתל משום דאין בני אדם מטין מן הדרך לעצור עליו, ועיר ודרך לקמן מפרש להו הקרובות בין לעיר ובין לדרך, אחד חדשות שאין זמן רחוק שלא היה כאן תל, דאיכא למימר כיון דחדשה היא אם אימא שנקבר שם מת מדבר דכיר ליה, אפי"ה טמאות מספק דכיון דסמוכה לעיר, איכא למימר אשה יחידה הלכה וקברה שם נפל שלה ואחד ישנות [תל ישן] טמאות,

הרחקות דאין אשה יחידה הולכת שם חדשות טהורות דאם אימא דנקבר ביה הוו ידעי ליה ישנות טמאות שכבר נשתכח הדבר מן היודעים,

איזוהי קרובה לעיר שאנו אומרים עליה שאף החדשה טמאה **חמישים אמה**, ואילו היא ישנה שאנו אומרים עליה שאפי"ה היא רחוקה טמאה **ששים שנה דברי ר"מ**,

רבי יהודה אומר קרובה שאין קרובה הימנה אבל אם יש קרובה הימנה אפי"ה היא בתוך חמשים אמה הויה כרחוקה וחדשה טהורה, דאם אימא דהלכה אשה יחידה לקבור לא שנקב קרובה הימנה ואולא לגבי דהך ישנה שאין אדם זוכרה שאין אדם אומר זכור אני שלא היה כאן תל, וצינו נעשה תל זה כאן,

חדשות	ישנות [ר"מ ששים שנה, ר"י שאין אדם זוכרה],	
קרובות 50 אמה שאין קרובה ממנה	טמאות [אשה יחידה קברה שם נפל שלה]	טמאות [שכבר נשכח ושמו נקבר באן מת]
רחוקות	טהורות [דאם איתא דנקבר ביה הוו ידעי לה]	טמאות [שכבר נשכח ושמו נקבר באן מת]

מאי עיר ומאי דרך, אילימא עיר עיר ממזש דרך דרך ממזש, מספיקא מי מחזקינן טומאה, והאמר ריש לקיש עילה מצאו עליה בעלמא מנא חכמים והחזיקו בה תלית עליה [פירש רבינו הגאון צלע ותלו הטומאה באותה צלע והשאר טהור. תוס'] **וטהרו ארץ ישראל** צמסת מיר צפרק בתרא, אלמא מספיקא לא מחזקינן טומאה בקרקעה של ארץ ישראל?

א"ר זירא עיר עיר הסמוכה לבית הקברות, ודרך דרך בית הקברות, בשלמא דרך בית הקברות דומנין דמתרמי בין השמשות של ערב השבת ואין שהם לילך עד בית הקברות ומקרו קברו בתל, אלא עיר הסמוכה לבית הקברות כולהי לבית הקברות אזלי?

אמר רבי חנינא מתוך שהנשים קוברות שם נפליהן, ומוכי שחין זרועותיהם שאצביהן נופלין או שחוטכין אותן ואבר מן המי מטמא כאבר מן המת כדלמרינן דהעור והרועב (חולין קכט) עד חמישים אמה אזלא איהי לחודה, טפי דברא איניש בהדה ולבית הקברות אזלא, הלכך טומאה בארץ ישראל לא מחזקינן,

אבני חן על מסכת כתובות

חייא בר יהודה לרב יהודה, ומי אמר שמואל הכי,

והא ההוא שטרא דנפיק מבי דינא דמר שמואל שקיימיהו צבית דיו, והוה כתיב ביה וכן נמצא כחצו צהנפק שכתבו הדיינים זו מדאנתא [פ' מעת שבאו והעידו אשכנזי וקיימיהו ברחמי, בדמסיים] רב ענן בר חייא [שהיה עד חתום על השטר] ואסחיד אחתימות ידיה, ואדחד דעמיה [והעיד גם על כתב ידו של עד השני שעמו] ומנו רב חנן בר רבת, ומדאנתא רב חנן בר רבה [שהיה עד בדלעיל] ואסחיד אחתימות ידיה ואדחד דעמיה, ומנו רב ענן בר חייא אשכנזי וקיימיהו [את השטר] ברחמי אלמא כרבי ס"ל שצריך לומר זה כתב ידו זה כתב ידו של חצירי?

א"ל ההוא שטרא דיתמי הוה שהוצרך לעיין בתקנתם [פ' לסדר השטר שלא יבא מבנה שום מכשול] וחש שמואל ל"ב דמועין שאם לא כתב זו אלף פלוני העיד על כתב ידו, ופלוני על כתב ידו, שמה כשיוצאו היתומים שטר זה צ"ד לגבות, יהא אומר צ"ד טועה לומר שהלכה כרבי ואמרו שאין זה קיום וסבר שמואל דלמא איכא דסבירא ליה בעלמא הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו, ובהא אפילו מחביריו, סבר אעביד רווחא כי היכי דלא מפסדי יתמי [ולכן החמיר ועשה כרבי],

אמר רב יהודה אמר שמואל עד ודיין מצטרפין שטר שכתב זו הנפק, וחממו הדיינין על הנפק שלו ולאחר זמן כשהוציאו המלוה לגבות ערער הלוח לומר מוויץ הוא, וכן אחד מעדי השטר והעיד על כתב ידו ואחד מן הדיינים העיד על כתב ידו מצטרפין להכשירו,

[רמי ורבא היו בדור רביעי של אמוראים] אמר רמי בר חמא כמה מעליא הא שמעתא, אמר רבא מאי מעליותא מאי דקא מסהיד סהיד לא קא מסהיד דיינא ומאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהיד עדי השטר מעדין על מנה שצטר כרנגן, והדיינין מעדין צפנינו נפקים?

אלא כי אתא רמי בר יחזקאל [דור שני של אמוראים] אמר לא תציתיהו להני כללי דכילל יהודה אחי [כך יהודה] אמה דרמי צר יחזקאל הוה משמיה דשמואל.

דף כ"א ע"ב

דור ראשון 220-250	רב ושמואל
דור שני 250-290	רב יהודה בן יחזקאל, ואחיו רמי
דור שלישי 290-320	רב חסדא, רב ששת, רבה, רב יוסף
דור רביעי 320-350	אבי ורבא, רמי בר חמא
דור חמישי 350-375	רב פפא, רב הונא בריה דר' יהושע
דור שישי 375-425	רבינא ורב אשי
דור שביעי 425-460	מרימר, רב אחא מדיפתי

הלך ניצני תרי והכא לחומרא והכא לחומרא דכיון דספיקא היא נזיל הכא לחומרא והכא לחומרא, היכא דשניהם קיימים אזלין לחומרא ואמרין על כתב ידן הן מעדין ובעינן תריין על כל כתב וכתב, והיכא דמית חד מנייהו בעינן תריין מן השוק שיעיד האחד על כתב יד המת, ואחד מן יעיד על כתב יד המת והכי,

דאי הוה פשיטא לן דעל כתב ידן מעדין הוי סגי צחד מן השוק שיעיד על שמי החתימות, והכי יעיד גם הוא על שמיים ולא נפיק כולא ממונא נכי ריבעא אפומא דחד, דליהו נמי צריך לאותו מן השוק שיעיד על חתימתו [דהא על כתב ידן מעדין, וכן הוא המסקנא],

אכל השתא דמספקא לן דלמא על מנה שצטר הן מעדין, ועל כתב ידו הוא נאמן ואין צריך לזירוף, ועוד אלו צריכים לו שיעיד על חותם המת, נפקי תלתא ריבעי אפומיה, אי ליכא תריין מן השוק, שלא יהא זה צריך להעיד על המת,

קמ"ל דרבי מיפשט פשיטא ליה [שעל כתב ידן מעדין] וסגי צחד מן השוק, ושניהם יעידו על שמיים [בדפריש לעיל בדבור זה "דאי הוה פשיטא לן"] בין לקולא כי הכא [שדי בעד אחד ואין צורך שני עדים] בין לחומרא [אם שני העדים חיים, אי אמרינן שעל כתב ידן מעדין, צריכים שניהם להעיד זה על כתב ידו של זה, ואי אמרינן על מנה שבשטר הם מעדין אינם צריכים להעיד שהם נאמנים על חתימת ידיהן] דאילו לרצנן [דסברי דעל מנה שבשטר מעדין, וכיון שהוא מת] צני שנים מן השוק שיעידו על של מת זה לצדו יעיד על חתימתו,

דאמר רב יהודה אמר רב, שנים החתומין על השטר ומת אחד מהן, צריכין שנים לדברי חכמים מן השוק להעיד עליו, בוו רבי לקולא [שצריך רק אחד] ורבנן לחומרא [שצריך שנים],

ואי ליכא תרי שכיכו כתב המת אלא חד זה הדי נמי מכירה מאי ניצני? אמר אביי לכתוב זה שגשאר צמיס חתימת ידיה אחספא, ושדי ליה בבי דינא [ראה מענין זה בב"ב קסו.] ויעלה הדיינים ויקיפוה אלל חתימתו שצטר ובחזקי ליה בי דינא הדיא דשטרא מהך דאחספא [וחזו ליה] ולא צריך איהו לאסחודי אחתימת ידיה, ואזיל איהו והאי ומסחדי אאידך,

ודוקא אחספא אבל אמגלתא לא, דלמא משכח לה איניש דלא מעלי וכתב עילוויה מאי דבעי למעלה מן החתימה יכתוב שזה החתום לזה ממנו מנה, וכתב כך אני פלוני החתום למטה לוימי מנה מפלוני, ותנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין וממשענדי לא, דלית ליה קלא לדבר שאינו עשוי צעדים,

א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כדברי חכמים, פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים? מהו דתימא כי היכי ד הלכה כרבי מחבירו ה"י ואפילו מחביריו, קא משמע לן:

סימן נח נד חד: אמר ליה רב חננא בר חייא לרב יהודה, ואמרי לה רב הונא בר יהודה לרב יהודה, ואמרי לה רב

אבני חן על מסכת כתובות

[הגמ' מספרת] **איכלע** [ע"פ הפסוק קולע באבן אל השערה. שופמים כ' טז, כשזרק חפץ ונפל באיזה מקום, ובאן פירושה בא במקרה, שכך אירע, ובאדיש "געטראפן", "געשעהן"] **רבנאי אחוה דר' חייא בר אבא** [דור שני-שלישי של אמוראים] **למזבן** [למכור] **שומשמי גרסי**, ולא גרסי דליקלע [ברל"ת] ולא גרסינן לגנן, ולא רמי אמרה דא"ל לומר כן, שאמר רמי [שהיה אחיו של רב יהודה שהיה תלמידו של רב ושמואל] עדות זו על אמימר ורב אשי, שהרי רב אשי כמה דורות היה אחריו, דאמרינן בקדושין (דף עב) יוס שמת רב יהודה נולד רבא יוס שמת רבא נולד רב אשי ואמר הכי אמר **שמואל** [רבנאי היה תלמידו של שמואל וכמה פעמים מסר משמו] **עד ודיין מצמרפין**,

אמר אמימר [בדור חמישי-שישי של אמוראים] **כמה מעליא הא שמעתא**, אמר ליה רב אשי לאמימר משום דקלסה אבוה דאמך רמי דר תמא [דור רביעי] את נמי מקלסת לה, כבר פרכה רבא:

אמר רב ספרא, אמר רבי אבא, אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא, אמר רב הונא, ואמרי ליה אמר רב הונא אמר רב, שלשה שישבו צ"ד לקיים את השטר וכלל העדאת עדים שיעידו על כתב ידן, לפי שהדיין עממן מכירין אותה **שנים מכירין חתימות ידי עדים ואחד אינו מכיר**,

עד שלא חתמו השנים [שני דיינים המכירים] על ההנפק **מעידין בפניו לפי השלישי** שזה כתב ידן של חתומים וחותם עמהם על מה שכתבין, אשרטוי וקיימנוהי לשטר דנן צמות תלת דאשתמודענא דחתימת ידא דסהדי היא [אבל] **משחתמו אין מעידין בפניו וחותם דחתימה קמייתא** בשקרא הוה דלא תלתא הוו ידידי,

ומי כתבינן לאשרתא ידידיה צממיה, וכי קודם שנתקיים לפני שלשמן יכתבו צמות תלתא הוינא ואשתמודענא כו' **והאמר רב פפי משמיה דרבא**האי אשרתא דדייני לשון חוק שמחזקים [את השטר] וכותבין אשרטוי דניכתב מקמיה דניחויהו סהדי אחתימת ידיהו עד שלא העידו העדים על כתב ידם כתבו הדיינין צמות תלתא הוינא ונפיק שטר דנן קדמנא ואסידו פלוני ופלוני אחתימת ידיהו ואשרטוי וקיימנוהי פסולת, דמתחזי כשקרא, **הכא נמי** [שמעידין שנים לפני השלישי לאחר שנכתב קודם שנחתם] מתחזי כשקרא? **אלא אימא עד שלא כתבו** [ולא "משחתמו"] **מעידין בפניו וחותם**, משכתבו אין מעידין בפניו וחותם,

ש"מ תלת, ש"מ עד נעשה דיין שהרי השנים העידו [לפני השלישי] על החתימות [ואח"כ נעשו עדים אלו דיינים], **וש"מ דיינין המכירין חתימות ידי עדים אינן צריכין להעיד בפניהם** [שרק דיין השלישי צריך שיעידו לפניו, אבל שני הדיינים האחרים די שמכירין החתימות], **וש"מ דיינין** [אם יש אופן] **שאינ מכירין** [אף אחד מהם] **חתימות ידי עדים צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד** שאם העידו בפני השנים אין הג' יכול לחמוס, דהא הכא הוורכו השנים להעיד בפני הג',

מתקיף לה רב אשי [מקשה שני קושיות על שני הדיינים האחרונים, שרב אשי סבר שצריך שיהיה ענין "הגדת עדות" על החתימות, ואומר על שני הדיינים שאין להוכיח אותם ממעשה זו] **בשלמא עד נעשה דיין שמעינן מינה, אלא דיינין המכירין חתימות ידי עדים אינן צריכין להעיד בפניהם**, דלמא לעולם אימא לך צריכין להעיד שאין עדות אלא ע"י הגדת עדות **ושאני הכא דקא מקיימא** [פ' יוצאין חיוב] **"הגדה" בחד צפני היסוד** שאינו מכיר [אבל אם כולם "מכירין" אין כאן הגדה, וצריכין להעיד לפניהם],

[ועוד קשה מה שאמר ברין הג' דשמע מינה תלת] **ודיינין שאין מכירין חתימות ידי עדים צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד**, דלמא לעולם אימא לך אין צריכין **ושאני הכא דלא קא מקיימא** **הגדה כלל** אי לא הוו מסהדי בלפיה,

יחיב ר' אבא וקאמר לה להא שמעתא דעד נעשה דיין, אייתיביה רב ספרא לרבי אבא [תנן בר"ה כ"ה ע"ב] **ראוהו שלשה צדוות המדש קאי והן בית דין מסנהדרין המקדשין את המדש יעמדו שנים להיות עדים**, והתם פרכין לא תהא שמיעה גדולה מראיה, ומוקמינן לה כשראוהו צלילה, לפיכך אם לא יעידו, לנקר על מה יאמרו מקודש ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש החדש מקודש, שאין היחיד נאמן על ידי עצמו לקדש המדש ביחיד, ואי סלקא דעתך דעד נעשה דיין למה לי כולי האי, ליתבו בדוכתייהו אחר שהעידו בפניו וליקדשי?

אמר ליה אף לדידי קשיא לי ושאילתיה לרב יצחק בר שמואל בר מרתא, ורב יצחק לרב הונא, ורב הונא לחייא בר רב, וחייא בר רב לרב, ואמר להו הנח לעדות החדש דאוריית' [ובעניי דאורייתא אין נעשה דיין] וקיום שמורות דרבנן,

אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב שלשה שישבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהן שהוא פסול עד שלא חתמו השני דיינים על האשרתא מעידין עליו על זה שהוא כשר וחותם, משחתמו הוו להו נוגעין צדוות שגנאי להם שישבו עם פסול דין אין מעידין עליו וחותם,

ערער דמאי אי ערער דגולנותא

דף כ"ב ע"א

תרי ותרי נינהו כי אמרי לא גזל, הוו להו תרי ותרי ולא מתכשר בהכי, דקי"ל לקמן בפרקין כמותות (דף כו) אין ערער פחות משנים,

אי ערער דפגם משפחה שהעידו עליו שהוא עבד, ועבד פסול לדין ולעדות ק"ו מנשה כדאמר צ"י הסובל (צ"ק פח) גלוי מלתא בעלמא הוא משחתמו אמאי אין מעידין עליו, מאי חשד נוגע צדוות איכא הכא, דבר זה נריכין

אבני חן על מסכת כתובות

הן לזכר, ודבר העשוי לגלות הוא שיבדקו אחריי עד שיצורר הדבר ואין עדותן של אלו תלוי בהגדתן ואין אלא מגלי דבר בעלמא?

לעולם אימא לך ערער הגולנותא, וקאמרי הני ידעינן ביה דעבד תשובה והשיב את הגולה,

א"ר זירא הא מלתא מרבי אבא שמייע לי ואי לאו רבי אבא דמן עכו שהזכירה לי לאחר זמן שכחתה שכחתי, ג' שישבו לקיים את השומר ומת אחד מהם עד שלא חתמו ואי כתב זה שטרף דין נפק קדמנא בי דינא, תו לא נריך, דלא מקרי בי דינא דלא מילתא [וצריך לתקן הלשון דהא סתם בי דינא משמע שלשה] צריכין למיכתב במותב "תלתא" הוינא וחד ליתוהי דקיום השטר בשלשה, והרואה שנים חמומין זו יאמר ששנים קיימוהו,

[פירוש צריך לכתוב וחד ליתוהי כיון דכתב בהדיא במותב תלתא הוינא ואין חותמין בו כי אם שנים, אבל ודאי אם לא כתב וחד ליתוהי כשר תדע מדקאמר ואי כתב ביה בי דינא תו לא צריך ומיירי דלא כתב וחד ליתוהי מדפריך ודלמא ב"ד חצוף הוה. תוס'].

אמר רב נחמן בר יצחק ואי כתב ביה שטרא דנן נפק לקדמנא "בי דינא" תו לא צריך, ודלמא בית דין חצוף הוא, וכדשמואל דאמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף?

דכתיב ביה "בי דינא דרבנא אשי" אורחא דמילתא נקט שהוא היה ראש ישיבה במתא מחסיא צימי רב נחמן בר יצחק, דהוא מרא דשמיטתא, דודאי בי דינא דרב אשי לא עבדין בתריין,

ודלמא רבנן דבי רב אשי כדשמואל סבירא להו [פ' כמו שסובר שמואל בעלמא כן סבירא להו [לרבנן דבי רב אשי] בקיום שטרות, אבל שמואל מצי סבר שפיר דבקיום שטרות בעי ג', דהא רב נחמן סבר לה כשמואל בפ"ק דסנהדרין (ג. ו.ש) דשנים שדנו דיניהם דין ורב נחמן גופיה סבר דקיום שטרות בשלשה בפ' חוקת הבתים (ב"ב מ.) גבי ג' ארצות לחוקה. תוס'].

דכתיב ביה [בשטר] ואמר לנא "רבנא אשי" [פ' כאן בתירוצו מוסף שהגם שבית דינו יכול להיות שיחתמו בב' עדים, אבל רבנא אשי עצמו לא חיישינן להבי] לאזדוקי ליה ולקיומי, דכיון דרב אשי גופיה חזקין איהו ודאי לתלתא אמר, ויש מפרשין ואמר לנא [ואמר לנו הרי שנים] רצנא אשי תלתא נינהו, ולא נהירא לי דאי רב אשי חד מנהון מאי ואמר לנא דכתבי זה [פ' אם הוא אחד מן השלשה החותמין לא שייך שידברו עליו כעל אדם מבחוץ].

[ידעיות:

נשאלתי אם המלה "פיוט" כגון פיוטים שאומרים בתפלת החגים וכדומה הוא מלשון poetry באנגלית? והפשתי ומצאתי שיש אומרים שלשניהם מקור אחד בשפה היוונית שפירושה "יצירה",

אבל במלון עברי מצאתי שמציין לבראשית רבה פרשה פ"ה אות ג' שמדבר שם על לשון הכפר דניאל למה נכתבה שלא על הסדר וז"ל שלא יאמרו דברי פיוטין

הם כדי שידעו הכל שאמרו ברוה"ק, ופירש שם בעין יוסף וז"ל מדרכתבו הדברים שלא כסדר ידעו הכל שכמ"ש לו ברוה"ק כן כתבן הנביא, דדברים הנכתבים בשכל האנושי יש להם סדר, אבל הנאמרים ברוח הקודש שיש בהם כוונות נסתרות יתכן שלסיבה זו הפך הסדר, וזה כמ"ש אין מוקדם ומאוחר בתורה.

וכן במתנות כהונה שם פירש, כפייטן הוה שמחבר וכותב דברים מלבו ולא ברוח הקודש, ועכשיו שנכתבו שלא כסדר הווייתן ידעו הכל כמ"ש לו ברוח הקודש כך כתבן הנביא, ושוב מצאתי בדרשעסטרו שפיוט הוא מלשון "פמפוט" דהיינו סיפורי מעשיות],

מתני': האשה שאמרה אשת אישי הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר [שאין שור שחוט לפניך], ואם יש עדים שהיתה אשת אישי והיא אומרת גרושה אני אינה נאמנת,

[ק"ל למאי צריך לזה, הא בדיבורה אשת אישי הייתי לא מהימנא לב"ד בדרך נאמנות ועדות, ואנן אמר' שאינו אמת, אלא מדין שוי' אנפשה חתיכה דאיסורא, וכיון דהיא מסיימת וגרושה אני מעולם אסרה וכו'. תוס' רע"ק על המשניות עיי"ש עוד]

אמרה נשבותי לצין העוזדי כוכבים ומהורה אני שלא ננעלמי לעוזד כוכבים נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ואם יש עדים שנשבת והיא אומרת מהורה אני אינה נאמנת ומומרת לכהן,

ואם משנשאת באו עדים נגמרה מפרש אהייל קאי הרי זו לא תצא:

[זה סיכום הגמ' לקמן כ"ג ע"א: רבי אושעיא מתני לה [ואם משנשאת וכו'] קאי] ארישא רבה בר אבין מתני לה אסיפא, מאן דמתני לה ארישא [שאמרה על עצמה שהיא גרושה] כ"ש אסיפא דבשבותי הקילו דחששא בעלמא הוא דליכא שמה ננעלה לעוזד כוכבים ונפסקה לכהונה, ומאן דמתני לה אסיפא [כשאמרה על עצמה שנשבת] אבל ארישא [שאמרה על עצמה שהיא גרושה] לא [אף בדעבד תצא]].

גמ': א"ר אסי מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה?

[הגם שיש סברה לומר שהוא מדין מינו, מ"מ אינה דומה לגמרי למינו, דבמינו יכול למעון גם לאחר שמוען טענה אחרת, אבל לאחר שאמרה שהיא גרושה אינה יכול לומר עוד שמעולם לא היתה אשת איש, ועוד שדבר שבערה אין דין מינו, ולכן צריך דין של הפה שאסר וכו', ואולי לכן לא הקשה לעיל בזה כתב ידי וכדומה, דמיירי בדיני ממונות מנין להפה שאסר וכו', דשם היינו אומרים שהוא מדין מינו. וראה בביאורי הדף].

שנאמר דברים כב את בתי נתתי לאיש הזה לאשה, "לאיש" אסרה לכל העולם, דלא ידעינן למאן, וכי אמר הוה המירה לו, "הזה" התירה,

אבני חן על מסכת כתובות

ו[אפילו הכי לא עבד שמואל עובדא בנפשיה ר"ח הביא ירושלמי שמואל בעא לאדוקקוי לאתתיה אמרה ליה טמאה אני ולמחר אמרה טהורה אני אמר לה אתמול טמאה יומא דין טהורה אמרה ליה אתמול לא הוות כי חילא כי הדיא שעתא אתא שאל לרב אמר ליה אם נתנה אמתלא לרביריה נאמנת. תוס'], (לא כתב הרי"ף ורבינו [תרא"ש] זה אלא ללמד שמי שרצה להחמיר על עצמו מדרת חסידות היא לו, ולא תימא דחסידות של שמות היא, דהא אשכחן דשמואל החמיר על עצמו. קרבן נתנאל אות כ'),

[ענין חרש] ת"ר שנים אומרים מות [בעלה] ושנים אומרים לא מות, שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה, הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא ולקמיה פריך מרי ומה יענה, רבי מנחם בר יוסי אומר תצא,

אמר רבי מנחם בר יוסי אימתי אני אומר תצא בזמן שבאו עדים שזמרו לו ממ ואח"כ נשאת, אבל נשאת ואח"כ באו עדים לא תצא [ראה פני יחושע בפירוש דברי ר' מנחם בר יוסי],

עלִיה צא על ספק כרת [ו] **באשם תלוי קאי?** [ומקשה על הת"ק ועל ר' מנחם בר יוס'] **מכדי תרי ותרי נינהו, הבא**

[חבא עליה באשם תלוי קאי. תימא דבחטאת קאי דהא מסקינן בפרק ד' אחים (יבמות דף לא. ושם) דתרי ותרי ספיא דרבנן, ומדאורייתא אוקמה אחוקה] [והרי היא אשת איש ודאי] ומאי משני נמי כשניסת לאחר מעדיה הא עד נמי בחנך קאי דאוקמה אחוקה? ואמר ר"ת דחוקה דאשה דייקא ומנסבא מרעה לה לך חוקה, דמהאי טעמא נמי שרינן לה כי ליכא עדים כלל אע"פ שהיא בחוקת אשת איש.

א"ר ששת כגון שנשאת לאחר מעדיה שאמרו מה, דאין אשם חלוי
אלא למי שלבו נוקפו זה אומר צרי לי [דלפי רש"י זה דין באשם חלוי שצריך
שיהא לבו נקופ] ,

[וקשה דביכמות [כה].] אמרין דהרגתיו הרגוהו לא ישא את אשתו וי"ל דשאני הכא דאיכא תרי סהדי, שאני שנים מצוין לחטוא בשביל אחד. רט'],

היה קיים היה צא [ראה רט/ ופנ"י],

[לעיל אמר ת"ק לא תצא, ור' מנחם בר יוסי אומר תצא אם נישאת לאחר שבאו עדים, ור"י מחלק בין מת לנתגרשה],

אמר רבי יוחנן שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת
הרי זו לא תנשא, ואם נשאת לא תצא, שנים אומרים
נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה, הרי זו לא תנשא,
ואם נשאת תצא,

שואל [ומא' שנא רישא] [במת בעלה שאומר ר"י דתנשא] ומא' שנא סיפא [בנתרשה שלא תנשא]?

[ומקשה] ל"ל קרא סברא היא, הוא אסרה והוא שרי לה? אלא כי איצטרך קרא לכדרב הונא אמר רב, דא"ר הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו כשהיא קטנה או נערה, שצדו לקדשה כדאמר' צ"י נערה שנפתחה מנין שאם אמר קדשתי לפלוני שהיא נאמן לאוסרה על הכל מן התורה, שנאמר את בתי נתתי לאישי, אלמא צדיקיה תליא נמינה, והימניה קרא למימר הכי,

"הזהר" למה לי כיון דללו להפס שאסר מניבע ליה? מביעי ליה לחדתני ר' יונה, דתני ר' יונה את בתי נתתי לאיש הזה, הוזה ולא ליבם אס הווא שס רע על נישואי אמו [שזינתה כשהיתה מאורסת לאחיו]. שאין היבם ידיו כמוזיא שס רע לעגש במזהא כסף, והכי מוכח לקמן בפרק נערה,

ת"ר האשה שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני, נאמנת והא שוויה לנפשה חתיכה דאיסורא? אמר רבא בר רב הונא כגון שנתנה אַמְתְּלָא [excuse] [אמתלא מלשון מתלא דהיינו משל, ומשמשת גם בלשון סיפור. שט] לדרבריה משל וטעם למה אמרה חסלה מקודשת אני,

תניא נמי הכי אמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה [אחר כדי דיבור] פנויה אני אינה נאמנת, ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת,

ומעשה נמי באשה אחת גדולה [חשובה. שם, או שרצה לומר שלא חיתה קטנה] שהיתה גדולה בנוי [ביופי] וקפצו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה להם מקודשת אני, לימים עמדה וקידשה את עצמה, אמרו לה חכמים מה ראית לעשות כן? אמרה להם בתחלה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים אמרתי מקודשת אני, עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים עמדתי וקדשתי את עצמי,

וְזוֹ הַלֵּכָה הָעֵלָּה רַב אַחָא [רב אחא זה היה תנא] שֶׁר הִבִּירָה [שהיה ממנה על הר הבית. שם] לְפָנֵי חֲכָמִי בְּאוֹשָׁא, וְאָמְרוּ אִם נִתְּנָה אִמְתִּיל' לְדַבְרֶיהָ וְהִילֵּל וְנִתְּנָה לְאִמְתָּלָא נִאֲמַנְתָּ,

בעא מיניה שמואל מרב אמרה טמאה אני אומר לבעלה נדה אני וחזרה ואמרה טהורה אני לא הייתי נדה מהו [פירוש מועיל אמתלא או לא? אבל אין לפרש מהו אם עזיבה אמתלא או לא, מדקאמר (אנו רואין זה מן התיירין) אף בוו אם נתנה כו'. תוס'?] אמר ליה אף בוו אם נתנה

דף כ"ב ע"ב

אמתלא לחבריה נאמנת, תנא מינה ארבעים זימנין [תנא מינה ארבעין זימנין, ודמי ליה כמאן דמנחא בביתיה. פסחים ע"ב ע"א] ואפ"ה לא עבד שמואל עובדא בנפשיה פעם אחת אמרה לו אשמו כן, ומנהא אמתלא לחבריה, ופירש הימנה עד שטעלה,

אבני חן על מסכת כתובות

[ויש כאן ג' תירוצים בדברי ר' יוחנן]

א) אמר אביי תרגמה [אינו מבינה מימרא דר"י מדלא קאמר אלא אי איתמר הכי איתמר, אלא מוקי לה בעדים פסולים דאפילו מאה כחד חשיבי. פנ"י, וראה רמ"י] להא דר' יוחנן בעד אחד ולאו שנים איתמר, אלא עד אומר כו' ועד אומר כו' עד אחד אומר מת הימנוהו רבנן כבי תרי לומר מת כדאמרין ציננות כהאשה ממון מומר שהחמרת עליה צקופה הקלמה עליה כחלמה,

וכדעולא דאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים, והאי דקאמר לא מת הוה ליה חד [שלמעשה היה רק עד אחד] ואין דבריו של אחד במקום שנים,

אי הכי אפי' לכתחלה נמי מינשא? משום דרב אסי ציננות צפ' שני [פסוק הוא אלא דרב אסי רגיל להביאו. תוס'] דא"ר אסי משלי ד כד הכר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך [הגם שעל פי מותרת להנשא, לא תעשה כן שהרי יש עד שאומר לא מת, וירגנו בני אדם עליה],

סיפא עד אחד אומר נתגרשה ועד אחד אומר לא נתגרשה תרווייהו באשת איש קמסהד שניה מעידין שאשת איש היטה והאי דקאמר נתגרשה הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים,

[לפי תירוצו של אביי לא צריך לאוקמי כגון שניסת לאחר מעדיה, שהרי אין כאן אלא עד אחד שאומר לא מת],

ב) רבא אמר לעולם תרי ותרי נינהו ורָאָה ר' יוחנן דבריו של ר' מנחם בר יוסי בגרושין, ולא ראה במיתה,

מ"ט? מיתה אינה יכולה מבחשתו אם יבא בעלה, אינה יכולה לומר מת אחי, הלכך אי לאו דברי לה שמת, מירתתא ולא מינסבא [ובדאי דייקא ומינסבא] גרושין יכולה מבחשתו אם יבא ויאמר לא גירשתיך, היא תאמר גירשתיך, הלכך אי שרית לה סמכה אהכחשה ומינסבא על פי עדים הללו מספק, ולא מירתתא למידק שפיר,

[ומקשה] ומי חציפה כולי האי? והאמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה? הני מילי היכא דליכא עדים דקא מסייעי לה אבל היכא דאיכא עדים [דהא כאן יש גם שני עדים שנתגרשה] דקא מסייעי לה מעיזה ומעיזה,

ג) רב אסי אמר כגון דאמרי עדים עכשיו מת היום עכשיו גירשה מיתה ליכא לברורה אם אמרו טבע צמים או אכלו ארז, אין אנו יכולין לצרר הדברים, הלכך למחלה לא מינשא, ואם ניסת לא תנא כדנן, וכשניסת לאחר מעדיה גירושין איכא לברורה דאמרינן לה אם איתא דהכי הוה אחזי לן גיטך דנשעתא פורתא לא מהימנא למימר אירכס לי,

[ענין חדש] תנו רבנן שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה הרי זו לא תנשא לאחר ואם נשאת לא תנא, שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תנא,

דף כ"ג ע"א

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?

[ואם תאמר שנא ושנא דרישא אית לן לאוקמה בחזקת פנויה וסיפא בחזקת אשת איש? ויש לומר דברישא אע"ג דאית לן לאוקמה בחזקת פנויה מ"מ תרי ותרי ספיקא דרבנן היא כדמוכח בפרק ד' אחין (יבמות דף לא. ושם) והוה לן למימר תנא מדרבנן, וי"מ כיון דלא מפליג בין באו עדים עד שלא ניסת לבאו עדים משניסת ש"מ דלאו רבי מנחם בר יוסי היא אלא רבנן א"כ סיפא נמי אמאי תנא הא שמעינן להו דאמרי לא תנא. תוס'],

אמר אביי תרגמה בעד אחד,

עד אחד אומר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה תרווייהו בפנויה קמסהדי לדברי שניהם עד עכשיו בחזקת פנויה היטה [קודם שנתקדשה] והאי דקאמר נתקדשה הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים,

סיפא עד אחד אומר נתגרשה ועד אחד אומר לא נתגרשה תרווייהו באשת איש קמסהדי והאי דקאמר נתגרשה הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים,

רב אשי אמר לעולם תרי ותרי ואיפוך כרישא פני אם ניסת תנא וסיפא אם ניסת לא תנא שנים אומרים ראינוה שנתקדשה ושנים אומרים לא ראינוה שנתקדשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תנא,

פשיטא לא ראינוה אינה ראייה? לא צריכא דדיירי בחצר אחד מהו דתימא אם איתא דנתקדשה קלא אית לה למילתא קא משמע לן דעבדי אינשי דמקדשי בצנעא,

סיפא שנים אומרים ראינוה שנתגרשה ושנים אומרים לא ראינוה שנתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תנא מאי קמ"ל? אע"ג דדיירי בחצר אחד, היינו חזק?

מהו דתימא גבי קדושין הוא דעבידי אינשי דמקדשי בצנעא אבל גבי גירושין אם איתא דאיגרשא קלא אית לה למילתא קמ"ל, דעבידי אינשי דמקדשי ודמגרשי בצנעא ואפילו הכי למחלה לא תנשא משום לזות שפתים:

[שנינו במשנתנו] ואם משנשאת באו עדים לא תנא כו': רבי אושעיא מתני לה ארישא אם משניסת צלו עדים שהיתה אשת איש, והיא

אבני חן על מסכת כתובות

צריך לנהוג בהן כבבנות ישראל כשירות ולדאוג להן שיהיו בצניעות. שם],

הוא קהלת י' כשגנה שיוצא מלפני השליט, ואישתבין בנתיב דמר שמואל, ואסקינהו לארעא דישראל [והעלו אותן החשובים לארץ ישראל ורצו למוכרן או להפדותן. שם],

[בנות שמואל שהיו חכמות, ביקשו משוכיהן שיניחו אותן ליבנם לביחמ"ד] אוקמן לשבוייהו מאבראי שלא יצאו לפני צ"ד, ולא ידעו צ"ד שכן שצוים, אלא ע"פ עממן ומירוס ועיילי לבי מדרשא דר' חנינא, הא [בת אחת] אמרה נשביתי וטהורה אני, והא אמרה נשביתי וטהורה אני, שרינהו, סוף עול אתו שבוייהו, אמר רבי חנינא בנן דמוריין אינון צנות אלס גדול ובעל הורסא הוא שידעו לעשות קן איגלאי מילתא דבנתיב דמר שמואל הווין,

אמר ליה רבי חנינא לרב שמן בר אבא כהן היה פוק איטפל בקרובותיך שא אסת מהן שהן קרובותיך, אמר ליה [רב שמן בר אבא] לרבי חנינא והאיכא עדים במדינת הים שראו שגנבו [לקמיה אומר שראו שגנבמא] ולמלא אמו לקמן למחר ולימא אומן לאחר שגנב, [השיב לו ר' חנינא] השתא מיהת ליתנהו קמן קודם נישואין, ומשום דלמא אמו לא אסקין לה השתא [והוסיף לומר לו] עדים בצד אסתן צד צפון [מלפון זהב יאסה [חיצו לו] ממרגס מדלסקמנא] ותאסר צממיה הא [לא] אמו קודם נישואין,

[ושואל הגמ'] מעמא דלא אתו עדים הא אתו עדים מיתסרא, והאמר אבוב דשמואל כיון שהתירוה לינשא אף על פי שלא נשאת? אמר רב אשי עדי טומאה איתמר [לזה חש רב שמן בר אבא ולכן לא רצה להנשא לבנות שמואל]:

דף כ"ג ע"ב

מתני': שתי נשים שנשבו שיש עדים שגנבו זאת אומרת נשביתי וטהורה אני, וזאת אומרת נשביתי וטהורה אני אינן נאמנות [שאינה נאמנת במקום עדים], ובזמן שהן מעידות זו את זו כל אחת אומרת טהורה הרי אלו נאמנות דנשבויה הקילו להאמין עד אחד ואפילו אשה [ורביה כאילו באו שני עדים]:

גמ': ת"ר א"אני טמאה וחברתי טהורה נאמנת על הכל [על כל מה שאומרת, שנאמנת לומר שהיא טמאה, וגם להעיד על חברתה שהיא טהורה] א"אני טהורה וחברתי טמאה אינה נאמנת על כלום ולקמיה מפרש לה לכולה, א"אני וחברתי טמאה נאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה, א"אני וחברתי טהורה נאמנת על עצמה, חברתה ואינה נאמנת על עצמה,

אמר מר (ב) אני טהורה וחברתי טמאה אינה נאמנת, היכי דמי אי דליכא עדים שגנבו על עצמה אמאי לא מהימנא נשביתי וטהורה אני קאמרה,

ניסת על פי עצמה שאמרה גרושה אני [או משנשאת לא תצא] רבה בר אבין מתני לה אסיפא אנשציתי וטהורה אני והמירוה לינשא, ואח"כ צאו עדים שנשצית,

מאן דמתני לה ארישא [שאמרה על עצמה שהיא גרושה] כ"ש אסיפא דבשבויה הקילו דחששא בעלמא הוא דליכא שמה בעלמא לעודד כוכבים ונפסלה לכהונה,

[וא"ת מנא ליה דלמא אסיפא לא מצי קאי דאפי' באו עדים ואחר כך נשאת לא תצא? תוס'],

ומאן דמתני לה אסיפא [כשאמרה על עצמה שנשצית] אבל ארישא [שאמרה על עצמה שהיא גרושה] לא [אף בדיעבר תצא],

לימא בדרב המנונא [לעיל כ"ב ע"ב] דלמר האשה שאמרה לבעלה גירשתי נאמנת, הלכך הא דלמרה גרושה אני מהימנא קמיפלגי דמאן דמתני לה ארישא [שאמרה על עצמה שהיא גרושה] אית ליה דרב המנונא, ומאן דמתני לה אסיפא לית ליה דרב המנונא?

לא דכולי עלמא אית להו דרב המנונא, והכא בהא קמיפלגי דמר סבר [רבה בר אבין דאינה נאמנת באומרת שנתגרשה ד] כי איתמר דרב המנונא בפניו [רק אז אינה מעיזה לומר שקר] אבל שלא בפניו מעיזה [וכאן אין הבעל לפניו ולכן אינה נאמנת], ומר סבר [ר' אושעיא] שלא בפניו נמי אינה מעיזה [ולכן נאמנת לומר שנתגרשה]:

[שנינו במשנתנו] ואם משנשאת באו עדים וכו': אמר אבוב דשמואל לא נשאת נשאת ממש, אלא כיון שהתירוה לינשא אע"פ שלא נשאת, והא לא תצא קתני [דמשמע שנשאת]? לא תצא מהתירה הראשון,

ת"ר אמרה נשביתי וטהורה אני, ויש לי עדים שטהורה אני שהיו עמי תמיד, שלא נתיחדתי עם עודד כוכבים אין אומרים נמתין עד שיבאו עדים אלא מתירין אותה מיד,

התירוה לינשא ואחר כך באו עדים שנשצית, דהשתא לאו הפה שאמר הוא ואמרו לא ידענו [מה שאמרה שאנו יודעים אין אנו יודעים כלום] אפי' הכי הרי זו לא תצא [מהתירה הראשון. תוס'], ואם באו עדי טומאה [שמעידין שאכן נטמאת] אפי' יש לה כמה בנים מן הסהן הזה שנשאה תצא [שכיון שנבעלה לפסול לה פסלה מן הכהונה],

[והגמ' מספר עובדא] הני שבוייתא [שבויית שנפדו. שם] דאתיין לנהרדעא להפדוקן # ? אותיב אבוב דשמואל נטורי בהדיהו [הושיב אבי שמואל שומרים עליהן שישמרו שלא יתייחדו אתן גברים. שם],

א"ל שמואל ועד האידנא מאן נטרינהו [ואם יש לחשוש להן, כבר היה מקום שייטמאו בזמן השבי. שם], [פ' שכבר נאסרו. תוס']? א"ל אילו בנתך הווין מי הוית מזולל בהו כולי האי [וכיון שיצאו מן השבי

אבני חן על מסכת כתובות

[ובהלכה (ג) כשאמרה] אני וחברתי טמאה, ואמר לה עד אחד את וחברתך טהורה, איהו שויתא לנפשה חתיכה דאיסורא לפיכך אין העד נאמן לטהרה חברתא משתריא אפומא דעד,

[ומקשה] הא תו למה לי היינו רישא הני מילי תרוייהו אשמעינן ברישא חתיכה דאיסורא מרישא שמעינן, שריזתא דחזרתה אפומא דעד מסיפא דרישא שמעינן, תרמי צבי קמייטא רישא קרי להו דדמיין להדדי ומרמי צבי בתרייתא חדא מילתא היא דבכל חדא תנן מילתא וחילופה צין ברישא צין בסיפא?

מהו דתימא הני תרוייהו טהורות נינהו והאי דקאמרה הכי שופטים הו' תמות נפשי עם פלשתים היא דקא עברה ומשום נאמנת על עצמה תנא ליה [שהיא נאמנת לומר על עצמה שהיא טמאה ולא אמרינן שאומרת כן רק כדי להזיק חברתה] קמ"ל [שבין שאומרת על עצמה שהיא טמאה היא נאמנת],

[ומפרש הלכה (ד) כשאמרה] אני וחברתי טהורה ואמר לה עד אחד את וחברתך טמאה, איהו כיון דאיכא עדים [שנשכית] לאו כל כמינה, חברתה משתריא אפומא דידה,

הא תו למה לי היינו רישא דרישא דהא ודאי משום דאינה נאמנת על עצמה לא אנטריך למימניה דהא טוצא אשמועינן דבמקום עדי שצויה לא מהימנא למימר טהורה אני, ומשום נאמנת על חזרתה הוא דאנטריך דאע"ג דעד קא מוכיח לה מהימנא, והא ברישא דרישא אשמעינן?

מהו דתימא כי מהימנא במקום דפסלה נפשה הסם (א) הוא דמהימנא לחזרתה משום דקאמרה טמאה אני אבל במקום דמכשרא נפשה אימא לא מהימנא אימא משום דידה הוא דקאמרה ולא לחזרתה [ולא נאמין אותה על חברתה, דשמא אומרת אני וחברתי טהורה רק כדי שיאמינו אותה על עצמה] קא משמע לן,

[ל"א גרסינן] מהו דתימא כי מהימנא במקום עד פסול כגון דעד דקא מפיק הוי אשה אכל במקום עד כשר לא תנא משנה יתירה דאפי' במקום עד כשר:

מתני': וכן שני אנשים לא גרסינן שנשצו זה אומר כהן אני וזה אומר כהן אני, אינן נאמנין ליתן לכן תרומה [דרשמה אומר כן כדי שיתנו לו תרומה],

[באה"ע סימן ג' הל' א' כתב הרמ"א וכן נוהגין האידנא בכל מקום שאין נוהגין בתרומה בזמן הזה, פ' שאין מגיע לאדם שום ריוח להיות כהן, אבל לגבי פדיון הבן מדובר בספרים],

ובזמן שהן מעידין זה את זה שכל אחד אומר אני וזה כהן [ראה רש"ש] הרי אלו נאמנין,

רבי יהודה אומר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד ואפילו היכא דליכא גומלין, וכל שכן הכא דליכא למישא לגומלין, העד אמה עלי ואני עליך,

אמר רבי אלעזר אימתי במקום שיש עוררין שקוין עליו שם פסול

אלא פשיטא דאיכא עדים הלכך אעצמה אינה נאמנת לטהרה, וחזרתה נמי אע"ג דאנן אמרינן בחזקת טמאה קיימא, ההוא לאו משום הימננותא דקך הוא, דכלאו סהדותא דידה נמי בחזקת טומאה היא [דמייירי שיש עדים, ולכן מזה שאומר "אינה נאמנת" היינו על עצמה, אבל על חברתה לא שייך עדותה כלל, שהרי יש עדים],

אימא מציעתא (א) אני וחברתי טמאה נאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה על כרחך משמע דחזרתה בחזקת טהורה קיימא, דבשלמא אינה נאמנת דרישא (ב), אע"ג דאכולה מילתא משמע [גם על חברתי טמאה], שייך למימניה משום דידה [על עצמה שהיא טהורה], אלא הכא דצויה תנא "אינה נאמנת על חזרתה" קשה ואי דאיכא עדים אמאי לא מהימנא, אלא פשיטא דליכא עדים ואדידה מהימנא, דשויתא לנפשה חתיכה דאיסורא,

אימא סיפא (ג) אני וחברתי טהורה נאמנת על חברתה ואינה נאמנת על עצמה, ואי דליכא עדים אעצמה אמאי לא מהימנא, אלא פשיטא דאיכא עדים [ונאמנת לומר שהחזרתה טהורה], רישא וסיפא דאיכא עדים מציעתא דליכא עדים?

אמר אבבי אין רישא וסיפא דאיכא עדים מציעתא דליכא עדים [ראה חוס'],

	על עצמה	על חברתה
אני טמאה וחברתי טהורה	נאמנת	נאמנת
אני טהורה וחברתי טמאה, דאיכא עדים שנשכית ולכן אינה נאמנת על עצמה,	אינה נאמנת	אינה נאמנת
אני וחברתי טמאה, דליכא עדים שנשכית ולכן אינה נאמנת על חברתה	נאמנת	אינה נאמנת
אני וחברתי טהורה, דאיכא עדים שנשכית	אינה נאמנת	נאמנת

רב פפא אמר כולה דאיכא עדים, ואיכא עד אחד דקא אפיך מיפך את כל דנחיה,

[ולכן בהלכה (א) כש] אמרה אני טמאה וחברתי טהורה, ואמר לה עד אחד [היפך דבריה] את טהורה וחברתך טמאה איהו שויתא לנפשה חתיכה דאיסורא, חברתה משתריא אפומא דידה דנשצויה האמינו חכמים עד אחד להקל ואפילו עזד או שפחה דקדמתי מתני' [לקמן דף כז] אם יש לכן עדים אפילו עזד כו', וכל מקום שנאמן צו עד אחד הרי הוא כשנים ואין דברי אחד שכנגדו לטמא עומד במקום שנים,

[ובהלכה (ב)] אני טהורה וחברתי טמאה, ואמר לה עד אחד את טמאה וחברתך טהורה, איהו כיון דאיכא עדים [שנשכית] לאו כל כמינה ואעדי שצויה קאי, דעד אחד צטומאה אינו כלום, אלא צטוטא צלצד שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה חברתה משתריא אפומא דעד,

אבני חן על מסכת כתובות

זו לא תצא,

הניחא למאן דמתני לה [דתני בסוף המשנה כ"ב ע"א ואם משנשאת באו עדים, דפליגי לעיל כ"ג ע"א אי קאי על הרישא דמיירי כשאמר אשת איש הייתי וכו' או אסיפה כשאמר נשבותי] **אסיפא** [דלגבי שבוייה הקילו, ולכן משנשאת לא תצא] **אלא למאן דמתני לה ארישא** [גם באשת איש הייתי וכו' אמרינן דמשנשאת לא תצא] **מאי איכא למימר** [הלא אין שום חידוש בסיפא?]

משום דקא בעי למיתני שתי נשים שנשבו [ה] לאשמועינן דזמן שמעידות זו את זו נאמנות [לכן מתחיל ללמוד דיני שבוייה כאן],

ושתי נשים שנשבו למה לי? מהו דתימא ניהוש לגומלין קמשמע לן,

וכן שני אנשים [במשנתיו] **למה לי? משום דקא בעי למיתני פלוגתא דרבי יהודה ורבנן** [ראה פנ"י],

[ענין חדש] **ת"ר אני כהן וחברי כהן נאמן להאכילו בתרומה, ואינו נאמן להשיאו אשה מיוסמת, מעלה היא ציוסקין** [ראה תוס'] **עד שיהיו ג'** [שבאו שלשה כהנים יחד, כדי שיהיה על כל כהן שני עדים, ו] **שנים מעידין על זה, ושנים מעידין על זה,**

רבי יהודה אומר אף אינו נאמן להאכילו בתרומה עד שיהיו שלשה, שנים מעידין על זה ושנים מעידין על זה,

למימרא דרבי יהודה חייש לגומלין ורבנן לא חיישי לגומלין קא ס"ד דטעמא דרבי יהודה משום גומלין,

והא איפכא שמעינן להו [ומקשה על הברייתא ממשנה, ומחליף שיטת הברייתא], **דתנן החמורין** סוסי תבואה ומוליכין ממקום הזול לכריכן שנכנסו לעיר, **ואמר אחד מהן שלי חדש ושל חברי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן** משבח את של חבירו ומזלזל את שלו, **שלי אינו מעושר של חבירו מעושר, שלי חדש ואינו יבש עדיין כל זורכו** [ושל חבירו יבש כל זורכו], **דקסס יבן טוב מן החדש צנת הגורן כדאמר ר' באיזו נשן** (ב"מ עב) **היו חדשות מארבע וישנות משלש,**

אינו נאמן הואיל ועם הארץ הוא ואינו נאמן על המעשר, **אע"פ שמעיד על שלו שאינו מתוקן, ועוד שמוסיף עם זו דברים אחרים לשבח את של חבירו, אינו נאמן להחזיק את של חבירו צחוקת מתוקן, שאין אלא מערימין אמור אתה כהן ואני במקום אחר, רבי יהודה אומר נאמן** [ומשמע טעמו של ר' יהודה דאינו חייש לגומלין, ורבנן חיישי?]

[ומתירין] **אמר רב אדא בר אבהו אמר רב מוחלפת השיטה** [של הברייתא],

אבל במקום שאין עוררין, מעלין לכהונה על פי עד אחד היכא דליכא גומלין, והיינו דליכא צין ר' אלעזר לתנא קמא דר' יהודה [אם עד אחד נאמן היכא דליכא גומלין],

רשב"ג אומר נגמ' מפרש מאי צינייהו משום רבי שמעון בן הסגן מעלין לכהונה על פי עד אחד:

נב' כל הני דתנא מתניתין לאשמועינן הפה שאסר הוא הפה שהמיר למה לי [ראה פנ"י?]

[א. לעיל ט"ז ע"ב שדה זו של אבך היתה וכו', ב. י"ח ע"ב העדים שאמרו כתב ידיו הוא זה אבל אנוסים היינו, ג. כ"ב ע"א האשה שאמרה אשת איש הייתי וכו' ד. אמרה נשבותי וטהורה אני וכו', ה. שתי נשים שנשבו],

צריכי דאי תנא [א] מודה רבי יהושע [דאמרינן הפה שאסור הפה שהתיר, שם אמרינן כן] **משום דאיכא דררא** [הפסד] **דממונא** [פירש ר"ה שהאומר הוא מוחזק בשדה אבל העדים אין בידם כלום. תוס', דלא כרש"י שפירש דררא מלשון הפסד],

[פי' בודאי לא היה שוטה לומר רק חלק של הפה שאסר, ואומרה רק לגמור גם החלק של הפה שהתיר, ולכן אנו מוכרחים לומר שצריך לקבל שתי חלקי דיבורו, וזה כוונת דברי רש"י] הלכך אי לאו דפשיטא מלתא [אם היה עולה על דעתו שיטילו ספק בחלק זה] שלקחה מאציו, לא היה אומר של אצין הימה, וגורס לעצמו "הפסד" ממון, וכשאומר תמלת דבריו על שם סופו אמרו לגמור כהן ולקחתיה הימנו,

אבל עדים [ב] שאמרו כתב ידינו הוא דליכא דררא דממונא לגבייהו [לגבי העדים], **דלימטיניהו פסידא צהאי עדות אימא לא** ליתמהנו למימר אנוסין היינו [ונקבל רק הפה שאסר], **דמעיקרא כי אמרו כתב ידינו הוא אדעתא דספקדומא אמרו, ולא למיגמר צה אנוסים היינו** [פי' ולא נקבל הפה שהתיר, שהרי גם בהפה שאסר יש כאן אמירת עדות ולא היה מספידים כלום על ידה, והא דגמרו בפה שהתיר הוא מפני] והדר אימליכו למיגמר צה הכי, קמשמע לן,

ואי תנא עדים משום דלעלמא אין הדבור האחרון מהני לעצמו, אלא לאחרים, ומשום אחרים לא הוו הדרי במלטייהו [ולכן מאמינים גם על הפה שהתיר] **אבל איהו גופיה דלנפשיה מהני כי הדר ואמר לקמחיה,**

דף כ"ד ע"א

אימא לא [לא נקבל הפה שהתיר],

ואי אשמעינן הני תרתי [א,ב] משום דממונא [שדה זו כו', וכתב ידיו הוא זו], **אבל אשת איש** [הייתי וכו'] [ג] **דאיסורא** [שאימרת על עצמה שהיא אשת איש, והיא אסורה משום ערוה] **אימא לא** [נקבל הפה שהתיר],

נשבותי וטהורה אני [ד] **למה לי** [עוד פעם ענין דאיסורא]? **משום דקא בעי למיתני** [שיש בה חידוש] **ואם משנשאת באו עדים הרי**

אבני חן על מסכת כתובות

ליוחסין אין על מה ליחוש] קמפלגי

רבי יהודה סבר הרוצה שמאכליו תרומה לאדם נחזקת כהן, מעיד עליו ככל מקום שהוא כהן ומעלין אותו ליוחסין, הלכך אם תאכלהו תרומה הרי אתה מביאו להשיאו אשה, וטעמיה לאו משום גומלין הוא, ורצנן סברי אין מעלין מתרומה ליוחסין,

[ענין חדש] איבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין, היכי דמי אילימא דכתיב ביה אני פלוני כהן חתמתי ער, מאן קא מסהיד עילויה?

לא צריכא דכתיב ביה אני פלוני כהן לויתי מנה מפלוני וחתמינו סהדי מאי, אמנה שבשטר קא מסהדי, או דלמא אכולה מילתא קא מסהדי?

[ומתריץ] רב הונא ורב חסדא, חד אמר מעלין וחד אמר אין מעלין,

איבעיא להו מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין, תיבעי למ"ד מעלין מתרומה ליוחסין ותיבעי למ"ד אין מעלין,

תיבעי למ"ד מעלין, הני מילי תרומה דעון מיתה היא אם זר הוא לא היה אוכל תרומה שהוא עון מיתה אבל נשיאות כפים דאיסור עשה כה דבריו (במדבר ו) אחס ולא זרים ולא הבא מכלל עשה עשה לא, או דלמא לא שניא?

תיבעי למ"ד אין מעלין, הני מילי תרומה דמיתאכלא בצנעא, אבל נשיאות כפים דבפרהסיא אי לאו כהן הוא כולי האי לא מחציף אינש נפשיה, או דלמא לא שניא?

רב חסדא ורבי אבינא חד אמר מעלין וחד אמר אין מעלין,

א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין? א"ל [בבר אבנא לעיל [שתי שורות]] פלוגתא דרב חסדא ורבי אבינא,

[השיב לו שהשאלה היא] הלכתא מאי? א"ל אנא מתניתא ידענא,

דתניא ר' יוסי אומר גדולה חזקה שאין צ"ד יכולין להוציא דבר מחזקתו שנאמר עזרא ב סא וּמִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים [והם] בְּנֵי חֲבִיָּה בְּנֵי חֲקֹן בְּנֵי בְרוּךְ, אֲשֶׁר לָקַח [הוא חוזר על בני ברוך לומר כי אביהם לקח אחת] מִבְּנֵי תְּ בְּרוּךְ הַגִּלְעָדִי אֲשֶׁר וַיִּקְרָא עַל־שֵׁמֶם [ולזה היה נקרא עליהם שם ברוך לומר עליהם בני ברוך. מ"ד]:

סב אֱלֹהִים [הכהנים האלו] בְּקִשְׁוֹ כְּתָבָם [דבר כתוב מהם] הַמְתִּיחִשִׁים [ענין יחוס, היא הודעת סדר הדורות מן המשפחות ממי יצאו ומי אביהם. מ"ד] שיהו כהנים כשרים, לפי שהתחמנו כהנים צגולה צגוי הארץ וילדו להם צנים כדכתיב נספר עזרא, והם חללים, הוצרכו הנוגדים צגולה להתייחס בשעלו מן הגולה לשרת

אבי אמר לעולם לא תיפוך [הברייתא] בדמאי הקילו אף דבעלמא חושש ר' יהודה לגומלין, בדמאי לא חייש, ד], רוב עמי הארץ מועשרין הן,

אמר רבא דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא [הא בברייתא דאני כהן לא חיישי רבנן לגומלין, ובמשנה דדמאי חיישי רבנן לגומלין?]

אלא דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא כרשנינן [דברמאי הקילו לכן לא חייש לגומלין], דרבנן אדרבנן לא קשיא כדאמר רבי חמא בר עוקבא [מביא דבריו לקמיה] בשכלי אומנותו בידו,

דף כ"ד ע"ב

הכא נמי בשכלי אומנותו בידו חמר המציא תבואה למכור, היה נושא צידו "כלי היכר" של מכירה כגון מחק שמוחקין זה המדה, והמציאה להנציע אינו נושא צידו כלי אומנות מכר, והכא כגון שכלי אומנותו צידו של זה המזלזל את שלו, דאנן סהדי שלמוכרה הציאה, הלכך אין זה אלא גומל, חס [החומר השני] יעיד עליו נכרך שלפניהם, [פ'] דלעולם רבנן לא חיישי לגומלין, אלא כאן בהחמירן יש הוכחה שבאים למכור, ומי שדעתו למכור אינו מזלזל סחורתו], [ראה תוס' שפ' כלי אומנותו על הכהן שעל ידי הכלים שבידו מוכח שהוא כהן, ולכן לא חיישי רבנן לגומלין],

והיכא אתמר דרבי חמא בר עוקבא? אחא דתנן [טהרות פרק ז'] הקדר שהוא סגר שהניח קדירותיו וירד לשתות (מים מן היאור) הפנימיות טהורות כולה ממרעא ואולא לקמיה והחיצונות טמאות,

והתניא [בברייתא] אלו ואלו טמאות? אמר רבי חמא בר עוקבא בשכלי אומנותו בידו, מפני שיד הכל ממשמשת בהן לצדוק ולקטם,

והתניא אלו ואלו טהורות? א"ר חמא בר עוקבא בשאין כלי אומנותו בידו להיכר שהוא נושאן למוכרן,

ואלא הא דתנן הפנימיות טהורות והחיצונות טמאות היכי משכחת לה? דסמיכא לרשות הרבים ומשום חיפופי רשות הרבים שומעים צני אדם אצנים גדולות או יתדות לצדי רה"ר להרחיק העגלות מלהזיק את הכתלים, ומתוך שהן דומקות את רה"ר, חס הניס קדירותיו אלס [אצל החפופי], דמק גם הוא את הדך, והעוצרין שם מתמכרין צהן וצגדיהן עוצרין על פני ארץ וצגדי עם הארץ עמאים הם ומעמאים את החיצוניות,

ואיבעית אימא ר' יהודה [לעולם לא חייש לגומלין ולכן בחמירן נאמן, אבל בברייתא לגבי אכילת תרומה לא יאבילנו שיבוא לישא אשה מיוחסת] ורבנן במעלין מתרומה ליוחסין [דרבנן לעולם חיישי לגומלין ולכן בחמירן אינו נאמן, אבל בברייתא לגבי אכילת תרומה כיון שאין מעלין מתרומה

אבני חן על מסכת כתובות

בתרומה דאורייתא אכול?

ה"ק לא במידי דאיכרי קדש והיינו תרומה דכתיב ויקרא כב וכל זר לא יאכל קדש בתרומה משמע, דכתיב בפרשה לעיל מיניה וצא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים ואוקמינן בתרומה ציננות בזהרל (דף עד),

ולא במידי דאיכרי קדשים אפילו חוה ושוק של שלמים הנאכלים לגשי כהנים ולעצדיהם דכתיב ויקרא כב ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל, ואמר מר ציננות בפרק יש מותרות, צנת כהן שישתה לישראל ונעשית אלמנה וגרושה וזרע אין לה, שחזרת לתרומת אביה ואינה חוזרת לחוה ושוק, ויליף לה מהאי קרא כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל עוד במורם מן הקדשים לא תאכל,

ת"ש [שנינו בברייתא] חזקה לכהונה להעיד עליו שהוא כהן נשיאות כפים בבבל הרואה נושא כפיו צנצל, מעיד עליו צנל מקום שהוא כהן, ומקצלין הימנו [העדות להחזיקו כהן], לפי שיש שם [בבבל] ישיבה, וצ"ד קצוע בודקין אחר נושאי כפים, אצל אכילת חלה ותרומה אינה חזקה, דחזקה לארץ לאו דאורייתא תרומה דליה, ולא קפדי כולי האי, [דוקא נשיאות כפים ולא אכילת חלה, ואע"ג דבסוריא גמי הוי מדרבנן אין מדרקין בבבל כמו בסוריא, דסבר האי תנא כיבוש יחיד שמייה כיבוש, ואכילת חלה בסוריא ה"ה נשיאות כפים כדמוכח לקמן. תוס'],

ואכילת חלה בסוריא היא ארס נוצה שביצעה דוד ומיצרה לא"י, וקסבר האי תנא כיבוש יחיד שמייה כיבוש, ומלמה ותרוממה דאורייתא, וקס"ד מנא חלה וה"ה למרומה,

וחילוק מתנות דהזרוע והלחיים בברכין ואע"ג דאיסורין אין איסור לזרים, הואיל וכרבים מקום שוקין הן, ומעניין צו עוצרים ושצים המכירין צו, אי לאו דכהן הוה לא מתניף נפשיה,

[בהמה שלא הורמו מתנות' מותר לאכול ממנה, שאינה דומה לטבל שהרי מתנות כהונה מובדלין והמתנות עצמן אסור לישראל לאכלן אלא ברשות כהן, עבר ואכלן או חזקין או מכרן אינו חייב לשלם מפני שהוא כמון שאין לו תובע ידוע, והקונה אותם אע"פ שאינו רשאי ה"ז מותר לאכלן מפני שמתנות כהונה נגזלות. רמב"ם מה' בכורים פ"ט הל' י"ד, # ולפ"ז בוונת רש"י ז"ל שאע"פ שאין איסור לזר לאכלן וא"כ מה הראיה שהוא כהן? מ"מ כיון שהוא תובע המתנות ברבים אי לאו שהוא כהן לא חציף וכו'],

קתני מיהת נשיאות כפים מאי לאו ליוחסין? לא לתרומה הרואה נושא כפיו צנצל, או אכל חלה דווקא בסוריא, והעיד עליו צנל, מקצלין עדותו להאכילו תרומה, אצל לא ליוחסין,

והא דומיא דאכילת חלה קתני מה אכילת חלה עדות חזקה ליוחסין דאי לתרומה פשיטא, היא גופה תרומה היא, וכבר הוזכר זה אף נשיאות כפים ליוחסין?

לא אכילת חלה גופה לתרומה קסבר חלה בזמן הזה דרבנן

צנצן שני ול' א' נמצאו, ויגאלו מן ההקדשה נפסלו, מלשון לחם מגואל (מלאכי א):

בג' ויאמר התרשאתא להם הוא נחמיה בן חכליה וכן כתוב בספר עזרא (נחמיה ח) אשר ל' א' יאכלו מקדש הקדשים דוקא מקדש המקדש פסלינהו, אצל תרומה שהיו רגילין צה צגולה לא אסר עליהו משום דהוזכרו צה עד עמוד פהן לאורים ולתפנים כאדם שאומר לחזירו עד שיצא המשיח, דאורים ותומים לא הוו צמקש שני, שנחסרו חמשה דברים כדלמרינן בסדר יומא (דף כה):

אמר להם [נחמיה] הרי אתם בחזקתכם, במה הייתם אוכלים בגולה בקדשי הגבול תרומה שהיא נוהגת בצבולין חוץ למקדש ולירושלים אף כאן בקדשי הגבול ומדאמר רבי יוסי גדולה חזקה ש"מ נשיאות כפים נמי לא אסר עליהו שהרי הוזכרו צה צגולין ואי סלקא דעתך מעלין מנשיאות כפים ליוחסין הני כיון דפרסי ידייהו אתי לאסוקינהו ומה הועילו בתקנתם?

[ומתריץ דלעולם מעלין מנשיאות כפים ליוחסין, אלא] שאני הכא דליכא למיחש דליסוקינהו דהא דריע חזקיהו שהרי הכל רואין שאר כהנים אוכלין קדשי המקדש והם אינן אוכלין, יש כאן היכר גדול שיש צהן צד פסול, אצל שאר צני אדם כגון בזמן הזה, לעולם מעלין מנשיאות כפים ליוחסין,

דאי לא תימא הכי דעל דא סמין שיש צהן היכר [ע"י שאינם אוכלים בקדשי המקדש], תרומה נמי תקשי למאן דאמר מעלין בתרומה ליוחסין, כיון דאכלי בתרומה אתי לאסוקינהו, אלא לאו משום דריע חזקיהו,

דף כ"ה ע"א

ואלא מאי גדולה חזקה דקאמר ר' יוסי [בברייתא] למה לנו [לחוש] להשצית חזקתם, כי מה יש לחוש לצטלה? מעיקרא אכול בתרומה דרבנן שהרי צגולה היו שאין שם תרומה מן המורה דכל מנזה שהיא חלה צאצא אינה נוהגת אלא צאצא כדלמרינן בקידושין (דף לו) השתא אכול בתרומה דאורייתא,

ואי בעית אימא השתא נמי בתרומה דרבנן אכול תרומת פירות האילן וירק בתרומה דאורייתא דגן מירוש ויטהר לא אכול, ומש"ה לא קשיא למ"ד מעלין מתרומה ליוחסין, וכי מסקינן מתרומה ליוחסין בתרומה דאורייתא בתרומה דרבנן לא מסקינן,

ואלא מאי גדולה חזקה? דאע"ג דאיכא למיגזר משום תרומה דאורייתא שהרי לארץ צנל ומנזיה שם תרומה גמורה דאורייתא מה שלא היה מנזר להם צגולה ויש לחוש פן יאכלום צה לא גזרינן,

ובתרומה דאורייתא לא אכול והא כתיב עזרא ב אשר לא יאכלו מקדש הקדשים, מקדש הקדשים הוא דלא אכול הא

אבני חן על מסכת כתובות

משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים, ת"ל בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם והכי פירושו כיון דשינה הכתוב ביאה זו לכמוז זה צבאכם ולא כתב כי תצאו, יכול משנכנסו לה מרגלים ת"ל כו',

וכי אסקינהו עזרא

דף כ"ה ע"ב

לאו כולוהו סלוק רוצן נשאר צבא, דכתיב כל הקהל כאחד ארבע רבוא (עזרא 3) [ולכן חלה בזמן הזה הוא רק מדרבנן, אבל תרומה אם גדולים פירות בקרקע שלו בארץ ישראל, חייב בתרומות ומעשרות מדאורייתא],

ת"ש חזקה לכהונה נשיאות כפים וחילוק גרנות ועדות אס צאו עדים שהוא כהן שמכירין את אציו ואת אמו, [ושואל] ו עדות חזקה היא בתמינה וכי עדות חזקה קרי ליה?

אלא לאו הכי קאמר נשיאות כפים כי עדות מה עדות ליוחסין אף נשיאות כפים ליוחסין? לא עדות הבאה מכח חזקה כחזקה העדות נקבל [נקבל העדות?] ונאכלנו בתרומה כאלו ראינוהו אף לאותה חזקה שזה העיד,

[עדות הבאה מכח חזקה. פי' שאנו יודעין שהוא כהן מחמת הקורא אחריו שמוחזק לן שהוא לוי. תוס'],

כי ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי א"ל מוחזקי בזה שהוא כהן, א"ל מה ראית? אמר ליה שקרא ראשון בבית הכנסת,

[ושואל] בחזקת שהוא כהן, או בחזקת שהוא גדול כדאמרין בעלמא [גיטין דף נט] [מגילה כג.] רב קרי צבאנו ואע"ג דלאו כהן הוה?

שקרא אחריו לוי ואי לאו כהן הוה אין לוי קורא אחריו, דאמרין צמסכת גיטין [שם דף נ"ט] אס אין שם כהן נמפרדה חצילה, ומפרשין [לה חס. ד"ס] דאין לוי קורא צמקוס שאין כהן,

וש מפרשים [דמירי שהיה שם כהן, ואפ"ה קרא זה לפני לוי וזה הראיה שהוא כהן] נמפרדה החצילה צמקוס שאין כהן אס רוצה [רצה. ד"ס] ישראל לקרות לפני לוי קורא, ודוקא דאין שם כהן, אכל היכא דאיכא כהן לא נמפרדה החצילה, ולא יקרא ישראל גדול לפני לוי, והכא כהן אחר הוה חס [ראה רש"ש], הלכך אי לאו דהאי כהן הוה לא הוה לוי קרי אצמיה והעלהו ר' אמי לכהונה על פיו,

ההוא דאתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי אמר ליה מוחזקי בזה שהוא לוי, אמר ליה מה ראית? אמר ליה שקרא שני בבית הכנסת,

[ושואל] בחזקת שהוא לוי או בחזקת שהוא גדול? שקרא לפניו כהן [פי' פעם אחת. תוס. # ואולי הפירוש שאם קראו לפניו שני כהנים לא יהיה ראיה שהוא לוי, ולכן לא פירש תוס' כלום על שקרא אחריו לוי] ואי לאו

ותרומה דאורייתא ומסקינן מחלה דרבנן דאי לאו כהן הוה לא הוה ספו ליה חלה גזירה משום תרומה לתרומה דאורייתא וכדאפיך להו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן לקמן מפרש,

ת"ש חזקה לכהונה, נשיאות כפים וחילוק גרנות דתרומה בא"י נושאי כפים דאיכא צ"ד קצועין וצדקין, וחילוק גרנות קס"ד השתא דתרומה בזמן הזה דאורייתא, וכיון דעון מיתה איכא מסקינן מינה ליוחסין,

ובסוריא ובכל מקום ששלוחי ראש חודש מגיעין להודיע לגולה יום שקידשו צ"ד את המדש לעשות פסח בזמנו, דהיינו היושבים בתוך מהלך חמשה עשר יום נשיאות כפים ראייה לפי שצ"ד קצוע שס, שמקבל שליחות המדש של צ"ד הגדול אבל לא חילוק גרנות דתרומה ידיהו לאו דאורייתא, וצבוריא נמי האי חגא סבר כיצוס יחיד לא שמה כיצוס, ופלוגמא דתנאי היא צהך מילתא (ע"ז דף כה), ובבל כסוריא,

רשב"ג אומר אף אלכסנדריא של מצרים בראשונה מפני שבית דין קבועין שם,

קתני מיהת נשיאות כפים מאי לאו ליוחסין? לא לחלה,

הא דומיא דחילוק גרנות קתני מה חילוק גרנות ליוחסין, אף נשיאות כפים ליוחסין?

לא חילוק גרנות גופה לחלה, קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן, וחלה דאורייתא ומסקינן מתרומה דרבנן לחלה דאורייתא,

וכדאשכחינהו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן, דאמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחינהו לרבנן בבי רב [נציט. ד"ס] המדש קרי צי רב דיתבי וקאמרי אפילו למאן דאמר תרומה בזמן הזה דרבנן, חלה דאורייתא,

שהרי ז' שכיבשו וז' שחילקו נתחייבו בחלה דכתיב [צב. ד"ס] צבאכם אל הארץ, ומניא צמפרי ר' ישמעאל אומר שינה הכתוב ביאה זו מכל ביאות צממורה, צמטולן נאמר כי תצאו כי יציאך וכו' צבאכם, ללמדך שציון שנקנסו לה נמחייבו [בחלה] ולא נתחייבו בתרומה [צממורות ומעשרות] דכתיב דגנך, מצואת זרעך, המיוחדת לך [אבל מיד שנתחלק הארץ והגיע לאחר חלקו נתחייב בת"מ] ועוד שהרי חלה הכתוב המעשר צמנין שנות השמטה דכתיב בשנה השלישית שנת המעשר ושמיטות לא מנו אלא משכנסו וחילקו כדאמרין בסדר עולם וצמסכת ערכין (דף יצ),

ואמינא להו אנא [וזה שאומר לעיל וכדאפיך להו רב הונא בריה דר"י] אדרבה [ואמינא להו אנא איפכא. ד"ס] אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא, חלה דרבנן,

דתניא במדבר מז בבואכם אל הארץ, אי בבואכם יכול

אבני חן על מסכת כתובות

אשה [דאי נמי אמר הכי [כהן הוא ואינו בנו] אינו נאמן אלא אם מצטרף בידו אחר. הרמב"ן בשמ"ק, אבל ראה בתוס' ד"ה הרי דלא אמרין מינו וזו], **תסתיים** [שהרי אנו רואין כאן שרק אליבא דרבי אמרין דנאמן לומר בני זה וכהן הוא, ור' חייא פליג עליה],

ומדרכי העלה בן ע"פ אביו לכהונה [וברור לנו שר' חייא פליג עליה בזה כדאמרין מפורש בברייתא, וכיון שאמר חר העלה בן על פי אביו וכו' על כרחך], ר' חייא העלה אח ע"פ אחיו ללויה,

ורבי חייא מאי שנא בן דלא, דקרוב הוא אצל אביו, אח נמי קרוב הוא אצל אחיו?

דף כ"ו ע"א

[ומתריץ, שלכן אח נאמן דמירי] במסכת לפי תומו, [והיינו פלוגתיהו דרבי חייא לא העלה אח על פי אחיו אלא במסכת לפי תומו, ורבי העלה בן על פי אביו אפי' בלא מסיח לפי תומו. רא"ש],

כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר, זכורני כשאני תינוק ומורכב על כתיפו של אבא, והוציאוני מבית הספר [נקט שלא לומר שהוא עבד. תוס'] והפשימוני את כותנתי # [בגדא שלא היו לבושים רק כותנת] והמבילוני מפני שקטם מיתוק מטעם זאשפות ושרצים מניין שם [סתם תינוק הוא טמא לפי שהנשים נדות מנפפות אותו. רמ"א] לאכול בתרומה לערב דלריך הערב שמש,

[ונאמן שהוא כהן, וכן אח משכחת באח שמעיד לפי תומו, אבל אב לא הוי לפי תומו ולכן אינו נאמן],

ור' חייא מסיים בה [וצריך להבין למה צריך הוספה זו של ר' חייא, ועיין בית יעקב וברכת אברהם. א"ס] וחבירי בדילין ממני [מפני תרומתי. רש"י ז"ל קי"ד ע"ג] והיו קורין אותי יוחנן אוכל חלות [שהחלה המופרשת מן העיסה דינה לכל דבר בתרומה, ואסורה לזרים ונאכלת רק לכהנים מהורים, והיו חבריו מכנים אותו כך על שאוכל דבר שאין הם רשאים לאוכלו. שם] והעלהו רבי לכהונה על פיו,

תניא ר"ש בן אלעזר אומר כשם שתרומה חזקה לכהונה כך מעשר ראשון חזקה לכהונה, והחולק בבית דין קא ס"ד שעל פי ז"ד הקצוע צעיר היו חולקין לו תרומה צצית הגרנות ולקמיה פריך אי צצ"ד לא הוי חזקה היכא הויל חזקה אינה חזקה,

מעשר ראשון דלוי הוא? כר"א בן עזריה דתניא תרומה לכהן, מעשר ראשון ללוי דברי ר"ע, ר"א בן עזריה אומר מעשר ראשון אף לכהן,

אימור דאר"א בן עזריה אף לכהן לכהן ולא ללוי מי אמר? אין בתר דקנסינהו עזרא ללוים דלא לימצו להו כדאמר' ציבנות צפ' יס

דהאי לוי הוא, לא היה קורא שני חלקי שלש, שנים כהנים היו קורין לפניו והוא שלש, דהכי אמרין במסכת גיטין אס אין שם לוי קורא כהן במקומו והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה למה לו מעשר ראשון על פיו,

ההוא דאתא לקמיה דריש לקיש אמר ליה מוחזקני בזה שהוא כהן, א"ל מה ראית? [א"ל] שקרא ראשון בבית הכנסת, א"ל [ריש לקיש] [ראיתו]. [ראיתו. ד"ס, רש"ש] שחילק על הגרנות? [אלא זה לבד שקרא ראשון בבית הכנסת אינה ראייה שהוא כהן].

אמר לו ר' אלעזר [בן פדת לריש לקיש] ואם אין שם גורן אס אין שם זורעי תבואה במקומו [וכי] בטלה כהונה [בתמיה, אלא ודאי אין צריך לראות שחולק על הגרנות],

זימנן פעם אחרת הוו יתבי [ר' אלעזר וריש לקיש] קמיה דר' יוחנן, אתא כי הא מעשה לקמיה, א"ל ריש לקיש ראיתו שחילק על הגורן, א"ל ר' יוחנן ואם אין שם גורן בטלה כהונה !

הדר ריש לקיש חזייה לר"א בישות המזיר פניו ונסמכל צדכי אלעזר צעין רעה, שהצין [עכשיו כששמעה מפי ר"א] שמפי ר' יוחנן שמע [ר"א] לשון זה, וכשלאמר לשון זה [מתחלה] לא אמרה צעם רבי יוחנן לפיכך לא קיצלה הימנו [פי' ואילו היה יודע שר"א אמרה היה מקבלה] אמר שמעת מילי דבר נפחא [ר' יוחנן דמקרי צר נפחא כולל התלמוד, כמו (צבא מניעא פה, צ) מאן עייל צר נפחא, נראה למורי דאציו של ר' יוחנן הוי נפחא ולהכי מיקרי צר נפחא, ואיך דמפרשי צר נפחא על שם יופיו. רש"י סנהדרין צ"ו ע"א] ולא אמרת לן משמיה,

רבי ור' חייא חד העלה בן ע"פ אביו [עדות אביו, כנראה היה לאביו חזקה כהונה] לכהונה [ראה תוס' ד"ה נאמן דמפרש דאע"ג דליבא אלא הוא [אביו] שהוא קרוב [הוא נאמן להאכילו בתרומה] דקסבר רבי אין מעלין בתרומה ליוחסין, ואין נאמן להשיאו אשה פי' להצטרף עם אחר להשיאו אשה כיון שהוא קרוב], וחד העלה אח ע"פ אחיו ללויה,

תסתיים דר' העלה בן ע"פ אביו לכהונה, דתניא הרי שבא ואמר בני זה וכהן הוא, נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה שמה ממזר או נחין הוא דברי רבי,

אמר לו ר' חייא אם אתה מאמינו להאכילו בתרומה תאמינו להשיאו אשה [אע"פ שהוא קרוב האמינהו עם אחר להשיאו אשה. תוס'], ואם אי אתה מאמינו להשיאו אשה לא תאמינו לאכול בתרומה,

א"ל אני מאמינו להאכילו בתרומה שבידו להאכילו בתרומה שהי הוא כהן והכל חולקין לו תרומה [ראה תוס'], [וז"ל הרמב"ן מובא בשמ"ק דאי הוה אמר כהן הוא ואינו בנו והיה אוכל על פיו לבדו ואין זו עדות גמורה] ואינו מאמינו להשיאו אשה שאין בידו להשיאו

אבני חן על מסכת כתובות

מומרות (דף פו),

שהורידוהו שני פעמים ועכשיו יעלוהו ויצטלו דבריהם והיינו דקאמר ר' אלעזר דמאחר שהורידוהו ע"פ העוררין אין מעלין ע"פ עד זה השני אע"פ שיש לזרפו עם האחר קמפילוגי,

ודלמא איקרו ויהבו ליה [שגם לאחר קנס אם אין בהן יכול ליתן מעשר ראשון ללוי?]

[וז"ל הפני יהושע כתובות כו: ד"ה בתוס' בד"ה ואסקינא. מיהו בעיקר פירושא דזילותא דבי דינא בשמעתין ובפרק חזקת זה לי כמה שנים שעניתי ואמרתיו בפני כמה גדולים שלולי שאיני כדאי לפרש נגד משמעות פרש"י ותוס', היה נ"ל לפרש בפשיטות, דלא שייך כלל זילותא דבי דינא אפי' במאה פעמים, דאין לדיין אלא מה שענינו ראות, אלא דהיינו כשהדבר ברור שנעשה בטעות גמור, משא"כ הכא ופרק חזקת [ב"ב לא:] דאבתי איכא תרי ותרי וא"כ הדבר בספק וא"כ שפיר הוי זילותא דבי דינא שיחורו מדבריהם מספק, ואית לן למימר שפיר מספיקא לא הדרין עובדא, כך נראה בעיני ברור, וכמה גדולים חודו לדברי, וכעת הזאת זכינו לחידושי הרא"ה

תנא קמא סבר כיון דאחתיניה לא מסקינן ליה חיישינן לזילותא דבי דינא ורשב"ג סבר אנן אחתינן ליה ואנן מסקינן ליה ואי קשיא מרי ומרי ניהו? אוקי מרי לנכסי מרי ואוקינן אחזקיה קמיימא דאסקיניה ע"פ עד [אחד. ד"ס] הראשון [שהוא] [שהיה. ד"ס] נאמן, דהא אכתי אין עוררין דקול לאו עוררין הוא ולזילותא דבי דינא לא חיישינן,

מתקיף לה רב אשי אי הכי אפי' תרי ותרי נמי אמו צדדי הדדי נמי צפעס שניה לרבי אלעזר לא מסקינן ליה?

אלא אמר רב אשי במצטרפין לעדות קמפילוגי ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד את העדות, לאפוקי אחד אומר צדדי הלוואה ואחד אומר צדדי הודאה לו עליו, ר' יהושע בן קרחה אמר אפי' בזה אחר זה,

ואין עדותן מתקיימת בב"ד להקטיל צד"ד ואפי' ראו שניהם כאחד, ופלוגתא אחריתי היא ולא ר' יהושע בן קרחה קאמר לה עד שיעידו שניהם כאחד, ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו ורבי אלעזר ורפין שמעון צפונגמא דרבי נתן ורפין פליגי:

מהני: האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים על ידי ממון מותרת לבעלה דמרתמי להפסיד ממונן ואין מפיקין אותה על ידי נפשות שהיה נידונה למוות אסורה לבעלה דהואיל ונאמרה צה [מנשה. פ'] הפקר מושגין שמה [נתרמה צאחד] [נתרמה לאחד. פ'] מהן:

[ועל ידי נפשות אסורה לבעלה. היינו אפילו לבעלה ישראל דחיישינן שמא נתרצת כדי למצא חן שלא יתרגנה # [וצ"ע למה אין זה נקרא אונס בכל מקום], דאי לבעל בהן קאמר ואסורה שמא נאנסה וא"כ הוה ליה למימר אסורה לכהונה, אלא ודאי אפילו לבעלה ישראל אסורה וכו'. תוס'],

נב': אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב לא שנו דע"י ממון מותרת לבעלה אלא שיד ישראל תקיפה על עובדי כוכבים ויראים לעשות שלא כדין (שמה) [שלא. פ'] יפסידו ממונס אבל יד עובדי

אמר רב חסדא הכא במאי עסקינן כגון דמוחזק לן באבחה דהאי דכהן הוא, ונפק עליה קלא דבן גרושה ובן חלוצה הוא, וחלקו ליה לדידיה מעשר בבית הגרנות,

[לוי] [בלוי ליכא לספוקי. ד"ס] דלאו לוי הוא כלומר צלוי ליכא לספוקי דהא אצוי כהן מאי איכא למימר בן גרושה או בן חלוצה הוא, לא מיבעיא למאן דאמר מעשר ראשון אסור לזרים פלוגתא היא ציצתות (שם דף פ"ו) דלא הוו יהבי ליה, אלא אפילו למ"ד מעשר ראשון מותר לזרים, הני מילי למיספק להו אבל בתורת חלוקה לא יהבי ליה,

[ומקשה על סיפא דברייתא] והחולק בבית דין אינה חזקה אי בבית דין לא הויא חזקה היכא הויא חזקה?

אמר רב ששת הכי קאמר החולק תרומה בנכסי אביו עם אחיו בבית דין אינה חזקה להשגיח מעליו קול היוצא על אמו שהיא גרושה והוא חלל, פשיטא דהא אפי' הוא חלל יורש את אציו? מהו דתימא מדרהנך לאכילה האי נמי לאכילה, קמ"ל הנך לאכילה האי לזבונן:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד וכו': רשב"ג היינו רבי אליעזר דהא ודאי במקום שיש עוררין לא אמר רבן שמעון דליהוי חד נאמן וכי אמר מעלין במקום שאין עוררין קאמר,

וכי תימא ערער חד איכא בינייהו דרבי אליעזר סבר ערער חד הוי ערער ואין אחד נאמן עליו להכשירו ורשב"ג סבר ערער תרי, האמר רבי יוחנן דברי הכל אין ערער פחות משנים?

אלא הכא במאי עסקינן דמוחזק לן באבחה דהאי דכהן הוא ונפק עליה קלא קול צעלמא ולא עדות דבן גרושה או בן חלוצה הוא, ואחתיניה [והורידו אותו] מן הכהונה עד שיצדקו את הדבר שמעלה הוא לכהונה ואתא עד אחד ואמר ידענא ביה דכהן הוא

דף כ"ו ע"ב

ואסקיניה [והעלו אותו לכהונה] דצמקוס קול הוי חד מהימן, ואתו בי תרי ואמרי בן גרושה ובן חלוצה הוא, ואחתיניה [והורידו אותו], ואתא עד אחד ואמר ידענא ביה דכהן הוא,

ודכולי עלמא צין לר' אלעזר צין לר"ש מצטרפין שני עדים המעידים זה שלא צדדי זה צשאר עדות לעדות, והכא במיחש לזילותא דבי דינא

אבני חן על מסכת כתובות

על ידי נפשות אסורה וכו': אמר רב כגון נשי גנבי שזעליהן ניתלין דרך המלכות להפקיר ביתם ונשיה, ולוי אמר כגון אשתו של בן דונאי רוחם היה ואלעזר שמו כדאמרין צפ' עגלה ערופה (סוטה מז) אבל נשי דגנבי הגונבים ממון לא מפקיר,

אמר חזקיה והוא שנגמר דינן להריגה ורבי יוחנן אמר אע"פ שלא נגמר דינן להריגה:

מתני': עיר שכבשוה ברכום מזור מתרגמין כרכומא (דברים כ) כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות אסורות לזעליהן דאשת כהן אסורה בלוי ואם יש להן עדים אפילו עבד אפי' שפחה הרי אלו נאמנין ואין נאמן אדם על ידי עצמו:

גמ': ורמינהו בלשת חיל על שם שמפשים כל המעמדים שבאה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך אמר רב מרי לבעול יש פנאי דמקיף להו יצריהו לנסך אין פנאי רבי יצחק בר אלעזר משמיה דחזקיה אמר אף צעילה פעמים שהן מותרות כאן בכרכום של אותה מלכות אינו רואה להשחית את בני העיר וכשצוה עיר הסמוך לממשלתו שומרה והיא לו למס עובד כאן בכרכום של מלכות אחרת של אותה מלכות נמי אי אפשר דלא ערק חד מיניהו אמר רב יהודה אמר שמואל כשמשמרות מקום מעמד השומרים שהעמיד המלך שלא יחבל אדם בצנעי העיר רואות זו את זו אי אפשר דלא ניימא פורתא אמר רבי לוי כגון דמהדר לה למתא שמו סביבות העיר שושילתא שלשלות בחל ששמינו קול צהכל אש רך עליהם וכלבא וגוואא מקלות וקיסמין להכשל בהן ואוואא וכלבים ואוואים וזעקין,

אמר רבי אבא בר זבדא פליגי בה רבי יהודה נשיאה ורבנן חד אמר כאן בכרכום של אותה מלכות כאן בכרכום של מלכות אחרת ולא קשיא ליה ולא מידי לא חייש למיעקר איניש יחידא ולא צעול הוליל ואין הדבר הפקר וחד קשיא ליה כל הני ומשני כגון דמהדר ליה למתא שושילתא וכלבא וגוואא ואוואא,

אמר רב אידי בר אבין אמר ר' יצחק בר אשיאן אם יש שם מחבואה אחת מצלת על הכהנות כולן,

בעי רבי ירמיה אינה מחזקת אלא אחת מהו, מי אמרינן כל חדא וחדא היינו הא, או דלמא לא אמרינן, ומאי שנא משני שביילין דכין דבא לשאלו עליו ועל חבירו אמר רבי יוסי טמאין הכא נמי לכולהו שריין כי הדדי אחד טמא שיש בו צדו מפקיין כל רחבו ואין ידוע איזה הטמא אבל כך מוחזקים בחד מהן ואחד טהור והלך באחד מהן ועשה טהרות ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות נגע בטהרות רבי יהודה אומר אם נשאל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורות דכל חד כי אחי לקמן חלין ליה למימר בטהור הלך דהוה ליה ספק טומאה צ"ה וספיקו טהור שניהם כאחת בלו לשאלו צבת אחת

כוכבים תקיפה על עצמן אפילו על ידי ממון אסורה לבעלה [בהן, כיון שאין יראין להפסד ממון, חיישינן שמא אנסוה. רא"ש],

מתיב רבא העיד רבי יוסי הכהן ור' זכריה בן הקצב על בת ישראל שהורחנה נתמשכנה [שנתנו אותה במשכון על חוב], [משכון בלשון ישמעאל' רה"ן. ערוך, ומצאתי הפרש בין משכון להורחנה בחיבורו של הרמב"ם בהלכת מ"ש (פ"ג הל' י"ח) מן הירושלמי דמשכון אמרו שם על המשכון בחובו בשכר חייב לו, והרחקו אמרו שם על שלוח עבשיו עליו. תו"ט עדיות פ"ח מ"ב], באשקלון וריחקוה בני משפחתה, ועדיה אומן שהעידו שהורחנה מעידים אותה שלא נסתרה ושלא נטמאה, ואמרו להם חכמים אם אתם מאמינים שהורחנה האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה, ואם אי אתם מאמינים שלא נסתרה ושלא נטמאה אל תאמינו שהורחנה,

והא אשקלון דארץ פלשתיס היא ועוד כבר גלו ישראל דיד עובדי כוכבים תקיפה על עצמן וקתני

דף כ"ז ע"א

הורחנה דמדעת וכיון דהגיע זמן ולא נפדית הרי היא של עובדי כוכבים צדיקים משום הכי צעינן עדים מעידין אותה שלא נסתרה אין, נחבשה דליתא נחלטת להם לא צעינן עדים הוליל ועל ידי ממון הוא לא?

הוא הדין אפילו נחבשה ומעשה שהיה כך היה,

איכא דאמרי אמר רבא אף אנן נמי תנינא העיד רבי יוסי הכהן ורבי זכריה בן הקצב על בת ישראל שהורחנה באשקלון וריחקוה בני משפחתה ועדיה מעידים עליה שלא נסתרה ושלא נטמאה, ואמרו חכמים אם אתם מאמינים שהורחנה האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה ואם אין אתם מאמינים שלא נסתרה ושלא נטמאה אל תאמינו שהורחנה,

והא אשקלון דעל ידי ממון הוה וטעמא דעדים מעידין אותה הא אין עדים מעידין אותה לא מאי לאו לא שנא הורחנה ולא שנא נחבשה לא? הורחנה שאני,

איכא דרמי לה מירמא לא ממני לה להא דרז שמואל בר רב יצחק אפירוסא דמתניתין בלשון לא שנו אלא רמי מירמא מתניתין וצרייחא אהדדי ועלה שני רז שמואל חילוק בין יד ישראל תקיפה ליד העובדי כוכבים תקיפה, תנן על ידי ממון מותרת לבעלה ורמינהו העיד רבי יוסי כו' והא אשקלון דע"י ממון וקתני טעמא דעדים מעידים אותה הא אין עדים מעידין אותה לא? ומשני אמר רב שמואל בר רב יצחק לא קשיא כאן שיד ישראל תקיפה על עובדי כוכבים כאן שיד עובדי כוכבים תקיפה על עצמן:

אבני חן על מסכת כתובות

והתם לא מהימנא דשפחה דידה מיחזא חזיא בקילקול גזירתה ושפחה מיחזא חזיא ושתקה התם גבי גט דשתיקתה מתירתה שאינה נריכה שפחיד לומר לא שמשא חלא שחאמר אני הייתי עמה לא מהימנא להיות זו מותרת על דיה דאי נמי חזיא לא מסהדא הכא גבי שציה דשתיקתה דשפחה אוסרתה לגזירתה דכל כמה שאינה מעידה לומר טהורה היא מחזיקין לה בטמאה כי מסהדא ואמרה טהורה היא מהימנא דלשקורי לאו אורחא חלא למשחק מהימנא השתא נמי כיון דרחמא לה לגזירתה או דדחלה מינה אחיא ומשקרא ואמרה טהורה היא אתיא ומשקרא תרתי לא עבדה חדא למשחק בקלקולא ועוד דמימי ומשקרא כי הא דמרי בר איסק ואמרי לה חנא בר איסק אתא ליה אחא מבי חוואה שהן אציו שם והולכו עמו וגדלו שם ומת אציו וחזר לעירו וצבע חלקו בנכסי אציו א"ל פלוג לי בנכסי דאבא א"ל לא ידענא לך אתא לקמיה דרב חסדא א"ל רב חסדא להווא אחא שפיר קאמר לך שאינו מכירך לפי שיצאת בלא חתימת זקן וצאת בחתימת זקן]]

דכתיב בראשית מב ויכר יוסף את אחיו ששפירש מהן ככר היו חתומי זקן והם לא הכיריהו מלמד שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן,

א"ל רב חסדא למרי זיל אייתי סהדי דאחיה אתא, א"ל אית לי סהדי ומסתפינו מיניה דגברא אלמא הוא, א"ל לדידיה זיל אייתינהו את להנחו סהדי המכירין אותו ועידוך דלאו אחוך הוא שאינו נן אציו א"ל דינא הכי המוציא מחבירו עליו הראיה? א"ל הכי דאיננא לך ולכולהו אלמי חברך השתא נמי כיון דדחלי מיניה אותו ומשקרי? תרתי לא עבדי חדא דשחקי מלהעיד אמת וחדא דמסהדי שיקרא,

לימא כתנאי שפחה אי מהימנא אי לא זו עדות עדות זו של שציה הכל כשרים זה איש ואשה חינוק וחינוקת איש ואשה חינוק וחינוקת אביה ואמה ואחיה ואחותה אבל לא בנה ובתה לא עבדה ושפחתה ותניא אידך הכל נאמנין להעיד חוץ מהימנה היא עצמה ובעלה דרב פפי ודרב אשי דאמרו לעיל שפחה דידה מהימנה, [ודאי] תנאי היא על כרחך יאמרו אכן דאמרי כי מתינתא בתרייתא מדקשיא להו קמיינתא דרב פפא דאמר לא מהימנה [מז] לימא תנאי היא כלומר דחוק הוא לומר אלא דאמרי כי מתינתא קמיינתא או יוכל לתרץ מתינתא בתרייתא נמי כוונתה למימר שפחתה כעצמה דמי והרי היא בכלל חוץ מהימנה דקתני זה או מירוצא אחרינא?

אמר לך רב פפא כי תניא ההיא דקתני הכל נאמנים ואפילו שפחה דידה במסיחה לפי תומה רב חנא קרטיגנא משתעי. כי הא דכי אתא רב דימי אמר רב חנן קרטיגנא משתעי מעשה בא לפני רבי יהושע בן לוי, ואמרי לה רבי יהושע בן לוי מישתעי רב חנן דמן קרטיגני היה מספר מעשה זה מעשה בא לפני רבי באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו, ואמר אני ואמי נשבינו לבין העובדי כוכבים יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי ללקט עצים דעתי על אמי והשיאה ר' לכהונה על פיו:

טמאות דהיכי נימא להו טהורים אתם חד מינייהו ודאי בטמא חזל ר' יוסי אומר בין כך ובין כך טמאין,

ואמר רבא ואיתימא ר' יוחנן בבת אחת דברי הכל טמאין בזה אחר זה דברי הכל טהורים לא נחלקו אלא בבא לישאל עליו ועל חבירו, מר מדמי ליה לבבת אחת ומר מדמי ליה לבזה אחר זה והכא נמי כיון דשרי להו לכולהו בבת אחת דמי ור' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי,

הכי השתא התם ודאי איכא טומאה הכא מי יימר דאיטמי, [לכאורה לא איפשרטא בעיא זו, ורב אלפס ז"ל פסק לקולא כיון דדחי הש"ס הכא מי יימר דאיטמי, אלמא דמקילנא ביה, דאמרינן בכל חדא וחדא שמה נחבית, ואת"ל לא נחבית שמה לא נטמית, ויש שפסקו דלא תינשא לכהן ואם נישאת לא תצא, ומסתבר כרב אלפס דקל היה לחכמים בדבר זה. רא"ש],

בעי רב אשי אמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי מהו מי אמרינן

דף כ"ז ע"ב

מה לי לשקרא אי צעיא אמרה נחבית או דלמא לא אמרינן,

ומאי שנא מההוא מעשה דההוא גברא דאגר ליה חמרא לחבריה א"ל לא תיזיל באורחא דנהר פקוד דאיכא מיא זיל באורחא דנרש דליכא מיא ואזל איהו באורחא דנהר פקוד ומית חמרא אתא לקמיה דרבא א"ל אין באורחא דנהר פקוד אזלי מיהו לא חו מיא אמר רבא מה לי לשקרא אי בעי א"ל באורחא דנרש אזלי ואמר ליה אביי מה לי לשקרא במקום עדים דאין סהדי דכל שעתא איכא מיא לא אמרינן הכי השתא התם ודאי איכא עדים דאיכא מיא הכא ודאי איטמי נתמיה חששא הוא ובמקום חששא אמרינן:

אם יש עדים אפילו עבד ואפילו שפחה נאמנין: ואפילו שפחה דידה מהימנא ורמינהי לא תתייחד עמו במסכת גיטין היא שכיב מרע שכתב ומסר גט לאשתו על מנת שאם מת יהא גט למפרע ולא תיחקר לחלוצה לא תתייחד עמו שמה יבא עליה והוא ליה גט ישן ותנן בית הלל אוסרין לפטור בגט ישן ואחיהו גט ישן כל שנתייחד עמה מאחר שכתבו לה וטעמא גזירה שמה יאמרו גיטא קודם לבנה אלא ע"פ עדים ואפילו ע"פ עבד דיה צעזע שיהיה עמה וע"פ שפחה חוץ משפחתה מפני שלכה גם בשפחתה ומשמע צפניה, אמר רב פפי בשבוייה הקילו,

רב פפא אמר הא בשפחה דידה הא בשפחה דידה ושפחה דידה לא מהימנא הא קתני אין אדם מעיד על עצמו הא שפחה דידה מהימנא שפחתה נמי כעצמה דמי,

רב אשי אמר הא והא בשפחה דידה והיינו טעמא דבמסכת מהימנא

אבני חן על מסכת כתובות

עלמה שלא יקדכו בדברים,

אמר רב ששת ואי אתו לקמן לדינא לא מזדקקין להו, רב פפא אמר שמותי משמתינן להו, רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגודי נמי מנגדינן להו,

אמר רב נחמן תנא באבל רבתי מסכתא היא וקורין אותה שמחות וזו היא משנה ראשונה שלה הגוסס הרי הוא כמי לכל דבריו בד"א שנתגרשה מן הנשואין אבל כשנתגרשה מן האירוסין נפרעת ע"י עצמה שאין לבו גם בה,

ההוא ארום וארוסתו כן היה דאיתו לקמיה דרבא, יתיב רב אדא בר מתנא קמיה, אוקי רבא שלוחא בינתייהו, א"ל רב אדא בר מתנא והאמר רב נחמן תנא באבל רבתי כו' דמן האירוסין נפרעת על ידי עלמה א"ל קא חזינן דקא גייסי בהרדי מכיין זה את זה ברמזות וקריאות בלע"ז פרייו"ק,

איכא דאמרי לא אוקי רבא שליח בינתייהו, א"ל רב אדא בר מתנא ניקום מר שלוחא בינתייהו, א"ל והא [אמר] רב נחמן תנא באבל רבתי כו' א"ל ה"מ היכא דלא גייסי בהרדי, אבל הני קא חזינא להו דגייסי בהרדי :

מהני: ואלו נאמנין להעיד בגדלן מה שראו בקומטן, נאמן אדם לומר י"ז כתב ידו של אבא ומקיימין השטר על פיו אע"פ שמת אצלו בעוד זה קטן י"ז כתב ידו של רבי, י"ז כתב ידו של אחי,

יזכור הייתי בפלונית שיצאה בהינומא והוא סימן שנסת במולה ובמזנה מאתם כדאמרין בריש פירקין וראשה פרוע,

היושביה איש פלוני יוצא מבית הספר כשהיינו למדין מיעוקות צבית רבן ובכולהו מפרש טעמא בגמרא לטבול לאכול בתרומה, ושהיה חולק עמנו על הגורן,

יזהמקום הזה בית הפרס, יועד כאן היינו באין בשבת,

אבל אין אדם נאמן דאפוקי ממונא הוא ובעיני עדות מעלייתא וכמונה היינו טעמא דרוב נשים צמולות נישאות לומר הדרך היה לפלוני במקום הזה, מעמד ומספר מקום היה לו כאן להספיד ממנו כשמוליקן לבית קברות שלו ולעשות שם מעמדות ומושבות שהיו עושין שבעה למת היה לפלוני במקום הזה:

רבי יוחנן בן ברוקא אומר נאמניס לא גרסינן ליה צמתיי אלא צברייתא ולא אדריך מעמד ומספר קאי,

נב: אמר רב הונא בריה דרב יהושע והוא שיש גדול עמו [עם הקטן המעיד, וקאי על א,ב,ג,ד, כיון ששטר הוא להוציא ממון, וכן כתובה להוציא מאתם, אבל ה, ו, די בעדותו של הקטן] ,

מהני: אמר ר' זכריה בן הקצב המעון הזה שנועה היא לא זה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עובדי כוכבים לירושלים ועד שיצאו אמרו לו אין אדם מעיד על עצמו:

[המעון פ' הר"ב שבועה ור"ל המקדש וכך כתב בערוך, ובספר יוחסין אות ז' כתב רב צמח גאון פירש בעבור שראה החורבן נשבע המעון הזה מלשון מעון אתה כו', ואין זה אמת כי בבא בן בוטא בסוף כריתות נשבע כן, וכן רבן גמליאל בתחלת כריתות וזה מנהג בישראל ע"כ,

וכן מצינן לר' יוחנן שנשבע היכלא בפרק עשרה יוחסין דף עא, ונ"ל שאין זה שבועה לפי האמת כלל, וכמו שכתב הב"י בי"ד סימן רל"ז בשם הגהות מרדכי דסוף מס' שבועות לענין נשבע בשלחן הקדש או בשאר כלי הקדש שאינה שבועה, וה"נ דכוותה , ואף ר' זכריה שנשבע לא היו צריכים לשבועתו כלל, אפילו היו מאמינים לעדותו, שאין עדי צריך שום שבועה כלל להעיד, ומה שפ' הרב שבועה ר"ל בדרך שבועה אבל לא שהוא שבועה. תיו"ט]

נב: תנא ואעפ"כ שאסרו עליו לפי שכן היה ייחד לה בית בחצרו וכשהיא יוצאה והוא צמח יוצאה בראש בניה שיהיו הנשים עמהם שלא ייחדו וכשהיא נכנסת נכנסת בסוף בניה כדי שלא יהא הוא והיא צמח והנשים מצומן,

בעי אביי מהו לעשות בגרושה כן כהן שגירש את אשתו מהו לדור עמו צמח התם הוא דבשבויה הקילו אבל הכא לא או דלמא לא שנא,

ת"ש דתניא המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו לפי שמכירה ברמזותיו וקריאותיו שמה יבואו לידי עבירה,

דף כ"ח ע"א

ואם היה כהן אפילו לא ניסת לא תדור עמו במבוי שמה יבא עליה והאן אסור בגרושה אבל ישראל כל זמן שלא ניסת תדור בשכונתו, אם היה כפר קטן זה היה מעשה ואמרו כפר קטן נידון כשכונה,

מי נדחה מפני מי? ת"ש דתניא היא נדחית מפניו ואין הוא נדחה מפניה, ואם היתה חצר שלה הוא נדחה מפניה,

איבעיא להו היתה חצר של שניהם מהו? ת"ש היא נדחית מפניו במאי עסקינן אילימא בחצר שלו פשימא ואלא בחצר שלה, והתניא אם היתה חצר שלה הוא נדחה מפניה, אלא לאו כי האי גוונא? דלמא דאגיר מיגר,

מאי הוי עלה, ת"ש ישעיה כב הנה ה' מטלטלך מטלטה גבר ואמר רב ומהאי קרא שמעינן לה טלטולי דגברא קשין מדאיתתא,

ת"ר לוח הימנה צהימה תחמיו בנכסי אביה שהיו צידה נכסי מלוג וצכהן שגירש את אשתו קא מיירי אינה נפרעת אלא ע"י אחר הימנו ע"י

אבני חן על מסכת כתובות

רבו עמו דברי רבי יהודה הלכך אי אזיל חד מינייהו לא פלגינן ליה דלמא אחי לאחזוקי בכהן, ודלמא האי ניסו העבד, רבי יוסי אומר יכול הוא שיאמר אם כהן אני תנו לי בשביל עצמי ואם עבד כהן אני תנו לי בשביל רבי,

במקומו של רבי יהודה היו מעלין מתרומה ליוחסין משום הכי אמר אין חולקין במקומו של רבי יוסי לא היו מעלין מתרומה ליוחסין,

תניא א"ר אלעזר ברבי יוסי מימי לא העדתי, פעם אחת העדתי והעלו עבד לכהונה על פי, העלו סלקא דעתך השתא ומה בהמתן של צדיקים חמורו של רבי פנחס בן יאיר בהכל שוחטין (חולין ז) אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לא כ"ש,

אלא בקשו להעלות עבד לכהונה על פי חזא באתריה דרבי יוסי שחלקו לו תרומה בגורן ואזל ואסחיד באתריה דרבי יהודה ושם לא היו חולקין תרומה לעבדי כהנים:

[שנינו במשנתנו] ושהמקום הזה בית הפרס הוא: מ"ט? בית הפרס דרבנן המורש את הקבר, הרי זה עושה בית הפרס מאה אמה, שכן שיערו שהמחרישה מולכת את עצמות המה, ודלמא נגע או הסיט מההלך צו את עש כשעורה שמטמא צמגע וצמשא דאמר רב יהודה אמר שמואל מנפח אדם בית הפרס והולך וסומך על כך שאם יש עש רואהו ואע"ג דמאחיל לא חיישין דאין עש כשעורה מטמא צאהל עד דאיכא שדרה או גולגולת שלמה או רוב צנין או רוב מנין,

ורב יהודה בר אמי משמיה דרב יהודה אמר, בית הפרס שנידש דשה רבה צרגלים הרבה ביהור דתלין לקולא ואמרינן כל העצמות נכתמו לפחות מכשיעור, אלמא חששא דרבנן צעלמא הוא, מאי טעמא? אי אפשר לעצם כשעורה שלא נידש ברגל:

[שנינו במשנתנו] ועד כאן היינו באין בשבת: קסבר תחומין דרבנן:

[שנינו במשנתנו] ואין נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה מעמד ומספד היה לפלוני במקום הזה: מאי טעמא אפוקי ממונא לא מפיקין,

תנו רבנן נאמן התינוק לומר להעיד בגודלו מה שראה בקוטנו כך אמר לי אבא משפחה זו טהורה משפחה זו טמאה, טהורה וטמאה סלקא דעתך מה טומאה וטהרה יש לומר במשפחות? אלא משפחה זו כשרה ומשפחה זו פסולה ושאלנו בקצצה לקמן מפרש לה של בת פלוני לפלוני כשנשא פלוני את בת פלוני ושהיינו מוליכים חלה ומתנות כהן על ידי עצמו אם כך העיד התינוק על ידי היתא שולט לו חלה ומתנות אבל לא על ידי אחר וכולן

וצריכא [לאשמעינן א,ב,ג] דאי אשמעינן אביו [א] משום דשכיח גביה ונתן עיניו צקטותו ככתב יד אביו אבל רבו [ב] לא, ואי אשמעינן רבו משום דאית ליה אימתיה דרביה אבל אביו לא,

ואי אשמעינן הני תרתי [א,ב] אביו דשכיח גביה ורבו דאית ליה אימתיה, אבל אחיו [ג] דלית ליה לא הא ולא הא אימא לא, קמ"ל כיון דקיום שמרות מדרבנן דמדאורייתא לא צעין קיום, דאמר ר"ל (לעיל דף יח) עדים החמומים על השטר נעשה כמי שחקקה עדותו צ"ד הימנהו רבנן דרבנן צדכר שהוא מדצריהם האמינו ואין זה עוקר דבר מן התורה, הם אמרו והם אמרו, הם הצריכו קיום העדות, והם הכשירו צו את אלו:

[שנינו במשנתנו] זכור הייתי בפלונית שיצאה בהינומא וראשה פרוע: מאי טעמא כיון דרוב נשים בתולות נישאות גלוי מלתא בעלמא הוא כלומר אין הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום:

[שנינו במשנתנו] ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר למבול לאכול בתרומה: ודלמא עבד כהן הוא?

מסייע ליה לר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי אסור לאדם שילמד את עבדו תורה,

[ומקשה] ולא [וכי אסור ללמד עבדו תורה] והתניא לזה הימנו רבו [מעבדו] או שעשאו רבו

דף כ"ח ע"ב

אפוטרופוס מסר נכסיו צידו להכניס ולהוציא לסחורה או שהניח תפילין בפני רבו, או שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת, הרי זה לא יצא לחירות ולא אמרינן אי לאו דשחריה לא הוה יזף מיניה, ולא הוה שציק ליה לנהוג מנהג בן חורין, ושמעינן מינה דיש עבד שלומד תורה?

[ומתירין] התם דאיכרי עבד מדעתו, כי קאמרינן דקא נהיג ביה מנהג בנים:

[שנינו במשנתנו] למבול לאכול בתרומה: בתרומה דרבנן כגון תרומת חולה לארץ או פירות המניניהו להני להאכילו על פיהם:

[שנינו במשנתנו] ושהיה חולק עמנו על הגורן: ודלמא עבד כהן הוא?

תנן כמאן דאמר אין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו, דתניא וישא דצרייתא כהנא שנתערב וולדה צוולד שפחה, שניהן יוצאין לגורן ויטלין חלק אחד, ש אין חולקין תרומה לעבד אלא אם כן

אבני חן על מסכת כתובות

יְהִיב לִיה שִׁיעוּר מֵאִי דַחֲזִי לְמִיתָב לִיה שְׂרו לִיה לְאַלְתֵּר, בֵּין אִיפִיִּים מֵאִרִּי דִינִי' בֵּין
לֹא אִיפִיִּים],

דף כ"ט ע"א

מתני': אלו נערות [אף שהן פסולות. יבין] דוקא נערה משהצאיה שמי שערות עד שחצנה, והם ששה חדשים שצין נערות לזגרות, אבל קטנה וזוגרת אין להם קנס **שייש להן קנס** אם אנסה אדם וטמן לאציה חמשים כסף כדכתיב וטמן האיש השוכב וגו' (דברים כב),

[ולבאורא יש לדקדק דהו"ל למימר אם פיתה אותן או אנסן, דהא מפותה כתיב ברישא דקרא וכו'. פנ"י עיי"ש],

הבא על הממזרת [שהיה אביה או אמה ממזרים, או שאנו יודעים בבירור שהיא נולדה מביאה אסורה של איסור ברת] כגמרא פריך אצל כשירות לא? ומשני פסקולת לאטריכא ליה לאשמועינן ועל ה**נתינה** [שהיה אביה או אמה נתין, שהולכין אחר הפסול] מן הגזעונים והיא אסורה לקהל דדוד גזר עליהם כדאמרין ביצנזות (ד' עח) ועל שם "ויתנס" יהושע חוטני ע"ס ושאני מיס וגו' (יהושע ט) קרי להו נמיס ועל הכותית קסגר גירי אריות הן וישנן צלאו לא תחמקן כס (דברים ז) [וקשה לפרש"י דא"כ עוברת כוכבים היא, ועוברת כוכבים אין לה קנס? תוס' עיי"ש].

הבא על הגיורת [היינו באונס, דאילו במפותה כיון דקנסה לעצמה הוי מחילה. תוספות רע"ק], ועל השבויה ישראליים שנפדים פסומה מצה שלם שנים, דחזקת צמולה היא, שאפי' נעלה בשביה צמוליה חורים, ועל השפחה, [ומפרש השבית] **שנפדו**, [והגיות] **ושנתגייירו** [והשפחה] **ושנשתחררו** [ראה לעיל י"א ע"א למה שינה כאן הסדר] **פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד**,

[ומונה עוד ז' פסולים שיש בהם כרת]

1הבא על אחותו [נותן קנס לאביו], **2**ועל אחות אביו [משלם קנס לקצנו], **3**ועל אחות אמו **4**ועל אחות אשתו, **5**ועל אשת אחיו שנמקדשה לו לאחר וגישה [ראילו נשאה הרי היא בעולה ואין לה קנס], שאין זה מיתה אלא כרת [שאינו יש בהם מיתה לא משלם דאמרינן קם ליה בדרכה מיניה] **6**ועל אשת אחי אביו שנמקדשה לו וגישה, **7**ועל הנדה, יש להם קנס, אע"פ שהן בחכרת, אין בהן מיתת בית דין וכרת לא פטר ליה מן התשלומין [ביון שכרת הוא עונש בידי שמום]:

נביא: [וישראל על המשנה] הני נערות פסולות אית להו קנס [הא] כשירות לא? הכי קאמר [זה] פשוט שבשירות יש להם קנס, רק מוסיף] אלו נערות פסולות שיש להם קנס, הבא על הממזרת ועל הנתניה ועל הכותית:

ו[שואל] נערה אין קמנה לא, מאן תנא? אמר רב יהודה אמר רב רבי מאיר היא כדמייתי גרייתא לקמיה דתניא קמנה מבית יום אחד ועד שתביא שתי שעורות יש לה מכר ים לאציה צה זמיה למכרה לשפחות, ואין לה קנס שהיא עליה אינו חייב קנס,

אם היה עובד כוכבים ונתגייר עבד ונשתחרר והעדיף משנתגייר שראה את אלה צנכריותו אינו נאמן אין נאמנים ואין נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה [בשרה חבירן] מעמד ומספד היה לפלוני במקום הזה רבי יוחנן בן ברוקא אומר נאמנים,

ר' יוחנן בן ברוקא אהייא אילימא אסיפא אפוקי ממונא הוא
אלא ארישא וכולם אם היה עובד כוכבים ונתגייר עבד
ונשתחרר אין נאמנין ר' יוחנן בן ברוקא אומר נאמנין במאי
קמיפלגי ת"ק סבר כיון דעובד כוכבים הוא לא הוה דייק
ורבי יוחנן בן ברוקא סבר כיון דדעתיה לאיגיורי מידק הוה
דייק,

מאי קצצה? דתנו רבנן כיצד קצצה, אחד מן האחין שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באין בני משפחה ומביאין חבית מליאה פירות ושוכרין אותה באמצע רחבה, ואומרים אחינו בית ישראל שמעו אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו, ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא לזה וסימן זכרון לדורות הבאים לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו,

וזו היא קצצה שהתינוק נאמן להעיד עליה:

פרק שלישי אלו נערות

אונם:

דברים כ"ב כ"ח פִּי־מִצָּא אִישׁ נֶעֱרַךְ בְּתוֹלָה אֲשֶׁר ל' אֶ־אֲרֶשֶׁה וּתְפֹשֶׂה וְשֹׁכֵב עִמָּה וּנְמָצָאוּ: כֹּמֶן וְנֶתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעֱרַךְ חֲמוּשִׁים בְּסֶפֶר וְלֹא תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה ל' אֶ־וְכָל שְׁלֹחַ בְּלִי־מִי:

מפתה:

שמות כ"ב ט"ו וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אִשֶּׁר לֹא־אֶרְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה
מִהָרָה יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה: טז אִם־מֵאֵן מֵאֵן אִבִּיהָ לְתֵתָהּ לוֹ בְּכֶסֶף
יִשְׁקַל כְּמֹהַר הַבְּתוּלָה הַזֹּאת:

[אונס ומפתח דינן אותה ב' דיינים וכלכד שיהיו סמוכים בארץ ישראל, והאדאנא שאין סמוכים מגדן אותו עד שיפיים את חבריו, וכד ריב ליה שיעור מאי דהוי למיתב שרינן ליה. אה"ע סימן קע"ו, ח"ל הרי"ף בתחלת פרק החובל מנהג שתי ישיבות שאע"פ שאין גובין קנס בבבל, מגדן אותו עד דמפיים ליה לבעל דינ', וכד

אבני חן על מסכת כתובות

שיהא זה חמשים כמוהר הבתולות, ומוהר הבתולות יהיו שקלים כזה,

וריש לקיש נמי מיבעי ליה לכדאביי, ורב פפא נמי מיבעי ליה לגזירה שוה?

אלא [מתרצת הגמרא, ואין זה מדברי רב פפא ור"ל] שיתא קראי כתיבי, נערה נערה הנערה בתולה בתולות הבתולות, תרי לגופייהו [חד לאונס וחד למפתח] חד לכדאביי [ולא לאבי מתה] וחד לגזירה שוה ומאי מופנה מזד אחד ולמידים הימנה אייתרו ליה תרי חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות [גם באונס וגם במפתח],

ולאפוקי מהאי תנא ממני דקמי יס קנס למזנות ולאחזתו, לאפוקי מהאי תנא דתניא [דורש הפסוק] ולו תהיה לאשה, שמעון התימני אומר, אשה שיש בה הויה שקדושין מופסין לו זה, פרט לאחזתו ולכל חייבי כריתות דילפינן נקדושין שאין קדושין מופסין בהן בפרק שלישי קדושין (דף סו), ומשמע ליה מהיה לשון הויה קדושין,

רבי שמעון בן מנסיא אומר אשה הראויה לקיימה ור"ש בן מנסיא משמע ליה מהיה לשון קיום,

מאי בינייהו? אמר ר' זירא ממזרת ונתינה איכא בינייהו, למאן דאמר יש בה הויה, הא נמי יש בה הויה דקדושין מופסין בחייבי לאוין והסם יליף לה למאן דאמר ראויה לקיימה הא אינה ראויה לקיימה,

ולרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין ציצמות צהולין (דף מד) צצרייתא הממזר גרושמו, ר"ע אומר אין לו זה קדושין מאי בינייהו [שאלת חגבי' היא, אי סברי שניהם ר"ש בן מנסיא, ושמעון התימני בר"ע, קשה במה פליגי, ומפרש שהקדושין הוא רק] משום ר"ש בן מנסיא [ולא שמעינן ליה דפליגי על ר"ע] קא פריך לה, דלילו שמעון התימני [הא] שמעינן ליה ציצמות (דף מט.) דפליגי עליה דר"ע צהא [וסבר דקידושין תופסין בחייבי לאוין], דתנן אחיו ממזר כל שאר צער שהוא צהא צהא [שהבא על קרובו שהיא בלאו, הולד הנולד הוי ממזר] דברי ר"ע, שמעון התימני אומר כל שחייבין עליו כרת צדי שמים,

[ונמצא ששמעון התימני דסבר שקדושין תופסין בחייבי לאוין, לכן דורש ולו תהיה לאשה אשה שיש בה הויה, דאף שאינו יכול לקיימה, אבל ר"ש בן מנסיא שאומר אשה הראויה לקיימה, אי סבר בר"ע למה הוא חולק על שמעון התימני, הלא אין חילוק בין יש בה הויה, לבין ראויה לקיימה, דכל נשים אסורות ובללות, בין אלו שאינם בני קידושין, ובין אלו שאינו יכול לקיימה],

[מכאן עד סוף הדיבור אינו מדברי רש"י. שטמ"ק] אלל לר"ש בן מנסיא קא צעינן לה, אי ס"ל כר"ע מאי איכא צין משמעותא דתהיה לשון קיום, למשמעות דשמעון התימני [אשה שיש בה הויה],

אי נמי [פי' אפילו אם נאמר ד] משמע ליה לר"ש בן מנסיא לשון הויה [בשמעון התימני], [בין דסבר בר"ע הא] אימעטא לה ממזר, ומה [בפס"מ מה אומר ר"ש

ומשתביא שתי שערות ועד שתיבגר יש לה קנס ואין לה מכר כדתינא (ערכין דף כט) יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה, אמרת ק"ו מכורה כבר יוצאה [בשתינע לגערות] עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר דברי רבי מאיר, שהיה רבי מאיר אומר כל מקום שיש מכר אין קנס, וכל מקום שיש קנס אין מכר,

וחכמים אומרים קמנה מבת שלש שנים ויום אחד שהיא ראויה לגיהא ועד שתיבגר יש לה קנס,

קנס אין מכר לא נתימיה, אימא

דף כ"ט ע"ב

אף קנס במקום מכר ומשום קנס נקט בת שלש, אצל למכר מצת יום אחד ועד שתיבגר שתי שערות,

[ושואל] [והני [נערות פסולות] בני קנסא ניהו. ראה שטמ"ק], ואמאי יש להן קנס לנערות פסולות איקרי כאן חממי' מקשי, דברים כב [הכתיב באונס] ולו תהיה לאשה, אשה הראויה לו?

אמר ריש לקיש דברים כב נערה נערה הנערה באונס כתיב כי ימצא אדם "נערה" בתולה וגו', וכתיב צמריה ונתן האדם השוכב עמה לאצי "הנערה" [ומשני פסוקים אלו דרשינן שלשה דרשות, דהנערה דרשינן נערה וה"א יתירה], ודרשינן נערה ימירה וה"א ימירה דהנערה דמצי למיכתב ונתן לאציה חד לגופיה לכשרה [שמשלם בשבילה קנס] וחד לאתויי חייבי לאוין [שאף שהן אסורות לו בלאו חייב לשלם בשבילה קנס] וחד לאתויי חייבי כריתות,

רב פפא אמר שמוות כב בתולה בתולות הבתולות צמפתה כתיב וכי יפתה איש בתולה, וקרא אחרינא צמריה כסף יסקול כמוהר הצמולות, ומצי למיכתב כמוהר צמולות, הא תלת דדרשינן ה' ימירה וצמולות דמצי למיכתב כמוהר ולשמוק חד לגופיה [לנערה כשרה שמשלם בשבילה קנס] וחד לאתויי חייבי לאוין, וחד לאתויי חייבי כריתות,

ורב פפא מ"ט לא אמר בר"ל [דיליף חייבי מנערה]? ההוא מיבעי ליה ההוא הנערה, הא דלא כתיב ונתן לאציה, מיבעי ליה לכדאביי שאם לא הספיק האב להעמידו צדין עד שמתה פטור דאמר אביי בא עליה ומתה פטור, שנאמר דברים כב ונתן לאבי הנערה משמע שהיא קיימת לאבי נערה, ולא לאבי מתה,

וריש לקיש מ"ט לא אמר כרב פפא [דיליף מבתולות]? ההוא מיבעי ליה לגזירה שוה צמולה דכתיב גבי מפתה, מיבעי ליה לג"ש [דגם באונס כתיב נערה "בתולה"] צמולה צמולה לג"ש מה כסף האמור באונס חמשים, אף מפתה חמשים, ומה מפתה שקלים דכתיב ציה יסקול אף חמשים של אונס שקלים קאמר דתניא שמוות כב כסף יסקול כמוהר הבתולות

אבני חן על מסכת כתובות

בן מנסיא] צין ראויה לקיימה, ליש זה הויה?

ומ"ש האי עשה משאר עשה דמודה ביה ר"ע? דהוה ליה עשה שאינו שווה בכל שאינו נוהג אלא ככ"ג, אבל עשה דמנרי ואדומי נוהג בכל הקהל,

אמר רב חסדא הכל מודים בבא על הגדה שמשלם קנס, למ"ד יש בה הוייה הא נמי יש בה הוייה המקדש אשה זימי נדומה מקדושתה, למ"ד ראוייה לקיימה הא נמי ראוייה לקיימה [והמחלוקת],
הוא רק אם חופת גדה קננה],

[כאן מתחיל סוגיא דקים ליה בדרבה מיניה],

ממנו" דמחייב תשלומין לבא על אחותו, ואע"פ שמחייב כרת בביתו, מפקד מדרג נחוצה וּלְאִפּוּקֵי מדרבי נחזינא בן הקנה [ולדידיה אמרין קם ליה כדרכה מינה גם אם יש עונש כרת, שפטור מתשלומין], דתניא רבי נחזינא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים [שחייב עליה כרת] כשבת [שחייב עליה מיתת ב"ד דהיינו סקילה] לתשלומין [שאם נתחייב ממון באותה מעשה שחייב עליה כרת, פטור מלשלם], מה שבת מתחייב בנפשו מיז נפש הוא זה ופטור מן התשלומין [אם שרף גדיש חבירו בשבת] אף יום הכפורים שהוא כרת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין,

מ"ט דר' נחוניא בן הקנה? אמר אביי נאמר (בשמות כ"א כ"ב)
וַיִּרְצֻוּ אֲנָשִׁים וַיִּגְּפוּ אִשָּׁה חֲרָה וַיִּצְאוּ יָלְדֶיהָ וְל' א' יִהְיֶה אִסּוּן עָוֹן שֶׁ עֲנֵשׁ
בְּאִשֶּׁר יִשֵּׁת עָלֶיהָ בְּעַל הָאִשָּׁה וַתָּתֵן בְּפִלְלִים] אִסּוּן בִּידֵי אָדָם ולא יהיה אסון
דמשתעי במיתת ז"ד [שלא נהרג אף אחד, ואין נוגף זה חייב מיתה ולכן ענוש
יענש שמשולם דמי ולדות] למימר דהיכא דליכא מיתת ז"ד, משלם דמי ולדות,

וְנֹאמַר בְּרִאשִׁית מִבְּ אֶסֶן בִּידֵי שָׁמַיִם וּקְלָסוּ אֶסֶן, מָה אֶסֶן
הָאִמּוֹר בִּידֵי אָדָם [שֶׁאֵם יְהִי אֶסֶן וְחַיִּיב מִיתָה בִּידֵי ב"ד] פְּטוֹר מִן
הַתְּשׁוּמוֹן, אִף אֶסֶן הָאִמּוֹר בִּידֵי שָׁמַיִם [כִּרְתָּ] פְּטוֹר מִן
הַתְּשׁוּמוֹן,

מתקין לה רב אדא בר אבהה ממאי דכי קא מוהר להו
 יעקב לבניה [שהיה דואג על בנימין "וקרהו אסון"] על צינים ופחים קור
 ומוסר דבידי שמים ניהו! אס בלויס פורעניות על הלדס גירט המלך הוא
 [אבל אם ישאר בנימין בבית יכול לשמור עצמו מצינים ופחים], דלמא על
 אריא וגנבי דבידי אדם ניהו! [אע"פ דבאריה לא שייך בידי אדם, פירוש
 דלאו בידי שמים ניהו, ומשום גנבי נקט בידי שמים. שיטת ישנה. שטמ"ק?]

[ומתרגן] אטו יעקב אהא אזהר אהא לא אזהר, יעקב על כל מילי אזהר [הרי לך שגם בידי שמים נקרא "אסון"]:

[והגמ' שואל לברר דברי ר' אדא בר אבהו] וציינים פחים בידי שמים ונינהו, והתניא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים שפעמים שצאין בפסיעה שנאמר משה כב ציינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם [וראה מאמר זה בב"ב קמד: ומש"כ שם],

[אבל ראה אותהה"ק בראשית ל"ז כ"א וז"ל לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול

[ומתירין] איכא בינייהו אלמנה לכהן גדול דמוהה בה ר"ע שקדושין מופסין לו בה, ואש"פ שהיא נזלא ו כרבי סימאי והוא הדין גרושה להדיט, דתניא רבי סימאי אומר מן הכל כל הנוטלים ממייבי לאין עושה רבי עקיבא ממזרין, חוץ מאלמנה לכהן גדול שהרי אמרה תורה ויקרא בא לא יקה ולא יחלל, חילולין הוא עושה ואין עושה ממזרין וסמך ליה ולא יחלל ודע, מדין כהונה הוא מחללו ולא שם ממזרים עליהם,

[ידידה נפץ"מ לר"ע דאי דרשינן ולו תהיה לאשה, יהיה חלימוד שיש קנס באלמנה
לכ"ג כיון דתפסי בה קידושין, ואי דרשינן דאויא לקיימה, אז אין קנס שהרי אינו
יכול לקיימה],

ולרבי יששב דאמר בואו ונצוה על עקיבא בן יוסף שמרצה ממזרים ישראל חסם שהיה אומר כל שאין לו ביאה בישראל הנה על אשה שאין לו זה הישר ביאה, הולד ממזר אפי' אלמנה לנ"ג נמי,

מאי בינייהו [אי דרשין] ולו תהיה לאשה, אשה שיש בה הויה, או אשה הראויה לקיימה]?

איכא בינייהו

דף ל' ע"א

חייבי עשה, מצרי ואדומי נחמך שלשה דורות דמחיי (דצריס כג) דור שלישי יבא להם דור שני לא ולאז הבא מכלל עשה עשה,

[דחפסי בה קידושין אבל אסור לקיימן]

הניחא לר' ישבב אי רבי ישבב האי כל שאין לו הימור ביאה דקאמר אליבא דר"ע, לאו כללוא כ"ל, אלא **ל'אפוקי מטעמא דר' סימאי** לחודיה קאתי ואחייבי לאון הוא דפליג לאוסופי חייבי לאון בכהונה אבל שום חייבי עשה לא הוסיף **ש'פיר** מזניו למימר איכא בינייהו דשמעון המימני ור"ש בן מנסיא חייבי עשה,

אלא אי לאו אדרבי יוימא קא, וטעמא טעמא דנפשיה קאמר נס
ר"ע שכל שאין לו הימך ביאה נאשה וז' הולך ממזר כל שאין לו ביאה
בישראל הולך ממזר, ואפי' חייבי עשה מאי בינייהו מאי איכא
למימר?

[ומתרג'ן] **איכא בינייהו בעולה לך** "ג. שאין זה לאו דאלמנות וגיורושין, אלא עשה דצמולה יקח (ויקרא כא) ולא צמולה,

וא"ת יש כאן לאר דוניה? לא אשכחן חנא דאמר פנוי הצא על הפנויה עשאה זונה
אלא ר' אלעזר וליה הלכתא כוותיה,

ואין זונה אלא הנבעלת לפסול לה, ובצעולה שלא כדרכה איירי, דאי כדרכה חו ליבא קנס,

ע"א

אבני חן על מסכת כתובות

מאי איכא בין רבא [שמקיש בוהכרתי כרת למיתה] **לאבוי** [דנאמר אסון בידי אדם ונאמר אסון בידי שמים] **? איכא בינייהו זר שאכל תרומה** צמוד, הוא צמיחה בידי שמים ולא צכרת, כרת הוא חורעו נענשין דכתיב (ויקרא כ) ערירים יהיו **לאבוי פטור** מתשלומין דנפקא ליה מאסון צדי שמים, וכל אסון צמשיע צין צמיחה צין צכרת **ולרבא** [רק כרת מרובה למיתה ב"ד, ולא מיתה בידי שמים ולכן] **חייב** [בתשלומין],

ולאבוי פטור צממיה, נהי נמי דמיתה צדי שמים פוטרת מתשלומין [דמרבמה מיתה בידי אדם למיתה בידי שמים], אכל היכל דאכל תרומה דגזילה מי מיפטר [משלם לכהן] הא כיון דאגבהה קניה וחייב צמשיעו ופילו משרק, ומתחייב צנפשו לא הוי עד דאכיל לה,

והאמר רב חסדא מודה ר' נחוניא בן הקנה בגונב חלבו [חלב בהמה שחייב עליה כרת] של חבריו ואכלו שהוא חייב, שכבר נתחייב בגניבה קודם שבא לידי איסור חלב, אלמא דמעידנא דאגביה קנייה, מתחייב צנפשו לא הוה עד דאכיל ליה, הכא נמי בעידנא דאגביה [לתרומה] קנייה, מתחייב צנפשו לא הוי עד דאכיל ליה?

הכא במאי עסקינן כגון שתחב לו חבריו לתוך פיו דלא אגבהה, ולא קניה, ולא מיחייב צמשיעו אלא צצליעמו מתחייב "דמי הניית מעין, ולא דמי כולה", וצחיהא שעתא חיוצ מימיה נמי איכא,

[ומקשה עוד] **סוף סוף כיון דלעסיה קנייה מתחייב צנפשו לא הוי עד דבלעה?**

כגון שתחב לו לתוך בית הבליעה, היכי דמי אי דמצי לאהדרה ניהדרר וכי לא אהדרה, מההיא שעתא איהו מויק לה, דראשון לאו מידי עבד ולא נמחייב לכהן כלום [וקשה אם יכול להחזירו אך הוא מויק? והקהלת יעקב כתב שהוא גוף, שמוחזק דבר של חבריו בגופו. ע"פ קול התורה] **אי לא מצי לאהדרה אמאי חייב מימיה, אנוס הוא?**

לא צריכא דמצי לאהדרה ע"י הדחק דאי נמי אהדרה ממאסה ולא חויא לצעלים, הלכך מגזול לא גזלה, אמאי קא נמחייב ליה צמשיעו אהנחת גרונו ומעיו ההיא שעתא חיוצ מימיה איכא,

רב פפא אמר כגון שתחב לו חבריו משקין של תרומה לתוך פיו ולא מדחק לה שגויה צצית הצליעה, אלא מכיון שמתחב לתוך פיו אימאסא לה ולא מציית לאיחויזי משום גזילה, דהא לא חויא למידי, אלא אהניית גרונו ומעיו מיחייב, ומימיה ומשלומין צאים כאחד,

רב אשי אמר בור שאכל תרומה משלו

דף ל"א ע"א

וקרע שיראין של חבריו צשעה צצולעה, ואע"ג דמיתה לאו משום ממונא

להרוג מי שלא נתחייב מיתה, וראה רמב"ן בראשית ט"ו י"ד באריכות על ענין זה, וחובת הלבבות בשער הבטחון תחלת פ"ג כתב לא יתכן שאדם יזיק לעצמו או לאחר בלי גזרת הבורא יתברך],

ותו אריא וגנבי בידי אדם נינהו שלא מגזירת מלך, והאמר רב יוסף **וכן תני רבי חייא מיום שחרב בית המקדש** [וא"ת אמאי לא נקט מ' שנה קודם שחרב בהמ"ק דמ' שנה קודם חורבן גלתה סנהדרין? ראה תוס'!] **אף על פי שבטלו סנהדרין, ארבע מיתות לא בטלו,**

לא בטלו הא בטלו להו?

[ומתריץ] **אלא**

דף ל' ע"ב

דין ארבע מיתות עונש דוגמא **לא בטלו** [וקשה למה נקט מתחלה ארבע מיתות ולא נקט דין ד' מיתות, עד דפרך עליה? וראה שטמ"ק, ועוד שם ולא למימרא דלעולם היכא שנתחייב נופל מן הגג או נחש מכישו, דכמה רשעים גמורים יש שמותם על מותן? אלא כשהקב"ה רוצה לדונם במקום ד' מיתות דן אותם כך, אבל יש רשעים שהקב"ה מואיד להם אפו כדי להפרע להם לעולם הבא. וראה תוס'!],

[וחושב איך נענשים בד' מיתות ב"ד לאחר חורבן הבית] **מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג** דומה לנסקל שדוספין אותו מצית הסקילה לארץ, דגצוה צ' קומות היה כדאמר' צנגמר הדין [סנהדרין דף מה] **או חיה דורסתו** ארי מפילו לארץ והורגו צצריסה,

ומי שנתחייב שריפה, או נופל בדליקה או נחש מכישו והאסר שורפו,

ומי שנתחייב הריגה, או נמסר למלכות והן ממזין ראשו צסיף, כי קן דרך המומטין על ידיהן וזו היא מימיה סייף או ליסמים באין עליו,

ומי שנתחייב חנק, או טובע בנהר או מת בפרוץ אסכרה והוא צגרון מלג"ע [והם בועות הנעשות בגרונו וחונקות אותו. מאיר!]?

אלא איפוך אריא וגנבי בידי שמים, צינים ופחים בידי אדם,

[וחזר לפרש טעמא דר"ח בן הקנה] **רבא אמר טעמא דרבי נחוניא בן הקנה מהכא** ויקרא כ **ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא** שהוא חייב מימיה צ"ד בתתו מורעו למולך, ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו למדנו שהכרת צמקס מימיה וחילופה, אמרה תורה כרת שלי כמיתה שלכם, מה מיתה שלכם פטור מן התשלומין, אף כרת שלי פטור מן התשלומין,

אבני חן על מסכת כתובות

דאמרת לא מצי מהדר לה הכא מצי מהדר לה,

גופא אמר רבי אבין הזורק חץ מתחלת ארבע לסוף ארבע וקרע שיראין בהליכתו פטור, שעקירה צורך הנחה היא,

מתיב רב ביבי בר אביי הגונב כים בשבת חייב הגזיזו נרשום הצעלים והזילאו לרה"ר שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור סקילה,

היה מוגרר ויוצא מוגרר ויוצא שלא הגזיזו נרשום הצעלים ולא קנאו אלא נהלאה מרשום הצעלים פטור, שהרי איסור שבת [למה לא אמר 'איסור סקילה' כמו בסיפא? וראה שטמ"ק] וגניבה באין כאחד,

[בשטמ"ק הקשה דהא ליכא עקירה? ותירץ ושמעתי שהראב"ד ז"ל היה מתני דכי בעינן הגבהה ח"מ במגרר ד' אמות ברשות הרבים אבל במוציא מר"ה לר"ה עקירת הרשות עקירה היא וכמגביהו היא וכו'. הרמב"ן. שטמ"ק עיי"ש עוד].

ואמאי כי הגזיזו נרשום הצעלים וקנאו אמאי חייב הכא נמי לימא הגבהה צורך הוצאה היא נימא משעת הגזזה אסמלה לה הולאה [ראה תוס']?

[ללישנא דאי בעי לאהדורי לא מצי מיהדר [פי' לכן אמרין בוורק חץ דמיקרי כאחת] לא פריך מירי [שהרי כאן אי בעי לאהדורי מצי מיהדר, ולכן חייב], [ראה הגהות מהר"ב רנשבורג על הגליון] אבל ללישנא דאי אפשר להנחה בלא עקירה פריך דהכא נמי אי אפשר להנחה בלא הגבהה, אע"ג דאפשר בגרירה כך לי עקירה זו כמו עקירה אחרת דמ"מ האיסור מתחיל משעת הגבהה דאם היה אחר עושה עקירה לא היה מתחייב בהנחה נמצא עקירה גורמת החיוב ועד שעת הנחה מושך החיוב. תוס'],

[ומתירין] הכא במאי עסקינן כגון שהגביהו על מנת להצניעו [להחביאו באותה רשות, ולחזור בזמן אחר ולקחתו] ונמלך עליו והוציאו [פי' שנמלך שלא להצניעו באותה מקום, ולחזור לאחר זמן לקחתו, אלא להוציאו עכשיו מיד],

וכי האי גוונא מי חייב משום שגם והאמר רב סימון אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן המפנה חפצים מזווית לזווית ונמלך עליהם והוציאו פטור, שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכן להזילאו?

לא תימא ע"מ להצניעו, אלא אימא [פי' שבברייתא אמר סתם הגונב כים בשבת, ולא פירש האדך, לכן אומר אלא אימא] ע"מ להוציאו [לא תימא דהגזיזו ע"מ להצניעו אלא הגזיזו ע"מ להזילאו] ודקשיא לך נימא הגזזה צורך הולאה היא הכא [דגונב כים בשבת חייב] במאי עסקינן כשעמד ועמידתו היא הנחה לעקירה ראשונה, ואין חיוב שגם צלה לו ע"י עקירת חפץ הראשונה, אלא ע"י עקירת גופו שעוקר עצמו אחר העמידה על מנת להזילאו, ועקירת גופו כעקירת חפץ [שבת ג' ע"א].

דניקן אמאי ליה, מיפטור, וסצירה ליה לרז אשי מימיה לזה ומשלומין לזה פטור, [שנפלה לו מבית אבי אמו כהן] [דעל תרומה שלו אולי לא יתחייב מיתה שיכול לשאול עליה. על הגליון] וקרע שיראין של חברו באכילתו, כגון שהיתה התרומה ברכה בשיראין וקרעם בלעיסתו. מאיר],

גופא אמר רב חסדא מודה רבי נחוניא בן הקנה בגונב חלבו של חברו ואכלו, שהוא חייב [דלא אמרין קם ליה בדרבה מיניה], שכבר נתחייב בגנבה קודם שיבא לידי איסור חלב,

[דלכ"ע כדי לומר קם ליה בדרבה מיניה צריך חיוב מיתה וחייב ממון לבוא יחד, וצ"ע למה קמ"ל כלל זה בדברי ר"ג בן הקנה שאין הלכה כמותו? ושמעתי שיש חידוש שאפילו לרוב"ה דאמר שגם בכרת אמרין קלב"מ אפ"ה גם הוא סבר שצריך חיוב מיתה וממון לבוא ביחד].

[ושמעתי בשם החת"ס שהקשה למה לא עשה המשל של "ומודה רב"ה" ביוה"כ שאם גנב מאכלו של חברו וכו'? ותירץ שהיות שבכל מאכלות אסורות השיעור הוא כרת, אבל ביוה"כ השיעור הוא יתובי דעתא דהיינו ככותבת ולכן אשמועינן שאפילו בחלב שאיסור אכילה באה יותר מזה מאיסור אכילה ביוה"כ אפ"ה אינה נחשבת בבית אחת].

לימא פליגא [רב חסדא על] דרבי אבין, דאמר רבי אבין הזורק חץ מתחילת ארבע לסוף ארבע וקרע שיראין בהליכתו פטור, שעקירה צורך הנחה היא הלכך אע"ג דחיוב ממון מקמי הנחה אמאי ליה, פטור, הולאי וזין עקירה והנחה אמאי ליה, מימיה ומשלומין צלן כאחד, שעקירה צורך הנחה היא, ומסהיא שעמא אסמלה לה מלאכה הכא נמי [בגונב חלבו של חברו] הגבהה צורך אכילה היא?

[דוחקיה דגמ' דר' אבין ופטור אפילו חיוב דקרע שיראין, דאין תשלומין באין מצד מלאכת השבת, דהא עקר מעיקרא ושוב קרע שיראין ונתחייב בממון מקמי הנחה דהיינו שעת החיוב ואפילו הכי ס"ל דפטור, ואילו לרב חסדא מלאכת חיוב המיתה עצמה דהיינו ההגבהה שהיא לצורך אכילה היא גופא עבד לה חיוב ממון שיתחייב בה אף על גב דלצורך אכילה עבד לה, והא ודאי דחיקא טובא שיחלקו האמוראים מן הקצה אל הקצה כולי האי. שטמ"ק].

הכי השתא [איך אתה מרמה הזורק חץ לאוכל חלבו של חברו] התם [בוורק חץ] אי אפשר להנחה בלא עקירה, הכא [בגונב חלבו של חברו] אפשר לאכילה בלא הגבהה, דאי בעי גחין ואכיל למטה מג' עפסיס ואמל, וצליז מג' לאו הגזזה היא [ראה תוס' שפי' דגחין ותחב לה עד בית בליעתו],

אי נמי [סברה אחרת שאין דומה זורק חץ, לגונב חלב] התם [בוורק חץ] אי בעי לאהדורה לא מצי מהדר לה משזרק את הסך, הלכך משעת עקירה סופו לקרוע לו שיראין [וזה ודאי נקרא באין כאחד] הכא [בגונב חלבו של חברו] מצי מהדר לה הלכך לא אמרי' משעת הגזזה אסמלה לה אכילה,

מאי איכא בין האי לישנא להאי לישנא? איכא בינייהו המעביר סכין ברה"ר צידו נהליכה וקרע שיראין בהליכתו, להך לישנא דאמרת [בוורק חץ] אי אפשר להנחה בלא עקירה, הכא נמי אי אפשר להנחה בלא עקירה, להך לישנא

אבני חן על מסכת כתובות

לעולם כר' אליעזר, וכי אמר ר"א צידי רה"ר כרה"ר דמו
הני מילי לענין חיובא דשבת, דזימנין דדחקי רבים ועיילי
להתם, אבל לענין מיקנא קני, מ"ט דהא לא שכיחי רבים והוי
ליה כסימטא דתיקון צה משיכה,

רב אשי אמר מגרר ויולא דקאמר פטור, לעולם ברשות הרבים ודקשיא לך
איסור גניבה ליכא בגון שצירף ידו השניה למטה משלשה לפחות
משלשה סמוך לקרקע וצידו אחת גיררה ונפלה לתוך חצרמה וידו קניא ליה
וקיבלו כדרכא דאמר רבא ידו של אדם חשובה לו לענין הנחת
שבת כמקום כארבעה על ארבעה וכי היכי דלענין שבת חשוב מקום לענין
מיקנא נמי חשוב מקום למינקי כאלו הגביה למעלה משלשה ומיהו ברשות היחיד
לא אגבהה דמינקי ליה מקמי דלימי חיוב שבת עליה וציאתה לרה"ר וקנייתה צאין
כאחד ולהכי משני כשצירף דלא תיהוי הגבהה ברשות היחיד כדקמני מגרר ויולא,

רב אחא מתני הכי כדאמרן דמשיכה ברשות הרבים לא קני ומוקיס לה
כשצירף ידו וקיבלה לחוסה, רבינא מתני לעולם דאפקיה לרה"ר
וברה"ר נמי קנה,

ותרוייהו בדיוקא דהא מתני' קמיפלגי דתנן היה מושכו
ויוצא בגונב צהמה ברשות בעלים קאי בפרק מרובה ומת השור ברשות
בעלים פטור הגנב משלם כלום דלא קני להחמיש באונסין הגביהו אפי'
ברשות הבעלים או שהוציאו מרשות בעלים ומת חייב רבינא
דייק מרישא רב אחא דייק מסיפא רבינא דייק מרישא היה
מושכו ויוצא ומת ברשות בעלים פטור טעמא דמת ברשות
בעלים הא הוציאו כל היכא דאפקיה ואפי' לרה"ר מרשות בעלים
ומת חייב רב אחא דייק מסיפא הגביהו או שהוציאו הוצאה
דומיא דהגבהה מה הגבהה דאתי לרשותיה אף הוצאה נמי
דאתי לרשותיה לרב אחא קשיא קשיא רישא לרבינא קשיא
סיפא?

רישא לרב אחא לא קשיא כמה דלא אתי לרשותיה רשות
בעלים קרינא ביה, סיפא לרבינא לא קשיא הוצאה דומיא
דהגבהה לא אמרינן:

הבא על אחותו ועל אחות אביו כו': ורמינחו [דתנן במכות יג,
וראה תוס'] אלו הן הלוקין אם הסרו צהן הבא על אחותו ועל
אחות אביו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל אשת
אחיו ועל אשת אחי אביו ועל הנדה

דף ל"ב ע"א

וקיימא לן דאינו לוקה ומושלם דנפקא לן לקמן מכדי רשעמו משום
רשעה אחת אחת מחייבו ואי אחת מחייבו משום שמי רשעיות?

אמר עולא לא קשיא כאן באחותו נערה דאיכא קנס, וסבירא ליה
דממונא משלם ולא לקי כאן באחותו בוגרת וההיא דמכות צבוגרת דאין לה

עמד למאי אי לכתף אורחיה הוא ואין עמידתו הנחה לבטל עקירה
ראשונה ממלאכת שבת, אלא בעומד לפוש,

אבל לכתף מאי

דף ל"א ע"ב

פטור מתשלומין, דאחי חיוב שבת מחמת הגבהה ראשונה שבה נקנה לו
הכיס, ומימיה ומשלומין צאין כאחד, אדחתני היה מגרר ויוצא מגרר
ויוצא פטור, נפלוג וניתני בדידה צמגזיה עצמו יכול לשנות צו חיוב
ופטור במה דברי' אמורים בעומד לפוש, אבל לכתף פטור
[דעקירה צורך הנחה הוא]?

אלא לא תוקמה כשעמד, ואפ"ה חיוב שבת דעקירה לאו מחמת עקירה ראשונה
דהגבהה אחיה ליה, אלא בעקירת גופו של פסיעה אחרונה כשיוצא מן הבית וכן
עזאי היא הא מני [הגונב כוס בשבת חייב] בן עזאי היא דאמר בפ"ק
דשבת מזהלך בעומד דמי ועקירת כל פסיעה הויא עקירה, והנחת הרגל היא
הנחה, הלכך קניה משעת הגבהה, ומיזב מימיה בפסיעה בתרייתא קא אחיה ליה,

אבל זורק מאי הגביהו וזרקו פטור מתשלומין דאחיה ליה חיוב שבת ע"י
חיוב הגבהה דמי לימא עקירה אחריתי ניפלוג [וניתני] בדידה במה
דברים אמורים במהלך, אבל זורק פטור [הרי שעקירה צורך הנחה
היא, ולכן פטור שחיוב שבת באה יחד עם חיוב המזמין]?

[לעולם גם בזורק פטור, אבל לכן אומר המשלם דפטור במגרר ויוצא ד] מגרר
ויוצא איצטריכא ליה, ס"ד אמינא אין דרך הוצאה בכך ואין
כאן חיוב שבת קמ"ל,

ובמאי איצטריך לאשמועינן דדך הוצאה צדק אי ברברכי כוס גדול שיש צו
משוי להגביהו אורחיה הוא לגררו ופשיטא דהוצאה היא, אי בזוטרי לאו
אורחיה הוא ואמאי חייב משום שבת, אלא במיצעי,

ודאפקיה להיכא, אי דאפקיה לרה"ר איסור שבת איכא
[דהוציאו מרשות לרשות] איסור גניבה ליכא דמשיכה בלא הגבהה קס"ד
דלא קניא צרה"ר, אי דאפקיה לרשות היחיד לרשותו, שהיתה חצירו
סמוכה לחצר הבעלים איסור גניבה איכא איסור שבת ליכא?

לא צריכא דאפקיה לצירי רשות הרבים סמוך לצמים, שטמנין להלן
מן הצמים אצנים ומכשולין להרחיק חיכוך העגלות ומאזותן חסופים ולפנים קרי צדי
רה"ר,

ובמאן, אי כר' אליעזר פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן צעיריזין בפרק כל גגות
דאמר צידי רה"ר כרה"ר דמו איסור שבת איכא איסור
גניבה ליכא, אי כרבנן דאמרי צידי רה"ר לאו כרה"ר דמו
איסור גניבה איכא איסור שבת ליכא?

אבני חן על מסכת כתובות

קנס,

מה לעדים זוממין שכן אינן צריכים התראה ונענשין במיתה או במלקות או בממון ודין הוא שידונו בחמורה כי איכא מרתי ואי ממונא לקולא הוא אשכחן בהן דל הקל ודין הוא שידונו בקלה שכן לא עשו מעשה אלא כדיצורא בעלמא מיענשי?

אלא גמר מתרוייהו כי פרכת מה לחובל בחבירו שכן חייב בחמשה דברים עדים זוממין יוכיחו מה לעדים זוממין שכן אין לריבין התראה חובל יוכיח וחזר הדין מה הצד השווה שבהן דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי, אף כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי,

[ומקשה] מה להצד השווה שבהן שכן יש בהן צד חמור ואי ממונא לקולא הוא שכן יש בהן צד הקל

דף ל"ב ע"ב

אלא עולא תחת תחת גמר וגזירה שזה מופנה היא ולמדן ואין משיבין כתיב הכא דברים כב תחת אשר ענה, וכתיב התם שמונת כ"א עין תחת עין, מה התם ממונא משלם מילקא לא לקי, אף כל היכא דאיכא ממונא ומלקות, ממונא משלם מילקא לא לקי,

[עוד תירוצו על סתירת המשניות לעיל כו. ומכוח יג.] רבי יוחנן אמר אפי' תימא ההיא דמכות ב אחותו נערה, כאן שהתרו בו וכשהתרו בו דאיכא ממון ומלקות, ואשמעינן דלקי ולא משלם כאן שלא התרו בו ומתניתין דכתובות בשלל התרו בו דליכא מלקות,

אלמא קסבר רבי יוחנן כל היכא דאיכא ממון ומלקות ואתרו ביה מילקא לקי ממונא לא משלם, מנא ליה לר' יוחנן הא?

אמר קרא דברים כה כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, וסמך ליה ארבעים יבנו דהיא דליכא שמי רשעיות נעצד ביה הכאה,

והרי חובל בחבירו דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי, וכי תימא הני מילי היכא דלא אתרו ביה, אבל אתרו ביה מילקא לקי ממונא לא משלם,

והאמר ר' אמי א"ר יוחנן הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה, היכי דמי אי דלא אתרו ביה אמאי לוקה אלא פשיטא דאתרו ביה, ומעמא דלית בה שוה פרוטה הא אית בה שוה פרוטה ממונא משלם מילקא לא לקי?

כדאמר רבי אילעא בפירוש ריבתה תורה לקמיה מפרש היכא עדים זוממין לתשלומין, הכא נמי בפירוש ריבתה תורה

[ומקשה] אחותו בוגרת נמי הא איכא בושת ופגם דגבי קנס הוא דנענשין נערה אבל בוגרת ממונא הוא, [ופגם] כאילו היא שפחה נמכרת בשוק כמה פיסתה מדמיה, להשיאה לעבד שיש לרבו קורת רוח הימנו, כדלקמן (דף מ) והא בבוגרת נמי איתא?

בשוטה שאין לה בושם, ודמיס למכור בשוק נמי אין לה,

[ומקשה] והא איכא צערא דהכי מנן במתניתין המפתה נותן בושם ופגם וקנס, מוסיף עליו האונס שנותן את הצער?

במפותה דאין לה צער, כדאמרנן לקמן בפירקין (ד' לט) פקחות שבהן אומרות מפותה אין לה צער,

השתא דאתית להכי [שיש אופן שמוחלת על קנסה וכו'] אפי' תימא אחותו נערה ביתומה ומפותה שקנסה וצושה ופגמה שלה, כיון שהכל שלה אין כאן חיוצ ממון, דהא עבדא מדעתה ואחולי אחלה גביה. שוטה לא גרסי' - דבפקח נמי אין שום חיוצ ממון במפותה יחומה, # [וצ"ע ותאמר שאינה מוחלת כדי שלא ילקה בועלה],

אלמא קסבר עולא דאוקי מתני' דמכות בבוגרת, ולא אוקמה למתני' דהכא בשלל התרו בו שמעת מינה כל היכא דאיכא ממון ומלקות אפי' אתרו ביה נמי ממונא משלם מילקא לא לקי, מנא ליה לעולא הא?

גמר מחובל בחבירו איכא מלקות דלא יוסיף (דברים כה) וממונא משלם כדכתיב (שמות כה) שבתו יתן ואפילו אתרו ביה נמי מרבי ליה לקמן בשמעתין בהדיא לתשלומין מה חובל בחבירו דין הוא לידון בממון שהוא חמור ממלקות שכן יש בו חומר מאד דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי אף כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי,

מה לחובל בחבירו שכן חייב בחמשה דברים נזק צער ריפוי שבת ובושת,

ואי ממונא לקולא וא"ת ממון קל מן המלקות ואין זו תשובה שהשבת דכ"ש בעלמא מה זה שחמור להסתחייב בחמשה דברים מדין בקלה שבשני חיוצין שבהן ק"ו לשאר חייבי ממון הקלין שידונו בממון הקל איכא למיפרך מה לחובל בחבירו שכן הותר מכללו כצ"ד דיתן רשות לצ"ד להלקותו תאמר בשאר חייבי ממון כגון קנס דאונס ומפתה שלא הותרו מכללן כצ"ד שכן הותר מכללו בבית דין?

אלא גמר מעדים זוממין מה עדים זוממין דאיכא ממון דכאשר זמם ומלקות דלא תענה ממונא משלם לקמן יליף לה בשמעתין מילקא לא לקי, אף כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי,

אבני חן על מסכת כתובות

חובל בחבירו לתשלומין,

ורפוי לא הוצרך, ולא נער היה בה, ונשטתה שאין לה נזשת,

[ושואל א"כ גם לעולא יכולים לחרץ] אחותו נמי איכא לקיומה באחותו בוגרת והכל נמי באחותו מנית לאוקמי מלקות דידה בצוגרת, אבל נערה לישלם ולא לילקי, הואיל וריבתה גזירה שזו דמחת מחת לתשלומין?

[ובתריץ שלכן לא אמר ר' יוחנן בעולא] אמר לך ר' יוחנן האי תחת אשר עינה מיבעי ליה לכדאביי נשילי פיסקין, דפרכין ואימא חמשים אמר רחמנא מכל מילי [שחמשים כסף כולל גם הבושת ופגם], ושני אביי חמשים כסף נמחדשו מחת קנס העיני, אבל נזשת ופגם שהוא נשאר חובלים לא כלל כאן דאמר אביי אמר קרא דברים בב תחת אשר עינה, האי תחת אשר עינה מכלל דאיכא בושת ופגם,

ועולא נפקא ליה מדרבא דאמר רבא אמר קרא דברים בב ונתן האיש "השוכב עמה" לאבי הנערה חמשים כסף קרא ימירא הוא לדרשה, נימא ונתן לאבי הנערה חמשים כסף הנאת שכיבה חמשים מכלל דאיכא בושת ופגם דלאו מחמת הנאת שכיבה ניהו, שהרי ישן נשאר חובלים, לא כייליהו בגוייהו דהני,

רבי אליעזר אומר עדים זוממין ממונא משלמי ומילקא לא לקי לא נריכי קרא, דסברא היא, דמלקות לא שייך בהו משום דלאו בני התראה נינהו קודם עדות כדמפ' רבא ואילי, הלכך אי איכא למענשיניהו לא מענשיניהו אלא ממון, דאין עונש הגוף בלא התראה, ואע"ג דגבי בן גרושה וכן חלוצה ענשין להו מלקות בלא התראה, התם גזירת הכתוב דאשכחן בהו מלקות בדיא והיה אם בן הכות, ומוקמינן לקרא במדי דלא מנית למענשיניהו מכאשר זמם, אבל היכא דמנית למיעבד בהו הזמה, לא שייך בהו מלקות,

אמר רבא תדע שאי אפשר להתרות בהם ניתרי בהו אימת ניתרי בהו מעיקרא יוס או שעה קודם שיעידו העדות אמרי אישתלין שכחו ההתראה הרי שצטלה ההתראה,

ניתרי בהו בשעת מעשה פרשי ולא מוסהדי אפילו אמת הואיל ואנו חשודים צעניכס מה לנו ולנרה [פ' דאע"ג דאמרין התם שמאיימין את העדים ולא חיישינן דילמא פרשי, התם באיום בעלמא דלא חיישי ליה סהדי כדאמרין להו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי ודכותה, אבל לומר להם שאם יוזמו יחרגו איכא למיחש דפרשי שמא יוזמו בשקר. רט],

ניתרי בהו לבסוף לאחר שהעידו מאי דהוה הוה דכין שהגיד אינו חוזר ומגיד ואין יכולין לחזור,

מתקיף לה אביי וניתרי בהו בתוך כדי דבור לאחר שהעידו דמוך כדי דבור דבור דמי ויכולים לחזור, מוך כדי דבור- כדי שאילת שלום,

[ועוד] מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא וניתרי בהו מעיקרא ונרמזו בהו רמוזי בשעת העדות נרמזו להם רמזים על ההתראה להזכירם ונלשון כך שלא יקפידו,

והיכא איתמר דר' אילעא, אהא, מעידין אנו את איש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין, שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין המקרא המביאו לידי מלקות אינו מביאו לתשלומין, מלקות מלא חטונה, משלומין מכאשר זמם, וכיון דשני שמות הן חייב על שניהם דברי ר"מ, וחכמים אומרים כל המשלם אינו לוקה,

ונימא כל הלוקה אינו משלם וידייניה במלקות, מאי שנא ממון דפשיטא להו?

א"ר אילעא בפירוש ריבתה תורה עדים זוממין לתשלומין, היכן ריבתה תורה? מכדי כתיב דברים יט ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו דברים יט יד ביד דסמך ליה לא מחוס עיך נפש נפש וגו' למה לי? דבר הניתן מיד ליד, ומאי ניהו ממון,

חובל בחבירו נמי מכדי כתיב ויקרא כד כאשר עשה כן יעשה לו כאשר יפן מוס בלדס וגו' כן ינתן בו למה לי? דבר שיש בו נתינה ומאי ניהו ממון,

ורבי יוחנן מ"ט לא אמר בעולא דגמר גזירה שזו לעונשו ממון ולא מלקות לכל חייבי ממון ומלקות?

אם כן דפטרת בה על אחותו ממלקות, בטלת ויקרא יט ערות אחותך לא תגלה לאו שבה, שעונש לאו במלקות,

דף ל"ג ע"א

ופרכין [אליבא דר' יוחנן] חובל בחבירו דעל כרחך צממון נידון, תקשי נמי א"כ בטלת לאו ד [דברים כה] לא יוסיף פן יוסיף שהוא אזכרה למכה את חבירו,

[וגם קשה] עדים זוממין נמי, א"כ בטלת דברים כה והיה אם בן הכות הרשע במסכת מכות (דף ב) מוקמינן לה צעדים זוממין?

אלא על כרחך [אליבא דר' יוחנן צריך לומר] כיון דרבייה קרא [את עדים זוממין] לתשלומין עדים זוממין אפשר לקיומה בבן גרושה ובן חלוצה איכא לאוקמא לעונש מלקות דלאו ידידיה [היכן מענישין מלקות על לאו דעדים זוממין], צמעידין אנו את איש פלוני כהן שהוא בן גרושה, דליכא לאוקמי כאשר זמם ולומר יהא הוא בן גרושה תחתיו אלא סופג את הארבעים, והכי תמן במסכת מכות,

חובל בחבירו נמי איכא לקיומה כגון שהכתו הכאה שאין בה שוה פרוטה וחובל בחבירו נמי מוקמינן ליה נשאין בה שוה פרוטה בכל חמשה דברים שבה, כגון שלא פחתו מכספו [שאין כאן נזק] וממלאכתו [שבת]

אבני חן על מסכת כתובות

ובורר הדבר שהוא אמת מאת השם כל הנזירות שיגורו עליו מעת שגמר בדעתו לקדש השם] וימסור נפשו על קידוש השם כל שעושים לו הן סקילה הן שריפה הן קבורת חיים הן תליה, אינו כואב לו כלום. מספר תשב"ץ קטן פסקי והנהגות מהר"ם מרוטנבורג סי' תמו, וקשה דמכאן משמע שלא היו יכולין לסבול יסורים? ויש לחלק בין מיתה ליסורים וכו'. מובא בקובץ המעין תמוז תשע"ב דף 25 מאמר שלם על ענין זה ועיי"ש]

א"ל רב סמא בריה דרב אסי לרב אשי ואמרי לה רב סמא בריה דרב אשי לרב אשי ולא שני לך בין הכאה שיש לה קצבה להכאה שאין לה קצבה יסורי מלכות הכאה שאין לה קצבה היא אצל מלקות יש לה קצבה ארבעים,

מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד הניחא לרבנן דאמרי נפש במוש' בטהדרין צאלו הן הנשרפים (עט) נמכוון להרוג את זה והרג את זה חייב, והאי ונתת נפש ממש קאמר, איך לן למדק ואוקמי קרא בשהתרו צו ולמילף דאע"ג דליכא התראה יענש ממון כשאינן שם מיתה,

אלא לרבי דאמר ממונ' התם נמכוון להרוג את זה והרג את זה אינו נהרג אלא משלם דמי האשה ליורשיה, אם כן אפשר לאוקמי קרא בשלא התרו צו, ומשום הכי כי אין אסון משלם דמי ולדות, וכי יש אסון משלם דמי אשה, אצל אמרו ציה אימא לך לוקה ואינו משלם מצי איכא למימר מהיכא מימי חובל בחצירו למשלומין ואף כשהתרו צו?

אלא אמר רב יעקב מנהר פקוד משמיה דרבא מהבא שמות בא אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו כדמתרגמינן על צוריו ששז לכחו ולאיתנו הראשון ונקה המוכה [שינוקה המוכה מעונשו], וכי תעלה על דעתך שזה מהלך בשוק וזה נהרג?

אלא מלמד שחובשין אותו לא נאמר מקרא זה אלא ללמדך, דהיכא דהכחו ולא מת ונפל למשכב, יתבשו את המכה ההוא צבית האסורין עד שנראה אם יקום והתהלך בחוץ, אז ונקה המכה, מכלל דעד השתא לא ילא מידי צית דין אלא נחשש ואי מית קטלינן ליה כיון דאמרת חובשין, מכלל דאי מיית נזק קטלינן ליה להאי, דאי לאו לקטלא למאי חבשין ליה ואי לא מית שבתו יתן ורפא ירפא,

היכי דמי אי דלא אתרו ביה, אמאי מיקטיל, אלא פשיטא דאתרו ביה, ומותרה לדבר חמור מיתה מותרה לדבר הקל מלקות דלא יסיף דחובל ולא מת ואמר רחמנא שבתו יתן ורפא ירפא ליהכא דלא מת דליכא ממון ומלקות נידון בזמון דכתיב שבתו יתן,

מתקיף לה רב אשי ממואי דמותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל, דלמא לא הוי, ואם תמצא לומר הוי ממואי דמיתה חמורה דלמא מלקות חמור, דאמר רב אילמלי נגדוהי לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא,

א"ל רב סמא בריה דרב אסי לרב אשי ואמרי לה רב סמא

הדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי שיהו עדים זוממין צריכין התראה, אי סלקא דעתך עדים זוממין צריכין התראה, [וכי. ד"ם] לא מתרינן בהו לא קטלינן להו, מי איכא מידי דאינהו בעו קטיל למיקטל בלא התראה, ואינהו בעו התראה, הא בעינן ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וליכא והם זממו להרוג את זה בעדותן, שלא היה ולא נברא, ולא התרו צו ההתראה שהעידו עליה,

מתקיף לה רב סמא בריה דרב ירמיה אלא מעתה דהאי דלא צעו התראה משום כאשר זמם הוא, מלקות של זוממי עדות בן גרושה ובן חלוצה דלא מכאשר זמם קא מיתרבי עונש דידהו, שהרי לא זממו להלקותו אלא למללו ליבעי התראה?

אמר קרא [בסוף פ' אמור בויקרא כד יז ואיש כי יבה פלגנפש אדם מו' ת יומת: יח ומוכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש: יט ואיש כרותן מום בעמיתו באשר עשה בן יעשה לו: כ שבר תחת שבר עין תחת עין שן תחת שן באשר יתן מום באדם כן יתן בו: כא ומוכה בהמה ישלמנה ומוכה אדם יומת: כב משפט אחד יהיה לכם [בגד באורח יהיה], משפט השוה לכולכם וכיון דרוז זוממין לאו צי התראה נינהו, הני נמי לא צעו התראה,

רב שישא בריה דרב אידי אמר חובל בחבירו נמי ממונא משלם ומילקא לא לקי מהבא שמות בא וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה,

ואמר רבי אלעזר במצות [כי ינצו מיירי בינצו] שבמיתה שמתמין היה להורגו הכתוב מדבר, דכתיב שמות בא ואם אסון יהיה שמה האשה ונתת נפש תחת נפש ואע"פ שלא נמכוון אלא לחצירו, ואשמעינן נמכוון להרוג את זה והרג את זה חייב,

היכי דמי אי דלא אתרו ביה אם תמיתנו מהרג אמאי מיקטיל, אלא פשיטא דאתרו ביה ומותרה לדבר חמור מיתה הוי מותרה לדבר הקל שאם יכנו ולא ימות ילקה, ואפילו הכי אמר רחמנא דכי אין שם חיוז מיתה, יענש דמי ולדות, ואף על גב דליכא התראה למלקות אלא מא משלם ואינו לוקה ואמר רחמנא ולא יהיה אסון ענוש יענש,

מתקיף לה רב אשי ממואי דמותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל, דלמא לא הוי,

אם תמצא לומר הוי ממואי דמיתה חמורה

דף ל"ג ע"ב

דלמא מלקות חמור, דאמר רב אילמלי נגדוהי יסורין לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא?

[מהר"ם ז"ל אומר כשהאדם נזמר בדעתו לקדש השם [ויצא מפיו רוח טהרה

אבני חן על מסכת כתובות

דף ל"ד ע"א

ר' שמעון היא בפרק מרובה ובכסוי הדם ובאותו ואת בנו דאמר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה,

התינה עבודת כוכבים דזמני מתים אסורים, וכן וישור הנסקל דמשגמר דינו אסור בהנאה כדאמרין ב"ק (דף מא) ובפסחים (דף כג) ממשמע שנאמר סקול יסקל איני יודע שהוא נכילה ונכילה כו' אלא שחיטת שבת שחיטה ראויה היא,

דתנן השוחט בשבת וביום הכפורים אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה?

סבר לה כר' יוחנן הסנדלר דתניא המבשל בשבת בשוגג יאכל אפי' ביום במזיד לא יאכל הוא לעולם אבל אחרים ישראלים אכלים דברי ר"מ,

ר' יהודה אומר בשוגג יאכל הוא למוצאי שבת ולא ביום דקסין שוגג אטו מזיד במזיד לא יאכל הוא עולמית אלא אחרים,

רבי יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים לשרא לא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים לשרא, אבל מוכרו ונתנו לעובדי כוכבים,

מאי טעמא דרבי יוחנן הסנדלר דאמר מעשה שבת אסורין באכילה? כדדריש ר' חייא אפיתחא דבי נשיאה שמות לא ושמרתם ת השבת כי קדש היא לכם, מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה, אי מה קודש אסור בהנאה אף מעשה שבת אסור בהנאה? ת"ל לכם שלכם יהא,

יכול אפילו בשוגג תאסר באכילה אם שגג בצישול שלא ידע שהוא שבת ת"ל מחלליה מות יומת היכא דליכא חיוב מיתה אסרי באכילה כי קודש במזיד אמרתי לך שהוא אסור כקודש דהא גבי חיוב מיתה כתיב ולא בשוגג,

פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מעשה שבת דאורייתא וחד אמר דרבנן במזיד אסורין מן המורה באכילה לר' יוחנן הסנדלר מאן דאמר דאורייתא כדאמרן מאן דאמר דרבנן אמר קרא קדש היא היא קודש ואין מעשיה קודש ולמאן דאמר דרבנן מאי טעמיהו דרבנן דפטרי דפליגי אדרייז מאיר ופטרי מקנס ארבעה וחמשה הואיל ובטעם על ידי אחר אוקימתא הא שמיטה ראוייה היא מדאורייתא? כי קא פטרי רבנן אשארא לעבודת כוכבים ואשור הנסקל,

טובח לעבודת כוכבים כיון דשחט ביה פורתא איתסר ליה דאמר מר (חולין דף מ) היתה בהמת חצירו רבועה לפני עבודת כוכבים כיון ששחט בה סימן אחד אסרה, איך כי קא טבח לאו דמריה קא טבח דהא

בריה דרב אשי לרב אשי ולא שני לך בין הכאה שיש לה קצבה להכאה שאין לה קצבה,

מתקיף לה רב מרי ממיא דבמזיד דהאי והכא איש את רעהו במזיד קא משמע, והאי ונקא דילפינן מיינה חצישה ונקא במקטלא קאמר, דמשמע מיינה דאי מייט קטלינן ליה ועל כרחין בהמרו בו, דלמא בשוגג משמע ולא המרו בו, וחצישה לאו לקטלא ונקא נמי לאו לקטלא אלא מוגלות דערי מקלט, וחצישה דילפינן מיינה לגלות קאמר, ומשום הכי כי נקא מוגלות ישלם ממון, אבל היכא דהמרו ביה אימא לך דכי לא מייט לוקא ואינו משלם קשיא:

[ענין חדש וקאי על הקושיא לעיל] ריש לקיש מהדר אשיטויא דרומא דרמינן בריש שמעתין מתני' דמכות אדכחזות אמר הא מנא מתנינן דקמיני בל על אחרות נותן קנס ר"מ היא דאמר לעיל לוקא ומשלם שלא השם מציאו לידי מכות מציאו לידי משלומין רבי מאיר היא דאמר לוקא ומשלם,

אי רבי מאיר אפי' בתו נמי דמיקטיל עלה לישלם דהא לא קצירה ליה לר"מ דפטור משום דרבה מיינה ואמאי תנן מתני' הנה על בתו פטור מן הקנס, וכי תימא ר' מאיר לוקא ומשלם אית ליה, מת ומשלם לית ליה,

ולא והתניא גנג וטבח בשבת איכא חיוב מיתה וכן לעבודת כוכבים גנג וטבח לעבודת כוכבים, גנג שור הנסקל לקמן פריך הא לא שוה מידי וטבח, משלם תשלומי ארבעה וחמשה דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין?

הא איתמר עלה אמר רבי יעקב א"ר יוחנן ואמרי לה אמר רבי ירמיה אמר ר' שמעון בן לקיש ר' אבין ורבי אילעא וכל חבורתא משמיה דרבי יוחנן אמרי בטובה על ידי אחר הגנג צוה לשלמו לשחוט,

וכי זה חוטא וזה מתחייב שליט חוטא ושולח מתחייב קנס דארבעה וחמשה והא קיימא לן בקדושין (מג) אין שליט לדבר עבירה? אמר רבא אמר רחמנא שמות כא וטבח או מכרו מה מכירה על ידי אחר אי אפשר אלא ע"י אחר שהלוקח לוקח ממנו אף טביחה על ידי אחר, דבי רבי ישמעאל תנא או לרבות את השליח, דבי חזקיה תנא תחת [השור] מנא למכתב ישלם בשור לרבות את השליח,

מתקיף לה מר זוטרא מי איכא מידי דאילו עבר איהו לא מיחייב דהא מיקטיל ועביד שליח ומחייב?

איהו לאו משום דלא מיחייב [הוא] דחיונה רמיא עליה אלא משום דקם ליה בדרבה מיניה,

[והוה לשאול על החכמים] אי בטובה על ידי אחר מאי טעמייהו דרבנן דפטרי? מאן חכמים

אבני חן על מסכת כתובות

גנב וטבח בשבת דחייב ממון דקין אחא עליה באיסור שבת **פטור** דקיימא לן אין מת ומשלים וכיון דאקין לא מייחייב קנס נמי לא משלים דתשלומי ד' ור' אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה ולא סבירא לן כרבי נתן דאמר (שבת דף נד) חי נושא את עצמו חי נמי בכפות **שאם אין גניבה** כלומר שמאחר שפטור על הקרן משום מיתה **אין מביחה ואין מכירה** אינו מחויב קנס כדפירשתי דתשלומי ארבעה וחמשה כחייב ולא תשלומי שלשה וארבעה,

[ועוד אמר רבה] ואמר רבה היה גדי גנוב לו וטבחיו במחתרת שחתר בית והולילו, **חייב שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור מחתרת**, גנב וטבח במחתרת עצמה דההיא שעתא דר קטלא הוא חי הוה אשכחיה בעל הבית כדכתיב (שמות כג) אין לו דמים **פטור** **שאם אין גניבה אין מביחה ואין מכירה**,

וצריכא דאי אשמעינן שבת, משום דאיסורה איסור עולם כל זמן שיעידו עליו שחילל שבת ימנעוהו בית דין, הלכך חמירא מיתה דילה לפוטרו מממון אבל מחתרת דאיסור שעה הוא חי לא משכח ליה הדיא שעתא חו לא מיקטיל אימא לא, ואי אשמעינן מחתרת משום דמחתרתו זו היא התראתו, אבל שבת דבעיא התראה אימא לא צריכא,

אמר רב פפא פרה היתה פרה גנובה לו וטבחה בשבת חייב, שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת, היתה פרה שאולה לו וטבחה בשבת, **פטור** דההיא שעתא דקא טבח לה גזיל לה ממנה, ומיתה וממון באין כאחד,

ולא גרסינן שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה, דגזי שאל לא שייך לא כפל ולא ארבעה וחמשה, שהרי חייב בקרן לעולם אפילו טוען טענת גנב, ואין קנס אלא או בגנב או בשומר חנם הפוטר עצמו בטוען טענת גנב שאומר נגנבה,

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי רב פפא פרה אתא לאשמועינן בחמיה, מה למדנו ממנה שלא למדנו מגדי דקאמר רבה?

אמר ליה רב פפא שאולה אתא לאשמועינן דטובחה בשבת פטור, סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר רב פפא צהשוכר את הפועלים משעת משיכה הוא דאתחייב ליה במזונותיה, הכא נמי נימא משעת שאלה רמיא עליה חיוב קרן וכי טבחה בשבת ליחייב משעת שאלה אתחייב באונסיה, קא משמע לן כיון דכל כמה דאיתא דהרא צעינא הדיא שעתא דקא טבח לה קא גזיל לה,

אמר רבא הניח להן אביהן פרה שאולה, משתמשין בה כל ימי שאלתה כל ימי משך הזמן ששאלה אביהן מן העולם מיתה, אין חייבין באונסה דאינהו לאו שולחין ינינהו עלה, כסבורין של אביהם היא וטבחהו ואכלוה משלמין דמי בשר בזול כל זוחא חשיבין בארבעה דנקי, הכי אמרינן בפרק מי שמת (ב"ב קנו) והעור יחזירו לבעלים,

הניח להן אביהן אחריות נכסים קרקעות חייבין לשלם,

איתסרא עליה, וחייבא דתשלומי ארבעה וחמשה טביחה כחייב בהו, ועד גמר שחיטה לא מייחייב, ומקמי דמטי גמר שחיטה איתסרא צהנאה על צעליה, ומהדיא שעתא אפסדה מיניה, דאי איתא לא הדרא צעינא ולא דמריה היא? **אמר רבא באומר בגמר זביחה הוא עובדה לעצודת כוכבים** אינו עובד לעצודת כוכבים עד גמר זביחה,

שור הנסקל לאו ידידה הוא דקטבח? אמר רבה הכא במאי עסקינן כגון שמסרו לשומר והזיק בבית שומר וגומר דיניה בבית שומר וגנבו גנב מבית שומר, ורבי מאיר סבר לה כר' יעקב וסבר לה כר"ש,

סבר לה כר' יעקב פלוגתא דר' יעקב - צצנא קמא דאמר אף משנגמר דינו החזירו שומר לבעליו מוחזר דאמר ליה תורא אשלמת לי תורא אשלימית לן וסבר לה כר"ש צצנא קמא בפרק מרובה קדשים שחייב באחריותו משלם ארבעה וחמשה משום דגורס לממון הוא, ואע"ג דהקדש לאו ממון בעלים הוא, ובהקדש לא שייך קנס דרעהו כחייב דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי והאי נמי, אע"ג דלא שוי מדי, גורס לממון הוא, דכי יתא, צעי לשלומי ליה תורא מעליא,

רבה אמר לעולם בטובה על ידי עצמו

רבה - גרסינן בכולהו, ותדע מדאמר לקמן א"ל רב פפא לאביי, לרבה דאמר חידוש הוא כו', ואם איתא דרבה גרסינן הא רב פפא תלמידו של רבא היה כדאמר לקמן אמר ליה רב פפא לרבה הי מכה, מאי שגא דשצקיה לרבה ולא שיליה [לתרוני שמעמיה] ושייליה לאביי [שמעתא דרבה], אלא רבה גרסינן ורב פפא לא היה צימיו ושייל לאביי שהיה תלמידו של רבה,

סדר הדורות:

רבה

רבא

אביי

רב פפא

דף ל"ד ע"ב

ור' מאיר לוקה ומשלם אית ליה בעלמא בתשלומי ממון לית ליה מת ומשלם, והכא תשלומי ארבעה וחמשה קנס הס, וכל משפט קנס חידוש הוא הלכך אע"ג דמיקטיל נמי לא מיפטור מיניה,

ולקמן פריך לרבה אליבא דרבי מאיר קשיא דכו דמתניתין נמי קנס הוא וקא פטר ליה אצמו מת ומשלם לית ליה ושאיני הני דחידושי הוא שחידשה תורה בקנס אע"ג דמיקטיל משלם,

ואודא רבה לטעמיה דאמר רבה היה גדי גנוב לו גנב גדי בחול ונתחייב הקרן וטבחיו בשבת דלא אמי עליה חיובא דממון באיסור שבת אלא חיוב קנס וטבחיו בשבת חייב ד' ור', דקנס חידוש הוא ורבה סבירא ליה כרבי מאיר שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת,

אבני חן על מסכת כתובות

זהמה, מה מכה זהמה אין לך צו חילוק לחיוב, אף מכה אדם אין לך צו חילוק לפטור, מכה זהמה לעולם חייב דאמרי' צ"ק (דף כו) פלג תחת פלג לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון,

מה מכה בהמה לא חילקת בו בין בשוגג בין במזיד, בין מתכוין לשאין מתכוין, בין דרך ירידה לדרך עלייה, לפוטרו ממון [שבכל אחד מהאופנים הללו אין אתה בא לפוטרו מתשלום ממון, שט] אלא לחייבו ממון [שכל אדם המזיק רכוש של חברו צריך בכל מקרה לשלם שט],

אף מכה אדם לא תחלוק בו בין בשוגג בין במזיד בין מתכוין לשאין מתכוין אין צו חיוב מיתה צאדם בין דרך ירידה לדרך עלייה שהסו בהגבהת ידו או שחטכו בחרצו מלמטה למעלה, [בין דרך ירידה לדרך עלייה] משום דגבי גלות דהורג שוגג איכא חילוק בין דרך ירידה לדרך עלייה כדאמרי' במכות (דף י) כל שצדך ירדמו גולה דכמיז ויפל עליו עד שיפול כדך נפילה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון?

אלא כי אתא רבין אמר חייבי מיתות שוגגין כולי עלמא לא פליגי דפטורין מדמגא דבי חזקיה, כי פליגי בחייבי מלקות שוגגין ודבר אחר [חיוב ממון], רבי יוחנן אמר חייבי מיתות איתקוש למכה זהמה חייבי מלקות לא איתקוש,

ריש לקיש אמר פטור בפירוש ריבתה תורה חייבי מלקות כחייבי מיתות היכן ריבתה תורה? אמר אביי אתיא במדבר לה רשע דברים בה רשע נאמר בחייבי מיתות אשר הוא רשע למות ונאמר בחייבי מלקות והיה אם בן הכות הרשע,

רבא אמר אתיא מכה מכה דמלקות נמי איתקוש למכה זהמה ולא מגזרה שזו דחייבי מיתות ילפינן,

אמר ליה רב פפא לרבא הי מכה, אילימא ויקרא כד ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, האי בקטלא כתיב, אלא האי מכה ויקרא כד מכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש, וסמך ליה ואיש כי יתן מום בעמיתו [כאשר עשה בן יעשה לו] והאי יעשה לו מלקות קאמר, ולקמן פריך והא חובל בחבירו ומשלם מלקות,

והאי מלקות לאו מכה היא כתיב, אלא כי יתן מום ומאי אתיא מכה מכה דקאמר רבא? אגן הכאה הכאה קאמרינן' ומוס ע"י הכאה הוא ניסן,

והא כי כתיב בחובל בחבירו הוא דכתיב וחובל בחבירו בר תשלומין הוא והכי מוקמת ליה את מלקות ופטור ממון? אם אינו ענין האי קרא להכאה שיש בה שוה פרוטה ולמשלמין דהא מקרא דבתריה ילפינן דכתיב ציה כן ימתן צו דבר היתן מיד ליד תנהו ענין להאי כן יעשה לו להכאה שאין בה שוה פרוטה ולמלקות ואיתקוש למכה זהמה שלם תחלוק בו,

איכא דמתני לה ארישא להאי הניח להן אציהן אחריות נכסים חייבין לשלם, ואמרינן דחייבין באונסין, דאשתעבוד נכסים דאציהן מחיים משעת שאלה ואיכא דמתני לה אסיפא היכא דטעמיה, אם הניח להן אציהן אחריות נכסים, משלמין משלומי מעליה ולא צול דאיבעי להו למידק,

מאן דמתני לה ארישא [במתה מאליה] כל שכן אסיפא [בסבורין של אביהם] כשטעמיה ואכליה ופליגא דרב פפא דאמר לעיל היא שעתא דמטו לה אונסין הוא דאמי חייבא עליה, ולא משעת שאלה,

ומאן דמתני לה אסיפא [בסבורין של אביהם], אבל ארישא [במתה מאליה] לא אם מתה לא מיחייבי לשלומי, ולא אמרינן אשתעבוד נכסי דאציהן משעת שאלה ודחינו דרב פפא דאמר לעיל לא אמרינן משעת שאלה רמו עליה משלומין, אלא משעת אונסין ואילך, והיה שעתא ליתיה לשאל דלחייב,

בשלמא ר' יוחנן דמוקי מתימין בשלם התרו צו לא אמר כריש לקיש דאוקמיה כר' מאיר דקא מוקים לה כרבנן, אלא ריש לקיש מ"ט לא אמר כר' יוחנן? אמר לך כיון דאילו אתרו ביה פטור כי לא אתרו ביה נמי פטור הואיל ואיכא צד מלקות,

ואזרו לטעמיהו, דכי אתא רב דימי אמר חייבי מיתות שוגגין שלם התרו צהן וחייבי מלקות שוגגין ודבר אחר ממון, ואכליה מילתא קאי כלומר חייבי מיתות שוגגין וממון או חייבי מלקות שוגגין וממון ר' יוחנן אמר חייב במשלומין וריש לקיש אמר פטור,

ר' יוחנן אמר חייב, דהא לא אתרו ביה ואין אתה מחייבו אלא משום רשעה אחת דממון ר"ל אמר פטור, כיון דאילו אתרו ביה פטור, כי לא אתרו ביה נמי פטור ולקמן יליף טעמא,

איתיביה ר"ל לרבי יוחנן שמות בא ולא יהיה אסון ענוש יענוש

דף ל"ה ע"א

מאי לאו אסון ממש אם לא מתה האשה יענוש הנוגף בדמי ולדות הא אם מתה לא יענוש ואפי' לא התרו צו וקשיא לר' יוחנן לא דין אסון הכי קאמר קרא אם אין משפט מות לנוגף כגון שלם מתה האשה או מתה ולא התרו צו ענוש יענוש,

איכא דאמרי איתיביה רבי יוחנן לר"ל שמות בא ולא יהיה אסון ענוש יענוש מאי לאו דין אסון לא אסון ממש,

אמר רבא ומי איכא למ' ד' חייבי מיתות שוגגין חייבים, והא תנא דבי חזקיה מכה אדם ומכה בהמה [הפסוק אינו כתיב כן, אלא להפך, מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, ונקט הכי דבי חזקיה כסדר ההיקש, להקיש פטור ממון דמכה אדם לחיוב ממון דמכה בהמה. שטמ"ק ע"י"ש באורך] מכה זהמה ישלמנה ומכה אדם לא ישלם אלא יומת, הקיש פטור ממון דמכה אדם [פי' דמכה אדם יומת משמע אבל לא ישלם. וראה שטמ"ק], לחיוב ממון דמכה

אבני חן על מסכת כתובות

דף ל"ה ע"ב

מלכות	חייב שוגג	כשיש עונש מלקות	כשיש עונש מיתה	עולא
		משלם ואינו לוקה	אינו משלם אף בשוגג	
	חייבין לשלם	אם התרו לוקה ואינו משלם	אינו משלם אף בשוגג	ר' יוחנן
	פטורין מלשלם	אליבא דר"מ לוקה ומשלם	אינו משלם אף בשוגג	ריש לקיש
		אליבא דר"מ לוקה ומשלם	אינו משלם אף בשוגג [חזין מקנס דמשלם]	רבה

סוף סוף האי לא תחלוץ בו לחייבו ממון טעמא משום דאין בו כדי משלומין ולא משום היקשא אצל היכא דיש צה שיה פרוטה אימא תחלוץ [אינו מדויק דהא בחובל רבתה תורה דאפי' אתרו ביה משלם ואינו לוקה. רש"ש] **לאו בר תשלומין הוא?**

לא צריכא להכי אימקש דבהדי דמחייא קרע שיראין דיליה כלומר ואשמועינן דלוקה משום חבלה ופטור משלומי קריעה לא שגא המרו בו ולא שגא לא המרו דלא לקי פטור משלומין מהיקשא דלא תחלוץ,

[ענין חרש] א"ל רב חייא לרבא ולתנא דבי חזקיה דאמר מכה אדם ומכה בהמה ממאי דבחול כתיב דפשיטא ליה דמכה צהמה צין שוגג צין מויד חייב לשלם וליכא לאיפלוגי, דלמא בשבת כתיב ועל כרחך אשוגג כמיז קרא דאי צמוד הו"ל מתחייב צנפשו ופטור מן המשלומין דבבהמה גופה איכא לאיפלוגי צין שוגג למויד?

לא ס"ד דצצצת כמיז וצצוג דכתיב ויקרא כר ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, היכי דמי אי דלא אתרו ביה מכה אדם אמאי יומת, אלא פשיטא דאתרו ביה, ואי בשבת מכה בהמה ישלמנה צתמיה אלא לאו בחול דליכא לפלוגי ואימקש לה מכה אדם שלא תחלוץ בו ואפי' אינו חייב מיתה,

סיכום:

לעיל לא: בגמ' אמרינן ורמיננה וכו' שיש סתירה למשנתנו כמ. דמחייב קנס לחייבי כריתות, ממשנה במכות יג. שאחותו לוקה אם התרו בו למלקות וכיון דקיי"ל דאינו לוקה ומשלם, וס"ד שגם אם לא התרו בו למלקות פטור, קשה אמתני' כמ. דמחייב קנס על אחותו וכו',

ובמהלך הגמ' יש כמה תירוצים,

א. עולא מתריץ [לב ע"א-ע"ב] דגמר תחת תחת דבמלקות אם יש גם חיוב ממון ממונא משלם מילקא לא לקי, ובמכות מיירי בנערה יתומה ומפותה ולכן יש מלקות,

ב. ר' יוחנן מתריץ [לב:]: שאם התרו בו למלקות לוקה ואינו משלם, ומתני' כמ. מיירי בדלא התרו בו למלקות ולכן משלם, ובמכות יג. מיירי שהתרו בו למלקות ולכן לוקה ואינו משלם,

ג. ריש לקיש מתריץ [לג:]: דמתני' כמ. הוא אליבא דר"מ דסבר לוקה ומשלם, אבל מת ומשלם לית ליה, ולכן משלם קנס שהכרת אינו פטור, וגם המלקות אינו פטור אף אם התרו בו דס"ל דלוקה ומשלם, ור"ל מתריץ דברייתא דגגב וטבח בשבת וכו' שחייב בטובח בשבת דמיירי בטובח ע"י אחר,

ד. רבה מתריץ [לד ע"א-ע"ב] הקושיא על הברייתא דגגב וטבח דמיירי שהגגב עצמו טובח, דסבר ר"מ דחידוש הוא שחידשה תורה בקנס דאע"ג דמיקטל משלם, ור"מ סבר לוקה ומשלם, אבל לא מת ומשלם,

ומשמע שרבה אינו בא לתרץ סתירת המשניות, אלא לתרץ אליבא דר"ל,

[ענין חרש] א"ל רב פפא לאביי, לרבה לרצי מאיר [הגם שרבה עצמו לא סבר הכי. תוס' לעיל לד:]: דאמר חידוש הוא שחידשה תורה בקנס ואף על גב דמיקטל משלם, מתניתין כמאן מוקים לה לשהי' רומא דרמינן עלה, דאלו הן הלוקין וקיימא לן דאין לוקה ומשלם,

אי כר"מ דאמר לוקה ומשלם, וכדשנינו ריש לקיש [דהא ר"מ מתריץ לעיל מה שקשה על ר"ל] **קשיא בתו** דצצלמא לריש לקיש דלוקמה להאיא דגגב וטבח צצצת צצצות על ידי אחר, אצל צצצות על ידי עצמו לא משלם, לא קשיא דמת ומשלם לית ליה לר' מאיר אפי' צקנס, אלא לרבה קשיא צמו דקנס הוא וקמי מתניתין פטור,

אי כרבי נחוניא בן הקנה דאית ליה נמי לוקה ומשלם כר' מאיר, מדקאמר יום הכפורים כצצת, יה"כ הוא דפטור משלומין ומשום כרת דאית ציה, ומג"ש דאסון אסון, אצל משום לאו ומלקות דאית ציה לא פטר, [פי' ואי סבר דגם במלקות אינו משלם הול"ל כן],

[ואינו צריכים ליישב הסתירה בין המשניות לעיל כמ. ומכות יג. וגם המשנה דפוטר בבית לקמן קו:], ורש"י מושיך למה לא מיתוקם בוותיה, ואומר דנהי דנוכל לתרץ מתני' לעיל כמ. שאינו נפטר מקנס משום המלקות דסבר לוקה ומשלם, מ"מ היה לו לפטור אחותו מקנס משום כרת דהא רנב"ה סבר כן],

ומתניתין [לעיל כמ.]: נמי דאית ליה לוקה ומשלם [דהא אחותו לוקה עליה אם התרו בו למלקות ואפ"ה תנן דמשלם קנס] ידידיה הוא [ונאמר דמתני' אתיא בוותיה], [וכדי ליישב המשנה דבתו אינו משלם קנס נאמר] ומת ומשלם לית ליה אפי' צקנס **קשיא אחותו** נהי נמי דמשום מלקות לא פטר ליה, ליפטריה משום כרת,

אי כר' יצחק מוקמה [למתני' כמ.]: דאמר צצצת מכות (דף יד) אין חייבי כריתות צכלל מלקות מ' [ולכן משלם קנס דהא אין כאן מלקות], ולית ליה האי דאלו הן הלוקין [המשנה יג.]: הצא על אחותו [דתנן התם דחייב מלקות על חיוב כרת] ומשום הכי חייצין [במשנה יג.]: צתשלומין, **קשיא ממוזרת** דהכל מודים שהיא צמלקות, וקמי אית לה קנס,

[פירוש לפירושו כי מוקמת לה כרבי יצחק ע"כ בעית למימר דאית ליה דאינו לוקה ומשלם, דהא קאמר מ"ה משלם קנס באחותו משום דלית ליה דאלו הן הלוקין, הא אילו הוה לקי עלה הוה מויד דלא ישלם קנס. שטמ"ק עיי"ש עוד],

הניחא אי סבר לה כר' יוחנן צצה כר' יוחנן צכלל המרו צו דמשלם

אבני חן על מסכת כתובות

דחייזי מלקיות שוגגין, ודבר אחר [וחיוב מובין] חייב הוא נמי מתריץ לה
בר' יוחנן מוקי למתני' בשלא התרו בו כר' יוחנן,

אלא אי סבר כר"ל צממון ומלקות, דאפי' לא התרו בו פטור מממון, ופליג
אדריז יוחנן, וכל שכן אדעולא דאמר אפילו התרו בו משלם ממון ואינו לוקה היכי
מתריץ לה לא כר' יוחנן ולא כעולא ולא כריש לקיש?

על כרחק בר' יוחנן ס"ל אי סבירא ליה צממון ומלקות דלוקה ואינו משלם,
כרזי יוחנן סבירא ליה צממון וממון ומוקי לה בשלא התרו בו,

מתני' כמ.	מכות יג.	לקמן לו:	
לוקה ומשלם	חייבי כרת שהתרו בו למלקות לוקה	קשיא בתו	ר' מאיר
לוקה ומשלם קשיא אחותו	חייבי כרת שהתרו בו למלקות לוקה	בתו חייב עליה שריפה ולכן אינו משלם קנס	ר' נחוניא ב"ה
משלם כיון שאינו לוקה, קשיא ממוזרת	לית ליה למתני' במכות יג.	בתו חייב עליה שריפה ולכן אינו משלם קנס	ר' יצחק

[ענין חדש] א"ל רב מתנא לאביי לר"ל דאמר [לה]. בפירוש
ריבתה תורה חייבי מלקיות כחייבי מיתות דחייזי מלקיות שוגגין
פטורין משלם מאן תנא דפליג עליה דרבי נחוניא בן הקנה [לעיל
ל]. ומחייב משלומין צחיצי כריתות, כגון הוה דשצעות [ושדליק גדיש]
[כשהדליק גדישו של חצירו. ד"ס] ציה"כ חייצין צפרק שצעת העדות [שצעות לג].
[מי התנא שסובר כן, וכן] ומתני' דהכא דקנסה צאחומי,
ונהי נמי דלית ליה אסון אסון למיפטריה משום כרת [כדאמרינן לעיל ל. דרנב"ה
יליף אסון [ולא יהיה אסון] אסון [וקראהו אסון] מה אסון האמור בידי אדם פטור
מן התשלומין אף אסון בידי שמים פטור מן התשלומין].
[מ"מ היה לאותו תנא] ליפטריה משום לאו [אם סובר שאינו לוקה ומשלם, וע"ז
תירץ לקמיה דסבר דלוקה ומשלם], צין התרו בו צין לא התרו בו, דאין כרת צלא
לאו חוץ מפסח ומילה,

דבשלמא ר' יוחנן מוקי לה אפילו כרצנן דפליגי עליה דרזי מאיר דאמרי אין לוקה
ומשלם והני צלא התרו צו [דלר"י כר' לפטור מתשלומין צריך להיות לוקה
ממש], אלא לריש לקיש [דחייבי מלקות שוגגין פטורין] כמאן מוקי לה?

[תימא דלריש לקיש בהדיא פליג ר"מ ארבי נחוניא דהא מוקים מתני' כר"מ וקתני
דיש קנס בחייבי כריתות [ולמה מוקשה מאן תנא]? וי"ל דידע שפיר דר"מ פליג
עליה, אלא דק"ל דרבנן לא מצנין למימר דפליגי עליה, אבל לר' יוחנן אתי שפיר.
תוס' ל].

אי ר"מ דאמר לוקה ומשלם אי רבי יצחק דאמר לא שייך מלקות צחיצי
כריתות, וג"ש דאסון אסון לית ליה [לפטור חייבי כריתות מתשלומין], וצמאי

ליפטור [ולכן משלם קנס],

[ומסבב] הילכך מתנימין דהכא על כרחק ר"מ היא [ורק אליבא דרבה דאמר
חידוש הוא וכו' קשיא בתו], ולא רזי יצחק משום דקשיא ממוזרת, אבל הוה
דשצעות [במדליק גדיש דחייב] צין כר"מ צין כרזי יצחק [דשניהם אינם דורשים
אסון אסון לפטור כרת מתשלומין].

[ענין חדש] ת"ר עריות, ושניות לעריות לקמן מפרש להו אין להן
לא קנס [חמשים כסף] דאנוסה ולא פיתוי [חמשים כסף] דמפוחה,

המבאנת צבעלה כגון יתומה קטנה שהשיאמה אמה ומיאנה צבעלה אין לה
לא קנס שאינה צחוקת צחולה הוהיל וניסת ולא פיתוי,

איילונית שאין לה סימני נערות לעולם ואינה יולדת, לשון איל זכר דוכריתא דלא
ילדה [לעיל דף יא] אין לה לא קנס ולא פיתוי לפי שאין קנס אלא לנערה,
חו שלא תציא שערות לעולם כל כ' שנה היא צחוקת קטנה ומשם ואילך צוגרת,

והיוצאת משום שם רע קס"ד שלא מצא לה צעלה צמוליס ולקמן פריך צמ
סקילה היא [אם יצתה בהיותה ארוסה] אין לה לא קנס ולא פיתוי,

[ומתחיל לפרש בהרייתא] מאי עריות ומאי שניות לעריות, אילימא
עריות

דף ל"ו ע"א

עריות ממש המפורש צאחרי מות וכן צכריתות, שניות מדברי סופרים
שגזרו צממים על שניות להן להרחיק מן העצירה, כגון אס ואסו ואסו ואסר
עריות השניות צפרק צ' דיצמות [דף כא], כיון דשניות דמדאורייתא חויא
ליה קריין ציה ולו תהיה לאשה אמאי אין להן קנס צשלמא צעריות [פי'
דתנא בברייתא עריות ושניות לעריות, ואומר שהקשיא הוא רק על שניות דאילו
עריות] איכא למימר כשמעון התימני [לעיל כט:] שאין קנס בחייבי כריתות] דלית
ליה נערה נערה הנערה [שאינו מרבח מהפסוקים שיש קנס בחייבי כריתות], אלא
שניות קשיא?

אלא עריות חייבי מיתות בית דין [דלכולי עלמא אין בהם קנס מדין
קם ליה בדרכה מיניה, חוץ מרבח דאמר חידוש הוא וכו'], שניות חייבי
כריתות, אבל חייבי לאוין יש להן קנס ומני שמעון התימני
היא צריש פירקין דאמר אשה שיש צה הויה,

איכא דאמרי עריות חייבי מיתות ב"ד וחייבי כריתות שניות
חייבי לאוין מני ר"ש בן מנסיא [לעיל כט:] היא דאמר אשה הראויה
לקימה:

[שנינו בברייתא לעיל] המבאנת אין לה לא קנס ולא פיתוי, הא
קמנה בעלמא [שלא ניסת מעולם] אית לה, מני [מי אומר בבא זו של
המושגה] רבנן היא דפליגי אדרי"מ צריש פירקין [כט.] דאמרי קמנה יש

אבני חן על מסכת כתובות

והא מאי רומיא [וזה מה סתירה הוא. שט], [הא יש לתרין] הא ר"מ
דאמר קטנה אין לה קנס ואילונית מקטנותה יתנה לבגר הא רבנן [דקטנה יש
לה קנס]?

ודקארי לה מאי קארי לה מי שהשיב תשובה זו צדית המדרש, מה עלמה
על רוחו, ולא סבירא ליה דליכא לאוקמינהו כר"מ ורבנן?

[ובמתרין] משום דאית ליה למירמא אחריתי עילויה לא הציאה לבית
המדרש, אלא לפי שיש להשיב אחרת על זו, חרשת ושוטה אחרשת ושוטה
החרשת והשוטה והבוגרת בתולה כלים מאליהן ומוכת עין אין
להן טענת בתולים, הסומא ואילונית יש להן טענת
בתולים, סומכוס אומר משום ר"מ סומא אין לה טענת
בתולים?

אמר רב שישת לא קשיא הא רבן גמליאל דאמר צ"ק (דף יב)
היא אומרת משאירסתני נאנסתי נאמנת, הכא נמי אין לה טענת בתולים להפסידה
כמוצתה, דאמרין אי הוה פקחת לטעון הוה טענה משאירסתני נאנסתי ומהימנא,
והא ר' יהושע דאמר לא מפיה אנו חיינן, הכא יש לה טענת בתולים דאי נמי
הוה טענה קמן לא מהימנינן לה,

אימר דשמעת ליה לרבן גמליאל היכא דקא טענה איהי,
היכא דלא קא טענה איהי מי שמעת ליה?

[ובמתרין] אין כיון דאמר ר"ג מהימנא, כגון זו [חרשת או שוטה] #
[משלי לא ח] פתח פיה לאלם הוא:

[שנינו בבביתא דהחרשת והשוטה] והבוגרת אין לה טענת בתולים:
והאמר רב בוגרת נותנין לה לילה הראשון וצועל כמה צעילות,
ותלינן כל דמים של אותו הלילה בדם בתולים, אלמא אית לה דם בתולים לבוגרת,
דאי לא, לא הוה צעי למיתב לה אלא צעילת מנא, וכיון דאית לה בתולים היכא
דצעל ולא מנא דם מפסיד כמוצתה, דהא כנסה בחזקת בתולה ומנא צעולה?

דף ל"ו ע"ב

אי דקא טעין [בעלה] טענת דמים הכי נמי, הכא במאי עסקינן
[דקאמר אין לה טענת בתולים] דקטעין טענת פתח פתוח אי דקאמר
צעלתי ולא מנאמי דם ודאי טענה מעלימא היא, והכא דקטני אין לה טענת
בתולים, דקטעין ואמר פתח פתוח מנאמי, ודם לא דקטני אס מנא צה אס לא,
בנערה וקטנה טענה היא כדאמרין צ"ק, ואע"פ שאין יכול לבגר דבריו צפנינו,
אמרין חזקה אין אדם טורח בטעודה ומפסידה, אבל משצגרה אין רחמה צר
כצמחילה ודומה לו כאלו פתח פתוח:

[שנינו בבביתא דהחרשת והשוטה] סומכוס אומר משום ר"מ סומא
אין לה טענת בתולים: מ"ט דסומכוס? א"ר זירא מפני
שנחבטת על גבי קרקע וצמחיה נושין,

לה קנס [דר"מ סבר שרק משתביא שתי שערות עד שתיבגר יש לה קנס, ורבנן
סברי מבט ג' עד שתבגר יש לה קנס],

אימא סיפא [דבריייתא] איילונית אין לה לא קנס ולא פיתוי,
אתא לר"מ דאמר קטנה אין לה קנס, והא [איילונית אין לה נערות
לעולם ש] מקטנותה יצתה לבגר [ולא באשה רגילה שיוצאת מקטנות
לנערות ומנערות לבגרות] רישא [דבריייתא] רבנן וסיפא ר"מ?

וכ"ת כולה [כל הבריייתא] ר"מ היא, ובממאנת סבר לה כרבי
יהודה דאמר "נערה" ממאנת, והכי תדוק מינה נערה ממאנת אין לה קנס, הא
נערה צעלמא יש לה קנס [וכשאומר ממאנת אין הבוונה על קטנה אלא על נערה],

ומי סבר לה [וכי סובר ר"מ שנערה ממאנת] והתניא עד מתי הבת
ממאנת עד שתביא שתי שערות ומשהציאה אינה ממאנת ואפילו לא
צעל לאחר מיתן דברי ר"מ, ר' יהודה אומר אס לא צעל לאחר שגדלה
ממאנת עד שירבה שחור על הלבן וצנדה מפרש שתי שערות שוככות
ונראה כמו שירצה השחור [הרי שר"מ חולק על ר"י בדין נערה ממאנת]?

אלא [כל הבריייתא] ר' יהודה היא [דסבר שגם נערה ממאנת] וצמחמאנת
נערה אשמעינן דאין לה קנס, ולא תדוק הא קטנה יש לה קנס [דלא מיידי בקטנה
כלל, אלא תדוק הא נערה יש לה קנס], וגבי אילונית דמנא נמי אין לה קנס
[הטעם הוא] משום ובקטנה סבר לה [ר' יהודה] כר"מ [שקטנה אין לה
קנס] וזה מקטנותה יצתה לבגר [ולכן אין לה קנס],

ומי סבר לה [ר' יהודה כר"מ] והאמר רב יהודה אמר רב זו דברי
ר"מ לקמן בפרקין (דף מ) [על המשנה שקטנה אין לה קנס] ואם איתא
[דר"י סבר כר"מ שאין קנס לקטנה] זו דברי ר"מ ור' יהודה מביעי
ליה?

[וכיון שהבריייתא לא אתיא לגמרי כר"מ וגם לא לגמרי כר' יהודה, מוקמינן
המשנה באיזה תנא שיש לו דעת עצמו וסבר בחדא כר"מ ובחדא כר"י] האי
תנא [דבריייתא] סבר לה כר"מ בחדא דקטנה אין לה קנס, משום הכי
אין קנס באילונית ופליג עליה בחדא צמחמאנת ואמר עד שירצה השחור
[דאילו ר"מ סבר דממאנת עד שתביא שתי שערות], וכי מנא הממאנת אין לה
קנס, הא הראויה למאן יש לה קנס, בנערה קאמר,

רפרם אמר מאי ממאנת הראויה למאן כלומר כל קטנה קאמר
וכולה ר"מ היא [ואין לדיוק הא קטנה בעלמא יש לה קנס], וליתני קטנה
קשיא:

[שנינו בבביתא לעיל] איילונית אין לה לא קנס ולא פיתוי,
ורמיניה החרשת והשוטה והאיילונית יש להן קנס, ויש להן
טענת בתולים להפסידה כמוצתה?

[הגם שהבעל הוא המוען טענת בתולים, אומר הלשון ויש "להן" וכן לקמן אין
לה" טענת בתולים, והבוונה שיש עליהן או עליה טענת בתולים].

אבני חן על מסכת כתובות

כולהו [כל הקטנות] נמי חבוטי מיחבמיי?

[ומתריץ] כולהו רואות אס נשרו צמוליהן [רואות דס] ומראות לאמן ופוסקות עליהן שאין צמולות, ואס לא הודיעמו הטעמו זו אינה רואה ואינה מוראה לאמה וזה שנסה צמקת נחצטת כנסה, ואין אדם פוסק עליה, ולאו טעות הוא:

[שנינו בברייתא לעיל] והיוצאת משום שם רע אין לה לא קנס ולא פיתוי: היוצאת משום שם רע בת סקילה היא? אמר רב ששת הכי קאמר מי שיצא עליה שם רע בילדותה, אין לה לא קנס ולא פיתוי,

אמר רב פפא ש"מ [כיון שאין לה קנס הואיל ויצא עליה שם רע בילדותה] האי שטרא ריעא שיצא עליו שם זויף לא מגבינן ביה,

הכי דמי אלימא דנפק קלא עליה דשטרא דזיפא הוא, דכוותה הכא דנפק עלה קלא דונאי, והא אמר רבא יצא לה שם מזונה בעיר אין חוששין לה אפי' לכהונה?

אלא יצא עליה שם רע הכי דמי? דאתו בי תרי כגון צעדים, ואמרי לדידהו תבעתנהו באיסורא ולא שאמרו עליה שנבעלה, דא"כ מאי למימרא הא לאו צמולה היא, אלא אמרי [העדים] לדידהו תבעתנהו לאיסורא [דהיינו ש] הפקירה עצמה לכך ולא שמענו לה,

דכוותה הכא דאתו בי תרי ואמרי לדידהו אמר להו זייפו לי, בשלמא התם הכי גמר רב פפא מינה דלא מגבינן צטטרא כי האי, בשלמא התם שכיחי פרוצין וכיון שיש עדים שהיה מחזרת אחר הזנות, הרבה מנאה לה, משום הכי אין לה קנס לאחר זמן דלאו צמקת צמולה הואי,

אלא לגבי שטר הכא אם הוא הוחזק לחזור אחר עידי שקר כל ישראל מי הוחזקו להיות שומעין לו לזייף? הכא נמי כיון דקא מוהדר אזיפא אימר זיופי זיין וכתב הוא עצמו למד לכון כתב הדומה לכתב ידי עדים שחתם בו:

מתני' ואלו שאין להן קנס [שאנים בחזקת שיש להם בתולים], הבא על הגיורת, ועל השבויה, ועל השפחה, שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו ויתירות על בנות שלש שנים ויום אחד דכיון דרלויות לציאה, צמקת הפקר הן ונבעלות צנכריות, והשצויה צצצויתה, רבי יהודה אומר שבויה שנפדית הרי היא בקדושתה אע"פ שגדולה [אע"ג דאסורה לכהן, אפ"ה לענין ממונא לא מצי בועל פטר נפשיה, ולא קי"ל כן. יבין],

[ואלו אין להם קנס מפני שהייב עליהן מיתת ב"ד] הבא על ¹בתו, על ²בת בתו, על ³בת בנו, על ⁴בת אשתו, על ⁵בת בנה, על ⁶בת בתה [על שש עריות אלו חייב שריפה, וזה לשון המשנה ראש פרק אלו הן הנשרפין בסנהדרין עה. ואלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה, ובת כהן

שזנתה. יש בכלל אשה ובתה בתו, ובת בתו, ובת בנו, ובת אשתו, ובת בתה, ובת בנה, צמורת, ואם צמורת, ואם צמיו. # ולא חבנתי למה לא מנה כאן גם צמורת וכו'], אין להן קנס מפני שמתחייב בנפשו, שמתתן בידי בית דין, וכל המתחייב בנפשו אין משלם ממונן, שנאמר שמות כא ואם לא יהיה אסון ענוש יענש הא אס יהיה אסון לא יענש:

[אילו בא עליה קנסה לאו לאביה הוא אמתני' פריך דתמן הצא על צמו אין לה קנס מפני שמתחייב בנפשו, וקשיא ליה הא צלא"ה נמי אין לה קנס, דהשתא אלו צא עליה [איש] אחר קנסה לצציה כצצא עליה הוא פשיטא שאין לה קנס? תיפתר שבא עליה עד שלא מת אביה ומת אביה כלומר כשם שאס צא עליה אחר עד שלא מת האב ומת האב קודם העמדה צדין קנסה לעצמה, ה"נ איירי צצא על צמו ומת אין היורשין חייבין לשלם הקנס משום שמתחייב בנפשו וה"ה עד שלא צצרה וצצרה,

כרבי יוסי הגלילי כלומר לר"י הגלילי דאמר לקמן צצמתי' דנערה שנתאסרה ונתגרשה אין לה קנס הוא דלציטריך לתרן דצמתי' צצצא עליה עד שלא מת, ומת, וה"ה צצא עליה עד שלא נתאסרה ונתאסרה ונתגרשה דמודה ר"י הגלילי דקנסה לעצמה כדאמר' לקמן צציקין,

ברם כר' עקיבא אצל לר"ע דאמר לקמן נערה שנתאסרה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה של עצמה איכא לאוקמי צמתי' צצא על צמו שנתאסרה ונתגרשה שקנסה לעצמה. ירושלמי],

גמ': א"ר יוחנן רבי יהודה ורבי דוסא אמרו דבר אחד [וכן דרכו של ר' יוחנן לומר הרבה פעמים בש"ס "אמרו דבר אחד", וכן דרכו לומר ושניהם מקרא אחד דרשו [ר"ה ח.]. וכדומה. ראה יוסף דעת] רבי יהודה הא דאמרן, רבי דוסא דתניא שבויה צמ כהן אוכלת בתרומה ולא מחזיקין לה צמקת צעולה, לפסול לה המחללה צציתו דברי ר' דוסא,

אמר רבי דוסא וכי מה עשה לה ערבי הלז, וכי מפני שמועד לה בין דריה [דרך אברים] מיעד דדיס וצש מצחון צצאר אצריס. יבמות ג"ה ע"ב] כלומר אין נוהגין צהן הפקר לאונסן צצעילה, אלא לשחק עממן פסלה מן הכהונה,

[רצנן - פליגי אצריצי דוסא ואמרו יש צצויה אוכלת ויש שאינה אוכלת כיצד האשה שאמרה נצציתי וטעורה אצי אוכלת ואס יש עדים שנצצית והיא אומרת טעורה אני אינה אוכלת צמקת עדיית]

אמר רבה דלמא לא היא [ר' יהודה ור' דוסא לא אמרו דבר אחד] עד כאן לא קאמר ר' יהודה הכא [שיש להשבויה קנס] אלא שלא יהא חוטא [המאנס] נשכר [שיפטר מקנס שנאמר שחוששין שנממאת], אבל התם [לגבי אכילת תרומה] כרבנן סבירא ליה,

אי נמי עד כאן לא קאמר ר' דוסא התם אלא בתרומה דרבנן דכיון דלפילו נבעלה איסורא דרבנן צעלמא הוא, לא גזרו על ספיקא אבל קנס דלפוקי ממונא הוא, אימא לך ספק צעולה היא ומספיקא לא מפיקין ממונא דאורייתא כרבנן סבירא ליה # [צ"ע שרשי"י מפרש שקנס הוא אפוקי ממונא, אבל בלשון הגמ' משמע שהמעם הוא כיון שהוא מדראורייתא?],

אמר ליה אביי [לרבה] וטעמיה דרבי יהודה הכא [בשבויה

אבני חן על מסכת כתובות

מצוין על גליון הגמ' שלי:

בהגדה של פסח חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, פי' כאילו רק "הוא יצא" דהיינו שירגיש כאילו הוא גם פרטו שלו, אמר לי דודי ר' יעקב זאבלאצקי נ"י [וז"ל] שכשנכנסו ישראל לא"י חילקו את הארץ לנחלות וכל שבט היו לו גבולות, רואים מזה שאינו ראוי לערבב כל ישראל יחד, אלא איש על מחנהו ואיש על דגלו, ואמר עוד שעכו"ם ששבת חייב מיתה שגוי צריך לעבוד שלא יהי' לו פנאי ואם לאו הוא נעשה פרא אדם ולכן חייב מיתה.

שמעתי לפרש ההבדל בין שאלת החכם לשאלת הרשע ע"פ דברי [החיד"א ?] שאם יש לאדם שונא קשה לו להוציא שמו מפיו כמש"כ בשאל המלך בששאל [שמואל' א' כ' ב'ז] מדוע לא בא "בן יש" גם תמול גם היו אל הלהם, ואילו יונתן השיב לו נשאל נשאל "דוד" מעמדי, וכן כאן החכם מזכיר שם ה' אבל הרשע אומר מה העבודה הזאת לכם בלי הזכרת שמו יתברך, וזה שממשך לפי שהוציא את "עצמו" מן הכלל דהיינו עצמו שמו יתברך.

רמי ליה רב פפא בר שמואל לרב יוסף

דף ל"ז ע"א

וסבר רבי יהודה [דשבויה] בקדושתה קיימא, והתניא הגיורת שנתגיירה וראתה דם צו ציוס ר' יהודה אומר דיה שעתה ולא גזרו צה טומאת מעט לעט לטמא טהרות שנגעה צהן משעת טבילה עד שעת ראיה, דהא אפי' יאל דס זה מאתמול והעמידוהו כותלי צית הרסם שזיה הטעם של מעט לעט בצמות ישראל, הלא דס כנענית כדס צהמה, ואס תאמר יחוש שמה משטבילה נעקר ויאל מיד ? טומאה למפרע דרצנן היל, והיכא דאיכא למיגזר מעט לעט שלס גזור מפקידה לפקידה, והיכא דלא גזור מעט לעט לא גזור מפקידה לפקידה,

[ואם נתגיירה שחרית ומצאה דם ערבית, אין אומרים בה שתטמא למפרע משעת שחרית, דכיון דליכא למימר בה מעט לעט, דהא גויה חיתה אתמול, לא אמרינן בה מפקידה לפקידה. רמ'].

[שמאי אומר כל הנשים דיין שעתך אס ראתה דס די לנו אס תטמא תרומה וטהרות שנגע צהן משעת ראיה ואילן, ולא אמרי' כי היכי דהשתא אשתכח דס צצית החיון, אי הוה צדקה נמי מקמי הכי הוה אשתכח, וכותלי צית הרסם העמידוהו, וקיימא לן צפ' יואל דופן [לקמן דף מ] כל הנשים מטמאות צצית החיון. מפקידה לפקידה צדקה עזמה צלחד צצצת ומנאמה טהורה, וליוס רציעי צדקה ומנאמה טמאה, חיישינן, ומטמאה מספק כל הטהרות שנתעסקה צהן משעת צדיקת אלחד צצצת, דשמה עס סילוק ידיה ראתה וכותלי צית הרסם העמידוהו. ואפי' לימים הרבה צין צדיקה ראשונה לשניה מטמאין כל הטהרות שנתעסקה צהן צצצצצ, אלל הני דמקמי צדיקה קיימא טהורות דהא כשצדקה עזמה מנאמה טהורה. רש"י ריש מס' נדה]

ר' יוסי אומר הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעט לעט ומפקידה לפקידה [שאם ברקה לפני כמה ימים, לא אמרינן שמתמאה כל הימים מברקה האחרונה, אלא אינה מטמאה אלא מעט לעט, כלשון המשנה שם בריש נדה מעט לעט מבעטת על יד מפקידה לפקידה. וברט"א גרס ומטמאה מפקידה לפקידה ולא גרס מעט לעט עיי"ש פירוש אחר],

שנפדית, שיש לה קנס] **שלא יהא חוטא נשכר הוא, והא תניא ר' יהודה אומר שבויה שנשבית הרי היא בקדושתה אפי'** [היתה נשבית] **בת עשר שנים** [שהוא זמן גדלות מסוים לענין ביאה, כשנכנסה הקמנה לשנתה העשירית, וז"ל הגמ' בקדושין פא: הגדילו זה ישר בכסותו וכו' וכמה? אמר רב אדא בר רב עזא אמר רב אסי תינוקת. בת תשע שנים ויום אחד, וכך גם לשון המקרא לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי. וראה רש"י. ע"פ יוסף דעת] **כתובתה מאתים, והתם מאי שלא יהא חוטא נשכר איכא?**

התם נמי דלמא מימונעי ולא נסבי לה אי פתמת כמזמנה משוית לה צחוקת צעולה ומרמקי לה אפילו ישראל,

וסבר ר"י בקדושתה קיימא [ומושמע שגם לכהונה כשרה], **והתניא הפודה את השבויה ישאנה, מעיד בה לא ישאנה קא סלקא דעתין דאפודה קאי, שאס היה מעיד צה שלא נצטלה לעוצד כוכצס, לא ישאנה אס כהן הוא, ר' יהודה אומר בין כך ובין כך לא ישאנה** [הרי שר' יהודה חושש שמה נטמאת],

[וישאל] **הא גופה קשיא, אמרת הפודה את השבויה ישאנה, והדר תנא מעיד בה לא ישאנה, משום דמעיד בה לא ישאנה** והא אמרו הפודה את השבויה ישאנה?

הא לא קשיא, הכי קאמר, הפודה את השבויה ומעיד בה ישאנה דאי לאו דקיס ליה צגוה לא שדי זוזי צכדי, שהרי ליסאנה פדאה **מעיד בה כדי** [בלבד, ולא פדאה] **לא ישאנה** שמה עיניו נתן צה, **מ"מ קשיא לר' יהודה** [שבמשנתנו אומר דלא חיישינן שנטמאת, וכאן אנו רואין שחושש שמה נטמאת]?

אמר רב פפא אימא רבי יהודה אומר בין כך ובין כך ישאנה [שר' יהודה לא חייש שנטמאת],

רב הונא בריה דרב יהושע אומר [גם הוא סובר דר' יהודה לא חייש בשבויה שנטמאת] **לעולם כדקתני** [דר"י אומר בין כך ובין כך לא ישאנה], [אלא] **ר' יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו, לדידי בין כך ובין כך ישאנה, אלא לדידכו** [שאתם סוברים ששבויה איברה חזקת כשרות שלה] **בין כך ובין כך לא ישאנה מבעי ליה,**

ורבנן [מתרצים שיטתם] **הפודה את השבויה ומעיד בה ישאנה,** [ואומר הטעם ד] **לא שדי איניש זוזי בכדי** [דהא מיירי שהוא כהן, ואם הוא חושש שנטמאת והיא אסורה לו, לא היה משלך מעותיו בחנם], [אבל] **מעיד בה כדי, לא ישאנה שמה עיניו נתן בה** [וחיישינן שמעיד שקר],

[לא שדי איניש זוזי בכדי. ע"פ זה פירש הבני יששכר [ניסן ה'] שהיה הקב"ה שהוא כהן [סנהדרין לט]. מותר ליארם את ישראל כדכתיב וארשתך לי לעולם אף שהיו בשבית, רק ההיתר הוא כיון דלא שדי איניש זוזי בכדי. ע"פ פניני הרף].

אבני חן על מסכת כתובות

[שנינו במשנתנו] שנא' שמות כא ולא יהיה אסון ענוש וענוש וכו': והא מהכא נפקא מהתם נפקא דברים כה כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות?

חדא [הפסוק ולא יהיה אסון מיירי] במיתה וממון, וחדא [כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו] במלקות וממון,

וצריכא דאי אשמעינן מיתה וממון משום דאיכא איבוד נשמה יט כאן ענוש חמור, ודיו בכך אס ענשמו לאכד נשמה ליהרג אבל מלקות וממון דליכא איבוד נשמה אימא לא אן זה ענוש ימיה ולעציד ציה תרמי,

ואי אשמעינן מלקות וממון משום דלא חמיר איסוריה לא עבר עברה חמורה ודיו שפענשנו ענוש אחד אבל מיתה וממון דחמיר איסוריה אימא לא צריכא,

ולרבי מאיר דאמר לוקה ומשלם, תרתי למה לי?

חדא במיתה וממון

דף ל"ז ע"ב

וחדא במיתה ומלקות,

וצריכא דאי אשמעינן מיתה וממון משום דחדא בגופיה וחדא בממוניה לא עבדינן, אבל במיתה ומלקות דאידי ואידי בגופיה אימא מיתה אריכתא היא ונעביד ביה,

ואי אשמעינן מיתה ומלקות דתרתי בגופיה לא עבדינן אבל מיתה וממון דחדא בגופיה וחדא בממוניה אימא נעביד ביה צריכא,

[והגמ' מביא עוד פסוקים שאין נותנים שני עונשין] במדבר לה אולא תקחו כופר לנפש רוצח משמע גמי אס תהרגו לא תענשנו ממון למה לי?

[ומתריץ] דאמר רחמנא שמיא הוא דמשניק, לאו לאשמעינן [שהפסוק אינו בא לומר] דלא תעביד ציה תרמי, אלא לאשמעינן בחיוב מיתה לזדה שלא יפדה בממון, לא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מקטלא,

במדבר לה בלא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו למה לי קא ס"ד לא תעביד ציה תרמי להורג בשוגג, גלות וממון [פ' דהוה אמינא שהכוונה שיגלה וגם ישלם]? דאמר רחמנא לא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מן גלות,

וצריכה להמתין ג' חדשים שלא תנשא, להצמין בין זרע המרע בקדושה לזרע המרע שלא בקדושה, דברי ר' יהודה, ר' יוסי מתיר ליארם ולינשא מיד לקמיה מפרש טעמא [מ"מ מדאמרין שצריכה להמתין ג' חדשים קשה על ר' יהודה שבאן רואין שחיישין שנבעלה בהיותה גויה?]

[ומתריץ] א"ל גיורת אשבויה קא רמית, גיורת לא מנטרא נפשה שבויה מנטרא נפשה,

[וא"ת הא בקטנה גמי אמר רבי יהודה דבקדושתה קיימא דקתני יתרות מבת שלש שנים ויום אחד, וקטנה אינה יודעת לשמור (גמא) [עצמה]? ויש לומר כשהיא קטנה יותר מדאי אינה מוסרת עצמה לביאה וכשהיא גדולה קצת או יודעת לשמור עצמה. לשון הרא"ש. שטמ"ק],

ורמי שבויה אשבויה, דתניא הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגירו ושנשתחררו יתירות על בנות ג' שנים ויום אחד צריכות להמתין ג' חדשים ואף על פי שקטנה אינה מתעברת, גזירה קטנה אטו גדולה דברי ר' יהודה [הרי שר"י סובר בלאו בקדושתה קיימא], ר' יוסי מתיר ליארם ולינשא מיד? אשתיק,

א"ל מידי שמייע לך בהא? אמר ליה הכי אמר רב ששת [לכן צריכה להמתין] שראוה שנבעלה, א"ה מאי טעמא דר' יוסי [דמתיר ליארם ולינשא מיד]? אמר רבה קסבר ר' יוסי אשה מזונה משמשת במוך נותנת מוך לאחר בעילה ושואצת הזרע # [למה לא מפרש כפירוש הרגיל שנותנת מוך באותה מקום]? שלא תתעבר,

[והולך ומקשה אליבא דר' יוסי] בשלמא גיורת [פ' דהא מונה הגיורת והשבויה והשפחה] כיון דדעתה לאיגורי מנטרא נפשה ומומנת לה מוך, שבויה גמי דלא ידעה היכא ממטו לה שצאים למוכרה, וסברה דלמא ממטו לה לגבי ישראל ופרקו לה, ומנטרא נפשה לשמש במוך, שפחה גמי דשמעה מפי מרה [שברעתו לשחררה], אלא יוצאה בשן ועין שפחה שסימא אדוניה את עיניה ואלאה לחירות מאי איכא למימר מנא הוה ידעה מעיקרא דמיפוק לחירות דמנטרא נפשה לזמן מוך לשימושה,

וכי תימא כל ממילא מידי דליכא לאיזדהורי ציה מעיקרא דמיפוק לחירות לא א"ר יוסי מודה רבי יוסי [שאינה מותרת ליארם ולינשא מיד], הרי אנוסה ומפותה דממילא דלא הוה ידעה דליסליק צה הכי ותומן לה מוך ותניא אנוסה ומפותה צריכות להמתין ג' חדשים דברי ר' יהודה, ר' יוסי מתיר ליארם ולינשא מיד?

אלא אמר רבה קסבר ר' יוסי אשה מזונה מתהפכת שיא הזרע ולא יקלט, והא אפילו צמידי דממילא מנא למיעצד וכוין עשות כן כדי שלא תתעבר [ולכן מותרת ליארם ולינשא מיד],

ואידך [ור' יהודה לכן אומר שצריכה להמתין ג' חדשים] חיישי' שמא לא נהפכה יפה יפה:

אבני חן על מסכת כתובות

ותרי קראי למה לי? חד בשונג [ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו] וחד במזיד [ולא תקחו כופר לנפש רוצח], [וראה תוס' למה צריך שני פסוקים ולא דרשין לה מדרגת דבי חזקיה],

וצריכי דאי אשמעינן מזיד דלא ליפרוק נפשיה צממון, הוה אמינא משום דחמיר איסוריה, אבל שונג דלא חמיר איסוריה אימא לא [אמרינן לא תקחו כופר, אלא] ליפרוק נפשיה צממון מגלות,

ואי אשמעינן שונג ד משום דליכא איבוד נשמה חיד נשמה להכי לא לפטריה צממון אלא ליגלי אבל מזיד דאיכא איבוד נשמה אימא לא משום חיד נשמה [פ' שלא יאבד] אימור נישקול ממונא ונקיים נפש ישראל צריכא,

במדרב לה ג'ולארין לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו ולא צדיין ממון למה לי מלא תקחו כופר נפקא [שלא יקח ממון לפוטרו ממיתה]?

מבעי ליה לכדתניא מנין שאם נתערפה עגלה ואח"כ נמצא ההורג מנין שאין פוטרינ אותו לומר כזר נמכר [זה בעגלה ערופה. ד"ס] צעודו ספק, שהעגלה מכפרת על הספק? שנאמר ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה וגו',

דברים בא ואתה תבער הדם הנקי מקרבך צמר עריפה כמיז למה לי? מבעי ליה לכדתניא מנין למומתים בסייף שהוא מן הצואר? ת"ל ואתה תבער הדם הנקי מקרבך, הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה מה להלן מן הצואר אף שופכי דמים מן הצואר,

אי מה להלן בקופיץ וממול עורף [ראה תוס'] אף כאן בקופיץ וממול עורף? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה אמר קרא ויקרא יט ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה בסייף ומלד הסמינים [כדי. ד"ס] שימות מהר, [ומהאי טעמא לא הוה שמעינן מן הצואר, דאם יתחב סכין בלבו הוי נמי מיתה יפה. תוס'],

[ברור לו מיתה יפה. יש מפרשים משום דלרעך כמוך לא שייך מחיים דחיד קודמין. תוס' סנהדרין מ"ה ע"א, ובספר תורת חיים כתב וז"ל, ועוד נראה דאי מחיים הא מילתא דלא אפשר הוא שיאהב אדם את חברו כמו שאוהב את גופו דגופו של אדם חביב לו מכל העולם כולו ואמאי צוה הפסוק מלתא דלא אפשר להתקיים,

וראה בפניני הרף שהביא מהחדושי הר"ם שהגם בדקידושין מא. אמרינן אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראה ודורשה מואהבת לרעך כמוך? הדרשה הוא רק מואהבת לרעך ולא מ"כמוך",

ובספרים פירשו ואהבת לרעך כמוך, ע"פ משל מי שאוהב תפוח אינו אוהב את התפוח אלא אוהב את הטעם שמרגיש כשאוכלה, והיינו שאוהב את עצמו, משא"כ את עצמו אוהב שיהיה לו כל טוב, ולכן גם את רעך תאהב כמו שאתה אוהב את עצמך ולא כמו שאתה אוהב תפוח,

ובכפתור ופרח בשם מהר"ד מבעלזא זצ"ל למה אמר משה על עדת קרח וירדו

חיים שאולה למה אמר להם משה בן ולא חשש לצערם והא אמרינן ברור לו מיתה יפה? אלא משה הבין שהם בטוחים שלא יארע להם דבר רע, ואם ימותו מיד לא יהיה להם הודמנות לעשות תשובה, ל],

ויקרא בו ה'כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפרדה משמע לשון חייבי מיתות כמו וזנת לאלהים יחרם (שמות כג) [וס'ד שהכוונה שלא יקח ממון לפוטרו ממיתה] למה לי?

[ומתרינ] מבעי ליה לכדתניא מנין ליוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי מנין שלא אמר כלום ואע"פ שעך אינו לפי דמים אלא לפי שנים, לא אמר כלום דמעטיה קרא הכא, והאי חרם לשון הקדש הוא? שנאמר כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפרדה,

יכול אף קודם שנגמר דינו כן? ת"ל "מן" האדם ולא כל האדם,

ולרבי חנניא בן עקביא דאמר נערך מפני שדמיו קצובין צמורה לפי שנים, ולא דמי לאומר דמיו עלי, דדמים אין לו אצל ערך יש לו האי כל חרם מאי עביד ליה? [ולכא לאוקמיה לאומר דמיו עלי דהא פשיטא דהא אין לו דמים. רט']]

מבעי ליה לכדתניא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר לפי שמצינו למומתים בידי שמים כגון # [הלשון "כגון" משמע שיש עוד אופנים, וצריך ביאור ?] מי שהרג שורו את הנפש, דכתיב ציה [וגם בעליו. ד"ס] יומת, ולא [מיתת] [במיתת. ד"ס] צית דין [אלא בידי שמים והכי נפקא. ד"ס] [דנפקא] לן בטהדרין [דף טו] מות יומת המכה רוצח הוא, על רציחתו אמה הורגו ואי אמה הורגו על רציחת שורו, והאי יומת בידי שמים [הוא. ד"ס] שנותנין ממון ומתכפר להן, שנאמר שמות בא אם כופר יושבת עליו,

יכול אף בידי אדם כן חייבי מיתות צ"ד יפדו צממון? ת"ל חרם אדם שמחויב חרם מן האדם לא יפרדה,

ואין לי אלא מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה כיון דקרא לא פריש כל מיתות, מיסמיך אי שדיה הך חומרא דאין ממנו מזילו אמיתות חמורות, ומאי נינהו כגון העושה חצורה באביו או גונב נפש מירשאל, שאין כפרה כחובה בשגגתו, שאין כרת צודו דליחייב חטאת בשגגתו,

מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה היינו כל מיתות האמורות צהן כרת על זדונו צלה התראה יש כפרה בשגגתו בחטאת כגון עבודת כוכבים ושבת ועריות א"צ רוצח שיש כפרה לשגגתו בגלות לננין [שאין זדונו נפרדה בממון. רט']? ת"ל כל חרם,

ולא ממילא מלא תקחו כופר שמעת מינה, לא תשקול ממונא מיניה ותיפטריה הא גבי "רוצח" כמיצא וניתנה כפרה לשגגתו, ואשמעינן קרא שלא יעיל את עצמו צממון ולמה לי מו כל חרם כל חרם ל"ל?

אבני חן על מסכת כתובות

[ומתוך] אמר רמי בר חמא איצטריך ס"ד אמינא

דף ל"ח ע"א

הני מילי דלא תקמו כופר לפטור רוצה מויד מקטלא היכא דהרגו כמזיד דרך עלייה שלא ניתנה שגגתו לכפרה בהנפת ידו הכהו מאחרי, דלכחותה בשוגג לא ניתן לכפרת גלות כדכתיב ויפל דרך נפילה, אבל הרגו דרך ירידה דניתנה שגגתו לכפרה, אימא נישקול ממונא מיניה וניפטריה קמ"ל [לכן צריך הפסוק לא תקחו כופר, והפסוק כל חרם, שבין דרך ירידה ובין דרך עליה לא תקחו כופר],

א"ל רבא הא מדרתנא דבי חזקיה נפקא שאין חילוק בין דרך עלייה לדרך ירידה דתנא דבי חזקיה מכה אדם ומכה בהמה, מה מכה בהמה לא חלקת בו בין שוגג למזיד, בין מתכוין לשאין מתכוין, בין דרך ירידה לדרך עלייה, לפוטרו ממונו והוא הדין לפדומו [בממונו], אלא לחייבו ממונו,

אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד, בין מתכוין לשאין מתכוין, בין דרך ירידה לדרך עלייה, לחייבו ממונו אלא לפוטרו ממונו [הא דתנא הכא דרך ירידה ועליה חיינו שלא לפדותו בממונו, דעלה מיייתנן לה הכא ולא לענין דלא לחייב' מיתה וממונו, ומשמע לן ממה שפי' ר"י ז"ל דהיקשא לכל ענייני ממונו אחא, שלא נחלוק בשום צד לחייבו ממונו אלא לפוטרו ממונו. רמ', פי' שלא יענישנו במיתה וממונו, וגם לא יקח ממונו ויפטרו במיתה]

ולא יהיה אסון מיהא איצטריך, דאי מהיקשאה הוה אמינא אדרבה לאידך גיסא מה מכה בהמה לעולם יסלם אף מכה אדם יסלם, והשתא דנפקא לן פטור משלומין למזיד מלא יהיה אסון, על כרחך היקשא [דמכה אדם ומכה בהמה] לפטור שוגג דרך עלייה [ואין צריך כל חרם לומר שגם בדרך ירידה שיש כפרה בשוגג לא יקחו כופר]?

הקדמה:

[לפום ריהטא בא רמי בר חמא לתרין למה צריך הפסוק "כל חרם" דבא לדרוש שאם סימא עינו והרגו ע"י דבר אחר, דס"ד שנחייבו מיתה וממונו, ולזה בא פסוק זה לאשמועינן שגם באופן זה אינו מת ומשלים [וכן פירשו תוס' ד"ה אבל עיי"ש], אבל ע"ז קשה שבברייתא לעיל ל"ז ע"ב אומר ר"י בנו של ריב"ב דמכל חרם למידין שאין פודין בממונו מי שחייב מיתה, ולמה נשנה מדרשתו של ר"י בנו של ריב"ב, [ראה תוס' ד"ה אבל קושיית הרשב"א, וראה מהר"ם]

ולכן פירש רש"י חד מהני קראי שבאמת נוכל לומר שכל חרם בא לדרוש שאין פודין בממונו, ועל הקושיא שמקשה הגמ' לעיל ולא ממילא מלא תקחו כופר שמעת ליה? נתרין שלא תקחו כופר בא להדרש כאן שלא נאמר דהיכא דסימא עינו והרגו בדבר אחר שישלם וימות,

וצ"ל דהא דדרשינן לעיל ל"ז ע"ב בתחלת הרף שני הפסוקים של לא תקחו כופר אחד לשוגג ואחד למזיד, עכשיו שהחלפנו שהפסוק כל חרם בא להדרש של לא תקחו כופר, גם שם צריך להפוך ולומר כל חרם במקום לא תקחו כופר, # אבל לא הבנתי למה אין רש"י מפרש כן בפירוש ולמה אומר "חד מהני קרא"?

אלא אמר רמי בר חמא איצטריך חד מהני קראי [לא תקחו כופר, וכל חרם] לאשמועינן דלא ליעציד ביה תרמי, ואף על גב דנפקא לן מולא יהיה אסון,

ס"ד אמינא ה"מ דלא ענשינן ליה בתרמי היכא דסימא את עינו והרגו בה בלחמה מכה ומת [צ"ע שאם מת מיד אין זה נקרא שסימא אותו? אלא צ"ל שהיה חי לאיזה זמן ומת אח"כ, ולכן ס"ד שישלם גם בשביל העין], אבל היכא דסימא את עינו והרגו בדבר אחר כמכה אחרת וצנת אחת אימא נישקול ממונא מיניה יענשיה דמי עין ומיתה כשזיל ההרגיה,

א"ל רבא הא דסימא עינו והרגו זה נמי מאידך תנא דבי חזקיה נפקא דלא יענשיה דתנא דבי חזקיה שמות בא עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין מיניה קיימא לן בהחולל דעין תחת עין לאו ממש, דאי אחרת ממש דלמא צהדי דסמינן לעיניה מיית והוה ליה עין ונפש תחת עין, מינה שמעינן מינה דלא תעציד ביה תרמי לא שגא מת בלחמה מכה לא שגא לא מת [ולכן גם נדרוש מהפסוק עין תחת עין שאם הורגין אותו אינו משלם, שאם היה גם מת וגם משלם נמצא שהוא משלם עין ונפש תחת עין]?

[ובשטמ"ק בשם הרא"ש דף קע"ה ע"ב בראש הרף דמקשינן עין דכתיב לתחת עין דכתיב, מה עין שסימא הוא מיירי דלא הרגו, כן עין שאנו מענישים אותו צריך להיות רק לסמות אותו ולא להרגו, ועוד בשטמ"ק בר"ה וז"ל שיטה ישנה דף קע"ה ע"א ואיכא דאמרי דבעין דרשא דתנא דבי חזקיה דרשינן אגן נפש תחת נפש ולא עין ונפש [תחת נפש]]

אלא אמר רב אשי איצטריך, ס"ד אמינא הואיל וחידוש הוא שחידשה תורה בקנס ככל תשלומי קנס שאינו דין אלא גזרת מלך בעלמא, וכיון דחידוש הוא וגזירת חוק אימא אע"ג דמיקטיל דליכא צהדיה מיתה משלם, קמ"ל חד מהני קראי יתירא שאינו ענין לממונו מניה ענין לקנס,

ולרבה דאמר חידוש הוא שחידשה תורה בקנס אע"ג דמיקטיל משלם האי כל חרם מאי עביד ליה?

[בפניני הרף בשם ר' מאיר שפירא זצ"ל שלכן נענש אדם הראשון עונש מיתה, וגם מיעוט מאורות ולמה לא נאמר קם ליה בדרכה מיניה, אלא כיון שהיה קנס, אמרינן חידוש הוא שחידשה תורה],

סבר לה כתנא קמא דר' חנניא בן עקיבא [שנערך מפני שדמיו קצובין] ודרש ליה בלומר ערכו של יוצא ליהרג עלי [שדרוש הפסוק "לא יחרם" שגם אם אמר דמיו עלי לא אמר כלום # וצ"ע למה צריך פסוק לזה הרי אין לו ערך?]:

פסוק	דרשה
ולא תקחו כופר לנפש רוצח	חד במזיד
לא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו	חד בשוגג

אבני חן על מסכת כתובות

הימנו ג'ש נאמר כאן נאום [קורא "כאן" לאונס, משום דבקרא דגבי אונס קא שקיל וטרי, דלא שייך קנסה לעצמה אלא באונס, דאילו במפתה דמרתה עבר מחלה ואין לה קנס כלל. שטמ"ק] אשר לא אורשה ונאמר להלן [שמות כב] אשר לא אורשה, מה כאן ג' אף להלן ג', ומה להלן שקלים נמפתה שקלים דכתיב י שקול אף כאן שקלים,

ור"ע מאי חזית דאשר לא אורשה לג"ש ובתולה למעוטי בעולה

דף ל"ח ע"ב

אימא בתולה לגזירה שוה ולא למעוטי בעולה ויהא קנס לבעולה ואשר לא אורסה פרט לנערה שנתארסה ונתגרשה?

[ומתריץ] מסתברא אשר לא אורסה לגזירה שוה ואפי' אורסה אית לה קנס שהרי אני קורא בה נערה בתולה אע"פ שנתארסה ונתגרשה דהא נערה בתולה היא כדכתיב קרא אכל בעולה שאין אני קורא בה נערה בתולה אין לה קנס,

אדרבה בתולה לגזירה שוה ולא למעוטי בעולה בזנות אלא יש לה קנס לבעולה בזנות שהרי אני קורא אותה נערה אשר לא אורסה שהרי אני קורא בה אשר לא אורסה?

[ומתריץ] מסתברא ארסה יש לה קנס ובעולה אין לה ד הא אישתני גופה ופגמה אין רב כל כך והא דנתארסה ונתגרשה לא אישתני גופה [וכיון שלא נבעלה שייך בה יותר לשלם קנס],

ורבי יוסי הגלילי האי סברא דממשי כסף דאונס שקלים הן וכסף ישקול דמפתה יהו ממשי מנא ליה? נפקא ליה מדרתניא [דכתיב במפתה בשמות כב] כסף ישקול כמוהר הבתולות שיהא זה כמוהר הבתולות מנין המפורש אכל אונס דהיינו ממשי, ומוהר הבתולות יהיו שקלים כזה שכתוב בו ישקול,

[ור"ע סובר שאין הפסוק כמוהר "הבתולות" מיותר בדאמרינן לעיל י' ע"א כסף ישקול כמוהר הבתולות וכו' מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה, וראה בת"י נדפס בתוך דברי התוס' ד"ה אימא],

קשיא דר"ע דנרייתא דאמר קנסה לאזיה אדר' עקיבא דמתי? תרי תנאי ואליבא דר"ע,

בשלמא ר"ע דמתני' [דקנסה לעצמה] לא אתיא ג"ש [אורשה אורשה שמשלמת ג' שקלים] ומפקא ליה לקרא מפשטיה לגמרי דאחא פשטיה לאשמועינן הא ארסה לעצמה, ומד מתרבייהו לאפטיי, אי נמי לא מופני ליכא למיפך מידי אלא לר"ע דברייתא [דאורשה דינה כנערה רגילה שקנסה לאביה] אתיא גזירה שוה ומפקא מפשטיה לגמרי דלא דריש פשטא דאשר לא אורסה כלל, ומשוי ארסה כלל ארסה, ואם כן מיעקר

ולאריץ לא יכופר וכו' כי אם בדם שואם נתערפה עגלה ואח"כ נמצא ההורג אין פוטרינ אותו	ואתה תבער הדם הנקי מקרבך
למומתים בסיף שהוא מן הצואר	שואם יש מיתה אין עונש, ולא עבדינן בה תרתי
שגם קנס אינו משלם אם יש מיתה, דם"ד דחידוש הוא שחרשה תורה בקנס	כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה

מתני' נערה שנתארסה ונתגרשה דאילו ארסה שלא נתגרשה, (חייב מיתה) [צמ סקילה היא. ררי"ק] ואין שם קנס רבי יוסי הגלילי אומר אין לה קנס טעמא מפרש בגמרא [דכתיב אשר לא אורסה הא אורסה פטור. ררי"ק] ר"ע אומר יש לה קנס וקנסה לעצמה [דר"ע דרש אשר לא אורסה לאזיה הא אורסה לעצמה. ררי"ק],

ורישא דקמתי אשת אחי ואשת אחי אצוי דצנתארסה ונתגרשה עסקין וקמתי יש להן קנס, ר' עקיבא היא.

גמ' מ"ט דר' יוסי הגלילי? אמר קרא דברים כב אשר לא אורשה הא אורסה אין לה קנס,

ור"ע אשר לא אורשה לאביה, הא אורסה לעצמה,

[ומקשה על ר"ע] אלא מעתה לר' עקיבא הא דכתיב נערה ולא בוגרת למעוטי בוגרת, ובתולה למעוטי בעולה ה"נ דלעצמה דלא ממעט לגמרי [שלא פטור לגמרי מקנס אלא שאינו נותנה לאביה אלא להנערה עצמה], ומדרש [דבשואה] נערה [הקנס] לאזיה הא בוגרת לעצמה, הא לא אשכחן דאשתמית תנא וממתי בוגרת יש לה קנס וימא רבי עקיבא היא ! [וכי נאמר גם דהא דדרשין] בתולה ולא בעולה, ה"נ דלעצמה [שהמאנס משלם קנס להנערה עצמה] ! אלא [וראי הכוונה שפטור מקנס] לגמרי הכא נמי לגמרי [דאורסה פטורה לגמרי]?

[והגמ' מתריץ אליבא דר"ע] אמר לך ר"ע האי לא אורשה [דרריש ר"י הגלילי] מובעי ליה לכדתניא [ובברייתא זו תראה שיטתו של ר"ע] אשר לא אורשה פרט לנערה שנתארסה ונתגרשה שאין לה קנס דברי ר' יוסי הגלילי, ר"ע אומר יש לה קנס וקנסה לאביה [בדלקמן דר"ע אינו מוסיף מאורשה נערה שנתארסה מקנס רגיל] ולקמן מקשינן דר"ע אדר"ע [שכאן אומר שקנסה לאביה, ובמשנה אמר שקנסה לעצמה],

[ור"ע מסביר] והדין נותן הואיל ואביה זכאי בכסף קידושיה שלו הוא צנעוטה, ולקמן ילף לה דפרק נערה שנתפתה (דף נו) ואביה זכאי בכסף קנסה, מה כסף קידושיה אע"פ שנתארסה ונתגרשה מאחר שחזרת ומתקדשת בתוך נערו לאביה [הו] דהא כל קידושי נערות ילפינן לאזיה, דגבי קידושין לא כתיב מיעוטא דאשר לא אורסה כי הכא, אף כסף קנסה אע"פ שנתארסה ונתגרשה לאביה,

א"כ מה ת"ל אשר לא אורשה? מופנה להקיש לו ולדון

אבני חן על מסכת כתובות

משמעויה?

לשמש צמח וליקח כמשמעות זרע [מיידי שנותנת המוך לפני תשמיש ולבאורה
הול"ל ואין האיש משחית זרע כשמשמש עמה, שהרי אין לאשה איסור השחתת
זרע, וצ"ל דמ"מ אין לה להשחית זרע האיש אם לא מפני הסכנה. וראה שטמ"ק]
אלו הן קטנה ומעוברת ומניקה,
[ראה ביוסף דעת שמכאן לחלק בין ג' נשים אלו שאין דרכן להתעבר, משא"כ
אשה שיש חשש סכנה אם תתעבר, מכאן פוסקים שמותר לשמש במוך, אבל יש
שאינם מתירין לתת מוך אלא לאחר תשמיש עיי"ש, אבל ראה אחיעזר ח"ג כ"ד
אות ה' שבמקום סכנה מסכים להתיר בגרתיק דק שהאיש לובש],

קטנה שמא תתעבר ותמות,

מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל שאם תתעבר עובר שני, פוסח
השני אם זרע הראשון ודומה לסנדל שהוא דג שנים, מניקה שמא תגמול
את בנה מפני שהמלך נעדר כשמתעברת ואינו עוז ליונק, ותלך להעמיק
משדים, וימות,

ואיזוהי קטנה [שמשמשת במוך] מבת אחת עשרה שנה ויום
אחד עד שתיים עשרה שנה ויום אחד, פחות מכן מנת אחת
עשרה שנה משמשת כדרכה לפי שלא תתעבר ויתר על כן משמשת
כדרכה והולכת, דברי ר"מ על דת שמים עשרה שנה משמשת כדרכה
שאם תתעבר לא תמות, אלמא בקטנות לא מיעברא שיבא לכלל לידה דהא "ותמות"
קמי,

וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת,
ומן השמים ירחמו, משום שנאמר [עיי' שב שמעתא שער ב' אות
י"א בשם תלמידי הרשב"א דהיכי דאמרו חכמים "משום שנאמר" אינה אלא
מדרבנן. ילקוט המאירי] תהלים קמו שומר פתאים ה',

וכי תימא דאיבערא כשהיא נערה מנת שמים עשרה ויום אחד
שהגיעו ימי הנעורים נתעברה ואוליידה כשהיא נערה וילדה נערו, ומתה
נערו, הא נמי לימא [שהרי אין כאן רק ששה חדשים, כדאמר שמואל, וזה
שממשך],

ובשיתא ירחי מי קא ילדה, והאמר שמואל אין בין נערות
לבגרות אלא ששה חדשים משתיא שמי שערות הויה נערה, בלחן
[שערות] שתיא משמים עשרה שנה והלאה [כדמפרש לקמיה שהשערות לפי י"ב
שנה אינם אלא שומא], ומשתיאם עד שתבגור ששה חדשים ומו לא, ומתמתא
דקמי מנת שמים עשרה ואילך אי מעברא לא מתה, במציאה שמי שערות קודם
שתתעבר קאמר, אצל כל זמן שלא הביאה קטנה היא, והאי דנקט מנין שנים משום
דנצטיר משמים עשרה ויום אחד אפילו הביאה שערות אינו אלא שומא כדאמרין
במסכת נדה ובקדושין,

וכי תימא [שתפרש דברי שמואל שאומר "אלא ששה חדשים"] בציר
[משמשה] הוא דליכא הא טפי איכא, הא "אלא" קאמר?

אלא הכי קמיבעיא ליה יש בגר בקבר ופקע אב פקעה מציעת

אמר רב נחמן בר יצחק קרי ביה [במקום לקרות אורשה בוי"ו לפני
הרי"ש שמשמעותה שלא היתה ארוסה ונתגרשה] אשר לא ארוסה
נפטרה אשר לא ארוסה למעוטי ארוסה [שהיא ארוסה עכשיו, שאם אדם אותה
אין לה קנס, ומתמיה] ארוסה בת סקילה היא ומלא יהיה אסון נפקא
פטורה מתשלומין? ס"ד אמינא הואיל וחידוש הוא שחידשה
תורה בקנס אע"ג דמיקטיל משלם,

[נמצא לפי הברייחא שאין חילוק בין שהיתה מאורשה לנערה, בא הכתוב לומר
שאין קנס לארוסה, ואע"ג שחייבת סקילה, צריך לומר שאין לה קנס כיון שהוא
חידוש שחידשה תורה],

ולרבה דאמר חידוש הוא שחידשה תורה בקנס אע"ג
דמיקטיל משלם [וגם ארוסה משלמת קנס] מאי איכא למימר?
סבר לה כרבי עקיבא דמתניתין [ולא כר"ע דברייחא],

[ענין חדש] תנו רבנן קנסה למי קא סלקא דעתך כנסת ארוסה קאי ?
לאביה ויש אומרים לעצמה,

לעצמה אמאי? אמר רב חסדא הכא בנערה שנתארסה
ונתגרשה עסקינן וקמיפלגי בפלוגתא דר"ע דמתניתין ורבי
עקיבא דברייחא [דלפי המשנה סבר ר"ע דקנסה לעצמה, ולפי הברייחא
קנסא לאביה],

[ענין חדש] אמר אביי בא עליה ומתה לא הספיק האז להעמידו דין עד
שמתה פטור, שנאמר דברים כב ונתן לאבי הנערה ולא לאבי
מתה,

מלתא דפשיטא ליה לאביי מיבעיא ליה לרבא [ראה רש"י לקמן]
דעל לשון זה לא שייך מלתא דפשיטא ליה לאביי וכו' שכאן סובר רבא דלא
כאביי וגם אם מתה הנערה כל זמן שלא בגרה יש לאביה קנס, אלא הלשון
מתפרש שפיר לפי שיטת מר בר רב אשי באיבעית רבא], דבעי רבא יש
בגר בקבר אם מתה נערו, עד שלא עמדה דין, והגיע זמן נערותה בקבר
מי חשיב בגר או לא, ולקמיה מפרש ואזיל למאי הלכתא או אין בגר בקבר,

יש בגר בקבר ודבנה הוי וכי היכי דאם לא הספיקה לעמוד דין עד
שגרה תנן לקמן דפרק נערה שנפתחה (דף מא) דהרי הן לעצמה ולא לאביה,
והשתא נמי בגר בקבר מפקיע כח האז וזנה ירית לה אם יש לה בן או דלמא
אין בגר בקבר ודאביה הוי?

[ודבנה הוי, פ' בבב הבא בנות שאם מנשואין הרי הנשואין עצמם מוציאין
מרשות אב. מאירי],

דף ל"ט ע"א

ומי מעברא בקטנות או נערו כשהיא בת קנס שמלך נערו וחתני רב
ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך מותר להן

אבני חן על מסכת כתובות

לפרושי במתני' מהו בושת ופגם לכך אקדמה, ואפשר דלחכי כתב רש"י נזטת ופגם צמחני' לקמן מפרש להו, ועוד משום דגבי מפתח בושת ופגם נותן מיד וקנס לכשלא יכנוס, להכי אקדמינהו. שטמ"ק] וקנס, מוסיף עליו אונס שנותן את הצער,

מה בין אונס למפתח? האונס נותן את הצער [לכאורה כבר שמענו זה מהרישא, אלא החידוש הוא שגם המאנס את הבעולה משלם צער פיסוק גלילי דאמרינן בגמ'. ע"פ הפנ"י] והמפתח אינו נותן את הצער [בגמ' יש ג' ציורים על הצער שמרגישה, ובמלאכת שלמה מפרש עפ"י לשון המשנה "אינו נותן את הצער" שלא אמר שאין למפתח צער, שהרי קצת צער יש לה],

האונס נותן מיד לאציה אע"פ שזכרה והמפתח לכשירצא צגמרה פריך אטו אשמו היא? ומפרש לה לכשלא יכנוס, דאס כנסה אינו נותן קנס כדכתיב מהר ימהרנה לו, ואס מאן ימאן וגו' כסף יסקול, אצל אונס כתיב ונתן חמשים כסף ולו מהיה לאשה,

האונס שותה בעציצו ככלי שזמר לו לשמות זו, כלומר על כרחו ישלמה כדכתיב לא יוכל לשלמה (דברים כג) [בעצ"ץ מאוס שאינו מועיל אלא לזרוע בו, חייב לכונסה. תלמודי הר"י ז"ל. שטמ"ק]. והמפתח אם רצה להוציא מוציא,

כיצד שותה בעציצו? אפילו היא חוגרת, אפי' היא סומא, ואפילו היא מוכת שחין [נראה דלכך קתני אפי' חוגרת אפי' סומא אפי' מוכת שחין ולא קתני אפי' חוגרת או סומא או מוכת שחין? לרמוז לנו שאפי' יש בה כל המומין הללו יחד שהיא חוגרת וגם סומא וגם מוכת שחין אינו יכול לגרשה. ע"פ מלאכת שלמה],

[אבל אם] נמצא בה דבר ערוה, או שאינה ראויה לבא בישראל אינו רשאי לקיימה, שנאמר דברים כב ולו תהיה לאשה, אשה הראויה לו:

גמ': צער דמאי' [דלחכי לא משמע לן דלהיו צער של השרת בתולים? משום דאילו צער שבשעת השרה ממש, הנאת התשמיש נוח לה מן הצער, ועוד דאם כן אפילו מפותה נמי, וכל שכן צער שלאחר גמר ביאה דליכא למימר, שאין אדם משלם צער אלא אותו שהוא בשעת חבלה ממש. ריטב"א?]

אמר אבוה דשמואל צער שחכמה על גבי קרקע [דהא מיירי באונס],

מתקיף לה רבי זירא אלא מעתה חכמה על גבי שיראין הכי נמי דפטור!

וכי תימא הכי נמי, והתניא ר' שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון אונס אינו משלם את הצער מפני

אז, וזכה הלה [המאנס] צמה שצידו שאין צעל דינו קיים [שהנערה מתה], וקנס לאו ממון הוא להורישו לאציה צמורת ירושה כל כמה דלא גצמיה או דלמא אין בגר בקבר לאפקועי מציעת אז ולא פקע אב,

מור בר רב אשי לא צעי לה צעיא דרצא משום צגר צקצר [פי' שמר בר רב אשי מפרש שזה היתה האיבעיא של רבא], אלא אס ממה צנערותה מי פקעה כי צגרות דמחיים [כמו שאין לאביה קנס כשהנערה בוגרת אם לא מתה] או לא בעי לה הכי מיתה עושה בגרות עושה דין צגרות דמפקעה כח אז כי צגרות או אין עושה בגרות, תיקו,

ולאחי לישנא דמר צר רב אשי אליצא דרצא, אמרו לעיל מילתא דפשיטא ליה לאציי [שאם מתה הנערה אין לאביה קנס] מיעצא ליה לרצא, דאילו ללישנא קמא מפשט פשיטא ליה לרצא דמיתה לא מפקעה ודלא כאציי כל זמן שלא צגרה, וכי קא מיעצא ליה צגגר צקצר קמצעיא ליה, אצל צמיתה כל זמן שלא צגרה פליג דאציי ואמר לא מפקעה וחייב,

[ענין חדש] בעי מיניה רבא מאבבי בא עליה ונתארסה מהו מי הוי לאציה או לעגמה? א"ל מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא ארוסה,

ולמעמיך הא דתניא בא עליה ונשאת [קנסה] לעצמה, מי כתיב ונתן לאבי הנערה אשר לא נשואה?

הכי השתא התם הואיל ובגרות מוציאה מרשות אב דלא מליני שזכתה לו תורה צמחו אלא מכר צקטנות, ושאר שצח כגון קנסה ומעשה ידיה צנערות, כדילפינן צפרק נערה [לקמן דף מו], אצל צגרות לא אשכחן, וכיון דלא זיכתה לו תורה, אכן מהיכא חיתי לן לזכותו צשלה ונישואין מוציאין מרשות אב כדאשכחן צהפרת נדרים, דכל זמן דלא ניסת אציה מיפר ומשניסת אין יכול להפר [בתום] הקשה והא קי"ל דמבומא מאיסורא לא ילפינן? וראה מה שתירצן,

מה בגרות בא עליה כשהיא נערה ובגרה [קנסה] לעצמה דכתיב ונתן האס השוכב עמה לאציה הנערה, אס נערה היא צשעת נחיתה אף נישואין בא עליה ונשאת [קנסה] לעצמה,

אלא [באירוסין] לא יצאה מרשות אביה, שהרי] אירוסין מי קא מפקי מרשותא דאב לגמרי, הא תנן נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין לה נדריה ואינו מופר עד שיפרו שניהם:

מתני': המפתח נותן שלשה דברים [תנא מניינא למעוטי שבת וריפוי דאע"ג דחלתה מחמת השרת בתולים, אינו נותן אלא שלשה דברים אלו ולא דמיא לשאר חבלות. שטמ"ק], והאונס ארבעה, [רמב"ם הלכות נערה בתולה פ"ב הל' יב אין אדם משלם קנס בכל מקום בהוראת פיו אלא על פי עדים],

המפתח נותן בושת ופגם צמחני' לקמן מפרש להו [לכך הקדים בושת ופגם לקנס, אע"ג דקנס מפורש בתורה בהדיא? משום דאידידי דחביבא ליה צריך

אבני חן על מסכת כתובות

דף ל"ט ע"ב

רב פפא אמר אמרה לי בת אבא סוראה דצימסו* דרז פפא כי נהמא אקושא בחינכי כלמס קשה (שגורר) [שגורר. מזור דנש] את המיך:

* [ראה סנהדרין יד: שבת אבא סוראה היתה עושה לעצמה, ולא היה רב פפא מפרנסה, ועפ"י שמעתי לפרש למה קורא אותה רש"י בלשון "דביתהו" ולעיל בבת רב חסדא אשת רבא קורא אותה "אשתו" שכיון שרב פפא לא פרנסה אינו נקרא "אישה" ולא היא נקראת "אשה",

וראיתי עוד בכולל עיון הדף שפירשו ע"פ הגמ' בב"ב י"ב ע"ב תנוקת מאי היא [דאמרינן התם משרחב ביהמ"ק ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשומים ולתינוקות]? כי הא דבת רב חסדא הוה יתבה בכנפיה דאבוח, הוה יתבי קמיה רבא ורמי בר חמא, אמר לה מאן מינייהו בעית [להנשא אליו]? אמרה ליה תרוייהו, אמר רבא ואנא בתרא ע"כ, ורצה רש"י כאן לרמוז שיש לחלק בין אשת רבא לאשת רב פפא, שאשת רבא כבר היתה נשואה מקודם לרמי בר חמא ולכן כשהיא מדברת ממקרה שהיה לה עם בעלה הראשון יכול להיות שהיא מגזמת קצת. ודפח"ח],

[שנינו במשנתנו] האונס נותן מיד המפתה לכשיציא וכו':
לכשיציא אשתו היא וכי אשתו היא כבר דקאמר לכשיציא [אפילו פיתה לשם אישות, מכל מקום פריך [וכי] אשתו היא? כיון דאינה צריכה גט. תו"י].

[ומתריץ] אמר אביי אימא לכשלא יכנוס עממאן היא לו אציה לו המפתה עממו [כלומר דלאו לכשיציא בגט קאמר, אלא לכשיציא עכשו בבית דין שיאמר שאינו רוצה בה. רמז, ושם על הגליון כתב משמע קצת דקודם שאומר כן בב"ד אינו מתחייב בקנס, ומלשון הרמ"א בס"א משמע דחייב בקנסה כל זמן שלא נשאה],

תניא נמי הכי אע"פ שאמרו המפתה נותן [קנס] לכשלא יכנוס, בושט ופגם נותן מיד [אע"פ דאיתקש לקנס, היינו לענין שניתן זה למי שזה ניתן, אבל יש מקומות שפסוק מקנס לגמרי, וחייב בבושת ופגם. תוס'], ואחר האונס ואחר המפתה בין היא ובין אביה יכולין לעכב, שלא יכניסנה,

בשלמא מפותה כתיב שמות כב אם מאן ימאן אביה [ודרשו חכמים] אין לי אלא אביה היא עצמה מניין? תלמוד לומר ימאן מכל מקום,

אלא אונס, בשלמא איהי כתיב דברים כב ולו תהיה מדעתה משמע היא מהוה את עצמה לו, אלא אביה מנלן? אמר אביי שלא יהא חומא נשכר [שם אין אביה יכול למאן, נמצא שעל ידי שהמא בה ואנסה יוכל לשאתה למרות סירובו של אביה. שם],

רבא אמר ק"ו ומה מפתה שלא עבר אלא על דעת אביה בלבד, בין היא ובין אביה יכולין לעכב, אונס שעבר על דעת אביה ועל דעת עצמה לא כל שכן,

רבא לא אמר [במעם שאביה יכול לעכב] כאביי [שלא יהא חומא נשכר] כיון דקא משלם קנס [אע"פ שכונסה] לאו חומא נשכר הוא,

שסופה להצטער תחת בעלה אמרו לו אינו דומה נבעלת באונס לנבעלת ברצון [באונס יש יבשות באותו מקום שגורם צער גדול. ראה שם] [ומ"מ ראה מובאן שצער אין פירושה שחבטה על גבי קרקע] ואי מיצוט על גבי קרקע הוא, וכי סופה ליצטט על גבי קרקע תחת בעלה,

אלא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח צער של פיסוק הרגלים, וכן הוא אומר יחזקאל מז כה [תפשיקי את-רגליה לקלעו] בר [שכן אמר הנביא דרך גנות ותפסקי את רגליך לכל עובר, כי מרוב גנות לא היתה חוששת לצער והיתה מפסקת רגליה לכל עובר. רט.],

אי הכי מפותה נמי [ישלם לאביה צער פיסוק רגלים]? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח משל דמפותה למה הדבר דומה לאדם שאמר לחבירו קרע שיראין [בגד של משי] שלי והפטר [כלומר ואע"פ שיש לה צער הרי היא מוחלת לו, ומחילתה מחילה כאומר לחבירו קרע שיראין שלי ותפטר דכיון שאמר לו בפירוש "והפטר" הוי פטור. רמז, וכתב שם עוד דהה"א של הגמ' היה שלא זכתה תורה לאב אלא צער של אנוסה, דהויא דומיא דחבלות דעלמא, אבל כשהיא ויתרה גופה לא זכי ליה רחמנא מדי], [ואע"ג דלא אמרה "על מנת לפטור" איכא למימר דמחמת הנאת בעילה מחלה לגמרי. תוס']

שלי צממיה דאבוח נינהו דהא כל שצמ נעורים ילפינן לקמן (דף מו) לאציה והיפך היא יכולה למחול [דגופה זכי ליה רחמנא לכל צער ובושת שיבא לה אפילו לרצונה. רמז']?

אלא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח פקחות שבהן אומרות מפותה אין לה צער [שהרבה קמנות חולות מזה היינו מחמת מפשרותיה דלא ידעי בטיב תשמיש ומצטרות, אבל פקחות שבהן מתיישרות בשעת תשמיש ואינן מרגישות אלא כמיה חמימי על רישי דקרחא, וכל חדא וחדא לפום פקחותה וטיב דעתה וישובה לא היתה מרגשת כולי האי והיינו דחדא אמרה כמיה חמימי וכו' וחדא אמרה וכו'. שטמ"ק עיי"ש],

[ומקשה] והא קא חזינן דאית לה?

אמר אביי אמרה לי אם אומנמו הימה כמיה חמימי על רישיה דקרחא [איש קרח שאין לו שער],

רבא אמר אמרה לי בת רב חסדא אשתו של רבא כי ריבדא ניקור [פרש"י על כי ריבדא דכוסילתא גרפם שלא במקומו] דכוסילתא כלי אומן מקין, ולית דגרסי כי מרפמא דסיכורי ויהא היל, [ריבדא דכוסילתא] פוטטווייר"א דפלמא"ה צלע"ז [כמו דקירה של סכין הקוה. שם],

[כי ריבדא דכוסיתא, פ"י אין הצער שוה פרוטה, ולכן אינו חייב, עפ"י שיטה מקובצת, ובאילת השחר צדד שאינו חייב לשלם אף לצאת ידי שמים, שלא נתחדש מעיקרא חיוב תשלומי צער כשאינו שוה פרוטה. יוסף דעת],

אבני חן על מסכת כתובות

פטור, אלא חשיב גם נערה אחרת שהגם שאביה קיים, דינה כיתומה, אלא שיצתה מרשותו ע"י] שנתארסה ונתגרשה ר' אלעזר אומר האונם חייב והמפתה פטור דכיון דיתומה היא וקנס שלה היא ואחילתיה, דמדעתה נתפתתה לו פטור, ונגמולא מפרש דנתארסה ונתגרשה מילתא אחריתי היא ולא יתומה קאי:

גמ' אומר רבה בר בר חנה אומר ר' יוחנן ר"א בשיטת ר"ע רבו אמרה דאמר צממני נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לעצמה [כן הוא במשנה לעיל ל"ח ע"א], וסך נתארסה ונתגרשה דר' אלעזר כשצדיק קיים, וקרי לה יתומה משום דפקע זכות אב מינה לגבי קנסא,

ממאי דכר"ע סבירא ליה [לעיל יש ר"ע במשנה שאומר שקנסה לעצמה, ובברייתא אומר שקנסה לאביה, והשאלה כאן היא ממאי דסבר כר"ע דמתני'. רמב"ן, שט?]

מדקתני יתומה ר"א אומר האונם חייב והמפתה פטור [פ'] הא דאמר "יתומה" במשנה קאי על יתומה רגילה, אבל בזה אין חידוש אלא חשב לה לומר שיש גם שאביה קיים שדינה כיתומה, והיינו שנתארסה ונתגרשה וקנסה לעצמה באונם לפי שיצתה מרשותו], אלמא [במאנא לאחר שיצתה מרשות אביה] יש לה קנס ולעצמה, הלכך מפתה פטור דמדעתה עבד, ואונם מייב, ואפילו אציה קיים [מפתה פטור דמייירי שיצתה מרשות אביה] דלי יתומה כדקתני פשיטא דמפתה פטור, אלמא הא קמ"ל כו' [ור"י מסביר דבריו מגין דמייירי שיצתה מרשות אביה, דאי מייירי ב] יתומה פשיטא מסקנא דמילתא דר' יוחנן היא? אלא הא קמ"ל דנערה שנתארסה ונתגרשה כיתומה מה יתומה לעצמה אף נערה שנתארסה ונתגרשה לעצמה,

א"ר זירא אומר רבה בר שילא אומר רב המנונא סבא א"ר אדא בר אבהה אומר רב הלכה כר' אלעזר,

קרי רב עליה דרבי אלעזר טובינא דחכימי [ראה לשון זה גם גיטין כו:] מאושר שצחכמים, אשרי מתרגמין טובא, ר' אלעזר הוא ר' אלעזר בן שמוע [התנא] ותלמידו של ר"ע היה כדאמרין צינמות צהבא על יצמתו (דף סג:) והיה העולם שמוס עד שצא ר"ע אלל רבואינו שצדקוס ושנה להם [ומי הם] ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור"ש ור"ע אלעזר בן שמוע:

[ח"ל השטמ"ק משום שהיה העולם שמוס עד שבא ר' עקיבא ושנאה להם וכו' וכמו שכתב רש"י ז"ל, הלכך כל אחד מתלמידיו שהיה מכון לדעתו הרי הסכים להלכה, ורבי עקיבא היה להם במקום משה רבינו אדון הנביאים ע"ה, לפי שהיה כבר נשתבח תורה שבעל פה, עד שבא הוא ושנאה וכו' כל מי שהיה מסכים לדעתו שפיר קרינן עליה טובינא דחכימי. עכ"ל.]

והא דקלסיה כולי האי? משום דהו רבנן אחריני דאורי' בשיטתא דר' עקיבא דברייתא, או דרבי יוסי הגלילי, ואילו רבי אלעזר תפס לו השיטה הנכונה יותר מכולם, ונתן מעם לדבריו גם כן. רמ"ע עיי"ש],

מתני' איזהו בושח הכל לפי המבייש אדם ציטוי המציץ צושמו קשה מאלס וזולל ומאלס משוץ **והמתבייש** לפי משיצותו צושמו,

אביי לא אומר כרבא [ק"ו ומה מפתה וכו'] מפתה דאיהו [המפתה עצמו] מצי מעכב שאס רלה אינו כונס, כדאמרין לקמן ימהרנה "לו" מדעתו אביה נמי מצי מעכב, אונם דאיהו [האונם] לא מצי מעכב, אביה נמי לא מצי מעכב אי לאו שלא יהא חוטא נשכר,

תניא איךד אע"פ שאמרו אונם נותן מיד, כשיוציא הוא [כשיוציאה. רש"י] אין לה עליו כלום ולא אמרינן אין קנסה מתה כמותה שהרי לאציה נותן מיד [והאשה לא קבלה כלום], אלמא [אמרינן] כסף קנסה הוא כמותה, וכן אם מת יאל כסף קנסה כמותה,

כשיוציא ! מי מצי מפיך לה לא יוכל לשלמה כמי? אימא כשתצא היא אם יתה מאליה ומצעה הימנו גט אין לה עליו כלום,

מת [המאנא] יצא כסף קנסה [שנתן המאנא מיד לאחר שאנסה] בכתובתה, רבי יוסי ברבי יהודה אומר יש לה כתובה מנה,

במאי קמיפלגי? רבנן סברי טעמא מאי תקינו רבנן כתובה לשאר נשים כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, והא לא מצי מפיך לה [ולכן אין לה כתובה], ורבי יוסי ברבי יהודה סבר הא נמי [גם מאנא צריך שישלם כתובה כדי שלא יהא קל בעיניו להוציא, שגם הוא הגם שאינו יכול להוציאה מ"מ] מצער לה עד דאמרה היא לא בעינא לך:

[שנינו במשנתנו] אונם שותה בעציו: אומר ליה רבא מפרוקיא לרב אשי מכדי מוגמר גמרי מהדדי אונם ממפתה לשקלים, ומפתה מאונם לחמשים,

דף מ' ע"א

להא מילתא שהיה מפתה נושא על כרחו נמי ליגמרו מהדדי? אומר קרא [כתיב במפתה בשמות כב] מהר ימהרנה לו לאשה "לו" **מודעתו** [מהר 245 ימהרנו 311 = 556 בנימ' לו 36 מדעתו 520 = 556. גליונות קהלת יעקב. יוסף דעת]:

[שנינו במשנתנו] כיצד שותה בעציו כו': אומר רב כהנא אמריתא לשמעתיא קמיה דרב זביד מנהרדעא ניתי עשה לו מהיה לאשה ונדרחה ל"ת דאיהא ראיה לצא צישראל כגון ממורת?

אמר לי היכא אמרינן ניתי עשה ונידחי ל"ת כגון מילה בצרעת [אומר ר"ת דלסימנא בעלמא נקטיה, דהא בקוצין בהרתו איכא עשה ול"ת וכו'] אלא עיקר מילתא מכלאים בציצית. תוס' עיי"ש], **דלא אפשר** לקיומיה לעשה, אבל הכא אי אמרה דלא בעינא מי איתיה לעשה כלל השמא נמי מלמדן אותה לומר איני רוצה:

מתני' יתומה [כן הדין ביתומה, אבל ביתומה ממש אין זה חידוש שמפתה

אבני חן על מסכת כתובות

נב"ל: ואימא חמישים סלעים אמר רחמנא (מכל) [לכל. ד"ס]
בזילי [נימא שבתשלום הקנס כלול כל ההזיקים שעשה לה בצער, בבשת,
ופגם]?

א"ר זירא [בודאי לא די חמישים כסף שהרי יש בושת שאינו כלול בקנס]
יאמרו בעל בת מלכים חמישים, בעל בת הדיוטות חמישים
והיכן הוא חילוק שצנייהן אלל צומת, הלכך יהי צומת [כאן עדיין אומר מצד
הסברה שבושת אינה שוה בכל, לכן מקשה גם מעבד, אבל להלן מתרין שיש
פסוק שצריך לשלם הבושת לבר הצער, ואינה נכללת בנ' כסף],

א"ל אביי [גם בעבד וכי כל עבדים שוים הם] **אי הכי גבי עבד** שנגמז
שור [והרגו] שנתנה מורה קצנה ל' שקלים נמי **יאמרו עבד נוקב**
מרגליות [שבקי באומנות] **שלשים, [וכן] עבד עושה**

דף מ' ע"ב

מעשה מחמז חייט מופר [שהוא מלאכה פשוטה ואינו מוסיף על שווי העבד
גם ישלם בעל השור] **שלשים?**

אלא א"ר זירא # [מה שאמרתיו מוקדם לחלק בין בת מלכים לבת הדיוטות
אינו מוכרח שאולי התיאורים של בת מלכים ובת הדיוטות אינו משנה כלום
בסכום התשלומין, אבל החילוק של שלימה ובעולה ודאי יהא חילוק] **אילו**
באו עליה שנים אחד כדרכה ואחר שלא כדרכה [ראה תוס'
נרפס ע"א ד"ה אחד דשלא כדרכה הול"ל למינקט ברישא עיי"ש, וראה שם
בתוס' ד"ה יאמרו שחייב קנס גם בשלא כדרכה] מהכא מסתברא שאין צומת בכלל
חמשים, דאם כן אין [כאן. ד"ס] הפרש בין צעל שלימה, לצעל פגומה שנענשה שלא
כדרכה, והיכן הוא הפרש שצנייהם, ש"מ גבי צומת כיון שנפגמה כבר אין צומתה
רצ כשלימה **יאמרו בעל שלימה חמישים בעל פגומה חמישים,**
[פי' א"כ מצינו קנס מתרבה ומחמעת שהרי בפגומה שאין לה בושת ופגם כולו
קנס, ואילו בשלימה מקצתן קנס, ואולי שלא יהא לה קנס כלל שכולן צריכין
לבושתה ופגמה. רמ"א],

א"ל אביי אי הכי גבי עבד נמי יאמרו עבד בריא שלשים
עבד מוכה שחין שלשים # [פי' מה שאמרתיו לעיל לחלק בין בעל
אומנות חשובה לאומנות פשוטה אולי אינו הבדל כל כך לגבי קנס, שהרי למו
שצריך אותו לדברים פשוטים אין לו צורך באומנתו, אבל עבד מוכה שחין ודאי
דמיו פחותות ולמה ישלם עבורו כמו על עבד בריא]?

אלא אמר אביי אמר קרא דברים כב תחת אשר עינה גבי חמשים
כסף כמיז הגי תחת אשר עינה מכלל דאיכא בושת ופגם שאינם
משום עינוי [דהיינו צער] שהרי ישנן צעל מוצלן (אינו) [ואינן. ד"ס] ככלל זה [פי'
לכן אנו אומרים שאינן בכלל הנ' כסף שמשלם בשביל הצער, ראה ד"ס שיש כאן
עוד שינויים אבל אינם משנים הכוונה, ולכאורה כוונת רש"י לומר שכמו בשאר
חבולות יש חמשה דברים ואין נזק ובושת כלול בכלל צער כן הכא כשאומר
הפסוק "תחת אשר עינה" שאינו משלם בחמשים כסף אלא על הצער צריך
לחוסף ולשלם בשביל בושת ופגם], פגם הוא נזק הניסוס נמי צעל חסלות,

[הכל לפי המבייש. בוודאי במילי אחריני הכי הוא, אבל באונס ומפתה נראין
הדברים שכל שהוא [המאנס והמפתה] זולל יותר בושתו מרובה. שיטה בשם
הר"ן, וראה רש"י ב"ק פ"ב ע"ב הכל לפי המצייע- אדם קל שצניע צומתו מרונה.
והמצייע- אדם משז שצניע צומתו מרונה, וראה ירושלמי כאן ובפירושים
קרב"ע ופני משה, ומראה פנים, ובשירי קרבן, וראה בתיו"ט],

[איזהו בושת וכו' עיקר השאלה הוא מה הוא פגם, שמתחלה היה משמע שבושת
ופגם הוא דבר אחד. מלאכת שלמה],

המבייש	המתבייש
קטן [ב]	גדול [אא]
קטן [ב]	בינוני [בב]
בינוני [א#]	גדול [אא]
בינוני [א#]	קטן [גג]
גדול [ג*]	קטן [גג]
גדול [ג*]	בינוני [בב]**

דרגות מבייש א-ג

דרגות מתבייש אא-גג

*אם הגדול מוסיף אחרים כגון שבייש לאחרים, נזקו הוא דבר מועט שכן דרך בני
אדם שהגדולים מצחקים עם הקטנים מהם ואין זה להם לבושת. קרב"ע על
הירושלמי,
** ואולי לפי הסברה של הקרב"ע אם גדול משחק עם בינוני כמו עם ילד קטן זה
בושה גדולה,
לפי רש"י בב"ק אדם קל שבייש הוא בושה יותר גדולה מאדם גדול שבייש,

פגם רואין אותה כאילו היא שפחה [צ"ע למה אומר "שפחה" הול"ל
סתם כמה היתה יפה? וראה תוס' ע"ב ד"ה כמה דאורחא דמלתא נקט]
נמכרת בשוק כגמרא מפרש מאי גריעותא מממנו צעילה, **כמה היתה**
יפה [קודם שבא עליה] **וכמה היא יפה** [עכשיו לאחר שבא עליה],
[פגם לפי יפיה. רמב"ם פ"ב ה' ו', צער לפי קטנותה ובנין גופה ולפי שניו וגופו
אומדן כמה האב רוצה ליתן ולא תצטרע זו מזה ויתן. שם],

[נמצא שצער בשת ופגם שזין הכל לפי האדם, אבל אין יכולים לשום כמה היתה
האשה נותן שאיש זה לא יאנס אותה, שעל פי רוב תתן כל חללה דעלמא לזה,
אלא כמש"כ השטמ"ק בשם תלמידיו ה"ר יונה ז"ל, וז"ל אלא מסתברא דהכי
שיימינן דגבי צער אומרים כמה אשה בתולה כזו שנכנסה לחופה על כרחיה, רוצה
ליתן בין ליבעל לבעלה לרצונה ובין ליבעל לו בעל כרחיה, וגבי בושת אומרים כמה
אשה כזו שנמסרה לאיש כזה ליבעל לו בנות על כרחיה רוצה ליתן בין שתבעל לו
בחשאי לשתבעל בו בפני עדים דאית לה בושת וכו'. עיי"ש, ופגם מפורש
במשנה],

קנס [סכום הכסף שמשלם באונס ומפתה אינה כפגם אלא] **שוה בכל**
אדם, (וכל) [שכל דבר. ד"ס] שיש לו קצבה מן התורה שוה
בכל אדם:

אבני חן על מסכת כתובות

מהני: כל מקום שיש מוכר לאב צנחו דהיינו בקטנותה אין קנס, וכל מקום שיש קנס משהיא נערה אין מוכר,

קטנה יש לה מוכר ואין לה קנס [אין לו זה קנס] דאין קנס לקטנה, נערה יש לה קנס ואין לה מוכר, הבוגרת אין לה לא מוכר דמניא (ערכין דף כט) יכול ימכור אדם צנו כשהיא נערה, אמרת מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא מימכר ולא קנס [שכבר אין לה מגירותה]:

גמ': אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ דאמר אין קנס לקטנה, אבל חכמים אומרים יש לה [לקטנה] קנס במקום מוכר,

דתניא קטנה מבית יום אחד ועד שתביא שתי שערות יש לה מוכר ואין לה קנס, משתביא שתי שערות עד שתביא שתי שערות ואין לה מוכר דברי ר"מ, שהיה ר"מ אומר כ"מ שיש מוכר אין קנס וכ"מ שיש קנס אין מוכר,

וחכמים אומרים קטנה מבית ג' שנים ויום אחד שביאמה ציאה ואין צמוליה חורין ועד שתביא שתי שערות, קנס אין מוכר לא צממיה! [אלא] אימא אף קנס במקום מוכר משתביא רחוקה לציאה עד שביא שתי שערות הוה מרויחיה, ומשהציאה שערות עד שצבג קנס ולא מוכר,

א"ר חסדא מ"מ דר"מ דאמר קטנה אין לה קנס? אמר קרא דברים כב ולו תהיה לאשה גבי קנס ולו מהיה לאשה במהרה עצמה צמי שם צידה להקנות עצמה לאישות הכתוב מדבר,

ורבנן אמר ר"ל אמר קרא "נערה" [נער כתיב בלא ה"א לכן דרשין] אפילו קטנה במשמע,

שמעיה רב פפא בריה דרב חנן מבי כלוחית, אזל אמרה קמיה דרב שימי בר אשי, א"ל אתון אהא [שיש קנס לקטנה] מתניתו לה להא דריש לקס דאמר כ"מ שנכתב נער צלל ה' וקרינן נערה ללמד על הקטנה צל אנן אהא מתנינן לה, אמר ר"ל המוציא שם רע לא מנאמי לכתב צמוליס על הקטנה פטור שנא' דברים כב דוענשו אותו מזה כסף ונתנו לאבי הנערה, נערה מלא דיבר הכתוב הנערה מלא כתיב,

מתקיף לה רב אדא בר אבהו טעמא דכתב רחמנא נערה, הא לאו הכי הוה אמינא אפילו קטנה, והא כתיב דברים כב ואם אמת היה הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנערה והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה, וקטנה לאו בת עונשין היא?

אלא כאן נערה האי דכתיב נערה מלא לאו לגלוי עליה אמת, אלא על כל מקום שנאמר נער חסר, וילף הכי, כאן שאי אפשר אלא צנערה כתיב נערה מלא, וללמדך הא כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע:

רבא אמר אמר קרא דברים כב ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף הנאת שכיבה נ', מכלל דאיכא בושת ופגם,

ואימא לדירה [הוי] [פי' להנערה] דנשלמא קנס כתיב ציה ונתן לאבי הנערה, אלא הני ליהו לדידה? א"ק במדבר ל' בנעוריה בית אביה גבי נדרים כתיב, ומיהו איכא למשמע מינה דימי נעוריה תלמה הכתוב ציה אביה כל שבח נעוריה [גם בשבת ופגם] לאביה,

ואלא הא דאמר רב הונא אמר רב מנין שמעשה הבת לאביה, שנאמר שמות כא וכי ימכור איש את בתו לאמה הקיס צמ לאמה מזה אמה מעשה ידיה לרבה, אף בת מעשה ידיה לאביה, למה לי, תיפוק ליה מבנעוריה בית אביה אלא על כרחי מהתם לא מני למילף דההוא צהפרת נדרים כתיב?

[אבל מהפסוק את בתו לאמה אין ללמוד על בושת ופגם שהם לאביה, שאינם מעשה ידיה, אלא זכותם צדדים],

אלא ההיא בהפרת נדרים הוא דכתיב, וכי תימא נילף מיניה ממונא מאיסורא לא ילפינן [וא"כ עדיין קשה למה לא יהיה הבשת ופגם להנערה],

וכי תימא נילף מקנסא מה קנסה לאביה, אף שאר צנח ממון נעורים לאביה, ממונא מקנסא לא ילפינן [דקנס הוא חידוש. בשם תלמוד הרשב"א],

אלא מסתברא דצנח ופגם דאביה הוי שהרי צידו לצייה צנח צעילה, ולפוגמה צנח צעילה דאי בעי מסר לה לקדשה ציאה למונול ומוכה שחין כדמין לקמן האב צנח צקידוש' צנח וצטטר וצציה, וכיון דצידו ליטול ממון לפוגמה ולצייה צנח ו, השמא אפסדיה האי [זה האונס או הכפחה] דפגמה:

[שנינו במשנתנו] פגם רואין אותה כאילו היא שפחה נמכרת: היכי שיימינן לה? אמר אבה דשמואל אומדין כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה לשמשו,

שפחה בעולה לשמשו מאי נפקא ליה מינה לכל אדם צנעילתה אס צעולה היא, הויל ונלמא קיימא? אלא בין שפחה בעולה לשפחה שאינה בעולה להשיאה לעבדו,

[דאילו להשיאה לכן חורין, יהיה הפגם כסוב מופלג. ע"פ יוסף דעת],

ולעבדו מאי נפקא ליה מינה למריה מינה אס צעולה היא, מי קפיד מריה אלא שיהי לכן ולדון? בעבד שיש לו לרבו קורת רוח הימנו שזכיר צעודתו, ואף הוא רוצה לעשות לו נחת רוח, להטעימו טעם צמולה [צמוליס. ר"י מלוניל]:

אבני חן על מסכת כתובות

לשאת את הלעז כדי להשכר הממון מאי [וכי מהמניין ליה שאנס אותה]?
דלמא לא ניהא ליה לאביה,

דף מ"א ע"א

ניהא ליה לאביה מאי? דלמא לא ניהא להו לבני משפחה
וצ"ד אין עליהם לעשות דבר להחזיק בשתם,

ניהא להו לבני משפחה מאי? אי אפשר דליכא חד במדינת
הים דלא ניהא ליה # [אולי הפ' שאין ישר לעשות כן להאמין אדם ולחזק
לעז נגד בת ישראל]:

[שנינו במשנתנו] האומר גנבתי משלם את הקרן וכו': איתמר
פלגא נזקא שמינה מורה שור מס רב פפא אמר פלגא נזקא
ממונא ומשלם ע"פ עצמו רב הונא בריה דרב יהושע אמר פלגא
נזקא קנסא,

רב פפא אמר פלגא נזקא ממונא קסבר סתם שוורים לאו
בחזקת שימור קיימי אס לא ישמרום בעלים שלא זיקין [אזכר בחזקת
משמרים מאליהם שלא זיקין] אלא מוזיקין אפי' נזקא דלאו אורחיה, הלכך על
מרייהו רמיא לנטורינהו, וזה שלא שמרו [פ' לאו בחזקת משומר קאי שלא יהא
צריך לשמרו, כיון שפעמים שהוא מוזק. רט'] ובדין הוא דמשלם כוליה,
ורחמנא הוא דחייב עלויה, דאכתי לא איעד תורא ומיהו מה
שמשלם דדין משלם,

רב הונא בריה דרב יהושע אמר פלגא נזקא קנסא, קסבר
סתם שוורים בחזקת שימור קיימי, ובדין הוא דלא לישלם
כלל, ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דניגמריה לתוריה שיוסף
שמירה על שמירתו:

[ומתחיל כאן שקו"ט בדין פלגא נזקא] סימן ה' [הניזק והמוזק בתשלומין]
מה [מה בין תם למועד] והמית [המית שורי את פלוגי] כלל [זה הכלל כל
המשלם יתר על מה שהזיק]:

תנן צנצא קמא הניזק והמוזק בתשלומין שניהם מפסידין דדבר, ס"ד
דהכי קאמר, תרוייהו מטי להו צהאי פסידא, דניזק מפסיד פלגא ומוזק פלגא,

בשלמא למאן דאמר פלגא נזקא ממונא היינו דשייך ניזק
בתשלומין דמפסיד פלגא דממוניה, אלא לכו"ד פלגא נזקא קנסא,
השתא דלאו דידיה קא שקיל דמה שנוטל צנצא נוטל בתשלומין
איתיה צממיה?

לא נצרכא אלא לפחת נבילה הא דקמיני ניזק בתשלומין לאו צנצא דקא
צניק קאמר, אלא צהאוי פלגא נזקא נמי דקיני ליה רחמנא מפסיד כל פחת
שפחתה נבילה מדמיה משעת מיתה עד שעת העמדה דנין, ששמן את הנבלה כמה
היה יפה השור בחייו וכמה הייתה נבילה יפה בשעת מיתה, ומשלם החצי אצל מה
שהחלו דמי נבילה משעת מיתה עד שעת מכירה אין המוזק משלם כלום צאזוח פחת
וצנצא קמא (דף י') יליף לה מקראי ואשמעינן האי תנא דפחת נבילה דניזק הוא,

מתני' האומר פתיתי גנמי מפרש אמאי לא תנא אנסתי את בתו של
פלוגי, משלם בושת ופגם על פי עצמו ואין משלם קנס צנצא
קמא נפקא לן מודה צנצא פטור מאשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו,
[פ' לפי שהבושת והפגם אינו קנס אלא ממון גמור, ומיהו לא דינינן ליה בבבל,
משום דהוי מלחא דלא שכיח' ולית בה חסרון כים, וכדאיתא בפרק החובל ב"ק
פ"ד ע"ב. רט'],

[ו"ל החינוך מצוה תקנ"ז ולענין שישאנה האונס אף בזמן הזה הוא מצוה עליו
שהנשואין מצוה היא ולא קנס. עכ"ל וצריך להבין למה לא מנה שגם במודה אינו
נפטור מהצווי של לא יוכל לשלחה?],

האומר גנבתי משלם את הקרן על פי עצמו ואין משלם
תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה,

המית שורי את פלוגי והריני חייב צנצא או שורו של פלוגי הרי
זה משלם על פי עצמו קסבר כופר ממונא,

המית שורי עבדו של פלוגי והריני חייב שלשים סלע אין משלם
ע"פ עצמו דקנס ניהו, שאפי' אין יפה דינר נותן שלשים,

זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק [יש לה דין קנס] אינו
משלם ע"פ עצמו:

גמ': וליתני אנסתי?

[ומתריץ] לא מבעיא קאמר לא מבעיא אנסתי דלא קא פנים
לה אין לעז של אנסת גדול כלעז של מפומה [בדרכתי ולנערה לא תעשה דבר
וגו'] ויזין דלאו פגם דילה הוא [לא אמרינן דניחוש על כבודה ונאמר שלא תקח
הכסף, אלא] דמשלם בושת ופגם על פי עצמו מהמנינן ליה למשקל
מיניה צושת ופגם על פיו,

אבל פתיתי דקא פגים לה, אימא לא משלם על פי עצמו
[לא] נהימניה להחזיק את הלעז קא משמע לן [אפילו אמר פתיתי משלם
בשת ופגם],

מתניתין דלא כי האי תנא [כל היכא דאמר בכולי הש"ס מתני' דלא
כהך תנא, קאי הכי במסקנא, מודלא קאמר לימא מתני' דלא כהך תנא. קרבן
נתנאל ריש פרק ואילו מגלחין אות ב'] דתניא רבי שמעון בן יהודה
אומר משום ר' שמעון אף בושת ופגם אינו משלם ע"פ
עצמו, לא כל הימנו [אין בכוחו] שיפגום בתו של פלוגי שיוציא
עליה לעז מונה צעיר,

[אף שר' שמעון בן יהודה חולק על המשנה הולך ומברר דבריו וצ"ע],
אמר ליה רב פפא לאביי [אך יהיה הדין באופן ד] ניהא לה לדירה

אבני חן על מסכת כתובות

ובשאיין השור בסקילה כגון על פי עד אחד או על פי הבעלים פטור מדרבה דאמר התם (דף מג.) שור שהמית בן חורין שלא בכונה פטור שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת בזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר כ"ו?
ונראה דה"פ הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר פ"י דלא מבעט חצי כופר מנקי, ולאו דוקא משלם קאמר אלא היה משלם אם היה לו ממה להשתלם, ולשום תנא לא היה חצי כופר שיוור כי אם לרבי אלעזר דדריש נקי מחצי כופר ולית ליה דרבה [שדורש בזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר], ובשאיין השור בסקילה מועד משלם ותם אינו משלם,
והא דנקט רבי יוסי הגלילי טפי מרבי עקיבא דדריש נקי מדמי עבר, דלדידיה נהי דחצי כופר לא הוי שיוור דמי עבר הוי שיוור. תוס']

ת"ש המית שורי את פלוני או שורו של פלוני הרי זה משלם על פי עצמו, מאי לאו בתם [הרי שפלא נוקא ממונא] ואי משום דקמני דה המית שורי את פלוני דמיוצו כופר, ותם לאו דר כופר הוה, הא מני רבי יוסי הגלילי היא [וצ"ע שעושה אוקימתא כדי להקשות קושיא? וראה בשטמ"ק וכן פרש"י]?
ל"א במועד, אבל בתם מאי אינו משלם על פי עצמו, אדתני סיפא עברו של פלוני אינו משלם ע"פ עצמו דלא אשכח פטור על פי עצמו אלא בעבד גיפלוג וניתני בדידה דכן חורין וצדקה נמי הוה מני לשנויי חילוק, ולמיתני דאיכא דלא משלם על פי עצמו במה דברים אמורים דמשלם ע"פ עצמו במועד, אבל תם אינו משלם על פי עצמו?

כולה במועד קמייירי במועד אחא לאשמועי, דאף הוא יש צו חילוק דאיכא ציה מידי דלא משלם על פי עצמו ומאי ניהו נגיחת עבד, ואי הוה מני דקאמרת הוה שציק נמי לאורחיה [בכו שאתה מקשה למה הלך מבן חורין לעבד, גם כאן הולך במועד לחם], דרישא איירי במועד וסיפא ניתני חס, ומה לי שצקה תנא לאורחיה גצי נזק דלגלג מנן חורין לעבד, מה לי שצקה צמיק ודלגלג ממועד לחס,

ת"ש זה הכלל כל המשלם יתר על מה שהזיק כגון נגיחת עבד [שמשלם שלשים שקלים], וכן אונס ומפתה ומוציא שם רע ומשלומי כפל ומשלומי ארבעה וממשה אינו משלם ע"פ עצמו, הא פחות ממה שהזיק כגון חצי נזק דתם משלם ע"פ עצמו?

ל"א תימא הא פחות ממה שהזיק, אלא אימא הא כמה שהזיק משלם ע"פ עצמו, אבל פחות מאי אינו משלם ע"פ עצמו, ליתני זה הכלל כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם על פי עצמו דמשמע פחות ומשמע יתר? תיובתא,

והלכתא פלגא נזיקא קנסא דהאיל וכל חצי נזק אינו אלא צמיקא דלאו אורחיה, לאו על מריה הוה רמיא למיעטריה דכח, אלא קנסא הוה כי היכי דלספק ציה נטירותא,

תיובתא והלכתא? אין טעמא מאי איתותב כלומר תיובתא מאי היא משום דלא קתני כמה שהזיק משום דלא קמני כל שאינו משלם כמה שהזיק אינו משלם על פי עצמו, דלשמע מניה נמי חצי נזק,

פחת נבילה תנינא תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה תנא דצריכתא דריש לישנא דמתניתין, דתנן צצא קמא משלם תשלומי נזק צמיקא הארץ, ותנא עלה דצריכתא דהאי דנקט תנא דמתני' "משלומי נזק" ולא תנא משלם את הנזק, לאשמועינן אחא שהנזק נטל את נבילתו ומטפל בה ומוכרה, והמוזיק משלם עליה מה שחייבתו תורה, אם חס חצי ואם מועד הכל, ותרמי למה ליה לרבי למיתתם צמיקא דצעלים מטפלין צבילה?

[ומתרין שלכן סתם רבי הלכה זו שתי פעמים פחת נבילה, ובעלים מטפלין בנבילה] חרא בתם וחדא במועד, וצריכתא דאי אשמועינן תם [שמפסיד הנזק] משום דאכתי לא איעד, אבל מועד דאיעד אימא לא, ואי אשמועינן מועד משום דקא משלם כוליה דהוי צהפסד זה אבל תם אימא לא צריכתא,

ת"ש מה בין תם למועד, שהתם משלם חצי נזק מגופו אינו גוצה אלא מגוף השור, ואם אין צו כדי חצי נזק יפסיד המועד ומועד משלם נזק שלם מן העלייה מן המיטב שצנכסי מויד, דגצי חס כחצי (שמות כא) ותלו את כספו מגופו, וצמועד כחצי (שם) שלם ישלם שור.,

ואם איתא דפלגא נזיקא קנסא ול"א קתני ניתני נמי שהתם אינו משלם ע"פ עצמו ומועד משלם ע"פ עצמו דמועד דהאי צדין משלם שהרי התרו והעידו צו לשמור שור?

[ומתרין] תנא ושייר, מאי שייר דהאי שייר חצי כופר לא שצקה כל החילוקים צציהס, שהרי אף יש חילוק זה צציהס, שהמועד שהמית את האדם משלם כופר שלם, ותם שהמית אפילו חצי כופר כדניו צציקין לא משלם, דכחצי צעל השור נקי ודרשין (צ"ק דף מא) נקי מחצי כופר,

[וכדי שלא יקשה על חמ"ד פלגא נוקא ממונא, כיון שגם תם אינו משלם מעצמו ולא שייר, נמצא ששייר חצי כופר, וקשה מה שייר דהאי שייר לכן אומר. וראה תוס' ד"ה אי] אי משום חצי כופר לאו שיוורא הוא

דף מ"א ע"ב

הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר דדריש להאי "נקי" לדריש אחריתי, לדמי ולדות אם נגח אשה ויאלו ילדיה, הלכך לא הוה ליה לפלוני צציהס כופר,

וכי תימא הוה ליה לפלוני דהאי פלגא [חצי כופר] והאי כוליה, הוה צכלל רשא היא דקתני חס משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, ותנא צציקין והוא הדין לכופר,

[ומיהו תימא דלא אשכחן בהדיא בשום מקום שהיה אומר ר' יוסי הגלילי דתם משלם חצי כופר, ואי משום דדריש רבי יוסי הגלילי בפרק שור שנגח ד' וה' (ג"ז שם) נקי מדמי ולדות ולא דריש נקי מחצי כופר מכלל דסבר דחייב, ודלמא לעולם סבר דפטור, וטעמא משום דפטור מחצי כופר לא איצטרך קרא דכשהשור בסקילה לא שייך כופר דהביאה לב"ד [תביא השור המת לב"ד] וישלם לך [פ"י כיון שתם משלם מגופו ושור זה חייב מיתה אין לו מוחין לשלם],

אבני חן על מסכת כתובות

פרק רביעי נערה שנתפתתה

[רמב"ם הלכות נערה בתולה פ"ב הל' יב אין אדם משלם קנס בכל מקום בהודאת פיו אלא על פי עדים],

מהני נערה שנתפתתה, בושתה ופגמה וקנסה של אביה, והצער בתפוסה והצער נמי לנציה בלנסה [חוץ מבוישת ופגם וקנס], נתפוסה לטנא דקרא ותפסה ושכב עמה (דברים כג),

[אע"ג דבפרק החובל [פז:] אמרינן דצערה דגופה לא זכי ליה רחמנא? שאני האי צער שבידו לצערה כה"ג, דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין שנבעלה לו בע"כ ומצטער. ר"ן, שהרי בידו למסרה לחופה דאיכא צער של פיסוק רגלים. רמ"א], [ראה לעיל לט. שר' שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון שאונם אינו משלם את הצער משום שסופה להצטער תחת בעלה, וכתב הרמ"א ואע"ג דר' שמעון פליג הכא בסיפא דמתני' ולא פליג בהאי רישא? דלמא ר"ש לא שמעה לרישא דהכא וכו' ו"א דמתני' רבי היא דלית ליה ההיא דר"ש ב"ר יהודה ותנאי היא],

עמדה בדין עד שלא מת האב, הרי הן של אב, ואם אח"כ מת האב הרי הן של אחין,

[ח"ל הרמב"ם פ"ב מהלכות נערה בתולה הל' ט"ו עמדה בדין ותבעה אותו וכו' הרי שהרמב"ם סובר שהנערה היא התובעת, אבל בהשגות הראב"ד שם הל' י"ג כתב שהאב הוא התובע, והלשון כאן עמדה בדין משמע בהרמב"ם, אבל בגליון על המאירי כתב שאינו מוכרח],

לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב כיון דלא עמדה דנין, ללא ממון הוא להורישו לנניו, ואמרינן לקמן (דף מג) אין אדם מוריש לנניו זכות שזכה לו מזה צדו ויליף לה מקרא [והתנחלתם אותם לבניהם אחרים, שעבר כנעני יכול להוריש ולא בתו] הרי הן של עצמה,

[אע"ג דבמפתות איירי ואית לן למימר דמחלה ליה? כיון דבההיא שעתא לא היה בידה למחול שהרי אביה היה קיים השתא נמי גובה. תוהרא"ש]

[תימה תינה קנס אלא בוישת ופגם דממונא הוא דאחין בעי למיהוי? ושמא מקראי דלעיל דנפקי בוישת ופגם איתקוש אהרדי כרפי' לעיל [לח: ד"ה יש]. עכ"ל, אבל הר"ן כתב ומיהו כי אמרינן הרי הן של עצמה אקנס קאי דבושת ופגם דממונא נינהו דאחין בעי למיהוי שכבר זכה בהן אב, וכי קתני "הרי הן" אקנסות דאנוסה

הא לאו מיוצמא היא לא פסיקא ליה, כיון דאיכא חצי נזק צדורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא משום הכי לא קתני דמשלם צדוקי צדמה צמלכת והמיה צדורות מתחת רגליה והזיקה, דתנן צצצא קמא (דף יז) דמשלמת חצי נזק, ובההוא חצי נזק קיימא לן צצ"ק דהלכתא גמירי לה מסיני שהיא תולדה של רגל ופטורה צד"ר כי רגל, וזיקי רגל לאו קנסא נינהו אלא ממנונא, שהרי מועדת מתמלחה, וגבי צדורות הוא דאקיל רחמנא, וכיון דממונא הוא משלם ע"פ עצמו, משום הכי לא פסיקא ליה למיחני כל שאינו משלם כמה שהזיק דהא איכא האי,

והשתא דאמרת פלגא ניזקא קנסא, האי כלבא דאכל אימרי שחנק טלאים חיים ואלכל ושונרא דאכיל תרנגולי רברבי משונה הוא אין דרכו צדק, וכל נזק משונה צדמה היו תולדה דקדן ממה, שאף היא משונה שאין דרכה צדק, וחצי נזק הוא דמשלם ולא מוגבינן בבבל וכיון דקנסא הוא לא מגבינן ליה צדייני צבל, שאין שם סמיכה צוקנים, ולא מקרו מומחים, וגבי קנס כמדי (שמות כג) ירשעון אלהים, אבל זוטרי אורחיה הוא והוא לכו נזקי דשן, וכן משלמת נזק שלם וממונא הוא ומגבינן וגובין אותו צצבל,

[י"א שאין הפרש בין גדולים לקטנים אלא בתרנגולים אבל בכבשים לעולם אין דרך הכלבים בכך. שטמ"ק],

ואי תפס ניזק ממנונא דמויק, גבי קנסא דחצי נזק, (דל"ן) [ואין ?] צריך ללעוק לפניו [ואי תפס ניזק ממנו של מוויק קנס דחצי נזק לא מפקינן מיניה ואין צריך לצדא ללעוק לפניו. נמו"א], [פ' אינו צריך עזרתנו אלא הוא עצמו גובה ו] לא מפקינן מיניה וגבי פלגא נזקיה [וגבי ליה לההוא פלגי נזקי. ד"ס],

[פר"ת דדוקא אי תפס את המוויק עצמו, אבל דבר אחר לא דלענין מוויק עצמו הקילו חכמים שיכול לתפוסו דאל"כ יתפוס כל אשר לו ולא נפקי מיניה דאין דנין דיני קנסות ואם נוציא המותר ונשאיר כדי נזק הרי אנו דנין דיני קנסות ודוחק. תוס', והרא"ש סוף פ"ק דב"ק חולק ע"ז],

ואי לא תפס אמר ואמר קמן אקבעו לי זימנא לארץ ישראל קצטו לי זמנא צלרעא דישאל, [שהניזק אומר] השיאוהו לילך עמי לדון לפני דיני ארץ ישראל מקבעינן ליה, ואי לא אזיל [המוזיק] משמתינן ליה,

בין כך ובין כך צין שרועה ניזק לילך לארץ ישראל צין שאינו רועה משמתינן ליה למוזיק מיהא (להרוג אותו כלב ולסלק) [שיהרוג את הכלב, וסלק. ד"ס] היזיקה דאמרינן ליה סליק הוויק מדרבי נתן,

[ודוקא בכלב רע וביצא בו, אבל בשור דכל מלאכה עבד, ורוב תבואות בכח שור, לא עבדינן הכי אלא אמר' ליה דלינמריה נטירותא מעליה. רמ"א],

דתניא ר' נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו, שנאמר דברים כב ולא תשים דמים בביתך:

אבני חן על מסכת כתובות

ומפותה קאי. ועיי"ש בהגהות הב"ח.

אני ואמר אמר, ואח"כ הורה חייב קרן ומומש ואשם אם יהיה אחרי
כן, וזהו אשם גזילות,

ר"ש פוסק, שאינו משלם קנס ע"פ עצמו אלא על פי עדים, וכיון
לדלו אודי ליה קמן כשתצטו הוה מיפטר, כי כפרים נמי אין זו שבעת כפירת
ממון,

[וכיון דאי מודה מפטר, פטור עליו מקרבן שבועה. יבין שבועות פ"ה אות י"ז],

אמרו לו אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו, אבל משלם
בושת ופגם ע"פ עצמו דממונא הוא, ואשתמח דממונא כפרים, ולקמן
[מגן]. מפרש טעמא דרנן, דקא כפרי סתם טוען אנסת לא מצטו אלא צושת ופגם,
ולא נשבע זה על כפירת קנס,

[ראה גליוני הש"ס וז"ל עיין בתשובת הרלב"ח סימן ס"ד] ובתשובת מהרשד"ם
חא"ח וז"ד סימן רנ"ב שהאריכו בסוגיא זו עכ"ל, וזה לשונם,

הסוגיא הזאת היא ארוכה וחמורה ויש קושיות רבות, ובפרט כנגד פירוש רש"י
ז"ל שכפי הנראה לכאורה פירושו הוא במל מוכח הוקשיות שהקשו עליו בעלי
התוספות ז"ל לכן נתתי אל לבי להשתדל ליישב פירושו ז"ל מבלי דוחק ולפחות
שאין בפירושו כל כך דוחקים כמו בפירוש התוספות ז"ל וזה ממה שלמדנו הוא
בעצמו בלשונותיו שכתב בקוצר [ומביא שם י"ד קושיות]. שו"ת מהרלב"ח סי'
ס"ד [רבי לוי אבן חביב],

וז"ל שו"ת מהרשד"ם יו"ד סימן רנ"ב זה כמה שנים בלמדי זאת הסוגיא עם
החברים הרגשתי בה י"ג הערות, ואחר כמה שנים אחרים נדפסו תשובות מורי
כמה"ר לוי בן חביב זצ"ל וראיתי בתוך הספר זאת הסוגיא והוא כותב י"ד הערות
עם ב' מן התוס' וכותב דרך ליישב הסוגיא, וראיתי אני תלמידו הקמץ לחבר כל
הערות אותם שהיו לי מקדם ואותם שנתחדשו לי מספרו, ולכתוב מה שנתיישב
כפי דעתי הן ההערות שלי הן המחודשות ממורי וזה החילוי בס"ד],

[ואחר הקדמת המשנה בשבועות] בעא מיניה אביי מרבא זר נחמני
דנביה הוה האומר לחבירו אנסת ופיתית את בתי והעמדתך
ברין ונתחייבת לי ממון, והוא [האיש החשוד] אומר לא אנסתי
ולא פיתיתי ולא העמדתני ברין ולא נתחייבתי לך ממון,
ונשבע והודה, לר' שמעון [שבמשנה אומר שזה נקרא מודה בקנס
ופטור, כאן שכופר במה שהורו ב"ד] מאי,

כיון דעמד ברין כזר, ואי הוה מודי ליה קמן [עכשיו לאחר שהורו ב"ד] הוה
משלם, שכזר חייבוהו צ"ד ראשון על פי עדים [ואינו פטור משום מודה בקנס,
שכבר אינה קנס], השמא ממונא הואי ממנונא כפרים ומיחייב עליה
קרבן שבועה,

או דלמא אע"ג דעמד ברין ואי מודה, הוה מיחייב, אפילו הכי לא מיחייב
כפיתתו קרבן שבעה הוילי ועיקרו [מקור הטענה] קנס הוי ולא חייבה מורה
קרבן שבעה אלא על פקדון ומשומת יד ופיואל כזן?

א"ל [רבה לאביי] ממונא הוי, ומיחייב עליה קרבן שבועה,
[ואילו היה רבה אומר שעדיין נקרא קנס ולא ממונא הוא לא היה קשה כלום,

עמדה ברין עד שלא בגרה [כשעדיין היתה נערה] הרי הן של אב,
מת האב משעמדה צדין צנערותיה, צין בגרה קודם מיתה צין לא בגרה #
[לכאורה היה צ"ל בין לא בגרה ואפילו בגרה?] הרי הן של אחין דכיון
דעמדה צדין זכה בהן אב,

לא הספיקה לעמוד ברין עד שבגרה הרי הן של עצמה,

רבי שמעון אומר [אפילו אם עמדה ברין עד שלא בגרה] אם לא
הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה אע"פ שעמדה
צדין לא הוי ממון דאב להורישו לצנין, עד דמטי לדיה, וצנערותא יליף טעמא [ראמור
קרא ונתן האיש השובב עמה כו' לא זכתה תורה לאב אלא משעת נתינה. ר"ן],
[דכי היכי דפליג ר"ש] צממיתין צלא הספיקה לגבות עד שמת האב, הכי נמי
פליג צלא הספיקה לגבות עד שבגרה, דקאמר מ"ק [דמשעמד ברין] הרי הן של
אב, ולרבי שמעון הרי הוא של עצמה. רש"י לקמן מ"ב ע"ב],

דף מ"ב ע"א

[דין חדש] מעשה ידיה שעשתה צחי אציה [פי' שעבדה לאנשים אחרים
בחיותה קטנה וברשות אביה ועדיין לא שילמו, אע"פ שלא גבתה מאנשים אלו,
שייך ממון זה להאחין],

ומציאתה צנמי פריך ממאן גציה [ה"ק מעשה ידיה דינה כמציאתה מה
מציאתה לאחר מיתת אב פשיטא דלעצמה דהרי גם בחייו אינו זוכה רק בסמוכה
על שולחנו כדי שלא ימנע מלפרנסה, מושא"כ אחין הרי מחוייבין לפרנסה מתנאי
כתובה, ה"נ במעשה ידיה לאחר מיתת אב לעצמה, הכי מוקי בש"ס. יבין עיי"ש],

אע"פ שלא גבתה כגון שכר פעולה מת האב הרי הן של אחין
דמשצא לעולם זכה צו האב, ולא דמי לקנס דלא הוי ממון עד שעמד צדין ועידוהו,
דהא אי מודה [בקנס] מיפטור?

גמ' מאי קמ"ל [מה הן תשלומי אונס ומפתה], תנינא [שנינו במשנה
לעיל לט.]. המפתה נותן שלשה דברים והאונס ארבעה,
המפתה נותן בושת ופגם וקנס, מוסיף עליו אונס שנותן את
הצער?

לאביה איצטריך ליה דלא תנן, לאביה נמי פשיטא מודקא יחיב
מפתה קנס וצושת ופגם פשיטא דלאציה ניהו, דאי לעצמה אמאי יחיב
מפתה, דאי לדידה הא מודעתה עבר [ו] אכלה גציה?

[ומתירין] עמדה ברין איצטריכא ליה פלוגתא דר"ש ורבנן
[כשמת האב],

תנן התם [שבועות לו: ראש פרק שבועת הפקדון] אנסת ופיתית או
פיתית את בתי, והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי, משיבעך

אבני חן על מסכת כתובות

בשעמד בדין, וסיפא [שאין קרבן שבועה בקנס] בשלא עמד בדין וכולה ר"ש היא,

ושינויי דחיקי לא משנינן לך, דא"כ אמרת לי ליתני רישא ר"ש אומר דכולה רבי שמעון אומר או ליתני סיפא דבריו ר"ש מאי שאל דליפסיק ומנא רבי שמעון אומר כי מילעי,

אלא כולה בשעמד בדין ורישא רבנן [דסברי שאף שמקור המזמן הוא קנס לא מחייב קרבן שבועה] וסיפא ר"ש, ומודינא לך לענין קרבן שבועה דלרבי שמעון אע"ג דעמד דין לא מחייב עליה קרבן שזוהי דרחמנא פטריה מוכחש, וכי קאמינא ממון הוי להורישו לבניו משעמד דין, ומת עד שלא הספיק לגבות, הרי הוא של אחיה ולא שלה,

איתיביה ר"ש אומר אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה, ואי אמרת ממון הוי להורישו לבניו לעצמה אמאי, דאחין בעי מיהוי?

אמר רבא האי מילתא קשאי בה רבה ורב יוסף עשרין ותרתיני שנין הן היו ימי שררם של רבה, ומה, ושב רב יוסף בראש ולא איפרק עד דיתבי רב יוסף ברישא ופירקה וסייעוהו מן השמים לפרקה להיות לו לשם, לפי שהיה רבה חריף ולכך קראוהו עוקר הרים, ורב יוסף היה בעל שמועות ומשנה וצרימא, לכך קראוהו סיני [בסוף מס' ברכות סד, והרירות י"ד].

[וכך תירין] שאני התם [בקנס דאונס במשגתו שאומר ר"ש שאם לא גבתה דאמר קרא דברים כב "ונתן" האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף, לא זכתה תורה לאב אלא משעת נתינה, וכי קאמר רבה ממונא הוי להורישו לבניו משעמד דין, בשאר קנסות ולא מיפטר מו בהודאה,

אלא מעתה גבי עבד דכתיב שמות כא כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו הכי נמי לא זכתה תורה לאדון אלא משעת נתינה? יתן לחוד ונתן לחוד יתן משמע לשון כוון ולעולם, ונתן משמע דבר הנמון כד,

אי הכי דשאי קנס דאונס ומפתה משאר קנסות, דאפילו עמד דין נמי לאו ממנוא הוא ת"ל וכחש בתמיה, כלומר מאי אירא דנסיב לה הש"ס לפטורא מוכחש, כי היכי דליקף שאר קנסות, כלומר מדלג דמי לתשומת יד למיהוי עיקר תחילתו ממון ת"ל ונתן מיבעי ליה חיפוק ליה דהשתא נמי לאו ממנוא הוא, דרחמנא אמר ונתן, דלא זכתה לו תורה עד שעת נתינה?

אמר רבא כי איצטריך וכחש לקנס דאונס ופתו, למילפניהו דהדי שאר קנסות, לפטורא מוכחש, משום דעיקרן קנס, ולא מני למילף מונתן כגון שעמדה בדין ובגרה ומתה דלרבי שמעון דידה הוא, דכי היכי דפליג בתמיתין בלא הספיקה לגבות עד שמת האב, הכי נמי פליג בלא הספיקה לגבות עד שגרה, דקאמר ת"ק הרי הן של אב, ולרבי שמעון הרי הוא של עצמה, ואם

אלא כיון שאומר ממונא הוי ומחייב עליה קרבן שבועה, מקשה עליו כמה קושיות, ובתירין הראשון חוזר רבה ממה שאמר שחייב עליה קרבן שבועה, אבל עדיין סבר שאונס ומפתה הוא תביעת ממון, ומקשה עוד קושיא, ומתרין ש ????

איתיביה [אבי לרבה] ר"ש אומר יכול האומר להכירו אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי, [או אם אמר] המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית, או שאמר לו עבדו הפלת את שיני וסימית את עיני נמי קנסא הוא, שהרי ממנוא הוא כחש מן הממורים והוא אומר לא הפלתי ולא סימית, ונשבע והודה יכול יהא חייב?

ת"ל ויקרא ה וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר, מה אלו מיוחדין שהן ממון אף כל שהן ממון, יצאו אלו שהן קנס,

דף מ"ב ע"ב

מאי לאו בשעמד בדין צ"ד אחד, וכלו עדים בלואו צ"ד ומייצוהו צ"ד על פיהם, ועכשיו זה מוצעו מה שמייצוהו צ"ד וחזר וכפר וקמני פטור [ומקשה אבי שמבאן ראייה דלא כרבה דאמר דלאחר שעמד בדין נעשה תביעת ממון, ואין לה עוד דין קנס]? לא בשלא עמד בדין ועדיין לא העידו עדים [ולכן פטור משבועה וקרבן שעדיין הוא קנס],

והא מדרישא [ברייטא זו שמביא בסוף ע"א "כול האומר לחבירו" וכו' הוא סיפא של הברייטא שמדבר בה ר"ש, אבל רישא מדברים בה רבנן "אין לי אלא דברים שמשלמים" וכו'], מילמיהו דרבנן דליפליגו עליה [דר"ש] ומייצוהו קרבן שזוהי איירי בשעמד בדין, סיפא נמי מכלל דסיפא כלומר ר"ש דלמא לאפלוגי עליהו, דזכותה איירי בשעמד בדין,

דקתני רישא [שחכמים אומרים שגם בקנס יש קרבן שבועה] אין לי שיתחייב קרן וחומש ואשם אלא דברים שמשלמין עליהם את הקרן, תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה והאונס והמפתה ומוציא שם רע מגין [שחייב עליה קרבן שבועה]? ת"ל ויקרא ה ומעלה מעל ריבה,

היכי דמי [באיזה אופן מיידי רישא] אי דלא עמד בדין [וע"ז אומר שחייב קרבן שבועה], כפילא מי איכא מי יימר דגנז דתציעה כפילא, ועוד דלמא מודי ומיפטר, אלא פשיטא בשעמד בדין והא דקמני [בסיפא דברייטא דבריו ר"ש לעיל מ"ב ע"א] ילאו אלו "שהן קנס" [הגם שעכשיו הוא כבר ממון], לקמן מפרש לה שיעיקרן [שמקור המזמן הוא מ] קנס ומודרישא בשעמד בדין סיפא נמי בשעמד בדין [וקשיא על רבה דאמר דכשעמד בדין, אף בקנס נעשה דין ממון]?

א"ל יכולנא לשינוי לך רישא [שחייב קרבן שבועה גם בקנס, מיידי]

אבני חן על מסכת כתובות

במקום אב קיימי [כיון שהם זנין אותה במקום אביה] **מה התם** [בחי האב] **מעשה ידיה לאב** [כדאמרינן לעיל מהפסוק בתו לאמה] **ה"נ מעשה ידיה לאחין, או דלמא לא דמי לאב, התם מדרידה מיתונא** [היא ניונות מאביה] **הכא לא מדרידה מיתונא** אלא ממנאי כמותת זמן [פ' שאין האחין משלמין מכיסן, אלא ממועות הירושה של אביהם],

א"ל [רב ששת השיב לרבי אבינא] **תניתוה** [כבר שנינו הלכה זו במשנה] **אלמנה ניונות מנכסי יתומים** דהאי נמי תנאי כמותת [ותנאי ב"ד גם אם לא כתב לה בכתובה] הוא דפרקין [נב:] את מהא יתבא צייתי ומיתונא מנכסי כל ימי מיגר ארמלוותין **ומעשה ידיה שלהן** אלמא במקום אב קיימי,

[ראה לעיל י' ע"א מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה, רשב"ג אומר כותבת אשה אינה מדברית תורה אלא מדברית סופרים, טעם שגזרו חכמים כותבה לאשה אמרינן לעיל י"א ע"א כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה,

וכתב הפנ"י בסוף פ' התוס' לט: דעיקר טעם שתקנו חכמים כותבה הוא משום חיינא שימלאו האנשים מן צעירי הנשים והיו נשאות להן שלא תדאגנה להפסיד כמותתן [רש"י לקמן פד:], וזה שאמרו שלא תהא קלה וכו' היינו לענין שאסור לשהות עמה בלא כתובה ושלא ליחד לה משלמלים בכתובה ושלא תמחול,

וראה לקמן פ"ב ע"ב שלכן תקנו אחריות נכסים בכתובה שמתחלה לא רצו הנשים להנשא שאמרו שאם ימותו בעליהן לא יהיה להם כלום, עד שתקנו לכתוב בכתובה כל נכסי אחראין לכתובה,

ומעשה ידי האשה לבעלה משום מזונות שהיא אוכלת, וראה רש"י לקמן ג"ח ע"ב תחילת תקנתא לטווחתה תקנוה משום דזמנין דלא ספקה צמעה ידיה לזמזומות ותקנו תחילה עיקר תקנתא שזון את אשתו, והדר תקון לו מעשה ידיה משום איבה, ומציאת האשה לבעלה כדאמרינן לקמן ס"ה ע"ב והטעם הוא משום איבה שלא יבואו להתקוטט [כמ"ש התוס' מ"ז ע"א ד"ה משום איבה],

ובתנאי כתובה [ותנאי ב"ד. ג"ב ע"ב] תיקנו לה מזונות לאחר מות הבעל עד שתגבה בכתובה כדאמרינן לקמן צ"ה ע"ב, והטעם אמרינן להלן בדרך זה שאין אדם רוצה שאשתו תתבזה לשאול על הפתחים],

מי דמי אלמנתו לא ניחא ליה בהרווחה [אין לנו הוכחה שרצונו שתחיה ברווחה, ולכן נותן לה בדיוק כפי תנאי הכתובה, ומעשה ידיה ליורשים. שט:], **בתו ניחא ליה בהרווחה** שמריות מעשה ידיה לצד מפרנסתה,

[ומקשה] **למימרא דבתו עדיפא ליה מאלמנתו, והאמר רבי אבא א"ר יוסי עשו אלמנה אצל הבת** מי שמט והימא אלמנה וצמ כבת אצל אחין [כמו שאם נשאר בנים ובנות ואין כדי לפרנס שניהן, אמרינן הבת ניונות והאחין ישאלו על הפתחים, כן כשנשאר אלמנה ובת, יש דין קדימה להאלמה] **בנכסין מועטין** שאין צהן כדי פרנסת שנים עשר חודש כדאמר צ"י מי שמט צצ"ב, וקמיי הצנות חזו והצנים ישאלו על הפתחים, [ראה תוס' ד"ה עשו]

מה הבת אצל אחין הבת ניונות והאחין ישאלו על הפתחים, **אף אלמנה אצל הבת** אלמנה ניונות והבת תשאל על הפתחים?

ממה אחרי כן דהתם כי קא ירית אביה, מינה ידיה קא ירית ירית לה אביה מכת ידיה והוי ממון גמור, ואע"ג דלא מטא לידה, דלגבי ידיה לא הוה שאני משאר קנסות, דמשעת העמדה צדין ממנוגא הוה, וכי מיימא [האשה הבוררת] ירית הוה [אביה] כל זכות שהיה לה צו, הלכך מונתן לא מצי למיפטריה, ונסיצ הש"ס מוכחש ומשום דעיקרו [מקור דמים אלו הוא] קנס,

[באמת גם אם לא מתה אלא שבגרה ועדיין לא גבתה הוי ממון שלה, דלגבה לא אמרה תורה ונתן וגו' לאבי הנערה? אלא בא ליישב לשון הברייתא אנסת ופתית את בתי שהאב הוא התובע],

אי הכי דנשעמד צדין אוקימתה וכבר נעשה ממון היכי קמיי יצאו אלו שהן קנסם הוה ממון הוא ממון יניעה? **אמר רב נחמן בר יצחק יצאו אלו שעיקרן** [שמקור הממון הוא] **קנס,**

איתיביה [שנינו במשנה בשבועות לו: מוכא לעיל ע"א] **ר"ש פוטרי שאינו משלם קנס על פי עצמו** ואי הוה מודי הוה מיפטר, אלמא טעמא דרבי שמעון משום דאי הוה מודי מיפטר הוה, והא לימא אלא כשלא עמד צדין [ומדייק] **טעמא דלא עמד בדין הא עמד בדין דמישלם על פי עצמו קרבן שבועה נמי מייחייב?**

רבי שמעון לדבריהם דרבנן קאמר להו לדירי, **אע"ג דעמד בדין רחמנא פטריה** מקרבן שבעה מוכחש [צעמיתו] שלא פירש צו אלא דצרים שעיקרן ממון אלא לדידכו אודו לי מיהת היכא דלא עמד בדין דכי קא תבע קנסא קא תבע

דף מ"ג ע"א

ומודה בקנס פטור והרי לא תבעו אלא קנס לצדו, ועליו נשבע, וכיון דאי אודי ליה קמן לא משלם, כי כפריה נמי לאו ממנוגא כפריה,

ורבנן סברי כי קא תבע בושת ופגם קא תבע [טעמא דרבנן, דקא סברי סתם טוען אנסת לא תבעו אלא צושת ופגם, ולא נשבע זה על כפירת קנס. רש"י לעיל מ"ב ע"א],

במאי קא מיפלגי [כיון שסוף סוף ישולם הקנס וגם בושת ופגם למה אומר ת"ק שאינו תובע אלא הבושת ופגם, ולמה לר"ש אינו תובע אלא את הקנס?]

א"ר פפא ר"ש סבר לא שביק איניש מידי דקין ותבע מידי דלא קין, ורבנן סברי לא שביק איניש מידי דכי מודי ביה לא מיפטר, ותבע מידי דכי מודה ביה מיפטר,

[האב זן את בנותיו ובשכר זאת מעשה ידיהם שלו, וגם בכתובה כותב האב שאם ימות שיהיו הבנות ניונות מירושתו],

בעא מיניה רבי אבינא מרב ששת בת הניונות מן האחין שכן הוה תנאי כמותת דפרקין [לקמן דף נב] צהן טוקנן [בנות] דיהוויין ליכי מינאי, אינון יהון יתצין צייתי ומיתונא מנכסי עד דתלקסון לגוצרין **מעשה ידיה למי,**

אבני חן על מסכת כתובות

שתמות, או עד שתנשא שאינה צריכה עוד למעשה יריה שעברו שהרי מוונותיה על בעלה, וכו', אבל כעוד שהיא ברשותו ואינה מונת אין העדפה שלו, שמה מה שעודף בשבוע זו יחסר לה בשבוע האחרת. [מאיר]

אמור רבא גברא רבה כרב יוסף לא ידע דאיכא העדפה
וקמותי' תיובתא דלוחצה להא מיוצחא, לא הוה ידע דאיכא העדפה, ומאי
לחויי וגשויי [פ'] ובי לא ידע שיבולים לתריץ הקושיא על רב ששת דמירי'
בשאינה נזונה ולהעדפה, ואפ"ה אוחצה, אלא ע"כ רב יוסף טעמא ידע דמיוצחא
מעלייתא היא, והכי קשיא ליה ממתי' אדרב שש?

[ב'צ"ע] וולדא רב יוסף הוא אמורא, ואיך עושים אוקימתא בדבריו ? ואולי רב יוסף לא אמר רק דקשה ממתני' ולא פירש דבריו, ראה מש"כ לעיל בדברי ר"י], אלא אמר רבא, רב יוסף מתני' גופא קשיא ליה, דקתני מתני' מעשה ידיה ומציאתה, ולמה לי למתנייה, (והא) (הא. ד"ס) לא שייך למיתני (גא. ד"ס) אע"פ שלא גבתה מציאתה, ד מומאן גביא, # [ב'צ"ע] דאולי מיירי שיש לה דין עם אדם אחר שמצאו מציאה יחד, ואם הורו ב"ד שיש לה זכות בהמציאה יכולים הם לגבותה ? ואולי שאין סברה לאוקמה באופן זה שהוא מלתא דלא שכיחא. וראה רש"י].

אלא לאו הכי קאמר מעשה ידיה כמציאתה [דוחה הדין במעשה ידיה] דמה שעשתה במי האב לאב ולירשין, ומה שעשתה לאחר מיתת האב לעצמה,

[וכן למדין את זה] **מה מציאתה בחיי האב לאב** דמציאתה פשיטא לן דלעצמה, דהא אפי' בחיי האב לא זכי בהן אב' אלא"כ קמוכה על שלטון, כדאמרין בב"מ (דף יב) ומשום איבה, דכיון דליתו חייב בזמנותיה בחייו דבתן דפרקין האב ליתו חייב בזמנות בתו, ואי אמרת מציאתה לעצמה, מו לא ידכי לה מוות, ולקמן בפירקין גמי אמרי' זכאי דמציאתה משום איבה, אבל לחין על כרחייהו מתווא מנכסי האב, **לאחר מיתת האב לעצמה, אף מעשה ידיה נמי בחיי האב לאב** לאחר מיתת האב לעצמה ש"מ [וזה היה קושיתו של רב יוסף על רב ששת, שכמו שכל המציאה שייך לה, כן כל מעשה ידיה שייכת לה ולא רק בעד העדפתה],

איתמר נמי א"ר יהודה אמר רב [פליג על רב ששת] בת הניזונת
מן האחין מעשה ידיה לעצמה, אמר רב כהנא מ"ט? דכתיב
ויקרא כה והתנחלתם אותם עבדים כעניים לבניכם אחריכם,
אותם לבניכם, ולא [זכות. ד"ס] בנותיכם לבניכם, מגיד [ראה
תוס'] שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו זכות שזיכתה לו מורה צדקו
ושאינם זוכים במעשה ידיה],

מתקין לה רבה ואימא [פ' נדרוש הפסוק והתנחלתם "אותם לבנים" שבא למעט רק דברים שאינם מצויים כגון] **בפיתוי הבת** (בקנס שחייב המפתה) **וקנסות לאנס** וחבלות הכתוב מדבר,

וכן [מצינו ברייתא] תנא רב חנינא בפתוי הבת וקנסות וחבלות
הכתוב מדובר אל [בבת הניזונת מן האחין] מעשה ידי "דמילי דשכימ
ווסקרי זה ממונא", דהא מיתוסא מנייהו, אימא לידהו [של האחין] הוי [כרב

[ומתריץ] לענין זילותא [לשאול על הפתחים] אלמנתו עדיפא ליה,
לענין הרווחה בתו עדיפא ליה,

[סיכום: רב ששת הביא ראיה מן המשנה דמייירי באלמנה ומרמה אליה גם את הבת, שבת הנזווגת מעשה ידיה לאחין, והגמ' דוחה דבריו שאדם רוצה שבתו תהיה לה הרווחה, אבל אשתו לא, ועכשיו בא רב יוסף להקשות על רב ששת],

מתיב רב יוסף [הקשה על תירושו של רב ששת שמעשה ידי הבת שייכים לאחין], [שנינו במשנתנו] **מעשה ידיה ומציאתה אע"פ שלא נגבתה מת האב הרי הן של אחין**, # [אולי ההמשך כאן אינו מדברי רב יוסף, אלא סתמא דגמ' מפרש כוונת ר"י, ובוה יתורץ אך עושה רבא אוקימתא בדברי רב יוסף שהוא אמורא] **מעמא דבחיי האב** עשמהו וזכה לו האב להורישו לפניו **הא לאחר מיתת האב** עשמהו, **הו לעצמה** מדאטטרין למנא לאשמעינן, **מאי לאו בניזונת** [הרי שאין מעשה ידיה לאחין]?

לא בשאינה ניזונת כגון שלא היו נכסים,

אי בשאינה ניזונת מאי למימרא דיוקא לא אנטריך לאשמועינן דעשה לאחר מיתת האב לעצמה, וזי לאשמועינן היא גופה דמה שעשה בצי האב לאחר שפיטא דהא וזה צי אב דממונא הוא ולא קנסא [הא] אפילו למ"ד במסכת גיטין (יב) פלוגמא יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, ה"מ בעבד כנעני דלא כתיב ביה עמר.

אבל עבד עברי דכתיב ביה (דברים טו מז) וְהָיָה פְּרִיאֲמֶר אֵלָיָה לֹא יֵצֵא מִמֶּעֶמֶד כִּי אֲהַבְהָ וְאֶת־בִּיתָהּ כִּי־מִ'ב לֹ' [עֲמָקָה לֹא (אבל עבד עברי דכתיב כִּי מִיֵּב לוֹ עֲמָד עֲמָד כְּמֵאכֵל עֲמָד בְּמִשְׁתָּה לֹא. ד"ס וַיִּשְׁשׁ עוֹד),

כל שכן בתו [אם אוקמינן מתני' בשאינה נזונית, איך ס"ד שיחא מעשי ידיה של אחים, אלא לאו כיון דס"ד דמעשה ידיה לאחים, ע"כ מיירי בניזונית ואפ"ה אשמעתינן דאין מעשה ידיה לאחים, וזה קושית רב יוסף על רב ששת]?

אמר רבה בר עולא לא נצרכה [משנתינו, פ'] דעולאס מיירי בשאינה ניזונת, ואשמועינן מתני' שאין מעשה ידיה לאחין, והחידוש אינה] **אלא להעדפה** [אם יש במעשה ידיה יותר ממה שהיא צריכה למוזנות, הייתי אומר ששייכים לאחיה, וקמ"ל כיון שאינה ניזונת אין האחין לוקחין ממונה אף העדפה] לעולם לדיוקא דילה אטעריך לאשמועינן דמעשה ידיה לאתר מיסת אז לעגמה, ובשאינה ניזונת, דלא תימא זכות שזכתה תורה לאז בצחו ממון הוא להורישו לבנים, ודקשיא לך במאי תימון הא לא גרעה מעבד עברי ? [ע"ז מרחין דמירי שהיא ניזונת במעשה ידיה, והחידוש הוא שגם ההעדפה אינה לאחין] כי אטעריך לאשמועינן להעדפה, שמעשה ידיה עודף על מוזותיה (אטעריך לאשמועינן. כפל לשון ?),

[ואין להקשות על רב ששת מהמשנה הדיכא דניזונת, שיש לאחין זכות במעשה ידיה, שהמשנה אינה מדברת על זה],

[ומכל מקום גדולי המפרשים [הראב"ד] כתבו בה שאין האב זוכה בהעדפה זו עד

אבני חן על מסכת כתובות

שהיא גוצה משני ארוסין הללו, וקסבר יש כמזה לארוסה וצימי נערות וקטנות קאמר,

השיאה וגרשה, השיאה ונתארמלה, כתובתה שלה
דמשהיאה פקעה רשותו, וזמר גוצינא אולינ, וגוצינא זמר הכי [לאחר שנישאת]
הוא, ולא אולינ זמר כתיבה לומר הואיל והראשונה נכתבה בעודה צרעות האב
מיהוי דאב,

ר' יהודה אומר [כתובה] הראשונה של אב טעמא מפרש בגמרא,
אמרו לו (אם) משהשיאה אין לאביה רשות בה:

גמ': טעמא דהשיאה וגרשה השיאה ונתארמלה, אבל
נתארמלה תרי זמני תו לא חויא לאינסובי (דהויא חזקה) [דהא
החזקה. ד"ס] להיות בעליה ממס, ודק תנא דמלתא דלא לינקוט בדרך פורענות,
[ראה רש"י יבמות כ"ו ע"א וז"ל מיהו לכל העולם אסורה שהחזקה להתאלמן או
להתגרש וזה פלא שתהיה אשה אסורה משום שנתגרשה שני פעמים, והלכה זו
מובא בש"ע אה"ע ס' מ' הל' א' ברמ"א,
ולכאורה קשה על רש"י, דלפי דבריו הול"ל כאן, אבל נתארמלה תרי זמני "או
נתגרשה תרי זמני" ? וצ"ע],

ואגב אורחיה דצעי לאגמורין משפט הכתובה ומחלוקת ר' יהודה ורבנן קא
סתים לן תנא כרבי נקט לישנא דידיה למסתם לן כרבי דאמר במס'
יבמות (דף סד) נשאת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא משא [ד] בתרי זמני
הויא חזקה:

[שנינו במשנתנו] **רבי יהודה אומר הראשונה של אב: מ"ט דרבי**
יהודה? רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו הואיל ומושעת דמשעת
אירוסין של בעל הראשון נתמייז לה כמזה זכה וזה בהן האב אכל
(באירוסין) [באירוסין. ד"ס] שני, לא זכה דמשעת לראשון פקעה זכותה מיהא,

מתיב רבא [מכרייתא] **רבי יהודה אומר הראשונה של אב,**
ומודה רבי יהודה במאראם את בתו כשהיא קטנה ובגרה
ואח"כ נשאת שאין לאביה רשות בה, אמאי ה"נ לימא
הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן האב?

אלא אי אתמר הכי אתמר רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו
הואיל וברשותו נכתבין כמזה הראשונה שהיה לפני הנשואין [צריך לפרש
שכוונת רש"י שעל פי רוב כותבין הכתובה מיד לפני הנשואין], והלכך בגרה קודם
נשואין [באופן שבגרה קודם נשואין, וגם קודם שנכתבה הכתובה] לא נכתב
צרעותו,
הא דגרסינן "נכתבים" לשון רבים אמנה ומאמס דכמזה קא,

[ענין חרש] **ומיגבא מאימא גביא** כלומר לענין זכיה דאב, דהא חזינן דלאו
זמר אירוסין אולינ אפי' לר"י, דקמני ומודה ר"י במאראם את בתו ובגרה כו'
אלמא זמר כתיבה איל, [לכן שואל] לענין מטרף לקוחות מאימא טרפא, ממשעבדי
משעת אירוסין דהא מהיאה שעתא אחייב בתקנתא דרבנן, או דלמא עד שעת

ששת)?

[ולא קשה לרב מכרייתא זו? שהרי רב יש לו ראייה לשיטתו ממתני' מהדיוק של
"מעשה ידיה ומציאתה", וראה תוס' ריש ע"ב ובמהרש"א שם, # וגם רב תנא
הוא ופליג אברייא,
ולסיכום: שרב דורש ולא בנותיכם לבניכם, והגמ' לא תירץ כלום על קושיית רבה],

[ומקשה על הכרייתא דתנא רב חנינא וכו'] **חבלות צערא דגופא נינהו**
[חבלות ידיה נינהו, ראה תוס'] וצערא לא זכי ליה רחמנא לאב, כדמניא דחובל
(צ"ק פו) צצנו וצצמו הקטנים [אם אחר משלם להם בשביל צער] יעשה להם
סגולה [שהיה להם מומן כשיגדלו, ולכן איך אמרת שהפסוק ממעט חבלות, הא
חבלות גם לאב אין לו חלק בהם]?]

אמר רבי יוסי בר חנינא [כדי ליישב הכרייתא מה שאמר שחבלות הם
של אב ורק שאינו מנחיל אותם לבניו],

דף מ"ג ע"ב

שפצעה בפניה דלפחמה מכספא, דאי אימיה לאב דיליה הוא, דהא יש לו זה
[בבתו] מכר,

[סיכום: יש מחלוקת דרב ששת סבר כשניזונת מן האחין מעשה ידיה של אחין,
ורב סבר שלעולם אין מעשה ידיה לאחין, וממשיך לברר ההלכה]
אמר רב זירא אמר רב מתנה אמר רב, ואמרי לה אמר
"רבי" זירא הוא רבי זירא הוא רב זירא אלא צצכל מקמי דסליק לארעא דישראל
לקמיה דרבי יוחנן ואין סמיכה צצכל הוו קרו ליה רב זירא, וזהא שמעתא איכא
למ"ד מקמי דסמכיהו אמרה, ואיכא למ"ד זמר דסמכיהו אמרה א"ר **מתנה**
אמר רב, בת הניזונת מן האחין מעשה ידיה לעצמה דכתיב
ויקרא כה והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם, אותם [עבדים
קטנים] **לבניכם, ולא בנותיכם לבניכם, מגיד שאין אדם**
מוריש זכות בתו לבנו,

א"ל אבימי בר פפי "שקוד" אמרה, שקוד מנו [מי הוא שקוד ?]
שמואל הוו קרו ליה שקוד, על שום דהלכתא כותיה דדיני, ושוקד על דבריו
לאומנס כהלכתא [וכן לשון שקדו לעיל ב' ע"א שקדו חכמים, שים לב תמיד ובלי
הרף לדאוג ולשמור. מלון עברי], **הא רב אמרה** לעיל [פ' כאן בגמ' שלנו
אמר רב יהודה אמר רב, וכן אמר רב מתנה אמר רב] **? אימא אף שקוד**
אמרה,

אמר מר בר אמימר לרב אשי הכי אמרי נהרדעי הלכתא
כוותיה דרב ששת דפשיט לעיל דמו מאלמגמו, ואמר מעשה ידיה לאחין,
רב אשי אמר הלכתא כוותיה דרב, והגמ' מסיקה [והלכתא
כוותיה דרב:

מתני' **המאראם את בתו** [פ' נערה או קטנה. יבין, פ' קיבל קידושיה]
וגרשה [פ' ונתגרשה מהארום], **אירסה** [ואביה קיבל קידושין בשבילה עוד
פעם] **ונתארמלה** [מת הארום] **כתובתה שלו** [כמזהה של אב] כמזה

אבני חן על מסכת כתובות

כתיבה דהויא מלוה בשטר, לא טרפא?

אמר רב הונא מנה מאתים דמתקנתא דרבנן מחייב מן האירוסין טרפא מומן אירוסין, אם מת או גרשה לאחר נשואין, טורפת לקוחות שלקחו מנכסיו מומן אירוסין ואילך, דמההיא שעתא אשמעזד, ותוספת (דמעלמא היא צאה לה) [שמעלמו כתב לה. ד"ס] מן הנשואין לא נשמעזד עד זמן כתיבת הכמוזה שקנו מידו וכמז [וצריך לפרש שכתיבת הכתובה הוא מיד לפני הנשואין],

ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין דהיא גופה מחלה לשעבודא קמא, ונתרצה דומן הכמוז בשטר הכמוזה, ככל המפורש בה, בין עיקר בין תוספת,

ומי אמר רב הונא הכי, והאמר הוציאה עליו שתי כתובות אחת של מאתים והיא מוקדמת, דדוקא כסדר נקט ואחת של מאות,

ואמר רב הונא באתה לגבות מאתים כלומר אין לה אלא אחד מהן ויפה כמה לגבות אחיזה שתרצה, באתה לגבות מאתים דיתא לה בהכי, וכגון שמכר נכסיו בין זמן ראשון לזמן שני דאי מפקא למיגדי בשל שלש מאות נמצאו שטרי הלוקוחות קודמין גובה מומן ראשון מאתים וטורפת לקוחות מומן הכמוז,

שלש מאות גובה מומן שני, ואם איתא דסדר רב הונא חוז ראשון מומן ראשון, ותוספת מומן שני, ה"ז תיגבי מאתים מומן ראשון ומאה מומן שני?

ולטעמך תיגבי חמש מאות כולם [כל החמש מאות מנה], **מאתים מומן ראשון תלת מאה מומן שני, אלא חמש מאות מ"ט לא גביא כיון דלא כתב לה** [בה] בכמוזה שניה צביתי ואוסיפית לך תלת מאה אמאתים,

[אלא] ש"מ לא להוסיף על הראשונה בה, ולא תגבה השניה אלא"כ הראשונה בטלה [ו] הכי קאמר לה אי מומן ראשון גביאת גביא מאתים, אי מומן שני גביאת גביא תלת מאה,

דף מ"ד ע"א

הכא נמי [הא דאמר רב הונא שאם באתה לגבות שלש מאות גובה רק מומן שני] היינו טעמא דלא גביא [מאתים מומן ראשון], **מדלא כתב לה** [בה. ד"ס] אוסיפית לך מאה אמאתים קמא, אלא כמז זמן שני לכל השלש מאות, ולא בשלשן מוסף על השטר הראשון, ש"מ אחולי אחילתיה לשעבודא קמא ואם צאת לגבות שטר השני תגבה מומן שני, אצל גבי תוספת, המוסף בכל כתובות על מנה מאתים, כותבין צו ואוסיפית לה על מאי דתקון רבנן, הלכך לא אחילתיה לשעבודא קמא וכדקאי קאי,

אמר מר אדרב הונא קאי דאמר אם צאת לגבות מאתים כו' **אי בעיא בהאי גביא, אי בעיא בהאי גביא** [דרך הש"ס לקצר הלשון. רש"ש עיי"ש],

[לכל שטר יש מעלה וחסרון, לראשון יש מעלה שגובה מומן הקודם אבל אינו גובה אלא מאתים, ובשטר השני גובה שלש מאות מנה אבל אינו גובה אלא מומן מאוחר],

לימא פליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן שני שמורות של שדה אחת, של מכר או מתנה היוצאין בזה אחר זה וכתבן ראובן לשמעון, אחד נניסן ואחד בסיון ביטל שני את הראשון ואם כמז לו [ראובן המוכר לשמעון, שהוא מקבל] אמריות [נכסים על שדה זו שהוא מוכר לו, וראובן לזה בסף מלוו מומן ולא שילם ובא לו] וטרפוס ממנו [לוי טרף משמעון השדה שמכר או שנתן לו ראובן]. אין [שמעון] גובה [מנכסים שמכר ראובן] אלא מומן שני [הגם שיש לו שטר שכתוב בו זמן ניסן שהוא קודם להלוואה שהיה באייר], וה"נ נימא ראשון בטיל ליה דאחליה לשעבודיה קמא?

לאו מי איתמר עלה [לקמן פט:] **אמר רב פפא ומודה ר"נ דאי אוסיף ביה** [בתוך השטר] **דיקלא** [אילן דקל] **בשטר נמרה לתוספת כתביה ולא לנכסיה** לקמא, אלא דאי מומן שני אחי למגדי ליקני עיקר ותוספת, ואי ניחא ליה בקמא משום דקדים לא ליקני תוספת **הכא נמי הא אוסיף לה מדי דכתב לה שלש מאות,**

גופא אמר רב נחמן שני שמורות היוצאין בזה אחר זה ביטל שני את הראשון, אמר רב פפא ומודה רב נחמן דאי אוסיף ביה דיקלא, לתוספת כתביה,

[והגמ' הולך ומפרש] **פשיטא** [אם שטר] **ראשון במכר ושני במתנה, ליפות כחו הוא דכתב ליה, משום דינא דבר מצרא ואי נמי לא אוסיף ביה, לא בטיל את הראשון, אלא דלא לימו בני מצרא לערעורי עליה, דקיימא לן מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא,**

וכל שכן ראשון במתנה ושני במכר דאמרינן משום דינא דבעל חוב הוא דכתב בן דאי אחי צ"ח וטריף ליה מיניה, קבל עליו אמריות בשטר השני דנהדר וניגדי מיניה מעות הכמוזים כאן [משא"כ במתנה אם טרפו ממנו השדה אינו יכול לגבותה],

אלא אי שניהם במכר [או] **שניהם במתנה ביטל שני את הראשון,**

מאי טעמא ניטל? **רפרם אמר אימר אודויי אודי ליה** צעל השטר [הקונה] שהראשון מוסיף הנה, ונתרצה על האחר לגבות מומן שני, **רב אחא אמר אימר אחולי אחיליה** [הקונה] **לשיעבודיה** [מומן ראשון],

מאי בינייהו [בין שני הטעמים]?

1. **איכא בינייהו אורועי סהדי** [אם העדים שחתמו על שטר ראשון חתמו גם על השני] החמומים בראשון לפרס פסולים, לרצ אחא כשרים,

2. **ולשלומו פירי** שאכל לוקח בין זמן ראשון לזמן שני, לפרס משלם,

אבני חן על מסכת כתובות

ואימא לרבות הורתה ולידתה בקדושה? ההיא ישראלית
מעלייתא היא,

ואימא לרבות הורתה ולידתה שלא בקדושה? א"כ
בישראל כי עשמה נכלה ציראל מאי אחני ליה,

[ענין חדש] אמר ר' יוסי בר חנינא המוציא שם רע על היתומה
פמור [ממלקות, ומאה סלע] שנאמר דברים כב ונתנו לאבי הנערה
פרט לזו שאין לה אב,

מתיב ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבדא שמות כב
ואם מאן ימאן אביה במפתה הכוזב מדבר, דמני למיכתב ולס ימאן וכמז
ואם מאן ימאן [ובא בזה] לרבות יתומה לקנס צין אביה קיים וממאן
[אביה], צין שאין אביה קיים והיא [בתו] ממאנת [משלם המפתה קנס] דברי
ר' יוסי הגלילי,

אלמא א"ע"ג דכתיב צאונס ונתן לאבי הנערה, ואונס ומפתה מהדדי גמירי מייחז
קנס ליחומה [במפתה],

וכי תימא שאני הכא דרבי רחמנא [במפתה רבי רחמנא דכתב מאן ימאן] [אכל
לגבי מוציא ש"ר לא אתרצא] [ולכן יתומה פטור] ?

הכא נמי [במפתה] לאו יתומה משמע מרציו, אלא [אם יליף מואן ימאן] דצין
היא וצין אביה יכולין לעכב [שלא ישא המפתה את הנערה] כדאמרין צאלו נערות
[לעיל דף נט] ויתומה לא אתרצא הכא,

אלא [כך מקשה, לא שמרבה יתומה, אלא שאינו מבעט יתומה] דקצירא ליה
למא דאביה דקאמר קרא, לאו למעוטי יתומה אלא למימרא דקנסה לאביה ולא
לעצמה, והוא הדין לאביה האמור במוציא שם רע [ונתנו לאבי הנערה, אינו מבעט
בה יתומה]?

הוא מוטיב לה והוא מפרק לה הא יתומה דקאמר מנא [לרבות יתומה
לקנס] בבא עליה ואח"כ נתיחמה ולעולם אבי הנערה למעוטי יתומה צין
צקנס צין צהולאת שם רע [כיון שאין כאן אבי הנערה, ולעולם בא הפסוק "לאבי
הנערה" למעט יתומה שאין לה קנס, באונס ומפתה, וגם אין לבעלה מלקות
ומאה סלע במוציא שם רע, והא דאמר ריה"ג לרבות יתומה לקנס היינו כשהיה
אביה קיים כשבא עליה ואח"כ מת אביה והיא מואנת להישאר עמו או יש קנס],

רבא אמר חייב המוציא שם רע על היחומה מומאי מדרתני אמי כי
הוציא שם רע על בתולת ישראל [אנו דורשים] ולא בתולת גרים והא
בתולת גרים יתומה היא, דרממנא אפקריה לזרעיה דמזרי בשל חמור, דכתיב
[יחזקאל כג] וזרמת סוסים וזמתם, והוא לשון שכבת זרע הוורס כורס מים,
ואצטריך קרא למעוטי,

[לא על זו בלבד הוציא שם רע, אלא על כל בתולות ישראל, אמרו בוודאי, מי
שששם עלילות דברים על אשתו ראשונה ומוציא עליה שם רע, כאילו הוציא
למעלה, שנאמר כי הוציא שם רע על בתולת ישראל - סתם (כינוי לשכינה). יוסף
דעת],

אי אמרת בשלמא כי האי גוונא [ביתומה] בישראל מיחייב,
היינו דאיצטריך קרא למעוטי גרים, אלא אי אמרת בישראל

3. ולמסקא לפדוע מס הקרקע למלך מומן ראשון לזמן שני, לפרס על המוכר
לפרוע לרצ אחא על הלוקח לפרוע,

[והורר לעיל] מאי הוי עלה דכתובה מאימא גביא,

ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר"א בר"ש מנה
מאתים מן האירוסין ותוספת מן הנישואין, וחכ"א אחד זה
ואחד זה מן הנישואין, והלכתא אחד זה ואחד זה מן
הנישואין:

מהני הגיורת שנתגיירה בתה עמה וזינתה צאירוסין והיא נערה
הרי זו בחנק ואפי' נתגיירה פחותה מצה ג' שנים, דכחוקת בתולה היא, דכי
כתיבא סקילה צנערה המאורסה ציראל כתיבא, דכתיב כי עשמה נכלה ציראל,
[הא דלא נקט גיורת שונתה, דרצה לאשמעינן דמיידי אפילו בנתגיירה פחותה
מבת ג' שנים, שאין דרכה להתגייר רק עם אמה. יבין]

אין לה [לבת גיורת] לא פתח בית האב א"כ להוציאה אל פתח בית אביה
[להרבה שם, אם בעלה אומר לא מציאתי לבתך בתולים, ומה שאומר נמצא
אמת] ולא מאה סלע [בהוציא עליה בעלה שם רע, ונמצא שקר]. יבין,
שמולקין אותו ומושלם מאה סלע לאבי הנערה] אם נמצא בעל שקר, ועדין זוממין,
דכולה פרשה ציראל כתיבא,

היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה, הרי זו
בסקילה ואין לה לא פתח בית האב ולא מאה סלע בגמרא
ילף לה,

היתה הורתה ולידתה בקדושה הרי היא כבת ישראל לכל
דבריה ויש לה פתח בית אב, ומאה סלעים,

יש לה אב ואין לה פתח בית האב כגון שאין לו בית, וציראלית
קמיידי יש לה פתח בית האב ואין לה אב, הרי זו בסקילה, לא
נאמר דברים כג פתח בית אב אלא למצוה:

דף מ"ד ע"ב

גמ' מנא הני מילי שהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה בסקילה [משום
דכתיב בישראל קא בעי. תוס', ידע שפיר דכתיב בקרא בישראל לכך מצריך ריבוי.
תוהרא"ש?] אמר ר"ל דאמר קרא דברים כב וסקלוה כל אנשי עירה
צאננים ומתה והא ומתה קרא ימירא הוא לרבות הורתה שלא
בקדושה ולידתה בקדושה,

אי הכי מילקא נמי גילקי [הבעל אם נמצא שאמר שקר, וכן] ומאה
סלע נמי לשלם? אמר קרא ומתה, למיתה נתרבתה ולא
לקנס,

אבני חן על מסכת כתובות

כה"ג פטור השתא בישראל פטור, בגרים מיבעיא,

שניהם אל שער העיר ההיא,

[ענין חדש] אמר ריש לקיש המוציא שם רע על הקטנה פטור, שנאמר ונתנו לאבי הנערה, נערה מלא דבר הכתוב בכל מקום כתיב נער וכאן כתיב נערה מלא להוציא את הקטנה,

מתקיף לה רב אחא בר אבא טעמא דכתיב בה הנערה הא לאו הכי הוה אמינא אפילו קטנה, הא כתיב דברים כב ואם אמת היה הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנערה והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה וקטנה לאו בת עונשין היא?

אלא כאן נערה, הא כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע אלא האי דכתיב מלא לא ללמד על עגמו צא ולהוציא את הקטנה, דכלא הך דרשא אמעיטא לה קטנה כדאמרינן דלאו צא עונשין, אלא ללמד צא על כל נערה שצמורה שצמזין חסר לומר, שאף הקטנה צמשה והכי יליף כאן נערה כאן שאי אפשר בקטנה כתיב מלא, הא למדת שכל מקום שנכתב חסר, אף הקטנה צמשה כגון צאונס ומפחה,

[ענין חדש] תני שילא [תנא בנהרדעא בימי רב] שלש מדות [הלשון "שלש מדות" נמצא בעירובין ט"ז ע"א, ובגיטין ע"ט ע"א] בנערה צמיתה נערה המאורסה,

[וסדר ההלכות הוא ע"פ הפסוקים בדברים כב,

[שם רע] יג בייצקא איש אשה וקא אליה ושנאה: יד ושם לה עליה ד' דברים והו' צא עליה שם רע ואמר אתה אשה הוואת לקחתי ואקרב אליה ול' אמצאתי לה בתולים:

[נערה מאורסה] כג כי יהיה נער בתולה מארשה לאיש ומצאה איש בעיר ושכב עמה: כד והו' צאתם את שניהם אל שער העיר והוא וסקלתם אתם באבנים ומתו את הנער על דבר אשר לא מצאנו בעיר ואת האיש על דבר אשר ענה את אשת רעהו ובערת הרע מקרבך:

באו לה עדים בבית חמיה לאחר שניסת שזינתה בבית אביה באירוסין,

דף מ"ה ע"א

סוקלין אותה על פתח בית אביה דהכי כתיב והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה, והאי צא עדים צמיתה חמיה כתיב, דהא צמיתה שם רע כתיב, דמפרש ביה קרא "ואקרב אליה", אלמא כשניסת, כלומר ראו גידולים שגידלתם כלומר מצית זה יצאת הנבלה שצו זינתה, [פי' שלא יבואו לטעות שסוקלין אותה מפני דבר שעשתה בבית חמיה],

באו לה עדים בבית אביה שזינתה בבית אביה קודם שנשאת סוקלין אותה על פתח שער העיר [שאין היא נכללת בפרשת שם רע, אלא פרשה בפני עצמה] דכתיב כי יהיה נערה צמולה מאורסה וגו' והוצאתם את

סרחה [בהיותה נערה] ולבסוף בגרה [ובאו עדים בבית אביה] תידון בחנק כי היכי דלילו זנאי השתא [בהיותה בוגרת] לאו סקילה איכא אלא חנק, דכי כתיב סקילה צינתה "נערה" כתיב, שנאמר כי יהיה נערה צמולה וגו', השתא נמי צמנה, דכיון דאשתני גופא צין חטא להעמדה צדין, אשתני קטלא לכדהשתא,

[בדין דאישתני גופא, ראה בספר חסידים סימן תרצ"א וז"ל אף על פי שאמרו בימים הקדמונים גר שנתגייר בקטן שנולד דמו, מכל מקום משלם מזה שחייב לשלם ואם הרג נפש צריך כפרה],

[ומקשה על הברייתא של רבי שילא] למימרא דכל היכא דאישתני גופא אישתני קטלא, ורמינהי [לשון מטיל, מטיל עליו קושיא מברייחא] נערה המאורסה שזינתה # [אין הפירוש שזינתה ממש, דאם כן אין כאן שם רע, אלא ר"ל שהשם רע היה שזינתה כשהיא נערה], ומשבגרה הוציא עליה שם רע כנסה משבגרה ולא מלא לה צמולה וצא לצ"ד,

הוא אינו לוקה אם כימש [אם נמצא הבעל שקרן] ואינו נותן מאה סלע דכי כתיב ויסרו אותו מלקות, וענשו אותו ממון, צנערה כתיב, וזה עקימת שפתיו גורמין לו ליענש כדמתרץ לקמן [ע"ב], ועקימת שפתיו צנערה הווא,

היא [האשה] אם אמת היה [שזינתה בהיותה מאורסת] וזוממיה עדים שהיו מעידים על זנותה, ונמצאו זוממין מקדימין לבית הסקילה כלומר ישימו צווקר לשם, כי אין להם נס והמלטה מן המיתה הזאת,

[ומקשה על לשון הברייתא] היא וזוממיה ס"ד אם אמת היה [והיא נענשת, אז] אין שקר? אלא או היא אם אמת [שהם עדי אמת, שאו האשה נהרגת] או וזוממיה אם שקר [אם הוזמו העדים] מקדימין לבית הסקילה אלמא אע"ג דאשתני גופא [דהא אומר בברייתא, "ומשבגרה הוציא עליה שם"] ואילו זנאי השתא צמ חנק היא, לא אמרינן אשתני קטלא [לא אישתני לחנק אלא עדיין היא גידונה בסקילה]?

[ותירין] אמר רבא מוציא שם רע קאמרת לאומיני אסרחה ולצוסק צגרה דמי תנא [שילא] דליירי צצאו לה "עדים" צצית אציה [קודם שנישאת] שאני מוציא שם רע מיתה הבאה על ידי הוצאת שם רע דצבול משנשאת דחידוש הוא ולא אמרינן צה דמשום דאשתני דינא [דהיינו] דלי זנאי השתא צמ חנק היא, נימא אשתני קטלא, דהך דזנאי צנערות,

דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא, וזינתה, בחנק ומדע דהא צלא צגרה נמי [צלא] הוצאת שם רע ואפי' צנערות אשתני דינא הוא [בשנכנסה לחופה], דלילו זנאי השתא חנק הוא דליכא, הוואיל ונכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה, כדמיא [לקמן] (דף מח:): נערה [המאורסה, יש בה דינים אלו] ולא צוגרת, צמולה ולא צעולה, מאורסה ולא נשואה, מאי "לא נשואה" אי נימא נשואה ממש היינו ולא צעולה, אלא לאו נכנסה לחופה ולא נבעלה, אלמא אילו זנאי השתא צמ חנק היא,

ואילו מוציא שם רע עליה השתא, חנאי קודם כניסה לחופה בסקילה

אבני חן על מסכת כתובות

ליה ידיעה וחטאה צמד גופא **חייבים** כהדיעות [כבשה], [אבל אם נודע להם] **משנתמנו** דהוה ליה חטאה בשעת קרבן יחיד, וידיעה בשעת קרבן נשיא **פטורים** לגמרי, אלמא דמשום דאישתני גופא אישתני קרבן,

דף מ"ה ע"ב

[ומקשה] **אימור דשמעינן ליה לר"ש** כלומר ליכא למ"ד הכא [דאישתני. ד"ס] קרבן משום (שינוי דגופא) [דאישתני גופא. ד"ס] [ולכן ליכא למימור הכי] מדלא מחייב להו ר"ש לנודע להם משנתמנו לאיתמי כהשמה, אלא פטורין לגמרי קאמר, וטעמא דידיה משום דבעי ידיעה וחטאה צמד גופא **דאזיל "אף" בתר ידיעה** כלומר שעת החטא מחייבנו כשעה ושעת ידיעה מחייבנו שיער, לפיכך אין כאן אחד מכל הקצנות שמייצמו מורה **דאזיל בתר ידיעה** דשינוי הגוף **ולא אזיל בתר חטאה מי שמעת ליה** כי הוה דמני שילא מידון צמק מי שמעת ליה, **"א"כ** [פי' דאם אמרת] דכסי שמעת ליה [דאזילין בתר ידיעה לחוד] **לייתי קרבן כי דהשתא** [דהיינו] **מושוח פר, ונשיא שעיר,**

[ומתריץ] **האמר ליה ר' יוחנן** שנייחא הוה **לתנא** דתנא קמיה להא דמני שילא **תני תידון בסקילה**, [ועכשיו אין סתירה דשילא אומר דסרחא ובגרה דינה בסקילה, וגם הברייא שמביא כשבעלה הוציא עליה שם לאחר שבגרה גם דינה בסקילה],

ואמאי נערה המאורסה אמר רחמנא והא בוגרת היא? א"ר אילעא אמר קרא הנערה והוציא את הנערה ולא כתב והוציא **הנערה שהיתה כבר** ואע"פ שאינה עכשיו,

א"ל רבי חנניא לרבי אילעא אי הכי [דרדרת הנערה שהיתה כבר] **מילקא נמי לילקי ומאה סלע נמי לישלם?**

א"ל רחמנא ניצלן מהאי דעתא כימד [לשון מניעה] ממנו טעמו של דבר מפני שחלו בהצנח הלכ [מלשון רש"י משמע שרק ענה לו שאינה קשיא, ולא רצה להסביר לו הטעם] כדמפרש לקמן זו מעשיה גרמו לה כו' [השיב לו ר' חנניא] **אדרבה רחמנא ניצלן מדעתא דידך** [שאתה חושב שאני איני מבין],

וטעמא מאי? אמר רבי יצחק בר אבין ואיתימא רבי יצחק בר אבא זו מעשיה [שזינתה] גרמו לה, וזה עקימת שפתיו גרמו לו, זו מעשיה גרמו לה, כשהיא זנאי נערה זנאי, וזה עקימת שפתיו גרמו לו, אימת קא מיחייב, ההיא שעתא וההיא שעתא בוגרת הואי,

ת"ר נערה המאורסה שזינתה סוקלין אותה על פתח בית אביה אם לא נא עדים משניסם, אין לה פתח בית האב סוקלין אותה על פתח שער העיר ההיא [עיר שסרחא בו. תוהרא"ש], **ובעיר שרובה עובדי כוכבים סוקלין אותה על פתח בית דין** [ראה תוס'],

אלמא בהוצאת שם רע לא אמרינן דמשום דאישתני דינא חילו זנאי השמה, לישתני קטלא הוצא ע"י זנות דמעיקרא,

והילכך כי בגרה נמי וניסת, לא אמרינן צמוציא שם רע דמשום דאישתני דינא דהשמה, אישתני קטלא דמעיקרא,

[פי' השאלה היתה אם "בגרה ונישאת" ובעלה הוציא עליה שם רע אם נשתנה דינה מסקילה לחנק, וע"ז מתריץ שכיון שבסתם שם רע גם נשתנה דינה, שאם נכנסה לחופה דינה בחנק ואפ"ה לא נשתנה דינו של שם רע, מזה רואין שגם אם בגרה שנשתנה דינה, לא נשתנה דינה לענין שם רע],

בנערות	בגרה	נכנסה לחופה	נישאה
נערה מאורסה שזינתה בסקילה בפתח שער העיר			
זינתה בנערות	בחנק		
	זינתה בחנק		
זינתה			והוציא עליה שם רע בסקילה פתח בית אביה

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא, דלמא כלומר הא ראייה דמיימין מסתם מוציא ש"ר לכאן, לאו ראייה היא לכאן, דהתם הוא דאף על גב דאישתני דינא דחילו זנאי השמה [פי' העונש של מאורסה היא סקילה, והעונש של נשואה היא חנק, וזה נקרא אישתני דינא], לא אישתני קטלא דהא דזנאי מעיקרא, משום דלא אישתני גופא הוא [ולכן זה דאישתני דינא אינה משנה עונש מיתה על זנות שזינתה כשהיתה ארוסה],

[ומחלק בין אישתני דינא לאישתני גופא] **כי חדית** [חדיש] **רחמנא** ומדוע שמדסה מורה [שגם בנשואה נענשת בסקילה] **היכא דלא אישתני גופא** [שלא בגרה עדיין], **אבל היכא דאישתני גופא לא חדית רחמנא** [רק] **צאיסתי דינא חדית** [אבל] **צאיסתי גופא לא חדית**,

אבל בגרה אישתני גופא היא, ואי צאלא לה עדים צצית אציה אית לך למימר סרסה ולצסוף בגרה צמק, צמוציא שם רע נמי משצגרה הוה ליה למיתני חנק?

אלא אמר רב נחמן בר יצחק אישתני ולא אישתני הא דמני שילא [בסרחא ולבסוף בגרה] מידון צמק, דהוציא ואישתני גופא אישתני קטלא, ומתא אחריתא בסקילה ואע"ג דאישתני גופא לא אישתני קטלא **תנאי היא** (אי אמרינן אישתני קטלא או לא אישתני קטלא תנאי היא. דוק ומשכח צקת פירושים כמיצת יד אין כחוד זה הלשון האחרון וכו'. שטמ"ק ד"ה עוד צסופו), [פי' אשתני גופא אי אמרינן אשתני קטלא או לא אשתני, תנאי הוא. רט']

[כמו המחלוקת של ת"ק ור"ש, כן פליגי לגבי אם נישאת ובגרה והוציא בעלה עליה שם רע],

דתנן חטאו נשיא ומשום שאין קרבנם כשל יחיד, שהנשיא מציא שעיר, ומשום מציא פר **עד שלא נתמנו ונתמנו, הרי הן כהדיוטות** כשצעה ושעירה, שאע"פ שנשתנה גופם [שנתמנו] לא נשתנה קרבנם [ממה שהיה קודם שנתמנו], **רבי שמעון אומר אם נודע להם עד שלא נתמנו דהוה**

אבני חן על מסכת כתובות

איכא דאמרי כולה כרבי אליעזר בן יעקב והכי קאמר המוציא שם רע לוקה ונותן מאה סלע והוא שבעל כר' אליעזר בן יעקב, וקסבר חנא קמא אליבא דר' אליעזר לאו שאין צו מעשה אין לוקין עליו, ומלקות דמוציא שם רע חידוש הוא ומוסרו אותו נפקא והוא קרא כשבעל כמיז רבי יהודה אומר ללקות לוקה מ"מ,

וסבר רבי יהודה ללקות לוקה מ"מ דמלקות משום אזהרת לא חלך רכיל הוא ולא שאין צו מעשה לוקין עליו והתניא רבי יהודה אומר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה? אמר רב נחמן בר יצחק לוקה מ"מ דקאמר [וגם אם הוציא שם רע ולא בעל] מכת מרדות מדרבנן,

דף מ"ו ע"א

רב פפא אמר [בא לפרש דברי ר' יהודה בסוף עמוד הקודם, דאמר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה] לעולם מלקות ממס [בדאמרינן אליבא דר"י בפירוש הראשון של הברייתא] ו מאי בעל לוקה דקתני התם בעל לוקה לא בעל אינו לוקה, דקאמר כהן כרייתא [דקתני בבביתא בסוף העמוד], במוזן דמאה סלע קאמר,

וקרי ליה למזון מלקות? אין [וכתב הרמ"א דהו"מ סוף ס"ב' כתבו האחרונים בתשובותיהם דמי שנתחייב מלקות, יתן ארבעים וחובים במקום מלקות] והא תנן האומר חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו לפי שני דערך קצו כפרשה לפי השנים, רבי יוסי בר' יהודה אומר לוקה ונותן ערך שלם,

[ומקשה] לוקה אמאי? אמר רב פפא לוקה בערך שלם, מאי מעמא גזירה חצי ערכו דמשמע חצי ערך שלם שקצו לו לפי שנים אטו ערך חציו עלי, וערך חציו והאומר ערך חציו עלי או ערך ראשי או לצי עלי, נותן ערך שלם, דהוה הווי ליה מעריך אבר שהנשמה תלויה בו וגבי ערכין כמיז [ויקרא כז] בערך נפשות שהמעריך אבר שהנשמה תלויה בו נותן קצבה שנמנה בו מורה ,

ת"ר דברים כב וענשו אותו זה ממון דברים כב ויסרו זה מלקות, בשלמא וענשו זה ממון דכתיב וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה, אלא ויסרו זה מלקות מנלן?

א"ר אבהו למדנו יסרו מיסרו, ויסרו מבן כמיז הכא [במוציא שם רע] ויסרו אותו, וכמיז גבי סורר ומורה ויסרו, מה להלן בן עמו אף כהן בן עמו, והיינו ויסרו דהכא מוסיפו דהתם, והוא ויסרו דהתם [דבן סו"מ] מנן שעמו, דלגמריה לכן שעמו על ויסרו דהכא [ובן מבן דברים כה והיה אם בן חבות הרשע] והדר יליף בן דאיימין הכא [במוציא שם רע] מנן והיה אם בן הכות, מה התם מלקות אף הכא מלקות,

מוציא שם רע = [דברים כב יח] וְלִקְחוּ זָקָנִי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיָסְרוּ אוֹתוֹ : בן סורר ומורה = [דברים כא יח] כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן־סוֹרֵר וּמוֹרֵד אֲנִינָיו שְׂמָעָה בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיָסְרוּ אוֹתוֹ : וְלֹא יִשְׁמָע אֲלֵיהֶם :

כיוצא בדבר אתה אומר העובר עבודת כוכבים סוקלין אותו על שער שעבר בו ואפי' נידון בעיר אחרת, ובעיר שרובה עובדי כוכבים סוקלין אותו על פתח בית דין,

מנא הני מילי? דתנו רבנן שערירך זה שער שעבר בו, אתה אומר שער שעבר בו או אינו אלא שער שנידון בו? נאמר שערירך למטה [דברים יז ה] וְהָיוּ לְפָנֶיךָ אֶת־פָּלֶשׁ הַהוּא [או ' אֶת־הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַזֶּה] אֶל־שַׁעֲרֶיךָ [אֶת־הָאִישׁ או ' אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקִלְתֶּם בְּאֲבָנִים וְנָתַתּוּ:] וְנֹאמַר שַׁעֲרֶיךָ לַמַּעֲלָה [דברים יז ב] כִּי־יִמְנָלָה בְּקֶרֶךְךָ גִּלְמָד שַׁעֲרֶיךָ וְגו' [אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ אִישׁ או ' אִשָּׁה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַזֶּה] ה' אֱלֹקֶיךָ לְעֵבֶר בְּרִיתוֹ :] מה שערירך האמור למעלה שער שעבר בו דהא דלמי נאמרו שער שעבר צו עזירה אף שערירך האמור למטה שער שעבר בו,

דבר אחר שערירך בעצמות כוכבים כמיז [דברים יז] והולאת את האיש ההוא לו את האשה ההיא אשר עשו וגו' ולא שערי עובדי כוכבים,

האי שערירך הא אפיקתיה? אם כן לימא קרא שער מאי שערירך שמע מינה תרתי,

אשכחן עבודת כוכבים, נערה המאורסה מנא לין? א"ר אבהו גמר פתח מפתח ופתח מושער אסמכתא דרבנן בעלמא, כמיז הכא [במוציא שם רע] אל פתח בית אביה, וכמיז כמישן [במדבר ד כז] מסך פתח שער החצר, מה פתח האמור כמישן שער עמו אף פתח האמור כאן [במוציא שם רע] שער עמו, והדר גמר האי **ושער מושערירך** האמור בעצמות כוכבים [שאם אין לה לאשה שהוציאו שם רע שער בית אביה סוקלין אותה בשער העיר],

תנו רבנן המוציא שם רע לוקה ונותן מאה סלע, רבי יהודה אומר ללקות מלקות דמוציא שם רע מוסיפו אותו לוקה מכל מקום בין בעל ובא לצי' והוציא שם רע ע"י בעילתו ואמר לא מנאמי לנצח בתולים, בין לא בעל ובא לצי' דין ואמר בלא לי עדים שזינמה צדית אביה והרי היא לפניכם **מאה סלע**, בעל נותן לא בעל אינו נותן,

קא מיפלגי בפלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ורבנן לקמן בשמעין והכי קאמר המוציא שם רע לוקה ונותן מאה סלע בין בעל בין שלא בעל כרבנן דאמרי פרשת מוציא שם רע בין בעל בין לא בעל וכמיז ציה ויסרו וענשו,

ר' יהודה אומר ללקות לוקה מ"מ, מאה סלע בעל נותן לא בעל אינו נותן כר"א בן יעקב דאמר לקמן לא נאמר פרשת מוציא שם רע אלא כשבעל, הלכך מאה סלע לא מחייבין ליה אלא כשבעל, אבל מלקות דמשום אזהרת לא חלך רכיל [ויקרא יט] הוא לקי ואפילו לא בעל, דהא הלך רכיל, ואי משום דהי לאו שאין צו מעשה ר' יהודה לטעמיה דאמר לאו שאין צו מעשה לוקין עליו כמסכת מכות (דף ד) ובשמיטת חולין (דף פג),

אבני חן על מסכת כתובות

מלקות = [דברים כה ב] וְהָיָה אִם־כֵּן חָבוֹת הָרָשָׁע וְהַפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהַקֵּהוּ לְפָנָיו
כְּדִי רָשָׁעוֹתוֹ בְּמִסְפָּרָה,

[לכאורה קשה כיון דבבן סורר יש מלקות כדאיתא במשנה בהדיא פרק בן סורר
ומורה מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו וכו' וה"ט ודאי דיליף בן מבן וא"כ לא צריך
תו לגמורי אלא יסרו מיסרו, ולמה לן לאגמורי יסרו מבן כאילו כתיב הכא
במוציא שם רע בן? ואי לא גמרי' למד מן הלמד הוי אתי שפיר קצת. מהר"ם
שי"ף],

**אזהרה למוציא שם רע מנלן? ר' אלעזר אמר ויקרא יט מלא
תלך רכיל, רבי נתן אומר דברים כג מונשמרת מכל דבר רע וכל
מקום שנאמר השמר פן ואל אינו חלל לא תעשה,**

ורבי אלעזר מאי טעמא לא אמר מהאי [מפסוק של ונשמרת וגו'
דאמר ר' נתן]? **ההוא מיבעי ליה לכדר' פנחס בן יאיר** נמסכת
עבודה זרה **ונשמרת מכל דבר רע, מכאן אמר ר' פנחס בן יאיר**
אל ירהרר אדם ביום [אפילו באשתו. דברות משה] **ויבא לידי**
טומאה בלילה דסמך ליה כי יהיה כך איש וגו' [משמע שהוא איסור
דאורייתא, וכן הוא בתוס' ע"ז כ: וז"ל שלא ירהרר אדם ביום. האי קרא דרשה
גמורה היא ולא אסמכתא כדמוכח פרק גערה שנתפתתה (כתובות דף מו.)
והקשה ה"ר אלחנן א"כ מאי רבותיה דיחזקאל דאמרינן פרק שני דחולין (דף לו):
ונפשי לא מטומאה שלא תרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה? ואור"י דמכל
מקום רבותא היא ממה שהיה מציל עצמו מהרהור מה שאין בן בשאר אדם דאינו
ניצול מזה בכל יום כדאמר' בבבא בתרא פרק גט פשוט (דף קסד): שלשה
דברים שאין אדם ניצול מזה בכל יום וקא חשיב תרהור. עכ"ל, אבל מזה שלא
נוכר ברמב"ם ובפוסקים משמע שסוברים שאינו אלא אסמכתא בעלמא. ע"פ
יוסף דעת],

ור' נתן מאי טעמא לא אמר מהאי [מלא תלך רכיל דאמר ר'
אלעזר]? **ההוא אזהרה לב"ד שלא יהא רך לזה וקשה לזה**
ורכיל לשון רך לי תהיה,

[ענין חדש, וכתב הרש"ש נראה דזהו מברייתא דלעיל והגמרא אפסיק בה
בפירושא דייסרו זה מלקות] **לא אמר לעדים המעידים על זונה בואו
והעידוני והן מעידים אותו מאליהן, הוא אינו לוקה ואינו**
נותן מאה סלעים, היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה,
היא וזוממיה סלקא דעתך? אלא או היא או זוממיה
מקדימין לבית הסקילה,

טעמא דלא אמר להו, הא אמר להו אע"ג דלא אגרינהו,
לאפוקי מדר' יהודה דתניא רבי יהודה אומר אינו חייב עד
שישכור עדים,

מ"ט דר' יהודה? אמר ר' אבהו אתיא שימה שימה כתיב
הכא דברים כג ושם לה עלילות דברים, וכתיב התם שמות כג
לא תשימון עליו נשך, מה להלן ממון אף כאן ממון,

אמר רב נחמן בר יצחק וכן תני "רב יוסף צידוני" בי רבי
שמעון בן יוחאי אתיא שימה שימה,

בעי רבי ירמיה שכתן בקרקע מהו לרבי יהודה [דאמר אינו חייב עד
שישכור עדים] מהו, כיון דמרצית גמר, כסף או אוכל צעין דהווי מטלטלין כדכתיב
לענין רצית, או דלמא לממון הוא דגמר ג"ש ואפי' מקרקעי, **בפחות משימה**
פרוטה מהו, שניהם בפרוטה מהו, [ולא איפשיטא, והנמק"י בראש
פרק איזהו נשך כתב ואסיקנא שאינו חייב עד שישכיר בכסף. רש"ש],

[ב"מ ס"ב ע"ב על כל דבר פשע כלל, על שור על חמור על שם ועל שלמה פרט,
על כל אבידה חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט
מפורש דבר המטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות
שאינן מטלטלין, יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות, יצאו שטרות שאף על פי
שמטלטלין אין גופן ממון, יצא הקדש רעהו כתיב,

וראה בי"ד סי' קס"א סעיף א' ואפילו בפחות משימה פרוטה יש איסור ריבית אבל
אין מוציאין אותו בדיינים [טור בשם הרמ"ה],

ובפרישה שם כתב ודוקא חצי פרוטה אסרו הרמ"ה כיון שמצינו בן בשאר
איסורין, או י"ל דס"ל מדכתיב אוכל דפחות מש"פ חשוב ג"כ אוכל, לכן לא
אתמעט, משא"כ בריבית דקרקעות דלא מצינו בהו צד ריבית דאורייתא וק"ל,
אבל הש"ך שם כתב יש מחלוקת בין הפוסקים אי שייך ריבית בהלוואת קרקע,
וכתב הב"ח שיש להחמיר, וכן נראה דעת המחבר והרב],

בעי רב אשי הוציא שם רע על הנישואין הראשונים מהו
כנסה ולא הוציא ש"ר, וגרסה והמזירה, ואמר כך מוציא שם רע לא מנאמי צמולים
[לנישואין] [נשואין. ד"ס] קמאי, על נשואי אחיו מהו,

פשוט מיהא חדא דתני ר' יונה דברים כב את בתי נתתי לאיש
הזה, לזה ולא ליבם אין יבם שהוציא שם רע על נישואי אחיו ככלל פרשה זו,
[לענין] [לענין. רש"ש] טענת צמולים, איפשיטא ליה צעאי במרייתא,

[יחזור לפרש מה שמוכרז לעיל מה: שיש מחלוקת של ראב"י ורבנן] **מאי רבנן**
ומאי ר' אליעזר בן יעקב? דתניא כיצד הוצאת שם רע? בא
לבית דין ואמר פלוני [פ' מדבר אל חמיו אבי אשתו, ואומר למשל מר
ראובן] **לא מצאתי לכתך בתולים, אם יש עדים שזינתה**
תחתיו יש לה כתובה מנה,

[ומתמיה מיד] **אם יש עדים שזינתה תחתיו יש לה כתובה מנה**
! בת סקילה היא? הכי קאמר אם יש עדים שזינתה תחתיו
בסקילה, זינתה מעיקרא יש לה כתובה מנה קסנר כנסה צמוקת
צמולה ונמנמאת צעולה יש לה כמזהה מנה,

[ואך יהיה הדין אם] **נמצא ששם רע אינו שם רע, הוא לוקה**
ונותן מאה סלע בין בעל ובין לא בעל, רבי אליעזר בן יעקב
אומר לא נאמרו דברים הללו אלא כשבעל,

בשלמא לרבי אליעזר בן יעקב היינו דכתיב דברים כג יג בְּיָזְקָה

אבני חן על מסכת כתובות

דף מ"ו ע"ב

אידי ואידי כדרכה בעינן כיון דאמר דברים כמתנן היאך אמה קורא לא מנאמי לה בתולים, אלא אם כן אמר בעלמיה כדרכה ומנאמיה בעולה?

אלא שלא רב כהנא משמיה דרבי יוחנן אינו חייב עד שיבעול כדרכה ויוציא שם רע בכדרכה [והיינו כראב"י]:

מתני' האב זכאי בבתו כקטנות ונעניות בקידושיה בכסף שקסף קידושיה שלו בשטר שאם קבל שטר אירוסין עליה, הרי זו מקודשת ובביאה רשאי למסרה לביאה לשם קידושין,

[יש כאן חידוש, שתינוח אם מקדש אשה בביאה, מתקדשת האשה ע"י הנאת ביאה, אבל האב הייתי אומר כיון שאינו מקבל כלום לעצמו ע"י ביאת בתו, אינה מתקדשת אלא בכסף, קמ"ל שהוא לימוד מהפסוק של והיתה לאיש אחר, שמקדש כל עניני קדושין להרד"י],

זכאי במציאתה, ובמעשה ידיה, ובהפרת נדריה [מפר נדרים שלא כל זמן שהיא נערה. תוס' ר"ד], ומקבל את גיטתה אם נמגרשה מן האירוסין, וקודם שנגרשה, אבל בגרשה או נקטת שוב אין לו רשות בה, ואינו אוכל פירות אם נפלו לה קרקעות צירופה מצית אמה, אין אביה אוכל פירותיהן אלא עושין לה סגולה בחייה אלא אם כן מתה והוא יורשה,

נשאת [בתו לאיש] יתר עליו הבעל שהוא זוכה גם בכל השנויים למעלה, ואוכל פירות מנכסים שנפלו לה צירופה משניסם לו שאוכל פירות בחייה, [אבל מאידך גיסא יש לבעל חיובים שאין לאב, דהיינו] וחייב במזונותיה [פ' משא"ב האב [אינו?] חייב דהיינו תנן לקמן בפירקין האב אינו חייב במזונות בתו אלא תקנה הוא שתקנו גאונים הראשונים. תוס' ר"ד] ובפרקונה אם נשנית, שהוא תנאי ד"ד דמתן צממני' [נא]. וקבורתה דאמרין לקמן [מזו:] [שמקני. ד"ס] קבורתה תחת כמזמנה שהכניסה לו מצית אביה, והוא יורשה צממתה,

רבי יהודה אומר אפי' עני שבישראל לא יפחות משני חלילין להספד קלמילי' ומקוננת [פ' חלילים שיספדוהו בהן, ומקוננת אחת שתקנון עליה. תוס' ר"ד]:

גמ' בכסף מגלן דכסף קידושיה לאביה? אמר רב יהודה אמר קרא שמות בא ויצאה חנם אין כסף צלמה העצרים כתיב, וקידושין פריך האי מצעי ליה לגופיה אין כסף לאדון זה צלמה מרשומי צסימני נערות, כדלפינן בקידושין דציונא צסימני משמע קרא ויש כסף לאדון אחר כציונא מרשומי ומנו אביה שאין [לה. ד"ס] אדון לבת ישראל אלא אביה [והיינו שמקבל את קידושיה], חוץ מזה שנמכרה לו [פ' שיש לקטנה ולנערה [ראה רש"י במתני'] אדון אב שמקבל קידושיה, וגם אדון שאביה מכרה אותה לו, אבל חוץ מאלו אין לה אדון],

ואימא לדירה [הו] וקרא כי אמה, לאשמועינן אמה שהיא נקנית לבעל בקדושי

איש אשה ובא אליה ושנאה: יד ושם לה עליל' ות' דברים והו' צא עליה שם רע ואמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ול' אמצאתי לה בתולים, אלא לרבנן מאי ובא אליה ואקרב אליה [הא סברי שכן הדין גם בשלא בעל]? ובא אליה בעלילות # [בפסוק י"ג התורה מספרת האמת, שהוא בא עליה בעלילת שוא] ואקרב אליה בדברים # [בפסוק י"ד האיש מספר בערמה שהקריב אליה ודיבר עמה וגודע לו שוינתה],

בשלמא לרבי אליעזר בן יעקב היינו דכתיב לא מצאתי לבתך בתולים, אלא לרבנן מאי לא מצאתי לבתך בתולים? לא מצאתי לבתך כשרי בתולים [פ' שיש עדים שוינתה, ולא מצאתי] עדים שזימנו או יכחשו את אלו, וכשירו את בתך לבתולה גמורה,

בשלמא לרבי אליעזר בן יעקב היינו דכתיב ואלה בתולי בתי, אלא לרבנן מאי ואלה בתולי בתי? ואלה כשרי בתולי בתי עדים המזימין את עדיו,

בשלמא לר"א בן יעקב היינו דכתיב ופרשו השמלה לא לרבנן מאי ופרשו השמלה? אמר רבי אבהו [יפרשו. ד"ס, וראה רש"י שגרס ופרשו וכן יש גם בד"ס] מזה ששם לה [ידרשו העדים שהביא בעלה] [נוטריקון של שמלה],

כדתניא ופרשו השמלה, מלמד שבאין עדים של זה [הבעל] ועדים של זה [צד האשה, שמוזימין או מכחישים את עדיו של בעל] ובוררין את הדבר כשמלה חדשה, רבי אליעזר בן יעקב אומר דברים ככתבן שמלה ממש [דמייירי שהאב מביא הבגד שיש עליה דם בתולים, וז"ל הרמב"ן בדברים כב' זו וזאת לפנינו בישראל, מכניסין החתן והכלה לחופה ובורקין אותן, והעדים משמרים להם מבחוץ, והם שהחכמים קורין להם שושבינן, וכאשר יפרדו נכנסין העדים שם ולוקחין השמלה אשר שכב אותה עליה ויראו הדמים, וזה ידוע בתלמוד ובספרי אגדה, וקורין השמלה ההיא סודה, ולכך יאמר הכתוב שיפרשו אביה ואמה השמלה אשר לקחו מיד העדים ויאמרו אלה בתולי בתי],

שלח רבי יצחק בר רב יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן, אע"ג שלא מצינו בכל התורה כולה שחלק הכתוב בין ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה למכות ולעונשין משכני אשה כתיב שני משכנותיה שוין לכל משפט עריות,

אבל מוציא שם רע חלק שאם הביא עדים שנבעלה ארוסתו שלא כדרכה, ומנאלו זוממין אינו נותן מזה סלע דלא מנאמי בתולים כתיב במקום בתולים אינו חייב עד שיבעול [הבעל לאחר הנשואין אפילו] שלא כדרכה, ויוציא שם רע כדרכה כלומר כשבעל נאמרו דברים, ובעילתו אפילו היא שלא כדרכה, כי היכי דלא חלק בשאר עונשין, אבל ביאה של זנות שהוא מוציא לעו עליה, צריך שיאמר על ביאה כדרכה ולקמן מפרש לה,

כמאן אי כרבנן אף על גב דלא בעל [הבעל קודם שהוציא עליה שם רע], אי בר' אליעזר בן יעקב

אבני חן על מסכת כתובות

כסף, והכי מדרשיה אין [לה. ד"ס] כסף צינאה זו אבל יש [לה. ד"ס] כסף צינאה אחרת ולעולם דידה הו?

[ומתריץ] השתא אביה מקבל קידושיה דכתיב דברים כב את בתי נתתי לאיש הזה, איהי שקלא כספא,

ואימא הני מילי דלמרה מורה את בתי נמתי, שצידו [בבא האב] נמימנה קמנה דלית לה יד לקדש [את. ד"ס] ענמה, ואע"ג דגבי מוילא שם רע כתיב והיה נערה [הוא. ד"ס], דלמא הכי קאמר את בתי נמתי [לו. ד"ס] דקטנותה ועמה נערה אבל נערה דאית לה יד, איהי תקדש נפשה ואיהי תשקול כספא [והא אמרין ברש"י במתנא] שאביה מקבל קידושיה בין קמנה ובין נערה? אמר קרא במדבר ל בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה,

ואלא הא דא"ר הונא אמר רב מנין שמעשה הבת לאביה שנאמר שמוות בא וכי ימכור איש את בתו לאמה, מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה, למה לי תיפוק ליה מבנעוריה בית אביה, אלא ההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב מסקנא דקוילא היא ולא שינויא הוא, וכ"ת נילף מינה [מהפרת נדרים], ממונא מאיסורא לא ילפינן,

וכ"ת נילף מקנסא כסף קידושיה מקנסה שזיכמה מורה לאב ממונא מקנסא לא ילפינן, וכ"ת נילף מבוישת ופגם דלמרינן באלו נערות [לעיל מ] שהוא של אב שאני בוישת ופגם דאביה נמי שייך ביה צידו לטול ממון ולביישה צנוט זה למסרה לציאת קידושין למנוול ולמוכה שמי,

אלא כי פרכת אימא לדידה, הכי תשני מסתברא דכי ממועט רחמנא קרא יציאתה מרשות אב בקידושין, מתורת יציאתה מרשות אדון צסימנין יציאתה דכוותה קא ממועט מה כסף יציאת אדון, אי הוה המס כסף, דלדון שהיא יוצאה ממנו בעי מהו, כפדיון גרעונה דמגרעת עמו ויוצאה, והמותר נותנת לו, [פי' שמדויקים מן הפסוק אבל יש כסף לאדון אחר, הבוונה לאב שהוא האדון, וכמו שאין כסף פירושה שאין כסף להאדון, שהרי רואין שאם יוצאת לפני זמנה הכסף הולך לאדונה, כן בשיוצאת מרשות אביה כסף קידושין לאביה], [שמות כ ח אב־דָּעָה בְּעֵינֶי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לָא [לו'] יַעֲרָה וְהַפְּדָה לָעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשַׁל לְמִכְרָה בְּבִגְדוֹ יָבֹה: ז"ל רש"י שם והפדה. יתן לה מקום להפדות וללכת, שאף הוא מסייע צפדיונה, ומה הוא מקום שנותן לה, שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו כאלו היא שזרה אצלו, כיצד, הכי שקנאה צמנה ועשתה אצלו צ' שנים, אומרים לו, יודע היית שעמידה ללכת לטוף שש שנה, נמצא שקנית עצודת כל שנה ושנה צששית המנה, ועשתה אצלק צ' שנים, הכי שלישית המנה, טול שני שלישיות המנה [פי' משלמין לו ד' שנים שלא עברה] ומלא מאללק], אף כי קאמר נמי יש כסף צינאה אחרת, דלדון שהיא יוצאה ממנו בעי למהו, ולא לדידה ואי אחרת לדידה הוה לא קא ממעט יציאה דכוותה כן מפורש בשאלות דרב אחאי גאון,

ואני שמעתי יציאה דכוותה קא ממעט, מה המס נערה אף הכא נערה, וקשיא לי אכתי אימא לדידה, ובמסכת קדושין פירשמהי בלשון שמועמי וצקושי,

והא לא דמיא הא יציאה להא יציאה יציאה דקדושין לציאת אמה העבדית, ולא יציאה דכוותה היא התם גבי אדון נפקא לה מרשותיה לגמרי [ולכן דין הוא שאם היה שם כסף יהא של אדון. תוהרא"ש], יציאה דאב אכתי מחסרא מסירה לחופה ועדיין היא צרשומה אלא לירושמה [שאביה יורשה] ולמעשה ידיה [אבל הכא אכתי מיחסרא מסירה לחופה ולא יצאה מרשות האב כלל ואינו מפסיד כלום בקידושין הללו א"כ למה יהא הכסף שלו. תוהרא"ש]?

[ומתריץ] מהפרת נדרים מיהא נפקא לה מרשותיה דעד עכשיו היה מיפר לצדו, ועמה מיפר צשומפות עם צעלה דתנן נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין לה נדריה [הילכך הוא מפסיד ביציאה זו ודין הוא שיחא הכסף שלו. תוהרא"ש]:

[שנינו במשנתנו] שמר וביאה: מנא לן דצד אביה לקדשה ולמסרה על כרחיה? אמר קרא דברים כד והיתה לאיש אחר, איתקוש הוויית להדדי מה כסף צרשומה אביה אף קידושי שטר וציאה ציד אביה, וקידושי שטר וציאה דמקדשת צהו ילפינן בקידושין:

[שנינו במשנתנו] זכאי במציאתה:

דף מ"ז ע"א

משום איבה דכיון דליתו חייב צמוזומתיה, אי אחרת מציאתה שלה איכא איבה ולא זיין לה מו [שלא ישאנה למנוול ומוכה שחין. תוס' עיי"ש]: [ראה תוס', וכתב המהר"ם ש"ף יש כאן מקום עיון ולשרדת הרעש בעו"ה לא עיינתי הלכות הללו כראוי],

[שנינו במשנתנו] במעשה ידיה: מנא? דאמר רב הונא אמר רב מנין שמעשה הבת לאב, שנאמר שמוות בא וכי ימכור איש את בתו לאמה, מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה,

ואימא הני מילי קטנה דמצי מוזבן לה [שאביה יכול למכור אותה], אבל נערה דלא מצי מוזבן לה מעשה ידיה דידה הו?

מסתברא דאביה הו, דאי ס"ד מעשה ידיה לאו דאביה אלא הא דוכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה דכתיב את בתי נמתי, כל נמינות שנה צמשמע, [והלא] ואותו היום אינה עושה מלאכה היכי מצי מסר לה, הא קמבטל לה ממעשה ידיה,

פריך רב אחאי [ראה לעיל ב' ע"ב על לשון זה] אימא דיהיב לה שכר פקעתה צטילתה, אי נמי דמסר לה בליליא, אי נמי דמסר לה בשבתות וימים טובים?

[אע"ג דאמר בבב"ק (דף ח: ושם) ושמתה בחנך ולא באשתך דאין נושאים נשים בחולו של מועד משום דאין מערבין שמתה בשמתה, ודרשה גמורה היא כדאמר בחגיגה (דף ח: ושם) דהוי מדאורייתא? איכא למימר דהכא אירי שעה אחת

אבני חן על מסכת כתובות

אלא אב מאי איכא למימר דמימנע ולא פריק, בלאו הכי פריק לה [בלאו הכי גמי פריק לה פ' דחם עלה, תוס' ר"ד],

ור' יוסי בר' יהודה סבר אב גמי מימנע ולא פריק סבר כיסא נקיטא עילוח כס מלא מעות יש לה צקולה, ועד הנה לא נהנימי מהם, תיזיל ותפרוק נפשה עמה תפדה את עצמה, ואם יסגר, אני לא אשלים:

[שנינו במשנתנו] ניסת יתר עליו הבעל שהוא אוכל כו': ת"ר כתב לה פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה פסק לה האז נדונייתה, שמכניס לבעלה מטלטלין כגון פירות תלושין וכסות וכלים, וכתב לה מן האירוסין, [ו] מזה האירוסין, לא זכה הבעל בדברים הללו, משום רבי נתן אמרו זכה הבעל בדברים הללו,

לימא בפלוגתא דרבי אלעזר בן עזריה ורבנן קמיפלגי דמ"ד בעלה יורש נדונייתה מן האירוסין, כדכתיב דאמר ר' אבהו [מן האירוסין] גובה את הכל מנה מאתים ותוספת, אלמא כתובתה קיימא כחלו נישאת, אם מנה אידי [האשה] גמי יריש אידי נדוניה, שאף היא כמון השטר נכתבה, דהכי כמדין דא נדוניה דהעלת ליה מצי אבהו כן וכן, וצ"י ואוסף לה מדיניה כן וכן,

דתנן נתארמלה או נתגרשה בין מן הנשואין בין מן האירוסין גובה את הכל, ר"א ב"ע אומר מן הנשואין גובה את הכל, ומן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה

דף מ"ז ע"ב

שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה,

למאן דאמר לא זכה כרבי אלעזר בן עזריה דאמר לא כתב לה כתובה אלא על מנת לכונסה, ומנה מאתים דמקון לה רבנן הוא דאית לה, אידי [האשה] גמי לא כתבה לו ודא נדוניה דהעלת ליה, אלא ע"מ חית נשואין ומאן דאמר זכה כרבנן?

לא דכולי עלמא כרבי אלעזר בן עזריה תרוייהו הנך מנאי דלעיל (תרוייהו) כר"א בן עזריה דפסקין הלכתא כוותיה לקמן מאן דאמר לא זכה כרבי אלעזר בן עזריה,

ומאן דאמר זכה עד כאן לא קאמר רבי אלעזר בן עזריה אלא מדידה לדידה מה שמן פוסק לכלה נכתבה שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה, אבל מדידה לדידה אפילו ר' אלעזר בן עזריה מודי דמשום איחתוני הוא [שמעונין להיות בקשר חיתון במשפחה זו. שם] והא איחתני להו:

[שנינו במשנתנו] חייב במוזנותיה וכו': תנו רבנן תיקנו מוזנותיה תחת מעשה ידיה, וקבורתה תחת כתובתה תחת המדינה שהכניסה לו, והיא כתובה צעור הכתובה והוא יורש [פ' נדונייתה אבל אין לפרש

קודם יו"ט שהוא כיו"ט לענין מלאכה דתוספת דאורייתא ובטילה באותה שעה מן המלאכה, א"נ כשמסרה האב לשלוחי הבעל, או נשואין בלא סעודה, אע"ג דאמר בהחולץ (יבמות דף מג: ושם) דנשואין בלא סעודה איכא שמחה, לא חשיבא שמחה כולי האי שיהא אסור לישא ביו"ט מטעם זה. תוס',

ומשמע מזה שמצות שמחת יו"ט אינה חל בזמן התוספת. ראה יוסף דעת], [ק"ל דמ"מ מבטלה מכמה מלאכות המותרות בשבת וי"ט כגון כל השבותין דאינו אלא מדרבנן, ויותר קשה מיו"ט דהותר בהן מלאכת אוכל נפש ואפי' קצירה ומחינה הותרו לכמה פוסקים מה"ת, ושכר שבת ויו"ט ודאי אינו אסור אלא מדרבנן, וי"ל דכיון דאינם נקראין מלאכת עבודה כמו"ש הרמב"ן ילפינן לה מקדושה דלאביה הוא דכמאן דלא מרחת בהו דמי עי' קדושין ד', וה"ה דהו מצי לדחוי באשה בטלה עי' ב"ק צ"ז. רש"ש],

[צ"ל דהא ארין תורה קאי, הא דוכי ליה רחמנא דיינו למסרה בשבת, ורבנן הוא דגזרו אקנין משום כתיבה, ומדאורייתא שרי. יעב"ץ],

אלא קטנה דקשיא לך לעיל אימא ה"מ קטנה דמאי מוזן לה, לאו קשיא היא לא צריכא קרא, השתא זבוני מזבין לה מעשה ידיה מיבעי,

[הקושיא היתה שמה בא הכתוב שמעשה ידיה לאביה בקטנה אבל בנערה לא, ע"ז מותרין דבקטנה לא צריך פסוק, וכי את קרא לנערה] [אלא] כי איצטריך קרא לנערה ואע"ג דעיקר קרא בקטנה כתיב, מיהו קרא יתירא הוא דכתיב לאמה [פ' דמשום קטנה לא היה צריך למכתב לאמה דהו יתירה דכי כתב רחמנא וכי ימכר איש את בתו לחור הוה ילפינן מעשה ידיה מקל וחומר, וכי כתיב לאמה לנערה איצטריך. רט', שטמ"ק] לאקושי צמ לאמה [ודרש זה אינו צריך לקטנה אלא] להיקשא דנערה אמיא:

[שנינו במשנתנו] בהפרת נדריה: מנלן? דכתיב במדבר ל בנעוריה בית אביה גמי הפרת נדרים כתיב, והכי קאמר צעוריה צרשית אביה היא, וכי מימא הא צדדיא כתיב כי הניא אביה אותה? אי לאו האי הוה אמיא צקטנה משמע [ואין זה מוספס, דהא איכא קרא אחרינא דכתיב ואסרה איסר בבית אביה בנעוריה? והנכון דאורחא דתלמודא דנקיט חד מותר קראי ההוא דמרגלא בפומא מפי. רט']:

[שנינו במשנתנו] ומקבל את גיטה: מנלן דכתיב דברים כד ויציאה והיתה, איתקוש יציאה להווייה [כמו שקידושין הם לאביה, כן לקבל גיטה הוא ברשות אביה]:

[שנינו במשנתנו] ואינו אוכל פירות בחייה: ת"ר האב אינו אוכל פירות בחיי בתו, רבי יוסי ברבי יהודה אומר האב אוכל פירות בחיי בתו,

במאי קמיפלגי? ת"ק סבר בשלמא בעל תקינו ליה רבנן פירי, דא"כ מימנע ולא פריק לפיכך תקנו לו פירות, כדאמר לקמן ופיקוניה תחת פירות דליכתינהו בעל, וכל פדיונה ידי עליו, אם רב אם מעט, דאי אמרת לינחיתו ויפדוה מהם, אם תהיה שצויה, זמנין דלא מלו, והשתא יהיז מדידה,

ק"ב

אבני חן על מסכת כתובות

של ילדה לזקנה ולא של זקנה לילדה,

כסותה ועונתה לפום עונתה לפי העת אס חמה אס זנה תן כסותה, שלא יתן חדשים חמים הם יומר מן השמקים בימות החמה, ולא שחקים בימות הגשמים:

תני רב יוסף שארה זו קרוב בשר, שלא ינהג בה מנהג פריסיים שמשמשין ממותיהן בלבושיהן [ע' ברכות ח: ששבו הפרסיים על שצנועין בדבר אחר, וע' צדקת הצדיק (רנו) שצנועותם היתה למולוי תאוותם. יוסף דעת],

מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא האומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ונותן כתובה [והו' לכושר אחד, וסמך ליה ויהיו שניהם ערומים רמז למה שאמרו הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה. בעל המורים בראשית ב כד]:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר אפילו עני שבישראל וכו': מכלל דת"ק סבר הני לא [שהחייב הוא רק לקבור את אשתו, אבל לעשות ליה מכובדת אינו חייב], היכי דמי אי דאורחה דך צנוט משפחה כך מ"ט דת"ק, דאמר לא דלמך לא נריך, ואי דלאו אורחה מ"ט דר"י [שצריך לעשות לה גם כבוד שאין משפחתה רגילה בכך]?]

לא צריכא כגון דאורחיה ידידה לצנוט משפחתו עשין כן ולא אורחה ידידה, ת"ק סבר כי אמרינן עולה עמו ואינה יורדת עמו מצעולת צעל [בראשית כ ג וַיָּבֹא אֶל הָיִים אֶל-אֲבִימֶלֶךְ בְּחֹלוֹ ׀ הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ הַהֶן מֵת עַל-הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהוּא בָּעֵלָת בָּעַל] נפקא לן, צעלימו של צעל ולא צירידמו של צעל צפרק אע"פ [לקמן דף ס"א] הני מילי מחיים כגון הו' אומר להניק את צנה, והיא אומרת שלא להניק [אלא לשכור מינקת], ודרך צנוט משפחה להניק צניהם, ולא דרך משפחתו [כיון שהיא רוצה שישכור מינקת וכן הוא מנהג משפחתו, חייב לשכור מינקת. וכן הוא באה"ע סימן פ' הל' ו] אבל לאחר מיתה לא, ורבי יהודה סבר אפילו לאחר מיתה,

אמר רב חסדא דאמר מר עוקבא הלכה כרבי יהודה [שצריך לקבור את אשתו לפי מנהג משפחתו אם הם עשירים יותר מבני משפחתה, ואם משפחת אשתו עשירים יותר או צריך לקבורה לפי מנהג משפחתה],

ואמר רב חסדא דאמר מר עוקבא מי שנשתטה, בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר לקמן מפרש,

א"ל רבינא לרב אשי מ"ש מהא דתניא מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, בית דין יורדין לנכסיו וזנין מזונות ומפרנסין לצנוט וכסות את אשתו, אבל לא בניו ובנותיו שאינו חייב מזונותיהן צמיו ולא דבר אחר,

תחת מנה ומאיתם, דהא אמר לקמן דארוסה אין לה קבורה. תוס'], לפיכך בעל אוכל פירות, פירות מאן דבר שמייהו?

חסורי מחסרא והכי קתני תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה, ופירקונה תחת פירות שהוא אוכל מנכסי מלוג שלה, כגון נכסים שנפלו לה משניסת או שהיו לה קודם לכן שלא שמאסן לו צנדייית כחוצה, וקבורתה תחת כתובתה, לפיכך בעל אוכל פירות,

מאי לפיכך [הרי אמר שתיקנו פירקונה תחת פירות, ומה מוסיף בלפיכך]? מהו דתימא מיכל לא נכלינהו [שהבעל לא יאכל פירות נכסי מלוג, אלא] אגוזי ננחינהו [פ' עד שלא יהא לו במה להתפרנס [כל זמן שיש לו להתפרנס ממקום אחר. שטמ"ק] ואז יקחם, אבל לא בעי למימר דלעולם לינחינהו [ורק אם תהא נשכית או ימכרם לפרקונה] דא"כ מאי תחת פירות דקתני הא אין לו פירות. תוס', וראה שטמ"ק מה שהביא בשם הרמ" [דאם כן] [אם יאכלם מיד] מימנע ולא פריק, קמ"ל דהא עדיפא, זימנין דלא מלו לא יהא צפירות כדי פרקונה, והשתא כי אכלינהו [כיון שכל הזמן הולך ואוכלן] ולא ידע כמה הו' ופריק לה מדידיה [מדליה] דהכי תיקון דליהו אכיל צין רב צין מעט, והוא פריק כל כמה דהוי,

ואיפוך אנא מזונות תחת פירות, ופרקונה תחת מעשה ידיה, ונפקא מינה דאי אמרה איני נזונית ואיני עושה לא כלום קאמרה? אמר אביי תיקנו מצוי למצוי מזונות ומעשה ידיה מזנין ושאינו מצוי לשאינו מצוי שצויה ואשה שיש לה נכסי מלוג לא שכיח,

אמר רבא האי תנא [תנא דהללן] סבר מזונות מדאורייתא דתניא שמות בא שארה אלו מזונות, וכן הוא אומר מיכה ג ב שְׁנָאִי מוֹׁב וְאֶחָדִי רָעָה [רַע] גָּלִי עוֹרֵם מַעֲלִיָּהֶם וְשֹׂאֲרָם מַעַל עֲצֻמוֹתָם: ג וְאֲשֶׁר אָכְלוּ שִׂיֹּאר עֲמִי וְעוֹרֵם מַעֲלִיָּהֶם הִפְשִׁיטוּ וְאֶת-עֲצָמֹתֵיהֶם בָּצְחוּ וַיִּפְרְשׁוּ בְּאֶשׁ בְּפִיר וַיִּכְבְּשׁוּ בָתָוּ ׀ קָלַחְתָּ: ,

כסותה כמשמעות,

עונתה זו עונה האמורה בתורה כאן נאמרה עונת משמים, ולקמן (דף סא) תנן אימת היא עונה וכן הוא אומר בראשית לא אם תענה את בנותי,

רבי אלעזר אומר שארה זו עונה וכן הוא אומר ויקרא יח איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, כסותה כמשמעות, עונתה אלו מזונות וכן הוא אומר דברים ח ויענך וירעיבך,

דף מ"ח ע"א

רבי אליעזר בן יעקב אומר שארה כסותה, לפום שארה [לפי בשרה ולפי גילה. שט'] תן כסותה וזקנה קשה לה משאוי ואינה יכולה לסבול בגדים רחבים, וילדה נריכה בגדים רחבים להמנאות צנה, שלא יתן לה לא

אבני חן על מסכת כתובות

לרשות הבעל לנשואין [עד שתכנס לחופה. ראה תוס'] כלומר שתכנס לחופה לשם נשואין, שמהל מסורה לרשות הבעל,

מסר האב [את בתו. מאיר] לשלוחי הבעל [וכ"ש אם מסרה לבעל עצמו. מאיר] הרי היא ברשות הבעל, הלך האב עם שלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל הרי היא ברשות האב,

מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל שהיה האב משלמה לו ע"י שלוחי, ופגעו בשלוחי הבעל ומסרה להם הרי היא ברשות הבעל:

נב"ד: מאי לעולם? לאפוקי ממשנה ראשונה בפרק אע"פ דתנן הגיע זמן שנים עשר חדש לנחלה משמנה הבעל להכין עצמה לנשואין, ולאמנה שלשים יום ולא נישאו כגון שעבד החתן, או אונס שלו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה אם צמ ישראל מאורסת לכהן היא קמ"ל לעולם [דהא דתנן הגיע הזמן וכו' חזרי מדין זה]:

רב = מסירתה לכל חוץ מתרומה,
רב אסי = אף לתרומה,
שמואל = לירושלה,
ריש לקיש = לכתובתה [מאחר],
ר' יוחנן ור' חנינא = אף לתרומה,

[שנינו במשנתנו] **מסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל וכו'**: אמר רב מסירתה לכל לירשה ולעמא לה ולמעשה ידיה, ולכל דבר איש באשה, קיימא מסירת שלוחים במקום חוץ מתרומה [מאכלת תרומה] דטעמא דידה משום סימפון כדלקמן בפרק אע"פ (דף נז), [ואכתי] [דאכתי ?] איכא למישא להכי שמה ימלאו צה מומין (ויחיו) [ונמלאו. ד"ס] קידושה ונישואיה טעות,

ורב אסי אמר אף לתרומה קסבר הא דאמור רבין ארוסה לא תאכל בתרומה, [לא משום סימפון, אלא] משום שמה ימוגו לה כוס צבית אביה ומשקה לאחיה ולאחיותיה, והשתא דאין אחיה ואחיותיה אכלה שרי,

איתיביה רב הונא לרב אסי ואמרי לה חייא בר רב לרב אסי [שנינו במשנתנו] **לעולם היא ברשות האב** ואוקימנא דהאי לעולם משום אכילת תרומה נקט לה, וקמי עדי שתכנס לחופה [ומכאן ראה לגירסת התוס' במשנה], [אבל במסירתה אינה עדיין ברשותו של בעל לגמרי?]

אמר להו רב תלמידו וכו' **לאו אמינא לכו לא תיזלו בתר איפכא** לא תשיבו [תקשו קושיא] צבית המדרש, ממשנה הנהפכת לשני צדדים, שיוכל המתן לתוך משמעה אחר דבריו יכול לשנויי לכו מסירתה זו היא כניסתה לחופה [רב אמר בן רק לפרש מה שרב אסי יכול לתרין, אבל רב עצמו סבר מסירתה לכל חוץ מתרומה],

א"ל ולא שאני לך בין יוצא לדעת ליוצא שלא לדעת יוצא מן המקום לדעת, היה צידו ללוות על מונוות בניו וצנתי ואשמו ולא כזה, גילה דעתו שאינו רוצה לזנוק, הילכך אשמו דמיחייב לה בתנאי כתובה אשתעבוד ויכסיה, בניו וצנתי לא, אבל נשמתה דינא מן העולם שלא לדעת מסתמא ניחא ליה שיונו בניו וצנתי משלו,

מאי דבר אחר [פירוש א' מפרש רש"י שקושיא זו על הברייתא שמביא רבינא, "ולא דבר אחר", ואח"כ אומר רש"י ולי נראה דקאי על רב חסדא "ודבר אחר" שנותנים]? **רב חסדא אמר זה תכשיט** נשמים של אצקת ריכל שהנשים מתקשטות בהם, **רב יוסף אמר צדקה**,

מ"ד תכשיט לא יהצין לאשמו כ"ש שאין עלינו לעשות צדקה מנכסיו, ואמתימא קיימי מ"ד צדקה אבל תכשיט יהבינן לה דלא ניהא ליה דתינוול אע"פ שלא היה צדקה עבדינן,

ולי נראה לדמור עוקבא קיימי דאמר מי שנשמתו יורדין לנכסיו חזין כו' וד"א, ואיכא גרסין מ"ד צדקה כ"ש תכשיט, ומ"ד תכשיט אבל צדקה לא הם [דמה שנותנין תכשיט] היינו טעמא דלא ניחא ליה דמינוול,

אמר רב חייא בר אבין אמר רב הונא מי שהלך למדינת הים ומתה אשתו ב"ד יורדין לנכסיו וקוברין אותה לפי כבודו,

[ובד"ק] **לפי כבודו, ולא לפי כבודה** בתמייה, מידי דאורסה ולא אורסה מי לא צעי למיעבד לה, הא דהאי אינה יורדת עמו, ואפילו למאן דלית ליה עולה עמו לאחר מיתה, אינה יורדת אית ליה?

אימא [בדברי רב] **אף לפי כבודו, הא קמ"ל עולה עמו ואינה יורדת עמו ואפילו לאחר מיתה**,

אמר רב מתנה האומר נשעת מיתמו **אם מתה** [אשתו] **לא תקברוה מנכסיו, שומעין לו** דכיון דהוא מת צמייה והיא גובה כתובתה אינו חייב לקבורה דמן [לקמן דף נה] יורשה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה,

מ"ש כי אמר [למה אין קוברין אותה מנכסיו רק בשצוה כן, משום] **דנפלי נכסי קמי יתמי, כי לא אמר נמי נכסי קמי יתמי רמו** ופשיטא דאין קבורתה עליהם?

אלא האומר אם מת הוא [על עצמו אומר] **לא תקברוהו מנכסיו** אלא מן הדקה אין שומעין לו, **לאו כל הימנו** [במקום אחר לאו כל בנימיה, שאין הכל כמותו, וכאן אין הכל ממנו, כלומר אין בידו] **שיעשיר את בניו, ויפיל עצמו על הציבור**:

מתני' **לעולם היא ברשות האב** ואם צמ ישראל מאורסת לכהן היא, אינה אוכלת בתרומה, וחלי צה [אביה] ככל זכות אב צמתו **עד שתכנס**

דף מ"ח ע"ב

אבני חן על מסכת כתובות

כנשואה ולא בסקילה כארוסה מנה"ב?

א"ר אמי בר חמא אמר קרא דברים כב כ ואם-אִמָּת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה ל' אִנְיָוָא בְּתוּלָה לְעֵצָה: כא וְהוּא צִיָּאוֹ אֶת־הַנֶּעֱרָ אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּפְקֻלָּהּ אֲנָשִׁי עִירָה בְּאֶבְנִים וּמִתָּה בִּיַּעֲשֶׂתָה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל לָזֶנוּת בֵּית אָבִיהָ וּבַעֲרָתָהּ הָרַע מִקֶּרְבָּהּ, פֶּרַט לְשִׁמְסָר הָאֵב לְשִׁלּוּחֵי הַבַּעַל,

ואימא פרט שנכנסה לחופה ולא נבעלה דייך אם מיעטת כגון זו, ללא חימא נערה צמולה כתיב גבי סקילה והא אכתי צמולה הוא, אבל זו שאף לחופה לא נכנסה לא מיעטה הכתוב ואכתי בית אביה קרינא ביה?

אמר רבא אמר לי אמי חופה צלל בעילה בהדיא כתיבא דלאו בסקילה היא, וכי אינטרדיק האי למסירה [ומפרש היבא כתיבא] דברים כב כי יהיה נערה בתולה מאורשה לאיש, נערה ולא בוגרת, בתולה ולא בעולה, מאורשה ולא נשואה,

מאי נשואה אילימא נשואה ממש שנכנסה לחופה ונבעלה היינו בתולה ולא בעולה, אלא לאו שנכנסה לחופה ולא נבעלה,

דף מ"ט ע"א

[ענין חדש] ואימא היבא דהדרא לבי נשא הדרא למילתא קמיינתא מי הויה כמי שלא נמסרה, [ומפרש רש"י] בעיא צעלמא היא ואינה קושיא כל כך, אלא דקמני ממני' הרי היא ברשות הבעל, ומשמע ואפי' חזרה מן הדרך לבית אביה כבר יצאה מרשות האב, וכיון דלא נפקא לן מסירת שלוחין אלא מקרא יתירא לבית אביה, אימא היבא דהדרא, בית אביה קרינן ביה, ואם זינמה מהא בסקילה?

אמר רבא ההוא כבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל דלא הדרא למילתא קמיינתא למיהוי כמי שלא נמסרה דתנא דבי רבי ישמעאל במדבר ל גדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה, מזה תלמוד לומר למה הוצרך לכתוב "יקום עליה" וכי מי יפר לה, והלא לא נאמרו מפירים אלא אביה צמח עד שלא ניסת, ובעלה משניסת, וזו שנתארמלה משניסת והלא מוצאת מכלל אב ומוצאת מכלל בעל,

אלא כלומר לא צא הכתוב לאלמנה ולגרושה מן נשואין, דהא כתיב בה אם בית אישה נדרה אישה יפירו, והרי אין אישה קיים, אלא לאלמנה ע"י מסירת שלוחין [ומפרש בגין] הרי שמסר האב לשלוחי הבעל, או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל, ונתארמלה בדרך או נתגרשה שעד עכשיו לא פירשו לך הכתובים אלא משפט נדרת צבית אביה, ומשפט נדרת צבית אישה, וזו שנדרה בדרך משמסרה לשלוחין אין אי יודע היאך אני קורא בה בית אביה של זו, או בית בעלה של זו אם בית אביה, אם בית אישה,

לפיכך צא כתוב זה ולמדך שלא תקרא לה בית אביה, אלא בית אישה אלא לומר לך כיון שיצאה שעה אחת מרשות האב, שוב אינו יכול

ושמואל אמר לירושתה הוא דמהניא מסירה, שאם מתה בדרך, בעל יורש מדווייתה, דאע"ג דאמר מר [לקמן דף נג] אשמו ארוסה מתה אינו יורשה? הכא כיון דמסרה, אחולי אחיל אב מהשתא מחמת קרוב נישואין, אבל לתרומה ולהפרת נדריה שלא בשותפות, ולמציאתה דאינה אלא משום אינה ואכתי ליכא למיחש להכי, לא מהניא מסירה כי חופה,

ר"ל אמר לכתובתה הוא דמהניא מסירה, והשתא קא בעי הש"ס למילתיה כתובתה מאי היא? דאי מתה ירית לה בעל את הגדוניה שפסק לה האז היינו דשמואל?

[ומפרש דברי ר"ל] אמר רבינא לומר כתובתה מאחר [אם נשאת אח"כ לאחר כתובתה] מנה שויה אלמנה מן הנשואין, שלא מיקני לה חכמים אלא מנה מן הכונסה אחרי כן,

רבי יוחנן ורבי חנינא דאמרי תרוייהו מסירתה לכל אף לתרומה,

מיתבי הלך האב עם שלוחי הבעל אין מסירתו מסירה או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל, או שהיתה לה חצר בדרך ונכנסה עמו עס בעלה ללין ללון כשאר לינה בדרך צעלמא ולא לשם נשואין אע"פ שכתובתה מטלטלין שייחד אביה לנדווייתה בבית בעלה [פי' שכבר שלח אבי האשה את הגדוניה אל בית הבעל], מתה [אם מתה, או] אביה יורשה,

[וממשיך הברייתא, אבל אם] מסר האב לשלוחי הבעל, או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל, או שהיתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו לשום נישואין, אע"פ שכתובתה בבית אביה, מתה [אם מתה, או] בעלה יורשה,

בר"א שמסירתה לשלוחים הוו נשואין לירושתה להא מילתא לחודא הוא דהויה נשואין אבל לתרומה אין אשה אוכלת בתרומה, עד שתכנס לחופה, תיובתא דכולהו הך דפליגי אדשמואל תיובתא,

[וחזור לבאר הברייתא] הא גופא קשיא אמרת נכנסה עמו ללין, מעמא דללין, הא סתמא אם נכנסה ושהתה עמו סתם, אמרינן לשם נישואין נינהו וזו היא כניסת חופה, ואע"פ שלא נבעלה הו נשואין, אימא סיפא נכנסה עמו לשם נישואין הא סתמא ללין?

אמר רב אשי סתמי סתמי קתני הא דקמני נכנסה עמו ללון [ולא לשם נישואין] לא שפירשה ללון איני נכנסת, ולא לשם נשואין, [וגם] והא דקמני נכנסה עמו לנשואין לא שפירשה לנשואין איני נכנסת, אלא זו וזו שנכנסה סתם, ותנא הוא דקאמר סתם חצר "דירה" ללין דהיכא דחצר שלה, סתם כניסתה לא לנשואין הן אלא ללון סתם חצר "דירה" לנשואין והיכא דחצר שלו, סתם כניסתה לשם נשואין,

[ענין חדש] תנא מסר האב לשלוחי הבעל וזינתה הרי זו בחנק

אבני חן על מסכת כתובות

בתורה דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר מצוה לזון את הבנים וקל וחומר לבנות משום זילותא, ר' יוחנן בן ברוקא אומר חובה לזון את הבנות מנאי כמזה הוא לאחר מיתת אביהן, אבל בחיי אביהן אלו ואלו אינן ניזונין מפיו מזה אין כן,

[יש להקשות מאי נפקא מינה בין ר"מ ור"י, אם קל וחומר לבנות או קל וחומר לבנים, הרי שניהם יזונו בשוה מכל מקום? וכתב הגרעק"א לחדש דנפק"מ באיכא מוזנות המספיק רק לאחד מהם, דלר' יהודה דמצוה לזון הבנים וק"ו לבנות, הרי כשאין לשניהם יזונו הבנות, ואילו לר"מ דמצוה לזון הבנות וק"ו לבנים, יזונו הבנים. הערות],

מני מתניתין אי רבי מאיר הא אמר בנים מצוה [ובמשנה משמע שהוא חובה], אי רבי יהודה הא אמר בנים נמי מצוה ולא מזה [פי' דמלכד מה שקשה כנ"ל על ר"מ דאמר בנים מצוה, ואילו במשנה משמע דמוזנות בנו חייב, קשה יותר לר"י, דלר"י בנים קלי מבנות, דאינם אלא "נמי מצוה", והוי להיפך לגמרי מתנא דמתני'. הערות]. אי רבי יוחנן בן ברוקא אפי' מצוה נמי ליכא לא צננים ולא צננות,

איבעית אימא רבי מאיר איבעית אימא ר' יהודה איבעית אימא רבי יוחנן בן ברוקא,

איבעית אימא ר' מאיר והכי קאמר כלומר כמו דנקט לאו למידק הא צנו חייב, אלא משום דרבי מאיר עדיף ליה צנו, אי נקט אינו חייב במוזנות צנו הוא למינא צנו הוא דמוזה ליכא מזה איכא, אצל צנו אפילו מזה ליכא, להכי מנא אינו חייב צצנו, למימרא דמזה מיהא איכא, וה"ה לצנו דמוזה מיהא ליכא האב אינו חייב במוזנות בתו, והוא הדין לבנו, הא מצוה בביתו איכא קל וחומר לבנים, והאי דקתני בתו הא קמ"ל

דף מ"ט ע"ב

דאפילו בתו דקילא דלא עסקא צאורימא חובה הוא דליכא הא מצוה איכא,

ואיבעית אימא ר' יהודה, והכי קאמר האב אינו חייב במוזנות בתו וכל שכן לבנו, הא מצוה בבנו איכא וקל וחומר לבנות, והא דקתני בתו הא קא משמע לן דאפילו בתו חובה ליכא,

ואיבעית אימא ר' יוחנן בן ברוקא והכי קאמר, אינו חייב במוזנות בתו והוא הדין לבנו, והוא הדין דאפילו מצוה נמי ליכא, ואידי דבנות לאחר מיתת אביהן חובה [ואידי דמנא צננות וכו'] לא גרסינן דמנא, דהא לא מני ליה צצנתי, אלא ה"ג ואידי דצננות לאחר מיתת צצניהן מזה כי' תנא נמי אינו חייב,

[ענין חדש] אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנינא באושא התקינו כשיצאו סנהדרי גזית באושא שהיא אחת מעשר

להפר ולא נתרקנה רשות לא צצנתימו של צעל, ושוב אינו יכול להפר, אלמא לא הדרא למילתא קמיימא,

דאילו נתרמלה מן האירוסין עד שלא נמסרה לשלושין מנן צצמסת נדרים (דף ע) מת העצל נתרקנה רשות לא צצנתימו לה מקראי,

[חזור אברייא דלעיל מסר האב לשלוחי הבעל וינתה הרי זו בחנק] אמר רב פפא אף אנן נמי תנינא צצמנתינן כי הויא צציימא דמניא לעיל הרי זו צצחנק הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה, בתולה, מאורסה, והיא בבית אביה [ועכשיו בא לפרש מה בא לרבות "בבית אביה"],

בשלמא נערה ולא בוגרת, בתולה ולא בעולה, מאורסה ולא נשואה נכנסה לחופה ואע"פ שלא נבעלה דלי נבעלה הא מנא ליה צצמולה [אלא] בבית אביה למעוטי מאי? לאו [בניחותא] למעוטי מסר האב לשלוחי הבעל,

אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא הבא על אשת איש כיון שנכנסה לרשות הבעל לנשואין אף על פי שלא נבעלה הבא עליה הרי זה בחנק, נכנסה לרשות הבעל בעלמא מנן, ולא מנן צצנכסה לחופה שמוע מינה:

מתני' האב אינו חייב במוזנות בתו צציי, וצצנתי מפרש אמאי נקט צצנו [ולא נקט גם בנו],

זה מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה ציוס שמונהו נשיא [ברכות כח]. לפני חכמים בכרם ביבנה על שם שהיו יושבין שורות שורות ככרם [ברם הוא שם הקבוץ מן החכמים שהיו מתקבצים ביבנה באותו הזמן. פירוש המשניות להריב"ם] הבנים יירשו שתי תקנות תקנו צ"ד צצנתי כמזה, הצנים יירשו כמזה צצין דכרין דמנן צצמנתינן [לקמן דף צג] צצין דכרין דיהוין ליי מניא אינו ירמון כסף כמזה יתר על חולקתון דעם אחוהון, והיינו הצנים יירשו כמזה צצין דכרין, ולקמן צצמעתינן מפרשין לה מאי היא והבנות יזונו צצן נוקטן די יהוויין ליי מניא אינו יהוין יתכן צציתי ומיתמן מנכסי עד דמיצגרין או עד דחלקתון לגוצרין,

מה הבנים אינן יורשין כמזה אמרן אלא לאחר מיתת האב צציהן, דהא אינו ירמון מנן, והכי מפרש לה ציוס נחלין דהאי הצנים יירשו כמזה צצין דכרין קאי אף הבנות אין ניזונות אלא לאחר מיתת אביהן:

גמ' [הדין המשנה ומוציא שני הלכות] במוזנות בתו הוא דאינו חייב הא במוזנות בנו חייב? בתו נמי חובה הוא דליכא הא מצוה איכא,

מני מתניתין לא רבי מאיר לא רבי יהודה ולא רבי יוחנן בן ברוקא,

דתניא מצוה לזון את הבנות, קל וחומר לבנים דעסקי

אבני חן על מסכת כתובות

נכסיו לבניו, הוא ואשתו נוונים מהם [פי' בירושלמי ד"ה לבנים הקטנים. רמ"ז] ואפילו כתנן מעכשיו, ולא מן הדין אלא תקנת חכמים היא,

מתקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני גדולה מזו אמרו נגדולה מזו [כאן כתב האב נכסיו לבניו, אבל בדבר גדול מזה, שירש הבת נכסיו וכאלו מכר אותם לבעלה ע"י נישואין] אמרו [שתהא אלמנה ניונת מנכסי בעלה לאחר שמת, אף שהבת ירש נכסיו ונישאת], כגון אלמנה וכת, וינסת הבת, שאף על פי שהיא [הבעל, האב] מת והנכסים נשמעו ללוקח דרבנן [למי שיש לו דין כלוקח] כגון בעל נכסיו אשמו, וק"ל [גיטין דף מח] אין מוסיפין למזון האשה מנכסים שמועזדים, אפי' הכי היכא דליכא למיחש למיקון העולם, כגון כי האי לוקח שלא הוסיף מעות, שויהו רבנן כיורש, ואמרי מוזן האלמנה מנכסי בעלה אלמנתו ניונת מנכסיו,

[מה אלמנה ניונת מנכסיו, בדבר קטן מזה דהיינו] הוא ואשתו שהוא קיים, ואלו בניו הם, ולא הוסיפו מעות [אלא אביהם כתב כל נכסיו להם] אלא ממנה בעלמא מיבעיא ואע"ג דממנה כמכר לענין שעבוד, התם הוא דאי לאו דעביד ליה ניחא לנפשיה לא יהיב ליה ממנה, אבל בנו ליכא למימר הכי,

[ומפרש החלכה שאלמנה ניונת מנכסיו] דשלח רבין באיגרתיה מי שמת והניח אלמנה וכת, אלמנתו ניונת מנכסיו, נישאת הבת אע"ג דאמור רבנן בעל נכסיו אשמו לוקח הוי, וקיימא לן אין מוסיפין למזון האשה מנכסים שמועזדים, הכא שויהו רבנן כיורש, משום פסידא דאלמנה והכי מפורש ביש נוחלין אלמנתו ניונת מנכסיו,

מתה הבת ובעלה יורשה אמר רבי יהודה בן אחותו של רבי יוסי בר חנינא, על ידי היה מעשה ואמרו אלמנתו [של אבי אשתו] ניונת מנכסיו ולא אמרינן איש נכרי הוא זה ואינו יורשו של אב, אלא של אשמו וכלוקח בעלמא דמי, ואין מוסיפין למזון האשה מנכסים שמועזדין, הוא ואשתו [בחיין] מיבעיא ?

מהו דתימא התם הוא דליכא דטרח [קמה] שמת בעלה להכי עבד רבנן תקנתא אבל הכא דקאי איזו נטרח [לעשות פרנסה] לדרידה ולדרידה [בשביל עצמו ובשביל אשתו] קא משמע לן,

איבעיא להו הלכתא כוותיה דר' אילעא קאי או לית הלכתא כוותיה? ת"ש דרבי חנינא ור' יונתן הוו קיימי אתא ההוא גברא גחין ונשקיה לר' יונתן אכרעיה על רגלו אמר ליה ר' חנינא מאי האי א"ל כותב נכסיו לבניו הוא

דף נ' ע"א

וְעִשְׂתִּינְהוּ לִוְיָהּ כְּפִי חֹמֶס צְחֻקָּה [שיפרנסו אותו], ומפני שטרחתי עליו ליכנס לו לפנים משורת הדין מחציתי, אי אמרת בשלמא לאו דינא משום הכי עִשְׂתִּינְהוּ, אלא אי אמרת דינא [ואי דינא הוא] אין כאן גמילות טובה להחזיק לו טובה שעל כרחו יספוט אמת עִשְׂתִּינְהוּ בעי [למה צריך לכופו, אלא ודאי דמדינא אינו צריך לפרנסו],

גליות שגלמה סנהדרין כדאמר בר"ה (דף לא) שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים עד שיצאו שערות [ואבל קטני קטנים לכולי עלמא חייב תוס'],

איבעיא להו הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה?

תא שמע דלית הלכתא כוותיה, אלא מימר אמרינן ליה ואולי יכלכל יזון, אבל מיכף לא כייפינן כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה [להתלונן על אב שאינו מפרנס את בניו. שט] אמר להו יארור תנין, מעון תניס מתרגמינן מדור ילודין [ירמיהו ט] והוא חמרי על בניו ילדה, וְאֶבְנֵי מֵתָא שְׂדִיאָה תנין הוליד חולדותיו והטיל פרנסתו על בני העיר,

[פי' ירוד תנין, כדמרתגמ' מעון בניס מדור ירודא, ופי' בתום' הירוד הוה הוא אכור וכמעט שהוא אוכל את בניו, לולי שהקב"ה נותן לו רחמנות בלבו והופך פניו מלראותם כדי שלא יחשוב לאוכלם, וחולץ שר ומניק, הה"ד גם תנין חלצו שר הניקן גוריהן, והיינו דקאמר הכא ירוד ילדה שהוא אכור, ולבסוף מניק, וזה אכורי יותר דשרי בניה אבני מתא, והלשון הוה הוא דחוק לפי' זה, וכך יש לפי' אותו לפי' זה זה האיש ירוד היוולדת ואינה מניקה, מה שאין כן ברוב הירודים שהם מרחמים בסוף על בניהם. רמ"ז],

כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא אמר להו כפו ליה אסיתא כפו מנחשת על פיה [פי' סימנא לרעה שיהו מוונותיו כפויין ותלויין, והיינו דלא סליק ע"ג ספסלא. רמ"ז] בצבורא [ברבים] וליקום ולימא ויעמוד זה על גב שוליה גבוהה, שישמעו קולו, ויכריז על עצמו עורבא בעי בניה [רוצה ורואה לבניו. שט] וההוא גברא לא בעי בניה שהוא רע מן העורבים דעורבא בעי בני והוא גברא לא בעי בני, ואיך דמפרשי שלם צבור יעמוד עליה ויאמר כן על אותו האיש,

[ומקשה] ועורבא בעי בניה והכתיב תהלים קמו לבני עורב אשר יקראו אלמא לא זין להו?

לא קשיא הא בחיורי הא באוכמי כשגדל משמיר והאם והאז אזהרין אותן, אבל ממחילתן לנשים ושונאין אותן [שני מיני עורבים יש, אחד לבן ואחד שחור. תוס', וזה לא ברש"י],

כי הוה אתי לקמיה דרבא אמר ליה ניחא לך דמיתוני בניך מצדקה !

ולא אמרין דלא כפיין אלא דלא אמיד שאינו עשיר, אבל אמיד כפיין ליה על כרחיה לא יחא אלא צדקה בעלמא, ואפי' אינן בניו,

כי הא דרבא כפייה על הצדקה [אכפיה בדברים. תוס' עיי"ש] לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ד' מאה זוזי לצדקה [וצ"ע מהלכות צדקה שכתב עתיד הקב"ה לפרוע ממנו],

אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש באושא התקינו הכותב כל

אבני חן על מסכת כתובות

אמר רב אשי אעשרנו לבתרא כי קמא מדלג כמיז עשר אעשר לך
הכי קאמר אעשרנו [לשני. ד"ס] כרלשון, כלומר מעשר שני יהא כרלשון,

[הגמ' מביא כאן ג' תקנות שתיקנו באושא:

א. רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנינא, שיהא אדם זן את
בניו ואת בנותיו כשהן קטנים.

ב. רבי אילעא אמר ריש לקיש באושא התקינו הכותב כל נכסיו לבניו, הוא
ואשתו נזונים מהם,

ג. אמר רבי אילעא המזבז אל יבזבז יותר מחומש,

ואומר שבכל מאמר נחמקט מספר האמוראים שאמרו אותה],

אמר רב שימי בר אשי ושמועות הללו דרבי אילעא נתקנת אושא
מתמעטות והולכות [מהאמוראים. ד"ס], הראשונה א"ר אילעא אמר ר"ל
משום דר"י בר חנינא, השנייה ר' אילעא אמר ר"ל, שלשית ר' אילעא למודיה,
וסימוך נסדר ההלכות וזו מדע סדר מיעוטן **קטנים, כתבו, ובזבזו** נזיו
ונזימיו נסחו **קטנים, [הסומם. ד"ס]** נכסיו, **המזבזו** אל יבזבז, ומעתה לא תחליף
נאחז שלושה ונאחזו נשים ונאחזו אחד,

אמר רב יצחק באושא התקינו שיהא אדם מתגלגל עם בנו
אם מסרד מללמוד, יגלגל עמו נזמח ונזכרים רכס [להתגלגל ולהתנהג עמו לאט
שלא לכופו לעסוק בתורה יותר מדאי. שטמ"ק] **עד שתים עשרה שנה,**
מכאן ואילך יורד עמו לחייו [לדמותו] [להסומם. ד"ס] נזלועה, ונזמסר
לחם [כופהו לעסוק בתורה בכל כחו. רש"י מהדורא קמא, ותלמידו ה"ר יונה ז"ל
כתבו ז"ל יורד עמו לחייו כלומר מכה אותם על הלחי ומכריחם לתלמוד תורה.
שטמ"ק], [ואם אי אפשר לו ללמוד, יורד עמו לחייו ללמודו אומנות כמו ראה חיים
וגו'. מהרש"א],

[יורד עמו # [פ' מענישו, והמלה "עמו" פירושה מה שעושה לו, ולא יחד עמו,
כדאמרין בפסחים פו. ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה,
וכן באינגליש "i am angry "with" him] [עד. ד"ס] לחייו],

איני והא אמר ליה רב, לרב שמואל בר שילת מלמד מיעוקת הים
בציר מבר שית לא תקביל, בר שית קביל וספי ליה כתורא
הלעיטוהו מורה, כשור [שאלה] [שאלה. ד"ס] מלעיטו ואזנסו מאלל [יש לפרש כי
העגל אינו מקבל המאכל כ"א בסיוע מבעליו, כמ"ש בפרק מי שהחשיך לענין
שבת ואין מאמירין את העגלים אבל מלעיטין, ולא כן בגדלותו כשהוא שור
שמוקבל המאכל בקלות, כן הקטן פחות מבן ו' בקושי מקבל מזה שמלמדו אותו,
משא"כ בגדלותו מבן ו' שבקל מקבל למודו כשור הזה את המאכל. מהרש"א?]

[ומתריץ] אין [בר שית] ספי ליה כתורא, מיהו אינו יורד עמו
לחייו עד לאחר שתים עשרה שנה,

ואב"א לא קשיא הא [בר שית] **למקרא הא למשנה, דאמר**
אביי אמרה לי אם [רבי יוחנן, כי עברתו אמו מת אביו, ילדתו מתה אמו,
וכן אביי, איני והאמר אביי אמרה לי אם? ההיא מרביתיה הואי. קדושין לא:]
בר שית למקרא, בר עשר למשנה [אבל עדיין לא כופהו עד גיל שנים
עשרה. שטמ"], **בר תליסר לתעניתא מעת לעת** להמענות כל היום,

[נראה דרש"י לא גרס לה [עשינהו בעי] דרש"י כתב ההוכחה מהתוצרך להחזיק
לו טובה. וק"ל. מהר"ם שי"ף],

א"ר אילעא באושא התקינו המזבזו לעניים [אם ממנו. ד"ס] **אל**
יבזבז יותר מחומש שזנכסיו, שלא יזכרך לזכריות,

[ושאלו בה בתלמוד המערב אם כן לחמש שנים גומר כל ממנו, אלא בתחלה מן
הקדן מכאן ואילך מן הריוח, ובפרק מציאת האשה יתבאר [לקמן 10:]: שלא נאמר
כן אלא מחיים ומחשש שמא יצרך לזכריות, אבל בשעת מיתתו אפילו אם רצה
להקדיש כל נכסיו יקדיש ואין בכך כלום, אלא אם יש לו בנים או קרובים הצריכים
לכך ראוי לו למצק את דרכיו שלא להעביר נחלה מהם ביותר מדאי אלא במדה
בינונית. מאיר], **תניא נמי הכי המזבזו אל יבזבז יותר מחומש**
שמו יצטרך לזכריות,

[במשניות פאה פ"א מ"א אלו דברים שאין להם שיעור וכו' וגמילות חסדים, וכתב
שם בפי' משנה ראשונה ז"ל ולפמ"ש בס' בני יששכר דהני מילי במי שאינו
חוטא, אבל מי שנותן לכפרה על חטאיו כמ"ש חטאך בצדקה פרוק, מותר ליתן
יותר דכל אשר לאיש יתן בעד נפשו א"ש [אתי שפיר מה שאמר במשנה שאין
להם שיעור] דמי יאמר זכיתי לבי],

[ויש לנו לחלק דלא אמרין הכי [לפזר כל מעותיו] אלא לתלמוד תורה וכמו
שעשה רבי עקיבא [ר"ט יב רבי עקיבא שית מאה קונטרין דכסף א"ל אויל ובין
לן חדא אוסיא [לך קנה לך שדה [property] אחת] דנחון לעיין באורייתא
ומתפרנסין מנה, נסב יתהון [לקח המעות] ופליג יתהון לספרייא ולמתנייא ולאלין
דלעין באורייתא. ויקרא רבה בהר] אבל לחלק לעניים לא, וזהו שכתב רש"י ז"ל
הכא לעניים. שטמ"ק],

[ע' קדושין כה. הקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו, ובשערי זהר שם הבאתי
דר"ל שמותר לו לספור לו על הלחי עייש. ניצוצי אור],

[בפתחי תשובה יו"ד סי' קנ"ד ס"ק ד' ז"ל ועיי' בס' חומת ירושלים ס"ס קצ"ו
שכ' דנראה לו חילוק שבין עשה לל"ת לענין חיוב בזבז ממנו הוא, דקום עשה
הרבה ימנע ממנו בסבת עניותו לכן התירו שלא יקיים פעם אחת על דרך שארז"ל
חלל שבת א' כדי שתשמור שבתות הרבה, אבל שיעבור ל"ת משום ממון אין
סברא דמשום עוני ודאי אין הכרח לעבור ל"ת ומניעת עשיות הרבה ימצאו בסבת
עוני. עכ"ד

ועיין שם בפתחי תשובה שמכאן שיטת החות יאיר סימן קפ"ב שמתיר לנשק
לאשתו נדה שלא בדרך חיבה מפני האונס],

ומעשה באחד שבקש לבזבז [יותר מחומש] ולא הניח לו
חבירו, ומנו רבי יששב [שר' ישבב לא הניחו לבזבז], **ואמרי לה רבי**
ישבב [ר' ישבב רצה לבזבז] **ולא הניחו חבירו, ומנו רבי עקיבא,**

אמר רב נחמן ואיתימא רב אחא בר יעקב מאי קרא [אף
דתקנה הוא? אך התקנה הוי שלא יבזבז יותר מחומש, משמע אבל חומש נזכר
עכ"פ מקודם רק הם תקנו שלא יבזבז יותר, לזה אמר מאי קרא היאך נרמז בשום
מקום חומש. מהר"ם שי"ף?] **בראשית כה וכל אשר תתן לי עשר**
אעשרנו לך שני עשורין הוו להו חומש,

והא לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא דכי שקלת לקמא פשו
להו ט', וכי הדרת מדלית מעשר דידהו לאו כי קמא הוא, ואין כאן חומש נשמיסה?

אבני חן על מסכת כתובות

וחינוכלא לשעות מקודם לכן שנתיים כדאמרינן ציומא (דף פג),

ובתינוקת שהיא ממחרת להציא כח, שאינה מתשת כח בלימוד תורה בת תריסר [להתענות בעת לעת] ומרמי סרי דקאמר, שנת שמים עשרה גופא קאמר, דאי נת שמים עשרה ויום אחד דאורייתא היא שמציאה שמי שערות ונת עונשים, ואין צורך לנו ללמוד ממניקסו של אביי,

אמר אביי אמרה לי אם, האי בר שית דמקא ליה [שנשך אותו] עקרבא ביומא דמישלם שית [ביום שנשלמו לו שש שנים לחייו, # לבאורה הוא ענין סגיל], לא חיי אס לא ברפואה צדקה, מאי אסותיה מוררתא דידה מרה [gal bladder] של דיה שקורין וושט"ו חיותא בשיכרא, נשפייה ונשקיה ממחטו ממנו, ומשקנו ממנו בשכר,

האי בר שתא דמריק ליה זיבורא ביומא דמישלם שתא לא חיי, מאי אסותיה? אצותא דדיקלא סיז שגלל סביז דקל חומר כעין ויילד"ה שמורק את עץ הגפן במיא, נשפייה ונשקיה,

אמר רב קטינא כל המכנים את בנו ללמוד תורה פחות מבן שש רץ אחריו להצטרפו ולהחיותו ואינו מגיעו מסוכן הוא למות מרוב חולש, איכא דאמרי חבירי רצין אחריו להיות פקמין בתורה כמותו ואין מגיעין אותו, ותרוייהו איתנהו [אין סתירה בין שני המאמרים, ששניהם אמת, שיהיה חליש וגמיר,

(איבעית אימא) [ולא קשיא. ד"ס עיי"ש] הא דכחיש אל יכניסנו שמסוכן הוא פן יחליש וימות. הא דבריא יכניסנו לפי שמתפקט, [ושיעור הקדמתו, כפי כחו של בן ושפע לשונו וטוב שכלו. מאיר]

אמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג הקן בחיי בעלה, ומתה, הבעל מוציא מיד הלוקחות דשויהו רצין [לבעל] כלוקט, והוא לוקט ראשון [שמשהו שכנסה לאשה הוא נחשב לוקט בנכסיה, וכשמכרה מהנכסי מלוג כשהיתה תחת בעלה, אותו לוקט הוא לוקט שני, והראשון מוציא ממונו],

אשכחיה רב יצחק בר יוסף לר' אבהו דהוה קאי באוכלוסא [אסיפת בני אדם] דאושא, אמר ליה מאן מרה דשמעתא דאושא [האשה שמכרה בנכסי מלוג וכו']?

אמר ליה רבי יוסי בר חנינא תנא מיניה דר' יוסי בר חנינא מרה הוא [פי' הוא בעל המאמר] ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא ליה בכיסתיה [בן לשון זה בפסחים עב.],

[כמאן דמנחא בכיסתיה, לא קאמר כמנח בקופסא, ואדרבה אדם עשוי למשמש בכיסו כל שעה, דבאמת הכי פירושו וכן נראה דאע"ג דתנא מניה מ' זימנין אפ"ה דמיא ליה בעיניו כאלו לא תפסו עדיין בבח זכרוננו רק כמאן דמנח בכיסא וממשמש בו כל עשה וחזר עלה, וכמ"ש אינו דומה השונה וכו' לשונה מאה פעמים ואחר, ולזה אמר ודמיא ליה ולא "והויא ליה" וכו'. מהר"ם ש"ף],

תהלים קו אשרי שומרי משפט [אותיות "שם טף" שהבנים כשהם קטנים נקרא שםם טף. בן יהודע] עושה צדקה בכל עת, וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת? דרשו רבותינו שביבנה ואמרי לה רבי אליעזר זה הון בניו ובנותיו כשהן קטנים שממדי יוס ולילה הן [מוטלין. ד"ס] עליו, והיא צדקה שאינו [חיוז עליו צהס], [חייז צהן לזון אומן. ד"ס],

רבי שמואל בר נחמני אמר זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאין [סמוך לפרקן, קודם שיטעמו טעם חטא. הר"י מלוגיל],

תהלים קיב הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד שאין הממון כלה ואעפ"כ צדקו עומדת לעד [כלומר צדקה שהוא עושה מעשרתו ועומדת ונראית לעולם. הר"י מלוגיל],

רב הונא ורב חסדא, חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה מתקיימת זו, הרי הון ועושר צדימו וצדקו עומדת לעד, על שטרס (ללמד) [ללמדה. ד"ס] לתלמידים [הוא אינו חסר מתורתו, אבל הוא מוסיף לו לימוד כמ"ש בתענית ז. הרבה למדתי וכו' ויותר מתלמידי גם הלימוד לאחרים יהיה כצדקה שניתנה בחנם כמ"ש נדרים לו. ואני נתתי וגו' מה אני בחנם וכו'. מהרש"א, # ועדיין פרש"י כאן צריך ביאור],

וחד אמר זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאלין לאחרים הספרים קיימים לו שאינם כלים, וצדקו עומדת לעד,

תהלים קכח וראה בנים לבניך שלום על ישראל, אמר רבי יהושע בן לוי כיון שבנים לבניך שלום על ישראל, דלא אתי לידי חליצה ויבום [שבא לידי קטטה שאחד רוצה לייבם ואחד רוצה לחלוץ, או שאינו רוצה לייבם או לחלוץ מיד וצריכים לפצור בו],

רבי שמואל בר נחמני אמר כיון שבנים לבניך, שלום על דייני ישראל דלא אתי לאינצויי מי קריז [וקודם צנחלה] [ומי קודם צנחלה. ד"ס], [אם אין בנים, אז בא לידי מחלוקת מי יורש ראשון בין שאר הקרובים]:

[שנינו במשנתנו] זה מדרש דרש ר"א לפני חכמים כו':

דף נ' ע"ב

ייתב רב יוסף קמיה דרב המנונא [ראה תוס' דתרי רב המנונא הוי, וזה היה רב המנונא הראשון] וייתב רב המנונא וקאמר, כשם שאין הבנים יורשין אלא מן הקרקע כך אין הבנות ניונות אלא מן הקרקע,

אווש עליה כולי עלמא והוא לא פי' דניס יורשין דקאמר כמות בניו דיכרין היא, וסבורים שקמס ירשה קאמר שאין הנשים יורשין מטלטלין [וכי כן הוא, דמאן דשביק ארעא הוא דירתיה ליה בניה, דלא שביק ארעא

אבני חן על מסכת כתובות

לא ירתי ליה בניה?

לא התם לפרנסה הואי, ושמואל לטעמיה דאמר שמואל לפרנסה שמין באב,

הוה עובדא בנהרדעא ודון דייני דנהרדעא לזון מן המטלטלין, [והוה עובדא] בפומבדיתא ואנבי רב חנא בר ביזנא, אמר להו רב נחמן [שהיה דין בנהרדעא] זילו אהדרו ואי לא מוגבינא לכו לאפדניכו מייניכו [שרב נחמן סבר דהוה כמעט דברר משנה],

רבי אמי ורבי אסי סבור למיזן ממטלטלי' [למזון הבנות], אמר להו רבי יעקב בר אידי [שהיה תלמידו של ר' יוחנן וריש לקיש] מילתא דר' יוחנן ור"ל לא עבדו בה עובדא [לא ראינו שפסקו לתת מזון הבנות ממטלטלין], אתון עבדין בה עובדא [בתמיה],

רבי אלעזר סבר למיזן ממטלטלין, אמר לפניו רבי שמעון בן אליקים, רבי! יודע אני כך שאין מדת הדין אתה עושה [איך סובר שההלכה כן], אלא מדת רחמנות [היית מפציר באחין שיוזנו את הבנות], אלא שמא יראו התלמידים [ויהיו סבורים שאתה עושה כן על פי דין] ויקבעו הלכה לדורות,

ההוא דאתא לקמיה דרב יוסף, אמר להו הבו לה מתמרי שהן מטלטלין דעל בודיא מחללות שותפין תחת הדקלין כשגודלין התמרים, אמר ליה אביי אילו בעל חוב הוה כי האי גוונא מי הוה יהיב ליה מר כלומר אפילו בעל חוב שיפה כמו לערוך ממשועבדין, אינו גובה ממטלטלין של יתומים, וזו תגבה למזון הבנות שהורע כהן אצל משועבדים,

אמר ליה דחזייתא לבודיא קאמינא הקרוצות לגדור ועדיין מחוצרות,

דף נ"א ע"א

סוף סוף כל העומד לגזוז כגוזו דמי [ודנים כמטלטלין]? דצריכא לדיקלא [שלא נגמרו עדיין, והם עוד צריכין לדקל] קאמינא [והם נחשבים כקרקע לגבות]:

ההוא יתום ויתומה אח ואחות ונכסיהם ציד אפטרופוס דאתו לקמיה דרבא [ולא היה קרקע לזון את הבנות אלא מטלטלין שירשו הבנים, והיה האפטרופוס מחלק מזון רק להבנים], אמר להו רבא העלו ליתום בשביל יתומה העלו לימס מזונות יתירים, שמזון אחות עמו,

אמרי ליה רבנן לרבא והא מר הוא דאמר ממקרקעי ולא ממטלטלי, בין למזוני [למזון הבנות] בין לכתובה [לא למנה לגבות כתובתה] ובין לפרנסה [גדוניה]:

אמר להו אילו רצה שפחה לשמשו מי לא יהיבין ליה, כל שכן הכא דאיכא תרתי אחסו, ומשמשנו [פ' ואחותו] הוא תועלת בשבילו יותר משפחה רגילה:

אמר ליה רב יוסף ודלמא כתובת בנין דכרין קאמר מר לפי ששמי מקנות הללו שמתקן חכמים כתובה [כתובת בנין דכרין, ומזון הבנות] [לומדות] [למידות. ד"ס] זו מזו, וכתובת בנין דכרין תנן צפרק מי שהיה נשוי [לקמן דף לא] [דאין] [דאינה. ד"ס] נגזית מן המטלטלין, דתנן ר' שמעון אומר אפי' יש שם נכסים שאין להם אחריות אינן כלום, עד שהיה שם נכסים שיש להן אחריות [מותר] [יתר. ד"ס] על שמי הכתובות דינר,

והתם מפרש [להילכתא] [להלכות. ד"ס] כתובת בנין דכרין, דתנן מי שהיה נשוי שמי נשים ומתו ואח"כ מת הוא, ויתומין של [כל ילדיו אור] אחת מבקשין כתובת אמר, כגון שכתובת האחת מרובה, או אם שמהן שוות פעמים שני האחת רבים וזני האחת מועטין [פ' ואם בני שתי הנשים שוה, וכן כתובתן שוה, אין נפק"מ באיזה אופן חולקים, שהרי הכל שוה], ואזן המועטין מבקשים כתובת אמר לחלקה ציניק, וזני השניה [שמרובה] יחלקו את כתובת אמר ציניק, וצאן עליהם מכה תנאי כתובת אמר שכתוב זה [כתובת. ד"ס] בנין דכרין דיהוין לכי מינאי אינון יתרון כסף כתובתך כו', אם יש מותר דינר על שמי הכתובות שמתקיים זו נחלה דאורייתא אלו נוטלין כתובת אמר ואלו נוטלין כתובת אמר, ואם לאו חולקין בשוה למנין גולגולתם, דמקום דמיעקרא נחלה דאורייתא לא תקון רבנן?

אמר ליה מר דגברא רבא הוא, ידע מאי קאמינא שאין ללמוד מזון בנות, מירושת בנים, אלא מירושת כתובת בנין דכרין שצאה מכה תנאי כתובה כמותה,

אמר רבי חייא בר יוסף רב זון מחיטי דעלייה יתומות צאו לפניו ותובעות מזונות מחיטי דאביהן, שלא היו שם קרקעות אלא מטלטלין ונתן להם,

איבעיא להו פרנסה הוויא לא מזונות היו, אלא פרנסת נדוניה לנישא, והיה צריך [פרנסת נדוניה גבה רב גב] ממטלטלי ומאי עלייה מעילווייא דאב לפי אומד [עילוי דעת. רי"ף] וותרותו [דרך בגדוניה שייך אומד דעת האב, ואילו במזונות לא שייך], וכדשמואל דאמר שמואל לפרנסה שמין באב אומדין לפי וותרותו של אב, או לפי קמלנותו אם היה קיים כך וכך היה נותן להם מנכסים הללו, וכיון דאומד דעתו שיימין מקרקעי ומטלטלי שוים בך,

או דלמא מזוני ממש הוה ואע"ג דתנאי כתובה ככתובה ואין נגזית ממטלטלי, דכל אסמכתא דשטרי אקרקעות היא לפי שנומדות בעין, רב סבר לה כתקנת עלייה [שתקנו לגבות גם מזונות ממטלטלין] והיינו דקאמר מחיטי דעלייה ומאי עלייה, מדברים טובים שנאמרו בעלייה, דאמר רב יצחק בר יוסף בעלייה התקינו שיהיו בנות ניוזנות מן המטלטלין?

תא שמע בדידה [ברשותו] דרבי בנאי אחוה דרבי חייא בר אבא הוו מטלטלין דיתמי, אתו [רבי בנאי] לקמיה דשמואל, א"ל זיל זון את הבנות מאי לאו למזוני, וכדרב יצחק בר יוסף [דאמר בעליה התקינו] סבירא ליה?

אבני חן על מסכת כתובות

הכמוזה לך בשטר כמוצמך שהוא תנאי בית דין,

לא כתב לה [לאשה שאינה כהנת] אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאינתו, ובכהנת [אשה כהן] שאינו יכול לקיימה משנשצית, כומצ לה אפרקינך ו אהררינך למדינתך לפי שאשת כהן אסורה לנעלה אם נאנסה חייב, שהוא תנאי בית דין,

[חייב לפדותה, ואם היה כהן שכבר נאסרה עליו, פודה אותה ומהורה לבית אביה, אפילו היה בעיר אחרת מטפל לה עד שמהוורתה למדינתה ומגרשה, ואם בעלה ישראל מחוזה לו לאשה כמו שהיתה, ואם רצה אח"כ מגרשה, לשון הרמב"ם פ"ד מה"א. תו"ט]

נשבת חייב לפדותה # [לכאורה הסכום שצריך לפור ע"ז הוא כדרך שאמרו לעיל מה. שעולה עמו ואינה יורדת עמו, וכן לקמן לגבי רפואה], ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה אינו רשאי שגכר נחמייז בפדיונה משנשצית,

לקתה [בהל'אם. רש"י מהדורא קמא, ואפשר דלרמזי רפואה שאין לה קצבה נקט הכי. שטמ"ק] חייב לרפאותה שהרפואה כמוזות אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי שאין אדם חייב לזון גרושמו:

[דרפואה היא בכלל מוזות שחייב לה, ומוזות הוא תחת מעשה ידיה של עכשיו משא"כ פרקנה הוא תחת פירות שקבל עד עכשיו, שלא נתן לה עדיין תמורתן שום דבר, מיהו קו"ל דאפילו ברפואה אינו מן הראוי לגרשה, ולדין דאיכא חרם דרכינו גרשום, אפילו בחולי ארוך אינו יכול לגרשה. יבין],

ר' יהודה	ר' מאיר	
פוחת ממתים	לבתולה בעילת זנות, וצריך ליתן לה מאתים	יכול לכתוב מאתים והוא מיד מוחלת מנה
אחריות	טעות סופר	לאו טעות סופר

גמ': מני [מי תנא דמשנתנו ?] רבי מאיר היא פלוגמא דרבי מאיר ורבי יהודה צפק אע"פ [גר: ריש פרק אע"פ] דאמר כל הפוחת לכתולה ממאתים ולא למנה ממנה הרי זו בעילת זנות, [השתא משמע ליה מתני' דלא כתב לה חיינו לפי שהתנה עמה [שלא יתן לה]. תוס'],

דאי רבי יהודה האמר רצה כותב לכתולה שטר של מאתים והיא כותבת התקבלתי ממך מנה [וגם לר' יהודה, צריך על כל פנים מנה] לשון שזכר ואפי' לא נמקצלה [דס"ל כיון שלא תקנו כתובה רק כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וכיון דרק לתקנתא תקנו, רשאה לומר אי אפשי בתקנת חכמים [לקמן פג.] מיהו בשלא יכתוב כלל ע"י מחילתה, אינה רשאי מדמבטל תקנת חכמים מכל וכל. יבין לקמן ריש פרק אע"פ] ולר' מאיר אינה יכולה למנוח צעודה תחמיו, ומתני' נמי דקתני לא כמז לה כמוזה גוזה כמוזמה שלימה קא סלקא דעתך ואפילו ממלה ולא למנה מנה והיא כותבת התקבלתי ממך חמישים זו,

תנו רבנן אחד נכסים שיש להן אחריות [קרקעות], ואחד נכסים שאין להן אחריות [מטלטלין] מוציאין מן הימומים למוזון אשה ולבנות דברי רבי,

רבי שמעון בן אלעזר אומר נכסים שיש להן אחריות, מוציאין לבנות מן הבנים למוזות ולפרנסה ולבנות מן הבנות לקטנות מן הגדולות, אם אין שם אלא צנות והחזיקו גדולות נכסים, מוציאין מידם ומולקות נשים, והכל לכא "מוזוני" [פ' הקטנות אינן גובות בתורת מוזני אלא בתורת ירושה] שאין הצנות מוזות מן הצנות לפי שכולן שוות צירופה ולבנים מן הבנים לקטנים מן הגדולים לחלוק נשים ולבנים מן הבנות בנכסים מרובין [אם תפסו הבנות, מוציאין הבנים את הנכסים מידם, ונותנים מוזון להבנות, והשאר שלהם], אבל לא לבנים מן הבנות בנכסים מועטין שאין בהן לזון אלו ואלו עד שיגבר, דלמרי רבנן הצנות יוזנו והצנים ישאלו על הפתחים,

נכסים שאין להן אחריות מוציאין לבנים מן הבנים, ולבנות מן הבנות, אבל לא לבנות מן הבנים [שהמטלטלין אינם משתעבדין למוזון הבנות],

אע"ג דקיימא לן הלכה כרבי מחבירו, הכא הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, דאמר רבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין לכתובה בין למוזוני בין לפרנסה למוזוני:

[ונראה בזמנן הזה דכולהו גבי ממשלטי כתובה ומוזנות מתקנת הגאונים ופרנסה נמי אנו סהדי שכל בני אדם רגילים להשיא בנותיהם ממטלטלי וחשיב כמו באמדינה דפסיק רבא כר". תוס', וב"ה בתוס' רי"ד],

[והקשה בפנ"י לעיל נ' ע"ב דפליגי אמוראי שם אי גובין מוזון הבנות ממטלטלי, וז"ל וקשיא לי דהא לקמן שילחי שמעתין פליגי רבי ורשב"א בברייתא בהא מילתא, וא"כ הו"ל לר' המנוגא למימר בהדיא הלכה כרשב"א, ודוחק לומר דלא שמועא להו האי ברייתא דרב יוסף סיני הוה? עיי"ש],

מתני': לא כתב לה כתובה [ואע"פ שמנהג המקום לכתוב כתובה הוא, והוא לא כתב, כמי שכתב דמי, ולא מיבעיא בשלא כתב, אלא אפי' התנה עמה בפירוש שלא יתן לה כתובה, אין התנאי כלום ויש לה כתובה. תלמודי ה"ר יונה ז"ל. שטמ"ק], [והגם שאסור לחיות עמה אינו מדבר כאן אלא מה חיובו בממון], בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מפני שהוא תנאי בית דין,

כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זו [כתב הבעל לאשתו שכתובתה מאתים שהוא משעבד לכתובתה שדה, וזו לא היתה שווה אלא מנה. מבוארות],

[או אפילו כתב לה שדה שוה מאתים, אלא דלא כתב לה אחריות על שאר נכסיו חייב, אבל בתוס' לקמן [סוף גו:] לא משמע כן. רש"ש] ולא כתב לה כל נכסים דאית לי אחראין לכתובתך, חייב [ר"ל אפ"ה הכל משועבד. יבין] להיות כל הנכסים אחראין לה, ולא יכול לומר לה אין לך אלא שדה

אבני חן על מסכת כתובות

ראובן, יהודה זה בשקונה מראובן, אינו יודע צממה להזכר [פ"י שהם יודעים כמה שדות מכר ראובן, אבל מה שמוסיפים הקונים זה דבר שאין לה קצבה], [צ"מ יד: רס"י ד"ה מפני חיקון העולם - שאם אתה אומר יטרפו לקוחות על קר, אין לך אדם שלוקם שדה מחצירו, דהא אין לך אדם שאין חוב זה מוטל עליו, ודבר שאין לו קצבה היא, ואכילת פירות ושדה קרקעות נמי דבר שאינו ידוע הוא, ואין להקשות יודעין להזכר בכך].

3 והמקבל עליו לזון את בן אשתו ובת אשתו [ומת, שודאי מן הדין אינו חייב לזונם] אף הוא [היא, רט"ו פ"י האשה בשביל בניה ובנותיה] אין גובה מן המשועבדים, לפי שאין קצוצין ואין כמזבז, והא דמתן בהנשוא (לקמן דף קב) והיא מזונית מנכסים משועבדין מפני שהיא כבעל חוב, מוקמינן לה התם בשקנו לה מידו, דתמס קנין לכמיצה עומד,

4 וגם חוב כל שטרות נקראין גט שאין בו אחריות, ⁵ וכתובת אשה שאין בה אחריות,

מאן שמעת ליה דאמר אחריות לאו טעות סופר הוא רבי מאיר וקתני כתובת אשה [הרי שר"מ אינו מחלק בין שטר חוב לכתובת אשה, וקשה משנתינו דמשמע שצריך לשלם מאתים אף שלא כתב לה כר"מ, ומשמע שאחריות ט"ם כר' יהודה?]

איבעית אימא ר' מאיר ואיבעית אימא ר' יהודה, איבעית אימא ר' יהודה התם כתבה ליה התקבלתי [ואו סבר ר"י שמשלם רק מנה] הכא לא כתבה ליה התקבלתי ואשמעינן ממני דאע"פ שלא כתב לה כתובה לא אמרינן מחלה לו עלה, אלא אמרינן סמכה על תקנת ד"ד שהכל יודעין שהנשוא אשה יש לה כתובה,

איבעית אימא ר' מאיר [לעולם סבר מתני' אחריות לאו ט"ם] מאי חייב דקתני מן המחוררין אע"פ שלא כתב לה אחריות, תנאי ד"ד הוא [רק גבי כתובה] להיות כל נכסיו אחרצין לה [אבל רק] צעודם לפניו, אבל אם מכרס אינה טורפת לקוחות הואיל ולא נכתב בשטר, ולא אמרינן אחריות טעות סופר הוא:

[שנינו במשנתנו] לא כתב לה וכו': אמר אבוב דשמואל אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה חיישינן שמוא תחלתה תחלתה של צעילה באונס וסופה של צעילה ברצון ולקמיה פריך אונס דשריא רחמנא היכי משכחת לה,

איתיביה רב לאבוב דשמואל אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאינתו [הרי דלא חיישינן שמוא ברצון]? אישתיק קרי רב עליה דאבוב דשמואל איוב כט שרים עצרו במלים וכף ישימו לפיהם, [ושואל למה קרא עליו רב פסוק זה, וכי] מאי אית ליה למימר? בשבוייה הקילו שלא ראיוה שגזעלה, וכי קאמר איבו [שאסורה לבעלה] צנעלה,

ולאבוב דשמואל אונס דשריא רחמנא היכי משכחת לה?

אימא סיפא [של משנתנו] כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז ולא כתב לה כל נכסים דאית לי אחראין לכתובתך חייב שנשעבדו נכסיו, וקס"ד שנשעבדו בכל דין שצבד, כאלו נכתב במוך השטר ואם ימכור נכסיו טטרופ לקוחות שהוא תנאי בית דין,

אתאן לר"י דאמר אחריות שטר שלא נכתב בו אחריות לא מדעת המלוה נעשה אלא טעות סופר הוא סופר טעה והרי הוא כמי שנכתב וטורף מן המשועבדים, דאי רבי מאיר האמר אחריות לאו טעות סופר הוא # [וצ"ע אולי מודה ר"מ כאן אף אם לא כתב אחריות שהרי הוא תנאי ב"ד],

דתנן מצא שמרי חוב אם

דף נ"א ע"ב

יש בהן אחריות נכסים ששיעבד ליה נכסיו לאותה מלוה לא יחזיר שבית דין נפרעין מהן לא יחזירו מוצאו למלוה, ואפי' הלוה מודה שהוא חייב לו, ומפרש התם דחיישינן שמא פרעו ומן הלוה נפל, וזה שהוא מודה עלת קנוייה היא ציניהם לטרוף לקוחות ויחלקו ציניהם, אין בהן אחריות נכסים יחזיר שאין בית דין נפרעין מהן דברי רבי מאיר,

וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה לא יחזיר שבית דין נפרעין מהן לאחריות טעות סופר הוא, וטריף ממשעבדי ומפסדי לקוחות, וצני פלוגמיה דר"מ, ר"י הוה צדיקו [פ"י וכשאומר וחכמים אומרים דפליגי על ר"מ, ר"י היה ביניהם], שצדורו היה,

רישא ר"מ וסיפא ר' יהודה?

וכי תימא כולה [רישא וסיפא של המשנה] ר' מאיר היא ושאיני ליה לר"מ בין כתובה דכחמיה אית ליה אחריות ט"ס הוא לשטרי [פ"י] דשטר חוב כותב הלוה רק כדי שהמלוה ילוונו ואין כאן שום אהבה, ואם לא כתב אחריות מסתמא לא קיבל עליו,

ומי שאני ליה והתניא חמשה גובין מן המחוררין אם יש נכסים צני חורין אצל החייב, נגצין, ואם לאו אין נגצין מן המשועבדין ואלו הן ¹ פירות ² ושבח (פירות) [קרקעות. ד"ם] כדמתן במס' גיטין (מח) אין מוציין לאכילת פירות, ולשדה קרקעות מנכסים משועבדים מפני חיקון העולם,

וצננים אחזין צטלית (צ"מ יד) מפרש לאכילת פירות ולשדה קרקעות כ"ז, הרי שגזל שדה מחצירו [ראובן גזל שדה משמעון] ומכרה לאחר [ראובן מכר השדה ללוי] והשעמה, והרי היא יוצאה צדין מתחת יד הלוקח [שמעון הגנול מוציא השדה מיד לוי, יחד] עס שבת שהשצית הלוקח [לוי] צוצל וצניר ועס פירות שבה, שהגנול [שמעון] טורפה ממנו, כשהוא חוזר על המוכר שמכרה לו באתריות [בשלי חוזר לגבות מראובן שמכר לו השדה באחריות] גובה קרן [דמי השדה] מנכסים משועבדין, ושבת [מה שהשביח השדה בידו, גובה לוי מראובן] מנכסים צני חורין ולא מן המשועבדין מפני חיקון העולם, לפי שאין קצוצין, ואין הלוקח [פ"י יהודה] שלקח שדה אחרת מראובן, שלי טורף שדרה מפני השדה הגנולה שמכר לו

אבני חן על מסכת כתובות

כגון דקאמרי עדים שצווחה מתחלה ועד סוף,

ופליגא [רב, ואבא דשמואל] דרבא דאמר רבא כל שתחלתה באונס וסוף ברצון, אפי' היא אומרת הניחו לו [להאמא שיבעול] שאלמלא (לא) נזקק לה היא שוכרתו, [אפ"ה] מותרת, מ"ט יצר אלבשה וגם זה אונס שנתחלת בעילה שהיא צאונס, הלכיהה בעול יר,

[שאי' זה אלא שעל ידי בעילת האונס תקף יצרה, ואין זה מפקיע שם אונס בביאת אדם, ומבעה להמשך אחריו, ובתלמוד המערב, אמרו מעשה באשה אחת שבאת לפי ר' אמרה לו ר' נאנסתי, מה אני לבעלי, אמר לה בתי שמה תחלתך באונס וסופך ברצון היה, אמרה לו אלו מבלו אצבעך בדבש והטמינו לתוך פיך ביום הכפורים לאו תחלתך באונס וסופך ברצון הוא, אמר לה בתי ברוכה את לה' והתירה. מאיר],

[והא דאמרינן בביתות דהבעול חייב על כל ביאה ולר' אלעזר על כח ובה ולא אמרינן יצר אלבשה? שאני התם שהוא פשע והלביש יצר לעצמו, מוש"ב באשה דיצר אלבשה באונס, ובה העליתי ארוכה לדברי רבינו שמחה שהובא בש"ע א"ע סי' י"א דאשה שנתחירה עם פרוצים אסורה אפילו באמרה נאנסתי והיינו משום דהוה ליה תחילתה וסופה לרצון ולא מהני האי טעמא דיצר אלבשה לגבה. פני יהושע],

תניא כוותיה דרבא במדבר ה והיא מיעוטא הוא כלומר נסתם אשה אמרתי לך לא נתפשה אסורה טעם האיסור מלי נלא נמפשה הא נתפשה מותרת, ויש לך אשה אחרת שאע"פ שלא נתפשה שצדק מותרת ואיזו זו כל שתחלתה באונס וסופה ברצון, [ובזה יש לפרש הפסוק בויקרא כא ט ובת איש פהן כי "תחל לזנו" ת"א את־אביה היא מְחַלֶּלֶת בְּאִשׁ הַשֶּׁרֶף: שרק אם היה תחלתה ברצון, אבל אם היה תחלה באונס פטורה. פניי הרף],

תניא אידך והיא לא נתפשה אסורה, הא נתפשה מותרת, ויש לך אחרת שאע"פ שנתפשה אסורה ואיזו זו אשת כהן,

אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל, והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת, ויש לה אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת ואיזו זו שקידושיה קדושי טעות על תנאי ולא נתקיים התנאי, אם זימנה מחמי מותרת לו לפי שאינה אשתו אלא פנויה בעלמא היא שאפי' בנה מורכב על כתיפה ממאנת והולכת לה [אין זה בדמיון של מייאון בקטנה, אלא כפשוטה שרק באי רצונה הולכת לה, ואין צריך שום מעשה],

[ענין חדש] אמר רב יהודה הני נשי דגנבו גנבי שלקטים גוצין ממחמת צעליהן שריין לגובריהו לפי שצאונס הם צאין עליהן, אמרי ליה רבנן לרב יהודה והא קא ממטיאן להו נהמא והרי אנו רואים שצדקו אצלן, מוליכות להן לאותן גנבים להם ומזון אלמא רצון הוא? ומשני מחמת יראה הוא דעבוד, והא קא משלחן להו גירי כשנלחמין מומנות ומושיטות להם חילים לירות? מחמת יראה,

[אבל] ודאי [ברור הדין, שאם] שבקינהו גנבים ללכת אל צעליהן, ואינו ואולן מנפשייהו אל הגנבים אסירן,

ת"ר שבויי מלכות נשים ששנה המלך למשמש הרי הן כשבויין ומומרינן לצעליהן כדמין ואומצין לי לאינמו [אבל] גנבי ליסמות אינן כשבויין,

והתניא איפכא? מלכות אמלכות לא קשיא הא הן כשבויין [ומותרות לבעליהן] במלכות אחשורוש לפי שמלך גדול הוא ויודעת שלא ישאנה ובעילתה צאונס הא במלכות בן נצר [נקרא מלך אבל אינו "מלך גדול"], [ראה שם] לקטים היה, ולכך עיירות ומלך עליהם, ונעשה ראש לקטים, וכדידיה מן שצוי מלכות אינן כשבויין, ואסורות לצעליהן דסברה מינסב קא נסיב לה ונעלמ דרצון,

ליסמות אליסמות לא קשיא הא בבן נצר צנן נצר אסורות כדאמרינן, דסברה מינסב נסיב לי והריני אשת מלך הא בליסמים דעלמא אפילו לקומים שלו קשין לה, לפיכך אינה אלא אנוסה,

[ונמצא שיש ג' מדרגות:

א. מלך גדול כאחשורוש שהאשה יודעת שלא ישאנה, ונבעלת באונס,

ב. בן נצר שהאשה חושבת שישאנה, ונבעלת ברצון,

ג. לסמים דעלמא שהאשה מומאסת בו, וכל מוגע עמו הוא באונס],

[ומקשה] ובן נצר התם קרי ליה מלך והכא קרי ליה לסמים? אין גבי אחשורוש לסמים הוא הלך ממני' קמייתא דמיירי במלכות אחשורוש, קרי לן נצר גנבי ליסמות, [אבל] גבי לסמים דעלמא מלך הוא וצרייתא (דמין) [דמינא. ד"ס] איפכא, דגנבי ליסמות [הרי הן כשבויין. ד"ס] איירי צליסמים דעלמא [ושם יחסית] קרי לן נצר שצוי מלכות:

[שנינו במשנתנו] ובכחנת אהרדינך למדינתך וכו': אמר אביי אלמנה לכ"ג חייב לפדותה קיימא לן לקמן צ"ל אלמנה מזונית (דף ק: ד"ס. ר"ן] לה כחונה [לשון המשנה שם אלמנה לכ"ג וכו' יש להם כתובה] [מפני שהיא פסולה וולדה פסול על ידי נשואין, לפיכך אינה מרגילתו אלא הוא מרגילה ומשדלה לישנא ל, לפיכך קנסו אותו למן כחונה. רש"י שם], [ורש"י מוסיף שגם] ותנאי כחונה [תנאים כאלו] [ההוא. ר"ן] דלמשקל ולמפק קאי,

אכל תנאי כחונה דלמיקס קמיה כגון מזונות ורפואה אמרינן ציממות דלית לה צפרק יש מותרות (דף פה.), [וח"ל הגמ' שם, מזוני תנאי כתובה ניהו, מראית לה כתובה אית לה מזוני, או דלמא כתובה דלמשקל ומיפק אית לה, מזוני דלמא תיעכב גביה לית לה],

[יש תנאי כתובה שנוגעים בשעת הנשואין מזונות, רפואה, פרקנות, קבורתה, ויש שנוגעים אם מגורשה מנה ומאחרי, כתובתה שהבינה לו, ויש כשמות מנה, ומאחרי, כתובתה שהבינה לו, מזונות, ויש שנוגעים כשמות לגבי הבנים והבנות ירושה, מזון הבנות, נדוניא],

והכא אשמעינן אביי דתנאי כחונה דפירקונה אית לה, דמעיקרא אישתעבד לה, שאני קורא בה (ובכחנת. ד"ס) אהרדינך למדינתך שהרי אף לשכרה [בתולה שמוותרת לכה"ג] לא היה מתנה ואומצין לאינמו, אלא אהרדינך למדינתך, והא נמי קרינן בה הכי, והאי תנאי נמי [אהרדינך למדינתך, כמו

אבני חן על מסכת כתובות

לה כתובתה ואינו פודה [זה רק] כשהדירה ולבסוף נשבית,
או בנשבית ולבסוף הדירה [כלומר או אפי' כשנשצית ולבסוף הדירה]
נמי אמר, ואע"ג דליכא למימר לא הדירה אלא להפטר מן הפדיון ואמר לי
[סומכוס] לא שמעתי,

ונראין דברים שהדירה ולבסוף נשבית, דאי אמרת נשבית
ולבסוף הדירה אתי לאיערומי,

מאי לא במדיר אשת כהן קמיפלגי צכהן שהדיר את אשתו, דאי
ציראל לא אמר ר' אליעזר פודה, שהרי אין אני קורא צה מנאי כמוצת ישראל
ואותצין לי לאינתו, אלא צכהן קיימינן, ומשום שאני קורא צה ואהדרינן למדינתן
קאמר ר' אליעזר פודה, ואע"ג דליסור דצר אחר [דהיינו הנדר] גרס לה [ליאסר]
עליו ואביי דאמר כרבי אליעזר ואביי [דאמר שגם אלמנה לכה"ג
אשתעבד בכתובתה] כרבי אליעזר [דאמר בהדירה שנותן לה כתובתה] ורבא
דאמר כרבי יהושע ורצא כר' יהושע דאמר אינו פודה הואיל ואיסור דצר
אחר גרס לה?

לא הכא במאי עסקינן כגון שנדרה איהו וקיים לה הוא כלומר
לעולם רבי אליעזר ורבי יהושע לאו צפונגמא דאביי ורצא פליגי, ואי באיסור דצר
אחר שלא על ידי נדר, אי נמי צכהנת ע"י נדר דכולי עלמא אי כאביי אי כרבא,
והכא כגון שנדרה היא וקיים לה הוא שאמר יתקיים, או המריש ולא הפך ציוס
שמעו, וציראל פליגי, וטעמא דרבי יהושע דקסבר היא [בשנדרה] נמנה אצבע צין
שיניה ועוסכתו, כלומר היא גרמה לעצמה לנצל מנאה, שאין אני יכול לקרות ציראל
ואותצין לאינתו, ור' אליעזר סבר הוא נתן אצבעה [אצבעו. ר"ן] צין שיניה לינשך
[כלומר הוא פשע. ד"ס] שלא הפך לה, ר' אליעזר סבר הוא נותן
אצבע בין שיניה, ורבי יהושע סבר היא נתנה אצבע בין
שיניה,

[ומקשה] אי היא נתנה אצבע בין שיניה, כתובה מאי עבדתה
[הרי האשה גרמה שלא יוכל לדור עמה, ולמה ישלם הוא כתובתה],

ותו אמר ר' נתן שאלתי את סומכוס כשאמר רבי יהושע
נותן לה כתובתה ואינו פודה כשהדירה ולבסוף נשבית או
בשנשבית ולבסוף הדירה ואמר לא שמעתי, ואי הנדרה
איהי מה לי הדירה ולבסוף נשבית הא לא העריס מידי שהרי היא
התחילה צנדר מה לי נשבית ולבסוף הדירה?

אלא לעולם דאדרה איהו, ואביי מתרין למעמיה למימר לאו
מנאי היא אלא דכ"ע [ר' אליעזר ור' יהושע] כוומי קיימי, וכן ורבא מתרין
למעמיה,

[הגמ' אומרת כאן סברה שיש שני זמנים בתנאי כתובה שמתחייב לפדותה :
מעיקרא = בשעת כתיבת הכתובה ותנאי שבה,
לבסוף = כשבא לקיים חיובו,

שבבשרה הוא למישקל ולמיפק כן באלמנה לכה"ג] למישקל [ומיפק קאי]
[ולמיפק הוא. ר"ן],

דף נ"ב ע"א

ממזרת ונתינה לישראל אע"ג דאית לה כמוצת [דהא חפסי בהם קדושין,
דאינם אלא חייבי לאוין] ומנאי כמוצת דלמשקל ומיפק אינו חייב לפדותה
לית לה מנאי כמוצת דפרקונה, דמעיקרא לא אשתעבד לה שאין אני קורא
בה ואותבינך לי לאנתו שזה מנאי כמוצת לישראלית [כשירה. ד"ס], [פי'
שנוסח הכתובה של כהנת "ואהדרינן למדינתך" עושה דאשתעבד לה בעלה
בחוב הכתובה אף באלמנה לכה"ג, אבל נוסח הכתובה של ממזרת ונתינה כיון
שכותבים להם בלישראלית רגילה, אין השעבוד חל כלל שהנוסח "ואותבינך לי
לאנתו" אינם שייכים בהם],

[לשון הרמב"ם נשבית חייב לפדותה וכו' היה בעלה ישראל שהשבויה מותרת לו
מחזירה לו לאשה כמות שהיתה ואם רצה אחר כך מגרשה ונותן לה כתובתה
עכ"ל נראה לי מדברי רבינו דר"ק הא דבתנאי כתובה אפרקינן ואותבינך לאינתו
למאי מבכי לומר ואותבינך לאינתו אם לא לגרע כחה דאם לא יהא מותר בה כמו
מדיר אינו חייב לפדותה, וזה דחוק, דחייבי דמחייב נפשיה לאינתתיה חשיב תנא
ואזיל,

ולכן מפרש דחששו חכמים לתקנות בנות ישראל שמא ימצא גברא קפדנא ולא
ירצה להיות עמה אחרי שנשבית ונתעללו בה השבאים ויגרשנה, ותו יהא עליה
לעז שיאמרו הבריות אין אדם מוציא הוצאות לבטלה, וכיון דפדה אותה וגירשה
בטח ידע דנתרצה לשבאים דאמרה הני נמי לן גוברי, וכעובדא דהנך שבויית
דגיתין מ"ה יעו"ש ואסירא ליה, לכן לא התוירה וגירשה ויצא עליה קלא דגנות,
לכן עשו חכמים בתקנות ובחייביה בעל שכשיפדנה יהא מחוייב להיות עמה
כאיש עם אשתו, וכיון שהוא יתחד עמה וידור עמה כדרך איש ואשתו אחרי זה
יכול לגרשה ולשלחה לנפשה אחרי פרעון כתובה, דתו לא נפיק עלה לעז ולזות
שפתים, ולכן אמרו ואותבינך לאינתו וכו'. אור שמח על הרמב"ם הלכות אישות
פי"ד הל' י"ח],

רבא אמר כל שאיסור שבייה גורם לה חייב לפדותה צממרת
ומינה כאביי סבירא ליה דלא אשתעבד לה [שאין אני קורא צה ואותצין לי לאינתו.
ד"ס, ר"ן], אכל צאלמנה לכ"ג פליג עליה ואמר (מעיקרא) [דמעיקרא נמי. ר"ן]
לא אשתעבד לכהנת, [וזה שכותב בכתובה] ואהדרינן למדינתך [אין בא לומר
שבכל אופן של איסור ישתעבד הבעל בכתובתה] אלא מחמת שאסרה השבויה
עליו [אבל] איסור דבר אחר גורם לה, אינו חייב לפדותה אכל
לגאסרה מחמת דבר אחר לא נשתעבד, דמנאי כמוצת ציראל וכהן שוין, אלא
שהכנה ממנה עמה שאפי' מאסר עליו מחמת צבייתה, לא תפסיד כמוצת פרקונה,

לימא כתנאי המדיר את אשתו מליהנות לו [נאסר בכל דבר הנאה
ותשמיש המטה. ד"ס] ונשבית, רבי אליעזר אומר פודה ואע"פ שסופו
לגרשה מחמת נדר ונותן לה כתובתה, רבי יהושע אומר נותן לה
כתובתה ואינו פודה לקמן מפרש טעמיה,

אמר רבי נתן שאלתי את סומכוס, כשאמר רבי יהושע נותן

אביי*	רבא**

אבני חן על מסכת כתובות

בעלה עד שלא מת נודע לו שגשגית ונמתייז צפרקונה צמייו יורשין חייבין לפדותה, לא הכיר בה בעלה אין יורשין חייבין לפדותה,

לוי סבר למיעבד עובדא כי הא מתניתא [כבריייתא זו], א"ל רב הכי אמר חביבי רבי מיא שווא דודו אמי אציו לית הלכתא כי הא מתניתא,

אלא כי הא דתניא, נשבית לאחר מיתת בעלה אין היתומין חייבין לפדותה ולא עוד אלא אפילו נשבית בחיי בעלה ואחר כך מת בעלה אין היתומין חייבין לפדותה, שאין אני קורא בה ואותבינך לאינתו,

[ענין חדש] תנו רבנן נשבית והיו מבקשין ממנו עד עשרה ברמיה פעם ראשונה פודה, מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה דלא תקינו בה רבנן אלא חד פדיון רבן שמעון בן גמליאל אומר

דף נ"ב ע"ב

אין פודין את השבוין יותר על כרי דמיהם, מפני תקון העולם שלא ירגילו להעלות על דמיהם,

[ומד"ק בדברי רשב"ג] הא בכרי דמיהן פודין אע"ג דפרקונה יותר על כתובתה, ורמינהי נשבית והיו מבקשין ממנו עד עשרה בכתובתה [עשרה פעמים ערך כתובתה], פעם ראשונה פודה, מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה, ר"ש בן גמליאל אומר אם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה, אם לאו אצל יומר מכתובתה לא אינו פודה דלא יאה טפל חמור מן העיקר, תנאי כמכתבה יתר על הכתובה?

[ומתירין] רבן שמעון בן גמליאל תרי קולי אית ליה לא יותר על דמיה שהיא ראיה לימכר בשוק, ולא יותר על כמכתבה:

[שנינו במשנתנו] לקחה חייב לרפאותה: תנו רבנן אלמנה [שהיא] ניונות מנכסי יתומין, וצריכה רפואה ואם צריכה רפואה הרי היא כמזונות הרי הרפואה כמזונות דמרוויחה מיומא נינהו,

רבן שמעון בן גמליאל אומר רפואה שיש לה קצבה נתרפאת מכתובתה [מנכס מסכום הכתובה. שט], שאין לה קצבה הרי היא כמזונות [מזונות אין להם קצבה] הלכך רפואה שיש לה קצבה, שאינה חולה מדיר, אינה בכלל מזונות,

אמר רבי יוחנן עשו [ב"ד שבארץ ישראל. שטמ"ק] הקות דם בארץ ישראל כרפואה שאין לה קצבה [ומשתלם מנכסי יתומים כמזונות],

[שפעמים שאין מקוין מצוין כל כך וגומלין [בשכרן] יותר ממה שהיו רגילין. רש"י ז"ל במהדורא קמא. ותלמידו ה"ר יונה ז"ל כתבו ז"ל עשו הקות דם וכו' פירוש

אלמנה לכה"ג	לכ"ע חייב לפדותה	לכ"ע אינו חייב לפדותה
ממורת ונתניה לישראל	לכ"ע אינו חייב לפדותה	לכ"ע אינו חייב לפדותה
מדיר אשת כהן	לכ"ע חייב לפדותה	פליגי ר"א ור"ע**
מדיר אשת ישראל	פליגי ר"א ור"ע	פליגי ר"א ור"ע

* אביי סבר שמה שכותב בכתובת כהן ואהרדיך למדינתך זה מחייב לו לפדות גם שבויה, וגם אם דבר אחר גורם כגון אלמנה לכה"ג, או אם הדיר הנאה ממנה, ** רבא סבר דאהרדיך למדינתך אינו מועיל רק שהייב לפדותה אם נשבית, אבל לא מי שאינו יכול להחזירה משום דבר אחר, בין במדיר אשת כהן ובין במדיר אשת ישראל,

אביי מתירין לטעמיה אלמנה לכהן גדול כולי עלמא לא פליגי דחייב לפדותה שהרי אני קורא בה בין במתלת התנאי בין בסוף קיומו ואהרדיך למדינתך, ואע"ג דאסור דבר אחר גרס לה אהרדיך למדינתך הוא, ממזרת ונתניה לישראל כולי עלמא לא פליגי דאינו חייב לפדותה [ממזרת ונתניה לישראל אין חייב לפדותה] שאין אני קורא בה לא בשעת התנאי ולא בסוף ואותבינך לי לאינתו,

מדיר אשת כהן נמי כהן שהדיר את אשתו נמי, שתנאי הראשון ואהרדיך למדינתך הוא ואפשר לו לחול בשעת התנאי ואפשר לו לקיימו בסוף כולי עלמא לא פליגי דחייב לפדותה דהיינו אלמנה [לכ"ג],

כי פליגי במדיר אשת ישראל [כי פליגי בישראל שהדיר את אשתו] שתנאי הראשון ואותבינך לאינתו [בתחלתו. ד"ס] היה ראוי לחול, אצל בסופו אי אפשר לקיימו ר' אליעזר אול בתר מעיקרא כו' רבי אליעזר אויל בתר מעיקרא ורבי יהושע אויל בתר בסוף,

רבא מתירין לטעמיה אלמנה לכ"ג ממזרת ונתניה לישראל כולי עלמא לא פליגי דאינו חייב לפדותה אלמנה שאין אני קורא בה אהרדיך למדינתך מחמת שבייה אלא מחמת דבר אחר וממזרת שאין אני קורא בה ואותבינך לאינתו לא בתחילה ולא בסוף,

כי פליגי במדיר בין אשת כהן דמעיקרא בשעת התנאי קרינן ביה ואהרדיך מחמת שבייה וצדק אסור דבר אחר וכן במדיר אשת ישראל מעיקרא קרינן בה ואותבינך לאינתו וצדק לא קרינן בה הכי ובין אשת ישראל, רבי אליעזר אויל בתר מעיקרא ורבי יהושע אויל בתר בסוף:

[ומפרש רבא לפלוגתייהו במדיר בין אשת כהן דמעיקרא בשעת התנאי קרינא ביה ואהרדיך למדינתך מחמת שבייה, ולבסוף איכא אסור דבר אחר [מחמת נדר], ובין במדיר אשת ישראל דמעיקרא קרינא ביה ואותבינך לאינתו, ולבסוף לא קרינא ביה הכי [מחמת נדר], דר"א אויל בתר מעיקרא ומשום הכי פודה, ור' יהושע אויל בתר בסוף שאין התנאי יכול להתקיים ולפיכך אינו פודה. ר"ן],

[שנינו במשנתנו] נשבית חייב לפדותה וכו': ת"ר [שנו חכמים כבריייתא] נשבית בחיי בעלה ואח"כ מת בעלה, הכיר בה

אבני חן על מסכת כתובות

תנאי בית דין, כך היו אנשי ירושלים כותבין, אנשי גליל היו כותבין כאנשי ירושלים,

אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו היורשין ליתן לך כתובתך, לפיכך אם רצו יורשין נותנין לה כתובתה ופוטרינ אותה:

[גרסינן בירושלמי אנשי גליל חסו על כבודן [שתהא אלמנותו מחזרת על הפסחים] ולא חסו על ממונם, ואנשי יהודה חסו על ממונם ולא חסו על כבודם. רט"ו],

[ולדין תליא במנהג, ואפ"ה ג' חדשים ראשונים שאסורה להנשא מחמת הבעל, חייבים לזונה מכל מקום, וכל מקום שחייבים לזונה, מעשה ידיה של יורשין, משא"כ בת הנוגת מעשה ידיה שלה. יכין],

גמ': אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין מאחר שהצטל יורש את אשתו למה תקנו שירש לזניה מה שירש ממנה, דהיינו נדוניה שלה? כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו נדוניה יפה דאילו [דאפילו. ר"ן] ממה יירשו צניה כבנו [כמו שכותב לבנו], [בין שרואה שחתנו נותן לבתו בשביל בניה, גם הוא יתן בשבילם],

ומי איכא מידי דרחמנא אמר ברא לירות דכמי (צמדצר כז) אש כי ימות וכן אין לו וגו' הא יש לו צנו יורשו ולא צמו ברתא לא תירות, ואתו רבנן ומתקני דתירות ברתא שיתן לה האב ממנו שהיו צנו לאוין לירש?

הא נמי דאורייתא הוא [פירוש מצוה דאורייתא היא מדברי קבלה, אבל לא חובה, והיינו דלא עבדו תנאי ב"ד כתנאי מוונות, ואם אמר אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו, שומעין לו כדאיתא לקמן במכילתין. רט"ו] דכתיב ירמיה כט קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים,

[ומפרש הפסוק] בשלמא בנים בידיה קיימי לגקס לו אשה שדרכו של אש לחזר על אשה אלא בנתיה מי קיימן בידיה וכי דרך אשה לחזר על אש? הא קא משמע לן דנלכשה וניכסה ונתיב לה מידי [ויתן לה נדוניה] כי היכי דקפצי עלה ואתו נסבי לה,

ועד כמה? אביי ורבא דאמרי תרווייהו עד לעישור נכסי [כלומר שאם אינו מוצא אדם הגון שיקחנה בפחות, מצוה עליו לתת עד עשור נכסי. תלמידי הר"י ז"ל, ורש"י כתב במהדורא קמא וז"ל ועד דכמה זקוק לית לה. שטמ"ק],

[על המעט שאומר כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו, שואל הגמ' 7 קשיות:

א. ואימא דאב לירות דבעל לא לירות

ב. ואימא היכא דכתב אב לכתוב בעל, היכא דלא כתב אב לא לכתוב בעל

ג. בת בין הבנים נמי תירות

ד. בת בין הבנות תירות

ה. ותניבוי ממטלטלי

בא"י היה מנהגם להקזיז תמיד ולפיכך עשו החקזה כמו המוונות, והיתומים יהיו חייבים לפרוע החקזה כמו המוונות, אבל במקומות אחרים שאינם מקיזים תדיר כל כך, אלא פעמים שלש בשנה, כבר ידוע כמה יגיע ההוצאה ודיינינן לה כרפואה שיש לה קצבה. שטמ"ק],

[ומספר] קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת אבא [אשת אב, שטי"ף מאמ"ע שהיתה אלמנה] דהות צריכה רפואה כל יומא, אתו לקמיה דר' יוחנן [שיתן להם עצה איך להפטר מהוצאה זו], אמר להו איזילו קוצו ליה מידי לרופא שיקבל עליו רפואתה עולמית צדק וכן [ואז יהיה רפואה שיש לה קצבה, וינכה הסכום מן הכתובה],

[הדר. ד"ס] אמר רבי יוחנן [נתחרט על מה שעשה ואמר] עשינו עצמינו כעורכי הדיינין אהב אחד מצעלי דינין, ומטעים זכיותי לדיין ועורך [הדין לפני] הדיינין לזכותו, מיקרי עורכי הדיינין, שעורך [את הדיינין] [הדין לפניו. ר"ן] להפוך לנס לטובתו של זה,

מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר? מעיקרא כשהיה ענה סבר ישעיה נח ומבשרך לא תתעלם, ולבסוף כשנתחרט סבר אדם חשוב שאני [שאם עושה הוא דבר כזה נראה כעורכי הדיינים ולא היה צריך לעשות זאת. שט]:

[אדם חשוב שאני: ברכות יט., שבת נא., שם קמב., פסחים ק., מו"ק יא., שם יב., מגילה כב., ב"מ עג., ע"ז ח.; שם כח.; שם מח.; חולין קלד.; שביעית פ"ח מו"א. מסורת הש"ס השלם],

מהני' לא כתב לה בנין דכרין דיהוו ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתך יתר על חולקתון דעם אחוהון צני אשה אחרת [פי' ראובן אומר ללאה שיש לו בנים הימנה וכתובתה למשל אלף מנה, וגם יש לראובן בנים מרחל וכתובת רחל היא חמש מאות מנה] אס ממזמי צמי ואירשך, יעלו צניך כתובתך [אחרי מותי, כשיבואו לחלוק נכסי עם צנים שהיו לי מאשה אחרת. רע"ב], ונפקא מינה שמא מרובה היא,

או שמא יהו צני אשה האחרת מרובים וצניך מועטים, וטוב להן שיטלו כמות אמן, והמרובים כמות אמן ואפי' הכמוצות שוות חייב, שהוא תנאי ב"ד, [ראה רא"ש וז"ל רב מתניה נאון וז"ל היה אומר שאין דינן כתובת בנין דיכרין בזמן הזה כיון שאין המעט אלא כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ועכשיו נהגו ליתן יותר ויותר וכו' וכן בשם בעל העיטור וז"ל כתב והיום הלואי שיתן לבנו כתבו, וכמה הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו [ופירש הקרבן נתנאל, שהיה ראוי לחכמי הדור לעשות תקנה על זה בחרם ונידוי שלא להרבות לבתו מותר הרבה להעביר נחלה וכי בשביל שהוא זכר יפסיד],

[וכן אם לא כתב] בנן נוקבן דיהוין ליכי מינאי יהוין יתבן בביתי [לאחר מותי] ומיתונן מנכסי עד דתלקחון לגוברין, חייב שהוא תנאי בית דין,

את תהא יתבא בביתי ומיתונא מנכסי כל ימי מיגר [יש גורסין מיגר בדל"ת, ור"ל משך [כלשון גור אסין] ויש גורסין מיגר ור"ל לשון מגור ומדור. יכין] אלמנותך כל ימי משך אלמנותך בביתי, חייב שהוא

אבני חן על מסכת כתובות

ו. תמרוץ ממשעבדי

ז. ואימא אף על גב דליכא מותר דינר

במקום דקא מיעקרא נחלה דאורייתא משום נחלה דרבנן [דהיינו כתובת בנין דיכרין] לא תקינו רבנן נחלה דידהו, לעקור נחלת חלוקה שזה לגמרי שהיא מן המורה, הלכך כי איכא מותר דינר שיחלקוהו בשוה צנחלה דאורייתא [אז] יטלו אלו כמותת אמנ ואלו כמותת אמנ משום נחלה דרבנן, ואי לא לא,

רב פפא איעסק ליה לבריה כי אבא סוראה חמיו היה, והשיא רב פפא לבנו [ע"כ היה הבן מאשה אחרת דאל"כ הות אחות אמו שהיא ערוה דאורייתא. רש"י] אחות אשתו כדאמרינן צאלו נערות [לעיל לט], אמרה לי בת אבא סוראה כי נהמא אקוסא צחינכי, ובסנהדרין [דף יד] נמי אמרינן איש ושתי (נשים) [נשיא. רש"י] שאין מטילין לכיס אחד [שיש לכל אחד כים ומזון שלו] כגון רב פפא וצא אבא סוראה,

[ראה בצוואת ר' יהודה החסיד לא יישאו שני אחים אשה ובתה ולא ינשאו ב' אחיות לאב ובנו, ראה בגורע ביהודה תנינא אבה"ע סימן עט וז"ל אבל האמת יורה דרכו כי החסיד לורעו אחריזו צוה לדורי דורות כי ראה ברוח הקדש שזרעו לא יצליח בוונגים כאלה, ובוזה אינו סותר דברי התלמוד שהוא על הכלל ודברי החסיד היא על הפרט],

אזיל רב פפא לצית אצי הגערה למיכתב לה כתובתה לכתוב כמותתה, ושם יפסקו אציה [אבא סוראה] ויכתוב לה צנדונייתה מה שיכתוב [לידע כמות הוא נותן לבתו לצנדונייתה ובגדה יוסף בנו ויכתוב בכתובתה. שטמ"ק] **שמוע יהודה בר מרימר** [שרב פפא בא], **נפק אתא איתחזי ליה** [משום כבודו. שטמ"ק. התראה לפניו לקבל את פניו], **כי מטו לפיתחא** דאבא סוראה הוה **קא מפטר מיניה** יהודה נטל רשות מרוב פפא למזור לאחוריו **אמר ליה ניעול מר בהדאי** [בקש ממנו שיכנס עמו],

דף נ"ג ע"א

חזייה רב פפא דלא הוה ניהא ליה ליהודה למיעל,

אמר ליה [רב פפא ליהודה] **מאי דעתך, משום דאמר ליה שמואל לרב יהודה, שיננא** [כתב רבינו האי גאון ז"ל וכו' פשוטו בלשון ארמי ששינו גידולות, שכל מה שהוא גדול שינים קרו ליה שיננא, ויש שדורשין, שמעתתיה חריפין כחן שגון. שטמ"ק לעיל יד. עיי"ש, וראה בערוך] **לא תיהוי בעבורי אחסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא, דלא ידיעא מאי זרעא נפיק מיניה** [ראה הבונה בע"י], **וכל שכן מברא לברתא** והלא איעצורי אחסנתא הוא, שזה כותב לבתו מה שהיה ראוי להוריש לבניו,

האי נמי [גדוניה] **תקנתא דרבנן היא, דאמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי לעיל, שיקפון אדם ויתן לבתו וילף לה מקרא,** [לכאורה כתובת בנין דיכרין תקנתא דרבנן הוא כדי שיקפון וכו', אבל שיתן אדם לבתו להשיאה כבנו דאורייתא הוא כדרדשי לעיל מוקדו לבניכם נשים וגו', ואפשר דאין זה אלא סמך בעלמא ותקנתא דרבנן היא [זהו שאומר לו רב פפא ליהודה, האי נמי תקנתא דרבנן היא] דמה שיתן האדם לבתו להשיאה לא מקרי

ואימא דאב לירות דבעל לא לירות כיון דטעמא כדי שיקפון ליתן לבתו הוא [דמקון, גדוניה] [נתקין גדוניה. ר"ן] דיהב אב לבתו לירמון צניס דילה, אבל שאר כמותות נכסי הצעל כגון מנה מאתים ומוספת דבעל לא לירמון? [ומתריץ] **אם בן דלא ירמי לשאר הכמותה אב נמי מימנע ולא כתב לבתו אחרי שזה מקפיד על שלו מלהוריש לבני צתי,** אף אי אמשון ידי מלהרצות לו גדוניה,

ואימא היכא דכתב אב לכתוב בעל, היכא דלא כתב אב לא לכתוב בעל כיון דטעמא משום שיקפון אב לתת גדוניה לבתו היא, היכא דכתב אב גדוניה לבתו נכתוב צעל תנאי כמותת בנין דכרין, והיכא דלא כתב אב גדוניה לבתו [לכתחלה. ר"ן] לא נכתוב צעל תנאי כמותת בנין דכרין?

לא פלוג רבנן לא חלקו צין כמותה לכתובה, אחרי שרוב כמותות יש צהן גדוניה לא חלקו,

בת בין הבנים נמי תירות [כיון דטעמא משום גדוניה הוא, היכא דאין לו צניס ממנה אלא] יש לו בת מן אשה אחת וצניס מן האחרת, מטול בת היחידה כמותת אמה לירש גדוניה שנתן אבי אמה, [כיון דטעם משום גדוניה הוא, היכא דאין לו צניס ממנה אלא בת ומן אשה אחרת יש לו צניס מטול זו כמותת אמה ומירש גדוניה שנתן אבי אמו. ר"ן] מאי שנא דמקון [רק] צנין דכרין?

בנחלה שוויה רבנן דירמון תנן, ואין בת יורשת צין הצניס,

בת בין הבנות תירות יש לו בת מן אשה אחת וצנות מן האחרת, מטול בת היחידה כמותת אמה לירש גדוניה אבי אמה, דהא א"נ שוויה כנחלה יש משפט נחלה לבת צין הצנות? **לא פלוג רבנן** צמשפט כמותת צנין דכרין דבת צין הצניס לא תשקול וצת צין הצנות תשקול,

ותיגבי ממשלטלי כיון דטעמא משום גדוניה אצי האם הוא, אלהה אמרינן לעיל כמותות [דף נ:] [שמפירש שם הלשון] "כשם שאין הצניס יורשין אלא מקרקע", ואוקיימנא כמותות צנין דכרין?

ככתובה שוויה רבנן וממשלטלי דיתמי לא משמעצדי לשטרא,

תמרוץ ממשעבדי אי כמותה שוויה, ולקמן פליגי צה צריש פרק אע"פ ירתון תנן ואין ירושה צמשועצדין [בלומר כירושה שוויה רבנן בהאי נמי, ולאפוקי ממו"ד להלן ג"ה יסבון תנן. רמ"א],

ואימא אף על גב דליכא מותר דינר יתר על שמי הכמותות יטלו כמותת אדם, דצין כמותת צנין דכרין, אלהה תנן צפרק מי שהיה נשוי [לקמן לא] אין שם אלא שמי כמותות [ואין מותר עליה] חולקין בשוה?

אבני חן על מסכת כתובות

מעביר נחלה. וק"ל. מהרש"א],

אמר ליה [יהודה לרב פפא] ה"מ מדעתיה [מרצונו של אבי האשה], לעשויה [להכריחו] נמי נמיה,

א"ל אטו מי קאמינא לך דעול ועשייה, עול ולא תעשייה קאמינא, אמר ליה מעלאי ידי היינו עשייה כניסמי עמך זה עשוי שירצה לפסוק בשזיל כבודי,

אכפיה רב פפא ליהודה דנדרים ועל ועול [ונכנס] אישתיק [יהודה] ויתבי, סבר אנא קוראס הווא האי דשמיך יהודה מירתת רתח שאין הנדויה הוגנת צעניו, כתביה [רב פפא לבתו בנדוניה] לכל מאי דהוה ליה [לכל קרקעותיו שהיו מטלטלין אין משתעבדין לכתובה, וקשה קצת דהא הוי יותר מעישור נכסים, ובספר בית אהרן [מובא ביב] תירץ שדברי התוס' אינם אמורים אלא בנתינת נדוניה ליתומה לאחר מיתת האב, שבוה יש ממש העברת נחלה, אבל מה שהאב נותן מחיים לבתו יכול ליתן ככל שיחפץ בין שאין בזה ממש העברת נחלה, שמחיים יכול אדם ליתן לכל מי שירצה],

לסוף [לאחר שכתב בן] אמר ליה השתא נמי לא מישתעי מר [א"ל אבא סורא ליהודה, וכי גם עכשיו אתה שותק כאילו אתה איך מרצה ממה שנתתי בנדוניה] חיי דמר [חיי אדוני] לא שביקי מידי לנפשאי,

אמר ליה אי מינאי ידיי אס נטלת ממני ענה אפי' האי נמי דכתבת [זה מה שכתבת מעצמך מתחלה, קודם שהוספת בשביל המתיחות שרגמתי לך] לא נחא לי [לא היה לך לכתוב, וכ"ש ליתן כל נכסך ודאי לא נחא לי], א"ל השתא נמי אהדר בי [אני רוצה לחזור מכל מה שכתבתי], א"ל שוייה נפשך הדרנא [חזור בדבריו] לא קאמינא, [השתא נמי אהדר בי אע"ג דהן הן דברים הנקנים באמירה, היינו היבא דעמדו וקדשו והבא כשרצה לחזור עדיין לא קדשו, אי נמי הבא כבר קידשו קודם לכן ואח"כ כתב ולא אמרין הן הן דברים הנקנים באמירה אלא כשקדשו אחר כך. תוס', ואין לתרץ דמאחר שנתן מחמת אונס א"כ נחשב כתליוהו ויהיב שאינו כלום, דווראי בנידן דידן לא נחשב תליוהו וא"ו ממש אונס, ופשוט. הערות],

כמה דינים בכתובת בנין דכרין אי פקעה זכותה להוריש זכותה לבניה: *מכרה לבעלה, יש סברה שלא פקעה זכותה דחזי אנסוה, ויש סברה דפקעה זכות דהא מטא הנאה לידה, *מחלה לבעלה, יש סברה שלא פקעה דלא מטא הנאה לידה, אבל יש סברה דפקעה זכותה דהא עברה מדעתה בלי אונס,

[ענין חדש] בעא מיניה רב [יימר] [ייבא. ד"ס] סבא מרב נחמן מכרה כתובתה לבעלה [פ' מוכרת כתובתה בטובת הנאה דאי בכל דמיה היינו נפרעת, ופשיטא דליכא כתובת בנין דכרין. רמ"י] יש לה כתובת בנין דכרין, או אין לה כתובת בנין דכרין מי אמרין כיון דמכרה לבעלה פקעה לה חרות ירושת אביה מלהוריש נדוניה שלו לגבי נמו, שהרי מכרתה ואין כל הירשה בזה מעכשיו אלא מכא העגל, וחלקו כל בניו בשוה בני ד' נשוי?

[פ' האיבעיא הוא אם יש בכח האם למכור זכות בניה בכתובתה, שהגם שיכולה למכור מה ששייך לה, אבל איך היא מוכרת זכות בניה?],

א"ל רבא [לרב ייבא סבא] ותבעי לך מוחלת שהוא דבר מזוי [שעושה בן מאהבת בעלה] מן המכר [שאין מצוי שאשה תעשה מסחר בכתובתה, עם בעלה], ואי משום דלא מטא הנאה לידה, מכל מקום פקעה זכותה צמייה? [אע"ג דקי"ל דאסור לשהות עמה בלא כתובה, מ"מ מחילתה מחילה, ואי מיית לאחור או שהיה עמה באיסור אין לה כתובת בנין דכרין. רא"ש],

אמר ליה [רב ייבא סבא לרבא] כלומר מי סברת דמשום הנאה דמטא לידה מיסק אדעתא דפקעה זכותה [איפכא מסתברא משום דמטא הנאה לידה איכא למימר טפי דלא פקעה. שטמ"ק, ואפ"ה יש צד לומר דפקעה] השתא מוכרת קמיבעיא לי דאע"ג דאיכא למימר זוזי אנסוה, דאמינא כמאן דקא מחו לה מאה עובלי בעוכלא מנין אומה מאה מכוס דרצועה שצראשה צחל, כמין משקולת קטנה ששמה עוכלא, דלנוסה היא [ואפ"ה] סלקא אדעתא דפקעה זכותה ומיעיל לי מוחלת מיבעיא כל שכן מוחלת דלא אנוסה [דמיבעיא לי אי פקעה זכותה?]

אמר רבא פשיטא לי מוכרת כתובתה לאחרים בטובת הנאה שאס נתארמלה [או נתגרשה. ד"ס] יעלו לקומות, ואם מתה ירשנה בעלה, ומתה ירשנה בעלה יש לה כתובת בנין דכרין דהא כי לא זכינה נמי ירית לה בעל ומקון לה רענן [כתובת בנין דכרין]. השתא נמי לגבי בעל במוכרת לא פקעה זכותה, ואי משום דהוקל צענייה למוכרה ולהפסיד את צניה אם נתארמלה או נתגרשה מאי טעמא [לא אמרין הוקל בעיניה וכו', משום ד] זוזי אנסוה שהורסה להס, [אבל] מוחלת כתובתה לבעלה, אין לה כתובת בנין דכרין מאי טעמא אחולי אחילתא ועקל צענייה להפסיד צניה מכמותה חס,

בעי רבא מוכרת כתובתה לבעלה נמי טובת הנאה בעלמא דבר מועט, שהרי אם מתה ירשה, ואינו לוקח ממנה אלא שאלם מה הוא לא תגבה והרי לא מה וצא ליד ירושה הלכך במוכרת לאחרים דמי, או במוחלת לבעלה דמי הואיל וצידו הכמותה והוקל צענייה להחליטה, בתר דבעיא הדר פשטא מוכרת כתובה לבעלה במוכרת לאחרים דמי, [נתנה כתובתה לאחרים אינו מוכר דינו, וק"ל. מהר"ם שי"ף],

מתיב רב אידי בר אבין מתה אין יורשין של זה משנה היא ציצמות (פז:), האשה שהלך בעלה למדינת הים ואמר לה עד אחד ממ בעליך והמירו לנשא ונישאת, ואמר כך בא בעלה תנא מזה ומזה ואין לה כתובה לא מזה ולא מזה, ואם מתה אין יורשין של זה זה [פ' צנים שיש לה מזה ומזה יורשין כמותה ואין יורשין של זה יורשין כתובתה, והוינן בה כתובתה מאי עבדתה הא אמרת אין לה כתובה?]

ואמר רב פפא כתובת בנין דכרין והכי קאמר מתה היא צמי שיהם ירשנה הם אין צנים שיש לה מזה ומזה טעלין כתובת אמן כצני דכרין, כשצאין לחלוק צנכסי אביהם אלא חולקין בשוה, ואמאי הכא נמי כיון דאמרין [זוזי אנסוה] כי אינסא לא מפסדא כתובת בנין דכרין לימא יצר אנסה שהיתה

אבני חן על מסכת כתובות

ממלאה לבעל?

לה כתובה, אמר להו אבי זילו אמרי ליה

דף נ"ג ע"ב

* אע"ג דרבית הלל הם תלמידי הלל הזקן, פליגי עליה. תוס' ד"ה מעבר לדרך, וכן הוא בגי' נ"ב ע"ב.

שקילא מיבותך שדיא אחיזרי חזוק טווחיך שמה סגור שחזיק לך טווח צו, נטולה היא ממך ומוטלת על המכרס כבד תרגמא רב הושעיא לשמעת' בבבלי [ולא חידשת לנו כלום במה שאמרו בא"י].

[שנינו במשנתנו] בנן נוקבן דיהויין ליכי מינאי וכו'. רב תני עד דתלקחן לגוברין, ולוי תני עד דתבגרן,

[ושואל] לרב [ניזונת עד דתלקחן לגוברין] אע"ג דבגר צמיה, והלא צגרות מויליא מרשות אב ולמה חזון מציתו, וצין לרבי צין לר' אלעזר צר' שמעון שחלקן דצבר צפרק מילא האשה [לקמן סא] צעישור נכסס, מודיס צמוזות צצין נשאו צין צגרו אצדו מוזות, ולוי אע"ג דאינסבי?

אלא בגר ולא אינסבי אינסבי ולא בגר דכולי עלמא לא פליגי,

כי פליגי בארוסה ולא בגר רב אמר עד דתלקחן קימה דאירוסין ואפילו לא צגר, וללוי או צצגן או ינשאו וילאו מרשות אב לגמרי כי צגרות, [רמב"ם פ"ט הל' טו המארס בת הניזונת מן האחין חייב [הארוס] במוזנותיה משעת האירוסין, שהרי אין לה מוזנות מאחיה משנתארסה, ואינה בוגרת כדי שתזון עצמה אלא קטנה או נערה, ואין אדם רוצה שתתבזה ארוסתו ותלך ותשאל על הפתחים. עכ"ל משמע מדברי הרמב"ם שרק אז אינה ניזונת אם ע"י הצגרות יכולה לזון את עצמה. וראה ברכת אברהם],

וכן תני לוי במתניתיה [ראה יבמות י' ע"א ואעפ"י כן בדקה לוי במתניתיה] דלוי קידר צריימא ששה קדרים כר' חייא וכרבי אושעיא עד דתבגרן וימטי זמניהון דאינסבן הגיע זמן שנים עשר חודש לצמולה משחצעה הצעל כדלקמן כמזות צאע"פ (דף נו),

[ומקשה] תרתי צמיה? אלא או תבגרן או ימטי זמניהון לאיתנסבא,

כתנאי עד מתי חבת נזונית [מן היתומים לאחר מיתת אביה] עד שתארס, משום רבי אלעזר אמרו עד שתבגר, תני רב יוסף עד דיהוויין, איבעיא להו הויה דאירוסין או הויה דנישואין? תיקון,

אמר ליה רב חסדא לרב יוסף מי שמייע לך מיניה דרב יהודה, ארוסה יש לה מוזנות ארוסה יתומה יש לה מוזנות מן האחין או לא אין לה מוזנות?

התם קנסא הוא דקנסוה רבנן משום דלא דייקא שפיר שמת צעלה מקמי דתינסב [קנסה אנסה? דלא דיקדקה שפיר שמה לא מת. ד"ס],

ייתב רבין בר חנינא קמיה דרב חסדא וייתב וקאמר משמיה דרבי אלעזר מוחלת כתובתה לבעלה אין לה מוזנות צאלמנותה דתנאי כמזנה כמזנה [ראה רא"ש], אמר ליה אי לאו דקאמרת לי משמיה דגברא רבא הויה אמינא לך משלי י' משיב רעה תחת טובה [שהוא מוחלה לו כתובתה] לא תמוש רעה מביתו,

ייתב ר"נ ועולא ואבימי בר רב פפי, וייתב רב חייא בר אמי גבייהו [בתוס' ע"ז ס"ג ע"ב וייתב רב חייא בר אמי גבייהו. ר"ת היה מדרקד שבכל מקום שהוא אומר וייתב פלוגי גבייהו מוכירו כן לפי שהוא הורה להם דבר חרש. עיי"ש] אתא ההוא גברא דשכיבא ארוסתו, אמרי ליה זיל קבר או הב לה כתובתה דמקטו קצורמה מתח [פ' במבקים] כמזנה [לעיל מוז: תנו רבנן תיקנו מוזנותיה תחת מעשה ידיה, וקבורתה תחת כתובתה מתח הדנזינא שהניסה לו, והיא כמזנה צשטר הכמזנה והוא יורש], וסבר למימר מתח מנה מאתים שמקטו לה חכמים,

אמר להו רב חייא [בר אמי] תנינא [אין הפירוש ששנינו כן במשנה או ברייתא, אלא] אני שונה שאין לארוסה שממה משפט כמזנה דהיינו קצורה אשתו ארוסה לא אונן ליאסר צקדשים ולא מיטמא לה אם כהן הוא דלאו שאלו היא וכן היא לא אוננת,

ולא מיטמאה לו אינה חייבת ליטמא לו ואע"פ שמוזהר להמעסק [בשעה] [בשעה?] ממי מזה האומרים צפרשת כהנים [ויקרא כא] [אב, אב, אח, אחות, בן בת, אשה]. דכתיב לה יטמא מזה, זו אינה מהם דלאו שאלו היא, אכל אם רוצה היא ליטמא אינה מזהרת מליטמא, אפילו כהנת, דצני אהרן כתיב ולא צגות אהרן, [רש"י בב"מ יח. מפרש דאסורה ליטמא לו והיינו ברגל. הערות],

מתה אינו יורשה נדוניית צית אציה, דלא מקון ירושת הצעל עד שמכנס לחופה או שממקסר לשלוחים, מת הוא צמיה גובה כתובתה מנה מאתים ומוספת אם כחז לה,

מעמא דמת הוא, הא מתה היא אין לה כתובה דין כמזנה, וקצורמה מתח כמזנה דמינא לעיל צנשוואה תניא, ומתח נדוניית צית אציה שהוא יורשה, אכל הכא כיון דכי מתה אינו יורשה אף הוא לא נמחייב לקצורה צמאי מעמא דאמרינן כי מתה צחיו אין לה תציעת כמזנה, מקצר צעציל מנה מאתים שהוא יורש?

אמר רב הושעיא שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תמלי מה שכתוב ליכי [שהרי מתה] וכך היו כומצין צשטר כמזנה, הלכך כל זמן שלא מת ולא נתגרשה לא נשמעצד לה ולא יורש ממנה כלום,

כי אתא רבין [מארץ ישראל] אמר ריש לקיש ארוסה שמתה אין

אבני חן על מסכת כתובות

על נכסיו יצא [ולכן] תנאי כתובה דלה נמי לאו על נכסיו הוא לית לה, או דלמא כיון דאמרין התם כיון דאי לית לה נכסים מראשון תקינו לה רבנן משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אית לה נמי תנאי כתובה להיות בתו מונח תיקו:

בעי רבי אלעזר בת שנייה מי שנשא שניה מדברי סופרים, דאמרי רבנן לקמן בפרק אלמנה כתובות (דף ק) השניה אין לה כתובה ולא מזונות, בתה שילדה לו ומה יש לה מזונות מנכסיו או לא או אין לה מזונות,

דף נ"ד ע"א

כיון דלית לה כתובה לאס, לית לה מזוני דבת, דהא תנאי (כתובה) [ככתובהה. ד"ס] הוא לית לה מזוני, או דלמא אמה דעבדא איסורא קנסוה רבנן, איחי דלא עבדא איסורא לא קנסוה רבנן? תיקו,

בעי רבא בת ארוסה הכא על ארוסתו וילדה לו [בת] ומה, ולו בנים, יש לה מזונות מנכסיו או לא או אין לה מזונות, כיון דאית לה כתובה כגון שכתב לה מן האירוסין, אי נמי רבנן מקון נמי לארוסה אית לה, או דלמא כיון דלא תקינו רבנן כתובה למכתב עד שעת נישואין תנאי כתובה נמי מקמי הכי לא חייל [ולכן] לית לה תיקו:

בעי רב פפא בת אנוסה אנס את הנערה ונשאה אחרי כן כדכתיב ולו מהיה לאשה, וילדה לו בת ומה יש לה מזונות מן האסין או לא או אין לה מזונות, אליבא דרבי יוסי ברבי יהודה לא תיבעי לך דאמר יש לה כתובה מנכסיו מנה אם מת ואע"ג שכתב נתן כסף קנסה לאשה,

כי תיבעי לך אליבא דרבנן דאמרי יצא כסף קנסה בכתובתה ואין לה כתובה [מנכסיו. ד"ס] מאי מזונות הבת שהן תנאי כתובה (פקעי) [מעקר. ד"ס] צהכי או לא מי אמרין כיון דלית לה כו' כיון דלית לה כתובה לית לה מזוני,

או דלמא כתובה טעמא מאי [היינו טעמא] - דלא תקון לה רבנן משום דכל כתובה אשה משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה תקנוה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, והא לא מצי מפיק לה כדכתיב לא יוכל לשלחה, כתובה דמשום אפוקי, הוא דלא תקון [פי' לכן לא תקון אותה כאן] דליכא למיחש (לית לה ?), אבל שאר תנאי כתובה דלאו משום שלא תהא קלה איתקון, אית לה תיקו:

[שנינו במשנתנו] את תהא יתבא בביתי וכו': תני רב יוסף בביתי ולא בביתך [ראה בשמ"ק לפירושים אחרים] אם יש לו בית, כופין את היורשין לתת לה מדור לפי כבודה, ואין יכולין לומר לה לך לית לך זוני אומך שם, אבל אין לו בית אלא ביקמא בעלמא צריך צד וקטן, ולשון ביקמא צי עקמא (שבת דף עו), יכולין לומר לך מאכלנו, דאם תהא יתבא בביתי כתב לך ולא צדיקמי,

אמר ליה משמע לא שמיע לי אלא מסברא לית לה [מזונות] כיון דאירסה לא ניהא ליה דתיתזיל מסברא אי אומר שאין לה מזונות מן האסין, דמאי טעמא תקון רבנן מזונות לבת מנכסי האב, כי היכי דלא תיתזיל על הפתחים, הכא ליכא למיחש להכי, דכי חזי ארוס דמתזיל זיין לה איהו מדידה, ואע"פ שאינו מחויב לזונה דכיון דאירסה לא ניהא ליה דתיתזיל,

אמר ליה אם משמע לא שמיע לך צהדיא מסברא אית לה [מזונות] יש לך לומר שמונח מן האסין, דארוס לא זיין לה כיון דלא קים ליה בגוה אם מניח לו שמה ימצא זה מוס לא שדי זוזי בכדי,

ואיבא דאמרי אמר ליה משמע לא שמיע לי, מסברא אית לה [מזונות], כיון דלא קים ליה בגוה לא שדי זוזי בכדי, אמר ליה אי משמע לא שמיע לך, מסברא לית לה כיון דאירסה לא ניהא ליה [לארוס] דתיתזיל:

סימן דגברי [שיש כאן חמשה אבעיות ונותן סימנים לשמות האנשים] ש' רב ששת ק' ריש לקיש ז' רב אלעזר ר' רבא ר' רב פפא, [וגם עושה סימנים לחמשה השאלות] מאנה, ויבמה, שניה, ארוסה, ואנסה:

בעו מיניה מרב ששת ממאנת קטנה יתומה שהשיאה אחיה, ומיאלה צבעלה ומורה אלא יש לה מזונות עד שתצטרך או לא או אין לה מזונות מי אמרין עקרמניהו לנשואי מעיקרן, והוא לה כמי שלא ניסת, או דלמא הא ניסת ונראה מרשות אב?

אמר להו רב ששת תניתוה [שנינו כן בבביתא, שרב ששת היה בקי בבביתות כדאמרין בעירובין ס"ז ע"א] אלמנה [קטנה] בבית אביה כלומר מן האירוסין, דאי מן הנשואין לא אמרין יש לה מזונות עד דתלקטן מנן, ואפילו ללוו צנשוין מודה וגרושה [מן האירוסין] בבית אביה, ושומרת יבם [מן האירוסין] בבית אביה יש לה מזונות [מן היתומים],

רבי יהודה אומר עודה בבית אביה יש לה מזונות אינה בבית אביה אין לה מזונות, [ושואל] רבי יהודה היינו ת"ק? אלא לאו ממאנת איבא ביניהו, דתנא קמא סבר [ממאנת] אית לה וה"ק אלמנה צבית אציה כו' וה"ה לממאנת דאין כאן נשואין דהא עקרמניהו ורבי יהודה סבר לית לה ואם רבי יהודה למימר עודה צבית אציה בתמלתה שלא יתה משם "צנשוין" יש לה מזונות, אבל משיאלה צנשוין אין לה,

בעי ריש לקיש בת יבמה [ראובן מות בלא בנים ויבם שמעון את אשתו וילדה לו בת, ואח"כ מות שמעון] הכונס את יבמתו וילדה לו בת, יש לה מזונות לאחר מיתת האב, מן האסין מנכסי אציה או לא יש לה מזונות או אין לה מזונות,

כיון דאמר מר כתובתה על נכסי בעלה הראשון כתובה אינה

אבני חן על מסכת כתובות

כותבין, אנשי גליל היו כותבין באנשי ירושלים, אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו הירושין ליתן לך כתובתך, לפיכך אם רצו יורשין נותנין לה כתובתה ופוטרינ אותה],

[שנינו במשנתנו] וכך היו אנשי ירושלים וכו'; אתמר רב אמר הלכה כאנשי יהודה, ושמואל אמר הלכה כאנשי גליל, בבל [עיר בבבל ששמה בבל] וכל (פרוודא) [פרוודא. ד"ס עיי"ש עוד כמה גירסאות] נהוג כרב [שכותבין עד שירצו הירושין ליתן לך כתובתך], נהרדעא וכל (פרוודא) [פרוודא] ככסיס הסמוכים לה נהוג כשמואל [שכותבין את תהא יתבא בבית וכו'],

ההיא בת מחווא מפרוודי צל דהות נסיבא לנהרדעא, אתו לקמיה דרב נחמן, שמעה לקלה [מסגנון דיבורה] דבת מחווא היא, אמר להו בבל וכל פרוודא נהוג כרב, אמרו ליה והא לנהרדעא נסיבא, אמר להו אי הכי נהרדעא וכל פרוודא נהוג כשמואל,

ועד היכא נהרדעא? עד היכא דסגי קבא דנהרדעא כל מקום שמודדין מצוה צדקה קצ נהרדעא, [וקי"ל הלכתא כשמואל כדין וכך פסק גם ר"י משום גאון אחד. תוס' ר"ד]

איתמר אלמנה רב אמר שמין מה שעליה כשנגזין לה בית דין כמותה שמין נגדיה צפרעון כמותה ושמואל אמר אין שמין מה שעליה,

אמר רב חייא בר אבין וחילופה בלקיט שכר שגר צדק צעל הצית ולקח לו צעל הצית נגדים, כשיוצא ממנו שם אותן נגדים נשכרו לשמואל, ורב אמר אין שמין, רב כהנא מתני וכן בלקיט לרב שמין ולשמואל אין שמין,

ומנח בה רב סימנא צמילתיה [באילו אומרים כך] יתמא לקיט וארמלתא שלח ופוק הפשט (נגדיהן) [נגדין. ד"ס] ולא,

אמר רב נחמן אע"ג דתנן במתניתין דהך דערפין [שמביא כאן] כוותיה דשמואל, הלכתא כוותיה דרב, דתנן [עריבין בב] אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך את עצמו והגזיר צל למשכנו על ערכו הקלוצ צפרסה אין לו לגזיר לא בכסות אשתו [הגם שכל מה שקנה אשה קנה בעלה אין זה כולל גם בגדיה], ולא בכסות בניו, ולא בצבע שצבע לשמן נגדים שצבע לשם אשתו ולשם בניו, ואע"פ שלא לצדק עדיין, ולא בסנדלים חדשים שלקח לשמן אלמא נגדיה שלה כשמואל,

אמר ליה רבא לרב נחמן וכי מאחר דתנן מתניתין כוותיה דשמואל אמאי הלכתא כוותיה דרב?

אמר ליה לכאורה [פ' לאדם כיעור שאינו מעיין ומדקדק. תוס' ר"ד, ובשם'] , [הפעם היחידה שיש המלה "לכאורה" בש"ס] כשמואל רהימא

אבל מזוני אית לה צדק מציה מנכסיו, ולא אמרינן מיון דלא קרינן צה ואת מהא יתבא צדימי לא קרינן צה ומחזק מנכסי, ורב יוסף [וכ"ש מר בר רב אשי] צדימי יתירא דריש דתקון למכתב צדימי מרי זימני, ואת מהא יתבא צדימי כל ימי מייגר ארמלומיך צדימי,

מר בר רב אשי אמר אפילו מזוני נמי לית לה, ולית הלכתא כמר בר רב אשי,

אמר רב נחמן אמר שמואל תבעוה להנשא ונתפייסה [מו לא קרינן צה מייגר אלמנמין] אין לה מזונות, הא לא נתפייסה יש לה מזונות צתמיה, ואפילו אין העכבה מחמת כבוד בעלה אלא שלא היה מוצעה הגון לה?

אמר רב ענן לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל אמרה מחמת פלוני בעלי [שאינו רוצה להנשא, שאינו לכבוד בעלי שאנו אנשא] יש לה מזונות, מחמת בני אדם שאינן מהוגנין לה אין לה מזונות,

אמר רב חסדא זינתה אין לה מזונות, אמר רב יוסף כיחלה ופירכסה גליא דעתה דלא מחמת כבוד בעלה מעכבת לינשא אין לה מזונות,

מאן דאמר [רב חסדא] זינתה [אין לה מזונות] כל שכן כיחלה ופירכסה, מאן דאמר כיחלה ופירכסה [אין לה מזונות] אבל זינתה אית לה מאי טעמא יצר אנסה,

ולית הלכתא ככל הני שמעתתא [פ' "כל" לאו דוקא, וקאי רק על זינתה, וכיחלה ופירכסה, שלא אבדה כתובתה עיי"ו. ראה תוס'] אלא כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל התובעת כתובתה "בבית דין" אין לה מזונות,

ולא והתניא מכרה כתובתה, ומשכנה כתובתה, עשתה כתובתה אפותיקי לאחר קרקע המיוסדת לכתובתה, עשתה אפותיקי לצעל חוב שלה אין לה מזונות, הני אין לפי שהן גיבוי כמותה אבל תובעת לא?

הני בין בבית דין בין שלא בבית דין, תובעת בבית דין אין שלא בב"ד לא:

נמצא שאבדה כתובתה:

אם תבעוה להנשא ולא נתפייסה מחמת בני אדם שאינם מהוגנים לה,

תובעת כתובתה בבית דין,

מכרה כתובתה, משכנה כתובתה, עשתה כתובתה אפותיקי אפילו שלא בב"ד,

[לשון המשנה לעיל נב: [אם לא כתב לה] את תהא יתבא בבית ומיתונא מנכסי כל ימי מייגר אלמנותך בבית, חייב שהוא תנאי בית דין, כך היו אנשי ירושלים

אבני חן על מסכת כתובות

בענינם. שט], אמר להו כל שכן שריבה לה מזונות אם אמר קרקע
זו למזונותיך, אין זה אלא אם לא יתנו לך מזונות מרווחים אלא מזונותם טלי
קרקע זו להעדרה, דאי לשעצדה למזונותיה הרי כל נכסיו משועבדים לך,

אמרו ליה [קרובי ר' יוחנן לר"ל] והא רבי יוחנן לא אמר הכי, אמר
להו זילו הבו לה, ואי לא מפיקנא לכו רבי יוחנן מאונייכו
[ואם לא אוציא לכם את ר' יוחנן מאונייכם כלומר אנהג כנגדכם בתוקף. שט],
אתו לקמיה דרבי יוחנן אמר להו מה אעשה שכנגדי אנוש
כערכי ורואי לחלוק עלי חלוק עלי,

אמר רבי אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן [היכא
דמיחד לה קרקע תלוי בהלשון שאומר הבעל שאם], אמר למזונות ריבה
לה מזונות, אמר במזונות צמוז מזונות שט לך עלי, משמע שזו תהא
פרעון לך קציץ לה מזונות:

אף על פי פרק חמישי

[מעם שמתחיל הפרק במלת "אף", שמסכת זו יש בה י"ג פרקים נגד הי"ג מדות
של רחמים ופרק ה' הוא נגד המדה החמישית "ארך אפים", ולכן נקרא אף שע"י
לימוד פרק זה יכולים להסיר "אף" מעל ישראל ע"י המדה של ארך אפים. ע"פ
פנה],

מתני' אף על פי שאמרו בתולה גובה מאתים ואלמנה
מנה, אם רצה להוסיף אפי' מאה מנה יוסיף נגמלא פריך פשיטא,

[תימה דעכשיו נהגו שכותב חתן לכלה מאה ליטרין, אע"פ שאין לו שוה פרוטה,
דבשלמא כשיש לו הוא משעבר נכסיו לזה החוב, והואיל ונתחייב אפילו נאבדו
אלו הנכסים וקנה אחרים הם משתעבדים, אע"פ שאין אדם מקנה דבר שלא בא
לעולם, מ"מ אדם משעבר דבר שלא בא לעולם, כיון דכתב ודעתיד אנה למיקני
כדאמרינן במי שמת (ב"ב קנו. ושם), אבל אותו שאין לו היאך ישתעבר נכסיו
שיקנה אחרי כן כיון שלא נתחייב לה היינו דבר שלא בא לעולם? תוס' עיי"ש],

נתארמלה או נתגרשה בין מן הארוסין בין מן הנשואין גובה
את הכל, רבי אלעזר בן עזריה אומר מן הנשואין גובה את
הכל, מן הארוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, שלא
כתב לה תוספת דמדעמו אלא על מנת לכונסה,

[ענין חדש וכאילו אמר אמר ר' יהודה] רבי יהודה אומר אם רצה
כותב לבתולה שטר של מאתים והיא כותבת אע"פ שלא נמקלה

פתאום, מרווח משמעות המשנה כשמואל, אבל כי מעיינת בה הלכתא
כוותיה דרב לא מסייעא לשמואל,

מאי טעמא כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה דהא [גבי מעריך.
ד"ס] קמיה קיימא ואינה יולאה מצינו, ואלעמא דהכי (מקני) [אקני. ד"ס] לה
שיהו שלה כל זמן שהיא תחמיו [אבל להביא ראיה מערכין לאשה שנפרעת
כתובתה ליכא למימר, דהא בכתובה כבר אינה תחת בעלה ו] אדעתא
למשקל ולמיפק לא אקני לה:

[אומרים מקצת מפרשים ו"ל דדוקא באלמנה שתובעת כתובתה אבל בגרושה
לא, ובלקט נמי דוקא היכא שיוצא מעצמו אבל אי מפקין ליה אין שמיין מה
שעליו. תלמידי הרב רבינו יונה ו"ל. שטמ"ק],

כלתא דבי בר אלישיב הוה קא תבעה כתובתה מיתמי, הוה
קא ממטי להו לבי דינא [הלכו עמה לב"ד], אמרי זילא לן מילתא
דתיולי הכי [רצו שתלבוש בבגדיה הקרים כדי שיראו ב"ד ויחשבו אותם
בפרעון הכתובה, ולכן אמרו לה לכו והלבישו בגדים יקרים] אזלא
לבישתינהו ואיכסתינהו לכוליה מנא, אתו לקמיה דרבינא,
אמר להו [רבינא לאחר שראה בגדיה] הלכתא כוותיה דרב דאמר
אלמנה שמיין מה שעליה,

ההוא דאמר להו זולת שכיז מרע גרונא לברת קנזים היו תכשיטי
הננות כך וכך לנזשים [פ' מספר לבושים] זל גרונא, א"ר אדי בר אבין
פורנא ליתמי הריזו לימומים [הבנים], ולא אמרינן ניחוי לה [לבנות] דמי
הנדוניא כיוס הזואה,

ההוא דאמר להו [בצואת שכיז מרע]

דף נ"ד ע"ב

ארבע מאה זוזי מן חמרא לברת משמע אותו יין יהא משועבד לך
[לגרונא]. אבל היין עצמו לא אמר ליתן לה כדמיו של יוס הזואה אייקר
חמרא, אמר רב יוסף רווחא ליתמי [וה"ה לזילא. רט'],

קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת אבא [אשת אב שלא היתה
אמם] דהוה קמפסדה מזוני מרצה לכולל [ודאגו שאם ימות אביהן שיעלה
הרבה כסף לזונה, ובשטמ"ק כתב ו"ל לא היתה חוששת לשמור מזונות שבבית
ומאברתן וסומכת על הבנים שיספיקו לה מזון כל צרכה], אתו לקמיה דרבי
יוחנן, אמר להו איזילו ואמרו ליה לאבוכון דנייחד לה
ארעא למזונה נזואת שכיז מרע, וצעדים, אולי תקבל עליה, דאפי' גבי
כתובה [כתובה עצמה וב"ש למזונות] תנן (פאה פ"ג מ"ז) הכותב כל נכסיו לבניו
וכתב לשמו קרקע כל שהוא אצדה כתובתה, רבי יוסי אומר אם קבלה עליה אע"פ
שלא כתב לה,

לשנא אחרינא דהוי ליה כמתלק נכסיו על פיו ונתן שאר הנכסים לבניו והוה להו
משעבדי, ואין הצנות והאשה ניזונות ממשעבדי,

אתו לקמיה דריש לקיש [שר' יוחנן היה קרובם ולא היה יכול להיות דיין

קל"ב

אבני חן על מסכת כתובות

פרועה כיצד? היתה כתובתה אלף וזו, ואמר לה, התקבלת כתובתך והיא אומרת לא התקבלתי, ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. מנכסים משועבדים כיצד? מכר נכסיו לאחרים, והיא נפרעת מן הלוקחות לא תפרע אלא בשבועה. מנכסי יתומים כיצד? מת והניח נכסיו ליתומים, והיא נפרעת מן היתומים לא תפרע אלא בשבועה. ושלא בפניו כיצד? הלך לו למדינת הים, והיא נפרעת שלא בפניו אינה נפרעת אלא בשבועה],

כגון הנפרעת שלא בפניו, [או] ועד אחד מעידה שהיא פרועה, והנפרעת מנכסים משועבדים, ומנכסי יתומים דתמן צפרק הכותב [לקמן פז:] דצבו שבועה, אף תוס' נמי צבי שבועה, ואע"ג דפוגמת [לעיל ע"ב] צהלי כללא אחיה? אינטריק למינקטיה צהדיא, לאשמועינן דפגימת תוספת מהניא להשביעה כפגימת כתובה,

ולשביעית שאין שביעית משמטת כתובה כשאר שטרות, אלא אם כן פגמה חקפה כדאמרין במסכת גיטין (דף יח) ותוספת נמי לא משמט,

ולכותב כל נכסיו לבניו וכמז לאשמו קרקע כל שהוא אצדה כתובה, כדאימא צ"ש נוטלין (צ"צ קלז) ותוספת ככתובה,

לגבות מן הקרקע [אין כתובה נגזית] אלא מן הקרקע **ובן הזיבורית** כדמנן צהניקין (גיטין מח) וכן תוספת,

וכל זמן שהיא בבית אביה תנן צהנושא (לקמן קד) כל זמן שהיא צבית צעלה צמשך אלמנטה, גוצה כתובה לעולם, וכל זמן שהיא צבית אציה שלא היו עובדים אותה היתומים ולא זנין אותה, גוצה כתובה עד כ"ה שנים, ואם שתקה יתר על כן יום אחד מחלתה, וכן תוספת,

ולכתובת בנין דכרין כשם שנוטלים מדוייית אצי אמם ומנה מאתים כך נוטלים תוספת,

איתמר כתובת בנין דכרין פומבדיתא אמרי לא טרפא ממשעבדי ירתון תנן איטון ירתון כסף כתובתך, וירושא לא טרפא לקוחות בני מתא מחסיא אמרי **טרפא ממשעבדי**, יסבון תנן לשון צ"ת, הלכתא לא טרפא ממשעבדי ירתון תנן,

מטלטלי ואיתנהו בעינייהו המיוחד מטלטלין לכתובת אשמו ומת והן צעין, והיא נפרעת מהן, נוטלתן **בלא שבועה** שלא בשבועה, דטעמא מאי אמור רבנן מנכסי יתומין לא תפרע אלא בשבועה דחיישינן דלמא צריי אחפסה [שבועלה נתן לה צרור מטלטלין או מעות לפריעת כתובתה] והכא היינו צריי דאחפסה [ולא חיישינן שיש עוד צרור].

ליתנהו בעינייהו כגון שאצדו פומבדיתא אמרי **בלא שבועה** דכיון דאצדו הני, לא אחפסה אחריי, וכל נכסיו אחראין לכתובתה ונפרעת מן הקרקעות, בני מתא מחסיא אמרי בשבועה, והלכתא בלא שבועה,

יחד לה ארעא בארבעה מצדנהא שיחד לה קרקע, וכמז לה צארצה

מוחלת וכומצת (צלשון) [לשון] שוצר התקבלתי מוכך מנה ולא למנה מנה והיא כותבת התקבלתי מוכך חמישים וזו, רבי מאיר אומר כל הפוחת לכתולה ממאתים ולא למנה מנה הרי זו בעילת זנות:

נב'! פשיטא? מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן שלא לבייש את מי שאין לו קמ"ל:

[אם רצה להוסיף כו']: רצה לכתוב לה לא קתני אי תנא לכתוב, לא הוה שמעינן מינה שיהיה התוספת קרוי כתובה אלא כמתנה מדעתו, ואין שם כתובה עליו אלא רצה להוסיף השתא דתנן להוסיף משמע נוסף על הכתובה שתקנו חכמים ושם כתובה עליו גם הוא,

מסייע ליה לר' איבו אמר רבי ינאי דאמר ר' איבו אמר רבי ינאי תנאי כתובה תוספת שהוא מתנה להוסיף לה, וכן מוזנות וכל הנך דתנן צפרקין דלעיל בכתובה דמי,

נפקא מינה למוכרת ולמוחלת מוכרת כתובה, או מוחלת כתובה, מחלה ומכרה את הכל לפי שהכל קרוי כתובה ולא אמרינן לא מיקרי כתובה אלא מנה מאתים,

למורדת דתנן צפרקין (לקמן סג) המורדת על צעלה פוחתין לה מכתובה כו' עד מתי הוא פוחת עד כנגד כתובתה, לא תימא כנגד מנה מאתים למודייהו, אלא אף התוספת פוחתין והולכין,

ולפוגמת צפרק הכותב (לקמן פז) תנן הפוגמת כתובה לא תפרע אלא בשבועה, אם פגמה תוספת נמי שאמרה לשם פרעון התוספות התקבלתי דינר, אף זו פוגמת כתובה היא, ואם טוען צעלה התקבלת כל כתובתך לא תפרע אלא בשבועה,

לתובעת שאמרו חכמים התובעת כתובה צ"ד אין לה מוזנות, תובעת תוספת נמי אין לה מוזנות,

ולעוברת על דת צפרק המדיר (לקמן עב) שאמרו עליה תנא שלא בכתובה, לא תימא כתובה מנה מאתים, אבל תוספת מתנה צעלמא הוא לא הפסידה,

דף נ"ה ע"א

לשבח שאמרו צבורות (דף נה) אין הצבור נוטל פי שנים בשבח ששבו הנכסים לאחר מיתת אציהן ולא האשה בכתובה ותוספת נמי לא גביא משבח ששבו נכסים לאחר מיתת צעלה,

לשבועה לכל מיילי דשייכא ליצבע על הכתובה, [זה לשון המשנה לקמן פז], עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. מנכסי יתומים, ומנכסים משועבדים, ושלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה וכו' עד אחד מעידה שהיא

אבני חן על מסכת כתובות

יוסף דעת בשם הגרש"ז אוירבך זצ"ל,

[ושואל] ורב לא אויל בתר אומדנא, והא איתמר מתנת שכיב מרע אינה זריכה קנין, שתקנו חכמים שדבריו ככתובים וכמסורים שלא תטרף דעתו עליו שכתוב בה קנין ואם כתוב בה קנין, בבי רב משמיה דרב אמרי ארכביה אתרי רכשי אמר רב ארכביה אתרי רכשי כמו רוכבי הרכש (אסתר ח) כלומר נתן בה שמי כחות, על ידי שכתוב בה [כד קציר. העקוב למישר] ורמי בערסיה, וכל לשון שכיב מרע נתן בה כח שכיב מרע [זה כח אחד, וכח שני הוא] ועל ידי קנין שכתוב בה שאינו נוהג אלא בצריא, נתן בה כח צריא,

ושמואל אמר לא ידענא מאי אידון בה [לקמיה מפרש לה],

בבי רב משמיה דרב אמרי ארכביה אתרי רכשי הרי היא כמתנת בריא והרי היא כמתנת שכיב מרע, והשם מפרש להו כח מתנת צריא הרי היא כמתנת בריא דאם עמד מחוליו אינו יכול לחזור בו אינו חוזר ממתנתו, משא"כ צ"מ ו הרי היא כמתנת שכיב מרע, שאין במתנת צריא אפי' בקנין שאם אמר הלואתי לפלוני שאם כתב במתנה זו [של שב"מ] הלואתי שהלואתי לפלוני נחונה לפלוני זה [או הדין] הלואתו לפלוני ואילו גבי צריא משום קנין לא קני ציה, שאין מטבע נקנה בחליפין אלא אגב קרקע כדאמרין בהוצא (צ"מ מ), וזה קנה אס מת, לא מחמת קנין אלא מחמת דברי ש"מ,

ושמואל אמר לא ידענא מאי אידון בה שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר [שמא להכי כתב בה קנין דלא גמר להקנותו] מתנה זו על ידי דברי שכיב מרע שהן ככתובים ומסורים דמי, אלא על ידי כתיבה וקנין כצריא, דסתם קנין לכתיבה עומד ואין שטר לאחר מיתה וסטר שכיב מרע אינו קונה מחיים שהרי אין דעתו ליתן כלום אלא לאחר מיתה, ואפילו לרבי יוסי דאמר (גיטין דף עב) זמנו של סטר מוכיח עליו, הני מילי בצריא הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, דדעתו לאקנויי גוף הקרקע מהיום ופירות לאחר מיתה, אבל זה אין דעתו ליתן בחייו כלום, וכיון דמיתו מו לא מצי לאקנויי מידי דהא לימיה דליקני ניהליה, ושמעינן מיהת דרב בשר אומדנא אויל, שאומדנא דעתו של זה דלארכביה אתרי רכשי עבד, ואף על פי שלא פירש, מסיק רב ממונא דהכי,

דף נ"ו ע"א

אלא תרוייהו רב ורבי נתן אולי בתר אומדנא, מאן דאמר הלכה [בר' אלעזר בן עזריה] שפיר [דהא ראב"ע אומר שלא כתב לה אלא ע"מ לבונסה] מאן דאמר אין הלכה הכא נמי אומדן דעתא הוא, משום איקרובי דעתא הוא, והא איקרבא ליה דעתא [באירוסין],

ייתב רב חנינא [קרא. ד"ס, רש"י, וכן שמו ברכות ל, ויבמות מ]. קמיה דרבי ינאי וקאמר הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, אמר ליה [ר' ינאי לר' חנינא] פוק קרי קראך לברא [וזה מתאים לשמו ר' חנינא קרא. ראה רש"י] אין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה,

המזכיר שלה בחייו, לעשותה אפומיקי לכתובתה ומת, נפרעת הימנה בלא שבועה דודאי מו לא מתפס לה צריא אחריני,

בחד מצרא, פומבדיתא אמרי בלא שבועה, בני מתא מחסיא [מתא מחסיא לא נעשתה מרוב תורני חשוב אלא בימי רב אשי. שם] אמרי בשבועה דכיון דלא כתב לה ארבעה המזכיר אין זו סמיכה לסמוך עליה, והרי היא כמי שלא ייחד, ואיכא למיחש לצריא, והלכתא בלא שבועה,

אמר [סתם ארם] לעדים כתבו וחתמו כגון מתנת קרקע [שטר מתנה] והבו ליה [לאיזה איש, הולך ומפרש שזה תלוי], קנו מיניה [אם עשו מעשה קנין] לא צריך אימלוכי ביה אס עדיין עומד בדבריו שיכתבו לו, דכיון דקנו ממנו סתם קנין לכתיבה עומד, [אבל אם] לא קנו מיניה, פומבדיתא אמרי לא צריך אימלוכי ביה, בני מתא מחסיא אמרי צריך אימלוכי ביה, והלכתא צריך אימלוכי ביה:

[שנינו במשנתנו] ר' אלעזר בן עזריה וכו' אומר מן הנשואין גובה את הכל, מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, שלא כתב לה אלא על מנת לבונסה: איתמר רב ורבי נתן חד אמר הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, וחד אמר אין הלכה כר' אלעזר בן עזריה,

תסתיים דר' נתן הוא דאמר הלכה כר' אלעזר בן עזריה, דשמעי' ליה לרבי נתן דאזיל בתר אומדנא אומד דעתה דצב שאליו מפורש, אומדן בית דין ואומרים סתם איניס להכי איכוון, דלא כותב לה ממנו חנם אלא למיבת ציאה,

דאמר רבי נתן הלכה כרבי שמעון שזורי במסוכן במסכת גיטין (דף קה) המפרש והיוצא צריא, ואומר כתבו גט לאשתי אע"פ שלא אמר תנו הרי אלו יכתבו ויתנו, דמתנת טרדתו שהוא צול על נפשו לא הספיק לגמור דבריו, ומעיקרא לכתבו ויתנו נחווין, ר"ש שזורי אומר אף המסוכן הגוסס, והיינו בשר אומדן דעתא, דאמרין לא אמר כתבו אלא שיתנו, והאיל ומסוכן הוא לא נחווין לנחם בה,

דף נ"ה ע"ב

ובתרומות מעשר של דמאי משנה היא במסכת דמאי (פ"ד מ"א) תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה ואסרה את החולין משום מדומע, ר"ש שזורי אומר אף צול שאלו לעם הארץ שלקח הימנו הפירות הללו, ואוכלן על פיו, אס אמר הפרשתי מעשרותיו כראוי עד שלא מכרתים לך, סומך עליו, דהואיל ומדרבנן הוא, הימנוהו רבנן במקום פסידא כי הכא שאין לו תקנה לחזור ולהפריש, אלא למוכרה לכהנים דמי תרומה והפסד הוא לו, האי דנקט אף צול, משום דקמתי התם מילתא אחריני ויש בה חילוק, דבשבת שאלו ואוכלו על פיו מפני עונג שבת, ולמו"ש לא יאכל עד שיעשר,

[לבאורה קשה למה לא אמר תרומת מעשר קודם למסוכן שהרי מעשר הוא בסדר זרעים, ומסוכן בסדר נשים? וי"ל דלישנא דקרא נקט בישעי' מ' כ' תְּקַסְפֶּן תְּרוּמָה עַל ל' אִי־תִקֵּב בְּחֵר תִּרְשׁ חֶקֶם יִבְקֶשְׁלוּ לְהִקֵּן פֶּסֶל ל' א' יִמּוּ מ' ע"פ

אבני חן על מסכת כתובות

אמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו רב [ראה תוס' שחולקים על רש"י ומפרשים דרבינו היינו רב] הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, ורב נחמן ידידיה אמר אין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה,

ונהרדעי משמיה דרב נחמן אמרי הלכה כרבי אלעזר בן עזריה, ואע"ג דלט' [שקלל] רב נחמן ואמר כל דיינא דדאין כרבי אלעזר בן עזריה הכי והכי תיהוי, אפילו הכי הלכה כרבי אלעזר בן עזריה והלכה למעשה הש"ס קא פסיק שך נמנו וגמרו בני הסיני כרבי אלעזר בן עזריה:

הלכה כראב"י:

חד אמר [רב או רב נתן]

רב חנינא

ר' יצחק בר אבדימי משום רב

רב נחמן אמר שמואל

נהרדעי משמיה דרב נחמן

הלכה למעשה

אין הלכה כראב"י:

חד אמר [רב או רב נתן]

ר' ינאי

רב נחמן

בעי רבין נכנסה לחופה ולא נבעלה מהו לרבי אלעזר בן עזריה חיבת חופה קונה [זה שאומר ראב"י שלא כתב לה אלא ע"מ "לכנסה" פירוש לכנסה הוא חופה], או חיבת ביאה קונה?

תא שמע דתני רב יוסף שלא כתב לה אלא על חיבת לילה הראשון, אי אמרת בשלמא חיבת חופה קונה היינו דאמר לילה הראשון, אלא אי אמרת חיבת ביאה קונה ביאה בלילה הראשון איתא מכאן ואילך ליתא,

ואלא מאי חופה חופה בלילה איתא ביממא ליתא, ולטעמך ביאה בלילה איתא ביממא ליתא הא אמר רבא אם היה בבית אפל מותר?

הא לא קשיא אורח ארעא קא משמע לן דביאה בלילה, אלא חופה קשיא, חופה נמי לא קשיא כיון דסתם חופה לביאה קיימא אורח ארעא קא משמע לן דבלילה [והאיבעיא לא איפשיטא],

בעי רב אשי נכנסה לחופה ופירסה גידה ופירש ממנה ומת מהו אם תימצי לומר חיבת חופה קונה, חופה דחויא לביאה אבל חופה דלא חויא לביאה לא, או דלמא לא שני תיקון:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר רצה כותב לבתולה וכו' רבי יהודה אומר אם רצה כותב לבתולה שטר של מאתים והיא כותבת התקבלתי ממך מנה; וסבר רבי יהודה דכותבין שובר, והתנן מי שפרע מקצת חובו רבי יהודה אומר יחליף יכתוב שטר אחר כדי חוב הנשאר ויקרע הראשון, ולא יכתוב שטר להרע כח הלוי שיתקרב לשמור שוברו מן העכברים, רבי יוסי אומר יכתוב לו שובר ולא יחליף להרע כח המלוה למחול שעבדו מזמן ראשון?

אמר רבי ירמיה כשיוברתה מתוכה צמון הכמוצה עמיה יכתוב השובר [וכך כותב] והיא אמרה צפנינו התקבלתי מניה, דטעמא מאי אמר רבי יהודה אין צמדין שובר, משום דלא יתקרב ליה לשומרו מן העכברים, דאי מרקב דהר האי וגבי שטריה כוליה, הכא ליכא למיחש להכי,

אביי אמר אפילו תימא בשאין שוברתה מתוכה דנחלי שובר [דמוחלת לבעלה מנה מהכתובה] לא חייש רבי יהודה לעכברים כי תסס, בשלמא התם דלילו תסס ודאי מיפרע פרעיה [הרי פרע הלוי חלק מהחוב, והיישנין] דלמא מירכס תברתא [השובר] ומפיק ליה לשטרא [והמלוה יוציא את השטר] והדר גבי זימנא אחרינא,

הכא [מי נאמר ד] ודאי יחב לה צממיה, מילתא בעלמא היא דאמרה ליה [שהיא מוחלת לו מנה, ולא קבלה כלום], אי נטריה נטריה אי לא נטריה איהו הוא דאפסיד אנפשיה,

בשלמא אביי לא אמר כרבי ירמיה לא קתני שוברתה מתוכה, אלא ר' ירמיה מ"ט לא אמר כאביי? גזירה שובר דהכא אטו שובר דעלמא,

מעמא דכתבה ליה [כלשון המשנה רבי יהודה אומר אם רצה "כותב"] אבל על פה לא דהוה ליה תנאה צעלמא לא הוי תנאה, דמתנה על מה שכתוב צמורה הוא אמאי דבר שבממון שאל ונסות הוא ושמעינן ליה לר' יהודה דאמר דבר שבממון תנאו קיים,

דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה, הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי רבי מאיר, ר' יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים?

קסבר רבי יהודה כתובה דרבנן, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה [בעירובין עז. הלשון כמו כאן, אבל לקמן פה. הלשון חזוק לדבריהם בשל תורה, בלי מלת "יותר"]:

הרי פירות דנכסי מלוג דרבנן האי דבעל לוכן מקנתא דרבנן היא, ולא עבדו רבנן חיזוק שיהא תנאו בטל אם התנה למחול אכילתו ולא עבדו להו רבנן חיזוק,

דתנן רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות 66 כח

אבני חן על מסכת כתובות

לה דין ודברים אין לי בנכסיו ובפירותיהן, אוכל הוא פירי פירות, מוכר פירות ולוקח קרקע שהיא לה קרן והוא אוכל פירות עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיו ובפירותיהן ובפירות פירותיהן עד עולם

דף נ"ו ע"ב

וקיימא לן בהסכמא מאי כותב, אומר אלמא תנאיה תנאה?

אמר אב"י לכל יש כתובה, ולא לכל יש פירות מילתא דשכיחא עבדו בה רבנן חזוק מילתא דלא שכיחא לא עבדו בה רבנן חזוק,

הרי חמרים גבי דמאי דרננן הוא דשכיחא ולא עבדו [גמ] לה רבנן חזוק למימש לגומלין לרבי יהודה דתנן החמרין שנכנסו לעיר [למכור פירותיהן] ואמר אחר מוהן [לקהל הקונים] שלי חדש והסן טוב ממנו שהחדש עדיין אינו יבש כל צרכו, והבי נמי אמרין צאיהו נשך [ב"מ עב] היו חדשות מארבע ושנות משלש כו',

יש מפרשים משום עומר [תבואה חדשה שאסורה עד העומר], ולאו מילתא היא דא"כ דמתרין דמאי הקילו המינה דמאי, חדש מאי איכא למימר, ועוד לא מצינו שנשדו עמי הארץ על אסור חדש,

ולא נקט לה אלא משום אין נאמנים דמאי, ורבותא אשמועינן דאע"ג דמשבח לה לדבריה נמי צמילי אחריתא, אינו נאמן על הדמאי, דחיישינן לגומלין ושל חברי ישן שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן אין נאמנים, רבי יהודה אומר נאמנים?

אמר אב"י ודאי דדבריהם עבדו רבנן חזוק, ספק דדבריהם לא עבדו רבנן חזוק,

רבא אמר בדמאי חקילו משאר ספק דדבריהם ואפילו ספק לימיה דרוב עמי הארץ מעשרין הן:

[שנינו במשנתנו] ר' מאיר אומר כל הפוחת וכו'; [ודייקין] כל הפוחת אפי' בתנאה מדלא תנא כל צמולה שאין לה מאמס ואלמנה שאין לה מנה הרי זו צעילת זנות, ש"מ דהכי אשמועינן שאע"פ שהיא גובה לבסוף דאין תנאו קיים, אפילו הכי כיון דמעיקרא אמני קרי לה צעילת זנות, משום דמשעת ציאה לא הוה סמכא דעתה אכמוצה, אלמא קסבר תנאו בטל דכלאו הכי לאו רבותא היא דנקט כל הפוחת ואית לה, [ואפ"ה] וכיון דאמר לה לית לך אלא מנה, לא סמכא דעתה והויא לה בעילתו בעילת זנות,

והא שמעינן ליה לרבי מאיר לעיל דאמר כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, הא בדרבנן תנאו קיים? קסבר ר' מאיר כתובה דאורייתא:

תניא רבי מאיר אומר כל הפוחת לכתולה ממאתים ולא למנה ממנה [בין בכתב בין בעל פה] הרי זו בעילת זנות,

רבי יוסי אומר רשאי ואפילו על פה נמי תנאו קיים,

רבי יהודה אומר ואמא ר' יהודה למימר נמי רשאי כר' יוסי, מיהו על פה, תנאו בטל, דאמרין לעיל חכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה, אכל צאת למסול תכתוב שובר רצה כותב לכתולה שטר של מאתים והיא כותבת לו התקבלתי ממך מנה, ולא למנה מנה והיא כותבת לו התקבלתי ממך חמשים זוז,

וסבר רבי יוסי רשאי [לעשות תנאי על כתובה, שהאשה תקבל פחות ממאתים ומנה], ורבינא [ושקיל וטרי עד שבא לסיום לקמן] "השתא ומה התם" אין עושין כתובת אשה מטלטלין אין מיידיין מטלטלין לכמוזה מפני תיקון העולם שמה יאצדו "או יפחמו" דמיהן [ולא יגיע לה דמי כתובתה],

אמר רבי יוסי וכי מה תיקון העולם יש בזו [הלא בתשלום במטלטלין יתכן שאין האשה מקבלת כתובתה כלל, וראה בשט שמוביא כמה שיטות על ענין של תיקון העולם כאן] והלא אין קצובין [ומשום כך] ופוחתין אין דמיהן קצובין עולמית דמוקרי ומחלי, הלכך פעמים שפוחתין מכדי מה ששמוס,

[וישאל] תנא קמא נמי אין עושין קאמר ופחיתא נמי בכלל תיקון העולם היא?

אלא לאו הכי קאמר [תנא קמא] במה דברים אמורים בשלא קבל עליו אחריות הצעל אס יאצדו, ופריש ליה תנא [קמא] דלא חייש לזולא אלא לאוסא אבל קבל עליו אחריות עושין [מיידיין מטלטלין],

ואתא רבי יוסי למימר וקאמר ליה רבי יוסי ו כי קיבל עליו אחריות נמי אמאי עושין מה נתקן העולם בכך, והלא אין קצובין ופוחתין והלא אף כשהן קיימין אין קצובין ופוחתין,

[ובאן מסיים הקושיא] השתא ומה התם [במיוחדת מטלטלין לכתובתה] דדלמא פחתי חייש רבי יוסי, הכא דודאי קא פחתה לא כל שכן?

הכי השתא התם לא ידעה [היא חושבת שהמטלטלין יש להם שווי כתובתה, ולא ידעה שהפחיתו] דתחיל, הכא ידעה [שהרי היא מוחלת מנה] וקא מחלה,

אחתיה דרמי בר חמא הות נסיבא לרב אויא

דף נ"ז ע"א

אירכס [נאבד] כתובתה שטר כמזמנה אתו [רב אויא ואשתו] לקמיה דרב יוסף,

אבני חן על מסכת כתובות

חופה דהיא קודם ציאה,

[פ' דר' יוחנן סבר שלפני ביאה לא זכה האשה עדיין בכתובתה, ור' יוסי פליג דמהני תנאי על פה להפקיע ממנה חלק בכתובתה, אבל לאחר ביאה מודה ר' יוסי שאין תנאי על פה מהני עוד, כדברי ר' יהודה],

[ושלשה זמנים, תחלת חופה דהיינו בשעת כניסה לחופה, וסוף חופה דהיינו תחלת ביאה, שוהו לאחר שנכנסה לחופה וקודם שתבעל, וסוף ביאה זהו לאחר שנבעלה, ותחלת וסוף לאו דוקא, אלא כאלו אמר קודם ביאה ואחר ביאה. רמ'],

רב דימי אליבא דר' אבהו:

		ר' יהושע בן לוי	ר' יוחנן
א'	קודם חופה	מחלוקת	מחלוקת
ב'	לאחר חופה - קודם ביאה	מחלוקת	מחלוקת
ג'	לאחר ביאה	ד"ה אינה מוחלת	ד"ה אינה מוחלת

ריב"ל מדבר על זמן א' וג', ור' יוחנן מדבר על זמן א' וב',

כי אתא "רבי" אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא [רבין מהפך דברי רב דימי] מחלוקת לבסוף אבל בתחלה דברי הכל מוחלת, ורבי יוחנן אמר בין בזו ובין בזו מחלוקת,

אמר רבי אבהו לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי יוחנן דאנא ורבי יהושע בן לוי לא פלגינן אהדדי, מאי לבסוף דאמר רבי יהושע בן לוי סוף חופה, ומאי תחלה תחלת חופה, וכי קאמינא אנא בין בזו ובין בזו מחלוקת תחלת ביאה וסוף ביאה,

רבין אליבא דר' אבהו:

		ר' יהושע בן לוי	ר' יוחנן
א'	קודם חופה	ד"ה מוחלת	ד"ה מוחלת
ב'	לאחר חופה - קודם ביאה	מחלוקת	מחלוקת
ג'	לאחר ביאה	מחלוקת	מחלוקת

שריב"ל מדבר על כל חג' זמנים, ור' יוחנן רק על זמן ב' וג',

אמר רב פפא אי לאו דאמר רבי אבהו לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי יוחנן [פ' שכן אמר לו ר"י בפירוש ואין לחלוק ע"ז] דאנא ורבי יהושע בן לוי לא פלגינן אהדדי, אנא לא הוה ניחא לי לפרושי מילתייהו הכי, דרבי יוחנן ור' יהושע [בן לוי] לא ליפלגו, ורב דימי ורבין ניפלגו דדרבי יהושע [בן לוי],

אלא הכי הוה אמינא רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי פליגי דלהסוה סוף דקאמר רבי יהושע בן לוי דברי הכל אינה מוחלת, אחא רבי יוחנן למימר אף בזו מחלוקת, ד רב דימי ורבין לא פליגי דדרבי יהושע [בן לוי],

אמר להו [רב יוסף] הכי אמר רב יהודה אמר שמואל, זו דברי ר' מאיר דאמר לעיל כל הפוסת לכתולה ממאמס ואפי' כתולה והתנאי בטל, קרי לה צעילת זנות, משום דלא סמכא דעתה, והכא נמי לר"מ הוא דאסור לשהות אשה שאצדה שטר כתובתה, ואפי' אית [לה] [לן. ד"ס] דלא מפסקא צהכי דגציא כתנאי צ"ד, (מיהא) [מיהו. ד"ס] לא סמכא דעתה דאמרה כי תבענא ליה אמר פרעמיך הלכך צעילת זנות היא,

אבל חכמים אומרים משהא אדם את אשתו שנים ושלש שנים בלא כתובה דלית לן למימש משום מסמך דעתא דמיהו צעילת זנות, [שנים ושלש שנים. אין לדקדק כאן השתא שלש מותר שנים מיבעיא? דלמא שנים ושלש ואפי' טובא כדאמרי אינשי כדמשני בפרק מפנין (שבת קכו). ואין להאריך כאן. תוס'],

אמר ליה אביי [לרב יוסף] והא אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כרבי מאיר בגיורותיו [עירובין מז.]. דדצר שהוא מממיר על (דצר) [דצרי. ד"ס] תורה באסור והיתר על ידי גזירת דבריהם,

[א"ל ר' יוסף לרב אריא] אי הכי זיל כתוב לה כתובה אחרימי,

והא דאמרינן לעיל (דף נא) לא כתב לה כתובה, כתולה גוצה מאמס ואוקמינן כר"מ ? התם צמקוס שאין כותבין כתובה, דכולהו אתנאי [צית דין. ד"ס] קא סמכ, אי נמי צמקוס שכותבין וגוצה, לר"מ מיהו צעילת זנות באסור היא,

[ענין חדש] כי אתא "רב דימי" אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, מחלוקת דרבי יהודה ור' יוסי [לעיל ע"ב דר"מ אומר שאם פחתה, בעילתו בעילת זנות, ור"י אומר רשאי ור' יהודה אומר רצה כותב לכתולה שטר וכו'], דאמר ר' יהודה על פה לאו תנאה הוא [וצריך לשלם לה מאתיים בכתובתה] ור' יוסי סבר תנאה קייס [מחלוקת זו הוא רק] בתחלה מפרש לקמן תמלת מאי [תחלת חופה או תחלת ביאה],

אבל בסוף שכתב זמנה לדברי הכל אינה מוחלת ואמירתה לאו כלום היא. [ד"ס], אלא א"כ כתבה שוכר המקבלמי [שגם ר' יוסי מודה לר' יהודה],

ורבי יוחנן אמר בין בזו ובין בזו [בתחלה] ובין בזו [בסוף] מחלוקת [דר' יוסי ור' יהודה],

אמר רבי אבהו לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי יוחנן [שהוא החולק על ר' יהושע בן לוי] דאנא ורבי יהושע בן לוי לא פלגינן אהדדי, מאי בתחלה דקאמר רבי יהושע בן לוי תחלת חופה וה"ק מתמלת חופה ועד סוף חופה פליגי זה רבי יהודה ור' יוסי, ומאי סוף [דאמר ריב"ל לר"ה אינה מוחלת] סוף ביאה אצל משבא עליה מודה ר' יוסי דאין דצרכיו כלום,

וכי קאמינא אנא בין בזו ובין בזו מחלוקת, תחלת חופה וסוף חופה [מקודם חופה עד לאחר חופה, ונקרא לאחר חופה עד] דהיא תחילת ביאה [לפני ביאה, ומפרש] לאו אסוף דרבי יהושע קאמינא, אלא אסוף

אבני חן על מסכת כתובות

צענינא אחרינא, ואיכא למימר אלו ואלו דברי אלהים חיים הם, וזימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא, שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים צענינו מועט:

מתני' נותנין לבתולה זמן לכניסתה לחופה שנים עשר חודש משתבעה הבעל מיום שמצעה הצעל לאחר שקידשה להסירה על עסקי חופה להכין תכשיטיה לפרנס את עצמה תכשיטין,

וכשם שנותנין לאשה כך נותנין לאיש לפרנס את עצמו צרכי סעודה וחופה ולא למנה [פירשו הפוסקים מן הנישואין. ת"ו"ט] שלשים יום שאינה טורחם כל כך תכשיטין שבה יש צידה [דוקא באלמנה בעולה אבל באלמנה מן האירוסין דינה בבתולה שנתנו לכל בתולה דין שנה והכי איתא בירושלמי. מלאכת שלמה],

הגיע זמן ולא נישאו שהצעלים מעכבין [היינו האישה, וכדי שלא תקשה למה אומר נישאו דמשמע דקאי על הנשים, מותרין] ואידי דמנא רישא דדידיה מנא סיפא נמי דדידיה אוכלות משלו [הארום חייב לזונה] ואוכלות בתרומה אם כהן הוא והיא ישראלית, שמשעה שקידשה אוכלת בתרומה מן המורה כמפרש בגמרא, ורצון גזור עד השמא,

רבי טרפון אומר נותנין לה הכל תרומה אם ירצה, וכשיגיעו ימי טומאתה ממכרה ומקם חולין [ודוקא בבת כהן שבקייאה בדיני טהרה, ובארוסה שאביה טורח במכירת התרומה, אבל בבת ישראל או בנשואה דכבודה בת מלך פנימה לכלי לסבב למברה, לא. יבין] רבי עקיבא אומר מחצה חולין לאכול ימי טומאתה ומחצה תרומה,

היבם אינו מאכיל בתרומה צעודה שומרת יבם, וטעמא יליף בגמרא, [ומפרש אך אינו מאכיל, אשה שנפלה ליבם מן האירוסין אם] עשתה ששה חדשים בפני הבעל מהך שנים עשר חדש הקצועים לה משמצעה הצעל וששה חדשים בפני היבם, או ואפילו כולן בפני הבעל חסר יום אחד בפני היבם ואחד בפני היבם, אע"ג דרובא בפני הצעל, סוף סוף לא נתחייב צמזומיה צחי, והוא הדין נמי אם נתחייב צחי לא אכלה משמם דקיין הצעל פקע, אלא דאי כולם בפני הצעל הוא אכלה מיהא צחי, או כולן בפני היבם חסר יום אחד בפני הבעל, אינה אוכלת בתרומה,

זו משנה ראשונה בגמרא פריך עליה למאי מניא בית דין של אחריתא אמרו

דף נ"ז ע"ב

אין האשה אוכלת בתרומה [אף שהגיע הזמן] טעמא מפרש בגמרא עד שתכנס לחופה:

גמ' מנא הני מילי [שנותנים י"ב חודש. ו"ל הר"ט] כלומר אהיבא אסמכו רבנן? אמר רב חסדא דאמר קרא בראשית כד ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור, מאי ימים אילימא

והכי הוה מפרשנא לדרב דימי מאי סוף דקאמר רבין סוף חופה [זמן ב'], ומאי תחלה דקאמר רב דימי תחלת ביאה [גם כן נקרא זמן ב'] [והכי הוי מפרשינן לה] אמר רבי יהושע [בן לוי] ממלוכת בתולה ציאה ציאה סוף חופה, אבל בסוף ציאה דברי הכל אינה מוחלת, ורבי יוחנן פליג עליה דאפילו בסוף ציאה נמי פליג,

וכי אתא רבין אמר רבי יהושע בן לוי, ממלוכת בסוף חופה והיא תחלת ציאה דקאמר נמי רב דימי, אבל בתחלת חופה דברי הכל מוחלת,

רב פפא רב דימי ורבין לא פליגי:

	ר' יהושע בן לוי	ר' יהושע בן לוי	ר' יוחנן
לרב דימי	לרב דימי	לרב דימי	לרב דימי
קודם חופה	לד"ה מוחלת	[תחלה] לד"ה מוחלת	מוחלת
לאחר חופה - קודם ביאה	[תחלה] מוחלת	[סוף] מוחלת	מוחלת
לאחר ביאה	[סוף] אינה מוחלת	לד"ה מוחלת	אינה מוחלת

* בין לרב דימי ובין לרבין, לעולם לר' יוסי מוחלת ולר' יהודה אינה מוחלת

אבל השתא דפריש רבי אצח לדרב דימי, דבין לרבי יוחנן וצין לרבי יהושע בן לוי פליגי רבי יוסי ורבי יהודה בתחלת חופה ובסוף חופה, על כרחך פליגא דרבין אדרב דימי דהא אמר רבין בתחלת חופה ד"ה מוחלת [וזה בהדיא דלא כרב דימי, דאמר דפליגי בתחלת חופה],

מאי קמ"ל [רב פפא האך היה מפרש, כיון דסוף סוף אינו יכול לפרש כן משום ר' אבהו]? הא קמ"ל דפליגי תרי אמוראי [ריב"ל ור' יוחנן] אטעמא דנפשייהו, ולא פליגי תרי אמוראי אליבא דחד אמורא דהיכא דלשכתן אמוראי [אמורא א' - וב' דהיינו ר' יהושע בן לוי ור' יוחנן] דפליגי אהדידי כל חד אליצא דנפשיה [שכל אחד מהן סובר כשיטתו], ומרי אמוראי אחריני [אמורא ג' - כגון רב דימי ורבין] דפליגי צפלוגמא דהך אמוראי [וחלקין במה פליגי אמורא א' - וב'],

ואת לן לפרושי מילתא בתרי לישני:

1) חדא מיינייהו [כגון רב פפא] [מייפלגי] [דמיפלגי. צאה"מ] תרי אמוראי אליצא דנפשייהו, שכל אחד אומר סברא שלו, כגון רבי יוחנן ורבי יהושע [בן לוי], ומרי אמוראי [אליצא דחד כדמפרש, כגון רב דימי ורבין] לא מייפלגי אלא אמרי חדא מילתא [פ' דרב דימי ורבין לא פליגי במחלוקת דריב"ל ור' יוחנן, אלא שניהם אומרים חודא מילתא],

2) וחדא מן לישנא [כגון רב' אבהו] מייפלגי תרי אמוראי אליצא דחד, [תרי אמוראי] כגון רב דימי ורבין [פליגי] ומשויא מילתא דמרי אמוראי קמאי חדא מילתא [דריב"ל ור' לא פליגי],

שצניקן הדיא לישנא [דר' אבהו] דמיפלגי תרי אמוראי אליצא דחד [דרב דימי ורבין] פליגי אליבא דר' יהושע בן לוי. ונקטינן הדיא דמיפלגי תרי אמוראי אליצא דנפשייהו [כרב פפא דריב"ל פליג על ר' יוחנן],

דכי פליגי תרי אליצא דחד, מר אמר הכי אמר פלוני, ומר אמר הכי אמר פלוני, **מד מיינייהו משקך**, אבל כי פליגי תרי אמוראי צדין או צאיסור והיתר כל חד אמר הכי מייסמך טעמא אין כאן שקר כל חד וחד סברא דידיה קאמר, מר יהיב טעמא להיתירא ומר יהיב טעמא לאיסורא, מר מדמי מילתא למילתא הכי, ומר מדמי ליה

אבני חן על מסכת כתובות

זמזומים עד שמהם י"צ חודש?

[ומתריץ] אימא בוגרת, וששהתה שנים עשר חודש והכי קאמר
בוגרת לקום שלשים והנערה ששהתה שנים עשר חודש רבי אליעזר אומר
הואיל ובעלה חייב בזמזומיה, יפר,

3) תא שמע המארס את הבתולה בין שתבעה הבעל והיא
מעכבת, ובין שתבעה היא ובעל מעכב [צעל נמי יסבו ליה רצון
זמנא] כדתנן במתני' לפרנס עצמו צרכי חופה נותנין לה שנים עשר
חדש, משעת תביעה, אבל לא משעת אירוסין,

[וממשך הברייתא] ובגרה הרי היא כתבועה, כיצד בגרה יום
אחד ונתקדשה נותנין לה שנים עשר חדש, ולארוסה
שלשים יום וש ארוסה שאין נותנים לה אלא שלשים יום ולקמן מפרש לה
תיובתא דרב הונא תיובתא,

[וחזור לשאל] מאי ולארוסה שלשים יום? אמר רב פפא הכי
קאמר בוגרת שעברו עליה שנים עשר חדש בבגרות
ונתקדשה נותנין לה שלשים יום משעת אירוסין כאלמנה:

[שנינו משנתנו] הגיע זמן ולא נישאו: אמר עולא דבר תורה
ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שנאמר ויקרא כב וכתן כי
יקנה נפש קנין כספו, והאי נמי קנין כספו הוא, [אלא] מה
טעם אמרו אינה אוכלת? שמא ימזגו לה כוס של תרומה בבית
אביה ותשקה לאחיה ולאחותה,

[פי' לא שתשקה במזיד, אלא שתשקה בשוגג, או שימלו הן מעצמן בשוגג אידי
דרגילי בה, ונקטין השקאה שהשתיה לקה לעשות בשוגג יותר מן האכילה. רמ'].

אי הכי הגיע זמן ולא נישאו נמי? התם דוכתא מיוחד לה
מאחר שהוא זן אותה תמיד, מולאה מציה אציה ומיוחד לה מקום, שלא תפסיד
מזונותיה לחלקם לקרוביה,

אלא מעתה לקיט [שכיר. ד"ס] שוכרו ללקוט תבואה [ופירושו. ד"ס]
כהן לקיט שהוא כהן ושכר לישראל לא ליכול בתרומה דלמא
אתו למיכל בהדיה? השתא מדידהו ספו ליה [שהרי הם
מאכילים אותן] מדידיה אכלי [וכי הם יאכלו מתרומתו],

[לקיט כהן כו' מעשיר [כהן עשיר בבית ישראל] לא פריך, דלא שכיח שיאכל
בבית ישראל, וגם אין רגילין להוליך תרומה עמהם, אבל לקוטות רגילין להשתכר
עם ישראל ופעמים מתפרנסים משל עצמם. תוס'].

[השתא מדידהו ספו ליה כו' ולקיט ישראל בבית כהן לא חיישין כלל, דדוקא
מלקיט כהן בבית ישראל הוא דפריך לפי שדרך האכסנאי להשקות לבני הבית
כדי למצוא בן בעיניהם וכשהוא מושיט להם אינו מדרקק מה הוא נותן, אבל
ללקיט ישראל בבית כהן כשפרנסתו עליו בשעת אכילה מדרקק דיטב מה הוא
נותן לו. תוס'].

רב שמואל בר רב יהודה אמר משום סימפון הוא דאמר ארוסה

תרי יומי [הא אי אפשר לפרש כן, דקשה וכן] משתעי איניש הכי
[כשמבקש מעט ואין נותנים לו מבקש יותר] אמרו ליה [לבן ובתואל לאליעזר]
תרי יומי אמר להו לא, אמרו ליה עשרה יומי ! אלא מאי
ימים שנה דכתיב ויקרא בה ימים תהיה גאולתו,

ואימא חדש דכתיב במדבר יא עד חדש ימים מאי ימים חודש ועשור
עשרה ימים? אמרי דנין ימים סתם מימים סתם, ואין דנין ימים
סתם מימים שנאמר בהן חדש [ראה תוס'].

[ענין חדש] אמר רבי זירא תנא קמנה בין היא ובין אביה יכולין
לעכב מלינשא עד [שמגדל] [שמגדל. ד"ס] [אף שנתארסה ובעלה תבעה
לינשא],

בשלמא איהי מצי מעכבא [ע"י שקמנה היא ותשמיש קשה לה ואם
תנשא לו היום ולמחר כשאינה יכולה לסבול תשמיש וטורח הבית תמרוד בו עד
שיגרשנה ותחזור לביתה ונמצאת צריך תכשיטין אחרים. תורי"ד, # לא הבנתי
איך שייכן סוף דבריו לקמנה, הלא זה שייך יותר על "אלא אביה"], אלא
אביה אי איהי ניהא לה [אם היא רוצה להנשא] אביה מאי נפקא
ליה מינה [למה לא יסכים]?

סבר השתא לא ידעה [אינה מבינה מה היא עושה], למחר מימרדא
ונפקא תמרוד צבעה שלא תוכל לסבול ואתיא ונפלה עילואי ותלא ותנא
אלי עד שמגדל, וממלתי נריך לתכשיטין אחרים # [לא הבנתי לשון "תכשיטין
אחרים"]],

אמר רבי אבא בר לוי אין פוסקין [אין קובעין זמן החתונה] על
הקמנה להשיאה כשהיא קמנה שטורח הוא לה, אבל פוסקין על
הקמנה להשיאה כשהיא גדולה ודוקא בלא קידושין, אבל קידושין
צקטנות לא, עד שמגדל ותאמר בפלוגי אני רוצה,

פשיטא [למה לא יקבע לה זמן בקמנותה]? מהו דתימא ליחוש
דלמא מעיילא פחדא [מעכשיו נותנין אל לבה פחד תשמיש, וטורח הבית,
הואיל ומוכירה לה בקמנה. תורי"ד] מהשתא וחלשה, קא משמע לן,

[ענין חדש] אמר רב הונא בגרה יום אחד ונתקדשה נותנין לה
שלשים יום כאלמנה משעת אירוסין שכיון שצגרה היא מכינה תכשיטין
קודם צגרות, שאינה רוצה לשהות עוד [בסוף איתותב רב הונא],

[ומקשה ג' קשיות על רב הונא, עד דאיתותב],

1) מיתיבי בגרה הרי היא כתבועה כאילו מצעה להסין עצמה לנישואין
מאי לאו כתבועה דבתולה שנים עשר חודש משעת אירוסין? לא
כתבועה דאלמנה,

2) תא שמע בוגרת ששהתה שנים עשר חדש רבי אליעזר
אומר הואיל וחייב בעלה בזמזומיה, יפר נדריה בלא שופות דלא
[לכל הדיעות אין שיטה זו בהלכה. שם] שמעין מנייה דבוגרת נמי אינו חייב

אבני חן על מסכת כתובות

שבנקל המכור התרומה בשביל חולין,

[שנינו במשנתנו] **רבי טרפון אומר נותנין לה הכל תרומה וכו'**
[רבי עקיבא אומר מחצה חולין ומחצה תרומה]: **אמר אביי מחלוקת בבית כהן נקיפה היא בשמירת תרומה, ולמוכרה צימי טומאתה לכהן, אבל בבית ישראל לכהן אינה נקיפה** כן דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה,

ואמר אביי [פי' אביי עצמו מפרש המחלוקת עוד, דמלכד דמיירי בבית כהן] מחלוקת בארוסה ובת כהן, דהואיל והיא צריכה אביה טרם אביה למכור תרומה בחולין לימי טומאתה לפי שהוא רגיל בכך,
[פי' בת כהן אם תטמא יחליף לה אביה חולין בתרומה וחזיה לה, ולא תצטרך למוכרה לכהנים בוול ולקנות חולין ביוקר, אבל בת ישראל לכהן אין מי שיחליף לה ותצטרך למכור להם בוול, הלכך נותנים לה מחצה חולין. תורי"ד],

אבל בנשואה שנותן לה צעלה מזוגות צדיקה, כגון משרה אשמו על ידי שליש דתנן במתניתין [לקמן דף סד] **דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה** לפי שכל כבודה בת מלך פנימה, ואביה ואחיה אינן אלא שיתעסקו בצרכיה,

תניא נמי הכי רבי טרפון אומר נותנין לה הכל תרומה, ר"ע אומר מחצה חולין ומחצה תרומה, במה דברים אמורים בבית כהן לכהן, אבל בת ישראל לכהן דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה, במה דברים אמורים בארוסה אבל בנשואה דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה,

רבי יהודה בן בתירא אומר נותנין לה שתי ידות של תרומה ואחת של חולין [נ"ב סימן לדבר סתם אשה רואה מל' יום לל' יום דהיינו ג' ראיות ו' נקיים דהיינו י' ימים שליש בטרדתה. רש"ל, וראה הערות],

רבי יהודה אומר נותן לה הכל תרומה והיא מוכרת ולוקחת בדמים חולין צין רבי יהודה לרבי טרפון איכא, דלוי ר' טרפון סבר נותנין לה תרומה כדי מזונותיה, ואע"פ שאם צריכה לחולין וצאה למכור תרומה, אין דמי תרומה מגיעין ליקח בהן חולין, שהרי יקרים הם מן התרומה שהכל קופצים עליהן [וקאי על החולין, ויש גם גירסא שאין הכל קופצין עליה וקאי על התרומה. ד"ס], ולרבי יהודה נותנין לה תרומה כשיעור שאם צאת ליקח מחצה חולין, לא תפחות מן דמי [מחצית] [מחצה. ד"ס] חולין, אבל טורח מכירה מוטל עליה למכור לתת מחת חולין,

רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מקום שהוזכרה תרומה נותנין לה כפלים בחולין קסבר לא מערבינן לה למוכרה בשויה, אלא נותן לה תרומה הרבה כדי שתמנה צול ותמלא לוקחין הרבה **מאי בינייהו** צין רבי יהודה לרבן שמעון? **איכא בינייהו טירחא:**

[שנינו במשנתנו] **היבם אינו מאכיל בתרומה: מאי טעמא?**
[ומתריץ] ויקרא כב קנ"ן כספו אמר רחמנא [שאוכל תרומה] והאי קנ"ן

לא תאכל תרומה, עד שיגיע זמן שחייב צמזומותיה, ולשון סימפון הוא ציטוט כגון שובר המצטל שטר קרוי סימפון, ומוס צאשה או צצהמה שמצטל המקח קרוי סימפון, והכא גזור צה שמא ימלא צה מוס וממלאו קידושי טעות וצטלים, וממלא שאלה זרה בתרומה,

אי הכי נכנסה לחופה ולא נבעלה נמי קס"ד שעדיין אינו מכיר צמומין שבה, ואמאי תני מתני' אפילו למשנה אחרונה עד שמכנס לחופה, וכ"ש דקשיא משהגיע זמן דמשנה ראשונה?

התם מיבדק בדיק לה ציד קרובותיו והדר מעייל,

אלא מעתה עבר כהן שלקחו מישראל [שהלוקח מישראל שייך בה מקח טעות] **לא ליכול בתרומה משום סימפון?**

[ומתריץ] **סימפון בעבדים ליכא** אין מומין מצטל [מקח] [המקח. ד"ס]
דאי דאבראי הא קחזי ליה, ואי דגואי למלאכה קא בעי
ושבסתר לא איכפת ליה,

נמצא גנב או

דף נ"ח ע"א

קוביוסטוס גונב נפשות [משחק בקוביא. לקושי רבינו חננאל] **הגיעו ללוקח**
ואין המקח צטל וצריחא היא צ"צ צהמוכר פירות המוכר עבד למצירו וממלא גנב או קוביוסטוס הגיעו שסתמן גנבים הן,

מאי איכא [איזה סימפון יכול להיות בעבד, שעל ידה יהיה מקח טעות]
לסטים מזויין [הורג נפשות. ד"ס] אין דרכו בכך או מוכתב למלכות מטא למלכות, עד שזיה לגזור עליו שיהרגו כל מוצאו הנהו קלא אית להו וסבר וקציל [ולא הוי מקח טעות],

מכרי בין למור [לעולא שהטעם משום שמה תשקה וכו'] **ובין למור** [רב שמואל בר רב יהודה, שהטעם משום סימפון] **לא אכלה, מאי בינייהו?**
איכא בינייהו קבל קיבל עליו צעל את המומין, לסימפון ליכא למיחש, לשמא תשקה לאחיה ולאחותה איכא למיחש [וכן] **מסר** האצ לשלוחי הצעל או והלך שהלכו שלוחי האצ עם שלוחי הצעל, ליכא למיחש שמא תשקה לאחיה ולאחותה דהא לימנה גבה, ואיכא למיחש לסימפון:

חמשה שיטות:

ר' טרפון = נותנין לה הכל תרומה, ואין מוסיפין לה בשביל שמוכרת תרומה בוול בימי טומאתה,

ר' עקיבא = מחצה חולין ומחצה תרומה,

ר' יהודה בן בתירא = שתי ידות של חולין ואחת של תרומה,

ר' יהודה = נותן לה הכל תרומה והיא מוכרת ולוקחת בדמים חולין, על חלק התרומה שהיא מוכרת בימי טומאתה מוסיפין לה ההבדל בין תרומה לחולין,

רבן שמעון בן גמליאל = כל מקום שהוזכרה תרומה נותנין לה כפלים בחולין, כדי

אבני חן על מסכת כתובות

נבכי אשתו מדברי סופרים והוא קודם לכל בירושתה אע"פ שהיא אסורה עליו, כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ואע"פ שהיא קטנה ואע"פ שהבעל חרש הוא יורש את אשתו [ע"פ ב"ב דף ק"ח]].

מתני': המקדיש מעשה ידי אשתו (לקמן דף קד) מפרש מה היא עושה לו משקל חמש סלעים כו' הרי זו עושה ואוכלת אין מעשה ידיה קדוש על פיו, ובגמרא מפרש לה [שאין מעשה ידיה רשות של בעלה אלא אם היא נזונית, ואם אינה נזונית אין לבעל רשות במעשה ידיה, ואינו יכול להקדישם],

המותר הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו, מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו חכמים [חמש סלעים וכו'], ולא הקדיש מעשה ידיה עצמן, והמותר קניו לו במעשה כסף, שתקנו לה חכמים שיתן לה בכל שנת מעה כסף לזורכיה, לצד המזונות כדמנן במתניתין **רבי מאיר אומר הקדש, רבי יוחנן הסנדלר אומר חולין** מפרש בגמרא:

ובי': אמר רב הונא אמר רב יכולה אשה לומר לבעלה איני נזונית משלך ואיני עושה לך כלום אלא לעצמי,

קסבר כי תקינו רבנן מזוני עיקר תחילה תקנתא לטובתה מקניה, משום דזמנין דלא ספקה במעשה ידיה למזונות ותקנו תחילה עיקר תקנתא שזון את אשתו ומעשה ידיה **משום איבה** והדר תקון לו מעשה ידיה משום איבה, וכיון דעיקר תקנתא לטובתה ומשום ידיה הוא, וכי אמרה איני נזונית ואיני עושה הרשות בידה כי אמרה לא נחא לי צהאי טיבותא שומעין לה,

מיתיבי תקנו מזונות תחת מעשה ידיה? אימא תקנו מעשה ידיה תחת מזונות [פי' שהכוונה אינו אלא להשוותם זה לזה ולא לומר מה העיקר ומה החפץ],

[הסברה היא שרק אם מעשה ידיה ברשותו היא יכול להקדישם], **לימא מסייע ליה** [לרב הונא שאין מעשי ידיה של אשה שייכים לבעלה אלא משום איבה, ממה ששינו במשנתנו] **המקדיש מעשה ידי אשתו הרי היא עושה ואוכלת, מאי לאו בניזונת** שיש לו נכסים ומצק לזונה, ואפי' הכי מנן אין מעשה ידיה צדומו להקדישן [בניזונת כלומר שהוא חפץ לזונה והיא אינה רוצה. תוס' עיי"ש?]

לא בשאינה נזונית שאין לו צמה לזונה [לעולם מעשה ידיה ברשותו, אבל רק כשבידו לזון אותה, אבל אם אין לו לזונה אין מעשה ידיה שלו, ואינו יכול להקדישם],

אי בשאינה נזונית מאי למימרא [למה צריך המשנה לאשמועינן שאין מעשי ידיה שייכים לבעלה], **אפי' למאן דאמר פלוגתא צמקת גיטין יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, הני מילי בעבד כנעני דלא כתיב ביה עמך, אבל עבד עברי דכתיב ביה דברים מו עמך לא, וכל שכן אשתו** [אם אינו זן אותה אין מעשה ידיה שלה], [פי' שהייב לזונה כשיש לו וכו' שאין לו להקדיש מעשה ידיה. רמ"ז?]

[לכך האריך כל כך ולא קצר לומר דבעבד עברי אינו יכול לומר עשה עמי ואיני

דאחיו הוא וכי מיית ליה פקע ליה קנינו, אבל כנסה הרי היא אשתו לכל דבר, והכחז קרלה אשתו דכתיב [דברים כה] ולקחה לו לאשה [ראה 'במות ב' ע"א]. דקנייה צביאה, וכי היכי דקדושי ציאה מאכילין צארכה דאיתקיש הוויית להדי, כך מאכילין צבימה:

[שינוי במשנתנו] **עשתה ששה חדשים בפני הבעל: השתא בפני הבעל** מוז' מיום אחד אמרת לא אכלה כולם בפני היבם דעל ידו אין לה לאכול דלאו קנינו היא **מיבעיא** ליה למימר דלא אכלה? זו ואין צריך לומר זו קתני:

[שינוי במשנתנו] זו **משנה ראשונה כו'** [בית דין של אחריהן אמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתבסם לחופה]: **מאי טעמא? אמר עולא ואיתימא רב שמואל בר יהודה משום סימפון,**

בשלמא לעולא קמייטא משנה ראשונה שאוסרת משעת חירוקין, שהמורה התירמה והם גזרו עד שיגיע זמן, לא גזרו מפני סימפון אלא **שמוא ימזוגו לה כוס בבית אביה** שמה משקה, הלכך משנתחייב לזונה דמייחד לה דוכתא וליכא למיחש לשמא משקה שריוה, **ובתרייתא** משנה אחרונה שחזרו וגזרו עד שמכנס לחופה משו לסימפון **משום סימפון**

דף נ"ח ע"ב

אלא לרב שמואל בר יהודה דאמר לעיל נמי טעם משנה ראשונה משום סימפון, והשתא נמי מוקי טעם צ"ד של אחרים משום סימפון **קמייטא משום סימפון ובתרייתא משום סימפון ! מאי בינייהו** כלומר מה ראו ראשונים להתירה מהגיע זמן ואילך, ומה ראו אחרונים לומר עד שמכנס לחופה?

איכא בינייהו בדיקת חוץ, מר סבר משנה ראשונה **בדיקת חוץ** שצדקה ציד קרובותיו **שמה בדיקה** וקודם שיוציא מעותיו צמזומיה כזר צדקה, הלכך מו לא חיישין לסימפון **ומר סבר** וצ"ד של אחרים סברי **בדיקת חוץ לא שמה בדיקה** אינה צדקה עד שמתחייב עמה הוא עצמו וצדקה: [וכשאין שם מרחץ בעיר אבל אם יש שם מרחץ בדיקה מעליא היא, ועדיפא מכניסה לחופה דשפיר ברקי לה קרובות על ידי מרחץ, וכדתנן ב' המירי [לקמן ע"ה א-ב] היו בה מומין בעורה בית אביה וכו' נכנסה לרשות הבעל וכו' ואם יש עמו מרחץ באותה העיר אף מומים שבסתר אינו יכול למעון מפני שבדקה ביד קרובותיה. שטמ"ק],

[ידיעות]:

רמב"ם הלכות אישות פ"ח הל' ט"ו, אלמנה שנפלה לפני יבם בשלשה חדשים הראשונים נזונת משל בעל, ואם הוכר העובר וכן אם הניחה מעוברת נזונת והולכת עד שתלה, ילדה בן של קיימא נזונת והולכת כל ימי אלמנותה כשאר הנשים, לא נמצאת מעוברת אחר השלשה חדשים או שהפילה אינה נזונת לא משל בעל ולא משל יבם אלא תובעת יבמה לבגוס או לחלוץ. [ע"פ הגמ' יבמות מא:],

הלכות נחלות פ"א הל' ח' האשה אינה יורשת בעלה כלל והבעל יורש את כל

אבני חן על מסכת כתובות

לבעלה איני ניונית ואיני עושה קסבר כי תקינו רבנן מונו עיקר כו' ופרך מהבא, ומשני אימא תקנו מעשה ידיה תחת מזונות, והשתא ריש לקיש דפליג עליה התם ואמר מעשה ידיה עיקר אינו מגיה ברייתא דהבא אלא שונה תיקנו מזונות תחת מעשה ידיה,

ולבאורה לדידיה [לר"ל] יכול הבעל לומר לאשתו צאי מעשה ידך למזונותיך ואע"ג דלא ספקה כיון דקסבר דמעשה ידיה עיקר, אבל אי אפשר לומר כן כדמוכח בריש המדיר (לקמן דף ע:) ובפ"ק דגימין (דף יב.) דבלא ספקה חייב לזונה, וצ"ל דלא אמר ריש לקיש דמעשה ידיה עיקר אלא לענין שאינה יכולה לומר איני ניונית ואיני עושה],

[שנינו במשנתנו] המותר רבי מאיר אומר הקדש: אימת קדוש? רב ושמואל דאמרי תרווייהו מותר לאחר מיתה כשמתו היא ויירשנה קדוש,

[לענ"ד נראה דר"ל מותר דקתני פירושו לאחר מיתה דהיינו מה שמותרת במיתתה כמו והניחו יתרם לעולליהם (תהלים י"ז) עיי"ש בפרש"י, הן ממעשה ידיה עצמן והן ממותר מעשה ידיה. רש"י עיי"ש, # ובאמת דבריו מובנים, שאם נאמר שהכוונה על מותר מעשה ידיה של כל יום או של כל שבוע, הרי היא אוכלת אותם ומה נשאר מהם לאחר מיתתה, ואם ישאר מהם או הם מותר שלאחר מיתה],

רב אדא בר אהבה אמר מותר מחיים כשחששו קדוש,

הוי בה רב פפא במאי [איירי במתני'], אילימא במעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף לצרכיה, מ"ט דמ"ד לאחר מיתה קדוש [הרי מותר מעשה ידיה ברשותו], ואלא כשאין מעלה לה מזונות ולא מעלה לה מעה כסף לצרכיה, מ"ט דמאן דאמר מחיים קדוש [הלא אין לו לבעל רשות בהן]?

[ומתריץ] לעולם [אינו חוזר לאופן שכבר אמר, אלא לאופן חדש, דמירי] במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף לצרכיה וה"ה נמי דמצי לאוקמא כשאין מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה, אלא משום רב דאית ליה יכולה אשה שתאמר איני ניונית ואיני עושה, ואוקי רישא דמתני' דחיי עושה ואוכלת בניזונת, להכי אוקי סיפא בניזונת [וראה מהרש"א וקרני רא"ם],

רב ושמואל סברי תקנו

דף נ"ט ע"א

מזונות תחת מעשה ידיה [ראה לעיל ע"ב אליבא דרב שצריך להפך מעשה ידיה תחת מזונות], ומעה כסף תחת מותר, וכיון דלא קא יהיב לה מעה כסף מותר דידה הוי,

[לרב ושמואל איבא לאוקמי מתני' במעלה לה מזונות והיא אינה רוצה דבהכי מתוקמא מתני' לכולהו לרב ושמואל באינה רוצה, ולרב אדא בר אהבה בניזונת ממנו. תו", וראה תוס' לעיל סוף ע"ב],

זך, וכ"ש אשתו, משום דפלוגתא דעבד כנעני מפורש בהדיא במסכת גיטין פ"א ולא מפרש בהדיא דין עבד עברי אלא מכללא דעבד כנעני שמעינן לה. שטמ"ק עיי"ש]

[ומתריץ שאה"נ שאין שום חידוש ברישא של המשנה, אלא] סיפא איצטריך ליה מותר לשמעינן פלוגתא דמותר [מעשה ידיה] דלא שייך אמזונות, ואע"ג דאיתנה מזונת [ומעשה ידיה כדי מזונותיה אין לבעלה זכות בהם, אבל מעשה ידיה יותר על מזונותיה] איכא למ"ד קדוש [והיה ראוי לו לירש מותר זה] לאמר מיסת כשיירשנה וכדלקמן רבי מאיר אומר הקדש רבי יוחנן הסנדלר אומר חולין,

[והגמ' ממשיך לפרש דר"ל פליג על רב הונא שאומר שהבעל אין מעשה ידי אשתו ברשותו] ופליגא דרב הונא א דריש לקיש, דאמר ריש לקיש לא תימא טעמא דרבי מאיר [שאומר במשנה שהמותר הקדש] משום דקסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם כגון מעשה ידיה שהקדישן עד שלא עשאמן,

אלא טעמא דרבי מאיר מתוך שיכול לכופה למעשה ידיה, נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהם [פירוש להקב"ה שעשאו, אבל אין לפרש למלאכתו דא"כ הל"ל למעשיהו כדאמרינן בסוף פ"ק דגדרים יג:]. תוס' [למי שצריך, וידים אינן נכנסות בעולם, [ועבשו מסיק מה פליג רב הונא על ר"ל] אלמא קסבר יכול לכופה ואינה יכולה לומר איני ניונית ואיני עושה,

[ומקשה] והא לא אמר לה הכי יקדשו ידיך, אלא מעשה ידיך?

כיון דשמעינן ליה לר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה במסכת ערכין (דף ה) דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה [פ"י גבי הקדש כפרש"י ז"ל. רמ"א]. דמתן המעריך פחות מנן חדש ר"מ אומר נטמן דמיו, דאדם יודע שאין ערך לפחות מנן חדש, וגמר ואמר לשם דמים, הכא נמי אדם יודע שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וגמר ואמר לשם ידים עצמן, נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהם,

וסבר רבי מאיר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם [הקושיא הוא על ר"ל שאומר שטעמו של ר"מ במשנה אינו משום דסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם], והתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגיר או לאחר שתתגירי, לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי, לאחר שימות בעליך, או שתמות אחותיך או לאחר שיחלוץ לך יבמך, רבי מאיר אומר מקודשת?

מהדיא אין [מביריתא אחרונה זו באמת משמע דר"מ סבר דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם], מהא [אבל במתני'] ליבא למשמע מינה [ולכן אומר ר"ל שכאן אין טעמו של ר"מ משום דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם]:

[תוס' לעיל מ"ז ע"ב: בפ' אע"פ (לקמן נח:) דקאמר רב הונא יכולה אשה שתאמר

אבני חן על מסכת כתובות

יגרשנה ויהא הגדר חל שמשגרשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה [ואם תאמר ולרב דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניוונת ואיני עושה, למה לי למנקט שמא יגרשנה, לימא שמא תאמר איני ניוונת ואיני עושה ? וי"ל דהא לא שכיח שתהא אומרת כן. תוס'] ותהא אסורה לחזור [לן] לפי שנאסר מעשה ידיה עליו, ואי אפשר לו לזכר שלא תטמון ולא תאפה וכל שאר מלאכות השטיות במשנתנו שהאשה עושה לצעלה,

ואמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי אלמא לכשיגרשנה חל הגדר, אלמא אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, שעדיין לא גרשה?

[לעולם סבר שמואל שאינו יכול לאסור דבר שלא בא לעולם] כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה קאמר, כלומר הלכה דיפר ולא מטעמיה, דלילו לר' יוחנן עיקר מעשה ידיה נרץ הפרה, ולשמואל משום העדפה שמא תעדיף על הראוי הוא דאמר יפר,

והשתא נמי הוה מצי לאקשויי סוף סוף לא בא לעולם דהא לא נעשה, אלא אקשי ליה קושיא אחריתא,

[וצריך להבין שהקושיא הוא שמביא ראיה דשמואל סבר דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, שמקדיש מעשה ידיה, ומתוך דמיירי להעדפה, והגם שהם ברשותה ויכולה להקדישם, מ"מ גם הם דבר שלא בא לעולם, ונמצא שלא תירץ כלום על הקושיא ? וראה שטמ"ק שמפרש דברי רש"י],

[ומקשה ביון שהתירוץ הוא להעדפה, ששמואל אומר שצריך להפר דשמוא תעדיף האשה במעשה ידיה, א"כ] ולימא הלכה כרבי יוחנן בן נורי להעדפה # [שיאמר בפירוש מה כוונתו, שהרי אמורא צריך לפרש דבריו], אי נמי אין הלכה כתנא קמא דלמך אין צריך להפר [שאין הלכה כן] אלא יפר [משום העדפה, # והמעלה כשאומו "אין" הלכה הוא, שאז אינו אומר בדיוק איך היא ההלכה, ואתה יכול לפרשה כמו שתרצה, וזה דרבי יותר טוב מלומר הלכה כר"י בן נורי ואתה צריך לפרש דבריו בדוחק שהכוונה היא להעדפה], אי נמי הלכה כרבי עקיבא [דר"ע מיירי בהדיא לענין העדפה]?

אלא אמר רב יוסף לעולם הלכה ומטעמיה קאמר ומשום שמא יגרשנה [ולשמואל יכולה לאסור דבר שלא בא לעולם, ומפרש למה] קונמות קאמרת [שאתה מוקשה מהמשנה דתנן קונם שאני עושה לפך],

שאני קונמות הקדש שאינו הקדש לכל, אלא על אדם אחד בלשון קונם מתוך שהוא מוסר ממוקם שאין סתם הקדש מוסר 'שאדם אוסר פירות חבירו עליו' ואומר קונם פירות פלוני עלי, ובסתם הקדש אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, הלכך אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אוסר עליו נמי דבר שלא בא לעולם, אבל מתני' במקדיש הקדש גמור איירי, ואינו ממנה לתפוס כקונם,

אמר ליה אביי [לרב יוסף איך מתרצת שלכן אומר שמואל במתני' דהלכה כר"י הסנדלר שאין להקדיש דבר שלכ"ל, ובמתני' שהאשה אומרת קונם שאני וכו'] אומר שמואל דהלכה כר"י בן נורי דאמר דיפר שמא יגרשנה, דמשמע דס"ל דאדם מקדיש דבר שלכ"ל? ומתרצת היינו משום דקונם אוסר יותר מהקדש רגיל, כיון שע"י קונם אוסר פירות חבירו,

הלא באן אין דמיון של פירות חבירו שהרי האשה אומרת קונם וכו' והיא אוסרת

רב אדא בר אבהו סבר תקנו מזונות תחת מותר, ומעיה כסף תחת מעשה ידיה, וכיון דקא יחיב לה מזוני מותר ידיה הוי,

במאי קמיפלגי? מר סבר מידי דשכיח ממדי דשכיח מזונות שכיח, ומעשה ידיה שכיח, ומותר לא שכיח, ומר סבר מידי דקייץ ממדי דקייץ מעה כסף קייץ, ומעשה ידיה קייץ [ואיכא דקשיא ליה דהא מזונות מוקץ קייץ, כדתנן במשנה את אשתו ע"י שלישי וכו'? ותירצו דמזונות קידי וילי, וכו']. רט', פ' דסוף סוף מעה היא יותר קייץ במזונות [כדתנן [לקמן דף ס"ד] מה היא עושה משקל חמש סלעים,

מיתבי תקנו מזונות תחת מעשה ידיה [וקשיא על רב אדא בר אבהו]? אימא תחת מותר מעשה ידיה,

תא שמע אם אינו נותן לה מעה כסף לצורכיה מעשה ידיה שלה [וקשיא על רב ושמואל]? אימא מותר מעשה ידיה שלה,

והא עלה קתני במתני' מה היא עושה לו ומדפרש נמר מעשה ידיה ומה היא עושה לו, מכלל דרישא במעשה ידיה איירי ולא צמותר משקל חמש סלעים [צמור לכוות במנה] שתי קשה לטווחו יותר מן הערב ביהודה?

[ומתיר] הכי קאמר מעשה ידיה כמה הוי [לעולם צמותר איירי צרישא, והכי קאמר] סיפא ומה היא עושה לו עיקר דלירע מותר ידיה כמה דנדע מותר מאי ניהו משקל חמש סלעים סלע של יהודה כפליים צמשקל סלע של גליל שתי ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל,

[ענין חדש] אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן הסנדלר [במשנה שהצמור חולין, דהיינו שאין הבעל יכול להקדיש מותר מעשה ידיה כיון שהוא דבר שלא בא לעולם, ומקשה דשמעינן מיניה דשמואל מהלכה אחרת דסבר דיכול להקדיש דבר שלא בא לעולם],

ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל לעיל [נח: רב ושמואל דאמרי תרווייהו] צמותר לאחר מיתה פליגי, ועלה א"ר יוחנן הסנדלר חולין, ואע"פ דהשתא ידיה הוא [שהרי האיש יורש את אשתו], אלמא טעמא דר' יוחנן משום דבר שלא בא לעולם הוא, שעדיין לא מתה ואין לו רשות צמותר הואיל ואינו מעלה לה מעה כסף, ובהא אמר שמואל הלכה,

והתנן [האשה שאמרה לבעלה] קונם שאני עושה לפך מה שאני עושה יהיה קונם לפך, יהי עליך ההקדש מליהנות לו אינו צריך להפר נדר זה, שאין צה כח להקדישו לפי שהוא שלו,

רבי עקיבא אומר יפר, שמא תעדיף עליו יתר מן הראוי לו יותר ממה שפסקו לה חכמים משקל חמש סלעים, דמותר זה אינו שלו ויכולה להקדישו,

רבי יוחנן בן נורי אמר יפר אף עיקר מעשה ידיה נרץ הפרה שמא

אבני חן על מסכת כתובות

מעשה ידיה שהם ברשות בעלה על בעלה [רבשלמא אי הבעל אוסר מעשה ידיה על עצמו זה יהיה נקרא פירות חבירו עליו],

ומה ראה פירות חבירו עליו לכאן, שהן פירות חבירו על חבירו, דעכשו היא משועבדת לו למעשה ידיה, ואינה ראויה להחפיקו בקונס, [וביון דסבר שמואל שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, קשה איך חל ההקדש כאן, הא] ולכשיגדשה קאמר דחיל, ועוד שעדיין לא נעשית המלאכה עד לאחר גירושין וחזרה,

בשלמא אדם אוסר פירות חבירו עליו [ראובן האוסר אוסר פירות שמעון עליו] בקונס **שכן אדם אוסר פירותיו על חבירו** [שהרי ראובן אוסר פירותיו על שמעון] שהרי אדם אוסר פירותיו על חבירו בן זלשון קונס לחבירו לזדו, בן שהקדישו סמס הקדש גמור,

[אבל האידן] **יאסר דבר שלא בא לעולם** [האשה שאומרת קונס שאני עושה לפיך] לא המלאכה [מעשה ידיה] בזה, ולא הכשות בזה ליה להחפיק [שהרי היא ברשות בעלה] עד שמתגדש על חבירו בתמיה, **שכן אין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו** שמתקנס שבתא [ללמוד בקונס] אין אמה יכול ללמוד אסור, שהרי אף בקונס אין אוסר פירות חבירו על חבירו לומר קונס פירומין עליו [כמו כאן שאוסרת על בעלה מעשה ידיה ששייכים לבעלה]?

אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע באומרת יקדשו ידי לעושיהם, ידיהם איתנהו בעולם שהמלאכה כמי שבתא לעולם, ועל הגירושין שלא בזה קא מסיק ואיל, וממתינן בלומר מעשה ידיך הקדש, פי' והוי כמקדיש דקל לפירותיו דחיל עליה הקדש, הכא נמי חיל עליה איסור קונס, ואע"פ דאין המלאכה יוצאת מגוף הידים כשם שהפירות באים מגופו של דקל, קים להו לרבנן דביון שהידיים מורחות בכך לתקנו הרי הוא לדין זה כדקל לפירות, ולא כמקדיש מצודה לפירותיה דלא חשיב כלום, דמצודה לא עברא אלא מעשה עץ בעלמא

[ומקשה] **וכי קאמרה הכי מי מקדש' הא משעבדא ליה?**

[ומתרין] **דאמרה** [בתוס' ד"ה לכשאקחנה משמע דלא גרים "דאמרה". מהר"ם] **לכי מיגרשה** [ואם יחזור לישאנה אח"כ תהיה אסורה עליו,

התם בידו לפדותה הכא אין בידה לגרש עצמה, 8. [אלא כן תתרין] הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו שדה זו משכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תיקדש, דקדשה, 9. [קושיא על תירוצו של רב שישא] מתקף לה רב אשי מי דמי התם לעשר שנים מיהא בידו לפדותה הכא אין בידה לגרש עצמה לעולם, 10. אלא אמר רב אשי קונמות קא אמרת שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו,

1. [קושיא] **ומי איכא מידי דאילו השתא לא קדיש ולקמיה קדיש** כלומר מיראת [לא] [דבר שלא ד"ס] בזה לעולם דמלאכה, לא בזה לעולם דגירושין לא מיראת, דאילו השתא לית לה רשותא לאקדושה, והיכי קדיש לקמיה, [ראה בעין זה גדרים י"ז ע"א בר"ן על המשנה יש גדר בתוך גדר ו"ל דלא איתא דלא חילא בשעת גדרו היאך מחול לאחר מכן]?

2. [תירוצין] **אמר רבי אלעאי אלמא לא בתמיה אילו האומר לחבירו שדה זו שאני מוכר לך, לכשאקחנה ממך תיקדש מי לא קדשה** אם מכרה ומזר ולקחה,

3. [קושיא על תירוצו של רבי אלעאי] **מתקף לה רבי ירמיה מי דמי התם בידו להקדישה** שהרי עכשו שלו, וכי היכי דאילו אקדשה השתא קדשה, כי אמר נמי תיקדש לקמיה קדשה **הכא אין בידה לגרש את עצמה?**

4. [אלא כן תקשה] **הא לא דמיא** מסקנא דקושיא היא **אלא לאומר לחבירו שדה זו שמכרתי לך לכשאקחנה ממך תיקדש, דלא קדשה,**

5. [קושיא ר' ירמיה אינה קושיא] **מתקף לה רב פפא מי דמי התם גבי מכרתי לך גופא ופירות בידא דלוקח** אין לו עכשו בזה לא גוף ולא פירות, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו **הכא גופה בידה הוא** והרי יקדשו ידי אמרה,

6. [אלא כן תתרין] **הא לא דמיא** מסקנא דאמקפמיה היא **אלא לאומר לחבירו**

דף נ"ט ע"ב

שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תיקדש דקדשה,

7. [קושיא על תירוצו של רב פפא] **מתקף לה רב שישא בריה דרב אידי מי דמי התם בידו לפדותה הכא אין בידה לגרש עצמה,**

8. [אלא כן תתרין] **הא לא דמיא אלא** [להא] לא דמי לשדה זו שמשכנתי לך סמס, אלא **לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים** דאין צידו לפדותה ולהקדישה עכשו **לכשאפדנה ממך תיקדש, דקדשה** דהא שלו היא,

אבני חן על מסכת כתובות

והתוכן וכיוצא בזה, 5. וניקה את בנה תולדותיה = קנוה צואתו וחתולו, 6. ומצעת לו המטה, תולדותיה = ניעור הכרים והכסות והעלתן לגג או לשומחן בחצר בחמה וכיוצא בזה, 7. ועושה בצמר מרלא קתני וטווה בצמר משמע דלאו דוקא מויה אלא ג"כ ניפון ופרוק כך נלע"ד. מלאכת שלמה],

הכניסה לו שפחה אחת לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת, שמים אין מבשלת בגמרא פריך אמאי לא איפטרנה מכולהו צמחא שפחה שהכניסה במקומה ואין מניקה את בנה, שלש אין מצעת לו המטה ואין עושה בצמר, ארבע יושבת בקתדרא לא מטרמ צבילו לילך בשליחות להציל לו חפץ מצית לעליה,

רבי אליעזר אומר אפי' הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זימה,

רשב"ג אומר אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוציא ויתן כתובה שהבטלה מביאה לידי שיעמום שיגעון:

[הבטלה היינו הגם שלומדים תורה אלא שאין מקיימין אותה למעשה, מביאה לידי שיעמום היינו שגוען שבאים לידי דיעות עקומות מתוך התורה עצמה. ע"פ המכתב מאלהיו, ע"פ היוסף דעת],

[אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה. הגהות מיימוניות בשם תנא דבי אליהו. אבה"ע סימן ס"ט סעיף ז, ו"ל הרמב"ם בהלכות אישות פט"ו הל' כ' וכן צו על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדא, ויהיה עליה מורא ממנו, ותעשה כל מעשיה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר או מלך, מהלכת [פי' שתהיה חולבת] בתאות לבו ומרחקת כל מה שישנא, וזה דרך בנות ישראל ובני ישראל הקדושים והטהורים בזיווג, ובדרכים אלו יהיה ישובן נאה ומשובח, וז"ל התנא דבי אליהו [אליהו רבה פרק ט' באמצע] ומה נשתנית יעל אשת חבר הקיני מכל הנשים כלן שאת תשועה גדולה לישראל על ידה, שנאמר ותקח יעל אשת חבר את יתר האהל וגו', ותתקע את היתר ברקתו וגו', והוא נדרם ויעף וימת? כך אמרו חכמים יעל אשה כשרה היתה, ועושה רצון בעלה היתה, מכאן אמרו חכמים אין לך אשה כשרה בנשים אלא אשה שהיא עושה רצון בעלה. מובא שם בהגהות מיימוניות],

נמ': טוחנת ס"ד המים מגלגלין האופן וטמן? אלא אימא מטחנת מכינה לזרי טחינה נוחמתו צאפרסת וקולעת הקמח,

ואיבעית אימא לעולם טוחנת היא עגמה בריחא דידא רחיים של יד,

מתני' דלא בר' חייא דתני ר' חייא [אלו הדברים שהם כוונת הבעל. הבונה בע"י] אין אשה אלא ליופי אין אשה אלא לבנים [ולא למלאכה. שט], ותני ר' חייא [אלו דברים שהם כוונת האשה. הבונה ע"י] אין אשה אלא לתכשימי אשה שיקנו לה תכשיטין להמנאות בהן,

ותני ר' חייא הרוצה שיעדן את זיוה אישקלו"ר צלעו את אשתו ילבישנה כלי פשתן, הרוצה שילבין את בתו [שיהיה לה עור לבן. שט] יאכילנה אפרוחים, וישקנה חלב סמוך לפירקה [לזמן בגרותה. שט] ימי העורס:

9. [קושיא על תירוצו של רב שישא] מתקיף לה רב אשי מי דמי התם לעשר שנים מיהא בידו לפדותה הכא אין בידה לגרש עצמה לעולם,

10. אלא אמר רב אשי קונמות קא אמרת שאני קונמות דקדושת הגוף גינהו כקדושת מוצה שאין להן פדיון, כך אין פדיון לקוים להיות ניחר למי שנאסר עליו, שהרי אינו הקדש גמור למפוס פדיונו, אלא אסור על אדם אחד, וכיון דקדושת הגוף הוא, מפסיק מידי שעבוד, שהיא משועבדת לצעלה ומייל, ולקמן פריך א"כ מאי איריא שמא יגרשנה, מהשמה חייל,

וכדרבא דאמר רבא הקדש כגון ששיעבד שורו לצעל חוב, וחזר והקדישו, מפסיק שעבוד המלוה וגובה חובו ממקום אחר, וזה כשר לקרנן ואינו גזול, דלא הוה קני ליה אלא לגביינא צעלמא,

ודוקא קדושת הגוף, אכל קדושת דמיס דדקדק הציט לא מפסיק שעבוד כדמתן צערכין (דף כג) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו כו' [בפרק שום היתומים והבי פירושו הבעל חוב מוסיף עוד דינר ומלוה ללוה כדי שיפדה הנכסים אף על פי שאינם הקדש אלא מושום ר' אבהו. רש"ל],

חבין עשה חמנו אפומיקי לעובד כוכבים, והגיע הפסח, איסור ממך מפסיקו משעבוד העובד כוכבים ונאסר צהנאה, והא דמתן (פסחים דף ל) עובד כוכבים שהלוח לשכראל על חמנו אחר הפסח מותר צהנאה? אוקמינן לה התם כשהיהניו אללו שמסרו בידו משכון,

ושחרור עשה עצדו אפומיקי ושחררו הלוח משומרו זה גובה חובו ממקום אחר, מפסיקין מידי שיעבוד,

ונקדשו מהשתא מאי איריא דקמי שמה יגרשנה, מהשמה נמי קדיש?

[ומתריץ] אלמנה רבנן לשיעבודיה דבעל צעודה מחמיו דשויוהו רבנן כלוקם גמור ולא כמלוה כי היכי דלא תיקדש מהשתא [לא תקשי ומי איכא מידי דאילו השתא לא קדוש כו'? דמהשתא נמי מדאורייתא קדוש אלא דאלמנה רבנן כו' וק"ל. מהרש"א]:

מתני': ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טוחנת ואופה פח, ומכבסת, מבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר,

[ירושלמי שבעה גופי מלאכות מנו חכמים, והשאר לא הוצרכו למנות פי' דפשיטא שצריכה לעשות כל צרכי הבית ולעמוד לפני בעלה לשרתו בשאר מלאכות קטנות שחייבת לעשות לו, כגון לערוך לפניו שולחן ולמווג לו את הכוס ולהביא כלים, ולסלק מלפניו, ושאר כל צרכי הבית, כגון נתינת התבן לפני בהמתו וכיוצא בהם,

וגלענ"ד דהיינו שבעה מלאכות דקתני במתני' הם אבות מלאכות, ויש לכל אחת ואחת תולדות כגון, 1. טוחנת תולדותיה = כבירה וברירה, 2. ואופה תולדותיה = רקוד, ולישה ועריכה ומלוי המים או מן העין או מן הבור, 3. ומכבסת תולדותיה = ג"כ הכנת מים לחמומן, 4. ומבשלת תולדותיה = קניבת הירקות

אבני חן על מסכת כתובות

אמר שמואל כל זמן שמכירה אין שיעור לדבר אלא צדדיקה הדבר חלו, אם אנו רואים שמכירה כופה ומניקמו בשכר [ואפי' גירשה], [ראה ירושלמי כאן אך אמוראים מספרים שזוכרים המולדת והמוהל שלהם],

ההיא דאתאי לקמיה דשמואל גרושה ולא היטה רוצה להניק, אמר ליה [שמואל] לרב דימי בר יוסף זיל בדקה [אם התינוק מכיר את אמו], אול אותבה [לאם] בדרי דנשי הוסיפה בשורה של נשים ושקליה לברה וקמהדר ליה עלייהו, כי ממא לגבה הות קא מסוי מצית לאפה [ורב דימי בר יוסף החליט מזה שהתינוק מכיר את אמו, אבל האם רצתה להשתמט] כבשתנהי לעינה מיניה [השפילה האם עיניה שלא יכיר התינוק אותה] אמר לה נטף עיניך זקוף עיניך, כמו דשפיל ואזיל צר אווח ועינאי מטייפי דצ"ק [דף 35] [שהתינוק מכיר אותך ו] קום דרי בריך שזי צניך,

[ומקשה תינוק שהוא] סומא [מנא ידע אך מכיר את אמו # וצ"ע דמאן יימר שתינוק עוור מכיר את אמו] [במאי בדקינן ליה. ד"ם]? אמר רב אשי בריחא ובמעמא:

תנו רבנן יונק תינוק והולך עד עשרים וארבעה חדש, מכאן ואילך כיונק שקיץ כאלו יונק דבר משוקן [קס"ד דשקין ממש קאמר כלומר דאיכא איסורא דאורייתא, והא דשרינן תוך כ"ד חדש מפני שסתם תנוק מסוכן אצל חלב תוך זמן זה. רמ"א] דברי רבי אליעזר, רבי יהושע אומר אפילו ארבע וחמש שנים, פירש לאחר עשרים וארבעה חדש וחזר כיונק שקיץ,

אמר מר מכאן ואילך [לאחר כ"ד חודש] כיונק שקיץ, ורמינהי [שאין שום איסור אפילו מדרבנן לפרוש מחלב אשה, ששנינו בבביתא] יכול יהא חלב מהלכי שתים חלז של אשה המהלכת בשמי רגלים טמא אסור # [לא ס"ד שיהא אסור להתינוק עצמו, אלא לגדולים, אבל רואים מהו"א של חגבי' שעכשיו ס"ל, שהקב"ה ברא העולם באופן שתינוק בשני שנים הראשונים מחייו שותה חלב טמא, ללמדך שאם צריך אדם לאכול מאכל אסור משום שצריך לחייו, הוא כשר לבתחלה],

ודין הוא ומה בהמה שהקלת במגעה שאינה מטמאה ממשי החמרת בחלבה כדאמרינן צדקות (דף 1) גמל גמל שני פעמים חד לאסור חלבו [מילך של גמל] אדם שהחמרת במגעו מזה אינו דין שתחמיר בחלבו [שהא חלבו אסור],

תלמוד לומר ויקרא יא את הגמל כי מעלה גרה "הוא", הוא טמא ואין חלב מהלכי שתים טמא, אלא טהור,

יכול אוציא את החלב [שחלב אשה מותר] שאינו שוה בכל שהרי צטוקה טהור [חלב בהמה טהורה מותר] ולא אוציא את הדם [שהיא דם מהלכי רגלים אסור] שהוא שוה בכל [שכל הדמים אסורים]? תלמוד לומר "הוא" הוא טמא ממד קרא נפקא ליה, ל"א [שדרשת חגבי' אינה מ"הוא" אלא מ"זה"] זה זה טמא כי דכמיז צרישיה דקרא אף את זה לא תאכלו,

[שנינו במשנתנו] ומניקה את בנה: לימא מתניתין דלא כבית שמאי דתניא נדרה שלא להניק את בנה [לפי משנתנו היא משועבדת להניק את בנה, ואין נדרה מועלת כלום], בש"א שומטת דד מפיו לא תניקו שחל הנדר אלא לא משעבדה ליה, בה"א כופה ומניקתו דמשעבדה ליה ולא חל הנדר,

נתגרשה אינו כופה [שצתה מרשותו] ואם היה מכירה שאינו רוצה לניק מאחרת נותן לה שכרה, וכופה ומניקתו מפני הסכנה?

אפי' תימא ב"ש הכא במאי עסקינן כגון שנדרה היא וקיים לה הוא [ולכן חל הנדר כשנדרה, אבל ודאי היא משועבדת להניק], וקסברי ב"ש הוא נותן אצבע בין שיניה [ע"י שקיים לה] וב"ה סברי היא נתנה אצבע בין שיניה [ע"י שנדרה],

ונפלגו בכתובה בעלמא נדרה מליהנות לו וקיים לה בש"א תנא ומטול כתובה, וצ"ה תנא חל כתובה ועוד תניא גבי כל הנשים ואפילו חל נדר בש"א אינה מניקה אם אינה רוצה? אלא מחוורתא מתניתין דלא כב"ש:

[שנינו במשנתנו] אם היה מכירה:

דף ס' ע"א

עד כמה כמה חדשים אית לן למימר שידע להכירה [שהתינוק מכיר את אמו] מלינק מאשה אחרת? אמר רבא אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב שלשה חדשים [אבל פחות מכן אינו יודע להבחין], [ושמואל] [ורב יהודה אמר שמואל. ד"ם] אמר שלשים יום, ורבי יצחק אמר ר' יוחנן חמשים יום,

[ראה בתוס' ר"ד שאינו נראה לו פירוש רש"י דמיירי שאין התינוק רוצה לניק מאשה אחרת וז"ל ומש"ה נראה לי לפרש שאע"פ שהוא יונק מאשה אחרת אם הוא מכיר את אמו כופין אותה שכיון שהוא מכירה אם תניחנו תקשה לו פרידתה ויסתכן, ומש"ה בעי ועד כמה שכמה זמן יכול התינוק להכיר את אמו שיסתכן בפרידתה וגם בבדיקה שמחזירים הנער על כל הנשים לראות אם יכיר את אמו וכו'].

אמר רב שימי בר אבבי הלכה כרבי יצחק שאמר משום רבי יוחנן [חמשים יום],

בשלמא רב ורבי יוחנן כל חד וחד כי חורפיה [כל חד לפוס חורפיה] יש תינוק מריף ומכירה צממשים יוס ויש שאינו מכירה עד שלשה חדשים אלא לשמואל כי האי גוונא מי משכחת לה [שתינוק בן שלשים יום כבר יכיר את אמו]?

כי אתא רמי בר יחזקאל אמר לא תציתנהו להני כללי דכילל יהודה אחי משמיה דשמואל [ראה כזה לעיל כא]. הכי

אבני חן על מסכת כתובות

דף ס' ע"ב

זה מיעוטא הוא ואין דם מהלכי שתיים טמא אלא טהור,

עד עשרים וארבעה חדש [מלידת הילד] שמה תמערב ותטערך לגמול
את בנה, ובעל זה אינו אציו שיקנה לו צינים ומלג דברי רבי מאיר, ור'
יהודה מתיר בשמונה עשר חדש דיו למינוק לינק בנק,

אמר רבי נתן בר יוסף הן הן [המחלוקת דר"מ ור"י] דברי בית
שמאי הן הן דברי בית הלל, שבית שמאי אומרים עשרים
וארבעה חדש, ובית הלל אומרים שמונה עשר חדש,

אמר רבן שמעון בן גמליאל אני (אכריע) [אפרש. גליון]
לדברי האומר עשרים וארבעה חדש מותרת לינשא
בעשרים ואחד חדש, לדברי האומר בשמונה עשר חדש
מותרת להנשא בחמשה עשר חדש, לפי שאין החלב נעכר
אלא לאחר שלשה חדשים,

אמר עולא הלכה כרבי יהודה [שלא תנשא עד י"ח חדש, ולפי ביאור
רשב"ג ט"ז חדש], ואמר מר עוקבא לי התיר רבי חנינא לשאת
לאחר חמשה עשר חדש,

אריסיה דאביי [קבלן של שדותיו של אביי, שמקבל שדה לעובדה בשכר
חלק מהיבול] אתא לקמיה דאביי אמר ליה מהו "ליארם"
בחמשה עשר חדש? אמר ליה חדא דר"מ ורבי יהודה
הלכה כרבי יהודה [שאומר שצריך להמתין י"ח חדש], ועוד בית
שמאי ובית הלל הלכה כבית הלל [שאומר שצריך להמתין י"ח
חדש], ואמר עולא הלכה כרבי יהודה, ואמר מר עוקבא לי
התיר רבי חנינא לשאת לאחר חמשה עשר חדש, כל שכן
דאת ליארם,

כי אתא אביי [אביי] לקמיה דרב יוסף [ויספר לו] א"ל רב ושמואל
דאמרי תרוייהו צריכה להמתין עשרים וארבעה חדש חוץ
מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו, רהט בתריה [אחר]
אריסו למנוע אותו מליארם קודם כ"ד חדש] תלתא פרסי, ואמרי לה
פרסא בחלא [בין החולות מקום שקשה להילוך. רש"י ע"ז ט"ז ע"ב] ולא
אדרכיה [השיגו],

אמר אביי האי מילתא דאמור רבנן, אפילו ביעתא בכותחא
[ביצה בחלב כותח] העשוי מנפיוכי דחלבא בפרק אלו עוברין פסחים מב, ריב"ן]
לא לישרי איניש במקום רביה, לא משום דמחזי
כאפקירותא מוטפא אלא משום דלא מסתייעא מילתא
למימרא שורה כהלכה, דהא אנא הוה גמירנא ליה להא דרב
ושמואל, אפי' הכי לא מסתייעא לי מילתא למימר,

ת"ר זו שמת בעלה נתנה בנה למינקת, או גמלתו או גמלתו בתוך זמנו
או מת [הילד] מותרת לינשא מיד,

ואמר רב ששת אפילו מצות פרישה מדרכנן [שיפיריש אדם את
עצמו מחלב מהלכי רגלים] אין בו דמדאורייתא שרי, ורבנן נמי לא גזור ביה
לאמרי' חלב מהלכי שמים טהור [ואפשר לפרשו דה"ק ורבנן נמי לא גזור דהא לא
שייך למגור דאמרי אינשי חלב בחמה טהורה הוא וטהור. שטמ"ק],
[וזה סיוס של "ורמינהו" שרואין שאין שום איסור על חלב אשה?]

[ומתריץ] לא קשיא הא דפריש הא דקמי מוטר, כשפירש מדדי האשה לכלי
הא דלא פריש והיוגן מן הדד כיוגן שקן, מדרכנן,

וחלופא בדם דמדפריש אסור מדרכנן, דמיחלף בדם צהמה ואמי למימר דם
צהמה אכל, כדתניא דם שעל גבי ככר כגון שנשכו וניכר צו דם השני
גוררו לם [גוררו לאמרי דם קאכיל. ד"ס] ואוכלו [החלב], שבין
השינים מוצצו דהא ליכא דמזי ליה ואינו חושש,

אמר מר רבי יהושע אומר אפילו ארבע וחמש שנים,
והתניא ר' יהושע אומר אפילו חבילתו על כתיפיו [וס"ד שהוא
שיעור אחר ויהיה קשה מדר' יהושע אדר' יהושע?]

[ומתריץ] אידי ואידי חד שיעורא הוא, אמר רב יוסף הלכה
כרבי יהושע:

תניא רבי מרינוס אומר גונח המיילל מכאז לצו פליינדר"א יונק חלב
[עז] בשבת משום רפואה ורפואתו חלב עז, מאי טעמא יונק מפרק
הנטק דבר ממקום שגדל בו, ולא מן הממוצר אלא מן התלוש, ותולדה [אולי צ"ל
תולדה] דדש הוא שמפרק תבואה מקשה (שבת דף עג) כלאחר יד שאין דרך
צני אדם לינק אלא לחלוץ ציד ובמקום צערא שמנטער מכאז לא גזור
רבנן, אמר רב יוסף הלכה כרבי מרינוס,

תניא נחום איש גליא [היה מן התנאים האחרונים, ולפי שמו היה מצאו
של חכם זה מגליה, היא צרפת של ימינו. שם] אומר צינור המקלט מים מן
הגג שעלו בו קשקשין קשים ועשבים שסותמים ומעכבים את קלוסו, ומימינו
יוצאים ומתפשטים לגג ודולפין לצית ממועכן ברגלו בצנעא בשבת
ואינו חושש, מאי טעמא מתקן כלאחר יד הוא ע"י שינוי ברגלו
ומשום דאמר רב יוסף הלכה ככולהו נקט לה הכא ובמקום פסידא לא גזור
בה רבנן, אמר רב יוסף הלכה כנחום איש גליא:

[שינוי בברייתא לעיל] פירש לאחר עשרים וארבעה חדש וחזר
כיוגן שקן: וכמה היא פרישה? אמר רב יהודה בר חביבא אמר
שמואל שלשה ימים, איכא דאמרי תני מתניתא ולא שמעתא רב
יהודה בר חביבא קמיה דשמואל שלשה ימים,

תנו רבנן מינקת שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חדש,
שנולד בנה הרי זו לא תתארס ולא תינשא

אבני חן על מסכת כתובות

טפי, אבל בן חברתה אי לאו דהוה לה מותר לא הוה ממציא ליה קא משמע לן,

[וממשך לפרש הברייתא] פסקה קימעא אוכלת הרבה מהיכא? אמר רב ששת משלח [פי' ואין בעלה יכול לעכב. שטמ"ק],

[וממשך לפרש הברייתא] לא תאכל עמו דברים הרעים, מאי גניחו? א"ר כהנא כגון כשות הומלוץ [cascuta, parasitic plant] וחזיון עשבים של זרע מצוה ודגים קטנים, ואדמה [ראה לקמיה מה שפירשתי על גרגושתא],

אביי אמר אפילו קרא [דלעת] וחבושא קורציי"ה [quince], רב פפא אמר אפילו [קורא. רש"י] כך הגדל דקל, מה שנסק על הענף בשנה זו, וכופרא תמרים בקטנותן, רב אשי אמר אפי' כמבא כותח והרסנא דגיס מטוגנין בקמח וליך ושומן שלהן, [ומסבם שכל אלו דברים רעים, יש מהם] מינייהו פסקי חלבא מינייהו עברי חלבא יש בדברים הללו שפוסקין חלב האשה, ויש בהן שאין מפסיקין חלב עוכרין;

דמשמשא [שמשמשת מטתה ומתעברת] בי ריחא [בבית הרחיים] הוו לה בני נכפי ולדות שמעברות שם, נופלים ממולי שמו פשיאון [epilepsy], דמשמשא על ארעא הוו לה בני שמוטי ארוכי זנא, והוא מוס,

דדרכא על רמא דחמרא [אשה שדורכת על גללי חמור] הוו לה בני גירדני פי' אדם שנמרט שערות ראשו, או בעל גרד [ויקרא בא כ או' גרבן או' גרב או' גרב'ל בעינו' או' גרב או' ילפת [גרד וילפת מיני שמין הם] או' מרו' מ' אשד:],

דאכלה [בדברי הגאונים נמצא שדברים אלה אמורים בזמן התשמיש עד שלשה חדשים להריון. שם] חרדלא [בזמן הריונה], הוו לה בני זולגני רעננין,

דאכלה תחלי [שחלים cress leafy vegetable] הוו לה בני דולפני עיניהם זולפות מים תמיד,

דאכלה מוניני הורגלה לאכול דגים קטנים הוו לה בני מציצי עינא עיניו פורקות ונעות תמיד,

דאכלה גרגושתא אדמה ארזילא"ה צלע"ז [clay] הוו לה בני מכווערי,

Geophagy is a practice of eating earthy substances such as clay, and chalk, often thought to augment a mineral-deficient diet. It is closely related to pica which is an abnormal craving or appetite for nonfood substances.

In parts of Africa, rural United States, and villages in India clay

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע סבור למיעבד עובדא כי הא מתניתא [בברייתא זו], אמרה להו ההיא סבתא ברידי הוה עובדא ואסר לי רב נחמן [להנשא לפני כ"ד חודש],

איני והא רב נחמן שרא להו לבי ריש גלותא אלמנות שהיו בהן מניקות, ונחנו צניהם למניקה והמירוס לנשא? שאני בי ריש גלותא דלא [הדר] [הדרו. ד"ם] בהו מניקה שפסקה להניק צניהם יראה לחזור בה לפי שבני אדם מאוימים הם, אבל צאנשי אחריני דלמא דלמא צה המניקה וחזר הבן אלל האם ומסתכן,

אמר להו רב פפי [לרב פפא ורב הונא בריה דר"י] ואתון לא תסברוה מזהא אי לא אמרה לכו סבתא משמי' דר"י לא הייתם יודעים ללמוד ממך משנה זו שאסור דתניא הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה רוב ימיה להיות צנית אציה כו' כל אלו אין דרכן להמנצר או שהיה לה כעס בבית בעלה, או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין, או שהלך בעלה למדינת הים, או שהיה בעלה זקן או חולה, או שהיתה עקרה וזקנה איילוגית וקמנה, והמפלת אחר מיתת בעלה, ושאניה ראויה לילד שנעקר בית הריון שלה כולן צריכות להמתין שלשה חדשים [להבחין בין זרע ראשון לשני, ולא פלוג רבנן] דברי ר"מ, רבי יוסי מתיר ליארם ולינשא מיד,

ואמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כרבי מאיר בגזירותיו בכל מקום שהוא מחמיר מדרבנן, אלמא אע"ג דאין כאן להבחין בין זרעו של ראשון לשל שני דהא לא מיעברא לא פלוג רבנן במקנת גזירות שלהם בין אשה לאשה, וגזרו סתם שמתמין כל אשה שלשה חדשים, והכי נמי לא פלוג רבנן במניקת שמת בעלה, בין שהיא מניקתו בין שאינה מניקתו?

[והשיבו לו] אמרי ליה לאו אדעתין,

והלכתא מת [התינוק] מותר, גמלתו אסור שגמלתו מסתמט שרופה לנשא,

מר בר רב אשי אמר אפילו מת נמי אסור דלמא קטלה ליה ואזלא ומינסבא, הוה עובדא וחנקתיה, ולא היא [דחיישין שמה תחנוק את ולדה] ההיא שומה הואי דלא עבדי נשי דחנקן בנייהו:

תנו רבנן הרי שנתנו לה בן להניק הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה [שלא יתמעט החלב לתינוק שנשכרה להניקו. שם], פסקה קימעא פסקו לית לה מזונות מועטים אוכלת הרבה משלה כדי שיהיה לה חלב הרבה ולא תמיתנו [פרש"י ז"ל במהדורא קמא פסקה המניקה עם אם התינוק מזונות קמעא אוכלת הרבה משל עצמה כדי שימצא תינוק מה לינק. שטמ"ק] לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב,

[ומדייק בדברי הברייתא] השתא בנה אמרת לא, בן חברתה מיבעיא? מהו דתימא בנה הוא דחיים עילויה ממציא ליה

אבני חן על מסכת כתובות

ופשיטנא ליה מהא עולה עמו ואינה יורדת עמו [וכיון שבני משפחה שוכרים מינקת, גם הוא צריך לשכור בשביל אשתו, ולא אוליין בחר בני משפחתה],

אמר רב הונא מאי קראה? בראשית כ' והיא בעולת בעל בעלייתו של בעל ולא בירידתו של בעל, ר' אלעזר אמר [יש רמז] מכהא בראשית ג' כי היא היתה אם כל חי, לחיים ניתנה [למכותה נדוונה לו, שתהא עולה עמו, ואסמכתא בעלמא היא. רש"י מהדר"ק שטמ"ק] ולא לצער ניתנה:

[שנינו במשנתנו] הכניסה לו שפחה וכו': הא שארא עבדא, ותימא ליה [ותאמר לו אשתו] עיילית לך איתתא בחריקאי נמקומי, ולי נראה לשון חידקי [בדל"ת], קין, כלומר לשון פקידת מקום, נפקד מקומי, ונפגמי?

משום דאמר לה, הא טרחא לדידי ולדידה, קמי דידך מאן טרח [פ'] כשיש בבית רק איש ואשה, די במלאכת האשה, אבל כשיש עוד שפחה בבית אין די בשפחה רק להיות במקום האשה, אבל צריך גם מי שישמש את האשה]:

[וקצת תימה אם הוא זן אותה א"כ מה מרויח הבעל דבלא שפחה היא היתה עושה הכל ולא היה זן אלא אותה לבדה ועתה זן אותה ואת שפחתה. תוס', וביעב"ן ג"ב דייקו לומר קצת תימא, מכלל דל"ק כולי האי, דהא ודאי לא דמי מלאכה דאשה לעבודת פרך דעבדים ושפחות וכו' עיי"ש].

[שנינו במשנתנו] שתים אינה מבשלת ואינה מניקה וכו': הא שארא עבדא, ותימא ליה עיילית לך איתתא אחריתי דמרחא לדידי ולדידה, וחדא לדידי ולדידה?

משום דאמר לה קמי אורחי אורחים המשתהים שנת לו מדע ופרחי עוזרים לרכס מאן טרח לפי שנמקום שיש בני בית רבים נוהגים להתארח עוזרי דרך:

[שנינו במשנתנו] שלש אינה מצעת המטה: הא שארא כגון דרסיס קטנים עבדא, ותימא ליה עיילית לך אחריתי לאורחי ופרחי?

משום דאמר לה נפיש בני ביתא, נפיש אורחי ופרחי, אי הכי אפי' ארבע נמי? ארבע כיון דנפישו להו מסייען אהדדי,

א"ר חנא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני לא הכניסה לו ממש אלא כיון שראויה להכניס שהכניסה מדויקא רבה, ויש כדאי למציא מדויקא זו לקנות ממקלטה, שפחות להכניס ולשמשא אע"פ שלא הכניסה,

תנא [שנינו בברייתא] אחד שהכניסה לו, ואחד שצמצמה לו מושלה [פ'] צמצמה לו ממה שהוא חייב ליתן לה, כמו קופה של בשמים ושאר דברים, וצמצמה כל כך שיכול לקנות מזה כמה שפחות. רבינו תם. ויש גורסין

consumption may be correlated with pregnancy as women eat clay to eliminate nausea, possibly because the clay coats the Gastrointestinal_tract and absorbs dangerous toxins. The clay may also provide critical calcium for fetal development.

דשתיא שיכרא [שכר beer] הוו לה בני אוכמי [שחורים],

דאכלה בישרא ושתיא חמרא, הוו לה בני

דף ס"א ע"א

בריי צריאס,

דאכלה ביעי, הוו לה בני עיניס גדולות,

דאכלה כוורי [דגים], הוו לה בני חייני צעלי חן, דאכלה כרפסא [כרפס celeri] אפי"א הוו לה בני זיותני [יפים],

דאכלה כוסברתא אליינדר"א צלע"ז [coriander, kind of herb that its dried leaves and seeds are used in cooking] הוו לה בני בישרני [בעלי בשר שמנים. שט"ז],

דאכלה אתרוגא הוו לה בני ריחני,

ברתיה דשבור מלכא אכלה בה אמה אתרוגא, והוו מסקי לה לקמיה אבוה בריש ריחני [בראש הבשמים],

[אפשר לשון גוזמא, כי דברו חכמים לשון גוזמא, ודברה תורה לשון גוזמא "ערים גדולות ובצורות בשמים" [חולין צ:]] וג"ל דהרגשת הריח הטוב שבה אינו מן הבשר שלה, אלא מן ההבל שלה היוצא מן הפה, כי גם עתה תמצא בהבל של בני אדם הרגשות בריח משונות, ובדורות הראשונים היו החושים חזקים מאד, ומרגישים יותר. בן יהוידע],

אמר רב הונא ברק לן [שאל אותנו, הבחין אותנו] רב הונא בר חיינא [וכדי לשאול השאלה, הקדים שני הלכות], [הלכה א'] היא אומרת להניק והוא אומר שלא להניק [הדין הוא ד'] שומעין לה, צערא דידה הוא סמל רב צדדים ומעצרה,

[הלכה ב'] הוא אומר להניק והיא אומרת שלא להניק מהו? כל היכא דלאו אורחה אין דרך משפחה להניק [אלא שוכרין מינקת] שומעין לה [והוא צריך לשכור מינקת],

[ואחר הקדמת שני ההלכות שואל מרב הונא מה יהיה הדין אם] היא אורחה [דרך בני משפחתה להניק] והוא לאו אורחיה מאי, בחר ידידה אוליין [ולא תניק] או בחר ידידה אוליין [צריכה להניק]?

אבני חן על מסכת כתובות

ואייתו ליה תבשילא דארדי מין כמהין ופטריזות ואי לאו דיהב לי
[ואם לא היה מכבד אותי מן המאכל] איסתבני הייתי מסוכן לאחוזי צולמוס
מחמת תלות רעבוני,

אמר רב אשי הוה קאימנא קמיה דרב כהנא ואייתו ליה
גרג'לידי תמיכות דקות ועגולות מריר"א בלע"ז דליפתא [turnip heads]
בחלא [בחומץ], ואי לאו דיהב לי איסתבני,

רב פפא אמר אפילו תמרתא דהנוניתא תמרה שמינה, כמו קריב
לגבי דהינא ולדיהן (שבועות דף מו: אס נגעת צמחם בשמן תהא ג"כ משום
צנגיעתו. רש"י שם),

[לפי פרש"י אין תמרה זו בכלל ה"כללא דמילתא" דלהלן, אבל ראה בשטמ"ק
מתלמידי רבינו יונה ז"ל תמרה שלא נתבשלה כל צרכה והרי היא קרובה לבוסר,
ומתוך שהדבר חמוץ השמש מצטער],

כללא דמילתא כל דאית ליה ריחא ואית ליה קיוהא קיהון
שיניים ליגרו"ר בלע"ז, [כל דאית ליה ריחא או קיוהא] מוסיף את מי שאוכלין לפניו
ואינו אוכל,

אבוה בר איהי ומנימין בר איהי, חד ספי מאכיל את השמש מכל
מינא ומינא מכל מין ומין, וחד ספי מחד מינא צמחלת סעודה לשונה,
ומשאר המינין משהיו עד שיגמור סעודתו, מר משתעי אליהו בהדיה,
ומר לא משתעי אליהו בהדיה,

הנהו תרתין חסידי ואמרי לה רב מרי ורב פנחס בני רב
חסדא, מר קדים ספי קודם שיתן לפניו ומר מאחר ספי מכל מין ומין
לאחר שנתן לפניו ולפני האורחין, דקדים ספי, אליהו משתעי בהדיה,
דמאחר ספי, לא משתעי אליהו בהדיה לפי שצטטן לפניו וזהו
רואה (ומתאוס) [מתאוס?] ומצטער, ופעמים שיש אורחין הרבה,

[שנאמר באלהיו דבנם הוה מוקים אנפשיה מלאכול מ' ימים כמ"ש בו וילך בכח
האכילה ההיא ארבעים יום גו', וזה שנותן לשמש מכל מין, וכן דמוקדים וספי ליה,
משום דא"א לאדם לאוקים אנפשיה מלאכול, הרי הוא מפליג הדבר דבנם לא
אכל אליהו מ' יום. מהרש"א],

[אמרתי בהספד שהספדתי ביום שלמדתי הלכה זו אנב אורחא בהספד, שמצינו
באלהיו אצל אלמנה צרפית [מלכים א' י' ו'קם] וְלֵךְ צִרְפֶּתָה וְיָבֵא אֶל־פֶּתַח
הַעִיר וְהִנֵּה שָׁם אִשָּׁה אֹלְמָנָה מְקַשֶּׁשֶׁת עֲצִים וְיִקְרָא אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר קַח־יָנָא לִי
מִעֵט־מִים בְּבִלִי וְאַשְׁתָּה: יֵא וְתִלְךְ לִקְחַת וְיִקְרָא אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר לִקְחִי־נָא לִי פֶתֶלֶחַם
בְּיָדְךָ: יב וַתֹּאמֶר חַיִּי ה' אֵל הָיָה אִם־שִׁלִּי מָעוּ: ג כִּי אִם־מֶלֶךְ אֶבְרָהָם בֶּכָרְךָמָה בָּכָר
וּמִעֵט־שָׁמֶן בְּצִפְתָּה וְהִנֵּה מְקַשֶּׁשֶׁת שָׁנִים עֲצִים וְכֹאֲתִי גְעִשְׁתִּיהוּ לִי וְלִבְנִי וְאֶכְלֶנְהוּ
וְנָתַנּוּ: יג וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵלֶיהָ אֶל־תִּירָא בְּאֵי עֲשִׂי בְּכָרְךָ אֶה עֲשִׂי־לִי מִשֶּׁם עָנָה
קִטְנָה בְּרָאשָׁנָה וְהוּא צֵאת לִי וְלֵךְ וְלִבְנָה תַעֲשִׂי בְּאַחֲרֶיךָ] שביקש מכל מין ומין,
וליתן לו בראשונה כמו שאמר מעט מים וכו' פת לחם וכו' עשי לי עוגה קטנה
בראשונה והוצאת לי ולך ולבניך תעשה באחרונה כו' וא"כ לאידך מ"ד הפרזו
אלהיו על מדת דרך ארץ ולזה לא אישתעי בהדיה. מהר"ם שי"ף],

שצמצמה לו משלו, כלומר שהוא עשיר שיכול לקנות הרבה שפחות כפי צרכה.
תוס']:

[שנינו במשנתנו] ארבע יושבת בקתדרא: אמר רב יצחק בר
חנניא אמר רב הונא, אע"פ שאמרו יושבת בקתדרא, אבל
מוזגת לו כוס, ומצעת לו את המטה לפרוס סדין ולצדין דבר שאינו
טורח ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו ומשוס דמילי דמינה ניסו כדי
שתמצצב עליו [לכן צריכה לעשות לו דברים אלו בכל אופן] ולא דמי למצעת
דמתני' דהוי דבר של טורח וצנפיה, הני [שהבניסה לו ארבע שפחות] לא כפי לה,
אלא כמחיים השיאום ענה טונה להנהיג וזה בישראל,

[ראה משנה למדך הל' אישות פכ"א הל' ג' שהעתיק דברי רש"י אלו וז"ל שם
והנה רש"י ז"ל כתב שני חילוקים האחד הוא דלא דמי הצעת המטה דרב הונא
לדמיתנין, והשני דבמתני' איכא כפ"יה, ובדרב הונא ליכא כפ"י, והוכרח רש"י
לומר זה לפי שהוקשה שתי קושיות, האחת היא דהיכי קאמר רב הונא דאפי' בר'
מצעת, הא במתני' תנן דאפלו בג' אינה מצעת, ועוד דמה הפרש יש בין שלש
לארבע וכו' עיי"ש אריכות גדולה מאד,

ובספר מחקרים בתולדות יהודי אשכנז [תשסח] דף 64 שמביא דברי רש"י אלו
ודן בארוכה שבירושלמי אומר רב הונא שדברים אלו הם חוב, ומאריך שם מה
חובת האשה כלפי בעלה],

אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא כל מלאכות
שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה, חוץ ממוזיגת
הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו כל שהא דברים של
קירוב וחיבה, ומניחין לידי הרגל דבר,

והצעת המטה, אמר רבא לא אמרן אלא בפניו, אבל שלא
בפניו לית לן בה:

[במחזור ויטרי פ' הרב ר' שמעיה שהיה נוהג רש"י אפי' שלא ליתן מפתח מידו
לידה. תוס'],

ומזיגת הכוס [זה שאמרנו שגדה אסורה למוזג כוס בשביל בעלה, ע"י שינוי
יותר ומונה כל אופני השינוי שנהגו האמוראים] שמואל מחלפא ליה
דביתיה צימי ליצינה [ראה תוס' שלכן מחלק רש"י בין ימי נידתה לימי ליבונה
ידהו רגילין לטבול אחר שבעה לראיה כשפוסקת] [ומוזגת לה] בידא
דשמאלא, אביי מנחא ליה אפומא דכובא [היתה מניחה לו אשתו
את הכוס על פי החבית. שם], רבא אבי סדיא מראשומי, רב פפא
אשרשיפא [על הספסל],

אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא, הכל [כל המאכלים
שאוכלים בסעודה] משהיה בפני השמש המשמש נסעודה ואוכלין צפניו,
וזהוין מלהאכילו עד שיקומו הקרואים, חוץ מבשר ויין שממלאים להם
ומצטער, אמר רב חסדא [מפרש דבשר ויין היינו] בשר שמן, ויין ישן,
אמר רבא בשר שמן כל השנה כולה, יין ישן בתקופת תמוז
שרימו חזק, ומוס היום ממחרת צו כלארם,

אמר רב ענן בר תחליפא, הוה קאימנא קמיה דמר שמואל

אבני חן על מסכת כתובות

נקבות זהממו זכרים אבל כופה ליתן תבן לפני בקרו,

רבי יהודה אומר אף אינו כופה לעשות בפשתן מפני שפשתן מסריח את הפה, ומושרבט פושטן, כמין שרביט עד שנעשין גדולות, וזלשוניו נקרא אשא"ש, ע"י שהיא נריכה לשרות הסוט תמיד צרוק את השפתים, והני מילי בכיתנא רומאה [בפשתן רומי, רק זה הפשתן מסריח את הפה וכו']:

Spinning is the process of making threads by twisting together plant or animal fibers. It is one of the most ancient arts. For many years, yarn was spun by means of a spindle. This consisted of little more than a smooth stick from 9 to 15 inches (23 to 38 centimeters) long. It had a notch at one end for catching the thread, and a stone or baked clay bowl, called a whorl, to help make the spindle spin, like a top [toy]. The spinner turned the spindle by rolling it against the thigh. Ancient Egyptians used such spindles to make thread for fine cloth.

[שנינו במשנתנו] ר' אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות [כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זימה]: אמר רב מלכיו [בחול"ם היו"ד, כמש"כ רש"י שהוא לשון זכר. ע"פ העב"ץ] אמר רב אדא בר אהבה הלכה כרבי אליעזר,

אמר רבי חנינא בריה דרב איקא שפור שפחות וגומות רב מלכיו, בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלכיא, סימני הלכות הן, שפור [לענין יו"ט] במסכת ביצה, שפחות כאן, גומות במסכת נדה, צלורית במסכת עבודה זרה, אפר מקלה במסכת מכות, גבינה במסכת עבודה זרה, תלת מנייהו מתני' [הן משניות ובריות] שפחות וצלורי' וגבינה, ותלת מנייהו שמעתת' ופרשינהו רב מלכיו ורב מלכיא,

רב פפא אמר אסימנא דרב מלכיו פליג דקאמר שפחות רב מלכיו ליתא, דכל מתני' ומתניתא דהכא רב מלכיא פרשינהו, אבל שמעתתא דאמר דרב מלכיו מודינא לך מתניתין ומתניתא רב מלכיא, שמעתתא רב מלכיו,

וסימנך שלא מחליף בגירסא מתניתא מלכתא [לשון נקבה] לגבי שמעתא הויא מתניתא מלכתא, דהא מינה מוהצינן תיובתא לשמעתא, וסימנך מלכיא לשון נקבה, אבל מלכיו לשון זכר,

מאי בינייהו? איכא בינייהו שפחות:

אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו קא יתבי אפיתחא דבי אזגור מלכא שם מלך פרס, חליף ואזיל אמורנגא דמלכא מושיב המנות [המזון. גליון] לפני (השרים) [המלך והשרים. ד"ס] וזלשוניו שיישקלאקו"ש, חזייה רב אשי למר זוטרא

דף ס"א ע"ב

דחזור אפיה פניו זועפים שנתאוו למאכל [לפי הגמ' בסוף הענין נראה כמין צרעת על פניו] שקל באצבעתיה אנח ליה בפומיה [לקח רב אשי מהמאכל, ונתן לתוך פיו של מר זוטרא],

א"ל אטורנגא לרב אשי אפסדת לסעודתא דמלכא לא יאכל המלך מעמא, אמרו ליה שטרי המלך אמאי תיעביד הכי? אמר להו רב אשי מאן דעביד הכי העושה מאכל כזה פסיל למאכל דמלכא אין ראוי שיאכל המלך מאכל מידו [פ' אמר בן להציל את עצמו ונעשה לו גם ברהלן],

אמרו ליה אמאי? אמר להו דבר אחר חזאי ביה גשר של חזיר מזורע, וזלשון לעז קורין לו שורשמי"ן בדקו ולא אשכחו, שקל אצבעתיה רב אשי שקל אצבעתיה דקפילא אנח עליה על אחת המתיכות אמר להו הכא מו בדקיתו כלומר צדקתם את המתיכה הזו בדקו אשכחו נס נעשה לו,

אמרו ליה רבנן מ"ט סמכת אניסא? אמר להו חזאי רוח צרעת דקא פרחא עילייה דמר זוטרא:

ההוא רומאה [גוי רומי] דאמר לה לההיא איתתא מינסבת לי, אמרה ליה לא, אזיל אייתי רימני [הביא רמונים], פלי מבקע, והרבה יש לו דומים במסכת נדה (דף כא) דפלי פלוי ואכל קמה [ומבקע אותם ואוכלן לפניה], כל מיא דצערי לה [הרוק שבא לפיה מתאות הרמונים, והיו מצערים אותה] בלעתיה, ולא הב לה, עד דזג לה נפשו פניה וכריסה ונעשו מכות שכן דרכי הנפומים, [והיה בשרה צלול קליד"א שכן דרך בשרה מתנפח כגון אי לאו דחיתיה דזג כוונא חיורא בכיצד צולין. ריב"ן],

לסוף אמר לה, אי מסינא לך [אם ארפא אותך] מינסבת לי? אמרה ליה אין, אזיל אייתי רימני, פלי ואכל קמה, אמר לה כל מיא דצערי לך רוק שגדל בתוך הפה ממסת (קיוהא) [פאות. ד"ס] דבר הנאכל בפניו ואינו אוכל ממנו תוף שדאי רקקי והשליכי תוף שדאי, עד דנפקא מינה כי הוצא ירקא [עלה ירוק], ואתסיאת:

[שנינו במשנתנו] ועושה בצמר: בצמר אין בפשתים לא, מתני' מני? ר' יהודה היא דתניא אינו כופה [את אשתו] לא לעמוד לשרת לפני אביו, ולא לעמוד לפני בנו, ולא ליתן תבן לפני בהמתו קוס וממור שהן מזויינין [נקוסים אלו המזויינים בקושי אבר תשמיש. רש"י ירמיה ה' ח'] וזוהלים לרביעה, אבל בקר אינו להוט אחר רביעת אשה (וואין) [וגם אין. ררי"ף] יצרו ניכר כל כך, לפיכך אין אשה נסמית לו, ואני שמעתי בקרו

קנ"א

אבני חן על מסכת כתובות

[העתקתי ממסכת ביצה כח:]

אמר רב חנינא בריה דרב איקא שפוד שפחות וגומות רב מלכיו אלו שלש הלכות רב מלכיו אמרן ולא רב מלכיה, מפני ששמותיהן דומין זה לזה, ויש שמחליפין שמועה של זה בשל זה נתנו בהם סימן לסדר השמועות, **שפוד** הא דאמרן [שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו ביו"ט], **שפחות** משנה היא בכחכות רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בלחמך, שהבטלה מביאה לדי זמנה, ואמר רב מלכיו הלכה כרבי אליעזר, **גומות** שמעתא היא, ולא נאמרה על המשנה, ולענין שתי שערות דאס נמלאו לה גומות של מקום שער, אף על פי שאין שם שער גדולה היא וחוללת, דאין גומא אלא אם כן היה זה שער אלא ששורו,

בלורית במסכת עבודה זרה ועל זרייתא נאמרה הא דרב מלכיה לפרושה לזרייתא, דתנו רבנן גוי המסתפר משרא, כיון שהגיע לזלוריתו שומט את ידו, מפני שהגוי כשהוא מסתפר מניח לשם עבודה זרה, ואמר עלה וכמה אמר רב מלכיה שלש אצבעות לכל רוח ורוח לכל סביבותיה לא יגע, שאם יגלה וילך עד הזלורית נמאץ מניח לו זלוריתו, ומיקנה לו לשם עבודה זרה **אפר מקלה** שמעתא היא במסכת מכות אמר רב מלכיה לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכתו, מפני שנראה ככחכות קעקע **וגבינה** אפירושא דמתניתין אחרת במסכת עבודה זרה מפני מה אסרו גבינות במשנתו, ואמר רב מלכיה מפני שמחליקין פניה בשמן חזיר **רב מלכיה**,

מתני': המדיר את אשתו מתשמיש המטה כגון דאמר יאסר הנאת תשמישך עלי, אצל הנאת תשמישי עליך לא מיתסרא, דהא משועבד לה דכתיב ועונתה לא יגרע, והכי מוקמינן בנדרים בפרק ואלו נדרים (דף פא) **ב"ש** **אומרים שתי שבתות** אם הדירה צ' שבתות תמתין, ואם יותר יוציא ויתן כחוצה בית הלל **אומרים שבת אחת**,

התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום, הפועלים שבת אחת,

העונה האמורה בתורה [מהו?] **המייילין** מפרש בגמרא [רבא אמר תלמידי חכמים, אב"י אמר כגון רב שמואל בר שילת, רבין אמר כגון מפנקי דמערבא] **בכל יום, הפועלים שתיים בשבת, החמורים שיוצאין** לכפרים להציל תבואה למכור בשוק **אחת בשבת, הגמלים** קומרי חצילות ומציאין על הגמלים ממקום רחוק **אחת לשלשים יום, הספנים** פורשין לים הגדול לקצוץ ארץ **אחת לששה חדשים דברי רבי אליעזר**:

גמ': **מ"ט דב"ש** [שאומרים אם הדירה לשתי שבתות תצא]? **גמרי** **מיוולדת נקבה** שזוהא שצוה"ס משמשי, **ובית הלל גמרי מיוולדת זכר**, **וב"ה נמי** נגמרו **מיוולדת נקבה** כיון דאשכחן אורח ארעא לשהות כל כך אין לנו לכופו להוציא ?

אי מיוולדת גמרי לה הכי נמי, אלא ב"ה מנדה גמרי לה,

במאי קמיפלגי מר סבר [בית הלל] **מידי דשביח** כעס שכועס על אשמו ומדידה **מידי דשביח** נדות, לאפוקי לידה דלא שכיח כולי האי,

ומר סבר [בית שמאי] **מידי דהוא גרים לה ממידי דהוא גרים לה** נדר האש גורס לה לשהות, וכן לידה על דיו צאה לה, לאפוקי נדה דממילא ויש לנו ללמוד מן הדומה [אפילו לא שכיח כולי האי],

אמר רב מוחלוקת [ב"ש וב"ה] **במפרש** [שמדירה לשבוע או לשתי שבועות], **אבל בסתם דברי הכל יוציא לאלתר ויתן כתובה, ושמואל אמר אפי' בסתם נמי ימתין שמא ימצא פתח לגדרו** **לצ"ש שתי שבתות ולצ"ה שבת אחת**,

[ומקשה] **הא פליגי בה** [רב ושמואל] **חדא זימנא**, **דתנן** [לחמן ע' ע"א] **המדיר את אשתו מליהנות לו עד שלשים יום** קונס את נהנית לי עד ל' יום,

ולא הדירה מהנאת תשמיש דהא לא חייל משום דמשועבד לה, וגבי מזונות נמי מוקמינן ליה לקמן (ד' עא) בלחמן לה לאי מעשה ידיך למזונותיך, ופרנס [וזה שצריך לפרנס אותה] משום דלא ספקא,

ואית דמוקמא כגון שהוא מן הגמלי' או מן הספנים שאין לסופו בשביל תשמיש, ולאו מילתא היא, דהא מוקמא לקמן אכולהו קמי מתי' לענין מדיר שבע אחת,

יעמיד פרנס שזון אותה, והסס פריך ואטו פרנס לאו שליחותיה עבדי **יותר**

רב חנינא בריה דרב איקא	רב פפא	
רב מלכיו	רב מלכיו	שפוד - שמעתתא ביצה כח: רב אדא בר אבהו אמר רב מלכיו
רב מלכיו	רב מלכיה [מ]	*שפחות - משנה כאן אמר רב מלכיו אמר רב אדא בר אבהו
רב מלכיו	רב מלכיו	גומות - שמעתתא נדה גב. רב מלכיו אמר רב אדא בר אבהו
רב מלכיה	רב מלכיה [ב]	בלורית - על ברייתא ע"ז כט. אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אבהו
רב מלכיה	רב מלכיו	**אפר מקלה - שמעתתא מכות כא. אמר רב מלכיה אמר רב אדא בר אבהו
רב מלכיה	רב מלכיה [מ]	גבינה - משנה ע"ז לה: רב מלכיה משמיה דרב אדא בר אבהו

*מחלוקת רב חנינא בדר"א, ורב פפא,

**[וא"ת א"כ נימא אפר מקלא דהיינו שמעתא במכות (דף כא):] דלרב פפא רב מלכיו אמרה ולרב חנינא רב מלכיה אמרה ? וי"ל דה"פ שפחות ושכנגדה פירוש האמצעית דהיינו אפר מקלה, אי נמי ה"פ מתניתין ומתניתא דוקא רב מלכיה ולא רב מלכיו, אבל שמעתתא יש מהם רב מלכיו, ולעולם רב מלכיה אמרה אותה שמעתא דאפר מקלה, ולכך אינו נותן סימן רק למתניתא [וסימנך מתניתא מלכתא]. תוס' ביצה כח:]

רשב"ג אומר וכו': היינו תנא קמא רבי אליעזר, מה לי לדי שמוס מה לי לדי זמנה? **איכא בינייהו דמיטללא בגורייתא קיטנייתא** משחקת בכלים דקים, **וגדרשיר** ושחוק שקורין אישקק"ש [שחבב. שט], לדי זמנה איכא, לדי שיעמוס ליכא דאין שיעמוס אלא ביושע ותוהא וצטל לגמרי:

אבני חן על מסכת כתובות

מכאן [משלשים יום] יוציא ויתן כתובה,

ואמר רב לא שנו אלא במפרש, אבל בסתם יוציא לאלתר ויתן כתובה, ושמואל אמר אפי' בסתם נמי ימתין שמואל ימצא פתח לגדרו בתוך הזמן ילמוד למצוא פתח חרטה לומר אדעתא דהכי לא נדרי, וימיר לו חסד נדרי ?

צריכא דאי איתמר בהא [המדיר את אשתו מתשמיש המטה] בהא קאמר רב [לא שנו אלא במפרש וכו'], משום דלא אפשר בפרנס תשמיש לא אפשר בפרנס [ולכן יוציא לאלתר], אבל בהדיא [המדיר את אשתו מליהנות לו, שלא נאסרה בתשמיש המטה] דאפשר בפרנס, אימא מודי ליה לשמואל [שימתין],

ואי איתמר בהדיא מליהנות לו בהך קאמר שמואל משום דאפשר בפרנס אבל בהא אימא מודי ליה לרב צריכא:

[שנינו במשנתנו] התלמידים יוצאין לתלמוד וכו': ברשות כמה [עד כמה זמן הם יכולים לצאת]? כמה דבעי [ומתירן מה השאלה אם יוצאים ללמוד, שיצאו כמה שרצו],

דף ס"ב ע"א

אורחא דמילתא כמה דרך ארץ שלא יטא עליו חטא, ואפי' הוא יכול לפתוח שפתו לו רשות? אמר רב חדש כאן וחדש בבית, שנאמר דברי הימים א כו א לָכֵל דְּבַר הַמִּחְלָקוֹת הַבָּאָה וְהַיֵּצֵאת הַדָּשׁ בַּחֲדָשׁ לְכָל חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה בדברי הימים ממחלקות שהיו עובדים את דוד כל מחלקות חדש,

ואע"ג דמשמעותא דעניינא משמע שלא היה פורש מצימו אלא חדש אחד בשנה, ואין ללמוד משם אלא חדש כאן וי"א חדשים צדימו ?

רב קרא יתירא דהנאה והיוצאת דרש, דהוה ליה למכתב המשרתים את המלך לכל דבר המחלקות חדשי השנה, וכמז דבר המחלקות הנאה והיוצאת חדש נחדש לכל חדשי השנה,

משמע שהיו שתי מחלקות נכזים ומשרתים, שמשרתים עם השאר זו ו' חדשים צדילוג זו ו' חדשים צדילוג, זו צאה זו יוצאת מדי חדש נחדש, הרי חדש צדימא המלך, וחדש צדימו, ואף כאן חדש צדימא רבו, וחדש צדימו,

ור' יוחנן אמר חדש כאן ושנים בביתו שנאמר מלכים א ה כח [וישלחם לָבֹנוּ יָהּ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֲדָשׁ חֲלִיפוֹת] חֲדָשׁ יִהְיוּ בְּלָבָנוּן שְׁנִים חֲדָשִׁים בְּבֵיתוֹ הַאֵשׁ צָדִימוּ, שהרי ל' אלף אש היה המס [ושלשם לָבֹנוּ יָהּ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֲדָשׁ, כשמחליפים אלו והולכים עשרת אלפים הראשונים לביתם], הולכין עשרת אלפים אחרים, ונחדש השלישי עשרת אלפים שלישי, נמצא שעמדו הראשונים צדימא צ' חדשים, וכן כולם בחלופיהם כך,

ורב נמי מ"ט לא אמר מההיא [חדש כאן וחדש בבית]? שאני בנין בית המקדש דאפשר ע"י אחרים לפי מנין החליפות כך היו עולים [אבל ללמוד אין אחר יכול ללמוד תחתיו],

ור' יוחנן מ"ט לא אמר מההיא [חדש כאן ושנים בביתו]? שאני התם דאית ליה הרווחה שהיו נהנים מצית המלך ואיכא רווח צימא, לפיכך מקצלת עליה שהי' צדימא המלך [חדש] אחד משני חדשים שזין שיש לו שכר יש לה מונומט מרווחים ומכשיטין, אצל ת"מ מנא דליה הוא,

אמר רב אנחה שוברת חצי גופו של אדם אידי דאיפלגו זה רב ורבי יוחנן דקרא דקרא נקט לה נמי הכא שנאמר יחזקאל כא ואתה בן אדם האנח בשברון מתנים נאמנע הגוף, ובמרידות תאנח, [ג"ל דמייית לה הכא לאשמעינן דקשיא [אנחה] לתשמיש, ובמ"ש עה"פ ולא קמה עוד רוח, ה"ג כתיב וכהתה כל רוח. יעב"ץ],

ורבי יוחנן אמר אף כל גופו של אדם שנאמר יחזקאל כא יב וְהָיָה כִּי־יֵאמְרוּ אֵלָיְךָ עַל־מָה אֲתָה נֹאֲנָח וְאִמְרָתְךָ אֶל־שְׁמוּעָה כִּי־בָאָה וְנִמָּס פְּלִילֵב וְרָפוּ [מלשון רפיון. מ"צ] כְּלִידִים וְכִהְיָה [ענין עבירות וחושך. מ"צ] כְּלִידִים וְכָל־בְּרָכִים תִּלְכָּנָה מֵיָם [וברכי כל האנשים ינעו מרתת הבהלה כמו המים שנעים ואינם נחים. מ"ד],

ורבי יוחנן נמי הכתיב בשברון מתנים? ההיא דכי מתחלא ממתנים מתחלא,

ורב נמי הכתי' ונמס כל לב ורפו כל ידים וכהתה כל רוח? שאני שמועה דבית המקדש דתקיפא טובא [ולקמן אומר שחורבן ביתהמ"ק אינה משבר כל כך שכבר הורגלנו בו],

ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו קאזלי באורחא בהדי הדדי, לא אימצי [לא מצי, לא יכול] עובד כוכבים לסגויי בהדי ישראל, אדכריה [הוכיח הגוי את הישראל חורבן ביתהמ"ק] חורבן בית המקדש נגיד ואיתנח, ואפ"ה לא אימצי עובד כוכבים לסגויי בהדיה,

א"ל [הגוי לישראל] לאו אמריתו אנחה שוברת חצי גופו של אדם? א"ל ה"מ מילתא חדתי, אבל הא דשנן בה הורגלנו זה כמו כיון דדש דש [גיטין דף נו] לא, דאמרי אינשי דמלפי תכלי אשה הלימודת לשכל צניח לקוצרם לא בהתה אינה תמיהא ומפחדת צמות א' מהם שכבר לימודת:

[שנינו במשנתנו] המיילין בכל יום: מאי טיילין? אמר רבא בני פירקי' [בני ישיבה, ונקראין טיילין, על שם שדרכם בטול [בצל] דאפדנייהו. תוס'], א"ל אביי מאן דכתיב בהו נשצילם נאמר לצעלי אומניות [שהפסוק מדבר על בעלי אומניות, ששוא לבם וגו' שהרי כן יתן לידידו שנא מה שאתם עושים להרויח הקב"ה יתן כן להנשים שמגדרות שינה מעיניהם],

תהלים קכו שוא לבם משכימי קום מאחרי שבת למלאכת הרשות אוכלי לחם העצבים אוכלי לחםם בעצב כן יתן לידידו שנא כן יתן הקב"ה לידידו שגא, למי שמגדד לכבודו ולמנוחו שניה,

אבני חן על מסכת כתובות

המדיר את אשתו בית הלל אומרים שבת אחת, אין לו לומר זאת, לא בספן ולא בגמל ולא בחמר ולא בתלמידי חכמים, שהרי [אף החמר] עונתו אחת בשבת ובשני יום אחד יוציא ויתן כתובה הרי עונתו משצעה לשצעה, וכ"ש גמל וספן אין בכלל זה, אלא טייל [שעונתו בכל יום] ופועל העושה מלאכה צעירו שדרכו לשמש שמים בשבת?

אמר ליה לא

דף ס"ב ע"ב

אכולהו נמי קאמר, דע"י נדר יתר משבת אחת לא, והא בלא נדר ששה חדשים קאמר? כספנים? אינו דומה לענין חטאת מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו אף כאן בלא נדר דעתה נוסח לעלה שמה יבא בתוך הזמן, אצל זו משהדירה הרי היא כמי שאינה מנפח לעל,

א"ל רבה בר רב חנן לאבבי חמר [שעונתו אחת בשבת] ונעשה גמול [שעונתו אחת לשלשים יום] מאי נישאת לו כשהוא חמר, מהו ליעשות גמול שלא כרשות, הכוונה עדיפא לה שיתעשר או עונה עדיפא לה?

א"ל רוצה אשה בקב [פרנסה מועטת] ותיפלות להיות בעלה עמה [כאן פירושה שיהיה "תפל" לבעלה. שט], מעשרה קבין להעשר ופרישות:

[רהמשרה אשתו ע"י שליש תנן דנותן לה שני קבין, ואינו פורש מתשמיש, והמורד על אשתו מתשמיש מוסיפין על כתובתה ג' דינר, ולפי חשבון ד' סאין [סאה = 6 קב, 4 סאה = 24 קב] בסלע [4 דינר] הוי ג' דינר י"ח קבין. תוס', [נמצא 75. של סאה דהיינו 18 קב, נקנה 75. של סלע שהוא ג' דינר] פ' שנוח לה להיות בעלה עמה ויתן לה ב' קבין, ממה שימורד בה ויתן לה י"ח קבין שהוא תשעה פעמים ב'. וראה עין יוסף בע"י].

[שנינו במשנתנו] **הספנים אחת לששה חדשים דברי ר' אליעזר** אמתני' קאי וסיפא דמתני' נקיט: אמר רב ברונא אמר רב הלכה כר"א,

אמר רב אדא בר אבהו אמר רב זו דברי ר' אליעזר הנך עונת ויציאות שלא כרשות דמתני', דקמני התלמידים יוצאים לת"ת שלא כרשות שלשים יום אבל חכמים אומרים התלמידים יוצאין לת"ת ב' וג' שנים שלא כרשות,

אמר רבא סמכו רבנן אדרב אדא בר אבהו תלמידים שדורנו סומכים על דבריו ויוצאין שלא כרשות ועבדי עובדא כוונתה בנפשייהו והוא בא להסיר ליעול מהם נפשות שנעשים ומתים,

כי הא דרב רחומי הוה שכיח קמיה דרבא במחזוא, הוה רגיל דהוה אתי לביתיה כל מעלי יומא דכיפורי, יומא חד משכתייה שמעתא, הוה מסכיא מנפה דביתיה [ואמרה] השתא אתי השתא אתי, [לסוף] לא אתא, חלש דעתה, אחית [ירד,

ואמר רב יצחק אלו נשותיהן של ת"ח שמגדרות שינה מעיניהם בעוה"ז ממחיות את בעליהן שהן צניות רכס ושונים פרקס, ובאות לחיי העוה"ב אלמא בשעת שינה עודן צניות רבן ואת אמרת יש להן פנאי לעונה בכל לילה בני פירקי [שטיילנין הם בני ישיבה שעונתן בכל יום] תלמידים שהרצ מזוי להם צעירן ושונים פרקס ולנים צניות?

אלא אמר אבבי [שטיילנין פירושה] כדרב, דאמר רב כגון רב שמואל בר שילת מלמד חינוקות היה ומתפרנס מהן כדאמר' צנערה שנתפחה [לעיל כתובות ג] דאכיל מדידיה ושתי מדידיה וגני במולא דאפדניה, ולא חליף פריסתקא דמלכא אבביה אין שליח מלך פרס עוצר על פתחו לשאול לו עבודת המלך, שאין עין המלך עליו שאינו עשיר צענייהם,

[וראה ביוסף דעת שהביא בשם הבית שמואל שזה לגבי סתם אדם אבל ר' שמואל בר שילת שהיה ת"ח עונתו מע"ש לע"ש [אבל רק במי שתורתו אמונתו ולומר יום ולילה], אבל הביא שהמג"א בסימן ר"מ סק"א כתב שעונת ת"ח הוא בכל יום. עיי"ש],

[לפי שרבים שעוסקים בסחורות רבות בממון של אחרים ומפורים על אחרים בפרנסת ביתם וקונים להם בתים חשובים כאילו הם עשירים ומתוך שהוא נחשב לעושר גדול עין המלך עליו, אבל אמר מי שאינו חולך בגדולות ממנו ואכיל מדידיה כו' וגני במולא דאפדניה כו' שכל מה שבידו וקנינו הוא שלו ולא מושל אחרים אין עין המלך עליו ויש לו פנאי לעונה כל לילה וק"ל. מהרש"א],

כי אתא רבין אמר כגון מפנקי דמערבא צני ארץ ישראל מענגים צמאכל ומשמה, לכן הם צריכים וצעלי כח למשמש,

ר' אבהו הוה קאי בי באני [היה עומד בבית המרחץ] הוה סמכי ליה תרי עבדי, איפחית בי באני מתותיה תחת המרחצאות יש חלל שהמים נופלים שם איתרמי לי' [נודמן לו] עמודא סליק ואסקינהו העלה את העצדים ידיו אחת וצנייה היה מטפס ועולה צמוד,

ר' יוחנן הוה קסליק בדרגא הוה סמכי ליה רב אמי ורב אסי, איפתא דרגא תותיה סליק ואסקינהו, אמרי ליה רבנן וכי מאחר דהכי שצעל כח אתה למה ליה למיסמכיה [למה אתה צריך שיתמכו בך, כשאתה חולך]? אמר להו א"כ שאתם את כחי ולא יסמכוני מזה אניח לעת וקנה כח צעמני להשתמש בו לעת וקנה:

[שנינו במשנתנו] והפועלים שתיים בשבת: והתניא הפועלים אחת בשבת? א"ר יוסי רבבי חנינא לא קשיא כאן בעושין מלאכה בעיר, כאן בעושין מלאכה בעיר אחרת, תניא נמי הכי הפועלים שתיים בשבת כמה דברים אמורים בעושין מלאכה בעיר, אבל בעושין מלאכה בעיר אחרת אחת בשבת:

[שנינו במשנתנו] החמרים אחת בשבת: אמר ליה רבה בר רב חנן לאבבי איכפל תנא לאשמועינן טייל ופועל תנא דקמס לעיל

אבני חן על מסכת כתובות

שיבא לארץ ואמ"כ יצנו לו מקדש, ולבסוף כתיב שמות כה ועשו לי מקדש צמדנר ושכנתי בתוכם,
[שהבנים אינם מכינים שהאב שמח כשרואה שיש משיכת לב בין בנם וכלתם, ולכן גזם ואמר דעת קונך יש בך],

אזיל יתיב תרתי סרי שני בבי רב, עד דאתא איעקרא דביתיהו נעשית עקרה כן דרך העומדות עשר שנים צלא צעל אמר רבי היכי נעביד נגרשה, יאמרו ענייה זו לשוא שימרה, נינסיב איתתא אחריתי, יאמרו זו אשתו וזו זונתו [בין שאין לה בנים יהיה נראה כאילו הוא רק זונה שלו. ראה יעב"ץ], בעי עלה רחמי ואיתסיאת:

רבי חנניה בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשילהי הלוליה דר"ש בן יוחאי סוף ימי מופתו א"ל [רשב"י לר' חנניה] איעכב לי עד דאתי בחרך הממן לי עד שיכלו ימי מופתי ולכן עמך לבי רב לא איעכבא ליה # [אולי רצה להראות איך היה ר' חנניה להוט ללכת לבית המדרש],

אזל [רבי חנניה בן חכינאי] יתיב תרי סרי שני בבי רב עד דאתי אישתנו שבילי דמתא שנצנו צעיר צניס מדסיס ונסתמו צה מצולות ולא ידע למיזל לביתיה, אזל יתיב אגודא דנהרא, שמע להדיא רבינא נערה דהוו קרו לה [שהיו קורין לה] בת חכינאי בת חכינאי מלי קולתך [מלא כדך מים] ותא ניזיל, אמר ש"מ האי רבינא דידן [זה בת שלי], אזל בתרה, הוה יתיבא דביתיה קא נחלה קמוחא [רוקדת קמוח], דל עינה חזיתיה [פ'] ראה אותו אבל לא חבירו מיד רק, סוי לבה לאה לנא כלומר נדמה לנא פתאוס שזה צעלה פרח רוחה, אמר לפניו רבש"ע ענייה זו זה שכרה, בעא רחמי עלה וחייה,

רבי חמא בר ביסא אזיל יתיב תרי סרי שני בבי מדרשא, כי אתא אמר לא איעביד כדעביד בן חכינאי שנכנס לצימו פתאוס עייל יתיב במדרשא שלח לביתיה, אתא ר' אושעיא בריה יתיב קמיה ולא היה האב מכיר הוה קא משאיל ליה שמעתא, חזא לצריה דקא מתחדדי דמחדן שמעתיה,

חלש דעתיה אמר אי הואי הכא אילו הייתי כאן כשהנחמי צני קטן והלכתי הוה לי זרע כי האי הייתי מלמדו מורה והיה חכם כזה, על לביתיה על בריה, קם קמיה הוא סבר למשאיליה שמעתתא קא בעי אמרה ליה דביתיה מי איכא אבא דקאים מקמי ברא, קרי עליה רמי בר חמא קהלת ד החוט המשולש לא במהרה ינתק זה ר' אושעיא בנו של רבי חמא בר ביסא [שכל אלו השנים שלא היה ר' חמא בביתו למד הסבא ר' ביסא עם ר' אושעיא. ע"פ המהרש"א],

[גדרים ג.]

ר' עקיבא איתקדשת ליה ברתיה (דבר) דכלבא שבוע, שמע (בר) כלבא שבוע אדרה הנאה מכל נכסיה, אזל ואיתנסיבה ליה, בסיתוא הוה גנו בי תיבנא, הוה קא מנקיט ליה תיבנא מן מויה, אמר לה [ר"ע] אי הואי לי, רמינא ליד

מלשון גזר אחית] דמעתא מעינה, הוה יתיב באיגרא אפחית איגרא מתותיה ונח נפשיה,

עונה של תלמידי חכמים אימת [לכן לא אמר כן במשנה? לפי שת"ח צנועים בתשמיש, לכן לא רצה למנותם יחד עם שאר הדרגות, וכן בפסוק כתיב אשר פריז יתן בעתו ולא מפרש העת. ע"פ המהר"ם ש"ף?] אמר רב יהודה אמר שמואל מע"ש לע"ש שהוה ליל מענוג ושציתה והנחת הגוף,
[הגם שיש להם כח, אבל מחשבתם גרושה בדברי תורה, וקשה להם לפנות מחשבתם להיות עם נשותיהם, ולכן די להם למלאות חובתם פעם בשבוע. וראה מהרש"א שכל ימי השבוע הוא ביטול תורה אבל בליל שבת אסור לקרוא לאור הנר וכו' עיי"ש],

תהלים א אשר פריז יתן בעתו, אמר רב יהודה ואיתימא רב הונא ואיתימא רב נחמן זה המשמש מפתו מע"ש לע"ש,

יהודה בריה דר' חייא חתניה דר' ינאי הוה אזיל ויתיב בבי רב, וכל בי שמישי [ערב שבת] הוה אתי לביתיה, וכי הוה אתי הוה קא חזי קמיה עמודא דנורא, יומא חד משכתיא שמעתא, כיון דלא חזי ההוא סימנא [עמודא דנורא] אמר להו רבי ינאי כפו ממתו כדמ המאכלים דחייצין צכפיית המטה שאילמלי יהודה קיים לא ביטל עונתו, הואי קהלת י כשגגה שיוצא מלפני השליש [בדאמרינן במ"ק י"ח ע"א מנין שברית כרותה לשפתים? שנאמר (בראשית כ"ב) ויאמר אברהם אל נערי שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחווה ונשובה אליכם ואיסתייעא מלתא דהדור תרוייהו] ונח נפשיה,

רבי איעסק ליה לבריה בי רבי חייא להשיא צמו של רבי חייא כי ממא למיכתב כתובה, נח נפשה דרבינא [הנערה הכלה], אמר רבי ח"ו פסולא איכא שלא היו מהוגנים לזוג אחד, יתיבו ועיינו במשפחות, רבי אתי משפטיה בן אביטל בן דוד היה, אביטל שם אשת דוד, ורבי חייא אתי משמעוי [משמעא. יעב"ץ] אחי דוד חוה הפסול שר' היה מצית דוד, ולא היטה צה הצאה משמעוי הוגנת לצנו, שלא היטה צה מלכיס,

[יש כאן בגמ' להלן כמה פעמים שהלכו ללמוד י"ב שנים וכתב המהרש"א ואפשר שהן השנים מו"ח לחופה ונשואין עד בן שלשים לבח שבשנים אלו עיקר לימוד התלמוד מקבלת רבותיו כשאניו עדיין מטופל בבנים],
אזיל איעסק ליה לבריה בי ר' יוסי בן זימרא, פסקו ליה תרתי סרי שנין למיזל בבי רב קודס שימנס, אחלפיה קמיה הענינו הנערה לפני הסמן אמר להו [החתן להמחותנים] ניהוו שית שנין, אחלפיה קמיה [עוד פעם] אמר להו [החתן להמחותנים] איכנים והדר איזיל,

הוה קא מכסיף מאבחה [בנו של רבי התבייש מאביו שהוא להוט אחר הכלה כל כך] א"ל בני דעת קונך יש בך שאמר להרמיק זמן מופתו, וסור וקצרה מרוב חיצת כלמו מעיקרא כתיב שמות טו תביאמו ותטעמו

אבני חן על מסכת כתובות

השמינית **שאי לי מאני לבוש ואיכסאי** [שהיתה עניה ולא היו לה מלבושים כראוי, ואמרו לה שכינותיה שתשאל בגדים ותתכסה], **אמרה להו משלי יב יודע צדיק נפש בהמתו**,

[פ' אין אהבתו עמי אהבה גופנית, כדי שאצטרך לקשט גופי לפניו בבגדים נאים, אלא אהבתו עמי אהבת נפש, כי יודע צדיק שאני בת זוגו בעולם הגשמות, ולכן לא אכפת לי אם אתה תראה לפניו בבגדים אלו. בן יהוידע],

כי ממיא לגביה [כשהגיע אשתו של ר"ע לפניו] **נפלה על אפה קא מנשקא ליה לכרעיה** # [כי האהבה יחד עם הכנעה [בפרט בחיי אישות] היא הרבה יותר מאהבה בלבד, ועשתה כן להראות שבכ"ד שנים רק ניתוסף אהבתה אליו], **והיתה טהורה שהיתה אוכלת חולין בטהרה**, וטובלת מטומאתה. **בן יהוידע**, **הווי קא מדחפי לה שמעיה, אמר להו** [אמר לו ר"ע] **שבקוה שלי ושלכם שלה הוא מורה שלמדמי אני ועלמדם אתם על ידה הוה**,

שמע אבוב דאתא גברא רבה למתא, אמר איזיל לגביה, אפשר דמפר נדראי, אתא לגביה [וסיפר כלבא שבוע לר"ע מה שנדר את בתו], **א"ל אדעתא דגברא רבה מי נדרת**, [וא"ת והלא אסור לפתוח בגולד דאמרינן בגדים ב' ר' אליעזר (דף סד). כיצד אמר קונם שאני נהנה לפלוני ונעשה סופר כו' וי"ל דהבא לא חשיב גולד כיון שהלך לבי רב דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול. תוס'],

א"ל אפילו פרק אחד ואפי' הלכה אחת, אמר ליה אנא הוא, נפל על אפיה ונשקיה על כרעיה # [להראות שהוא מתחרט על שהיה שונא לו מתחלה, לכן עשה כן להראות שפלות ואהבה], **ויהיב ליה פלגא ממוניה**,

ברתיה דר"ע עבדא ליה לכן עזאי הכי [נתקדשה לו על מנת שילמוד בלא ידיעת אביה. שטמ"ק], **והיינו דאמרי אינשי רחילא, בתר רחילא אזלא, כעובדי אמה כך עובדי ברתא** [כמו שעשה אמה כך עשה בתה, וכתב המהרש"א משום דאמרינן בבן עזאי דלא רצה לישא אשה כדאמרינן בפרק הבא על יבמתו שנפשו חשקה בתורה, תלה הבא הדבר בה שגם היא דעתה לכך שיתעבב בבמה"ד],

[וא"ת והא ב' קמא דסוטה (דף ד:)] **פרק והא איכא בן עזאי דלא נסיב, ולהווא לישנא דמשני נסיב ופירש אתי שפיר? ויש לומר דא"ג דקאמר הבא דעבדא הכי לכן עזאי מ"מ לא נשאה אלא באירוסין. תוס'],**

רב יוסף בריה דרבא, שדריה אבובי לבי רב לקמיה דרב יוסף # [משמע שהיה כבר נשוי], **פסקו ליה שית שני** [פ' שלחו אביו ללמוד בישיבתו של ר' יוסף וקצבו לו שילמוד שם שש שנים], **כי הוה תלת שני, ממו מעלי יומא דכפורי, אמר איזיל ואיחזניהו לאינשי ביתי, שמע אבובי שקל מנא כלי זין כליזא נא להלס** [מרא. ר"ם, פ' שאווע"ל] **ונפק לאפיה, אמר ליה זו נתך גזברת** [שאתה עוזב את לימודך והולך לאשה. שט], **איכא דאמרי אמר ליה יונתך גזברת** [ראה נצוצי אור],

[נתכין לבא ביום זה שלא יהא נחשד בעיני אביו כי הלילה יוה"כ אסורה

ירושלים דדהבא, אתא אליהו אידימי לחון כאנשא וקא קרי אבבא, אמר להו הבו לי פורתא דתיבנא, דילדת אתתי ולית לי מידעם לאנננה. אמר לה ר' עקיבא לאנתתיה:חזי גברא דאפילו תיבנא לא אית ליה, אמרה ליה ויל הוי בי רב, אזל תרתי סרי שנין קמי דר' אליעזר ור' יהושע, למישלם תרתי סרי שנין קא אתא לכיתיה, שמע מן אחורי ביתיה דקאמר לה חד רשע לדביתיהו, שפיר עביד לייך אבוק, חדא, דלא דמי לייך ועוד, [שבקך] ארמולות חיות כוליהו שנין, אמרה ליה אי צאית לדילי, ליהוי תרתי סרי שנין אחרנייתא. אמר הוואיל ויהבת לי רשותא איהדר לאחורי, הדר אזל הוה תרתי סרי שני אחרנייתא, אתא בעשרין וארבעה אלפין זוגי תלמידי, נפיק כולי עלמא לאפיה. ואף היא קמת למיפק לאפיה, אמר לה הווא רשיעא, ואת להיכא? אמרה ליה (משלי יב) יודע צדיק נפש בהמתו. אתת לאיתחזוי ליה, קא מרחן לה רבנן, אמר להון, הניחו לה, שלי ושלכם שלה הוא, שמע (בר) כלבא שבוע, אתא ואיתשיל על גדריה ואשתריי ואשתרי.

[יהושע בן קפוס שהיה חותנו של ר' עקיבא [כשבת קמו]. ונ"ל עוד שהוא שם העצם של בן כלבא שבוע שהיה חמוי של ר' עקיבא, רק שם הכינוי שלו היה בן כלבא שבוע, דכל הנכנס לביתו רעב ככלב יצא שבע [כניטין נה]. ונ"ל עוד דאחרי מותו גם בן ר' עקיבא נקרא יהושע על שם זקנו כנהוג, ולכן מצינו דרבי עקיבא שהיה לו בן שנקרא יהושע [כפסחים קיב, ושבתות ו]. אבל אי"ל דיהושע זה לאו היינו כלבא שבוע רק חמוי אחר של ר' עקיבא, # [אולי חסר כאן: "אבל זה דחוק"] דלא מצינו אשה לר' עקיבא רק בת כלבא שבוע, ואחריה אשת מורנוסורפוס הרשע דנתגיירה ונסבה ר' עקיבא [כע"ז כ.]. יכן סוף פ"ג דידים],

ר"ע רעיא [רועה עדרו] **דבן כלבא שבוע שס' מ' מעשרי ירושלים שכל הנכנס לצימו רעב ככלב ה' יולא שצנע** [ראה סוגיא דקמצא ובר קמצא בגיטין נז]: **הוה חזיתיה ברתיה** [בתו של כלבא שבוע ראה את ר"ע] **דהוה צניע** [צניעות היא בעיקר בבית חכמא, וזה מכון כנגד מה דאמרינן בברכות סב. שכן עזאי נכנס אחר ר"ע לביה"ע כ"י ש"ש. ע"פ המהרש"א] **ומעלי** [ראה תוס'],

אמרה ליה אי מקדשנא לך אזלת לבי רבי? אמר לה אי, איקדשא ליה בצניעה ושדרתיה, שמע אבובא אפקה מביתיה, אדרה הנאה מנכסיה [אמר את בתו בהנאה מנכסיו],

אזיל יתיב תרי סרי שנין בבי רב, כי אתא אייתי בהדיה תרי סרי אלפי תלמידי, שמעיה [ר"ע] **להווא סבא דקאמר לה** [לאשתו] **עד כמה** [סך כמה זמן, עד מתי],

דף ס"ג ע"א

קא מדברת את ממהנהגת אלמנות חיים, אמרה ליה אי לדידי ציית יתיב תרי סרי שני אחרני, אמר [ר"ע לעצמו] **ברשות קא עבידנא** [שהיא מסכימה שאשב שם עד י"ב שנה], **הדר אזיל ויתיב תרי סרי שני אחרני בבי רב**,

כי אתא אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי, שמעה דביתיה [שר"ע בא] **הות קא נפקא לאפיה, אמרו לה שיבכתא**

אבני חן על מסכת כתובות

[ומתריץ] ולא לאמלוכי ביה בעי שמא יחזור זו, וצמח זמן שאנו נמלכין זו ומחזירין עליו שיחזור זו, מוסיפין על כתובתה:

מיתבי אחת לי כולן שוות צמורת מנד, ואפילו שהיא נדה או חולה והיא מורדת [שאומרת שאינה רוצה לחיות עם בעלה] **ארוסה** שאמרה לא אנשא ונשואה, ואפי' נדה ואפילו חולה [אף שהיא במצב שאינה יכולה לחיות עמה כגון שהיא נדה או חולה] ואפי' שומרת יבם [ואינו מסכימה שהוא תיבם אותה],

[והשתא מקשה לפי המחלוקת של רב הונא ור' יוסי ברבי חנינא] בשלמא למאן דאמר ממלאכה שפיר [שנקראת מורדת ושייך לומר "אפילו" נדה ואפילו חולה, שאינם יכולים לעשות מלאכה שגם נדה חולה קצת, וקשה לה לעבוד. ראה תוס'], אלא למאן דאמר מתשמיש [רב הונא], נדה בת תשמיש היא?

[ומתריץ] אמר לך אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו [נדה רגילה, הבעל מצפה שתתמחר וידור עמה], [פ' נדה יש לו פת בסלו חשיב כיון שהוא עומד בבטחון שתמכול בסוף נדתה ותהא ראויה לו. רמ', כך זה הואיל ויודע שהוא אינו עתיד לשמש עמה מצטער יותר. רש"י מהדר"ק],

איכא דאמרי בשלמא למאן דאמר מתשמיש [רב הונא] דיינו דקתני [ואפילו] חולה בשלמא למ"ד מתשמיש שפיר, ואי משום נדה דלאו צמ תשמיש היא אינו דומה מי שיש לו פת בסלו כו' דלקמן [פ' לקמן בגמ' שמי שגורם לשון האיכא דאמרי אינו גורם הגירסא דלעיל],

דף ס"ג ע"ב

אלא למאן דאמר ממלאכה [ר' יוסי ברבי חנינא] חולה בת מלאכה היא?

[ומתריץ רק אליבא דאיכא דאמרי] אלא מתשמיש כולי עלמא לא פליגי דהויא מורדת וכן ממניתא [דאחת לי ארוסה וכו'] צמורת מתשמיש כי פליגי ממלאכה מר סבר [רב הונא] ממלאכה לא הויא מורדת, ומר סבר [ר' יוסי ברבי חנינא] ממלאכה נמי הויא מורדת:

[גופא] [ת"ר. ד"ס] [לשון גופא קשה כאן שלא הביא ברייתא זו לעיל] המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרים בשבת, רבי יהודה אומר שבעה טרפסיקין,

"רבותינו" חזרו ונמנו שלא יסרו אותה לפחות מעט מעט, אלא יפסידו כל כתובתה לאחר ארבע שנים של הכרה שיהיו מכריזין עליה ארבע שבתות זו אחר זו,

ושולחין לה ב"ד הוי יודעת שאפי' כתובתך מאה מנה הפסדת,

בתשמיש, אבל אמר אחוי לאנשי ביתי מה נעשה להם בזמן שלש שנים, ואעפ"כ היה נחמד בעיני אביו שא"ל ונתת נזכרת וא"ד א"ל ונתת נזכרת כו' והוא ענין אחד כי היונה אינה נדבקת אלא בבן זוגה וק"ל. מהרש"א],

[וביון שהיה ערב יוח"כ יכול לבא לידו קרי בלילה. או שלא יפה עשה שבא בעוה"כ שעד עתה היתה אשתו מסתתרת דעת ממנו, אבל עכשיו בא בזמן שלא יוכל לקיים מצות עונה. ע"פ בן יהודע],

[וניתן נזכרת כצ"ל נ"ל, שרחוק לקרוא אותה זונה דאין עליה אשם. מהר"ם שייף],

איטרוד נאותה מריצה לא מר איפסיק ולא מר איפסיק לא אכלו סעודת יום הכפורים שמפסיקין זה אכילה להטענות, סעודה אחרונה של ערב ט' באב ויו"ט כ' קרי סעודה המפסקת שמפסיקים זה צמ' תענית (דף ל):

מהני המורדת על בעלה צמ' מפרש ממאי פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרין בשבת, ר' יהודה אומר שבעה טרפסיקין צמ' מפרש,

עד מתי הוא פוחת? עד כנגד כתובתה ואמר כך נותן לה גט ויוצאה צלא כתובה, אלא אינו משהה לפסוק על הנכסים שנפלו לה מנית אציה ולהפסידה ממנה, ר' יוסי אומר לעולם הוא פוחת והולך עד שאם תפול לה ירושה ממקום אחר גובה הימנה,

[הקשה לי אברך אחד הא אמרין לעיל נד: רבי מאיר אומר כל הפוחת לכתולה ממאנים ולא למנה ממנה הרי זו בעילת זנות? ובאמת לא קשה כלל דר"מ מירי כשעושה מודעתו או מודעתה, אבל הכא קנסו לה חכמים],

וכן המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה שלשה דינרין בשבת צמ' מפרש מאי שנה הוא מינה ידיה, ר' יהודה אומר שלשה טרפסיקין:

גמ' מורדת [דתנן במתני'] ממאי? רב הונא אמר מתשמיש המטה [אבל ממלאכה לא הוה מורדת דרב הונא למעמיה דאמר לעיל (דף נח:)] יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונית ואיני עושה, ור' יוסי בר חנינא סבר כר"ל וכו', תוס'], ר' יוסי ברבי חנינא אומר ממלאכה,

תנן [במשנתנו] וכן המורד [האיש שמורד] על אשתו, בשלמא למ"ד מתשמיש לחיי [טוב ומובן, שאם הוא מונע ממנה עונתה קונסין אותו], אלא למאן דאמר ממלאכה [וקונסין את האיש על זה], מי משועבד לה?

[ומתריץ] אין באומר איני זן דהיינו תחת מלאכה,

[מכאן מוכיח רבינו אליהו שחייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקות או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו, דאם לא כן מה ענין זה אצל מורד ממלאכה. תוס'],

והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה וממיתין מוסיפין תנן, ואינו מוציא לאלתר?

אבני חן על מסכת כתובות

שמחור זה, וזמון כך פוחמין ממחזמה שצעה דינרין צצנה [אבל אין מכריזין], רב הונא בר יהודה אמר רב ששת הלכה אין נמלכין בה, [ויש לפרש דאין לא מיייתין לסייעתא אלא דרבה בר רב ששת דאמר נמלכין בה, ומסדר תלמודא הוא דאיתי בתר הכי לאידך דרב הונא בר יהודה. רט']

[ענין חדש] היכי דמיא מורדת דכופין אותה, דמשהין גיטה ופוחמין כמחזמה?

אמר אמימר דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה [ידעתי כי איש הגון הוא, אבל רוצה אני לצער אותו בכל שעה ושעה, הילכך יש תקוה בדבר שתשוב מבעוה מילכך פוחתין מכתובתה ויושבת תחתיו. ר"י מלוניל] שיש לנוספה על ידי פסיתת כמחזמה [להשהות גיטה. רי"ף] אבל אמרה מאים עלי לא הוא ולא כמחזמה צעינא לא כייפינן לה להשהותה, אלא נותן לה גט [מיד. רי"ף, ר"ן] ויולאס צלא כמחזמה, מר זוטרא אמר כייפינן לה, [וי"מ דכופין אותו להוציא ואין נראה לר"ת וכו'. תוס']

הוה עובדא ואכפה מר זוטרא [שלא להתגרש] ונפק מיניה רבי חנינא מסורא # [מצאתי שם זה בש"ס ששה עשר פעמים], ולא היא [אין ללמוד מכאן לכפות] התם סייעתא דשמיא הוה,

כלתיה דרב זביד אימרדא ואמרה מאיס עלי, הוה תפיסא חד שירא מעיל אחד שהכניסה לו כמחזמה יתיב אמימר ומר זוטרא ורב אשי וייתיב רב גמרא גבייהו יתיב וקאמרי, מרדה הפסידה בלאותיה [ה] קיימין אפילו נגדיה שהכניסה לו נגדווייתה ושמאוס עליו כמחזמה ועדיין הנלאות קיימין תפסידא אותם,

אמר להו רב גמרא משום דרב זביד גברא רבה, מחניפיתו ליה [בעי"ז לקמן פר:], והאמר רב כהנא מיבעיא בעי רבא אס הפסידה בלאותיה אס לאו ולא פשיט [ואותן שהתפיסה היה לה לקנות מ"מ דהוה ספק, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ראה תוס' לקמן ע"א ד"ה משום],

איכא דאמרי יתיב וקאמרי מרדה לא הפסידה בלאותיה קיימין, אמר להו רב גמרא

דף ס"ד ע"א

משום דרב זביד גברא רבה הוא [והשאלה כאן היה בכלתו] ולא יערער על דברינו מחמת ענותנותו אפכיתו ליה לדינא עילויה למחזמה, האמר רב כהנא מיבעיא בעי לה רבא ולא פשיט [ואותן שלא תפסה מיהו לא קתה. ע"פ תוס' ד"ה משום],

[ומסכם] השתא דלא אתמר לא הכי ולא הכי, [יהיה הדין בלאות קיימין כן] תפסה לא מפקינן מינה, לא תפסה לא יחבינן לה,

[ומשהינן] מבעל, ראה ד"ס שמשמע שזה לא היה בנוסח הגמ' וניתוסף אח"כ מדברי הראשונים, וכן משמע בר"י מלוניל שמביא פתגם זה בהקדם "וכתוב

אחת לי [כולן שוות לדין מרד. רי"ף, ר"ן] ארוסה [שאלמרה לא אגשא. רי"ף, ר"ן] ונשואה אפילו נדה אפי' חולה ואפי' שומרת יבם [כיון שהיא מורדת עושין לה כך],

אמר ליה [הקשה] ר' חייא בר יוסף לשמואל נדה בת תשמיש היא? אמר ליה אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו [נדה רגילה, הבעל מצפה שתתמחר וידור עמה], [פ' נדה יש לו פת בסלו חשיב כיון שהוא עומד בבטחון שתמבול בסוף נדתה ותהא ראויה לו. רט', כך זה הואיל ויודע שהוא אינו עתיד לשמש עמה מצמצער יותר. רש"י מהדור"ק],

אמר רמי בר חמא אין מכריזין עליה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות [דאיכא רבים מכספא והדרא בה, ארבע שבתות בשבת מקצצין ובאין לשמוע הדרשא. רט', דשמא כיון דאיכא רבים מיכספא והדרה בה. מהר"י מלוניל], אמר רבא דיקא נמי דקתני ארבע שבתות זו אחר זו ימים שאינם של מלאכה והכל מזוין צנתי כנסיות וצנתי מדרשות ש"מ, [שאלו היה רוצה לומר ארבע שבתות הול"ל שלשים יום כדאמרין בעלמא, ויש גורסין דיקא נמי דקתני ארבע שבתות זו אחר זו, ומפרשי לה, דכיון דקתני זו אחר זו ודאי שבתות ממש קאמר, דאי ארבע שבועות פשיטא דסתם ארבע שבועות רצופות ניהו וכו'. רט'],

אמר רמי בר חמא פעמים שולחין לה מבית דין [אס עדיין עומדת צמדה. רי"ף, ר"ן] אחת קודם הכרזה [קודם הד' שבתות] ואחת לאחר הכרזה [שתי פעמים שולחין לה מב"ד שבת אחד לפני שיתחיל להכריז, ומודיעין לה שכך וכך שבתות יכריזו עליה ותפסיד כל כתובתה בבת אחת, ואחר לאחר הכרזה דהיינו שבת חמישי להודיעה שכבר שלמו ימי הכרותה ואם לא תשוב אליו מיד תפסיד כתובתה, ואם ירצה יגרשנה מיד בלא כתובה. ר"י מלוניל, וראה שטמ"ק שיש מפרשים שעל כל הכרזה שולחין לה ב"ד פעמים אחת קודם הכרזה ואחת לאחר הכרזה],

דרש רב נחמן בר רב חסדא הלכה כרבותינו [כלומר שמפסידין כל כתובתה לסוף ד' שבועות ולא שיפחתו לה בכל שבוע כדין משנתנו. רט'],

אמר רבא [על מה שדרש רב נחמן בר רב חסדא] האי בורכא דצר שאינו הגון [זה שמות. שט'],

[וצ"ע דרבא עצמו פירש לעיל דיקא נמי דקתני ארבע שבתות וכו' וכאן חולק על רב נחמן בר"ח שאמר הלכה כרבותינו?],

אמר ליה רב נחמן בר יצחק [לרבא] מאי בורכתיה, אנא אמריתיה ניהל'יה [לפני רב נחמן בר רב חסדא, דהלכה כרבותינו] ומשמיה דגברא רבה אמריתיה ניהל'יה, ומגו רבי יוסי בר' חנינא,

ואיהו צדא דאמר צורכא היא כמאן סבר? כי הא דאתמר רבא אמר רב ששת הלכה נמלכין בה משהין את גיטה, ומחזינן עליה

קנ"ח

אבני חן על מסכת כתובות

בהלכות הרב ז"ל^[1], [והגם שהכמים חזרו ונגמנו שמכריזין עליה, מסיק להלכה] ומשהינן לה אולי תמזור נה תריסר ירחי שתא אגיטא ומו לא, ובהנך תריסר ירחי שתא לית לה מזוני מבעל,

[ענין חדש] אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כותבין אגרת מרד [שטר לראיה ביד האיש שמרד בו אשתו] על ארוסה, ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם,

מיתבי [הא שנינו לעיל] אחת לי [שכולן שוות בתורת מרד] ארוסה ונשואה אפילו נדה אפילו חולה ואפילו שומרת יבם?

לא קשיא כאן [בברייתא דאמר שגם שומרת יבם יש לה דין מורדת] שתבע הוא והיא מורדת כאן [שאמר ששומרת יבם אין לה דין מורדת] שתבעה היא והוא מורד,

דאמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל תבע הוא [והיא מורדת] נזקקין לו [לכתוב לו אגרת מרד], תבעה היא אין נזקקין לה לכתוב לה אגרת מרד להסוף על כתובתה, ולקמן מסיק פירושא ואולי, משום דלא מפקדא אפריה ורביה,

במאי אוקימתא להא דשמואל [שכותבין אגרת מרד] בשתבעה היא [והוא מורד בה], האי כותבין אגרת מרד על ארוסה, "ל"ארוסה מיבעי ליה וכותבין אגרת על הנעל? הא לא קשיא תני [במיומרא דשמואל] לארוסה,

[ושואל אליבא דשמואל] מאי שנא שומרת יבם דלא [דאמר שמואל] שאין נותנים לו כשהיא תובעת והוא מורד בה, דאמרינן לה זיל לא מפקדת צפריה ורביה כדאמרין צינמות (דף סה: במשנה שם), ארוסה נמי נימא לה זיל לא מפקדת?

אלא [לכן כותבין לה כתב מרד בארוסה דמיירי] בבאה [תובעת שישאנה] מחמת טענה, דאמרה בעינא חומרא לידא רוצה אני שיהא לי בן שיחזיק צדי נזקקותי ואשען עליו [ראה רש"י יבמות סה: עץ שמשען עליו לעת זקנתה] ומרה לקבורה וציוס מומי יקצני,

[אבל לפי] ה"נ שומרת יבם בבאה מחמת טענה? אלא אידי ואידי שתבע הוא [והיא מורדת בו], ולא קשיא כאן [בברייתא שיש תורת מרד גם בשומרת יבם, מיירי שהאיש תובע אותה] לחלוץ [תבע לחלוץ] והיא אינה רוצה אלא להמיינס, נזקקין לו לכתוב אגרת מרד עליה וכו' [מה] שאומר שמואל ששומרת יבם אין עליה תורת מורדת מיירי, שהאיש תובע אותה] לייבם, דאמר ר' פדת אמר ר' יוחנן תבע לחלוץ נזקקין לו, תבע לייבם אין נזקקין לו לפי שאין מתכוין לשם מנוח, וכמשנה אחרונה ואמרין ליה זיל נסיב אחריטי,

מאי שנא לייבם דלא דאמרינן ליה זיל ונסיב איתתא אחריתי, לחלוץ נמי נימא ליה זיל ונסיב איתתא אחריתי?

אלא דאמר כיון דאגידא בי [לייבם ??] לא קא יהבו לי אחריתי, הכא נמי כיון דאגידא בי [לחליצה ??] לא קא יהבו לי אחריתי,

אלא אידי ואידי שתבע לייבם ולא קשיא כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה, דתנן מצות יבום קודמת למצות חליצה, בראשונה שהיו מתכוונין לשום מצוה, עכשיו שאין מתכוונין לשום מצוה אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום:

[שנינו במשנתנו] עד מתי הוא פוחת וכו': מאי מרפעיין [הוא שם אחר לסלע מדינה, שהוא שמינית סלע צורי]? אמר רב ששת אסתירא, וכמה אסתירא סלע מדינה פלגא דזוזא [זוז היינו דינר, וכיון שיש ד' דינרי צורי בסלע צורי, נמצא שסלע מדינה דהיינו מרפעיין הוא חצי זוז צורי] זוז נורי, שהוא שש מעה ספק, נמצא מרפעיין שלשה מעות,

סלע זהב צורי = שקל, היה של זהב והוא שמונה פעמים יותר על סלע מדינה, דינר צורי = זוז, הוא רבע סלע צורי, מעה צורי = ששית דינר, מרפעיין, שהוא סלע מדינה, שהוא אסתירא = שמינית של סלע צורי, שהוא חצי דינר צורי, שהוא שלש מעין צורי,

תניא נמי הכי ר' יהודה אומר שלשה מרפעיין שהן תשע מעין [שכל סלע מדינה הוא חצי זוזא צורי, וכל זוזא צורי הוא 6 מעה, נמצא שסלע מדינה הוא 3 מעה], מעה וחצי לכל יום לששת ימי המעשה ומשנת לא יבצין לה כדאמר לקמן,

אמר ליה רבי חייא בר יוסף לשמואל מאי שנא איהו דיהבינן ליה דשבת כשהיא מורדת עליו דהא צנעה מרפעיין, מרפעיין ליום [ואף אם הבעל הוא ספן ואין עונתו אלא פעם בששה חדשים, משלמין לה שכר על כל יום משום שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו. ע"פ שטמ"ק] ומאי שנא איהו דלא יהבינן לה דשבת?

איהי דמיפחת קא פחית לא מיחזי כשכר שבת [נמו שממכר צנעת] גזרה משום מקם וממכר ושכירות איהו דאוסופי קא מוספא

דף ס"ד ע"ב

מיחזי כשכר שבת [ראה תוס' דכאן לא הוי כמו הבלעה],

אמר ליה ר' חייא בר יוסף לשמואל מה בין מורד למורדת מאי שנא כשהוא מורד אינו נותן אלא חצי מרפעיין ליום, וכשהיא מורדת נותנת מרפעיין? אמר ליה צא ולמד משוק של זונות מי שוכר את מי

אבני חן על מסכת כתובות

והשחקים שלה אף כשיקנה לה חדשים, וצגמלא מפרש למאי מיבעי לה, נותן לה מעה כסף לצורכה לכל שנת לדברים קטנים [מאש"ן געלמ],

ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת שהוא ליל עונה,

ואם אין נותן לה מעה כסף לצורכה, מעשה ידיה אוקימנ לעיל כמזות (דף נט) "מוטר" מעשה ידיה שלה,

ומה היא עושה לו, משקל חמש סלעים שתי קשה לטווחו כפלים כשל ערב ביהודה כפלים כשל גליל שהן עשר סלעים בגליל, או משקל עשר סלעים [חוט של] ערב ביהודה שהן עשרים סלעים בגליל,

ואם היתה מניקה, פוחתין לה ממעשה ידיה, ומוסיפין לה על מזונותיה,

במה דברים אמורים בעניי שבישראל # [המשנה מידי בסתם בעניי, שעשיר על פי רוב לא ישרה את אשתו ביד אחרים], אבל במכובד [עשיר, וקורא לעשיר "מכובד"] הכל לפי כבודו:

גמ': מני מתניתין [שנותן לה קביים חמין] לא רבי יוחנן בן ברוקא ולא ר"ש, דתנן וכמה שיעורו של עירובי מחומין מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד, מזון לחול ולא לשבת דברי ר"מ, רבי יהודה אומר לשבת ולא לחול, וזה וזה מתכוונין להקל ר' מאיר היה רגיל לאכול פת בשבת יותר מנחל, שהיה ממשיך פת לכל מיניו הנאין לפניו, ור"י היה אוכל פת בחול יותר מנשבת שהיה שצב צמיני מעדנים,

ר' יוחנן בן ברוקא אומר כבר הלוקח בפונדיון מארבע סאין לסלע נתן שיעור קצוב כבר הלוקח בפונדיון, כשלושסין ד' סאין צסלע (הן) [הוא]. רש"ש שמי סעודות, וקס"ד חצי קב, שהרי הסלע מ"ח פונדיון, שש מעה כסף דינר, ומעה שני פונדיון, הרי י"ב [פונדיון] לדינר, וד' דינר לסלע הרי מ"ח, וד' סאין כ"ד קצין מ"ח חלצי קצין, נמלא לר' יוחנן לחצי קב שמי סעודות,

סלע צורי = 4 דינרים = 24 מעין = 48 פונדיון
דינר = 6 מעה = 12 פונדיון
מעה = 2 פונדיון

ג: איפה = 3 סאה = 18 קב = 72 לוג = 432 ביצים
ו: סאה = 6 קב
ד: קב = 4 לוג
ו: לוג = 6 ביצים

4 סאין = 24 קב \ 48 = חצי קב
סלע = 48 פונדיון

היו אומר האיש שוכר את האשה ש"מ זערו מזונה, דבר אחר זה יצרו מבחורין קשויו ניכר ומתנגה וזו יצרה מבפנים [שהוא תובע בפה והאשה אינה תובעת בפה, הלכך של איש קשה משל אשה. תוס' ר"ד]:

מתני': המשרה את אשתו המכרה [מאביל], ויכרה להם פרה [עשה סעודה] גרו' לה ויאכלו וישתו מתרגמין שירותא (מ"ז 1 כג) על ידי שלישי שנותן לה מזונותיה צדית אפוטרופוס, ואינה מתגלגלת עמו [פי' שהבעל מלאכתו בעיר אחרת. הראב"ד בשמ"ק, וכן שם בשם ה"ר ישעיה מטראני וז"ל המשרה את אשתו כו' פי' שהוא עני ונשכר לאחרים ואוכל עמהם בדרך הפועלים שאוכלין במקום שעושין מלאכתו ואומר לבעל ביתו שיפרנס את אשתו משכר פועלתו],

[בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראויות לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה והוא שותה ואוכל לעצמו, הרשות בידו, ובלבד שיאכל עמה מליל שבת לליל שבת. רמב"ם הל' אישות פ"ב הל' י"ב],

לא יפחות לה נשמה [בשבוע] משני קבין חמין, או מארבעה קבין שעורין, אמר רבי יוסי לא פסק לה שעורין נגמ' מפרש לה אלא ר' ישמעאל שהיה סמוך לאדום [אבל במקומות אחרים שיש שעורים יפים אינו צריך ליתן כל כך],

ונותן לה [ללפת את הפת. מאיר] חצי קב קיטנית, וחצי לוג שמן, [ונותן לה פת] [כר. על גליון הרט' בשם הירושלמי] וגר ופתילה וכוס וחבית וקדרה וכן הוא בתוספתא, ותנא דירן אכילות קתני הכשר אכילות לא קתני. רט'.

וקב גרוגרות מאניס יצטין או מנה דבילה [דבילה נעשית מתאנים יותר טובים ולכן אם נותן דבילה נותן מנה שהוא פחות מקב] מאניס דרוסות צעניגל וממכרות צמסקל ואם אין לו [תאנים או דבילה], פוסק לעומתן פירות ממקום אחר,

ונותן לה מטה, מפץ כך ממחלת [ומפץ של גמזי לשכב עליה, ואם אין לו מפץ נותן לה מחצלת. מאיר, ורא"ש, וכן בשמ"ק מפץ "או" מחצלת] ומחצלת,

[מטה לאכול עליה [וכ"ה במאיר], שכן היה דרכם, מפץ של גמזי לשכב עליה, מחצלת של קנים. רש"י מוהר"ק, שטמ"ק עיי"ש],

ונותן לה כפה לראשה זעיר אחד משנה לשנה, וחגור למתניה, ומנעלים ממועד למועד אמנעלים קאי מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים [ואפילו מפסח לעצרת שאינו רק ז' שבועות, דלא בלו עדיין הראשונים, אפ"ה נותן רק לשמחה ברגל, ונ"ל דממועד למועד אכפה וחגור נמי קאי. יבין, אבל רש"י כתב דכפה נותן משנה לשנה], וכלים [בגדים] של חמשים וזו משנה לשנה,

ואין נותנין לה לא [בגדים] חדשים בימות החמה קשים לה צימות החמה לפי שהם חמים, ויפסי לה צימות הגשמים ולא שחקים בימות הגשמים, אלא נותן לה כלים חדשים של חמשים וזו בימות הגשמים, והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה,

אבני חן על מסכת כתובות

אתיא פלגא ושדי עלייהו [ולקמיה מקשה הא עכשיו יש ששה עשר, והיא אינה צריכה אלא י"ד, אבל קודם מקשה],

ר"ש אומר [מזון שתי סעודות הוא] **שתי ידות לכבר** ז' סעודות הן שמי ידות של ככר משלש ככרות לקב וממלא הקב ט' סעודות, שלש סעודות לכבר ושלש ככרות לקב ,

קשיא דרב חסדא אדרב חסדא [דלעיל אמר שליש לחנווני, וכאן אומר מחצה. וכתב הרמ"ב פ' דקים להו דתרווייהו אמרינהו רב חסדא] **? לא קשיא הא באתרא דיהבי ציבי הא באתרא דלא יהבי ציבי** מי שמוכר חטים לחנווני לעשות ככרות ולמכור בשוק, במקום שהוא נותן לחנווני עזים לאפות [ר"ל מוכר החטים מוכרם בצירוף העצים לאפות. באה"מ] אינו משתכר אלא שלש [פ"י למשל אם החנווני קנה חטים ועצים במאה זוז הוא מוכרם במאה וחמישים], וצמקום שאינו נותן עזים מעכב לעצמו מחלה [ואם שילם החנווני למשל שמנים זוז לחטים לכד, והוא צריך לספק חוץ מזה את העצים, מוסיף מחצה על מחיר החטים ומוכר הככרות במאה ושישים זוז] שממעט הככרות למכור ציוקר כדי יאמא העזים [שאם לא היה ממעט היה מוכרם רק במאה ועשרים זוז, פ"י דבשני האופנים דמיייתי דהיינו שקונה חטין עם עצים וכלי עצים, מיידי שקונה אותה מדה של חטים, שיוצא מהם למשל כ"ה ככרות, ובאופן שמשלם גם בשביל העצים, ואז מוכר כל ככר בשביל 6 זוז, [150\25]], ואם אינו משלם בשביל העצים מוסיף מחצה ומוכר כל ככר ב 6.4 זוז [160\25]], [ונמצא שמשנתינו שהבעל נותן לה קב"ס חטין וזה יהיה די לה, היינו בלא עצים, והבעל צריך להוסיף וליתן לה גם בשביל העצים, ולא מנה אותה במשנה כמו שלא מנה עוד דברים. ע"פ הרמ"ב],

[ומקשה דסוף סוף] **אי הכי שיתסרי הויין? כמאן כרבי חידקא** [צממיה נימא כר' חידקא סתם לה ממני, דלמר ככל כמני הקדש דאמר ארבע סעודות חייב אדם לאכול בשבת [דלד' חידקא מתיישב שפיר י"ב סעודות לכל השבוע, וד' סעודות לשבת, אבל הקושיא היא דלא אתיא כרבנן, ומתרין] **? אפילו תימא רבנן, דל חדא לארחי ופרחי,** [חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, ויראה שאף הגשמים חייבות בהם ובבציעה על ככר שלם בתוך ככר שלם, שאף הם היו בנס של מן ולחם משנה, וכן ראה במשנה זו שפוסקין לאשה מזון חמש עשרה סעודות להגיע מהן שלש לשבת. מאירי],

השתא דאתית להכי אפילו תימא ר' שמעון דאמר תמני סרי הויין, ואי כרבנן סניחא ליה למנא דידן כסעודות שבת, דל תלת ימיתא לארחי ופרחי לרבנן דל תלת לארחי ופרחי לרבי חידקא דל תרתני לארחי ופרחי:

[שנינו במשנתנו] **אמר רבי יוסי לא פסק שעורין וכו':** אלא באדום הוא דאכלין שעורין ככולי עלמא לא אכלי? ה"ק לא פסק שעורין כפלים בחטין אלא רבי ישמעאל שהיה סמוך לאדום מפני ששעורין אדומות רעות הן:

[שנינו במשנתנו] **ונותן לה חצי קב קיטנית:** ואילו יין לא קתני? מסייע ליה לר' אלעזר דאמר ר' אלעזר

הציה של ככר לבית המנוגע השוהה בצית המנוגע כדי אכילת (פרס. ד"ס) חצי ככר מממלא בגדים, כדכתיב והאכל צית יכנס בגדיו, [כששוהה] [כששוהה. ד"ס] שיעור אכילה הכתוב מדבר, כדמניא צמורת כהנים, ואע"ג דגזי סעודת עירוב אמרו ג' סעודות בככר, אין זו אלא ז' סעודות ציטניות, ושל עירוב שיעורו [שיעור. ע"פ בזה"מ] להקל וצמאומאמות, והיינו דאמרינן אכילת פרס בכל שיעור שהיית סעודה לפי ששיעוריהו כחצי הככר,

וחצי הציה לפסול את הגוייה האוכל שיעור חצי פרס אוכלים טמאים, נפסל גופו מלאכול צמורתה עד שיטבול, והוא ז' צינים, שהככר של ג' לקב ח' צינים הוא, שהקב כ"ד צינים ד' לוגין, חציה של ככר ד' צינים חצי חציה ז' צינים,

וחצי חצי הציה [דהיינו שיעור כביצה] **לקבל טומאת אוכלין,**

[ועכשיו חוזר לשאל מתי? דתנן שנותן לה ב' קבין לשבת] **מני, אי רבי יוחנן בן ברוקא** [דאמר דמזון שתי סעודות הוא חצי קב, נמצא] קציים חטים דממני [אינם אלא] **תמני הויין** וארבעה עשרה סעודות היא צריכה לשבת [שתי סעודות בכל יום],

ואי ר"ש דאמר ט' סעודות לקב תמני סרי הויין והיא אינה צריכה אלא י"ד?

[פ"י שאם היא צריכה ל"ד סעודות, אין לתרין לא רק בשנותן לה רק ח' או י"ח, אבל לקמן שמקשה שיתרי הויין באמת קשה שיכולין לומר לא דק מ"ד לט"ז?],

לעולם ר' יוחנן בן ברוקא [דאמר ככר חלקות בפונדיון], **וכדאמר רב חסדא צא מהן שליש לחנווני** רבי יוחנן לא שיער בחצי קב [חטין], אלא "ככר" חלקות בפונדיון מן החנווני, והוא לקח ארבע סאין "חטין" כסלע ומשתכר [החנווני] שלש צמורת, נמצא בחצי קב [מוציא החנווני] שלש סעודות, השמים הוא מוכר בפונדיון שנתן [בשביל החטין] והג' משתכר,

הבא נמי אייתי תילתא שדי עלייהו [על שמונה סעודות מוסיף שליש, ע"י שמוחלקים שמונה לשני חלקים, דרי לפנינו שני פעמים ארבע, ומוסיפין חלק אחד על שמונה, ונמצא סך שנים עשר],

אכתי קציים דממיתין תרתני סרי הויין [והאי צריכה י"ד סעודות, ולא יספיק לה שני קבין]? ומסייעין אוכלת עמו לילי שבת כדתנן צממני [ואז אוכלת משלו],

הניחא למאן דאמר אכילה ממש פלוגמא לקמיה צממיתין **אלא למאן דאמר אכילה תשמיש מאי איכא למימר?** ועוד [קשה] **תליסר הויין** [והאי צריכה י"ד סעודות]?

אלא כדאמר רב חסדא צא מהן "מחצה" לחנווני, ה"נ

דף ס"ה ע"א

קס"א

אבני חן על מסכת כתובות

בנותיהם שומרת יבם. ריב"ן], [ראה לקמן סו: ושם מסיים וענו אחריה אמן עיי"ש],

[ג"ב דעתה היה לקללה ר"ל שפסקו לה מעט לפי דעתה, ומ"מ היה להם לחכמים לענות אחריה אמן שהרי היה הרבה והרבה, אלא משום ששומרת יבם היתה לא רצו לענות אמן, אבל מ"מ דעתה לא היה לקלל בזה שיהיו אף בנותיהם שומרות יבם, אלא ר"ל שיפסקו גם כן לבנותיהן מעט וכו'. רש"ל], [ואע"פ ששומרת יבם היתה ומשלשה חרשים ואילך אינה נזונת לא משל בעל ולא משל יבם [כדאייתא יבמות מ' ע"ב] אלא תובעת יבמה ליבם או לחלוין? איפשר שבשלשה חרשים הראשונים היתה, או לאחר שלשה חרשים ותבעה את יבמה, ועמד בין וברה שניזונת משל יבם. מאירי],

תנא [שנינו בברייתא] **כוס אחד** [כדי רביעית יין חי שלהם דדרי על חד תלתא מיא. ריב"ן] **יפה לאשה, שנים ניוול הוא, שלשה תובעת בפה משמש, ארבעה אפילו חמור תובעת בשוק #** [ודאי אמר כן בדרך גזמא] **ואינה מקפדת,**

אמר רבא לא שנו אלא שאין בעלה עמה, אבל בעלה עמה לית לן בה [בעלה משמרה. תורי"ד], [לית לן בה דאפילו תבעה לא איכפת לן, מבעלה קא תבעה, כיון דבעלה עמה. ריב"ן],

והא חנה דבעלה עמה הואי [ואפ"ה אמרין דלא שתי יין]? **אכסנאי שאני, דאמר רב הונא מניין לאכסנאי שאסור בתשמיש המטה שנאמר שמואל א א וישכימו בבקר וישתחוו לפני ה' וישבו ויבאו אל ביתם הרמתה וסדר וידע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה ה', השתא אין מעיקרא לא,**

חומא זה שמה דביתיהו דאביי [שומרת יבם היתה ופסקו לה מזונות משל יבם. ריב"ן] **אתאי לקמיה דרבא, אמרה ליה פסוק לי מזוני, פסק לה, פסוק לי חמרא, א"ל ידענא ביה בנחמני** [שמו של אביי] **דלא הוה שתי חמרא, אמרה ליה חיי דמר דהוי משקי ליה בשופרי גזיעים ארוכים שקורין מדירי"ש** [פליגרי"ן] **כי האי כמדת אממי חזוני** [והראה בדידה כמה גדולים היו], **בהדי דקא מחויא ליה** [אשת אביי לרבא] **איגלי דרעא, נפל נהורא בבי דינא,**

קם רבא על לביתיה [שבא לידי דהרור לפי שראה יופיה דחומה. ריב"ן] **תבעה לבת רב חסדא תבע את אשמו למשמש, אמרה ליה בת רב חסדא מאן הוי האידנא בבי דינא** [שגרם לך זה], **אמר לה חומא דביתיהו דאביי, נפקא אבתרה מחתא לה בקולפי דשידא צמנעול של ארגו עד דאפקה לה מכולי מחוזא,** # [היתה יראה שיכנים לה בעלה צרה לבית, דהא רבא הוא דאמר ביבמות סה. נושא אדם כמה נשים על אשתו, והוא דאית ליה למיזינינהו].

אמרה לה קטלת ליך תלתא [שכנר יקטל לג' וממו, כדאמר ציננות צפ' הנה על צינמותו (דף סד) [תלת בעלים היו לה ומתו, ואלו הן רחבא דפומבדיתא, ורב יצחק בריה דרבא, ואביי. ריב"ן] **ואתת למיקטל אחרינא** [שנאם להראות יופיך שיקפון אש עלך [וכשישא אותך ימות גם הוא],

אין פוסקין יינות לאשה שהיין מרגילה למאות משמש [ראה שט],

ואם תאמר [פי' ואם תקשה הא כתיב ב' הושע ב' ז פי' ונתת אפם תבישה [לשון בושה] הו' ר'הם [לשון הריון] פי' אמרה אלכה אחרי מאהבי [אחרי נואפים] נתני לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני וישקוני [וישקוני משמע יין, דאלו מים כתיבי להדיא לחמי ומימי, וקרא באשה משתעי דכתיב כי אמרה, אלמא דדרך אשה ביין. ריב"ן. # וצ"ע שהרי פסוק זה מיידי בוונה, והיא ודאי שותה יין?]

[ומתריץ כן תפרש לשון וישקוני] **דברים שהאשה משתוקקת עליהן ומאי נינהו תכשיטין,**

דרש רבי יהודה איש כפר נבירא ואמרי לה איש כפר נפור חיל [כפר צפונה לצפת. ראה שט] **מנין שאין פוסקין יינות לאשה שנאמר שמואל א א ותקם חנה אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה, שתה ולא שתת** [שתה לשון זכר, משמע שבעלה שתה אבל היא לא שתת],

אלא מעתה אכלה ולא אכל הכי נמי [תפרש שקר היא אכלה אבל בעלה לא אכל]? **אנן מדרשני קרא בדבוריה קאמרינן, מכדי בגוה קא עסיק ואתי** [ולא בבעלה הגם שודאי שגם הוא אכל] **מאי טעמא שני, ש"מ שתה ולא שתת,**

מיתיבי רגילה [אלמנה הנוזנת מנכסי יתומים אם רגילה לשתות יין בחיי בעלה. ריב"ן] **נותנין לה** [הרי שפוסקין יין לאשה]? **רגילה שאני כיון דאינו חידוש לה ככר דשה צו ואינו מוסיף לזה, דאמר רב חיננא בר כהנא אמר שמואל רגילה נותנין לה כוס אחד, שאינה רגילה נותנין לה שני כוסות,**

מאי קאמר [שאינה רגילה נותנין לה שני כוסות חלא זה סברה הפוכה, והיפך ממה שאמר לעיל]? **אמר אביי** [ראה תוס'] **הכי קאמר רגילה בפני בעלה שני כוסות, שלא בפני בעלה נותנין לה כוס אחד, אינה רגילה בפני בעלה אלא כוס אחד** [שהגם שהיא לפני בעלה אם אינה רגילה תבא למצב שלא תתנהג בצניעות], **שלא בפני בעלה אין נותנין לה כל עיקר,**

ואי בעית אימא רגילה נותנין לה לציקי קדירה [הטעמים תצטיל [שיוצקים אותה לקדרה. נעשה משירי הבישול של מאכלי בשר שונים שמוספים להם יין ותבלינים. ראה שט], [ואבל לשתות לא. ריב"ן], **דא"ר אבהו א"ר יוחנן מעשה בכלתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים סאתים יין** [זה סכום גדול, שסאה הוא 24 לוג [סאה הוא 4 קב וקב הוא 6 לוג], וסאתים הוא 48 לוג, שהוא 192 רביעית הלוג] **לציקי קדרה מערב שבת לע"ש, אמרה להן כך תפסקו לבנותיכם,**

תנא שומרת יבם היתה ולא ענו אחריה אמן, [שלא תהייה

אבני חן על מסכת כתובות

והפסוק מתרגמין וישלח (ויקרא 6) ?

אמר ליה תנא במקום הרים קאי, דלא סגיא [סגיא לשון דרך, אין דרך, פי' לא די] בלא תלתא זוגי מסאני, ואגב אורחיה קא משמע לן דניתבינהו ניהלה במועד, כי היכי דניהוי לה שמחה בגוייהו:

[שנינו במשנתנו] וכלים של חמשים זוז: אמר אביי חמשים זוזי פשיטי זוזי מדינה שהן שמינית שזוזי זורי, כל כסף מדינה אחד משמונה כסף זורי כדאמר ליעיל סלע מדינה פלגא דחזא שהוא אחד משמונה כסף, ממאי מוקתני כמה דברים אמורים בעניי שבישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו, ואי ס"ד חמשים [של זהב] זוזי ממש עניי חמשים זוזי מנא ליה? אלא ש"מ חמשים זוזי פשיטי:

[שנינו במשנתנו] ואין נותנין לה לא חדשים וכו': ת"ר מותר מזונות כגון אשה שמונות האמורים במשנתו עודפין לה שאינה רעבתנית לבעל, מותר בלאות אלמנה המונת מנכסי יתומים ועליהן ליתן לה כלים של חמשים זוזי משנה לשנה לאשה,

מותר בלאות לאשה למה לה? אמר רחבה שמתכסה בהן בימי נדתה כדי שלא תתנגה על בעלה בימי טהרתה בלוצשת בגדים שלגשה בימי נדות,

אמר אביי נקטינן מותר בלאות אלמנה ליורשיו, התם הוא דלא תתגני באפיה, הכא [בשמת הבעל] תתגני ותתגני [ע"י לבישת בגדים בימי טהרתה שלבשה בימי נדתה], שאין אנו צריכין לדאות שתמצא חן בעיני היורשים. שם:]

[שנינו במשנתנו] נותן לה מעה כסף וכו': מאי אוכלת? רב נחמן אמר אוכלת ממש [יש לומר בטעם הדבר, מפני שהוא ליל עונה ואם תאכל בבית אחר גנאי הוא לבוא לאחר אכילה, ועוד שמתוך סעודה מתפייסים ומרגלים זה עם זה. יוסף דעת ע"פ הרמב"ן] רב אשי אמר תשמיש,

תנן אוכלת עמו לילי שבת, בשלמא למ"ד אכילה היינו דקתני אוכלת, אלא למאן דאמר תשמיש מאי אוכלת? לישנא מעליא כדכתיב משיל אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און [ראה לעיל יג.],

מיתיבי רשב"ג אומר אוכלת בלילי שבת ושבת [וביום השבת], בשלמא למ"ד אכילה היינו דקתני ושבת, אלא למאן דאמר תשמיש תשמיש בשבת מי איכא, והאמר רב הונא ישראל קדושים הן ואין משמשינן מטותיהן ביום? האמר רבא בבית אפל מותר # [בין שמסר אשתו לשליש והוא אינו עמה רק בשבת, חייבו אותו להיות עמה שני פעמים, בלילה וגם ביום ע"י ההיתר של בית אפל].

דביתהו דרב יוסף בריה דרבא אתאי לקמיה דרב נחמיה בריה דרב יוסף אמרה ליה פסוק לי מזוני, פסק לה, פסוק לי חמרא, פסק לה, אמר לה ידענא בהו בכני מחווא דשתו חמרא,

דביתהו דרב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל, אתאי לקמיה דרב יוסף, א"ל פסוק לי מזוני פסק לה, פסוק לי חמרא פסק לה, פסוק לי שיראי [בגדי משי] אמר לה שיראי למה אמרה ליה לך ולחברך ולחברוך שלא תמצה על הצרכים מכבדי הראשון לא צפניך ולא צפני חבריך [כדי שיקפצו עלי אנשים חשובים כמותך וכיוצא בכך אני רוצה להתקשט, חברורך כמו חבר חברך ולישנא בעלמא. ריב"ן].

[שנינו במשנתנו] ונותן לה מטה ומפץ וכו': מפץ ומחצלת למה לה דיהב לה הרי עור שטוח על מטה טוב מן המפץ? ומשני אמר רב פפא באתרא דנהיגי דמלו פוריא בחבלי צמקס שאין רגילין לעשות שטים עור למטה אלא סירוגי צמקס דמבגר לה מנערי לה ומזקינן אותה, לשון צוגרת,

ת"ר אין נותנין לה כר וכסת, משום ר' נתן אמרו נותנין לה כר וכסת, היכי דמי אי דאורחה דרך צנות משפחה מאי טעמא דת"ק, ואי דלאו אורחה מ"ט דרבי נתן?

לא צריכא כגון דאורחיה דידיה דרכו לישן על כרים וכסתות, ואין קיימא לן עולה עמו ולא אורחה דידה [ולא נחלקו אלא בכר וכסת יתירא. מאירי], תנא קמא [דאמר שאין נותנים לה כרים וכסתות בבית השליש] סבר [אין נותנין לה אלא אחת לעצמה אבל אותה של עצמו כשהוא חולץ אנה ואנה אינו חייב להניחה אצלה. מאירי, אבל בשטמ"ק בשם הרא"ש פי' דהא דאמרין עולה עמו היינו דוקא כשהיא אצלו ע"י"ש], אמר לה כי אוילנא ואני משרה אותך על ידי שלישי שקילנא להו שקילנא להו כהדאי וכו' אתינא ומשכני עמי מייתניא להו בהדאי [למאירי קאי על שלו, ולרא"ש קאי על של שניהם],

ורבי נתן סבר, אמרה ליה זימנין דמיתרמי בין השמשות ולא מצית מייתי להו, ושקלת להו לדידי מפץ שלי [משמע מרש"י שפירש כהרא"ש שהיינו אומרים שאינו מניח אצלה כלום, דאילו לפירוש המאירי השאלה הוא רק אם להניח כר וכסת שלו אצלה] או אם אקנה כר וכסת משלי ומגנית לי על ארעא [לכן תקנו שיהיו הכר והכסת של שניהם אצלה].

[שנינו במשנתנו] ונותן לה כפה: אמר ליה רב פפא לאביי

דף ס"ה ע"ב

האי תנא שליח ערמלאי ורמי מסאני [בתמיה כלום היה דרכו להיות ערום ומנעליו ברגליו תמיד. ריב"ן] מופשט וערום, שאין לו חליפות בגדים אלא משנה לשנה, ומנעלים קאמר ממועד למועד, ושאר בגדים לא תחליף במועד,

אבני חן על מסכת כתובות

הגע עצמך שנותן לה אחר במתנה, פי' ואם היא תגנוב משל בעלה ותאמר אדם אחר נתן לי מה תקנה יש לבעל? ומשני קול יוצא למתנה, הגע עצמך שמצאת בעדים [למה אז לא נאמר שהיא שלה]? אסרו זו מפני זו. ההגהות אשרי'.

בוישתה [אם אדם בייש אותה] **ופגמה** מזק מזלה אם יתנו לה **שלה**, רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבסתר, לה שני חלקים ולו אחד, ובזמן שבגלוי שהצטת שלו, ועוד שנמאסת עליו והוא סובל לו שני חלקים ולה אחד, שלו ינתן מיד [לאו למימרא דשלה אין נותנין מיד, דבין שלו בין שלה מוציאין מיד המזיק מיד, אלא לומר שלו יתנו לו מיד והוא שלו לגמרי ואין לאחר חלק בו, אבל שלה אינו שלה לגמרי אלא ילקח בהן קרקע. תלמידי הרשב"א, שטמ"ק], **ושלה ילקח בהן קרקע** שהרי זה כשאר נכסים הנופלים לה שהן תלויין **והוא אוכל פירות** [נמיה] והקטן שלה אם יגרשנה לו ימות, ואם תמות היא יורשה:

[ותמהני נהי דס"ל לר"י שהבעל מתבייש בבשתה, למה ממעט בסך בשת האשה היה לו לומר שיתן לכל אחד דמי בשתו? וג"ל דס"ל דבשת באשה מועט מפני שהיא ברשות בעלה, וכו'. ר"ן].

[פגם שבסתר"י במקום שאין בני אדם יכולין לראות, שבגלוי שפצעה בפניה במקום שנראה לכל, [ואו נמצא ע"י שבושתה נראה לכל] ונפגם הוא עצמו [הבעל. תוהרא"ש] עמה, "בוישת שבסתר"י שביישה בינו לביתה, שבגלוי שביישה בפני כל אדם. תוס']

[והא דלא תנא שבת? דמלתא דפשיטא היא דהוה דבעל שהיא מתבטלת ממעשה ידיה, וצער פשיטא דהוי ידיה כדארמין בפרק החובל [ב"ק פו.]. צערא דגופא לא תקינו ליה רבנן, ורפוי נותן לרופא לרפואתה וכו'. רא"ש, וכע"ז בר"ן].

נב"י: מאי קא משמע לן? תנינא דפי' נערה האב זכאי בבית בקידושיה בכסף בשטר ובביאה, זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובחפרת נדריה, מקבל את גיטה ואינו אוכל פירות בחייה, נישאת, יתר עליו הבעל אלמא בעל זכאי צוין שהוא אוכל פירות בחייה?

[ומתריץ דאה"נ שאין חידוש ברישא דמתני', אלא] **בוישתה** ופגמה איצטריכא ליה, פלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבנן:

תני תנא קמיה דרבא מציאת האשה לעצמה, רבי עקיבא אומר לבעלה, אמר ליה [רבא לתנא דתני קמיה, איך אמרת דר"ע סבר דמציאתה לבעלה] **השתא ומה העדפה** אם מעשה מלאכה יותר ממה שפסקו לה נכמים,

דף ס"ו ע"א

דמעשה ידיה היא ושייך למימר שהיא שלו דמעשה ידיה תחת מונוגות אמר רבי עקיבא לעצמה, **מציאתה לא כ"ש**,

דתנן קונם שאני עושה לפיך מה שאני עושה יהא קונם לפיך אינו צריך להפר דמשעבדא ליה, ואפי' לשמא תעדיף נמי לא חיישין, דאי מעדפה נמי לבעל הוא רבי עקיבא אומר יפר שמא תעדיף עליו יותר מן

[שנינו במשנתנו] **ואם היתה מניקה: דרש רבי עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה אע"פ שאמרו אין אדם זן את בנו ובנותיו כשהן קטנים, אבל זן קטני קטנים** [אותם שקטנים ביותר. ריב"ן], **עד כמה? עד בן שש, כדרך אסי דאמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו ערבה אמו לנפון, ואציו לדרוס אמו מוליכתו אללה, ואין אציו מוליכו אללו שעדיין הוא צריך לאמו וצמחה שדיוהו רבנן, אלמא עד שש צריך סיוע מאמו, וכשם שהבעל זן אותה כך זן אמו עמה,**

ממאי מדקתני היתה מניקה, פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מונוגותיה, מ"ט לאו משום דבעי [התנינו] **למיכל בהרה** [יפה לחלב. רש"י מהדר"ק],

ודלמא משום דחולה היא [מחמת דקא ינקא ליה לתניוק, צריכה היא שתאכל יתר ממה שהיתה אוכלת קודם לכן, כדי שתתחזק ותתרפא גופה, ולא משום דאכיל בהרה התניוק הוא. שטמ"ק]? **אם כן ליתני אם היתה חולה מאי אם היתה מניקה,**

ודלמא הא קא משמע לן דסתם מניקות חולות נינהו [ונפקא מינה שאף על פי שלא נראה בה חולי אין יכול לומר כיון שאינה חולה אין אני מוסיף לה כלום, אלא כופין אותה להוסיף לה. שטמ"ק, פי' לעולם אינו צריך להאכיל לקטני קטנים, וזה שמאכיל יותר למניקת משום שסתמן חולות הן],

איתמר אמר רבי יהושע בן לוי מוסיפין לה יין שהיין יפה לחלב [ומזה ראייה שתוספת האוכל היא בשביל האשה. שם].

מציאת האשה פרק שישי

[שייכות פרק זה כאן עיין תוס' ד"ה מציאת האשה].

מתני': מציאת האשה [ראה רש"י לקמן ס"ו ע"א שאין לפרש מציאתה שמצאה בשוק, שרוב מציאות יש להם סימן, וצריך להכריז ולהמתין שיבואו בעליה, ולכן אומר רש"י שם דרוב מציאות צריך לחזר אחריהם עיי"ש] **ומעשה ידיה** [הם קניין] **לבעלה, וירושתה** אם נפלה לה ירושה **הוא אוכל פירות בחייה** והקטן שלה, **לשנא אמרינא** [וירושתה פירושה] ואם מתה צמיו יורשה # [ולפי' מה שממשיך המשנה "הוא אוכל פירות בחייה" הוא ענין נפרד, וזה דוחק?], [ראה תוס' דנראה לר"ת פי' הראשון],

[ירושלמי, מה טעם מציאת האשה לבעלה רב חגי אומר משום קטמה, ר' יוסי אומר שלא תהא אשה מברחת והובים מבעלה ואומרת מציאתה מצאתי, ופרך

אבני חן על מסכת כתובות

הראוי לו והעדפה דידה הוא וחיל עלה קונס?

אשתו גופיה הואי [וכ"ה בברכות כד.]:

מתני' הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו ונפלה לפני יצם והוא מוצע מה שפסקו לאחיו אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחיו הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשר ליתן או חלוק או יצם, אבל אחיו או ימן או תשז עד שלגין ראשה,

[יש שהאשה מכנסת ממון לבעלה והבעל מקבלו וכותבן בכתובה, והוא מקבל על עצמו פוסק ממון כנגדן, ויש שהבעל כותב בכתובה שהוא מקבל ממלטין ואח"כ האשה מכנסת אותם, ויש שהאשה מכנסת המלטין ואח"כ כותבן הבעל בכתובה],

פסקה להכנים לו אלף דינר, הוא פוסק כנגדן חמש עשרה מנה שלש יותר יקבל עליו לכתוב כמותה לצד מוספת שהוא מוסף, לפי שמשכר כהן אלף דינר הן עשרה מנה, [ואין כאן חשש ריבית שאין כאן אגר נטר],

ובנגד השום אם כל חתן לכתוב קבלה עליו כנגד אלף דינר של שום, שחכים לו נגדים או כלים המשמשים כהן, והן פוסתין, או פרקמטיא, ודרך הנועדים למזמזי חתן [מזמזי = לשון בלי שיר, וכן מזמזי, וראה חגיגה יד: פרש"י על מזמזי חתן וכלה מיני שמות שמשתקין לפניהן] לשומם יותר משויים לכבוד הכלה ולחצנה על בעלה הוא פוסק פחות חומש לא מיעיאל דלא מוסף, אלא שפוסת שום הכניסה שום של אלף דינר הוא כותב ח' מאות וזו,

שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה הכניסה שום לקבלו עליו בשטר הכתובה במנה, והוא שזה מנה בשוק לכל אדם, אין לו לומר מנו לי עוד חמישישו שהרי אמרו לפחות חומש מן השום [אין יכול לומר כן] לפי שלא נאמרו דברים הללו אלא בשום ששמואלו צדית חמשים והנשואים, ומיהו מוספת שלש לא יוסף, שלא אמרו להוסיף שלש אלא לכספים שהן ראויים להשתכר מיד,

שום במנה היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר שום שהוא מקבלו במנה, שאמרו לו כתוב מנה כמותה, והיא חכמים לך שום של מנה, לריך שיסומו אותו צדית של חמשה שלשים ואחד סלע ודינר דהוי מנה וחומשו, [מנה הוא 100 דינר, וסלע הוא 4 דינר, ומנה הוא 25 סלע, ואם באים להוסיף חומש על מנה צריך להוסיף 25 דינר ולתת 125 דינר, וכשמחלקה לסלעים, מחלקה לד' חלקים נמצא שצריך ליתן לו 31.25 סלע],

ובארבע מאות שום שיקבל עליו לכתוב ארבע מאות היא נותנת חמש מאות לפי שומת הנועדים שם,

[מתחלה מיירי שהוא קבל וכתב בכתובה ממלטין במנה או בד' מאות, ועכשיו מיירי שהם שמו המלטין קודם והחתן פוסק כנגדן סכום] **מה**

דף ס"ו ע"ב

שחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש ואם שמו הם [בבית חתנים]

אלא [אמר רבא לתנא דתני קמיה] איפוך מציאת האשה לבעלה, רבי עקיבא אומר לעצמה,

והא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן בהעדפה שלא על ידי הדיחוק כגון שהיא עירומה ובעלת מלאכה כולי עלמא [גם ר"ע] לא פליגי דבעל הוי [ורבא אומר דר"ע סבר דמציאתה לעצמה], כי פליגי בהעדפה שעל ידי הדיחוק כגון שדמקה ענמה והעדיפה תנא קמא סבר לבעלה, ורבי עקיבא סבר לעצמה וקס"ד מציאתה בהעדפה שלא על ידי הדמקה היא, והיכי פליגי בה?

ומשני אמר רב פפא מציאתה בהעדפה שעל ידי הדיחוק דמי פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן [דר"ע סבר שהיא לעצמה, וזה בדברי רבא] דכיון מציאות לריך לחזר אחריהם # [שאין לפרש מציאת שמוצאה בשוק, שרוב מציאות יש להם סימן, וצריך להכריז ולהמתין שיבואו בעליה, ולכן אומר רש"י דרוב מציאות צריך לחזר אחריהם] כגון דגיס [שנשאלו צינשה] שנשאלו צינשה. ד"ס] או צני שזור, או לחפש סימא [הערך פ' מטמונים. רש"ל] בקרקע,

בעי רב פפא עשתה לו שתים בבת אחת מהו [פ' ר"ה דאליבא דר' עקיבא [דהעדפה ע"י הדיחוק לעצמה] קא בעו [אי הוי דבעל] דאלו לרבנן העדפה שלא על ידי הדיחוק ושעל ידי הדיחוק דבעל הויא, ומינה שמעינן דהלכה כר"ע. שטמ"ק?]

בעי רבינא שלשה או ד' בבת אחת [שמים שלש וארבע צדית אחת] שומרת קישואים, וטווה פשתן, ומלמדת שיר לנשים בשכר, ומחממת צינסי בחיקה, או צינסי חולעים העושים משי שהנשים מחממות אותן בחיקן והם נוזרים **מהו** מי הוי כעל ידי הדמקה או לא תיקו:

[שנינו במשנתנו] **בושתה ופגמה** [שלה, רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבסתר, לה שני חלקים וכו']: **מתקיף לה רבא בר רב חנן** אדריצי יהודה בן צמירא [למה הבעל מקבל דמי בושת אשתו] **אלא מעתה בייש סוסתו של חבירו** ה"נ דבעי למיתן ליה בושת,

[ומשיב] **וסום בר בושת הוא**, [ומקשה] **אלא רקק בבגדו של חבירו** הכי נמי דבעי למיתן ליה בושת,

וכי תימא הכי נמי והתנן רקק והגיע בו הרוק, ופרע ראש האשה, והעביר טליתו ממנו חייב ליתן לו ארבע מאות זוז, ואמר רב פפא לא שנו [דרקק חייב] אלא בו, אבל בבגדו פטור? [ומתיר] בבגדו לית ליה זילותא, אשתו אית לה זילותא,

אמר ליה רבינא לרב אשי אלא מעתה בייש עני בן טובים דאית להו זילותא לכולהו בני משפחה, ה"נ דבעי למיתן להו בושת לכל בני משפחה? א"ל התם לאו גופייהו הכא

אבני חן על מסכת כתובות

תנא [התנא שונה] **עסקא** כספים קרי עסקא שהם עומדים להשתכר זהם להמסך בזה ממיד רבה אלף דינר שיוסיף שלש ויכחז ע"ו מנה, ותנא **עסקא זוטא** סלעה נעשה ששה דינר,

וצריכא דאי תנא עסקא רבה דנפיש רווחא [וכיון שירוויח עליהם הרבה לכן מוסיף החתן שלישי], אבל **עסקא זוטא דזוטר רווחא אימא לא צריכא**,

ואי אשמעינן **עסקא זוטא דזוטר זיונא** יליא ואמרינן [expenses] אבל **עסקא רבה דנפיש זיונא אימא לא, צריכא:**

[שנינו במשנתנו] החתן מקבל עליו עשרה דינר לקופה: מאי קופה? אמר רב אשי קופה של בשמים, ואמר רב אשי לא נאמרו דברים הללו אלא בירושלים היו נוהגות להמסך צנצנים [והא דאמרין בפ' טרף בקלפי (זוטא דף לט:)] שלא היתה כלה צריכה להתבשם בירושלים מפני ריח הקמרת ודאי לריח לא היו צריכות להתבשם אבל צריכות היו לקופה של בשמים לעדן הבשר ולהשיר השער ולפשט הקמטים. ר"ת, [אלא בירושלים שהיו עשירים והיו נותנין בזמן עושרם שיעור גדול כזה לנשותיהן, אבל בשאר מקומות מודה ת"ק דלא יחבינן לה כולי האי. שטמ"ק],

בעי רב אשי במנה הנישום או במנה המתקבל [שקבל הבעל בכתובתה] האי לכל מנה ומנה דקאמר, לפי משנן השומא קאמר או לפי משנן שהא מקבלן עליו דהיינו פחות חומש, את"ל מנה המתקבל [וה"ה דמצי למימר אם תמצא לומר במנה הנישום. תוס'], **יום ראשון או כל יום ויום**,

[הקשו בתוס' א"כ מכליא קרנא? ותירצו דה"ק אותם מנין שיש לו לתת לה לקופה ביום א' יתנם לה, או בכל שבת, או בכל חודש, או בכל יום כפי הראוי לה עד שיכלו. רמ"א],

את"ל כל יום ויום שבת ראשונה או כל שבת ושבת, את"ל כל שבת ושבת חדש ראשון או כל חדש וחדש, את"ל כל חדש וחדש שנה ראשונה או כל שנה ושנה איני יודע ליישב סדר צעיות הללו לפי שיטת הש"ס, ונראה צעיתי שכן סידרן יום ראשון או כל יום יום, ואם תמצא לומר כל יום יום שנה ראשונה או כל שנה ושנה, ואת"ל כל שנה ושנה חדש ראשון או כל חדש וחדש, ואת"ל כל חדש וחדש שנה ראשונה או כל שנה ושנה [בדפוס כבר נדפס לפי רש"י] תיקון,

א"ר יהודה אמר רב מעשה בבתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים שמת צעלה [והתוס' חולקין שהיה בעלה חי. וראה מנחת יהודה למה לא פירש רש"י בדברי התוס'] וצאת לז"ד לפסוק לה זכיה מנכסיו **ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים לבו ביום** לזוך יום אחד [אע"פ שלפי חשבון הכתוב בכתובתה אלף אלפים דינרי זהב היה להם לפסוק יותר לפי חשבון עשר דינר למנה, כיון שלא היתה צריכה יותר לא פסקו לה. תוס'], אמרה להם כך תפסקו לבנותיכם, וענו אחריה **אמן** [ראה תוס']:

תמלה, והניסה לו [במטלטלין] צין שום קטן צין שום גדול, הוא כותב בשטר פחות חומש, וצגמרא מפרש לה ל"ל כל הני,

[ר"ל וכמו כן מה שהחתן מתחייב לייחד לה כלים לכתובתה, שרגילין ג"כ לשומן יותר משוויין, כותב בכתובה שקבלתן בפחות חומש מהשומא. יבין]:

גמ': תנו רבנן [ארישא דמתנא] שיכול החותן לומר לאחיד הייתי רוצה ליתן וכו' [אין צריך לומר ראשון תלמיד חכם ושני עם הארץ, אלא אפילו ראשון עם הארץ ושני תלמיד חכם יכול לומר לאחיד הייתי רוצה ליתן, לך אי אפשר ליתן]:

1. פסקה להכנים לו אלף דינר וכו' [מירי בממון ולא במטלטלין],

2. וכנגד השום [של אלף דינר] הוא פוסק פחות חומש, **שומא רבה**

3. שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה,

4. שום במנה היא נותנת ל"א סלע ודינר, **שומא זוטא, שומא דידה**

5. ובארבע מאות היא נותנת חמש מאות,

6. מה שחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש, **שומא דידה**

[שנינו במשנתנו] **פסקה להכנים לו אלף דינר כו':** [מספר 4# 5# 6#] **היינו רישא** [מספר 2#]? **תנא שומא רבה** דפחות חומש, רישא דתנא וכנגד השום דקאי אאלף דינר וקתני **שומא זוטא** שום צמנה היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר, ללא תימא שומא רבה הוא דדרך השמאים להעלותו על שווי, א"כ [לדחוק] שומא זוטא איכא דמעלו ליה טפי [בבית חתנים, מוזמן יותר], שלא תמצוה צעיתי הנועדים,

תנא שומא דידה היכא דקתני חתן פוסק, הרי שומא דידה, כגון שהיא הכניסה קודם השום, והוא שם אותו צה' מאות, כשנא לכחז יכחז ד' מאות, שאף הוא שם אותו חומש יותר על שווי [שגם הוא מנוגד בשווי המטלטלין], וקתני **שומא דידה** היכא דקתני היא נותנת שהוא כתב הכמוזה קודם שצא השום, ועכשיו היא מציאה, וקריציה שמין אותו, וחתן פוסק דתנא תרי זמני [מה שחתן פוסק הוא פוסק] חד לשומא רבה, וחד לשומא זוטא:

מתני': פסקה להכנים לו כספים [דינרים צעין. רע"ז] שהן מוכנים לשכר מיד **סלעה** [סלע כסף. משניות] **נעשה ששה דינרין** לכחז בשטר הכמוזה בששה דינר [דהיינו] יותר שלש דמתן לעיל, וצגמרא מפרש הא מה לו, למה לי,

החתן מקבל עליו עשרה דינרים לקופה [של בשמים שחתקשט בהן. יבין] צגמרא מפרש שיתן לה עשרה זוז לכל מנה ומנה שהיא מציאה לו, ויקנו לה מהם צעמים לרחוץ זהם צמרוקי הנשים, שכן שיעור שהאשה המציאה לבעלה מנה ראיה היא לצעמים של עשרה זוז, ולא פירשו צמשה אס לכל יום, אס לכל שבת, אס לכל חדש, אס לכל שנה **לכל מנה ומנה, רבן שמעון בן גמליאל** אומר הכל כמנהג המדינה:

גמ': היינו פוסק כנגדם חמישה עשר מנה [ששנינו במשנה לעיל]?:

אבני חן על מסכת כתובות

[והוא היה מפקיר אותם] ובאין עניים ומקפלין אותן מאחריו,

איבעית אימא לכבודו הוא דעבר # [באמת פליאה למה קורא לזה "לא עבר צדקה" ! נראה שיש שני דרגות בבני אדם אחד שכל מאווי הוא להיות חיים טובים שיהיה לו כל ענינים הגשמיים בהרחבה, ולפעמים כשרואה עני ירחם עליו ונותן לו צדקה, ואולי מתכוון בשעת מעשה שיאמרו הבריות שהוא איש רחמן וכו', אבל לזה לא היה קורא "לא עבר צדקה",

אבל יש כאלו שכל מאוויים הוא להיות אנשים מכובדים וכל מחשבתם הוא תמיד מה יאמרו הבריות עליהם, ולכן כשרואים עני, חוטפים ההודמנות ליתן לו צדקה שזה יועיל למטרת חייהם שיאמרו הבריות עליהם ויחשבו בעדם, ואיש זה מעולם לא נכנס בלבו רגש רחמנות על העני, מפני שהוא מרוד להשיג מטרה שלו, ואולי זה הכוונה שאומר על נקדימון בן גוריון שלא עשה צדקה שיתן צדקה באופן זה לא נקרא צדקה כלל, הראשון נתן צדקה בשביל שנתרגש, השני נתן צדקה לכבוד עצמו, והגם שקשה לומר על נקדימון בן גוריון שזה היה כל מטרת חייו מ"מ מלשון הגמ' משמע שצדקה זו לא עשה מחמת רחמנות על העניים],

[ו"ל המהרש"א ורבים בדור הזה שמקבצין עושר שלהם שלא באמונה ובחילול השם כגולת עובר כוכבים ואח"כ מתגברים מאותו ממון להיות להם כבוד בכל שנה ולתת להם ברכת מי שבידך להיות להם שם ותפארת ואין זה אלא מצוה הבאה בעבירה ואין לעושר הזה מלא וקיום דכאמר הכא. עכ"ל],

ואיבעית אימא כדבעי ליה למיעבר לא עבר, כדאמרי אינשי לפום גמלא שיחנא לפי כח הגמל יענינוהו משא [הכל רלטיבי],

תניא אמר ר' אלעזר ברבי צדוק אראה בנחמה [לא אראה נחמה וגמלא הפכו לצרכה, פ"א אראה נחמה נשבע ימוסו ציו ואלה נחמתן. רש"י מכס ה:] אם לא ראיתיה שהיתה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו,

קראתי עליה מקרא זה שיר השירים א ה אִם-לֹא תִדְעִי לָךְ הַיָּפֶה בְּנָשִׁים אִם לֹא תִמְנִי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁמֵר אֶת הַתּוֹרָה אֲצִי-לָךְ [צאי מלשון צואה. בן יהוידע] פְּעֻקְבֵי הַצֶּאֱן וְרָעִי אֶת-גְּדִיתֶיךָ [על מִשְׁקָנֹת הַרְעִים] סוּפָן לֵאמֹת צִעֲקֵי הָאֵן וְלִרְעוֹת אֶת גְּדִימֶיךָ אֶל תִּקְרִי גְדִיֹתֶיךָ אֵלָּא גְּדִיֹתֶיךָ [תרעה את גופך יחד עם הצאן], [פ' דקרא לישנא מעליא. רמ"י]:

אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן הכניסה לו זהב ממיכות [של ד"ס] זהב [אבל בתוס' פירשו כגון נומים ומכרות] שמין אותו והרי הוא כשווי לא יוסף שלש ולא יפחות חומש,

מיתבי הזהב הרי הוא ככלים זה שזכר [לעיל הלשון חתיכות של זהב ?] הרי הוא ככלים, ומפרש ואזיל מאי כלים מאי לאו ככלים של כסף דפחתו לפי שמשמשיהן בהן והוא מקבלן צפחות חומש [אומר שני לשונות של פחת, 1. שנפחתים ע"י תשמיש, 2. מקבלן בפחות], [ואת אמרת הרי הוא כשווי], [ריבוי זה נדפס לקמן]?

ת"ר מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים [בעת שכבר יצא משם ע"י אבא סיקרא כדאיתא בפ' הנוקן ובשעת חורבן הבית היה, והיו דקאמר ובזמן שאין עושים רצונו של מקום מוסרן ביד אומר שפלה. מנחת יהודה], והיו תלמידיו מהלכין אחריו [ראה] [ראו. ד"ם] ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים, כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה [שלא היה לה דבר אחר להתכסות בו. שט] ועמדה לפניו,

אמרה לו רבי פרנסני [בצדקה], אמר לה בתי מי את אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני, אמר לה בתי ממון של בית אביך היכן הלק, אמרה לו רבי לא כדון מתלין מתלא בירושלים ולא כך היו מושלין משל צירושלים מלח בממון [מהו המלח] חסר הכוונה למלות ממון כלומר לגרום לו שיתקיים, יסכרנו לצדקה תמיד וסכרנו זהו קיומו ואמרי לה חסד יעשה ממנו חסד, ושל צית אצא לא עשו צדקה כלאו וכלה ממון צא זה ואיצד זה לפי שנתערב צו,

ושל בית חמוך היכן הוא # [לא ידעתי מי היה חמיה?] אמרה לו בא זה ואיבר את זה [שהתפסד שנגרם ממון אבי, גרם להתפסד ממון חמיה],

אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי? אמר להן לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה מוספת שהוסיף לה החפן,

בכת רבן יוחנן בן זכאי # [לא מצאתי עוד בש"ס שבכה ריב"ז, אבל "בכה רבי" מצאתי חמש פעמים בש"ס, וברוב המקומות אינה בכיה של צער אלא בכיה של התפעלות] ואמר אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום, מוסרין ביד אומה שפלה [ערביים] קרי אומה שפלה ששוכני אלהים הם כדמכר # [לא הבנתי אם ריבה אחת לוקטת בין הגללים זה נקרא "מוסרין" דמשמע כולן?], ולא ביד אומה שפלה, אלא ביד בהמתן של אומה שפלה,

[שכל האומות יש להם שר ומול, וישראל הם תחת השגחת ה', ואם אינם עושים רצונו של מקום אין להם מי שמגין עליהם. ע"פ המהרש"א],

ונקדימון בן גוריון לא עבר צדקה, והתניא אמרו עליו על נקדימון בן גוריון כשהיה יוצא מביתו לבית המדרש כלי מילת היו

[מילת [שבת נד.] שמכניין - קושרין בגד סביבו ציוס שנוגד שזמרו נקי, ומשמר זמרו שלא יטוף. למילת - לעשות מזמרו כלי מילת. מכניין - על שעושין כמין קרסי מתכת לחצר הצגה, כמו תנתן כניתי לצתי [גיטין טו, א)],

דף ס"ז ע"א

מציעין תחתיו תחת רגליו להלך עליהם [בשצמות שלא היה יכול לרכוז. ד"ס]

קס"ז

אבני חן על מסכת כתובות

יומקן, דכי אמר רבי יוחנן בגרוטאות גדולות ומתנימין צדהנא פריכא גרוטאות דקות שופל מהן כשממשמשין בהן,

רב אשי אמר בממלא דק דק של זהב שקוין פלאל"א [פירודין],
סיכום:

אמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן הבניסה לו זהב שמין אותו והרי הוא כשווי, לשון הברייא: זהב הרי הוא ככלים, דינרי זהב הרי הן ככספים, רבן שמעון בן גמליאל אומר במקום שנהגו שלא לפורטן שמין אותן והרי הן בשוויהן,

זהב הרי הוא ככלים = ככלים של כסף דפחתי [קשיא לר' יוחנן],

הקשיא = אי קאי רשב"ג אסיפא דאמר ת"ק דינרי זהב הרי הן ככספים, אם מיירי במקום שאינם יוצאין איך יאמר ת"ק שהן ככספים, אלא דקאי ארישא בחתיכות של זהב, וע"ז קאמר רשב"ג שאם המנהג שאינם יוצאין לפי שהם חתיכות הרי הן בשווין וקשיא לר"י אליבא דת"ק,

תירוצ' א: דרשב"ג קאי אסיפא וקאמר ת"ק דינרי זהב הרי הן ככספים הגם שיוצאים ע"י הדחק, ורשב"ג סבר שהרי הן בשווין כיון שיוצאין רק ע"י הדחק, אבל הרישא שאומר זהב הרי הוא ככלים יכול להיות ככלי זהב ולא קשיא אר' יוחנן,

איבעית אימא: שהברייא כולה רשב"ג, ורישא דברייא יכולין לפרש דחתיכות של זהב הרי הוא ככלי זהב והרי הן בשוויהן ולא קשיא אר' יוחנן, איבעית אימא: שהברייא מיירי בדהבה פריכא, ור"י מיירי בחתיכות גדולות, רב אשי: ר"י מיירי באבק זהב,

אמר רבי ינאי בשמים של אנטוכיא הוא עיקר סחורתן [של אנשי אנטוכיא], ואשה שהכניסה לצעלה שום מהם הרי הן ככספים להוסיף שלש,

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן גמלים של ערביא, אשה גובה פרנא ריוח שלש מהם,

אמר רב פפי הני תותבי שמלות דבי מכסי של אומי מקום אשה גובה פרנא מהם לזה שמעמי [פי' לפרנא זו שמעמי פירושא, בן אומר רב פפי שאין פירושא של פרנא ריוח שליש אלא] כמזנה מנכסי יתומים [שאם יש ליתומים שמלות כאלו גובה האשה כתובתה מהם], ולא אמרינן מטלטלי דיתמי לא משמעדי לצעל מזב,

ואמר רב פפי הני שקי [שקים] דרודיא [שם מקום. ראה יעב"ץ] ואשלי [וחבלים] דקמחוניא [שם מקום], אשה גובה פרנא [כתובתה] מהן,

אמר רבא מריש הוה אמינא הני ארנקי דמחוזא כיסין מלאין מעות אשה גובה פרנא [כתובתה] מהם, מאי מעמא אַסְמַכְתִּיהוּ עֲלֵיהוּ וגו'ין מטלטלי כי הני, שהן להן במקום קרקעות לפי שצעל סחורה הם,

כיון דחזאי דשקלי להו הנשים האלמנות והגרזשות שגוצות כמזנות ונפקין, וכי משכחי ארעא זבני בהו, אמינא אַסְמַכְתִּיהוּ

לא ככלים של זהב דלא פחתי [אנב יוקרם אין משתמשין בהן תמיד. תוס'], א"כ ככליו מיבעי ליה [שאם מדבר מחתיכות זהב, הול"ל שהחתיכות של זהב הם ככלים של זהב, אבל "ככלים" משמע שאינם של זהב],

ועוד [אביא לך ראיה שאין לפרש "ככלים" של זהב] **תניא** [ראה במנחת יהודה שמפרש שאין זה ברייתא אחרת אלא אותה ברייתא שהביא תחלתה קודם, ועכשיו חוזר להביא הברייא בשלימותה] **זהב הרי הוא ככלים, דינרי זהב שהן טבעין הרי הן ככספים** להוסיף שלש לפי שמומנים לשכר [שהן מומנים להשתכר. ד"ס],

רבן שמעון בן גמליאל אומר במקום שנהגו # [לא הבנתי מה משמשין דינרי זהב אם אינם יוצאים, ומה הפירוש של "מנהג"] **שלא לפורטן** [רש"י מפרש לפורטן, והיפך זה הוא שלא לפורטן] שיש להן קצת מטבע להחליפן תמיד כדינרי כסף, וצפירוטות להולאה ולסחורה [אבל במקום שאין שער להחליף דינרי זהב, ואינם מוזמנים לעשות בהם סחורה, אז דינם ש] **שמין אותן והרי הן בשוויהן,**

רשב"ג אהייא, אילימא אסיפא אדינרי זהב מכלל דתנא קמא סבר אפי' במקום שנהגו שלא לפורטן, הא לא נפקי,

אלא לאו ארישא [דתנא דחתיכות של זהב הרי הוא ככלים], **והכי קאמר** [דחתיכות] **זהב הרי הוא ככלים, מאי כלים, כלים של כסף, רשב"ג אומר הרי הוא כדינרין של זהב במקום שנהגו שלא לפורטן** [וכדמסק רשב"ג לעיל והרי הן בשוויהן, ואומר ת"ק שחתיכות של זהב הם ככלים של כסף שפוחתין אותן, וקשיא מת"ק על ר' יוחנן דאמר הרי הן כשווין]?

לא [רשב"ג אינו חולק על הרישא, ויכולים לפרש שזהב הרי הוא ככלים, ככלי זהב] **לעולם** [רשב"ג קאי אסיפא] **אסיפא ודנפקי ע"י הדחק, ובהא קמיפלגי מר [ת"ק] סבר כיון דנפקי משבחינן לה, ומר סבר** [רשב"ג] **כיון דלא נפקי אלא ע"י הדחק לא משבחינן לה,**

איבעית אימא כולה רשב"ג היא וחסורי מיחסרא והכי קתני, זהב הרי הוא ככלים [של זהב], **דינרי זהב הרי הן ככספים, בד"א במקום שנהגו לפורטן, אבל במקום שנהגו שלא לפורטן שמין אותם והרי הן בשוויהן דברי רשב"ג,** **שרבן שמעון בן גמליאל אומר במקום שנהגו שלא לפורטן שמין אותם והרי הן בשוויהן,**

מ"מ ככליו מיבעי ליה # [לפי שני התירוצים מפרשין זהב הרי הוא ככלי זהב, ולכן חוזר ושואל מ"מ ככליו מיבעי ליה, אבל שאר התירוצים מפרשין ככלים של כסף ותו לא קשה] **קשיא,**

איבעית אימא הכא במאי עסקינן [הא דתנא בברייא זהב הרי הוא ככלים] **בדהבא פריכא** [זהב שבור] ככלים של כסף דפחתי, ולא מקשי לר'

אבני חן על מסכת כתובות

אארעא הוא ואין גזנות אלא מן הקרקע מן הימומים:

הונא ליטרא בשר משל עופות שדמיהן יקרים והוא היה מעונג, ואיבעית אימא בליטרא [מעות. ד"ס] בשר (ממש. ד"ס) [לא ליטרא בשר אלא בשר שעלה ליטרא כסף] שהיה בשר ציור, והיה צריך בשר צדמי ליטרא מעות,

רב אשי אמר התם כפר קטן היה ואין המותר נמכר בכל יומא הוה מפסדי חיותא [היו מפסדין בהמות שהיו שוחטין] אמטולתיה בשבילו, והיינו רבנא ולעולם נמשקל ליטרא בשר קאמר:

ההוא עני המצקש פרנסה דאתא לקמיה דרבי נחמיה, אמר ליה במה אתה סועד מה אתה רגיל לאכול נסעודתך? א"ל בבשר שמן ויין ישן, רצונך שתגלגל עמי בעדשים גלגל עמו בעדשים ומת, אמר אוי לו לזה שהרגו נחמיה, אדרבה אוי לו לנחמיה שהרגו לזה מיבעי ליה, אלא איהו הוא דלא איבעי ליה לפנוקי נפשיה כולי האי,

ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר לו במה אתה סועד, אמר לו בתרנגולת פטומה ויין ישן, אמר ליה ולא חיישת לדוחקא דציבורא?

א"ל אטו מדידהו [משל צבור] קאכילנא, מדרחמנא קאכילנא, דתנינא תהלים קמה עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו, בעתם לא נאמר אלא בעתו הכל לפי מה שהוא צריך כל יחיד ויחיד לפי לימודו, מלמד שכל אחד ואחד נותן הקב"ה פרנסתו בעתו [ראה מהרש"א אך משמע "בעתו" לפי למודו],

אדהכי אתאי אחתיה דרבא דלא חזיא ליה תליסרי שני ואתיא ליה [דורין] תרנגולת פטומה ויין ישן, אמר [רבא] מאי דקמא מה דבר זה שאירע לפני עתה, שלא הייתי רגיל בכך שצאנו זו לכאן ותרנגולת ויין יסן צדה א"ל [רבא להווא שבא לפניו] נענתי לך דברתי יותר מדאי קום אכול,

תנו רבנן אין לו משלו ואינו רוצה להתפרנס משל דקדק נותנין לו לשום הלואה וחוזרין ונותנין לו לשום מתנה דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים נותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונותנין לו לשום הלואה, לשום מתנה הא לא שקיל? אמר רבא לפתוח לו לשום מתנה,

יש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו אלא משל דקדק ומסגף עצמו ברעב נותנין לו לשום מתנה, וחוזרין ונפרעין ממנו, חוזרין ונפרעין הימנו תו לא שקיל? אמר רב פפא לאחר מיתה,

ר"ש אומר יש לו ואינו רוצה להתפרנס, אין נוקקין לו, אין לו ואינו רוצה להתפרנס אומרים לו הבא משכון וטול כדי שתזוזה דעתו עליו יצא לזו לומר, דעתם לחזור ולגבות הימני הוילי ומצעוני משכון אין זו אלא הלואה ויטול בלא צושת, שיאמר אין לי משכון והם יאמרו טול

מתני' המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מחמשים זוז [גדניא], פסק [האב לחתנו] להכניסה ערומה, לא יאמר הבעל כשאכניסנה לביתי אכסנה בכסותי, אלא מכסה ועודה בבית אביה,

וכן המשיא את היתומה גבאי דקדק לא יפחות לה מחמשים זוז, אם יש בכיס [של דקדק] מפרנסין אותה לפי כבודה:

גמ' אמר אבוי [ראה תוס'] חמשים זוזי פשיטי זוזי מדינה שמונה מהן זוז לורי ממאי, מדקתני סיפא אם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה, ואמרינן מאי כיס? אמר רחבה ארנקי של דקדק, ואי סלקא דעתין חמשים זוזי ממש, אם יש בכיס כמה יחבינן לה, אלא שמע מינה חמשים זוזי פשיטי,

ת"ר יתום ויתומה שבאו להתפרנס מזונות של דקדק מפרנסין את היתומה, ואחר כך מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור [מפני הצניעות],

יתום ויתומה

דף ס"ז ע"ב

שבאו לינשא משל דקדק דאמרינן לקמן אשר יחסר לו זו אשה משיאין את היתומה ואחר כך משיאין את היתום, מפני שבושתה של אשה מרובה משל איש:

ת"ר יתום שבא לישא, שוכרין לו [מן הצדקה] בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו ואחר כך משיאין לו אשה, שנאמר דברים טו די מחסורו אשר יחסר לו, "די מחסורו" זה הבית "אשר יחסר" זה מטה ושלחן, [ואח"כ משיאין לו אשה כדכתיב] "לו" זו אשה, וכן הוא אומר בראשית ב אעשה לו עזר כנגדו:

תנו רבנן "די מחסורו" אתה מצווה עליו לפרנסו ואי אתה מצווה עליו לעשרו, "אשר יחסר לו" אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו ורץ לפניו [הלל עצמו] שלשה מילין [וכיון שהיה מפורסם לענותו לא היה פגם בכבוד התורה. בשם החיד"א]:

תנו רבנן מעשה באנשי גליל העליון שלקחו לעני בן טובים אחד מציפורי ליטרא בשר בכל יום, ליטרא בשר מאי רבותא [אין זו נתינה מרובה כל כך, שצריך לספר עליה. שם]? אמר רב

אבני חן על מסכת כתובות

כלל משכון,

אדרבה ראוי להפליגו במתנותיו, שאיפשר שהעניים חוששין לפעמים לייחוסם ומדרגת מעלתם ולא משום תענוג הם עושים אלא מדרך מעלה להסתיר דלותם מבני אדם. מאירי],

כי קא ניהא נפשיה [דמר עוקבא] אמר אייתו לי חושבנאי דצדקה, אשכח דהוה כתיב ביה שבעת אלפי דינרי סיאנקי [מטבע של אותו מקום] שם מקום, אמר זוודאי קלילי זיה קלה הכינומי לדרך רחוקה שאני יוצא לה ואורחא רחיקתא, קם בזבזיה לפלגיה ממוניה,

היכי עבר הכי והאמר ר' אילעאי באושא התקינו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש? הני מילי מחיים שמא ירד מנכסיו אבל לאחר מיתה לית לן בה:

[אבל בשעת מיתה ראוי לאדם לבזבז כפי מה שיראה לו ברבוי נכסיו ומיעוט יורשיו וכפי מה שיראה לו שחסר בחייו ממה שהיה ראוי לעשות. מאירי],

רבי אבא הוה צייר זווי בסודריה ושדי ליה לאחוריה וממצי נפשיה לבי עניי ומצלי עיניה מרמאי ומטה עיניו כלפי אחוריו לראות שלא יבא רמאי וימירה שעושה עצמו עני והעניים צאים וממירים אותם,

רבי חנינא הוה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה ארבעה זווי כל מעלי שבתא יומא חד שדרינהו ניהליה ביד דביתא, אתאי אמרה ליה לא צריך, מאי חזית? שמעי דהוה קאמרי ליה במה אתה סועד

דף ס"ח ע"א

בטלי כסף או בטלי זהב צמפות של פשתן לצנות, או צל משי צבועות, אמר היינו דאמר רבי אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום שאנו מעלימין עין מן העניים אבל עכשיו הרמאים גורמים לנו שנאמר דברים מו וקרא עליך אל ה' והיה כך חטא,

[והא דלא עייפינהו ניהליה כדעביד לעיל משום דהא ודאי מפנקותא יתירה הוא ואי לאו דאית ליה מדיליה נכסי טובא לית ליה למעבר הכי. רמ''],

ותני רבי חייא בר רב מדיפתי רבי יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים, כתיב הכא דברים מו ט הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן־יִהְיֶה דָּכָר עִם־לִבְכָּךְ בְּלִיעַל [לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עיך באחיד תאבדו] ול' א תתן לו וקרא עליך אל ה' ויהיה כד תטא] וגו' וכתיב התם דברים יג 'צאו אנשים בני בליעל, מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים,

ת"ר המסמא את עינו [כדי לקבל צדקה. תורי"ד] מראה את עצמו כאילו עינו סמויה [כלומר מראה כאילו עינו סמויה כדי שידמו לבני אדם שיתנו לו צדקה, והוא אינו צריך. שטמ"ק] והמצבה את בטנו [פי' מנפח את כריסו

ת"ר דברים מו "העבט" זה שאין לו ואינו רוצה להתפרנס שנותנים לו לשום הלואה וחוזרין ונותנין לו לשום מתנה, "תעביטנו" זה שיש לו ואינו רוצה להתפרנס שנותנין לו לשום מתנה וחוזרין ונפרעין הימנו לאחר מיתה דברי ר' יהודה, וחכ"א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נוקקין לו ואלא מה אני מקיים תעביטנו, דברה תורה כלשון בני אדם, [פי' וקסבר דאע"ג דאיכא למידרש לא דרשינן, דהא איכא תנא במסכת יבמות דס"ל הכי, א"נ דהכא ליכא למדרש הוא, שהדעת נוטה שכל שיש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו שלא יהו נוקקין לו כלל. רמ''],

מר עוקבא הוה עניא בשיבבותיה, דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבעה זווי בצינורא דרשא מור שצמפתן וזיר הדלת סובב נ, יום אחד [יומא חד. ב"ה] אמר איזיל איחזי מאן קעביד בי ההוא טיבותא,

ההוא יומא אותו היום שנתן העני לצו לדעת מי נותנס לו נגהא ליה [איחר] למר עוקבא לבי מדרשא, אתאי דביתא ביהדיה [פעם אחת העריב בבית המדרש ביתר מדאי ולא רצה לילך ביחיד והוליד אשתו עמו מפני שהשבה כגופו. מאירי], כיון דחזויה העני דקא מצלי ליה לרשא, נפק בתרייהו רהוט מקמיה עיילי לההוא אתונא דהוה גרופה נורא הוה קא מיקליין כרעיה דמר עוקבא אמרה ליה דביתא שקול כרעך אותיב אכרעאי חלש דעתיה [שרגליה של אשתו אינם גשרפין ושלו היו גשרפין], אמרה ליה [לכן נעשית לי גם יותר ממך] אנא שכיחנא בגויה דביתא ועניים מולאין אותי לפיכך זכתי גדול ומקרבא אהניית' הנאתי מזומנת, שאני מחלקת להם וצמר ומלת, אבל אתה נותן מעות לעניים והם טורחים וקונים סעודה,

ומאי כולי האי למה להם לצרוס ולננס למור דאמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב הונא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא ואמרי לה א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, מנא לן מתמר דכתיב בראשית לח היא מוצאת והיא שלמה וגו', אע"פ שצאמה לשרף לא גילתה הדבר אלא אם כן יגלה הוא, ואם לא יגלה נשרפת,

מר עוקבא הוה עניא בשיבבותיה דהוה רגיל לשדורי ליה ארבע מאה זווי כל מעלי יומא דכיפורא, יומא חד שדרינהו ניהליה ביד בריה [מר עוקבא שלח הממון ביד בנו] אתא [בן מר עוקבא בא בחזרה ואמר שאיש זה שאבא שולח לו ממון אינו עני באמת] אמר ליה לא צריך, אמר מאי חזית? חזאי דקא מולפי ליה יין ישן, אמר מפנק כולי האי עייפינהו כפלניהו [כפל סכום הממון] ושדרינהו ניהליה,

[אע"פ שרואין את העני מתפרנס דרך כבוד אין בכך למשוך יד שלא ליתן לו,

אבני חן על מסכת כתובות

עישור נכסים,

[עישור נכסים: בת שנישאת לאחר מיתת אביה חייבין הורשים ליתן לה עישור נכסי אביה לנדוניא, וכן לבת שלאחריה עישור ממה שנתן],

רבי יהודה אומר אם השיא [האב. יבין] את הבת הראשונה [ועכשיו בבית השניה מת כבר] ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה בין שהוא עשיר בין שהוא פחות בין שהוא יתום [ורק בלא ידעין דעתיה דאב יתבין עישור נכסי. יבין],

וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר, או עשיר והעני [ואין יכולים לקבוע עישור כת"ק, וגם לא כמו שנתן לבת שלפניה בר' יהודה], אלא שמין את הנכסים ונותנין לה [פ' שרואין שכנגדן היאך מתפרנסות מנכסים כיוצא באלו. רמ', פ' ששמן כמה נותן אדם שיש לו כך נכסים כמו אביה של זו]: [ת"ק: כל יתומה יש לה עישור נכסים,

ר' יהודה: אם אביה כתב השיא בת אחת, נותנים לבת השניה ג"כ כמו שנתן אביה לראשונה, ואם לאו יש לה עישור נכסים, חכמים: שמין כמה אדם שיש לו נכסים כאביה נותן לבתו],

נב': אמר שמואל לפרנסה [נדוניא] שמין כאב הסת יתומה שצלת לינשא, נותנים לה נדוניה כפי אומדן שאלו בקיאים צאצא, ונתן לו קמץ [פ' ששמן מה היה אביה נותן, וזה שלא כחכמים דמשנה ששמן כמה שאר אדם שיש לו נכסים כאביה נותן].

מתיבי [שנינו בברייתא] הבנות ניוזנות [קודם שבגרו או שנישאו] ומתפרנסות [כדמפרש בסמוך] מנכסי אביהן, כיצד אין אומרים אילו אביה קיים, כך וכך היה נותן לה, אלא שמין את הנכסים ונותנין לה, מאי לאו פרנסת הבעל נדוניה של נשואין [וקשיא לשמואל דאמר שדוניא שמין כמה היה האב נותן]?]

אמר רב נחמן בר יצחק לא בפרנסת עצמה מוזנות צעודה סלל אחין, הא ניוזנות ומתפרנסות קתני, מאי לאו אחת פרנסת הבעל ואחת פרנסת עצמה?

לא אידי ואידי בפרנסת עצמה ולא קשיא הא [ניזונות] באכילה ובשתיה שמין הנכסים אם עני הוא נותנין לה כפי מה ששנינו צאצ"פ (לעיל דף קד) צמשה את אשתו על ידי שליט, ואם הנכסים מרובים הכל לפי הכבוד והא [ומתפרנסות] בלבושא וכיסויא,

[ובא עוד להקשות על שמואל] תנן [שנינו במשנתנו] וחכ"א פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני, אלא שמין הנכסים ונותנין לה, מאי עני ומאי עשיר אי נימא עני עני בנכסים עשיר עשיר בנכסים, מכלל דתנא קמא [ר' יהודה שהוא התנא לפני החכמים במתני'] סבר אפילו עשיר והעני כדמיקרא יתבין לה [כמו שנתן לבת לפניה], הא לית ליה,

אלא לאו עני עני בדעת אין צדעמו ליתן לה נדונית עשיר אלא נדונית עני

ומראה עצמו לבני אדם כאלו יש בו חולי מלשון לצבות במן, ומתרגמין לאפחא מעין. ריב"ן], [כדי להעיר לב ההמון עליו לפרנסו והוא אינו צריך. מאיר] והמקפח את שוקן כאלו שוקן נכונות [המקפח] [בה"א בסוף] את שוקן, שמראה כאלו יש לו כאב בשוק שאינו יכול להעמיד רגלו על הקרקע ומוליכה כאדם שצף על המים, והוא מלשון ויצף הברזל דמתרגמין וקפא פרזלא, ויש גורסין המקפח [בח"ת כמו בדפוס שלנו] את שוקן ורוצה לומר שמראה את שוקן שבור. שטמ"ק] אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך, המקבל צדקה ואין צריך לכך, סופו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך,

תנן התם רשא דמתניתין מי שיש לו מאמס זוז [יצא מכלל עני ו] לא יטול לקט שכתה ופאה [ואם יש עני שאין לו מאתים זוז במזומנים, אבל יש לו חפצים שאם ימכרם יהיו לו מאתים זוז] אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו להשלים מאמס זוז כדי שלא יטול,

ולא והתניא [בברייתא] היה משתמש בכלי זהב [ימכרם ו] ישתמש בכלי כסף [ואם ע"י מכירת הכלי זהב יש לו מאתים זוז לא יטול עוד לקט שכחת ופאה], בכלי כסף ישתמש בכלי נחושת? אמר רב זבדי לא קשיא הא במטה ושולחן [ימכור, ויחליפם ביותר זוללים] הא בכוסות וקערות [והולך ומפרש],

מאי שנא כוסות וקערות דלא, דאמר מאיסי לי, מטה ושולחן נמי אמר לא מקבל עילואי [איני יכול לסבול אותם, שהם גורמים לי אי נוחות. שט?]. אמר רבא בריה דרבה [זה פירושה של היה משתמש בכלי זהב] במחרישה דכספא [יש שפירשו שהוא המגדרת שמגרדין בה בבית המרחץ. ר"ף],

רב פפא אמר לא קשיא כאן הא דתנן אין ממייצין, מעיקרא קאי קודם שיבא לידי גיבוי [ראה תוס'] כשנא ליטול לקט ולא היו לו מאמס זוז, ואם היה מוכר כלי תשמישו היה משיג למאמס זוז, אין ממייצין אותו למכור,

כאן והא דתנן [דמניא ?] ממייצין לאחר שיבא לידי גיבוי לאחר שהציל עצמו לידי כך שצית דין גוצין הימנו, כגון שהיה לו מאמס זוז, ונטל לקט שכתה ופאה ונדע שעשיר היה, צ"ד צאין וגוצין הימנו מה שנטל, ואם אין לו כדי לשלם מוכר כלי תשמישו היקרים ומשתמש בפחומים, [לידי גיבוי] שצית דין גוצין הימנו; [פי' אחר: פ' הא דתנן אין מחייבין אותו למכור כ"ז שמפרנסין אותו בצנעא שלא הגיע להתפרנס ממה שגובים הפרנסים לקופה של צדקה, אבל אם הגיע למדה זו אין נותנים לו אלא אחר שימכור. תור"ד].

מתני' יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה רנומא קמ"ל דלע"פ שנתלית אין מחילתה ממילה [ובתורי"ד פ' האי דתני דלעתה משום דשלא לדעתה אין נשואיה נישואין] וכתבו לה במאה או בחמשים זוז [קמ"ל ק' אף שהוסיפו לה יותר מהראוי כנ"ל, וקמ"ל ג' דאפ"ה אינה מוציאה עד שתגדיל. יבין, וראה תיו"ט],

יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה

קע"א

אבני חן על מסכת כתובות

נשואין עיבור נכסים, והנשאת ראשון ראשון זכתה בעיבור שבפניה, ולמה ימזרו ויחלקו עיבוריהן שוב בשוה?

הכי קאמר אם באו כולם להנשא כאחת, חולקות בשוה נאם כלל כולם לינשא כאחת חזרות וחולקות עיבוריהן בשוה] שאין כאן קודמת לזכות, הלכך נשזיל [לעשות חשבון מה] הראוי לינשא לפני הבן, נוטלת האחת עיבור והשניה עיבור צמה ששירה וכן כולם והמותר לבן, [והולך ומפרש] אם היו מנא מנה האחת נוטלת עשר מניס, והשניה תשע והשלישית שמונה מנה ועיבור של מנה, וכן כולם כדי לזכר ירושת הבן, והן חזרות וחולקות עיבוריהן בשוה,

מסייע ליה לרב מתנה דאמר רב מתנה אם באו להנשא כולם כאחת נוטלות עיבור אחד, עיבור אחד סלקא דעתך? אלא נוטלות עיבור כאחד,

ת"ר הבנות [יתומות] בין בגרו עד שלא נישאו, ובין נישאו עד שלא בגרו איבדו מזונותיהן שכן כתב [להן] [להן] ד"ס] או עד דתצטנן או עד דתלקחון לגזרין ולא איבדו פרנסתן [גדוניה] דברי רבי,

ר' שמעון בן אלעזר אומר אף איבדו פרנסתן עיבור נכסים, דקסבר לא תקון לה נדוניה אלא היכא דמינסבא בקטנות או צנערות, אבל צנעה איסתלקא לה מההיא צימא לגמרי, וכן נשאת צנערות הוהיל וגדולה היא ונמצאת איצדה פרנסתה [ואין לה. ראה תורי"ד] אלא מה שפסקו, אבל צימא בקטנות לא פליג, כיצד הן עושות שוכרות להן בעלים שישאו אותן עד שלא יצטנן [נראה דר"ל אם לא אירע להן בערותן שישאאו להן, או שאינן רוצין עדיין להנשא ויראין שמה בתוך כך יבגרו ויפסידו פרנסתן, ישכרו אנשים שיאמרו בשקרא] שישאו אותן, בכדי להוציא הפרנסה, ואח"כ יוכלו לישב ולהמתין עד אשר יקרה להם אנשים הגונים, או עד שתתחפצו, ובלא שכר מי יאבה לשקרא. רש"ש, וראה שטמ"ק] ומוציאין להן פרנסתן, [פ' איבדו פרנסתן אין פירושה כמו איבדו מזונותיהן שאין להם מזונות כלל, אלא הפ' שאין לה תערוכות בשניסות לאחר שנעשה נערה אם פסקו לה האחין פחות מעיבור נכסים, שהרי היתה גדולה בשניסות ומחלה, וזה הסיכום:

רבי סבר דכל אימת שניסת בת לאחר מיתת אביה נותנין לה עיבור נכסים בגדוניה, ורשב"ג סבר:

בקטנות ובנערות יש לה עיבור נכסים אם היא באה להנשא לפנינו, אבל בגרה לא דהא איסתלקא לה מההיא צימא לגמרי, ואם נישאת כשהיא קטנה ולא פסקו לה עיבור נכסים לעולם יכולה לתבוע אותם שמחילתה כשהיא קטנה אינה מחילה [ובזה מודה רבי], אבל אם נישאת כשהיא נערה כבר מחילתה מחילה, ואינה יכולה לתבוע אם לא פסקו לה עיבור נכסים, וזה הפירוש איבדו פרנסתן],

אמר רב נחמן אמר לי הונא # [בלא "רב", ראה לקמן ס"ט ע"א שרב הונא הקפיד על רב ענן שקרא לו הונא חברין, ששם שלח לו, אבל כאן רק דיבר אודותיו], הלכתא כרבי [דלא איבדו פרנסתן],

עשיר עשיר בדעת, וקתני שמין את הנכסים ונותנין לה, אלמא לא אזלינן בתר אומדנא [מה שהיה אביה נותן] ותיובתא דשמואל?

[ומתריץ] הוא [שמואל] דאמר כרבי יהודה, דתנן רבי יהודה אומר אם השיא בת הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה,

ונימא הלכה כרבי יהודה? אי אמר הלכה כרבי יהודה הוה אמינא דוקא השיאה [שהשיא בת ראשונה] דגלי דעתיה, אבל לא השיאה לא [היינו שמין מה היה בדעת האב ליתן], קמ"ל מעמא דר' יהודה דאזלינן בתר אומדנא לא שנה השיאה ולא שנה לא השיאה, והאי דקתני השיאה להודיעך כחן דרבנן, דאע"ג דהשיאה וגלי דעתיה לא אזלינן בתר אומדנא,

א"ל רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כר' יהודה, א"ל יהא רעוא כל כי הני מילי מעלייתא תדרשו משמאי [ובלשון זה אומר ר"ח לרבא גם בביצה כח.],

ומי אמר רבא הכי [הלכה כר"י דשמין באב] והתניא רבי אומר בת הניזונת מן האחין נוטלת עיבור נכסים ולא שמין צאצ ואמר רבא הלכתא כרבי?

לא קשיא הא דאמידניה הא דלא אמידניה הא דאמר רבי עיבור נכסים דלא אמידניה לא, שלא גר צינינו ולא עמדנו על סוף דעמו אם ויתרן אם קמנן [אבל אם היינו מכירין את האב הלכה כר"י דאומדין דעתן],

הכי נמי מסתברא דהיכא דאמידניה מודה רבי דשמין צאצ דאמר רב אדא בר אבהו מעשה ונתן לה רבי אחד משנים עשר בנכסים, קשיין אהרדי [דלעיל אומר עיבור נכסים, וכאן אומר רק אחד מ"ב]? אלא לאו ש"מ הא דאמידניה [זה שנתנו לה אחד מ"ב מיירי שהיינו מכירין את אביה], הא [שנותנין עיבור נכסים] דלא אמידניה ש"מ,

גופא אמר רבי בת הניזונת מן האחין נוטלת עיבור נכסים, אמרו לו לרבי, לדברך מי שיש לו עשר בנות וכן אין לו לבן במקום בנות כלום?

אמר להן כך אני אומר ראשונה קא סלקא דעתין הצאה ראשונה לינשא נוטלת עיבור נכסים, שניה במה ששיירה, ושלישית במה ששיירה, וחזרות וחולקות בשוה [לאחר שקבלו כל הבנות חלקן, מצרפות כל הנכסים שלקחו וחולקין אותן בשוה ביניהן],

דף ס"ח ע"ב

[וישאל] כל חדא וחדא דנפשה שקלה ומכמים תקנו להם נדויות

אבני חן על מסכת כתובות

נכסים מן האחין ע"י"ש.

[ענין חדש] אמר רב הונא אמר "רבי" פרנסה נדונית אינה כתנאי כתובה מונוט של בת דתמן בן נוקמן כ"י, מאי אינה כתנאי כתובה, אי נימא דאילו פרנסה טרפא ממשעבדי שיעבדו אחין ולא שיעבד האב ותנאי כתובה לא טרפא ממשעבדי אפי' שיעבדו אחין דתמן (גיטין דף מח) אין מוילין לאכילת פירות ולשבת קרקעות ולמזון האשה והצנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם, אבל פרנסה [נדונית] טרפא, דשויה רבן כבעל חוב צעור נכסים משמת האב, דדבר קצוב הוא, אבל מונוט אין להם קצבה ויש בהן מפני תיקון העולם,

מאי קמ"ל הא מעשים בכל יום [ד. ד"ם] מוציאין לפרנסה ממעבדי שיעבדו אחין ואין מוציאין למונוט?

ואלא דאילו פרנסה גביא נמי ממטלטלי, ותנאי כתובה ממקרקעי גביא ממטלטלי לא גביא, לרבי אידי ואידי פרנסה ומונוט גביא ממטלטלי מוגבא גביא, דתנאי אחד נכסים שיש להן אחריות [קרקעות] ואחד נכסים שאין להן אחריות מוציאין למזון האשה ולבנות [והצנות] וכל שכן פרנסה, ולא מיעיף פרנסה אלא אפילו מונוט דסקלא דעתך אמינא כיון דתנאי כתובה נינהו ניהו ככתובה ולא ניגבו ממטלטלי, קא משמע לן דברי רבי?

אלא מאי פרנסה אינה כתנאי כתובה, לכדתניא האומר בשעת מיתתו אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו דהא אישעבד בתנאי כתובה, אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו, שומעין לו שהפרנסה אינה חוב עליו כתנאי כתובה אלא חוב על הימונים הוא היכא דלא זיה האב שלא לפרנסם,

דף ס"ט ע"א

[ענין חדש] תלה ליה רב לרבי ביני חטי שלם לו אגרת שלומים ותלה שאלה זו בין השניים האחין ששיעבדו [ראה לקמן שלא פירש כוונתו אי שיעבדו היינו מכרו, או שמשכנו] מהו [מאי מוציאין מהן לפרנסת נדונית או למונוט],

[לפרש"י שכתב לו אגרת שלומים וכו' אפ"ל משום דדברים שבע"פ לא ניתנו לכתוב רק אח"כ בימי האמוראים משום עת לעשות, ראו והתקינו לכתוב כנודע, לכן תלמה ביני שיתי ולא כתבו בדרך הכתיבה בסדר השורות. מהר"ם ש"ף],

הוה יתיב ר' חייא קמיה דרבי כשצאת שאלה זו לפניו אמר ליה רבי חייא, מאי שיעבדו דקא מיעיב ליה מכרו או משכנו? אמר ליה [רבי לר' חייא] מאי נפקא מינה, בין מכרו בין שמשכנו מוציאין לפרנסה, ואין מוציאין למונוט,

ורב אי מכרו קמיבעיא ליה נכתוב ליה מכרו, אי משכנו קא מיבעיא ליה נכתוב ליה משכנו?

איתיביה רבא לרב נחמן [שנינו במשנתנו] יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה וכתבו לה במאה או בחמשים זוז, יכולה היא משתגדיל להוציא מידם מה שראוי להנתן לה, מעמא דקמנה [בשנישאת] הא גדולה כגון נערה ויתרה מחלה על השאר ואצדמו, אלמא סתם לן תנא כרבי שמעון בן אלעזר?

לא קשיא הא דמחאי הא דאמר רבי לא איצדו, וא"ר הונא הלכתא כוותיה, בשמיטתה על מותר עשור נכסיה הא דלא מחאי והא דקמני ממיתין גדולה ויתרה בשלל מיתמה,

הכי נמי מסתברא דאם כן קשיא דרבי אדרבי, דתנאי רבי אומר בת הניזונת מן האחין נוטלת עשור נכסים, ניזונת אין אס צאה לישא צעודה ניזונת דהיינו בקטנות או צעירות שאינה ניזונת לא [והא רבי אומר שגם בגרת יש לה עשור נכסים]? אלא לאו ש"מ הא [שבגרת יש לה מיירי] דמחאי [קודם שבגרה] הא [דאמרין בבביתא שנוטלת עשור רק בשנישאת כשהוא קמנה או נערה מיירי] דלא מחאי ש"מ,

אמר ליה רבינא לרבא אמר לן רב אדא בר אבהו משמך, בגרה אינה צריכה למחות שאפילו לא מיתמה לא איצדו עשור נכסיה נישאת [ולא בגרה] אינה צריכה למחות, בגרה ונישאת צריכה למחות,

[ו. ד"ם] מי אמר רבא הכי, והא איתיביה רבא לרב נחמן יתומה [במשנתנו] הקשה לו לעיל ברך זה], ושני ליה הא דמחי הא דלא מחי דהא דמי גדולה ויתרה גדלה מחאי, אלמא ניסת צעירות ולא מיתמה אע"פ שאינה צוגרת ויתרה, ואלא אמרת ניסת אינה צריכה למחות ואפי' נערה?

לא קשיא הא דאמר רבא ניסת צעירות אינה צריכה למחות [דהא דאמר רבא בגרה ונישאת היינו דבגרה קודם ואח"כ נישאת, אבל אם נישאת בנערות לעולם אינה צריכה למחות אף לאחר שבגרה. ראה לקמיה], כגון דקא מיתזנא מינייהו לאחר שניסת, דמשום דקא מיתזנא מינייהו הוא דקא שקמה ולא מחלה על פרנסתה [דכיון שהם מעלין לה מונוט מדעתם אע"פ שאין חייבים, היא בושא מלמחות ואין שתיקתה ראייה שהיא מוחלת, וכגון שידעה בשעת נשואין שהם יזונו אותה. ר"ן], הא והא דקמני הא גדולה ויתרה דלא קא מיתזנא מינייהו,

[שמעין השתא מכל הני שמעתתא היכא דבגרה או אגסיבן [אי] מיתזנן מינייהו אית להו פרנסה, ואע"ג דלא מחו, ואי לא מיתזנן מינייהו צריכין למחוי, ואי לא מחו לית להו פרנסה, ואי לא בגרין ולא אגסיבן אע"ג דלא מיתזנן מינייהו אית להו פרנסה ולא צריכין למחוי, ואי בגרין ואגסיבן אף על גב דמיתזנן מינייהו צריכין למחוי ואי לא מחאן לית להו פרנסה. ר"ף],

והר"ן מביא בשם הרא"ה דבי אמר' דבגרה ונישאת צריכה למחות אפילו במתזנא מיניה דדוקא בגרה ונישאת [פ' בגרה קודם ואח"כ נישאת] אבל נישאת ואח"כ בגרה לא דבגר בתר נשואין לאו כלום הוא.

וראה שם בשלטי הגבורים שאם בגרה בחיי אביה ואח"כ מת אין לה עשור

אבני חן על מסכת כתובות

לא מלו לסלוקה בזוי,

אי בעי לסלוקה בחדא ארעא הכי נמי דלא מצי מסלק לה?
אמר ליה אין ולא בחדא ארעא שאם רוצה נטלת חלקה מכל קרקע וקרקע,
ואין יכולין להקנות לה חלקה במקום אחד,

רב אשי אמר בת בעלת חוב הויא ומצי לסלוקה בזוי או בחדא ארעא,

ואף אמימר הדר ביה דאמר רב מניומי בריה דרב ניהומי
הוה קאימנא קמיה דאמימר ואתאי האי איתתא לקמיה
דהות קא בעיא עישור נכסים, וחזיתיה לדעתיה דאי בעי
לסלוקה בזוי הוי מסלק לה, דשמעי [בן אומר רב מניומי, ששמענו
אני ואמימר] מאחי דהוה קאמרי לה אילו הוה לן זוי סליקנא
בזוי, ואישתיק [אמימר] ולא אמר להו ולא מידי [ראה תוס'],

והשתא דאמרת בעלת חוב הויא [שואל] דאבא או דאחי?
למאי נפקא מינה למיגבא לבינונית שלא בשבועה וזיבורית
בשבועה, מאי אי בעלת חוב דאבא הויא אינה גובה אלא מן הזיבורית ואינה
נפרעת אלא בשבועה, (שלא נטלה מנכסים הללו כלום. רש"י דקיי"ל (גיטין מח)
אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית, ואין נפרעים מהן אלא בשבועה, ואי
בעלת חוב שלהן אין כאן צא לפרע מנכסי יתומין?)

תא שמע דרבינא אגביה לברתיה דרב אשי [רב אשי היה לו בת
ושני בנים מר, וסמא ורב אשי] מת, ומת רב סמא בנו בחייו, וכשצאת צוה לפרע
נטלה מחלקו של מר בר בר רב אשי שהיה קיים בינונית ושלא
בשבועה אלמא בעלת חוב דאמי הויא, מבריה דרב סמא בריה דרב
אשי [ומצריה דרב סמא זיבורית] לפי שבעלת חוב של אביו הייתה שהיה אחיה
זבורית בשבועה,

שלח ליה רב נחמיה בריה דרב יוסף לרבה בר רב הונא
זוטא מנהרדעא אשה אחת צאת לפני ר' נחמיה שהיה לה ליטול עישור נכסים
במקומו של רבה בר רב הונא, ובקשה ממנו לשלוח לו דבר מאתו שישתדל צדיקה כי
אתיא הא איתתא לקמך אגבה עישור נכסים אפילו
מאיצטרוכלא מושב אמת הרחם כמות שהן ומקרקעי חשיב להו,
[הוא עיגול שסביב הריחים שמעכב את הקמח שלא יתפור ומידי דקביעי בקרקע
הוא, ואע"פ שעשוי ליטול במקום למקום, כל זמן שהיא מחוברת לקרקע בקרקע
היא חשובה ליגבות הימנה. תלמודי רבינו יונה. שטמ"ק],

אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה מגבינן אפילו
מעמלא דביתי שמירות הצמים, ממקרקעי קא אחי [ראה תוס'],

שלח ליה רב ענן [תלמידו של שמואל] לרב הונא [שהיה גדול הדור
אחר רב ושמואל], הונא חברין שלם [הונא חברי שלום], כי אתיא הא
איתתא לקמך אגבה עישור נכסי,

הוה יתיב רב ששת קמיה [רב הונא] כשאם השלים לפניו, ואיקפד רב

רב תרזייהו קמבעיא ליה [מכרו ומשכנו], וסבר אי כתיבנא ליה
מכרו, הא ניהא אי שלח לי דמוציאין כל שכן משכנו, [אבל]
אי שלח לי אין מוציאין, אכתי משכנו קמבעיא לי,

אי כתיבנא ליה משכנו, אי שלח לי דאין מוציאין כל שכן
מכרו, [אבל] אי שלח לי מוציאין אכתי מכרו קא מיבעיא לי,
אכתוב ליה "שיעבדו" דמושמע הכי ומשמע הכי והוא כשישיב
תשובתו יפרש אם שניהם שוים לו או (אם) יש חילוק ציניה, ומהו אומר על שניהם,

ורבי יוחנן אמר אחד זה ואחד זה אין מוציאין אחד לפרנסה ואחד
למזונות,

איבעיא להו, לרבי יוחנן לא שמיע ליה הא דרבי, ואי שמיע
ליה הוה מקבל ליה, או דלמא שמיע ליה ולא מקבל ליה?

ת"ש דאתמר מי שמת והניח שתי בנות ובן וקדמה
הראשונה ונטלה עישור נכסים ולא הספיקה שניה לגבות
עד שמת הבן ונפלה הירושה לפני הבנות אמר ר' יוחנן שניה ויתרה
עישור נכסים, ולא אמרי' חטול עישור נכסים תחלה כמו שנטלה זו ואח"כ יתלוק,
אלא זו שקדמה ונשאת זמנה, ונת על הבת אין לה עישור נכסים שהרי שתייהן שוות
בירושה,

אמר ר' חנינא גדולה מזו אמרו [מה שאמר רבי לעיל] מוציאין
לפרנסה ואין מוציאין למזונות שאפילו שיעצדו אחין את הנכסים, יפה
כח פרנסה לטרוף לקוחות ואת אמרת שניה ויתרה וזו שהנכסים צעין
אמרת ויתרה,

ואם איתא [שאלו היה ר' יוחנן שומע דברי רבי היה מקבל דבריו] נימא
ליה מאן אמרה אלא לאו שמיע ליה ולא קבלה, ומשום הכי לא הדר נמי מהא
דשמי צנות וכו',

ודלמא לעולם לא שמיע ליה מעיקרא וכי שמיע ליה קביל וכי
שמעה קיבלה, וכי אחציה ר' חנינא כדר הוה שמיע ליה וקיבלה ומש"ה לא ח"ל
מאן אמרה, ושאיני התם הא דלא הדר ציה ממאי דאמר שניה ויתרה דאיכא
רווח ביתא שהרי נשתכרה הרבה שנטלת מצי הירושה,

אמר ליה רב יימר לרב אשי אלא מעתה אשכחה מציאה
בעלמא דאיכא רווח ביתא, הכי נמי דלא יהבינן לה עישור
נכסים?

אמר ליה אנא רווח ביתא מהני נכסי קאמינא [פי' כיון שהוא
לוקחת חצי הנכסים, באופן זה לא תקנו לה חכמים עישור נכסים],

[ענין חדש] אמר אמימר בת עישור נכסים שתקנו לה יורשת הויא
במורת ירושה תקינו לה, אמר ליה רב אשי לאמימר אילו בעי
לסלוקה בזוי הכי נמי דלא מצי לסלוקה? אמר ליה אין באמת

אבני חן על מסכת כתובות

לשמעון דברי המנחם להסיר מעליהם את היגון, כן כולם נתנו לב לשמוע אמרי.
[מ"ד],

[ומקשה הא] ינחם אחרים משמוע?

אמר רב נחמן בר יצחק ינחם כתיב אין לך לומר פתח נשום אות
אל"כ אל"ף או ה' סמוכין לו או ע"פ הנקודה שמחמיה והיא צאה במקום אות
כאילו כתוב ינחם וכיון שלא כתיב כאן אל"ף על כרחק ע"פ מקורת הכתב אמה
קורא ינחם וזהו המנוחם עצמו כלומר כאלה המתנחם,
[ר"ל דבאל הנקודה טוב יותר לקרות הנון בקמץ לא בפתח המושך עמו אלף או
הא דמשמע ינחם בעצמו לא ינחם אחרים, באה"מ]
[ינחם כתיב כלומר קרי ביה ינחם בחירק היו"ד דיש אם למסורת. מנחת ש"י על
איוב [גדפס במקראות גדולות] ועיי"ש שם עוד],

מר זוטרא אמר מהכא עמוס ו' לכן עתה יגלו בראש גלים [דורש
סר מלשון שר וחשוב] [מ"ז] [הוא האבל כלומר הנזח במורדות. ר"ה, וכן אל
תבא בית מ"ז ואל תלך לספור. ירמיה מ"ז ה'] [ס"ו] [לנשאים כלומר
לשאר העם כמו וסרח העודף שפירושו שאר היריעה העודפת. רד"ק בעמוס],

[ודורש מרוח] **מר זוטא** מי שנפשו מרה, ודעמו זמה ומעומקס [נבילה] מעלי
נעשה שר לסרוחים לגדולים הצאים לנחמו,

אמר רבא הלכתא [גובין] ממקרקעי ולא ממטלטלי, בין
למזוני, בין לכתובה, בין לפרנסה:

מתני' **המשליש מעות לבתו** מסר מעות ציד שליש לצורך צמו לקנות
שדה או נדוניה לכשמשא,

[ר"ל שמוסר מעות ביד שלישי לצורך בתו לקנות לה שדה אחר שתנשא שיהא
שלה לנכסי מלוג, וכשנשאת היא תובעת אותן המעות לינחם לבעלה, ואומרת
נאמן עלי שלא יעכבם לעצמו והריני רוצה שתתנם לו ויריח בהם עד שיודמן לו
קרקע, וכן השליש מעות אלו ליקח בהם קרקע לנדוניה מפני שהיה האב רוצה
ליתן נדוניה לבתו בקרקע, כדי שיהא לה אחריות כתבתה ונשאת על סמך זה,
ומת האב והיא אומרת נאמן עלי בעלי שיהא לוקח בהן קרקע, או שאומרת תנם
לו ואני מוותרת לו שעבוד ואחריות ומה שירצה בהם יעשה ויכתוב לי כתבתי
בשווי וכו'. מאיר],

והיא אומרת לאחר שנשאת נאמן בעלי עלי שלא יעכבם לעצמו, תנם לו
והוא יקנה לי שדה כשאלה יעשה השליש מה שהושלש בידו יקנה
השדה, ואין שומעין לה דמנה לקיים דברי המה דברי רבי מאיר,

רבי יוסי אומר וכי אינה אלא שדה וכי מה מועלת [מועיל. רי"ף] לו
[להשליש] לקנות, אפילו אין כאן מעות אלא כזר נקנה השדה והיא רוצה
למוכרה הרי היא מוכרה (מוכרה) [מוכרת. רי"ף] מועבשיו הלכך
שומעין לה,

בר"א גגמרא מפרש מאן קמני לה, [גד"א] שומעין לה בגדולה, אבל

הונא על דקרייה הונא חברין **אמר ליה** רב הונא לרב ששת זיל אימא ליה
בלשון גנאי כאשר אומר לך [ראה לעיל ס"ח ע"ב שאמר רב נחמן "הונא" וראה
מהר"ם שי"ף] **ובשמתא יהא מאן דלא אמר ליה** [ונשמתא] מהיה אם
לא תאמר בלשון זה "ענן ענן ממקרקעי או ממטלטלי מהיין אמה אומר
להגזותה, ממקרקעי או אפילו ממטלטלי,

ועוד שאלה אחרת השיבני **ומאן יתיב בי מרויחא ברישא** מי מייסב צבית
אָבֵל בראש הקרואים, כשהיו מסובים בעבודה היה ניכר מסיבתו מי הוא הראש
שהגדול מייסב צבית אמת לראש השולחן, ושני לו צבית אחרת למטה הימנו?
[איכא מאן דאמר דגם רוח קראו לשון וחורזי הלב, דאי לאו היכי שלח ליה הכי
וכי יודע היה שהוא לא היה יודע מרויחא מאי היא, ואיכא מאן דאמר שביחור
כששאל לו שאלה קלה כזו לומר דאפילו הא מילתא איכא לספוקי אי ידע לה,
והנכון שכיון לבזותו לומר כשהאבל יושב בראש לא מפני חשיבותו, כן רב ענן
נעשה ראש עירו ולא מפני חשיבותו. ריב"ש ז"ל. שטמ"ק],

אזל רב ששת לקמיה דרב ענן, אמר ליה מר רבה, ורב הונא
רביה דרבה אמה ורב הונא רבן, ולפיסו אמר לו כך שלא יעשו עליו על
שנעשה שליט דנכר, ומראהו פנים שעל כרחו נעשה שליט לכך [אדוני הוא גדול,
אבל רב הונא הוא רבו של הרב. שם] # [אמת שאתה גדול, אבל רב הונא רבך
הוא גדול שבגדולים] **ושמותי שמית מאן דלא אמר ליה, ואי לאו**
דשמית לא הוה קאמינא, "ענן ענן ממקרקעי או ממטלטלי,
ומאן יתיב בי מרויחא ברישא",

אזל רב ענן לקמיה דמר עוקבא [ואין בכך משום לשון הרע שרק ספר
לו לשאול עצתו. חפץ חיים הלכות לשון הרע י', באר מים חיים אות לא. ע"פ יוסף
דעת], **א"ל חזי מר היכי שלח לי רב הונא ענן ענן, ועוד**
מרויחא דשלח לי [לא ידענא] מאי ניהו,

א"ל אימא לי איזי [מלשון איהו. רשב"ם בראשית כ"ז ל"ג, ולשון זה בשבת
קלח: עיי"ש מה שצינתי, ורש"ל בב"מ ע. פ' אוהב, ולשון זה גם לקמן עט. וקד:],

דף ס"ט ע"ב

גופא דעובדא תמלת הדברים מה לשון שלח לו היכי הוה, **א"ל הכי**
והכי הוה מעשה, אמר ליה גברא דלא ידע מאי ניהו
מרויחא, שלח ליה לרב הונא הונא חברין [כנראה שאתה קמן
לגבי רב הונא והיה לך לרבר אליו בכבוד],

מאי מרויחא? אָבֵל דכתיב ירמיה טז כה אמר ה' אל תבא בית
מרוח וגו'.

אמר ר' אבהו [וכ"ה במו"ק כח:] **מניין לאבל שמיסב בראש**
שנאמר איוב כט כה **אָבֵל דְּרָפָם וְאֵשׁ רֹאשׁ וְאֵשׁוֹ יְן פְּמֻלָּה**
בְּגִדוֹד [אני הייתי בוחר דרכם אשר ילכו בה וישבתי בראש כולם, ושכנתי ביניהם
במקום המעולה כאשר ישכון המלך בתוך הגדרו. מ"ד] **פְּאֵשׁר אָבֵלִים**
יְנַחֵם [הייתי להם כאיש אשר ינחם את האבלים, ר"ל כמו שכולם יתנו לב

אבני חן על מסכת כתובות

בקמנה אין מעשה קמנה כלום:

גמ': ת"ר המשליש מעות לחתנו ליקח מהן שדה לבתו, והיא אומרת יתנו לבעלי, מן הנשואין הרשות בידה שאף האב לא עלה בדעתו למוסרם צד שלם אלא עד שמנשא, דמשנשא הצעל זכאי לאכול פירות מן האירוסין יעשה השליש מה שהושלש בידו דברי רבי מאיר,

רבי יוסי אומר הגדולה בין מן הנשואין ובין מן האירוסין הרשות בידה, קמנה בין מן הנשואין בין מן האירוסין יעשה השליש מה שהושלש בידו,

[באמת לפי הה"א יש כאן שני חילוקים דבין דר"מ אומר שהחילוק היא בין ארוסה לנשואה, נמצא דפליג על ר' יוסי שמחלק בין גדולה לקמנה בשני דברים: א. דאליבא דר"מ ארוסה גדולה אינה מוכרת, ואליבא דר' יוסי מוכרת, ב. אליבא דר"מ נשואה קמנה מוכרת, ואליבא דר' יוסי אינה מוכרת, ולכן שואל],

מאי בינייהו? הרי פליגי בגדולה או בקמנה? אילימא קמנה מן הנשואין איכא בינייהו, דרבי מאיר סבר הרשות בידה דהאי דקאמר ר"מ מן הנשואין הרשות בידה אפי' בקמנה נמי אמר, ואתא רבי יוסי למימר אפילו מן הנשואין נמי גדולה אין קמנה לא,

אימא סיפא דמתני' אבל בקמנה אין מעשה קמנה כלום, הא מאן קתני לה, אילימא רבי יוסי הא מרישא [דמתני' ולא היה צריך להוסיף אין מעשה קמנה כלום] שמעת מינה דלא א"ר יוסי שומעין לה אלא בגדולה, מדקא מיימי טעמא למילתיה דאמר רבי יוסי וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למוכרה הרי היא מוכרה מעכשיו אלא בגדולה הרואה למכור שדות קאמר, גדולה דבת זביני אין, קמנה דלאו בת זביני היא לא,

אלא רבי מאיר היא וע"כ כי אמר צריכתא נמי מן הנשואין הרשות בידה [שהרי החילוק בין ארוסה לנשואה לא אמר ר"מ במשנה רק בברייתא, ועל כרחך בברייתא מלמדת על המשנה] בגדולה אמר ולא בקמנה [וחסורי מיחסרה והכי קתני] [במתני'] יעשה השליש מה שהושלש בידו, [ומפרש בברייתא] במה דברים אמורים מן האירוסין אבל מן הנשואין הרשות בידה, [וסיפא דמתני' שהם דברי ר"מ] במה דברים אמורים בגדולה אבל בקמנה אין מעשה קמנה כלום [ונמצא שר"מ אינו חולק על ר' יוסי בקמנה נשואה שאינה מוכרת]?

אלא [רק] גדולה מן האירוסין איכא בינייהו דקאמר ר' מאיר מן האירוסין יעשה שלש שלימות, ואפילו היא גדולה, וקא א"ל רבי יוסי כיון דגדולה היא שומעין לה,

איתמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי, רבא אמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר טעמא משום דמטוה לקיים דברי המת:

הערתקרי מתענית כ"א ע"א,

אילפא ר' יוחנן הווי גרסי באורייתא, דחיקא להו עניות מילתא טובא, אמרי ניקום וניזיל וניעבר עיסקא ונקיים בנפשין [דברים טו] אפס כי לא יהיה בך כך צעמך אביון, אולו אותבי תותי גודא רעיעא הווי קא כרכי ריפתא, [ולענין אם נכון ללמוד על מנת שאחרים יפרנסוהו, יש בזה דיעות בראשונים, הרמב"ם באבות פ"ד מ"ה מנגה מאד מי שעושה כן, אבל אחרים מתירין לעשות כן, וכן יש הרבה אחרונים המתירים],

אתו תרי מלאכי השרת, שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה נישדי עליהו האי גודא ונקטלינהו [משום שהפסיקו מדברי תורה שהיו עוסקין בה אז, וגם היו במקום סכנה ששטן מקטרג. יעב"ץ], שמעיה חיי עולם (הבא. יעב"ץ) מורה ועוסקין בחיי שעה עולם הזה, זה סמורה אמר ליה אידך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא עמיד להמגדל, ואין זמנו למות רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע, אמר ליה ר' יוחנן לאילפא שמע מר מיד? אמר ליה לא, אמר מדרשמעי אנא ואילפא לא שמע, ש"מ מדלגא שמעמיה לדידי קיימא לי שעתא איהדר לחיל למורתי,

[כיון שידע שהוא עתיד להתגדל, ולכן ממילא יהיה לו פרנסה, שבני אדם יפרנסוהו, ולכן חזר לתורתו, שבדי לחיות אדם גדול צריך לימוד כמה שיכול, וגם נפל עליו פחד ממה ששמע שרצו המלאכים להרגו מפני שהולך לעשות סחורה],

אמר ליה רבי יוחנן איהדר ואוקי בנפשאי [דברים טו] כי לא יחדל אביון מקרב הארץ [ואין מפסוק זה סתירה להא דכתיב אפס כי לא יהיה בך אביון כדמפרשה לעיל ש"בך צווי על כל יחיד], ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר, עד דאתא אילפא ממקום שהלך שם לסמורה מליך רבי יוחנן מניוהו ראש ישיבה עליה,

מנהג הוא מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן, ומעשירין אותו, כדאמרין לגבי כהן גדול דסיפרא וציומא (יט, א) והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו אמרו לו אנשי המקום לאילפא אי אתיב מר וגרים [אם היית יושב ולומד] לא הוה מליך מר [בתמיהה] אם היית יושב ועוסק בתורה היינו ממליכין אותך כמו שעשיתו לרבי יוחנן, דאילפא הוי גמיר טפי מרבי יוחנן,

אול תלא נפשיה באסקריא דספנתא כלום ען ארוך תקוע, כלל הספינה, שמניחין עליה מסכה, וילוי' צלעו (מורן) אמר אי איכא דשאל לי כלומר, אף על גב דעבדי עיסקא גריסנא אלא טפי מיניה במתניתא דר' חייא ורבי אושעיא דהוו מסדרי מתניתא על פי רבינו הקדוש, שהיה רבם ולא פשטינא ליה במתני' דאשכחנא משנה כוונתה דהיא צריכתא נפילנא מאסקריא דספנתא ומבענא [אפילו עצמי מתורן הספינה ואמבע את עצמי במים],

[ע"י בשלמות חיים (תתרה"א) דאין בזה משום מאבד עצמו לדעת דידע בעצמו שידע להשיב. פירות תאנה],

גופא דעובדא צמס' תענית, משום דאומצוהו לרבי יוחנן צרישא כשהלך אילפא (בסמורה) [לסמורה. ד"ס], כי אתא אמרו ליה אי הוה ימיב מר וגרים לא מר הוה מליך [בתמיהה, וראה ד"ס שיש כאן גירסא לא הוה מליך ובניחוחא וקאי על ר' יוחנן]

אבני חן על מסכת כתובות

בהגיון מוקחין מוקח וממכרין מוכר במטלטלים דווקא, אצל במקרקעי לא עד שיצאו שמי שערות, או עד שיהא בן עשרים, [במטלטלי פי' ומשום כדי חייו, אבל במקרקעי לא, עד שיהא גדול ופקח וכו'] [עיי"ש] כל חד וחד לפום חורפיה. תורי"ד,

אמר רפרם לא שנו אלא שאין שם אפוטרופוס, אבל יש שם אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים או ב"ד אין מוקחין [של קטנים] מוקח [פי' ר"ח דוקא מוכר אבל מתנתן מתנה, דלענין מתנה אין סברא לחלק בין יש שם אפוטרופוס לאין שם. תוס'], ואין ממכרין מוכר,

ממאי? מדרקתני צמתי' אין מעשה קמנה כלום,

ודלמא היכא דאיכא שלישי שאני [שאי הכא דאיכא שלישי] שנשחט לך, ופירשו לו מה יעשה בהן, אצל אפוטרופוס אינו אלא לעשות לורכי יתומים לכל הצריך, והרי אם מכרו אלו הפעוטות אין זה שינוי מנות המה, שאף האפוטרופוס ימכור לצורך מונותיהם?

[פירוש שהשליש פרשו לו מה יעשה, אבל אפוטרופוס אינו אלא לעשות צרכי היתומים לכל הצריך, ואם מכרו אלו הפעוטות אין זה שינוי מצות המת שאף אפוטרופוס הוא מוכר לצורך מונותיהם. תורי"ד],

א"כ דשליש דווקא, וטעמא לפי שפירשו לו לקנות שדה לימני יעשה שלישי כו' ליתני אבל בקמנה יעשה שלישי מה שהושלש בידו מאי אין מעשה קמנה כלום,

שמע מינה אפילו בעלמא במקום אפוטרופוס דדמי קמא לשליש:

פרק שביעי המדיר את אשתו

מהני המדיר את אשתו מליהנות לו [שאשתו לא תהנה ממנו] אין הנאת משמישו נאסר עליה, דהא משועבד לה, הלכך בשביל משמיש אין לנו לכוף להוציא וליתן כחוצה, [פירוש לפירושו דכיון שהוא מדיר אותה בלשון זה שהיינו שמדירה ליהנות משלו אין הנדר חל אלא בנכסיו כגונא דאמרינן בגמ', דאילו בתשמיש כיון דמשועבד לה לאו כל כמינה, אלא באומר הנאת תשמישך עלי לפי שאין מאבילין את האדם דבר האסור לו. ר"ן]

יוחנן, וראה תוס' שם לשון ראשון בלשון בתמיה, ולשון שני בניחותא [אזל תלא נפשיה צאסקריא דמכותא אילפא שם חסס תלא נפשיה באיסקריא צלונסות ארזים שחלים צה וילון הספינה דמכותא וילון אמר איכא דאתי [כל מאן דאתי] כלומר אע"פ שהלכתי בסמורה לא שכתתי תלמודי, ויש זידי לתקן כל הצריכות שסידרו רבי חייא ורבי אבשיעא [צמספתא שלהן אמינא להן סמך צמסנתנו של הש"ס שסדר רבי ולהכי נקט רבי חייא ורבי אבשיעא] לפי שהן עיקר כדאמרי' בעלמא כל מתניתא דלא מיתניא בי ר' חייא ור' אבשיעא לא תומבו מינה צדי מדרשא דאמר לי מילתא דבי רבי חייא ורבי אבשיעא, ולא פשיטנא ליה ממתניתין נפילא מאסקריא וטבענא,

אתא ההוא סבא תנא ליה שנה לפניו צרייתא זו ושאלו למנא לה סמך צמסנה שסדר רבי האומר תנו שקל חצי סלע לבני בשבת [כל שבויע], [צוה ליתן להם כשיעור הזה עד שיכלה המבחן בולו. רשב"ם ב"ב קכט.]. וראוין שאין מוהין צפחות ליתן להם סלע [שני שקלים] נותנין להם סלע דאי הוה ידע שיתייקרו המונות ויטערכו לסלע לא הוה אמר,

ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל הרי מימיה צידם ולא עשאן יורשים אלא צענין זה אין נותנין להם אלא שקל,

ואם אמר אם מתו [בניו] בלא צניס יירשו אחרים [והמת פרט שמים] תחתיהם [או] בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנים להם אלא שקל שאין לנו להפסיד את הצניס אחרים, והואיל ועשה את האחרים יורשים אחרים ודאי דווקא שקל קאמר כדי שתפול ירושה אחרים לאותן אחרים,

אמר ליה [אילפא] הא מבני היכא דאמר להו אל תתנו להם אלא שקל, אין נותנין להם אלא שקל, ואע"ג דסוף סוף כולו נכסי דידהו נינהו, לא יהבינן להו בקוטנן אלא שקל בשבת, והמומר חיונו מן הצדקה, וליכא לאקשויי עלה הא דאמר צפ' נערה [לעיל מוח]. לא כל כמינה שיעשיר את צניו ויפיל עצמו על הצבור ? דהתם הוא דאמר אל תקצרוהו מנכסיו, וכנסי דידה נינהו, הלכך לא צייטנין ליה לקוצרו מן הצדקה כדי להעשיר את צניו, אצל הכא נכסי לאו דימתי נינהו כי אם לפי צוואתו,

דף ע' ע"א

רבי מאיר היא דאמר יעשה שלישי מה שהושלש צידו דאמר מצוה לקיים דברי המת, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא הלכתא בין שאמר תנו ובין שאמר אל תתנו נותנין להם כל צורכם,

[ו. ד"ס] הא קיימא לן הלכה כרבי מאיר דאמר מצוה לקיים דברי המת? ה"מ במילי אחרניתא, אבל בהא [משום כדי חייו. תורי"ד] מינה ניהא ליה שיתנו להן כל צורכן והא דאמר הכי לזרוזינהו הוא דאתא [רש"י אומר שני דברים, א. שיחזרו אחר מונותיהן, ב. ושלא יהו רעצמנין,

תנן התם הפעוטות מיעוקות צני משע [ושמונה] [או שמונה. ד"ס] כדאמרי'

אבני חן על מסכת כתובות

צריך להפר, לימא מתוך שיכולה לומר איני ניוזנת ואיני עושה, נעשה כמי שאומרת לו איני ניוזנת ואיני עושה?

אלא לא תימא "נעשה" אלא באומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך,

אי הכי פרנס למה לה? [ומתריץ] בדלא ספקה מזונות למעשה ידיה הקניז לה כמשתא א"פ (לעיל כמזונות דף סד), אי בדלא ספקה דהר קושיין לדוכתיה [אך הבעל יכול לאסור עליה הא הוא משעבד לה?]

א"ר אשי במספקת לדברים גדולים [למאכל ומשתה] ואינה מספקת לדברים קטנים [מעדנים ותענוגים יתירים],

[ו"ל ר"ח כלומר שמפסיקין לה מעשה ידיה בפת וקטנית והיא היתה רגילה בבית אביה לאכול בשר ודגים, ונכנסה אצלו והוא אין דרכו לאכול אלא פת וקטנית והיתה אוכלת כמו כמנהגו, וטוענת עתה כמה דהויין כחדא הויין מצותא בהדך ואוכלית מה שאתה אוכל, השתא דאדרתן לא מצינא בפת וקטנית, לפיכך חייב להעמיד לה פרנס להספיק לה דברים קטנים כגון בשר ודגים וכיוצא בהם. שטמ"ק],

הני דברים קטנים היכי דמי אי דרגילה בהו הא רגילה בהו ומשועבד לה ואי לא רגילה בהו פרנס למה לה?

לא צריכא דרגילה בבית נשא [בבית אביה] וקא מגלגלא בהדיה [הוא חיה עמו וסובלת בלי התענוגים שהיה רגילה בבית אביה], דאמרה ליה עד האידנא דלא אדרתן, גלגילנא בהדך [וסבלתי], השתא דאדרתן לא מצינא דאגלגל בהדך,

ומאי שנא עד ל' יום [ולמה מעמידין פרנס רק עד ל' יום?], עד ל' יום לא שמעי בה אינשי [אין לה פירסום] ולא זילא בה מילתא [ואינה מתביישת] מפי [יותר משלשים יום] שמעי בה אינשי וזילא בה מילתא [להיות תחתך מודדת הנאה. ריב"ן],

איבעית אימא [לכן חל הנדר] שהדירה כשהיא ארוסה [שאינו חייב במזונותיה], ארוסה מי אית לה מזוני [ולמה מעמיד פרנס?]. שהגיע זמן ולא נשאו דמדאורייתא לא משועבד לה לפיכך חל הנדר דאסור דאורייתא הוא ומדרבנן חייב לזונה לפיכך יעמיד פרנס דתנן הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה,

ומאי שנא עד שלשים יום # [הרי עכשיו אין לומר הטעם מפני הבושה, שהרי היא עדיין ארוסה ואם יאמרו שאינו זנה אין בזה בושה?]. עד שלשים יום עבד שליח [הפרנס] שליחותיה, מפי לא עבד שליח שליחותיה [ו"ל הרשב"א ומאי שנא עד שלשים יום עבד שליח שליחותיה, מפי לא עבד, כלומר לא עבד בחפץ אלא ברוע פנים והיא בושה ומצמערת, ואע"ג דמעיקרא גמי ע"י שליח היתה מתפרנסת לא היה קבוע אלא פעם על ידי זה ופעם על ידי אחר וכולם בחפץ. שטמ"ק],

והנחת מזונות [וכל ענין המשנה כאן הוא כיון שחל הנדר על המזונות # והסר כאן איזה מילים לעזור בהבנת הדברים] כגמרא פריך והא משועבד לה,

עד ל' יום יעמיד פרנס שליח שיפרנסה יתר מיכן יוציא [אם האשה רוצה, צריך הבעל לגרשה בעל כרחו, אבל אם אינה רוצה להתגרש אינו צריך לגרשה. ראה מהר"ם שי"ף לקמן עא. על רש"י ד"ה שנדרה היא] ויתן כתובה,

רבי יהודה אומר בישראל אם ישראל הוא שיכול להחזיר את גרושתו חדש אחד יקיים ושנים יוציא ויתן כתובה, בכהן ששם יגרשנה לא יוכל להחזירה, ושםא סופו יתחרט, יהבו ליה רבנן זימנא טפי שנים יקיים ושלשה יוציא ויתן כתובה,

המדיר את אשתו שלא תמעות אחד מכל הפירות [כגון שאמרה היא. רע"ב] קונס פרי פלוני עלי והוא קיים לה יוציא ויתן כתובה, ר' יהודה אומר בישראל יום אחד יקיים, שנים [שני ימים] יוציא ויתן כתובה, ובכהן [שם יגרשנה לא יוכל להחזירה ושםא סופו יתחרט יהבו ליה רבנן זימנא טפי. רש"י] שנים יקיים שלשה יוציא ויתן כתובה,

המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין יוציא ויתן כתובה [שאמרה היא. רע"ב] קונס צוש פלוני עלי והוא קיים לה,

ר' יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה נאשה עניה, אם לא נתן קצבה לדבר עד ממי אסרו עליה, הוא דיוציא ויתן כתובה, אבל אם נתן קצבה, תממין עד אותו זמן, וכגמרא מפרש עד כמה היא קצבתה ובעשירות שרגילות לכן [עד] שלשים יום אם לא הדירה יותר, אין כופין להוציא;

נמ': וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה כל כמיניה דמפקע לה לשיעבודיה? והתנן קונס (שאיני) [שאני. ד"ס] עושה לפיך אינו צריך להפר, אלמא כיון דמשועבדא ליה [במעשה ידיה] לאו כל כמיניה דמפקע ליה לשיעבודיה, הכא נמי כיון דמשועבד לה למזונות לאו כל כמיניה דמפקע לה לשיעבודיה?

[ומתריץ] אלא מתוך שיכול לומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך

דף ע' ע"ב

נעשה כאומר לה דאע"ג דלא אמר הרי הוא כאומר דודאי אדעתא דהכי אדרה צאי מעשה ידיך במזונותיך,

[ומקשה] ואם איתא להא דרב הונא אמר רב, דא"ר הונא אמר רב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניוזנת ואיני עושה, [אם כן אם אמרה] קונס שאני עושה לפיך אמאי אינו

אבני חן על מסכת כתובות

דאמר ליה זיל הב ליה את דמי [אכל רגיל אכלו אימא לא כו'], קמ"ל [שגם זה מותר לומר]:

גופא המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנוני הרגיל אצלו, ואומר לו איש פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו, הוא נותן לו ובא ונוטל מזה,

[ואם היה חבירו שרוצה לעזור לו, צריך] ביתו לבנות, וגדירו לגדור, ושדהו לקצור הולך אצל פועלין הרגילין אצלו ואומר להן איש פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו, הן עושין עמו ובאין ונוטלים שכרן מזה,

ה"ו [הוא וחבירו המודר הנאה ממני] מהלכין בדרך ואין עמו מה יאכל, נותן לאחר לשום מתנה, וחלה נוטל ואוכל ומותר,

ואם אין שם אחר, מניח [האוכל] על גבי הסלע או על גבי הגדר, ואומר הרי הן מופקדין לכל מי שיחפוץ, וחלה נוטל ואוכל ומותר,

[ואע"ג דמדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני ג' כמ"ש בח"מ סימן רע"ג ס"ז? הכא כיון שאין לו מה יאכל העמידו על דין תורה, ועוד י"ל דאף מד"ס אינו אלא לענין שיכול לחזור בו המפקיר עכ"ל הב"ח ועי"ל כמ"ש התוס' בסוף פרק אין בין המודר [גדרים מה]. דדוקא במקרקעי אבל בממלטלי אין צריך ג' וע"ש. ש"ך יו"ד רכ"א ס"ק נ"ג],

ורבי יוסי אוסר, אמר רבא מ"ט דר' יוסי גזירה משום

דף ע"א ע"א

מעשה רבית חורון נגדריס צפרק השומפין:

[גדרים מ"ח ע"א במשנה: המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל, נותנו לאחר לשום מתנה, וחלה מותר בה, מעשה באחד בבית חורון שהיה אביו [הוקן] נודר הימנו הנאה, והיה [הבן] משיא את בנו, ואמר [בן הוקן] לחברו [ראובן] חצר וסעודה נתונים לך במתנה, ואינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה. אמר לו [ראובן] אם שלי הם הרי הם מוקדשין לשמים. א"ל לא נתתי את שלי שתקדישם לשמים? אמר לו נתת לי את שלך אלא שתהא אתה ואבך אוכלין ושותין ומתרחצין זה לזה, ויהא עון תלוי בראשו? וכשבא הדבר לפני חכמים, אמרו כל מתנה שאינה שאם הקדישה [תהא] מוקדשת אינה מתנה [הנוסח במשניות גדרים פ"ה מ"ו], [אמנם בירושלמי מקשי וכו' אין אדם נותן מתנה לחבירו ע"פ שלא יקדישה? ומפרש דה"ק כל מתנה שהיא בהערמה וכו'. יבין עיי"ש].

[שנינו במשנתנו] **רבי יהודה אומר בישראל חדש אחד וכו':** היינו ת"ק דליהו נמי שלשים יום קאמר [מרשני רבי יהודה לישניה וקאמר חדש אחד כו' ולא קאמר בישראל שלשים יום כדקאמר ת"ק משמע בישראל נמי בעי לאפלוגי עלה דת"ק ובמאי פליגי הרי היינו ת"ק. שטמ"ק?]

אמר אביי כהנת # [פ' אשת כהן, רצ"ע למה שנה כאן כהנת ולא כהן כמו

ואיבעית אימא שהדירה כשהיא ארוסה ונישאת [ובאופן זה מיושבים שני הקושיות, א. איך חל הגדר, ב. אם היא ארוסה איך חייב במזונותיה] להשמא חייב במזונותיה [דכבר נישאת], והגדר ככר חל עליו [דכבר נישאת],

[וישואל] נישאת הא סברה וקבלה יודעת היא שנאמר עליו לזונה וניסת לו [ולמה צריך להעמיד פרנס?]

דאמרה כסבורה אני שאני יכולה לקבל, עכשיו אין אני יכולה לקבל [ולכן צריך להעמיד פרנס],

אימר דאמרינן הכי גבי מומין בשלהי פרקין צמתינן, לענין מזוני מו אמרינן הכי סברה הייתי, יודעת היא שאי אפשר לה בלא מזונות? אלא מחזורתא כדשינינן מעיקרא [רב אשי או ואיבעית אימא]:

[שנינו במשנתנו] עד שלשים יום יעמיד פרנס: ופרנס לאו שליחותיה קא עביד צמתינן נמלא עובר על נדרו? אמר רב הונא באומר כל הזן אינו מפסיד,

וכי אמר הכי לאו שליחותיה קעביד, והתנן מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו אע"ג דלא אמר ליה לסופר כמוב, ה"ע אע"ג דלא אמר ליה זון שלומיה הוא?

הכי השתא התם קאמר יכתוב לשון נוואה לשומע קולו, הכא מי קאמר זון כל הזן קאמר,

והא אמר ר' אמי בדליקה התירו לומר בשבת דממך שאלם כהול על ממנו אי לא שריט ליה אמי לכזוי כל המכבה אינו מפסיד, בדליקה למעוטי מאי, לאו למעוטי כי האי גוונא בכל איסורין שבתורה?

לא למעוטי שאר איסורים דשבת [איסורי שבת] דממירי ולא המירו בהן לומר העושה לי מלאכה זו אינו מפסיד, כדי שישמעו עובדי סוככים ויעשו, אבל נגדריס לא גזור,

מתיר רבה המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל ילך אצל חנוני הרגיל אצלו [ילך חבירו אצל חנוני אם קרוב הוא, או איש המרחם על המודר ילך אצל חנוני הרגיל אצלו שעושה צויו ברמזה ואינו צריך להזכיר לו סכום מקח, חנוני נותן לו ובא ועושה חשבון עם זה. ריב"ן] **ויאמר לו איש פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו, הוא [החנוני] נותן לו, ובא ונוטל מזה** [החנוני בא ונוטל הממון מאיש זה שאמר לו איש פלוני וכו'], הכי הוא דשרי, אבל כל הזן אינו מפסיד לא?

לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא כל הזן אינו מפסיד דלעלמא קאמר [שאינו מדבר למישהו מיוחד] לא דמי לשליחות כלל דלא ייסד איש לעשותו, אבל האי כיון דרגיל אצלו וקאזיל קאמר ליה, כמאן

אבני חן על מסכת כתובות

פסע. ד"ס] שלל הפר לה, [והר"ן שם בדף יט. בדפי הר"ף כתב וז"ל דאי איהו נתן "אצבעו" בין שיניה],
היא נתנה אצבע בין שיניה [לעיל גב]. היא [כשנדרה] נתנה אצבע בין שיניה ונשכמו, כלומר היא גרמה לעצמה לנזק מנאה,

וסבר רבי מאיר הוא נותן אצבע בין שיניה, והתניא האשה שנדרה בגזיר [שגם אשה נודרת להיות נזיר כדכתיב איש או אשה כי יפלא לגזיר גזיר נזיר להזיר לה. במדבר ו ב], ושמע בעלה ולא הפר לה רבי מאיר ורבי יהודה אומרים היא נתנה אצבע בין שיניה [הרי שהאשה היא גורמת ע"י שנדרה], לפיכך [קאי על מה שאמר בסוף שתצא שלא בכתובה. ע"פ הריב"ן] אם רצה הבעל ממנה להפר יפר, ואם לא רצה וקיים לה ואמר אמר אי אפשי באשה נדרנית, תצא שלא בכתובה [שהיא אשמה],

רבי יוסי ורבי אלעזר אומרים הוא נותן אצבע בין שיניה [היא גרם הרעה ע"י שלא הפר לה] לפיכך [קאי על מה שאמר בסוף יוציא ויתן כתובה. ע"פ הריב"ן] אם רצה הבעל להפר יפר, ואם אמר אי אפשי באשה נדרנית, יוציא ויתן כתובה [שהוא אשם, הרי שר"מ סבר שהיא אשמה, וכאן אומר ר"מ שהוא אשם]?

איפוך [המ"ד בברייתא ד] ר"מ ורבי יהודה אומרים הוא נותן, רבי יוסי ורבי אלעזר אומרים היא נתנה,

וסבר רבי יוסי היא נתנה, והתנן רבי יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה יוציא ויתן כתובה, אלמא הוא נותן דהא נדדה היא וקיים הוא אוקימתא למתניתין? אימא רבי מאיר "ורבי יוסי" אומרים הוא נותן, רבי יהודה ורבי אלעזר אומרים היא נתנה # [ולכן לא אמר "איפוך"? שאינה מהפך אלא דברי ר' יוסי, ולא הרישא לסיפא לגמרי],

וסבר רבי יהודה היא נתנה, והתנן רבי יהודה אומר בישראל יום אחד יקיים גזי שלא תטעום דאוקימתא נדדה היא וקיים הוא, וקאמר רבי יהודה יום אחד יקיים, יתר מיכן יוציא ויתן כתובה [שהוא אשם]?

אימא רבי מאיר [דסתם משנה אמר הוא אשם] ורבי יהודה [שאומר במשנה הוא אשם] ורבי יוסי [שאומר במשנה הוא אשם] אומרים הוא נותן ורבי אלעזר אומר היא נתנה,

ואם תמצא לומר זוגי זוגי קתני [דווגות זוגות נשנו בברייתא, דשנים חולקין כנגד שנים ואת מוקמת להו שלשה מצד אחד ואחר חולק כנגדן. ריב"ן], אימא רבי מאיר ורבי אלעזר אומרים היא נתנה רבי יהודה ורבי יוסי אומרים הוא נותן, והא סתמא דלא כרבי מאיר [דהא בברייתא שנינו דר"מ סבר שהיא אשמה],

[מאחר והסברנו את המשנה בנדרה היא וקיים הוא שואלים מצד אחר. שט] וסבר רבי יוסי בעניות [שנדרה שלא להתקטן] שלא נתן קצבה

במשנה] אתא לאשמועינן, רבא אמר חדש מלא וחדש חסר איכא בינייהו [שהחדש חסר אינה אלא כ"ט יום, וראה תוס' דאפי' בלישנא דרבנן הוי חדש שלשים היכא דלא מוכח עיי"ש],

אמר רב לא שנו אלא במפרש שפירש שלשים יום, הוא דלא כפיין ליה להוציא חלל יעמיד פרנס אבל בסתם יוציא לאלתר ויתן כתובה, ושמאל אמר אפילו בסתם לא יוציא [עד שלשים יום] שמא ימצא פתח לגדרו,

והא איפלגו ביה חדא זימנא דתנן המדיר את אשתו מתשמיש המטה ב"ש אומרים שתי שבתות וב"ה אומרים שבת אחת, [וכבר שם חולקין רב ושמאל כמו הכא] ואמר רב מחלוקת במפרש אבל בסתם יוציא לאלתר ויתן כתובה, ושמאל אמר אפי' בסתם נמי לא יוציא שמא ימצא פתח לגדרו?

צריכא דאי איתמר בההיא בתהיא קאמר רב [בסתם יוציא לאלתר] משום [דבתשמיש המטה] דלא אפשר בפרנס, אבל כהא [במונות] דאפשר בפרנס אימא מודה ליה לשמואל [דבסתם סבר רב כשמואל שיעמיד פרנס לשלשים יום],

ואי אתמר כהא [במדיר הנאה] כהא קאמר שמואל משום דאפשר בפרנס, אבל בתהיא [בתשמיש המטה] אימא מודה ליה לרב צריכא:

תנן [במשנתנו] המדיר את אשתו שלא תמעות אחד מכל הפירות יוציא ויתן כתובה, בשלמא לרב [דאמר מחלוקת במפרש, לכן לא נותנים שלשים יום] כאן [במדירה מפירות] בסתם [ולכן יוציא מיד] כאן [במדיר הנאה נותנים לה שלשים יום, מיירי] במפרש, אלא לשמואל קשיא [למה בפירות אין נותנים לה שלשים יום]?

הכא במאי עסקינן כגון שנדרה היא וקיים לה איהו ומה יש לו עוד להמתין, אי ניחא לה לדידה למישקל כמותה ומיפק, לא תפקש פתח לגדרה, אכל היכא דלדדה איהו, כגון מליהנות לו [כמו במשנתנו, אז סבר שמואל] ימתין שם ימלא פתח לגדרו,

[פירוש יוציא דמתני' הוא בעל כרחו דבעל, והיינו אם מבקשת היא להתגרש, דאי לאו הכי, מתיכי תיתי כפייה אם שניהם מרוצין לשבת יחדיו, וא"כ בנדרה היא אין תכלית בהמתנה דהא היא רוצה להתגרש א"כ לא תבקש פתח לגדרה, מה שאין כן הוא שאינו רוצה לגרש ומתחרט על נדרו אמרינן ימתין שמא יתיר למצוא פתח וגו'. מהר"ם שיי"ף],

וקסבר ר"מ הוא שקיים נותן נתן אצבע [לפי הר"ן לעיל קאי על אצבעו] בין שיניה והסיקה, לפיכך יתן כתובה, וסתם מתנימין [דאמר יוציא ויתן כתובה] ר"מ היא,

הוא נותן אצבע בין שיניה [לעיל גב]. הוא נתן אצבעה בין שיניה לישן [כלומר הוא

אבני חן על מסכת כתובות

אם בן קרו לה מגוולת וכי מצו מקשט, אישתכח דנדר זה אוסרה עליו, לפיכך יכול להפך משום דברים שצו לבינה,

[אבל הריטב"א כתב וז"ל כלומר דאע"ג דלר' יוסי לא חשיב מניעת קשוט ורחיצה דברים שבינו לבינה, ולא נדרי עניי נפש לענין שיהא הבעל מפר, מודה הוא שיש לה בווי בדבר, שחברותיה קוראות אות מגוולתא],

[ומקשה] אמאי יוציא ללמך וימן כמזה ותתקשט ותאסר והות ליה כמדיר את אשתו מתשמיש המטה, ומנן כפרק אף על פי לביט שמי שמי שצמח ולביט הלל שבת אחת, אי לב"ש שתי שבתות, אי לבית הלל שבת אחת?

[וא"ת ולישני לה דהב"ע בשתלחה קשומיה באסור פירות שאמרה יאסרו פירות עלי אם אתקשט, ותאסר בפירות אין לה להמתין? וי"ל דאח"כ אלא דניחא ליה לתרוצי קושטא דמלתא לפום אוקימתא דאוקמה דתלנהו לקשומיה בתשמיש. רמ"י].

הני מילי היכא דאדרה איהו [האיש] שיש לו זמן שמה ימצא פתח לגדלו היכא דלדירה איהו דסברה מירתת רתח עילויא, והשתא מותיב דעתיה, אבל הכא דנדרה איהו [האשה] ושתיק לה ולא היפר אינה יכולה לגור אללו כלל, ואפי' עד שמאסר ע"י קשוט סברה מדאשתק מיסנא הוא דסני ליי:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה: וכמה קצבה כלומר אם נתן קצבה, עד כמה לא כייפינן ליה להוציא?

אמר רב יהודה אמר שמואל י"ב חדש [עד י"ב חדש יכולה] [אשה עניה] לעמוד בנדר טפי לא, הלכך אם יותר מי"ב חדש אפילו זמן מועט לא נתן קצבה קרינן ביה ויוציא לאלתר. ריב"ז], רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עשר שנים # [ראה הסוגיא דרבב"ח בב"ב ע"ג ע"א, ומצאתי הרבה ממאמריו בש"ס שהם קצת בלשון גזומא, ופלא שלא מצאתי כאן אף אחד שיבאר דבריו], רב חסדא אמר אבימי רגל שכן בנות ישראל מתקשטות ברגל:

[וא"ת כשלא נתן קצבה למה יוציא מיד, תמתינ ולא תתקשט עד שיעור הקצבה? וי"ל דכל שלא נתן קצבה מעתה היא מצטערת ואמרה דמסני סני לה. רמ"י].

[שנינו במשנתנו] ובעשירות ל' יום: מאי שנא ל' יום? אמר אביי שכן אשה חשובה נהנית מריח קשומיה ל' יום שנתקשטה לפני הנדר:

[שכן אשה חשובה, רוצה לומר שיש לה משרתות והיא תמיד נקיה ואינו ממחר ריח הקשוט להסתלק מעליה, אבל האשה שהיא צריכה להיות משרתת תמיד בעבודת הבית, הוא מוכרח שיסתלק ריח הקשום מעליה מהרה. מלאכת שלמה],

[בשו"ע סימן רס"ח במג"א ס"ק ג' כתב בשם כ"ג מה"ב מנהג לומר בליל שבת וינוחו בה, וביום וינוחו בו, ובמנהג וינוחו בם עכ"ל, ובספר תוספת שבת סימן רס"ח אות ד' כתב והטעם משום דבערבית הוי ככלה בבית אביה דהשמחה תלויה בה, ובשחרית הוי ככלה בבית חמיה שהשמחה תלויה בו, ובמנהג השמחה תלויה בשניהם [ומביא מנהג זה בשם ספר שוירי כנסת הגולה] #

[שצריך לגרש מאחר שלא הפר לה. שט], אלמא בעל מצי מיפר נדרי קשוט, מדקנים ליה כמזה על שקיימו,

ורמינהו [נדרים עט]. אלו דברים שהבעל מיפר [וצ"ע דהתם לא תנן לה בהאי לישנא דמיתני לה הכא. הרא"ה ז"ל. שטמ"ק], דברים שיש בהן עינוי נפש, אם ארחץ [נדרים פ' ע"ב] מפרש לה דאמרה תאסר הנאת רחיצה עלי אם ארחץ [היום. ריב"ז] אם לא ארחץ ושזעה שלא ארחץ [היום. ריב"ז] אם אתקשט וכן אם אתקשט [שאומר] תאסר הנאת קשוט עלי, אם נצטמים אתקשט עד זמן פלוני אם לא אתקשט שזעה שלא אתקשט [ולזה קורא הת"ק עיני],

אמר רבי יוסי [ר' יוסי אומר. תוס'] אין אלו [רחיצה וקשוט] נדרי עינוי נפש [ראה תוס']. [ר"י סבר לנוול דיומא לא חיישינן, ריב"ז] ואין הצעל מיפר, דלענות נפש כמיז ואלו הן נדרי עינוי נפש שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין ושלא אתקשט

דף ע"א ע"ב

בבגדי צבעונין גנאי וזיוין הוא לה, ומתנגה עליו [אבל קשוט של בשמים אינה עינוי נפש, וקשיא על ר' יוסי?]

הכא במאי עסקינן קשוט דמתני' דהכא בדברים שבינו לבינה סס המשיך את השער [שבאותו מקום. ריב"ז], הניחא למ"ד דברים שבינו לבינה הבעל מיפר, אלא למ"ד אין הבעל מיפר מאי איכא למימר,

דאחמר דברים שבינו לבינה רב הונא אמר הבעל מיפר, רב אדא בר אבהו אמר אין הבעל מיפר, שלא מצינו שועל שמת בעפר פיר [נדרים פא]: [וכן שער זה אינו מבטל את התשמיש, כיון דרש בה וליכא עניי נפש. ריב"ז] צעפר חור שהוא גל סס, כלומר דדבר שהוא רגיל בו צקי הוא להשמר שאינו מוזיק. [פיר] כמו פירא דכוורי [לקמן דף עט] גומא?

אלא הכא [ר' יוסי שאומר במתני' בעניות שלא נתן קצבה] במאי עסקינן כגון דתלינהו לקישומיה בתשמיש המטה, דאמרה יאסר הנאת תשמישך עלי אם אתקשט ומשום הכי מצי מיפר, דלמא מתקשט ומיתסר הנאת תשמישו עליה, כדאמר רב כהנא,

דאמר רב כהנא, [אשה שאומרת לבעלה] הנאת תשמישי עליך, כופה ומשמשותו שאינה יכולה לאסור עצמה עליו [אבל אם אמרה] הנאת תשמישך עלי יפר, אלל יכולה לאסור עליה, שמהא היא מודרת ולא הוא, כגון הנאת תשמישו עליה דלריך הוא להפך, לפי שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו שלא יאכילנה דבר האסור לה,

[ומקשה] ולא תתקשט ולא תאסר לר' יוסי כיון דאמר אין אלו נדרי עינוי נפש, היאך יכול להפך ואי משום דתלינהו בתשמיש לא מתקשט ולא תאסר?

קפ"א

אבני חן על מסכת כתובות

[מאמר זה צריך יותר הסבר],

ובכפר מעמי המנהגים אות ש"כ כתב בשם הגאון ר' צבי יחזקאל מיכלאווהן זצ"ל אבר"ק פלונסק וי"ל הטעם שאומרים במנחה וינוחו בם, כי בסתם שנה איכא חמישים שבתות [שנ"ד ימים 7/350=50] ו' ימים טובים מקרא קדש מן התורה, ב' דפסח ב' דסוכות שבועות ר"ה י"ב ובין הכל נ"ז יום לשביתה ומנוחה, ותיבות ב"ה ב"ו ב"ם בנימטריא נ"ז ורמזו בזה על הג"ז יום בשנה היינו השבתות עם הימים טובים שינוחו בהם ישראל מקדשי שמו יתברך].

מתני': המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה,

[ואם תאמר והיאך הוא יכול להדירה את בית אביה או בית האבל או בית המשתה, הרי אין אדם אוסר הנאת עולם על חברו? ויש לומר שתלה הנדר באיסור תשמיש, או באיסור נכסים בסתם לרב דאמר בסתם יוציא לאלתר, ולשמואל בשאסרה היא עליה פירות העולם אם תלך שם וקיים לה הבעל וכו'. רמ'].

בזמן שהוא [אביה] עמה בעיר, חודש אחד יקיים [בזמן שהן עמה אביה ואמה בעיר, אינה יכולה לעמוד בעצמה מליך לביתם יתר מחודש. ריב"ז], שנים יוציא ויתן כתובה,

ובזמן שהוא בעיר אחרת (דך נחס) [דרכה של אשה. ר"ן, דרך ללכת. רי"ף] ללכת אללס כרגלים רגל אחד יקיים מאי מוקמא אנפשה, שלשה לא מאי מוקמא ונגמרא פריך הא שנים מאי [אפילו לא הדירה אלא יום א' סמוך לרגל אין יכול לקיימה יותר מאותו רגל לפי שהאשה מצטערת כשאינה מקבלת פני אביה ברגל, ויותר מרגל אחד לא מוקמא אנפשה ואולא], שלשה יוציא [כיון שנכנס יום ברגל שליש, יוציא] ויתן כתובה,

המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה, יוציא ויתן כתובה מפני שנועל בפניה גג' מפרש [פתח של שמוחה ונחמה שלא ישמח גם עמה שום אדם, ולא ישתתף בצערה. יבין], ואם היה טוען משום דבר אחר נגמרא מפרש [ששכיחים שם פריצים. יבין] רשאי,

אמר לה [הדירה שתאמר לפלוני. מאירי, # וצריך לפרש שאמר שתהא אסור ליהנות ממנו אם לא תאמר] ע"מ שתאמרי לפלוני מה שאמרת לי [דברי קלות. יבין, דברים של קלון]. רע"ב], או מה שאמרת לי נגמרא מפרש, [והיא אינה רוצה מצד שהם דברים של קלון או של כעס. מאירי]

או שתהא ממלאה ומערה לאשפה נגמרא מפרש [י"א שתמלא מים ותחזור ותשפך, דנראה כשומה, וי"א שתנער השכבת זרע מרחמה אחר תשמיש. יבין, אית דמפרשי לאחר שתשמש וימלא רחמה שכבת זרע תנפצנו כדי שלא יקלח הזרע ותתעבר, ואית דמפרשי שתמלא עשרה כדי מים ותערה לאשפה, מפני שגראית כשומה. רע"ב] יוציא ויתן כתובה:

גמ': **הא גופא קשיא אמרת רגל אחד יקיים הא שנים יוציא ויתן כתובה, אימא סיפא שלשה יוציא ויתן כתובה הא שנים יקיים?**

אמר אביי סיפא דקמיני שלשה יוציא הא שנים יקיים אתאן לכהנת ורבי יהודה היא,

רבה בר עולא אמר לא קשיא כאן ברדופה [eager] לילך לנית אציה ממיד שנים יוציא כאן בשאינה רדופה שאינה רדופה שנים יקיים,

שיר השירים ה אז חייתי בעיניו כמוצאת שלום, אמר רבי יוחנן ככלה שנמצאת שלמה בבית חמיה ורדופה לילך ולהגיד שבהה [שואמרים עליה בבית חמיה] בבית אביה,

הושע ב ויהיה ביום ההוא נאום ה' תקראי אישי לשון אשומ וישואין ולא תקראי לי עוד בעלי, אמר רבי יוחנן ככלה בבית חמיה שכבר ניסת וגם לזה צעלה ואינה צושה הימנו ולא ככלה בבית אביה:

[שנינו במשנתין] המדיר את אשתו וכו': בשלמא לבית המשתה

דף ע"ב ע"א

איכא נועל בפניה דלת של שמחה ופיקוח לער [ראה שנוי נוסחאות במשניות שכתב שצריך לומר ופיכוח בכ"ף מלשון לפחוכי פחדיה כב"מ סו: ופרש"י שם להפג דאגתו, וברע"ב כתב "דלת של שמחה והסרת יגון"] אלא לבית האבל מאי נועל בפניה?

איכא תנא [יש מי ששנה תירוץ, שלכן כשאסרה ללכת אל בית האבל נקרא נועל דלת ד] למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה, ואיכא דאמרי אין כל בריה סופנה קוצרה, כסם שלא גמלה חסד כך לא יגמלו עמה,

העתקתי ממו"ק כח:

תניא היה ר"מ אומר [קהלת ז] טוב ללכת אל בית אבל וגו' עד והחי יתן אל לבו, דברים של מיתה [וקא מפרש לתמודא מאי נינהו דברים של מיתה. רע"ז] דיספד יספדוניה [שלא יאמר מה לי להספיד על מת שאינו קרובי, אלא יתשוב צלצ שאס יספוד יספדוהו [פ' כשיגיע קצו ישולם לו מדה כנגד מדה]. רע"ז], [כלומר יזכה למות בתוך הציבור וישים הקב"ה חן בלב כל אדם להצטער עליו ולסופדו. רשב"ה],

דיקבר יקברוניה, דיטען [אחרים לקצרה. רע"ז] יטענוניה, דידל [המרס קול בהספד. רע"ז] ידלוניה כלומר מגציהן בהספד למי שמגציה קולו להספד אחרים,

ואיכא דאמרי דלא ידל ידלוניה [מי שלא מרס עצמו בגסות אצל הוא מטפל למתים מרימין לו מן השמים. רע"ז] דכתיב [משלי כ"ה ז'] כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך וגו' [עוז מעלה צדקות, ולא צגאות שלא צדקות וישפילוך וירמיקוך מאללס. רע"ז]

אבני חן על מסכת כתובות

[שנינו במשנתנו] ואם אמר לה ע"מ שתאמר: ותימא [ומה בכך שתאמר]? אמר רב יהודה אמר שמואל דברים של קלון:

[שנינו במשנתנו] או שתהא ממלאה ומערה לאשפה: ותיעבד? א"ר יהודה אמר שמואל שתמלא, ונופצת לאחר שמשמש וימלא רחמה שכנת זרע, מרוץ צרגליה ומנפלו [כמו ותער כדה תרגומו ונפצת. ריב"ן]. שלל יקלט ומתענר [ומה שהזכיר בה "לאשפות" הוא שלא תנוול את המטה בכך. מאירי],

במתניתא תנא שתמלא עשרה [לאו דוקא. ריב"ן] כדי מים ותערה לאשפה,

בשלמא לשמואל משום הכי יוציא ויתן כתובה [דאמרה בעינא חוטרא לידה ומרא לקבורה. ריב"ן, פי' והוא רוצה שלא תתעבר], אלא למתניתא מאי נפקא לה מינה, תיעבד [תמלא עשרה כדי מים וכו']? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מפני שנראית כשומת [וכן הדין בכל מעשה שמות. מאירי],

אמר רב כהנא המדיר את אשתו שלא תשאל [לעצמה] ושלא תשאל [לאחרים] נפה וכברה וריחים ותנור המטלטלין [ריחים ותנור המטלטלין, או אפשר שלא תשאל להם בביתה. שטמ"ק] יוציא ויתן כתובה, שמישיאה שם רע בשכינותיה [מפני שאומרות השכנות מתוך כך אינה רוצה ליקח בשאלה כדי שלא נבקש ממנה. שטמ"ק] # [מי שאינו שואל הוא גרוע יותר ממי שאינו משאל, שמי שאינו יכולים להבין שהוא מתירא שמא ישתברו כליו ואינו רוצה להתקוטט עם בני אדם וכדומה, אבל מי שאינו שואל אף שהוא צריך לכלי ואינו שואל מפני שהוא מתירא שמא יהיה צריך להשאל בחורה, זה הפלגה במידת צרות העין],

תניא נמי הכי המדיר את אשתו שלא תשאל ושלא תשאל נפה וכברה ריחים ותנור יוציא ויתן כתובה מפני שמישיאה שם רע בשכינותיה,

וכן היא שנדרה שלא תשאל ושלא תשאל נפה וכברה וריחים ותנור, ושלא תארוג בגדים נאים לבניו [נראה שמנהגם היה לארוג אותם הם בעצמם לבניהם, אי נמי שהדירה שלא תצוה לארוג אותם. שטמ"ק, וכן האשה שנדרה שלא לארוג בגדים נאים ולבנים במקום שדרכם בכך, אלא שמעברת עתו בפחותים תצא מפני שמישיאתו שם רע בפחותות וכלות. מאירי], תצא שלא בכתובה, מפני שמישיאתו שם רע בשכיניו [שהרואה אותה, אומר אין בעלה מניחה להשאל, ולא לשאול כלי משכניו כדי שלא ישאלו גם הם אותם שלו, ונמצאת שגרמה לו שם רע שאומרים עינו צרה בכליו. ריב"ן]:

[ודרך הקדמה צריך שתדע שלא נאמר בעוברת על דת משה שאיברה כתבתה אלא כשהיא מבשלת את בעלה בהם, או בדברים שגורמת לבעלה בעברתה מכשול או תקלה, כמו שיתבאר בפרטים, הא כל שעוברת לעצמה במצות שאין

[יותר טוב לך לשבת במקום השפלים והאומר יאמר לך עלה הנה לשבת במקום הגדולים, משתגביה לשבת ויאמר לך השפל ורד לפני הנדיב ואל תשב במקומו, אשר ראו עיניך אשר כן ראו עיני שיקרה כזאת אשר אומרים להעולה רדה. מ"ד], [מי שלא הגביה עצמו לנהג שררות ישאו מימתו ויבכו עליו לפי שהיה שפל רוח. רשב"ה],

תניא היה ר' מאיר אומר מאי דכתיב קהלת ז ב טו ב ללכת אל-בית-אבל מלכת אל-בית משה פאשר הוא סו פ פל-האדם והחי יתן אל-לבן, מאי והחי יתן אל לבו? [למה לו למכתב והחי יתן אל לבו הא כבר כתוב טוב ללכת אל בית אבל וכו'], באשר הוא הוא סוף כל האדם ולמה ליה למכתב והחי יתן אל לבו, אלא היינו כפירושא דמתני', ולהכי תפס ר"מ כוליה קרא ודוק. שטמ"ק],

דברים של מיתה [פי' שגם הוא ימות], דספד יתן אל לבו שאלף הוא יספרוניה יספדוהו, ואל ירע לו אם נהג כן # [כשיספיד אחרים לא יעשה משפה ולחץ בעל כרחו], דקבר יקברוניה, דידל הריס קולו צנני וצמסד ידלוניה, דלואי ליוה אם המטה מצית האכל לקצר ילווניה, דטען יטענוניה:

[דספד יספרוניה, כזה רגיל על לשוני לומר בדרך הלצה דברים של מיתה דספוד יספרוניה לפי משאור"ל* על המספיד על המת ומפליג לפי שאמרו חז"ל כשם שנפרעין מן המספיד כך נפרעין מן הנספד, והייתי תמה מאד בשלמא מן המספיד לחיי, אבל מן הנספד למה, והוא מוטל כאבן דומם שאין לו הופכין ומי יאמר לו להמספיד מה תעשה, אבל באמת אל אמונה ואין עול כי ודאי זה חמאתו וזה פרוי של הנספד, כי מאן דספד יספרוניה וכמו שהוא הספיד על אחרים והפליג בשבחן כמו כן יעשה לו שמספידין עליו יותר מן הראוי לו, לכך נפרעין ג"כ מן הנספד לזה בא ר' מאיר להזהיר והחי יתן אל לבו דברים של מיתה, שלא ירבה בדברים על המת כי דספד יספרוניה ודו"ק. עיר בנימין [על הדיסק] ומובא בענין יוסף על הע"י ושם מסיים והוא כפתור ופרח],

*[ראה ברכות סב. ע"א כשם שנפרעין מן המתים כך נפרעין מן הספרדין ומן העונין אחריהן. ושם על הגליון בשם הערוך כשם שנפרעין מן המת אם הוא חוטא כך נפרעין מן הספרדין שאומרים עליו שהוא צדיק. עכ"ל, ובע"ז במהרש"א שם, # ולפ"ז אין מקום לכל המאמר, ואולי יש מאמר כזה במקום אחר]].

[לספוד את שרה ולכבותה, לכאורה הסדר היא שקודם בוכים על כאב הפטירה ואח"כ מספידין את מעלותיו של הנפטר, אלא אברהם ושרה שניהם היה כל חייהם למען הכלל ולא לעצמם, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, וכשבא אברהם לסופרה כבש צערו הפטיר ורק דיכר על מעלותיה של שרה עד שבא כל העם לבכות על פטירתה. ע"פ מה שראיתי],

[שנינו במשנתנו] ואם היה טוען משום דבר אחר רשאי: מאי דבר אחר? אמר רב יהודה אמר שמואל משום בני אדם פרוצין שמצויין שם,

אמר רב אשי לא אמרן אלא דאיתחזק [שיש שם פרוצים], אבל לא איתחזק לא כל כמיניה:

אבני חן על מסכת כתובות

לבעל בעברתה מכשול או תקלה לא איכרה כתבתה. מאירי]

להודות לבעליהן מה שהחמיאום. ע"פ המאירי],
[ועוד שם במאירי בשם הראב"ד שצריך עדים להפסידה כתובתה. עיי"ש עוד]

מהני' ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה

ויהודית שנהגו צנות ישראל ולע"ג דלא כמינא [דברים שאינם אסורין מן התורה, אלא מנהג בנות ישראל הם לצניעותא בעלמא, והיא עוברת על דעת המנהג. ריב"ן],

[דת משה איכא טובא, אבל אינה מפסדת כתובתה אלא בדבר שהיא מכשילתו, ונדרים משום בניו, אבל עוברת בשאר עבירות או היא עצמה אוכלת חלב או דם לא הפסידה כתובתה, ודת יהודית משום חציפי ופריצות וגו' היא דמפסדא מהר"ם שי"ף,

ומעשה בא לפני הר"ם באחד שהביא עדים שאשתו עברה על החרם לאחר שהתרה בה, והיא גם היא הביאה עדים שהוא עבר על החרם, ופסק שאין יכול להוציאה בלא כתובה, דמעמא מאי אמור רבנן נודרת ואינה מקיימת יוצאה בלא כתובה דאמר' אין אשה אלא לבנים ובעון נדרים בנים מתים, וכיון שגם הוא עובר חרמות לא בעי בנים ואין טענתו טענה. מרדכי סי' קצו,
אשה האוכלת חלב ודם ואינה מרדקת במצוות מ"מ כיון שאין בה ממה ששנינו כאן יש לה כתובה, אך מ"מ יכול לגרשה בעל כרחא ולית ב' משום חרם דר"ג וישאר כתובתה עליו חוב. שו"ת הרדב"ז ח"א סי' תמ"ה],

ואיזו היא דת משה מאכילתו שאינו מעושר [לא דוקא, ד"ה אם מאכילתו חלב או חזיר. ריב"ן], ומשמשתו נדה, ולא קוצה לה חלה [דעל אלו בידו לגרשה לפי שמחמיאטו. ריב"ן], ונודרת ואינה מקיימת [נמי ממינתה את בניו דבעון נדרים בנים מתים וכו'. ריב"ן],

ואיזוהי דת יהודית יוצאה וראשה פרוע, וטווה בשוק נגמלא מפרס, ומדברת עם כל אדם,

[ע' שו"ת מהר"י ברנא סי' ל"ד דה"ה איש היוצא עתה בגילוי הראש חשוב עובר על דת יהודית. גליוני הש"ס, # פ' שחיב לגרשה וליתן לה כתובתה אם היא מבקשת],

אבא שאול אומר אף המקללת יולדיו בפניו, רבי טרפון אומר אף הקולנית, ואיזוהי קולנית לכשהיא מדברת בתוך ביתה מפרס נגמלא ושכיניה שומעין קולה:

גמ': [שנינו במשנתנו] מאכילתו שאינו מעושר: היכי דמי דהאכילתו אי דידע טאכל נפרוש ולא יאכל אי דלא ידע מנא ידע מי אמר לו אחי כן טאכל נא להוציאה [אי דידע דאינו מעושר נפרוש ולא ליכול וכל כמה דלא אכל לא אכרה כתובתה, מנא ליה שטבל היא מאכילתו שתפסיד כתובתה. ריב"ן]?]

לא צריכא דאמרה ליה פלוני כהן [לאו דוקא כהן, אלא אורחא דמלתא נקט שהכהן היה מתקן את חברי ונוטל את הראוי לו, ואית ספרים דלא גרסי כהן בהו. ריב"ן] תיקן לי את חברי, ואזיל שיייליה [והלך הבעל ושאל את הכהן] ואשתכח שיקרא:

[היה יכול לפרש שהאשה הודה לו שאינו מעושר? אלא שאין דרך הנשים

[שנינו במשנתנו] ומשמשתו נדה: היכי דמי אי דידע בה נפרוש, אי דלא ידע נסמוך עילוה, דא"ר חיננא בר כהנא אמר שמואל מנין לנדה שסופרת לעצמה [וגאמנת] שנאמר ויקרא מו וספרה לה שבעת ימים, לה לעצמה [שאין צריך לספור את חשבונה אלא סומך עליה. ריב"ן]?]

לא צריכא דאמרה ליה פלוני חכם מיהר לי את הדם ואזיל שיייליה ואשתכח שיקרא,

ואיבעית אימא כדרב יהודה, דאמר רב יהודה הוחזקה נדה בשכינותיה [שיודעים יום ופחת. ריב"ן] טלאה לונשת צנדי נדום, ולצעלה אמרה טוורה אני ושמשה בעלה לוקה עליה משום נדה אם המרו זו, וכי הלי גוינא משכמת לה למתני, דלאחר תשמיש הודיעוהו שכינתו שהוחזקה נדה [אף על פי שאמרה לבעלה טוורה אני מ"מ הוא לוקה] ובגון שהתירו בו, ולא התראת ספק הוא דכיון שהוחזקה נדה בשכינותיה בודאי נדה חשבינן לה, אף על גב דוסת עשוי להשתנות, והכא נמי אם הוחזקה נדה אומרה טוורה אני יוצאה בלא כתובה. ריב"ן]:

[שנינו במשנתנו] ולא קוצה לה חלה: היכי דמי אי דידע נפרוש, אי דלא ידע מנא ידע [כי סמך עליה, דהא עלה רמיא מלתא כדנפקא לן בפרק במה מדליקין, דכתיב ביחזקאל מור ל וראשית ערסו תתקם לתקנו לכהן להניח ברהב אלהייתך וביתך זו אשתך. ריב"ן]?]

[ומתרינ] לא צריכא דאמרה ליה פלוני גבל תיקן לי את העיסה ואזיל שיייליה ואשתכח שיקרא:

[שנינו במשנתנו] ונודרת ואינה מקיימת: דאמר מר בעון נדרים בנים מתים צפ' צמה מדליקין [שצט לז] יליף מוטבל את מעשה ידך שנאמר קהלת ה ה אלתיתן את־פיה לַחֲמִיא אֶת־בִּשְׁרָהּ [ואלתאמר לפני המלך כי שגגה היא לפיה וקצף האל ימים עליך וְחַפַּל אֶת־מַעֲשֶׂה יָדְךָ] וגו', ואיזו הן מעשה ידיו של אדם הוי אומר בניו ובנותיו,

רב נחמן אמר מהכא ירמיה ה לשוא הכיתי את בניכם, לשוא על עסקי שוא,

תניא היה ר"מ אומר כל היודע באשתו שנודרת ואינה מקיימת, יחזור וידירגה משמע צעמו קונס עליך דצר פלוני, ידירגה במאי מתקן לה? אלא יחזור ויקניטנה [וידירגה] פירושו שיעשה פעולה שתחזור ותדור] אין לו להוציאה אלא כך יתקננה כדי שתדור בפניו ויפר לה,

[שתדור לפניו כל נדרים שרגילה לידור, ויפר לה שלא מדעתה, וכיון שכן שוב לא תחזור ותדור, ואף על פי שלפי דעתה עוברת על נדריה, ובעיא סליחה כראיתא

אבני חן על מסכת כתובות

דת יהודית אפילו קלתה נמי אסור [משום צניעות, דאי אפשר שלא יראו שערוניה בין הנסרים. ריב"ן],

אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן, קלתה אין בה משום פרוע ראש # [והלשון משמע שאין כאן איסור],

הוי לשון מקשה # [בדף זה יש לשון זה שני פעמים] בה רבי זירא, היכא [הולכת בקלתה שאומר ר' יוחנן שאין בה משום פרוע ראש] אילימא בשוק דת יהודית היא, ואלא בחצר [אפי' בלא קלתה נמי אין בה משום פריעת ראש שאל"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו. תוס', ובחצירה מיהא אע"פ שהדבר מגנה אין כאן אפילו משום דת יהודית אף בפירוע הגמור. מאיר] אם כן דמלך יש זה משום פריעה לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה?

אמר אביי ואיתימא רב כהנא מחצר לחצר ודרך מבוי דלא שכיחי [ציה. ד"ס] רעים:

[שנינו במשנתנו] וטווה בשוק: אמר רב יהודה אמר שמואל כמראה זרועותיה לבני אדם, רב חסדא אמר אבימי בטווה ורד כנגד פניה טווה כנפה על ירכה וטו מתרדל כנגד פניה של מטה [שטווה ורד או שאר פרחים כנגד פניה על לחיה או פדחתה כמנהג הפרצות. מאיר]:

[שטווה ומערכת את הפחיל בכפה על ירכה והחוט מתפשט ורד כנגד פנים התחתונים, ורד כמו וירקעו דמתרגמין ורדידו כן לשון מורי מפי השמועה. ריב"ן עיי"ש לעוד פירוש]

[שנינו במשנתנו] ומדברת עם כל אדם [שמשחקת עמהם דרך חוצפא. מאיר]: אמר רב יהודה אמר שמואל במשחקת עם [ה. ד"ס] בחורים,

אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה קאזילנא בתריה דרב עוקבא, חזיתיה לההיא ערביא [אשה ערבית] דהוה יתבה קא שדיא פילכה וטווה ורד כנגד פניה [וכאלו זורקת פלך, שכן במעשה הטווה מורידין את הפלך ובירידתה היא שזורת את החוט],

כיון דחזיתין [כיון שהערבית ראה אותנו] פסיקתיה לפילכה [השמיטה את הפלך מן חוט הטווי] שדיתיה השליכמהו [שחיה לה אמתלא לבקש מאיתי שאביא לה את הפלך, ולדבר עמי. והריב"ן כתב משום דבעיא לאשתתעיי בהדיה ולארגולי ביה כדאמרין] [כלומר בסמוך] אמרה לי עולם הב לי פלך [עלם אייתי לי פלך, נער הבא לי אותו פלך שנפל לי],

אמר בה רב עוקבא מילתא [שמה שעשתה היא, הוא מהדברים שנשנו במשנתנו, ושואל איזה דבר], מאי אמר בה? רבינא אמר [שמר עוקבא אמר שמה שעשתה זו הוא מה שאמרו במשנה] טווה בשוק אמר בה, רבנן אמרי מדברת עם כל אדם אמר בה:

הם וכמי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר כבש? מ"מ אין בעון זה בנים מתים, ומוטב שתאכל בשר תמותות שחומות ולא תאכל בשר נבילות. רמ"א, [וצ"ע ומה יועיל כל זה על גדרים שנדרה כבר ואינה מקיימת הא גורמת לבניה למות? ובא"ם #49 כתב וכפי הנראה מדובר כשנדרה הראשונים שנדרה שלא בפני בעלה ולא היפר לה היו לזמן וכבר עבר זמנם # [דאל"כ ודאי צריך להוציאה],

אמרו לו [חכמים לר"מ] אין אדם דר עם נחש בכפיפה נחש סל אחר, ששלא ישמר ישכנו, אף זה יכל לדי שמקלקלנו [דיומנין דלאו אדעתיה להפר. ריב"ן, ואמרו לו חכמים אין אדם דר עם נחש בכפיפה כי הרגיל בגדרים דרכו לידור ולהחזיר באותו דבר עצמו. רמ"א],

תניא היה ר' יהודה אומר כל היודע באשתו שאינה קוצה לו חלה יחזור ויפריש אחריה, אמרו לו אין אדם דר עם נחש בכפיפה,

מאן דמתני לה אהא [דר"י] [ר"י. רש"ש] דמני מקנא אהא, כ"ש אהך כל שכן אנדרים דלא שכיחי, אבל מאן דמתני אהך [אנדרים] אבל הא [חלה] זימנין דמקרי ואכיל [ואם היא אינה נוהרת אינו יכול לחזור שלא לאכול]:

[שנינו במשנתנו] ואיזוהי דת יהודית יוצאה [לשוק] וראשה פרוע: ראשה פרוע דאורייתא היא ואמאי לא קרי לה דת משה דכתיב במדבר ה ופרע את ראש האשה [כלומר זאת ולא אחרת. מאיר],

ותנא דבי רבי ישמעאל, אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש מדעדיין לה [לסוטה] הכי [פריעת ראש] לנוול מדה כנגד מדה, כמו שעשתה להמנאות על צועלה [פ' שודאי ששערות האשה הם יופי האשה, אבל בזמננו אם היו מגלין את שערות האשה בפרהסיא היה זה דרך ניוול], מכלל דאסור [שלפרוע שער ברחוב הוא ניוול ואסור, וראיתי בשם אוצר המכתבים חלק ג סימן א'תתפד מהגאון רבי יוסף משאש ז"ל שרצה לומר לפי מעם זה שבזמננו שאין שום ניוול בפריעת שער אין איסור בדבר, ולכן לא מיהו רבני ליטא ורוסיה על גשים שהלכו בגילוי ראש,

אבל כל זה צ"ע שהרי הרמב"ם בפרק כד מהלכות אישות הל' יא כתב ואלו הן הדברים שאם עשת אחד מהן עברה על דת משה: יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי וכו', ואולי יאמרו שגם זה רק בימיהם שהיה דבר ניוול],

א"נ מדכתיב ופרע, מכלל דהוה שעתא לאו פרועה הוה, שמע מינה אין דרך צנות ישראל ללאת פרועה ראש, וכן עיקר?

[ומתיר] דאורייתא

דף ע"ב ע"ב

קלתה סל שיש לו מלמטה צית קבול להולמו [נראשו] [נראשה. ר"ן] [פ' על ראשה כמו הערביות] וצית קיצול מלמעלה לתת צו פלך ופשתן שפיר דמי,

אבני חן על מסכת כתובות

הכא כתובות איצטריכא ליה דמכילתין דהכא כמזנות קאי [דכולה מסכת מיירי בכתובה. ריב"ן] אליטריך ליה למיתניא, משום כמזנות כדקמי סיפא חלל שלל כמזנה [ולכן] תנא קדושין רישא דמתניתין אינה מקודשת אטו כתובות אידי דנקטה משום כמזנות, התם קדושין איצטריכא ליה, תנא כתובות אטו קדושין,

א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק באלו נדרים אמרו [שאם נמצאו עליה תצא] שלא תאכל בשר דהוי עינו נפש ומתנגה עליו וישלל תשתה יין וישלל תתקשט בבגדי צבעונים [אבל דברים שאין בהם עינו נפש כגון קליות ואגוזים שאין דרך בני אדם להקפיד עליהם. רא"ש], תניא נמי הכי באלו נדרים אמרו דברים שיש בהן עינו נפש שלא תאכל בשר וישלל תשתה יין וישלל תתקשט בבגדי צבעונים,

הוי בה רב פפא אהייא [קאי באלו נדרים אמרו] אילימא ארישא דלמני דהדין כיון דקא קפיד אפילו כל מילי נמי [כל תנאי שיעשה אם לא יהיה, קדושה נעקרת מעיקרא ולמה רק אלו נדרים], אלא אסיפא וקסגר סיפא דממנא מילתא דאפי נפשה, וקידשה סמס ונסה סמס קאמר # "ש"בנסה" לא קאי רק על הנישואין, אלא גם על הקדושין דהיינו על כל ענין הכניסה], [וע"ז] אומרים ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק שהגם שלא התנה, אם נמצא עליה מג' נדרים אלו תצא שלא בכתובה],

רב אשי אמר לעולם ארישא [שגם אם התנה עמה אין יוצא שלא בכתובה אלא על ג' נדרים אלו, אבל כסתמא אינה יוצאה דהא לא התנה עמה], ומידי דקפדי בה אינשי [ג' נדרים אלו] הוה קפידיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי לא הוי קפידיה קפידא, [נראה דהיינו כשהתנה סתם על מנת שאין עליה נדרים, ולא פ' איזה נדר דהתם קאמר רב אשי דלא קפדי אינשי לא הוי קפידיה קפידא, אבל אם פירש בהדיא ע"מ שאין עליך נדר זה, ודאי יכול להתנות בכל נדרים אפי' לא קפדי בהו אינשי. תוס', # פ' ולא אמרין במלה דעתו]

[ואע"ג דאמרין לעיל המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות למ"ד היא נותנת אצבע בין שניה תצא שלא בכתובה, היינו דווקא בנדרה כשהיא תחתיו, שהבעל רוצה שתהא מוראו עליה, ולא תדור תחתיו, אבל היכא שנדרה מעיקרא אין קפידא אלא בהך. רא"ש],

איתמר [ביבמות קי.] **קידשה על תנאי** שאין עליה נדרים וכןסה סתם, רב אמר צריכה הימנו גט [שכיון שלא הזכיר התנאי בשעת כניסה, קנה אותה בביאה], ושמואל אמר אינה צריכה הימנו גט [הגם שלא הזכיר תנאי בשעת כניסה, תנאי שאמר בקדושין חלין גם בנישואין ואינו קונה אותה, ולכן אינה צריכה הימנו גט],

[ועכשיו אומר הגמ' ג. דרכים בקדשה על תנאי וכןסה סתם:]
א. ההו"א בדברי רב שלכן קונה אותה כשכנסה, שאחולי אחליה לתנאי כשכנסה, וכשכנסה סתם הביאה קונה אותה לכל דבר וצריכה גט, וגם כתובה יש לה [ראה ר"ן באריכות],
ב. לפי המסקנא סובר רב שלכן קונה אותה, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולכן צריכה גט, אבל כתובה שהוא ממונות אין לה,

[שנינו במשנתיו] **אבא שאול** אומר אף המקללת יולדיו בפניו: [אברהם = סבא, יצחק = אב, יעקב = בן] **אמר רב יהודה אמר שמואל במקללת יולדיו** [אברהם] **בפני מולדיו** [יעקב] כלומר בפניו דממנא לא תימא לפניו ממנא, אלא אפילו מקללת אביו של בעל בפניו של בעל וסימניך ופסוק זה יהא לך סימן על משנתיו לזכור על ידו דפניו דממנא [לא תימא בפניו ממנא אלא] בפניו של קאמר והוי כאלו בפניו, [והסימן הוא מן הפסוק בבראשית מ] **אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי בני בני כנני,**

אמר רבה לפרושי מילתיה דר"י, כגון **דאמרה ליה ניכליה אריא לסבא** ממיה [ואומרת כן] **באפי בריה** [יעקב] בפניו של בעל דאמר מן:

[שנינו במשנתיו] **רבי טרפון אומר אף הקולנית: מאי קולנית?** **אמר רב יהודה אמר שמואל במשמעת קולה על עסקי תשמיש** כשמדבר עמה על עסקי עונה מריצה עמו ומשמעת לשכניו והוא נזק דדבר,

[ופירשהו גדולי הפוסקים [הר"ף] והמחברים [והרמב"ם] בכתובת בפה ובפריצות שאינה נמנעת מצד שכנים השומעים, וגדולי הרבנים [רש"י מהר"ק] מפרשים שמסרבת בתשמיש או שממאנת למבול בשעתה שלא לשום סבה אלא דרך סרוב, עד שיהא צריך להרבות עליה רעים ורעות וצריך להודיע צערו לרבים. מאיר,

במשמעת קולה על עסקי תשמיש ממאנת לילך לבית המבילה ומסרבת בתשמיש עד שמרבה עליה רעים והקול נשמע וחרפה היא לו. ריב"ן]

במתניתא תנא במשמשת בחצר זו ונשמע קולה בחצר אחרת שמשמשת קשה לה ולעקמ, וניתנייה גבי מומין במתניתין נשילי פירקין? **אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא** [במשמעת קולה על עסקי תשמיש]:

מתני' המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים [תימא לר"י מאי איריא "על מנת" אפי' כסתם נמי דהא בפ' אע"פ גורין שלא תאכל ארוסה בת ישראל בתרומה גזירה משום סימפון וכו'. תוס' עיי"ש] ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת,

כנסה [לחופה ונשאה] **סתם** [שלא הזכיר או שום תנאי] נגמ' [לקמן ע"ג ע"א, ולא ברך זה] מפרש אי קאי ארישא אהך דקידשה על תנאי [שרק כיון שקדשה על תנאי, אבל סתם לא תצא] או מילתא דאפי נפשה ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה,

על מנת שאין בה מומין ונמצאו בה מומין אינה מקודשת, כנסה סתם ונמצאו בה מומין תצא שלא בכתובה, כל המומין הפוסלין בכהנים כמזנות קמי להו פוסלין בנשים:

גמ': ותנן נמי גבי קדושין כי האי גוונא משנה זו שניה דקדושין דפרק האש מקדש, ומאי שנה דסתמה רבי מרי זמני?

אבני חן על מסכת כתובות

אבל בהך [בקטנה שלא מיאנה] אימא מודי ליה לרב [דכוון לקדשה
בביאה, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות] צריכא,

ג. שמואל אומר אינה צריכה חימונו לא גט ולא כתובה, שבעול לשם קידושין
הראשונים, ובהם יש תנאי],

אמר אביי

דף ע"ג ע"א

לא תימא קסבר רב טעמיה דרב כיון שכנסה סתם אחוליה
אחוליה לתנאיה וכמוהו צעי למיתב לה אס מגרסה [פ' שאינה קנין גמור
לחיות באשתו לגמרי, אלא הוא אשתו לגבי גט אבל לא לגבי כתובה], אלא
טעמא דרב לענין גט, דקסבר לפי שאין אדם עושה בעילתו
בעילת זנות [והגם שקידושין הראשונים נתבטלו, אפ"ה עכשיו שכנסה ובעול
אותה אינו רוצה שבעילתו תהיה בעילת זנות, ולכן בעול] ובעל לשם קידושין,
ואפ"י ימנא עליה נדרים, אבל לענין ממונה [לענין כתובה] צמנאיה קאי שאם ימנא
עליה נדרים מנא בלא כתובה,

[ומקשה, והא הסברא "שאין אדם עושה בעילתו וכו'" כבר אמרה רב פעם אחת]
הא פליגי בה חדא זימנא, דאתמר קטנה יומה שלא מיאנה
צקטוטה והגדילה וצא עליה, ואמ"כ מיאנה [ו. ד"ת] עמדה ונישאת
ועמדה ויסקת [לאדם אחר, והשאלה אם נשואין שניים אלו תופסין או לא] רב
אמר אין צריכה גט משני [שאין קידושי השני תופסין] דמי גדלה [תחת
בעלה הראשון] צא עליה לשם קדושין, דידע הוא [בעלה הראשון] שאין קידושי
קטנה כלום ["שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות"],

ושמואל אמר צריכה גט משני [שהראשון לא קנה אותה לגמרי,
וקידושי השני תופסין בה מדאורייתא] דכל הבעול [וכן בעלה הראשון שבעול
אותה משגדלה] על דעת קדושין הראשונים בעול,

ואע"ג דמודה שמואל שאסורה לשני [שאינה פנויה מהראשון להנשא לשני],
דמשה שלמה היא [נדה דף נב] דאין הבת ממאנת משהציה שמי שערות [אלא
צריכה גט להפטר מבעלה הראשון], גט מיהא צעיא מיניה [מהשני, דמדאורייתא
תפסו בה קידושי שני], דהא דלמרי רבנן גדולה לא ממאנת, מדרבנן הוא [דאילו
מדאורייתא מהני מיאון, שאינה נשואה לראשון מדאורייתא],

ורב סבר דאורייתא היא [שצריכה גט מראשון], משום דמי צעיל משתגדיל לשם
קדושין צעיל?

צריכא דאי אתמר בההיא [בקטנה שלא מיאנה], בההיא קאמר
רב [שאין אדם עושה בעילתו וכו'] ואינה צריכה גט משני] משום דליכא
תנאה והכל יודעין שאין צמנאיה קטנה כלום וגמר ובעל לשם קדושין, אבל
בהא [בקדשה על תנאי וכנסה סתם] דאיכא תנאה [בקדושין היה תנאי]
וסבר הוא שמקיים תנאה דהואיל ומינסבא ליה אין עליה נדר, ולא מסיק אדעתיה
לבעול לשם קדושין, דאינו חפץ צאשה נדרנית אימא מודי ליה לשמואל
[שאין צריכה גט דהא קדשה על תנאי],

ואי אתמר בהא [בקדשה על תנאי] בהא קאמר שמואל [דאתנאי
סמך ולא כוון לקדשה בביאה] דכיון דלמני, אטנאי סמך דאינו חפץ בנדרנית

תנן] שנינו במשנתנו, ברישא אמר המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים
וכו', ואח"כ אומר] כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים [והו"א שזה
המושך הרישא], תצא שלא בכתובה, כתובה הוא דלא בעיא
הא גיטא בעיא, מאי לאו קידשה על תנאי וכנסה סתם וסיפא
ארישא קאי, וקאמר כמוהו הוא דלא צעיא, דלענין ממונה לא אחיל תנאי, אבל גיטא
צעיא, דלשם קדושין צעל, דאי משתכח עליה נדרים לא מהא צעילתו זנות כרב
[ונמצא שזה] תיובתא דשמואל [שאומר שעל דעת קידושין הראשונים הוא
כונס]?

דף ע"ג ע"ב

[ומתריץ] לא [קאי כנסה וכו' ארישא, אלא] קידשה סתם וכנסה סתם
ומילתא צאפי נפשה היא, ולקמיה פריך מאי שגא גט ומאי שגא כתובה, אבל
קידשה על תנאי וכנסה סתם הכי נמי דלא בעיא גיטא
[כשמואל],

[ומקשה בשלמא לרב צריך לחלק את המשנה דברישא אינה מקודשת כלל,
ובסיפא היא מקודשת לגבי גט ולא לגבי כתובה, אלא אי כשמואל כשכנסה סתם
הדין כמו קדשה על תנאי למה מחלק המשנה לשני בבית] אדרתני [במשנתנו]
המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים "ונמצאו
עליה נדרים אינה מקודשת" [ולומר אח"כ דין נפרד אם כנסה סתם],
ליתני בגוה ליכלליה ולימני הכי, המקדש על מנת שאין עליה נדרים ו כנסה
סתם (כו' ?) ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת וכל שכן הא
בלא כנסה, אבל השתא משמע דזווקא צעלא כנסה קאמר [דאינה מקודשת, הא
אם כנסה צריכה גט כרב]?

הכי נמי קאמר דהאי ונמצאו עליה דקמני לאחר שניסת קאמר המקדש
את האשה על מנת שאין עליה נדרים וכנסה סתם ונמצאו
עליה נדרים אינה מקודשת, קידשה סתם וכנסה סתם תצא
שלא בכתובה, כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא,

[ומקשה לשמואל אם קדשה סתם וקנסה סתם למה אין לה כתובה] ומאי
שגא כתובה דלא בעיא, דאמר אי אפשר באשה נדרנית
ואע"ג דלא אטני כמאן דלמני דמי אי הכי גט נמי לא תיבעי דהא שמואל
לית ליה אין אדם עושה בעילתו זנות כדאשמועינן גבי קטנה [קטנה שלא מיאנה
והגדילה]?

אמר רבה צריכה גט מדבריהם, וכן אמר רב חסדא צריכה
גט מדבריהם [אבל כתובה שהיא ממונות אין לה],

רבא אמר תנא [דמשנתנו שצריך גט ולא כתובה, אליבא דשמואל]
ספוקי מספקא ליה על סתם אדם אם אפשר צאשה נדרנית אס לאו גבי
ממונא [לגבי כתובה] לקולא דהמונא מחזירו עליו הראיה וכיון דמספקא לן

אבני חן על מסכת כתובות

לא גביא, גבי איסורא [לגבי גט] לחומרא,

אמר רבה מחלוקת דרב ושמואל במטעות שתי נשים [ראובן] קידש לאה על מנאי, ואשה אחת [רחל] כנס סתם אחריה, ונמצאו עליה [על רחל] נדרים, והיינו טעמא [שלא ידע שיש עליה נדרים], רב סבר כיון דלא אמני בהדה דהך [על רחל] אע"פ שכבר גילה דעתו שאי אפשרי בנדרנית [בשקידש את לאה] נריכה [רחל] הימנו גט, דלמא לגבה דהך מצינה עליה [רחל חביבה על ראובן] ולא קפיד, ושמואל אמר כיון דגלי דעמיה גלי,

אבל במטעות אשה אחת קידשה על מנאי וכנסה סתם דברי הכל אפילו רב מודה לדעמיה אמתאיה אין צריכה הימנו גט [דכיון דגלי באשה זו שאינו מסכים שיהיו עליה נדרים, לא תפסה בה קידושין ונישואין כלל],

אמר (ליה) אבבי והא מתניתין דמטעות אשה אחת היא למאי דסקלא דעמין דסיפא ארישא קאי, טעות אשה אחת היא וקמותבין תיובתא מיינה לעיל, [פי' לעיל סוף ע"א הקשה הגמ' ממתני' על שמואל, משמע שהגמ' סוברת שבאשה אחת פליגי רב ושמואל],

אלמא איכא דסבירא ליה [אליבא דרב] דטעות דאשה אחת נמי נריכה גט [ואך אמרת "דברי הכל אין צריכה הימנו גט"],
ואע"ג דאין הוא דאומצין [שהגמ' הקשה בן] ולא רב איירי בה [ומה הקושיא על רב],

קושא היא לרבה, דהאי דברי הכל דקאמר סברא ידידיה היא, ולא מרב ושמואל שמעיה, שהרי לא היה דבור [רב ושמואל היו בדור ראשון, ורבה בר נחמני בדור שלישי של האמוראים], אלא דקסבר [רבה] ליכא למאן דאמר כבי האי גוונא דלאו דעמיה אמתאיה, והא קא חזין דכל בני מדרשא דאומציה סלקא דעמין למימר הכי?

אלא [אי אתמר הכי אתמר] אמר רבה מחלוקת במטעות אשה אחת כעין שתי נשים קידשה על מנאי וגירשה מן האירוסין, וחזר וכנסה סתם, כהניא אמר רב נריכה גט דכי אשה אחת דמי, ולשם קדושין צעל וליכא למימר אמתאיה קמא סמין, ושמואל סבר הא גלי לה דעמיה מעיקרא דאם היא נדרנית אי אפשרי בה, ועל מנאי כך חזר וקידשה, אבל במטעות אשה אחת גירדתא שכנסה ע"י קדושין הראשונים [פי' שקדשה על תנאי, ואח"כ כנסה סתם] דברי הכל אינה צריכה הימנו גט,

וכי אומצין לעיל ממתני' [על רב] הכי אומצין מאי לאו קידשה על מנאי וכנסה סתם משגירשה [אמרין במשנה שצריכה גט וליכא כתובה, וזה קשה על שמואל דפליגי על רב ואמר שעל דעת התנאי חוזר וכנסה], דכלא גירשה ליכא למאן דאמר [דהא עכשיו אמרין דבמטעות אשה אחת ד"ה אינה צריכה הימנו גט], והיכא דגירשה מיהא קתני כמזה לא צעיל, הא גיטא צעיל [ולכן קשיא על שמואל],

ואני שמעתי טעות אשה אחת כעין צ' נשים כגון שקדש רחל על מנאי, ואח"כ נתכוין לכוון לאה וכנסה סתם, ונמצאת רחל, וקשיא לי נמי דנתכוין לצעול לשם קידושין, הא לאו לרחל איכוין ואמאי נריכה גט,

איתיביה [לרבה דאמר אבל במטעות אשה אחת גירדתא "דברי הכל" אינה

צריכה הימנו גט] אבבי [שנינו בברייתא] קידשה [ומונה ג' אופנים שאין קידושין קדושין] [א.] במטעות קס"ד טעות נדרים כדמפרש ואזיל, [ב.] ופחות משהו פרוטה, [ג.] וכן קטן שקידש אין קדושין כלום, דלאו בר קימה הוא, [ד.] כי יקח איש כתיב אע"פ אכילה קאי ששלא סבלונות מגדנות [מתנות] שהתקן שולח לארוסתו לאחר מיכן [לאחר שקידש בקדושין אלו] אינה מקודשת ואע"פ ששלח משהגדיל, ולא אמרי' ניהו סבלונות קידושין, [אין אומרין בן] לפי שמחמת קדושין הראשונים שלח לשם סבלונות, ולא לשם קדושין, ואם בעלו קנו, ר' שמעון בן יהודה משום ר' ישמעאל אמר אם בעלו לא קנו [שבעלו על דעת קדושין הראשונים],

והא הכא דמטעות אשה אחת היא ופליגי, מאי לאו [אופן "א" שקידשה במטעות, היינו] מטעות נדרים שהתנה עמה על מנת שאין עליה נדרים, והטעמו שהיו עליה נדרים, וכן למומין ולכל מנאי שימנה, וקאמר ת"ק אם צעלו קנו, אלמא איכא למ"ד אפילו בתנאי לא צעיל איניש אדעתא דמנאה, דמסיק אדעמיה דלמא לא מייקיים והוא צעילת זנות?

לא מטעות פחות משהו פרוטה דטעה בקדושין, דסבר שמקדשין בכך ועלה קאמר אם צעלו קנו, דאדם יודע שאין קדושין בפחות משהו פרוטה וגמר וצעל לשם קדושין, אבל בטעות מנאי לא מסיק אדעמיה לצעול לשם קדושין, שומך עליה, [ש? אם לא שמנאה קיים לא היתה ניסת לי לחופה,

פחות משהו פרוטה בהדיא קתני לה קידשה במטעות ופחות משהו פרוטה? פרושי קא מפרש קידשה במטעות, כיצד כגון שקידשה בפחות משהו פרוטה,

במאי קא מיפלגי לדידך דאמרת דלאו בתנאי [בתנאי שאין עליה נדרים] פליגי, תנאי פליגי גבי פחות משהו פרוטה, מאי טעמא דר"ש? מר סבר אדם יודע שאין קדושין תופסין בפחות משהו פרוטה, וגמר ובעל לשם קדושין, ומר סבר אין אדם יודע שאין קדושין תופסין בפחות משהו פרוטה, וכי קא בעל אדעתא דקדושין הראשונים בעל,

איתיביה [לרבה דאמר אבל במטעות אשה אחת גירדתא "דברי הכל" אינה צריכה הימנו גט], [האומר לאשה כשהולך לכנסה] הריני בועליך על מנת שירצה אבא [אבי המקדש], אע"פ שלא רצה האב מקודשת [כיון שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וכיון שאינו יודע אם יסכים אביו, לכן בועל לשם קדושין], ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש רצה האב מקודשת, לא רצה האב אינה מקודשת [שעל דעת תנאו הוא בועל],

והא הכא דכי מטעות אשה אחת דמי דזו שהטעמו היא (שהתנה עמו) [שהתנה עמה. דבש תמר], ולא גרשה צינטיים ואיכא למ"ד מקודשת, וטעמא מאי לפי שאין אדם עושה צעילתו זנות, וגמר וצעל בלא שום תנאי ופליגי?

התם בהא קמיפלגי, מ"ם על מנת שירצה האב ע"מ שישתוק האב, והא שתיק ליה, ומ"ם ע"מ שיאמר אבא הן

אבני חן על מסכת כתובות

והא לא אמר אבא הן,

איתיביה מורדס חכמים לרבי אליעזר ציננות תנן [יבמות קח:], המגרש את האשה והחזירה מותרת ליבם, ורבי אלעזר אומר, המגרש את האשה והחזירה ומת "יבמת" אינה במשנה שם] מותרת ליבם, ור"א אומר, והתם מפרש טעמא דר"א דגזר משום יתומה צחי האב, והיא המפורשת כן שהודו לו חכמים זה בקטנה שהשיאה אביה ונתגרשה וקבל אציה גיטה והיא יתומה צחי האב אף צחי אציה היא יתומה, לפי שילא מרשותו מנשואין הראשונים, ושם אין לו זכות זה לקבל קידושיה והחזירה נקטטה ומעשה קטנה אינו כלום שחולצת ולא מתיבמת [בדבש תמר מוחק "שחולצת ולא מתיבמת" וגורם "שאסורה ליבם"], מפני שגירושיה גירושין גמורין [דאורייתא] ונאסרה עליו אסור כרת מחמת גרושת אחיו, שהתורה אמרה ערוה [אשת. ד"ס] אחיך וגו' ואין חזרתה חזרה גמורה לחזור ולהיות אשת אחיו במקום מזה להתייבם,

במה דברים אמורים שגירשה כשהיא קטנה והחזירה כשהיא קטנה, אבל גירשה כשהיא קטנה והחזירה כשהיא גדולה, או שהחזירה כשהיא קטנה, וגדלה אצלו ומת, או חולצת או מתיבמת שחזרה חזרה גמורה להיות אשת אח,

דף ע"ד ע"א

משום רבי אליעזר אמרו חולצת ולא מתיבמת אף בשהחזירה כשהיא גדולה פליג, ואף במגרש גדולה והחזירה, וטעמיה משום דגזר זה משום יתומה צחי האב,

והא הכא גבי החזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו דכמעט אשה אחת דמי טעות קידושי קטנה [שסובר שמה שהחזירה היא חזרה גמורה] ופליגי דקאמרי רבנן מתיבמת, אלמא כי בעל משגלה לשם קדושין בעל, וקס"ד הוא הדין לטעות נדרים,

[לפי רש"י לא פליגי ת"ק ור"א אי בועל לשם קידושין, וא"כ קשה למה אומר ופליגי? וראיתי בשם הראשונים שמפרשים שחולק על ר' שמעון בן יהודה משום ר' ישמעאל לעיל עג: דאמר אם בעלו לא קנו?]

התם נמי בהא קמיפלגי מר סבר אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וגמר ובעל לשם קידושין, ומ"ס אין אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וכי קא בעל אדעתא דקידושין הראשונים קא בעל התם היינו טעמא, אדם יודע שאין קדושי קטנה כלום, אכל קדשה על תנאי ובעל דעתיה אהנאה, ולא גרסינן בהא קמיפלגי, דהא ר' אליעזר במגרש את הגדולה נמי אמר דכי החזירה אסורה ליבם, דטעמא לאו משום קדושי טעות הוא,

ומאן דגרסינן לה מפרש דהאי משום ר' אליעזר אמרו דכרייתא אהחזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו הוא דפליגי, ולית ליה לתנא דכרייתא אליבא דר' אליעזר הא דתנא דמתניתין דינמות (קט). דאמר דמגרש גדולה והחזירה נמי אסר רבי אליעזר,

אתמר נמי אמר רב אחא בר יעקב אמר רבי יוחנן, המקדש על תנאי ובעל [דברי הכל] אינה צריכה הימנו גמ כרעה לאמר נטעות אשה אחת גרדמא, אין צריכה הימנו גמ [דרעתיה אתנאי, ולא אמרינן אחולי אחליה לתנאיה],

איתיביה רב אחא בריה דרב איקא בר אחתיה [בן אחותו של אחא בר יעקב, והקושיא הוא בסוף הענין שאומר אלמא אמרינן כיון דבעל אחולי אחליה לתנאיה] חליצה מוטעת כשירה, איזו היא חליצה מוטעת? אמר ריש לקיש כל שאומר לו חלוץ לה ובכך אתה כונסה, אמר ר' יוחנן אני שונה [בברייתא] בין שנתכוון הוא לחליצה ולא נתכוונה היא, בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא, חליצתה פסולה עד שיתכוונו שניהם, ואת אמרת חליצתה כשרה,

אלא אמר רבי יוחנן כל שאומר לו חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז ואע"ג דלא יהנה כשרה אלמא כיון דעבד מעשה אחולי אחליה לתנאיה [תימא לר' דמאי קס"ד דהאי מקשה וכי ס"ד שלא יועיל שום תנאי לבטל שום מנא וקנין? וי"ל דס"ד שצריך להוכיח תנאי בשעת גמר הקנין או המכר. תוס'], הכא נמי כיון דבעל אחולי אחליה לתנאיה?

א"ל בר בי רב [בן קרא לבן אחותו, אתה תלמיד קטן, וכי] שפיר קא אמרת נתמיה דטעמא דהכא לאו משום דאחליה לתנאיה הוא אלא משום דמעיקרא לאו תנאה הוא, [בתמיה, פ' הדבר תמיה מצד עצמו דאם בן חיבי קרי לה חליצה מוטעת, ועוד מכדי כל תנאי מוכיחן גמרינן בו' כנ"ל. שטמ"ק],

מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן מתנאי בני גר ובני ראובן דאם יעברו ונתמס ואם לא יעברו ונאחזו במוכס, [במדבר לב כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם יַעֲבְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּרְדֵּן בְּלִי־חֲלוּץ לְפָנֶיהָ לְפָנֶיהָ ה' וְנִבְכַּשְׁתָּהּ הָאָרֶץ לְפָנֶיהָ וְנָתַתָּם לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַגִּלְגָּל לְאֶחָדָה: ל אֶם־יֹל אֶעֱבְרוּ חֲלוּצִים אֲתֶכֶם וְנִאֲחָזוּ בְּחֶבְכֶם בְּאָרֶץ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל],

תנאה דאפשר לקיומיה למעשה של תנאי ע"י שליח כי התם דהיינו ונתמס [שהקב"ה אמר למושה], הוי תנאיה תנאה, דלא אפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם שהרי משה נזה ליהושע לתת להם את הארץ, שהיה שלוחו של משה, ונתנה להם, אכל חליצה אי אפשר לקיימה על ידי שליח, [דהיינו ש] אין יכול לומר לשלוחו אם תתן לך פלונית מאתם זוז חלוץ לה, הלכך לא הוי תנאה לאו תנאה הוא לנטל החליצה,

[תנאי דאפשר לקיומיה ע"י שליח בו' וא"ת ומה סברא יש כאן [ללמוד שרק באפשר לקיימה ע"י שליח מהני תנאי], דלא גמרינן מהתם אלא לענין מה שהוא סברא, דהא לא ילפינן מהתם דלא מהני תנאי אלא בנתינת קרקע? וי"ל דהיינו טעמא "דהואיל והמעשה כל כך בידו" שיכול לקיימו ע"י שליח סברא

אבני חן על מסכת כתובות

מאי טעמא בהא [בפחות משו"פ] הוא דלא טעי להיות סבור שפחות משוה פרטות יהיו קידושין, הילכך גמר ובעל לשם קידושין, אבל בהנך טעי [צמלוה ומנא, מנא. ר"ן] כסבור יודעת היא שאין עליה נדרים לכך היא נשאת, וכי בעיל אדעתא דקידושין קמאי בעיל, ולא לשם קידושין, (צמלוה לאו הכל) [וצמלוה נמי אין הכל. ר"ן] בקיאלן צהלכות קידושין [וראה רר"ף],

אמר רב כהנא משמיה דעולא, המקדש על תנאי [ולא נתקיים התנאי] ובעל, צריכה הימנו גמ' [שאיין אדם עושה בעילתו בעילת זנות], זה היה מעשה ולא היה כח בחכמים להוציאה בלא גמ' [לא יכלו להחליט בוודאות שלא חלו קידושין בלא. שם],

לאפוקי מהאי תנא דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל במדבר ה והיא לא נתפשה אסורה, הא נתפשה מותרת [שאונם מותרת לבעלה], ויש לך אחרת שאף על פי שלא נתפשה מותרת, ואיזו זו שקידושיה קידושי טעות שאפילו בנה מורכב על כתיפה

דף ע"ד ע"ב

ממאנת [אין זה מיאון קמנה, אלא סתם עובת את בעלה] והולכת לה [ואינה צריכה גמ', וזה הדין ממה שאמר לעיל היה כח בחכמים וכו'],

[ענין חדש] תנו רבנן הלכה אמר קידושין אצל חכם והתירה מן הנדרים מקודשת, אצל רופא וריפא אותה מן המומין אינה מקודשת,

מה בין חכם לרופא? חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא אצל עד עכשיו היו עליה, נמצא שצטעם תנאי הקדושין הטעמו,

ר"מ = אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד, לכן הלכה אצל חכם והתירה מקודשת, ר"א = אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד, ולכן הלכה אצל חכם והתירה אינה מקודשת,

ת"ק = המוציא את אשתו משום נדר לא יחזיר, משום שם רע לא יחזיר, ויש בה שני טעמים: משום קלקולא, שלא יבא בעלה לקלקלה, כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים, ר' יהודה = כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר, לא ידעו בו רבים יחזיר, קסנר טעמא משום שלא יהו פרוצות נזדרים הוא, ר"מ = כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר, ושאינו צריך חקירת חכם יחזיר, קסנר טעמא משום קלקולא, אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד, ר"א = לא אסרו צריך חקירת חכם אלא מפני שאינו צריך, אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד,

והתניא אצל חכם והתירה אצל רופא וריפא אותה אינה

הוא שיהא כמו כן בידו לשוויי ביה תנאה, אבל חליצה שאין בידו לקיימה ע"י שליח לא הוי בידו נמי למירמי ביה תנאה, ואפילו לא יתקיים התנאי יהיה המעשה קיים, ומשום דק סברא מודו כ"ע דבעינן שאפשר לקיימו ע"י שליח דומיא דבני גר ובני ראובן, אבל לענין תנאי כפול ולענין תנאי ומעשה בב' דברים משמע במי שאחזו (גמ' עה). דרוקא רבי מאיר אית ליה ולא רבנן דלענין זה אין סברא כל כך ללמוד משם להכי פליגי עליה. תוס'.

והא ביאה הצועל לשם קידושין דלא אפשר לקיומה ע"י שליח כי התם, וקא הוי תנאה כדלמרינן לעיל הריני צועלן על מנת כו'?

התם משום דאיתקוש הויות [הויה הוא לשון קידושין, כמש"כ ויצאתה והיתה לאיש אחר, והאשה מתקדשת בכסף, בשטר, ובביאה] להדדי והיפה לאש אמר (דברים כד) כל היות קידושין צמטעם כסף ושטר וצילה, כי היכי דמהני תנאי בקידושין כסף ושטר דלפטר לקיומה על ידי שליח מהני נמי צילה, [ולכא למימר איפכא, למימרא דכי היכי דלא מהני תנאי בביאה לא ליהני בכסף ושטר? דכיון דהני תרתי והאי חדא, איהו חזיא טפי דתגרר בתרייהו, ולא כחדא תרתי. רמ'.

תנאי מהני רק בדבר ששייך בה שליחות: בקידושין מהני תנאי שאפשר בשליח, בחליצה לא מהני תנאי שאי אפשר בשליח, בביאה יש תנאי אף שאי אפשר בשליח, דאיתקוש הויות להדדי,

אמר רב עולא בר אבא אמר עולא אמר רבי אלעזר [בן פרט האמורא] המקדש במלוה שמחל לה מלוה שמיצת לו [ראה תוס'] ואמרין בקידושין (דף ו) דלינה מקודשת, דמשום דמשעה שלומה נימנה להוצאה וצדקותה קיימא והשתא לאו מידי יידיז לה ובעל, על תנאי [ולא נתקיים התנאי] ובעל, בפחות משוה פרוטה ובעל, דברי הכל צריכה הימנו גמ' ואפילו הטעמו תנאי, דאין אדם עושה בעילתו [צמלת. רר"ף] זנות, [[ואליבא דרבי אלעזר] לא פליגי רב ושמואל אלא בכנסה ולא בעל [ראי בעל לכו"ע אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות] ופליגי [ר' אלעזר] אדאביי [דאמרי דרב ושמואל פליגי בשבעל],

אע"ג דנבי קמנה שלא מיאנה קאמר שמואל דאינה צריכה גמ' ממנו? התם ליכא בעילת זנות אפילו לא יבעל לשם קידושין דהא איכא קידושין דרבנן, ואם תאמר והא פליגי תנאי לעיל בבעל אי קנו אי לא קנו בפחות משוה פרוטה, א"כ היכי קאמר רבי אלעזר דברי הכל צריכה גמ' דדברי הכל משמע דליכא מאן דפליגי, דכי האי גוונא פריך לעיל הש"ס ארבה? ויש לומר דלעיל דאי פריך משום דידע אביי דמסברת עצמו היה רבה אומר כן ולא מקבלה, אבל הכא רבי אלעזר אומר כן מקבלה דבעל מודה שמואל וסבירא להו לרב ושמואל כמאן דאמר קנו. תוס'.

אמר רב יוסף בר אבא אמר רבי מנחם א"ר אמי פליגי אדריזי אלעזר ואמר המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל, צריכה הימנו גמ' הוא דצריכה גמ', אצל המקדש צמלוה לא על תנאי ובעל אינה צריכה הימנו גמ',

אבני חן על מסכת כתובות

דף ע"ה ע"א

יהושע ט ולא הכום בני ישראל בגבעונים כמיז כי נשבעו להם
נשיאי העדה [שהגבעונים באו בערמה לבושים כעניים שלא ידעו ישראל
שהם באים להלחם עליהם, ויהושע כרת עמם ברית, ואח"כ כשנודע מי הם,
אפ"ה לא רצה לעבור על שבועתו], [הרי אף שהיתה זו שבועה בטעות, שהרי
הגבעונים הטו את ישראל, מ"מ כיון שנגעשה הדבר ברכים אין לו התרה. שט],

[ושואל על מה שאמר לעיל נדר שידעו בו רבים] וכמה רבים? רב נחמן
בר יצחק אמר שלשה, ימים שנים [גבי וזה דרשין הכי. רש"י גיטין
מז.], [כדכתיב ויקרא בו כה ואשה פרוצו וז' ב' דְּמָה יָמִים רַבִּים], רבים
שלשה, ר' יצחק אמר עשרה עדה כתיב בהו,

[ועכשיו בא למסקנא איך רואין שר"א ור"מ חולקין אם רוצה אדם שתתבזה
אשתו בב"ד] ר"מ אומר כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר
ר' אלעזר אומר לא אסרו צריך אלא מפני שאינו צריך,
במאי קמיפלגי? רבי מאיר סבר אדם רוצה שתתבזה אשתו
בב"ד, ר' אלעזר סבר אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד,

רבא אמר הכא הא דקמי אכל חכם והמירה אינה מקודשת באשה
חשובה עסקינן צת גדולים, דאפי' למ"ד רוצה אדם שתתבזה אשתו בב"ד הכא
אמר אי אפשר בשאשה נדרנית, וגט נמי לא ניחא לי למיתבזה לה דאמר לא
ניחא לי דאיתסר בקרובותיה דאמסר באמה ואמותה, ולא ניחא לי דליהו
קדושין,

אי הכי סיפא דקתני אבל הוא אס אמר לה על מנת שאין עלי מומין
וגדרים שהלך אצל חכם והתירו, אצל רופא וריפא אותו
מקודשת, ליתני אינה מקודשת, ולימא הכא באדם חשוב
עסקינן, דאמרה לא ניחא לי דאיתסר בקריביה?

[ומתריץ] איהי בכל דהו ניחא לה כדריש לקיש, דאמר ר"ל טב
למיתב טון דו גוף שנים משל הדיוט הוא שהנשים אומרות טוב לשבת עם גוף
שנים מלמיתב ארמלו משבת אלמנה,

אביי אמר דשומשמנא גברא משל הדיוט הוא, מי שבעלה קטן כנמלה
כורסיה כי חראתא כסאה צין השרות צנות חורין מושיצה, כלומר גם לי צעל
כמוכס,

רמי לה רב פפא אמר דנפסא מנפסא זמרי, ואומנות מאוסה היא גברא
תיקרייה בסיפי בבא, ותיתיב אינה צושה לקרותו על מפתן הבית לישב
שם אלא צפני הכל,

רב אשי אמר דקלסא ממשפחת דופי [מלשון יחזקאל כב ד [על"פ] נתתיך
חֲרָפָה לְעוֹלָם] וְנִקְלָסָה לְכָל־הָאָדָם [ת. ריב"ן] גברא לא בעי טלפחי עדשים
שהוא מאלל קל ואין חסרון כיס כל כך אינה שואלת הימנו, אך יקרא שמו עליה
לקידרא,

מקודשת וקשיא חכם אחס? אמר רבא לא קשיא הא דקמי מקודשת
רבי מאיר ר"מ היא הא רבי אלעזר,

הא ר"מ דאמר אדם רוצה אינו מקפיד אס תלך אלא חכם שתתבזה
אשתו בבית דין, הא ר"א דאמר אין אדם רוצה הילכך אדעמא
דהכי לא קידשה שתתבזה אשתו בב"ד,

מאי היא [היכן פליגי ר"מ ור"א]? דתנן המוציא את אשתו משום
נדר שהיתה נדרנית לא יחזיר, משום שם רע לא יחזיר, מפרש
צמסכת גיטין תרי טעמי, איכא למ"ד משום קלקולא, שאס אמה אומר יחזיר, שמה
תלך ותנשא [לאיש אחר] ונמנא [אח"כ] שם רע שאינו ש"ר או נדר נעקר ע"י
חכם, ומקלקלה זה [בעלה זה שגירשה] ואומר אילו הייתי יודע שכן הוא, אפי'
נחמין לי מאה מנה לא הייתי מגרשין,

לפיכך אומרים לו [לבעל שבא לגרש את אשתו משום נדר] הוי יודע שהמוציא את
אשתו משום שם רע או משום נדר לא יחזיר, ואס חציצה היא עלך לא תמהר
להוציאה,

ואי אמי תו לקלקל [בעלה הראשון שגירשה יבא לערער על הגט] לא מהימן שהרי
יודע שנאסרה עליו ולא חש לצדוק את הדבר,
ואיכא למ"ד כדי שלא יהו צנות ישראל פרוצות צעריות וצנדרים,

רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים שמדמיו צפני עשרה לא
יחזיר קסבר טעמא משום שלא יהו פרוצות צנדרים הוא, וכי נדרה צפני רבים וחו
נדר שאין לו הפרה כדאמרין בגיטין פרשה יותר מדאי [ולכן] קנסיה, לא ידעו
בו רבים יחזיר דיש לו הפרה, לא קנסיה, והכי אמר חכם דרבי יהודה לא חייש
צנדר לקלקולא,

רבי מאיר אומר כל נדר שצריך חקירת חכם שאין הצעל יכול
להפר, שאינו מדברים צבניו לצינה ולא עיניו נפש לא יחזיר קסבר טעמא משום
קלקולא, הלכך צהאי איכא קלקולא, דאומר אילו הייתי יודע דחכם יכול להמירו לא
הייתי מגרשין, דרוצה הייתי [שהייתי מוכים] שתתבזה צבית דין וימירו לה,
ושאינו צריך חקירת חכם נדר שהצעל יכול להפר יחזיר דצהאי לא מצי
לקלקלה, שהיה לו להפר ולא הפר,

[רבי אלעזר אומר אחד צריך ואחד אינו צריך לא יחזיר]
אמר רבי אלעזר [בא לחלוק על ר' מאיר ואומר להיפך, שעיקר האיסור
לחזור היא בשאינו צריך חקירת חכם, בנדרים שהיה יכול להפר, שהישינ
לקלקולא שיאמר שלא ידע שיכול להפר, וגורן] לא אסרו צריך חקירת חכם
אלא [גזירה] מפני שאינו צריך שהצריך חקירת חכם אין צו קלקול, דלאו
כל כמנייה לומר אילו הייתי יודע [שגם אם היה יודע, לא היה הולך לב"ד עם
אשתו] לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו צבית דין, אלא מפני מה אסרוהו מפני
שאין צריך [גזירה משום נדר שיכול הבעל להפר] דיכול הוא לנמש ולומר לא הייתי
יודע שאני יכול להפר, וגורו האי אטו האי,

מאי טעמא דרבי יהודה דאמר נדר שהודר צבית אין לו הפרה?
דכתיב

אבני חן על מסכת כתובות

ואיזוהי גדולה פירש רשב"ג עד כאיסר האיטלקי [ממבע],
א"ר יוסי בר' חנינא ולעולם בשאין זה שער, ובקטנה בעומדת על
פדחתה מלכה,

[ומקשה] פדחתה ראה וניפיים הוא? א"ר פפא בעומדת לה
תחת כפה של ראשה וזימנין דמתחזיא וזימנין דלא מתחזיא,

א"ר חסדא הא מילתא מגברא רבה שמייע לי ומנו ר' שילא,
נשכה כלב ונעשה מקומו ששאר שם רשע משחימה המכה צלקת
פינדור"א ודוגמיה דשמיטת חולין (דף קנד) גבי מגור כלי חרס דלוקיה מללך
הרי זה מום,

א"ר חסדא קול עבה באשה ה"ז מום שנאמר שיר השירים ב כי
קולך ערב ומראך נאוה:

תני ר' נתן ביראה בין דדי אשה טפח, סבר רב אחא בריה
דרבא קמיה דרב אשי למימר טפח למעליותא והי קאמר נוי
הוא לאשה סיהר דדיה מוצללים טפח, א"ל רב אשי גבי מומין תניא הן
מתני' גבי מומין מניא דקא משיז זיעה ושומא וריח הפה ושאר מומין וטפח בין שני
דדי אשה,

וכמה נוי לה? אמר אביי שלש אצבעות,

תניא ר' נתן אומר כל אשה שדדיה גסין משל חברותיה
[משל שאר נשים] ה"ז מום, וכמה יהו גסין (אחת) משל חברותיה והיא
מוס? א"ר מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי משמיה דר'
יהושע בן לוי טפח [שבולטת מן הגוף טפח יותר משאר נשים],

ומי איכא כי האי גוונא? אין דאמר רבה בר בר חנה [יש בגמ'
הרבה פעמים שרב"ח מדבר בלשון גזומא, ראה מש"כ לעיל דף ע"א ע"ב] אני
ראיתי ערביא אחת שהפשילה דדיה לאחוריה והניקה את
בנה,

תהלים פו ולציון כמו וישאלו אנשי המקום לאשמו (צראשית כו) על אשמו,
יאמר משום דלאיי זה רבי מיישא נקיט לה [שהוא דיבר לעיל ואמר השיעור
טפח] איש ואיש יולד בה לעמיד לזא כשימקיים מקרא שכתוב והציאו את
כל אחיכם מנחה לה' וגו', כל מקום שימצאו שם ישראל יאמרו העמים זהו מבני ציון
זה יולד זה נציאו שם והוא יכוננה עליון הקצ"ה יכוננה להיות עליון למעלה
על כל העולם,

א"ר מיישא בר בריה דר' יהושע בן לוי איש איש יתירא קא דריש
אחד הנוולד בה ואחד המצפה לראותה יקרא מבניה ויצילאוהו אלאה,
אמר אביי וחד מינייהו מבני ארץ ישראל עדיף פקמים ומריפס
[בחריות ובתלמוד. ריב"ז] כתרי מינן,

אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו,

תנא וכולן מזונות ותולדות בבעליהן כל אלו שבעליהן שפלים ומראות
להם מכה, אינו אלא שמונות תחתיהן וכשמתעצרות הן תולדות את העובר בצעל,
[ונוח להן בלגשים כל שהן לפי שמונות תחתיהן]:

[שנינו במשנתנו] כל מומין שפוסלין [בבהנים פוסלין בנשים] וכו':
תנא הוסיפו עליהן נשים שאין צהנים זיעה וזעה ממיד ושווא
וורוא"ה וריח הפה,

[וקולנית דתניא לעיל גבי מומין, שמשמשת בחצר זו וגשמע קולה בחצר אחרת
אהכי לא חשיב לה בתוספת שהוסיפו עליהן? משום דההיא לא שייכא כלל גבי
בהנים, וכן גמי ההיא דלקמן דבין דדי אשה טפח מום הוא לא תני לה הכא משום
דלא שייכא בבהנים דנתני הוסיפו. ריב"ז],

[ומקשה] והני בכהני לא פסלי, והתנן [הא גם אם הוא עובר פוסל
בכהן לעבוד] לגבי מומי צהמה מן הזקן [ולא ידענא מכמה קרי ליה זקן, דגבי
אדם ק"ל עד דמרתת. ריב"ז] והחוליה והמזוזה, ותנן מומין אלו בין
קבויעין בין עוברין [פסולין] [פוסלין. ד"ס] [לעבוד העבודה] באדם
וקס"ד זיעה וריח הפה דלדס, צלל מוהס [דבהמה]?

א"ר יוסי בר' חנינא לא קשיא כאן [שהוסיפו באשה] בויעה
עוברת, כאן [מה שפוסל בבהנים] בויעה שאינה עוברת [ע"י מים.
ראה תוס'],

[כאן בויעה עוברת, זיעה שפוסקת וחולכת לה תדיר לא פסלי בבהנים, הואיל
ופסקה מעליו בשעת עבודה, אבל באשה הואיל ורגילה בויעה הוי מום אף על פי
שעוברת תדיר,

והא דקתני מומין אלו אפילו שעוברין פוסלין באדם, בויעה שאינה עוברת מעליו
אף בשעת עבודה, וקמ"ל דאף על גב דעתידה לעבור, פוסלין בבהנים, דויעה
שאינה עוברת קרי לה מומין עוברין, ויודעין אנו על פי בקיאין שעתידה לעבור.
ריב"ז],

רב אשי אמר זיעה אמזוזה קא רמית לאו רומיא היא, מוהס
[שפסול בבהנים] גופו מקריח וצאדס גמי פוסל, אלל זיעה דלדס אינה פוסלת
צהנים, דקתני [בנשים] הוסיפו עליהם התם גבי כהנים אפשר
לעברה בקיוהא דחמרא ציין קסה אייגר"א צלע"ז עד שיעצוד עצדמו
[ואפשר לכהן בשעת עבודה דמביל במקוה דחמרא, ואהכי לא פסלה בבהנים,
ובאשה מיהא הוי מום דלא אפשר לה בהכי, שהרי תדירה היא אצל בעלה
וצריכה לטבול כמה פעמים ביום בכל שעה שמוזעת, אבל מוזהם זה שריחו רע
ובשרו מסרחת אין לו תקנה. ריב"ז] ומריח הפה גמי [שהוסיפו באשה לא
פוסל בבהנים] אפשר דנקט פילפלא בפומיה ועביד עבודה,
אבל גבי אשה שהוא מדבר עמה כל שעה לא אפשר,

האי שומא [שהוסיפו על מומי האשה] היכי דמיא, אי דאית בה
שער הכא והכא [בנשים ובבהנים] פסלה, אי דלא אית בה שער
אי שומא גדולה היא הכא והכא פסלה, אי שומא קטנה
היא הכא והכא לא פסלה, דתניא שומא שיש בה שער ה"ז
מום, אין בה שער, גדולה ה"ז מום, קטנה אין זה מום,

אבני חן על מסכת כתובות

דחא רבי ירמיה דכי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן,

[לא הוה ידע מעיקרא מאי קאמרי רבנן משום דחמיר ליה תלמוד בבלי, וקא בעי בעיי דברי, כדאמרינן על דא אפקוה לר' ירמיה מבי מדרשא, משום דבעא רגלו אחד בתוך חמישים ורגלו אחד חוץ מחמישים מהו, גבי נפול הנמצא בבבא בתרא כג.: ריב"ז].

כי סליק להתם קרי לן בבלי טפשאי [וחבריא דבני ארץ ישראל לא קרו לן בבלי טפשאי כר' ירמיה דהוה מהבא מבבל, אלמא דאיהו עדיף מינייהו וחשיב כתרי. ריב"ז].

מתני' היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראייה אם נא למצוה כמזה מן האירוסין מזה שממאן לקחתה, שמשנתארסה היו בה מומין הללו ונסתחפה שדהו [ולא היו בה קודם שאירסה זה],

נכנסה לרשות הבעל ניסת, והוא [הבעל] נא להוציאה בלא כמזה, על פי' מפני' מומין שבה הבעל צריך להביא ראיה עדים, וכולה מפרש בגמרא שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו, והיה מקחו מוקח מעות דברי ר"מ,

וחכמים אומרים במה דברים אמורים שהבעל יכול לטעון על המומין במומין שבסתרי

דף ע"ה ע"ב

אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון ידיע ומפייס,

ואם יש מרחץ באותה העיר, אף מומין שבסתרי אינו יכול לטעון, מפני שהוא בודקה בקרובותיו:

גמ' טעמא דמייתי האב ראייה, הא לא מייתי האב ראייה הבעל מדימין [ואינו משלם כתובתה] דאמר הואיל וספק הוא אם הטעמו ואם לאו [אם האב נתן לו אשה בעלת מום, ויש ספק אם צריך ליתן לה כתובה כשמוגרשה] העמד ממון על חוקמו,

מני [רישא] רבי יהושע היא דאמר לא מפיה אנו חייין [ואינה מקבלת כתובה אלא אם ודאי לנו שהבעל חייב לה] צפ"ק היא אומרת משארכמתי נאנסתי והוא אומר עד שלא ארסמך, לא מפיה אנו חייין שמהא נאמנת, אלא העמד ממון על חוקמו,

ולא אזלינן בזה "חוקה דגופא" לומר הואיל וספק צדינו על שעת אירוסין מה היא [אם היתה או בתולה], העמד הגוף על חוקמו של קודם לכן והרי נולדה בתולה [ובין שקדשה כשהיתה בתולה, ונאנסה אח"כ עדיין צריך ליתן כתובתה, אבל חוקת המומין אומרת שאנסה מקודם, והולכים אחר חוקה זו], והכא נמי לא אמרינן העמד הגוף על חוקמו וכלל מומין נולדה [אלא חוקת המומין גוברת והולכים אחריה],

אימא סיפא נכנסה לרשות הבעל, הבעל צריך להביא ראייה [שהיתה בעלת מום קודם האירוסין], טעמא דמייתי הבעל ראייה, הא לא מייתי הבעל ראייה האב מדימין, אתאן לר"ג דאמר נאמנת דהסם היא נאמנת דחוקה דגופא עדיפא?

יש כאן ג' תירוצים:

ר' אלעזר = מי ששנה זו לא שנה זו,
רבא = כאן נמצאו וכאן היו,
רב אשי = רישא מנא לאבא בידך,

א"ר אלעזר תברא [פירש רבינו חננאל שבועה. תוס'] קשיא רישא לסיפא מי ששנה זו לא שנה זו רישא לרבי יהושע והוא הדין לנכנסה לרשות הבעל, וסיפא לרבן גמליאל וה"ה לעודה צדיה צדיה, שאין לנו טעם לחלק בין עודה צדיה צדיה לנכנסה לחופה,

אמר רבא לא תימא רבי יהושע לא אויל בתר חוקה דגופא כלל אפי' במקום שאין חוקת ממון עומדת נגדה להכמיסה אלא כי לא אויל ר' יהושע בתר חוקה דגופא היכא דאיכא חוקה דממונא עומדת נגדה כי הכא אבל היכא דליכא חוקה דממונא אויל רבי יהושע בתר חוקה דגופא,

[ויקרא יג. כה. וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהָיָה נֶחֱפֶה שְׁעָרָ לָכֵן בַּבִּתְרִית וּמִרְאָתָה עֹמֶק מִן־הָעֵינַי רִצְעָתָהּ הִוא בְּמִקְוֶה פְּרָחָה וְטִמְאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן יִגַּע צִרְעָתָהּ הָיָא],

דתניא [שנינו בברייתא] אם בהרת קודם לשער לבן טמא דהכי כמיז קרא [ויקרא יג] שער לבן צצהרת [דריש מדרכתיב שער לבן בבהרת משמע שהבהרת קדמה. תוס'] אם שער לבן קודם לבהרת טהור, [אבל אם הוא] ספק טמא, ור' יהושע אומר כהה כמפרש רבה, מאי כהה? אמר רבה כהה טהור הרי הוא ככהה הנגע ממלאהו שהוא טהור,

ומשם ר' משה הדרשן שמעתי ורבי יהושע קיהה, מאי קיהה? אמר רבה קיהה וטיהר, כלומר קיהה דדבר ומחלק עליהם וטיהר [כאדם שנקוה שיניו על אדם] [במו הקהה את שיניו בהגדרה של פסח] שאין משגיח לדבריו וכן מלאמי צמ"כ ור' יהושע קיהה טיהר, אלמא העמד הגוף על חוקמו ולא טמאנו מספק,

רבא אמר רישא כאן נמצאו וכאן היו [פי' כיון שנמצאו בבית אביה, אמרינן שבאן נעשית בעלת מום במומין אלו] רבא מהדר לאוקמא כולה כרבן גמליאל דאוקמינן הלכתא כוותיה צפרק קמא, לעולם חוקה דגופא עדיף ורישא טעמא משום דכיון דצדיה צדיה נמצאו המומין איתרע חוקמיה דאז דאיכא למימר כאן היו קודם אירוסין, וצפ"ק נמי פלוגמיהו נכנסה לרשות הבעל היא, ובה אמר רבן גמליאל דלא הורעה חוקת צדיה צדיה, סיפא נמי כאן [בבית הבעל] נמצאו וכאן היו,

איתיביה אביי [על מה שאמר רבא דרישא וסיפא דמתני' הם אליבא דרבן גמליאל, והחילוק הוא איפה נמצאת האשה] [שנינו במשנתנו] נכנסה

אבני חן על מסכת כתובות

מאי אמרת חזקה אין אדם מיפיים במומין, הוי

דף ע"ו ע"א

חדא במקום תרתי, וחדא במקום תרתי לא אמרינן דהעמד ממון על חזקתו לא אמרינן, דניהו נמי הכא חרמי? דצמקוס חזקה דגופא, חזקה דממונא לאו כלום היא,

אכל היכא שהציג עדים שראו זה [מומין] עד שלא תתארם, העמד הגוף על חזקתו לא איכא [ליכא] למימר להודיע שלא היו זה בשעת קדושין דהא קיימי עדים, מאי איכא חזקה דאין אדם שותה בכום אלא אם כן בודקו והאי ראה וניפיים הוא, אדרבה חזקה אין אדם מיפיים במומין, והעמד ממון על חזקתו כי ליכא חזקה דגופא,

רב אשי אמר רישא מנה לאבא בידך, וסיפא מנה לי בידך מהדר נמי לזאקמה כולה כרבן גמליאל דחזקה דגופא עדיפא, ורישא להכי לא מהניא חזקה דגופא, לפי שאין הטענה שלה אלא של אביה שכתובת אירוסין לאז והוה ליה מנה לאבא בידך וגבי אב לא אמרינן בגוף שלה דמיהי חזקמה,

איתיביה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי מודה ר"מ [מודה ר"מ] גרסי' בתוספתא, אע"ג דאמר נכנסה לרשות הצעל על הצעל להציג ראה, מודה הוא במומין הראויין לצא עמה כו', וקס"ד בכל מומין שיש לספק ולומר שמצית אביה צאו במומין הראויין לבא עמה מבית אביה שעל האב להביא ראייה ואע"פ שנגמסה לרשות הצעל ואמאי מנה לי בידך הוא ונימא העמד הגוף על חזקתו הכא במאי עסקינן ביתרת אכזב יתירה דליכא למימר לאחר אירוסין נולד יתירת, מאי ראה מייתי ראה דראה וניפיים הוא:

א"ר יהודה אמר שמואל המחליף פרה בחמור [ראובן היה לו פרה, ונתנה לשמעון בחילוף חמורו] ומשך בעל החמור [שמעון] את הפרה [של ראובן] והחמור היה צצית צעלי [ששמעון הלך ומשך פרתו של ראובן] היכן שהיה הפרה, אבל חמורו לא היה שם אלא נשאר בביתו של שמעון], ומנן צקדושין (דף כח) כל הנעשה דמיס באתר [בחמור זה שנעשה תשלומין לפרה] כיון שזכה זה שמשך אחד מהם, נתחייב חזרו באונסי מליפין בכל מקום שהן ולא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור עד שמת החמור זה [ראובן] אומר עד שלא משכת את פרתי מנן חמורך, ולך מנן [ואתה חייב לי דמי פרתי], זה אומר משמשכתי מנן וכבר קניי הוא לך על בעל החמור להביא ראייה שהיה חמורו קיים בשעת משיכת פרה,

ותנא תונא בלה תנא דמתני' דאירי במומין כלה מסייע ליה, הי בלה הי מילתא דמתני' מסייעתא אילימא

דף ע"ו ע"ב

בלה בבית אביה רישא דמתני' שצאו לדין צעודה ארוסה, דקמי האב צריך

לרשות הבעל, הבעל צריך להביא ראייה שעד שלא *נתארסה היו בה מומין אלו, והיה מקחו מקח טעות, עד שלא *נתארסה אין **משנתארסה לא חס הציג הצעל ראה שראו זה מומין הללו משנתארסה, והיא עודה צצית אביה, לאו ראה היא, ואי טעמא משום כהן נמלאו כהן היו, הרי צצית אביה נמלאו [ונאמר שהיו בא המומין קודם שנתארסה], אלא על כרחך רישא וסיפא פליגי, ואפילו צאו לדין צעודה צצית אביה אית ליה [נמי. ד"ס] למנא דסיפא דהיא נאמנת ואמאי, לימא כאן נמצאו וכאן היו?

* ד"ס, ובדפוס תתארם, ** ד"ס, ובדפוס משתתארם,

הסברות:

כאן נמצאו כאן היו,

חזקה הגוף שגולדה בלי מום,

חזקה ממון שהוא ביד הבעל,

חזקה אין אדם שותה בכום [נושא אשה] אלא אם כן בודקו,

חזקה אין אדם מיפיים במומין,

א"ל [רבא לאבין] לעולם רישא [על האב להביא ראייה] משום כהן נמלאו כהן היו הוא # [כאן סוף הדיבור ברש"י, בן נראה לי והשאר הוא דיבור חדש ושייך לקמן] [ואמרינן שהיו בה המומין מלפני אירוסין, אבל לאחר שכנסה אמרינן דלא מהני לבעל אם יש עדים שהיו בה מומין משנתארסה] משנתארסה משום דאיכא למימר חזקה אין אדם שותה בכום [אין אדם נושא אשה, והוא כבר נשא אותה עכשיו] אא"כ בודקו, והאי [כיון שיש עדים שהיו בה מומין קודם הנישואין, אף שנוכל לומר כאן נמצאו כאן היו, אין כאן מקח טעות בקדושין משום ש] ראה וניפיים הוא,

אי הכי [שאם הוא טוען לאחר הנישואין יש חזקה שלא היו בה המומין בשעת נישואין] עד שלא תתארם נמי [אפילו יש עדים שהיו בה מומין קודם האירוסין, נימא ראה וניפיים]? אלא אמרינן חזקה אין אדם מיפיים במומין, הכא נמי [אם היו עדים שהיו בה מומין משנתארסה, נאמר כאן נמצאו כאן היו, והיו בה המומין לפני האירוסין, וזהו מקח טעות, ולא אמרינן ראה וניפיים ש] חזקה אין אדם מיפיים במומין [וקשה על רבא שאמר הסברא שכאן נמצאו כן היו, מה הנפק"מ אם באו עדים שהיו בה מומין לאחר שנתארסה, או קודם שנתארסה?]

אלא משנתארסה [לא מהני עדות שהיו בה המומין משנתארסה] משום דאיכא תרתי, חזקה העמד הגוף על חזקתו, [ועוד חזקה] וחזקה אין אדם שותה בכום אא"כ בודקו, והאי ראה וניפיים הוא, [ומשנתארסה משום דליכא חרמי # זה דיבור המתחיל חדש] [והיכא] [היכא. צאה"מ] שהציג עדים שראו זה מומין הללו משנתארסה צצית אביה, משום הכי לאו ראה היא, דליכא חרמי ליפות כהא חרמי העמד הגוף על חזקתו, ולא היו זה בשעת אירוסין שהכל הולך אחר אותה שעה, וא"ת הורעה המזקה הואיל וכאן נמלאו, ואפי' [שמותרך כך נאמר] כהן היו קודם קדושין, [אפ"ה] זה שהכניסה לחופה חזר היא שמיית הכוס, צידוע שצדקה וועד לו וראה וניפיים,

אבני חן על מסכת כתובות

מיתבי מחט שנמצאת בעובי בית הכסות [יש לבהמה ד' חלקים בהקיבה 1. כרס, 2. בית הכסות ומשם מעלה גרה וחוזר אל 3. המסס, ומשם הולך אל 4. קיבה] מקום יש זרע הכרס סמוך להמסס קרוי בית הכסות, שהוא כעין כוס, ויש בו סביב שפתו עובי שני כפלים ודיוקוס וצלע"ז רדובול"ן, ונמצא מחט תחובה בואתו עובי, ומתוך עובי אפשר לה שלא נקבטה כולו, **מצד אחד** אין המחט נראה אלא מצפנים **בשרה** שאין זה נקב, **משני צדדין** **טריפה**,

נמצא עליה [על המחט] **קורט דם**, **בידוע שהוא לפני שחיטה** וטריפה, **לא נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא לאחר שחיטה** וכסירה,

הוגלד פי המכה, **בידוע ששלשה ימים קודם שחיטה** ואם לקחה טבח זה בתוך שלשה ימים מקם טעות הוא, ויחזיר לו בעליה הדמים שמכר לו טריפה, **לא הוגלד פי המכה** זה אומר עד שלא לקחתי ניקב וזה אומר משמכרתי **המוציא מחבירו עליו הראיה**,

ואי יחייב טבח דמי, **בעי לאיתויי ראיה ומפיק** נמצא הוא המוציא ועליו הראיה, ואי לא אשכח ראיה יחזיק זה במעמיו מספק, והרי צדקתו נמצא ריעותא דומיא דחמור דשמואל, **ואמאי** אי כשמואל **בעל בהמה לייתי ראיה** להעמיד המעות בידו דומיא דצעל החמור ונוקים?

ברלא יחייב טבחא דמי הא דקמי המוציא מחבירו צצעל צהמה קאמר וכגון דאיהו קא מצע **מאי פסקא**

[מלה זו משתמשת בששה אופנים] [חתיכה, הפסק, חלק בפסק, פסק דין, משפט בלי טעם וסברה, סעודה המופסקת], וכאן פירושה מלשון "משפט בלי טעם וסברה", [an absolute unqualified opinion or statement]

בתמיה מאי קאמרת אי סבירא ליה לתנא דלעולם ראיה על צצעל צהמה היא צין הוא המוציא וצין הוא המעמיד היאך הוא שונה המוציא מחבירו צצעל צהמה וקורוהו צצעל צהמה לעולם המוציא מחבירו וכי פסק התנא דבר קצוב שלעולם מוכרים צהמות צהמנה והוא המוציא?

אלא כי אתא רמי בר יחזקאל **אמר לא תצייתניהו להני כללי** **דכייל יהודה אחי** רב יהודה ורמי שניהם בני (רב) יחזקאל הוו **משמיה דשמואל**, [אלא] **הכי אמר שמואל כל שגולד ספק ברשותו עליו הראיה** על צצעל הפרה להציא ראיה שמת החמור קודם משיכה הואיל וספק ברשותו נולד שלא נמצא החמור מת עד לאחר משיכת פרה,

ותנא תונא כלה וסבירא ליה לשמואל דכולה מתמי חד תנא הוא וכדתרצה רבא לעיל, ורישא וסיפא סייעתא שמי שנמצא הסימפון ברשותו עליו להציא ראיה, עודה צבית אציה על האב להציא ראיה, נכנסה לתופה שהיא ברשות הצעל על הצעל להציא ראיה, ואפילו הוא דר צבית תמיו ברשותו היא,

מיתבי מחט שנמצאת בעובי בית הכסות כו' ואי דלא יחייב טבח דמי בעל בהמה בעי לאיתויי ראיה ומפיק, ואמאי ספיקא ברשות טבח איתיליד שלא נמצא הטרפות עד שצאת לידו?

להציא ראיה, וסבירא ליה לשמואל כר"א דמוקי לה צמרי תנאי [תברא מי ששנה זו לא שנה זו] ואפי' נכנסה לתופה אית ליה לתנא דרישא שהאב צריך להציא ראיה, ואפי' שלא נולד ספק ברשותו, אלתא אינו גובה ממון מספק, והאי נמי לא יחזיק צפרת חבירו מספק, ואף על גב שהספק [מתו מת החמור] ברשות חבירו נולד, שהרי כבר נעשית משיכה,

מי דמי התם [במשנתנו שנמצאו מומין] דין הוא שצריך [האב] להציא ראיה, שהרי הוא המוציא [ממון כתובה מהבעל] מחבירו הלכך **מיייתי אב ראיה ומפיק** ממונא, [ומתמיה וכי יש מזה ראיה לשמואל הלא שם שמעון כבר מוחזק בפרה] ומשם אתה צא ללמוד את זה [שמעון] שמחזק צפרה זו ועומד, [ואת' ו'] אומר ייחתי ראיה ונוקים ממון שצידו **הכא מיייתי בעל החמור** [שמעון] **ראיה ומוקים** [בתמי' וכי שמעון צריך להביא ראיה להחזיק ממון שבידו],

א"ר אבא כלה בבית חמיה סיפא דמתמי דקמי על הצעל להציא ראיה דר"ג אמרה ופליג נמי ברישא אפילו נמצאו צבית אציה דלא נולד ספק ברשותו נמי על הצעל להציא ראיה להפקיע כח כתובתה וראיה זו לא להוציא היא אלא להחזיק וצריך להציאה ואף זה כ"ש שצידא ראיה להחזיק שהרי צעל אחריס צא להחזיק **ואכתי לא דמי התם** דין הוא שיצטרך לראיה משום דחזקת הגוף מייפה כח האב וי"ל העמידנו על חזקתו הלכך צעל מיייתי ראיה שעד שלא תתאכס היו צה ומרע לה להציא חזקה **בעל מיייתי ראיה ומרע ליה לחזקיה דאב הכא בעל החמור מיייתי ראיה ומוקים חזקיה בידיה** אף חזקת הגוף מייפה את כחו שכשתאמר העמד את החמור צשעת משיכה על חזקתו הקודמת צחוקת חי תעמידנו וברשות צעל הפרה מת ולמה אתה מציירי ראיה,

אמר רב נחמן בר יצחק כלה בבית אביה ולקדושין רישא דמתמי סייעתיה דמטיל הבאת ראיה על האב אפי' שחזקת גוף אללו וכר"א דאמר רבי יהושע היא ונסיפא נמי פליג [להטיל ראיה על אב] ואפי' שלא נולד ספק ברשותו ודקשיא לך הריא ראיה להוציא היא הראיה צריכה לו אף לעכב לו הקדושין שצידו שאם לא יציא ראיה יחזירם וזו להחזיק היא צידו,

ולא תיבא הא דאמינא שהראיה צריכה אף לעכב לו הקדושין שצידו **אליבא דמ"ד קדושין לאו לטיבועין** [מלשון טביעה, שהבסך הולך לאיבוד ואינו חוזר גם אם בטל הקדושין. שט] **נרתנו** סתם קדושין לאו לטיבועין ניתנו, שאם מת המתם הקדושין חוזרין, הלכך הכא כי הוו קדושין ספק אין כחה יפה בהן, וצריכה להציא ראיה, והך פלוגתא צב"ב,

ואי קשיא היכי מוקמינן סוגיא דשמעתא דשמואל כר' אלעזר, ומדרי' יהושע מייחתי סייעתא, הא שמואל הלכה כר"ג אמר צפ"ק (לעיל יב)? [ומתריץ] אה"נ ומסקנא מוקמינן דלא אמר שמואל הכי,

וא"ת מי מוקינן להעמיד סוגיא זו בלשון זה, נוקמה כרצא ורצ אשי ? אי אפשר לומר דקשיא לרצא ורצ אשי מתמי דווקא קמי רישא על האב וסיפא על הצעל שהספק נולד ברשותו, ואילו שמואל על מי שלא נולד הספק ברשותו הצריך לבקש ראיה,

אלא אפילו למ"ד קדושין לטיבועין ניתנו, הני מילי קידושי ודאי אבל קידושי טעות אי מיייתי ראיה אין, אי לא לא,

אבני חן על מסכת כתובות

דיהוב טבח דמי ואפי' לא יהיב נמי הראיה עליו היא אלא מסתמא תנא לטעמא המוילא מחזירו קרי ליה ומאי פסקא?

סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זווי לא יהיב איניש חיותא:

[שנינו במשנתנו] וחכמים אומרים בד"א במומין שבסתר: אמר רב נחמן

דף ע"ז ע"א

ונכפה חולי שממנו נופל לארץ ויש לו זמן לצא במומין שבסתר דמי לפי שמהרה דיוס זמנה מלגא דין הצרות והני מילי דקביע ליה זמן, אבל לא קביע ליה במומין שבגלוי דמי:

מהני' האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא אמר רשב"ג בד"א במומין הקטנים אבל במומין הגדולים מפרש בגמרא כופין אותו להוציא:

גמ': רב יהודה [ראה להלן שהמנחת יהודה מפרש שרב יהודה אומר דבריו בשם שמואל] תני גולדו משעשה חייא בר רב תני היו מ"ד גולדו כ"ש היו דקסברה וקיבלה מאן דאמר היו אבל גולדו לא תנן אמר רבן שמעון בן גמליאל בד"א במומין קטנים אבל במומין גדולים כופין אותו להוציא בשלמא למ"ד גולדו היינו דשאני בין גדולים לקטנים אלא למ"ד היו מה לי גדולים מה לי קטנים הא סברה וקיבלה כסבורה היא שיכולה לקבל ועכשיו אין יכולה לקבל ואלו הן מומין גדולים פירש רשב"ג [כגון] ניסמית עינו נקטעה ידו ונשברה רגלו,

אתמר ר' אבא בר יעקב אמר ר' יוחנן הלכה כרשב"ג רבא אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים ומי א"ר יוחנן הכי דהלכה כרבן שמעון דהא למודא דהא כלל מקום שנה קאמר והא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ערב בגט פשוט צידן צמי שחזו קורדיקוס ראיה אחרונה כסנהדרין כפרק זה בורר וצמי ראיות נחלק הלכה כמותו כדלגונה ולא כדלגונה אמרו לו דהא ראיה אמר אין לי ראיה כו' אמוראי נינהו ואלויבא דרבי יוחנן:

מהני' ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין [שחין רע, כצורתם וכדומה שמשחית. יבין] ובעל פולפוס מפרש בגמ' [ריח החוטם. ולולי דמיסתפינא הייתי מפרש חולי גופל. יבין, # אבל לי נראה שהוא דלקת של ה sinuses שמוילד ריח רע] והמקמין [מקבץ צואת כלבים], והמצרף נחושת [מקום מחצבו מסריח. יבין] מפרש בגמ' וכולן מפני שאומנות מסרחת היא, והבורסי, בין שהיו כל אלו החלאים שחין ופולפוס, והסרחון של מקמין, מצרף, והבורסי] עד שלא נישאו, ובין משנישאו נולדו,

ועל כולן אמר רבי מאיר אע"פ שהתנה עמה יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל, וחכ"א מקבלת היא על כרחיה, חוץ ממוכה שחין מפני שממקטנו לשון המק צטרו (זכריה יד) [בשרו נמק ע"י תשמיש, וסכנה היא לו, וה"ה חולי גופל וכדומה שהתשמיש קשה לה, אף שהיא רוצה כופין שיוגרשה. יבין], [ומכאן ג"ל ראיה שכשיש ח"ו חולי המתדבקת ואפילו ספק מתדבקת כבאלעזר וכדומה, אסור לשכור ישראלים לשמשו או לקבר מתיו וכו']. בענין,

מעשה בצידון בבורסי אחד שמת והיה לו אח בורסי [ואשת המת נפלה ליבום לפני אחיו שגם הוא היה בורסי] אמרו חכמים יכולה היא שתאמר לאחיה הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל:

גמ': מאי בעל פולפוס? אמר רב יהודה אמר שמואל ריח החוטם, במתניתא תנא ריח הפה, רב אסי מתני איפכא [אמר רב יהודה אמר שמואל ריח הפה, במתניתא תנא ריח החוטם] ומנח בה סימנא סימנא דשמואל ריח הפה אמר שמואל לא פסיק "פומיה" מכוליה פירקין ממיד היה שגור צפוי [בלשון כבוד אנח סימניה כלומר דאיהו הפה קאמר. ריב"ן]

[היינו פירקא דהמדר דהיה מפרש כל המשניות שבפרק זה מתחלה לסוף דוק ותשבת. מהר"ם שי"ף, וז"ל המנחת יהודה ולי' ההדיוט נראה לפרש דכבולי פרקין מפרש רב יהודה משמיה דשמואל וגם במתניתין בהאיש שנולדו בו מומין מפרש רב יהודה ומסתמא משמיה דשמואל רביהדוק בכל הפרק ותמצא כן, כך נראה ל:].

[שנינו במשנתנו] והמקמין: מאי מקמין? אמר רב יהודה זה המקבץ צואת כלבים לא ידעתי מה עורך זה אכל באשכנז ראיתי שזרין דהם הצגדים לפני כסותן יוס או יומים [ומסריח למרחוק. ריב"ן], [וראה בתוס'] רע"ק על המשניות שתמה מאד על רש"י שכתב בברכות כה. בד"ה בזמן שיש בהן עורות - אלא דהם כלבים ומזיזים קאי, שזרין לתמן צעוד העורות, וכן בחגיגה ד. וז"ל ואומר אני כי לתמן דהן עורות, שקרין קורדוון, שמענדין אותן צואת כלבים,

מיתיבי מקמין זה בורסי? ולטעמך תיקשי לך מתניתין דקא חשיב להו צמין המקמין והמצרף נחושת והבורסי בשלמא מתניתין לא קשיא אצרייתא דאיכא למימר האי דחשיב ליה צמין הכי קאמר אחד צורסי קטן דהיינו מקמין ואחד צורסי גדול כאן בבורסי גדול כאן בבורסי קטן שהוא עני ויש לו עורות מעט אלא לרב יהודה קשיא?

תנאי היא דתניא מקמין זה בורסי [צורסקין] ויש אומרים זה המקמין צואת כלבים והכי גרסי' לה בתוספתא, והא דרבי יוסי צרבי יהודה מלמא אחריתי קאמר ושם היא שניה:

[שנינו במשנתנו] והמצרף נחושת והבורסי: מאי מצרף נחושת?

אבני חן על מסכת כתובות

שבקינן לה, הכא [לגבי פריה ורביה] אף על גב דאמרה הוינא בהדיה לא שבקינן לה [דהא חייב לקיים מצות פריה ורביה],

[ומקשה] והרי מוכה שחין דאף על גב דאמרה הוינא בהדיה לא שבקינן לה, דתנן חוץ ממוכה שחין מפני שממקתו, וקתני? התם כי אמרה דיירנא בהדיה בסהדי שבקינן לה, הכא אע"ג דאמרה דיירנא בהדיה בסהדי לא שבקינן לה,

תניא אמר רבי יוסי שח לי זקן אחד מאנשי ירושלים עשרים וארבעה מוכי שחין הן וכולן אמרו חכמים תשמיש קשה להן, ובעלי ראתן שכן יש לו צמחו קשה מכולן,

ממאי הוי? דתניא תקיז דם ושימש הויין לו בנים ויתיקין חלשים, תקיזו שניהם ושימשו הויין לו בנים בעלי ראתן,

אמר רב פפא לא אמרן אלא דלא טעים מידי, אבל טעים מידי לית לן בה, מאי סימניה דלפן עיניה ודייבי נחירה ואיתי ליה רירא מפומיה ורמו דידבי עילויה זנדין כרובין אחריי [זבובין מתגרין בו. ריב"ז],

ומאי אסותיה? אמר אבבי פילא עשז שקורין פוליון ולודנא אלישינא גירדא דאגוזא קליפי עץ האגוז וגירדא דאשפא מה שגוררין מן העור [כשמעבדין אותן. רש"י מהר"ק] וכליל מלכא חנלל [young lily] ומתחלא דדיקלא סימקא שומר שם להם לתמרים צקטומן כעין שם לאגוזים קטנים,

ושליק להו בהדי הדדי [ומבשל אותם יחד], ומעייל ליה לביתא דשישא של שש, כלומר מקום שאין רוח שולט שם ואי לא איכא ביתא דשישא מעייל ליה לביתא דשב לבני ואריחא שמתן עז שצעה לבנים זה אלל זה ארית שהוא חלי לצניה והלצניה שלשה עפמים, [דכיון דביתא עבין לא שליט בה זיקא. ריב"ז],

ונמיל ליה ושופן לו מאתן מים [שנשלחו בהם כל אלו. ריב"ז] תלת מאה כסי על רישיה עד דרפא [עד שיהא רך לקרוע במקום שמוח של תינוק רופס. ריב"ז] ארעיתא דמוחיה [מקום שהראש רעוע ורך. ריב"ז] גולגלמו מתכנת ונוסה ליקרע צסקין, וקרע למוחיה [לא שיקרע את המוח דשוב לא יחיה, אלא הגלגלת יקרע עד שיראה המוח וימצא שם השרץ. ריב"ז],

[ועכשיו מסביר איך מסירים השרץ מן המוח] ומייתי ארבע טרפי עלין דאסא, ומדלי כל חד כרעא [וכרעא. ד"ס] מגזיה רגלו של שרץ [ומגזיה טרפא דאסא. ד"ס] ומותיב חד ומוסיז העלה תחת רגלו, שאם לא יעשה כן לכשיחזיק בגופו ליטלו, יעוץ צפרניו צמחו ויקוצ את הקרס ושקיל בצבתא טגלייש וקלי ליה [ושורין את השרץ באש] דאי לא אס לא ישרפנו הדר עילויה יחזור עליו,

רב אשי [זה רב אשי הקדמון. מנחת יחודה] אמר חשלי דודי מחשלין ומרדדין נחשת, ועושין ממנו יורות, ומסרים הוא, רבה בר בר חנה אמר זה המחתך נחושת מעיקרו ממקום מולאו מן הארץ,

תניא כוותיה דרבה בר בר חנה, איזהו מצרף זה המחתך נחושת מעיקרו,

אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה, אול ר' אלעזר אמרה לשמענתא קמיה דשמואל אמר אכסוה שערי לאלעזר האכילוהו שעורים כהמנה, כל הגאכל שלא כדרכו קרי ליה כוסס עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון, ורב אין אדם דר עם נחש בכפיפה,

כי סליק רבי זירא אשכחיה לרבי בנימין בר יפת דיתיב וקאמר להא מילתא דרז משמיה דרבי יוחנן [כלשון זה כי סליק ר' זירא וכו' שבת נג. ועיי"ש מה שכתבתי] דאיהו נמי כרז סבירא ליה אמר ליה על דא אכסוה שערי לאלעזר בבבל,

[ענין חדש] אמר רב יהודה אמר רב אסי אין מעשין אין כופין להוציא אלא לפסולות כי אמריתה קמיה דשמואל אמר כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר אבל נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אין כופין דלא כפיין אפריה ורביה אותו ורב תחליפא בר אבימי אמר שמואל אפילו נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה כופין אותו,

תנן אלו שכופין אותו להוציא הני אין אפריה ורביה לא מוכה שחין ובעל פוליופוס, בשלמא לרב אסי לא תקשי הא דלא חשיב פסולות צממיתין דליכא נשטי דרבנן הך דאסורא דידהו לא כתיבא צאורייתא קתני, דאורייתא לא קתני,

אלא לרב תחליפא בר אבימי ליתני נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה כופין אותו דמדאורייתא לא מיחייב לאפוקה דאפשר ליקח לו אשה אחרת אכלה אכל מדרבנן קאמר דכל כמה דאיתא להא גביה לא נסיב אחרייתא,

אמר רב נחמן לא קשיא הא אפריה ורביה במילי מייסרינן בשומי לא רדינן ליה, הא אכל הך [נמצא בו מומין] בשומי נמי רדינן ליה, שאי אפשר לה לקבל,

מתקיף לה רבי אבא משלי כח בדברים לא יוסר עבד [שדיבור בלי שומים לא יועיל]? אלא אמר רבי אבא הא והא בשומי

דף ע"ז ע"ב

התם גבי מתניתין [בבבבב] כי אמרה מקבלת ליה ו הוינא בהדיה

מכריז רבי יוחנן הזהירו מזבובי של בעלי ראתן זנדיס השוכנים

אבני חן על מסכת כתובות

עליו קשות להציג אותו חולי על איש אחר,

רבי זירא לא הוה יתיב בויקיה במקום שמנשז רוח אחת על שניהם, רבי אלעזר לא עייל באהלית, רבי אמי ורבי אסי לא הוו אכלי מביעי דההיא מבואה [לאו דוקא ביעי. ריב"ז], וכן כתבו תלמידי רבינו יונה לאו דוקא ביעי דכל שכן אוכלין שאין להם קליפה שתנין עליהם. שטמ"ק בשם רש"י מהדר"ק],

ריב"ל מיכרך בהו ועסיק בתורה נדנך אללס נשעה שעוסק בתורה ומוסיף אללו ומוצטט הוא שמגין המורה עליו ולא יחזק [לא הוה זו מהם בשעת תלמוד ויושב בצדם ממפל עמם. ריב"ז], אפילו היבא דלא עסיק בה, וכדאמרינן בסוטה גבי כי גר מצוה ותורה אור דאורייתא אפילו בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא לעוסקין בה לשמה. רמ"ז] אמר משלי ה יט אִילַת אֲהָבִים וְעֵלְתִּיחַן וְדִדִּיהָ וְרִנָּהּ בְּכָל־עֵת בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁנֶה תָמִיד] אם חן מעלה על לומדיה, אגוני לא מגנא [בתמיה],

[אם חן מעלה על מי שאין לו חן, כ"ש שמגניה על מי שיש לו חן שלא יתגנה, ואילו אינה מצילו מבדילי ראתו, אין לך מגונה ומאוס גדול כזה בדקאמר לעיל מאי סימני' דלפין עיניו ודאבי נחוריה ואייתי ליה רירא מפומיה ורמי וכו'. וק"ל. מהר"ם שי"ף],

כי הוה שכיב כשהגיע זמנו לפטר [כלומר בשעת פטירתו של ריב"ל. ריב"ז] אמרו ליה [בשמים] למלאך המות, זיל עביד ליה רעותיה [לך עשה לו רצונו, שהוא צדיק גדול וצריכים לעשות את רצונו שימות באופן הנוח לו. שט"ז]. אזל איתחזי ליה [הלך המלאך המות וגראה לריב"ל] א"ל [ריב"ל למלאך] אחוי לי דוכתאי הוליכני לגן עדן והלאני מקומי אמר ליה לחיי,

א"ל [ריב"ל למלאך] הב לי סבינך דלמא מבעתת לי [תפחדני] באורחא, יהבה ניהלית, כי מטא להתם דלייה [הגביהו למעלה מן המחיצה] קא מחוי ליה, שוור קפך נפל לההוא גיסא [דלג ונפל בצד מקומו. שטמ"ק], נקמיה בקרנא דגלימיה [ונקמיה מלאך המות לרבי יהושע בכנף בגדו להוציאו משם. ריב"ז], א"ל בשבועתא דלא אתינא [רצה להשאר שם בגן עדן],

אמר קודשא בריך הוא, אי איתשיל אשבועתא אס נשנע נשנעה מעולס ונשאל עליה להמירה ניהדרר [יענש שיחזור לעולם הזה, וימות בדרך כל האדם], אי לא, לא ניהדרר [אם הלך מימיו אצל חכם, להתיר את גדריו אף אני אתיר לו את זה וישוב משם ואם קיים כל שבועותיו אף זו תהא קיימת ולא יחזור. ריב"ז], ישאר בגן עדן. שט"ז],

אמר ליה הב לי סבינאי [החזר לי סביני שלקח ממנו] לא הוה קא יהיב ליה # [משמע שלא היה המלאך המות יכול ליכנס לג"ע], נפקא בת קלא ואמרה ליה הב ניהלית דמיתבעא לברייתא,

[כשהיה הולך בגן עדן] מכריז אליהו קמיה [לפני ריב"ל] פנו מקום לבר ליואי פנו מקום לבר ליואי,

אזל [ריב"ל] אשכחיה לר' שמעון בן יוחאי דהוה יתיב על תלת עשר תבטקי פליטטי"ל פיזא [כסאות של זהב], אמר ליה [רשב"י] את הוא בר ליואי? אמר ליה הן, נראתה קשת בימין?

אמר ליה הן, אם כן אי אתה בר ליואי אין אמה ראוי לכרוז זה שאני שומע, שהקשת אינו אלא אות צריח שלא יתרח העולם, ואס יש צדיק גמור גדור אין צריך אומ,

[ולבאורה קשה הא קשת הוה מדרך הטבע כשהשמש זורחת ביום הגשם, והוה רק אות וכגל ומצבה, אבל אין זה שינוי מדרך הטבע, וא"כ מה שאלו? ותי' השל"ח בשם הרמ"א דהרי בגשמים סימן ברכה כשיורדים ב"לילי" רביעי ושבת, וא"כ זה שאלו אי בימיו נראתה דהיינו ירדו גשמים ביום בשעת השמש וזה לא הוה ליה להיות. הערות],

ולא היא, דלא הואי מידי לא נראה הקשת צימיו [של ריב"ל] אלא סבר לא אחזיק מיבותא לנפשאי [ראה לשון זה סנהדרין פח:], # [על רשב"י אמרו בירושלמי ברכות פרק הרואה הל' ב כל ימיו שרשב"י לא נראתה הקשת בענן, ובכתובות עז: נאמר כן על ר' יהושע בן לוי],

רבי חנינא בר פפא שושביניה הוה אהבו ורגיל אללו מלאך המות כי הוה קא ניהא נפשיה, אמרו ליה למלאך המות [בשמים] זיל עביד ליה רעותיה, אזל לגביה ואיתחזי ליה, אמר ליה [רחב"פ למלאך] שבקי תלתין יום עד דנהדר תלמודאי, דאמרי אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, שבקיה,

לבתר תלתין יומין אזל איתחזי ליה, א"ל אחוי לי דוכתאי, א"ל לחיי [טוב], א"ל הב לי סבינך דלמא מבעתת לי [תפחדני] באורחא,

אמר ליה כחברך בעית למיעבד לי [ליכנס חי לגן עדן. שטמ"ק, ותהא חרבי בידך ולא אוכל לעשות מאומה], [שאלוהי לא ידוב סביני' לא היה יכול לקפוץ בע"כ של מלאך המות אבל דוכתא אחוי ליה, או אולי לא היה חפץ לראותו רק שרעתו היה באמת לעשות כריב"ל ולכן ביקש סבינו להנצל מידו, ולכך לא מוזכר בגמ' דאחוי ליה דלא חפץ בזה כלל. מהר"ם שי"ף],

אמר ליה אייתי ספר תורה וחזי מי איכא מידי דכתיב ביה דלא קיימתיה [ואני ראוי לילך ישר לגן עדן], [שאם חסר אפילו אות אחד שלא קיים לא המלאך המות עושה את רצונו, לפיכך יזהר אדם במצוה קלה כבחמורה כך שמעתי. שטמ"ק],

אמר ליה [רחב"פ למלאך] מי איכרכת בבעלי ראתן ואיעסקת בתורה דקדוה עניד ליכוו שהיה מסכן נפשו לנכד את המורה [כלום במחית בתורתך להתכרך ולהמפל עמם בשעה שהיו לומדין כמו שעשה רבי יהושע. שטמ"ק], [ולא הלך עם המלאך המות לראות את מקומו],

אבני חן על מסכת כתובות

סימן קכז

אלו ג' הלכות ממסכת כתובות שיעד הרב זצ"ל להרחיב בהן הבאור בלשון ערבי והעתיקו אותן לי ללשון הקדש שני תלמידי חכמים שהיו נוחים זה לזה בהלכה בויניציא"ה ובקיאים בשתי הלשונות ה"ר מצליח מהגליל העליון והר"ר שלמה מערב"י זצ"ל.

אמר הרב זצ"ל ראיתי זאת ההלכה והיא סוגרת ומסוגרת אצל קצת החכמים ומצאתי לאחד מהם פירוש זה נוסחו: **הדא מתניתין ונפרא דילה חזינא בה פירוש מסותם הרבה והריני מפרש בדרך קצרה כדי לברר מקום הספק:**

רמב"ם הלכות אישות פרק מז הל' א': הנכסים שמכנסת האשה לבעלה בין קרקע בין מטלטלין בין עבדים אע"פ שהן נכתבין בשטר כתובה אינן נקראין כתובה אלא נדוניא שמם, ואם קיבל הבעל אחריות הנדוניא עליו ונעשית ברשותו, אם פחתה פחתה לו ואם הותירה הותירה לו, הרי זו נקראת נכסי צאן ברזל, ואם לא קיבל אחריות הנדוניא עליו אלא הרי היא ברשות האשה אם פחתה פחתה לה ואם הותירה הותירה לה הרי זו נקראת נכסי מלוג. עכ"ל. פרק שלנו עוסקת בנכסי מלוג.

דף ע"ח ע"א

נפלו לה נכסים	בית שמאי	בית הלל
עד שלא נתאספה ונתאסרה,	מוכרת ונותנת קיים	מוכרת ונותנת קיים
משנתאסרה, ועדיין הוא ארוסה *	תמכור	לא תמכור, אבל אם מכרה ונתנה קיים
משנשאת	אם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלוקחות,	אם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלוקחות,
עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים ** וכל שכן צעודה ארוסה ככ"ט		

*אמר רבי יהודה אמרו חכמים לפני ר"ג הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים? אמר להם על החדשים אנו בושים אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים, **א"ר חנינא בן עקיבא אמרו לפני ר"ג הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים? אמר להם על החדשים אנו בושים, אלא שאתם מגלגלין עלינו הישנים,

מתני' [אופן א'] **האשה שנפלו לה נכסים** [בירושה, מתנה או מציאה, דבכה"ג ה"ל נכסי מלוג. יבין] **עד שלא תתארס ותמאסרה מודים ב"ש ובית הלל** [אעפ"י שנחלקו בנפלו לה משנתאסרה, כהא מודו ובגמרא מפרש טעמא. ריב"ז ז"ל. שטמ"ק] **שמוכרת ונותנת קיים** [פ' שאם תמכרם ועושה מהם מעות הם שלה ויכולה להוציאיה קודם שנישאת לכל מה שתרצה, אבל אם אינה מוציאם, דין המעות כנכסי מלוג שהבעל אוכל פירות],

[אופן ב'] **נפלו לה משנתאסרה, ב"ש אומרים תמכור צעודה ארוסה, אבל משנשאת לא כדמי לקמן עד שלא ניסת וניסת וכו' ובית הלל**

ואפילו הכי כי נח נפשיה [כדרך כל האדם, שלא נכנס חי לגן עדן] אפסיק ליה עמודא דנורא בין ידיה לעלמא, וגמירי [מסורת היא בידנו. ריב"ן], דלא מפסיק עמודא דנורא אלא לחד בדרא או לתריין בדרא,

[בין שהיה עמוד האש מפסיק לא יכלו לגשת אליו למפל בקבורתו. שט] **קרב לגביה רבי אלכסנדר** [לגבי עמודא. שטמ"ק, # פ' שהעם לא יכלו לגשת אל הנפטר עצמו ודברו לצדו לפני עמוד האש] **אמר** [ואמרו לו] **עשה בשביל כבוד חכמים** [שיסתלק העמוד], [שיתעסקו כך חבריך. שטמ"ק], **לא אשגח, עשה בשביל כבוד אביך, לא אשגח, עשה בשביל כבוד עצמך** שיקרצו אליך ויספדוך ויתעסקו נך **איסתלק** [עמודא דנורא],

אמר אביי לאפוקי ממאן דלא קיים (אפילו אות אחת) עמוד זה נא להוציא מעליו, מי שלא קיים את כל המורה כמו שקיים הוא, **אמר ליה רב אדא בר מתנא לאפוקי ממר דלא אית ליה מעקה לאיגריה, ולא היא, מו-הורה** [הכנסתי פס שנראה כשם הו"ה] הורה וההיא שעתא הוא דשדייה זיקא [הרוח הפיל את המעקה],

אמר ר' חנינא מפני מה אין בעלי ראתן בבבל. מפני שאוכלין תרדין [species of beet, bletum] ושותין שכר של היזמי שמטילין בו כשם [parasite] [ראה שבת קז: רש"י ד"ה שכוחא. סומל"ן וגלגל נמוך ההיזמי מרים הקרקע שהיזמי יונק ממנו] שגלגל צהיזמי,

אמר רבי יוחנן מפני מה אין מצורעין בבבל, מפני שאוכלין תרדין ושותין שכר, ורוחצין במי פרת:

ידיעות:

הרמב"ם בפ"א מהל' כלי המקדש הל' ג' המור [שנותנין לתוך שמן המשחה] הוא חרס הצרור בחיה שבהדרו הירוע לכל משתבשמן בה בני אדם בכל מקום והשיג עליו הראב"ד א"א אין דעתי מקבלת שיכנסו כמעשה הקדש דם שום חיה בעולם כל שכן דם חיה היה טמא וכו' עכ"ל, וכתב שם הכסף משנה יש לומר שכיון שנשתנה מצורת דם ונעשה כעפר בעלמא והוא בשם מריח ריח טוב ביותר למה יגרע.

פרק שמיני האשה שנפלו

העתיקתי מספר שו"ת מוריניו' מנחם עזריה מפאנו זצ"ל על הגמ' כאן עיי"ש.

אבני חן על מסכת כתובות

עלינו הישנים,

אומרים לא תמכור, אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה קיים,

ר"ש חולק בין נכסים לנכסים [קאי על אופן ג' שנפלו לה משנשאת, ומכרה הבעל מוציא מיד הלקוחות], נכסים הידועין לבעל נגמרא מפרש [שידע שנפלו לה, ולרא"ש במצפה עליהן סני. יכין] לא תמכור, ואם מכרה ונתנה בטל, שאינן ידועין לבעל לא תמכור, ואם מכרה ונתנה קיים:

נפלו מאי שנא רישא [אופן א'] דלא פליגי [ב"ש וב"ה] הרי נמאסא [ולמה הארוסה יכולה לתת ולמכור לדברי הכל, מה איכפת לן מתי נפלו, ולמה לא פליגי גם בזה ב"ש וב"ה] ומשום דנפלו לה קודם לכן הורע כמו ומאי שנא סיפא [אופן ב'] שנפלו משנתארסה ועדיין הוא ארוסה] דפליגי?

אמרי דבי רבי ינאי רישא בזכותה # [והלשון "בזכותה" ו"בזכותו" צריך ביאור] נפלו עדיין לא היה זכאי צלה, ולא צה [בגוף האשה], אלא היא עצמה סיפא בזכותו נפלו כבר זכה צה וננסקה,

[ושואל אם כן שהאשה וננסקה הם ברשותו] אם בזכותו נפלו כי מכרה ונתנה אמאי קיים?

[ומתרין] אלא רישא ודאי בזכותה נפלו, סיפא אימר בזכותה אימר בזכותו דאירוסין עושה ספק נישואין שמה תנא לדי נישואין שמה לא תנא, לכתחלה לא תמכור אם מכרה ונתנה קיים:

[שנינו במשנתנו] א"ר יהודה אמרו לפני ר"ג: איבעיא להו רבי יהודה הך רבנן דאמרנו לו אלכתחלה פליגי, ואמרי אמאי מוכרת לכתחלה לז"ש, הוילן זכה צלה שאירסה לא זכה צנסקה [בתמיה] אכל דאיעבד מודו כז"ה או [דלמא] אדיעבד "נמי" פליגי וצעי למימר מכרה צטל?

דף ע"ח ע"ב

ת"ש דתניא א"ר יהודה אמרו לפני ר"ג הוילן וזו אשתו נשואה וזו אשתו ארוסה [כמו ש] זו מכרה בטל מה נשואה נפלו לה משנשאת מכרה צטל דקדמי צמנתינן הבעל מוציא כו' אף זו שנפלו לה כשהיא ארוסה יאה מכרה בטל ואפי' כשהיא עודה ארוסה?

אמר להן גי. על החדשים שאתם אומרים עליהם מה זו מכרה צטל אנו בושים על מה שאמרנו צטל אלא שאתם אומרים לי עליהם מה זו מכרה צטל כו', ולא גרסינן אמר להם אף זו לא תמכור וכן מלאמי צמוספתא אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים,

שמע מינה דיעבד קאמר, שמע מינה מדקאמרי ליה אף זו מכרה צטל שמע מינה דיעבד נמי קשיא להו,

תניא [שנינו בברייתא] אמר רבי חנינא בן עקיבא לא כך השיבן רבן גמליאל לחכמים צעוד צדנו לפניו צמוכרת צעודה ארוסה, לא כך

אמר רבי יהודה [ביון שיש ברייתא שרחב"ע מפרש המחלוקת באופן אחר, לכן אומר כאן שר' יהודה אומר שכן אמרו חכמים, דאל"כ למה לו לרבינו הקדוש לומר שר' יהודה אומר כן, רק פתם אמרו חכמים] אמרו חכמים לפני ר"ג # [שחכמים אלו לא היו בזמן ב"ש וב"ה, לכן שאלו את ר"ג שהיה בימיהם, אבל להלן היה ר"ג בעל המימרא ושאלו אותו בעל המאמר עצמו] הוילן וזכה באשה שהיא ארוסתו [והתורה אמרה כי יקה איש אשה] לא יזכה בנכסים צגמרא מפרש אפי' מינייהו קיימי, אלקמלה דצ"ש או דאיעבד דצ"ה?

אמר להם גי. על החדשים שנפלו לה משנשאת אנו בושים # [כשארם אומר הלכה שהיא מרגיש בלבו שאינו יודע לה סברה הוא מתבייש] מה ראו חכמים לומר אם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלקוחות דמנן לקמן צמנתי' אנו בושים, על מה שתקנו שמכרה בטל, שהרי לא תיקנו לו פירות, אלא תחת פרקונה, ופרקונה לא שכית, ואתם מגלגלים עלינו את הישנים, ר"ל אותם שנפלו לה בעודה ארוסה. מאירי, [מה ראו חכמים לומר שיהיו לו פירות תחת פרקונה, ולהביא מוציא מלקוחות, הרי כיון דרק לטובתה תקנו כך, הול"ל שתוכל לומר אי אפשר בתקנת חכמים ויהיו הפירות שלה ותפרוק את עצמה. יכין] אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים [שנפלו לה משנתארסה] וצ"ע על היכן שמפרש באות ח' גם כאן וגם להלן שנפלו לה קודם שנשאת,

על החדשים אנו בושים אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים.

	חדשים	ישנים
א.	שנפלו לה משנשאת, ומכרה משנשאת	שנפלו לה משנתארסה, ומכרה כשהיא ארוסה
ב.	שנפלו לה משנשאת, ומכרה משנשאת	שנפלו לה משנתארסה, ומכרה כשנישאת
ג.	שנפלו לה משנשאת, ומכרה משנשאת	שנפלו לה משנתארסה, ומכרה כשהיא ארוסה
ד.	שנפלו לה משנשאת, ומכרה משנשאת	שנפלו לה משנתארסה, ומכרה כשנישאת

[אופן ג'] נפלו לה משנשאת אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלקוחות [לאו דוקא מוציא, דנכסים ברשות בעל הם, אלא מפיקע זכותם. תלמוד הרשב"א ז"ל. שטמ"ק, פי' שכיון שנשאת נכנסה לרשות הבעל לאכול פירותיהן ואין זכות לה לאשה בהם אך אם תתאלמן או תתגרש. תורי"ד],

[אופן ד'] עד שלא נשאת כגון משנתארסה או קודם לכן ונשאת ואחר כך נשאת ר"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים [מוכרת ונתנת וקיים. וכל שכן צעודה ארוסה כז"ש, ועדיפי מדצ"ש. ד"ס],

א"ר [חנינא] [חניניה. ד"ס] בן עקיבא אמרו [חכמים] לפני ר"ג הוילן וזכה באשה שנשאת לא יזכה בנכסים? אמר להם גי. על החדשים שנפלו לה מניסת אנו בושים, אלא שאתם מגלגלין

אבני חן על מסכת כתובות

ובאופן ד' סבר ר"ג שתמכור לכתחלה],

רב ושמואל דאמרי תרווייהו [וכן הלכתא. רא"ש] בין שנפלו לה נכסים עד שלא נתארכה בין שנפלו לה נכסים משנתארכה וניסת ולאחר כך מכרה הבעל מוציא מיד הלוקחות [הואיל ובשעת מכירה זכאי הוא במציאתה ובמעשה ידיה. ריב"ן], [וכן אם מתה היא, הבעל יורשה אפי' נכסים שנפלו לה עד שלא תתארס. מהרי"ח. הגהות אשר"י],

כמאן דלא כרבי יהודה ולא כר' חנינא בן עקביא [דהא במשנתנו שנינו עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים, דהיינו בדעבד, ורחב"ע בברייתא אמר שמוכרת לכתחלה?]

[ומתרג' [א'ינהו [רב ושמואל] דאמרי כרבותינו] [פירוש ולפי שלא היתה ברייתא דרבותינו שגורה בבית המדרש, עשוה מימרא ולא אמרו הלכה כרבותינו. רמ"א], דתניא רבותינו חזרו ונמנו בין שנפלו לה עד שלא תתארס ובין שנפלו לה משנתארכה וניסת, הבעל מוציא מיד הלוקחות:]

[ראה סנהדרין יז: רבותינו שבבבל רב ושמואל, רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא, # וקשה איך שייך לומר שרב ושמואל עבדו כרבותינו אם הם עצמם הוא רבותינו? וכד' מקומות בש"ס מצינו אמר רב יהודה אמר שמואל מאן רבותינו? כי דינא דשרי מישחא, לעיל ב' ע"ב, גיטין עבד, עו; ע"ז לו, אבל כאן שלא פירש אינו ברור מי הם רבותינו,

ובגלילין הש"ס ציין לגדה סה: מ"מ לרב ושמואל קשיא? אינהו דעבדו כרבותינו, דתניא רבותינו חזרו ונמנו בועל בעילת מצוה ופורש],

[שנינו במשנתנו] משניסת אלו ואלו מודים [שאם מכרה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלוקחות]: לימא תנינא [ששנינו כאן במשנתנו] לתקנת אושא, דא"ר יוסי בר' חנינא באושא התקינן האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלוקחות [וס"ד במתני' שמוציא גם הקרקע מיד הלוקחות?]

מתניתין [קודם התקנה] קאמר, העל מוציא כדי לאכול פירות בחייה ולפירות, ולאחר מותה יחזיר הקרקע ללוקח, ואפי' מתה צמיח לא ירשנה העל, ואמו צושה ומקון תקנת אושא דאפילו בגופה של קרקע ולאחר מיתה גופה של קרקע יורש העל:

[פ' מאי דתנן במתני' שהבעל מוציא מיד הלוקחות, הוא כ"ז שהיא בחייה, ומפני שהפירות משועבדים לו, אבל לאחר מיתה נתקיים המכר ללוקח שאין לו לבעל אלא פירות בחייה ויורשה לאחר מיתה, ואם קדמה ומכרה נכס' בחייה מכרה מכר שאין הבעל יורש אלא מה שנמצא לה לאחר מיתה דומיא דבן שורש את אביו אם מכר אביו בחייו הוי מכר,

אבל באושא התקינן שיוציא מיד הלוקחות אפילו גוף הנכסים לאחר מיתה, שעשו הבעל כלוקח ראשון כשנשאה כאילו קנה כל נכסיה וכיון שהוא לוקח ראשון מוציא מלוקח שני בלא דמים ולוקח שני מפסיד, דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה. תורי"ד],

[שנינו במשנתנו] ר"ש חולק בין נכסים: אלו הן [פ' איזו הם] ידועין

הולך להשיבם על החדשים אלו נוסים, שהרי משנה נלמדה יש כלן # [אין ברור בדברי רש"י אם למעשה לא אמר כן, או שאינו משנה מה שאמר, אלא כך היה צריך לומר],

[פ' שלפי ר' יהודה במתני' אומר ר"ג שגם משנשאת יש לה רק סברה חלשה, ואיך אתה יכול ללמוד ממנה משנתארכה, וע"ז אומר רחב"ע שאף אם היה סברה חזקה משנשאת, אין יכולים ללמוד נתארכה משנשאת],

אלא כך השיבן שיש להפריש צד ארוסה לנשואה וכן השיבן עליה לא אם אמרתם בנשואה, שכן בעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, תאמרו בארוסה שאין בעלה זכאי לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה לנדר, אלא אם כן אציה עמו דמתן אציה ובעלה מפירין נדריה,

אמרו לו [הכמים לר"ג] רבי ! [לפי סברתך יש שני סברות, שמה שנפלו לה לאחר נשואין יש לבעל רשות בה, ומה שנפלה לה מן האירוסין הם ברשותה, ולכן תינה שהם ברשות האשה כש] מכרה [לה] עד שלא נשאת נלאין דנריך נמוכרת בעודה ארוסה, [אבל אם] נשאת ואח"כ מכרה מהו נכסים שנפלו לה קודם נישואין מהו? אמר להו אף זו מוכרת ונותנת וקיים, אמרו לו הואיל וזכה באשה למציאתה ולמעשה ידיה והפרת נדריה לא יזכה בנכסים שתיקנו לאכול פירותיהן בחייה והלא מכרה קיים,

[כאן יתפרש חדשים אלו שנפלו בשעת נישואין, וישנים הם אלו שנפלו משעת אירוסין ומכרם משנשאת] אמר להם ד' על החדשים אנו בושין, אלא שאתם מוגלגלין עלינו את הישנים [ונמצא לפי ר"ג שאילו שנפלו מן האירוסין מוכרת לכתחלה אפילו משנשאת, ולכן שואל על ברייתא זו של רחב"ע],

והאנן תנן [במשנתנו בדברי ר' יהודה] עד שלא נשאת ונשאת ר"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים [משמע רק בדעבד]? אמר רב זביד תני מוכרת ונותנת וקיים,

רב פפא אמר לא קשיא הא ר' יהודה אליבא דר"ג הא ר' חנינא בן עקביא אליבא דר"ג מתני' [דקמני אס מכרה [בלשון דיעבד]] רבי יהודה היא דאיהו מסיק ואמר לה [דסקינא ליה אליבא דרבן גמליאל אפי' בעודה ארוסה לא תמכור לכתחילה וכל שכן נשאת קודם מכירה], ואף על גב דאירי רבי חנינא בסיפא, לאו דמודה לרבי יהודה דרבן גמליאל אס מכרה אית ליה [דיעבד], אלא מוכרת לכתחילה, ומאי דלא פריש רבי חנינא צממיתין פריש צברייתא,

[ישואל] ור' חנינא בן עקביא [דאמר כמאן] כב"ש צממיה, דהא צית הלל אפילו נמוכרת באירוסין אמרי לכתחילה לא, ואס צא לוקח לצית דין לימלך אמרינן ליה לא תיזנן, כ"ש משנשאת [אלא ודאי כיון דרב"ע סבר שגם בשנשאת מוכרת, על כרחך ס"ל כב"ש]? ה"ק לא נחלקו ב"ש וב"ה על דבר זה אלא לכתחילה תמכור [ופליגי ר' יהודה ורחב"ע, דאליבא דר' יהודה סברי ב"ה שבאופן ב' לא תמכור לכתחלה, ור"ג סבר באופן ד' שלא תמכור לכתחלה, ואליבא דרחב"ע סברי ב"ה שגם באופן ב' מודו ב"ה לב"ש שתמכור לכתחלה,

אבני חן על מסכת כתובות

א"ל רבא לרב נחמן כשקרא אותו שטר, היכי סמכת דהא אדשמואל וקראת ליה טעמא מאי אמר שמואל אקראנו דלא שביק איניש נפשיה ויהיב לאחריו ולא גמר להקנותו, אלא בעוד שהוא דואג מאחרים שלא יחזיקו בהם, ה"מ לאחריו נותנתם לאיש נכרי איכא למימר דלא גמרה ואקניא אבל לברתה יהיבא ממנה חלוטא?

[ומשני הכי נמי אפי' במקום ברתה. ריב"ן] אפ"ה במקום ברתה, נפשה עדיפא לה,

מיתיבי [האשה קודם נשואיה] הרוצה שתבריה נכסיה מבעלה, כיצד היא עושה? כותבת שטר פסים לאחרים שטר פיוסם, שמפייסו לקבל ממנה זו להפקיע זכות בעלה קודם נישואין, ולא שזכה מקבל זה בהם דברי רשב"ג,

וחכ"א [אם] רצה המקבל הזה מצחק בה ומחזיק בהן עולמית עד שתכתוב לו שטר זה "מהיום ולבשארצה" מהיום נמוס לך, ולבשארצה יש כאן הכרחה מבעלה, שאם בא [בעלה] לזכות תאמר אני רוצה במתנה וממלא קיימת למפרע, ואם זה שנכתב שטר יצא להחזיק תאמר אני רוצה טעמא דכתבה ליה הכי [מהיום ולבשארצה], הא לא כתבה ליה הכי קננה לוקח מיוצא דשמואל [שאמר שיקרע שטר מברחת?]

א"ר זירא לא קשיא הא בכולה מי אמר שמואל לא קני, בזכות לו כל נכסיה דכיון דלא שירה מידי לנפשה אם מתגרש אף סהדי דלא גמרה ומקניא, והא דקמני רבה מלחך בה [עד שתכתוב לו מהיום ולבשארצה] בזכות מקלמן,

[ומקשה] ואי לא קננה לוקח [מי שניתן לו במתנה], ניקנינהו בעל לשמואל בזכות כולן דאמר לא קני, כיון דלא קני מאי הכרחה איכא, ליקנינהו בעל ויאלל פירות, וירשנה אם תמות תחמיו?

אמר אביי עשאום כנכסים שאין ידועין לבעל שהרי ע"מ שאין שלה נשאה דקבור שהמתנה גמורה ואליבא דר"ש [במתני' שיכול למכור נכסים שאינם ידועים]:

מתני' נפלו לה כספים [וכיון שהם נכסי מלוג, והפירות לבעל] ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות והקנין קיימת לה, שלא תיקנו לו חכמים תחת פירקונה אלא פירות,

[ואם נפלו] פירות התלושין מן הקרקע, ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות,

[ואם נפלו] [פירות] המחוברים בקרקע [ואין נפק"מ אם הקרקע עצמה שלה או רק הפירות], [ומשביחין עדיין בקרקע. יבין], א"ר מאיר שמין אותה כמה היא יפה בפירות וכמה היא יפה בלא פירות, ומותר ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות דקסגר [ר"מ] מה שגדל צרשמו הוו פירות ומה שלא גדל צרשמו הוו קרן, לפיכך מה שדמי הקרקע יקרים עשוי צביל מצוה זו, צריך ליתן לה דמים [פ' לעשות מונח דמים] ויקנו מהן

ואלו הן שאינן ידועין יש נכסים שמכרה קיים ויש נכסים שמכרה בטל? אמר ר' יוסי ברבי חנינא ידועין מקרקעי ועל מנת אותן נכסים נשאה, לפיכך מכרה בטל שהיה מנפה שפסול לה אותה ירושה, שאינן ידועין מטלטלין,

[פי' שמקרקע שאינו יכול להחביאן, דעתו של בעל עליהן ואינו מתיאש מהן, אבל המטלטלין מפני שהיא יכולה להחביאם אין דעתו של בעל עליהן ומתיאש מהם, והלכך אם מכרה ונתנה קיים. תורי"ד],

ור' יוחנן אמר אלו ואלו ידועין הן, ואלו הן שאינן ידועין כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים [מדינה אחרת. שם, מדינת הים = כינוי לארצות רחוקות, וביחוד לארצות שמעבר לים. מלון עברי] [לאו דוקא במדינת הים ה"ה שנפלו לה כאן ולא נודעו לבעל, אלא אורחא דמילתא נקט. רמ"א],

תניא נמי הכי אלו הן שאינן ידועין, כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים:

היה איתתא [ושמה רחל] **דבעיא דתברחיהו לנכסה מגברה** [שהיתה רוצה להבריה את נכסיה מבעלה החדש] אלמנה הימה וצלת להנשא, והימה מקדמת ונותנת לנכסה, כדי להצריח זכות בעלה מהם שלא יזכה בהם, והודיעה לעדים שאין מתנה זו מתנה חלה להצריח, ולא שמתנה בהם הבת אם מתאלמן היא או מתגרש כתברחיהו לברתה [דינה], [שהיה לה מאיש אחר, ואמרה באפי תרי סהדי דלהברחה הוא דעבדא. ריב"ן], **אינסיבה** [רחל] **ואיגרשה** [מבעלה החדש]

דף ע"ט ע"א

אתאי לקמיה דרב נחמן למצוע את בתה [דינה], להחזיר לה הנכסים, והבנת הוציאה שטר ממתנה [לפני ב"ד והיתה תובעת נכסי אמה רחל] וקרעיה ר"נ לשטרא [שטר מתנה דבתה, משום דשטר מברחת הוא ואדעתא דאנסובי בה, וכיון דאיגרשה הדר לה. ריב"ן],

אזל רב ענן לקמיה דמר עוקבא [שהיה ראש הגולה], [כע"ז לעיל סט.]. א"ל חזי מר נחמן חקלאה [איש ארמה] אינו צקי צדיק, ומר עוקבא אז צ"ד הוה היכי מקרע שטרי דאינשי, א"ל אימא לי איזי [ראה לעיל סט., ולקמן קד:]: גופא דעובדא היכי הוה? א"ל הכי והכי הוה,

א"ל שטר מברחת קא אמרת, הכי א"ר חנילאי בר אידי אמר שמואל מורה הוראה אני נטלתי רשות מריש גלותא, כדאמרי צפ"ק דסנהדרין (דף ה) דמהני רשותא, ולא יהצי רשותא אלא לצקי בדבר אם יבא שטר מברחת לירי שירצה המקבל מתנה להחזיק בנכסים על פיו, שלא להחזירם לנותן אקדענו, ולקמיה פריך הוציל ולאו שטרא הוה האף הועיל להצריח,

[דלא גמר להקנות כיון דלהבריה הוא ושפיר עביד רב נחמן דקרעיה. ריב"ן],

אבני חן על מסכת כתובות

קרקע ויאלכל הוא פירושה,

קרקע עם הפירות משעת נפילה	1100.00
קרקע לאחר קציצת הפירות	1000.00
שינוי ערך הקרקע	100.00
שווי הפירות לאחר קציצתן	200.00
פירות	100.00
קרן [שינוי שווי הקרקע, ילקח בהן קרקע]	100.00

וחכ"א המחוברים לקרקע שלו אף אלו שלא גדלו ברשותו מותר פירות נתנו בהן, והאיל והקרקע קיימת לה [ואפילו עומדין ליקצור, דאע"ג דקו"ל כל העומד לקצור בקצור דמי? הבא כך תקנו חז"ל שיהיו שלו. יבין], והתלושין מן הקרקע שלה, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות,

ר"ש אומר מקום שיפה כחו בכניסתה [דברים שיפה בהם כח הבעל כשכנסה בנישואין], הורע כחו ביציאתה אם לא לגרשה, מקום שהורע כחו בכניסתה יפה כחו ביציאתה,

ביצד פירות המחוברים לקרקע בכניסתה שלו כלומר נשעת נפילתו שלו כדכנן, ובגמ' פריך היינו מ"ק וביציאתה שלה המגרש את אשתו והיו צנכסים פירות מחובדין נוטלת קרקעו עמה עס פירות שבהן, והתלושין מן הקרקע בכניסתה שלה וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, וביציאתה שלו דמה שקדם ותלס בעודה תחמיו וזה בהן מדין פירות נכסי מלוג:

ר' מאיר	חכמים	ר' שמעון
תלושין בכניסה	ילקח בהן קרקע	ילקח בהן קרקע
מחובדין בכניסה	שמין	של בעל
תלושין ביציאה	*[של בעל]	*[של בעל]
מחובדין ביציאה	של בעל [גמ']	של אשה

* רש"י בגמ', דכיון דתלשן הכל מודים שוכה בהן,

גמ': פשיטא ארעא ובתי נפלו לה כספים וצאו ליקח לה קרקע, זה אומר קרקע בת זריעה אני רוצה, חזאת אומרת צמים אני רוצה ליקח, או איפוך ארעא זנינן מנייהו ששכרה מרובה, ואינה מרקבת,

ושניהם מעבדים הבעל יכול לומר [אם היא רוצה לקנות בית] דבר [קרקע] שפירותיו מרובים אני חפץ, וכן אם לא הוא ליקח בית יכולה היא לומר אני רוצה דבר שהוא כלה והולך והקרן מתמעט,

בתי שכן מרובה מדיקלי שכן עשויין ליצט ודיקלי ממרים, [אז קונים] בתי,

דיקלי ואילני שאר אילנות, דיקלי [ראה תוס']

אילני וגופני, אילני,

[ואם נפלו לאשה בירושה] אבא יער למחך עזים [מלשון שיר השירים ו יא אֶלְגַּנָּה אָגוּ יָוִדְדָתִי לְרֹאשׁ בְּאֵבִי הַנָּחַל] זרדתא אילנות של עוזרדין ולא היו פריין משוב להן, וקולצין אותן לעזים ופירא דכוורי מפירה של דגים שקורין ויוי"ר # [וכי אין הדגים פרים ורבים? ואולי מיירי באופן שאין בחפירה התנאים שיפרו שם],

[פליגי אם דינם בקרקע או פירות] אמרי לה פירא אם נפלו לה בירושה קציצת העזים, ודגים שנחפירה הוא פריין והקרקע הוא קרן ואמרי לה כולהו הוו קרנא והאיל והעזים והדגים כלים, והכל ימכר מיד, וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. אילן אין גזעו מחליף,

כללא דמילתא [ראה תוס' מי אומר כלל זה] גזעו מחליף פירא [חזר וגרל והיו בקרקע שעושה פירות], אין גזעו מחליף קרנא [וימכר לקרקע שעושה פירות],

[פ' כל אילן שאם תחתכנו גזעו מחליף ויוציא אחר במקומו פירא הוי ויכול לקצו אם אינו עושה פירות, שעוד יחליף ויהיה קרן לאשה, אבל אם אין גזעו מחליף כגון עצי היער ודגים שבחפירה הם קרנא ואין לבעל ליקח מהן. תורי"ד]

א"ר זירא א"ר אושעיא אמר ר' ינאי ואמרי לה אמר ר' אבא א"ר אושעיא א"ר ינאי הגונב

דף ע"ט ע"ב

ולד בהמת מלוג שנפלה לה צהמה בירושה וילדה משלם תשלומי כפל לאשה ולא לבעל קס"ד דקסבר אין הוולדות פירי אלא קרן וילקח בהן קרקע דחיישינן שמא ממנו האם ויכלה הקרן,

כמאן לא כרבנן ולא כחנניה, דתניא ולד בהמת מלוג לבעל, ולד שפחת מלוג לאשה לקמן מפרש טעמא, וחנניה בן אחי יאשיה אמר עשו ולד שפחת מלוג כולד בהמת מלוג [הרי ששניהם סוברים שולד בהמת מלוג לבעל, ולא לאשה]?

[ומתריץ] אפי' תימא דברי הכל [שייך בהמה לבעל], פירא גוף הוולד תקינו ליה רבנן, פירא דפירא "כפל" הצא עליו לא תקינו ליה רבנן [ראה תוס'],

בשלמא לחנניה היינו דלא חיישינן למיתה [והבהמה הוא הקרן והוולדות היא הפירות, וכן בשפחה], אלא רבנן אי חיישי למיתה אפי' ולד בהמת מלוג נמי לא [לא יהיה לבעל], ואי לא חיישי למיתה אפילו ולד שפחת מלוג נמי [יהיה לבעל]?

לעולם חיישי למיתה ושאני בהמה דאיכא עורה ואין הקרן כלה כולו,

אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל הלכה כחנניה, אמר רבא אמר רב נחמן אע"ג דאמר שמואל הלכה כחנניה

אבני חן על מסכת כתובות

מודה חנניה [רק לגבי ולד שפחות, ולא לגבי ולד בהמות כמש"כ רש"י שבהמות אין בה שבח בית אביה] **שאם נתגרשה** והצטל זכה צללות שהן כפירות מלושין נותנת לו האשה דמים ונוטלתן ונוטלת בני שפחתה מפני שבח בית אביה,

אמר רבא **אמר רב נחמן הכניסה לו עז לחלבה** לאכל חלבה [בגון שאין לאשה בהם גוף העז והרחל וכן בכלם אלא שהן שלה לחלב ולגזוז וכן בכלם. מאירי, אבל מרש"י משמע שכל הבהמה היא של האשה] **ורחל לגזוזתה** הן עיקר שלה להכי נקט לה והוא הדין דשקיל חלב וולדות ותרנגולת לביצתה, ודקל לפירותיו, **אוכל והולך עד שתכלה הקרן** דגבי צהמה איכא [פי' נשאר לבסוף] עורה, וגבי תרנגולת איכא טוה, וגבי דקל כשיצט איכא עזיו, אבל הני כולהו פירות נינהו שמתחדשין ממיד ודרך הגאסס היא,

א"ר נחמן עיילא ליה גלימא טלית בנכסי מלוג אף על פי שלא שמתא [בכחוצה] בנכסי לאן צרול וצריך להיות קרן שמור לה **פירא** הו"י כסוי שמכסה הימנו הן פירותיו **מכסי ביה ואזיל עד דכליא** והשחקין יהיו לה לקרן,

כמאן אמרה רב נחמן להא דשירא פורתא הו"י ליה קרנא? **כי האי תנא** רבנן דפליגי אדר"מ [בסופא] **דתניא המלח** [מלח וחול אינו כלה לעולם] נפלה לה ירושה על שפת הים חריצין עשוין, שמי הים נכנסים בהן והסמה מייבשתן ועושין מלה, והן משרפות מים האמורין במקרא (יהושע יא) ומתרגמין חריצי ימא והחול מקום שנוטלין חול לצנין **הרי זה פירות** ולא אמרינן ימכר אותו מקום וילקח בהן קרקע צר וריעה, לפי שאין פירו כלל לעולם, ובהא מודה ר"מ,

[אבל] **פיר של גפרית** גומא שחופרין הימנה גפרית וכן מחפורת של צריף [לא נשאר בסוף אלא חור בקרקע, ופליגי אם זה נקרא עושה פירות, או קרן שכלה] אלו"ס צלע"ז שצבעין בהן צגדים ומשי ומופרים אותו בקרקע וסופו לנלות ולהגיע ליסוד קרקע בעלמא, **ר"מ אומר קרן** וימכר וילקח דמיו קרקע לפי שפריו כלה ו**חב"א פירות** ומקום הגומא יהיה לה לקרן ומהו יאכל הצעל עד שיכלה שזה פריו ודרך הנאמו והוא הדין לגלימא ולא דמו לכספים ופירות המלושין שנאכלין מצלי שיר וכל פרוטה ופרוטה הואיל ואינן עושים פרי הו"י קרן לעזמה:

[שנינו במשנתנו] **ר"ש אומר מקום שיפה כחו: ר"ש היינו ת"ק** חכמים? **אמר רבא מחוברין בשעת יציאה איכא ביניהו** דלא איירו זהו רבנן, לית להו הא דאמר ר"ש ציאתה שלה, דקסברי מה שגדל צרשותו שלו, ומלש בשעת יציאה ליכא למימר דפליגי עליה וימרו שלה, דכיון דמלשן הכל מודים שזכה בהן:

מהני **נפלו לה עבדים ושפחות זקנים, ימכרו וילקח מהן קרקע והוא אוכל פירות** [דדילמא למחר הם מתים ונמצא בעל בלא פירות, וכן אם נפלו לה זתים וגפנים זקנים. ריב"ן], **רשב"ג אומר לא תמכור** יכולה היא לעכב [לא תמכור כלומר אין הבעל יכול לבושה למכורם מפני שהן שבת בית אביה שנראה לעינים מה שהכניסה לו מבית אביה. ריב"ן] **מפני שהן שבת בית אביה** [הוא לה ולצית אציה לשם ולמפארת. רש"י לקמן],

נפלו לה זיתים וגפנים זקנים ימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, ר' יהודה אומר לא תמכור מפני שהן שבת בית אביה:

[ואומר בירושלמי מחלוקת כשאין עושין כדי מפולן בו' כלומר כשאין העבדים והשפחות עושין תועלת כדי שיעור הוצאתם, וגם הזתים והגפנים כל כך הם זקנים שאין שוה הפירות שמביאין כדי הוצאתם [פי' אבל אם יש אפילו קצת ריווח מהם כ"ע מודי שאין יכולים לבוף למכור]. שטמ"ק]

זמ"ז: **אמר רב כהנא אמר רב מחלוקת דזמ"ס וגפנים צדעה שלה** שנפל לה הקרקע עם האילנות כדי יצטי זמ"ס הו"י לה קרקע לקרן **שנפלו בשדה שלה** [מחלוקת שנפלו אותם גפנים וזתים בשדה שלה, ואחרי אמר רבן שמעון בן גמליאל לא תמכור, כיון דאיכא שדה לקרן. ריב"ן], **אבל בשדה שאינה שלה** כגון שהיו לצדיק זמ"ס שקנה בלא קרקע על מנת שיהיו בקרקע המוכר והלוקח יאכל פירות עד שיצטו **דברי הכל תמכור** וילקח בהן קרקע, ואין אחד מהן יכול לעכב במכירתו, שאין כאן שנה צית אציה ה"כ דכליא קרנא משום דקא כליא קרנא,

מתקין לה רב יוסף הרי עבדים ושפחות כדי שדה שאינה שלה דמי ופליגי כדי מייתי כליא קרנא לגמרי ופליגי דכל זמן דהן קיימין הו"י לה ולצית אציה לשם ולמפארת? **אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב כהנא אמר רב, מחלוקת בשדה שאינה שלה, אבל בשדה שלה דברי הכל לא תמכור מפני שבת בית אביה:**

מהני **המוציא הוצאות על נכסי אשתו** [נכסי מלוג. יבן, ועכשיו בא לגרשה], **הוציא הרבה ואכל קימעא קימעא ואכל הרבה, אס גרשה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל** [וקשה מה חידש בזה הא פשיטא הוא דמה שאכל אבל ואינו משלם כלום, דהא הבעל אוכל פירות. ראה בשטמ"ק ד"ה ומה שאכל], **הוציא ולא אכל** [שלא אכל כלל, או שאכל פחות מכאשר שלא בדרך כבוד. שטמ"ק] **ישבע כמה הוציא וימול** [מנכסי אשתו]:

[ישבע כמה הוציא: הואיל ולא אכל מיניהו מדי דלא יהא אלא אחר שיוור לתוך שדה חבירו ברשות ונוטל מה שהוציא. ריב"ן], **כ' רבינו חננאל ז"ל ואי קשיא לך אמאי לא תני לה בכל הנשבעים גבי הני דנשבעים ונוטלים?** ז"ל הני כולהו הנתבע מכחיש התובע, והאי הנתבע לא ידע והו"י ברי ושמא וכל ברי ושמא ברי עדין, ומשום דלא דמי להו לפיכך לא שנאה בכללן,

ומהא שמעינן דכל היכא דאיהו ידע והך לא ידע נשבע איהו ידע ושקיל וה"מ בעושה ברשות ע"כ. ר"ן,

זמ"ז: **וכמה קימעא** [שאינו נוטל כלום נגד יציאותיו]? **אמר רבי אסי אפילו גרוגרת אחת, והוא שאכלה דרך כבוד** [כלומר שלא אכלה ברשות הרבים, ולא על דרך גול, אלא אכלה על שולחנו בשופי, ולפיכך סגי באכילה כל שהוא. תלמודי רבינו יונה. שטמ"ק],

אבני חן על מסכת כתובות

למאן כמורציא על נכסי אחר דמי ואם מיאנה צו שמין לו שצמ שהשציח ונוטל כמשפט אריסי המדינה,

אמר

דף פ' ע"א

מ"ט? עבדו בה רבנן תקנתא דשמין לו כאריס כי היכי דלא ניפסדינהו שלא יכסיף ויקלקל הקרקעות, ויאלץ ולא ישצית, שדואג שמה תמאן, וכיון דשיימינן ליה כאריס תו לא מפסיד להו, מיימר אמר שמה לא תמאן ואם תמאן הרי אטול שצמי לפי עמלי [ראה תורי"ד שעשו ב' תקנות לקטנה]:

ההיא איתתא דנפלו לה ארבע מאה זוזי בי חוזאי [Khuzistan] [רחוק מן הישוב בבבל, לצד מזרח אצל שושן [Susa] בפרס, ראה לקמן פה, ב"ק קיב:] שם מקום, והיה רחוק (הימנה) [ממנה. ד"ס], והיה מפיק עליה שית מאה [זוזי. ד"ס] צהולת הדך משלו, אויל גברא [בעלה] אפיק שית מאה [להוצאות הדרך] אייתי ארבע מאה [פי' והוציא יותר ממה שהביא, והוא גירשה אחר מעשה זו, ובא לתבוע ממנה הוצאות הדרך, # וי"ל בדרך צחות שאחר שראה אשתו "הכמתו" שהוציא שש מאות להביא ד' מאות זה גרם שבא לדיי גמ, דאל"כ קשה דלאחר שטרה בעדה כל כך למה גירש אותה],

בהרי דקאתי # [בשהגיע הביתה, ולכן לה היה נכלל בהוצאת הדרך] איצטריך ליה חד זוזא ושקל מנייהו, אתא לקמיה דר' אמי [והוא קא תבע שית מאה שהוציא. ריב"ן], א"ל מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל,

אמרו ליה רבנן לר' אמי ה"מ היכא דקאכיל פירא [אם לוקח לעצמו מפירות הנכסים], הא קרנא קאכיל והוצאה היא, א"כ הוה ליה הוציא [שש מאות] ולא אכל, ישבע כמה הוציא ויטול [כמו שהולך ומפרש לקמיה]:

[שנינו במשנתנו] ישבע כמה הוציא ויטול: א"ר אסי והוא שיש שבח כנגד הוצאה הוא דאמר' ישבע ויטול,

למאי הלכתא קאמר והוא שהיה שצח כנגד (יציאה) [היציאה, דאמר' ישבע. ד"ס], לאקולי עליה דאי איכא שצח טפי לא צעי שצועה [אבל אם היציאה יתירה נוטל היציאה אף שהוא יתר על השבח], או לאתמורי עליה ולמיימר דאי יציאה יתירה לא שקיל אלא כשיעור שצח, ואפילו שצועה לא אמרי' ישבע כמה הוציא ויטול?

	לוקלא	לחומרא
אם השבח יתר על היציאה	לוקח היציאה בלא שבועה	לוקח היציאה בשבועה
יציאה כנגד או יתירה על השבח	לוקח היציאה בשבועה	לוקח נגד השבח בשבועה

אמר אביי [לוקלא] שאם היה שבח יתר על הוצאה, נוטל את ההוצאה בלא שבועה,

א"ל רבא א"כ אתי לאיערומי ואמר צייר משבחא פורתא דלישקול צלא

רבי אבא אמרי בי רב אפי' שיגרא דתמרי תמריס ינדוכין יחד [שהם עשויין מתמרים גרועים, משא"כ גרוגרת אחת הוא מעולה. ראה תוס'], כדרך שדורסין תאנים יחד ליטרואות ליטרואות, אף אלו כן [תמרים כתאנים] ומיקרי שיגרא,

ואני שמעתי שיגרא טריוות [יש מסבירים כי זו היא מלה לועזית, וכנראה צ"ל טרו"א מן הצרפתית העתיקה [troje] חבילה, אגודה. שט, וראה רש"ל], כמין אשכול תמריס, וקשיא לי מאי אפי' דרבי אבא הא גרוגרות גריעי מממריס כדמין אכל גרוגרות ושיגרא תמריס תבא עליו צרכה ? ואי הוה גרסי' להא דרבי אבא צרישא מקמי דר' אסי לא הוה קשיא לי מידי [שאחר שאמר גרוגרת אחת, אין לומר על אשכול לשון "אפילו"],

יש ספרים משושעים וכתוב צהן וכמה הרבה [במקום או בנוסף להגירסא וכמה קיימות], אמר ר' אבא כו' וגירסתא שוטיס היא זו כמה הרבה למאי הלכתא איצטריא להו ומאי נפקא לן מינה כל כמה דהוי יותר על גרוגרת אחת הוי הרבה עד לעולם, [שיגרא דתמרי, דאפילו לא אכל אשכול של תמריס שעדיין לא נתבשל כל צורכו, ואינו חשוב כגרוגרות אבל תמריס שנתבשלו כל צורכן ודאי חשיבי מגרוגרות כדאמר' התם אכל גרוגרות ושלם לו תמריס תבא עליו ברכה. ריב"ן],

בעי רב ביבי חובצא דתמרי מאי אחר שעשו צהן שזר וגשאר הפסולת, אי גמי ינדוכין הרבה כדי לעשות מהן שזר # [והם תמריס גרועים מאוד], [בעריך ערך חבין ג' פי' עיגול של תמריס כמו עיגול של דבילה, אלו שלש חבין א' של גבינה ב' של פת ג' של תמריס כולן לשון קבוצין] תיקון,

לא אכלה דרך כבוד מאי צכמה הוה אכילה? אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא, חד אמר בכאיסר שזר איסר [שהוא כ"ד בדינר. ריב"ן] וחד אמר בכדינר,

אמרי דייני דפומבדיתא רב פפא צר שמואל צפ"ק דסנהדרין (דף פ':) עבר רב יהודה עובדא בחבילי זמורות דחשבה אכילה [שלא יטול עוד ההוצאות] צחצחי זמורות, שהן מאכל לפילין, והאכיל מהן הצעל לבהמתו [וצריך לדעת כמה שיעור אכילת בהמה?], וגירסא את אשמו, ואמר רב יהודה מה שאכל אכל,

רב יהודה לטעמיה [דמה שהבהמה אוכל זמורות נחשב אכילה] דאמר רב יהודה אכלה ערלה לוקח שני ערלה שאין הנאתם אלא צומורות, שהפרי אסור בהנאה, או שביעית שהוא הפקר וכלאים או שזרעה כלאים והזמורות לא נאסרו, ה"ו חזקה עולין לו למיין שלש שנים, אי אחת מהשלש שנים אחת מאלו,

א"ר יעקב אמר רב חסדא, המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה יתומה שהיאמה אמה ואחיה [שכילה. ר"י מלוויל, ויכולה. ר"ן, ררי"ף]

אבני חן על מסכת כתובות

שבו, ואע"ג דלא אפיין [אף שלא הוציא] כולי האי?

אלא אמר רבא [לחומרא] הא דרבי יוסי לאתמורי עליה אתא ולומר שאם היתה הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח, ובשבועה ששציעוהו שכן הוציא,

איבעיא להו בעל שהוריד אריסין תחתיו בנכסי אשתו ליעול ממנה או שלש, ועמד וגרשה משאכל קימעה מזהו שיעלו האריסין כפי שצמח, **אדעתא דבעל נחית** הוא הכניס ולא היא, וכי אסתלק ליה בעל אסתלקו איניהו, ולא שקלי מידי, כי דיניה, דמה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל **איסתליק ליה בעל איסתליקו להו** [דהאריסין יודעין שהקרקע של אשה היא, ועל מנת כן נכנסו שאם תתגרש ויפסיד הבעל הכל, אין להם עליו כלום, דזה הם יודעים שהבעל לא יניח מלגרש אשתו בשבילם, ודעתם להפסיד עמו כיון שלא התנו, תוס' ע"י"ש],

או דלמא אדעתא דארעא נחית וארעא כי קיימא לאריסי קיימא אם לא הורידם הבעל, היתה היא מורידה למטה אריסין,

מתקיף לה רבא בר רב חנן מ"ש מהיורד לתוך שדה חבירו ונמעה שלא ברשות, שמין לו וידו על התחתונה ליעול היצאה כשיעור שכן כדאמר רב"מ בהשאלה, והכא אמר צבי לסלוקי צלא כלום?

[ומתריץ] **התם ליכא איניש דטרח** [ליכא למאן דטרח] ראה זה שלא היה איש משציתן ויורד להן, ומה הפסידן, הלכך יציאה שיעור שצמ מיהם יהיב ליה, **הכא איכא בעל דטרח שטריח בהן**, ואמרה להו אי לא נחמיתו אמון, איכו עבדי, ולא הוה שקיל השמא מידי,

מאי הוי עלה? אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינן אי בעל ארים הוא ויודע צביט אריסות, שאם לא ירדו אליו, היה הוא עצמו עוזבה **איסתלק ליה בעל אסתלקו להו** דאמרה להו קא מפסידמו לי, דאי לא נחמיתו הוה איכו נחית ועבדי, ולא הוה שקיל השמא מידי, **אי בעל לאו ארים הוא ארעא לאריסי קיימא**,

איבעיא להו בעל שמכר קרקע לפירות מכר לאחרים קרקע מלוג [של אשתו] שיעשה הלוקח ויאלץ פירות מזהו, **מי אמרינן מאי דקני (לה) אקני, או דלמא כי תקינו ליה רבנן פירות לבעל**

דף פ' ע"ב

משום רווח ביתא שיכניס הפירות לביטו ויהא מוון הצית מנאי וייעיב לה אבל לזבונא לא?

יהודה (מר. ד"ס) בר מרימר משמיה דרבא אמר מה שעשה עשוי, רב פפא אמר משמו' דרבא לא עשה ולא כלום,

אמר רב פפא הא דיהודה (מר) בר מרימר לאו בפירוש

אתמר לא שמעה מרבא בהדיא אלא מכללא **אתמר, דהדיא איתתא דעיילה ליה לגברא תרתי אמהתא** שפחות מלוג היו ולא שמעמם לו כחומצה **אזל גברא** [הלך בעלה] **נסיב איתתא אחריתי** [לתוך ביתו], **עייל לה חדא מנייהו** לשבת לשניה, **אתאי קמיימא לקמיה דרבא צווחה לא אשגח בה** [ומזה למד יהודה בר מרימר כדמפרש],

מאן דחזא סבר משום דסבר מה שעשה עשוי ואפילו נמנה לאחרת לשימושה, ולא היא לעולם משום רווח ביתא איס ליה לרבא מקנת פירות, **והא קא רווח ביתא** שאף עמה היא עושה צרכי הצית [משמשה שתיקה. ריב"ן],

והלכתא בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום,

מ"ט? אביי אמר חיישינן שמא תכסיף השדה שלא יחוש הלוקח לזבלה ולנטיבה, דקא סבר למחר נפקת מנאי שאין הגוף שלי, אבל בעל ממנה שמא תמות היא צמיו ויירש את גוף הקרקע ומשנה לה, **רבא אמר משום רווח ביתא** [זה מועיל לשלום בית],

מאי בינייהו? איכא בינייהו ארעא דמקרב למתא דחזא ליה כל שעמא אי מכסיף לה [שמתיירא לוקח להכסיף דכל שעתא חזו ליה. ריב"ן],

אי נמי בעל ארים הוא כלומר שנותן ללוקח פירות מוזמנים [שעשהו לוקח לבעל עצמו ארים על אותה שדה מלוג שמכר לו לפירות, דבעל ודאי לא מכסיף דמצפה הו אלמיתת אשתו וירית לה, אבל רווח ביתא ליכא. ריב"ן],

אי נמי זוזי וקא עביד בהו עיסקא שהבעל עושה סחורה צמעות שקיבל מן הלוקח ומשמכר בהן, ואיכא רווח צמא,

[זוזי דשקל מקרקע דמכר לפירות, עביד בהו עיסקא ומשתכר בהן, ומן הריווח מתפרנסין יחד] **האיש והאשה, משא"כ אם רק מוכר הפירות אין אשתו מרוויחה כלום**, וזה שגם היא מרויחה ומועיל לשלום בית, **דמשום רווח ביתא ליכא למיחש דהא איכא רווח ביתא**, אבל לשמא תכסיף לוקח איכא למיחש. ריב"ן:

[אם רצה הבעל למכור קרקע של נכסי מלוג לאחר שיקח פירותיו לשנים מרובות, ומקדים לו הצעות אין שומעין לו, אבל יכול למכור הפירות בכל שנה אחר שליטתו, וכן אם ימכור הפירות לשנים מרובות ועושה סחורה במעות שפיר דמי, אבה"ע ס' פ"ה סעיף י"ז],

יש לבעל לכופ מקצת עבדי אשתו ואמהותיה שיהיו משמשים אותו בבית אשה אחרת שנשא בין שהיו עבדי מלוג בין שהיו עבדי צאן ברזל אבל אינו יכול להוליכם לעיר אחרת שלא מדעת אשתו, הגה אבל אינו יכול להכריחם שישמשו לאשתו האחרת בבית אחר, שם סעיף יט],

[יש כאן ענינים שהם קשי הבנה למשל:

* מה נקרא כתובה, אי רק מנה ומאתים ותוספת או גם מה שהכניסה בנכסי צאן ברזל? זה תלוי בגירסה במשנה אי גרסין כתובתה בוי"ו או בלי וי"ו,

* למה יירשו יורשי הבעל מה שהכניסה האשה? כיון שהיא זקוקה ליבום לכן ספק

אבני חן על מסכת כתובות

נכסי צאן ברזל	[ב]	תלוי במחלוקת בב"ב
מנה מאתים ותוספת	[ב]	[ב]
נכסי מלוג	יחלוקו [א-ב]	[א]

יורשי האב [א] = אחי האשה, יורשי הבעל [ב] = אחי הבעל,

לפי הגירסא "כתובתה [בלי וי"ו] בחזקת יורשי הבעל" וקאי על כל הנכסים חוץ מנכסי מלוג,

	בית שמאי	בית הלל
נכסי צאן ברזל ומנה	[ב]	[ב]
נכסי מלוג	יחלוקו [א-ב]	[א]

יורשי האב [א] = אחי האשה, יורשי הבעל [ב] = אחי הבעל,

[מתה כשהיא שומרת יבם יורשיה מאביה יורשין נכסי מלוג שלה וחצי נכסי צאן ברזל ויורשי הבעל יורשין כתובתה וחצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל חייבין בקבורתה. רמב"ם הלכות אישות פכ"א הל' י',

מתה כשהיא שומרת יבם, יורשיה יורשין נכסי מלוג שלה, וחצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל יורשים עיקר כתובה ותוספת וחצי נכסי צאן ברזל ויורשי הבעל חייבים בקבורתה, הגה ו"א דכל נכסי צאן ברזל שלה הם בחזקת יורשי הבעל כמו הכתובה. אבה"ע ס' ק"ם סעיף ז']

הניח אחיו [המת] מעות, ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, פירות התלושין מן הקרקע ילקח בהן קרקע לפי שכתובתה על נכסי בעלה הראשון דקדמי לקמן, לפיכך נכסי המת אמרינן לכתובתה, אלא שהינם אוכל פירות אם מיינס אותה, וקסבר מטלטלי משמעדי לכתובה [דאל"כ למה לא ירשו האחין את המטלטלין] והוא אוכל פירות,

המחזירין בקרקע אמר ר"מ שמין אותן דקסבר כל מה שגדל נשמות המת אמרינן לכתובה כמה הן יפין בפירות, וכמה הן יפין בלא פירות, והמותר ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות,

וחכ"א פירות המחזירין בקרקע שלי נגמרא פריך עלה [לקמן פב. ור"ל אובר תני שלה במקום שלו] התלושין מן הקרקע כל הקודם זכה בהן [כל הקודם צהן זכה] [קסבר] [קסברי. רע"ז, ר"ן] מטלטלי לכתובה לא משמעדי אלא"כ תפסה וממיינס דבעל צעין תפסה דלקמן דהכותב (דף פד) וה"ה נמי דפליגי אכספס דמאי שנה כספס מפירות מלושים, קדם הוא זכה, קדמה היא ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות,

כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר מפרש גמ' [ובלבר. כ"ה במשניות] שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון,

לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השלחן [ושאר נכסי אחי אמכור], אלא כל נכסיו שייך מאחיו אחראין לכתובתה,

וכן לא יאמר אדם לאשתו [ודאי יכול אדם למכור נכסיו, שהרי גם אם

אם היבם קנה נכסיה,

*למה בעל יכול למכור נכסיו אף שהם משועבדים לכתובה, ויבם אסור לו למכור? שהיבם אינו כותב כתובה ליבמה לכן היא מעכבת ראה רש"י פא. ד"ה מגרשה בגמ', וגמ' פב: כיון דיבם אינו כותב לה דקנאי וקנינא, משא"כ באשה סתם כותב לה בעלה כן וסמכה דעתא,

*ולמה יבם אמרינן לא ניתן כתובה לגבות מחיים ולכן אינו רוצה לקבור את אשתו, ובכל בעל אמרינן שצריך לקבור את אשתו אף שהוא בחיים? ראה רמ' דף תרל"ב-ג],

מתני': [בלשון זה יש משנה ביבמות לה]. שומרת יבם שנפלו לה נכסים כשהיא שומרת יבם מורים ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת [במתנה, כשעודה זקוקה ליבם] וקיים [שלא כדן ארוסה שנפלו לה וכו'] לעיל עה. ועיין שם בתום ד"ה סיפא],

מתה מה יעשו בכתובתה [מאה ומאתים ותוספת ונדוניא שהכניסה שקבל בעל אחריותו, ונקראין בולן כתובה, מדרבנן כתובין בכתובתה. וכן, והם הנקראים נכסי צאן ברזל. תי"ז, העתקתי מיבמות] [נדוניא] [צניקת כמזה, ונדוניא. ר"ן] שהכניסה לו [לבעלה שמת] ושמאמן לו נכמוצתה, וקיצל עליה אחריותו, ורשאי להוציאם,

ובנכסים הנכנסין והיוצאין עמה הן נכסי מלוג שאין שמין אותם עליו, ואינו רשאי להוציאן אלא משנכנסה לרשותו נכסין עמה, וכשהיא יוצאת יוצאין עמה?

ב"ש אומרים יחלקו יורשי הבעל [היבם ואין לאביו חלק בה. ראה אבה"ע ס' ק"ם סעיף ז' בהג"ה בסופו] **עם יורשי האב** [אחי האשה, ורש"י ביבמות מפרש דספק נשואה היא, וזה היבם צמאי הירושה מספק],

דיבמות פרק החולק קא מפרש, מאי שנה רשא כשהיא קיימת [שהיא שומרת יבם] דלא פליגי שאין לו [ליבם, לאחי הבעל] כה צהס, ומאי שנה סיפא כשמתה אמרו צ"ש יחלוקו יורשי הבעל צהס,

ומפרש נמי דדוקא נקט יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב [האשה] צנכסי מלוג, אצל יורשי האב [האשה] לא יחלוקו נכמוצת הבעל, ואף על גב דנקט רשא מה יעשו נכמוצתה, מניא ושצקה [פי' ונמצא דב"ש וב"ה פליגי רק לענין נכסי מלוג, דלב"ש חולקין ולב"ה הם בחזקת יורשי האב, דהיינו האשה],

וב"ה אומרי' נכסים דלאן צחול בחזקתן וצנצא צמרא צפרק מי שמת (דף קנח) מפרש צחוקת מי הם מוחזקין, אי צחוקת יורשי הבעל הוציל ואחריותו עליו, או צחוקת יורשי האשה שהיו שלה, וכתובה [ביבמות הגירסא "כתובה" בלי וי"ו ולפ"ז יהיה "נכסים בחזקתן" הקדמה למש"כ אחר כך, וראה במבאל לקמיה] **בחזקת יורשי הבעל** מנה מאתים ותוספת שראויין לצא לה משל בעל צחוקת יורשי הבעל [ובזה לא פליגי ב"ש], **נכסים הנכנסים והיוצאים עמה בחזקת יורשי האב**,

לפי רש"י, וראה שטמ"ק,

	בית שמאי	בית הלל

אבני חן על מסכת כתובות

ימכרם אם ימות ולא יסאר נכסים תגבה האשה מן הלקוחות, אבל מ"מ לא
"יאמר" אדם לאשתו כן] **הרי כתובתך מונחת על השלחן, אלא**
כל נכסיו אחראין לכתובתה,

גירשה ליצמתו לאחר שנסה אין לה אלא כתובה אבל כל זמן שלא גרשה
(היו ?) כל הנכסים משועבדים לה ואינו ראוי למכור [ראה הטעם בגמ' לקמן פב:
כיון דיבם אינו כותב לה דקנאי וקניא, משא"כ באשה סתם כותב לה בעלה כן
וסמכה דעתא].

החזירה הרי היא ככל הנשים דמנן בפירקין דלקמן המגרש את אשתו
והחזירה על מנת כמזה הלשונה החזירה, ובגמרא פריך למה לי לאשמועינן
צינמה ואין לה אלא כתובה בלבד [ואין לה כלום על נכסי בעלה
הראשון]:

גמ': איבעיא להו [האיבעיא הוא בין לב"ש ובין לב"ה. ריב"ז, # וצריך
להבין אך יפרש אליבא דב"ש שיורשי האשה אין להם אלא חצי הנכסים מלוג?
וראה על הגליון בריב"ז] **שומרת יבם שמתה, מי קוברת** משום דיש לה
שני יורשין [קרויה וקרובי בעלה] קמצעיל לן,

יורשי הבעל קברי לה, דקא ירתי כתובה [כמזכרה] [נכסי מלוג]
ותניא דפרק נערה שנפטמה (לעיל דף מז:) קבורתה מתת כמזכרה, **או דלמא**
יורשי האב קברי לה, דקא ירתי נכסים הנכנסין והיוצאין
עמה [נכסי מלוג, משמע שאם אין שם נכסי מלוג כלל, שכן יש הרבה נשים
שאין להם, לב"ע יורשי הבעל קוברין אותה]?

[קבורתה תחת כתובתה, ראה לעיל מז: שיש שם גירסא פירקונה תחת כתובתה,
וראה גם בתוס' שם ו"ל פ' נדונייתה] נדוניא דהנעלה ליה מצי אצוה קך וקך, ונצי
ואוסף לה מדליה קך וקך. רש"י שם] אבל אין לפרש תחת מנה ומאתים דהא
אמר לקמן דארוסה אין לה קבורה].

אמר רב עמרם תא שמע דתניא שומרת יבם שמתה

דף פ"א ע"א

יורשיה יורשי כתובתה אומן יורשים שיושין כמזכרה **חייבין**
בקבורתה,

אמר אביי אף אנן נמי תנינא [במשנה לקמן צה:], **אלמנה ניוזנת**
מנכסי יתומין ומעשה ידיה שלהן, ואין חייבין בקבורתה דהא
נצי למיטב כמזכרה ליורשיה, **יורשיה יורשי כתובתה חייבין**
בקבורתה, ואיזוהי אלמנה שיש לה שני יורשין דאצטריך למנא
למיטב אומן יורשין שיושין כמזכרה, ש"מ איכא יורשים אחרים שהזיזוהו דלא ירתי
כמזכרה **הוי אומר זו שומרת יבם**, [ונמצא שיורשי הבעל קוברין אותה או
יורשי האב יחד עם יורשי הבעל, ראה שטמ"ק ד"ה ו"ל הריב"ש],

[איזוהי אלמנה שיש לה שני יורשין כו'. מיתורא דמתני' דייק, אבל עיקר מתני' לא
מייירי בשומרת יבם אלא בסתם אלמנה, דהא קתני [אלמנה ניוזנת] מנכסי יתומין
ושומרת יבם לית לה יתומין. תוס'].]

[הגמ' מבאן עד שלא ליה וכו' לקמן בדף זה, שקיל וטרי אי דיבם יורש מהיבמה,
שרק אז הוא חייב בקבורתה].

[ומקשה] **אמר רבא ולימא אח אבי יורש, אשתו איני קובר**
כמזה זו שאני יורש, אין כלל מנדוניית אצוה כלום אלא מאתים ומספספת שכתב לה
אחי, ואין אני יורש אומה אלא אחי [ראה תוס']?

[ולימא אח אבי יורש כו'. לפ"ה פריך שפיר אח אבי יורש דאיני יורש מנכסיה
כלום, אלא מנה ומאתים של אחי, הלכך אשתו אין אני קובר, אבל לפ' ר"ת
דנרנא לכ"ע בחוקתו אינו מיושב כל כך, שהרי הנכסים של אשה היו, וכן גם
לפירוש הקונטרס למ"ד בחוקת יורשי הבעל צריך ליישב?

וצריך לפרש דהכי פריך ולימא אח אבי יורש כלומר וכותו של אחי אבי יורש, כמו
שהיה עושה הוא אם היה קיים, אבל חובתו לא אירש כדאמר באלו גערות (לעיל
דף לד:) הניח להן אביהן פרה שאולה משתמשים בה כל ימי שאילתה מתה אין
חייבים באונסיה [שהם לא שאלו אותה]. תוס'].]

אמר ליה אביי [לרבא לכן צריך דיבם לקבורה] **משום דבאין עליו**
משני צדדין [פ' ממה נפשך], **אם אחיו יורש, יקבור את אשתו**
כמו שהיה הוה קוצרה אם ממה נפשך, ואפילו לא הכניסה לו כלום **אם אינו**
קובר את אשתו, יתן כתובתה [ליורשי האשה] שהקצרה צאה ממנה
[ראה רש"י לעיל סוף פ' ע"ב].

[משום דבאין עליו משני צדדין אם אחיו יורש יקבור את אשתו. כלומר אם באת
לומר שאינו יורש כלום ממנה אלא מאחיו, אם כן [בעית. באה"מ] למימר דהרי
הוא כאילו אחיו קיים, ולחכי לא באתה לידי גיבוי, יקבור את אשתו כלומר יחשוב
לגמרי כאילו הוא חי ויקבור אשתו כמו שהיה הוא קוברת, ולפי זה דווקא בנפלה
מן הנשואין ואם אינו קובר דלא חשיב כאילו הבעל חי א"כ באתה לידי גיבוי ויתן
לה כתובתה. תוס'].]

אמר ליה [רבא לאביי] **הכי קא אמינא אח אבי יורש, את אשתו**
אין אני קובר, ואי משום כתובה לא ניתנה כתובה לגבות
מחיים כל זמן שהנעל חי, ואני נמקוס בעל עומד, שהייתי מנפה לכונסה
[ומתה]?

[ותימא מאי קאמר דהא לגבי אחיו נמי לא נתנה עיקר כתובה לגבות מחיים,
ואפ"ה חייב לקבורה בלא נדוניא, וא"כ זה שעומד במקומו יקבור, וי"ל לגבי בעל
כיון שמתה היא בחייו עשאוהו חכמים כאלו יורש ממנה עיקר כתובה, אבל בבאן
שהבעל מת בתחלה הרי זכה דיבם בנכסיו כולם קודם שיתחייב הבעל בקבורתה,
וכי הדרא אידי ומתה לא חשיב דירית מינה כלום, וכבר נפטר דיבם מקבורת
במיתת הבעל. רמ'].

מאן שמעת ליה דאית ליה מדרש כתובה שדורש **לשון הכמזה,**
שכתוב זה לכשתנשא [שתהיה יכולה להנשא] לאחר מטלי מה שכתוב ליכי, דמינה
דייקת לא ניתנה כמזה לגבות מחיים, דהא אינה יכולה לישא לאחר **בית שמואי**
[היא] צינמות דפרק האשה שהלכה דקאמרי צ"ש והלא מספר כמזה נלמד,
לכשתנשא לאחר מטלי מה שכתוב ליכי, והואיל והיא נישאת ע"פ עצמה שצאה
ואמרה מת בעלי [הרי זה בכלל "כשתנשא"]]. אף כמזכרה גובה ע"פ עצמה,
[מאן שמעת ליה דאית ליה מדרש כתובה ב"ש. ולכ"ה דלית להו מדרש כתובה
ניתנה כתובה לגבות מחיים, אע"ג דאינה גובה כתובתה קודם חליצה, לענין זה

אבני חן על מסכת כתובות

ניתנה לגבות שיהיה לה קבורה תחת כתובה. תוס'.

ושמעין להו לב"ש שמי שיש לו שטר חוב על מצירו הוא מוחזק בנכסי הלוה יותר ממנו [יותר מהלוה עצמו] דאמרי שטר העומד לגבות בגבוי דמי והנכסים צמזקמה הלכך מינה קא ירית [וחייב בקבורתה],

דתנן מתו בעליהן עד שלא שתו [ולכן אומר "בעליהן" בלשון רבים] אכל הנשים שבעולם קאי, שקינאו להן צעליהן ונסתרו, ולא הספיק להשקותה עד שמת בש"א נוטלות כתובה ולא שותות דצעין והציא האיש את אשמו, ובה"א או שותות או לא נוטלות כתובה,

או שותות במדבר ה והביא האיש את אשתו אל הכהן אמר רחמנא וליכא [דבלא הפסוק היינו אומרים שב"ד משקין אותה]? אלא מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובה,

בית שמאי אומרים נוטלות כתובה ולא שותות ואמאי ספיקא הוא, ספק זנאי והפסידה כתובה ספק לא זנאי, וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי מידי יורשי הצעל שהן ודאין צירוסה?

קסברי בית שמאי שטר העומד לגבות בגבוי דמי והיא מוחזקת בנכסים יותר מהן, ואין כלן מוילא מידי ודאי,

[ופריך שהגם דק"ל שטר העומד לגבות בגבוי דמי, אבל ב"ש הא דרשי מדרש כתובה] והא בעינן כשתנשאי לאחר תמלי מה שכתוב ליכי וליכא אלעיל פריך, סוף סוף היך כתובה ניגזת ממיים שנוכל לצא עליו משני דדים [וחייב לקבורה], והא צעין כו'?

אמר רב אשי יבם נמי כאחר דמי וכיון שהמיתרה מיתת הצעל לנישא ליבם, מלאתה שעה זכתה בנכסים, [ולכן כיון שירשה היבמה כתובתה, והיבם קונה אותה ממנה, לכן חייב היבם לקבורה]:

שלח ליה רבא לאביי לאחר שהשיבו על שאלתו, ואמר ניתנה כתובת יבמה לגבות ממיים של יבם [כאן גם אליבא דב"ש] ביד רב שמעיה בר זירא הוא היה שליט במשנה זו ומי נתנה כתובה לגבות מחיים כתובת יבמה, לגבות מחיים דיבם,

והתניא ר' אבא [רב, נקרא גם אבא אריכא] אומר שאלתי את סומכוס [תנא ברור החמישי של תנאים, ורב היה ברור שאחריו הנקרא "דור המעבר"] הרוצה שימכור בנכסי אחיו לאחר שכנס את יבמתו, ואמרן לעיל כל נכסיו אמראין לכתובתה כיצד הוא עושה,

אם כהן הוא שאל יגרשנה לא יוכל להחזירה יעשה [לה] סעודה יפה לפחותה במשתה היין ויפיים הימנה, שמתן לו רשות למכור את העודף על כדי כתובתה,

אם ישראל הוא שמוחר להחזיר גרושמו מגרש [מגרשה] בגט ומגבה את כתובתה ומוכר מה שירצה ויחזיר ומחזירה ע"מ כתובתה הראשונה, או אפי' רצה להחזירה מיד [קודם שימכור] מוכר [לאחר שהחזירה] כל זמן שירצה,

שליש מעכצת מלמכור אלא יבמה, לפי שאין היבם כותב לה כתובה, ולא כתב לה דקנאי ודקינא, ואין כתובתה אלא על הראשון, ומשום הכי מעכצא בכולהו דלמא משתדפי הני דמייחד לה,

ואע"ג דאמר לקמן (דף נה) אישתדוף בני חרי טרפא ממשעבדי, מ"מ אמרה איני רוצה לטרוח לב"ד, אבל כתב לה כתובה כשמחזירה וכתב לה דקנאי ודקינא לא מציא מעכצא,

והא דתנן (גיטין דף נה:) לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה [קרקע המיוחדת לכתובת אשתו, או שכתוב בכתובתה, או הכניסו לו שום בכתובתה, וכל שכן שאר נכסים, דאי לא עבדה ליה אמר לה עינך נתת בגרושין וצמימה, הכי מוקמינן ליה בב"ד (ג.) רש"י שם] מנקחו צטל [דאמרה נתת רוח עשיתי לצעלי. שם] [אבל לקח מן האשה ואח"כ מן האיש מוקחו קיים], אוקמינן [ב"ד מ"ט: - ג.] צאותן שלש שדות אחת שכתב לה בכתובתה [בתוך שטר הכתובה שיעבר שדה זו וסמכה דעתא על שדה זו], ואחת שייכת לה בכתובתה [בעל פה לאחר הגישואין, עשאה אפותקי לגבות כתובתה ממנה] ואחת שהכניסה לו שום משלה [נכסי צאן ברזל],

דף פ"א ע"ב

ואי סלקא דעתין נתנה כתובה לגבות מחיים נייחד לה שיעור כתובה [הואיל וחשבת לה כאילו גבתה והחזירה לו. תוס'] והשאר לזיבין?

ולטעמיה דאמרת טעמא משום דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, אמאי מהדרת אדרי' אלא לאותווי מצרייתא אותיב ממתי' ולותבה ממותני' לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת לך על השלחן הן מעות שהוא משתמש בהן אם הוא שולחני אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה?

ומשני ממתינתין לא מוסיבנא דמתני' איכא לשנוי דלאו דינא קמני אלא התם עצה טובה קא משמע לן שלא תאבד כתובתה,

דאי לא תימא הכי סיפא דקתני וכן לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך מונחת לך על השלחן אלא כל נכסיו אחראין לכתובת אשתו אי בעי ליה לזבוני הכא נמי דלא מצי מזבין בתמייה הא אוקימנא להאיא צאותן שלש שדות אבל מי שלא כתב ולא ייחד מוכר הכל ואינה יכולה לעכב עליו וטעמא משום דכתב לה דקנאי ודקינא ומיהו כשימות או יגרשנה טרפה לקוחות?

אלא עצה טובה קמשמע לן [ראה תוס'] שאל יאבדו המטלטלין ונמצאת בלא כתובה, וזריך לכתוב כתובה אחרת [הכא נמי עצה טובה קמ"ל],

אלא דרבי אבא קשיא [דההוא לא משום עצה טובה היא, דמשום עצה

אבני חן על מסכת כתובות

הואיל ושאני [ואני] יורש שאני את אשתי ואזכה בנכסי החזקתי כחזק זה ולא אשלטנו עוד **אלא מוציאין מיבם ויקח בהן קרקע והוא אוכל פירות** [ומה כאן שהיבם קונה לעצמו מוציאין מידו, כש"כ אם מוכר לאחר דאי מוציאין מידו]?

[לא יאמר הואיל ושאני יורש החזקתי, וא"ת למחול איהו לנפשיה דהא אמרינן המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, ואפילו יורש מחול ולא אלים שעבודא ממה שהיה קנוי בידה? וי"ל שאני הבא הואיל ואינו יורש אלא מכח האשה אינו יכול להפסידה כחה במחילתו. שטמ"ק].

א"ל אביי דלמא דטבא ליה עבדו ליה ענה טובה שהיה הקרקע קיים לו עולמית ולא יזילא המעות דהולאה,

א"ל תנא תני מוציאין דמשמע בעל כרחו ואת אמרת דטבא ליה עבדו ליה?

[כיון שהביא רב יוסף ברייתא כראיה לדבריו] **הדור שלחיה קמיה דרב מניומי בריה דרב נחומי** [כמו שביקש שאם יבא רב יוסף בראיה אחרת יודיעו לו], **אמר להו הכי אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן זו אינה משנה לא נישנית משנה זו ציית המדע של חכמים ולא סמכין עלה דמדי,**

[והולך לברר למה לא נשנית ברייתא זו בביהמ"ד] **מאי טעמא, אילימא משום דהוה להו** [פי' שכל חוב אינו חשוב אלא כמטלטלי, ואע"פ שעיקר שיעבודו על הקרקעות כיון דהוה שיקל, ועל הרוב זווי יחוב ליה מטלטלי חשיב בכל דוכתא וכדאמרינן בעלמא ולקמן באידך פירקא אגן מטלטלי שבק לן אבונא גבך. רט"ז] **מטלטלי ומטלטלי לכתובה לא משעבדי,**

דלמא [ברייתא זו] **רבי מאיר היא דאמר מטלטלי משעבדי לכתובה** דממני דקמי גבי כספים ופירות תלושין ילקח בהן קרקע ואפי' לא תפסה, אלמא משעבדי [לכתובה] [לכתובה ד"ס], ואפי' לא קיימא לן כר"מ דהא [הדין במשנה דנפלו מירושת בעלה הראשון שקונים בה קרקעות], מיהו גבי מוילאין ליכא מאן דפליג [דמוציאין אם מוכר היבם] אי מקרקעי נינהו [אף אי פליגי במטלטלין] * ולעולם משנה היא,

* [והדין של מוציאין מיהו אמת, אם הוא קרקע, רק במה שצריך הברייתא דינא במטלטלין היינו משום דסבירא ליה כר' מאיר דמטלטלין משתעבדי, ואין שייך לומר על זה אינה משנה. מהר"ם שי"ף]

ואלא להכי אינה משנה [ועדות] [דטועה. ד"ס] היה מי ששנאה משום **דאמר לה דמני אמר לה** [את. ד"ס] **לאו בעלת דברים ידידי את** **לאו בעלת דברים ידידי את** ממך לא ליתמי אלא מאח,

דף פ"ב ע"א

דלמא דהא נמי לא טעה דרבי נתן היא דמוציאין מזה ועומקין לזה רבי נתן היא, **דתניא ר' נתן אומר מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה, ת"ל** במדבר ה ונתן

טובה לא אמרינן ליה שיגרשנה, דההוא גנאי הוא, ומוטב שיחד לה ולא ניהוש לאידך עצה. רט"ז] **אדמגרש לה, ניהד לה, שהרי גירושין גנאי הן לנשים, אלא ודאי טעמא דלא ניהד כתובה להגדלה ממיהם** [דינא הוא. רט"ז]?

דרבי אבא נמי לא קשיא משום איבה המיוחד לאשתו או קרקע או מטלטלין [לכתובה. רט"ז], **נותן איבת עולם ציניהם, דסברה עיניו נותן בגירושין, אבל זה שמגרש על מנת שיחזיר** [אע"ג דהשתא איכא איבה, כשמחזירה. רט"ז] **ידעה דלא עשה אלא למכור, ופקעה לה איבה,**

[ענין חדש] **ההוא גברא דנפלה ליה יבמה בפומבדיתא דמנה** **דגדול לייבם בעי אחוה** הקטן ממנו **למפסלה לה בגימא מיניה** לזרז לה גט ולאסרה על כל האמין כדאמרינן בפ"ק דיצמות [בעו"ה ציין ליבמות ג' ע"א ריש פרק רבן גמליאל, # אבל צריך חיפוש עוד], [כיון שלא בנה שוב לא יבנה] **א"ל מאי דעתך משום נכסי קשה** צעניך שאכניסנה שלא אזכה בנכסי אחי דמתן [יצמות דף מ] הכונס את יצמתו זכה בנכסי אחיו [פי' המייבם זוכה בכל נכסי המת, ואלו החולין ירשו אחיו עמו. רט"ז] **אנא בנכסי פליגנא לך** כאלו אני חולק לה ולא אטול אלא כמור,

אמר רב יוסף כיון דאמור רבנן שומרת יבם אין היבם רשאי למכור כדאמרינן לקמן בשמעתין מי שמת והיבם שומרת יבם כו' **לא לזבין אע"ג דזבין לא הוה זבניה זבניי** ומה שעשה זה שהתנה עמו לחלוק לו וקנו מידו הרי הוא כמוכר [שמעתי בשם שו"ת הח"ם שאין זה משום דאי עבד לא מהני, אלא משום הפקר ב"ד],

דתניא מי שמת והניח שומרת יבם והניח נכסים במאה מנה **אף על פי שכתובתה אינה אלא מנה לא ימכור, שכל נכסיו אחראין לכתובתה,**

אמר ליה אביי וכל היבא דאמור רבנן לא לזבין אע"ג דזבין לא הוה זבניה זבניי והתנן בית שמאי אומרים תמכור ובית הלל אומרים לא תמכור, אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה קיים,

שלחיה לקמיה דר' חנינא בר פפי שלחה כדרב יוסף, אמר אביי אטו ר' חנינא בר פפי כיפי ממים כלומר כמה ייפא והנאף [אינו ברור לי איך לנקד שני מלים אלו] את דבריו ומה טעם נתן זה כששלחה תלה לה,

שלחיה לקמיה דרב מניומי בריה דרב נחומי שלחה כדאביי **דהיבא דזין זבניי זבניי, ואי אמר בה רב יוסף טעמא אחרינא** **שלחו לי** [נא להודיעני],

נפק רב יוסף דק ואשכח [דרב יוסף היה בקי בברייתות, כדאמרינן בשלהי ברכות והוריות שהיה נקרא סיני, ומרי חביא] **דתניא הרי שהיה נושה באחיו** [שמעון היה חייב לראובן אחיו מעות] **ומת** [ראובן] הנושה המלוה והניח שומרת יבם, **לא יאמר** [שמעון] היבם הממוצת המעות

אבני חן על מסכת כתובות

לאשר אישם לו לאשר הקין שלו ולא כחיד נאשר נושה צו?

מתקיף לה רב ששת השתא יבם ואח"כ חילק לא עשה ולא כלום, חילק ואח"כ יבם מבעיא? שני מעשים הוו ומי ששאל זו לא שאל זו ולא שמע האחרון את הראשונה שלא נשאלו יחד צדים המדרש לגירסא בעלמא אלא ע"פ מעשים שאירעו נשאלו,

כי אתא רבין אמר ר"ל בין יבם ואח"כ חילק בין חילק ואח"כ יבם לא עשה ולא כלום והלכתא לא עשה ולא כלום:

[שנינו במשנתנו] וחכ"א פירות המחוברים לקרקע שלו: אמאי והא כל נכסיו אחראין וערבאין לכתובתה והמחזיר לקרקע קרקע ולא דמו למחזירין דנכסי מלוג דהתם פירא תקינו ליה רבנן היכא דאיכא קרן קיים והני נמי פירי נינהו דגמרי דרשותיה אצל הכא קרנא ופירא ידידיה הוא ושיעבודא הוא דאית לה עליהו ומאי דאשטעבד לה ממייס דבעל לא אמרינן פירא הוא לאפקועי שיעבודא? אמר ריש לקיש תני שלא ולא פליגי רבנן עליה אלא אתלושין ואכספס ולמימר דלא משעבדי מטלטלי לכתובת:

[שנינו במשנתנו] כנסה הרי היא כאשתו: למאי הלכתא אמר רבי יוסי בר' חנינא לומר שמגרשה בגט ומחזירה מרי מילי אשמעין מגרשה בגט ואינה לריכה חליצה ואשמעין שאם רצה להחזירה מחזירה כשאר אשה, מגרשה בגט פשיטא? מהו דתימא דברים בה ויבמה אמר רחמנא ועדיין יבומין הראשונים עליה אע"פ שלקחה דהכי כתיב ולקחה ויבמה לא תיסיג לה בגט אלא בחליצה קא משמע לן דנעשית כאשתו ומלאשה דרשין ליה לקמן והאי ויבמה דרשין לבעל כרחה ציננות (דף ט),

מחזירה פשיטא?

דף פ"ב ע"ב

מהו דתימא מצוה דרמא רחמנא עליה עבדה והשתא תיקום עליה באיסור אשת אח קא משמע לן,

[הא פשיטא דכשיבמה מותר לבא עליה בראות הרבה כמו שירצה, ולית לן למימר מצוה דרמא רחמנא עליה עבדה בביאה ראשונה, דסברא הוא דלא אמר רחמנא ויבמה כדי לגרשה לאלתר, אבל בנישואי אחריני אימא תיקום באיסור אשת אח. תוס'],

ואימא הכי נמי אמר קרא דברים בה ולקחה לו לאשה כיון שלקחה נעשית כאשתו דכתיב לאשה קרא יתירא:

[שנינו במשנתנו] בלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון: מאי טעמא אשה הקנו לו לינס זה מן השמים אין עליו לכתוב לה שטר נישואין, ואי לית לה מראשון אית לה משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה:

אלא לא אשכחן תנא דמחמיר תרי חומרי בכתובה להכי אינה משנה, וטעה התנא ששנאה, דלא אשכחן תנא דאית ליה תרי חומרי בכתובה, שהרי היא מדכרי סופרים [ואינו ראוי להחמיר בה], חדא דמטלטלי משעבדי לה, וחדא דגביא מבעל חובו של מת מדכרי נתן, אלא חדא מהנך חומרי הוה ליה למיתני צה אי כרבי מאיר אי בר' נתן וכיון דתנא תרוייהו לא קבלה מרבו כן ומאליו שנאה מי שסידר הצרייטה, ולא סמכינן עלה במידה,

אמר רבא א"כ היינו דשמענא ליה לאביי דאמר זו אינה משנה ולא ידענא מאי היא לא הייתי יודע טעם בדבר, אמאי אינה משנה:

ההוא גברא דנפלה ליה יבמה ב"מתא מחסיא" [כך הוא שם העיר והגם ש"מתא" פירושה עיר], בעא אחוה למיפסלה בגיטא מיניה, אמר ליה מאי דעתך אי משום נכסי אנא בנכסי פליגנא לך, אמר ליה מסתפינא דעבדת לי כדעביד פומבדיתא רמאא שאחרי כן חזר צו, פומבדיתא קרי להו רמאא כדאמרי בעלמא [חולין דף קצו] גרסאה נשקין מני ככך, פומבדיתא לויך שני אושפיזין, [ובחזקת הבתים (ב"ב מו) כמו כן תא ואחוי לך רמאי דפומבדיתא] אמר ליה אי בעית פלוג לך מזהשתא החוק בחלקך מעכשיו, ואע"פ שאינה עכשיו קנייה לך עד שאכנס או [שאלחוק] [שאלחוק. רש"ש], לכשאכנס ואזכה בסולן, וזה אתה בחלקך על פי שהחזקת מעכשיו,

ידעו:

ובלקט הקמח מיקל, והעלה דבט"ב אני נוהג לשאוף אבק הטאבאק"י בלא ריח טוב אלא כפשטא, וביה"כ ראוי לאוסרו בפרהסיא בבית הכנסת, שבעונותינו יש רבים מעמי הארץ שזומזינים זה לזה ודבר זה אסור אף בשאר ימות השנה ע"ש. באר היטב או"ח סי' תקנ"א ס"ק ל"ט,

אמר מר בר רב אשי אע"ג דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן האומר לחבירו לך ומשוך פרה זו ולא תהיה קנייה לך אלא לאחר שלשים יום, לאחר ל' יום קנה נמשיכה זו ואפי' עומדת באגם שאינה צרופה הלוקח, התם הוא דקונה לאחר שלשים משום ד בידו היה להקנותה לו משעת משיכה, הלכך מהניא משיכה לכשיתקיים התנאי שימלאו לו יום, הכא לאו בידו לחלק לו מעכשיו ולהקנות לו אם ירצה, הלכך אי אמר ליה נמי לכשאכנסו וזה מעכשיו, לאו מידי הוא, דקיימא לן כרז יוסף דקדקעין הלכתא כוותיה לקמן בשמעתין, ואפילו אית לן יבם ואחר כך חילק מה שעשה עשוי, השתא מיהת לאו בידו,

והא כי אתא רבין א"ר יוחנן לא קני גבי משיכת פרה קאי ופריך דר' יוחנן אדרבי יוחנן? לא קשיא הא דא"ל קני מעכשיו לאחר שלשים כשיגיעו, תהא קנייה לך מעכשיו הא דלא אמר ליה קני מעכשיו,

בעו מיניה מעולא יבם ואח"כ חילק מהו? לא עשה ולא כלום, חילק ואח"כ יבם מהו? לא עשה ולא כלום,

אבני חן על מסכת כתובות

עביט של מימי רגלים, שהרי אי אפשר לומר כן בשום פנים, ומנה ומאתים טפי עדיפי מעביט של מימי רגלים, אלא עביט שמניחין שם כליהם קאמר, והיה הוא של נחושת או כיוצא בו, וכן כתבו בתוס', ובריי"ן כתב עביט של נחושת למימי רגלים ואותו כלי היה צריך להם],

ועדיין כשכועס עליה אומר לה טלי כתובתיך וצאי לפי שהיה מיוחדת לך,

עד שבא שמעון בן שטח [והיינו רב יחודה. ריב"ן] ותיקן שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה ולא יחד לה כמוצא נמטלטלין:

[ומיהו אף לר' שמעון בן שטח כל שכתב לה אחריות נכסים יכול הוא לייחד, ואח"כ חזרו ותקנו שלא יוכל לעשות כן שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וכדתנן וכן לא יאמר לאשתו כו', והריא בחר ר' שמעון בן שטח נשנית. רמ"א],

פרק תשיעי הכותב לאשתו

דף פ"ג ע"א

מתני' א. הכותב לאשתו [בעודה ארוסה, וה"ה דבאומר מהני, מודלא קנה עדיין הנכסים, אבל בנשואה צריך קנין, וקודם שנתארסה לא מהני סילוק אפילו בקנין. יבין] דין ודברים אין לי בנכסיך [לכשתנשא. יבין] הרי זה אוכל פירות בחייה [פ' עד שתמכור], ואם מתה יורשה,

[דין ודברים, נ"ל דבלשון "דין אין לי" בלחוד הוי סגי, שהרי מסלק עצמו שלא יהיה לו דין על אלו הנכסים, ומה לו עוד, ולא נקט "ודברים" אלא לשופרא בעלמא, שכן דרך בני אדם לומר שאפילו בדברים לאוקמי לה בדינא ודיינא מסלק עצמו. תי"ט],

אין לי, לשון חכמים הוא לומר אין לי במקום לא יהא לי. רשב"ם פ' חזקת דף מג. תי"ט],

אם כן למה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך נגמרא מפרש טעמא שאם מכרה ונתנה קיים [פ' שזה היה כוונתו שתמכור מה שתרכזה],

[לשון רש"י לקמן ע"ב:

כל המוציא שטר על המוחזק דדבר, מה שמפורש נשטר יכול לתבוע עליו, ואם השטר סתום מורידים אותו לפחות שנמשמעות השטר, וכאן הצעל צא בתקנת חכמים על נכסי אשתו בשלשה דברים, לאכול פירות, ולירש, ואם תמכור מכרה בטל,

[שנינו במשנתנו] לא יאמר לה הרי כתובתיך: מאי וכן [לא יאמר] פשיטא מי גריעה אשתו מיצמתו? מהו דתימא התם הוא גבי יצמתו קאמרינן שלא יחד לה מעות לפני שולחנו דלא כתב לה כמוצא האז יצס דליכמוצא זה נכסי דקנאי כבר ודקנינא שאני עמיד לקנות הלכך איכא אינה ללא סמכה דעתה שלא יאבדו המעות אבל הכא דכתב לה דקנאי ודקנינא אימא סמכה דעתה קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] גרשה אין לה אלא כתובתה: גרשה אין הוא דאמרינן אין לה אלא כמוצא ואם צא למכור מן השאר ימכור לא גרשה לא לא ימכור כלום, קא משמע לן כדרבי אבא דלעיל אם ישראל הוא מגרשה בגט ומחזירה, ואם תאמר מרשע שמעינן לה דקמני כל נכסיו אמרינן [ראה תוס'] ? התם ענה טובה הוא דהא גבי אשתו נמי מן הכי, אבל מהך משנה יתירא שמעינן דווקא גרשה, דאי לא למאי קמני לה, אי משום היא גופה פשיטא דאין לה אלא כמוצאה, אלא ודאי לדיוקא דיליה תנייה למידק הא לא גרשה, לא:

[שנינו במשנתנו] החזירה הרי היא ככל הנשים ואין לה אלא כתובתה: החזירה מאי קא משמע לן? צינמה תנינא לה צאשמו ומאי אולמיה דיצמתו דאיצטרך למימניה המגרש את האשה ומחזירה על מנת כתובה ראשונה מחזירה?

מהו דתימא אשתו הוא [שמחזירה על דעת כתובתה הראשונה] דאיהו כתב לה כתובה מיניה [דלית לה כמוצא מיניה] אלא על נכסי בעלה הראשון אבל יצמתו דלא איהו כתב לה, היכא דגרשה ואהדרה אימא כתובתה מיניה קא משמע לן:

אמר רב יהודה בראשונה היו כותבין ולא היו משעבדים נכסיהן לאחריות הכמוצה לבתולה מאתים ולא למנה מנה והיו מוקינין ולא היו נושאים נשים שלא היו רוצות לינשא להם, אמרו לכשימות או יגרש לא נמלא לגבות כלום, שהיורשין יניעו מעות של ירושה [והא דתנן בפרק נערה לא כתב לה כל נכסי אחראין לכתובתה חייב מפני שהווא תנאי ב"ד היינו אחר תקנת שמעון בן שטח. ריב"ן], עד שבא שמעון בן שטח ותיקן כל נכסיו אחראין לכתובתה:

תניא נמי הכי בראשונה היו כותבין לבתולה מאתים ולא למנה מנה, והיו מוקינין ולא היו נושאים נשים, התקינו שיהיו מניחין אותה בבית אביה,

ועדיין כשהוא כועס עליה אומר לה לכי אצל כתובתיך, התקינו שיהיו מניחין אותה בבית חמיה צדית בעלה,

עשירות שכתובתן מרובה עושות אותה קלתות כמין סל שמנחת על ראשה ומומנת זה פליגי לאחר שנמלא הפלג [עץ הטויה] טווי של כסף ושל זהב, עניות היו עושות אותה עביט של מימי רגלים לנימי רגלים [משמע שרש"י לא היה גורם "של מימי רגלים" בגמ', וראה תוס' שגורסין "עביט של נחושת" שנותנין בו ענבים ומוליכין למעצרתא, וז"ל הרמ"א ולא גרסינן

אבני חן על מסכת כתובות

ד"ס] לשון מתנה, ומתנין בכותב לה עד שלא זכה בנכסים ומתנה עמה שלא זכה בהן לכשישאלנה, ואין צריך לשון מתנה שהרי אין לו עשיון רשות בהן,

כדרב כהנא דאמר רב כהנא נחלה הבאה לאדם ממקום אחר שאינה ירושת אבותיו, אלא ע"י מעשיו (תבא) [בא. רי"ף] לו, כגון נחלת אשתו הבאה לו ע"י נשואין שלו, דהואיל ומשום תקנתא ידיה תקון רבנן והוא בא למחול עליה מוחל [מחול. מיו"ט], וכדכר הונא [שיכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניונת ואיני עושה] אדם מתנה עליה שלא יירשנה,

וכדרבא דאמר רבא האומר אי אפשי בתקנת חכמים שמיקני לטובתי ואיני טובה לי כגון זו לקמן מפרש שהיא אחמרה, שומעין לו,

מאי כגון זו והיא אמרה רבא? **כדרב הונא אמר רב** אמונות שמיקני לאשה תחת מעשה ידיה, ואי אמרה אי אפשי בתקנה זו שמיקני חכמים לטובתי שחשו לכל הנשים [שלא] לא אמרו שיהיו מעשה ידיה שלה, ותוון את עצמה] וימנין דלא ספקי להו מוונות במעשה ידיה, ומקנו להן מוונות, ומעשה ידיהן לבעל, אי איני צריכה לך, מעונגת אני ואי אפשי לעשות מלאכה, אמנא לי מוונות, או יש לי אמונות יקרה יתר על כדי מוונותי **דאמר רב הונא אמר רב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניונת ואיני עושה,**

אי הכי דטעמא משום דתקנתא ידיה הוא, ויכול למחול עליה, אמאי אנטריך דבי רבי ינאי לאוקמה בכותב לה ועודה ארוסה **אפילו נשואה נמי** [וקשיא אדר' ינאי]?

אמר אביי נשואה ידו כידה והרי הוא כשומך בהן, וכיון שנכסים שלו, צריך לשון מתנה ואין מועיל בה לשון דין ודברים,

רבא אמר ידו עדיפא מידה, נפקא מינה לשומרת יבם כלומר לענין דין ודברים לא פליגי, דבין ידו כידה, ובין ידו עדיפא מידה, אין מועיל בה לשון דין ודברים לסלקו,

ופלוגתא דאביי ורבא לענין שומרת יבם אינטיך, וביבמות אפליגו בה אביי ורבא (בפרק החולץ (דף לו) ?) גבי מתני' [פ:] דפ' דעליל, בהאשה שומרת יבם שנפלו לה נכסים, דקתני מתה מה יעשה בכתובתה כו', ואיפליגו בית שמאי ובי"ה, ואוקי אביי פלוגתייהו בשנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל, בחיי בעל הראשון, [וקסבר. רי"ף] אביי ידו כידה [ולא עדיפא], לפיכך כשמת ונפלה לפני יבם ומתה עד שלא נתיבמה, יורשיה ויורשי הבעל שניהם באים לירש, זה מכת אחותו וזה מכת אחיו, לבית שמאי חלוקה עדיפא, ולבית הלל חזקה קמיימא עדיפא לפיכך נכסי מלוג בחזקת יורשי האב,

ופליג רבא דאביי דאמר, אי שנפלו לה כשהיא תחתיו דכולי עלמא ידו של בעל עדיפא מידה, וכשמת עמד אחיו ליבמה במקומו, והרי הוא כמותו, ואם מתה כשהיא שומרת יבם אין ליורשיה בהן כלום, ומתני' (דכ"ט. רש"י) דנפלו לה כשהיא שומרת יבם,

איבעיא להו קנו מידו מהו [אם לא רק כתב להבירו שהוא מוותר על הנכסים] [שכפי שאמרנו בחיבה זו איננה מועילה. שט] אלא גם עשו קנין על כך מה הדין] אצרימא דהאומר להבירו דין ודברים אין לי על שדה זו קאי,

חו מוציאה עליו שטר שכתבת לי דין ודברים אין לי בנכסייך, ולשון סילוק הוא זה, והוא יכול לטעון ודאי לשון סילוק הוא, אבל לא נסתלקמי אלא מפחות שדברים, וזו היא המכירה, אבל כל זמן שלא תמכור, אוכל פירות],

קנין הבעל בנכסי האשה:

א. שהאשה לא תמכרם או תתנם במתנה,

ב. שהבעל אוכל פירות,

ג. שהבעל אוכל פירות פירותיהן,

ד. שהבעל יורשה,

ב. כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן, הרי זה אינו אוכל פירות בחייה, ואם מתה יורשה,

ג. ר' יהודה אומר לעולם אוכל פירי פירות וצגמ' מפרש אלו הן פירי פירות עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם,

ד. כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן בחיך ובמותך, אינו אוכל פירות בחייה, ואם מתה אינו יורשה,

רשב"ג אומר אם מתה יירשנה מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה דקסבר ירושת הבעל דאורייתא, וצבא צבא (דף קיא) נפקא לן מהאי קרא [במדבר כו יא ואם-אין אחים לאביהם ונתתם את-ינהלתו] [לשאר] הקרבן וליו ממנשפתו [יגש אלה, הרי יורש אותה ימירא הוא לדרשא, שהאיש יורש את שארו, ושאריו זו אשתו,

ואע"ג דשאריו דקרא לאו אשתו היא, דהא כתיב ביה ונתתם את נחלתו לשאריו, וליכא למימר שמיירש האשה את בעלה דהא ממנשפתו כתיב,

מיהו גבי קרא ימירא דירש אותה דרשינן הכי [מסרין הכתוב בן] ונתתם את-נחלתו [להקדשו. רש"י] וליו ממנשפתו [יגש אלה], [ומסרם הפסוק ודורשה] שארו יורש אותה, האיש יורש את אשתו וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אבל פירות [שהבעל אוכל] תקנתא דרבנן היא ומאי לאתנוי עליהו?

נמ': תני רבי חייא "האומר" לאשתו ולא תני כותב, דאשמועינן דבאמירה בעלמא נמי סליק נפשיה בלא שום קנין וכתיבה,

וכי כתב לה הכי מאי הוי, והתניא [בבביתא] **האומר לחבירו** כגון שדה של שותפין ואמר האחד לחבירו אחד מן השלוות הללו [בין כתיבה בין באמירה] דין ודברים אין לי על שדה זו, ואין לי עסק בה, וידי מוסולקת הימנה לא אמר כלום דאין כאן לשון מתנה [ונמצא שגם אם יכתוב לא מהני, וקשיא על רבי חייא, וגם אמתני?]

אמרי רבי רבי ינאי בכותב לה ועודה ארוסה [רשיך בה [הבעל] קצת אבל קודם לכן כיון שאין לו שייכות בנכסים כלל סלוקו לאו כלום הוא. ר"ן, פ' ולכן מהני לשון זה] ודאי מי שהקדקע שלו וצא ליתנו לחבירו צריך [לומר לו.

אבני חן על מסכת כתובות

זמן שלא תמכור, אוכל פירות,

ואימא מפירי מסלק נפשיה שלא יאכל פירות בחייה, והוא פחות שבכולן, אבל אם תמכור שמפסיד אף גוף הקרקע שהיה ראוי לרש אם תמות בחייו יהא מכרה בטל ויירשנה?

אמר אביי בוצינא טב מוקרא בוצינא דלעת קטנה, קרא דלעת גדולה, והאומר לחצירו קח לך דלעת קטנה בגינת, או המתן עד שיגדילו וקח גדולה, טוב לו ליקח הקטנה מיד, כי לא ידע מה יולד יום, אף כאן חביבה עליו אכילת פירות שהוא מדיד ומיד, מציטול מכר שאינו מיד אלא לכשתמכור, ושמה לא תמכור,

ואימא מירושא סליק נפשיה, והוא הפחות שמה לא תמות בחייו, אבל ממכירה לא סליק נפשיה שמה תמכור ויפסיד אכילת פירות שהוא עכשיו? **אמר אביי מיתה שכיחא, מכירה לא שכיחא** שאין אשה רוצה למכור נכסי בית אביה וכו' **מסליק איניש נפשיה** [כשאמר דין ודברים אין לי וכו' בוונתו היה] **ממילתא דלא שכיחא** [דהיינו מכירת הקרקעות], **ממילתא דשכיחא** [שאם תמות שלא יירשנה] **לא מסליק איניש נפשיה,**

רב אשי אמר [טעם אחרת על המשנה, למה הדבר הראשון שאנו אומרים שהבעל מוחל לה הוא הפירות] אין לך אלא דקדוק הלשון **בנכסייך** אמר לה, אבל ולא בפירותיהן, **בנכסייך** וצוידן שלה קאמר לה, דהא בנכסייך קאמר ולא לאחר מיתה שצטל שמה מעליהן:

[שנינו במשנתנו] **רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות: תנו רבנן אלו** [אזיה] **הן פירות, ואלו הן פירי פירות? הכניסה לו קרקע ועשתה פירות הרי הן פירות, מכר פירות ולקח מהן קרקע ועשתה פירות, הרי הן פירי פירות,**

איבעיא להו לרבי יהודה דתנא תרמי [פירות] וצפירי פירותיהן עד עולם **פירי פירות דוקא** צהאי לישנא לחוד סגי לאסתלוקי מפירי פירות ומפירי דפירי פירות ולא צעי עד עולם, ואי כח צפירותיהן עד עולם ולא כח צפירי פירות לא אסתלק מפירי פירות, או דלמא עד עולם דוקא וצעד עולם תליא מילתא, וצפירי פירות לא צעי למיכתב, ואי כח מפירי פירות ולא כח עד עולם לא אסתלק מפירי דפירי פירות או דלמא תרוייהו דוקא,

אם תמצי לומר פירי פירות דוקא, עד עולם למה לי למימני מתני' הואיל ולא צריך למיכתביה?

הא קמ"ל כיון דכתב לה פירי פירות כמאן דכתב לה עד עולם דמי והכי קאמר עד שיכתוב וצפירי פירותיהן היינו עד עולם, ואם תמצי לומר עד עולם דוקא פירי פירות למה לי למימני מתני' למימני צפירותיהן עד עולם הואיל וציה תליא והוא לשון פירות ופירי פירות?

הא קמ"ל אע"ג דכתב לה פירי פירות אי כתב לה עד עולם אין אי לא לא אין ואי לא צעי למכתב מיהו אי לא תני הוה אמינא דאי כתב

אבל אמתהימין לא מהניא קנין [אם מסלק עצמו בקנין] ליפות כחה, דהא צאמירה צלא לשון מתנה סגי לאסתלוקי אפילו מגופה של קרקע היכא דפריש, דקתני סיפא,

וטעמא דמתני' דאמר ה"ו אוכל פירות, לאו משום גריעותא דלשון דין ודברים הוא, אלא משום דלא פריש ממאי סליק נפשיה, ואמר' ידה על התחתונה כדמפרש לקמן, ואינה יכולה לומר מן הכל נסתלקת, הילכך מה לי קנו מה לי לא קנו, אלא צארימא קא צעי לה דקתני לא אמר כלום, וטעמא משום גריעותא דלישנא הוא,

מי אמר' לא הקנה בחליפין הללו כלום ולא אמר עליה אלא לשון דין ודברים, או דלמא אין חליפין צאים אלא לדבר שיש בו ממש, שזה קונה את הסודר ומקנה לו חפץ המכר או המתנה ועל גופה של קרקע קנו מידו, ומתנה גמורה היא?

אמר רב יוסף מדין ודברים קנו [חבירו השותף] **מידו** מה שפירש על הקנין קנו מידו, והוא לשון דין ודברים ואינו כלום, **רב נחמן אמר מגופה של קרקע קנו מידו** [וצריך להבין דר' נחמן אם הלשון אינו כרבעי למה ואיך מוהני קנין?],

אמר אביי מסתברא מילתא דרב יוסף

דף פ"ג ע"ב

בעורר כשצא חברו זה [מיד] להחזיק בחלקו, מיד עמד וערער על המתנה, ואמר לא נתתי לך את השדה, ודין ודברים צעלמא אמרתי לך שלא אריב עמך **אבל בעומד** יום או יומים ואח"כ ערער לא **מגופה של קרקע קנו מידו** דהשתא הוא דקא דר ציה ולמדוהו לטעון כך,

אמר אמימר הלכתא מגופה של קרקע קנו מידו [לכאורה משמע שקאי על דברי רב נחמן],

אמר ליה רב אשי לאמימר בעורר או בעומד, למאי נפקא מינה? לכדרב יוסף [אם בוונתו לפסוק כרב יוסף, יכול לומר דקנה השותף גופה של קרקע, ומיירי בעומד], **אמר ליה לא שמייע לי** [בין עורר לעומד] **כלומר לא סבירא לי** [מגומגם קצת. מחר"ם ש"ף על לשון הגמ' כאן].

[שנינו במשנתנו] **אם כן למה כתב לה וכו': ותימא ליה** **מכל מילי סליקת נפשך** כיון דאוקמת דצלשון זה יכול להסתלק, למה אינו מסולק מן הכל?

אמר אביי יד בעל השטר על התחתונה כל המוציא שטר על המוחזק צדבר, מה שמפורש בשטר יכול לחצוה עליו, ואם השטר סתום מורידים אותו לפחות שבמשמעות השטר, וכאן הבעל צא בתקנת חכמים על נכסי אשתו בשלשה דברים, לאכול פירות, ולרש, ואם תמכור מכרה בטל, וזו מוציאה עליו שטר שכתבת לי דין ודברים אין לי בנכסייך, ולשון סילוק הוא זה, והוא יכול לטעון ודאי לשון סילוק הוא, אבל לא נסתלקתי אלא מפחות שבדברים, וזו היא המכירה, אבל כל

אבני חן על מסכת כתובות

מטעמיה ולא כהילכתיה הוא כגון זה שהמנה שלא יאכל פירות?

אלא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאמר אם מתה יירשנה, ולא מטעמיה, דאילו רבן שמעון בן גמליאל סבר בדאורייתא תנאו בטל, הא בדרבנן תנאו קיים, ורב סבר אפילו בדרבנן תנאו בטל לפי תנאי הפירות נמי בטל דחכמים עשו חזק לדבריהם כשל תורה וכ"ש הידועה שהיא של תורה, האי מטעמיה וכהילכתיה הוא סבירא ליה לרב כטעמיה דרבן שמעון דמתנה על של תורה תנאו בטל וכהילכתיה דאם מתה יירשנה, ורב מוסיף הוא?

אלא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאמר אם מתה יירשנה, ולא מטעמיה דאילו רבן שמעון בן גמליאל סבר ירושת הבעל דאורייתא, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ורב סבר ירושת הבעל דרבנן, וחכמים עשו חזק לדבריהם כשל תורה [ולא יותר],

ורב סבר ירושת הבעל דרבנן, והתנן רבי יוחנן בן ברוקא אומר היוורש את אשתו [יורש ממנה קרקעות] יחזיר לבני משפחה ציובל וינכה להן מן הדמים קס"ד יחזירם להם דמים קלים,

והוינן בה מאי קסבר אי קסבר ירושת הבעל דאורייתא, אמאי יחזיר ירושה אינה חזרת ציובל כדאמר' צבכרות (דף נג), ואי דרבנן, דמים מאי עבדיתייהו?

ואמר רב לעולם קסבר ירושת הבעל דאורייתא, וכגון שהורישתו אשתו בית הקברות [שהיא היתה בעליה של הבית הקברות של המשפחה] משום פגם משפחה גנאי הוא להם שיהיו אחריהם נקברים עמהם וזה יקצרו נקבורת אחריהם אמור רבנן לישקול דמי וליהדר, ומאי ינכה להן מן הדמים [שישלמו לו עבור כל בית הקברות, חוץ מן], דמי קבר אשתו שחייב הוא צבכרותה,

כדתניא לוקם צית הקברות ממזירו על כרחו המוכר קברו, ודרך קברו, מעמדו [שעומדים שם בדרך הלוייה ואומרים "שבו יקרים שבו", כדאמרין במגילה כג: ואין עושין מעמד ומושב פחות מעשרה, כיון דבעי למימר עמדו יקרים, עמדו שבו יקרים, שבו בציר מעשרה לאו אורה ארעא], ומקום הספידו, באין בני משפחה וקוברין אותו בעל כרחו משום פגם משפחה?

רב לטעמיה דרבי יוחנן בן ברוקא קאמר וליה לא סבירא ליה:

מתני' מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשין והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים רבי טרפון אומר יתנו לכושל שבהן בגמרא מפרש מאי ניהו ואף על גב דלא משמעדי מטלטלי דיתמי לא לבעל חוב ולא לכחוצה הכא דלאו כרשותיהו מנחי סבירא לרבי טרפון דמוציאין מיד הלוי או מיד מי שהפקדון אליו ונחתין לבעל חוב ולכחוצה שנתחייב בזה המת

פירי פירות הוה ככותב עד עולם להכי תני למימר דאפילו כתב פירי פירות צעין עד עולם ואם תמצוי לומר תרווייהו דוקא תרתי למה לי למיכתב צעטר?

צריכא דאי כתב לה פירי פירות, ולא כתב לה עד עולם הוה אמינא פירי פירות הוא דלא אכיל אבל פירא דפירי פירות אכיל, להכי איצטריך עד עולם, ואי כתב לה עד עולם ולא כתב לה פירי פירות, הוה אמינא לעולם אפירות קאי לא אוכל הפירות לעולם לא צענה זו ולא צענים הצאות אכל פירי פירות אוכל, להכי איצטריך פירי פירות:

איבעיא להו כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירי פירות, מהו שיאכל פירות, מפירי פירות סליק נפשיה מפירי לא סליק נפשיה, או דלמא מכל מילי סליק נפשיה?

פשיטא דמכל מילי סליק נפשיה, דאי אמרת מפירי פירות סליק נפשיה, מפירי לא סליק נפשיה, כיון דאכלינהו לפירות, פירי פירות מהיכא,

ולטעמיה הא דתנן רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות כו', כיון דאכלינהו לפירי ה"ג כיון דאכלינהו [פ' שהאשה אכלה] לפירות ולא גרסינן דאכלינהו פירי פירות מהיכא, אלא בדשיירא הכא נמי בדשיירא אם לא אכלן ומכרן, ולקח זהו קרקע ועשמה פירות, סילק נפשו מהן ולא מן הראשונים:

[שנינו במשנתנו] רבן שמעון בן גמליאל אומר כו': אמר רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ולא מטעמיה, מאי הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ולא מטעמיה, אילימא הלכה כרשב"ג דאמר אם מתה יירשנה, ולא מטעמיה, דאילו רשב"ג סבר מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ורב סבר תנאו קיים כרבי יהודה דאמר גבי מקדש את האשה על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה, דדבר שצממון תנאו קיים, והכא אמאי יירשנה דקסבר רב ירושת הבעל דרבנן וקסבר ירושת הבעל דרבנן, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה להיות תנאו בטל,

דף פ"ד ע"א

וסבר רב תנאו קיים [במתנה על מה שכתב בתורה], והא איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה אמכור לך ספך זה, רב אמר יש לו עליו אונאה דמתנה על של תורה הוא אל חוץ (ויקרא כה) ושמואל אמר אין לו עליו אונאה,

אלא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דאמר המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ולא מטעמיה, דאילו רבן שמעון בן גמליאל סבר מתה יירשנה, ורב סבר מתה לא יירשנה דקסבר ירושת הבעל דרבנן ולא עשו חזק לדבריהם כשל תורה, האי

אבני חן על מסכת כתובות

דף פ"ד ע"ב

מחיים,

ור"ע תפיסה לא מהניא כלל לשון שאלה הוא זה? אמר רבא אמר רב נחמן והוא שתפס מחיים מהניא, היכא דתפס מחיים של מת, והכי גמר לה רב נחמן מרביה,

ולרבי טרפון הניך פירות דקא"ר טרפון דשעת מיתה לא זכו בהן יורשין, אלא יזכה בהן הקודם דמנחי היכא?

רב ושמואל דאמרי תרוייהו והוא שצבורין ומונחין ברשות הרבים, אבל בסיממא קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, וזני אדם העושין סחורה זה עם זה בשוק ורוזים לדבר דבריהם נזחם וישוה הדעת מסתלקין לשם לא א"ר טרפון כל הקודם זכה, דמיון דמקום הראוי לקנין הוא כדאמרין בעלמא (ב"ב דף פד) דמשיכה קניא התם, אפי' למ"ד ברשות הרבים לא קניא, אין זה מקום הפקר, וזכו בהן יורשין משעת מיתה, והמחזיק בו שם כמחזיק בו בביתם,

ורבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו אפי' בסיממא,

דון דייני כר' טרפון, ואהדריה ר"ל לעובדא מינייהו סבר לה כרבי עקיבא דלא מהניא תפיסה, אמר ליה רבי יוחנן עשית דברי ר"ע כשל תורה כאלו הן הלכה למשה מסיני שחזרת מעשה ב"ד דיי לנו לקיים הלכה כמותו לכתחילה אבל משנעשה ונגמר הדין אין לנו לחזור,

לימא בהא קמיפלגי דמ"ס טעה בדבר משנה חוזר, ומר סבר טעה בדבר משנה אינו חוזר? דקיי"ל הלכה כר"ע היכא דיחידא פליג עליה, ואע"ג דלאו במשנה ממש תנינא לה אלא שמעתא דאמוראי הוא, אמרי' בסנהדרין (דף לג) דחוזר דאמרין התם אפילו טעה בדרב ושמואל אמר ליה אין

לא דכ"ע טעה בדבר משנה חוזר, והכא בהא קמיפלגי מר סבר הלכה כר"ע מחבירו ולא מרבו, ומר סבר הלכה אפי' מרבו,

ואיבעית אימא דכ"ע הלכה כר"ע מחבירו ולא מרבו והכא בהא קמיפלגי מר סבר רבי טרפון רבו הוה, ומ"ס חבירו הוה,

ואיבעית אימא דכולי עלמא חבירו הוה, והכא בהא קמיפלגי מר סבר הלכה איתמר הלכה כר"ע מחבירו ומר סבר מטיין איתמר מטיין ההוראה לכתחילה אחר ר"ע ומיהו אי עביד כלידך לא מהדרינן עובדא,

קריביה דר' יוחנן קרוציו תפוס פרה דיתמי מסיממא, אתו לקמיה דר' יוחנן, אמר להו שפיר תפסתוה, אתו לקמיה דרבי שמעון בן לקיש אמר להו זילו אהדור דס"ל כר"ע דתפיסה בלתי חזרה לאו כלום היא, אתו לקמיה דרבי יוחנן אמר להו מה

רבי עקיבא אומר אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשין ולא מהניא תפיסה שכולן צריכין שבועה דמן בפירקין הצא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכל זמן שלא נשבעו אין להם רשות בהם ואין אנו יודעין אם יש להם עליו כלום הלכך משמת המת זכו בהן היורשין וברשותן הן ואין היורשין צריכין שבועה,

הניח פירות תלושין מן הקרקע, כל הקודם בהן זכה בהן קדמו יורשין זכו ואין מוציאין מידם דמטלטלי דיתמי לא משמעבדי לבי"ח ולכחוצה קדם אחד מהן האשה או המלוה זכה הוא דר' טרפון אית ליה תפיסה דלאחר מיתה מהניא, זכתה אשה יותר מכתובתה אם קדמה ותפסה ויש יותר מן הכחוצה או קדם בעל חוב ותפס ויש בהן יותר על חוב ובעל חוב יותר על חובו, המותר, רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן זה בעל השטר שדרו על התחמונה, ואם יבואו ליד היתומים שוב לא יוציא מהם לא אשה ולא בעל חוב רבי עקיבא אומר אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשין שכולם צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה:

גמ' למה לי למיתני מלוה למה לי למיתני פקדון?

צריכא דאי תנא מלוה בהא קאמר רבי טרפון משום דמלוה לחוצאה ניתנה ואינה קיימת בעין דמחזיק גוצינא ומש"ה אמר רבי טרפון דלא מנחי ברשותא דיתמי אבל פקדון דאיתיה בעיניה אימא מודי ליה לרבי עקיבא דכל היכא דאיתיה ברשותא דיתמי איתיה, ואי תנא הא בהא קאמר רבי עקיבא, אבל בהך אימא מודי לרבי טרפון צריכא:

מאי לכושל רבי יוסי ברבי חנינא אומר לכושל שבראיה למי ששטרו מאוחר שלא יוכל לערוף לקוחות הקודמים לו רבי יוחנן אמר לכתובת אשה היא קרויה כושל שאין דרכה לחזר אחר נכסי המת ולבקש היכן יש לו קרקע משום חנינא [ראה תוס' ד"ה לכתובת אשה, וראה מש"כ לקמן דף צ"ז ע"ב],

כתנאי ר' בנימין אומר לכושל שבראיה והוא כשר והדבר כשר והגון לעשות כן, רבי אלעזר אומר לכתובת אשה משום חנינא שיהמלאו האנשים חן בעיני הנשים ויהיו נשאות להן שלא תדאגנה להפסיד כתובתן:

[שנינו במשנתנו] הניח פירות התלושין: ורבי עקיבא מאי איריא מותר, כולוהו נמי דיוורשין הוו כיון דטעמא דר' עקיבא משום דלא נשבעו הוא, כי תפסי נמי אמאי זכו הרי זכו בהן יורשים משעת מיתה, ונכסי דיתמי קא תפסי?

[ומתריץ] אין הכי נמי ואידי דאמר רבי טרפון מותר אהדר ליה איהו נמי במאי דאיידי ציה ולעולם ככולהו נמי אית ליה דאפילו תפס מפיקין ליה מניה תנא איהו נמי מותר,

אבני חן על מסכת כתובות

אעשה שכנגדי שקול כמותי חלוק עלי,

ההוא בקרא דיתמי שומר צהמותיה דתפסי תורא מיניה צעל חוב של מת תפסו צבית השומר, בע"ח אמר מחיים [של אבי היתומים] תפיסנא ליה, ובקרא אמר לאחר מיתה תפסיה, אתו לקמיה דרב נחמן,

אמר ליה [ר"נ להתובע] אית לך סהדי דתפסיה? אמר ליה לאו, אמר ליה מגו דיכול למימר לקוח הוא בידי יכול נמי למימר מחיים תפיסנא ליה,

והאמר ר"ל הגדרות צהמה דקה על שם גדרות נאן (צמדצר לצ) אין להן חזקה אין המחזיק צהם יכול לומר לקוחין הן צדי, שמא מנאן והנמיסן צדימו לפי שדרךן להלך צהמות? שאני תורא דמסירה לרועה,

דבי נשיאה תפוס אמתא דיתמי מסימטא, יתיב ר' אבהו ור' חנינא בר פפי ור' יצחק נפחא, ויתיב רבי אבא גבייהו, אמר להו שפיר תפסיתוה, אמר להו ר' אבא משום דבי נשיאה נינהו מחנפיתו להו, והא [היה מעשה בדיין] דון דייני כר' טרפון ואהדריה ריש לקיש עובדא מינייהו,

יימר בר חשו שם האש הוה מסיק ביה זוזי בההוא גברא, שכיב הלוה ושביק ארבא ספיה, א"ל יימר לשלוחיה זיל תפסה ניהליה, אזל תפסה,

פגעו ביה רב פפא ורב הונא ברי' דרב יהושע, אמרו ליה את תופס לב"ח שליח התופס מטלטלין של ליה לזוך צעל חוב במקום שחב לאחרים שמסקיד צעלי חובין אחרים צמפסמו, ואמר רבי יוחנן התופס לב"ח במקום שחב לאחרים

דף פ"ה ע"א

לא קנה דלאו כל כמיניה לחוב זה כדי לזכות את זה,

תפסוה אינהו שאף הם נושים צו מעות [ובחם עדיף שלא שלחו שליח] רב פפא מימלח מלוחי מנהיגה צעוגין שלה שקורין ריימ"ש צלעו, ממלח שקורין וויינ"ר צלעו לשון ויינאלו המלחים (וינה ח), רב הונא בריה דרב יהושע ממתח לה באשלא, מר אמר אנא קנינא לה לכולה סקקתמי צריאה משל חצירי ומר אמר אנא קנינא לה לכולה,

פגע בהו רב פנחס בר אמי אמר להו, רב ושמואל דאמרי תרוייהו והוא שצבורין ומונחין ברה"ר, אמר להו אנן נמי מחריפותא דנהרא תפיסנא לא מנאנוה על שפת הנהר שהיא כסימטא, אלא מזה חטפנוה שהיה מוליכה צאמנע הנהר, שכל הספינות הולכות שם, והוי כרה"ר,

אתו לקמיה דרבא אמר להו קאקי אוזיס חיורי על שזקנים היו [פי] מפני שהיו זקנים קראם קאקי חיורי. תורי"ד], [קאקי. אוזיס, כנה אותם בהן על חכמתם ועל דרך דאיתא ברכות נו. הוואה אוזי בחלום יצפה לחכמה. גליון הש"ס] משלחי גלימי דאינשי מפשיטין טלפות האנסים, הכי אמר רב נחמן והוא שתפסה מחיים, [מכל הני ילפינן דמטלטלי דיתמי לב"ח לא משתעבדי, ולא מהני בהו תפיסה לאחר מיתה אלא מחיים, אבל השתא תקינו רבנן במתיבתא, דמטלטלי דיתמי משתעבדי בין לכתובה בין לב"ח אע"ג דלא תפיס כלל. תורי"ד],

אבימי בריה דרבי אבהו הוו מסקי ביה נושים צו [אבימי היה חייב להם] זוזי בי חוזאי אנשי אומה מדניה [Khuzistan] [רחוק מן הישוב בבבל, לצד מזרח אצל שושן [Susa] בפרס, ראה לעיל פ., ב"ק קיב:] שדרינהו ביד חמא בריה דרבה בר אבהו [חמא היה אחיו של אבימי, שניהם בני ר' אבהו, ושלח ביד בן אחיו. בדרך אולי],

אזל פריעניהו [הלך חמא ומילא שליחותו, ושילם החוב, ואחר ששילם], אמר להו הכו לי שטרא אמרו ליה סיטראי נינהו מלך אמר היינו נושים צו מלוה על פה, ומחמת אומה מלוה נחזיק צהם [כלומר, מצד אחר היה חייב לי אלו ששלח לי, והקרן של שטר עדיין לא שלח לי, אייתי קרנא וניתן לך שטרא. תורי"ד],

אתא לקמיה דרבי אבהו [וצריך לדעת אם זה אבהו האב - הסב], א"ל אית לך סהדי דפרעתינהו? אמר ליה לא, אמר ליה מינו דיכולין לומר לא היו דברים מעולם, יכולין נמי למימר סיטראי נינהו,

[אבל בלא מינו לא מהימן דלאו טענה מעלייתה היא, דיותר ברצון אדם פורע מלוה בשטר ממלוה על פה. רא"ש],

לענין שלומי שליח למשלח מאי [אם חמא השליח צריך לשלם לאבימי על שגרם לו לאבד מעותיו] מי הוה פושע שהחזיר המעות עד שלא קבל מהם השטר? אמר רב אשי חזינן אי א"ל שקול שטרא והב זוזי משלם, הב זוזי ושקול שטרא לא משלם, ולא היא בין כך ובין כך משלם דא"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וסיה לך לדקדק צמקנמי;

[ור"ח ור"י זל אמרו מעמא דאידכר ליה שטרא אבל לא אידכר לי' שטרא וגם לא הוהירו אל תפרענו אלא בפני עדים אלא בסתם שדר בהדי' אע"ג דפרעי' בלא סהדי לא מחייב וכו'. תורי"ד],

ההיא איתתא דהוו מיפקדי גבה מאני יתומים מלוגא דשטרי מיק מלל שטרות [שטרי חובות. תורי"ד] [פי' שהיה חייב לה מעות, וחזין מזה נתן לה להחזיק שטרות], אתו יורשים קא תבעי ליה מינה, אמרה להו מחיים תפיסנא להו [בתורת משכון. רי"ף] צמוז שהיה חייב לי המזקמי צהם [גם משמע דהוי איתתא אחריתי ולא אשת אביהן. מהר"ם שי"ף], אתאי [האשה] לקמי' דרב נחמן,

אמר לה, אית ליך סהדי דתבעוה מיניך [אבהון לשטרי מנך].

אבני חן על מסכת כתובות

[יחתמו ויתנו השמר שנפטרה מהתביעה], אמר להו רב ביבי בר אבוי כתבו לה,

אמר רב פפי משום דאתיתו ממולאי בית עלי שהן כרומי ימים [בדאמרינן בר"ה יח.], ולי נראה ממולאי גזנונים בעלי מומין שאין חזין כשאר בני אדם, לשון שקל מוליא [הל] ושדי ננלא [בגומא] [צ"צ דף נד] אמריתו מילי מוליתא [משום שאתם באים מאנשים אומללים אומרים אתם דברים אומללים. שט],

הא אמר רבא האי אשרתא לשון חזק, כמו ישר כחך [יצמות סב] דדייני קיום השטר שכותבין דיינין במוטב תלמא הוינא ואמא פלוני ופלוני ואסתיזו אחתימות ידיהו ואשרתוהו וקיימטוהו דמיכתבא מקמי דנחוה סהדי אחתימות ידיהו שיעידו זה כמז ידי פסולה, אלמא מיחזי כשיקרא, ה"ג מיחזי כשיקרא לכמוז [גם בלי חתימה] נשבעה פלוני ועדיין לא נשבעה,

וליתא [להא דרב פפי, שאין כותבין שטר על דבר שלא היה עדיין] מדרב נחמן, דאמר רב נחמן אומר היה ר"מ אפי' מצאו באשפה וחתמו ונתנו לה כשר, ואפי' רבנן לא פליגי עליה דר' מאיר אלא בגימט נשים, דבעינן כתיבה לשמה, אבל בשאר שטרות מודו ליה,

דאמר רב אסי אמר ר' יוחנן, שטר שלוח בו ופרעו צו ציוס אינו חוזר ולוח בו אפי' צו ציוס ואע"ג דלאו מוקדם הוא שהרי ציוס הלוואה נכתב [אי נמי אפילו ליום אחר וכו' שכתוב בו סתם חדש או שנה שאינו מורף לקוחות אלא מסוף החדש או מסוף השנה. רמ"י] שכבר נמחל שיעבודו משפירו צטל השטר, ונמצאת מל' השני' מלוה על פה ואינו גובה מן הלקוחות,

מעמא דנמחל שיעבודו אבל למיחזי

דף פ"ה ע"ב

כשיקרא שלא נכתב על מלוה זו לא חיישינן אס לא שיש בדבר ציטול שטר גמור,

[ג' עובדות דומות, וכתב הר"ף למימר דהלכה רווחת היא ולית בה פלוגתא.]
ההוא גברא דאפקיד שב מרגניתא שבע מרגליות דציירי בסדינא כרורות כסדין אלא הפקיד צד ר' מיאשא בי רבי מיאשא בר בריה דר' יהושע בן לוי, שכיב ר' מיאשא ולא פקיד לא זיה לאנשי צימו שטפתו מיתה,

אתו לקמיה דר' אמי למצוע את הירשין, והירשין אומרים שמא של אצינו היו, א"ל חדא דידענא ביה בר' מיאשא בר בריה דר' יהושע בן לוי דלא אמיד אינו עשיר, ועוד הא קא יהיב סימנא דאמר כסדין הס כרור, והס שבע,

ריב"ף] מחיים ולא יהבית ניהליה [משום חובך. ריב"ף], [ואז היה מתהפך מפקדון לתפיסה], א"ל לא, א"כ הוי תפיסה דלאחר מיתה שכל זמן שהיה חי היו פקדון צידך והרי הן כמונחין צרומיה, וכי אמרי' תפיסה מחיים, כגון שראהו קרוב למות ומפס מטלטלין לשם חזבו ולא היו פקדון צידו ותפיסה דלאחר מיתה לא כלום היא, [יש כאן הרבה בראשונים וצריך לימוד].

ההיא איתתא דאחייבא שבועה בי דינא דרבא שהיה אדם מוצעה ממון, והיא כופרת, אמרה ליה בת רב חסדא אשתו של רבא ידענא בה דחשודה אשבועה [פירשו הגאונים ז"ל שהיתה שומעת ממונה שנשבעת כל היום לבטלה ולשוא. רמ"י], אפכה רבא לשבועה אשבוגדה המוצע אותה ישבע ויטול, כדמין [שצויות דף מד] ואלו נשבעין ונוטלין שנגדו חסוד על השבועה,

זימנין פעם אחת הוו יתבי קמיה [דרבא] רב פפא ורב אדא בר מתנא, איתו ההוא שטרא גביה, א"ל רב פפא ידענא ביה דשטרא פריעא הוא, א"ל איכא איניש אחרינא בהדי' דמר? א"ל לא, א"ל אע"ג דאיכא מר, עד אחד לאו כלום הוא,

א"ל רב אדא בר מתנא [לרבא] ולא יהא רב פפא, כבת רב חסדא שהאמנת למסוד את האשה על השבועה? בת רב חסדא קים לי בגווה דלא משקלא מר לא קים לי בגוויה [איני מכיר, # משמע שאף שהיה רב פפא אמורא, לא התפעל רבא מעצם הדבר שהיה ת"ח חשוב, כיון שלא הכירו אישית שהוא איש נאמן],

אמר רב פפא השתא דאמר מר קים לי בגוויה מילתא היא, כגון "אבא מר" ברי [בני, ששמו "אבא מר"], # [אבל צ"ע שבשמות בני רב פפא שאומרים בסיום המסכת נקרא "אבא מר" ביו"ד] דקים לי בגוויה, קרענא שטרא אפומיה, קרענא ס"ד וכי אהד נאמן להוציא שטר חתום מיד המחזיק בו, אפוקי ממונא הוא [ולא הוי כהיפך שבועה דלעיל. מהר"ם שי"ף], ומרי צעין אלא מרענא שטרא אפומיה ולא אזדקק לגבות באותו שטר, ומקרט נמי לא קרענא ליה,

ההיא איתתא דאחייבא שבועה בי דינא דרב ביבי בר אבוי [פ' שניהן היו דרים בעיר א' האיש והאשה והלכו לבית מדרשו של רב ביבי [בעיר אחרת] לדון לפניו ואמר האיש אחרי שאנו בעיר אחת כשתחזור לעירנו תשבע לי אולי תתבייש מבני העיר היודעין בדבר, אבל בענין אחר אין התובע יכול לכופר את הנתבע שילך עמו במקום שהוא רוצה. רא"ש], אמר להו ההוא בעל דין [שהיה תובע את האשה] תיתי [תבא האשה] ותישתבע במתא, אפשר דמיכספא ומודיא [שמא אם נחייב לה לישבע בתוך העיר, תתבייש ותודה],

אמרה להו [אמר האשה, טוב אשבע אבל] כתבו לי זכוותא שגמתי לדין ונפטרתי הימנו נשבעתי [שיכתבו הפסק דין כראוי ויכתבו שנשבעה, וכי משתבענא חתמי ליה ויהבי לה, והיינו דמדמינן לה לאשרתא דדייני דמיירי בכתיבה בלא חתימה. רמ"י עיי"ש, וכן בשמט"ק] דכי משתבענא יהבי לי

אבני חן על מסכת כתובות

מעליותא דהוה אמר אבוק, הא דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו המוכר שהוא מלוה ממלו ללוה, מחול דאמר ליה ליה ללוה לאו בעל דברים ידי את, ואפילו יורש מחול של מלוה מחול,

[אבל אפ"ה] מודה שמואל, במכנסת שטר חוב לבעלה וחזרה ומחלתו, שאינו מחול מפני שידו כידה [ראה לעיל פג. דפליגי דאביי אמר ידו כידה, ורבא אמר ידו עדיפא מידה]:

קריביתיה [אשה שהיתה קרובה] דרב נחמן ובינתה לכתובתה מכרה שעבוד כחובתה לאחריה, בעודה תחת בעלה בטובת הנאה דבר מועט, שאינו אלא כחזק טובה, שקורין גר"ד מסיק ר' [מפיק לשון יוציא, כמו ויפג רצון מוח' במשלי יח, כב] פ' שישג רצון ה' שהקב"ה ישגה עליו, ולפי שהלוקח מטיל מעותיו בספק, שמא תמות היא בחיי בעלה, מפחד ואינו לוקח אלא בדמי מועטי איגרשה ושכיבה,

אתו קא תבעי לה לברתה אתו לקומות וקא תבעי לה לברתה, הבה לגבות כחובת אמה מאביה, ולירש הכחובה מכת אמה, ואילו צאן ליעול אותה הימנה לומר אמך מכרה לנו, אמר להו רב נחמן [ובין] ליכא דליסבא לה עצה,

דף פ"ו ע"א

תיזיל ותיחלה [ותמחול] לכתובתה דאמה לגבי אבוק דאמרין אפי' יורש מחול, ואמה של זו מכרה להן שטר חוב שהיה לה על בעלה, ותיירתה מיניה [ואח"כ כשימות אביה תירש אותה], שמעיה אולה אחילתה, אמר רב נחמן עשינו עצמינו כעורכי הדיינין כקרוז של בעל דין או אוהבו, הבה אכל דיינין ועורכי בראיות אחר זכות אוהבו או קרוזו, כך למדתי ענה לו להפסיד שכנגדה,

מעיקרא כשאלר כן מאי סבר ולבסוף כשנמחרט מאי סבר? מעיקרא סבר ישעיה נח ומבשרך לא תתעלם,

[אין ספק כי הבת הזאת עניה היתה, ומפני כן כיון שהלקוחות לא לקחו אלא בטובת הנאה, היה גותן עצה זו על דעת שתתן היא ללקוחות מה שנתנו לאמה ולא יפסידו כלום מקרן שלהם, שאם לא כן תימה גדול הוא שיתן רב נחמן עצה להפסיד ללקוחות שלקחו ברת ובהלכה משום ומבשרך לא תתעלם. רמ"א],

ולבסוף סבר אדם חשוב שאני לפי שלמדתי הימנו, ויש שעשו אף שלא לקרובים:

[אדם חשוב שאני: לעיל נב', ברכות יט', שבת נא', שם קמב', פסחים קי', מו"ק יא', שם יב', מגילה כב', ב"מ עג', ע"ז ח', שם כח', שם מח', חולין קלד', שביעית פ"ח מי"א. מסורת הש"ס השלם],

גופא אמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו [מוכר, מלוה] = ראובן, לוח = שמעון, לוקח = לוי, ראובן מוכר שט"ח שיש לו על שמעון ללוי וחזר ומחלו [וראובן מחל החוב לשמעון] מחול, ואפי' יורש [של

ולא אמרן אלא דלא רגיל דעייל ונפיק להתם, אבל רגיל דעייל ונפיק להתם אימא איניש אחרינא אפקיד, ואיהו מיחזא חזא,

ההוא גברא דאפקיד כסא דכספא [כוס על כסף] בי חסא, שכיב חסא ולא פקיד שטבע צנהר כדאמר ציננות צפ' צהרא [ד' קנא] אתו לקמיה דרב נחמן, אמר להו ידענא ביה בחסא דלא אמיד, ועוד הא קא יהיב סימנא, ולא אמרן אלא דלא רגיל דעייל ונפיק להתם אבל רגיל דעייל ונפיק להתם אימא אחרינא אפקיד, ואיהו מיחזא חזא,

ההוא דאפקיד מטכסא לצוס משי צינד"ל צלע"ז בי רב דימי אחוה דרב ספרא, שכיב רב דימי ולא פקיד, אתא לקמיה דרבי אבא, אמר להו חדא דידענא ביה ברב דימי דלא אמיד, ועוד הא קא יהיב סימנא, ולא אמרן אלא דלא רגיל דעייל ונפיק להתם, אבל רגיל דעייל ונפיק להתם, אימא איניש אחרינא אפקיד ואיהו מיחזא חזא,

ההוא דאמר להו נכסיי לטוביה צלואת מימא נכסי לטוביה ולא פירש לאיהו טוביה שכיב אתא טוביה, א"ר יוחנן הרי בא טוביה [ואפילו ידעין טוביה אחר, כיון שבא זה מתחלה. מוהר"ם שי"ף],

אמר טוביה ואתא רב טוביה, לטוביה אמר לרב טוביה לא אמר, ואי איניש דגיס ביה רגיל אכלו, ומנו דגייסי אהדי קורא לו בשמו כאילו לא נסמך הא גיס ביה,

אתו שני טוביה [אחר שהוא] שכן [ואחר שהוא] ותלמיד חכם, תלמיד חכם קודם, קרוב ות"ח ת"ח קודם דמסתמא אדם מנדיק מעשיו לזכות בשעת מימא, דאמר מר (ברכות לד) כל הנציאים לא נתנבאו אלא למהנה תלמידי חכמים מנכסיו,

[והא דאמר] "שכן" קודם, לא בעי למימר שכינן הדר אצלו, דכמה אנשים דרים זה אצל זה ואין להן שייכות יחד, אלא שכן היינו שהוא חבירו ורגיל אצלו תמיד במשא ובמתן על זה אמר הפסוק טוב שכן קרוב מאח רחוק. רא"ש],

איבעיא להו שכן וקרוב [ושניהם שמם טוביה] מאי? ת"ש משלי כו טוב שכן קרוב מאח רחוק,

[ולפי המהר"ם שי"ף מיירי באדם אחד שהוא שכן וגם קרוב, והגמ' מותרין שוראי יהיה קודם לת"ח דמה אח שהוא ראוי ליורשו עדיף מת"ח, כ"ש שכן שהוא גם קרוב דעדיף מאח עיי"ש],

שניהם קרובים, ושניהם שכנים, ושניהם חכמים? שורא כמו שדי צימא (שמות טו), דממרגמין ירה ציס, הטיל ציס דדייני הטלת הדיינים, לפי מה שיראו דיינים שהיה דרכו של מלך לקרצ את זה יותר מזה, או מי שצמיהן טוב וטובא צדק ישרה, שיש לומר צו מתכין המלך לזכות,

א"ל רבא לבריה דרב חייא בר אבין, תא אימא לך מילתא

אבני חן על מסכת כתובות

ראובן מוחל,

בעובר כוכבים הורה מעות היה לו לפרוע, ואומר [פ' בשקד] של עובד כוכבים הם, הוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו בו שלא כהוגן,

א"ל רב כהנא לרב פפא לדידך דאמרת דמסכת ערכין צ"פ שום הימומין (דף כג) פריעת בעל חוב מצוה מנהג עליו לפרוע חובו ולאמת דצדק, דכתיב הן דק, שיהא הן שלך דק, ולא שלך דק (צבא מניעא דף מט) [אך יהיה הדין אם] אמר לא נחא לי דאיעביד מצוה, מאי?

[ראה רש"י ריש מסכת סנהדרין אצל לוי ולא שלם לא מקרי גזל, דמלוה להאשה ניתנה],

[ראה רמב"ם הלכות גטילה ואבדה פ"א הל' ד' איזה הוא עושק, זה שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצון הבעלים וכיון שתבעוהו כבש הממון אצלו בחזקה ולא החזירו כגון שהיה לו ביד חבירו הלואה או פקדון או שכירות והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה, ועל זה נאמר [ויקרא י"ט ג, דברים כ"ד י"ד] לא תעשק את רעך, וצ"ע מהגמ' כאן. וראה יוסף דעת],

א"ל תנינא במה דברים אמורים דלוקה ארבעים (ע"פ רש"י צמולין קלצ עוד שם קי ד"ה כפתור) במצות לא תעשה אבל במצות עשה, כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה [פ' שאינו רוצה לישב בסוכה] לולב ואינו עושה

[ראה בתוס' שמוכר שם הרמב"ם, ואולי אין זה מדברי התוס' עצמם, וראה מנחות מב: ד"ה תפילין, ובברכות מר. ד"ה על],

דף פ"ו ע"ב

מכין אותו קודם שעבר על העשה ויש צידו לקיים עד שתצא נפשו [ביוסף דעת מביא בשם האגרות משה או"ח ח"ה כח, דלאו דוקא שיצא נפשו, אלא שאין צריך אומד במלקות עיי"ש].

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא הרי זה גיטך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום, והלכה והניחתו בצידי רשות הרבים ועודנו שם לאחר שלשים מהו?

אמר ליה אינה מגורשת מדרב ושמואל, דרב ושמואל דאמרי תרוייהו [לעיל פר':] והוא שצבורין ומונחין ברשות הרבים גבי מתנין דקמי הקודם זכה, אלמא רה"ר לא קני ליה לבעלים מידי אלא א"כ מגביהו, הילכך לאחר שלשים לאו דרשותה הוא דליהוי גירושין חיילי [ומפרש רב חסדא, אבל לקמן באיכא דאמרי מפרשין דברי רב ושמואל שצדי רה"ר אינה כרה"ר] וצ"ד רשות הרבים סמוך לבעלים, שאין דרך בני אדם לעצור שם ולהתחזק בנזילות ברשות הרבים דמו,

[האומר לחבירו מושך פרה זו כו'. בדאמא לו מעכשיו מיירי בדאוקי לעיל בסוף האשה שנפלו (דף פב.), וגבי גט נמי דבעי נמי בר חמא איירי נמי בדאמא מעכשיו, דאי לא אמר מעכשיו כיון דאין הגירושין אלא לאחר שלשים היה צריך שיהיה או בחצירה,

וקשה דהכי פשיט מדרב ושמואל דהתם מאי מעכשיו איכא ?

ונראה דהכי פשיט כי היכי דהתם אע"ג דמן הדין דמשעת מיתת האב הנכסים

אמר רב הונא בריה דרב יהושע ואי פקח הוא הלוקם [לוי] מקרקש [מלשון אסתירא בלגניא קיש קיש קריא. ב"מ פה:] ליה זוזי ללוה, ושוכרו כהן וכתב ליה שטרא בשמיה לכתוב לו שט"מ בשמו, קודם שיעשו קניינא בין שניהם:

אמר אמימר מאן פלוגמייהו צבא קמא צפרק צמרא (דף קטז), וכדי מאיר אית ליה דינא דגרמי, כדתינא (שם צבא קמא דף ק) נתיאלש הימנה ולא גדרה הרי זה קידש, ומייב צמרימו, גבי כלאים, וקיי"ל כוותיה דדאין דינא דגרמי הממייב את הגורם הפסד לחצירו מגבי ביה צהאי שטרא מן המוחלו דמי שטרא מעליא כל החוב צמרכו,

מאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא כלומר אומר שלא מכר לו אלא הנייר והרי הוא בידך,

הוה עובדא שגא הדין לפני רב אשי וכפייה וסיצנו והקיפו צראות רפרם לרב אשי, ואגבי ביה מדינא דגרמי כי כשורא לצלמי כלומר גיבוי גמור, כל ההפסד דקדק צו, כאשר ידקדק הלוקם קורה לצור צה צורות, שלוקם ישרה וחלקה:

[רש"י ב"ק צח: פרעון גמור מן העידיה, כקורה זו הנצמרת משאר קורות לתקן צה צורה ודיקנאחא]

אמר אמימר משמיה דרב חמא האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה ובע"ה, ואית ליה ארעא ואית ליה זוזי, לבעל חוב מסלקינן ליה בזוזי לאשה מסלקינן לה בארעא, האי כי דיניה זה הלואה מעות והאי כי דיניה חו סמכה על שיעבוד הקרקע, והיא לא נתנה כלום, ואם צביל נכסי לאן צרול הנישומין צמורה, הוא זכה בהן מיד, חו צירפתן עם הכתובה על שיעבוד הקרקע,

ואי לא איכא אלא חד ארעא, ולא חזיא אלא אחד אין צה אלא כדי לאחד מהן, לבעל חוב יחבינן ליה שלא תנעול דלת, לאשה לא יחבינן לה, מאי טעמא? יותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא ולא חיישין לומר משום חיינא [ישלמו כתובה לאשה, # וצריך לדעת למה לא?], ודוקא שהשטרות נכתבו ביום אחד אצל אס קדמה זמן הכתובה היא גובה,

אמר ליה רב פפא לרב חמא ודאי לשון שאלה הוא, אמת הוא ששמעתי דאמריהו שאלת אומרים דבר זה של חיימה משמיה דרבא דמטרמינן ליה ללוה למכרה ולהלך המלוה עיקר סמן שלו על הקרקע האי מאן דמסקי ביה [שתובעים אותו] זוזי, ואית ליה ארעא, ואתא בעל חוב וקא תבע מיניה, ואמר ליה זיל שקול מארעא, אמרינן ליה זיל זבין את [אתה תמכור הקרקע, ותביא מעות ותשלם], ואייתי הב ליה?

א"ל לא [לא אמרתי כן משמיה דרבא], אימא לי גופא דעובדא היכי הוה [שוראי היה מעשה ליהם לרבא שיטה זו. שט?] א"ל תולה מעותיו

אבני חן על מסכת כתובות

חנווניות, או שמינה אפוטרופיא הרי זה משביעה כל זמן שירצה, לא הושיבה חנונית ולא מינה אפוטרופיא אינו יכול להשביעה,

רבי אליעזר אומר אע"פ שלא הושיבה חנונית ולא מינה אפוטרופיא הרי זה משביעה כל זמן שירצה, שאין לך אשה שלא נעשית אפוטרופיא שעה אחת בחיי בעלה על פילכה ועל עיסתה [שכל דבר שהבעל נותן להאשה לעבוד, כגון לטוות צמר או לעשות עיסה הוא עובדת עמהם כתורת אפוטרופיות], אמרו לו אין אדם דר עם נחש בכפיפה, שמע מינה לכתחלה [שגם אם לא הושיבה חנונית ולא מינה אפוטרופיא יכול להשביע אותה] שמע מינה:

מהני: כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך, אין יכול להשביעה בגמ' מפרש מהי שבעה פטרה, אבל משביע הוא את יורשיה אם גירסה ומתה ויורשיה מוצעין הימנו כמזמנה, נשבעים שבעה יורשין המפורשם במסכת שבעות (דף מה) שבעה שלא פקדנו [פקדנו, כן הלשון שם, ופירושו צוה לנו שנבחה כתובתה] נשעת מיתה, ולא אמרה לנו קודם לכן [בחייה שנבחה כתובתה], ולא מלאנו צין שטרומיה ששטר כמזמנה פרוע ואת הבאים ברשותה אם מכנה כמזמנה לאחרים [בחייה], ומגדשה ומתה, והלקוחות מוצעין אותם, נשבעין אף הן שבעה יורשין,

[אבל אם כתב לה] נדר ושבועה אין לי עליך, ועל יורשיך ועל הבאים ברשותך, אינו יכול להשביעה לא היא ולא יורשיה ולא את הבאים ברשותה, אבל יורשיי משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאים ברשותה אם נמאלמנה והיא או יורשיה נפרעין מן היחומים, נריכס שבעה, שהרי לא פטרן אלא ממנו אם תגבה כמזמנה בחייו,

[אבל אם כתב לה] נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי ולא לבאים ברשותי אם אמכור נכסי ואת צאה ליפרע מלקוחות עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותך, אינו יכול להשביעה לא הוא ולא יורשיי ולא הבאים ברשותו לא אותה ולא יורשיה ולא הבאים ברשותה,

הלכה מקבר בעלה זו שפטרה בעלה מן השבעה, והכי מני צדיקא מתקפחא דאחך שפטרה קאי לבית אביה שלא נתעסקה שז נכסים [פ'] שעזבה את משפחת בעלה, ואין לה עסק בנכסיה [או שחזרה לבית חמיה [פ'] שלא עזבה משפחת בעלה, אבל] ולא נעשית אפוטרופיא, אין היורשין משביעין אותה [במה שנתעסקה בין מיתה לקבורה, שאם היו יורשים יכולים להשביעה על כך, מותר שהיא צריכה להביא עדים במה שהיא מוכרת וקונה לצורך קבורת המת, ישהה המת ויתנוול. רע"ב, פ' שהיה קשה לו אם חזרה לבית בעלה, על מה היו היורשים משביעין אותה],

ואם נעשית אפוטרופיא, היורשין משביעין אותה על העתיד לבא על עסק שלאחר מיתה, שלא עיכבה צידה כלום, דהשתא נכסים דיתמי ניהו ולא מהניא צדו פטור ידיה ואין משביעין אותה על מה שעבר על עסק צדמי בעלה:

בחזקת יתומים בכל מקום שהם, אפ"ה אם הם ברשות הרבים לא קנו יתמי, ה"נ היכא דאמר לה הרי זה גיטין מעכשיו ולא תתגרשי בו עד לאחר שלשים דמן הדין יש לה לזכות בנזק מיד לאחר ל' יום בכל מקום שהוא, אפילו הכי ברה"ר אינה מגורשת. תוס'.

אדרבה מגורשת מדרב נחמן, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבא האומר לחבירו משוך פרה זו ולא תהיה קנויה לך עד לאחר שלשים יום קנה, ואפילו עומדת באגם, מאי לאו היינו אגם והיינו צידי רשות הרבים?

לא אגם לחוד [דבאגם קנה שאינו מקום הפקר כצידי רה"ר], וצידי רשות הרבים לחוד,

איכא דאמרי אמר ליה מגורשת מדרב נחמן, וצידי רשות הרבים כאגם דמי, אדרבה אינה מגורשת מדרב ושמאול? מאי לאו היינו רשות הרבים והיינו צידי רשות הרבים [שכן אמר רב חסדא לעיל], לא רשות הרבים לחוד וצידי רשות הרבים לחוד:

מהני: המושיב את אשתו חנונית למכור יינו ופירמיו צמח או שמינה [מינה אותה להיות] אפוטרופיא להכניס ולהוציא פירמיו, ולשכור פועלים, ולשא ולתן הרי זה משביעה כל זמן שירצה שלא עיכבה צידה כלום, ר' אליעזר אומר אפילו על פילכה ועל עיסתה [יכול להשביעה]:

גמ': איבעיא להו ר' אליעזר על ידי גלגול קאמר דשמעיה לת"ק דאמר משביעה על האפטרופסות, ולא על פילכה ועיסתה ואפילו ע"י גלגול שבעה אפטרופסות, דכיון דשבעה אפטרופסות דרנן [דהא לא קטעין ליה מוצע טענת צרי, אלא רזני שחשבו לי, לא מגלגלין על ידה] שבעה אחריני, ואתא ר' אליעזר למימר היכא דהושיבה חנונית, מינו דמישחצעה אפטרופסות, משחצעה נמי על ידי גלגול על פילכה ועיסתה דמגלגלין מדרבנן, או לכתחלה קאמר דאפי' לא מינה אפוטרופיא, משביעה על פלכה, שהרי אפטרופסת היא?

ת"ש אמרו לו לרבי אליעזר אין אדם דר עם נחש בכפיפה בתוך קופה אחת, אי אמרת בשלמא [משביעה] לכתחלה שפיר דאמרה ליה הוציא ומשעת לי על פילכי, איני יכול לסבול קפדנותך, אלא אי אמרת ע"י גלגול מאי נפקא לה מינה הרי נתחייבת לו שבעה, ומה יקשה לה גלגול זה אם לא עיכבה כלום? דאמרה ליה כיון דקדייקת בתראי כולי האי איך אוהב ומאמין אותי ו לא מצינא דאדור בהרך,

ת"ש הרי שלא פטר את אשתו שלא כתב לה [בעלה] נדר ושבועה אין לי עליך מן הנדר ומן השבועה [שלא יתבע אותה בעלה לעשות נדר או שבועה, דהיינו שלא פטר אותה ממה] שגזרת לו יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם עיכבתי משלך כלום, דאמר במסכת גיטין (דף לד) נמנעו מלהשביעה, התקין ר"ג הזקן שמהא נודרת ליחומים כל מה שירצו וגובה כמזמנה והושיבה

אבני חן על מסכת כתובות

קרוי לשעבר דלא אמרינן נכסי דיתמי נינהו ואין תנאי שלו מועיל בהן?

א"ר יהודה אמר רב על אפוטרופאי שנעשית בחיי הבעל אבל בין מיתה לקבורה משבעין לה כדר רמו נכסי קמי יתמי ואין תנאי שלו מועיל בהן שלא ע"י נכסיו בזה לה,

ורב מתנא אמר אפילו בין מיתה לקבורה לא משבעין לה # [וצ"ע אך יפרש המשנה, הלכה במקדש וכו' ?], דאמרי נהרדעי לברנא לפדוע למלך כסף גולגלמא דיתמי ולמזוני מוון האשה והזנות והיתומים ולקבורה לקבורת המת או היתומים מזבנינן נכסי דיתמי בלא אכרזתא שאין שהות ומתן לדבר וה"נ לא משבעין על אומה מכירה דא"א שלא מולול ותפסידתן וממלאת שבעת שקר בלא אכרזתא [לפי שהם עניינים נחפזים, אינם סובלים המתנה ועיכוב. פהמ"ש להרמב"ם],

אמר רבה א"ר חייא דלא נדר ודלא שבועה אס כחז לה לשון זה הוא אינו יכול להשביעה אבל יורשין משבעין אותה,

[ואם אמר] נקי נדר נקי שבועה [נקי נדר, מנקית משבעתה], מדין שבעה, בין הוא ובין יורשין אין משבעין אותה, ה"ק לה מנקית משבעתא,

ורב יוסף אמר [גם הוא בשם] רבי חייא דלא נדר ודלא שבועה הוא אינו יכול להשביעה, אבל יורשין משבעין אותה,

[ואם אמר] נקי נדר נקי שבועה, בין הוא ובין יורשין משבעין אותה ה"ק לה נקי נפשו בשבעתא [נקי נפשו בשבעתא] אס יתשדוך השבעי להם,

שלא ר' זכאי למר עוקבא בין דלא שבועה בין דנקי שבועה, בין דלא נדר ובין דנקי נדר, (בנכסי) ["מנכסי"] הוא אינו יכול להשביעה אבל יורשין משבעין אותה, [אבל אם אמר] "מנכסיא אילין" בין הוא ובין יורשין אין משבעין אותה,

אמר רב נחמן אמר שמואל משום אבא שאול בן אימא מרים, בין דלא שבועה בין דנקי שבועה בין דלא נדר ובין דנקי נדר בין מנכסי ובין מנכסיא אילין, בין הוא ובין יורשין אין משבעין אותה, אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבעה דלעולם יורשין משבעין אותה אס מת הוא, והיא נפרעת מהם,

ואיכא דאמרי לה להא דאבא שאול בן אימא מרים, מתניתא [ולא אמרו לה בלשון שמעתא דאמורא כדאמרן דאמר שמואל משום אבא שאול, אלא מתניתא] היא, ואמר שמואל עליה הלכה כדאבא שאול אבא שאול בן אימא מרים אמר, בין דלא שבועה בין דנקי שבועה, בין דלא נדר ובין דנקי נדר, בין מנכסי ובין מנכסיא אילין, בין הוא ובין יורשין אין משבעין אותה, אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים

גמ': שבועה מאי עבדתה איזו שבעה קסם, שאשה חייבת לבעלה או ליורשיו דקמני, דכי לא פטרה משבעה, וכי פטרה אין משבעה? אמר רב יהודה אמר רב

דף פ"ז ע"א

על אפוטרופאי שנעשית בחיי בעלה [הלשון "שנעשית בחיי בעלה" אינה מובנת כל כך פטרה כמכירה זאת משבעת אפוטרופוס אס ישיבנה מוויית, אבל אס פגמה כתובתה, דתנן במתני' הפוגמת כתובתה לא תפדנה, לא נפטרה מאותה שבעה ע"י תנאי זה, דכי פטרה לא משבעה דקא רמי הוא [הבעל] עליה, אבל שבעה דהיא גרמה לנפשה [ע"י שפגמה בכתובה] לא פטרה לה,

ר"נ אמר רבה בר אבוב על הפוגמת כתובתה וכ"ש משבעת אפוטרופאי, דמכל שבעה פטרה,

אול רב מרדכי אמרה לשבעתא # [לא אמר אלא שאל, והרבה מצינו בדרך זה] הך מתקפתא [דלקמיה] בשלמא למ"ד כו' אותה קמיה דרב אשי, בשלמא למ"ד על הפוגמת כתובתה [שהמשנה מירי בפטור שפוטרה מכל שבועות שתשבע, לכן כתב לה בעלה בן מתחלה] דמסקא אדעתה [של האשה לבקש פטור זה] דלמא מצטרכי לי זווי ושקילנא מכתובתאי, וא"ל [ואמרה האשה אל בעלה] כתוב לי דלא משבעת לי ומיגו דרמיא אנפשה [בין שדעתה על השבועות שהבעל יכול להשביעה] תבעה ליה פטור כל שבעות,

אלא למ"ד [רב יהודה אמר רב, שהפטור שכתב לה הוא רק] על אפוטרופאי שנעשית בחיי בעלה, אידי [האשה] מי הות ידעה דמותיב לה אפוטרופאי [שמפני זה] דאמרה לי' כתוב לי דלא משבעת לי?

[הגמ' מתרצת שלכילי עלמא הבעל פוטרה מכל השבועות, ורב קאי על הסיפא שהיורשין אינם יכולים להשביעה על אפוטרופוס שבחיי בעלה, אבל אפוטרופוס שלאחר מיתתו יכולים להשביעה, אבל אם היא פוגמת בכתובה גם לאחר מיתתו אינה צריכה לישבע],

א"ל אתון אהא מתניתו לה להא דרב יהודה ארישא דמתניתין, דלא פריש זה דהי שבעה איירי, ופלוגמיה דר"ג, וסגריהו דרב יהודה דר"ג פליג וקשיא לכו אנן אהא מתנינן לה אסיפא דמתני' מתנין לה, דמייירי בשבעת אפוטרופין כהדיא, דקמני ואס נעשית אפוטרופאי, ודר"ג לאו פלוגמא דרב יהודה אתמר, אלא אפירושא דרישא אתמר, ורב מתנא [לקמיה] פליג דרב יהודה כסיפא, דהי [פ' באיזו] אפוטרופוס קאמר לשעבר, אבל בפוגמת כולו מוודי דפטרה, דשבעה הבה לה ע"י נכסיו היא,

הלכה מקבר בעלה לבית אביה, או שחזרה לבית חמיה ולא נעשית אפוטרופאי אין היורשין משבעין אותה, ואם נעשית אפוטרופי' יורשין משבעין אותה על העתיד לבא ואין משבעין אותה על שעבר, שעבר מאי עבדתה כלומר עד מתי

אבני חן על מסכת כתובות

מורה ליה במאה הוויא ליה הודאה במקצת הטענה וכל המורה במקצת הטענה ישבע,

מורה במקצת הטענה:

[הערתקתי משבועות לח: רש"י ד"ה שבועות הדיינין. **שלמדו** מאשר יאמר כי הוא זה. ק'. בשפתי חכמים עה"ת פי' שהלימוד הוא דדרשין כאילו כתיב כי "אם" זה. אבל רש"י שם בשבועות ל"ט ע"ב כתב שהלימוד הוא מ"זה" כלומר את זה אני מודה. ובעין זה שם בר"ח],

אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין מי שמוצין אותו נשבע שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע [ולקח בעליו. רישא דקרא [שמות כב י'] שצוה ה' מהיה בין שניהם [אם לא שלם ידו צמלאכת רעהו. לשון הפסוק] ולקח בעליו את השבעה ולא ישלם [לו] הנמצע שזכר כלום. רש"י שצוה מה]. **והיא נשבעת** ונוטלת, ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות [כל שטרות] שיעבוד קרקעות הן ואין נשבעין על הקרקעות כדאמרין בשבועות (דף מז) וזהו (ב"מ טז), [פי' שהכתובה שיעבודה על הקרקעות ודינה בקרקע. תור"ד?]

[תימא לרשב"א אבתי איכא שלישיית דמפני מה אמרה תורה דמורה מקצת הטענה ישבע משום דאישתמוצי קא מישתמוצי ואמר רחמנא רמי שבועה עליה כי היכי דלדורי והאי טעמא לא שייך הבא כלל. תוס'].

אלא אמר רבא מדרבנן היא שבעה זו, מ"ט דפרע דייק דמיפרע **לא דייק**, ורמו רבנן שבועה עליה כי היכי דתידוק, וא"ת בלא פוגם נמי הא קיימא לן בשבועות [מא]. דלי א"ל אישבעה לי דלא פרעתיך משבעתי ליה, והאי נמי הא קא טעין ליה פרעתיך ומה נזכר בפגימה, וכן צעד אחד מעידה שפרועה בלא עד נמי משבעתי לה ? הא פרכין ליה בשבועות מה בין זה לפוגם שטרו ? ומשניין לה הכי, הכס כי פגיס וא"ל האי פרעתיך משבעתי ליה, ואפי' לא טעין לו זה השבע לי, אכל כי לא פגיס, אפי' א"ל פרעתיך אי לא א"ל צהדיא אישבעה לי אמרין ליה זיל שלם דהא נקיט שטרא,

איבעיא להו [הפוגמת. ד"ס] כתובתה "בעדים" מהו התקבלתי מנה וצפני עדים קיבלתי, [מי אמרין. ד"ס] אם איתא דפרעה [טפוי. ד"ס], **בעדים** הוה פרע לה דהא דק וקא אייתי עדים לפרעון מנה קמא, או דלמא לאו משום דק הוא, אלא איתרמויי איתרמי ליה דהו עדים הכס צההו וימנא ?

ת"ש כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין, ואלו נשבעין ונוטלין שחקו [להס. ד"ס] חכמים לישבע ולטול, וטעמיהו מפורש בשבועות צפ' כל הנשבעין, **השכיר** אמר לו תן לי שכרי והוא אומר נתתי, והנגזל ראוהו [עדים] שנכנס [במורד הגולן] [צביתו] [לציתו. ד"ס] [של ראובן בר"ח בסוף] [ריקן. מהר"ס ש"ף, ואח"כ] אמר לו [ראובן לגמורד] תן כלי שנעלמ, והוא אומר לא נעלמי, והעדים ראו ש"ל [במורד] והכלים תחת כנפי טלימו ולא ידעו מה, **והנחבל** ראוהו שנכנס לתוך ביתו וידו שלם ויאל חבול, אמר לו חבלת צי, והוא אומר לא חבלתי, ושכנגדו חשוד על השבועה, וחגוני

הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה, [ועל ברייתא זו] אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כבן אימא מרים:

[המשנה אומרת שלשה אופנים שלא תפרע אלא בשבועה],

מתני' הפוגמת כתובתה כדמפרש ואזיל צמתימין גופה לא תפרע השאיר וצגמ' מפרש טעמא **אלא בשבועה**, עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע השאיר וצגמ' מפרש טעמא **אלא בשבועה**, מנכסי יתומים ומנכסים משועבדים ושלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה,

הפוגמת כתובתה כיצד? היתה כתובתה אלף וזו ואמר לה התקבלת [כבר קבלת] כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה לא תפרע אלא בשבועה,

עד אחד מעידה שהיא [הכתובה] פרועה כיצד? היתה כתובתה אלף וזו ואמר לה התקבלת כתובתיך, והיא אומרת לא התקבלתי, ועד אחד מעידה שהיא פרועה, לא תפרע אלא בשבועה,

מנכסים משועבדים כיצד? מכר נכסיו לאחרים, והיא נפרעת מן הלוקחות, לא תפרע אלא בשבועה,

[לכן לא אמר בשחיהא באה לגבות מבעל חוב] משום דלי הוה גזי מן הלוח גופיה, והוה טעין ליה אישבעה לי דלא פרעתיך, אמרין בשבועות [מא]. דמשבעתי ליה, [אבל] ואי לא טעין לא טענין ליה, הואיל ונקיט [המלוה] שטרא, אכל צעיל לקוחות אן טענין, דלמא אי הוה גזית מן הלוח # [לא הבנתי מה ענין לוח ללקוחות ?] הוה טעין לך אישבעה לי דלא פרעתיך וצעית אישבעה, השמא אן טענין דפתח פין לאלם [משלי לא ח] הוא, ומנכסי יתומים ונפרעת שלא בפניו כולוה משום האי טעמא

מנכסי יתומים כיצד [בכאן נלאו ידי שכלי להבין מאי קמ"ל בבבא זו, אולי י"ל עפ"י מ"ש מהרש"א בסמוך בתוס' ד"ה ב"ד משבעין וכו'. חת"ם סופר? מת והניח נכסיו ליתומים והיא נפרעת מן היתומים לא תפרע אלא בשבועה,

ושלא בפניו כיצד הלך לו למדינת הים [פי' ושלא לה בעלה גמ. שט] והיא נפרעת שלא בפניו אינה נפרעת אלא בשבועה

דף פ"ז ע"ב

ר' שמעון אומר כל זמן שהיא תובעת כתובתה היוורשין משביעין אותה, ואם אינה תובעת כתובתה אין היוורשין משביעין אותה:

גמ' סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא ונפקא מינה דלא מפסיקין לה [פי' שאין מהפכין השבועה, וראה רש"י שבועות מא. ד"ה מופך שבועה, אם אמר הנמצע לתובע השבע וטול] דקא טעין מאתים וקא

אבני חן על מסכת כתובות

אלא אמר רבא מדרבנן כדי להפיש דעתו של בעל [בין שיש
עד שכבר פרע],

אמר רב פפא

דף פ"ח ע"א

א' פיקח [שלום בגימ' 376 ופקח בגימ' 188 דהיינו חצי השלום, שהפקח שובר
השלום בפקחותו. פנ"ה ע"פ היערות דבש [ב, יב], הוא האי צעל מיייתי לה
לידי שבועה דאורייתא שהיא צעס או צכנו, [ואחוז ספר צדוק] [ואחוז
ספר צידה. ד"ס] כדאמרינן בשבועות (דף לח) וממורה היא מאד, אבל שבועה
דרבנן קללה בעלמא, כעין [שלנו] [שאלנו עושין. ד"ס].

יהיב לה כתובתה באפי חד סהדא פסע שניה [ועכשיו משה ראה
פרעון הראשון, ואהרן ראה פרעון השני] וסמך סהדא קמא אסהדא
בתרא יצא את שניהם יחד לצ"ד, שאם תכפור יעידוה שניהם שנתקבלה כתובתה,
ומוקים להו להנך קמאי במלוה [צהלואה] יתבענה פרעון הראשון,
ויאמר מלוה הן אלך, שהרי התקבלה כתובתך שנית, וכשתכפור ותאמר לא קבלתי
אלא הפעם הזאת, ועד אחד מעיד על הראשונה, איכא שבועה דאורייתא, [ד
?] נשבעת ולא משלמת, ואין כאן שיעבוד קרקעות, שלא מכח כתובה תובעה,

מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי, היאך סמך סהדא
קמא אסהדא בתרא מה שראה זה לא ראה זה, ואם תכפור על שמה, אין
כאן אלא עד אחד ותשבע ותטול שליטת ונמצא מפקד?

אלא אמר רב שישא בריה דרב אידי לה כתובתה
באפי סהדא קמא וסהדא בתרא וה"ה לשני עדים מן השוק אבל ענה
טובה היא שזכר העד הראשון ששני פעמים פרע, ויכול להעיד על פרעון הכתובה
עם חצירו ועל הפרעון הראשון ומוקים לה להנך קמאי בהלואה,

מתקיף לה רב אשי אכתי יכולה למימר ב' כתובות הואי שמי
שטרות היו לי עליך, צפרעון הראשון החזרתי לך אחת, ובשניה אחרת, והרי העד
הראשון מעיד לסיעה [ורגלים לדבר] לסייע לדבריה. רבא [שראה שני הפרעונות
לשם כתובה, ולא לשם מלוה?

אלא [אינו חוזר ממה שאמר לפני זה, אלא מוסף] אמר רב אשי הוא
דמודע להו לשהדא קמא וכתרא לפני פרעון השני [וראה רבא] שאינו צריך
לחיות בפניה, דעו שכבר פרעתי לה כתובה צפני אחד מכס, והיא כופרת, ואני
רוצה לפורעה שנית לשם כתובה, שהיו לי שני עדים צדדך, ואכתוב את הראשונים,
ויש לי עליהם עד אחד, ותמחייב שבועה דאורייתא,
וכיון דשמעינהו ולא מסייע לה האי עד קמא, חו לא מצינא למימר ד' כתובות הוו
דמילתא דלא שכיחא הוא?

[שנינו במשנתנו] [מנכסי יתומים] **מנכסים משועבדים** וכו' לא תפרע אלא
בשבועה] # [והגב' קאי על "מנכסי יתומים"]:

על פנקסו שכתב צו הקפותיו, כך צווי פלוני לתת לפועליו וגמתי להם, והם
אומרים לא נטלנו, שניהם [הפועלים ובעליהם] נשבעין ונוטלין הימנו, והפוגם
שטריו [שפרע חלק מהחוב] **שלא בעדים**,

שלא בעדים אין, בעדים לא [הרי שאם פרע חלק מהחוב בעדים, אין
הלוה יכול לומר שפרע הכל]? לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא
בעדים דודאי צריכה שבועה על השאך, דהא דקא מודיא צהאי מנה,
משום עדים הוא, ולאו השגת אצידה היא אבל **שלא בעדים**, אימא
תיהוי כמשיב אבידה שהרי יש לה שטר שלם עליו, ואי צעיא הויה אמרה
לא קבלתי כלום ותשקול בלא שבועה קמ"ל,

איבעיא להו הפוגמת כתובתה פחות פחות משה פרוטה
צמנה שהיא מודה עליו שקיבלה, עושה עמו חשבון כך נתת לי ציום פלוני, וכך ציום
פלוני ומגרפתו צמנצון, אפילו פחות משה פרוטה בזהו צריכה שבועה על השאך
או לא, מי אמרינן בין דקא דייקא כולי האי קושטא קא
אמרה, או דלמא איערומי קא מערמא, תיקו,

איבעיא להו פוחתת כתובתה מהו היתא כתובתה אלף זוז כתוב
בשטר, והוא אומר התקבלה כולה, והיא אומרת לא התקבלתי כלום, אבל מודה אני
שלא התנית עמי לכתובתי אלא מנה, מי אמרינן היינו פוגמת [וצריכה
לישבע], או דלמא פוגמת מודיא במקצת שנתקבלה קצת, הא
[פוחתת] לא קא מודיא במקצת,

ת"ש פוחתת תפרע שלא בשבועה, כיצד היתה כתובתה
אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתך, והיא אומרת לא
התקבלתי ואינה אלא מנה, נפרעת שלא בשבועה,

במאי גביא אפילו ההוא מנה בהאי שטרא הא האי שטרא חספא
בעלמא הוא שהיא אומרת מוויף הוא?

אמר רבא בריה דרבא באומרת אמנה היתה לי ביני לבינו
ששטר נכתב ונחתם כהוגן וצפני העדים קבל עליו אלף זוז, אבל הוא האמין כי שלא
אכתובנו אלא מנה:

[שנינו במשנתנו] עד אחד מעידה שהיא פרועה: סבר רמי בר
חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב דברים יט לא יקום עד
אחד באיש לכל עון ולכל חטאת, לכל עון ולכל חטאת הוא
דאינו קם, אבל קם הוא לשבועה,

ואמר מר כל מקום שהשנים מחייבין אותו ממון, אחד
מחייבו שבועה על ממון, שאלו היו שנים היה משלם, עכשיו ישבע שהעד
מכתש,

אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה
נשבעין ולא משלמין, והיא נשבעת ונוטלת, ועוד אין
נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות?

אבני חן על מסכת כתובות

אותה: ר"ש אהייא [על איזה הלכה שלמדנו בפרק זה במשניות חולק ר"ש?]

ר' ירמיה : ונפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה, ר"ש סבר שאם אינה תובעת כתובתה אין משביעין אותה,
רב ששת: הלכה מקבר בעלה לבית אביה, ר"ש סבר שאין משביעין את האשה שבעות אפוטרוסין,
אביי: כתב לה נדר ושבועה וכו', ור"ש סבר דתובעת כתובתה בכל אופן משביעין אותה,
רב פפא: ר"ש חולק על ר"א ומחלקותו,

אמר ר' ירמיה אהא, [דתנן במשנה לעיל פו:] ונפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה, לא שנה למוזני צאה לנ"ד ומוצעת מוזנות מנכסי צעלה, למכור קרקע ולזונה, נשבעת שלא הניח צידה מעות ליון מהם ולא שנה לכתובה אם שלם לה גט,

ואתא ר' שמעון למימר כל זמן שתובעת כתובתה יורשיה משביעין אותה,

דף פ"ח ע"ב

אינה תובעת כתובתה אין יורשין משביעין אותה,

וקמיפלגי בפלוגתא דחנן ובני כהנים גדולים, דתנן [לקמן קד:]: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, חנן אומר תשבע בסוף כשתחלצמן או מתגרש ומתבע כחוצה, משבע שלא עיכבה צידה משל צעלה כלום ולא תשבע בתחלה, נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו, תשבע בתחלה נפיקס מוזנות ובסוף, ר"ש [שאין נשבעין אלא על גבית כתובה] כחנן, רבנן [שנשבעים גם על תביעת מזונות שלא בפני הבעל] כבני כהנים גדולים,

מתקיף לה רב ששת האי "יורשין" משביעין אותה צממיה [כיון דאנפרעת שלא בפניו קאי מאי לשון יורשין כאן] הרי הוא קיים בית דין משביעין אותה מיבעי ליה?

אלא אמר רב ששת אהא [על משנה זו חולק ר"ש], אשה שכתב לה צעלה נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך [שנינו במשנה לעיל פו:] הלכה מקבר בעלה לבית אביה, או שחזור לבית חמיה ולא נעשית אפוטרופא אין היורשים משביעין אותה, ואם נעשית אפוטרופא יורשין משביעין אותה על העתיד לבא על שנתעסקה אחר מיתה, דלאו מנכס נכסי צעלה צאה שבעה זו, אלא מנכס נכסי יתומים, ונשבעת נדון אפוטרופוס, דמתן נשבעות (דף מה) אלו נשבעין שלא בטענת צרי, השומפין והאריסין והאפוטרופין ואין משביעין אותה על מה שעבר,

[ור"ש בא לחלק שלא שייד שבעות אפוטרופוסות על אשה שהרי מינוה בעלה]

[במשנה מיירי שכל אדם שבא לגבות מנכסי יתומים צריכין לישבע] תנן התם נשבעות [מה, מז, מח]. וכן היתומים לא יפרעו [לא ישלמו לאחרים שגובין מהם] אלא בשבועה [שהיתומים ישבעו], ממאן, אילימא מל' זה שהלוי קיים והיו מוזהרין עליו שטר אציהן השתא אביהן שקיל [גובה מן הלוי בשטר שבידו ו] בלא שבועה [פ' היכא דלא אמר ליה אשתבע לי, רמ'] ואינהו [יתומים שהקלו חכמים בדיניהם. שם] בשבועה [אף על גב דלא אמר אשתבע לי, ומתנא' בשלא אמר אשתבעו לי מיירי. רמ']?

אלא ה"ק וכן היתומים מן היתומים, לא יפרעו אלא בשבועה,

א"ר זריקא אמר רב יהודה לא שנו דכי משתצעי [יתומים שגובין מן היתומים] שקלי אלא שאמרו יתומים של לוי אמר לנו אבא לוית' ופרעתי ישבעו אלו [יתומים של מלוח] שבעה שלא פקדנו, ולא אמר לנו אצא, ולא מנינו שובר בין שטרותיו, שטר זה פדיוע [ולאחר שבועה] ונוטלין, אבל אמרו [יתומי הלוח] אמר לנו אבא לא לוית', אף בשבועה לא יפרעו,

[תמיהה מילתא מאיזה טעם הוה ס"ד למימר הכי ? וי"ל דדילמא קא סלקא דעתין דכיון דאמר בן [לא לוית'] בשעת מיתה ודאי קושטא קאמר, מה שאין בן בפרעון דדילמא פרע לאחרים וכסבור שפרע לזה. רמ'],

מתקיף לה רבא אדרבה, כל האומר לא לוית' כאומר לא פרעתי דמי דכיון דאמר לא לוי, מודה הוא שלא פרע, והרי שטר מוכיח עליו שזה [ואידי לא מיהמן לומר לא לוית' במקום שטר מקויים, ואעפ"י שאמר בשעת מיתה. רמ']?

אלא אי אתמר הכי אתמר, א"ר זריקא אמר רב יהודה לא שנו דנעו [המלוה] שבעה אלא שאמרו יתומים [של לוח] אמר לנו אבא לוית' ופרעתי, אבל אמרו אמר לנו אבא לא לוית', נפרעין שלא בשבועה, שכל האומר לא לוית' כאומר לא פרעתי דמי:

[שנינו במשנתנו] ונפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה: אמר רב אחא שר הבריה קך כימי מעשה בא לפני רבי יצחק באנטוכיא [Antioch' surnamed Epidaphnes, the capital of Syria founded by Seleucus Nicator, situated on the Orontes] ואמר לא שנו שיוצדין צית דין לנכסי אדם שלא בפניו אלא לכתובת אשה, משום חינא, אבל בעל חוב לא,

ורבא אמר רב נחמן אפי' בעל חוב [יורדין ב"ד לנכסיו], שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חברו והולך ויושב במדינת הים, ואתה נועל דלת בפני לווי:

[שנינו במשנתנו] ר"ש אומר כל זמן שתובעת כתובתה וכו' [היורשין משביעין אותה, ואם אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין

אבני חן על מסכת כתובות

הראשון של דברי ר"ש בא להשמיטנו דנשבעת, אלא סיום דבריו, אינה תובעת כתובתה דמסקנא דמילתיה, למאי תניי ולאפוקי ממאן מאי איכא למימר?

אלא אמר רב פפא לאפוקי מדר"א ומחלוקתו כלומר לא מימא ר"ש אכתב לה נדר ושבעה לחוד פליג, אלא אכילי מלתא דר"א [אמר לעיל פו: ר"א אומר אפילו על פילכה ועל עיסתה] וניי מחלוקתו פליג, ארישא וסיפא, [מתחלה אמרו חומרא] שמעיהו דקאמרי ר"א ורצנן משבעה כ"ז שירצה שבעת אפטרופיא, היכא דלא פטרה [הבעל מפורש] מן הגדר ומן השבעה, ואפילו שלא בשעת מציעת כתובתה, [ואח"כ אמרו קולא] ואם פטרה מן השבעה אפילו יורשין אין משבעין אותה כשנפרעת מהם כדקמי נדר ושבעה אין לי לירשי כו', ואחא ר"ש למימר כל זמן שמוצעת כתובתה יורשין משבעין אותה ואפילו כתב לה נדר ושבעה אין לירשי עליך כאכא שאל, [אבל בש] אינה מוצעת כתובתה אין היורשין משבעין על אפטרופיא שצחי בעלה, ואפי' לא פטרה מן השבעה, דליה ליה דר"א ומחלוקתו דאמרי משבעה כל זמן שירצה:

מתני' הוציאה גט ואין עמו כתובה קס"ד צאמרת אכד שטר כתובת,

[ובעיא למיגבי כתובה בגיטא דאפקא עילויה, וקא תבעא כתובה, וקס"ד השתא דבמקום שכותבין כתובה עסיקין וקסבר האי תנא דכותבין שובר, וכשהבעל מודה בכתובתה עסיקין, חילך כי תבעה מיניה כתובה ואמרה אבר שטר כתובתי, לא מצי טעין לה בעל הביא שטר כתובתי וטלי, דמסתפינא [פ'] שאני ירא] דלא תפיק עלאי יומא או לאחר יומא שטר כתובתי ותיגבי מינאי וימנא אחריתי [אין זה טענה] דאמרינן ליה זיל פרע לה וכתוב שובר, כי היכי דלא תיגבי ביה זימנא אחריתי. ריב"ן].

דף פ"ט ע"א

גובה כתובתה ואינו יכול [הבעל] לטעון פרעתיך [כתובתך] והחזרת לי שטר כתובתיך וקדעתי, משום דתנאי כתובה [פ'] מנה ומאיתם] מעשה צ"ד הוא [וראה בגמ' אם נותנים לבעל שובר],

ומהכא נפקא לן צ"מ צ"מ [ז]: הטוען אחר מעשה צ"ד [בשאיין עדים] לא אמר כלום, מ"ט כל מעשה צ"ד כמאן דנקיט שטרא דמי,

[ובאבה"ע סימן ק' סעיף י"ב הוציאה גט ואין עמה שטר כתובה, אם דרך אותו המקום שלא יכתבו כתובה גובה עיקר כתובה בגט שבידה, ואם דרכן לכתוב כתובה אפילו עיקר אין לה, עד שתוציא שטר כתובה ונשבע הבעל שבועת היסת על טענתה, ונפטר].

[אבל אם הוציאה] כתובה ואין עמה גט [ואפילו יש לה עירי גירושין. רמ''] היא אומרת אבר גיטי שלא הולאמתי (עליו) [עליך. ד"ס] לגבות כתובתי על ידו, כדמתן גובה כתובתה, ולא קרעוהו צ"ד, אלא אכד ממני,

והוא אומר אבר שוברי [מה שאת אומרת אבר גיטי אינו אמת, אלא כבר הגבית כתובתך עם גיטך, שהרי אמרנו ברישא הוציאה גט וכו'] כבר הולאמתי [הגמ' צ"ד] ואמרת אכד שטר כתובתי, וגבו צ"ד הכתובה על פי הגט וקרעוהו,

ואתא ר"ש למימר כל זמן שתובעת אס מוצעת כתובתה יורשין משבעין אותה שלא עיכבה משלהן לאחר מיתת אציהן כלום, כדין הגא ליפרע מנכסי יתומים, אינה תובעת כתובתה אין היורשין משבעין אותה משום שבעת אפטרופסת, דהוא לא אפטרופוס שמיניה אצי יתומים, וס"ל לא ישבע, כאכא שאל דאמר חילוף הדברים [מיניהו בית דין ישבע מיניהו אבי יתומים לא ישבע],

וקמיפילגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן, דתנן אפטרופוס שמיניהו אבי יתומים [ראה תוס' ד"ה וקמיפילגי], ישבע, מיניהו בית דין [בגן שהלך בעלה למדה"י] לא ישבע, אבא שאול אומר חילוף הדברים, מיניהו בית דין ישבע מיניהו אבי יתומים לא ישבע, וטעמיהו [לחלק בין מינה אותה הבעל, או ב"ד] מפרש בגיטין בפרק הנזקין, רצנן סברי מיניהו בית דין לא ישבע דא"כ מימנע ולא הוי אפטרופוס הוילי ומשדינן ליה, אכל מיניהו אצי יתומים לא מימנע, דאי לאו דה"ל הגאה מיניהו צחיי, לא הוה מימני ליה,

ואכא שאל סבר מיניהו אצי יתומים, אי ידע דמשבעי ליה מימנע ולא הוי אפטרופוס, אכל מיניהו בית דין, אע"ג דידע דמשבעי ליה, לא מימנע, דחשיבותא הוא לגביה, דמהימן להו לצי דינא,

ר"ש [שאיין שבועות אפטרופוסות שייך באשה] כאבא שאול, ורבנן [דמתני' דעל אפטרופוסות דלאחר מיתה משבעין אותה] כרבנן,

מתקיף לה אבבי האי כל זמן שתובעת כתובתה צממיה הוילי ור"ש לקולא מאי "כל זמן" אם תובעת מיבעי ליה אכל כל זמן משמע דשמעיה למ"ק דפטור לה משבעה אפי' מוצעת כתובתה, וא"ל איזה כ"ז מוצעת כתובתה לא תפטרה?

אלא אמר אבבי אהא ארישא [דמתני' לעיל פו:] פליג דאמר כתב לה נדר ושבעה אין לי עליך אינו יכול להשביעה כו', נדר ושבעה אין לי ולא לירשי ולא לבאים ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאין ברשותך אין יכול להשביעה לא הוא ולא יורשיו ולא הבאין ברשותו, לא היא ולא יורשיה ולא הבאין ברשותה דפטורה מן השבעה, אפי' כשנפרעת מן היתומים,

ואתא ר"ש למימר כל זמן שתובעת כתובתה מהן יורשין משבעין אותה כאכא שאל בן אימא מריס דאמר לעיל [פו.] אכל מה אעשה שהרי אמרו הגא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבעה, ופליגי רצנן עליה דאכא שאל,

אחא לאפוקי מדרבנן דאמרי אף משבעת היתומים פטורה, ונפרעת בלא שבעה, ואחא ר"ש למימר לא תפרע אלא בשבעה,

וקמיפילגי בפלוגתא דאבא שאול בן אימא מרים ורבנן, ר"ש [דנשבעין] כאבא שאול, ורבנן [דפליגי משבעה לגמרי] כרבנן,

מתקיף לה רב פפא התינה כל זמן שתובעת כתובתה [פ'] חלק

אבני חן על מסכת כתובות

ולי נכתב שובר על הכתובה שאם תוֹצִיא עוד על יורשי שטר הכתובה ותצוֹא לגבות מכה אלמנות לומר לא נתגרשתי ולא נפרעתי, יהיה השובר לעד, ואזד הימני,

ולשמואל כותבין שובר נממיה?

אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל דלעולם אין כותבין שובר [בשטר חוב, או במקום שכותבין כתובה, דניחא ליה לאוקמה כהלכה דאין כותבין]. והיינו טעמא דגובה כמותה, דלי מקום שאין כותבין במקום שאין כותבין [כתובה] הוא, ואמר והוא אומר כתבתי וירא אני שמה מחזור ותוֹצִיאנה, עליו להביא ראיה ואי מייתי ראיה [דהיינו] עדים שכתב, לא גביא, ואי לא מייתי ראיה קמי ממימין גובה כמותה, ואינו נאמן לומר שנימי מנהג העיר,

ואי במקום שכותבין הוא, ואמרה והיא אמרה לא כתב לי עליה להביא ראיה [ורב פליג ע"ז ואמר שאינה נאמנת לומר שלא כתב כיון דמיירי במקום שכותבין ולכן ודאי כתב. הערות] # [וצ"ע לשמואל אך אפשר להביא עדים שלא כתב?] וכן קמי ממימין גובה כמותה, שהצאה ראיה שלא כתב לה,

ואף רב דאוקי ממני' במקום שאין כותבין לחודיה דהדר ביה ואוקי ממני' בטעמא אחרינא דאמר רב ואמר בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין, גט גובה עיקר כי מפקא גט בלא כתובה, גובה עיקר כמותה, דהיינו מנה ומאחיס, וגובה דקמני ממני' עיקר קאמר ולא מוספת, כתובה גובה תוספת וכי מפקא כמותה בלא גט גובה מוספת ולא עיקר, מיישין שמה גבאחו על פי הגט [ובמקום שאין כותבין כתובה, אין גובין תוספת], וכל הרוצה להשיב יבא וישיב דאין לחוש מעמה לכלום,

תנן [במשנתנו בבא שניה] כתובה ואין עמה גט, היא אומרת אבד גיטי, והוא אומר אבד שוברי, וכן בע"ח שהוציא שטר חוב ואין עמו פרוזבול הרי אלו לא יפרעו,

בשלמא לשמואל דאמר דין עיקר דין מוספת נפרעין על פי הגט מוקי לה הא דקמני לא יפרעו במקום שאין כותבין ומשום הכי מהימן במאי דאמר פרעתי ע"פ הגט [פי' פרעתי הכתובה והתוספת]. דאמר כשתצטעני על פי הגט ואמר כתבתי אמרתי צדית דין כתבתי לה כמותה, וירא אני שלא מחזור ותוֹצִיאנה דאמרי' ליה אייתי ראיה ואמרו לי הצא ראיה ולא מנאמרי ראיה ואי לא מייתי ראיה אמרינן ליה זיל פרעיה ואמרו לי פרע, וצקשמי מהן שכתבו לי שובר הואיל ועל כרחי אני זקוק לפרוע, טוב לי שיהיה לי שובר, וכמנצוהו לי, ואזד,

[וכיון דאליבא דשמואל יכולים לגבות העיקר והתוספת ע"י הגט, לכן אם אין עמה גט, יש לחוש שכבר הוציאה הגט וגבתה הכל, ועכשיו שהיא מוציאה הכתובה לא יפרעו לה כלום],

אלא לרב דאמר אין נפרעין על פי הגט אלא עיקר, אמאי לא יפרעו גדי דעיקר לא גביא, תוספת מיהא תיגבי?

אמר רב יוסף הכא [שמוציאה רק הכתובה לכן לא יפרעו לה] במאי עסקינן כשאין שם עדי גירושין, מיגו דיכול למימר לא גירשתי

וכן בעל חוב שהוציא שטר חוב אחר שציעית ואין עמו פרוזבול, זה אומר השמיטתו שציעית, זה אומר פרוזבול היה לי שלא תשמיטנו שציעית, ואזד פרוזבול' נמסכת גיטין מפרש צפרק השולח גט (דף לד) הלל התקין פרוזבול כדי שלא תשמיט שציעית, שמוסר שטרותיו לצ"ד שיגבו מן הלוח חוצו כל זמן שיתצענו [המלוה], דהשאל לא קרינן ציה לא יגוש, שאינו תוצעו כלום אלא הצ"ד תוצעו, שהפקירם (היה) [הוא]. והבניסוהו ע"י הצנוורה, ובאמת צריך לומר סתם שהפקירם הפקר הפקר, והם יורדין לנכסיו,

הרי אלו לא יפרעו מיישי' שמה כבר גבתה בגט, זה השמיטתו שציעית, [נאמן אדם לומר פרוזבול היה לי ואבד, ולא עוד אלא שפותרחין לו שמה פרוזבול היה לך ואבד ואם אמר כן נאמן, הגה ואם לא פתחו לו הב"ד ויצא מב"ד וחזר ואמר פרוזבול היה לי אם הוא קודם פסק דין נאמן, אבל אם הוא לאחר פסק דין אינו נאמן. ב"י בשם הרשב"א],

רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך שגורו עוצדי כוכבים על המזלות, והיו יראים לשמור גיטתיהן, ומשקינצתו שורפתו, וכן פרוזבוליהן אשה גובה כתובתה שלא בגמ, ובעל חוב גובה שלא בפרוזבול:

גמ': ש"מ כותבין שובר מדקמני גובה כמותה צהולאת גט, ולא מייש לאיערומי מערמא, והדרא ומפקא כמותה צדי דינא אחרינא, ותגבה לאחר מיתתו צמורת אלמנה, לומר לא נתגרשתי ולא נפרעתי,

דהא דאלי צמורת גרופה לא הדרא גביא, דהא קרעינן לגיטא, וכי הדרא מפקא לכמותה בלא גט, תנן ממני' הרי אלו לא יפרעו, ומיניה הוה לן למיחש (שלא) [שהיא] תממין עד שימות ותגבה צמורת אלמנה, ומדלא מייש, ש"מ כותבין שובר על כרחו של ליה, ואינו יכול להשמיט עצמו לומר לא אפרע עד שתחזיר לי שטרי, שמה מחזור ותוֹצִיאנה, אלא אומרים לו פרע והוא יכתוב לך שובר, [והקושיא הוא דנמצא משנתנו שלא כהלכה] ופלוגתא היא צבצא צמרא (דף קעא) וקיימא לן כמאן דאמר אין כותבין [ראה תוס'], לפי שנמצא זה צריך לשמור שוברו מן העכברים,

דאי אין כותבין שובר [למה גובה כתובתה], ליחוש דלמא מפקא לה לכתובתה לאחר מיתה וגביא בה צמורת אלמנה?

אמר רב [לעולם כאן כותבין שובר, דמתינ'] במקום שאין כותבין כתובה עסקי' [ואין עמה כתובה דתנן, פירושה במקום שאין כותבין כתובה] אלא סומכין על תנאי צ"ד [ולכן במשנתנו כותבין שובר, כדאמרין בע"ב "אלא ודאי במקום דלא אפשר כותבין שובר", אבל בשט"ח אין כותבין שובר],

ושמואל אמר [משנתנו] אף במקום שכותבין כתובה [וכדמסיק דמתינ' קאי על שני אופנים, בין במקום שכותבין כתובה ובין כשאין כותבין, דבמקום שאין כותבין, והביא הבעל ראיה שכתב, אז נותנין לו שובר, ובמקום שכותבין והאשה מביאה עדים שלא כתב, גם אז נותנין לו שובר],

אבני חן על מסכת כתובות

דף פ"ט ע"ב

יכול למימר גירשתיה, ונתתי לה כתובתה,

[ומקשה והא אי אפשר לומר דמיירי שאין שם עדי גירושין] הא מדקתני סיפא רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה כתובתה שלא בגמ, ובעל חוב שלא בפרוזבול, [על כרחך] בדאיכא עדי גירושין עסקינן, דאי ליכא עדי גירושין במאי גביא [אלא ודאי מיירי שיש עדי גירושין וא"כ לרב באופן שהוציאה כתובה ואין עמה גט היתה צריכה לגבות לכה"פ התוספת]?]

אלא כולה רשב"ג היא [והא דאמר לא יפרעו מיירי כשאין שם עדי גירושין] וחסורי מיחסרה והכי קתני, הרי אלו לא יפרעו, בד"א כשאין שם עדי גירושין אבל יש שם עדי גירושין גביא תוספת, ועיקר אי מפקא גיטא גביא ואי לא מפקא גיטא לא גביא מישיעין שמה כבר גזמה על פי הגט,

ומן הסכנה ואילך אע"ג דלא מפקא גיטא גביא, שרשב"ג אומר מסכנה ואילך אשה גובה כתובתה שלא בגמ, ובעל חוב שלא בפרוזבול,

אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב, לדידך דאמרת גט גובה עיקר, אלמנה מן הנשואין במאי גביא כתובה שלה על כרחך בעדי מיתה שמת בעלה, ומחזרת שטר כתובה ליורשי' וקורעין אותו [וכן היא גובה עיקר ותוספת] וליחוש דלמא גירשה [קדם שמת], ומפקא לגיטא וגביא ביה והדרא ומפקא גיטא כדי דינא אחרת, ותגבה עיקר?

ביושבת תחת בעלה אין אלמנה גובה כתובה אלא"כ מכירין אותה שנשעת מיסתו היתה יושבת תחתיו,

ודלמא סמוך למיתה גירשה? איהו [בעלה] הוא דאפסיד אנפשיה,

אלמנה מן האירוסין שלא ישנה תחתיו מעולם במאי גביא, בעדי מיתה, וליחוש דלמא גירשה ומפקא גיטא וגביא?

אלא במקום דלא אפשר כתבין שובר חלה לא חימא דיושבת תחת בעלה, דאפילו הלך [בעלה. ד"ס] למדינת הים נמי ושמעו בו שמת, גובה כתובה ולא מישיעין לדלמא גירשה והדרא מפקא לגיטא, דאמרינן להו תכתוב לכם [האשה להיורשין] שובר,

*דצמקוס שיש לומר שמה הערימה [לאיערומי מערמא, והדרא ומפקא כתובתה בבי דינא אחרת. רש"י לעיל], ואי אפשר לה לגבות אם זאת לחוש לכל חלה [שהיא מערמת], כגון זו, וכגון נשרפה כתובה צעדים [לעיל זו: עיי"ש], לא קנָנְנָה מלהגבות כתובה, ותכתוב שובר,

*נוסח הדפוס: דצמקוס שאין לומר הערימה ואי אפשר לה, הנוסח בד"ס: דצמקוס שיש לומר שמה הערימה ואפשר לה, ונוסח הד"ס עדיף, אלא הגירסא "ואפשר לה" לא הבנתי, ובמתיבתא על פרש"י דחק לפרש כאן, ונעלם ממנו גירסא זו,

דאי לא תימא הכי, עדי מיתה גופייהו צמקוס שאין כותבין כתובה, ואין היורשין יכולין לומר לה המזירי לנו שטר כמותך ניוחש דלמא מפקא עדי מיתה בהאי בי דינא וגביא, והדר מפקא בבי דינא אחרתא וגביא, אלא ודאי במקום דלא אפשר כתבין שובר,

אמר ליה מר קשישא שני צנים היו לרבי חסדא ושם שניהם שוין חלה שהגדול קורין לו מר קשישא ולצעיר קורין לו מר יוקא בריה דרבי חסדא לרב אשי,

[ראה פניני הדף בשם הציץ אליעזר שרב חסדא קרא לשניהם בשם שוה בלי שם ליווי, ורק בני אדם הוסיפו קשישא ויוקא לחלק ביניהם, ומביא שהחת"ם כתב [ג,צ] שהוא על דרך הורות ששני אחים יהיה להם שם אחד, ולי יש שני גיסים ר' אהרן עקיבא, ור' יצחק אהרן, וחמי וחמותי קראו להם בן מפני שהיו בני שני אחים חמי ר' אשר ועליג בן יצחק אהרן ז"ל, וחמותי רחל בת אהרן עקיבא ז"ל, וגם הם קראו להם שני שמות אלו, ובפנ"ה סיים בשם הציץ אליעזר שאם יש להם עוד שם וכדומה אין קפידא],

אלמנה מן האירוסין דאית לה כתובה צמנא צ"ד חס לא כתב לה, מוגלן דאית לה כתובה דקאמר לעיל עדי מיתה גופייהו ליחוש דלמא מפקא והדרא ומפקא, ע"כ חדא מינייהו גביא חלה שטרא, שהרי צפרעון ראשון המזירה השטר חס כתב לה, וקא חיש להדרא ומפקא, חלמא יש לה כתובה צמנא צ"ד חלה שום כתובה מוגלן,

אילימא מהא, נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה את הכל עיקר ותוספת? [ומתיר דמשם אין ראיה] דלמא דכתב לה [כתובה],

וכ"ת אי כתב לה מאי למימרא? לאפוקי מדרבי אלעזר בן עזריה דאמר שלא כתב לה התוספת אלא ע"מ שהוא כונסה [חלה ע"מ לכונסה] ואם מת באירוסין, אין לה חלה עיקר כתובה,

דיקא נמי דקתני גובה את הכל [גם התוספת], אי אמרת בשלמא דכתב לה, משום הכי גובה את הכל, אלא אי אמרת דלא כתב לה וצמנא צ"ד הוא דגביא מאי גובה את הכל, מנה מאתים לאלמנה מנה ומאתים לצמולה הוא דאית לה שהרי אין כאן תוספת?

ואלא [מכאן אנו למדים שיש לארוסה מנה ומאתים גם כשאינו כותב לה] מדרתני רב חייא בר אבין, אשתו ארוסה לא אוגן ולא מיטמא לה חס כהן הוא דשארזי כתיב, [וכן היא לא אוגנת] שתהיה אסור באכילת קדשים אם היא כהנת] ולא מיטמאה לו אינה מיצת להמעקס בו וליטמא בו, צין כהנת צין ישראלית, אע"פ שמהנה ליטמא למתים

אבני חן על מסכת כתובות

טורף אלא מזמן שני, דכיון דכתב לשטרלא דמרא אחליה לשיעבוד קמא?

לאו אתמר עלה [לעיל מו.]. אמר רב פפא ומודה רב נחמן דאי אוסיף ביה בשטר שני דיקלא לתוספת כתביה ולא אחליה לשיעבוד לבטל זמן שטר ראשון, ומרובהו מיהא לא גביא, מדלג כתב לה נביא ואוספית לה הכי אקמייתא, אלא שטר כתובה יתירא כתב לה, ולא הזכיר זה את הראשונה, הכי קאמר אס תמרי למחול שיעבוד של ראשונה קצי כתובה זו המרובה, ואס לאו גבי הראשונה המועטת, הלכך הי מנייהו דבעי גביא, והכי פרשין בפירקין (קמאי) [נערה שנמפתתה. מנור דבש] וכי אמר רב נחמן ציטל שני את הראשון דלגל אוסיף ביה מידי, דאי לאו לבטולי קמא אסא למאי כתביה הכא נמי בדאוסף לה,

ת"ר הוציאה גמ וכתובה ומיתה ועדי מיתה, וצאה לגבות שתי כתובות, אחת בתורת גרושין, ואחת בתורת אלמנות,

דף צ' ע"א

אם גמ קודם לכתובה הכי כתב לה כתובה שנית כשהחזירה גובה שתי כתובות, כתובה קודמת לגמ אינה גובה אלא כתובה אחת, שהמגרש את אשתו והחזירה על מנת כתובה הראשונה החזירה:

מתני' קמן שהשיאו אביו כתובתה קיימת שכתב לה כשהוא קטן שע"מ בן קיימה, ולגבי גר גר שנתגיירה אשתו עמו כתובתה כתובה שכתב לה דהיומו עוד כוכבים קיימת, שעל מנת בן קיימה:

גמ' אמר רב הונא לא שנו [שאשת קמן וגר גובין כתובתן] אלא מנה מאתים שהן תנאי צ"ד, דאילו בשטר לא גביא דחפסא דעלמא הוא אבל תוספת אין לה # [לא הבנתי לפ"ז מה הפירוש "כתובתה קיימת"], [וא"ת א"כ מאי קמ"ל מתני' שעל מנת בן קיימה, אפי' לא כתב לה מעולם יש לה כתובה וכו'? וי"ל דאשמועינן היבא דנשואה בתולה אע"ג דבשגרה לא נתגיירה כבר היה בעולה אפי' הכי יש לה כתובה מאתים שעל מנת בן קיימה שיהא עכשיו כתובתה נישואיה. תוס'],

ורב יהודה אמר אפי' תוספת יש לה,

מיתיבי [לרב יהודה] חידשו קטן משהגדיל וגר משנתייר, אס הוסיפו כלום על כתובה ראשונה נוטלת מה שחידשו וקא סלקא דעתין מה שחידשו על מנה מאתים, חידשו אין לא חידשו [אבל התוספת שכתבו מקודם] לא?

אימא אף מה שחידשו על תוספת ראשונה, והא לא תני הכי [דבברייתא שנינו] חידשו נוטלת מה שחידשו [עכשיו], לא חידשו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, תיובתא דרב יהודה?

רב יהודה מתניתין אמעיתיה, הוא סבר [מה ששנינו במשנתנו] כתובתה קיימת אכולה מילתא קאי על כל הכתוב בשטר כתובה,

האמורים בפרשה בדכמיב (ויקרא כג) לה יטמא, זו אינה חייבת, ולאו משום כהנת נקט לה שלא החזירו כהנות מליטמא למתים,

מתה אינו יורשה דגבי ירושת הבעל שארו כמיב, לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה, מכאן שהבעל יורש את אשתו מות הוא גובה כתובתה? דלמא דכתב לה,

וב"ת אי כתב לה מאי למימרא? מתה אינו יורשה איצטריכא ליה משום מתה אינו יורשה איצטריך ליה למיתני, מת הוא גובה כתובתה, לאשמועינן דדכתב לה כתובה עסקין, ואע"ג דאיקרבו לאחמורי כולי האי אינו יורשה,

[ולמסקנא אין ראייה שארוסה יש לה כתובה בדלא כתב לה הארום],

א"ל רב נחמן לרב הונא לרב דאמר גמ גובה עיקר, ליחוש דלמא מפקא גיטא בהאי בי דינא, וגביא, והדרא מפקא בבי דינא אחרינא וגביא,

וכי תימא דקרעינן ליה, אמרה בעינא לאנסובי ביה שיהיה צדי לראיה שנמגרשתי, שלא יאמרו עלי אשת איש היא? דקרעינן ליה וכתבינן אנביה, גיטא דגן קרענוהי לאו משום דגיטא פסול הוא, אלא דלא תיהדר ותיגבי ביה זמנא אחרינא:

מתני' שני גיטין ושתי כתובות זמן ראשונה קודם לזמן גט ראשון חזמן כתובה שניה קודם לגט שני [בגין שכתובה הראשונה זמנן ניסן תשס"ה, וגמ ראשון זמנה אלול תשס"ה, ואח"כ יש כתובה בניסן תשס"ו, וגמ באלול תשס"ו] גובה שתי כתובות שהי גירשה [באלול תשס"ה] והחזירה [בניסן תשס"ו] וכתב לה כתובה שניה,

אכל קדמו שתי הכתובות לגט הראשון [בגין כתובה בניסן תשס"ה, ועוד כתובה באלול תשס"ה, וגירשה בניסן תשס"ו] לא, שהרי כשהחזירה לא כתב לה כתובה, ותנן בסיפא שתי כתובות וגמ אינה גובה אלא אחת [למדנו שהכתוב לאשמו שתי כתובות אינה גובה אלא אחת, ואי משום דאיגרשא והדרה, הא מן כתובה ושני גיטין אין לה אלא אחת] שע"מ כתובה הראשונה החזירה,

שתי כתובות וגמ אחד שקדמו שתיין לגט, ובגמרא מפרש למאי כתב לה או כתובה ושני גיטין כתובה דנשואין הראשונים וגירשה והחזירה ולא כתב לה כתובה וחזר וגירשה או כתובה וגמ ומיתה, אינה גובה אלא כתובה אחת, שהמגרש את אשתו והחזירה ע"מ כתובה הראשונה מחזירה:

גמ' אי בעיא בהאי גביא אי בעיא בהאי גביא דמיתה, ואשמי כתובות וגט קאי דקתי אין לה אלא כתובה אחת, ולא קמי אין לה אלא כתובה אחת, אלמא אי ניחא לה למיטרף לקוחות מזמן ראשון טרפה,

לימא תיהוי תיובתא דרב נחמן אמר שמואל, דאמר ר"ג אמר שמואל שני שטרות היוצאין בזה אחר זה זמנו של זה קודם לזה, ושניהם על הלואה אחת או על מכר אחד ביטל שני את הראשון ואינו

אבני חן על מסכת כתובות

ולא היא אעיקר כתובה קאי:

קודמין ל'ורשי הראשונה דצעי למיתני סיפא שניה ויורשיה לישנא דקודמין, ולא שייך למיתני זה אס קדמו ותפסו אין מוילאין מידס, דהא דלא מוילאין אס תפסו והחזיקו בקרקע, דהא נכסי אישטעבד לשטר דבעל חוב [ולא ל'ורשין].

דף צ' ע"ב

פרק עשירי מי שהיה נשוי

תנא נמי הראשונה קודמת לשניה רישא לישנא דלכתחילה קודמת ולא תנא אס קדמה ותפסה אין מוילאין:

נשא את הראשונה: שמע מינה תלת, שמע מינה אחת [מתה] בחייו ואחת במותו יש להן לראשונים כתובת בנין דכרין ולא אמרינן כי תקון בנין דכרין, היכא דממו שמהין בחייו, [ואח"כ מת הוא] וכמות האמת מרובה משל חברתה, אלו טעלין כתובת אמן ואלו טעלין כתובת אמן, והשאר חולקין בשוה, להשמיא אמו מרזייהו בתורת בנין דכרין שהוא ירושת האב ולא אחי לאינצויי,

אבל אחת בחייו ואחת במותו, ד'ורשי שניה [שהיתה חיה בשמת בעלה, והיא ירשה הכל מבעלה בחיה, ועבשיו שהיא מתה] צאין על כתובת אמן בתורת ירושת חוב אמן, ולא מאביהם בזה להם,

ובני ראשונה [שמת אמן בחייו אביהן] צאין לטול חלק יתר מכת ירושת האב, דהא ירתון תנן, לא שקלי, דלמא אמו לאינצויי ולומר לא תטלו בירשת אבינו יותר ממנו, הא לא אמרינן ולא [פ' דלא] חיישינן לאינצויי, ממאי מדרקתני שניה ו'ורשיה קודמים ל'ורשי ראשונה, מיקדם הוא דקדמו, הא איכא שקלי,

ושמע מינה כתובה נעשית מותר לחברתה דאע"ג דלא תקון כתובת בנין דכרין אלא"כ יש מותר על שמי הכתובות דינר דלא מיעקרא נחלה דאורייתא דמתן דפרקין ופרשין טעמא דפרק נערה שנתפסה (לעיל דף נב) הי מילי כי ממו שמהין בחייו דמרוייהו אמו בתורת בנין דכרין אבל אחת בחייו ואחת במותו שהשניה נגזית בתורת חוב אין לך ירושה גדולה מזו ולא מיעקרא נחלה דאורייתא דשמת נפלו נכסים לפני יורשין וכשיצא שטר חוב על אביהן אלו ואלו עושין מזה לפרוע חובת אביהן והיא היא ירושתן לפיכך כתובה זו נעשית כמותר לירשה וגוזין בני הראשונה כתובת בנין דכרין ממאי מדלא קתני אם יש שם מותר דינר,

ושמע מינה כתובת בנין דכרין לא טרפה ממשעבדי [דלא חימא יתבון תנן ובעל חוב הוו ושעבדס קודם ויטרפו מבני השניה שהן בעלי חובות מאוחרין אלא יורשין הן וירתון תנן ולא גזו ממשעבדי] דאי סלקא דעתין טרפה ממשעבדי ליתו בני ראשונה ולטרפניהו לבני שניה,

מתקיף לה רב אשי ממאי דלמא לעולם אימא לך אחת בחייו ואחת במותו אין להן כתובת בנין דכרין ומאי קודמין דמשמע הא אי איכא מידי למשקל דמרייהו שקלו לנחלה [קודמין לנחלה] לא שיעלו הראשונים אחריהם כתובת אמן אלא יעלו אחריהם חלקם כמותר בדרך חולקי ירושה קתני, וכי תימא יורשי הראשונה למה לי דקרו להו יורשי ראשונה הלא לא מכחה ולא מתקנתה הן צאין לירש ואמאי קמי סיפא ל'ורשי

[ו"ל שו"ת הרשב"א ח"א סי' תת"ג שאלת על ענין קמן שהשיאוהו אשר אמרת מה חשש יש בדבר, באמת אסור לעשות כן מבמה טעמים, והרא דכל דלא תקון להו רבנן נשיאין בעילת זנות היא, [וכו'] ומסיים שם] והא דתנן פרק הכותב קמן שהשיאו אביו כתובתה קיימת התם דינא דינא תנן אי עבר והשיאו],

מתני' מי שהיה נשוי שתי נשים, ומת, הראשונה [זו שנשאת ראשונה] קודמת לשניה, ו'ורשי הראשונה אס ממו נשוי אחריז עד שלא הספיקו לגבות קיימת התם דינא דינא תנן אי עבר והשיאו],

נשא את הראשונה ומתה בחייו, נשא שניה ומת הוא ו'ורשי הראשונה צאין ותוצעין כתובת בנין דכרין כמו ששנינו (לעיל נב) בנין דכרין דיהיון ליכי מינאי כו' או רוצים לחלוק ירושת אביהם,

שניה ו'ורשיה קודמין ל'ורשי הראשונה שהיא בעל חוב [שתובעת כתובתה], אבל ראשונים צאין לירש את אביהן, דהא אינון ירתון תנן, לפיכך פורעין את החוב תחילה והשאר ירושה:

גמ': מדרקתני הראשונה קודמת לשניה לישנא דקודמת, ולא קתני הראשונה יש לה והשניה אין לה ועל כרחך כשאין שם אלא כדי כתובה אחת קאמר דאי לא מאי נפקא מינה דקודמת, מכלל דאי קדמה שניה ותפסה לא מפקינן מינה,

שמע מינה קודמת לכתחילה, אבל אס בעל חוב מאוחר שקדם וגבה קדמה שניה ותפסה מה שגבה גבה לא מפקינן מינה [וצ"ע שאם בע"ח גובה מלקוחות, למה אינו יכול לגבות מבני שתפס שלא כדין, ראה א"ס #10]?

לעולם אימא לך מה שגבה לא גבה, ומאי קודמת לגמרי קתני שאין לשניה כלום, בדרתנן בן קודם לבת ועל כרחך קודם לגמרי הוא,

איכא דאמרי מדלא קתני אם קדמה שניה ותפסה אין מוציאין מידה, מכלל דאי קדמה שניה ותפסה מפקינן מינה,

שמע מינה, בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה # [מה תמוהת הגמ' הלא ודאי בן הוא ?]

לעולם אימא לך מה שגבה גבה, אידי דתנא שניה ו'ורשיה

אבני חן על מסכת כתובות

הראשונה?

ולא כתובת אשתו] היכא דמתו שמיין צמיין, דמרויחו אמו בתורת צנין דכרין, ויש שם מותר דינר והוא משועבד לבעל מוצ לא הוי מותר [ואם ישלמו לבע"ח אין עליו תורת חלוקת ירושה ואם לא ישאר עוד דינר ירושה לא יקבלו כתובת בנין דכרין אלא יחלקו ירושה שוה בשוה],
[והוא הדין לבעל חוב. פי' כגון שמתו שתיהן בחייו ויש כאן כדי שתיהן וגם מותר דינר אלא שהוא משועבד לב"ח, והא מסברא בעלמא קאמר, דהוא הדין דפליגי בב"ח, ולא דתהוי ראייה מהא מתניתין. רמ"א],

מר סבר כתובה נעשית מותר לחברתה והוא הדין לבעל חוב, ומר סבר אין כתובה נעשית מותר לחברתה והוא הדין לבעל חוב,

ואמינא להו אנא [רבה לרבנן] **בבעל חוב כולי עלמא לא פליגי** דהוי מותר הואיל והשטר יוצא על כולם, נמנא כולם פורעין והיא נחלה שלהן, שעשו בהן מצות פריעת חוב אציהם, **כי פליגי בכתובה** צאמת צמיין ואחת צמותו שהשניה חוב היא פליגי, כן ננס סבר הרי זו [מה שפורעין כתובת בני השניה] כשאר חוב והוי מותר, ור' עקיבא סבר לאו כשאר חוב דמי, כיון דלניהו גופייהו קא שקלי, והלכך הגך בני שניה מקצלין ולא פורעין [לפי שיכולין בני השניה לומר אנו הרי המוציאין שטר חוב והנפרעין ואין כאן עלינו מצות פריעת ב"ח. רמ"א]. נמנא שאין כאן נחלה דאורייתא, ולא איתמן ירושת צנין דכרין דרצנן למיעקר נחלה דאורייתא,

מתקיף לה רב יוסף אי הכי דנחא למודא הוא דפליגי רבי עקיבא משום דליכא מותר, ואי הוה מותר לא פליגי **רבי עקיבא אומר** [וכו'] **מאי כבר קפצה נחלה** דמשמע אין כאן מותר צנין דכרין כלל [בשום צד, לפי שכשמת הוא קודם לשנייה קפצה מכאן כתובת בנין דכרין. רמ"א]. הכי אצעי ליה למימר **אם יש מותר דינר מיבעי ליה** אם יש שם מותר נוטלין ואם לאו אין נוטלין?

אלא אמר רב יוסף באחת בחייו ואחת במותו קא מיפלגי כדפרישית דרישא, דלפי' הוה זה מותר, אלא ר' עקיבא למימר דהואיל ואחת צמותו [שהאשה השניה היתה חיה בשעת מות הבעל] ליכא כמות צנין דכרין לבני ראשונה, וכל שכן כי ליכא [מותר],

והני תנאי כי הני תנאי, דתניא נשא את הראשונה ומתה נשא את השניה ומתה הוא [דהיינו אחת בחייו ואחת במותו], **באין בניה של זו לאחר מיתה** קא סלקא דעתך אצני שניה קאי, והכי קאמר צאים בני השניה שהיא צעלת חוב ונוטלין **כתובת אמן** אצל לבני ראשונה אין כאן כמותה, דקסבר אמת צמיין ואחת צמותו אין להם,

ר"ש אומר אם יש מותר דינר אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אמן [בני שניה נוטלין כתובת אמן], **ואם לאו חולקין בשוה** את המותר על כמות המוצ,

מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין, ומר סבר אחת בחייו

אידי דתנא שניה וירשיה תנא נמי לירשי הראשונה אידי דקרי להו לבני שניה יורשי האם דלניהו מניה קא ירמי קריניהו לבני ראשונה נמי על שם יורשיה ולא משום דמדידה קא ירמי אלא שמה צעלמא כלומר לבני ראשונה, ודקאמרת **כתובה נעשית מותר לחברתה דלמא לעולם אימא לך אין כתובה נעשית מותר לחברתה, והכא הוא דאיכא מותר דינר** קאמר אי האי קודמין ליורשי הראשונה קודמין לכמות צנין דכרין הוא איכא לאוקומה דדאיכא מותר דינר ואע"ג דלא מני אם יש שם מותר דינר הא קמני לה לקמן היה שם מותר דינר כו' ומרמי זימני לא אנטרין למיתני,

[והחזר לעיל] [בן עזאי אומר אחת בחייו ואחת במותו וכו'] ולא חיישינן לאינצויי, וגם דכתובה נעשה מותר לחברתה], **ואחת בחייו ואחת במותו תנאי היא** אי שקלי בני ראשונה כמות צנין דכרין אי לא דתניא מתו אחת בחייו ואחת במותו, **בן גמס אומר יכולין בני הראשונה לומר לבני השניה** [אחס] **בני בעלת חוב אתם** [כיון שמת אבינו בחיי אמכם, וגבסוי חייבים ליורשיה כתובתה] **טלו כתובת אמכם וצאו** [ורש"י מפרש ד] ע"כ דליכא מותר דינר קמייירי מדקמני ולא, ואי דאיכא נחלה יותר על שמי כמות מאי ולא דקא אמרי להו [דלאחר שנובין כתובת עמהן, אין להם עוד תביעה על הגבסוי], נהי נמי דשקלי בני ראשונה כמות צנין דכרין, שאר מיהא פלגי,

אלא דליכא [מותר דינר] והכי קאמרי להו אחס בני צעלת חוב אחס, וכמות אמכם הואיל ומוז היא, ואיכס צאין צמות צנין דכרין לא צעין מותר דינר, דאין לך נחלה דאורייתא יפה מוז שאנו [בני ראשונה] ואחס [בני שניה] פורעים חובת אצינו, הלכך טלו אותה ולא, ואנו נטול השאר כמות צנין דכרין,

ר' עקיבא אומר כבר קפצה נחלה מלפני בני הראשונה משעה שמת הבעל צמייה של שניה, קפצה נחלת צנין דכרין מלפני בני הראשונה ונפלה להיות נחלה כשאר ירושה, אף **לפני בני השניה** ואפילו הוי הכא מותר דינר, לא הוה שקלי בני הראשונה כמות צנין דכרין, דצאמת צמיין ואחת צמותו לא איתמן,

מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין, ומר סבר אחת בחייו ואחת במותו אין להן כתובת בנין דכרין?

אמר רבה אשכחתינהו לרבנן **דבי רב דיתבי וקאמרי,**

[כיוצא בזה מצינו בעוד מקומות במאמרי רבה בסוכה יז, קדושין מז, ב"ק פה, גדה כו, וכן מובא שלש פעמים בשם רבא בביצה יט, ב"ק צז, ובגדה נג, ועוד. יוסף דעת],

דכולי עלמא אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין והכא בכתובה נעשית מותר לחברתה, והוא הדין לבעל חוב קמיפלגי,

ועתמא דרבי עקיבא הכא משום דליכא מותר דינר הוא, וקסבר אין כמותה נעשית מותר לחברתה, ואפי' השניה חוב [שמת בחיי אשה השניה], וה"ה לצע"מ [רגיל],

אבני חן על מסכת כתובות

ואחת במותו אין להם כתובת בנין דכרין?

דהא לפי תירוצן זה כן סובר ר"ש,

לא דכ"ע אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין,

דף צ"א ע"א

והבא בדינר מקרקעי קמיפלגי אי צעין ההוא מותר, שיהא שם שמי כמוצות ודינר מקרקעות, והכא [בברייתא זו שהביא] צדליכא מותר דינר אלא מטלטלי, מש"ה אמר ת"ק דאין צני ראשונה נוטלין, ואמא ר"ש למימר הואיל ויש מותר דינר כל דהו שקלי מר סבר מקרקעי אין מטלטלי לא ומר סבר אפילו מטלטלי,

ומי מצית אמרת הכי [דר"ש סבר דמטלטלין יש להם דין מותר] והתנן [לקמן בדף זה] ר"ש אומר אפי' יש שם נכסים שאין להם אחריות אינן כלום עד שיהא שם נכסים שיש להן אחריות יתר על ב' כתובות דינר [הרי מפורש שצריך "מותר" דוקא קרקעות]?

אלא הכא בדינר משעבדי קמיפלגי מר סבר [ת"ק] מבני חורין אין ממשעבדי לא, ומר סבר אפי' ממשעבדי ר"ש סבר חוב הוא מותר,

אי הכי ר"ש אומר אם יש שם מותר דינר ואבריימא קאי הואיל וצדליכא מותר מוקמת לה, אלא שמשעבד, ור"ש לקולא קאמר, הכי איבעי ליה למימר הואיל כיון שיש שם מותר דינר מיבעי ליה אלו נוטלין כו'?

אלא בפחות מדינר קמיפלגי מר סבר דינר אין פחות מדינר לא, ומר סבר אפילו פחות מדינר,

והא ר"ש דינר קאמר, וכי תימא איפוך פירושא דפרש"י צפונגמיהו [דת"ק ור"ש בברייתא דת"ק סבר שרק בני שניה לוקחים כתובת אמון] איפוך, ואימא צאין צניה של זו דקאמר ת"ק, אצני ראשונה קאי, וקאמר דשקלי כתובת בנין דכרין [אף שיש מותר בפחות מדינר], ואמא ר"ש למימר אם יש שם מותר דינר כולם נוטלין, ואם לאו אלא פחות מדינר יש, חולקים בשוה,

והא ת"ק דמתני' דקאמר ר"ש עליהו אפי' יש שם נכסים שאין להם אחריות אינם כלום, נמי דינר קאמר דקמיה היה שם יתר דינר כו' ות"ק דמתני' הוא ת"ק דברייתא [ואך נהרין דפליגי בפחות מדינר]?

אלא כי הנך תרי לישנאי [תירוצים על במאי קמיפלגי] קמאי צדינר מקרקע, או צדינר משעבדי [וכדי שלא תקשה מה שהקשינו עליהם], ואיפוך תריצותא, וה"ק ת"ק, צאין צניה של ראשונה גם הם נוטלין כתובת אמון משום תנאי בנין דכרין, ואע"ג דליכא אלא מותר דינר מטלטלי, או משעבדי, ואמא ר"ש למימר אם יש מותר דינר מקרקעי וצני חרי אלו נוטלין כו',

והשתא (דר"ש) [ר"ש. גליוני] לחומרא ולא שייך לאומצוי הואיל ויש שם מצעי ליה, [ומה שהקשה הגמ' על התירוצין דפליגי אי יועיל דינר מטלטלי, ודאי לא קשה

אמר מר זוטרא משמיה דרב פפא הלכתא אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין, וכתובה נעשית מותר לחברתה,

בשלמא אי אשמעינן אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין ולא אשמעינן כתובה נעשית מותר לחברתה, הוה אמינא אי איכא מותר דינר אין אי לא לא,

אלא לישמעין כתובה נעשית מותר לחברתה ואנא ידענא משום דאחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דכרין דאי צמיהן צמיהו דמרייהו צמורא צנין דכרין אמו לא מצי למימר כתובה נעשית מותר לחברתה, דהא לאו פריעת חוב הוא, ואי הכא לא צעין מותר היכא אימקן?

אי אשמעינן הכי [רק כתובה נעשה מותר לחברתה, ולא הדין של אחת בחייו ואחת במותו לא היינו לומדים זה מזה אלא] הוה אמינא [שהדין של כתובה נעשה מותר לחברתה מיירי] כגון שנשא שלש נשים ומתו שתיים בחייו ואחת במותו, והך דמיית לאחר מיתה [וה"ה דעודנה בחיים. מהר"ם ש"ף] יולדת נקבה היא ולא [דלא] בת ירושה היא וליכא למישא לאינצוי, דהא לית לה צנכס כח [לגבות עם בני הראשונה והשניה] אלא כמוצת אמה,

וצני שמים הראשונות שהם זכרים, וצאים לירש, יש צנס [פי' ויש אחד משני היורשים] שכתובת אמון גדולה משל חברתה, ואומרים טלו כתובת אמכם כצנין דכרין, ואנו נוטל כתובת אמנו,

ואי משום דליכא מותר דינר, הרי פרענו צין שנינו הכמוצה השלישית והיא נעשית מותר לשמים שצמיהו [שתי הנשים שמתו בחייו], ומריצה אין כאן דאלו ואלו צמורא צנין דכרין נוטלין הכמוצות,

והו שנטלה משום חוב אין לה לריצ שהרי אינה יורשת שמוכל לומר אחס יורשים הכמוצות יתר על החלוקה,

אבל אחת בחייו ואחת במותו והא דלאחר מיתה יולדת זכר היא אימא ליחוש לאינצויי שיכול לומר צנה של זו צעלת חוב אחס למה מירשו את אבא יומר ממני, שאחס צאים ליטול כתובת אמכם יתר על החלוקה אם נוטלינו אני כתובת אחי לא מאבי ירשתי אלא מאמי קבו"ל:

מתני' מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו, ואחר כך מת הוא, ויתומים מבקשין כתובת אמון שכתובת אחס מרובה משל חברתה, ואומרים צניה כתובת צנין דכרין נוטל, וכן אחס והשאר מחלוק ואין שם אלא שתי כתובות, חולקין בשוה כשאר כל ירושה לפי הגולגולת,

היה שם מותר דינר אלו נוטלים כתובת אמון, ואלו נוטלים כתובת אמון,

אם אמרו יתומים צני הכמוצה הגדולה אנחנו מעלים על נכסי אבינו מעלין דמיהן לקבלם עלינו צוקר יפה דינר כדי דינר יתר על שוין

אבני חן על מסכת כתובות

שעשו לו ב"ד על חובו, בשלא מצא נכסים בני חורין, אבל עדיין לא עשו לו שטר חליטה, דודאי כיון שחלטה לו חו לא מסתלק מינה במענת לוקח, אלא דשומא הדרא ללוה, היכא דגביא מבני חרי. רט'], הדר קטריף לאידך,

שקל לוקח אלפא זוזי וקא אויל לגביה, א"ל [לוי לשמעון] אי שוויא לך אלפא זוזי הדיא חדא [אפדני א] לקבלה כחוב שלך, ותני לי את זו [אפדני ב] לחיי, ואי לא שקיל אלפא זוזי [במזומנים] ואיסתלק ממרוויחו,

סבר רמי בר חמא למימר היינו מתני' מממני מניין למיגמר האי דינא, דלא מני טעין ליה האי לוקח הכי, שהיה מעלה על דמיה אם אמרו יתומים הרי אנו מעלין על נכסי אבינו יפה דינר [כמו במשנה] אמרין שאין בני כתובה הגדולה יכולים לומר שעושין כאילו הנכסים שוין יותר, כדי שיהיה מותר דינר, כן כאן אין לוי יכול לומר לשמעון שנעשה כאילו אפדני אחת שוה אלף זוז],

א"ל רבא מי דמי התם אית להו פסידא ליתמי לגני כמזה הקטנה שהעלותן של אלו הכא מי אית ליה פסידא אלפא יהיב ואלפא שקיל,

[ותמיהא מילתא היכי מדמי לה רמי בר חמא למתני' ואומרים בתוס' דרמי בר חמא סבר דלא מצי לוקח לסלוקי לבעל חוב בוזי, אפילו היכא דלא הויא ליה ארעא באפותיקי מפורש, ולהכי קאמר דבעל חוב בהאי ארעא כדדיה חשיבא לגבי לוקח, וא"כ היינו יתומים דמתני', ורבא סבר דכל היכא דלא הויא אפותיקי מפורש לבע"ח מצי לוקח לסלוקיה בוזי וארעא דלוקח הוי, וליכא לבע"ח אלא תביעת ממון, וכיון דכן אלפא יהיב ואלפא שקיל ומסתלק. רט'],

וטירפא בכמה כתבינן הכי לוקח זה [לוי] מכרה לנושה [לשמעון] צאלף זו [ואין ראובן חסר כאן כלום, אלא שמעון מכרה ברווח ללוי] לפטומו ממנו, ומחר לצ"ד לכחז לו שטר טירפא על זה [ראובן] שמכרה לו נאחריות, והרי טרפוא ממנו דמי אלף זו שהיה מחויב, [ולכן שואל] נכמה כחזינן ליה טירפא, צאלפא כשיעור החוב, או זה' מהא שהרי כך [נכך ?] קנאה ממנו?

רבינא אמר באלפא, רב עוירא אמר בחמש מאה, והלכתא בחמש מאה [דלא חשבינן לה כשבח כי הקרקע לא השביחה אלא שהיה חביב עליו ליקחנו ביותר מדמיו. תוס' הרא"ש, תוס', והיינו דנקט והלכתא בחמש מאה, ולא קאמר והלכתא כרב עוירא. שטמ"ק], אבל אם השביחה כתבינן ליה טירפא כפי שוויה של שעת טירפא. רא"ש],

כי ההוא גברא דהווי מסקי ביה מאה זוזי, הווי ליה תרי קטיני [התיבות. שטמ"ק] דארעא שדות קטנות חד זביניהו בחמשינן, וחד בחמשינן, אתא בעל חוב טרפא לחד מינייהו, הדר אתא וקטריף לאידך, שקל ק' זוזי וקאזיל לגביה, וא"ל אי שוויא לך ק' זוזי לחיי ואי לא שקול ק' זוזי ואיסתלק,

סבר רב יוסף למימר היינו מתני' אם אמרו יתומים כו',

כדי שיטלו כתובת אמן כדי שיהיה שם מותר דינר ויטלו כמזה תוס' אמן שומעין להן, אלא שמין את הנכסים בבית דין,

היו שם נכסים בראוי שראוי לפול להם ירושה מאזי אביהם אחר מות אביהם, ולכשפול יהיה שם מותר דינר בשתי הירושות אינן כבמוחזק אינן נחשזין עכשיו להיות כאילו הן מוחזקין בהן כבר ויש כאן מותר דינר,

ר"ש אומר אפי' יש שם נכסים שאין להם אחריות אינן כלום, עד שיהיו שם נכסים שיש להן אחריות יותר על שתי הכתובות דינר:

גמ': ת"ר לזו אלף ולזו חמש מאות אם יש שם מותר דינר אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אמן ואם לאו יחלקו בשוה:

פשיטא מרובין בשעת מיתה, ואילו שמאוס נאומה שעה היה שם מותר דינר ונתמעטו שהחלו קודם ששמאוס צ"ד כבר וכו' בהן יורשין יורשי כמזה הגדולה, לזכות כמזה תוס' משעת מיתה, שהיה שם מותר דינר,

מועטין ונתרבו מאי?

ת"ש דניכסי דבי בר צרצור מועטין ונתרבו הוו, ואתו לקמיה דרב עמרם, אמר להו זילו פייסינהו ליורשי כמזה הגדולה [פי' בפשרה שיתרצו], לא אשגחו, אמר להו אי לא מפייסיתו להו מחינא לכו בסילוא דלא מבע דמא קון שאינו מוילא דס צנוקנו צנצר כלומר שמתא ונדוי,

שדרינהו לקמיה דרב נחמן, אמר להן כשם שמרובין ונתמעטו

דף צ"א ע"ב

זכו בהן יורשין [כתובה הגדולה], כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשין יורשי כמזה הקטנה, למלוק הכל צוה הויל ונשעת מיתה לא הוה צוה מותר,

[סימן א:] אלף ב' ומאה ג' מצוה ה' בכתובה ה' יעקב י' זקף י' שדותיו ה' בדברים ז' עסיקין]:

[ראובן = לוה, מוכר, שמעון = מלוה, טורף, לוי = לוקח]

א. ההוא גברא [ראובן] לשון "ההוא גברא" נמצא בש"ס בערך 168 פעם] דהווי מסקי ביה נושס צו [היה חייב לשמעון] אלפא זוזי, הווי ליה תרי אפדני [ארמונות], זביניהו חדא בחמש מאה וחדא בחמש מאה [לחד גברא. רט'],

אתא בעל חוב טרפא לחדא מינייהו [פי' שנכנס בה בכח טרפא,

אבני חן על מסכת כתובות

כתובתה, ושתיק לוקח ולא תבע כתובתה בחיי האם, ואיהו לא ידעא ולא מיד
בובינא דברא ולא עירערא בחייה על מכירת בנה. ריב"ן],

ואתא איהו וקא מערער [ולאחר מיתתה קם לוקח ונחת אתא איהו
גופיה ערער ואמר, דלא דיליה ובין ליה, דבהחיא שעתא דובין ליה לא [הוה] ליה
בה מיד, והשתא כי קנית לה קאי איהו במקום אימיה וקא מערער לומר אני תחת
אמי ועמד ואטלנה ואת המעות לא יחזיר דשלא באחריות סברת וקבלת. ריב"ן]
לומר אני תחת אמי עומד ואטלנה, (ואף) [ואת. ד"ס] המעות לא אחזיר [לך. ד"ס],
דשלא באחריות סבירת וקבילת סבר רמי בר חמא למימר איהו
במקום אימיה קאי,

א"ל רבא נהי דאחריות דידה לא קביל עליה, אחריות דידה
[אחריות דנפשיה] אס יצא הוא וערער מו לא קביל¹. ויחזיר לו מעותיו,
² וימיה חוזר במכירת הכתובה, דאין אדם מקנה דבר שלא זכה בו כדמיי' (צ"מ דף
טו) מה שאירש מאצא מכור לך, לא³ קנה, [שאינו יכול לחזור בו],
והא לא דמיא לגזול שדה ומכרה וחזר ולקחה מעצלים הראשונים, דק"ל זה (צ"מ
טו) מה מכר ראשון לשני כל זכות שצבא לידו,
דהתם⁴. בלוקח דוקא, דטרע אכזרה חזנה, כי היכי דליקס צהימוניה עס לוקח,
אזל נפלה⁵. ליה צירושא אמרינן התם ירושה ממילא הוה ולא טרע למיקס
צהימוניה וחזר במכירתו⁶. ויחזיר המעות,
לשון אחר דחנה לכתובתה דאימיה צטובה הנאה, שדה שייחד אציו לאמו לכתובתה
ומת [אביו, ואמו לא נישאת לאיש אחר], ונפלו נכסים לפני זה [בנה], וכל זמן
שלא עמדה דנין, אס מכרה זה, המכר קיים ואינו יכול לחזור, שהרי יורש הוא וכל
הנכסים לפניו, אלא שחייב לתת כתובה לאמו כשתצטענו, ועל שדה זו⁷ שיעבודה
מוטל, והיא יכולה לטורפה מיד הלוקח, ומשום דא"ל האי [הבן ללוקח] אי אחיא
אמי ומערערא לא מפצינא לך ותפסיד מעותיך, לא מכרה אלא בדבר מועט,

למעלה תקנתי על פי הרר"ף ונוסח הדפוס ציינתי כאן,
¹ דין הוא שיחזיר, ונהי נמי דחזר במכירת הקרקע, ³ אמר כלום, ⁴ לקחה, ⁵
זו, ⁶ ומחזיר, ⁷ שעבודה,

הי. אמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה לשמעון שלא
באחריות כל מי שטרפנה מידך אפי' דנין לא אחזיר לך המעות ואתא
שמעון ומכרה לראובן צעלים הראשונים באחריות שכל מי שטרפנה
דנין יפנה לו,

דף צ"ב ע"א

ואתא בעל חוב דראובן שהיה שטרו קודם למכירה ראשונה שמכרה ראובן
לשמעון וקטריף ליה מיניה ואילו צא ומנאה ציד שמעון הכי נמי הוה טריף
לה, דינא הוא דאזיל שמעון ומפצי ליה [דכסס. רי"ף] שאילו מכרה
שמעון זה לאיש אחר באחריות, וצא בעל חוב דראובן וטורפה היה שמעון מפנהו,
ועל ראובן לא יוכל [שמעון] לחזור שהרי שלא באחריות לקחה הימנו, כך כשמכרה
לראובן עזמו יפנה לו,

א"ל רבא נהי דאחריות דעלמא קביל עליה [של. רי"ף] כל

א"ל אבוי מי דמי התם אית להו פסידא ליתמי, הכא מאי
פסידא אית ליה, מאה יהיב מאה שקיל,

ומירפא בכמה כתבינן? רבינא אמר במאה, רב עוירא אמר
בחמשיין, והלכתא בחמשיין,

[וצריך טעם נכון אמאי פליגי ביה תרי זמני רבינא ורב עוירא ופסק תלמודא
הלכתא תרי זמני מה לי ת"ק ואלפא, או חמשיין ומאה, ושמא יש לחלק בין
אפדנא לקטיני דארעא. וצ"ע. שטמ"ק
יש שכתבו שהיה מקום לחלק בין אפדנא שהוא מבנה חשוב ומחירו אינו קבוע כל
כך, לפיסות קרקע קטנות שמחירן קצוב. יוסף דעת],

הי. ההוא גברא דהוו מסקי ביה מאה זוזי, שכיב שבק קטינא
דארעא דהוה שויא חמשיין זוזי, אתא בעל חוב וקטריף ליה,
אזול יתמי יהבו ליה חמשיין זוזי, הדר קטריף לה,

אתו לקמיה דאבוי, אמר להן מצוה על היתומים לפרוע חוב
אביהן משום כבוד אביהן, אלא שאין ליתן דין לכופין על כך דלאו מנות עשה
מפורשת היא כסוכה וכלול, אלא מנהו צעלמא דרענן [כדי שלא תגעול דלת צפני
לזיון. ד"ס] הני קמאי [חמישים זוזי הראשונים ששלמו לבע"ח] מצוה
עבדיתו [לא שלמדתם לפדות השרה אלא לפרוע חלק מהחוב], השתא כי
טריף בדין קטריף שנכסי הלואה נשמענדו לו,

ולא אמרן [אלא. ד"ס] דלא אמרו ליה כשפרעו את [חמישים זוזי]
הראשונים הני חמשיין זוזי דמי דארעא קטינא כשאר מכר [שקנו
הקרקע בחזרה] ולא כפריעת הסוג, אבל אמרו ליה הני חמשיין זוזי
דמי ארעא קטינא, סלוקי סלקוה,

[והוה ליה כשאר מוכרין ולא כפריעת חוב, ושמעינן מינה שאם בא בעל חוב
מאוחר לטרוף ממנו אינו ראוי, שכבר קנאוה מב"ח ראשון, ואם זה היה בעל חוב
מאוחר, כי אחי בעל חוב מוקדם וטריף ליה, למאן דאמר בעל חוב מאוחר שקדם
וגבה מה שגבה לא גבה, הרי יתמי עליה דב"ח מאוחר ושקלי זוזייהו מינייהו.
רמ"א],

הי. ההוא גברא דובנה [ראובן מכר לשמעון] לכתובתה דאימיה
שהיה נשואה לאחר ומכר כתובתה בחיי צעלה [שמכר קרקע אחד שירש מאביו
שהיה מיוחד לכתובת אמו, שכן היה דרכם ליחד להן קרקע כדאמרינן התם [ב"ב
מט:]: באותם שלש שדות. רמ"א] במוכת הנאה דדבר מועט, מפני שהוא ספק
שמא תמות וירשנה צעלה, או אפילו ימות צעלה בחייה, שמא ימות הבן בחייה ולא
תצא הזכות לידו, ואין ללוקח זה כלום דלא היה זה [שלוחו] [שלוחה. ד"ס], [ראה
רא"ש, מוהרש"א],

וא"ל [ראובן לשמעון] אי אתיא אם ומערערא [אימא וקא מערערא]
[לאחר שימות בעלה. ריב"ן, פ' ותמכור השרה] לא מפצינא לך [המעות לא
אחזיר לך, דשלא באחריות אני מוכר לך [וסברת וקבלת. ד"ס]],

שכיבא אימיה ולא איערערא [בלומר שכוב בעל ושקלה אימיה

אבני חן על מסכת כתובות

שטרות אין גזין מליי אלא א"כ לקם משמעון אותה שלקם מראובן באחרונה, דמאי א"ל הניח לך שמעון מקום לגבות הימנו כשלקם את זו ואין זו כשעבודך דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין,

וחזר שמעון ומכר שדה אחת ללוי, ואתא בעל חוב דראובן רצה מזה גובה רצה מזה גובה וכדמסיים ואיל, דזין לוי משמעון בינונים, ששעבוד בעל חוב עליה, ולא שבק בינונים משל ראובן אלא שמעון, הלכך רצה לגבות משמעון עידיה גובה, דאמר ליה אתה לקחת כל השדות ונכנסת תחת ראובן להשעבד לחובי, וכל זמן שאמנא משל ראובן אלך כלום לא אטריח את לוי, שהניח לי מקום לגבות,

רצה מליי גובה כגון אם לא ימנא אלא שמעון משל ראובן אלא יצורים גובה בינונים מליי, דא"ל לקחת את שעבודי, (בינונים שדיני) [דבינונים דיני. ררי"ף] מוטל עליה, ואע"ג דאילו לקחה לוי לבינונים זו מראובן והניח אלא יצורים לא היה יכול בעל חוב דראובן לחזור על לוי כדמנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפי' הן יצורים ?

התם הוא דראובן בעל חוב הוא, ואמור רבנן מפני תקון העולם, כל זמן שיש אלא בעל חוב כדי חוב לא יטרוף לקוחות, אלא כאן שמעון לאו בעל חוב הוא, ואף עליו מכת טירפא הוא בא,

ולא אמרן אלא דוכנה בינונית, אבל זבנה עידיה וזבורית מצי אמר ליה להכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך,

ובינונית נמי לא אמרן אלא דלא שבק בינונית דכוותה

[מדבר שקר תרחק, יש שהם שקרנים אבל יש שהם כולם שקר, וזה יש לפרש מדבר שקר תרחק "דבר שקר" חפצא של שקר. גליוני,

שמעתי מבני יצחק יוסף נ"י לפרש יש לו מנה רוצה מאתים שמו שיש לו מנה הוא סימן שהוא רוצה מאתים שכדי להשיג מנה צריך לרצות מאתים, שבלי רצון זה גם מאה לא היה לו. אור ליום ו' קרח תש"ס על הטלפון משיבת בעלזא חיפה. שם],

דף צ"ב ע"ב

אבל שבק בינונית דכוותה, מצי א"ל הנחתי לך מקום לגבות הימנו,

הי. אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, ואתא בעל חוב דראובן וקטריף לה מיניה, דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה אם יש לו עליו שום גלגול דברים, למשכר חוב כנגד חוב, או אישתבע לי דלא פרעתיך ולא מצי אמר ליה לאו בעל דברים ידידי את איני טורף ממך כלום משום דאמר ליה דמפקת מיניה, עלי הדר מה שאתה מוציא ממנו יחזור עלי,

ואיכא דאמרי אפילו שלא באחריות נמי מכרה ראובן לשמעון, לא מצי אמר ליה בעל חוב לראובן לאו בעל דברים ידידי את דאמר ליה לא ניהא לי דתהוי ליה לשמעון תרעומת עלי,

העוררים עליה שלא מחמת ראובן קיבל עליה שמעון, אחריות דנפשיה ערער הבא לו מחמת עצמו מי קביל עליה [בתמיה],

ומודה רבא בראובן שירש שדה מיעקב, ומכרה לשמעון שלא באחריות, ואתא שמעון ומכרה לראובן באחריות, ואתא בעל חוב דיעקב וקטריף ליה מיניה, דינא הוא דאזיל שמעון ומפצי ליה מיניה,

מאי טעמא בעל חוב דיעקב כבעל חוב דעלמא דמי (המעורר) [העורר. ד"ס] עליה שלא מחמת ראובן, אלא מחמת מי שמכר לו לראובן תחלה, וכשם שאם לקחה ראובן מליי [שאלו אחיו. גליוני] ומכרה לשמעון שלא באחריות, וחזר שמעון ומכרה לראובן באחריות, וזה בעל חוב דלוי הקודם לשטר מכירה ראשונה וטורפה מראובן, נריך שמעון לפגמו, שהרי באחריות מכרה, והוא לקחה שלא באחריות, אף כשירש ראובן מיעקב ומכרה, וזה בעל חוב דיעקב, יפגמו שמעון, ולא אמרי' דראובן כרעה לדבנה הוא, ואחריות דראובן לא קיבל עליה שמעון [אלא אחריות זה עליו לפצותה],

י. אמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקף [וחקפן] עליו במלוה שלא נתן לו שמעון דמי השדה אלא כמז לו שטר חוב עליה ומת ראובן, ואתא בעל חוב דראובן וקטריף לה מושמעון ופייסיה בזווי צמעות דמי השדה שהיה חייב ליחמי פייס את הנושה כשציל ראובן שבאחריות מכרה לו,

[ומש"ה נקט זקפו עליו במלוה ולא נקטיה בשעריין חייב לו הדמים? משום דבכי האי גוונא לא קנה בשטר עד שיתן דמים וכו' דאיתא בפ"ק דקידושין [כו]. אבל השתא דזקפן עליו במלוה קנה דוקיפה הרי היא כפרעון. ר"ן],

דינא הוא דאמרי ליה בני ראובן [לשמעון] אנן ממלטלי [ולא קרקעות] שבק אבון גבך והיה בעל חוב של אביו מסולק ממנו, שאין לנו קרקע, והמעות לא היה לך ליתן וממלטלי דיתמי לבעל חוב לא מושמעון דממלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב, ועתה גם אתה אין לך לחזור עלינו על האחריות, לפי שאין לנו קרקע מאביו,

אמר רבא אי פקח אידך [אם שמעון הוא פקח, כיון שהוא שילם החוב, יכול לגבות את הקרקע מן היתומים, כיצד הוא עושה] מוגבי להו ניהלייהו ארעא כשתצטוו היתומים [מה שחייב להם בשביל הקרקע] יפרע להן קרקע [פי' יחזיר להם הקרקע] צדמי המעות והדר גבי לה מינייהו כשציל אחריות אציהם [גובה השדה מהם], ולא מצי למימר [לשמעון שגובה מהם הקרקע] לא ירשנו קרקע זה מאביו, אלא לקטנוהו צמעות, דאמר להו ע"י שעבוד חוב אציהם באה לנכס, והרי היא לנכס כירושת קרקע שלקח אציהם צמי, כרב נחמן,

דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבון יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן, בעל חוב של אציהם חוזר וגובה אותה מהן כאלו נפלה לנכס ממש צינעה [וכי גבי יתמי דראובן קרקע דשמעון, נעשה שמעון בעל חוב דראובן, ובמקום בעל חוב ראשון קאי [שהרי הוא שילם לו]. ריב"ן],

י. אמר רבא ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון כשטר אחד, דבשמי

אבני חן על מסכת כתובות

מאות, שהרי מאתים משועבדים לשטרה,

[ראה תוס' ד"ה דאמרה שכתבו "לא אתפרש שפיר מעמא דהא מילתא", דקשה שכיון ששניה סילק עצמה מן המנה ראשונה, למה יחלקו בחמישים הנותרים 25\25 הלא השלישית יכולה למעון שמגיע לה שליש מנה, שהיא לא מחלה כלום? וראה בועז בתפא"י]

היו שם שלש מאות מנה ראשון משועבד לכולן, והשני לבעלת מאתים ולבעלת שלש מאות, והשלישי לבעלת שלש מאות לצדה של מנה נוספת חמישים, ושל מאתים מנה בגמ' מפרש לה, ושל שלש מאות שישה של זהב הם מאה וחמשים זו,

וכן ג' שהטילו לכיס מעות לקנות סחורה לשכר פיתחו או הותירו כך הן חולקין כל אחד ואחד נוטל בשכר וההפסד לפי מעותיו:

גמ' של מנה נוספת חמישים, תלתין ותלתא ותילתא הוא דאית לה דהיינו שלש של מנה, שהרי אין לה חלק במנה שני?

אמר שמואל בכו תתב בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה כשמצוי לדין לא אריז עמך במנה המשועבד לך, ולא יתמעט חלקך בשצילי, הלכך היא [בעלת מנה] ובעלת שלש מאות חולקות אותו [מנה הראשונה],

אי הכי אימא סיפא [של משנתנו כשהיו שם מאתים] של מאתים ושל שלש מאות, שלש שלש של זהב, תימא לה בעלת שלש מאות לבעלת מאתים הא סלקת נפשך מינה סליקת נפשך ממנה, ואין לך [לחלק חלק] [חלק כי אם. רי"ף] במנה שני?
[לא ידעתי אמאי לא משני כגון שכתבו בעלת שלש מאות ובעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לנו עמך בעשרים וחמשה. תוס'],

משום דאמרה לה מדין ודברים הוא דסליקי נפשי לא נחמי חלקי בממנה [ראה רי"ף] ומה שגבחה לא שצילומי גבחה שחאמר לי [שלישית] נוטלה זו חלקך, אני סילקתי עצמי מלריב עמה ומלמעט חלקה במנה, (וגבחה) [וגבחה. גליוני] ידה לגבות חצי המנה ששעבוד שטרה, עכשיו אני באה לחלוק עמך נותנת [אני רוצה חלקי, חצי הנשאר], שלא סילקתי עצמי מלריב עמך, ושעבודי ושעבודך שוים [יש לגמגם על פירוש זה. מוה"ם ש"ף]:

	בעלת מנה	בעלת מאתים	בעלת ג' מאות
היה שם מנה	שליש מנה	שליש מנה	שליש מנה
היו שם מאתים:			
מנה א'	50	25 כותבת	25
מנה ב'	-----	50	50

[שנינו במשנתנו] היו שם שלש מאות וכו': של מאתים מנה [בתמיה] [שבעים וחמשה הוא דאית לה דהא כיון דלוקימנא בכומנת בעלת מאתים כו', אין לה לחלוק מעמה חלק במאה וחמשים חבל במנה שלשי אין

ט. אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליו

דף צ"ג ע"א

עסיקין עוררין [כגון בעל חוב, או שנמצאת שאינה שלו. ריב"ן], [או הדין] עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו אם לא נתן מעות משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו שהקרקע נקנה בחזקה כי א"ל חזק וקני, ויש שמחזיקין מיד ונמנין מעות לאחר זמן ומשהחזיק בה נמניב המעות,

משום דאמר ליה חייתא שק קטן דקטרי מלא קשרים סברת וקבילת דדמי מחיכות כסף, כלומר נמנית לאבד מעותיך מספק, [חייתא דקטרי סברת וקבילת, נ"ב פ' גוד קשור מלא, ולא תדע אם מים או יין או שמן יש בו, וקנית אותו במה שיש בו ונמצא מים, כן זה. ערוך ערך חת ג'],

ומאימת מחזיק בה? מכי דייש אמצרי [שמנביה המצרים ומתקן, ל"א מכי דייש ברגליו לשום חזקה. ריב"ן],

איכא דאמרי אפי' באחריות נמי מכרה לו אינו יכול לחזור בו מחמת עסיקין ולא אמרינן סוף סוף עליה הדך ואטרומי (דייני) [צי דינא. רי"ף] למה לן דאמר ליה אחוי טירפך שטר טירפא מצ"ד שכתבו לך שיצאה השדה מידך דין, ותחזור עלי לטרופ ואשלם לך וכל זמן שלא יצאה מידך לא אשלם, שהרבה עוררין שאין זוכין דין:

דינר זהב = 25 דינרי כסף,
מנה כסף = 100 דינרי כסף,
דינר כסף = זו,

מתני' מי שהיה נשוי שלש נשים ומת, כתובתה של זו מנה [מאה זו], ושל זו מאתים, ושל זו שלש מאות ואין שם אלא מנה [חולקין] [חולקות. ד"ס] בשוה [דבשעבוד מנה כולן שוין, ומיירי בנכתבו כולן ביום אחד דאל"כ הקדמות בזמן קודמת בגבייה. יב"ן],

היו שם מאתים [אין לבעלת מנה שעבוד אלא במנה, אבל במנה שני אין שעבוד לשטרא של בעלת מנה. רע"ב], של מנה נוספת חמישים בגמ' פריך עלה [בגמ' פריך שלשית מנה היה ראוי שתפול, והיאך נוטלת חמישים שהוא חצי מנה? ומשני דמתניתין איירי באמרה לה בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך במנה המשועבד לך, ולא יתמעט חלקך בשבילי הילכך היא ובעלת שלש מאות חולקות אותו. רע"ב],

של מאתים ושל שלש מאות שלשה שלשה של זהב [למה לא אמר שיש להם 75? ראה בועז בתפא"י] שלשה דינרי זהב, וכל דינר זהב עשרים ותמשה דינרי כסף כדאמר כההב (נ"מ דף מה) [פ' ושתי הנשים חולקין בשוה 1500 דינרי כסף הנותרות, שכל אחת נוטלת 75 דינרי כסף], ושל מאתים [האשה שיש לה כתובה מאתים] כמה שזה במאמץ [שנשארו מנכסי הבעל] לבעלת שלש

אבני חן על מסכת כתובות

תפסו 75	25	25	25
תפסו 225:			
75 שיש לכולן תביעה עליהן	25	25	25
100 שיש לשניה ושלישית תביעה עליהן	50	50	-----
50 הנשארים	-----	-----	50
סך הכל	100	150	

תניא זו משנת רבי נתן, [אבל] רבי אומר אין אני רואה דבריו של רבי נתן באלו שאין זה דומה לשלשה שהטילו לכיס, דהתם שנת מעות שהשניו מעותיהן שקלי, הלכך כל אחד יכול לפי מעותיו, אבל הכא טעמא משום שיעבודא הוא, וכל נכסיו אחראין לכמוצתה, הלכך שלש המנים משועבדין לבעלת מנה כשאר חברותיה, עד שתגבה כל כמוצתה אלא לפיכך חולקות בשוה:

[שנינו במשנתנו] וכן שלשה שהטילו: אמר שמואל שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתיים,

דף צ"ג ע"ב

השכר לאמצע חולקין בשוה,

אמר רבה מסתברא מילתיה דשמואל בשור להרישה שלקחו בזה שור לחרוש ועומד להרישה וסורשין זו ואין חלקו של זה מועיל בלא חלקו של זה כלום הלכך חולקין בשוה, אבל בשור להרישה ועומד למביחה והשנים צבצר ושטחו זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו,

ורב המנונא אמר אפילו שור להרישה ועומד למביחה השכר לאמצע,

מיתיבי שני' שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתיים השכר לאמצע, מאי לאו בשור להרישה ועומד למביחה [מכא קושיא אדחני סיפא [לקמיה] דייק הכי. תוס'] ותיובתא דרבה?

לא בשור להרישה ועומד להרישה, אבל שור להרישה ועומד למביחה מאי, זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו שהרי מתחלק לאצטיו,

והא דנקט ראשית מקטן להרישה רבותא אשמועינן, דאע"ג דמעיקרא אדעתא דלמיפלג בשוה נחוט לשותפות, השתא דשצב צבצר ושטחו והוא מתחלק לאצטיו יכול איש לפי מעותיו,

אדחני סיפא לקח זה בשלו שוורים צריאים צמאמים וזה בשלו שוורים כחושים צמנה ונתערבו [עשו שותפות לעבוד יחד] זה נוטל לפי מעותיו

לה כלום?

אמר שמואל סיפא בכותבת בעלת שלש מאות לבעלת מאתיים ולבעלת מנה דין ודברים אין לי עמכם במנה ובעלת מאתיים לא כמנה כלום, הלכך מנה ראשון חולקות בעלת מאתיים ובעלת מנה, ומנה שני חולקות בעלת מאתיים ובעלת שלש מאות, ומנה שלישי כולה לבעלת שלש מאות, [בכותבת בעלת שלש מאות. לא ידע רבי מאי קמ"ל מתניתין. תוס'],

היו שם שלש מאות:

	בעלת מנה	בעלת מאתיים	בעלת ג' מאות
מנה א'	50	50	כותבת
מנה ב'	-----	50	50
מנה ג'	-----	-----	100

רב יעקב מנהר פקוד משמיה דרבינא אמר לא תוקמה צמותת, אלא צמתי תפיסות שחפסו מטלטלין לכמוצתן, ולא נמצאו להן מאתיים צפעס אחת אלא צמתי פעמים רישה בשתי תפיסות, וסיפא בשתי תפיסות, [פי' שאם תפסו כל הסכום בבת אחת, לא תקבל בעלת מנה אלא 33.3, אבל כיון שבאו לדין פעמים תקבל לסוף 50],

רישה [דמתני' היו שם מאתיים] בשתי תפיסות, דנפלו שבעין וחמשה בחד זימנא ונאו לדון עליהם [בב"ד] אמרינן להו חולקות בשוה, שהרי שעבוד שלשמן על מנה [ואח"כ נפלו להן] ומאה ועשרים וחמשה בחד זימנא בעלת מנה צבר צמתי כ"ה וצאת לריצ על ע"ה, הלכך ע"ה משועבדים לכולנה וחולקין אותן, הרי ציד כל אחת חמשים, והמותר אין לבעלת מנה חלק בו, היינו דקאמר של מאתיים ושל שלש מאות שלשה שלשה של זהב,

	בעלת מנה	בעלת מאתיים	בעלת ג' מאות
תפסו 75	25	25	25
תפסו 125:			
75 שיש לכולן תביעה עליהן	25	25	25
50 הנשארים	-----	25	25
סך הכל	50	75	75

סיפא [דמתני' היו שם שלש מאות] בשתי תפיסות דנפלו שבעים וחמשה בחד זימנא, ומאתיים ועשרים וחמשה בחד זימנא ע"ה מייניהו, יד כולן שוין בו, ובעלת מאתיים שלא צמתי צמתיקה ראשונה אלא עשרים וחמשה צאה לריצ על שניה על קע"ה, ופלגי ע"ה בין שלשמן, ונמצא ציד כל אחת חמשים [חמשים. רש"י], ומאה בין בעלת מאתיים ובעלת שלש מאות, וחצי מאה [שלישית. מורה"ם שי"ף] ששאר, כולה לבעלת שלש מאות, נמצאת של מנה נוטלת חמשים, ושל מאתיים מנה, ושל שלש מאות ק"ג, שהן ששה דינרי זהב,

	בעלת מנה	בעלת מאתיים	בעלת ג' מאות

אבני חן על מסכת כתובות

וזה נוטל לפי מעותיו דשור כמוס אין עזמו דומה לשל כריא,

[לקח זה שור בריא במאחיים לעצמו וזה לקח שור כחוש במנה לעצמו, ואמרו אח"כ זה לזה נתערב ונשתתף יחד בשוורים שלנו, כל כי האי גוונא ודאי כיון דנשתתפו אדעתא דהכי שיטול זה לפי מעותיו וזה כו' כיון דשור זה ראוי למלאכה בלא שור זה, וכן שורו של זה ראוי למלאכה בלא שורו של זה וכו'. מרדכי סימן רל"ז].

ליפלוג וליתני בדיריה חף כשהטילו לכים מעות ולקחו בהמה אחת יחלוקו ולימא זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו כו', במד"א בשור לחרישה ועומד לחרישה, אבל בשור לחרישה ועומד למביחה זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו?

הכי נמי קאמר במד"א בשור לחרישה ועומד לחרישה, אבל בשור לחרישה ועומד למביחה, נעשה כמי שלקח זה בשלו וזה בשלו ונתערבו זה נוטל לפי מעותיו וזה נוטל לפי מעותיו,

תנן [במשנתנו] וכן שלשה שהטילו לכים פחתו או הותירו כך הן חולקין, מאי לאו פחתו פחתו ממש, הותירו הותירו במושק וקמיין כך הן חולקין לפי המעות, ומיוצא דשמואל [בין אליבא דרבה בין אליבא דרב המנונא. תורי"ד]?

[וקסבר דבשור לחרישה ועומד למביחה איירי, דלמביחה ועומד למביחה מאי קמ"ל, אלא כבי האי גוונא מיירי, ותיובתא דרב המנונא [ראמור השכר לאמצע]. תוס'].

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה לא הותירו זווי חרתי (שמטילין) [שהטילו. ד"ס], [פ' שהשקיעו במסחר] זוים [מטבעות] ישנים ונתנו ונשאו בהם עד שנעשו חדשים, ויוצאין הם בהוצאה, הלכך חולקים לפי המעות, דכל חד מאי דייסי שקיל, אבל אם הוסיפו יותר על החשבון השכר לאמצע,

פחתו אסתירא דצוניתא שנפסלה המטבע ואין יוצאם בהוצאה, ומי שיש לו מכה בפסקת רגלו מתחת [מלמטה] קושר מהם [ממטבעות אלו] שם [על המכה] דמעליא ליה [להמכה] חלודה דידהו, וזוהמא דידהו, כדאמרינן במסכת שבת (דף סה.) יוצאין בקלע שעל הזניית, ומפרש מאי זניית? צמ ארעא [רש"י בשבת אינו מפרש מהו הלשון "בת ארעא"] דכיון דיטנו בעין נוטל כל אחד כחשבון שהטיל, אבל אם פחתו מזה או חמשים זה, זה מפסיד מזה זה מזה שהשכר וההפסד לאמצע,

[הותירו זווי חרתי. שלדעת כן נשתתפו יחד שאם לא ירוחו אלא חילוף המעות, שבשביל ריוח מועט כזה לא יקפידו אלא כל אחד ואחד יקח חשבון מעותיו, והאי חרתי לאו לאפוקי עתיק, דבהובא [ב"מ מה:] מוכיח בכמה דוכתי דישנים יוצאין בהוצאה יותר מחדשים, אלא לאפוקי אסתירא דצוניתא שהם ישנים יותר מדאי. תוס'].

[והחיידוש הוא שהריוח וההפסד בהמטבעות אינם חולקין בשוה, כשאר ריוח וההפסד]:

מהני' מי שהיה נשוי ד' נשים [ראה תוס' למה נקט דוקא ד' נשים], [ואידי דתנא לעיל ג' נשים תנא הכא ד' נשים ולא דוקא קתני ארבע. ריב"ן] ומת, הראשונה קודמת לשניה, ושניה לשלישית, ושלישית לרביעית,

וראשונה נשבעת לשניה אם שניה טוענת הואיל ואת צאת ליטול מחלה השבעי לי שלא גזית משל בעלי כלום, דלמא לא משמיר לי נכסים כשיעור כחוצמי, ושניה [נשבעת] לשלישית ואף שלשית מאמר כן לשניה, ורביעית לשלישית, ושלישית [נשבעת] לרביעית, והרביעית נפרעת שלא בשבועה וכגון שהיוממים גדולים, וקסבר האי מנא כי אמרו רצנן הצא ליפרע מנכסי יוממים לא יפרע אלא בשבועה, צימומים קטנים אמרו ולא בגדולים,

בן ננס אומר וכי מפני שהיא אחרונה נשכרת, אף היא לא תפרע אלא בשבועה וצנמ' מפרש פלוגמיהו צמאי,

היו יוצאות כולן ביום אחד כלומר יוצאות לפניהם [ומלמדות. ד"ס] שכולן נכמזו ביום אחד כל הקודמת לחברתה אפילו שעה אחת נכמזתה זכתה אם השעות מפורשות כמזון, כגון צאתה כמזון ביום פלוני נשעה שלשית, ושניה נשעה רביעית וכן כולן, וכך היו כותבין בירושלים שעות,

היו כולן יוצאות בשעה אחת ואין שם אלא מנה, חולקות בשוה:

ידיעות, מילקוט פרפראות וטעמי מנהגים שנרפס בירושתינו ח"ב דף מ' והוא ליקוט ע"י אלמני בן המאה ה"ז דהיינו לפני יותר מד' מאות שנה:

*שבה נותנין לו כל צבא מרום ראשי תיבות שצ"י נ'ונה ל'בנה כ'וכב צ"דק מ'אדים, חמה זה למעלה "קרא לשמש". אות י',

**אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בה [אבות פ"ד מ"ב] פירוש אל תחשוב מה שאמר "ונקה לא ינקה" [שמות לד ז] שהוא כולו פורענות ומדת הדין, אלא הוי מסתכל בשאר אותיות שיש עמהם, דהיינו ו'ה' מן ונקה, ו'ה' מן ינקה, שהוא שם של ד' אותיות ושל רחמים, והווי מנותר קנקנקים נעשה גם לשושנים, רצה לומר שהנותר מק'נ'ק'ן הוא עשה לאבותינו בימי חנוכה. אות יח, *ידיה נותנים י"ש בו כל אל"ף ב"ת חוץ מו' לכן כל מי שאומר אותו ו' פעמים בכל יום אינו ניזק באותו יום וטוב לאמרו בכוונה ובדקדק, וניצל מכלי זיין. אות כה

*עשירי ראשי תיבות, עינים, שנים, ידים, רגלים. אות מא *כל הלומד גמרא, משמירין אותו ד' מלאכים, ג'בראל, מ'יכאל, ר'פאל, א'זריאל ראשי תיבות גמרא. אות סב,

*"אמת ויציב" אומרים ביום, ו"אמת ואמונה" אומרים בלילה, מפני שכלילה אנו מוסרין נפשותינו בידו של הקדוש ברוך-הוא, שנאמר ובידך אפקיד רוחי בעת אישון ואעירה, ואנו מאמינים שיחזיר אותו לנו, וביום שכבר החזיר, אומרים "אמת ויציב". אות עג,

*"אתה קדשת", "ישמח משה" לפי ששבת נידמה לכלה, וכלה מתחילה מקדשה, ואחר כך משמח. אות עו,

*כפסס אומרים ח'ריתנו, בשבועות אומרים מ'תן תורתנו כפסכות ש'מחיתנו ראשי תיבות "שמח". אות פו,

*חנוכה ראשי תיבות, ח'בירים, נ'גילה ו'נשמחה כ'ל ה'יום, דבר אחר ח'ד נ'ר

אבני חן על מסכת כתובות

לשמה מכסף, ומר סבר לא חיישינן שמא תכסיף,

אביי אמר דאביי קשישא [שם זה יש עוד ששה פעמים בש"ס] **איכא בינייהו** והיוממים צאים להשציעה, ולא נמנעא שדה שאינה שלו מיירי דתני **אביי קשישא יתומים שאמרו** גדולים הנה ליפרע מהם לא יפרע אלא בשציעה אף בגדולים אמרו ואין צ"ל קטנים, ת"ק לית ליה דאביי קשישא וכן נגס אית ליה דאביי קשישא [אבל ג' נשים הראשונים אינם צריכין לישבע ליתומים, שהרי הן נשבעין זו לזו],

אמר רב הונא הני תרי אחי ותרי שותפי לו מרי שותפי [ראובן ושמעון] **דאית להו דינא בהדי חר** [לוי], **ואול חר מינייהו** [ראובן] **בהדיה** [לוי] **לדינא** בדבר השותפות ולא השותף חייב, **לא מצי אידך** [שמעון] **למומר ליה** שותף חצירו, למימר לבעל הדין [ללוי] **את לאו בעל דברים דידי את** דין זה שנתחייב חצרי, אני אדיון עמך בחלקי אלא שליחותיה עבר [ראובן כשהלך לד"ת עם לוי עשה שליחותו של ראובן],

אקלע ר"ג לסורא שיילוהי כי האי גוונא מאי? **אמר להו מתני' היא הראשונה נשבעת לשניה, ושניה לשלישית, ושלישית לרביעית, ואילו ראשונה לשלישית לא קתני** דמשנע לפי שנשנעה מאי טעמא לאו משום דשליחותה עברה [שכשראשונה נשבעת לשניה, שניה היא שליח של נשים ג' וד']?

מי דמי התם שבועה לאחר ושבועה למאה, הכא [שותף אחד שתבע אדם לד"ת שהיה חייב להשותפות] **אמר** [שותף השני] **אילו אנא הואי, טעיננא טפי,**

ולא אמרן שיחזיר וידון **אלא דלא איתיה במתא** [אלא דלא הוה] **האי שותף במתא, כשנא חצירו לדיון, אבל איתיה במתא איבעי ליה למיתני:**

אתמר ב' שטרות היוצאים ביום אחד מכר שדה אחת לשני בני אדם ביום אחד [ונקט מרן ז"ל מכירה וה"ה לנתינה, ולאפוקי הודאות והולאות, וכ"כ רבינו אלפסי ז"ל בהלכותיו מפורש [מג: בדפי ה"ר]. ר"ת] **רב אמר חולקין, ושמואל אמר שודא** לשון השלכה כמו ירה בים דממרגס שדי צימא [שמות טו] **דדייני** לפי ראות עיני הדיינין יעילו הזכות והמוכח,

לימא רב דאמר כר"מ, דאמר לענין גט **עדי חתימה כרתי** עיקר כריתות וכן לענין השטרות, ואילו שניהם נחתמו ביום אחד, ובמקום שאין כותבין שעות גלו דעמיהו דאין מקפידין על הקודם לחצירו, ואפילו זה שחרית וזה במנחה אין זה גובה יותר מזה, הלכך מאי שודא דדייני איכא למימר, אין אדם יכול ליפות כמו של זה משל זה,

דף צ"ד ע"ב

ושמואל דאמר כרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי אע"פ שאין עליו [על השטר חתימת] עדים, אלא שנחתמו בפני עדים, גובה מנכסים

ומוסיף כל ה'לילות, דבר אחר ח' נרות והלכה כ'בית הלל.

*ומצוה להדליק נר חנוכה בצד שמאל של פתח וסימנך "ויהי מקץ שנתיים" נוטריקון ש'מאל נ'ר ת'דליק י'מין מ'זוזה. אות פת, *מפני מה אנו מברכין על הציצית קודם התפילין, תירץ משום דכתיב [בראשית יד כג] מחוט ועד שרוך נעל, "חוט" הוא ציצית, ו"שרוך" הוא תפילין, *ציצית נוטריקון צדיק י'פריד צ'ציצת ת'מיד. אות צ',

[כתיב כירמיה [לא כא] נְקִבָה תָּסוּ בְּבִגְדֵי שַׁבָּת דיינו שבעה"ז נטלו ישראל כנקבה עישור נכסים דיינו ארצות ז' עממין, שישראל נמשלו כבת שנוטלת עישור נכסים, וגם הם נוטלים עישור של שבעים אומות, אבל לעתיד יהיו ישראל כבן שנוטל הכל, ויטלו כל ע' האומות, ולכן באהל מועד היה רק מנורה של ז' קנים, אבל בבהמ"ק שהוא לעד ולעולם עשה שלמה המלך עשר שולחנות כמספר שבעים אומות, שישראל ישלטו בכולן, ומה שנתקשה משה הוא מפני שראה שיש רק מנורה של ז' קנים שישראל נידונים כנקבה, ומן התורה אין האשה גובה כתובתה אלא מויבורית, ולכן נתקשה למה נטלו עישור בארץ ישראל שהוא עידית, עד כאן הוא ע"פ הבני יששכר משם הר' דוד לד"א בספרו עיר דוד,

ובזה פירש הבני יששכר שנם חנוכה היה שהדליקו ז' נרות ח' ימים שהם ג"ו נרות, והיה חסר י"ד נרות כמנין דוד, כי נחסר עדיין מלכות בית דוד, אבל לעתיד לבא יושלמו קני המנורה וינצחו ישראל את כל הע' אומות וימלא כבוד ה' את כל הארץ. ע"פ בני יששכר במאמרי חדשי כסלו טבת, מאמר ח' ב'],

נמ': במאי קמיפלגי [כלומר מ"ט דבן נגס, דאילו תנא קמא טעמא דידיה טעמא תריצא הוא, דכיון דרביעית לא שקלא כלום מן הראוי אל הקדמות לה למה תשבע. רמ''] **אמר שמואל**

דף צ"ד ע"א

כגון שנמצאת אחת מהן מן השלש שדות שגבו ג' נשים ראשונות שדה שאינה שלו שנועד שגולה, וסוף סיבואו בעלים ויטלו ממנה, וכשנאה רביעית לגבות כחצויה משדה רביעית, צאה זו [שקבלה השרה הגזולה] ועומדת לאמר, למחר יצא הנגזל ויטול שדה מיד, ונמנעא קרחה [מלשון קרח מכאן וקרח מכאן. ב"ק ס:]: **ר' זנוי** שמשנעני שלא גבית כחצויה צמי העצל # [והגם שזה לא יועיל לה כלום בעת שיבואו לטרוף השרה ממנה, אבל מ"מ יש לה זכות לתבוע שבועה זו, שזה נוגע לה] **ובבעל חוב מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי,**

ת"ק סבר מה שגבה לא גבה הלכך למה משנע אס יצא הנגזל ויטרוף מזה מחזור היא על הרביעית ומטול ממנה מה שגבתה דהויא לה רביעית בעל חוב מאוחר **ובן נגס סבר מה שגבה גבה** ואין השלישית חוזרת עליה לפיכך יכולה להשציעה [ראה יוסף דעת ביאור אריך על מחלוקה זו],

(אמר) **ר"נ אמר רבה בר אבא דכולי עלמא מה שגבה לא גבה,** ושצוה דבן נגס טעמא מאי והכא בחיישינן שמא תכסיף קמיפלגי, **מר סבר חיישינן שמא תכסיף** הרביעית הזאת את השדה שהיא גובה, דכי חזיא דלא משציעין לה ידעא דהדרת שלישים עיליה כשיטלו מה שצדיה ולא חיישא הך רביעית לאשצויה לארעא אלא שמטה ואכלה ות"ק לא חייש

אבני חן על מסכת כתובות

מר הכי [ליתנה לרמי?] **א"ל** [רב ששת לר"נ] **דקדים**, **א"ל** [ר"נ לרב ששת] **אמו בירושלים יתבינן דכתבינן שעות** וכיון דלא הקפידו בני מקום לכחוש שעות, גילו מנהגם שאין הולכים אחר הקודם לבו ציוס, ושניהם שוים,

[וחזור ושאל רב ששת לר"נ] **אלא מר מאי מעמא עבר הכי ולא אמר יחלוקו? א"ל** [ר"נ לרב ששת] **שודא דדייני כרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרמי ולי נראה שזה היה חציב לה יותר וקדמה ומסרה לו מחלה, א"ל** [רב ששת לר"נ] **אנא נמי שודא דדייני** מיהו ידי שודא דדייני, וכיון שפסקמי אני הדין, שוב אין לך כח להוציא מידו, שהרי יאל מצ"ד זכאי בשודא דדייני,

א"ל [ר"נ לרב ששת] **הדא דאנא דיינא** על פי ראש גלומא והשיבה ובר לאו דיינא, [על פי ריש גלומא, ולא נהירא דהא רב ששת נמי דיינא הוא דגמיר בסביר ונקיט רשותא, ויש שפירשו דאנא דיינא בהאי דוכתא, שהדין הזה היה במקומו של רב נחמן, ואין ראוי לאחרים לעשות שודא באותו מקום שזה בעין הפקר ב"ד הוא, ואין לעשותו במקום שגדול ממנו או שהוא דין קבוע במקום ההוא שהיה ראוי לדון בו. רמ"א],

ועוד מעיקרא לאו בתורת הכי אתית לה לא אמרת טעם שלך משום שודא דדייני, אלא משום דקדים בחמימה כרבי מאיר, וצו טעית דהא לאו צירושלים יתבינן,

[כתב הר"ף האי עובדא דאימיה דרמי בר חמא מתנת בריא היא בשטרא בלחוד בלא קנין [פי' שגם השטרות אין אנו יודעים של מי נמסר תחלה, וע"י כתיבה לחוד לא קנה השדה עדיין], כדתנן [קדושין כו.] נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף בשטר ובחזקה, דאי אית ביה קנין הוה קיימא בידה, דמאן דקדים אפילו שעה אחת, ופירש הר"ן כלומר וכיון דאיכא סהדי דרמי בר חמא הוה קדים, לדידה יתבינן דמשעת קנין קנה].

הנהו תרי שטרי של מכר שילאו על שדה אחת דאתו לקמיה דרב יוסף חר הוה כתוב בחמשא בניסן, וחד הוה כתוב ביה בניסן סתמא, אוקמיה רב יוסף להחוא דחמשא בניסן בנכסים, אמר ליה אידך ואנא אפסיד, אמר ליה את ידך על התחתונה, אימא בר כ"ט בניסן את,

א"ל [אידך לרב יוסף] **ונכתוב לי מר**

דף צ"ה ע"א

טירפא לטרופ לקומות **מאייר ואילך מר"ט** אייר שהרי מכרה לו בחמירות? **א"ל יכלי למימר לך** לקומות **את בר חר בניסן את** ושטרך קודם, ושלא כדן נטלה ממך [וחזור לזה שיש לו שטר על ה' ניסן ושטרך במבנן],

מאי תקנתיה דהאי? נכתבו הרשאה להדדי יבקש מאת חצרו נר חמשה בניסן וימסור לו שטר, ויכתוב לו הרשאה עליו לטרופ לקומות, ואם יאמרו לו בר חד בניסן את, אומר להם אני בא לטרופ בשביל מעות של חמשה בניסן, שהרי לשנינו מכרה בחמירות, ואני בא בהרשאה עליכם מכוח, ואם יאמרו לו הוא קדם ואת בר כ"ט בניסן היית אומר להם אני בא מחמת עצמי?

משועבדים, שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם שמה ימותו עדי מסירה או ילכו למדינת הים, אלמא עדי מסירה עיקר, והכא יש לומר שמה האחד היה חציב עליו יותר וקדם ומסרו לו, ואת השני הטעה, וכי לא ידעינן מימא שודא דדייני, לפי מה שהם רואים מי מהם היה רגיל אללו יותר, שודא עדיפא מחלוקה?

לא דכולי עלמא כרבי אלעזר דקיימא לן כוותיה בגטין, ואיכא למימר שודא ואיכא למימר חלוקה וזהא פליגי והכא בהא קמיפלגי רב סבר חלוקה עדיפא, ושמואל סבר שודא דדייני עדיפא,

ומי מצית מוקמת ליה לרב בר' אלעזר והאמר רב יהודה אמר רב הלכה כרבי אלעזר בגיטין, כי אמריתה קמיה דשמואל אמר אף בשטרות, מכלל דרב סבר בשטרות לא? אלא מחוורתא רב בר"מ ושמואל כרבי אלעזר,

מיתיבי שני שטרות היוצאים ביום אחד חולקין אלמא חלוקה עדיפא תיובתא דשמואל? אמר לך שמואל הא מני ר"מ היא וליכא למימר שודא בחמימתו ואנא דאמרי בר' אלעזר,

אי ר"מ אימא סיפא, כתב לאחד השטר ולא מסר לו עד שכתב שטר שני לאחר עליה ומסר לו ומסר לאחר זה שמסר לו קנה, ואי רבי מאיר אמאי קנה, האמר עדי חתימה כרתי אלא לאו רבי אלעזר, ואיכא למימר שודא, ואיכא למימר חלוקה, וקמי חולקין אלמא חלוקה עדיפא?

תנאי היא איכא למ"ד שודא עדיף ואיכא למ"ד חלוקה עדיפא דתנאי וחכמים אומרים יחלוקו בשליה פ"ק דגטין הולך מנה לפלוני והלך וציקשו ולא מלאו שמת יחזרו למשלם מת המשלם יחזרו ליורשים כו' עד וסכ"א יחלוקו יורשי משלם יורשי מי שנתלחו לו וכאן אמרו [בבבלי גליון] מה שירצה השליש יעשה דהיינו שליט יעשה אלמא שודא עדיפא, [ורב ושמואל פליגי במחלוקת תנאים אלו],

אמיה [אמון] דרמי בר חמא פתבתינהו לנגבסה לרמי בר חמא בצפרא, לאורתא כתבתינהו למר עוקבא בר חמא ולא נודע למי מסרה מחלה שטר ממנה,

אתא רמי בר חמא לקמיה דרב ששת, אוקמיה בנכסא, אתא מר עוקבא לקמיה דרב נחמן אוקמיה בנכסא,

[צריך לומר שכשבא רמי בר חמא לרב ששת, בע עמו בעל דינו, רב עוקבא, שאם לא כן כיצד פסק רב ששת הדין ללא שני בעלי הדינים, ואם כן כשבא אחר כך רמי בר חמא לרב נחמן, לא היה חייב לעשות זאת, להתדיין שוב, שהרי כבר זכה בדין, ולפי זה רב נחמן שהחזיר הדין הראשון, היינו משום שחשב לפסק של רב ששת כטעות בדבר משנה במה שזיכה לרמי בר חמא [וכ"ה בריטב"א]. עפ"י אילת השחר. יוסף דעת],

אתא רב ששת לקמיה דרב נחמן, א"ל [רב ששת לר"נ] **מ"ט עבר מר הכי** [ליתנה למר עוקבא]? **א"ל** [ר"נ לרב ששת] **ומ"ט עבר**

אבני חן על מסכת כתובות

שהניסה לו שום משלה אלמא יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי?

ידועות:

[במדרש קהלת פ"א סמוך לסופו אמר ר' יודן בשם ר' איבו אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו. מקשים העולם הלא סיום המאמר שם הוא אלא אין אית ליה מאה בעי למעבד יתהון תרתין מאות] מי שיש לו מאה רוצה שיהיה לו מאתים] א"כ יש לו חצי? ואפשר לומר מנה השנית עודף בכפל ממנה הראשון ר"ל דמנה השנית חשבה אצלו יותר בכפל ממנה הראשון. דרושים נחמדים למחר"ם ש"ף גרפס בש"ס ווילנא לסוף מס' חולין, # וכנראה שנעלם ממנו מקור מאמרים אלו],

[בקהלת ז' א' אליתאמר מה הנה שהקמים הראשנים היו מו' כים מאלה כי ל' א' מןקמה שאלת עליה, על דרך שאמרו סוף קנים זקני ת"ח כ"ז שמוקנים דעתן מתישבת עליהן כו'. שם],

א"ר זירא אמר רב חסדא, לא קשיא הא [משנתינו] ר"מ הא [ברייתא] ר' יהודה [דר' יהודה סבר אמרין נחת רוח עשיתי לבעלי, אבל ר"מ לא סבר כן],

דתניא כתב [הבעל] לראשון שטר מנכר על שדה אחת ולא חתמה לו [האשה] לא הודיע נאמרו מנכר [פ'] שאין הפירוש חתימת שטר, אלא הסכמה וקורא אותה חתימה], [שלא כתבה לו ללוקח ראשון דין ודברים אין לי עמך. ריב"ז].

וכמנ [הבעל] שטר אחר לשני ללוקח שני על שדה אחת וחתמה לו [שהודית לו ללוקח שני מקחו, כאדם שהותם על השטר במה שכתוב בו. ריב"ז, ע"י שכתב לה דין ודברים אין לי עמך. ע"פ הריב"ז בריבור הקודם], איבדה כתובתה אם אין שם בני חורין, שהרי הראשון אומר הנחמי לך מקום לגזות הימנו [אף שלא הסכימה למכר ראשון, מ"מ אין לה תביעה למקחו, שהרי כשקנה הוא, נשאר עדיין שדה שנמכר לאחר כן, ומן השני אינו גובה שהרי הסכימה למכר שני] דברי ר"מ,

ר' יהודה אומר יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי, אתם מה לכם עלי מן השני מגבה,

ורבי דסתמינהו למשניות [דהכא וגו'] סתם לה הכא [במשנתינו שאם אמרה דין ודברים וכו' מועיל] כר"מ הכא כמזנות סתם לך כר"מ וסתם לה התם וצמס' גיטין סתם לך "מקמו בטל" כר' יהודה?

אמר רב פפא בגרושה ממני כשהייתה גרושה ואמר כך כמזה לו ללוקח כן [משנתינו שמועיל כשאמרה דין ודברים וכו' מירי בגרושה דלא שייך שוב לומר נחת רוח עשיתי לבעלי] ודברי הכל [ואתאי אפילו לר' יהודה],

רב אשי אמר אפי' צושתת ממני [פ'] לא נתגרשה] כולל ר"מ היא ותרתייהו סתמי [משנתינו והמשנה בניטין] כר"מ, וממני דגיטין דלקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה להכי מקמו בטל, ועד דעד כאן לא קאמר ר"מ התם צבריית' [כתב לראשון וכו'] איצידה כמזנותה אלא בשני לקוחות, דאמרי לה אי איתא דנחת רוח עבדת, לקמא איבעי לך למיעבד והא חזין דצראשון לא עשתה נחת רוח לבעלה, הלכך לא מצינא למימר כי חתמה לשני נחת רוח עשיתי לבעלי # [ואף שלפעמים יש סיבה למה לא עשתה נחת רוח לראשון, מ"מ לא פליג ר"מ],

אבל בלוקח אחד אפילו רבי מאיר מודה,

ומתני' דהכא דאשמעינן מינה חתימתה קיימת דכתב ליה הצעל לאחר קודם לזה ולא חתמה לו, ולזה חתמה [בהבעשה בברייתא],

תנן התם [גיטין מח:] אין נפרעין מנכסים משועבדים, במקום

מתני' מי שהיה נשוי ב' נשים [רחל ולאה], ומכר את שדהו המשוועד למזנות [ראובן מכר לשמעון], וכתבה [האשה ה] ראשונה [רחל] שגאלה ללוקח [וקנו מידה. גמ'] דין ודברים אין לי עמך, כשימות צעלה השניה מוציאה מהלוקח [שאף שהראשונה כתבה להלוקח, השניה לא כתבה], וראשונה מן השניה [שאף שכתבה ללוקח, לא כתבה לראשונה], והלוקח מן הראשונה [שהרי היא ויתרה לו על זכותה למרוץ את השדה. מבוארות], וחזרות חלילה, עד שיעשו פשרה [פערגליך. יבין, בצוע, לא כולו לזה ולא כולו לזה, ולשון פושרין הוא לא חמים ולא קרים. רע"ב] ביניהם, וחזר חלילה:

1. לאה שהיה שניה מוציאה מיד שמעון הלוקח, רחל כתבה לשמעון דין ודברים,
2. רחל שהיה ראשונה מוציאה מיד לאה, שלאה היא שניה,
3. שמעון מוציאה מיד רחל, שהרי רחל כתבה דין ודברים וכו' לשמעון,

[וצריך לדעת אם ראשונה זו יכולה לגבות כתובתה משאר נכסי בעלה, וכן אם לוקח זה שיטרפו ממנו יכול לחזור על היתומים, ואם באופן של משנתינו יכול להיות שיש ליתומים עוד נכסים לגבות מהן],

וכן בעל חוב, וכן אשה בעלת חוב מפרש בגמ':

גמ' וכי כתבה ליה [דין ודברים וכו'] מאי הוי [וכי בשביל זה אבדה כתובתה], והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו, ואין לי עסק בה, וידי מסולקת הימנה, לא אמר כלום?

הכא במאי עסקינן בשקנו מידה ואמרי' בהכחזת לאשמו דהיכא דקנו מידו, מגופה של קרקע קנו מידו [וברייתא בדלא קנו מידו. ריב"ז].

וכי קנו מידה מאי הוי, תימא נחת רוח עשיתי לבעלי,

מי לא תנן [גיטין נה:] לקח מן האיש, וחזר ולקח מן האשה [שנתן לה קצת, והודית לו מקחו, ומחלה לו שעבוד כתובתה, ולקח משמע בענין מכר. ריב"ז] מקחו בטל משמע לגמרי, ואפי' צמיי הצעל, וצבצב צמרא מוקמינן לה צאחת מאותן שלש שדות, או יחדה לה לכמזנותה, או כמז לה צמור הכמזנה, או

אבני חן על מסכת כתובות

שיש נכסים בני חורין, ואפי' הן זיבורית,

איבעיא להו אישתדוף בני חרי לאחר שלקחו הלוקחות # [דאי נשתדף קודם שלקחו, הא לא השאירו לבע"ח מהיבן לגבות] מהו דליטדוף ממשעבדי?

ת"ש כתב לראשון ולא חתמה לו, לשני וחתמה לו איבדה כתובתה דברי ר"מ, ואי סלקא דעתך אישתדוף בני חרי נתקלקלו טריף ממשעבדי, נהי דאיבדה כתובתה משני [שהרי כתב לה דין ודברים וכו'], מראשון מיהא תיגבי שהי נתקלקל ונסתה במקום שהניח לה לגבות, והוה ליה כאלשדוף?

אמר רב נחמן בר יצחק מאי איבדה, איבדה משני,

אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דאיבדה לגמרי משמע, ועוד תניא דמראשון לא מנצח ליה מן האחד [ראובן משמעון] ומכר נכסיו לשנים [ומכר ראובן נכסיו ללוי ויהודה], וכתב בעל חוב ללוקח שני [שמעון ליהודה], דין ודברים אין לי עמך, אין לו על לוקח ראשון כלום [אין שמעון יכול לחזור לגבות מלוי], מפני שיכול לומר הנחתי לך מקום [שלקחה יהודה אח"כ] לגבות הימנו?

וכולה נצח קאמר לה היתם [בריייתא שרצית להביא ראייה ממנה להדין של אישתדוף אין מושם ראייה, ד] לא תימא מאי איבדה כתובתה [רק] משני, דאף מראשון איבדה, [ואפ"ה?] לא נפשוט מינה אלשדוף בני חרי לא טריף ממשעבדי, דהתם (היא) (הא. ע') דלצדה כתובתה והא דקמני אין לו על לוקח ראשון כלום, חד טעמא הוא, האזי דלא הדר גבי מהראשון [דהתם] איהו משום דאפסיד נפשיה בידים שכתב לשני דין ודברים אין לי עמך, ולא דמי לאלשדוף,

א"ל רב יימר לרב אשי

דף צ"ה ע"ב

והא מעשים בכל יום דדיינין דנין דכיון דלשדוף בני חרי טריף ממשעבדי דההוא גברא דמישכן ליה פרדיסא כס לחבריה לעשר שנין [והוא הנקרא משכנתא דסורא] שאלכנא [המלוה בפרעון חוב] עשר שנים ותמזור לצעלים בלא מעות, דכתב ליה במשלם שניא חילין מיפוק ארעא דין בלא כסף וקש חוקין [שאינו עושה פירות עוד] לחמש שנין, ואתא לקמייהו דרבנן וכתבו ליה טירפא [לגבות ממשעבדים, והרי ראייה דהיבן דאישתדוף גובה ממשעבדי?]

התם נמי אינהו הוא דאפסידו אנפשיהו לוקח שלקח שדה מיד זה שמשכן כס זה בלחיות לאוכלו י' שנים כיון דהוה ידעי דפרדיסא עבדי דקיש והדר מלה על הלוקחות לא איבעי להו למיזבן [אבל אין מכאן ראייה להיכא דאישתדוף בני חרי, שגובה ממשעבדי],

והלכתא אישתדוף בני חרי, טירפא ממשעבדי,

אמר אביי [לקמן מוקי לה בשמעון. גליון] אמר לפניה [ראובן שאומר לרחל, פי' שעושה תנאי] נכסי לך [במתנה] ואחר כך [לאחר שחמותי] לפלוני [לשמעון], ועמדה וניסת [ללוי, ובעלה ירשה לאחר מותה], בעל לוקח הוי [כאילו לוי בעלה לקח הנכסים מרחל],

[ראה לעיל ג' ע"א האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלוקחות],

ואין לאחר כך במקום בעל [לשמעון שהוא אחר כך במקום לוי בעלה] כלום,

כמאן, כי האי תנא כר"ש דלמר מכירתו מכירה [פי' כרשב"ג דקיי"ל בוותיה. רמ"י] דתניא נכסי לך ואחר כך לפלוני, ירד הראשון ומכר, השני מוציא מיד הלוקחות דברי רבי, רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון [וכאן שניסת האשה כל הנכסים הם של בעלה, לא שייר לאחר כך כלום],

ומי אמר אביי הכי והאמר אביי, איזהו רשע ערום זה המשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג [הקושיא הוא על לשונו של אביי לעיל "נכסי לך ואחר כך לפלוני, ועמדה וניסת" דמשמע שיכולין לעשות כן?]

[איזהו רשע ערום המתעבר על ריב לא לו, ומצטל ממשעת הנותן שאמר נכסי לך ואחר כך לפלוני, וצדדו לא היה ראשון מוכר לאחרים להפסיד אחריו, [אבל למעשה הוא] ערום דמכל מקום מנצח הוא ומה שעשה עשו, שהנותן לא מיסה בשעת המתנה כרשב"ג דלמר אס קדם ראשון ומכר מה שעשה עשו, כי אין לאחר כך אלא מה ששייר ראשון, והרי לא שיר לו כלום. רשב"ס צ"ב קע"ד ע"צ]

מי קאמר תינשא נשאת [בדיעבד] קאמר,

[פי' דלכתחלה אין לה להכניסם לבעל, וא"כ כיון דלכתחלה אינה רשאה תשב עד שתלבין ראשה, דהא לא תנשא לכתחלה? אלא ודאי הנישואין לכתחלה שריא, אלא דלכתחלה אין לה להכניסם לבעל, וצריכה לסלק לבעל מנכסים אלו ובאופן דמועיל סילוק כמו בארוסה, וכיוצא, ואם עברה והכניסה לבעל הוי לוקח. קצות החושן סי' רמ"ח ס"ק יג],

[ועוד הלכה, באומר לאשתו] ואמר אביי לקמן מוקמי להא שמעתא צמרימא [דאביי. גליון] צאמר לנשואה [ראובן לרחל אשתו] נכסי לך ואחר כך לפלוני [שמעון], ומכרה [ללוי] ומתה,

הבעל [ראובן] מוציא מיד הלוקחות [לוי] אס צא לדון עמו יכול הוא לזכות דנין, שהוא לוקח ראשון [כדאמר אביי לעיל, בעל לוקח הוי], ואחר כך [שמעון] יכול להוציא מיד בעל דכי אמר אביי אין לאחר כך במקום הבעל כלום, *בשנתן לה כשהיא פטויה וניסת אצל [הכא מיירי. ר"ן] צאמר לנשואה **וה"ק לה אחר כך ליקני, בעל לא ליקני ולוקח מיד אחר כך כר"ש דלמר דמכירת הראשון מכירה, *ר"ן ובדפוס שנתן, **ר"ן ובדפוס ה"ק,

אבני חן על מסכת כתובות

ומוקמינן (לכולהו) [להו. ד"ם] בידא דלוקח אין צ"ד נוקקין [לצעל. ד"ס] [נפעס הזאת אס צא להוציאן מיד הלוקח, שאין הפעס הזאת דומה לראשונה, (מתחלה שנכנס) [שמחלה נכנס. ר"ן] להס לוקח זה מכח מכירת האשה, ומיד האשה יכול הצעל לטעון אני לקחתי ראשון אבל צו שהוציאן מיד אחריך שאין הצעל זוכה אללו צדין אין צית דין נוקקין] לצעל כדקאמר טעמיה לקמיה, סדר הטיורף,

1. הבעל מוציא מיד הלוקחות, ראובן מלוי, שהוא לוקח ראשון, שבעל לוקח הוי,
2. ואחר כך מיד בעל, שמעון מוראובן, שהרי אנו מדייקים בדברי הבעל שהוציא את עצמו מלירש את אשתו,
3. ולוקח מיד אחריך, לוי משמעון, כר"ש שאם מכר אין לשני אלא מה ששיר ראשון,

פרק אחד עשר אלמנה ניזונת

מהני אלמנה ניזונת מנכסי יתומים [פי' לאו דוקא יתומים אלא כל מין יורשין. מלאכת שלמה], מעשה ידיה שלהן [ראה בבית שמואל אבה"ע סימן צ"ה ס"ק ה' מה הדין אם האלמנה היא אמם של היתומים] ואין חייבין בקבורתה אס ממה, שהרי יורשיה יורשי כתובתה גזין כמותה מיורשי הצעל [הם] חייבין בקבורתה ועליהן לקבורה, שהרי צעלה תחת כמותה [שהוא יורש אם תמות אשתו בחייו] חייב בקבורתה, עכשיו שאינו יורשה היא מקצור עצמה [פי' מנכסיה]:

גמ' איבעיא להו ניזונת תנן [שכן הדין שהיא ניזונת, ואין זה תלוי ברצון היורשין] או הניזונת [שזה תלוי ברצון היורשין] תנן,

ניזונת תנן וכאנשי גליל [ש] היו כותצין את מהא יתבת צבתי ומימנא מנכסי כל ימי מייגר ארמלוותך (צבתי. ד"ס) ולא סגי [סגי מלשון דרך, שאין דרך] דלא יהבי לה [מוזנות],

או דלמא הניזונת תנן והכי קמי [משנתינו] אלמנה הניזונת מנכסי יתומים, מעשה ידיה שלהם כל זמן שהם רוצים לזונה וכאנשי יהודה [ש] היו כותצין עד שירצו היורשין ליתן לך כמותך, לפיכך אס רצו היורשין, נותנין לה כמותה ופוטרינן אותה ואי בעו לא יהבי לה?

דף צ"ו ע"א

תא שמע אמר רבי זירא אמר שמואל מציאת אלמנה לעצמה [ואינה לאלו שזנין אותה], אי אמרת בשלמא הניזונת תנן וסתם לן מנא כאנשי יהודה [שתלוי ברצון היורשים] שפיר איכא לאוקמי להא דשמואל צאניה ניזונת [פי' ולכן מציאתה לעצמה].

אלא אי אמרת ניזונת תנן וסתם לן כאנשי גליל, וליכא אלמנה שאינה ניזונת, אמאי מציאתה לעצמה ניהוו יורשים כבעל, מה בעל מציאת אשה לבעלה, הכא נמי [בשזיורשין נותנין לה מוזנות] מציאת אשה ליורשים?

לעולם אימא לך ניזונת תנן, טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה דלא תיהוי לה איבה, הני תיהוי להו איבה דעל

מאי שנא מהא דתנן [במשנתינו] וחזרות חלילה עד שיעשו פשרה ביניהן? התם אית להו פסידא לכולהו [שרחל ולא האלמנות מבקשות כתובתיהן, ושמעון הלוקח מבקש מעותיו], הכא [כשאומר נכסי לך וכו', רק] לוקח הוא דאית ליה פסידא,

אזל רפרם אמר לשמענתא קמיה דרב אשי, [והקשה רפרם] מי אמר אביי הכי, והאמר אביי נכסי לך ואחר כך לפלוני עמדה וניסת, בעל לוקח הוי, ואין לאחר כך במקום בעל כלום [וכאן בחלכה השניה אומר אביי שאחר כך מוציא מיד בעל]?

א"ל התם [בהלכה ראשונה] דאמר לה כשהיא פנויה, הכא [הלכה השניה] דאמר לה כשהיא נשואה, [וזה שאומר לה ואחר כך לפלוני] מאי קאמר לה? אחר כך ליקני בעל לא ליקני [בין שבעלמא בעל יורש את אשתו, אנו מדייקים בדבריו כוונתו לומר שכאן לא יקנה הוא אלא אחר כך]:

[שנינו במשנתינו] וכן בעל חוב: תנא וכן בעל חוב ושני לקוחות ראובן נושא בשמעון מנה, ולו [לראובן חלוה יש] שמי שדות, ומכרן לשנים [ללוי ויהודה] זו צממשים וזו צממשים, וכתב צ"ח [שמעון המלוה] ללוקח שני [יהודה], דין ודברים אין לי עמך, צ"ח [שמעון] נוטל מיד הראשון [לוי], וכאן אין לומר הנחמי מקום שמגבה הימנו [אצל יהודה], שהרי חובו כנגד שתיק, ולוקח ראשון [לוי] מוציא מיד השני [יהודה], וצ"ח [שמעון] חוזר ומוציא אף זו מן הראשון [מלוי], ולוקח שני מצ"ח [יהודה משמעון] וחזרין חלילה עד שיעשו פשרה, וחוזר חלילה:

1. שמעון המלוה טורף מלוי שהוא לוקח ראשון, שאינו יכול לומר הנחתי מקום וכו',
2. ולוי טורף מיהודה לוקח שני, שכיון שאין הוא לוקח ראשון,
3. ויהודה טורף משמעון, ששמעון אמר ליהודה דין ודברים אין לי וכו'

וכן אשה בעלת חוב שהיה לה חוב כמותה על צעלה ושני לקוחות ומכר שמי שדמיו לשנים ואין צנניהם אלא כדי כמותה וכתבה לשני דין ודברים אין לי עמך האשה מוציאה מיד לוקח ראשון והוא מן השני והאשה מן הראשון והשני מן האשה ולוקח ראשון מיד השני וחזרין חלילה:

אבני חן על מסכת כתובות

כרחם זנים אותה, אבל מעשה ידיה שמקנו לצעלה תחת מזונות, הו' לירשם,

ידיעות:

תקשי לך למה אומרים "ידיה נועם" במוצאי שבת? תירץ שכך אמר משה לישראל בשעה שנגמרו מלאכת המושכן, וברכס באותה הברכה, ועל שם כך נהגו לומר ויהי נועם במוצאי שבתות, חוץ משבת שחל להיות בתוכה יום טוב שעצור מלאכה, ואפילו לא חל עדין יום חששי בשבת, לפי שכתוב בו ומשעה דינו כוננה עלינו, ומעשה דינו כוננהו, ו' יתירה על ומעשה יש בו שאם כל ששת ימי השבוע כולו ישנו בעשיית מלאכה או יאמרו ויהי נועם ואם לאו לא יאמרו ויהי נועם ולא סדר קדושה. ספר קושיות אות נ"ו,

רבים מאנשי מעשה יש להם מנעלים מיוחדים להתפלל בהם בבית הכנסת. ירושתנו ח"ב דף קצ"ט,

מעם נכון למה שנוהגים כמה בני אדם כשאומרים פותח את ירך בתפילה ובברכת המזון וזקפין ידיהם למעלה בפישוט ידים, וכוונת הפסוק שה' יתברך גופיה יפתח ידו ואוצרו הטוב להשביע לכל חי רצון, ואין מקום לבני אדם לפשוט ידיו, אלא האי מעמא שפותחין ידיהם כדי לקבל השפע מאת ה' כמו שאומרים בברך עלינו ומלא דינו מברכותך וכו', ואין לתמוה על מנהגן של ישראל דיש להם סמך. שם דף ר',

אמר **רבי יוסי בר חנינא** כל מלאכות השניות צריך לע"פ (לעיל נט:): טומנת ולאפה כו' [ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טומנת ואופה פת, ומבבסת, מבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר, וראה לעיל סא. שחייב ממלאכות אלו חייב גם במוזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו ידיו ורגליו] **שהאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה ליורשים, חוץ ממוזיגת הכוס, והצעת המטה, והרחצת פניו ידיו ורגליו** שהן מלאכות המקרצות חיבה, והרגל דבר, כדאמר ר' נמי זהא מסכתא כחצות (דף ד) שאין נדה עושה אותן לצעלה,

אמר רבי יהושע בן לוי כל מלאכות שהעבד עושה לרבו, תלמיד עושה לרבו, חוץ מהתרת (לו) מנעל שהרואה אומר עבד כנעני הוא,

אמר רבא לא אמרן [דחיישין שיאמרו שהוא עבד כנעני] אלא במקום שאין מכירין אותו [את העבד], אבל במקום שמכירין אותו לית לן בה,

אמר רב אשי ובמקום שאין מכירין אותו נמי לא אמרן [שלא יתיר לו מנעל] אלא דלא מנח תפלין שאין דרך עבדים להניח תפלין אבל מנח תפלין ל"ל בה,

[אע"פ שבשלהי האשה שנתארמלה [לעיל כח:]: תניא או שהניח תפלין בפני רבו לא יצא לחירות [הרי שיש עבד מניח תפלין]? מ"מ אינו רגיל להניח כל שעה. תוס'],

[ואנו שמדבר על חיוב העבד לשמש את רבו] **אמר ר' חייא בר אבא** **אמר רבי יוחנן כל המונע תלמידו מלשמשו** [אף כי ר' יוחנן אסמך זה להא דאמר ר' יהושע ב"ל דאמר כל מלאכות וכו' מ"מ איכא לפרש

דקאי על המונע תלמידו לשמשו בהוראה, דודאי מי שאינו רוצה לשמש בתלמידו לא עבר בזה שום עבירה, רק זאת יחשב למונע חסד אם מונעו למשמש בהוראה וכו', וכן פירשו המפרשים שמוה הטעם נתייב התלמיד בכל המלאכות לרבו כדי שיהיה רגיל אצלו תמיד לשמשו בהוראה. עין יוסף בשם עיר בנימין],

כאילו מונע ממנו חסד, שנא' איוב ו' יג. האם אין עזרתי כי ותשזה נדחה מפני יד ללם [מלשון המסה והמנהג. מצ] **מַרְעֵהוּ חָסֵד**, ויראת שדי יעזר' ב' [לפי פירוש ראשון דורש רק המילים "ללם מרעהו חסד" ודורשם שני פעמים, א. מם מרעהו] הממס עצמו מרעהו [ופעם ב. דורש ללם על מלת חסד] ממס ממנו חסדים, ואית דמפקא לה מדכמיז לעיל מיניה ומושיה נדחה ממני [שממס מותלמידו מלשמשו] וסמך ליה למס מרעהו חסד,

רב נחמן בר יצחק אומר אף פורק ממנו יראת שמים שנאמר [בספיה דקרא דלעיל] **איוב ו' ויראת שדי יעזוב,**

אמר רבי אלעזר אלמנה שתפסה מטלטלין במוזנותיה, מה שתפסה תפסה ולא מפקין מינה, ואע"ג דפסקין הלכתא צריך מילת האשה (לעיל סט) ממקרקעי ולא ממטלטלי, הואיל ותפסה תפסה,

תניא נמי הכי אלמנה שתפסה מטלטלין במוזנותיה, מה שתפסה תפסה, וכן כי אתא רב דימי אמר מעשה בכלתו של ר' שבתאי [יש שם זה עוד ג' פעמים בש"ס גיטין כו', ב"ב קס"ג, סנהדרין סט.] **שתפסה דסקיא שק של עור שקוין טשי"א מלאה מעות, ולא היה כח ביד חכמים להוציא מידה,**

אמר רבינא ולא אמרן אלא למוזני, אבל לכתובה מפקין מינה,

מתקיף לה מר בר רב אשי מ"ש לכתובה דממקרקעי ולא ממטלטלי, מוזנות נמי ממקרקעי ולא ממטלטלי? אלא [הלשון חסר קצת, וראה ד"ס], **[פ' כי הוי ד] למוזני מאי דתפסה תפסה, הכי נמי לכתובה,**

אמר ליה רב יצחק בר נפתלי [פעם היחידה שנוכר שם נפתלי על תנא או אמורא בש"ס, ובירושלמי תענית יח. יש כהדא ר' נפתלי הוות אצבעתיה עקומה, וכע"ז בירושלמי מגילה לב:] **לרבינא, הכי אמרינן משמיה דרבא כוותיק** [שרק למוזנות אין מוציאין ממטלטלין מידה היכא דתפסי],

[ענין חדש] **אמר ר' יוחנן משמיה דרבי יוסי בן זימרא אלמנה ששהתה שתיים ושלוש שנים ולא תבעה מוזנות, איברה מוזנות** [כדמפרש איברה מכאן ולהבא],

[ומקשה] **השתא שתיים איברה שלש מיבעיא? לא קשיא כאן בעניה כאן בעשירה** [עשירה] היכולת צידה להמתין, הלכך אי נמי לא תבעה לאו מחילה היא עד שלש שנים, אבל ענייה מדלא תבעתן מחלתן,

אבני חן על מסכת כתובות

[ומתוך שאין ראייה שהיא מחלוקת תנאים] **ממאי, דלמא דכולי עלמא נכסי בחזקת אלמנה קיימי, ועל היתומים להביא ראייה,**

ורבי יהודה [שאומר כותבת] **עצה טובה קמ"ל, דלא ליקרו לה רעבתנותא** הוואה שמוכרת כל [קרקעות אלו סבור] [הקרקעות האלה, וסבור. ד"ס] שמוכרתן למוזנות, מוילא עליה שם רעבתנותא, ושוב אין אדם נושא,

דאי לא תימא הכי דעמא דר' יהודה לא משום נכסי בחזקת יתמי הוא **הא דבעי ר' יוחנן** [סוף עמוד א'] על מי להביא ראיה, נהי דמתמא [ברייחא] דפלוגמא דר"י ורבי יוסי לא שמיע ליה, מתני' מיהא שמיע ליה, שהמשנה נשנית תמיד בבית המדרש **תפשוט ליה ממתני'** דעל אלמנה להביא ראיה, דמתמין נמי מנכרה לה לפרושי כר' יהודה מוכרת למוזנות שלא בבית דין, וכותבת אלו למוזנות מכרת,

אלא ממתני' ליבא למשמע מינה, דעצה טובה קמ"ל דלא ליקרו לה רעבתנותא **ה"נ** [בברייחא] **עצה טובה קמ"ל,**

א"נ דכולי עלמא נכסי בחזקת יתמי קיימי היכא דאמרו יתומים נתנו, על אלמנה להביא ראיה **והיינו טעמא דר' יוסי** ופאי הכי לר' יוסי [לכן אומר שהאשה לא תפרש בשטר למה לוקחת הממון, מפני ש] הסתם יפה לה לטריפת לקוחות שצמי צעלה [פ'] למרוף לקוחות מאלו שלקחו שדות בחיי בעלה, כדי לשלם] לכתובה כמו שפירשתי, **כדאביי קשישא** וכדמני אביי קשישא,

דאמר אביי קשישא משל דר' יוסי למה הדבר דומה, לשכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי [וכיון שלא פירש בשביל מה יתנו לו מאתים, נמצא שהוסף לו מתנה על חובו, והם נותנים לו מאתים מזומנים, ואז] **רצה בחובו נוטלן** [אומר להם זה אני נוטל לשלם החוב, וחזן מזה תתנו לי עוד מאתים של מתנה] **רצה במתנה נוטלן**

דף צ"ז ע"א

אם במתנה נוטלן [וכי] **לא כך יפה כחו** שיוכל לטרוף לקוחות על הסוד, [אבל אם יטלם בחובו] ולא יוכל לטרוף על המתנה [ועכשיו בא לפרש הנמשל].

אף זו [לכן אומר ר' יוסי שתכתוב סתם ש] על המזנות לא תוכל לטרוף לקוחות, ועל הכתובה תטרוף אותם [ולכן כיון שכותבת סתם תוכל לומר אח"כ שמכרה למוזנות].

ואם מפני היתומים שלא יאמרו הכל לכתובה מכרת ונתקבלת כמותך [פ'] ואיך יהיה לה ראייה שמכרה למוזנות? יכולה היא להעמיד עדים שיראו את הנמכר למוזנות, ואם תצטרך לכך יצאו [עדים. ד"ס] ויעידו, ואם הנמכר לכתובה לא תודיע מפני הלקוחות [פ'] דבכל צד כחה יפה דמה שרוצית למכור בבירור למוזנות מפני היתומים שלא יאמרו פרענו, תוכל למכור בפני עדים, ומה שרוצית למכור סתם שיחיה כחה יפה אחר כך, לא תעמיד עדים ויהיה כחה יפה אח"כ דמפני הלקוחות תאמר שמכרה ג"כ למוזנות ותגבה כתובתה מהלקוחות, ואם יאמרו היתומים פרעני יהיה לה דמי המכירה

אי נמי כאן בפרוצה [ואם לא באה לב"ד, מחלה על מוזנות שחייבין לה עד עכשיו] **כאן בצנועה** נושה לצא לב"ד, הלכך בשמי שנים לאו מחילה היא,

אמר רבא לא אמרן אלא למפרע אותן שמי שנים שעברו איבדה אבל **להבא יש לה,**

[ענין חדש] **בעי ר' יוחנן יתומים אומרים נתנו** דמי מוזנות לשהה הנהא והיא [האלמנה] **אומרת לא נטלתי, על מי להביא ראייה,**

דף צ"ו ע"ב

נכסי הצעל בחזקת יתמי קיימי והיא המוילאה מהם **ועל אלמנה להביא ראיה** [ובאמת לא שייך להביא ראייה שלא קיבלה, ולכן מפרש רש"י] ועליה להביא עדים שהודו יתומים צפניהם שלא קבלה, וכל זמן שלא תביא עדים לא תגבה,

או דלמא נכסי בחזקת אלמנה קיימי שהרי נשתעבדו כתנאי צ"ד **ועל היתומים להביא ראיה** [שנתנו לה],

ת"ש דתני לוי אלמנה כל זמן שלא ניסת [לאיש אחר] **על היתומים להביא ראיה, ניסת** והיא צאה למצוה מוזנות של שנים שעברו עליה **להביא ראיה** דמשנית אין הנכסים צרשומה [הרי שנכסי בחזקת אלמנה קיימי],

א"ר שימי בר אשי כתנאי [דהני תנאי פליגי נכסים בחזקת מ], **מוכרת וכותבת אלו למוזנות מכרת** צעירות המכירה שהיא כותבת לקוחות, כותבת את המכור למוזנות, וכשהיא מוכרת לגזוי כתובה, תפרש בתוך השטר ואלו לכתובה מכרת דברי רבי יהודה,

ר' יוסי אומר מוכרת וכותבת סתם, וכן [וכן] **כחה יפה** מדעיקן לפרושי,

מאי לאו בהא קמיפלגי (לר') [דרבי. ד"ס] **יהודה דאמר בעי לפרושי** הפירוש יפה לה סבר נכסי בחזקת יתמי קיימי ואי לא פירשה מה לכתובה ומה למוזנות, סוף כשתצא למצוה יאמרו לה מה שמכרת לכתובה מכרת וקבלת כתובתך, ואם תאמר להם א"כ תנו לי מוזנות שאכלתי, הם יאמרו נתנו לך מטלטלין תמיד צמוזנותיך והם נאמנים, **ועל האלמנה להביא ראיה,**

ורבי יוסי סבר לא בעי לפרושי, נכסי בחזקת אלמנה קיימי והיא תחזיק בהם לנורף מוזנותיה וכותבתה, ועליהם **ועל היתומים להביא ראיה**, לפיכך הסתם יפה לה, מפני לקוחות שלקחו שדות מצעלה, שאם יכלו כל נכסי היתומים תחשוב כל מה שמכרה למוזנות, ועל הלקוחות שלקחו מצעלה תחזור על כתובתה, שאם תפרש לכתובה מכרתי לא תוכל שוב לנמקן למוזנות, ועל הלקוחות לא תחזור על מוזנותיה דתנן [גיטין דף מח] אין מוילאין למזון האשה והצנות מנכסים משעבדיהם,

אבני חן על מסכת כתובות

הוא על יתור הלשון? שמע מינה שיירא אין, לא שיירא לא [אינו יכול לחזור ולטרוף],

&&& איבעיא להו זבין מכר שדהו, ולאו יודעים שהיה חפץ לקנות שדה פלוני או פרגמטיא פלוניא בלחודן מעות ולא איצטריכו ליה זוזי שחזרו בהן המוכרים הדרי זביני, או לא הדרי זביני?

תא שמע דההוא גברא דזבין ארעא [מכר קרקע] לרב פפא, דאצטריכו ליה זוזי למיזבן תורי [שהיה צריך לו מעות לקנות בהם שוורים], לסוף לא איצטריכו ליה [לא היה צריך המעות עוד, או שלא היה צריך השוורים], ואהדרהי ניהליה רב פפא לארעיה [והחזיר לו רב פפא הקרקע, והוא החזיר לו המעות], [ומתריץ וכי משם ראה] רב פפא [שהיה אדם גדול וראוי] לפנים משורת הדין הוא דעבה,

ת"ש דההוא בצורתא יוקר הנה צעירים פמאוס [נתייקרו למעלה למעלה והיה יוקר בצורת באותה מדינה. ריב"ז] דההו בנהרדעא, זבניהו כולי עלמא לאפדניהו לקנות מטין [בחיטי. ריב"ז], לסוף אתו חיטי, אמר להו רב נחמן דינא הוא דהדרי אפדני למרייהו,

התם נמי זביני בטעות הוו [האיבעיא הוה אם התחרט על המכר, אבל אם המכר היה טעות לא איבעיא ליה] דאיוגלאי מילתא דארבא בעקולי הוה קיימא שעל ידי שגלל הנהר, הוצרכו הספיונות ללכת בעקלקלות, [שהספיונות שהיו מביאים בהם התבואה לנהרדעא היו עומדות בעקלקלות המים ולא היו יכולים לבא בחריפות דנהרא משום דרדיפי מוא והוו אולי סמוך לשפת הנהר. ריב"ז].

ואילו ידעו המוכרים [אפדניהו] כן לא היו מוכרים צהיט, ומשעת מכירה הוה ליה טעות [פ"י] כבר אירע הדבר, וכיון שאם ידעו המצב באותה שעה היו חוזרין זה נקרא "טעות"].

אכל היכא דמכירה לאו צטעות הוה, כגון חזרו בהן מוכרי חטיין [פ"י] שהבצורתא בא ע"י שמוכרי חטיין אינם רוצים למכור, ואם חזרו] לאחר שמכרו אלו צהיט [דבשעה שמכרו לא היה טעות], או שצלו חטיין ממקום אחר שעדיין לא נעקרו ממקומם, לא הדרי,

[ומסיים בניהוחא. ראה שטמ"ק] אי הכי [פ"י] אי הכי = ולכן] היינו [ודאי] דאמר ליה רמי בר שמואל לרב נחמן אם כן נמצאת מכשילן לעתיד לבא דאי צעי לזבוי קרקע לא ימצאו קונים, [והראיה שהטעם דמיירי במקח טעות הוא מן ההמשך, דא"ל וכו'].

[ומקשה] אמר ליה [ר"ג] לרמי בר שמואל] אטו כל יומא בצורתא שכיחא [שאתה אומר נמצא מכשילן לע"ל]? אמר ליה אין בצורתא בנהרדעא משכח שכיחא ומיישיגן לדלמא אמו ארצי דקיימי בעקולי והדרי זביניהו,

שמע מינה טעמא משום מקח טעות הוה, דאי דלמא חטיין ממקום קריב, או שצלו לאלו לצדס, דטעמא משום זבין ולא איצטריכו ליה זוזי, הוה מידי דלא שכיח הוה, וליכא מכשול,

לכתובתה. פני יהושע # [לא הבנתי למה צריך להסתיר מהלקוחות, אם חייבין לה כתובתה תנבה ואם לא לא], &&&&

[ענין חדש] כיצד מוכרת? אמר רבי דניאל [יש "רב" דניאל ו' פעמים בש"ס, אבל "רבי" באן המקום היחיד] בר רב קטינא אמר רב הונא מוכרת אחת לשנים עשר חדש כדי מוונות של שנה ממכור יחד [ומפקדת המעות אצל פרנס] ולוקח מפרנס אחת לשלשים יום לא ימסור לה כל המעות, אלא דמי מוונות של חדש צמדש, שאס מינשא יחזיר [הפרנס] מה שצידו ליוכס, ורב יהודה אמר מוכרת לששה חדשים, ולוקח מפרנס אחת לשלשים יום,

תניא כוותיה דרב הונא מוכרת לשנים עשר חדש, ולוקח מפרנס אחת לשלשים יום, תניא כוותיה דרב יהודה מוכרת לששה חדשים, ולוקח מפרנס אחת לשלשים יום,

אמר אמימר הלכתא [כרב יהודה ש] מוכרת לששה חדשים, ולוקח מפרנס אחת לשלשים יום,

אמר ליה רב אשי לאמימר דרב הונא מאי? אמר ליה לא שמייע לי, כלומר לא סבירא לי [לשון זה תשעה פעמים בש"ס], ואף דתניא בברייתא כוותיה דרב הונא, הלכה כרב יהודה],

[ענין חדש] בעו מיניה מרב ששת מוכרת למוונות מהו שתחזור ותרופף אותם הקרקעות עממן לכתובה,

קמיבעיא להו בדבר יוסף, דאמר רב יוסף ארמלתא דזבין שדה יתומים למוונות או לכמונה וקבלה עליה אחריות אחריות אחריות הלקוחות חוזר על הימונים שהרי עליהם היה המוצר ובי דינא דזבין אחריות איתמי, [ולכן] איבעיא איך הדין כשמכרה למוונות אם יכולה לטרוף בחזרה מלקוחות אלו] מאי,

כיון דאחריות איתמי [לכן] טרפא וס' יחזרו על הימונים, או דלמא מצי אמרי לה, נהי דאחריות דעלמא לא קבילת עילוה, אחריות דנפשך [שאת בעצמך לא תבאי לטרוף ממני] מי לא קבולי קבילת?

אמר ליה תניתיה מוכרת והולכת למוונות עד שלא יקרי קרקע ליוכס אלא כרי כתובתה שיעור כמוצתה, [וספקך לה] ואותו השאר יסא סמך לה שתנבה כתובתה מן השאר לגנות משם כמוצתה, שמע מינה שיירא אין לא שיירא לא?

ודלמא עצה טובה קא משמע לן, דלא ליקרו לה דריגתא [חורגת, אדם בלתי נאמן החוזר בו מהסכמים שעשה, אבל מן הדין יכולה לטרוף. שט],

א"כ ליתני גובה כתובתה מן השאר, מאי סמך לה [הקשיא

אבני חן על מסכת כתובות

והלכתא זבין ולא איצטריכו ליה זווי, הדרי זביני:

מתני' אלמנה בין מן האירוסין שאין לה מזונות ומוכרת לכתובה בין מן הנשואין שהיא מוכרת למזונות, מוכרת שלא בבית דין,

ר' שמעון אומר מן הנשואין שהיא מוכרת למזונות מוכרת שלא בבית דין, מן האירוסין [שהיא מוכרת לכתובה] לא תמכור אלא בבית דין מפני שאין לה מזונות, וכל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בבית דין:

גמ' בשלמא מן הנשואין משום מזוני

דף צ"ז ע"ב

אלא מן האירוסין מאי טעמא אטרחיה רבנן [לגא] לבית דין ככל שאר מוילי שטר חוב?

אמר עולא משום חינא סהו צעליה לן צעיניה ולא ימנעו הנשים מלינשא לאנשים [כדי שיהא חן לאנשים בעיני הנשים דתימרו מנסבין לגברי דהא כי מית בעל או מגרש לא בעיא לבווי נפשה למיזל לבית דין. ריב"ן], [אבל בריטב"א הקשה על פירוש זה דהא אמרינן בהדיא בכולי תלמודא [לעיל פו.] כי יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא, ועוד וכו', לכן פירשו בתוס' [לעיל פד. ד"ה לכתובת אשה] כפירוש רבינו חננאל, משום חנא שתמצאנה חן בעיני האנשים, כי כשתגבה כתובתה מהרה שלא בטורח יקפצו עליה בעלים, והיינו דאמרינן יורשיה מאי חן איכא, והדרין כגון שירשתה בתה או אחותה, פי' שהיו פנויות וצריכות בעלים],

ר' יוחנן אמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין [כלומר ניהא ליה לארום שתמכור לכתובתה שלא בבית דין כדי שלא תתבזה ויאמרו זו היא ארוסה שהיתה מפ' שהולכת בשווקים וברחובות ובאה לפני כ"ד לחבוץ. תלמידי רבינו יונה ז"ל. שטמ"ק].

[ראה מנחת יהודה שהקשה למה מביא דברי עולא לפני ר' יוחנן וכותב דלולא במסתפינא היה גורם ר' יוחנן אמר משום חנא כדלעיל פד. ס"ל שם לר' יוחנן להדיא משום חנא, ואח"כ עולא אמר לפי שאין אדם רוצה כו'],

מאי בינייהו? איכא בינייהו גרושה, למאן דאמר משום חנא, גרושה נמי בעיא חן תקנתא דמשום חנא שהרי תקנת חכמים היא ולא מהלכת האיש הלך מה לי אהוה מה לי שטאה, למאן דאמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, גרושה לא איכפת ליה,

תנן וגרושה לא תמכור אלא בבית דין, בשלמא למאן דאמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין גרושה לא איכפת ליה, אלא למאן דאמר משום חנא גרושה נמי בעיא חן?

הא מני ר' שמעון היא דלית ליה חנא, דגדי אלמנה מן האירוסין נמי משום דלכתובה קא מזונה אמר לא תמכור אלא כצ"ד,

אי רבי שמעון [מוקמת המשנה כאן בע"ב] הא תנא ליה רישא [ע"א בדברי ר"ש עצמו] מן האירוסין לא תמכור כו'?

מהו דתימא אלמנה מן האירוסין הוא דלא נפיש חן דידה שלא היתה לה חיות ציאה, ולא ירע צעיני הנשים אם הוטרדה זו [פי' שלא יתרעמו הנשים, שיבינו כיון שאשה זו לא באה לידי נישואין, צריכה לבא לב"ד], אבל גרושה דנפיש חן דידה [ויתרעמו הנשים שאשה זו היתה חיה עם איש, וכיון שגירשה צריכה היא למרוח בב"ד], אימא תיבעי חן ואפי' לרבי שמעון [ראה תוס', וריטב"א],

הא נמי תנינא נסיפא דמילתא דרבי שמעון [לעיל ע"א] כל שאין לה מזונות [לא תמכור אלא בב"ד] לאתויי מאי, לאו לאתויי גרושה מן הנשואין, דאי מן האירוסין הא אשמעינן אלמנה [שאינה מוכרת שלא בב"ד], וכ"ש גרושה [דהטעם שאין אדם רוצה וכו'] לא שייך בגרושה?

לא לאתויי מגורשת ואינה מגורשת [שהיא מגורשת מספק] ומן האירוסין, ולא לאשמעינן דלא תמכור לכתובתה אלא כצ"ד, דהא מאלמנה שמעינן לה, אלא אגב אורחא אשמעינן דמגורשת ואינה מגורשת כגון זרק לה גיטה ספק קרוב לה ספק קרוב לו צרה"ר, אין לה מזונות מן הימומים אם מת,

כדרכי זירא, דאמר ר' זירא כל מקום שאמרו מגורשת ואינה מגורשת, בעל חייב במזונותיה [צמיו [ואשמעינן ממני' דדוקא צמיו] משום דמעוכבת צעילו להשא [עד שיחזיר ויגרשנה], אבל לאחר מיתה לא [אינו חייב לוונה, דהא עכשיו יכולה להנשא שהרי מת, אבל לא אמרינן שמא לא נתגרשה והיא אלמנה והיתומים חייבין לזון אותה] דלגמא גרושין הוו ואין לה מזונות, דמספיקא לא מפקי' ממונא,

[וחזור לשאל על עולא שאומר הטעם משום חנא] ת"ש כשם שמוכרת שלא בב"ד, כך יורשיה יורשי כתובתה מוכרים שלא בבית דין, בשלמא למאן דאמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, כי היכי דאיהי לא ניהא ליה דתתבו, יורשיה נמי לא ניהא ליה דליבו,

אלא למאן דאמר משום חנא, יורשיה מאי חן איכא הרי הנטרמים לבית דין אנשים הן? תרגמה עולא [עולא עצמו ליישב דבריו] כגון שירשתה בתה או אחותה דמשום דידה צעינן תקנתא, שלא תמסך מלשנא:

מתני' מברה כתובתה או מקצתה משכנה כתובתה או מקצתה נתנה כתובתה לאחר או מקצתה לא תמכור את השאר ר"ש קאמר לה דאמר אין מוכרת שלא כצ"ד אלא למזונות וזו מכין שגזתה מקצתה אין לה מזונות והכי מוקי לה בגמרא כרבי שמעון אלא בבית דין,

אבני חן על מסכת כתובות

עדיין מקצת כתובה, יכולה היא למכור שלא בב"ד,

שלח ליה רבה בריה דרבא לרב יוסף מוכרת שלא בב"ד
צריכה שבועה שלא גזמה יותר או אין צריכה שבועה,

ותבעי לך הכרזה [אם צריכה להכריז שהיא מוכרת, כדי שיתברר המחיר,
ע"י אנשים הקופצים לקנותה]?

אמר ליה הכרזה לא קמביעיא לי [שאינה צריכה להכריז, כיון
שמוכרת לאחרים בשביל כתובתה] דא"ר זירא אמר רב נחמן אלמנה
שישמה לעצמה לקחה שדה היטומים לעצמה, בשומת כתובתה לא עשתה
ולא כלום ואם רצו היטומים להגבותה מעות לאחר זמן מורין ונוטלין אותה,

ה"ד אי דאכרוז, אמאי לא עשתה ולא כלום, אלא לאו דלא
אכרוז, ולעצמה הוא דלא עשתה ולא כלום, הא לאחר מה
שעשתה עשתה [שאינה צריכה להכריז]?

לעולם דאכרוז [שכל שמוכרת צריכה להכריז, אבל אם לוקחת לעצמה גם
הכרזה לא יועיל, והטעם], ודאמרי לה מאן שם ליד ממי קבלת מכירה
ז, לא מצית דין ולא מיטומין, לפיכך לא יגא הקרקע מרשות היטומין, אבל היכא
דשמת לאחרין, נפק מרשות היורשין, שהרי נתנו לה חכמים רשות למכור,

כי האי דההוא גברא דאפקידו גביה כיסתא מספוא, לשון אחר
כסיתא גרס עזי אלמוגים שקורין קורא"ל [ראה ר"ה בנ.] דיתמי, אזל
שמה לנפשיה בארבע מאה זוזי, אייקר קם בשית מאה,
אתא לקמיה דרבי אמי, אמר ליה מאן שם לך והלכתא
צריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה:

מתני' אלמנה שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מנה
במאתים, או שוה מאתים במנה, נתקבלה כתובתה דאמרינן
לה את אפסדת,

היתה כתובתה מנה, ומכרה שוה מנה ודינר במנה מכרה
בטל שאלו דינר אין לה רשות למכור נמצא שכל המכר טעות שהרי צבת אחת
היה, [ו. ד"ם] אפילו היא אומרת אחזיר דינר ליורשין, מכרה
בטל,

רשב"ג אומר לעולם מכרה קיים והיא מחזיר את הדינר ליורשין דמה
הפסידתן עד שתהא שם כדי שתשייר בשדה בת תשעה קבין
באונאה, כדי שאילו לא היתה האונאה היה משמייר בשדה בת תשעה קבין, או
האונאה עצמה תשעה קבין,

והוא הדין אם נשאר ליטומים שם לצד האונאה ט' קבין, דכיון דיש ליטומים קרקע
שם כשיעור שדה, יאמרו לה אין רצונו למכור קרקע הראוי לנו, אבל אם אין
האונאה ראויה להטערף לכדי שדה לא הפסידתן כלום, [והוא ע"ה אבהו אורך על
רוחב ג' אמה, וזהו שיעור שדה. יבין].

וחכ"א מוכרת היא לכתובתה אפילו לפרקים ואף על פי כן מוכרת צינתיים
[קרקעות. רי"ף] למוזנות שלא בצ"ד אפי' ארבעה וחמשה פעמים,

ומוכרת למוזנות שלא בבית דין וכותבת בשטר המכירה למוזנות
מכרתי משום ענה טובה כדאמר לעיל [צו: שלא יאמרו שהיא רעבתנית],

וגרושה לא תמכור לכתובתה אלא בבית דין למ"ד טעמא משום אינו
רוצה שתמצוה כו' הא לא איכפת ליה, ודברי הכל היא, ולמאן דאוקי טעמא משום
מינה, הא ר"ש היא:

גמ': מתניתין מני מ"ק דמתני' ר"ש היא דתניא מכרה
כתובתה כולה אין לה מוזנות דברי ר"מ, אבל מכרה מקצתה יש לה מוזנות
משכנה כתובתה עשתה כתובתה אפותיקי לאחר, אין לה
מוזנות (דברי ר"מ) [ראה במנחת יהודה שאין למחוק "דברי ר"מ" שהרי"ף
והרא"ש גורסים כן עיי"ש], ר"ש אומר אע"פ שלא מכרה ולא
משכנה כתובתה אלא מחציתה אבדה מוזנותיה,

למימרא דרבי שמעון סבר דלא אמרי' מקצת כסף ככל כסף
מוהר הצמולות שיש לה [לאשה] עדיין (עליהם) [עליו. רי"ף], הרי הוא ככולו
ותמן לה מוזנות, ורבנן סברי אמרי' מקצת כסף ככל כסף,

הא איפכא שמעינן להו דתניא ויקרא כא והוא אשה בבתוליה
פרט לבוגרת שכלו בתוליה ולא אמרינן מקצת צמוליס ככל הצמוליס
דברי ר"מ, ר' אלעזר ור' שמעון מכשירין בבוגרת?

התם בקראי פליגי [בפירוש המלה "בתולה"] ר' מאיר סבר בתולה
אי הוה כמיז והוא אשה צמולה יקם אפי' מקצת בתולים, בתוליה עד
דאיכא כולהו בתולים, בבתוליה צמקוס צמוליס הקפיד הכתוב
בכדרכה אין שלא כדרכה לא אבל נבעלה שלא כדרכה והיא נערה,
כשרה לכה"ג,

ר' אלעזר ור' שמעון סברי בתולה שלמה משמע, בתוליה
אפילו מקצת בתולים,

דף צ"ח ע"א

בבתוליה שיהו כל בתוליה קיימין לענין צעילה שלא נבעלה אפילו
שלא כדרכה בין בכדרכה בין שלא כדרכה,

ההיא איתתא דתפסה כסא דכספא בכתובתה ולא היה צו
שיעור כתובתה כתבעה מוזוני, אתאי לקמיה דרבא, אמר להו
ליתמי זילו חבו לה מוזנות, לית דחש להא דר' שמעון
דאמר לא אמרינן מקצת כסף ככל כסף [אלא כיון שהבעל חייב

אבני חן על מסכת כתובות

ובגנה בת חצי קב שזה שיעור גנה [והוא נ' אמה אורך על רוחב ד' אמות ומספח. יבין], וכדבריו רבי עקיבא בית רובע ששמענו ממנו במקום אחר, בצית רובע הוא שיעור גנה,

היתה כתובתה ארבע מאות זוז ומכרה לזה במנה, ולזה במנה, [ולזה במנה. ד"ס], ולאחרון יפה מנה ודינר במנה, של אחרון בטל ושל כולן מכרן קיים:

גמ' מאי שנא שוה מאתים במנה, דאמרי לה את אפסדת שוה מנה במאתים נמי תימא אנא ארווחנא?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא

דף צ"ח ע"ב

כאן שנה רבי במשנתנו למדנו רבי [לשון זה גם ביבמות יא: כאן שנה רבי לא ישפך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם, ויבמות מ: כאן שנה רבי אחות גרושה מדברי תורה, אחות חלוצה מדברי סופרים, ויבמות נ: כאן שנה רבי משנה שאינה צריכה, גיטין כט. כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל, ב"ק נה. כאן שנה רבי תרנגול טווס ופסיוני, בריתות יח: כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות להטאות],

הכל לבעל המעות השולח שלחו לשוק לסחורה ולקח בזול הכל לבעל המעות, ולא מצי למימר אנא ארווחי,

כדתניא דאיכא פלוגתא דתנאי דהא מילתא,

ומסקנא שמעינן דדכדר שאין לו קצבה אית ליה לר' יוסי הכל לבעל המעות, וסמס לן רבי במתני' דהכא כר' יוסי, דמתניתין נמי דבר שאין לו קצבה הוא, דכל קרקע נמכר באומדן זה בפחות [בזול. ר"ר"ף] וזה צורך [ציוס. ר"ן] הוסיפו לו אחת יתירה דחוספתא דמסכת דמאי היא הכל לשליח דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר חולקין,

והתניא רבי יוסי אומר הכל לבעל המעות? אמר רמי בר חמא לא קשיא כאן בדבר שיש לו קצבה כגון קטנית [פילי] הנמכר במנות במדה, מלא כלי בפרוטת, אם הוסיפו אחת יתירה חולקין, דמתנה הוא, יש לומר לשליח נתנה, ויש לומר לבעל מעות נתנה, כאן בדבר שאין לו קצבה כגון טלית וחלוק וירק הנמכרים באומדן, פעמים מותר למכור בזול, ופעמים בצמצום, הכל לבעל מעות, שאין כאן מתנה אלא מכר,

אמר רב פפא הלכתא דבר שיש לו קצבה חולקין, דבר שאין לו קצבה הכל לבעל המעות, מאי קמ"ל? שינויא דשנינן שינויא הוא,

איבעיא להו, אמר ליה זבין ל' ליתבא אמר לשלוחו מכור משדותי בית חצי כור ואזל זבין ליה כורא, מאי, מוסיף על דבריו הוא וליתבא מיהא קני לוקח ואם לא בעל הבית לחזור אינו חוזר, או דלמא מעביר על דבריו הוא, וליתבא נמי לא קני?

אמר רב יעקב מנהר פקוד משמיה דרבינא ת"ש אמר בעה"ב לשלוחו תן להן חתיכה חמיכה מנשר שיש לי בכלי לאורחין, והוא אומר טלו שתיים שמים כל אחד מכס והן נטלו שלש ולצוק נמנא דשר של הקדש כולן מעלו בעל הבית מעל שהאחת היתה מדעמו והשליש מעל בשנים והאורחין בשלישית,

אי אמרת בשלמא מוסיף על דבריו הוי, משום הכי בעל הבית מעל, אלא אי אמרת מעביר על דבריו הוי בעל הבית אמאי מעל, והתנן השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל, לא עשה שליחותו שליח מעל?

הכא במאי עסקינן דאמר להו טלו אחת מדעתו של בעל הבית והרי עשה זה שליחותו, ואחת מדעתי, ושקלו אינהו תלת,

ת"ש [שנינו במשנתנו] היתה כתובתה מנה, ומכרה שוה מנה ודינר במנה, מכרה בטל, מאי לאו דובין [שמכר] שוה מנה ודינר, במנה ודינר שלא היה במנה ודינר שום טעות ומאי במנה דקמי מנה שלא כלומר נשכר מנה שהיה לה להמקבל, קמרה שוה מנה ודינר ונשוי,

ומאי אפי' [היא אומרת] פשיטא! דעל כרחך של יתומים הוא [פ' ודאי שצריכה לשלם להם המותר בחורה]? [ומתירין] אפי' היא אומרת אחזיר את הדינר ליורשי בדיון מקרקעי אחזיר ואקנה מן הלוקח שוה הדינר ואחזירו להם, וקתני מכרה בטל [אלמא שדינה כמעביר על דברי היתומים]?]

אמר רב הונא בריה דרב נתן לא בדאזיל ומשום הכי מכרה בטל דטעמא שמכרה שוה מנה ודינר במנה,

דף צ"ט ע"א

[ושואל] הא מרסיפא בדאזיל הוי, רישא בדלא אזיל דמתי נדאזיל למה לי לאשמועינן, דקתני סיפא היתה כתובתה ארבע מאות זוז מכרה לזה במנה, ולזה במנה, ולאחרון יפה מנה ודינר במנה, של אחרון מכרה בטל, ושל כולן מכרן קיים [הרי שסיפא מיירי בדאזיל, ונמצא שרישא לא מיירי בדאזיל?]

לא רישא וסיפא [שניהם מיירי] בדאזיל, וסיפא [דמיירי בד' מכירות] הא קא משמע לן טעמא דאזיל בדיתמי [במכירה אחרונה] שלא היה לה עוד עליהם כלום, שהרי באחרון טעמה אבל בדידה [בג' מכירות הראשונות] מכרה קיים כגון שטעמה אלל אחד מן הראשונים שהיה הטעות עליה, שהרי יש לה עוד לגבות ולמכור מהן, מכרה קיים דאין אונאה בקרקעות, וכ"ש שאין כאן שמוט שיעור אונאה [שמכרה מנה ודינר, במנה, שיש מאה דינר במנה].

הא מדרישא [של משנתנו] שמעת מינה, היתה כתובתה

אבני חן על מסכת כתובות

מאתים ומכרה שוה מנה במאתים, או שוה מאתים במנה
נתקבלה כתובתה ולא אמרין מכרה בטל?

מהו דתימא התם [ברישא שנכתבה כל הכתובה] הוא דאיסתלקא
לה נמכרה ראשונה מוהאי ביתא לגמרי וליכא למיגזר מידי [שתמכור עוד
לגבות כתובתה] אבל הכא [בסיפא שמוכרת לד' קונים] דנמכרה ראשונה לא
איסתלקא לה, אימא אס טעמה נמנה ראשון נמי יהא מכרה בטל נייגזור מנה
ראשון אמו מנה אחרון דלא [נימא]. ד"ס [למימר מכרה קיים קא
מושמע לן דאפ"ה דוקא דטעמה נמנה אחרון, אכל נמנה ראשון מכרה קיים,

[קאי לעיל צח: על האיבעיא דא"ל זבין לי ליתבא וכו'] ואיכא דאמרי הא
לא תיבעי לך, היכא דאמר ליה זיל זבין [מכור] לי ליתבא [חצי
כור], וזבין ליה כורא [כור שלם], דודאי מוסיף על דבריו הוי,

כי תיבעי לך, דאמר ליה זיל זבין [מכור] לי כורא, ואזיל זבין
ליה ליתבא מאי, מי אמרין א"ל דטבא לך עבדי לך, דאי
[לאחר שמכרת] לא מצטרבי לך זוזי [לא תצטרך עוד למעות] ותמכרת
נמכרתך לא מצית הדרת ביה לא היית יכול לחזור אס מכרתה, או
דלמא אמר ליה לא ניהא לי דליפשו שמרי עילויא [וגנאי לי
הדבר. ריב"ן, וגנאי לי שאמכור היום ואחזור ואמכור למחר. תלמיד הרשב"א
שטמ"ק],

[האיבעיא הוא אם עשה לו טובה ואינו עובר על דבריו, או אם הפסידו וגנא
שעובר על דבריו. וראה ריב"ן]

אמר רבי חנינא מסורא, תא שמע [שנינו בברייתא] נתן לו דינר
של זהב שוה כ"ה דינרין כסף, כדאמר' דהוה (צ"מ מד) והס ששה סלעים
[באמת קשה שיש בסלע כסף, ד' דינרים, וא"כ נמצא 24 דינרי כסף הם 6
סלעים, וחשבון 25 אינו מכוון, וכתב הרש"ש שכונת רש"י בקרוב ששה סלעים,
דהיינו ועוד דינר. וראה תוס'],

ואמר לו הבא לי חלוק [בגד], והלך והביא לו בשלש [סלעים]
חלוק דהוי דומיא דזבין לי כורא וזבין לימכא, שהי נוסו למכור [פ' להוציא] כל
הדינר בחלוק ובשלש טלית, שניהם מעלו,

אי אמרת בשלמא שליה כי האי גוונא [כשאמר ליה זבין לי כורא,
ואזיל זבין ליה ליתבא] עושה שליחותו ומוסיף על דבריו הוי,
משום הכי בעל הבית מעל [שהרי השליח עשה שליחותו],

אלא אי אמרת מעביר על דבריו הוי, אמאי מעל אע"ג דליכא
למימר הכא טעמא דאפשי שטרי, מיהא אי צעלמא מעביר על דבריו הוי, על כרחיך
לא עשה שליחותו [דמה שהביא לו חלוק קטן ורע, חשוב כמו לא ניהא ליה דליפשו
שמרי עליוה. תוס']?

הכא במאי עסקינן דאייתי ליה שוה שש בשלש דהוי ליה עשה
שליחותו, דחלוק צמ שס אמר ליה,

אי הכי שליה אמאי מעל [וא"ת מעיקרא נמי אין מעילת השליח אלא
במליה? וי"ל דסלקא דעתין השתא כיון דאייתי ליה שוה שש בשלש אפילו מוסיף
על דבריו לא הוי אלא שליחותיה קעביר, שכן היה דעתו אם ימצא [שש] בשלש
שיקנה לו טלית במותר. תוס' עיי"ש עוד?] [ומתריץ שהשליח מעל] אמלית
שהסלעים האחרונים מדעמו הוילאס, ולא מדעת צעל הצית,
[וגנא שאין להביא ראיה מהבריייתא דהבא לי חלוק, להאיבעיא במי שמכר
פחות ממה שצוה לו, שבאן מעל מפני שקנה מה שלא ציווהו, אבל במה שמכר
פחות אינו נקרא מעביר על דבריו].

אי הכי [דמוקמת לה שהביא שוה שש בשלש] אימא סיפא, רבי
יהודה אומר אף בזה בעל הבית לא מעל, מפני שיכול לומר
חלוק גדול הייתי מבקש, ואתה הבאת לי חלוק קטן ורע [הרי
שהביא לו חלוק שרק שוה שלש]?

[ומתריץ] מאי רע, רע בדמים שקנאו [בוול] דדמים מועטים, והוא נוסו
לקנותו בשש, וא"ת מאי אכפת ליה דאמר ליה אי אייתית לי בשית,
כל שכן דהוה שוה תרתי סרי דמרוחמא טפי, דהוי שוה תרתי סרי
סלעים "גדולים", שהלוקח הרבה צידד מחזי גציה טפי,

דיקא נמי דרע דקאמר ר' יהודה רע דדמים קאמר, וצדאייתי ליה שוה שש
[בשלש] וטעמא כדאמרן, דקתני מודה רבי יהודה [שאומר ברישא אף
בוה בעל הבית לא מעל] בקטנית [בפילין] ששניהם מעלו מדקתני מודה
בקטנית, דהתם לא מצי למימר כל שכן דאי מייחית דדינר זהב היה שוה יותר
מכפלים, דהווי מחזי גבך טפי,

דף צ"ט ע"ב

[מפני] שהקטנית בסלע היא קטנית צפרוטה וקטנית בפרוטה לפי
חשבון פרוטות סלע, דמשום דזבין טפי לא מחזי גציה, כדמסיים ואזיל צאתה
דמוצינא כתי שמע מינה,

[ומבאר הראיה] היכי דמי, אילימא באתרא דמוצינא בשומא
נאומה, היכא דיהיב ליה סלע מוזלי גביה טפי [ולמה מודה ר"י]?

אמר רב פפא באתרא דכילי בכני [שמורדים בכלים. שט] דאמר
ליה כנא כנא בפרוטה אס אמה חפץ יומר, שלם עוד וקם [ולא הפסדת
כלום], [וברישא מיירי בבגד שאין לה מחיר קצוב, ולכן סבר ר"י שבבגד אם קנה
בוול הפסידו ולא מעל בעל הבית].

ואס רישא חלוק רע ממש קאמר שאינה שוה אלא שלש, ודכוותה גצי קטנית [שהרי
ר"י קאי על הרישא, ואומר שאם היה המעשה בקטנית ולא בחלוק, מודה ר"י
דמעל, והמעשה היה כמו בחלוק] דא"ל דהא לי צעלם פולין, והציג לו חצי סלע
כשוה חצי סלע [כמו בחלוק], וצחצי סלע אחר הציג לו מין אחר, אמאי מעל צעל
הציג, לימא ליה לשה סלע הייתי צריך פולין,

[אבל השתא דמיירי רישא שקנה בגד של שש בשלש, וזה לא שייך בקטנית,
שנמכרת לפי המדה, אתי שפיר, ולא איפשיט האיבעיא,
ולסיכום אין להביא ראיה מכאן לאמר ליה זיל זבין לי כורא, ואזיל זבין ליה

אבני חן על מסכת כתובות

ליחבא,

זו, אם עין יפה אחד מארבעים, ואם עין רעה אחד מששים, ואם אינו יודע דעתו של בעל הבית תורם בבינונית אחד מחמשים, פחת עשרה שפרס אחד מארבעים או הוסיף עשרה אחד מששים תרומתו תרומה דאמר ליה צהרי אמדתיך,

ואילו גבי בעל הבית תניא, תרם ועלה בידו אפילו אחד מעשרים, תרומתו תרומה והכא תניא פחת עשרה תרומתו תרומה, אכל טפי לא,

תא שמע # [לעיל ברף זה רצה לפשוט האיבעיא אי נקרא מה שמוכר לד' מעביר על דבריו, וכאן מביא ראיה שגם אם מצוה למכור לאחר יכול הוא למכור לד' בני אדם] היתה כתובתה ואי אפשי שטרי קפידא היא, נהי נמי דיתומין לא גלו דעמייהו, אכן מיהא דיד יתומין צעין למיהוי [שאנו צריכין לשמור על נכסי היתומים] אית לן למימר מכין בטל ארבע מאות זוז מכרה לזה במנה, ולזה במנה, ולאחרון שזה מנה ודינר במנה, של אחרון בטל ושל כולן מכרין קיים? אמר רב שישא בריה דרב אידי בקמיני:

מתני' [שום בשי"ן ימנית. ראה תו"מ, ובמלאכת שלמה כתב ומלת שו"ם בשבילת דהיינו נקודה בימין גרסי' לה, ובחולם, וכתב שם עוד ותימא קצת בעיני אמאי לא קתני הדיינים שמכרו ופחתו וכו'? ועיי"ש מה שתירין] **הדיינין** [ששמו ומכרו לשלם לאשה כתובתה. יבין] **שפיהתו** שתות או הוסיפו שתות מכרין בטל,

רשב"ג אומר מכרין קיים, אם כן [פי' שאם כן, שמכרין בטל] מה כח בית דין יפה,

[אינו ברור מה שיטת רשב"ג, אם חולק רק על "שתות" שלפי הת"ק בשתות בטל מקה, והוא סבר אינו בטל, או סבר שעד מחצה אין מכרין בטל אף בלא אגרת בקורת, ונמצא הסיפא "אבל אם עשו" הוא רק אליבא דת"ק. וראה במקורות ומסורות],

אבל אם עשו אגרת בקורת הכחה, ולשון נקודת שמצקין אומה צני אדם ע"י הכחה (ביניהן. ד"ס, ומביא שם יותר מנ"ו מקורות שאין גורסין מלה זו), אפילו מכרו שזה מנה במאתים או שזה מאתים במנה מכרין קיים:

גמ' איבעיא להו שליוח כמאן שליח דטעה, כמאן דיינין ליה, כאלמנה דיינין ליה שצטעות כל דהו בטל, כדמין [לעיל צח]. שזה מנה ודינר צמנה מכרה בטל, או כדיינין הוא ועד דטעה צטעות?

דף ק' ע"א

רבא אמר ר"ג שליח כדיינין, רב שמואל בר ביסנא אמר ר"ג כאלמנה,

רבא אמר ר"ג שליח כדיינין, מה דיינין לאו לדידהו לאו לזרין

ת"ש [לפשוט האיבעיא] היתה כתובתה ארבע מאות זוז, מכרה לזה במנה, ולזה במנה, ולאחרון יפה מנה ודינר במנה, של אחרון בטל ושל כולן מכרין קיים והא הכא דלוצני צארצע מאה שדרה, ומכרה לראשון צמנה, דהיינו זצין לי כורא וצצין ליה ליחבא?

כדאמר רב שישא בריה דרב אידי [לקמן ברף זה לפני המשנה] בקמיני, הכא נמי בקמיני לא היו שדות הללו יחד, ואין ראויין לאדם אחד, דמעיקרא אדעתא דהכי נעשית שליח,

[מונה הלכות] פשיטא אמר לשלוחו מכור לי בית כור משדותי לאחר ולא לשנים, האמר ליה לאחר ולא לשנים ואפילו אם תמנא לומר זצין לי כורא וצצין ליה ליחבא מכרו קיים, הכא בטל, דגלי דעתיה דקפיד צאפשי שטרי,

א"ל לאחד סתמא מאי ולא פירש ולא לשני, מי הו גלוי דעתא או לא? רב הונא אמר לאחר ולא לשנים, רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו לאחר ואפילו לשנים, לאחר ואפילו למאה דלאו אורחיהו דאיניש דקפדי, והאי נמי לא קפיד, אלא אורחא לאישמעוי הכי, ואי הוה קפיד הוה מפרש ליה ולא לשנים,

איכלע רב נחמן לסורא, עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו ליה כי האי גוונא מאי? אמר להו לאחר ואפי' לשנים לאחר ואפילו למאה,

אמרו ליה אע"ג דטעה שליח ומכר כולל ימנא נמי דמקמו קיים?

[פירוש הואיל וסבירא לך דהיכא דלא פירש דבריו, הטיל דעתו על השליח לעשות כרצונו, דהכי אמרת לעיל לאחר ואפי' למאה, הכי נמי לימא דאף בטעותו נתרצה ללכת אחר דעתו, וקאמר ליה טעה שליח לא קאמרינן דבטעותו לא מסיק אדעתיה להטיל עליו. תוס']

אמר להו דטעה שליח לא קאמינא,

אמרו ליה והאמר מר אין אונאה לקרקעות גרסינן ומשנה היא צפרק הזהב [ז"ל הכלי יקר בויקרא כה, יד וטעמו של דבר שכל דבר הנמכר אינו בערך אחד בכל הזמנים כי כפי השתנות הזמנים לפעמים יוקרו או יזולו, על כן לעולם אין ערך ידוע לשום דבר הנמכר, לפיכך הקרקע אע"פ שבאשר היא שם היה מוכרו בזול או ביוקר מכל מקום לא ימלט שיבא הזמן שתהיה נמכרת באותו ערך שהוה קונה אותה עכשיו, אבל במלטיין יש לחוש שמא באותו זמן לא יהיו בעולם, והארץ לעולם עומדת וכו']?

הני מילי היכא דטעה בעל הבית, אבל טעה שליח, אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי,

ומנא תימרא דשאני בין שליח לבעל הבית, דתנן האומר לשלוחו צא ותרם, תורם כדעת בעל הבית כפי מה שהוא מכיר

אבני חן על מסכת כתובות

עזמון מוכרים אף שליח נמי לאו לדידיה, לאפוקי אלמנה לדידה,

רב שמואל בר ביסנא אמר ר"נ כאלמנה, מה אלמנה יחידה, אף שליח יחיד, לאפוקי ב"ד דרבים נינהו, והלכתא שליח כאלמנה,

ומאי שנא מהא דתנן האומר לשלוחו צא ותרום תורם כדעת בעל הבית, ואם אינו יודע דעתו של בעל הבית תורם בבינונית אחד מחמשים, פחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה?

התם כיון דאיכא דתורם בעין רעה, ואיכא דתורם בעין יפה, א"ל להכי אמרתך, אבל הכא טעותא הוא [וא"ל. ר"ס] [בעה"ב לשליח] לא איבעי לך למיטעי,

אמר רב הונא בר חנינא אמר ר"נ הלכה כדברי חכמים [ת"ק שער שותות מקחו קיים],

ולית ליה לר"נ מה כח ב"ד יפה, והאמר ר"נ אמר שמואל יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן, ב"ד מעמידן להן אפוטרופוס לכל אחד ואחד מן הקטנים ובוררין להם חלק יפה כל אפוטרופוס למיטק שלו, הגדילו יכולין למחות,

ור"נ ידידיה אמר הגדילו אין יכולין למחות, א"כ מה כח ב"ד יפה?

לא קשיא הא דטעו הא דלא טעו,

אי דלא טעו במאי יכולין למחות למה ימחו? ברוחות טוב לי לטוב חלקי במזמרה, שיש לי אצלה שדה שגפלה לי מצית אבי אמי,

כי אתא רב דימי אמר, מעשה ועשה רבי כדברי חכמים, אמר לפניו פרטא, בנו של רבי אלעזר בן פרטא, בן בנו של ר' פרטא הגדול, א"כ מה כח ב"ד יפה, והחזיר רבי את המעשה דנראה צעניו טעם הגון מה ששינו במשנתנו א"כ מה כח ב"ד יפה,

סדר הדורות:

ר' פרטא הגדול, [דור א]

ר' אלעזר בן פרטא [דור ב]

פרטא [דור ג],

רב דימי מתני הכי, רב ספרא מתני הכי, מעשה וביקש [רק ביקש, ולא היה מעשה בן] רבי לעשות כדברי חכמים, אמר לפניו פרטא בנו של רבי אלעזר בן פרטא בן בנו של ר' פרטא הגדול, א"כ מה כח ב"ד יפה לא עשה רבי את המעשה,

לימא בהא קמיפלגי רב דימי ורב ספרא, מר סבר טעה בדבר משנה חוזר רב דימי סבר דין הטועה בדבר המשנה שלא עשה כמשנה חזרה, ולא אמרי' מה שעשה עשוי וישלם מציתו אלא בטועה צשיקול הדעת, כמו שמפורש בסנהדרין, והאי נמי דבר משנה הוא, שאע"פ שגמלקו חכמים על רבן שמעון הרי נתן טעם לדבריו [מה כח ב"ד יפה] ובר סבר אינו חוזר ורב ספרא שאינו שונה עשה והחזיר, סבר אם עשה לא היה יכול לחזור?

לא דכ"ע טעה בדבר משנה חוזר, ומר סבר הכי הוה מעשה ומר סבר הכי הוה מעשה,

אמר רב יוסף ארמלתא דובינה אם נמנאת השדה גזולה או משועבדת לאחר, וטרפה מן הלוקח נמנאת אחריות איתמי חוזר הלוקח על הימונים, שהאלמנה שלם של יתומים היתה וב"ד דובין שדה יתומים למזון האשה והצנוט, אחריות איתמי אחריות איתמי, פשיטא?

[ובתריין] אלמנה לא איצטריכא ליה, כי איצטריך ליה בי דינא מהו דתימא

דף ק' ע"ב

כל דובין מבי דינא אדעתא למיפק [דנפיק] ליה קלא הוא דובין לפי שהן מוכרים בהכרח וצטום הלוקח שאילו היו עליה עסיקין היו יוצאין ומעצמין הלך שלא באחריות הוא לוקח קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] רשב"ג אומר כו': ועד כמה? אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת עד פלגא, תניא נמי הכי אמר רשב"ג ב"ד שמכרו שוה מאתים במנה או שוה מנה במאתים מכרן קיים,

אמר אמימר משמיה דרב יוסף ב"ד שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי שמעו בדבר משנה וחוזרין ואין אומרים מה שעשה עשוי וישלם מציתו אלא הדרי זצ"ל, נעשו! צתמיה הא ודאי טעו בדבר השנוי במשנה דתנן שום היתומין שלשים יום ושום ההקדש גזר המוכר קרקע של הקדש שלשים יום מושכים ימי הכרזה ומכריון בבקר ובערב?

אי מההיא הוה אמינא ה"מ שליח אבל ב"ד לא קמ"ל,

איתיביה רב אשי לאמימר [שנינו במשנתנו] שום הדיינין שפחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל, הא שוה בשוה מכרן קיים מאי לאו דלא אכרוז [האי מאי לאו אסיפא סמך, וכעין זה כתבו התוס' לעיל [דף צג:] ד"ה מאי לאו בשור לחרישה. והבן. מנחת יהודה]? לא בדאכרוז,

הא מדסיפא בדאכרוז הוי רישא בדלא אכרוז, דקתני סיפא

אבני חן על מסכת כתובות

הוה לדידיה נמי חמרא, הוה קמסיק ליה לסיכרא שם מקום [נמל, פורטו בלע"ז. ריב"ז] אתא לקמיה דרב אשי [לממלך ביה. ריב"ז] א"ל מהו לאמטויי בהדן שיש לחוש שלא תטבע הספיה [נשקליה דלמא מיתנס, נשביקיה דלמא מיתקף. כ"ה גירסת הר"ף והרא"ש. מנחת יהודה] א"ל זיל לא עריף מדידך [כלומר בההוא סכנתא דמסקת ליה לדידך מצית לאסוקי נמי לההוא דיתמא. ריב"ז].

מתני': הממאנת [ו. ד"ם] השניה שניה לעריות שהן מדצרי סופרים המפורש ציצמות צפ' צ' (דף כה) והאילונית אין להן כתובה ממאנת משום דמעלמה יולאה, שניה קנסא דרצנן הוא כדאמרין ציצמות צפרק יש מותרות (דף פה) מפני שהיא מרגילתו [האשה מדרב על לב האישה] לנשאה, שאינה מפסדת כלום בנשואין, שאינה נפסלת בהן וולדה כשר, אילונית משום דמקח טעות הוא,

ולא פירות דין פירות, והוא פירקונה [פ' כיון שאשה זו אין לה כתובה, גם פירקונה שהבעל חייב לפדותה] שתקנו חכמים תחת פירות נכסי מלוג שהוא אוכל, אין לה, ואם נשנית אינו חייב לפדותה, דתנאי כתובה ככתובה, וכיון דאין לה כתובה אין לה תנאי כתובה,

[ואית דאמרי כלומר אף לא פירות אם אכלן, אין משלם לה פירות נכסי מלוג שאכל, ואע"ג שאוכל פירות אלו שלא כדין] דקיימא לן צפרקין דלעיל [פרק רביעי נערה שנתפתתה] (דף מז): תקנו פירקונה תחת פירות נכסי מלוג שהוא אוכל, דתמן [לעיל גא.] לא כתב לה אם תשתצאי אפרקין חייב לפדותה [מפני שהוא תנאי כתובה, במקום פירות שהוא אוכל], והאי [אשה זו אינו חייב לפדותה, דהא] לא קרינן צה וואתצין לי לאינתו [וא"כ היה לו לשלם לה פירות שאכל שלא כדין]?,

אפי' הכי לא ישלם פירות, דתנאי כתובה ככתובה [ובכמו שאינו משלם לה נכסי צאן ברזל כן אינו משלם לה פירות שאכל], כי היכי דקנסוה רצנן דלא גביא נכסי לאן ברזל שהכניסה לו משלה תמורת כתובה, קנסוה נמי דלא תגבה מיניה פירות שאכל תנאי כתובה של פירי, שהוא תנאי בית דין שאינו כתוב בשטר הכתובה, ואף דין פירות [פ' פרקונה] וכן מוונות נמי תנאי כתובה נינהו,

ולא מוונות ולקמן צפרק בתרא (דף קז) אמרין כיצד אמרו ממאנת אין לה מוונות, אי חמה יכול לומר ביושבת תחתיו שהרי בעלה חייב צמונומיה [כלומר ואחר שמיאנה נמי פשיטא שאין לה עליו כלום. ר"ן], אלא שאם הלך [בעלה. ד"ם] למדינת הים ולוותרת ואכלה ועמדה ומיאנה אינו משלם,

ולא בלאות שקני נגדים שהביאה לו בשומא ולבשן הוא אינו מחזיק לה ביציאתה [ראה תוס'],

אם מתחלה נשאה לשם אילונית יש לה כתובה,

אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לנתין ולממזר, יש להם כתובה [ובל אלו הם חייבי לאוין, ואפ"ה] יש לה כתובה, מפני שהיא פסולה וולדה פסול על ידי נשואין, לפיכך אינה מרגילתו, אלא הוא מרגילה ומשדלה לנישוא לא, לפיכך קנסו

אם עשו אגרת בקורת [גראה לר"ת דקרי אגרת מה שב"ד שבמקום זה שולחין אגרותיו לב"ד אחר לשום ולמוון לפלוני, אבל הכא לא אפשר לפרושי הכי. תוס' אפי' מכרו שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה מכרן קיים?]

[ועושה ג' חילוקים: א' בדברים שמכריזין עליהם, ב' בשעה שמכריזין, ג' במקום שמכריזין],

אלא לעולם בדלא אכרו, ולא קשיא כאן [סיפא דמתני' דכתוב בה מפורש דאכרו מיידי] בדברים שמכריזין עליהן, כאן [רישא דמתני' דאוקמינן בדלא אכרו מיידי] בדברים שאין מכריזין עליהן,

ואלו הן דברים שאין מכריזין עליהן, העבדים והמטלטלין והשטרות [אית לן לאוקמא הני מטלטלין ושטרות כגון שייחרן לה לכתובה, א"נ דתפסן מחיים, דאי לאו הכי לא גביא להו לא אשה ולא בעל חוב. תוס'], עבדים טעמא מאי, שמא ישמעו [העבדים] ויברחו # [שתחת משפחה זו הוא כבר רגיל, ודואג שמא יפול תחת יד אנשים קשים] מטלטלין ושטרות [השטרות שמוכרין שט"ח של יתומים לאחרים] שמא יגנבו כשנאספין לראותם כדי ללוקחם,

ואיבעית אימא כאן [סיפא] בשעה שמכריזין כדמפרש שיש עשה שאין פנאי להמתין משך ימי הכחה, כגון לכרגא ולמווני ולקצורה כאן [רישא] בשעה שאין מכריזין, דאמרי נהרדעי לכרגא לפדוע למלך כסף גולגולת הימומים למווני, ולקבורה, מוזנינן בלא אכרותא,

ואב"א כאן במקום שמכריזין כאן במקום שאין מכריזין, דאמר רב נחמן מעולם לא עשו אגרת בקורת בנהרדעא, סבור מינה [בני הישיבה סברו] משום דבקיאי בשומא [ואינם צריכין הכרה],

א"ל [אמר להו] רב יוסף בר מניומי לדידי מיפרשא לי מיניה דרב נחמן, משום דקרו להו בני אכלי נכסי דאכרותא גנאי ומרפא היא להם שקונים נכסים שצית דין מוכרין, לפי שמחמת דוחק שהטעה לוחץ את הימומים, או את הלוה לוקחים הלוקחות צול, ומצוין חוסן, וקורין להן אוכלי שדות הכחה,

אמר רב יהודה אמר שמואל מטלטלין של יתומים שמיין אותן ומוכרין אותן לאלתר סמוך למיתת אביהן שלא יקצו, רב חסדא אמר אבימי מוכרין אותן לשווקים, ולא פליגי, הא דמיקרב שוקא יומא דשוקא הא דמרחק שוקא,

רב כהנא הוה בידיה שכרא [שכר] דרב משרשיא בר חילקאי יתמא, שהייה עד ריגלא, אמר אע"ג דנפל ביה איצצתא טעם הקצו להחמין איגרו"ס צלע"ז מייית זוזא חריפא ממחר לצא, לפי שהכל צריכין לכך, ומציאין מעות, ואין מקיפין להן באשראי,

רבינא הוה בידיה חמרא דרבינא זוטא יתמא בר אחתיה,

אבני חן על מסכת כתובות

אדמו"ר לייזן כתובות:

ומיטמא לה, כללו של דבר הרי היא כאשתו לכל דבר אלא שיוצאה במיאון [וזה כשמואל שאומר יש לה כתובה],

לימא רב דאמר כר"א, ושמואל דאמר כרבי יהושע?

[ומסביר שאינה כן, ד] אליבא דר"א כולי עלמא לא פליגי כלומר הא דאמר שמואל דאמר [יש לה כתובה] כר' יהושע [יש לה כתובה] ולא כרבי אליעזר [דאמר אינה כלום], שפיר קאמר, דמודה שמואל דלרבי אליעזר אין כתובה לשום קטנה,

[שיש לו כ"ו שאין לה כתובה] דהשתא ירושמה ומציאתה דמדידה לדידה [שהאשה נותנת לבעלה, ואנו רוצים שהאנשים ירצו לישא קטנות אלו כדמפרש, והיה ברין ליתן לבעל זבותים אלו] קאמר דלא מיתוקמא צה תקנתא דרשב"א, כ"ש כמחזה דמדידה לדידה [שהבעל נותן לאשה, ודאי דלא מיתוקמא באשה זו],

שהרי כשתקנו חכמים נשואין ליממה ע"י אמה ואחיה, להנחתה ולטובתה [שבעלה ישמור עליה] תקנו כדאמרין צ"ח חרש שנשא את הפקתה כדי שלא יהיו נוהגים צה הפקר, שאין קטנה יודעת לשמור עמה מלהתפחות,

כי פליגי אליבא דרבי יהושע, שמואל [דאמר יש לה כתובה] כר' יהושע [יש לה כתובה], ורב כלומר הא דאמר רב כר"א ולא כרבי יהושע יתא, דרב אפילו לר' יהושע אמר עד כאן לא קאמר ר' יהושע התם דמעשה קיימין אלא מדידה לדידה כגון ירושמה ומעשה ידיה ומציאתה שיהו לבעל, כי היכי דלא לימנעו מלישא אותה, ותכמים גזרו שגשגא כדי שלא ינהגו צה הפקר אבל מדידה לדידה כגון כתובה ותנאי כתובה לא:

[שנינו במשנתנו] ולא בלאות: א"ל רב הונא בר חייה לרב כהנא, אמרת לן משמיה דשמואל לא שנו אלא נכסי מלוג שהנכסים לו [בלאות] ולא שמואל בכתובה, והקין לאשה ופירות לבעל, אבל בלאות ד נכסי צאן ברזל אלו שהם קשה ומתקיים לה כדחול, לפי שקיבל עליו אחריות, [נכסי צאן ברזל] הנישומין בכתובה ודא נדוניה דהנעלה ליה מצית אציה והא מקבל עליו אחריות להחזיר לה כשתלא ממנו אית לה [ולקמן פריך שהיא סברה הפוכה, להחזיר צאן ברזל, ולא להחזיר לה נכסי מלוג, והולך ומפרש המימרא שאמר רב כהנא משמיה דשמואל],

[יקורא אותן צאן ברזל שנכסים דומים לצאן שאדם חולבם וגוזם, כך בנכסי מלוג] הבעל אוכל פירותיהן ואם תמות הצאן לאשה, אבל הנכסים שנכתבו בתוך שטר כתובה הבעל אוכל פירותיהן כמו הצאן, ואם תמות הצאן חייב באחריותם, והיא לאשה כמו של ברזל שאינו כלה. תורי"ד,

הוי בה [היה עוסק, מתקשה בכך. שט] רב פפא, אהייא [על איהו מן הגו] נשים כשמשנה קאי רב כהנא [אלימא אממאנת, אי דאיתנהו [הבלאות] קיימין אידי ואידי צין נכסי מלוג צין דלאן ברזל שקלא [אם לה] שאין לנו לקונסה ואי דליתנהו קיימין אידי ואידי לא שקלא [לית לה], [שרק כשמשנה או מת חייב בכתובתה ולהחזיר לה נכסי צאן ברזל, ונכסי מלוג, אבל לא ע"י שהיא ממאנת] שיכול לומר שלי הוצאתי [הבלאות] שהרי צרשתי צ"ד נשאתי [את הקטנה], וכשנאליאנה [אחזיר] [אחזיר. מזור דנש] מה שקבלתי עלי

גמ': רב תני [פ' כן שנה במשנה. ע"פ תוס'] קטנה [שהיא] יוצאה בגט [שקטנה יכולה למאן, אבל אם היא אינה רוצה לצאת, ובעלה מוציאה צריכה גט, ואומר שאפילו בגט] אין לה כתובה קסדר אין נישואי קטנה אלא כמפותה בעלמא וכל שכן ממאנת,

שמואל תני [במתי'] ממאנת אין לה כתובה, אבל יוצאה בגט יש לה כתובה,

החילוק בין ממאנת ליוצאה בגט:

- א. יוצאה בגט יש לה כתובה
- ב. יוצאה בגט פסלה מן הכהונה
- ג. יוצאה בגט פסלה מן האחין
- ד. יוצאה בגט צריכה להמתין ג' חדשים

ואזרא שמואל למעמיה דאמר שמואל א. ממאנת אין לה כתובה יוצאה בגט יש לה כתובה, ב. ממאנת לא פסלה מן האחין שמתרת לקרוביו כלטסה וכמפותה דמין [יצמות דף זו] נושא אדם אנטם אציו כו' ולא פסלה מן הכהונה משום גרושה שאין אלו גירושין אלא עקירת נשואים הראשונים דאמרה אי אפשי בקדושי אמי יוצאה בגט פסלה מן האחין ופסלה מן הכהונה, ג. ממאנת אינה צריכה להמתין שלשה חדשים לאחר מיאונה, דעקרתיהו לגשוין ואינה בכלל שאר תקנות שגזרו חכמים לכל שאר הנשואות, שצריכות להמתין אחר יציאתן מצעליהן שלשה חדשים,

דף ק"א ע"א

יוצאה בגט צריכה להמתין שלשה חדשים ואע"ג דליכא לספוקי קטנה כמשוברה, לא חילקו חכמים בתקנתן בנשואות,

מאי קמ"ל [שמואל] תנינא כולהו [דכתובה א. נמי תנינא דהא שמואל תני ממאנת. תוס'], [תנינא לכולהו ביבמות קה.], הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה, נתן לה גט היא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ופסלה מן הכהונה? צריכה להמתין ג' חדשים איצטריכא ליה דלא תנן,

לימא [פלוגתא דרב ושמואל] כתנאי [ששנינו בברייתא] ר"א אומר אין מעשה קטנה [שהשיאה אמה ואחיה] כלום, ואין בעלה זכאי במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת נדריה, ואינו יורשה, ואינו מיטמא לה, כללו של דבר אינה כאשתו לכל דבר אלא שצריכה מיאון [וזה יהיה כרב שאומר אין לה כתובה],

רבי יהושע אומר מעשה קטנה כלום [יש בה כח], ובעלה זכאי במציאתה, ובמעשה ידיה, ובהפרת נדריה, ויורשה,

אבני חן על מסכת כתובות

בכמוצה, ובנכסי מלוג נמי אע"פ שלא ברשות הוציאם, מיהו יכול לומר אין לי להחזירן עד שאגרשנה, שמה תמות בחיי ואירשנה?

מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא זינתה לא הפסידה

דף ק"א ע"ב

בלאותיה קיימין בלאות שהן קיימין [פ' גכסי מלוג] לא הפסידה,

תני תנא קמיה דרב נחמן [שנה ברייתא] זינתה הפסידה בלאותיה קיימין, א"ל [רב נחמן] אם היא זינתה כליה מי זנאי, [אלא כן השנה הברייתא] תני "לא" הפסידה בלאותיה קיימין,

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי רבי מנחם סתימתאה הא סתמא דמני תנא קמיה דר"נ "הפסידה", ר' מנחם אמרה, דסתימתאהוהא הרבה משמעותיו נשנו סתם במשנה ובברייתא, אבל חכמים אומרים זינתה לא הפסידה בלאותיה קיימין:

[שנינו במשנתנו] אם מתחלה נשאה [לשם אילונית יש לה כתובה] כו':
אמר רב הונא אילונית אשה ואינה אשה פעמים היא כשמה, פעמים אינה כשמה, אלמנה אשה גמורה,

[ומפרש] אילונית אשה ואינה אשה, הכיר בה [שהיא אילונית] יש לה כתובה, לא הכיר בה אין לה כתובה, אלמנה אשה גמורה בין הכיר בה בין לא הכיר בה יש לה כתובה,

ורב יהודה אומר אחת זו ואחת זו [בין אילונית ובין אלמנה] אשה ואינה אשה, הכיר בה יש לה כתובה, לא הכיר בה אין לה כתובה,

מיתיבי כנסה בחזקת שהיא כן שהודיעמו שהיא אלמנה ונמצאת שהיא כן, יש לה כתובה, הא סתמא הוה ליה לא הכיר בה אין לה כתובה מיוצאת דרב הונא?

לא תימא הא סתמא אין לה כתובה, אלא אימא כנסה בחזקת שאינה כן שהטעמו ואמרה לו לא נתקדשתי לאדם מעולם ונמצאת שהיא כן [שהיא אלמנה], אין לה כתובה,

אבל סתמא שלא התנה עמה, ומיהו לא הכיר בה, מאי אית לה יש לה [כתובה] אדתני בחזקת שהיא כן ונמצאת שהיא כן יש לה כתובה, לשמעין סתמא וכ"ש הא,

ועוד תני [שנינו בברייתא] כנסה בידוע שהיא אלמנה ונמצאת בידוע, יש לה כתובה כנסה סתם אין לה כתובה, תיובתא דרב הונא!

[ובא להסביר למה אמר רב הונא נגד ברייתא] רב הונא מתני' [משנתנו] אמעיתיה, הוא סבר מודקא מפליג באילונית דאס מתחלה נשאה

אלא איילונית [שהבעל מוציאה בפני שהוא מקח טעות], אי דאיתנהו אידי ואידי שקלא שהרי הוא מוציאה מדעת, אי דליתנהו ומפני שלא היה לו להעלות בדעתו שמה תמלא אילונית, אתה פוטר, אם זאת לחלוק בהן איפכא מובעי ליה [לחלק במשנה] נכסי מלוג דברשותה קיימי שלא היה לו לזלזל וללוצץ אית לה אי סבירא לך עיילא ליה גלימא קרנא הוי [בדאמרינן לקמן שצריך לקנות בהם קרקע ואוכל פירות אבל אין לו רשות להשתמש בהן] נכסי צאן ברזל שהוא קבל עליו אמרינן, ברשות הוציאן דלאו ברשותה קיימי, לית לה,

אלא אשניה שהם נשואי עזירה, וטעמא דידה משום קנסא, וכגון דליתנהו וקנסו רבנן לדידה בדידיה כלומר מדינא איפכא מיבעי ליה, אלא חכמים הפכו את הדבר לעקור מהן תורת נשואין, [וקנסו. רי"ף] אותה ממה [שהיתה ראויה. רי"ף] לגבות משל, ומאי ניהו מנה מאתים, ומזונות, ובלאות דנכסי מלוג שהוציא שלא ברשות ולדידיה בדידה ואזונו קנסו כמה שהיה ראוי לו משלה, בלאות דנכסי צאן ברזל שהוציא ברשות,

אמר רב שימי בר אשי ש"מ מדרב כהנא דאמר שניה אין לה בלאות דנכסי מלוג, וטעמא משום דקנסו רבנן לדידה בדידיה, הא אשה כשרה גובה אותן ממנו, ואע"ג דלא איתנהו [דליתיהו?] עיילא ליה גלימא נכסי מלוג שלא שמוהו עליו בנדידתה קרנא הוי וקסי לאשה לימכר וליקח צו קרקע, והוא אוכל פירות ולא מכסי לה ואזיל עד דבלי ולא אמרינן לנישמה הן הן פירומיה, ונכסי בה וניזיל [פ' לא אמרינן שילביש את הבלאות],

והאמר רב נחמן כהאשה [לעיל עט:] פירא הוי? דרב נחמן פליגא [אדרב כהנא]:

[שנינו במשנתנו] אין להן כתובה: אמר שמואל ל"ש אלא מנה מאתים, אבל תוספת יש להן דמנה בעלמא יחיד לה בחיבת ביאה,

תנ"ה [שבמקום שחכמים אמרו דין האשה ב] לשון "אין להן כמוזה" [הכוונה הוא אבל] יש להן תוספת [אבל] נשים שאמרו חכמים [דין האשה ב] לשון "יזלזלות שלא בכמוזה" [בזונתם לומר] כל תורת גיבוי הפקיעו מהן,

נשים שאמרו [גמ' חכמים אין להן כתובה, כגון הממאנת וחברותיה אין להן מנה מאתים, אבל תוספת יש להן,

נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה, כגון עוברת על דת צפ' המדיר [לעיל עב] וחברותיה נמלאו עליה נדרים, או מומין, והמקללת יולדיו צמיו אין להן תוספת, וכ"ש מנה מאתים,

והיוצאת משום שם רע שזימה [גם דינה כעוברת על הדת וכו'] נוטלת מה שלפניה [שצפניה] נכסי מלוג קאמר וי"צאה [אבל כתובתה ותוספת נכסי צאן ברזל אין לה],

אבני חן על מסכת כתובות

שהיא כבעלת חוב שיש לה עליהן שטר מוזנות [כבעל חוב לגבות מן המשועבדים, ולא כבעל חוב ממש, שאם מתה אינו משלם ליורשיה. רא"ש],

הפקחים היו כותבים ע"מ שאזון את בתך חמש שנים כל זמן שאת עמי ולא אם אמות או תמותי או אגרשיך # [וצ"ע למה לא כתבו גם שיתן להבנות רק עד שינשא]:

נב': אתמר האומר לחבירו חייב אני לך מנה, רבי יוחנן אמר חייב, ור"ל אמר פטור, ה"ד אי דאמר להו לשומעין אתם עד"י שאני מודה לו מ"ט דר"ל דקפטר הא אן מן כנסהדרין (דף כט) עד שיאמרו בפנינו הודה לו אלמא הודה בפני עדים חייב,

אי דלא אמר להו לשומעין אתם עד"י מ"ט דרבי יוחנן דקמחייב הא קיימא לן הכס כנסהדרין ונריך שיאמר אתם עד"י?

לעולם דלא קאמר להו אתם עד"י, והכא במאי עסקינן דא"ל חייב אני לך מנה בשטר שמסר לו שטר בפנינו, וכמו כן חייב לך מנה, ואע"פ שכתב ידו הוא, הואיל ולא חתם פטור, והא דמנן (לעיל דף כא) הוי"א עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין, כגון שחתם בו אני פלוני ליתמי מנה מפלוני, כדמוכח בפרק האשה שנתארמלה (שם דף כ"א) דאמר אביי לכמוז חתימת ידיה חספא, אכל אמגילתא לא, מאי טעמא דלמא משכח ליה כו' ותנן הוי"א עליו כתב ידו כו' אלמא חתימת ידיה קמיייר, אכל הכא הכי כתב ליה חייב אני לך מנה ולא חתם בו [ולכן אומר ר"י דפטור].

רבי יוחנן אמר חייב, אלימא מילתא דשטרא הואיל וצפני עדים מסר לו כמאן דאמר להו אתם עדים דמי, ר"ל אמר פטור לא אלימא מילתא דשטרא,

תנן הנושא את האשה ופסקה עמו לזון את בתה חמש שנים, חייב לזונה חמש שנים, מאי לאו כי האי גוונא [מה עדות יש לה לאחר זמן כדבר זה, לאו כי האי גוונא] שמוסר לה שטר צפני עדים וכמוז צו פלוני קבל עליו כך, ואין שם לא קנין ולא חתימה, דאי הוה שטר חתום צידה מאי למימרא?

[מאי לאו כי האי גוונא, שכתב לאשתו בשטר בלא חתימת עדים לאחר שנשאה חייב אני לך לזון את בתך חמש שנים, דאי כתב לה בשטר כתובתה או בחתימת עדים צריכא למימר דחייב, אלא ודאי בכה"ג קא מייירי ואשמועינן דכיון דכתב לה חייב וקשיא לר"ל. ריב"ן],

דף ק"ב ע"א

לא בשטרי פסיקתא [אבי. ד"ס] החמין והכלה פוסקין תנאים שצנייהם (צפני) [צפני. ד"ס] עדים, והעדים חותמים עדות גמורה, וא"כ מאי למימרא? איצטריך כגון דליכא קנין אלא דברים, ואשמעינן דכרז גידל דלא צני קנין, [דברים שפוסקים בין אבי הבן ואבי הבת, וכותבים אותם לזכרון דברים בעלמא, וחותמים עדים, ובאותו שטר כתב לה לזון את בתה, ואשמועינן כרז גידל, דאע"ג

לשם איילנות יש לה ולא קמפליג באלמנה [ששנה מיד לאחר איילנות], מכלל דאלמנה אפי' בסתמא נמי אית לה,

ולא היא כי קתני לה לאלמנה וקאמר יש לה כמוזא אפלוגתא דאילנות קאי לאחר שחילק צאילנות ופירש הכיר זה יש לה כמוזא, שנהא לאלמנה אלא וקאמר אף אלמנה נמי שהכיר זה ונשאה לשם אלמנה יש לה כמוזא:

פרק שנים עשר הנושא את האשה

מתני' הנושא את האשה ופסקה עמו [שהתנה בן עמה בשעת נשואין, דאז משתעבד באמירה, או שנתן לה אחר כך שטר על זה. יבין] כדי שיוזן את בתה שהיה לה מאיש אחר חמש שנים, חייב לזונה חמש שנים, ניסת האם לאחר שגרסה הראשון [ועדיין לא נגמרו חמש שנים הראשונות] ופסקה עמו כדי שיוזן את בתה חמש שנים, חייב לזונה חמש שנים [הראשונות. הרא"ש בשם הירושלמי], [ואם תאמר ומה צורך לומר שחייב במה שהתנה? יש לומר שבא ללמד שחייב אף בלא קנין ודוקא לבני חרי, ולפי מה שהתבאר בתלמוד המערב, אם לא זנה משעת נשואין חייב בדמי מוזנותיה ולהשלים חמש משעת חביעה. מאיר].

לא יאמר הראשון לכתבא אצלי כלומר אם הייתי מקיים את אמה אֶזְוֶנָה הייתי זנה # [לא שאומר שכתב הבת לדור עמו שמה שייכות בינו והבת, אלא העיקר רוצה לומר, שאינו רוצה להאכילה], אלא מוליד לה מוזנותיה למקום שאמה,

[דלעולם הבת אצל האם עומדת, לא שגא גדולה ולא שגא קטנה שאע"פ שהבנים בעודם קטנים אין מניחין אותם אצל מי שראוי ליורשם דהיישנין שמה יתרגום, ואחר שיגדילו יעמדו עם מי שראוי ליורשם, אבל גבי בת אינו כן אלא אע"פ שהיא גדולה נותנין לה מוזנותיה ותעמוד עם אמה מפני שהאם יושבת עמה תדיר ושוברת אותה. שטמ"ק]

וכן לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד, אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מוזנות,

ניסת [הבת], הבעל נותן לה מוזנות, והן [שני הגברים של אמה] נותנין לה דמי מוזנות,

מתו [שני הגברים], בנותיהן ניוזנות מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים דמנן [גיטין דף מה] אין מויליין לאכילת פירות ולשגח קרקעות ולמזון האשה והצנות מנכסים משועבדים, והיא [הבת שהבטיחו לה שני גברים אלו מוזנות לחמש שנים] ניוזנת אמה הצת מנכסים משועבדים, מפני

אבני חן על מסכת כתובות

אי הכי אמאי כתב? [ומתריץ] כדי לברר לו בהן שלא יתנו לכהן אחר, אי הכי דטעמא משום שיעבודא דאורייתא הוא, והוה ליה כמעיד עדים ומסתמיס בנו אמאי אינו פדוי?

כדעולא, דאמר עולא דבר תורה פדוי לכשיתן, ומ"ט אמרו בנו אינו פדוי, גזירה שמא יאמרו פודין את הכסו בשטרות בשטרי חוב שיש לו על אחר, ומסרו לכהן בפדיונו, דלמי למימר מה לי האי שטרא ומה לי האי שטרא, ואין תנן במסכת בכורות אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות, וילפינן לה חסם מקראי בפרק יש בכור למלה,

אמר רבא כתנאי [שטר שנמסר לפני עדים אבל אינו חתום, אי חייב, הוא מחלוקת תנאים] ערב היוצא אחר חיתום שטרות תחת חתימת העדים כחוב פלוני ערצ והוא מודה בדבר גובה המלוה מן הערב מנכסים בני חורין ולא מנכסים משועבדים, כיון דלמחר חיתום השטר הוא, הוה לה כמלוה על פה,

מעשה בא לפני רבי ישמעאל, ואמר גובה מנכסים בני חורין, אמר לו בן ננס אינו גובה לא מנכסים בני חורין ולא מנכסים משועבדים, אמר לו [ר' ישמעאל לבן ננס] למה?

אמר לו הרי שהיה חונק את חבריו [תובע ממנו ממון] בשוק [משום חובו. ריב"ז], ומצאו חבריו, ואמר לו הנח לו ואני אתן לך, פטור, שלא על אמונתו הלווה,

לימא רבי יוחנן [דאמר חייב במוסר שטר שאינו חתום] דאמר רבבי ישמעאל [שאומר גובה מנכסים גובה מנכסים בני חורין], וריש לקיש [דאמר פטור] דאמר כבן ננס [דאמר שאינו גובה לא מבני חורין ולא משועבדים]?

אליבא דבן ננס כ"ע לא פליגי כלומר זהא שפיר קאמר דר' יוחנן כרבי ישמעאל ולא כבן ננס דמוה רבי יוחנן דלגן ננס פטור דהשתא ומה ערב דשיעבודא דאורייתא הוא דכתיב אנכי לערבו (בראשית מג) כי ליכא עדים פטור כ"ש כה"ג,

דף ק"ב ע"ב

כי פליגי אליבא דרבי ישמעאל, רבי יוחנן כרבי ישמעאל,

וריש לקיש כלומר הא דמוקמת ריש לקיש כבן ננס ולא כר' ישמעאל ליתא, דאמר לך ר"ל אנא אפילו לרבי ישמעאל קא פליגנא אדרכי יוחנן עד כאן לא קאמר רבי ישמעאל התם אלא דשייך ליה לשיעבודא דאורייתא [ערב] שיעבודא דאורייתא אבל הכא פלוגי מייז לא שייך שיעבודא דאורייתא,

גופא אמר רב גידל אמר רב, כמה אתה נותן לבנך כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך כך וכך, עמדו וקידשו קנו הן הן הדברים הנקנים באמירה,

דלא קנו מידו חייב לזון את הבת, הואיל ובשעת קדושין פסק עמה, דקידושין חיינו קנין, ולעולם דלא אמר להו אתם עדי. ריב"ז]

וכדרב גידל, דאמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך, כך וכך וכמה אתה נותן לבתך כך וכך, עמדו וקידשו [פיר' רשב"ם דדוקא שעמדו וקדשו באותו מעמד, אבל במעמד אחר צריך קנין וכו' ור"י ז"ל פ' שזה אינו דלעולם כל שקדשו על דעת תנאים הראשונים הוא ועמדו לשון התלמוד הוא וכו'. שטמ"ק לקמן ע"ב] קנו, הן הן הדברים הנקנים באמירה,

[בעיקר הטעם של דין זה נחלקו ראשונים, יש סוברים שאותה שאמרו בהנאה זו שמתחתנים גמרו והקנו, אינה עיקר הטעם, אלא כדי שלא יהא הדבר כהלכה בלא טעם סמכו לומר טעם זה, אבל עיקר הטעם הוא שתקנת חכמים היא כדי שלא יטעו לומר שהקדושין תלויים באותם התנאים, מאחר שסמוך לאותם הדברים קידשו ויאמרו שאם לא יתקיימו התנאים יהיו הקדושין פסק, ולכן תיקנו שהקדושין יהיו גמורים בלי שום תנאי, והתנאים יהיו עליהם חוב גמור. ויש שסוברים שעיקר הטעם הוא זו שאמרו בהנאה זו שמתחתנים גמרו בדעתם והקנו. אנצקלופדיה תלמודית],

דרכי קנין:

*אמר לפני עדים חייב אני לך מנה ואתם עדיי, חייב,

*אמר לפני עדים חייב אני לך מנה ולא אמר ואתם עדיי, פטור,

*מוסר שטר בפני עדים שכתב בו שהוא חייב לו מנה, אבל לא חתם, מחלוקת ר"י ור"ל,

*שטר שכתוב בכתב ידו גובה ממנו מנכסים בני חורין,

*פוסקין תנאים שביניהם בפני עדים, והעדים חותמים עדות גמורה,

תא שמע כתב לכהן שאני חייב לך חמש סלעים, חייב ליתן לו חמש סלעים ובנו אינו פדוי [השתא סלקא דעתין דהאי חייב משום שנתחייב לו ונשתעבד ע"י השטר, ולחכי בנו אינו פדוי. תוס'], [ובכי האי גוונא מייירי [סומך על לשון הגמ' סוף ע"ב מאי לאו כי האי גוונא, דהיינו שמוסר שטר שאינו חתום בפני עדים], דאי לאו הכי מאי קמ"ל דמייחייב. תוס']?

[חמש סלעים פדיון הבן, לא היה לו מעות מצויות וכתב לכהן אחד בשטר אני חייב לך ה' סלעים, חייב ליתן לו ה' סלעים הואיל וכתב לו, ובנו אינו פדוי כדמפרש בסמוך דאין פודין בשטרות,

והא הכא דלשם פדיון בנו כתביניהו ניהליה, שהרי אמר לעדים לשם פדיון אני כותב לו, ואע"ג דבנו אינו פדוי, ואנלאי מלתא דשטרא לאו שטרא גמור והוה להו מילי בעלמא, לא מצי הדר ביה, הואיל וכתב לו בשטר אלימא מילתא דשטרא, ותיובתא דר"ל דאמר לא אלימא מלתא דשטרא ומצי הדר ביה. ריב"ז],

שאני התם דמשועבד ליה מדאורייתא [פ' לחכי יכול הכא להתחייב ע"י השטר, שיש עליו קצת שעבוד, אבל במקום דליכא שעבוד לא מצי למשתעבד בשטרא. תוס']. [ולקמיה מקשה למה אין בנו פדוי],

[דמשעבד ליה מדאורייתא ליתן ליה ה' סלעים משום פדיון בנו בכור, ולא משום דכתב ליה בשטר. ריב"ז],

אבני חן על מסכת כתובות

איהי דהואי בשעת קנין מהני לה קנין, בנות דלא הוו בשעת קנין לא מהני להו קנין,

מי לא עסקינן [שגם בנותיו] דהואי בשעת קנין וכי אי אפשר שיהו אף הבנות בשעת קנין והיכי דמי כגון דגרשה ואהדרה וכתב לה התנאים הללו, ואפילו הכי מנן סתמא צנומיהן ניזונות מצני חורין ולא ממשועבדים?

אלא איהי [בת האשה] דליתא בתנאי ב"ד כן נוקטן דיהוין ליכי מינאי כו' מהני לה קנין, בנות דאיתנהו בתנאי ב"ד לא מהני להו קנין,

מגרע גרעי צממיה [וכי בנותיו שהם בתנאי ב"ד זה גורם דלא מהני אצלם קנין]? אלא בנותיו היינו מעמא, כיון דאיתנהו בתנאי ב"ד אימור צררי אתפסינהו לפני מומו [פ' כיון שחייב ליתן להם מזונות] מסר להם צרירות כספים למוזונותיהן [אבל לבת אשתו כיון דלאו בתו היא ליכא למוחש דילמא צררי אתפסה, דלא חביבא עליה כולי האי. ריב"ז].

לא יאמר הראשון: אמר רב חסדא זאת אומרת בת אצל אמה דקמני למקום שאמה, ולא קמני לבית אמה, למדנו שכן הוא הדין שמגדל הבת אצל אמה, וצמ הניזונות מן הצנים זנין אותה צנים אמה, ואין כופין אותה לדור אצלם,

[ש"מ בת דרכה להיות אצל האם ולא אצל האבין כדי שתתיסר מאמה ולא תאחז בידה דרך פריצות. ריב"ז], ובשטמ"ק על המשנה כתב מפני שהאם יושבת עמה תדיר ושמרת אותה],

ממאי דבגדולה עסקינן דלמא בקטנה עסקינן ומשום הכי לא קמני צמ אבין ומשום מעשה שהיה [ואיכא למיחש נמי שמא] יסרוגה בשביל לירש עשור נכסים שלה, אצל גדולה דלא חיישינן לרציחה, אימא לך דמשא אצל האבין,

דתנאי מי שמת, והניח בן קטן לאמו [אצל אמו. ד"ס], יורשי האב אומרים יחא גדל אצלנו, ואמו אומרת יחא בני גדל אצלי, מניחין אותו אצל אמו, ואין מניחין אותו אצל ראוי ליורשו, מעשה היה ושחטותו ער"ה [ערב הפסח. ד"ס, ונראה כי נעשה כאן שינוי [פ' ר"ח] מפני חשש עלילות דם. שט?]

אם כן דיש חילוק בין גדולה לקטנה ליתני מוליך לה מזונות למקום שהיא דמשמע לגדולה צמקום שהיא, ולקטנה צמקום שהיא,

דף ק"ג ע"א

מאי למקום שאמה דקמני מילמא פסיקמא שמעת מינה בת אצל האם, לא שנא גדולה ולא שנא קטנה:

[שנינו במשנתנו] לא יאמרו שניהם וכו': ההוא גברא [ראובן השכיר

אמר רבא מסתברא מילתא דרב [פ' מסתברא לי, א"נ מסתברא דלעלמא. רט'] בביתו נערה, דקא ממי הנאה לידיה כסף קדושה לאציה אבל בוגרת דלא ממי הנאה לידיה, לא,

והאלהים אמר רב אפילו בוגרת, דאי לא תימא הכי אבי הבן אציו של חתן מאי הנאה אתא לידיה, אלא בההיא הנאה דקמיהתני אהרדי גמרי ומקני להרדי,

א"ל רבינא לרב אשי [שאל ממנו, וכן הרבה במסכת זו "אמר" כלשון שאלה] דברים הללו [שפסקו אבי הבן ואבי הבת זה, לזה שאמרו עליהם שהם נקנין באמירה בעלמא. מאירי] ניתנו ליכתב נמנו חכמים כתיבה לדבר, אם צלו להחמיק עדים דנצרים הללו שהן צלא קנין [כלומר שכתבתם מועלת לטרוף בה ממשעבדי כדן הכתובה. מאירי] או לא ניתנו ליכתב דלא ליטרוף ממשעבדי, וכיון דליכא קנין לא משמעבדי נכסי [ר"ל שאף אם נכתבו לא עלה על דעתם לפסוק זה לזה על דעת טירפא אלא מבני חרי. מאירי]?

א"ל לא ניתנו ליכתב,

איתיביה הפקחין היו כותבין על מנת שאזון את בתך חמש שנים, כל זמן שאת עמי [חרי שכותבין]? מאי כותבין אומרים, וקרי ליה לאמירה כתיבה? אין והתנן [לעיל פג.] הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך, ותני ר' חייא האומר לאשתו,

ת"ש אין כותבין שמרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם, הא מדעת שניהם כותבין מאי לאו שמרי פסיקתא?

לא שמרי אירוסין ממש שטר שמקדש צו את האשה, הרי את מקודשת לי כותב שטר ומסר לה, ואשמעינן דלריך לכתוב על פיה, כדרך פפא ורב שרביא דלמרי כתבו שלא מדעתה אינה מקודשת כדרך פפא ורב שרביא, דאיתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה רבה ורבינא אמרי מקודשת, רב פפא ורב שרביא אמרי אינה מקודשת,

תא שמע מתו, בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב ואי לא דנקיטא שטר מי טרפא ממשעבדי?

הכא במאי עסקינן בשקנו מידו,

אי הכי בנות נמי? בשקנו לזו ולא קנו לזו, ומאי פסקא צממיה וכי דבר פסוק הוא לחכמים שקונין לבת האשה ולא לבנות ששנו סתם צממיה צנומיהן ניזונות מצני חורין והיא ניזונת ממשעבדים?

פסקא, [מלה זו משתמשת בששה אופנים] [חתיכה, הפסק, חלק נפסק, פסק דין, משפט בלי טעם וסברה, סעודה המפסקת], וכאן פירושה מלשון "משפט בלי

טעם וסברה", [an absolute unqualified opinion or statement]

אבני חן על מסכת כתובות

נב"ל: תנו רבנן משתמשת במדור כדרך משתמשת בחיי בעלה, בעבדים ושפחות כדרך משתמשת בחיי בעלה, בכרים וכסתות כדרך משתמשת בחיי בעלה, בכלי כסף ובכלי זהב כדרך משתמשת בחיי בעלה, שכך כתב לה, ואת תהא יתבת בביתי ומיתנא מנכסי כל ימי מגר ארמלותיך בביתי,

תני רב יוסף בביתי ולא בבקתי צ"ל זר ענין דרין כדאמרין צמקת שנת (דף עז) צמקת צי עקמא, אס היה מדור שלו זר, לא קבל עליו להוציא את צניו, ולהוציאה # [ואיך דרו שם בחיי הבעל ?] [אלא יכולים לומר הרי אנו זנין אותך בבית אביך, פירוש אחר שאם אמרו הורשים לעשות לה בית קטן וצר שתעמוד שם אינם רשאים. ע"פ המאירי],

[דלעולם היתומים רוצים להוציא האלמנה מבית אביהם, שאז יתנו לה רק מינימום, וכל זמן שהיא בבית אביהם יש לה הרבה זכויות שאינם יכולים לקח ממנה, והגם שאין היתומים יכולים להוציאה מביתה, אבל אם יש איזה סיבה להוציאה, צריך רק ליתן לה בית אחר, וזה שאומר רש"י כאן שאין היתומים יכולים ליתן לה בקתי, וראה כל הענין באבה"ע סימן צ"ד],

אמר רב נחמן יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום, ומ"ש מדרכי אסי א"ר יוחנן דא"ר אסי אמר ר' יוחנן יתומים שקדמו קודם שיצאו לנ"ד ומכרו בנכסים מועטים שהננות זוכות בהן כדמנן (לקמן דף קט) הננות זונות והננים יצאו על הפתחים מה שמכרו מכרו?

התם [ירושלם נכסים מועטים לא תפסו בנות מחיי האב. ריב"ן] לא משתעבדי לה מחיים [ראב"א], הכא [אשת אביהם] משתעבדי לה מחיים [מדור תפסה האלמנה מחיי בעלה. ריב"ן], ו"ל תלמידי רבינו יונה ו"ל הכא תפיסה מחיים שהרי בחיי בעלה עומדת בביתה וזכתה באותה דירה. שטמ"ק],

אמר אביי נקטינן [ראה עירובין ה' ע"א ברש"י ד"ה נקטינן מסורת מאבותינו, מנהג מרדכינן] מדור אלמנה שנפל אין הירושין חייבין לבנותו, תניא נמי הכי מדור אלמנה שנפל אין הירושין חייבין לבנותו, ולא עוד אלא אפילו היא אומרת הניחוני ואבננו משלי, אין שומעין לה,

בעי אביי שיפצה חזקה דדקיה [ושם דבר הוא כלומר מה שתשפך, וכן פי' ר"ח. תוס', # לכאורה שייך להקשות רק לכתחלה אם מותר לשפך, אבל אם שיפצה כבר מה יעשו היתומים] מ"א' מי אמרין לא מפיקין לה כל ימים שיכול להמקיים [וגם ע"י שיפצה], או דלמא אמרי' לה לאו כל כמינך [לחזק הציט ולעמוד צו ימים רבים, אלא לא יעמוד אלא כל ימי קיום הציט מכמו שהיה נשמת צעלה. # שטמ"ק מעתיק דברי רש"י עם הוספה זו] ? תיקון:

[ואפילו רצתה לחזקו ולשפצו או ליפותו הם מוחים בידה אלא תשב בו כמה שהוא או תצא, ומכל מקום יש להם לשכור לה בית במקום אחר לפי כבודה, אע"פ שאין שוכרין לה כשעור בית זה שהיתה דרה בו בחיי בעלה וכו', ויש מפקפקין לומר שאם נפל אין חייבין לה במדור, ולא אמרו שם שוכרין לה אלא

ריחיים לשמעון] דאוגר ליה ריחיא לחבריה לטחינה לא התנה שוכר לתת מעות למשכיר, אלא שטמון לו למוזנות צימו בשכרו [ששמעון יטחון קמח לראובן], [לאדם אחד היו לו ריחיים ולא היה לו חמור לגלגל את הריחיים והלך והשכיר לאחר, שהיה לו חמור להיות טוחן בהם לאחרים לשכר ולא התנה שוכר ליתן לבעל הריחיים שום שכר בדמים, אלא שהתנה עמו לטחון לו חטים לפרנסתו בשכר הריחיים. ריב"ן],

לסוף איעתר משכיר [שמעון] זבין [קנה] ריחיא וחמרא לטחון זה מוזנות צימו אמר ליה [משכיר לשוכר] עד האידנא הוה טחינא גבך [הייתי טוחן תביאתי אצלך], השתא הב לי אגרא [בשכר ריחיים שלי שאתה טוחן בה], א"ל [שמעון לראובן] מיטחן טחינא לך [אני אטחון בשבילך כמו עד עכשיו],

סבר רבינא למימר היינו מתניתין, לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד, אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מוזנות ולא אמרין שניהם יתנו לה מוזנות, ואע"פ שלא פסק לה דמים מתחלה אלא מוזנות, חייבוהו לתת דמיים כשם לה מוזנות ממקום אחר, הכא נמי אע"פ שלא פסק אלא טחינה, עכשיו שאינו צריך יתן דמים?

א"ל רב עוריא מי דמי התם [בשני גברים הונגים את הבת] חד כריסא אית לה תרתי כריסתא לית לה [ולכן צריך איש אחד לתת לה מומין], הכא מצי א"ל טחון וזבין צאומה שלקמא [ברחים שלקחת, טחון קמח ומכור אותה] טחון ואותיב למוזנות צאומה שאללי,

ולא אמרן דלא יהיב דמי אלא דלית ליה טחינא לריחיא שאין שוכר מוצא לטחון בשכר כל שעה, לפיכך אומר לו אני יושב בטל, אטמון לך ולא אתן דמים אבל אית ליה טחינא לריחיא כל זמן שמוצא לטחון טוחן בשכר ונותן לה דמים כגון זו כופין אותו על מדרת סדום זה נהנה זה לא חסר לא היו עושין טובה:

מהני': אלמנה שאמרה אי אפשי לזו מבית בעלי ללאת מצית צעלי [שכן דרך האלמנות שרוצים לחיות מסובב בזכרון בעלם המת] אין הירושין יכולין לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנין אותך, אלא זנין אותה [בבית בעלה. ד"ס] ונותנין לה מדור לפי כבודה,

[מכל מקום נראה שאם היה אותו בית "בית ועד" מוציאין אותה. מאירי עיי"ש]

אמרה אי אפשי לזו מבית אבא, יכולין הירושין לומר לה אם את אצלנו יש לך מוזנות, ואם אין את אצלנו אין לך מוזנות,

אם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והן ילדים [ואין ראוי שידורו יחד משום צניעות], זנין אותה והיא בבית אביה:

[מכל מקום כתבו הגאונים שאם היתה לה לטחון ולאפות בבית בעלה כגון שלא היו לה שפחות, מנכין לה כפי הראוי. מאירי]

אבני חן על מסכת כתובות

כשלא היה בית לבעל בחייו, ואין הרברים כלום. מאירי],

[שנינו במשנתנו] **אמרה אי אפשי** [לזו מבית אבא, יכולין חורשין לומר לה אם את אצלנו יש לך מזונות, ואם אין את אצלנו אין לך מזונות]: **וליתבו לה** [ויתנו לה מזונות] **כי יתבה התם** [בבית אביה. ריב"ן]?]

מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא ברכת הבית ברובה נמי **אדם שחורין זה את זה משתכרין**, ומזל דרזיס עדיף, [לפי רוב בני אדם מתברכת הבית, ל"א ברכת הבית מרובה מזונות לשנים מזונות לשלשה, ל"א שעושין מלאכה ביחד ומשתכרים, ועוד שמזל הרבים יפה. ריב"ן],
[פי' ר"ח כגון הא דאמרין [שבת קכב]. נר לאחד נר למאה, וכן כל כהאי גוונא אין נותנין. תוס']

[במשלי ה' ^ה ברבות הטובה רבו אוכליה ומה כשרון לבעליה כי אם ראות עיניו, ע"ד שאמרו ברכת הבית ברוב, והקשו שם התוס' מה ירויה בזה, ותי' כגון לענין נר, נר לאחד נר למאה, וז"ש ברבות הטובה כנגד זה רבו אוכליה, ואין כאן יתור ומה יתרון לבעלים כי אם ראות עיניו. דרושים נחמדים למרה"ם ש"ף גרפס בש"ס ווילנא סוף מס' חולין],

וליתבו לה לפי ברכת הבית לפי מה שנתמטע ברכת הצית צילאמה [כלומר אם הם שנים או שלשה מאותו מזון שהם מתקנין לצורכן יהיו נותנין לה קימעה. ריב"ן] **ה"נ** [לכן גם כונת המשנה, שרשאים להפחית לה לפי החשבון ולא שימנעו ממנה לגמרי את מזונותיה. שט],

אמר רב הונא [לשון חכמים] **יש ללמוד ממנה צרכה ועושר ורפואה, לשון חכמים ברכה** [כלומר ממה שאמרו חכמים יש ללמוד היכן ברכה מצויה, כדאמרין הכא ברכת הבית מרובה. ריב"ן], **לשון חכמים עושר, לשון חכמים מרפא,**

ברכה הא דאמרן,

עושר דתנן המוכר פירות לחבירו משך ולא מדר קנה, מדר ולא משך לא קנה, ואם היה פקח זה שלוקם פירות הרבה ואין לו שהות למושכס, אלא נתן מעות שוכר את מקומו דהוי לה כי תלזיו ותלזיו קונה לו, הרי אמה למד מכאן סמורה שלא יוכל המוכר לחזור, הרי כך עושר למד מלשון חכמים,

מרפא דתנן לא ילעום אדם חטין ויניח על גבי מכתו בפסח מפני שמחמיצות למדת שהמטס הלעוסין יפה למכה,

ת"ר בשעת פטירתו של רבי אמר לפני אני צריך,

[שלאחר פטירת האדם צריך הוא לבניו שירבו לו זכותים. ראה ילקוט הגרשוני]

[שהיה צריך לצוות את בניו, ואידי דקתני נותנים לה מדור לפי כבודה נסב לה להחיא ברייתא דתניא בגוה הוהרו בכבוד אמכם. ריב"ן]

נכנסו בניו אצלו, אמר להם [פי' צוה להם מחמת מיתה] **א. הוהרו**

בכבוד אמכם, ב. נר יהא דלוק במקומו* ^א **אלא השולמן כמו צמיי, דכל ע"ש היה צל לצימו משנפטר כלקמן, [במקום שמטתו מוטלת בשעת פטירתו. ריב"ן] ^ב שולחן יהא ערוך במקומו, ^ג מטה תהא מוצעת במקומה, ^ד יוסף חפני דמן מיפא שמעון אפרתי [חיפה ואפרת מקומות הן. ריב"ן] הם שמשוני בחיי, והם ישמשוני במותי:**

*** [דלוק במקומו שמטתו מוטלת בשעת פטירתו, ובערבי שבתות [פי' שבשתי זמנים אלו יהיה נר דלוק], דלהוי נר במקומו, משום דהוה אתי בבי שמישי כדלקמן. שטמ"ק]**

ומכאן קצת מקור להדלקת נר נשמה, וז"ל הרבינו בחיי בפרשת תרומה וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעירוני ההוד והשמיחה ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה, מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל, ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה אע"פ שהוא אור גופני, והנשמה אור רוחני וך ופשוט],

[ומפרש צוואתו] **א. הוהרו בכבוד אמכם: דאורייתא היא דכתיב שמות כ כבד את אביך ואת אמך? אשת אב הואי, [והוהר ושואל] אשת אב נמי דאורייתא היא, דתניא כבד את אביך ואת אמך כל אמין רבויין, את אביך זו אשת אביך, ואת אמך זו בעל אמך, וי"ו יתירה דואת אמך לרבות את אחיך הגדול?**

הני מילי דמייז צכוד אשת אצוי מחיים צמיי אצוי אבל לאחר מיתה לא:

ב. נר יהא דלוק במקומו ג. שולחן יהא ערוך במקומו ד. מטה תהא מוצעת [ומקושטת בכרים וכסתות ותכשיטין. ריב"ן] **במקומה: מאי טעמא? כל בי שמישי ערז שנת הוה אתי לביתה**

ונראה צעני לפי שצין השמשות שלו [של ערב שבת] שגור צפי כל, והכל חרדים אליו לגמור מלאכתם עד שלא תחשך, [לכן] קרו ליה צי שמישי # [דברי רש"י צריכין ביאור],

[הנפש היא במיתה כמו בחיים וכו' ורבינו הקדוש היה נראה בבגדי חמודות שהיה לובש בשבת ולא בתכריכין להודיע שעדיין היה בתוקפו ופוטרו את הרבים ידי חובתן בקידוש היום ולא כשאר המתים שהם חפשים מן המצות כי אם בחי בבגדים כשהיה לובש בחייו, ונקראים צדיקים חיים [ברכות יח.]. אפי' במיתתם ופוטרו בקידוש בני הבית. ספר חסידים סימן תתשכט, מובא בגליון הש"ס, ורבים תמחו על דבר זה אך יכול מת להוציא את החי. וראה הערות],

ההוא בי שמישא אתאי שבכתא [שכינה. ריב"ן] **קא קריה אבבא** [בשעה שהיה רבינו הק' בביתו, קרא השכינה בפתח הבית], **אמרה אמתיה שתקו דרבי יתיב, כיון דשמע שוב לא אתא, שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים** **לומר לא צדיקים היו שלא היה להן רשות לצל לציטם כמו רבי:**

ה. יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי: סבור מינה בהדין עלמא הוא דקאמר שהיה מזה

אבני חן על מסכת כתובות

ההוא כובס כל יומא [בחלו. ריב"ן, פ' של רבי] הוה אתי קמיה [היה בא לפני רבי], ההוא יומא לא אתא [ונמצא שלא היה בשעת חלוויה], כיון דשמע [בת קול דאמרה] הכי [שמי שהיה שם מזומן לחיי העוה"ב] סליק לאיגרא ונפל לארעא ומית, יצתה בת קול ואמרה אף ההוא כובס [שלא היה באשכבתיה] מזומן הוא לחיי העולם הבא [וקשה דהא איבר עצמו לדעת, ואיך אומר שהוא מזומן לחיי העוה"ב ? וראה הערות ועוד]:

ג. שמעון בני חכם: מאי קאמר? הכי קאמר אע"פ ששמעון בני חכם, גמליאל בני [שהוא הבכור יהיה] נשיא,

אמר לוי צריכא למימר דר"ג דכור הוי נשיאה? אמר רבי שמעון בר רבי צריכא לך ולמטלעתך פסם היה כדאמרינן בעלמא (סוכה דף נג) לוי אחי קידה ואטלע, [הקפיד ר"ש והשיב לו דרך גנאי דודאי היה צריך לומר לו לפי שאני גדול ממנו בחכמה. ריב"ן]

מאי קשיא ליה לר"ש צרכי דאמר צריכא למימר, אמאי צריכא הא קרא כתיב הא קרא קאמר דברי הימים ב כא ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור? ההוא ממלא מקום אבותיו הוה כלומר אין בלחיו משום ממנו, אבל כן הרי אחי חכם ממנו ורבן גמליאל אינו ממלא מקום אבותיו הוה [אם יש אחד שחשוב ממנו אינו נקרא "ממלא מקום אבותיו" וכאן שמעון היה חכם ממנו], [ואית דגרסי הכי הא קרא קאמר? ומשני משום בניו של ר"ג דלהווי נשיאים בתריה אצטריך ליה לרבי למימר. ריב"ן]

ורבי מאי טעמא עבד הכי [שהשיב את ר"ג נשיא אף שלא היה היותר חשוב]? נהי דאינו ממלא מקום אבותיו בחכמה, ביראת חמא ממלא מקום אבותיו הוה:

[אמרינן לעיל שרבי צוה ש] חנינא בר חמא ישב בראש, לא קיבל רבי חנינא שהיה ר' אפס גדול ממנו שתי שנים ומחצת, יתיב רבי אפס ברישא ויתיב רבי חנינא אברא' מן לזית המדרש. שלא היה נכפף לר' אפס ואתא לוי ויתיב גביה [משום כבודו דר' חנינא. ריב"ן],

נח נפשיה דרבי אפס, ויתיב רבי חנינא ברישא, ולא הוה ליה ללוי איניש למיתב גביה [מחוץ לבית המדרש], וקאתא לבבל, והיינו דאמרי ליה לרב גברא רבה אקלע לנהרדעא ומטלע, ודריש כלילא שרי לללח צה בשבת, מאי טעמא מן דרכה למיפק ככלילא אשה משונה, ואשה משונה לא שלפא ומחילא פסק במה אשה יולא (שבת דף נט) אמר שמע מינה נח נפשיה דרבי אפס ויתיב רבי חנינא ברישא, ולא הוה ליה ללוי איניש למיתב גביה וקאתא,

[ובדומה לזה מצאנו בסוף מסכת מנחות קט: אמר להם [ר' שמעון כה"ג] חוניו

שימעסקו בקבורתו, כיון דחזו דקדים ערשיהו לערסיה הס נקצרו מחלה # [משמע שמתו ממש קודם רבי] אמרי שמע מינה לההוא עלמא הוא דקאמר,

והאי דאמר הכי שנקק להדיע שימותו וישרתוהו דלא לימרו אינשי עליהו כשימותו מילתא הואי להו מילתא דאיסורא הוה צה, שלא זכו להמעסק צו ועד האידנא נמי זכותו דרבי הוא דאהניא להו [ואם ימותו אחר רבי יאמרו] ואיגלאי מילתא דהאי דלא שכינז צשני דרבי וצמיה דרבי אגנא עליהו [ולכן עשה הקב"ה שימותו לפני רבי],

[אחר שגמר רבי לצוות לבניו] אמר להן [לבני ביתו], לחכמי ישראל אני צריך, נכנסו אצלו חכמי ישראל, אמר להן א. אל תספדוני בעיירות גדולות על הכפרים ורכינ גדולים מהם,

דף ק"ג ע"ב

ב. והושיבו ישיבה לעסק בתורה לאחר שלשים יום של פטירתי מיד, ולא מהיו עסקין בהספד ג. שמעון בני חכם הוא ולקמן פריך מאי קאמר ד. גמליאל בני נשיא, ה. חנינא בר חמא # [לא היה ממשפחת רבי ?] ישב בראש הישיבה:

א. אל תספדוני בעיירות: סבור מינה משום טרחא הוא דקאמר דני כפרים דסמיכו לעיירות, ולאו למספדים [אבל מרחוק לא יבא כל אחד], [משום טרחא לפי שעירות מצויות סמוכות זו לזו ואי הוו ספדי ליה רבן דאולי אחר מיסתו בכל עיר ועיר הוה טרחא להו מילתא, אבל כרכין רחוקין זה מזה. ריב"ן] כיון דחזו דקספדי בכרכים וקאתו כולי עלמא מעיירות ומכפרים אמרו שמע מינה משום יקרא הוא דקאמר [לפי שהיו מספדים אותו ברב עם בכרכים יותר מן העיירות, ואית ספרים דכתיב בהו משום זילותא הוא דקאמר, ואין הדבר ראוי לצדיק כמותו לספדו במיעוט בני אדם. ריב"ן],

[ולכאורה קשה שהרי בסוף סוטה אמרינן משמת רבי במלה ענוה ? וביוסף דעת מביא משם המהרש"א שכאן אמר כן משום כבוד התורה]

ב. הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום דלא עדיפנא ממושה רבינו, דכתיב דברים לד ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום,

[וכן היה למעשה גבי רבי] תלתין יומין ספדינ ביממא ולייליא [במצותו של רבי. ריב"ן], מכאן ואילך ספדו ביממא וגרסי בלייליא, או ספדו בלייליא וגרסי ביממא, עד דספדי תריסר ירחי שתא,

ההוא יומא דאשכבתיה דרבי יוס פטירמו נפקא בת קלא ואמרה כל דהוה באשכבתיה דרבי מזומן הוא לחיי העוה"ב [תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא? ופירש הרב רבי מאיר, כל היכא דאמר "מזומן לחיי העולם הבא" היינו בלא דין ובלא יסורין. תוס'],

אבני חן על מסכת כתובות

בני ישמש תחתיו. נתקנא בו שמעי אחיו שהיה גדול ממנו שתי שנים ומחצה עיי"ש, וגם שמותיהם דומות כאן ר' חנינא ושם חוניו].

[וישאל איך היה ודאי לו לרב שר' אפס הוא זה שנפטר] ואימא רבי חנינא נח נפשיה, ור' אפס כדיתבי יתיב ולא הוה ליה ללוי איניש למיתב גביה וקאתא? איבעית אימא לוי לר' אפס מיכף הוה כייף ליה קודם שיגלה ממקומו, אבל לר' חנינא לא כייף

ואי בעית אימא כיון דאמר [רבי בשעת פטירתו. ריב"ן] ר' חנינא בר חמא ישב בראש לא סגי דלא מליך, דכתיב בהו בצדיקים איוב כב ותגזר אומר ויקם לך,

והא הוה ר' חייא ולמנייה רבי ראש ישיבה נח נפשיה והאמר ר' חייא אני ראיתי קברו של רבי אריזנו של רבי והורדתי עליו דמעות? איפוך [אמר ר' אני ראיתי קברו של ר' חייא. ריב"ן],

והאמר רבי חייא אותו היום שמת רבי בטלה קדושה [כדאמרין בעלמא ר' לא הכניס ידו תחת אבנטו מעולם. ריב"ן], [ראה תוס']? איפוך,

והתניא כשחלה רבי נכנס ר' חייא אצלו ומצאו שהוא בוכה, אמר לו רבי מפני מה אתה בוכה, והתניא מת מתוך השחוק סימן יפה לו, מתוך הבכי סימן רע לו, פניו למעלה סימן יפה לו, פניו למטה סימן רע לו, פניו כלפי העם סימן יפה לו, כלפי הכותל סימן רע לו, פניו ירוקין סימן רע לו, פניו צהובין ואדומים סימן יפה לו, מת בע"ש סימן יפה לו שיכנס למנוחה מיד, כמו"ש סימן רע לו, מת בערב יוהכ"פ סימן רע לו, במוצאי יוהכ"פ סימן יפה לו נמטלו עונותיו וסימן יפה לו, מת מחולי מעיים סימן יפה לו מפני שרובם של צדיקים מיתתן בחולי מעיים [כמו רבי שמת מחולי מעיים לקמן ק"ד ע"א],

[בבבוליה לא ידענא טעמא בר מערב שבת, ומוצאי שבת, ומוצאי יום הכיפורים בע"ש משום דבעת מנוחה מת, וקא מעייל לאלתר במנוחה, וקא מינצל מחבוט הקבר, כמוצאי יום הכיפורים נמחלו עונותיו ביום הכיפורים, וסימן יפה לו. ריב"ן]. [ראה יוסף דעת שמביא מעשה פליאה מסבו של האחיעזר שמת אור לערב יום הכיפורים ומצאו כתוב על גליון הגמ' שלו על גמ' זו שרק אם מת אם הכין את עצמו ליום הקדוש דהיינו לפנות ערב, אבל קודם לכן הרי הוא כאילו מת בשאר ימות השנה, וראה בעיני יעקב שמה שהוא סימן רע הוא רק אם מת בלא תשובה].

א"ל [ענה לו ר' לר' חייא שבכיתו הוא] אנא אתורה ומצות קא בכינא [הרי שר' חייא חי בפטירתו של רבי]? איבעית אימא איפוך [של ר' חייא ורבי],

ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך ר' חייא עסוק במצות הוה, ורבי סבר לא אפגריה לא אצטלו ממנו [ולכן לא מינה אותו להיות נשיא], [לא אבטלנו ממצות דראש הישיבה מתעסק הוא בצרכי צבור ואינו פנוי

לעסוק תדיר במצות. ריב"ן],

[ראה היריות י' ע"א-ע"ב כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם !]

והיינו דכי הוו מינצו ר' חנינא ור' חייא א"ל ר' חנינא לר' חייא בהדי דירי מינצת [אם אדם גדול כמוני אתה מתקוטט ?], דאם חס ושלום נשתכחה תורה מישראל מהדרנא ליה מפלפולי [אולי יש לפרש שהגם שבפלפול אין הלכות פסוקות, אבל בהרכה פלפול יש הרכה מראה מקומות, וזה שאומר שהיה לו כל כך פלפולים שרק מן המראי מקומות היה יכול להחזיר את התורה],

א"ל ר' חייא אנא עבדי דלא משתכחה תורה מישראל דאייתינא כיתנא [זרעוני פשתן] ושדיינא זרענא ומגדלנא נישבי מקלע אני מכמורת, ודומה לו אין פורסין נשצין ליוניס (צ"ב דף כג) וציידינא מביא צייס, ומאכילנא בישרא ליתמי, ואריכנא מגילתא וממקן אני קלפיש, אריכנא לשון מיקון כדאמר במסכת סוכה (דף מד) אריך או לא אריך כלומר מתוקן או אינו מתוקן, וצ"ב עורא (סימן ד) נמי כתיב וערות מלכא לא אריך לנא לממא ממשכי דמביא [מעורר הצבי], וסליקנא למתא דלית בה מקרי דרדקי,

[ראה יוסף דעת בשם הגר"א שעל פי סוד יש שע"י רבוי הכנות למצוה מרבה ומגדל קיומה,

ועל פי הפשט כוונתו לומר שאפילו אם אודמן למקום שאין שם עורות וגם אין בו צבאים לשחטם כדי לכתוב על עורם, אוכל להמציא עורות כדי לכתוב עליהם. ע"פ בן יהוידע],

וכתיבנא חמשא חומשי לחמשא ינוקי [לכל תינוק חומש אחד], ומתנינא [שהמשנה לא היה יכול לכתוב שהוא תורה שבעל פה ורק שנה אותה] שיתא סידרי לשיתא ינוקי [לכל תינוק סדר אחד], לכל חד וחד אמרי ליה אתני סידרך לחברך,

והיינו דאמר רבי כמה גדולים מעשה חייא, א"ל ר"ש ב"ר [לרבי אביו וכי ר' חייא גדול] אפילו ממך? א"ל אין, א"ל רבי ישמעאל ברבי יוסי [לרבי] אפילו מאבא [מאבי ר' יוסי]? א"ל חס ושלום לא תהא כזאת [כדנר הזה] בישראל כלומר שלא אומר כדנר זה לעולם, [שלא אמר דבר זה מעולם. ריב"ן],

אמר להן [רבי לבני ביתו] לבני קטן אני צריך נכנס ר' שמעון אצלו מסר לו סדרי חכמה [כבר ידוע כי חכמיו ז"ל היה להם החכמה האלהית והמבעית כמעשה מרכבה ומ"ב מסודרת ע"פ כללים אמיתיים והיו מוסרים זאת רק לראויים אליהם כי לא היה בזה רשות לשכל האנושי לחקור מדעתו לבד וזהו שמסר לשמעון בנו שהיה חכם. עין יוסף],

[אח"כ] אמר להן לבני גדול אני צריך, נכנס רבן גמליאל אצלו ומסר לו סדרי נשיאות [גם בזה יש סדר נכון מחכמת המדינה. עין יוסף], אמר לו בני נהוג נשיאותך ברמים שמהא יושב בין הגדולים [שתהא יושב בין הגדולים בעין המלך שישב במלכותו וגדולי מלכותו סביביתו והוא

אבני חן על מסכת כתובות

ראיה מהגמ' כאן, וראה יוסף דעת שמביא כמה מקורות בענין זה],

אמרו ליה רבנן לבר קפרא זיל עיין, אזל אשכחיה דנח נפשיה, קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה [שלא ירגישו בו שמת, משום דאכרוז כל מאן דאמר נח נפשיה וכו'. ריב"ן] פתח ואמר הספד אראלים מלאכים ומצוקים וצדיקים מזקי ארץ [היינו תחתונים כאן בעולם הזה] אחוזו בארון הקדש, נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש [ונשבה, כלומר מלאכים נשאו לארון הקדש והלכו להם. ריב"ן],

אמרו ליה [שאלו ממנו] נח נפשיה ? אמר להו אתון קאמרתו ואנא לא קאמינא [אני לא רציתי להיות מבשר רע],

בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה אמר, רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיועתי בעשר אצבעותי בתורה [שעסקתי בכל כחי בתורה ובמצות. ריב"ן] ולא נהניתי [אפילו] לפי טורח שיעמתי אפילו באצבע קמנה שלי,

[ראה ביוסף דעת שלכאורה קשה ממה דאמרינן בע"ז יא. שלא פסקה מעל שולחנו לא צנן ולא חורת? ומביא כמה תירוצים: תוס' שם בע"ז תירצו שזה היה למאכל אנשי ביתו, אבל הוא לא אכל, וכעין זה במסלת ישרים (יג), והיעב"ץ כתב שלא נהנה כלום מכתובת המשנה, שהיה פרי ידיו, ור' צדוק פי' שהגם שאכל לא נהנה שהיה כל כוונתו לשם שמים],

יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתך, יצתה ב"ק ואמרה ישעיה נזיבא שלום ינוחו על משכבותם,

[ושואל] על משכבך מיבעי ליה? מסייע ליה לר' חייא בר גמדיא דאמר רבי חייא בר גמדיא אמר ר' יוסי בן שאול בשעה שהצדיק נפטר מן העולם אומרים מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע צדיק פלוני בא, אומר להם יבואו [כל ה] צדיקים ויצאו לקראתו, ואומרים לו [כל הצדיקים שיצאו לקראתו] יבא בשלום ואמר כך ינוחו צדיקים על משכבותם,

אמר ר' אלעזר בשעה שהצדיק נפטר מן העולם שלש כיתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו,

[ישעיה נזיבא הצדיק אבר ואין איש שם עליהם ואנשי חסד גאספים באין מבין פרימפני הרעה גאספף הצדיק: ב' יב' א' שלו' א' ינוחו על משכבו תם הלך נכוה'] אחת אומרת לו בא בשלום, ואחת אומרת הולך נכוה נדך ישרה [כי כל אחד היה הולך בדרך הנכוה ואין מהדרין שיראה בהרעה. מ"ד] # [צריך להבין למה שינה מסדר הפסוקים], [הולך נכוה זה שהיה הולך בדרך ישרה, ל"א שאותו חסיד הולך לו בישרו שכפעולתו בן מצא. ריב"ן],

ואחת אומרת לו יבא שלום ינוחו על משכבותם,

בשעה שהרשע נאבד מן העולם שלש כיתות של מלאכי

מתפאר בהם. ריב"ן], זרוק מרה לימה בתלמידים שמהא לימתך עליהם [כלומר לא תהא גם לתלמידים אלא עמוד כבודך והטל אימתך עליהם. ריב"ן],

איני והא כתיב תהלים טו ואת יראי ה' יכבד, ואמר מר זה יהושפט מלך יהודה, כשהיה רואה תלמיד חכם # [היינו תלמיד שהוא חכם, ולא כמובן שבימינו] היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו רבי רבי מרי מרי? לא קשיא הא בצינעא מכבד כל אחד ואחד הא בפרהסיא מטיל עליהם לימה להודיע נשאלותו,

תניא רבי מוטל נחלו בציפורי ומקום קצרו [קניי. ריב"ן] מוכן לו בבית שערים,

והתניא דברים טז צדק צדק תדרף הלך אחר ר' לבית שערים [הרי שהיה גם שם ולא בציפורי?] ר' בבית שערים הוה [היה גר שם] אלא כיון דחלש, אמטיהו לציפורי

דף ק"ד ע"א

דמדליא [מקום גבוה] ובסים אוריא דאמרינן צמססת מגילה (דף ו) למה נקרא שמה צפורי שיושבת צדקס הסר כליפור [ואוירו יפה ומצונן, ובית שערים מקום עמו וחם ומקום חום רע לחולה. ריב"ן],

ההוא יומא דנח נפשיה דרבי גזרו רבנן תעניתא, ובעו רחמי, ואמרי כל מאן דאמר נח נפשיה דר' ידקר בחרב,

[הם ידעו שאין סיכוי לרפואתו, אבל לא רצו שיאמר אחד בן, שזה יגרום להם יאוש ויפסיקו להתפלל, ועוד שהאמת כואב מאד],

[שמעתי מפרשים, שהוא מענין יעקב אבינו לא מת, שאף שמת, עדיין חי הוא בתוך תלמידיו, והשפעתו נמשכת],

[דאלו הוו ידעי בבירור דמית לא הוו בעו רחמי עליה דלחיי, דאתחית המתים לא הוו בעו למבעי רחמי, ואהכי אמר דאפילו הוא מית ואינהו לא ידעי, דלהוו בעו רחמי עליה בחזקת שהוא חי כי היכי דלחיי בתפלתם. ריב"ן]

סליקא אמתיה דרבי לאיגרא # [לא הבנתי למה] אמרה עליוני' מבקשין את רבי [מבקשים שילך עמהם לההוא עלמא. ריב"ן] והתחתוני' מבקשין את רבי [ורבנן תחתונים מבקשים רחמי שיהיה עמהם רבי ויהיה עמהם בעוה"ז. ריב"ן] יהי רצון שיכופו תחתונים את העליונים [ויחיה רבי. ריב"ן],

כיון דחזאי כמה זימני דעייל לבית הכסא דחולי מעיים הוה ליה וחליץ תפילין ומנח להו וקמצטער לחלוץ ולהניח [משום דאלו ואלו מעכבים עליו. ריב"ן] אמרה יהי רצון שיכופו עליונים את התחתונים, ולא הוו שתקי רבנן מלמבעי רחמי, שקלה כוזא [כד] שדייא מאיגרא [לארעא] אישתיקו מרחמי [שתקו מלהתפלל], ונח נפשיה דרבי,

[ראה ר"ן נדרים מ' ע"א וז"ל נראה בעיני דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחלי הרבה, ואי אפשר לו שיחיה, ומביא

אבני חן על מסכת כתובות

חבלה יוצאות לקראתו,

[שנינו במשנתנו] וחכמים אומרים כל זמן [שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם וכו']; אמר ליה אבוי לרב יוסף [וכי זה משפט צדק!] אחאי [בגמור כ"ה שנים] קודם שקיעת החמה גובה כתובתה, לאחר שקיעת החמה לא גביא, בההיא פורתא אחילתא [אנו אומרים שמוחלה כתובתה]?

אמר ליה אין כל מדת חכמים כן היא העמידה יתד ולא תמוט בארבעים סאה מובל, בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול למבול בהן,

אמר רב יהודה אמר רב העיד רבי ישמעאל ברבי יוסי לפני רבי שאמר משום אביו לא שנו [שלאחר כ"ה שנים אינה גובה כתובתה] אלא שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידיה, אבל שטר כתובה יוצא גזית דין מתחת ידיה, גובה כתובתה לעולם שאלו מחלטה, היתה מוסרת להם שטר הכתובה,

ורבי אלעזר אמר אפילו שטר כתובה יוצא מתחת ידיה, אינה גובה אלא עד עשרים וחמש שנים,

מתיב רב ששת ב"ח גובה שלא בהזכרה [אף שלא הזכיר כלום] אם שחק עשרים וחמש שנים ולא מיחה על חובו לא הפסיד צדק היכי דמי אי דלא נקט שטרא במאי גבי, אלא דנקיט שטרא וב"ח הוא דלאו בר אחולי הוא [ולכן גובה לעולם], הא אלמנה אחילתא [אלמנה בת אחולי היא] שנהנית מהן כל השנים הללו, וכמוכח אינה מלוה ולא חסרה זה ממון?

הוא מותיב לה והוא מפרק לה, לעולם דלא נקיט שטרא הלכך דיוקא בעל חוב, הא אלמנה דלא נקטא שטרא אחילת, ודקשיא לך במאי גביא והכא במאי עסקינן כשחייב [שהלוה, או היתומים] מודה,

והאמר ר' אלעא שוגין בעלי צרימא גרושה הרי היא כבעל חוב לגבות לעולם שלא בהזכרה, דוודאי לא מחלה היכי דמי, אי דלא נקיטא כתובה במאי גביא, אלא לאו דנקיטא כתובה, וגרושה היא דלאו בת אחולי היא, הא אלמנה אחילתא?

הכא נמי כשחייב [הבעל או היתומים] מודה שלא נקבלה כמותה,

אמר רב נחמן בר יצחק תני רב יהודה בר קוא שם חכם [הפעם היחידה בש"ס שיש שם זה, ו"קוא" הוא שם חכם] במתניתא דבי בר קוא # [לא הבנתי למה אינו קורא לו "במתניתא דרב יהודה"?] תבעה כתובתה

דף ק"ד ע"ב

הרי היא כבתחלה ומונה כ"ה שנים משעת תביעה, ואם היה שטר כתובה יוצא מתחת ידיה, גובה כתובתה לעולם,

אחת אומרת ישעיה מה אין שלום אמר ה' לרשעים, ואחת אומרת לו ישעיה נ יא לְמַעַצְבָּה [מלשון עצבון ודאגה. מ"צ] תִּשְׁכַּבְּוּ [כן נקרא המיתה. מ"צ], ואחת אומרת לו יהוקאל לב יט [מפי נְעֻמָּת] רְדָה וְהִשְׁכַּבְּהָ אֶת־עַרְלִים [ר"ל וכי אתה נעים וחביב מן כל הנופלים בחרב מלחמה, ולכן גם אתה רדה אל הקבר ושכב עם הרשעים ערלי לב כמותך. מ"ד]:

מהני' כל זמן שהיא בבית אביה והיורשים זנוה שם גובה כתובתה לעולם כשתראה, כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים, שיש בכ"ה שנים שתעשה טובה מנכסי יתומים נותנת להם ומלח לשכניה כנגד כתובתה, דברי ר' מאיר שאמר משום רשב"ג,

וחב"א לא הזכירו עשרים וחמש לענין הטובה שמעשה, ולא אפשרוהו רבנן כמותה, וכשהזכירו עשרים וחמש לענין המחילה הזכירו, דהואיל ושתקה ולא תבעה כל השנים הללו מחלטה, הלכך כל זמן שהיא בבית בעלה אין שמיקמה מחילה אלא מפני שמכדין אותה, היא צושה לממות על כמותה [ולכן] גובה כתובתה לעולם,

[אבל] כל זמן שהיא בבית אביה משתקה כ"ה שנים מחילה היא [ולכן] גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים,

מתה יורשיה מזכירין כתובתה כלומר צריכה לממות על כמותה עד עשרים וחמש שנים בתוך כ"ה שנים:

[עשרים וחמש שנים משעה שמת הבעל, ויש מפרשים [טור אהע"ז סימן ק"א] משעת מיתתה ואין נראה כן. מאיר]

גמ' אמר [הקשה] ליה אבוי לרב יוסף [וכי כל הנשים מגיע טובתן בכ"ה שנים לעד כתובתן] ענייה שבישראל שכתובה מועטת עד עשרים וחמש שנים אינדה [כתובתה] לרצי מאיר, בטובה שעשה צ"ה שנים ומרתא בת בייתוס [שהיתה עשירה כדאמרינן גיטין נו. עתירתא דירושלים הוויא, וביומא ית. תרבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא על דאוקמיה ליחושע בן גמלא בבחי רברבין] עד עשרים וחמש שנים תפסיד כמותה בטובה של כ"ה שנים?

אמר ליה לפום גמלא שיחנא המשי לפי הגמל, אף כהן לפי עושרה טובה,

איבעיא להו לרבי מאיר לר"מ דטעמא משום טובה מהו שתשלש שנחשוב טובה לחשבון כמותה לפי חשבון השנים, להפסיד לכל שנה, אחת מעשרים וחמש כמותה, אם לא שהמה כ"ה שנים אלא חציין או שלשית או רביעית, "תשלש" לשון חלוקה לפי חשבון הוא, כדמין (מכות דף ה) משלשין בממון ואין משלשין במכות תיקון:

אבני חן על מסכת כתובות

שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמודנו רבינו, כששטר כתובה יוצא מתחת ידה מחלוקת [במשנתנו], או כשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה, [ועוד שאלה] והלכה כדברי מי כדברי ר' מאיר או כדברי חכמים?

שלח ליה בשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה מחלוקת, אבל שטר כתובה יוצא מתחת ידה גובה כתובתה לעולם, והלכה כדברי חכמים,

כי אתא רב דימי א"ר שמעון בן פוי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא לא שנו דכ"ה שנים ממנה אלא מנה מאתים שהם שם כמזה אבל תוספת יש לה דמנה היא ולא כמזה,

ורבי אבהו א"ר יוחנן אפילו תוספת אין לה, דאמר רבי אייבו אמר רבי ינאי תנאי כתובה תוספת ככתובה דמי,

אתמר נמי א"ר אבא אמר רב הונא אמר רב לא שנו אלא מנה מאתים, אבל תוספת יש לה,

אמר ליה רבי אבא לרב הונא אמר רב הכי? אמר ליה אישתיקן קאמרת או אשקיין קאמרת, הוי דמתמהת ואמרת אמר רב הכי, משום דלא סבירא לך הוה, ולאשמיקן קאמרת, או משום דמציתה עלך ולאשקיין קאמרת, דאי אמרת רב משקית לי תמרל דשפיר אמר? אמר ליה אישתיקן קאמינא [לא נראה לי לומר בשם רב שתוספת יש לה בכל אופן].

חמתיה [חמותו] דרב חייא אריבא, אינתת אחוה הואי [חמותו של ר' חייא היתה אשת אחיו] ומת בלא בנים וירשו רב חייא אחיו ואלמנה בבית אביה הואי [לאחר שמת בעלה היתה גרה בבית אביה], וזנה [ר' חייא] עשרים וחמש שנים בבי נשא [ור' חייא זן אותה בבית אביה],

לסוף [אחר עשרים וחמש שנים] אמרה ליה הב לי מזוני, אמר לה לית לך מזוני, הב לי כתובת, אמר לה לא מזוני אית לך ולא כתובה אית לך דאלמנה צריה אביה גובה בלא עד כ"ה שנים, כרצון,

תבעתיה לדינא קמיה דרבה בר שילא, אמר ליה אימא לי איזי [ראה לעיל סט., ועמ']. גופא דעובדא הכי הוה? אמר ליה זניתה עשרים וחמש שנים בבי נשא, בחיי דמר [לשון שבועה] דבכתפאי אמטאי לה [על הכתף היינו מוליד לה] מזונתיה מיום ליום,

אמר ליה [רבה בר שילא לר' חייא] טעמא מאי אמור רבנן כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם, דאמרינן משום כיסופא הוא דלא תבעה, הכא נמי משום כיסופא הוא דלא תבעה מממת הסכוד הוה שעשית לה, זיל הב לה,

לא אשגח [ר' חייא לא רצה לשלם לה כתובתה] כתב לה [רבה בר שילא להאשה] אדרכתא אניכסיה פסק דין לגבות נכסיו ככל אשר תמצא,

אתא [ר' חייא] לקמיה דרבא א"ל [אמרה ליה] לרבא חזי מר הכי דנן, א"ל שפיר דנן,

אמרה ליה [האלמנה לרבא] אי הכי ליזיל [ילך] להדר לי פירי דארעא דשיעור כתובתאי דאכל דמן הווא יומא עד האידינא מיומא דאיכתיבא לי אדרכתא עלייהו, שמאזומו היום הם צרשותי, דהכי אמר רבה צפ' המפקיד (צ"מ דף לה) גבי שומת צ"ד לוקח מאימתי אכיל פירי, אמר רבה מתי אדרכתא לידיה, אביי אמר משנתתמה, רבא אמר מתי שלמו יומי אכרכתא,

אמר לה [רבא] אחוי לי אדרכתך, חזייה דלא הוה כתוב בה ואישתמודענא הכרנו דנכסים אלו שכתבנו אדרכתא זו עליהם דמיתנא אינון של מת היו ששיעבוד כתובתה של זו עליהם,

אמר לה אדרכתא לאו שפיר כתיבא שנכתבה על כל שדות של זה [ר' חייא] ושדות שלו אינן משועבדות לכתובתך, אלא אותן שירש מצעליך,

אמרה ליה [האלמנה לרבא] תיזיל אדרכתא דלא שפיר כתיבא [פ' ילך האדרכתא אבל מ"מ] אישקול פירי מיומא דשלימי יומא אכרותא עד השתא מיום שמלאתי שדה משדות המת, והראתי אדרכתא שבידי לצית דין ושמואה, והכריזו עליה לי יום כמשפט, דאפילו לרבא דמרע כח הלוקח טפי צפרק המפקיד (צבא מניעה דף לה) מודה דמי שלמו יומי אכרכתא אכיל לוקח פירי,

אמר לה הני מילי היבא דלא כתיב טעותא באדרכתא, אבל היבא דכתיב טעותא באדרכתא לית לך בה דאדרכתא בטעות כתיבא, לא זכית צה עד דמטיא ארעא לידך, שהרי מכח אדרכתא שמואה צית דין והכריזו,

אמרה ליה והא מר הוא דאמר צפרק שנים ואוזין [שם צבא מניעה דף טו] אחריות טעות סופר הוא שטר שאין בו אחריות גובה מנכסים משועבדים, שלא להוה זה מעות אלא באחריות שיעבוד נכסיו, והסופר טעה, הכא נמי צ"ד נזו לסופר לכתוב אדרכתא הוגנת, והוא טעה דלא כתב אישתמודענא, והכל יודעים שלא נכתבה אלא על נכסי המת,

אמר לה רבא בהא ליבא למימר טעות סופר הוא דבהא אפי' רבה בר שילא [הב"ד הראשון שהלכו לה] טעי מעיקרא שזה לכתוב לך אדרכתא [בלשון שכולל כל נכסיו של ר' חייא] טעה וסבור שמגבה מנכסים שלו הוא סבור הני והני דידיה [שגם נכסי המת ירש אותם ר' חייא, ולכן מה החילוק מאיזה שדות גובה ד] מה לי מהני מה לי מהני,

[אבל זה טעות] ולא היא [שאם אתה אומר שהיא יכולה לגבות גם מנכסי היורש] זימנין דאזלה ומשבחה להו לשה [של יורש] ששמו לה צ"ד ודבעלה מכספי שלא ישצתם היורש, שהוא בטות שיחזור ויקח את שלו מידה ואמר לה שקיל דידך טלי שלי המשועבד לך והב לי דידי [שהאשה השיבהה], ואתי לאפוקי לעז על בי דינא שלא עיינו צקנתא של זו:

אבני חן על מסכת כתובות

ותו ליבא והאמר ר' פנחס אמר רבי אושעיא שלש מאות ותשעים וארבעה 394 בתי דינין של עשרים ושלשה היו בירושלים, כנגדן [וכמפורסם הוא הו'] בתי כנסיות להמפלג וכנגדן בתי מדרשות למשנה ולתלמוד וכנגדן בתי סופרים ללמוד מיוקות?

פרק שלשה עשר שני דייני

דיינין טובא הו' [אין ודאי טובא דיינין הו' בירושלים. ריב"ן], וכי קאמרינן [אנן שני דייני גזירות ותו לא. ריב"ן], אגזורי גזירות קאמרינן דגזורי גזירות לא הו' אלא הנהו ג' דקתני בברייתא, ואותן דייני גזירות לא הו' עסקי כלל בשאר דינין. ריב"ן],

אמר רב יהודה אמר רב אסי גזורי גזירות שבירושלים היו נוטלין שכרן ומתפרנסין הימנו, לפי שלא היו עסקין במלאכתן תשעים ותשע מנה [לשנה. ריב"ן] מתרומת הלשכה [דייני גזירות לא היו עוסקין כלל במלאכה אחרת אלא כל שעה היו גזורין גזירות לפיכך היו נוטלין מזונות שלהן מתרומת הלשכה הבאין לצרכי צבור. ריב"ן], [ראה תוס' האדך היו מותרין לקבל שכר], לא רצו מוסיפין להם,

לא רצו ! אטו ברשיעי עסקין שטטלין שכר לדון יותר מכדי חייבן? אלא לא ספקו למזונות אע"פ שלא רצו מוסיפין עליהן,

[ומתחיל לדבר על שכר דיינים],

קרנא [שהיה דין] הוה שקיל איסתירא [דינר הוא 6 מעה, 3 מעה חצי דינר] הוא איסתירא, מעה הוא 32 פרוטות] מזכאי, ואיסתירא מחייב, ודאין להו דינא,

והיכי עביד הכי והכתי' שמות כג' ושוחד לא תקח, וכ"ת ה"מ היבא דלא שקיל מתרווייהו [כשלווקה רק מצד אחד, או שייך שוחד] דלמא אתי לאצלווי דינא, [אבל] קרנא כיון דשקיל מתרווייהו לא אתי לאצלווי [להטות] דינא,

וכי לא אתי לאצלווי דינא מי שרי, והתניא ושוחד לא תקח, מה ת"ל אם ללמד שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את הזכאי, הרי כבר נאמר דברים מו' לא תטה משפט אלא אפי' לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אמרה תורה ושוחד לא תקח?

[ומתירן] הני מילי היבא דשקיל בתורת שוחד שלא תמייניז אס זכאי אפי' קרנא בתורת אגרא הוה שקיל שכר טורס,

ובתורת אגרא מי שרי והתנן הנוטל שכר לדון דיניו בטלין? ה"מ אגר דינא לא אומר לכם הדין כי אס בשכר כך וכן, קרנא אגר במילא הוה שקיל,

ואגר במילא שהיה בטל ממלאכתו מי שרי, והתניא מכווער הדיין שנוטל שכר לדון אלא שדינו דין, ה"ד אילימא אגר דינא דינו דין, והתניא הנוטל שכר לדון משנה היא במס' בכורות (דף כט)

מתני' שני דייני גזירות [דיינים שנתמנו לגזור קנסות על הגולנים ועושי עול. יבין] היו בירושלים אדמון וחנן בן אבישלום, חנן אומר שני דברים שלא היו חכמים מודים לו אדמון אומר שבעה, [ומתחיל למנות ההלכות]: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות חנן אומר

דף ק"ה ע"א

תשבע בסוף כשישמעו צו שמת ותצא לגזות כחוצמה, תשבע שלא עכזה צידה משל בעלה כלום ולא תשבע בתחלה בשעת גיבוי מזונות נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו תשבע בתחלה ובסוף, אמר רבי דוסא בן הרכינס כדבריהם [של בני כהנים גדולים], אמר רבן יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן לא תשבע אלא בסוף:

גמ' ורמינהי שלשה דייני גזילות היו בירושלים אדמון בן גדאי [היינו אדמון דמתני'. ריב"ן], וחנן המצרי, וחנן בן אבישלום קשיא תלת אתרין [שבמשנתנו תנן שהיה שני דייני גזירות, ובברייתא קתני שהיו שלשה דייני גזילות]? קשיא גזירות אגזילות?

בשלמא תלת אתרין [דבמתני' לא קתני אלא תרין דייני והבא תני תלתא. ריב"ן] לא קשיא, דחשיב ליה [כלומר דיינין חשובין קא חשיב במתני' ותני להו, וחנן דלא חשיב כולי הוא לא קתני, ותנא דבריתא לא קפיד אחשיבות. ריב"ן], וראה בשטמ"ק שמביא פירוש "חשיב" היינו דאיירי ביה כגון חנן ואדמון] קתני דלא חשיב ליה לא קתני, אלא גזירות אגזילות קשיא?

אמר רב נחמן בר יצחק שהיו גזורין גזירות קנסות על גזילות, [לאו דוקא קנסות, דהא ממונא הוא, אלא כעין קנסות שהיו פוסקין דבר ידוע לתשלומין לנטיעה ולא כפי מה שהיא. רטא], כדתניא קיטמה נטיעה צ"ק גבי צהמה שנכנסה לרשות הניזק והזיקה, קטמה נטיעת אילן כמה שזמן אומה ר' יוסי אומר גזורי גזירות שבירושלים אומרים נטיעה בת שנתה שתי כסף שמי מעות בת שתי שנים ארבע כסף,

ורמינהי שלשה דייני גזירות היו בירושלים אדמון וחנן ונחום? א"ר פפא מאן תנא נחום ר' נתן היא, דתניא רבי נתן אומר אף נחום המדי מגזורי גזירות שבירושלים היה ולא הודו לו חכמים [שנחום היה מגזורי גזירות],

אבני חן על מסכת כתובות

דינו במילין, אלא אגר בטילא וקתני מכוער הדיין?

הני מילי בטילא דלא מוכחא, קרנא בטילא דמוכחא הוה שקיל, דהוה תהי באמברא דחמרא מריח בלוגיות יין אי זה ראוי להמקיים, והקרוז להמקלקל ימכרוהו מיד, ושכר זה היה מצוי לו בכל יום ויהבי ליה זוזא,

כי הא "דבטילא דמוכח" שרי דרב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה אמר להו הבו לי גברא דדלי לי מילא משקה שדמי בחרקאי דמקומי, חריקאי אומר אני שהוא לשון פגום כמו קניס חרוקס דשמיטת חולין (נט), כלו' שאני מסתלק ונפגם מקומי [ממני. ד"ס] ואידון לבו דינא,

אמר רבי אבהו בא וראה כמה [זול, שיכולים להיות סומא עבור פרוטה] סמויות עיניהן של מקבלי שוחד, אדם חש בעיניו נותן ממון לרופא, ספק מתרפא ספק אינו מתרפא, והן נוטלין שוה פרוטה, ומסמין עיניהן שנאמר שמות כג כי השוחד יעור פקחים,

תנו רבנן דברים מז כי השוחד יעור עיני חכמים, קל וחומר למפשיין, ויסלף דברי צדיקים, קל וחומר לרשעים,

מידי טפשים ורשעים בני דינא נינהו [שאנו אומרים שהשוחד יעורר ויסלף אותם. ראה ריב"ן]? אלא הכי קאמר כי השוחד יעור עיני חכמים אפילו חכם גדול ולוקח שוחד אינו נפטר מן העולם בלא סמויות הלב [פי' שהפסוק בשמות ח' השלח ל' א' תקח פי' השלח יעורר פקחים משמע עיור ממש, דפקח הוא מלשון פקח עורים, משא"כ קרא דשופטים דכתיב בדברים מז יט פי' השלח יעורר עיני חכמים היאך תלוי בחכמים, לכן דריש ליה אחר כך לענין עוררת עין לב. ע"פ המהר"ם ש"ף], ויסלף דברי צדיקים

דף ק"ה ע"ב

אפילו צדיק גמור ולוקח שוחד אינו נפטר מן העולם והכי קאמר ק"ו שיסמא את עיניו כשיהא טעם צסופו וישז לדון בלא טירוף דעת,

כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב משלי כט מלך כמשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכולם שהוא עשיר ואין צריך להמניף יעמיד ארץ, ואם דומה לכהן שמחזר על הגרנות יהרסנה,

אמר רבה בר רב שילא האי דיינא דשאל שאילתא דרגיל לשאל מזני עירו דהמות וכלס פסול למידן דינא, ולא אמרן אלא דלית ליה לאושולי [שאין לו מה להשאל לאחרים] אבל אית ליה לאושולי לית לן בה,

איני והא רבא שאיל שאילתא מדבי בר מריון אע"ג דלא

שיילי מיניה? התם לאחשובינהו הוא דבעי [כי חיכי דלמרו כמה חשיבי הני, דגברא רבה כרבא שאיל מיניהו, ולא משום דהוה צריך להו. ריב"ן],

אמר רבא מאי טעמא דשוחדא למה חסור ליעלו לזכות את הזכאי, כיון דקביל ליה שוחדא מיניה איקרבא ליה דעתיה לגביה והוי כגופיה ואין אדם רואה חובה לעצמו אין דעמו מתקרב ללד הסוצה למייצ את עצמו ואפילו ממכין לדין אמת מאי שוחד שהוא חד הנותן והמקבל נעשים לז אחד [ראה כתנות אור פ' משפטים שושחד לא תקח הוא סופי תיבות אחד, ואם לוקח נשאר רק ושחד תקח שהוא ס"ת חד],

א"ר פפא לא לידון איניש דינא למאן דרחים ליה, ולא למאן דסני ליה, דרחים ליה לא חזי ליה חובה, דסני ליה לא חזי ליה זכותא,

אמר אביי האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא לאו משום דמעלי טפי [קאי על בני מתא, לאו משום דבני מתא מעלי טפי. מצור דבש] אלא משום דלא מוכח להו [פי' שאינו מוכיח "להו" אותם, אלא אומר על עצמו שהוא אשם על הכל. ראיתו] במילי דשמיא,

אמר רבא מריש הוה אמינא הני בני מחוזא עירו של רבא כולוהו רחמו לי, כיון דהואי דיינא אמינא מיניהו סנו לי ומיניהו רחמו לי מקמסס אהזיס אומי אומס שזימי, כיון דחזאי דמאן דמיחייב ליה האידנא קא זכי למחר,

[ומאחר שרואים שהיום מחייב פלוני, ופלני למחר, אף הם אומרים לא שנאה מעוררתו, אלא בנימוסיהן [פי' במנהגם ודרכם] אינון עסקין. מאיר]

אמינא אם מרחם כולוהו רחמו לי אם אהזיס* נעשו כולם אהזיי, אי מסנו כולוהו סנו לי,

* [בר"ם יש גירסא לאוהבי, לאוהבים, לאוהבו, לאוהבו]

[והנה דברי הגמ' בלי פירוש רש"י יש לפרש שכיון שאחר זמן שהיה כל איש גם חייב וגם זכאי אין לומר שהטעם שיש לו שונאים הוא מפני פסקיו, שהרי איש זה שחייב היה גם פעם שהיה זכאי,

[דמאי דעבידנא להאי, עבידנא להאי. ריב"ן],

אבל דברי רש"י כאן צריכין ביאור שכתב "נעשו כולם אהזיי", ובכל פעם שלמדתי כאן עיינתי בדברי רש"י אלו, ועדיין צ"ע,

ואולי יכולים לגרום ולפרש אם "אהזיס" [שאם אני אוהב אותם אין] נעשו כולם אהזיי [בדכתיב במשלי כו יט כמים הפנים אל פנים],

שמות התנאים - אמוראים שמסופר עליהם להלן שלא רצו לדון משום חשש שוחד:

שמואל עבר במברא,

אמימר פרח גרפא ארישיה,

מר עוקבא אחד כיסה רוק לפניו,

ר' ישמעאל בר' יוסי הארים הביא לו פירות,

ר' ישמעאל בר אלישע אייתי ליה הווא גברא ראשית הגז,

אבני חן על מסכת כתובות

רב ענן אייתי ליה ההוא גברא כנתא דגילדני דבי גילי,

[שהרי אני כהן, ונטלתי מתנות כהונה] כך, מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה:

ת"ר שמות כג ושוחד לא תקח אינו צריך לומר שוחד ממון, אלא אפילו שוחד דברים נמי אסור, מדלא כתיב בצע לא תקח,

רב ענן אייתי ליה ההוא גברא כנתא [סל] דגילדני דגיס קטניס דבי גילי, א"ל מאי עבדתך? א"ל דינא אית לי, לא קביל מיניה, א"ל פסילנא לך לדינא, אמר ליה דינא דמר לא בעינא, קבולי לקביל מר דלא למנען מר מאקרובי בכורים,

היכי דמי שוחד דברים? כי הא דשמואל הוה עבר במברא גשר אתא ההוא גברא יהיב ליה ידיה לסומכו, אמר ליה מאי עבדתך [מה מעשך פה. שם]? אמר ליה דינא אית לי, א"ל פסילנא לך לדינא,

דתניא מלכים ב ד מב וְאִישׁ בָּא מִבְּעֵל שְׁלִשָּׁה וַיָּבֹא לְאִישׁ הָאֵל לָחֶם לָחֶם בַּפּוֹרִים [מקצירה הראשונה] עֲשָׂרִים לָחֶם, [והיה ממין ה] שְׁעָרִים, וַכֶּרְמֶל [בן יקרא שבלים רבים. מ"צ] בְּצֶקֶל נֹו [בקליפותיהן. מ"צ], [ויאמר תן לָעָם וַיֵּאבְּלוּ],

אמימר הוה יתיב וקא דאין דינא, פרח גרפא [נוצה] ארישיה, אתא ההוא גברא שקליה, א"ל מאי עבדתך? א"ל דינא אית לי, אמר ליה פסילנא לך לדינא,

[ושואל] וכי אלישע אוכל בכורים הוה והלא לא כהן היה, שהרי מצינו בדברי הימים שנתייחס אליו על שצט גז, דכתי' ויעני ושפט צבאן ומצינו במסכת פסחים באלו דברים (דף סח) דשפט דהאי קרא הוה אליו של אלישע? אלא לומר לך כל המביא דורון לתלמיד חכם, כאילו מקריב בכורים [לכהן. ריב"ן],

מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה, אתא ההוא גברא כסייה, א"ל מאי עבדתך? א"ל דינא אית לי, א"ל פסילנא לך לדינא,

אמר ליה קבולי לא בעינן דאי קביל, השתא דאמרת לי מעמא מקבילנא,

ר' ישמעאל בר' יוסי הוה רגיל אריסיה דהוה מיייתי ליה כל מעלי שבתא כנתא דפירי סל פירות מפרנס של רבי ישמעאל יומא חד אייתי ליה בה' בשבתא, א"ל מאי שנא האידנא, א"ל דינא אית לי ואמינא אנב אורחי אייתי ליה למר, לא קביל מיניה, א"ל פסילנא לך לדינא,

שדריה לקמיה דרב נחמן שלח ליה נידייניה מר להאי גברא דאנא ענן פסילנא ליה לדינא, אמר מודשלח לי הכי שמע מינה קריביה הוה להכי פסול ליה לדינא # [שלא עלה על דעתו שהסיבה ששלחו רב ענן הוא משום שבעל דין זה נתן לו שוחד], הוה קאים דינא דיתמי קמיה, אמר

אותיב זוגא וזוג דרבנן וקדיינין ליה, בהדי דקאזיל ואתי בכל אשר הולך וצא, היה לצו לזכותו של אותו ארס, וצאין לו פתמי זכיות אמר אי בעי טעין הכי ואי בעי טעין הכי ואומר בללו הלואי ויטעון כך וכך וזכה דין,

דף ק"ו ע"א

אמר תיפח נפשם [fainting, decay, disappointment, let despair come upon] של מקבלי שוחד, ומה אני שלא נטלתי ואם נטלתי שלי נטלתי [שהרי הארים הביא הפירות משהו] כך, מקבלי שוחד על אחת כמה וכמה:

האי עשה מלות הדיינים עשה ושפטתם דק [מצוה לדון את הבא ראשון מדכתיב בקמן כגדול תשמעון. רמ"י] והאי עשה [לכבד את הת"ח] עשה דכבוד תורה עדיף דיניה דהאי גברא דהוה עשה דליכא כבוד מורה דרב ענן כהדיה, עדיף,

ר' ישמעאל בר אלישע אייתי ליה ההוא גברא ראשית הגז בכל שנה שגוזא אותן חייב ליתן לכהן אחד מששים, אמר ליה מדיכא את א"ל מדרך פלן, ומהתם להכא לא הוה כהן למיתבא ליה? א"ל דינא אית לי ואמינא אנב אורחאי אייתי ליה למר, א"ל פסילנא לך לדינא, לא קביל מיניה [ראשית הגז],

סלקיה לדינא דיתמי [העביר את הד"ת של היתומים] ואחתיה לדיניה [של זה ששלחו רב ענן], כיון דחזא בעל דיניה יקרא דקא עביד ליה [הכבוד שעשו לו] איסתתם טענתיה:

[ואם תאמר מאחר ופסל עצמו לדון מדוע לא קבל ממנו? יש לומר לא ממעם שוחד אלא כמו שמשמע במסכת מכות [כד. וברש"י] מוחשש עושק, כאילו עושקו לכהן שהיה רגיל זה ליתן לו מתנותיו. ע"פ שו"ת הרד"ך כבא. יוסף דעת]

רב ענן הוה רגיל אליהו דאתי גביה, דהוה מתני ליה סדר דאליהו, כיון דעבד הכי [ששלח את איש זה לדון לקמיה דרב נחמן] איסתלק [לא בא אליהו אליו עוד # ואולי נענש בשביל שאמר לשון שמשמע שהוא קרוב לו, ולא היה נזהר די, שנכשל ע"י שקיבל ממנו גלדני],

אותיב ליה זוגא דרבנן וקדיינין ליה, בהדי דקאזיל ואתי, אמר אי בעי טעין הכי ואי בעי טעין הכי, אמר תיפח נפשם של מקבלי שוחד, ומה אני שלא נטלתי ואם נטלתי שלי נטלתי

ייתיב בתעניתא ובעא רחמי ואתא, כי אתא, הוה מבטית ליה בעותי [הוה קא מבטית רב ענן מאליהו דלא הוה אתי ליה בניחותא]

אבני חן על מסכת כתובות

כי הווי מיפטרי רבנן מבי אביי, ואמרי לה מבי רב פפא,
ואמרי לה מבי רב אשי, הווי פיישי מאתן רבנן וקרו נפשייהו
יתמי דיתמי,

[מתחיל לדבר בענין מי נוטל מתרומת הלשכה, ושאר ענינים המוזכרים במסכת
שקלים].

1. מבקרי מומין, 2. המלמדיון הלכות שחיטה לכהנים, 3. המלמדיון הלכות קמיצה
לכהנים, 4. מגיחי ספרים שבירושלים, 5. נשים האורגות בפרוכת, 6. ובית גרמו
על מעשה לחם הפנים, 7. ובית אבטינס על מעשה הקטרת, 8. נשים המגדלות
בניהן לפרה.

א"ר יצחק בר רדיפא א"ר אמי, מבקרי מומין שבירושלים
[כרתנן בעירבין ג. אין פוחתין משהה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים, [ראה
שם מוה"ב יצינן דין זה] וכן כל קרבנות צריכים לבדקן קודם הקרבנות אם אין
בהם מום. ראה תוס' [היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה [ראה
שקלים י:]],

אמר רב יהודה אמר שמואל [ראה שקלים י:] ת"ח המלמדיון
הלכות שחיטה לכהנים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה,

אמר רב גידל אמר רב [ראה שקלים י:] ת"ח המלמדיון הלכות
קמיצה לכהנים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה,

[הלכות קמיצה כדאמרין במנחות, יכול בראשי אצבעותיו, ת"ל מלא קמחו, הא
כיצד, חופה ג' אצבעותיו על פס ידו קומץ, וזו עבודה קשה שבמקדש וכל שעה
היו עוסקין ללמד לכל משמר ומשמר של כהנים הלכות קמיצה. ריב"ן].

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מגיחי ספרים
שבירושלים של כל אדם ואדם, שאסור להשקות ספר שאינו מוגה משום אל
משכן צהלין עולה, ולאו ציט דין שהיו מתעללין צדצו והפקירו תרומת הלשכה לך
היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה,

[מגיחי ספרים ספרי תורה שבירושלים שכל אחד ואחד היה עושה ספר תורה
לעצמו, כדאמרין התנאים לפניו במצות בספר תורה נאה וכו'. ריב"ן].

אמר רב נחמן אמר רב נשים האורגות בפרוכת נוטלות
שכרן מתרומת הלשכה, ואני אומר מקדשי בדק הבית,
הואיל ופרוכת תחת [במקום שט] בנין עשויות,

מיתיבי [על רב נחמן שאריגת הפרוכת באה מקדשי בדק הבית] נשים
האורגות בפרוכת ובית גרמו על מעשה לחם הפנים, ובית
אבטינס [צית אבטינס וצית גרמו] במסכת יומא (דף נח) על מעשה
הקטרת, כולן היו נוטלות שכרן מתרומת הלשכה?

התם [דנוטלות מתרומת הלשכה] בדבב' פרכות שננגד הפתחים, דלנעוהא
עצדי, ואין תחת הבנין אלא לצניעות בעלמא, קתני דנוטלות
שכרן מתרומת הלשכה. ריב"ן].

אכל כל זורק צנין, כגון פרכות המגדלות צין היכל לקדשי הקדשים שהיו צמקש

והיה מפחיד ליה. ריב"ן], ועבד תיבותא # [זה אינו מוכן לפי פשוטו, אלא
ע"פ סוד] ויתבי קמיה [וישב בתוך התיבה, וכך למד עמו אליהו], עד
דאפיק ליה [שהוציא לו, שלימדו] סידריה, והיינו דאמרי סדר
דאליהו רבה שלמד מן למינה סדר אליהו זוטא שלמד מן המינה,
[שהרי לא למד הימנו בתוך התיבה אלא מעט שלא היה יכול לקבל וללמוד ממנו
בענין זה ונסתלק ממנו אליהו לגמרי. ריב"ן].

בשני דרב יוסף הוה ריתחא כעס של מקום, וזא רעצ לעולם אמרי
ליה רבנן לרב יוסף ליבעי מר רחמי,

אמר להו השתא ומה אלישע דכי הווי רבנן מיפטרי מקמיה
תלמידיו ממנו לעמוד מצית המדרש [דהו עסקי באורייתא קמו' כל יומא, ולרמזא
הווי אזלי להו לבתייהו. ריב"ן] הווי פיישי תרי אלפן ומאתן 2200 רבנן
אוכלי שלטנו תרי אלפים ומאתים, דכמיז עשרים לחס ולחס צכורים הא עשרים ומד
וכרמל הרי עשרים ומאתין וכל אחד לפני מאה חס הרי תרי אלפין ומאתים [ואף
שהיה גדול כל כך] בעידן ריתחא לא הוה בעי רחמי [שאינו היה
מבקש רחמים לא היה רעב בעולם. ריב"ן], אנא [ראה לקמן שלרב יוסף נשאר
רק 400 תלמידים] איבעי רחמי,

וממאי דפיישי הכי? דכתיב מלכים ב ד [שם פסוק מב ואיש בא מפעל
שלשה ויבא לאיש האל הים לחם בפירות] [מקצירה הראשונה] עשרים-לחם,
[והיה מומין ח] עשרים, ויבקר [כן יקרא שבלים רבים. מ"צ] בצקל נז'
[בקליפותיהן. מ"צ], [ויאמר תן לעם ויאכלו] [ואח"כ כתיב בפסוק מג] ויאמר
משרתו מה אתן זה לפני מאה איש, מאי לפני מאה איש,
אילימא דכולהו [22 כבורות] לפני מאה איש, בשני בצורת
טובא הווי, אלא דכל חד וחד [כל ככר] קמי מאה איש,

[אלישע עשיר היה דכולהו נביאים עשירים היו כדאמרין בפרק אין בין המורד
[גדרים לה]. אין הקב"ה משרה שכנתו אלא על גבור עשיר וחכם. ריב"ן]

כי הווי מיפטרי רבנן מבי רב, הווי פיישי אלפא ומאתן 1100
רבנן [זה מחצה שהיה לאלישע 2200], מבי רב הונא הווי פיישי תמוני
מאה רבנן,

רב הונא הוה דריש בתליסר אמוראי השומעין מפיו ומשמעין לרבים
זה מכאן זה מכאן ומלפנים ומלאחור ומתחלקין למקומות הרבה שהיה העם רב
[שאין קולו נשמע לרבים. ריב"ן].

כי הווי קיימי רבנן ממתיתתא דרב הונא, ונפצי גלימיהו [שהיו
מנערין טליתות שלהן מן האבק. ריב"ן], הוה סליק אבקא וכסי ליה
ליומא מאפיל את החמה והיה ניכר צא"י ואמרי במערבא קמו ליה
ממתיתתא דרב הונא בבלאה [הבבלי], # [גמ' זו אין לה פשר ע"פ
הפשט, אלא או בדרך גומא, או ע"פ סוד],

כי מיפטרי רבנן מבי רבה ורב יוסף, הווי פיישי ארבע מאה
רבנן וקרו לנפשייהו יתמי,

אבני חן על מסכת כתובות

כאן [פסוק השני שאין לקנות כלי שרת מבדק הבית] **שגבו ולא הותירו,**

וכי גבו והותירו מאי הוי? א"ר אבהו ל"ב ב"ד מתנה עליהן,
אם הוצרכו [לבדק הבית] הוצרכו ואם לאו יהו לכלי שרת,

תנא דבי רבי ישמעאל כלי שרת באין מתרומת הלשכה,
שנאמר את שאר הכסף איזהו כסף שיש לו שיריים הוי
אומר זה תרומת הלשכה [כשהיו תורמין מן הלשכה לשלשה קופות,
היה נשאר כסף בלשכה, ואותו כסף המיותר בלשכה היו שיריים, וכסף דבשלשה
קופות כסף שיש לו שיריים הוא, ומהוא כסף אמר קרא ויעשו את הכלים לבית
ה'. ריב"ן],

ואימא שיריים גופייהו [לאחר שהורמו ג' קופות בג' פרקים דהיינו שירי
הלשכה ממנו היו עושין כלי שרת, דהא כתיב שאר הכסף דמשמע שיריים.
ריב"ן?]

[ובתריץ] **בראמר רבא העולה עולה ראשונה** מנין שלא יהא דבר
קודם על המערכה לתמיד של שחר, מ"ל וערך עליה העולה, והוין זה מאי
תלמודא? ואמר רבא העולה משמע העולה האמורה ראשון בסדרי קרצנות, והיא
עולת הבקר, שנה' ואמר להם זה האשה כו', וה"א יתירא קא דריש ה"ג הכסף
כסף ראשון וה"א את שאר הכסף בכסף שיש לו שאר,

[ומקשה על מה שאמר שיכולים לקנות כלי שרת ממועות תרומת הלשכה]
מיתיבי [שנינו ברייתא שקלים י:'] **הקטורת וכל קרבנות צבור באין**
מתרומת הלשכה, מוזבז הזהב ולבונה וכלי שרת באין
ממותר נסכים [הרי שאין כלי שרת בא מתרומת הלשכה] פליגי זה במס'
מנחות בפרק שמי מדות (דף 5),

רבי חייא ז"ר יוסף אמר צירוי מדות, שהמסקין סלמות שקבלו מעות הקדש
לספק סלמות כל ימות השנה, מודדין להקדש במדה מצורעת טפופה ולא ממוקה,
והמקריבין מוסק המדה והם מותר נסכים ומוכרים אותן,
ור' יוחנן אמר, כאותה ששנינו המקבל עליו לספק [כל ימות השנה להקדש] סלמות
מארבע סאין בסלע, ועמדו משלש שנתייקרו, מספק מארבע, והמקבל לספק משלש
והחלו ועמדו מד', מספק ד', וזו היא ששנינו מותר נסכים לקין המזבח,

מוזבז העולה, הלשכות, והעזרות באין מקדשי ברוך הבית,
חוץ לחומת העזרה כגון עזרת נשים והחיל וחומת העיר ומגדלותיה **באין**
משירי הלשכות משיריים הנותרים בלשכה כשתרמוהו בקופות,

זו היא ששנינו [ומסביר שלפי ברייתא זו אתי שפיר המשנה שם שקלים י:']
חומת העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי
הלשכה [מ"מ קשיא שמברייתא זו רואין שאין כלי שרת באין מתרומת
הלשכה?]

[ובתריץ] **תנאי היא** דליכא למאן דלמר כלי שרת מתרומת הלשכה באין דתנן
[שקלים י:'] **מותר תרומה הנשאר בקופות צ"מ ניסן,** שנאכל ואילך אין
לוקחין קרצנות צדור אלא מתרומה חדשה, כדלמרינן צ"מ (דף ז) קרצנות צדור

שני במקום אמה טרקסין שעשה שלמה בצנין ראשון, ואנשי הגולה עשו את ההיכל
גבוה מאד, ולא יוכל צנין צעזעי אמה להחזיק בגובה כזה, ולהרחיבו לא יכלו לפי
שמקצרים את ההיכל או את קדשי הקדשים, ועשו שמי פרכות וצינייהם אמה
כדלמרינן במסכת יומא (דף נא), ואותן פרכות נעשו מקדשי דקדק הבית,

דאמר רבי זירא אמר רב שלשה עשר פרכות היו במקדש
שני, שבעה כנגד שבעה שערים לעזרה אחד לפתחו של היכל
ואחד לפתחו של אולם, ב' ברביר מחת אמה טרקסין, ב' כנגדן
בעליה להצדיל צין עליית היכל, לעליית קדשי הקדשים, וגם הן במקום אמה
טרקסין:

ת"ר נשים המגדלות בניהן לפרה במזרות הצנויות בסלעים צירושלים,
ומחמיהם חלל מפני קבר המהום, כדמתן במס' פרה (פ"ג משנה 3) ומיימין לה
בפרק הישן מחת המטה (סוכה דף כא) ובאין נשים עוזרות ויולדות שם ומגדלות
שם צניהם לצורכי פרה אדומה, לעסוק בשריפתה ומילוי מימיה ולהזות כל שצעה על
כהן השורפה כדלמרינן במסכת יומא (דף ד), ומעלה זו עשו לה להחמקם זה
מיוקות שלא נעמלו מימיהם, מפני שזולו זה לעשותה בטובל יום, כדמתן מטמאין
היו הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו להוציא מלצן של צדוקין שהיו אומרים
במעורבי שמש הימה נעשית היו נוטלות שכן מתרומת הלשכה,

אבא שאול אומר נשים יקרות עשירות שבירושלים היו זנות
אותן ומפרנסות אותן בלצנז וקסות,

בעא מיניה רב הונא מרב

דף ק"ו ע"ב

כלי שרת שמשמין בהן במזבח החיצון, שהוא צנין של אבנים מהו שיעשו
מקדשי ברוך הבית, צורך מוזבז נינהו ומקדשי ברוך הבית
אתו, או צורך קרבן נינהו ומתרומת הלשכה היו עושין
אותן?

א"ל אין נעשין [כלי שרת] **אלא מתרומת הלשכה,**

איתיביה דברי הימים ב כד י' וכב'לו תם הביאו לפני המלך
ויהו ידע (הכהן) את שאר הפסח ויעשהו כלים לבית ה'
פלי שרת [ויעשו לו ית וכלי וקב וקסא ויהיו מעלים עלו לו בבית ה'
תמיד כל ימי ירו ידע?]

א"ל דאקרייך כתובי [דברי הימים. ריב"ן] **לא אקרייך נביאי מלכים**
ב יב אך לא יעשה בית ה' ספות [שאין עושין כלי שרת מבדק הבית]
וגו' כי לעושי המלאכה יתנוהו,

אי הכי קשו קראי אהרדי [בפסוק הראשון כתיב שעשו כלי ה' משאר
הכסף, ובפסוק השני כתיב שאין לעשות כלים מבדק הבית]? **לא קשיא כאן**
[פסוק הראשון, שמותר לקנות כלי שרת מבדק הבית מיירי] **שגבו והותירו,**

אבני חן על מסכת כתובות

הבאין בלחוד בנים מזה להצא מן הדש מה היו עושין בה?

ריקועי זהב ציפוי לבית קדשי הקדשים מחפין בהם הרפפה והכחלים,

ר' ישמעאל אומר מותר [ריות] פירות ולקמן מפרש מאי ניהו לקיין המזבח כשהוא בטל מנדרים ונדבות, לוקמין עלות ומקריבין בשר למזבח ועורות לכהנים, מותר תרומה [תרומת הלשכה] לכלי שרת,

ר"ע אומר מותר תרומה לקיין המזבח, מותר נסכים לכלי שרת,

רבי חנינא סגן הכהנים אומר מותר נסכים לקיין המזבח, מותר תרומה [תרומת הלשכה] לכלי שרת,

[הרי שר' ישמעאל ור' חנינא סברי דמותר תרומת הלשכה לכלי שרת, ור"ע סבר דמותר נסכים לכלי שרת],

וזה וזה ר' עקיבא ור' חנינא לא היו מודים בפירות שיהא שום מותר בפירות,

פירות מאי היא? דתניא מותר תרומה מה היו עושין בה? לוקחין פירות בזול ומוכרין אותם ביוקר והשכר מקיצין בו את המזבח והקין לכלי שרת כדקאמר רבי ישמעאל,

וזו היא ששנינו [ומסביר שאלכא דברייתא מובן המשנה שם] מותר פירות לקיין המזבח,

מאי זה וזה לא היו מודין בפירות מאי פירושא דלא היו מודים?

דתנן כמתן דפליג ר"ע אדריבן ישמעאל, ולא הוזהר לו שיהו משתכרין בשל הקדש מותר שירי לשכה מה היו עושין בהן, לוקחין בהן יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש דברי ר' ישמעאל, רבי עקיבא אומר אין משתכרין בשל הקדש אף לא בשל עניים,

בשל הקדש מאי טעמא לא? אין עניות במקום עשירות, בשל עניים מאי טעמא לא? דלמא מתרמי להו עניא וליכא למיתבא ליה:

[שנינו במשנתנו] מי שהלך למדינת הים: איתמר רב אמר

דף ק"ז ע"א

פוסקין מזונות לאשת איש צ"ד יורדין לנכסי מי שהלך למדינת הים, ופוסקין מזונות לאשתו, ושמאל אמר אין פוסקין מזונות לאשת איש,

אמר שמואל מודה לי אבא [שמואל קרי לרב אבא, לפי שה' גדול ממנו,

דרך כבוד כמו אבי אבי רבב ישראל, ולפי שהיה אב לכל המכמים. ד"ס] בשלשה חדשים הראשונים [עד שעברו שלשה חדשים משחלך למדינת הים, שאין זנים את אשתו] לפי שאין אדם מניח ביתו ריקן,

[והגמ' מחלק] בששמועו בו שמת [בשני עדים. תוס' עיי"ש] כולי עלמא לא פליגי דפוסקין, דלמאי נחוש לה, אי לזררי הרי סופה לגבות כתובתה ומשבע שלא עיכבה משלהם כלום, ואי לשמא אמר לה לא מעשה ידיך במזונותיך וקבלה עליה, משמת אינה משועבדת לו [למעשה. ד"ס] ידיה, וא"ת והרי היא משועבדת ליתומים, ואף הם יאמרו לה כן, אף הוא [בעלה] לא היה יכול לומר לה, אלא א"כ היא מתרצה,

כי פליגי בשלא שמעו בו שמת, רב אמר פוסקין דהא משועבד לה,

ושמואל אמר אין פוסקין, מ"ט? רב זביד אמר אימא צררי אתפסה צורות כספים נתן בידה למזונות, רב פפא אמר חיישינן שמא אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך וקבלה עליה [וקיבלה עליה ופטרנו, ופטר הוא בכך, אע"ג דהשתא לא ספקה. תוס'].

מאי בינייהו? איכא בינייהו גדולה הראויה להתיססה מעות ולא ספקה מזונות במעשה ידיה, שהן שני צורות, או שאינה צעלת מלאכה, לזררי איכא למיחש, ללא מעשה ידיך במזונותיך ליכא למיחש דכיון דלא ספקה לא קבלה עליה,

אי נמי קטנה וצעלת מלאכה והשנים כמתן [שאנינה שנת בצורת] וספקה לרב זביד פוסקין, דלא עביד איניש דמתפס צררי לקטנה, לרב פפא אין פוסקין, דאיכא למימר לא מעשה ידיך במזונותיך אמר לה,

תנן [לעיל קד: בריש פרקין] מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, חנן אמר תשבע בסוף ולא תשבע בתחלה, נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו תשבע בתחלה ובסוף, עד כאן לא פליגי אלא לענין שבועה אבל מזוני יהבינן לה [וקשיא ארשמואל?]

תרגמה שמואל בששמועו בו שמת [דבאופן זה לא פליגי],

תא שמע [שנינו בברייתא] מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בני כהנים גדולים אומרים תשבע, חנן אמר לא תשבע, ואם בא [פ' לאחר שחזר ממדינת הים] ואמר פסקתי לה מזונות אתפסתי צררי נאמן ונשבעה, וממזרת מה שנתנו לה צ"ד [הרי דלכ"ע נותנין לה?]. הכא נמי בששמועו בו שמת,

והא אם בא ואמר קאמר? אם בא לאחר שמועה לאחר ששמעו צו שמת צא,

ת"ש מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ואם

אבני חן על מסכת כתובות

ואמרה לו כנס או חלץ וברח [היבם], נזיונת משל יבם [ורואין שניזונת וקשיא לשמואל]?

אמר לך שמואל למאי ניהוש לה להאי, אי משום צררי, לא מיקרבא דעתיה לגבה [שערין לא כינסה], אי משום מעשה ידיה, לא משתעבדא ליה,

תא שמע האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאת ואמרה מת בעלי, רצתה נזיונת שהאשה נאמנת לומר מת בעלי ומינשא, וכסס שנאמנת לישא, כך נאמנת ליטול כתובתה, כדאמרין במסכת יבמות [ק"ז]. מספר כתובתה נלמד לכשתנשא לאחר מעלי מה שכתוב ליה רצתה גובה כתובתה,

[ואם באה ואמרה] גירשני בעלי, מתפרנסת והולכת עד כדי כתובתה כתובתה לא גביא שמה לא גירשה, ובגירושין לא האמינות, אבל מזוני יתנין לה וצפרעון כתובה ממנה נפסק, אם גירשה הרי נטלתן בכתובתה, ואם לאו הרי הוא חייב במזונותיה?

הכא נמי כששמעו בו שמת,

ומאי שנא עד כדי כתובתה? דאיהי היא דאפסידה אנפשה שאלמה גרשני, וגרשה אין לה מזונות, וכי תימא כיון דשמעו שמת תגבה כתובתה יחד [בפעם אחת] ? אין הכי נמי, והאי דקאמר מתפרנסת והולכת, אם אינה רוצה ליטול לשם **כתובה, דקצרה שמה לא מת, וזו לה ליטול לשם מזונות, שאם יצא בעלה תהא כל כתובה קיימת [ובין שאינה לוקחת הכל ביחד, אלא לאט לאט נגד כתובתה] ומתפרנסת עד כדי כתובתה וזו לא יתנין לה,

* ע"פ ד"ס, ובדפוס דשמעיה.

** ע"פ ד"ס, ובדפוס כתובתה דסבורה.

[פירושו תמוה לכאורה דאם היא יודעת באמת שגרשה היאך סבורה שאם יבא בעלה שתהא כתובתה קיימת, ואם יודעת בעצמה שמשקרה ולא גירשה כלל למה לא תאמין לעדים שאמרו שמת וסבורה שיבא בעלה, ויש ליישב שהוא מפרש בששמעו בו שמת היינו בקול והשתא גם שיוודעת בעצמה שמשקרת ולא גירשה סבורה היא לומר שהקול אינו אמת ובעלה חי ואם יבא תהא כל כתובתה קיימת. מזה"ש"א],

תא שמע כיצד אמרו ממואנת אין לה מזונות [כלומר כל זמן שיכולה למאן אין לה מזונות. ריב"ן], אי אתה יכול לומר ביושבת תחת בעלה, שהרי בעלה חייב במזונות, אלא כגון שהלך בעלה למדינת הים, [ו. ד"ם] לותה ואכלה [ואה"כ] עמדה ומיאנה, טעמא דמיאנה, הא לא מיאנה יתנין לה?

אמר לך שמואל הכא למאי ניהוש לה אי משום צררי, צררי לקטנה לא מתפס, ואי משום מעשה ידיה קטנה לא ספקה,

בא ואמר צאי מעשה ידיך במזונותיך רשאי [כלומר אם לוותה ואכלה לא אפרע שאם לא היו מלוים לזו [לאשתו] היתה דוחקת עצמה אף ע"ג דלא ספקה. תוס'], קדמו בית דין ופסקו מה שפסקו פסקו? [ומתריץ] הכא נמי כששמעו בו שמת,

ת"ש מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ב"ד יורדים לנכסיו וזנין ומפרנסין לאשתו, אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר מפרש לקמיה?

אמר רב ששת במשרה את אשתו ע"י שלישי העמיד אפוטרופוס לזונה ועכשיו משך האפוטרופוס את ידו והשתא ודאי לגררי ליכא למישא ולא לשמא אמר לה נאי מעשה ידיך למזונותיך,

אי הכי דהסרה אותה ע"י שלישי, אפי' בניו ובנותיו נמי דהא גלי דעתיה דניחא ליה שיהו מזונין משלו בניו ובנותיו נמי?

[ומתריץ] כשהשרה לזו ולא השרה לזו,

מאי פסקא [איך חתך והבדיל שאשתו השרה ובניו לא השרה, וראה רש"י לעיל קב: ד"ה מאי פסקא צממיה וכי דצר פסקו הוא למכמים שקונין לזנת האשה ולא לזנות ששנו סתם צממיה צממיהן נזונות מצני חורין והיא נזונת ממשועבדים], [מלה זו משתמשת בששה אופנים [חתובה, הפסק, חלק נפסק, פסק דין, משפט בלי טעם וסברה, סעודה המפסקת], וכאן פירושה מלשון "משפט בלי טעם וסברה", [an absolute unqualified opinion or statement] [תימה לרבי אין, סתמא דמילתא אשתו דחייב במזונותיה משרה על ידי שלישי, בניו ובנותיו דלא מייחב במזונותיהם לא משרה? תוס' עיי"ש]?

[ומתריץ] אלא אמר רב פפא כששמעה בו שמת בעד אחד [שערך אחד בא והעיד שמת בעלה], היא [האשה] דאי בעית אינסובי בעד אחד מצי מינסבא, מזוני נמי יתנין לה, בניו ובנותיו דאי בעו למיחת לנכסיו בעד אחד לא מצו נחת, מזוני נמי לא יתנין להו,

[והוה לעיל] מאי דבר אחר [שאין נותנין לה]? רב חסדא אמר תכשיט, רב יוסף אמר צדקה, מ"ד תכשיט כל שכן

דף ק"ז ע"ב

צדקה אין צ"ד פוסקין לזקה לעניים מנכסיו, זמן ששאר צני העיר פוסקין עליהן [ליתן סכום] לזקה, מ"ד צדקה אבל תכשיט צממיה להמקטע צדקה אשתו יתנין לה, דלא ניהא ליה דתנינול # [וצ"ע למה קורא לזה דבר אחר], [?

תא שמע היבמה, ג' חדשים הראשונים שאינה יכולה לא להנשא ולא להמיינס [משום הבחנה] נזיונת משל בעלה, מיכן ואילך אינה נזיונת לא משל בעלה ולא משל יבם, [עמדה. ד"ם] דין

אבני חן על מסכת כתובות

מאי הוה עלה [פוסקין או לא. ד"ס?]

כי אתא רב דימי אמר מעשה בא לפני רבי [שנא אשה פלגי. ד"ס]
בבית שערים ופסק לה מזונות, לפני רבי ישמעאל בצפורי
ולא פסק לה מזונות,

תהי בה [לשון חימא או לשון קושיא. ד"ס] רבי יוחנן וכי מה ראה רבי
ישמעאל שלא פסק לה מזונות, הא לא נחלקו בני כהנים
גדולים וחנון אלא לענין שבועה, אבל מזוני יהבינן לה?

א"ל רב שמן בר אבא כבר תרגמה רבינו שמואל בבבל
כששמעו בו שמת, א"ל פתירתו בה כולי האי [כלומר להכי
אימתא דמפרשימי לה הכי. ד"ס],

[have you gone so far in your interpretation] לא ידעתי שנכנסתם כ"כ לעומק
הסוגיא לפתור ולתרוץ בעי' זו. שט]

[רבין בא וסיפר העובדא באופן אחר מרב דימי].

כי אתא רבין אמר מעשה בא לפני רבי בבית שערים ולא
פסק לה מזונות, לפני רבי ישמעאל בצפורי ופסק לה
מזונות,

א"ר יוחנן מה ראה רבי שלא פסק לה, דהא לא נחלקו חנן
ובני כהנים גדולים אלא לענין שבועה, אבל מזונות יהבינן
לה,

אמר ליה רב שמן בר אבא כבר תרגמה שמואל בבבל
כששמעו בו שמת, אמר ליה פתירתו בה כולי האי,

והלכתא כותיה דרב, ופוסקין מזונות לאשת איש,

והלכתא כותיה דרב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר
רב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניוונת ואיני עושה,

והלכתא כותיה דרב זביד בקוניא לענין חמץ בפסח, וגיעולי עובדי
כוכבים, ויין נסך, דאמר רב זביד הני מאני דקוניא כלי חרס שמחפין
עליהם עופרת שקורין פלומצלי"ר בלע"ז חיוור' ואוכמי' שרו לפי שהעופרת
מחליק את החרס ואינו מניחו לבלוע, ירוקי' אסירי' אצל הירוקים מעורב צריף
שקורין אלז"ס בתוך העופרת והוא עז ומתחלל את החרס ובלע והכי אמרי' במסכת
ע"ז (דף לג) דמזרפי ובלעי,

ולא אמרן אלא דלית בהו קרמופני דיקועי קיריזי"ש בלע"ז אבל
אית בהו קרמופני אסירי:

[במשנה ראשונה לעיל קד: אמר המשנה שחנן אומר שני הלכות, וזו הלכה
השנייה של חנן].

מתני' מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את

אשתו, חנן אומר איבד את מעותיו שלא אמרתי לך הלוי ואני אפרע,
אבל אם הלואה את האשה מעות למזונותיה על מנת שתשלם לו, הוא מוצעה [המלווה
מוכר את האשה] והיא מוצעת הבעל ושלם, כדאמר לעיל בממאנת ולווחה ואכלה
ועמדה ומילאה, טעמא דמילאה הא לא מילאה משלם, נחלקו עליו בני
כהנים גדולים [בגמ' קורא להם רבנן] ואמרו י"שבע כמה הוציא
ויטול, א"ר דוסא בן הרכינס כדבריהם, א"ר יוחנן בן זכאי
יפה אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי:

גמ' תנן התם [יבמות לג.] המודר הנאה מחבירו [ראובן אסר
הנאה שמעון על עצמו]

דף ק"ח ע"א

שוקל לו את שקלו [שמעון שוקל שקלו של ראובן] שוקל בשבילו שקל שהוא
חייב [לכלל. בבל. ד"ס] שנה לקרננות צדור [ישמעון] ופורע את חובו [של
ראובן] אם חייב ממון לנושה, מותר לזה שיפרענו בשבילו ומחזיר לו אבידתו
[של ראובן] אם ראה חמורו מועה מותר להשיבו, ובמקום שנוטלין שכר
על טורח הַשָּׂכָה תפול הנאה הניית השכר להקדש (שהרי שניהן מודרין
בהנאה) [וכגון שהיו מודרין שניהם הנאה. ד"ס] זה מזה [ראה תוס'].

בשלמא שוקל לו את שקלו מצוה קעביד כלומר מצוה בעלמא קא
עביד, ואינו מהנהו לזה, שאם לא שקל עליו לא הפסיד כלום שיש לו חלק בקרננות
דתנן תורמינן את הלשכה בשלש קופות על האבוד אף על מי ששלם שקלו
ואצד ועל הגבוי שעדיין לא הגיע כאן ועל העתיד לגבות ואפילו לא
נגבה לאחר מכן, יש לו חלק [במחירה ובקרננות] [במחירה הקופות. ד"ס], אלא
שחסר מצוה, נמצא שכר המצוה על העומד,

ומחזיר לו אבידתו נמי מצוה קעביד, אלא פורע לו את חובו
הא כמשתרשי ליה מריוחו?

אמר רב אושעיא הא מני חנן היא דאמר איבד את מעותיו
זה שפרנס את אשת חבירו ומתכוון לשם הלואה שישלם לו בעלה, איצד מעמיו, ואין
יכול לומר לו את חובך פרעתי שלם לי, והוא הדין נמי לכל חוב שעליו ועמד חבירו
ופרעו וזה לא אמר לו הלויני, אינו חייב לו כלום,

וכיון דאילו פרעיה לשם הלואה לאו הלואה היא, כי פרעיה נמי לשם מחילה [שלא
יחזיר לו המעות] לאו מילי יהיב ליה,

[וידיה דומה למושל, שראובן מודר הנאה משמעון, וראובן חייב חוב ללוי, ואמר
לוי לראובן שאם יאכל שמעון בשר היום יהיה חובי מחול לך, והלך שמעון ואכל
בשר, והריוח ראובן דמי החוב ע"י אכילתו של שמעון, ואפ"ה מותר לעשות כן,
שראובן לא נהנה משמעון, והוא רק גרם לו הנאה],

ורבא אמר אפי' תימא רבנן דאמרי חייב, אע"פ שלא אמר לו הלויני, וגבי
שאר חוב נמי חייב לשלם, וכי מחיל אסור במודר הנאה, ו **הבא** דקמי פורע לו
את חובו **במאי עסקינן** שלוחה בשלם זה מחלה הלואה מן המלוה **על מנת**
שלא לפרוע עד שירצה לא יוכל הטעה ללחצו, הלכך לאו מילי יהיב ליה [ואף
שמי"מ נהנה ראובן משמעון, הנאה זו אינה אלא גרמא, ראה תוס'].

אבני חן על מסכת כתובות

[ר' נחמן אמר שמואל סבר טענו חמין ושעורים והודה לו באחד מהן חייב, ור' חייא בר אבא סבר דפטור, ובא לאוקים פלוגתא דהכמים ואדמון אליבא דתרויהו],

נבמ: שמע מינה לרבנן טענו חמין ושעורים והודה בשעורים פטור, לימא תהוי תיובתא דרב נחמן אמר שמואל דא"ר נחמן אמר שמואל טענו חמין ושעורים והודה לו באחד מהן חייב?

אמר רב יהודה אמר רב בטוענו מדה לא תצע ממנו קנקנים, אלא שמן הפקדמי אללך, ומאי כדי שמן דקמני מתני' מדה, מלא עשרה כדי שמן דהוי ליה, טענו חמין והודה לו בשעורים,

אי הכי מ"ט דאדמון [דאמר דהוי מודה במקצת הטענה]?

אלא אמר רבא דכולי עלמא היכא דאמר ליה מלא עשרה כדי שמן יש לי בבורך צור שלפני הד, שמן קטעין ליה קנקנים לא קטעין ליה וכי הודה לו בקנקנים לא הודא הוה, עשרה כדי שמן "מלאים" יש לי אצלך שמן וקנקנים קטעין ליה,

כי פליגי [במשנתין] היכא דאמר ליה עשרה כדי שמן יש לי אצלך ולא אמר מלאים, אדמון אומר יש בלשון הזה לשון קנקנים כיון דלא אמר ליה מלא עשרה, אין זה טוענו מדה, אלא עשרה כדי מלאים, והוה ליה טענו חמין ושעורים, ורבנן סברי אין בלשון הזה לשון קנקנים,

אלא טעמא לשון קושא הוא לאתווצי למאן דאמר פטור דאין בלשון הזה לשון קנקנים לדוקיא דמתני' כרב נחמן, מדקמני הטוען את חבירו כדי שמן ולא קמני כדי מלאים שמן, שמעין מינה דמשום דאין בלשון הזה לשון קנקנים פטרי רבנן, הא אם תצעו שניהם חייב הא יש בלשון הזה לשון קנקנים חייב,

לימא תהוי תיובתא דר' חייא בר אבא, דא"ר חייא בר אבא טענו חמין ושעורים והודה לו באחד מהם פטור [והכא פטור רק משום דאמר כדי שמן]?

אמר רב שימי בר אשי [בשאומו כדי שמן] געשה כמי שמענו רימון בקליפתו לא דמו כדי שמן לחמין ושעורים, דכולי חדא מילתא הוא וממין הטענה הוא,

מתקיף לה רבינא רימון בלא קליפתו לא מינטר, שמן מינטר בלא קנקנים צנור?

אלא הכא במאי עסקינן אלא לא מימא כמו שטענו רימון [פ' לא תימא שהטעם היא משום שדומה לרימון בקליפתו, אלא אנו עושין אוקימתא במתני']. אלא ר' חייא מוקי למתנימין כגון שהודה במקצת קנקנים ומקצתם כפר דאמר ליה עשרה כדי שמן יש לי אצלך, ואמר ליה אידך שמן לא היו דברים מעולם, קנקנים נמי חמשה אית לך וחמשה לית

בשלמא רבא לא אמר רב אושעיא, דמוקים לה כרבנן [דהלכה כוותיה], אלא רב אושעיא מ"ט לא אמר כרבא?

אמר לך רב אושעיא נהי דהנאה לית ליה

דף ק"ח ע"ב

כיסופא מי לית ליה דקא מיכסיף מן המלוה תמיד (התם נמי אית ליה הנאה בההיא הנאה דמיכסיף מיניה. ד"ס)

הלכך אי רבנן היא [כמו שתירץ רבא] דאמרי דלענין חוב [ש] לזה ע"מ לפרוע, ופרע חצרו בשבילו חייב לשלם, וגזי מודר הנאה [גם אמרי רבנן ד] מחילה היא ואסיר,

[כן יהיה הדין] כי לזה ע"מ שלא לפרוע נמי, הנאה היא ומחילה מחיל גביה, ואסיר, אלא [רב אושעיא תירץ ד] מן היא, וצין בחוב העומד לפרוע, צין בעומד שלא לפרוע, לית ליה גביה מידי ולאו מחילה היא, ואע"ג דקלקיה מפרעון ומכיסופא [שאניה אלא גרמא]:

[באן מתחילין שבעה הלכות של אדמון]

מתני': אדמון אומר שבעה מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים יורשים והבנות נזונות ובנכסים מועטים מפרש צנא צנא שצין צהן פרנסת שנים עשר חדש לנכרים ולנקבות הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים תקנת חכמים היא,

אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי צתמיה [ולכן סובר אדמון שגם בנכסים מועטים עושין כמו בנכסים מרובים], אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון:

נבמ: מאי קאמר אס בשביל שאני זכר הפסדתי, משמע אס בשביל שאני זכר וכמי יפה הפסדתי ומהו יפוי כחו? אמר אביי ה"ק בשביל שאני זכר וראוי לעסוק בתורה הפסדתי [לחזור על הפסחים],

אמר ליה רבא מאן דעסיק בתורה הוא דירית מאן דלא עסיק בתורה לא ירית?

אלא אמר רבא הכי קאמר בשביל שאני זכר וראוי לירש בנכסים מרובין, הפסדתי בנכסים מועטים:

[הלכה שניה [מתוך שבעה] של אדמון],

מתני': הטוען את חבירו כדי שמן והודה בקנקנים רקיס בלא שמן אדמון אומר הואיל והודה במקצת הטענה ישבע, וחכ"א אין [זו. ד"ס] הודאת מקצת ממין הטענה, אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון:

אבני חן על מסכת כתובות

לך דנקנקים גופייהו איכא כפירה והודאה, ואי יש בלשון המציעה לשון קנקנים, מייחב עלייהו שבושה,

אדמון אומר יש בלשון הזה לשון קנקנים, ומגו דקמשתבע אקנקנים [שהרי הוא מודה במקצת המענה] משתבע נמי אשמן על ידי גלגול ושבושה דשמן דקא מייב אדמון משום גלגול היא, דקסבר יש בלשון המציעה לשון קנקנים,

ורבנן סברי אין בלשון הזה לשון קנקנים, מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו [ולכן אינו צריך לישבע, שאינו מודה במקצת]:

[הלכה שלישית] מתוך שבעה [של אדמון],

מתני': הפוסק מעות לחתנו [בשעת שדוכין*] ופשט לו את הרגל [קודם הנישואין], לשון זיון הוא ואמר נוטש שאינו חס לדבריו [ואומר לו. רי"ף] טול טיט שעל גבי רגלי, ואני שמעתי קלה אחי על עץ, ואין לי מה ליתן [אולי הכוונה על עונש שהיה בימיהם לשום רגלי האדם בתוך מסגרת עץ ולסוגרו כך, כדכתיב באיוב יג כז ותשם בסד רגלי stocks], [ועל גליוני כתוב עוד פירוש, "שברח", ובשעה שבורח פושט רגלו לאחריו ונראין רגליו מתחת טליתו],

*[וכתב הר"ן בשם הראב"ד ואפשר דלאו בפוסק עמו בשעת קידושין מיירי, דכבי הא לא לכ"ע יכולה לומר לו או כנוס או פטור כיון דבידו הוא לכופ אותו לפרעו, אלא חכא בפוסק עמו בשעת שדוכין עסקין ואח"כ קדשה ובכח"ג לא קנה ואפ"ה אומדנא דמוכח הוא שעל דעת תנאין הראשונים קדשה וכו']

דף ק"ט ע"א

תשב עד שתלכין ראשה [עד שתזקין, ואין כופין אותו לא לכנוס ולא לפטור. רע"ב], אדמון אומר יכולה היא שתאמר [מה פשעי ומה חטאתי] אילו אני פסקתי לעצמי אשב עד שתלכין ראשי עכשיו שאבא פסק מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור, אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון:

גמ': מתני' דלא כי האי תנא [שמפרש המחלוקת של חכמים ואדמון באופן אחר], דתניא אמר רבי יוסי ברבי יהודה, לא נחלקו אדמון וחכמים על הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל, שיכולה היא שתאמר אבא פסק עלי, מה אני יכולה לעשות,

על מה נחלקו על שפסקה היא על עצמה, שחכמים אומרים תשב עד שתלכין ראשה, אדמון אומר יכולה היא שתאמר כסבורה אני שאבא נותן עלי, ועכשיו שאין אבא נותן עלי מה אני יכולה לעשות, או כנוס או פטור, [והברייתא מסיימת] אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון,

תנא אצריימא קאי [לא ידעתי אם זה המשך הברייתא, או ברייתא אחרת] במה דברים אמורים [לפי המסקנא קאי על מה שאמרו חכמים תשב עד

שתלכין שערה] בגדולה, אבל בקטנה כופין [והולך ומפרש],

כופין למאן אילימא לאב [שישלם] איפכא מיבעי ליה חס בלח לכוף את האב, איפכא מסתברא טפי [שבקטנה כופין את האב לשלם, אבל אם הגדולה אמרה שיתן לו נדוניא אין כופין את האב לשלם] לפי שהגדולה מנאה תנאי?

אלא אמר רבא כופין לבעל ליתן גמ' [דבגדולה תשב על שתלכין שערה, אבל בקטנה כופין את הבעל להוציא],

אמר ר' יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה [מביא מאמר זה בגמ' זו ג' פעמים] כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון, הלכה כמותו, אמר ליה רבא לרב נחמן אפי' בברייתא כשפסקה היא לעצמה [אומרת לו או כנוס או פטור]?

א"ל מי קאמרינן [במשנה] [במשנתנו. רש"ש], בכל מקום שאמר רבן גמליאל קאמרינן [ואפילו בברייתא],

אמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה ב' דברים שאמר חנן הלכה כיוצא בו מן רבן יוחנן בן זכאי, כיוצא בו דאדמון רבן גמליאל, שבעה דברים שאמר אדמון אין הלכה כיוצא בו [אין הלכה כר"ג שאמר הלכה כאדמון בג' דברים, דהלכה כאדמון בכל הדברים] שלא ראה את דבריו אלא בשלשה, שהיה לו לראות את דבריו כולם,

מאי קאמר, אילימא הכי קאמר שני דברים שאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו # [הגמ' חוזר ואומר ב' דברים שאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו ואין בזה שום חידוש, שהרי חנן אמר רק ב' דברים, וריב"ז אמר בשניהם "פה אמר חנן", אלא באדמון צריך לישב כוות דברי ר' זירא], ושבעה דברים שאמר אדמון אין הלכה כמותו ולא כיוצא בו,

[ומקשה עוד מדברי חזקיה] והאמר רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו?

אלא ה"ק, שני דברים שאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו, שבעה דברים שאמר אדמון אין הלכה כיוצא בו [כר"ג שאמר רק בג' דברים הלכה כאדמון], הא כמותו [במה שאמר אדמון] הלכה בכולהו [בכל השבעה הלכות],

והאמר רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה כ"מ שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו, [ומדריק] אמר [אם אמר ר"ג הלכה כמותו] אין, לא אמר לא [אין הלכה כמותו]?

אלא ה"ק [ר' זירא אמר רבה בר ירמיה] שני דברי' שאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו, שבעה דברים שאמר אדמון יש

אבני חן על מסכת כתובות

מהן שהלכה כמותו [כמו שאמר] וכיצא בו [ר"ג], ויש מהן שאין הלכה כמותו אלא כיוצא בו,

[ומפרש] בב"מ שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון, הלכה כמותו, איך לא:

[הלכה רביעית] [מתוך שבעה] של אדמון,

מתני' העורר על השדה ראובן מערער על שדה שצד שמעון, ואומר ראובן] לי שמכרה לך [שדה זו, הוא] גולה ממני והוא [ראובן העורר] חתום עליה בְּעֵד על שטר המכירה שכתב לוי לשמעון כשמכרה לו,

אדמון אומר יכול הוא שיאמר מה שלא ערערתי בשעה שלקחת מלוי, וסתמתי בתוך השטר עד השני [שמעון] גוח לוי והראשון [לוי] קשה הימנו לפי שלו אלס חזק וקשה להוציאה מידו, וגם לי שמהא צידך [ביר שמעון] שאוציאה ממך צדין,

וחכמים אומרים איבר [ראובן] את זכותו דהואיל וסתם הודע שאין לו עסק בה,

עשאה המוחזק בה [לוי שבא למוכרה, עשה בשדה] סימן לאחר שלא מכר לראובן זה העורר עליה, אלא לאיס אחר היה מוכר שדה מצד זו, וְנֶזְכַּר לוֹ אֲרֻבַּת מַנְיָה השדה, וכתב לו במנרים מנר פלוני שדה שלי [שיש ללוי שדה א' ושדה ב' זו אצל זו, וראובן מערר על שדה א' שהיא שלו, ולוי מוחזק בשדה ב' ומוכרה ליהודה, וכשמציין מצרי השדה ליהודה כותב על שדה א' שהוא שלו, וראובן שהוא המערר על שדה א' חותם על שטר זה], ועשה שדה זו סימן מצד ללוקח [ליהודה], ובשמו של מוכר [לוי], וזה [ראובן] חתם על אותו שטר ולא ערער איבר את זכותו אפילו לאדמון, דאין לומר כאן השני נוח לי:

גמ' אמר אביו לא שנו אלא עד, אבל דיין שהוצא שטר המכירה צבית דין לקיימו, כמשפט קיום שטרות, שהעדים באין ומעידין על כתב ידם, והדיינים כותבין שטר דין נפקא לקדמנא ואסהידו סהדי אחמימות ידיהו ואשרנויה וקיימוניה לא איבר את זכותו שלא ידע מה כחוב צו שיערער עליו,

דתני ר' חייא אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ קראוהו שהרי על דברי השטר הם באים להעיד,

דף ק"ט ע"ב

אבל הדיינים חותמים בקיום אע"פ שלא קראוהו שהרי אינן מעידין אלא ששטר זה בא לפנינו והעדים הכירו שהיא חתימתן:

[שנינו במשנתנו] עשאה סימן לאחר: אמר אביו לא שנו אלא לאחר דוקא נקט ממני סימן לאחר, אבל עשאה המוחזק בה סימן לעצמו של ראובן זה העורר עליה, שהיה שמעון מוכר שדה שצדקה לראובן זה העורר עליו, וכשמנר לו סימני המנרים כתב על שדה זו מנר פלוני שלי ולא מיחה לראובן לא איבר את זכותו,

דאמר אי דלא עבדי ליה הכי [ואי לאו דעבדי הכי] אם לא שתקמי לא הוה מוזבין לה ניהלי, מאי אית לך למימר איבעי לי למימסר מודעא לומר לעדים בסתר, הוו יודעין שעל שדה זו שאלל זו שאני לוקח אני מערער, ומה ששתקמי למה שכתבה במנריה בשמו, שאם אני מוחה לא ימכור לי זאת חברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה ויודיעוהו ושוב לא ימכור לי,

ההוא דעשאה סימן לאחר, ערער ושכיב ואוקים אפוטרופא, אתא אפוטרופוס לקמיה דאביו, א"ל עשאה סימן לאחר איבר את זכותו,

אמר אי הוה אבוהון דיתמי קיים הוה טעין ואמר תלם אחד עשיתי לך מענית המחרשה על פני כל השדה שמכר הדימי לו, בין שדה זו שאני עורר ובין אותה שמכר, ועל אותו תלם כתב מנר פלוני שלי, וסתמתי על השטר ולא מחימי,

א"ל שפיר קאמרת [אביו לא היה זכור בדברי ר' יוחנן, עד שהוכיחו האפוטרופוס, דאילו היה זכור, היה הוא עצמו טוען בשביל היתומים, כדקיימא לן טוענין ליורשין. תוס'], דאמר ר' יוחנן אם טען ואמר תלם אחד עשיתי לך נאמן, זיל הב ליה מיהת תלם אחד לאחר שהציא אפוטרופוס של יתומים ראייה שהיתה של אביהם וגולה הימנו, ולא היה למחזיק זכות בה, אלא לפי שעשאה אביהן סימן בשמו של מחזיק, א"ל אביו לאפוטרופוס זיל הב ליה למחזיק, מיהת תלם אחד,

הוה עלה על אותו תלם ריכבא דריקלי שורת דקלים מורכבין זה על גב זה [והוא דבר יקר, ולא רצה לוותר] אמר ליה אי הוה אבוהון דיתמי קיים, הוה טעין ואמר חזרתי ולקחתי ממנו לאחר שעשימיו סימן בשמו,

א"ל שפיר קאמרת, דא"ר יוחנן אם טען ואמר חזרתי ולקחתי ממנו נאמן דהפה שאסר הוא הפה שהמיר, דמאחר שיש עדים שהיתה שלו וגולה הימנו אין לזה זכות בחומר תלם, אלא על פיו של זה שעשאה סימן לאחר, והרי חזר ואמר לקחתי,

[שאל לי אברך אחד מה יהיה הדין כשראובן מערער על שדה א' של לוי, ולוי מכר שדה ב' שאצל שדה א' ליהודה, ומצד לוי ליהודה בשטר מכירה של שדה ב' על שדה א' שהיא אחד מן המצרים ששייכת לו, וראובן חתם עד על שטר מכירה זו, שוה נקרא עשאה סימן לאחר, וראובן איבר זכותו, אבל צריך לדעת אם אין לראובן עדים שגולה ממנו לוי, ועל המענה שראובן חתם על השטר טוען ראובן חזרתי ולקחתי ממנו, אם ראובן נאמן או לא? והשבתי שלכאורה אין המענה של חזרתי ולקחתי ממנו מוהני נגד מה שחתם ראובן עצמו ששדה א' שייכת ללוי, ורק כשיש לראובן עדות שלוי גולה הימנו מועיל המענה חזרתי ולקחתי, אבל צ"ע בפוסקים, ואולי שניתן],

אמר אביו [שנתפעל מחרפותו של האפוטרופוס] האי מאן דמוקים

אבני חן על מסכת כתובות

אפוטרופא, נוקים כי האי, ידיע לאפוכי בזכותא דיתמי:

[הלכה חמישית] [מתוך שבעה] של אדמון,

מתני' מי שהלך למדינת הים ואברה דרך שדהו שהחזיקו זה בעלי השדות שצמחו אדמון אומר ילך לו בקצרה על כרס יטול לו דרך לשדה, אבל דרך קצרה יצור לו שלא ירצה לטול, וחכמים אומרים יקנה לו דרך במאה מנה [סכום גדול מאד, בדרך גזמא] או יפרח באויר:

גמ' מ"ט דרבנן שפיר קאמר אדמון דקס"ד כשארבעת השדות שצמחו של אדם אחד הן, דממה נפשך אורחיה גזיה הוא? אמר רב יהודה אמר רב כגון שהקיפוה ארבעה בני אדם דכל חד וחד מדמי ליה דרך לאו גזלי הוא מארבע רוחותיה,

אי הכי מאי טעמא דאדמון? אמר רבא בארבעה דאתו מכח ארבעה, וארבעה דאתו מכח חד שלקטוה מאיש אחד אחד שהלך זה כולי עלמא לא פליגי דמצי מדחי ליה,

כי פליגי בחד דאתי מכח ארבעה, אדמון סבר מכל מקום דרבא אית לי גבך, ורבנן סברי אי שתקת שתקת ואחיל גבך כשתקנה הדך ממני, ואי לא מהדרנא שטרא למריהו, ולא מצית לאשתעווי דינא בהדיהו,

ההוא דאמר להו בשעת מיתתו דיקלא לברת [רקל אחד תתנו לבתי, והיו לו הרבה דקלים], אזול יתמי פלוג לנכסי [וכל אחד מן היורשים קיבל דקלים], לא יתבו לה דיקלא, סבר רב יוסף למימר היינו מתניתין דאזלא גבי כל חד וחד, ומאי מדחי לה כרבנן,

א"ל אביי מי דמי, התם כל חד וחד מצי מדחי ליה של מורח אומר לו בנפון דרך שלך, ואין לך אצלי כלום וכן כל אחד ואחד הכא דיקלא גבייהו הוא שהרי כל הנכסים היו יחד בשעת מיתתו ועל כולם הטיל הדקל ולא פירש איזהו,

[ושאל] מאי תקנתיהו? ליתבו לה דיקלא וליהדרו וליפלגו מרישא:

ההוא דאמר להו דיקלא לברת שכיב ושביק תרי פלגי דדיקלא שהיה לו בשותפות, ושאר דקלים הרבה היו לו, והיחלוקים היו נוטלים לה אותן שני חלקין, שיש טורח בהן יותר,

יתבי רב אשי וקא קשיא ליה, מי קרו אינשי לתרי פלגי דיקלי דיקלא או לא? אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא קרו אינשי לתרי פלגי דיקלי דיקלא ועל כרחם ידה על המחמורה, שהנכסים בחזקת היחידים, וזו אינה צאה עליהם אלא מכח המלואה:

דף ק"י ע"א

[הלכה שישיית] [מתוך שבעה] של אדמון,

מתני' המוציא שטר חוב על חברו [ראובן המלוה מוציא שטר חוב ששמעון הלוה חייב לו מעות, ושמעון מוציא שטר שראובן מכר לו את השדה], והלה הוציא שמכר לו את השדה הלה [שמעון] הוציא עליו שטר מכירה מאומרת לשטר ההלואה,

אדמון אומר יכול הוא שיאמר אילו הייתי חייב לך היה לך להפרע את שלך כשמכרת לי את השדה ואומר [שמעון] שטרך מזויף או פרוע, שאם הייתי חייב לך לא היית מוכר לי את השדה, שהיה לך לגבות את חובך,

וחכ"א זה היה פקח שמכר לו את הקרקע, מפני שהוא יכול למשכנו לפי שהיה זה מצרים מטלטלין, ולא היה לו מהיכן ימשכנו על חובו, ועכשיו יטול את הקרקע:

גמ' מ"ט דרבנן שפיר קאמר אדמון [ישש הוכחה שהשטר מזויף?]
[ומתוך אי מידה] באתרא דיהבי זוזי והדר כתבי שטרא שטר מכירה כ"ע לא פליגי דמצי א"ל היה לך לפרוע את שלך כשמכרת לי את השדה שהיה למוכר לעכב בחובו המעות שקיבל, ולא יתמוז לו השטר, וכיון שכתבו הוכיח שאין לו עליו חוב,

כי פליגי באתרא דכתבי שטרא והדר יהבי זוזי אדמון, סבר איבעי ליה למימסר מודעא ואיני [שאיני?] מוכר לו אלא שאוכל למשכנו ורבנן סברי חברך חבא אית ליה וחברא דחברך חבא אית ליה ויודיעהו ולא יקם עוד השדה:

[הלכה שביעית] [האחרונה] של אדמון,

מתני' שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה ראובן על שמעון ושמעון על ראובן, שטר שהוציא ראובן מוקדם ושל שמעון מאוחר אדמון אומר יכול שמעון לומר לראובן אילו הייתי חייב לך כדברי שטרך כיצד אתה לזה ממוני אחרי כן, היה לך לחבוע את חובך ממני,

וחכ"א זה גובה שטר חובו, וזה גובה שטר חובו אפילו הסוג שזה, אין אומרים יעכב זה מלוה של חברו בשביל מלוה שהלוהו, אלא צ"ד יורדין לנכסי כל אחד, ומגבין לשכנגדו את חובו:

גמ' אתמר שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה, רב נחמן אמר זה גובה וזה גובה, רב ששת אמר הפוכי מטרתא למה לי טעמא שני מרזופין של עור ומשאן שזה, מה יתרון לו להפוך של ימין לשמאל, ושל שמאל לימין אלא זה עומד בשלו וזה עומד בשלך,

דכולי עלמא [אם יש לשניהם קרקע שזה] עידית ועידית, בינונית ובינונית, זיבורית וזיבורית ודאי הפוכי מטרתא הוא,

כי פליגי דאית ליה לחד בינונית ולחד זיבורית [לראובן בינונית,

אבני חן על מסכת כתובות

חייב לך כיצד אתה לזה ממני, הא לא מטא זמניה ונחיה ליה לזוהי
לזה שהלוח, ויחזקנו לסוף חמש ועדיין יהא חובו מעוכב בידו עד השלמת עשר,
משיהא פורע לו בחובו,

[פ' עכשיו בתשס"ט ששמעון לזה מראובן \$1000, וראובן למעשה מחזיר לו
ה\$1000 שלוח ממנו לפני שנה בתשס"ח, אבל מ"מ כיון שנותן המעות לשמעון
בתורת הלואה ולא בפרעון החוב, בשנת תשע"ד יחזיר לו המעות, וירויה שיהיה
המעות בידו עוד ד' שנים תשע"ח שאז יפרע ראובן לשמעון את ה\$1000],

אלא ראשון [ראובן לזה משמעון] לחמש ושני [ושמעון לזה מראובן]
לעשר # [באמת צ"ע שכיון שזמן השני הוא יותר גדול מזמן הראשון, כיון שבא
אחריו, היה די אם גם הוא היה לחמש שנים?],

[וישאל] ה"ד אי דמטא זמניה אס שלמו חמשת השנים כשכא המלוה ללוות
מן הלוח מ"מ דרבנן דמכשרי שטרו של מלוה ראשון, הכי הגיע זמנו והיה לו
לחזקו ולא ללוות, דענד לזה לאס מלוה ואי דלא מטא זמניה הא לא
מטא זמניה, ומ"מ דאדמוך?

לא צריכא דאתא לגביה ולזה הימנו בההוא יומא דמשלם חמש,
מר סבר עביד איניש דיוזף ליומיה, ומ"ס לא עביד איניש
דיוזף ליומיה,

רמי בר חמא אמר הכא ביתמי עסקינן שמת אחד מהן והיתומים
באים ותובעים, ואין להם קרקע שיהא שנגדס גובה שטרו מהן, דלא משעבדי
מטלטלי דיתמי לבעל חוב, דיתמי [דינם כן ד] מיגבא גבי אנבווי לא
מגבינן מינייהו,

והא זה גובה וזה גובה קתני? [ומתרץ] זה גובה וזה ראוי
לגבות ואין לו,

אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דזה גובה וזה גובה
קתני, ועוד לגבינהו ארעא ליתמי [פ' דר"ג היה רוצה לומר שרק הוא
משלם ליתומים, אבל היתומים אינם יכולים לשלם לו, וע"ז אומר שגם הוא אינו
צריך לשלם להם שיכול ליתן להם קרקע לשלם החוב ואח"כ], וליהדר
וליגבינהו מינייהו כדבר נחמן,

דאמר ר"ג אמר רבה בר אבוא יתומים שגבו קרקע בחובת
אביהו בעל חוב חוזר וגובה אותן מהן? קשיא [על תירוצו של
רמי בר חמא],

ולוקמה [רמי בר חמא דלכן זה גובה וזה גובה] דאית להו ליתמי
זיבורית, ואית ליה לדידיה עידית ובינונית, דאזלי יתמי גבו
בינונית [מלוה החי] ומגבו ליה זיבורית [ולזה החי גובה מהן רק זיבורית]
דאי נמי בשל כל אדם הן שמיין, הא אין נפרעין מנכסי
יתומים אלא מזיבורית?

[ומפרש שאין רמי בר חמא יכול לתרץ כן כיון שעכשיו יש להלוה גם תביעה על

ולשמעון זיבורית], רב נחמן סבר זה גובה וזה גובה, קסבר בשל
הן שמיין מה שאמרו חכמים בעל חוב צדיקות, בקרקעות הלוח שמיין, שאס יש
לזה שדה שהיא צינות לכל אדם, ואילו היא עידית שאס שדמיין גרועות הימנה,
אין צ"ס גובה הימנה [ולכן נמצא שזה שיש לו זיבורית מרויח ע"י שזה גובה וזה
גובה ד] אתי בעל זיבורית [שמעון] וגבי ליה לבינונית [מראובן],
דהוה גביה עידית [שעכשיו נעשה אצל שמעון עידית, לגבי זיבורית שהיה
לו מעיקרא] ואתא ההוא [ראובן וחוזר וגובה משמעון] ושקיל זיבורית
[שהבינונית שנבה מראובן היא עידית לגבי דידה],

ורב שישת אמר הפוכי מותרת למה לי, קסבר בשל כל
אדם הן שמיין, סוף סוף כי אתי ההוא בינונית דנפשיה
קשקיל וסוף סוף כי הדך אחי האי למיגבי, צינות שהיה שלו שקיל,

ולרב נחמן מאי חזית דאתי בעל זיבורית ברישא [שאו מרויח
שמעון בעל הזיבורית שלוקח בינונית ונותן זיבורית], לית בעל בינונית
ברישא וליגבי זיבורית, וליהדר וליגבי ניהליה [שאם ראובן גובה
זיבורית של שמעון ברישא, ואח"כ בא שמעון וגובה מראובן, גם הוא לא יקח אלא
הזיבורית שנבה הוא ממנו, וא"כ למה אומר ר"ג שלעולם יש ריוח לשניהם
לגבות]? לא צריכא דקדים [שמעון בעל הזיבורית] תבעיה,

סוף סוף כי אתו למגבי בהדי הדדי קאתו שהרי שניהן הוציאו
שטרותיהן צינת דין # [ואולי היה יכול גם להקשות מה פסקיה?]

אלא לא צריכא דאית ליה לחד [לראובן] עידית ובינונית ואית
ליה לחד [לשמעון] זיבורית מר סבר בשל הן שמיין ולא הפוכי
מותרת הוא, דממה נפשך איכא רוחא לבעל זיבורית, דאי חזריה [ראובן] קדים
צרישא וגבי, איכא גביה [לאחר שנבה] עידית ובינונית וזיבורית, ומגבי להאיך
צינות, ואי איהו קדים וגבי צינות הוא גביה עידית, ומגבי לחזריה זיבורית,

ומר סבר בשל כל אדם [בשל עולם] הן שמיין וכיון דזהדדי אמו
למיגבי, יהי צינת דין צינות לבעל זיבורית צרישא והדך גבי לה מיניה, הלכך הפוכי
מותרת הוא,

תנן [במשנתנו] וחכ"א זה גובה וזה גובה נהי נמי דאית להו לדינן
שניהם השטרות כשרים, יעמוד זה בשלו וזה בשלו, אלמא ש"מ בשלו הן שמיין ולא
הפוכי הוא?

תרגמה רב נחמן אליבא דרב שישת [הגם שרב נחמן הוא בר
פלוגתיה כאן, תירץ דבריו שלא יהיה קשה ממחנ' אליבא] כגון שלוח זה
לעשר שלא יוכל הנזק למוצאו עד עשר שנים וזה לחמש דליכא רוחא
דהמנה [פ' הגם שיש לשניהם חוב זה על זה, אין ב"ד יכולים לומר יהיה זה
כנגד זה, שהרי אין זמנם שורה], [והולך ומפרש],

ה"ד, אילימא ראשון [ראובן לזה משמעון] לעשר [שלוח ממנו בשנת
תשס"ח עד תשע"ח] ושני [שמעון לזה מראובן] לחמש ושני צא אילו לסוף
שנה [תשס"ט] ולזה לממש [עד תשע"ד] בהא לימא אדמוך, אילו הייתי

אבני חן על מסכת כתובות

שרותיהם בבקעה]:

מתני': הכל מעלין לארץ ישראל את כל בני צימו אדם כופה לעלות ולשכז עמו בירושלים, ואין הכל מוציאין [שאי אפשר לכפות אדם לצאת מארץ ישראל],

הכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין,

אחד האנשים ואחד הנשים אף האשה כופה את בעלה לעלות ולדור שם, ואם לא יזילא ויתן כמזכה, כדקמני בצרימא בגמ' צהליא,

[ומונה כאן ארבעה הלכות],

(א). נשא אשה בא"י וגרשה בארץ ישראל, נותן לה [כתובתה] ממעות ארץ ישראל # [איך ס"ד שיתן לה ממבעות אחרות?],

(ב). נשא אשה בא"י וגרשה בקפוטקיא [היא כפתור, וקורין לה בערבי דמא"ת ומעותיה גדולות ושוקלות יותר משל ארץ ישראל, ומשום דכתובת אשה מודרי סופרים הקלו בה לפרוע אותה בפחות שבמעות. רעב, נקט למשל עיר שסמוכה לא"י, שמעותיה גדולות מא"י. יבין, ויחד אותה ע"ד משל מפני שהיא קרובה לארץ ישראל. רמב"ם. תי"ט] נותן לה ממעות ארץ ישראל,

(ג). נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל, נותן לה ממעות ארץ ישראל [ראה בגמ' שמקולי כתובה שנו כאן, שאם הכתובה הולכת ע"פ מקום שנשאה יהיה דין זה לקולא, ואם הולכין אחר מקום שגירשה יהיה דין ב' לקולא],

רבן שמעון בן גמליאל אומר [דסבר כתובה דאורייתא ומשום הכי אויל בה לחומרא, ולית הלכתא כותיה. רע"ב, וראה תי"ט] נותן לה ממעות קפוטקיא גדולות ושוקלות יותר משל א"י [דהיינו נותן לה מנה או מאתים של קפוטקיא שהיא גדולות ושוה יותר. אבל ראיתי שיש אומרים שנותן לה רק בשווי ממבעות של א"י],

(ד). נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות קפוטקיא [אתאן לכ"ע. תי"ט, גם באופן זה לא הבנתי מה החידוש]:

גמ': הכל מעלין לאתווי מאי? לאתווי עבדים היה לו עבד ענני ילך העבד אחריו על כרמו, ולמאן דתני עבדים בהדיא [אחד האנשים ואחד הנשים ואחר עבדים] לאתווי מאי? לאתווי מנוה היפה לנוה הרעה [אף שהדיר בארץ ישראל או בירושלים הוא רעה לערך הדירה שיוצא הימנה, אפ"ה מעלין בעל כרחך],

ואין הכל מוציאין לאתווי מאי? לאתווי עבד שברח מחוצה לארץ לארץ [ראה תוס'] דאמרינן ליה זבניה [תמכרנו] הכא וזיל, משום ישיבת ארץ ישראל,

היתומים הרי הוא כתופס] הני מילי היכא דלא תפס, אבל היכא דתפס תפס:

מתני': שלש ארצות לנשואין [ראה תוס']; שלש ארצות הן צאנץ ישראל חלוקות לענין נשואי אשה, שאם נשא אשה צאנץ מהן, אינו יכול לכופה לילך אחריו מארץ אל ארץ יהודה, ועבר הירדן, והגליל אין מוציאין מו' לזו לא מעיר לעיר ולא ומכרך לכרך כך גדול מעיר, והוא מקום שווקים, ומכל קציציו צאים שם לסחורה וכל דבר מזוי צו,

אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך

דף ק"י ע"ב

אבל לא מעיר לכרך בגמ' מפרש טעמא [שישיבת כרכים קשה] ולא מכרך לעיר [ראה תורי"ד שאלה מעונינת, ושאל רב צמח גאון ז"ל וכו' עיי"ש],

מוציאין מנוה הרעה לנוה היפה, אבל לא מנוה היפה לנוה הרעה,

רשב"ג אומר אף לא מנוה רעה לנוה יפה מפני שהנוה היפה בודק את הגוף למי שצא מנוה רע, וממוך כך חללים צאים עליו:

גמ': בשלמא מכרך לעיר דבכרך שכיחי כל מילי בעיר לא שכיחי כל מילי, אלא מעיר לכרך מ"ט?

מסייע ליה לרבי יוסי בר חנינא דא"ר יוסי בר חנינא מנין שישיבת כרכים קשה שהכל ממיישצין שם ודומקין ומקריצים הצמים זו לזו, ואין שם אור, אבל צעיר יש גנות ופרדסים סמוכים לצמים, ואזכין יפה שנאמר נחמיה יא ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים:

[שינוי במשנתנו] רשב"ג אומר כו': מאי בודק? כדשמואל דאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעים,

כתוב בספר בן סירא [ראה גם ב"ב קמה; וסנהדרין ק:]: [שמפרש הפסוק ב] משלי טו כל ימי עני רעים, והאיכא שבתות וימים טובים? כדשמואל דאמר שמואל שינוי וסת אפילו לטובה תחלת חולי מעים,

בן סירא אומר, אף לילות בשפל גגים וגו' [בין שקונה בית קטן ושפל, והבתים סביבו גבוהים, שופך הגשם מהם על גגו, והרעש מטריד שינתו], ובמרום הרים כרמו שאין צידו ממנו לקנות צמקוס טוב, וקויה צלאש ההר, וכל זנלים שהוא מוציא לו [לובל את כרמו, נאבד] נופל וצו לרמזים שמתמיו, ממטר גגים לגגו [הגשם יורד מכל גני הבתים שסביבו על גגו], ומעפר כרמו [שהוא בראש ההר, יורד הובל] לכרמים [של העשירים שקונים

אבני חן על מסכת כתובות

ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל,

כתוב בו סתם [שלא כתב בו מקום נתינתו, או הדין שאם] הוציאו כבבל, מגבהו ממעות כבל, הוציאו בארץ ישראל מגבהו ממעות ארץ ישראל,

כתוב בו כסף סתם מאה כסף, ולא פירש אס סלעין, אס דינרין, אס פונדיונין מה שירצה לזה מגבהו ואפילו אסרין [דיר בעל השטר על התחתונה, הואיל וכתוב בו סתם. ריב"ן] מה שאין כן בכתובה,

אהייא [אמר שאין כן בכתובה]? אמר רב משרשיא ארישא [ארישא קאי דקתני כתוב בו כבבל גובה ממעות כבל, ואע"ג דהוציאו בארץ ישראל אלמה דבחר שעבודא אוליגן מה שאין כן בכתובה דאוליגן בה לקולא. ריב"ן], לאפוקי מדרשב"ג דאמר כתובה דאורייתא:

[כמו אמר מר] כתוב בו כסף סתם מה שירצה לזה מגבהו, ואימא [שלא כן כתוב בה שם מטבע שהיה כוונתו על] נסכא חמיכות כסף היה, לכך לא פירש? א"ר אלעזר דכתיב ביה מטבע,

ואימא פריטי ומאמר שיתן לו כסף שזה מאה פרוטות? אמר רב פפא פריטי דכספא לא עבדי אינשי [ולכן אין לומר שכוונתו על פרוטות],

[ענין חדש] ת"ר לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים, ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל "דומה" כמי שיש לו אלוה [דדמי כאילו עובד ע"י. ריב"ן] [ראה תוס' רי"ד], וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, שנא' ויקרא בה לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים,

[ומקשה וכן] וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה! אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים [וצ"ע מה תירץ הגמ' ומה הוסיף? וראה מהרש"א], וכן בדוד הוא אומר שמואל א' כו כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים, וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים ולא מפני שהיה צריך לזכות וללכת מארץ ישראל אל מלך מואב ולא אכש, אלא לומר לך כל הדר בחו"ל "כאילו" עובד עבודת כוכבים,

ירמיה כו יט כי בה אמר ה' צבאו' ת' אל'העמדים ועל'הם ועל'המבנו' ת' ועל' יתר תפלים תנו' תרים בעיר הזאת: כ אשר ל' אל'הם ובוכדנאצר מלך בבל בגלו' תו' את' יבנה [יבנה] בן' יתו' יקים מלך יהודה מירושלם בגולה זאת פל'תרי יהודה וירושלם: כא פי בה'אמר ה' צבאו' ת' אל' ה' ישראל על'תפלים תנו' תרים בית ה' ובית מלך יהודה וירושלם: כב בגולה יבאו וישקוה יקו' עד יו'ם פקדי אתם נאס'יה' ותעלייתם ותשיבתים אל'המקו'ם ה' תהי,

הכל מעלין לירושלים לאתויי מאי? לאתויי מנה היפה לנוה הרעה, ואין הכל מוציאין לאתויי מאי? לאתויי אפי' מנה הרעה לנוה היפה,

[וז"ל הרמב"ם פ"ג הל' יח וכשמוציאה ממדינה למדינה או מכפר לכפר באותה הארץ אינו מוציאה מנה היפה לנוה הרע, ולא מרע ליפה מפני שהיא צריכה להמפל ולברוק עצמה יפה בנוה היפה, כדי שלא תהיה בו קלה ובעורה],

[פי' דבאמת לה היה צריך לומר בירושלים "ואין הכל מוציאין" אבל השתא שכתבה כבר, דורש ממנה גם מנה הרעה ליפה] ואידי דתנא רישא אין מוציאין תנא סיפא נמי אין מוציאין דלילו משום מנה הרע לנוה היפה לא אצטריך, מיון דאשמעין דמעלין מנה היפה לנוה הרע, כל שכן דלון מוציאין, אפילו מן הרע ליפה:

[ושונה כאן ארבעה הלכות],

א. ת"ר הוא אומר לעלות ממנה לארץ לארץ, וכן משאר גבולין לירושלים והיא אומרת שלא לעלות, כופין אותה לעלות, ואם לאו תצא בלא כתובה,

ב. היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות, כופין אותה לעלות, ואם לאו יוציא ויתן כתובה,

ג. היא אומרת לצאת מירושלים לגבולין, או מארץ למונה לארץ והוא אומר שלא לצאת, כופין אותה שלא לצאת, ואם לאו תצא בלא כתובה,

ד. הוא אומר לצאת והיא אומרת שלא לצאת, כופין אותו שלא לצאת, ואם לאו יוציא ויתן כתובה:

[שנינו במשנתנו] נשא אשה כו': הא גופא קשיא קתני נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בקפוטקא נותן לה ממעות ארץ ישראל, אלמא בחר שיעבודא אוליגן [במקום ששיעבד את עצמו בשעת נישואין],

אימא סיפא נשא אשה בקפוטקא וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל, אלמא בחר גוביינא [אחר המקום שהאשה גובה שם כתובהה] אוליגן?

אמר רבה מקולי כתובה שנו כאן, קסבר כתובה דרבנן:

[שנינו במשנתנו] רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לה ממעות קפוטקא: קסבר כתובה דאורייתא הילכך נמר שיעבד אוליגן, דקין כל שטרי מוז [שמעבד עצמו בשעת ובמקום הלואה],

[ענין חדש] תנו רבנן המוציא שטר חוב על חבירו, כתוב בו [שנתנת השטר היה ב] כבל, מגבהו ממעות כבל, כתוב בו ארץ

אבני חן על מסכת כתובות

שלא יתעבדו כו' # [פ'] שגם הרשב"א מפרש כריב"ן על פסוק הרביעי, וממשיך להסביר פסוק שלישי שמהפסוק בשה"ש ח ד דורש שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי ששם לא כתיב בצבאות או באילות ששם משביע את אורח"ע, וגם שהולך ומפרש הפסוק שאמר מה תעירו ומה תעוררו ואין לשון זה בפסוק הרביעי],

וקרי' להו בנות ירושלים על שם שהם עכשו בירושלים, וה"ק לא תשתעבדו בהם יותר מדאי כדי שתגדמו לי לעורר לי אהבתם שלא בומנה שהקב"ה אינו יכול לראות צרה גדולה לישראל שלא יושעם כדאמרינן בעלמא כשיגיע זמנם ליגאל הקב"ה מעמיד עליהם מלך שגורותיו כהמן ומחזירן למוטב ומיד הם נגאלין ע"כ],

[באמת לא מצינו שהשביע הקב"ה בעצמו לא את ישראל, ולא את האומות, אלא שלמה המלך אומר שהוא משביעם, וזה אינו ברור],

א. אחת שלא יעלו ישראל בחומה, ב. ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם [ראה משמר הלוי ערכין יד. בשם ר' חיים עוזר זצ"ל שמרידה באומות שייך גם ביהודים חילונים, שהטעם שלא ימרדו אינה מפני חשיבות האומות אלא משום עצה טובה שהם יכולים להזיק], ג. ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי,

[וצ"ע הא שבעות אלו הם על ישראל, ולמה אחת מהן על האומות שלא ישתעבדו בהן בישראל וכו' ? ומוזה נראה שזה חלק מהשבעות, ואם זה יבטל כל השבעות במילתה],

[בספר זרע שמשון על התורה אשר חיברו הרב הגאון הגדול והמקובל מוהר"ר שמשון חיים נחמני זצ"ע שה" מנדולי איטליא בנגלה ובנסתר כלפני מאתים שנה, וכאשר איתמחי גברא ע"י הגה"ק החיד"א זצ"ל הכותב עליו בשם הגדולים וז"ל זרע שמשון עה"ת וביאור מאמרים תמוזים מהרב המקובל חסידא קדישא מהר"ר שמשון נחמי' וכו' שה" בקי בקבלה מעשית וצוה לגנוז כל כתביו בקבלה בקברו. [לשון המו"ל בהקדמת הספר],

כתוב במגילת אסתר ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, הוצרך לומר ונהפוך הוא אשר ישלטו משום דאל"ה לא היה להם לישראל לשלוח יד באומות העולם, אבל עתה שהאומות בקשו להרגם לכן הותר אף לישראל דאמרינן בפ"ג דכתובות ג' שבעות הללו למה א' שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באור"ה וא' שהשביע את אומות העולם שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי, ואיתא בש"ע י"ד סימן רנ"ו סעיף ו' שנים שנשבעו לעשות דבר א' ועבר א' מהם על השבעות השני פטור ואין צריך התרה, לפיכך איש ואשה וכו' ואף כאן מקרי שישאל והאומות נשבעו זה לזה והשתא שעברו האומות על שבעותם ובקשו להשמיד את ישראל שאין להם שיעבור יותר מדאי גדול מזה, גם הב' פטור ואין צריך התרה כלומר שישאל מותרים להרגם ואינם בכלל השבעות שלא ימרדו באומות העולם. עכ"ל,

ופלא שבגמ' מתיבתא שמביא את שיטת הקנאות בכל פרטיה אינו מביא פירוש זה,

והגם שהקנאים הדפיסו את ספר הקדוש זרע שמשון הכניסו שיטת הקנאות לסתור את דברי המחבר לתוך הספר ולא על הגליון, וזה חוצפה יתירה, והיה ראוי שלא לקנות את הספר מדפוס זה],

ר' זירא הוה קמשתמיט מיניה דרב יהודה דבעא דנעי ר' זירא למיסק לארץ ישראל ורב יהודה מוזה צידו, להכי הוה משמטיט מיניה, דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר

דף קי"א ע"א

ירמיה כו בבבלי יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה' [אע"ג דהאי קרא בגלות ראשון כתיב? ו"ל דבגלות שני נמי קפיד קרא. תוס'],

ורבי זירא ההוא בכלי שרת כתיב קרא דלעיל מיניה כמי כי כה אמר ה' אל העמודים ועל היס ועל המכונות וגו' [שהביא נבוכדנצאר מירושלם לבבל. ריב"ן].

ורב יהודה, כתיב קרא אחרינא שיר השירים ב' ה'שבעתי אתכם פנו ת ירושלים בצבאו' ת או' פאילו' ת השקדה אסתעירו' ואסתעו' ררו אתהאקהב עד שתתחפץ וגו',

ורבי זירא, ההוא שלא יעלו ישראל בחומה [מפרש"י משמע שגורם "בחומה" בכ"ף] ימד ציד חזקה [שלא יעלו מאליהן ויעלו כולם ביחד בחזקה. ריב"ן], [בשטמ"ק מביא דברי הריב"ן אבל חסר מלת "ביחד"], # [האבני נור ביו"ד סימן תנ"ו כתב וז"ל דבר מה שכתבתי באות נו שאם יותן רשות לכולם לעלות לא יהיה שבעות, דרש"י פירש בחומה יחד ביד חזקה ואם ברשות אין זה ביד חזקה, וכבודו העיר שבספר אהבת יונתן כתב דאפי' ברשות אסור, דברי דרשה הם, ואלף ביוצא בהם לא יזיו דברי רש"י ממקומם, ובספר ויואל משה מביא הרבה ראיות שגם ברשות יכול להיות ביד חזקה, אבל לפי מה שהבאתי מדברי ריב"ן כאן משמע מפורש כדברי האבני נור],

[ודאי דרשות לכל אחד מישראל לעלות לארץ ישראל אלא שלא יעלו ביחד ביד חזקה ולבנות להם חומות ירושלים [שגורם בחומה בכ"ת], ונחמיה שאמר נחמיה ב, ז ונבנה חומת העיר ולא נהיה וגו' ברשות המלך היה וכו' ומיהו בשמעתין צ"ל דאחת [דשבעות] שלא ימרדו לאו היינו בנין החומה אלא בדברים אחרים כשהם בגלות. מהרש"א],

ורב יהודה, השבעתי אחרינא כתיב שיר השירים ג' ה'שבעתי אתכם פנו ת ירושלים בצבאו' ת או' פאילו' ת השקדה אסתעירו' ואסתעו' ררו אתהאקהב עד שתתחפץ,

ורבי זירא, ההוא מיבעי ליה לכדרכי יוסי ברכי חנינא דאמר ג' שבעות הללו למה [שיש בשה"ש ב ג, וג ה, ויש עוד בשה"ש ח ד השבעתי אתכם פנו ת ירושלים מהתעירו' ומהתעירו' אתהאקהב עד שתתחפץ. ויש עוד פסוק רביעי בשה"ש ח ה'שבעתי אתכם פנו ת ירושלים אסתמנצאו' אתידו' די מהתגידו לו' שחו' לת אתהב אג', וכתב הריב"ן ע"ז וז"ל ההוא באומות העולם כתיב לעתיד וכן אמרה כנסת ישראל לאומות העולם לכשתמצאו את דודי לעתיד לבא מה תגידו לו שחולת אהבה אני שקבלתי מכם ייסורי כו', וז"ל תלמידי הרשב"א ז"ל בשטמ"ק ההוא כנסת ישראל דקאמרי לאומות העולם

אבני חן על מסכת כתובות

ועיקר הדברים, ככה הן, שהתורה הזאת [אין] חוקיה ומשפטיה [משותפים] לעולם, ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן, ולא גורעין מהן, [וכל המוסיף או גורע, או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן הרי זה בוודאי רשע ואפיקורוס].

הל' ד. ואם יעמוד מלך מבית דוד הונה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכופ כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח, אם עשה והצליח, [וניצח כל האומות שסביביו], ובנה מקדש במקומו, וקיבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בוודאי. [ואם לא הצליח עד כה, או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא לנסות בו רבים, שנאמר "ומן המשכילים יישלו, לצרוף בהן ולברר וללכך עד עת קץ כי עוד למועד" (דניאל יא, לה). עכ"ל, וכנראה אין הרמב"ם סובר להלכה הענין של שלש שבועות].

[ענין חדש] **אמר רבי אלעזר, כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון, שנאמר ישעיה לג כד וכל־יאמר שְׁכֵן חִלְיָתִי** [השוכן בירושלים לא יאמר מעתה הן נחליתי מרוב הצרות. מד], כלומר אל יתרעם לומר כל לי, **הָעַם הַיֵּשֶׁב בָּהּ נִשְׂא עֹן** כי כולם נשאו עון [כי העם היושב בה יהיה נשוא ומכופר עון ולא יבוא עוד צרות ולא יהיו חולים. מד], [כי תשמע באחת ערך אשר ה' אלקיך נתן לך "לשבת שם לאמר", נתכונן למה שאמרו ז"ל שיש מצוה לשבת בארץ כנען, והוא אומרו לשבת בה לאמר, כאלו אמר "לאמר לשבת בה". אוההה"ק דברים יג ג],

א"ל רבא לרב אשי, אנו בסובלי חלאים מתנינן לה [והכי משמע שכן חליתי, כלומר אדם השוכן בחלאים אל דיאג ואל יגיד לומר חליתי, לפי שהעם היויב בה בחלאים וסובלן נשוא עון הוא. ריב"ן],

אמר רב ענן, כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח [הוא מבואר כמו שאמרו האדם ממקום כפרתו נברא שנאמר וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ממקום שנאמר בו מזבח אדמה תעשה לי הולואי תהא לו כפרה, ולמעלת האדם אמר שהוא כאילו קבור שם כי כמו שרוחו ונשמתו שם בטהרה למקום אשר חוצבה ממנו, כן עפר גופו שם למקום טהרה למקום מזבח אשר משם חוצב עפרו של אדם וכו']. מהרש"א [כתיב הכא שמות כ מזבח אדמה תעשה לי, וכתיב התם דברים לב וכפר אדמתו עמו,

עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל # [צ"ע דלשון זה משמע שעיקר דירתו היה בבבל, ובאמת משמע ממקורות אחרים שהיה דרכו לירד מא"י לבבבל, ועיקר דירתו היה בא"י?], נח נפשיה בחוץ לארץ, אתו אמרו ליה לרבי אלעזר [שהיה דר בארץ ישראל] **אמר אנת עולא** עמוס ז אמה על אדמה טמאה תמות מקרא הוא צנוטא עמוס [כלומר לא זכית שתמות בא"י כשהיית הולך ובא. ריב"ן],

אמרו לו [לר"א] ארוננו בא לקוננו בל"א, אמר להם אינו דומה

ורב יהודה שיר השירים ב אם תעירו ואם תעוררו שמי שבעות ככל אחת כתיב [ונמצא ד' פסוקים, ג' לג' שבועות, ועוד אחת לאיסור לעלות לארץ ישראל],

ורבי זירא, מיבעי ליה לכדרכי לוי, דאמר שש שבועות הללו למה, תלתא הני דאמרן, אינך י. שלא יגלו את הקץ נציאם שצניאם [כי כאשר יגלו הקץ הרי יש כאן גאולה, כי מי שידע זמנו לצאת כאילו הוא נגאל. מהר"ל בנצח ישראל סימן כ"ד], **י. ושלא ירחקו את הקץ** בעונם, ל"א שלא ידמו גרסינן לשון דומק, שלא ירצו צמחוניים על כך יותר מדאי, **י. ושלא יגלו הסוד** אמרי לה סוד העצור ואמרי לה סוד טעמי הסודה [העיון, כדאמרין שבת עה. כי חכמתכם ובינתכם והו סוד העיבור. תוס'] **לעוברי כוכבים,**

[וצ"ע לרבי לוי איפה מוצא ו' פסוקים הרי אין רק ד' פסוקים אם תעירו ואם תעוררו שני פעמים? ובנצח ישראל להמהר"ל פכ"ד כתב וז"ל ורבי לוי דרש עוד אם תעירו ואם תעוררו כל אחד ואחד בפני עצמו והרי הם שש שבועות, כי בכתוב נאמר ג' פעמים השבעתי אתכם [שיש בשב"ש ב ג, וג ה, ויש עוד בשב"ש ח ד השבעתי אתכם בגו' ת וישלם מהי'תעירו] ומהי'תעירו את־הא־הכה עד שתִּתְקַצְּ, ודרש ר' לוי אם תעירו ואם תעוררו הם שתי שבועות כל אחד כפל [לשש?] הרי שש. ולפיכך הוסיף עוד שלש שבועות],

[וצ"ע דבשלמא ג' שבועות הראשונות מדובר על עם רב ולכן שייך להעניש את הכלל, אבל ג' האחרונות [ולכל הפחות ד' וז'] הם ענינים שהיחיד עושה ולמה יענש הכלל על ידי זה?],

[סיכום,

דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר בבליה יובאו ושמח יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה',

ור' זירא ההוא בכלי שרת כתיב,

ורב יהודה כתיב קרא אחרינא השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה וגו',

ור' זירא ההוא שלא יעלו בחומה,

ורב יהודה השבעתי אחרינא כתיב,

ור' זירא ההוא מיבעי ליה לכדרכי יוסי ברכי חגיגא,

ור' יהודה אם תעירו ואם תעוררו כתיב [ד' פסוקים],

ור' זירא סבר שיש ו' שבועות, ואין פסוק מיותר לאיסור לעלות לא"י],

שיר השירים ב **בצבאות או באילות השדה, אמר רבי אלעזר, אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו אני מתיר את בשרכם לשון הפקר** [כלומר אתם נמסרין ביד אומות העולם שצודו אתכם. ריב"ן] **בצבאות וכאילות השדה** [שצדין אותם ואוכלין אותן, צבאות לשון צב, ואילות לשון אילה, ריב"ן],

[ברמב"ם פרק י"א מהלכות מלכים הל' ג [מה שהכנסתי בסוגרים הוא השמטת הציון]

אבני חן על מסכת כתובות

אלא לענין קבורה של צלל מוליכין אריותמיהס ליקצר צלל, ושל שאר אריות
הרמקוסים מל"י וקרובים לצלל קוצרים צצצל, שיש שם זכות מורה,

אמר רב יהודה, כל הדר בבבל כאילו דר בארץ ישראל
שנאמר זכריה ב' הוי ציון המלטי, וישבת בת בבל [כלומר את ציון
כנסת ישראל היושבת בבבל עכשיו הגיע עתך להמלט שהרי פסקה מלכות בבל
וכו', אלמא בעוד ישראל בבבל קרי להו יושבי ציון, ריב"ז],

אמר אביי, נקמינן [ראה פירוש המלה עירובין ה' ע"א ברש"י מסורת
מאזמנינו, מנהג מרזומינו] בבל לא חזיא חבלי דמשיח [חבל צרות של
משיח כשילחם עם גוג ומגוג, ריב"ז], תרגמה אחוצל דבנימין [שהיא בבל
דהוצל לא חזיא לעולם חבלא דמשיחא, ריב"ז] וקרו ליה לימות המשיח
קרנא דשייבתא [קרו וזית של הצלה, ריב"ז],

א"ר אלעזר [בן פדת האמורא] מתים שבחוץ לארץ אינם חיים
[לחיות המתים] שנאמר יחזקאל כ' ב' וְנָתַתִּי צִבְיָא בְּאַרְצָא [משמע
מצביוני כלומר בארץ שנתתי בה צביוני, ריב"ז] [יחא בה חיים לעתיד לבא,
כי טובאי שוקד וממחר לבא כצבי ויחריב הכל, ריב"ז], ארץ שצביוני בה,
מתיה חיים, שאין צביוני בה אין מתיה חיים,

מתיב ר' אבא בר ממל [היה בן דורו של ר' אלעזר ואפ"ה קורא לו רבי],
אבל יש מוחקין אותה לקמן, שקשה לומר שקורא לו רבי], ישעיה כו' יט' יְחִיּוּ
מִתִּיךְ, נְבִלְתִי יְקוֹמוּן [הקיצו ורגנו שְׁכֵנֵי עֵפֶר כִּי טַל אוֹרֶת טֶלֶף וְאַרְץ
רְפָאִים תִּפְּלֶי] מאי לאו יחיו מתיד, מתים שבא"י, נבלתי יקומו
מתים שבחוץ לארץ [הרי שגם בבבל יהיה תחיית המתים וקשיא על ר"א
שאומר שמתים שבחו"ל אינם עומדים] ומאי וְנָתַתִּי צִבְיָא בְּאַרְצָא חַיִּים
אנבוכד נצר הוא דכתיב, דאמר רחמנא [שחקב"ה מזהיר]
מיייתנא עלייהו מלכא דקליל [שקל לרוץ ברגליו] כי טובאי [בצבאי]?

א"ל [ר' אלעזר לר' אבא בר ממל] (רבי ד"ס) מקרא אחר אני דורש
ישעיה מב' נתן נְשָׁמָה לְעָם עֲלֵיהָ עַל א"י וְרוּחַ לַהֲלָכִים בָּהּ, ואלא
הכתיב נבלתי יקומו? ההוא בנפלים הוא דכתיב [שגם הנפלים
יזכו לתחיית המתים] ולעולם צלל,

[וי"ל דהיינו דוקא שיצאו לאויר העולם אף שמתו משא"כ כל זמן שהן במעי אמן
חשיבי כאבר מאבריה וע"כ ההוצאה הוא לטובת הולד. שו"ת אבני נזר יו"ד סי'
תע"ב],

ורבי אבא בר ממל האי נתן נְשָׁמָה לְעָם עֲלֵיהָ מאי עביד
ליה?

מיבעי ליה לכדרכי אבהו, דאמר ר' אבהו, אפילו שפחה
כנענית שבא"י, מובטח לה שהיא בת העולם הבא, כתיב
הבא [נתן נְשָׁמָה] לְעָם עֲלֵיהָ, וכתיב התם בראשית כב' שבו לכם
פה עם החמור, עם הדומה לחמור,

[שפחה שהוזכר בכל התלמוד שנמבלה לשם עבדות, דודאי העובדי כוכבים

קולטתו מחיים [שמת בה וכפרתו מרובה, ריב"ז] לקולטתו לאחר
מיתה [בירושלמי פי"ב הל' ג' כתב וז"ל לא דמי הפולטה לחיק אמו לפולטה
בחיק נבריה],

ההוא גברא [שהיה דר בא"י] דנפלה ליה יבמה כי חוזאה # [ראה
ד"ס שעל פי הרבה כ"י צריך לגרום "כי חוזאי", ועיר זה היה רחוק הרבה מן
הישוב, ראה לעיל פא. וב"ק קד': אבל השם כי חוזאה אינה פעם אחרת בש"ס,
ולפ"ז יכול להיות שהוא דר בפומבדיתא או במרכז תורה אחרת בבבל, והשאלה
היה אם לעזוב ממקום תורה לבי חוזאי, אבל הראשונים פירשו שדר בארץ
ישראל], אתא לקמיה דר' חנינא # [ר' חנינא עלה מבבל לא"י וישב שם,
ולכן דבר דברים קשים נגד בבל], א"ל מהו למיחת [לידר לשם]
וליבמה?

א"ל אחיו נשא כותית ומת [שיצא מארץ ישראל בשבילה ובשביל שיצא
מארץ ישראל בשבילה חשיב ליה כאלו נשא גויה, ריב"ז], והמהרש"א כתב קראה
כותית ע"פ מ"ש לעיל כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים והיינו כותית,
ואמר ברוך המקום שהרגו דהיינו שמת בלא זמנו בלי זרע], ברוך המקום
שהרגו, והוא ידר אחריו [ויהיה דומה לו, בתמיה, ריב"ז],
[ראה תוס' ע"ז יג. שזה שמותר לצאת לחו"ל לישא אשה זה דוקא אם דעתו
לחזור],

אמר רב יהודה אמר שמואל כשם שאסור לצאת מארץ
ישראל לבבל, כך אסור לצאת מבבל לפי שיש שם ישיבות המרציות
מורה ממיד [ושכינה הוא בבבל כבי כנישתא דשף ויחביב בנהרדעא, כדאמר'
במגילה, ריב"ז] לישאר ארצות,

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אפילו מפומבדיתא [שעיקר
ישיבת צלל שם הימה. ראה רש"י סנהדרין לב:] לבי כובי [כפר הסמוך לעיר
פומבדיתא, במרחק של שש פרסות בערך 24 ק"מ ממנה. שט],

ההוא דנפק מפומבדיתא לבי כובי לגור שם שמתיה רב יוסף,

ההוא דנפק מפומבדיתא לאַסְתּוֹ נְיָא, שכיב, אמר אביי אי
בעי האי צורבא מרבנן הוה חיי [דמשום ההוא עון הוא מית, ריב"ז],

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו כשרין שבבבל א"י קולטתן
כדמפרש, כשרין שבשאר ארצותך בבל קולטתן,

למאי אילימא ליוחסין שטשאין [בבבל] נשים מל"י, והא צלל מיוחס טפי
דלמא מר צפק עשרה יוססין [קדושין ע"א],

והאמר מר [שייחוסם של בני בבל טהור יותר משל בני ארץ ישראל. שט]
כל הארצות הרי הן אצל צלל עיסה [כעיסה] המעורבת, שאין ניכר זה מה
זמורה, כך כל המשפחות ספק לארץ ישראל, וארץ ישראל עיסה
[היא ספק] לבבל?

אבני חן על מסכת כתובות

מצמער על אשה אחת שנתן זה עיניו והיא צמ"ל [שהיה מצמער על אשה אחת שהיתה יושבת בח"ל והיה אוהבה ביותר. ריב"ן] **וביקש לירד** [אחר האשה לישא אותה] **כיון ששמע כזאת** [מעלת א"י, והענין של גלגול. ובריב"ן כתב כזאת, דאמרו יודע היה יעקב וכו' דמשמע דמתים שבח"ל אינם חיים] **גלגל בעצמו** [פבל, # ולשון גלגל לשון נופל על לשון. ובריב"ן כתב גלגל בעצמו כלומר סבל בעצמו את צערן שהיה לו על אותה האשה ולא ירד לישאנה] **עד יום מותו**,

אף על פי שחכם גדול אתה יפה לך לעלות כהן ללמוד מפי רב [וא"ת חכם גדול אני וראש ישיבה אני, ואיני רוצה לעלות איני דומה לו. ריב"ן] **אינו דומה לומד לומד מעצמו ללמוד מרבו** [שאם אתה חכם שם, אם תבא אצלנו תהא חכם עוד יותר ויותר בתלמוד כאן. ריב"ן], **וא"ת אין לך רב כהן** שיוכל ללמדך [אין רב בא"י גדול ממני ללמוד הימנו. ריב"ן] **יש לך רב ומנו רבי יוחנן** # [בתוס' עירובין כב: ד"ה קרקפנא כתבו שרבה עלה ללמוד אצל ר' יוחנן, והביאו גמ' זו לראיה, אבל באמת לא מצינו כן כאן? אבל התוס' שם סיימו ע"פ הרש"ל שרבה היה תלמידו של ר' יוחנן],

ואם אין אתה עולה # [צריך הסבר מה ענין דברים אלו, לסירובו לעלות לארץ ישראל], **הזהר בשלשה דברים אל תרבה בישיבה** **שישיבה קשה לתחתוניות**, **ואל תרבה בעמידה שעמידה קשה ללב**, **ואל תרבה בהליכה שהליכה קשה לעינים**, **אלא שליש בישיבה, שליש בעמידה, שליש בהליכה**,

כל ישיבה שאין עמה סמיכה כמו צמטות או צקמלדות יש סמיכה, **צקמלן וצקמלן אין סמיכה** **עמידה** [יש בה סמיכה שעומד ונסמך לכותל. ריב"ן] **נוחה הימנה**,

עמידה ס"ד והאמרת עמידה קשה ללב? אלא ישיבה

דף קי"א ע"ב

שאין בה סמיכה, עמידה שיש בה סמיכה נוחה הימנה,

[ומה ששאלת מי הם חכמים שאמרו הלכה כר' יהודה בפרדות. ריב"ן] **וכן אמרו** [פ' ועוד אמרו במכתב מא"י לאחיהם בבבל] **יצחק ושמעון ואושיעיא** אמרו דבר אחר, **הלכה כר' יהודה בפרדות**,

דתניא רבי יהודה אומר פרדה [הוא בן חמור וסופה, או חמורה וסוף] **שתבעה אין מרביעין עליה לא סוס ולא חמור אלא מינה** [פרד] **מספקא ליה אי חוששין לזרע האב אי לא**, **הלכך אפי' היא צמ חמורה נקבה אין מרביעין עליה חמור**, **שמא חוששין לזרע האב ונמצא מרביע כלאים**, **ורבנן פליגי ליה ואמרי אין חוששין לזרע האב ואם צמ סוסא היא מרביעין עליה סוס**, **ואם צמ חמורה היא מרביעין עליה חמור**, **הכי איתא צפרק צומו ואם צנו**,

אמר רב נחמן בר יצחק [בא לפרש מי הם הג' האמוראים שאמרו הלכה כר' יהודה בפרדה, שאמר רק שמם יצחק ושמעון ואושיעיא] **יצחק זה רבי יצחק**

שבא"י אין להם חלק לעזה"ב, אבל השפחה גם שהיא פחותה בזכות שהעבד שמל ומבל יש לו זכות מילה, משא"כ השפחה ובהו"ל אפשר שלא תזכה למחילות בקצת הזכויות שלה, אבל בא"י מובטח לה שהיא בת עזה"ב דכתיב **הכא כו**, ואע"ג דהאי קרא עם מחמור בעבד הוא דכתיב יליף מיניה אפילו שפחה ועם מלשון עם כמו לעם עליה דעם כול נמי שפחה ודוק. מהרש"א]

[וממשך לפרש הפסוק] **ורוח להלכים ביה**, **א"ר ירמיה בר אבא** **א"ר יוחנן**, **כל המחלך ארבע אמות בארץ ישראל**, **מובטח לו שהוא בן העולם הבא**,

[וחזור לפרש לעיל] **ולר' אלעזר צדיקים שבחוין לארץ אינם חיים** [בתמיהה]? **אמר רבי אילעא ע"י גלגול** **ממגלגלים העצמות עד א"י ומיין** **ס**,

מתקיף לה ר' אבא סלא רבא [הלא] **גלגול לצדיקים צער** **הוא? אמר אביי מחילות נעשות להם בקרקע** **ועומדים על** **רגליהם**, **והולכים במחילות עד א"י** **וסם מצמצין ויוצאים**,

[אבל ראה לקמן שאין זה פשוט כל כך שכל הצדיקים יהיה להם מחילות שעומדים על רגליהם, שהרי יעקב היה מתירא שלא יזכה למחילות, אבל לשון רש"י בריש פרשת ויחי שקורא לה "גלגול מחילות", שם אין פירוש מחילות שהולכים בקומה, אלא מחילות נמוכין שצריכין להתגלגל בהם],

בראשית מז ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, **אמר קרנא** **דברים בגו** **יש כהן דברים מסומרים דבר זה**, **וצריך למת להם לז, יודע** **היה יעקב אבינו שצדיק גמור היה**, **ואם מתים שבחוזה לארץ חיים**, **למה הטריח את בניו?**

[ומתירין] **שמא לא יזכה למחילות** [ליך בקומה זקופה, אלא ע"י גלגול, בצער],

כיוצא בדבר אתה אומר **בראשית נ וישבע יוסף את בני ישראל וגו'**, **א"ר חנינא דברים בגו** [כי לגבי יעקב אפשר לומר שרצה לחקבר בקברות אבותיו, ומטעם זה מולכים גם בזמן הזה את המת למקום קבורת אבותיו, אבל לגבי יוסף שלא נקבר עם אבותיו אלא בשכם ודאי "דברים בגו" שהיה לו טעם אחר. פנ"י. שם], **יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה** **ולא היה צריך לזכות א"י** **ואם מתים שבחוזה לארץ חיים**, **למה הטריח את אחיו ארבע מאות פרסה**, **שמא לא יזכה למחילות**,

[ענין חדש] **שלחו ליה אחוהי לרבה רבה** **בר נחמני** **צפונדימא** **היה** [והריב"ן פירש דקאי על רבה בר בר חנא] **והיה לו אחים צא"י**, **ושלחו אגרת זו כדי שיעלה אצלם יודע היה יעקב שצדיק גמור היה וכו'**,

אילפא מוסיף בה דברים **עוד שלחו לו כן** [באותו כתב ששלחו אחיו לרבה היה אומר אילפא, שעוד היה כתוב בו. ריב"ן] **מעשה באחד שהיה**

אבני חן על מסכת כתובות

[בתחית המתים] בירושלים שנאמר תהלים עב ויציצו מעיר כעשב הארץ, ואין עיר אלא ירושלים שנאמר מלכים ב יט וגננתי אל העיר הזאת,

2. וא"ר חייא בר יוסף, עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהן, ק"ו מחמה, מה חמה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושיהן, צדיקים שנקברו בלבושיהן על אחת כמה וכמה,

3. וא"ר חייא בר יוסף, עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, שנאמר תהלים עב יהי פסת בר בארץ דרו"ש פסת בר לשון פיסת היד שהיא רחצה, ומטה רחצה לא משכמת אלא פת אפויה, וכלי מילת דרוש פסת לי כמות פסים,

ת"ר יהי פסת בר בארץ בראש הרים, אמרו עתידה חמה שתתמר [ועולה. ד"ס] כדקל לשון תומר דקל # [אולי מפני שהדקל מגדלת תמרים קורא לדקל שגדל שהוא מתמר, ומשם נמשך לשון תומר ללשון עולה] בראש הרים # [פ' שהחמה תהיה גדולה מאד, כמו הדקלים שגדלין בראש הרים, שהם גבוהים יותר מהרגיל],

ושמא תאמר יש צער לקוצרה [לקצור החמה] תלמוד לומר תהלים עב ירעש כלבגון פרוי, הקב"ה מביא רוח מבית גגיו ומנשבה עליה, ומשרה את סלתה, ואדם יוצא לשדה ומביא מלא פיסת ידו [סלת] וממנה פרנסתו, ופרנסת אנשי ביתו,

דברים לב עם חלב כליות חמה, אמרו [דרשו חכמים] עתידה חמה שתהא כשתי כליות של שור הגדול, ואל תתמה שהרי שועל קינן בלפת ניקב זו, עד שעשה [לדמו] [קן ללדת. ד"ס] נמוכו ושקלוהו, ואעפ"כ שקלו את המומת [מותר הלפת], ומצאו בו ששים ליטרין בליטרא של צפורי,

תניא אמר רב יוסף מעשה בשיחין [שם מקום], באחד שהניח לו אביו שלשה בדי חרדל, ונפשח נגדל אחד מהן מן הקלת, ונמצאו בו תשעה קבין [ראה לעיל צח. שתשעה קבין הוא שיעור לזרוע שדה] חרדל, ועציו סיככו בו סוכת יוצרין:

אמר ר"ש בן תחליפא קלח של כרוב הניח לנו אבא, והיינו עולים ויורדים בו בסולם ללקט עליו העליונים,

דברים לב ודם ענב תשתה חמר ממוך הענבה משמה, ולא תטעך לדרכו אמרו [חכמים] לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה יש בו צער לבצור ולדרוך, העולם הבא מביא [ענוה] [ענבה. ש"ס מינכן] אחת בקרון או בספינה # [למה צריך להביא מרחוק], ומניחה בזוית ביתו, ומספק הימנה כפסום גדול [ביצה טו: הללו

נפחא, שמעון זה ר"ש בן פזי, ואמרי לה ר"ל, אושעיא זה רבי אושעיא ברבי,

[ענין חדש] אמר ר' אלעזר עמי הארצות אינן חיים [בתחית המתים] שנאמר ישעיה כו יד מיתים [שעמי ארצות שהיו כמתים בחייהם לא יחיו גם לאחר מכן. שט] בליתיהו [רפאים בליקמו לכן פקדו ומשמידים ותאבד בליזכר למו' וגו'],

תניא נמי הכי מתים בל יחיו, יכול לכל [שבכלל לא יחיו המתים. שט], ת"ל רפאים בליקמו במרפה עצמו מדברי תורה הכתוב מדבר [רק אלו לא יחיו],

א"ל ר' יוחנן [לר' אלעזר] לא נחא למרייהו [למריהו דירשאל, לאלוקי ישראל. ריב"ן] דאמרת להו הכי, [אלא] ההוא במרפה עצמו לעבודת כוכבים [במפקדו עצמו לע"ז. ריב"ן] הוא דכתיב,

א"ל מקרא אחר אני דורש דכתיב ישעיה כו יט [יחיו מתוך גבלתי קומון קיצו ודגנו שכיני עפר] כי טל או רת [אורות. הוא שם צמח. מ"צ] טלך [כי טל התחיה שאוריד עליך יהיה בטל היוור על הצמחים שמגדל אותם בן יחיו המתים על ידי טל תחיה. מ"ד] וארץ רפאים תפיל ואין לרפאים מפיל [הארץ תפיל ותשליך לחוץ את המתים הקבורים בה. מ"ד],

כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו,

כיון דחזייה דקמצטער [ר' יוחנן משום דר' אלעזר הוה דריש להו לעמי הארץ הכי. ריב"ן] א"ל רבי מצאתי להן תקנה יהוה למלמדי חכמים מנסיסה מן התורה דברים ד ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום, וכי אפשר לדבוקי בשכינה והכתיב דברים ד כי ה' אלהיך אש אוכלת,

אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים ממעסק זמנון מ"ח כדי להגיע לידם שער, והם פנוין לעסק זמורה ע"י אלו והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה וכתיב [פ' לאחר שדבק בשכינה כתיב אחריו] מים כולס היום [נמצא ש] ע"י דיצוקן של תלמידי חכמים זכו לחיות,

כיוצא בדבר אתה אומר, דברים ל לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה,

1. א"ר חייא בר יוסף, עתידין צדיקים שמבצבצין ועולין

אבני חן על מסכת כתובות

בעלי פטסין], ועציו מסיקין תחת התבשיל,

ואין לך כל ענבה וענבה שאין בה שלשים גרבי סאה יין שנא' דברים לב ודם ענב תשתה חמר, אל תקרי חמר אלא חומר כור והוא שלשים סאין,

[חומר = הוא כור, בת = הוא 3 סאה] כן הוא בפסוק ביחזקאל מה יד וחק השמן [משפט מעשר השמן. מ"ד] תבת השמן [תבת הוא מדת השמן. מ"ד] מעשר תבת מן הכפר, עשרת תבתים חמר [כן הוא החשבון] פ"עשרת תבתים חמר [כן היא עשרת בתים המה מדת החמר וכן יהיה לעתיד. מ"ד],

כי אתא רב דימי אמר מאי דכתיב בראשית מט אוסרי לגפן עירה, אין לך כל גפן וגפן שבא"י שאין צריך עיר אחת לבצור [בני עיר אחת צריכין לגפן אחת. ריב"ן],

בראשית מט ולשורקה בני אתוננו, אין לך כל אילן סרק שבא"י שלא יעשה פרי שאינו מוציא משוי שתי אתונות [בני היינו חרי. ריב"ן],

ושמא תאמר אין בו יין אין צו לימלח צפרי, ת"ל בראשית מט כבס ביין לבושו, ושמא תאמר אינו אדום ת"ל ודם ענב [דם אדום. ריב"ן] תשתה חמר,

ושמא תאמר אינו מרור, ת"ל סותה לשון הסתה שהיין מסית את הסכר [לעשות דבר שטות. ד"ס],

ושמא תאמר אין בו טעם, ת"ל הכלילי עינים מיין כל חיד שמועמו אומר לי לי,

ושמא תאמר לגערים יפה ולזקנים אינו יפה, ת"ל ולבן שנים מחלב, אל תיקרי לבן שינים אלא לבן שנים,

פשטיה דקרא במאי כתיב? כי אתא רב דימי אמר, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם רמוז בעיניך ומתרגם לשון שחוק ומחוק, מוח לי צענים שלך [כלומר שחוק עמי ועשה לי רמיזה בעיניך כבעל שמרמוז אשתו בעיניו ומשחק עמה. ריב"ן] דבסים מחמרא וטוב לי מיין כשמראני פנים להונות ושחוקות, ואחוי לי שיניך אף וז לשון שחוק שהשחוק שיניו נגלין דבסים מחלבא,

מסייע ליה לר' יוחנן, דאמר ר' יוחנן טוב המלכין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב, שנאמר ולבן שנים מחלב, אל תקרי לבן שינים אלא לבון שינים [פשטיה דקרא שהשנים נעשות לבן מחלב, אבל דורשה "לבון" שמראה לבנינות השנים],

רב חייא בר אדא מקרי דרדקי דר"ל חוה איפגר לשון צטול תלתא יומי ולא אתא, כי אתא א"ל אמאי איפגרת? א"ל דלית אחת כס המודל על גבי כלונסות טרילא"ה צלע"ז הניח לי אבא

ובצרתי ממנה יום ראשון ג' מאות אשכולות אשכול לגרב [מכל אשכול יצא סאה, והיה לי ג' מאות סאה],

יום שני בצרתי ג' מאות אשכולות, שתי אשכולות לגרב [ויצא רק 150 סאה], יום שלישי בצרתי ממנה ג' מאות אשכולות שלש אשכולות לגרב [ויצא רק 100 סאה], והפקרתי יותר מחציה, א"ל אי לאו דאיפגרת [שבטלת מלימוד] הוה עבדא טפי שהרי לאית שצכל יום היין מתמעט מן האשכולות, וזהו עונש הצטול,

רמי בר יחזקאל איקלע לבני ברק, חזנהו להנהו עיזי דקאכלן תותי תאיני [תחת אילני תאינים], וקנטיף דובשא מתאיני, וחלבא טייף מנייהו, ומיערב בהדי הדדי, אמר היינו זבת חלב ודבש,

א"ר יעקב בן דוסתאי מלוד לאונו שלשה מילין, פעם אחת קדמתי בנשף קודם עמוד השמר [דלא ידעתי דריסת רגלי. ריב"ן] והלכתי עד קרסולי [ankles] בדבש של תאינים # [פי' שלאור היום לא היה דורס לתוך הדבש שהרי לא היה מבויל, אלא היו מקומות סביב התאנים שהיו גומות ושם היה הדבש גבוה על הקרסולים],

אמר ר"ל לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של צפורי והוי שיתסר מילין אשיתסר מילין,

אמר רבה בר בר חנה [הוא בעל הגומאות בב"ב קל"ד] לדידי חזי לי זבת חלב ודבש של "כל" ארץ ישראל

דף קי"ב ע"א

והויא כמבי מיכסי [שם מקום] עד אקרא דתולבנקי כשמרף כל המקומות ישמער לכך [יהיה השטח סך] כ"ב פרסי אורכא, ופותיא [רחבה] שיתא פרסי,

רבי חלבו ור' עזריא ור' יוסי בר חנינא איקלעו לההוא אתרא, אייתו קמיהו אפרסקא [peaches], דהוה כאילפס [שהיתה גדולה כמחבת חרס. ריב"ן], [בקרדה של] כפר הינו, ואילפס כפר הינו כמה הוי, ה' סאין, אכלו שליש, והפקירו שליש, ונתנו לפני בהמתן שליש,

לשנה איקלע ר' אלעזר להתם, ואייתו לקמיה, נקטו בידיה מלאן קטנות נלמזות צידו אחת ואמר תהלים קז ארץ פרי למלחה [נעשית ארץ מלחה], מרעת [ע"י מעשים רעים של] יושבי בה,

רבי יהושע בן לוי איקלע לגבלא [שם מקום], חזנהו להנהו קמופי אשכולות כדמתרגמין [ויקרא כה] לא מצלור לא מקטוף דהוו קיימי כי עיגלי [אשכולות היו נראות כעגלים], אמר עגלים בין הגפנים! אמרו ליה קמופי נינהו [אשכולות הן], אמר ארץ ארץ הכניסי

אבני חן על מסכת כתובות

פירותיך, למי את מוציאה פירותיך, לערביים הללו שעמדו עלינו בחמאתינו,

לשנה לסוף שנה איקלע ר' חייא להתם, חזנהו דהו קיימי בעיזי [בצורת עזים שהם קטנים מעגלים], אמר עזים בין הגפנים ! אמרו ליה זיל לא תעביד לן כי חברך [ר' יהושע בן לוי]:

תנו רבנן בברכותיה כשהשנה מזרזת של ארץ ישראל בית סאה עושה חמשת ריבוא 50,000 כורין, בישיבתה של צוען כלומר כדמפרש ואזיל ומזעין אהא למד לארץ ישראל כדמפרש ואזיל בית סאה עושה שבעים כורין,

דתניא אמר רבי מאיר אני ראיתי בבקעת בית שאן שהיא משאר ארצות [חזין לארץ] בית סאה עושה שבעים כורין וכין דנשאר ארצות יש שבעים כורים, כל שכן בלחץ מזרים,

ואין לך מעולה בכל ארצות יותר מארץ מצרים [שאלך לך מעולה בכל הארצות כמזרים] שהרי נמשלה לכן ה' שנאמר בראשית יג כגן ה' כארץ מצרים,

ואין מזרים מדינה מעולה כלוען ואין לך מעולה בכל ארץ מצרים יותר מצוען, דהו מרבו בה [מגדלין, ומסתמא היתה קלימאט טובה] מלכים [מלכין] מזרים, דכתיב ישעיה ל כי היו בצוען שריו על מלכי ישראל הכתוב מדבר לגנאי, שמרדו בהקצ"ה וסמכו על מלכי מזרים, ותמיד היו שריהם ושלוחיהם מזיזין כלוען, שלוחים למלך מזרים מציזין משורה,

ואין לך מרשים בכל א"י יותר מחברון דהו קברי בה שיכבי,

[ונמצא מעלות של צען 1. שהיא בארץ מצרים, שנקרא גן ה', 2. וצוען היא היותר מעולה מכל מצרים, 3. ועוד מעלה יותר מחברון, שחברון היו בה סלעים, משא"כ בצוען].

ואפילו הכי חברון מבונה צנויה בכל טוב, מצוה לשון פרי דכתיב [בראשית ל] ואננה גם אנכי ממנה על אחת משבעה בצוען, דכתיב במדבר יג וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים,

מאי נבנתה, אילימא נבנתה ממש, אפשר אדם בונה בית לבנו קמין לנענן קודם שיבנה לבנו גדול למזרים שנאמר בראשית י ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען,

אלא שמבונה על אחת משבעה בצוען הרי שבע פעמים שבעים כורים הרי ד' מאות ותשעים 490 והני מילי במרשים אבל שלא במרשים חמש מאה וצמקום שאינו מרשים כמזרון, יש להסיף עד חמש מאות, והני מילי שלא בברכותיה אבל בברכותיה כתיב בראשית כו ויזרע יצחק בארץ ההיא וגו' וצברוהו כמין מאה שנים, על אחת ששאר שנים נבדך למאה, מאה פעמים חמש מאות הרי חמשת ריבוא,

תניא אמר רבי יוסי סאה ביהודה היתה עושה חמש סאין, [ועושה החשבון] סאה קמח הוא אכז דק היוצא מן הגפה, והטמין טמון צמחים של גריסין ואין טמון דקין, והגפה מוציאה הקמח וקולטת פסולת, וממזיר מה שגפה לריחים סאה סלת, סאה סובין שהמכתשת מוציאה [ומסביר אידך בא מכתשת לבאן] כשלותמין חטין לסולת כותשין אותן צמכתשת סאה מורסין הן סובין היוצאין צמחונה וסאה קיבוריא קמח שאינו יפה שעושים ממנו פת קבור וקורין סאנדי"ר,

א"ל ההוא צדוקי לר' חנינא יאה משבחיתו בה בארעכון יפה אתם משבחין אותה בית סאה אחת הניח לי אבא בלחץ ישראל ממנה מושח [שמין] ממנה חמר [יין] ממנה עיבור [תבואה] ממנה קיטניות, ממנה רועות מקנתי [אולי היה מעשה ניסים],

א"ל ההוא בר אמורא אחד מבני האמורי אמר לבר ארעא דישאל ליהודי תחלת ציאתו לארץ, האי [תאלתא] דקל פלוגי דקיימא אנודא דירדנא העומד על שפת הירדן כמה גדריתו מינה כמה ממרים אתם גודרים הימנו, לקיטת ממרים קרויה גדריה כלשון [משנה וגורל כלשון] ארמי, אמר ליה שיתין כורי,

א"ל אחתי לא עייליתו בה [עדיין לא נכנסתם לארץ ישראל, וכבר] אחריבתוה, אנן מאה ועשרים כורי הוה גזרינן מינה, אמר ליה אנא נמי מחד גיסא קאמינא לך,

אמר רב חסדא מאי דכתיב ירמיה ג ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי, למה ארץ ישראל נמשלה לצבי, לומר לך מה צבי זה אין עורו מחזיק בשרו שהעור כוץ וגומד לאחר הפשטו אף ארץ ישראל, אינה מחזקת פירותיה עושה פירותיה מרובין, עד אין מקום להניען,

דבר אחר מה צבי זה קל מכל החיות, אף ארץ ישראל קלה מכל הארצות לבשל את פירותיה, אי מה צבי זה קל ואין בשרו שמן, אף ארץ ישראל קלה לבשל ואין פירותיה שמנים? תלמוד לומר זבת חלב ודבש שמנים מחלב ומתוקים מדבש,

רבי אלעזר כי הוה סליק לארץ ישראל אמר פלטי לי מחדא נלמי מאתם מהן מן הקללות האמורות צמקא [מובא בסיום המאמר], כי סמכוהו [להיות רב] אמר פלטי לי מתרתי [נצלתי משני קללות שכתוב], כי אותבוהו [הושיבוהו עם החכמים] בסוד העיבור אמר פלטי לי מתלת,

שנאמר יחזקאל ג "והיתה ידי אל הנביאים החוזים שוא וגו' בסוד עמי לא יהיו" זה סוד עיבור, "ובכתב בית ישראל לא יכתבו" זה סמיכה, "ואל אדמת ישראל לא יבואו, כמושמעו,

אבני חן על מסכת כתובות

גזירות [אבל מי שישאר לבסוף הוא יהיה זרע קודש] **שנאמר** ישעיה ו יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירֶיהָ [תשעה חלקים יהיו אבודים, ותשאר חלק עשירי. מ"ד], כשמשעה החלקים יהיו אבודים ולא נותר כי אם העשירית [תשעה חלקים יהיו אבודים, ותשאר חלק עשירי. מ"ד], ואף היא תשוב להיות לבער. מ"ד] אף היא תשוב להיות לבער,

[וסיפיה דקרא], [בְּאֵלָהּ וְכָאֵלֹאֵן אֲשֶׁר בְּשִׁלְכָתָהּ [בימי הסתיו עת שמשליכין העלין, דרכם להשליך מעט מעט עד שלא יישאר כי אם הנטיעה אשר בה כמות שהיא] מַצֶּכֶת בָּם [היא הנטיעה הנצב ומתקיים. מ"צ] וְזֶרַע קָדֵשׁ מִצִּבְתָּהּ [הנשאר בה יהי זרע קודש. מ"ד]],

תני רב יוסף [אין בן דוד בא עד דאתי. ר"ס] בוזי, ובוזי דבוזי שוללים אחר שוללים,
[ראה חגיגה סוף ה. כל שאינו בודיה לאכל אינו מהם. וראה שם המשך הגמ']

אמר רב חייא בר אשי אמר רב עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות שנאמר ויאל ב פִּי־עֵץ נִשְׂא פִּרְיוֹ , תֵּאֱנֶה וְגִפְנָן נִתְּנוּ חֵילָם מִדְּמַעַי תִּלְנֶה וּגְפֵן נִתְּנוּ חֵילָם , הרי עץ פרי אמור, מה תלמוד לומר כי עץ נשא פרי, אף אילני סרק יסאו פרי:
[לפי שרוצה לסיים בדבר טוב, נקט לה הכא, ולא קאמרה לעיל דאידי בהני מילי. תוס'],

[ואני תמה, איך לא הזכיר הכתוב אילני הסרק, ואיך צוה בעץ פרי לבד? ואולי בזה נתעוררו רבותינו שאמרו (ב"ר ה ט) אף אילני סרק עשו פירות, ואם כל נאמר כי מקללת "ארורה האדמה" היו סרק. רמב"ן עה"ת בראשית א יא],

[לסיום המסכת תשנ"ג,

י"ל סמיכות המסכתות, שכמו נדרים אין עצם הנדר מצוה וזה דבר שאדם מביא על עצמו מרצונו לעשות נדר, כן כתובות אין עצם הנישואין מצוה אם כבר קיים מצות פריה ורביה, ונמצא ששני דברים אלו הם כמו שאינו מצוה ועושה, והנה איתא בסוכה גב דלע"ל צדיקים נדמה להם "כרר גבוה" ורשעים נדמה להם כחוט השערה,

וזה אפשר לפרש צירוף אחר צירוף שהצדיק נעשה הר גבוה ע"י שמצוה ועושה, ומתגבר על הנסיונות צירוף אחר צירוף, ויש לדמות מצוה ועושה לאילן שעושה פירות, שע"י שמתגבר על המניעות זה נקרא עושה פירות,

ולכן לעתיד לבא שלא יהיה עוד מצות ולא יהיה נפק"מ בין מצוה ועושה לאינו מצוה ועושה ויהיו כולם שוה שיעשו פירות, ולכן גם לא יהיה חילוק בין שאר אילנות לאילני סרק וכולם יעשו פירות],

ובשיחי עם רב אחד משם [קאבנא-סלאבאדקא, במדינת ליטא] אמר לי בזה"ל אל יחר עיני כבודו אם אומר לו דבר אחד אשר השתוממתי בהיותי במארינבאר על הכנסיה הגדולה, אף כי יהיה מזה קצת פגיעת כבוד אל הרבנים דמדינתכם, שמה היה לי שעת הכושר להכיר מהות הרבנים דמדינתכם, תחלה ראיתי דבר מה שהוא זר במדינתנו שכל רב מכם הוא בגדלות ובהתנשאות וביראת הכבוד חש על כבודו ומדת השפלות והפשטנות אין להכיר בו, אפילו רב צעיר הולך עם כובע רחבה כאניה ובמקל כסף, ורוצה להטיל אימה על הבריות מה שלא נמצא כזאת במדינתנו, אפי' רבינו ר' חיים עוזר

רבי זירא כי הוה סליק לא"י לא אשכח מברא [גשר] למעבר נקט במצרא וקעבר ים מקום שאין גשר, ומשליכין עץ על רומח הנהר משפה לשפה, ואינו רחב לילך עליו, כי אם אוחז בידיו צחצל הממוח למעלה הימנו [שהיה] קשור שני ראשיו בשתי ימידות, אחת מכלן ואחת מכלן, בשני עצרי הנהר,

אמר ליה ההוא צדוקי עמא פוזיא עם צהול דקדמיתו פומייכו לאודניכו ממחלתם הייתם צהולים שהקדמתם נעשה לנשמע ועודכם צנהלתם כנחמלה למהר לעשות דבר צלל עמו אכתי בפוזיותייכו קיימיתו, אמר ליה דוכתא [מקום, ארץ ישראל] דמשה ואהרן לא זכו לה, אנא מי יימר דוכינא לה [ולכן אני בהול]:

ר' אבא מנשק כיפי אלמוגים [ראה ר"ה כ"ג ע"א שהוא coral] דעכו לישנא אחרינא כיפי דעכו סלעים,

ר' חנינא מתקן מתקליה משה ומתקן מכשולי העיר מחמת חיצת הארץ, שהיה חציבה עליו ומחזר שלא ילא שם רע על הדרכים,
[פירוש שוקל אבנים ומוצאן קלות אמר עדיין לא נכנסתי לארץ ישראל כיון ששקלן ומצאן כבדות [ע"ש ארץ אשר אבניה ברזל. שט] אמר כבר נכנסתי לארץ ישראל וכו'. תוס'],

ר' אמי ורבי אסי

דף קי"ב ע"ב

קיימי משמשא לטולא כשהשמש הגיע למקום שהן יושבין וגורסין וזממה מקדמת עליהן עומדין משם לישב צלל ומטולא לשמשא וצימי הגנה עומדין מן הצל ויושבין צממה כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת ארץ ישראל פי' צדיק פִּי־עֵץ נִשְׂא פִּרְיוֹ וְאֶת־עֵפְרָה יִתְּנוּ [מלים אלו ברש"י נראין לכאורה כמויותרים, # ואולי הם המשך דיבור הקודם, שעשו כן משום כי רצו וגו' כמש"כ המהרש"א],
[ראה נדרים כ"ג ע"א ובמהרש"א שם],

ר' חייא בר גמדיא מייגנדר [מתגולל] בעפרה שנאמר תהלים קב טו פִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־אֲבֹנֶיהָ [כי עבדיך ישראל רוצים ומחבבים אבני המקום ההוא. מ"ד] וְאֶת־עֵפְרָה יִתְּנוּ [נשאה חן בעיניהם, ומאוד יתאוו להשיב אליה. מ"ד],

אמר רבי זירא אמר רבי ירמיה בר אבא דור שבן דוד בא [אידי דאיירי בברכת העולם הבא, דהיינו לימות המשיח, נקט לה נמי הכא. תוס'] קמייגוריא בתלמידי חכמים הרבה מסטינים ומלמדים מזה יעמדו עליהם,

[שהת"ח לא יאבהו איש את אחיו ולא ידונו איש אחיו לזכות, כי אם לחובה ולקטרו, ועי' ירבה מוחלוקת ביניהם וזוה תפוג תורה וחכמה מהעולם, ועי' יהיה צירוף אחר צירוף למען ינקו מאלו המדות. עץ יוסף בע"י, וראה שבת קי"ח ע"א שזה נקרא חבלי משיח.],

כי אמריתה קמיה דשמואל אמר צירוף אחר צירוף גזירות על

אבני חן על מסכת כתובות

מווילנא שהוא באמת רבן של כל בני הגולה הולך בפשטנות מבלי שינוי מאיש פשוט דעלמא, ומבלי לוויית איזה איש עמו, ושם ראיתי רב אחד בבואו, הרבה תלמידים היה רצים לפניו ולאחריו ורעשה הארץ מהם, אמרתי בלבי אתה על קנקנם איך הם עומדים בתורה, ונכנסתי עמם בשיחה בר"ת ולא ידעו מאומה להשיב ולפלפל, וחשבתי ליכנס בשיחה עם רבם, והצעתי לפניו קושיא על הרמב"ם בהלכות קדשים וג"כ לא ידע להשיב, וכה חזרתי ואמרת לו בענינים שונים ולא ידע לישא וליתן. פניני משנה שכיר ממרן רבי ישכר שלמה מייכטהאל זצ"ל הי"ד דף ס"א.

ב	בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי
ג	זימנין דלא אניס וסברה דאניס ומיעלגנא ויתבה,
ד ⁵	ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא איניש דטרח להו,
ה	וחשבונות של מצוה מי אסירי [בשבת]
ו ⁴	וסימנך אלו מקילין לעצמן ואלו מקילין לעצמן
ז ¹⁹	אלא מעתה נזדמן לו צבי ביו"ט הואיל ואינו שוה לכל נפש הי"נ דאסור למשחטיה?
ח ⁶	שמח תשמח ריעים האהובים
ט ⁸⁻	ולטעמיך קינוי וסתירה אין עדים לא? אלא הכי קאמר אין האשה נאסרת על בעלה בעד אחד אלא בשני עדים וכו'.

אבני חן על מסכת כתובות

כו ³	מעשה דאדם אחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר כוֹרְנִי כשאני תינוק ומורכב על כתיפו של אבא
כז ¹¹	ומשני כגון דמהדר ליה למתא שושילתא ו כלבא וגוֹזָא ואוּזָא
כח ²⁰	נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא וזה כתב ידו של רבי וזה כתב ידו של אחי
כט ³	וחכמים אומרים קטנה מבת שלש שנים ויום אחד ועד שתיגבר יש לה קנס
ל ¹²	ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין
לא ⁹	הכי השתא התם [בשבת] אי אפשר להנחה בלא עקירה, הכא [בגונב חלבו של חבריו] אפשר לאכילה בלא הגבהה, דאי בעי גחין ואכיל
לב ⁹	גמר מחובל בחבירו מה חובל בחבירו דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי
לג ¹³	אמר קרא ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף הנאת שכיבה חמשים מכלל דאיכא בושת ופגם
לד ²	וסבר לה כר"ש דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי
לה	והא תנא דבי חזקיה מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לא חילקת בו בין בשוגג בין במזיד
לו ²	כגון זו פתח פיך לא לם הוא
לז ¹⁰	קסבר ר' יוסי אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר
לח ²²	ס"ד אמינא הואיל ו חידוש הוא שחידשה תורה בקנס אע"ג דמיקטיל משלם, קמ"ל
לט ²	והתני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך אלו הן קטנה ומעוברת ומניקה
מ ⁹	איזהו בושת הכל לפי ה מבייש והמתבייש
מא ²³	איתמר פלגא ניזקא רב פפא אמר פלגא ניזקא ממונא רב הונא בריה דר' יהושע אמר פלגא ניזקא קנסא
מב	מעשה ידיה ו מצא תה אע"פ שלא גבתה מת האב הרי הן של אחין,

י ⁷	אין אדם טורח בסעודה ומפסידה
יא	אף אנו נאמר [רמז במילים] אילונית דוכרנית דלא ילדה
יב	אמר רבה זאת אומרת כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה
יג ²⁹	בתרייתא להודיעך כחו דרבן גמליאל דאע"ג דליכא למימר מילו מיהמנא.
יד ²¹	אבל מה נעשה שהרי גזר רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב בית דין על כך שהכהנים שומעין לכם לרחק אבל לא לקרב [שנגא] כתב רבינו האי גאון ז"ל וכו' פשוטו בלשון ארמזי ששינו גרולות, שכל מה שהוא גדול שנים קרו ליה שנגא, ויש שהורשין, שמעתיה הרפין כחץ שנון. שטמ"ק ע"י"ש
טו ²⁰	תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטא ואחת מוכרת בשר נבלה
טז ¹⁷	אהייא אילימא אהא [לעיל י"ג ע"א] היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עיבור זה מאיש פלוני וכהן הוא
יז	בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה ו חסודה
יח ³	מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו
יט ²	דא"ר כהנא אסור לו לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו משום שנאמר אל תשכן באהליך עולה,
כ ⁸	כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים
כא ³	מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא ליה אי על כתב ידם הם מעידים או על מנה שבשטר הם מעידים
כב ⁵	אמרו לה חכמים מה ראית לעשות כו , אמרה להם בתחלה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים
כג ⁹	הוא כשגה שיוצא מלפני השליט ואישתבין בנתיב דמר שמואל
כד ⁴	לעולם לא תיפוך בדמאי הקילו
כה ¹⁷	תייש חזקה לכהונה נשיאות כפים בבבל ואכילת חלה בסוריא

אבני חן על מסכת כתובות

נז ⁶	הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה
נח ⁷	אמר אבבי מחלוקת בבת כהן לכהן אבל בבת ישראל לכהן דברי הכל מחצה חולין ומחצה תרומה
נט	רב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ומעה כסף תחת מותר [אין אות כ' בדין זה]
ס ¹⁶	סומא (מנא ידע) [במאי בדקינן ליה. ד"ס]? אמר רב אשי בריחא ובטעמא,
סא ³⁷	אע"פ שאמרו יושבת בקתדרא, אבל מוזגת לו כוס ומצעת לו את המטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו
סב ¹⁴	ורבי יוחנן אמר אף כל גופו של אדם [שוברת אגוז] שנאמר וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ עַל מַה אַתָּה נֹאמָנָה וְאֶמְרָתְךָ אֶל שְׁמוּעָה כִּי בָאָה וְנִמְסָה כָּל לֵב וְרָפוּ כָּל יָדַיִם וְכָהֲתָה כָּל רוּחַ וְכָל בְּרָכִים תִּלְכְּנָה מִיָּם
סג ⁷	אמרו לה שיבבתא [לאשת ר"ע] שאילי מאני לבוש ואיכסאי, אמרה להו יודע צדיק נפש בהמתו, כי מטיא לגביה נפלה על אפה קא מנשקא ליה לכרעיה
סד סוף	איהי כשהאשה מורדת דמיפחת קא פחיתשפוחתין מכבותה לא מיחזי כשכר שבת, איהו כשהאיש מורד בה דאוסופי קא מוספא שמוסיפין לה על כתובתה מיחזי כשכר שבת
סה ²³	כוס אחד יפה לאשה, שנים ניוול הוא
סו ¹⁶	אמרין במשנה שיש לבעל חלק בבישוח של אשתו, ומקשה בייש סוסתו של חבירו ה"נ דבעי למיתן ליה בושת
סז ⁷	אראה בנחמה אם לא ראיתיה שהיתה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו קראתי עליה מקרא זה אם לא תדעי וגו'
סח ¹¹	המסמא את עינו והמצבה את בטנו והמקפח את שוקו אינו נפטר מן העולם עד שיבא לידי כך
סט 19	מי שמת והניח שתי בנות וכן, וקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסים ולא הספיקה שניה לגבות עד שמת הבן, אמר ר' יוחנן שניה ויתרה
ע פיק	המדיר את אשתו מליהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס,

מג ³	וכן תנא רב חנינא בפתוי הבת וקנסות וחבלות הכתוב מדבר, חבלות צערא דגופא נינהו?
מד	הכא נמי היינו טעמא דלא גביא, מדלא כתב לה אוסיפית לך מאה אמאיתם אחולי אחילתיה לשעבודא קמא
מה	סוקלין אותה על פתח בית אביה כלומר ראו גידולים שגידלתם,
מו X2	[2] וקרי ליה לממון מלקות? אין, [20] אל יהרהר אדם ביום ויבא ליד טומאה בלילה,
מז ⁹	אלא הא דזכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה היכי מצי מסר לה הא קמבטל לה ממעשה ידיה
מח ⁵	שלא יתן חדשים בימות החמה, ולא שחקים בימות הגשמים
מט ¹⁷	בבית אביה למעוטי מאי לאו למעוטי מסר האב לשלוחי הבעל
נ X2	[4] באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, [16] באושא התקינו שיהא אדם מתגלגל עם בנו עד שנים עשר שנה מכאן ואילך יורד עמו לחייו.
נא ²²	לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מפני שהוא תנאי ב"ד,
נב	ממזרת ונתניה לישראל אינו חייב לפדותה שאין אני קורא בה ואותביןך לי לאנתו ע"ב: אמר רבי יוחנן: עשינו עצמנו בעורכי הדין. מעיקרא מאי סבר, ולבסוף מאי סבר? מעיקרא סבר: (ישעיהו נ"ח) ומבשרך לא תתעלם, ולבסוף סבר: אדם חשוב שאני,
נג ⁸	אמר ליה אי לאו דקאמרת לי משמיה דגברא רבא הוה אמינא לך משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו
נד סוף	ההוא דאמר להו נדוניא לברת, זל נדוניא א"ר אידי בר אבין פורנא [הרייה] ליתמי,
נה ⁷	הלכתא כתובת בנין דכרין לא טרפא ממשעבדי ירתון תנן,
נו	מאן דאמר אין הלכה [בר"א בן עזריה שאומר דלא כתב אלא ע"מ לכנסה, אלא גובה כתובתה אף מן האירוסין] הכא נמי אומדן דעתא הוא, משום איקרובי דעתא הוא, והא איקרבא ליה דעתא [ע"י אירוסין]

אבני חן על מסכת כתובות

פז ¹⁸	ורב מתנא אמר אפילו בין מיתה לקבורה לא משבעינן לה, דאמרי נהרדעי לכרגא ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא
פח ⁻⁸	אפילו בעל חוב ב"ד יורדין לנכסיו לגובה שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חברו והולך ויושב במדינת הים ואתה נועל דלת בפני לוויין
פט ⁵	מן הסכנה ואילך אשה גובה כתובתה שלא בגט, ובעל חוב שלא בפרוזבול ע"ב: שני ננים היו לרב ספדא ושם שנים שנין אלף שהנדול קורין לו מר קשישא ולעזרי קורין לו מר יטקא,
צ ⁻³	איכא דאמרי מדלא קתני אם קדמה שניה ותפסה אין מוציאין מידה, מכלל דאי קדמה שניה ותפסה מפקין מינה
צא ²⁹	אבל אחת בחייו ואחת במותו והא דלאחר מיתה יולדת זכר היא, אימא ליחוש לאינצויי בין שוק בני אחת גובין כתובת בנין דיכירן, ושניהם חולקין בירושה, קמ"ל,
צב ⁻³	ולא אמרן אלא דזבנה בינונית, אבל זבנה עידית וזבורית מצי אמר ליה להכי טרחי וזביני ארעא דלא חזיא לך
צג ⁴	ומאימת מחזיק בה? מכי דייש אמצרי
צד ⁻³	אתמר ב' שטרות היוצאים ביום אחד, רב אמר חולקין ושמואל אמר שודא דדייני
צה ⁵	השניה מוציאה מהלוקח, וראשונה מן השניה, והלוקח מן הראשונה, וחוזרות חלילה
צו ⁻³	השתא שתים איבדה שלש מיבעיא? לא קשיא כאן בעניה כאן בעשירה, אי נמי כאן בפרוצה כאן בצנועה
צז ²⁷	איבעיא להו זבין ולא איצטריכו ליה זוזי הדרי זביני או לא הדרי זביני?
צח ⁻⁵	לעולם מכרה קיים עד שתהא שם כדי שתשייר בשדה בת תשעה קבין ובגנה בת חצי קב
צט ¹⁹	כי תיבעי לך, דאמר ליה זיל זבין לי כורא, ואזיל וזבין ליה ליתכא מאי, מי אמרינן א"ל דטבא לך עבדי לך, דאי לא מצטרכי לך זוזי לא מצית הדרת ביה,
ק ¹⁸	יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן ב"ד מעמידין להן אפוטרופוס ובוררין להם חלק יפה

עא ⁻³	אלו דברים שהבעל מיפר דברים שיש בהן עיניו נפש אם ארחץ ואם לא ארחץ
עב ³³	ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית
עג ⁵	דאתמר קטנה שלא מיאנה והגדילה [נ]עמדה ונישאת רב אמר אין צריכה גט משני, ושמואל אמר צריכה גט משני
עד ³	אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וגמר ובעל לשם קידושין
עה ⁻⁷	אמר אביי וחד מינייהו מזני ארץ ישראל עדיף פקמים ותריפים כתרי מינן
עו ⁻⁵	א"ר יהודה אמר שמואל המחליף פרה בחמור ומשך בעל החמור את הפרה
עז ⁻¹⁰	אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה, אול ר' אלעזר אמרה לשמעתיא קמיה דשמואל אמר אכסוה שערי לאלעזר עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון
עח ⁸	על החדשים אנו בושים אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים
עט ⁻⁷	פשיטא ארעא ובתי, ארעא
פ ¹³	ההיא איתתא דנפלו לה ארבע מאה זוזי בי חוזאי אזיל גברא אפיק שית מאה אייתי ארבע מאה
פא ^{סוף}	אם כהן הוא יעשה סעודה ויפייס אם ישראל הוא מגרש בגט ויחזיר
פב ¹⁵	האומר לחבירו לך ומשוך פרה זו ולא תהיה קנויה לך אלא לאחר שלשים יום, לאחר ל' יום קנה, ואפי' עומדת באגס,
פג ⁻¹⁰	האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו, מאי כגון זו? כדרב הונא דאמר רב הונא אמר רב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה
פד ³⁰	המוכר קברו, ודרך קברו, מעמדו, ומקום הספידו באין בני משפחה וקוברין אותו בעל כרחו משום פגם משפחה,
פה	תפסוה אינהו, רב פפא מימלח מלוחי, רב הונא בריה דרב יהושע ממתח לה באשלא
פז ⁻⁵	פריעת בעל חוב מצוה

אבני חן על מסכת כתובות

קא -12	ש"מ מדרב כהנא עיילא ליה גלימא קרנא הוי ולא מכסי לה ואזיל עד דבלי
קב ³	דאמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנד, כך וכך וכמה אתה נותן ל בתך כך וכך, עמדו ו קידשו קנו, הן הן הדברים הנקנין באמירה
קג	אם כן ליתני למקום שהיא מאי למ קום שאמה שמעת מינה בת אצל האם, לא שנה גדולה ולא שנה קטנה
קד ³	כל מאן דאמר נח נפשיה דר' יד קר בחרב
קה סוף	אפילו חכם גדול ול קח שוחד אינו נפטר מן ה עולם בלא סמיות הלב
קו ⁵	רב ענן, הוה רגיל אליהו דאתי גביה, דהוה מתני ליה סדר דאליהו, כיון דעבד הבכ"י ששלח אחד לדון לפני ר"ג ועי"ז נסתחמו טענותיו של בעל דינו אי סתלק , יתיב בתעניתא ובעא רחמי ואתא, כי אתא הוה מבעית ליה בעותי, ועבד תיבותא ויתיב קמיה, עד דאפיק ליה סידריה, והיינו דאמרי סדר דאליהו רבה, סדר אליהו זוטא,
קז	פוסקין מזונות לאשת איש
קח	תנן המודר הנאה מחבירו שו קל לו את שקלו ופורע לו את חובו ומחזיר לו אבידתו
קט	הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל [עי"א] תשב על שתלבין ראשה,
קי ⁷	יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן בעל חוב חוזר וגובה אותן מהן
קיא 10	ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי,
קיב סוף	ר' אבא מנשק כיפי דעכו
סיום	אמר רב חייא בר אשי אמר רב עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שימענו פירות שנאמר ואל ב פרי עץ נשא פרו', תאנה ונפן נתנו חילם.

אבני חן על מסכת נדרים

בעזרת ה' התחלנו ללמוד מסכת נדרים אור ליום ב' פ' שמות תשס"ח לפ"ק.

הר"ן הוא רבינו נסים בר ראובן גרונדי זצ"ל מגליל ברצלוני ה' אלפים ק"כ [1360] [ומקורות אחרים שחי לערך משנת 1300 - 1376] תלמיד רבי יונה (ה"א ס"ד) [1304] [ממקורות אחרים שחי 1263 - 1210 והרמב"ן (ה"א תתקנ"ד) [1194-1270], והאריך ימים עד ששאל הרא"ש (ה"א פ"ח) [1298] וממקורות אחרים [1250-1327] מהר"ן. סדר הדורות יש כאן עירוב משנה שנולד לשנה לפטר, וגם קשה להאמין שהר"ן למד מפי הרמב"ן או מרבינו יונה, וצריך לומר שהיה תלמיד לתלמידיו].

הר"ן נולד בעיר ברצלונה שבספרד בתחילת המאה ה-14. את תורתו למד מאביו, ר' ראובן בן ר' נסים, וכן למד אצל ר' פרץ הכהן. כמו כן, למד מפי תלמידי חכמים נוספים בדורו שאיננו יודעים את שמותיהם.

בגרותו שימש דיין ומורה הלכה בברצלונה. כמו כן, לימד והעמיד ישיבה בברצלונה. בעת כהונתו כרבה של קהילת ברצלונה ניסה הר"ן להוכיח את עשירי הקהילה על דרכם. העשירים בדורות שלפני גירוש ספרד החלו לזלזל בשמירת מצוות וייתכן שזאת הייתה סיבת התוכחה. ניסיון התוכחה לא עלה בידו שכן עשירי הקהילה סירבו לשנות את אורחות חייהם ולשמור מצוות באופן קפדני יותר.

תיאור הדברים מובא בש"ת שכתב תלמידו הריב"ש: "וחי נפשי ראיתי אני בברצלונה את מורנו הרב רבנו נסים זצ"ל כשהיה רוצה להוכיח על איזה דבר מעצמו, קצת עשירי הקהילה היו מתריסים נגדו ומבטלין עצתו" (שו"ת הריב"ש, תשובה תמ"ז).

במרוצת הזמן עלתה קרנו, ונחשב לראש כנסת ישראל בספרד, כמו הרשב"א בדור שלפניו. גם בקרב הגוים חלקו לו כבוד. חכמתו וידיעתו בתורה נפוצו בכל קצוות תבל, ומכל קהילות העולם ביקשו תורה מפיו. שאלות רבות שעליהן השיב אבדו במרוצת השנים, ונותרו אך מעט מתשובותיו שנתפרסמו בקובץ שו"ת הר"ן.

בעת ששימש כרב בברצלונה, העלילו עליו ועל כמה מנכבדי ורבני הקהילה עלילת שווא, שבעקבותיה נאסרו לחמישה חדשים, אשר בסופם נתבררו כחפים מפשע ושוחררו. תקופת פעילותו של הר"ן נמשכת לערך משנת ד' ק"י (1350 לספה"ג), שנה הנזכרת באחת מתשובותיו, עד ט' בשבט שנת קל"ו (1376) בה נפטר. באחת מדרשותיו, מזכיר הר"ן את המגפה השחורה כאירוע שהתרחש שלוש עשרה שנה קודם לכן.

הראשונים שמביא הר"ן

הרמב"ם [נולד לערך 1135]

הרמב"ן [נולד לערך 1194]

רש"י [נולד לערך 1040 נפטר 1105]

רבינו תם [נולד לערך 1100]

ראב"ד [השלישי נולד לערך 1120]

רבינו חננאל [נולד לערך 990]

הרב [יוסף] בן מגש [נולד לערך 1077 היה תלמיד מובהק של הר"ף]

הרשב"א [הרב שלמה בן אברהם אבן אדרת 1235 - 1310 ברצלונה]

רב [יצחק] אלפסי [נולד לערך 1013]

* ר' ברוך בר שמואל (ז:) [נולד לערך 1140]

רבינו שמשון (ח:) [בר' אברהם משאנ"ן נולד לערך 1175]

ר' משה קורטובי (כח:) [הרמב"ם נודע בקרב היהודים בשמו העברי משה בן מימון, ובין המוסלמים, בשמו הערבי, אבו עמרן עוביד אללה מוסה אבן מימון אל קורטובי].

ר' משה בר שניאור (נו, פג:) [בראש קבוצת חכמי איורא עמדו שלושה אחים, בניו של רבי שניאור: רבי משה, רבי שמואל ורבי יצחק, המכונים גדולי איורא. הם למדו במשותף, נשאו ונתנו זה עם זה, ופעמים מוסר האחד את חידושיו של השני. הם כתבו תוספות על מסכתות רבות, אפשר גם שעל כל הש"ס, וחומר רב נשתייר מתורתם על סדר קדשים (חלקו מובא בשיטה מקובצת על סדר זה). תוספותיהם מכונים גם "שיטת איורא", חיו בערך בשנות 1295 - 1224].

הרב ר' יונה (כט, נו, פ, ג"פ) [נולד לערך 1210?]

הרא"ה (לא, סג:) [אהרן הלוי נולד לערך 1239]

החכם הותיק ר' שמואל בן החכם הגדול ר' יהודא בר חסדאי ז"ל (ב, סה:)

החכם הותיק ר' שמואל ז"ל (סח:).

הרב ר' ברוך ז"ל (עה:)

הרב ר' יוסף (עב:)

הרב ר' אליעזר (פ:).

הר"ר יהודה הכהן (פא:)

אבני חן על מסכת נדרים

הרא"ש והמפרש (רש"י). ומה שהכניסו המדפיסים בע"י דברי רש"י בסוגריים הוא משובש מאד, שלא דקדקו ויש בה הרבה שגיאות, ואין להבחין עי"ז מה הם דברי הר"ן ומה הם דברי רש"י והרא"ש.

כידוע מה שנדפס על גליון הגמ' במקום רש"י למסכת זו אינה פירוש רש"י, וראה בירושתינו ספר רביעי דף ר"א מאמר ארוך [50 עמודים] על פירוש רש"י למסכת נדרים מהרב יהודה כהן.

יש פירוש רש"י למסכת נדרים על דפים ב-ד שנדפס ע"י הוצאת מכון התלמוד הישראלי השלם. ושם בתחלת הפירוש כתב וז"ל הפירוש שלפנינו לוקט מתוך כה"י של ספר הגהות לר' בצלאל אשכנזי למסכת נדרים, וכך כתוב שם בתחילת הפירוש: הפירוש שבדפוס אינו מפירוש רש"י ז"ל, והילך פירוש רש"י ז"ל שנמצא בכתיבת יד. ע"כ. וראה ספר פני צבי הגהות רבות על רש"י שבדפוס למסכת זו.

יש בידי צילום של כתב יד של כל הר"ן על מסכת זו הנמצא בשכטר סמינר ניו יארק ומספרו JTS 6701 #. ובסוף כותב הסופר וז"ל נשלם זה הספר בחדש טבת שנה קכ"ו לאלף ששי ישמח הכותב ויגל הקורא. אמן.

ובכל מקום שכתבתי כ"י הכוונה על כ"י זה. וכפי הנראה כ"י זה נכתב ששה שנים לאחר פטירת הר"ן ומסתמא נעתק מכ"י שכתב הר"ן בעצמו.

ולכאורה נוסח הדפוס שלנו הוא העתק מכ"י זה שהחילוקים בין הכ"י להדפוס הם מעט.

בספר ילקוט המאירי, על מה שכתבו התוס' בדף ס"ז ע"א ד"ה ואם היו תהי' וכו' כך פי' הר"ר אליעזר וכו' כתב שבימי השואה ראה מאמר ארוך בקונטרס כתב יד להוכיח שפי' הרא"ש על מסכת נדרים הוא מהר"ר א שאנ"ץ ז"ל, רא"ש הוא ר"ת ר' אליעזר שאנ"ץ, ואחד מראיותיו והוכחותיו הוא שמה שכתבו התוס' בשם הר"ר אליעזר הוא כמו שכתב הרא"ש שם.

כתב המהרש"א וז"ל במסכת זו לא ירדתי רק להגיה הטעויות מפני שהן רבות בג' הפירושים ויותר בדברי התוס', וע"כ מנעתי ידי מלחדש בה שום דבר חוץ מתיקון הטעויות כפי ע"ד.

בענין שנויי נוסחאות יש לציין דברי הרמב"ם פרק ט"ו מהלכות מלוה ולוה הל' ב' וז"ל יש נוסחאות מן הגמרא שכתוב בהן שהאומר לחבירו וכו' "אינו נאמן", וטעות ספרים הוא ולפיכך טעו המורים על פי אותן הספרים, וכבר חקרתי על הנוסחאות הישנות ומצאתי בהן "שהוא נאמן" והגיע לידי במצרים מקצת גמרא ישנה כתוב על הגוילים כמו שהיו כותבין קודם לזמן הזה בקרוב חמש מאות שנה, ושתי נוסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו ובשתייהם כתוב וכו' "נאמן", ומפני טעות זו שאירע למקצת הספרים הורו [על פיהם] מקצת גאונים וכו'.

רב עמרם גאון (פח:) [גאון סורא מחבר סדר רב עמרם חי בערך 858]

הנגיד ר' שמואל הלוי (פח:) [ר' שמואל הנגיד מקורדובה נולד לערך 993]

תוספות חכמי הצרפתים (כ.).

גאון ז"ל (כב:)

הרב הנשיא אל ברגלוני ז"ל (כב:) [מחבר ספר העתים, ומחבר פירוש על ספר היצירה, הנשיא ר' יהודה בר ברזילי הברצלוני ז"ל, ובערכית אל ברגלוני, חי בשנות 1100-1200]

מר יהודאי גאון ז"ל (כב:) [הגאון ה 11 בסורא חי לערך בשנת 757?]

רבינו שמואל רשב"ם (עת:) [נולד לערך 1080]

רבותי ז"ל (פב:)

* [וראה תרביץ שנה א ספר ד מאמר ארוך על רבינו ברוך מחלב [מיון, דהיינו ממזרח איטליא, איטליא שבין] וכתבו שם שר' ברוך בר שמואל הוא רבינו ברוך מחלב]

ויש לציין שכמעט שלא מצאתי שזכיר הר"ן איזה ראשון בלי שיוסיף אחר שמו ז"ל. וראה בספר החסידים סי' תשמ"ה וז"ל כשמזכירין תלמידי חכמים אין צריך לומר וזכרונם לברכה כמו שאין אומרים כשאנו קורין בתורה על משה ועל אהרן זכרונם לברכה, וכ"ש כשאדם מזכיר טענה מתלמידי חכמים שאין כותבים ז"ל, שהרי מר בר רב אשי כשהיה אומר בביהמ"ד בשם אביו היה אומר אמר רב אשי ולא היה אומר זכרונם לברכה. עכ"ל.

וראה לקט הקמח [נדפס ביו"ד בסוף הלכות גידוי וחרם] וז"ל ובואו ונחזיק טובה לדורות הראשונים אשר התחכמו להסתיר שמותם עלי אדמות מהגדולים, לקרועם בראשי תיבות ונוטריקון כתבום בלשון החכמה קראו בשמותם הרמב"ם הרשב"א הריב"ש הר"ן הרמב"ן רש"י בעלי התוספות ודוגמתן לכל גדולי העולם שלא להכשיל את הרבים בעון הקורא לרבו בשמו שאין לו חלק לעולם הבא, ואילו החכמים חכמי הזמן היו ממעטים בכבוד עצמן ומרבים בכבוד רבניהם וחבריהם ג"כ העמי הארצות היו מתהנים על האופן האמור, והיה כבוד שמם וכבוד התורה וכבודם מתרבה, אכן בעונותינו מאחר שהם יודעים ידיעת ההפכים נוטלים הרשות לעצמן להבוות בעליהם בעיניהם וכו' עיי"ש.

מסכת נדרים הוא מסכת היחידה שיש לנו פירוש הר"ן על הגמ' עצמה, בשאר מסכתות פירש הר"ן את דברי הר"ף,

פירוש הר"ן הנדפס על העין יעקב הוא קובץ של פירוש הר"ן ופירוש

אבני חן על מסכת נדרים

המסילה רבני סבוראי, גאוני בתראי כמו המהר"ם לובלין והמהרש"א ומהר"ם שיף ופני יהושע ושאר מפרשים, בגדול חריפותם ועוצם בקיאותם, שמו העקוב למוישר, לא כן במס' זו, רבות בשנים לא הונה כלל מאופל השבושים שהיו ע"י המדפיסים. הקדמות ספר שלמי נדרים,

דבר תמוה שבכל מסכת נדרים אין אף פעם הלשון "תנו רבנן", רק פעם אחת דף כז. מאן תנא להא "דתנו רבנן", וכן אין הלשון "תיקו" בכל המסכת, אלא במקומה יש לשון "תיבעי", ויש הלשון 4 פעמים,

ראשי תיבות:

א"ז = אספת זקנים,

ד"ס = דקדוקי סופרים,

ד"ת = דבש תמר,

ח"ש = חושבי שמו,

מ' = מהרש"א,

מ"ד = מצור דבש,

ר = פ' הרא"ש,

רב"א = ר' בצלאל אשכנזי,

ת"צ = תפארת ציון

ועדיין צ"ע במסכת נדרים:

דף כז: שאני הכא דאמר לבטלן זכותיה בדברי הר"ן.

דף ב' ע"א

הקדמת הר"ן למסכת נדרים ולמשנה ראשונה:

כל בניי נדרים נדר הוא צלח משני ענינים, אם נדרי הקדש שהוא מקדיש לצדק הצית או למזבח, ונענין זה אינו יכול להקדיש אלא מה שהוא שלו, ואיסורו כולל כל אדם,

אז נדרי איסור שאסר "על עצמו" דברים המותרים, ונענין זה יכול לאסור אפילו נכסי חצירו עליו, ואין איסורו שיהיה לכל,

ומס' זו היא צענין נדרי איסור, שמה ששנה כאן חרמים כחרמים פי' רוב בא לשון חרם על הקדש], [שמה ששנה כאן חרמים כחרמים פי' מיד אחר נדרים ולא שנה שבועות מיד אחר נדרים, משום שהוא ממש בנדרים. וראה בתפארת ציון ורש"י], היינו משום שלשון חרם כשם שהוא כולל חרמי צדק הצית, כך הוא כולל נדרי איסור, כדמקן לקמן (דף מז) הריני עליך חרם המודר אסור, הכי את עלי חרם המדיר אסור, ומשום האי גוונא מנא חרמים הכא, דאילו חרמי צדק הצית לא שייכי צהאי מס' אלא צסדר קדשים,

ונדרי איסור הם צלח משלשה דרכים [באמת אף נדרי הקדש הוא בא' מג' דרכים הללו? והא שכתב "ונדרי איסור" וכו'] הוא משום דעלה קאי מה שכתב בענין

וראה עוד במלחמות על מסכת ב"ב דף ג"ז ע"ב בדפי הרי"ף וז"ל משכתבתי זה אחר זמן זכיתי בהלכה זו לנוסחא ראשונה של ההלכות מונהגת בכתב ידו של הקדוש ז"ל וראיתי בגליון שכתב וכו'.

מסכת נדרים כיון שיש בה דיני הפרה וקיום שהאיש עושה בנדרי אשתו שייכת בסדר נשים, ושבועות שיש בה שבועות העדות ושבועות הדינים שייכת בסדר נזיקין,

בספר יד מלאכי בכללי רש"י ותוס' אות ו' כתב עוד מצאתי להר"ב כהונת עולם בה' נדרים דף ס' ב' שכתב נראה דהמפרש במסכת נדרים אינו רש"י ז"ל ממ"ש מרן ב"י ח"מ סימן קפ"ו עליו דלא חש לקמחיה וכינהו בשם מפרש, ולא היה כותב כן על רש"י מאור הגולה, ובתוך פ"ב דנדרים כתוב בדפוס דף כ"ב חסר הנה והעתקתיו מפי רבינו גרשון חוותו מוכיח עליו שאין לשון פ' נדרים כפירושו שאר הגמרות, ומצאתי להכנה"ג בח"מ שם שתמה על המשפט צדק שבח"א ס' ג"ז חשב שהמפרש לנדרים הוא רש"י והקשה מדרידה אדרידה ולא הביט לדברי הר"ב ב"י ע"ש.

אלא שלשון נדרים משונה. רא"ש ב': ד"ה ותו ידות אינשי, מזו. ד"ה היו מסרבין בו לאכול, כא: ד"ה תניא ר' יהודה, תוס' ז'. ד"ה ותיבעי לך, ובדף כ. ד"ה אמר מר,

בבועז בתפארת ישראל, אבות פ"ב מ"ד וז"ל, וביחוד דבר זה הוא חובה על כל מחבר ספר לעשות מהדורא כל החיבור, ולפשפש בסדקיו ובזויות העמומים והכחים, ומי לנו גדול מרז"ל והרי גם רב אשי עשה מהדורא על הש"ס [כב"ב קנז: וכמדימה לי שמסכתות (7) נדרים, נזיר, ערכין, כריתות, תמורה, מעילה, תמיד, נחמפה השענה ולא נעשה עליהן מהדורא, ולכן באמת לשון מסכתות הללו אינן כסגנון שאר הש"ס.

ומשני מר יהודאי לא נשנית נדרים בישיבה, והגאונים שאחריו נמנעו מלהתיר נדרים אלא לדבר מצוה. אוצר הגאונים עמ' 19, וכ"ה ברמב"ן בסוף המסכת, נדפס עם הרי"ף בש"ס וילנא, נדרים אינה נשנית בשתי הישיבות היום יותר ממאה שנה, וכך אמר רב יהודאי גאון נהורא דעלמא, דאנן לא גרסינן נדרים, ולא ידעינן לאסור ולהתיר בה לא נדר ולא שבועה [רב נטרונאי גאון בהלכות פסוקות קכב, אוצה"ג עמ' 23. יוסף דעת,

וכתב החתם סופר חולין ל"ג ד"ה ועיין רמב"ם פ' יוד וז"ל והלכה כסתם דנדרים והוא בתרא מפי מסתם ש"ס דשאר מסכתות, שהוא חיבור מאוחר.

לשון "נדר" כולל גם נזירות, וגם שבועה, ראה ר"ן על איזהו איסור האמור בתורה, וראה המשנה י"ז ע"א שקורא נדר לנזירות.

כי משונה מס' זו מכל המסכתות אשר בהם כבר סלו סלו לנו

אבני חן על מסכת נדרים

התפסה וכו'. בגין יחזקא^א, א. עיקר הנדר^ב, וכוניו^ג, ידיות^ד,

א. עיקר הנדר הוא שאלמר דבר זה אסור עלי, וצין שהתפסו דבר אחר צין שלא התפסו זהו נדר האמור בתורה, אלא דהיכא שהתפסו צעין שימפסו דבר הנדור, ולא דבר האסור,

וכדלמדין צריש פרק שצעות שמים צמרא (שצעות דף כ:) [אזוהו איסור נדר האמור בתורה? האומר: הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו, כיום שנהרג בו פלוני, ואמר שמואל והוא שנדרר ובא מאותו היום] מאי טעמא? דלמר קרא (במדבר ל') כי ידור נדר לה, עד שידור דבר הנדור,

כלומר שאע"פ שנדר חל צלא התפסה, אפ"ה אס התפסו צעין [צריבין אנו] שימפסו דבר הנדור ולא דבר האסור, וכמו שכתבתי שם בס"ד, [ולדעת גדולי הרבנים (רש"י) עיקר הנדר הוא דרך התפסה בדבר שכבר היה חול ונתקדש, כגון שהיה לפינו חתיכה של חולין וחתיכה של בהמת קרבן, ואומר הרי עלי זו כזו וכו', מאיר],

הלכך היכא שהתפס ואמר, הרי ככר זה עלי כקרבן [שהוא דבר הנדור], חיל נדריה, ועיקר נדר הוא זה,

ב. וכינויו הוא, שצמקוס קרבן, יאמר קונס קונס קונס [שבמשניות הללו יכול גם להקדיש קרבן], וכל שאמר כן הרי הוא אסור כאילו אמר קרבן עלי ככר זה, והיינו דמתן כל כנויי נדרים כנדרים,

וצהני כנויי פליגי ר' יוחנן וריש לקיש בגמרא, דר"י אמר לשון נכרים גויס. כ"י, וכן בכל הענין] ה"ס # [כנראה שביניהם לא היה המושג של ישראל שאינו מדבר בלשון הקודש], ור"ל אמר לשון שצדו [שחשש מלצטט מלשון אשר צדא מלצו (מלכים א' יצ). ר"ן לקמן ג, והוא ע"פ הגמ' לקמן י' ע"א ע"י"ש] להם חכמים להיות נודרים זו,

ולר' יוחנן דלמר לשון נכרים ה"ס, ודאי הנדור צהם כנדר צעיק קרבן, שהנדרים נאמרים ה"ס צכל לשון [ראה רש"י לקמן י' ע"א דהתורה אמרה כי ידור בכל לשון הנדר],

ואפ"י לר"ל נמי דלמר שה"ס לשון שצדו להם חכמים, הרי ה"ס ג"כ כנדר גמור מדלורייתא, שהרי כל הלשונות אינן אלא הסכמת אומה ואומה, ולא גרעה הסכמת חכמים ז"ל מהסכמתם [דאילו בלשון הקודש למשל "לחם" יש למלת לחם שייכות להחיות שבלחם, ואינה סתם מילה, אבל לשונות הגוים הם סתם הסכמת האומות. שמעתי מכ"ק אדמו"ר מבעלזא שליט"א כשלמד אתי פעם בימי בחורותיו], הלכך הו"ל מדלורייתא,

[ראה פ' חוקני עה"ת בראשית יא ז אשר לא ישמעו איש שפת רעהו. שכל אחר ואחר ישכח כל הלשונות אלא אחד [פ'] שכולם ידעו כל הע' לשונות וישכח כל אחד ס"ט מהם], ומה שידע זה לא ידע זה, אבל כולם ביחד ידעו שבעים לשון, ואין לפרש שבאותו הזמן נבראו שבעים לשונות, הרי אין כל חדש. ודבריו צריבין ביאור כמו שרואין באן בר"ן, שלשונות חגוים אינה אלא הסכמתם

לדבר בלשון זה, ואיך קורא לזה בריאה חדשה, שיהיה נכלל באין כל חדש. וצ"ע"ג],

וה"נ משמע צריש נזיר דפרכין אמתני' פתח כנויין ומפרש ידות? ומשני חנא כי פתח פתח צעיק קרבן [בעיקר הלשון שאדם משתמש בה לנדר קרבן], והדר מפרש ידות דלמדין ליה מדרשא [שגם באותן הלשונות נתחייב האדם להביא קרבן, הרי שכנויין הם מדלורייתא, דמה ידות כל שכן כנויין], אלא דלכ"ע כנויין דלורייתא למיזי עליהו קרבן,

דאי [אמרת] לר"ל לא מחייב עליהו קרבן, ה"ל למימר הם [בגזיר] הניחא למ"ד כנויין לשון נכרים ה"ס, אלא למ"ד לשון שצדו להם חכמים מאי איכא למימר, כדליתמר כסוגין דהכא [לקמן ג.], אלא ודאי משמע דלכ"ע כנויין דלורייתא,

ביאורי חר"ן: ואיכא למידק לר"י דלמר לשון נכרים ה"ס מאי שגא דפריש ה"ס לישני דקונס קונס קונס טפי משאר לישני, לימא הנדור צכל לשון נדר [שהרי יש לכל הפחות שבעים לשון]?]

והנכון שראיתי צה הוא מה שפי' החכם הגדול ר' יהודה צר' חסדאי ז"ל דרצותא אשמעינן, דלא מצעי צלשונות נכרים שהם לשונות גמורים, שהנדר צהם נדרו נדר, [אלא] שאפ"י צלשונות שאינן גמורים, כגון אלו דקונס קונס שהרי לשון הקודש הוא אלא שנשתצט וסד"א שהנדר צהן לא יהא נדר, כיון שאינן לשון גמור צפ"ע,

[פ' שלעולם מי שמדבר מלים מלשון שאינו מבין לא יבטא המלים כהוגן, ולכן קורא כנויים אלו לשון גוים, שהגוים ברצונם לומר "קרבן" רק כיון שאינם מבינים לשון הקודש ביטו המלים בשיבוש,

וצ"ע איך נעשה מקרבן קונס? # ואולי ביניהם היו משתמשים בנקודות אחרות ממה שאנו רגילים בה, והיה דמיון קצת בין קרבן וקונס, ודע שמה שאנו מנקדן קו ג"ם אינו ברור. ראה ירושתינו ספר ב דף קנה בענין נקודות],

קמ"ל דכיון שהנכרים מדברים צהם, אע"פ שאינו מעיקר לשונם אלא משיצט שהוא צידס, הרי הוא נדר גמור, וכ"ש שאר לשונות הנכרים,

ויש הוכחה לפירוש זה צירושלמי # [לא מצאתי מקובל], והיינו טעמא נמי דקרי להו כנויין, כלומר שהם מלשון נדר אלא שהוא מכוונה, כמו המכנה שם למצור. ע"ב,

אלו הם כנויי נדרים,

א. וידוע נדרים הוא שמתחיל צמקת דצורו של נדר אלא שאינו גומר אומה, ואותו מקצת הדבור, [הוי כאילו] נדר [גורר. רצ"א, ומוחק "הוי כאילו נודר"] כל השלמות הדבור, כאדם האוחז כלי צצית יד שלו ומטלטלו כולו, ומש"ה חיל נדרא, ולקמן מפרש להו לידות # [לכאורה הבוונה על סיפא של המשנה על דף זה, וצריך להבין למה קורא לזה "לקמן"?].

מתני': כל כינויי נדרים כנדרים, וחרמים כחרמים [פ' וכינוי חרמים כחרמים] כלומר שהאומר נכסיס אלו עליו חרף חרף, הרי אלו כאילו אמר נכסיס אלו עליו חרס, והם אסורים עליו, ושבועות כשבועות כלומר

אבני חן על מסכת נדרים

[צמושצב. ?] מפי אחרים פטור [אבל] כל היכא שענה אמן חייב, וכיון שכן דמקוטא גמרינן הוה לן למימר דאפי' מושצב מפי עצמו ליצעי שם, ולפיכך לא ירדתי לסוף דעמו בזה,

ועוד הקשו עליו [על הר"ת] דהתם משמע דאפי' צמושצב מפי אחרים לא צעי שם, דתנן התם (שצעות דף לה) משציעני עליכס אסרכס אני וכו' הרי אלו חייבים, ומסיק אבני דה"ק משציעני עליכס צצצעה אלמא צלשון צצעה צלחוד סגי,

ואע"פ שרש"י ז"ל פי' שם צמילתיה דאבני דמיירי כשהזכיר את השם, אין זה צממשעות הלשון,

אלא עיקרן של דברים דההיא דאמרינן דצצעות העדות צעיא שם ר' חנינא צר אדיי היא, דגמר אלה אלה מקוטא, אצל רצנן לא צעו לא שם ולא כנוי וכדמוכחא מתני',

וכי תנן התם וצכל הכנויין הרי אלו חייבין, לאו דצעיא שם או כנוי, אלא לומר דמשציע צצנוי צמסציע סתם ומהני ולא צמסציע צצמים וצארץ דתנן התם דפטורין,

אלא שהרצ"ד ז"ל אמר דלענין מלקות אינו לוקא אלא צהזכרת השם, דצכולהו לאוי דצצועה שם כתיב צהו, לא תשא את שם ה' לא תשצצו צצמני, אצל לענין איסורא צלא שם נמי אימא.

אבל הרמב"ם הל' שבועות פ"ט הל' י"א כתב וז"ל אחד המשיבע עדיין בשבועה, או שאמר להן מצוה אני עליכם בשבועה, אוסרכם אני בשבועה הרי אלו חייבין, והוא ששיביעם בשם או בכינוי מן הכינויים כמו שבארנו,

!! [נמצא חילוק בין נדר לשבועה, ששבועה צריכה שם אבל נדר אינה צריכה שם]. ע"כ,

[נדרים. בגיטריא רוצה, שהנדר חשוב כרוצח אם אינו משלם, דבעון נדרים הבנים מתים [שבת לב:]. בעל הטורים במדבר ל ב],

האומר לחברו מודרני מומך מופרשני מומך מרוחקני מומך, שאני אוכל לך [פ'] כמו מושלך, שאוכל שלך יד' אסור עלי. וכן כתב ר' בצלאל אשכנזי בשם תלמיד הרמב"ן דכל לך ולי שבמסכתא זו פ' מושלי מושלך] שאני טועם לך אסור,

מפרש בגמרא דהיינו ידות, ומפרשים נמי דהכי קתני, מודרני ממך שאני אוכל לך או מודרני ממך שאני טועם לך, וכן צמופרשני מרוחקני, והווי ידות משום דלא מסיק דצוריה למימר כקרבן, אי נמי דלא אמר (איסורא) [אסור. פני צצי צא"ו] צהדיא.

אית דגרסי הכי צלא יו"ד ואית דגרסי שאני ציו"ד, ויתצאר צגמרא צס"ד (דף ד ד"ה אלא).

[ומה שפרט התנא ג' לשונות מודרני מומך וכו' הוא בלשון לא זו אף זו, והוא

דכיניו צצועה הרי הוא צצצעה ומיילא** ונזירות כנזירות כלומר שהאומר הריני [נזיק] פזיח כאומר הריני מזיך,

ביאורי הר"ן: ומהא שמעינן דצצועה לא צעיא שם [פ'] הוכרת השם עם השבועה] אלא כיון שאמר צצועה או צצותה שהיא כנויה שלא אוכל ככר זה אסור לאכלה, דמתני' צכה"ג עסקין,

דאי צשהזכיר את השם, מאי איריא משום כנוי צצועה, חיפוק לי משום הוכרת השם דאפילו צלא צצועה וצלא כנוי הוי צצועה,

והרצ"ה מדאמרינן צפ' אין מעמידין [ע"ז כח] לאלהי ישראל לא מגלינא וכדאי' התם, ולקמן נמי צמכילתין (דף צב) אמרי' מארי כולא לא טעימנא,

ועוד דלמ"ד כנויין לשון צצדו [תכמים. רצ"א] הם, להכי תקנו כנויין צצצועה כי היכי דלא לומר צצועה לה' כדמוכח צגמ' [וזה לשון הגמ' לקמן י' ע"א: וטעמא מאי תקינו רבנן כינויין? דלא לימא קרבן, ולימא קרבן? דילמא אמר קרבן לה', ולימא קרבן לה' ? דילמא אמר לה' ולא אמר קרבן, וקא מפיק שם שמים לבטלה. ע"כ, וזה ראייה ברורה שאין צריך שם השם בשבועה], אלמא כל שהזכיר צצועה או כנויה אפי' צלא הוכרת השם מהני,

ואיכא לאקשויי מדאמרינן צפ' צצועת העדות (שצעות לה) דצצועת העדות צעיא שם וכדלפינן התם אלה אלה מקוטא ? תירץ ר"ת ז"ל דה"מ צמושצב מפי אחרים דהא מקוטא גמרי' לה שמושצבה מפי כהן, אצל צמושצב מפי עצמו לא צעי' שם,

ותמהני עליו פה קדוש איך אמר דבר זה [בסנהדרין ב"ג ע"א יש בעין זה בגמרא, אמר ר"ל פה קדוש יאמר דבר זה] ! [שמי שיש לו פה קדוש וזכה שגם אינו מוציא טעות מפי] דהא אמרינן צס"פ שבועות שמים צמרא (שם דף כט), דהמוציא אמן אחר צצועה כמוציא צצועה מפיו דמי, וילפי' לה מקוטא דכתיב ואמרה האשה אמן אמן, כלומר והיא כמושצעת מפי עצמה,

וכמו שפרש"י ז"ל שם [ר"ה מפי עצמו שמוציא הוא צצועה מפיו כדכתיב קרא, והוא הדין נמי צמושצב מפי אחרים ואמר אמן כדקתני סיפא ואחת זו ואחת זו (שצעות צטוי וצצועת שוא) המושצב מפי אחרים חייב, אצל [אם] לא אמר אמן פטור, כגון משציעני עליך אם אכלת אם לא אכלת ואמר לו אכלתי או לא אכלתי],

וצפ' צצועת העדות (שם דף ל) [ר"ה ומפי אחרים. כגון משציע אני עליכס שצצואו וטעידווי, ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו צצועה מפיהם וכו'].

דאי לא [שאם אינה מושבעת מפי עצמה] אפי' מושצעת מפי אחרים לא הויא [פ'] כשעונה אמן לא הציא מפיו שום לשון שבועה, רק הוא מקבל על עצמו כל מה שאמרו, והוי כאילו הוא אמר כל הלשון, ולכן הוי מושבע מפי עצמו, וזה שאומר הר"ן דאי לא מהני אמן שאומרת הסוטה שתהי' מושבעת מפי עצמה גם מושבעת מפי אחרים לא הויא],

והיינו טעמא [פ'] וזה גם הטעם] דתנן התם דאע"ג דצצועת צטוי, דמושצב

אבני חן על מסכת נדרים

ובפ' שצעות שמים נדרה נמי משמע דיש שצעה בלשון נדר דאמרין התם נדרים (דף כב) באומר אכילה משמיהן עלי שצעה והא' היא לישנא דנדר הוא וקאמר ליה גבי שצעה אלמא מהני ?

י"ל דהני לישני לאו דזקא נקיט להו דההוא דאיהו איסר האמור נדרה לא אתא אללא לשמועין דרך איסר ע"י התפסה, ומש"ה לא דק בלישניה ולעולם במוציא בלשון נדר קאמר,

וההיא נמי דאמרין אכילה משמיהן עלי שצעה לאו דזקא דאמר בהאי לישנא, אללא דאמר שצעה שלא אוכל שתיא, אללא דהתם אידי דאמר לעיל מינה באומר אכילה משמיהן עלי קונס דהוא לישנא דזקא דנדר, אמר נמי אכילה משמיהן עלי שצעה ולאו דזקא, וכן דעת ר"מ ז"ל והרב בן מג"ש ז"ל ולזה הסכים הרשב"א ז"ל,

ובירושלמי [נדרים פ"א ה"א] אפליג [אפליגו. ח"ש] בהאי דינא דאמרין התם דר' יודן ורבי ורבי מונא סברי אין נדר בלשון שצעה ואין שצעה בלשון נדר, ורבי יוסי פליג עלייהו ומשמע דקיימא לן כרבי,

אבל הרמב"ן ז"ל כתב בהלכות נדרים שלו דליכא לשושי הנך סוגיא ולמימר דלא דייקי בלישניהו, אללא ודאי נדר שאמרו בלשון שצעה ושצעה בלשון נדר מהני, מיהו לאו מעיקר נדר ועיקר שצעה, דהא דאמרין בסוגיין דנדר ושצעה לא שוין בלישניהו [נדרים דמיתסר חפצא עליה וכו'], "אללא מדין ידות הוא דמהני" דנדר שאמרו בלשון שצעה כיון דפיו ולבו שוין לאסור (שצעה) [אכילה. ח"ש] [בנדר. פני צבי בא"צ] על עזמו, אע"פ שלא אמרו בלשון מדקדק יד מיהא הו,

וכן בשצעה שאמר שצעה ככר זה עלי, כיון שפיו ולבו שוין לאסור אכילתו מכבר זה בשצעה, מהני מדין יד, אללא דבסוגיין דהכא צעיקר לשון נדר וצעיקר לשון שצעה איירינן # [פי' בא לתרין מה שאומר הגמ' אידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עלי' וכו' ולפי מה שאומר הרמב"ן דיכול לומר נדר בלשון שבועה ולהפך, למה לא תני שבועה מיד אחר נדרים].

[ושואל] פתח בכינויין כל כנויי נדרים, ומפרש ידות האומר לחבירו מודר אני ממך, ותו ידות אינשי נ"ל דהכי פירושא ודאי תנא כנויין פתח [ודאי התחלת המשנה הוא כל כנויי נדרים ולא נוכל לומר שהי' כתוב כל ידות נדרים ברישא וחסורי מיחסרא]. לאפילו אי אמרת דמתניתין מיחסרא לא מיחסרא רישא, שאין אדם ממסר בראש דבריו אללא באמצע, וכיון דעל כרחיק כנויים פתח, אפילו תנא נמי ידות הוה ליה לפרושא ההוא דפתח זה ברישא, וכו' [ועוד קשיא] ידות אנשיה, שכן שהרי לא הזכירן תחלה כדי שיפרש אותן?

ומתוך קושיא בתרייתא וקאמר איירי בהו כלומר חסורי מיחסרא [משמע שהיה לר"ן גירסא אחרת בגמ', שלפי נוסח הדפוס המילים חסורי מיחסרא הם בתוך הגמ' ולא פירושו של הר"ן] וחסורי מיחסרא והכי קתני, כל כנויי נדרים כנדרים, וידות נדרים כנדרים,

דמתחילה אמרו מודרני ממך שאמר בלשון נדר, ואח"כ אמרו שגם מופרשני ממך שאין בו לשון נדר הוא ג"כ יד לנדר, והוסיפו עוד שגם מרוחקני ממך שאינו מורה על גבסיו אלא על המודר עצמו כמ"ש לקמן מרוחקני ממך דלא קאימנא בד' אמות דליך וכו'. ת"צ],

מנודה אני לך ר"ע היה חוכך בזה להחמיר [חוכך מלשון נתחבך בכותל, א"נ מנעים הדבר אל חבו להחמיר. הרנב"י ז"ל. הגהות ר' בצלאל אשכנזי, וראה ר"ן רא"ש ורש"י לקמן ז' ע"א, ובשטמ"ק שם כלומר מתחבך ומחור בדבר להחמיר, דמשמע [?] כל אדם המחפש בדבר עמוק [עמוק ?] מנענעו(1) כל גופו באדם המתחבך. ראה שם עוד]:

!! [ידות יש להם צד מעלה לגבי כינויים, שבידות חכמים משלימים דבריו, אבל כינויים הוא משלים דבריו ואנו צריכין לפרש כוונתו],

דף ב' ע"ב

גמ': [כמו תנן שנינו במשנתנו] כל כינויי נדרים כנדרים, מאי שנא גבי נזיר דלא קתני להו לכולהו ומאי שנא גבי נדרים דקתני לכולהו [חרמים, שבועות וניירות] כלומר ואילו נזיר לא תנא אללא כל כנויי נזירות כנזירות # [אולי היה להר"ן נוסחא אחרת בגמרא שהרי אינו מוסיף כלום?]

משום דנדר ושבועה כתיבי גבי הדדי דכתיב כי ידור נדר לה' או השבע שצעה תני תרתין, וכיון דתני תרתין תני לכולהו,

וליתני כינויי שבועות בתר נדרים [ולמה הפסיק בחרמים?]

אידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה כלומר שאוסר הככר עליו ואומר אכילת ככר זה עלי תנא נמי חרמים דמיתסר חפצא עליה, לאפוקי שבועה דקאסר נפשיה מן חפצא כלומר שאומר שצעה שלא אוכל ככר זה,

[ונזיר אע"פ שנאסר ביין אינו נאסר היין עליו, אלא בגופו תלוי הניירות שאומר הריני נזיר וממילא נאסר ביין ובתגלחת ובטומאה. רא"ש, וראה יוסף דעת, וראיתי בשם שו"ט מהר"ט ח"א סימן נג-נה שהאריך בזה, והביא ראיה שניירות הוא איסור גברא שהרי הוא אסור גם בתגלחת וטומאה, שבהם לא מסתבר לומר שהם איסור חפצא, אבל יש ראשונים שסוברים שנוזיר הוא איסור חפצא],

[וצריך לדעת מה נפק"מ להלכה כשאדם אוסר לחם על עצמו אם היא איסור גברא, או איסור חפצא ?]

ביאורי הר"ן: ומהא משמע דאין שצעה בלשון נדר ולא נדר בלשון שצעה, הילכך כל שהחליף של זה צוה אין דבצרו כלום,

ואיכא למידק דהתניא בפרקין (דף יב) אחיהו איסר האמור נדרה הרי עלי שלא אוכל בשר, אלמא יש נדר בלשון שצעה דהא שלא אוכל קאמר,

אבני חן על מסכת נדרים

הילכך אי מפרש להו למפרע אחי למטעי, ולעולם אי לאו משום האי טעמא, סדרא דווקא לפרושי ההוא דסליק מיניה,

ומקשינן והא במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה דלא אוושא, וקתני יוצא גמול?

דף ג' ע"א

[ומתריץ] אלא לאו דווקא, זימנין מפרש ההוא דפתח ברישא, זימנין ההוא דסליק מפרש ברישא ג"ל דלהכי משני (סדרה תנא) [תנא סדרה]. העקוב למישור] לאשמועינן דליכא קפידא צמילתא, וכל תנא תנא דתני כדנשי [כמו שרוצה] שפיר דמי, וליכא צהא מילתא משום ותצטרך לשון ערומים (איוב טו),

ואיבעית אימא ידות אידי דאתיין מדרשא מפרש להון ברישא ג"ל דהכי קאמר ודאי דליכא קפידא צמילתא דקאמרת, דצהא ליכא למפלג, דמתנייתא מוכחי שפיר, מיהו צמיתא [משנתנין] לא תימא חדא מינייהו נקט אלא דקוא [אקדים] [הקדים. ח"ש] ידות משום דאתיין מדרשא, [נראה דבמדי דאורייתא ליכא למוחש דלמא ישכחנו, מה שאין כן מלתא דאתיא מדרשא חיישינן דלמא מנשא. מנחת נתנאל בא"ז],

וליתפתח הדין [ידות] ברישא [בבמה מדליקין ודומיו לא פריך הכי, דאין דרך הלשון לדבר במה אין מדליקין ובמה מדליקין הלאו קודם להן. אהל משה]?

מיפתח פתח בכינויין דאורייתא ברישא שכן דרך התנא להחמיל בדברים הידועים והפשוטים,

[ז"ל הבכף משנה בתחלת הלכות אישות "דברי סופרים מקרי כל דבר שאינו מפורש בתורה, אע"פ שאותו פירוש מקובל מסיני והוא דבר תורה וממיתין ועונשין עליו". עב"ל. ולפ"ז דאורייתא מיקרי דבר שהוא מפורש בתורה].

והדר מפרש ידות דאתיין ליה מדרשא,

הניחא [דכנויים הם יותר פשוטים מידות, לכן הקדים לומר כל כינויי נדרים כנדרים] למאן דאמר כינויין לשון נכרים הן, אלא למ"ד לשון שברו שחדש מלצם מלשון אשר צדא מלצו (מלכים א יב) [על פי הגמ' לקמן] 'ע"א] להן חכמים להיות נודר בו מפרש לקמן (דף י) שאם יאמר קרבן חיישינן שמא יזכיר את השם, דהשם סמוך גבי קרבן כדכתיב קרבן לה, ושמה יזכיר את השם ולא יזכיר קרבן, וממלא שהוציא ש"ש לצטלה, ולכן חדשו לשונות הללו,

מאי איכא למיזכר דאע"ג דמדאורייתא נמי הם [הכינויין גם אם הם לשון שברו חכמים] כמו שכתבתי במשנתנו, אפי' הכי אינן פשוטים יותר מידות כדי שיחמיל בהם, אדרבה ידות פשיטי טפי, דלמא מדרשא?

מי קתני ידות [במשנה] ולא חסורי קא מחסרת לה, אקדים נמי ותני ידות [ברישא] כל ידות נדרים כנדרים וכל כינויי נדרים כנדרים השתא משום דומקין הדרי ממאי דנקט בפשיטותא ככולה

ולפרוש כינויין ברישא כלומר אע"ג דמרתא קושיא צמיתא, מיהו קמיתא אחי קשיא? ומתריץ דלורחיה דתנא ההוא דסליק מיניה ההוא מפרש ברישא לפרושי צרישא ההוא דסליק מיניה,

כדתנן במה מדליקין [בפתילה ושמן שדולקת יפה] ובמה אין מדליקין, אין מדליקין בו,

במה מומנין [בדבר שאינו מוסף הבל] ובמה אין מומנין, אין מומנין בו,

במה [באיוו תכשושין] אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה, לא תצא אשה,

[ומקשה על זה] וכל היכא דפתח לא מפרש ברישא דקס"ד דכי מתריץ ההוא דסליק מיניה (הוא. ח"ש) מפרש צרישא דקוא קאמרינן, דאי ליכא קפידא צמילתא [לא. מנחת יהודה] ה"ל תנא למתנייהו לכולהו צמילתא גוונא, ומשום הכי מקשי,

והתנן יש נוחלין ומנחילין היינו האב את הצנים, נוחלין ולא מנחילין היינו האב את אמו ואלו נוחלין ומנחילין,

יש מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן מפרש צפרק יש מותרות כהן הדיוט ששא את האלמנה ויש לו את כהן גדול מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן כהן גדול שקידש את האלמנה ויש לו את כהן הדיוט ואלו מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן,

יש טעונות שמן ולבונה מפרש צפרק כל המנחות מנחת הסלת והמחצת והמחצת [וכי'. ח"ש] שמן ולא לבונה מנחת נסכים ואלו טעונות שמן ולבונה,

יש טעונות הגשה שיגיש הכהן את המנחה צקן דרומית מערבית, דכתיב (ויקרא ו) זאת מורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה', ומפרש' צ' היה מציא דהיינו קרן דרומית מערבית ואין טעונות תנופה כהן מניח ידו תחת יד הצעלים ומניף, היינו מנחת חוטא [עיין שם במנחות דחשיב עשר זוזה אחרונה ועל ברחק יש כאן טעות סופר. רש"ש].

תנופה ולא הגשה היינו לוג שמן של מזרוע ואשמו והזבחים ואלו טעונות הגשה,

יש בכור לנחלה ליטול פי שנים ואין בכור לכהן שיהא טעון פדיון, ומפרש צ' יש צבור לנחלה דהיינו הצא אחר הנפלים, וכן נמי מי שלא היו לו צנים ושאל אשה שכבר ילדה, בכור לכהן ואין בכור לנחלה כגון שהיו לו צנים ושאל אשה שלא היו לה צנים ואיזהו בכור לנחלה ואין בכור לכהן?

[ומתריץ] הלין משום דאוושו ליה אוושא, כלומר שדיניהן מרובין כדאמרינן צרי' (דף לה). דלדושי צרכות, מפרש ההוא דפתח ברישא

אבני חן על מסכת נדרים

לנדר כדכתב נזיר להזיר דלא אורחיה דקרא הכי, דלעולם המקור קודם אל שם הפעולה,

[פי' דנזיר הוא "שם דבר" והראשונים קוראין לשם דבר "שם הפעולה", והמלה שבא לציר ולבאר את שם הפעולה נקראת "המקור" שתשתנה לכל הגופים דהיינו אני, אתה, הוא, וכן לכל הומנים דהיינו עבר, הווה, עתיד, ולכן כאן נזיר הוא שם הפעולה ולהזיר הוא המקור. ע"פ ר' משה לייבוש באב"ד שליט"א, אבל שוב מציאתי במלבי"ם ויקרא טו כד על הפסוק ואם שכב ישכב איש אותה שכל מקום שבפל המקור על הפעל מורה אף שיעשה הפעל בכל אופן עכ"ל, וצ"ע]

כדכתיב לאסור איסר לקיים כל דבר [רות ד ז] [דכן הוא סדר הנכון לומר המקור דהיינו "לאסור" ו"לקיים" תחלה, וכן לנדר נדר הוא סדר הראוי, ודברה תורה כלשון בני אדם] כדקאמרת לא צריך היקישא,

השתא דכתיב לנדר נדר, דברה תורה כלשון בני אדם,

הניחא למאן דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם ואף על גב דאיכא למדרש לא דרשינן כדמוכח בפ"ג דנ"מ (דף לא), אלא למאן דלית ליה דברה תורה כלשון בני אדם, האי לנדר נדר מאי עביד ליה דהא נפקא ליה מהיקשא דמזירות?

ביאורי הר"ן: ונראה לי דמש"ה מקשה הכא לנדר נדר מאי עביד ליה, ולעיל בסמוך חקשי היקשא למה לי? (אי) משום דכי היכי דאמרין צריש פ"ק דקדושין (דף ד) דמילתא דאחיא נק"ו טרם וכתב לה קרא, ה"ג [היינו יכולים לתרין] מילתא דאחיא דהיקשא אפשר טרם וכתב לה קרא, [שכן מצינו גם] וצריש אחיה נשך אמר' מילתא דאחיא בג"ש טרם וכתב לה קרא, ומש"ה לא מקשי צריש לנדר נדר מאי עביד ליה, דאפשר לדחויי דאע"ג דאקשינהו רחמנא טרם למכתב בכל חד רצויא לידות, ומש"ה חקשי ליה דעדיפא מינה, דכיון דכתב רחמנא בכל חד רצויא לידות, למה לי למתא לאסומי אהיקשא,

אבל (בסמוך ?) לכתב דפריש הש"ס דלמ"ד דצרה תורה כלשון צ"א אינטרין היקשא [וכבר אנו מדברים שיש היקישא], קא צעי למ"ד לא דצרה לנדר נדר מאי עביד ליה # [הסבר זה צריך הבנה].

דלא מצי למיפוך אליציה היקשא ל"ל, דהא לא שמעינן ליה לדידיה דמפיק להו לידות מהיקשא, דצרימא אליציה דמ"ד דצרה אחיא [שהבירייתא אומר מקיש נזירות לנדרים ונדרים לנזירות שאינו דורש לנדר נדר], מיהו [אפ"ה] פריך ליה כיון דע"כ הקשן הכתוב, [ולכן בוקשה] לנדר נדר מאי עביד ליה, דאע"ג דאפשר דטרם וכתב קרא בכל חד וחד רצויא ולא סמך אהיקשא, מ"מ כל היכא דאיכא למדרש דרשינן, כדאמרין הספ"ק דקדושין גבי מילתא דאחיא צק"ו?

דריש ליה לעשות ידות נדרים כנדרים, ומקיש נזירות לנדרים, נזיר להזיר דריש ליה מלמד

דף ג' ע"ב

סוגיין, דאי חסורי מחסרה, רישא דמלתא לא מחסרה,

ואמרין דלמ"ד לשון שצדו חכמים הו' רישא מחסרה [שירות היו כתובין במושגה מתחלה, ולכן פירוש ידות מתחלה], ואמרין דמפרש מנא מלי דפתח ציה, דהאי ולי צעית אימא ה"ק, דמנא דממנתינן סדרא דוקא נקט לפרוש ידות צרישא, למר [לר"י דאמר לשון נכרים הם] מהיכא דסליק מיניה [מידות דסליק מינ' שאינו מחסר המושגה מתחלה, ותני כנויים ואח"כ תני ידות] משום דלמתינ ליה מדרשא, וכנויין לא צריכי [לפרוש] [לדרשא. פני צבי צא"ו], ולמר מהיכא דפתח ציה, משום ידות אמו מדרשא, וראוי להקדימן לכוניין שאינן אלא לשון שצדו חכמים,

[ולכן מפרש המושגה קודם] ואלו הן ידות האומר לחבירו [לעיל ב. מודרני מנך מופרשני מנך מרוחקני מנך שאני אוכל לך שאני טועם לך אסור], [ואח"כ] ואלו הן כינויין [במושגה לקמן י. קונם קונח קונם] [הרי אלו כונויין לקרבן],

[ומקשה] וידות היכא כתיב? במדבר ו' איש כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה',

ותניא נזיר להזיר לעשות (כינויי נזירות כנזירות, ו) ידות נזירות כנזירות ה"ג - לעשות ידות נזירות כנזירות, ול"ג כנויי נזירות כנזירות, דממ"נ לאו מקרא נפקי, דאי לשון נכרים הם לא צריכי קרא, ואי לשון חכמים הם היכי נפקי מקרא,

אין לי אלא בנזירות, כנדרים מנין [שירות נדרים כנדרים]?

[יליף לה מדיקש, לידות, לכל יחל וכל תאחר, ולהפריה], ת"ל איש כי יפליא לנדר נדר נזיר להזיר לה', מקיש נזירות לנדרים ונדרים לנזירות, מה נזירות עשה בו ידות נזירות כנזירות, אף נדרים עשה בהם ידות נדרים כנדרים,

ומה נדרים עובר בכל יחל ובכל תאחר אס אמר ככר זה עלי איכא כל יחל ואי נדר להציא קרבן איכא כל תאחר, אף נזירות עובר בכל יחל ובכל תאחר,

ומה נדרים האב מיפר נדרי בתו כדכתיב (צמדכר ל) ואם הניא אציה אותה ובעל מיפר דכתיב (סס) ואם הפר יפר אותם אישה ציוס שמעו נדרי אשתו נדרי עניי נפש ודברים שצינו לצינה, וכדאי' צקפרי [צ"ע דהא מפורש בן בקרא וכן מבואר בגמ' לקמן פ"א? וי"ל דקאי בהפרת אב, דלקמן סח. נחלק הר"ן בזה עם הרמב"ם והוכיח מהספרי. ציוני דרך], אף נזירות האב מיפר נזירות בתו ובעל מיפר נזירות אשתו,

מ"ש גבי נזירות דכתיב [הגהות הרש"ש שצ"ל כדכתיב, אינם לדיבור זה אלא לומר שדברי הר"ן שייכים להלן] נזיר להזיר, נדרים נמי הא כתיב לנדר נדר, והיקישא למה לי?

אי כתב [גם כנדרים לשון מושגה, שבמקום לנדר נדר היה כותב] נדר

אבני חן על מסכת נדרים

ולהזיר, שהרי ה"ה נכלעת היא בכמה מקומות כדאשכחן (לגוד ולהגיד) [לגיד ולהגיד. ח"ש, וכן נראה בכ"י] [מלאכים ב טו], לשמיד [ישעיה כג יא] ולהשמיד, אלא דה"ל למכתב דומיא דנדרים דכתיב לגדור כך נראה צעיר, שמעת מינה תרתי,

במערבא אמרי כלומר ללא סבירה להו דמלהזיר דרשינן תרתי, [אלא] אית תנא דמפיק ליה לידות מן לגדור נדר אלא (למאן) [מאן. כ"י] דאית ליה לא דברה מפיק להו לידות מלגדור נדר [וידות נזירות יליף מדיקש], וזיר להזיר מוקי ליה לנזירות חלה על נזירות, והאי תנא מוקי כל היוצא מפיו יעשה לנדר שהותר מקצתו הותר כולו, דרשינן ליה הכי אס חל כל היוצא מפיו יעשה אצל אינו חל למלאין,

ואית תנא דמפיק ליה מן במדבר ל כל היוצא מפיו יעשה היינו מאן דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם, ולדידיה תרתי שמעינן מינה דות נדרים נדרים, ונדר שצטל מקצתו בטל כולו, והכי מפרש לה להך פלוגתא צירושלמי, ואע"ג דצמערבא לא צעי למידרש (מלמוד) [מלהזיר. פני צבי צא"ו] תרתי, מכל היוצא מפיו דרשי להו, דתרווייהו משמעויה דקרא [דכל משמע "כל" הנדר ואם הותר מקצתו הותר כולו. וגם משמע "כל" כל שהוא של נדר אפילו ידות],

אמר מר ומה נדרים עובר במדבר ל בבל יחל ובל תאחר, בשלמא כל יחל דנדרים משכחת לה, כגון דאמר כבר זו (אוכל ולא אכלה) [איני אוכל ואכלה. ד"ס, וראה גליין הש"ס] עובר משום כל יחל דברו,

אלא כל יחל דנזירות היכי משכחת לה, כיון דאמר הריני נזיר הוה ליה נזיר, אבל קם ליה בבל יאכל שתה קם ליה בבל ישתה כלומר היכי משכחת לה דאיכא כל יחל למודה, דקס"ד דכי היכי דנדרים ליכא אלא חד לאו, הכי נמי בנזירות, דאי לא לא שוה להדדי, ועוד נראה צעירי משום דאמרינן בפרק כל שעה (פסחים דף קד) דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמי' (בבלי) [בבלי. כ"י] ימירי, וה"ג איכא לאוקומי היקשא לשאר מיני ולא לאפשי לאוי?

ומפרקי אמר רבא לעבור עליו בשנים כלומר דכי אמרינן הכי בפרק כל שעה ה"מ דדרשא דקראי, אצל הכא על כרמיך הקישן הכתוב לכל מה שאפשר להקיש אותן [ולא הקישן רק לבל יחל, אלא גם לידות, ולבל תאחר, ולהפריה],

וקשיא לי כי היכי דמוקמי בנזירות כל יחל האמור נדרים, נוקי נמי נדרים כל יאכל האמור בנזירות? ויחל לי דשולמא כל יחל שייך ממש בנזירות כדשייך נדרים, אצל כל יאכל לא אפשר לאוקמי נדרים, דנזירות לא כתיב אלא (ב. ש"ס) אכילה ענינים, ונדרים כוללים אכילה והנאה (דבולא) [דכולא. כ"י] מילי, הלכך לא שייך צהו,

כל תאחר דנזירות היכי משכחת לה, כיון דאמר הריני נזיר הוה ליה נזיר, אבל קם ליה בבל יאכל צעירי פירושא דשמעתא דהכי מנקה היכי משכחת לה, דליכא למימר משכחת לה צהיאי ענינא דכולא

שהנזירות חל על הנזירות כגון דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום ללא אמרינן דלסגי ליה בשלשים יום, אלא צריך למנות שתי נזירות, דהיינו ששים, ופסקא ליה מדכתיב נזיר להזיר כלומר כשקיצל להיות נזיר אפשר לו להזיר עוד וכדפרישית,

[ומקשה] ולמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, ונזיר להזיר דריש לעשות ידות נזירות בנזירות, שהנזירות חל על הנזירות מנא ליה,

הניחא אי ס"ל כמ"ד אין נזירות חל על נזירות, אלא אי ס"ל כמ"ד נזירות חל על נזירות מנא ליה [הרי נזיר להזיר אינה מיותרת]?

ביאורי הר"ן: הר"ן מקשה דלקמן אמרינן דלכ"ע אין נזיר להזיר מיותרת, ומתרגין שוה למ"ד לא דברה תורה כלשון בני אדם, וגם מחלל בין שאמר הריני נזיר היום, הריני נזיר היום, ובין הרי עלי שני נזירות, שאם אמר הרי עלי שתי נזירות אין צריך פסוק שצריך למנות ב' פעמים ל' יום ולהביא לכל נזירות קרבנות, אבל אם אמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום לזה צריך פסוק, ולכן מקשה כאן מנא ליה],

ואע"ג דלקמן כפ"צ (דף ית). אסיקנא דלכולי עלמא [פ"ה לר' הונא ושמואל דפליגי שם י"ז ע"א, וס"ד שלבולי עלמא היינו בין למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, ובין למ"ד לא דברה תורה] היכא דאמר הרי עלי שתי נזירות מונה ששים יום, ומוקמינן [פ"ה דורשין בן] [להאי. כ"י] קרא דנזיר להזיר [וא"כ אין פסוק ללמוד ידות]?

איכא למימר דהיינו [הא דאמרינן לקמן] למאן דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ומייתר ליה נזיר להזיר ומוקי ליה להכי [פ"ה באופן דאמר הרי עלי שתי נזירות],

אצל מאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם [ולא אייתר ל' קרא] ס"ל דכי האי גוונא [דאמר הרי עלי שתי נזירות] לא צעי קרא [דודאי צריך למנות ב' פעמים ל' יום ולהביא קרבנות על כל נזירות ונזירות].

אבל כשאומר "הריני נזיר היום הריני נזיר היום" אי ס"ל דבאופן זה יש נזירות אחר נזירות וצריך למנות שתי נזירות לזה ודאי צריך קרא, וזה שאומר הגמרא הניחא אי ס"ל אין נזירות חל על נזירות, מופנה הפסוק ללמוד ידות, אלא אם חל צריך הפסוק שצריך למנות ב' פעמים ל' יום ולהביא לכל נזירות קרבנות],

[לפי המסקנא שם מיירי שקיבל עליו שני נזירות בבת אחת, וז"ל הר"ן לקמן יח. ד"ה הכא וא"ת ולהא קרא למה לי, פשיטא דה"ל כאומר הריני נזיר ששים יום? י"ל אי לאו קרא הו"א שימנה ס' יום כאחד ויביא קרבן, ואתא קרא ואשמועינן דשתי נזירות חלוקין הוו, ועל כל ל' מגלח ומביא קרבן עכ"ל],

[ומתרגין] נימא קרא ליזור, מאי להזיר לא שיהא שום הפרש צין ליזור

אבני חן על מסכת נדרים

דף ד' ע"א

[וחזור להברייתא לעיל ג. שמקיש נזירות לנדרים שגם בנזירות עובר בבל יחל ובל תאחר כמו בנדרים, והקשה לעיל בל תאחר דנזירות היכי משכחת לה, ומתריץ עור תיריץ] **רב אחא בר יעקב אמר, כגון נדר והוא בבית הקברות שצריך לנאט מיד ולקבל עליו נזירות, וכי לא נפיק, קס ליה צבל תאחר** [ועובר בבל תאחר אם עמד באותה טומאה ג' רגלים ולא נטהר למצות נזירות. רא"ש, ולפי הר"ן עובר בל תאחר לאלתר, # וראה ר"ן לעיל ג: ד"ה בל תאחר דנזירות שנוירות אינו דומה לשאר קרבנות, דקרבנות הם מחוסרי הבאה, משא"כ בנזירות, אבל כאן גם נזירות אינו יכול לקבל עליו קודם שיטהר, וזה יהיה סברת הרא"ש, שעכשיו יהיה נזירות דומה לקרבנות],

הניחא למ"ד [לר"ל דאמר] **לא חיילא עליה נזירות מאלתר** [לאלתר], פלוגמא דר' יוחנן ור"ל צפ"ג דמזיר (דף טו:), דלר' יוחנן אי אכיל ושמייץ צצית הקצרות לקי, דחיילא עליה נזירות מיד, ולר"ל לא חיילא עליה נזירות מיד, ולפי נפיק מצית הקצרות צריך לחזור ולקבל,

אלא למ"ד [לר' יוחנן] **מאלתר חיילא עליה, מי איכא בל תאחר** [מאי איכא למימר] דכיון דחיילא עליה נזירות, ליכא צבל תאחר (לעולם. פני צבי צא"ז), [ראה גזיר טו: דלר' יוחנן שאם נזיר בטומאה, הגם שאין הימים עולים לו לצאת נזירותו, מ"מ חל עליו נזירות שאם יאכל ענבים או ישתה יין או יטמא למתים ילקה, וז"ל התוס' שם ד"ה רבי יוחנן אמר נזירות חלה עליו. לכל מילי, ולוקה בעודו שם אטומאה אם התירו בו לצאת ממנו ואתגלחת ואשתית יין וכשיטהר אין צריך לחזור ולקבל עליו נזירות],

ועוד [קשה] **האמר מר בר רב אשי** [גזיר יו:] **חיילא נזירות עליה מאלתר** [פי' והגם שהוא טמא אינו רשאי להטמא עוד] ולא צריך קבלה כי נפיק **וכי פליגי** [ר' יוחנן ור"ל] **לענין מלקות פליגי** ולענין מלקות הוא דפליגי, אי לקי על אכילת ענבים בעודו צצית הקצרות, וכיון דחל עליה נזירות, ולא צריך קבלה מאי צבל תאחר איכא [והרי קיים נדרו שנעשה נזיר, הגם שהוא נזיר טמא, ואין כאן בל תאחר]?]

[ומתריץ] **אפ"ה קם ליה בבל תאחר, משום דקא מאחר** [ליה] **נזירות דטהרה** ומש"ה קס ליה צבל תאחר [אם לא יתחיל מיד ליטהר, כדי שיחול עליו נזירות דטהרה],

א"ר אשי הואיל וכן כלומר כיון דאמרת דאע"ג דחל עליה נזירות, כיון דלא חייל עליה בטמאה איכא צבל תאחר, אף נזיר טהור שטימא עצמו במזיד, עובר משום בל תאחר דנזירות טהרה ולקי [על בל תאחר],

דאע"ג דכבר אזהריה רחמנא אטומאה צתרי לאוי, דכתיב לא יטמא [במדרב ו, ז], וכתיב נמי על כל נפשות מת לא יבא [שם פסוק ו], ואמר נמי והימים הראשונים יפלו [שם פסוק יב] לאו למימרא שלא יהא עליו עונש אחר, אלא מילקא נמי לקי משום צבל תאחר [פי' אף שיש עליו שני לאוין וגם "העונש" שצריך לחזור ולטמא,

קרבנות צאומר הרי עלי להיות נזיר, דלא דמי, דאילו הצומר הרי עלי להציא קרבן מחוסר מעשה דהיינו ההצאה, וא"ל לומר שיחול מיד, אצל הכא כיון שאינו מחוסר שום דבר, הרי הנזירות חל מיד, וה"ל נזיר, וליכא צבל תאחר?]

[ומתריץ] **באומר לכשארצה אהא נזיר, ואי אמר כשארצה ליכא בל תאחר** ואי כשאומר לכשארצה ליכא נמי צבל תאחר, שהרי התנה לכשארצה, ואינו רוצה,

ומתריץ **כאמר רבא כגון דאמר לא איפטר מן העולם עד שאהא נזיר, דמון ההיא שעתא הוה ליה נזיר** וצכ"ג מן ההיא שעתא קס ליה צבל תאחר,

מידי דהוה דמיישינן צ האומר כלומר כהן [האומר] **לאשתו הרי זו גיטיך שעה אחת קודם מיתתי, אסורה לאכול בתרומה מיד משום חששא דמיתה אלמא אמרינן כל שעתא ושעתא דילמא מיתה, הכא נמי לאלתר הוי נזיר, דאמרינן דילמא השתא מיתה,**

ביאורי הר"ן: ולא דמייא להציא לגמרי [לא איפטר מן העולם בנזיר אינו דומה לגמרי לאומר לאשתו וכו'], דאילו התם אי אכלה ולא מת בעלה לא עבדה אסורה, אצל הכא [בנזיר] לאלתר קס ליה צבל תאחר, דכיון שהתנה ואמר לא אפטר מן העולם משמע דה"ק הרי עלי לננות נזירות צענין שלא יהא חשש צדצר שאשלים נזירותי קודם שאפטר מן העולם, מש"ה [אף] דלישנא לא משמע דאהא נזיר מעתה, מיהו קס ליה צבל תאחר לאלתר,

[ומקשה] דאע"ג דא"ל מהיכא קא ילפת מנדרין, אי מה התם צבל תאחר דידהו לימא אלא אחר ג' רגלים כדאמר צפ"ק דר"ה (ד' ד) ה"ג לאלתר ג' רגלים ? לימא דאילו התם [בקרבנות] אמר הרי עלי סתמא, אצל הכא לא אמר הכי [הרי עלי להיות נזיר], דא"כ הוה ליה נזיר לאלתר כדפרישנא, מאי אמר לא אפטר מן העולם, וכיון שכן הוה ליה כצומר הרי עלי להציא קרבן מיד דקס ליה צבל תאחר לאלתר,

ובדין הוא דהוה מצי רבא לאוקמה צאומר קודם שיעצרו צ' שנים אהא נזיר, וצכי האי גוונא הוה ליה צבל תאחר דקרבנות דלא עבר עד ג' רגלים ? אלא מיהו כיון דלא מצי לאוקמה צאומר הרי עלי [בקרבנות] [צמיר] [בקרבנות. פני צבי צא"ז] וכדפרישית, ואצטריך למדושיה תנאיה [לשנות תנאיו], נקט האי [לא אפטר מן העולם] לאשמועינן [חידוש זה] דצכי האי גוונא קס ליה צבל תאחר לאלתר כנ"ל,

ובזה ינאחי ידי חובתי מכל מה שעמעמו הראשונים בהלכה זו, [לשון עמעמו נמצא בירושלמי סנהדרין סוף פ"ה שלא ייראה דין זה יוצא מעמכם. ופי' בפני משה שלא יראו צ"ד יוצאין כשהן מעמעמין ומעורצצין צדין זה, וכן לשון זה לקמן יא. ד"ה טהור],

אבני חן על מסכת נדרים

יש עליו גם הלאו דכל תאחר. ע"פ תפארת ציון,

דף ד' ע"ב

ואם גילה על אחת משלשתן מטאת ועולה ושלמים שהזכיר מציא יצא
[ומותר לשתות יין וליטמא למתים וישלים קרבנותיו. רא"ש], וכיון דלא חמירי, אי
לאו היקשא, ה"א ד לא ליעבור ליקום עליה בבל תאחר, קמ"ל,

ואיבעית אימא מאי חדושיה, משום דלא מתפיסו בנדר,

והא דקא קשיא לך חטאת חלב [שעובר בבל תאחר] חטאת
חלב קאתיא לכפרה, חטאת נזיר למאי אתיא ומש"ה אף על גב
דאית זה קולא דאינו יכול להתפיסה בנדר, כיון דמנזר להביא לכפר עליו, דין
הוא שיעבור בבל תאחר,

אבל חטאת נזיר אית זה קולא דאין מתפיסה בנדר, ולא [מתכפר]. פני נזי
בא"ו] זה מדי ליקום עלה בבל תאחר, ולמאי קאתיא אי להמירו ביין אין זו מנזר
אלא רשות, ואפילו למאן דאמר נזיר חוטא הוא, אינו חוטא גמור ועיקר קרבן לא
אחי לכפרה,

[אף למ"ד נזיר חוטא בו' היינו דאם אינו שותה עבר עבירה, אבל בשתייתו לא
קעביד מצוה. וזה פשוט. בנין 'חוקא' בא"ו].

וקשה צעני אכתי תימי קרבן נזיר צמה הזד מחטאת חלב ושלמים [ששלמים יכול
להתפיסה בנדר, וגם אינו בא לכפרה] ? ונראה לי דאין הכי נמי, אלא כיון דלאו
מגופיה דקרא נפיק אלא צמה הזד, היקשא עדיפא, דכל [דְּאִקְלָל ?] מה הזד כל
דזו [קושיא כל דהו] פרכינן,

והרי חטאת יולדת דלא אתיא לכפרה, ועבר עלה משום
בל תאחר ואפילו לר' שמעון דאמר בפרק המפלט (נדה לא) דיולדת חוטאת
היא, דצטעה שזרעת (ויולדת) [לילד. כ"י] קופלת ונצבעת שלא חזק לבעלה,
עיקר קרבנה אינו צא על חטא, שהרי אפילו יודעת צעמנה שלא הרהרה בדבר
כלום מציאה קרבן?

[ומתריץ] ההיא קא שריא לה למיכל בקדשי' כדמציז וכפר עליה
הכהן וטהרה, ואכילת קדשים מנזר היא, כגון אכילת פסחים דהאשה נמי מחייבא,

אמר מר, ומה נדרים האב מיפר נדרי בתו ובעל מיפר נדרי
אשתו, אף נזירות האב מיפר נזירות בתו ובעל מיפר נזירות
אשתו,

למה לי (היקשא) [הקישא. ד"ס] תיתי במה מצינו מנדרים
הא דאקשי הכא גבי הפרה ולא אקשי לעיל גבי ידות הך פירכא משום דידות
למלקות נמי מיימי להו ואין עושין מן הדין אצל גבי הפרה שייך למפרך תיתי צמה
מצינו?

[בספר ערוגת הבושם לר' אברהם ב"ר עזריאל חלק ג' דף 196 כתב הקשה ה"ר
שמחה ז"ל למה אין עושין מן הדין ותסיר מן הדין ויהי מה מצינו עכ"ל].

דילמא גבי נדרים הוא דמיפר משום (דלא אית) [דלית].

[ועוד תירוצו על הקושיא כל תאחר דנזירות היבא משכחת לה] רב אחא
בריה דרב איקא אמר עובר בבל תאחר תגלחתו [נראה מזה
שתגלחת נזיר הוא ענין הקרבה לנבזה, שאם היא חובת הגוף אינו עובר כל
תאחר כמו שאינו עובר על מילה. ראה יוסף דעת],

ולא מיבעיא למ"ד תגלחת מעכבת פלוגמא היא דר"א ורבנן (נזיר
דף מו.) דלר"א הא דמציז ואחר ישתה הנזיר יין [במדבר ו, ב] היינו אחר כל
המעשים כולן דהיינו תגלחת והרצאת דמים, ולרבנן מיד שהציא קרבנותיו מותר
ביין, אלא אפי' למ"ד תגלחת אינה מעכבת, מצות גילוח
מיהא לא מיקיים [ולכן עובר על בל תאחר],

[ועוד תירוצו על הקושיא כל תאחר דנזירות היבא משכחת לה] מר זוטרא
בריה דרב מרי אמר עובר בבל תאחר קרבנותיו להך אוקיממא
אינו עובר בבל תאחר, אלא לאחר ג' רגלים,

[ומקשה] ומן הכא [וכי מן ההיקש] נפקא ליה, מהתם נפקא ליה
[שיש בל תאחר בקרבנות נזיר, ששנינו בר"ה ה: דברים כג כי דרוש
ידרשנו אלו חטאות ואשמות וקרבנות נזיר הרי הן בכלל?]

[ומתריץ] מהו דתימא אי לאו היקשא דנדרים חידוש הוא שחידשה
תורה בנזיר [ולכן אינו עובר בבל תאחר בקרבנות נזיר],

[וישאל] מאי חידוש, אילימא דלא מתפס ליה לחטאת נזיר
בנדר דקילא, שאינו יכול להתפיסה בנדר, שאם אמר חטאת נזיר עלי והוא אינו
נזיר לא אמר כלום, והואיל וקילא, סלקא דעמך אמינא לא ליקום עליה בבל תאחר,

הרי חטאת חלב [כל החטאות נקראו על שם חטאת חלב וכו'] כי רוב שגגת
ברת שנכשל בה אדם היא על ידי חלב המצוי בתוך הבית, ואין אדם מתנדב
להביא חטאת. פ"ה הרא"ש] כלומר כל החטאות דהכי מיקרי כוליה חטאת חלב
שאין מתפיסה בנדר אית צה הך קולא, ואפילו הכי ועובר בבל
תאחר קאי עליהו בבל תאחר, והיקשא למה לי?

אלא מאי חידושיה, סד"א הואיל ואם אמר הריני נזיר
אפילו מן חרצן הוי נזיר לכל לכל דיני מיתות, אימא לא ליעבור
עליה משום כל תאחר, קמ"ל [ולקמיה מקשה הא הוא חידוש
לחומרא],

הניחא למ"ד כי נזיר מן חרצן הוי נזיר לכל, אלא לר"ש
דאמר אין נזיר עד שיזיר מכולן מאי איכא למימר,

ועוד האי חידוש לחומרא הוא והיכי מיימית מיניה קולא דלא ליקום
בבל תאחר?

אלא מאי חידושיה דסד"א הואיל

אבני חן על מסכת נדרים

ד"ם] ליה קיצותא [זמן קבוע] הילכך דין הוא שיפר, שלא תאטער צדימו עולמית אבל גבי נזירות דאית ליה קיצותא דסתם נזירות ל' יום אימא לא קמ"ל,

וכי תימא כיון דנזירות אית ליה קיצותא, נקיש נמי נדרים לנזירות, ותימא סתם נדרים שלשים יום ?

לימא, דלשון נדר כולל נדרי הקדש ונדרי איסור, וכיון דנדרי הקדש לית להו קיצותא שהמקדש בהמה למוצא קדשה עולמית, נדרי איסור נמי דכוותיהו דשפיר דמי לאקושי נדרים להדרי :

[שנינו במשנתנו] האומר לחבירו מודר אני וכו': אמר שמואל א' בכולן עד שיאמר שאני אוכל לך שאני טועם לך צולן דהיינו מודרני מופרשני מרוחקני דמתני', עד שיאמר וכו', כלומר דמתני' דאז קתני, ושאיני אוכל [דרתן בהמושך דברי המשנה] אמודרני [?] מופרשני קאי, דאי לא הכי, לא משמע איסור כלל, ואפי' יד שאינו מוכיח לא הוי [שיש ג' דרגות יד רגיל, ידים שאינן מוכיחות, אפילו יד שאינו מוכיח לא הוי],

מיתבי מודר אני מוכך מופרשני מוכך מרוחקני מוכך ה"ז אסור, שאני אוכל לך שאני טועם לך ה"ז אסור בשלמא מתני' לא קשיא עליה דשמואל, דכיון דלא תני זה אלא חד אסור איכא למימר דסיפא פירושא דרישא, אבל צרייטא דקתני אסור אסור משמע ליה דמילי מילי קתני, דאי לא לא לימא אסור עד סיפא ?

הכי קתני ומתוך ה"ק בד"א באומר שאני אוכל לך שאני טועם לך ומש"ה שייך למיתני אסור צאמצע דבריו, ולקמן פריך א"כ אסור דסיפא למה לי, וצדין הוא דליקשי ליה הכי מיד, אלא דעדיפא מנייה מקשה ליה לפום סברא דמקשה,

והתניא איפכא הך צרייטא לאו סיפא דצרייטא דלעיל הוא דא"כ הוה ליה למימר והא קתני סיפא, שאני אוכל לך שאני טועם לך אסור מודרני מוכך ומופרשני מוכך מרוחקני מוכך ה"ז אסור וליכא למימר דסיפא פירושא דרישא וצד"א קתני דומיא דאידך, דבשאיני אוכל לך ליכא מאן דפליג [פ' אין בו שחולק על שמואל] דמיתסר [פ' ולכולי עולמא אסור בשאומר "שאני אוכל לך" ולכן לא שייך לומר במה דברים אמורים] ?

[ובתורת] תני הכי וכבר אמר מודרני כלומר וקמ"ל דאע"ג דכבר אמר מודרני ממך נריך לומר שאני אוכל לך דאי לא לא מיתסר,

אי הכי היינו רישא לאו רישא ממש קאמר, אלא כיון דאיתני הך צרייטא קמיתא מקמי הך קרי לה רישא כלומר ראשונה, והכי פירושא, אי אמרת בשלמא דצמודרני צלחוד אסור משו"ה שני האי תנא ונקט מודרני בסיפא כי היכי דלא נטעי למימר דחדא קתני וצד"א קתני ואע"ג דאידך תנא לא חש דנטעי בזהכי האי תנא רצה לצאר יותר, אלא אי אמרת דחדא מילתא קתני הוה ליה להאי תנא נמי למיתני באידך תנא (וטפי) [דטפי. כ"י] שייך למתני צד"א מלמתני וכבר אמר ?

ועוד אסור אסור ל"ל למתני כלומר אסור דסיפא קשיא ליה ?

ב' אלא אמר שמואל טעמא דאמר שאני אוכל לך שאני טועם לך הוא דאסור וחבירו מותר

דודאי שמואל גופיה מודה דהנך מתנייתא מילי מילי קתני, דבכל חד מתסר [שהם בכלל ידות], אלא מיהו קאמר דמתני' חדא קתני, דאי מילי מילי קתני, היכי תני צמד אסור [קתני אסור רק פעם אחת] דלא שוו, דצמודרני ממך שניהם אסורין, ובשאיני אוכל לך הוא אסור וחבירו מותר,

בשלמא מתנייתא קתני אסור אסור ומשמע שפיר כל חד וחד כדיניה, אלא מתני' אי מילי מילי נמי קתני אסור אסור ה"ל למתני, אלא ודאי חדא קתני והוא אסור וחבירו מותר, ומש"ה קאמר דהאי דינא לימא אלא צאומר נמי שאני אוכל לך, אבל מודרני ממך לחוד שניהם אסורין,

ביאורי הר"ן: ואיכא למידק לפום סברא דמקשה דמתני' מילי מילי קתני היכי קאמר שאני אוכל לך אסור, דמה נפשך אי דאמר צהדיא קונס שאני אוכל לך נדר גמור הוא ולא יד וצמתני' קתני לה גבי ידות, ואי דלא אמר קונס דילמא דאכילנא משמע ולא מיתסר כלל ?

י"ל לעולם דלא אמר קונס, וכ"ת נימא דאכילנא קאמר א"כ מאי לישנא דשאיני אוכל לך [באמת עיקר הדיוק מוה"ש" דגם אם ה' אומר אני אוכל לך לא משמע לשון נדר, ורק בשאומר "שאני" אוכל לך משמע לשון נדר] אוכל לך הוה ליה למימר, אלא ודאי כיון דקאמר שאני ה"ק מה שאני אוכל משלך יהא אי זה דבר, ומאי יהוה קונס,

ומשום האי טעמא נמי ליכא לאקשווי אמאי אמרינן דהוי יד לנדר, ולא אמרינן דלהוי יד לשבועה ? משום דשאיני משמע שהוא מוכיר הספק דהיינו מה שיאכל וכי האי גוונא שייך צנדר ולא שייך בשבועה,

וא"ת תינח למאן דגריס צמתני' שאני צלא יו"ד, אבל למאן דגרס שאני ציו"ד קשיא דאי לא הוזכר קונס נימא דיד הוא לשבועה ולא לנדר, דהאי לישנא דשבועה (מיסר) [הוא. כ"י] [דמיסר ?] נפשיה אחפלא, ואי בשזוכיר קונס נדר הוא ולא יד, והיכי תני ליה גבי ידות ?

יש לומר לעולם בשזוכיר קונס, ואפילו הכי כיון דאמר ליה צלשון שבועה דהיינו שאיני, דהוא מיסר נפשיה אחפלא הוה ליה יד לנדר ולא נדר גמור, דנדר שאמרו צלשון שבועה הכי דיניה וכמו שכתבתי למעלה (ב: ד"ה אידי בשם הרמב"ן),

דף ה' ע"א

אבל אמר (מודרני הימך) [מודר אני מוכך. ד"ם] לחודיה שניהן אסורין, כי הא דאמר ר' יוסי בר' חנינא מודרני הימך שניהן אסורין נראה צעיי דה"ט, משום דמשמע מודר אני ונכסי ממך ומנכסיך, הילכך כיון דבכלל אני הוו נכסים, על כרחיך צבירו נמי אסור צו דאי לא נכסים לאו צני אחטויי מחבירו נינהו,

[דמשמע מודרני מוכך מליהנות לך, וגם הנאתי מודרת לך שלא תהנה ממני. הרא"ש, ופירוש זה מובנת יותר בפירושו של הר"ן,

ואולי יש לפרש דברי הר"ן שכיון שאומר מודר אני מוכך הוא לשון רחבה יותר מדאי, שהיה לו לפרש במה אוסר את עצמו כגון אכילה ושתיה וכדומה, אבל

אבני חן על מסכת נדרים

מודר אני כולל בדבריו כל "עצמותו ונכסיו" ולכן אנו מדויקין דבריו],

[ידעיות:

שאל לי אחד היכן כתוב שצריך להיות בשמחה? השבתי לו שמי שמאמין שהכל מהבורא ית"ש ממילא הוא בשמחה, וגם ע"י לימוד התורה באים לשמחה, ומי שאינו בשמחה חסר לו בשני דברים אלו, ולקטתי כמה מאמרים בש"ס בענין שמחה: בברכות לא, אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה,

ושבת ל', ושבתני אני את השמחה שמחה של מצוה, ולשמחה מה זה עשה זו שמחה שאינה של מצוה,

פסחים קטז, בזמן שביית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר (דברים כז) וזבחתי שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך,

פסחים קיז, מזמור לדוד מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה, ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות, ולא מתוך עצבות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה,

מו"ק טז, אין שמחה בלא אכילה ושתיה,

יבמות סב: כל אדם שאין לו אשה שריו בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה, בלא שמחה דכתיב (דברים י"ד) ושמחת אתה וביתך],

[הקדמה:

שנינו במשנתנו מודרני מנך וכו' אסור, שאני אוכל לך וכו', ואמר שמואל דמתני' חדא קתני וצריך לסיים שאני אוכל לך, והקשה חגמ' משני ברייתות שמשמע שגם בלא שאני אוכל לך הוא אסור, וחגמ' מתרין שכוונת שמואל לומר שאם אמר רק מודרני מנך שניהם אסורים, ורק אם סיים שאני אוכל לך או רק הוא אסור וחבירו מותר],

תנן [לפמן מז:]: הריני עליך חרם המודר אסור, אבל מדיר לא ואמאי נימא דעליך נמי כולל מצוה ונכסיו, וכיון שכן אף המדיר ליתסר, דאי לא נכסי מצוה לאו בני אהגוויי מיניה נינהו?

[ומתריץ, דמתני' מיידי] כגון דפריש ואת עלי לא,

[והמשנה שם מז: ממשכיה] [הרי כ"ה שם] את עלי חרם הנודר אסור, אבל מודר לא ואמאי נימא דעלי כולל נמי עצמו ונכסיו, וליחסר מודר דאי לא נכסי ידיה לאו בני אהגוויי מיניה נינהו?

[ומתריץ, דמתני' מיידי] כגון דפריש ואנא עלך לא,

אבל סתמא מאי שניהן אסורים, הא מדקתני סיפא [בהמשך המשנה לפמן מז:]: הריני עליך ואת עלי שניהן אסורין, הריני הוא דשניהם אסורין, הא סתמא הוא אסור וחבירו מותר? [וקשה על ר' יוסי בר' חנינא, ואדשמואל],

ג. אלא הכי אתמר דר' יוסי בר' חנינא מודר אני "לך" שניהם אסורין לך משמע לך כלומר נכסי אסורין לך, ומשמע משלך # [אין הפירוש כאילו אמר משלך, אלא לך לבר משמע משלך], משא"כ צהימך דלא משמע הכי,

[וכן בפסוק שופטים יז ב ויאמר לאמו אלהי וימאץ הקסף אשר לקחתיך] [פי' משלך]. גליון הש"ס],

מודרני הימך הוא אסור וחבירו מותר,

ונראה צעני דהכי פירושא, דקס"ד השתא דשמואל הכי דייק מתני' [משנתנו בתחלת המסכת] דכיון דלא תנן אלא חד אסור ודאי חדא קתני, וכיון דחדא קתני על כרחיך הימך דרישא לאו דווקא דה"ה צלך דכיון דמסיים מילתיה ואמר שאני אוכל, אפילו אי אמר לך לא משמע דשניהם אסורין אלא דהוא אסור וחבירו מותר, ומש"ה קאמר שמואל האי דקתני תנא דמודרני צין דאמר הימך צין שאמר לך הוא אסור וחבירו מותר, דווקא כשאמר שאני אוכל ושאני טועם, אצל אי לא אמר הכי לא שוו הימך ולך דצלך שניהם אסורין,

[פי' דכוונת דברי שמואל הוא: דמתני' יהיה דין דמשנתנו שרק הנודר אסור, כשסיים שאני אוכל לך, אבל אם לא סיים כן או תלוי, אם אמר מודרני הימך רק הנודר אסור, אבל מודר אני "לך" או שניהם אסורים, # [ואם אמר לאחר תהא מודר הנאה "משלי", או "ממני" יהיה אסור רק המודר],

והא מתניתין דקתני הימך, ואוקימנא למתניתין לשמואל בכולן עד שיאמר שאני טועם לך ושאני אוכל לך הוא דאסור וחבירו מותר, אבל במודרני הימך שניהם אסורין כלומר דהש"ס לא ניחא ליה דהא מתניתין הימך תנן, ואע"ג דודאי קושטא קאמר שמואל דלתנא דמתני' לא שני ליה צין הימך ולך כיון דמסיים בה שאני אוכל לך, מ"מ לא היה ליה לשמואל לסתומי מילתיה, דמשמע דקאי אלשנא דתנא תנא צהדיא דהיינו הימך ולומר דשניהם אסורין # [פי' שאמורא צריך לפרש דבריו], כך נראה צעני?

[ומתריץ] ג. אלא מעיקרא דשמואל הכי איתמר [צריך לשנות דברי שמואל מעיקרם שמתחלה [לעיל ד: כך אמר], טעמא דאמר שאני אוכל לך ושאני טועם לך הוא דאין הוא אסור אלא באכילה, הא מודרני מנך אסור אפילו בהנאה אצל מודרני מנך אסור אפילו צהנאה, כלומר ידידים שאינן מוכיחות הויין ידיים, ומשום הכי אסור אפילו צהנאה,

אי הכי לימא שמואל הכי, ואם לא אמר (אלא שאני אוכל לך ושאני טועם לך אין אסור אלא באכילה) [שאני אוכל לך אסור אפילו צהנאה] כלומר היכי קאמר שמואל עד שיאמר, דמשמע דאי לא אמר הכי לא מיתסר, אדרבה אי לא אמר הכי מיתסר טפי, והוה ליה לפרושי ולמימר הכי,

וצדין הוא דלעיל נמי כי קאמרינן דמודרני לחודיה שניהם אסורים דהוה ליה לאקשויי הכי, אלא דעדיפא מינה אקשי ליה לומר דעיקר דינא לימיה, ואיכא נוסחא אחרתא הכא ולא ממוורא?

אבני חן על מסכת נדרים

נתנאל בא"ז,

אמר רבא מתני' קשיתיה, אמאי תאני שאני אוכל לך שאני טועם לך ליתני שאני אוכל [בלא לך] שאני טועם ש"מ בעינין ידים מוכיחות פ"י ואי הוה תני הכי בלא לך, הוה שמעי' ידיים שאין מוכיחות הויין ידים, דאע"ג דכבר אמר מודרני ממך, דהא ס"ל לשמואל דמתני' חדא קתני אפ"ה שאני אוכל בלא לך ידים שאין מוכיחות נינהו, דאיכא למימר ה"ק מודרני ממך דלא משמעניא בזהך אי אכילנא היום או עד יום פלוני, ומש"ה תנא במתני' לך לאשמעי' דטעמא דאמר לך, הא אמר מודרני ממך שאני אוכל (לך) לא חייל מדא כלל, דהויין להו ידים שאין מוכיחות ולא הויין ידים,

ביאורי הר"ן: ומדאמרין לימא קסבר שמואל [ובתריץ אין שמואל מוכי וכו'] משמע ודאי דסבירא ליה לשמואל גופיה הכי דלאו לפרושי מתני' בלחוד אתא, וכ"מ א"כ היכי מקשינן ואמאי דחיק שמואל ומוקי לה למתני' כר' יהודה נימא דמשום דהכי ס"ל ? לאו קושיא היא דאי לאו דדייק שמואל ממתני' דאמאי כר' יהודה, לא שביק רבנן ועבד כר' יהודה,

וה"ג מוכח בפ"ק דקדושין (דף ה) דשמואל גופיה הכי ס"ל, (דאמרין) [דאמר. רש"י] התם האומר לאשה הרי את מקודשת הרי את מאורסת הרי זו מקודשת, וכן בגרושין הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי זו מגורשת, ומקשינן התם למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים, כלומר מדקאמר הרי זו מקודשת אע"ג דלא אמר "לי" והתנן האומר אהא הרי זה נזיר, והויין זה ודילמא אהא בתענית קאמר ? ואמר שמואל כשהיה נזיר עובר לפניו, דמשמע דהא לאו הכי הוה להו ידים שאין מוכיחות ולא הויין ידים ? ומשני הצ"ע דאמר לה לי, אלמא שמואל גופיה ס"ל ידיים שאין מוכיחות לא הויין ידים,

ואיכא [לאקשווי] [למידק. ח"ש] מדאמרין בפ' כל הגט (גיטין כו) גבי מתני' דהכחש טופסי גיטין צריך שיטען מקום האש וכו' אמר שמואל וצריך שיטען מקום הרי את מותרת לכל אדם, ואילו ודין לא קאמר אלמא לשמואל לא צריך ודין ? [לענ"ד נראה דהיכא דכתב שם האיש והאשה לא בעי ודין ומינאי, דהא מוכח מתוכו מי המגרש, ור' יהודה איירי בגופו של גט ומן התורה, וכפי דעת רבינו הר"ן ז"ל דמוה"ת לא בעינן שם האיש והאשה לפיכך צריך ודין ומינאי. אהל משה בא"ז]

וי"ל דדילמא שמואל סבירא ליה דאפילו למ"ד ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים, גבי גיטין לא צריך ודין דכלא ודין הוי מוכיח, משום דאין אדם מגרש אשת חבירו כדאמרין לקמן בשמעתין,

תדע לך דהתם בקדושין, עלה דהך דקאמר שמואל האומר לאשה הרי את מקודשת וכו' וכן בגרושין הרי את מגורשת וכו', שני ליה הכא במאי עסקין דאמר לה לי, כלומר דאמר לה הרי את מקודשת לי ואילו גבי גרושין לא שני ליה מידי, והוה ליה למימר בגרושין נמי דאמר לה ממני, אלא ש"מ דבגרושין משום דאין אדם מגרש אשת חבירו כי לא אמר (ממני נמי) [נמי ממני. ח"ש] הוה ידים מוכיחות,

וכי אמרינן התם וכן בגרושין לאו לענין לי וממני קאמר, אלא למאי דאמר התם בסוף מילתיה דהיינו איני אישך אשוינהו [פ"י לזה השוה אותם ואמר וכן] וכדאמאי

[ובתריץ] 7. אלא הכי איתמר [בדברי שמואל] טעמא דאמר שאני אוכל לך ושאני טועם לך הוא דאסור, אבל אמר מודרני הימך לא משמע דאמר אסור כלומר לעולם כדאמרין מעיקרא דכי לא אמר שאוכל לך מותר וטעמא משום דלא משמע דאמר אסור דהוה להו ידים שאין מוכיחות ולא הויין ידים,

מאי טעמא מודר אני ממך דדילמא מודרני הימך ד לא משמעניא בהדך משמע ואפילו בדבורא נמי לא מתסר דלא ידעינן אי להנאה איכיון אי לדבורא איכיון ולכל חד וחד הוה להו ידים שאין מוכיחות, מופרשני ממך דלא עבדנא עמך משה ומתן משמע, מורחקני ממך דלא קאימנא בר' אמות דילך משמע,

וכיון דטעמיה דשמואל משום דקסבר ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים, ליכא למפרך עלה מצרייתא [כמו שהקשה עליו לעיל ד' ע"ב מו"חב"י], דכיון דפלוגתא דמתני' הוה אי הויין ידים אי לא, איכא למימר דתנא דצרייתא סבירא ליה דהויין ידים, ושמואל דייק ממתני' דלא הויין ידים,

דלעיל כי פרכינן מצרייתא [הגם שלא אמרנו עדיין דסבר שמואל ידיים שאינן מוכיחות לא הוי ידים], היינו משום דהוה סבירא לן [בשאמר שמואל שצריך לומר שאני אוכל לך, ואם לא אמר] דאפילו ידים נמי לא הוי,

ואיכא מאן דאמר דבמודרני הימך אפילו לשמואל אסור לאשמעי' בזהדיה, ובמופרשני למעבד משא ומתן בזהדיה, ובמורחקני למיקס ד' אמות דליה, והיינו אסור דצרייתא, ושמואל אאכילה קאי לומר דלא מתסר בצאילה עד שיאמר שאני אוכל לך שאני טועם לך.

דף ה' ע"ב

לימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים [פ"י איך שבק רבנן ועבד כר' יהודה]?

אין שמואל כלומר אין ודאי הכי סבירא ליה לשמואל, ד מוקים לה למתני' [בריש פרקין] כר' יהודה דאמר ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים,

דתנן גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם ולא צריך למכתב ודין, דכלא ודין משמע דכאפי גיטא מגרש לה, ואיכו הוה דקמגרש לה, ידיים שאין מוכיחות הויין ידים, רבי יהודה אומר ודין דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואיגרת שבוקין [וגט פטורין. ד"ם] דאי לא כחז ודין הויין ידים שאין מוכיחות דדילמא בדבורא מגרש לה דלקמן*,

[ומקשה] (אמאי) [ואמאי. ד"ם] דחיק שמואל לאוקומה למתני' כרבי יהודה, לוקמה כרבנן, אע"ג דאין ידים מוכיחות?

[תימא אי הוי מוקמי מתני' כרבנן הוה ליה למתני' בתרתי בבא מודרני ממך אסור שאני אוכל לך שאני טועם לך אסור, כמו בבבביתא ? וצ"ע. מנחת

אבני חן על מסכת נדרים

התם,

מוכיחות, אלא גבי גט דבעינן כריתות וליכא, אבל בעלמא
מי שמעת ליה,

ורבא אמר [לן] אנא דאמרי אפי' לרבנן [דאמרי די לכתוב הרי את
מותרת לכל אדם] ע"כ לא קאמרי רבנן דלא בעינן ידיים
מוכיחות, אלא גבי גט

דף ו' ע"א

דאין אדם מגרש את אשת חבירו, אבל בעלמא מי שמעת
להו,

ביאורי הר"ן: הרש"א ז"ל שבש לשון זה ואמר דלא דק, דרבא לא אמר דלא
ליצעו רבנן בגט ידים מוכיחות, אלא דקסברי דהנך ידים בגט, מוכיחות נינהו,
משום דאין אדם מגרש אשת חבירו, ולי אחי שפיר דודאי הידיים בעלמא אין
מוכיחות לפי שהלשון אינו מוכיח שיהא הוא מגרשה, אלא שהענין מוכיח מזד עזמו
שהוא מגרשה, משום דאין אדם מגרש אשת חבירו, ולפיכך אע"פ שהלשון אינו
מוכיח מהני ואין לשבש הספרים,

* דלא [דייק] [דק. ח"ש], דרבא לא [קאמר] [אמר. ח"ש] דלא ליצעו רבנן [בגט.
ח"ש]

ומדאמרינן הכא טעמא דאין אדם מגרש אשת חבירו, משמע דפלוגמא דר"י ורבנן
במינאי הוא, דר' יהודה בעי מינאי ורבנן לא בעו, וקשיא דבפ' המגרש (גיטין פה)
משמע דפלוגמיהו אי בעי ודין או לא, דרבי יהודה בעי ודין דאי לא, אמרינן
דדבורא מגרש לה, ורבנן לא חיישי להכי ?

ולאו קשיא היא ששתי סוגיות הללו כל אחת מגלה על חזרתה דפסחתי פליגי, והכא
מפרשין טעמא דפלוגמיהו במינאי, והתם מפרשין טעמא דפלוגמיהו בודין,

ואיכא מ"ד דכיון דפליגי רבנן עליה דר' יהודה במינאי, קי"ל כרבנן דלא (בעיא)
[בעינן. ח"ש] מינאי דיחיד ורבים הלכה כרבים, ואע"ג דקי"ל כרבא [דידיש. ח"ש]
שאין מוכיחות לא הוויין ידיים, הא אמרינן בסוגיין דאפילו לרבא בגט לא בעיא ידיים
מוכיחות, ואיכא הוא דאמר אפילו לרבנן, הלכך מינאי לא בעיא, ודין בעיא, דהא
בפרק המגרש איבעי לן אי בעי ודין או לא ולא איפשיטא, וכיון דלרבנן דגמ'
מספקא להו אית לן למנקט לחומרא דאפשר דמסתבר טעמיה דר"י בודין ממאי
דמסתבר במינאי # [דמינאי מוכרז שאין אדם מגרש אשת חבירו, משא"כ בודין
דאפשר דבדיבורא מגרש לה],

ואיכא מ"ד דכיון דבודין חיישי לדר"י אלמא מספקא לן דלמא מאי דלא בעו רבנן
ודין משום דסבירא להו ידיים שאין מוכיחות הוויין ידיים, ואנן קי"ל כרבא, וכיון שכן
במינאי נמי איכא למימר דלמעמיהו אולי, ולאו משום דאין אדם מגרש אשת
חבירו, אלא משום ידיים שאין מוכיחות הוויין ידיים, ואנן קי"ל כרבא דאמר לא הוויין
ידיים הלכך (בעי ודין ובעי מינאי) [בעינן ודין ובעינן מינאי. ח"ש],

א"י י"ל דשמואל אפילו בגרושין נמי סבירא ליה דבעי דאמר ממני, וכי משני התם
דאמר לה לי ה"ה בגרושין דאמר ממני, אלא דנקט חדא דהיינו רישא וה"ה
לסיפא, והאי דלא אמר התם בגיטין וזריך שנייה מקום ודין משום דלא בעי לעיולי
נפשיה התם בפלוגמא דר' יהודה ורבנן, ונקט אליבא דכ"ע דלריך שנייה מקום הרי
את מותרת לכל אדם, (וה"ה דלר' יהודה ולשמואל גופיה דקבר לה כותיה זריך
שנייה אף מקום ודין) [וה"ה שמואל גופי' סבר לה כותיה' דר' יהודה דלריך שנייה
אף מקום ודין. פני כ"י בל"ז].

וקי"ל כשמואל - דמודרני מנך לחודיה לא מתסר, הלכך הא דא"ר יוסי בר' חנינא
מודרני "לך" שניהם אסורים, מודרני "ממך" הוא אסור וחבירו מותר, דקאמר
מודרני לך מאכילה, הא סתמא לא משמע דאמר אסור דהוויי לך ידיים שאין
מוכיחות ולא הוויין ידיים, דקי"ל כרבא דאמר הכי בסמוך, וכן דעת הרמב"ן ז"ל
בהלכותיו,

איתמר ידיים שאין מוכיחות, אביי אמר הוויין ידיים, ורבא
אמר לא הוויין ידיים, אמר רבא רבי אידי אסברה לי אמר
קרא במדבר ו נזיר להזיז לי"י מקיש ידות נזירות לנזירות ידות
מלהזיז מפקי להו לעיל נדרים (דף ג) מזה נזירות בהפלאה אף ידות
נזירות בהפלאה,

פי' דאמרינן במס' נזיר (דף לב) דא"ר טרפון דמי שראה חבירו ואמר הריני נזיר
אם זה מיר, ולא הכיר בו באותה שעה שהיה נזיר, אע"פ שנודע לאחר מכן שהוא
נזיר, אין נזירות חלה עליו, משום דבעידנא דקמור בעינן הפלאה וליכא, ומש"ה
אמר'י מה נזירות בהפלאה דהיינו הך הפלאה דקאמר'י, אף ידות נזירות בהפלאה,
ולאו מהך הפלא' גופא קאמר'י דאי הכי קרא ל"ל, וכי תיסק אדעתין דעדיפי ידות
נזירות, מנזירות גופיה, אלא הפלאה אחריתי קאמר'י דשייכא בידות והיינו שיהו
הידות מופלאים ומפורשים,

ומיהו לרבנן דפליגי התם עליה דר' טרפון, ואמרי דנזירות לא בעיא הפלאה ליכא
הקישא, אלא הפלאה גופא דכתיבא בנזירות לידות בלחוד אחיא דבעי הפלאה, וכי
מקיש משום רבי טרפון נקט ליה דאע"ג דלדידיה הפלאה בידות לא כתיבא אחיא
מהקישא,

לימא בפלוגמא דר' יהודה ורבנן קמיפלגי, דתנן גופו של גט
הרי את מותרת לכל אדם, ר' יהודה אומר ודין דיהוי ליכי
מינאי ספר תירוכין וגט פטורין ואיגרת שבוקין,

[ולימא ד] אביי דאמר [הוויין ידיים] כרבנן [ודי לכתוב הרי את מותרת לכל
אדם], ורבא דאמר [לא הוויין ידיים] כרבי יהודה [דצריך שיכתוב ודין
דיהוי ליכי וכו'],

אמר לך אביי אנא דאמרי אפי' לר' יהודה [דאמר צריך שיכתוב
ודין דיהוי ליכי וכו'] עד כאן לא קאמר רבי יהודה בעינן ידיים

אבני חן על מסכת נדרים

[ידיעות:

אלא לימא רבא דאמר כרבי יהודה וכי היכי דהדרין ממאי דאמרין לעיל דאבי דאמר אפי' כר' יהודה, נהדר נמי ממאי דאמר' דרבא אפי' לרבנן?

בשפת אנשי סין אין אותיות רק כותבים בציורים, והציור להמלה צרות [trouble] הוא בית עם איש אחד ושתי נשים. שמעתי מהרופא שינים סאפיר],

[ומתרג'ן] אמר לך רבא אנא דאמרי אפילו לרבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן דלא בעינן ידים מוכיחות אלא גבי גמ, דאין אדם מגרש את אשת חבירו, אבל בעלמא בעינן ידים מוכיחות,

[צריך ביאור באיזה לשון יאמר שיהיה ידים שאינן מוכיחות, ומה הלשון יאמר שאפילו ידים שאינן מוכיחות לא יהיה?],

[וצ"ע למה בראש הדרך אמר אבל בעלמא מי שמעת להו, וכן אומר אבל בעלמא בעינן ידים מוכיחות],

מיתבי הרי הוא עלי הרי זה [עלי] [כגון שהיה כבר מונח לפניו ואמר באחד מן הלשונות. הרא"ש] אסור מפני שהוא יד לקרבן [קס"ד דקרבן היינו נדרים],

דף ו' ע"ב

טעמא דאמר עלי הוא דאסור, אבל לא אמר עלי לא וע"ג דכלא עלי, ודאי יד מיהא הוי תיובתא דאביי [דאמר ידים שאינן מוכיחות הוי ידים?]

בעי רב פפא ה. יש יד לקידושין אפי' ציד מוכיח קמיצעה ליה, מי אמרין נהי דלא אתרבו (להו) [צבו. כ"ן] ידות צהדיא, גמרינן כמה מזינו מנדרים או לא או אין יד ואפי' מוכיח, דנדרים שאני דחמירי דאפי' דבזכא צעלמא חיילי, משא"כ בקדושין שהן זריכין אחיה מעשה, כסף או שטר או ציאה,

ומשנינן ודלמא הרי הוא הפקר קאמר אמר לך אביי, טעמא דאמר עלי הוא דאסור, אבל אמר הרי הוא ולא אמר עלי הרי הוא (ד. ד"ם) הפקר הרי הוא (ד. ד"ם) צדקה קאמר כלומר דכלא עלי אפילו יד שאינו מוכיח לא הוי לאסור, משום דיד [אסור. כ"ן] אינו אלא בעלי דאמר ה"ז עלי, ואי מסיק דבוריה ואמר הרי זה? [ז] עלי אסור, [ולכאורה בסיום הדיבור לא חידש כלום וגראה כמיותר. ובספר שלמי נדרים משנה הגירסא עיי"ש],

היכי דמי אילימא דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ונתן לה שמי פרוטות ואמר לחבירתה ואת נמי פשיטא, היינו קידושין עצמון,

ומקשינן והא מפני שהוא יד לקרבן קתני כלומר מי קתני שהוא יד לנדר, יד לקרבן קתני, דלקרבן "הרי הוא" כלא עלי הוי יד, שכן דרך המתנדבים לומר הרי הוא קרבן, ואפי' דוקא בעלי, ש"מ דס"ל ידידים שאין מוכיחות לא הויין ידים [וקשיא לאביי דאמר הויין ידים?]

אלא כגון דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי, ואמר לה לחבירתה ואת, מי אמרינן ואת נמי אמר לה לחבירתה ותפסי בה קידושין לחבירתה וכי אמרה דניחא לה הויה מקודשת, דחברתה קבלה בשליחותה, כדק"ל בפ' האיש מקדש (קדושין דף גב) דאשה נעשית שליח לחברתה ואפילו במקום שנעשית לה צרה, אכל ליכא לפרושי בנותן פרוטה לזו ופרוטה לזו דודאי משמע (דסה"ג) [דצכה"ג. כ"ן] ליכא לספוקי כלל צואת חזאי, ואפילו תמנא לומר אין יד לקידושין [קדושין] עצמן הן,

אלא אימא טעמא דאמר עלי, הוא אסור וחבירו מותר, אבל אמר הרי הוא שניהן אסורין [פי' אסור לכל העולם שהרי חיישינן שמא בנותו שיהי' הקדש. ע"פ תוס'] דדלמא הרי הוא הקדש קאמר משום דכיון [ידידים. ח"ש] שאין מוכיחות הויין ידים, איט לן למינקט לחומרא, ודלמא הרי הוא הקדש קאמר,

או דלמא ואת חזאי אמר לה לחבירתה ולא תפסי בה קידושין בחבירתה דאע"ג דלא משמע הכי ויד מוכיח הוא דואת נמי קאמר, [מ"מ. ח"ש] כיון דאין יד, לא מהני הנך קידושין, ואמר' ואת חזאי קאמר,

מיתבי [שנינו בברייתא] הרי זו חטאת [או אמר] הרי זו אשם, אע"פ שהוא חייב חטאת ואשם לא אמר כלום שאין חטאת צאה מדכה, הרי זו חטאתי הרי זו אשמי אם היה מחויב דבריו קיימין תיובתא דאביי דהא ודאי יד שאינו מוכיח מיהא הוי, דכיון דמחויב חטאת הרי זו חטאתי קאמר?

ומי מוכיחי ליה לרב פפא, והא מדאמר ליה רב פפא לאביי מי סבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים גבי קדושין בפ"ק דקדושין (דף ה) מכלל דסבירא ליה לרב פפא דיש יד לקידושין דמדלגא מתמה אלא ציד שאינו מוכיח מכלל (דמוכית) [דצמוכית. כ"ן] פשיטא ליה דהוי יד?

[ומתרג'ן] אמר לך אביי הא מני ר' יהודה היא [דאמר לעיל ה' ע"ב שצריך לכתוב בגמ' ודין דיהוי וכו'],

הרא מנו מאי דסבירא ליה לשמואל אמר ליה לאביי דנהי דרב פפא מספקא ליה דלמא אין יד לקדושין כלל, מיהא לא מני לאקשויי (עלה) [עליה. כ"ן] דשמואל דלמא איהו ס"ל דיש יד, אלא אקשי ליה ידידיה אדידיה,

[ומקשה] והא אביי הוא דאמר [לעיל ה:]: אנא דאמרי אפילו לרבי יהודה? הדר ביה,

אבני חן על מסכת נדרים

לאפי' ק"ל דש יד לקדושין, יד שאינו מוכיח לא הוי יד, דהכי שמעינן ליה לשמואל גבי נזיר,

וא"ת ומאי קא מספקא ליה בקדושין, מאי שנא מגיטין דלכ"ע יש יד, כדמוכח סוגיין דלעיל, ולא פליגי אלא ציד שאינו מוכיח? י"ל דשאני גט, כיון דאיכא מעשה דהיינו נתינת הגט לידה, הוי טפי מיד, ועיקר מוכיח מקרי, משא"כ בצעיין, דלחלא הוא דיהב שתי פרוטות, אכל לחצרתה לא יהיב מדי, [ובעיין לא איפשיטא, וראה ר"ן].

[ותו מביעיא ליה] **בעי רב פאא ב' יש יד לפאה או אין יד לפאה** כלומר אם תמנא לומר בקדושין אין יד, דלא איתקש לנדרים כלל, פאה דאיתקש מאי, היכי דמי אילימא דאמר הדין אוגיא ערוגה, וקרי לה אוגיא על שם חרין שעושין סביבות הערוגה, מלשון עוגיות לגפנים צמ"ק (דף ג) ליהוי פאה והדין נמי, ההיא פאה מעלייתא היא,

כי קא מביעיא ליה כגון דאמר "והדין" ולא אמר "נמי" מאי,

[שיעור פאה אחד מושבים, פאה א א]

מכלל דבי אמר שדה כולה תיהוי פאה הויא פאה דודאי רב פפא כה"ג קמבעיא ליה דבההיא אוגיא קמיימא איכא שיעורא דאי לא אפי' את"ל אין יד לפאה פאה מעלייתא היא דודאי כיון שהתחיל לעשות פאה כי אמר והדין לגמרה נמכרין אלא ודאי כיון [כגון?] דאיכא שיעור פאה בקמיימא מביעיא ליה?

אין והתניא מנין שאם רוצה לעשות כל שדהו פאה עושה? ת"ל ויקרא יט פאת שדך מדלא כמזב פאה שנשדך,

[וחורר להאיבעיא] **מי אמרינן כיון דאיתקש לקרבנות** [כדדרשינן צפ"ק דר"ה מעמך דכתיב בקרא דמי מדור נדר זו לקט שכחה ופאה. ח"ש] **מה קרבנות יש להם יד אף פאה יש לה יד, או דלמא כי איתקש לכל תאחר הוא דאיתקש ואע"ג דקיי"ל [לקמן ג, כרימות כז] אין היקש למתנה?** שני פאה דלא כתיבא כהדיא ומדרשא אחיא, הלכך איכא למימר דאין לה יד אפי' מוכיח,

והיכא איתקש דתניא

דף ז' ע"א

דברים כג מעמך זה לקט שכחה ופאה [ר"ה ה:],

[ובעיין לא איפשיטא, וראה ר"ן].

[ותו מביעיא ליה] **י' יש יד לצדקה או אין יד לצדקה** פי' אם תמנא לומר דש יד לפאה, כיון דממירה דבעל כרחיה חייביה רחמנא בעיקר פאה, לצדקה מאי, כך פירושו רבותי,

ולא נראה לי דהא בעיקר דקה נמי צמ"כ מחייב וכי תימא לא מחייב כולה פאה נמי לא מחייב אלא בשעורא ולא שדה כולה, לכך נראה דהני תרתי צעיי לאו כהדיי איתמר ולא שייכי בזה ש"ל,

היכי דמי, אילימא דאמר הדין וזוא לצדקה והדין נמי, ההוא צדקה עצמה היא,

אלא כגון דאמר "הדין" ולא אמר "נמי", מאי הדין נמי צדקה קאמר, או דלמא [מאי] והדין (נמי) לנפקותא בעלמא קאמר [שיציא המעות לצרכין], [ושמא לית ליה זוי אחריני. רא"ש] **ודבורא הוא דלא אסקיה דאע"ג דיד מוכיח הוי (וכי) [דכי. ש"ס] קאמר והדין לצדקה קאמר (או) דלמא אין יד כלל ואפי' מוכיח,**

מי אמרינן כיון דאיתקש לקרבנות דכתיב דברים כג בפ"ך זו צדקה, מה קרבנות יש להן יד אף צדקה יש לה יד, או דלמא לכל תאחר הוא דאיתקש ולא אמרינן אין היקש למתנה, **לדקה נמי לא כתיבא כהדיא ומדרשא אחיא,** [ובעיין לא איפשיטא, וראה ר"ן].

[ותו מביעיא ליה] **ז' יש יד להפקר, או דלמא אין יד להפקר,**

[ושואל] **היינו צדקה** [דסתם מפיקר בשביל שזכו בה עניים. תוס']? **אם תמצא לומר קאמר, אם תמצא לומר יש יד לצדקה משום דכיון דאיתקש, אע"ג דלא כתיבא כהדיא, אין היקש למתנה דאין היקש למחצה,**

הפקר מי אמרינן היינו צדקה, או דלמא שאני צדקה דצדקה לא חזיא אלא לעניים, אבל הפקר בין לעניים בין לעשירים, והאי דלא מספקא לן אי יד לשבועה או לא, משום דבהדיא איתקש כי ידור נדר או השבע שבועה והיינו דמן [לקמן ט] כנדיי רשעים נדר כנזיר בקרבן ובשבועה אלמא יש יד לשבועה

[ותו מביעיא ליה] **בעי רבינא ה' יש יד לבית הכסא** שיהא אסור לקרות בו ק"ש **או לא** [מדרבנן קא בעי, ומקרא דוחיה מחנך קדוש לא ידעינן אלא בית הכסא עצמו, ומביעיא ליה אי עבוד רבנן הרחקה לאסור גם יד בית הכסא. תוס'] **היכי דמי אילימא דאמר הדין ביתא ליהוי בית הכסא והדין נמי, ההוא בית הכסא נמי הוה אלא כגון דאמר "והדין" ולא אמר "נמי", מאי הדין דאמר והדין נמי בית הכסא או דלמא מאי והדין לתשמישא בעלמא קאמר,**

מכלל דפשיטא ליה לרבינא דיש זימון לבית הכסא, והא מביעיא ליה לרבינא, הזמינו לבית הכסא מהו, הזמינו לבית המרחץ מהו, זימון מועיל, או אין זימון מועיל,

[ומתריץ] **רבינא חדא מוגו חדא קמביעיא ליה כלומר את"ל יש זמון יש יד או אין יד זימון מועיל או אין זימון מועיל, את"ל יש זימון יש יד או אין יד?** **י' תיבעי ליה** [פ' כמו תיקן, ולשון [מסכת. יעב"ץ] נדרים משונה. תוס'], [וכן לשון זה לקמן י' ע"ב, ודף כ"א ע"ב]:

אבני חן על מסכת נדרים

וממשיך להביא ראיה שהגמ' מתרץ בן כבר במקום אחר],

[חולין קלד. : אמר ליה אביי והרי עיסה נעשית עד שלא נתגייר פטור מן החלה, משנתגייר חייב, ספק חייב [ולמה בבהמת הגר ספק פטור ממתנות]? אמר ליה [חלה] ספק איסורא לחומרא, [מתנות כהונה מבהמה היא] ספק ממונא לקולא, וזה שממשיך הר"ן],

ועוד דהתם נמי אקשי ליה אביי, והרי עיסה דנחזקת פטורא ומנן גר שנתגייר וכו' ספק חייב ? ואמר ליה ספק איסורא לחומרא ספק ממונא לקולא, ואם איתא דספק עניים מקרי ספק איסורא, דההוא פירוקא גופא [שמותרין הקושיא מעיסה] הוה מצי לשנויי ליה הא דאקשי מחורי נמלים אמתני' [דהורי נמלים הוא ספק איסורא, אבל ספק בבורה הוא ספק ממונא],

ועוד דאמרין התם צ"ק דיומא (דף ח:) תנן התם הנחתומין [הלוקחין תבואה מעם הארץ למכור פת לשוק, לא חייבו עליהן להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים אלא תרומת מעשר שהוא אחד ממאה, וחלה יתן לכהן. רש"י שם] לא חייבו אותם [תכמים. ח"ש] להפריש אלא כדי תרומת מעשר, וחלה, ואקשינן בשלמא תרומה גדולה דתניא וכו' [לפי ששלח בכל גבולי ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד] מעשר ראשון ומעשר שני המוסיף מחזירו עליו הראיה, כלומר דליכא ספיקא דאיסורא אלא דממונא, וממונא המוסיף מחזירו עליו הראיה, אלא מעשר שני נפרשה ונסקוה וניכלוה בירושלים,

ואם איתא דספק עניים ספיקא דאיסורא הוא, כי היכי דקשיא ליה מעשר שני, תקשי ליה נמי מעשר עני, אלא ודאי ספיקא דממונא עניים לא מקרי ספיקא דאיסורא, אלא ספיקא דממונא ולקולא, ולפיכך איני מתחוויר (בדבריהם) [דבריהם. ש"ת ז"ל בזה,

וגבי הפקר אין ספק דהוה ליה ספיקא [דממונא] ולקולא ואין יד, וכן נמי גבי צית הכסף, דאפי' אס' תמנא לומר זימון מועיל לא מהני אלא מדרבנן, והוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא.

[שנינו במשנתנו] **מגודה אני לך וכו'** [להר"ן ושאר ראשונים ה' הגירסא כאן **משנה**: "מגודה אני לך ר"ע ה' חובך בזה להחמיר"] מוכן כאלס שהוא מסופק בדבר, ומתחכך בעצמו מפני שאינו יכול לבררו, אי נמי מלשון חיד, כלומר שהיה מטעים לחכו להחמיר,

[כמו אדם ששואלין לו דבר ואינו פשוט לו להתירו, גם טעם פשוט לאסור אינו יודע והוא חובך בשפתיו ושותק, ומתוך כך מבינין שהוא מחמיר בדבר ועושיין לחומרא. ר],

[הגם ששורש המלה הוא כמו נתחככה בכותל להנאתה ב"ק ג' ע"א. אין הכוונה שהוא בפועל חיבך את עצמו אלא שזה גרם לו אי מנוחה והוא בעין חיבך נפשית, באידיש קווענקל"ן, ובלשון אנגלי"ש [hesitated].

אמר אביי מודה ר"ע לענין מלקות שאינו לוקה [במגודה אני

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה נקדושין נקייטין לחומרא דיש יד, דכיון דצעיין לא אפשרא הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא [פ' או שיתן לה קידושין עוד פעם, או יתן לה גט, ואם קידשה אדם אחר צריכה גט משניהם],

וצפאה ונדקה כתב הרשב"א ז"ל נמי דאוליין לחומרא, כיון (דסלקו) [דסלקן. כ"י] צמיקן,

1. וכן כתב הרמב"ן ז"ל דהלכותיו דצעיין דנדקה לא אפשרא דהדיא, וסוגיין [פ' ואף שלא אמר בן בפירוש, מ"מ מלשון הגמ' מושמע] דיש יד לנדקה,

2. וקיימא לן נמי דכל תיקו דאיסורא לחומרא [עכ"ל [הרמב"ן. ח"ש],

ומאי דאמר ז"ל [טעם הראשון] דסוגיין דיש יד לנדקה [ראה גליון הש"ס מה שהקשה באן] היינו משום דקאמרין אס' תמנא לומר יש יד לנדקה, וזה אפשר הוא על דרך הרמב"ם ז"ל שפוסק בכל מקום כאס' תמנא לומר,

אבל צמאי דקאמר (דקיימא לן. כ"י) [טעם השני] נמי דכל תיקו דאיסורא לחומרא, ונראה שהסכים גם כן לזה הרשב"א ז"ל,

[הר"ן לא נראה לומר שצדקה נקרא ספיקא דאיסורא, כמו שממשיך לפרש],

(ומתהני) [תמהני. כ"י] עליהן שהרי סוגיא מפורשת היא בצוף פרק הזרוע והלחיים [חולין דף קלד]. שספק ממון עניים הרי הוא [כשאר. כ"י] ספק ממון, דאוליין ציה לקולא לנתבע [ולא ספיקא דאיסורא],

[חולין קלד. מתני': גר שנתגייר והיתה לו פרה, נשחטה עד שלא נתגייר פטור, משנתגייר חייב [במתנות]. ספק פטור, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. גמ'. כי אתא רב דימי אמר, רמי ליה רבי שמעון בן לקיש לר' יוחנן תנן ספק פטור אלמא ספיקא לקולא, ורמינהו, חורי הנמלים שבתוך הקמה [לפני הקוצרים שעדיין לא הגיעו הקוצרים לשם] הרי אלו של בעל הבית [כל הנמנא צהן לצעה"צ דאין לקט אלא הנוטר בשעת קצירה], ושלחאר הקוצרים, העליונים [חטין העליונים שעל פי החור איכא למימר לקט הן שנשרו מן השצלין בשעת קצירה] לעניים, והתחתונים [שצקרקעיתו של חור] של בעל הבית [דקדוס קצירה כנסוס נמלים שם], רבי מאיר אומר הכל לעניים, שספק לקט לקט [אלמא לרצי מאיר גבי מתנות עניים וה"ה למתנות כהונה ספיקא לחומרא וסמס ממני ר"מ היא וקמני ספיקא לקולא],

מדמקשינן התם אמתני' דגר שנתגייר [והיתה. כ"ה צמולין] לו פרה (נשחטת) [נשחטה. כ"י] וכו' תנן ספק ממון פטור, אלמא ספיקא לקולא, ורמינהו חורי נמלים שבתוך הקמה וכו',

ואיצטריך לשנויי [רבא מתרין שם בחולין קלד]. הכא פרה צחזקת פטורא קיימא [שהרי הוא היה גוי עד עכשיו, ובהמה זו בחזקת פטורה ממתנות]. קמה צחזקת מיז קיימא [שהרי היא של ישראל והיא חייבת במתנות], אלמא טעמא דצחזקת מיז קיימא, הא לאו הכי ספק פטור, ואם איתא דספק ממון עניים הוה ליה ספיקא דאיסורא, למא [לי]. [לית. כ"י] לשנויי הכי, [היה לו לתרץ דספק פרה הוא ספיקא דממונא, וספק חורי נמלים הוא ספיקא דאיסורא,

אבני חן על מסכת נדרים

לך] דהא מספיקא הוא שהיה מחמיר, ולא שהיה הדבר צריך לו **דאם בן** [שאם תאמר שהיה ברור לו לאסור] **ניתני ר' עקיבא מחמיר** [דמשמע ראה מעם להחמיר ביה ולעשותו יד גמור. ר.],

ומיהו שמעינן דידות נמי למלקות איתרצו, דאי לא מאי מודה ר"ע, פשיטא,

אמר רב פפא בנדינא מינך דכולי עלמא לא פליגי דאסור כלומר אסור ולוקה [דנדינא משמע נודר ולא לשון נדוי, אי נמי בלשון המון עם בבבל היו קורין לנדוי דוקא שמתא ולא נדוי. ר.], ומיהו דוקא כדאמר שאני אוכל לך כדאמר שמואל לעיל (דף ד:): גדי מופרשי מרוחקי צולן עד שיאמר שאני אוכל לך וכו', ובנדינא נמי דכתייב שהא לשון הרחקה,

משמתנא מינך לכולי עלמא שרי דאפילו אמר שאני אוכל לך איסורא נמי ליכא, שאין זה לשון נדר אלא לשון שמתא,

[דיני מנודה הם ברמב"ם הלכות ת"ת פרק ז' הל' ד' והוא ע"פ הגמ' במ"ק ט"ז וז"ל מהו המנהג שינהג המנודה בעצמו ושנהגין עמו, מנודה אסור לספר ולכתב כאבל כל ימי נדויו, ואין מוזמנין עליו, ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבין עמו בארבע אמות וכו'. ועוד שם הלכה ה' יותר עליו המוחרם וכו' ואינו נשכר ואין נשכרין לו, ואין נושאין ונותנין עמו, ואין מתעסקין עמו אלא מעט עסק כדי פרנסתו. ובכסף משנה שם מביא בשם הרמ"ד תימא אמאי לא חזיב נעילת הסנדל כדאשכחן בר"א במ"ג נ"ט ע"ב שחלין מנעליו? וסיים שם ומונהג בכל ארץ ספרד שהמנודה חולץ מנעליו].

והיינו נמי דנעוצדא דהוא גצאל [לקמן עמוד ב'] דאמר משמיתנא מנכסי, אמרינן ופליגא דרז חסדא [פ' דרב פפא חולק על רב חסדא, דלרב פפא לשון "משמתנא" לכ"ע שרי, ולרב חסדא פליגי בה ר"ע ורבנן], אע"ג דמנכסי הוי מוכים [כאילו אמר] שאני אוכל לך,

במאי פליגי

דף ז' ע"ב

במנודה אני לך כלומר ואמר נמי שאני אוכל לך, דהאי ליגנא דמנודה משמע הכי ומשמע הכי **דרבי עקיבא סבר לישנא דנידויא הוא** כלומר שאף הוא לשון ריחוק והבדל כמופרשי מרוחקי, כדמתרגמינן והדוה צנדה וסאוצתה צרמוקה הלכך אסור, ורבנן סברי לישנא דמשמתנא הוא שלשון בני אדם לאמרו על נדוי בלבד,

ופליגא [רב פפא] דרב חסדא, דההוא גברא דאמר משמתנא בנכסיה דבריה דרב ירמיה בר אבא אתא לקמיה דרב חסדא, א"ל לית דחש לה להא דרבי עקיבא, קסבר במשמתנא פליגי [דבמשמתנא היה ר"ע אוסר, וע"ז אומר דלית דחש לה להא],

אלמא קסבר במשמתנא פליגי, דסבירא ליה דטעמא דר"ע דכיון דשוי נפשיה בדהיה כמשומת, לאסור הנאה בא, שכן פורשין מן המשומת והמנודה,

רב פפא: נדינא מינך שאני אוכל לך = אסור, נדינא מינך = שרי, מנודה אני לך = פליגי, משמתנא מינך = שרי,

רב חסדא: נדינא מינך שאני אוכל לך = אסור, נדינא מינך = שרי, מנודה אני לך = פליגי?, משמתנא מינך = פליגי,
[למעשה אין נפק"מ בין רב פפא לרב חסדא דהא קי"ל ברבנן].

ביאורי חר"ן: ולענין הלכה לא קיימא לן כר' עקיבא, מדאמרינן דלית דחש לה, ועוד דקיימא לן הלכה כר' עקיבא מחמירי ולא מחמירי, הלכך נדינא ממך "שאני אוכל לך" אסור ולוקה, נדינא מינך צלמוד שרי, מנודה אני לך שאני אוכל לך נמי שרי, ואין צריך לומר משמתנא מינך שאני אוכל לך, וכן פסק הרמב"ן ז"ל בהלכותיו, ולא נחזקו צוה דברי הרמב"ם ז"ל שכתב צפ"א [הל' נדר] מהלכות נדרים.

[וכך איתא ב] ירושלמי, ר' עקיבא היה חוכך צוה להחמיר, ליסר את כל נכסיו [פי' דמנודה אני לך, היינו משלך שיהי' אסור בכל נכסי חבירו כאילו חבירו מנודה] כמה דתימר יתירס כל רכושו והוא יציל (וכו') [וגו']. ח"ש [בן סבר ר"ע, אבל רבנן לא סברי כן, אלא] מה עדין ליה רצנן [בפסוק יחרם כל רכושו וגו'], חומר הוא צנדי צ"ד [אבל כשאומר לשון זה על חבירו לא יאסרו נכסי חבירו עליו].

ומסתברא לי דהך ירושלמי לא שייך כלל צהדי גמרא דילן [פי' שהתלמוד בבלי לא פירש דברי ר"ע כהירושלמי], (טעמא) [דטעמא. כ"י] דירושלמי הוא לומר שכיון שעשה עֲמֹו כמנודה אסור, ובגמרא דילן משום הרחקה אמינן לה ולא משום נדוי, דאי לא תימא הכי, היכי אמרינן משמתנא מינך לכ"ע שרי, אלא ודאי כדאמרן,

מיהו כתב הרב ר' צרוך צר שמואל [ראה תרביץ שנה א ספר ד שזה הראשון הוא רבינו ברוך מחלב, שנקרא גם רבינו ברוך מארץ יון עיי"ש] צפירושיו דמהא שמעינן צהדיא, דמנודה שנדוה צ"ד אסור ליהנות מנכסיו, אבל נדוה הדיעט מותר, והיינו עוצדא דהאי דאמר משמתנא מנכסיה דשרייה רב חסדא,

ואין דין זה מחזור [שנכסי מנודה ב"ד, נכסיו אסורין], דהא קיימא לן צפרק ואלו מגלחין (מ"ק דף טו.). [וז"ל הגמ' שם מנודה מהו בדברי תורה? אמר רב יוסף ת"ש מנודה שונה [פ' ברחוק ד"א דעיקר נידוי ריחוק. רט] ושוגין לו, נשכר [למלאכת אחרים] ונשכרין לו מנודה שונה ושוגין לו, נשכר ונשכרין עמו, אלמא אין נכסיו אסורין, אלא ודאי חרס של צ"ד הגדול שאני דלית טפי, אבל צחרס צ"ד צעלמא לא מיתסרי (נכסייהו) [נכסיה].

אמר רבי אילא אמר רב נדהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו, נדהו שלא בפניו, מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו, דכיון דצפניו נדהו, אלס נדוייה ולא מיעקר אלא צפניו, דומיא דמאי דאמרינן צפ' השולח (גיטין דף לג) כל מילתא דמתעבידא צי עשרה צריכה צי עשרה למשלפה,

ולא נהירא אלא טעמא דמילתא משום חשדא, דאי מתירין לו שלא בפניו, פעמים שיתירוהו והמנודה לא ידע, וכשלא ינהגו צו נידוי יבא לחשדא, אבל כשנדהו שלא בפניו ליכא חשדא, שאף הוא סובר שמה התיירוהו שלא בפניו כשם שנדוהו שלא

אבני חן על מסכת נדרים

גופני אמרי ימימי מר וגשמתיה וכו', ובפרק ואלו מגלחין (מ"ק דף יז) אמרינן דאמתייה דרבי חיימיה לההוא גברא דהוה מחי לצנו גדול ואמרה ליה ליהוי ההוא גברא בשמחא ?

ותירצו דאָן הכי נמי אלא מיהו בהזכרת השם בלחוד הוא דאמר דאם לא נדעו הוא עאמו יהא בגדיו מפני שענשה חמור וכדכתיבנא.

[דכתיב אורך ימים בימינה (מי שלומד לשמה) ובשמאלה (מי שלומד שלא לשמה) עושר וכבוד, ואם מבזה ת"ח רואים אם הת"ח לומד לשמה נענש בהיפך אורך ימים דהיינו מיתה ר"ל, ואם הת"ח לומד שלא לשמה נענש בעניות היפך עושר וכבוד. ברכות ראש על מוס' נוזר בסוף הספר].

אמר רבי אבא הוה קאימנא קמיה דרב הונא, שמעה להך
איתתא דאפקה הזכרת השם לבטלה, שמתה ושרא לה
לאלתר באפה,

ש"מ תלת ש"מ השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו, וש"מ נידהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו, וש"מ אין בין נידוי להפרה ולא כלום,

ביאוריו הר"ן: ושמע מינה אין צין נדוי להפירה ולא כלום - הקשו בצפונות מדאמר בפרק ואלו מגלחין (שם דף טז) הכי קאמר שמואל טוט אסר וטוט שרי, וה"מ לממונא אבל לאפקדוהא עד דחיללא עליה שמתא תלחין יומין ? וחירו דשאני הכא שנדוי זה אינו אלא לאיים (עליו) [עֲלָיָהּ ?] שלא יזכיר עוד שם שמים לבטלה, ולא דמי לאפקדוהא, מ"ש' הכא אין צין נדוי להפירה ולא כלום, אבל ריחוי לרב אלפסי ז"ל שדחה אותה שצ"י ואלו מגלחין מפני זו כמש"כ בהלכותיו צ"י ואלו מגלחין, וכן דעת הרמב"ם ז"ל (בפ"ק) [צ"ל בפ"ו הל' יג.] מהלכות ת"ת.

א"ר גידל אמר רב תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו, פשימא? מהו דתימא אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין קמ"ל,

ביאורי הר"י: ת"ח מגדה לעצמו ומסר לעצמו- כתב הרש"א ז"ל לדוקא היכא דלא הוי צר נדוי, כי הא דמר וטערא דממדת חסידות צעלמא משום יקרא דבר צי רב הוה משמת נפשיה, אבל כשגדה עצמו על דבר שהיה חייב עליו נדוי לא כל הימנו להחיר עצמו,

והקשו עליו אם כן היכי מקשי ליה הש"ס פשיטא מקמי' דלמרי כי האי דמר וזוטרא
 אדרבה הל"ז אמאי? ד לפיכך אמרו דבכל ענין שניה את עצמו מיפר לעצמו, וכן
 דעת הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות מ"ח (הל' יא), וראיתי למקצת מפרשים
 שכתבו דלא גרסינן פשיטא אלא ה"ג ומיפר לעצמו כי האי, ולמי שגורס כן דברי
 הרשב"א נכוין בטעמם.

צפניו, וזה הכוונה שאמרו לקמן בפ' ר"א (דף סה) המודר הנאה ממחירו צפניו אין מחירין לו אלא צפניו, ומפרש בירושלמי דטעמא משום חשדא, ולפי זה כל שהודיעוהו לדיכא חשדא ממירין לו שלא צפניו, וכל שהמירוהו נמי אע"פ שלא הודיעוהו מותר דיכדא,

אמר רב חנין אמר רב, השומע הזוכר השם מפי חבריו צריך לנדרותו צריש תמורה (דף ג) מפיקין זהרה למוכר שם שמים לצטלה מדמכבי (דברים י) את ה' אליהי מירא, ואם לא נידהו הוא עצמו יהא בנידוי' (כלומר חכמי הדור חייבין לנדרותו. תוס') לא שיהא צנדי מאליו, אלא ראו להמנדות קאלר [הוא עצמו צריך לנדות את עצמו. ראה עב"ץ], שהרי המוכר עצמו צריך נדוי, והיך יהא חמור ממנו השומע ושותק, אלא כדאמרן, [ובדבש תמר הוסף לפרש, שיהא בנידוי היינו בעונש נדוי דהיינו עניות, וזה מתאים עם המשך הגמ' שכל מקום וכו' שם עניות מצויה],

שכל מקום שהזכרת השם מצויה, שם עניות מצויה עומא
 קא יחז למאי דאמרינן ואם לא נדעו הוא עצמו יחז נדעו, שהרי (עכשיו) [עונשו]
 חמור דשם עניות מנאיה, דחביב (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא
 אליך וזכרתיך, ומזהזכרת השם למאז מציאה ברכה ועושר, הזכרה לשוא גורמת
 עניות,

אי נמי מדכתיב גבי שבעת שערן וזכריה ה' ד' הו' ג'אמיה נאם ה' צבאו ו'ת' וצ'ה
ל'בית המזבח ואל'בית המזבח בשמי לשער ונ'ה צמו ו' ביתו ו' וכלפאו ו'אשת'עציו
ו'אשת'עציו, ובתמורה (דף ג) מדמי הזכרת שם לבטלה, לשבעת שערן,
[לשון השאלות פ' מקץ ואין עניות מצויה אלא בבית שמוכרין בו שם שמים
לבטלה. גלויני הש"ם],

וענינות כמיתה שנאמר [שמות ד יט וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבָּר לֵאמֹר מִצִּירִים בְּיָמֵינוּ כִּלְיָהֶם אֲנִי] דלא ממו ממס, כדאמרינן לקמן בפרק ר"א (דף סד) דמהו הו, דכל מקום שנאמר נאים ונצנים אינם אלא דמן ואצרים, ואינהו הוו במחלוקת של קרס, אלא דמפני שהעני אמר כי ממו,

ביאורי הר"ן: דלע"ג דלמרינן האם דלרבעה תשובין כמה עני וסומא ומורע ומי שאין לו בנים, הכא ודאי מעניות קאמר דאין לומר שנסתמו דהא כתיב במחולקתו של קרח (במדבר טו) העיני האנשים הם תנקר, וליכא למימר נמי שהיו מאורעין דהא כתיב (דברים יא ו) בקרב כל ישראל, וליכא למימר שנתרפאו בזמן מורה דהא אמרינן שחזרו למומן במעשה העגל, וליכא למימר דמשום שלא היה להם בנים אמר כי מחו, דל"כ היכי א"ל מפני זה שוב מנצירה וכי מפני שלא היה להם בנים לא היו נשמעין למלכות להלשינו אל פרעה, אלא ודאי מפני שירדו מנכסיהם ולא היו דצריהם נשמעים,

ותניא כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני
אלמא שו' להדדי,

בַּיּוֹרִי הָרִ"ן: וְהָקָשׁ בְּתוֹסֳפוֹת מֵאִי אֵרִיא שׁוֹמֵעַ הַזְכֵּרֶת הָאֵס מִפִּי חֲצִירוֹ דְּלִרְרִי לְגִדּוּתוֹ הֵא אֲמִרְיָן בִּירוּשְׁלַיִם דְּכָל שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה כְּשׁוֹרֵה לִרְרִי לְגִדּוּתוֹ, וְהִנֵּי נִמִּי מוֹכֵחַ דְּזוֹכְרִי טוֹבָה דְּאִמְרִינִן בִּפְ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף לט) חֲזִיוִי לִהְיוֹת גְּבֵרָה דְּהוּה זֶרַע צִינִי

אבני חן על מסכת נדרים

לנפשיה מי לא תנן כל הנדרים אדם מתיר חוץ מגדרי עצמו. יעב"ץ.

[שעובר בבל יחל] לא נריך קרא, א"כ מאי קאמר שנאמר נשבעתי ואקיימה?

אלא הא קמ"ל דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה* ומתרינן חלל הא קמ"ל דשרי ליה לזרוזי נפשיה, כלומר ודאי לא איזטרין האי קרא לומר שהיא חלה לגבי כל יחל [פי' ולא לקרבן], אלא ה"ק מניין שדבר הגון הוא להשבע לקיים את המילה ואפי' כשרים שנמנעין משבועה נשבעין הן צדק, שנאמר נשבעתי ואקיימה, כלומר שהרי דוד היה עושה כן, [ולא הוי מזכיר שם שמים לבטלה אם נשבע בשם, ואם נשבע בלא שם נמי סד"א דאסור כדי שלא יתרגל אדם בשבועות ויבא לישבע גם על דברים אחרים. ר] [עין תוספתא שבועות פ"ב שבועה שלא אוכל שלא אוכל אינו אלא אחת]

ואמר רב גידל אמר רב, האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו, נדר גדול נדר לאלהי ישראל, [ראה כלי חמדה בריש פרשת מטות שמפרש, ואת"ד שנדר הוא כגורר בחיי המלך, אבל שבועה הוא במלך עצמו, שהרי שבועה קאי על שמו של הקב"ה, ולכן אומר שנדר ללמוד תורה הוא נדר גדול כיון דאורייתא וקב"ה חד הוא, נמצא שזה נדר במלך עצמו, ולכן הוא לא סתם נדר אלא נדר גדול],

והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על שבועה?

מאי קמ"ל דאפי' זרוזי בעלמא, היינו דרב גידל קמיימא?

הא קמ"ל כיון דאי בעי פטר נפשיה" מנא" דכתיב בקרא צהדיא" דהיינו שצריך וצוקמן** [ראה ר"ן למטה ששבועה חל אף דכתיב והגית במ יומם ולילה כיון דלא כתיב בהדיא בקרא רק בשבך ובקומך] בקרית שמע שחרית וערבית, משום הכי חייל שבועה עליה לגמרי אפילו לקרבן, והיינו דקאמר נדר גדול כלומר לכל דינא דכד הרשות,

א"ר גידל א"ר האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה עליו להשכים [על האומר להשכים תחלה, כמו שמצינו שאמר הקב"ה ליחזקאל קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך וכשבא שמה כבר היה כבוד השם עומד. ר] שנאמר [יחזקאל ג כב וַתְּהִי עָלַי יָשׁ יְדִי ה'] וַיֹּאמֶר אֵלַי [בן אדם] קום צא אֶל־הַבְּקָעָה וְשָׁם אֲדַבֵּר אִתְּךָ: [בג. וְאָקוּם] וַיֵּצֵא אֶל־הַבְּקָעָה וַהֲגִה־שָׁם פֶּבַר דִּי־ה' עֲמִיד [פֶּבַר ד' אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל־גִּבְרִי־קָבֵר וְאָפֵל עַל־פְּנֵי:] מסכתא לי דהכי קאמר כיון שאמר נשכים, הרי קבל עליו שיהא הוא מעורר בדבר כשם שהוא מעורר (מ. כ"י) עכשיו, ותרימי קמ"ל חדא דבקבלה צלמא לדבר מזה מהניא, דמאי דאמרין הכא לא הוסיף לא נדר ולא שבועה ואפ"ה דצורא צלמא סגי, דומיא דמאי דאמרין דקבלה צלמא מהניא לדקה, דכתיב צדיק זו נדקה וה"ה לכל דבר מזה, וקמ"ל נמי דעליו להשכים כדעבד קודשא צריך הוא,

אמר רב יוסף גידוהו בחלום צריך י' בני אדם להתיר לו לפי שאפשר שצליחות המקום נגדה, ולפיכך צריך עשרה להמיר ששכינה עמסה, והוא [ו'] בני אדם אלו צריכים שיהיו [דתנו הלכתא, אבל מתנו ולא תנו לא [אין התרתן מועלת. וראה יעב"ץ שמוחק מלת "לא"] ואיכא דגרסי

היכי דמי? כי הא דמר זוטרא חסידא, כי מחייב בר בי רב שמתא משמית נפשיה ברישא [היה מרחיק עצמו ד' אמות מחבדיו. תוס'], והדר משמת בר בי רב, [דמשום כבוד תורה היה קשה בעיניו לנדרתו וכדאמרין בפ' מקום שנהגו (פסחים נב.) במערבא ממנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא ממנו אשמתא, והוא היה המנדה והיה קשה בעיניו ומנדה את עצמו תחלה א"נ כדי שלא יתעצל וישכח מלהתיר. ר],

וכי עייל לביתיה שרי לנפשיה כדי שלא יצטרכו בני דימו להמרחק ממנו והדר שרי ליה,

ביאורי הר"ן: ומהא משמע דמנודה אפילו בני דימו נוהגין צו נדוי, דאי לא מאי כי עייל לביתיה, ומיהו הראב"ד ו"ל כתב דאשמו אינה חייבת לנהוג צו נדוי, וטעמא דמילתא משום דאשמו כגופו, ודייק לה מדאיבעיא לן צפרק ואלו מגלחין [מ"ק דף טו] מנודה מהו צתשמיש המטה [דאס אשמו] [ואס איתא דאשמו. ח"ש] חייבת לנהוג צו נדוי מאי קמבעיא ליה, פשיטא דאפי' קירוב צלמא אסור, אלא ודאי אשמו מותרת,

ואפשר לזכות ראיה זו, דאפי' אס חיימי לומר דאשמו חייבת לנהוג צו נדוי, משכחת לה להיהא צעיל צמנודה לעיר אחרת [ואשתו הוא בעירו], שאינו מנודה לעירו [שאנשי עירו אינם חייבים לנהוג בו דיני נדוי], ואפי' הכי הוא עצמו מנודה הוא [בכל מקום שהוא], ואס איתא דמנודה אסור צתשמיש המטה, הוא עצמו אסור צדק, אף על פי שאשמו מותרת, [ג"כ אפשר לדחותה באופן אחר פשוט, דלעולם שאף שגם אשתו חייבת לנהוג בו נדוי היינו כשיודעת שהוא מנודה מיהו כי לא נודעה ודאי לא מחייביה, גם אינו חייב להגיד לה. יעב"ץ עיי"ש עוד שמאריך],

[במסורת הש"ס צ"ל תמורה ג:, חגיגה י'] ואמר רב גידל אמר רב

דף ח' ע"א

מניין שנשבעין לקיים את המצוה מסכתא לי דהכי פירושא, דמעיקרא קס"ד דרב גידל איתא לאשמועינן, ששבועה חלה על דבר מזה כדבר הרשות [ולא חיישין שמו יבא לידי תקלה ויעבור על שבועתו. ר]? שנאמר תהלים קיט נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך ומוכח לה מדכתיב נשבעתי ואקיימה, ומש"ה פריך,

והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא דהא מוכיחין [מוכחי. כ"י] צפרק שזעזעו שמים צמח (שזעזעו כו) דהא דכתיב להרע או להטיב [גבי קרבן צשבעת ציטו. ח"ש] דבדר הרשות כתיב קרא ולא דבדר מזה, וכי חיימא ה"מ לקרבן דלהרע או להטיב גבי קרבן כתיבא, אכל כל יחל [פי' לחייבו מלקות] איכא אפילו דבדר מזה, אס כן מאי נשבעתי ואקיימה, הכי הוה ליה למימר דהי דאמעטא מזה מקרבן לא אמעטא מכל יחל, כדחזינן הכס צפרק שזעזעו שמים צמח (שס כה) דמילתא דליתא צלאו והן אי נמי צלהבא, דאמעטא מקרבן מלהרע או להטיב, ולא אמעטא ממלקות, ולהא

אבני חן על מסכת נדרים

** הא קמ"ל דכיון דאי צעי פטר נפשיה וכו' - מסתברא לי דלא דווקא דבהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כחו, ואמרין צפ"ק דקדושין (דף ל) ת"ר ושננתם שיהו דברי תורה מחודדין צפ"ק שאם ישאלך אדם דבר שלא מגמגמ ותאמר לו (וכו'), וק"ש שמרית וערצית לא סגי להכי, אלא מכאן נראה לי ראייה למה שכתבתי צפ"ק שזעות שמים צתרא, דכל מידי דאתא מדרשא אע"פ שהוא מן התורה, כיון דליתיה מפורש צקרא צהדיא # [ובע"ז בב"מ פח:], שזעה חלה עליו, והכא הכי קאמרין כיון דאי צעי פטר נפשיה "ממאי דכתיב צקרא צהדיא" דהיינו שצ"כ צקריה שמע שמרית וערצית, מש"ה חלה שזעה עליה לגמרי אפילו לקרצן, והיינו דקאמר נדר גדול כלומר לכל דיניו כדבר הרשות וכבר כתבתי זה שם בראיות גמורות צס"ד.

דף ח' ע"ב

כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים כדכתיב (צירמיהו כג) אשר אמו (דבר) חלוס וכו' ומה לתנן את הכר וכו' [ושמא החזיר דברים בטלים, ר],

ביאורי הר"ן: וצ"ע צמי שנדוהו צחלומו אם צריך לנהוג צכל דיני מנודה, ומסתבר לי דאע"ג דאמרין הכא דמי שנדוהו צחלומו צריך היסר, אין ללמוד מכאן למי שנדר צחלוס שיהא צריך היסר, דהכא היינו טעמא משום דאיכא למימר שמן השמים נדוהו מה שאין לומר כן צנדר, אלא שראיתי לרשב"א ז"ל צתשובה (סי' תרס"ח) שמעשה צא לפניו והצריכו היסר [ג"ב טעמו מושום דאין רואה אלא ההורווי לבו כדאיתא בברכות פרק הריואה, א"כ כבר גמר בלבו וכתבו כל גדיב לב. יעב"ץ].

רבינא הוה לה נדרא לרביתיהו [לאשתו], וקיים לה הנדר, או שמא לא היה נדר של ענוי נפש. ר] אתא לקמיה דרב אשי [ולא היה רוצה להתיר לה במקום רב אשי שהיה רבו. ר עיי"ש, בעירובין ס"ג ע"א אמר רבינא לרב אשי ואנא נמי תלמיד חבר דמר אנא], א"ל בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו [ודואי אחר נעשה שליח לחרטת חברו, אבל בעל מותר שיקשה בענינו נדר אשתו אולי יש לחוש שמא יוסף מודעתו על חרטת אשתו, ויאמר דלדעת כן לא נדרה. ר].

ביאורי הר"ן: בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו הר"מ צמו"ל סובר צפ"ו מהל' שזעות (הל' ד) דווקא צבעל הוא דאיצט"ל לן [אם יכול ליעשות שליח. ח"ש], מפני שהבעל כאשמו אצל אדם אחר פשיטא לן שאינו נעשה שליח, דלכך שיהא הנדר צפני הממירין,

והכי מוכח צירושלמי [דף לה] צפרק נערה המאורסה דגרסינן התם מהו להסיר ע"י תורגמן, נשמעינה מן הדא רבי אבא צר וטרטא אתצטדי מתרגמניה דרבי יוחנן צהדא איתמא דלא חכמה למשמע סוריקטון [פ' לשון ארמית. קרבן העדה שם, ג"ב לא היתה מברת בלשון סורסי שהוא תרגום שבו היו מדברים החכמים בא"י שיתירו לה. יעב"ץ, ומוסיק הר"ן] מדנעיא אי ממירין ע"י תורגמן מכלל דפשיטא לו דע"י שליח אין ממירין,

ואפילו למאי דמסקינן דעל ידי תורגמן שרי, דוקא תורגמן משום דבעל הדבר נמי תמן קאי, אצל ע"י שליח לא, הלכך הכא צבעל דוקא הוא דאיצט"ל לן,

[היינו גירסת דפוס שלנו] דתנו הלכתא כלומר גמרא, אצל מתנו כלומר משנה צלחוד לא, אבל גירסת הר"ן הוא והוא דמתנו הלכתא [כלומר דמתנו לאחרים אצל תנו צלחוד לא דלא משיצי כולי האי,

ואי ליכא דתנו הלכתא [גמרא] אפילו מתנו ולא תנו [שלומודים משניות ולא גמרא], [ולפי גירסת הר"ן צ"ל ואי ליכא דמתנו הלכתא היינו לאחרים, או אפילו תנו לחוד דהיינו שלומודים לעצמן ולא לאחרים שפיר בדעבד],

ואי ליכא, לזיויל וליתב אפרשת דרכים ויהיב שלמא (לבי י') [פ' יתן שלום לכל אדם עד שימצאו לו עשרה דתני הלכתא, ולא ביהר אלא אפ' בזה אחר זה, ולא גרס' ויהיב שלמא לבי עשרה, אלא ויהיב שלמא לחוד. תוס' ר"ד יח] ומתוך ששיצו לו שלום יגינו עליו מן היסורין עד דמקלעי ליה עשרה דגמרי הלכתא,

א"ל רבינא לרב אשי ידע מאן שמתיה [פ' מה הדין אם זוכר חלומו ויודע מי האיש ששמת אותו] מהו דלישרי ליה [שילך אצלו שיתיר לו השמתא] שהרי כל מי שמנדה צידו להסיר כדאמרין צפרק ואלו מנגלחין (מ"ק דף יז) זיל לגביה דלשתי לן? אמר ליה לשמותיה שויוה שליח מן השמים למישרי ליה לא שויוה שליח,

אמר ליה רב אחא לרב אשי שמתיה ושרו ליה בחלמיה מאי? א"ל כשם שאי אפשר לבר בלא תבן

ביאורי הר"ן: והלא מושצע ועומד מהר סיני הו"ל כלומר ודאי אע"ג דקאמר נדר גדול שזעה קאמר, דאמר צהדיא צשזעה אשנה צפרק זה, שהרי נדר כיון שהוא מיתסר חפצא אנפשיה ליתיה לעולם צאעשה, אלא ודאי שזעה קאמר כדאשכחן צדוכמי טוצא דקרי ליה לשזעה נדר .. כדמתן (לקמן דף ט) כדדי רשעים עלי, נדר צניר וצקרבן וצשזעה, ואמרין נמי צריש צפרק ארבעה נדרים ההוא דאתא לקמיה דרב אסי א"ל צמאי נדרת צאלהא דישראל [פ' וזה לשון שבועה], והכי * [פ' בין דמיידי בשבועה גמורה ע"ז] קשיא לן דאין שזעה חלה על שזעה לקרבן, ומדאמר נדר גדול משמע לכל דיני שזעה [אף לקרבן], ואי קמ"ל [פ' וא"ת דרב גידל בא לאשמועינן ד] לנרוזי נפשיה שרי, ומש"ה קאמר נדר גדול נדר, כלומר נדר משזעה הוא זה וראוי לעשות כן, א"ה היינו דרב גידל קמיימא.

* [ואפ"ה] (ס"א מש"ה) [ואהכי. ח"ש] קשיא (לך) [לן ?] דאין שזעה חלה על שזעה לקרבן, (ד) [ו]. כ"י [מדאמר נדר גדול משמע לכל דיני שזעה, (דאי) [ואי. כ"י] קמ"ל].

•• # [נשאלתי למה דרך בני אדם לומר "בלי נדר" ואין אומרים בלי שבועה? ולפ"ז יש ליישב דקרי לשבועה נדר, וגם לנזירות קרי בכל מקום נדר. או שנדר חייבין עליה בכל אופן, אבל בשבועה אינו לוקח אלא אם מוכירו בשם],

אבני חן על מסכת נדרים

בבכורות דף ל"א בסוף פרק עד כמה. ולפ"ז מובן מה שאומר ברדייקין בסוף פרק עד כמה, דאי גרסינן במסכת בכורות הלא התם קיימין כל הצרכות אדם רואה חוץ מצרכות עצמו ואפ"ה אמרינן התם דמלטרף הוא עם שני הדיוטות, כדדייקין בסוף פרק עד כמה אילימא צדד ומי מהימן אלא צמלמא ומי משדי, אלמא צדדי אחרני שרי,

ואפ"ה ממלמא לומר דהכא שאני משום דאשתו כגופו ואפ"ה אנטרופי נמי לא מלטרף דה"ל מנוד עצמו, אפ"ה אי לא משום יקרא דרביה היה אומר רבינא לתלמידיו שימירוהו, ומלמא צדד הכי ש"מ לא יאלי למשרי נדרא צמלמא דרביה,

[קשיא לי מה ענין זה אצל זה, ומה חילוק יש בין מיכנפין ללא מיכנפין. תורי"ד יט] # [אולי משום דאמרין לעיל ששאל רבינא לרב אשי ידע מאן שמתיה וכו' מביא עוד מה ששאל רבינא מרב אשי, וראה לקמיה הטעם על מיכנפין, וגם בר"ן].

יחיד מומחה שרי שמתא [פ' אם נדחו חכם ותיק וכווצא בו, יכול יחיד מומחה כיוצא בו להתירו, ולא למעוטי נדר אהא דאמר לקמן סוף גערה המאורסה ראשי המטות כתיב אפי' יחיד מומחה. ר],

ביאורי חר"ן: והאי יחיד מומחה דשרי שמתא איכא מ"ד דוקא סמוך, ולא נהירא אלא כל שהוא חכם מובהק וצקי צהלכות נדרים, אע"פ שאינו סמוך, שרי נדרא ושמתא, דגבי התרת נדרים לא כחוב צפרשה אלהים דמשמע סמוכין אלא ראשי מטות,

והיינו דלמרי' צירושלמי [הגירסא בירושלמי לפי הקרבן העדה והפני משה בסוף פ"י הוא כן: אמרין קומי ר' יוסי, רב הונא שרי נדרא [בתמ"ו] ר' יורא בעי קמי ר' יוסי רב הונא ראשי המטות [בתמ"ו] ? א"ל ר' יוסי השיב להם] אין [אם] לית רב הונא ראשי המטות, מאן אינון ראשי מטות [הלל] רב הונא [הוא] ראש לראשי המטות] אמרו ליה רבנן לרב הונא שרי נדרא ציחיד, אמר להו רב הונא ראש לראשי המטות, והא רב הונא לאו סמוך הוה ואפ"ה שרי נדרא ציחיד, והכי נמי מוכח בצרכות צפ' פסולי המוקדשין (לו) דלמרי' התם ג' ממירין את הצכור צמקוס שאין חכם, ואמרין חכם כגון מאן ? אר"י כגון אהא, והא ר"י לא הוה סמוך אלמא כל שהוא רב מובהק שרי נדרא, וכן כ' הרמז"ס ז"ל צפ"ו מהל' שזעוות (הל' ה) ועוד אכחז צוה צפ' ארבעה נדרים [לקמן כג ד"ה והיתר] ופ' נערה המאורסה (שם נדרים עה) צס"ד,

ואיכא מ"ד דכי היכי דג' הדיוטות ממירין את הנדר צמקוס שאין מומחה, ה"י ממירין את הנדוי צמקוס שאין מומחה, דנדוי נמי נדר הוא דהא אמרינן צסוף פ' ד' מימות (סנהדרין סח) צעוצל דר"א הוה הנדר, אלמא נדוי נמי נדר מקרי, וכן דעת הרמז"ס ז"ל צפ"ו מהל' (ת"מ) [ת"ת] (הל' ו), ונאחרים אומרים דנדוי אין ענין לזה אלא שיהא יפה כח הממירין מכה המנדין. וכן דעת הראש"ד ז"ל שם צהשגות. כ"י].

[אגב דיארי' לעיל בהוצאת שם שמים לבטלה, נקמיה הכא. ר] **א"ר שמעון בר זבד** [בשם] 1. **א"ר יצחק בר טבלא** [בשם] 2. **א"ר חייא אריכא (רבי)** 3. [אמר. יעב"ץ] ר' אחא, [ורב חייא אמר בשם] 4. **א"ר זירא** [שאמר בשם] 5. **א"ר אלעזר** [שאמר בשם] 6. **א"ר חנינא**

א"ל אי מכנפין אין אי לא לא [אם מצאן מכונסים ועומדים נעשה שליח, אבל אי נפניהו איהו לשם כך לא, דאיכא למיחש מתוך שמתר לבנסם שיוסף על החרטה שאמרה לו אשתו. ר], ומסקין דאפילו צצעל אי מכנפין אין אי לא מכנפין לא, דאף ע"ג דאשתו כגופו לא הקילו גבי צעל אלא היכא דמכנפי, אצל דליכנפי לכחלה גביה לא, כיון דמחורמא דמילתא שיהא הנודר עצמו שם זו היא שיטת הר"מ צמו"ל, [וצ"ע לפירוש הרמב"ם מה אם עבר וכנסם אם יכולים להתיר נדר אשתו, דבשלמא לפי תוס' אף אם עבר וכנסם יש לחוש שיוסף בחרטתה אבל לפי הרמב"ם צ"ע],

ביאורי חר"ן: אצל צמקוסות פירשו צהפך ואמרו אדרבה גבי איניש דעלמא פשיטא לן שיכול לעשות שליח, וגבי צעל דווקא הוא דליכעיל לן משום דחיישין שמתוך שנדרי אשתו קשין עליו יוסף מדעתו צחרטתה, ומסקין דאי מכנפין אין ואי לא לא, והיינו טעמא משום דכי מכנפי ולית ליה טרמא צמילמא לא חיישין דלמא מוסקי הוא אחרטה דילה, אצל אי לא מכנפין כיון דאיכא תרמי חדא שנדריה קשין אללו, ועוד דטרט, חיישין, אצל צאינש אחרניא כיון דלא איכפת ליה אי שנו אי לא ליכא למיחש,

וכתב עוד רבינו שמשון ז"ל ששולח אדם חרטת נדרו צכתב לצ"ד והם ממירין לו, לפי שכוונת הרב ז"ל שפילו צלא ידיעת הנודר יכול התכם להתיר, כיון שידוע שהנודר מתחרט דהתרת חכם הרי היא כהפרת צעל ותניא צסוף קדושין (דף פא) אישה הפרס וה' יסלח לה, צמה הכחז מדבר צאשה שנדרה צניור ושמע צעלה והיפר לה, והיא לא ידעה וכו', ולא מצינו חלוק צין הפרת צעל להתרת חכם אלא צלשון,

ש"מ תלת, 1. **ש"מ בעל נעשה שליח לחרטת אשתו**, 2. **וש"מ לא שרי** [יאלין] **למישרי נדרא בארתא דרביה** לא יאלי אינו (נראה) [נאה. כ"י], כלומר ששם לא כן רבינא עצמו היה ממיר נדר אשתו, 3. **וש"מ כי מכנפין שפיר דמי**,

הני לאו מהאי עוצל נפקא לן [פ' שהרי אמר ש"מ תלת והשלשה כבר מנה? לכן אומר שאלו לא מעוברא זו נפקא לן], אלא אידי דאמר דלא יאלי למשרי נדרא צארתא דרביה קאמר דגבי שמתא שרי **ושמתא אפי' בארתא דרביה** [דקיי"ל בפ' הדר עם העובר כוכבים (סג). דתלמיד מנדה בפני הרב במקום שיש חלול השם, וקאמר הבא דאפילו בארתיה דרביה נמי שרי שמתא, דלא מאחרים [פ' שוה"מ] לטותא גביה עד דאזיל קמי רביה. ר, וגם התוס' כתבו שהטעם שאין להשהות שמתא],

ביאורי חר"ן: ואם תאמר והיכי מצי עמיד הכי, והתנן צמסכת נגעים (פ"ב משנה ה) כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, ר"מ אומר אף לא נגעי קרוביו כל הנדרים אדם ממיר חוץ מנדרי עצמו ר' יהודה אומר אף לא נדרי אשתו צצינה לצין אחרים ומוכח צירושלמי דהלכה כר"י ?

י"ל דאפ"ה צדדי אחרני הוה מצי שרי אי לאו משום יקרא דרביה, דהא תנן צמס' צכורות # [צריך לומר "במסכת נגעים" שמשנה זו הוא שם פ"ב מ"ה, ורק מובא

אבני חן על מסכת נדרים

[שאמר בשם] 7. א"ר מִיֵּאשָׁה מִשְׁמִיָּה 8. דרבי יהודה בר אִילְעָאי [שבעה אנשים אמרו איש מפי איש], מֵאִי דְכֶתִיב מֵלֹאבִי ג וזרחָה לְכֶם יֵרָאִי שְׁמִי (שמש צדקה וגו') אִלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן יֵרָאִין לְהוֹצִיא שֵׁם שְׁמַיִם לְבִטְלָה,

[ודורש הפסוק] שמש צדקה ומרפא, אמר אביי ש"מ חרגא דיומא אִנֵּן כְּשֶׁהָיָה נִכְנַסְתָּ דָךְ מִלֵּן # [פי' כשהחמה זורחת דרך חלון הבית] קרוי מִיֵּרָגָא [עפרורית שבוהרית חמה כההיא דפ"ק דיומא (דף כ:)] חירגא דומא לא שמויה. ר' מסי,

[תימה אמאי לא אמר חמה גופא מסיא, כדאמרין בב"ב (מז:)] אדלי יומא אדלי קצירא [אדלי יומא הוגזה שמש כשהחמה זורחת. אדלי קצירא מיקל החול. רש"י שם], בשביל אבן שהיתה לאברהם אבינו ותלאה בכנפי החמה. ר', [תימא מאי רפואה יש בו? ושמה מרפא כשמתכלין בו קאמר, אי נמי לחולה קאמר כדאמרין בב"ב (מז:)] אדלי חמה אדלי קצירא. תוס', # ומשמע שחרגא דיומא וחמה גופא הוא דבר אחד],

[והא דאמר שהחמה מסי לכולי עלמא, בין לצדיקים בין לרשעים, פליגי אדר"ל דלא מסי אלא לצדיקים. יגל יעקב, ופליגא דר"ל הא דאמרן דבחמה דבוה"ז איירי קרא, דאיהו מוקי לה בחמה דלעתיד. ר', פ' ופליגי רק בדרשת הפסוקים],

ופליגא דר"ש בן לקיש דאמר אין גיהנם לעולם הבא [לעתיד לבא] לא לאחר מיתה קאמר דודאי איכא גיהנם לרשעים, אלא לעמיד לבא לאחר תחיית המתים קאמר, שאותן רשעים שהיו לתרפות לדראון עולם, כדכתיב דניאל (יב) לא יהיו נדונים בגיהנם אלא הקב"ה מוציא חמה מגנרתיקה אלא כהאי דינא, שהקב"ה יוציא חמה מגנרתיקה כדי שיהיו צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונים בה אלו מנטערין ושיתרפאו בה צדיקים, והכי נמי מוכח כהדיא בפ"ק דע"ו דלאחר תחיית המתים קאמר,

שנאמר [מלאכי ג כ]. וְזָרְחָה לְכֶם יֵרָאִי שְׁמִי שְׁמִשׁ [צדקה ומרפא בְּכִנְפֶיהָ] וגו', ולא עוד אלא שמתעדינן בה שנאמר וַיֵּצְאָתָם וּפִשְׁתָּם [ענין רבוי, ור"ל רבוי הבשר. מצו] פְּעָגְלִי מִרְבֵּק [בכל מקום שתצאו ותבואו תתענגו בטוב, ותתרכו בבשר ושומן כעגלים המפוטמים במרבק, והוא הדיר שלהם. מד], וְהַרְשָׁעִים נִידוּנִין בַּה שְׁנָא' מלאכי ג הנה יום בא בוער כתנור וגו':

דף ט' ע"א

מתני': [האומר] כְּנֵדְרֵי רִשְׁעִים, נָדָר בְּנוֹזֵיר וּבִקְרָבָן וּבִשְׁבוּעָה הֵךְ מִמֶּנִּי נִמִּי פִירוּשָׁא דִידוּת הֵא, וּמִפְרָשֵׁין בְּגַמ' דֵּה"ק, דֵּאֵס אִמֵּר כְּנֵדְרֵי רִשְׁעִים הִרְיִי, וְהֵיךְ מִזֵּר עוֹבֵר לִפְנֵי הָרִי הוּא מִזֵּר, וְכֵן אֵס אִמֵּר כְּנֵדְרֵי רִשְׁעִים עָלֵי מִיֵּיד קֶרֶבן, וּמִסְתַּבְּרָא נִמִּי דְדוּקָא כְּשֶׁהִיָּתָה צִהְמָה מוֹנַחַת לִפְנֵי, וְכֵן נִמִּי אֵס אִמֵּר כְּנֵדְרֵי רִשְׁעִים הִימְנוּי' שֶׁלֹּא אוֹכֵל וְהֵיךְ כֹּכֵר מוֹנַח לִפְנֵי הָרִי הוּא נִשְׁצוּעָה שֶׁלֹּא יִאֲכַלְנוּ,

הַחֲלָשׁוֹן קִשָּׁה קִצָּת וְרֵאָה ע"ב בְּגַמ',

ומיחייב צכל הני כי אמר כנדרי רשעים, שהרי הרשעים דרכן לידור צכל אלו, ומפני שאין ראוי לעשות כן, קרי להו נדרי רשעים שהרי רשעים הם לאותו דבר, כן נראה צעני,

[פירוש רשעים לאו ממש, דאינון לית להו עסק בנזירות וקרבנות, אלא משום דרגילין בנדרים קרי להו רשעים בענין זה, לפי שאין זו מדת בשרים, וכדאמרין בגמ' כל הנודר אעפ"י שמקיים נקרא רשע, כלומר רשע בענין זה, כדאמרי קרא והרשעו את הרשע, כלומר שהוא רשע וחייב בדין ההוא. רמ"א],

כְּנֵדְרֵי כְּשָׁרִים אע"ג דלמך הריני עלי הימנו, והיה מִזֵּר או צִהְמָה או כֹּכֵר לִפְנֵי הָרִי אִמֵּר כְּלוֹם שֶׁהֵי אֵין הַכְּשָׁרִים נוֹדִים שֶׁאֵין רִשְׁאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהֵי"ה נִמִּי אֵס אִמֵּר כְּנֵדְרֵי רִשְׁעִים עָלֵי לֵא אִמֵּר כְּלוֹם, לִפִּי שֶׁאֵין רִשְׁעִים (טוֹצִים) [הרשעים. יע"צ"ץ ?] [נודעים], שֶׁאֵס הֵס נוֹדִים אֵינֵס רִשְׁעִים לֵאֲוֹתוֹ דְּבָר, וְהִי אִתָּא כְּתוּסְפָתָא (רִישׁ פ"א),

כְּנֵדְרִיתוֹת [של כשרים. ר'], נָדָר בְּנוֹזֵיר וּבִקְרָבָן שֶׁהֵי הַכְּשָׁרִים מִתְנַדְּסִים הֵס צִקְרָבָן וְצִמְזִימוֹת, הֵלֶכֶךְ כִּי אִמֵּר הִרְיִי וְהֵיךְ מִזֵּר עוֹבֵר לִפְנֵי הָרִי הוּא מִזֵּר, וְכִי אִמֵּר עָלֵי צִהְמָה מוֹנַחַת לִפְנֵי הוּא לֵיָה כְּלוֹמֵר הִי הוּא קֶרֶבָן נִדְבָה, אֲכַל נִשְׁצוּעָה לֹא מִחִיִּב אִפְּלִי הֵי כֹכֵר מוֹנַח לִפְנֵי וְאִמֵּר הִימְנוּ שֶׁלֹּא אוֹכֵל, לִפִּי שֶׁאֵין הַכְּשָׁרִים נִשְׁצָעִין לַעֲוֹלָם, וְאֵע"ג דלמך לֵעֵיל (דף ח) דלורוזי נִפְשִׁיָּהוּ נִשְׁצָעִים לְדִבְרֵי מְזוּהָ, הֵהִיא נִשְׁצוּעָה לֹא מִקְרִי נִדְבָה, שֶׁהֵי כֹכֵר הֵס מִחִיִּבִּים לִקְיָם אֵת הַמְזוּהָ:

בִּיאורֵי הֵר"ן: ואיכא למידק הרי נדבה אינה אלא צאומר הרי זו, ונדר כהרי עלי, ומילוק זה לימיה אלא כנדרי דקרבנות, אכל בנזירות מאי נדר ומאי נדבה שייכי ביה הרי אינו אלא צענין אחד ?

[ולענ"ד נדר הוא לא אפטר מן העולם עד שאהא נזיר, דשייד גב' בל תאחר ולכן הוי נדר, ונדרבה הוא נזיר מיד, ומ"מ צריכין לדברוי ה"ן. בית מאיר בא"ז],

נראה צעני דנדר פירושו דבר שאינו צא לגמרי נדבת הלך, ונדבה פירושו מה שהאדם נודר יותר נדבת נפשו ושמעשו יותר רלוויס, ומש"ה אמרינן דנדר הוא הרי עלי לסי שאינו ממנע לגמרי כיון שלא הפרישו עכשיו, ונדבה הוא צאומר הרי זו לפי שמתנע [ונדרו. כ"ץ] יותר רלוי,

וכיון שזה הוא פירושם של נדר ונדבה, אף צניזר אע"פ שאין הגדר של נזירות אלא צענין אחד, מי שהכוונה שלו רלויה יותר קרוי נזירותו נדבה ומי שאינה רלויה כל כך קרוי נדר, והרשעים כשנודרים צניזר אין כונתם רלויה לגמרי, אכל הכשרים מתוך שכונתם שלמה ורלויה ואין צניזרותם שום נדנד עזירה קרוי נזירותם נדבה, והיינו דלמרינן בגמרא גצי נדבה דנזירות משכחת לה כשמעון הדקיד וכמו שנפרש צס"ד.

נב"א: ודלמא הכי קאמר כנדרי רשעים [כיון שרשעים נודרים לבן] לא נדרנא [ס"ד דלא אמר אלא כנדרי רשעים גירדא. ר'] ?

[ומתריץ] אמר שמואל באומר כנדרי רשעים [באחד מג' לשונות הללו:] הריני עלי והימנו, [כנדרי רשעים] הריני בנזירות [הוי יד לנזירות, שפתח ולא השלים דבריו, וחשבין ליה כאילו אמר הריני נזיר. ר'], עלי בקרבן [אם היתה בהמה מונחת לפניו ואמר כנדרי רשעים עלי, חייב להביאה

אבני חן על מסכת נדרים

עולה. ר', הימנו בשבועה [בגון שהיה כבר מותר מונח לפניו ואמר כנדרי רשעים ממנו. ר'],

[כמו אמר מר. שטמ"ק] הריני [ואתה אומר שכוונתו על] נזירות, דלמא הריני בתענית קאמר? אמר שמואל כשהיה נזיר עובר לפניו ואפילו הכי דוקא כי קאמר כנדרי רשעים הריני, אכל כי אמר הריני לחודיה לא אמר כלום, דלא דמי לאומר אהא דאמרין בפ"ק דקידושין דה"ל נזיר כשנזיר עובר לפניו, משום דאהא לישנא מעליא ומהני, אכל הריני אי לאו דאמר כנדרי רשעים (עלי) [הריני. מהר"צ רשעבורג] לא משמע דאמר מידי כך פירשו רבותי, ואינו נראה צעני, דהריני לא גרע מאהא, אלא מתני' משום דאמא לאשמועינן דאי אמר כנדרי כשרים הריני אפילו נזיר עובר לפניו לא מהני, נקט רישא כנדרי רשעים, אכל אין ה"נ דכל שאמר הריני בלחוד והיה נזיר עובר לפניו הרי זה נזיר (עלי בקרבן),

[ומקשה כמו אמר] הימנו בשבועה, דלמא הימנו דאכילנא קאמר [פי' שאוכל הימנו] כלומר וכיון דאיכא למימר דלמא דאכילנא קאמר הוו להו ידים שאין מוכחות וסבירא ליה לשמואל דלא הויין ידים [ופשטא דמתניתין לענין אסור מתניא דומיא דנזיר וקרבן. ר, פי' הרא"ש בא לתרץ ודלמא אה"נ שאומר שבועה שאוכל?]

אמר רבא דאמר הימנו שלא אוכל, אי הכי מאי למימרא [אבל בנזיר ובקרבן יש חידוש. ראה רש"ש?]

מהו דתימא הא לא מפיק שבועה מפומיה קמ"ל [כיון דאמר כנדרי רשעים הוי כאילו אפיק שבועה מפומיה. ר'], דלא אמר בפירוש שבועה שלא אוכל, אפ"ה אמרין ודאי שבועה קאמר. רש"י [הדין]:

[שנינו במשנתנו] כנדרי כשרים לא אמר כלום כנדבותם נדר וכו': מאן תנא דשאני ליה בין נדר לנדבה דאמר דכשרים מתנדבין ואין נזירין, לימא [מתני'] לא רבי מאיר ולא רבי יהודה,

קהלת ה' ג, בְּאֶשֶׁר תִּדְרֹךְ נָדָר לְאֵל הָיִים אֶל־תִּתְּאוֹר לְשִׁלְמוֹ יָיִי אֵין חֶפֶץ בְּבָסִילִים, אֶת אֲשֶׁר־תִּדְרֹךְ שָׁלֹם: ד' טו' ב' אֲשֶׁר ל' אֶת־דָּר מִשְׁתַּדּוֹר וְל' אֶת־שָׁלֹם: דתניא קהלת ה' טוב אשר לא תדור וגו' טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר מנודר ומשלים ומנודר ואינו משלים, דלעיל מהאי קרא כתיב את אשר תדור שלם, וכתב הכי כתיב טוב אשר לא תדור, כלומר שהוא יותר טוב מנודר ומשלים דכתיב לעיל מיניה, וקא יהיב טעמא למילתיה [פי' בסיום הפסוק] משתדור ולא תשלם, כלומר שמה תשכח ולא תשלם, ולפיכך טוב אשר לא תדור כלל, משמע לן השמא דלא שני צין נדר לנדבה, דאי לא לאשמועינן קרא דטוב מכוון [נודר] ומשלים דברי ר' מאיר,

רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלים ודריש להו לקראי הכי את אשר תדור שלם וזו היא מדה משוּכַּח, אכל טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם, ואי תימא פשיטא? ה"ק לא תהא סבור שצעת נדך אתה מוסיף זכות, ואח"כ אם שכחת או נאנסת לא הפסקת את שכרך [ואע"ג דאמרין חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה (ברכות ו)?]

היינו דוקא בלא נדר, ועוד חשב קאמר ומחשבה בנדרים ושבועות אינם חלים עד שיוציא בשפתיו כדאמר שמואל בשבועות (כו:). רש"ש], שאינו כן, שאין השכר צעת הנדר אלא צעת התשלומים, כך נראה שיטה זאת צעני,

[הרי שאין חילוק בין נדר לנדבה?]

[ומתירין] אפילו תימא ר"מ

[לא הבנתי הלשון, שלשון זה שייך אם ה' הגמרא מקשה לימא מתני' ר"י הוא, וע"ז ה' שייך שפיר לומר אפילו תימא ר"מ אבל על הקושיא לימא לא ר"מ ולא ר"י שייך יותר לומר "לעולם ר"מ היא" או "הא מני ר' מאיר היא". ולכן נראה בהגירסא המובא בר"ס איבעיתוימ' ר' מאיר ואיבעיתוימא ר' יהודה איבעיתוימא ר' מאיר וכו'].

דף ט' ע"ב

ביאורי הר"ן: ופירשו רבותי דהך קושיא צדין הוא דהוה מצי לאקשווי לה אגופא דמתני', דהא מתני' משמע שאין הכשרים נזירין מדקמני כנדרי כשרים לא אמר כלום, וכתב הכי קמני נדר,

אלא דמעיקרא דייק מתני' גופא דמפליג צין נדר לנדבה מני, וכתב דאוקי לה כר"מ דייקין היכי קמני נדר,

ואינו נראה לי אלא ה"ק בשלמא אי לא מוקמינן לה כר' מאיר, מצינן לפרושי דנדר של כשרים ממוך שהוא צרצון גמור וכשר הדבר לעשות כן נדבה מקרי [פי' ולפי' יח' שפיר הלשון בנדרותם "נדר" שגם נדרם הוא בגדר נדבה], ואע"ג דאי אמרין הכי לא שמעינן ליה למא דמפליג צין נדר לנדבה, ולעיל אמרי' בפשיטות מאן תנא דשני ליה צין נדר לנדבה?

לעיל אמרין הכי משום דקושטא דמילתא היא, אכל הש"ס גופיה [בשהוקשה מאן תנא] דמי לה לאדך גיסא, ולומר דלאו רבי מאיר היא, ולא שני לן צין נדר לנדבה ומתנא מתני' שפיר [שר"מ אינו מחלק אבל מתני' מחלק],

אלא אי אמרת רבי מאיר היא היכי מיקרי נדר דקרבן נדבה, והרי כיון שאין הנדר ראוי לכשרים אי אפשר שיקרא נדבה,

כי קא"ר מאיר בנדר, בנדבה לא קאמר דקרא לא איירי אלא בנדרים ולא בנדבה,

והא קתני בנדרותם "נדר" בנזיר ובקרבן דאלמא שהכשרים נזירים והיכי מצינן לאוקמי כר"מ? תני "נדר" בנזיר ובקרבן*,

[ואע"ג דבקרא כתיב תדור? נדבה נמי קרי תדור, דלאו אורחיה דקרא למיזר תנדוב. ר]

[ועכשיו שמחלק בין נדר לנדבה שואל] מאי שנא נודר דלא דלמא אתי בה לידי תקלה [דכל תאחר. ר], נדבה נמי לא דלמא אתי בה לידי תקלה [למעול בה. ר] דלע"ג דאמר הרי זו דלמא פשע ומאחר להציא יותר משלש רגלים [לאו דוקא, שגם ברגל אחד יעבור בעשה. רש"ש?]

[ומתירין] בחלל הזקן אם אמר על צהמה המונחת בעורה נדבת כשרים (נדר) [נדב?]? צקנן שהרי כשרים מצינן צהמתן לעורה ומקדישין אותה כדרך שהיה מזה הלל הזקן דתניא [פסחים סו:] אמרו [עליה. ד.ס] על הילל הזקן

אבני חן על מסכת נדרים

החכמה, ועל כן נדר בנויר כדי להזיר לה' שיהיה פרוש ועומד מבני אדם ע"י נזירותו שיגלה לשמים ושוב לא יהיו קווצתיו תלתלים ולא יסתרו היצר להחזיר אברה לבית, נמצא הנזיר מ"ן הוא כדי להזיר לה' לגמרי נזיר אחר ומופרש מהעיר. חתם סופר]

מיד עמדתי ונשקתי על ראשו [ואין כאן חשש לנשק בבית המקדש, שרק בשעת תפלה אסור, וז"ל השו"ע סימן צה סעיף א' בהגה ואסור לאדם לנשק בניו הקטנים בבהכ"נ כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום (בנימין זאב ס"ה קס"ג, ואגודה פ' כיצד מברכין)].

וראה שמות רבה פרשה ה' סימן א' אמרו רבותינו ז"ל כל נשיקות של תפלות הן, חוץ מנ', נשיקה של גדולה, נשיקה של פרישות, נשיקה של פרקים, נשיקה של גדולה שנא' (שמואל א' י) ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו, נשיקה של פרישות (רות א) ותשק ערפה לחמותה, נשיקה של פרקים שנאמר וילך ויפגשוהו בחר האלהים וישק לו, וי"א אף נשיקה של קרבות אין בה גנאי, שנאמר (בראשית כט) וישק יעקב לרחל שהיתה קרובתו],

אמרתי לו בני כמוך ירבו נזירי בישראל, עלך הכתוב אומר במדבר ו' איש כי יפליא לגדור נזיר להזיר לה' שזימנו לשם שמים [עלך אומר הכתוב כי יפליא וכתוב קדוש יהיה ובעבור כיוצא כך קראם הכתוב קדוש, ותחלת הפרשה נקט ואקדוש סמך, ולי נראה דאלהפליא לה' סמך. הרא"ם ז"ל. שטמ"ק],

מתקף לה רבי מני מאי שנא אשם נזיר טמא דלא אכל דאית על חטא שנטמא, כל אשמות נמי לא ליכול דעל חטא אתו?

[ומתריץ] א"ל ר' יונה היינו טעמא, כשהן תוהין נזירין כשהן מתחרטין על מעשהיהן הרעים [נבהלין על פורענותם ותולין אותו בעונותיהם ומהרהרין תשובה בלבם ונודרין. ר], וכשהן מטמאין [ופותר מנין הראשון, וצריך להתחיל ולספור עוד פעם, נמצא] ורבינ' עליהן ימי נזירות שמתחלה לא נמכונו אלא לשלשים יום מתחרטין בהן,

ונמצאו מביאין חולין לעזרה לא דוקא, שכל זמן שלא התייר חכם מירמת קיימת וקרענותיהן חוצה עליהן, אלא כעין חולין קאמר, שממך שאין כוונתו רצויה אף קרענותיהן אינן רצוין, אצל צדק גברא שצד מן הדורס ליכא למימש להכי, שכיון שהיתה כוונתו כל כך רצויה במחלה, אכן סהדי שלא נמחרט,

אי הכי אפילו נזיר מהור נמי [שמא התחרט]? [ומתריץ] נזיר מהור לא, דאמודי אמיר נפשיה דיכול לגדור # [פ'] כשקבל על עצמו שלשים יום ידע שיכול לסבול זמן זה' וכיון שלא נטמא ביתים ומביא קרבנותיו במהרה לא בא לידי זמן שיהי' מתחרט על נזירותו],

[וחזור לעיל על הקושיא ט' ע"א מאן תנא] ואיבעית אימא

דף י' ע"א

שלא מעל אדם בעולתו כל ימיו, [אלא. ד"ם] מביאה כשהיא חולין לעזרה לאו צעורה ממש שאסור להציא חולין לעזרה אלא צפתה העזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה,

הניחא נדבה דקרבתות, נדבה דנזירות מאי איכא למימר כלומר היאך כשרים מתנדבין נזירות, והא אית להו למימש דלמא אמו לידי תקלה?

(סבר לה) כשמעון הצדיק [ראה יומא ס"ט ע"א מעשה שהלך לקראת אלכסנדר מוקדון].

[הוא שמעון בן חנניו בן ידוע, כהן גדול ומנהיג בתקופת בית המקדש השני, משיירי כנסת הגדולה. ראשון לחכמים שנוכחו בשמם במשנה אבות פרק א' משנה ב', ורבו של אנטיגנוס איש סוכו]

ה"ג - כשמעון הצדיק ולא גרסי' סבר לה, והכי פירושא דכל שנדר ממך ענין זה, כל כך כוונתו רצויה דליכא למימש לצד לידי תקלה,

דתניא אמר (רבי) שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא שהתחיל לנטות ונטמא צמת שקומר מנינו ומציא קרנן ומונה כמחלה **אלא אחד** [נזיר זה שמספר שהיה לו מעלה גדולה שהיה ענותן, ושפל בדרך שאמר על עצמו רשע למה אתה מתנאה], אבל שאר נזירים הניח לכהנים אחרים שיאכלו],

פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום [פ'] נזיר שנטמא, וראה מהרש"א [וראיתיו שהוא יפה עינים, וטוב רואי [מראה נאה], וקווצותיו [קנן] = בעל שערות מוסלסלות. מלון עברי, הוא שער הראש התלוי למטה. מצ] סדורות לו תלתלים [מלשון חל וגובה, מצ, ע"פ לשון הפסוק בשח"ש ה, יא, קרצותיו תלתלים], אמרתי לו בני מה ראית להשחית את שערך זה הנאה,

אמר לי רועה הייתי לאבא בעירי, [ו. ד"ם] הלכתי למלאות מים מן המעיין, ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחו עלי יצרי מיהר מל' פחו כמים [מלשון חפון, כלומר פחו לבי לחשוב בעונות. שטמ"ק] ובקש למורדני מן העולם לילך אחרי מראה עיני [פ'] קפץ יצרו עליו משום דמות נאה והרהר לעבירה [משכב זכר. שטמ"ק]. ערוך ערך פחו [כלומר לפרוק עול מעלי ולעשות עצמו כאלוה. שטמ"ק],

אמרתי לו [ליצור] רשע למה אתה מתנאה בעולם שאינו שלך # [שיפה עינים וטוב רואי, לא עשה הוא עצמו לזה כלום, אלא כך ברא אותו הקב"ה, וגם שע"י גאוה בא לידי פריקת עול, שהרי עקב ענוה יראת חטא], **במי [בגוף שלך] שהוא עתיד להיות רמה ותולעה** [הם היסודות. שטמ"ק], **העבודה שאגלחך לשמים** [שאקבל עלי נזירות ותהיה תגלחתי לשם שמים. ר],

[עיי' מהרש"א חרדשי אגדות וע"פ דרכו אומר אני שהיה חכם גדול כמרומו במן הדרום כמש"כ המהרש"א, ולפענ"ד היה רועה ברצונו כדי להיות פרוש בשדה ועוסק בעיוניות כמו יעקב ובניו, ומרע"ה, ורדע"ה, והסיתו היצר שלא להשחית קרן עור פניו ששפתתו השמש ויחזור מפרישותו אל עירו מקום שמתבטל מעיון]

אבני חן על מסכת נדרים

מן היין, והלא דברים ק"ו, ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר [מחמת כעס שרוצה לצער עצמו מכל דבר, אבל אם מתענה להכניע יצרו שישב בתשובה ודאי מותר. ע"פ השטמ"ק] על אחת כמה וכמה, מכאן כל היושב בתענית נקרא חוטא [ואע"ג דניירות ל' יום ותענית הוא יום אחד ? מ"מ אותו היום היו הרבה צער ויותר. הרא"ם. שטמ"ק],

[שיש בני אדם שיש להם הנאה לצער את עצמם, וע"ז אומר שהוא עון],

[לכאורה הכוונה על מי שמתענה ומצער עצמו מכל הנאות של אכילה ושתיה, ו"כל" פירושה מכל הנאה שהוא, וכן משמע בתענית ו"א ע"א דאמר שם שמואל' כל היושב בתענית נקרא חוטא וכו' דתניא ר' אלעזר הקפר ברכי אומר וכו', אבל באמת משמע דקאי על כל ענין שאדם מוסגף עצמו, ומכל דבר פירושו מכל דבר שהוא],

[ומקשה] והדין קרא [והלא פסוק זה] בנויר טמא כתיב לר' שמעון ולרבי אלעזר הקפר פריך, דאילו לשמעון הדין לא קשיא מידי דאילו קאמר דוקא מיר טמא נקרא חוטא [פ' ורק משום שנמא נקרא חוטא]?

[ומתריץ] משום דשנה בחטא הוא שציער עצמו ונטמא, וימורא דעל הנפש קא דריש, דאי מוטא טומאה בלחוד קאמר, הוה ליה למיכתב מאשר חטא וכו' לא, על הנפש ל"ל [ואשר חטא היינו שנמא, על הנפש היינו שציער את עצמו],

[שנה בחטא. בצער של יין כי חוזר ומתחיל נזירות, אי נמי שנה בחטא דיין ובטומאה. תוס'],

[דבאמת אף נזיר מחזיר הוא חוטא, אבל אין החטא גדול כדי להביאו לידי קרבן, אבל אם נמא שיש כאן עוד חטא, על שני החטאים יחד כבר יש כדי להביאו לידי קרבן].

דיעות:

יש שנהגו לברוק תמיד את המזוהות בשנה מעוברת, בחודש העיבור.

לוח מנהגי בית הכנסת לבני אשכנז, לשנת תשס"ח

ירושתינו ח"ב דף ת"ו,

[ואחר שהמשנה פירש ידות בא לפרש כינויים],

מתני': האומר (לחבירו) קו נָם [עלי או עליך כבר זה, או שאמר] קו נָח, קו נָם, הרי אלו כינויין לקרבן [בלשונות עמים. יבין],

[האומר כבר זו עלי. רש"י הג' הב"ח] חֲרָק, חֲרָך, חֲרָף, הרי אלו כינויין לחֲרָם וצגליל אפילו בקסם אסור, דמשמע חרמי גזיה, לפי שאין מכירין בחרמי סהנים, וציהודה דוקא במפרש חרס של דקק הצית וכדליתא לקמן צ"ל ואלו מותרין (דף יט),

[לקמן יח: במשנה הרי עלי בחרם, אם בחרם של שמים אסור, ואם בחרם של כהנים מותר, ופ' ביבין שם אות לג דאף דגם חרמי כהנים מועלין בהן עד שיבואו לידי הכהנים, מ"מ חרמי כהנים משמע שכבר בא ליד, ואז חולין גמורין הם],

אפילו תימא [ויותר נכון שלא לגרום (אפילו תימא). ראה לעיל ט' סוף ע"א מה שכתבתי על אפילו תימא ר"מ] רבי יהודה [והא דאמר ר"י טוב מזה ומזה "נדר" ומשלם], כי א"ר יהודה בנדרבה [צריך לתקן ולומר "נדרב" ומשלם], בנדר לא אמר [דמתני' אול אליביה שרק רשעים נדרים],

והקתני טוב מזה ומזה "נדר" ומקיים? תני "נדרב" ומקיים ור' יהודה דריש להו לקראי כר' מאיר דטוב מזה ומזה שאינו נדר כל עיקר, מיהו צהא פליג עליה דר' מאיר, דלרבי מאיר קרא דנקט נדר הוא הדין לנדרב [כן יפרש עכשיו כשמוקים למתני' בר"ה, דלר"מ אינו טוב לא לנדר, ולא לנדרב, ולדידה [לר' יהודה] דוקא נדר, אבל נדרב טוב מזה ומזה [שהרי שילם כבר],

מ"ש נדר לא דילמא אתי בה לידי תקלה, נדרבה נמי דילמא אתי לידי תקלה?

רבי יהודה למעמיה דאמר אדם מביא כבשתו לעזרה ומקדישה, וסומך עליה ושוחטה [מיד. ראמ"ה],

תינח נדרבה דקרבנות, נדרבה דניירות מאי איכא למימר?

[ומתריץ] רבי יהודה למעמיה דאמר דכשרין מתאווין להביא קרבנות של חובה, ומתוך כך הם נודרין נזיר, וכיון שלכונה זו הם עושים מיקרי נדרבה דתניא רבי יהודה אומר חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת [שלא יהיה קרבן געדר מהם. ר] לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם [וקשה שהרי רק במידי דאכילה אמרינן כן בריש חולין?], מה היו עושין עומדין ומתנדבין נזירות למקום כדי שיתחייב קרבן חטאת למקום,

ר' שמעון אומר לא נדרו נזיר, אלא הרוצה להביא עולה מתנדב ומביא, שלמים מתנדב ומביא, תודה וארבעה מיני לחמה סמך וג' מינים של מנח חלות רקיקין רכוכין מתנדב ומביא, אבל בניירות לא התנדבו כדי שלא יקראו חוטאין שנאמר במדבר ו וכפר עליו מאשר חטא על הנפש,

אמר אב"י שמעון הצדיק, ורבי שמעון, ור' אלעזר הקפר כולן שימיה אחת הן, דנזיר חוטא הוי מיהו לא אמרו ממש דבר אחד, דלשמעון הצדיק דוקא נזיר טמא הוא שנקרא חוטא, ולאו משום דמצער עצמו, אלא משום דמתחרט, ואילו לר' שמעון ולר' אלעזר הקפר אפילו נזיר טהור נקרא חוטא, מיהו כולן שוין דאיתא טמא נזירות,

[הרמב"ם בהלכות דעות פ"ג הל' א' כתב וז"ל שמואל אמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון וכו' המהלך בדרך זו נקרא חוטא שהרי הוא אומר נזיר וכפר עליו וכו'. עיי"ש עוד],

שמעון הצדיק ורבי שמעון הא דאמרן, ורבי אלעזר הקפר ברכי דתניא, ר' אלעזר הקפר ברכי אומר, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיוז נפש חטא זה, אלא שציער עצמו

אבני חן על מסכת נדרים

[הרי עלי] גִּזְיָה, גִּזְיָה, פְּזִיחַ, הרי אלו כינויין לנזירות,

שבותה [שלא אוכל לך], שקוקה, נודר במו' ה' [שבועה מתרגמין מומתא. ראמ"ה, וראה בגמרא], הרי אלו כינויין לשבועה צמזי כנו למשה, נשבעת משה, נדכמיז (שמות 3) ויאל משה, והכי איתא בירושל', והאי דקאמר נדר צמזי ולא קאמר צמזי שקוקה צמזי, אפרש צמז' צמ"ד: [ראה הרמב"ם בספר המצות מצוה ז' כתב וז"ל צונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהרבנים או להכחישו כי בזה תהי' הגדולה והכבוד וכו'] ועל זה הצד תשבע אומנות [פ' עם ישראל אומה שלנו] בשם משה רבינו מה נכבד שמו כאלו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו],

נב"ז: איתמר כינויין, ר' יוחנן אמר לשון אומנות הן דקרו קרנן צמזי לשנ, ר"ש בן לקיש אמר לשון שבדו להם חכמים שמוסו מלכס להיות נודר בו, (וכן הוא אומר מלכס א יב בחדש אשר ברא מלכו ד"ס*),

וטעמא מאי תקינו רבנן כינויין [אדריש לקיש קמהרה. ראמ"ה]? דלא לימא קרבן, ולימא קרבן? דילמא אמר קרבן לה', ולימא קרבן לה'? דילמא אמר לה' [ויתחרט וישנה דעתו, שאינו רוצה עוד להביא קרבן] ולא אמר קרבן, וקא מפיק שם שמים לבטלה ומש"ה תקנו קונס, כי היכי דלימא קונס בלמוד, דאילו אמר קרבן אמר לשם כלשנא דקרא [בריש ויקרא אדם כי יקריב מכם קרבן לה'], ובתרמיס נמי אע"ג דציהודה לא סגי ליה צמרס בלמוד, שקסס תרמיס ציהודה אינס לבדק הצית, מיהו אס אמר תרס, (הוא) [הוא. כ"ז] אמר לשם נדכמיז [תרס לה'. כ"ז] אצל כי אמר תרס כיון דלא לשנא דקרא הוא, לא היה אמר לשם, אלא לבדק הצית,

ותניא רבי שמעון אומר

⁸ [ג"ב רא' זו אינו מכיר דאין מכאן רא' על כינויין, ונ"ל שהוא הוספה על הגליון מן איש אחד אשר ציין לו בגליון להבין תיבת בדו שנוכר בדברי חז"ל, אבל אין ענין לגוף הדבר, ועי' בתוס' כאן שכ' על וכן הוא אומר בחורש אשר בדה מלכו, דכה"ג לא אשכחן בעלמא, היינו לא מצינו דבר זה שתהיה הראיה על הבנת הלשון. מהר"ץ חיות],

דף י' ע"ב

מנין שלא יאמר אדם לה' עולה, לה' מנחה, לה' תודה, לה' שלמים? ת"ל ויקרא א קרבן לה',

וק"ו [איך צריך להזהר שלא להוציא ש"ש לבטלה] ומה זה שלא נתכוון אלא להוכיח שם שמים על הקרבן, אמרה תורה קרבן לה' [ולא כתב לה' קרבן, שלא יבא לידי הוצאת שם שמים לבטלה], לבטלה [שמתכוון להוציא ש"ש לבטלה במזיד] על אחת כמה וכמה [שצריך להזהר בזה],

לימא [שהמחלוקת של ר"י ור"ל אי כינויין לשון נכרים או לשון חכמים הוא] כתנאי בש"א כינויין אסורין, ובה"א כינויין כינויין מותרין, מאי לאו מ"ד כינויין כינויין אסורין, קסבר (כינויין) כינויין לשון אומנות הן [כר' יוחנן], [וכיון דראורייתא ניהו, אסרו ואפי' כינויין כינויין, ועוד כיון דלשון אומנות הם, אין לכל העם שפה אחת שאותם הרחוקים מעיקר הלשון אין להם שפה ברורה כמותם ומשנים הלשון במקצת. הרא"ש], ולמ"ד מותרים, קסבר לשון שבדו להן חכמים [כר' ל], [ואין לנו אלא מה שתיקנו, וגם לא גורנין בהא אטו כינויין. הרא"ש]?

[ומתריין] לא דכולי עלמא כינויין לשון אומנות הן, וב"ש סברי בהני נמי משתעי אומנות, ובית הלל סברי בהני לא משתעי אומנות כלומר דאפי' משתעי הכי לימא מעיקר לשון אלא [דמנייהו] [דמנייהו. כ"ז], [פ' שיש קצת גוים] משתעי צמזי, ולאו לשנא הוא,

ואיבעית אימא ב"ש סברי גזרינן כינויין כינויין [שחל הנדר] משום כינויין, וב"ה סברי לא גזרינן כינויין כינויין משום כינויין וקיימא לן כר' יוחנן דאמר לשון אומנות הם, וק"ל נמי דכנוי כינויין מותרין:

ה"ד כינויין כינויין דנדרים? תני רב יוסף [פ' שקונס הוא כינוי קרבן, ואילו הם כינויין כינויין] מְקַנְמָנָא, מְקַנְחָנָא, מְקַנְסָנָא [יראה שכך היה מקובל רב יוסף שלעני השפה שבאותו הלשון מדברים כן, וכן הנך לשונות דמבעיא ליה יש שהיו אומרים שהמפולגים בעלוג היו מדברים כן. הרא"ש],

ה"ד כינויין כינויין דחרס? תני מְפָשְׁאָה [שם חכם. הרא"ש] חֲרָקִים, חֲרָכִים, חֲרָפִים,

[הכי דמי] כינויין כינויין דנזירות? תני רב יוסף מְחֻזְקָנָא, מְחֻזְחָנָא, מְפִיחָנָא,

איבעיא להו [מה הדין בכינויין נזירות אם אמר. וראה תוס'] מְפִיחָנָא מאי, מְיִתְחָנָא מאי, מְיִתְעָנָא מאי?

אמר ליה # [הרבה מצינו בש"ס לשון אמר על שאלה ראה כתובות, וכן לקמיה א"ל רב אחא וכו'] רבינא לרב אשי קִינָמָא (קינמא) מאי, קונס קאמר או דילמא שמו ל כג' וְקִנְמָן־בְּשָׁם קאמר,

א"ל רב אחא בריה דרב חייא לרב אשי קִינָה מאי, קינה של תרגולין קאמר, או דילמא לשון דקונס, ² תיבעי [תיקו. ראה תוס' לעיל ז' ע"א],

כינויין כינויין דשבועה ה"ד? שבואל שבותיאל שְׁקֻקָּאָל, [ושואל איך ס"ד דשבואל הוא כינוי והא] שבואל, שבואל בן גרשום [דברי הימים א כג טז כְּנִי גִרְשֻׁם] שְׁבֹאֵל הָרָאשׁ [משמע] [ואין דרך לעשות שבועה, שם של אדם. הרא"ש]? אלא שבואל שבותיאל שְׁקֻקָּאָל

אבני חן על מסכת נדרים

מהו?

נותר ופיגול [שאוכל לך] אסור,

אמר שמואל [אם] אמר אשיבתא לא אמר כלום, אשקיף לא אמר כלום, קרינשא לא אמר כלום:

[שנינו במשנתנו] נדר במוהי הרי אלו כינויין: תניא רשב"ג אומר האומר במוהי לא אמר כלום, במומתא [בשבועה] דאמר מוהי [משנה רבינו] הרי אלו כינויין לשבועה וה"פ דרשב"ג לפרושי מתני' אתא, דכי קתני נדר צוהי, לא דאמר צוהי בלחוד, אלא דאמר צומתא דאמר מוהי, כלומר צצועה שצצוע משה דכתיב [שמות ב' כ"א] ויאל משה לשבת את האש,

[וטעם שבועה זו מבואר במדרשים שאמר לו יתרו, יודע אני שיעקב אביכם כשנתן לו לבן את בנותיו נטלן והלך שלא מדעתו, ושמואל אמר אתן לך את בתי אתה עושה לי כך, ולכן נשבע לו. תורה תמימה],

ומש"ה תנן נדר צוהי, דלילי אמר צצועה שקוקה צוהי היה, משמע דאמר צוהי בלחוד,

ומש"ה תנן נדר, לאשמועינן דענין שזכיר נדרו של משה, דהיינו (צצועה) [צצועתו. כ"י], והיינו דקאמר רבן שמעון בן גמליאל צומתא [דאמר] מוהי,

ואית דגרסי "צ"מומי" צ"מומתא לא אמר כלום [אולי לפי גירסא זו גורם במשנה נדר במומי]. מומי מומתא [בלא ב"ת בתחלה] הרי אלו כינויין לצצועה, וה"פ דרבן שמעון בן גמליאל אתא למימר דלילי אמר צצ"ת לא הוי כינוי לצצועה, וכי תנן צומו לא שיהא כן עס צצ"ת אלא צל צצ"ת, ולהך גירסא הא דלא תנן צצועה שקוקה מומי, ותנן נדר צומו ? משום דצצועה שקוקה נגזרים מצצועה [פי' באים מלשון שבועה, ויש בהם אותיות מהמילה שבועה] מה שאין כן צומוי [הגם שהוא לשון שבועה אינה בא מהמילה שבועה], ולפי שהן כינויים חלוקים [הפסקין] ציניהן צמד:

[המשנה מונה כאן ג' דינים]:

ביתני: [דין ראשון, ראה בביאורי הר"ן] **האומר לחולין שאוכל לך** כולהו [שהיה לה"ן גירסא לחולין לכשר לדבי] צפתחות הלמ"ד קריין להו [ראה יעב"ץ שתמה, שיותר משמע לא בקמ"ץ תחת הלמ"ד. עיי"ש] ומש"ה אסור דמשמע לא חולין אלא קרבן, **לא כשר** לא כשר אלא אסור, **ולא דבי** לא דכי אלא אסור, דאשכחן (הכי) [דכי. כ"י] גבי היתר דאמרין (עדות פ"ח מ"ד) העיד יוסף בן יעזר על איל קמצא שהוא דקן, וקרא גמי כתיב כל צפור טהורה כלומר מותרת, הלכך כי אמר לא כשר ולא דכי אלא אסור קאמר, **לטהור**. ר"ן, פי' לא דכי או לא טהור], [ומסיים בסוף המאמר שהוא "אסור"]:

ביאורי הר"ן: וכי תימא [דלמא. כ"י], [פי' שמוא כוונת הנדר לומר לא כשר] אלא אסור, משום אסור קאמר ולא משום נדר, והוה ליה (כ. כ"י) מתפסם צדצר האסור ולא מיתסר [דהתפסא שייך רק בדבר הנדר] ? אפילו הכי כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, אוליגן לתומרא, דקיימא לן סתם נדרים להחמיר # [למה לא תהיה בידים שאינן מוכיחות],

[דין שני], [ואם אמר] **(טהור ו. ד"ס) טמא** [אם אמר טהור או טמא שאוכל לך דהיינו קדשים שנוהג בהם טומאה וטהרה. הרא"ש, אבל ראה בביאורי הר"ן*],

[דין שלישי], **כאימרא** [שאוכל לך], [כשה קרבן התמיד. יבין] כשה של קרבן, דסתם נדרים להחמיר, ועוד דמשמע דכשה הידוע קאמר, **כדירים** קקצנות צדירים, **בעצ"ם** כשני גזירי עזים שהיה עורך על גבי מערכה, דכתיב וצער עליה הכהן עזים [שהוא דבר הנדר],

כאשים כשלהבות של אש שעל המזבח # [וצ"ע וכי אש הוא דבר הנדר?], [בקרבנות. ירושלמי כאש המזבח. ר], [רצה בו כמו הדברים אשר יקרבו לאש המזבח, והם אמורי קדשים אשר אסור לאכלם. ראמ"ה], [ועיין שטמ"ק ורש"ש דמייירי שהשלהבת יש בה גחלת, דאל"ה אין מועלין בה כלל],

כמזבח [בקרבנות שבמזבח, עולה ואמורי קרבנות. יבין], **כחיכל** [קרבנות שנוקד דמן בחיכל כפרים ושעירים הנשרפים. יבין], **כירושלים** קקצנות צירושלים [קרבנות שנאכלות בירושלים, דהיינו קדשים קלים, דאף שלאחר זריקת דם מותרים, הרי קי"ל בעיקרן מתפסם, שמקודם היו אסורים. יבין, # קשה למה בחרימי בהנים מותר דאמרינן דכיון שמגיע לכהנים יוצא לחולין],

[או אם] **נדר באחד מכל משמשי המזבח** [מזרקות מחתות ומזלגות. הרא"ש], [בגון סירות ומזלגות, וכל אלו על ידי נדר ונדבה הם נאסרים. ראמ"ה], **אע"פ שלא הזכיר קרבן, ה"ז נדר בקרבן** [ואסור],

רבי יהודה אומר האומר ירושלים משום דלא אמר כירושלים [בב"ה] לא אמר כלום:

* **ביאורי הר"ן:** טהור טמא פגול נותר אסור- כך היא הגרסא בנוסחאות [טהור טמא], וקשה צעני מאי איכא בין טהור [בלא למ"ד] לדכי, דכיון דתנא לדכי בלמ"ד מכלל דכלל למ"ד לא מיתסר, וכיון שכן כי אמר טהור בלא למ"ד למת יאסר, והלא דכי תרגמו של טהור הוא ?

ומאמאי להרמז"ס ז"ל צפ"א מהלכות נדרי' (הל' ית) שכתב טהור בלמ"ד, וטמא פגול נותר בלא למ"ד וכן נראה לי עיקר [פי' שטהור יאסור רק אם אומרה בלמ"ד שהכוונה לומר לא טהור, וטמא פגול נותר הכוונה לאסור רק כשאומרה בלא למ"ד כדמפרש],

ואי גרסינן הכי צמתני' לטהור בלמ"ד ניחא, ואי לא גרסינן ליה נראה לי, משום דתנא למ"ד דדכי לא חש צמתני' בטהור, דמילתא פשיטא היא דדכי וטהור שוו להדדי, דעד ענינא הוא,

ותנא [דמתני'. כ"י] חלת דיני תני, ¹ דכל היכא שהוא מוכיר שם שמשמעו להיתר לריץ שזכיר צמתלמו למ"ד צפתח ומתסר, דמכלל לאו אתה שומע הן, והיינו חולין, כשר, דכי, טהור # [הרי שחר"ן מונה טהור אם בבא הראשונה של המשנה],

² וכל היכא שמוכיר שם שהוא מורה איסור ושייך צקדשים, כגון טמא פגול נותר, ובהני לא שייכא למ"ד פתוחה צמתלתן, דאדרבה אי אמר להו בלמ"ד איכא למימר דלהיתר קמכוין,

ובהני גמי אע"ג דלא אמר צהו כ"ף הדמיון מתסרי, אפילו לר"י [דאמר

אבני חן על מסכת נדרים

אינו תנאי צפרק האומר בקידושין,

ביאורי הר"ן: ואע"ג דאמרין בשבועת העדות (שבועות לו) דכי לית ליה לר"מ מכלל לאו הן בממונא, באיסורא אית ליה, הא אסיקנא התם דבסוטה ועדות לית ליה משום דהוה אסורא דאית ביה ממונא, ונדרים נמי ממונא אית צהו דהיינו חפלא דמתסר עליה, [לא הבנתי לפ"ז דא"כ גם קרבנות יהי' ממונות שהרי הוא מקדיש קרבן? וראה בר"ן לקבן ט"ז ע"א בר"ה מתני' שבועה לא אוכל לך],

אלא ר' יהודה היא דאמר צפרק השולח (גיטין דף מו) גבי מוילא את אשתו משום נדר, דלא צבי תנאי כפול, אלא אמרין מכלל לאו אתה שומע הן,

ביאורי הר"ן: ואע"ג דר' חנינא פליג עליה דר"מ בתנאי כפול צפרק האומר (קדושין סא) [פ' ואי מוקמינן במשנה באן בר' חנינא לא היינו צריכין לומר תרי תנאי אליבא דר"ן], אפ"ה צבי לאוקמא למתני' כר' יהודה, משום דאיידי צה, ואע"ג דלצטריך לדמוקי ולמימר מרי תנאי אליבא דרבי יהודה, (ולא) [לא ?] צבי לאוקמא כרבי חנינא שלא נזכר צה כלל,

אימא סיפא ר"י אומר האומר ירושלים לא אומר כלום, מרסיפא ר' יהודה, רישא לאו רבי יהודה היא דמדקמי סיפא ר' יהודה אומר, מכלל דעד השתא לאו ר' יהודה צלחא קמיני [לה. כ"י]?

[ומתריין] **כולה ר' יהודה היא והכי קתני, שר' יהודה אומר האומר ירושלים לא אומר כלום** כיון שלא הזכיר כ"ף הדמיון, וה"ה לאימרא דיריס ועינים, אלא דנקט ירושלים משום דקמיין ליה [שזה דבר האחרון שצמנה במשנה], אכל צפגול נותר וטמא מודה צהו ר' יהודה דלא צבי כ"ף וכמו שפרשמי במשנתינו, ומש"ה תנא להו תנא צלא כ"ף,

וכי אומר כירושלים [בב"ק] **לר"י מי מיתסר, והתניא ר' יהודה אומר האומר כירושלים לא אומר כלום עד שידור** [יפרש בהרי"א בדבר הקרב בירושלים?

כולה ר' יהודה היא [מה שחזר לומר "כולה ר' יהודה היא" כדי שלא יקשה מדוע לא מוקי רישא דמתני' בר' חנינא כמו שהקשה הר"ן, ולכן אומר כולה ר' יהודה היא כמו שתירין הר"ן. ע"פ תפארת ציון], **ותרני תנאי אליבא דר"י** תנא דמתני' סבר דלר' יהודה דעתו על דבר הקרב בירושלים, וכי אמר כירושלים מתסר, ותנא צלא [בריייתא דתני בה דר"י מתיר כשאומר ב"ירושלים] סבר דדעתו על עינים ואזנים, ועד שידור צדבר הקרב לא מתסר,

דף י"א ע"ב

[מבאן עד טהור וטמא נותר ופיגול, עדיין צריך לימוד], [ענין חדש] **תניא חולין החולין בחולין, בין שאוכל לך ובין שלא אוכל לך, מותר בשאכל לך פשיטא דשרי, ובשלא אוכל לך נמי, נהי דא"ל #** [לכאורה פתרון ר"ת זו הוא "דאיבא למימר"] הא מה שאוכל לך לא יהא חולין, הא אוקמינן לה [לבריייתא זו לקמיה] כר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע

דבירושלים בעי כ"ף הרמב"ן, דהא צגמ' מוקמי למתני' [כולה ?] כרבי יהודה (כולה) ואפי' הכי [תני. כ"י] צהני אסור צלא כ"ף, שכיון [ששמן. כ"י] מורה איסור*, צלא כ"ף נמי מתסר לכולי עלמא, [ואע"ג ?] דמצין למימר דכי אמר טמא אתרומה קמכוין, דשייך צה נמי טומאה וטהרה, (דתרומה נמי) [ותרומה. כ"י] הויה לה דבר האסור, וכי מתפס צה לא אתסר כדאמרין צגמרא ? אפי' הכי כיון דאיכא למימר נמי לקדשים קמכוין, הויה ליה קסתם נדרים להחמיר,

³ - והדר תני כאימרא כדיריס כעצים וכו' דהני כולהו אין שמן מורה על שם איסורין* ומשום הכי אמר רבי יהודה דצבי דלימרינהו צכ"ף, דאי לא לא משמע דאמר אסור, מה שאין כן צפגול ונותר, דכיון ששמן על שם איסורין* הרי הוא כאומר צפגול נותר,

ואם תקשה עלי והתן צצידך מתניתין האומר קרבן עולה מנחה וכו', ואפילו הכי תנן צה ר' יהודה מתיר, (ועטמא דכולהו) [וטעמיה משום. כ"י] דלא אמרינהו צכ"ף, ואמאי ווא הני שמן מורה על איסורין* ומאי שנא מפגול ונותר ? לאו קישא הויה שאלו אע"פ ששמן מורה איסורין, מ"מ אין שמן על שם איסורין, שהאומר צצמה זו עולה או טמא איו מתכוין צשם זה לאיסורא, אלא שצריך לעשות ממנה דיני עולה או טמא או תודה או שלמים, מה שאין כן צפגול ונותר ששמן עליהם משום איסורין* צלצד, ולפיכך כל שאמר פגול או נותר עלי ככר זה, דצריז מוכיחין שלאסור* הוא מתכוין, וכפגול וכנותר קאמר ומש"ה מתסר צלא כ"ף אפילו לר' יהודה, אי נמי טעמיה דר' יהודה דצבי כ"ף, משום דצלא כ"ף צצירא ליה דקי אימרא קאמר [פ' בדאמרין לקבן י"ג ע"א ופירוש הרא"ש שם דהיינו שגדר בחיי הבהמה], וכן צשארא, ומש"ה צטמא פגול נותר דלא שייך חי טמא [וכו'] ? לא צביא כ"ף, והכי מוכח הדי פרושא צגמרא [לקבן יג.], דתניא מודים חכמים לר' יהודה צאומר הא קרבן וכו', כלומר אע"ג דפליגי עליה צאומר קרבן גרידא [דלאו. כ"י] חי קרבן קאמר, צאומר הא קרבן מודו ליה, כך נראה צציי פירוש משנתינו, ורציתי לראשונים ז"ל שעמעמו צה הרצה, ולא העלו דבר מחזור לפי דעתי.

* צכ"י איסור במקום אסור, ואיסורין במקום אסור, ועל איסורין במקום איסור, ושלאיסור במקום שלאסור,

דף י"א ע"א

נב' סברוה הדי צצרוה צצסקנא נמי קאי, ודכותיה צריש צצא צצמא (דף צ) **מאי לחולין, לא לחולין ליהוי אלא קרבן,**

מני מתני', אי ר"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן דהוא צבי תנאי כפול, וכדיליף מתנאי צני גד וצני ראובן, דכתיב [במדבר לב כט-ל] אם יעצרו ואם לא יעצרו [וכדי לומר שבועה שלא יהא חולין אלא קרבן, צריך לומר מכלל לאו אתה שומע הן, וזה תלוי אם צריך תנאי כפול],

דתנן ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן

אבני חן על מסכת נדרים

הן,

[זה מציעתא דברייתא] לחולין שאוכל לך אסור כך היא הגרסא ברוב הנוסחאות, וקשיא טובא למה אסור והא משום מכלל לאו אתה שומע הן נריכין למימני בה, ולר' מאיר לית ליה, וכי תימא לא נריכין בה למכלל לאו, דכיון דאמר לא חולין על כרחיך קרבן הו' ? ליתא, דהא משום הכי אוקימנא לעיל מתני' דלא כר"מ, אלמא אפי' כבי הא נריכין למכלל לאו אתה שומע הן ? לפיכך יש מי שאומר דלא גרסינן ליה הכא כלל, ואחרים אמרו לקיים הגרסא בשם הראב"ד ז"ל דלפלין גרסינן בלא וי"ו, ומשום הכי מתסר דבחלות תודה קאמר,

[וזה סיפא דברייתא] לחולין לא אוכל לך מותר בין [חולין] בוי"ו בין בלא וי"ו [דהיינו חלין] אמי שפיר, כמו שנפרש בסמוך,

רישא [דברייתא] מוני' ר' מאיר היא דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הין, # [יש להשוות זה למה דאמרין ביומא פג: ר' מאיר הוה דייק בשמא],

אימא סיפא לחולין לא אוכל לך מותר, והתנן [לקמן] י"ג ע"א, ט"ו ע"א [לקרבן לא אוכל לך ר' מאיר אוסר, וקשיא לן הא לית ליה מכלל לאו אתה שומע הין,

ואמר רבי אבא נעשה כאומר לקרבן יהא דכיון דלקרבן משמע לקרבן ומשמע לא קרבן, בכל דוכתא ודוכתא מפרשין לשנא בגוונא דמצי חייל נדרים, והכא מפרשי' דהכי קאמר, לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך,

הכא נמי לימא הכי קאמר ליה לא חולין ליהוי כלומר אלא קרבן לפיכך לא אוכל לך דאית לן לפרושי למ"ד לחולין, הכא דלא חולין קאמר כי היכי דלחול נדרים?

ביאורי הר"ן: וכי תימא אפילו הכי היכי מצי חייל והא נריכין בהני לומר מכלל לאו אתה שומע הן, דמש"ה אוקימנא לעיל בסמוך מתניתין דלא כר' מאיר ? לאו קושא הוא, דה"מ במתניתין דמסיים בה שאוכל לך, אבל האי דמסיים לא אוכל לך אסור משמע, ואפילו לר' מאיר,

הכי פירושא דשמעתא למאן דגרס לחולין בוי"ו, ולמאן דגרס ליה בלא וי"ו אמי שפיר טפי, דהכי פריך דכי היכי דאמרין לקרבן יהא הכי נמי ימא לחלין יהא דהיינו חלות תודה, והכי גרסינן הכא נמי ימא לחלין יהא לפיכך וכי' ?

האי תנא סבר לה כר' מאיר בחדא, ופלוג עליה בחדא, סבר לה כותיה בחדא דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הין, ופלוג עליה בחדא (בקרובן) [בלקרבן. ד"ס],

[ועוד מתרין] רב אשי אמר הא [סיפא דאמר ר"מ לחולין לא אוכל לך מותר] דאמר לחולין [בשוי"א], והא דאמר לא לחולין דמשמע

לא ליהוי חולין אלא בקרבן כלומר כולה ברייתא רבי מאיר, והא דקמי סיפא לחולין לא אוכל לך מותר, מיירי דאמר לחולין בשב"א תחת הלמ"ד, הילכך ליכא למימר לא חולין קאמר, מאי אמרת חולין יהא מה שלא אוכל, הא מה שאוכל יהא קרבן לית ליה לר' מאיר מכלל לאו אתה שומע הן, הא דאמר לחולין כלומר בפתח הלמ"ד,

ומאי דאמר רב אשי "הא דאמר" לאו דוקא דהא לאו ברייתא היא, אלא ה"ק הא דבעית למתסר, ומדמיית לה להך דלקרבן לא אוכל לך, קושטא קאמר, כל שאמר לחולין בלמ"ד פתוחה, ה"פ למאן דגרס לחולין בוי"ו, # [לא זכיתי להבין מדוע לא מפרש "הא דאמר" על המשנה דלקרבן לא אוכל לך ?],

ולמאן דגרס בלא וי"ו, רב אשי הכי מתרין, דכי אמר לחלין בשב"א מתסר דה"ק לחלות תודה יהא, לפיכך לא אוכל לך דומיא דלקרבן לא אוכל לך דאסר רבי מאיר, דההיא נמי בלמ"ד שבאית דווקא היא, אבל כי קאמר בלמ"ד פתוחה לא חלין קאמר, שכן משמעות לשונו, ואי אפשר לפרשו צענין אחר, הילכך שריא, דמאי מצינו למימר לא יהא חלות תודה מה שלא אוכל הא מה שאוכל יהא חלות תודה הא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן,

ואי קשיא לך אי לחלין בלמ"ד פתוחה מני ברייתא, ומשמע לן דלא [חלין] קאמר היכי קמיני במציעתא לחלין שאוכל לך אסור, אדרבה הוה ליה למיתני מותר דלא חלין קאמר ? נראה צעני דמצינא בלמ"ד ושב"א וסיפא בלמ"ד ופתח, וכל חדא רבוחא קמ"ל,

מציעתא קמ"ל דכל היכא דאמר למ"ד בשב"א אע"ג דמסיים בה לישנא דהיתירא דהיינו שאוכל לך אסור, וסיפא רבוחא קמ"ל דכל היכא דאמר לחלין בפתח, אע"ג דמסיים בלישנא דאסורא [דהיינו לא אוכל לך שרי]:

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - נקטינן כר' יהודה דאית ליה מכלל לאו אתה שומע הן וכסתם מתני' דהכא, אע"ג דאמרין מני שחחו [גיטין עה] דאחזקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אס מתי ואס לא מתי בתנאי כפול, לאו משום דס"ל כר"מ, אלא דחש ליה לריוחא דמילתא גזירה משום ב"ד טועין, דסבירא להו כר"מ ואי לא כפליה לתנאיא אמי למשרייה לעלמא, וכן דעת הרב אלפס ז"ל וכן פסק הרמב"ן ז"ל בהלכותיו,

[שנינו במשנתיו] (מהור. ראה מש"כ במתני') וטמא נותר ופיגול אסור: [צריך להקדים שיש בדברים אלו קדושה שנחפס להם בגדר, ואיסור שנעשה בהם ע"י שנותרו], [ג"ב עיין בגיטין דף כב: הגהות הב"ח],

בעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים [שאו נותר הבשר באכילה] מהו, אי דקאמר בהדין לישנא, בהיתרא קא מתפס דכתיב (דברים יב) ודם זבחך ישך וזהר [דכתיב. כ"י] והשכר תאכל, אלא כגון דמחית בשר זבחי שלמים (קמיה) [גביה. כ"י] אחר זריקת דמים ומחית דהיתרא גביה ככר של היתר ואמר זה כזה,

מאי, בעיקרו קא מתפס באיסורו שהיה קודם זריקת דמים [שאו עדיין

אבני חן על מסכת נדרים

אסור משום נדר, או בהיתרא קא מתפס?

ר, ואע"ג דהבא לא שייך מיתבי שהרי לפשוט בעיא דרמי ב"ח הוא? דרך בואת המסכתא דגרים מיתבי במקום ת"ש, הואיל ולשון תשובה הוא מ"מ. שטמ"ק],

איזהו איסור [נדר, הכי מפרש לה רבא במס' שבועות [כ:]. שטמ"ק, וכע"ז בהרא"ש] **האמור בתורה, אמר הריני** [פ' הרי עלי איסור גברא # ולא הבנתי אם כאן הוא לשון נדר או שבועה] **שלא אוכל בשר** [וקורא ללשון שבועה "נדר האמור בתורה", וכתב השטמ"ק דהאי לישנא לאו דוקא] **ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו, כיום שמת בו רבו** [אורחא דמלתא להצטער ביום שמת בו אביו ורבו. ר'], **כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, כיום שראיתי ירושלים בחורבנה,**

ואמר שמואל והוא שנדר באותו היום קס"ד שגד צאמו יוס [פ' על אותו יום] שמת אציו שלא יאכל בשר, וכן נדר פעם אחת שלא יאכל בשר ציוס שמת צו גדליה, ועכשיו מתפס יוס אחר כצומו יוס, לכיון דנדר (צמיעקרא) [צ' מעיקרא. כ"י] ה"ל השמא מתפס בדבר הנדור,

[ירושלמי מו"ק פ"ג הל' ז' דף יז: הוואה תלמיד חכם שמת כרואה ספר תורה שנשרף, אמר רבי אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום כל אתו היום. רבי יונה הוה בצור כד שמע דרמך בריה דרבי אבהו, אף על גב דאכל גובנא ושתא מיא אסקיה צום ההוא יומא [היינו העלה שאר היום בתענית, וכתב הפני משה והיו תענית, דמתענין לשעות], וראה שם בעמודי ירושלים שם בשם ה"ד המלך פ"ד מל' אבילות ה"ט שהרבה לחמוה ע"ז במג"ל בס"ת שנשרף גופיה דצריך להתענות? עיי"ש, וביו"ד סימן שע"ח סעיף ד' כתב היו נוהגים להתענות ביום מיתת החכמים],

הכי דמי לאו כגון דקאי בחד בשבא דמית ביה אבוח, נראה צע"י דהכי פירושא שאומר ציוס אחד צצנת [זונטאג] שהוא ציוס שמת צו אציו למנין חדשים [פ' למשל אם מת אביו בשנת תשל"ט ביום ב' ניסן וה' עש"ק לימי השבוע, ובשנת תשמ"ה ה' היא צ' ב' ניסן ביום א' לימי השבוע, ונדר אז שלא יאכל, ואח"כ בשנת תשמ"ח ובשנת תשנ"א ה' עוד פעם ב' ניסן ביום א' בשבוע, ובאותן הימים לא נדר, ואח"כ בשנת תשנ"ב בשבוע עוד פעם ב' ניסן ביום א' אמר יח' יום זה עלי כיום א' בשבת הראשון של ניסן],

כגון אחד צצנת ראשון של ניסן, יהא יוס זה עלי כיום אחד צצנת ראשון של ניסן, ואע"ג דאיכא טובא חד בשבא דהיתרא, וקתני אסור, ש"מ בעיקר הוא מתפס, ומשמע ליה להש"ס דהכי עסקין [דמתפס בזונטאג הראשון של ניסן, ולא שאומר בפירוש], דאי צאומר צפירוש יוס זה כיום שמת צו אציו פשיטא דמתסר, אלא דאי צאומר יוס זה עלי כאחד צצנת ראשון של ניסן, וקמ"ל דאע"ג דאיכא למימר דהיתרא קמתפס, כיון שהוא עומד צאומר יוס שהוא למנין חדשים כיום שמת צו אציו, ומתפס (ואמר יהא) [ואומר שיהא. כ"י] יוס זה כאחד צצנת, צעיקרו מתפס ואסור?

ומשני דשמואל הכי איתמר, אמר שמואל והוא שנדר ובא מאותו היום ואילך כלומר שכל ימי אחד צצנת שעברו עליו שהן (כיום) [ציוס. כ"י, פ' שבכל פעם שנפל היא"צ ביום א' לימי השבוע נדר] שמת צו אציו

ביאורי הר"ן: ואיכא דקשיא ליה, אפי' תמנא לומר דבהיתרא קמתפס, כלומר שיהא כה ממש דמיתא קמיה, אכתי לימסר, דהא אסור לטמאס מחמת נדרו, תו אקשי והא איכא נמי חזו ושוק שאסור לזרים מחמת נדרו? ולדידי לא קשיא, דאי מחמת נדרו ראו היה שיהא אסור לכל, (דהוא) [דאיהו. כ"י] הא אקדשיה ואסריה אכולי עלמא, אלא דלצתר זריקת דמים פקע ליה נדרה, (ואסורה) [ואיסורה. כ"י] דטמאס ודחזו ושוק לזרים לאו משום נדרה הוא, דאי הכי היה אסור לכל, אלא אסורה @ הוא דרמי רחמנא עליה, והיינו טעמא נמי דמתפס צתרומת לחמי תודה לאחר זריקת דמים, ומתפס צצנור לאחר זריקת דמים לא מתסר, כדמוכח סוגין צסמון, אע"ג דאסרי לזרים, משום דכיון דשרי לכהניס, (אסוריה) [אסורה. כ"י] לאו מחמת נדריה הוא, שאילו כן היה אסור לכל, אלא אסורה הוא דרמי רחמנא עליה, וכי מתפס ציה צצנר (אסור) [האסור. כ"י] קמתפס, והיינו טעמא נמי דמתפס צחלת אהרן וצתרומתו מותר, דאסור לאו משום נדריה הוא, אלא משום גזרת הכתוב הוא, כך נראה צע"י,

אמר רבא תא שמע [ממשנתינו], נותר ופיגול

דף י"ב ע"א

והא נותר ופיגול לאחר זריקת דמים הוא אית דלא גרסי פגול, שהרי מכיון שנתפגל אין זריקתו מותרת, אלא מותרת קפריך דאסור נדריה פקע ליה צזריקת דם, ואפילו הכי תנן דאסור, אלמא צעיקרו קמתפס?

אמר ליה רב הונא בריה דרב נתן בנותר של עולה [שלא ניתר באכילה דהא כולה כלי' דאפילו תמנא לומר דצדהשתא קמתפס, אכתי נדריה לא פקע, דהא עולה אסורה אפי' לאחר זריקה,

אמר ליה אם כן ליתני [כבשר] עולה אי אמרת צשלמא דלאו צעולה מייירי [אלא בשאר קרבנות שיש בהם היתר אכילה], נקט נותר לאשמועינן דצעיקרו קמתפס, אלא אי אמרת דצעולה מייירי מאי צצותיה דנותר, אכתי נדריה לא פקע ואי הכי ליתני בשר עולה,

ביאורי הר"ן: ולפי מה שפירשתי צמשנמינו צנותר ופגול לא צעי ר' יהודה כ"ף הדמיון, צדין הוא דלישני ליה דלהכי תנא נותר ופגול ולא תנא [כבשר. כ"י] עולה, לאשמועינן דהכי אפילו צלא כ"ף הדמיון מתסר, אלא דעדיפא מניה שני ליה?

[ומתרינ] **לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא בשר עולה דאסור, דהא בקרבן קא מתפס, נותר ופיגול דעולה איצטריכא, ס"ד אמינא כאיסור נותר כאיסור פיגול והוה ליה כמתפס בדבר האסור, ולא מיתסר, קמ"ל** [דאולינן לחומרא ואמרינן דבונתו להתפס בדבר הנדור],

מיתבי [ה"ר אליעזר ז"ל גורס ת"ש, מיהו לא קשיא אי גרסינן מיתבי דפריך לרב הונא בריה דרב נתן שבא לדחות דברי רבא שפשט לו דבעיקרו קא מתפס.

אבני חן על מסכת נדרים

דמעות לא?

נאסרו עליו צנדר, וכיון שכן לא מלית למגמר מהכא האי דינא, ולומר דהך רבותא אשמועי, דהא הכא ליכא יומי דהיתרא כלל,

הא קמ"ל תרומת לחמי תודה, תרומתו היא כלומר בכלל וכתרומתו דקמתי היא, משום דהוא כתרומה לגבי זרים,

ואי בעית אימא תרומת לחמי תודה נמי קודם זריקת דמים הוא [פ' דאי אמר בתרומת לחמי תודה הוי ספק, ולא מצי למיתני ב' מותר] כלומר דמשכחת לה שנתרמו קודם זריקת דמים, ומש"ה לא פסיקא ליה למתני כתרומת לחמי תודה, דליכא גוונא דמתסר, כשנתרמו קודם זריקת דמים,

כגון דאפרשינהו בלישה [צלישיהו] - [וקשה למה לא אמר בתם קודם זריקה] צדין הוא דלשני ליה דאפרשינהו לאחר אפייתן קודם זריקת דמים, שהרי אפייתן היתה קודמת אפילו לשמיטת הזבח, דהא אמרינן צמנחות (דף עח) שאם נשחט הזבח קודם שיקרמו פני [כולן] [פ' כל הלחמין] לא קדש, אלא כיון דמיתני ראה מדרכ טובי דמני להפריש קודם זריקה, ודרכ טובי מיירי דאפרשינהו צלישיהו, נקט נמי הכא דאפרשינהו צלישיהו,

[וממושך להביא ראיה משקלא וטריא בדברי רב טובי]

וכי הא דאמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל לחמי תודה שאפאן בארבע חלות ארבעה מיני חלות יצא,

והכתיב ארבעים דהא הוו ארבעה מינין חמץ חלה ריקקין ורצוכה? למצות,

והא בעי למשקל תרומה, וכי תימא דשקיל חדא ריפתא על כולה, והתנן ויקרא ז' אחד מכל קרבן כלומר מכל מין ומין, וילפינן בג"ש דאחד מעשר קאמר, והוו להו ארבעים שלא יטול מקרבן על חבירו,

וכי תימא דשקיל פרוסה מכל חד וחד, והתנן "אחד" שלא יטול פרוסה?

אלא דאפרשינהו בלישה דשקיל חדא מחמץ וחדא מן חלות וחדא מן ריקקים וחדא מן רבוכה שעשה עשר חלות מכל מין ואמר שהפרישן אחד מכל מין לש תשעה של כל מין ועשה חלה אחת מכל תשע ותשע,

לימא כתנאי [בעיקרו קא מתפס, או בהיתרא קא מתפס] דרי' [כבר זה] עלי' כבכור [אף דהוי דבר האסור, לקמיה מביא פסוק לרבות שהנתפס בה נאסר], רבי יעקב אומר ורבי יהודה מתיר, היכי דמי אי נימא לפני זריקת דמים כלומר שאמר קן צפירוש מאי טעמא דמאן דשרי,

ביאורי דר"ן: ונראה צעני דצדין הוא דהוה מצי לאקשווי אי צאזמר הרי עלי כבכור סתמא, מאי טעמא דמאן דשרי, דאפילו אי אמרינן דהיתרא קמתפס, כל שאמר סתם צעיקו קמתפס, דהא תנן צמנתי טעאת תודה שלמים אסור ולא

ביאורי דר"ן: והך סוגיא קטיע היא, דלא פירש הש"ס אס כן מאי אתא לאשמועינן, אלא סמין ליה אסוגיין דריש פרק שזועות שמים בתרא, דאמר' הסס האי לישנא ממש, דאמר שמואל והוא שנדור וצא מאותו היום,

וצתר הכי מקשה (כיון) [כיוס. כ"י] שמת צו אצוי פשיטא? ומתוך יוס שנהרג צו גדליה צן אחיקס אצטריכא ליה, ומקשינן הא נמי פשיטא? מהו דתימא כיון דאפי' לא נדר אסור מדרבנן [שהוא צוב גדליה], כי נדר נמי לא חיל נדרא ולא מתפס צנדר הוא [דהוי דבר האסור] קמ"ל, כך נראה צעני,

א"י סברה הך סוגיא דאע"ג דלא דמי לקרבן שאסור לכל דהא לא אסור אלא לדידיה, אפילו הכי מתפס צדצר הנדור מיקרי, וממסקנא דסוגיין דשזועות, שמעינן לגודר מגבינה של נכרים, וסתם יינן, ושמנו של גיד [דתנאי שמנו מותר] וישראל' קרושים נהגו בו איסור. חולין צ"א ע"א] והתפס צהן דמתפס צנדר הוי ואסור [פ' דאם נדר על איסור דאורייתא אע"ג דהנדר חל, אם מתפס בה אה"כ לא הוי מתפס בדבר הנדור, אבל בדברים אלו שהם איסורים דרבנן, אם נדר מהם יכול אה"כ להתפס בהם, והוי מתפס בדבר הנדור],

אמר רבינא, ת"ש [והולך להביא ראיה שמעיקרו הוא מתפס] ששנינו לקמן יג: ראש פ"ב [ב] כחלת אהרן [בחלה שמפרישין מן העיסה וניתן לכהן, שאמר כבר זו עלי כחלת אהרן], [ואע"ג דכתיב בבמדבר טו יח לגבי חלה כְּבִאֲכָם אֶל־הָאֶרֶץ ואהרן מעולם לא נכנס לארץ, אפ"ה נקראת על שמו, שהוא אחד מב"ד מתנות כהונה שניתן לאהרן, כדכתיב בבמדבר יח ח ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי לכל קדשי בני ישראל לך נתתם וגו'] [וכתרומתו] [פ' בתרומה שמפרישין מפירות וניתן לכהן] מותר דאע"ג דצקראת שס מתסרי כיון שאינו אסור לכל [אלא לזרים] דבר האסור מקרי, ולא דבר הנדור הא בתרומת לחמי תודה חלה אחת שהיה טעל מכל עשר חלות של כל מין שזה אסור דהוה ליה מתפס צדצר הנדור,

דף י"ב ע"ב

והא תרומת לחמי תודה לאחר זריקת דמים היא דכיון דלחמי תודה לא שרו צאצילה עד לאחר זריקה, למה יתרמו אותן קודם לכן, ומדקמתי אסור ש"מ דצעיקין קמתפס? אלא אימא [הא. ד"ס] בתרומת הלשכה אסור תרומת הלשכה שהיו תורמין ממעות הלשכה וממלאין שלש קופות,

[ומקשה] אבל תרומת לחמי תודה מאי מותר [דהא על פי רוב מיירי לאחר זריקת דמים, ולא אמרינן מעיקרא קמתפס], ליתני [לקמן יג:] [תרומת. ד"ס] לחמי תודה [אם מתפס בה מותר], וכ"ש תרומתו [דתני במתני' דאם מתפס בה מותר] והוא רבותא טפי [דמתפס בתרומת לחמי תודה מותר], משום דמעיקרא נאסרה תרומת לחמי תודה צנדר [פ' דתרומות לחמי תודה הפרישה מתחלה בנדר ואפ"ה אין חכבר נתפס, כ"ש תרומה

אבני חן על מסכת נדרים

ואני, והיינו דהתם גבי² ממניתא דאזיהו אסר האמור צמורה³ [דמייטין הא דשמואל, מייטין] לה צהאי לשגא, דהיינו שנדר מאותו היום ואילך דמשמע הא לאו הכי צהמירא מתפס.

[נוסח הרפוס] 1. כ"י, צסיפא, 2. ח"ש, ממניטין, 3. כ"י, דמייטי,

[שנינו במשנתנו] כאימרא כדירים: תנא [בבביתא] אימרא לאימרא כאימרא, דירים לדירים כדירים, עצים לעצים כעצים, אישים לאישים כאישים, מזבח למזבח כמזבח, היכל להיכל כהיכל, ירושלים לירושלים כירושלים, כולן שאוכל לך אסור, לא אוכל לך מותר,

מאן שמעינן ליה דלא שני ליה אימרא לאימרא כאימרא רבי מאיר היא כלומר דלדידיא אפי' צלא כ"ף הדמיון מתסר [דמסתמא בר פלוגתא] דר"י דמתניתין הוא ר' מאיר. רא"ש, פ' שלא מצנינו בשום מקום דר"מ סבר כן],

[ומקשה אידן נובל לומר דמתנא ר"מ הוא] אימא סיפא וכולן לא אוכל לך מותר, והתנן לקרבן לא אוכל לך רבי מאיר אומר, ואמר רבי אבא נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך?

לא קשיא הא דאמר לא לאימרא, הא דאמר לאימרא [לא קשיא הא דאמר לאימרא הא דאמר לא אימרא] כן היא הגירסא בקצת נסחאות, ואיכא דגרסי הא דאמר לאימרא כלומר צעצא תחת הלמ"ד, הא דאמר לאימרא כלומר צפתח תחת הלמ"ד, דסבירא להו למאן דגרסי הכי דצלמ"ד פתוחה הכי היא כלא,

וכפי פירוש הגירסא השנית שכתבתי למעלה צביתא דחולין דחולין כחולין [י"א ע"ב ד"ה לחולין שאוכל לך אסור, דגרסי לחלין בלא וי"ו], וצרייתא הכי תני [פ' הברייתא כאן הכי תני וכו' ראה דף י"א ע"ב ר"ן ד"ה רב אשי בסוף הדיבור] פעמים דצאומר שאוכל לך אע"ג דמשמע היתר אסור והיינו צלמ"ד שצאית, וההיא דלקרבן לא אוכל לך רבי מאיר אומר אסור היינו צלמ"ד שצאית [פ' והטעם היא כר' אבא דלקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. ואם אומר לקרבן אוכל לך אסור דמפרשינן דלקרבן יהא מה שאוכל לך], ופעמים דאמר לא אוכל לך אף על גב דמשמע אסורא שרי דהיינו צלמ"ד פתוחה, א"נ צאומר לא צהדיא כפי חילוק הגרסאות:

מתני': האומר [אחד מלשונות אלו] **קרבן** [ומיירי כששים שלא אוכל לך, כשמו שכתב בסוף], **עולה** [קמ"ל דאפילו עולת תמיד ומוספים רחובה גינהו, אפילו הכי הו"ל דבר הנדור. יבין], **מנחה**, **חטאת**, **תודה** [רחובה הוא דר' צריבין להודות. יבין] **שלמים** [אפילו שלמי צבור בעצרת, ושלמי נזיר, רחובה גינהו. יבין], **שאני אוכל לך**, **אסור** [אף דכולהו חובה, אפ"ה מחשבו דבר הנדור, מראינו מחוייב בהם רק אחר שנדר אותם. יבין] ואע"ג דלא אמר צהו כ"ף הדמיון [דס"ד שצריך לומר בקרבן [יהא] שאני אוכל לך. יבין],

רבי יהודה מתיר ורבי יהודה ממיר, דסד"א דכיון דהני שמן מורה על

דייקין מינה צסוגיין דצעיקרו קמתפס, אלא אידי דבעי למימר אי לאחר זריקת דמים מ"ט דמאן דאסר, נקט נמי אי לפני זריקת דמים מ"ט דמאן דשרי, אכל ה"ה דסתמא נמי קשיא,

ואי לאחר זריקת דמים מאי טעמא דמאן דאסר? אלא לאו

דף י"ג ע"א

דמחית בשר בכור [גביה, אחר זריקת דמים. ר], ומחית בשר דהאיך גביה, ואמר זה כזה ותנאי היא?

לא דכולי עלמא לפני זריקת דמים כלומר אי נמי סתמא [פ' או דמיירי שלא פירש לפני או אחר זריקת דמים, אלא מיירי בסתמא], דמד דניא אית להו, ואפילו הכי [רבי יוסי] [ר' יהודה] ממיר מדכתיב כי ידור נדר, וצטור דבר האסור הוא, כיון דצעל כרמו חלה קדושה עליו וכו"ט דמאן דשרי, אמר קרא במדבר ל כי ידור [גדר. ד"ס] עד שידור בדבר הנדור, לאפוקי בכור דדבר האסור הוא [דקדושתו מרחם לשם. ר],

ומאן דאסר אמר קרא במדבר ל לה' לרבות דבר האסור [במס' נזיר ד' ע"ב הגירסא לה' לרבות את הבכור. ולפ"ז תבין דברי הר"ן, דאי מרבה כל דבר האסור אין להבין דבריו] כלומר כיון דמנחה להקדישו כדמפרש הש"ס לקמן,

ומאן דשרי לה' מאי עביד ליה? מיבעי ליה למתפס בחטאת ואשם דאע"ג דחובה עליו להציא, [מקרו] [מקרי] דבר הנדור טפי מצבור, לפי שמחמת נדרו הוא צורר צהמה זו שהוא מציא, מה שאין כן בצבור שהוא קדוש ממשי אמו [ואין] [ואינו] יכול להחליפו צאמר, והיינו דקאמר צסמוך שהוא מתפסין צנדר, כלומר שצריך להתפסין,

ומה ראית לרבות חטאת ואשם ולהוציא את הבכור? [ומתריץ] מרבה אני חטאת ואשם שהוא מתפסין בנדר [דאע"פ שהוא צריך להביאם, צריך מיהא להקדישן. ר], ומוציא אני את הבכור שהוא קדוש ממעי אמו,

ומאן דאסר, בכור נמי מתפסין בנדר הוא [כלומר שצריך להתפסין. רש"י לעיל], דתנאי משום רבי אמרו, מגין לנולד בכור בתוך ביתו שמוצאו להקדישו? שנאמר דברים טו הזכר תקדיש,

ומאן דשרי? כי לא מקדיש ליה מי לא מיקדיש [בתמיה]:

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - כ' הרמב"ן ז"ל צהלומי, דנהי דצעין הכא לא אפישיטא אי צעיקרו קמתפס או צהיתרא קמתפס, נקטינן צהיתרא קא מתפס, מדמסקינן צפרק מי שאמר הריני נזיר ושמע צצירו ואמר ואני, דצסיפא מתפסין ולא צקמא, צין לקולא צין לחומרא, דהא משום דאמרנין דצסיפא מתפסין קמני התם הותר האמצעי הימנו ולמעלה אסור, הימנו ולמטה מותר, ואי כולהו צקמא מתפסין אין היתר נמשך אלא לו לצדו, כדמוכח התם, אלמא¹ - צסופו קמתפסין דהיינו צהיתרא [פ' שזה שאמר ואני, לא התפסין בניזיר הראשון אלא בזה שאמר

אבני חן על מסכת נדרים

לך:

מהנני: האומר לחבירו קונם פי מדבר עמך, ידי עושה עמך, רגלי מהלכת עמך אסור בגמרא מפרש לה:

נב: ורמינהו חומר בשבועות מבנדרי, ובנדריים מבשבועות, חומר בנדריים שהנדרים חלין על המצוה כבשרשות כפ"ב (לקמן דף טז) מוכיחין לה מקרא [כ"י, מה שאין כן בשבועות,

וחומר בשבועות שהשבועות חלות על דבר שיש בו ממש ושאיין בו ממש] [שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש] משום דמימסר גבירא הוא שלא יעשה כן, ואילו אית ביה ממש, מה שאין כן בנדריים דמתסר חפצא הוא הילכך אי לית ביה משעא לא אסר מידי?

אמר רב יהודה באומר יאסר פי לדיבורי, ידי למעשיהם, רגלי להילוכן כלומר נעשה כאומר דהא אומר קונם פי מדבר משמע דקונם קאי אדבור ומשמע נמי דקאי אפה, הילכך כיון דסתם נדרים להחמיר אמרי' דאפה קאי, ופי' דבר שיש בו ממש הוא, ודכותא דהש"ס דאמרינן בלומר, ופירושן נעשה כאומר,

ובדין הוא דהוה מצי לשנויי ליה דאפילו אי קאי קונם אדבור אפ"ה אסור מדרבנן, שהנדרים חלין מדרבנן אפילו על דבר שאין בו ממש כדאיתא לקמן בריש פ"ב, אלא קושטא דמילתא מתרץ ליה דאפילו מדאורייתא נמי אסור,

דיקא נמי דקתני פי מדבר עמך, ולא קתני שאני מדבר עמך:

פרק שני ואלו מותרין

מהנני: ואלו מותרין אידי דתנא בפרק קמא נדרים אסורין, פתח הכא באלו מותרין חולין שאוכל לך בגמרא מפרש למאי איצטריך,

כל מיני אסורין קמני, אסורין באכילה בבשר חזיר, ואסורין בהגאה בעבודת כוכבים, ואסורין בהגאה שאין להם בטלה בעורות לבובין שהיו מקרובת לעבודת כוכבים, שהיו נוקצין העור כנגד הלץ והיו מוציאין אותו כשהוא חי ותמימי מעבודת כוכבים דנהי דעבודת כוכבים אית לה בטלה תקרובת עבודת כוכבים אין לה בטלה, ותנא נמי שאסורין באכילה בלעד יש בהן טומאה כנבילות וטריפות # [לכאורה אין טומאה בטריפות, ואולי תני טריפות אגב נבילות], ושטומאתן תמורה כעבדשה בשקצים ורמשים,

כחלת אהרן וכתרומתו שאע"פ שחל [אסורין. כ"י] על ידי קריאת שם,

אסורין להו כפגול [ונותר. כ"י], דמודה זהו רבי יהודה דלא צעיא כ"ף, קמ"ל וכמו שפרשמי למעלה נדרים (דף יא. ד"ה טהור),

[ואם אמר] הקרבן, בקרבן, קרבן # [לכאורה נקט קרבן בדרך מושל, וה"ה לכל שאר קדשים כגון עולה, מנחה וכו'. וראה ד"ם כאן באריכות], שאוכל לך אסור דככל לישני משמע דמה שאכל יהא קרבן, ודוקא כי אמר שאוכל, אבל אמר קרבן לא אוכל לך שרי, דהא מנן צפק שני (לקמן נדרים טו) קרבן לא אוכל לך מותר, ומוקמינן לה כר"מ, וטעמא דמילתא, דכי אמר קרבן בלא למ"ד, משמע דנשעב צמיי קרבן [בחי' הבהמה. ר.], שלא יאכל,

"ל"קרבן [ויהיה נפק"מ בין למ"ד לכ"ף, דבלמ"ד א"א לומר בחיי קרבן] לא אוכל לך, רבי מאיר אוסר מפרש בגמרא דה"ק לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך, וה"ה דאי אמר לקרבן שאוכל לך אסור דמשמע שפיר לקרבן יהא מה שאוכל משלך,

והאי דלא עריב האי צהדי הני דרישא, דליתני הקרבן בקרבן קרבן לקרבן שאוכל לך אסור [פי' דהא כולא ר"מ הוא כדמפרש בגמ'] משום דהנהו מלתא דהיינו הקרבן כקרבן קרבן דוקא כי אמר שאוכל אסור, אבל אמר לא אוכל שרי וכדכתיבנא, אבל כי אמר לקרבן, אפילו אמר לא אוכל אסור:

נב: קתני [במתני'] קרבן, הקרבן, בקרבן שאוכל לך אסור, קתנא תנא כרבי מאיר דלא שני ליה בין אימרא [לכאימרא] ה"ה דאי תנא לה תנא אחריתא קשיא נמי ברייתא [דמייתי לקמיה] אמתני, אלא קושטא ועיקרא דמילתא קא מפרש,

אי ר"מ, הא דקתני הקרבן שאוכל לך אסור [מי אתיא כר"מ, הא לבולי עלמא לא אתיא] !,

[פי' קושית הגמ' לפי הר"ן הוא, איך תני במתני' על לשון "הקרבן" שהוא אסור, הא כולי עלמא ס"ל דהא קרבן מותר, דאמרינן שכוונתו לומר חיי קרבן, ומתריץ ש"הקרבן" אינו דומה ל"הא קרבן", # וצריך להבין ובי לא הבין מתחלה שאינם דומים ואיך סבר מתחלה שאין חילוק ביניהם],

והתניא מודים חכמים [ר' מאיר] לרבי יהודה באומר הא קרבן, והא עולה, והא מנחה, והא חטאת, שאוכל לך שמוותר אע"ג דלא צעו כ"ף הדמיון, צהא מודו דשרי, שלא נדר זה אלא בחיי קרבן?

דף י"ג ע"ב

לא קשיא הא דאמר הא קרבן, והא דאמר הקרבן כלומר דכי אמר הקרבן האי להו קרבן קאמר, מאי טעמא חיי קרבן קאמר,

[כמו אמר מר] קתני לקרבן לא אוכל לך, רבי מאיר אוסר, והא לית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן?

אמר רבי אבא נעשה כאומר לקרבן יהא, לפיכך לא אוכל

אבני חן על מסכת נדרים

אבל קאמר הע"ם דלא אפשר לאוקמא אליציה, דכיון דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן, אפילו כבי האי גוונא אית ליה למישרי?

[ומתרין] אידי דקתני כבשר חזיר, כעבודת כוכבים, להכי קתני חולין כלומר הא דקתני חולין שאוכל לך, לאו לגופיה איצטריך, ולא לדיוקא, אלא אגב גררא דשארל פתח ביה הכי,

רבינא אמר הכי קתני, ואלו מותרין בחולין, כבשר חזיר, כעבודת כוכבים כלומר כאומר חולין שאוכל לך, (שיהא) [שהוא. כ"י] מותר לגמרי, ולא כפי שאלה [שאלת חכם להתיר הנדר].

ואי לא תנא חולין, הוה אמינא בעי שאלה, ומי איכא לאסוקי על דעתא הכי, הא מודקתני סיפא האומר לאשתו הרי את עלי כאימא, פותחין לו פתח ממקום אחר, מכלל דרישא לא בעיא שאלה?

אלא מחוורתא, חולין ממילא נסבה [כדי נסבא. רש"י],

[ענין חדש] מנהגי מילי דמתפס דדבר האסור לא מתסר? אמר קרא במדבר ל איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור נראה בעיני דהכי פירוש, דסבירא לה"ס, דלאשמועינן דמתפס דדבר הנדור מתסר לא נריך קרא, דכיון (דאמר) [דאי אמר. כ"י] ככר זה עלי אסור הוי נדר, כי אמר נמי [ככר זה עלי. כ"י] כקרבן, אסור קאמר, ולא גרע מידות, אלא ודאי קרא דכי ידור נדר לאו לדבר הנדור אתא, אלא למעוטי דבר האסור,

ופרכין אי הכי אפילו בדבר האסור נמי, דהא כתיב לאסור איסור על נפשו כלומר דעל כרחק כל חד לגופיה איצטריך ולא למעוטה, דכי היכי דלא תסוק אדעתין דמתפס לא הוי נדר, כמזבז רחמנא הוי תרי קראי לאשמועינן (במתפס) [דמתפס. כ"י] דדבר הנדור ומתפס דדבר האסור (הוי נדר וכל) [כל. כ"י] חד מינייהו חייל, דאי לא, לאסור איסר למאי מוקמת ליה?

ומפרקין לאסור איסר מבעי ליה לכדתניא איזהו איסר וכו' כלומר, וכיון דאפשר לאוקומה להך דרשא, להכי מוקמת לה, משום דסבירא היא דמתפס דדבר האסור לא חייל, דבשלמא דדבר הנדור מצי לאתפוס וליומר ככר זה עלי נדר (ויקרבן) [כקרבן. ד"ס] שנאסר ע"י נדר, אבל כי מתפס דדבר האסור לא כלום קאמר, דהיכי לימא ככר זה עלי כבשר חזיר, לא אפשר, דבשר חזיר אסריה רחמנא והוא לא אסריה,

לכדתניא איזהו איסר האומר בתורה כו' לאשמועינן דאע"ג דחלי מדור (נדר) [נדר. כ"י] שלא נאסר אלא לו לבדו, דהיינו יום שמת בו אביו, חייל נדרא, דאי לאו האי קרא, הוה אמינא כי ידור נדר עד שידור דדבר שהוא (הנדור) [נדור. ח"ש] לגמרי, שנאסר (מכל) ["לכל". בזה"מ] מחמת אותו נדר, קמ"ל קרא דלאסור איסר?

ביאורי הר"ן: וא"כ היכי מקשינן הכס צריש פרק שזעזעו שמים בתרא כיום שמת בו אביו פשיטא, והא טובא קמ"ל וכדכמיבנא ?

לא מקרו דבר הנדור, וכמו שכתבתי למעלה, [שאע"פ] [שכיון. כ"י] שהוא אסור לזה ומותר לזה לא מחמת נדרו הוא, שהרי כשהפרישן לא פירש, אלא ודאי מאי דאסרי לזרים מחמת אסורה הוא דרמא רחמנא עליהו, וטעמא דכולהו הוי דאין מתפסין בזה, משום דבעינן שימפס דדבר הנדור ולא דדבר האסור, כדאיתא בגמרא,

מותר ואפילו עם הארץ שנדר בהם אין נריך פתח, אלא מותר מאליו, ולהכי אע"ג דפתח ותנא ואלו מותרין הדור ותנא הרי זה מותר, משום דקא בעי למיתנא (האומר) [באומר. כ"י] לאשתו הרי את עלי כאימא דנריך פתח בעם הארץ וכדאיתא בגמרא, ואי לא הדור ותנא הרי זה מותר, לא ידענא ואלו מותרין דרישא כלומר שהן מותרין בלא פתח, אהי מינייהו קאי, אי אכולהו אי אתרתי מינייהו,

האומר לאשתו הרי את עלי כאימא, פותחין לו פתח במקום אחר, שלא יקל ראשו לכך האי דנקיט הרי את עלי כאימא, ה"ה נמי במתפס בשאר אסורי הנאה, כעבודת כוכבים וערלה וכלאי הכרס, ובצרייתא נמי תניא בגמרא הרי את עלי כבשר אימא, כבשר אחות, כערלה ככלאי הכרס,

אלא האי דנקט כאימא, חדא דלית ביה תרתי אשמועינן, חדא דאף על גב דמתפס דדבר האסור, בעם הארץ מדרבנן נריך פתח,

ואשמועינן חו דנריך שיהא [פתחו. כ"י] ממקום אחר, אבל אין פותחין לו בכבוד אמו, כלומר אילו היית יודע שלא יהא כבוד לאמך בכך, לא היית נודר, דלא חימא נהי דאין פותחין לו ללמד בכבוד אביו ואמו ה"מ נדרים דאורייתא, אבל האי דליתיה אלא מדרבנן פותחין, קא משמע לן דלא, הרשב"א ז"ל, ודוקא במדיר אשתו ומתפס דדבר האסור נריך פתח, מפני שדרכו לאסור את אשתו מתוך הקפדה, ואי שרית ליה בלא פתח, כי מתפס דדבר האסור, אחי למישרי נמי אפילו מתפס דדבר הנדור, אבל שאר נדרים מתוך שאין מזיזין כל כך, לא גזרו בזה ואין צריכין שאלה, והיינו נדרים דרישא דמתניתין מותרין לגמרי כדאיתא בגמרא?

בבב טעמא דאמר חולין שאוכל לך דודאי כי תנא חולין לאו לגופיה איצטריך, דהא פשיטא דמותר, אלא משום דיוקא תנא ליה לאשמועינן הא אמר לחולין שאוכל לך, משמע לא לחולין ליהוי אלא קרבן,

מני מתניתין, אי רבי מאיר הא לית ליה מכלל

דף י"ד ע"א

לאו אתה שומע הן,

ואלא רבי יהודה היינו רישא מתני' דפרקא קמא [י:] דתנן לחולין שאוכל לך קרי רישא, ונראה בעיני דה"פ בשלמא אי כר"מ מתוקמא, לא תקשי לן היינו רישא, משום דההיא דלעיל אוקימנא כרבי יהודה, והכי קמני שרבי יהודה אומר האומר ירושלים וכו',

והכא סתם לן תנא, דאפילו לר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן, בזה מודה, משום דכיון דאמר לא חולין, על כרחין קרבן הוי,

אבני חן על מסכת נדרים

יוחנן וצריך שאלה לחכם, ואמר רב נחמן ותלמיד חכם אינו צריך שאלה,

ביאורי הר"ן: [והא. כ"י] דמסקין הכא דנודר בתורה בעם הארץ צריך שאלה, ואילו במתנים בדבר האסור דייקין ממתני' דלא צריך שאלה כלל, אלא צנדי אשמו כדאיתא לעיל בסמוך, והיינו טעמא משום דנודר בתורה איכא גווי דמחסי כדאמרינן בסמוך, והיה פלוגמא לעם הארץ לא משמע ליה, ואמי לאיתלופי מש"ה אמרינן דאפילו בההוא גוונא דשרי, צריך שאלה לעם הארץ.

דף י"ד ע"ב

תניא הנודר בתורה כלומר שנשבע בתורה, דקרי ליה תנא לנשבע נודר (וכדמצינא) [וכדמצינא. כ"י] לעיל [ד.ה. בד"ה והלא מושבע ב]]. ומיירי שהיה תורה מונחת לפניו ואמר צו התורה שלא לעשה או שאלעשה דבר פלוני לא אמר כלום דדעמיה אגילין כדאמרינן בסמוך **לא אמר כלום, במה שכתוב בה דבריו קיימין, בה ובמה שכתוב בה דבריו קיימין,**

[וכי לאחר ד] **קתני במה שכתוב בה דבריו קיימין, בה ובמה שכתוב בה צריך למימר?**

אמר רב נחמן לא קשיא הא דמחתיא אורייתא אארעא, הא דנקיט לה בידיה רשא דהנודר בתורה לא אמר כלום, דנקיט לה בידיה, ואפילו הכי לא אמר כלום, דמאי בתורה דקאמר, בגוילין שהיא כתובה אבל במה שכתוב בה דבריו קיימין, דדעמיה האזכרות שבה, והרי הוא נשבע בשם, אבל סיפא בדמחתיא אורייתא על ארעא עסקינן, ולפיכך אילו אמר במה שכתוב בה בלבד, לא אמר כלום, [ד. כ"י] כיון דמחתיא ארעא אמרינן דדעמיה אגילין, דהכי קאמר במה שכתוב בה התורה דהיינו הגוילין, אבל כי אמר בה ובמה שכתוב בה מהני, דכיון דאמר בה כבר הזכיר הגוילין, וכי אמר במה שכתוב בה על כרחך דעמיה האזכרות שבה, **מחתיא על ארעא דעתיה אגילין, נקט לה בידיה דעתיה על האזכרות שבה,**

ואיבעית אימא דמחתיא על ארעא כלומר כולה דמחתיא על ארעא, ואפילו הכי כי קאמר במה שכתוב בה דבריו קיימין, וסיפא דקתני בה ובמה שכתוב בה דבריו קיימין, לא צריכא לגופה, אלא לגווי ארישא דבדמחתיא על ארעא היא, דסיפא דלא כיון דאמר בה ובמה שכתוב בה, אפילו מנחא ארעא מהני, ומינה דמה שכתוב בה בלבד נמי, אפילו מנחא ארעא מהני, דלא סבירא לן להך אוקממא לאוקומא דרישא בתרי גווי,

והא קמ"ל דאע"ג דמחתיא על ארעא כיון דאמר במה שכתוב בה מהני, וזו ואין צריך לומר זו קתני,

ואי בעית אימא כולה מציעתא נמי דנקיט ליה בידיה והא קמ"ל כיון דנקיט ליה בידיה אע"ג דלא אמר אלא בה במאן דאמר במה שכתוב בה דמי' וה"פ דרישא דקתני הנודר בתורה לא אמר כלום, במה שכתוב בה דבריו קיימין בדמחתיא על ארעא, ומש"ה כי אמר בה לא

נראה צעני [פ' דאה"נ זה דיכול להתפס בדבר שלא נאסר אלא לו לבדו הוי חידוש, והא דאמר התם פשיטא' הוא על מזה שקמ"ל אגב אורחיה] דמדלא נקט תנא צנדר על ככר ומתפס (על. כ"י) ככר אחר צו, משמע דאגב אורחיה מילתא אחריתי איתא לאשמעינן, דמתפס צומים שאפילו בלא נדר לא היה אוכל בהם בשר, כיון דמ"מ משום נדר ג"כ הם נאסרים עליו, כי מתפס בהו חייל נדרא, והיינו יום שמת צו אציו ויום שמת צו רצו דאפילו בלא נדר משום נעריה לא הוה אוכל בהו בשרא ושמי תמרה, ומש"ה פריך יום שמת צו אציו פשיטא, דהא כל אסוריה ליתיה אלא מחמת נדר, ואע"ג דממילא נמי הוי ממנע מאי נפקא לן מנייה מ"מ מתפס צנדר הוא, דלא אפשר ליה לאתפסי באסורא כלל [פ' שוה תלוי במנהגו ואין באן איסור כלל דב"ר שמתפס בה],

ומפריקין יום שנהרג גדליה בן אחיקס אנטיכא ליה דמחסי ממילא, וקמ"ל דכיון דאית ביה נמי נדרא מתפס צנדר הוא ואסור,

ואם תאמר דהכא משמע דהיה דאזכרו איסר האמור בתורה נפקא לן מקרא דלאסור איסר ואילו התם צפרק שבעות שמים בתרא מיייתי לה מנא ה"מ אמר קרא אש כי ידור נדר לה' עד שדור צנדר הנודר דאלמא כולה מילתא מהאי קרא נפקא לן ולא מצטרף לן לאסור אסר כלל ?

ו"ל דהתם משום דלא קאי צעיקרא דהא דינא לא דק וגקט קרא דכי ידור נדר משום דההוא קרא נמי משמע דנדר הוי ע"י התפסה אבל אין ה"נ דקרא (לאסור) [דלאסור. כ"י] איסר מצעי לן למתפס צנדר שלא נאסר אלא לו לבדו דחייל נדריה,

ביאורי הר"ן: הילכך לענין הלכה נקטינן, דמתפס צנדר האסור לא הוי נדר, ולא צריך שאלה כלל, ואפילו בעם הארץ, אלא צנדי אשמו בלבד, ומאלי טעמא דכתיבנא במתני',

אבל מתפס צנדר הנודר ואפי' צנדר שאינו נדור אלא לו בלבד, חייל,

וה"מ מתפס צנדר, אבל מתפס בשבעה לא מהני, דק"ל צפרק שבעות שמים בתרא דמתפס בשבעה לאו כמוציא שבעה מפיו דמי,

(דהיינו) [והיינו. כ"י] טעמא משום דנדר חל על התפס, שאסר את התפס עליו צנדר, ולפיכך כשהוא מתפס חפץ צנדר ראוי הוא שיחול, אבל שבעה הוא אסור עממו מן התפס, אבל גוף התפס אין עליו נדר וקדושה כלל, הילכך אי אמר זה כזה לא אמר כלום,

וכן נמי אם אמר שלא אוכל בשר כיום שמת צו אציו והוא היה מושבע על אותו יום לא אמר כלום, דהא באותו יום מתפס ואותו יום ליכא בגופיה נדרא כלל, ואיכא מ"ד דנהי דמתפס בשבעה לאו כמוציא שבעה מפיו דמי, ה"מ לענין קרבן ומלקות אבל איסורא מיהא איכא וזה אינו מחוור וכמו שכתבתי שם בס"ד.

[שגינו במשנתנו] **האומר לאשתו הרי את עלי כאימא כו':** ורמינהו הרי את עלי כבשר אימא, כבשר אחותי, כערלה וככלאי הכרם לא אמר כלום? אמר אב"י לא אמר כלום מדאורייתא, וצריך שאלה מדרבנן,

רבא אמר הא בתלמידי חכמים דכיון דמני לא אמר כלום, משמע שאינו צריך שאלה כלל, ואפי' מדרבנן ומיירי דב"מ הא בעם הארץ,

והתניא בניחומא כלומר דאף על גב דצריך שאלה לעם הארץ, מני לא אמר כלום כיון דמ"מ אין צריך שאלה הנודר בתורה לא אמר כלום, ואמר רבי

אבני חן על מסכת נדרים

מתני' בן, ד', מי שבקינן ליה עד דעבר איסור בל יחל כלומר כמי
האי גוונא מי חייל נדרא כלל, כיון דאי אפשר לו לקיימו בקופו,

ביאורי הר"ן: ונקט לישנא דמי שבקינן ליה, משום דבעי לאחזי עלה הא דרבי
יוחנן שהיא בשבועה, ובשבועה שייך האי לישנא כלומר דלא שבקינן מלהלקותו עד
דעבר איסור כל יחל, אלא לאלתר מלקין אותו משום שבועת שוא, ואף על גב
דנדר לא שייך הכי, דנדר שוא לא אשכחן דאיסור, משום שבועה נקט האי לישנא,

והא"ר יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים, מלקין אותו
משום שבועת שוא וישן לאלתר אם ירצה, שאין שבועה חלה לאסור כלל, והכא
נמי היכי חייל נדרא?

4. אלא דאמר קונם עיני בשינה למחר, אם אישן היום [שיום
ראשון הוא התנאי, ויום שני הוא האיסור], משום דליכא לאוקומא באומר קונם
עיני בשינה היום [פשוט, בלא שום תנאי], דאי הכי פשיטא, אלא ה"ק יזהר שלא
ישן ציוס ראשון של תנאי, כדי שלא יצא לידי לא יחל,
ומש"ה קמי הרי זה צבל יחל דברו ולא קמי אסור, משום דלא מיחזי ליה [פ'
מפני שלא ה' יכול לשנות כך. ולשון זה גם לקמן ע"ב] שהרי יוס ראשון אינו אסור
מזד עזמו, אלא כדי שלא יצא ציוס שני לידי לא יחל,

הא אמרת כל באסוריה מזדהר הלכך לא מצינא אמרת הכי?

5. אלא פשיטא דאמר קונם עיני בשינה היום, אם אישן
למחר [שיום ראשון הוא האיסור, ויום שני הוא התנאי], ואי לא ניים
היום, כי ניים למחר מאי בל יחל דברו איכא,

6. אלא לאו ברניים, אלמא איתיה דניים [ביום ראשון שהוא
האיסור] ומתמינן הא קמ"ל, הרי זה צבל יחל דברו, כלומר הרי זה מותר לצב
לידי ספק כל יחל, שאם רצה [לישן] [ישן. כ"י] ציוס ראשון [ולא. ד"ס] אמרינן
דלא ישן, כדי שלא יהא אפשר לו לצב לידי כל יחל ותיובתא דרב יהודה?

ביאורי הר"ן: וקשה בעיני כי פרכינן לעיל בסמוך [אלא דאמר קונם עיני בשינה
למחר, אם אישן היום] הא אמרת כל באסוריה מזדהר, מאי קושיא, נימא דהכי
קאמר, הרי זה צבל יחל, כלומר מותר לו לישן ציוס ראשון ולהכניס עזמו בספק כל
יחל, משום דבאסוריה מזדהר, דהשתא נמי כמי האי גוונא מפרשינן לה?

וה"ל דהיינו טעמא דלא מצינן למימר הכי, משום דאי שריותא [דיתר] אשמועינן
דבאסוריה מזדהר, ברישא ה"ל לאשמועינן איסורא דבתנאי לא מזדהר, דהא הא
דאמר רב יהודה דבתנאי לא מזדהר תשאר דרבנן בעלמא הוא, ולא פשיטא נמי
כולי האי, דהא רב נחמן פליג עלה,

והיכי רהיט תנא לאשמועינן שריותא דממילא שמעינן לה וכולי עלמא מודו בה, ולא
אשמועינן איסורא בתנאי דלריכה רבה,

ומש"ה ממקינן [קאי לעיל, אבל אין זה מסקנת הגמ'] דודאי בשריותא דתנאי
עסקי, דאשמועינן תנא דאפי' בתנאי מזדהר [פ' דמוקי לה באומר קונם עיני
בשינה היום אם אישן למחר, וקמ"ל דמותר לישן היום ולא חיישינן שמא ישן
למחר], ע"ב.

[ומתריץ] כי קתני דאי ניים ואדברה מתמינן הא דרב יהודה אמר
לאשמועינן, והכי קתני, יזהר שלא ישן יום ראשון, דאי ישן קרוב הוא לצב לידי כל
יחל דברו, דבתנאי לא מזדהר,

[ומתריץ עוד תירוצין] רבינא אמר לעולם כדקתני כלומר שאני ישן, ולא
קאמר עיני בשינה, וזמאי בל יחל [דקתני בסוף המשנה] מדרבנן דאע"ג
דשינה אין בה ממש, איכא כל יחל מדרבנן, # [ואין להקשות עוד ע"ז, שזה
החידוש של המשנה, שיש בל יחל מדרבנן],

ומי איכא בל יחל מדרבנן?

אין [דאשכחנא] [דאשכחן. כ"י] תנא דמי דרבנן לא יחל דברו, והתניא
דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי
להתירן בפניהם, שנאמר לא יחל דברו [פ' ומנהג שנהגו אין לה
דין גדר אלא מדרבנן],

[ומש"ה תנא דמיתני' נדרים הרי זה צבל יחל דברו. כ"י] ולא תנא אסור דקתני
בשבועות, משום דבשבועות אסור מדינא, ובנדרים לא מתסר אלא מדרבנן, משום
לתא דכל יחל,

[ומקשה עוד על רב יהודה],

תנן [לקמן גז.], [האומר לאשתו] שאת נהנית לי כלומר משלי עד
הפסח [כגון דקאי באלר. רש"י] אם תלכי לבית אביך עד החג
[סוכות לשנה הבאה], הלכה לפני הפסח, אסור' בהנאתו עד
הפסח,

[ומדריק] הלכה לפני הפסח אסורה, לא הלכה לא דמותרת להנות
קודם הפסח כל זמן שלא חלך, אע"ג דשאת נהנית לי איסור, ואם תלכי לבית אביך
תנאי, וש"מ דאפילו בתנאי מזדהר?

[ומתריץ] א"ר אבא הלכה לפני הפסח אסורה ולוקה כלומר לוקה
היא [האשה] אצל הוא אינו לוקה, שהרי לא עשה שום איסור אלא שהדירה, ואפשר
דתנא נמי הא אשמועינן אגב ארתיא, דעלה רכיבא איסורא אצל לא עליו כלל, לא
הלכה אסורה בעלמא,

ביאורי הר"ן: אצל הרמב"ם ז"ל כתב לוקה הוא, שהדירה אם ההנה אומתה, אצל
היא אינה לוקה דמיון דלא נדרה כלל לא שייך בה לא יחל דברו,

וליתא דודאי הוא אינו לוקה, מדאמרינן לקמן בפרק אין צין המודר (דף לה) גבי
יש מעילה בקונמות אמר ליה רב אחא בריה דרב איקא לרב אשי ככרי עליך ונתנה
לו במתנה מי מעל, למעול נותן הא לא אסירא עליה, אלמא אין האוסר עובר כלל,

והמודר נמי ודאי עבר, דאף על גב דכתיב לא יחל דברו לא [יחל אדבור] [יוחל
הדבר. כ"י] קאמר, וראיה לדבר מדאמרינן בפרק יואל דופן (גדה דף מו) לפי
שמצינו שהשם הכתוב את הקטן לגדול לזון שבועה לאיסור ולצל יחל, ומפרש
התם לאיסור כל יחל קאמר וכגון שהקדישו הוא, ואכלו אחרים, שהאחרים לוקין על
הקדשו משום כל יחל, אלמא מודר לוקה אע"ג דלא אמר מיד, הלכך הכא כי

אבני חן על מסכת נדרים

אמרינן ולוקה, אלשה קאי,

כולהו איסורי קמני, [איסור ראשון] אכל הרי הוא צבל ילך, [איסור שני] הלך הרי הוא צבל יחל דברו, ואם איתא דלכתחלה לא מצי אכיל, האי איסורא נמי ה"ל למתני [פ' שהי' לו לומר לא יאכל, אבל הרי זה בבל ילך]?

ומפרקינן מי קתני אוכל, אכל קתני כלומר וכיון דאכל קמני, דמשמע דיעצד, הא אשמועינן דלכתחלה לא מצי אכיל, דכי אכל הרי זה בבל ילך,

[ועוד מקשה על רב יהודה],

ומקשינן מו אימא סיפא הלך הרי זה בבל יחל דברו, מהלך לא קמני, [פ' דאי כרב יהודה דלא חיישינן על יום איסורו מפני שהוא מודרה, מפתמא לא אכל ביום איסורו, וא"כ קשה דלאחר שאמר מתני' שאם אכל ביום ראשון הרי הוא בבל ילך ביום שני, היה צריך לומר דין חדש שאינו המושך דין הראשון, שאם לא אכל ביום ראשון, מהלך הוא לכתחלה ביום שני], כלומר אם איתא לרב יהודה, ה"ל למתני מהלך [ו. כ"י] אינו צבל יחל דברו, ומילתא באפי נפשה הויה, ולא קאי ארישא, אלא הכי ה"ל למיתני מהלך ואינו צבל יחל, דמסתמא הכי הוא, דהא ציוס א' לא שרי ליה למיכל [שהוא יום איסורו] והיכי פסק ואמר הלך הרי הוא צבל יחל, כיון שאין לו לאכול ציוס א' וקשיא לרב יהודה?

ופרקי' אמר לך רב יהודה, ה"ה דליתני מהלך, [אלא] איירי דקתני רישא אכל, דלא מיתני ליה [שלא היה יכול לומר] אוכל [שהרי צריך ללמד הדין אם עבר ואכל], תני סיפא הלך כלומר אין ה"נ דאי צעי למתפס מילתא באפי נפשיה, הוה תני מהלך, אלא משום דלעיל מיתני תנא אכל, ולא מצי למיתני אוכל, מש"ה לא תנא "מהלך ואינו צבל יחל":

ביאורי הר"ן: [פ' וכיון דתנא ברישא אכל בדריעבד, אי הוה תנא בסיפא מהלך, היינו באים לפרש דמיידי בהלכה אחרת שמהלכת בין מויד לשוגג, ולא רצה ליכנס כאן בענין זה] דאי הוה תני הכי, הוה משמע דאע"ג דאכל ציוס ראשון מהלך ציוס שני וליכא צל יחל, והוה מפרשינן לה לכולה דרייתא הכי, דזמנין אכל הרי הוא צבל ילך, כלומר כשאכל צמזיד, דהיינו שזכר שאיסור ההליכה תלוי באכילתו,

וזמנין דאע"ג דאכל צמזיד מהלך צמזיד, וכגון שאכל יום ראשון צמזיד, כלומר שלא היה זכור צמזיד, שאיסור ההליכה תלוי באכילתו, וכדי האי גוונא מהלך ציוס שני, כדמזכר שמעתא [דצבורות] [דככרות. כ"י] צפ' שצעות שמים צמזיד [דף כח],

ומשום דתנא לאו צמזיד דעסק [פ' שבאן מביא ברייתא זו רק להקשות על רב יהודה דאמר דבאיסורא מודרה, לכן לא רצה ליכנס כאן בין מויד לשוגג] תנא סיפא הלך [פ' וקאי ארישא באופן שאכל ביום ראשון],

זה נראה לי וזו היא הגרסא הנכונה ופירושה, ואיכא נסחא אחרת, ומשום דלא דייקא לא חיישנא למכתבה ולפרושה,

וכי תימא כיון דהלך דסיפא ארישא קאי, למה לי למתני ה"ו צבל יחל פשיטא ? וי"ל סד"א כיון דצמזיד דאכיל לא עבר, כי הלך נמי לא ליחול עליה צל יחל למפרע, קא משמע לן,

???[פ' דכתיב בפרשת נדרים איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסור איסור וגו' ושם מ"ו ע"א אמר רב הונא כתיב בניור איש כי יפליא לנדר וכתיב לא יחל דברו כל שישנו בהפלאה ישנו בבל יחל, ורוצה הגמרא להביא רא' מבריייתא זו לפי שמוצינו וכו' לדברי רב הונא שקטן היודע להפלות יהי' חייב בבל יחל, ומתריץ שבאמת אינו חייב ופירוש הבריייתא דתנא לאיסור "ולבל" יחל הוא שהקטן ישנו "באיסור" בל יחל],

[ועוד מקשה על רב יהודה],

אימא סיפא אחר הפסח בבל יחל דברו, ואי דלא איתחני לפני הפסח מי איכא בל יחל, אלא פשיטא דאיתחני אלמא מיתהני,

דף ט"ו ע"ב

ותיובתא דרב יהודה?

[ומתריץ] כי קתני [מתני'] דאי איתחני הרי זה בבל יחל דברו כלומר והיא גופה קמשמע לן, שמיזהר מלהנות קודם הפסח, כדי שאם תלך לאחר הפסח, לא תצא ליד צל יחל,

[ועוד מקשה על רב יהודה],

תנן שאת נהנית לי עד החג, אם תלכי לבית אביך עד הפסח [האיסור הוא עד החג, והתנאי הוא עד הפסח], [וקאי באדר] הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג, ומותרת לילך אחר הפסח [שלאחר הפסח אין עוד איסור], ולא חיישינן שמא לא מזכיר שעברה על מנהא קודם הפסח [דחיישינן שמא תשבח שהיא אסורה ליהנות ממנו, וס"ד דנתקן שלא תלך גם אחר הפסח הגם שהיא מותרת, כדי שתהא זכורה שלא ליהנות ממנו], ואי מתירין [שרינן. כ"י] לה לילך, אמיא לאיתנהוי, [ו. כ"י] סד"א מתסר בהליכה מדריצנן, כדי שזכור שאסורה להנות קמ"ל,

הלכה אסורה, לא הלכה לא [פ' ומותרת ליהנות גם קודם הפסח, ולא חיישינן שמא תלך, וקשיא לרב יהודה דאמר אל ישן היום שמא ישן למחר]?

[ומתריץ] אמר רבא הוא הדין דאפילו לא הלכה אסורה, הלכה אסורה ולוקה, לא הלכה אסורה בעלמא [שמא תהנה, ואח"כ תלך],

[ועוד מקשה על רב יהודה],

מיתבי [שנינו בתוספתא פ"ד] כבר זו עלי היום אם אלך למקום פלוני למחר [יום הראשון הוא האיסור, ויום השני הוא התנאי], אכל [ועי'ז] הרי זה בבל ילך [וקשיא על רב יהודה, שבאן מותר לו לאכול ביום איסורו, ולא חיישינן שמא ילך למחר],

[והר"ן מפרש ד] הא דס"ד דהאי אכל אוכל הוא, משום [דמנא] [דהכא. כ"י]

אבני חן על מסכת נדרים

ולענין הלכה - ק"ל כרב יהודה, מדאמרין לעיל ומודה רבי יהודה באומר קונם עיני בשניה למחר, ומדסקלין וטריין אליציה ש"מ הלכתא כותיה. ע"ב,

[שנינו במשנתנו] האומר לאשה קונם שאני משמשך הרי זה בבל יחל דברו: והא משתעבד לה [האיש להאשה] מדאורייתא דכתיב שמות כא שארה כסותה ועונתה לא יגרע?

ביאורי הר"ן: ואם תאמר ומאי קשיא ליה והא אמרינן צפרק אע"פ (כמוצות דף נט) דקונמות קדושת הגוף ניתנו [ומפקיעין. כ"י] מידי שעבוד ? י"ל דכי היכי דאמרין הסם דאלמנה רבנן לשעבודיה דבעל, ה"ג אלמנה רבנן לשעבודה דאשה [שהוא משועבד לה].

ומפקינן באומר הנאת תשמישך עלי כלומר (ד. כ"י) אי דאסר גופיה עילוי [שהבעל אסר את גופו על אשתו], ה"ג דלא מני עבד, דמדאורייתא משעבד לה, והוי כאסר נכסי חברו על חברו, אבל הכא באומר [האיש] הנאת תשמישך עלי עסקינן [שאסר את עצמו מליהנות מאשתו], שהוא אסר על עצמו תשמישה, ולאסר על עצמו הרשות צדו, וכדכר כהנא [שכמו שהאיש יכול לאסור את עצמו מאשתו, כן האשה] דאמר שהאשה יכולה לאסור הנאת תשמיש בעלה עליה, וכיון דנדרא משכח רוחא חייל, וממילא פקע שיעבודא,

ביאורי הר"ן: וא"ת והא האי נדרא דרבנן הוא דהנאת תשמיש לית בה ממשא, וליכא למימר דבאומר קונם גופך עלי תשמיש עסקי, דהא דומיא דשאי יסן שאני מדבר קמני לה ואוקמא רבינא בצל יחל מדרבנן, וכיון דמדרבנן בעלמא הוא היכי חייל נדרא דיליה דליתיה אלא מדרבנן בעלמא, לאפקועי מלות עונה ומלות פריה ורביה ?

י"ל כיון דנדרא מיהא חייל, ממילא פקעי להו הנך מלות, דמכמיס מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה,

וא"ת וכי אמר הנאת תשמישך אמאי מתסר, והא מלות לא ליהנות ניתנו ? יש לומר דכי אמרינן מלות לאו ליהנות ניתנו, ה"מ לומר שאין קיום המלות חשוב הנאה, אבל מ"מ אי מחגי גופיה דהדי דמקיים מלוא הנאה מקרי, ומשום הכי אמרינן [בדברי רבא] צ"פ ראוהו צ"ד (כ"ה דף כח). הנודר הנאה מן המעיין טובל צו צימות הגשמים, אבל לא צימות החמה. ע"ב,

[וכיון שאמר האיש בזה הלשון] והא לא קא ניחא ליה בתשמיש, דאמר רב כהנא תשמישי עליך [שהאשה אסרה תשמיש בעלה על עצמה], כופין אותה ומשמישתו, דשעבודי משעבדת ליה [האשה לבעלה, ואינה יכולה לאסור את עצמה], הנאת תשמישך עלי [האיש אסר הנאת תשמישה על עצמו] אסור, שאין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו:

מהני': שבועה שאיני יושן [ומן מה, אבל בנדר שלא יישן ג' ימים לוקח ויישן לאלתר. יבין], שאיני מדבר, שאיני מהלך אסור,

קרבן לא אוכל לך משום דכי אמר קרבן לא אוכל לך, אי אמרינן דכחי

קרבן משתבע שרי, דקרבן לאו צר אשמועי [ציה. כ"י] הוא, ואי אמרינן דקרבן יהא מה שלא אוכל משלך קאמר נמי שרי דלא שוי איסור קרבן אלא מה שלא יאכל,

הא קרבן שאוכל לך הא קרבן שאוכל לך נמי שרי, דחי קרבן קאמר, דעדי אגיגש דמשתבע ציה ולא מידי קאמר,

ביאורי הר"ן: ונראה בעיני דהא קרבן גרסינן וכדכתיבנא, ודכותה [הא רתנן לקביה] בשבועה הא שבועה, [דמאי. כ"י] דקנא דמותר בקרבן, קמני דשבועה אסור, וליכא למימר דהקרבן גרסי, [דהתנא] [דהא תנן. כ"י] צפרקין דלעיל דהקרבן אסור לרבי מאיר, והיכי תנן הכא דשרי דהא מתני' (נמי) כר"מ אוקימנא לה בגמרא, אלא ודאי כדאמרן,

(לא) [ל]קרבן לא אוכל לך מותר נמי שרי, דכיון דבלמ"ד פתוחה קאמר, לא קרבן משמע, וליכא למימר דמכלל לאו משמע, הא מה שיאכל יהא קרבן, דהא מתני' כר"מ אוקימנא לה [בגמ'. כ"י], ור"מ הא לית ליה מכלל לאו אהה שומע הן:

דף ט"ז ע"א

נב': מני מתניתין [דמשמע דרק קרבן שלא אוכל לך מותר, אבל קרבן שאוכל לך היה אסור, אע"ג דלא אמר כ"ף הדמיון, שאנו מפרשים אותם לקרבן יהא מה שאוכל לך] ר' מאיר היא דלא שני ליה קרבן ולא שני ליה קרבן, דלא ציי' כ"ף הדמיון דאי רבי יהודה [שצריך כ"ף הדמיון] לא שני ליה קרבן ולא שני ליה הקרבן מאי אירא קרבן לא אוכל לך דשרי, אפילו קרבן שאוכל לך נמי שרי [דהא לא אמר כ"ף],

[פ' דלעיל י"ג ע"א תנן אליבא דר"מ הקרבן בקרבן קרבן שאוכל לך אסור, דס"ל לר"מ דהקרבן האי להוי קרבן קאמר כמש"כ הר"ן שם י"ג ע"ב, אבל לר"י דהקרבן מותר כמו "קרבן" בלא כ"ף הדמיון כדאמרין בבתנ' י' ע"ב],

אימא סיפא לקרבן לא אוכל לך מותר, והתנן [לעיל יג]: לקרבן לא אוכל לך רבי מאיר אסור, וא"ר אבא נעשה באומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך?

לא קשיא הא דאמר לקרבן כלומר בלמ"ד שצאת משמע לקרבן יהא, הא דאמר (לא) לקרבן אכל לקרבן בלמ"ד פתוחה משמע לא קרבן דלא הוי קרבן קאמר:

מתני': שבועה לא אוכל לך משום דשבועה לא אוכל לך משמע בשבועה לא אוכל לך, הא שבועה שאוכל לך והא שבועה שאוכל לך [נמי ?] הכי משמע דליכא לפרשי לישנא דחי שבועה קאמר כדאמרין חי קרבן, דלא (משמע) [משמע. כ"י] אינשי הכי, (לא) [לשבועה. ד"ס] לא אוכל לך אסור ולשבועה לא אוכל נמי אפילו בלמ"ד פתוחה אסור, דאע"ג דלמ"ד פתוחה "לא" משמע [שמשמע באילו אמר לא אוכל].

ומתני' רבי מאיר היא דלית ליה מכלל לאו אהה שומע הן, אפילו הכי בשבועה

אבני חן על מסכת נדרים

חסור,

! [ויש כאן חילוק בין נדר לשבועה],

ונראה צעירי דהיינו טעמה, משום דהא מסקינן בסוף פרק שזעמא עדות (שזעמא לו), דכי לית ליה לר"מ מכלל לאו אחת שומע הן, ה"מ צממונה אי נמי באיסורא דאית ב' צממונה, אכל באיסורא גרידא אית ליה, ונדרים איסורא דאית ביה צממונה נינהו [וכן כתב לעיל י"א ע"א ד"ה דתנן ר"מ אומר], משום דלא משכחא דהו בלא חפלא, דהא אינן חלין על דבר שאין צו ממש, אכל שזעמא אינן אלא איסורא גרידא שהוא חל בגופו, וכיון דאיסורא גרידא נינהו, אפילו רבי מאיר מודה דאמרין דהו מכלל לאו אחת שומע הן:

נב: מכלל [מודקאמר אסור] דהא שבועה שאוכל לך דלא אכילנא משמע, ורמינא שבועות שתיים שהן ארבע, שאוכל ושללא אוכל, שאכלתי ושללא אכלתי, מודקאמר שללא אוכל, שאכלתי ושללא אכלתי, מכלל דשאוכל לך דאכילנא משמע דהא נקט לאו והן?

אמר אב"י שאוכל שתי לשונות משמע, [ומסבירה בדרך משל] היו מסרבינן [מפצירין] בו לאכול, ואמר אכילנא אכילנא [חרי זימני לאו דוקא, אלא משום דקאמר מפצירין והפציר לשון רבוי הוא נקט להו, שאמר לו שיאכל אצלו, והשיב לא אכילנא והפציר בו ואמר לא אכילנא. ראמ"ה], ותו [והוסיף לומר] שבועה שאוכל דאכילנא משמע,

אבל אמר לא אכילנא לא אכילנא, ותו אמר [והוסיף לומר] שבועה שאוכל דלא אכילנא קאמר לפוס האי לשנא משמע דכי היכי דלריך הוכחה לומר, דשאוכל דלא אכילנא משמע, ה"נ לריך הוכחה דשאוכל אכילנא משמע?

ביאורי הר"ן: וצריך פרק שזעמא שמים בתרא צאוקמתיא דאכ"י גופיה לא משמע הכי, אלא דסתמא בלא שום הוכחה שאוכל דאכילנא משמע, וכבר כתבתי שם שזו מן הסוגיות המתחלפות, וכתבתי שם גם כן דסוגיא דהתם עדיפא טפי,

[ועוד תירוצין] רב אשי אמר שאוכל דשבועה [פי' הגורסא הנכונה במשנה שמדבר על שבועה, דהיינו במשנתנו הוא] שאי אוכל קאמר [כן צריך לגרוס],

א"כ פשיטא [אם אמר שבועה שאי אוכל לך] מאי לזימנא? מהו דתימא מיקם לישנא היא דאיתקיל ליה [מיעקס לישניה הוא] כלומר שהאריך בלשון ונראה כאומר שאי אוכל [שרצה לומר שאוכל לך, ורק האריך עד שנשמע כאילו אמר שאי אוכל] ומיסק אדעתין הכי [שנאמין לו שכוונתו לומר שאוכל] לפי שאין דרך בני אדם לומר שאי אוכל אלא שלא אוכל קמ"ל [שאנו הולכין אחר מנהג ששמענו מפיו, ואם יש לו טענה ילך אצל חכם ויתיר לו],

אב"י לא אמר טעם כרב אשי, דלא קתני שאי אוכל [והוא אינו רוצה לתקן במשנה],

ורב אשי נאדרי [נדר, לא קיבל. שט] מן טעם דאב"י, קסבר שלא אוכל נמי משמע שתי לשונות, [למשל] היו מסרבינן בו לאכול, ואמר (לא) אכילנא (לא) אכילנא, ואמר נמי שבועה בין שאוכל בין שלא אוכל, [הר"ן. ד"ה] אכילנא משמע דאמר [ואמר שזעמא שלא אוכל דאכילנא משמע] לאו למימרא שיהא מושבע שיאכל, אלא לומר שאינו מושבע שלא יאכל, דהכי אמר ליה וכי נשבעתי שלא אוכל עמך, והלא כבר אמרתי לך דאכילנא,

ואיכא לתרועה נמי לישנא [כפשוטו] שבועה שלא אוכל, שבועה דלא אכילנא קאמר,

אלא תנא פסקה [קבע הר"ן ואין לחלק], שאוכל דאכילנא משמע, ושללא אוכל לא אוכל משמע:

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - כבר כתבתי בפ' שזעמא שמים בתרא שהרמב"ם ז"ל פסק כדאבי, וכסוגיא דהתם, והארכתי שם בטעמו של דבר בס"ד, אכל הרמב"ם ז"ל פסק כרב אשי, דלעולם שאוכל דאכילנא משמע, ושללא אוכל שלא אוכל משמע.

מהר"י: זה [לפי מוסקת הגמ' קאי על המשנה לעיל טו: שבועה שאני ישן וכו' שהשבועה חל על דבר שאין בו ממש] חומר בשבועות מבגדרים, וחומר בגדרים מבשבועות כיצד, אמר קונם סוכה שאני עושה [פי' שאסר ישיבת סוכה על עצמו, וכן בכתובות פו. אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו היינו שכופין אותו לישב בסוכה], לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח, בגדרים אסור בשבועות מותר שאין נשבעין לעבור על המצות:

דף ט"ז ע"ב

נב: חומר מכלל נדר הוא דמדקמתי דשזעמא חמורה מנדר, משמע דבגדר נמי איכא איסורא, אלא דלא חמיר כשזעמא והא מותר קתני דמן לא אוכל לך מותר?

אסיפא דאידך בבא קתני, שבועה שאני ישן שאני מדבר שאני מהלך אסור זה חומר בשבועות מבגדרים וזהא שייך למימר חומר בשבועות מבגדרים דנדרא מיהא הוי מדרבנן, [וכדכתיבא] [וכדכתיבא] ח"ש, לעיל טו.]. דאוקמא לעיל בבל יחל מדרבנן, אלא דשזעמא חמורה מנדר דאסור מדאורייתא,

ונקיט לה הש"ס להאי פרוקא אליבא דרבינא, משום דקושטא דמילתא כוותיה היא דכל יחל דמתני' דרבנן קאמר, והאי דלא דייקין נמי גבי חומר בגדרים מבשבועות מכלל דשזעמא מיהא איתא, משום דאין הכי נמי דאיתא ולקי דה משום שזעמא שוא, אלא שאינה חלה לצטל את המנהג:

[שינוי במשנתנו] חומר בגדרים מבשבועות כיצד כו': רב כהנא מתני אמר רב גידל אמר רב, ורב טביומי מתני אמר רב

אבני חן על מסכת נדרים

* וגם הדפוס הוא: צרור לים עליו אסור לזרוק, ובח"ש הגירסא צרור זה לים עליו אסור לזרוק, אע"פ.

גידל אמר שמואל, מניין שאין נשבעין לעבור על המצות?

ת"ל במדבר ל' לא יחל דברו, דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים אם יש בשבועתו בטול חפצי שמים מיחל שבועתו,

[ומקשה] ושאין נשבעין לעבור על המצות [וכי] מהכא נפקא ליה מהתם נפקא ליה, דתניא יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל, יכול יהא חייב?

מאי שנא נדר דכתיב במדבר ל' איש כי ידור נדר לה' לא יחל דברו אפילו יש בנדרו בטול מצות השם לא יחל, שבועה נמי הא כתיב במדבר ל' או השבע שבועה לה' לא יחל דברו דלה' קאי נמי אהשבע שבועה?

דף י"ז ע"א

תלמוד לומר ויקרא ה' להרע או להיטיב, מה הטבה רשות אף הרעה רשות, יצא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שאין הרשות בידו?

אמר אביי הא דאמר הנאת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אהנה מן הסוכה כלומר סכרה הוא דלה' לא קאי אשבועה, אלא חכי ידור נדר, משום דנדר דין הוא שיחול על דבר מצוה, לפי שהוא אסור על עצמו הנאת סוכה, שלשון נדר כך הוא, ואין מאכילין את האדם דבר האסור לו, אבל לשון שבועה היינו שלא אשב בסוכה, ולא כל הימנו להפקיע עצמו ממצות סוכה שהוא מנוה זה,

[ומתריץ] חד קרא למיפטריה מקרבן שבועה היינו קרא דלהרע או להיטיב דכתיב גבי קרבן שבועת צטוי וחד למיפטריה מן לאו דשבועה היינו קרא דלא יחל דברו:

אמר רבא וכי מצות ליהנות ניתנו רבא לאו אטעמיה דאביי מקשה דודאי שפיר קאמר אלא אלשניה דאי אמר הנאת סוכה עלי יושב זה ישיבה של מנוה דמצות לאו ליהנות נתנו?

[ראה ר"ה בח. ח"ל רש"י שם מצות לאו ליהנות ניתנו. לישראל, להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על זאריהם ניתנו].

מתני': יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה, כיצד אמר הריני נזיר [נזירות נמי נקרא נדר] אם אוכל, הריני נזיר אם אוכל, ואכל חייב על כל אחת ואחת מפרש בגמ' דאם אוכל לאו דוקא, דה"ה נמי אם אמר הריני נזיר הריני נזיר, דחייב על כל אחת ואחת, אלא אידי דתנא גבי שבועה שלא אוכל, תנא נמי גבי נזיר אם אוכל,

אלא אמר רבא הא דאמר ישיבת סוכה עלי [ראה מהר"ן חיות, ומצפה איתן], והא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה,

וחייב על כל אחת ואחת דאמרין, לומר דחייב לנהוג מצוות על כל קבלה וקבלה, וכי אמר הריני נזיר הריני נזיר [דחייב] [חייב. כ"י] שתי נזירות, ומונה שלשים יום ומציא קרבן, וחוזר ומונה שלשים יום ומציא קרבן, ונפקא לן בגמרא מנזיר להזיר, וקרי ליה להאי גוונא נדר בתוך נדר, לפי שהנזירות שניה היא חלה בתוך זמן הראשונה, אלא שאי אפשר לו שימנה אותה עד שימנה את הראשונה, דאם אימא דלא חיילא בשעת נדרו היאך תחול לאחר מכן, והרי אינו נודר באותו זמן, וכיון דלא חיילא השתא לא חיילא נמי בתר זמנא, אלא ודאי מהשתא הוא דחיילא, ומש"ה קמי' יש נדר בתוך נדר [ובן הוא בכתובות גט. מי איבא דהשתא לא חייל ולקמיה חייל. מהר"ן חיות].

ביאורי הר"ן: וא"ת וכי אמר ישיבת סוכה עלי מאי הו' הא דבר שאין בו ממש הוא? י"ל דהכא צמאי עסקינן כגון דאמר קונם סוכה לשיבתה עלי, ורבא לא חש למרוצי אלא לשון הנאה דאמר אביי, אבל אין ה"נ דבאומר סוכה לשיבתה עסקינן.

אבל בתוספות אמרו שאפילו אמר קונם ישיבת סוכה עלי מהני, דלא מקרי דבר שאין בו ממש אלא בשאינו מוזכר שם החפץ שאסור עליו, כגון שאני יטן שאני מדבר, אבל כשמזכיר החפץ הנאסר דבר שיש בו ממש הוא, ולפי זה מאי דאמרין דפרק אע"פ (כתובות דף נח) וצפרק בתרא דמכילמין (דף פה) גבי מקדיש מעשה ידי אשתו, דמוקמינן באומר יקדשו ידי לעושיהן לאו דוקא באומר, אלא נעשה באומר קאמר כיון שהזכיר את הידים,

וא"ת ואפילו כי אמר ישיבת סוכה עלי, למה אסור בישיבה של מצוה, והא כיון דמצות לאו ליהנות נתנו הרי אינו נהנה מן הסוכה כלל?

חירו' בתוספות דמ"מ כיון שאסר ישיבתה עליו, אע"פ שאין לו (צו) [זה. כ"י] הנאה חל [עליה אסור. כ"י].

ולפי זה אמר קונם זריקת *זריקת צרור לים, אע"פ שאין לו צוריקתו הנאה אסור לזרוק, מיהו דוקא במפרש ישיבת סוכה או זריקת צרור, אבל באומר קונם סוכה עלי קונם צרור זה עלי יושב [בסוכה. כ"י] ישיבה של מצוה חזקתו אותו צרור שנאסר צו לים אם רצה, דמסתמא לא אסר על עצמו אלא הנאה בלבד, דהא מקדיש בהמתו אסרה עליו ועל כל העולם, ואפ"ה אינה אסורה בנגיעה, הכא נמי אסור סתם אכילה והנאה משמע, אבל כל שפירש לאסור על עצמו אפילו נגיעה חייל. ע"ב.

[וראה ריטב"א שגם בגדר שייך נדר בתוך נדר, ולא רק בנזיר עיי"ש].

שבועה שלא אוכל, שבועה שלא אוכל, ואכל אינו חייב אלא אחת כלומר בשבועות לא משכחת תרי חיובי, לא ללקות שמים באכילה אחת, דמכיון שאמר שבועה שלא אוכל כבר זה, הוה ליה מושבע ועומד, ומו לא חיילא עליה שבועה שניה, ולא למנות שמים גם כן, דלא משכחת לה, מה שאין כן בנזירות דנאי דאינו לוקה שמים על אכילה אחת [של הרצנים וענבים], מ"מ משכחת זה תרי חיובי בשכפל נדרו צ' פעמים, דהיינו למנות שמים, מה שאין כן בשבועות:

נזיר: [גוסף קטע שחסר בדפוסים שלנו] [הריני נזיר אם אוכל: למה לי למתלא באם אוכל, כיון דאמר הריני נזיר הוה ליה נזיר וכי אכיל טובא זימני ומותרין ביה, מחייב על כל אכילה

אבני חן על מסכת נדרים

חלה נזירות על נזירות,

ושמואל אמר אפילו אמר הריני נזיר היום, הריני נזיר היום, חלה נזירות עליה נזירות חלה על נזירות, דמשמע ליה דממיר להזיר נפקא לן (דבכ) [דאפילו בכי. כ"י] האי גוונא מונה שמי נזירות,

ולרב הונא אדתנא אין שבועה בתוך שבועה, ליתני יש נדר בתוך נדר, ואין נדר בתוך נדר, הריני נזיר היום הריני נזיר למחר יש נדר בתוך נדר, הריני נזיר היום הריני נזיר היום

דף י"ז ע"ב

אין נדר בתוך נדר,

וא"ם ולשמואל נמי מי נחא, הא לדידיה נמי הוה ליה לפלוג ולמימני אין נדר בתוך נדר, ומשכחת לה באומר קונס עלי ככר זה, קונס עלי ככר זה, שאינו חייב אלא אחת, דהא בתמני לא תנן יש נדר בתוך נדר, אלא למנות שמים כדפרי', וכיון שכן לשמואל (גופיה) [נמי. כ"י] מני לפלוגי נדר גופיה ?

וי"ל דמי מקשי לרב הונא ליתני יש נדר בתוך נדר ואין נדר בתוך נדר, לא מקשי לומר אדמפליג בין נדר לשבועה לפלוג נדר גופיה, כדרך כל לפלוג וליתני בדידיה שבש"ס, דאי הכי מקשינן, לשמואל נמי תקשי כדפרישית, אלא כי האי גוונא לא מקשינן דלא קשיא כלל, דתנא אומר נדרים מנשבעות קאי, ומש"ה צעי למתני חומרא דאיכא נדר מנשבעות, לענין נדר בתוך נדר, הלכך לא שייך לאקשוי לפלוג וליתני בדידה,

אלא הכי מקשינן לרב הונא, היכי פסק תנא [ותנא] [ומני. כ"י] יש נדר בתוך נדר דמשמע בכל ענין, הוה ליה לפרושי מילתיה כי היכי דלא נטעי ביה, וזתה הכי ליתני מאי דחמיר (כהאי) [בהאי. כ"י] גוונא נדר מנשבעה, והא מילתא קשיא [רק] לרב הונא, אכל לשמואל לא קשיא כלל, דהא לדידיה בנזירות בכל ענין יש נדר בתוך נדר, מאי אמרת מ"מ בקונס עלי ככר זה קונס עלי ככר זה אין נדר בתוך נדר, (ו ?) הא כי האי גוונא ליכא למטעי במאי [דחנא] [דחני. כ"י] תנא, דנזירות קמי ולא קונמות, ואדרבה מדנקיט מילתיה בנזירות ולא בקונס אשמעי' דבקונמות אין נדר בתוך נדר ? קשי',

תנן [בא להקשות על רב הונא ממשנתיו] יש נדר בתוך נדר, ואין שבועה בתוך שבועה, היכי דמי, אילימא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, דכוות' גבי שבועה שלא אוכל תאנים, וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ענבים, אמאי לא חלה שבועה על שבועה יש לומר דהאי דמדמה לה [המקשה. כ"י] לאומר שבועה שלא אוכל תאנים, וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ענבים, וכי מפרקינן מדמינן לה לשבועה שלא אוכל תאנים וענבים,

ואכילה? אידי דקא תני שבועה שלא אוכל, תנא נמי הריני נזיר אם אוכל, ולעולם גבי נזיר לא צריך למימר אם אוכל. ע"פ הר"ם, תורי"ד, והר"ן, אבל לכל אחד מהם הגירסא שונה קצת, וצריך לראות בתוך הספר הנוסח לפי כל אחד]

ביאורי הר"ן [גירסא]: כיון דאמר הריני נזיר הוה ליה נזיר, וכי אכל טובא וממירין ביה מחייב על כל אכילה ואכילה- אידי דקמי שבעה שלא אוכל, תנא נמי הריני נזיר אם אוכל, ולעולם גבי נזיר לא צריך למימר אם אוכל, וזו הגרסא כמובא במקלף נוסחאות,

והכי פירושא כיון דאמר הריני נזיר וכו' חדא דאית בה תרמי קשיא ליה, 1. חדא למה ליה למתלייה לנזירות באכילה, דהא מכיון דאמר הריני נזיר הריני נזיר הוה ליה נזיר וצריך למנות שמים, 2. וקשיא ליה חו [דאי חלי ליה. כ"י] לנזירות באכילה בהריני נזיר אם אוכל חדא זימנא סגי, דהא קי"ל צ"כ שבועות שמים בתרא (שבועות כו) דמי שנשבע שלא אוכל ככר זה, על כל זית וזית שבו נשבע, הלכך מי שתלה נזירותו בזה אוכל, על כל זית וזית שבו תלה נזירותו, וכי אכל טובא כלומר זיתים הרבה וממירין ביה בין כל זית וזית לומר שאם יאכלנו יתחייב עליו נזירות אחת, חייב על כל אכילה ואכילה,

וגרסא צעיני דלחי צעינן דליתרו ביה בין כל זית וזית, משום דלא עדיפי אכילות הללו להתחייב עליהם נזירות כשתלואו זה, מלהתחייב עליהן קרבן ומלקות כשנשבע שלא יאכל ככר זה, וכשם שנתחייב קרבן ומלקות צעינן חלוק בין כל זית וזית, אי למלקות בהתראה אי לקרבן בשמי העלמות, ה"נ כשתלה נזירות בהם, צעינן שיהו התראות מחלקות,

דודאי נהי דאמרין דמי שנשבע שלא יאכל ככר זה על כל זית וזית נשבע, אפי' הכי אם לא תתרו בו אלא התראה אחת אינו לוקה אלא אחת, דכלל איסורין שבחורה על כל זית וזית שבהן הוא חייב, ואפ"ה אינו לוקה שמים אלא בהתראות חלוקות, ולקרבן נמי אינו חייב (אלא אחת) [שמים ?] אלא בשמי העלמות, ה"נ כי תלה נזירות באכילה ככר צריך שיהו התראות מחלקות בין כל זית וזית שבו, דאי לא לא מקריא אלא אכילה אחת, ולא מחייב עלה אלא חד נזירות כנ"ל, וראיתי למפרשים אחרים בזה מה שלא נראה צעיני,

ומתראה אידי דקמי שבעה שלא אוכל וכו' דאין ה"נ דבהריני נזיר הריני נזיר סגי ליה, ואי נמי תלה נזירותו בזה אוכל אחד הריני נזיר אם אוכל סגי ליה, אלא דאידי דאיצטרך למתלי לשבועה באכילה ו. כ"י למכפל זה נמי שלא אוכל שלא אוכל, דאי לא פשיטא שאינו חייב אלא אחת, תלה ליה נמי לנזירות באכילה וכפליה.

אמר רב הונא לא שנו אלא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, דמייגו דקא מיתוסף יומא יתירא חיילא נזירות על נזירות כלומר דכשאמר הריני נזיר למחר, יש במשמעות דבריו שימנה מיום מחמת ואילך ל' יום, נמאט שנחייב מחמת נדר שני יום אי מוסף על נזירות ראשונה, וכיון דקי"ל במסכת נזיר דהאומר הריני נזיר יום זה בלבד, מונה שלשים, אף זה כיון שנחייב מחמת נדרו שני למנות יום אחד מוסף על נזירות ראשונה, על כרחו מונה ל', אבל אמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום, אין

אבני חן על מסכת נדרים

[ודמויה גבי שבעות] דכוותה גבי שבועה דאמר שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים דלא חיילא, [כי אמר שבעה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שלא אוכל תאנים וענבים לא חיילא] שבעה בתרייתא על תאנים כלל, דלית ליה לרצ הווא שחול שבעה על שבעה אפילו ככולל,

ביאורי הר"ן: ועדיין אין דעתי נוחה בזה [שבועה יהיה הנפק"מ שבגזירות חל גזירות על גזירות ובשבועה לא חל] דמ"מ כי היכי דנשבעה שניה אינה חלה על תאנים מפני שכבר נשבע עליהם, כך גזירות שניה אינה חלה בעשרים ותשעה יום ראשונים מפני שכבר נזכר בהם,

לפיכך אני אומר דכי אמרינן וחזר ואמר שבעה שלא אוכל תאנים וענבים הכי קאמר שלא אוכל אותם כחמת [ובגזירות באופן זה חל גזירות שניה על כ"ט ימים של גזירות ראשונה, משא"כ שבועה השניה אף שנשבע על תאנים וענבים יחד, אין השבועה חל על התאנים],

וכי האי גוונא נמי מתפרש האי לישנא צ"פ שבעות שמים בתרא [כח:]: [ראה שם רש"י ד"ה ברמור. רבה דאמר מר שבעה שלא אוכל תאנים וענבים יחד ציוס אחד]. ע"כ,

והאמר רבה שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים, ואכל תאנים והפריש קרבן וחזר ואכל ענבים, (הויא) [הויין. יעב"ן] להו ענבים חצי שיעור, ואין מביאים קרבן על חצי שיעור [שצריך שיאכל תאנים וענבים יחד, ועל ענבים לחוד לא יתחייב],

אלמא היכא דאמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים, מיגו דחל שבועה על ענבים חיילא נמי על תאנים ונפקא מינה שאם אכל תאנים וענבים צהעלם שבעה ראשונה והסירו צו משום שניה לוקה [פ' בא ליישב כיון שכבר נאסר בענבים משבועה ראשונה מה נפק"מ דאסור גם משום שבועה שני?]

[ובתורתין] ואמרינן ד רב הונא לא סבירא ליה כרבה דרבה, דכתיב האי גוונא סבירא ליה לרצ הונא דלא חיילא שבעה שניה כלל, דכיון דאתאנים לא חיילא, אין לה מקום כלל, שהוא על שניהם יחד נשבע ולא על ענבים בלבד, ובגדרים נמי אילו היה דינן כשבעות, היה לנו לומר דכיון דאכ"ט יום לא חיילא גזירות שניה, ציוס שלשים נמי לא חיילא, שהרי כשאמר הריני נזיר למחר, לשלשים יום כאחד נזכר, ולא ליום שלשים בפני עצמו, והוא כ"ט יום כתאנים, ויום שלשים כענבים,

מיתבי' [עוד קשיא על רב יהודה] מי שגזר שתי גזירות, מנה את הראשונה והפריש קרבן ונשאל עליה, עלתה לו שניה בראשונה, היכי דמי, אילימא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, אמאי עלתה לו שניה בראשונה הא איכא יומא יתירא,

[הקושא] בתר דינא: הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, לדינא הוא כאילו קיבל שני גזירות נפרדים, וכאילו אמר שבעה שלא אוכל תאנים, שבעה שלא אוכל ענבים.
[התירוץ] בתר לישנא: הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, הלשון משמע שמקבל עליו שני גזירות יחד, ובשבעה הוא דומה לאומר שבעה שלא אוכל תאנים, שבעה שלא אוכל תאנים וענבים.

בהא *נחתין וסלקין [פ' זה הקשיא והתירוץ באן] דמקשה אולי בתר דינא ומתוך בתר לישנא,

והכי מקשי, ודאי כי אמרת צהריני נזיר היום הריני נזיר למחר, דגזירות חלה על גזירות, היינו משום דכי אמר הריני נזיר היום, קבל עליו שלשים יום הראשונים, וכי אמר הריני נזיר למחר קבל עליו [יום. כ"י] שלשים ואחד, ולפי שאין גזירות פחותה משלשים יום, צריך למנות שלשים אחרים, נמצא שאין נדרו שני משותף עם נדר ראשון כלל, אלא כל חד וחד קאי בצאפי נפשיה,

וכיון שכן דכוותה גבי שבעה נמי לא משכחת לה, אלא צאמר שבעה שלא אוכל תאנים, וחזר ואמר שבעה שלא אוכל ענבים, וכי האי גוונא אפי' בשבעות נמי חלה שבעה על שבעה,

*[בהא נחתין וסלקין. לשון זה הוא מליצה ופירושו שזה פירוש הקשיא והתירוץ. ומקורו בפסחים פ"ו ע"ב שהתפאר ההוא מינא שאין העכו"ם מכלים את ישראל, והשיב לו ר' אושעיא משום דלא ידעיתו היכי תעבדו וכו', והשיב לו המין בשבועה בהא נחתין ובהא סלקין ופרש"י צמחשנה וז' אלו עסקים תמיד],

אלא היכי דמי דלא חלה שבועה על שבועה אלא ודאי מדתנן בשבעות דאין שבעה בתוך שבעה, (ו. כ"י) על כרחך, כגון דאמר שבועה שלא אוכל תאנים, וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים בששמי שבעות חלות על דבר אחד מתוקמה,

דכוותה צנדרים קמני יש נדר בתוך נדר דכוותה גבי גזירות היכי דמי, דאמר הריני נזיר היום, הריני נזיר היום, וקתני יש נדר בתוך נדר [קשיא. ד"ם] לרב הונא?

ומפרקינן אמר לך רב הונא מתני' דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר כלומר לא תחיל בתר דינא [פ' שהן שתי גזירות הלוקין] אלא זיל בתר לישנא [פ' שהלשון משמע שגזר השני גזירות יחד] דכי אמר הריני נזיר למחר, ממחר ועד שלשים יום קאמר, והוא ליה כאילו אמר הריני נזיר היום ומחר, שאף כאן כ"ט יום מנדר השני מעורבין בזמן הגדר הראשון,

ואע"פ שאותן כ"ט ימים אינן חלין כלל מחמת נדרו שני, מ"מ צהאי לישנא חייל נדריה לענין שיהא יום שלשים וא' [של גזירות ראשונה] סוף שלשים יום של גזירות שניה [שגזירות שניה התחילה ביום ב' של גזירות הראשונה], שהרי הוא כן גדר [בשאמר הריני נזיר למחר], נמצא שעל כ"ט ימים מגזירות ראשונה חלה גזירות שניה לענין שיהא יום שלשים ואחד [של גזירות ראשונה] [יום שלשים. כ"י] לגזירות, אלא לפי שאין גזירות פחותה משלשים יום, צריך למנות עוד לתשלוש שלשים בשביל נדר שני,

אבני חן על מסכת נדרים

אלא פשיטא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום

דף י"ח ע"א

ותיובתא דרב הונא כלומר חיילי שתי נזירות כי האי גוונא, דאי לא מה עלתה לו שניה בראשונה, הרי לא חלה שניה כלל,

ביאורי הר"ן: ואם תאמר ומאי קשיא נהי דאילו לא נשאל על הראשונה לא חיילא שניה וכדכר הונא, כי מתשיל עלה משכחת רווחא וחיילא, וכדאמר רבא לקמן [ברך זח] דאף על גב דאין שבועה חל על שבועה, אם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו, ולקמן נמי מסייעין ליה לרבא מהא מתניתא ?

י"ל משום דלכמי לא קים לן צהא דרבא, וסבירא לן דאי לא חייל השתא לא חיילא נמי צחר זמנא, מש"ה לא מפרש להו כדכר?

לא לעולם הריני נזיר היום הריני למחר, ומאי עלתה לו, לבר מההוא יומא יתירא,

אי נמי כגון שקיבל שתי נזירות בבת אחת כלומר דכה"ג חיילי מרייהו שהרי אין אחת מהן קודמת למחרתה דנימא שלא תחול שניה אחריה,

[עוד קשיא על רב יהודה] מתיב רב המנונא במדבר ו נזיר להזויר מבאן שהנזירות חל על הנזירות, שיכול והלא דין הוא, ומה שבועה חמורה אין שבועה חלה על שבועה, נזירות קלה לא כל שכן? תלמוד לומר נזיר להזויר מבאן שהנזירות חלה על הנזירות,

היכי דמי, אילימא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, הא קרא בעיא [בתמיה] דודאי כיון דמתוסף יומא יתירא בשביל נזירות שניה, וכל מה שמנה עד אותו יום בשביל נזירות ראשונה היה, פשיטא שצריך למנות לי יום, שאין נזירות פחותה מלי יום, אלא לאו דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום וקתני נזירות חל על נזירות?

לא הב"ע כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת כלומר וקרא להכי אתא,

ביאורי הר"ן: וא"ת ולהא קרא למה לי פשיטא דה"ל כאומר הריני נזיר שנים יום ? י"ל אי לאו קרא ה"א שימנה ס' יום כאחד ויציא קרבן, ותא קרא ואשמעינן דשתי נזירות חלוקין הוו, ועל כל לי מגלת ומציא קרבן זהו פי' שמועה זו על נכון,

וראיתי לקצת מפרשים (שנדחקו) [שטרחו. כ"י] להעמידה לומר, דכי תנן יש נדר בתוך נדר לחייבו צ' על אכילה אחת קאמר, שאף בענין זה חמור נדר משבועה, שהאומר קונם עלי ככר זה קונם עלי ככר זה חייב צ', ומי שנשבע צ' פעמים שלא יאכל ככר אחד ואכלו אינו חייב אלא אחת, ורצ הונא ה"ק דדוקא באומר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר הוא דחייב שמים על אכילה אחת, משום דס"ל שנדר חל על

נדר לחייבו שמים ככולל, מה שאין כן בשבועה, דאפילו ככולל לא חיילא, אבל בלא כולל אפילו בנדרים אין נדר חל על נדר,

והשמועה עולה לפירוש זה בקושי ודוחק 1. דא"כ למה ליה לתנא דמתניתין למתנייה האי דינא צנזירות למתנייה בנדרים, 2. ועוד דהיכי הוה ס"ד לאוקמי הא דמי שנזר שתי נזירות וכו' באומר הריני נזיר היום הריני נזיר (למחר) [היום. כ"י], דא"כ מאי מנה את הראשונה, והלא כשמנה את הראשונה מנה גם את השניה, דשניהם מניין אחד להם, אלא שהוא חייב כשעובר על נזירותו שמים, 3. ועוד מאי עלתה לו שניה בראשונה, והרי אין השניה חלה אלא לענין שאם אכל ענבים בתוך ימי נזירותו חייב שמים ולמה הוא צריך שתעלה לו, 4. ועוד דאמרין בהך מיוצאא אחריתי אילימא דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר הא קרא בעיא צממיה, ומאי קשיא אין הכי נמי דקרא בעיא לחייבו שמים ככולל, דהא בשבועות כה"ג אינו חייב אלא אחת, אלא ודאי פירושא קמא עיקר,

הלכך נקטינן - דכי היכי דאין שבועה חלה על שבועה לחייבו צ', כך אין נדר חל על נדר, ואם אמר קונם עלי ככר זה קונם עלי ככר זה אינו חייב אלא אחת, דכי (תנא) [תנן. כ"י] יש נדר בתוך נדר דוקא למנות שתי נזירות הוא דאמרין כדכתיבנא,

מיהו להא מילתא עדיפי נדרים [פי' שלא רק נזירות עדיפי משבועות אלא גם נדרים] מנשבעות, שהנדרים חלין על השבועות ואין השבועות חלות על הנדרים, כיצד נשבע שיהא ככר זה, ואח"כ אסרו עליו בקונם, אסור לאכלו כדאמרין לעיל, קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל אסור,

ובדאי דכי היכי דנדר חל על דבר מנזה, חייל נמי אשבועה, (שמנזה) [שמנזות. כ"י] ושבועות שמיהן אסור גברא הן, וחייל עלייהו אסור חפצא דנדרים, לצטלן בשב ואל תעשה,

ואפשר ג"כ שכשם שהנדר חל על השבועה לצטלה, כך הוא חל לקיימה, שהנשבע שלא יאכל ככר זו וחזר ואסרו עליו בקונם ואכלו חייב שמים, וכן דצין [הדין. כ"י] אם לצטל הן חלין לקיים לא כל שכן, ומההוא טעמא גופיה דכתיבנא, דכיון דשבועות לימנהו אלא אסור גברא כי אמר קונם מיתוסף ציה אסור חפצא,

אבל אין השבועות חלות על הנדרים לא לצטל ולא לקיים שאם אסר על עצמו ככר וחזר ונשבע עליו שיאכלנו, פשיטא שאינו רשאי לאכלו, וכן נמי נשבע עליו שלא יאכלנו [ואכלנו. כ"י] אינו עובר אלא משום כל יחל [דנדרים],

ולכא למימר דכי היכי דאסור חפצא דנדרים חייל אאסור גברא דשבועות, ה"נ אסור גברא דשבועות ליחול אאסור חפצא דנדרים, משום דנדרים כי היכי דאית צהו אסור חפצא, אסור גברא נמי אית צהו, שהרי מכיון (שנאסר) [שאסרו. כ"י] עליו קאי עליה בלא יחל דברו, והאי לאו [הלא תעשה של לא יחל דברו] אסור גברא הוא ככל לא תעשה שבתורה, הלכך אין מקום לשבועה שתחול על הנדרים,

והכי איתא בירושלמי פ"ק דמכילתין [דף ב.] צכר אחד, מכיון שהזכיר עליו שבועה כנבלה הוא [בלומר באיסור תורה. קרבן העדה], מכאן ואילך כמיחל שבועות על האיסורין, ואין שבועות חלות על האיסורין, אמר ר' יודן והוא שהזכיר נדר ואח"כ

אבני חן על מסכת נדרים

הזכיר שצוה, אבל אם הזכיר שצוה ואח"כ נדר הנדרים חלים על האיסורין. ע"כ,

דשצוה שלא אוכל ככר זה וכו' וכדליתא התם.

דף י"ח ע"ב

[ידיעות:

[על פי תרביץ [גליון נב, ד] תמוז תשמ"ג] קאסוטו [שם חוקר] פירש את המתנות שנתן אבימלך לאברהם (בר' כ, מז) וכן את ההטבה של פרעה לאברהם (שם יב, מז) על-פי החוק האומר, כי אשה נשואה, אשר יקח אותה אדם למסע (מסחרי?) ולא ידע שהיא אשת איש, צריך להישבע על כך ולתת שני ככרות בדיל לבעלה (חוקי אשור התיכונה, א, סעיף 22), פרעה וכן אבימלך לא ידעו ששרה אשת איש ועל כן חויבו לדעת קאסוטו בשבועה ובפיצויים, כפי שקובע החוק האשורי "שהיה ידוע ורווח גם בתוך עם ישראל", לדעתו. השוואתו של קאסוטו לוקה בחסר, שכן הכתובים מדברים הן בסיפור פרעה הן בעקבות אבימלך על מתנות והטבה אך לא על שבועה, קאסוטו אמנם הניח, בעקבות המקבילה האשורית, שניתנו הצהרות בשבועה על-ידי שני המלכים, אך הדבר לא נאמר בכתובים, ואם כן לכאורה לא יצאה הנחתו מגדר השערה.

והנה מעניין הדבר, שמספר שנים לאחר הופעת פירושו של קאסוטו (תש"ד) התפרסמה המגילה החיצונית לבראשית מקומראן, שהיא מעין מדרש לסיפורי בראשית ושם מצאנו להפתעתנו דברים העשויים לאמת את השערתו של קאסוטו. וקוראים אנו שם בקשר לשרה ויצאתה מבית פרעה: וימא לי מלכה במומה די לא ... ויהב לה מלכא [בספ וד]הב... ולבוש שגי די בויז וארגואן... [פירוש בלשון הקודש] = וגשבע לי המלך בשבועה כי לא" ...ונתן לו המלך [בספ וז]הב ולבוש רב של בויז וארגמן].

לאחר שאכל אדם מעין הדעת, ולקה העולם בגלות הדעת, מיד תיקן הקב"ה בועת אפיך תאכל לחם, שכלי דעת היו בני אדם משתגעים אם לא היו עובדים לפרנסתם, ונמצא שגזירת בועת וכו' הוא תיקון ולא עונש.

היום ר"ח שבט תשס"ח הוא יום החופה של בני דוד עקיבא ג"י ושאלו את האדמו"ר מבעלזא שליט"א מתי לומר דווי, וענה לומר דווי אחר תפלת מעריב קודם החופה.

העבר זכרונות, ההווה דמיונות, העתיד חלומות,

שמעתי ממחותני ר' מוכא' שפיצער שליט"א בחתונת בני דוד עקיבא ג"י בדיוק הפסוקים שבפרשה זו: כשאמר משה אל פרעה בשם ה' [שמות י ו] ומלאו בתך וגו' אשר לא ראו אבתך ואבות אבתך מיום היותם על האדמה עד היום הזה, שמדבר על העבר אבל לא אמר כלום על העתיד, וכשהתורה מספרת על מכת הארבה כתיב [שם פסוק יד] לפניו לא היה כן ארבה כמהו ואחריו לא יהיה כן שמדבר על העתיד?

אלא כשהיה מדבר אל פרעה להפחידו היה צריך רק לספר על מה שהיה כבר, וזה שיבא עכשיו יהיה הרבה יותר קשה מאלו שהיו, אבל כשמדבר אל ישראל לספר להם גודל הנס שעשה להם היה רוצה שיבינו מה שעשה הקב"ה כדי להוציאם ממצרים, וכן בכל דורות הבאים מתי שיבא ארבה גדול יתבוננו ויבינו יותר ויותר מה שעשה הקב"ה בשבילם. ע"כ,

ולי נראה לפרש שכן דרך בכל פעם שכופלים דבר להוסיף על מה שאמר

ומאי [במה] חומרא דשבועה מגדר [שאמרנו לעיל מז: חומר בשבועה מבגדר], אילימא משום דחיילא אפילו על דבר שאין בו ממש, נדר נמי חמור שכן חל על המצוה כרשות, אלא משום דכתיב בה בשבועה שמות כ לא ינקח:

[שנינו במשנתנו] שבועה שלא אוכל, שבועה שלא אוכל, ואכל אינו חייב אלא אחת: אמר רבא אם נשאל על הראשונה, שניה חלה עליו,

ממאי מדלא קתני אינו אלא אחת, וקתני אינו חייב אלא אחת, רווחא הוא דלית לה, [הא. ד"ס] כי מיתשיל על חבירתה, חיילא,

לישנא אחרינא חיובא הוא דליכא [דכן אמר אינו "חייב" אלא אחת], הא שבועה איכא, למאי הלכתא? לכדרבא, דאמר רבא נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה,

לימא מסייע ליה [לרבא] מי שנדר שתי נזירות ומנה את הראשונה והפריש קרבן ונשאל עליה, עלתה לו שניה בראשונה מאן דמסייע ליה לרבא מהא, על כרחין כרב הונא סבירא ליה, דאמר דבאומר הריני מזיר היום אין נזירות חלה על הנזירות, דאי כשמואל ס"ל דאמר דאפי' כזי האי גוונא נזירות חלה על הנזירות, מאי קא מסייע ליה לרבא, דלמא שאני הכא דצשעה [שנדר חלה על שמהין] [שנדר חלו שמהין. כ"י] ומש"ה כשנשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה, אבל [רבא דמיירי] בשבועות שצשעה שצשע לא חלה שצוה שניה, לעולם אימא לך דכיון דלא חיילא השתא לא חיילא נמי כי מתשיל אראשונה,

אלא ודאי משום דס"ל כרב הונא מסייע ליה, וה"ק ודאי הא מתניתא באומר הריני מזיר היום הריני מזיר היום מתקומא, ואפ"ה נהי דצשעה שנדר לא חייל נדר שני, כי מיתשיל אנדר ראשון חייל וכדרבא,

דאי באומר הריני מזיר היום הריני מזיר למחר עסקינן, ומש"ה קתני עלתה לו שניה בראשונה לפי שצשעה שזר חלו שמהין, א"כ היכי קתני דעלתה לו שניה בראשונה הא איכא יומא יתירא?

ודמי דהכא בגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת כגון שקבל עליו שתי נזירות צבת אחת עסקינן, ומש"ה כי נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה, לפי שצשעה [שנדר היו] [שנדר היו. כ"י] שתי נזירות ראיות לחול, אבל בשבועות לעולם אימא לך דכיון דשניה לא חיילא כי אפקיה מפומיה, כי מתשיל אראשונה נמי לא חיילא:

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - קי"ל כרבא [דאם נשאל על הראשונה שניה חל עליו], דנהי דאדמיא סיעתמיה, שמעתיה לא אדמיא ומתני' דהכא ודשבועות כותיה דייק, דהתם צפרק שבועות שמים צמרא [שבועות כז] נמי מסייע לרבא מממני

אבני חן על מסכת נדרים

מתחלה, ובוה יש לפרש למה בשבע ברכות אומרים מקודם כשמוך יצריך בגן עדן, ואח"כ אומרים מהרה ה' אלקינו ישמע בערי יהודה.

מתני': סתם נדרים להחמיר כלומר מי שנדר, יש לפרש לשונו להחמיר ולהקל, כל שלא פירש (א' מהן) [אחר כן. כ"י] למה נחמין, הולכין צממא להחמיר,

ופירושה להקל אם פירש אח"כ ואמר לכן נתכונתי, סומכין על דבריו, אע"פ שהוא מיקל, וכולה מתני' עד נדר צממא [למקמן ב.]. מפרש כיצד סתמן להחמיר, ומנדר צממא ואילך מפרש כיצד פירושן להקל,

[אינו צריך לפרש בתוך כדי דיבור, שהרי אינו משנה מה שאמר אלא מפרש דבריו, ולכן כל אימת שיאמר לכן נתכונתי סומכין על דבריו],

כיצד אמר הרי עלי כבשר מלית, כיון נסך כלומר כיצד קרוי סתם נדרים, האומר כבשר מלית, ויין נסך, דמשמע של שמים [פ' של הקדש], וקרי ליה צמר מלית משום דכתיב על כל קרבן הקריב מלח, ומשמע גמי של עצודת כוכבים, כה"ג הוי סתם נדרים, דהא אם בשל (שמים) [שמים] נדר אם פירש של שמים אסור, אם בשל עצודת כוכבים נדר ואם פירש של עצודת כוכבים מותר, ואם סתם דמשמע הכי ומשמע הכי אסור הרי שסתם נדרים להחמיר,

הרי עלי כחרם, אם כחרם של שמים אסור, ואם כחרם של כהנים מותר, ואם סתם אסור,

הרי עלי כמעשר, אם כמעשר בהמה נדר אסור דדבר הנדור הוא (כשהיה) [כשהוא. כ"י] קורא לעשירי עשירי, ואסור לכל עד שיקרבו ממיריו, ואם של גורן מותר, ואם סתם אסור,

הרי עלי כתרומה, אם כתרומת הלשכה נדר אסור, ואם של גורן מותר, ואם סתם אסור דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר סתם תרומה ביהודה אסורה לפי שציהודה ממון שהיו קרובין לנצח"ק, תרומת הלשכה נמי תרומה סתם קרו לה, והוא ליה סתם נדרים להחמיר,

בגליל מותר, שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה שמתוך שהיו רחוקין מירושלים ולא היו רגילין בתרומת הלשכה [פ' בוראי גם הם היו שולחין שקליהם, רק זה שהיו תורמין ג' תרומות מתוך הלשכה ג' פרקים בשנה, לא היו בקיין בה, דכיון שלא היו רגילין לבא לביהמ"ק כמו אנשי יהודה, לא היו בקיין כל כך במנהגי ביהמ"ק, ולכן] לא קרו לה תרומה סתמא, אלא תרומת הלשכה קרו לה, הלכך כי נדרי בתרומה סתם, ליכא לספוקי כלל בתרומת הלשכה, ומש"ה שרי,

סתם חרמים ביהודה מותרין [שמתוך. כ"י] שהכהנים (מכירין) [מזויים. כ"י] ציניהם ורגליהם צממא כהנים (וקרי) [קרו. כ"י] להו נמי (חרמי) [חרם. כ"י] סתם חרמי גצוה, ומש"ה מותרין, דהך סיפא ר' אלעזר צריז דזוק היא, כדאימא בגמרא, וס"ל דסתם נדרים להקל, ופליג ארישא,

בגליל אסורין [וצגליל אסורין] והיינו דהדר קמי שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים, דמשמע טעמא דאין מכירין, הא מכירין אלו ואלו מותרין,

שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים שמתוך שלא היו כל כך כהנים ציניהם, לחרמי כהנים לא קרו להו חרם סתם, הלכך כי נדרי צממא ליכא לספוקי צממא, דודאי חרם גצוה קאמרי:

נב': והתנן [בהירות פרק ד' מ"ב] ספק נזירות להקל משנה היא צממא טהרות וזירות על ידי נדר הוא, וקשיין אהדדי?

אמר ר' זירא לא קשיא, הא [ספק נזירות להקל] ר' אליעזר, הא [מתני' דספק להחמיר] רבנן, דתניא המקדיש חיותו או ובהמתו [פ' כל חיותו ובהמתו. ר', דלא כר"ן] הקדיש את חביו [דברי רבנן דספק להחמיר], ר' אליעזר אומר לא הקדיש את חביו [דספק להקל] דהוי ספק חיה ספק צממא, ואי הקדיש את צממא אמרינן דלמא כיו חיה, ואי הקדיש חיותו אמרינן דלמא צממא הוא [שלא היה דעתו אלא על ודאי בהמה. ר', דלא כר"ן],

מאן דאמר [רבנן] ממונו מעייל לספיקא [שדעתו גם על חביו], גופיה נמי צממא ליה ד מעייל לספיקא, הלכך ממתינן דסתם נדרים להחמיר רבנן, ומאן דאמר [ר' אליעזר] ממונו לא מעייל לספיקא [דספק להקל], גופיה (נמי)

דף י"ט ע"א

כל שכן דלא מעייל לספיקא הלכך ממתינן דסתם נזירות להקל רבי אליעזר,

אמר ליה אביי [לר' זירא] במאי אוקימתא ל [משנה ד] ספק נזירות להקל, כרבי אליעזר, אימא סיפא סיפא דמתמנין (גופה. צממא"מ) דספק נזירות להקל הוא [פ' בהירות פ"ד מ"ב מיד אחר שכתב המשנה ספק נזירות טהור, אומר] ספק בכורות, אחד בכורי אדם ואחד בכורי בהמה כגון שילדה זכר ונקבה ואין ידוע אי זה הוליד ראשו ראשון, בין טמאה [פטר חמור] בין טהורה, המוציא מחבירו עליו הראיה [דאמר ליה לכתן אייתי ראיה דהוא בכור ושקול. רע"ב],

[אמר ליה רב המנוא מתניתין היא, ספק בכורות, אחד בכור אדם ואחד בכור בהמה, בין טהורים בין טמאים המוציא מחבירו עליו הראיה. ותני עלה אסורים בגיזה ובעבודה. ב"מ ו:],

ותני עלה ואסורים בגיזה ועבודה והכי (פריך) [פירושו. מ"ש] צממא"מ אי לא מוקמינן לה כר"א, לא קשיא רשא אסיפא, דרישא דספק נזירות להקל משום דגופו לא מעייל אינש לספיקא, וסיפא דספק בכורות כיון דממונא הוא אמרינן דמעיל אינש ממונא לספיקא, אלא לדידך [לר' זירא דבוקים לה למתני' כר' אליעזר] דלא שני לך בין גופו לממונא קשיא?

אבני חן על מסכת נדרים

דאמרת דספק נזירות להקל רבי אליעזר היא, נהי דהוי קדושה הבאה בידי אדם, היכי עדיפא טומאה דרצנן, אע"פ שהיא בזה מאלה מנזירות דאורייתא, אע"פ שהיא בזה בידי אדם,

וכי תימא הא חזין בהדיא דבקדושה הבאה בידי אדם אע"פ שהיא מדאורייתא מיקל ר"א בספיקא, דקתני לא הקדיש את הכי, וכיון שכן אפילו כי לא מוקמינן הא דספק נזירות להקל כר"א קשיא דר"א אדרבי אליעזר ?

איכא למימר דהוה מצינן לדחוי, דהיינו טעמא דרבי אליעזר דאמר לא הקדיש את הכי משום דהוי שמו עליו, ולא קרו ליה אינשי חיה ולא בזהמה זה נ"ל?

אלא הא [ספק נזירות להקל] **רבי יהודה** [דאמר לא מעייל אינשי נפשיה לספיקא] **והא** [משנתינו כאן שספק נדרים לחומרא] **ר"ש, דתניא** [בברייתא גב בניור ח.] **הריני נזיר אם יש בכרי הזה מאה כור, והלך ומצאו שנגנב או שאבד רבי יהודה מתיר** [שאינו נזיר] משום דלא מסיק אדעתא דלהוי נזיר, עד שימצאנו לו שיהא בזהמה כרי מאה כור **ורבי שמעון אוסר,**

ורמי דרבי יהודה אדרבי יהודה, מי א"ר יהודה לא מעייל אינשי נפשיה לספיקא, ורמינהי [ששנינו במשנתנו לעיל יח:] **רבי יהודה אומר סתם תרומה ביהודה אסורה, ובגליל מותרת, שאין אנשי הגליל מכירין את תרומת הלשכה, טעמא דאין מכירין**

דף י"ט ע"ב

הא מכירין אסורין [שאף שאינו אלא ספק סבר ר' יהודה דאולין לחומרא],

ביאורי הר"ן: האי דמקשה מדיוקא דסיפא, ולא פריך מגופא דרישא דקתני סתם תרומה ביהודה אסורה, אלמא ספיקא לחומרא ? משום דאיכא לדחוי דרישא היינו טעמא משום דאנשי יהודה, מתוך שהיו יותר רגילין בתרומת הלשכה (לתרומת) [מתרומת ?] הגורן, לא קרו לה תרומה סתם, הלכך כי נדרי בתרומה ודאי [ולא מבעיטם ספק] בתרומת הלשכה נדרי, אבל דיוקא דסיפא קשיא דמדיהב טעמא דהמירא דגליל לפי שאין מכירין, משמע הא מכירין זו זו אסורין, דספיקא לחומרא?

[ומתירין] **אמר רבא גבי כרי קסבר** [ר' יהודה] **כל שספיקו חמור** (מודאי) [מודאו. ד"ס] **לא מעייל נפשיה לספיקא** [בדמפרש] שאם הוא ספק נזיר הוא חמור מודאי ולכן מיקל בכל ספק נזירות, וכן כאן כשאומר הריני נזיר אם יש בכרי כאן וכו', [ומפרש] **דאילו גבי נזיר ודאי, מגלח ומביא קרבן ונאכל, על ספיקו לא מצי מגלח לפי שצריך לגלח על הבשר קרבנותיו, ולא מצי** [לאיתיניהו] [לאיתיניהו. כ"י], דלמא לא הוי נזיר ומייתי חולין בעורה,

[אבל בספק תרומה מחמיר ר' יהודה, שאין ספקו חמור מודאו],

אמר ליה [ר' זירא לאביי] **אמאי קא מרמיית קדושה הבאה מאליה** [קדושת בכורה] **לקדושה הבאה בידי אדם** [קדושת נזירות] משום דבקדושה הבאה בידי אדם, הוא דאיכא למימר, דהאי גברא לא גמר לעיולי נפשיה וממוניה לספיקא [ולכן ספק נזירות להקל], אבל בקדושה הבאה בידי שמים איכא למימר הכי, דאטו בידיה הוא,

אלא אי קשיא הא קשיא, [שנינו בתוספתא דטהרות] **ספק משקין כגון שהשיט טמא ידו לצין המשקין, ואין ידוע אם נגע בהן ליטמא טמא כלומר לטומאת עצמן אולין לחומרא, אבל לא לטמא אחרים, לטמא אחרים טהור, דבר ר' מאיר** [פ' שמיקל בטומאת משקין שאינה בידי אדם],

איכא נוסחי דגרסי הכא דברי ר"מ וכן היה ר"א אומר כדצרי, ותוספתא היא במסכת טהרות, ואיכא מאן דלא גריס ליה, דלמא ליה לאחזיזי ממתניתא, והא (סיפא) [רישא] דמתניתין [טהרות פ"ד מ"ט] דספק נזירות להקל היא, דקתני ספק משקין ליטמא טמא [ר"ל אם הספק הוא אם נחטמא המשקין. יבין], לטמא אחרים טהור, ואפשר דגרסינן ליה ועדיפא ליה לאקשויי ממתניתא, משום דמפרשא בהדיא דר"א ס"ל דספק משקין ליטמא טמא,

וכן היה ר' (אליעזר) [אליעזר] **אומר כדבריו** [פ' דאף דגם טומאת משקים אינה בידי אדם, עדיין קשיא לר"א, דכיון דמיקל בספק נזירות שהוא דאורייתא, אף שהוא קדושה הבאה בידי אדם, בודאי צריך להקל בטומאת משקין שהוא טומאה דרבנן, וראה ר"ן לקמן ד"ה מאי איכא למימר],

ומי ס"ל לר"א ליטמא טמא, והתניא ר"א אומר אין טומאה למשקין כל עיקר מדאורייתא, **תדע שהרי העיד יוסי בן יעוזר איש צידדה על איל קמצא חגב ששמו איל דבן טהור וכשר לאכילה ועל משקין בית מטבחיא דבן דכיון דטומאת משקין מדרבנן, צמסקה צי מטבחיא לא גזרו שלא להרבות טומאה בעורה, וכיון דטומאת משקין מדרבנן היכי מחמירין בספקיהו,**

הניחא לשמואל דאמר דבן מלטמא אחרים, אבל טומאת עצמן יש בהן שפיר ניחא דמשום דטומאת עצמן מדאורייתא אולין בספקיהו לחומרא, אלא לרב דאמר דבן מומש דאפילו טומאת עצמן מדרבנן מאי איכא למימר הוה לן למיחל בספקיהו לקולא [ולא בצית לאוקמה למתני' דספק נזירות כר"א, וקשיא מתניתין דטהרות על המשנה כאן]?

ביאורי הר"ן: וכי תימא אם כן אפילו לא מוקמינן הא דספק נזירות להקל כר"א היכי ניחא, הא אכתי קשיא דרבי אליעזר אדרבי אליעזר, דהא אמר בהדיא דטומאת משקין מדרבנן, דקתני אין טומאה למשקין כל עיקר, ואפילו הכי אולין בספקיהו לחומרא, דקתני וכן היה רבי אליעזר אומר כדצרינו עלה דההיא דספק משקין ליטמא טמא ?

יש לומר דהכי פריך, בשלמא אי הך דספק נזירות להקל לא מיתוקמא כרבי אליעזר לא קשיא, דאיכא למימר דרבי אליעזר מחמיר בספק אפילו צדצנן, אבל כיון

אבני חן על מסכת נדרים

ביאורי הר"ן: וכי חיימא נהי דחטאת לא מצי לאחויי בתנאי, שאין חטאת צאה נדבה, לימי עולה ושלמים וליתמי אס מיר אני הרי אלו לחובתי ואס לאו יהא נדבה, דהא קיימא לן דאס גלח על אחד משלשתן יאא ? י"ל הני מילי בדיעבד, אבל לכחלה אינו מנגלת, אלא א"כ הקריב חטאת ועולה ושלמים, הלכך לית ליה תקנתא למזירות הצאה על הספק,

א"ל רב הונא בר יהודה לרבא [שתירין הסתירה בין דברי ר' יהודה], **אמר הריני נויר עולם, מאי דהא ברייתא דאס יש בכרי הזה מאה כור סתמא תניא,** ויש במשמע אפילו מיר עולם, ואפ"ה שרי רבי יהודה, אע"פ שאין ספקו חמור, דהא ודאי נמי לא מצי מנגלה ?

א"ל נויר עולם נמי ספיקו חמור מודאי, דאילו ודאי [נויר ד]. **הכביד שעריו מיקל בתער ומביא שלש בהמות** [שכן הדין שצריך להביא ג' בהמות חטאת עולה ושלמים לכל תגלחת], **ואילו ספיקו לא,**

אמר הריני נויר שמשון מאי דאפי' ודאי לא מצי (מנגלה) [מיקל כ"י] **במער? א"ל נויר שמשון לא תניא דסתמא לא משמע מיר שמשון,**

א"ל והאמר רב אדא בר אבהו תניא [הריני ח"ש] **נויר שמשון דאיכא ברייתא דתנא צהדיא, דר' יהודה מתיר באומר הריני מיר שמשון אס יש בכרי הזה מאה כור והלך ומנאלו שנגנב? א"ל אי תניא תניא ולא ידענא לפירוקא, דלא תקשי דהאי דאין אנשי גליל מכירין תרומת הלשכה, דמשמע הא מכירין אסורין,** **א"י אי תניא תניא, ומיר תנאי אליבא דרבי יהודה,**

רב אשי אמר ההיא [הריני נויר אם יש בכרי הזה מאה כור] **רבי יהודה משום ר"ט היא, דתניא ר' יהודה משום ר"ט אומר אין אחד מהם נויר במס' מיר (דף לב) (תנן) (מנן) (כ"י) לה בשנים שהיו מהלכין בדרך, וראו אחד צא כנגדן, אמר אחד מהן הריני מיר שזה איש פלוני, אמר חברו הריני מיר שאינו, ר"ט אומר אין אחד מהם מיר, ויהיב רבי יהודה משמיה טעמא למילתיה לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה כלומר שאין נזירות חל עד שיפרש אותה בלא שום תנאי, כדכתיב כי יפליא דמשמע שיפרש, ולא שיקבל אותה על הספק, הלכך ברייתא דהאומר הריני מיר שמשון אס יש בכרי הזה מאה כור דלא הוי מיר, כותיה [אזולא. כ"י],**

אי הכי מאי איריא שנגנב או שאבד [דהא גם בלא זה אין כאן הפלאה]? **אלא להודיעך כחו דר' שמעון** [דאוסר] **דאף על גב דנגנב או שאבד, קסבר מעייל איניש נפשיה לספיק',**

ביאורי הר"ן: וכי חיימא ליתמי דכי איתא צעיניה [שלא נחסר מהמאה כור] להודיעך כחו דרבי יהודה דכחה דהיתרא עדיף ? ליתא, דכיון דטעמא [דר"י מתיר] משום דלא נתנה נזירות אלא להפלאה, [וחה שנגנב או אבד אינו משנה כלום בבחבה דהיתורא] ליכא כחה דהיתרא טפי כי איתא צעיניה, משנגנב או שאבד, אבל השתא דנקיט לה בנגנב אשמעינן רבותא דר"ש [אוסר, יש חידוש] דלא חייש למזירות דהפלאה, ועוד דמעיל נפשיה לספיקא:

[שנינו במשנתנו] **רבי יהודה אומר סתם תרומה ביהודה כו'** [אסורה בגליל מותר], שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה: **הא מכירין אסורין, אלמא ספיקא לחומרא, אימא סיפא סתם חרמים ביהודה מותרין ובגליל אסורין שאין אנשי הגליל מכירין את חרמי הכהנים, הא מכירין מותרין אלמא ספיקא לקולא?**

ביאורי הר"ן: הא דפריך מדיוקא דרישא אדיוקא דסיפא, ולא פריך מרישא לסיפא, [ובפרש] דרישא קמני סתם תרומה ציהודה אסורה, אלמא ספיקא לחומרא, וסיפא קמני סתם חרמים ציהודה מותרין אלמא ספיקא לקולא ?

משום דה"ל לדחויי, דלמא לעולם ספיקא לקולא, ורישא היינו טעמא, משום דציהודה מפני שהיו רגילין הרבה בתרומת הלשכה, לא היו קורין לתרומת הגורן תרומה סתם,

אי נמי לאידך גיסא, דלעולם ספיקא לחומרא, וסיפא דקמני סתם חרמים ציהודה מותרין היינו טעמא, דמתוך שהיו כהנים הרבה מזויין ציניה, ורוב חרמיהן היו לכהנים לא הוו (קרי) [קרי. כ"י] למרס גבוה חרס סתם, אבל דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא קשיא ?

אמר אב"י סיפא [דמתני'] **ר"א ברבי צדוק היא דמתני' תרי תנאי היא, רישא רבי יהודה דס"ל ספיקא לחומרא, ולדידיה אין ה"נ דסתם חרמים ציהודה נמי אסורין, וסיפא ר"א בר' צדוק דאמר סתם חרמים בגליל אסורין, לפי שאין מכירין את חרמי כהנים, הא מכירין מותרין דספיקא לקולא, ומש"ה סתם חרמים ציהודה שהיו מכירין אלו ואלו מותרין, וסתם תרומה נמי ציהודה לר"א ברבי צדוק מותרת דתניא רבי יהודה אומר סתם תרומה ביהודה אסורה, רבי אלעזר בר' צדוק אומר סתם חרמים בגליל אסורין:**

ביאורי הר"ן: והאי דנקט רבי יהודה תרומה ונקט רבי אלעזר חרמים, לאו דוקא דה"ה [דבתרומה. כ"י] גופא אי נמי בתרמים גופייהו הוה מצי לאפלוגי, אלא מר [מא]. כ"י] דשמיע ליה מרביה קאמר, ומר [מא. כ"י] דשמיע ליה מרביה קאמר, ולפי זה כי מהדרינן לעיל אמאן דס"ל לא מעייל איניש נפשיה לספיקא [יט]. שרצה לאוקים מתנא' דספק נזירות להקל בר"א, ומקשה ומי סבר ר"א הכי וחזור ומוקים לה בר' יהודה, הוה מצי למימר רבי אלעזר בר' צדוק היא, אלא רבי יהודה עדיף ליה דקאמר הכי בנזירות גופיה,

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - קיימא לן דסתם נדרים להחמיר כסתם מתניתין.

דף כ' ע"א

מתני': נדר בחרם השתא מפרש ואזיל כיצד פירושן להקל, והאי דנקט להו צהני גווי דמפרש ואזיל, ולא נקיט להו צהני גווי דרישא דליתמי נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרם של כהנים ? רבותא אשמעינן שאע"פ שהוא מפרש נדרו בדבר זה, שאינו כל כך במשמעות לשונו, כחרמו של ים, והני אחרני דתני, אפי' הכי מהימן **ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים** רשת שזדין צה

אבני חן על מסכת נדרים

דגים מן הים קרויה חרס,

בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים,

כרתניא מי שגזר ועבר על נזירותו, אין נזקקין לו עד שינהוג בו איסור כימים שנהג בהן היתר, דברי רבי יהודה,

אמר רבי יוסי בד"א בניירות מועמת, אבל בניירות מרובה כלומר (שהה) [שהוא. כ"י] יותר משלשים יום דיו' ל' יום,

אמר רב יוסף הואיל ואמרי רבנן אין נזקקים לו, בי דינא דמוזקקי לא עביד שפיר כלומר דלא תימא הא דקאמר אין נזקקין לו לומר [פ' שבא לומר] שאין ממזירין אחריו שישאל על נדרו, אע"פ שממזירין אחריו מי שלא עבר על נדרו, שהרי המקיימו נקרא חוטא וכדאמרינן בפרקין דלקמן (דף כז) המקיימו כאלו הקריב עליו [על הבבואה] קרבן, ומיהו אם צא לישאל מעצמו מוקקין להמירו דלמא [פ' לא תאמר בן] אלא כי דינא דמוזקק לא עביד שפיר, רב אחא בר יעקב אומר משמתינן ליה:

[ראה פירש המשניות להרמב"ם שקאי על העם הארץ שאם עבר על נדרו משמתינן ליה, ור' אחא בר יעקב בא לפירש פירש אחר על מה שכתב במשנה עונשין אותו. אבל לפי רוב הראשונים קאי על דברי ר' יוסף ועל הב"ד שנוקקים לו וגרסו ומשמתינן להו. ראה בד"ס],

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - קיימא לן כרבנן דממתינן דאמרי דנדרים הללו אין עונשין אותן, ופסחין בהו נמי בחרטה וכדפרישנא במתניתין, והי מילי בנדרים הללו, אצל בנדרים דאורייתא נהי דפסחין בהו נמי בחרטה כדק"ל באידך פרקין דהלכתא פוסחין בחרטה, מיהו מי שעבר עליהן וצא לישאל אין נזקקין לו עד שיהגו איסור, ויורצא מרבנן דמוזקקין ליה מקמי הכי משמתינן ליה, וה"ה נמי למאן דלא פסח ליה בהי נדרים פסח ממקום אחר, אלא מלמד אותן שהן מותרין, דמשמתינן ליה דלא עביד שפיר הרמב"ן ז"ל,

וכתבו בתוס' חכמי הרפ"ה ז"ל מעשה באתר שנדר מכל פירות שבעולם חוץ מדגן, ועבר על נדרו, וצא לישאל לפני הרב, וזקק לו לאלתר והמירו ולא הזקיקו לנהוג איסור כימים שנהג בהן היתר, וטענת הרב היתה דאע"ג דנדרא דאורייתא הוה, ואפילו לרבנן צריך שיהגו איסור, אפ"ה כיון שאם אמה מעכצו באיסורו אמה מכשילו שהרי נדר דצד שאל לו לעמוד עליו, ועוד שאם לא יהנה מפירות שבעולם יסור כמו מעליו ולא יוכל להתעסק במלאכת שמים, לכך זקק לו מיד, אך החמיר עליו כיון שעבר על נדרו שלא להמירו בחרטה אלא בפסח.

[שנינו במשנתנו] וחכ"א פותחין לו פתח כו': תנא לעולם אל תהי רגיל בנדרים, שסופך למעול בשבועות דחמירי טפי דכתיב (צו) [צוה. כ"י] (שמות כ) [כי. ח"ס] לא יקנה,

ואל תהי רגיל אצל עם הארץ, שסופך להאכילך טבליים,

אל תהי רגיל אצל כהן עם הארץ, שסופך להאכילך תרומה [עמאיה] להזיז אפילו כהן שלא יהא רגיל אצל כהן ע"ה,

ואל תרבה שיחה עם האשה, שסופך לבא לידי ניאוף,

הרי עצמי קרבן כלומר היה מדבר עם חבירו, ואמר לו הרי עצמי קרבן, אע"פ שנהגה שאסור עליו גופו ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחת לי להיות נודר בו כי אמר דלא נדר אלא בעצם שהגית להיות נודר בו, כלומר שיש לו עמם אחד בתוך ביתו שהנניעו לכך להיות נודר בו מהימן:

קונם אשתי נהנית לי, ואמר לא נדרתי אלא באשתי הראשונה שנישתי, על כולן אין נשאלין להם מפרש בגמרא דה"ק אין נשאלין עליהן בתלמוד חכם דכי נדר בחרס ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים מהימן ולא צריך שאלה: [כ"י],

ואם נשאלו כלומר אי הוי אינש דלא מהימן, וכגון שהוא עם הארץ ולפיכך צריך שאלה: [כ"י] עונשין אותן עונשין אותן אם נהגו היתר בדבר קודם שצאו לישאל, עונשין אותן שאין ממירין להן עד שיהגו איסור כימים שנהגו בהן היתר כדאיתא בגמ' ומחמירין עליהן שאין פוסחין להן בחרטה ואין ממירין [אותן] [אותן. כ"י] עד שימלאו פסח לנדרן דברי ר' מאיר,

וחכ"א פותחין להן פתח ממקום אחר בחרתי פליגי, חדא דאין עונשין אותן אם עברו על נדרן, ועוד שפוסחין להם בחרטה, וקרי ליה מקום אחר משום דלא הוה מגופו של נדר (הפסח) [צפתה. כ"י] ומלמדן אותן [שינהגו איסור] אפי' בנדרים הללו כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים [שאינו רשאי לעשות צחוק בנדרים כמו שעשה הוא, שלבר שמביא עצמו לידי חשד בשיראוהו עובר, יחשבו שעובר על נדר גמור. יבין],

[והא דלא תנן הכי בר"פ גבי את עלי באימא, לפי שבבאן שזה שגזר בחרם ואומר שר"ל בחרמו של ים וכל אינך הרי הוא בעושה חובא ואמלולא מוהנדרים, משא"כ באוסר באימא דאע"ג שאינו נדר משום דלא חל מ"ב לא משרויא בחובא ואמלולא וכו', והמור השמימי "ומלמדן אותם" ולא ידעתי למה. תי"ט],

ביאורי הר"ן: ודוקא בהי דסיפא דמשמתינן דידהו הוה להחמיר טפי מלהקל, אמרינן דצריך שאלה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אצל צהנך דרישא דנדר צצשר מליט, אי פריש ואמר דצשל עצודת כוכבים נדר, וכן כשנדר בחרס אי פריש ואמר דצשל כהנים נדר, אפי' צעם הארץ אינו צריך שאלה:

נב"מ: הא גופא קשיא אמרת אין נשאלין להן, והדר תני אם נשאלו עונשין אותן ומחמירין עליהן?

אמר רב יהודה הכי קתני וכולן אין צריכין שאלה, בד"א בתלמוד חכם, אבל בעם הארץ שבא לישאל, עונשין אותו ומחמירין עליו,

בשלמא מחמירין דלא פתחינן ליה בחרטה, אלא עונשין היכי דמיו?

אבני חן על מסכת נדרים

בניד יפיפין ביותר [בלא מום. ר.]?

אמרה להן אינו מספר עמי לא בתחלת הלילה [שעדיין נוכר באשה שראה ביום. ראמ"ה], ולא בסוף הלילה [ואף] [ולא. כ"י] נסוף הלילה [כדי שלא ישמעו הנשים שהולכות. כ"י] [נשים הולכות] נסוף ויתן דעמו עליהם אלא בחצות הלילה [שהכל ישינים], [ואני שמעתי מרופאים שאינו טוב תחלת הלילה לפי שעדיין לא לקחו כל האיברים חלקם ממאכל עד אחר השינה, וכל הרגיל לבעול אחר אכילה ושתייה אוהזות עוית (ורמיסת) ורתיתת איברם שקורין פלוגנא, וגם לא סמוך ליום שכבר חשש כל כח האכילה ורפה לבו, אבל באמצע הלילה או טוב לבריאים אם תאותם באה מאיליה ולא מחמת משמוש והרהור נשים ואז יפין אותן ילדים שנתעברה אמם באותו כח. שטמ"ק],

וכשהוא מספר כשהוא משמש מטמו מגלה טפח [מכסות אשתו. ראמ"ה] [ומכסה טפח [בכסות עצמו. ראמ"ה] צפרק מי שממו (נדרות 77 כג) אמרין שהמיר (לה לאשה) [לו לאשה] לגלות טפחיים לקטנים, והוא היה מגלה טפח מאותן טפחיים ומכסה טפח כלומר וטפח שני נשאר מכוסה [כדי שתהא יראה ובושה על פניו, אי נמי שלא יהנה בקירוב בשר דוגמת דרך סדין [בירושלמי פ"ק דיבמות הלכה א דף א:]] [ודומה עליו כמי שכפאו שד שהיה ממנה כאלס הנטרד מחמת שד שטפסו, אלמא מספר היה צענת תשמיש # [וצ"ע מהיכן ראה עד כאן שדיבר עמה ? אבל ראה מה"כ לקמיה על ואמרתי לו],

[שבא אליה בבת, ודומה כמי ששד כפאו, ואית דאמרי שמתכסה כולו באדם שמפחד מן הן השד. רש"י], [לא שמעתי מעם למה טוב לעשות כן, שאם תאמ' כדי לראות חוה שלא ויתארה לבו והלא לילה היה ? אמנם נ"ל שמן השמש אומ' כן שלא היה מוציאו יותר מדאי בשעת דרישה כי אם טפח, וי"מ כי על הסניר שהנשים חוגרות בו קאמר שהיה מגלה ממנו מעט ומכסה השאר, כי שלא יהנה הרבה ממנה, וי"מ כדי שלא יסתכל בה, וזה תימא כי בלילה ובלא נד היאך יכול להסתכל בה. שטמ"ק],

ואמרתי לו [אימא שלום שאלה מן ר' אליעזר בשעת תשמיש. ע"פ ראמ"ה] מה טעם? ואמר לי כדי שלא אתן את עיני באשה אחרת, ונמצאו (בניו) [בני. ד"ס] באין לידי ממזרות [שהמחשבה באשה אחרת בשעת תשמיש קרובין הבנים לצד ממזרות, ומתוך שאינו משמש אלא באימה ולא בקלות ראש אין בלבו מחשבה אחרת. ר.]?

[אמרתי לו מה טעם אי אתה מסתכל בי בגופי ? אמר לי מפני שלא אתן עיני באשה אחרת, שאם אסתכל כך ואח"כ אראה אשה אחרת שיהא מדומה לי שהיא יפה ממך, שמה אחשב עליה בשעת תשמיש אחר גופה ואיבריה, ונמצאו בני באין לידי ממזרות וכו'. שטמ"ק]

לא קשיא הא במילי דתשמיש שרי כדי לרמות [שרי להרבות תאותו. ר.], [טוב לספר שמתוך כך היה מוציא זרע בשמחה ומתוך כך היו בניו יפים. שטמ"ק] הא במילי אחרנייתא [אסור, שמתוך כך יבוא להוכיח אשה

רבי אחא ברבי יאשיה אומר כל הצופה בנשים [נותן עיניו בהן, ואפילו בפגניות. ראמ"ה] סופו בא לידי עבירה [דכיון דכרוך בה הוא רגיל אצלה אף לאחר שנשאת, וסוף שהוא נכשל בה. שטמ"ק, וראה פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פ"ז ד"ה הבא על הזכור],

וכל המסתכל בעקבה [מפרש לקמיה שהוא מושבה, או מקום תשמיש] של אשה הויין לו בנים שאינן מהוגנין [עני פנים, דומין לאב שהוא עני פנים. שטמ"ק], אמר רב יוסף ובאשתו נדה אפילו אשמו נדה שיש לו נה שעת הימר,

אמר רבי שמעון בן לקיש עקבה דקתני במקום (המנופה [buttocks]) [התורף. ד"ס, מקום הפקר וגלוי כדאמר' בעלמא במקום התורפה וזה מקום תשמיש באשה. שטמ"ק] שהוא מכוון כנגד העקב,

תניא שמות כ "בעבור תהיה יראתו על פניכם", זו בושה, "לבלתי תחטאו" מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא דעל פנים משמע צושת פנים וכתיב צתריה לצלתי תחטאו, מיכן אמרו סימן יפה באדם שהוא ביישן,

אחרים אומרים כל אדם המתבייש, לא במהרה הוא חוטא [לפי שמתבייש מבוראו ומן הבריות שלא יראוהו לעשות עבירה אום יעשנה לעתים רחוקים יעשנה יצר הרע גדול הוא דאלבשיה וזה שאמ' לא "במהרה" הוא חוטא. שטמ"ק],

ומי שאין לו בושת פנים, בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני שהרי נתן טעם למעמד הר סיני, לצעזעור תהיה יראתו על פניכם, וכתיב (דברים כט) את אשר ישנו פה היום ואת אשר איננו פה, ומי שאין לו צושת פנים אינו מזרע,

אמר רבי יוחנן בן דהבאי ד' דברים סחו לי מלאכי השרת, חוגרין מפני מה הויין, מפני שהופכים את שולחנם ולפי שזינה צידך לוקה צידך,

אילמים מפני מה הויין, מפני שמנשקים על אותו מקום,

חרשים שאין שומעין ואין מדברים מפני מה הויין, מפני שמספרים [כינוי הוא, ור"ל משמש כדאמ' ראובן מדברת. רט'] בשעת תשמיש ונמצא חוטאין צדיצור ונשמיעה,

סומין מפני מה הויין, מפני שמסתכלים באותו מקום,

ורמינהו שאלו את אימא שלום [אשתו של ר' אליעזר] [שלום היה שמה ואימא לשון גברת דרך כבוד, כדאמ' [ברכות 70:] של בית ר"ג היו קוראין אימא פלוגית. שטמ"ק] מפני מה

דף כ' ע"ב

אבני חן על מסכת נדרים

אחרת. ראמ"ה,

ההיא דאתאי לקמיה דרב אמרה לו רבי ערכתי לו שלחן והפכו, אמר מאי שנא מן ביניתא דג שולחן או שולקו כרענו,

במדבר טו ולא תתורו אחרי לבבכם מכאן אמר רבי אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר שצטעה שמוקק עם אשתו לא יתן עיניו צאסה אחרת אפי' היא אשתו, אמר רבינא לא נצרכא אלא דאפילו ב' נשיו [דעל אשה אחרת ודאי שאין להרהר אף שלא בשעת תשמיש,

יחזקאל כ וברותי [לשון ברירה או לשון וברא אתהם בחרבותם. ר, לשון ברור עלי הדבר לברור שאין יודע אלא אני. שטמ"ק] **מכם המורדים והפושעים בי** [שמרד ופשע הוא לבא על אשתו שלא כדת ושלא דרך תרבות. שטמ"ק], **אמר רבי לוי אלו בני תשע מדות שלפי שיש נד עבירה ציריטן הוו מורדין ופושעין בני אסנת משנע"ה,**

1. **בני אימה** לשון יראה שמתיל אימה על אשתו להזקק לה שלא כרענו ומתוך כך אין צניו הגונים לפי שנהג שלא כשורה כדדרשינן בפרק המולד מפילין ואין כרגלים חוטא, [בני שפחה משוחררת, וגריעה מגיורת, לפי שהורגלה להיות שמופה בזמה. ר'],

בני אנוסה גריעי טפי מצני אימה, דצני אימה לא הוי אנוסה ממש ואנוסה מיירי צאנסה לגמרי, ומתוך ששני אלו קרויין להיות זה מה חשיב להו כחד, דהא רבי לוי אמר תשע מדות וצפרטן אתה מולא עשר,

2. **בני שנואה** שנואה ומתוך כך נתן דעתו על אשה אחרת, [אע"פ שאין בלבו לגרשה. ר], [ששונא אשתו שנואה גמורה, ובא עליה. ראמ"ה, שנואה גמורה אחד בפה ואחד בלב. שטמ"ק, # פ' שהרבה יכולים לומר ששונאים את אשתם, אבל מתפייסים מומן לומן],

[ויש מפרשים [בני שנואה] בני יפת תואר, שאין נשואין לשם שמים וסופו לשנאה. שטמ"ק]

3. **בני נידוי** שצא עליה כשהוא מטודה, [אם הוא או היא מגדין ואסורין בתשמיש המטה, וד' נמי אבל, אלא מילתא דשכיחא נקט. ר, בני נדה ואעפ"י שאין מבוזר בן הנדה. שטמ"ק]

4. **בני תמורה** שצא על אשת מנשיו וסבצור שהיא צרמה, [מחליפין נשותיהן. שטמ"ק],

[ראובן, יש לחקור דח' הוא בן תמורה, דיעקב אבינו ע"ה מחשבתו ברחל, ויהי בבקר והנה היא לאה? והרא"ש והר"ן פ"ב דנדרים כתבו דבן תמורה מיקרי אפי' שתיהן נשיו וכו', ומצאתי בקובץ ישן על קלף כ"י שתירץ דהעיקר הוא האם, שאם האשה תמורה מחשבתה ורעיוניה ותרבק בה' מאד מתרפקת על דודה ולא על אחר, הולד יצא קדוש וטהור ונקי ואינו בן תמורה וכו'. מדבר קדמות להחיד"א, מערכת ר אות ט],

5. **בני מריבה** אע"פ שאינו שנואה אלא שהיתה מריבה צנייהם לפי שעה, [שנתקטטו יחד ובא עליה קודם פיוס בעם הארץ שמכח ובוועל ואינו ממתין עד

א"ר יוחנן זו דברי יוחנן בן דהבאי, אבל אמרו חכמים אין הלכה כיוחנן בן דהבאי, אלא כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה [ואין חסרון קדושה. הרא"ם, שטמ"ק], משל לבשר הבא מבית הטבח רצה לאכול במלח אוכלו, צלי אוכלו, מבושל אוכלו, שלוק אוכלו, וכן דג הבא מבית הצייד,

אמר אמימר מאן מלאכי השרת [קאי על הא דאמר ר' יוחנן בן דהבאי לעיל ע"א ד' דברים סחו לי מלאכי השרת] **רבנן** [כי כל אדם העושה שליחות שנצטוו עליו יקרא מלאך, ורבנן נקראים מלאכים המשרתים פני השם. שטמ"ק], **דאי תימא מלאכי השרת ממוש, אמאי אמר רבי יוחנן אין הלכה כיוחנן בן דהבאי, הא אינהו בקיאי בצורת הולד טפי,**

ואמאי קרו להו מלאכי השרת דמצייני במלאכי השרת שהן מציניין ונצטוו משרת צני אדם כמלאכי השרת, כדאמרין בהגדה למלמד שהיו ישראל מציניין שם, כלומר שהיו עם צפני עמלן ולא נמערבו צמלים [בפני שהם מעומפים במליות לבנים תמיד ודומין למלאכי השרת וכו'. שטמ"ק עיי"ש],

ההיא דאתאי לקמיה דרבי אמרה לו רבי ערכתי לו שלחן [בדרך כל הארץ. ראמ"ה] **והפכו** [ששימש עמה שלא כדרכה. ר], [והיא היתה רוצה להתגרש ממנו או שיסורוהו על כך, על כן אמר לה. שטמ"ק], **אמר לה בתי תורה התירתיך** דכתיב כי יקח איש אשה שהיא לקומה לו לעשות זה כל חפלו, וכמו הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהא"צ (הלכ' ט) ונלמד שלא יוציא ז"ל **ואני מה אעשה לך,**

[ועי"ל מראסרה התורה בערוה ב' משכבות דהיינו כדרכה ושלא כדרכה, על כדרך דבאשה שאינה ערוה שרי, וז"ש התירתיך שאינך ערוה לו. מהרש"א],

[תום] יבמות לד' ולא כמעשה ער ואונן דאילו התם שלא כדרכה. משמע דאסור לשמש שלא כדרכה, ומימה דצפ"צ דנדרים (דף כ:) אמר הוה דאתאי לקמיה דרבי ואמרה ליה שולקן ערכתי לו והפכו, אמר לה צתי המורה המיתך לו, ומסיק דהלכתא הכי, והפכו היינו שלא כדרכה לפי שמצטער צדק שגא' (צראשית לד) וישכב אותה ויענה שעינה אותה שלא כדרכה, וכן אם מענה את צותי (שם לא) שלא כדרכה, דאי הפכו היא למעלה והוא למטה לא היתה קוצלת על כך, וכן צפ' ארבע מיתות (סנהדרין דף נח:) אמר עובד כוכבים הנא על אשתו שלא כדרכה חייב מיתה, ופר"ך מי איכא מידי דישאל לא מייחב ועובד כוכבי מייחב, והיינו האי לא מייחב היינו דישאל שרי, דאי איכא אסור דישאל ניהא דמייחב צעוד כוכבים מיתה, דלזהרן זו היא מיתתן כמו בגול ושאר דברים ? ואר"י דהתם מייירי בלא הוצאת זרע דשרי דכיון דליכא השתתת זרע לא הוי כמעשה ער ואונן,

עוד אמר ר"י דלא חשוד כמעשה ער ואונן אלא כשמתכוין להשחית זרע ורגיל לעשות כן תמיד אבל צאקראי צעלמא ומתאווה לצא על אשתו שלא כדרכה שרי כדאמרין נדרים (דף כ:) כל מה שאדם רוצה לעשות צאשמו יעשה משל לצער הנא מן הטעם ודג מן הציד רצה אוכלו צלי רצה אוכלו מצושל רצה שולקן:]

אבני חן על מסכת נדרים

נמשך במבצע אחר כונת האשה שהיא המתפעלת, על כן היה רצון התורה האמיתית שהאיש יגרש לרצונו ולא לרצונה, מצורף אל זה שהאשה דעתה קלה ומתפעלת תמיד, ואם תתגרש כשתרצה לא יעמדו יחד כי אם מעט, ועכשו שאינה מתגרשת לרצונה, מתוך שדעתה קלה ומתפעלת תמיד יהפך לבבה מיד, ואם תשנא בעלה עתה יהפך לבבה מיד ותאהבנו, ומכע האיש להיותו חזק התכונה, ולא ישנאנה ולא ירצה לגרשה אלא על דבר, ולא יהפך לבבו מזה הרצון כי אם בקושי גדול, על כן אין לעשות שום תקנה לשתף דעת אחרת עם דעת הבעל בענין הגירושין, כמו לתקן שלא יגרש איש את אשתו אלא ברצונה או ברצון הקרובים, כי זאת התקנה היא קלקול שסותרת כונת התורה כמו שביארנו. ראמ"ה, אבל ראה על הגליון שם שמביא מהרבי יוסף באו"ח סימן רמ סק"ד שצדקת הילדים תלוי באשה, ומביא ראיות מיהודה ותמר, ומלאה אשת יעקב,

פרק שלישי ארבעה נדרים

מתני': ארבעה נדרים [והוא הדין שבועות, דשבועות זריזין הוא בירושלמי מובא בר"ן כ"ה ע"ב, שבועות הבאי הוא לפי גירסת הר"ן בגמ' כ"ד ע"ב, שבועות שנגזרות הוא בגמ' כ"ה ע"ב. ושבועות אונסים עדיין צריך רא"י] התירו חכמים ומפרש בגמרא שמוסרין מאלוהין בלא הימור חכם,

נדרים זרוזין שלא נדר אלא לזר חזירו שלא יעמוד בדעתו, כדמפרש ואזיל, ונדרים הבאי נדר שאינו כלום, שמי שזימן מתרגמין הצא וצור (ישעיהו כו), ונדרים שנגזרות, ונדרים אונסין,

נדרים זרוזין כיצד היה מוכר חפץ ואמר קונם שאיני [שאיני כ"י] פוחת לך מן הסלע קונם דמיו [שאיני מקבל מנך במחיר החפץ] עלי אם אני מוכרו [לך. כ"י] צפחות מסלע שהוא ארבע דינרין והלה אומר קונם שאיני [שאיני כ"י] מוסיף לך על השקל קונם המקם [החפץ שאני קונה] עלי אם אני מוסיף לקנות צימר משקל שהוא שני דינרין,

דף כ"א ע"א

שניהם רוצין בשלשה דינרין שהמוכר היה דעתו לשלשה, ולא נתכוון צנדרו אלא לזר הלוקח שלא יעמוד על דעתו שאמר צ' דינרין, ושיסכים לשלשה, וכן הלוקח נתכוון לשלשה, ולא נתכוון אלא לזר המוכר שיסכים לך, ולא יעמוד על דעתו שאמר ארבעה דינרין, ומש"ה לא חיל נדרא, וטעמא דמלתא לפי שדרכן של מוכר ולוקח צדק, ומש"ה לא מיקרו דברים שצ"ל:

[שניהם רוצים וכו', ובוה פירש הפרדס יוסף בפרשת בא [שמות י יא] לא כן לבו

שתתפיים. ר], [פירש רבינו שלמה שקצף עם אשתו מעט ואינו שונא אותה שנאה גמורה. ראמ"ה], [וי"ג בני מורדת דאמרה לא בעינא לך ואע"כ הוא משמש עמה והוא אצלו כמו זונה ואפי' מדעתה. שטמ"ק],

6. בני שכרות שמתוך שכרותו אינו נותן דעתו על אשמו, [אם הוא או היא שכורין ואין כונתם שלימה ובלא דעת נפש לא טוב. ר], שאם התקלקל בנדות לא ירגישו. שטמ"ק],

7. בני גרושת הלב שגמר בלבו לגרשה, [ואף אם אינו שונאה, כי מתוך שדעתו לגרשה מהרהר על אחרת. ר], [שגמר בלבו לגרשה ולא גלה לבבו עדיין, והאי דעתו באשה אחרת. ראמ"ה], [לא מתוך שנאה אלא מפני שרוצה ליקח אשה אחרת עשירה. שטמ"ק],

8. בני ערבוביא שצאו עליה כמה בני אדם, [שצא על אשה אחת בין הנשים ואין ידוע על איזו מהן צא, ל"א שצאו עליה אנשים הרבה ואין ידוע בן מי הוא, ל"א בני ערבוביא ספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחריו. רש"י], [יש לו נשים הרבה ואינו יודע על אי זו מהן בא. ר],

9. בני חצופה שמעזיז פניה להיות מוצעתו צפה, [שתובעת לבעלה בפה לבא עליה, וחסרון קדושה הוא. שטמ"ק],

איני והאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל אדם שאשתו תובעתו כלאה שילאה לפני יעקב ואמרה לו אלי תצא וילא ממנה יששכר דחמדי ומצני יששכר יודעי צינה לעמים הויין לו בנים שאפילו בדרורו של משה רבינו לא היו כמותם,

[יילף לה מיששכר שגולד ע"י שלאח תבע את יעקב אבינו, ורואים שרק ליששכר היה נבונים] שנאמר דברים א הכו לכם אנשים חכמים ונבונים, וכתוב ואקח את ראשי שבטיכם ולא כתיב נבונים,

[אבל מצינו בשבט יששכר שהיו בה נבונים] וכתוב בראשית מט יששכר חמור גרם [חמור גרם לו ליששכר, כלומר כשחזר יעקב מן השרה נהק החמור ושמועה לאה ויצא לקראתו וקראתו. ערך ערך חמרא] וכתוב דברי הימים א יב מבני יששכר יודעי בינה לעתים?

ההיא דמריצא ארצויי שמפתה אותו צדצרי רזוי ופיוס כלאה, שלא אמרה ליעקב אלא לסור צלהלה, אכל לא שמהא מוצעתו צפה,

[והנהגת עמו עניי חבה כדי לשמוח ומתוך כך בא עליה בשמחה, אבל תובעת בפה להשביע יצרה חויה חצופה ולא לטובה מתכונתה. שטמ"ק], אבל תובעת בפה בחזקה ובקלות ראש ועוות פנים ומקפדת בכך דומה לאשה מנאפת והבנים אינם מהונגים אבל מריצא ארצויי שפיר דמי. שטמ"ק];

[ומפני שהנצור נמשך במבצע אחר הכונה הטובה או הרעה שיש להם בשעת ההריון, היה רצון התורה שהאיש יגרש אשתו כשירצה, מפני שזרע הזכר הוא הפועל ונותן צורת הולד בפגוע דם האשה המוכן ברחם, ומפני זה הוית הנצור

אבני חן על מסכת נדרים

נא הגברים ועבדו את ה' כי אתה אתם מבקשים. פניני הרף ע"י"ש].

בשלה דינרין, ונמצא שכל אחד עבר על תנאו, וסד"א דכי האי גוונא הפלגה מקריא, קמ"ל,

אמר ליה [שאל ממנו] **רבינא לרב אשי, אמר לו טפי מסלע והלה אמר בציר משקל, נדרא הוי או זרוזין הוי** כלומר שאמר לו קונס שאני פוחת לך מן הסלע ופרוטה, ולוקח אמר קונס שאני מוסיף לך על שקל פחות פרוטה, נדרא הוי או זרוזין הוי, דאיכא למימר כיון דנחות כולי האי לדיוקא בדוקא נדרו ולא לזר,

ל"א אמר ליה טפי מסלע שאמר שלא יפחות לו מחמש דינרין, ואמר ליה אידך ציר מן שקל שלא יתן בו יותר מן דינר מי אמרינן כיון דמרחקי כולי האי בדוקא נדר ?

אמר ליה [רב אשי לרבינא] **תנינא היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו, ואמר לו קונס ביתך שאני נכנס, טיפת צונן שאני טועם, מותר ליכנס לביתו ולשתות הימנו צונן,**

[ומה שהוכרז בנסת הבית וטיפת צונן לא כוון אלא לזר, וב"ש שמורת באכילה ושתיה מה שלא הזכיר, דכיון דמה שהוציא בפיו אינו נדר, גם המחשבה אינה כלום דהגדר בלבד, אע"פ שאין פיו מבחישו אינו נדר כ"ש זה שהוציא בפיו מה שלא היה בלבד. ר']

שלא נתכוון זה אלא לשום אכילה ושתיה אלמא אע"ג דנחית לדיוקא, ושנתחמק הרבה ממנה שהיה רוצה חצירו שיאכל, שהרי אסר על עצמו אפילו דריסת הרגל ושתית זנון, אפ"ה אמרינן דלאו בדוקא נדר, הכא נמי אף על גב דלמחר חד טפי מן סלע ואידך ציר מן שקל זרוזין [הוא]. [הו]. כ"י ולאו דוקא,

[וממשיך רב אשי] **ואמאי** [מותר לשתות ממנו צונן] **והא טיפת צונן קאמר, אלא משתעי איניש הכי, הכא נמי משתעי איניש הכי,**

אמר ליה [רבינא לרב אשי],

דף כ"א ע"ב

מי דמי, גבי צונן צדיקים אומרים מעט ועושין הרבה הלכך מסתפי האי, דאי מודה ליה בטפת זנון, שלא יאכילנו הרבה, ומש"ה אמר טפת זנון ולאו דוקא, אבל הכא דליכא למימר הכי דלמא דוקא קאמר ולא לזר,

[ועפ"י פ' בבבין שלמה בשם אביו מה דכתיב (בראשית י"ח ה) שהמלאכים אמרו לאברהם בן תעשה כאשר דברת, פ' שכיון שדרך צדיקים לעשות הרבה ממה שאומרים לכן אמרו שיעשה "רק" מה שאמר, דאילו לאנשים פשוטים גם מה שאומרים אינם עושים ולא היה מן הנימוס לומר להם בן תעשה. ראה פניני הרף],

הכא ספיקא הוא דלמא פחות מסלע ויותר על שקל קאמר, וזרוזין הוי, או דלמא דוקא קאמר, ונידרא הוי, תבעי [כגון תיקו ולשון נדרים משונה. תוס' לעיל ז' ע"א] ולא איפשיט בעיין ונקטינן לחומרא,

ביאורי הר"ן: גרסינן בירושלמי אמר ר' זעירא הדא דתימא בשאין מעמידין, אבל מעמידין זריזין היתר חסס פירוש בשאין מעמידין דבריהם (שאומר) [שאומרים. כ"י] שלא נדרו בדוקא אלא לזר, אבל מעמידין דבריהם לומר שבדוקא נדרו זריזין היתר חסס,

וקשה בעיני מאי קמ"ל [ר'. כ"י] זעירא מתניתין היא דקתני שניהם רוצין כו'? וי"ל דקמ"ל דרוזין מעיקרא קאמר, ולא רזו כדשקלינן וטרינן בגמרא,

חו גרסי' התם היה מעמיד אצל זה ואצל זה אין מעמיד, כיון שבטל אצל זה בטל אצל זה, וה"פ היה מוכר חפץ לשנים ואמר קונס (שאיני) [שאיני. כ"י] פוחת לכם מן הסלע והיה בדעתו לידור לאחד מהם בדוקא ולחצירו כדי לזר, כיון שבטל אצל זה בטל אצל זה, ונראה דבשאין מעמידין ודעתן היה לשלשה דינרין מוכר יכול ליתנו בפחות משלשה ולוקח יכול ליתן בו יותר משלשה שכיון שמשמעות הנדר אינו אלא לזר, אע"פ שהסכימו בלבוש לג' דינרים דברים שבלב הו', ומיהו אין המוכר רשאי ליתנו בשקל ולא הלוקח רשאי ליתן בו סלע, שהרי עיקר משמעות (נדרים) [נדרים ?] אינו אלא לך, ואיכא מאן דאמר דאפילו צכי האי גוונא לא חייל נדריהו.

ביאורי הר"ן: תניא בתוספתא דמכילתין - אף נדרים שאמרו מותרין, מנין שלא יהא אדם נודר בהם כדי לבטלן, ת"ל לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין, הציאה הר"ם במו"ל צפ"ד מהלכות נדרים (הלכ' ד),

נב"י: [שנינו במשנתנו] **ארבעה נדרים התירו חכמים כו', אמר ליה רבי אבא בר ממל לרבי אמי, אמרת לן משמיה דרבי יהודה נשיאה, מאן תנא ארבעה נדרים? ר' יהודה היא דאמר משום רבי טרפון לעולם אין אחד מהן נזיר לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה וה"ה לנדרים דאיתקש לנזירות, דלא חייל אלא א"כ (יקבל) [יקבל. כ"י] בלא תנא, הלכך מוכר ולוקח שחלו נדרם בתנא, אע"פ שעבדו על תנאם, לא חיילי נדרייהו,**

רבא אמר אפילו תימא רבנן מי קתני שניהן רצו, שניהן רוצין קתני כלומר דמתניתין נדרי זירוזין, לאו משום הפלגה היא, אלא משום ששמו [מלשון שום הר"י] חכמים דעתם, שלא נדרו בדוקא אלא לזר, דמי קתני רזו שיהא משמעותו שרזו לבסוף, שניהם רוצין קתני דמשמע מתחלה ועד סוף,

ביאורי הר"ן: וקשיא לי למאי דס"ד מעיקרא דטעמא דמנאי משום הפלגה הוא, למה ליה למתני שניהם רוצים בשלשה דינרין, ורזו לבסוף קאמר, כלומר שנתקיים המכר בשלשה דינרין, אפילו נתנו מוכר בשקל או שנתן בו לוקח סלע נדון בטל, כיון שבשעת נדון לא היה מתבצר הדבר אם יחול אם לא?

ונראה בעיני דתנא דרבותא קתני, דלא מציעא צננים שהיו מהלכין צדק, ואמר אחד מהם הריני נזיר שזה איש פלוני, ואמר חצירו הריני נזיר שאינו, דאין אחד מהם נזיר כרבי יהודה משום רבי טרפון, דהתם דין הוא שלא תחול נזירותם לפי שאי אפשר לחול נזירות על שניהם, וכיון שבטל אצל זה בטל אצל זה, שמשעה ראשונה יתה נזירות לבטלה, וכי האי גוונא פשיטא ליה לתנא דמתני' דלא הוי הפלגה, אלא אפילו במוכר ולוקח שאפשר שיהא הנדר חל על שניהם, ולבסוף ג"כ כך היה שרזו

אבני חן על מסכת נדרים

ומש"ה מאן דגריס אין פומחין צמרתה ה"ק צמרתה גרידתא אין פומחין, אלא צמרתה שהיא מתצרת יפה כזו, ומאן דגריס פומחין צמרתה הכי קאמר, דלא צעי פתח אלא חרטה צדורה,

תניא ר' יהודה אומר אומרים לו לאדם, לב זה עליך, אם אמר לאו מתירין אותו,

ר' ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו אומרים לו לאדם אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת אם אמר לאו מתירין אותו,

[סימן אסי ואלעזר יוחנן וינאי] ההוא דאתא לקמיה דר' אסי אמר ליה כדו תהית כלומר אתה מתחרט חרטה דמעיקרא, מלשון מוהא על הראשונות א"ל (לא) [ולא. ד"ס] צמתי ושרייה קסבר פומחין צמרתה, וכ"מ והא רב אסי הוא דאמר לעיל אין פומחין, איכא למימר רבי אסי למוד ורב אסי למוד [פ' רב כהנא ורב אסי היו תלמידי רב, ורבי אמי ורבי אסי היו תלמידי ר' יוחנן. בנחת יהודה],

ההוא דאתא לקמיה דר' אלעזר א"ל בעית נדור רוצה אתה עד עכשיו בנדרך, אלא שמכאן ואילך אתה מתחרט, ואם כן אין לך הימור?

א"ל אילו לא מרגזין לי לא בעינן כלום כלומר אם לא הרגזוני מתחלה, כלום הייתי נודר, לא צדאלי, אלא על ידי כעס נדרתי, ולפיכך אני מתחרט עכשיו על שנדרתי מעולם, א"ל תהא כבעית כלומר שיהא הנדר מותר כרצונך,

ההוא איתתא דאדרתה לברתה [אשה זו שהדירה את בתה שלא תהנה הימנה] אתאי לקמיה דרבי יוחנן [שיתיר לה את נדרה] אמר לה אילו הוה ידעת דאמנן מגירתך שגגות עלה דברתך [אילו היית יודעת שיאמרו השכנות על בתך],

דף כ"ב ע"א

אילו לא חמאת בה אימה מילין דעויבה [אם לא שאמה ראה אצלה דברים מגונים לא היה מודירה] שראויה צק להיות נעזבת שלא תהנה מאמה מפני אותן דברים בכדי [בחנם] לא אדרתה, מי אדרתה? אמרה ליה לא, ושרייה,

גרסינן בירושלמי - רבי מונא נדר סליק לגבי רבי סימא אמר ליה אילו הוה ידעת דצרייתא מרחקין מינק דאת נדנך נודר הוה א"ל לא ושרייה.

בר ברתיה דר' ינאי סבא [נכדו, בן בתו], אתא לקמיה דר' ינאי סבא, אמר ליה אילו הוה ידעת דפתחין פינקסך וממשמשין בעובדך שמחין שהוא נודר, נראה שהוא מחזיק עצמו כחסיד שלא יכשל בנדרו, ומתוך כך מן השמים פותחים פנקס [זכויותיו] [זכרונותיו. כ"י] וממשמשין צמשי מי נדרת? אמר ליה לא, ושרייה,

אמר רב יהודה אמר רב אסי ארבעה נדרים הללו צריכין שאלה לחכם, כי אמריתא קמיה דשמואל אמר, תנא תני ארבעה נדרים התירו חכמים דמשמע שהן מותרין בלא שאלה, ואת אמרת צריכין שאלה לחכם,

רב יוסף מתני לה להא שמעתא בהאי לישנא, אמר רב יהודה אמר רב אסי אין חכם רשאי להתיר אלא כעין ארבעה נדרים הללו קסבר אין פותחין בחרטה כלומר שאין לו להחיר צמרתה, אלא צפתא, שהנדר כשהוא נותר צפתא מוכיח מתוכו שהוא נדר טעות והוי כעין ארבעה נדרים, אבל צמרתה לא, והיינו טעמא דעדיף פתח מחרטה? לפי שכל נדר שהוא נותר צפתא הרי הנודר אומר, שאפילו צפתא כשנדר, אילו היה נותן אל לבו אותו פתח לא היה נודר, וגמלא נדרו בטעות, אבל נדר שהוא נותר צמרתה אינו מוזהר עם עצמו שום ענין, שאילו היה נותנו אל לבו מתחלה שלא היה נודר, אלא שהוא אומר עכשיו מתוך הכעס או מפני המהירות נדרתי, ועכשיו אני מתחרט על שנדרתי מעולם,

ההוא דאתא לקמיה דרב הונא, א"ל לבך עלך כלומר [ששואל לו] היה לך מיושב עליך בשעה שנדרת, וגם עכשיו אינך מוזהר בנדרך עד היום, אלא שמיים זה ואילך אתה רוצה לעקרו, ואי הוי כי האי גוונא לא חרטה מיקריא, דחרטה מעיקרא צעין [פ' ואין להתיר לו הנדר],

או לא היה לך מיושב עליך שמתוך הכעס נדרת, ועכשיו אתה מוזהר על הראשונות,

א"נ לך שהיה לך בשעה שנדרת הוא עליך עדיין שרוצה אתה בנדרך עד עכשיו, אלא שמיים זה ואילך אתה מתחרט בו?

א"ל לא כלומר שלא מתוך יסוב הדעת נדרתי צפתא ולפיכך אני מתחרט כשנדרתי מעולם, ושרייה ומש"ה שרייה,

ביאורי הר"ן: ומיהו דוקא צמרתה דמעיקרא כי האי גוונא, אבל צמרתה דהשתא לא, ואפילו למאן דאמר פומחין צמרתה, דאי לא תימא הכי מאי לישנא דפומחין דמשמע דצ"ד פומחין לו, ורב הונא ל"ל למשאל מידי מההוא דאתא לקמיה, דודאי כיון שהיה שואל הימור מתחרט היה על נדרו מיהא מכאן ואילך, ול"ל למשאל מיניה לך עלך, אלא ודאי משום דלא סגי צמרתה דהשתא, אלא צמרתה דמעיקרא הוה שאל מיניה וכדפרישית,

ההוא דאתא לקמיה דרבה בר רב הונא, א"ל אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת? א"ל לא, והתירו [קסבר אין פומחין צמרתה] ואיכא דגריס קסבר פומחין צמרתה והכל עולה לטעם אחד, לפי שענין זה דאילו היו י' בני אדם, גרע מפתח ועדיף מחרטה, גרע מפתח משום דלא היו עכשיו י' בני אדם שיפייסוך, דנימא פתח מעליא הוי, שאילו היה יודע כן לא היה נודר,

ועדיף מחרטה, משום דצמרתה גרידא אינו מוזהר שום ענין בעצמו, שמתחמו לא היה נודר באותה שעה, וזה [שאומרים לו אילו היו עשרה וכו'] היה בעצמו שאילו היו מפייסין אותו באותה שעה לא היה נודר, וגמלא מתצרת יותר שמתוך המהירות נדר,

אבני חן על מסכת נדרים

כג וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא # [ואולי צ"ל דיבור זה כאן] (דהכל) [דקרא. כ"י] ה"ק וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא, הא אם לא תחדל יהיה בך חטא # [הוצרך להוסיף בן, דבלא"ה משמע שרק על מה שאינו נודר נקרא רשע, וזה אינו, לכן אומר שהפסוק מיידי שנודר ומקיים],

[והגמ' ממשיך להסביר שהגם שיש בו חטא מנין שנקרא רשע] ויליף חדלה חדלה כתיב הכא כי תחדל לנדור, וכתיב התם איוב ג יז שם רשעים חדלו רגז,

אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא כנדרים כשרים לא אמר כלום, כנדרים רשעים נדר בניזר ובקרבן ובשבועה אלמא נודר רשע מקרי [אע"פ שנודרים ומקיימים איקרו רשעים. רש"י],

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו לפי שהכעס מציאו לפיכך צעיקר # [פ' כיון שאין לו שליטה על מעשיו ומחשבותיו, והוא בכעס על ענין שאינה כפי רצונו, וכשבא לו מחשבה שהכל מאתו יתברך הוא דוחה אותה והוא מעין כפירה בעיקר], כדאמרין צפרק רבי אליעזר דלורג (שבת קה) דמשכר כליו צממנו יהיה צעיקר כעובד עזרת כוכבים שנאמר קהלת יא והסר כעס מולך, והעבר רעה מבשרך, ואין רעה אלא גיהנם שנאמר משלי טו כל פעל ה' למענהו, וגם רשע ליום רעה,

ולא עוד אלא שהתחתוניות [hemorrhoids] שולטות בו שנאמר דברים כה ונתן ה' לך שם לב רגז, וכליון עינים, ודאבון נפש, איזהו דבר שמכלה את העינים ומדאיב את הנפש, הוי אומר אלו התחתוניות,

עולא במיסקיה [בשעלה. רש"י] לארעא דישראל, איתלוו ליה [עשו לו לווייה. רש"י, פ' הלכו עמו יחד] תרין בני חוזאי [פ' שחזאי לא ה' מקום תורה והיו אנשים גסים. יהודים היו. רש"י] בהדיה [ונתתה מריבה ביניהם] קם חד שחטיה לחבריה, אמר ליה לעולא יאות עבדי [וכי טוב עשית] אמר ליה אין, [ופרע] [לך פרע] ליה בית השחיטה שימות מהר, [ראה תפארת ישראל יומא פ"ח בבועז אות ג'],

כי אתא [עולא] לקמיה דר' יוחנן א"ל, דלמא חס ושלום אחזיקי ידי עובדי עבירה [שאמרתי לו זיל ופרע בית שחיטה. רש"י], א"ל נפשך הצלת שלמלא כן הוה הורג,

קא תמה רבי יוחנן, מכדי כתיב דברים כה ונתן ה' לך שם לב רגז בבבל כתיב ויהיך גזר כעסו של אותו בן מחול כל כך להרוג את מצור,

[דברים כה סג וְהָיָה פֶּאֶר־שֵׁשׁ ה' עֲלֵיכֶם לְחִיטֵי אֶתְכֶם וְלִהְיוּ לָכֶם אֶתְכֶם בְּיָדָם יֵשִׁישׁ ה' עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וְלִהְיוּ אֶתְכֶם וְנִסְחָתְכֶם מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתֶּם בָּאֲשָׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: סד וְהָפִיץ ה' בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קֶצֶה הָאָרֶץ וְעַבְדְּךָ שָׁם אֵל הָיִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעָתָ אֶתָּה וְאַבְתָּךְ עַן וְאַבְן: סה

אמר ר' אבא מאי קראה כלומר דהכי הוא כדאמר ליה רבי ינאי? משלי כ ואחר נדרים לבקר אחר שנדר אדם מנקה מנעו,

ואע"ג דפתח ר' ינאי ליה [לנדר], אנן לא פתחינן ליה בהא,

ולא פתחינן בהדא אחרנייתא אין פומחין צוואת האחרת דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן, [וכן סיפר רבב"ה בשם ר' יוחנן] מאי פתח ליה רבן גמליאל לההוא סבא, [אמר לו] משלי יב יש בוטה חרב ולשון חכמים מרפא, כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב, אלא לשון חכמים מרפא לפי שמתוך שאומר לו שמטא כל כך שראוי לדקרו בחרב, יש לחוש שאומר שמתחרט, אע"פ שאין מתחרט,

ולא פתחינן בהדא אחרנייתא, דתניא ר' נתן אומר הנודר כאילו בנה במה גשעת אסור הצמות [לעבודת כוכבים. רש"י, אבל לפי הר"ן מיידי אף שמקריב לשמים. וראה פסוק ד: שכל הגם רוחו כאילו בנה במה],

ביאורי הר"ן: ונראה צעני דלכדי מדמינן לה לצונה צמה, משום דסליק אדעמיה, דעודר דמנוח קא עבד, דרממנא אסריה צמלי דאסורא ואילו נמי אסר אנפשיה, וקאמר דטע, דלדרכה לצונה צמה דמי, דנתי דרממנא אסריה לאקרוצי קרצות, צמיס אסריה, דלל לוסיק עלה לצנות צמה ולהקריב צמח, ה"נ נתי דרממנא אסר עליה דצמיס האסוריס, כי מוסיק איהו אמאי דאסר רממנא פשע, כענין שאמר בירושלמי צפרק [אמר ר"ה] פומחיס [פ"ט ה"א] לא דיין צמה שאסרה תורה אלל שאתה אסר עליך דצמיס אמריס [ראה ברמב"ם הל' דעות פ"ג הל"א בפירוש מגדל עז על הגליון ח"ל וענין דיין מה שאסרה תורה הוא בירושלמי פ"ט דנדרים הל' א' והאיסור הוא מבעם זה, ומשום ובחוקותיהם לא תלכו !!!], ושיין ציה נמי האי ליטנא, משום דעודר מתפסין בקרבן, וכיון שאין קרבנו רגז, נמנא כצונה צמה ומקריב צמח,

והמקיימו כלומר שאינו נשאל עליו כאילו מקריב עליו קרבן כאילו הקריב על אותה צמה קרבן, ומייצ משום שחטי חוץ,

ברישא צרישא דצרייתא דרבי נתן, דהעודר כאילו צנה צמה פתחינן שלפי שאין העצירה גדולה כל כך, אם אינו מתחרט בלבו לא יתבייש מלומר האמת [אבל] בסיפא של אותה צרייתא דהיינו המקיימו כאילו הקריב עליה קרבן אביי אמר פתחינן, רבא אמר לא פתחינן דאיכא למיחש שמה מתוך חומר העצירה, אע"פ שאינו מתחרט, מתוך שהוא מתבייש יסקר לומר שהוא מתחרט,

רב כהנא מתני לה להא שמעתא בהדין לישנא [בלשון זה שגמרונו עכשיו, דהיינו ברישא פתחינן וכו'], רב טביומי מתני הכי, בסיפא לא פתחינן, ברישא, אביי אמר פתחינן, רבא אמר לא פתחינן,

והלכתא לא פתחינן, לא ברישא ולא בסיפא,

ולא פתחינן בהא נמי דשמואל, דאמר שמואל אף על פי שמקיימו נקרא רשע, אמר רבי אבהו מאי קרא [ה. ד"ס] דברים

אבני חן על מסכת נדרים

[ראה תוס']

ביאורי הר"ן: הייתי סבור לומר דלע"ג דאסיקנא לקמן (דף כח.) דצ"ש וצ"ה פליגי אם יש שאלה בשבועה או לא, וקיימא לן כצ"ה דאמרי יש שאלה, ר' אסי ה"ק נהי דיש שאלה מיהו (לכתחלה) [מדרבנן. רש"ש] אין נוקקין, אלא בקיום אשמי נהנית משום שלום ביתו,

ואינו נוח לי דצ"ש ודאי מדרבנן בעלמא קאמרי, דהא לא יחל דברו דמיניה דרשינן אצל אחרים מוחלין לו, (לאו) אהשבע שבועה נמי קאי, וצ"ה אמרי דאפי' מדרבנן, וא"כ קס ליה ר' אסי כבית שמאי,

אלא ר' אסי לית ליה הדיא אוקימתא דלקמן דניש שאלה פליגי, א"נ ס"ל דלצ"ש אין שאלה מדרבנן, דאפילו המירוהו אינו מותר ולצ"ה יש שאלה, ואם המירוהו מותר, מיהו לכתחלה אין נוקקין זה נ"ל,

[בר"ן מקשה דהא לקמן כח. פליגי דב"ש סברי דשבועה אין שאלה, וב"ה סברי יש שאלה, ולפ"ז צריך להבין במה פליגי ב"ש וב"ה, ומה אומר ר' אסי, ופירש כמה פירושים:

	ב"ש	ב"ה	ר' אסי
דייתי סובר	אין שאלה מדאורייתא	יש שאלה	סבר כב"ה אבל מ"מ מדרבנן אין נוקקין אלא משום שלום בית
ואין נוח לי	יש שאלה	יש שאלה אפילו מדרבנן	וא"כ קס ליה ר' אסי כבית שמאי,
אלא			אלא ר' אסי לית ליה הדיא אוקימתא דלקמן דביש שאלה פליגי
אי נמי	אין שאלה מדרבנן, דאפילו התירוהו אינו מותר	יש שאלה, ואם התירוהו מותר, מיהו לכתחלה אין נוקקין	ס"ל כב"ה

[אין נוקקין להתיר ע"י שום פתח שבועה, אפילו בלא הוכרת השם או נדר בהוכרת השם שהוא דבר חמור, דשבועה אפי' בלא הוכרת השם היא חמורה דאית בה לא ינקה כדאמרינן לעיל י"ח ע"א וכן נדר שיש בו הוכרת השם הוא חמור. רמ"א],

חזון מקונם אשתי נהנית לי [שאשתי לא תהנה ממני, משום] שגנבה את כיסי ושהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושללא הכתו [בוה אמרינן דיש שאלה],

ביאורי הר"ן: כך היא הגרסא ברוב הנסמאות, ואיכא מאן דאמר דטעמא היא, דאי נודע שלא הכתו ושללא גנבה, היכי קאמר חזון מקונם אשתי, והא נדרי שגגות הוה, ואסיקנא לעיל דאינו צריך שאלה לחסם, ואמרינן לקמן כשם שנדרי שגגות מותרין, כך שבועות שגגות מותרות,

אצל הרשב"א ז"ל כתב דלפשר דגרסי' ליה, וכי תנן צמתני' דכי האי גוונא אינו צריך שאלה, ה"מ צאומר שאם לא מפני כן לא היה מדידה, אצל צמממ דצריז

ובגו'ים תהם ל' א' תרגיע ול' א' יהיה פנו' ח' לכפ' רגלה ונתן ח' לה שם לב רגז וקליו' ו' עינים ודאבו' ו' נפש],

א"ל [עולא] ההוא שעתא

דף כ"ב ע"ב

לא עברינן ירדנא ועבר הידן לא נתקדש להצאת העומר ולמקמת קדושות,

אמר רבה בר רב הונא כל הכועס אפי' שכינה אינה חשובה כנגדו, שנאמר תהלים י ד ר'שע פגבה אפו' , (צמגצורת) [צמגצורת. מנחת יהודה] כעסו פל' ידרש' [חושב שאין מי דורש במעשיו. מד], [רשע בגבה בשעה שהוא כועס, כל ידרוש תחנה מאת בוראו. ראמ"ה], **אין אל' הים פל' מומו' תיו'** [כל מחשבותיו הוא שאין אלהים בעולם. מד] ששכינה אינה חשובה כנגדו,

[ברפוס וילנא גרס בר"ה "בגובה אפו" בב"ת והוא מ"ם וצ"ל בב"ף "בגובה" וב"ה בכ"י. וראה מנחת יהודה],

ר' ירמיה מדיפתי אמר משכח תלמודו ומוסיף טיפשות, שנאמר קהלת ז כי כעס בחיק כסילים ינוח אלמא דטעם הוי כסיל וכתוב משלי יג טז [כל ערום יעשה ברעת] [מעשה הערום חמה ברעת ובכוונה מיוחדת ואם כי לא יבינו כל בני אדם] אבל **וכסיל יפרו' ש'** [מלשון פרישה ושמחה. מצו] **אנולת'** [אבל הכסיל פורש אולתו למען יכירו הכל כי אולת הוא. מד], [כיון שהכועס נעשה כסיל הרי הוא פורס ומגדיל את האוולת. שט] אלמא מוסיף טפשות,

רב נחמן בר יצחק אמר, בידוע שעונותיו מרובין מזכותיו, שנאמר משלי כט כב [איש אף יגרה מדון] [הכעסן דרכו להרחיק ריב עם הבריות] **ובעל חימה רב פשע** [כי בעת הכעס לא יבחין בתקן מעשיו, וכמו שאמרו ר"ל הכועס אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו. מד],

אמר רב אדא ברבי חנינא אלמלא [ראה תוס' מגילה כא. שאלמלא פירושא אם לא] **(לא) חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד** שעיקרן של שאר נביאים לא היה אלא להוכיח ישראל על עבירות שצידם, ואלמלא (לא) חטאו לא הוצרכו לתוכחה, [אבל ספר יהושע גם אם לא חטאו היה ניתן להם, משום] **שערכה** [מלשון שמות מ כג וַיַּעַרְךָ עֲלָיו עֵקֶד לָחֶם לִפְנֵי ה', layout], [סדורה וחלוקה לגבולותיה. ר] **של ארץ ישראל הוא** שנספר יהושע מפורשות עיירות שצאצא ישראל, והנחלות אשר נתלו ולפיכך אפילו לא חטאו היו צריכין ספר יהושע,

מאי טעמא קהלת א כי ברוב חכמה רב כעס ברוב דברי חכמות הנביאים, יש סימן לרוב כעס שהכעיסו ישראל להקדוש צדוק הוה,

[ענין חדש] **אמר ר' אסי אין נוקקין לאלהי ישראל** ראה לקמיה שיש שני פשמים, פירוש אחר שאמר לשון שבועה לאלקי ישראל, אבל לא הוכיר שם שמים, ופירוש אחר שלא הוכיר כלל לשון שבועה אלא אמר לאלקי ישראל.

אבני חן על מסכת נדרים

ואמר אעפ"כ בדעתו היה שלא תהנה ממנו, זריך שאלה, והכא צממית מיירי,

ולפי פירושו נ"ל דכי קאמר חוץ מקונס אשמי, משום דליכא תרמי קאמר, שלום
דימו, ועוד דהו ענין נדרי שגגות,

אכל הוא ו"ל אומר, אפי' נמנע שגגה [ואז אין צריך לאוקמה במעמיד] נשאל
וממירי לו משום שלום דימו, וכי נקט נמנע שלא גגה לישנא דממירי [למקנא כה:]
נקט ולא דוקא, ואינו נוס' לי [פ' ביון דמירי בנמצא, אין סברה להתיר רק משום
שלום ביתו],

[לנוסח הר"ן הכל תלוי אם הוכיח שבועה שאז אין נוקקין לו, ולנוסח הרפ"ם הכל
תלוי אם הוכיח שם שמים],
ההיא [אשה זו] דאתאי לקמיה דרבנן. [ד"ס] אסי [שיתיר לה
שבועתה], אמר לה במאי נדרת? [אמרה לו] באלהי ישראל,
אמר לה אי נדרת במוהי שהיא כינוי בעלמא [המילים "שהיא
כינוי בעלמא" מתיישב שפיר לפי נוסח הרפ"ם שהעיקר הוא הוכחת השם, אבל
לפי הר"ן היה ראוי למוחק, וראה ד"ס שמביא הרבה נוסחאות כאן] [לא. ר"ן]
מוזקקנא לך [נוסח הר"ן: דאם הוכיח לשון שבועה אף בכינוי אין נוקקין לו]
דמוהי כנוי לשבועה כדאיתא צפרקין קמא [דף י.], וס"ל לר' אסי דלכתמלה אין
מוקקין לשבועה [נוסח הרפ"ם: אם נדרת בלא הוכחת השם מוזקקנא לך],
השתא דלא נדרת במוהי, אלא באלהי ישראל [וכי] [לא. ר"ן]
מוזקקנא לך נתמיה [לנוסח הר"ן: כיון שלא הוכיח שבועה ודאי מוזקקנא
לך. ולנוסח הרפ"ם: אבל כיון שהוכחת שם שמים לא מוזקקנא לך].

ואיכא דגרסי [כמו ברפ"ם שלנו] אי נדרת במוהי [בלא הוכחת השם] מוזקקנא
לך, כלומר דס"ל דלשבועה גרידא מוקקין, אכל כיון שהוכיח השם חמיר טפי ואין
מוקקין,

רב כהנא איקלע לבי רב יוסף, אמר ליה [רב יוסף לרב כהנא]
למעום מר מירי, אמר ליה [רב כהנא לרב יוסף] לא, מרי כולא
[ארון הכל] לא טעימנא ליה, אמר ליה [רב יוסף לרב כהנא] לא מרי
כולא לא טעימת ליה [לקמיה מפרש],

[ובא לברר הדברים] הניחא לרב כהנא דאמר "לא מרי כולא"
[שנשבע שלא יאכל], אלא לרב יוסף אמאי אמר "לא מרי כולא"
דהוה ס"ד דרב יוסף אשבע עליה דרב כהנא דלא ליכול? הכי הוא דקאמר
ליה, [ביון ד] "לא מרי כולא" הוא דקאמרת, הלכך לא
טעימת ליה דאין מוקקין,

אמר רבא א"ר נחמן הלכתא פותחין בחרטה [שמקדים החכם
ושואל אם הוא מתחרט על מה שנדר בשעתו. שם] פירוש פותחין בחרטה, בין
נדר בין שבועה, ומוקקין נמי לכתמלה לאלהי ישראל ולא שגא נקט
חפלא בידיה, או לא נקט חפלא, [ואפילו] [דאפילו. כ"י] כי נקט חפלא מוקקין,
דלא חמיר נקט חפלא אלא לענין שבועת הדיינין לאזימי עליה, אכל עיקר שבועה
בשם או בכנוי הוא,

[קיצור ביאור הר"ן:]

גאון ו"ל: מאן דאשתבע בספר תורה או בעשרת הדברות אין לו הפרה עולמית,
ובתב ע"ז הר"ן: אפילו לשבועות נוקקים, ופותרים בחרטה, ואין צריך לומר
לנדרים,

רבינו האי גאון ו"ל: החמיר בנדרים שלא לפתוח בחרטה, אלא בפתח ברור
ומוכח,

והרב הנשיא אל ברנאלי ו"ל כתב בשם מר יהודאי גאון ו"ל: שהחמיר עוד
בנדרים וחשודות אותן לשבועות, שלא להתיר אותם אפי' בפתח אלא לדבר מצוה,
ובתב עוד דדוקא בהתרת חכם החמיר, אבל בהפרת בעל לא החמיר, דבעל
מיפר ביום שמעו, בין בנדר בין בשבועה],

ביאורי הר"ן: ואע"ג דאמר גאון [ו"ל. כ"י] מאן דאשתבע בספר תורה או
בעשרת הדברות אין לו הפרה עולמית, [לימא] [ליכא למיחש. כ"י] למילתא כלל,
הדין הוא דינא דגמרא דאפילו לשבועות נוקקים ופותרים בחרטה, ואין צריך לומר
לנדרים,

אכל רבינו האי גאון ו"ל החמיר בנדרים שלא לפתוח בחרטה, ואמר דאין השתא אי
עבדין קרוב לדבר אסי עבדין דאמר [לעיל בא:] אין חכם ממיר אלא כעין
חרצה נדרים, כלומר פתח אכל בחרטה לא,
והחמיר עוד בשבועות ואמר דלא מוזקקין זהו כלל, אלא כד מתרמיא מילתא
דאית זה תקנתא או מנא, כגון עשיית שלום בין איש לאיש, וכגון שלמא דצבורא
(דכנישתא. ח"ס) וכדומין לאלו, מוזקקין במילי דמוכחין וצריך קרוב לדבר אסי,
אכל פתח כי הווא דאמא לקמיה דרב [הוא] [לעיל בא:], וכד"ש צ"ר, (וכר')
[וכד'ר. כ"י] ישמעאל צ"ר יוסף, וכדניסתא דאצי, וכי הווא דאמא לקמיה דר"א,
ויכולא זה לא עבדין,

אכל הרב הנשיא אל ברנאלי [מחבר ספר העתים, ומחבר פירוש על ספר היצירה,
הנשיא ר' יהודה בר ברואי הברנאלי ו"ל, ובערביא אל ברנאלי, חיי בשנות
1100-1200], ו"ל כתב בשם מר יהודאי גאון ו"ל, שהחמיר עוד בנדרים והשוה
אותן לשבועות, שלא להמיר אותם אפי' פתח אלא לדבר מנא, שממירין אותם
בפתח ולא בחרטה, וכתב עוד דדוקא בהתרת חכם החמיר, אכל בהפרת בעל לא
החמיר, דבעל מיפר ביום שמעו, בין נדר בין שבועה עד כאן דברי הרב הנשיא
ו"ל,

[כע"ז ברכות לח., ביצה כא., קדושין כט., ב"ק מ., ע"ז ד., חולין קכד., נדה יד.,
ועין סנהדרין מב., מסורת הש"ס בר"ס],

משתבח ליה רבא לרב נחמן ברב סחורה דאדם גדול הוא,
אמר לו כשיבא לידך הביאהו לדי, הוה ליה נדרא
למישרא, אתא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה נדרת אדעתא
דהכי, א"ל אין, אדעתא דהכי אין, כמה זימנין [שאל לו כמה
פעמים על פתחים אחרים ואמר אין], איקפד רב נחמן, א"ל זיל
לקילעך לכניסת ביתך, וכדאמרין אקילעא דבי ריש גלותא,

ביאורי הר"ן: האי דלא פתח ליה בחרטה, אע"פ דרב נחמן גופיה פסיק הלכתא
דפותרים בחרטה ?

לפי שרב נחמן היה מכיר דנדר (ספרא) [סחורה] דלא אתא לקמיה אלא כדי

אבני חן על מסכת נדרים

א"ל האי לאו נולד הוא, דשכיחי אפיקורי דמצערי רבנן # [בן]

היה מעולם שהיו כאלו שמצאו דופי ברבנים],
[מקורה של מלה זו [אפיקורי] הוא בשמו של הפילוסוף היווני שנקרא אפיקורוס,
שכפר בהשגחה עליונה מכל סוג, התולכים בעקבותיו קריונים על שמו בארמית
אפיקוראי, אולם משמעות המלה נתרבה לכלול בחוכה אנשים שאינם מאמינים
ומולולים במצוות התורה ובכבוד החכמים, בשילוב עם השרש הארמי "פקר"
שמשמעו להתחצף לנהוג בדרך הפקר ואף כאן עיקר המשמעות הוא ששכיחים
אנשים מופקרים וחצופים המולולים בתלמודי חכמים. שט],

דביתהו [אשתו של] דאביי הוה לה (ההיא. ד"ס) ברתא, הוא
[אביי] אמר לקריבאי, היא [אשתו] אמרה לקריבה, אמר לה
[אביי לאשתו] תיתסרא הנאתי עלך, אי עברת אדעתאי
ומינסבת לה לקריבך, אזלת ועברת על דעתיה ואינסבא
לקריבה, אתא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה אילו הוה ידעת
דעברת על דעתך, ומנסבא לה לקריבה מי אדרתה, אמר
לא, ושרייה רב יוסף,

ומי שרי כי האי גוונא כלומר מי שרי לפתח פתח שהגדר מוכיח הפך
מאותו פתח, שהרי כל עיקר הגדר לא היה אלא, שאם מעצור על דעתו מאסר
בהנחתו?

אין, והתניא מעשה באדם אחד שהדיר את אשתו מלעלות
לרגל [המהרי"ץ חיות מביא רא"י מכאן שה' דרכם לעלות לרגל גם אחר
החורבן], ועברה על דעתו ועלתה לרגל # [כדרך הנשים שמגומות
בפרומקייט כדי שלא להכנע לבעליהן], ובא לפני רבי יוסי אמר לו
ואילו היית יודע שעוברת על דעתך ועולה לרגל כלום
הדרתה? אמר לו לא, והתירו רבי יוסי אלמא אפילו כי האי גוונא
פתמינן,

[קיצור:

למה כאן מקשה ומי שרי כי האי גוונא, ולמה יהיה גרוע מגדרי זרוזין דמותר בלא
שאלה? ותירין דגדרי זרוזין אין פיו ולבו שוין, אבל אילו היית יודע שעוברת על
דעתך היה ברעתו להדירה אם תעבור על דבריו, אבל אפשר שגם במתני'
במעמיד דבריו יכולין לפתוח לו בפסח שאילו היית יודע שלא יותר על המחור
לא היית נודר,

וא"ת ומאי שנא מהרצח שיאכל חבירו אצלו ומדירו דהוי נדרי זרוזין, וכשעברה
אשתו על דעתו לא הוי נדרי זרוזין?

י"ל דלא דמי, דאילו התם הענין מוכיח מתוכו שאינו אלא זרוז, שאינו רוצה
להדיר את חבירו אם לא יאכל אצלו, אבל בהאי עובדא דרביתהו דאביי, דאיכא
קפידא טפי לאביי כי מנסבא לה דביתהו לקריבה, ודאי איכא לזימיר דברוקא
הדירה ולא לזרוז בעלמא],

ביאורי הר"ן: וא"ת ומאי מתמינן מעיקרא ומי שרי הכי, ומה צין זו לנדרי
זרוזין דמתני', אדרבה היה לו לומר שהגדר מותר מאלו כהנך דמתנייתן?
י"ל דלא דמי, דנדרי זרוזין דמתני' אין פיו ולבו שוין. כ"י של מוכר ו(לא). כ"י
של לוקח שוין, שלעולם לא היה דעתו של מוכר שלא יפחות מן הסלע, ולא דעתו

שימנא לו פתח, שהיה מחמיר על עצמו שלא להיות יותר בחרטה,

וי"מ שאותו נדר היה כעין דבר מזה, כגון שנדר להתענות זמן ידוע, והתענה
מקלט אותו זמן, ואילו היה מתחרט על עיקר הגדר יאצד שכן תעניתו שהתענה
אם היה מזהב על הראשונות, לפיכך לא היה מתחרט,

נפק רב סחורה ופתח פיתחא לנפשיה לא [לוי'. כ"י ?] שימיר רב
סחורה לעצמו, דהא קי"ל לא יחל דברו, הוא אינו מוחל, אלא שמנא פתח שהיה
יכול להיות יותר זו, רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו
האדם, כל שהיא תפארת לעושיה שהיא מלד עצמה משוועת, עד
שהיא תפארת לאדם העושה אותה ותפארת לו מן האדם שהכל מקלסין
אותו כה,

והשתא דאיכפד ר"נ והא רחמ רב נחמן אדעתא דהכי לא נדרי,
ושרא לנפשיה כלומר לא נדרתי על דעת שיכעוס רב נחמן, שלא תהא דרך
ישרה שאכעיס אותו, וכי האי גוונא לא מיקרי נולד, דשכיח דלירמח גברא רבה כרז
נחמן על מי שנדר נדר חזק כל כך אדעתא דכל הני מילי,

ר"ש ברבי הוה ליה נדרא למישרא, אתא לקמיהו דרבנן
אמרי ליה נדרת אדעתא דהכי, אמר אין, אדעתא דהכי
אין, כמה זימנין

דף כ"ג ע"א

והווי מצטערי רבנן משימשא לטולא ומטולא לשימשא [כעין
לשון זה בסוף מסכת כתובות ק"ב ע"ב] (ל"א אדעתא דהכי אין כמה
זימנין, והווי מצטערי רבנן משימשא לטולא ומטולא
לשימשא. כפל לשון מלה במלה), אמר ליה במניית בריה דאבא
שאול בן במניית # [זו פעם היחידה בש"ס שיש השם "במניית בריה דאבא
שאול בן במניית", והשם "שאול בן במניית יש בסיום מסכת שבת קנו. שפקקו את
המאור במניית, ופסחים נו, ובביצה כט. שהיה ממלא מדותיו מערב יו"ט], מי
נדרת אדעתא דמצערי רבנן מטולא לשימשא ומשימשא
למטולא והאי לאו נולד הוא דשכיח? אמר לא, וְשָׁרִייוֹהָ [בשט'] אין ניקוד
תחת הה"א, ובר"ס יש פתח, ובר"ס יש גירסא "ושרי' רבנן"],

ר' ישמעאל בר ר' יוסי הוה ליה נדרא למישרא אתא
לקמיהו דרבנן אמרו ליה נדרת אדעתא דהכי, אמר להו
אין, נדרתא אדעתא דהכי אמר להו אין, כמה זימנין, כיון
דחזא ההוא קצרא [כנס. מ"ט] דמצטערי רבנן, מחייה
באוכלא דקצרי [דף מנוקב שמניחים זו הכוזבים הכגדים אחר כניסתן,
והמים היוצאים מהן נגררים דרך הנקבים. מ"ט], אמר אדעתא דמחי לי
קצרא לא נדרי, ושריה לנפשיה,

א"ל [הקשה לו] רב אחא מדיפתי לרבינא האי נולד הוא, דלא
מסיק אדעתיה דמחי ליה קצרא # [פ' שהרי השואל ה' ר' ישמעאל'
בר' ר' יוסי וחי' איש חשוב], ותנינא אין פותחין לו בנולד?

אבני חן על מסכת נדרים

הרמב"ם סבר שסמך מתיר נדרים בעצמו, ואם אין סמך גמור ובכיר יחד עם שני הדיוטות מתיר, והרמב"ם סבר דגמור ובכיר מתיר יחיד, ושלשה הדיוטות דשרו נדרא, כד מסבירי להו ובכרי סגי, במקום שיש חכם אין מתירין משום כבודו של חכם, ולכתחלה הוא דלא, אבל בדיעבר אשתרי ליה נדרא,

ביאורי חור"ן: ומשמע ודאי דחכם דשרי יחיד לר' יהודה, דוקא בסמוך, דאי בגמיר וסביר בלחוד כרז נחמן סגי, א"כ היכי צעי בתלמא שיהא חד מנייהו גמיר וסביר, והא מאן דגמיר וסביר בלמודיה שרי נדרא, ומה לו להטריף עם השנים, (ומאי) [ואמאי. כ"י] קאמר אחד מהן חכם במקום שאין חכם, דאי בגמיר וסביר סגי בכל מקום שהוא, הרי יש בו חכם, אלא ודאי ה"ק אחד מהן חכם דהיינו גמיר וסביר במקום שאין חכם דהיינו סמוך, דכי אימיה לסמוך נדרא למודיה שרי נדרא,

וכיון דלר' יהודה צעי' סמוך ביחיד, לרצנן נמי, דמדריבי יהודה נשמע לרצנן, דבהאי לא פליגי, והכי נמי משמע לן בסוף פ' נערה המאורסה (לקמן עמ) דאמרין מועדי ה' כריכין מומחה, פרשת נדרים אין כריך מומחה, אלא אפי' צ"ד הדיוטות, והא פרשת נדרים ראשי המטות כתיב ? אמר רב קהנא ואיתימא ר' יוחנן ביחיד מומחה, ומשמע דיחיד מומחה דהפרת נדרים דומיא דמומחין דמועדי ה', מה החס בעיא סמוך, ה"נ בעיא סמוך זהו דעת הרמב"ם ז"ל,

אבל הרמב"ם ז"ל כתב צפ' ו' מהל' שזעזע (הל' ה) דחכם מוצהק מתיר את הנדרים דלא צעי' סמוך, משמע דמפרש הרב ז"ל דהא דאמר' החס במקום שאין חכם, לאו סיומא דתלמא דר' יהודה היא, אלא אדרצנן קאי דאמרי שלשה מתירין את הנדר במקום שאין חכם, דאלמא חכם למודיה מתיר,

[בבבורות לו, שלשה מפירין את הנדר במקום שאין חכם, לאפוקי מדרבי יהודה, דתניא הפרת נדרים בג', ר' יהודה אומר: אחד מהם חכם, במקום שאין חכם, כגון מאן? אמר רב נחמן כגון אגא, ר' יהודה אומר אחד מהן חכם, מכלל דהנך כל דהו? אמר רבינא דמסכתא ליה וסבר],

ואמרין החס שלשה מתירין את הנדר במקום שאין חכם, לאפוקי מדרבי יהודה, דאמר היתר נדרים בשלשה, והוא שיהא אחד מהם חכם במקום שאין חכם, חכם כגון מאן ? אמר רב נחמן כגון אגא, פירוש האי אחד מהן חכם דצעי ר' יהודה, כלומר שיהא אחד משלשתן חכם, כגון מאן ליהו ? אמר רב נחמן כגון אגא, כלומר דצעי רבי יהודה שיהא אחד מהם גמיר וסביר כגון אגא דגמירנא וסבירנא [ובן אומר ר"ג על עצמו סנהדרין ה.],

וכבר כתבתי זה בפ"ק (דף ח ד"ה ושמתא) ועוד אכתוב בזה בפרק נערה צס"ד,

ושלשה הדיוטות דשרו נדרא כד מסבירי להו וסבירי סגי, דקיי"ל כרצנן דלא צעו שיהא אחד מהן חכם, ומיהו צעינן דכי מסבירי להו לסבירי, דג' לרצנן כשנים לרבי יהודה,

ומסתברא דהא דאמרין שלשה מתירין את הנדר במקום שאין חכם, דמשמע הא במקום שיש חכם אין מתירין משום כבודו של חכם הוא דאיתמר, ולכתחלה הוא דלא, אבל דיעבד אשתרי ליה נדרא.

של לוקח שלא יוסיף על שקל, ומש"ה שרו,

אבל זה דעתו היה להדירה אם תעבור על תנאו ודעתו, וכי האי גוונא לאו נדרי זרוזין מיקרי, אלא דאיכא פתח, שאילו היה יודע שתעבור על דעתו, לא היה מדירה, ובמתניתין נמי הא כתיבנא לעיל (כא ד"ה גרסינן) שאם היו מוכר ולוקח מעמידין דצריהם חייל נדריהו, וכדמוכח בירושל',

אלא דאפשר שאף צמעמדין [במתני'] פותחין פתח לומר, אילו הייתי יודע שהלוקח לא יתן בו סלע כלום היית נודר, אם אמר לאו מתירין אותו וכדפתחין הכא,

וא"ת ומאי שנא מהר"ה שיהא חצירו אכלו ומדירו, דא"ר אליעזר בן יעקב דנדר זרוזין הו, והא החס פיו ולבו שוין שר"ה שיהא עמו חצרו, ואפי' הכי אמרינן דנדר זרוזין הו ושרו ממילא?

י"ל דלא דמי, דאילו החס הענין מוכיח מוכיח שאינו אלא זרוז, שאין צאכילת חצרו אכלו קפידא כל כך בשביל זה ידירנו מנכסיו בדוקא, אבל צהאי עובדא דדציטתו דאצי, דאיכא קפידא טפי לאצי כי מנסבא לה דציטתו לקריצה, ודאי איכא למימר דבדוקא הדירה ולאו לזרוז בעלמא, ומש"ה פשיטא לן דכריך פתח ואין הנדר בטל מאליו, אדרבה מתמהינן היכי שרינן ליה צהאי פתחא:

ביאורי חור"ן: והיתר נדרים - ביחיד מומחה או בשלשה הדיוטות במקום שאין מומחה, וכדאמרין בהדיא בבבורות בפרק כל פסולי המוקדשין (דף לו:): אמר רבי חי'א בר אבין אמר רב עמרם, שלשה מתירין את הבכור במקום שאין מומחה, שלשה מתירין את הנדר במקום שאין חכם,

[בבבורות לו, שלשה מפירין את הנדר במקום שאין חכם, לאפוקי מדרבי יהודה, דתניא הפרת נדרים בג', ר' יהודה אומר: אחד מהם חכם, במקום שאין חכם, כגון מאן? אמר רב נחמן כגון אגא, ר' יהודה אומר אחד מהן חכם, מכלל דהנך כל דהו? אמר רבינא דמסכתא ליה וסבר],

ואמרין החס שלשה מתירין את הנדר במקום שאין חכם, לאפוקי מדרבי יהודה, דאמר היתר נדרים בשלשה, והוא שיהא אחד מהם חכם במקום שאין חכם, חכם כגון מאן ? אמר רב נחמן כגון אגא,

פירוש האי אחד מהן חכם דצעי ר' יהודה, כלומר שיהא אחד משלשתן חכם, כגון מאן ליהו ? אמר רב נחמן כגון אגא, כלומר דצעי רבי יהודה שיהא אחד מהם גמיר וסביר כגון אגא דגמירנא וסבירנא [ובן אומר ר"ג על עצמו סנהדרין ה.],

[וצ"ע דלעיל בב: אמרינן דר"ג היה עסוק להתיר נדרו של רב סחורה, והוא לא חי' סמוך והי' רק גמיר ובכיר, הרי ראי' נגד הרמב"ם, ואולי י"ל שלא חי' רב נחמן לבדו והיו עוד שנים עמו],

ואמרין תו החס [לו], ר' יהודה אומר אחד מהן חכם, מכלל דהנך כל דהו ? אמר רבינא דמסכתא להו וסבירי, כלומר חד מנייהו צעינן שיהא גמיר וסביר, אבל תרי אע"ג דלא גמירי, כיון דכי מסבירי להו סביר,

[קיצור:]

ר' יהודה	רבנן

אבני חן על מסכת נדרים

דלמלא חן תנאו בטל [אלא המוזמן נאסר בהנאה ממנו], שכשהוא נודר על דעת ראשונה הוא עושה [וכן באן הול"ל שהנדר בטל, שהוא נודר עכשיו על דעת התנאי שיבטל].

דהתם היינו טעמא, לפי שאמר התנאי בשעת הנדר, וכיון שהוא אומר צפירוש שעל דעת תנאו הוא נודר # [פי' באילו אמר בן בפירוש] א"ל לומר דעקריה לתנאיה, אבל כאן שהתנאי והנדר אינן באין כאחת (לא) שייך למימר עקריה,

ועוד דבשלמא לעיל איכא למימר שאע"פ שהוא יודע שאין בנדרו ממש, הוא נודר לזרז את חבירו, אבל כאן שהם נדרי עצמו, אי לאו דעקריה לתנאיה למא הוא נדר וזה ברור,

ושלא כדברי הרשב"א ז"ל שכתב דהא דאמר עקריה לתנאיה וקיימיה לנדר דוקא בעם הארץ, (ומש"ה) [ומשום. כ"י] חששא בעלמא הוא דחיישין (ליה) [להכי. כ"י] שמה בטלו לתנאו, והזיקין לומר כן, משום דקשיא ליה ההוא דאמר לעיל בסמוך, לא שמע ליה וכו' ואין זורק לכך וכמו שכתבנו?

ומתרגילין אמר אב"י תני [בן תשנה במשנה] ובלבד "שלא" יהא זכור בשעת הנדר ומש"ה בטל, שכבר התנה שאם ישכח וידור, יבטל תנאי זה את נדרו,

רבא אמר לעולם כדאמרינן מעיקרא רבא לא אחי לאפלוגי עליה דאבי, דמודה הוא דכל שאינו זוכר תנאו כלל בשעת נדרו הנדר בטל, אלא דלא יחסא ליה לשבשי לישנא דמתניתין ומש"ה קאמר, דלעולם שיהיה זכור קמני,

הכא במאי עסקינן והכי קמני הרוצה לנצל נדרו יעמוד בר"ה ויאמר וכו' כגון שהתנה בראש השנה, ולא ידע במה התנה, והשתא קא נדר וכו' האי גוונא איכא תרי דיני 1. דאי אינו זכור תנאו כלל בשעת נדרו הרי הנדר בטל,

2. אבל אם הוא זוכר קצת תנאו אבל לא לגמרי, כגון שהתנה בר"ה ולא ידע ממה התנה, כלומר שהתנה על דבר מיוחד, ואינו זוכר אם על פת או על יין וכיוצא בזה, אבל זוכר הוא שהתנה,

כפי האי גוונא אי זכור בשעת הנדר, ואמר על דעת הראשונה אני נודר אי אמר על דעת ראשונה אני עושה, כלומר שאם מתחלה התניתי על נדר זה שיבטל, גם עכשיו אני רוצה שיהא בטל, וזכר אחר כך שעל דבר זה שנדר עכשיו, התנה בתחלה לנצל נדריה לית ביה ממושא,

לא אמר על דעת הראשונה אני נודר, עקריה לתנאיה וקיים לנדריה [בטליה לתנאיה וקיימיה לנדריה] דכיון שהיה זכור בשעת הנדר שהתנה, ולא ידע ממה התנה, אם דעתו היה שיתקיים תנאו, לא היה לו לידור סמס, כי היכי דלא לעקריה [לתנאי. כ"י] [פי' אם היה דעתו שיבטל הנדר ע"י התנאי שעשה, היה לו לפרש שנודר על דעת התנאי, וכיון שלא אמר בן הרי עקר תנאו ונדרו קיים].

יחיד	סמוך	רמב"ן סמוך רמב"ם וסביר
ג' הדיוטות	א' דגמיר וסביר, וב' דמסביר להו וסביר	ג' דמסביר להו וסביר

מתני': ר"א בן יעקב [משנת ראב"י קב ונקי. כלומר: במקומות מועטין מוזכר במשנה, אבל נקי הוא דהלכה כמותו בכל מקום. עירובין סב:] **אומר אף הרוצה להדיר את חבירו שיאכל אצלו שאוסר כל נכסיו על חבירו אם אינו אוכל עמו,**

[לפי מסקנת הגמ' הוא ענין נפרד] **יאמר (לו. ר"ם יותר מעשר מקורות) כל נדר שאני עתיד לידור הוא בטל מפני שגמרא, ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר:**

נב': וכיון דאמר [ראובן המוזמן] **כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל, לא שמע ליה** [לא יציית לו שמעון המוזמן] **ולא אתי** [למיכלן בהדירה לפי שכבר יודע המוזמן, שאין נדר חל עליו, שכבר בטלו המוזמן,

ביאורי הר"ן: וצדין הוא דהוה מצי לשנויי דאמר מדיר בחשאי כדי שלא ישמע המודר, אלא דאכתי לא אחיא ליה מתניתין שפיר, דכיון דקמני אף הרוצה, משמע דהא נמי משום נדרי זרועין מותר, ולאו משום תנאי שהתנה, (וא"כ) [דא"כ. כ"י] מאי אף [פי' הלא לא קאי אדלעיל], ועוד דאי כפי גוונא עסקינן, היכי תני ובלבד שיהא זכור, פשיטא שהוא זכור, שהרי בשעת הנדר הוא מתנה?

דף כ"ג ע"ב

[ומתרגילין] **חסורי מיחסרה והכי קתני, הרוצה שיאכל אצלו חבירו ומסרב בו ומדירו, נדרי זירועין הוא** [הן] ואפי' אינו אוכל עמו, לא חייל נדרא, שלא נתכוון אלא לזרועי, והיינו דקמני אף,

כלומר השתא מני דינא אחרינא והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה [דבר מסויים נקט תחלת השנה, והוא הדין בכל עת שירצה ולכל זמן שיקבע. ר], **ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל**, [ומסיים המשנה] **ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר** [ולפי מה דאוקים המשנה אין משפט זה מובן, כמו שממשיך],

[ומקשה] **אי זכור, עקריה לתנאיה וקיים ליה לנדריה** שאם לא כן למא הוא נודר עכשיו, [בקיצור:

וקשה דלעיל סוף ב. אמרינן דאין תנאו בטל? ותירץ דלעיל מיירי שנודר בשעת התנאי, ועוד תירוצ' ששם נודר לזרז חבירו ונודר אף שידוע שאינו נדר, אבל באן ודאי רוצה לעקור תנאו, וחולק על הרשב"א שאומר שרק בעם הארץ אמרינן כן].

ביאורי הר"ן: ולא דמי למאי דאמר לעיל לא שמע ליה ולא אחי דהיה,

אבני חן על מסכת נדרים

שהשני צדו חזרו או שהדירו אין ציטוט זה מועיל לו כלום שעל דעת חזרו הוא נשבע ונודר, וכמו שמבטל תנאו לגמרי דמי, דהא אסקינן דלא משתבע אדעתא דנפשיה אלא על דעת משבעו, וכדאמרין בשמעתא דנדרים הבאי [לקמן].

איבעיא להו [בעין זה בב"מ כד. גליון הש"ס] פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בן יעקב או לא דאיכא לספוקי בהכי, משום דלמא עד כאן לא קאמרי רבנן דנדרים זוזין הוו, אלא דמוכר ולוקח שאין פיהם ולגם שים, דאף מתחלה היו רוצים בשלשה דינרין, אבל למדיר חזירו שיאכל אצלו, איכא למימר שצדוקא הוא מדירו, ואת"ל פליגי הלכתא כותיה או לא [אע"ג דאמרין בפרק הבא על יבמות (יבמות ס.) דמשנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי? דלמא הבא מסתבר טעמיהו דרבנן. ר.]

[ומביא ר' מקורות לפשוט את האיבעיא],
1. ת"ש דתנן [לקמן סג:] [ראובן שאמר לשמעון] האומר לחבירו

דף כ"ד ע"א

קונם שאיני נהנה לך קונם מה שאני נהנה משלך אם אי אתה נוטל לבנך כור [שלשים סאה] של חייטין ושתי חביות של יין [ורדך כבוד הוא שיקבל מתנה לבניו ולא לעצמו. ר.], הרי זה יכול להתיר את נדרו שלא על פי חכם [ואין צריך שאלה אע"פ שכל פתח וחריטה עוקר הנדר מעיקרו ואעפ"כ צריך שאלה לחכם? האי פתחא מוכחא טפי. ר.],

[יש באן כמה סברות:
כבודו של הלוקח מתנה = שמישהו נותן לו מתנה משום כבודו,
כבודו של לוקח שמסרב ליקח = כדי שיראו שהוא שונא מתנות,
כבודו של נותן מתנה = שמתכבד שהלוקח נוטל ממנו,
לאו כלבא אנא = שאני אקח ממך ואתה לא תקח ממנו,
לאו מלכא אנא = שאתה תהנה ממנו, ואני לא אהנה ממך].

[שאף אם לא נטל נתקיים רצונו] שיכול לומר לו # [ראובן יכול להתיר הנדר שאסר את שמעון, כיון ששמעון יכול לומר לו כלום אמרת וכו'] כלום אמרת אלא בשביל כבודי שאתכבד על ידיך בפני הצדיות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה זה הוא כבודי [לשנוא מתנות. ר.] שאתכבד יותר כשיראו שאתה רוצה ליתן, ואני אני רוצה לקבל,

טעמא דאמר [שמעון] זה הוא כבודי, הא לאו הכי נדר הוא [ואסור שמעון ליהנות מראובן], מני' [מי בעל משנה זו] אי רבי אליעזר בן יעקב נדרים זירוזין הוי [שרק רצה לזרוז], אלא שמע מונה פליגי רבנן עליה [דוה אינו בכלל נדרים זירוזין]?

ביאורי הר"ן: ואמרין צירושלמי [פ"ח ה"ו, באמת הוא משנה לקמן סג. חשק שלמה] דרבי מאיר דפליג בלידך [צרימא] [צבא. רש"ש] דמייחין בסמוך [לקמיה דר"מ אומר שהיא בקונם עד שיתן] פליג נמי צבא, ומפרש הסם צמאי פליג, דגרסינן א"ר זעירא צמאי פליג [והולך ומפרש צמאי פליג בן עד שבא

וממתיחין דקמיה וצלבד שיהא זכור [ולא גרסינן "שלא" היא זכור] הכי קמיה, וצלבד שיהא התנאי זכור צפוי בשעת הנדר [ואומר על הראשונה אני נודר],

רב הונא בר חיננא סבר למידרשיה בפירקא [להך משנה דהררצה שלא יתקיימו נדריו. תוס', אבל ראה רא"ש], **אמר ליה רבא, תנא קא מסתים לה סתומי** [שאי אפשר להבין הדין מדברי המשנה], **כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים, ואת דרשת ליה בפירקא,**

[ואולי לבן אומרים כל נדרי בהתרגשות, כדי שלא יבינו העמי הארץ, ויחשבו שזה בעין איוה תפלה],

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - קיי"ל כרבא, הלכך נקטינן דכל שהתנה מתחלה כל נדר וכו' וצעת נדרו שכה תנאו, נדרו בטל, אבל התנה על דבר מיוחד וצעת נדרו וזכר שהתנה, אצל אינו יודע על מה התנה, כל שלא אמר על דעת ראשונה אני עושה, אע"פ שמוכר אח"כ שעל אותו דבר שנדר עכשיו, התנה מתחלה לצטלו, עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה, שכיון שהיה זכור קצת היה לו להתנות ולומר שעל דעת ראשונה הוא עושה, וכן פסק הר"ם צמ"ל צפ' שני מהלי נדרים (הל' ה),

[בקיצור:

כל נדרי הוא לנדרים של שנה הבאה,
רבינו יעקב היה מתקן לומר לשון להבא,
הרמב"ם פסק שאינו יכול לבטל להבא אלא נדרים ולא שבועות, וי"א שהנדרים והשבועות שיום בזה,
התוס' כתבו שרק מה שנדר ונשבע לעצמו, אבל לחברו על דעת חבירו הוא נודר],

וגראה שמה שאומרים קצת קהלות ציה"כ כל נדרי ואסרי וכו' לדבר זה הם מתכוונים לצטל נדרים שידרו לאחר מכן, אלא שלשונם משוגש שגראה מלשונם שהם מתירין נדרים שעברו, וזה אין לו ענין אלא [כ"י] נדרים הבאים לאחר מכן, [סימן להתרת נדרים בער"ה דכתיב לא יחל דברו ככל הם סופי תיבות אלו]. ראיתי בשם הש"ך על התורה],

אלא שרצינו יעקב ז"ל היה מתקן הלשון כדי שיהא משמעותו להצא לומר כל נדרי ואסרי די אַסְרָא ודי תַּרְמָנָא כולו קמון כדי שיהא נראה להצא # [ובאזוה נקודות היה משמיע לשעבר?], ואין ראוי לומר כן כדי שלא יקלו ראשם בנדרים דהא תנא מסתם לה סתומי,

וכתב הרמב"ם ז"ל צפ' הנוכר [בפרק ב הל' ו מהלכות נדרים וז"ל יש מהגאונים שאומרים אין כל אלו הדברים נוהגין אלא בנדרים בלבד לא בשבועות, ויש מי שמורה שדין הנדרים והשבועות בעניינות אלו אחד הם] שיש מן הגאונים שאומרים שאין תנאי קודם מבטל מה שאסר עצמו לאחר מכן אלא בנדרים, אבל לא בשבועות, ויש מהם (מי שאומר) [שאומרים. כ"י] שהשבועות והנדרים שוין הם לדין זה,

ומיהו אמרו בתוספות דווקא בשבועות ונדרים שנשבע ונדר לעצמו, אבל מי

אבני חן על מסכת נדרים

ביאורי הר"ן: ודוקא כשהבנים סמוכים על שולחנו, דבכי האי גוונא שייך למימר דלהרווחה ידידיה איכוון, שלא יטערך להוציא משלו לזכרון, והא לא אנטרין, וכי האי הוא יכול לומר כן, אבל אין הבנים סמוכים על שולחן אביהם, הוי איפכא דלהרווחה ידידיה קמכוין, וכל שאמרו הם הרינו כאילו התקבלנו היתרו הנדר, ואילו אמר האב כן אין בדבריו כלום.

וכתב הרשב"א ז"ל דדוקא בקיום מעשה שייך למימר הריני כאילו התקבלתי, דכיון שאפי' היה מקבל ממנו היה יכול להחזיר לו, אף מעכשיו יכול לומר הריני כאילו התקבלתי והחזרתיו, דאפיוכי מטרתא למה לי [לשון זה הוא בכתובות ק"ע א' ופרש"י שם הנושא שני מרזופין של עור ומשכן שזה מה יתרון לו להפוך של ימין לשמאל ושל שמאל לימין], אבל בצטול מעשה כגון שאמר נכסי אסורין עליך אם תלך למקום פלוני, לא שייך למימר הכי לומר לו הרי הוא כאילו לא הלכת שא"א,

ואיכא מאן דפליג שאפילו צענין זה יכול לומר כן שאחזו תנאי עצמו לא אמרו מתחלה אלא להשלים רצונו שהיה רוצה שלא ילך, ועכשיו כיון שאינו חושש אם ילך אם לא ילך, כבר נשלם רצונו,

טעמא דאמר הריני כאילו התקבלתי, הא לאו הכי נדר הוא, מני אי ר' אליעזר בן יעקב נדרי זירוזין הוי, אלא לאו רבנן ופליגי [דרבנן סברי שזה לא נקרא נדרי זירוזין והנדר חל ושמעון נאסר ליהנות מראובן]?

לא לעולם [אתיא משנה זו אף ל' רבי אליעזר בן יעקב, ומודה רבי אליעזר בהאי דנדרא הוי, משום דאמר ליה לאו מלכא אנא, דמהנינא לך ואת לא מהנית לי,

³ [והולך עוד לפשוט האיבעיא אי פליגי רבנן על ראב"י] **אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, ת"ש** [תנן לקמן בוז] **נדרי אונסין** [כיצד. ד"ס], **הדירו חבריו שיאכל אצלו** [לזמן שקבע, וס"ד שראובן אסר את שמעון ליהנות ממנו אם לא יבא לאכול אצלו] **וחלה הוא** [שמעון] **או חלה בנו או שעכבו נהר** [הרי אלו נדרים אונסין. כן הלשון לקמן במשנה], **הא לאו הכי נדר הוא** [ולא הוי נדרי זירוזין], **מני, אי רבי אליעזר בן יעקב זירוזין הוי, אלא לאו רבנן ופליגי?**

[ומתריץ] **לעולם ר"א בן יעקב, ומי סברת דאדריה מזמנא** [ראובן] **לזמינא** [לזמון, לשמעון] **כלומר לאו דס"ד שהמומן** [ראובן] **הדיר למומן** [לשמעון], **דאי הכי אפי' בלא אונס שרי, דנדרי זירוזין הוי,**

לא דזמינא אדריה לזמנא אלא זמינא אדריה למומנא, כלומר לנקשת המומן נדר המומן [שכן הוא ששמעון ביקש מראובן שידור לאסור נכסיו על שמעון אם לא יזמין את שמעון], [פ' דודאי לכולי עלמא מיידי שראובן אמר הנדר שכן משמע הלשון "הדירו חבריו שיאכל אצלו", רק לא מדעת עצמו אלא לבקשת שמעון],

[הרש"ש מהפך הגירסא לנקשת המומן נדר המומן, ובשלמי נדרים מפרש למה

ל"אלא כן אנו קיימין"] מה אנו קיימין [פ' במה עסקינן] אם כשה אומר מפני כבודי זה אומר מפני כבודי, כלומר שכשה [שמעון] אומר כלום אמרת אלא מפני כבודי, מדיר [ראובן] חולק עליו ואומר לו לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, כדי שאתכבד שתקבל מתנה ממני, דברי הכל אסור [לא פליגי שהרי ראובן נדר כדי שהוא יתכבד ולמעשה לא נתכבד ששמעון לא קבל ממנו],

אם כשה [שמעון] אומר מפני כבודך [כבודו של ראובן] זה [ראובן] אומר מפני כבודי [וכבודי הוא שלא ליקח] דכ"ע לא פליגי דשרי [שהרי נתקיים בוונתו של ראובן],

[כיון קיימים] [אלא כן אנו קיימין. ירושלמי] נסתם, ר"מ אומר סתם כמי שזה אומר מפני כבודי זה אומר מפני כבודי [ושמעון אסור ליהנות מראובן], ורבנן אמרין סתמן כמי שזה אומר מפני כבודי זה אומר מפני כבודך.

[ומתריץ] **לעולם** [המשנה לקמן סג:] **רבי אליעזר בן יעקב היא אף ר"א בן יעקב היא ומודה רבי אליעזר בן יעקב בהאי דנדרא הוי** [נדר גמור ולא נדרי זירוזין], **דאמר ליה לא** [ו. ד"ס] **כלכא אנא דמיתהנינא מינך ולא מיתהנית מינאי,**

ביאורי הר"ן: והכא הוא דשייך למימר הכי, מפני שהמומן [ראובן] אוסר על עצמו נכסי המומן [שמעון], ומש"ה איכא למימר דדוקא קאמר, שאינו רוצה ליהנות ממנו, אלא א"כ יקבל הוא ממנו ג"כ הנאה זו דכור א' של חטים וכו', דלאו כלכא הוא,

אבל צמתי' היכי שייך למימר הכי [פ' ולכן פליג ראב"י במתני'], והא המומן [ראובן] אינו אוסר עליו נכסי המומן [שמעון], דאדריה נכסיו הוא אוסר למומון [ראובן] אוסר נכסיו על שמעון], אם לא יקבל ממנו גם עכשיו הנאה זו,

ואחרים אומרים דמשום דהכא צעי [ראובן] למיתן ליה [לשמעון] מתנה מרובה [כור שהוא שלשים סאה חיטין, ושני חביות יין], משמע דעצד ליה אידך [שמעון] נייה נפשיה, דאי לא, לא הוה יחיד ליה הך מתנה, הלכך שייך למימר לאו כלכא אנא, אבל צמתי' לא מוכח הכי, דעצד איניש להאכיל את חבירו אצלו, אף על גב דחזריה לא יחיד ליה מעיקרא מידי,

² **ת"ש** [במשנה לקמן סג:] **האומר לחבירו, קונם שאתה נהנית לי אם אי אתה נותן לבני כור של חיטין ושתי חביות של יין, ר' מאיר אומר עד שיתן, וחכ"א אף זה יכול להתיר את נדרו שלא על פי חכם, שיכול לומר הריני כאילו התקבלתי מפרש בפרק מי שאלחו (גיטין דף עד) דהיינו טעמא משום דלהרווחה ידידיה איכוון** [שהוא צריך לזון אותם, והוא מבקש ממנו שיתן לו בשבילם] **והא לא אנטרין,**

[קיצור:]

אם הבנים סמוכים על שולחנו יכול הוא לומר הריני כאילו התקבלתי, ואם אינם סמוכים על שולחנו יכולים הם לומר הריני וכו',

הרשב"א כתב שרק במעשה יכול לומר הריני כאילו התקבלתי,

ואיכא מאן דפליג שגם אמרין "כאילו לא הלכתי",

אבני חן על מסכת נדרים

הגיה הרש"ש,

ביאורי הר"ן: ולפי פי' זה חזין השתא, דמאי דחזין לעיל [בתירוי' # 1] דאפילו ראב"י מודה [דלא אמרין דהוה נדרי זרוזין] כל היכא דליכא למימר לאו כלל אלא, דמאי דעלמא היא ולא קושטא דמלמא,

ולאידך פירושא דכתבין לעיל, דטעמא דלאו כלל אלא משום דמפלגין בין מתנה מרובה למתנה מועטת, האי יתר ע"כ דאמרין הכא, לאו משום דלא חיישין לטעמא דלאו כלל אלא, דהא כיון דמתנה מועטת היא לא שייך למימר הכי, אלא האי יתר על כן דקאמר, משום דסד"א כיון דמייחד ואמר פת חמה וכוס של חמין דווקא נדר ולא לזרחי בעלמא, קמ"ל דאף אלו נדרי זרוזין,

ולפי פי' זה אכתי קיימין צמאי דאמרין מעיקרא דכל היכא דליכא למימר לאו כלל אלא, דהיינו צממנה מרובה, אפי' ר"א בן יעקב מודה,

לשון א'	לשון ב'
נדרה הדין של לאו כלל אלא.	אבל אם רוצה ליתן לו מתנה מרובה עדיין מודה ראב"י דאמרין לאו כלל אלא.
לשון א'	לשון ב'
"לא בבתייתא" ואין מכאן ראיה אי פליגי במתני'.	ש"מ פליגי רבנן על"י ש"מ.
עדיין לא נפשט האבעיא אי פליגי רבנן על"י דראב"י, וגם אי ההלכה כראב"י.	האבעיא אי הלכה כראב"י או לא.

מאי לא הודו לו חכמים, לאו

דף כ"ד ע"ב

[קמיייתא = ראב"י אומר במשנה לעיל כג, בתרייתא = התוספתא לעיל כד. יתר על כן אמר ראב"י],

דאפילו בקמיייתא דחזין לא צממיתא כלומר צממיתא הוא דפליגי רבנן, אצל בקמיייתא לא, ואיכא נסחי דגרסי ושמע מינה פליגי רבנן עליה שמע מינה, ושמע מינה פליגי רבנן עליה שמע מינה,

מאי הוי עלה [ראה יד מלאכי את תמא שהלשון "מאי הוי עלה" כאן הוא חידוש, שבכל מקום שואל קושיא זו לאחר דשקיל וטרי, אבל כאן הקשה שני קושיות, ולאחר שתירץ את הראשונה שואל מאי הוי עלה דאידך. עיי"ש?]

ת"ש דאמר רב הונא הלכה כרבי אליעזר בן יעקב [יש כאן ג' פירושים] ¹. כלומר דהוה ידיע להו דרז הונא אפילו צממיתא קבע הלכתא כר"א בן יעקב, דאי לא מאי [מוכחא] [מוכחין. כ"י] מדרב הונא דפליגי רבנן, דלמא צממיתא הוא דפסיק הלכתא כוומיה כן פירשו רבנן, וכן אמר רב אדא

דאמר ליה [שמעון לראובן] לא מזמנת לי לסעודתך [פי' בלשון חמי' וכי לא תזמיני] לא תזמיני לסעודתך [שאתה עושה לזמן קבוע] א"ל [ראובן לשמעון] אין כלומר כן אומינן # [ולא יכול להזמינו מיד שלא ידע עדיין מתי ואיפה יעשה הסעודה],

[וכדי שאחיה בטוח שתזמין אותי, לכן בקש עוד שמעון מראובן] נדר זה על"ך [אני מבקש ממך כדי שאח' בטוח שתזמינינו לסעודתך] כלומר אסור נספק [עלי] או נכסי על עמך אס לא מעשה כן [אם לא תזמין אותי],

[וצריך לפרש לשון המשנה "הדירו חבירו שיאכל אצלו" שאין המדובר רק על "הזמנה" בלבד, אלא הכוונה שיעשה כל הפעולות הצריכות ששמעון יאכל אצלו למעשה],

[וז"ל הרא"ש המזמין ביקש למזמין שיזמינהו לסעודתו וא"ל אין, נדר זה על"ך דאומנית, וא"ל המזמין למזמין מודרני מנסבך אם לא אוכל אצלך [שמעון נדר] כי רצו להזמינו גם לסעודה אחרת והוא הפך יותר לאכול עם זה האיש, ובכה"ג לא הוי נדרי זרוזין, אלא לנדר גמור נתכונו שניהם],

ונדר המזמין וחלה הוא [הר"ן מפרש דחלה הוא קאי על המזמין [ראובן] שמחמת שחלה לא יכול לילך אחריו לזמן אותו. וזה לפי הס"ד. דברי פנחס בא"ז] או שחלה בנו [וטרוד ראובן עמו] או שעכבו נהר, הרי אלו נדרי אונסין # [אולי צ"ל שצריך ראובן בכבודו ובעצמו להזמינו ולא ע"י שליח, וכיון שחלה וכו' אינו יכול לילך, או שגם להשתדל למצוא שליח אינו יכול],

[צריך לפרש שאין הכוונה על סתם סעודה, אלא על סעודה שהיה צריך להיות פעם אחת כמו חתונה וכדומה, שאם לא יבא באותה זמן לא יכול לבא לאחר שיתרפא. כל תירוצין זה צ"ע לפי פירוש הר"ן],

הלכך טעמא דחלה הוא, הא לאו הכי נדרה הוי, דליכא למימר לזרוזיה אימון, שהרי לא היה צריך לזרוזות, דלדרכה הוא בקש ממני [שמעון בקש מראובן] שזמיננו,

[פי' שנדרי זרוזין הוא שנדר אדם מדעת עצמו לזרוז את עצמו או אדם אחר, אבל כאן מה שנדר ראובן הגם שהוא לזרוז את עצמו, אבל לא נדר מדעת עצמו אלא שמעון בקש ממנו שיעשה נדר],

⁴. ת"ש [שנינו בתוספתא על המשנה לעיל כג. דראב"י אומר] יתר על כן אמר ר"א בן יעקב, האומר לחבירו קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה מתארח אצלי, ותאכל עמי פת חמה, ותשתה עמי כוס חמין, והלה הקפיד כנגדו, אף אלו נדרי זרוזין ולא הודו לו חכמים, האי דאמר יתר ע"כ, משום דהכא אע"ג דשייך למימר לאו כלל אלא, שהרי הוא אסור הנחת המזמון על עצמו, אס לא ירצה לקבל ממנו הנאה זו, ומש"ה איכא למימר בדדוקא נדר, אפילו הכי א"ר אליעזר בן יעקב דנדרי זרוזין הן,

אבני חן על מסכת נדרים

בר אהבה הלכה כרבי אליעזר בן יעקב,

ביאורי הר"ן:² ונראה צעני שאין צורך לכך, אלא מעיקרא כי איבעיא אי פליגי רבנן עליה אי לאו. כ"י למקס אקוטא דמילתא הוא דצעני, דאי פליגי עליה אפשר דלא קי"ל כוותיה, דייחוד ורבים הלכה כרבים, וכדמסקי' בצעין אס תמנא לומר פליגי הלכתא כוותיה, או לית הלכתא כוותיה, אכל השתא (דמקצע) [דקצע. כ"י] רב הונא הילכתא כוותיה [נגד הרבים], צמאי דאפליגו רבנן עליה, אפילו אס תמנא לומר דאצרייתא קאי [הלכה כמותו] אכל צממתי מודו ליה רבנן, לא נפקא לן מינה מידי [בין דשמיע לן דבאן בברייתא דקי"ל כראב"י, אינו יכול לחדש כלום על המשנה, שגם אי פליגי רבנן במשנה, הא כבר שמענו שהלכה כראב"י בדין זה, ולכן אפילו אם יאמר דרבנן "מודי" לראב"י אין בזה שום נפק"מ].

³ עוד נראה לי דכיון דאמר רב הונא סתמא הלכה כר' אליעזר, משמע דאמתי' קאי, שהמשנה הינה שגורה צפי הכל, ולא הצרייחא,

[בקיצור:

ראב"י בא לומר דאף שיש לומר לאו כלבא אנא הוי נדרי ורוזין, אף שלעיל אמרנו להיפך, אבל לא חזר מהסברא של לאו מלבא אנא, ולפירוש השני לעיל דלאו כלבא אנא היינו במתנה מרובה נמצא דגם במסקנא סבר ראב"י במקום שיש לומר לאו כלבא אנא או מלבא אנא הוי נדר גמור].

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - כיון דאפסקא הלכתא כרבי אליעזר בן יעקב, לפי אותו פירוש ראשון שפירשנו למעלה, דהאי יותר מכן צא לומר, דאע"ג דאיכא למימר לאו כלבא אנא, אמר ר' אליעזר בן יעקב נדרי ורוזין הוי, נקיטין הכי והדרינן ממאי דאמרי' לעיל צקוין דמודה ר"א דכל היכא דאיכא דאיכא למימר לאו כלבא אנא דנדר גמור הוי, דלמסקנא ליתא וכדכתבינן, ומיהו אע"ג דהדרינן מטעמא דלאו כלבא אנא, טעמא דלאו מלבא אנא אכתי איתיה, ומודי ציה רבי אליעזר,

אכל לאדרי פירושא דכתיבנא לעיל דטעמא דלאו כלבא אנא משום דהייב ליה מתנה מרובה הוא, צמסקנא נמי כי היכי דנקיטין טעמא דלאו מלבא אנא ה"ג נקיטין טעמא דלאו כלבא אנא, דצתרווייהו כל היכא דאיתנהו מודה רבי אליעזר דנדר הוי ולא זרוזין,

ולזה [לפירוש השני] נראה שהסכים הרמב"ן ז"ל צהלכותיו לפנינו צפ' קונס, וכדצריז נראה לי, דאי לא תימא הכי [דראב"י סבר דאמרינן לאו כלבא אנא] מתני' דפ' קונס [לקמן סג: שהביא לעיל בתירוץ # 1] דאס אי אמה צא וטול, דלא כרבי אליעזר בן יעקב דצתרייתא דיתר על כן אמיא [תירוץ #4], ואי הכי היכי פסקינן כר' אליעזר בן יעקב אפי' צמאי דאמר צצתרייתא, הוה ליה סתם צצממתי' ומחלוקת צצרייתא והלכה כסתם, אלא ודאי כדאמנן [שהטעם דאמרינן לאו כלבא אנא היינו במתנה מרובה, ואז אמרינן דהוי נדר גמור]:

מתני': נדרי הבאי [גוזמא ושפת יתר. רע"ב] [כיצד. ד"ס]? אמר קונס אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים [לפי שראה עם רב יותר ממה שרגיל. תוס'], אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבר,

נראה לי דפסקא תרי גווי נקט, חד [אופן אחד] דשייך ציה גוזמא, דהיינו כעולי מצרים, דעביד איניש דכי חזי איניש טובא גזים ואמר כעולי מצרים, וחד לא שייך

ציה גוזמא דהיינו נחש כקורת צית הדד דכיון דמפרשינן צגמרא דלא נחש גדול קאמר, אלא טרוף, לא שייך למימר דרך גוזמא טרוף כקורת צית הדד, שאין שום נחש טרוף כלל [פ' ואופן שני אם אמר דבר שקר].

ואשמועינן חנא, דכי תלה איסור פירות צחד מהני נדרו צטל, וכל חד וחד טעמיה לחוד, דכי אמר קונס עלי פירות אס לא ראיתי צדרך הוה כעולי מצרים, צדין הוה דלא לחסרו עליה [שהוא אמר שיהיה קונס אם לא ראה, וכיון שראה אין קונס], דקוטטא קאמר כיון שראה עס רב, דעביד איניש דגזים צבי ה"ג, # [ואם אמר קונס עלי פירות שראיתי בדרך הזה כעולי מצרים או חל הנדר],

וכי אמר אס לא ראיתי נחש כקורת צית הדד, נמי הפירות מותרין מטעמא אצרינא, דאע"ג דודאי שיקרא קאמר, דאפי' צדרך גוזמא לא שייך למימר הכי, אפי' הכי הפירות מותרין משום דאמדינן ליה לדעתיה שלא לאסור את הפירות נחזון, שא"כ [שבדעתו לאסור הפירות] לא היה לו לתלות איסורו צתנאי, אלא היה לו לאסורם עליו צמוחלט, שהרי אף כשהתנה צכיואל צוה אין לתנאו ענין, שהדצר צרור שלא ראה נחש כזה, שאין צין אוסר סתם, למתנה צכיואל צוה כלום, [פ' שחנאי הוא דבר שאין ידוע בשעה שנודר, ואז אנו חוקרים אם אכן היה, אבל תנאי כוה מושעה ראשונה אנו יודעים שהוא שקר],

אלא ודאי אמרי' שלא לאסור פירות צא, אלא לומר דצרי הצאי זה, כלומר שראה נחש כקורת צית הדד,

ביאורי הר"ן: ומש"ה ניחא האי דתנן צצצועות שמים צתרא (צצועות דף כט) גבי צצועת שוא, אס לא ראיתי גמל הפורח צאזיר, אס לא ראיתי נחש כקורת צית הדד, ולא תנא התם כעולי מצרים ? משום דכה"ג לא לקי משום צצועת שוא, דעל [ד]. כ"י הגוזמא קוטטא קאמר,

והכא נמי לא חש תנא למתני גמל הפורח צאזיר, דתרי גווי דצעי למיתני, דהיינו מידי דשייך ציה גוזמא, ודלא שייך ציה גוזמא, הא תננהו :

נב' תנא [שנינו בברייתא] (נדרי הבאי מותרין שבועות הבאי אסורין) [כשם שנדרי הבאי מותרים כך שבועות הבאי מותרות. ד"ס, ר"ן] כלומר שהפירות מותרין משום ההוא טעמא דפרישנא צצממתי' [חד משום דשייך ביה גוזמא, וחד דלא שייך ביה גוזמא אלא הם דברי שקר].

ביאורי הר"ן: מיהו [פ' הר"ן בא לומר, שהגם שהדין שלא מתחייב הנשבע לקיים שבועתו בשבועת הבאי אין נפק"מ בין נדרים לשבועות, אבל מדין שבועות שוא מתחייב] צצמדי דלא שייך ציה גוזמא [פ' כשאומר שקר] כגון גמל הפורח צאזיר, וגם כקורת צית הדד, כי תלי איסור פירות עליהו [הגם שאין הפירות נאסרים] לקי משום צצועת שוא, דאיהו לא לאסור פירות נכסין מההוא טעמא דכתיבנא [שאם בא לאסור פירות לא היה אומר תנאי], אלא ודאי יתמה צצועה לשוא לומר שראה דבר זה, והיינו מתני' דצצועות דתנן התם, דכי האי גוונא לוקא משום צצועת שוא, מה שאין כן צנדרים דצנדרי שוא ליכא מלקות,

אבני חן על מסכת נדרים

יאסרו פירות עלי בשבועה וכו'. כן גירסת הר"ן וכן מובא בד"ס ובח"ש],

כלומר דמי היכי דהתם (לקמן כח). תנינן שאף בשבועה לא מחמירין לאסור פירות עליו כדלמירין לקמן, הכא נמי דלמיר יאסרו פירות עולם עלי בשבועה אס לא ראיתי וכו', כלומר וכלולה גווי דמתניתין קאי [בין בעולי מצרים שהוא גוזמא, בין בקורת בית הבר שהוא שקר].

ורבותא משום נחש כקורת צית הדד היא, דכ"ד אמינא נהי דנגדריס אמרינן דהפירות מותרין, התם הוא משום שאף כשלל נמכוין לאסור פירות לא לקי משום שוא, דנדר שוא לא אשכחן, ומש"ה צדין הוא שנאמר שלא נמכוין לאסור פירות, אבל בשבועה דאי לא נמכוין לאסור פירות לקי משום שבעת שוא, סד"א ודאי לאסור פירות עליו נמכוין. כי היכי דלא לילקי, קמ"ל דאפי' בשבועה סמיכין אהאי טעמא (דכתיב) [דכתיבא. כ"י] צמחיתין, דאי לאסור פירות נמכוין לא היה מולה אסורין צמחית מזה,

[ענין חרש] א"ל [הקשה לו] רבינא לרב אשי [למה קורא לה נדרי הבאי] ודלמא האי גברא קינא דשומשמני חזא [נמלות מקובצות הרבה ראה ביהוד, בעולי מצרים] [ששים רבוא] דאפשר. רש"י, ואסיק להון שמא עולי מצרים ושפיר משתבע?

דף כ"ה ע"א

א"ל כי משתבע אדעתא דידן משתבע דאע"ג דלא אמרינן ליה אשתבע על דעמיו, אינו נשבע על מה שיש בלבו, אלא על דעמיו, ואנן לא מסקינן נפשינן אשומשמני,

[ומקשה] ועל דעתא דנפשיה לא עביד איניש דמשתבע, והתניא כשהן משביעין אותו למדה מקצת אומרים לו, הוי יודע שלא על תנאי שבלבך אנו משביעין אותך, אלא על [דעתינו] [דעת המקום. כ"ה בשבועות למ]. ועל דעת בית דין, לאפוקי מאי, לאו לאפוקי [בא להוציא באופן] [דאסיק להו לאיסקונדרי] [דאי יהיב ליה אסקונדרי. ד"ס] [שנתן לו חלוא להבולוח] מחיכות עץ קטנות שמשחקין בהם ואסיק להון שמא זוזי כה אמר שמש מעות, ומדקאמר על דעתינו, מכלל דעביד איניש דמשתבע אדעתא דנפשיה?

לא לאפוקי מקניא דרבא [אבל מילתא דליתא בגון שומשמני לא מסיק איניש אדעתיה כלל. שטמ"ק], דההוא גברא [ראובן] דהוה מסיק [שהיה תובע] בחבריה [שמעון] זוזי, אתא לקמיה דרבא, א"ל [רבא] ללוה [לראובן] זיל פרע ליה. ד"ס, א"ל פרעתוך כלומר פרעתיך מקצת, דאי כופר בכל למה ליה למנקט ספרא דאורייתא, הא לא מחייב אלא שבעת היסת, דליתא בנקיטת חפץ, אלא ודאי מודה מקצת הוי, והש"ס הכא לא חש לפרוש, משום דלאו דהנהו דיני עסיק, וכבר כתבתי בפרק שבעת הדיינין כסייעמא דשמיא,

א"ל רבא א"כ זיל אישתבע ליה דפרעתייה ה"ג ואשתבע [לשמעון בזה הלשון] דיהיבית לך זוזך [נתתי לך מעותיך שאני חייב לך] ולא גרסינן

ומקשי' היכי דמי שבועות הבאי, אילימא דאמר שבועה "אם" לא ראיתי [אם] הוא לשון תנאי, שלא אמר "שלא ראיתי" דאז הוה שבועה גמורה], בדרך הזה [כעולי מצרים] [פי' דבנדר אסור כבר אם לא ראה, אבל כאן הוא רק נשבע "אם לא ראה" ואין לזה שום משמעות, # ולא הבנתי למה לא נזכר לומר שהוא נשבע שלא יאכל אם לא ראה?], מירעם [מאומה. תוס' בבורות נא: ד"ה אמר ליה עיי"ש] קאמר [הרי יתה שבעה לשקר] כלומר שאין לשון זה שום משמעות, ולשקר לאו דוקא, אלא כלומר ללא דבר [להגב], כדכתיב קרא, אך לשקר שמרתי (שמואל א כה)?

[שמואל א' כה יח בא וידר אומר אך לשקר שמרתי את-פליאשר לזה במדרבך ול' א' נפקד מ'פליאשר-לו' מאימא וישבילי רעה תחת מו' כה [פי' שדוד ואנשיו היו רועי צאן יחד עם נבל, והם גרמו שגם צאנו של נבל היה נשמר, וכששלח אנשיו לבקש ממנו "תנה נא את אשר תמצא ידך לעבדך ולבנך" [שם פסוק ח'] לא רצה לתת להם כלום ואמר מי בן דוד ומי בן ישי וגו' [פסוק י'], והלך דוד ואנשיו להלחם עמו, ובדרך גוש באביגיל אשת נבל והיא היתה מוליכה מתנה לפיוסו, ולא הבין דוד, וחשב שהיא הולכת אל מקום בעלה נבל, ולכן אמר שבתם שמר כל הימים את רכושו של נבל במדבר כל הימים, וישב לי רעה תחת טובה במה שחירף אותי בדבריו].

אמר אביי דאמר שבועה, שראיתי # [ולכאורה הוא הדין גם אם אמר שלא ראיתי, ורק בא לתרץ שאינו אומר בלשון תנאי, אלא סתם שראיתי והיינו כמו בנדר הבאי שאומר כן על כיוצא מצרים, או בקורת בית הבר].

ונראה צעירי דסבירא ליה לאצי לפוס אוקיממיה, דכי קמי "כך שבעות הצאי מותרות", לאו אכולהו גווי דמתני' קאי, דכתיב דלא שייכא ציה גוזמא, ליכא למימר שמהא שבעות מותרות, דשבעות שוא הויא,

וליכא למימר כ"מ הפירות מותרות [וזה יהיה בכל אופני השבועה], דהא אצי לא צמחית צאיסור פירות מוקים לה [שרק רבא תירץ בן לקמן].

אלא לאצי הכי קמי כסם שנדרי הצאי מותרין, כך שבעות הצאי של גוזמא מותרות, דלא חימא כיון דשבעה חמורה לא גזיס צה איניש וצדוקא קא משתבע ולקי משום שבעת שוא, דליתא, אלא עציז איניש דגזיס בשבעות כי היכי דגזיס נגדריס,

אמר ליה רבא אם כן למה לי למימר כלומר דאי אמיתי דשייך ציה גוזמא בלמוד קאי, פשיטא דשבעות נמי מותרות, דכיון דגזיס ואמר קושטא קאמר [פי' דאביי סבר שיש בזה חידוש שגם בשבועות אדם מגזם, אבל רבא סבר דפשיטא הוא],

ועוד דומיא דנדר קתני כלומר דכסם שנדרים מותרין צהנהו תרי גווי דמתני', כך שבעות מותרות צהנהו תרי גווי גופייהו, ואי שבעה שראיתי קאמר, אי אפשר שמהא מותרת (דנחש) [נחש. כ"י] כקורת צית הדד ודכוותיה, דכיון דמיתי דלא שייך צה גוזמא הוא, ודאי שבעות שוא הויא,

אלא אמר רבא לעולם באומר יאסרו פירות העולם עלי בשבועה דלמיר שבעה אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים [לאו אמר אמרינן. כ"י] רב עמרם אמר רב [לקמן כ"ה ע"א] יאסרו פירות עולם עלי, אם אינם של בית המלך, הכי נמי באומר

אבני חן על מסכת נדרים

דפרעית לך, דהא איזו לאו צמורת פרעון שקליה,

מצות המלך [שכפרשת שופטים בשעה ששאלו להם מלך שיש שם ל"ו שהן ל"ו מעלות שמלכות ניתנה בהן. שטמ"ק],

ולשבע יתהון דמקיימיתון כל מצות? משמע מצות ציצית, דאמר מר שקולה מצות ציצית כנגד כל מצות שבתורה [כדכתיב (במדבר טו) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וציצית 600 ושמנה חומין 8 וחמשה קשרים 5 עולים תרי"ג. תוס', וכ"ה ברש"י שבועות כט, וראה מנחות מג:],

ולשבע יתהון דמקיימיתון תורה? משמע תורה אחת [שבכתב או של בעל פה],

ולשבע יתהון דמקיימיתון תורות [ואו משמע תורה שבכתב ושל בעל פה]? משמע תורת מנחה, תורת חמאת, תורת אשם [כדכתיב בויקרא ז לו זאת התו דה לעלה למנחה ולחמאת ולאשם ולמולואים ולזבח השלמים],

ולשבע יתהון דמקיימיתון [תורות] ומצות? [תורות] משמע תורת המנחה, מצות משמע מצות המלך,

ולישבע יתהון דמקיימיתון תורה כולה? תורה כולה משמע עבודת כוכבים, דתניא חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר בה כאילו מודה בתורה כולה דכמיז נקרבן עזומ כוכבים וכי משנו ולא תעשו את כל המצות,

ולישבע יתהון דמקיימיתון עבודת כוכבים, ותורה כולה, אי נמי שש מאות ושלוש עשרה מצות? אלא משה רבינו מילתא דלא טריחא נקט וצפ' שצעות שמים צמרא (שצעות כט) מסקינן א"כ לימא לכו על דעמי, על דעת המקום ל"ל? כי היכי דלא מיהו הפרה לשצעותמיהו, ופירשמי שס צס"ד:

[דבר שאין בו מירחא תפס, שהיה יכול למצוא דרך אחרת להשביע אותם באופן שלא יהא כל ספק בדבר, אבל לא רצה לטרוח ולחפש דרך מסובכת ומורכבת ולכן אמר להם שהוא משביעם על דעתו ועל דעת המקום. שט:],

[שנינו במשנתנו] אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבר: ולא [פ'] וכי אין נחש שהוא עב כקורת בית הבר, והא ההוא חויא דהוה בשני שבור מלכא, רמו ליה [השליכו לפניו] תליסר אורוותא דתיבנא שיעור תליסר אורוות מנן ובלע יתהון?

אמר שמואל [כקורת בית הבר אין הכוונה על עביו, אלא הדמיון אל קורת בית הבר הוא] במרוף עשוי נקעים נקעים, כוליהו נחשי מיטרף מרפי? אגבו טרוף קאמרינן שני עשוי נקעים נגבו אלא צוארו נלנד,

ולתני טרוף [ולמה אמר כקורת בית הבר שיכולים למעות שהכוונה על עביו]? מילתא אגב אורחיה קמ"ל דקורת בית הבר גבו טרוף,

אזל ואייתי קניא ויהיב זוזי בגויה, והוה מסתמיך ואזיל ואתי עליה לבי דינא, אמר ליה למלוה נקוט האי קניא בידך, נסב ס"ת ואישתבע דפרעיה כל מה דהוה ליה בידיה [מגירסא זו משמע דלא כתר"ן דלא הוה מודה מקצת, וג"ל הא דנקיט ס"ת [אף שהוא כופר הכל] לא ע"פ ב"ד אלא הוא קפץ ונשבע מעצמו כמו שהוכיח תוס' בשבועות כט: ד"ה משום, ולתחבולה חמף ס"ת כדי ליתן קניא דיליה לחברו. חתם סופר],

[תמיהא לי דאכתי היכי מצי לאישתבעי דהא לא לפירעון יהביננהו, דהא נקוט הדין קניא דאינקוט ס"ת קאמר? וי"ל דאיהו לא אישתבע דפרעית אלא דיהיבית. הרשב"א ז"ל],

[רגז. ד"ס] ההוא מלוה (רגז) ותברה להווא קניא, ואישתפך הנהו זוזי לארעא, ואישתכח דקושמא אישתבע,

ואכתי לא עביד דמישתבע אדעתא דנפשיה, והתניא וכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל בערבות מואב אמר להם, הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם, אלא על דעתי ועל דעת המקום שנאמר דברים כט ולא אתכם לבדכם וגו' לא כשאתם צמחצת לצצכס, שאס צא [משה רבינו] לומר שאפי' עם זרות הצאים היה כורת צרית, הא כמיז צמר הכי את אשר ישנו פה כו' ואת אשר איננו פה וכו',

מאי אמר להו משה לישראל [בשרצה להשביע אותם שיקיימו את המצות], לאו הכי קאמר להו, דלמא עבידתון מילי [פ'] שמא תעברו על דברי ה' [ואמרייתון על דעתינו] [פ'] שלא ה' כוונתינו לישבע לקיים דברי ה'], משום הכי אמר להו על דעתי,

לאפוקי מאי, לאו לאפוקי דאסיקו שמא לעבודת כוכבים אלוה [שהעלה שם "אלוה" לעבודת כוכבים], [פ'] שתאמרו שבשעת השבועה ה' כוונתכם לקיים חוקי עכו"ם [כלומר ואע"פ שאינו צממע הלשון, י. כ"י] הא דעמס על עזומ כוכבים [שיקיימו מצות של איזה עבודה זרה, שכן הוא משמעות אלוה לפי דעתם], מכלל דעביד איניש דמשתבע אדעתא דנפשיה?

[ומתריץ] לא [פ'] זה לא נקרא נשבע על דעת עצמו, שהרי] עבודת כוכבים איקרי אלוה [וזה נכלל בדברי המשביע], דכתיב שמות יב ובכל אלהי מצרים וגו'

[פ'] אם לא היה משמעות אלוה לע"ז אין אדם יכול לבזון לכך, אבל משה היה צריך להזהירם שהרי הפירוש האמיתי של אלוה הוא כולל גם עבודת כוכבים, לכן אומר שהוא משביעם על דעתו. ובשטמ"ק כתב ולפיכך אם לא שהשביעם על דעתו היו יוצאים ידי שבועה אם נתכוונו לה בשם אלוה],

[ומקשה] ולשבע יתהון דמקיימיתון מצות [שאו אין ישראל יכולין ליכוון לדבר אחר, ולמה צריך לומר על דעת המקום ועל דעת ב"ד]? משמע

אבני חן על מסכת נדרים

מני כסם שנדרי זרוחין מותרין, כך שזעזע זרוחין מותרין,

היכי דמי שבועות שנגזרות? כגון רב כהנא ורב אסי [ראה עובדא זו במסכת שבועות כו. ביותר אריכות], הדין אמר שבועתא דהכי אמר רב, והדין אמר שבועתא דהכי אמר רב לאו למימרא דלא משכחין שזעזע שגגות אלא ככה"ג, דמשכחין להו דומיא דמתני' [שתלה שבועתו בתנאי], אלא לרבותא נקט ליה, וכאלו אמר עד היכן שזעזע שגגות, וכדאמר' בעלמא (קדושין כח.) עד היכן גלגול שזעזע,

דכל חד וחד אדעתא דנפשיה שפיר קמישתבע,

והוי רבותא, דלע"ג דרז כהנא ורב אסי כל חד וחד אמר ליה לחצריה דטעי [שהבירו טעה] ולא היצין ממאמר רב, קד"ל דכיון דלא חש ליה [זה שנשבע בטעות, הוהירו חבירו ולא חש להוהרתו] ואשתבע, לאו שגגה היא, ואי חלה זה איסור פירות יהו אסורין, קמ"ל:

[סיכום של סוגיא הבאה:

*במשנה פליגי בנמצאו אביו ואחיו, דב"ש אומר הן מותרין ומה שעמיהן אסורין, ובה"א אלו ואלו מותרין,
*מחלוקת של ת"ק ור"ע בפותחין בשבתות וי"ט אי אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו,

*מחלוקת של רבה ורבא במה פליגי ב"ש וב"ה במתני',

*רבה סבר שאם כשנודע שהיה אביו ביניהן אומר שאילו ידע לא היה משנה רק מוציא את אביו, לכ"ע אינו נדר שהותר מקצתו, שהרי אינו משנה הלשון, ורק אם גם משנה הלשון פליגי דב"ש לא סבירא להו נדר שהותר, וב"ה סברי כיון דאיכא תרתי טעות לגבי אביו וטעות בלשון נקרא נדר שהותר,

*ורבא סבר דבאופן דאיכא תרתי גם ב"ש מודים דאמרינן נדר שהותר מקצתו, ופליגי רק כשאינו משנה הלשון דב"ש סברי כר"מ דתפוס לשון ראשון ולכן כיון שבלשון ראשון לא הוציא אפילו אביו, אין זה נקרא נדר שהותר מקצתו, וב"ה סברי כר"מ דבגמרא דבריו אדם נתפס, וכיון דלבסוף הוציא את אביו, יש כאן הדין דנדר שהותר מקצתו,

* איתביה רב פפא לרבא ממשנה לקמן: כיצד אמר ר' עקיבא נדר שהותר מקצתו הותר כולו, 1. קונם שאני נהנה לכולכם הותר אחר מהן הותרו כולם, 2. שאני נהנה לא לזה ולזה, הותר הראשון הותרו כולם, 3. הותר האחרון, האחרון מותר וכולן אסורין,

בשלמא לרבה מוקי לה לרישא 1,2 כמשנה שאז סבר ר"ע דאמרינן נדר שהותר מקצתו, וסיפא 3 במעמיד, ולכן כולם אסורין, אלא לדיוך לרבא דאמרת דגם רבנן סברי נדר שהותר במשנה, כדי לאוקי הרישא רק אליבא דר"ע נוקי לה במעמיד ולכן כולם מותרין דר"ע סבר דבגמרא דבריו אדם נתפס, אלא למה סיפא 2 כולם מותרין רק אליבא דר"ע אי במשנה גם רבנן סברי שהוא נדר שהותר,

* ורבא משיב לרב פפא שגם לרבה קשה איזהו רישאון ואיזה אחרון,

*אלא בין לרבא ובין לרבה רישא דאמר לכולכם, ואני רבא סבר דמיירי במעמיד ולכן רק לר"ע הותר הנדר, ולרבא מיירי שמתחלה אמר לכולכם ולסוף אומר שהיה מפרט ולכן רק לר"ע הותרו כולם, וסיפא כגון שתלה זה בזה, ואמר פלוני כפלוני, ופלוני כפלוני,

למאי נפקא מינה למקח וממכר שהמוכר קורת בית הדל לחצרו סתם, נריך שיהא טרוף, לומר לך המוכר קורת בית הבר לחבירו, אי גבו טרוף איין, ואי לא לא:

וצירושלמי נראה דפירש טרוף מרובע דאמרינן הסם אין מרובע צנריות [הוא בירושלמי כאן פ"ג הל' ב', ויש שם [ובן בירושלמי מעשרות פ"ה הל' ג'] גם לשון "אין מרובע מששת ימי בראשית"] ופריך אס כן למה ליה למתני כקורת בית הדל ? ומשני לית אורחא דתנא מתפס אלא מילתא רבה, דמנינא גמל הפורח באויר, ולימני עכבר [פ' אלא לכן תני גמל הפורח שהוא דבר גדול],

דף כ"ה ע"ב

מהני': נדרי שגגות [כיצד. ד"ס]? [אמר תרי גוויי קמני, חדא דנשעת נדרו היה שוגג כגון קונם. ד"ס] אם אכלתי ואם שתיתי, ונוכר שאכל ושתה, וקמני נמי שהיה שוגג בשעה שהנדר ראוי לחול, ואע"פ שזעזע שאלא מפיו לא היה שוגג וכדקמני,

[אמר קונם] שאני אוכל ושאני שותה כלומר דאמר קונם כזכר זה עלי אם אני אוכל ואם אני שותה היום ושכח ואכל ושתה דכיון דנדרא באכילה קמייתא חייל, וההיא שעתא הוה ליה שוגג, כלומר שלא זכר שיהא תלוי באותה אכילה שזכר, לא חייל נדרא כלל [שאין צריך שאלה],

אמר קונם אשתי נהנית לי שגגבה את כיסי, ושהכתה את בני [ומש"ה בקונם אשתי נהנית לי צעין שיאמר צפירוש שגגבה את כיסי, דאי לא, אע"פ שהיה דעמו צעזיל כך, מ"מ כיון שלהדיר את אשמו נמכוין ליכא טעות צעיקר הנדר. ר"ן לקמיה], [אין לפרש שפירש "אם" גגבה את כיסו וכן אם הכתה את בני, דאם כן פשיטא דלא חל הנדר. תוס'], ונודע שלא הכתו ונודע שלא גגבה,

[וברין זה שממשך יש בה גם משום נדר שהותר מקצתו הותר כולו],

ראה אותן [חבורת אנשים מרחוק] אוכלין תאנים [שלו] ואמר הרי עליכם קרבן [פ' שהתאנים יהיו עליכם אסור בקרבן], ונמצאו אביו ואחיו, והיו עמיהן אחרים, בש"א הן מותרים ומה שעמיהם אסורים, ובה"א אלו ואלו מותרין משום דנדר שהותר מקצתו הותר כולו כדאיתא בגמ', ומותרין אפי' בלא שאלה קאמר, כדאמנן צריש פרקין דכולהו ארבעה נדרים אין צריכין שאלה לחכם,

וטעמא דמילתא משום דכיון דאילו היה יודע שאביו או אחיו היו עמיהן, היה מוילין מן הכלל, ה"ז מוטעה צעיקר הנדר, שלא היה דעמו מעולם על אביו, וכל שיש צעיקר הנדר טעות, אין פיו ולבו שוין וצטל מעצמו, ומש"ה בקונם אשתי נהנית לי צעין שיאמר צפירוש שגגבה את כיסי, דאי לא, אע"פ שהיה דעמו צעזיל כך, מ"מ כיון שלהדיר את אשמו נמכוין, ליכא טעות צעיקר הנדר, אצל כהן שלא נמכוין להדיר את זה מעולם, הרי הנדר בטל מאליהו:

גמ': תנא [שנינו בברייתא] כשם שנדרי שגגות מותרין, כך שבועות שגגות מותרות וה"ה שזעזע זרוחין שרי, והכי איתא צירושלמי

אבני חן על מסכת נדרים

[וממשיך רבה] לא נחלקו אלא באומר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם, הייתי אומר, פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר ד"ש כרנן דלת להו נדר שהותר מקצתו הותר כולו,

וז"ה כר"ע, דמיון דהכא איכא תרתי, חדא דאיכא טעות גמור לגבי האב, ולגבי אחרתי ג"כ יש טעות בלשון, שהוא אומר שאילו היה יודע שאביו ציניס, אפי' האחרים לא היה אוסר אותן באותו לשון שאסרן.

[ואומר סברא למה היה משנה הלשון] לפי שהיה מקפיד שיהא מוכן [פ'] שלא יהא מוכן [מדבריו אפי' רגע כמימרה, שהא אבא ככלל האסור, ולפיכך הוא אומר שלא היה אומר כולכם, אלא פלוני ופלוני,

וכיון דאיכא תרתי דהיינו טעות גמור לגבי אביו, וטעות בלשון לגבי האחרים, ס"ל לז"ה דכי האי גוונא מיקרי נדר שהותר מקצתו הותר כולו,

דף כ"ו ע"א

ורבא אמר דכולי עלמא כל היכא דאמר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר, כולם מותרין כלומר דאיכא תרתי וכדפרישנא, דס"ל לרבא דז"ש נמי מודו דכל היכא דשייך למימר הותר מקצתו, הותר גמי כולו,

[וממשיך רבא] לא נחלקו אלא באומר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם, הייתי אומר כולכם אסורין חוץ מאבא,

ב"ש [במשנתנו שאומר הן מותרין ומה שעמהם אסורים] סברי לה כרבי מאיר דאמר תפוס לשון ראשון דס"ל לרבא פלוגמיהו דמעמיד לשון הראשון [שאני רוצה לשנות לשוני, רק שלא היה בדעתי לאסור אביו ואחיו],

וטעמיהו דז"ש [דמה שעמהם אסורים] משום דצרי לה כר"מ דאמר (תמורה כה) גבי ה"ז תמורת עולה, וזמר ואמר הרי זו תמורת שלמים תפוס לשון ראשון, והרי היא תמורת עולה ואין צה שלמים כלל [פ'] ולא אמרין שיהא חצי עולה וחציה שלמים], ור' יוסי [שהולק על ר"מ] ס"ל דהרי זו תמורת שלמים שצגמר דצרי אדם נתפס,

(זו) ב"ש סברי לה כר"מ דאמר תפוס לשון ראשון, הלכך כיון דתחלת דבריו דהיינו [מה שאמר מתחלה] כולכם אסורים, הרי הן [גם עכשיו] כמו שאמרן בתחילה, אף על פי שצגמר דצרי שאומר חוץ מן אבא משוי טעות דצצרי הראשונים, לא קפדינן דצרי דעיקר דבורו של אדם הוא תחלת דבריו,

דכי היכי דהתם כשצצרי הראשון סותר דצרי האחרון אין חוששין למה דאמר בסוף כלל דהיינו תמורת שלמים, הכא נמי ¹ נהי שאף ² דצרי האחרון דהיינו חוץ מן אבא קיים, לפי שאינו סותר ³ דצרי הראשון אלא מנא, מ"מ כיון דצצריא לן ⁴ דכשקותרין זה את זה חופסין לשון ראשון, כשאין קותרין ג"כ ⁵ אזו עושים עיקר מתחלת דבורו, וכיון שמתחלת דבורו [לשון "כולכם" שהתחיל בה מתחלה] #

* איתביה רב אדא בר אבהו לרבא, דר"מ מתיר הבצלים וס"ד דמיירי במעמיד, ואליבא דרבא סבר ב"ש כר"מ וס"ד שגם ר"מ סבר כב"ש, והא לרבא פליגי במעמיד דב"ש אסורין והאיך התיר ב"ש את הבצלים?

* ומתירן דמיירי במשנה, ולכן לרבא אתיא לכו"ע, ולרבא אליבא דר"ע,

* איתביה רבינא לרבא בגדר מן הכלכלה והיו בהן בנות שוח פליגי ת"ק ור"ע וס"ד דמיירי במשנה, והא רבא סבר דבמשנה לכ"ע מותרין?

* ומתירן דמיירי במעמיד ולכן פליגי,

* ומקשה מאן תנא להא דתנו רבנן נדר מחמשה בני אדם כאחד הותר לאחר מהם הותרו כולן, חוץ מאחד מהן הוא מותר והן אסורין?

* ומתירן אי לרבה דפליגי במשנה, רישא מיירי במשנה ואליבא דרבי עקיבא, וסיפא במעמיד ודברי הכל,

אי לרבא דפליגי במעמיד סיפא מיירי במעמיד ואליבא דרבנן ורישא מיירי במשנה ודברי הכל],

[שגינו במשנתנו] ראה אותן אוכלין: תנן התם [לקמן סו.] פותחין בשבתות ובי"ט מתני' היא לקמן בפ' פותחין (סו.), והא מתני' לא דמיא ממש למתני' דפרקין, דאילו במתני' דהכא הנדר בטל מאליו, ואילו במתניתין דפותחין נדרא חיל, אלא שפותחין לו בכבוד שבתות וי"ט,

והיינו טעמא משום דצמתניתין איכא טעות בעיקר הנדר, שלא נחטון לאציו מעולם, ואילו במתני' בפרק פותחין ליכא למימר הכי, שמי שאסר על עצמו צשר ויין שנה אחת, יודע הוא שיעצרו עליו שבתות וימים טובים, הלכך כיון דליכא טעות בעיקר הנדר נדרא חיל, אלא שפותחין לו בכבוד שבת ויום טוב צפתה, שאילו היה יודע שאסור להטעות צהן לא היה נודר, או צחרטה,

והא דמייטין לה הכא, לפרושי פלוגמיהו דז"ש וז"ה, ולומר דצגמר שהותר מקצתו הותר כולו תליא, כי היכי דתליא צה פלוגמיהו דצצנן ור' עקיבא,

בראשונה היו אומרים אותן הימים מותרים ושאר כל הימים אסורים, עד שבא רבי עקיבא ולימד נדר שהותר מקצתו הותר כלו,

[להכי מייתי דך מתני' מקמי פלגתא דרבה ורבא דפליגי בפלוגתא דשמאי והלל משום דפלוגתא דרבנן ור"ע בהא דפותחין הו, כפלוגתא דב"ש וב"ה, דת"ק כב"ש ור"ע כב"ה, וא"ת ות"ק כב"ש ? וי"ל דאית ליה דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה. תוס'],

[ומביא מחלוקת של רבה ורבא],

אמר רבה דכולי עלמא [הכל מודים] כל היכא דאמר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם, הייתי אומר כולכם אסורין חוץ מאבא, [או כולי עלמא מודין] דכולהון אסורין ואביו מותר משום דלא מייקרי כי האי גוונא נדר שהותר מקצתו הותר כולו, לפי שכיון שצצעת הנדר אמר כולכם אסורין, ועכשיו ג"כ מעמיד דצצרי הראשונים לגבי האחרים באותו הלשון ממש שאמר בתחילה, אעפ"י שמוציא אציו מן הכלל [והוא נותר משום נדרי שגגות] אפילו הכי אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאציו לא נכנס מעולם צצמשעות הנדר, ולגבי האחרים הרי הוא אומר כולכם [כמו] [ס"י שאמר] צתחלה # [פ'] שאינו משנה הלשון שאמר מתחלה אלא מפרשה],

אבני חן על מסכת נדרים

(מסכים עם ?) מה שאמר בתחילת הנדר ממקיים לגבי האחרים, וליכא הכא הותר מקצתו כלל, ⁶ דאזיו לא היה מעולם בכלל הנדר # [ואינו משנה מה שאמר מתחלה אלא מפרשה].

1. כ"י, 2. שדצרו, 3. דצרו, 4. דקסותרים, 5. כ"י, 6. דאזיו לעולם לא היה

ובית הלל סברי לה כרבי יוסי דאמר בנמר דבריו אדם נתפס דקסותרין דבריו זה את זה הולכין אחר גמר דבריו, והכא נמי כשאין סותרין (שיש) [יש לנו. כ"י] לעשות עיקר מגמר דבריו, דהיינו מה שאמר "חזן מן אבא", ונמצא שיש בנדר טעות, וכיון שנטול מקצתו בטל כולו,

איתיביה רב פפא לרבא, [שנינו לקמן במשנה סו. והלשון כאן אינו מדויק עיי"ש] **כיצד אמר ר' עקיבא נדר שהותר מקצתו הותר כולו**, 1. קונם (שאיני) [שאני] נהנה לכולכם הותר אחר מהן הותרו כולם, 2. (שאיני) [שאני] נהנה לא לזה ולזה, הותר הראשון הותרו כולם, 3. הותר האחרון, האחרון מותר וכולן אסורין [והולך ומפרש המשנה אליבא דרבה, ומקשה איך מוקי לה רבא],

בשלמא לרבה [דפליגי ב"ש וב"ה רק בשמשנה דבריו] **מוקים לה לרישא** [של משנה זו] **דאמר לזה ולזה, וסיפא דאמר לכולכם** כלומר רישא קרי תרי צבי קמאי 1,2, וסיפא קרינן צבא צברייתא 3, והכי פירושו בשלמא לרבה מוקי לה לתרי צבי קמאי צמשה דבריו הראשונים, ומשום דצבא קמיתא נקט שאמר בתחלה שאני נהנה לכולכם, קאמר דמוקי לה שאמר לזה ולזה, כלומר דהשתא שידוע שאני צבייתא אומר, שאילו היה יודע כן מתחלה, היה אומר לזה ולזה, ומשום הכי לר' עקיבא הותר אחד מהן הותרו כולן, כיון דאיכא תרתי, טעות לגבי האב, וטעות בלשון לגבי האחרים,

ומציעתא נמי דשאני נהנה לזה ולזה צמשה הוא, אלא שהשני הוא הפך מן הראשון, דברישא אמר בתחלה לכולכם, ועכשיו הוא משנה לומר שאילו היה יודע היה אומר לזה ולזה, ובמציעתא מיירי דאמר בתחלה לזה ולזה, ועכשיו משנה לומר שאילו היה יודע שאבא (צבייתא) [צבייתא] היה אומר לכולכם חזן מן אבא,

וקמשמע לן דכי האי גוונא נמי קפידא הוי, ושני מיקרי, דאיכא אינשי דקפדי כשודעין שאזיו צבייתא לומר לזה ולזה, כדי שלא יהא צבייתא נכלל בכלל הנדר אפילו רגע, ואיכא אינשי דקפדי איפכא לומר לכולכם כשאזיו צבייתא ולא לומר לזה ולזה, לפי שמי שאומר לזה ולזה מאחר הרבה לבאר שלא (יפרוט) [ידיר. כ"י] את אציו, שמי ששומע שהוא מתחיל ואומר לזה ולזה, אפשר שיהא סבור שלצטק זכיר את אציו ג"כ, ולפיכך הוא צוחר לבכוד אציו שדיר האחרים בלשון כולם, כדי שיבאר לאלתר שאין אציו (נכלל) [נכלל. כ"י],

הלכך צבא קמא דצרייתא [דמתני]. ואולי הואיל דמשנה זו אינה במקום שלפניו קרי ליה ברייתא. רש"י, קמשמע לן דצמשה מכלל לפרט הוי שני, וכשהותר מקצתו הותר כולו,

מציעתא קמשמע לן דמשנה מפרט לכלל, דהיינו שאמר בתחלה לזה ולזה ועכשיו

אמר לכולכם, דכי האי גוונא נמי שני הוי, והותר הראשון כלומר אחד מהן, הותרו כולן,

וסיפא 3 דקמני הותר האחרון, האחרון מותר וכולן אסורין, דאמר לכולכם צין בתחלה צין צטק, אי נמי דאמר בתחלה ולצטק לזה ולזה, ציןן שהוא מעמיד דבריו [שאינו משנה לשונו] הכל אחד, ומשום הכי קמני דהותר האחרון כלומר (האחד) [אחד. כ"י] מהן, האחרון מותר וכולן אסורין, והשתא קס"ד דראשון ואחרון לא דוקא אלא אחד מהן קאמר,

[ומסיים רב פפא קושיתו על רבא] **אלא לדידך** [לרבא דאמר דפליגי בתפוס לשון ראשון] **בשלמא רישא דפליגי רבנן מוקים לה דאמר לכולכם** כלומר צמעמיד, ומשום הכי דוקא לרבי עקיבא הותר אחד מהן הותרו כולן, אבל לרבנן כיון שהוא מעמיד דבריו, (הוא) [האב ?] בלבד מותר וכולן אסורין,

דף כ"ו ע"ב

אלא סיפא [כאן קורא גם למציעתא סיפא, וראה מ"ש ב"ה ר"ן לקמן] **דאמר לזה ולזה** [וכ"י] **ר"ע היא** כלומר מציעתא אי דאמר לזה ולזה, כלומר שבתחילה אמר לכולכם ועכשיו אומר לזה ולזה, וכי קמני צברייתא לזה ולזה אדבריו אחרונים קאי, ר' עקיבא היא צממיה ! הא צממיה אפי' רבנן מודו **אבאי פליגי רבנן עליה והאמרת דברי הכל מותר** [ר' עקיבא היא ופליגי רבנן עליה] צממיה?

ביאורי הר"ן: וליכא למימר דכי היכי דלרבה תרי צבי קמאי צמשה, לרבה נמי תרי צבי קמאי צמעמיד, אלא דרישא כשאומר בתחלה ולצטק כולם, ומציעתא כשאמר בתחלה ולצטק לזה ולזה ?

דליכא למימר הכי, דצממיה לרבה תרווייהו צריכי לאשמועינן דצין מכלל לפרט, או מפרט לכלל שני הוי, אלא לרבה דלית ליה אוקמתא אלא צמעמיד [שאין ליישב המשנה אליבא אלא במעמיד] תרתי צמעמיד למה לי, אלא דהאי רישא צמעמיד ומציעתא צממיה, וכיון שכן קשיא מציעתא, דהכי קאמר דר"ע היא ולא רבנן דקמני כיצד אמר ר"ע, הא צמשה אפילו רבנן מודו,

והוא הדין דהוה ליה לאקשויי מסיפא דקמני האחרון מותר וכולן אסורין (והיכי) [דהיכי ?] משכחת לה לר"ע, הא אמרת דאפי' מעמיד שרי ? אלא דכיון דמציעתא קשיא ליה, לא נטר ליה עד סיפא,

ונראה צביני דהיינו טעמא דכי אמר' "בשלמא לרבה" קרינא למציעתא רישא, וכי אמרין "אלא לדידך" קרינא למציעתא סיפא ? משום דלרבה מציעתא ורישא צמד גוונא דהיינו צמשה, ומשום הכי קרינן להו לתרווייהו רישא, דלדידיה ליכא אלא תרי צבי צברייתא [צממיתין. כ"י] רש"ש ע"א] דהיינו תרי גווי קמאי צמשה, וסיפא צמעמיד,

אבל לרבה דלא אפשר לאוקמיה מציעתא דומיא דרישא צמעמיד, דאם כן תקשי לן תרתי צמעמיד למה לי, קרינא למציעתא סיפא,

קושית הגב' בשלמא לרבה וכו'.

אבני חן על מסכת נדרים

		רבה נדר שהותר מקצתו	רבא תפוס לשון ראשון אבל כ"ע מודי היכי דאיכא תרתין, דנדר שהותר מקצתו הותר כולו,
רישא	קונם שאני נהנה לכולכם הותר אחר מהם הותרו כולם.	במשנה מכולכם ולזה	שהי' אומר כולכם דהוי נדר שהותר מקצתו אליבא דר"ע
מיצעתא	שאני נהנה לזה ולזה הותר הראשון הותרו כולם.	במשנה מלזה ולזה לכולכם	הא במשנה אפילו רבנן מודו ?
סיפא	הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורין	באינו משנה	היכי משכחת לה לר"ע?

אמר ליה רבא [לרב פפא] ולרבה, לר' עקיבא מי ניחא סיפא
במאי מוקים לה דאמר לכולכם כלומר צמעמיד וכדפרישית, הי הכי
הי דין [אזיזהו] הוא ראשון והי דין הוא אחרון כלומר היכי שייך
למימני ראשון ואחרון, ואמאי קרי ליה צמעימא ראשון, ובסיפא אחרון הוה ליה
למימנא צמרייהו הותר אחד מהם?

אלא [בן מתרין רבא] רישא דאמר לכולכם כלומר צין לדידי צין לרבה
רישא דאמר לכולם [ואני רבא סבר דמיירי במעמיד ולכן רק לר"ע הותר הנדר,
ולרבא מיירי שמתחלה אמר לכולכם ולסוף אומר שהיה מפרט ולכן רק לר"ע
הותרו כולם] וסיפא כלומר צמעימא וצמרייהו בגון שתלאן זה בזה,
ואמר פלוני כפלוני, ופלוני כפלוני אלא לדידי [לרבא] רישא צמעמיד,
ולרבה צמעימא, דיקא נמי דתניא [בברייתא על משנה זו] הותר
האמצעי הימנו ולמטה מותרין, ולמעלה אסורין,

[ומקשה] איתיביה רב אדא בר אבהו לרבא [דאמר דב"ש וב"ה
פליגי במעמיד, דב"ש כר"מ וב"ה כר' יוסי], קונם בצל שאני טועם
שהבצל רע ללב # [לפי דעת הרופאים בימינו הבצל יפה ללב], אמרו לו
והלוא הכופרי [כופרי על שם מקומו, וכן כלב כופרי, ובערך פי' שהוא לשון
כפר שהוא של כפרים. תוס', בצל הגדול שנתבשל כל צרכו, כמו ורבעה כלב
כופרי (יבמות דף נו:). ר'] יפה ללב, הותר בכופרי, ולא בכופרי
בלבד הותר אלא בכל הבצלים, מעשה היה והתירו רבי
מאיר בכל הבצלים,

מאי לאו דאמר אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב הייתי
אומר כל הבצלים אסורין וכופרי מותר כלומר וקשיא לרבה דאמר
צמעמיד פליגי, ומוקי צ"ש כרבי מאיר, ומדאינהו כר"מ, משמע דר"מ נמי ס"ל
כומייהו [דב"ש] דאזני מותר וכולן אסורין, וכאן המיר ר"מ כל הנצלים,

וכל שכן דקשיא לרבה דאמר צמעמיד ד"ה כולהו אסורין ואזני מותר [ופליגי
במשנה], דא"כ ר"מ שהמיר כל הנצלים דאמר כמאן [דהא במעמיד כולם
אסורים] ? אלא דמשום דהך מתני' תני ר"מ כהדיא ורבה הוא דלדכריה לר' מאיר
אקשי ליה לרבה?

לא באומר אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב, הייתי אומר
בצל פלוני ופלוני אסורין וכופרי מותר,
[וראה ברע"א שהקשה רבשלמא כשמוציא את אביו יש נפק"מ באיזה אופן אומר
כן, משום כבוד אביו, אבל מה נפק"מ גבי בצלים הלשון שאומר ?],

ורבי מאיר אליבא דרבי עקיבא ואליבא דרבנן [זה אליבא
דרבא, אבל לרבה אליבא דר"ע דוקא. וראה ד"ס # 34],
וצדין הוא דה"מ לשנוי דהיי"ש דצ"ש סברי לה כרבי מאיר (אצל) [כרבי מאיר. כ"י]
לא ס"ל כומייהו, אלא כצ"ה, ואפילו צמעמיד שרי, דהיי"ש דאמר רבי מאיר תפוס
לשון ראשון, הי"מ כשסותר זה את זה כעולה ושלמים, אצל צמעימא סותר, צאמר
חוק מן אצל, ס"ל דצמנר דצריז אדם תפוס,

אלא דלפוס טעמיה דמקשה דמוקי רבי מאיר כצ"ש, מתרין לה דלאו צמעמיד היא
אלא צמעימא, לרבה רבי מאיר אליבא דרבי עקיבא [דאמר שהוא נדר שהותר
מקצתו] דהא רבה לא ס"ל דצ"ש כר"מ הלכך מניין לאוקמי לרבי מאיר אליבא
דרבי עקיבא, ולרבה דאמר צמעימא דצריז דברי הכל מותר קאי רבי מאיר כדברי
הכל,

איתיביה רבינא לרבא [ראה במנחת יהודה שהוא היה גורם לרב אשי
וכו' והטעות בין רבא לרב אשי נמצא הרבה בש"ס שבאותיות רבא יש גם רב
אשי וכו' עיי"ש], רבי נתן אומר יש נדר שמקצתו מותר ומקצתו
אסור נראה לי דצמקצתו מותר צלא שאלה קאמר, כיון שיש טעות בעיקר הנדר
שזה לא נמסר צמט שום לעולם כיצד נדר מן הכלכלה [של תאנים],

דף כ"ז ע"א

והיו בה בנות שותין [מין תאנים], ואמר אילו הייתי יודע שבנות
שוח בתוכה, לא הייתי נודר, הכלכלה אסורה בנות שוח
מותרות,

עד שבא ר' עקיבא ולימד נדר שהותר מקצתו הותר כולו,

מאי לאו דאמר אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה, הייתי
אומר תאנים שחורות ולבנות אסורות, בנות שוח מותרות,
ור' עקיבא היא, ופליגי רבנן [פ' הרי דפליגי אי נדר שהותר מקצתו
הותר כולו, אפי' היכא דאיכא תרתין, וקשיא על רבא דאמר דבמשנה כ"ע לא
פליגי דמותרין?]

לא באומר אילו הייתי יודע שבנות שוח בתוכה, הייתי
אומר כל הכלכלה אסורה, ובנות שוח מותרות [לכן פליגי
דמיירי במעמיד],

מאן תנא להא דתנו רבנן נדר מחמשה בני אדם כאחד,
הותר לאחד מהם הותרו כולם, חוץ מאחד מהן הוא מותר
והן אסורין [פ' ועדיין אין אנו יודעים איך אמר בדיוק, והולך ומפרש לה],

אבני חן על מסכת נדרים

אי לרבה [אם באנו ליישב ברייתא זו אליבא דרבה דסבר דבמעמיד כ"ע לא פליגי דאסור, ופליגי במשנה] **רישא** [דאמר הותרו כולן צריך לאוקים במשנה ואליבא ד] **רבי עקיבא** כלומר כמשה, **וסיפא** [דהוא מותר והן אסורין צריך לאוקים במעמיד ו] **דברי הכל** וסיפא דאמר כולס וד"ה כלומר כמעמיד,

אי לרבה [דסבר דבמשנה כ"ע לא פליגי דמותר, ופליגי במעמיד] **סיפא** [דהוא מותר והן אסורין צריך לאוקים במעמיד וכן] **רבנן**, **ורישא** [דהותרו כולן] **דברי הכל** רישא לזה ולזה ודברי הכל, כלומר כמשה, וסיפא כולס ורבנן, כלומר כמעמיד:

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - קי"ל כר' עקיבא אליבא דר"ה דנדר שהותר מקצתו הותר כולו,

ובפולגתא דרבה ורצא כיון דליכא למימר דהלכתא כרבה משום דהוה רציה דרצא, וליכא למימר דהילכתא כרצא משום דתתראה הוא, נקטינן כרבה לחומרא דבמעמיד כולתו אסורין ואצ"ו מותר, ובמשנה צ"ן מפרט לכלל וצ"ן מכלל לפרט כולן מותרין וכן פסק הרמב"ן ז"ל,

מיהו ליכא מ"ד דכי אמר דבמעמיד כולן אסורים דוקא דומיא דמנאי, שלא היה יודע שאצ"ו ציניהם, הלכך כיון שהוא מעמיד אין כאן נדר שהותר מקצתו, לפי שאצ"ו לא היה לעולם בכלל הנדר, אבל בשכולן בכלל וגשאל על אחד מהן וכמתניתין [ובמנאי. כ"י] דפותחין, כיון שהותר אחד מהן על ידי שאלה הותרו כולן,

ואין כן דעת הרמב"ן ז"ל בהלכותיו שהוא סובר דאפי' כה"ג [בשואל לא מיקרי משנה ו] לא אמרין. כ"י נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא כמשה [במשנ], אבל כמעמיד לא, וכדבריו י"ל להכריע,

דאם אימא דמתני' דפותחין [בשבתות וימים טובים דפליגי בה ר"ע ורבנן] כיון דימים טובים מותרין ע"י שאלה, אפי' מעמיד הרי הוא כמשה, א"כ כי אמר רצא [לעיל ב.ו.] דהכל מודים דמשנה כולן מותרים, אפולגתא דר"ש וצ"ה בלחוד קאי ולא אפולגתא דרבי עקיבא ורבנן, דהא [אמרין במתניתין] [אמרת דבמנאי. כ"י] דפותחין אפילו מעמיד כמשה הוא, ופליגי רבנן [הרי שגם במשנה פליגי ר"ע ורבנן],

ואי הכי מאי קמקשי ליה רצינא לרצא ממתניתין דכלכלה [סוף ב.ו.] דרבי עקיבא היא ופליגי רבנן, לימא ליה אין ה"ג, דהא לדידיה ודאי רבנן דפותחין לית להו אפילו כמשה נדר שהותר מקצתו הותר כולו, דאי אית להו [דנדר שהותר מקצתו הותר כולו] כמשה, לגבי מתני' דפותחין הוה להו למשרי אפי' כמעמיד, דהא אמרנא. כ"י דמעמיד [דמתני'. כ"י] דפותחין [במשנה כמתניתין] [קמשה דמתניתין. כ"י] דתאנים [במשנתנו לעיל בה:],

(אלא ודאי רצא אפולגתא דר"ש וצ"ה בלחוד.א.) כ"י קאי ולא אפולגתא דפותחין, דרבי עקיבא [ורבנן. כ"י] אפילו [אמשה. ח"ש] פליגי. כ"י, ואי הכי מאי קא מקשה לרצא ר' עקיבא היא ופליגי רבנן, לימא ליה אין ה"ג [דבריהם אלו מן "אלא ודאי" עד "אלא ודאי" הם מיותרים והם ט"ם. כן כתב בצבי וחמוד, ודברי פנחס בא"י].

אלא ודאי מתני' דפותחין כמתני' דתנאי, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה [בין לרבה ובין לרבה המחלוקת שוה בשני הענינים], ומש"ה כי קאמר רצא דמשנה הכל מודים דכולן מותרין, אפולגתא דרבנן ורבי עקיבא נמי קאי, ומשום הכי פריך ליה רצינא שפיר כנ"ל,

וכתב עוד הרמב"ן ז"ל - דאפי' כמשה דוקא נדר שהותר ע"י פתח שדומה קצת לנדר עטות, וכיון שיש טעות נדר בטל כולו, אבל התירוהו בחרטה אין כל הנדר יתיר אלא מה שהוא מתחרט בו בלבד, אבל בחוספות כתבו דאפילו יתיר בחרטה כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו, מכיון שהותר מקצתו הותר כולו,

ודאמר הותר מקצתו הותר כולו דווקא בשכלל כולם, כגון דאמר כולס או לזה ולזה צו"ו, אבל אם אמר לזה הותר אחד מהן הוא מותר וכולן אסורים, דכמ"ד קינס לכל אחד ואחד דמי, וכדמוכח בפרק האיש מקדש (קדושין מו) גבי צו וצו וצפר' שזועות הפקדון (שזועות לח) גבי שזועה לא לך לא לך,

ודוקא בהתרת חכם הוא דאמר נדר שהותר מקצתו הותר כולו, לפי שחכם עוקר הנדר מעיקרו, אבל בהיתר חכם או נדיו, אם החרי' או נידה י' בני אדם והותר אחד מהן, הוא מותר וכולן אסורים, וכן הדין בהפרת צעל, דקי"ל צעל מינו גימ'.

ידעו:

התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים [אבות ו' ה'] וכו' באמונת חכמים ופי' בתפארת ישראל, שאינו מאמין לכל דבר ששומע דהוה מרת פתי יאמין לכל דבר, אבל יאמין לחכמים בחכמת התורה, אפי' לא ישיגם בשכלו,

מהני': נדרי אונסין [כיצד. ד"ה]? הדירו חבירו שיאכל אצלו [באופן שלא היה נדרי ורזון. יבין] וחלה הוא או שחלה בנו כלומר דאע"ג דלאו אונס גמור הוא [שהרי יכול במציאות לבוא, אלא שאין עכשיו מצב רוח לסעודות] או **שעכבו נהר** [ששטף גדותיו דכל זה אונס שאינו מצוי. יבין], **הרי אלו נדרי אונסין** לפי שלא עלה על דעתו לאסור נכסיו על חבירו אם לא יאכל עמו, אלא כשיוכל לנא בלא אונס כלל ולא יבא, אבל כל שנאנס קצת כגון שחלה בנו ונריך לשמרו מותר, דלאו אדעתא דהכי אדריה:

[והוא הדין בכל אונס שאינו מצוי, ואפילו יכול לסלק האונס ע"י ממון הרבה שיתן, מקרי אונס, ומכ"ש כשנשבע באונס דאינו נדר או שבועה, מיהו דוקא באונס נזק, אבל בירא ממניעת טובה, לא מקרי אונס [יו"ד סי' רלב סי"ב]. יבין],

נמ: **ההוא גברא דאתפס זכוותא בבי דינא** האי גברא בקש מצ"ד שיתנו לו זמן, וכדמתן בסנהדרין (דף לא) (ש. כ"י) כל ראיות שיש לך להציא הבא מכאן ועד ל' יום, וצ"ד חששו שמא לא אמר כן אלא להשמט מהן, ועשו עמו [תקנה] שיתפס [שיתן לב"ד] שטר זכויות שיש לו על חבירו צידס [פי' בירי ב"ד], **ואמור** ואמר [ויאמר ?] להס אי לא אתינא עד תלתין יומין אם לא באמי מכאן ועד יום פלוני **ליבטלון הני זכוותא** זכויות הללו יבטלו, **איתנים ולא אתא, אמר רב הונא במיל זכוותיה,**

[וכנראה הוא תקנה, ושטריו מתבטלין ע"י דבריו].

אבני חן על מסכת נדרים

אמר ליה רבא [פ' הקשה רבא לרב הונא והלא] אנוס הוא, ואנוס רחמנא פטריה דכתיב דברים כב ולנערה לא תעשה דבר,

וכי תימא קטלא שאני [שאין ללמוד מפסוק זה לענינינו] כלומר דצמקוס קטלא איכא טענת אונס, אבל צמידי אחריני לא, והתנן [במשנתנו] נדרי אונסין הדירו חבריו שיאכל אצלו וחלה הוא או שחלה בנו או שעייכו נהר וכו' הרי אלו נדרי אונסין לפי שלא עלה [על לב] מדיר להדירו אם יאירע לו כך, הכא נמי גבי מתפס זכותיה, נמא דלא עלה על דעמו דליצטלן זכותיה כל היכא דלא מצי למיח,

ביאורי הר"ן: ורז הונא דלא שני ליה מידי משמע דלא חש לפרסיה, משום דהתם [בנדרי אונסין] לא ה"ל למדיר לאתנוי, דמאי איכסת ליה [פ' שהרי אם יארע אונס חבריו יאסר ולא הוא], אבל הכא [בשמתפס שטרותיו] כיון דה"ל לאתנוי ולא אתני, איכא דאפסיד אנפשיה,

[קושיא חדשה] ולרבא מאי שנא מהא דתנן ה"ז גיטך מעכשיו אם לא באתי מכאן עד י"ב חדש, ומת בתוך י"ב חדש הרי זה גט, אמאי והא מינס איתניס?

[ומתריץ] אמרי דלמא שאני התם # [הפעם היחידה שיש לשון "שאני התם" במסכת זו]

דף כ"ז ע"ב

דאי הוה ידע דמית, מן לאלתר הוה גמר ויהיב גיטא שהי לא נתן לה גט, אלא משום דלא ינחא ליה דמיפול קמי יבס [שאשתו תפול לפני אחיו], וכ"ש דאי ידע דמאית גמר ומגרשה, כי היכי דלא תיפול קמי יבס,

[ומקשה] [ו ? וראה ד"ס] מ"ש מההוא [ראה כתובות ב:] דאמר להו אי לא אתינא מכאן עד תלתין יומין ליהוי גיטא, אתא ופסקיה מעברא, אמר להו חזו דאתאי חזו דאתאי, ואמר שמואל לא שמיה מתייא, אמאי והא מינס אניס?

[ומתריץ] דלמא אונסא דמיגליא [פ' דשכיה, וכן גורם ברא"ש "שאני מעברא דאונסא דשכיה הוא", פ' ששכיח שמגיע לנהר ואין המעברא שם], [ועכבו הנהר דמתניתין היינו שגדל הנהר מהפשרת שלגים ואי אפשר לעבור בו, דלא שכיח. ר"י] שאני, ומעברא מיגלי אונסיה כלומר דכיון דשכיח טובא ה"ל לאתנוי,

ביאורי הר"ן: וה"ה דה"מ לשנוי דהכא היינו טעמא, משום דאין אונס צגיטין משום נטעות [דאי אמרת לא להוי גיטא זימנין דלא אניס [ולמעשה היא מגורשת] וסברה דאניס [ואינה מגורשת] ומיענא ויתבה] ומשום פרוצות [דאי אמרת לא להוי גיטא זימנין דאניס [ואינה מגורשת] ואמרת לא אניס [ולמעשה היא אשת איש] ואולא ומינסבא] כדאיתא צ"ק דכחצות (דף 3:) ? אלא דלפוס טעמיה דמקשה דס"ל דיש טענת אונס צגיטין משני לה,

[ומקשה אדלעיל] ולרב הונא מכרי [ההוא גברא דאתפס זכוותא בבי דינא] אסמכתא היא, ואסמכתא לא קניא דהאי גברא לא אתפס זכוותיה, אלא משום דסמיך אדעתיה דלימי [שיבוא בתוך שלשים יום], וכל כה"ג אפילו בלא אונס לא קני,

אע"ג דרז הונא אמר צ"מ (דף סו) דאסמכתא קניא, קים ליה להש"ס דהדר ציה רז הונא, כדהדר ציה רז נחמן התם, דמניומי אהדריה?

שאני הכא דמיתפסן זכותן שכיון שיאלו מרשמו, והתפסין ציד צ"ד, ליכא אסמכתא,

והיכא דמיתפסין לאו אסמכתא היא, והתנן מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו שנתנו ציד שלש ואמר [הלוח] אם אין אני נותן לו [משלם לו שאר החוב] מכאן עד ל' יום, תן לו שטרו [למלוה], הגיע זמן ולא נתן, רבי יוסי אומר יתן דס"ל אסמכתא קניא ור' יהודה אומר לא יתן דסניא לא יאסמכתא לא קניא,

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב, אין הלכה כר' יוסי דאמר אסמכתא קניא [אף שכאן התפס השליש את השטר בשביל המלוה]?

שאני הכא דאמר לבטלן זכוותיה כלומר שהוא מוטל כל כח זכות שיש לו צאזמן שטרות [והשטרות הם כבר ביד ב"ד, והוא רק מוחל אותם שישארו ביד מלוה], דכיון דמחילה היא לית זה אסמכתא, "דמיד זוכה זה תצירו", וכן צמוסר ליד תצירו ואמר לו אם לא אעשה כך זכה צמה שצידך קניא, דליכא אסמכתא אלא צאזמר אמן או אשלים וכיוצא בזה,

סברת הר"ן:
כשמוסר החפץ ביד חבריו מתחלה, באופן שיכול לזכות בה מיד אם לא יתקיים התנאי, אין זה בתורת אסמכתא, שהרי בסוף כשלא נתקיים התנאי, אין צריך עוד לשום דבר והחפץ קנייה לו ממילא [ראה שלמי נדרים],
דאסמכתא לא הוי אלא באומר אתן או אשלם לך כך וכך, אם לא יתקיים התנאי, ועיין בדברי הר"ן להלן,

[בקיצור: כן דעת הר"ן והרמב"ם שהטעם הוא משום מחילה, אבל לפי רש"י אין הטעם משום מחילה, אלא הפירוש שאם לא יבוא לזמן שנקבע יהיה כאילו כל ראיותיו הם שקר],

ביאורי הר"ן: וכן דעת הרמב"ם ז"ל,

ואין כן דעת רש"י ז"ל צפרק הזהב (צ"מ דף מח:) גבי הא דמחיל התם הנותן עירבון למצירו [security] [פרש"י שם ערבון ומשכון לקנוס את המחור פ' ראובן מוכר לשמעון ונתן שמעון עירבון לראובן שאם יחזור בו או אם ראובן יחזור ישלמו קנס] ואמר לו אם אני חוזר צי אמוחל לך ערצוני, והלה אומר אם אני חוזר צי

אבני חן על מסכת נדרים

&&&

ביאורי הר"ן: ושלל כדברי הרמב"ם ז"ל שהנריך סמוך, ואם כדבריו היה לו לומר צ"ד מומחה [ולא ב"ד חשוב],

והקשו הראשונים ז"ל [על לשון הגמ' שצריך להיות קנו מיניה וגם בב"ד חשוב] צ"ד חשוב למה לי [פ' ביון דקנו מיניה], דהא אמר צפרק אחיו נשך (צ"מ דף סו) דכל היכא דאמר מעכשיו ליכא משום אסמכתא, וקנין סודר ע"כ כמעכשיו הוא [פ' דהא דאמר כאן והוא דקנו מינ' בב"ד חשוב היינו ע"י קנין סודר], דאי מעכשיו לא קני, צמר הכי נמי לא קני, דהא דהר סודר למריה, וה"ל כאומר לחצרו משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר לי יום, דלא קנה כל היכא דלא קיימא צמצר, אלא היכא דא"ל מעכשיו (כחצות פצ), וכיון דכל קנין על כרחין כמעכשיו הוא, ומעכשיו סגי לצטולי אסמכתא, צ"ד חשוב למי לי ?

חיצן ר"ת ז"ל דכי אמר מעכשיו מצטל אסמכתא, ה"מ כי הדיא דפרק אחיו נשך דמשכן לו בית, משכן לו שדה, שמסר לו שדה, אבל הכא שלא מסר ליד מי שהתנה עמו כלום, צריך קנין וצ"ד חשוב,

ולפיכך אמר הרב ז"ל [אולי הבוונה על הר"ת] שכן הדין יכולהו אסמכתות בעלמא, דכל שאינו מוסר ליד חצירו אין מעכשיו מועיל צהן, אלא קנין צ"ד חשוב,

סברת הר"ת:

לכן צריך קנין סודר, וגם ב"ד חשוב,
שמעכשיו לא קנה אלא אם מוסר לידו,

ואין כן דעת הגאון ז"ל שכתב דהאי פסקא לימיה אלא צמתים וכותיה צלחוד, ונכתבה. כ"י הרב אלפסי ז"ל צפרק גט פשוט, וכדבריו נראה שאין עסק לצ"ד חשוב צמתין שצין אדם לחצירו, אלא הכא דוקא קאמר משום דהאי גברא לא מדעיה צלצד אמר דאי לא אחי לצטלן וכותי, אלא צ"ד הוקיקוהו לכך, ומש"ה דוקא כי קנו מיניה צ"ד חשוב מהני, אע"ג דלא אמר מעכשיו, צ"ד חשוב אלס לאפקועי ממונא,

וכי מימא אפקועי ממונא צ"ד חשוב למה לי, חיפוק לי דקנו מיניה, וכל קנין מעכשיו הוא דאי השמא לא קני צמר הכי לא קני, דהא דהר סודר לא למריה וכדברי ר"ת ז"ל,

אין ודאי קושטא קאמר שמי שהקנה שדה לחצירו סתם וקנו מידו לא לאחר קנה, אבל כי אחי אס לא צמתי לא משמע דליקני מעכשיו אלא לצמר ההוא יומא, וגמא שאינו קונה כלל, אלא מש"ה סגי הכא צקנין סתמא, משום צ"ד אלימי לאפקועי ממונא והוי כמעכשיו.

ביאורי הר"ן: ונמצא עכשיו פסקן של דברים 1. דכל היכא דאיכא מעכשיו לית ביה משום אסמכתא, 2. וצמתים וכותא אי קנו מיניה צ"ד [חשוב. כ"י מהני, 3. ומעכשיו לחודיה נמי מהני ביה,

ולא נ"ל כן 2,3 [פ' שאין לב"ד כח מיוחד, אדרבה אשמעינן דגם בב"ד צריך קנין] דאי משום אפקועתא צ"ד נגעו צה, קנין למה ליה, אלא הכא הכי קאמר

אכפול לך ערצונך, נתקיימו המנאים דברי ר' יוסי [פ' שנתחייבו ראובן ושמעון בתנאי זה], [רבי יוסי לטעמיה] דקסבר אסמכתא קניא, רבי יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערצונו, ופירש רש"י ז"ל שם לא זה יכפול ולא זה ימחול משום דאסמכתא היא [וזה לשון רש"י שם אלא לא זה ולא זה יכולים לחזור מלקיים מן המכירה כנגד הערצונו, וחוזרין על השאר], אלא אפילו צמחילה שייכא אסמכתא,

[אבל לפי פ' הר"ן דסבר שרק אם מבטיח ליתן ולא נתן עדיין יהיה בה דין אסמכתא, לא יהיה קשה מכאן על הר"ן, שגם כאן שניהם הבטיחו ליתן אם יחזרו ולכן יש כאן אסמכתא, שהרי ראובן הבטיח להחזיר את הערבון אם יחזור בו, וגם שמעון הבטיח לכפול את ערבונו],

[ומביא עוד ראיה שגם במחילה יש אסמכתא] והא נמי דמי שפרע מקצת חצו (דאיתיה) [דאיתיה. כ"י] לעיל צסמוך [כאן בדף זה מי שפרע בקצת חצו והשליש את שטרו וכו'] מוכח הכי, דודאי ההוא תנאי מתורת מחילה הוא, דאי לא, נהי דס"ל לרבי יוסי דאסמכתא קניא, היאך יגבה זה כל השטר, והלא כבר נמחל מקצת שעבדו וסוד אינו חוזר וגובה,

אלא ודאי מתחלה כך התנה אס לא נתתי לך השאר מכאן ועד שלשים יום, לא יהא המעות אלו פרעון אלא מתנה, ואפ"ה רבי יהודה אומר לא יתן, אלא אסמכתא אפילו גבי מתנה ומחילה לא קניא,

[ואולי יתירן הר"ן לפי פירושו, דהא מירי באן שנתנם ביד שלישי, ולא היה בידו של המלוה, וזה דומה לאסמכתא, שלא היו ממש בידו של המלוה, ולכן זה נקרא אסמכתא גם לפי הר"ן],

אלא [יכולים לפרש תירוצי הגמ' באופן אחר] ה"פ שאני הכא דאמר ליצטלן וכותא, כלומר שהוא מודה שאס לא צא לאותו זמן שראיתו צטלות, כלומר שהס שקר [וזה תירוצי הגמ' שאין כאן משום אסמכתא כלל],

והלכתא אסמכתא קניא, והוא דלא אניס [פ' שלא היה שום אונס] כלומר אפי' דומיא דחלה צנו שאינו אונס גמור [לא היה],

דאי (אונס) [אונס. כ"י] גמור קאמר פשיטא [לא ידעתי מאי פשיטותיה דהלא ר"ה סבר דאין טענת אונס בזה אפי' באונס גמור מדמקשה ליה רבה בקרא דולנערה, וטעמו בדפ' לעיל בר"ה וב"ת קטלא עיי"ש. רש"ש],

אלא כי האי אונסא [חלה בנו] קאמר [שלא היה אפילו אונס בזה, אז אמרינן אסמכתא קניא],

דהא מדמינן לה לעיל למתניתין דנדרים [לעיל ע"א על המשנה דנדרים אונסין, אומר הגמ' ההוא גברא דאתפס וכוותא וכו'], דכי היכי דאמר צמתיתין דאדעתא דחלה צנו לא הדירו [אם לא יבוא לסעוד עמו], הכא נמי כי אתפס וכותיה [בב"ד, ואמר שיאבר כל זכויותיו אם לא יבא עד שלשים יום], לא עלה על דעמו שיתן צנו חולה ואלא לריב,

והוא דקנו מיניה [האסמכתא] **בב"ד חשוב** כלומר אלס לאפקועי ממונא, כגון צי דינא דרב אחי ורב אסי,

אבני חן על מסכת נדרים

אמר רב חיינא א"ר כהנא אמר שמואל במוכס שאין לו קצבה וכיון שכן לאו דינא הוא אלא חמסותא, וחמסותא דמוכס לאו דינא הוא, דבי ר' ינאי אמר במוכס העומד מאליו שלא בצמית המלך,

ביאורי הר"ן: וכמזו בתוספות דדוקא צמלי עובדי כוכבים אמר דדינא דמלכותא דינא, מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצוותי אגרס אתכם מן הארץ, אצל צמלי ישראל לא, לפי שא"י כל ישראל שותפין בה, [דינא דמלכותא דוקא, כלומר חוקי המלך הקבועין במלכות ע"פ הגדולים, אבל דין שההגמון עושה מדרתו, אינו דין. גמ"י], [ראה מהר"ן חיות],

[לפ"ז אולי כיום בכל המדינות שיש בהם דמוקרטיה לא שייך בהם דינא דמלכותא, ול"נ דלא דמי דא"י באמת שייך לכל אחד מישראל וזו יאמר לו מה יעשה, אבל בחו"ל הגם שיש דמוקרטיה הוא מיוסדת על קנסטיטוציה וכדומה שנעשו ע"י אלו שכבשו את הארץ וזה מחייב כל אורח. לקוטים חדשים שבסוף המסכת בדפוס מאוניס, בשם אמת ליהודה]

[פי' במוכס שאין לו קצבה ובמוכס העומד מאליו לא אמרינן דינא דמלכותא דינא] וכי אמרינן דינא דמלכותא דינא, ה"מ לענין שאם קנה אחד מכם זה, חייבים ליתן לו את המכס, וכן נמי אם לא קנה אותו אלא שהוא ממונה לגבות את המכס, שאינו רשאי ישראל חצירו לשבוע שהן תרומה, דליכא אונסא, כיון דדינא דמלכותא דינא,

[מיהו אין זה הממונה [ממונה זה. ו'] רשאי להכריע ישראל' חצרו לפרוע לו את המכס, אם לא מיראת המלכות, [פי' שאם יקל עמו ויודע למלכות יענש המוכס], דנהי דדינא דמלכותא דינא, לא יהא אלא הלוואתו הא קיימא לן בפר' הגגול (ב"ק קיג:). דהפקעת הלוואתו [פי' דמותר להפקיע ולא לשלם הלוואת עכו"ם, שאינה גול ממוש] מותרת. כ"י, ו', וגשמיט ע"י הצנזור].

[שנינו במשנתנו] שהן של בית המלך ואע"פ שאינן של בית המלך: היכי נדר [שלא יעבור על נדרו. ר', פי' באיזה ענין התירו לו לנדרו, הא ודאי להצלת מומן לא שרינן ליה לנדרו בשקר. גמ"י],

לישנא דמתני' קשיא ליה, דקאמר נדרים שהן תרומה, והיכי שייך נדרא כהאי לישנא, כלומר אי [מיירי שאמר בפיו להיפך ממה שבלבו] דאמר יאסרו פירות עולם עלי 'לעולם', אין דברים שצלב מצטלעין מה שהוציא צפי', אפילו גבי אונסא כי האי,

סברת הר"ן:

אין דברים שצלב מצטלעין מה שהוציא צפי', אפילו גבי אונסא כי האי, אם אומר בפיו להיפך גמור ממה שחושב בלבו, ורק אם יכולים לפרש שמה שהוציא בפיו הוא מה שהיה בלבו,

[ומתירין] א"ר עמרם אמר רב, באומר יאסרו פירות העולם עלי, אם אינן של בית המלך,

והוא דקנו מיניה, כלומר דלא חימא כיון דאמר לצטלן זכותיה כלומר שהוא מודה שאם לא בא לאותו זמן ראותיו צטלות לא נריך קנין משום דהודאה צ"ד היא ולא צעיר קנין דלימא דליו הודה כן בלא שום תנאי ה"נ אצל כיון שתלה בלא [צאמי. מ"ש] אין כאלו הודאה גמורה הלכך אפי' אמר מעכשיו לא מהני [פי' דאם הודה בלא תנאי אין צריך קנין, שהרי ע"י הדיבור הוא מסיר חזקתו, אבל הודאה על תנאי אינה הודאה שהרי כוחה של הודאה נחלשת ע"י התנאי, שאם הוא אמת מה שמודה בה, איך שייך לעשות בה תנאי] דאפי' חימא כיון דליכא מעכשיו ליכא אסמכתא אפי' הכי צמא יקנה הלה שיצטלו זכותיו הלכך צעי קנין כי היכי דליקני חצירה ואין ה"נ דאי אמר מעכשיו וקנו מיניה לא צעינן צ"ד חשוב דצקינן קני חצירה וצמעכשיו ליכא למימאש לאסמכתא אלא דכיון דצ"ד עסקינן אשמועינן דינא אמרינא דכל היכא דהוי צ"ד חשוב לא נריך מעכשיו דאנן סהדי דלא מחייך צבי דינא וכמאן דאמר צפי' מעכשיו דמי [אי נמי. צעמ"ס תפארת משה] דכיון דצ"ד חשוב הוא מאי דאמר לצטלן כהודאה גמורה משוינן ליה ונמצא לפירוש זה שאין אנו נכריים כאלו להפקעת מומן [פי' דלפי הגאון ז"ל לעיל כתב הר"ן "דב"ד חשוב אלים להפקיע ממונא"] ולא נשתנה דין זה משאר דיני אסמכתא והוא דבר נכון ועולה כהוגן כן נראה לי.

מתני': נודרין [בדמסיים שנודרין שהיא תרומה, או שהן של בית המלך] **להרגין** [ללסטים ישראל שהורגים צבי אדם ולחרמין מחרימין ושוללין ולמוכסין להפטר מן המכס שהיא תרומה [ואינו עובר לסוחר] אע"פ שאינו תרומה, [וגם נודרין] שהן של בית המלך אע"פ שאינן של בית המלך,

בש"א בכל נודרין

דף כ"ח ע"א

חוץ מבשבועה דמירא דכתיב בה לא יקנה, וב"ה אומרים אף בשבועה,

ב"ש אומרים לא יפתח לו [להרגין, ולחרמין, ולמוכסין] בנדר אם אינו אומר נדור לי ובה"א אף יפתח לו,

ב"ש אומרים במה שהוא מדירי שאפילו פתח [לו. כ"י] [פי' אפילו פתח המוכס ואמר לו שידור] לא ידור אלא צמא שהוא מדיר, ובה"א אף במה שאינו מדירי,

כיצד אמר לו אמור קונם אשתי נהנית לי, ואמר קונם אשתי ובני נהנין לי, בש"א אשתו מותרת ובניו אסורין כיון שלא הדירו בהם אלא מאליה מדר, וב"ה אומרים אלו ואלו מותרין [הכל התירו, שדעתנו מסכמת דלא עבד הכי, אלא להציל עצמו, ומגום עליו כדי שיסמוך עליו. נמוקי יוסף].

גמ': והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא [שצריך לצייט לדיני המלכות מן התורה] והיכי שרינן למידר הכי כדי להפטר, כיון דמן הדין חייב ליתן לו את המכס?

אבני חן על מסכת נדרים

אומרים אף בשאינו מדירו, כיצד אמר לו קונם אשתי נהנית לי, ואמר קונם אשתי ובני נהנין לי, ב"ש אומרים אשתו מותרת ובניו אסורין, ובית הלל אומרים אלו ואלו מותרין. ד"ם וראה שם #32 וכן הוא ישר שבגמ' אינו אומר כלום על זה):

אמר רב הונא תנא [שנינו בברייתא] בש"א לא יפתח לו בשבועה, ובית הלל אומרים אף יפתח לו בשבועה, [ורמי הברייתא על משנתנו] לבית שמאי בשבועה הוא דלא יפתח לו הא בנדר יפתח לו, והא תנן ב"ש אומרים לא יפתח לו בנדר?

ותו מיפתח הוא דלא יפתח לו בשבועה, הא מידר נדר בשבועה, והתנן בית שמאי אומרים בכל נודרין חוץ מבשבועה?

[ומתריץ] תנא מתניתין בנדר להודיעך כחן דב"ש דאפילו בנדר לא יפתח תנא ברייתא בשבועה להודיעך כחן דבית הלל דאפילו בשבועה יפתח,

רב אשי אמר הכי קתני [זה פירוש דברי הברייתא] ב"ש אומרים אין שאלה בשבועה ולא מתקמא הך ברייתא בנשבע להרגין כלל, אלא ה"ק מי שנשבע על דבר, לא יפתח לו חסם להמיר לו שבעמו, שאין שאלה בשבועה ובית הלל אומרים יש שאלה בשבועה:

מתני': הרי נטיעות האלו קרבן [ראה תוס', רא"ש] אם אינן נקצצות, טלית זו קרבן אם אינה נשרפת יש להן פדיון כלומר דקדושה חלה עליהם עד שזריכות פדיון, ובגמרא מפרש למה לי למימרא, ומפרשין נמי אמאי תנא האי לישנא דיש להם פדיון, ולא תנא בדיקדוק קדושות,

הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו, טלית זו קרבן עד שתשרף

דף כ"ח ע"ב

אין להם פדיון בגמרא (מפרש) [נפרש. העקוב למישור פ' שהר"ן יפרש], ו. כ"ז איכא מ"ד דמי קרבן, כשהקדשן לדמי קרבן מיירי, והיינו דאמר יש להם פדיון [ויקנה קרבנות עם הדמים], ואיכא דמפרש דקונם הוא, וה"ק הרי הנטיעות הללו אסורות בקרבן,

וכי תימא (א"כ. כ"י) היכי שייך בקונם פדיון? י"ל דמתני' ר"מ הוא דקסבר דכל היכא שהוא קונם כללי שנאסר על הכל דהקדש יש לו פדיון, וכדמני לקמן בפ' אין צין המודר (דף לה) קונם ככר זו ואכלה צין הוא צין חצירו מעל, לפיכך יש לה פדיון, ככר זו עלי הקדש אכלה הוא מעל, חצירו לא מעל לפיכך אין לה פדיון:

נבמ': וליתני קדושות ואין קדושות כך הוא עיקר הגירסא, וה"פ, ודאי עיקר חדושה דתנא לומר, שאע"פ שחלה קדושתן בתנאי זה של קניינה,

אלא דהכא סתמא קאמר יאסרו "פירות עולם" עלי, ונהי דסתמא לעולם משמע, ה"מ היכא דליכא אונסא, משום דטפי משמע לעולם ממהיום [פ' מלווה שהאסור הוא מהיום], אכל היכא דליכא אונסא, הך אונסא מפרש ליה לדבורה דהיום קאמר, כיון שלא אמר בפירוש דהיפך,

ביאורי הר"ן: ומיהו נהי דהכא מסקינן דכלאו אונסא לעולם משמע, כיון דסתמא קאמר, ואפילו אומר בלבו היום לא מהני, אפילו הכי מי שגמר בלבו לדור מפת חטים, והוציא פת סתם [נראה דה"ה בענין הקודם שאם גמור בלבו להוציא שיאסרו עליו פירות עולם היום והוציא סתם, אפילו בלאו אונסא נמי אינו אסור רק היום, ובטעמו' ז"ל. וצ"ע למה שבק זאת ונקט ענין אחר. מוצא חן בא"י], לא אמרינן כיון דסתמא קאמר וליכא אונסא שיהא אסור בכל פת,

דהכא היינו טעמא מפני שמתכוין לומר לשון שיהא משמעותו לעולם, ומש"ה כל היכא דליכא אונסא לעולם משמע, אכל הסם כיון דלהוציא פת חטים מתכוין, אלא דבמר דאמר פת איתקיל מילוליה, הרי אין פיו ולבו שוין, ואינו אסור אלא בפת חטים, וכבר כתבתי זה בפ' שבעות שמים בתרא בס"ד?

סברת הר"ן:

הר"ן מחלק בין אמר "יאסרו פירות העולם" שכוונתו שיאסרו היום, אבל הלשון משמע שיאסרו לעולם, ובין באומר יאסר עלי פת, והיה כוונתו לומר פת חטים אלא דאיתקיל מילוליה, ואין פיו ולבו שוין, ולכן אינו אסור אלא בפת חטים,

[ומקשה עוד] כיון דאמר יאסרו, איתסרו עליה כל פירי עלמא? [אי קשיא מ"ש נדרי זירוזין דשרי משום דאמרינן לא נדר בכל לב אלא כדי לזוז את חבירו, והכי נמי נימא לא נדר בכל לב אלא להציל את ממונו, ואף על גב דאמר בפירוש לעולם יהא מותר?]

תשובה התם בנדרי זירוזין דשרי לאו משום דלא נדר בכל לב שכיון שאדם מוציא נדרו מפורש בפיו נדר גמור הוא, ואין לומר לא בכל לב נדרתי אך אם יכול להערים כדמפרש הכא דנדר סתם ובלבו אומר היום, אבל אם יפרש בפיו לעולם, אינו יכול לומר בלבו היה כך, שהרי נמצא לבו מכחיש את פיו ולא אזלינן בתר לבו, אלא בשיכול לתקן דיבור פיו, ונדרי זירוזין דשרי משום דאנן סהדי שלא נדר אלא לזוז את חבירו שיתן לו במקחו סלע, אבל אלו ידע שחבירו יהיה סורבן למיתן לו סלע לא היה נדר וכו'. תוס' ר"ד],

[ומתריץ] באומר היום,

[ומקשה עוד] אי דאמר היום לא מקבל מיניה מוכס? באומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם, ואע"ג דסבירא לן דברים שבלב אינן דברים, לגבי אונסין שאני [והולכין על מזה שהיה בלבו בשעת הנדר]:

[שנינו במשנתנו, ומצטט באריכות] ב"ש אומרים בכל [נודרין חוץ מבשבועה, וב"ה אומרים אף בשבועה, ב"ש אומרים לא יפתח לו בנדר ובה"א אף יפתח לו] כו' (ב"ש אומרים במה שהוא מדירו וב"ה

אבני חן על מסכת נדרים

קדושה חלה עליהן, ואינטימיות לאשמועינן הכי כדמפרש לקמן, אם כן לימני קדושות,

ביאורי הר"ן: וקשה לן [בב"י הוא ר"ת וק"ל, ואולי נובל לפענחו וקשה לי או וקשיא לי] תימה למאי דמפרשין במתני' דקרבן דקמני כשהקדים נטיעות לדמי קרבן עסקינן, וכיון שכן כל חדושה דתנא לימיה אלא לאשמועינן דקדושה חלה עליהן, (דודאי) [ודאי. מזור דבש] מילתא [ד. כ"י] פשיטא היא דכיון דקדושות יש להם פדיון, ומש"ה פריך שפיר לימני קדושות [פ' שגם במה שאומר שהן קדושות יש במשמע שיש להן פדיון].

אבל לאורך פירושו דמפרש דקדושת ממש עסקינן, מאי קפריך לימני קדושות דלמא אגב אורחיה [תני יש להן פדיון] דסתם לן כ"י מאיר דאמר קונס כללי יש לו פדיון דהא פליגי רבנן עליה לקמן בפרק אין בין המודר [פ' אם אומר יש להם פדיון משום חידוש, איך מוקשה ולימני קדושות?]

וניחא לי דודאי תנא לא למסתמא הכא לדר"מ תנא, דא"כ למה ליה למתני האי דינא בקציה, לשמעתינן הכי גבי קונמות, [פ' ואין בוונת התנא לאשמועינן הא דר"מ, אלא בא לאשמועינן דקדושה חל באופן זה] (דכיון) [וכיון. דבש ממר] דתנא אינטימיות לאשמועינן דכ"י האי גוונא חיילא קדושה עליה, דרישא הוא ליה לאשמועינן הכי ולמתני קדושות, וכתר הכי אי סבירא ליה כ"מ, לסתם כותמיה הכא או בעלמא, אבל מקמי דלישמעינן דקדושה חלה עליהן לא שייך לאשמועינן דיש להם פדיון, דמשמע דפשיטא ליה דחיילא קדושתיה, עד שלא הוצרך להשמיענו אלא שיש להם פדיון, ואדרבה זריכה רבה כדמפרש לקמן, ומש"ה פריך ולימני קדושות, ואיכא דגרסי לימני קדושות ואינן קדושות ולא דייקי?

ומתוך איירי דבעי למיתנא סיפא אין להם פדיון, תנא נמי רישא יש להם פדיון כלומר דבסיפא לא מני מתני ליה אין קדושות דהא ודאי קדושות עד שיקצו, וכן נמי לא מני תני קדושות, דאם כן ה"א דינא דסיפא כדינא דרישא, ולימא כדמפרש לקמן,

[ובמקשה] **היכי נדר** פ' לישנא קשיא ליה, דקמני אם אינן נקצות, וכיון שחלה איסורן בתנאי זה, היאך יחול עליה איסור והא סופן לקצינה הן עומדות, (וההוא) [ונטיעות הוא. ח"ש] דקשיא ליה, אבל טלית אם אינה נשרפת, לא קשיא ליה, דטלית לא לשריפה קיימא ואפשר שלא תשרף לעולם, ומש"ה מהשתא חיילא איסורא עליה,

ואיכא נסחי דגרסי בהדיא והא לקצינה קיימא?

[ומתריץ] **אמר אמימר באומר אם אינן נקצות היום ועבר היום ולא נקצו, אם כן למה לי למימר פשיטא** כלומר דפשיטא דהוי הקדש,

וכי תימא לאורך פירושו דמפרש דמתני' ר"מ היא דס"ל דקונס כללי יש לו פדיון מאי קפריך למה ליה למימר, אדרבה זריכה רבה לאפוקי מדרבנן ?
לאו קשיא היא שכבר פירשתי דתנא לאו להכי איכוון, אלא לאשמועינן דקדושה חלה עליהן וכמו שכתבתי למעלה?

ומפרקינן **לא צריכא כגון דאיכא זיקא נפישא** [ונקצות פירושה בכל אופן בין בידים בין ע"י הרוח] ואי לא דתני במתני' דקדושה נחתא בה, ה"א דכיון דמסיק אדעתיה דלא (מתנלן ? ולא. ח"ש) מתנללן לא גמר בדעתו שיהו קרבן, שאילו היה יודע שלא יקצו לא היה מקדישן, וכיון שכן הוה סליק אדעתין דלא קדישי קמ"ל,

והא קתני לה גבי טלית, וטלית [פ' וכי טלית] **לשריפה קיימא** בתמיה, כלומר והיכי תלי תנאי במידי דלא שייך בה אלא ודאי דנשייך בה עסקינן כגון דאיכא דליקה?

[ומשיב] **[אין] כגון דאיכא דליקה, ה"נ דאיכא זיקא נפישא, וס"ד דמסיק אדעתיה דלא מיתנללן** [שהפירות לא ינצלו מן הרוח] **ומשום הכי קא נדר** [פ' שאין ברעתו לאסור הפירות, אלא כאילו מגזם לומר שכל כך בטוח אני שיאברו פירות אלו שאם לא יאברו יהיה דמיהם לקרבן], קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] **הרי נטיעות האלו קרבן כו': ולעולם** פירוש בתמיה, כלומר היאך אפשר שלא יהא להם פדיון לעולם [פירוש הרי לבסוף כשזיקו יקצו א"כ ה' צריך או להיות להם פדיון. תפארת ציון?]

אמר בר פדא פדאן חזרות וקודשות, פדאן חזרות וקודשות, עד שיקצו כלומר כי קמני, אין להם פדיון היינו כ"ו שלא נקצו, ולא למימרא שלא יהא להם פדיון כלל, כלומר שלא יהא פדיונם נחפס בקדושתן [שלא יהא קדושתן נחפס בפדיונם ?], דאם כן מאי "חזרות" וקדושות, אלא הכי קאמר אין להם פדיון להוציאן מקדושתן לגמרי, אלא כיון דאמר "עד שיקצו" הרי הוא כאומר בפירוש הרי הנטיעות האלו קרבן מעתה וקרבן לכשיפדו כל זמן שלא יקצו, ונמלא פדיונם קדוש [צ. ח"ש] כל שעה, לפי שיוצאות הן לחולין אלא שלא תלמד חזרות וקדושות,

נקצו פודן פעם אחת וריו דסצירא ליה לבר פדא שאע"פ שלא הקדישן אלא עד שיקצו אפי' הכי כי נקצו לא פקעה קדושתן בכדי,

ועולא אמר כיון שנקצו שוב אין פודן דסצירא ליה שאין קדושתן נמשכת אלא עד אותו זמן שהקדישן, אבל מאותו זמן ואילך פקעה קדושה בכדי [ונמצא שמה שאומר המשנה אין להם פדיון שאינם צריכין פדיון].

[בקיצור: הרשב"א סבר דעולא פליג רק אלאחר שיקצו, אבל ר' משה קרמובי ז"ל סבר דפליג גם אלפני קצינה, וסבר דזה בזה תלוי],
ביאורי הר"ן: וכתב הרשב"א ז"ל, דעולא לא פליג אדבר פדא אלא בלאחר שיקצו דלבר פדא לא פקעה קדושה בכדי, ולעולא פקעה, אבל עד שיקצו לכ"ע פדאן חזרות וקדושות והיינו דקמני אין להם פדיון,

וכיון שכן כתב [הרב. ח"ש, פ' הרשב"א] ז"ל דמהא שמעינן לדיני ממונות, שהאומר לחבירו [ראובן אומר לשמעון] לך חזק וקני שדה (א' [ו. רש"ש] שהא' נתונה לך מעכשיו עד שאלך לירושלים # [אולי היה דרכם לקנוס את עצמם כרי

אבני חן על מסכת נדרים

[ולעולם. מנחת יעודה] כי מנן במתני "אין להם פדיון", היא גופא אתא לאשמועינן, שהמקדיש דבר עד זמן ידוע מאותו זמן ואילך נפקעה קדושתו ואין צריך פדיון.

ומנא רגלים [פ' ראיה] לפירושו צירושלמי [פ"ג ה"ה והלשון שמעתיק כאן אינו ממש כמו שהוא שם], דתלו פלוגתא דבר פדא ועולא בחזקה ור' יוחנן, דגרסי' התם חזקה אמר פדאן חזרו לקדושתן, רבי יוחנן אמר פדאן פדיון [לכאורה הוא הופך שיטת הבבלי בדגמ' כאן מוכח דר"ם ס"ל כבר פדא, מודשקיל וטרי ר' יוחנן אליבאיה. תפארת ציון, וראה אגודת אוזב בא"י], מתני' פליגא עליה דר' יוחנן [דבמשנה אמרינן] אין להם פדיון ? פתח לה לכשיקצו אין להם פדיון, כלומר אין צריכין פדיון, אלמא בתרמי פליגי, והיינו [גמ' כ"י] דלקמן בסמוך [סוף בבא:] אמר לבר פדא דאמר פדאן חזרות וקדושות, אלמא בר פדא בלמוד הוא דאמר הכי, ולא מודה ליה עולא,

הלכך אפי' תמנא לומר דהלכתא כבר פדא מדשקיל וטרי רבי יוחנן אליבא [לכאן ל.], ואמר לא שנו אלא שפדאן הוא וכו' [ו. כ"י] אפ"ה דוקא בהקדש הוא דאמר הכי משום דקדושה לא פקעה בכדי, אבל [ג. כ"י] דיני ממונות כיון דודאי זכיה דממונא פקעה בכדי וכדאמרינן [בב"ב קלז.] נכסי לך ואחר כך [אחר שימות ראשון] לפלוני [וירד ראשון ומכר ואבא וכו' רשב"ג אומר] אין לשני אלא מה ששייר ראשון, [ומה] [הא מה. כ"י] ששייר ראשון מיהא אית ליה דפקע זכותיה דראשון בכדי, ה"נ כי אמר שדי נתונה לך עד שאלעה לירושלים, מכי עלה לירושלים פקע זכותיה,

הלכך [למאי] [אמאי ?] נימא דכי אמר עד שאלעה שנתכוון לומר שאפילו יקנה אותה ממנו תחזור להיות קנייה למקבל הא ודאי לית לן למימר הכי כיון דאית לן לפרושי לשינה כפשטיה לומר שנתכוון [לקנותה] [להקנותה. כ"י] לו עד שיעלה לירושלים בלבד ולא לאחר מכן אלו דבריו ז"ל, ואף הרשב"א ז"ל היה מוכך בדינו לומר דאין דין זה אלא במקדיש בלבד משום דהקדש חל בקדושה פה ובאמירה בלמוד וה"ה לאומר יהא קרקע זה לעניים עד שאלעה לירושלים דאמירה כמסירה אבל במקנה לחצירו בעלמא לא דמאי קני הא אפילו א"ל מעכשיו אי אפשר לו לקנות אלא בכסף בשטר ובחזקה וכסף או שטר או חזקה שנעשה על מכר זה או ממנה זו ראשונה כשחזר זה וקנה כבר כלתה קנייתו של אלו ולכסוף במה יקנה.

דף כ"ט ע"א

א"ל רב הונא קדושה שבהן להיבן הלכה דלא סבירא ליה דתפקע בכדי, ומה אילו אמר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי מי נפקא בלא גמ?

וא"ת מינא למאי דמפרשין במתני' דהקדש ממש עסקינן, איכא למפרך הכי, אבל לאידך פירושא דפרישנא דקונמות עסקינן, היכי סליק אדעמיה דקונמות לא פקעה בכדי, והתנן בפרק הנזיר מן הירק שאם נהנית לי עד הפסח אם תלבי לבית אביך עד החג, הלכה לפני הפסח אסורה בהנאחו עד הפסח, אלמא דלאחר הפסח פקע איסורא ממילא כך הקשה רב ר' יונה ז"ל,

ותירץ דה"מ בקונס פרטי כי התם, שאינו חל אלא על אשמו ומש"ה קליש איסוריה ופקע בכדי, אבל קונס כללי כי האי דמתני' דנטיעות הללו, אסר להו אכולי עלמא

שיעלו לירושלים, או שאז ימכרו חשדה ברי שיהיה להם ממון לעלות, ובדאי אינה של הקונה לגמרי שיוכל למכור אותה, וחזר [ראובן] וקנאה ממנו [משמעון] קודם שעלה לירושלים, חזר וזכה זה מקבל שכן א"ל לעולם יהא שלך עד שאלעה לירושלים, ומעכשיו ולאחר זמן שיקנה אותו ממנו [פ' בשיחור ויקנה אותה מבנו קודם שיעלה לירושלים] [נותנו] [נתנו. ח"ש] לו,

מיהו דוקא בדאמר ליה מעכשיו, אבל לא אמר לו מעכשיו לא קני, דכיון דקנינו בחזקה הוא, וחזקה זו שהוא מחזיק עכשיו כבר כלתה לאחר שקנאה ממנו, הוה ליה כמשוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר ל' יום, דאי לא קיימא ברשומיה לאחר ל' יום לא קני, הכא נמי כיון דאותו קנין שני לא חייל מהשתא אלא לאחר שיחזור ויקנה אותה ממנו, וההיא שעתא כבר כלתה חזקה זו ואי אפשר לו שיקנה,

מיהו כי אמרינן דכל היכא דלא א"ל מעכשיו לא קנה, דוקא בקנה בחזקה, אבל בקנה בכסף אע"ג דלא א"ל מעכשיו, קנה, לפי ששעצור המעות עדיין הוא קיים, והוה ליה כאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום דמקודשת, אע"פ שנתאלכו המעות, משום דהיינו זוי לא למלוה דמו ולא לפקדון דמו, וכדאיכא בפרק האומר בקידושין [דף נט.],

הלכך מי שהקנה שדהו בכסף עד שילך לירושלים, צין דאמר ליה מעכשיו צין דלא אמר ליה מעכשיו, אי נמי בחזקה ואמר ליה מעכשיו אם חזר וקנאו ממנו קודם שעלה לירושלים חזר וזכה בו מקבל,

מיהו הני מילי היכא שקנאו הוא אבל קנאו אחר מן הלווקא אף על פי שחזר והקניו למוכר לא קנה לוקח דהא אתא אחר ואפסקיה וכדאמר ר' יוחנן לקמן [דף ל.] לא שנו אלא שפדאן הוא אבל פדאס אחרים אין חזרות וקדושות, ומשמע ודאי דאפילו חזר מקדיש זה וקנאן מן הפודה אין חזרות וקדושות דהא אתא אחר ואפסקיה אלו דבריו ז"ל,

והתם הגדול ר' משה [קרעבי] [קורטובי. ח"ש] ז"ל חלק עליו ואמר דבר פדא ועולא בתרמי פליגי, והא דהא תליא, דמשום דסבירא ליה לבר פדא דקדושה לא פקעה לה בכדי, קאמר דפדאן חזרות וקדושות, דאי לא הכי למה ליה להאי גבירא למימר עד שיקצו, אם לומר שלאחר מכאן תהא קדושתן נפקעת ממילא, אי אפשר [דהא בר פדא סבר] דקדושה לא פקעה לה בכדי, וכיון שכן למה לא הקדישן לחלוטין ואמר עד עולם, על כרחך לומר שאפילו יפסד קודם שיקצו תחזור קדושתן עליה, הלכך כי קמי אין להם פדיון לא בא לומר שלא יהיו צריכות פדיון כשיקצו, דאי אפשר דקדושה לא פקעה בכדי, אלא לומר שאין @ פדיון מוציא לחולין עד שיקצו,

ועולא פליגי עליה ואמר דלאחר שנקצו אין צריכין פדיון דקדושה פקעה בכדי, וכיון שכן לעולם זה שאמר עד שיקצו, לא בא לומר שאפילו יפסד יחזרו לקדושתן עד שיקצו, אלא לומר שיהו קדושות עד אותו זמן, ומאותו זמן ואילך תפקע קדושתן,

והא דלא פליגי עולא דהדיא אמאי דאמר בר פדא פדאן חזרות וקדושות ? משום דלא ציטריך, דבר פדא גופיה לא אמר הכי אלא משום דס"ל דאפילו לאחר שיקצו צריכין פדיון וכדפרישית, וכיון דפליגי עליה עולא אהאי דינא, ואמר דכיון שנקצו שוב אין [פודין] [פודין. כ"י], ממילא אכולה מילתא פליגי, [ולעולם]

אבני חן על מסכת נדרים

חיילא,

כי היכי דאלים דתפיס פדיונס כהקדש כדאמר ר' מאיר לקמן צריש פרק אין צין המודר, ה"ג סבירא לן דחמיירי ולא פקע צכדי,

אי הכי אימא סיפא לאחר ל' יום עולה, ומעכשיו שלמים, א"כ חדא בקדושת הגוף וחדא בקדושת דמים

דף כ"ט ע"ב

היינו דאיצטריך ליה לתנא למיתנא תרתין, דס"ד אמינא קדושת הגוף לא פקעה בכדי קדושת דמים פקעה בכדי אמטו להכי תנא תרתין כלומר דתנא סיפא לגלויי רישא, שלא מאמר דוקא קדושת דמים פקעה בכדי קדושת הגוף לא פקעה, להכי תני תרתי לאשמועינן דאפי' קדושת הגוף פקעה צכדי,

אלא לדין דסבירא לן דקדושת הגוף לא פקעה צכדי ומוקמת לה בקדושת דמים תרתי ל"ז אי אמרת אידי ואידי קדושת דמים, למה לי למיתנא תרתין, השתא יש לומר [ברישא] מקדושה חמורה [מעולה] לקדושה קלה [לשלמים] פקעה, מקדושה קלה לקדושה חמורה צריכא למימר?

ואמרו צבא, דודאי שמעינן מהא דאפילו קדושת הגוף פקעה צכדי, הלכך לרצא לא הויא ליה לאהדורי לרצ המנוגא מאי קמדימית קדושת הגוף לקדושת דמים, דאלמא ס"ל דקדושת הגוף דהקדש לא פקעה [צכדי. כ"ז] כקדושת הגוף דאשה,

אלא הכי הוה ליה למימר [בשהוקשה על עולא מקדושי אשה] דלא דמי אשה להקדש, משום דאין אישות לתאזין וכמו שכתבתי למעלה, אבל הקדש אימיה לזמן ידוע ואפילו קדושת הגוף פקעה ציה צכדי,

הלכך פירכיה דרב המנוגא [קדושה שבהן להיכן הלבנה] לימא, דהך צרייתא מסייע ליה לעולה, דכיון דצרייתא מוכחא דאפילו קדושת הגוף פקעה צכדי, כ"ש קדושת דמים,

ומס"ה אמר לימא תיהוי תיובתא דבר פדא דאמר לא פקעה קדושה בכדי כלומר דכיון דע"כ צרייתא אפי' בקדושת הגוף היא, תקשי לרצ פדא, דלא מצי לאוקמא כגון שפדאו, דקדושת הגוף אין לה פדיון, אבל אי הוה מצינן למימר דתרווייהו בקדושת דמים [ראה ר"ל. בראש העמוד שבאבות אמרינן בן אליבא דאב"י ורבא דאמרינן זו ואין צריך לומר זו], לא תקשי ליה דאיכא (למימר ו. כ"ז) לאוקמיהו צפדיון [פ' דלאחר שעברו ל' יום פדה אותה, אבל בכדי לא פקעה קדושה]?

[ומתריץ] אמר רב פפא אמר לך בר פדא, הכי קאמר, אם לא אמר מעכשיו שלמים, לאחר ל' יום עולה הוי, מירי דהוה האומר לאשה התקדשי לי לאחר ל' יום דמקודשת, ואע"פ שנתעבלו המעות כלומר דכי היכי דהתם אע"ג דלא חיילא קדושה השתא חיילא בתר זמנא, ה"ג אע"ג דלא חיילא קדושה השתא חיילא בתר זמנא,

פ' סיפא אמינן לתרוצי, אבל רישא כדקיימא קיימא, ולעולם דאמר לדמי [פ' אבל

א"ל רבא [לרב המנוגא] מי קא מודמית קדושת דמים לקדושת הגוף, קדושת דמים פקעה בכדי דכי היכי דפקעה ע"י פרייה פקעה גמי ע"י קביעות זמן. ר] קדושת הגוף לא פקעה בכדי [אבל קדושת הגוף דלא פקעה ע"י פרייה לא פקעה גמי ע"י קביעות זמן. ר],

א"ל אב"י קדושת הגוף לא פקעה בכדי, והתניא שור זה עולה כל ל' יום [אם יקרב בתוך ל' יום יהיה עולה] ולאחר ל' יום שלמים, כל ל' יום עולה לאחר ל' יום שלמים, אמאי קדושת הגוף נינהו ופקעה בכדי

אפשר דאצ"י דמקשה הכי, פליג גמי וסבירא ליה דהאומר לאשה היום את אשמי ולמחר אי את אשמי דלמחר נפקא צלא גט, ואפשר דנדי דסבירא ליה לאצ"י דאפילו קדושת הגוף פקעה צכדי, דהאומר לאשה מודה דלמחר לא נפקא צלא גט,

והיינו טעמא משום דכל קנין שאינו עולמית קנין פירות בלמוד מיקרי, כדמוכח בסוף פ' השולח (גיטין מו) גבי מוכר שדה למצירו צומן שהיוצא נהג, הלכך גבי הקדש כיון דודאי חייל עליה הקדש דמים שאינו עולמית, צדין הוא גמי דמיחול קדושת הגוף לזמן ידוע בלבד, שאפי' לא תהא אותה קדושה אלא קדושת דמים [פ' שאפי' לא תהא אותה קדושה קדושת דמים אלא קדושת הגוף מ"מ מצינו קדושת דמים גבי הקדש, וא"כ גבי קדושת הגוף ברין הוא דתיחול לזמן ידוע בלבד. מנחת יודרה], הרי מצינו קדושת דמים גבי הקדש, אבל באשה כיון דלא הויא אשתו לעולם, לא קני (ציה) [צ"ל] קנין הגוף, וקנין דמים באשה לא אשכחן, אי אפשר שמהיה אשתו לזמן ידוע בלבד, שכל כיוצא בזה אינו קנין גוף,

יש לזה הוכחה צירושלמי צפ' האומר דקידושין דגרס התם ר' אבהו צבס רבי יוחנן הרי זו עולה שלשים יום כל שלשים יום הרי זו עולה לאחר שלשים יום יתנה לחולין מאליה הרי את מקודשת לשלשים יום הרי זו מקודשת מה צין הקדש מה צין אשה מצינו הקדש יוצא צלא פדיון ולא מצינו אשה שיוצאה צלא גט היכן מצינו הקדש יוצא צלא פדיון תפתר דברי הכל בשדה מקנה אלמא דאפילו למאן דאמר דקדושת הגוף פקעה צכדי באשה מודה וה"ג מסתברא מאחר דמקשי' לעיל צסמוך כל כך צפשיטות אילו האומר לאשה וכו' דאלמא דבהא ליכא מאן דפליג, הרשב"א [ו"ל. כ"ז]?

הכא במאי עסקינן דאמר לרמ"י [ולכן פקעה מעולה לשלמים, ולחופין] וכגון דהוי בעל מוס, דאילו תס אפילו אמר לדמי, קדוש קדושת הגוף, דקי"ל המתפס תמימין לבדק הצית מירי מוצח לא ינא,

ואיכא מ"ד דהאי פרוקא סליק לרצא דסבירא ליה דקדושת דמים פקעה צכדי, אבל לרצ פדא אכתי לא ניחא דהא לדידיה אפילו קדושת דמים גמי לא פקעה צכדי, ואיכא מאן דאמר דאפילו לרצ פדא ניחא, דכיון (דמקדיש) [דצמקדיש. כ"ז] לדמי עסקינן מוקי לה בר פדא כשפדאו [פ' שלאחר שעברו ל' יום פדה העולה ברמיז], ומס"ה חיילא עליה לאחר ל' יום קדושת שלמים, וכי תימא א"ה פשיטא? נראה לי דס"ד שכוין שצטעה שאמר לאחר ל' שלמים לא היה ראוי לחול, דקדושת עולה לא פקעה צכדי, וכיון שכן נימא דאפי' לאחר שפדאה לקדושת עולה לא תחול קדושת שלמים קמ"ל, דקדושת שלמים מתלא תליא וקיימא וכי משכחת רווחא

אבני חן על מסכת נדרים

המעות מ"מ הא איכא גבה שיעבודא דכסף וכדאמרי' התם פרק האומר (קדושין נט) הני זוזי לאו למלוה דמיין ולא לפקדון דמיין ומשום הכי מקודשת דהא המקדש בשטר ונתקדש השטר קודם ל' אינה מקודשת משום דכי חיילי קדושי ליכא שטרא והכא נמי דנדיבורא בעלמא אקדשה כי חייל הקדש ליתיה לדיבוריה ? וי"ל דאמסקנא סמיך דאמר דאמירתו לגבוי ממסירתו להדיעו הלכך פשיטא ליה דלא גרעה אמירה לגבוי מכסף קדושי דאשה מש"ה מקשי פשיטא ?

ל' צריכא דהדר ביה [בתוך הל' יום חזר מן ההקדש, וקמ"ל שאינו חוזר מן ההקדש],

הניחא לכו"ד [בהתקדשי ל' לאחר ל' יום] **אינה חוזרת** פלוגמא (דרכ נחמן ורב ששת) [ז"ל דר' יוחנן וריש לקיש] צ"ל האומר דקדושין (ד' נט) [וילפין קדשים מן קדושין] **אלא לכו"ד חוזרת מאי איכא למימר** [עדיין קשה מה החידוש] ?

אפי' לכו"ד התם [בקדושין] **חוזרת, הכא שאני דאמירתו לגבוה במסירתו להדיוט** הלכך אפילו למ"ד התם חוזרת, הכא לא מצי הדר ביה,

[העתקתי מכו"ב קלוג:] [דאמירתו לגבוה במסירתו להדיוט כדכתיב (ויקרא כז) ואיש כי יקדים [וגו'] [דברים כג יד] [הפסוק המלא הוא וְאִישׁ כִּי־יִקְדֹּשׁ אֶת־בִּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה, וְהִרְשָׁה הוּא שְׂמִיד בְּשִׁמְקִירָהּ הוּא קֹדֶשׁ], [ומביא עוד דרשה] מוצא שפתיך תשמור [וגו'] [ולכאורה פירושו ע"פ מה שפירש הרא"ש [באן בגדרים] לפרש הטעם דאמירתו לגבוה במסירתו להדיוט וז"ל וְחַיִּיב לְקִיּוּם דבריו באילו גדר דכתיב מוצא שפתיך תשמור ולא מצי למיהדר ביה], [ויש גם דרשה אחרת בירושלמי קדושין פרק א' סוף הלכה ו' דף יט.] ביצה, גיזבר שנתן מעות הקדש במטלטלין קנה הקדש בכל מקום שהוא, שנאמר לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה],

ביאורי הר"ן: וא"ת ותיהי נמי כמסירה, אכתי אמאי לא מצי הדר ביה כיון דלא חייל הקדש עד שלשים יום, דנהי דאמר' כמזבוח (דף פב) ובמזיעא, משוך פרה זו ולא תקנה לך עד לאחר שלשים דאי קיימא באגס לא קנה, ובעומדת בחצרו קנה, היינו דוקא בשלא חזר צו צינתים, אבל חזר צו ודאי אפי' עומדת בחצרו מצי למיהדר ביה כיון דלא קני' עד לאחר ל' יום, ולגבוי נמי נהי דהוי כמסירה כיון דהשתא לא חייל אמאי לא מצי למיהדר ביה ? וי"ל דכי אמרי' כמסירתו להדיעו (בקנין) [בקנין. כ"י] ממש של הדיוט קאמר וכמ"ד מעבשיו ולאחר @ שלשים יום דמי, כלומר דלא מצי הדר ביה והיינו דמתדשין השתא דמעיקרא נמי הוה סבירא לן דאמירה לגבוי כמסירה להדיעו דמשום הכי מקשינן פשיטא וכמו שכתבתי למעלה אלא דמעיקרא לא הוה סבירא לן דעדיפא טפי אמירה לגבוי ממסירה [גרדא. כ"י] להדיעו אבל במסקנא מתדשין דאמירה לגבוי אפילו בלא מעבשיו מהניא כמסירה גמורה להדיעו דהיינו מעבשיו ומהא שמע' דהאומר קלע זו לצדקה לאחר שלשים יום דלא מצי הדר ביה דאמירה לגבוי כמסירה גמורה להדיעו דמי אבל הרשב"א ז"ל כתב דאפשר דכי אמר[ין. כ"י] הכי נמי מיילי אליבא דרב פדא דס"ל דקדושת דמים לא פקעה בכדי אבל לרבא ואזני דס"ל דקדושת דמים פקעה בכדי מוקמי צריכתא כפשטיה ונהי דתקשי לרבא תרומתו בקדושת דמים למה לי אפשר דחזיק נפשיה למימר זו וא"ל לומר זו קמי דאשכחן דכחותה דהש"ס טובא,

סיפא אליבא דרב פדא ביירי שלא אמר לדמי וקדוש קדושת הגוף, ולא תקשי לרב פדא, דמוקי לה בפדיון,

אבל סיפא מתרצין דה"ק לאחר ל' יום עולה ומעבשיו שלמים, לאחר ל' יום תהא עולה כדכריז אס לא אמר מעבשיו שלמים, וקמשמע לן תרתי חדא דכי אמר לאחר ל' יום עולה בלחוד חייל, ולא חימא כיון דלא קדוש השתא לא קדוש נמי לאחר שעתא דליחא, אלא לבתר זמנא נמי חייל מדעם דהוה על האומר לאשה וכו', וקמ"ל נמי דדוקא כשלא אמר מעבשיו שלמים הוא דהוי לאחר ל' יום עולה אבל היכא דאמר מעבשיו שלמים לא הוה לאחר ל' יום עולה,

ומיילי טובא קמ"ל בזה חדא דקדושת הגוף לא פקעה בכדי ולא חימא ה"מ קדושה חמורה דעולה דליחא אלא אפי' קדושה קלה דשלמים לא פקעה בכדי ומש"ה נקט קדושה קמייחא בשלמים ולא נקטא בעולה דומיא דרישא ולא חימא ה"מ היכא דאמר שור זה שלמים כל ל' יום דבכגון זה קדושת שלמים מתפשטת והולכת שאין לה מונע [פ' דס"ד דהא דאמרינן קדושה לא פקעה בכדי הוא רק באופן שלא פרט מה יהי' קדושתה לאחר ל' יום, שבשעה שהקדיש אותה אמר רק שתהי' שלמים עד ל' יום אבל מה תהי' לאחר כן לא אמר, וכיון שלאחר ל' יום אין לה מונע להסיר מבעה קדושת שלמים לכן נשארתי בקדושה זו] אלא אפילו כשהתפס צו לאחר מכן קדושת עולה סד"א חיילא דכי האי גוונא לא מקרי פקעה בכדי דלדרכה קדושה בתרא מעליא טפי והוי מן קדושה קלה לחמורה ועוד שקדושת שלמים מיד שחלה על בהמה זו מנאה קדושת עולה שהיא מונעתה מהתפשט לאחר שלשים יום וסד"א דכל כי האי גוונא לא תהא בהמה זו נתפסת בקדושת שלמים אלא עד שלשים יום קמ"ל דאפילו כי האי גוונא קדושת שלמים לא פקעה בכדי ולא חימא ה"מ כשהקדים קדושת שלמים לקדושת עולה כגון שאמר כל שלשים יום שלמים ואחר שלשים יום עולה דכדי האי גוונא דין הוא שתהא קדושת שלמים מתפשטת והולכת אלא אפילו היכא שהקדים ואמר לאחר שלשים יום עולה סד"א קדושת שלמים לא משכחא רוחא אלא שלשים יום ולא מחול יותר קמ"ל דכיון שצחוק כדי דבור אמר מעבשיו שלמים חיילא ליה קדושת שלמים ושזו אין מקום לקדושת עולה לחול כלל ולא דמשגיגין לה לצרייתא אלא ה"ק מי שאמר לאחר שלשים יום עולה ומעבשיו שלמים ראי' הוא שתהא לאחר ל' יום עולה אלא אחר שאמר ומעבשיו שלמים וזה שמונע לקדושת עולה שלא מחול משום דקדושת שלמים לא פקעה בכדי [פ' ולכן אמר הברייתא הסיפא בלשון זה] שלא תאמר שזה שאנו אומרים שקדושת שלמים מתפשטת והולכת היינו משום שזה שאמר לאחר שלשים יום עולה אין דכדכריז כלום דכיון דקדושת עולה לא חיילא השתא בתר שלשים יום נמי לא חיילא ולא [ד. כ"י] ליהוי טעמא משום דלא פקעה קדושת שלמים בכדי דליחא דאילו לא אמר מעבשיו שלמים לאחר שלשים יום עולה הוה הלכך ודאי טעמא דמאי דאמר השתא דלא הוי עולה היינו משום דקדושת שלמים לא פקעה בכדי כנ"ל ומגמקי הרבה מן הראשונים למדתיו וכ"ת מאי קמ"ל סיפא דלאחר שלשים מהני הא תנא ליה רישא כל שלשים עולה ולאחר שלשים יום שלמים ? י"ל אי מהתם ה"א דדוקא כי לא הדר ביה קמ"ל סיפא דאפי' הדר ביה נמי לא מצי למיהדר וכדמסקי' [פ' שהתירין שהגמ' מתרצת על פשיטא יתרי' גם קרישא זו],

[ובמקשה] **פשיטא** כלומר פשיטא דמהי [בקדשים] כי התם [בכזו בקדושין], ולמה ליה לתנא לאשמועינן ?

וא"ת מאי קמקשה פשיטא אדרבה לריכא רבה דמי דמי התם אע"פ שנחשבו

אבני חן על מסכת נדרים

ואשה כפראזה אחרים דמיא לפי שמיד שנתגרשה יוצאת מרשות הבעל לרשותה ואין קידושין חלין עליה,

ביאורי הר"ן: וק"ל אדרבה אשה לפדאן הוא דמיא שכשם שנישואין הללו לפי שאין יוצאות מרשות הקדש או מרשותו מני לאקדושינהו לאחר שיפדו כך אשה זו כיון שאינה יוצאה מרשות הבעל או מרשות עצמה צדקן הוא שמהא יכולה להתקדש מעתה אפילו לאחר שתתגרש ויחא לי דאי מציא אשה לקדש עצמה לאש ה"נ דהויא היא דומיא דמקדיש נטיעות ממש אלא כיון שהמורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמרה כי תלקח אשה לאש לא כל הימנה שחכמים עצמה לרשות הבעל ומש"ה אמרי' בפ"ק דקידושין (דף ה) דאי אמרה היא הריני מאורסת לך אין צדצירה ממש אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש היא מצטלת דעתה ורלונה ומשוי נפשה אלא הבעל כדצר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו הלכך אין אנו דנין בקדושין מזד האשה אלא מזד הבעל ולגבי בעל כפראזה אחרים דמיא דקידושין הראשונים היא כרשותו ולאחר גרושין יוצאה מרשותו ומש"ה לא מצינן למיפשט גבי קדושין דחילו מפדאן הוא דלא דמיין וכדכתבינא ומפדאן אחרים נמי לא מצינן למפשט דלא חילי משום דלא דמי נמי לגמרי דהא הכא האשה ג"כ מכנסת עצמה לרשותו במקנת ואיכא לדמויי לפדאן הוא והיינו דליכא למפשטא מהא כלל כנ"ל,

איתמר נמי אמר ר' אמי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שפדאן הוא, אבל פדאום אחרים אין חוזרות וקדושות:

והרשב"א ז"ל כתב דנהי דנעיין לא איפשטא הכא אפי"ה איכא למיפשטא מדאמר כחצות צפרק אע"פ (דף נט) וצפרק צתרא דמילתין נדרים (דף פו) נמי אית דאמרי הא לא דמיא אלא לאומר לחצירו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקנה ממך תקדוש דקדשה וטעמא משום דכיון דבידו להקדישה עכשיו אע"פ שיצא זמן שלא יהא רשות בידו בכך יכול עתה הוא להקדישה לכשיהיה הרשות בידו ה"נ גבי אשה הואיל והוא יכול לקדשה עכשיו יכול הוא לקדשה ג"כ לאחר זמן וכ"כ א"כ אמאי לא פשטינן לה מהמס י"ל דהאי רבי אילא הוא דקאמר לה מסכרא דנפשיה ורבי ירמיה לא ידע לה ומש"ה מציעא ליה דלא מצי למיפשטא ממחיתין וממחיתא [עד כאן הם דברי הרשב"א],

וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שכתב דמוקדשת משמע דפשיט ליה מההיא [פ'] שגם הרמב"ם פשיט לה מהגמ' שמביא לעיל "הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו וכו' " ומבאן מתחיל הר"ן לפרש דברי הרשב"א עד אלו דבריו ז"ל" הלכך כי אמר הכא דפדאום אחרים אין חוזרות ומתקדשות אם התנה בשעת ההקדש שיחול עליו אם תבא ליד אחר ויקנה ממנו מהני אצל כל היכא דלא אחיז אפילו בזה לידו אח"כ אינה קדושה כיון דאפסקא אחר אלו דבריו ז"ל [פ'] והו שיבתו של הרשב"א],

ואינם נוחים אצלי דשאני התם דצדכי אילא שצדו להקדישה עכשיו וכיון שצדו להקדישה עכשיו יכול הוא ג"כ להקדישה לאחר זמן, לפי שאותו הקדש עצמו שהוא מקדיש לאחר זמן אף מעכשיו הוא יכול להקדישה משא"כ בנטיעות ובקדושי אשה שאותה קדושה שניה אי אפשר לה שתחול עכשיו שכיון שהוא מתפסם בהן קדושה ראשונה אי אפשר לאותה קדושה שניה לחול עכשיו וכיון שכן איכא למימר דלאחר שעה נמי דהיינו לאחר פדייה וגירושין לא חילא כנ"ל,

[סיכום הסוגיא:]

הלכך לדידהו אפשר דנהי דאמירה לגצוה כמסירה להדיוט ה"מ כמסירה גרידא בלא מעכשיו אצל כמסירה דמעכשיו לא דאי אפשר שתקנה יותר אמירה ממסירה הלכך לדידהו האומר הרי זו עולה לאחר לי יום יכול לחזור בו ופלוגמא היא ביירושלמי, הרשב"א ז"ל,

[וצ"ע למה לבר פדא עשה כל האוקימתא עד שהוצרך לומר דאמירתו לגבוה הוא בקנין גמור של הדיוט, ולא אמר אליב"ו זו ואין צריך לומר זו ?
ותירין בספר פרשת נדרים דלבר פדא דסבירא לי' דאפי' קדושת דמים לא פקעה בבדי לא שייך לתרין זו ואין צריך לומר זו משום שצריך לאוקמי בפדאן, וא"כ מה לי מקדושה קלה לחמורה או להיפך. ודפח"ת. ובעין זה במנחת נתנא' בא"ו],

[ראה בגליון הש"ס שמציין לראות בדברי הר"ן דף רל"א ע"ב במסכת קדושין, אבל לפי ציון הדפים בגמרות שלנו במסכת קדושין אולי זה טעות, שודאי כוונתו על פרק האומר בקדושין המתחלת דף רל"ב, אבל עדיין צריך ביאור' שחפשי קצת ולא הבנתי על איזה דברי הר"ן כוונתו.
ומצאתי בקובץ הדרום חוברת למ' 139 בביאורים לגליון הש"ס מאת הרב חיים דוב שעוועל ז"ל שנתקשה בזה, ותיקן שצ"ל דף רל"ג ע"א, והוא בדף כד: ברי"ף בש"ס רא"ם וילנא, וכתב שגם שם אינו מזכיר לכל הדין שלפנינו וכו' עיי"ש],

יתבי ר' אבין ורב יצחק (ברבי) [בר יוסף. ד"ס] קמיה דר' ירמיה וקא מנמנמ ר' ירמיה [רצה להשמיענו גודל התמדתם בתורה, שאף כשנמנמו מחמת עיפותם מגודר שניה, היו משיחים בדברי תורה. ילקוט המאירי] יתבי וקאמרי לבר פדא דאמ' פדאן חוזרות וקדושות

דף ל' ע"א

תפשוט דבעי רב הושעיא הגותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה באחת התקדשי לי היום, ובאחת התקדשי לי לאחר שאגרשיך, ה"נ דהוו קידושי דכי היכי דאמר צמתי' שיכול להקדיש נטיעות הללו לאחר שיפדו ומיילא קדושה עלייהו אע"ג דלא אקדושינהו אחר פדיון ה"נ חילי קדושי כי אמר לאחר שאגרשיך אע"פ שאמר שגירשה לא חזר וקדשה ?

איתער בהו ר' ירמיה [התעורר ר' ירמיה מדבריהם], אמר להו, מאי קא מדמיתון [אינו מקשה מכח סברה אלא מדברי ר' יוחנן שמביא] פדאן הוא [שמשתנתו מיירי שהוא שאסר נטיעות אלו פודה אותם, ולכן חוזרות וקדושות] לפדאום אחרים [ואשה שקנתה עצמה בגט מודעת עצמה אין חלין עליה קדושין. רש"י],

הכי אמר ר' יוחנן פדאן הוא חוזרות וקדושות דכיון דפדאום הוא [ולעולם] [דלעולם. ת"כ] לא ילא נטיעות הללו מרשות הקדש או מרשותו, דין הוא שיהו חוזרות וקדושות, אצל פדאום אחרים אפי' הכניסום אחר כן לרשותו אין חוזרות וקדושות אין חוזרות וקדושות לפי שמיד שפדאום אחרים נסתלק רשות בעלים הראשונים מהן וכיון דההיא שעתא א"א להקדש שיחול עליהן צמר שעתא נמי כשהכניסום אחרים לרשותו לא חילי,

אבני חן על מסכת נדרים

רב המנונא הקשה קדושה שבהן להיכן הלכה?

ומתרין רבא דלא דמי קדושת דמים דנמיעות לקדושת הגוף דקדושי אשה,

והקשה אביי מברייא דעולה ושלמים שגם קדושת הגוף פקעה?

ומתרין הגמ' הכא במאי עסקינן דאמר לדמי,

והגמ' מקשה אי הכי אימא סיפא וכו' אלא ודאי גם בקדושת הגוף פקעה קדושה בכדי,

לימא תיהוי דבר פדא דאמר לא פקעה קדושה בכדי?

ומתרין ה"ק אם לא אמר מעכשיו שלמים, אז לאחר ל' יום עולה,

ומקשה פשיטא?

ומתרין לא צריכא דהדר ב',

הניחא לכו"ד אינה חוזרת אלא לכו"ד חוזרת מאי איכא למימר?

ומתרין הכא שאני דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט,

לבר פדא דאמר פדאן חזרות וקדושות, דפשוט דבעי רב הושעיא וכו'?

ומתרין מה קא מדמיתון פדאן הוא לפדאום אחרים],

מתני': ¹ הנודר [אסור עצמו מליהנות] **מיורדי הים מותר**

ביושבי היבשה צלותן שאין רגילין להיות יורדי הים צלניות [ואם נדר]

מיושבי היבשה אסור מיורדי הים אפי' הם עכשיו צים, שסופן לעלות

ליבשה כדמפרש טעמא בגמרא שיוורדי הים בכלל יושבי היבשה, לא

כאלו שהולכין מעכו ליפו אלא במי שדרכו לפרש מפרש

גגמרא [מיד] היכא קא:

גמ': רב פפא ורב אחא בריה דרב איקא [פליגי] חד מתני להא

דתנן לא צללו ההולכים מעכו ליפו ארישא דס"ל דארישא קאי ולקולא [שלא

תפרש שגם מי שהולך מעכו ליפו נקרא יורדי הים, אלא אינו נאסר אלא במי

שדרכו לפרש] וחד מתני אסיפא ולחומרא [שגם מי שדרכו לפרש נקרא

יושבי היבשה], דאפי' מי שדרכו לפרש, בכלל יושבי יבשה, וכן נמי אפילו ההולכים

מעכו ליפו בכלל יורדי הים, מדלא פירש מידי ארישא, וקיי"ל כמאן דמתני לה

אסיפא לחומרא,

וכתב הרשב"א ז"ל דמסתברא דלית אסור [מי שאסר עצמו מיורדי הים] בכל מי

שיכר פעם אחת מעכו ליפו, אלא צמי שרגיל לירד שם תדיר, אי נמי צמי שהיה

יורד בשעת נדרו [אפי' כ"ן] מעכו ליפו [פ' דהנודר מיורדי הים יהי אסור באלו

שיוורדים לים בקביעות אבל אלו שיוורדין בשעת שנודר אסורים אפילו אם יורדים

רק מעכו ליפו],

ביאורי הר"ן: וזכירושלמי איבעיא להו הנודר מיורדי הים לאחר שלשים יום,

וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, אי צמר שעת אמירת הנודר אוליין והשתת

יורדי הים נינהו, או צמר חלות הנדר אוליין דהו להו יושבי יבשה, ויהא מותר

בהם, ותלי ליה בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע, דפליגי צפ' צמרא [דף פט] צאשה

שאמרה הריני נזירה לאחר שאנשא, דר' ישמעאל סבר דצמר חלות הנדר אוליין

וצעל מיפר, ור"ע סבר דצמר שעת אמירה אוליין ואין הצעל מיפר צקודמין,

וקיימא לן כר"ע, הלכך אסור צלותן שכן עכשיו יורדי הים, אע"פ שצמעת חלות

נעשו יושבי יבשה, דצמר השתת אוליין, ומהאי ירושלמי איכא למפשט נמי היכא

דהוה איפכא [שלא היו יורדי הים בשעת הנדר, ונעשו יורדי הים קודם שחל

הנדר] להימרא,

אבל נראה לי שאין הדין כן, וימצא צפ' צמרא דמכילתין צפ"ד,

וזכירושלמי נמי איבעיא להו צללו שיוורדים לים כדי לטייל אם הם צללו יורדי הים

או לא, ולא אפשר לאומרא,

מאן דתני ארישא מתני הכי, הנודר מיורדי הים מותר

ביושבי יבשה, הא ביורדי הים אסור, ולא כאלו

דף ל' ע"ב

ההולכים מעכו ליפו, דהלין יושבי יבשה נינהו משום ההוא

פורמא דהיינו מעכו ליפו שכן קרוצין זה לה, לא מיקרו יורדי הים אלא ממי

שדרכו לפרש,

ומאן דמתני אסיפא מתני הכי, הנודר מיושבי יבשה אסור

ביורדי הים, ולא כאלו ההולכים מעכו ליפו בלבד, אלא

אפילו במי שדרכו לפרש, הואיל וסופו ליבשה סליק:

מתני': ² הנודר מרואי החמה אסור אף בסומין שלא

נחכוון זה אלא למי שהחמה רואה אותן דכי קאמר מרואי חמה,

לא שיהו הם רואים החמה קאמר, דא"כ הל"ל מן הרואין צלמוד, שהרי כל הרואין

הם רואין ג"כ החמה, אלא ודאי מדמדכר חמה, שהחמה רואה אותם קאמר

ולאפוקי דגיס ועוברין נחכוון, כדאיתא בגמרא:

גמ': מ"ט מדלא קאמר מן הרואין, [כוונתו היה להוציא] לאפוקי

דגיס ועוברים:

מתני': ³ הנודר משחורי הראש, אסור בקרחין אע"פ שאין

להן שער ובעלי שיבות ואע"פ ששערן לנן ומותר בנשים ובקטנים,

שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים בגמרא מפרש טעמא:

גמ': מ"ט מדלא קאמר מבעלי שער:

ומותר בנשים ובקטנים שאין נקראין שחורי הראש אלא

אנשים: מ"ט אנשים זימנין דמיכסו רישיהו וזימנין דמגלו

רישייהו [בהתוס' כתבו וגם מותרין לגלות באקראי בעלמא אפילו בפני כל

העולם. וכתב החתם סופר הא דבזמננו מקפידים מאד מאד מבלי לגלות ראש

ומחשיב את המגלה לפושע, אינה מוטעם מנהג פרישות ויראת שמים אלא הוא

מעיקר הדין כיון שנהנו הגוים לילך בגלוי ראש דוקא לכבוד הע"ז בזה א"כ נאסר

לנו מן הדין עיי"ש] אבל נשים לעולם מיכסו וקטנים לעולם

מגלוי:

[סימן: בילודים יש אות יו"ד בתחלה היינו שגולדו כבר, בגולדים יש נו"ן

בתחלת המילה שעתידין להוולד, ויש סימן שיו"ד הוא קודם נו"ן],

מתני': ⁴ הנודר מן הילודים [משמע. רע"ב] [שטולדים] [שטולדו.

כ"ן] כנר מותר בגולדים [משמע. רע"ב] צעמדין להולד, מן הגולדים

אבני חן על מסכת נדרים

ובברכה אחרונה כתב בהלכות גדולות בורא נפשות רבות, וכן כתב רשב"ם והתוספות נסתפקו בה על כן כתבו שיש לזהר שלא לאכל חטים חיים או שלוקות בעניהם אלא בתוך הסעודה וכו' השמשמן מוהר"ן עליהם בורא פרי האדמה, טחנן מברכין עליהם שהכל. אבודרהם הלכות ברכות שער הרביעי, mango ברכתו בורא פרי העץ, והוא ממשפחת האגוזים, papaya ברכתו בורא פרי האדמה, האילן נרקב אחר בערך שלש שנים ומחצה],

[שמעתי שפעם בא חכם אחד שהיה גאון לפני הצמח צדק שהיה לו ספיקות באמונה מחמת חקירותיו, ושאל אותו הצ"צ למדת כל הש"ס? ואמר החכם כן, ושאל אותו וכי מצאת בכל הש"ס פעם אחת שיהיה לאביי או לרבא קשיות בעניני חקירה וכדומה? ענה החכם לא, אמר לו הצ"צ אם לאביי ורבא לא היה להם קשיות למה לך יש, והדברים עשו עליו רושם],

מהני: 5. [הנדר עצמו] **משובתי שבת, אסור בישראל ואסור בכותים** ששאלו וכו' מו' על השבת, ומקיימין אותו, הלכך שפיר מיקרו שובתי שבתם,

[כותים. במלכים ב' י"ז פסוק כ"ד וַיָּבֹא מֶלֶךְ־אֲשׁוּר מִבָּבֶל פִּי הַכִּיָּא אֲנָשִׁים מִבְּבֶל וּמִבֹּתָהּ וְגו' וַיֵּשֶׁב בְּעָרֵי שְׁמֶרֶן וַיֵּשְׁבוּ בְּעָרֵיהֶּ: פסוק כ"ה וַיְהִי בְּתַחֲלֹת שְׁבָתָם שֶׁם ל' אֶיִרָאוּ אֶת־הָ' וַיִּשְׁלַח ה' בָּהֶם אֶת־הָאֲרִי וְתִיָּהוּ הִרְגִּים בָּהֶם: פסוק ל"ג את ה' היו יראים ואת אלקיהם היו עובדים כמשפט הגוים אשר הגלו אתם משם: וראה שם עוד כל הענין, ובקדושין ע"ה ע"ב יש מחלוקת אי הכותים הם גירי אריות או גירי צדק].

מאוכלי [ה] **שום** ממקנות עזרא הוא [ראה ב"ק פב]. ללכול שום צלילי שבת, לפי שהשום מרצה את הזרע, ועונת מ"ח מע"ש לע"ש **אסור בישראל, ואסור בכותים** דליתיה נמי אוכלי שום צערי שבתם, **מעולי ירושלים אסור בישראל** דמלוין לעלות ועולין ומותר בכותים דנתי דמלוין, אינם עולים:

[מאוכל שום. התו"ט כתב שלא יודע מדוע השמיטו הרמב"ם, ואנכי תמה משום שכ' בפ"ד מוהלכות דעות ה"ט שלא לאכול שומים אלא מעט ואחר ימים הרבה, ובימות החול לא יאכל מהן כלל, וצ"ל דתקנת עזרא לא היתה אלא לזמנם, ועי' ים של שלמה שם במרוכה, ולכן נפל דין זה בבירא. רש"ש]

מאי שובתי שבת, אילימא ממקיימי שבת מאי איריא בכותים אפילו עובדי כוכבים נמי כלומר ה"ל למתני אסור צמקיימי השבת, כדי שיהו צלל כל העובדי כוכבים השומים אלא ממצוין על השבת,

אי הכי אימא סיפא מעולי ירושלים אסור בישראל ומותר בכותים, אמאי והא מצוין נינהו?

אמר אב"י מצווה [על השבת] ועושה קתני כלומר שאין צלל דצריז אלא מצוין ועושה, בתרתי בבי קמייטא דהיינו שציתא שבת ואכילת שום ישראל וכותים מצוין ועושה, עובדי כוכבים החוה דעבדי [שובתי שבת, ואכילת שום] עושה ואינם מצוין, בעולי ירושלים ישראל מצוין ועושה, כותים מצוין ואינם עושה:

אסור מן הילודים, ר' מאיר מתיר אף בילודים ופרקינן בגמרא וכו"ש צולדין א"כ [אמאן] [ממאן. כ"י] קאמר וחכ"א לא נתכוון זה אלא במי שדרכו להוולד [ונתכוון לאסור כל בני אדם הנולדים, בין שנולדו כבר ובין שעתידין להוולד]:

לר' מאיר [דמתיר אף בילודים. רש"י] **ולא מיבעיא נולדים, אלא ממואן אסור? חסורי מיחסרא והכי קתני הנודר מן הילודים מותר בנולדים, מן הנולדים אסור** [אף. ר"ן] **בילודים** דס"ל לרצנן דנתי [דאמר] [דנאמר. צארות המים] מן הילודים אין הנולדים דהיינו אותם שעמדין להוולד צלל ה"מ צולדים שהוא לשון מיוחד צלל הנולדים כולל שניהם דהיינו אותן שנולדו ושעמדין להוולד ור"מ פליג [נמי. כ"י] ואמר דכי היכי דנודר מן הילודים אין הנולדים צלל ה"נ נודר מן הנולדים שאין הילודים צלל והיינו אף דקמני, **ר' מאיר אומר אף הנודר מן הנולדים מותר בילודים, כי היכי דנודר מן הילודים מותר בנולדים,**

אמר ליה רב פפא לאב"י למימרא דנולדים דמתילדין [בעתידין להוולד] משמע, **אלא מעתה בראשית מזה שני בנך הנולדים לך בארץ מצרים** והא מנשה ואפרים כבר נולדו ה"נ דאיתילדין הוא [שעתידין להוולד, והא נולדו כבר], **ואלא מאי דיילידו** [שכבר נולדו] **משמע,**

אלא מעתה דכתיב מלכים א יג הנה בן נולד לבית דוד, יאשיהו שמו הכי נמי דהוה [שכבר נולדו], **והא עדיין מנשה לא בא** [אפילו מנשה וקינו של יאשיהו לא בא לעולם. רש"י], **אלא משמע הכי ומשמע הכי, ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם** [ודרכן של בני אדם לקרות נולדין לאותן שעדיין לא נולדו, ואם נדר מן הנולדין אסור בהן. רש"י],

וכהני פליגי רבי מאיר ורצנן, דרצנן סברי דכי היכי שנולדים צללן מורה כולל נולדים כבר, ועמדין להוולד ה"נ צללן בני אדם, והיינו דהדרי רצנן למימר צסיפא דמתני' לא נתכוון זה אלא ממי שדרכו להוולד,

ולא דעת שלישי הוא, אלא דפרושי קמפרשי טעמיהו, דאמרי דהנודר מן הנולדים אסור צלל, וקיהי טעמא למילתייהו שלא נתכוון אלא ממי שדרכו להוולד צין להצא צין לשעבר, לפי שאין צמשמעות לשון זה כוונה אחת מיוחדת לשעבר דוקא, או להצא דוקא,

ורבי מאיר סבר דצללן בני אדם לא מקרו נולדים אלא עמדין להוולד, וצולדים נמי דתרייהו מודו דמותר צארתן שעמדין להוולד, טעמיהו משום לשון בני אדם דאילו צללן מורה כי היכי דמשמע נולדים כבר דכתיב [יהושע ה ה] כל העם הילודים צמדכר הכי נמי משמע עמדין להוולד דכתיב כל הן הילד [שמות א כב], [ראה שלמי תורה בא"ו בביראור הענין של ילודים ונולדים]:

[שגינו במשנתנו] וחכ"א לא נתכוין זה אלא ממי שדרכו להוולד: **לאפוקי מאי לאפוקי דגים ועופות:**

דף ל"א ע"א

[הכוסם את החיטין וכו' מברכין עליהם בורא פרי האדמה [כ"ה ברכות לו].

אבני חן על מסכת נדרים

דאע"ג דקיי"ל דאין אדם אסור דבר שלא בא לעולם על חצירו, הני מילי ¹.
כשאסור בפירוש דבר שלא בא לעולם, כפירות דקל או פירות שעמיד לקנות, ².
א"י באומר נכסי עליך, שאינו אסור אלא באותן נכסים (שהיו) [שהיו. כ"י] לו
באותה שעה [ואז נאסר בהם] אי נמי [פי' או] בחלופיהן משום דכגדולין דמו, והיא
[חלופיהם] גופה אינעל לן לקמן בפרק השותפים (דף מו),
אבל באסור הנאסר על חצירו, כיון דאסורא בהנאה ידיה תליא, ואיהו הא איתיה
בעולם, נמצא שאם ימכור למודרים נכסים שקנה לאחר מכאן שיהיה שוה, הרי הוא
מהנה אותם, הלכך אסור,

שאיני נהנה להן והן לי [ראובן אומר שלא יהנה מישראלים, וישראלים
לא יהנו ממנו], **יהנה לעובדי כוכבים**,

ביאורי הר"ן: כמז (הר"א) [הר"א. כ"י] ז"ל דהא קמ"ל, דלא תימא כיון
דהכי נדר, אי אפשר לו לעמוד בנדרו, והוה ליה כי הוה דאמר לעיל בפרק ואלו
מותריין (דף טו) שצוה שלא אישן שלשה ימים מכין אותו וישן לאלתר, (והכי)
[והכא. כ"י] נמי יימא דיהנה לאלתר דדבר שאי אפשר לעמוד בו הוא, קמ"ל דלא,
כיון דאיכא תקנתא בעובדי כוכבים [באומות. כ"י], אע"פ שהיא תקנה (רמוקה)
[דמוקה. כ"י] לו.

נב': **אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן לבקרו** [לגסות אותו],
[לרבותא נקט חגר, אע"פ דפרנסתו במקח וממכר מיקרי הנאת לוקח ולא הנאתו.
ר'], **ונאנס בידו חייב** [כדין שואל שחייב באונסין], **אלמא קסבר**
הנאת לוקח היא [אוקמינן] [מקמינן לה. כ"י] התם צ"ב הספיקה (צ"ב
פס). דקיי"ל דמיה, [שרמזו קצוצים בגון רחיים של פלפלין ושאר כלים קטנים
שירדכן לעולם לתת בפשוט פשוט,

ובנדרים מוקי לה להא דשמואל בתרעא חריפא ובדבר שלוקחין קופצין עליו, דאין
הנאה למוכר בלקיחתו של זה, דהרבה ימצא קופצין, ומשום דהנאתו של לוקח
היא הוה ליה הלוקח בשואל עליו ומיחייב באונסא,
ותניא התם בברייתא כוותיה [דשמואל] דקתני נאנסו בהליכה חייב, בחזרה פטור
מפני שהוא בנושא שבר,
ונראה בעיני דלאו דוקא נושא שבר, דא"כ לא ליחייב באונס אלא בגניבה
ואבידה, ומעמא משום דקייצי דמיה וזכינא חריפא הוא, הרי הוא בגטילה זו כמו
לוקח גמור, אי נמי כמו שואל שכל הנאה שלו בו. רשב"ם שם],

הלכך סמכא דעמיה דלוקח שאם רצה [ללקח] [ללקחה. כ"י] הרשות צידו, וכיון
שכן חייב באונסין, דנמקח כל הנאה ללוקח היא ולא למוכר, והוה ליה (כשמואל)
[כשואל. כ"י] דמשום דכל הנאה שלו חייב באונסין,
ונהי דהכא לא חש לפרושי דהא דשמואל דוקא בדקייצי @ דמיה, סמך ליה אסוגיין
דבפרק הספיקה, כי היכי דהתם נמי לא חש לאוקמה דוקא בזכינא חריפא דמיוק
לה בסמוך, משום דהיה סוגיא דהתם אסוגיא דהכא נמי סמכא,

[סיכום:

* אמר שמואל הלוקח כלי וכו' ס"ד דמייירי בזכינא שאינה לא דרמי על אפיה ולא
חריפא אלא מציעתא ואפ"ה היא הנאת לוקח,
* וקשה שבמשיגה מתיר למכור בשווי ואי כל מוכר הוא הנאת לוקח הול"ל
לאסור ?

מתני': ⁶. **קונם (שאיני) [שאיני. ד"ם וכן בכל הענין] נהנה לבני**
נח, מותר בישראל ואסור בעובדי כוכבים ואע"ג דישראל נמי בני
נח ינהו, כיון דאיתקדש אברהם אבינו, איקרו על שמה ולא על שם נח:

נב': **וישראל מי נפיק מכלל בני נח? כיון דאיקדש אברהם**
איתקרו על שמה:

מתני': ⁷. **שאיני נהנה לזרע אברהם, אסור בישראל**
ומותר בעובדי כוכבים דאפי' בני ישמעאל ועשו לא מיקרו זרע אברהם
דמפ' בגמרא:

נב': **והאיכא ישמעאל? בראשית כא כי ביצחק יקרא לך זרע**
כתיב, והאיכא עשו? ביצחק ולא כל יצחק:

מתני': ⁸. **שאיני נהנה מישראל, לוקח ביותר** [מדמיהם] כדי
שלא יהנה מהם צמה שהוא לוקח **ומוכר בפחות** [מדמיהם] כדי שלא יהנה
מהם צמה שהוא מוכר,

דמתניתין מוקמינן לה בגמרא בזכינא מציעתא, דאיכא הנאת לוקח ומוכר, כל שהוא
נמכר שוה צמיה [פי' לא פחות ולא יותר מהמחיר, דמייירי בדקייצי דמיה, שיש
לחפץ מחיר קצוב וידוע],
[פי' כיון דקייצי דמיה שכל אחד יודע שהמחיר של דבר זה הוא למשל \$100
והוא קונה אותה ב \$110 אין לו הנאה, וכן להיפך אם מוכר אותה ב \$90 אין לו
הנאה],

ביאורי הר"ן: וכי אמרי' דפחות וצמיה שרי, דוקא כשאסור על עצמו שלא יהנה
מישראל, דכ"י ה"ג לא מתהני מייניהו, אבל אי אסר על עצמו נכסיהם, אפי' לקח
שוה מנה במאמס, אסור להנות ממקחו שגדלו כזר חל על נכסיהם,

שישראל נהניין לי כלומר שאסר הנאסר על ישראל, **לוקח בפחות**
ומוכר ביותר כלומר אין לו תקנה ליקח ולמכור לישראל, אלא א"כ יקח פחות
וימכור להם ביותר, כדי שלא יהנו ממנו, אבל **ואין שומעין לו** אין שומעין לו
כדי אדם להפקיד ממנו,

ואית דגרסי אי [אין. כ"י, דאי הגירסא בר"ן היא "אי" לא הי' צריך להוסיף
בחזיריק] שומעין לו בחזיריק, כלומר אם שומעים לו, אבל בלאו הכי לית ליה תקנתא,

שווין = \$100.

	ראובן לוקח	ראובן מוכר
ראובן אסור ליהנות מכל ישראל	ביותר משווין \$110	בפחות משווין \$90
כל ישראל אסורים ליהנות מראובן	בפחות משווין \$90	ביותר משווין \$110

ביאורי הר"ן: ואפי' צנכסים שקנה לאחר גדלו [אסור למכור שוה בשוה],

אבני חן על מסכת נדרים

צימר כי היכי דלא ליסתנו אינהו, דזוצינא מצינא כי מוצן ליה שוה צוה מרוייהו משהנו,

ביאורי הר"ן: ונראה צעני דגמרא ודאי כי מוקי מתני' דזוצינא דרמי על אפיה, א"נ דזוצינא חריפא מידע דע דמתני' לית לה אוקימתא דהכי, אלא לגלויי דיני קא צעי ולא שמועין, דזוצינא דרמי על אפיה הנאת מוכר ולא לוקא, ודזוצינא חריפא הנאת לוקא ולא מוכר, **דזוצינא מצינא הנאת שניהם**, והני מילי כשנמכר שוה צוה, אבל כי נמכר ביותר אפילו דזוצינא חריפא הנאת מוכר ולא לוקא, וכי נמכר בפחות אפילו דזוצינא דרמי על אפיה הנאת לוקא ולא מוכר, הדין הוא כלל דשמעתא,

[חו"מ ס' ר' סוף יא הנוטל כלי מבית האומן על מנת לבקרו, אם היו דמיו קצובים ונאנס בידו חייב, שהואיל ודמיו קצובים מעת שהגביה נעשה ברשותו ואין המוכר יכול לחזור בו, והוא שיגביהנו כדי לקנות את כולו ויהיה אותו חפץ הנמכר חביב על הלוקח, אבל חפץ שהמוכר קץ בו והוא מבקש ורודף למכרו, הרי הוא ברשות המוכר עד שיפסוק הדמים ויגביהנו הלוקח אחר שפסק, ואם גילה דעתו שאינו חפץ בו ונגנב או נאבד קודם שיחזירונו, יש אומרים שהוא כשומר שבר, ויש אומרים שהוא כשומר חנם].

[ומביא ראיה] **תניא כותיה דשמואל, הלוקח כלים מן התגר לשגרן לבית חמיו, ואמר לו אם מקבלין אותן ממני, אני נותן לך דמיהם, ואם לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן** כלומר לפי מה שנהניתי בזה שיחזיקו לי טובה, כשהן רואים שאני מחזר לשגר להם כלים,

נאנסו בהליכה חייב לפי שכל הנאה שלו והיינו שיעמיה דשמואל בחזרה פמור מפני שהוא כנושא שבר ונושא שבר פטור על האונסין,

! [נושא שבר] הוא כמו שומר שבר, וכן הוא ברש"י שבועות מ"ב. נושא שבר שומר בשכר, ששומר חפץ חבירו ומקבל שבר עבור שמירתו # [ולשון נושא הוא מלשון עבודה וסבל, שעובד בשכר], [והוא דלא קרי ליה שומר שבר ? דקמ"ל אפילו לא שמר לו בשכר, רק שנושא שבר בשמירתו זה, כגון שהפקיד בידו מעות מותרין] [שאינם קשורים דאמרינן בב"מ פ"ג מ"א] שמותר להשתמש בהן] אפ"ה דינו כש"ש. י"ב שבועות פ"ח מ"א], אבל "שוכר" הוא שמשמש בחפץ חבירו ומשלם, וכאן הוא שומר החפץ בחזרה, והשכר שקיבל הוא הטובת הנאה],

ומיהו צגננה ואצדה חייב כנושא שבר, דהא אסיקנא דפרק האומנין שכל שאל לאחר שכלו ימי שאלתו נעשה שומר שבר, דהואיל ונהנה (מהנה) [מהני. כ"י], ומוכח לה הסם מהך דבייתא דכיון דצחליה הוה שאל צמורה מיהא נהי דלא הוי שאל שומר שבר הוי [הואיל ונהנה. צחליה: מהני. להיות עלי' שומר חנם עד שיגיע ליד הצעלים. רש"י ב"מ פ"א.],

ההוא ספסירא [סרסור] **דשקל חמרא** [חמור] **לזבוגי** [צוקא] [consignment] דרכן של אותן סרסורין היה לקח צממה צדמים קלוצים, והיו מתנים [עושינ תנאי] עם הצעלים, שאם לא ימצאו לוקחין שיחזירוהם להם, והכי מוכח [פ'] שלקחו החמור על מנת להחזירו] צהדיא דפרק האומנין [ב"מ פ"א]. צהאי עובדא גופיה [פ'] במעשה עם חמור שמביא כאן] דמיימי לה הסם צלינא אחרתא [פ'] מביא מעשה כעין זה בלשון אחר, וזה לשון הגמ' שם ההוא גברא

* ומתרג' דרישא דמתני' מיירי בזבינא דרמי על אפיה ולכן אין כאן הנאת לוקח, ושמואל מיירי בזבינא חריפא,

* ומקשה אי מיירי בזבינא דרמי על אפיה למה לוקח ביותר הלא גם שוה בשוה אין ללוקח הנאה, ועוד קשה מפיא כשישראל אסורים ליהנות ממנו למה מוכר ביותר גם אם מוכר שוה בשוה אין הנאה לישראל הלוקח, אלא למוכר,

* ומתרג' דסיפא דמתני' מיירי בזבינא חריפא, ולכן כדי שלא יהנה הישראל צריך למכור ביותר,

* ועדיין קשה למה ברישא דמיירי דרמי על אפיה, ואסור לראובן ליהנות, שלוקח ביותר?

* אלא מתני' בזבינא מציעתא ושמואל בזבינא חריפא],

תנן [במשנתנו] **שאיני נהנה מישראל מוכר בפחות, אבל שוה בשוה לא, ואי הנאת לוקח היא** [בדאמר שמואל] **אפילו שוה בשוה** [גמ'. ד"ס] דהא אמרת דצמקם ליכא הנאת מוכר?

מתני' בזבינא דרמי על אפיה [עיסקא בישא דלא קפיץ עליה זבינא ודומה לו כמי שמונחת על פניו. רש"י], [מיהו כשמוכרו בפחות אינו נהנה דכולי האי לא רמי על אפיה. ר'] הלכך שוה צוה הנאת מוכר היא, שאינו מוצא לוקחין, ולאו הנאת לוקח, דכיון דלא קפיץ עליה דזוצינא, מצוי הוא ממיד ללוקח ואינו נהנה צמקו,

ודשמואל דזוצינא חריפא, ומש"ה הנאת לוקח היא, שהכל קופצין עליו, ואין למוכר שום הנאה צמחיתו, דהא כל אימת דצעי מוצין ליה,

אם כן אימא רישא לוקח ביותר וכיון דזוצינא דרמי על אפיה הוא, למה ליה לוקח ציטר, אפילו לוקח שוה צוה לא מיתנהי ציה איהו כלל, אלא מוכר, כיון דזוצינא דרמי על אפיה הוא,

ועוד אימא סיפא היכא דאסר הנאתו על ישראל דקמני **שישראל נהנין לי** [לוקח בפחות] **ומוכר ביותר, ואי בזבינא דרמי על אפיה אפילו שוה בשוה** דליכא הנאה ללוקח כלל אלא למוכר?

סיפא בזבינא חריפא [ומיהו כי זבין ביותר לית ליה הנאה. ר'] כלומר רישא אשמועינן דינא דזוצינא דרמי על אפיה, וסיפא אשמועינן דינא דזוצינא חריפא,

ומיהו אכתי לא מפרקא קושין אמאי רישא לוקח ציטר, אלא לפרוקי קושיא דסיפא אמינן [וזה שמקשה] **אי הכי לוקח בפחות אפילו שוה בשוה** דהאמר שמואל דזוצינא חריפא לוקח מתנהי ולא מוכר, דמשום הכי חייב צאונסין לפי שכל הנאה שלו?

אלא

דף ל"א ע"ב

מתני' בזבינא מיעצא, ודשמואל בזבינא חריפא כלומר דזוצינא מצינא איכא הנאת מוכר ולוקח, ומש"ה כשאסר הנאת ישראל עליו לוקח ציטר ומוכר בפחות כי היכי דלא למהני, וכשאסר הנאתו על ישראל לוקח בפחות ומוכר

אבני חן על מסכת נדרים

עו' לם: יד וערל | זכר אשר ל' א' ימו' ל' את' בשר ערלתו | ונכרתה הנפש והוא מעמיה את' ברית' הפך: יט' ויאמר אל' הים אכל שרה אשתה ולדת לה בן וקראת את' שמו' יצחק ונקמתי את' בריתי אתו' לברית עו' לם לערעו' את' הריו: כא ואת' בריתי אקים את' יצחק אשר תלד לה שרה לפי' עד תזה בשנה האחרת: ע"פ הרמב"ם הלכות מילה פ"ג ה"ט], X1 ברית X9 ברית, X3 לברית,

רבי יוסי אומר 2. גדולה מילה שדוחה את השבת חמורה [שבת הממורה] דכתיב וציוס השמיני ימול ציוס ואפילו בשבת, [אף על פי שיכולה להעשות גם אם תידחה למחר, משא"כ פסח וקרבות ציבור שדוחים שבת כי בשיעבור היום יבטל הקרבן, אמת ליעקב. יוסף דעת],

רבי יהושע בן קרחה אומר 3. גדולה מילה שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה מלא שעה אלא מיד שנמשל דקש המלאך להורגו, [ס"ל שבין שהיה קודם מתן תורה לא היה עדיין המצוה דוחי בהם, ומנ"ל למשה רבינו לבטל מצוה מפני הסכנה. חתם סופר],

רבי נחמיה אומר 4. גדולה מילה שדוחה את הנגעים דכתיב ימול צער ערלמו, ואפילו יש שם צהרם יקון,

רבי אומר 5. גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל' דכשנזהו על המילה א"ל הקצ"ה המהלך לפני והיה תמים שנאמר בראשית ו' התהלך לפני והיה תמים,

דבר אחר 6. גדולה מילה שאלמלא היא [מצות מילה] לא ברא הקב"ה את עולמו, שנאמר ירמיה לג כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי:

[בר"ן יש דיבור זה על המשנה: שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה. שנאמר הנה דם הצרים, ואע"ג דהאי דם לאו דם מילה הוא אלא קרבן, מ"מ כיון דצמורה כולה כתיב צרים, וצמילה נמי כתיב צרים, [מנחות] [נמשל. ח"ש] שקולה כנגד כל המצות, וכתב ע"ז במנחת יהודה ד"ה שהיא שקולה. נראה לעין דהיתה גירסתו ז"ל במתניתין ד"א גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כה"כ, כמו בברייתא לקמן, אלא שבברייתא מייית לרבי מפסוק כי על פי הדברים האלה כו'. ובגירסת הר"ן במתני' הוא מפסוק הנה דם ברית וגו'. וראה רש"י]

הענינים בנב' דלהלן:

- א. גודל מצות מילה, ולמה נתרשל משה על מילה בנו,
- ב. לילך בתמימות, ואין מול לישראל,
- ג. מפני נענש אברהם אבינו וכו',
- ד. גימטריאות,
- ה. עוד מדברי רמ"י בר אבא,
- ה. בקש הקב"ה להוציא כהונה משם,

נב': תניא ר' יהושע בן קרחה אומר 7. גדולה מילה שכל

דובין ל' חמרא לחבר' א"ל [הלוקח להמכור] קא ממטינא ל' לדוכתא פלוני, אי מודבנא מוטב ואי לא מהדרנא ל' נחליך, אול ולא אודבנא, ובהרי דקא אתא אתנים אתא לקמי' דרב נחמן חייבי' ולא איזבן, בהרי דהדר איתנים חמרא, חייביה רב נחמן לשלומי,

איתיביה רבא לרב נחמן נאנסו בהליכה חייב בחזרה פטור? אמר ליה חזרה דספסירא הולכה היא [כסליכה היא] כלומר כסליכה דמשגר לצית חמיו דמי, דהכא נמי חזרה אי משכח לזוני מזין לה דאילו משכח לזוני, אפילו אבבא דביתיה [של בעלים הראשונים] מי לא מזבין ליה:

מתני': 9. קונם שאני נהנה לערלים [ודאי כוונתו על הגוים, ולכן], מותר בערלי ישראל, ואסור במולי עובדי כוכבים,

שאני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עובדי כוכבים, שאין הערלה קרויה אלא לשם [על ש. ח"ש] עובדי כוכבים דכולהו אפילו מולים מיקרו ערלים דכתיב כי כל הגוים ערלים אע"ג דלית זהו מולים שנא' א. ירמיה ט כי כל הגוים ערלים, וכל בית ישראל ערלי לב, ואומר ב. שמואל א יז והיה הפלשתי הערל הזה, ואומר ג. שמואל ב א כ פן תשמהנה בנו ת פלשתים פן תעל זנה בנו ת הערלים,

[והר"ן בא להסביר למה צריך ג' פסוקים]: כלומר דאי מקרא קמא א. איכא לדחוי, דכי קאמר כל הגוים ערלים, ערלי לב קאמר, והיינו דקאמר סיפיה דקרא דכל בית ישראל ערלי לב כמותם, מש"ה אמר ב. ואומר והיה הפלשתי הערל הזה, דקא קרי ליה דוד ערל, אע"ג דלא ידע אי נולד כשהוא מהול, וכ"מ נולד כשהוא מהול לא שכיחא, [וקאמר. בארות המים] ג. ואומר פן תעלזנה צנות הערלים, ואי אפשר לעס גדול שלא יהיו צנים כמה אנשים שנולדו כשהם מולים ואפילו הכי אמר צנות הערלים,

[וקשה למ"ד דגודל מהול היא ערלה כבושה, ומטיפין ממנו דם ברית בשבת וא"כ לחד מ"ד מאי ואומר? אבל י"ל דנימול לשם מורנא וכי האי גוונא. חתם סופר],

רבי אלעזר בן עזריה אומר מאוסה היא הערלה שנתגנו בה רשעים, שנא' כי כל הגוים ערלים [פי' לשון גנאי],

רבי ישמעאל אומר 1. גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות נכמזו צפרשת מילה,

[בראשית ו"ז ב' | ואתנה בריתי ביני ובינה וארבה או תה במאד מאד: ד אפי' הנה בריתי איתי ותיית לאב תמו' ו' גו' | ס': ז ונקמתי את' בריתי ביני ובינה ויבין ורעה את' ריה לדרתם לברית עו' לם להיו' ת לה לאל' הים ולרעה את' ריה: ט ויאמר אל' הים אל' אברהם ואתה את' בריתי תשמר אתה ורעה את' ריה לדרתם: י זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ויבין ורעה את' ריה המו' ל' לם פל' עקר: יא ונמלתם את בשר ערלתכם ויהיה לאו' ת ברית ביני וביניכם: יג המו' ל' | ימו' ל' | ילד ביתך ומקנת בסקף ותייתה בריתי בבשרכם לברית

אבני חן על מסכת נדרים

מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו, ולא נקרא תמים אלא על שם מילה, שנאמר בראשית ז' התהלך לפני והיה תמים, וכתוב ואתנה בריתי ביני ובינך,

ד"א 9. גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה שנאמר שמות לד כי על פי הדברים האלה וגו' [כרמי אמן נרית] כלומר ברית מילה שקולה ככל הדברים דהיינו כל המצות,

דבר אחר 10. [ראה כעין זה במשנה #6] גדולה מילה שאילמלא מילה לא נתקיימו שמות וארץ שנאמר וימיה לג אם לא בריתי יומם ולילה וגו',

ופלוגא דר' אליעזר דאמר ר' אליעזר [ופלוגא דר' אלעזר דאמר ר' אלעזר. רש"ש] גדולה תורה שאילמלא תורה לא נתקיימו שמות וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמות וארץ לא שמתי וגו',

אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים, אחזתו רעהה אמר שמא יש בי דבר מגונה, כיון שאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך נתקדשה דעתו,

[ענין ב' לילך בתמימות, ואין מול לישאל]

בראשית טו ויצא אותו החוצה, אמר לפניו רבש"ע הסתכלתי במול שלי [ואין לי אלא בן אחד] [ואינו ראוי להוליד בן], אמר לו צא מאיצטוניות שלך "ממשפט חכמת מולות שלך" # [?] ויינו דכתיב (צדקא שית טו) ויזל אומה המולה אין מול לישאל [ראה שבת קנז].

[והא דאמר רבא במ"ק כח בני חיי ומוזני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במולא תליא מילתא, מ"מ ע"י זכות גדול משתנה, אבל פעמים שאין המול משתנה כדאמר ביבמות נו זכה מוסיפין לו לא זכה פותחין לו [תוס'] סוף מסכת שבת קנו. ד"ה אין מול וכו'] ור"ל מה שאמרו תוס' כדאמר ביבמות מביא ראיה שפעמים משתנה ע"י זכות שהרי אם זכה מוסיפין לו. עין יוסף על הע"י].

[אין מול לישאל. והא דאמר רבא בשילהי מו"ק (דף כח. ושם) בני חיי ומוזני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במולא תליא מילתא מכל מקום על ידי זכות גדול משתנה אבל פעמים שאין המול משתנה כדאמר ביבמות פרק החולץ דף ג. זכה מוסיפין לו [על שנות חיו] לא זכה פותחין לו [דאין מול לישאל]. תוס' שבת קנו].

אמר רבי יצחק כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עמו שנאמר שמואל ב כב כו, תהלים יח כו עם חסיד תתחסד, עם גבר תמים תתם,

א"ר הושעיא כל המתמים עצמו, שעה עומדת לו שעולה

זכיות שעשה משה רבינו לא עמדו לו כשנתרשל מן המילה, שנאמר שמות ד ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו,

אמר רבי ח"ו שמושה רבינו נתרשל מן המילה, אלא כך אמר אמול ואצא סכנה היא אם ילך צדק מוך ג' ימים, דכל ג' ימים כאזי ליה שנאמר בראשית לד ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים וגו' ולא למימרא דכיום השלישי כאזי ליה טפי מיומא קמא, אלא לכך המתנו שמשון ולוי עד יום השלישי כדי שיהו חלושין ביותר שנכאבו ג' ימים, והכי מוכח בפ' ר"א דמילה (שבת קלד) [דאל"כ ימול ויצא מיד וילך עד יום שלישי, וזה פשוט. פרשת נדרים] אמול ואשהא שלשה ימים, הקב"ה אמר לי שמות ד לך שוב מצרים,

[רק כשמלין באימול שהוא מכת חרב יש סכנה, אבל למול בצור אין סכנה, אבל כיון שכתב הרמב"ם בהלכות מילה שמצוה מן המובחר למול באימול, היה סובר משה רבינו שמוכח להשקות המצוה ולעשותה מן המובחר. חתם סופר].

אלא מפני מה נענש משה

דף ל"ב ע"א

מפני שנתעסק במלון תחלה, שנאמר שמות ד ויהי בדרך במלון צדק צמלון דמשמע דמיד שצא מן הדרך נתעסק צמלון, והיה לו למול מתחלה, וכ"מ הילך ימול כיון שהיה לו עדיין לצאת בדרך ? י"ל דלמול מלון סמוך למגרים היה וצאורחא פורמא ליכא סכנתא,

רשב"ג אומר לא למשה רבינו בקש שמן להרוג, אלא לאותו תינוק, שנאמר שמות ד כי חתן דמים אתה לי, צא וראה מי קרוי חתן, הוי אומר זה התינוק שנעשה חתן ע"י ברית [שמחתנין אותו במצוה ראשונה. ר"ל],

דרש רבי יהודה בר בינא בשעה שנתרשל משה רבינו מן המילה, באו אף וחימה ובלעוהו, ולא שיירו ממנו אלא רגליו מקום המילה כדכתיב (שמו"ב שמואל ב יט) ולא עשה רגליו, מיד ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה, מיד וירף ממנו, [בע"ז כו. איכא פלוגתא אם אשה תוכל למול את התינוק, ולכאורה איך יפרנס האוסר את אשה למול עובדא דצפורה וכו'. ראה מהר"ן חיות]

באותה שעה ביקש משה רבינו להורגן שנאמר תהלים לו הרף מאף ועזוב חמה כלומר הקצ"ה אמר לו שיעזב אלמא רוצה היה להרגם,

ויש אומרים לחימה הרגו שנא' ישעיה כו חמה אין לי אלמא נהרג, והכתיב דברים ט כי יגורתי מפני האף והחמה תרי חימה הו, ואיבעית אימא גונדא דחימה חיל של חימה [פ' הגם שחימה נהרגה, נשאר חיל של חימה],

תניא רבי אומר 8. [ראה דברי רבי במשנה #5 דומה לזה] גדולה

אבני חן על מסכת נדרים

הפצה. ר'). [זהב נתן להם כדי שלא יתנו עיניהם להרויח ממון כי אם לעשות מלחמה. שטמ"ק], [ויש מפרשים שהריקן בתורה שלמדן תורה הרכה כאדם שמריק מכלי אל כלי. שטמ"ק].

[ענין ד', גימטריאות]:

בראשית יד שמנה עשר ושלוש מאות 318, א"ר¹. אמי בר אבא אליעזר כנגד כולם, איכא דאמרי אליעזר הוא [כוונת הפסוק הוא על אליעזר, שרק אליעזר הלך עמו, ולא היו שם 318 עבדים במציאות], דחושבניה הכי הוי,

וא"ר². אמי בר אבא בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו, שנא' בראשית כו עקב אשר שמע אברהם בקולי כמנין עקב שמע ואברהם היה קע"ה נמלא שכן שלש הכיר את צורא חושבניה מאה ושבעין ותרין 172,

ואמר³. רמי בר אבא

דף ל"ב ע"ב

השטן [עם הה"א] בחושבניה תלת מאה ושיתין וארבעה 364 וימות הממה שס"ה 365 א"כ איכא חד יומא דלית ליה רשותא למשטן דהיינו יוס"כ [אמר רמי בר חמא השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי, תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאסטוני, ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני. יומא ב.],

ואמר⁴. רמי בר אבא, כתיב אברם וכתוב אברהם, בתחלה המליכו הקב"ה על מאתים וארבעים ושלושה אברים 243 ולבסוף המליכו על מאתים וארבעים ושמונה אברים 248 אלו הן שתי עינים ושתי אוזניים שבתחלה המליכו הקב"ה על אבריו שהם צדומו לומר מעצירה, אצל עיניו ואוזניו של אדם אינם צדומו, שהרי על כרחו יראה צדומו וצדומו ישמע, ולבסוף כשנמול המליכו הקב"ה אפי' על אלו שלא יסתכל, ולא ישמע כי אם דבר מזה וראש הגוייה שנמול [ול"ג לפרש דר"ל תאות המושגל דאינה ברשות של אדם דלפעמים כשרואה אשה יפת תואר נכנס בלבו הרהור עבירה. רש"ש],

[ענין ה', עוד מדברי רמי בר אבא]:

ואמר⁵. רמי בר אבא מאי דכתי' קהלת ט יד עיר קטנה ואנשים וגו' עיר קטנה זה הגוף ואנשים בה מעט אלו אברים [רמ"ח אברים, שהם מעט נגד השם"ה גידין. עיון יעקב] ובא אליה מלך גדול וסבב אותה זה יצר הרע ובנה עליה מצודים [וחרמים] [גדולים. כ"ה בפסוק] אלו עונות.

[פסוק טו] ומצא בה איש מסכן (ו)חכם זה יצר טוב [שהוא ילד בשנים כנגד יצר"ה שהוא פחות ממנו י"ג שנה, וחכמתו בזויה שאין האברים

לגדולה שנא' בראשית יז התהלך לפני והיה תמים, וכתוב והיית לאב המון גוים,

אמר רבי כל המנחש [שמנסה לנחש ולמצוא סימונים. שטן], לו נחש שהנחשים והקסמים רודפין אחריו, שמוק צכל דצר, וכדאמרינן צפרק ערבי פסמים (פסמים קו) מאן דקפיד (קפדין) [קפדין. כ"י] ליה שנאמר במדבר כג כי לא נחש ביעקב, והא בלמ"ד אל"ף כתיב [ואתה דורש "לוי" בוי"ו], [ראה מדר"ן חיות]? אלא משום מדה כנגד מדה [פ' שזה שכל המנחש, לו נחש, אין למדין מן הפסוק אלא מהכלל שהקב"ה דן את האדם במדה כנגד מדה],

תני אהבה בריה דרבי זירא כל אדם שאינו מנחש, מכניסין אותו במחיצה שאפי' מלאכי השרת אין יכולין ליכנס בתוכה,

שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל וגו' כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל שמלאכי השרת ישאלו לישראל מה פעל אל, לפי שמתוך שאין מנחשין, מכניסין אותן למחיצה שאין מלאכי השרת יכולין ליכנס בה,

ונראה צעני (דהכי) [דהיינו. כ"י] נמי מדה כנגד מדה, שמתוך שאינו הולך לקראת נחשים, לידע העמידות אלא צוטח בהקצ"ה, משום הכי הקצ"ה מגלה לו רזי עולם שאינם גלויים למלאכי השרת,

[ענין ג', מפני מה נענש אברהם אבינו],

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, ¹ מפני שעשה אנגריא בת"ח שהולין למלחמה שנאמר בראשית יד וירק את הניכיו ילידי ביתו דהיינו צני אדם שחך למורה,

ושמואל אמר². מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה שהרבה להרהר על מדותיו של הקב"ה, הפריז ויתר והפקיר [מלשון מפריו אדם על שדחו [ב"מ סט:]]. שטמ"ק' שנא' בראשית טו במה אדע כי אירשנה,

ורבי יוחנן אמר³. שהפריש בני אדם מלחכנס תחת כנפי השכינה, שנאמר בראשית ידא וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־הָעָרִים אֶל־אַבְרָם תָּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְכֹּשׁ קָח לְךָ וְאַצְרִיחַ אֲצִינוּ נָתַם לָךְ, ואילו עכשן לעצמו היה מכניסן תחת כנפי שכינה,

וירק את הניכיו ילידי ביתו, רב אמר שהוריקן בתורה זיון צמורה [שאמר להם הוזהרו בתורה ובטחו בה. שטמ"ק], [זיון בזכות התורה ובשבילה נצחו במלחמה. ר.], לשון אחר הריקן מן המורה מלשון והצור רק שעשה צהן אנגריא,

ושמואל אמר שהוריקן בזהב כדכתיב צירקק חרוץ, דהיינו זהב, כלומר שנתן להם זהב הרבה כדי שילכו [פתח להם אוצרותיו כדי שילכו עמו בנפש

אבני חן על מסכת נדרים

כלומר שיהא בעצמו לשיט ארצו הדוס רגליו, וכמז צהוא מזמור אתה כהן לעולם, ובתריה כתיב שם פסוק ד גשבע ה' וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרֹתַי מִלְּפִי־צֶדֶק, על דיבורו של מלכי צדק [בשביל שהקדים שם שמו של אברהם],

והיינו דכתיב והוא [שם בן נח] כהן לאל עליון, הוא כהן ואין זרעו כהן [כלומר שלא זרעו זרעו צהונה ממנו. רש"י לעיל]:

[ואולי לכן נקרא שמו "שם" שע"י קריאת שמו של אברהם קודם לשמו של הקב"ה אבר זכותו, ואין הכהנים העתידים נקראים על שמו, ומצינו שנקראין בני אדם על שם דבר גדול שאירע להם],

פרק רביעי אין בין המודר

מתני: אין בין המודר הנאה מחבירו, למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל [לעבוד בנבולו, אף שאינו מקצר דרכו ע"י זה, דאפילו דבר שאין אדם מקפיד עליו, אסור במודר הנאה. יבין] שהמודר הנאה אסור לעצור דרך חצרו, ומודר ממנו מאכל שרי וכלים שאין עושין בהם אוכל נפש דשרי במודר מאכל, כל שאין משמירין כיוצא בזה, כדמפרש ואזיל ומודר הנאה אסור,

המודר מאכל מחבירו לא ישאילנו נפה וכברה [ג"ל שאינה אותה שמעפין בה קמח, רק אותו שמפריחין בו המזין מהגורן. יבין עיי"ש] וריחים ותנור אינדין למיתני הני, כי היכי דלא מסיק אדעתין, דכי אמר דכלים שעושין בהם אוכל נפש אסורי נמי במודר מאכל, ה"מ קדרה שמבשלין בה, א"נ שפוד שזולין בו בשר, אכל הני גורס דגורס ניהו, ולישרו במודר מאכל, קמ"ל, אבל משאיל לו חלוק וטבעת וטלית ונזמים בגמ' שקלי וטרי אי אשמועינן רבותא בהני, או לא, אלא דמניניהו אגב רישא:

נב: מאן תנא [מי שנה משנתנו] דמודר הנאה אסור דריסת הרגל? אמר רב אדא בר אבהו רבי אליעזר היא, דתניא ר' אליעזר אומר אפי' ויתור מה שדרכן של מוכרים לותר ללוקחין, שמוסיפין להם כשלוסין פירות אחד או שנים, אפילו אותו ויתור אסור במודר הנאה ואע"ג דהו' זניא דרמי על אפיה [לעיל לא.], הלכך דריסת הרגל (אסור. כ"י) אע"ג דלא קפדי בה @ אינשי, אסור במודר הנאה,

אכל רבנן דפליגי עליה סברי דכל היכא דלא אסר עליו [נכסיו. כ"י] אלא הנאתו, כה"ג לא מקמי הנאה [ויש לומר שלא היה דעת הגורד על זה. או דהו' כמו שהפירו כלל. וראה בזה"ק חיות], דכיון דמידי דלא קפדי בה אינשי הוא, אין זה

נשמעין לו. ר', וראה ענף יוסף] ומל"ט הוא את העיר בחכמתו זו תשובה ומעשים טובים ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא [ומפרש למה נקרא היצ"ט איש מסכן. עץ יוסף] דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצ"ט # [פי' היצ"ט מכין שיש זמנים שאינם שייכים לו ועומד מן הצד, אבל היצ"ט הוא כמו פוחר ממולח שגם בזמנים שאינם שייכים לו הוא עומד שם ומחפש מה שיכול לקלקל],

קהלת ז יט הַחֲכָמָה תָּעוּ ז' לַחֲכָם [תתן חוזק אל החכם. מדר, להגביר השכל על התאוה. ספורנו], מַעֲשֵׂה שְׁלִיטִים אִשְׁרָה הָיוּ בְּעִיר [יותר מכל החושים הפנימיים והחיצוניים שהם בין כולם עשרה. ספורנו], הַחֲכָמָה תָּעוּ ז' לַחֲכָם זו תשובה ומעשים טובים מעשרה שליטים שולטים באלים, שרוב מעשי האדם נעשין על ידיהם שתי עינים, ושתי אזנים, ושתי ידיים, ושתי רגלים, וראש הגוייה ופה,

[וראה הגויה דהיינו האבר, ועל כן כשמל אברהם והוסר ממנו הערלה הגורמת תאוות הגשמיות, או מלך על העינים ועל האזנים הגורמים לו לחטוא על הרוב, ומאחר שמלך עליהם הוסיף ה' בשמו ה' ואז מלך על כל האיברים, כי כלם היו נכנעין לפניו ולא היו גורמים לו לחטוא, על כן אמר לו השם התהלך לפני והיה תמים, כי אז נקרא תמים באמת. שטמ"ק],

[ומה שלא מנה גם ה"חוטם", שגם ריח בשמים בערוה שהוא בחוטם הוא מסרסר בעבירה? ושמו אפשר שאלו העשרה האיברים החכמה שהיא תשובה ומעשים טובים תעוז לחכם להיותם ברשותו ולא יחטא, אבל החוטם שאינו ברשותו ומריח מאי דלא בעי אין כח בתשובה להמנעו מהריח שבא לו שלא בכוונה. הרי"ף על הע"י],

[ענין ו', בקש הקב"ה להוציא כהונה משם]:

אמר רבי זכריה משום רבי ישמעאל, ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם שנאמר בראשית יד [ומל"ט דק] הוא שם בן נח והוא כהן לאל עליון, כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום [ואם היה מחשבתו על הקב"ה בכל עת היה מקדים אותו. ראה מה שהביא בב"ה משם המהר"ל בחידושי אגרות] [לפיכך] [נענש שם ו] הוציאה [שהתחיל הכהונה] מאברהם ואע"פ שאברהם מורעו של שם, לא זכה צהונה מחמת שם, אלא מחמת עזמו, והיינו דאמרינן [לקמן] הוא [שם היה] כהן ואין זרעו כהן, כלומר שלא זכה זרעו צהונה ממנו,

[ו. כ"י] מש"ה נטלה מכל שאר זרעו של שם ונתנה לאברהם שנאמר בראשית יד ויברכהו [שם את אברהם] ויאמר, ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ, וברוך אל עליון, אמר לו אברהם [לשם] וכי מקדימין ברכת עבד [אברהם] לברכת קונו,

מיד נתנה לאברהם שנאמר תהלים קי א לְדָוִד מְזִמּוֹ ר' נָאֵם ה' | לְאֹדְנִי דוד הוא דקאמר, דנאם ה' היה לאדני [שדיבורו של הקב"ה היה לאדוני], דהיינו אברהם [שקראו ראשון להקב"ה אדון, כדאיתא בברכות ז: למען אדני למען אברהם שקראו אדון. ר'] שֵׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֲבִיךָ הָרֵם לְרִגְלֶיךָ עַל יְמִינִי שהצניחו צמלחמת ארבעה מלכים שיצא לימין השם,

אבני חן על מסכת נדרים

קרוי נהנה מחבירו,

אמר רב פפא שק להביא פירות, וחמור להביא עליו פירות, ואפי' צנא סל בעלמא, הנאה המביאה לידי מאכל אלא למקן המאכל (נפשה) [נפשה]. מימא לא מקריא הנאה המביאה לידי מאכל אלא למקן המאכל (נפשה) [נפשה]. כ"י] וכברה, אכל להביא (אליו) [עליו כ"י] המאכל (צלצל. כ"י) בשק וחמור שרי, קמ"ל רב פפא,

בעי רב פפא [הלשון הזה בעי רב פפא יש עוד שני פעמים במסכת זו לעיל ז., וראה ביומא מז-מט תשעה פעמים זה אחר זה בעי רב פפא, ויש לשון זה לערך עוד 35 פעמים בש"ס] **סוס לרכוב עליו** **וטבעת ליראות בה מוהו**, **מיפסק ומיזל בארעיה** (מאי) [מוהו. ד"ס] דמי אמרינן נהי דהקרבנא המאכל אליו, מקריא הנאה המביאה לידי מאכל, אפי' הכי להקריב עצמו למאכל (כמפסק) [כמפסק]. כ"י] ומיזל בארעיה, כדי שיהיה שם מהרה, לאו הנאה המביאה לידי מאכל היא, דשאיני התם (שעשה) [שעשה מעשה. כ"י] במאכל עצמו,

[מדרבי הר"ן משמע שהיה גורם בגמ' קודם מיפסק ומיזל בארעיה מוהו, ואח"כ סוס לרכוב עליו וטבעת ליראות בו] וכן נמי סוס לרכוב עליו [ח"ש, ומתחיל דיבור חדש]. [וטבעת. כ"י] ליראות זה כדי שיראה כאדם שחזר כשירכב על סוס, ותהא טבעת על ידו, ובשביל זה יתנו לו מנה יפה, כי האי גוונא גרמא בעלמא הוא?

תא שמע [ששינוי במשנתנו] **אבל משאיל לו חלוק וטלית נזמים** **ומבעות, היכי דמי אילימא שלא ליראות בהן דשרי** **במודר מאכל** **כיון דאין משכירין** [בהן. כ"י] **כיוצא בהן צריכא למימר פשיטא, אלא לאו** **אפילו ליראות בהן, וקתני משאילו אלא גרמא דמאכל שרי, וכל הני** **דבעי רב פפא גרמא בעלמא נינהו?**

לא לעולם שלא ליראות, ואידי דקתני רישא לא ישאילו **לאשמועינן דנפה וכברה כלים שעושין בהם אוכל נפש הן, וכמו שפירשמי במשנתנו** **תנא סיפא משאילו:**

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה צריך דרב פפא לא איפשטא - הלכך נקטינן בה לחומרא [שגם ליראות אסור להשאיל].

מתני': **וכל דבר שאין עושין בו אוכל נפש, מקום שמשכירין כיוצא בהן אסור אפי' במודר מאכל, דהאי מודר מאכל דמתני' הא** [מוקמת] [מוקמינן. כ"י] **ליה בגמרא, באומר הנאה המביאה לידי מאכל עלי, והני כיון דרגילין להשכירן, וזה משאילו בלא שבר, הנאה המביאה לידי מאכל היא, שהרי בדמי השכירות שמחל לו יקח מאכל:**

גמ': **מכלל דרישא דהיינו לא ישאילו נפה וכברה אף על פי שאין משכירין דמאי דשרי בחלוק וטלית נזמים וטבעות, אסרינן נפשה וכברה באין תנא? אמר רב אדא בר אבהו ר' אליעזר היא:**

מתני': **המודר הנאה מחבירו** [ראובן אסור ליהנות משמעון], [וב"ה בכתובות קו]. **שוקל לו את שוקל המדיר למודר** [שמעון שוקל שוקל שר]

ביאורי הר"ן: ואם תאמר דהכא משמע דדריסת הרגל לא קפדי אינשי, ומש"ה (שרו רבנן) [שרי לרבנן. כ"י] [פ' וגירסת הב"י נבונה דהא רבנן לא איירי בדריסת הרגל, אלא בויתור], ואילו צ"ח חזקת הבתים (צ"ח דף נו) (אמרינן ? וראה כ"י) גבי אלו דברים שאין להם חזקה (ו. כ"י) אמרינן הכא בחצר של שותפות עסקינן דלהעמדה כדי [להעמיד דבר בחצר, שדומה לדריסת הרגל] לא קפדי, אלא דוקא שותפין הוא דלא קפדי, הא אינשי דעלמא קפדי, וכיון שכן לימסר אפילו לרבנן ?

מ"ח הרמב"ן ז"ל דהעמדה דאמר התם, היינו להמעבד ולישב בחצר, דומיא דהעמדת בנהמה דתנן התם במתני', וכדי האי גוונא הוא דאמר דדוקא שותפין לא קפדי, הא אינשי דעלמא קפדי, אכל הכא דדריסת הרגל בעלמא עסקינן דהיינו לעבור דרך חצרו, ולא להמעבד שם, ובכ"ה"ג אפי' אינשי דעלמא [דלאו. כ"י] שותפין לא קפדי, ומש"ה שרו [לרבנן. כ"י].

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה - פסק הרמב"ן ז"ל כר' אליעזר, דאמר ויתור אסור, כיון דקסת לן תנא הכא כוותיה, ועוד דקוגיין דפ' השותפין שדדו [לקמן מח] כוותיה אולא, אכל ר"ח ז"ל כתב בפרק חזקת הבתים [גבי] אלו דברים שאין להם חזקה, דליה הלכתא כרבי אליעזר, וכן דעת ר"ח ז"ל:

[שינוי במשנתנו] **המודר מאכל מחבירו לא ישאילו בו:**

דף ל"ג ע"א

והא מן מאכל נדר וכוין שכן למה יאסר? אמר רשב"ל באומר הנאת מאכלך עלי **דכיון שהוסף** (ואמר) [ואסר. כ"י] **"הנאת" המאכל, הרי אסר על עצמו כל מה שגורם אותו, וקרי ליה מאכלך** [פ' דקשה ל' הרי אין זה מאכלו אלא כליו, וע"י אומר] **משום דנגרמת הנאה שלו הוא ממוקן** [פ' כיון שהמודר מתקן מאכלו ע"י כליו של חבירו נקרא המאכל על שמו], והוא קלוקל דעתך הכי [פ' ולכן הוה ס"ד בן] דאי לא, מאי מיקרי הנאת המאכל,

[ואימא] **אימא שלא ילעום חיטין ויתן על מכתו** **דהנאת מאכל** [שאם לא אסר אלא המאכל] לא משמע אלא שלא יהנה מגוף המאכל עצמו, ולאסור [פ' וכדי שיאסר] אפי' הנאת המאכל, אמר "הנאת מאכלך" ואכתי לשתרי?

אמר רבא באומר הנאה המביאה לידי **(מאכלך)** **[מאכל. ד"ס]** **עלי** [ואומר הר"ן] [ו. כ"י] **איכא מאן דאמר דבכ"ה"ג אסור בין בלעיסת חטים על גבי מכתו, בין בנפה** [בין בכברה ואין] **[וכברה, ואינו. כ"י] נוח לי, דבכלל הנאה המביאה לידי מאכל, לא משמע נחית חטים לעוסין ע"ג מכתו,**

אלא הכי הו' פסקא דמילתא, דאי **נדר ממאכל** אינו אסור אלא באכילה בלבד, ומותר בכל דבר אחר, אמר **הנאת מאכלך עלי** אסור באכילה, ואסור ללעוס חטים על גבי מכתו, אכל לשאול ממנו נפה וכברה שרי, אמר **הנאה המביאה לידי מאכל עלי** אסור באכילה, ואסור לשאול נפה וכברה, מיהו ללעוס חיטין וליתן על גבי מכתו שרי, כך נראה (בגיטין) [בזה. כ"י],

אבני חן על מסכת נדרים

הלוח לפייס המלוה לא מהנה לי' כלום, אלא ודאי לא סבירא לגבי דידן דרבנן סברי שיכול לומר מפייס חוינא ליה],

אפילו הכי נקטינן מהא דירושלמי, דחנן אפילו [צמלוה. כ"י] שיש עליה משכון אמר, דכיון דצירושלמי אמר צפשיטות דמודו ליה רצנן [דחנן] [לחנן. כ"י] צהכי, אלמא שמייע לכו דחנן אמר הכי, ויהי דלפוס גמרא דילן בני כהנים גדולים לא מודו, אפילו הכי גמרינן מירושלמי דחנן אמר אפילו צמלוה שיש עליה משכון, וצאה לא אשכחן איפכא בגמרא דילן, כן נראה לי.

[שנינו במשנתנו] מחזיר לו את אבידתו: פליגי בה ר' אמי ור' אסי, חד אמר לא שנו אלא בשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה [שמעון מחזיר אבידה לראובן, וראובן אסור ליהנות משמעון], דכי מהדר ליה, מידעם דנפשיה קא מהדר ליה ולא מהני ליה מיד, חלל שמצרים נזק אצידתו מעליו,

אבל נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר [אם שמעון אסור ליהנות מראובן, ושמעון מחזיר לו אבידתו] לא קא מהדר ליה, דקא מהני ליה פרוטה דרב יוסף דכי מהדר ליה אצידתו, מיפטר מלמיתב ליה פרוטה לעני, שהעוסק צמלוה פטור מן המלוה, ותלי לה דדרב יוסף, משום דפליגי רבה ורב יוסף פ' הכונס ג'אן לדיר (צ"ק נו) בשומר אצידה אי הוי כשומר שכן, וסבירא ליה לרב יוסף, דכיון דמיפטר מלמיתב פרוטה לעני, שומר שכן הוי,

[אולי יש ראייה מכאן שאין צריך להפסיק באמצע התפלה ליתן צדקה],

וחד אמר אפי' נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר מהדר ליה, ומשום פרוטה דרב יוסף לא שכיח שיצא עני לישאל ממנו צאונה שעה, דימא [דמשום הכי. כ"י] לא [מהדר] [ליהדר. כ"י] משום דמתמי (מיד) [מתייה. כ"י], דכי האי גוונא כיון דלא שכיח לא הוי בכלל איסור הגאה, ומיהו כיון דאפשר דאמי ומתמי מינה, שומר שכן הוי עליה וחיוב בגניבה ואצידה,

דף ל"ד ע"א

יש כאן ב' נוסחאות, גירסת הדפוס, וגירסת הר"ן ואפרש כל אחד לפי דרכו],

גירסת רש"י, רא"ש	גירסת הר"ן
בשלמא למ"ד אפילו בשנכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר נמי מהדר [ומיירי בשנתייהם מודרים זה מזה], היינו דקתני מקום שנוטלין עליה שבר תפול הנאה להקדש	בשלמא למאן דאמר צשנכסי מחזיר אסורין על צעל אצידה אצל דצעל אצידה אסורין על מחזיר לא מהדר היינו דקתני מקום שנוטלין עליה שבר תפול הנאה להקדש
אלא למ"ד בשנכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר לא מהדר, אמאי תפול הנאה להקדש	אלא למאן דאמר אפילו נכסי צעל אצידה אסורין על מחזיר נמי מהדר, אמאי תפול הנאה להקדש

תנן מקום שנוטלין עליה [על חזרת אבידה. רש"י] שכן תפול

לכן פסק ר' אבא שישלם כדי שלא יהי' בה משום רבית, זה ליתא], דא"כ הוה ליה למימר נכה לי אגר ציתי, [פ' אבל השתא דקאמר הב לי אגר ביתי, משמע דהחזיר הוא מצד עצמו ולא משום ההלואה דאסור משום רבית. שלמי תורה בא"ו,

והרב שמוחה מדעסוי פ' וז"ל דלישנא הב לי משמע מילתא חדתא, דמתחלה סבר המלוה ד(ה)דר בה בחנם והשתא אמר הלוח הב לי, משא"כ אם דר בה ברבית ה"ל למימר נכה לי וזה החדוש דבתחלה בשכר רבית דר בה. וראה תפארת ציון ועדיין צ"ע],

אלמא המשרה חצירו צתוך ציתו סתם, לא למתנה איכוון חלל לשכירות, וכיון שכן המפרנס אשת חצירו סתם, חוזר וגובה (ממנו) [ממנה. כ"י] חלו דצרו [דברי הרשב"א ז"ל,

ואינם מחזירים לדעתי, דנהי דהני מוכחי דהמהנה את חצירו סתם חלו לשם מתנה קא מכוון, אפילו הכי המפרנס את אשת חצירו סתם לחנן הניח מעותיו על קרן הכסף, משום דנהי דלחן צתורת מתנה קעביד, מיהו סתמא (וז) [זה. כ"י] אדעתא דצעל נחית ולא אדעתא דידה, שכבר הוא יודע שאין לאשה זו נכסים שיהא נפרע מהן, חלל מצעלה, ולא מסיק אדעתיה לומר שתחייב היא צהן, כדי שחולל לגבות מצעלה ולהגבותו, חלו כוליה אינשי דינא גמירי, חלל סתמא אדעתא דצעל נחית, ומש"ה נהי דלחן צתורת מתנה קעביד, כדמוכחי הך ראיות דאיתי הרשב"א ז"ל, אפילו הכי לחנן הניח מעותיו על קרן הכסף, דמסתמא אדעתא דצעל קעביד:

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה קיי"ל כחנן, הלכך [הפורע. ח"ש] חובו של חצירו הניח מעותיו על קרן הכסף, ואפילו צצעל חוב דוחק [שדוחק את הלוח לשלם, ותובע ממנו בבח] נמי, דליכא למימר דטעמא דחנן משום דמצי אמר ליה מפייס חוינא ליה והוה מחיל לי [ואי דוחק אותו אינו יכול למעון בן], דהא מתני' דשוקל לו את שקלו אחיז לן ספיר כחנן, אף על גב דלא מצי אמר שימחלו לו הגזירים,

ומסתברא לי דצמלוה שיש עליה משכון נמי אצל מעותיו, דהא אמרינן הכי צירושלמי אליצא דכני כהנים גדולים [ובכתובות קורא להם הגמ' רבנן], דאמרנ' יין. כ"י] התם [גדרים פ"ד ה"ב] דאפילו לצני כהנים גדולים [דהיינו רבנן] דאמרי צמפרנס את אשתו דישצב כמה הויא ויטול, התם היינו טעמא משום דלא עלה על דעתו שתמות אשתו צרע, אצל צפורע חובו מודו לחנן דפטור, דמצי אמר מפייס חוינא ליה והוה מחיל לי,

ואמרינן התם [ופריך] הגע עצמך [אמור לנפשך, לדברך דמתני' דהבא איירי בכל חוב ואפילו] שהיה צידו משכון [בשיש משכון ביד הבע"ח גמי איירי, אמאי מותר, הא קמהניא לי', דמסתמא לא רזי' מחזיר לו המשכון עד שישלם לו ? ומשני. קרבן העדה] מפייס חוינא ליה ומהדר לי משכונ,

ונהי דצממא דילן לא סבירא לן הכי אליצא דכני כהנים גדולים [פ' דגמ' דילן לא סבר דחנן ורבנן פליגי רק במפרנס אשתו, אבל בעל חוב שיכול לומר מפייס חוינא לי' גם רבנן סבירא דפטור מלשלם], דא"כ [דגם רבנן פוטרים בבעל חוב] לא הוה מצטריך לאוקמא למתניתין [שמקשה לעיל מי הוא שסובר דמותר להברית אר, ומוקמה רבא גם אליבא דרבנן ומיירי] צעלה על מנת שלא לפרוע [רק היינו אומרים דמשנתינו דפורע לו את חובו גם אליבא דרבנן, דכיון דיכול

אבני חן על מסכת נדרים

דבכהאי גוונא לא שייך יקרנא לקבל אצידתו צננס [פי' שלא לקבל מעות שייך גברא יקרנא, אבל מי שרוצה דוקא לשלם אינו נקרא גברא יקרנא] כך פירשו רבותי,

ולי נראה דהכי קאמר אמאי תפול הנאה להקדש, יתן שכרו צעל אצידה למחזיר [פי' שאף ששמעון אסור ליהנות מראובן, אין השכר שמקבל שמעון על החזרת האבידה נחשב להנאה], דנהי דנכסי צעל אצידה אסורין על המחזיר, אפילו הכי מותר ליקח ממנו שכרו, דהא [הש"ס וצינא] [תלמודא דאמר, וצינא. כ"י] דרמי על אפיה [אמר] [דאמרין. כ"י] לעיל דהנאה מוכר הוא ולא לוקח, ונפקא מינה דאי לוקח מותר ממוכר מותר ליקח ממנו וצינא דרמי על אפיה [ומא. ר"א] טעמא, [דהא] [והא. ר"א] מכל מקום מותר מיתחבי מהסאה מידי דמוכר? אלא ודאי היינו טעמא דכיון דצינא דרמי על אפי' הא משכח מינה לוקח טוצא [פי' הלוקח יכול למצוא לקנות דבר זה בהרבה מקומות] וכל כה"ג אע"ג דאמי לדיה ממדיר לא מקריא הנאה,

הכא נמי צמקוס שנותנין עליה שכר, דהיינו צבטל מן הסלע, אע"ג דיהיב ליה כי ההוא אגרא צעל אצידה למחזיר, לא מיתחבי מחזיר מיניה צעל אצידה כלל, שאותו שכר כבר היה מצי צידו,

[קשה לי, דהא שכר השבה לא מצי שקיל אלא כמו שהיה בטל מאותה מלאכה דעסיק בה, עי' תוס' ב"מ סח ד"ה ונותן, ושכר כזה אינו מוצי, כי מי פתי יסור הנה לשכור אדם כזה שמתעסק במלאכה שמרויח בה הרבה לעסוק במלאכה ששכרה מעט, וכ"ש למאן דמפרש שישב בטל לגמרי. ויש ליישב. רש"י]

וכיון שכן אמאי תפול הנאה להקדש, הא מצי צעל אצידה למתציה למחזיר, כנ"ל ונכון הוא?

ומשני **אחדא קתני** כלומר רישא דמחזיר אצידתו צין צנכסי מחזיר אסורין על צעל אצידה, צין צנכסי צעל אצידה אסורין על מחזיר, אצל סיפא צמקוס שנותנין עליה שכר תפול הנאה להקדש, אחדא צלמוד קאי, דהיינו אנכסי מחזיר אסורין על צעל אצידה [בשראובן נדר הנאה משמעון, ולכן אם שמעון אינו רוצה ליטול המעות תפול הנאה להקדש],

[ולפי גירסת רש"י "אחדא קתני", פירושה גם כמו לפי הר"ן דתפול הנאה להקדש קאי רק באופן שבעל האבידה דהיינו ראובן אסור ליהנות משמעון].

איכא דמתני לה בהאי לישנא פליגי בה ר' אמי ור' אסי, חד אמר לא שנו אלא בשנכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר ומתני' לנדרין קתני, שוקל לו את שקלו ופוער לו את חוצו מדיר למודר, ומחזיר לו אצידתו מדיר למודר, ומורס לו את תרומותיו מדיר למודר, ומשום דבעי תנא למיתני כוליה גוויי דשרי צין מדיר (למודר) [ומודר. כ"י] תנא הכי, כך נראה צעיי ומשום פרוטה דרב יוסף לא שכיח,

אבל נכסי [צנכסי. כ"י] מחזיר אסורים על בעל אבדה לא מהדר ליה משום דקא מהני ליה [אלא יתנגד לאחד ויחזיר לו] ועדיף טפי מפורע לו חוצו דהא קא ממטי ליה צדיה, ואי לא דקא מהדר ליה אפשר דפסדא מיניה לגמרי,

הנאה להקדש [דכיון דמודר [ראובן משמעון] ממנו הנאה לא מצי האי [שמעון] למיתב ליה שכר. רש"י],

בשלמא למ"ד אפילו בשנכסי בעל אבידה אסורים על מחזיר [פי' כששניהם מודרים זה מזה. ר"ן] **נמי מהדר, היינו דקתני מקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש** [כיון דמחזיר [שמעון] לא מצי למישקל מוניה השכר, לפי שזה בעל אבידה [ראובן] הדירו מנכסיו, וגם] אינו יכול להשתייר השכר בידו, דמקום שנוטלים עליה שכר הוא, ולא מצי בעל אבידה למימר הואיל ואינו יכול ליטול השכר יהא שלי # [צריך לומר מפני שגם ראובן מודר משמעון], לפיכך תפול הנאה להקדש. רש"י],

אלא למ"ד כשנכסי בעל אבידה אסורים על מחזיר [בשמעון אסור ליהנות מראובן] **לא מהדר, אמאי תפול הנאה להקדש** [הרי ראובן מותר ליהנות משמעון]?]

[וזהו לפי גירסת ופירוש הר"ן] תנן מקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש, צשלמא למאן דאמר צנכסי מחזיר אסורין על צעל אצידה אצל צעל אצידה אסורין על מחזיר לא מהדר היינו דקתני מקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש אלא למאן דאמר אפילו נכסי צעל אצידה אסורים על מחזיר נמי מהדר, אמאי תפול הנאה להקדש, כך היא עיקר הגירסא,

[לפי הר"ן קושיית הגמ' הוא, דלפי אותו מ"ד דסבר שבין אם ראובן מודר משמעון ובין אם שמעון מודר מראובן מחזיר שמעון אבידה לראובן, ועל שניהם אומר המשנה דבמקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש, קשה, שאם שמעון מודר מראובן ושמעון אינו רוצה לקבל השכר, למה תפול להקדש, הלא ראובן אינו מודר משמעון, ולמה לא יחזיק המעות לעצמו].

וה"פ צשלמא למ"ד דמתני' צנכסי מחזיר [שמעון] אסורין על צעל אצידה [ראובן] דוקא היא, דאילו נכסי צעל אצידה [ראובן] אסורין על מחזיר [שמעון] לא מהדר [אינו יכול להחזיר לו אבידתו] משום פרוטה דרב יוסף, מש"ה קתני סיפא דמקום שנוטלין עליה שכר, אם זה המחזיר [שמעון] גברא יקרנא ואינו רוצה לקבל שכרו [מראובן] לא ישהנו צעל אצידה [ראובן] לאותו שכר אצלו דהא מתחבי מיניה, אלא תפול הנאה להקדש,

אלא למ"ד דאפילו נכסי צעל אצידה [ראובן] אסורין על המחזיר [שמעון] מהדר, אם כן רישא דקתני ומחזיר לו אצידתו, אפי' צנכסי צעל אצידה אסורין על מחזיר נמי היא, וסיפא דקתני תפול הנאה להקדש אכולא מילתא קאי,

ובשלמא צנכסי מחזיר אסורין, אחי ספיר [דתפול הנאה להקדש] אי מחזיר גברא יקרנא הוא כדפרישית,

אצל צנכסי צעל אצידה [ראובן] אסורין על מחזיר [שמעון] למה לי דתפול הנאה להקדש, יעכצנו צעל האצידה לעצמו, שהרי לא נאסרו נכסי מחזיר [עליו. כ"י],

ולכא למימר דהכא כשצעל אצידה [ראובן] גברא יקרנא ורוצה ליתן שכר ומקבל לא מצי שקיל, דהא נכסי צעל אצידה אסורין עליו, ומשום הכי תפול הנאה להקדש,

אבני חן על מסכת נדרים

וחד אמר אפי' נכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה מותר, דכי מהדר ליה מידי דנפשיה קמהדר ליה,

תנן מקום שנוטלין עליה שבר תפול הנאה להקדש, בשלמא למ"ד אפילו בשנכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה מהדר כלומר דמודר מחזיר למדיר, ומדיר למודר, היינו דמתרין "מקום" דאיכא לתרוצי דאחא קמי כלומר היכא דמהדר מדיר למודר [שראובן אסור ליהנות משמעון, וראובן אסור להחזיק המעות אלא תפול הנאה להקדש],

אלא למ"ד בשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה [אם ראובן אסור ליהנות משמעון] לא מהדר וא"כ ממני דמחזיר לו אבידתו שנכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר בלחוד היא [רק בשמעון אסור ליהנות מראובן], וא"כ היכי מתרין מקום [פ' הלא אין מקום שאומרים תפול הנאה להקדש] דבכ"ג ליכא למימר תפול הנאה להקדש, וכמו שכתבתי למעלה?

קשיא,

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה קי"ל דצין שנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה, צין שנכסי בעל אבידה אסורין על המחזיר מהדר, דהא מ"ד דנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה לא מהדר אמותא [באן בלשון שני], ואע"ג דמ"ד בלישנא קמא דנכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר לא מהדר [משום פרוטה דרב יוסף] לא אמותא, דלדרכה אחי' לדידיה מתנימין טפי שפיר [פ' דאליב' מתיישב הסיפא דתפול הנאה להקדש שכיון דמתני' איירי רק בשנכסי מחזיר אסורין על בעל האבידה] והוא אינו רוצה לקבל המעות תפול הנאה להקדש, אבל אם גם שנכסי בעל האבידה אסורין על מחזיר מהדר' צריך לתרין אחדא קתני' אפ"ה כיון דהאי לישנא בתרא הוא, והך סברא דצין שנכסי מחזיר אסורין צין שנכסי בעל אבידה אסורין מהדר, אימתרא. כ"י) בתרתי לישני [פ' שבשתי הלשונות יש מ"ד אחד שסובר בן], כוונתה נקטין וכן פסק (הרמב"ם) [הרמב"ן. כ"י ז"ל,

	נכסי מחזיר שמעון אסורין על בעל אבידה ראובן	נכסי בעל אבידה ראובן אסורין על מחזיר שמעון
לשון ראשון חד אמר	מחזיר דכי מהדר לי' מידעם דנפשי' קא מהדר לי'	לא מחזיר דמהנה לי' פרוטה דר' יוסף
לשון ראשון וחד אמר	מחזיר	מחזיר פרוטה דר' יוסף לא שכיח
ל"א חד אמר	לא מחזיר משום דקא מהנה לי'	מחזיר פרוטה דר' יוסף לא שכיח
ל"א וחד אמר	מחזיר דכי מהדר לי' מידעם דנפשי' קא מהדר לי'	מחזיר

דף ל"ד ע"ב

אמר רבא היתה לפניו כבר של הפקר, ואמר כבר זו הקדש, נטלה לאוכלה מעל לפי כולה האי דנקיט לה בככר של הפקר, ולא נקט לה בככר שלו, שהיתה עומדת בתלוי והקדשה, משום דכדי האי גוונא נטלה לאכלה לא מעל, דכיון דמקמי הקדש שלו היתה, ולאחר הקדש ג"כ ברשותו עומדת, ה"ל כגזר של הקדש דאמרי' בסוף פ"ק דחגיגה (דף יא) שאם נטל דבר של הקדש לזכות בו לא מעל, משום דמיעקרא נמי ברשותיה קאי, והשתא נמי ברשותיה, ואין מעילה בהקדש אלא במוציא מרשות הקדש לרשות אחר, ומה לי בתלוי, מה לי בידו הכא והכא לא נפיק מרשותיה,

לכדי נקיט ליה בככר של הפקר שהיתה עומדת תוך ד' אמותיו שקורות לו בכל מקום, ומש"ה כי אמר כבר זו הקדש חיי'ל, ומקדש זה לא זכה בו מעולם, דאע"ג דאמר בפ"ק דב"מ (דף י) דד' אמות של אדם קורות לו אפי' כי לא אמר אקנה, הכא שאני, משום דכיון דאמר כבר זו הקדש, גלי אדעתיה דלהקדש נחא ליה דליקני, לדידיה לא נחא [לי' דליקני. כ"י], וגילויי דעתא כי האי מהני כדמוכח סוגיא דהתם, ומני למעבד הכי, דה"ל כמגביה מציאה למצור, דקנה מצורו ולא הוא, הכא נמי הקדש קני ואיהו מעולם לא קנה זה נ"ל,

ומש"ה נטלה לאכלה מעל לפי כולה, שכיון שלא זכה בו מעולם אינו כגזר עליה, ולפיכך כשנטלה הוציאה מרשות הקדש, ומשום הכי מעל,

להורישה לבניו מעל לפי טובת הנאה שבה [אם יש בה שוה פרוטה במה שבניו מחזיקין לו טובה, שרצה לזכות בה לצרכם, משלם פרוטה וחובושה להקדש. ר'] דכיון דלא הגביהה אלא להורישה לבניו, ולא שיקנו אותה עכשיו, לא נפקא לחולין אצל מ"מ מעל לפי טובת הנאה, לפי שמעשיו יחזיקו לו בניו טובה כיון שהוא מחזיר להורישם, ובניו מועלין לכשיוציאו, והא דאיתי הכא הך מיימריה דרנא משום דדמיא ליה להך צעיא דצעא מיניה רב חייא בר אבין, דכי היכי דהכא הקדש הככר ואח"כ נטלה לאכלה, דברר חייא בר אבין נמי אסר הככר ואח"כ נתנה לו,

בעא מיניה רב חייא בר אבין מרבא, ככרי עליך ונתנה לו במתנה מהו, ככרי אמר לו, כי איתיה ברשותיה הוא דאסור דככר צדוד שהככר שלו משמע, אצל לאחר שנמנה [לו ?] כיון דלא הוי שלו מותר בה, או דלמא עליך אמר ליה [ועילוייה] עילוייה שויתיה הקדש דה"ק ליה, זו שהיא עכשיו ככרי אסורה עליך לעולם,

ביאורי הר"ן: וצודאי פשיטא ליה לרב חייא, דהיכא שנמן מדיר כבר זה לאדם אחר, מותר המודר בו, וכדתנן לקמן בפרק השותפין (דף מו.) ציתך שאני נכנס, שדך שאני לוקח, מת או שמכרן לאחר מותר, אלמא כל היכא דאפסקיה אחר שרי, אלא היינו טעמא דמציעא הכא, משום דלא אפסקיה אחר, דממדיר למודר קאמי,

וכ"מ תפשוט מההיא דפ' השותפין לאיסורא ד. כ"י)מדקמני מכרן לאחר מותר, משמע הא מכרן למודר אסור ? לימא, דאיכא למימר דמשום דבעי למתנא סיפא (ציתך זה שאני נכנס שדך זה) [צית זה שאני נכנס שדה זה. רש"ש] שאני לוקח, מת [בעל הבית או בעל השרדה] או שמכרן לאחר אסור, דהתם נקט אחר לרצותא, מש"ה איכא למימר דנקט רישא נמי לאחר, ולאו דוקא, דה"ה לו,

אבני חן על מסכת נדרים

עליו כל נכסיו אם יש לו פרה אחרת. אבל בד"ם יש גירסא נכסי עליו אם יש "לך" פרה אלא זו, ולפ"ז השואל אוסר נכסיו על המשאיל אם יש להמשאיל פרה אחרת. וכן יש בד"ם גורסים כן גבי קרדום],

השאייל קרדומך, אמר לו קונם קרדום (שיש לי. ד"ם) שאני קנוי, נכסי עליך. ד"ם] אם יש לי קרדום אלא זה, ונמצא שיש לו, בחייו אסור אם נמצא שיש לו פרה אחרת או קרדום אחר, מזה או שנתנה לו במתנה הרי זה מותר משום דמי מת או שנתנה לו במתנה, לא פרעו ולא קרדומו ולא נכסיו הן, וקס"ד שהמדייר נתן למודר ואפ"ה שרי וקשיא לרצא דאסר?

א"ר אחא בריה דרב איקא שניתנה לו על ידי אחר שנתנו מדייר לאיניש דעלמא, ואח"כ נתנו זה למודר,

א"ר אשי דיקא נמי דקתני שניתנה לו ולא קתני שנתנה לו כלומר שכן היתה קבלה בידם [ראה רש"ש] לקרות נקנוי במדיק, אף על פי שאין בנתינתה שום הפרש.

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה קיימא לן אע"ג דיהציה ניהליה במתנה אסור, דהכי פשט ליה רצא ואסיקנא [נמי. כ"י] דיקא נמי דקתני כו', וכתב הרשב"א ז"ל דמי היכי דיהציה במתנה אסור, ה"ה אם לקחו מודר ממנו [ואולי דוקא אם לקחו שוה בשוה, אבל אם לקחו ביותר משווי מותר. וראה ר"ן לעיל ל"א ע"ב ד"ה מתני' בוכינא מציעא. ואולי שניתן] דמד טעמא הוא,

בעא מיניה רבא מרב נחמן יש מעילה בקונמות האוסר דבר עליו בקונם, ונהנה ממנו, מי מחייב מעילה או לא, מי אמרינן [דכיון. כ"י] דשאלו כקרבן [וחייב] [חייב. כ"י] עליו אשם מעילה כנהנה מן הקדשים או לא? [ובזה מובן הפסוק כי ידור נדר לה' שהנדר עושה החפץ קודש לה', הנדרים הוא איסור חפצא, אבל או השבע שבעה על נפשו, ששבעה עושה אדם על עצמו, ששבעה הוא איסור גברא. פניני הדף בשם הגר"ז]

אמר ליה תניתה מקום שנוטלין עליה שכר תיפול הנאה להקדש, למימרא כי הקדש דאי לא דמי קונמות להקדש, הוה ליה למימר יולין הנאה לים המלח כדקתני בכל דוכתא, אלא משום דבקונמות יש בהן מעילה כהקדש [כיון דבהקדש עסקי?] תנא תפול הנאה להקדש, מזה הקדש יש בו מעילה, אף קונמות יש בהן מעילה,

כתנאי קונם כבר זו הקדש שאסרה בקונם לכל כהקדש שהוא אסור לכל אדם ואכלה בין הוא ובין חבריו מעל דיש מעילה בקונמות לפיכך יש לה פדיון דכיון דמתקרי אכולי עלמא כהקדש תמים פדיונו,

כבר זו עלי להקדש ואכלה, הוא מעל דהיי דלא מתקרי אלא עליה כי מתהני אייה מינה מעל חבריו לא מעל, לפיכך אין לה פדיון דכיון דחזירו לא מעל לא אלים כהקדש למתקרי פדיונה דברי ר' מאיר, וחכ"א בין כך ובין כך לא מעל, לפי שאין מעילה בקונמות בין בקונם כללי שאסר לכל, בין בקונם פרטי.

והקשה רש"ס ז"ל מאי קמצעיה לרב חייא בר אבין [פי' מביא ראיה שאין המודר מותר ליהנות ממי שאסרו, וכן באן אסור ליטול ממנו הכסף] מתני' היא דתנן בפירקין [לקמן דף מג] המודר הנאה מתצירו ואין לו מה יאכל הולך אצל תנוני הרגיל אצלו ואומר לו פלוני מודר הנאה ממני ואני יודע מה אעשה לו, הרי זה נותן לו וצא וטעל מזה, היה מהלך במדבר נותן לאחר וכו' אם אין עממה אחר מניח על הסלע וכו', והתם ודאי לא באומר נכסים אלו עליך, דכסה"ג אפילו אפסקיה אחר נמי אסור, אלא ודאי באומר נכסי עליך ואפ"ה טעמא דאיכא אחר הא מידו של מדייר למודר אסור?

וי"ל דהתם במדיירו מהנחתו, וכיון שכן אס נותן [לו. כ"י] מתנה בשעת מתנה הרי הוא נהנה ממנו, אצל הכא דאמר ככרי, איכא למימר דשרי משום דבשעה שנהנה מן הככר [אינו] [כ"י] של מדייר?

א"ל [רבא לרב חייא בר אבין] **פשיטא דאע"ג דיהבה ליה במתנה אסור, (אלא ככרי עליך לאפוקי מאי, לאו לאפוקי דאי גנבה מיניה מיוגב) [דאי לא לא תאמר שבא לאסור הככר עליו גם לאחר שיתנה לו] ככרי עליך לאפוקי מאי, [וכי תאמר שבא לאפוקי דאי גנבה מיוגב. ר"ן]** בתמיה, כלומר ודאי דאף על גב דיהציה ניהליה במתנה, אסר עליו ככרו, דאי לא, לא היה ענין אסרה עליו, ומאי נפקא ליה מן איסורו, הרי צעוד שהככר שלו וצדקותו אין צריך לאסרו עליו שהרי אסור ועומד הוא לו [שהרי אמר ככרי עליך].

ולכא למימר דמש"ה אסרו עליו, משום דאי מגנבא מיניה תתסר עליה [ולא שיהיה אסור אם יתנה לו, אלא אם יבא לידו ע"י גניבה יהיה אסור. וראה ר"ש] דליכא דמסקי אדעתיה הכי [לאסור חפץ אם יגנב], אלא ודאי להכי אסרה כדי שלא יפציר צו שיתנה לו, וכיון שכן על כרחיך אפילו לאחר מתנה אסרה [עליה] [עליו. כ"י]?

א"ל [רב חייא בר אבין לרבא] **לא לאפוקי דאי אומניה עלה כלומר** לעולם אימא לך דאי יתיב ליה במתנה שריא ליה, וכי קאמר ליה עליך, לאפוקי דאי אומניה עלה [אם יזמין המודר את המודר לסעודה לביתו] תתסר ליה, דההיא שעתא נמי ככרו היא,

דף ל"ה ע"א

אייתיביה אמר לו השאילני פרתך [הפנויה. ד"ם] [הקנויה] פרה המונחת בפניהם אמר לו [המשאיל] קונם פרה שאני קנוי לך [עליך] [ולשון שאני קנוי הוא זר בעיני, דמשמע שנוף האדם הוא קנוי, דהוה לי' למימר שלא קניתי, ואמת הוא שכוונת האומר היא כן, אלא שלא כיון לשונו. שטמ"ק] קונם עליך פרתי זו אם אני קניתי אלא פרה זו [כלומר דאינה פנוי] כדקאמרת. כ"י],

נכסי עליך אם יש לי פרה אלא זו או שאוסר עליו [פי' על השואל] כל נכסיו אם יש לו פרה אלא זו,

[נכסי עליך אם יש לי פרה אלא זו, לפי גירסא זו המשאיל אומר לשואל שאוסר

אבני חן על מסכת נדרים

היא אשה הכהן מקריב לה] קיני זבות, קיני יולדות לפי שכל אלו מביאין שמי מורים קראם [כן] [קן. כ"י] # [וצריך להבין למה לא אמר קיני מוצרע ומצורעת?] **חטאות ואשמות** [ראה לקמן בר"ן אי גרסינן "חטאות ואשמות" במתני']

ומלמדו מדרש [ספרא וספרי שהוא מדרש הפסוקים. ר"י] דמנזות לאו ליהנות מימנו **הלכות** [הלכה למשה מסיני כגון המשניות שרובן הלכה למשה מסיני. שטמ"ק] **ואגדות** [דברי חכמים שהם מכוסים על הפסוקים. ר"י], **(אבל לא)** [ולא. ר"ם] **ילמדנו מקרא** [פי' כ"ד ספריים. שטמ"ק] דגמ' מפרש טעמא [שמלמדו לקרות הפסוקים בניגון ופסקי טעמים, שמותר ליקח שכר בעד זה, מדרשין דאורייתא, נמצא מהניהו. יבין],

אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא [דמנזות קעבד, ואע"פ שמנזרה על האב ללמד את בנו, שמה היה מוצא אחר שהיה מלמדו. ר'י, אע"ג דמהנהו לאב, שהיה חייב בעצמו ללמד בנו? מצות לאו ליהנות ניתנו, ולא מחשבו הנאה כשאין עמו הנאה אחרת, ואע"ג דה"נ יש הנאה אחרת, שמונע האב מהמנזרה, גרמא בעלמא הוא. כנ"ל. יבין].

נב: איבעיא להו הני כהני [שמקריבין קרבנות. רש"י] **שלוחי דידן** [דבעלי קרבן. רש"י] **הו, או שלוחי דשמיא** אע"ג דפ"ק דקדושין (דף כג) אסיק רב הונא דשלוחי דרשמנא נינהו, דאי ס"ד שלוחי דידן נינהו, מי איכא מידי דאין לא מניין למיעבד ואינהו עבדי, אפילו הכי צעי הכא למיפשתא ממתני' או מצרייתא,

[שמעתי מקשים וליפשוט ממה דקי"ל שהנכרים נודרים נדרים ונדרות כישראל, ואלו נימא שליחא דידן נינהו הא נכרים לית להו שליחות? ושבוש הוא כי נדרים ונדרות מעולם לא הוטל עליו [פי' על המביא] להקריבו דליבעי שליחות, ועד כאן לא מבעי' להגמרא אלא בחטאות ואשמות די"ל כמו שהוטל עליו חיובו [להביא] הוטל גמי עליו להקריבו אלא דהכהנים עבדו שליחותי, או דמעיסקא דהקריבה לא הוטל עליו. בית מאיר בא"ז],

למאי נפקא מינה, למודר הנאה, אי אמרת שלוחי דידן **הו, הא קא.** כ"י] **מהני ליה** [וכיון] [דכיון. כ"י] דעבד שליחותיה מהני ליה **הוא ואסור, ואי אמרת** [ראה הגירסא בר"ן] **שלוחי דשמיא** נינהו, אע"ג דשרי לכו דהאי קרבן למיכל נקדשים, אין זה אלא גרמא הגאה בעלמא ו' שרי, מאי?

ת"ש דתנן מקריב עליו קיני זבין כו' אי אמרת שלוחי דידן **קא מהני ליה** [הרי כאן ראיה ממשנה לדברי רב הונא דכהנים הם שלוחי דרחמנא],

וליטעמך דנעית למיפשט ממתני' ליתני מקריב עליו קרבנות [ולמה מנה קיני זבין כו']?

אלא מחוסרי כפרה שאני כלומר ולא דרש מפשט לאדק גיסא דכיון דתנא מחוסרי כפרה בלמוד, דאין לריכין דעת, משמע דוקא הני משום דכיון דאין לריכין דעת, ודאי כהן לאו שליחותן קעבד, אכל בשאר קרבנות הריכין דעת שלוחי

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה קי"ל כר"מ דיש מעילה בקונמות, דהא רב נחמן פשיט ליה לרבא ממתניתין שיש מעילה, וצפ' שזעות שמים בחרא (דף כג) נמי מפנין דר"מ לרבנן, הלכך קי"ל דיש מעילה, וקי"ל נמי דקונס כללי יש לו פדיון,

ומסתפקא לי מאן [פי' מיהו] דמעל בקונמות, אי מישתרי ההוא קונס לזתור דמעיל, כהקדש שיוצא לחולין ע"י מעילה,

א"ל רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי, כברי עליך ונתנה **לו במתנה, מי מעל** כלומר מי מעל בנתנה זו, דכיון דיש מעילה [לכן שואל] כי היכי דאמרין. כ"י] כהקדש נטל אבן או קורה של הקדש מעל אע"פ שלא הוציאה, הכא נמי מכיון שזכה בה שייכה מעילה שיצאה מרשות אסור ונכנסה לרשות מקבל,

[אם תאמר] **למעול נותן, הא לא אסירא עליה,**

ביאורי הר"ן: ומכאן משונה להרמב"ם ז"ל שכתב (בפרק) המדיר את חצירו והאכילו, לוקח משום לא יחל דצרו, כמו שכתבתי למעלה צפ' ואלו מותרים,

למעול מקבל, יכול דאמר היתירא בעיתי [צעינא] **איסורא לא בעיתי** [צעינא] שאילו היה יודע שהוא של איסור, לא היה רוצה לזכות בה ונמנא זכיה בטעות, ואינה זכיה, ואע"ג דצמזינא מרשות הקדש (אפשר ד?) אפי' בטעות מעל? [אפשר. ח"ש] [ד? שאתי הכא שהוא לא הוציאה אלא חצירו הוציאה וזה לא עשה אלא שקבלה?

אמר ליה מקבל מעל לכשיוציא כלומר מהשתא אין אחד מהם מועל מהנך טעמי דאמרת, אלא מיהו לכשיוציא מעל, [דנהי. כ"י] דגבי זכיה אמרינן דזכיה בטעות היא, לכשיוציא לא אמרינן הכי, מידי דהוה אכל מוציא מעות הקדש לחולין שכל המוציא מעות הקדש לחולין, [אע"פ] **בסבור של חולין הוא מועל**, [לכן] **אף זה מועל:**

ביאורי הר"ן: ירושלמי: נדר מן הככר מהו לחמם בו את ידיו, ולא איפשיטא.

דף ל"ה ע"ב

[ידעות:

בקדושין ל' ע"א אמרינן תנו רבנן חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה 5,888 פסוקים הוו פסוקי ס"ת [בחומשים שלנו יש 5845 פסוקים, וראה "חקירה" חלק ה' 171# מאמר אריך על ענין זה], [ראה ברכות ז' ע"א וכמה רגע וכו'] והוא חלק 58,888 משענה, יתר עליו תהלים ושמונה [שבתהלים יש 5888 + 8 = 5896, אבל לפנינו אין רק 2527 פסוקים, וראה שם "בחקירה"], חסר ממנו דברי הימים ושמונה [שבר"ה יש רק 5880 פסוקים, אבל לפנינו יש רק 1765 וראה שם בחקירה],

מתני': ותורם את תרומתו ומעשרותיו לדעתו מפרש בגמ' לדעמו דמאן, ומקריב עליו אי האי מדיר כהן הוא קיני זבין, [ואם הנידר

אבני חן על מסכת נדרים

וכל קרבנות שחייבת וכן כל קרבנות שהיא חייבת, למעוטי נדרים ונדבותיה [ראה ר"ש שחסר כאן כמה שורות] ר' יהודה אומר לפיכך אם פטרה, כלומר שגרשה, אינו חייב באחריותו,

שכך (כותב לה) [כותבת לו. ד"ס, ר"ן] בשוחר שהיא עושה לו בשעת גירושין מכתובתה, כותבת לו ואחריות דאית לך עלי, מן קדמת דנא שהיא מוחלת כל אחריות שיש לה עליו מקודם לכן, ויש בכלל לשון זה אפילו קרבנות,

ד' יהודה דרש לשון הדיוט [פ'] שלשון זה שכתבו בשובר, ואחריות וכו' אינו לשון שתקנו חכמים אלא הוא לשון הדיוטות שהורגלו לכתוב כן, ואפ"ה דרשין כוונת הדברים שפותר את עצמו מקרבנות שהיה חייב להביא בשבילה אף שלא כתב כן בפירוש. וראה ב"מ קד. בפרש"י ותוס'], ומהכא ילפינן לה צ"ה המקבל (צ"מ קד.).

והא דאמר הכא שכן מביא אדם קרבן על אשמו כר' יהודה, לאו דוקא כר' יהודה, דהא מני רשא סתמא אדם מביא קרבן עשיר על אשמו, אלא משום דלא ידעינן מאן ניהו מ"ק, ור' יהודה איירי צה, תלינן לה (לדידיה) [צדידיה. כ"י],

[סיכום:

רוצה להביא ראיה דכהנים שלוחי דרחמנא-דשמיא נינהו,

מדתנן שמדיר מותר להקריב קניי זבין וכו' של מודר,

ושואל, ולמעמד ליתני מקריב עליו קרבנות,

אלא מחוסרי כפרה שאני דא"ר"י הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה,

ומקשה על ר' יוחנן מוזאת תורת היוולדת דאי אפשר לאוקמה בקמנה?

ומתרץ דתורת בא לרבות אשה שומה, שבעלה מביא קרבנה,

"ונומא ד"תורת" בובין בא לרבות קטן ולכן רואין דמחוסרי כפרה אין צריך דעת

הבעלים, ולכן מדיר מקריב קניי מודר].

דף ל"ו ע"א

מתיב רב שימי בר אבא, אם היה [המדיר. רש"י] כהן, יורוק עליו דם חטאתו ודם אשמו [קתני סתם דמשמע כל חטאות ואשמות ואע"ג דלא מחוסרי כפרה נינהו. רש"י].

[ומתרץ] דם חטאתו של מצורע ודם אשמו של מצורע דכתיב ויקרא יד זאת תהיה תורת המצורע בין גדול ובין קטן, איכא מאן דאמר דמדאורייתא רב שימי בר אבא מצרייתא ולא אורייתא ממתי, ש"מ דלא גרסין. כ"י] צמחיתין חטאות ואשמות, [ואומר ע"י הר"ן] ואי מהא לא איריא, דהאי דלא אורייתא ליה ממתי, משום דכיון דתנא להו צדידי קניי זבין, ממילא מוכח דחטאות ואשמות דמצורע קאמר, אכל ממתינא דמי סתמא זורק דם חטאתו ואשמו משמע ליה דכל חטאות קאמר, ואפי' הכי שני ליה [בתרין הגמ'] דדם חטאתו ואשמו של מצורע קאמר,

תנן הכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבין (הא. ד"ס) שוגגין פטורין, אלא שפיגולן פיגול, אי אמרת בשלמא שלוחי

דידן נינהו, דאי לא ליתני מקריב עליו קרבנות, והוה רצותא טפי, ומיהו לא מיפסטא צעיין לגמרי דאיכא למימר דתנא מחוסרי כפרה לאשמועי' רצותא, דאע"פ שמחירו לאכול צקדשים שרי, וכל שכן בשאר קרבנות, ומדרבי יוחנן נמי דאמר הכל צריכין דעת לא מיפסטא צעיין, לומר דשלוחי דידן נינהו [וכאן מותר משום שאין צריכין דעת], דאיכא למימר דתנא שוינהו לטהרי שלוחין, כל היכא דאיכא דעת בעלים,

דא"ר יוחנן הכל צריכין דעת [בעלים, אם מחוייב אדם עולה ושלמים, אינו יכול לפטור אותו חבירו שלא מדרעתו. תוס', אע"ג דקיימא לן דוכין לאדם שלא בפניו ושלא מדרעתו, בקרבנות אינו כן דבעי' לרצונו. תוס' רי"ד] חוץ ממחוסרי כפרה צו וזה ומזרע ומזרע ויולדת (וצבולוהו) [דצבולוהו ?] כתיב תורת [ראה הדרשה לקמיה], וקרי להו מחוסרי כפרה משום שאסורין ליכנס למקדש ולאכול צקדשים עד שיצאו כפרתן, והני כיון דאין קרבן צא לכפרה אין צריכין דעת, אכל כל שצריכין כפרה על חטא צריכין דעת **שהרי אדם מביא קרבן על בניו ועל בנותיו הקטנים שנאמר ויקרא טו "זאת תורת הוב" בין גדול בין קטן** וכי היכי דאדם מביא קרבן על בנו קטן שאין לו דעת, הכי נמי [יכול כהן להקריב קרבנות אלו] שלא מדעתו (על) [של כ"י] מצורע,

אלא מעתה [קצת קשה דבלאו רבי יוחנן ברייתא היא בפ' בנות כותים (גדה דף לז:)] דכתיב זאת תורת הוב בין גדול בין קטן, תוס' [לר' יוחנן] דס"ל דמורת אמי לרצוי קטן, ויקרא יג **זאת תורת היוולדת וגו'** מאי (איכא) [אמא. כ"י] לרצוי אלימא **בין קמנה ובין גדולה**,

קמנה בת לידה היא, והא תני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך [צריכות לשום מוך באותו מקום לקלוט את הזרע שלא תתעבר. ר'] מייצות לשמש צמון משום סכנה, שמה תתעבר ותמות, אלאמה לא משכחת לה יולדת שהיא קמנה,

וכי תימא מאי קושיא הא אסיקנא צפ"ק דיצמות (דף יז) ד"שמא" תמות קאמר ואפשר נמי דלא מייצת ? איכא למימר מאן דסבר הכי הסם ס"ל דצנים הרי הן כסימנים, אי נמי עדיפי מסימנים, הלכך גדולה היא ולא משכחת קמנה שחלד קמנה ומעוברת ומניקה, קמנה שמא תתעבר ותמות?

[ומתרץ] **ההיא זאת תורת היוולדת, בין פקחת בין שומה, שכן אדם מביא קרבן על אשתו שומה, כדברי רבי יהודה כלומר** אי לא אשכחן דאדם מביא קרבן על אשמו, לא הוה מרצין שומה, דלמאן קא מוהר רחמנא, בשלמא צקטן לאצוה קא מוהר, אלא שומה למאן, אכל השתא דאמר רבי יהודה דאדם מביא קרבן על אשמו, איכא לאוקמי קרא "זאת תורת" ליולדת שומה, שאין אנו צריכין דעתה אלא דעת הבעל, כיון שהוא מביא קרבנותיה,

דתניא רבי יהודה אומר, אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וה"פ אדם מביא קרבן עשיר על אשמו, שאע"פ שכל אשה שיש לה בעל לא היא עשירה, שהרי כל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אפ"ה כיון שבעלה עשיר, מביא בשבילה קרבן עשיר בקרבנות (שהיא) [שהן. כ"י] בעולה ויורד, לפי שהבעל חייב בקרבנות אשמו [הם. ד. ח"ש],

אבני חן על מסכת נדרים

דשמיא הוו, היינו שפיגולין פיגול דרמנא שוינהו שלוחי לכל מילי,

אלא אי אמרת שלוחי דידן הוו, אמאי פיגולין פיגול שוגג הוא (דקשה) [דקשיא. כ"י] ליה, בשלמא במיד נהי שלוחי דידן נינהו, פיגולין פיגול, דכיון שמפגל במיד אינו עושה שליחותו, אלא אדעתא דנפשיה קעביד, וקי"ל כפ"ב דחולין (דף מ) דאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה, אבל בשוגג, אי שלוחי דידן נינהו, אמאי פיגולין פיגול, דהא כיון דשוגג הוא, לאו אדעתא דנפשיה קעביד, שמתכוין הוא לעשות שליחותו, ולימא ליה שלוחא שויתיד לתקוני ולא לעוותי?

ודמי' אמרי' [לעולם שלוחין דידן נינהו, אפ"ה מוחשבת הכהן פוסל] שאני גבי פיגול דאמר קרא ויקרא ז' יח וְאִם הָאֵל יֵאָבֵל מִבְּשָׂר־בָּחַן שְׁלָמִיו בְּיָוִם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יִרְצֶה הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחַשֵׁב לוֹ פְּגוּל יִתֶּיָּה, מכל מקום [והרש"ן בובחים (דף כט:)] קרי ביה לא יחשו' ב' אלמא מוחשבת המקריב הויא מוחשבת לפסול אע"ג דלאו דידהי הוא. ר'.

ביאורי הר"ן: הלכך צעין הכא לא איפשיטא ומיהו נהי דהכא לא איפשיטא לה מההיא דפ"ק דקידושין מוכח דשלוחי שמיא נינהו, וכמו שכתבתי למעלה:

גופא א"ר יוחנן הכל צריכין דעת, חוץ ממחוסר כפרה, שהרי אדם מביא קרבן על בניו ועל בנותיו הקטנים,

ביאורי הר"ן: הקשו בתוס' התנן ומייתי לה בפרק האיש מקדש (קדושין נה) בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עד זכרים לעולות, כלומר ויקרבו, אלמא אין צריכין דעת ? ומירלו דהתם שאני, דכיון שנאצד, דעת בעלים הוא, שכל כהן שירצה להקריב יקריב,

[ומקשה על ר' יוחנן] אלא מעתה? [כלומר כמו שאנו לומדין מחוסר כפרה מבניו ובנותיו נלמוד חטאת דעלמא מאשתו שוטה] יביא אדם חטאת חלב [כלומר כל החטאות, דהכי מקרי חלה, חטאת חלב. ר"ן לעיל ד.] על חבירו, שכן אדם מביא על אשתו שוטה כר' יהודה [כלומר כמו שאתה לומד מחוסר כיפורים מבניו ובנותיו הקטנים, נלמוד חטאת חלב מאשתו שוטה], אלמא א"ר אלעזר הפריש חטאת חלב על חבירו, לא עשה כלום משום דאין דין אפשר משאי אפשר,

[ומתריץ] אשתו שוטה היכי דמי' [פ' שדוקא במחוסר כיפורים חייבת גם שוטה להביא קרבן, אבל חטאת חלב אין ללמוד שוטה מפקחת. ראה רש"ש] כלומר לעולם כבי הא דנין, אלא (ל. ח"ש?) מאי דאמר (ל. ח"ש?) ר' יהודה דאדם מביא [קרבן. כ"י] על אשתו שוטה, לא חטאת חלב קאמר אלא קרבן יולדת, דחטאת חלב אי אפשר, דהיכי דמי וכו' וכיון שהיא פטורה אי אפשר שצויה בעלה עליה, אי דאכלה כשהיא שוטה, לאו בת קרבן היא,

ואי דאכלה כשהיא פקחת וגשתמית, הא א"ר ירמיה אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן, אכל חלב והפריש קרבן וגשתמה וחזר וגשתמה פסול, הואיל ונדרחה ידחה [אלא שאין אדם מביא חטאת חלב על אשתו],

[ומקשה עוד על ר' יוחנן] אלא מעתה יביא אדם פסח על חבירו לדידך דדינת [דדינת. כ"י] אפשר משאי אפשר שכן אדם מביא על בניו ועל בנותיו הקטנים, אלמא אמר ר' אלעזר הפריש פסח על חבירו לא עשה כלום שצריך שימנה עמהם מדעתו?

אמר רבי זירא שמות יב' שה לבית אבות לאו דאורייתא לעולם כבי האי דנין, ומיהו מפסח לא מני' [למידך] [למידך. כ"י], דשה לבית אבות לאו דאורייתא, דמן החורה אין הקטנים צריכין להמנות בשם עם בני חבורה, אלא אוכלין ממנו אף על פי שלא נמנו עליו, דאף על גב דאין [הפסח. כ"י] נאכל אלא למנויין, ה"מ בראיין להמנות, אבל קטנים דלאו בני הכי, לית לן בה,

וממאי מדרתנן האומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכאן לירושלים [קודם שעלה לירושלים. כ"י] אמר לבניו הריני עולה לירושלים, ולאחר שהיה שם אשחוט את הפסח על מי שיעלה מכאן לשון [או הדין] כיון שהכנים ראשון ראשו ורובו, זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו,

ואי אמרת שה לבית דאורייתא, [הרי עבשין] על בישראל קאי כשעלה זה כבר נשחט, ואם כן היאך נמנה עליו, והכתיב מהיות משה ודרשין מחיאת דשה [פסחים פט], ומזכי להו [להוין] בתמיה, היאך האב מוכה לאחד מבניו אחר שחטתה,

א"נ האי ומוכה להם אהיה בן שעולה ראשון קאי, היאך מוכה לאחיו, דבשלמא איבו זכי [דאיכא למימר] [דלמרינן ליה. כ"י] כיון שעלה ראשון הוצרך ששנשחט הפסח עליו נשחט, אבל היאך מוכה לאחיו והכי מוכח סוגיין דפרק כל הגט (גיטין דף כה),

אלא למה (להו) [ליה. ד"ס] דאמר להון אבוהון? כדי לזרזן במצות שהיו רגילין להודרו במנות,

תניא נמי הכי מעשה היה וקדמו בנות לבנים ונמצאו בנות זריוות ובנים שפלים ולא קמי צות זכו [וננים לא זכו. כ"י] אלמא לא נתכוין אלא לזרזן בלבד:

[שנינו במשנתנו] ותורם את תרומותיו כו':

דף ל"ו ע"ב

איבעיא להו # [חשבתי לפרש "איבעיא להו" שכל תלמיד בבית המדרש הבין שאין לבנות לצד אחד של האיבעיא, וכולם נסתפקו בדבר, דאל"כ היה עולה מחלוקת דחד אמר כך וחד אמר כך] התורם משלו על של חבירו, צריך דעתו או לא, מי אמרינן כיון דזכות הוא לו [שמרייה שתרם עליו משלו, ולא צריך ליתן לו כלום. רש"י] לא צריך דעת דזין לאדם שלא צפניו ומסתמא הוי ליה כשלוסיה [והוי כאילו עשאו שליחו. ר'], או דלמא מצוה דיליה היא, וניחא ליה למיעבדיה [בעצמו]?

[דוכין לאדם שלא בפניו, וזכיה מטעם שליחות שפיר הוי שליחותא, והא דאמרינן]

אבני חן על מסכת נדרים

בכל דוכתא דוכייה מטעם שליחות, מהבא תניא ליה. תוס'.

ת"ש תורם את תרומותיו ואת מעשרותיו לדעתו, במאי עסקין אילימא [דתורם] מן בעל הכרי על של בעל הכרי, ולדעתו דמאן, אילימא לדעתו דיליה דהאי תורם מאן שווייה שליח דהא דרשי מה אחס לדעתם אף שלוחם לדעתם, אלא לדעתו דבעל הכרי הא קמהני ליה דקעביד שליחותיה וכל שעושה שליחותו הרי מהנהו?

אלא משלו על של הכרי, ולדעתו דמאן אילימא לדעתו דבעל הכרי הא קמהני ליה, אלא לאו לדעתיה דנפשיה [ראה ד"ס שיש כאן הרבה נוסחאות] תורם, ולא משנין ליה מהנה, כיון דמדעתיה עביד ולא יחיד ליה מידי למודר,

ואחיא מתני' כחנן, דלרצנן אי אפשר דלא גרע מפורע חובו דאסור לרצנן, הרשב"א ז"ל, ולי נראה אפי' לרצנן שרי דכיון דאסיק לקמן דתורם משלו על של חבירו טובת הנאה של תורם, איכא למימר דתורם לתת לאחורו כהן שהוא רוצה מתכין ואדעתא דנפשיה קא עביד, ובעל הכרי בגרמא דמדיר בעלמא מתהני,

(ומישלו תורם על של חבירו וא"א צריך דעת הא קמהני ליה אלא לאו ומאי דכתוב במקצת נסחי ואי אמרת לריך דעת הא קמהני ליה, לישנא ימירא הוא, דכבר אמרינן אילימא לדעתו של בעל הכרי הא קמהני ליה),

[וש"מ. ד"ס] אין צריך דעת ?

לעולם משל בעל הכרי על בעל הכרי, כדאמר רבא באומר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום צביה דר' ירמיה צמון אמר הכי הבא נמי באומר וכו' וכי האי גוונא מהני לגבי תרומה דבגלי דעת בלמוד דניחא ליה סגי, ולגבי מודר הנאה לא חשיב מהנה כיון דלא משוי ליה אידיך שליח צדיק, ומייה דוקא באומר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום, אבל אי אמר כל השומע קולי יתרום שליחות מעליא הוי ואסור במודר הנאה, דהא אמרינן צפ' המדיר (כתובות דף ע) [דבאומר. כ"י] כל השומע קולי חזון שליחותיה קעביד ומפקינן לה מדעת צפ' התקבל (גיטין דף סו) דגבי גט מהני אס אמר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי,

הלכך דוקא באומר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום, דלאו שליחות גמור הוא, ומייה כי אמרינן דלתרומה מייהא מהני דוקא דאמריה צביה לישנא, דהא לישנא מניעתא הוי, ומש"ה נהי דלגבי מודר לא הוי שליחות, לתרומה מייהא מהני, אבל אי אמר כל התורם אינו מפקיד אפשר דאפילו לגבי תרומה לא מהני דלאו לישנא מעליא הוא (כשיצא) [דיצא. כ"י] ויתרום, והכי נמי מוכח דהא האומר כל הון אינו מפקיד, והלך אחד וון, אינו חייב לשלם, דלא שויה שליח כלל,

[ענין חדש] בעא מיניה רבי ירמיה מר' זירא התורם משלו על של חבירו, טובת הנאה של מי כלומר מי זכאי בנתינת תרומה זו תורם או בעל הכרי שמהא טובת הנאה שלו טובת הנאה שיתן לו ישראל דבר מועט שיתן אותה תרומה לכן במו כהן, דאילו כהן אסור ליה למיתב מידי לישראל כדי שיתן לו

תרומתו, דאפילו כהן המסייע צבית הגרנות (צבורות כו) קרינן צבית שמחם צבית הלוי, מי אמרינן אי לאו פירי דהאיך [דהדין] של תורם מי מתקנא כריא דההוא, או דלמא אי לאו כריא דההוא, לא הויין פירי דהדין תרומה?

[הרמב"ם (תרומות פ"ד ה"ב) פסק דהתורם משלו על של חבירו אי"צ דעת, וביאר הכסף משנה כיון דחזוין הבא דמספקין טובת הנאה של מי, ועל כרחך דמהני לתרום משלו על של חבירו, והקשה במשנה למלך ובביהגר"א (שלא עג) דהא אף אי נימא דצריך דעת בעלים איכא נפק"מ היכא דתרום מדעתו טובת הנאה של מי?

ובבית יוסף (שלא ל) ביאר דבריו, דאי נימא דצריך דעת בעלים ותורם מדעתו, פשיטא דטובת הנאה הויא דבעל הכרי, דכיון דשליחותיה קעביד, אינו ברין שיהיה טובת הנאה של תורם, ועיי"ש, ויש לומר עוד, דהא אי לא בעינן דעתיה היינו דמהני מדין זכיה ובנ"ל, ומ"ש דאי הוי מדין שליחות הוי הטובת הנאה לבעל הכרי, ואי הוי מדין זכיה מספקין שיהיה של תורם. ציוני דרך],

א"ל אמר קרא דברים יד את כל תבואת זרעך ונתת תלה הנמיה בצעל הזרע, דהיינו צעל הכרי,

איתיביה תורם את תרומותיו ואת מעשרותיו לדעתו, ואי אמרת טובת הנאה דבעל הכרי, הא קא מהני ליה שמוכח תורם לבעל הכרי ליתן אותה תרומה למי שירצה ושקיל מיניה טובת הנאה ונמנא מהנהו ממנא, אלא ש"מ טובת הנאה דיליה,

[ומתריין] אמרי, לא משל בעל הכרי על של בעל הכרי, ולדעתו דבעל הכרי, [ומיירי] באומר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום,

ת"ש דאמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן המקדיש מוסף חומש המקדיש צבית לקרצו של חבירו והומומה, ורואה לפדוטה, מקדיש קרוי צעלים לענין שצריך להוסיף חומש, שהצעלים בלבד מוסיפין חומש כשפודין את קדשיהם,

ומתכפר עושה תמורה כלומר אבל לענין תמורה, הזוכה צה לצורך קרצו קרוי צעלים ומתפס תמורה צה, אבל מקדיש לא, ובתמורה יליף לה מקראי [ע"ש בתמורה י. וי"ע],

והתורם משלו על שאינו שלו טובת הנאה שלו של תורם, ולפי זה קרא דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך ונתת, אפשר תעשר קאי, וה"ק עשר תעשר ונתת, דקעשר זכאי בנתינה, והכי מפרש לה במס' תמורה:

[שנינו במשנתנו] מלמדנו מדרש הלכות ואגדות אבל לא ילמדנו מקרא: מקרא מ"ט לא ילמדנו משום דקמהני ליה כשאנו נוטל ממנו שכן מדרש נמי קמהני ליה מהאי טעמא גופיה?

אמר שמואל במקום שנוטלין שכר על המקרא, ואין נוטלין

אבני חן על מסכת נדרים

שכר על המדרש,

[מה אני בחנם למדתי] [מהקב"ה], אף אתם למדתם בחנם ממני, וכן כשתלמדו לדורות למדו בחנם, כמו שלמדתם ממני. רמב"ם הל' ת"ת פ"א הל' ו'. אבל הר"ן והרא"ש לא פירשו כן]

מקרא נמי בחנם מהאי קרא גופיה?

[ומתריץ] רב אמר שכר שימור [שימור התינוק שלא יהא עוסק בדברים בטילים. תור"פ], [נוטלין על נערים קטנים הלומדים מקרא לשמורם שלא ילכו ברחובות ובשוקין ויזיקו ויחנכו לדברים רעים. ר'] למסתמא לומדי מקרא קטנים [הם. כ"י] וזריזין שימור, ומש"ה נהי דאגר לימוד אסור, שכר שימור שרי [ולכן כשמודר הנאה ממנו אסור ללמדו # אבל ילדים שלומדים מדרש דהיינו ספרא וספרי אינם צריכים עוד שמירה], ורבי יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים שמלמדין להם טעמים דלאו מדאורייתא נינהו, הלכך לא הוו בכלל חוקים ומשפטים,

ואיכא צין רב לרבי יוחנן ללמד מקרא לגדול דלא צעי שימור, דלרב אסור דס"ל דפסוק טעמים דאורייתא, ולרבי יוחנן שרי משום שכר פיסוק טעמים,

הלכך לענין הלכה כיון דקיי"ל דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן נקטינן דאפי' מגדול שרי לטול שכר על המקרא, וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות נדרים,

תנן [שנינו במשנתנו] לא ילמדנו [מדיר למודר] מקרא, בשלמא למאן דאמר שכר פיסוק טעמים [שמותר ליקח שכר עליהם] היינו דלא ילמדנו, אלא למאן דאמר שכר שימור, גדול בר שימור הוא והא איזו נטר נפשיה?

[ומתריץ] בקטן קתני דהוי האי מודר קטן # [ומיירי שיועד להפלות], דאף על גב דקטן אוכל נבילות אין צ"ד מנזוין להפרישו, אפילו הכי לא ספינן ליה צידים, וכשמלמדו הרי הוא מהנהו, [יועד היה המקשה שהיה מותר לו בקטן, ומשום דקא בעי למירמא אחריתי אימא סיפא אייתא. שטמ"ק],

אי בקטן אימא סיפא, אבל מלמד את בניו מקרא, קטן בר בנים הוא?

חסורי מחסרא והכי קתני לא ילמדנו מקרא בקטן, אם היה גדול מלמדו לו ולבניו מקרא לו דלא צעי שימור, לבניו נמי אע"ג דצעו שימור, לא מתסר טפי מון את בניו ואת צעויהו,

מיתבי [שנינו בברייתא, ומתחלה ס"ד שהברייתא מדבר על האיסור ליטול שכר עבור עבודת שבת] תינוקות לא קורין בתחילה בשבת מה שלא קראו ממימיהם [אלא] [אבל. ד"ס] שוניין בראשון אס קראו פעם ראשונה לפני השבת, שוניין אותו בשבת, אע"פ שהיא חזרה ראשונה,

[קושית הגמ': כיון שלמ"ד ששכר שמשלמין ללמד תינוקות הוא בשביל ששלמין אותו פיסוק טעמים, יש לחלק בין לימוד חדש ללימוד ישן, אבל אם השכר הוא

מאי פסקא] מניין לו לחלק כך בלי ראיה] [מלה זו משתמשת בששה אופנים [החיבה, הפסק, חלק נפסק, פסק דין, משפט בלי טעם וסברה, סעודה המפסקת], וכאן פירושה מלשון "משפט בלי טעם וסברה", [an absolute unqualified opinion or statement]

דף ל"ז ע"א

הא קמ"ל דאפילו במקום שנוטלין שכר, על המקרא שרי למשקל, על המדרש לא שרי למשקל,

נראה צעני דה"פ, מדינא מותר לטול שכר על המקרא ולא על המדרש, כדמפרש ואזיל, מיהו יש מקומות שמחמירין על עצמם שלא לטול שכר אפי' על המקרא כדי שלא [יצא. כ"י] לטול מן המדרש, ובאותן מקומות אפילו מקרא יכול ללמדו, שהרי מכיון שהחמירו על עצמן למצוא [פ' לחומרא של מצוה, והרי הוא בגדר גדר. וראה תפארת ציון] אינן רשאין לטול שכר, והוה ליה מקרא כמדרש לכל המקומות,

אלא דמתני' מתוקמא במקום שנוטלין שכר על המקרא, כלומר שלא החמירו על עצמן, ואפילו באותו מקום על המקרא דוקא הוא דשרי למשקל, ומש"ה לא ילמדנו [אם הוא אסור ליהנות ממונו], דכיון שנוטלין עליה שכר אס מלמדו צננס נמלא מהנהו,

אכל על המדרש לא שרי למשקל דמדינא אסור כדמפרש ואזיל, הלכך כי מלמדו מדרש צננס לא מהני ליה ולא מידי, דאגרא לא מחייב ציה, ולימוד גופיה נמי לאו הנאה הוא, דמצות לאו ליהנות נתנו,

ולענין הלכה קיימא לן הכי, דעל המדרש לא שרי למשקל, מיהו ה"מ שכר לימוד, אכל אגר בטלה שרי, והכי איתא בירושלמי [פ"ד ה"ג] דגרסינן התם יכול אף על מקרא ותרגום כן [אסור ללמד בשכר], מ"ל חוקים ומשפטים, חוקים ומשפטים אהם מלמדים צננס ואי אהם מלמדים צננס מקרא ותרגום [פ' שהירושלמי מפרש דמה דכתיב חוקים ומשפטים, היינו תורה שבעל פה, וזה מה שקורא הגמ' שלנו מדרש, וכן משמע מהלשון וכן חזי "מתניא"], וכן חזי מתניא נסבין אגריהון [פ' איך תאמר שעל חוקים ומשפטים אין ליטול שכר והרי מלמדי המושניות נוטלין שכר] ? אמר ר' יודן בר' ישמעאל שכר בטלן הם נוטלין,

[ומקשה] מאי שנא מדרש דלא, דכתיב דברים ד ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם האי קרא מיימי לאשמעינן דמשה נצטווה [ללמד] [ללמד. כ"י] תורה לישראל, וכתיב דברים ד ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה', מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם כלומר שצוני [ללמד] [ללמד. כ"י] צננס, דאי לא כאשר צוני אמאי קאי, דליכא למימר ששכר, דהיכי לימא כאשר צוני, וכי צוה בכך [ד ?] לא סגי' [סגיא מלשון דרך, וכי אין דרך פ' וכי אין מציאות] דלא לישקול אגרא, וליכא למימר נמי דכאשר צוני הכי קאמר כאשר צוני ולא מעצמי אני אומר, דודאי ישראל לא היו מפקפקין בכך, דהא כתיב כך יאמינו לעולם, אלא דהאי ה"ק כאשר צוני ללמד [אחכס. כ"י] צננס,

אבני חן על מסכת נדרים

ועצבות חם ושלום, רק יהי מעביר על מדותיו וממילא יזכה למחילת עוונות ועל ידי זה יזכה לאור השבת (טובי חיים)) שוב אדם עושה מלאכה בפני אוביו [יש לפרשו על דאגת הפרנסה ומחשבות והרהורים שיש לאדם בכל השבוע שהם מבטלים אותו מתורה ותפלה ואין לך אויב גדול מזה (שי למורא ע"פ טובי חיים)) כל ששה ימים ונח בשביעי שובח כל צער שהי' לו, כך מדתו של אדם יום טובה משבח יום רעה וכו'].

ואיבעית אימא, משום דבשבתא אכלין ושתין ויקיר עליהון עלמא על המינוקות שמתוך שכלו יותר ממה שדרכן ללמוד, אצריסם כדדין עליהן ואין יכולין ללמוד במחילה שצריך עיון מרובה, כדאמר שמואל שינוי וסת תחילת חולי מעיים,

[ושמעתי שיש במדרש גבי עונג שבת כמה מענגו, חד אמר בשינה וחד אמר בתלמוד תורה, ולא פליגי כאן בתלמוד השונה ימי השבוע, לו השינה עונג, בעל הבית התלמוד עונג שאינו פנוי כל ימי השבוע ללמוד ובשבת הוא פנוי ותאב ללמוד ומתענג. הרא"ם ו"ל. שטמ"ק],

ולמאן דאמר שר פיסוק טעמים מ"ט לא אמר שר שימור? קסבר בנות [שמלמדן אותן תורה. רש"י] מי קא בעיין שימור [גדול מי צעי שימור] בתמיה כך היא הגירסא במקנת נסחאות, ואמי שפיר דה"ק סתמא דמתני' דקמי' ולא ילמדנו מקרא בגדול היא, מדקמי' סיפא אכל מלמד את בניו דמאי דמשנין לעיל חסורי מחסרה שניא דמיקא היא, אלא ודאי בגדול מתוקמא וגדול מי צעי שימור, ואיכא נסחי דגרסי צנות מי צעי שימור והכי פריך [פי' זה דהי' קשה לו ולכן לא אמר שר שימור] ודאי כל היכא דתנא תנא המודר הנאה מחצירו צין איש צין אשה משמע, והכי פסיק ותנא לא ילמדנו מקרא, נהי דמוקמת לה בקטן, מינח צניס קטנים דצנו שימור, אכל צנות אפי' קטנות לא צנו שימור, שאין דרכן ללכת לחץ,

[נמצא שני גירסאות גדול ובנות, ומי שגורם גדול מפני שלא גרס במשנה "ובנותיו", ולכן על כרחך אינו יכול לגרום בנותיו, אבל קשה זה שגורם באן ובנות, למה לא גרס גדול, שהרי התירוץ שאמר לעיל דמיייר בקטן הוא שנויא דחיקא?

ו"ל שבאמת אינה שנויא דחיקא שאין הכוונה לחסר המשנה, שהרי יכולים לומר בפשיטות ולא ילמדנו מקרא "זה מיייר אם המודר קטן", אבל מלמד הוא את בניו ובנותיו וכו' ומה שאומר חסורי מחסרה הוא לאו דוקא. ע"פ מקורות ומסורות לדור הלבני],

[מכאן משמע שהיו מלמדים גם את בנותיהם מקרא עם פיסוק טעמים],

ולמ"ד שר שימור, מ"ט לא אמר שר פיסוק טעמים? קסבר (שר) פיסוק טעמים דאורייתא הוא ואסור ליטול על לימודם שר, דמיון דמדלוריי' יניחו, הו' להו כחוקים ומשפטים,

דא"ר איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מ"ד נחמיה ח ח - ויקראו בספר בתו רת האל הים, מפרש, וישו'ם שכל,

בשביל מה ששומרים התינוקות למה נפק"מ בין לימוד חדש ללימוד ישן, והגמ' מדמה הלכות שבת להסברה בנדרים],

בשלמא למאן דאמר שר פיסוק טעמים, היינו דאין קורין בתחילה בשבת [פי' שאם מלמד את התינוקות לימוד חדש בשבת, נמצא שעובד בשביל השכירות בשבת, אבל כשהחזיר עמהם על זה אין עיקר השכירות] לפי שעיקר השכר אינו אלא על קריאה ראשונה, שטרחה מרובה, ומש"ה אין קורין בתחילה בשבת, דשכר שבת אסור, אכל שוין צראשון, משום דאחורה לא שקלי אגרא,

אלא למאן דאמר שר שימור, אמאי אין קורין בתחילה בשבת, ואמאי שוין בראשון, הא איכא שר שימור בשבת כלומר מאי איכא צין פעם ראשונה לשניה, הרי השכר אינו אלא על השימור, וכי היכי דאיכא שימור בתחילה, הכי נמי איכא שימור כששוין?

וליתעמך שר פיסוק בשבת מי אסור, הבלעה היא שמצליע שר יום השבת, ככלל שר שאר הימים [כי סתם לימוד תינוקות שכירות שבת או חדש או שנה. שטמ"ק], והבלעה מישרא שרי,

דתניא [ששנינו בבריייתא] **השוכר את הפועל לשימור את התינוק** שהיו מגדלין מינוקות בחצרות הגנויות על גבי הסלע, מפני קצר המהום, כדי שימלאו מים מן המעיין לקדש אפר הפרה לשימור את הפרה פרה אדומה לשימור את הזרעים לצורך עומר היו משמרין אותם קודם הצאת העומר, הכי מפרש לה רש"י ו"ל צרק הזהב (צ"מ דף נח), אין נותנין לו שר שבת, לפיכך

דף ל"ז ע"ב

אם אברו [התינוק או הבהמה או הזרעים] אם נאצדו בשבת, דמיון דלא שקיל אגרא בשבתא, הו' ליה שומר חנם אינו חייב באחריותו],

ואם היה שכיר שבת שצוה אמת שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע שמתה אמת, נותן לו שר שבת כיון שלא הוכיחו צפיוש אלא שהצליעו ככלל שאר הימים, לפיכך כיון דהוי שומר שר **אם אברו חייב באחריותו?**

[ואין להקשות חפצי שמים הוא? דקבלת שר לאו חפצי שמים. תוס'],

אלא גבי שבת היינו טעמא דאין קוראין בתחילה, משום דיפנו אבהתהון דינוקי למצותא דשבתא שאצות המינוקות פוין למנות שבת ומשפיעין עם המינוקות, ואם יקראו המינוקות למחילה יחשו לצטלות [פי' האבות לא ירצו לבטל אותם מלימודם ולא ישתעשו עמהם], [וראה בשטמ"ק עוד ג' פירושים כאן],

[בתנא דבי אליהו רבה פ"א ד' כתב וז"ל, ימים יצרו ולא (ולו קרי) אחד בהם, זה יום השבת לישראל, כיצד אדם עושה מלאכה כל ששה ונח בשביעי נתרצה עם בניו ועם בני ביתו [שבשבת יזהר ביותר שלא להראות שום הקפדה

אבני חן על מסכת נדרים

וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא

דדקתן כהררי נפסק בטעם כהררי ממלת אל, לומר שמלת אל הפוכה, כאלו היתה במחלת הפסוק, ופירוש אל דקתן נגלית כהרים שהם גלויים,

ואלמלא ההפסק היה נמשמע אחר (שתלכו) [שתלין ?], אחר שמעבור, אחר שמאסף, קדמו שרים אחר הנוגנים, שהנוגנים קדמו להם, נדקדקו השרים של אל, וקרי ליה עטור סופרים, משום דמעטרי לה למילחא בטעם הקריאה,

"קריין ולא כתיבן" שמואל ב ח ג ויה דוד את־תדרשור בן־רחב מלך צוֹ כָּה בְּלִבָּתוֹ לְהָשִׁיב יְדוֹ בְּנִיחַ [פֶּרֶת] פֶּרֶת דְּבִלְכָתוֹ שְׁמוּאֵל הוּא [זַלְמָו]. כ"ה זמקרא לְהַשִּׁיב יְדוֹ זִנְהַר פֶּרֶת, פֶּרֶת קִרִי וְלֹא כְּתִיב,

[שמואל ב טו כג וצעת אחיתפל אשר יעץ בימים ההם באשר ישאל: איש בדבר האל הים פן פל-עצת אחיתפל גם יתדוד גם לאבשל:ם] **איש דכאשר ישאל איש בדבר האלהים** שמואל נמי הוא גבי אחיתופל כאשר ישאל איש בדבר האלהים, איש קרי ולא כמדי,

[יְרִמְיָהוּ לֹא לוֹ הָיָה יָמִים] [פְּאִיִּם] נֶאֱמָרָה וּבִנְיָנָהּ הָעִיר לְה' מִבְּנֵי הַחֵטָאֵל שֶׁשָּׂרַח הִפְנֶה] **בָּאִים דִּבְנִיתָה** צִירְמִיָּה הוּא הֵנָּה יָמִים צֵאִים נֶאֱמָר ה' [וּנְצַנְתָּה] הָעִיר וְגו' צֵאִים קָרִי וְלֹא כְּחֵיב,

[יְרִמְיָה נ כט כט הַשְׁמִיעוּ אֶל־בָּבֶל | רַבִּים בְּלִדְרֵכִי קָשָׁת הָנוּ עָלֶיהָ סָבִיב אֶל־יְהִי
[לָהּ] פִּלְטָה שְׁלֹמֹה־לָּהּ כִּפְעָלָהּ כָּבֵל אֲשֶׁר עֲשֵׂתָהּ עֲשׂוּ־לָהּ] לֵה דַפְלִיטָה נִסְמוּ
יְרִמְיָה נִנְזָוֹת צִדֵּל [אֵל. כ"י] יֵה יֵה [ב. כ"י] פִּלְטָה לֵה קְרִי וְלֵה חֲבִיב,

(רות ב' י"א וישן בעו ויאמר לה הגד הגד לי כל איש-עשית [את] חמו' תה' אחרי
 מו' א' אשך] **את דהגד הוגד** ברות וישן בעו ויאמר לה הגד הוגד (את) [לי
 כן] אשר עשית את חמותך, האי את קרי ולא כחב, מיהו בספרים שלנו קרי וכחב
 ואף במסרה לא מדכר ליה בהגן דקריין ולא כחבין,

[רות ג ה וּתְאֵמַר אֵלֶיהָ כָּל אִשְׁר־הָאָמָרִי [אלי] אֶעֱשֶׂה. ו יוֹתֵר הֲגֵרָן וְתֵשֶׁב כָּל אִשְׁר־צִנְתָּהּ חֲמוּרָתָה] **אלי דהגורן** ברות נמי הוא, ומאמר אליה את כל אשר מאמר אלי אעשה, והפסוק שאמריו ותד הגורן ותעש ככל אשר צוה חמומה, וקרי ליה אלי דהגורן, אע"ג דזההוא קרא ליכא הגורן כיון דסמוך ליה בפסוק לזאתריו,

[רות ג יז וַתֹּאמֶר שֵׁשֶׁת־הַשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה בְּתֵן לִי כִי אֲמֹר [אֵלִי] אֶל־תָּבוֹר אִי רִיקָם אֶל־תָּבוֹר [תֵּן] אֵלֶי דְּהַשְׁעוּרִים כִּי־נָמִי הוּא, וַתֹּאמֶר שֶׁ הַשְּׁעוּרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִי אֲמַר אֵלֶי, אֵלֶי קָרִי וְלֹא כְּמִידָה,

הלין קריין ולא כתבן,

ו"כתבן ולא קריין" [מלכים ב ה' ח' לְדָבָר הַזֶּה יִסְלַח ה' לַעֲבֹדָה כְּבוֹ' א' אֲדָנִי בֵּית־דְּמוֹן' לַהֲשִׁתְחוֹת שְׁמוֹתָ וְהוּא' וְשָׁעֵן עֲלֵיךְ וְהַשְׁתַּחֲוִייתִי בֵּית רַמֶּן בְּהַשְׁתַּחֲוִייתִי בֵּית רַמֶּן יִסְלַח [נא] ה' לַעֲבֹדָה בְּדָבָר הַזֶּה] נא דִּיסְלַח מַמְלָכִים הַשְׁתַּחֲוִייתִי בֵּית רַמֶּן יִסְלַח נא ה' לַעֲבֹדָה כְּבוֹ נא וְלֹא מַקְרִי,

דף ל"ח ע"א

"ויקראו בספר תורת האלהים" זה מקרא, "מפורש" זה תרגום דמפרש ליה לקרא, "וישום שכל" אלו הפסוקים נקודות המפסיקות בין פסוק לפסוק, וקרי להו שום שכל [שעל ידם יכול להשיל בפסוק, בין כל פסוק ופסוק. שלמי נדרים, וראה תפארת מיון], "ויבינו במקרא" זה פיסוק טעמים שעל ידיהן אדם מציין המקרא כפי תועת העומים, כדאמר פרק קמא דחגיגה (דף 97) נפקא מינה לפסוקי טעמי [נמצא שפיסוק טעמים הוא מדאורייתא], ואמרי לה אלו המסורות מה שנמסר במסרה,

[ראה בפירוש מחזור ויטרי על מסכת אבות בתחלת המסכת ש"מעמי הנגינות" מה שאנו קורין טראפן הם שנאמרו למשה מי תולש פ"י תלישה קטנה או גדולה, ומי זוקק, ומי יושב ומי עומד, ומי העולה ומי היורד ומי המונח, אבל סימני הנגינות פ"י הנקודות שבאים להבדלת המלה, סופרים הוא שתקנום, ולפיכך אין ניקוד טברייני דומה לניקוד שלנו, ולא שניהם דומים לניקוד ארץ ישראל, ומפני שהטעמים והנגינות משתכחין הוא שתקנום, וסמכו על מה שאמר הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך תהלים ק"ט, ולפיכך לא ניתן ספר תורה לניקד, שאע"פ שניתנו פסוקי הטעמים ונגינות הקרייה מסיני במסורת, דכתיב ושם שכל נחמיה ה על פה נאמרו, ולא בסימני נקודה בספר].

[ענין חרש] אמר רבי 'צחק מקרא סופרים הקריאה שמסרו לנו הראשונים שנקראו סופרים, ועימוד סופרים' חיות יחיות שנכתבו לפי חלשון, ונקראות עמוד לפי שהן מעטין את הלשון, וקריין ולא כתיבן חיות הנקראות ולא נכתבו, וכתיבן ולא קריין שנכתבות ואינן נקראות, הלכה למושה מסיני כך קבל משה בסיוע ומסר לישראל,

**"מקרא סופרים" ארץ [ארץ] ששטח צו אחתהא נקרא ארץ בקמן
שמים מצרים שטח פ שאין זה אל"ף נקראים כאליו היתה זה,**

"עיטור סופרים" בראשית י"ח **אחר תעבורו**, בראשית כ"ד נ"א **ואמר** אחיך ואמרה תשוב הנער אתנו ימים או עשר י"ח **אחר תלך** במדבר לא **אחר תאסף** תהלים ס"ב כו **קדמו שרים אחר נגנים** [אחר קריעת ים סוף או השרים הקדמו לשורר בה את השירה ואחריהם נגנו המנגנים בכלי נגון לבשם הקול. ע"פ מ"ד] כל הני אחר מיותרין הן, ואין אלא לתפארת הלשון, דהוה ליה למכתב סעדו לזכס ותעבורו, [ימים או עשור ותלך ?] חסגר שצעת ימים ותאסף, קדמו שרים ון. [ח"ש]ונגנים אלא שנכתבו לתפארת הלשון,

תהלים לו **צִדְקָתְךָ כַּהֲרִירִי אֵל** הוּא לִי לִמְכַזֵּב צִדְקַתְךָ הֲרִירִי [בְּלִי כ"ף] אֵל, כְּדֹכֵחַ מִשְׁפָּטֶיךָ תִּהְיֶה רִנָּה, לִמּוֹר שֶׁהָרִים הִרְמִים כְּלוֹמַר הַמְּלָאכִים צִרְיִין לְצִדְקַת הַשֵּׁם, אֲלֵא שֶׁכֵּזֶב כַּהֲרִירִי אֵל לִתְפָּאֶרֶת הַשֵּׁנוּן,

ביאורי הר"ן: וזכרנו מורי ראיתי דעטור סופרים היינו שכותבין טעם מפסיק בזה, כי היכי דלשתמע אח"כ תלך, ואח"כ תעבורו, ואחר כן תאסף, קדמו שרים ואח"כ נוגנים,

אבני חן על מסכת נדרים

שהיתה מעלתו גדולה ממעלת כל בריה, והפשיט צורתו מן החומר, והשיג השגה גדולה וכו' אלא בסודות התורה ומעמיה וחבנת דבר מתוך דבר שנקרא פלפול. ת"ד השטמ"ק בשם הרי"ן].

שנאמר שמות לך, כתב לך, פסל לך, מה פסולתן שלך אף כתבן שלך,

משה נהג בה טובת עין, ונתנה לישראל # [ונשאר גם לו, שבדבר רוחני יכול ליתנו לאחרים, ולא יפחות ממנו כלום], ועליו הכתוב **אומר** משלי כב ט טו **בִּיעֵן** [זה משה דכתיב ביה [שמות כ ב ונתתה האשה ונתלד בן ותקרא אותו] כי טוב הוא. ר'] **הוא יברך** בִּינְתָן מִלְחָמוֹ לְדָל [אין לחם אלא תורה, דכתיב לכו לחמו בלחמו, ואין דל אלא ישראל שנאמר וידל ישראל עד מאד] וגו' ,

מתיב רב חסדא [על ר' יוסי ב"ר חנינא] דברים ד **ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם** אלמא דהשס זווה ללמד את ישראל? ומפרקין **ואותי צוה, ואני לכם** וקרא ה"ק ואותי צוה ה' בעת ההיא, ואני נתתי את לבי ללמד [לחכם. כ"י] חוקים ומשפטים,

[ומקשה עוד על ר' יוסי ב"ר חנינא] דברים ד **ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי? אותי צוה ואני לכם,**

דברים לא יט **ועתה כתבו לכם את השירה הזאת** [ולמדה את בני ישראל שירה בפה. ר"ס]? [ומתרג' השירה לחודה,

[ומקשה עוד] **למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל** ואי שירה לזכר קאמר [פי' שרק השירה צוה ה' ללמד את ישראל] מאי סהדומא זינא [ואם לא ניתן להם תורה אלא זו השירה על מה תעיד. ר']?

אלא פילפולא בעלמא נתן לו למשה, והוא נהג צו עוצת עין לישראל [הבנה וחריפות, והיינו כתבן שלך כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בצורות האותיות. ר', והם דברים נפלאים ועמוקים],

אמר ר' יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו [בקיעות שלא תפסוק ממנו. שטמ"ק] **אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכו' מלך מלך** [דעיקר הכל בענוות תליא, אלא שאין ניכר באדם חסר' אלא באדם שלם בנבונה חכמה ועושר ואפ"ה הוא ענותן, והיינו דכתיב אל יתהלל חכם בחכמתו גבור בגבורתו עשיר בעשרו, פי' אם יתהלל בשלש אלה הרי אינו עניו ולא יועילו לו מעלות אלו. חתם סופר],

[במסורת הש"ס ציין לשבת צב. וז"ל הגמ' שם דאמר מר אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ו' בעל קומה", וכאן מנה עניו במקום בעל קומה, והניח במצוה ליישב],

גבור דכתיב שמות מ ויפרוש את האהל על המשכן, ואמר מר משה רבינו פרסו, [וכ"ת דבעצם הפרישה אין חידוש כל כך, ואומר]

דברים ו **זאת דהמצוה** נקדש ואמנן כך מלאמי כמז, ולא נמלא נספדים שלנו,

[**וזה הנפש**. ד"ס, בירמיה לח טו טז וישבע המלך צדקיהו אליהו בפתר לאמר חי ה' [את] אשר עשה לנו את הנפש הזאת אם אמותה ואם אמתה ביד האנשים האלה אשר מבקשים את נפשך],

[ירמיה נא ג אליהו [ידרך] הדרך קשתו ואלה תעל בסרינו ואלה תחמלו אליה בחרה תהרימו כל צבאך] **ידרך דהדרך** נסוף ירמיה [ידרך הדוכן את קשמו] [ידרך ידרך הדוכן קשמו. כ"ה נפסוק], ידרך שני כתיב ולא קרי,

[יחזקאל מח טז ואלה מדוי תיה פאת צפו' חמש [חמש] מאות וארבעת אלפים ופאת צפון חמש [חמש] **חמש דפאת נגב** נסוף יחזקאל [והנה] [ואלה] מדומיה וגו' חמש חמש מאות וארבעת אלפים חמש שני כתיב ולא קרי,

[רות ג יב ועתה בי אמן בי [אם] גאל אנכי וגם יש גאל קרו' ב' מנצח] **אם דכי גואל** צרות ועמה כי אמנם כי אם גואל אנכי, הלא אם כתיב ולא קרי, ונמסרה חשיב כל הני, וטפי עליהו אחריני, מיהו לא חשיב את דהמצוה אלא את דהנפש דכתיב צירמיהו גבי דקיה חי ה' [את. כ"ה נפסוק] אשר עשה לנו את הנפש הזאת [ירמיה לח טז וישבע המלך צדקיהו אליהו בפתר לאמר חי ה' "את" אשר עשה לנו את הנפש הזאת אם אמותה ואם אמתה ביד האנשים האלה אשר מבקשים את נפשך],

הלין כתבן ולא קריין,

אמר רב אחא בר אדא, במערבא [משום דקרו חמשה חומשי תורה לתלת שנין וצריך לקצר להם הפרשיות. שטמ"ק] **פסקין להדין פסוקא לתלתא פסוקין, שמות יט ט** ¹. **ויאמר ה' אלי משה הנה אנכי פא אליך בעב העני** [: שבעבור ישמע העם לפי פשוטו אינו טעם אאנכי בא אלך בעב גו'. מהרש"א קדושין ל. ². **בפעבור ישמע העם בדרברי עמך וגם פה יאמינו לעו לם** [: כענין שנאמר בים סוף ויאמינו בה' ובמשה עבדו. מהרש"א שם] ³. **ויגד משה את דבריו העם אליה**. ד"ס],

אמר רבי חמא בר' חנינא, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות [ושל סנפירן היו. ר'], **שנאמר שמות לד פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים** [דהול"ל עשה לך. שטמ"ק], **פסולתן שלך יהא** [וצ"ע הלא פסוק זה נאמר בלוחות שניות, וצריך לדעת אם היה עשיר גם לפני זה, ובמה העשיר אז?],

אמר רבי יוסי בר' חנינא, לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו [מאמר זה לא יתפרש כפשוטו, שהרי מקרא מלא שהקב"ה נתן התורה לכל ישראל, אלא ודאי הכוונה על סתרי תורה כמש"כ בסוף הענין, אלא פלפולא בעלמא, כלומר להבין הדברים הסודיים ומעמדי התורה המכוסים והעמוקים עמוק עמוק עמוק, מי ימצאם, לא נתנו להבין ולדרת בסוף עומקם אלא למשה

אבני חן על מסכת נדרים

אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שְׁמַעְתִּי בְּקִלְכֶּם לְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתֶּם לִי וְאָמַלְתֶּם עָלֵיכֶם מִלֵּה: ב
וְעַתָּה הִנֵּה הַפֶּלֶךְ | מִתְחַלֵּף לְפָנֵיכֶם וְאֲנִי וְזִמְנִי וְשִׁבְתִּי וְכִנִּי הֵנָּה אֲחֶכֶם וְאֲנִי
הַתְּחַלֵּכְתִּי לְפָנֵיכֶם מִנְעָרִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: ג הֲנִנִי עָנּוּ כִּי נִגְדָה' וְנִגְדָה
מִשִּׁיחוֹ | אֶת־שׁוֹר | מִי לְקַחְתִּי וְחִמוֹר מִי לְקַחְתִּי, אִי
בַּחֲנָם לֹא־פּוֹקִי מֵאֵן דֶּשֶׁקֶל בַּחֲנָם, אֵלֹא דֹאִפִּילוֹ בַּשֹּׁכֵר,

[ו. ד"ם] דִּלְמָא דַּעְנִי הוּהָ? אֵלֹא מַהֲבֵא שְׁמוּאֵל א ז י וְתִשְׁבְּתוּ
הַרְמַתָּה כִּי־שָׁם בֵּיתוֹ | אַחֲרֵי סָבִיבוּ שֶׁב לְרֵמָה כִּי שָׁם הִיָּה בֵּיתוֹ. מוֹד, |
וְאֹמַר רַבָּא כָּל מְקוֹם שֶׁהֵלֵךְ בֵּיתוֹ עָמּוּ | כָּלִי תִשְׁמִישׁוּ עָמּוּ וְאִינוּ
נִתְּנָה מִשָּׁל אַחֲרֵיהֶם. תוֹס' | "שָׁם" הֵינּוּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִיָּה סוֹבֵב הִיָּה בֵּיתוֹ עָמּוּ.
ע"פ הַרְד"ק שם],

אמר רבא גדול מה שנאמר בשמואל יותר משנאמר
במשה, דאילו במשה רבינו כתיב לא חמור אחד מהם
נשאתי, (דאפי' בשכר) [באונס הוא דלא שקיל אבל ברצון
דלמא שקל. ד"ם עיי"ש],

ואילו גבי שמואל אפי' ברצון לא שכרו דזימנין מתרלו משום
כסופא ולא נמא לכו דכתיב שמואל א יב ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשִׂקְתָּנוּ
וְלֹא רָצוּ תָּנוּ וְלֹא־לְקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאֻקָּה וְגו' [פי' הִשִּׁיבוּ הָעָם אֶל
שְׁמוּאֵל שֶׁכֵּן הוּא הָאֲמֹת שֶׁשְׁמוּאֵל לֹא עֲשָׂה שׁוֹם אֲדָם וְגַם לֹא רָצִין מִלְּשׁוֹן שְׂבִירַת
הַנֶּפֶשׁ מִלְּשׁוֹן עֲשׂוֹק וְרִצּוֹן. וְדוּרֵשׁ הַפֶּסֶק מִלְּשׁוֹן רִצּוֹן שֶׁלֹּא לִקַּח מִשׁוֹם אֲדָם אֶף
בְּרִצּוֹן הָאָדָם וְאֶף אִם שִׁילֵם לוֹ שְׂכָר],

[ונמצא שמשנה התפאר שלא לקח משום אדם חמור בעל כרחו אפילו אם נתן
להאדם שכר, אבל אם האדם חי' מתרצה להשכיר לו חי' לוקח, אבל שמואל לא
לקח אף אם האדם חי' מתרצה דשמואל לא חי' נותן בלב שלם ורק בשביל כוונה.
ויש ליקח מזה מוסר השכל שלפעמים יש בני אדם שמציעים לעשות איזה טובה
ואומרים ש"אין בעיא" ובאמת עושין את זה רק משום כסופא.
ויש לסמוך לזה דברי הש"ע בהלכות צדקה סימן רמ"ח הל' ז' אדם שוע [עשיר]
שנותן צדקה יותר מהרצונו לו או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש
אסור לחובעו ולגבות ממנו צדקה והגבאי שמכילמו ושואל ממנו עתיד הקב"ה
ליפרע ממנו]

עָמּוּ | ש' [מִנֵּין שְׁהִיָּה עֲשִׂיר] דְּכִתִּיב עָמּוּ ז יד וַיַּעַן עָמּוּ | ש' וַיֹּאמְרוּ
אֶל־אֲמֻצָּיָה לֹא־נִבְיָא אֲנִי וְלֹא בֶן־נִבְיָא אֲנִי כִּי־בֹרַךְ
אֲנִי | אֲנִי בַּעַל בִּקְרָ | וְכו' | לֹם שְׁקִימִים | [בְּכָל הַיּוֹם אֲנִי מַעֲרֵב שְׁקִימִים | מִין
תַּאֲנִינִים] עִם דְּבָרִים אַחֲרִים לְמַאֲכַל הַבְּקָרִים, כְּדִמְתַּרְגֵּם רַב יוֹסֵף אֲרִי
מְרִי גִיתִי אֲנִי | כִּי בַּעַל עֲדָרִים אֲנִי | וְשִׁקְמִין לִי בְּשִׁפְלָתָא | [וְיֵשׁ לִי
אִילֹנוֹת שְׁקִמָּה בְּשִׁפְלָה] וְגו' [פי' רַב יוֹסֵף בָּא לֹמֵר שֶׁלֹּא תִפְרַשׁ שְׁהִיָּה עָמּוּ
אֹמֵר עַל עֲצֻמוֹ רוּעָה בִּקְרָ, אֵלֹא אִמֵּר שֶׁהוּא אִישׁ אִמִּיד],

יונה [מִנֵּין שְׁהִיָּה עֲשִׂיר] דְּכִתִּיב יוֹנָה א וַיִּתֵּן שְׂכָרָה וִירֵד בָּהּ, וְא"ר
יוֹחָנָן | מְדַלָּא קָאֵמַר וַיִּתֵּן שְׂכָרוֹ. שְׁמַ"ק | שְׁנֵתָן שְׂכָרָה שֶׁל סְפִינָה
כּוֹלָה, אֹמַר ר' ר' רִמְמוֹס | הִיָּה בִּימּוֹ שֶׁל רַבִּינוּ הַקְדוּשׁ רָאָה יְבָמוֹת | וְשִׁלַּח
רַבִּי אֶת רַבִּי רִמְמוֹס וּבִדְקָה | לְבִדּוֹק עֵיר מִשׁוֹם פְּסוּלִי מִשְׁפָּחָה], וְיֵשׁ עוֹד מֵאִמֵּר

וכתיב שמות כי עשר אמות ארך הקרש וגו' [ולא מצינו סולמות
במשכן, ומסתמא לפי אריכותו כחו. שטמ"ק] אלמא משם גצוה עשר אמות היה,
וכיון שהיה גדול כל כך מסתמא גצוה היה,

[תימה אמאי לא יליף מקרשים דכתיב בשמות מ יח וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן
אֶת־אֲדָנָיו וַיִּשְׁשֶׁם אֶת־קַרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־פְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־עַמּוּדָיו. ר']

[ראה שבת צ"ב ע"א בחידושי הר"ן וז"ל אלא דקשיא לי אשמעתין דהיכי מוכח
ממשה דמדפירש האהל על המשכן דקומתו עשר אמות דילמא לא חי' פורש
אלא מפני שידיו פרושות לשמים ועולין למעלה מראשו? וי"ל דמכל מקום כשהי'
מתקן הקלעים על הגג ופושמן מכאן ומכאן ידיו נמוכות אצל ראשו עכ"ל משמע
מלשוננו שהכוונה שהיה גבהו של משה עשר אמות עד כתפיו דאל"כ לא היו ידיו
מגיעות לתקן הקלעים. אבל צ"ע שם בתחלת דבריו דלא משמע כן].

אימא דאריך וקמין ארוך צקומה וקטין צכח?

אלא מן הדין קרא דכתיב דברים ט ואתפוש בשני הלוחות
ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם [והוצרך לחבטן בקרקע בכח גדול.
תוס'], ותניא הלוחות ארכן ששה [טפחים] ורחבן ששה ועביין
שלושה [כל אחד מהלוחות], [לפי המדות כאן היה משקל שני הלוחות יחד
בערך 250 ק"ג. שט"],

עשיר פסל לך, פסולתן שלך יהא,

חכם, רב ושמואל דאמרי תרוייהו, חמשים שערי בינה
נבראו בעולם וכולם נתנו למשה חסר אחת [מוץ מאסת] ידיעת
הש"י על אמתתו שנאמר תהלים ה ותחסרהו מעט מאלהים,

עניו דכתיב במדבר יב והאיש משה עניו מאד,

אמר ר' יוחנן כל הנביאים עשירים היו, מנלן ממשה
ומשמואל מעמוס ומיונה,

משה [מִנֵּין שְׁהִיָּה עֲשִׂיר] דְּכִתִּיב בַּמִּדְבָּר טו לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם
נִשְׂאָתִי, אִי בִּלְאָ אֲנָרָא [שְׁמִשְׁה רַבִּינוּ מִתְּלוֹנָן שֶׁלֹּא לִקַּח מִהֶם חֲמוֹר
בַּחֲנָם],

לאפוקי [וכי הוא בא להוציא את עצמו] [מאן] [ממואן. ד"ם] [מכלל
אדם] דשקל בלא אגרא [שלוקח בלי לשלם] וכי משמנח היה שלא נטל
גלג שכר, אלא דאפי' באגרא שלא היה נהנה משל אחרים [וס"ד משום
שהיה עשיר ולא היה צריך לשכור מאחרים, אבל הגמ' מקשה],

[ו. ד"ם] דִּלְמָא מִשׁוֹם דַּעְנִי הוּהָ | [שֶׁלֹּא הִשְׁכִּיר מִשׁוֹם שֶׁלֹּא הִיָּה מִמּוֹן,
או שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ עֲסָקִים שֶׁהִיָּה צָרִיךְ חֲמוֹר. וְרָאָה ד"ם] | אֵלֹא מִן פֶּסֶל לָךְ
פְּסוּלָתָן יֵהָא שְׁלָךְ,

שמואל [מִנֵּין שְׁהִיָּה עֲשִׂיר] דְּכִתִּיב שְׁמוּאֵל א יב א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל

אבני חן על מסכת נדרים

הלכה משמו בשבת מזו. שכרה של ספינה הוויא ד' אלפים 4000 דינרי דהבא [שהיא 1000 מנה, שְׁמֶנֶה הוא 4 דינרי זהב],

[וזה פלא שהגם שהוא שילם בעד כל הספינה, לא עור לו כלום כשבאו להשליך אותו לים [הגם שהיה ע"פ גורל], וכן הוא הסוף של אלו שהם טובים מאד, ולכן המצוה גדולה כל כך].

[ומה שנתן הוא כל שכרה, יש לפרש בדרך הבורח שמקדים עצמו בדרכו והספן עדיין לא היה מוכן כ"כ, ועדיין לא קיבל שכרו מאנשים שבאו לילך ג"כ תרשישה, והוא הקדים לתת שכר כולם ולקבל אח"כ מהם השכר, והכי משמע קרא שהקדים ומיהר את הספן, דכתיב וימצא אניה תרשיש ויתן שכרה ויירד בה גו', דמשמע מיד שבאה מתרשיש וקודם שירד בה לא נתן להשהותה שם ונתן שכרה ויירד בה גו' דמשמע מיד שבאה מתרשיש וקודם שירד בה לא נתן להשהותה שם ונתן שכרה והחזירה לילך לתרשיש וק"ל. מהרש"א]

וא"ר יוחנן בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה [לפי שאי אפשר לדעת אנשי לקבל כל מצות התורה תוך זמן מועט כזה ארבעים יום וכו']. מהרש"א עיי"ש [עד שניתנה לו במתנה [ואלו היה משכחה מכאן ולהבא לאו מתנה היא. שטמ"ק] שנאמ' שמות לא ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו [ומכיון שניתנה לו במתנה נעשתה שלו, ויכול לזכור אותה]:

מתני': [זן [שמעון המדיר זן] את אשתו ואת בניו [של ראובן] אע"פ שהוא [ראובן] חייב במזונותן] [חייב אאשתו קאי אבל בניו מצוה הוא דאיכא ולא חיובה דתנא בכתובות ב' נערה [ממ]. מצוה לזון את הבנות קל וחומר לבנים וכו'. ר' עיי"ש]

ביאורי הר"ן: אפי' כדנכס אחיז' פ' רבנן דפליגי על חנן בכתובות דסבירי דאם עמד ופרנס חייב הבעל לפרוע, ונמצא שאם זן אותן ואינו נפרע מהבעל הרי הוא מהנהו, מ"מ כאן מותר [דמותר (מלוה) [מתנה. כ"י] עסקין ולא דמותר פרעון של בעל שחייב במזונותיהם, ואע"ג דהמודר משהני, שאינו צריך לתת להם מזונות, הדין הגאון דממילא היא [ראה תוס']].

ולא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהור' (דמהנהו הוא) [דמהנהו לו ?] ממע מפני שמעלהו ? [דמיס,

ר' אליעזר אומר זן את הטמאה כדמפרש ואזיל שכיון שאין [זה למודר הנאת] [לו זה למודר היתר. כ"י] אכילה, אינו נהנה במזונותיו של מדיר ואינו זן את הטהור',

אמרו לו [לר' אליעזר] מה בין טמאה לטהורה? אמר להו שהטהור' נפשה לשמי' וגופה שלו [נפשה לשמים וגופה שלו ר"ל אף כשנפשה לשמים, דחיינו כשתשחט יחי' עכ"פ גופה שלו לאכלה, וא"כ נהנה כשתחפטים. יבין] לאכילה, הלכך אי מפטס לה מהני ליה, וטמאה

דף ל"ח ע"ב

נפשה וגופה לשמים שאין לו זה היתר אכילה ונמצא שאינו נהנה בפטומה,

[צריך עיון שקורא לאיסור אכילה שיש על בהמה טמאה בלשון "שמים" ?]

אמרו לו אף הטמאה נפשה לשמים, וגופה שלו, שאם ירצה הרי הוא מוכרה לעובדי כוכבים שאוכלין אותה וכשהיא מפוטמת לוקחין אותה ביותר או מאכילה לכלבים ונמצא נהנה בפטומה ורצוי בשרה,

ביאורי הר"ן: וי"ל דר"א לא שרי בטמאה אלא לזונה מזונות יתרים [יותר מצרכה] כדי לפטמה, משום דס"ל דכיון דאינה עומדת לאכילה אלא למלאכה אינן נהנין בעלים בפטומה, דלדרכה מפנקא טפי ולא עבדא שפיר, אבל במזונות הצריכין [לה. כ"י] לכדי חייה, לא שרי ר' אליעזר, דכדי האי גוונא ודאי מהנהו,

ומשום דת"ק פסיק ומני ולא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהורה דמשמע דבכולהו גוויי דמתסקר בטוהרה מתסקר נמי בטמאה, מהדר ליה רבי אליעזר לא כי אלא איכא גוונא דזון את הטמאה, אע"פ שאינו זן את הטוהרה, ונהי דתנא סתמא לישניה, סמך ליה אמאי דאמרו לו ודקמדהר להו ר"א, דמשקלל וטריא דידהו מוכח דר"א לא שרי בטמאה אלא במזונות יתרים כדי לפטמה ולא בכדי חייה,

וראיתי להרשב"א שכתב בהפך ולא נתמחוורו [לי. כ"י] דכריז:

נבמ': אמר רב יצחק בר חנניה אמר רב הונא, המודר הנאה מחבירו [ראובן] אסור בהנאה משמעון] מותר להשיא לו בתו,

הוי בת [היה עוסק, מתקשה. שט] רבי זירא במאי עסקין, אילימא בשנכסי אבי כלה [שמעון] אסורין על החתן [ראובן], הרי מוסר לו שפחה לשמשו דקס"ד דצבתו נערה עסקין,

אלא [מיידי שראובן יש לו בת ושמעון הוא החתן] בנכסי חתן אסורין על אבי כלה וקמ"ל שאע"פ שנכסיו אסורין עליו [שנכסי שמעון אסורים על ראובן] מותר להשיא לו בתו, אע"פ שיתחייב לזונה אחר כך, ונמצא מהנהו,

[ושואל ע"ז ולמה יהא אסור] גדולה מזו אמרו [לשון זה בכתובות מ"ט, וכתובות ס"ט, גיטין נ"א, ב"מ מ"ו, ערכין מ"ז] [שנינו במשנתנו] זן את אשתו ואת בניו ואע"פ שהוא חייב במזונות, ואת אמת מותר להשיא לו בתו כלומר אם הוא יכול לזון את בתו, בעודה צעורה שהוא חייב במזונותיה, כ"ש [שיכול] [שיכול. כ"י] לזון אותה אחר שנאסה [שמעון] שנתחייב במזונות אשתו, ומאי קמ"ל רב הונא?

[ומתירין] לעולם בשנכסי אבי כלה אסורים על החתן [נכסי שמעון אסורים על ראובן החתן], ובבתו בוגרת דלא איסו קמסר לה אלא היא עצמה ומדעתה טעמא קא יתיב למילתיה כלומר, מש"ה שרי, דהא מדעתה היא, דכיון שצגרה שוב אין לאציה רשות בה [וקמ"ל אף על גב שהוא מדבר עמה ומשיא עצמה לה להנשא לו, הנאת דבור לא מוקרי הנאה. תוס'], אי נמי כי קאמר מדעתה, למעוטי דעמו דתמן [פ' כיון שהחתן מודר מאבי

אבני חן על מסכת נדרים

מתני': המודר הנאה מחבירו (ו. ד"ם, ר"ן) **נכנס** [אף לכתחלה משום המצוה] **לבקר** [ראובן] אסור ליהנות משמעון, ושמעון נכנס לבקר, אז הדין ששמעון **עומד** [זמן מועט. יבין] **אבל לא יושב** מפרש בגמרא [ר"ל זמן מרובה, ומיירי במקום ששוכרין מי שישב אצל החולה, ולאחי בעושה בחנם אסור שמהנהג. יבין], **(ומרפאו)** [ומרפאהו. כ"ה במשניות] **רפואת נפש** [ר"ל רפואת הגוף, ואפילו אפשר באחר, ואם המנהג ליתן שכר עבור רפואה כזו, אסור בחנם. יבין] **אבל לא רפואת ממונ** [ר"ל רפואת בהמתו, כשיש רופא אחר, ואפילו דרך לרפאות כך בחנם, דעכ"פ מהנהג, מיהו מותר להודיע סם שירפאנה, וכ"כ באין רופא אחר, ירפאנה ממש, דהו"ל כמשיב אבידה. יבין]:

ראובן = מודר, שמעון = מדר,
נכסי מבקר אסורין על החולה: ראובן חולה, ונכסי שמעון המבקר אסורין עליו,
נכסי חולה אסורין על המבקר: שמעון חולה, ונכסיו אסורין על ראובן המבקר,

דף ל"ט ע"א

נבא: במאי עסקינן אי בשנכסי מבקר אסורין על חולה [ראובן חולה והוא נאסר בהנאה משמעון] **אפילו יושב נמי** דעומד מאי טעמא שרית ליה, משום דמבקר מזוה דנפשיה [קא. כ"ן ע"ד, ונהי דחולה מתהני ממילא, שרי, וכיון שכן, אפילו יושב נמי אית לך למישרי מהאי טעמא, אי **בשנכסי חולה אסורין על המבקר** [שמעון הוא החולה, ונכנס ראובן שאסור ליהנות משמעון לבקר] **אפי' עומד נמי לא** [דהנאה דמבקר היא שעומד תחת צל ביתו. שטמ"ק] שהרי נהנה דכריסת הרגל, ומשום מזוה לית ליה לאתהניי מאיסורא?

אמר שמואל לעולם בשנכסי מבקר אסורין על החולה [ראובן חולה ונכנס שמעון לבקר] ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה ואין נוטלין שכר על העמידה נ"ל דה"פ, דאיכא דוכמי שהסמינו על עזמן שלא ליטול שכר [שאין ליקח שכר לקיים מצוה] אפי' משיצה, [ו. רב"א] אע"פ שהוא מותר [ליקח שכר, והטעם שמותר ליקח הוא] משום דמזות ציקור די לה צעמידה [וכיון שעושה יותר ממה שהוא מחויב יכול מדין ליקח שכר על זה], [ו. רב"א] אפ"ה כדי שלא יצאו ליטול שכר על העמידה [ועל זה אסור ליקח שכר שהרי זה עיקר קיום המצוה], הסמינו על עזמן שלא ליטול שכר אף על הישיבה,

ובזאת מקומות בין עומד בין יושב שרי [למודר הנאה, שהרי אינו מוחל לו שום שכר]. דשיצה נמי לדידהו מזוה [היא. כ"ן], אלא אפי' במקום שאין מתמירין על עזמן [כלל. כ"ן], אפ"ה על העמידה לא שרי להו למשקל [דהא עמידה היא צורך המינימלי של ביקור חולים], ומש"ה פסיק תנא ומני, נכנס לבקר עומד צוללו דוכמי [בין במקום שהחמיר, ובין במקום שלא החמירו], דמזוה קעביד ואידך ממילא מתהני, אלל לא יושב צוללו דוכמי [אין היתר בכל המקומות, אלא במקום שהחמירו על עצמו, דאילו],

הכלה, לכן בא למעט] שאם [החתן] עשאו [לאבי הכלה] שלית לדבר עמה על עסקי נשואין אסור דהא קא מהני ליה,

תניא נמי הכי המודר הנאה מחבירו אסור להשיא לו בתו, אבל משיאו בתו בוגרת ומודעתה,

אמר רבי יעקב המדיר בנו לתלמוד תורה האב הדירו שלא יהנה אציו ממנו כדי שלא יצטל מת"מ [מדירו לפי שלא היה עוסק בתורה. תוס' רבינו פרץ] **מותר** [הבן] **למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר** דמסתמא ממילי זוטרי כי הני דליכא צהו צטול [מ. כ"ן] למוד תורה לא אדריה, והכי מוכח האי פירושא בתוספתא דצבורות (פ"ו) דתניא [הסמ. כ"ן] מעשה נאחד [שהר"ה] [שהק"ה. יעב"ץ] [אח. כ"ן] צנו לת"מ והדירו מלעשות [לו. כ"ן] מלאכה והמיר לו [ר. ח"ש] יוסי צרבי למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר, ר' יצחק אמר [מותר גם] **לצללות לו דג קטן**,

ביאורי הר"ן: ירושלמי - צמס' ציכוריס תני המדיר את בנו לת"מ, מותר למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר, רבי יעקב צר אידו צסם רבי יוחנן אף [ליקח] [לוקח. כ"ן] לו חפצים מן השוק, מה פליגין כאן צאיש כאן צאשה, אס היה אדם מסויים עשו אותו כאשה, כלומר דאשה ואדם מסויים אין דרכן ליקח חפצים מן השוק, ואנן סהדי דלדעתא דהכי לא אדריה, אלל איש שאינו מסויים כיון שדרכו לילך בשוק אפי' [צנהי] [צנהי. כ"ן] אדריה,

אמר ר' ירמיה אמר רבי יוחנן, המודר הנאה מחבירו מותר להשקותו כוס של שלום, מאי ניהו הכא [כאן בבב] תרגימו **כוס של בית האבא** [ששוחים בבית האבא] כוסות כדאיתא ב"ר כתובות ח.: תור"פ], **במערבא אמרי כוס של בית המרחץ** [כשיצאים מן המרחץ שותין. תור"פ] כלומר מותר לשמשו צכוס של בית אבא, אי נמי של בית המרחץ מפני דרכי שלום, שהיה דרכן צכך, ומיהו דוקא [דהוי. כ"ן] האי כוס של מודר [פי' ולא של מודר], דלשמשו צכגון זה צלצד המיר, דומיא דליקח דהמדיר את בנו לת"מ, שהמירו לצן למלאות לאציו מים משל אב:

[שנינו במשנתנו] **ולא יזון את בהמתו בין כו': תניא יהושע איש עוזא אומר, זן עבדיו ושפחותיו הכנענים ולא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהורה,**

מאי טעמא? עבדיו ושפחותיו הכנענים למנחותא עבידן [למראית העין לכבוד ולעמוד לפניו לשמשו ואינו חושש בפטומן. ר'], **בהמה לפטומא עבידא** נ"ל דצמוזות יתריס קאמר ואדר"ל קאי וה"ק, ההוא שריותא דשרי ר"ל צצהמה טמאה, דהיינו מזונות יתריס כמו שפירשתי צמשנתנו, ליתיה דאפי' צהמה טמאה לפטומא עבידא ולמזכרה לעובדי כוכבים, אלל צעצדיו ושפחותיו הכנענים מיהא אחיה, דאניהו למנחותא עבידן, כלומר לנקר הצית ולתשמיש צלצד, ואיכא דגרסי למנחותא כלומר שאין עומדין לאכילה אלל למזירה צעלמא צכשסן ממין מניחין אותן, ואין אדם אוכלן [פי' שהם דומין לבהמה שמתה ע"י דקירת סכין, ולא ע"י שחיטה כשרה שאין בשרה ראוי לאכילה]:

אבני חן על מסכת נדרים

הא אפשר בעמידה,

מיתבי [שנינו בברייתא] חלה הוא נכנס לבקר, חלה בנו [ושוכב בבית אביו. תור"פ] שואלו [שואל את אביו] בשוק [וראים מזה שלכתחלה צריך לילך בעצמו לראות את החולה, ופוסקי זמנינו למדו מכאן שלכתחלה אין לבקר חולה ע"י הטלפון],

בשלמא לעולא דאמר [ששמעון חלה] בשנכסי חולה אסורין על המבקר [ושמעון הוא המודר, וראובן המבקר הוא המודר, ולכן מותר ראובן לבקר] (ובגון) [משום. ד"ם] דלא אדריה מן חיותיה שפיר [היינו דשני בין הוא לבנו. ד"ם] [פ' ודאי דבר שתלוי בחיים לא הריירו וביקור חולה הוי חיות החולה. תור"פ] דמלה הוא נכנס לבקר משום דמסתמא מן חיותיה לא אדריה, ומלה בנו שאלו צוק אצל אינו מותר ליכנס לביתו, דאפשר דאפילו מן חיותיה דכריה אדריה,

והא מוכחא דכי אמרינן מן חיותיה לא אדריה, מסתמא הוא דאמר הכי, אף על גב דלא פריש, דאי צעין דפריש אכמי קשיא לעולא, מ"ש הוא ומ"ש בנו, אי פריש בתרוייהו שרי ואי לא פריש בתרוייהו אסור, אלא ודאי בסתמא עסקין וסתם הוי כמפרש לגבי ידיה, אצל לא לגבי דכריה,

אלא לשמואל דאמר [ראובן מתניתין שראובן חלה] בשנכסי מבקר אסורין על החולה [וראובן הוא המודר, משמעון המבקר שהוא המודר] מאי שנא הוא ומאי שנא בנו כלומר דאדרבה צנו שרי טפי, שאינו מודר ממנו, ואי מודר נמי מצנו, מ"ש הוא ומ"ש בנו בתרוייהו אית לן למימר נכנס לבקר עומד?

אמר לך [שמואל] מתניתין בשנכסי מבקר אסורין על החולה [בדאוקים לה שמואל לעיל, שראובן חולה והוא המודר, ונכנס שמעון המודר לבקר], ברייתא בשנכסי חולה אסורין על המבקר [שמעון חולה, ונכסיו אסורין על ראובן המבקר], שמואל אין ודאי דכרייתא מתקומא צנכסי חולה אסורין על המבקר [בששמעון הוא החולה]. דמודיעא צנעמא דידך דמסתמא מחיותיה לא אדריה, ואמרינא נמי טפי מינן דאפילו משיצה לא אדריה, ומשום הכי לא מצינא לאוקמי מתניתין כדמוקמית לה [אם. כ"י] דהיינו צנכסי חולה אסורין על המבקר, דא"ה אפי' יושב נמי שרי דשיצה נמי דמבקר חיותיה דחולה הוא ולא אדריה.

מאי פסקא [מנין לך לחלק ולפרש המשנה באופן אחד, והברייתא באופן אחרת]?

אמר רבא (אמר) שמואל

דף ל"ט ע"ב

מתניתין קשיתיה [שהיה קשה לשמואל הקשיא שהגב' שואלת על עולא לעיל, אי הכי אפילו יושב נמי] מאי איריא דתני עומד אבל לא יושב [דאם איתא דנכסי חולה אסורין על המבקר, ולא אדריה מן חיותא מאי איריא דתני עומד אבל לא יושב אפי' יושב נמי, דהא לא אדריה מן חיותיה. שטמ"ק],

דמקום שאין מממירין על עצמן [אסור לישב ד], ציצינה ליכא מנזה [שהרי די בעמידה] ונמנא חולה חייב צצכו, וכשאינו נוטל ממנו כלום, נמנא מהנהו [אבל אם נוטל מותר לו גם לישב],

מן הדין אין ליקח שכר על ביקור חולים בעמידה,

מקום שלא החמירו על עצמן, ולוקחין שכר על הישיבה	מקום שהחמירו על עצמן שלא ליקח שכר גם על הישיבה	
אסור, שחייב בשכרו וכשאינו משלם נמצא מהנהו	מותר	ישיבה למודר הנאה
מותר	מותר	עמידה למודר הנאה

מאי פסקא [מלה זו משתמשת בששה אופנים [חתיכה, הפסק, חלק נפסק, פסק דין, משפט בלי טעם וסברה, סעודה המפסקת], וכאן פירושה מלשון "משפט בלי טעם וסברה", an absolute unqualified opinion or statement]?

[ומתריץ], [לכאורה הדר מהאוקימתא דמיירי במקום שנוטלין וכו' אלא הא קא משמע לן דאף במקום שנוטלין שכר, על הישיבה בעי [מותר] למשקל, על העמידה לא בעי [אסור] למשקל [דמצוה הוא לבקר חולים, שנאמר את הדרך ילכו בה, ואמ' התם ב"מ ל: (בה) [ילכו] זה ביקור חולים ואמ' לעיל מה אני בחנם אף אתם בחנם, אבל מן הישיבה מותר לקבל שכר הואיל ואי בעי פטר נפשיה מההיא מצוה בעמידה. שטמ"ק], [כיון דמצוה הוא ויש לו לעשות בחנם. תוס'],

ואיבעית אימא (כדרכי) [כדאמר ר'. ד"ם] שמעון בן אליקים לקמן בפירקין (דף מצ) גזירה שמא ישהא בעמידה, הכא נמי גזירה שמא ישהא בישיבה [דהוי או הנאה לחולה. תור"פ] וה"ק דינא דמתניתין צולוה דוכתי איתיה, ואפילו צמקום שאין נוטלין שכר לא על העמידה ולא על הישיבה, והאי דההוא דוכתא מדינא צין עומד צין יושב שרי, אפי' הכי גזרינן שמא ישהא ציצינה יותר מכדי האורח, וככי האי גוונא צולוה דוכתי לית להו למעבד הכי צלא אגרא,

אצל צעמידה לא גזרינן שמא ישהא, דכיון שאתה מנציכו לעמוד אית ליה היכירא [וגם קשה לעמוד על הרגלים לזמן מרובה, כל אדם לפי מה שהוא], משא"כ צההיא דר"ש צן אליקים כמו שנפרש עלה דההיא צס"ד,

עולא אמר לעולם בשנכסי חולה אסורין על המבקר [שנכסי שמעון החולה אסורים על ראובן המבקר] וכ"ת א"כ אפי' עומד לימסר [בגון] [משום. ד"ם, ר"ן] דלא אדריה מן חיותיה # [פ' ולא היה דעתו על כך, ולכן לא הוי נדר שהותר מצותו,] כלומר דמסתמא חולה כי אדריה למבקר, לא אדריה צמילתא דצריכא ליה, כי הכא צהחולה נהנה ממנו צציקורו, ואיכא נכסי דגרסי "ובגון" דלא אדריה מן חיותיה, ולהך נסחא נמי לאו צצעינן. כ"י] דאמר הכי צפירוש, אלא סתמא דמילתיה הכי איתא, והכי מוכחא הך מיתבי דמייתי צצמון [וכמו שמפרש הר"ן שם],

אי הכי [שלא היה דעתו על דבר שהוא נהנה הימנה] אפילו יושב נמי?

אבני חן על מסכת נדרים

אם ימותו עדת קרח מיתה טבעית יאמרו "הבריות" אלו שחולקין על משה שה' לא שלח את משה למנות את כל אלו שמינה לשררה, [ומתאים ללמוד מצות ביקור חולים מקרח שהיה בעל מחלוקת, שאם יבואו לבקרו זה סימן שיש לו שלום עם הכלל ישראל. שמעתי],

דרש רבא במדבר מז **אם בריאה יברא ה', אם בריאה פ' אם** כבר נברא [גיהנם מוטב (תהיה. ד"ס), [ו. ד"ס] **אם לא יברא ה',**

איני והא תניא שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם כלומר שעלו צמחצנה להצדקות [ראה מהרש"א שחולק ע"ז ומפרש שהדברים בפשוטן שנבראו] קודם שנברא העולם, שא"ל לעולם כלל הס, וכדלמרי' שמחצנתן של ישראל קדמה לכל [אולי הפ' שהר"ן מביא ראה שנבראו היינו במחשבה], ועל כרחיק לא נברא העולם [במחשבה] כלל גיהנם לזכר הרשעים, **אלו הן: תורה, ותשובה, גן עדן, וגיהנם, כסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח,**

1. **תורה דכתיב** משה ה' כב ה' קנני [ברא אותי להיות קנייה לו. מדר] **ראשית דרכו** [בתחלת הבריה. מדר] וגו',

2. **תשובה דכתיב** תהלים צ **במרם הרים יולדו ותחולל וגו' תשב אנוש עד דכא וגו',**

3. **גן עדן דכתיב** בראשית ב ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וגו',

4. **גיהנם דכתיב** ישעיה ל לג **פִּי־עֲרוֹךְ מֵאֲתָמוּל תִּפְתָּה** [ערוך = ענין סדור, מאתמוול = ר"ל מזמן קרוב, תפתה = כן יקרא הגיהנם ע"ש שכל המתפתה בצירו יפול שם [עירובין יא.], פ' הגיהנם בעורה בחוץ רב כאלו נערך מאתמוול. מצ-מדר],

5. **כסא כבוד דכתיב** תהלים צג **נכון כסאך מאז,**

6. **בית המקדש דכתיב** ירמיה יז יב **כִּפֹּא כְבוֹד דְּמָרוֹם** [שהוא בשמי מרום. מדר] **מִרְאִשׁוֹ** [ההוכן לך מקדם],

7. **שמו של משיח דכתיב** תהלים עב יז **יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם** [אומר על שלמה המלך יזכר שמו לעולם. מדר] **לְפָנַי שְׁמוֹשׁ יִצְיָן** [וגו'] [ענין שם שררה. מצ] **שְׁמוֹ** [ד"ס] וגו' [לעולם כל ימי עמידת השמש יהיה נקרא שמו בשם שררה. מדר]?

[ומתריץ] **אלא** [ודאי הגיהנם כבר נברא מקדם ו] **הכי קאמר, אי איברי** ליה פומא מוטב, **ואם לא יברא ה'** [וקאי רק על הפה של הגיהנם],

והכתיב קהלת א **אין כל חדש תחת השמש?** [אלא. ד"ס] **הכי קאמר אי** (הכא. ד"ס) **לא מקרב פומא להכא, ליקרב** [פ' אם אין פי הארץ קרוב לכאן, או יעשה הש"ת שיתקרב] וקרינא צעלמא לימא בכלל

שמע מינה דנכסי מבקר אסורין על החולה [והבריותא יפרש שמואל כעולא, דאי אפשר לפרשה אלא בנכסי חולה אסורין על המבקר ולכן אסור לו ליכנס לביתו, גם לבקר את בנו],

[שמעתי ראה שצריך לישב בביקור חולים, דבריש פרשת וירא כשבא הקב"ה לבקר את אברהם, אמר הקב"ה שאברהם ישב והוא עומד וזה יהיה סימן לדיינים שיחיו ישובים בדין אף שהקב"ה נצב שם, נמצא שרק כאן עשה הקב"ה סימן אבל לעולם צריך לישב כשמבקר את החולה],

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה קיימא לן כשמואל, דכיון דרצא מפרש מילתיה ואמר דמתני' דיקא ליה, הכי הלכתא כוותיה, הלכך בשנכסי חולה אסורין על המבקר [וברייתא איירי בה אליבא דשמואל] נכנס לבקר אפי' יושב, דישיבה נמי חיונית דחולה הוא ולא אדריה, דזהכי ניחא ליה, אבל חלה בנו לא יכנס לבימו כלל, אלא שאלו בשוק,

ומיהו דוקא היכא דאדריה חולה למבקר, דלומדן דעתא הוא דמן חיומיה לא אדריה, אבל היכא שהמבקר אסר על עצמו נכסיו של חולה, לא יכנס לבימו כלל, דכפי האי גוונא ליכא אומדנא, הדין הוא דינא דנכסי חולה אסורין על המבקר,

והיכא דנכסי מבקר אסורין על החולה [דאיירי בה מתני'] נכנס לבקר עומד, משום דמחויב לעשות צדק, ומנהו דיליה קעביד, ואידך ממילא קא מתהני, אבל לא יושב ואפילו במקומות שמחמירין על עצמן שלא ליטול שכר אפי' על הישיבה, משום גזירה שמא ישהא דישיבה [פ' דגם שמואל מודה לדברי ר"ש בן אליקים],

וכי אמרין בנכסי מבקר אסורין על החולה דנכנס לבקר עומד משום דמנהו דנפשיה קעביד, ואידך ממילא מתהני, הני מילי כפי האי גוונא דהנאה ממילא היא, אבל היכא דהייב ליה מיד, כיון שהוא מהנהו ממנו מיד ליד ולא גרמא היא אסור,

והיינו דמנן לקמן בפרקין נדרים (דף מג) המודר הנאה מחצירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חביו הרגיל אצלו ויאמר לו וכו' וכן היו מהלכס בדך ואין לו מה יאכל נותן על גבי הסעל דוקא כה"ג שרי אצל מידו לידו לא ואף על גז דמנהו קעביד וטעמא דמילתא כדלמרינן דדוקא הנאה דממילא שריא במקום מנהו אצל הנאה דצדיק לא.

אמר ריש לקיש רמז לביקור חולין מן התורה מנין [וצ"ע למה לא כתב בן מפורש בתורה ? אבל באמת שום אחד מהמידות אינן מפורשים בתורה] **שנאמר במדבר מז אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל אדם וגו'** [שבני אדם מבקרין את החולים קודם מיתתן], מדקאמ' הכי, ש"מ הכי אורחא דאינשי לבקר. שטמ"ק, ובע"ז בתוס'],

מאי משמע? אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה, שהן [פ' שיהיו] **חולים ומוטלים בעריסתן, ובני אדם מבקרים אותן** והיינו דכתיב ופקודת כל אדם יפקד עליהם,

מה הבריות אומרים לא ה' (שלחני) [שלחו. ד"ס] לזה, [פ'

אבני חן על מסכת נדרים

אין כל חדש,

עליו חוליו ויזקנו. הרי"ן ז"ל. שטמ"ק,

דתינא רבי אומר בת הנזונית מנכסי אחין, נוטלת עישור נכסים, אמרו לו לרבי לדרבך מי שיש לו עשר בנות וכן אין לו לבן במקום בנות כלום? אמר להן ראשונה נוטלת עישור נכסים, שניה במה ששיירה, שלישית במה ששיירה וחוזרות וחולקות בשוה שכיון שצנת אחת צאו ליטול, אינו צדין שיהא חלקן של ראשונות יותר מן האחרונות,

רב חלבו חלש נפק [רב כהנא] אכריו [יצא והכריו] [רב כהנא]

דף מ' ע"א

רב חלבו באיש חלה, (לא איכא דקא אתי) [לא אתו רבנן למחזייה. ד"ס],

אמר להו [רב כהנא לחכמים להוכיחם שילכו לבקרו, והגמ' אינו מסיים אם אכן הלכו אחר כן] לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס ר' עקיבא לבקרו, *ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו [כי ראה ר"ע שהמקום מעופש והיה המקום מקולקל ומויק לחולה, וצוה לפנות המקום ההוא ולכבדו ולריבצו, ונודרך אוירו וע"כ נתרפא החולה. שטמ"ק] חיה, א"ל רבי החייתני, יצא ר' עקיבא ודרש כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים [מפני שבני אדם שנכנסין לבקרו עושים לו לחולה כל צרכיו. רש"י],

*[ובשביל ר"ע] כיבדו וריבצו לפניו וחי'. הגהות בן ארי', וז"ל המאירי ונכנס ר"ע והשתדל לכבד את הבית ולריבצו לפניו, ואמר לו החייתני, ויש מפרשים שלכבדו של ר"ע כבדו את הבית ורבעוהו והגיעה הנאה לחולה],

כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה [שכל המבקר את החולה מתפלל עליו וז"ל הרמ"א ביו"ד סימן של"ה סעיף ד וכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה. ב"י בשם הרמב"ן], או משום נטילת חליו אחר מוס' או כהניא דר"ע. שטמ"ק, וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות [פ' שימות ביסורין, שאילו היה מבקרו ומתפלל עליו היה מת כמשחל בינתא מחלכא' ומאחר שלא ידגיש במיתה כאילו לא מת' ועתה גורם לו "שימות" שיקרא מיתתו מיתה קשה ע"י יסורין וצער. עין יוסף],

מאי גרמא [שואל על לשון "גורם" מה פירושה], אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה, וכל שאין מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות, שימות ס"ד?

אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים, לא שיחיה ולא שימות [שהרי אינו יודע בעיניו של חולה. רש"י], נראה צעני דה"ק, פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות, כגון שמלכער החולה צליו הרבה, ואי אפשר לו שיחיה, כדלמרינן צפק הנושא (כמוצות קד)

דרש רבא ואמרי לה אמר ר' יצחק מאי דכתיב חקוק ג יא שמש ירח עמוד זבלה, [ומקשה] שמש וירח בזבול מאי בעיין, והא ברקיע קביעי כדמצי ויתן אותם אלהים צרקיע השמים וזבול למעלה מן הרקיע הוא כדליתא צפ' אין דורשין [מגיגה יב:]: [וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות]?

מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבנו של עולם אם אתה עושה דין לבן עמרם [פ' לנזקים נקמת משה] ממחלקותו של קרם אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירים, ומשמע להו דהאי קרא במחלקותו של קרם מדריש, משום דציילת מלרים וצקריעת יס סוף משתעי צספר חצקוק, וכמצי ציה [חבקוק ג יג] מַחֲלָף לֹאֵשׁ מִצֵּית קָשָׁע ומשמע להו דהיינו קרם, וכמצי [צמריה] [גציה ? פסוק יא] שמש ירח עמוד זבולה,

באותה שעה ירה [חקב"ה] בהן חיצים וחניתות, אמר להם בכל יום ויום משתחוים לכם ואתם מאירים, בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם,

ובכל יום ויום [מאותו היום ואילך, אינן יוצאין מפני שמשתחוין להם עובדי כוכבים עד ש. רש"י] יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים, שנא' חבקוק ג לאור חציך יהלכו וגו',

תניא ביקור חולים אין לה שיעור, מאי אין לה שיעור? סבר רב יוסף למימר אין שיעור למתן שכרה [לכאורה הפירוש שאין שיעור למעלה שאין אנו משיגין גודל שכרה, אבל במה שאומר אבי משמע שמופרש שאין אנו יודעים אם שכרה מעט או הרבה],

אמר ליה אביי וכל מצות מי יש שיעור למתן שכרן, והא תנן הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות?

אלא אמר אביי אפי' גדול [יבקר] אצל קטן, רבא אמר אפי' מאה פעמים ביום [ודוקא שלא יסרית. מאירי],

אמר רבי אחא בר חנינא כל המבקר חולה נוטל אחד משישים בצערו, אמרי ליה אם כן ליעלון שיתין ולוקמיה,

אמר (ליה) [להו. ד"ס] כעישורייתא דבי רבי שכל אחת נוטלת עישורה מנכסים שנתרו, אחר שנטלה אותה שלפניה עישור שלה, וכן נמי כל אחד מן המבקרים נוטל אחד מששים מן החולה, שנשאר לחולה אחר שצקרו (אומן) [אומן. כ"י] שלפניו,

ובבן גילו שנטל המבקר צמזלו של חולה [בחור או זקן כמותו. תור"פ], [הוא דנוטל א' משישים בצערו כלומר בן מולד שהוא מטבעו ומהנהגתו כי אז דעתו של חולה נוחה הימנו ומיקל ממנו חוליו אבל אם אינו מטבעו והנהגתו יקין בו ויכבד

אבני חן על מסכת נדרים

וְהַחֲזִיתָ שִׁבְע־פַּעֲמִים בְּיָדְךָ וְיָשַׁב בְּשֹׁרֶה לָהּ וְטָהַר,

ואל זודמנו לו ריעים כרחבעם שחילקו את מלכותו מלכים א
יב ג וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה וַיִּבְאֹר [ויבא] וַיִּבְכֶּם וְכָל־הַקָּהָל יִשְׂרָאֵל וַיִּדְבְּרוּ אֶל־רַחֲבֵעָם
לֵאמֹר: ד אָבִיךָ הִקְשָׁה אֶת־עַלְטוֹ וְאֶתָּה הִקַּל מַעֲבַדְתָּ אֶבֶדָה וְהִקְשָׁה וּמַעְלֹ
הַקֶּבֶד אֲשֶׁר־נָתַן עָלֵינוּ וְנַעֲבֹדָה: ח וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לָכוּ עַד שֶׁל יֵשֶׁה יָמִים וְשׁוּבוּ אֵלַי
וְיִלְכוּ הָעָם: ו וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעָם אֶת־הַקֹּגִים אֲשֶׁר־הָיוּ עִמָּדִים אֶת־פָּנָיו שֶׁל מֶלֶךְ
אָבִיו בְּהִיתוֹ: ח י לאמר אֵיךְ אֶתֶם נו עֲצִים לְהִשָּׁב אֶת־הָעַם־הַזֶּה דָּבָר: ז וַיִּדְבֹר
[וַיִּדְבְּרוּ] אֵלָיו לֵאמֹר אֲסִי־הָיוּ ס תְּהִי־עֲבָד לָעַם הַזֶּה וְעֲבַדְתָּם וְעֲנִיתָם וְדַבַּרְתָּ
אֲלֵיהֶם דְּבָרִים מִן כִּים וְהָיוּ לָהּ עֲבָדִים כְּלִי־מִיָּמִים: ח וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת הַקֹּגִים אֲשֶׁר
וַיַּעֲזֹבוּ וַיִּזְעַק אֶת־הַיִּלְדִּים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אֹתוֹ אֲשֶׁר הָעָמְדִים לָפָנָיו: ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
מֶלֶךְ אֶתֶם נו עֲצִים וְנִשְׁבַּח דָּבָר אֶת־הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר דָּבְרוּ אֵלַי לֵאמֹר הִקַּל מִן־הַעֲלֹ
אֲשֶׁר־נָתַן אָבִיךָ עָלֵינוּ: י וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו הַיִּלְדִּים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אֹתוֹ: לֵאמֹר כִּי־הִתְאֵמַר
לָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר דָּבְרוּ אֵלָיךְ לֵאמֹר אָבִיךָ הַקֶּבֶד אֶת־עַלְטוֹ וְאֶתָּה הִקַּל מַעְלֵינוּ כִּי
תִּדְבֹר אֲלֵיהֶם וְקָטְנִי עֲבָד מִמֶּנִּי אָבִי: יא וְעַתָּה אָבִי הָעַמְּסִים עֲלֵיכֶם עַל כֶּבֶד וְאֲנִי
אוֹסִיף עַל־עַלְכֶם אָבִי וְסָר אֶתְכֶם בְּשׁוֹ מִיָּם וְאֲנִי אֲסָר אֶתְכֶם בְּעֶקֶרְכֶּם: יב
וַיְכוּ יְכוּ [וַיְכוּ א] וַיִּבְכֶּם וְכָל־הָעָם אֶל־רַחֲבֵעָם בֵּין ס הַשְּׁלִישִׁי בָּאֲשֶׁר דָּבַר הַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר שׁוּבוּ אֵלַי בֵּין ס הַשְּׁלִישִׁי: יג וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ אֶת־הָעָם קִשָּׁה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת
הַקֹּגִים אֲשֶׁר וַיַּעֲזֹבוּ: יד וַיִּדְבֹר אֲלֵיהֶם פַּעַצַּת הַיִּלְדִּים לֵאמֹר אָבִי הַקֶּבֶד אֶת־עַלְכֶם
וְאֲנִי אוֹסִיף עַל־עַלְכֶם אָבִי וְסָר אֶתְכֶם בְּשׁוֹ מִיָּם וְאֲנִי אֲסָר אֶתְכֶם בְּעֶקֶרְכֶּם: טו
וְלֹא־שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶל־הָעָם כִּי־תָתְּהָ סָבָה מִעַם ה' לְמַעַן הָקִים אֶת־דְּבָרוֹ: יו אֲשֶׁר
דָּבַר ה' בְּיַד אֶתְנֵי הַשִּׁיל נִי אֶל־רַחֲבֵעָם בְּנִי־נָבִיט: טז וַיִּרְא כְּלִי־יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־שָׁמַע
הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם וַיִּשְׁבַּח הָעָם אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר: יז לֵאמֹר מִהֲלָנוּ חֲלָק בְּדוֹד וְלֹא־נִחַלָה
בְּבִן־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַיִּשְׂרָאֵל עֲתָה רָאָה בִּיתָךְ דּוֹד וְנָלָךְ יִשְׂרָאֵל לֹא־הָלִינוּ: יז וַיִּבְנִי יִשְׂרָאֵל
הַיִּשְׁכִּים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמָּלֵךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבֵעָם: יח וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעָם
אֶת־אֲדָרְם אֲשֶׁר עַל־הַמֶּס וַיִּרְמְזוּ כְּלִי־יִשְׂרָאֵל בּוֹ: יט אָבִין וְנִמַּת וְהַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעָם
הִתְאֵמַץ לַעֲלֹת בְּמִקְרָבָהּ לָנוֹס וְרוֹשָׁלַם: יט וַיִּפְשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דּוֹד עַד הָיוּ ס
הַזֶּה: ,

תניא ר"ש בן אלעזר אומר אם יאמרו לך ילדים בנה, וזקנים
סתור, שמע לזקנים ואל תשמע לילדים, שבנין ילדים
סתירה, וסתירת זקנים בנין,

[הענין קשה לפום ריהמא בדבר שיאמרו הילדים בנה והזקנים חיפך זה סתור ?
ויש לפרש המשל במי שיש לו בית חומה בניו ורוצה לבנותה עוד בנובה עלייה
עליה, והילדים אומרים לו בנה, שחומת הבית יכולה לסבול בנין העלייה, וזקנים
אומרים לו סתור חומת הבית כדי לבנותה יותר בעובי' שיהיה לה חוץ לסבול
חומת העלייה שעליה, ואמר שמע לזקנים כו' שזקנים ודאי יותר בקיאים בדבר
זה, וזה אמר כי בנין שאומרים הילדים היא סתירה גם לחומת הבית, ושאומרים
הזקנים סתירת חומת הבית ע"מ לבנותה יותר בעובי' הוא בנין גם לחומת שעליה
לעלייה, וסימן לדבר רחבעם כו' שהזקנים יעצו לו סתירה להקל המשא מעל
העם, והילדים יעצו לו בנין שא"ל אבי העמים עליכם עול כבד ואני אוסיף על
עולכם גו' והיה עצתם סתירה שמרדו בו ישראל ע"י, ואילו שמע לזקנים היה לו
בנין עולם כמ"ש והיו לך לעבדים כל הימים וק"ל. מהרש"א],

וסימן לדבר מלכים א יב רחבעם בן שלמה [דכתיב [מלכים א יב]
ויעזוב את עצת הזקנים וגו', ונחרב בית המקדש על אותה עצה. רש"י],

דכין דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זמנין לבית הכסא [וחלץ מפילין. ח"ט] ולאח
תפילין וקא מטעמר, אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים, כלומר
דלימות רבי,

ומש"ה קאמר דהמבקר מולה מועילו בתפלתו אפי' לחיות, מפני שהיא מפלה יותר
מועלת [בשעומד שם לפניו], ומי שאינו מבקר אין צריך לומר שאינו מועילו
לחיות, אלא אפי' היכא דאיכא ליה הנאה במיתה, אפי' אותה זוטרתית אינו מהנהו,

רבא יומא קדמאה דחליש, אמר להון לא תיגלו לאיניש
דלא לתרע [מזליה] [מזלי. ד"ס] [דדלמא מתצלנא לאלתה, אי נמי דלא
לישתעי מילי עילויה. רש"י], מכאן ואילך [היו דלא מתרפא. רש"י] אמר
להון פוקו ואכריוו בשוקא, [כדין] דכל דסני לי ליחדי לי,
וכתיב משלי כד יז בְּנֶפֶל או יִבְיָךְ [או יִבְיָךְ] אֶל־תִּתְּשָׁמְךָ וגו'
[ובשלו' אֶל־גִּל לָפָה: יח בְּנִי־רָאָה ה' וְרַע בְּעֵינָיו וַחֲשִׁיב מַעְלִיו אַפּוֹ:],
והרחים לי ליבעי עלי רחמי,

[ראה כתובות ק"ה ע"ב אמר רבא מריש הוה אמינא הנהו בני מחווא [עירו של
רבא] כולוה רחמו לי, כיון דהואי דינא אמינא מינייהו סנו לו ומינייהו רחמו לי,
כיון דחזאי דמאן דמחייב לי' האדינא קא זכי למחר אמינא אם מרחם כולוה
רחמו לי, אי מסנו כולוה מסנו לי. [ראה מה שפירשתי שם על פי רש"י שהפירוש
הוא אם אני אוהב אותם נעשו כולם אוהבי דכמים הפנים אל פנים], ולפ"ז צ"ל
שהמירא כאן אמר רבא בשעה שנעשה דיין שעדיין חשב שיש לו אוהבים
ושונאים. מנחת יהודה],

[מצוה לבקר חולים הקרובים והתכרים נכנסים מיד, והרחוקים אחר ג' ימים, ואם
קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסים מיד. יו"ד סי' של"ה סעיף א'],

אמר רב כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם
שנאמר תהלים מא אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטוהו
י"י, אין דל אלא חולה, שנאמר ישעיה לח מדלח יבצעני [בחולי
חזקתו כתיב שה' מתפלל שיבצע אותו הקב"ה מן החולי. עין יוסף], אי נמי
מן הדין קרא שמואל ב יג מדוע אתה ככה דל [היינו מצב רוח רע]
בן המלך בבקר בבקר וגו', [ו. ד"ס] אין רעה אלא גיהנם
שנאמר משלי מז כל פעל י"י למענהו, וגם רשע ליום רעה [וזה
פירוש הפסוק משכיל אל דל היינו חולה, ביום רעה דהיינו גיהנם ימלטוהו ח'],

ואם ביקר מה שכרו, [ומקשה] מה שכרו [בתמיה] כדאמר ניצול
מדינה של גיהנם? אלא מה שכרו בעוה"ז תהלים מא ג ה'
יִשְׁמְרֵהוּ וַיַּחֲיֵהוּ יֵאֱשֶׁר [וְאֲשֶׁר] בְּאֶרֶץ וְאֶל־תִּתְּנֵהוּ בְּנַפְשׁ
אִיָּבֹי: [ד ה' יִסְעֲדֵנוּ עַל־עֲרֵשׁ דָּוִי כְּלִי־מִשְׁכָּבוֹ הַפֶּכֶת בְּחַלְוִי:],

ה' "ישמרהו" מוצר הרע, "ויחיהו" מן היסורין, "ואושר
בארץ" שיהו הכל מתכבדין בו, "ואל תתנהו בנפש אויביו"
שיזדמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו [כגון אלישע דהוה
נביא וזקן והשיאו עצה לנעמן. רש"י, מלכים ב ה ח וַיְהִי בְּשָׂמַיִם אֶלְיָשָׁע
אִישֵׁיהָאֵל יְהִים בְּרִיקָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה
קִרְעַת בְּגָדֶיךָ וְכֹאֲזָא אֵלַי וַיַּדַּע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל: ט וַיָּבֹא גַעְמָן בְּסוּסוֹ [בְּסוּסָיו]
וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֵד בְּתַחֲתֵיבַת לְאֵלְיָשָׁע: י וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֲלִישָׁע מֶלֶךְ־לָמָּה לָמָּה הָלָו ה' וְ

אבני חן על מסכת נדרים

"פרת" שפרת הוא מעיין שאינו מכוב, והוא הדין לכל כיצא בו,

ב. שגם בנהר כנהר פרת מותר למבול בו רק אם לא נתרבו בו מי גשמים, ולכן אומר "ביומי תשרי" שבזמן זה כשר למבול בו, אבל אם ידוע לנו גם ביומי תשרי שנתרבו בו מי גשמים, הוא פסול למבול בו, אבל בפתם אין לחוש לזה.

4. אבוב דשמואל עבר להון מקוואות לבנתיה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי, דהיינו דביומי ניסן שהוא זמן הפשרת שלגים ומתרבין המי גשמים, לא הניחם למבול בנהר, אבל בתשרי שעל פי רוב אין מי גשמים רבין, עשה להם מחצלות [או שיעמדו עליהם שלא יהיה המיט חציצה, או שעשה מחיצה משום צניעות] שיטבלו בנהר, [ולפי פירוש הראשון בר"ן טבלו גם בחורף במקוואות שאצל הנהר, ולפי פירושו של הר"ן טבלו בבתיהם],

5. הר"ת פסק כשמואל ב2# שכל מעיין שאינו מכוב, דהיינו שאינו מתייבש לעולם, אף שאנו בקיאים בו שעכשיו נתרבו בו מי גשמים, אפ"ה הוא כשר למבול בו, כיון שאין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו מפתחים,

6. אבל ר"ח והרב אלפסי ז"ל פסקו כרב, וכאבוב דשמואל, דאין המים מטהרין בווחלין אלא נהרות שאינן מכובין בזמן שאין בהם רבוי מי גשמים, שדברי שמואל דנהרא מכופיה מתברך הם דברי אגדתא, ואבוב דשמואל שעשה מקוואות לבנותיו שלא יטבלו בנהר הם הלכה למעשה,

7. הראב"ד מחלק בין מקום שהיה וחילת הנהר קודם שניתוספו בו מי גשמים, ששם כשר למבול אף שרבו המי גשמים, למקומות שהנהר זוחל שם רק מפני המי גשמים, ששם דינו כמקוה שהוא פסול אם הוא זוחל, ומביא ד' ראיות לדבריו [מקואות פ"א מ"ו, תוספתא דמקואות פ"ה מ"ו, מקואות פ"ה מ"ג, תוספתא דר"א בר' צדוק],

8. אבל הרמב"ם גם הוא מחלק, שדוקא כשרבו המים בגומת המעיין עצמו, ששם הוא חשיבות מימיו, ומבטלים כל המים הבאים עליהם, אבל רבה במקום משך הנהר למטה, כל שרבו נוטפין על הזוחלין נפסל כולו, ואע"ג דאיכא למימר איפכא וכו' מונקט לחומרא עדיף,

9. הלכה בר' יוסי [במקואות פ"ה מ"ה] שאם יש וחילה במקוה, אין סותמין אותה בדבר המקבל מומאה,

ותנן גמי (שם מקואות מ"ד) שהמים מטהרין בווחלין, ומביא עוד הלכה, שהגם שמים רעים שאינם ראויים לשתייה כגון שהם מלווים בפסולים למי חמאת אבל הם כשרים למבילה, ואם הם מי מעיין מטהרין כשהן זוחלין,

1. ואמר רבין אמר רב מטרא כמערבא סהדא רבה פרת,

כשיורד מטר צא"י, מעיד עליו פרת צבצל, שכל שהוא גדול, צידע שאע"פ שלא ירדו גשמים כאן, ירדו גשמים צא"י,

ונפקא מינה שאסור לטבול בו, לפי שאין מי גשמים הנוטפין מטהרין בווחלין חלל נאשצורן, כלומר דקוין וקיימי,

כדמציא [צקפרי] [צקפרא]. מזור דנש [פרשת שמיני פרשה ט' ג'] אי מה מעיין מטהר בווחלין, אף מקוה מטהר בווחלין, מ"ל [ויקרא יא לו] אך מעין וזור, מעיין מטהר בווחלין ומקוה נאשצורן,

הילכך כל היכא דאיכא למימש שמה רבו נוטפין על הזוחלין אסור [למבול בו]. והיינו כשהנהר גדול הרבה # [אולי פירושו של "גדול" הוא שם הפעולה, כמו הולך וגדול], אבל אם היה הולך לאטו [מלשון ואני אתנהלה לאטו לרגל המלאכה

אמר רב שישא בריה דרב אידי לא ליסעוד לא יצקר, ופקודת כל האדם מתרגמין וסיעדא איניש קצירא, לא בתלת שעי [קדמייתא] [קמייתא. ד"ס] ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא, כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי,

תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה וכסזור המצקר שנמרפא ואין צריך לנקש רחמים עליו [כדאמרין בעלמא [ב"ב מו:]] אידלי יומא אידלי קצירא. רש"י [בתרייתא תקיף חולשיה וכסזור שהוא צאפס מקוה, ומתיאש מן הרחמים,

[וגדולי המחברים [הרמב"ם] פרשו המעם מפני שבני הבית מתעסקים בצרכי החולה. מאיר]

אמר רבין אמר רב מניין שהקב"ה זן [שלפעמים החולה אינו אוכל כמה ימים]. [ודאמרין בעלמא אישתא זינתיה [סנהדרין קח: ממה אמונתו וזנחו] היינו גמי שהקב"ה זן אותו, ראש החולה של שמים הוא. מוהרש"א] את החולה שנאמר תהלים מא יי' יסעדנו על ערש דוי וגו',

ואמר רבין אמר רב, מניין שהשכינה שרויה למעלה מממטתו של חולה, שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי,

תניא נמי הכי הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא ע"ג ספסל איכא מאן דאמר דדוקא כשהחולה שוכב על גבי קרקע שנמצא מצקר גזיה ממקום שכניה ולא על גבי כסא, אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע מפני שהשכינה שרויה למעלה מממטתו של חולה, שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי,

[ענין חדש]

קיצור הסוגיא:

1. נהר פרת הוא בכבל, ומקורו הוא מעין, והוא זוחל,

הדין הוא: שבמעין [זוחלין בלשון חז"ל] יכול למבול אף שהם זוחלין, אבל במי גשמים [נוטפין בלשון חז"ל] אין למבול אלא אם הם באשבורן דהיינו שאינם זוחלין, ודין זה למידין מהדרש של הפסוק [ויקרא יא לו] אך מעין וזור, מעיין מטהר בווחלין ומקוה באשבורן,

רבין אמר רב אומר: שכשיורד גשם בארץ ישראל, יורדים מי הגשמים לפרת, והנהר גדל מתוספת מי הגשמים, ואם רבו עי"ז מי הגשמים על מי המעיין, הפרת פסול למבול בו,

2. שמואל חולק על רב ואמר נהרא מכיפיה מתברך, פ' שהגם שמי גשמים ניתוספין על נהר פרת, אבל כיון שאין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו מפתחים, לעולם מי המעיין רבין על המי גשמים, ולעולם מי פרת טהורין למבול בהם,

3. ופליגא דשמואל אדשמואל, דאמר שמואל אין המים מטהרין בווחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד, ושמואל בא לומר שני הלכות:

א. שנהרות המכובין דהיינו שנראות כמעיינות אבל לפעמים הם מתייבשין, אף אם אינו מתייבש רק פעם לשבע שנים, הוא פסול למבול בו לעולם, ולכן אומר

אבני חן על מסכת נדרים

רבו עליו נטפין, אכל אין ה"י דמי שצקי צפרת וכיוצא ב"י, כל השנה [המליך
"כל השנה" מיותרים שאינו צריך להיות בקי אלא ביומי תשרי. ת"צ] כל שהוא
רואה של נתרצה על מה שהוא זמל בתשרי, כדאי שיהא ראוי לחוש לרצו נטפין,
טובל בו בכל השנה, וכן נמי אם רואה בתשרי שנתרצה כל כך עד שאפשר לו לחוש
שמה רבו בו נטפין, אפי' בתשרי אינו טובל בו [אבל מי שאינו בקי אינו צריך
לחוש לזה], אלא שמואל סתמא קאמר, דמי שאינו מכיר, אפי' צנהרות שאין
מכובין יש לו לחוש כל השנה צרייתן, וציומי תשרי אין לו לחוש, כן נ"ל, וראיתי מי
שכתב בזהפך ולא נראה לי דבריו.

4. אבוא דשמואל # [לכאורה קאי על נהר פרת שהרי שמואל היה מקומו
בנהרדעא שהיה על נהר פרת] עבר להון מקוואות לבנתיה ביומי
ניסן שפני שהיה חושש להפסדת שלגים לא היה מניח לטבול ביומין [ומפצי
ביומי תשרי צנהר היה נותן חמת כפות רגליהן, משום טיט דלא ליהוי חליצה,
א"י לציטומא בעלמא] לא תחת רגליהן, ולא משום חציצה, אלא סביבות נשים
הטובלות. והיה מניח לטבול צנהר, משום דציומי תשרי ליכא למיחש לזוחלין,
ומאי דקאמר ציומי ניסן, מניסן ועד תשרי קאמר וכ"ש צימות הגשמים כך פירשו,
מניסן-אלול = מקוואות,
יומי דתשרי = מפצי,
ממרחשון - ניסן = מקוואות,

ואין הלשון נוח לי, דהוה ליה למימר עבד להו מקוואות לצנתיא כולה שתא, ומפצי
ציומי תשרי ? לפיכך נ"ל דצנתיא דאבוא דשמואל צמחא לא היו טובלות צנהר
משום צנה, אלא צמחא צמחא # [צריך להבין איך היו להם מקוואות
בבתיהם ?], וציומי ניסן דרוח עלמא היו מתחילות לטבול צנהרות, והיה מתקן
להם אציהם שם [על יד הנהר] צמחא ניסן מקוואות [עשה להם מקוואות מים
למבול, שלא יטבולו בנהר] שהיו טובלות צנהר עד תשרי, וציומי תשרי לא היה
מזכירן למקוואות משום דליכא למיחש לנטפין, ולפיכך היה מתקן להן מפצי,
וכשעזבין ימי תשרי כבר היו חזרות לטבול צמחא משום צנה.

ממרחשון - ניסן = בבתיהם,
מניסן - אלול = מקוואות,
יומי דתשרי = מפצי,

5. ולענין הלכה פסק ר"מ [בהמחלוקת שרב אמר דסהרא רבה פרת,
ושמואל אמר נהרא מבופיה בתברין] כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מזרין,
דאע"ג דרב פליג עליה, ורב ושמואל הלכה כרב באיסורי (צבורות מט), ועוד
דאבוא דשמואל נמי ס"ל כרב, ואידך דשמואל נמי פליגא אדידיה, אפי"ה קיימא לן
כשמואל,

[וה"ל הרא"ש בב"ק פ"ד ס' ד' וכן דעתי נומה דמאזיה טעם עשו חכמי הגמ' בלל
זה לפסוק הלכה בשמואל בדיני וברב באיסורי בכל מקום, לפי שידעו ששמואל
היה רגיל חמיר לפסוק דינין ולכך היה מדקדק בהן ויורד לעומקן ומשכיל על כל
דבר אמת, וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר לכך סמכו על
הוראותיו לעניני איסור והיתר],

[ולכן קיי"ל כשמואל] דמניא צבורות צפ' מעשר צמהה (דף נה) יוצל שמו, ולמה

בראשית ל"ג י"ד שפירושו "בנחת", או שלא נתרצה אלא מעט, דליכא לספוקי
צריית נטפין, שרי, כדמניא צמחא [פלא בעיני שהביא מהרספתא, דהלא
כדברים האלו נאמרו ג"כ במושגה בעריות פ"ז מ"ג, ובמקוואות פ"ה מ"ה בשם ר'
צדוק. רש"י] העיד ר' אלעזר בר דוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים,

2. ופליגא [הא דרבין אמר רב, א] דשמואל, דאמר שמואל נהרא
מכיפיה בתברין מכיפיה מסלעו, כלומר ממקורו הוא מתגדל, שאע"פ שאנו
רואים שכשהגשמים יורדין נהרות מתרבים, עיקר רבויין ממקורן הוא, כדאמר'
צפרק סדר תעניות (דף כה) אין לך כל טפה וטפה יורד מלמעלה שאין תהום
עולה לקראתו טפחיים, ונמצא שלעולם זוחלין רצין על הנוטפין, דהא לטפה של
גשמים איכא טפחיים דמעין, הלכך לשמואל מותר לטבול צנהרות לעולם, אפי'
(כשראה) [כשנראה. ח"ש] לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר,

3. ופליגא דשמואל אדשמואל, דאמר שמואל אין המים
במחרין בוזחלין דליכא למיחש (לרבו הנוטפין) [לרצו נטפין. ח"ש],

דף מ' ע"ב

אלא פרת ביומי תשרי בלכר לפי שאינו עת גשמים ולא זמן הפסדת
שלגים, ולא למיכר כל הנהרות חוץ מפרת אחא, ולא למיכר נמי פרת בכל השנה
אלא ציומי תשרי אחא, דכיון דכולא חששא משום שמה ירבו נטפין על הזוחלין
היא, כל שאנו צקאים צפרת ציומי תשרי כמה היא עלייתו, וכן בשאר נהרות,
וידועין אנו צהם שלעולם אינו מתמעט משיעור כך, ואפי' צעת יוצב גדול [בונתו
הוא היובש "הרגיל" כמו בימות החמה, דמהיובש שאינו רגיל כמו בשני בצורת
אין ראי' מאותו היובש על שיעור המים של המועין. תפארת ציון]. כל שאין אנו
רואים בו כי אם אותו שיעור, למה נחוש לו, הא ליכא למיחש לשמה ירבו נטפין על
הזוחלין,

אלא שמואל תרמי קמשמע לן, 1. חדא דנהרות שהן מכובין מימיהן [שפוסקין
ומתיבשין לפרקים, דיש כמה נהרות בעולם שלפרקים נבלעים בארץ איזה
חדשים, ומרעין שם בהמות, ואח"כ חוזרים המים ומצבצים מעצמן מהקרקע
וממלאין גומת הנהר על כל גדותיו וכן מצוי בשווייץ. יבין] אין טובלים צהן לעולם,
דכיון שפעמים שמכובים, לעולם חוששין צהם לגשמים או להפסדת שלגים, וכדתנן
צמח' פרה (פ"ח מ"ט) המים המכובין פסולי, אלו הם המים המכובין, המכובין
פעם אחת צצנוע, [אבל] והמכובין צפולמוסאיות וצשני צצורת כשרין,
והכי פירושו, דכל שמכובין צלא טענה, אע"פ שאין מכובים אלא לעמים רחוקות
[כגון ?] פעם אחת צצנוע פסולין, דחיישין שמה מי גשמים הן, ואין מטהרין
צוחלין אלא צאצורין, אכל המכובין מתמת טענה, כגון צפולמוסאיות [פי' בשחיל
מלחמה חושים שם ששוחים הרבה הם ובהמותם וגם מקלקלין הרבה וסוכרין
וחילתן. יבין] וצשני צצורת כשרין, ומש"ה קאמר שמואל שאין המים מטהרין
צוחלין אלא פרת וכיוצא בו, שאינו מכוב צעולם, ולמעוטי מים המכובין הוא
דקאמר פרת, ופרת וכיוצא בו קאמר,

2. וקאמר נמי, דצפרת וכיוצא בו שאינו מכוב, אינו מותר לטבול בו מן הסתם בכל
השנה כולה מי שאינו צקי בו, אלא ציומי תשרי צלצד, לפי צציומי תשרי אינו עת
גשמים ולא זמן הפסדת שלגים, ולפיכך אפי' מי שאינו צקי בו, אין לו לחוש שמה

אבני חן על מסכת נדרים

הוא דחיש.

נמצא עכשיו לפי דרך זה [של הר"ח והר"י], שהנהרות המכונים אין טובלין בהן כלל, שלעולם חוששין להן למי גשמים והפשרת שלגים, ונהרות גדולים שאין מכונים, כל שהוא בקי בהן וידוע עיקר המשכתן בימי תשרי, טובל בהן כל השנה כל שהוא רואה שאין לחוש שנתרבו נוטפין על עיקר המשכתן, אבל כל שהוא רואה מתוך רבייתן שיש לחוש לכך, אפי' ביומי תשרי אין טובל בהן, ומי שאינו בקי בהן, בכל השנה כולה צריך לחוש להן, חוץ מיומי תשרי בלבד, שנתשרי מן הסתם אין נוטפין רצין עליהן.

7. מיהו איכא מאן דאמר דכי חיישין לרבו נוטפין על הזוחלין דוקא לטבול במקום שלא היתה שם זחילתו של נהר קודם לכן, אבל במקום שהיתה זחילתו מתחילה אע"פ שעכשיו רבו נוטפין על הזוחלין מותר לטבול בו,

[ראיה א] ומוכת לה מדתנן בפ"ק דמקואות (משנה ז) מעיין שמימיו מועטין [פחותים ממי' סאה], שרבו עליו מים שאזינן [שעכשיו יש בו רוב שאובין, או דינו] שזה למקוה לטהר באשבורן [שמעיין זה אינו כשר כשהוא זוחל], ולמעין להטביל בכל שהוא [שאינו צריך מ' סאה ודי שיהיה את מה שטובל, בין אדם ובין בלי], [ובמבואר להביא ראיה] ומדקמני שזה למקוה לטהר באשבורן, אלמא מקום יש בו שאינו מטהר בזוחלין, שאין עליו דין מעיין אלא הרי הוא כמקוה שצריך אשבורן, והדר קמני ולמעין להטביל בו בכל שהוא, ובדאי מדקמני דשזה למעין להטביל בו בכל שהוא, ה"ה דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעיין עליו, וקשיא רישא אסיפא ?

אלא ודאי ה"ק מעיין זה שרבו עליו מים שאזינן, מקומות יש בו שחורת מקוה עליהן וצריך אשבורן, והיינו אותן מקומות שהוא זוחל בהן עכשיו מחמת רבוי הנוטפין, ולא היה זוחל בו בתחילה, ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמות שהיה אלא הרי הוא כמעין להטביל בו בכל שהוא, והיינו אותו מקום שאפי' מתחילה היה זוחל בו,

והאי דלא קמני ולמעין להטביל בו בזוחלין, אי נמי דליתני צרישא שזה למקוה שצריך שיעור ? נ"ל דתנא הכי לאשמעי' תרי דיני במקוה ובמעין, ובכל חד מכלל חזריה משמע, דמדקמני רישא שזה למקוה לטהר באשבורן מכלל שאותו מקום שזה בו למעין דקמני סיפא אינו צריך אשבורן, ומדקמני סיפא ולמעין להטביל בו בכל שהוא [מכלל. כ"י] דאותו מקום שזה למקוה דקמני רישא צריך שיעורא.

ומכל מקום - למדנו מזה שיש מקום צמעיין, שאע"פ שנתרבה מחמת נוטפין, חורת מעיין עליו, והיינו המקום שהיה מהלך בו מתחילתו,

[ראיה ב] והכי איתא בתוספתא (דמקואות [פ"א מ"ז]), דקמני התם מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו והרחיבו, @ מטהר באשבורן, ואין מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחילתו,

[ראיה ג] והיינו נמי דתנן (בפרק ראשון) [פ"ה מ"ג] דמקואות מעיין שהוא [מוטף] [משוך. כ"ה צמעינות] כדל [שנתייבש המעיין במקומות הרבה ברחבו, והולך פסקי פסקי במקומות הגבוהים, אם], (רצה) [ריצה. כ"ה צמעינות] עליו מים [שאובים] והמשיכו [עד שהמשיכו לכל הפלגים על פני כל הירוב ונעשין

נקרא שמו פרת, שמימיו פרין ורצין דברי ר' מאיר, וחכ"א פרת שמו שמימיו פרין ורצין [פ' שמימיו פרת אינם כמות שנמשך אליהם ממי גשמים, אלא כמצינו הוא מתגבר], מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מצריך, כלומר דנהי דשמואל אמר הכי בכל הנהרות דמכסייהו מצריך, (והכא) [והתם. כ"י] לא אמרינן הכי אלא בפרת, אפי' מסייע ליה, משום דכיון דפרת מצריך מכיפיה, כולוה נהרות נמי מכיפיה דפרת הם מתצרכים, שהרי כל הנהרות מפרת הם נמשכים כדאמר' התם בצבורות (דף נה) הנודר ממי פרת אסור בכל מימות שצבולם, דאפי' עינותא דמדליין, סולמי דפרת נינהו, [בבבורות ג"ה ע"א בסוף העמוד והאיכא עינתא דמירליין ופרש"י עינות המים הנוצעות צהרים רמים והנהו הוו גצוהים מפרת והכי איתו מפרת ? ומתריץ הגמ' אמר רב משרשיא הנהו סולמי דפרת נינהו ופ' רש"י מקלחין תחת הקרקע ועולין צהרים כמו סולם],

הילכך הוה מנח' מסייעא ליה לשמואל, בין מדר' מאיר בין מדרבנן, דרבנן נמי אמרי פרת שמו שמימיו פרין ורצין, וכיון דר' מאיר ורבנן מסייעי ליה כותיה נקטינן,

ונמצא לפי דעת זה, שלעולם טובלים בנהרות ואפי' כשמתצרכין הרבה מחמת גשמים, לפי שאין טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחים, וזה דעת ר"ת ז"ל, ומ"מ נ"ל שאף הוא ז"ל לא אמר אלא בנהרות שאין מכונים אבל מכונים ליכא למימר בהו דמצרכי מכיפיהו,

6. אבל ר"ת והרב אלפסי ז"ל פסקו כרב, וכאזנה דשמואל, דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד, וקא יהיב הרמב"ן ז"ל טעמא למילתייהו, דאע"ג דאמר שמואל נהרא מכיפיה מצריך, לא דחינן מימרא דאסורא דהוה נהיגין בה הלכה למעשה, כאזנה דשמואל דעבד לבגתיה מקוואות, משום מימרא דאגדתא [ראיה בורה"ן חיות], ושמואל נמי לאו לענין מעשה אמרה, דכיון דליהו נמי אמר אין המים מטהרין בזוחלין, משמע דה"ק נהי דמדינא שרי, להלכה למעשה איכא למיחש, וכדאמרין [?] בעלמא [שבת גר, ביצה כג.]. השתא דאמר שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר, שמואל הלכה למעשה אחא לאשמעי', ואע"ג דאמר ופליגא דשמואל אדשמואל היינו לומר דתרייהו מימרי דשמואל לא קושטא איתון, אלא חדא מינייהו, דאי איתא לחדא ליתא לאידך, אבל איהו לא פליג דדידיה אדידיה, אלא מיחש הוא דחיש הלכה למעשה, וה"ג משמע צפ' תינוקת (גדה סז), דמייחשין מילתא דאזנה דשמואל ולא מסיימין עלה פלוגתא דצריה, אלמא שמואל נמי למעשה חיש,

וכ"ת אמאי חיש כיון דר' מאיר ורבנן אמרי בצרייתא בצבורות (דף נה) דפרת מימיו פרין ורצין, ורז ואזנה דשמואל נמי אמאי קברי דלאו מכיפיה מצריך?

איכא למימר דליהו ידעי דאיכא תנאי בעלמא דלא קצירא להו הכי, ועוד דאיכא נסחי דלא גרסי במילתא דרבנן שמימיו פרין ורצין, אלא וחכ"א פרת שמו ותו לא, ולפי זה קיימתא דמייחש התם לשמואל, מדרבי מאיר (הויא לא) [הוא ולא. כ"י] מדרבנן, ואפי' שפיר דייק מדרבי מאיר, כיון דרבנן לא פליגי עליה צהדיא לומר שאינו פרה ורצה, ורז ואזנה דשמואל קברי דרבנן פליגי עליה, ושמואל נמי מיחש

אבני חן על מסכת נדרים

אחד, הרי הוא כמות שהיה [הואיל והמעין היה מושך מעצמו, במה שריבה והמשיכו לא בטלו במה שה', וממחר בווחלין ובכל שהוא], היה עומד [שעמד המעין כלל מלחמשיך וליך ועומד במקום א'] ורצה עליו והמשיכו [ריבה עליו שאובין עד שנתגדל המעין ומימיו נוחלין ומושבין] שיה למקוה לטהר באשכזרן [הואיל ועיקר המעין עמד ואינו מוחיל אלא בשאובין הוחילו] ולמעין להטביל זו בכל שהוא, [פירוש המשנה שהבאתי כאן הוא ע"פ האליהו רבה על משניות],

וה"פ מעין שהיה מושך מעט מעט כנדל זה, שהוא שרץ קטן מרובה הרגלים, והמשיכו עכשיו בשטף, אצל אינו נמשך אלא באותו מקום שהיה מהלך בו מתחלתו הרי הוא כמות שהיה, וסיפא קמני דאם היה עומד כלומר שלא היה נמשך כלל ורצה עליו והמשיכו שני דיני יש בו, דמקום שלא היה מהלך מתחלתו שיה למקוה שרץ אשכזרן וה"ה שאין מטבילין בו בכל שהוא, וצמקום שהיה עומד מתחלתו שיה למעין להטביל בו בכל שהוא ומינה שהוא מטהר צומחלין,

נמצא לפי דעת זה, שאפי' צומן גשמים שהנהרות (רבים) [רצין. כ"י], אדם טובל צנהרות שאין מכזיב, צאותן מקומות שהן נמשכין והולכין אפי' בימי תשרי, אצל צאותן מקומות שנמשכים ומתרחצים יותר (מהגשמים) [מחמת הגשמים. כ"י], כל היכא דליכא למיחש שרצו הנוטפין על הזוחלין אין טובלין בהם, אצל היכא שרצו זוחלין על הנוטפין, אפי' צאותן מקומות שלא היה הולך שם מתחלתו טובלין בו,

[ראיה ד'] והיינו ההיא דר"א (בר) [צ"ר] דזוק [פ' ברייתא שמביא הר"ן לעיל מ' ע"א בר"ה אמר ר' אבין ו"ל העיד ר' אלעזר בר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים] שהעיד על הזוחלין שרצו על הנוטפין שכשרי ומטהרין צומחלין, וזוהי אפי' צמקום שנתרצה קאמר, דאי צאותו מקום צלצד שהיה מהלך מתחלתו, מאי אסדהתי' פשיטא, דהכי תיסק אדעתך ששנים או שלשה טיפי מים יפסלו פרט מלטבול בו [דודאי בעינן שירבו הנוטפין לפוסלו], אלא ודאי כדאמרן וזהו דעת הראשון ד"ל.

[פ' דבשלמא המשנה והברייתא דמקואות דאמרי דאף כשרבו הנוטפין כשר, יש לומר דמיירי להראב"ד במקום המושכו, ולהרמב"ם בגומת המעין ויש בזה חידוש, אבל לר"א בר"צ כיון שהוא אומר דברבו הוחלין כשר אין בזה חידוש רק אם נאמר דמיירי במקום שנתרחב]

8. אצל דעת הרמב"ם ז"ל - דמי קמני בכל הני דאע"פ שרצו עליו נוטפין דינו כמעין, דוקא כשרצו המים בגומת המעין עצמו, ששם הוא חשיבות מימיו, ומצטלים כל המים הצאים עליהם, אצל רצה צמקום משך הנהר למטה, כל שרצו נוטפין על הזוחלין נפסל כולו [פ' בבל מקומות שנמשך], ולפי זה אחיא מימרא דשמואל כפשטה, דאין המים מטהרין צומחלין אפילו צלמנע הנהר, צמקום שהיה מהלך בו מתחלה, אלא פרט צומי תשרי צלצד, וכפי מה שפירש' למעלה,

ולפי זה הא דמפליג דמוספתא [לעיל ו"ל מעין שמימיו מועטין ורבו עליו והרחיבו, מטהר באשכזרן, ואין מטהר בווחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחילתו] צין נתרצה ללל נתרצה, (כ"ל) [צ"ר לומר. ת"צ, אבל בכ"י נראה לין (דלריצה) [דלמריצה. כ"י] בגומת המעין קאי, דאפי' הכי, כל שרצו נוטפין, אינו מטהר אלא צמקום שהיה מהלך מתחלתו [פ' עד מקום שהי' גומת המעין מתחלתו] אצל צמקום שנתרחב [פ' גומת המים], אינו מטהר אלא באשכזרן,

ואע"ג דליכא למימר איפכא, דלריצה צמקום הנהר קאי, אצל ריצה בגומת המעין אפי' צמקום כשר, מינקט לחומרא עדיף, ועוד דמשמע דמוספתא (אגומא) [אגומא. כ"י] דמתני' קיימא [פ' ובין דאליבא דהרמב"ם מיירי מתני' דמקואות פ"ה מ"ג דחנא רבה עליו מים היינו שריבה לתוך הגומא לכן גם הברייתא דמקואות פ"ה איירי באופן זה], מיהו סהדותא דרצי אלעזר צר דזוק, אפי' לפי שיטה זו, ודאי משמע דאפי' צמקום שנתרחב הנהר קאי, דכל שרצו זוחלין כשר, דליכא למימר דלריצה צמקום משך הנהר קאי, ואשמעינן רבותא שאע"פ שלא ריצה צמקום גומת המעין, אלא צמקום שנמשכו מימיו כשר, דלכתי פשיטא וזי ג' טיפי מים יפסלו פרט.

[ולפי דעת הרמב"ם אחיא מימרא דשמואל' כפשטה פ' דלפי פ' הראב"ד קאי הא דאמר שמואל' אין המים מטהרין בווחלין אלא פרת בימי תשרי בלבד] רק על אותן מקומות שנתרחבו מחמת הגשמים, אבל לפי פ' הרמב"ם קאי על כל הנהר.]

[מביא כמה הלכות נוספות],

9. מן צמק' מקואות (פ"ה מ"ה) הנוטפין שעשאן זוחלין, כלומר שהמשיכן [ומיירי הבא במ' סאה נוטפין שהיו בנוסין בגומא [פ' שהמשיכן לגומא], ועשה סדק או נקב בבוחלי מקוה זאת לצדוך מה, והרי כשלא יסתם הנקב והסדק, יוחלו מי המקוה לחוץ, ולא ישאר בתוך הגומא מ' סאה, לפיכך תיכף כשניכר קלוח זחילת המים לחוץ, אף שיש עדיין בגומת המקוה מ' סאה כולו נחשב וזחלין ואסור למבול, ולהכי בשירצה למבול בתוכו סומך מקל וכו' במקום הנקב לסתמו בשעת מבילה. יבין], סומך אפי' מקל ואפי' קנה ואפי' צו ואפי' זרה, כלומר גודר צפניהם צאלו והוו להו כאשכזרן ומטהרין,

ר' יוסי אומר אין מוחלין צדצר המקבל טומאה [כלומר אין מעמידין בו מקום הוחילה, כדי שיעשה אשכזרן, ויוכל למבול בו. רע"ב], כלומר אין עושין צו גדר, וק"ל כר' יוסי,

ומן נמי (שם מקואות מ"ד) שהמים מטהרין צומחלין,

[פרה פ"ח מ"א] המים המוכים פסולים. אלו הן המוכים. המלוחים והפושרים. המים המוכים. פסולין. אלו הם המים המוכים. המוכים אחד בשבוע. [מקואות פ"א מ"ח] למעלה מהן. מים מוכין. שהן מטהרין בווחלין.

ומן נמי המים המוכין [פ' שהוכו בהפסד ואינם ראויים לשתי'. יבין. המזיקין. רע"ב] פסולין למי חטאת, וכשרין לטבילה ומטהרין צומחלין, ואלו הם המים המוכים המלוחין והפושרין [וג"ל דנקט מלוחים ופושרין דראיין קצת לשתי', וכ"ש מרים או רותחין כחמי מבר' וכדומה, דלא חזו כלל לשתי' לצמא, רק דרפואה. יבין]:

(אמר ר' אמי) [ואמר רבין. גליון] אמר רב מאי דכתיב יחזקאל יב ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה זו נר [שהן המה מוכרחים אשר אי אפשר בלחם אף לאנשים הגולים. עץ יוסף] וקערה

דף מ"א ע"א

אבני חן על מסכת נדרים

על חולים],

תהלים מא כל משכבו הפכת בחליו, אמר רב יוסף לומר דמשכבו למודו ימי עלומיו, קדריש מענין העלמה [משמע שהר"ן לא גרס בגמרא הפסוק כל משכבו הפכת בחליו, ורב יוסף קאי אפסוק דישוב לימי עלומיו. וראה ד"ס, וראה רש"י].

רב יוסף חלש איעקר [אייקר] ליה [ת. ד"ס] למודיה הכניז עליו למודו ששכמו אהדריה אביי קמיה, היינו דבכל דוכתא אמרינן אמר רב יוסף לא שמייע לי הדא שמעתא, א"ל אביי את אמריתיה ניהלן ומהא מתניתא אמריתיה ניהלן,

[צריך להבין מדוע לא קרא לו אביי רבי ואומר לו כמו לחבר "את", שהרי רב יוסף היה רבו של אביי כמו שרואין בעירובין ס' ע"א שרב יוסף שלח את אביי לחקן עירוב? אלא כיון ששכח רב יוסף תלמודו ואביי שהיה גדולתו בתורה יתירה על כל חבריו, כמו שרואין בהוריות י"ד ע"א שאביי לא איפריך, לכן נהפך להיות כמו רבו של רב יוסף, ולכן היה צדק אביי שלא קרא לו עוד "רבי". ראה בירחון הפרדס שנה ל"ג חוברת י"א].

כי הוה גמירי ר' תלת עשרי אפי צי"ג פנים הילכתא [ראה ברכות כ. ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא]. [היה יודע המשנה ב"ג פנים וכו' כך קבלה היא ב"ג פנים שאין שוין, ומתוך כך היה לימודו מרווח והי' צריך לפלפל גדול ליישבן דלא ליקשו אהדרי כמו שמפלפלין ליישב מתני' וברייתא. תוס' רי"ד], אגמריה לרבי חייא שבעה מנהון, לסוף חלש רבי אהדר ר' חייא קמיה הנהו שבעה אפי דאגמרי', שיתא [אזדו הוה ההוא] [אזלו ליה. ד"ס],

הוה ההוא קצרא כזס הוה שמייע ליה לרבי [כד הוה. ד"ס] גרים להו [היה שומע כשרבי היה גורם הי"ג אפי לעצמו], אול ר' חייא וגמר יתהון קמי קצרא [לפני הכובס, למדה ממנו], ואתא ואהדר יתהון קמי רבי,

[ואחר מעשה זו בכל פעם] כד הוה חזי ליה רבי להתהוא קצרא, א"ל רבי אתה עשית אותי ואת חייא [דגמר להו דכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. רש"י], איכא דאמרי הכי קא"ל אתה עשית את חייא, וחייא עשה אותי,

2. וא"ר אלכסנדר א"ר חייא בר אבא בר אבא גדול נס שנעשה לחולה יותר מן הגם שנעשה לחנניה מישאל ועזריה, של חנניה מישאל ועזריה אש של הדייט [אש רגילה] והכל יכולים לכבותה, וזו של חולה של שמים היא, ומי יכול לכבותה,

3. וא"ר אלכסנדר א"ר חייא בר אבא, ואמרי לה אריב"ל כיון שהגיע קיצו של אדם הכל מושלים בו, שנא' בראשית ד והיה כל מוצאי ירהרגני, רב אמר מן הדין קרא תהלים קט

ושמי' עור לאכול עליו [עור מבושל שאוכלין עליו ונושאין אותו עוברי דרכים עמם. תוס'], [זה עור, ואיתא במדרש איכה דכל אחת מהן יש לו לשמש שני דברים, קערה אוכל בה ושותה בה' שמי' לשיבה וישן עליה. עץ יוסף],

דברים כה בחוסר כל [פ' דבקרא כתיב ועבדת את איכך אשר ישלחנו ה' כך ברעב ובצמא ובעירום ובחסר כל, וקשה ל' אחר שאמר ברעב ובצמא ובעירום, מה בא להוסיף ב"ובחסר כל"?], א"ר אמי אמר רב בלא נר ובלא שלחן,

רב חסדא אמר בלא אשה [ששניהם ביחד יכולים לסבול הצרה יותר כי נחמו איש אחיו. עץ יוסף],

[וכדאמר רב חסדא בפ"ק דקדושין [כ"ט ע"ב] האי דעדיפנא מחברי דנסיבנא בשיתסר. עיון יעקב, ולפ"ז יש לומר דגם שאר האמוראים פירשו "חסר כל" ע"פ דרכם, דרב אמי אמר רב שמפרש הפסוק ואתה בן אדם וגו' דכלי גולה הם נר וקערה ושמי', אמר דחסר כל הוא בלא נר ושלחן, ורב ששת שהי' סגי נהור אמר בלא שמש. ראיתי],

רב ששת [שהיה סגי נהר] אמר בלא שמי' [שישמנו],

רב נחמן אמר בלא דעה [פ' הגם שיהיו במבעם בעלי דעה, מ"מ ע"י הצרות והגלות יאבדו שכלם. והוא פשוט. וזה היותר קשה מכולם שהמטורף לא ידע מה לעשות וזהו ובחוסר כל שעיקרו ותכליתו שהוא כל האדם הוא הדעה. עץ יוסף],

תנא [שנינו בברייתא] בלא מלח ובלא רבב שמן [פ' דגם בברייתא זו מפרש בחסר כל בלא דעה, דכוונתו דכמו שאין לתבשיל מעם לשבח אם אין בו מלח ורבב כן האדם שאין בו דעה. עיון יעקב],

אמר אביי נקמינן אין עני אלא ברעה [פ' אין מלח עני הונח באמיתות אלא על עני ברעה, וכדמסיק, אבל בממון אינו אלא בלשון מושאל. מהרש"א עיי"ש],

במערבא אמרי דדא ביה כולא ביה, דלא דא ביה מה ביה, דא קני מה חסר, דא לא קני מה קני [דלא קני דעה מה קנה] מה יועיל לו כל מה שיקנה,

[ויש מאמר שגור בפי כל "כל ת"ח שאין בו דעת נבלה טובה הימנו". והוא בויקרא רבה א טו, ואינה בש"ס].

1. אמר ר' אלכסנדר א"ר חייא בר אבא אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר תהלים קג הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי,

רב המנונא אמר חוזר לימי עלומיו אחר שחלה ונתרפא, מתמזק טעמו להיות יותר צריק ממה שהיה קודם חליו שנאמר איוב לג כה רַמַּפֶּשׁ בְּעָשְׂרוֹ מִנְעָר יָשׁוּב לְיָמֵי עֲלֻמִּי טַטְרִיקוֹן רַטוֹז וּפֶשׁ [פ' המלה רטוב וגם המלה פש, דהיינו שיש לו הרבה רטיבות] [דלפני פסוק זה מדבר שם באיוב

אבני חן על מסכת נדרים

למשפטיך עמדו היום, כי הכל עבדיך כיון שלמשפטיך עמדו, שהגיע קצם למוות, הכל עבדיך לקיים את דבר המשפט,

רבה בר שילא אמרו ליה (שכיב. ד"ס) גברא גבוה אלס שהיה גבוה כלומר ארוך הוה רכיב גירדונא זוטרא רוכב פרדה קטנה ממא תיתורא גשר איסתויט לחמה רוח שטות לאמה פרדה והשליכמו צנהר, איסתויט מלשון סטיא, רוח של שגעון, וכדאמרנן. כ"י] בעלמא [ב"ק לו: סיוטא הוא דנקטיה שדייה וקא שכיב [השליכו ומת], קרי (על נפשיה) [עליה. ד"ס, רבה בר שילא קרי על איש זה] למשפטיך עמדו היום,

שמואל חזייה לההוא (קרוקיתא דעקרבא יתיבא) [עקרבא דאיתיב. ד"ס] על אקרוקתא כפרדע [העקרב לעצמו לא יכול לעבור את המים, ולכן ישב העקרב על הצפרדע] ועברה נהרא, טרקא [נשך] גברא ומיית, קרי עליה למשפטיך עמדו היום,

אמר שמואל אין מבקרין את החולה אלא למי שחלצתו חמה שלשמו חמה, כאלס המזויין, (שע"י כלי) [שעל שם הכלי. כ"י] וזין שעלי נקרא חלוצ,

לאפוקי מאי? לאפוקי הא דתניא דסבירא ליה לשמואל כי הך דרייתא דאין מבקרין להך דקא מני, ודשמואל נמי לאפוקי הני ר' יוסי בן פרטא אומר משום ר' אליעזר, אין מבקרין לא חולי מעיים, ולא חולי העין, ולא מחושי הראש,

[והולך ומפרש] בשלמא חולי מעיים משום כיסופא דזימנין שזרין לנקיז ומכסיף, אלא חולי העין ומחושי הראש מ"ט? משום דרב יהודה, דאמר רב יהודה דיבורא, קשיא לעינא [וכן נמי למיחוש הראש שטבע אחד להם. ר], ומעלי לאישתא [פי' לקחת דחינו חום הגוף],

אמר רבא האי אישתא, אי לאו דפרוונקא דמלאכא דמותא שלם שעל ידו ממס, מעלי [יפה לאדם]

דף מ"א ע"ב

בחזירא לדיקלי הוין סבבי הדקל, שומרים אותו מזהמות ומזין [כמו האמר שמקף הדקל ומנין לפירות שאין יכולים למשמש בו, כך מגינה על גופו של אדם. רש"י] [אם האישתא בא] חד לתלתין יומין, [סיב הגדל סביב הדקל משגיג על הדקל, כי החמימות והאש הגדולה נתכת הליחות הרעות אשר ישתרשו בקרב האדם, ומוסיף מרוצת הדמים למריבה, ואח"כ כשיבירא יוסיף ע"י זה אומין, כי הדם העבור נשרף ע"י החמימות הגדולה, ורק החסרון הגדול הוא, בעת האשתא שאו ח"ו הוא מסוכן אם יתגבר בו החמימות למריבה. עין יוסף]

[והאישתא מעלי] וכי תירייקי [מריקא הוא סם עשוי מתערובות המינין. ר] מרקמא מועיל וקורין לו מריקא לגופא,

רב נחמן בר יצחק אמר לא היא ולא תירייקה [כדאמרי אינשי מוחל טובות],

אמר רבה בר יונתן אמר רב יחיאל ערסן יפה לחולה לרפואתו,

מאי ערסן? אמר ר' יונתן חושלא דשערי שעורים קלופים [והיו מוחנין אותם לאחר שנקלפו] עתיקתא [פי' יכשות שנמחנות יפה] דריש נפיא צמחלת הקדמ הנפה [רכשמוקדין הרבה יוצא גם קמה עבה], [שמדובקין בגפה ובכברה כשמוקדין בהן. רש"י], אמר אביי בעיין בישולא כעין בישראל דתורא [כדי שיצא ערסן שמרפא את החולה צריך לבשל את קמה השעורים הרבה הרבה],

רב יוסף אמר סמידי דשערי [שמוחנין את השעורים דק דק עד שנגעשה סולת] עתיקתא דריש נפיא, אמר אביי בעיין בישולא כבשרא דתורא,

א"ר יוחנן בורדס מיצה אחת כשמי מיצות צור דס, והוא חולי שמקלם דס מלמטה אין מבקרים [אוחין], משום דזימנין דלרץ לנקיז, ומנערי ליה ואין מזכירין שמו [שלא יתבייש החולה. ר, תוס'] לומר פלוני חולה חולי צורדס, דלאו לשון נקיה הוא,

מ"ט? א"ר אלעזר מפני שהוא כמעין הנובע [שקופץ מזה לזה ויש בו סכנה להזכירו. רש"י, # ודברים תמוהין וצריכין ביאור], וא"ר אלעזר למה נקרא שמו בורדס שהוא כמעין הנובע:

[שנינו במשנתנו] ומרפאהו רפואת הנפש כו': היכי קתני אילימא דרפואת נפש בחנם ונפש דקתני פירושו רצון, כדאשכחן אס יש אס נפשכס (צראשית כג) [ראה גליון מהרש"א שמביא עוד הרבה דוגמאות], כלומר שמרפאהו ברצון לכו ולא בשכר, וממוקמא ממני' צנכסי חולה אסורין על הכופא [דאי נכסי רופא אסורים על החולה ומרפהו חנם הרי מנהגו] רפואת ממון בשכר,

ליתני הכי, מרפאהו בחנם אבל לא בשכר?

אלא רפואת נפש, גופו וממוקמא צנכסי רופא אסורים על החולה ומשום הכי לא ירפא צהממו, (וכשיש) [וכגון שיש. כ"י] שם רופא אחר, דאי לא שרי לרפואתה, דהא תנן מחזיר לו אצידתו, ואין לך השצה גדולה מזו, אלא ודאי כשיש רופא אחר עסקין ואפילו הכי מרפאהו רפואת נפש דהיינו גופו, לפי שלא מן הכל אלס זוכה להמרפאות והכי אימא צירושלמי, רפואת ממון, בהמתו,

א"ר זוטרא בר טוביה אמר רב, אבל אומר לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה דכיון דאיהו לא יהיז ההוא סם (עליה) [עלה. כ"י] פי' על הבהמה], שרי, דהנאה ממילא אחיא, ומינה דמרפאות גופו אפילו לשם הסס צידיו [של הרופא, שהרופא ישים הסם על החולה בידיו] שרי,

אבני חן על מסכת נדרים

השולחן, אבל לא מן התמחוי שאוכלין בקערה אחת (וחוששין) [דמוששין ?] שמה ימשוך ידו מלאכול לכבוד חבירו ונמנא מהנהו אבל אוכל הוא מן התמחוי החוזר, א"ר יוסי בר חנינא מן התמחוי החוזר לבעה"ב שיש בו כל כך שמותיו חוזר לבעל הבית:

מתני': לא יאכל עמו מן האבוס שלפני הפועלים קערה גדולה שנותנין לפני הפועלים, שמתוך שהם עומלים אוכלין הרבה ואוכלין אותן כבהמות, ומש"ה נקרא אבוס, ואם אחד מהם אוכל מעט נמנא מהנה את חבירו, ולפי שאין הפועלים מחזירין מן האבוס שלהם לבעל הבית, לא תנא שריותא באבוס החוזר,

ולא יעשה עמו באומן שורת הכרם דברי רבי מאיר, ומש"ה לא יעשה עמו, שכהוא חופר לפניו את הקרקע, מהנהו דקא מרפי לה לארעא, ואפילו רחוק ממנו אסר ר"מ, דגזר רחוק משום קרוב כדאימא בגמרא וחכ"א עושה והוא ברחוק ממנו דלא גזרי רחוק אטו קרוב:

[ולא יעשה עמו באומן, התיו"ט במסכת פאה פ"ד מ"ה פ' בשם הגור ארי' בפרשת דברים דלכן נקראת שורה אומן, לפי שהשורה משוכה בשורה זוה אומנות],

נמי: בקרוב לא פליגי דאסיר דמהני ליה לחבריה, דמרפי ארעא קמיה, כשחופר סמוך לו ואין הלה צריך לחפור כח גדול כי פליגי ברחוק דכיון שהוא רחוק ממנו לא מרפי ליה לארעא ר"מ סבר גזרינן רחוק משום קרוב דקא מרפי לה לארעא קמיה, ורבנן סברי לא גזרי:

דף מ"ב ע"א

מתני': המודר הנאה מחבירו לפני שביעית [שמעון המודר אסר הנאות על ראובן המודר], אינו יורד לתוך שדהו של מדיר [ראובן אסר לירד לשדהו של שמעון], דמודר אסור אפי' נדרסת הרגל דתתן לעיל (דף זב), ואינו אוכל מן הנוטות מן הפירות הנוטות על הדך סמוך לשדה [הגם שאינו צריך ליכנס לשדה ללקטן],

ובשביעית ואי נשביעית נדר אינו יורד לתוך שדהו ונגמרא מפרש לה, אבל אוכל הוא מן הנטיעות הנוטות,

[יש לפרש שהמשנה מיירי באופן אחד שגדר לפני השביעית, ורישא דמתני' קאי על שנים פשוטים שאינם שמיטה, ולכן אסור בדריסת הרגל, ואסור לאכול מהפירות, וסיפא מיירי איך הדין כשיגיע שמיטה, שהפירות ניתרין לו,

אבל גם יש לפרשה, דרישא קאי אם נדר לפני שביעית, ואח"כ הגיע שביעית, הגם שהפירות הם הפקר, כיון שהדירו בשעה שהיו הפירות ברשותו, קי"ל דאדם אוסר דבר שהם ברשותו לאחר שיצאו מרשותו, וסיפא מיירי שגדר בשביעית ולכן הפירות מותרין שאין בידו לאסור פירות שהם כבר הפקר ואינם ברשותו, ומסקנת הגמ' הוא כפרוש השני],

ומיהו דוקא שיהא משל מודר, אבל משל מדיר לא, דאפילו היכא דאין לו למודר ממה שיתרפא דמנא קא עזי, אפי' הכי כיון דיהיב ליה מדיליה מיד ליד אסור, כי היכא דמודר הנאה מחבירו דעבי שניית על גבי הסלע, אבל לא שיתן מידו לידו ממנו, וכמו שכתבתי למעלה (דף לט),

ומיהו היכא דחולה אסר על עצמו נכסיו של רופא, אפשר דאפילו הסס של רופא שרי דמן חיותיה לא אדריה [ראה לעיל לט], אבל באמת אינו דומה שכאן נדר החולה שלא ליהנות מהרופא, אבל שם מיירי שהחולה אסר על המבקר ליהנות ממנו, אז אמרינן שלא היה כוונתו לאסרו באופן שהוא צריך לו לחיותו. וצ"ע].

מתני': ורוחץ עמו באמבטי גדולה שכיון שהיא גדולה, אין המים עולים על זה בשביל חבירו אבל לא בקמנה אבל לא באמבטי קטנה, שמתוך שהיא קטנה כשרוחץ עמו, מעלה המים עליו ומהנהו,

וישן עמו במטה, ר' יהודה אומר בימות החמה מילתא דמנא קמא מפרש ואזיל, דכי קאמר וישן עמו במטה, דוקא בימות החמה שאינו נהנה בחימומו אבל לא בימות הגשמים, מפני שהוא מהנהו מפני שהוא מחמומו ומהנהו, כדכתבי (קהלת ד) אם ישכבו שנים וחס להם,

ומיסב עמו על המטה אפי' בימות הגשמים, דכי האי גוונא ליכא חימום ואוכל עמו על השולחן ולא גזרינן דילמא אכיל ממנתיא דחבריה אבל לא מן התמחוי אם נותנים לשניהם קערה ביחד, שאם האחד אוכל מעט והשני הרבה, נמנא (מהנהו) [נהנה. כ"י] משל חבירו אבל אוכל הוא עמו מן התמחוי החוזר שחוזר לבעל הבית שהתמחוי גדול כל כך שאין יכולין לאכול כל מה שצמחו, ומותרת חוזר לבעל הבית, וככי האי גוונא לא מתהני חד מחבריה:

נמי: תניא לא ירחץ עמו באמבטי, ולא ישן עמו במטה בין גדולה בין קטנה אחריוסו קאי [אמבטי ומטה] דגזר רבי מאיר באמבטי גדולה אף על גב דלא אהני ליה, אטו קטנה דמהני ליה, וגזר נמי במטה בין גדולה בין קטנה, ואפילו בימות החמה, אטו קטנה בימות הגשמים דמהני ליה דברי רבי מאיר,

רבי יהודה אומר ור' יהודה פליגי בתרווייהו [דמותר באמבטי גדולה, ובמטה פליגי] דגדולה אפילו בימות הגשמים שרי, דלא גזרינן אטו קטנה, וקטנה נמי נהי דבימות הגשמים אסור, בימות החמה שרי דלא גזרינן ימות החמה אטו ימות הגשמים,

ומהא משמע דרבי יהודה דאמר צמתימתין בימות החמה אבל לא בימות הגשמים פירושי קא מפרש מאי דקמני צרישא וישן עמו במטה, וכולה מתני' כר' יהודה אמר, דאי לא תימא הכי הא דקמני סתמא וישן עמו במטה מני לא ר"מ ולא ר' יהודה אלא ודאי כדאמרין,

[מטה] גדולה בימות הגשמים וקמנה [ואפילו קמנה] בימות החמה מותר, [ור' יהודה ממשך] רוחץ עמו באמבטי גדולה [שאינו מהנהו] ומוזיע עמו בקמנה [שאין אחד מועיל לחבירו],

אבל [לכולי עלמא] מיסב עמו על המטה, ואוכל עמו על

אבני חן על מסכת נדרים

לא פליגי רב ושמואל, ור' יוחנן ור"ל בפירוש המשנה, אלא ר"י ור"ל פליגי על שיטתם של רב ושמואל, רב ושמואל מפרשי לה כדפרישית [דאם אסרו לפני שביעית, אסורים לו הפירות גם כשיגיע שביעית].

ור' יוחנן ור"ל מפרשי לה דחדא קמי [שהסיפא הוא המושך הרישא], וכולה כשהדירו לפני שביעית, וקאמר דנדר זה שני דינין יש לו, דלפני שביעית חייל נדרה לגמרי שאינו יורד ואינו אוכל [אף שאין בוה שום חידוש], אבל כשהגיע שביעית, הותר מקצתו [שהפירות ניתרים], דנהי דאינו יורד צורך שדהו משום דארעא אכתי צרשתי קיימא (כדפרישי) [כדאפרש. מ"ט] טעמא לקמן, אפ"ה פירי שרו, דהא כשביעית נפקי מרשותה,

ואע"פ שהדירו כשעה שהיה צרשותו דהיינו לפני שביעית, סברי ר' יוחנן ור"ל דאין אדם אוסר דבר שצרשותו לכשיצא מרשותו,

ונהי דרישא לא אשמעינן מידי, דפשיטא דלפני שביעית אינו יורד ואינו אוכל, סבירא ליה דנקט רישא משום סיפא, לאשמעינן דאע"פ שהדירו לפני שביעית שהיו פירות צרשותו, אין איסורו חל לאחר שיצאו מרשותו, דהיינו כשביעית,

ומש"ה הוה סליק [אדעתיה] [אדעתיה. כ"י ואולי יש לפתרו "אדעתין"] דר' יוחנן ור"ל סברי דאין אדם אוסר דבר שצרשותו לכשיצא מרשותו, אפילו היכא דאמר "נכסים אלו", א"כ אפילו היכא דאמר דהדיא שהוא אוסר אותם אפילו לאחר שיצאו מרשותו [ולקמיה מביא משנה מפורשת שיכול לאסור אם מפרש בהדיא], והוה סבירא לן הכי אע"ג דר' יוחנן ור"ל לא איירו אלא "נכסים" ?

משום דבשלמא אי אמרינן דרבי יוחנן ור"ל אמרי הכי "נכסים אלו", איכא למימר דתנא רישא משום סיפא וכדפרישית, ואע"ג דאמרי ר' יוחנן ור"ל "נכסי" לאו דוקא דאמר נכסי בלחוד, אלא אנכסים אלו דאמרי רב ושמואל קיימי, דנכסים אלו דינו כנכסי וכמו שנפרש לפנינו,

דאם איתא דר' יוחנן ור"ל דוקא נכסי קא אמרי, א"כ מה אשמעינן תנא דמתניין, רישא ודאי לא זריכא לאשמעינן דלפני שביעית חייל נדרה לגמרי,

וכי מימא משום סיפא נקט לה, לאשמעינן דכיון דמעיקרא אמר נכסי כשהגיע שביעית הותר מקצתו של נדר זה, דהיינו לענין אכילה, הא נמי לא זריכא לאשמעינן, דפשיטא דבלשון נכסי [נכסים של] לא משמע אלא צעוד שהיו צרשותו,

דגדולה מוז שנינו צפירקא דלקמן (דף מו) ומיייתין לה בסמוך בשמעמין, האומר לחצירו קונס לציתך שאני נכנס שדך שאני לוקח, מת [בעל הבית או בעל השרה] או שמכרו לאחר מותר, וכיון דאפילו גבי נודר [שאוסר על עצמו] דליכא לספוקי דמצי אוסר אנפשיה נכסי חצירו אפילו לאחר שיצאו מרשותו, אמרינן דכי אמר ביתך לא משמע אלא צעוד שהוא שלו, כ"ש לגבי מדיר [בעל הבית או בעל השרה שאוסר] דליכא לספוקי אי מצי אסיר לצטר שיצאו מרשותו, דפשיטא מילתא דבלשון "נכסי" אינו אוסר אלא צעוד צרשותו, דודאי כי אמר נודר ביתך או נכסיך וכי אמר מדיר צימי או נכסי לשונות שוין הן [פ' ששניהם אינם אוסרים אלא עד שהם ברשותו].

נדר הימנו מאכל [ולא הנאה] לפני שביעית, יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הפירות, ובשביעית יורד ואוכל

[גם כאן יכולים לפרש "ובשביעית יורד ואוכל" בשני האופנים, דרך אחד שאם אסרו באכילה בשביעית יורד ואוכל, שאינו יכול לאסרו בפירות שביעית שהם הפקר, אבל כשאסרו לפני שביעית והגיע שביעית אינו ניתר, או דקאי על מי שנדר לפני שביעית כשמגיע שביעית יורד ואוכל].

נב"י: 1. רב ושמואל דאמרי תרווייהו [דמתני' איירי במי שאסר חבירו ליהנות ממנו בלשון] "נכסים אלו" עליך [ונדר כן לפני שביעית], [ורישא דמתני' אשמעינן ד] לפני שביעית [שעוד שיגיע שנת השמיטה] אין יורד לתוך שדהו, ואינו אוכל מן הנוטות, [והחידוש של הרישא הוא שהדין כן] אע"פ שהגיע שביעית,

[וסיפא דמתני' מיירי באופן אחר, וכך הם מפרשים אותה] ואם בשביעית [בשנת השמיטה עצמה] נדר, אין יורד לתוך שדהו, אבל אוכל מן הנוטות,

דקסברי רב ושמואל, דאע"ג דכולהו פירי דהפקרא אינון [בשמיטה], אפילו הכי כיון שצטעה שהדירו היו שלו, חייל איסורא אפי' כשביעית שיצאו מרשותו, ומתני' מרי דיני קמני, רישא אשמעינן דכיון שהדירו לפני שביעית חייל נדרה אפילו כי מטא שביעית, וסיפא אשמעינן דאם כשביעית נדר, נהי דלא חייל נדרה לגבי פירי, דהפקרא נינהו, לגבי ארעא מיהא חייל, וכדמפרש בגמרא טעמא לקמן [ע"ב, שהגם שהוא הפקר אין רשות ליכנס שם אלא כדי ללקט פירות ולכן חל הנדר על הקרקע],

ור' יוחנן וריש לקיש [מוקי מתני'] דאמרי תרווייהו "נכסי" [ראה ר"ן דעכשיו מפרשין דפליגי גם בנכסים אלו] עליך [ואו הדין ד] לפני שביעית אין יורד לתוך שדהו ואין אוכל מן הנוטות, [וסיפא דמתני' הוא המושך של הרישא שאם] הגיע שביעית אינו יורד לתוך שדהו אבל אוכל הוא את הנוטות ולא מתקרי צהו משום נדרה דמקמי שביעית,

לימא בהא קמפלגי, דרב ושמואל סברי אדם אוסר דבר שברשותו, אפילו לכשיצא מרשותו [ולכן כיון שאסר את חבירו קודם שמיטה, הוא נאסר גם כשמגיע שמיטה], ורבי יוחנן ור"ל סברי אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו [ולכן כשמגיע שמיטה ניתרין הפירות שהרי אינם עוד ברשותו],

[פ' והגם שפירות אלו שגדלו בשביעית מעולם לא היו שלו, אבל כיון שאמר נכסים אלו אסר כל פירות שיצאו מאילנות שלו, ומשדה שלו, אבל צריך עוד הסבר לפרש הלשון שהיה ברשותו לכשיצא מרשותו, שהרי השרה עדיין הוא שלו, והפירות מעולם לא היו שלו? וי"ל דבשמדבר על ה"פירות" אינו מדבר על הפירות עצמם דהיינו התפוח והאגוז, אלא מדבר על כח השרה והאילן להוציא פירות].

נדאה לי דהכי פירוש' דשמעתא, דקא סלקא דעמין השמא דרב ושמואל, ורבי יוחנן ור"ל כוליהו אפירושא דמתניין קיימי [דפליגי בפירוש המשנה, אבל לפי המסקנא

אבני חן על מסכת נדרים

רתנן האומר לבנו קונם שאתה נהנה לי [או הדין] [אס] מת יירשנו דלאו מדידיה ממהני, אלא מירושמיה דזכי ליה רחמנא,

[אבל אם אמר] [בחיי ובמותו] [בחיי ובמותו. ד"ס] [פי' אבל אם אמר האב לבנו קונם שאתה נהנה לי בחיי ובמותי],

דף מ"ב ע"ב

אם מת לא יירשנו לאו דוקא לא יירשנו, דנכסי ודאי @ ידידיה הוו, וכמו שנפרש בפירקין דלקמן בס"ד, אלא משום דמנא רישא יירשנו לומר שדינו כשאר היורשים אפי' ליהנות מן הנכסים, תנא סיפא נמי לא יירשנו לומר, שאינו מותר ליהנו' מירושמו [פ' שאינו יכול להוציא מולדות יורש, אבל יכול לאסור הירושה עליו], ומ"מ שמע' מהא דיכול אדם לאסור פירותיו על חצירו לאחר שינא מרשותו, ולא הוי כאוסר נכסי חצירו על חצירו?

3. ומהדרינן **שאני הכא דקא א"ל בחיי ובמותו** והשתא נחמין דרגא ממאי דסבירא לן מעיקרא, דהוה סבירא לן עד השתא דלא מהני שום ליגנא למיסר לאחר שינא מרשותו משום דהוו נכסי חצירו על חצירו, והשתא מודינן דכי מפרש לישניה מצי אסר,

מיהו אי מהך קושיא בלמוד, הוה מצינן למימר, דנהי דכי מפרש לישניה מצי אסר, אפ"ה בלשון נכסים אלו לא משמע אלא עודן ברשותו,

דאע"ג דכי קאמר מדיר נכסים אלו, וכי קאמר נודר [ביתך] [צית]. דצרי פנחס צא"ז [פ' דאי אמר "ביתך" זה ומת מותר דכבר אינו ביתו כדאמרין בר"ן לקמן מ"ז ע"א ד"ה מת או מכרן לאחר מותר. אבל ראה בר"ן בסוף דיבור זה מה שהביא בשם הירושלמי ברין ביתך זה] זה לשונות שוין הן, ומנן לקמן גבי נודר דכי קאמר [ביתך] [צית]. דצרי פנחס צא"ז [זה משמע אפי' לאחר שינא מרשותו, וה"ל ה"ל כי קאמר מדיר נכסים אלו [דאסור גם לאחר שינא מרשותו], כיון דמדיר נמי אי מפרש לישניה מצי אסר אפילו לאחר שינא(ו?) מרשותו,

אפ"ה לא דמי משום דכי אמר נודר צית זה, משמע דגופיה של צית אסר אנפשיה אי משום דלא מקבל עליה ההוא ציתא, אי משום דריע מוליה, או מטעמא אחרינא, הלכך שפיר משמע לישניה דלא תלי אסוריה בדאיתיה (ממריה קמיה) [למריה. העקוב למישור] [קמא. כ"י].

אבל כי אסר ליה מדיר, נהי דא"ל נכסים אלו, כל היכא דלא פריש צהדיא אפילו לאחר שינא מרשותו, לא משמע אלא כי איתנהו ברשותיה, דמאי איכפת ליה אי מיתנהו אידך צמה שאין לו חלק ונחלה כלל, הלכך כל היכא דלא פריש צהדיא אלא אמר נכסים אלו לא משמע אלא עודן ברשותו,

ואמאי לן מתני' שפיר [פי' דסיפא דמתנא' דאובל הוא את הנוטות אשמעינן דאינו אוסר לאחר שינא מרשותו, אבל רישא דער שביעית אסור אין בזה שום חידוש], דהך דינא אשמעי', והוי רבותא טפי ותנא רישא משום סיפא,

4. אלא דאכתי לא ניחא לן [ומקשה] **מובל מקום קשיא** דמ"מ קשה קושיא

הלכך אס איתא דר' יוחנן ור"ל דוקא בנכסי אמרי דאין אדם אוסר, תנא דמתנא' לא אשמעי' מידי לא ברישא ולא בסיפא,

וכ"ת כולה לאשמעינן דינא [דבשביעית. כ"י] אינו יורד לתוך שדהו נקט לה, דלא תימא דארעא נמי רחמנא אפקריה, וקמ"ל דליתא משום טעמא דאמר לקמן ?

לא מצינן אמרת הכין, דלמאי שנויה צנדרים [במסכת נדרים], אי האי דינא צני למתנייה. כ"י], לעולא דאמר לקמן [ע"ב] צעומדין אילנות על הגבולין, ה"ל למתנייה גבי דיני ממונות, א"נ בשביעית,

ואפי' לר"ש בן אליקים דאמר גזרה שמא יטהה צעמידה, לא ניחא [לומר] דכולה תני לה משום האי דינא, דליתני שביעית גרידא [ולא לפני שביעית], אלא ודאי ר' יוחנן ור"ל אפילו בנכסים אלו ס"ל דאין אדם אוסר,

ואמאי להו השתא מתניתין שפיר [אליבא דר"י ור"ל], דתנא רישא משום סיפא, לאשמעינן דאפילו הידירו בלשון "נכסים אלו" אין נדרו חל לאחר שינא מרשותו, דלא תימא דכי היכי דאמר גבי נודר, דכי אמר לצית זה שאני נכנס, מת או מכר לאחר אסור, דמתקשר עליה אפילו לאחר שינא מרשותו, הכי נמי כי הידירו חצירו וא"ל נכסים אלו דליחול איסורא אפי' לאחר שינא נכסים מרשות מדר,

דליתא, דה"מ צנודר עצמו [למשל ראובן אוסר על עצמו נכסי שמועון], דמצי אסר אנפשיה נכסי חצירו [שמועון], אפילו לאחר שינא מרשותו [גם לאחר שינא מרשותו שמועון יכול לאסרם עליו], הוה להו נכסי חצירו # [לא הבנתי כוונת המילים כאן, ואולי יש כאן טעות, וברוך אפשר הייתי מפרש שאצל ראובן לא נשתנה כלום שהרי גם נכסי בעלים החדשים יכול לאסור על עצמו], אכל מדיר לא דלאחר שינא מרשותו הוה להו נכסי חצירו [פ' שאינם שלו] ואין אדם אוסר נכסי חצירו על חצירו, ואמאי מתניתין שפיר,

	רישא	סיפא	
רב ושמוא'	נכסים אלו, אסור אף בשביעית	אם בשביעית נדר חל מיהו לנבי ארעא	אדם אוסר דבר שברשותו אפילו בשביעית מרשותו. ויש חידוש ברישא ובסיפא
ר"י ור"ל	נכסי עליון לפני שביעית אסור	הגיע שביעית אוכל מן הנוטות.	אין אדם אוסר דבר שברשות וכו'. ותנא רישא משום סיפא

(ותיסברא מי איכא למ"ד אין אדם אוסר דבר שברשותו לכשינא מרשותו. ד"ס)

2. ומקשינן דאי איתא דר' יוחנן ור"ל סברי דאין אדם אוסר א"כ ניפלגי **בנכסים אלו** הוה להו לאיפלוגי צהדיא אפילו היכא דאמר נכסים אלו, **וב"ש בנכסי, ותו הא תנן ועוד** תנן דהיכא דאמר צהדיא [שפירש דבריו] דאדם אוסר דבר שברשותו לכשינא מרשותו,

אבני חן על מסכת נדרים

ביאורי הר"ן: ואע"ג דהאי דינא מצינא למיגמר' ממחני' דהאומר לחבירו קונס לצינא שאני נכנס וכו' ? [אפ"ה] (א"ר) [אמר ליה] [לה?] ר'. כ"י יוחנן אמחני' לפרושא ולצדורה, דלא ניטעי צה, משום דסתם מודר הנאה מחבירו צנכסי משמע כדמתן לקמן [בג.], המודר הנאה מחבירו וכו' נותן לאחר לשם מתנה והלא מותר צה, ואי צאומר נכסים אלו אין הלא מותר צה, כנ"ל פירושא דהאי שמעתא,

ולא ידענא אמאי נקט (הש"ס) [תלמודא. כ"י] צמסקנא ר' יוחנן ור"ל מקמי רב ושמואל, דה"ל למינקט רב ושמואל צרישא כדקמסדר להו למימריהו מעיקרא מקמי ר' יוחנן ור"ל ?

ונראה צעיי משום דכל שקלא וטריא דסוגיין נקטיין דר' יוחנן ור"ל קיימי אמילתייהו דרב ושמואל לאפלוגי עליה, מש"ה כי הדרי למימר דלא פליגי מקדמיין לדר' יוחנן ור"ל מקמי רב ושמואל, לומר דלאו אמילתייהו קיימי כלל,

ואית דגרסי הכא ורב ושמואל צנכסים אלו, מיהו אפילו להך גירסא ה"ה צנכסי אלו דאדם אוקר שהולכין אחר לשון אחרון דאמר אלו, והכי איתא צירושלמי צינא זה משום מה אמה תופסו משום צינא או משום זה ומסקנא משום זה:

שקלי וטריא:

1. מתחילה ס"ד דפליגי בפירוש המשנה דלרב ושמואל רישא אומרת דגם בשמגיע שביעית הפירות אסורים דאמריין אדם אוקר דבר שברשותו לאחר שיצא מרשותו וסיפא הוא דין נפרד אם נדר בשביעית, ור"ל דסיפא הוא המושך הרישא וכמגיע שביעית הפירות ניתרין שאין אדם אוקר דבר שברשותו לאחר שיצא מרשותו,
2. והגמ' מקשה א"כ ניפלגי בנכסים אלו, ועוד תנן וכו' ?
3. ומתריץ הקושיא השניה: דאח"כ אם אוקר בהדיא אסור אף לכשיצא מרשותו, אבל מתני' איירי בנכסים אלו, ולא אסר אותם בהדיא,
4. ומקשה: מכל מקום קשיא דליפלגי בנכסים אלו?
5. ומתריץ: דלא פליגי בפ' המשנה דאיירי בנכסים אלו, והסיפא אין פירושו הגיע שביעית אלא פירושו ואם בשביעית נדר, אבל פליגי בדין שאינו מוכר במשנה דהיינו בנכסי, דרב ושמואל סברי דגם בנכסי אדם אוקר כשיצא מרשותו ור"ל סברי דבנכסי אינו אוקר.
6. ומקשה: על רב ושמואל איך יכולין לומר דבנכסי יכול לאסור לאחר שיצא מרשותו והתנן וכו'.
7. ומתריץ: דכולי עלמא מוקי למתני' בנכסי אלו, וגם לא פליגי בשום הלכה רק ר"ל אמרי דבנכסי [בלי אלו] אין אדם אוקר לאחר שיצא מרשותו, וגם רב ושמואל מודים בזה, ורב ושמואל אמרי דמתני' איירי בנכסי אלו (או בנכסים אלו שאין בזה שום נפק"מ) וגם ר"ל מודים בזה.

איך אדם אוקר דבר שברשותו לאחר שיצא מרשותו.

	רב ושמואל	ר' יוחנן וריש לקיש
1	נכסים אלו	אינו אוקר לאחר שיצא מרשותו
3	נכסים אלו	רק כשאוקר בפירוש, ובמתני' אינו אוקר דהא לא אסר בפירוש,

קמיימא, דאם איתא דס"ל הכי לרבי יוחנן ור"ל הו' להו לאפלוגי אנכסי אלו צהדיא ?

5. ומהדריין **אלא בנכסים אלו כ"ע לא פליגי** דודאי אדם אוקר כי פליגי בנכסי ד רב ושמואל **סברי ל"ש נכסים אלו ל"ש נכסי אדם אוקר** [לכשיצאו מרשותו] אפילו נכסי אדם אוקר, וכי אמרי "אלו" לאו דוקא, דפשיטא להו דכל היכא דאמר נכסי אפילו כי אמר אלו אין דינו אלא (אנכסי) [נכסי ? וצ"י צנכסי] ואפ"ה אדם אוקר, אי משום דנכסי נמי לעולם משמע, ואלו שהן עכשיו נכסי קאמר, אי משום דכיון דחיילא עליהו איסורא חו לא פקע,

ור' יוחנן ור"ל **סברי דדוקא נכסים אלו אדם אוקר**, אצל **נכסי אין אדם אוקר** [לכשיצאו מרשותו], והשתא איתא מתני' שפיר לר' יוחנן ור"ל כדאיתא לרב ושמואל [דרישא אוקר גם בשמגיע שביעית, וסיפא ביירי אם נדר בשביעית]. דר' יוחנן ור"ל צנכסים אלו מוקמי לה, ורישא רבואת קמ"ל דאע"פ שהגיע שביעית אינו יורד ואינו אוכל, דאדם אוקר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו, וסיפא רבואת קמ"ל דאם צעזעית נדר אין יורד לתוך שדהו [פ' וקמ"ל דארעא מיהו חייל איסורא],

וכי קאמרי ר' יוחנן ור"ל נכסי עליך וכו' לאו דמוקמי לה למתני' צנכסי, אלא לרב ושמואל קמהדרי וס"ק להו, אי צנכסי איירי תנא לא הוה תני הכי, אלא הכי הו' דינא, דלפני צעזעית אין יורד ואוכל וכשהגיע שביעית אוכל, ואי הכי לא אשמעיין מידי [שזה פשיטא], אלא דואי מתניתין צאומר נכסים אלו, ומש"ה נדרא חייל אפילו לאחר שהגיע שביעית,

6. ומקשיין ומי איכא למ"ד **ל"ש נכסים אלו ול"ש נכסי**, והא **תנן האומר לחבירו קונס לתוך ביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח מת או שמכרו לאחר מותר, לבית זה שאני נכנס שדך זה שאני לוקח מת או שמכרו לאחר אסור** דא"ל דלימרו רב ושמואל דאפי' כי אמר נכסי ליחסרו נכסים אפילו לאחר שילאו מרשותו, דהא אפילו גבי נודר תנן דכי קאמר לצינא לא משמע אלא כל עוד שיהא שלו, אצל לא לאחר שמכרו, וכ"ש גבי מדיד דלא משמע כי אמר נכסי אלא צעוד שיהו צרשותו ?

7. ומהדריין **אלא כי אמרי ר' יוחנן וריש לקיש בנכסי ורב ושמואל בנכסים** [בנכסין] **אלו ולא פליגי** כלומר דרב ושמואל מוקמי לה למתני' צאומר "נכסי אלו" דכיון דאמר אלו אע"ג דאמר נכסי הרי כאילו אמר נכסים אלו ואסיירי אפי' לאחר שהגיע שביעית, ורישא רבואת קמ"ל,

ור' יוחנן ור"ל נמי הכי מוקמי למתני' וה"ק, לא תיסק אדעתין דמתני' דקתני דאפילו הגיע שביעית אינו יורד ואינו אוכל מתוקמא אפילו צנכסי, וטעמא משום דכיון דנחית צהו איסורא חו לא פקע,

דליתא אלא כל היכא דלא אמר אלא נכסי לא מתסרי אלא כי איתנהו צרשותיה, אצל הגיע שביעית אוכל מן הנוטות דפקע להו איסורייהו, הלכך דואי מתני' לא מתוקמא אלא צנכסי אלו,

אבני חן על מסכת נדרים

5	המשנה מיירי בנכסים אלו, וגם בנכסים אלו, וזה כוונת המשנה, אבל בנכסי אינו אסור,	נכסים אלו, וזה כוונת המשנה, אבל בנכסי אינו אסור,
7	נכסים או נכסי אלו, אבל נכסי לחוד אינו נאסר, ורב ושמואל מפרשים המשנה, דמיירי בנכסי אלו,	נכסים או נכסי אלו, אבל נכסי לחוד אינו נאסר, ור"י ור"ל אומרים הלכה, באומר נכסי בלא אלו,

א"נ צוציגא מניעתא ולא תקשי ליה מידי צמכר [פ' רבין] דהוא הנאת שניהם [כ"ה בר"ן לעיל לא:], לא תקשי מדוע אמר במשנה ולא ימכור לו ולא יקח ממנו].

משום דסבירא [ליה. כ"י] דכי היכי דצחי דקתני מקמי הא דהיינו לא ישאלנו ולא ילנו לא [מהני] [מתהני. כ"י] מידי, הכי נמי בלא ימכור לו לא מתהני מידי והיינו צוציגא חריפא ומש"ה פריך הכי?

א"ר יוסי בר' חנינא כגון שנדרו הנאה זה מזה וכי מימא חס כן מאי קמ"ל? נראה דקמ"ל כן כר"א דאמר ויתור אסור צמודר הנאה, ואע"ג דכבר סתם לן כוונתה בריש פירקין (דף לב) ? קמ"ל דכל הני נמי לא גריעי מותרות, ואסירי לר"א,

אביי אמר גזירה לשאול משום להשאיל, וכן בכולהו גזירה דמש"ה אסרינן נמי למכור לו אטו ליקח ממנו,

ביאורי הר"ן: ואע"ג דתנן לעיל בפרק ד' נדרים (דף לא) שאני נהנה לישראל לוקח ביתר ומוכר בפחות, שישראל נהנין לי לוקח בפחות ומוכר ביתר, ואמרינן עלה בסוגיין דלעיל, דכל היכא דהוי צוציגא חריפא שרי מותר למכור למדיר, ולא גזרינן? כבר כתב הרמב"ם ז"ל דהתם כיון דמכלהו ישראל נדר, לא גזרינן עלה, דאי גזרינן עלה ומצרינא ליה ליהנות לעובדי כוכבים, טריחא ליה מילתא, אבל כאן שאינו אסור אלא להנאת עצמו בלבד, מצי למיקם עלה דמילתא וגזרינן,

וא"ת והא אפי' צמודר הנאה מצבירו בלבד תנן לקמן בפרק השותפין (דף מז) הריני עליך חרס המודר אסור, ומשמע אבל מדיר לא, ואמאי הוה ליה למיתני שניהם אסורין ומשום גזירה?

י"ל דלאו קושיא היא, דכי גזרי' הכא ה"מ צחי בלחוד דמנינן צמכר, דלא משמע להו לאינשי דליתסרו צמודר הנאה, ואי עבדי להו מודר למדיר אחי נמי למשקל להו ממדיר, אבל צמכר גמורה כחילת פירות וכיוצא בה ליכא למיגזר, הלכך לא מצי תני שניהם אסורין.

מתני': אמר לו השאילני פרתך, אמר לו אינה פנויה, אמר קונם שדי שאני חורש בה [פ' שלא אחרוש בה בפרתך בשדה שלי. ולכן לא נקט שאמר קונם פרתך עלי דאז לא יד' נפק"מ מי החורש הוא או אחרים] לעולם שאל אמר קך למצורו, מתוך שכעס עליו, שלא רצה להשאילה לו,

[ועל זה אמר השאילני פרתך ואמר לו אינה פנויה, והלא סובר שהוא חושב עליו שלחרישה הוא שואלה, ומתוך כך הוא מונעה הימנו ומראה לו שאינו רוצה בה לחרישה אלא למלאכה אחרת, ואומר קונם שדה שאני חורש בה לעולם, ואף הלא משאילה לו על סמך אותם הדברים. מאירי]

אם היה דרכו לחרוש [הוא בעצמו], הוא אסור, וכל אדם מותרים שכיון הוא חורש אין צמכר לשון אלא חרישמו בלבד, ואם אין

[שנינו במשנתנו] ובשביעית אין יורד לתוך שדהו כו'. מאי שנא דאובל מן הנוטות דפירי דהפקירא אינון, ארעא נמי [רשומא] אפקרה כלומר ללקיטת הפירות, ולמה לא ירד לתוכה ללקוט פירותיה?

אמר עולא בעומדין אילנות על הגבולים אין הכי נמי דללקוט אילנות שבאמצע השדה מותר לירד לתוכה, אבל ללקוט אילנות שעומדין על הגבולין לא, דרשומא לא אפקרה לארעא אלא ללקוט פירותיה הלכך כיון שאילנות הללו יכול ללקט אותם [פ' מבחורין] לא ירד,

ר' שמעון בן אליקים אמר גזירה שמא ישהא בעמידה ומש"ה אפי' ללקט אילנות שבאמצע השדה לא ירד לתוכה, דנהי דמדינא שרי דארעא רשומא אפקרה, [אפ"ה] משום גזירה אסור,

ביאורי הר"ן: ואע"ג דהכא גזרינן שמא ישהא בעמידה, ולעיל (דף לט) גבי חולה לא גזר שמואל אלא שמא ישהא בישיבה, אבל בעמידה לא גזר, דא"כ ליחסר לבקרו אפי' עומד? התם היינו טעמא משום דכיון דדרכך מבקר ליבש ואתה מצריכו לעמוד, אית ליה היכרא ולא ישהא בעמידה, אבל הכא מאי היכרא אית ליה, הא אין דרך ללקוט את הפירות אלא בעמידה, ושייך למיגזר שמא ישהא?

מתני': המודר הנאה מחבירו לא ישאילנו מודר למדיר, ובגמרא מפרש טעמא ולא ישאל ממנו מודר ממדיר דהא מתהני מיניה לא ילונו ולא ילוה ממנו, ולא ימכור לו ולא יקח ממנו שאלה שייכא צמדי דהדר צעיניה כהנאה וכלים, הלא שייכא צמדי דלא הדר צעיניה כהנאות מעות?

דף מ"ג ע"א

גמ': (בשלמא לא ילונו, דקא מוהני ליה, אלא לא ילוה הימנו מאי קא מוהני ליה, ובשלמא לא ילוה הימנו ולא יקח הימנו, דקמיתנהני מיניה, אלא לא ישאל הימנו, מאי קא מיתנהני מיניה),

[בשלמא לא ילוה ממנו ולא יקח ממנו ולא ישאל ממנו דקא מתנהני מיני, אלא לא ישאילנו ולא ילונו ולא ימכור לו מאי קא מיתנהני מיני. ד"ס וכן הוא גירסת הר"ן].

ביאורי הר"ן: נ"ל דמשמע ליה דמתני' צוציגא חריפא [ראה לעיל לא.], ומש"ה משמע ליה הכי, ולא מוקי ליה צוציגא דרמי על אפייה וליפסוך אפיכא [פ' ואז ה' מקשה בשלמא לא ימכור לו דמתנהני מיני' שמוכר לו דבר שאין לה קנינם, אלא לא יקח ממנו איזה הנאה הוא למודר בשלוקח ובינא דרמי על אפי']

אבני חן על מסכת נדרים

[ומתריץ] הוא מוטיב לה והוא משני לה, כל הנודר אין דעתו על מה שהפקיר אין הכי נמי [דכיון. כ"י] דמני דער ציה (ד. כ"י) דיליה הו, ואי הוה אסר ליה לאוסו דער שהפקיר בפירוש חייל נדרו, אלא הכא היינו טעמא משום דכל האוסר נכסיו סתם, אין דעמו על מה שהפקיר,

מתיב רבא [דחני בברייתא] **מקצתן לראשון וכולן לשני** [שני זכה להשתעבד בראשון] **ראשון קנה שני לא קנה** וצרייתא היא בתוספתא דבבא בתרא, והכי פירוש, מי שיש לו שני עבדים ומתן מקנת נכסיו לראשון, ואח"כ נתן לשני, לא קנה ראשון, דלמא בגופיה שייך, וכיון שעבדו לא קנה נכסים נמי לא קנה, דעבדא דקני נכסיו הוא [פ"י ולבן הדין דבין שהוא ספק לא קנה כלל, ויכול השני לקנות אותו] אכל שני זכה בעבדו ונכסיו, וזכה נמי להשתעבד בראשון דלגביה ליכא שוירא, ואי אמרת דאין דעמו על מה שהפקיר ה"נ [נימא ד. כ"י] אין דעמו על מה [שספק. כ"י] שנתן כבד,

אלא אמר רבא היינו טעמא דרבי יוסי, גזירה משום מתנת בית חורון,

[לקמן מה. מעשה באחד בבית חורון שהיה אביו נודר הימנו הנאה, והיה משיא את בנו, ואמר לחברו, חצר וסעודה נתונים הינן לפניך אלא כרי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר אם שלי הם הרי הם מוקדשין לשמים, א"ל נתתי לך את שלי שתקדישם לשמים? אמר לו נתת לי את שלך אלא שתהא אתה ואבדך אוכלין ושותין ומתריצין זה לזה, ויהא עון תלוי בראשו?].

טעמא דר' יוסי משום מתנת בית חורון (אמר ו. כ"י) מדעינא [במצור דבש גרם כלומר מדעינא] ודאי אפילו לר' יוסי שרי, דמני אפקריה נפקא ליה מרשומיה, אלא דכיון דאין סהדי דלא אפקריה אלא כדי שזכה מודה, אי שריין ליה [להפקיר] אמי למישרי אפי' היכא דאמר בפירוש [הריני מפקירן כדי שיאכל המורד], וכמעשה דבית חורון דמתן בפרקין דלקמן [מה.]. ואין לפניך אלא כדי שיצא אכל ויאכל עמנו, ומש"ה דוקא בנדרו קודם להפקרו אסור דליכא למגור, אכל הפקרו קודם לנדרו שרי,

[ענין חדש] **תניא המפקיר את שדהו, כל שלשה ימים יכול לחזור בו** [פליגי בפוסקים אם דין זה הוא דוקא בפירות שיש בהם תרומות ומעשרות, או כיון שגזרו חכמים בן בפירות, שייך דין זה בכל דבר שמפקיר],

ראיתי שמועה זו שלא נתכרה יפה בדברי הראשונים ז"ל לפי עניות דעתי, וכך נראה לי בפירושה,

כל שלשה ימים יכול לחזור בו מכאן ואילך אין יכול לחזור בו [פירושה שעד שלשה ימים חיישין שמה אינה הפקר אמיתי אלא בערמה, ולכן יכול לחזור בו, וגם אם מחזיק בה אחר אינו קונה אותה, ואינה פטורה ממועשר, אבל לאחר ג' ימים, קים לן שהוא הפקר אמיתי ואינו יכול לחזור בו, ומביא ראיה לזה]. מדקא מפליג בסיפא דאם אמר מהא שדה זו מופקרת ליום אחד וכו' צ"ל זכה ללא זכה, דקמני שעד שלא זכה יכול לחזור בו, ומשום אין יכול לחזור בו, וצרישא לא מפליג בזה, אלא תולה חזרה בקודם ג' ולאחר ג', ש"מ הכי (קמני) [קאמר. כ"י]. כל ג' ימים יכול לחזור בו מהפקירו, ואפילו זכה אחר קודם חזרתו לא קנה [האחר]. ומפרש טעמא לקמן [סוף מד.] דמפקירן והדרין בהון [שהיו מפקירין וחוזרין ומבטלין את

דרכו לחרוש הוא וכל אדם אסורין שלא נמכין למישהו, כיון שאין דרכו לחרוש, אלא שלא יהנה צמיחתו אכיון, ומש"ה הוא וכל אדם אסורים לחרוש בשבילו כדי שלא יהנה צמיחתו,

[כ"ה בבבא בתרא ע:]: **המורד הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל, הולך אצל החנוני** [הרגיל אלן] רבותא קמ"ל דא"ג דרגיל אלן ומקיסו מדיר, לא אמרי' שליחותיה קעבד, וכ"ש שאם לא אמר לאדם מיוחד, אלא דאמר כל הון אינו מפקד, שרי כדאימא בפרק המדיר **ואומר איש פלוני נודר ממני הנאה ואיני יודע מה אעשה, והוא נותן לו** [חנוני לחבירו המורד], **ובא ונוטל מזה אם רצה קאמר, ולומר דאף על גב דלנפקו נוטל מזה ודעמיהו בזה, לאו שליחותיה קעבד, דלא הוה שליח אלא באומר כל השומע קולי יוזן כדאימא בהמדיר (כתובות דף ע:), אכל ליכא למימר דכי קמני זכא ונוטל מזה מדינא קאמר, (דכי) [דאי. כ"י] ממייב לשלומי אלמא שליחותיה קעבד, ומהני ליה ואסור,**

היה ביתו לבנות לא זו אף זו קמני, צרישא אשמעינן דלנורך מוזנות שרי, וסיפא קמ"ל דאפילו לנורך ציין צימו המירו [וסוף המשנה אשמעינן בהפקר מחלוקת רבנן ור' יוסי] נדרו לגדור, שדהו לקצור, הולך אצל הפועלים, ואומר איש פלוני מורד ממני הנאה ואיני יודע מה אעשה, והן עושין עמו, ובאין ונוטלין שכר מזה,

היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל, נותן לאחד לשום מתנה דלנדר הכי [דלאחר שנתנו במתנה לאחר] לא מתנה מנייה אלא ממקבל מתנה והלה מותר בה,

אם אין עמהם אחר, מניח על הסלע או על הגדר, ואומר הרי הן מופקרים לכל מי שיחפוץ, והלה נוטל ואוכל דלאו מדידיה מתנהי אלא מהפקרא ור' יוסי אוסר בגמ' מפרש טעמא:

נב"י: אמר ר' יוחנן מ"ט דר' יוסי [שאוסר להניח על הסלע וכו'] קסבר הפקר כמתנה, מה מתנה עד דאתיא מרשות נותן לרשות מקבל שאם אמר הריני נותן מתנה זו לפלוני, יכול לחזור בו עד שיגיע לידו של מקבל, אף הפקר עד דאתי לרשות זוכה שאינו [יוסף] מרשות בעלי, עד שזכה בו אחר, ואי צעי למיהד' מני דער, הלכך כי זכי בה מודה, ממדיר קא מתנהי,

מתיב ר' אבא והלה נוטל ואוכל ורבי יוסי אוסר, א"ר יוסי אימתי בזמן שנדרו קודם להפקירו שאסרו ואח"כ הפקירו,

דף מ"ג ע"ב

אבל אם היה הפקירו קודם לנדרו, הרי זה מותר, ואי אמרת עד דאתי לרשות זוכה, מה לי נדרו קודם להפקירו מה לי הפקירו קודם לנדרו דהא כל זמן שלא זכה בו דמפקיר הו, ודינא הוא דלחול נדריה עליה, ואמאי קמני ה"ז מותר?

אבני חן על מסכת נדרים

[ההפקר]

[וזהכי] [דצהכי ?] אחיז ליה כולה צרימא שפיר, דרישא קמי [המפקר את שדרהו] כל שלשה ימים יכול לחזור מפני הרמאין, וכדפרישית, מכאן ואילך אין יכול לחזור צו מדינא, דס"ל לרצון **ההפקר מעידנא דאפקריה מפקיר, נפק ליה מרשותיה** [פ' דאי לר' יוסי עד דאיתי לרשות וזכה לא נפק מרשותי ויכול לחזור בו].

וסיפא [ד. כ"י] קמני דאס אמר תהא שדה זו מופקרת ליום אחד, [ד ?] צכה"ג ליכא למישא לרמאין, דאי דעמיה צעידנא דאפקריה דליהדר וליזמי ציה לאלתה, למא ליה להפקירו לזמן ידוע, [לאפקריה] [לפקרי]. כ"י לגמרי, דכיון דדעמיה למיהדר ולזמי ציה לא נפקא ליה מידי [עד בתי הוא מפקירו], אלא ודאי לאותו זמן שהפקירו גמר והפקיר בלא הערמה כלל, ולפיכך משוכה [צו. כ"י] צין הוא צין אחר "אין יכול לחזור צו", והא אחיז שפיר אפילו לרצון,

מיהו מאי דקמני [ברישא דסיפא] עד שלא זכה צה צין הוא צין אחר "יכול לחזור צו" רבי יוסי היא, דס"ל דעד דאיתי לרשות וזכה לא נפיק מרשות המפקיר, דלרצון כיון דאמרי דנפיק מרשותו, היאך יכול לחזור צו,

ואין הכי נמי דכי קמני לרבי יוסי עד שלא זכה צה צין הוא צין אחר יכול לחזור צו, לאו דוקא צהפקר שהוא לזמן כגוונא דסיפא, דאפילו צהפקר עולמית דהיינו רישא [ד. כ"י] יכול לחזור צו עד שלא זכה צה, [ו ?] מיהו משום דצדינא "דמשוכה צה אינו יכול לחזור צו" לא שוו הפקר שהוא לזמן עס הפקר עולמית וכדמצינא [דבהפקר סתם ג' ימים הראשונים חיישינן לרמאין], ואנטיק לזמית ליום אחד לשבת אחת, מנא נמי [כההוא] [צההוא. כ"י] גוונא עד שלא זכה צה,

וכי מימא משוכה צה הוא [הוא לעצמו, דקתני בסיפא, שאפילו אם הוא זוכה בה, הוי קונה מן ההפקר ופטור מן המעשר] דקמני דאינו יכול לחזור צו, כלומר והוי הפקר, אפילו לרבי יוסי "ופטור מן המעשר", היכי אחיז ליה שפיר, דהא כיון דס"ל לרבי יוסי דהפקר עד דאיתי לרשות וזכה, לא נפיק מרשות מפקיר, נמא דכי הדר זכי ציה, מדידה קא זכי, ולא מהפקרא, דלעולם לא נפקא מרשותי ?

אפשר לומר דנתי דקסצר רבי יוסי, דעד דאיתי לרשות וזכה לא נפיק מרשות מפקיר, אפילו הכי כי היכי דאי זכי צה אחר, זכי מהפקרא ולא ממנתה, [והראיה שזוכה מן ההפקר הוא] כיון שהיה אפשר לאחר ג"כ לזכות צו, הכי נמי כי הדר איזו גופיה, וזכי ציה צפירוש מתורת הפקר [שפירש שהוא זוכה מן ההפקר] ולא צסתם, [והטעם שאמר כן] כי היכי דלא יתלי צחורה, אף הוא עצמו זוכה [ו]. ח"ש[מן ההפקר מיקרי, כיון שעדיין לא חזר צו, והיה אחר יכול לזכות צו, דמה לי הוא מה לי אחר, הלכך אי רישא רצון, וסיפא רבי יוסי מתוקמא ליה שפיר, [נמצא דרישא דקתני דלאחר ג' ימים אינו יכול לחזור בו לא אתיא בר' יוסי, ורישא דסיפא דאמר דעד שלא זכה בה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו לא אתיא כרבנן].

[ומקשה וכו'] **רישא** [דבריייתא] **רבנן סיפא ר' יוסי** מיהו מילתא דממיהא הוא, היכי נקט לה מנא אליצא דמרי מנא ?

ומשום הכי מתרץ עולא ואמר **אמר עולא** [כמו שאנו מפרשים דרישא רבנן] **סיפא נמי רבנן היא**,

[והיו עושין כן] דמשום דהפקר פטור מן המעשר, היו הרמאין מפקירין שדותיהן כדי להפטור [וכיון שלא היה כוונתן להפקיר השדות באמת, והיה רק ערמה, אין הפקר זה פותר את השדות ממועשר]. והיה דעתן צשעת הפקירן שיחזרו [צ. כ"י] הן ויזכו צה, ונמצא שלא היה הפקירן אלא להערמה בלבד, ולפיכך הוזכרו [הכמים] לומר שאם יזכו צהם [הבעלים] לא [יהיו] [יהיו. כ"י] מוכים מן ההפקר [להפטור מן המעשר].

והוזכרו גם כן לומר שאפילו זוכה צו [איש] אחר לא יקנה, והא מפקיר יכול לחזור צו מוך ג',

ואע"ג דלגבי אחר ליכא למישא לרמאין [שהרי אין לומר שלכן הפקירו אותה הבעלים כדי שיזכה באיש אחר, ולכן למה נאמר שאיש אחר לא קנה], אפ"ה [לכן אמרו שגם איש זר לא קנה ד] אי לא הא לא קיימא הא, שאם יאלו הרמאין שצחקה צו אחר קנה, לא ישמעו לצדי חכמים שהם לא יקנו [ליפטר ממועשר], דלימרו כי היכי דאחר זכי מהפקרא, אן נמי מהפקרא זכין, ועוד שמיון שנהגו הרמאין צרמאותן [זה] [ו. מנור דצח], [לבן] כל ג' ימים אינו מתציר שיהא הפקר, דאיכא למישא דלא מדעמיהו מפקירי אלא להערמה בלבד, ולא הוי הפקר, ולפיכך ראוי לומר דאפי' זכה צו אחר, יכול מפקיר לחזור צו, שעדיין לא נגמר הפקירו [פ' הטעם הראשון הוא שתקנו חכמים שלא יהא הפקר, ועוד טעם שמוא באמת אינו הפקר שאין דעתם להפקיר].

מכאן ואילך אין יכול לחזור בו ואפי' לא זכה צו אדם, לא כל הימנו לחזור צו, משום דלאחר שלשה מו ליכא למישא לרמאין, [ואומר הטעם להשיעור של ג' ימים] שכל שנעשה ההפקר צרמאות, אין הצעלים מאחרין לזכות צו יותר מג'.

[בספר פרשת נדרים הקשה דכיון דק"ל רבנ' ימים הראשונים יכול לחזור בו והרי הוא ברשותו איך מועיל מה שאנו מבטלין חמץ בערב פסח בכל חמירא? ותירץ דבחמץ לא חיישינן שיחזור מביטולו ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. ועיי"ש עוד].

דף מ"ד ע"א

[ואין] **אמר תהא שדה זו מופקרת ליום אחד, לשבת אחת, לחדש אחד, לשנה אחת, לשבוע אחת, עד שלא זכה בה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו, משוכה בה בין הוא בין אחר אין יכול לחזור בו,**

ביאורי הר"ן: קס"ד השתא [פ' דבסוף הסוגיא דף מה. בד"ה והך סוגיא, כתב הר"ן דזה אינה לפי המסקנא] דטעמא דרבי יוסי דאסר צמתי' [בסיפא רתנ מניח על סלע וכו' ור' יוסי אוסר] דכרבי יומן דאמר לעיל דהפקר צמנתה, דעד דאיתי לרשות וזכה, לא נפיק מרשות מפקיר, ומש"ה קאמר [הגמ' באן על הבריייתא] רישא רצון, וסיפא רבי יוסי,

אבני חן על מסכת נדרים

דאי אמרין הכי [שיכול לחזור גם לאחר ג' ימים], אמו למימר, דכי לא חזר צו נמי, וזכה צו "אחר" לא מהפקרא קא זכי, דכיון דמקמי דלמי ציה היה יכול מפקיר לחזור צו, אלמא ברשותיה הוה קאי, ונמצא שאין זה זוכה מן ההפקר, אלא מקבל ממנה, וקא סברי דמחייב צמעשר, ואמו לעשורי ממקום אחר עליו, והוה ליה מן החיוב על הפטור, [ולעשר מבטן] וממנו על מקום אחר, והוה ליה מן הפטור על החיוב, להכי תקון שלאחר שלשה ימים לא יהא יכול לחזור צו, כי היכי דמדרכנן להוי הפקר [פ] גם אליבא דרבנן, ויהיה הפקר גמור, והלשון "דמדרכנן" צריך ביאור,

[מבאן משמע דלר' יוסי הגם שיכול לחזור בו, אם זכה בו אחר הוה כווכה מן ההפקר ופטור מן המעשר],

א' הכי [לרבי יוסי, שזה שאינו יכול לחזור לאחר ג' ימים הוא תקנה שלא תשתכח תורת הפקר] **אפילו מיום הראשון נמי ליהוי הפקר** כלומר הוה לן לתקוני, דאפי' מיום ראשון להוי הפקר, מהאי טעמא גופיה, ומ"ש תוך ג' מאחר ג'?

ומפיקין **אמר רבה מפני הרמאין דמפקירין והדרין בהון** כלומר שאפילו ממחלתן אינן מפיקין אלא כדי שיחזרו צו, ונמצא שאין הפקר הפקר אלא הערמה בלבד, ולפיכך כל ג' ימים. כ"י העמידו דצריכה על דין מורה [רבן הוא לר' יוסי דלעולם יכול לחזור בו], אבל לאחר ג' ימים. כ"י ליכא למישל להכי כדפרישית לעיל,

ואין ה"ז דהאי טעמא [ד. כ"י] מפני הרמאין, כי מוקמינן נמי צריש שמעתין רשא רצנן [צריכין] [צריכין. כ"י] ליה כדפרישית לעיל [גם רבנן צריכין לסברה זו], אלא דכיון דהשתא דייקא טפי צרישא, כי היכי דאפשר דמיקום כרבי יוסי, מפרש לה נמי להאי טעמא, ואין ה"ז דכי היכי דצריכין ליה לרבי יוסי כדי להעמידו על דין מורה [שיכול לחזור בג' ימים הראשונים], צריכין ליה נמי לרצנן לאפוקי מדין מורה ולתקוני [שמן הדין אינו יכול לחזור, אלא מפני הרמאין תקנו שג' ימים הראשונים יכול לחזור בו],

[ושמעתי משם הספר כלי גולה, מהא דאמרין בברכות לה: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמן כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיות כדי לפטור מן המעשר, ולמה כאן קורא אותם רמאין? ותירץ ששם הוא אומר בפירוש שרוצה לפטור את עצמו מלהפריש תו"מ, אבל כאן הוא מפקיר הפירות כאילו הוא רוצה להאכילם לעניים, לכן קוראין אותם רמאין],

[ומדייק אליבא דר' יוסי] **אבל דאורייתא לא הוי הפקר,**

דף מ"ד ע"ב

[כיון דאוקמת גם רישא דברייתא דהמפקר שדהו כר' יוסי, מקשה] **ודלמא אתי לעשורי מן החיוב על הפטור (ומן הפטור על החיוב.**

ר"ן, אבל נכון לגורסו)

[שלשה ימים יכול לחזור בו, מבאן ואילך וכו'] אמנאן ואילן אין יכול לחזור צו

אי הכי אמאי עד שלא זכה בה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו [הא אמרנו לעיל: דס"ל לרצנן דהפקר מעידנא דאפקריה מפקיר, נפק ליה מרשותיה]?

[ומתריץ] **שאני שנה ושבע דלא שכיחי** [ואתא אף אליבא דרבנן, ואף דסברי רבנן דאדם שמפקיר דבר, הוא הפקר גמור, ואינו יכול לחזור בו], וטעמא דעד שלא זכה בה בין הוא בין אחר דיכול לחזור צו, משום דשאני שבע ושנת דלא שכיח, כלומר דלא שכיח דמפקיר אינשי צכי האי גונא, וכיון [שש"ס] זה, **אמרין לדעמיה דכיון שלא רצה להפקירו הפקר עולם, ואכתי אנדי גציה, אפילו נאמרו זמן שהפקירו לא ניחא ליה דליפוק מרשותיה, עד דזכי ציה אידך,**

הילכך סבירא להו לרצנן צהפקר שהוא לזמן, מאי דסבירא ליה לרבי יוסי צהפקר עולמית [דלא ניחא ליה דליפוק מרשותיה, עד דזכי ב' אידך], ואמאי סופא שפיר לרצנן, כדמחוקא לרבי יוסי, שהי צהפקר שהוא לזמן לא נחלקו, [אבל רישא לא אתא כר' יוסי, דאליבא דר' יוסי לא נפיק מרשותי' בכל אופן, בין בהפקר לזמן בין בהפקר עולמית עד דזכי ב' אידך],

ר"ל אמר מרסיפא ר' יוסי # [פ'] דפשמות לשון הבריייתא "עד שלא זכה בה וכו' יכול לחזור בו" הוא שיטת ר' יוסי, דמה דמוקי לה עולא ברבנן הוא חידושו, **רישא נמי ר' יוסי** ודקא קשיא לך אי הכי לאחר שלשה אמאי אין יכול לחזור צו,

ורישא כלומר אין הכי נמי דמדינא לרבי יוסי אפילו לאחר שלשה יכול לחזור צו, אלא היינו טעמא? **דלא לישתכח תורת הפקר,**

[פ'] דאילו לרבנן לא ישתכח תורת הפקר, שהרי אליבא דרבנן יהיה כל הפקר פטור מן המעשר, ורק בג' ימים הראשונים אמרו שאין הפקר משום גזירה, אבל אליבא דר' יוסי כל הפקר יכולים הבעלים לחזור, וחייבים במעשר, ולכן בהפקר גמור יבואו להפריש מעשר],

[וזה יהיה הכללים בהפקר אליבא דר' יוסי, [ועדיין צ"ע].

*לעולם יכול לחזור מן ההפקר עד שזוכה בה אחר, ולכן מדאורייתא אם הבעלים זוכים בה "סתם" קודם שזוכה בה אחר, חייבים במעשר מדאורייתא [ראה ר"ן מד.],

*אבל אם הם מפרשים שרוצים לזכות מן ההפקר הם פטורים ממעשר [שם],

* אבל אם זכה בה אחר קנה מן ההפקר מדרבנן, אבל מדאורייתא אינו הפקר [ר"ן לקמן מוד: ודלמא אתי לעשורי]

* ולכן במשנה שהיה הולך בדרך וכו' שרוצה להפקיר כדי שזוכה בו המודר, אסור לעשות כן, שהרי מדאורייתא יכול לחזור בו,

* וכן בספיא דברייתא דהמפקיר את שדהו, דמיירי במילתא דלא שכיחי, אוקים לה ר' יוסי אדיניה,

* וכן במפקיר שדהו ג' ימים הראשונים חיישין לרמאים ואין הפקרו הפקר, ויכול לחזור בו כדן תורה,

*אבל לאחר ג' ימים גורנין שמא ישתכח תורת הפקר והוי הפקר מדרבנן],

אבני חן על מסכת נדרים

שרהו הם דברי רבנן, שכל המפקיד דעתו להפקיד לגמרי, ודאורייתא קתני ליה כלומר דאע"ג דמקון רבנן דמוך שלשה יכול לחזור בו, וכיון שכן כי זכה זה הוא [הבעלים] מחייב צמעשר מדרבנן [דמדאורייתא הוא הפקר גמור], אפילו הכי (כ. כ"י) אחיך [המפקיד את ברמון] אליציהו, שפיר, דפטור [מן המעשר] דקאמר מדאורייתא קמני, אכל מדרבנן אין הכי נמי דמחייב, [פ' דאתיא שפיר אליבא דרבנן] דסברי דהפקר יוצא מרשותו מיד כשהפקירו ולכן פטור מן המעשר, ואע"ג דבג' ימים ראשונים גזרו משום הרמאין אין זה אלא גזירת חכמים].

אלא לריש לקיש דמוקים לה לאידך [בריתא דהמפקיד את שדהו] כ"י יוסי, הך [בריתא דהמפקיד את ברמון] היכי אפשר דמתי אליציה, דהא לרבי יוסי כיון דאמר דמפקיד יכול לחזור בו מדינא עד דלמי לרשות זוכה, כשהשכים זה וצטרו **אמאי פטור מן המעשר** דכיון דלא פריש שהוא זוכה בו מן ההפקר, נימא דמהדר קא דער ציה, ונמלא שמשלו צטר ולא מן ההפקר, דנאי דסצירא ליה לרבי יוסי דלחיה נמי מצי זכי בחורט הפקר מהפקירא דנפשיה, הני מילי כשפירש, אכל (כצנצני) [זה שצנר] כ"י סתם כיון שצטרו לחזור בו שלו הוא צוצר?

[ומתריץ] **אמר לך** [ר"ל] **כי אמרי אנא לר' יוסי, הא רבנן היא** כלומר דנאי דאידך צרייתא מוקים לה כולה כרבי יוסי, על כרחיך הא רבנן היא, ולא רבי יוסי,

דף מ"ה ע"א

איבעית אימא [לחרץ לריש לקיש] **הא** [דאמר ר"י בברייתא דמפקיד שדהו דיכול לחזור בו] **דאפקריה באנפי תרין, והא** [ברייתא דמפקיד ברמון, דפטור מבעשר] **דאפקריה באפי תלתא, כלומר** הך ממנימא [ברייתא] נמי דהמפקיד את כרמו כ"י יוסי אחיך,

דעד כאן לא קאמר ר' יוסי דמפקיד יכול לחזור בו, אלא דאפקריה צאפי תרי, כלומר שאין שם שלשה, דומיא דממנימא [בג. היו מהלכין בדרך ובר'] דקתני דאין עמהם אחר, וצאה צלמוד הוא דאסר ר' יוסי, דסצירא ליה דכל כי ה"ג הפקר כמתנה, דעד דלמי לרשות זוכה לא נפיק מרשות מפקיד, וטעמיה משום דאין עמהם אחר,

[א"נ פ' פירוש הראשון של באפי תרי הוא שאין שם אלא המפקיד והזוכה, ואומר עוד פירוש א"נ שיש שם שני בני אדם חוץ מזה] א"נ דליכא צהדיה אלא תרי, אדעתא דחד (ד. כ"י) מהנה צלמוד אפקריה, דכל (צי תרי) [צמרי. כ"י] ליכא קלא, [ו. כ"י] משום הכי דמי למתנה, דכי היכי דמתנה לא (מפיק ליה) [נפיק. כ"י] מרשותיה אלא אדעתא דאידך, ה"נ הכא לא מפקיד אלא אדעתא דאידך, או אדעתא דחד ממרייהו,

הילכך כי היכי דמתנה לא נפיק מרשותיה עד דלמי לרשות מקבל, ה"נ בהפקר כי האי דהפקר זה למתנה דמי, ומתני' דהמפקיד את שדהו צבי האי הפקר מתוקמא, ומשום הכי קמני דעד שלא זכה צין הוא צין אחר יכול לחזור בו, אכל הך ממנימא דהמפקיד את כרמו מתוקמא דאפקריה צאפי תלתא, וכל היכא דליכא תלתא אושא מינתא, ואדעתא דכולי עלמא אפקריה, ולא דמי כלל למתנה, הלכך אע"ג דמתנה

פריך, דקאמר *דנאי דמדינא לרבי יוסי יכול לחזור בו [לעולם] ולא הוא הפקר, מקון רבנן [דלאחר ג' אינו חוזר בו] דלחיה הפקר, וצדאי שחייצוהו צמעשר כיון דמדאורייתא לא הוא הפקר,

* [דנאי דמקון רבנן דלחיה הפקר מדינא, לר"י יכול לחזור בו ולא הוא הפקר. ע"פ צ"י וממדי צא"י],

דנאי שהיו יכולים לפטרו משום דהפקר צ"ד (היה. כ"י ונוסף ע"י הגמור, וכן הרבה צ"ס] הפקר [ולענ"ד שלא היו יכולים לפטרו כלל, דלא עדיף הפקר ב"ד מהפקר בע"ד עצמו, דבעי שיגיע לדי הווכה. אהל משה בא"י, אבל החת"ס כתב לעיל בג. לגבי שביעית דמה שמפקיד התורה הוא מופקר מיד, ויכולים לומר דהוא הדין כאן אם היינו אומרים הפקר ב"ד], אפילו הכי לא צאו חכמים להקל ולפטור מן המעשר מה שהוא חייב בו מן המורה,

וכיון שכן [ששרה זו חייב בבעשר] איכא למיחש דלמא אחי לעשורי מן החיוב על הפטור, דלמר זוכה זה [איש אחר שזכה בהם לאחר שעברו ג' ימים] ודאי כיון שזכתי חכמים צמה שזכתי, הפקר גמור (היה) [היא. כ"י] וחזרה לאידך [בעלים שחזרו מן ההפקר] מדינא לא. [כ"י] כלום הוא, וזה שחייצו צמעשר אינו אלא מדצריהם מפני גזירת (הרמאים) [הרואין. כ"י] ששמעו חזרתו (ומשבו) [ויחשבו. כ"י] שהיתה חזרה [אבל באמת] ואינה כלום, שאילו כן היאך זכוי בהפקרו, [מכאן רואין שסובר הר"ן שגם "אחר" שזוכה לאחר ג' ימים אליבא דר' יוסי אינו הפקר אלא מדרבנן],

ואחי לעשורי מדרבנן זה "שהוא סבור (שהיה) [שהוא. כ"י] פטור", על דבר אחר "שהוא פטור מן הדין", כגון חטין שגדלו צעץן שאינו נקוב, וסבור הוא דלחיהו תרתייהו מדרבנן, וליתא דמאי דכי ציה זוכה, מדאורייתא מחייב, דכיון דחזרתו דמפקיד מהניא מדינא נמלא שאין זה זוכה מן ההפקר, וכי מעשר מפירות הללו על אותן של עץן שאינו נקוב, הוה ליה מעשר מן החיוב על הפטור,

וצדין הוא דהוה מצי למיפדך דלמא אחי לעשורי מן הפטור על החיוב, כלומר מפירות של עץן שאינו נקוב על זה וחדא ממנייהו נקט, וצמאי דמפרקינן נמי מיפרקי כולהו פירי?

[ומתריץ] **דאמרינן ליה כי מעשרת, עשר מיניה וביה** כלומר לא מעשר ממנו על מקום אחר, ולא ממקום אחר עליו, אלא עשר מיניה [וציה. כ"י],

מיתיבי המפקיד את כרמו, ולשחר עמד ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפיאה משום דאע"ג דהפקר פטור מכולהו, וכדאמר' בעלמא (שבת דף סח) נשמר למעוטי הפקר, אפי' הכי משום דצכולהו הני כמיז תעוזב ימירא, מחייב צהו כל היכא שהחזיק בו הוא עצמו, והכי איתא צפ' הגזל (צ"ק צד) [שם יש רק הדרוש של תעוזב יתירא שאם לא הפריש פאה מן הקמה מפריש אפילו מן העיסה, אבל החילוק לגבי החזיק בו בעצמו הם דברי הר"ן. ראה ת"צ], **ופטור מן המעשר** דכיון דלא כמיז צמעשר תעוזב ימירא, לא שגא הוא ולא שגא אחר פטור,

בשלמא לעולא דרבנן קתני ליה [שכל הברייתא של המפקיד את

אבני חן על מסכת נדרים

ריש לקיש	גם לר' יוסי: חכמים חיקנו ולאחר ג' ימים לא יכול לחזור כי הוי' דלא לישתבח תורת הפקר.	
איבעית אימא אליבא דר"ל	בריי'א דהמפקד שרהו מיירי שהפקדו בפני תרי ולכן סבר ר"י דיכול לחזור בו. אבל בפני שלשה גם ר' יוסי מודה דאינו יכול לחזור.	
הר"ן במסקנת הסוגיא בעולא	וטעמ' דר"י דלכן יכול לחזור בו דמיירי דהפקדוהו בפני תרי.	

עד דאמי לרשות מקבל לא נפיק מרשות זוכה, בהפקר כי הא', אפי' ר' יוסי מודה ללאחר נפיק מרשותיה,

דאמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, כל המפקיר בפני שלשה הוי הפקר משום דלדעתא דכולי עלמא אפקריה, בפני שנים לא הוי הפקר דכיון דליכא קלא אדעתא דידהו צלמוד אפקריה ודמי למתנה כן נראה לי פירושא דשמעתא כולה, ויש צמה שכתבתי קצת דברים שלמדתי מדברי הראשונים זכרונם לצרכה,

ור' יהושע בן לוי אמר דבר תורה אפילו באחד הוי הפקר ומה טעם אמרו בשלשה כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידין:

ביאורי הר"ן: והך סוגיא כולה [דמפקד שרהו] למאי דסלקא (דעמיה) [דעמין. ח"ש] מעיקרא דטעמא דרבי יוסי משום דקסבר הפקר כמתנה אחת, [אבל אליבא דאמת ליתא דהא] ור' יוחנן דלמר הכי לעיל הא אימותנ [לעיל מג: מהברייתא דמקצתן לראשון וכו'].

וכיון שכן למסקנא דלעיל אדחיא לה כל הך סוגיא, ונקטינן לפירושא (לברייתא) [דברייתא. כ"י] דהמפקיר את שדהו אוקמתא דעולא דכולה רצנן היא, ור' יוסי נמי היא, דר' יוסי לא פליג עליהו דרצנן צדינא דהפקר כלל [והא דאסר במתנ' הוא משום כותנת בית חורן], והיינו טעמא דסיפא דקמני דעד שלא זכה צד צין הוא צין אחר יכול לחזור בו, משום דכיון דשצוה ושנה לא שכיחן לא נפיק מרשות מפקיר עד דאמי לרשות זוכה, וכולה דכפרישית לעיל.

לענין הלכה - צפלוגמיהו דר' יוחנן ור' יהושע כן לוי נקטינן כר' יהושע כן לוי דלמר דבר מורה אפי' צלמוד הוי הפקר, ומה טעם אמרו בשלשה כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידים, הילכך מדברי סופרים אינו הפקר עד שפקיר בפני שלשה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות נדרים (הלכה טז).

סיכום הסוגיא:

רישא כל שלשה ימים יכול לחזור בו מכאן ואילך אין יכול לחזור בו	סיפא ליום אחד וכו' עד שלא זכה בה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו, משוכה בה בין הוא בין אחר אין יכול לחזור בו.	
רצנן : כל שלשה ימים אינו יכול לחזור מפני הרמאין, מכאן ואילך אינו יכול לחזור בו דמעידנא דאפקר' נפק מרשותי, אבל לר' יוסי לא נפיק מרשותי עד שזכה בה אחר ויכול לחזור בו לעולם.	ר' יוסי: עד שלא זכה בה וכו' יכול לחזור בו דעד דאתי לרשות זוכה לא נפיק מרשות מפקיר, אבל משוכה בה וכו' בין לרצנן בין לר' יוסי אין יכול לחזור בו.	סלקא דעתך
עולא	גם לרצנן: עד שלא זכה בה וכו' יכול לחזור בו דכיון דלא שכיח דמפקדו אינש כהא נונא, אמדינן דאבתי אנדי נבי' ולא ניתא ל' דליפוק מרשותי עד דוכי בה אידי.	

פרק חמישי השותפין

דף מ"ה ע"ב

מתני': השותפין שנדרו הנאה זה מזה, אסורין ליכנס לחצר [של שניהן. רש"י צ"ק נא:] דקסבר הא' תנא ויתור אסור צמוד הנאה ר"א בן עקיב אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו [כל היכא דעייל יכול לומר זה חלקי שאני צורר ומהני ל' צריה. רש"י צ"ק נא:]

[בקיצור:

- אוקימנא בגמרא בחצר שאין בה דין חלוקה, אבל בחצר שיש בה דין חלוקה דברי הכל אסור,
- בפרק שור שנגח אוקימנא המחלוקת במשנה כאן, דרבנן סברי אין ברירה, וראב"י סבר יש ברירה,
- והקשה הר"ן אף דאין ברירה איך אדם אוסר דבר שאינו שלו,
- ותירץ הר"ן כיון דכל חד מהנך שותפין יש לו לעולם צמצר זה קנין הגוף, דהיינו חלקו, וקנין שעבוד צמצר של מצור, קסברי רצנן דאיתו קנין שעבוד שיש לו על חלקו של מצור, קונמות מפקיעין אותו, וראב"י סבר יש ברירה ולכן אינו יכול לאסור את חבירו,
- וכתב הר"ן ומכאן נראה לי ראי' צריה, דמשכיר יכול לאסור צימו על השוכר,
- ואיכא דמוקשו, איך פסקין הכא כראב"י דאין ברירה, דהא קי' דמדאורייתא אין ברירה?
- ותירץ ר"ת דהא דפסקין הכא כראב"י לא מטעמיה אלא משום דס"ל דויתור מותר במודר הנאה,
- ור' תירץ דלעולם קי' יש ברירה כראמרין הכא, והא דאמרין בביצה קאי העיקר על מה דאמרין דבררבנן יש ברירה, וראיה לדבר מתמורה דמדאורייתא יש ברירה,
- והר"ן לא נראה לו, דודאי דאורייתא אין ברירה, אלא מביא בשם הרמב"ן שלכן כאן יש ברירה, שאינו דומה לברירה דעלמא, דהכא לאו מידי דלא מתברר האדינא ומתברר לאחר הוא,
- ולא נראה לו להר"ן דברי הרמב"ן ולכן מפרש דברירה דהכא שאני דהכא עקרו של דבר מתברר משעה ראשונה, ומיעוטו לאחר מכן, וכהא' גוונא יש צריה,

אבני חן על מסכת נדרים

מה שהוא עומד כן לעולם בעל כרחו של כל אחד מהם [כל שיתוף בעל כרחו של שיתוף האחר, כיון שהשיעבוד הוא לעולם זה כבר קנין הגוף, # ואולי זה דומה לכו שלוח מעות מחבירו לעולם, שאין זה נקרא הלואה].

ורבנן נמי לא דייני ליה כקנין שעבוד, אלא מפני שאי אפשר להם לדון כקנין הגוף דאין צריכה, ובסמך תראה עוד דעמי צריכה זו,

5. ביאור הר"ן: ומכאן נראה לי ראה צריכה, דמשכיר יכול לאסור צימו על השוכר, אע"פ שנחלקו צו הראשונים וכמו שנכתב לפנינו בסיעתא דשמיא, [7. כ"ן] אע"פ דמשכיר מדינא לא מצי לעכוזי [עלי] דשוכר, הכא נמי הא שותף מדינא לא מצי לעכוזי. כ"ן לאידך, [ו. כ"ן] אפי' הכי מצי אסר ליה צקונס, משום דקונמות מפקיעין מידי שעבוד, ומשכיר נמי צקונס מפקיע מידי שעבוד השוכר, אפי' היכא שהקדים השוכר דמי שצרכו למשכיר,

אע"פ שיש שאין סוברין כן, כמו שנכתב לפנינו בסיעתא דשמיא, דהא הכא [בשותפים] אין שותף צריך ליתן דמים למצורו [שקנו החצר בשותפות, ואין אחד צריך ליתן דמים לחברו להשתמש בחצר], ואפילו הכי מצי אסר ליה אידך לרבנן מטעמא דמצינא [שיש לכל אחד שיעבוד על חלקו של חברו, ומפקיע את השיעבוד ע"י הקונס], דהא בהדירו זה את זה צעיא ולא איפשיטא היא בגמרא [מו.], [פ' דלא תיבא נדרו תנן] [פ' לא שאסר כל אחד את חברו, אלא כל אחד אסר את עצמו], ועל עצמו שאנו דמצי אסר נכסי חברו עליו, על זה כתב דהא בעי' בגמ' אי מתני' מיירי גם בהדירו, והא דעיא הוא אי פליגי רבנן וראב"י גם בהדירו או בזה מודים חכמים לראב"י שהרי הם אנוסים, אבל בלאו הכי לא הוי מוספקא ל' כלל דודאי אין חילוק בין נדרו להדירו. ע"פ הפרשת נדרים . ובאמת צ"ע אולי מילים אלו שייכים במקום אחר דביבור זה.

כן נראה לי ולפנינו נאריך דצין זה בסיעתא דשמיא.

6. ואיכא דמקשו כיון דפלוגמיהו דרבי אליעזר ורבנן ציש צריכה ואין צריכה היא, דהכי אוקמא רבינא דפרק שור שנגח את הפרה [צבא קמא נא], היכי פסקין בגמרא כר' אליעזר בן יעקב דסבירא ליה דיש צריכה, והא דפרק משילין [ציה דף לת]. אסיקנא דכי לית ליה לרבי אשעיא צריכה דלאורייתא [כגון טומאת מת לית לי צריכה, ודך יציאתא] [פ' שם צריבין לביריה שיהא מוברר מתחלה מאוזה פתח וציצא חמת מן הבית] הלכה למשה מסיני [פ' והוי דאורייתא]. רש"י שם], אבל דרבנן [כגון תחומין. רש"י שם] אית ליה, ואפסיקא הלכתא כר' אשעיא, אלמא דלאורייתא אין צריכה [וגדרים דאורייתא הוא], וקשיא הלכתא אהלכתא ?

7. תירץ ר"ת ז"ל דהכא הלכה כר' אליעזר [דוה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו] ולא מטעמיה קאמרינן, דאיהו סבר דיש צריכה ויתור אסור צמוד הנאה, ואנן סבירא לן דאין צריכה, אבל ויתור סבירא לן דמותר צמוד הנאה, הלכך לאו צחזר שאין זה דין חלוקה בלדד איירי, אלא אפי' [3. כ"ן]יש זה דין חלוקה נמי שרי [דאי ההיתר הוא משום ויתור מה נפק"מ אויה מין חצר היא], ולפי פ' זה אם נדרו הנאה בפירוש אפי' מדריסת הרגל אסורין ליכנס לחצר,

8. ורבינו יצחק ז"ל לא נראה לו דבריו דלא מסתברא לדחות כמה סתמות שנסתמו במכילתין כמאן דלמור ויתור אסור צמוד הנאה, וכולה פירקין דלעיל כותיה איל,

שאין המיעוט המסופק מתחילתו ומתברר לאחר מכן, מעכב את הרוב שהיה צור מתחלתו].

1. אוקימנא בגמרא צחזר שאין זה דין חלוקה, אבל צחזר שיש זה דין חלוקה דברי הכל אסור,

[ראה מה שפירש הר"ן דף מו: מוחלוקת שאין בה דין חלוקה. דרבנן סברי דאפי' צכי הא אין צריכה, ור' אליעזר סבר דכיון שאי אפשר לאחד מן השותפין לעכב את חבירו מלהשתמש בו לעולם, ולא לכופו לחלוק, ממחלה ע"מ כן קנאהו שחאה גופה קנייה לגמרי לכל אחד לתשמישו צשעת תשמישו, וכשמשתמש זה אמרי' הוצר הדבר למפרע שמתחלה היתה קנייה לו לשעה זו, וס"ל לר' אליעזר דנהי דצעלמא אין צריכה צכי הא יש צריכה, לפי שיעקר הקנייה נמצרה משעה ראשונה. אבל יש זה דין חלוקה דברי הכל אסור- משום דכיון שחזר זו לחלוקה היא עומדת, אי אפשר לומר שמתחלה קנאהו כולה כל אחד לתשמישו, דשמא הא' יכופ את חבירו [לחלוק. כ"ן], הלכך אפי' לר' אליעזר בן יעקב אסורין. שעל פי הגמ' להלן לא פליגי בביריה, אבל כאן מביא ממוסכת ב"ק שהמחלוקת בביריה].

2. ובפרק שור שנגח את הפרה [צ"ק דף נא] אוקימנא פלוגמיהו ציש צריכה או אין צריכה, דר"א סבר יש צריכה, והאי לדנפשיה קא עייל והאי לדנפשיה קא עייל, ורבנן סברי אין צריכה [שנכנס לתוך של חברו, והוא אסור בדריסת הרגל בשל חברו].

3. ותמהני נהי דקא סברי רבנן אין צריכה, אמאי אסורין ליכנס לחצר, דהא כיון דחזר שאין זה דין חלוקה היא [בדאוקימנא לקמן] [ואין] [דאין. מ"ז] שותף יכול לכופ את חבירו לחלוק ולא לעכב עליו שלא ליכנס לחצר, היאך הוא יכול לאסרה עליו, הא אין אדם אסור דבר שאינו שלו, ואפילו נדרו [ג"כ. כ"י] הן עצמן [והוא יכול לאסור על עצמו אפילו דבר שאינו שלו], למה הן אסורים, הרי כשכל אחד נכנס לחצר, משלו הוא נהנה ולא משל חבירו, כיון שאין הלה יכול לעכב עליו ?

4. וז"ל דהיינו טעמיהו דרבנן, משום דכיון דאי אפשר לומר דכל חד קני לכוליה חזר קנין הגוף לעולם, דאי [דמר לאו דמר] וא"א לומר ג"כ דצשעת שמתמש צו איגלי מילתא למפרע, דצשעת קנייה קנה לה להאיא שעתא קנין הגוף, דאין צריכה [פ' דרבנן סברי אין ביריה].

אלא כל חד מהנך שותפין יש לו לעולם צחזר זה קנין הגוף דהיינו חלקו, וקנין שעבוד צחלקו של חבירו שאין הלה יכול לעכב עליו מן הדין, אע"ג דלא קני ליה גופא,

הלכך קסברי רבנן דאותו קנין שעבוד שיש לו על חלקו של חבירו, קונמות מפקיעין אותו, ומש"ה אסור, דקונמות מפקיעין מידי שעבוד, כדאיכא צקון מכילתין [פוי:].

ורבי אליעזר בן יעקב פליג עלייהו משום דסבירא ליה דיש צריכה, ומש"ה אמרינן דכל שעה ושעה שנגח לחצר דנפשיה קא עייל, וגוף החצר קנייה לו לגמרי לאותו תשמיש, שאינו משתמש זה מקנין שעבוד אלא מקנין הגוף, שכל שאני יכול לומר שיש לכל אחד קנין הגוף אין ראוי לומר שיהא קנין שעבוד, שאין נקרא קנין שעבוד

אבני חן על מסכת נדרים

תהא כולה שלו למשמיש.ו. כ"י, ולפי שמעשה ראשונה אין אנו יודעין צאי זה יום ובאין שעה ישממש בו כל אחד מהם, אנו צריכין לצרירה, לומר שעכשיו שאלה מהם משממש זה, הוצרך הדבר למפרע, שמעשה ראשונה קנה אותה כולה [למשמש זה, ושחזירו משממש בו למחר נאמר כן דאיגלי מלתא דמעשה ראשונה קנאה כולה. כ"י] לשעה זו, ויודאי יכול אדם להקנות(ה). כ"י] חדש אחד לראובן וחדש אחד לשמעון, וזמן כל אחד ואחד קניו הוא לו לגמרי, דהיינו נכסי לך ואחריו לפלוני, אלא משום דהכא אין זמן כל אחד ואחד ידוע, לא מהי אלא למאן דאית ליה צרירה, דאמרין דאיגלי מילתא דמעשה ראשונה קנו לזמנים הללו,

וכי חימא וכו' דצרירה דהכא בצרירה דעלמא דאיגלי השתא מאי דלא הוה ידיע לן בשעת קניה, היכי פסקין כרבי אליעזר בן יעקב כיון דעלמא סבירא לן דבדאורייתא אין צרירה ?

[ובמחורין] היינו טעמא משום דצרירה דהכא עדיפא מצרירה דעלמא, דהיינו טעמא דאמרין בעלמא דאין צרירה, לפי שאין ראוי שיהיה דבר על הספק, ולפיכך האומר לסופר כחזו גט לאשתי ולאיה מהן שארצה אגרש, פסול לגרש בו, לפי שיש ספק משעה ראשונה צעיקר הגט לשם מי (חל). הוה. כ"י, וכן נמי אם בא חכם למורח ערובי למורח, למערב ערובי למערב, לא מהני משום דבשעת קניית העירוב לא היה מתברר כלל איזה מהן יקנה, ולפיכך כיון דבכל חד מהנך עירובי איכא למימר שמה לא יקנה כלל, אע"פ שלאחר מכן יתברר הדבר אין צרירה, וכן נמי גבי האחין שחלקו, כיון דמעשה ראשונה איכא לספוקי שמה לא יזכה בחלק זה כלל, נמצא שהוא ספק גמור משעה ראשונה וכל כיוצא בזה אין צרירה,

אבל הכא עקרו של דבר מתברר משעה ראשונה, ומיעוטו לאחר מכן, לפי שאף משעה ראשונה אין אנו מסופקין שלא יזכה כל אחד מהם בכל גוף חצר זה, ואין אנו מסופקים גם כן שמה אפילו ירצה לזכות [בזים. כ"י] פלוני לא יזכה (זה). [בז]. כ"י] שהרי משעה ראשונה אנו יודעין שעתידי כל אחד לזכות בכל גוף חצר זה ושיזכה בו כל שעה שירצה, הלכך כיון שעקרו של דבר מתברר מתחלתו ומה שהוא מתברר לאחר מכן שלא נחזר(ה). כ"י] מתחלה, אינו אלא (מיעוטא) [מיעוט]. כ"י] דהיינו הזמן שרצה לזכות בגופה של חצר, וזכה בה, כל כהאי גוונא יש צרירה, שאין @ המיעוט המסופק מתחילתו ומתברר לאחר מכן, מעכב את הרוב שהיה צרור מתחלתו,

ומש"ה נהי דעלמא סבירא לן דבדאורייתא אין צרירה, פסקין הכא כר' אליעזר בן יעקב דכבי הא יש צרירה, ורבנן פליגי עליה, דכיון דמכ"מ אתה צריך לומר שהוצרך הדבר עכשיו שצעה פלונית היתה קנויה לו לגמרי, שלא היה מתברר זה מתחלה, אפילו כבי האי גוונא אין צרירה, ונמצא שאין לכל א' בחלקו של חצירו אלא קנין שעבוד, שקונמות מפקיעין אותו, כך נראה לי.

[וצ"ל דראב"י] אומר דינו משום דסבר דגם בדאורייתא יש ברירה, והטעם שאנו אומרים באן הלכה בראב"י הוא שבאופן זה אנו סוברים יש ברירה הגם שכל מקום קי"ל בדאורייתא אין ברירה [אבל ראה לקמן מו: דגם ראב"י סבר בדאורייתא אין ברירה, ורק באן סבר דברירה כו' אמרין יש ברירה], ובוה מיושב מה דאמרין בב"ק דרבנן וראב"י פליגי בדין ברירה],

דף מ"ו ע"א

לפיכך חירן הוא ו"ל דודאי קי"ל כמאן דאמר אפי' בדאורייתא יש צרירה מהא דשמעתין, והא דאפסיקא הלכתא כר' אושעיא בפרק משילין ממאי דאמר דבדרבנן יש צרירה בלמוד הוא דא"י פסיקא הלכתא, משום דלחי היא עיקר פלוגתייהו התם,

וראיה לדבר [ראה מוהר"ן חיות] מדתנן במעורה ב' כל [הפסולין] [האסורין] [ג]. גבי [הענין ד] מחיר כלב [שאסור להביאו קרבן, זה לשון המשנה שם], וכן שני שותפין אחד נטל עשרה טלאים ואחד נטל תשעה טלאים וכלב א', [תשעה הטלאים] שעם הכלב כולן מותרין, [עשרה טלאים שהם] שכנגד הכלב כולן אסורין, ואקשינן עלה בגמרא ונקיט דה [טלח] כנגד [ה]. כ"י] כלב ולשמו איהן, אלמא אפי' בדאורייתא יש צרירה,

9. ולא מחזור, דודאי בדאורייתא אין צרירה, דהא קי"ל כשמואל [ראה רש"ש] דאמר (ב"ק ט) האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין [זה לזה ביוצא] וכדפסק רב נחמן כותיה בפרק השולח (גיטין מח), וטעמא דשמואל משום דקסבר אין צרירה, וכדאיתא בזהדי צעיקר צריש פרק כל הגט (דף כה), וההיא דתמורה לא קשיא דלא אליצא דהלכתא פריך, אלא אליצא דמאן דאמר בדאורייתא יש צרירה, ובדרך אי אמרת בשלמא קא נסיב לה [ודכותיה דהש"ס] [ודכותיה בתלמודא. כ"י] טוצא,

וכי חימא א"כ הדרא קשיא לדוכתה [אי ההלכה דבדאורייתא אין ברירה, למה פסקין הבא הלא בראב"י] ? כתב הרב רבינו משה [הרמב"ן. כ"י] ו"ל דהלכותיו דלא דמיא הך צרירה דהכא דעלמא [ולבן הגם דבעלמא אין ברירה הבא יש ברירה], דהכא לאו מידי דלא מתברר האידנא ומתברר למחר הוא, דנימא אצטרירא מילתא למפרע, *דכהשתא הוא, אלא חצר שאין בה דין חלוקה הוא וכל חד משממש בכולה, וכיון דשותפין [נייהו. כ"י] כי האי גוונא הוי תשמישתייהו, מהשתא אמרין כמאן דעיל [בדנפשיה] [לנפשיה. כ"י] הוא ולא משממש בדחצריה, שאם תאסור עליו נמצא זה מוציא אותו מחצירו ואין אדם אסור נכסי חצירו על צעליהן, וכי האי גוונא אמר התם בגמרא [פ' בב"ב נא: מירי בשותפות של בור שהוא כמו שותפות בחצר, ששייך בה ברירה כו'], מדע דהא מיבעיא צעיקר לה הכא בזהדירו, דלמא אפילו רבנן מודו ליה לרבי אליעזר בן יעקב משום [דכאונסיס] [דכאונסין. כ"י] דמו, ולא כל כמיניה דאסר נכסי חצירו עליו זה לשון ו"ל,

* ברפום (אלא דהשתא הוא, דחצר)

10. ואינו נוח לי דאם איתא מאי לישנא דאין צרירה ויש צרירה דאמרין התם בפרק [שור שנגח את] הפרה, הרי אין טעמו של רבי אליעזר בן יעקב משום יש צרירה כלל, אלא מפני שאתה אומר, שמעשה ראשונה כל החצר קניו לכל אחד מהם,

לפיכך נראה לי דצריס כפסען דצרירה דהכא בצרירה דעלמא, אלא משום דהך צרירה עדיפא פסקין הכא כר"א בן יעקב, מיהו הכא נמי אנו צריכין לצרירה, דאיגלי מילתא למפרע בצרירה דעלמא, משום דליכא למימר אהאי חצר, כולה דמר וכולה דמר, דאי דמר לאו דמר ואי דמר לאו דמר, אלא הכי קאמרין ששותפין הללו צעה שחלקו החצר על דעת כן לקחיה, שצעה שישממש זה אחד מהם,

אבני חן על מסכת נדרים

מיהו כתב הרשב"א ז"ל דדוקא כשהוא נכנס ללורך השותף בין שהוא צריך לשותף או שהשותף צריך לו, לפי שהחצר קנוי לכל אחד מהם ולכל מי שצריך להם, אבל ליכנס בתוכו אחד מן השוק לעצמו שלא ללורך השותף אסור, שאם הקנו זה את החצר לנדיקת רגליהם ולכל מי שצריך להם, לא הקנו אותו לכל העולם, אבל הרא"ה ז"ל כתב דכלל ענין שרי ולא נראה לי דבריו,

המודר הנאה מחבירו ויש לו מרחץ ובית הבר מושכרין בעיר [דברי הר"ן באן נדפסו לקמן] ויש לו למדיר מרחץ ובית הבר אלא שהשכרין לאחר,

אם יש לו בהן תפיסת יד [שיש לו להמשכיר שום זכות או שעבוד במרחץ או ברווחו, מלבד דמי השכירות שיקבל. יבין] אסור למדיר אסור מודר ליהנות מהם דכיון דיש לו למדיר זהם תפיסת יד הוה להו כדדיה וצגמרא מפרש היכי דמי תפיסת יד, אין לו בהן תפיסת יד, מותר, דלאו מדדיה (מהני) [מתהני. כ"י] אלא [מהשוכר].

ביאורי הר"ן: וכתב הרשב"א ז"ל דמי אמרי' דנשאין לו בהן תפיסת יד מותר, דוקא כשהיו מושכרין כבר, אבל השכרין לאחר מכן לא, דאע"ג דתנן בסמוך [קונס. כ"י] לצינך שאני נכנס ממנו או מכרו לאחר מותר, דוקא במכירה הוא דשרי, אבל בשכירות לא, דאם אימא דאפי' בשכירות שרי, לימני השכרין וכ"ש מכרן, אלא ודאי כל שקדם נדרו לשכירותו, אין האיסור מסתלק ע"י שכירות, אבל מתני' בהשכרין כבר, ולפיכך כל שאין לו בהן תפיסת יד, אין האיסור חל עליהם,

האומר לחבירו קונם לביתך שאני נכנס כלומר למה שאני נכנס בו [פ'] שלא אסור על עצמו שאר הנאות הבית, למושל לשום שם כליו או לילך בצל הבית ורק אסור את עצמו לענין בניסה לתוך הבית] ושרך שאני לוקח כלומר אם אקטנו מות או שמכרו לאחר מותר דביתך אמר והשתא לאו בימיה הוא, וה"ה דאי "נתנן" לאחר נמי שרי, אלא להכי נקט מכרן, לאשמועינן דדוקא מכרן "לאחר", אבל אמר ביתך שאני נכנס, ומכרו לו אסור,

קונם בית זה שאני נכנס, שדה זו שאני לוקח, מות או שמכרו לאחר אסור דכיון דבית זה קאמר, שויה עילוייה חמיכה דאסורא, הלכך אפילו מכרו לאחר אסור,

ביאורי הר"ן: והו' יודע דמי היכי דבית "זה" חמור מציתן לענין מכרן לאחר, הכי נמי ציתך חמור מצית זה לענין נפילה, דאי אמר ציתך שאני נכנס, ונפל וצנא אסור ליכנס בו, דכל שהוא ציתך משמע, ואי אמר צית זה ונפל, אף ע"פ שחזר וצנא מותר [בבא מציעא דף ע"ב]. דכיון דנפל אדא,

ואי אמר ציתך זה משום "זה" אמה תופסו בין לחומרא דמכירה [דאפילו מכרו אסור]. בין לקולא דנפילה [אם נפל ובנאו מותר].

והכי אימא דירושלמי [גדרים פ"ה ה"ג] ציתך זה משום מה אמה תופסו משום ציתך [או משום. ח"ש, וב"ה בקרבה"ע בירושלמי] זה, [ולמאי נפק"מ אי] נפל וצני (הא לית הוא, ושמעין) [ליה הוא, לית להו, נשמעיה. כ"י] מן הדא האומר לירשיו תנו בית חמנות לצני או בית חמנות לצני ונפל, הירשעים חייבים לבנותו,

ושניהם אסורים להעמיד ריחים ותנור ולגדל תרנגולים דאע"ג דאמר' בפרק חזקת הבתים דשותפין אהעמדה כדי לא קפדי, מ"מ אי קפדי יכולין לעכב זה על זה, ואע"פ שדרכן לומר ויסור אסור במודר הנאה,

היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו [ואין בחצר דין חלוקה. יבין], לא יכנס לחצר [אפילו לצורך השותף הב'. יבין], רבי אליעזר בן יעקב אומר יכול הוא לומר לו, לתוך שלי אני נכנס, ואיני נכנס לתוך שלך, וכופין את הנודר למכור את חלקו # [וצריך לדעת אם יכול למכור חלקו להמודר ?],

[בקיצור:

עיקר החדוש של בבא זו הוא שבכופין אותו למכור, שמא יתקנא הנאסר על חבירו שבשתמש בחצר, וזה דוקא כשרק אחד אסר על עצמו הנאות חבירו].

הך צנא לא אשטריכא לא לרצנן ולא לר"א בן יעקב, דבין למר ובין למר מה לי נדרו שניהם, מה לי נדר אחד מהם,

אלא משום סיפא נקטה, דקמני וכופין הנודר למכור את חלקו, דדוקא כשנדר אחד מהם, משום דכיון דליהו אסור וחציה מותר, חיישינן שמא יתקנא בחצרו וישתמש בה אף הוא, ולפיכך כדי שלא יכשל כופין אותו למכור, אבל כשנדרו הנאה זה מזה דשניהם אסורין לא חיישינן, דכל חד וחד מודהר באסוריה, וכן באוסר נכסיו על עצמו, מהך טעמא גופא אין כופין אותו למכור, דדוקא בשותפין נדר אחד מהם הוא שכופין,

ואפילו לרבי אליעזר בן יעקב נמי דשרי ליכנס לחצר, כופין אותו למכור, דלדידיה נמי איכא למיחש, שמתוך שרואה את חצרו מעמיד ריחים ותנור והוא אינו רשאי, יתקנא בו ויצא לעשות כן,

וכ"ת בשלמא לרצנן דאסרי ליה אפילו בדריסת הרגל איכא טעמא דשמא יתקנא, לפי שהוא אסור בדריסת הרגל וחצירו מותר, ואין צידו למחות, אבל לרבי אליעזר בן יעקב מאי איכפת ליה בדריסת הרגל, איהו נמי שרי, ואי מקנא בחצירה בהעמדת ריחים, ליעכב עליה, דהא כי האי גוונא שותפין יכולין לעכב ?

איכא למימר דכיון ד(ה. כ"י) שותפין כי האי גוונא לא קפדי, זילא ביה מילתא לעכובי, דהא הך סיפא צנדרו (?) זה מזה, אוקימנא לה צגמרא [שראובן] אסר את עצמו ליהנות מושמעין], וכיון שחצירו [ששמעין] לא גרס לו אסור, אלא הוא עצמו [ראובן עצמו] גרס שנדר, למה יעכב חצירו [יעכב עליו שמעין] מדבר שאין השותפין מקפדין בו, הילכך לעכובי כסיפא ליה [לשמעין] מילתא, ומתוך שחצירו [שמעין] מעמיד ריחים יתקנא בו [ראובן] לומר, אעשה כן גם אני,

היה אחד מן השוק מודר באחד מהם הנאה לא יכנס לחצר, רבי אליעזר בן יעקב אומר יכול לומר לו, לתוך של חבירך אני נכנס ואיני נכנס לתוך שלך הך צנא לא תנא לה משום תנא קמא דלדידיה פשיטא אם על חצירו יכול לעכב, על אחד מן השוק צריכא למימר,

אלא לאשמועינן רבותא דר' אליעזר בן יעקב תנא ליה, דאפילו על אחד מן השוק אין שותף יכול לעכב, ולפינו תראה דעמי דאפילו לרבותא דרצנן תנא ליה,

אבני חן על מסכת נדרים

צית זה ונפל אין מייבין לצנותו,

את חלקו, אי אמרת בשלמא דנדר הוא, היינו דקתני כופין לפי שהוא גרס לעצמו,

אלא אי אמרת דאדרהי דלא נדר הוא אמאי כופין אותו הא מינא אנא,

[בקיצור:

*הר"ן מקשה שמה כופין אותו קאי על המדיר, ותיירץ שאין סברא לכופ את מי שאסר נכסיו על חברו, אבל אם אסר נכסיו חברו על עצמו יש סברא לכופו,
*והר"ן תמה על הרמב"ם שפסק כירושלמי שכופין את המדיר,
*אם היה רגיל להדיר כופין אותו למכור,
*ובענין לא איפשיטא אי פליגי רבנן אפילו בהדירו,
*והקשה הר"ן למה לא פשיט האיבעיא מהמשנה לקמן דתנן הריני עריך ואת עלי וכו' ואסורין בדבר שותפות הרי דרבנן פליגי גם כשאסר על עצמו?
*ותירץ הרב ר' יונה ז"ל דבין דנודר לא אגים ואסור, שניהם אסורים, דאי שרית מודר, לא ציית נודר],

ביאורי הר"ן: ואם תאמר ולימא ליה לעולם צהדירו חזירו עסקינן, וכי קתני כופין את הנודר את המדיר קאמר ? יש לומר דלא סגינא לן שיהא צדין לכופ אדם למכור את שלו, מפני שאסר נכסיו על חזירו, אבל לנודר עצמו ראו לכוף, דמה הנאה יש לו לאסור על עצמו נכסיו [של חזירו], ואיכא [פי' והלא איכא] למיחש שמא יכשל,

ויש לתמוה על הרב רצינו משה צר מיימון ז"ל שכתב דלמדיר הוא שכופין, שאע"פ שזה הוא דרך הירושלמי, אין זה דרך הגמרא שלנו, וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל,

ביאורי הר"ן: ומיהו אם היה רגיל להדיר, כופין אותו למכור, והכי תניא במסכתא (פ"ב) היה א' מהם רגיל להדיר הנאה על חלקו, כופין את הרגיל למכור חלקו, ומפרש בירושלמי דתמרי זימנין מיקרי רגיל, דאמרין התם [בירושלמי פ"ה הלכה ב'] עברת [עצדת. כ"י] לך קמייחא ועברו עלך [ויתרו לך, מלשון מעביר על מדותיו], תניינא ועברו עלך, מכאן ואילך או מכור חלקך או שרי נדרך, [ובירושלמי שלנו הגירסא, דו אמר ל' [שהוא אומר לו] אתית קדמוהי עברת ל' כן [בא הראשון עשית לו כן] תנינא ועברת ל' כן, מכאן ואילך או שרי נדרך או זבין חלקך],

ביאורי הר"ן: ולא איפשטא צעין אי פליגי רבנן אפי' צהדירו,

וא"ת וליפשוט ליה מדתנן לקמן (דף מז) הריני עריך חרס ואם עלי, שניהם מותרים צדצר של עולי צבל, ואסורים צדצר של אותה העיר, ואיזה דצר של אותה העיר הרחצה והמרתח וצית הכנסת [ודברים אלו הם בחצר של שותפים], אלמא אפילו צהדירו פליגי ?

תיקן הרב ר' יונה ז"ל דהתם היינו טעמא משום דאע"ג דמודר אגס [פי' דלא דמי הריני עריך חרם ואת עלי לשני שותפים שמדירים זה את זה [דאף דבשני האופנים שניהם אסורים] דבשותפים שניהם אנוסים ואולי אין לקונסם, אבל זה שאומר הריני עריך וכו' אין זה שאומר כן אנום], כיון דנודר לא אגס ואסור,

ומסתברא דכי אמרינן [צציתך] [צציתך. כ"י] שאני נכנס, דאי נפל וצני ליה אסור [מתי אמרינן כן], לאו דוקא נפל וצני ליה צמקומו, דה"ה אם צנה צמקוס אחר אסור, דכל שהוא ציתך קאמר, והאי דנקט נפל וצני לצציתך נקטיה, דצאומר צית זה, אע"פ שחזר צמקומו וכמדמו הראשונה מותר:

[ידיעות:

הטעם על מה דקיי"ל דכלי חרם אינו מטמא מגבו אלא מתוכו, והוא דבאמת הכלי חרם אינו שוה מאומה ואין לו שום שויות, רק עיקר החשיבות אצלו שיש לו תוך ויכולין להכניס בו איזה דבר, א"כ הוי עיקר החשיבות התוך של הכלי, ולכך הוא מטמא רק מתוכו. הרבי מקאצק זצ"ל בשיח שרפי קודש ח"ד סימן טז],

[מודר = שהשותף נאסר ע"י נדר של שיתוף השני, נו' דר' = שכל שותף אסר את עצמו משיתוף השני ע"י נדר],

נב': איבעיא להו [דבמשנתנו שנינו דת"ק וראב"י] בנדרו [שכל שותף אסר את עצמו שלא ליהנות משותף השני] פליגי*, [וע"ז שואל וא"י יהיה באופן ש] הדירו זה את זה [שכל שותף אסר את השותף השני שלא יהנה ממנו] מאי,

מי אמרינן בנדרו הוא דפליגי, אבל בהדירו זה את זה מודר ליה רבנן לראב"י דכי אנוסין דמו,

כלומר דילמא כוליה סגינא להו דיש צרייה ומדינא אפילו צנדרו שרי, אלמא דרבנן סברי קנסין להו, ור' אליעזר צן יעקב סבר דלא קנסין,
אבל צהדירו דלא שייך קנסא, שרי מדינא, דיש צרייה ואמיא הא דלא צרינא דאוקי פלוגמיהו צפרק שור שנגח את הפרה ציש צרייה ואין צרייה, או דילמא צהדירו נמי פליגי רבנן, וכסצריה דרינא התם,

או דילמא אפילו בהדירו זה את זה פליגי רבנן?

*[פי' דלא תימא דכמו כן איכא למיבעי אולי בהדירו הוא דפליגי אבל בנדרו אף ראב"י מורי דקנסין ל', משום הכי אמר דהא ודאי דבנדרו פליגי אלא דמספקא לן טעמיהו דחכמים אי משום ברייה ואזו אין נפק"מ בין נדרו להדירו, ואי טעמיהו משום קנס א"כ היינו דוקא בנדרו אבל לא בהדירו. בנין יחזקא']

ת"ש [ששנינו במשנתנו בשורה השניה של דף זה] היה אחד מהן מודר הנאה מחבירו, ופליגי רבנן וסמס מודר מחבירו (קמני) [משמע. כ"י] [שחזירו הדירו. ח"ש] אלמא אפילו צהדירו פליגי [ורבנן אינם מקילין בה משום דהוי אנוסים],

תני (נדרו) [נו' דר. ד"ס] מחבירו הנאה כלומר דנודר נמי מודר קרי ליה, דמודר [דהיינו נאסר] משמע צין מפי עצמו צין מפי אחרים [פי' אבל כאן פירושו של מודר הוא רק נו' דר'],

הכי נמי מסתברא דקתני סיפא וכופין את הגו' דר' למכור

אבני חן על מסכת נדרים

שניהם אסורים, דאי שריית מודר, לא זייט נודר, ומשום הכי לא פלוג רבנן,

ליה הך צרייה כשאר צרייות דעלמא, וקי"ל בדאורייתא אין צרייה,

[ענין חדש] **אמר רבה אמר זעירי**

דף מ"ו ע"ב

מחלוקת [רבנן וראב"י] **שיש בה כדי חלוקה** [ד' אמות לזה ולזה, והצד
זו עומדת ליחלק ד' אמות לכל אחד, ובין שכן לא ידוע לנו מתחלה איך יפול
דבר לבסוף] דרבנן אסרי משום דסברי אין צרייה, ולא אמרי הוצר הדבר,
כשמשממש, דגוף המצר קנוי לו למשמשו, משום דכיון שיש בה דין חלוקה, נשעת
קנייתו לא הוצר שיהא רשאי זה להשתמש בחלק זה, דשמא לא יבא לחלקו,
ור"א סבר דאפי' צדי הא אמרינן צרייה, לפי שמתחלה נשקנו אותה על דעת כן
קנאות, שכל עוד שלא [יחלקו] [יחלקו. כ"י] אותה, יהא כל גוף המצר קנוי
למשמש כל אחד מהם,

אבל אין בה כדי חלוקה דברי הכל מותר משום דכיון דאין בה דין
חלוקה, והדבר ידוע שלעולם תעמוד בשותפות, ושיש רשות לכל אחד מהם להשתמש
בה כל שעה שירצה, כ"ע מודו דיש צרייה, לפי שרוב קנייה זו הוצרה מתחילתה,
ולא דמיא לשאר צרייות דעלמא, וכמו שפירשתי אני במשנתנו,

**א"ל רב יוסף הרי בית הכנסת דכמי שאין בו כדי חלוקה
דמי, ותנן שניהן אסורין בדבר של אותה העיר** ומפרש ואזיל
בהא ממניתינן דפרקין [למקן מנ] דדבר של אותה העיר כגון בית הכנסת, ובשלמא
אי אמרת דבבבא שאין בה דין חלוקה פליגי הא מני רבנן היא, אלא אי אמרת
דבבבא שאין בה דין חלוקה דברי הכל מותר, ממניתינן אמאן תרמייה,

[ומיישב] **אלא אמר רב יוסף אמר זעירי** [פ' איפוך] **מחלוקת
שאין בה כדי חלוקה** דרבנן סברי דאפי' צדי הא אין צרייה, ור' אליעזר
סבר דכיון שאי אפשר לאחד מן השותפין לעכב את חצירו מלהשתמש בו לעולם,
ולא לכופו לחלוק מתחלה ע"מ כן קנאות שמהא גופה קנייה לגמרי לכל אחד
למשמשו נשעת משמשו, וכשמשממש זה אמרי' הוצר הדבר למפרע שמתחלה
היתה קנייה לו לשעה זו, וס"ל לר' אליעזר דנאי דבעלמא אין צרייה, צדי הא יש
צרייה לפי שעיקר הקנייה נתצרה משעה ראשונה,

אבל יש בה כדי חלוקה דברי הכל אסור משום דכיון שחזר זו
לחלוקה היא עומדת, אי אפשר לומר שמתחלה קנאות כולה כל אחד למשמשו,
דשמא הא יוכף את חצירו [לחלוק. כ"י], הלכך אפי' לר' אליעזר בן יעקב אסורין,

[בקיצור:]

כתב הרשב"א ואפילו לאחר חלוקה נמי אסורין,

אבל הרמב"ם מתייר לאחר חלוקה,

וכתב הר"ן דטעמו של הרמב"ם הוא שעל מנת כן נשתתפו,

ביאורי הר"ן: וכמו הרשב"א ז"ל דלא מייצגא קודם חלוקה דאסורים, אלא
אפילו לאחר חלוקה נמי אסורין, דליכא למימר כיון שחלקו הוצר הדבר למפרע
שהוא חלקו המגיעו משעה ראשונה, והוא לא נאסר אלא בחלקו חצרו, דא"ה היא

וכ"מ מ"מ הא קי"ל כשמואל דאמר (צ"ק ט) האחין שחלקו לקוחות הן והרי זה
כאילו לקחה ממנו? לימא דאפילו לקחה ממנו אסורה כדאמרי' לעיל (דף לד) גבי
ככרי עלין דאע"ג דיהצ"י ניהליה צמתנה כל היכא דלא אפסקיה אחר אסור,
ומכירה הרי היא כמתנה, וכדתנן קונס ציתך שאני נכנס שדך שאני לוקח מת או
מכרו לאחר מותר, הא מכרו לו אפי' צאומר קונס ציתך שאני נכנס אסור זהו דעת
הרשב"א ז"ל,

[תימה גדולה בדבריו הא בהדיא תנן לעיל לוקח ביותר כו' אלמא ד [במקום
שאינו אסור החפץ רק שהוא מודר מבנו הנאה] לא אסרי החפץ לאחר שלקחו
ואינו אסור כ"א הנאת הלוקחה משא"כ בכברי עליון שאסר גוף הכבר, וא"ת
אבתי תקשי ליתסר החלוקה משום הנאת הלוקחה? תריין דדוקא התם כשנותן
מעות ולוקח חפץ שפיר אית ל' הנאת לקיחה משא"כ הבא מה הנאה יש לו הא
מתחלה ה"ל ג"כ חצי החצר. בגין יחזקא']

אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ו מהל' נדרים (ה"ד) היו שניהן שותפין בחצר אם יש
בה דין [כ"ה ברמב"ם "דין" אבל בכ"י גרס "כדי"] חלוקה הרי אלו אסורים ליכנס
בה עד שיחלוקו ויכנס כל אי' וא' לחלקו, אלמא ס"ל ז"ל דלאחר חלוקה שרי,

וי"ל (בטעמו) [דטעמו. ח"ש] ז"ל דאע"ג דקי"ל דבדאורייתא אין צרייה, אפי' זה
אין סהדי שער"מ כן נשתתפו שלא יוכל אחד מהן לאסרה על חצרו בענין שמהא
נאסרת עליו לאחר חלוקה, דא"ה אסר עליה נכסי ידיה ואינו צדין,
[קשה בנדרו זה מזה דבהכי מיירי מתני מה איכא למומר. רש"ש]

**אמר רב הונא הלכה כר"א בן יעקב, וכן א"ר אלעזר הלכה
כר' אליעזר בן יעקב:**

[שנינו במשנתנו] **המודר הנאה מחבירו, ויש לו (שם. ד"ם, וגם
במשנה ליהא) מרחץ וכו':** וכמה תפיסת יד? **אמר רב נחמן
למחצה לשליש ולרביע** דכיון דבעל המרחץ משתכר כפי מה שהמרחץ
מרויח הוה ליה כדידיה,

אבל בבביר לא [פ' אבל אם המדיר מקבל פחות מרביע מהרויח, אין זה
נקרא תפיסת הדי. ולפי הר"ן גרסינן בבבירים עיי"ש. והרא"ש גורס ב"צין עיי"ש]
[אבל צביצים מותר] דרכן היה שבעל המרחץ משתכר צביצים, שהצאים לרחוץ שם
היו לוקחים אותם ממנו, ומש"ה קאמר שאם אין בעל המרחץ משתכר צביצים
המרחץ כלל, אלא שיר לעצמו אותו ריוח של צביצים [מותר] [שרי. כ"י] לפי שאינו
מגוף המרחץ,

אביי אמר אפילו בבביר אסור [אפי' צביצים אסור] דאפי' כה"ג מקרי
תפיסת יד, **הכי דמי דשרי דמקבל בטסקא** שאינו נוטל חלק (ה).
(כ"י) ידוע צביצים המרחץ, אלא שנותן לו (שכר) [שוכר. כ"י] דבר קצוב לשנה, וכל
כה"ג אסתלק ליה בעל המרחץ ממרחצו לגמרי,

[בקיצור:]

אבני חן על מסכת נדרים

ור"מ ז"ל מוכן דהאי דפרק משקלי עלי דוקא גבי הקדש, ומשום דהקדש מפקיע מידי שעבוד, אבל הכא גבי קונמות אע"ג דמפקיעין מידי שעבוד כדליתא בפ' אע"פ (כתובות נט) וצפרק במרא דמילתין נדרים (דף פו:), ה"מ נקונם כללי כעין הקדש, אבל נקונם פרטי כיון דלא דמי להקדש, אלמנה רבנן לשעבודיה דאידך דלא ליפקע ליה, כי היכי דאמר התם [כתובות נט:] דאלמנה רבנן לשעבודיה דבעל, וכך הורה ר"מ ז"ל,

[כי היכא דאמר התם דאלמנה רבנן לשעבודי' דבעל. דשם מיירי באשה שרוצה לאסור את בעלה במעשה ידי' ואמרה קונם שאני עושה לפך, ואמר שמואל דהלכה כר"י בן גורי שצריך הבעל להפר, שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור, [ומקשה הגמ'] איך יכול לאסור דבר שלא בא לעולם? ומוקי לה באומרת יקדשו ידי לעושיהם, [ומקשה הגמ'] וכי קאמרה הכי מי מקדשה הא משעבדא ליה? [ומתריץ] דאמרה לבי מגרשה [דאז כבר אין הידים משעבדים לבעל], [ומקשה הגמ'] מי איכא מידי דאילו השתא לא קדיש ולקמי' קדיש? [ושקיל וטרי עד שמתרין] לעולם דלא אמר, שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו, וכדרבא דאמר רבא חמין הקדש ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד, ונקדשו מהשתא [פ'] כיון שהקדש מפקיע שיעבודו של בעל הי' לו לאשמעטין שאשה יכולה לאסור מעשי ידי' על בעלה בעודה תחתיו? [ומתריץ] אלמנה רבנן לשעבודי' דבעל כי היכי דלא תיקדש מהשתא],

[תימא הא אמרין] [כתובות נט:], ולקמן פו:] שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו והיינו בקונם פרטי? בגין יחזקא'. ועיי"ש מה שיתירין]

ואחרים מירצו דהאי דפרק משקלי עלי בשלא הקדים שכרו למשכיר, וכיון דלא סגיגא שלא יתמייז השוכר לתת שכר להקדש נמאש שיש להקדש יד חכות בכל הצית כמו שהיה למשכיר, ולפיכך חל [ה]. כ"י[הקדש על הצית, וכי דייר ציה צמעילה קאי, אבל מתני' כשהקדים שוכר [המרחץ] למשכיר שכרו, וכיון דאסתלק ליה משכיר לגמרי לא מצי אסר, וצירושלמי נמי מפליג כה"ג בין הקדים לו שכרו ללא הקדים,

[מבאן מתחילין דברי הר"ן עצמו] וצודאי דהאי דפרק משקלי עלי לא קשיא, דהתם צמעילת צית סתם עסקינן, ודאי לזכר דקמני התם נפל חייב להעמיד לו צית, ואי צצית זה נפל אזלזל [ואין לשוכר שום תערומות על המשכיר], אללא ודאי צצית סתם עסקינן,

ומש"ה פרכינן היכי מצי דייר ציה צמעילה קאי, דכיון דלא השכיר לו צית ידוע אללא צית סתם, ודאי מצי מקדיש ליה משכיר, ויהיב ליה לשוכר ציתא אחרינא, אבל צצית זה ודאי לא מצי משכיר מקדיש ליה, דהא אע"ג דהקדש מפקיע מידי שעבוד, ה"מ הקדש מוצא אללא הקדש צדק הצית לא, כדעת רש"י ז"ל,

ושלא כדברי ר"מ ז"ל שהוא [הר"ת] סובר שאפי' הקדש צדק הצית מפקיע מידי שעבוד,

וראינו לדבר [לדעת רש"י ולא כר"ת] מדאמר צפרק אע"פ וצקוף מילתין, הא לא דמיא אללא לאומר לחצירו שדה "זו" שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תקדוש דקדשה, אלמא דוקא לכשיפדנה אללא קודם לכן לא קדשה, הילכך היא דפרק משקלי עלי, לא קשיא כלל אמתינין,

*הר"ן מקשה, למה אין המרחץ נאסר על המודר הנאה, הא המודר יש לו קנין בגוף המרחץ בכל אופן, ואמרין בערכין בפ' משקלי עלי, שהמשכיר בית לחבירו יכול המשכיר להקדישה?

*ותירצו התוס' דהא"ג שאם אסר עליו המרחץ בפירוש הוא נאסר בכל אופן,

*והקשה עוד דסברא זו דאין דעתו על מה שהפקיר נדחה לעיל?

*ומתריץ הר"ן דלא דמי דהתם לא יצאו עדיין הנכסים לגמרי מרשותו, אבל כאן מה שהשכיר אין דעתו עליה,

*ור"ת תירץ דבפרק משקלי עלי שהוא הקדש יכול להקדיש גם מה שהשכיר, אבל כאן כיון שהוא קונם פרטי אינו חל כיון שאינו ברשותו ממש,

*ואחרים תירצו דבפרק משקלי עלי לא שילם השוכר דמי השכירות למשכיר, ולכן יכול המקדיש להקדישה, אבל כאן במרחץ מיירי ששילם לו כל השכירות ונסתלק המשכיר מן המרחץ לגמרי,

*והר"ן מתיר דבפרק משקלי עלי מיירי שהשכיר לו בית סתם ואז יכול להקדישו, אבל כאן מיירי שהשכיר לו מרחץ זה ואינו יכול לאוסרו,

*והר"ן מסיק שלפי שיטתו אין לתרץ אלא בתירוצי התוס',

* ומביא עוד תירוצי לחלק שבפרק משקלי עלי מיירי בשכירות רגילה, אבל כאן מיירי במסמא שאין לבעלים הראשונים קנין אלא אם השוכר אינו משלם השכירות,

*ותמנהי עליהם, שכאן במרחץ אינו יכול לאסרו אללא לאסור אותו על אחר לא כל הימנו **דכיון דלאשמייר ליה שעבודא דשוכר כשהמודר נהנה לא ממדיר הוא נהנה אלא מן השוכר,**

* ומוסיף הר"ן דמה דאמרין לעיל שאינו יכול לאסור על אחד מן השוק, החדוש הוא גם אליבא דרבנן, דלא אמרין שאינו יכול לאסור אחד מן השוק ליבנם לחצר, שהרי שעבודא דשותף השני כאן, והוא נכנס לתוך חצרו של השותף, דמכל מקום כל החצר גוף ופירות קנויה למדיר],

ביאורי הר"ן: ואיכא למידק אשמעטין, ואפי' כה"ג היכי שרי, דהא מ"מ גוף המרחץ של משכיר הוא ויכול לאסור אותו על השוכר עצמו, כדאמרין בערכין בפ' האומר משקלי עלי (דף כא) המשכיר צית לחצירו והקדישו, הדר צו מעלה שכר להקדש, ומוקמינן לה כשהקדישו משכיר, דשוכר מעלה שכר להקדש, ואקשינן התם הדר צו מעלה שכר להקדש, היכי דייר צו צמעילה קאי? [ע"כ הגמ'] אלמא יכול לאסרה על השוכר כיון (שהגוף) [שגוף. כ"י] הקרקע שלו, וכ"ש שיכול לאסרה על אחרים [פ'] כיון שיכול לאוסרה על השוכר שהוא משעבד לו, כ"ש על אחרים שאין לו שום התחייבות להם] וכי אין לו צהס תפיסת יד אמאי שרי,

תירצו צמוספות דאין ה"ג שאם אסר אותו (המרחץ) [צמרחץ. כ"י] צפירוש, חייל אסוריה כיון שהגוף שלו, כי היא דפרק משקלי עלי שהקדיש הצית עצמו, אללא הכא צמודר הנאה מנכסיו סתם איירי, ואין דעתו על מה שהשכיר,

ואי קשיא לך דהא לעיל צפרק אין צין המודר (דף מג:): הוה סלקא דעתך דאין דעתו על מה שהפקיר, ואדמיה ליה [דהא תנא מוקצתן לראשון וכולן לשני וכו']? איכא למימר דלא דמי דודאי כשאדם אוקר נכסיו סתם דעתו על כל מה שהוא צרשמו, ולפיכך כיון שאין ההפקר עדיין הפקר ולא המתנה ממנה [במציח על הסלע] אף הם צכלל האיסור, אללא מה שיצא מרשותו לשעמו צשכירות, כיון דהשתא מיהת לאו צרשומיה קאי, אין דעתו לאסרו,

אבני חן על מסכת נדרים

מזי אסר הכ מלך שאין זה דין חלוקה, דמזי א"ל [אחד מן השוק] כיון דשעצוד חצירך עדיין נשאר אללו, למוך שלו אני נכנס ולא למוך שלך [פ' כך הייתי סובר, לבן אשמועינן רבנן], קמ"ל דכיון דהך מדיר (מזי. כ"י) קני ליה זהא[ן] מלך קנין גוף ופירות, לא כל הימנו,

[פ' שלא תאמר שכיון שיש יד של שותף בחצר זו אין המדיר יכול לאסור על איש מן השוק, אלא רק כשידו של המדיר מסולקת כגון גבי מרחץ או אינו יכול לאסור על אחד מן השוק, וכל זמן שיש למדיר קנין הגוף ופירות יכול הוא לאסור על אחד מן השוק].

דף מ"ז ע"א

[שנינו במשנתנו] **האומר לחבירו וכו': בעי אבימי** [ראובן שאומר את ביתו על שמעון בלשון זה] **קונם לבית "זה" שאתה נכנס, מת** [ראובן] **או שמכרו לאחר מהו, אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו, או לא,**

[בקיצור: נהי שיכול לאסור בן על עצמו, איבעיא ליה אם יכול לאסור בן גם על חבירו]

כלומר דהי דאמר' צמתינן דצאמר צית "זה" מכרו לאחר אסור, ה"מ צאוסר על עצמו, דמזי אסר אנפשיה צית זה, צין שיהא שלו או שימכרו לאחר, אבל אסריה, נהי דצית זה לעולם משמע וכדמוכחא צמתינן, מיהו לא כל הימנו לאסור לכשלא מרשותו, דה"ל נכסי חצירו על חצירו [פ' זה איבעית הגמ']

[בקיצור:]

* כמו דמיבעיא ליה בבית "זה" בן מיבעיא ליה במפרש בכוונה "לאחר שיצא מרשותו",

* והא ראייה שגם במפרש מיבעיא ליה, דהא מביא ראייה במי שאומר "בחי ובמותי",

ביאורי הר"ן: וה"ה דמציעא ליה צמפרש צית זה שאתה נכנס "אפילו לאחר שיצא מרשותו [מרשותי?]", דאפשר דלא מהני, דאיהו לא מסתפק בלישנא, דודאי פשיטא ליה דזה [בית זה] לעולם משמע, וכדמוכחא צמתינן,

אבל עיקר ציעא היא אפילו כי צעי למיעדד הכי [אי רצונו לאסור חבירו לאחר שיצא מרשותו], אי מזי עזיד, כיון דנכסיה השתא צרשומיה נינהו, או לאו, כיון דלאחר מכן נפקי מרשותיה והי לה נכסי חצירו על חצירו,

ומש"ה [ברי להוכיח דיכול לאסור לבשיצא מרשותו. כ"י] מייתי לה רצא ת"ש מדתנן צחיו וצמותו מת לא יירשנו, דאלמא כי פריש מזי למיכר אפילו לאחר שיצא מרשותו, כיון דהשתא צרשומיה נינהו,

וכיון (דכי פריש חייל אסורא) [דאי פריש חייל אסוריה. כ"י], פשיטא ליה ד"זה" כמפרש דמי, דממנ"י נמי הכי מוכחא [שהרי המשנה מוחלק בין ביתך לבית זה, ולא מוחלק בין בית זה למפרש],

ואע"ג דלעיל (דף מצ) דחינן שאני הסם דאמר צחיו וצמותו, כלומר דאע"ג ד"זה" לגצי נודר עצמו לעולם משמע, לגצי מדיר לא משמע הכי וכמו שפירשתי אני למעלה [דנכסים אלו אינו כמפרש לעיל מוב: ד"ה שאני], הכא לא ניחא לן דהיהא דמיה, ואמסקנא דלעיל סמכינן [דרשם לעיל מוב: מסקינן דודאי יש חילוק

ומיהו אכתי ממתינן לא ניחא, דהא קונמות כקדושת הגוף דמיין כדאיחא צפרק אע"פ (שם כתובות נט) וצסוף מכליתן (פו:) ואמאי לא מפקיעין מידי שעצוד,

הילכך לא מפרקא ממנ"י אלא צמד מהנך פירוקא דכתיבנא*, ואני צכר כצמתי צמשנתינו דאפילו קונם פרטי, ואפי' הקדים שבר שוכר מזי משכיר לאסרו עליו, ואדחיאן להו תרי פירוקי צמרא,

*[יש ג' פירושים למה בברייתא דערבין בפרק משקלי עלי אסור ובמשנה שלנו אם אין לו בהן תפיסת הדי מותר :

א) תוס'. בערבין אסר הבית עצמו, משא"כ כאן לא אסר אלא שלא יתנה ממנו.

ב) ר"ת. שרק הקדש מפקיע מידי שעבוד, אבל כאן הוי קונם פרטי.

ג) אחרים. בערבין מיירי שלא הקדים שברו למשכיר אבל כאן מיירי שכבר שילם דמי השכירות.

אבל הר"ן ס"ל דמברייתא דערבין לא קשה כלום דשם מיירי שהשכיר לו בית סתם ולכן אסור לו לדור בה שהשוכר יכול ליתן לו בית אחר.

אבל משנתינו כאן אין ליישב לפי הר"ן רק ע"י תירוצו של תוס', דהלא כתב הר"ן לעיל מ"ה ע"ב במשנה שמשכיר יכול לאסור את השוכר אף בקונם פרטי [דלא כר"ת] ואפילו הקדים השוכר שברו [דלא באחרים] נמצא שמשנתינו יש ליישב רק ע"י תירוצו של תוס'],

ואחרים חירצו עוד, דהאי מושכרים דהכא לאו מושכרים כעין שכירות @ אחר דעלמא, דהא אמרינן בגמרא היכי דמי דשרי, דמקבל צטסקא, ומקבל צטסקא לא היינו שכירות, אלא הקרקע הרי הוא של מחזיק לעולם, ומורישו לצניו, אלא שנותן דבר ידוע בכל שנה לצעלים הראשונים, וכל כי האי גוונא קנין הגוף מיקרי ולא שעצוד צלצד שפיקענו קונם, והאי דנקט מושכרין צמתינן משום צטסקא זו כעין שכירות הוא, שאם אינו פורע המוטל עליו שנה שנה הדרא ארעא למרא, וכדאמרין צעלמא (צ"מ ע"ג) ארעא לטסקא משתעבדא, ומלכא אמר דיהיב טסקא ליכול ארעא, ואפילו הכי כיון דכל אימת דצעי למפרע לא מזי מסלק ליה אידך, קנין הגוף יש לו צקרקע, ומש"ה לא מזי אסר, אבל צשכירות דעלמא מזי אסר כל זה פלפלו הראשונים ז"ל,

ותמהני עליהם לפי שאני אומר להלכה דאפי' צשכירות דעלמא, כל שאין לו למדיר תפיסת יד, שרי מודר לאתהניי ממרחן וצית צבד שיש לו למדיר מושכרין צעיר, דאע"ג דמן דינא דדאי דמשכיר יכול לאסור על השוכר, ואפי' הקדים השוכר למשכיר שברו וכדפרישנא לעיל צמתינן דריש פרקא, הני מילי כשאוסר אותם לשוכר או כשאוסר אותם על כל אדם שהשוכר בכלל, משום דכיון דקונמות מפקעי מידי שעצוד אסתלק ליה שעצודא דשוכר לגמרי, אבל לאסור אותו על אחר לא כל הימנו **דכיון דאשמייר ליה שעצודא דשוכר, כשהמודר נהנה לא ממדיר הוא נהנה אלא מן השוכר**, כ"ל ודבר צרור הוא,

ולפיכך אני אומר דכי תנן לעיל היה א' מן השוק מודר מא' מהם הנאה לא יכנס לחצר, ר"א בן יעקב אומר וכו', לאו משום רצותא דרבי אליעזר בן יעקב צלמוד תנא ליה, אלא לרצותא דרבנן נמי נקטיה,

דסד"א נהי דקצברי רבנן דשותף מזי אסר אצריה, ה"מ משום דמפקע מיניה קנין שעצוד וכדכתיבנא לעיל [דקונם מפקיע מידי שיעבוד], אבל לאחד מן השוק לא

אבני חן על מסכת נדרים

בין נכסי לנכסים אלו?

[ו"ל הגמ' שם: אמר רב יוסף אפילו לארנקי של צדקה, אם אלו מוצא יורש לאביו למי ישיב, יתן אותה לארנקי של צדקה, ולא יעבדנו צידו אמר רב פפא וצריך שיאמר כשהוא משיב לארנקי של צדקה זה גזל אביו. פי' ועי' משיב הגזילה לאביו, וכן כאן כשהוא נותן ירושת אביו לאחיו או לבניו, צריך שיאמר אלו נכסי אבי כדי שיקבלו אותה בתורת ירושה?]

[ענין חדש, מקדים במשנה כדי לשאול איכעיא] תנן התם לקמן צפ' הנודר מן הידק (דף נז) קונם פירות ה"אלו" עלי, קונם הן על פי, קונם הן לפי, אסור בחילופיהן ובגידוליהן כלומר כל שאמר אי' מלשונות הללו מלופיהן וגדוליהן ככלל,

בעי רמי בר חמא אמר קונם פירות האלו על פלוני [ראובן אסר את שמעון] מהו [שמעון] בחילופיהן [גידולים פשיטא כיון דיצא מוגף האיסור אין חילוק בינו לבין חבירו. ר], מי אמרינן גבי דיליה, הואיל ואדם אוסר פירות חבירו על עצמו, אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על עצמו, גבי חבירו הואיל ואין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו, אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו,

דף מ"ז ע"ב

או דילמא משום דחילופין כגידולין דמי לא שנה הוא ולא שנה חברו?

1. לאו בקונמות בלחוד קא מציעא ליה, אלא בכלולה איסורי הנאה דעלמא נמי מספקא ליה, והיינו דמייתי לקמן ת"ש מהמקדש צערלה,

2. ולא להחליפן "לכתחלה" מיציעא ליה, דודאי כל שהוא אסור בהנאה אסור למי(1)כרו ולהחליפו, דאי לא חימא הכי, מציעו דמים לחמץ צפסא ולשור הנסקל שיכול למי(1)כרו לעובדי כוכבים, ואמאי תנן [לא מצאיה זה במשנה, וברש"י חולין ד: כתב ותנן האוכל תרומת חמץ בפסח וכו'. רש"י] שהגזל(1) פטור מן התשלומין, אלא ודאי פשיטא ליה דלכתחילה אסור, אלא "צשעבר" והחליפן מספקא ליה,

3. ולאחר נמי לא מיציעא ליה, דפשיטא ליה דמותרין שאין לך חופס את דמיו אלא עבודת כוכבים ושביעית, והיינו (דחנן) [דתיא. רש"י] ומייתי לה בריש חולין (דף ד.) חמץ של עובדי עזירה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין,

[בשל עובדי כוכבים, דכיון דמצי לאכול החיור, דחמץ של עובד כוכבים שעבר עליו הפסח מותר, לא אכיל ידיה, דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור, ואע"ג דהשתא נמי איסור הוא לגביה דהא מתהני מחמץ שעבר עליו הפסח, דאי לא דיהיב ליה לעובד כוכבים לא הוה יחייב ליה ידיה, אפי"ה כל מה דמצי למעבד בהחירא פורתא עבדי, ולדידן מיהא שרי דאין לך איסור הנאה חופס חליפין, חוץ מעבודת כוכבים והקדש ושביעית, וי"א שאף לעצמו מותר, וטעמא דא"כ מציעו דמים לחמץ צפסא ולשור הנסקל, שאם רצה מוכרו לעובד כוכבים, ותנן האוכל תרומת חמץ בפסח פטור מן התשלומין ומדמי עמיס. רש"י חולין ריש ד:]

[ומתריץ] אמר רבא ת"ש, האומר לבנו קונם שאי אתה נהנה לי, ומת יירשנו, ואי אמר שאי אתה נהנה לי [בחיי ובמותו] [בחיי ובמותי. ד"ס] ומת, לא יירשנו, ש"מ אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו שמע מינה,

והוי יודע, דכי תנן הכא אם מת לא יירשנו, לא למימרא דכיון [שנכסיו. כ"י] אסורים לו בהנאה לא יזכה בהן, דהא קמני כסיפא דההיא מתניתין צפרק הגזל קמא צבא קמא (דף קט) [בחיי ובמותו אם מת לא יירשנו] *יתנן לבניו או לאחיו, ואם אין לו [מה יאכל] * * ליה [ואוכל] וצעלי חוז צאין ונפרעין [מן הירושה את חלקן],

ואם לא זכה בגוף הנכסים האין נותנן לבניו או לאחיו, והיאך צעלי חוזין צאין ונפרעין,

אלא ודאי [נכסים דידהו] [נכסי ידיה. כ"י] נינהו, אלא שאינו רשאי ליהנות מהן, ואידי דתנא רשא יירשנו לומר שמותר ליהנות מהן כשאר היורשין, תנא סיפא נמי לא יירשנו ולא דוקא,

*[כתב שם התיו"ט ויחזיר לבניו וכו' כך הגירסא בספרים, ומשום דנכסי דידה' נינהו כמ"ש בשם הר"ן הלכך שייך למתני בלשון חזרה, אבל הר"ן העתיק בדבריו ויתן לבניו וכו' וכן הוא בנוסח הירושלמי. עכ"ל],
*ואם אין לו ליה וצעלי חוזין צאין ונפרעין. כ"ה ברפום, והפירוש שהכנסתי הוא מרש"י ב"ק.

[בקיצור:

* ומקשה האך יכול ליתנם לבניו או לאחיו הא מתהני מטובת הנאה דידהו?
* ותירץ הר"ן שאינו נותנם להם במוש, אלא מראה להם במקומם, ואומר נכסים אלו אסר עלי אבא],

ביאורי הר"ן: וכ"מ היכי קמני נותנן לבניו או לאחיו, בשלמא (לויה וצעלי חוזין) [לויה וצעלי חוזין] צאין ונפרעין שפיר, דצעלי חוז לאו מדעמיה קא מיפרעו דליהו פורע חוזו צאיסורי הנאה, דככה"ג ודאי אסור,

דנהי דאמרין לעיל דמברית ארי מנכסי חבירו הוא, היינו כש[ה]אחר פורע שלא מדעתו, אבל מדעתו ודאי אסור, דהוי מוציאן מרשות לרשות וגמלא מועל, אלא בעל כרחו צ"ד מגבין להן, ואע"ג דאיהו ממילא מתהני לא איכפת לן, אבל נותן לבניו או לאחיו היכי שרי, והא מתהני מטובת הנאה דידהו ואסור, כדאמרין לעיל (דף לו) גבי תורם משלו על חבירו ?

וי"ל דלאו למימרא שיתנס להם ממש, אלא שמראה להם מקום ואומר להם נכסין[ם] אלו אסר עלי אבא, ואיני יודע מה אעשה בהם, טלו לעצמכם ועשו מהם מה שתרצו, וכה"ג לאו מתנה הוא אלא גוונא דהפקר, וכן כתב הר"ם צמח"ל צפ"ה מהל' נדרים (הל' ח) שצריך להודיעם אלו נכסי (אצי) [אבא. כ"י] שאסר עלי אבא עשאה הרמב"ם ז"ל, כההיא דתנן לעיל מיניה הגזל את אביו [ונשבע לו] ומת [הרי זה מושלם קרן וחומש ואשם לבניו ואם אינו רוצה או שאין לו] וכו' (לויה וצעלי חוזין) [לויה וצעלי חוז. כ"י] צאין ונפרעין, ואמרין עלה בגמרא וצריך שיאמר זה גזל אבא,

אבני חן על מסכת נדרים

האבעיא דרמי בר חמא [אבני חן תש"ם]:

(א) גידולין פשיטא ל' דאסורין בכל ענין, שהרי באים מגוף האיסור ואינם דבר שלא בא לעולם [ראה פ' הרא"ש].

(ב) עיקר האבעיא הוא אי יכול לאסור חלופין שהוא דבר שלא בא לעולם על חבירו, ואיבעיא ליה אי הטעם דחלופין אסורין לעצמו, משום דזה כוונתו שהרי אמר "אלו" [ולגבי הוה איסור דאורייתא], ואז לא יהיו חלופין אסורין אי מדיר חבירו, או אי הטעם דחלופין אסורין משום דדינא הכי הוא, דגדר ואפ" לא אמר אלו, וכל שאר איסורי הנאה חל גם על החלופין, ואז יהי אסור גם כשמדיר חבירו.

(ג) וכן בשאר איסורים מספקא ל' אי חילופיהן אסורים [מדרבנן בעלמא], [אבל פשיטא ל' דלכתחלה אסור להחליף, וכן פשיטא ל' דלאדם אחר מותרין].

(ד) באמת יכול לשאול האבעיא בשני אופנים (א) מה הדין אם חבירו אסר אותו (ב) מה הדין אם חבירו החליף. אבל פשיטא ל' דכיון שאומר "אלו" [ראה #6 לעיל] אסור אפילו החליפן אחר.

(ה) דין גודר עצמו שלא אמר "אלו" ודין מדיר חבירו שאמר "אלו" הם שוין. דכשאומר "אלו" לעצמו שוי' עלי' בהקדש, אבל בלא "אלו" או כשחבירו מדירו אפילו כשאומר "אלו" בכל אחד חסר דרגא אחת.

[ומתריץ] **אמר רב אחא בר מניומי, ת"ש** (ופשטינא) [ופשטינא. כ"י] לה [מדתנא] [מדתנא. רש"ש] **האומר לאשתו קונם שאני (גהנה) [מהנה. ד"ס, ר"ן] ל'ך** ומיירי כשהדירה בעודה ארוסה [ראה תוס']. [וכיון דאכתי לא משמעבד לה חייל נדרא ומסתברא] [דכיון דאכתי לא [משעובד. ח"ש] לה, חייל נדרא ומתקרא. כ"י] אפילו לאחר שנשאה דמשעבד לה [פ"י שהוא מציאות חדשה, והוי כדבר שלא בא לעולם] והכי מוכח במונחות פסק המדיר (דף ע),

ל' **וה** [האשה לאכול], **ובעלי חובין באין ונפרעין** כלומר האשה ובעלי חוב באין ונפרעין, דהיינו דמתקרי עליה נכסי בעלה, מיהו אכתי שיעבודה אנכסיה קאי, הילכך בעלי חוב באין ונפרעין,

דאפילו לחנן דאמר דהמפרנס אשתו של חבירו הניח מעותיו על קרן הנזק, ה"מ במעלה לה מונומיה, אבל כשהיא לויה, חייבת היא בנמה שלוותה, ובעלי חוב נפרעין מן הבעל, דמוציאין מזה ונותנין לזה מדרי' נתן, וזוהי יצאתי ידי חובתי מכל מה שהאריך הרשב"א בזה,

מ"ט בעלי חובין נפרעין, לאו משום דחילופין לאו כגידולין דכ"י דקס"ד דכיון דכשעה שהיא לויה, [?]משעבדת נכסי הבעל, הרי היא כמחלפת נכסי הבעל בנכסי אחרים, כיון דלצטוק צע"מ באין ונפרעין,

[1] ונהי דקא אמרינן מ"ט צע"מ באין ונפרעין, לאו היא גופה קשיא לן דלדידהו [לבעלי חוב] ליכא איסורא כלל, אלא הכי קאמר, כיון דלצטוק בעלי חוב באין

אלא מספקא ליה אי מיתקרי למחליף מדרבנן בעלמא, או לא, [לכאורה זה קאי רק אשאר איסורים, אבל גבי נדרים אי אסור משום שזה כוונתו אולי הוי מדאורייתא. וזה שממשך ולומר והכי הוי עיקר ספיק' דהיינו דע"כ קאי אשאר איסורים ומבאן ואילך חוזר לענין נדרים. כן ג"ל].

4. והכי הוי עיקר ספיקה, מי אמרינן דכי תנן צמתיתין אסור צתופיהן וצגידוליהן היינו משום שכוונת הנודר בכך, ואי משום כוונתו הוא, דוקא נודר אסור עצמו בכך, דנהי דחילופיהן כדבר שלא בא לעולם דמו, לגבי ידידה מצי אסר, אבל לגבי חבירו לא מצי אסר,

או דילמא דכי תנן צמתיתין אסור צתופיהן, לאו צתר דעמיה אזלינן, אלא (דהכא) [דדינא. כ"י] הכי הוא, דכל אסורי הנאה חילופין אסורין מדרבנן למחליף עצמו, הילכך לא שגא הוא ולא שגא חבירו [פ"י] גם אם חבירו אסר אותו, דהיינו מודר].

5. וממהני אדבעי רמי צמודר [שהאדם נאסר ע"י אחר], ליצעי לה צמודר עצמו, וצמתיתין גופה [דמיירי לעיל קונם פירות האלו עלי], [7]אי טעמא צמתיתין משום כוונת הנודר, אפילו החליפן אחר [בגין עובדי עבירה שמהליפין חמצם בחמין של גוים] חילופיהן אסורין לו, ואי משום דינא דאסורי הנאה דוקא צשהחליפן הוא, אבל החליפן אחר מותר צתופיהן,

6. וי"ל דפשיטא ליה לרמי דנודר אפילו החליפן אחר אסור צתופיהן, **דכיון שפרט ואמר אלו שוינאו** (עליו) **[עלי. כ"י] כהקדש**, וכמו שנפרס צפ' הנודר מן הידק עלה דהא צמתיתין צס"ד,

7. מיהו הא מיציעא ליה מי אמרינן דאפילו [לאמתקרי. כ"י] צשהחליפן הוא, צריך "אלו", דלא מיתקרי צהו אלא משום שצכלל דצריז הוא, או דילמא להחליפן הוא לא צריך "אלו" דחלופיהן כגידוליהן דמי, הילכך אפילו צמודר אסור, וכי תנן אלו להחליפן אחר איצטריך,

מיהו אין אין ה"ג דהוה מצי למצעי צמודר עצמו, היכא דלא אמר אלו, והחליפן הוא עצמו, מהו צתופיהן, דהיינו דינייה דמודר [ראה לקמיה באות ה], אלא דלישנא צמתיתין צאלו עדיפא ליה כנ"ל,

אבני חן על מסכת נדרים

ונפרעין, היכי שריט לה ללוות, כך פירשו רבותי,

ולי נראה דה"ק אם איתא דחלופיהן כגדוליהן דמו [ונאסרין], היאך צעלי חוצין צאין ונפרעין [פ'] איך מותר להם לגבות מהבעל, הרי מדין ממונות אינם יכולין שהרי אדעתא דידה נחית, וכיון שכן אין הבעל רשאי לשלם חובה] דנהי דמדינא מויליין מזה ונותנים לזה מדרכי נתן, הכא אגן סהדי דלדעתא דידה נחית ולא דלדעתא דבעל, כי היכי דלא [לעציד] [מעציד. כ"י] היא אסורה על ידיהו,

ביאורי הר"ן: ונראה לי דלהכי פשיט לה מהך דרייתא, ולא פשיט מסיפא דמתני' [ב"ק קטז.] דהאומר לבנו קונים שאתה נהנה לי וכו', דמתן צסיפא לווה ובעלי חוב צאין ונפרעין? משום דליהו לא הוי כמחליף, דהא מני קני נכסי, אבל אשה שאין לה קנין בלא בעלה, סליק אדעתא דהיא כמחלפת נכסי הבעל ממנה?

ומשני **אמר רבא דילמא לכתחילה הוא דלא** [אסור להחליף], ואי **עבר** [ולכן בשלוותה האשה ברעבה, יכול הבעל לשלם] **עבר** כלומר כשהוא צא להחליף אסור בהיתר לכתחילה צידים אסור, והחליפין אסורין, אבל זו בשעה שלותה אע"פ שהבעל מתחייב, אין כאן חליפי אסור ממנה, הילכך יכולה היא ללוות ולאכול, ואע"פ שאח"כ נפרעין מן הבעל, דיעבד הוא שנעשו חליפין למה שאכלה,

אלא ת"ש המקדש בערלה אינה מקודשת, מכרין וקידש בדמיהן הרי זו מקודשת דקס"ד דכיון שאסור ליהנות מן החליפין, אפילו עבר ונהנה, שהחליפין צאחר דליהו חליפי חליפין אסורין, ומשום הכי קשיא ליה בשעצור וקידש בדמיהן למה היא מקודשת גמורה, ואינה זריכה לקדש פעם אחרת, דאי אסירי חליפין מדרכנן, הוה לן לאכרוכה קדושי אחרני,

ואמרין **הכא נמי לכתחילה הוא דלא, ואי עבר עבר** כלומר לכתחילה הוא שאסור ליהנות מן החליפין, אבל אם עבר ונהנה נהנה (דחליפין) [דחלופי חלופין. כ"י] מותרין,

ולענין הלכה לגבי נודר עצמו דאמר אלו, אפילו החליפין אחר נודר אסור צהן והיינו מתני', אבל כשהדירו אחר וכן נמי צנודר עצמו דלא אמר אלו מסתברא דלקולא נקטי', דכיון דכפי האי גוונא [פ'] בנדרים [ג] גבי אסורי הנאה דעלמא ליכא למימר דחלופיהן כגדוליהן דמי, אלא מדרכנן בעלמא וכדפרישית לעיל, הוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא, ואפילו עבר והחליפין חליפין [פ] מותרין, [ראה מה שכתבתי לעיל ע"א דנודר עצמו כשאומר "אלו" אולי יהי אסור מדאורייתא שהרי כוונתו לאסור החלופין],

אבל הרב רבינו משה צר מיימון ז"ל כתב צפ' חמישי מהלכות נדרים (הלכה ט"ז) הרי גדוליהן וחלופיהן ספק, לפיכך חזרו אסור בגדולי פירות אלו וחלופיהן, והרמב"ן ז"ל מסתם לה סתומי [פ'] שאינו פוסק כלום בענין זה, ברמס"ם שם ובעיין לא איפשיט] לקמן בפרק הגדור מן הירק:

מהני': הריני עלך חרם (שהתא) [שתלה. כ"י] הגאון עליו כהרס של צדק הצי, ובגליל מיירי דסתם חרמים לצדק הצי (לעיל דף יח) **המודר אסור, הרי את עלי חרם** שהיא הגאון חזרו עליו כהרס הגו דר

אסור, הריני עלך ואת עלי שניהם אסורין, ושניהם מותרין בדבר של עולי בבל שהפקידום עולי צנל לכל ישראל [דהפקד הוא ולא דשוחפות, והכי נמי תנן בשולחי פ"ב דמסכת ביצה של עולי בבל כרגלי הממלא שאין להם בעלים. שטמ"ק].

דף מ"ח ע"א

ואסורים בדבר של אותה העיר שהם דרים צה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק צה, (שהם) [שהרי. כ"י] יכולין למכור ז' טובי העיר צמעמד אנשי העיר, והוה להו כשומפין שאוסרין זה על זה,

ואיזהו דבר של עולי בבל, כגון הר הבית, והעזרות [וביהמ"ק, אבל ירושלים ס"ל דנתחלק לשבטים [כמגילה כו.]. ואגן קי"ל דלא נתחלקה [כסוטה מה: ורמב"ם פ"ט מרוצח ה"ד. יבין], **והבור** [מים לשתייה] **שבאמצע הדרך**,

ואיזהו דבר של אותה העיר [דברים דלהלן יכול לאסור רק אם יש לו חלק בעיר, דהיינו ששילם בבניה או שמשלם מכס, ולכן אם נתנה במתנה לנשיא, אין בנו יורש מה ששילם בה אביו], **כגון הרחבה** [השוק. יבין], מקום פנוי באמצע או אצל העיר, שמתאספים שם לעת הצורך], **והמרחץ, ובית הכנסת** [אעפ"י שייחדוהו לתפלה לא פקע רשותו ממנו, וכגון שהמודרים או אבותיהם מורשיהם נתנו חלקם בהם [לבנין בהב"ם], אבל אינש מעלמא שלא היה לו ולא למורישיו חלק אינם יכולים לאסורו. שטמ"ק],

והתיבה שנותנין עליה ספר מורה לקרות [צו. כ"י], [ארון שנותנין בו ס"ת. תוס'] **והספרים** שקורין צהן [היו רגילין לקנות ספרים משל צבור ללמוד בהם בני העיר. תוס'],

[ואיכא מאן דמקשה והיאך נאסרים לקרות בספרים והלא מצוה היא ומצוות לאו ליהנות ניתנו? ולא קושיא היא, דלא שייך מעמא שמצוות לאו ליהנות אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשאדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו, אלא לעשות מה שנצטווה מאת השם, כמו שפירשנו באלו מותרין, אבל מצות לימוד שהוא ענין ציור הלב וידעית האמת, עיקר הצווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, ברכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, ומשום הכי אבל אסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, מפני שהם משמחים לבו על כרחו, הילכך לא שייך למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשגיג ומבין בלימודו. ראמ"ה],

והכותב חלקו לנשיא מפרש צגמרא דה"ק, מה תקנתו, יכתבו חלקן לנשיא, דזהכי שרי, דמתן נותן לאחר משום מתנה והלה מותר צה,

ר' יהודה אומר אחד כותב לנשיא, ואחד כותב להדיוט [מיעיל שיוכל המודר ליהנות], **מה בין כותב לנשיא לכותב להדיוט, שהכותב לנשיא אין צריך לזכות שמיד שכתב לו שטר מתנה קנה, אע"פ שלא זכה אדם בשבילו, משום דיפה כח הנשיא** [פ'] דנשיא יש לו כח דרבים, ומבואר בה"ג מרדכי בבא מציעא פ' האומנין דרבים אינן צריכין קנין לא לקנות

אבני חן על מסכת נדרים

לה צפירקין דלעיל (דף מג) ולא נשנית כאן אלא בשביל דבר שנחמדש בה, שאם הוכיח סופו על מחלוקתו, הערמה היא ואסור נותנו לאחר לשום מתנה, והלה מותר בה,

מעשה באחד בבית חורון שהיה אביו נודר הימנו הנאה, והיה משיא את בנו מדיר היה משיא את בנו [ורצה שאביו יאכל אצל החתונה], (ו. ד"ס) אמר לחברו חצר וסעודה נתונים [לך. ד"ס], (הינן) [ואינן. ד"ס] לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר אם שלי הם הרי הם מוקדשין לשמים,

א"ל נתתי לך את שלי שתקדישם לשמים ! אמר לו [לא. ד"ס] נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואבך אוכלין ושותין ומתריצין זה לזה, ויהא עון תלוי [בראשו]. [בראשו. ד"ס],

אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מוקדשת אינה מתנה כלומר דנהי דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, אע"ג דאם הקדישה אינה מוקדשת, וכדאמרין בפרק יש נוחלין (ב"ב קלו) דעל מנת שמתחזקו לה, הקדישו אינו קדוש, דמידי דחוי "ליה" קאמר ליה [פי' שישתמש ויהנה במנה זה המקביל מתנה, ולא שיקדישנה]? שאני התם דמ"מ לשעמה מתנה היא, אבל מתנה זו של בית חורון אפי' לשעמה אינה, שלא נמסר להקנותה לו כלל, אלא שתקרא על שמו, כדי שיהא אביו מותר בה, והיינו לישנא דמתני' דקתני כל מתנה "שאניה" שאם הקדישה אינה מוקדשת וכו', ולא קתני כל מתנה שאם הקדישה אינה מוקדשת וכו' ? משום דתנא הכי קאמר, כל מתנה "שאניה כלום" כו' שהיא בהערמה, שאם הקדישה אינה מוקדשת, אינה מתנה, והכי איתא בירושלמי רבי ירמיה צעי [מעמה. ירושלמי] (וכי' אין אדם נותן מתנה [לחצירו. ירושלמי] על מנת שלא יקדישה ? כיני מתנתא [פי' בן תפריש המושנה] כל מתנה שהיא בהערמה, שאינה [פי' שאינה כלום, דהיינו] שאם הקדישה [תהא] [אינה. ירושלמי] מוקדשת אינה מתנה:

נב: [ומקשה על מתני'] מעשה לסתור [דעך השתא לא חזינן מתנה גרועה. תוס'] לא לסתור ממש קאמר, דהכא שאני דאמר ליה [והינן] [ואינן. כ"י] לפניך, אלא הכי פריך, כיון דמעיקרא [תנא שרי] [שרי תנא. כ"י] [דאם נתן במתנה לאחר, המותר מותר בה], היכי מייתי עובדא דאסור, דאורחיה דתנא למייתי מעשה לסתור למהי דתנא צרישא ?

[ומתריץ] חסורי מיחסרה והכי קתני, ואם הוכיח סופו על תחילתו שהוכיח סוף דצרי' על מחלוקתו, שאין אלא הערמה, וכגון מתנת בית חורון דאסיק למילתיה ואמר [והינן] [ואינן. כ"י] לפניך אסור, ומעשה נמי בבית חורון באחד דהוה סופו מוכיח על תחילתו, אבל כל שלא אמר בפירוש, אע"פ שהענין [מוכח צעמנו] [צעמנו מוכיח. כ"י] דלא יחייב ליה אלא כי היכי דליהני מותר, אפי' הוה מתנה,

אמר רבא לא שנו אלא דאמר ליה [והינן] [ואינן. ד"ס] לפניך אלא כדי שיבא אבא דהוי תנאי גמור אבל א"ל שיהיו לפניך שיבא אבא, מדעתך הוא דא"ל דלא תנאה הוא, ומתנה גמורה היא,

ולא להקנות, ועי' חו"מ סי' קס"ג דאלימא כחם בזה. דברי יעקב בא"י [להדיוט צריך לזכות,

וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה צריכין לזכות, לא דברו בנשיא אלא בהוה שאין אדם סומך להקנות לאדם אחר, דמסתמי שמה יאסרנו עליו, ולפיכך נהגו לכתוב לנשיא, שאין דרכו לאסור הנאה על הצדיות,

ביאורי הר"ן: וקשה לי לרבנן דאמרי דאחד זה ואחד זה צריכין לזכות, אם כן מאי קמ"ל מתני' הא תנן לה תרי זמני [לעיל מוג', ולקמיה ברך וזה] נותן לאחר משום מתנה והלה מותר בה, בשלמא לרבי יהודה קא משמע לן דאינו צריך לזכו 'ת, אלא לרבנן מאי קמ"ל ?

ונראה צעני דקמ"ל דאע"ג דאין הלה מסתלק ממנה שנתן, שעדיין משתמש בצדיקה"כ כצמחיה, שרי, דלא תימא הערמה צעלמא היא ואסור,

[והר"ן בוסין] ומתני' דקמ"ל ואסורין בדבר של אומה העיר רבנן היא, ולא רבי אליעזר בן יעקב, כדאמרין. כ"י לעיל דבית הכנסת כחצר שאין בה דין חלוקה דמי, הילכך כיון דאין פסיקא הילכתא לעיל כר' אליעזר בן יעקב, ליתא למתני',

יש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שפסק בפ"ו מהלכות נדרים (הל' ד ה ו) כרבי אליעזר בן יעקב, ופסק נמי למתני', וכבר השיגו הרמב"ם ז"ל בהלכותיו היכי מוכי שטרא לבי תרי,

רבי יהודה אומר אין אנשי גליל צריכין לכתוב, שכבר כתבו אבותיהן על ידיהן [כלומר זכותם כתבו לנשיא מדורות הראשונים. תוס', וראה בגמ' לקמיה]:

נב: אמאי מיתסר [ס"ד שהכותב חלקו לנשיא הוא גם מדברים הנאסרים, ושואל למה נאסר] ?

[ומתריץ] אמר רב ששת הכי קתני ומה תקנתן שלא יהו אסורין, יכתבו חלקן לנשיא,

(רבי יהודה אומר אחד כותב לנשיא ואחד כותב להדיוט ומה בין כותב לנשיא לכותב להדיוט הכותב לנשיא אין צריך לזכות, והכותב להדיוט צריך לזכות, וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה צריכים לזכות, לא דברו בנשיא אלא בהוה [כל זה נראה מיותר. גליון]):

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה אומר אין אנשי גליל צריכין לזכות, שכבר כתבו אבותיהן על ידיהן: תניא ר' יהודה אומר אנשי גליל קנטרנין היו [אנשי קטמא ומריבה. שם], והיו נודרין הנאה זה מזה [בתדירות], עמדו אבותיהם וכתבו חלקיהן [בנכסי ציבור] לנשיא:

מתני': המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הך מתני' תנן

אבני חן על מסכת נדרים

[ענה האב] **אמר להון ליקני הדין** [יקנה בני בתנאי], **ואי הואי בר ברי צורבא מרבנן לקנייה**,

[שואלת הגמ' איך יהיה הדין אם אומר האב כן] **מאי?**

אמרי פומבדיתאי קני על מנת להקנות הוא וכל קני על מנת להקנות לא קני דאע"ג דמננה על מנת להחזיר שמה ממנה, התם שאני דמכל מקום הרי הוא זוכה בה לשעמו, ומשמש ממנה, אבל הכא דלא אקני ליה לצריה כי היכי דליזכי בהו כלל, אלא כי היכי דליקנינהו לצריה כי הוי צורבא מרבנן, לא קנה, והך דרא דמעלי קני כולוה נכסי, דהא כל היכא דהאי לא קני לאידך אקנינהו,

[קנין חליפין שנקרא גם קנין סודר הוא קנין הראשון שהיו ישראל רגילים לקנות בו כ"ה במדרש רבה סוף קהלת, ספר החינוך שלו ד"ה ועוד, מקורו הקנין הוא מהפסוק לקיים כל דבר שלף איש נעלו, ראה ב"מ מ"ו. מחלוקת אמוראים האם קונים בבכיו של קונה או בכליו של מקנה [ואז כוונת הסודר הוא שהמקנה נותן לו הסודר, וע"י שקונה הסודר נמשך גם כאילו נתן לו חפץ הנקנה] ולהלכה קונים בבכיו של קונה, ולכן פירש הר"ן כאן שנותן הקונה סודר למקנה].

ורב נחמן אמר קני אע"פ שלא נתן ליה כלל, אלא כדי שיקנה לפלוני דהא סודרא קני על מנת להקנות הוא **דמי יתיב קונה סודריה למקנה, אינו מוכהו צו לשום דבר, אלא שיהא לו צו קנין כדאי שיקנה לו קרקע שלו, ואפי' הכי משצין ליה קנין, שעל ידו קנה לוקח את השדה, אלמא קנין כי האי קנה,**

אמר רב אשי, ומאן לימא לן דסודרא אי תפוס ליה לא מיתפוס כלומר מנא (לך) [לך. כ"י] דאי צעי מקנה לעכזיה לגמרי, לא מצי עביד [אבל כאן אין הסבא רוצה שבנו יוכה בה כלל],

ועוד סודרא קני על מנת להקנות, וקני מן השתא כלומר לכשתמלא לומר דסודרא קני על מנת להקנות הוא, מיהו איכא ציה חדא למעלותא, דהוי קני על מנת להקנות מן השתא, מקמי דמהדר (סודרא מקנה) [מקנה סודרא ?] לקונה, דסתם קנין מעכשיו הוא,

אבל הכא הלין ניכסין דהדין [נכסיו של הסבא] **לאימתי קני, לכי הוי בר בריה צורבא מרבנן** **דמסתמא כיון שלא הקנהו אלא להקנותם לבנו, ודאי לא היה דעמו שיקנס עד אותה שעה [שהרי לא רצה שבנו יוכה בהם], דמאי לעביד בהו צמייס, לכי הוה [והואו שעתא] הדר סודרא למריה כלומר כלתה לה אותה הקנאה, צין שהקנהו צקנין, צין שהקנהו צמקא,**

ביאורי הר"ן: ורצ נחמן דאמר קני על מנת להקנות קנה, נהי דמודה צמקנה לאחר שלשים יום דלא קנה, דאיהו גופיה אמר צפרק האשה שנפלו לה נכסים (כתובות פג) דהאומר לחצירו משוך פרה זו ולא תקנה עד לאחר שלשים יום, דלא קנה צעומדת צאגס,

[אפ"ה] הוה ס"ד דרצ נחמן דהכא, כיון דלא אמר צהדיא דלא ליקני עד דהוי צורבא מרבנן, ואמר סתמא, כמאן דאמר מעכשיו ולכי הוי דמי,

אלא דאי צעי עביד הכי, וכדאמרין צפוי"ט (צ"ה כ) צהוא דאמר הצי ד' מאה זוזי לפלגיא ולנסיב צרתאי, דאמר רבא ד' מאה זוזי שקיל, צרתיה אי צעי נסיב אי צעי לא נסיב,

לישנא אחרינא אמרין לה [כך אמרו דברי רבא], **אמר רבא לא תימא טעמא דא"ל והינן [ואינן. כ"י] לפניך הוא דאסור, אבל א"ל הן לפניך שיבא אבא ויאכל, מותר, אלא אפילו אמר ליה הן לפניך יבא [הר"ן גורם "ויבא", ובר"ם יש "שיבא"] **אבא ויאכל אסור, מאי טעמא סעודתו מוכחת עליו דהיי דבעלמא ויצא לאו מנאי הוא, הכא שאני משום דאין סהדי שאין אדם מכין סעודה לנשואי בנו ונזונה לאחר, הלכך סעודתו מוכחת עליו, דמאי דאמר ויצא אבא [למנאי] [אדעתא דמנאי. כ"י] גמור קאמר,****

מיהו כתב הרשב"א ז"ל, דדוקא כשאמר כן צעמא מננה אצל לאחר מכן לא, כיון דצעמא מננה לא אמר מייד,

אצל הרב רבינו משה צר מיימון ז"ל כתב (צפ"ז מהל' נדרים הל' טו) דאפי' לאחר שעה אסור ואינה מתנה,

דף מ"ח ע"ב

ההוא גברא דהוה ליה ברא דהוה שמיט כיפי דכיתנא שהיה גונב אגודות של פשתן, [כיפי = עמרים. ראב"ה],
[אנצי פשתן היה שמיט, ומקלקל אותם. תוס'],
ואית דאמרי שהי' משמט עצמו מללמוד תורה והי' עוסק באנצי פשתן. רש"י, פי' דלכן התייאש מבניו, שכיון שראה שלא איכפת לי' לעסוק במלאכה בווי' בוו, הרי שהוא אדם גם שלעולם לא יחי' לו חשק בלימוד התורה. ע"פ התפארת ציון].
אסרינהו לנכסיה עליה,

אמרו ליה # [קרוביו וידידיו, לאב], ואי הואי בר בריך צורבא מרבנן מאי מה תהא עליו, למה לא יקנה אותם,

ביאורי הר"ן: ואם תאמר דהא אע"ג דאסרינהו עליה הוה קני להו צריה, דהא כתצין לעיל דמאן דאסר נכסיה אצריה, אע"ג דאינו רשאי ליהנות מהן, אפי' הכי גוף הנכסים ידיה הוי, (דמכל מקום) [דמשום הכי. ר' שמחה מדעסוי זצ"ל] תמן נותן לצניו או לאחיו, וכיון שכן צריה הוה ירית להו [בין] אי הוי צורבא מרבנן או ע"ה [פי' כיון שהסבא לא אסר את הנכסים אין נפק"מ מה יחי' הנכר בין ת"ח ובין ע"ה על ברחק יירש], ומחיים נמי אי צעי [למחציתיהו. כ"י] לצריה, מצי עביד, כדמאן נותן לצניו או לאחיו (וכדפירשנו) [וכדפירשין. כ"י] לעיל (ד' מז) ?

י"ל דהך עובדא הכי הוי, דלהואו גצרא הוה ליה תרין צני, חד דמעלי, ואידך דהוי שמיט כיפי דכתנא, והיכרו צו דהוה צעי למחציתיהו לנכסיה להוה דמעלי, ומשום הכי אמרו ליה אי הוי צר צרך צורבא מרבנן למה לא יוכה צנכס, ואהדר להו שפיר קאמריהו ליקני הדין פלגא, ואי (הוה) [הוי. כ"י] צריה צורבא מרבנן ליקנינהו צריה להוה פלגא, ואי לא ליהוה כולוה להך צרא דמעלי ?

אבני חן על מסכת נדרים

ורב אשי דמי לנ"ה דכיון שלא רצה להקנות אלא כי היכי דלקנייה לזכר צריה, מסתמא לא נחמין שיקנה עד אותה שעה, והיה שעתא כלה לה קנייתו, ומיהו כי אמרי' הכי, דוקא בקנין ומשיכה וחזקה שאין מתקיימין [פי' שלאחר מעשה הקנין לא נשאר במנה כלום], אבל בקנין שטר, שהשטר קיים ועומד לז' הוי זכר צריה לזכרה מרבנן קני, דהא המקדש את האשה בשטר ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום, מקודשת אם לא נאצד השטר ולא [נמקמו] [נמקרה. כ"י], וכן לענין הגט וכדאיתא התם הרשב"א ז"ל,

ולי נראה דהכא אפי' בשטר לא מהני, דהאי גברא מזה ממת מיתה הוא, ואי בשעתיה לא קני, לאחר מיתה נמי לא קני, דאין שטר לאחר מיתה, [והיכי] [והיינו] דקא פליג רב אשי סתמא [שרב אשי אינו מחלק, בין חזקה לשטר],

אמר ליה [הקשה לו] רבא לרב נחמן והא מתנת בית חורון דקני על מנת להקנות הוא, ולא קא קני דאי קני ליהוי מותר מותר זו דהא אפסקיה אחר?

זימנין אמר ליה משום דסעודתו מוכחת עליו שאין אדם עשוי ליתן לאחר סעודה שהפך לנשואי בנו, הילכך לא הוי אלא הערמה ואסור, כך פי' רבנן,

ביאורי הר"ן: וקשה לי נהי דמוכחת עליו, הא [המוכח לבנו כדי שיוכח בה בן בנו] [נמי. כ"י] צדיקא אמר דלא יחייב מידי לצריה אלא לאקנויי לזכר צריה,

[ואפ"ה] [ומש"ה. ח"ט] אקשינן דאם איתא דקני, צמחנת בית חורון הוה [נמי הוה ליה ?] למשרי, אע"ג דאמר ליה [והינן] [ואינן. כ"י] לפניך, דמ"מ כיון דקני הא אפסקיה אחר, וכיון שכן מאי שני ליה סעודתו מוכחת עליו, וכי מוכחת יותר ממאי דאמר צדיקא [והינן] [ואינן. כ"י] לפניך ?

[פי' קושיית הר"ן הוא כיון דסבר רב נחמן שיכול לזכות לבנו שיקנה בשביל בן בנו, למה לא יוכל לזכות לחבירו שיוכח בשביל אביו במתנת בית חורן, אם סבר שמה שמוכח לחבירו בשביל אביו הוי ערמה, ולא הוי קנין גמור, גם כאן אינו רוצה שבנו יזכה ומוכח לו רק בשביל נכדו. א"ח תש"ס],

וכ"ל דה"ק סעודתו מוכחת עליו, דעבי מדיר דליתיהי "אצוה" מסעודה דעביד איהו לצריה [לנשואי בנו]. דהכי הוא אורחא דמילתא דלאיתנהוי אצוה מסעודה, דאיניש אחרינא מאי נפקא ליה מינה, הלכך סעודתו מוכחת עליו דאצוה מדדיה מתנהי, אבל הכא אדרבה ניחא ליה להאי גברא דליתיהי זכר [צרי. כ"י] מאצוה, שכן [הוא. כ"י] סדר נחלות, ולא שחקפון נחלה ממנו לזכר בנו,

וזימנין אמר ליה ר' אליעזר היא, דאמר אפילו ויתור אסור במודר הנאה לאו דשייך הכא דין ויתור, אלא [צ] לדמיון צעלמא נקטיה, דכי היכי דמתמר ר' אליעזר צנדיס טפי מצדיני ממונות, דאילו צדיני ממונות דריסת הרגל שריא ולית זה משום גזל, ואילו מודר הנאה מתצירו אסור ליכנס צנצני, ה"נ נהי דקני ע"מ להקנות לענין דינא קני, משום חומרא דנדרים אמרינן דלא קני [וזה לא שייך בההוא גברא שהקנה לזכר בריה של היה מודר [ולא שייך להחמיר בה]. ת"צ],

תנן אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה, כל לאיתויי מאי, לאו לאיתויי הא מילתא דשרדיא בכיפי דאפי' לענין דינא, קני ע"מ להקנות לא קנה [ולא כמו שאמרנו שהוא רק חומרא בנדרים]?

לא לאיתויי לישנא בתראה דשמעתיה דרבא [לעיל מה]. דאמר דאפי' יצא אצא ויאכל אסור, משום דסעודתו מוכחת עליו:

ולענין הלכה בסודר קיימא לן כרב נחמן, דסודרא קני על מנת להקנות הוא ולח מצי מקנה לעכו"ם,

[דלע"ג] [ואע"ג. ח"ט] דרב אשי אמר ליה [לרב נחמן] מאן לימא לן דסודרא אי תפיס ליה לא מתפיס, דחויא צעלמא הוא דקאמר ליה, ולא סבר לה, דאיהו גופיה אמר צפ"ק דקידושין [ד' ה] גזי האומר לאשה הרי את מקודשת לי צמנה זה, על מנת שתחזירי לי, דצולוהו קני לזכר מאשה, "גזרה" שמה יאמרו אשה נקנית צחליפין,

ואי סלקא דעתך דאי תפיס מתפיס [ומה שאומר כאן מאן לימא לן וכו' הוא סובר כן באמת ואינה דחויא בעלמא], מאי גזרה [פי' וכו' הוא רק גזירה הלא כן הוא באמת] דאי הכי [דאי תפיס מתפיס] נקנית היא צחליפין [ואין לך קניין] [שאין לך כסף. כ"י] גדול מזה, אלא ודאי רב אשי גופיה סביר' ליה דסודרא אי תפיס ליה מקנה לא מתפיס, והכא דחויא צעלמא הוא דדמי ליה לרב נחמן,

מיהו נהי דלענין סודרא קיימא לן כרב נחמן, לענין קני על מנת להקנות משמע דלא קי"ל כותיה, דבהא רב אשי פליג עליה לגמרי, משום טעמא דסודרא קני ע"מ להקנות מן השתא הוא, אבל הכא הדר סודרא למרה,

אבל הרמב"ם ז"ל פסק צמחיהן כרב נחמן, משמע דס"ל ז"ל דכיון דפרכא קמיימא דרב אשי דרך דחויא היא דכתיבנא, כל מאי דקאמר ליה נמי לדחויי מכיון ולא לאיפולוגי עליה, [והרמב"ם] [והרמב"ן. גליון] ז"ל צהלומיו מתסת לה קדומי [שאינו פוסק כלום בענין זה].

פרק ששי הנודר מן המבושל

דף מ"ט ע"א

מתני': הנודר מן "המבושל" [שאינו חי, ולא מבושל כמאכל בן דרוסאי. ראמ"ה], מותר בצלי [באש. ראמ"ה] ובשלוש שאינם כגלל לשון מבושל, שלוק צליל ולא צליל,

אבני חן על מסכת נדרים

מעשה קדרה, אינו אסור אלא ממעשה רתחתה, היוור לקדירה, כל המתבשלים בקדרה,

נב: תניא ר' יאשיה אומר דגודר מן המצול אסור צלי ואע"פ שאין ראיה לדבר שהצלי יהא צלל מצול זכר לדבר דכתיב וישלו (את) הפסח, ופסח אינו נאכל אלא צלי וכתיב וישלו, ומיהו לאו ראיה גמורה היא כדאמר במסכתא דנדרים הלך אחר לשון בני אדם 'שנא' דברי הימים ב לה ויבשלו (את) הפסח באש כמשפט,

לימא בהא קמיפלגי דרבי יאשיה סבר הלך אחר לשון תורה (ולכן נכלל צלי בלשון מבושל), ותנא דילן (דמתני' דתני מותר בצלי) סבר בנדרים הלך אחר לשון בני אדם?

לא דכולי עלמא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, מר כי אתריה ומר כי אתריה, באתרא דתנא דילן לצלי קרו ליה צלי, ולמבושל קרו ליה מבושל, באתרא דר' יאשיה אפילו צלי קרו מבושל,

והא קרא נסיב לה [ויבשלו הפסח וגו']? אסמכתא בעלמא:

[וקרא אסמכתא בעלמא הוא. לכאורה תמוה מה לנו לאסמכתא דקרא כיון דלא אזלינן בתר? וי"ל דנפק"מ לאתרא דלא מושטעי בלשון הקודש או שאינו מבורר שם לשון בני אדם אזלינן אחר לשון תורה. פרשת נדרים

וקרא אסמכתא בעלמא. מהראוי להתבונן מהו הלשון "אסמכתא" הל"ל "רמזו" ? אבל הנרצה הוא בדרך הסמיכה [פ' סמיכת חכמים] המצטית ע"פ התורה אשר הבעל הוראה בדורו סומך את הקם אח"כ "יורה יורה ידין ידין", כן כביכול התורה סומכת בסמיכת חכמים את חכמי הדור שיהיו דבריהן חיון וקיימין בתורה ממש, וכן הא דאמרו ר"ל כל מילי דרבנן אסמכוהו אלא תסור לשון "אסמכוהו" אינו מובן דהל"ל "למדוהו" ? ולפי הג"ל מובן וכו'. בני יששכר מאמרי כסלו-טבת מאמר ד' קל"ו],

ביאורי הר"ן: ירושלמי - אמר רבי יוחנן הלכו צנדרים אחר לשון בני אדם, אמר ר' יאשיה הלכו צנדרים אחר לשון מורה, מה נפיק [מ]צנייהון ? אמר קונס יין שאינו טועם צמג, על דעמיה דרבי יוחנן אסור [גם] ציוס טוב האחרון של חג, על דעמיה דר' יאשיה מותר, [וממשיך הירושלמי דבאמת לר' יאשיה באומר קונס יין שאינו טועם בחג יהי אסור ביו"ט האחרון שלא אמר ר' יאשיה הלך אחר לשון תורה אלא לחומרא] אף ר' יאשיה מודה שהוא אסור לא אמרה ר' יאשיה אלא לחומריה ע"כ,

ולפוס גמרא דילן דאפי' ר' יאשיה מודה דאין הולכין צנדרים אלא אחר לשון בני אדם, שמעינן מינה דצין להקל צין להחמיר האומר צמג, יו"ט האחרון של חג צלל,

[שינוי במשנתנו] קונס תבשיל כו': והא מתבשיל נדר ואמאי מותר בעצה דהא תבשיל הוא? אמר אביי האי תנא כל מידי דמתאכל

(דנהי) [ונהי ?] דשלוך נמי משמע מצול יותר מדאי, כדאמרינן צפ' כל הכשר (חולין דף קי'), הכד אוקרת ואינה נאסרת [פ' כבד טריפה שבשלה עם היתר אוסרתו, ואם בישל כבד כשירה עם איסור אינה נאסרת. יבין תרומות פ"י משנה י"א], שלוקה [הרצה מאל. רש"י חולין] אוקרת ונאסרת [לפי שלאחר שגמרה פליטתה חוזרת וצולעת. רש"י חולין], שלוק דהכא צליל ולא צליל הוא, דצנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ותבשיל שנתבשל יותר מדאי צלל מצול הוא,

[פ' מבושל יקרא כל דבר שמתבשל עם תבלין כגון בשר המתבשל עם כרוב או עם שאר ירקות ושלוך יקרא כשנשלך לבדו בלא תבלין. תוס' רי"ד עיי"ש עוד],

אמר קונס "תבשיל" (שאיני) [שאיני. ד"ם] טועם, אסור במעשה קדרה מעשה קדרה כגון חלקא טריגס וטיסני [חילקא- חטה נחלקת לז'. טריגס - אחד לג'. טיסני- אחד לז'. ר"ן לקמן גה:], ומותר בעבה וקאמר דאם הוא כך אסור, אצל עצה מותר דהאי תנא כל מידי דמתאכלא ציה ריפתא "תבשיל" קרי ליה, כדא"ר בגמ', ומעשה קדרה עצה צאפי נפשיה אכלי ליה צלל פת, ואמרי' בגמ' דאסור צללי וצשלוך דהא מתאכלא ציה ריפתא, וכי קמי שמי טועם לאו דוקא דאמר הכי [פ' דגם אם אמר קונס תבשיל עלי אסור], אלא לרצותא נקטה, לומר דאפילו אמר שאני טועם [אין זה מרבה כלום ו] מותר בעצה,

ומפורש בירושלמי דכי היכי דצקונס "תבשיל" מותר בעצה, הכי נמי נודר מן "המצול" מותר בעצה,

ומותר בביצה טורמוטא [כתבו התוס' ז"ל טורמוטא אין בו משמעות. מלאכת שלמה] מפרש בגמרא דשלקי לה צמיא חמימי אלפא זימני, ואלפא זימני צמיא קרי, עד דמזמוטרא כדצלה לה, ולא מתאכלא ציה ריפתא, ומשמע דדוקא צה הוא דשרי, אצל כל שלא נתבשלה כל כך אסורה, דהא מתאכלא ריפתא צהדה,

והכי איתא בירושלמי צסס רצ חסדא, אסור צציה מגולגלת [שקך] [שקך. כ"י] דרך החולה לאכול צה פתו, [דאלמא] [כלומר. ח"ש] כל שלא נטעמקה כל כך שהפת נאכלת עמה צלל תבשיל הוא, וברלעת הרמוצה [שנטמנה באפר חם שתתמתק. יבין, אבל ראה גמ' לקמן נא. שמקשה על פירוש זה],

הגודר מ"מעשה קדרה" אין אסור אלא ממעשה רתחתה [ואכל עשוי מקומה שהורחת בקדרה. רע"ב],

[ז"ל רש"י ז"ל כמעשה רתחתה, היינו דבר שנגמר בשולו בקדרה ואינו אלא מחמשת המינים, לאפוקי דבר שאין גמר בשולו בקדרה עד שמבשלין אותו באלפס. מלאכת שלמה],

[זופע, ממאכלים שצריך לרתחן הרבה. יבין],

[דבר הרותח כגון רוטב וכל דדמי ליה. רש"י],

אמר קונס "היוור לקדרה" (שאיני) [שאיני. ד"ם] טועם, אסור בכל המתבשלין בקדרה:

המשנה מדברת על ד' לשונות:

מבושל, אסור בכל המבושלים חוץ מצלי ושלוך, [ומותר בעבה. ירושלמי] תבשיל, כל דמתאכלא עם פת, ובגמ' ע"ב ואסור בצלי ובשלוך ובמבושל,

אבני חן על מסכת נדרים

ריפתא דלא כבבלאי # [פ' דבבלי שגדר מן המבושל אסור גם בעבה, אבל אין תמוה שהמשנה אמר סתם דלא כבבלאי, שהרי קורא אותם מפשאי בשביל זה], דאמר ר' זירא [עלה מבבל לא"י [כתובות קי:] ודחה מנגה את בני בבל] כבבלאי טפשאי דאכלי לחמא בלחמא [starch & starch] דלילו לצנלגי כיון דאכלי צהדי ריפתא, תבשיל מיקרי ואסור,

(א"ר חסדא דמשאיל) [רב חסדא שאיל. ד"ם] לחון להלין נקדני [נקדני] שאוכלי ננקיות [נקיי הרעת כמו המנקר הצרו. ר'], לשון אחר נקדני שמדקדקים באכילתן, וכדאמר' צפ' שלשה שאכלו [צרכות דף ג] הנקדנים מופסין אותו בך דהוצל, הדין דייסא מאכל של חטים [או שעורים. כ"י] מנזוליס היכין מעלי למיכלה, [דייסא] דחיטי בלחמא דחיטי דרב חסדא מצני צלל היה שהיו אוכלים פת צדיקא, ודשערי בלחמא דשערי, או דלמא דחיטי בדשערי ודשערי בדחיטי, [פ' רב חסדא נסתפק אי אפילו דייסא דחיטי ופת דחיטי שהן מין אחד מחזיק להו בב' טעמים כיון דזה מבושל וזה אפוי, או דוקא דייסא דחיטי ופת דשערי שהן ב' מינים או בהיפך יש לו ב' טעמים, להכי קאמר [רבא] רב אכלה בחמיסי דודאי יש לו טעם אחר. מהרש"א]

רבא [נולד בבבל בעיר מחווא על יד החידקל] אכליה [לפתו] בחמיסי [בדייסא של] קמח של קליות,

[מבאן עד המשנה גא. יש ענינים נפלאים ודברים שנראים כנומאות], רבה בר רב הונא אשכחי' לרב הונא [אביו] דקאכיל דייסא באצבעתיה, אמ' ליה אמאי קאכיל מר בדיה? א"ל הכי אמר רב דייסא באצבעתא בסיס, וכל דכן בתרתי, וכל דכן בתלת,

[זה פלא שיאמר רב הונא ענין של בסיסית אכילה בשם רבו רב. וי"ל דבא לאשמעינן דברייסא לא שייך הא דאמרין [בהוריות י"ג ע"ב] במובל אצבעו במלח שהיא סגולה להשיב את הלימוד ויש שם מחלוקת שר' יהודה אומר אחת ולא שתיים ור' יוסי אומר שתיים ולא שלש לכן אומר דברייסא ליכא למיחש וכל המורה הרי זה משובה. ע"פ שלמי נדרים], # [וכל הענין הוא פלא, מה ענין טעימת המאכל לאכילה באצבעות ?],

[בענין בריאות] אמר ליה רב לחייא בריה, וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה, מזמנים לך למיכל דייסא נך עד פרסה כדי לאכול דייסא, [ואם מזמנים לך] למיכל בישרא דתורא [נך אפילו] עד תלתא פרסי,

[עוד בענין בריאות] אמר ליה רב לחייא בריה, וכן א"ל רב הונא לרבה בריה כל מידעם לא תפלוט קמיה רבך, לבר מן קרא ודייסא, שהן דומין לפתילתא של אבר שאינו מתענג, ואפילו קמי שבור מלכא פלוט,

[שבור מלכא מלך ה' בימי שמוא', או אולי לשמוא' קרי ל' שבור מלכא כדחיוני בעלמא בכמה דוכתי. שטמ"ק. ובפ' ראמ"ה פ' שהבונה על שמוא' שה' בקי בדינין],

ביה ריפתא, תבשיל קרו ליה אכל מעשה קדרה עצה [כיון. כ"י] דלא מתאכלא ריפתא צהדיה, לא מיקרי תבשיל, ואית דמפרשי דאסור צמעה קדרה כך קא קשיא ליה, דלאו תבשיל הוא, [ושני דכיון] [ומשני כיון. כ"י] דמתאכלא ציה ריפתא תבשיל קרי ליה,

[ומביא ראייה שתבשיל נקרא מה שנאכל עם הפת] והתניא זנימחא הנודר מן התבשיל אסור בכל מיני תבשיל, ואסור בצלי ובשלוך ובמבושל, ואסור בהימירות רכות דלועין קטנים שהחולין אוכלין בהן פיתן מדקא יהיב טעמא לאיסורא מפני שהחולין אוכלין בהן פתן ש"מ דכל מידי דמתאכל ציה ריפתא תבשיל מיקרי,

איני דלועין יפין לחולה והא רבי ירמיה חלש, על לגביה ההוא אסיא [רופא] לאסיוה [לרפאותו] חזא קרא דמחת בביתיה, שבקיה ונפק, אמר מלאך מותא אית ליה לדין בביתיה, ואנא איעול לאסאה יתיה ? לא קשיא הא ברכיכי מעלו הא באשוני קשין,

רבא בר עולא אמר הא בקרא גופיה קשה, והא בגווייה דקרא מה שצמחו מעלי [אבל הרופא לא ידע לחלק בין גופיה לגווייה], דאמר רב יהודה לוליבא דקרא מה שצמחו בסילקא יבשלונו עם מדין לוליבא דכיתנא בכותחא מה שצמחו טוב לאכלו עם כותח ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ כדי שלא יעקרו הפשתן לכן [דלא לכלו טובא וליפסדו כיתנא. רש"י],

[פ' שהם אוכלים רק הורעים של הפשתן ומשחיתים ע"ז כל הפשתן, ובפרט כשמקלטין הפשתן כשלא גדל כל צרכו, אבל הת"ח יזהר שלא יפסיד], [והתוס' פירשו שאסור לאומרו לע"ה מפני שמלעיגים עלינו ואומרים שאנו קובעים מילי דחובא ואימלולא בתלמוד], [וראה גם מנחות צט: אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ],

רבא אמר מאן חולין רבנן אין הכי נמי דקרי [דלעת] צין רכיבי צין אשוני קשין לחולי, וכי קמי שחולין אוכלין בהן פתן, לאו חולין ממש, אלא מאן חולין רבנן, דאפילו צבריאותן הן משושי כח, מפני שהתורה מתשת כחם,

רבא למעמיה דאמר רבא [ר"ה טז], אבל שם אמר "רב יוסף"

דף מ"ט ע"ב

כמאן מצליגין על קצירי ועל מריעי בכל ימות השנה [כמאן ? בר' יוסי] דאמר צ"ק דר"ה (ד' טז) אדם נדון בכל יום דאילו לרבנן דאית להו דנדון צ"ה כיון שנגמר דינן אין תפלה מועלת להן מדאמר קצירי ומריעי, שמע מינה קצירי קצירי מומש חולין ומיקרו קצירי לפי שנפסס קצרה מחמת חליים, מריעי רבנן:

[שגינו במשנתנו] ויותר בעבה: מתני' דשרי עצה משום דלא מתאכלא צי'

אבני חן על מסכת נדרים

שנתערב הלשון מפני שרצה לאומרה כעל גוף שלישי] תרדין [מין צוויקעל],
ואכלנום בלא מלח, ואם אכלנום במלח כל שכן שהיו פנינו
צהובין,

[דבר פלא שתרדין יועיל כל כך, ושיחיה נפק"מ בין במלח ובלי מלח],

אמרה ההיא מטרוניתא [matrona בלטינית, אשה חשובה, גבירה. שט] 4.
לרבי יהודה, מו' ר'ה ור'י נעל הולאס ומשמכר [רצתה לבזות אותו
באותו לשון שמכבדין אותו וקורין לו מורי ורבי. מ'] שממוך שלמה פניו להזין
הימה סגור שממכר,

אמר לה הימנותא [הימנותא לשון שבועה, כלומר באמונה, שתיהן
אסורות ל'. רש"י ברכות נה, וכן פ' הר"ח בסנהדרין ל"ח ע"ב] בידא
דההיא איתתא [המטרוניתא, פ'] שבועתי בידה, אני נשבע לה, ודיבר אליה
בדרך כבוד כאל גוף שלישי], אי מעימנא אלא קידושא ואברלתא
וארבעה כסי דפסחא, וחוגרני צידעי [פ'] חוגר וקושר היה צדעיו
לפי שהיה חש בראשו על היין ששתה בפסח. תוס' מן הפסח עד
העצרת, אלא קהלת ח חכמת אדם תאיר פניו [לפי שהתורה
מחמם טבעו והחמימות נראה בפנים יותר. שטמ"ק],

אמר ל' ההוא צדוקי 5. לרבי יהודה, פניך דומין אי כמלוי
רבית אי כמגדלי חזירין שממוך שמחזינן הכנה פניהם להזין, א"ל
ביהודאי תרווייהו אסירן [איכא למידק הא רבית דנכרי שרי, ולמ"ד בפרק
אזיזה נשך ב"מ ע"א ע"א דוקא כדי חייו ניהא אבל למ"ד בת"ח שרי לגמרי
דליכא למיגור בהו קשה ? ועיין בפוסקים. משמרת כהונה בא"ז], אלא
עשרים וארבעה בית הכסא אית לי מן ביתא עד בי
מדרשא, וכל שעה ושעה אני נכנס לכל אחד ואחד # [ודאי
המספר, וגם שהיה נכנס לכל אחד הוא גזומא, אלא הכוונה שהיה מוקפיד לנקות
גופו כל מה שיכול],

6. ר' יהודה כד אויל לבי מדרשא, שקיל גולפא קנקן על
כתפיה והיה מציאו לצית המדרש, כדי שיסע עליו [שלא היה לו מלית
להתכסות והיה מתכסה בחבית וטראה כנושא ממקום אל מקום ולא היה נכר
שהיה מחוסר בגדים ומתכבד במלאכה זאת. שטמ"ק] אמר גדולה
מלאכה שמכבדת את בעליה [פרנסתו היתה נשיאת חפצים ממקום
למקום. יוסף דעת ע"פ התשב"ץ ח"א קמז], [אע"פ שאסור לת"ח לעשות
מלאכה בפני ג' כדאמרינן בפ' עשרה יוחסין, זו המלאכה של משא הכלים
הותרה להם לפי שמכבדת כו' וק"ל. מ'],

רבי שמעון שקיל צנא [סל] על כתפיה, אמר גדולה מלאכה
שמכבדת את בעליה שלא היה יושב ע"ג קרקע,

דביתו 7. רבי יהודה נפקת נקמת עמרא [יצאה לשוק, וליקטה
צמר. שט, # פ' לקטה מעט מעט צמר מן ההפקר, וברש"י פ' שקנתה], עבדה
גלימא [wrapper, cloak] דהומבי גלימא משוני' [היה חתיכת בגד ולכן
לבש בה איש ואשה] כד נפקת לשוקא מיכסיא ביה, וכד נפיק
רבי יהודה לצלויי הוה מיכסי ומצל, וכד מיכסי ביה הוה

[המהרש"א מציין להמשנה בסנהדרין נב. מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל
עד ארכובותיו, ונותנין סודר קשה לתוך הרכה, וכורך על צוארו, זה מושך אצלו
וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו, ומדליק את הפתילה וזורקת לתוך פיו,
ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו],

[כל מידי [דחמימין] אם בלעת דבר חם ואתה קמי רבך, בלע אותה ואל תפלוט
לפניו, כדאמרינן חרק בפני רבו חייב מיתה. לבר מן קרא ודייסא. שחומם חזק ויש
בו סכנה. דפתילה. חומם חזק כמו האבר הניתך ששורפין בו המחויב שריפה
שלוקחין כעין פתילה מאבר ומתיכין אותה ופותחין פיו וזורקין לתוכו. ר' אברהם
מן החר, אבל הר"ן לא פירש כן]

[יש כאן שמונה עובדות ברבי יהודה],

[דרך ארץ באכילה] רבי יוסי 1. ורבי יהודה [בר אילעאי, שהוא סתם ר'
יהודה התנא], חד אכיל דייסא באצבעתיה, וחד אכיל בהוצא
נקליפת עץ [שעשו אותה כלי לאכול בה], א"ל דאכיל בהוצא לדאכיל
באצבעתיה עד מתי אתה מאכילני צואתך לואה שממם הלפרנים,
אמר ליה דאכיל באצבעתיה לדאכיל בהוצא, עד מתי אתה
מאכילני רוקך שאין דרך לקנא ההולא לאחר שנתנה למוך פיו, כשמזיזה
בקערה [ואפשר דכף גוח לקנחו מן ההוצא. מ'],

[שאין דרך לקנא ההולא פ' שאי אפשר לקנחו שהרי הוא קליפת עץ שאינו חלק
ואינו דומה לכף. שאם תפרש שאין המנהג לקנח מה לנו למנהגים יקנח כדי שלא
יאכיל את חבירו רוקו. א"ח תש"ס],

2. רבי יהודה ורבי שמעון אייתו לקמיהו בלו ספין מין מאגיס
שקסין להמעכל, רבי יהודה אכל, ר' שמעון לא אכל, א"ל רבי
יהודה מאי טעמא לא אכיל מר? אמר ליה ר' שמעון אלו
אין יוצאין מבני מעים כל עיקר, אמר ליה רבי יהודה כ"ש
שנסמוך עליהן למחר שממוך שאין מתעכלין, מתעכנין צמעים, וכל זמן
שעומדין סס זיין את הגוף,

[דברי בדיחות ה' שלפי חכמת הרפואות ומנהג העולם כל מאכל השווה בבני
מעים יותר מעת לעת אינו יפה לנוף. שטמ"ק בשם הרא"ם],
[ודאמרינן בכמה דוכתין כל תשחית דגופא עדיף [שבת קמ:]: י"ל היינו למאן
דאית ליה, אבל ר' יהודה לא הוה ל' כדלקמן. מ']

3. רבי יהודה הוה יתיב קמיה דר' טרפון [ר' טרפון היה רבי ור'
יהודה היה התלמיד, כדאמרינן במגילה כא. שהלך ר"י ללמוד תורה אצל ר'
טרפון בלוד], אמר ליה רבי טרפון היום פניך צהובין,
[פ' מאירין וכן הוא במנחות י"ח ע"א צהבו פניו שהאירו פניו מחמת שמחה,
אבל בסנהדרין ק"ה ע"א ובכתובות ק"ג ע"ב משמע שצהובין פירושו אדומין, #
ואולי הוא הוא שכשפני האדם מאירין הם אדומין],

אמר ליה אמש יצאו עבדיך [אנו תלמידך, ומדבר כעל גוף שלישי אף
שגם הוא עצמו יצא, וכתב המהרש"א שלכן השיב בלשון רבים שלא רצה
לתלות הדבר בחכמתו, עיי"ש] לשדה, והביאו לנו [כוונת ר' יהודה לומר
שהוא ועוד תלמידים יצאו לשדה והביאו תרדין ואכלו אותו בלא מלח, אלא

אבני חן על מסכת נדרים

מברך ברוך שעטני מעיל שהיה חשוב צעינו כמעיל [cloak, robe],

זימנא חדא גזר רבן שמעון בן גמליאל [השני שנת 135-170 דור
רביעי של תנאים] תעניתא⁸. ר' יהודה לא אתא לבי תעניתא
[למקום שבו נאספו הכל], אמרין ליה [החכמים לחשבג] לא אית ליה
כסוּיָא [ואע"ג דהו"ל גלימא דהומבי], דילמא הווא שעתא לא שכיחא לוי.
יעב"ג [ועיי"ש עוד] שדר ליה גלימא ולא קביל,

דף נ' ע"א

דלי ציפתא מתגלת ואמר ליה לשלוחא חזי מאי איכא [ראה כמה עושר יש לי שנעשה לו גם ונתמלא כל אותו מקום וזהובים רש"י] מעסה נסים הוה מקיט, מיהו לא ניחא לי דאיתיהני בהדין עלמא # [משמע שלא בא לסוף לבי תעניתא],

[ר'] עקיבא וכ' זה לשון האבות דר' נתן פ"ב ב' עתיד ר"ע לחייב את כל העניים בדין, שאם אומרים להם מפני מה לא למדתם והם אמרו מפני שעניים היינו, אומרים להם והלא ר"ע עני ביותר ומדולדל ה', והם אמרו מפני מפנינו, אומרים להם והלא ר"ע היו לו בנים ובנות [הרבה וד' מפרנס אותן ואת] רחל אשתו, בן מ' שנה הלך ללמוד תורה, סוף שלש עשרה שנה לימד תורה ברכים, אמרו לא נפטר מן העולם עד שהיו לו שולחנות של כסף ושל זהב ועד שעלה למטתו בסולמות של זהב, היתה אשתו יוצאה בקרדמין ובעיר של זהב, אמרו לו תלמידיו רבי ביישתנו ממה שעשית לה [ביוש הוא לנו ולנשותינו שאין הולכים בתכשיטים חשובים כמותה], אמר להם הרבה צער נצטערה עמי בתורה. עיי"ש [עוד]

[סיפור חדש ומענין זה גם בכתובות סב: - ג.]. ר' עקיבא איתקדשת
ליה [נתקדשה לו] ברתיה [דבר] דכלבא שבוע, שמע (בר)
כלבא שבוע [וחרה לו שנתקדשה לבחור עני וממשפחה שאינה חשובה]
אדרה [אסר את בתו] הנאה מכל נכסיה [נכסיו],

אזלא ואיתנסיבה ליה [פ' שנישא אותה, ונמצא שהיה] **בסיתוא** [בחורף], **הוה גנו בי תיבנא** [היו עניים ולא היה לה בית, ודרו בבית התבן], **שלא היו להם כרים וכסתות.** [רש"י], **הוה קא מנקיש** [ליה. אבל כן צ"ל לפי פ' המי'] **[לה. ד"ם, לפי פ' הר"ן]** **תיבנא מן מווייה** **היה מלקט המנן משעמוסיה** [פ'] **היתה מלקטת התבן מן שערו ע"פ המהרש"א** **להראותו גודל אהבתה אותו,** וגם **שלא יתגלה בחוץ שהם ישינם על קש.** **תפארת ציון.** **אבל הר"ן** **פ' שר"ע** **לקט הקש מתוך שערות אשתו,**

אמר לה אי הוא לי [אם הייתי עשיר, והיה לי די מעות], **רמינא לך ירושלים דדרבנא** תכשיט של זהב שירושלים מנצייר בה, והכי עבד לה כדלמא צפרק צמה אשה (שבת דף נט),

[ראה בצוואת ר"י החסיד אוהרה לו האומר דרך שחוק או דרך גזיום לעשות כך וכך אפילו אומר פעם אחת צריך שיעשה כן קודם מותו. ניוצני אור],

אתא אליהו אידמי להון באנשא כדי לנחם אותם, ולהראות להם שיש

עניים יומר מהם, וקא קרי אבבא, אמר להו הכו לי פורתא
דתיבנא דילדת אתתי [שאשתי הולידה], ולית לי מידעם [כלום]
לאוגונה [לחשביכ אותה עליו], אמר לה ר' עקיבא לאנתתיה, חזי
[אל תעצבי על המצב שלנו, שהרי תראי שיש] גברא, דאפילו תיבנא לא
אית ליה,

אמרה ליה זיל הוי בי רב [להיות בבית המדרש, דהיינו שילך ללמוד], # [פ' ע"י מעשיו והשקפתו גם שהיא תרגיש בנועם דרכי ה' ושהיא תבקש ממנו שילך לבית רב. א"ח תש"ס], **אזל תרתי סרי שנין קמי דר' אליעזר ור' יהושע** # [לכאורה היה בית מדרשם בלוד, ור' אליעזר היה בנו של הורקנוס וגם הוא לא למד בנערותו כר"ע],

למישלם תרתי סרי שנין, קא אתא לביתיה, שמע מן אחרורי
ביתיה דקאמר לה חד רשע לדביתהו, שפיר עביד לך
אבוך, חדא דלא דמי לך שאלי דומה לך ממשפחה חשובה כמותך
ועוד [שבקך] ארמולות חיות כולחון שנין [כל שנים אלה],

אמרה ליה אי צאית לדילי [אם היה שומע לי, אני מצווה לו, # ובודאי הבין מדברי' שהיא רוצה כן בלב שלם ואינה מגזומת. א"ח תש"ס] ל'יהוי תרתי סרי שנין אחרנייתא, אמר (ר"ע) הואיל ויהבת לי רשותא איהדר לאחורי, הדר אזל הוה תרתי סרי שני אחרנייתא,

[לסוף] אתא בעשרין וארבעה אלפין זוגי [בד"ס יש שאינם גורסים מלת "זוגי", ואף אם גורסים אותה אין הפירוש שהיו 48,000 תלמידים] תלמידי, נפוק כולי עלמא לאפיה, ואף היא [אשת ר"ע] קמת למיפך לאפיה, אמר לה ההוא רשיעא [אולי הכוונה על אותו רשע שהקניט אותה לעיל, שאביה עשה טוב שהדירה] ואת להיבא שלג היו לה נגדים רלויס, אמרה ליה משלי יב יו ידע צדיק נפש בהמתו ידע צדיק דין דלים. כ"י, משלי כט ג, וראה רש"י] ידע סוף זה שגטערמי נשנילו, [אית דאמרי דאיהו הות ידעה דר' עקיבא הוה ואמרה ליה דלא מיתנגיא בעניה, ואית דאמרי דלא הות ידעה אלא הכי קא אמרה דצדיק לא מבזה לאנישי רש"י],

אתת לאִית־חֻזִּי לִיה [באה להיזרות לפניו] קא מִדְּתֵן לֶה רַבֵּנָן,
אמר להֵן הִנִּיחוּ לָהּ, שְׁלִי וּשְׁלַכְמָּ שְׁלָהּ הוּא מוֹרֵמִי וּמוֹרֵמָס
בְּשִׁבְלָהּ הִיא, שְׁמַתָּה לִי עֲשֵׂה לַמִּיּוֹל לְדִי רַב,

שמע (בר) כלבא שבוע אתא ואיתשיל על נידריה
(ואשתריי ואשתרי) ואישראי [בתן] בנכסיה. ד"ס],

[והנמ' מספרת] מן שית מילי איעתר רבי עקיבא [ר"ל דלא תימא מרביי תלמידיו שזכר, ונתעשר שלמדם תורה בשכר, דודאי לא היה נהנה מתורתו אלא מן שית מילי כ' דהוו קצת בנס איתעשר. מ'],¹ מן כלבא שבוט,

אבני חן על מסכת נדרים

רקקמי על שצאת מטיפה סרוחה, צמימי על האי שופרא דבלי בארעא, והוא שמק שצפה כרוח הקדש שעמידה להמגייר ולהנשא לו, ולא רצה להודיעה, אמרה לו כלום יש תשובה אמר לה הן, הלכה ותמגיירה ונשאת לו לר"ע והכניסה לו ממון הרבה,

6. ומן קמיעא בר שלום האי דקטיעא בר שלום מפורש בע"ז (דף י'),

[שאמר קמיעה בר שלום] [שהיה גוי אוהב ישראל] לקיסר שלא יוכל להרוג היהודים, ודנו אותו למיתה בשביל כך, כי קא שרו ל' [פי' כשורקו אותו לכבשן האש] אמר כל נכסאי לר' עקיבא וחביריו, יצא ר"ע ודרש וד' לאהרן ולבניו, מחצה לאהרן ומחצה לבניו [פי' ונבל ר"ע מחצה]:

ביאורי הר"ן: ודאמנן הכא דשמע אצוה ואחשיל על נדרה מפרש כמחצות צפ' אע"פ (דף סג) * דהכי פתח ליה אילו הוה ידעת. כ"י [דהוה. רש"ש] מתנן צורבא מרבנן מי אדרמיה, אמר לו אפי' פרק אחד אפילו הלכה אחת,

* דפתח ליה אילו הוית ידע דההוא. דפוס.

איכא לאקשווי היכי פתח ליה צהא פתחא והא נולד הוא, ומנן לקמן צפ' פותחין נדרים (דף סד) דאין פותחין בנולד, כיצד אמר קונס שאני נהנה לאיש פלוני ונעשה סופר, ואמר אילו הייתי יודע שיעשה סופר לא הייתי נודר ? יש לומר דשאני הכא דר"ע על דעת שיעשה סופר נשאה, כדאיחא התם צפ' אע"פ צהדיא, וכיון שכן לאו נולד הוא, דשמיט טוצא שילמוד פרק אחד והלכה אחת,

[וז"ל התוס' בכתובות סג. ד"ה אדעתא דנברא רבה מי נדרת. וא"ת והלא אסור לפתוח בנולד דאמרינן בנדרים בפ' ר' אליעזר (דף סד). כיצד אמר קונס שאני נהנה לפלוני ונעשה סופר בו ? וז"ל דהכא לא חשיב נולד כיון שהלך לבי רב דדרך הוא בחולך ללמוד שנעשה אדם גדול]

מן שית מילי איעתר ר' עקיבא במעפא בלי שום יגיעה,

א) מן כלבא שבוע, חמיו נתחרט על שהדירו

ב) מן אילא דספינתא, מצא מצאיה

ג) מן גוואא, מעו ולא ידעו הספנים מה בתוך התיבה

ד) מן מטרונותא, נתנה לו יותר ממה שמגיע לו

ה) מן אשתו של מרנוסטרופוס, אשתו הכניסה לו חן

ו) מן קמיעא בר שלום, יוצא להרוג נתן לו מתנה

רב גמרא יהיב ד' זוזי לספונאי [וכן לעיל נתן ד' זוזי לספונאי], לאתויי בהון מידעם, לא אשכחו, אתיוה ליה בהון קופא קוף, אישתמיט [פי' קודם שהביאו הקוף לרב גמרא ברח הקוף] על לאחרתא צמ ונכנס צמוך מור אחד, חפרו בתריה אשכחיה דרביע על מרגלייתא [שהיה הקוף יושב על גבי מרגליות] אייתינון ליה כולחון [הביאו הספונאים כל המרגליות לרב גמרא] ממדת מסידות ולא מן הדין [ראה מהרש"א],

אמרה ליה בת קיסר לרבי יהושע בן חנניה תורה מפוארה בבלי מבווער [ראה ברכות כח. שאמר לו ר"ג לר' יהושע מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה], א"ל למדי מבית אבך, במה מניחין יין? אמרה

2. מן אילא דספינתא בכל ספינה היו עושין דמות איל מעץ, לנחש ולסימן שמהא הספינה קלה צהליכמה כאיל, והיו ממלאין אותו דיגרי והב דכל ספינתא עבדין ליה מין עינא [יש גירסא "ענא" מין צאן], וימנא חדא אנשיוה [שכוחו להמין עינא] על כיף ימא [על שפת הים], אתא הוא [ר"ע] אשכחיה [פעם אחת באו תגרי רומי בספינה להביא פרקמטיא הרבה אבנים טובות ומרגליות והיה עמם אותו איל של זהב, עד שהיו עסוקים בפרקמטיא שכחו האיל על שפת הים, ומצאו ר"ע והכניסו לביתו והכריזו עליו, ובא ואמר להם אצלי הוא, אב' לו הואיל וכל כך נאמנות כך הרי היא שלך. שטמ"ק],

3. ומן גוואא תיבה העשויה להנניע צמוכה ממון הספינה, כדאמרינן (ר"ה ו) צי גוא דרממנא לשון אוצר דוימנא חדא יהיב [ר"ע] ארבעה זוזי לספונאי, אמר להו אייתי לי מדעם [משחו] # [לא הבנתי איזה מין בקשה היא, מה הפירוש שיביאו לי איזה דבר], ולא אשכחו אלא גוואא על כיף ימא, אתיוה ליה,

אמרו ליה עביד מרנא עליה [פי' ימתין אדונינו עליו עד שנביא לך יתר. רש"י], [נראה לפרש לפי פ' הרא"ש דגווא הוא חתיכת עץ גדול דא"ל שיעשה על חתיכת עץ זה את מלאכתו למה שהוא ראוי, ועי"ז נבקע העץ אח"כ ואשתכח דהוא מלא דיגרי. וק"ל, מ'], אישתכח דהוה מלי דיגרי, דוימנא חדא טבעת ספינתא [דמן דסרוקיתא. ד"ס] וכולי עיסקא הוה מחית בההוא גוואא, ואישתכח בההוא זימנא,

[דמן דסרוקיתא. ד"ס],

4. ומן מטרונותא פעם אחת הוצרכו ר"ע ותלמידיו מעות, והלכו אל מטרונת(ה) [אחת. כ"י], אמרה לו לר"ע הייתי מלווה אותך ומהיה אחת לווה, והקציה ויס ערצים בדבר # [לא הבנתי איך נעשה הקב"ה והיום ערבים בלי שיקבלו על עצמם ?] קצב לה זמן לפרשו, [וכשהגיע זמנה] [כשהגיע הזמן. כ"י] חלה [ר"ע. רע"ז] הלכה אותה מטרונתא על שפת הים, אמרה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שר"ע חולה ולא היה צידו לפרוע חובו, ראה שאתה ערב בדבר,

מיד נשתטית צמו של קיסר [במקום אחר] ונטלה ארגו מלא אצנים טובות ודיגרי והב חזקה לתוך הים, והיס הצילתו צמקוס שהיתה אותה מטרונתא יושבת על שפת הים, מיד נטלה אותו ארגו והלכה לה, לימים נתפרס ר"ע וצא לו אלל היא מטרונתא ומעשיו צידו לפרעון חובו, אמרה לו חזרתי אלל הערב והוא פרע [לי. כ"י] כל החוב, והא לך מה שנתן לי יומה, ומאותו ממון שהחזירה לו נתעשר ר"ע,

דף נ' ע"ב

5. ומן אשתו של מרנוסטרופוס שהיה ר"ע מקפחו צקראי צפני קיסר, ומקנתו בדברים, פעם אחת צא לביתו סר חזק, אמרה לו אשתו מפני מה פניך זועפים, אמר לה מפני ר"ע שמקנטר אותי בכל יום בדברים, אמרה לו אלהיהם של אלו שונא זמה הוא, תן לי רשות ואכשיל אותו בדבר עצירה,

נתן לה רשות ונתקטטה והלכה לה אלל ר"ע, כשראה ר"ע אותה רק שמק וצבה, אמרה לו מה איתן הכך תלת מילין, אמר לה שנים אפרש שלישי[ת] לא אפרש

אבני חן על מסכת נדרים

ההוא גברא דיהב עבדא לחבריה לאגמוריה [שילמד את העבד]
אלפא מיני לפדי, אגמוריה תמני מאה, אומניה לדינא
לקמיה דרבי, אמר רבי אבותינו אמרו נשינו טובה כלמני
(ארכה ג) נשימי טובה, היה ממנו על (שהוא) [שהיו] כ"ן כל כך [נפילין. כ"ן]
זמני מענוג אנו אפילו בעינינו לא ראינו [שאין אנו יודעין לתקן כל כך
מיני מאכלים. ר', # משמע שרבי פסק שהיה גזומא כשהתנה שילמדנו אלף מיני
לפדי, ובח' מאות יצא],

רבי עבד ליה הלולא לר"ש ברבי [ולא אומניה לבר קפרא.
ע"י] [איכא דאמרי משום דהוה ברחן, ואית דאמרי ששכח להזמנו. שטמ"ק],
כתב [מישהו, ולפי גירסת הע"י כתב בר קפרא] על בית גננא [החופה]
עשרין וארבעה אלפין ריבואין דינרין 240,000 נפקו על בית
גננא דין להולאט הנישואין [ובדאי מי שכתב כן התכוון לגזומא], ולא
אומניה לבר קפרא,

אמר ליה [בר קפרא [לרבי] שנעלב על שלא הזמין לחופה. שט"א] אם
לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה,
[מכות כד, וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין
בדרך, ושמעו קול חמונה של רומי מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל, והתחילו
בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו מפני מה אתה משחק? אמר להם ואתם מפני
מה אתם בוכים? אמרו לו הללו כושיים שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת
כוכבים ויושבין במח והשקט, ואנו בית הדוס רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה?
אמר להן לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה
וכמה. ע"כ, וראה בנצוצי אור וז"ל ובכן בר קפרא רק השתמש באמרה זו בראותו
שמחת ההלולא בבית רבי לאשר ממנה הוכחה שרשאים לשמוח גם בימים
הללו],

[לסוף] אומניה [רבי לבר קפרא] אמר לעושי רצונו בעולם הזה
כך, לעוה"ב עאכ"ו:

יומא דמחייך ביה רבי אתיא פורענותא לעלמא

[לפי שרבי היה ראש גולות ישראל והיה לו ליצטער על חרבן בית המקדש ועל
הגלות, ומתוך שהיה עשיר גדול, היה נראה כשהיה שוחק כאלו אינו חושש ואינו
מצטער על הדבר. שטמ"ק],

[דרבי בעל יסורים הוה וכל שני יסורי דרבי לא אצטרך עלמא למטרא וכדאמר
בפרק הפועלים, ובר קפרא ודאי דהוה ידע זה, אלא דהוה סבר ע"י שישמחו יוכה
לעוה"ב כדאמרין בתענית [כ"ב ע"א דאמר אליהו על שני אחים] הנך בני עלמא
דאתי גינהו דאינשי בדיחי הוה. מהרש"א]

א"ל לבר קפרא לא תבדיחין [לכאורה קאי על יום ההתננה] ויהיבנא
לך ארבעין גריי' [סאה] חיימי [ואולי מה שהבטיח ליתן לו סכום גדול של
חייטין חי' בדרך גזומא דלא מסתבר שרבינו הקדוש יהי' צריך לשלם שלא
יבדיחנו, ולכן כשבא בר קפרא לתבוע החייטין עשה מגוף ההבטחה בדיחה],

[גריי' הוא מלשון גרב דהיינו יבש ופירושו מדת יבש ובדרך כלל הוא סאה, ולכן]

ליה במאני דפחרא [בכלי חרס], אמר לה כולי עלמא בפחרא
ואתון [וגם אתם] במאני דפחרא, אתון אחיתון [היה לכם לשום
היין] במאני דכספא ודהבא, אזלת ורמת חמרא במאני
דכספא ודהבא וסרי נתקלקל היין, אמר לה אף אורייתא כן
[ראה הנמ' תענית ז.],

והאיכא שפירין וגמירין? אמר לה אי הוו סנו (טפי הוו גמירין)
שלא (יהי) [היו. רע"י] נאס הוו גמירין טפי [וראה רש"י תענית ז' ע"ב שאי
אפשר לנאה להשפיל דעתו],
[מההרש"א פ"א אם היו שונאים היופי ולא היו מגיסין דעתן מחמת יופיין הוו
גמירי טפי מודהשתא],

ההיא [אשה] דאתיא לקמיה דרב יהודה מנהרדעא לדינא,
ואיתחייבת מן דינא, אמרה ליה [לרב יהודה] שמואל רבך הכי
דנן [בתמיה, כן פרש"י, ולולי פירושו נראה דבניחותא קאמרה דשמואל רבן נמי
הכי דנן ל, והשתא ניחא דקא"ל דא"כ ידעת את שמואל רבי דהכי דן אותך למה
באת לפני תלמידו וכי. מ"י], אמר לה ידעת ליה, אמרה ליה אין,
גוצא [אדם קצר] ורבה כריסיה [כרסו גדול], אוכם [שחור] ורבה
שיניה, אמר לה לבווייה קאתית # [משמע שלא אמרה שך,
והחסרון רק שאמרה כן לבותו. רצ"ע], תיהוי ההיא אתתא בשמתא,
פקעה ומתה:

[שנינו במשנתנו] ומותר בביצה טורמיטא: מאי ביצה
טורמיטא? אמר שמואל עבדא דעביד לה [שיועד לעשותה]
שוי אלפא דינרי, ומעייל לה אלפא זימני במאי חמימי,
ואלפא זימני במאי קרירי, עד דמתזומרא כי היכי דבלעיתה
כשיעור שאלס יכול לנלעה כחמת צלל לעיסה, ואם אית כיבא סריך עלה
הכאז היה נאחו ונסקך צנינה, וכד נפקא ואתיא כשהיתה [יוצאה] [יוצאה].
כ"ן מן הגוף ידע אסיא מאי סמא מתבעי ליה, ובמאי מתסי
לפי מראה שזה היה מכיר הרופא צלחה סס יתרפא החולי,

שמואל הוה בדיק נפשיה בקולחא לא ידעמי מה הוה, ולפי שלא היה
צקי שמואל צנינה טורמיטא, היה צודק ע"מנו צקולחא עד דמסתרינ אינשי
ביתיה עליה שיעריהון שכל כך היה אומן קולחא צודק אומן, עד שהיה
שמואל מתעלף, ואינשי ביתיה מתוך צערן היו סותרות קליעת שער שלהן,

[דבריהם כג כה, כי תבא בפרס רעך ואכלת ענבים בנפשה שבעה ואליהם ל' א'
תמן. ומדבר שם על הלכות אלו ואומר:]
תנן התם [מעשרות פ"ב מ"ח] היה עושה בכלופסין [היה עושה עמו
צכלופסין. כ"ן מין תאנים [ובעין זה לעיל מ"ט: בל' קפ"ן] לא יאכל בבנות
שבע מין אחד של תאנים, ומ"ה לא יאכל שאין לו לפועל לאכול, אלא מאותו
מין ממש שעושה צו בבנות שבע לא יאכל בכלופסין,

מאי כלופסין? מינא דתאיני דעברין מנהון לפדי שס תגזיל של
תאנים,

אבני חן על מסכת נדרים

אמר רחמנא "תועבה" תועה אתה בה שמינא משכני אשה והולך אלל זכר,

לכסא אחרינא [פי' כשבא לשתות כוס אחרת] א"ל [בר קפרא] מאי ויקרא יה תבל דכמיז גני אשה הנרצעת לנשה? א"ל [השיב לו רבי] כי עניינא קדמא [כמו במעשה ראשונה שרבי השיב לו ובר קפרא פרכה עד שאמר לו רבי פרשי' את], א"ל עיביד לי דאומר לך [פי' תעשה לי] שאשתך תמוזג לי ואתה תרקד לי ואז אומר לך, עבר,

אמר ליה תבל [לשון תבלין] הוא [וכי] תבלין יש בה צממיה [והראש' מפרשה בלשון גנאי, נעמה (עליו) (עליה) ביאה מנוגה של בהמה], מי שניא דרא ביאה [וכי שונה ביאה זו, דהיינו וכי טובה היא יותר] מן כולהון ביאות כלומר היאך מנמט בן מינה לילך אלל הנהמה,

אמר ליה [בר קפרא לרבי] ומאי ויקרא יה זימה? אמר ליה עיביד כי עניינא קדמא, עבר ואמר ליה, זו מזה היא לשון ספק שאין ידוע ממי היא ממעברת,

לא יכיל בן אלעשה למיסבל [איך בר קפרא משפיל את רבי ואת אשתו], קם ונפק הוא ואינתתיה מתמן [ויצא הוא ואשתו משם],

מאי בן אלעשה? דתניא לא לחנם פיזר בן אלעשה את מעותיו [לא עשה פתם גילוח יקר],

[פי' למה נקרא על שם אביו ולא על שם עצמו? וי"ל דדרך היוורשים עושר מאביהם לוותר ולפור מעותיהם כדאמרינן בפ"ק דשבת שלישית מאכל יורשין, ופירש"י בדבר שלא עמלו בו, ואמרינן בפרק כיסוי הדם מי שהניח לו אביו מעות ורוצה לאבדן ישתמש בכלי זכוכית וישכור פועלים בו' ולכך נקרא בן אלעשה ע"ש אביו שעושרו היה בירושה מאביו, אפ"ה לא היה מפור מעותיו בחנם כשאר יורשים אלא כדי להראות. מ.].

אלא להראות בהן תספורת של כ"ג [שילמדו בני אדם] דכתיב יחזקאל מר כ פסו'ם יכסמו' [מלשון והחטא והכוסמת, יגלחו באופן שיגיע ראש שער זה בצד עקרו של זה, ככוסמת חזו הסדורה בשבולת ראשו של זה בצד עקרו של זה. מ"ד] אַתְּ־רֹאשִׁיָּהֶם,

תנא כעין לולינית, מאי לולינית, א"ר יהודה תספרתא יחידתא [unique]. מספורת נאה, היכי דמי? אמר רבא ראשו של זה בצד עיקרו של זה, והיינו תספורת של כהן גדול:

[ידיעות:

מותר להיות שונה אבל לא משונה. שמעתי בשם החזון איש],

[שינוי במשנתנו] וברלעת הרמוצה: מאי דלעת הרמוצה? אמר שמואל קרא קרקוזאי על שם מקומן, רב אשי אמר דלעת הטמונה ברמין,

אמר לו בר קפרא ליחוי מר דכל גרינא דבעינא שקילנא פי' כיון שלא אמרת בפירוש מ' סאין ואמרת בלשון גרינא הכוונה על "מדה" ואני תובע ממך מ' מדות גדולות כמדת הסל שהבאתי]

א"ל ליחוי מר

דף נ"א ע"א

דכל גרינא דבעינא שקילנא [באיזה מדה שארצה אקח. רש"י],

שקל דיקולא רבה סל גדול חפייה כופרא טמ אומי צופת [מבחוץ] כדי שלא ילאו הסמים ממון נקני הסל וסחפיה על רישיה הפכה על [ראשה] [ראשו. כ"י] [כדי שלא יכירו רבי כמו שעושין בפורים, ורבי ודאי הכירו בקולו. מהרש"א], ואזל ואמר ליה ליכיל לי מר ימדוד ארבעין גריי חייט דרשינא כך שהלוימך [פי' שאני נושה בך, שאתה חייב לי] ולנדימומא קאמר,

אחוך רבי, א"ל לאו אזהרתך דלא תבדחן [פירוש וא"כ אבדת החטים דלא קיימת התנאין. רש"י], א"ל חייט דרשינא [חטים שאני נושה בך] קא נסיבנא [ור"ל כדאיתא בבבא ב. ההוא דא"ל הבו ליה ארבע מאה זוזי לפלוני ולנסיב ברחי, דאמר רב פפא ארבע מאה שקל וברתיה בו' אי בעי לא נסיב, אבל כל זה לא היה רק על דרך בדיחותא, דהרי אמר שם דאי אמר איפכא לא. רש"י],

א"ל בר קפרא לברתיה דרבי, למחר שתינא חמרא בריקודא דאבוך שירקד אצך לפני כששמה ובקירקני דאמך שמהא אמך מקרקרת ומזמרת [אבל לא מצינו בגמ' לקמן שאבן היתה עושה כן. ורק מוזגה לו הכוס] [אף אם נפרש קירקני מלשון תזמורת אין הפירוש שתזמר שאז תהיה קול באשה, אלא הפ' השמעת קול קרקור כמו שעושין הנשים מעדות חמורח],

[ומקדים לכפר ש] בן אלעשה, חתניה דרבי הוה, ועשיר גדול הוה [ולסוף המעשה יצא בן אלעשה מהחתונה מפני מה שזולל בר קפרא ברבי ובאשתו],

אזמניה [רבי את בר קפרא] לבי הילולא דרבי שמעון ברבי, א"ל בר קפרא לרבי [בשעת החתונה] מאי ויקרא כ תועבה דכמיז גני משכנ זכר, כל דא"ל רבי דהכין הוא תועבה [כל שאמר רבי פירוש של תועבה], פרכה בר קפרא,

א"ל [רבי לבר קפרא] פרשיה את, א"ל תיתי דביתכי [תבאו אשתך], [שמו משום שמחת מצוה דחתן וכלה שרי. יעב"ץ] תירמי לי נטלא [כלי קטן] [כלי גדול. מ"ש] [תמוזג לי הכוס] אתת רמיא ליה,

א"ל לר' קום רקוד לי דאימר לך # [ורבי עשה כן ורקד, שהיה מוכן גם לבזות את עצמו כדי להבין מלה אחת של תורה] ואז אמר בר קפרא, הכי

אבני חן על מסכת נדרים

איתיביה רבינא לרב אשי, [תנן בבבלי פ"א מ"ה] **רבי נחמיה** אומר **דלעת ארמית היא דלעת המצרית** כלומר זו היא דלעת המצרית [והרי הם] **כלאים עם היונית,** [וכן הם] **כלאים עם הרמוצה** אלמא לאו טמונה ברמץ קאמר, אלמא מין דלעת היא שנקראת רמוצה, **תיובתא:**

[משנה זו כבר שנויה לעיל מ"ט. בראש המסכת, אבל עיקרה כאן, וראה על הגליון דאולי מלת מתני' ומלת גמ' נדפס הכא בטעות וכל דברים הללו הנודר מבעשה קדירה וכו' עד בכל הנעשה בקדירה, פיסקא הוא],
מתני': **הנודר מבעשה קדירה אין אסור אלא מבעשה רתחא** מפרש צירושלמי איזה מעשה רתחא, כגון חילקא [טריגין] [טריגיס. כ"י] וטסי סלת ואורז וזיד [וערסן] [ומורסן. כ"י], והיינו דקאמר אינו אסור אלא ממעשה רתחא, ונקראת רתחא על שם שצריך להרתיח ולבשל הרבה, **אמר קונם היורד לקדירה שאני טועם אסור בכל הנעשה בקדירה:**

גמ': **תניא הנודר מן היורד לקדירה, אסור ביורד לאלפס,** **שכבר ירד לקדירה קודם שיורד לאלפס** כך היה דרכן צממשה אילפס, שהיו מרמיחין אותו בקדירה רמיחה קלה,

[הנודר] **מן היורד לאלפס, מותר ביורד לקדירה** [בין שלא ירד עדיין לאילפס] קמ"ל דלא מימא כל שהרמיחו אותו רמיחה קלה [כמו] [כדי. כ"י] שירד לאילפס, יורד לאילפס מיקרי, מפני שהוא מוכן לכך, אע"פ שעדיין לא ירד, קמ"ל דלא, כך נראה צעני,

[הנודר] **מן הנעשה בקדירה, מותר בנעשה באלפס** משום דנעשה, גמר עשיה משמע, ומשום הכי מותר צממשה צאילפס, אף על פי שכבר ירד לקדירה, משום דמ"מ גמר עשייתו לא היה בקדירה,

מן הנעשה באלפס מותר בנעשה בקדירה כלומר אף על פי שאחר מכן [שננמך בקדירה], הורידו צאילפס שרי, כיון דגמר עשייתו בקדירה היה, כך נראה צעני,

הנודר מן היורד לתנור אין אסור אלא בפת דסתם יורד לתנור משמע פת,

ואם אמר כל מעשה תנור עלי אסור בכל (הנעשים) [הנעשה. ד"ס] בתנור:

דף נ"א ע"ב

מתני': **מן הכבוש, אין אסור אלא מן הכבוש של ירק** משום דכיון דאמר הכבוש, משמע הידוע, וסתמא דירק הוא,

כבוש שאני טועם אסור בכל הכבושים דכיון שהזכירו צלא ה"א הידיעה כל כבוש צממשה,

ודקתני שאני טועם לאו משום דאי לא אחר שאני טועם לא מיתסר צכל הכבושים, דודאי כיון דאמר כבוש מיתסר צכולהו, אלמא לרבותא נקטיה דאפי' אחר שאני טועם אי אחר [כבוש] [דכבוש. ר' שמחה ברעסוי צ"ל, וקול הרב"ז בא"י] אין ואי לא לא,

וכולה מתני' צכי האי גונא מפרשא צרישא מן הצלי צממשה הידוע, וצסיפא צלוי צממשה צל צלוי, צרישא המלית צממשה הידוע וצסיפא מלוח צממשה צל המלוחים,

ואית דמפרשי דלא הוי הפרשה צמתני' צין הכבוש לכבוש, אלמא סיפא דקתני צכל הכבושין משום דקאמר שאני טועם הוא וצכי האי גונא נמי צאיך צולהו.

ירושלמי הוון צעי מימר [היינו רוצין לומר] מלוח לעולם הא לשעה לא [פי' שלא נקרא מלוח אלא אם נמלח שיהי' לעולם במליחתו. קרבה"ע] אמר ר' יודן מן מה דתנינן הרי עלי כצשר מלית וכיין נסך [וקרבנות אינם מלוחין אלא לשעה. קרבה"ע] הדא צמתין מלוח לשעה מלוח הוא,

מן השלוק אינו אסור אלא מן השלוק של בשר, שלוק שאני טועם אסור בכל השלוקים:

גמ': **א"ל רב אחא בריה דרב אימי לרב אשי אמר דבביש מאי דשליק מאי דצלי מאי דמליח מאי היכין צממשה? צ.** **תיבעי** [תיקין],

לפי פירוש הראשון (שפירשתי) [שפירשנו. כ"י] צמממיתו שעיך החילוק הוא אם הזכירו צשם הידיעה אם לאו, הכא הכי מצינעיא ליה כי אחר דכבוש דשלוק צדלי'ת אי משמע הידוע או לא,

ולפי פירוש אחרון שפירשנו דאסורא צמתני' משום שאני טועם הוא [וצ"ע שהרי לפי פירוש האחרון לא יועיל ה"א לאסור הבל וצריך שאני טועם וא"כ מה קא מבעיא ל' בשמוסיף דל"ת וכו' דל"ת יועיל יותר מה"א?]. הכא מספקא ליה אי אחר כבוש צלא שאני טועם היכי משמע, וסלקא צעיין צתיקו ולחומרא:

מתני': **מן הצלי אין אסור אלא מן הצלי של בשר, דברי ר' יהודה, צלי שאני טועם אסור בכל הצלויים,**

מן המליח אין אסור אלא מן המליח של דג, מליח שאני טועם אסור בכל המלוחים,

דג דגים שאני טועם, אסור בהן בין גדולים בין קטנים בין מלוחים בין תפלים בין חיים בין מבושלים, ומותר בטריית טרופה ובציר [וצמוריים], טריית טרופה דג גדול טרוף דק דק, ומשום הכי שרי משום דדג דגים שלמים משמע ולא טרופים, וכל שכן שמונת צציר של דגים שהוא שומן היוצא מהן, וקרצי דגים מעורבים צו, וכל שכן שמונת צמוריים שהוא ש[נ]מנו של דג, צצצד צו וא"צ לומר צו קמני,

הנודר מן הצחנה, אסור בטריית טרופה צחנה דגים קטנים הרבה מלוחים, ויש מהם טרופין אלא שרובן שלמים, וקמני דכיון שיש מהן טרופין אסור

אבני חן על מסכת נדרים

צערות טרופה,

ומותר בציר ובמוריים ומיהו ציר ומוריים מותר, לפי שאין בהן חסכות של דג אלא ש[נ]מנו וקרביו,

הנודר מטריט טרופה נ"ל דלא שייך למימני הכא לא אסור צמחה ולא מותר בה, משום דצמקתה מותר וצמקתה אסור, דכיון דצמחה איכא שלמים וטרופים, צלמים שרי [נ]צטרופים אסור, ומשום הכי לא תני הכא צמחה כלל,

(אסור) [מותר] בציר ובמוריים ומותר ציר ובמוריים איצטריכא ליה למימני, דס"ד אמינא כיון דנדר מטריט שהיא טרופה דק דק יאסר אף ציר ומוריים קמ"ל:

נב: תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר דג שאני טועם אסור בגדולים משום דדג גדול משמע, שנמכר בפני עמנו, וצירושלמי מפרש דכל דג שהוא פחות מליטרא קטן מיקרי, ומיהו צכגון זה הכל לפי המקומות, ומותר בקטנים,

דגה שאני טועם אסור בקטנים ומותר בגדולים, דג דגה שאני טועם אסור בין בגדולים בין בקטנים דלא מימא מהדר הוא דקא דער ציה, דמעיקרא דצעי מיסר נפשיה בגדולים אמר דג, ו[נ]צסוף דער ציה ואמר דגה קמ"ל דלא אמרנין. כ"ן הכי אלא מכלולא אסר נפשיה,

אמר ליה רב פפא לאביי ממאי דדג שאני טועם גדול הוא? דכתיב יונה ב א וימן י"י דג גדול לבלוע את יונה [נ"ב] חיימא דאדרבה מדאצטריך לפרושי גדול, ש"מ דב"מ שנאמר דג הוא קטן וכדייקינן מדכתיב עד א' הא כ"מ שנאמר עד הרי שנים, ואפשר דוהו דוקא היכא דהתורה איירי בעיני דנין, אבל בספור מעשה ליכא למידק הכי. מלא הרועים],

והכתיב יונה ב ויתפלל יונה אל י"י אלהיו ממעי הדגה [הרי שהיה דג קטן]?

הא לא קשיא דלמא פלטיה דג גדול ובלעיה דג קטן ואע"ג דההוא גמי דצלעיה צסוף גדול מליטרא, היה נקרא קטן צערך הראשון [ולכן כותב דגה], [תימא דלפמ"ש לעיל דהכל לפי המקומות, פשיטא דבים אף שכולע אדם יכול להיות קטן שבקטנים, לערך דגי הים דגדולים טובא. מלא הרועים],

אלא [מהא קשיא] שמות ו והדגה אשר ביאור מתה, קטנים מתו גדולים לא מתו צממיה והא כיון שהיאור נהפך לדם ודלי ממו [להו] צין גדולים צין קטנים?

אלא דגה משמע גדולים ומשמע קטנים, ובגדרים הלך אחר לשון בני אדם:

[שינוי במשנתנו] הנודר מן הצמחה כו': אמר ליה רבינא לרב אשי אמר הרי עלי ציחין מאי מי מיתסר ציר ובמוריים או לא, דמשום

הכי מיקרו דגים קטנים כצושין צמחה, מפני שהציר היוצא מהן ריחו נודף מלשון ותעל צמחתו, ומיבעיא ליה אי אמר ציחין דמשמע רצוץ אי משמע ציה נמי ציר ומוריים או לא? ⁴ תיבעי [תיקן]:

מתני': הנודר מן החלב מותר בקום קום היינו מים היוצאין מן החלב וקורין לו סיר ור' יוסי אומר צמחה מפרש טעמא, [הנודר] מן הקום מותר בחלב לפוס ליטנא דממני' משמע דר' יוסי נמי מודה צמחה, ומיהו צציתא צמחה פליג [בברייתא שלפנינו לא נמצא, ועיין בב"י ס' ר"ז ובתיו"ט. גליון],

אבא שאול אומר הנודר מן הגבינה אסור בה בין מלוחה ומפלח דלא חיימא מפני שרוב הגבינות מלוחות הן סתמא מלוחה משמע קא משמע לן [דלא. כ"י],

הנודר מן הבשר

דף נ"ב ע"א

מותר ברוטב [שומן הצצר. רבינו אברהם מן החר] ובקיפה קיפה היינו דק של צצר שיוצא לשולי [נ]קדרה [דלא קרי אינשי בשר אלא חתיכות בשר שהן בעין. תוס'. דמשמע בשר דוקא מה שנקרא בשר. פי' הרא"ש] ור' [יהודה] [יוסי. ד"ס, ר"ן] אומר,

אמר רבי יהודה מעשה ואסר עלינו רבי טרפון בביצים שנתבשלו עמו לסייע לר' יוסי [דאוסר בקום] מיימי הך עובדא,

אמרו לו צעלי ממלקותו של רבי יוסי בן הדבר כמו שאתה מעיד [מר' טרפון]. אבל אין זו ראיה, שלא אסר רבי טרפון אלא אימתי בזמן שיאמר בשר "זה" עלי דכיון דלמר "זה" שויה אנפשיה חסיה דליטורא ולאסור ציוצא ממנו, שהנודר מן הדבר כלומר דער זה [אסור עלי. ח"ש] ונתערב באחר, אם יש בו בנותן טעם אס' יש צמין [האוסר] כדי לימן טעם צל הימר, וכגון דליכא ששים צל הימר ה"ו אסור:

[בקיצור]:

1. הר"ן מקשה, היכי אמרינן הכא ד[רק] אם יש בו בנותן טעם [ששים] אסור, והא קי"ל דכל שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ?
 2. ותירץ דרק מין במינו אמרינן דלא בטיל באלף, אבל בשאינו מינו בטיל בששים,
 3. ומביא לזה ראיה ממשנה במסכת חלה,
 4. ומביא ראיה לדבריו מירושלמי,
 5. מביא שיש מקשים על דברי הר"ף שגם במין בשאינו מינו אמרינן דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, ואמרו שאפשר שהר"ף סמך את עצמו על הגמ' בביצה, אבל אי מהא לא אריא, דמים ומלח לגבי עיסה הוא כמין במינו,
 6. מסביר המחלוקת של ר' יהודה ורבנן לגבי מין במינו, דר' יהודה סבר דאוליגן לגבי עצם הדבר, ודם ודם הוי מין במינו, ואליבא דר"י לעולם לא יהיה חילוק בין איסור והיתר לגבי ביטול,
- ורבנן סברי דאוליגן בעיקר לפי דין הדבר, אם הוא חיתר והיתר יהיה נקרא מין

אבני חן על מסכת נדרים

[ע"כ המושג], וטבל דבר שיש לו מתירים הוא ואפ"ה קמי דשלא צמינו צנותן טעם,

4. וה"ל אימא צהדיא צירושלמי [דפירקין] דגרסי' תמן זה הכלל היה ר' שמעון אומר משום ר' יהושע, כל דבר שיש לו מתירין, כגון טבל [שיכול להפריש תו"מ] ומעשר שני [יכול להעלותה לירושלים] והקדש [יכול לשאול עליה] וחדש [ניתר ע"י העומר] לא נתנו צו חכמים שיעור, אלא מין צמינו צמשהו, ושלא צמינו צנותן טעם, וכל שאין לו מתירין כגון תרומה וכו' מין צמינו ושלא צמינו צנותן טעם, (הלן נדרים) [הלן נדרים. כ"י] מה את עבד לון, כדבר שיש לו מתירין או כדבר שאין לו מתירין? [מסתברא מעבדין כדבר שיש לו מתירין] דמנין תמן שהזקן עוקר הנדר מעיקרו וכו',

[וצריך להבין וכי בשביל שעוקר הנדר מעיקרו לכן הוא דבר שיש לו מתירין ואם מינו גזי לא היה דבר שיש לו מתירין? ועי' רש"י ובתפארת ציון מסביר בטוב טעם. וכן בבנין יחזקאל' בא"י],

[ומקשה הירושלמי] (והא) [ודא]. כ"י וב"ה בירושלמי [מתניתא] [פי' והא משנה שלנו ברך [וה] ענדא לון [עשה לנו דין נדרים] *כדבר שאין לו מתירין [דס"ד שרק בדבר שאין לו מתירין הדין שהוא בנותן טעם], דמנין שהגדור מן הדבר ומעבד צאמר אם יש צו צנותן טעם אסור? [ומתירין] תפטר צמין צשאינו מינו [פי' דאף דבר שיש לו מתירין רק במין צמינו דינו במשהו אבל בשאינו מינו דינו בג"ט דאו דינו] *כדבר שאין לו מתירין, והרי זה מפורש כמו שכתבנו,

* כדבר [שיש] לו מתירין. כ"ה ברפוס, ובפנים הוא ע"פ הגליון וקרה"ע, ** ברפוס: ([כדבר שיש לו מתירין]), ובפנים עפ"י הב", וכן הוא על הגליון, וכתב הקרבה"ע שם עוד שהרשב"א מקיים הגירסא שיש לו מתירין ומפרש דהכי קאמר דלעולם הנדרים הם כדבר שיש לו מתירין. וראה מש"כ ביעב"א,

5. ולפיכך הקשו על הרב אלפס ז"ל, שכתב צהלומיו צפ' גיד הנשה, צענין פת שאפאה עם הללי צנור [ויש בפת טעם בשר] דמאי דאמרינן דאסור לאלכלה צנורא [שיש בה נסיוני דחלבא], אף על גז דקי"ל דריחא לאו מילתא היא, היינו טעמא משום דהוי דבר שיש לו מתירין, דהא [עבשיו] מצי למיכלה צהדי צשרא, ומשום הכי אפילו צאלף לא צטיל אלו דבריו ז"ל, אלמא דצצירא ליה ז"ל דאפילו שלא צמינו לא צטיל, ואי אפשר כמו שכתבנו צלציות צרוכות,

ואמרו שאפשר שסמך הרב ז"ל על אותה שאמרו צפ' משילין [ציה לז]. גצי האשה ששאלה מים ומלת לעיסתה, הרי היא כרגלי שמיהן [לגבי תחומין ביו"ט], ופרכינן [שם לח.]. ואמאי ליצטל מים ומלת לגבי עיסה [ויוליד העיסה לפי רגלי בעל הקמח]? ופרקה רב אשי [בסוף הסוגיא שם דף לט. שלכן אין המים ומלת בטל] משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין [פי' למחר יוליכו, או היום יאכלנה כאן. רש"י שם] ואפי' צאלף לא צטיל, והא מים ומלת לגבי עיסה מין צשאינו מינו הוא, ואפי' הכי "יהי טעמא" [פי' דמים ודאי הוי יותר מוששים, ולכן הול"ל כן ולא דאפילו "באלף"] משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין, אלמא אפי' שלא צמינו לא צטיל,

[ועי' מותרים הראשונים ז"ל] ואי מהא לא אריא, דשאני מים ומלת כיון דעיסה לא מתעבדא אלא צו, כמין צמינו דמי [ומין צמינו בדבר שיש לו מתירין גם הר"ן

במינו, ורק איסור והיתר יהיה מין בשאינו מינו, ולכן לרבנן אם האיסור הוא נותר לאחר זמן עדיין יש קצת חילוק בין איסור להיתר, ומושלים החילוק בעצם שיבטל, אבל אם הוא מותר גם עכשיו הגם שהוא שני מינין בעצם אינו די אליבא דרבנן שיגרום שיבטל, ולכן במים ומלת אינם כמלים שהרי גם עכשיו יש היתר כאן בתוך התחום,

7. הראיה שמביאים הראשונים מדברי ר' אבא ור' אושעיא שמים ומלת בעיסה הואי מין צמינו, ליתא, שהם הוויית בעלמא, אלא הטעם הוא דכיון שיש לו היתר גם עכשיו הוי מין צמינו ולא במיל,

8. והר"ן מוסיף הסבר פשוט דויל בחר טעמא, הרי אתה רואה שכל שהוא מוסיף היתר החמירו בבטולו, וכיון שכן כל שהוא מוסיף עוד היתר שאף עכשיו יש לו שעת הכושר ראוי להחמיר בבטולו, שלא יתבטל אפי' בשאינו מינו,

9. לא קשה הסתירה בין הכא למסכת ביצה, דהכא בנדרים ביצה זו שנתבשלה עם הבשר אין לה היתר עכשיו אלא לאחר שישאל חכם עליה, ולכן כיון שהוא מין בשאינו מינו בטל, אבל התם במשילין עיסה זו יש לה היתר עכשיו לכן אף שהיא מין בשאינו מינו לא בטל,

10. הר"ן מוסכים לדברי הר"ף דפת שאפאה עם הצלי לא בטל, חדא שיש לה היתר עכשיו, ועוד שאין אופן אחר להחמיר עליה, דלא שייך לאסור בה במין צמינו,

11. הקשו עוד על הר"ף שיש ראייה [מהלכה של בשר חמאת] דאם הוא מותר עכשיו אינו נקרא דבר שיש לו מתירין, אלא הוא מותר לגמרי, וא"כ למה בפת שנאפה עם בשר לא בטל מפני שהוא דבר שיש לו מתירין הא הוא היתר גמור, ותיירן הר"ן דכיון שיש לו ולכל אדם היתר בה עכשיו ראוי להחמיר בבטולה,

ביאורי הר"ן:

1. וקשה לכו לרצותא ז"ל, היכי אמרינן הכא דאס [שרק אס] יש צו צנותן טעם [ששים] אסור, דמשמע אף אין צו צנותן טעם מותר, והא נדרים דבר שיש לו מתירין הוא כדאמרינן לקמן צפרק גודר מן הירק (דף נט.) משום דמגוה לאיתשולי עליהו מדריש נמן [כל הגודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו מקטיר עליה], וקיימא לן [ביצה גז, למי, יבמות פב, ב"ב נג.] דכל שיש לו מתירין אפילו צאלף לא צטיל?

2. ויש לומר דכי אמרינן אפילו צאלף לא צטיל, הני מילי מין צמינו, אכל הכא כי קמי [במתני', שהגדור בדבר] ומעבד צאמר [היינו ב] שאינו מינו, דומיא דציניס שנתצלו עמו, וכל שאינו מינו אפילו כדבר שיש לו מתירין [אם היה במינו היה אסור במשהו, אבל כיון שאינו מינו, שיעורו ליאסר הוא רק] צנותן טעם,

3. [הקדמה: תנן במסכת חלה פ"א מ"א דרך חמש מיני דגן חייבת בחלה, ותנן התם פ"ג מ"ב הנוטל שאור מעיסת חטים [ר"ל מעיסה שהיה בה שיעור חלה שלא הורם חלתה. יבין] ונותן לתוך עיסת אורז, אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה, ואם לאו פטורה, [אפילו יש בשאור שיעור חלה. יבין]],

והיינו דתנן צמסקת חלה (פ"ג מ"י) הנותן שאור מעיסת חטים לתוך עיסת האורז, אם יש בה טעם דגן חייבת, ואם לאו פטורה, א"כ למה אמרו הטבל אוקר ככל שהוא [והטעם שאוסר בכל שהוא דכדחיתורו כך איסורו, והרי חמה אחת פוטרת הכרי, ובאינו מינו לא שייך זה. יבין שם] צמינו, [אבל] ושלא צמינו צנותן טעם

אבני חן על מסכת נדרים

מורה דאפילו באלף לא במיל]

אלף היינו טעמא דדס הפר אינו מצטל דס השעיר [אליבא דרבנן, לא מפני שהם דומין בעצם דהיינו דם ודם, אלא] משום דכיון דשניהן עולין, כלומר שכשרים לזריקה, אין מצטלין זה את זה,

דכי היכי דר' יהודה אזיל אחר דמיון העלם [כששניהם דם הם מין ומינו ולא בטלי] אזלו רבנן אחר דמיון ההיתר, ולפיכך כל שחלוקין צאיסור והיתר אפי' מין צמינו צטיל, דהוה ליה כמין צשאינו מינו,

ומשום הכי אמרינן דצדצר שיש לו מתירין נטו רבנן משום חומרא לדרכי יהודה [דאזלינן אחר דמיון העצם], דכיון שאין דבר [איסור ?] זה [פ' שיש לו מתירין] חלוק מן ההיתר לגמרי צאיסור והיתר [פ' דאם אין לו מתירין אז חלוק האיסור מן ההיתר לגמרי], שהרי אף הוא סופו להיות יותר כמורה, אמרינן שאינו צטל צמינו, (דאי הכי) [דכסי. ת"ז] הוה דמו טובא, חדא שהן שוין צמין, ועוד שאין חלוקים לגמרי [צאיסור] [כאיסור. ח"ש] והיתר,

ומשום הכי לא צטיל אלף צשאינו מינו, כדי שאותו חילוק שיש צין מינו לשאינו מינו, ישלים אותו שווי שניתוסף כאן משום דבר שיש לו מתירין, לפי **שהחילוק שצין המינין סיבת הציטול, והשווי נותן שלא יהו צטלין**, הלכך כל שהוא אסור עכשיו ואינו חסר מן איסורו אלף שעמיד להיות יותר לאחר זמן, אותו חסרון של איסור כיון שהוא מועט ראוי הוא שישלימו אותו חילוק שיש צין מינו לשאינו מינו,

אבל כשיש לו [גם] עכשיו היתר, כי ההיא דפ' משילין שאף מים ומלח מותרין עכשיו צמקום שרגלי שניהן שוין צה, הרי נתקרב הרבה היתר של עיסה למים ומלח שאף עכשיו שניהן מותרין, וכיון שהיתרן קרוב, אי אפשר לחילוק שיש צין מינו לשאינו מינו שישלימו, דהא (הש"ס) [תלמו ד. כ"י] לרבנן [דחילוק דהיתר ואיסור עדיף להו, מחילוק דמינו ושאינו מינו, דזה הוא דפליגי עליה דר' יהודה [פ' בדם הפר ודם השעיר סברי רבנן דהוי מין במינו דשניהן עולין].

הלכך דבר שהוא יותר עכשיו כמים ומלח ראוי יותר שלא יצטטל לגבי עיסה, אע"ג דהוי מין צשאינו מינו, ממה שראוי שלא יצטטל דבר שהוא אסור עכשיו ועמיד להיות יותר לאחר זמן לגבי מין צמינו,

ומש"ה נהי דמסקינן [הכא. כ"י] דדבר שיש לו מתירין צשאינו מינו צטל מפני שהוא אסור עכשיו, אסיק רב אשי חסם דמים ומלח שהן ניתרין עכשיו אינן צטלין לגבי עיסה אע"פ שהוא מין צשאינו מינו,

7. [והא] דאמרינן [דמקשינן. צאה"מ] התם צריש שמעתא (צינה לח) [מ"ש. נוסף בדפוס אבל ליתא בב"י] מחטים צמטים ומחטים צשעורים [ז"ל הגמ' שם, מאי שנא חטין בשעורים דלא קאמר להו דהוה ליה מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו בטיל, חטין בחטין נמי, נהי דלרבי יהודה לא בטיל לרבנן מבטל בטיל. עב"ל, ומגמ' זו דאחובי עליה וכו'] מביא ראייה לעיל דמים ומלח בעיסה הוי מין במינו?

(הוייה) [הויי. כ"י] צעלמא [קושיות בעלמא, וכן לשון זה בכתובות עב]: וינהו דלא סלקן, דהא אחיכו עליה כדאימא התם [פ' אין לדיק למה הקשה כך, ולא הקשה כך], ולמסקנא [שם בפרק משיילין דף לט.]. לא סמין עלייהו רב אשי כלל, אלא אסקא [רב אשי תירין לבסוף] דכיון דהוי דבר שיש לו מתירין, שאף עכשיו יש

מדע [מביא ראייה דמים ומלח לגבי עיסה הוי מין במינו, שר' אבא מרמי מים ומלח בעיסה לחטים וחטים, ואחיכו עליו שלא סמך על רבנן ואמר כר' יהודה, ולא אחיכו עליה שמדמה מים ומלח בעיסה כמין במינו] דאמרינן צריש שמעתא דהתם [לח.]. כי מקשינן וליצטטל מים ומלח לגבי עיסה, אמר להו ר' אבא [שאינו בטל לגבי תחומין כמו שלא היה בטל לגבי ממונות] הרי שנתערב קצ חטים שלו צעשרת קצין [חטים. רש"ש] של צצירו יאכל הלה וחד, ואחיכו עליה, ואמר רבי אושעיא דשפיר עבד דאחיכו עליה, מאי שנא חטים צשעורים דלא קאמר להו, דהוה ליה מין צשאינו מינו וצטל, חטים צמטים נמי לר' יהודה [מנחות כב.]. הוא דלא צטיל [הא. כ"י] לרבנן צטל [לקמיה מסביר הר"ר המחלוקת דר"י ורבנן].

מדקאמר ר' אושעיא הכי, ולא קאמר הא מים ומלח לגבי עיסה [כ. רצ"ה] חטים וצשעורים הוא, [פ' שהי' לו לר' אושעיא לומר דלכן אחיכו על רב אבא שהוא מדמה מים ומלח עם עיסה, לחטים וחטים שהוא מין במינו ולא בטיל, אבל באמת מים ומלח בעיסה הוא מין בשאינו מינו ובטל ולכן אחיכו, וכיון שלא אמר כן ש"מ וכו'], שמע מינה לחטים צמטים איכא לדמויי, לפי שאי אפשר לעיסה צלא מים ומלח, אלו דברי הראשונים ז"ל,

6. ולי נראה דברי הרב אלפסי ז"ל [פ' הר"ן מיישב שלא יהיה סתירה בין דבריו לדברי הר"ף] דכי תנן הכא דדבר שיש לו מתירין צשאינו מינו צטיל [בששים], הני מיילי כל שאסור עכשיו ועמיד להיות יותר [ל]אחר זמן כנדרים [פ' אבל פה שאפאה עם הצלי יש לה היתר עכשיו לאכלה עם בשר ולכן דינה שונה. והולך ומפרש החילוק].

משום דקא מיבעיא לי, כיון דלרבנן צכולהו איסורי מין צמינו צטיל כמו צשאינו מינו, מה ראו חכמים לחלק צדבר שיש לו מתירין, צין מינו לשאינו מינו, ומאחיה טעם,

וכך נראה לי צטעמו של דבר: (דחוינא) [דחוינן. כ"י] לרבנן ולר' יהודה (דאפילו) [דאפילו. כ"י] צמין צמינו אי צטיל או לא, ואמרינן צפ' הקומין צה [מנחות כב.]. דשניהם מקרא אי דרשו דחצי [ויקרא ט"ז י"ח] ולקח מדם הפר ומדם השעיר, שאע"פ שדמו של פר מרובה [משל שעיר. כ"י] קרי ליה דם השעיר [פ' בין שדם השעיר הוא מיעוט בו היה לו לומר רק ולקח מדם הפר] אלמא לא צטיל, וקסבר ר' יהודה דהיינו טעמא משום דמין צמינו לא צטיל, **לפי שכל דבר שהוא *דומה לחצירו אינו מחלישו ומצטלו אלא מעמידו ומחזקו**, ומשום הכי צצירה ליה לר' יהודה צכולהו איסורי דמין צמינו לא צטיל,

*[פ' שדומה בעצם physically כגון דם ודם, דלר' יהודה לא ישנה אם שני הדברים הם היתר והיתר, או היתר ואיסור].

ורבנן לא משמע להו הכי, דמכל מקום מין צמינו דאיסור והיתר אין דומין זה לזה, כיון דחד אסור וחד שרי, שאין ראוי לילך אחר דמיון צעלם [ששניהם דם], אלא אחר חילוקן צאיסור והיתר, [פ' והגם דהחילוק דהיתר ואיסור עדיף להו לרבנן, מ"מ ודאי יהי' גם נפק"מ אם הם דומין בעצם דהיינו מין במינו לכשאינם דומין בעצם דהיינו מין בשאינו מינו].

אבני חן על מסכת נדרים

סיכום דברי הר"ן [א"ח תש"ס]:

* כל שהוא דומה לחבירו אינו מבטלו אלא מעמידו ומחזקו.

* החילוק שבין המינין סיבת הביטול, והשווי נותן שלא יהיו בטילין.

* ר' יהודה סבר מין במינו בעצם לא בטיל.

* ורבנן סברי שצריך לילך בעיקר אחר חילוקן באיסור והיתר וגם בחילוקן בעצם, דהחילוק דהיתר ואיסור עדיף להו מהחילוק דמין ושאינו מינו, דהא בה הוא דפליגי עלי' דר' יהודה.

ולרבנן יש ה' דרגות בדבר שאין שיש לו מתירין והם מנוין כאן לפי חומרתן:

(א) מין במינו ויש לו מתירין עכשיו, ודאי לא בטיל. דהם דומין לגמרי. דוגמא = דם פר ודם שעיר.

(ב) מין בשאינו מינו ויש לו מתירין עכשיו, לא בטיל. שכיון שהיתרן קרוב אי אפשר לחילוק שיש בין מין למינו שישלימנו. דוגמא = מים ומלח בעיסה, ופת שאפאה עם הצלי.

(ג) מין במינו ויש לו מתירין לאחר זמן לא בטיל דהו דמו טובא, חדא שהן שוין במין, ועוד שאינם חלוקים לגמרי באיסור והיתר. דוגמא = אם נתערב בשר הנודר עם פתם בשר.

(ד) מין בשאינו מינו ויש לו מתירין לאחר זמן, בטיל, דאותו חילוק שיש בין מין לשאינו מינו שגורם שיבטל יתקן אותו שווי שניתוסף משום דבר שיש לו מתירין שהי' גורם שלא יבטל, ששווי זה אינו אלא דבר מועט שהרי הוא לאחר זמן. דוגמא = ביצה שבישלה עם בשר הנודר.

(ה) בדבר שאין לה מתירין בטל אפילו מין במינו דכיון דחלוקין באיסור והיתר הוה לי' כמין בשאינו מינו. ודבר שיש לו מתירין לאדם אחר כגון בשר חמטת שמורת לכהן, לא מקרי יש לו מתירין לישראל' שהרי לישראל' אסור לעולם. ע"כ.

הנודר מן היין מותר בתבשיל שיש בו טעם יין שאין נמשמעת
של נודר מן היין אלא כשהוא צענו, אמר קונם יין זה שאני טועם
ונפל לתבשיל אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור:

דף נ"ב ע"ב

[הערה: כל מקום שכתוב שאיני אוכל או שאיני טועם צריך לומר שאיני אוכל ושאיני טועם, רק ביו"ד אחת, וכן הוא בד"ם והרבה פעמים גם בר"ן, ואעשה איזה סימן בכל מקום].

נב: ורמינהו [תנן לקמן נג, הנודר] **מן הערשים אסור באשישים, ור' יוסי מתיר,**

אששין, אמרי' נן. כ"ן צירושלמי [פ"ו הל' י'] דלינון [שאשישים הם] (טלפח) [טלופחין. כ"ן] [ערשים] דמגנלן ומטנגן דדבש, [ובירושלמי הלשון כן: מקליון [צליון] ומטנין [ומטונין] ומגבלן ברבש [ונילושין ברבש] ומטנגן [ומטונין]].

ומדברי יוסי קפריין [שבאן הוא מתיר, ולעיל בקום וחלב הוא מחמיר], [אבל רש"י ותוס' והרא"ש מפרשים דקשיא אתרווייהו, דלעיל מתיר הת"ק קום וכאן אוסר אשישים], דלילו לרצנן לא קשיא, דאע"ג דגזי חלב שרו בקום, היינו משום דקום לאו חלב הוא, אכל אשישים אע"ג דמטנגן דבש, עדשים ניניהו,

לו שעת הימר [שיכול לאכול העיסה בתוך התחום] אפי' נשאינו מינו לא נטיל, ופת שאפאה עם הצלי צמור להא דמיה, שאף עכשיו יש לה הימר לאכלה שלא צכותם, הלכך צדין הוא דאפי' נשאינו מינו לא נטיל.

8. ועוד דאפי' לא צעית למידק כולי האי [פ' שגם אם לא נסביר המחלוקת של ר' יהודה ורבנן, ולא נסביר החילוק בין מין ומינו למין ושאינו מינו, יש סברה חד וחלק שדבר שיש לו מתירין עכשיו יהי' יותר חמור מדבר שיש לו מתירין לאחר זמן] ויל צמר טעמא, הרי אתה רואה שכל שהוא מוסקף הימר החמירו צצטולו, שמפני שעתיד להיות יותר אמרו שלא יתצטל צמינו, וכיון שכן כל שהוא מוסקף עוד הימר שאף עכשיו יש לו שעת הכושר ראוי להחמיר צצטולו שלא יתצטל אפי' נשאינו מינו.

9. ומש"ה לא קשיא מסקנא דהכא [פ' דהכא בנדרים ביצה זו שנחבשלה עם הבשר אין לה היתר עכשיו אלא לאחר שישאל חכם עלי', ולכן כיון שהוא מין בשאינו מינו בטל, אבל התם במשילין עיסה זו יש לה היתר עכשיו לכן אף שהיא מין בשאינו מינו לא בטל] דמסקין [ד' דצר [שיש] לו מתירין בטל נשאינו מינו, אמסקנא דפרק משילין דאסקין רב אשי דאפי' נשאינו מינו לא נטיל, ולא צריכין לתרוזי (ל) דמוקי. (רצ"ח) כלל [לומר דמים ומלח וקמח הוי מין במינו].

10. וההיא דפת שאפאה עם הצלי צמור [שיש לו היתר עכשיו בלא כותח] לההיא דפרק משילין דמיה [שיש לו היתר לאכול כאן בתוך התחום, ולכן לא בטיל], ולא עוד אלא דעדיפא מינה [שיש עוד סברא בפת שאפאה עם הצלי לאסור], משום דליכא למימר דכי מניין לאחמורי אדבר שיש לו מתירין צמינו [פ' דבעיסה יש מציאות של מין במינו אם יתנו שתי נשים קמח], לא מחמירין עליה נשאינו מינו, אכל דההיא דפת שאפאה עם הצלי צמור דליכא לאחמורי עליה צמינו דלא שייך כלל, אי לא מחמירין עליה נשאינו מינו נמצא שלא החמיר צו כלל [ולכן גם הר"ן מודה לדברי הר"ף דפת שאפאה עם הצלי דלא בטיל משום דהוי דבר שיש לו מתירין גם עכשיו]. ועלו דצרי הרב אלפסי ז"ל נכונים צטעמם כן נראה לי,

11. עוד ראיתי שהקשו עליו [על הר"ף] מדאמרינן צקוף פרק הערל (יבמות פא) גבי חמיכה של חטאת שנתערבה צמאה חמיכות של חולין לא תעלה, וקא' יהיב רב אשי טעמא התם משום דהוה ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' צאלף לא נטיל, ואסקינא התם דהא דרב אשי צדומא היא (ולמאן) [דלמאן]. שם בגמ' אי לכהן מישירא שרי [בשר חמטת] אי לישראל לעולם אסור, אלא (ד) שם בגמ' (ה) הא דרב אשי צדומא היא,

אלמא לא מיקרי דבר שיש לו מתירין אלא מאי דאסיר האידנא ולצמר זימנא שרי, אכל האי פיתא [אי. כ"ן] צהדי צשרא לעולם שרי ואי צכותמא לעולם אסור, ולא מיקרי דבר שיש לו מתירין כמסקנא דהתם # [פ' דאם יש למי שהוא מותר גם עכשיו, אינה נקראת אסור בכל].

ומיתחוי לי דהא דפרסינן עליה, מיהא ודאי צדומא היא, דהתם [בבשר חמטת] הכי קאמרינן דכיון [ד] לישראל לעולם אסור למה נחמיר אכל ישראל מפני היתרו של כהן, אינו צדין, אכל פת שאפאה עם הצלי צמור כיון שיש לו ולכל אדם הימר צה עכשיו ראוי להחמיר צצטולה, ודבר פשוט הוא.

אבני חן על מסכת נדרים

נב: בעי רמי בר חמא אלו דוקא [זה גורם כשאוסר זיתים וענבים אסור ביוצא מהן] או שאני טועם דוקא ודאי פשיטא ליה לרמי בר חמא דבחד מיניהו סגי, אלא דמסקא ליה אי אלו דוקא ולא שאני טועם, דלא מהניא מיד, או שאני טועם דוקא ואלו לא מהני כלל,

ואהדר ליה אי ס"ד אלו דוקא, שאני טועם למ"ל וצדין הוא דהוה מצי למימר ליה נמי אי שאני טועם דוקא אלו למה לי [בספר פירוש נדרים כתב דאינו מוכן מאי בעי הר"ן בזה עיי"ש], אלא דקמייתא נקט וה"ה לאידך?

ומתריץ הא קמ"ל דאע"ג דאמר שאני טועם, אי דאמר אלו מותר ואי לא לא ומינה נמי דאי (שאני) טועם דוקא, הא קמ"ל דאע"ג דאמר אלו אי אמר שאני טועם מיתסר ואי לא לא [אבל עדיין נשאר האיבעיא איזה מהן דוקא].

ביאורי הר"ן: ואיכא למידק היכי מספקא ליה לרמי בר חמא דליהוי שאני טועם עדיף טפי מאלו, דהא אן תנן איפכא קונס פירות אלו עלי אסור בחילופיהן ובגידוליהן, שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן, אלמא טפי עדיף אלו משאני טועם?

יש לומר כי עדיף ה"מ לגבי חילופיהן וגידוליהן דאיתנהו בכלל אלו, [ד' כ"ז] כיון דיתדניהו שויהו כהקדש וכמו שנפרש לפנינו בסעמא דשמיא, ומש"ה צדין הוא דליתסרו חילופיהן וגידוליהן כי היכי דאסרי בהקדש, אכל כי אמר שאני אוכל שאני טועם לא משמע דליתסרו חילופיהן וגידוליהן, דלדרכה הא אפקינהו, שהרי כשאוכל חילופיהן וגידוליהן אינו טועם מהם כלל,

[ובא לפתור את האיבעיא] **אמר רבא ת"ש** [דמתן לקמן נ.ו] קונס פירות האלו עלי, קונס הן לפי אסור בחילופיהן ובגידוליהן, הא ביוצא מהן מותר דס"ד דאי יוצא מהן אסור, טפי הוי רבותא דלישמעין דיוצא מהן אסור, אע"פ שנשמית נזרת הפירות שאסר עליהן מחילופיהן וגידוליהן שעדיין היא קיימת # [פ' למשל אם אסר על עצמו תפוחים אלו, ושתה מיץ של תפוחים אלו אין כאן זכר מהתפוחים, אבל אם נמנע תפוח וגדלו תפוחים אחרים, עדיין יש כאן תפוחים שהם תולדות אותן תפוחים האסורים, אבל סברה זו עדיין צריכה ביאור, וגם קשה מה הפשטות בחילופיהן שיכול להיות שהחליפין בביצים וכדומה?]

[ומתריץ] **ה"ה דאפי'** ביוצא מהן אסור, ומפיק ליה דלדרכה והא עדיפא ליה לאשמועינן, דחילופיהן אע"פ שלא יצאו מגוף האיסור בגידוליהן דמי וכל שכן יוצא מהן, שיצא מגוף האיסור ממנו,

וצדין הוא דהוה מצי למיפשט בעיין מממניתא דתניא לעיל בסמוך [ברך זה] ואם אמר צר זה עלי אסור צו וצרוצו וצקיפו, אלא דממניתין בעי למיפשטה,

ת"ש [תנן לקמן נ.ו] שאני אוכל ושאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן, הא היוצא מהן אסור דאי יוצא מהן מותר, ודאי לגבי שאני אוכל שאני טועם הויא רבותא טפי, שריותא דיוצא מהן, משריותא בחילופיהן וגידוליהן כדכתיבנא לעיל?

אכל דרבי יוסי אדרבי יוסי קשיא, דאי הכא שרי משום דכיון דאית צה דובשא אשישין מיקריין [ולא עדשים], כ"ש (דלא ה"ל למיסקר) [דהוה ל"י למישרי. כ"י] נקום שהוא ד"א לגמרי?

ומפרקין לא קשיא [פ' דבאמת בקום לא פליגי רבנן ור' יוסי] מר כי אתריה ומר כי אתריה, באתרא דרבנן [לכן מתירין רבנן קום] קרו לחלבא חלבא ולקומא קומא # [אבל אשישים חלא הם למעשה עדשים, ולכן אוסרים], באתריה דרבי יוסי לקומא נמי קרו ליה "קומא דחלבא" [לכן קום אסור, אבל אשישים חלא נשתנה, ואין קוראים להם עדשים],

[דטעמא] [דטעמיה. כ"י] דרבי יוסי משום דנאתריה הוו קרו לקומא, קומא דחלבא, (וכל) [וכיון. כ"י] ששם אציו עליו [החלב שמוצא את הקום] אסור, אכל אשישים כיון שנשתנו [ע"י צליה, וטחינה, ולישה, וטיגון] ואין שם עדשים עליהן, שרו,

ורבנן נמי משום הכי שרו בקום, משום דנאתרייהו לחלבא קרו ליה חלבא, ולקומא קומא,

ביאורי הר"ן: וא"ת לר' יוסי מינא דטודר מן החלב אסור בקום, לפי שעדיין שם חלב עליו, דקומא דחלבא קרו ליה, אלא נודר מן הקום אמאי אסור בחלב [באמת לא נמצא במשנה או בגמרא שר' יוסי אוסר בחלב במי שנדר מן הקום, רק ראה לעיל ג"א ע"ב בר"ן ד"ה מן הקום מותר בחלב שכתב, דר"י אוסר בברייתא, וכתוב שם על הגליון שלפניו לא נמצא. וראה בהגהות ר' בצלאל אשכנזי זצ"ל] הא לא קרו ליה חלבא דקומא? יש לומר דכיון דקרו לקומא, קומא דחלבא הוו להו חלב וקום דבר אחד,

תניא [שנינו בברייתא, כוותיה דת"ק דר' יוסי] הנודר מן החלב מותר בקום, מן הקום מותר בחלב, מן החלב מותר בגבינה, מן הגבינה מותר בחלב, מן הרוטב מותר בקיפה, מן הקיפה מותר ברוטב, [ו. ד"ס, ר"ן] אם אמר בשר "זה" עלי אסור בו וברוטבו ובקיפו,

[וזה המשך המשנה דלעיל ע"א, ראה ד"ס] הנודר מן היין, מותר בתבשיל שיש בו טעם יין, אמר קונס יין "זה" שאני טועם, ונפל לתוך התבשיל, אם יש בו טעם יין הרי זה אסור דכיון דאמר שאני טועם אסור אפי' ע"י מערובות, דכיון שיש בו טעם יין, הרי הוא טועמו בו,

[הר"ן אינו גורס יין "זה" כמו שהוא בדפוס, שהר"ן סובר כיון שאומר שאני טועם, לא יועיל מה שאומר "זה" למעט, שרק הדבר עצמו יהי' אסור ולא היוצא ממנו, שהרי יש ביוצא ממנו טעמו כמש"כ הר"ן. ע"פ התפארת ציון]:

מתני': הנודר מן הענבים מותר ביין, מן הזיתים מותר בשמן, אמר קונס זיתים וענבים "אלו" שאני טועם אסור בהן וביוצא מהן בגמ' מפרש אסורא אי הוה משום אלו, או משום שאני טועם:

אבני חן על מסכת נדרים

דלשון שאני אוכל ושאיני טועם משמע שאוסר כל אכילה וטעימה הצאה מהם:

דף נ"ג ע"א

מתני': הנודר מן התמרים, מותר בדבש תמרים, [ואם נדר] מסתוניות סמויות עננים שאינם מתעטלים, ועומדים צימי החורף [פי' שאינם נלקטין בימי הקיץ בדרך שאר תמרים וגשארים עד לימי החורף ולכן נקראין סתוניות מלשון "סתיו". והוי דבר שאין דרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול] מותר בחומץ סתוניות,

רבי יהודה בן בתירא אומר כל ששם תולדתו קרויה עליו כגון דבש תמרים וחומץ סמויות ונודר הימנו, אסור ביוצא הימנו, וחכמים מתירים בגמרא פריך היינו מ"ק,

ביאורי הר"ן: ואיכא למידק תנא קמא מני לא ר' יוסי ולא רבנן, דהא אמרינן לעיל בפלוגתא דקוס וחלב דכל היכא דקרו ליה קומא דחלבא אסור אפילו לרבנן, ודבש תמרים וחומץ סמויות [נמי. כ"י] ליתסר מהאי טעמא?

[איכא למימר. כ"י] [י"ל] דלא דמי, דאילו גבי קוס (דחלב) [וחלב. כ"י] הקוס לא נשתנה מזורה לזורה דמעיקרא נמי כשהיה מעורב בחלב בצותה זורה עממה היה אכל הכא הרי נשתנה הגוף, הרשב"א ז"ל,

ועוד דקדוש כי קרי ליה קומא דחלבא מפני שעדיין תורת חלב עליו קרו ליה, ולא להפריש צין זה לאחר, שאין נקרא קוס אלא זה, אכל הכא כי (אמריו) [אמרינן. כ"י] דבש תמרים וחומץ סמויות, לא שיהא עדיין תורת תמרים וסמויות עליהן אלא להפריש צין דבש תמרים לדבש אחר, וצין חומץ סמויות לחומץ אחר:

נב': [חכמים] היינו ת"ק? איכא בינייהו דהא דתניא, כלל זה אר"ש בן אלעזר, כל שדרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול, כגון תמרים ודבש תמרים, נדר בו אסור ביוצא ממנו, נודר מיוצא ממנו אסור בו,

כל שאין דרכו לאכול, ודרך היוצא ממנו לאכול, נודר בו אין אסור אלא ביוצא ממנו, שלא נתכוון זה אלא ליוצא ממנו כ' (גרסין) [הוא הגירסא. כ"י] דהלכות הרמזין ז"ל, וה"פ דכזה פליגי [ת"ק, ריב"ב וחכמים], ת"ק פליגי אדרשב"א דתרווייהו דסבירא ליה לתנא קמא דצין דרכו לאכול צין אין דרכו לאכול אסור בו, ולא ציוצא ממנו,

ורשב"א סבירא ליה דבשדרכו [לאכול] ודרך היוצא ממנו לאכול אסור בשניהם, ובשאין דרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול אסור ציוצא ממנו ולא בו, וזהא (מפיק) [מפיק. כ"י] ליה לת"ק לגמרי [פי' דברדרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול סבר הת"ק אסור רק בו, ורשב"א סבר דאסור בשניהם וגמציא דכלל הפחות "בו" לא פליגי דלשניהם אסורים, אבל בשאין דרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול סבר הת"ק דאסור רק בו ורשב"א דאסור רק ביוצא ממנו וזה ההיפך ממש],

ור' יהודה בן חמיה סבר לה כר"ש דדרכו [לאכול] ודרך היוצא ממנו לאכול דאסור בשניהם, ופליגי עליה בשאין דרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול דרבי

ומהדר ליה, דאין ה"נ אלא איירי דלא נסיב ברישא יוצא מהן משום דאסורה דחילופיהן הו"ל רבותא טפי, לא נסיב נמי בסיפא יוצא מהן,

ת"ש [תנן לעיל גב]. אמר ר' יהודה מעשה ואמר רבי טרפון ע"ל ביצים שנתבשלו עמו, אמרו לו [לר' יהודה] אימתי בזמן שאמר בשר "זה" עלי, שהנודר מן הדבר ונתערב באחר ויש בו בנותן טעם הרי זה אסור [הרי שאלו דוקא, שעל ידי המלה "זה" או "אלו" נאסר אף היוצא ממנו],

אלא באלו לא קא מיבעיא לן דדוקא הוא דמתניתין היא [פי' שכן יש ללמוד ממתניתין ד"בשר זה על"],

כי מיבעיא לן בשאיני טועם דוקא שאיני אוכל שאיני טועם דוקא הוא, ומתני' או או קמי או לאו דוקא הוא, והא קמ"ל דאע"ג דאמר שאיני טועם אי אמר אלו אין ואי לא?

ואמרינן למיפשטה מדקתני ומותר בטריט טרופה וצ"ל, אלמא שאיני טועם לאו דוקא ת"ש [תנן לעיל גב]: דג דגים [פי' מזה שאמר שני הלשונות כוונתו לאסור הכל] שאיני טועם אסור בהן בין גדולים בין קטנים, בין חיים בין מבושלים, ומותר בטריט טרופה ובציר [הרי שבלשון שאני טועם, היוצא ממנו מותר, שאינו דוקא כאילו אמר "אלו"],

[ורוחה הראיה] אמר רבא וכבר יצא מהן לעולם שאיני טועם נמי דדוקא, ואי יצא לאחר מכן אין ה"נ דאסור, וכי תנן דשריין בשכר יצא מהן קודם נדרו,

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה צאלו פשיטא לן דדוקא הוא, ואסור ציוצא מהן, בשאיני טועם מספקא לן ולא איפשיטא בעיין, וכיון דלא איפשיטא משמע דנקטינן לחומרא,

ואיכא מ"ד דהיינו טעמא דאסור ציוצא מהן משום דכיון דנחית @ כולי האי לדיוקא משמע דדעתיה אכל מאי דנפיק מינייהו וכי תימא תינתן בשאיני טועם כיון דלא צריך וקאמר אפשי אסורה הוא אכל שאני אוכל מאי איכא למימר דהא כיון דלא סגי ליה אם אמר קונס פירות האלו דאי הכי משמע צין צאכילה צין צהנאה ואיכו לא בעי למסרניהו אלא צאכילה הלכך כי אמר שאני אוכל ליכא שום הוכחה למימר אפילו ציוצא מהן? איכא למימר [בבבזי"ל] דכיון דהוה מצי למימר קונס פירות האלו צאכילה עלי וקאמר שאני אוכל אף יוצא מהן משמע [לאו דוקא דאמר ממש לשון "האלו", דאי הוה אמר בן הוה מיתסר ביוצא מהן, ד"אלו" דוקא, אלא ר"ל שאומר קונס פירות האלו עלי היינו שקורא שם הפרי ענבים או תאנים וכדומה. ע"פ מלא הרועים] ואמר לפי זה דבשזועה דלא מצי למימר צאכילה עלי דלשון נדר הוא ועל כרחיה אית ליה למימר שאני אוכל לא מיתסר ציוצא מהן ואחרים (אומרים) [אוקרים. ת"ש] [פי' דאחרים סוברים דגם בשבועה אם אמר שבועה שאיני אוכל יחי' אסור ביוצא מהן. אבל יותר נראה גרסת הב"י ואחרים אומרים [וחוה. כ"י] דעת הרמב"ם ז"ל] זה הוא דעת הרמב"ם ז"ל דלא שנה נדר ולא שנה שבועה דלאו משום יתורא דלישנא הוא אלא שהלשון עצמו מוכיח כן

אבני חן על מסכת נדרים

יהודה בן צמירא לא שני ליה ומיתסר נמי בתרוייהו, ולרשב"א שני ליה ולא מיתסר
אלא צינא ממנו, ורבנן בתראי דמתני' היינו ר' שמעון בן אלעזר ושריזא דידהו
[בזה שחבמים מתירין] קאי אין דרכו לאכול דשרי הוא גופיה [שהוא עצמו מותר
ורק היוצא ממנו שדרכו לאכול אסור],

ומשמע לי דמשום הכי משמע ממלתייהו [דחבמים] דלהאי גוונא [קאי. כ"י],
מדקמני סתמא וחכמים מתירים דמשמע דאתרוייהו פליגי, ובמאי [דשוין] ח"ק ור'
יהודה לאיסורא שרו אינהו,

ומש"ה פשיטא דאסתמיכות קאי דאיכא טעמא להיתרא, דמשום שאין דרכו לאכול
איכא למימר דלא נתכוון אלא ליוצא מהן,
דאתמריס דשוו נמי תרוייהו לאיסורא ליכא למימר דשרו רבנן בתראי [דצנודר.
כ"י] מן התמריס דלישרי בתמריס גופייהו [ד. ח"ש] ליכא טעמא להיתרא.

ביאורי הר"ן: ולענין הלכה קיימא לן כהנא קמא דצין בתמריס צין בתמריס
אינו אסור אלא בזה, אבל לא בדבש וחומץ שלהן:

	דרבו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול	אין דרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול
תנא קמא	אסור רק בו	אסור רק בו
רשב"א ורבנן בתראי	אסור בשניהם	אסור רק ביוצא ממנו
ר"י בן בתירא	אסור בשניהם	אסור בשניהם

מתני': הנודר מן היין מותר ביין תפוחים דמיון שיש לו שם לוי
לא מיקרי יין סתם, מן השמן מותר בשמן שומשמן, מן הדבש
מותר בדבש תמרים, מן החומץ מותר בחומץ סתוניות, מן
הכרישין [כרתיו] leek מותר בקפלוטות [מין כרישין שיש לה ראש] דלא
הוי ככלל כרישין מן הירק מותר בירקות השדה שהוא שם לווי
דסתם ירק לא משמע אלא ירק גינה:

גמ': תניא הנודר מן השמן בארץ ישראל, מותר בשמן
שומשמן דכ"י אין מסתפקין כלל אלא בשמן זית, ואסור בשמן זית,
ובבבל, אסור בשמן שומשמן, ומותר בשמן זית,

מקום שמסתפקין מזה ומזה אסור בזה ובוזה, פשיטא? לא
צריכא דרובא מן חד מסתפקין, מהו דתימא איזיל בתר
רובא, קא משמע לן ספק איסורא לחומרא וכיון דאיכא מיעוטא
דמסתפקי מההוא מינא, איכא לספוקי דלמא אפי' לאלו נחכין,

[והברייתא ממשיכה] הנודר מן הירק בשאר שני שבוע, אסור
בירקות הגינה דסתם ירק של גינה משמע, ולא ירק שדה שיש לו שם לווי,
מיהו אפי' הנודר מן היין אסור בתמרא מבשל, וכן כתב הרמב"ן ז"ל, ולא דמי
לירקות השדה דהיינו מינא אחרינא נינהו, אבל תמרא ותמרא מבשל חד מינא נינהו,
ומפני שנתבשל לא הפסיד שמו, ובמותר בירקות השדה,

ובשביעית אסור בירקות השדה, ומותר בירקות הגינה אס
נדר בשביעית, א"ל לומר שנתכוון לירק גינה דהא אין זורעין ולא נוטעין בשביעית,
אלא ודאי לירק השדה שעולה מאליו נכסיו,

אמר רבי אבהו משום רבי (חנינא) [חנניה. ד"ס] בן גמליאל

דף נ"ג ע"ב

לא שנו אלא במקום שאין מביאין ירק מחוצה לארץ לארץ,
אבל במקום שמביאין ירק מחוצה לארץ לארץ אסור כלומר
אסור בשניהם, דהוי ליה מקום שמסתפקין (זה) מזה [ומזה. גליון],

כתנאי # [פ' שלכן] אומר ר' חנניה בן גמליאל לא שנו מפני שהוא עצמו אומר
שהיו מביאין וכו', אין מביאין ירק מן חוצה לארץ לארץ, רבי
חנניה בן גמליאל אומר מביאין ירק מחוצה לארץ לארץ,

מ"ט דמאן דאמר אין מביאין? אמר רבי ירמיה משום גוש
[ש]חוששין להביאו, משום משעא דגוש הנדבק בו, וגושא דלרץ העמים טמא
כדליתא בפ"ק דשבת (דף טו):

מתני': [הנודר] מן הכרוב, אסור באיספרגוס מין כרוב הוא, מן
האיספרגוס מותר בכרוב [ראה ברכות נא. שאספרגוס הוא משקה
המשכר, וראה תפארת ישראל ותיו"ט שהאריכו בזה],

[הנודר] מן הגריסין אסור במקפה [מ]תבשל עב של גריסין, ואסור
משום דקרו ליה מקפה דגריסין ורבי יוסי מתיר דבאתריה קרו למקפה
מקפה, ולגריסין גריסין, מן המקפה מותר בגריסין,

מן המקפה אסור בשום משום דמקפה כולל כל דבר קפוי ועצה, ושום
נמי קרוי מקפה על שם שממחין אותו צמעת מיס ונאכל צדק [דרכם ה'] לתת
שום במקפה, וכי אסר מקפה אסר עליו כל התבשיל, השום והגריסין שנתבשלו
יחד. רבינו אברהם מן ההר אבל הר"ן לא פ' בן [ור' יוסי מתיר, מן
השום מותר במקפה,

מן העדשים אסור באשישים, ר' יוסי מתיר, מן האשישים
מותר בעדשים,

חטה חמין שאני טועם, אסור בהן בין קמח בין הפת,

גרים גריסין שאני טועם, אסור בהן בין חיין בין מבושלין,

רבי יהודה אומר קונם גרים או חטה שאני טועם, מותר
לכום חיים שהטקס אינו כוסם אחת אחת בפני עצמה, אבל פת כיון שהוא גוף
אחד חיטה מיקרי,

אבני חן על מסכת נדרים

עקיבא פריך היכי אסר צדילועין, (דהא) [והא ?] מן ירק נדר ודילועין לאו ירק
נינהו אלא פרי,

דבשלמא פול המזרי (א"ל) [איכא למימר. כ"י] דכיון שעושים ממנו (דגן) [גורן.
כ"י] כשהוא יבש ומקמי הכי לא, עד היא שעתא ירק הוא ולא פרי, אלא דלועין
קשיא, ואף ע"ג דר"ע יהיב טעמא דמימליך עליה שלת, לא סגי ליה ההוא טעמא,
כיון דמן ירק נדר, ודלועין לאו ירק נינהו?

[פ' סתם ירק משמע או שהוא עליון אע"פ שהן מתבשלין בגון כרובין ותרדיון, או
שהוא נאכל חי ואע"פ שהוא פרי בגון פול המצרי לח, וה"ה לכל מיני קיטניות
קודם שיבששו שנאכלין לחין כמו הירק, אבל הדלועין כיון שהן פרי ולא עליון והן
מתבשלין ואין נאכלין חיין אינם בכלל ירק. תוס' ר"ד]

אמר עולא באומר ירקי קדירה עלי [בשדרכם לבשלם והני [דלועין]
דרכם לבשלם. תוס'] וכיון דמייתר לישניה, למיכלל דלועין אתי, כיון דמימליך
שליחא עליהו,

ודילמא [וקשיא על ר"ע למה אסר דלועין, והלא שמא] ירק הנאכל
בקדירה [בתוך תבשיל, שבאן מתפרש מלת "קדירה" מלשון תבשיל] קאמר
[שאין דלועין בכללם] דכיון דלועין לימנהו בכלל ירק, לית לך לרצויי(נהו. כ"י)
מיתורא דלשניה אלא מאי דליכא לספוקי דמשמע מיניה, כגון שומים וצגלים
הבאים להטעים את הקדירה, אכל דלועין לא משמע מיניה, דירקי קדירה להטעים
את הקדירה משמע?

[ר"ע מוקי מתני'] באומר ירק המתבשל בקדירה עלי וכל כה"ג סבירא
ליה לרבי עקיבא, דכיון דלועין ממליך שליחא עליהו, אסור בהן, ורבנן סבירי דכיון
דנריך לאימלוכי עליהו, לאו מיניה הוא,

ביאורי הר"ן: וקיי"ל כר' עקיבא כמו שפרש לפנינו בס"ד, הילכך ¹. נה.
ח"ש[נודר מן הירק אינו אסור בפרי האדמה, ² אמר ירק קדירה עלי אסור
בפירות האדמה הבאים להכשיר המאכל בשומים וצגלים ומותר בדלועין, ³ אמר
ירק המתבשל בקדירה עלי אסור בכל פירות האדמה דמימליך שליחא עליהו, כי
אמר ליה משלח ירק,

ואית דמפרשי והא מן ירק נדר, דסתם ירק נאכל כמות שהוא חי, ואמר עולא
באומר ירקי קדירה עלי, דכיון דאמר הכי אפילו ירק המתבשל בכלל, ודילמא ירק
הנאכל בקדירה קאמר, דכיון דסתם ירק נאכל כמות שהוא חי, (ואמר) [כי אמר.
כ"י] ירקי קדירה, (לרצויי אתא) [אתא לרצויי. ח"ש] ירק הנאכל חי, ובקדירה, כגון
שומים וחזרת, אכל דלועין שאין נאכלין חיים כלל לא,
ופרקין [ירק. כ"י] המתבשל בקדירה עלי, דכיון דאמר המתבשל משמע הכך דעבו
צול (טובא. פני צבי בא"ז, רש"ש) ואין דרכן לאכלן חיים כדלועין,

ונמלא עכשיו לפי דרך זה, ¹ נודר מן הירק אסור צירק הנאכל כמות שהוא חי
בלבד, ומותר בכל מה שמתבשל, אע"פ שלפעמים נאכל חי,
² אמר ירקי קדירה עלי, אסור אף צאותן שנאכלין חיים ומבשלין, אכל לא צאותן
שאין נאכלין אלא מבשלין,

והכי איתא צירושלמי [נדרים פ"ו הל' י"א] דגרסינן הסם חטה ואת [א]מר [א]ן
צממיה [אמתני'] פריך דתנן האומר חטה אסור בפת אמאי הא לא אמר אלא
חטה והפת עשויה מחטים הרבה. קרבה"ע? [ומשני] אמר רבי יוסי ארסא דצר
נשא צממיה פיתא נקטה ומימר צריך דצרא דלא מיטתא [דרך בני אדם כשרואה
פת חטים נקיה אומר ברוך שברא חטה זו ואינו אומר חטים אלו ובגדרים הולכין
אחר לשון בני אדם. קרבה"ע]

נב': תניא ר' שמעון בן גמליאל אומר חטה שאני טועם,
אסור לאפות ומותר לכום דפת חטה מיקרי, דמד גופא נמי הוא, אכל
חטים משמע לכוס מפני שאלם כוסם חטים חלוקין צידה, חטים שאני
טועם אסור לכום ומותר לאפות, חטה חמין שאני טועם
אסור בין לכום בין לאפות,

גרים שאני טועם, אסור לבשל ומותר לכום, גריסין שאני
טועם אסור לכום ומותר לבשל, גרים גריסין שאני טועם
אסור בין לבשל בין לכום:

פרק שביעי הנודר מן הירק

דף נ"ד ע"א

מתני': הנודר מן הירק [ודוקא באמר ירק המתבשל עלי, דאל"כ ירק
משמע חי, ודלועין אין נאכלין חי. יבין, ע"פ הגמ'] מותר בדלועין [דלועין יש
גורסים דלועין עם יו"ד אחר הדל"ת בכל הסוגיא. וכן הוא בר"ן] דלא הו' ירק
אלא פרי, ואית דמפרשי דסתם ירק נאכל כמות שהוא חי ודלועין אינן כן ורבי
עקיבא אסר [גם בדלועין],

אמרו לו [חכמים, אבל ראה גמ' ע"ב דת"ק שחולק על ר"ע הוא רשב"א
שהוא יחיד] לרבי עקיבא, והלא אומר אדם לשלוחו קח לי
ירק, והוא אומר לא מצאתי אלא דלועין אלמא לא מיקרו ירק, דאי
מיקרו ירק, יקסם,

אמר להם [ר"ע] בן הדבר מזה אני מציא ראה לאסור דלועין או שמא
אומר הוא לא מצאתי אלא קיטנית, אלא שהדלועין בכלל
ירק, וקיטנית אינו בכלל ירק,

ואסור בפול המצרי לח דכל שהוא לח ירק ה' ומותר ביבש:

נב': [שינוי במשנתנו] הנודר מן הירק כו': והא מן ירק נדר לרבי

אבני חן על מסכת נדרים

3- אמר ירק המתגשש בקדירה, אסור אף באומן שאין נאכלין בלל (בשול) [בבבב].
כ"ו],

כד, למעול בעל הבית?

[ומתיר] אמר אביי אפילו תימא רבי עקיבא

דף נ"ד ע"ב

[ולכן מעל שליח] מי לא מודה רבי עקיבא דצריך אימלוכי הלכך
לענין מעילת שלים [כשנתן כבד במקום בשר או להיפך], ודאי כיון דצריך אימלוכי
ולא ממליך, אדעתא דנפשיה קעביד, ובעל הבית נמי סמך דכל כמה דלא מימליך
לא יתן להם כבד, הלכך לא עשה שליחותו,

אבל לענין נדרים [הנודר מן הירק] כיון דככלל לישניה הוא [דלועין] דהא מימליך
[עליהם] [עליהם]. כ"ו] שליח, נודר אמאי סמך # [מלים אלו צריכין ביאור], אלא
ודאי ככולהו אסר נפשיה,

איתמר שמעתא מאי דמתרץ אביי מתניתין דמעילה אליבא דר"ע קמיה
דרבא,

אמר להון שפיר אמר נחמני היינו אביי, וקרי ליה הכי [נחמני] לפי
שנתגדל צבית רבה בר נחמני [אבל באמת שמו אביי],

[אבל בערוך ערך אביי כתב וז"ל אביי נחמני שמו, ומפרשנא בכמה דוכמי
מגמ' ונקיט רבנן, דבר אחר דרבה בר נחמני הוא (ומלמדיה) [אורי צ"ל
ומלמדיה פ"י של רבה בר נחמני] וכיון דהוה שמי' נחמני בשם אביו דרבה,
לא הוה קרי ליה כל שעתא נחמני בשם אביו, אלא הוה קרי ליה אביי בלשון ארמית
כאדם שקורא אבי וסליק לי' אביי.

וכן כתב בסדר הדורות וז"ל וכ"כ רש"י פ' המקבל (לא מצאתי
מקומו?) קראו אביי של לזכור בשם אביו פ"י דבאמת שמו נחמני,
וי"מ להיפך שמו אביי, ורבה מתוך שגדלו ולמדו תורה קראו
נחמני ע"ש אביו שהי' לו כבד, וכן פרש"י בגיטין (לד:) וז"ל רש"י
שם דעל שם שרבה בר נחמני גדל אביי צביתו ולמדו תורה שהי' יתום השיאו את
שם אביו נחמני, רבה קמס הוא רבה בר נחמני.

ועוד כתב בסדר הדורות וז"ל וקודם שנולד [אביי] מת אביו,
ואחר שנולד מתה אמו, ואמרו אביי ר"ת אישר ב"ד י"רוחם
יתום (הושע י"ד ב'). עכ"ל. וכן הוא ברשב"ם פסחים ק"י ע"א
אביי עיברו אמו מת אביו, ילדה אמו מתה אמו. א"ח תש"ם],

מאן תנא דפליג עליה דרבי עקיבא [מה שם התנא דפליג על ר"ע
במתני' [באן בדלועין] אבל במעילה כולו מודו. ר"י? רבן שמעון בן
גמליאל היא, דתניא הנודר מן הבשר, אסור בכל מיני בשר
[בקר וצאן וחיה. ר"י], ואסור בראש וברגלים ובקנה ובכבד ובלב,
ובעופות, ומותר בבשר דגים וחגבים,

רשב"ג אומר הנודר מן הבשר אסור בכל מיני בשר, ומותר
בראש וברגלים ובקנה ובכבד ובלב ובעופות ואין צריך
לומר בשר דגים וחגבים כיון דצריך שלים לאימלוכי עליהו, ליתנהו ככלל
בשר סתמא,

במאי קא מיפליג [ר"ע ורבנן במתני']? רבנן סברי כל מילתא
דצריך שליחא לאימלוכי עלה לא מיניח הוא [זה שאומר שליח
שלא מוצא אלא דלועין, ואינו מביאם בלי שאלה זה סימן שסתם ירק אינם
דלועין], ורבי עקיבא סבר כל מילתא דמימליך שליחא עלה
מיניח הוא [דעצם הדבר שאומר שלא מוצא אלא דלועין, זה מראה שירק
כולל דלועין],

אמר אביי מודה רבי עקיבא לענין מלקות שאינו לוקה כיון
דלועין לא משתמע בהדיא, אלא מרבייה דלישניה, אע"ג דממליך שליחא עליה
לא מתסרי בודאי, אלא מספיקא, הילכך לא לקי,

מתני' מעילה ב. :

רישא:

השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל, לא עשה שליחותו השליח מעל,

סיפא:

כיצד אמר לו תן בשר לאורחים ונתן להם כבד, כבד ונתן להם בשר השליח
מעל.

נתן התם מתני' היא צמקת מעילה (ב). השליח שעשה שליחותו
בעל הבית מעל דאע"ג דקיי"ל אין שלים לדבר עזירה, שאני מעילה דילפינן
טעא טעא מתרומה כדאיתא בפ"צ דקדושין (דף מז:), לא עשה שליחותו
שליח מעל דאדעתא דנפשיה קעביד,

מאן תנא כלומר [פ' שאלת הגמ' הוא מי שנה את הסיפא, דאילו רישא כולי
עלמא מודי בה ברמפרש] מאן תנא האי דמפרש ואזיל, דאמר לו תן בשר לאורחים
ונתן להם כבד, מיקרי לא עשה שליחותו?

אמר רב חסדא מתניתין [פ' סיפא דמתני'] (כולהו. כ"י) דלא כרבי
עקיבא,

דתנן דהא דמתן כיצד אמר לו תן בשר לאורחים, ונתן להם
כבד, תן כבד ונתן להם בשר, השליח מעל [והוא] סיפא דהיה
דהשליח שעשה שליחותו היא, (ומסיפא) [ואסיפא ?] קאמר דאיתא דלא כר"ע,
דאילו רישא ודאי דברי הכל היא, אבל סיפא דהוה פירושא דרישא דלא כרבי
עקיבא,

ואי רבי עקיבא, הא א"ר עקיבא כל מילתא דמימליך עלה
שליח, מיניח הוא והא עביד דמימליך מנשר לכבד, הלכך עשה שליחותו
מיקרי, ו למעול בעל הבית, ולא למעול שליח דהיי דאמרין לעיל,
דמודה רבי עקיבא לענין מלקות שאינו לוקה [בדלועין], הא (פרישית) [פרישנא.
כ"י] דדוקא צמדי דלא משתמע אלא מרבייהו, כדלועין, אבל כבד מכלל בשר
[משמע. כ"י] בלא ריבויא, הילכך כי אמר ליה בעל הבית תן להם בשר, ונתן להם

אבני חן על מסכת נדרים

לענינים בתחלת החולין:

[כשהתחיל להתרפאות והתחילה להכניע המריחה האדומה המעלה עשן המאכל המעופש בבטן, לענינים ולמוח שתולדה חמה ויבשה, והדגים לחים וקרים, ומסייעים להשפילם ולכן טובים. הראם ז"ל בשטמ"ק. # [לא הבנתי כוונתו, ואולי יש כאן ט"ס].

עוד שם בסוף אוכלא. בקינוח סעודה אבל בתחלת סעודה קשיא לעינא, או יתכן לפרש סוף אוכלא סוף החולין אבל בתחלת החולין קשה. הרי"ן בשטמ"ק].

[פ'] וכיון שדגים יש הרבה מצבים שאינם בריאים לאכילה לא חשב התנא שדגים יאסר, דלא אחי לאמלוכי אדגים],

ולענין הלכה - קי"ל כרזי עקיבא, דכל מידי דממליך עליה שליחא מיניה הוא, דהא סתם לן מנא דפרק כל הצער (חולין דף קד) כרזי עקיבא, [ו]אע"ג דלא ידעין אי ממלוכת ואס"כ סתם או סתם ואס"כ ממלוכת, [מזה מבואר דס"ל דאפילו בתרי סדרים אמרינן אין סדר למשנה, אבל התיו"ט בפ"ט דסוטה כתב דבתרי סדרי יש סדר למשנה כיון דסדר הסדרים אסמכוחו אקראי כדאיתא בפ' במה מדליקין ע"ש. אגודת אוזב בא"י],

אפ"ה נקטינן כווסיה, חדא דמחמיר [כדאמרינן לעיל יח: דסתם גדרים להחמיר], ועוד דהא מפרש גמ' דמאן דפליג עליה דר"ע יחידא הוא, דהיינו רש"י, וקי"ל הלכה כר"ע מחמיר [בשלהי הוריות יג:]. מוכח דרשב"ג היה חבירו של ר"ב, ור"ב היה תלמידו של ר"ע. רש"י].

[בלשון חגמ' אין בכל הש"ס הלשון "מחבירו ולא מחביריו", אלא הלכה כר"ע מחבירו ולא מרבו, והוא בעירובין מו: בכתובות פד: וראה גם בתוס' יומא ד: ד"ה מסייע ליה לר' אלעזר, ובתוס' פסחים קטז: ד"ה וחותם בגאולה שכתבו גם כן ולא מחבירו,

אבל ראה ט"ז על האו"ח סימן קסו סעיף ד דהלכה כר"ע מחביריו, וכן בסימן תצח ס"ק ה' שכתב שהלכה כר"ע בכל מקום ואפילו מחביריו פ' אפילו אם רבים חולקים עליו, וביד מלאכי סימן קע"ב הקשה עליו מנח"ל וזה, אבל באמת בדפוס ונצי"א ר"פ-דפ"ג יש גירסא אחרת בשני דיבורי התוס', בפסחים [נרפס בסוף קיד]. הגירסא מחביריו במקום חברו, וכן ביומא נרפס שם רק מחביר. וראה ב"אור ישראל" טבת תשס"ט],

הלכך הנודר מן הצער אסור בכל מיני צער וצעופות וצדגים, כל שלא הקיז דם, ולא כאיצין ליה עיניה, מיהו דוקא צאתה דמימליך שליחא עליהו, אצל צאתה דלא מימליך עליה, מותר, דכל מידי דלא מימליך [שליחא. כ"י] עליה לאו מיניה הוא,

וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דפרק תשיעי מהל' נדרים, דדגים לא מתסרי אלא צאתה דמימליך שליחא עליהו, ועופות מיתסרי בכל דוכתא, והוא מן המימה דבגמרא משוינן להו, הילכך תרוייהו לא מיתסרי אלא צאתה דמימליך שליחא עליהו, וכשלל הקיז דם, ולא כיצין ליה עיניה, אצל הקיז דם וכיצין ליה עיניה, אע"פ שאסור צעופות, מותר דגים,

מיהו כי אמרינן דמותר דגים כשהקיז דם וכיצין ליה עיניה, לא שוו אהדדי,

וכן היה רשב"ג אומר קרביים לאו בשר, ואוכליהן לאו בר אינש, [ומפרש] אוכליהן כבשר [אין פירושו שמי שאוכל קרביים לאו בר אינש, אלא] לענין זביני [אם חולך לקנות אותם] לאו בר אינש [אלא הדיוט. ר'] [דרשביק בשר וזבין קרביים. תוס'],

[אוכליהן כבשר לענין זבוי לאו בר נש. ראה בשטמ"ק שזה שיבוש ואינו מן הספר ומאן דהוא פירושו כן על הגליון והסופר עשה מבפנים. [עד כאן תוכן הדברים]. ומשמעו שמפרשו כפשוטו שמי שאוכל קרביים הוא איש הדיוט וגם. ומאן דהוא שפירושו על הגליון רצה לעשות מזה נפקותא להלכה שאם שלא שלחו להביא בשר והביא קרביים שלא עשה השליח שליחותו. וראה ד"ס]

[אוכליהן כבשר לענין כו'. קשיא היא איך קאמר רשב"ג דאוכליהן לאו בר אינש, והלא האוכל אותם חשיב ל' כבשר, וכן רשב"ג עצמו חשיב ל' כבשר דקאמר מותר בראש כו' ובקנה ובכבד ובלב, ש"מ דמין בשר הוא? ומשני לענין זבניא, שמניח בשר וקנהו אלו [פ'] זה נקרא שומת. מנחת יהודה]

מ"ש בשר עוף לתנא קמא דאסיר, דעביד שליחא דמימליך עליה, בשר דגים נמי עביד שליחא, דאי לא משכח בישראל, מימליך עליה, דאמר [פ'] ששואל מהמשלה] אי לא משכחנא בישראל אייתי [וכי אביא] דגים [יש כאן אריכות הלשון], וליתסרו?

[ומתרי] אמר אביי כגון שהקיז דם קודם נדרו, וכיון שכן לא נמסר לאסור צער דגים [פ'] דלא פסיקא להתנא ליתני אסור, כיון דלפעמים לא חל הנדר על בשר דגים והיינו כשהקיז דם. תפארת ציון], **דלא אכיל דגים** דהא נללא הכי לא אכיל מינייהו דהא קשו להקזה,

אי הכי אפילו עופות נמי לא אכיל ולישמרי דהו נמי, ואמאי קמי אסור צעופות, דאמר שמואל דמוסוכר הקזה של כמפס ואכיל בישראל דצפרא, פרח לביה כצפרא, ותניא אין מקיזין לא על דגים, ולא על עופות, ולא על בשר מליח [שנשמטה. שטמ"ק] צמל שני ימים ולילה אחת, דשז אינו משיב את הנפש. רש"י מעילה כ' ע"ב], ותניא הקיז דם לא יאכל לא חלב, ולא גבינה, ולא ביצים, ולא שחליים, ולא עופות, ולא בשר מליח?

[ומתרי] **שאני עופות, דאפשר על ידי שליחה** כשהן שלוקים הרבה לא מוקי ליה,

אביי אמר כגון דכייבין ליה עיניה, דדגים קשיין לעינים,

[ומקשה על אביי דדגים הם טוב לעינים, שכן אמר שמואל] **אי הכי אכיל דגים, דהא אמר שמואל נו"ן סמ"ך עי"ן** סימן היה עושה מאותיות של אלפא ביתא נונא [דגים] **סמא לעינים?**

[ומתרי] ששני המאמרים הם אמת מה שאמר שמואל שדגים הם טוב לעינים [ההוא סוף אוכלא סוף החולין וגם מה שאמר אביי הוא אמת שדגים קשה

אבני חן על מסכת נדרים

[ומקשה על זה] **מתיב רב יוסף** [כתיב בדברי הימים ב לא ה] **וְכָפְרוּ יָן הַדְּבָר מִקְרָא הוּא דַּלְתָּה**, דבימי חזקיה לא היו זריזין להפריש תרומות ומעשרות, עמד חזקיה ומקן שיביאו אותם בית ה', וכמיז וכפרון הדבר, שנמחקה וגברה תקנתו של חזקיה **הַרְבּוּ בְּיִשְׂרָאֵל** [להביא] ***[ראשית] דָּגָן תִּירוֹ שׁ וְיִצְהָר, * [וְדִבְשׁ] וְכָל תְּבוּאֹת שְׂדֶה * [וּמַעֲשֵׂר תִּפְלֹ לָרֹב * [הַבְּיָאוּ]** (וגו'). ד"ס, ובאמת הוא מיותר שהרי מביא כל הפסוק),

*כ"ה בפסוק.

ואי אמרת דגן כל דמידגן משמע [בלשון בני אדם. ר'] **מאי (כפרון הדבר הרבו)** [וכל תבואת השדה. ר"ן, ד"ס] **דהא כל דמידגן הוו ככלל דגן, ואם כן כל תבואת השדה ככלל?**

אמר אביי לאתווי פירות האילן וירק שאין עושין (דגן) [גוקן. כ"י] מהן:

[שנינו במשנתנו] ר' **מאיר אומר הנודר מן התבואה וכו':** **אמר ר' יוחנן הכל מודים בנודר מן התבואה, שאין אסור אלא מחמשת המינין דלע"ג דמי לה במתניתין בלשון יחיד, דברי הכל היא,**

תניא נמי הכי שוין בנודר מן התבואה שאין אסור אלא מה' המינין, פשיטא? מהו דתימא תבואה כל מילי משמע **מדמתרגמינן עלתא, ועלתא משמע כל מילי [דעלתא לשון ציאה והכנסה ושטח. ר"ן ברך זה] כדאמרין לקמן, קבשמע לן דלא משמע כל מילי,**

מתיב רב יוסף וכפרון הדבר הרבו בני ישראל (כו') [וגו'. ד"ס], [פ'] סיפא דקרא דכתיב וכל תבואת השדה, ומפרשין לה לעיל לאתווי פירות האילן וירק, ואם כן איך אמרת דלכולי עלמא אין בכלל תבואה אלא חמשת המינים?

[ומתירין] **אמר רבא תבואה לחוד, תבואת שדה לחוד** # [נמצא שאם ידור את עצמו מתבואת השדה יהיה אסור גם בפירות וירקות],

בר מר שמואל פקיד [צוה בצוואתו. רש"י] **דליתנן תליסר אלפי זוזי** [שיתנו שלשה עשר אלף זוז] **לרבא, מן עללתא דנהר פניא** [דליתנן תרי עשר י"ש גירסא בד"ס תריסר, במקום תליסר] **אלפי זוזי לרבא מן עללתא דנהר פניא, פ' מעלתא שהי' לו במקום פלוגי, וליפות כחו דמקבל מתנה הוא דקאמר הכי, שלא ידחורו אצל שאר נכסים, מיהו ריעותא נמי היא גביה דמקבל מתנה, דאם שטפן נהר אינו גובה משאר נכסים. שטמ"ק],**

[נהר פניא לכאורה הכוונה על עיר ששמה כן על שם שהיתה שוכנת על נהר פניא, ובר"ם יש גירסא ששם המקום הי' "הרפניא"]

שלחה רבא [לשואל] **לקמיה דרב יוסף, עללתא היכי מיקריא** **שלא היה לו לרבא ליתול אלא מעלתא שיימד לו [בר] מר שמואל [יהיה נפק"מ**

דכשהקיז דס לא שרי בדגים, אלא דוקא באוסר בשר על עגמו ליום ההקזה בלבד, ד]כי האי גוונא אין דגים בכלל, משום דכלאו הכי לא אכלי מיניהו והוא יומא, אכל אי אסר עליה בשר שמנה ימים או יותר, [או] דגים בכלל דלע"ג דלא אינטריך למסרינהו להווא יומא, משום אינך יומי אסרינהו,

ודכדיצין ליה עיניה אינו כן, דאפילו באוסר לשלשים יום או יותר אין דגים בכלל, שאין לומר שמפני הימים האחרים נדר, שהרי אינו יודע מתי יתרפא שינטרך לאוסר דגים עליו הרשב"א ז"ל,

ולי [פ'] לפי דעתו] לא שרי בדגים אלא אי נדר יומי דמוכחי לפוס מאי דכיצין ליה עיניה דכלאו נדרא לא אכלי מיניהו.

ומסתברא - דבשר מליח אפי' ציומא דהקזה אסור, דנהי דאין מקיזין על בשר מליח, [אבל] כיון דבשר ממש הוא, ולא דריך שליחא לאמלוכי עליה כדגים, מיתסר, דיומא דהקזה לאו הוכחה מעליה הוא, הלכך לא מהני אלא למידי דדריך שליחא מיהא לאמלוכי עליה כדגים, אכל לגבי בשר מליח [דבשר ממש הוא. כ"י] לא הוי הוכחה,

דאי לא תימא הכי, אדקמני מותר בבשר דגים, ליתמי נמי ובבשר מליח, דהוי רבותא טפי, אלא ודאי כדאמרין],

ולענין חגבים בכל דוכתא שרו, דלא ממליך עליהו שליח כלל, מדאמרין דגים נמי עזיז שליחא דממליך עליהו, ולא אמר דגים וחגבים, וכן כחז הרמב"ם ז"ל צפרק הנוכח, שכל מקום מותר בחגבים.

דף נ"ה ע"א

מתני' הנודר מן הדגן אסור [אף. ד"ס] בפול המצרי יבש #] **באופן שהוא ראוי לאכילה] דכיון דמידגן עושין ממנו (דגן) [גוקן. כ"י] סניחא ליה לר' מאיר דדגן מיקרי [ר"ל שמאחר שהוא מתדגן ר"ל שעושין ממנו גורן ומעמידן ממנו כרי, בדרך חמשת המינין, הרי הוא בכלל דגן. מאיר] **דברי רבי מאיר** [דר"מ אויל בחר לשון בני אדם. ע"פ גמ"י],**

וחכ"א אינו אסור אלא בחמשת המינין [אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: בחטים wheat, בשעורים barley, בכוסמין spelt, ובשיפון rye, ובשיבולת שועל oats. פסחים לה, וראה תי"ט כאן שכתב ר"ל שאע"פ שבתורה לא נמצא דגן אלא חטים ושעורים הני נמי מיניהו נינהו [פ'] כדאמרין בפסחים שם שכיסמין הוא מין חטה, ושבולת שועל ושיפון הוא מין שעורים]]. **[דסברי דנודר ללשון תורה נתכוון ודגן בלשון תורה אינו אלא מחמשת המינין. גמ"י],**

רבי מאיר אומר [בהא ודאי מודינא לך ש. רש"י] **הנודר מן התבואה אינו אסור אלא מחמשת המינין, אבל** [ממשך ר"מ לחוסף על דבריו לעיל בתחלת המשנה] **הנודר מן הדגן אסור בכל** [והא דנקט ברישא רק פול? בא לאשמועינן שהגם שירק כולל פול לה, וס"ד שפול אינו בכלל דגן, לכן קמ"ל דפול יבש, הוא בכלל דגן. וראה יבין], **ומותר בפירות האילן ובירק:**

גמ': למימרא [מדריק מדברי ר"מ, שהנודר מן הדגן כולל גם פול המצרי, ונמצא] **דדגן כל דמידגן משמע,**

אבני חן על מסכת נדרים

אם יהיה קשה לגבות י"ג אלפי זוזי רק מתבואה, או אם לא יהיה די תבואה? אמר רב יוסף מתניתין היא, ושון בנדר מן התבואה שאין אסור אלא מחמשת המינין והוא סבירא ליה לרב יוסף דכיון דעלמא תרגס תבואה הוא, חמשת המינין בלחוד משמע,

א"ל אביי [לרב יוסף] מי דמי, תבואה לא משמע אלא מחמשת המינין, עללאתא כל מילי משמע דעלמא לשון ציאה והכנסה ושנא,

אהדרוהו לקמיה דרבא, אמר הא לא קא מיבעיא לי דעללאתא כל מילי משמע [כדברי אביי, ולא כדברי רב יוסף], הדרא הוא דאיבעיא לי שכר בתים ושכר ספינות מאי [אם צריך ליתן לו רק הכנסה של פירות, או גם הכנסות אלו],

מי אמרינן כיון דפחתן [הבתים והספינות] לאו עללאתא היא [ומתסבר לי מעמ' דרב יוסף כיון דמתרגמין תבואה עללאתא, והוא בלשון תרגום צוה, הוה כאילו בלשון עברי צוה, ולמה [נשנה. הב"ח] הלשון לעשות משם העצם [תבואה] פעולה [דכוונתו 'הי' על שם עילוי ושבת. קרבן נתנא'] כדי להוציא ממון. רא"ש, או דילמא כיון דלא ידיע פחתייהו עללאתא היא?

אמרוהו רבנן קמיה דרב יוסף, אמר וכי מאחר דלא צריך לן אמאי שלח לן [למה הוא שואל אותי לכתחלה, שהרי בפעם שניה אולי לא שלח רבא, דהא "אמרוהו רבנן"], איקפד רב יוסף,

שמע רבא ואתא לקמיה במעלי יומא דכפורי [ומן המתאים לפיוס], אישכחיה לשמעיה דהוה קא מוויג קמיה כסא דחמרא, אמר ליה הב לי דאמויג ליה אנא, יהב ליה וקא מוויג איהו כסא דחמרא, כי קא שתי אמר, הדין מוויגא דמי, למוויגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא [שבת עז, עירובין כט, גר, ב"מ ס, ב"ב צו:] דמויג על חד תלתא מיא דרצא הוא דלמך כל חמרא דלא דרי על חד תלתא מיא לאו חמרא הוא, אמר [ו] ליה הוא ניהו,

אמר ליה לא תיתיב אכרעך עד דאמרת לי פירושא דהדין מילתא,

[ורב יוסף הי' יודע מדרש הפסוקים וידע נמי שרבא ידעם, אבל לפי שנתפיים דעתו ממנו ממה שהשפיל עצמו נגדו עתה שבא ממקומו לשמשו אמר לו כן. הרי"ן בשטמ"ק, ולפי זה מה שממושיך חגמ' "א"ל כיון שעושה אדם את עצמו וכו'" הפירוש שרבא הבין כוונתו ואמר לפניו כל הדרש. אבל בר"ם יש שאין גורסין מלת א"ל, ולפי זה צריך לפרש שרבא לא ידע לאיזה דרשה כיון רב יוסף ושתק, ורב יוסף גמר את כל הדרש],

[לא תתיב אכרעך לא תתשב, אלא עמוד על רגלך, כן מפרש לה בתוס' ניר כ"ד ע"ב ד"ה אלא, וצריך לפרש שדיבר לשון קצר שחסר מלת "אלא עמוד". וראה עירובין ג"ד ע"א].

מאי דכתיב במדבר כא וממדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במות נמכוון רב יוסף להזכיר רצא שיהא שפל רוח צימח, [הוקשה לו שאם הם מסעות היל"ל וממדבר למתנה וממתנה נחליאל. הרי"ף בעי" עיי"ש עוד?]

א"ל כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר, שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה, שנאמר וממדבר מתנה,

וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל [היינו שנמחלו עוונותיו כדכתיב [שמות לד ט] וסלחת לעונותיו ולחטאותיו ונחלתנו, ופרש"י בחומש ומתנו לך נחלה [ס"א שמן לנו נחלה] מיוחדת שמערה שכינתך על ישראל, ש"מ דלא נקרא נחלת ה' עד שנמחלו עוונותיו. עיין יעקב. נחלו אל כלומר שיזכה בזכות התורה לנחול שני עולמות העולם הזה והעולם הבא. הרי"ן בשטמ"ק] שנאמר וממתנה נחליאל,

וכיון שנחלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות,

ואם הגביה עצמו הקב"ה משפילו, שנאמר במדבר כא ומבמות הגיא,

ולא עוד אלא (ששוקעין) [ששוקפין. ד"ס] [לשון אסקופה הנדרסת. תוס'] אותו בקרקע [ולא עוד אלא שבני אדם מבזין אותו ושוקפין אותו בקרקע. מאיר],

[וכן רואין שיש כאלו תלמידי חכמים, שזוכין לקנין התורה, אבל לאט לאט הם נתפעלין מעצמן, ומתנאים, ורודפים אחר הכבוד, עד שנעשים לחוכא ומלולא בעיני הבריות],

[ששוקעין אותו בקרקע שנאמר ונשקפה. לפי מה שכתבו מחקרי הלשון דומיניו דאותיות הסמוכות לפעמים מתחלפות זו בזו, יש לפרש כאן דרדיש ונשקפה כמו ונשקפה [דעי"ן ופ"ה הם סמוכים ומתחלפים]. רש"י. ומביא ראיה ממה שכתב הרמ"א בהלכות מזוזה סוף סי' רפ"ח שנוהגין לכתוב מבחזין למזוזה כו"ז במוכס"ז כו"ז נגד ה' אלקינו ה', שהם אותיות הסמוכות,

אבל על הגליון כבר הגיהו "ששוקפין" אותו בקרקע וכן יש בד"ס. ובערוך ערך שקף פירשו (איינונקען) על פי הפסוק בישעי' כ"ה ד' "כורם קיר" שתרגמו הוא כורמית בְּשִׁקְפָא, בכותל, ומהר"י קרא שם פירש כורם מים כבירים המכה את קיר ומפילו. אבל בהמפרש ובתוס' פירשו אותו מלשון משקוף],

שנאמר במדבר כא כ [וּמִבְּמֹת הַתְּנָיָה אֲשֶׁר בְּשֶׁדָּהּ מוֹאָב רָאשׁ הַפְּסָגָה] וְנִשְׁקָפָה עַל-פְּנֵי הַיְּשִׁיבוֹן [אֹתָהּ הַפְּסָגָה עַל פְּנֵי הַמִּקְוֶה שֶׁמֶן יְשִׁיבוֹן, והוא לשון מדגדג שהוא שמש. רש"י עה"ת],

ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו

אבני חן על מסכת נדרים

דף נ"ה ע"ב

שנאמור [בפרק נחמו נחמו עמי] ישעיהו מ ד פִּלְגִּיָּא יִנְשֵׂא [וְכָל־הָרַבְּרָא וְגַבְרָא יִשְׁפְּלוּ] אַע"ג דלא כמיז גבי האי קרא (ומנחליאל) [דמנחליאל כ"י] צמות, דהא איהו צמורה והאי צנצאים, אפי' הכי כיון דכתיב דהקצ"ה משפילו כגיא, מיימי ראה (שהמשפיל ענמו) [שהיושב צגיא. כ"י] סופו לעלות, (כדכתיב) [מדכתיב. כ"י] כל גיא ינשא.

ולענין הלכה - צעין דרצא לא איפשיטא, הילכך לא גצי משכר צמים ושכר ספינות, דיד צעל השטר על התמנונה, אצל לגצי נדרים נקטינן לחומרא, וכולן בכלל,

[ומביא ברייתא] **תניא הנודר מן הדגן, אסור אף בפול המצרי** **יבש** כיון דמדגן ור' מאיר קמי לה, **ומותר בלח, ומותר באורז** [ואסור בחיטין שלימים, אבל מותר] [ו. ד"ס] **בחיילקא** חטה נחלקת לז' **בטרגים** אחד לג' **ובטיסני** אחד לז' הכי אמר צפ' מי שהפך (מו"ק דף יג),

הנודר מן פירות השנה, אסור בכל פירות השנה [כלומר עד תשרי בין של אילן בין של פירות הארץ. הרנב"י ז"ל בשמ"ק] **ומותר בגדיים ובטלאים ובחלב ובביצים ובגוזלות** [פ' אף שלפעמים נקראין דברים אלו פירות], [כלומר בכל בעלי חיים. שם],

ואם אמר גידולי שנה עלי אסור בכולן מיהו דוקא בשלא אסרן עליו אלא זמן שהוא יכול לעמוד בו, אצל [אם אסרם] לעולם, לא הוי נדרא כלל, שאי אפשר לו לקיימו,

הנודר מן פירות הארץ, אסור בכל פירות הארץ [בין דאדמה בין דאילן. גמ"י], **ומותר בכמהין ופטירות** דלאו פירות הארץ נינהו, מיהו בכלל גידולי קרקע אימננהו כדמפרש ואזיל, **ואם אמר גידולי קרקע עלי אסור בכולן** [דכמהין ופטירות על יסוד הקרקע קא גדלי. גמ"י]. [ע"כ הבריייתא],

ורמינהו [תנן בברכות מ:] **על דבר שאין גידולו מן הארץ אומר שהכל נהיה בדברו, ותניא על המלח ועל הזמית שלמור"א** צלע"ז [פ' גאון שהוא מרק הנקדש. ריטב"א] **ועל כמהין ופטירות אומר שהכל נהיה בדברו** אלמא לאו גידולי קרקע נינהו, דהא מני צרישא דצרייתא על דבר שאין גידולו מן הארץ אומר שהכל נהיה בדברו?

אמר אביי מירבא רבו מארעא ולפיכך כי אמר גידולי קרקע עלי אסור צמחהין ופטירות **מינק מאורא ינקי ולא מארעא** מיהו "עיקר ייקחם" מאורא ינקי, ומש"ה מנכר עלייהו שהכל,

והא קתני על דבר שאין גידולו מן הארץ? תני על דבר שאין יונק מן הארץ # [לכאורה אין הפירוש שצריך לחקן הגירסא, אלא די אם נפרש כן בבריייתא]:

ביאורי הר"ן: מוספתא (פ"ד) הנודר מן המירוש אסור בכל מיני מתיקה ומותר ציין, וגרסינן עלה בירושלמי כמאן דאמר הלכו נדרים אחר לשון בני אדם, כלומר שדרך לקרות מירוש לדברים המתוקים ולא לייך, כרס כמאן דאמר לא הלכו נדרים אחר לשון בני אדם [אלא בלשון תורה] התורה קראה אותו מירוש, מירושך זה יין, הילכך **אין דמשמעין צלשון לעז** אס נדר מן המירוש צלשון הקדש, אסור ציין ומותר בכל מיני מתיקה, דאין לא קרינן מירוש אלא לייך צלשון תורה,

[ענין חדש] ותנן צפ' בכל מערבין (עירובין דף ל) הנודר מן המזון מותר צמים ומלת, והוינן צה מים [ומלת. כ"י] הוא דלא איקרו מזון, הא כל מידי איקרי מזון לימא מיהו מיוצמיה דרב ושמואל, דרב ושמואל [ד] אמרי מרזייהו אין מצרכין צורא מיני מזונות אלא על ה' המינים בלבד,

אמר רב יוסף צאומר כל הון עלי, דכה"ג אסור בכל דבר חוץ ממים ומלת, אצל הנודר מן המזון אינו אסור אלא (מה' מינין) [מחמשת המינין. כ"י],

מתני': הנודר מן הכסות [ממלבוש בגדים. יבין], **מותר בשק** [ארוג משער. יבין] **וביריעה** [בגד גם ועב שאינו תפור. יבין], [הוא יריעת עזים של שוכני אהלים. גמ"י] **ובחמילא** [גם זה מסך עב מאד להגן ממטר, וכולן אינן ראויים לבגד. יבין], [בגדים שמשמשים הסבלים על כתפיהם שלא זיקם המושא. גמ"י] דלא מיקרי כסות,

[ואחרים פירשו לחומרא, דהא דאמרין מותר בשק ובאחרני לחוליכין על כתפיהן הוא דקאמר, דאין דרך בני אדם להוליכין כך בתורת מלבוש, אבל ודאי אם עשה בגדים מאלו המינים הגסים אסור, דכסות מיקרי, ולזה שומעין שהוא לחמיר. גמ"י],

אמר קונם צמר עולה עלי, מותר להתכסות בגזי צמר שאינו צממע [אלא] לצשה, [וכן אם אמר] **הפשתן עולה עלי, מותר להתכסות באניצי פשתן**,

ר' יהודה אומר **הכל לפי הנודר** לפי מה שהיה ענין הנודר צמעת הנדר, ועל איזה ענין נדר, **מען** [משא צמר או פשתן. יבין] **והזיע והזיה ריחו קשה** [בדרך של צמר ופשתן שמסריח כשהוא לח] **אמר קונם צמר ופשתים עולה עלי מותר להתכסות, ואסור להפשיל** **לאחוריו** [וכ"ש לנשאו לפניו שריחו קשה ליה טפי. יבין]:

גמ': תניא הנודר מן הכסות מותר בשק וביריעה ובחמילא [עד כאן שנינו גם במשנה, ומוסיף בבריייתא], **ואסור בפונדא** אזור חלול, **ובפסקינא** [פ' מין חגורה שחוגרים על הרגלים להגן עליהם], [חגור רחב והוטים תלוין בראשו וקושרים בהן. גמ"י] **ובסקורטיא** [לקמיה מפרש כיתונא דצללא, ובקמבליא כולס מיני מלנזשים של עור וכדמפרש, ואנפליא [גרביים, זאקן] ופליגיא [מכנסיים המכסים עד הברכיים. וביעב"ץ גורס פמליגיא] **ומכנסים, וכובע,**

מאי איסקורטי [סקרטיא]? **אמר רבה בר בר חנה כיתונא** [כיתונתא. כ"י] **דצללא** חלקו של עור שלנזשים העצמים על בגדיהם,

תניא יצאין בשק עבה צננת, ולא אמרינן משוי הוא, ולא שק ממש אלא

אבני חן על מסכת נדרים

כעין שק דהא מני כסופא הרועים יוצאין נשקיס, ובסגום עבה [מכסה עב],
וביריעה, ובחמילה מפני הגשמים,

אבל לא בתיבה [קטנה על ראשו דמשוי הוא. תוס'] ולא בקופה [פל]
ולא במחצלת מפני הגשמים,

הרועים יוצאין בשקים, ולא רועים בלבד אמרו, אלא כל
אדם, אלא שדברו חכמים בהווה:

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה אומר הכל לפי הנודר בו: תניא
ביצד א"ר יהודה הכל לפי הנודר, היה לבוש צמר והצר
שהמלצו היה צר ונטער בו, ואמר קונם צמר עולה עלי, אסור
ללבוש ומותר לטעון, היה טעון פשתן והזיע, ואמר קונם
פשתן עולה עלי, מותר ללבוש ואסור לטעון:

ומסתברא לי דברייתא פליגא אמתני' [בסדרא] [בסדרא. כ"י] דרבי יהודה, דתנא
דמתניתין סבירא ליה דרבי יהודה מודה למ"ק, דכל היכא דליכא הוכחה לבישה
משמע ולא טעינה,

ורבי יהודה דברייתא משמע דסבירא ליה דלמשרי טעינה נמי צעי הוכחה, אצל כל
היכא דליכא הוכחה אסור אפילו בטעינה,

ומסתברא דמתניתין קיימא לן, הילכך סתמא לבישה משמע ולא טעינה, אצל היה
טעון ומחוק קד נדר, אסור בטעינה ומותר בבישה,

זהו מה שג"ל ודברי הרמב"ם ז"ל אינם כן בפ"ח מהלכות נדרים (הלכה ט).

דף נ"ו ע"א

מתני': הנודר מן הבית מותר בעלייה לרבי מאיר עלייה ליתא
בכלל בית דברי רבי מאיר, ורצן פליגי עליה וחכמים אומרים עלייה
בכלל הבית דסבירא להו דעלייה בכלל בית, מיהו מודו ד הנודר מן
עלייה מותר בבית:

גמ': מאן תנא [ששנה הבריייתא שמביא] דכתיב צננטי צמים דהיינו [ויקרא
יד] בבית אך אחזתם לרבות את היציע כך היה הגירסא נוסחאות,
ואמרו צמסופות דלא גרסי' ליה דהא צמ"כ תניא איפכא צקירות הבית ולא צקירות
היציע,

ולפיכך כתב הרצ"ר משה צר שניאור ז"ל דלא גרסינן הכא יציע, אלא צצוע, כלומר
צית צצוע צמיני צצועים, ואצטרך לרצוי דסד"א נילף מנגעי צגדים שהצצועים
אינן מטמאין צגדים, דכתיב צמר ופשתים מה פשתים שלא נשתנו אף צמר שלא
נשתנה, קמ"ל רביא,

[מה פשתן בבריייתו] [ר"ל שהרוב ממנו משחמש שאינו צבוע, אלא בצבע שנברא
בו הפשתן, כך נ"ל פ' הרמב"ם] כך צמר דוקא כשהיה בבריייתו דהיינו שאינו
צבוע, ומה פשתן לבן, דהרי במבועו הוא רק בצבע לבן, אף צמר רק כשהוא לבן
מטמא בנגעים. יבין נגעים י"א משנה ג',

בבית [המלה "בבית" כתובה כמה פעמים בפרשת נגעים] לרבות את

העלייה?

אמר רב חסדא רבי מאיר היא, דאי רבנן האמרי רבנן
עלייה בכלל הבית, למה לי קרא בבית לריבויא,

אביי אמר אפי' תימא רבנן, בעיא קרא, דסלקא דעתך
אמינא ויקרא יד בבית ארץ כלומר בית המסוכר לארץ אחזתכם כתיב
דמחבר בארעא שמייה בית, עלייה הא לא מחבר בארעא,

כמאן אזלא הא דאמר רב הונא בר חייא משמיה דעולא
"בית בבית" אני מוכר לך מראהו עלייה אס רזה מוכר אומר לו
ללוקח עלייה מכרתי לך אע"ג דגריעא דיד לוקח על התחמונה, טעמא דא"ל
בית [ש. ד"ס, ר"ן] בבית [פ' בית שהוא בביתו דהיינו העליה] אני מוכר
לך, אבל בית סתם אינו מראהו עלייה, לימא רבי מאיר
היא [ולא רבנן], דלרבנן אע"ג דלא אמר בית צייתי, אלא בית אני מוכר לך,
מראהו עלייה, דהא לדידהו עלייה בכלל בית?

אפילו תימא רבנן מאי עלייה מעולה שבבתים וה"ק מראהו
עלייה ע"כ של מוכר, דכיון דאמר ליה בית צייתי צריך לזכור לו המעולה, ודוקא
דאמר בית צייתי, הא אמר בית סתם לא אלא מראהו גרוע,

ביאורי הר"ן: והך מסקנא דהכא מחלפא אמשקנא [דפ"צ] [דפרק צמרא.
רצ"א] דמנחות [דף קח] דאמר ר' יוחנן. רצ"א] [הס שור צשורי] [צשורי. רצ"א]
הקדש [או הרין ש] הגדול הקדש, מור (צמורי) [צמורי. רצ"א] קאמר, ואקשינן
עליה מהא דאמר רב הונא בר חייא משמיה דעולא בית צייתי אני מוכר לך מראהו
עלייה, מאי לאו עלייה ממש [פ' עלייה שהוא גרוע שבבית, הרי דבשואמר בית
בביתו אין הבוונה על המובהר שבבתים] ופרקי' לא מאי עלייה מעולה צננכסין,

מיתייז בית צייתי אני מוכר לך נפל מראהו נפול, עצד צעדי אני מוכר לך מת
מראהו מת, ואס איתא ליחזי הי נפל והי מת [פ' דרך בשנפל ומת המעולה או
הפסיד הלוקח] ? אמר ליה לוקח קאמרת שאני לוקח דיד צעל השטר על
התחמונה, השתא דאיתא להכי עלייה נמי דגריעא, יד צעל השטר על התחמונה,

ולפוס הך מסקנא [התם במנחות] דאמרי' [דהא דאמר רב הונא בר חייא משמיה'
דעולא בית בבית אני מוכר לך מראהו עלייה] דעלייה ממש קאמר דגריעא,
משמע דליכא לאוקמה לרצו הונא כרבנן [דר"מ דמשנתנו, דס"ל דעליה בכלל
בית] דאס כן למה לי [בית] צייתי דקאמר אפי' [אם אמר] בית [סתם] נמי עלייה
בכלל בית הוא, ואי הכי אפשר דקיימא לן כר' מאיר [דעליה אינה בכלל בית],

מיהו כתב הרמב"ן, דאפי' למסקנא דהתם הא דרצ הונא כרבנן איתא, דאיכא
למימר דהאי דנקט בית צייתי ולא נקט בית סתם לא מיעביא קאמר, לא מיעביא
בית סתם דמראהו עלייה דגריעא, אלא אפי' כי אמר בית צייתי דכתיב האי גוונא
[גבי הקדש. כ"י] למעליותא משמע דאמרי' התם [ד] הגדול הקדש, אפי' הכי גבי
לוקח מראהו עלייה דגריעא,

הילכך כיון דאפילו. כ"י] לפוס מסקנא דהתם איכא למימר דמימריה דרצ הונא
כרבנן איתא נקיטין כוותיהו דעלייה בכלל בית, וכן פסק הרמב"ם ז"ל [פ"ט

אבני חן על מסכת נדרים

מהלכות נדרים הלכה ט"ו:

מתני': הנודר מן המטה מותר בדרגש מפרש בגמ' [מטה קמטה לקשט הבית. יבין] דברי רבי מאיר, וחכ"א דרגש בכלל מטה, הנודר מן הדרגש מותר במטה:

גמ': מאי דרגש? אמר עולא ערסא דגדא נוהגין היו להניע מטה למזל הבית, גדא [היינו] מזל, ודומה לו בסוף פרק במה אשה יולדה (שבת דף סז:). גד גדי וסנק לא [התמזל מזלי ועיף אל מהי. רש"י שם],

[קושיא א'] אמרו ליה רבנן לעולא, הא דתנן כשהן מברין אותו לכהן גדול [צ"ל למלך] שאירע לו אצל, ומתני' היא בפרק כהן גדול כל העם מסובין על הארץ, והוא מיסב על הדרגש, כולה שתא לא יתיב עליה עד עכשיו לא ישב על אותו מטה, שהרי מונחת היא לשר הבית ההוא יומא יתיב עליה והשתא דאכל הוא יתיב עליה, מהיכא מיפוק לן [פי' כיון שהוא נגד הסברה מנין לו דין זה?]

מתקיף לה רבינא, מידי דהוה אבשר ויין, דכולה שתא אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל, ההוא יומא אנן יהבינן ליה,

[קושיא ב'] אלא הא קשיא דתניא דרגש לא היה כופהו אלא זוקפו, ואי אמרת [דרגש] ערסא דגדא הוא [נמצא שדרגש הוא בכלל מטה], והתניא הכופה את מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך הבית הוא כופה [ולמה זוקף את הדרגש ואינו כופהו?]

הא לא קשיא

דף נ"ו ע"ב

מידי דהוה אמטה המיוחדת לכלים, דתניא אם היתה מטה המיוחדת לכלים אין צריך לכפותה,

[קושיא ג'] אלא אי קשיא הא קשיא, דתניא רשב"ג אומר דרגש מתיר קרביטיו דהיינו לולאמיו, דימי אכלו והוא נופל מאליו, ואי דרגש ערסא דגדא הוא, קרביטין מי אית ליה הכי כשאר מטות הוא עשוי?

[ומתירין] כי אתא רבין אמר שאילתיה להווא מרבנן ורב תחליפא בר מערבא שמייה [הביטוי "הווא מרבנן" מופיע בש"ס בעשרות מקומות, לפי בדיקה במחשב מופיע ב-61 מקומות בתלמוד בבלי, ברוב המקומות לא נזכר שמו של אותו חכם וכו'. ראה בארוכה ביוסף דעת], דהוה שכיח בשוקא דצלעי מעבדי עורות, ואמר לי מאי דרגש, ערסא דצללא,

מטה של עור [שפתם מטות היו של חבליים], ותולין רצועות בשפת העור קציב,

וכשרוים לנטותו [לפורשו להשתמש בו] עונגין הרצועות בארוכות המטה [פי' שהוא חתיכת עור גדול כמדת המטה והיו עושין רצועות על שפתו כדי לקשרו לארוכות המטה וכך היו ישנים על עור זה], וכשמתיין אותן נופל [העור] מאליו, וכן הן קרביטיו,

וכדי שלא יתקלקל העור צלמלו הקרקע [פי' דאם הי' מהפך מטה זו כשאר המטות, נמצא שצד העור היפה ששוכבים עליו שהיתה שוה לארוכות המטה מלמעלה היתה נוגעת בקרקע והיתה מתקלקלת, מפני] שלא היו ראשי כרעיו גזוהין מסרוגו למעלה [פי' רגלי המטה לא היו בולטין מלמעלה, אבל צ"ע דלקמיה אומר דדרגש מסרגין אותו מגופו, וראה בר"ן לקמיה ד"ה באבקתא], אמר מנא קמא [דליתו כופהו] [דזוקפו. כ"י], וקאמר ר"ג דמתיר קרביטיו והוא נופל,

איתמר איזהו מטה ואיזהו דרגש? אמר רבי ירמיה מטה מסרגין אותה על גבה הסבלים מרכיזים על ארוכות המטה דרגש מסרגין אותו מגופו שיש נקבים בארוכותיו ותומכים בהן ראשי רצועות התלויות בעור, ועונגין [אותו. כ"י] ואין מרכיזין הרצועות ע"ג ארוכות המטה,

מיתבי כלי עץ מאימתי מקבלין טומאה, המטה והעריסה עריסת מניקות משישופם בעור הדג כדי להחליק הארוכות ליפותן, ואי מטה מסתרגת על גבה למה לי שיפת עור הדג והרי מנסות הן תמיד בראשי הסבלים המסורגין על גבי המטה?

אלא הא והא מגופו, מטה אעולי [עיולי. כ"י] ואפוקי בבויני [בבזעי. בבזעים ונקבים. כ"י] [בנקבים] של [ב]ארוכות מכניס ומוליא ראש הסבל, דרגש אעולי ואפוקי באבקתא לולאות תולין בנקבי ארוכותיו ובהן מכניסין ראשי רצועות התלויות בשפת העור,

א"ר יעקב בר אחא אמר רבי, מטה שנקליטיה יוצאין נקליטין [הס. כ"י] צ' עינים ארוכין שמעמידין אותם במטה, אחד צמראשומיה ואחד צמרגלומיה, [ומפוללין] [ומפוללין. ח"ש] הן צראשיהן, ומניחין קנה מזה [ומזה] [לה]. כ"י ועליו פורשין הכילה, ויש שמחצין אותן נקליטין למטה, והיינו [יוצאים] שמחצין ויוצאין מן המטה עצמה, ואין יכול לכפותה מפני נקליטיה ומשום הכי זוקפה ודיו, א"ר יעקב בר אידי אמר ר' יהושע בן לוי הלכה כרשב"ג [דרגש מתיר קרביטיו והוא נופל מאליו]:

סיכום:

*מטה = מסרגין אותה על גביו, חבליים סביב ארוכות המטה, [וחוזר ומפרש] אעולי [עיולי. כ"י] ואפוקי בבויני,

*דרגש = ערסא דגדא, יש לו קרביטין דהיינו לולאות, מסרגין אותה מתוכו, [וחוזר ומפרש] לולאות תולין בנקבי ארוכותיו ובהן מכניסין ראשי רצועות התלויות בשפת העור,

[והלא ודאי יש מטות שסורגין החבליים על הכלונסות?],

מתני': הנודר מן העיר, מותר ליכנס לתחומה של עיר מן אלפים אמה הסמוכים לעיר, ואסור ליכנס לעיבורה מן שבעים אמה

אבני חן על מסכת נדרים

ושיריים סמוך לעיר,

[ומתריץ] שאני גבי בית [מנוגע. ד"ס] דכתיב קרא "מן הבית",
עד שיצא מן הבית כולו דכיון דכמעד רחמנא מן הבית יתירא, לרצוי
יציאה אחרת אלא, והיינו שיצא מכל מה שמחת המשקוף, דהא אי לא כתיב מן
הבית אלא ויצא הכהן אל פתח הבית, הוה אמינא דעומד תחת המשקוף ומסגיר,
אע"ג דכתיב ויצא [היינו אומרים] דמן האגף ולחן כלחן,

ומנאן לזאת * שנשבעין לעמוד בבית אחד, דמן האגף ולפנים מותרים מן האגף
ולחן אסורין:

* שנשבעין לעמוד בלחן אגף * כ"י. ובח"ש כתב וז"ל שנשבעין לעמוד בשטאגוס
נ"ב היינו לשון לעז מחיצה שנגעשת בקנים וכיוצא בהם להפסק בעלמא [פי'
ונשבעין שלא לצאת ממנה].

דף נ"ז ע"א

כללי הדין החלופין וגדולין,

- * חלופי וגדולי הקדש אסורין,
- * אם פרט הדברים הנאסרים עליו שוינהו עליה כהקדש,
- * פורט הוא כשאומר פירות אלו, או פירות מקום פלוני
וכדומה,
- * גדולין אסורין מסברא, כיון שיוצא מגוף האיסור,
- * כל המחליף שום איסור, כגון ערלה וכדומה, החלופין
אסורין עליו מדרבנן,
- * נודר שאוסר על עצמו בלשון "אלו" אף אם החליפן אחר
הם אסורין עליו,
- * אם אוסר פירותיו על חברו, אינו יכול לאסור חלופיהן
וגדוליהן שהרי הם דבר של בא לעולם, אבל אם החליפן
הוא עצמו הם אסורין עליו כשאר איסורין שהחליפן.
- * ולאותו ממש שעבר להחליפן קא מיבעיא ומשום קנס
חכמים. רשב"א לעיל מזו,

חלופין ע"י אחר שלא בשליחות

- * הא אם נתחלפו ע"י אחר ושלא בשליחותו, מותר כשאר איסורי הנאה. רשב"א
כאן,
- * לא הבנתי כשראובן אוסר תמרה על עצמו, ושמעון מחליפו בתפוח שלו, איך
נקנה התפוח לראובן אם הוא שלא בשליחותו, ושמא מה שהתפוח מותר, הוא
משום שמעולם לא היה באן חלופין והוא עדיין תפוח של שמעון, שלא הוא
החליפם, ולא שמעון עשה כן בשליחותו ?
וצ"ל דמירי שאומר כל מי שרוצה יבא ויחליף,

מהנני: קונם פירות האלו עלי [וכן הדין אם לא אמר "האלו" אלא
היו לפניו ואמר קונם "הם" עלי. יו"ד רמ"ז ס"א, אבל לשון "האלו" מירי שלא
היו לפניו אבל רואה אותם. ע"פ הט"ז], קונם הן על פי, קונם הן לפי
[והאי לישנא משמע איסור הנאה ולא איסור אכילה בלחוד, ואע"ג דאמר לפי או

אבל הנודר מן הבית אסור מן האגף ולפנים מסמימת הדלת
ולפנים, אבל מה שעומד לחן כשהדלת (נועלת) (נעלמת. כ"י) מותר בו [מקום
נקיטת הדלת במפתח, אבל מנקיטה ולחן אפילו על המפתח מותר, אף דרומה
לעיבור הבית, כעיבור העיר הנ"ל. יכן. וצריך לדעת אם הכוונה על דלת
שנפתחת לצד פנים או לצד חוץ או שמא אין נפק"מ]:

נב: מנאן דעיבורא דמתא כמתא דמי? א"ר יוחנן דאמר
קרא יהושע ה ויהי בהיות יהושע ביריחו וגו' מאי ביריחו
אילימא ביריחו ממש והכתיב יהושע ו א ויריחו סו ג'רת
ומסוגרת [מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא], אלא ש"מ בעיבורה
מח ע' אמה ושיריים של יריחו היה יושב,

[ו. ד"ס] אימא אפי' בתחומה [יהא אסור ליכנס] [אי אפשר לומר כן ד]
הא כתיב בתחומה במדבר לה ומדותם מחוץ לעיר אלמא תמוס
העיר חוץ לעיר מיקרי ואינו מן העיר:

[שגינו במשנתנו] הנודר מן הבית אינו אסור אלא מן האגף
ולפנים [ראה ר"ן על המשנה]: [ומריק] אבל מן האגף ולחן לא
[אינו אסור, אף שהוא בתוך חלל הפתח],

[ויקרא יד לח ויצא תפוח מן הפתח אל הפתח והסגיר את הפתח
שבעת ימים],

מתלב רב מרי [דבמצורע צריך הכהן לצאת מתוך חלל הפתח, כמו שהולך
ומפרש] ויצא הכהן מן הבית, יכול ילך לביתו ויסגיר על ידי חזל
ארוך [או ע"י שליח. ר?]? ת"ל אל פתח הבית דמשמע שצריך לעמוד על
הפתח בשעת הסגר,

אי אל פתח הבית כלומר אי כחציה לחודיה ולא כחצ מן הבית יכול ה"א
יעמוד תחת המשקוף [דהיינו מן האגף ולחן. ר', דליבא לקיובי בענין
אחר שהרי צריך הוא לצאת מן הבית. תוס'] [ויסגיר] [ומסגיר. ד"ס],
תלמוד לומר מן הבית עד שיצא מן הבית כולו להכי איצטרי מן
הבית ללמד שצריך לזאת חוץ לאסקופה שמחת המשקוף, ומדאכריה הכי אלמא כל
שמחת המשקוף אע"פ שהוא מן האגף ולחן הוי בכלל בית,

הא כיצד עומד [בצד המשקוף ויסגיר] [מן המשקוף ולחן
ומסגיר. ד"ס],
[ואם אין ידו מגיע אל הדלת כשעומד מחוץ למשקוף, אז יקח חבל לסגור],

[ומביא בדרך אגב סיום הברייתא] ומנין שאם הלך לביתו והסגיר,
או שעמד תחת ה[מ. ד"ס] שקוף והסגיר שהסגירו מוסגר
[בדעבד], ת"ל ויקרא יד והסגיר את הבית מכל מקום [וקשה על
מהנני דמשמע דמן האגף ולחן מותר] ?

אבני חן על מסכת נדרים

על פי כמאן דאמר "לעצמי" דמי. רמ"ז, **אסור בחילופיהן ובגידוליהן**,

בקצור:

1. דכיון שפרט הרבנים הנאמרים עליו שוינהו עליה כהקדש, ומש"ה מתסר בחילופיהן ובגידוליהן, כי היכי דחלופי הקדש וגדוליו אסורי, וחר"ן מקשה, שמהאיבעיא דרמי בר חמא לעיל מו. משמע שאין הטעם משום שמפרט "אלו", שכיון שיש שם שני צדי איבעיא, ובצר השני אמרנן שלכן אסור בחילופין ובגידולין משום דדינא הכי הוא, וזה ודאי גם בלא "אלו", נמצא לפ"ז שגם לצד הראשון שאסור בחו"ג מטעם שכוונת הנודר הוא כך, מיירי גם בלא אמירת "אלו".
3. [ומתריץ שכאן במשנתנו #] אנו מפרשים כבר לאחר מסקנת האיבעיא דלעיל, וראה קרבן נתנאל על הרא"ש אות צ', דזה ברור שאם אסור חפץ על עצמו, גם אם לא אמר "אלו" אסור בחלופיהם אם החליפם הוא, אבל שיאסר אם החליפם אחר צריך שיאמר "אלו", ולכן אם ראובן אסר פירותיו על לוי אפילו בלשון אלו, לא יאסרו חלופיו על לוי, ורב"ח איבעיא ליה אם לוי עצמו החליף את החלופין אסורין, אם טעם האיסור כשהחליפן הוא, אי משום שאומר "אלו" [פ' דבין אם החליף הוא או החליף אחר אינו נאסר אלא כשאומר "אלו"] ואם כן רק ראובן שאסר על עצמו נאסר אם החליפן הוא, אבל הלוי המודר אין חלופיו אסורין, או הטעם שכן הדין בכל איסורים, ולכן גם לוי אם החליף, חלופיו אסורין, ורק לאסור כשהחליפן אחר צריך לומר "אלו" ויתעיל רק לראובן, ולא ללוי המודר].

1. משום דכיון שפרט הדברים הנאמרים עליו שוינהו עליה כהקדש, ומש"ה מתסר בחילופיהן ובגידוליהן, כי היכי דחלופי הקדש וגדוליו אסורי, [וצ"ע שזה נגד משנה מפורשת בתרומות פ"ט מ"ד גידולי מעשר שני והקדש חולין. רש"ש על הרא"ש כאן, וראה שלמי נדרים, וקול הרמ"ז בא"ז].

ללא דמי [אומר אלו] לנודר סתם מן המאכלים ומן העצבים, שכיון שלא פרט [לומר "תאנים אלו" אלא הלך] ואסר עליו כל המין, לא עשאו עליו הקדש, שלא נחווין אלא [לפרוש. כ"י] מאכילת אותו מין, ומש"ה לא מתסר בחילופיהן * ובגידוליהן אלא כפורט כי כהא, דלמר פירות האלו, והוא הדין נמי דאם אמר פירות מקום פלוני או פירותיו של פלוני, דכיון שידח [פירות אלו, או פירות מקום פלוני] הרי הוא כפורט, ואסור בחילופיהן ובגידוליהן, וכמו שגפרש צמחנה שלפנינו צס"ד [לקמן ברף זה בד"ה האומר לאשתו].

* [והך גידולין שכתב בסוף הוא שלא בדקדוק, דהא על כל פנים אסור בגידוליהן, דהא פירות אותו המין הם, והוא אסר כל המין עליו, אלא בחילופין בלבד יש חילוק וכו' ואפשר שהר"ן מיירי באומר קונם זיתים וענבים של שנה זו עלי, דאז מותר בגידולים שיגדלו אחר כן כל שלא אמר אלו, ובוה חילופים וגידולים שיוין. ט"ז רט"ז ס"ק ג/].

ואולי י"ל שיש אופן שהגידולין אינם הפירות שאסר על עצמו שאם נוטע אותו המין וגדל אילן עם ענפים ופירות, הגם שהפירות ממילא אסורין עליו מפני שהם מאותו המין, שאר האילן לא יאסר משום גידולין].

ביאורי חר"ן: 2. וכי תימא היכי אמרינן דמאי דמתסר בחילופיהן ובגידוליהן משום פורט הוא, והא צעי רמי דר חמא לעיל צפ' השותפין (דף מו.) קונם פירות האלו על פלוני מהו בחילופיהן,

וספיקא דרמי דר חמא הוא, אי טעמא דמתנימין משום כוונת הנ[ו]דר הוא, הלכך דוקא נודר אסור [פ' כשראובן אסור על עצמו] אצל מודר לא [אם אסור ראובן בלשון זה על שמעון, ואח"כ החליפן, אין החלופין אסורין, דלא כל כמיניה לאסורו בכך, שהוא דבר שלא בא לעולם].

או דלמא דלאו משום כוונת הנודר הוא, אלא משום דחילופיהן כגידוליהן דמו [דהכי הוה דינא], [וגידולים פשיטא כיון שיוצא מגוף האיסור אין חילוק בינו לבין חבירו. פ' הרא"ש לעיל מ"ז ע"ב, ועיין ברמב"ם הלכות נדרים פ"ה הלכה ט"ז ובנ"ב שם].

* וז"ל הר"ן שם: והכי הוי עיקר ספיקא, מי אמרינן דכי תנן צמתנימין אסור בחילופיהן ובגידוליהן היינו משום שכוונת הנודר צכך, ואי משום כוונתו הוא, דוקא נודר אסר עצמו צכך, או דילמא דכי תנן צמתנימין אסור בחילופיהן, לאו צמר דעתיה אזלינן, אלא (דהכא) [דדינא. כ"י] הכי הוא, דכל אסורי הגאה חילופין אסורין מדרבנן למחליף עצמו, הלכך לא שנה הוא ולא שנה חבירו, ע"ב.

והוא הדין צכל אסורי הגאה שחילופיהם אסורים למחליף עצמו, וכמו שכתבתי למעלה [פ' אסור מדרבנן, במש"כ הר"ן לעיל מ"ז ע"א].

ובדאי אי טעמא דחילופיהן כגידוליהן דמו, לאו דוקא צאומר אלו, דצכל אסורי הגאה נמי אסורי חילופיהן,

וכיון * דלהאי או דלמא [דאמר רמי בר חמא "או דלמא משום דחילופין כגידולין", שהלופין אסורין בכל איסורין] "אלו" לאו דוקא, כי נימא נמי דמשום כוונת הנודר הוא, משמע דאלו לאו דוקא, דהוא הדין צאוקר צכלל, דהא רמי דר חמא לא אסתפק צאלו אי דוקא אי לאו דוקא ? [פ' הא לך ראייה שנאסרו חלופין גם בלא אלו] ?

* ע"פ הכ"י, וצדפוס הנוסח: (להאי או דלמא) דאלו לאו דוקא.

3. [ומתריץ, וראה לעיל מש"כ בקצור] יש לי לומר דלעולם אלו דוקא [ורק אז נאסרין כשהחליפן אחר], ואפילו נימא דטעמא משום דחילופיהן כגידוליהן דמו [פ' שכן הוא דינא], משום דההוא טעמא [דדינא הכי הוה] לא סגי אלא לאסרן על המחליף עצמו, אצל לאסרן לאחר [פ' ליעקב שהוא איש אחר, וכן אם החליפן איש אחר ליאסר על ראובן] לא, ומתני' פסיק ומני אסור בחילופיהן ובגידוליהן אפילו החליפן אחר, והאי אסורא על כרחיך משום אלו הוא, דהא חלופי אסורי הגאה כשהחליפן אחר לא אסורי,

ורמי דר חמא לעיל הכי קאמר, פשיטא לי דכשהחליפן אחר [פ' למשל ראובן אסר על עצמו אכילת ענבים אלו, ושמעון לקח הענבים והחליפן] משום אלו מתסר, הלכך דוקא נודר אסור [כשראובן אסרם על עצמו] אצל מודר לא [פ' אם ראובן אסר ענבים על לוי, והחליפם שמעון].

מיהו הא מיצטא לי החליפן הוא [ראובן] אי מתסרי חליפין דוקא משום אלו, דנימא דדוקא גבי נודר, אצל מודר [אם החליפם לוי המודר] לא, כי היכי דאמרין. כ"י] כשהחליפן אחר,

אבני חן על מסכת נדרים

"אלו", כיון דאסיק דבוריה בשאני אוכל שאני טועם, מותר בחילופיהן ובגידוליהן, דהא מעשה ידי אשמו כ"אלו" דמי וכדכתיבנא, ואפילו הכי קתני עלה שאני אוכל שאני טועם, מותר בחילופיהן ובגידוליהן,

[והחדוש הוא] דשאני אוכל שאני טועם, לא מסתייה דלא מפיש איסורא לגבי חליפין וגידולין כי לא אמר אלו, דאדרבה שרי זהו [אף. מלא הרועים] כי אמר אלו, משום דבחליפין וגידולין ליכא טעמא דאיסורא, הלכך כי אסיק דבוריה שאני אוכל שאני טועם למשרינהו אחא,

והיינו רבותא דהאי שאני אוכל דהך מתני, טפי משאני אוכל דמתני קמייתא, דשאני אוכל דרישא לא קאי אאלו, וראי' לדבר [דלעיל. כ"י] צפרק הנודר מן המנושל (דף נב) צעין. כ"י] למפשט צעין דשאני אוכל דוקא [פ' דתנן התם דהאומר קונם זיתים וענבים אלו שאני טועם אסור בהן וביוצא מהן, ובעי רמי בר חמא מה הטעם שאסור ביוצא בהן, אי משום אלו או משום שאני טועם, והגם שאומר שניהם איבעיא ל' אי אלו דוקא או שאני טועם דוקא, ורוצה למפשט לה מהמשנה באן] מדקמני מותר בחילופיהן ובגידוליהן, דמשמע הא צוילא מנה אסור, ואם איתא דשאני אוכל דרישא קאי אאלו, היכי פשטינן מינה שאני הכא דאמר אלו, אלא ודאי כדאמרן,

אבל דבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין,

החדוש בכל הכבות של המשנה:

בבא ראשונה: קונם פירות האלו עלי, קונם הן על פי, קונם הן לפי אסור בחילופיהן ובגידוליהן,	ראה בתחלת הר"ן כל החדושים שיש ברישא של המשנה. אף דלשון גידוליהן משמע דמותר בגידולי גידולין, זה רק בדבר שזרעו כלה, אבל כשאין זרעו כלה אסור אף בגידולי גידולין,
שאני אוכל ושאני טועם, מותר בחילופיהן ובגידוליהן,	כשאומר שאני אוכל ושאני טועם, אינו נאסר בחו"ג שהרי אין בהם טעם איסור,
בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה, אפילו גידולי גידולין אסורין,	זה מלמד על כל המשנה, במקום שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין,
האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי, קונם הן על פי, קונם הן לפי, אסור בחילופיהן ובגידוליהן	אשמועינן רבותא, דמימד פירומיו של פלוני כי הכא, דידד מעשה ידי אשמו, כאומר אלו דמי, ומתסר בחילופיהן ובגידוליהן,
שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן, בדבר שזרעו כלה,	אפילו אם אמר "אלו" אם אמר שאני אוכל שאני טועם, אינו נאסר בחילופיו וגידוליו,
אבל דבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין	

[ענין חדש: אם אמר בעל לאשתו מה] שאת עושה איני אוכל עד הפסח, [או מה] שאת עושה איני מתכנסה עד הפסח, עשתה לפני הפסח מותר לאכול ולהתכנסות אחר הפסח דלא מספקין דלמא עד הפסח קאי על שאת עושה, ואיני אוכל לעולם קאמר, דאי הכי הוה ליה

או דלמא נהי דבשהחליפן אחר אסירי דוקא משום אלו, כשהחליפן הוא לא נריך אלו, דטעמא משום דחילופיהן כגידוליהן דמו, לא שגא נודר ול"ש מודר,

ודקמני תנא "אלו" משום החליפן אחר נקט ליה, דכלאו אלו לא מתסר בחילופיהן, כך נראה לי, וכבר כתבתי מזה למעלה,

שאני אוכל ושאני טועם, מותר בחילופיהן ובגידוליהן דנהי דשאני אוכל שאני טועם מפיש איסורא, אפי' הכי לא מתסר בחילופיהן ובגידוליהן, דהא כי אכל חליפין וגידולין לא טעים הנהו פירות דאסר עליה, [ודין זה הוא דוקא] בדבר שזרעו כלה,

אבל בדבר שאין זרעו כלה, אפילו גידולי גידולין אסורין אכלה מתני קאי, וה"ק, מאי דאמר' ברישא אסור בגידוליהן, דמשמע דוקא בגידוליהן מתסר, אבל בגידולי גידולין שרי, הני מילי דדבר שזרעו כלה, דכתיב האי גוונא נהי דבגידולין ראשונים מתסר (ד)אע"ג דליכא מידי ממאי דאסר בגידולין, דהא זרעו כלה, אפי' הכי לא גרעי גידולין מחליפין, דחליפין נמי, אע"ג דלית זהו מידי ממאי דאסר עליה, אפי' הכי אסירי,

מיהו בגידולי גידולין שרי, דכיון דגידולין דדבר שזרעו כלה כחליפין דמו, כי היכי דחליפי חליפין מותרין כדמוכח לעיל דהשותפין [לעיל מו:], גבי מכרן [לערלה] וקדש [אשה] דנמיהן מקודשת, ה"ג גידולי גידולין שרי, ומש"ה קמני ובגידוליהן, דמשמע אבל גידולי גידולין לא, משום דמיירי דדבר שזרעו כלה,

וכן נמי סיפא דשאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן, דוקא דדבר שזרעו כלה, אבל דבר שאין זרעו כלה, צין ברישא צין בסיפא, אפילו גידולי גידולין אסורים, משום דכיון דאין זרעו כלה, הרי בגידולי גידולין הללו מעורב צהן מן האיסור הראשון, ונדרים הוה להו דבר שיש לו מתירין כדאמר' בגמרא, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו צאלף לא בטיל.

האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי, קונם הן על פי, קונם הן לפי, אסור בחילופיהן ובגידוליהן אשמועינן רבותא, דמימד פירומיו של פלוני כי הכא, דידד מעשה ידי אשמו, כאומר אלו דמי, ומתסר בחילופיהן ובגידוליהן,

ביאורי הר"ן: ולא תקשי לך מעשה ידיה דבר שאין צו ממש הוא ? דאיכא לאוקמה בצומר קונם ידך למעשהיהם, אי נמי מעשה ידי אשמו לאחר שתעשה, דבר שיש צו ממש הוא # [ואבתי הוי דבר שלא בא לעולם ?].

מיהו כתב הרב רבי יונה ז"ל דלא מתסר אלא כנגד מעשה ידיה, שאם אשמו טחנה ואפסה (ומכרה לחם) [ימכר הלחם. כ"י] להיות מעות שנגד [שבת. כ"י] טחינה ואפיה שלה, ודכנגד חטים שלו.

שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן, בדבר שזרעו כלה, צהן סיפא נמי אשמועינן רבותא טפי ממתנימין קמייתא [פ' ברישא], דאע"ג דאמר אלו [בדאמר לעיל דמיוחד מעשה ידי אשתו הוי באומר

אבני חן על מסכת נדרים

למינמר שאת עושה עד הפסח איני אוכל כדקמני סיפא, ומדלג קאמר הכי משמע
עד הפסח לאכליה [נמי. כ"י] קאי (נמי),

**שאת עושה עד הפסח איני אוכל, ושאת עושה עד הפסח
איני מתכסה, עשתה לפני הפסח אסור לאכול ולהתכסות
אחר הפסח** [לעולם],

שאת נהנית לי עד הפסח הך ממני פרישנא לה לעיל צפרק ואלו מותרין
(דף י"ד - טו.), לרבי יהודה כדלית ליה, ולרבי נחמן כדלית ליה **אם הולכת
את לבית אביך עד החג, הלכה לפני הפסח אסורה
בהנאתו עד הפסח**,

דף נ"ז ע"ב

לאחר הפסח בבל יחל,

[ואם אמר] **שאת נהנית לי עד החג אם הולכת את לבית אביך
עד הפסח, הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג,
ומותרת לילך אחר הפסח:**

נמי: (האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי קונם הן על פי
קונם הן לפי וכו') [קונם פירות האלו. ד"ס, שהגמ' קאי בעיקר על
תחלת המשנה]:

תוכן הסוגיא:

* ישמעאל איש כפר ימא שאל בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו
גידוליו על עיקרו, אי גידוליו מעלין את עקרו שהיא אסור משום שביעית או לא?
* אתא לקמיה דר' אמי לא הוה בדיה, ור' יצחק נפחא פשיט ליה מדר' ינאי
דאמר בצל של תרומה שננטע, ורבו גידוליו על עיקרו, מותר,
* א"ר' ר' ירמיה ואיתימא ר' זריקא, שביק מר תרין ועביד כחד שהרי יש שני
אמוראים אחרים שסוברים שהגידולין אינם מכבלין את האיסור, הדא דאמר ר'
יוחנן ילדה שסיבכה בוקנה ובה פירות אע"פ שהוסיפה מאתים אסור, ועוד
דאמר ר' יונתן בצל שננטע בכרם ונעקר הכרם אסור,
* הדר אתא לקמיה דר' אמי ופשיט ליה מן הדא, דאמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן,
ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה אלמא אתו גידולין מכבלין
עיקר,
* ודחי ליה דדילמא לחומרא שאני,

* ופושטא מהא דאמר ר"ש דכל דבר שיש לו מתירין לא נתנו בו חכמים שיעור,
וכל דבר שאין לו מתירין נתנו בו חכמים שיעור, אמרו לו והלא שביעית אין לה
מתירין ולא נתנו בה חכמים שיעור שאם נטע בצל של ששית בשביעית אסרת
בכל שהוא, אלמא אתו גידולין ומכבלין עיקר,
* ודחי לה, ודלמא הא נמי לחומרא שאני,
* בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו וכו' וכנגדן למוצאי שביעית מותרין,
למימרא גידוליה היתר מעלין את האיסור,
* ודחי ודלמא במדוכנין,
* ורוצה לפשוט מהא, המנכש עם הכותי בחסות וכו' ר' שמעון בן אלעזר אומר

אם ישראל חשוד על השביעית למוצאי שביעית מותר, למימר גידוליה היתר
מעלין את האיסור,

* ודלמא בדבר שזרעו כלה ? והא תניא אלו הן חסיות כגון הלוף השום
והבצלים, ודלמא במדוכנין? חשוד על השביעית קתני, ודלמא בתערובת?
המנכש קתני,

* לימא תהוי תיובתא דר' יוחנן, ורבי יונתן?

* אמר ר' יצחק שניא שביעית הואיל ואיסורה ע"י קרקע במילתה נמי ע"י קרקע,
* ומקשה ממעשר, שמעשר ראשון מכל שזרעה בקרקע והשביחה, חייבת
במעשר מן המעשר על כל העשר ליטרות וכו' ואותה ליטרא מעשר עליה ממקום
אחר לפי חשבון, הרי שהגם שמעשר איסורה ע"י קרקע אינה במילה ע"י קרקע,
* מעשר, דיגון הוא דקא גרים לה,

* רמי בר חמא מקשה על ר' ינאי דאמר בצל של תרומה שננטע, ורבו גידוליו על
עיקרו, מותר, והא במתני' אנו רואין גידוליה גידולין אסורין?

* אמר רבי אבא שאני קונמות, הואיל ואי בעי מתשיל עליהו, הוו להו כדבר
שיש לו מתירין, ואין במיל ברוב,

* ושואל והא תנן סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין תרקה, הא
למאה תעלה, והא תרומה הוה דבר שיש לו מתירין,

* מיירי בתרומה ביד כהן, שאינו יכול לשאול עליה,

* ומקשה מסיפא דקתני אם היתה טהורה תמכר לכהן,

* ומתירין דמיירי שנפלו לו מבית אבי אמו כהן,

* ומקשה והא קתני סיפא תמכר לכהן חוץ מדמי אותה סאה,

* אלא מחלק שקונמות מצוה לשאול ולכן הוה דבר שיש לו מתירין משא"כ
בתרומה,

* גופא אמר ר' יוחנן ליטרא של בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה, יתיב
רבה וקאמר להא שמעתא, א"ל רב חסדא מאן צאית לך ולר' יוחנן רבך, היתר
שבהן להיכן הלכה,

* ענה לו רבה וכי לא מצינו כן בבצלים שירדו עליהם מי גשמים,

* ענה לו רב חסדא שבצלים אלו רק התוספת אסור, ולא העיקר,

* ענה לו רבה א"כ מה אשמועינן רשב"ג הא גם ת"ק אומר כן, ומתירין ר"ח כולה
רשב"ג קתני לה,

* ורבה מתירין דלא קשיא ליה ממתני' דבצלים שירדו עליהם גשמים, דשם לא
בטל העיקר דלא מרח, הא מרח היו במילין,

* והגמ' מקשה על רבה והרי ליטרא מעשר מכל דקטרת וקתני ואותה ליטרא
מעשר עליו ממקום אחר לפי חשבון ואף דמרח לא בטל לגמרי,

* ומתירין דגבי מעשר כתיב "זרעך" ואם זרע איסר אינה נקראת זרעה לפוטרה
ממעשר,

* גופא וכו' בצל של תרומה שננטע ורבו גידוליו על עיקרו מותר, והתנן גידולי
תרומה תרומה? ומתירין בגידולי גדולין קאמרינן,

* ומקשה הא תנן גידולי גדולין חולין דהיינו מכל, ור' ינאי אומר גידולי תרומה
מותרין לגמרי, ומתירין דגם ר' ינאי אומר שדינה כמכל, וקמ"ל שהדין כן אפילו
באין זרעו כלה בגידולין החדשים שגדלו בהיתר,

ישמעאל איש כפר ימא שהיה דר צפר (שהיה) [ע]עומד על שפת הים
ואמרי לה איש כפר דיימא, העלה בידו העלה שאלה זו צפיו,
כדמתרגמינן [על הפסוק בישעיה ו' וַיִּעַף אֱלֹהִי אֶחָד מִן־הַשָּׁרָפִים] וַיִּגְדּוּ לְנֶפֶשׁ
בְּמִלְקָתָם לֶקַח מִעַל הַמִּזְבֵּחַ] [ומתרגמינן על המילים ובידו רצפה] וצפומיה

אבני חן על מסכת נדרים

מקלל,

מעשיות קמן שתורתא הוא מלשון שור, וד' נקרא תורתא על שם מעשה פלא שאירע לו ע"י שמכר שורו לפרסי עיי"ש]

א"ל ר' ירמיה, ואיתימא רבי זריקא שביק מר תרין רבי יומן ורבי יומן [דמייתי לקמיה] דסצירא להו דלא אמו גידולין ומצטלין עיקר ועביר כחד [רבי חנינא תריתאה, אמר רבי ינאי],

מאן נינהו תרין? [ומשיב לו דהדא] **דא"ר אבהו א"ר יוחנן ילדה שסיבכה בוקינה ילדה שלא עזרו עליה ג' שנים [והיא ערלה], וקצת והכריכה בנטיעה זקנה, שעזרו עליה ג' שנים ובה [בנטיעה הצעירה] פירות שאילו לא היו זה פירות אמרינן צפרק משום מלממה (סוטה מג) דילדה שסבכה בוקנה בטלה [הצעירה ודינה בוקינה],**

אע"פ שהוסיפה מאתים אסור אע"פ שהוסיפה אומן פירות [של הצעירה] בגידולין מאת' על מה שהיו קודם שסבכה, אסור, [ד]אע"ג דגידולין של הימר מוקנה קאמו, [וקיימא] [דהא קיימא. כ"י] לן ילדה שסבכה בוקנה בטלה, אפילו הכי כיון שפירות הללו כבר היו זה קודם שסבכה, אין גידולין שבהם מצטלין עיקר,

[ועוד הדא] **וא"ר שמואל בר רבי נחמני א"ר יונתן בצל שנמטעו בכרם ונעקר הכרם** [אחר שנמטע הבצל] **אסור** [אף על פי שנעקר הכרם] וגדל אח"כ צהימר, אסור, אלמא גידולין כיון שמן העיקר הם יוצאין הרי הם כמוהו, וגבי שציעת נמי לא שאל,

סיכום:

ד' חנינא תריתאה אמר ר' ינאי, בצל של תרומה שנמטעו, ורבו גידוליו על עיקרו מותר, דגידולין מבטלין עיקרו,

ד"ר אבהו א"ר יוחנן ילדה שסיבכה בוקינה ובה פירות אע"פ שהוסיפה מאתים אסור, דגידולין אין מבטלין את העיקר,

ד' שמואל בר רבי נחמני א"ר יונתן בצל שנמטעו בכרם ונעקר הכרם אסור, דגידולין אין מבטלין את העיקר,

הדר אתא לקמיה דר' אמי [ישוב בא לפני ר' אמי] **ופשיט ליה מן הדא, דאמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן, ליטרא** [the roman libra, a pound] **בצלים שתיקנה שהפריש תרומתה ומעשרותיה וזרעה [והגם שהיה שייך כאן יותר לשון "נטיעה"] לפי שיש צלחה ליטרא כמה צללים, והוא מוטעה אינן ואילן (ו. רש"ש) שייך זה לשון זריעה מתעשרת לפי כולה לפי הגידולין והעיקר, אלמא [אותן] [אתו. ד"ם] גידולין הממזיזין [בתו"מ] ומבטלין את העיקר הפטור,**

[ואגו רואין כאן שר' יצחק בשם ר' יוחנן אומר דגידולין מבטלין את העיקר] ואף על גב דלעיל צמקון אמר רבי אבהו משמיה "דרכי יוחנן", דילדה שסבכה בוקנה וזה פירות אע"פ שהוסיפה מאתים אסור, דאלמא לא אמו גידולין ומצטלין עיקר ? [איכא למימר. ח"ש] אמוראי נינהו ואליכא דר' יוחנן,

[ודחינן ראייתו של ר' אמי] **דלמא לחומרא שאני** לעולם אימא לך דמדינא לא אמו גידולין ומצטלין עיקר, דלדרכה הרי הם כמוהו, אלא דהכא משום חומרא

[ולחכי מייתי הכא הא מילתא? משום דבעי לדקדק ממתני' עלה לקמן ג"ט ע"א, ושיטת התלמוד היא בכל מקום לדקדק מן הדברים שאינם כל כך עיקרים ואחר כך לדקדק מן הדברים שהן עיקר, על כן הביא משנתנו בסוף. הרי"ן ז"ל בשטמ"ק]

בצל [א צוויבעל] **שעקרו בשביעית, ונמטעו בשמינית, ורבו גידוליו על עיקרו** לאו רבייה צלמוד קאמר [פ' חד בתרי], אלא רבייה שכינא זה צמדי דאמי מעלמא היה זה כדי לנטל את *האסור, מיהו בגידולין מספקא ליה אי גדולי היתר מעלין את האסור, או לא,

* [כ"י, ובדפוס: האסור, פ' שיש בגידולין שישים נגד האסור # וזה אליבא דרבנן [מובא לעיל גב]. דם"ל דאסור וחיתר הוי מין בשאינו מינו ולכן בטל, אבל לר' יהודה הרי זה מין אחד בצל ובצל ואסור במשהו],

והבי קא מיבעיא ליה גידוליו היתר, ועיקרו אסור, כיון דרבו גידוליו מעיקרו [באילו אמר "על עקרו", פ' שרבו הגידולין ועכשוו הם יותר על האסור], **אותן גידולי היתר מעלין את האסור, או לא?**

וה"ל דעיקר ספיקא אי אמרינן דגידולין **כיון שנמשכין יוצאין מן העיקר** שאינו כלה [שהרי כשעקרו נמטעו אין העיקר בלה] אי הוו להו כעיקר, ואסירי, אי [אז ?] הוו להו כהיתר ומעלין את האסור,

ביאורי הד"ן: וצדן הוא דהוה ליה למיכשי גידולין עממן שרו או אסירי, מיהו הא דהא תליא, דאי גדולי היתר מעלין את האסור פשיטא דשרו, ואי אין מעלין פשיטא דאסירי, דאי שרו היו מעלין, כך נראה צעירי, וצמקון מראה מה שהזקיקי לפרש כך [בדף זה ד"ה דילמא לחומרא שאני, ולקמן ג"ט ע"א ד"ה אבל אכילה],

[לכאורה צריך להבין מה קושיית הגמ' מדוע לא נאמר שהעיקר נשאר לעצמו והגידולין לעצמן שהרי המדובר בבצל שלכאורה יכולין להבחין מה העיקר ומה הגידולין ? רק ראה מה שכתב הר"ן לקמן דף ג"ט ע"ב ד"ה אם היו וז"ל אלא ודאי גדוליו מבטלי ל' לעיקר לגמרי כאילו לא הו', לפי שאף העיקר עצמו משתנה דרך גדילתו, והגם שיש לומר שזה רק סברת המקשן שם. וצ"ע]

אתא לקמיה דרבי אמי, לא הוה בידיה,

אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא, פשט ליה מן הדא דאמר רבי חנינא תריתאה אמר רבי ינאי, בצל של תרומה שנמטעו, ורבו גידוליו על עיקרו, מותר (כלומר) [כולו. כ"י] דלא הוי תרומה, דאמו גידולין ומצטלין עיקר, מיהו טבל הוי דהא בטלו גדוליו את העיקר, ודקאמרינן מותר לומר דפקע שם תרומה מיניה, ושרי צלחית עראי [וה"ה באכילת קבע לאחר שעישר. רש"ש],

[ר' חנינא תריתאה, לקמן ג"ט ע"ב הגירסא ר' חנינא "תריתאה" וראה בד"ם כאן ולקמן שיש הרבה גירסאות שונות בשם זה. וראה בסדר הדורות תנאים ואמוראים ר' חנינא בן תורתא (צריך לתקן מה שמביא מירושלמי פ"ג הלכה ה' דברכות הורי ר' חנינא "תריתיה" כהדא דרשב"א, כצ"ל). ומביא שם מספר

אבני חן על מסכת נדרים

בעלמא אמרינן דמבטלין,

תרומה ותרומת מעשר וחלה במאה, ו[?]ערלה וכלאי הכרם במאמס, וצמאין מיין כולן צמשים,

[יש סברה להקל בדבר שאין לו מתירין, אבל צריך למצוא מקור בראשונים],

אמרו לו [חכמים לר' שמעון] **והלל שביעית אין לה מתירין** [כל מה שגדל בשביעית צריך לבער. ר'] **ולא נתנו בה חכמים שיעור, דתנן** [שביעית פ"ז, מ"ז] [אין זה מלשון הברייתא] **פ'** שאין דרך הברייתא לומר דתנן, אלא הש"ס קבעה בברייתא. ר', **פ'** הגמ' הכניסה משנה זו לפרש מה שאמר ולא נתנו בה חכמים שיעור] **השביעית אוסרת כל שהוא במינה** **זין** [תערוכת פירות היסר בשל שביעית, זין בגידולין כגון כלל של. כ"י] **שטית** שנטעו בשביעית [ראה בת"צ מגין לר"ן מש"כ],

אמר להן [ר"ש לחכמים] **אף אני לא אמרתי אלא לביעור** [אף הם לא אמרו] **שהשביעית אוסרת כלל שהוא במינה, אלא לענין** **פ'** שאם נתערב פירות היתר בפירות שביעית] **שצריך** לכולל התערוכת קודם הביעור, **דמין** **שאפשר** לכולל **ה"ל** כדבר שיש לו מתירין,

אבל לאכילה כלומר אם נתערבו לאחר הביעור # [לכאורה זה לאו דוקא, אלא הפירוש שעכשיו לאחר זמן ביעור הם מעורבין] **שלא** יהיו אוסרים תערוכתן, **לא** שר' צאכילה, [או יהיה הדין ד] זין במיין זין **שלא** צמין **בנותן טעם,**

אלמא [יש לפשוט מכאן האיבעיא של ישמעאל איש כפר ימא ד] גדולין אינן נמשכין אחר העיקר להיות כמוהו [דלא אמרינן שאם העיקר מותר כגון בצל של שישית ונתרכו עליו גידולין של שביעית הגידולין מותרין], דל"ה [שאם היינו אומרים כן] הילך תאסור שביעית [שאמרנו לעיל בר"ה השביעית אוסרת, שבצל של שישית שנטמעה בשביעית אוסרת] גידוליה [בגידולי שביעית בכל שהוא, הא העיקר הוא של שישית, והול"ל גידוליה כמוה והם מותרין], אלא ודאי אין גידולין כעיקר, הלכך מעלין [בהאיבעיא דישמעאל] איש כפר ימא לגבי בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית דאם רבו גדוליו על עיקרו דהיתר מעלה את האיסור].

ביאורי הר"ן: והרי אתה רואה [פ'] בא להביא רא' למה שאמר לעיל ג' ע"ב בר"ה ורבו [ובסמוך תראה מה שהוקינני לפרש כך] דסבירא לן, דאי אין מעלין [בבצל של שביעית שנטעו בשמינית] על כרחך גידולין כעיקר, דאי לא, היכי פשיט דמדגדולין אסורין מעלין, אלא ודאי כדפרשין לעיל,

[פ'] דהרי יש לומר דאף דאם נטע של שישית בשביעית הגידולין אסורין, אין הטעם שהגידולין מבטלין, אלא משום חומרא, ואם כן לא איפשר האבעיא דישמעאל איש כפר ימא, אלא כיון שהגמרא בא לפשוט האיבעיא מזה הרי אתה רואה שסברת הגמ' היא שמהדין שאם זרע שישית בשביעית הגידולין אסורין, נלמוד דאם זרע שביעית בשמינית הגידולין מותרין. דסבירא לן בהה"א שאין לומר דהטעם משום חומרא כמו שממשיך הר"ן לפרש לקמ' "ונראה בעיני".

ודמי ליה ודלמא הא נמי לחומרא שאני אצל מדינא לעולם אימא לך

ביאורי הר"ן: וצמא שפרשמי [הגידולין דינם כעיקר כיון שיוצאים ממנו] לא קשיא לן הא דמקשו [פ'] שיש מקשים כאן, ובת"צ גורם "דלא מקשו" הכא הא חומרא דלמי לדי קולא הוא, דאי מעשר מינה וזה, דלמא מעשר מן העיקר על הגידולין והוי מן הפטור על הסיוע, ואי מעשר עליה ממקום אחר הוה ליה מרצה מעשרומי ?

דלא קשיא כלל (דהולין דלין) [דאם אין. כ"י] גידולין מעלין את העיקר, הוה להו גידולין כעיקר, כיון דמינה רבו, והך ליטרא עיקרה וגידולה פטורי מדינא, וכי מעשר מינה וזה ליכא למימש כלל # [ואה"נ שלא יעשר ממקום אחר על פירות אלו שיהיה מן החיוב על הפטור],

אלא מן הדא [נפשוט האיבעיא דישמעאל איש כפר ימא] **דתניא** [בברייתא] **רבי שמעון אומר**

דף נ"ח ע"א

כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל שנתערב צמולין, **יש** לו מתירין שיכול להפריש ממקום אחר **ומעשר שני, והקדש יש** להם היתר בפדייה **וחדש** שהעומר ממירו **לא נתנו בהן חכמים שיעור** שאוסרים בכל שהוא צמין, מיהו שלא צמין צמות טעם, כיון דהשתא אסורי, כמו שכתבתי למעלה [נב], וצפרק בתרא דמס' ע"ז ע"ג: [עג:] יהיז טעמא אחרינא לטבול דלא בטיל [במינו], משום דהמירו כך איסורו,

[תוס' ע"ז עג:] טבל מאי טעמא דכחיתורו כך איסורו. מה דיתירו במשהו כשמואל דאמר שמואל חטה אחת פוטרת את הכר, וכי היכי דכל שהוא חשוב להתירו חשוב נמי לאסרו, ותימה דהכא משמע דטעמא דטבל במשהו דכחיתורו כך איסורו, ודירושלמי קאמר דטעמא משום דטבל יש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל, כגון טבל ושביעית ומעשר והקדש כשהן במינן אבל שלא במינן בנותן טעם, והשתא תרי טעמי ל"ל ?

וי"ל דצריכי תרתייהו, דאי ליכא אלא חד טעמא דיש לו מתירין הוי אמינא דוקא היכא דהבעלים בעיר, דאו יש לו מתירין שהבעלים יכולים להפריש, אבל אי ליכא בעיר אע"ג דיכול לילך במקום שהבעלים שם מ"מ כיון שיש לו טורה והוצאה הוי כשאין לו מתירין, כמו שפר"ת בפ' הוהב (ב"מ דף נג. ושם) דלא מיקרי יש לו מתירין אלא בלא טורה וציאה, הלכך אצטרך טעמא דהכא משום דכחיתורו כך איסורו,

ואי ליכא אלא טעמא דהכא הוי אמינא דלא הוי במשהו אלא טבל גמור דהיתירו במשהו כדשמואל, אבל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר דהיתירו לא הוי במשהו דהא במעשר מן המעשר בעי אפרושי הוי אמינא דאיסורו לא הוי במשהו, לכך אצטרך טעמא דירושלמי דיש לו מתירין],

וכל דבר שאין לו מתירין, כגון תרומה, ותרומת מעשר, וחלה דלע"ג דמני לאמשולי עליהו, כיון דליכא מנהו למיעבד הכי, לא [מיקרו] [הו. ח"ש] דבר שיש לו מתירים כדאמרינן לקמן, **וערלה, וכלאי הכרם נתנו בהם חכמים שיעור** [שאפי' שחם. כ"י] נתערבו צמין, צמלין

אבני חן על מסכת נדרים

שהגידולין הרי הן כעיקר, הלכך אין מעלין אותו להחירו,

אלא מן הדא דתניא

דף נ"ח ע"ב

[ישראל] המנכש מלקט עלין יתרים [בשרה הכותי, בשנה רגילה שאינו שביעית] עם הכותי [דמסתמא אם אינו עושה במלאכה אינו אוכל, דיישראל מובדלים מהם. תוס'] בחסיות מפרש לקמן דחסיות [הוא. כ"י] דבר שאין זרעו כלה כגון הלף והשום והצנלים,

אוכל מהן אכילת עראי ולא חיישין שמה קודם שזרעם הוטבלו למעשר, דכיון דמעשר ידיהו מדרבנן בעלמא הוא, לא חיישין להכי,

ועוד [מעם שאוכל עראי, שאין לחוש שהוקבעו למעשר] דכיון דקיס לן זהאי כומי שלא עישר, כדקמני [לקמיה] ומעשרן ודאי, מסתמא לא בלא ליד גורן [שלאין דרך לעשות גורן. כ"י] מחסיות אלא בשציל מעשר, כך נראה בעיני,

[ואם לוקח חסיות אלו מן הכותי. ע"פ תוס'] ומעשרן ודאי דקיס לן ציה שלא עישר,

רבי שמעון בן אלעזר אומר [הלכה אחרת בניכוש] אם [מנכש עם] ישראל חשוד על השביעית [ולא דוקא חשוד, והוא הדין גמי אם היו פירות שביעית ודאי, אלא אורחא דמילתא נקט שביד חשודים נמצאים פירות שביעית. ר"ל], למוצאי שביעית מותר "לאכול אותן עלין שגדלו בשמינית", דודאי גידוליהן רצין על עיקר איסור המעורב בהן, ואחרים פרשו דקיס לן דהכי הוא [שיודע שנתרבו] ואין לזכר,

[והוא מפני שהר"ן מפרש דההיתר אינו אלא על העלין ובהעלין שגדלו בשמינית בודאי יש בהם ששים נגד הלחלווחית של החסיות עצמן המעורב בהעלין. תפארת ציון, משמע לפ"ז דרישא דברייתא דהמנכש בחסיות קאי על אכילת כל החסיות, והסיפא קאי על אכילת עלין שניתוספו בשמינית],

למימרא [מדברי רשב"א יש ללמוד] דגידולי היתר מעלין את האיסור,

ודלמא בדבר שזרעו כלה [הומ"ל דאי בורעו כלה מאי קמ"ל במאי דקתני אוכל מהן עראי, דאי קמ"ל דלא חיישין שמה קודם שזרען הוטבלו למעשר כמ"ש הר"ן, הא גידולי טבל מותרין בדבר שזרעו כלה כדאיתא בסוף הפוגיא. משמרת כהונה בא"ז?]

הא תניא אלו הן חסיות, כגון הלוף [מין קטניות שאין זרעו כלה. ר' השום והבצלים] ג' מינים אלו מגינים כמה פעמים יחד,

[הר"ן היה לו סדר אחר בקטניות אלו בגמ'] ודלמא במדוכונין שט(נ)מן חסיות הללו קודם שנטען [שאלכן. דבש תמר], [וראה סוף ע"א פירוש של במדוכונין?]

ביאורי הר"ן: ונראה בעיני דאף על גב דלעיל דמינן דלמא לחומרא, בעינן למפשטה מהא, דסליק אדעתין דליכא למידחי כי האי גוונא, משום דבשלמא לעיל [בבצלים שתיקנה וזרעה מותעשרת לפי כולה] ליכא אלא חדא חומרא דמחמרינן דגידולין כמאן דלחו מעלמא דמי,

אבל הכא אי אמרינן לחומרא שאני, מחמרינן חרי חומרי, חדא (ד ?) לזיעור, כיון דכיש לו מחמירין דמי, אסרת ככל שהוא, והא חומרא בעלמא (הוא) [היא. כ"י], ועוד דגידולין (שאינן) [שליין. כ"י] דינן לאסור אפילו כמנה, יאסרו ככל שהוא [פי' דהא מירי בבצל של ששית שנמנעו בשביעית וכיון דס"ל שהגידולין הרי הן כעיקר הרי ברין שלא יאסרו כלל],

ואפילו הכי (דחיה) [דחין. כ"י], ודלמא הא נמי לחומרא שאני, דחרי חומרי מחמרינן בה [נמי. ח"ש],

ואיכא נוסחי דגרסי אף אי לא אמרתי אלא לזיעור [כן הוא נוסחא שלנו], והיינו הך, דהכי קאמר להו רבי שמעון, לא מותבימו לי מהך מתניתין דשביעית, דהרי היא כאלו חומרת בפירוש אף אי לא אמרתי אלא לזיעור [פי' שאף שאין שמו של ר' שמעון נזכר במשנה, הרי הוא כאילו נכתב במשנה שר"ש אומר אף אני וכו'],

אלא מן הדא פשטה [שאלת ישמעאל איש כפר ימא], דתנן [שביעית פ"ו מ"ג] בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו [צנלים של שנה שזית שנכנסו לשביעית, וירדו עליהם גשמים. כ"י] בשביעית וצמחו, אם היו עלין שלהן שחורין אסורין לאו שחורין ממש [אלא שחור פירושה שאינה לבן, וזה סימן שניק מן הקרקע. ראה שט], אלא נוטים לשחור, שזה מוכיח שגדולן יפה, ומקרקע [של שנה. כ"י] שביעית נמגדלו ולפיכך אסורין, הוריקו מותרין שכיין שהם ירוקים, לאו מחמת יניקת הקרקע נמגדלו, אלא מחמת הצל עצמו,

ר' חנניא [ר' חנינא. כ"ה במשניות שביעית פ"ו מ"ג, אבל בחלופי גרסאות שם יש כמה נסחאות אחרים] בן אנטיגנוס אומר, אם יכולין [הבצלים] ליתל'ש [מן הקרקע ע"י שימוש] בעלין שלהן אסורין דכמי האי גוונא מוכחא מילתא שייקתס יפה, ובנגדן [ובשיעור זה שאמרנו לאיסור, כן השיעור גם להיתר, שאם ירדו גשמים על הבצלים של שביעית] למוצאי שביעית מותרין משום דבעלין הללו ודאי רבו גידולין [של שמינית] על עיקר הצל [של שביעית] המעורב בהן, כך נראה בעיני אלמא אין גידולין נמשכין אחר העיקר דלדבריה מעלין אותו,

למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור,

[ודוחה ראיתו] ודלמא במדוכונין עדן ושחק הצנלים, וכיון דמדוכונין נינהו "גרמי" ולא ממשי גידולין כמריהו [על כרחך צריך לפרש שהוקף את העלין אבל השורש השאיר, ולכן אין הגידולין הולכין אחר עלין הראשונים, שאברו חשיבותם,

אבל הרא"ש פירש שדכן ועירבן יחד הגדולים והעיקר ובטלים בששים כשאר איסורין שבתורה],

אבני חן על מסכת נדרים

לומר משום דאיסורו ע"י קרקע דהא תרומה אינה ע"י קרקע] **מתיב רמי בר חמא** לר' ינאי פריך דלמר לעיל [נז:]: צל של תרומה שרבו גדוליו על עיקרו מותר, דלמא סבירא ליה דכולהו [שכל הפרי נעשה] גדולין [ו] [אע"פ שאין איסורו ע"י קרקע] [שאיסור תרומה בא ע"י הפרשה], מעלין את העיקר, ומשום הכי פריך ליה [בא לקמיה] מקונמות דאין מעלין,

[תנן לעיל נז:] **קונם פירות האלו עלי, קונם הן על פי, קונם הן לפי אסור בחילופיהן ובגידוליהן, שאני אוכל ושאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גדולין אסורין** [הרי שגידולי איסור אינם מעלין את האיסור ומבטלין אותו, אלא אדרבה גם הם נאסרין]?

ביאורי הר"ן: והא דלא פריך ל' מבצעתא דלעילא מעשר טבל דמיא לעיל בסמוך [נז:] ? משום דממתי' אלימא ליה לאקשוי, ועוד דמעשר פשיטא ליה דדבר שיש לו מתירין הוא [פ'] כשיפריש ממנה תרומת מעשר, אבל קונמות ה' ס"ד הגם שיכול לשאול על גדרו מ"מ צריך שיהי' לו פתח חרטה ושמא אין זה נקרא דבר שיש לו מתירין],

[ומתירין] **אמר רבי אבא שאני קונמות, הואיל ואי בעי מתשיל עליהו, הוו להו כדבר שיש לו מתירין, ואין בטיל ברוב** [ולכן אין הגידולין מבטלין את העיקר],

והרי תרומה [שהולך ומביא סאה תרומה טמאה וכו'] **דאי בעי מיתשיל עלה** על ידי פסח או חרטה כשאר נדרים **ובטלי** (ברוב. הגר"א, דתרומה עולה באחד ומאה),

[והרי תרומה וכו']. הא דלא מקשה מכל תרומה דבטלי ? ומבצל של תרומה דר' ינאי לעיל נ"ז ע"ב ? היינו משום דידע דתרומה ודאי לא למיתשל קאי, משא"כ בתרומה טמאה ודאי יותר טוב לאתשולי ולהפריש אחרת טהורה, כמובן. [פ'] וס"ד דיותר הוי דבר שיש לו מתירין]. בני יחזקא' בא"י

ביאורי הר"ן: והא דלא פריך ליה, אי הכי צל של תרומה נמי אמאי א"ר ינאי דגידולין מעלין אותו [הא. כ"י] אי צעי מתשיל עליה, והוי דבר שיש לו מתירין [פ'] כשהקשה על ר' ינאי מקונמות, ותירין שקונמות הוי דבר שיש לו מתירין, למה לא הקשה הא גם בצל של תרומה הוי דבר שיש לו מתירין ?

משום דמצי למדמייה [פ'] דר' ינאי יכול לומר שהוא אמר דינו דהגידולין מבטלין העיקר] דציראל שפלה לו מצית אצי אמו כהן עסקינן [רק בשנפלו לו מבית אבי אמו דאז הוי דבר שאין לה מתירין שרק הסבא יכול לשאול עליה, ולכן בטל]. ומשום הכי פריך ל' מהך מתניתין, דליכא למדמייה צהכי # [אבל מהך משנה לא עולה לו תירוצו זה, שהרי מקשה עליה והא קתני סיפא], כך נראה צעיי,

דתנן [תרומות פ"ה מ"א] **סאה תרומה טמאה** נקט תרומה טמאה, לאשמועינן דצומא דדיוקא, דהא למאח אע"ג דטמאה היא תעלה **שנפלה לפחות ממאה חולין תרקב** דכיון דטמאה היא לא חזיא לכהן לאכילה, וצדיקס נמי לא שריא, דחיישינן לתקלה כדליתא פרק קמא דפסחים (דף כ:) [שם

חשוד על השביעית קתני ולא טרם צהכי # [ואף לא ישחית את העיקר] לפי גירסת הר"ן בא הקושיא ודלמא במדוכנין אחר הקושיא ודלמא בתערובת, ולכן מסיים כאן] הלכך אפשרא לה צעיי, דלמא גדולין של שמינית, ומצטלין עיקר של שביעית,

ודלמא בתערובת כלומר שנתערבו מאליהן אחר כך צחסיות אחרות ?

המנכש קתני וצעוד שהוא מנכש משמע, שחולש ואוכל, אף על פי שאין כאן תערובת,

לימא תיהוי (תיובתיה) [תיובתא. ד"ס] **דרבי יוחנן ודרבי יונתן** דרבי יוחנן דלמר לעיל ילדה שצנכה צוקנה וכו' אסור, ולרבי יונתן דלמר לעיל צל שנטעו צכרס אע"פ שנעקר הכרס אסור, [ד] אלמא סבירא להו דאין גדולין מעלין את העיקר [וכאן רואין שרשב"א סבר דגדולי שמינית מבטלין גידולי שביעית] ?

אמר רבי יצחק שניא שביעית הואיל ואיסורה ע"י קרקע כדמצינן ושצתה הארץ, **במילתה נמי ע"י קרקע** [ולכן הגידולים מבטלים את האיסור] מה שאין כן ערלה דחסרון זמן גרס לה איסורא, וכלאים נמי תערובת הוא דקא גריס,

הרי מעשר [צריך להבין מזה קושית הגמ', הרי מעשר הוא דבר שיש לו מתירין ולכן לא בטל ? וי"ל דר' יוחנן לית ל' דין זה דדבר שיש לו מתירין לא בטל. מרומי שדה] **דאיסורו ע"י קרקע** [דהוורע סאה תבואה מתוקנת חזרה להיות טבל. ר'] **ואין בטילתו על ידי קרקע,**

דתניא ליטרא מעשר [ראשון] **טבל** [שלא הופרש ממנה תרומת מעשר, וגדלה בשנה השנית] **שזרעה בקרקע והשביחה** [בשנת השביעית], **והרי היא כעשר ליטראין** [פ'] שנתרבה הליטרא עד שנעשית עשר ליטראין], **חייבת במעשר** היינו מעשר מן המעשר שהיתה חייבת צו קודם שזרעה, ולא צטלה [לגצי שאר ליטראין. כ"י] דפטיירי צצציעת [פ'] דשאר הליטראין כיון שהם גדולי שביעית הם פטורים מכל תרומות ומעשרות] משום דהפקלא נינהו, [וחייבת גם] **ובשביעית שצריך לצער את הכל קודם זמן הציעור,**

ואותה ליטרא [תרומת מעשה שצריך להפריש על העשר ליטראין] **מעשר עליה ממקום אחר לפי חשבון מעשר מן המעשר,**

אצל מנייה וציה לא דכיון דליטראין דמוספת פטיירי הוה ליה מן הפטור על החיוב [לכאורה דברי הר"ן כאן סותרים מזה שכתב לעיל דאין לחלק בין גדולין להעיקר דאי אין מעלין על כרחך הם כמורה. עיי"ש. רש"ש] ?

דף נ"ט ע"א

[ומתירין] **אמרי מעשר, דיגון הוא דקא גרים ליה** שעל ידי דיגון מתחייב צמעשר, ולא ע"י קרקע,

[מקשה על ר' ינאי למה תרומה מעלה, והא בקונמות רואין דאינה מעלה, ואין

אבני חן על מסכת נדרים

היתר שבהן להיכן הלך נראה צעירי דהכי מקשה [משום דקשה ל' דאם כן בבל איסור שנחבטל נמי נימא להיפוך "איסור" שבהן להיכן הלך. פרשת נדרים] אפילו מימא דגידולין של היתר מצטלים עיקר של איסור, התם היינו טעמא משום דכיון שרבו גידולין על עיקרו נמצא שכשאוכל אינו טועם טעם האיסור כלל, הלכך אף על פי שאיסור שבו מעורב בחומר ולא אול ליה לעלמא שרי, אצל גבי מעשר כיון דלפי חשבון הטבל חייבין רחמנא לעשורי, הכא אמאי מתעשרת לפי כולה, וכי היתר שבהן להיכן הלך,

אמר ליה מי לא תנן דכוותה בצלים שירדו עליהם גשמים וצימחו

דף נ"ט ע"ב

אם היו עלין שלהן שחורין אסורין, הוריקו מותרין, וכי שחורין אמאי אסורין, לימא היתר שבהן להיכן הלך ומדקמני סתמא אסורין משמע (שאסורין) [שאסורין. כ"י] לפי כולן כפירות שציעת עזמן [כוונתו לומר שכל הבצלים אסורים ע"י שניתוספו עליהם עלין שחורים, והוא שיגרא דלישנא מעמוד הקודם "מתעשרת לפי כולה" וכן לעיל ל"ד ע"ב "מעל לפי כולה" וכן באן הגם דלגבי תפית ממון לא יהי' קדושת שביעית רק על התוספת, לגבי קדושת הפירות יהיו כל הפירות בקדושת שביעית] ואם אימא דאמר' וכי היתר שבהן להיכן הלך, לא הוי ליה למפסק ולמחני אסורין, דהא אין מופסין דמיהן כשציעת עזמה, שהרי אם החליף כנגד היתר שבהן אינו מופס דמיו, אלא דלא גידולין מצטלי ליה לעיקר לגמרי כאילו לא היה, לפי שאף העיקר עזמו משתנה דרך גידולתו?

א"ל מי סברת על עיקר קתני, אתוספת קתני אסורין,

אי הכי מאי אתא רשב"ג למימר, דתניא רשב"ג אומר הגרל בחיוב חייב, הגרל בפטור פטור, תנא קמא נמי הכי אמר [הא דקאמר ת"ק לאו דוקא, אלא דהוהב תחלה בהך שמעתין קרי ליה קמא. ר"י]?

[ומשני רב חסדא] כולה מתני' רבן שמעון בן גמליאל קתני לה,

[לפי דר"ן מתחילין כאן דברי רבה, שסובר שגידולין מבטלין את האיסור לגמרי, ואומר שלא קשה עליו ממשנה זו] ועד כאן לא שמעת ליה לרבן שמעון בן גמליאל [אלא היכא. ר"י] דלא קא טרח אבל היכא דקא טרח בטיל ברובא כלומר אע"ג דלא מצינא למייתי סיעתא מהך [פי' אף אם אסכים עם פירושו של רב חסדא דמפרש במתני' דשחורין אסורין אתוספת קאי אבל הגידולין אינם מבטלים את האיסור], מכל מקום לא קשיא לי, דנהי דהכא אמרין דגידולין לא מצטלי עיקר לגמרי, הני מילי היכא דלא טרח לגטולי, אצל היכא דקא טרח כי הכא דליטרא צללים שזרעה בקרקע, אמו גידולין ומצטלין עיקר לגמרי,

ביאורי דר"ן: ולא תקשי לי אמאי דכתיבנא לעיל צריש שמעתין [נו: בהאיביעיא דישמעאל איש כפר ימא] דסבירא לן, דאי אין גידולין כעיקר, פשיטא דמצטלין

בסוף העמוד שלא ישהה יין לולף ושמן להדליק שמא יבא בה לידי תקלה שיסתפק מהם],

[תקרב, דהרי אסורה באכילה גם לכהן, ולא אמרין ידלקו כפ"ח מ"י? דהתם מיירי ברמי לשמן בכלי מאוס דלא אתי בה כהן לידי תקלה, מה שאין כן הכא בדבר יבש, וחיישין אדמדליק ל' כהן אתא למיכל מינ' דדמוע מו"ם קיל להו לאנשי. יבין], הא למאה תעלה [אף שהוא דבר שיש לו מתירין]?

אמרי בתרומה ביד כהן עסקין, דלא מצי מיתשיל עלה דכיון דזכה זה כהן שזב אינו יכול לישאל עליה,

אי הכי אימא סיפא אם היתה טהורה תמכר לכהן [משמע שהוא ביד ישראל, ולא ביד כהן]?

אלא בישראל שנפלו לו מבית אבי אמו כהן עסקין [וישראל זה יכול למכרה],

[והא] קתני סיפא תימכר לכהן, חוץ מדמי אותה סאה [שנפלה ונתערבה] ואי דנפלו לו מצית אבי אמו כהן, אמאי אינו מוכר אפילו אותה סאה [דיאלו כהן שקיבל תרומה אסור לו למכרה, לכן מוכר רק חלק החולין שבה]?

אלא אימא בשלמא קונמות [ד.ר.] מצוה לאיתשולי עליהן וכיון שכן כאילו אמשיל עליהו דמי # [וצריך להבין למה צריך לומר "כאילו אתשיל עליהו"] משום דרבי נתן, דאמר רבי נתן כל הנודר כאילו בנה במה פירשמו צ"ד נדרים (לעיל דף כג) והמקיימו כאילו מקטיר עליה,

[אבל] תרומה מאי מצוה לאיתשולי עלה [איכא], הלכך כיון שאין ההיתר בא מעצמו, וליכא מנא למעבד הכי, לא מיקרי דבר שיש לו מתירין, והקדש דקא מני לעיל דדבר שיש לו מתירין, בהקדש נדק הצית עסקין, דעל כרחין לפדייה קאי,

גופא אמר רבי יוחנן ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה כלומר שהפריש כל מעשרותיה מתעשרת לפי כולה ולא לפי (גידולין) [גדוליה. כ"י] בלד דלמו גידולים ומצטלי עיקר לגמרי מתעשרת לפי כולה,

יתיב רבה וקאמר להא שמעתא, אמר ליה רב חסדא מאן צאית לך ולר' יוחנן רבך,

[בעין לשון זה בפסחים לג: מאן ציית לך, וכן בשבועות יי, מעילה יב. מאן שמע לך],

[מה שנכתב על הגליון שיש גורסין רבא, הוא ודאי טעות שהרי רבה עלה לא"י ללמוד תורה אצל ר' יוחנן אבל רבא מעולם לא עלה לא"י וגם אביו שהי' חברו של רבא ותלמידו של רבה לא עלה. וראה תוס עירובין כ"ב ע"ב ד"ה קרקפנא. ע"פ ספר מנחת יחודה]

אבני חן על מסכת נדרים

הגידולין במעשר ואי לאו בטל הורע], והו"ל כלא טרח בהו דלא בטל כדאמר בסוגיא. פירוש נדרים],

ביאורי הר"ן: וקשה צעני, דהא כל דך שקלא וטריא בדבר שאין זרעו כלה היא [דאי זרעו כלה לא שייך ביטול שמה שהיה הרי הלך לו], ומדאורייתא ליכא מידי שאין זרעו כלה דליחייב צמעשר [שחייב מעשר מדאורייתא אינה אלא בדרג תירוש ויצהר, וכל אלו זרען בלה], וכיון שכן היכי דייק מורעך דגידולין שאין זרעו כלה אין מעלין את העיקר, דכדאורייתא לענין מעשר לא משכחת לה ?

ונראה צעני דקרא אסמכתא בעלמא הוא, וטעמא הוא דקייצ למילתיה [פי' שמה שדורש מורעך שרק היתירא גידולין מבטלין את העיקר ולא איסורא, הוא רק אסמכתא, אבל עיקר התירויז טמונים בתוך דבריו שאומר דהיתירא זרעי אינש ואם זורע היתר בטל דהוי היתר באיסור, אבל איסורי לא זרעי אינשי ואם זרעם אינם בטלים שכיון שהורע איסור, וגם הגידולין הם איסור אינם בטלים],

דכדין הוא דלכטיל היתר זרעי אינשי לגבי גידולין דאיסורא, משום דהוא ליה מערבות היתר באיסור, ודברים שאינם שוין מבטלין הן זה את זה [כדאמרין לעיל גב.], אבל איסורא באיסורא כליטרא מעשר טבל בגידולים דהווי איסורא אי בשציעית משום איסור שציעית אי בשאר שני שצו משום טבל אינו דין שמהא לה בטלה, [ש]אע"פ שאין האיסורין שוין מ"מ איסור באיסור הוא ודברים שכן שוין זה לזה לגמרי אין אחד מהם מבטל את חבירו, וכמו שכתבתי בפ' הנודר מן המזוהל (לעיל דף נב ד"ה וקשיא), כן נ"ל ועדיין אין דעתי נוחה **וצריך אני לעשות לי רב בזה**,

גופא א"ר חנינא תירתאה [ראה לעיל ג"ז ע"ב הגירסא "תירתאה" ומש"כ שם] **א"ר ינאי בצל של תרומה שנמטעו, ורבו גידוליו על עיקרו מותר, למימרא דגידולי**

דף ס' ע"א

היתר מעלין את האיסור, והתנן [תרומות פ"ט מ"ד] **גידולי תרומה תרומה** אלמא גידולין נמשכין אחר העיקר והיינו כן כמותו, והיאך מעלין [ואמרין בשבת יז: שהוא מ"ח דבר, וטעם הגזירה הוא משום תרומה טהורה ביד ישראל ופרש"י ועינו זרה לימנה לכהן חורעה לנטלה ממנו תרומה?]

[ומתירין] כי א"ר ינאי צלל של תרומה, לא שהיה הוא עצמו [תרומה. כ"י], אלא בגידולי גידולין קאמרין מנגדולי צלל של תרומה, ומשום הכי גידוליו, דהווי גידולי גידולין שרו ומעלין,

[ומקשה] **הא** ***(במז) תנינא** [באותה משנה דלעיל, גידולי תרומה תרומה ו] **גידולי גידולין חולין** כלומר דלא הווי תרומה, מיהו טבל הווי [וקשה על ר' ינאי שמתיר לגמרי?]

*[לשון "נמי" צ"ע [ובד"ס מחקן] שהרי הקושיא שלפני זה לא ה' מה אשמעינן ר' ינאי, רק הקושיא היתה שדינו נגד משנה, וע"ז מתירין שהוא מיידי בגידולי גידולין, ואם בא להקשות א"כ מה אשמעינן ה' די לומר מה קמ"ל הא תנינא,

אומן, והכא אמרין דגדל צמיז חייב אלמא אין גידולין כעיקר, ואפילו הכי קמני גדל צפטור פטור, אלמא אף על פי שאין גידולים כעיקר אין מבטלין אותו ?

דהכא היינו טעמא משום דהיתרא לא צטיל, שהאיסור דרכו להבטל ולא היתר [ראה מוה"ר חיות שחמה ע"ז, ומסיק שאולי הוא ע"פ הפמ"ג יו"ד בפתחיה לשער התערובות, וצריך ללמוד שם] ועוד דלא טרח לנטולי עיקר אלא גידולין מאליהן בזה,

[והוא דהבטול תלוי בשני דברים, א' אם הדבר שכנגדו רבה עליו וזה אינו שייך אלא באיסור ולא בהיתר כנ"ל, ב' מחמת מעשה האדם כמו בהבצל שתקנה וזרעה דמעשיו מעידים עליו דהעיקר אצלו הוא הגידולים שעל כן מבטל העיקר בשביל הגידולים, וזה הבטול מועיל גם להיתר שיתבטל להאיסור דכל הדברים יהי' מעלתם ובטולם כפי התנהגות בעליהם בהם. תפארת ציון]

[והר"ן בא לתירץ עוד קושיא] וצדין הוא דלעיל נמי [גז: כשמביא שני דיעות הגידולין אין מבטלין את העיקר חרא ילדה שסבבה בוקנה, וחרא בצל שנמטעו בכרם ונעקר הכרם] כי צעני למפטע צענין [דישמעאל איש בפר ימא] דצלל שעקרו בשציעית, מצלל שנטעו בכרם ונעקר הכרם, דמצי לדחויי שאני צלל שנטעו בכרם דלא טרח, אלא דכיון דהך דיחויא לא סגי לגבי ילדה שסבבה בוקנה [דהא שם טרח לבטל את הערלה], גבי צלל שנטעו בכרם נמי לא דמי ליה, כן נ"ל,

וכל היכא דקא טרח בטיל ברובא, והרי לימרא מעשר טבל דקטרח דהא טרח לנטולי עיקר זריעה, ואפילו הכי קמני **וקתני ואותה לימרא מעשר עליו ממוקם אחר לפי חשבון**, אלמא אע"ג דקא טרח [היתר] [איסור. רש"ש] שזה לא צטיל, דאי צטיל אמאי קמני מעשר עליה [וכי' מבטל ההיא ליטרא לגבי גידולי שציעית ?]

[ומתירין] **שאני גבי מעשר דאמר קרא דברים יד כב עשר תעשר וגו' והיתירא זרעי אינשי איסורא לא זרעי אינשי** כלי' רחמנא אמר דאף "זרעך" שזרעת שהוא ממוקם כבר מחזור ומעשר, דצטיל ליה עיקר לגבי גידולין, ומדכתיב "זרעך" משמע דוקא דהיתירא דהכי ארמייהו דאיןנש, ובהיתרא קאמר דגידולין מבטלין עיקר, אבל איסורא לאו זרעך מיקרי דלא זרעי ליה אינשי, הלכך מורעך משמע, דבאיסורא לא אמו גידולין ומבטלין עיקר,

[פי' שדורש הטלה "זרעך" שני פעמים, פעם אחת שאף אם הוא היתר כיון שזרעו נעשה איסור וצריך לעשרו עוד פעם, ודורש עוד שדוקא היתר שדרך לזרעו בטל, אבל איסור שאינו הדרך לזרעו לא אמרין שהגידולין מבטלין את העיקר],

[שצריך לעשר את כל מה שגדל בשדה ולא ינבה מן חשבון התבואה שזרע שהיתה כבר מתוקנת, דהדרא למבילה, ודוקא מתוקנת שדרך אדם לזרוע אבל איסורא דלא זרעי אינשי לא הדרא למבילה. ר']

[ג"ל דורעך מיותר, דהו"ל לכתוב כל תבואתך היוצא השנה שנה שנה, ומהו דרשינן בפ' לולב הגזול [ל"ו ע"א דר"ש פוסק את האחרונים בקוטנן מן המעשרות דיליף לה מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך] בדרך שבני אדם מוציאין לזריעה, ולהכי הכא כיון דאיסורא לא זרעי אינשי, הו"ל כמו שאין דעתו לבטל [פי' דכמו שצריכין פירות אלו להיות בגדר דרך בנ"א לזרוע שהיו חייבין במעשר כן גם צריך להיות דרך בנ"א לזרוע שיהי' הורע בטל ויתחייבו כל

אבני חן על מסכת נדרים

סוף המשנה גרפס לקמן סא. [דלשון בני אדם משמע עד ולא עד בכלל,

עד שיהא אסור עד שיצא דמשמע עד שיהא כולו,

עד לפני הפסח, רבי מאיר אומר אסור עד שיגיע דקצירה ליה לרבי מאיר, דנהי דליכא למימר דעד פני עד רגע אחד שלפני סוף יום האחרון של פסח קאמר, לא אמרינן [הכי. כ"י], דלא מחית איניש נפשיה לספיקא, דיוס שני ושלשי ושאר ימי הפסח, וכי קאמר עד פני הפסח לפני יום ראשון קאמר, **רבי יוסי אומר אסור עד שיצא דקצירה** ליה דמחית איניש נפשיה לספיקא:

נמ: קונם יין שאני טועם כו' אמר רבי ירמיה [צ"ל רב ירמיה והוא בר אבא בדלקמן ע"ב, והוא תלמיד רב, דאלו רבי ירמיה תלמיד ר' זירא לא ה' רב יוסף מפרש למלתיא משום דרב יוסף היה תלמיד רב יהודה כמו ר' זירא, ורבי ירמיה תלמיד ר' זירא היה בר תחליפא והנוכח כאן הוא בר אבא. מנחת יהודה] **לכשתחשך צריך שאלה לחכם** אע"ג דמדינא כי אמר היום מותר לכשתחשך כדאמרינן צמתנימין, אפילו הכי מדרבנן צריך שאלה [רב ירמיה סברא דנפשיה קאמר. ר'] ,

מאי טעמא? אמר רב יוסף גזירה היום משום יום אחד דאי שרית ליה לכשתחשך בלא שאלה, אחי למיעטי נמי ביום אחד שיהא מותר לכשתחשך בלא משמע ליה דליכא מידי צין יום אחד להיום [וכיון דבעי שאלה לחכם, חכם חוקר כיצד נדר ולא יבא לידי חילול נדר].

דף ס' ע"ב

א"ל אי הכי ליגזור ביום א' משום היום [ובמשנה אמרינן דאם אמר יום אחד אסור מיום ליום]?

א"ל היום ביום אחד מוחלף דאי שרית ליה כי אמר היום לכשתחשך בלא שאלה, אחי למשרי נמי אפילו באומר יום אחד, אבל **יום אחד בהיום לא מוחלף** דהא כי אמר יום אחד עמד באיסורו מעת לעת, הילכך לא מוחלף ליה למשרי כי אמר היום קודם שמתחשך.

ביאורי הר"ן: ומה שנהגו עכשיו - צתענית יחיד בלא הוי אלא מפסח ועד פסח, ואפי' הכי לכשתחשך שריא ליה בלא שאלה, ולא גזרינן משום יום אחד, היינו משום שהדבר ידוע שדיני של תענית כך הוא ואין איסורו כשאר נדרים, שכבר קצצו לו חכמים זמן, הילכך אפילו שרית ליה לכשתחשך לא אחי לאחלופי צנודר יום אחד שדיני תענית ונדרים חלוקין הן ולא אחי לאחלופי, זה נ"ל,

וראיתי לרש"צ ז"ל כאן [שכתב] מה שלא נראה [לענין] [בעיני. כ"י] שהוא ז"ל כתב דהיינו טעמא דגזרינן בהיום, משום שמקטת אותו יום הותר [לו. יעב"ץ] מתחלתו, כאומר יום אחד, וכיון דדמיין להדדי אחי לאחלופי, אבל תענית דמתסר מתחלת היום לא דמי ליום אחד דמימר אמר להכי שרינא הכא לכשתחשך לפי שנאסרתי מתחלת היום אבל ביום אחד שלא חל [איסורו] [איסורי. כ"י] מתחלתו אינו צדין שיהא מותר לכשתחשך,

ולפי האי פירושא נראה לי, דמאי דקמיני גבי שבת וצניעות לשעבר, וגבי חדש ושנה להצא ולא קמיני כולהו צלהצא, לאשמועינן דינא דנודר באמצע זמנים הללו, דבאמצע שבת ואמצע צניעות אסור בשבת וצניעות הנאים, מה שאין כן צנודר באמצע החודש ואמצע שנה, שמומר צראש חדש ורלאש השנה הנאים [וכן הוא גם לפי לשון ראשון].

[שלשון ראשון לא קשה לשון המשנה מפני ששבת ושביעית הם סוף פסח ימי שבוע וימי שמיטה ולכן מתאים להם לשון לשעבר, ור"ח ור"ה הם תחילת ימי החדש והשנה ובהם מתאים הלשון להבא, אבל לפי לשון זה ששבת ושביעית נמשכים גם הם לימים הבאים ולכן קשה מרוע לא אומר גם בהם לשון להבא? וע"ז מתרץ דמ"מ אם עומד באמצע השבת וכו' ולכן לא אומר להבא].

מיהו האי פירושא לימיה דכיון דשבת זו או שצו זה קאמר למה יאסר בשבת ושצו הנאים, הוה לן למימר שלא יאסר אלא ביום שבת ושנה וצניעות שעומד בהן וכדאמרינן צפ"ק דראש השנה דהמודר הנאה מחזירו לשנה [דאסר אמר לשנה זו. פני כ"י צא"ן] אפילו לא עמד אלא צ"ע צאלול כיון שהגיע אחד צתשרי עלתה לו שנה, אלא [ודלי. כ"י] פירושא קמא עיקר,

שבת זו אסור בכל השבת ושבת לשעבר	פ' ראשון בר"ן	ואחרים פירשו
יום שבת עצמו בכלל איסור של שבוע שעבר	כגון שעומד ביום שבת ואומר שבת זו אסור בכל שבת הבאה גם בשבת שעומד בה עכשיו והיינו שבת לשעבר	
חדש זה אסור בכל החדש וראש חדש להבא	שר"ח שלאחר החדש להבא הוא נמנה	כגון שעומד בר"ח ואומר חדש זה אסור בכל החדש וגם ר"ח שעומד בה שייד להבא לכלל החדש.
שנה זו אסור בכל השנה ור"ה לעתיד לבא	שר"ח תשרי לעתיד לבא ואינו בכלל האיסור	כגון שעומד בר"ה ואומר שנה זו אסור בכל השנה וגם ר"ה שעומד בה שייד להבא לכלל השנה.
שבוע זו אסור בכל השבוע ושביעית שעברה	ששביעית שלאחר שש שני שמיטה גם כן אסור	כגון שעומד בשנה השביעית ואמר בשבוע זה אסור בכל שני שמיטה הבאים ובשנה השביעית עצמה שעומד בה עכשיו וזה שאומר שביעית שעברה.

[ונמצא כשעומד בר"ח או בר"ה לא יהיה נפק"מ בין שני הלשונות,

ואם עומד בשבת ובשנה שביעית יהיה חילוק, דללשון ראשון אסור רק באותה היום, ולפי אחרים אסור גם בשבוע הבאה, וע"ז אומר הר"ן דליתא, ואם עומד באמצע השבוע ובאמצע שנת שמיטה גם לא יהיה נפק"מ בין שני הלשונות].

ואם אמר יום אחד, שבת אחת, חדש אחד, שנה אחת, שבוע אחד, אסור מיום ליום כלומר היקף אחד, וציוס אחד אסור מעת לעת,

עד הפסח [ראה ר"ן סג: דקאי על מה שאמר בתחלת המשנה דאמר קונם יין שאני טועם וכו' ואפ"ה סברי רבנן בעד שיהא דאסור עד שיצא, ולא אמרינן שכוונתו שישתה יין בלילי הסדר עיי"ש] **אסור עד שיגיע** [הר"ן מכאן עד

אבני חן על מסכת נדרים

(שנא) [הנא. כ"י] שני ימים ראש חדש, ויום ראשון היו למלאות חדש שעבר,

מהו דתימא ראש חדש לשעבר הוי * (לא. ר"ן, ר"ש מרעסוי) ליתסר שהי יום ראשון של ראש חדש למלאות חדש שעבר עושין אותו [למשל א' דר"ח אייר שהוא ל' ניסן], וסד"א ליתסר ביה, קמ"ל (הא) [דהאי. כ"י] קרו ליה אינשי ריש ירחא ומש"ה אע"פ שהוא מכלל חדש ראשון * *, כיון דריש ירחא קרו ליה מותר זו, דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם:

* # [יש לפרש גם הגירסא ולא ליתסר, דמיייר למשל שאסר על עצמו חדש אייר שהוא חסר, וניסן שלפניו הוא מלא ויש לאייר ב' ימים ר"ח, וס"ד שיום הראשון של ר"ח לא ליתסר מפני שהוא יום ל' ניסן, קמ"ל דמ"מ נקרא ר"ח אייר, והרי אסר על עצמו חדש זה. וראה ד"ס # 21],

** [פ' דר"ח שייך להבא אף אם הוא חדש חסר. אבל תימא דמאי כללא הוא זה אם החודש חסר או ר"ח שלו ב' ימים והא לפעמים בסלו חסר ור"ח שלו אינו אלא יום אחד ומאי שייך לתלות בזה. בנין יחזקא' בא"ז ועיי"ש עוד. וראה גם ברש"ש. אבל ראה בפ' הרא"ש שכתב שכן דרך "רוב" החדשים אחד מלא ואחד חסר, ולפ"ז לא קשה מיד],

ביאורי חר"ן: ומהא שמעינן דשטרות נמי כשהוא כותב ציוס ¹. ראש החדש הראשון [למשל א' דר"ח אייר], כותב ². צמד פלוני [פ' חדש אייר], ³. ואינו כותב על שם חדש שעבר [ניסן], ואם עשה כן * השטר מוקדם ופסול, שהשטר נעשה צמד השני [באייר] ויאלמו שקודם לכן נעשה [בניסן], שאין יום ראשון של חדש שני נקרא על שם החדש שעבר בלשון בני אדם,

וציוס ¹. ראש החדש השני [פ' ב' דר"ח שהוא א' אייר] כותב ציוס שני לחדש פלוני **, *** ומתרתו יום שלישי [דהיינו שיקרא לב' אייר יום ג' לחדש], ואם יכתוב יום שני יפסל משום מוקדם, דכיון דלענין נדרים אמרי' דיום ראשון דחדש חסר ריש ירחא קרו ליה, הכי נמי דיינינן בשטרות, דהא לקמן בסוף פרקין [סג: ליבא מתני' ר' יהודה היא] מדמינן שטרות לנדרים, *** וכן צדין דשטרות ומיוצין בלשון בני אדם הן בכל מקום,

מיהו כתב הרשב"א ז"ל שם המוספות דגטין נריך לכתוב ציוס שלשים לחדש תשרי שהוא ראש חדש מרחשון כדי להחמיר,

1. הוספתי מלת "ראש" נדריך אפטר, 2. (ציוס החדש) [צמדש. צ"י אה"ע סי' קכ"ו] 3. [ואין כותבו] [ואינו כותב. צ"י שם],

* [צריך לאוקמה שכתב ליום א' של ר"ח אייר, בשלהי חדש ניסן, דאם כתב ל' ניסן אין זה מוקדם. ע"פ הרש"ש], [ומיהו בניטין טוב לכתוב שהוא יום שלשים לחדש טבת, וכן כתב רבינו תם בכתובת בתו. תוס'],

** [וראיתי למי שפירש שהיה נפ"מ אם אומר ב' אייר או ב' "לחדש" אייר, שכשאומר "לחדש" הפירוש למנין הימים מיום ראשון של ראש חודש, ולפי זה דברי הר"ן הם פלואים ביותר],

והאי פירושא לא סגי לי, דהא צאמר היום שהנריכוהו לכשתחשך שאלה, מי לא עסקינן דקאי בשעת הגדר קודם שעלה עמוד השחר שנקטר מתחלתו כמעט יחיד, אלא ודאי כדאמרן,

ומהאי טעמא נמי [פ' לפי שאמרנו לעיל "שהדבר ידוע שדינו של מענין כך הוא"] המקבל עליו להתענות יום אחד בשבת, אין מחייבין אותו שיתענה כ"ד שעות דודאי לתענית שאמרו חכמים נמכוין, דהיינו מקודם שיעלה עמוד השחר עד שתחשך,

אמר רבינא אמר לי מרימר, הכי אמר אבוך [אביו של רבינא] מושמיה דרב [יוסף], כמאן אזלא שמעתיה דרב ירמיה בר אבא [שצריך שאלה לחכם]? כרבי נתן דתניא רבי נתן אומר כל הגורר כאילו בנה במה, והמקיימו [שאינו שואל עליה] כאילו מקמיר עליה כלומר דמאי דמזכירין ליה שאלה לחכם צאמר היום, לאו משום גזירה בלמוד, דסבירא לן דלא שכיח כולי האי לאחלופי דמשום גזירה בלמוד נחמיר (ציה) [ציה. ח"ש], (ו)מיהו כיון דכי נדר לאו שפיר עזר כדר' נתן נהי דאי לא הוה שייך למגור (כלל. ת"כ) לא מתמרין עליה לאזכורי שאלה, דאי הכי צכלהו נדרים נמי כי מטי ומנייהו יומא הכי,

מיהו כל היכא דשייך למגור כלל מתמרין עליה וקנסין ליה, הילכך אם היה נדר מזה כגון ללמוד ולקיים מזה [פ' ואמר שיעשה מצוה זו "היום"] אינו נריך שאלה [לחכם משתחשך],

ומאי דמדמה רבי נתן נדר לצונה במה, פירשמו צפרק ארבעה נדרים (לעיל כג) כסייעתא דשמיא:

[שנינו במשנתנו] שבת זו אסור בכל השבת כולה [והשבת לשעבר. ר"ן]: פשיטא דשבת דיו כלשעבר?

מהו דתימא יומי דשבתא קאמר משום דכיון שימי החול (קרו יומי) [קרויים. כ"י] שבת נימא שלהם לצדם נמכוין, ולא לאסור על עצמו יין בשבת [שהרי בשבת יש חיוב לשחות יין לקידוש] קמ"ל,

ואית דגרסי מהו דמימא יומי דמקמי שבתא קאמר קמשמע לן, והיינו הך, מיהו הך נסחא ליכא לפירושה כלל לפירוש שני שפירשנו במשנתנו [ז] צעומד ציוס השבת עסקינן

[פ' דלפירוש ראשון דמפרש "ושבת לשעבר" דקאי על השבת שלאחר ימי השבוע ניחא, דמפרש דס"ד דקאי רק על ימי החול ולא על השבת שלאחר ימי אבל לפי פירוש השני דמפרש "ושבת לשעבר" דקאי על יום השבת שגורר בו, בשלמא לפי נוסח הראשון של הר"ן כאן דס"ד דלשון "שבת" קאי רק על ימי החול ניחא, אבל אם נגרום "מהו דתימא יומי דמקמי שבתא קאמר" פ' שאוסר עצמו עד שבת הבא, אם כן גם שבת שעומד בה יהי בכלל, ואיך ס"ד דשבת שעומד בה אינה בכלל. ועיין בספר משמרות כהונה בא"ז]:

[שנינו במשנתנו] חדש זה אסור בכל החדש, ור"ח להבא: פשיטא?

כי איצטריכא לחדש חסר שהחדש שנא אחר חדש של נדרו הוי חסר, ואם כן חדש שנדר בו הוה ליה מלא, [וצ"ע דהא מתני' בזמן שקדשו ע"פ הראיה ולא נקבע אחר מלא ואחד חסר? אהל משה בא"ז עיי"ש] ועושין צמדש חסר

אבני חן על מסכת נדרים

השנה], אלא לאו [דלא אמר השנה אלא] דאמר "שנה", אלמא שנה כהשנה דמי דאי דיניה כשנה אחת, לא ממסר עבירה אלא שנים עשר חדש כדכיוצא שנים, ויום נמי כהיום דיניה [שאסור כ"ד שעות],

לא לעולם דאמר "השנה", ומהו דתימא הלך אחר רוב השנים ולא אית בהו עיבור דלית כהן עכור, וימא דלע"ג דאמר השנה לא לימסר אלא כדכיוצא שנים, קא משמע לן,

ולענין הלכה כיון דנענין לא אפשיטא, נקטינן לחומרא, דיוס כיוס אחד דמי, ואסור מעת לעת [ולכאורה גם בשנה אם אמר שנה אסור שנה אחת, ואף אם ה' עומד בתחלת השנה אסור כל השנה וגם בעיבורה].

[ענין חדש] איבעיא להו, אמר יין שאני טועם "יובל" מאי שנת חמשים כלפני חמשים או כלאחר חמשים לאו דקאמר כהדין לשנה [שאמר סתם "יובל" בלי מלת "זה"]? דהא כיון דלא אפשיטא נענין דלעיל, מי אמר יובל כיוצא אחד דיניה [וצריך למנות חמשים שנה מיום נדרו], [ואז] ולא שייך למצניח [אי שנת חמשים כלפני חמשים או כלאחר חמשים, [כוונתו דלישנא כלפני חמשים כו'] משמע דהבעיא היא אם אסור בשנה היובל עצמה או לא, ואי דיניה כיוכל אחד ועומד באמצע יובל, בשנת היובל עצמה ודאי אסור, והנ"מ אינו אלא באיזה שנה יכלה נדרו. רש"ש]

אלא הכא דאומר "יובל זה" עסקין, ולא דק בלשניה, משום דעיקר נענין ליתא אלא אי שנת חמשים [שנת היובל] כלפני חמשים, שאינה [שייכת] ? כלל למשצון יובל הכא, שאין עושין שמיטה עד חמשים ושבע, הילכך נודר דקאי באמצע יובל ואמר יובל זה מיתסר זה,

מ"ג	מ"ד	מ"ה	מ"ו	מ"ז	מ"ח	מ"ט
יובל						
א'	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז' (נ"ז)

או כלאחר חמשים, שאותה שנה עולה למשצון שמיטה שלאחר חמשים, ונודר מותר זה, שאין שנת חמשים מכלל יובל עכבר?

מ"ג	מ"ד	מ"ה	מ"ו	מ"ז	מ"ח	מ"ט
יובל	ב'	ג'	ד'	ה'	ו'	ז' (נ"ז)

[ופושט האיבעיא] ת"ש [ר"ה ח:]: דתניא פלוגתא דרבי יהודה ורבנן # [לכאורה הלשון "פלוגתא דר"י ורבנן אינה מלשון הבריייתא] ויקרא כה "וקדשתם את שנת החמשים שנה" שנת החמשים אתה מונה [פי' שנת היובל אתה מונה אותה רק לשנת יובל] ואי אתה מונה שנת חמשים [גם לשנת חמשים, וגם לשנת אחת של שמיטה הבאה], ואחת [ואין שנת החמשים שהיא שנת היובל עולה להיות גם לשנה ראשונה של שמיטה הבאה] [אחת בלא וי"ו גרס דאין שנת חמשים ראשונה לשביעית הבאה. תוס' ר"ה ט.]. שאין שנת חמשים נמנית לענין שמיטה [פי' אין מונים אותה באופן שמפרש ואזיל] עד שתהא נמנית בשנת חמשים של יובל עכבר ולשנה אחת של שמיטה שאחר אותו יובל, מכאן אמרו יובל אינו עולה למנין

*** # [ומחירתו יום שלישי. וצריך להבין מנין לו להר"ן שצריך להתחיל למנות "ימי" החודש מיום הראשון של ר"ח ונמצא שכל ימי החודש יהיו מאוחרים לגבי שטורות, דלמשל ביום י' לחדש יהי' צריך לכתוב י"א לחדש, דלמא כוונת הגמ' רק לגבי שני ימי ראש חודש שגם יום הראשון של ר"ח נקרא על שם חודש השני הגם שהוא יום ל' לחודש הראשון. וצ"ע. וראה במצור דבש. וכן כתב בבנין יחזקא' בא"ז תימה גדולה בדבריו מניין לו דבני אדם מתחילין למנות מיום הראשון, ואי משום דקרו ל' ריש ירחא הא גם יום שני ריש ירחא קרו ל'. וראה עוד בספר פרשת נדרים. א"ח תש"ס],

**** [וכן נדון [פ'] וכן מסתבר לדמות שטורות לנדרים] דשטורות [פ'] כל שטורות שכותבין בעדים כגון שטר הלואה או שטר מכירה וכדומה] ומינין [פ'] כמבואר בח"מ ס' מ' וז"ל או שכתב לו בשטר הריני חייב לך מנה אע"פ שאין שם עדים, וזה נקרא שטר חיובין שמחייב עצמו מרצונו] נלשון נזי אדם הן ככל מקום [פ'] וכמו שנדרים הם בלשון בני אדם כן שטורות הם בלשון בני אדם],

[שנינו במשנתין] שנה זו אסור בכל השנה כולה: איבעיא להו אמר קונם יין שאני טועם "יום" מאי [ע' אגודת אוזב בא"ז], דיניה כהיום דלשמיטת נפשך או כיום אחד דלמסר מעת לעת?

ת"ש ממתניתין [ממשנתין] קונם יין שאני טועם "היום" אין אסור אלא עד שתחשך, הא "יום" כיום אחד דמי,

אימא סיפא אמר "יום אחד" אסור מיום ליום, הא "יום" כהיום דמי, אלא מהא ליכא למשמע מינה [לשון זה יש לערך עוד עשרים פעמים בש"ס],

אמר רב אשי ת"ש [מבריייתא מובא לקמן סג.], [היה עומד אפילו בתשרי, ואמר] קונם יין שאני טועם "השנה", נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה [בחדש העיבור. ראב"ה]

ביאורי הר"ן: נראה לי דכונן דמתסר בעיבורה לנודר מתחלת השנה [ר"ה] אינטיך [הוא לפי מסקנת הגמ', ראה בית מאיר יו"ד ס' ר"כ סע' ז.], [פי' דלא רק אם נודר למשל בחדש שבט ואומר השנה שאסור עד ר"ה וזה יכלול גם חודש העיבור דאין זה חידוש כל כך, רק גם אפילו אם נדר מר"ה יהי' אסור י"ג חודש. ראה לקמן סג.]. דלקא דעתך אמינא דלא לימסר אלא שנים עשר חדש כדכיוצא שנים, קא משמע לן דמתסר בשלש עשרה, דאי נודר צ"ח @ שצט פשיטא דהשנה עד ראש השנה משמע [פי' פשיטא שאסור עד ר"ה שכולל גם עיבור השנה],

[לפמש"כ לקמן [סג] בגמרא בסה"ע בס"ד אין כאן פשיטא. רש"ש],

היכי דמי

דף ס"א ע"א

אילימא כדקתני, למה לי למימרא [האמר שנה ובודאי כולל כל

אבני חן על מסכת נדרים

[אסור בשתיית יין] עד שיתחילו העם להכניס בכלכלות [ר"ל בסלים שכבר נתבשלו הרבה סלים מלאים. יבין],

[אבל אם אמר] עד שיעבור הקיץ [שוה יותר מעד שיהא] קיץ זמן לקיטת (פירות. כ"י) תאנים, וקרי ליה קיץ לפי שקולצין אותן ביד, וקמני דכיון דאמר עד הקיץ או עד שיהא, [אסור. כ"י] עד שיתחילו העם להכניס בכלכלות ולא יומה, לפי שאין זמנן קצוה,

[מפרש לשון "קיץ" שפירושה ללקט ולקצוץ ביד, אבל לשון "קציצה" קאי על כל עניני חיתוך, כמו שאנו מוצאין קציצה באילן וכדומה. ותאנים אינם נלקטין כולן בפעם אחת רק לאט לאט כשהן מתבשלין, ולכן נקרא תקופה שלימה בשם קיץ שהיו עסוקין בכל זמן ההוא בלקיטת התאנים. וכיון שהתאנים כשהן מתבשלין הם רכים מאד ואינו יכול לאחוז בפרי ולנתקה מהאילן כמו תפוחים, ולכן לא שייך בה לשון לקיטה, אבל בקל יכול לאחוז בעוקץ התאנה ולנתקה מהאילן ואינו צריך בלי לזה וקורא לזה קיץ. אבל עדיין צריך ביאור אם באמת יש חילוק בין קיץ לקציצה, וגם איך יאמר שם הפועל של קיץ? א"ס תש"ס],

עד שיקפילו המקצועות [ר"ל שיקפלו ויכריכו הסכנים להכניסן לתיוקן להטמינן לשנה הבאה. יבין, # ואולי היה להם סכנים המתכפלים, לחתוך תאנים וענבים] הסמינים שהם מיוחדים לחתוך תאנים כשעושים מהן עיגולין נקראין מקצועות, והכי אשכחן דקרי קרא לסמינן. כ"י] מקצועות דכתיב (ישעיהו מד) יעשהו במקצועות, ואף העיגולין עצמן נקראים (כן) [קציעות. ח"ש] על שכן:

גמ': תנא כלכלה שאמרו [במשנה שאסור בשתיית יין עד שיתחילו העם להכניס בכלכלות], כלכלה של תאנים שלפי שהן נקצצות ביד, לקיטתן קרויה קיץ ולא כלכלה של ענבים ולא כלכלה של ענבים, משום דלא מקצצין בידא, אלא על ידי סכין וההיא חמיכה מקריא,

תניא הנודר מפירות "הקיץ" אין אסור אלא בתאנים, רשב"ג אומר ענבים בכלל תאנים [שגם הם בכלל תאנים], מאי מעמא דתנא קמא? קסבר תאנים מיקצצין בידא, ענבים לא מיקצצין בידא,

רשב"ג סבר ענבים גמי כי מירדדן מיקצצין בידא כשיצטו עוקצי הענבים אף הם נקצצין ביד מקרו [פי' וגם לענבים שייך לשון קיץ]:

[שינוי במשנתו] עד שיעבור הקיץ עד שיכפלו המקצועות: תנא עד שיכפילו "רוב" המקצועות,

דף ס"ב ע"א

תנא הוקפלו רוב המקצועות, מותרות משום גזל שממילא הם ממה ששאר בשדה, אחר שקפלו והכניסו רוב המקצועות ופטרות מן המועשרות דכתיב (דברים יד) וצא הלוי כי אין לו חלק ומחלה עמך, ילא הפקר שיש לו חלק ומחלה עמך,

[והגמ' מספרת] רבי ורבי יוסי בר רבי יהודה איקלעו לההוא אתרא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות, רבי הוה קא אכיל רבי יוסי בר ר' יהודה לא אכיל, אתא מדרהון [בעל האילנות] אמר להו אמאי לא אכילי רבנן [יתכן דגם רבי הפסיק כבר לאכול מרם בואו. רש"ש], הוקפלו רוב המקצועות הוא,

ואף על פי כן לא אכיל ר' יוסי בר ר' יהודה, קסבר משום סניות מילתא הוא דקאמר הדין גברא מפני רוע לב (לומר כצד) [כלומר. מנחת יעודה] התרמס אותם לעצמם,

[פי' דבאמר רצה ר"י בר"י לאכול, רק ממה שלא אמר הבעה"ב אכול, רק אמר הוקפלו רוב המקצועות הוא, הבין ר"י בר"י שהוא מדבר מפני רוע לב. מנחת יהודה עיי"ש]

רבי חמא בר רבי חנינא איקלע לההוא אתרא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות, הוה קאכיל, יהיב לשמעיה לא אכיל # [צריך להבין איך העיו המשמש להחמיר יותר מרוב] אמר ליה אכול כך אמר לי רבי ישמעאל בר רבי יוסי משום אביו הוקפלו רוב המקצועות, מותרות משום גזל, ופטורות מן המעשר,

ר' טרפון אשכחיה ההוא גברא [פי' בעל אילן תאנים מציא את ר' טרפון] בזמן שהוקפלו המקצועות דקאכיל [שה' אוכל תאנים מאילן שלו בזמן שכבר הוקפלו המקצועות], אחתיה בשקא [הכניסו לר' טרפון לתוך שק] ושקליה [ולקחון] ואמטייה [והולכין] למשדיה בנהרא [להשליכו בנהר] אמר לו אוי לו לטרפון שזה הורגו, שמע ההוא גברא הכיר שר' טרפון היה שבקיה וערק [הניחו וברח], וא"ת למה בא להורגו וכי לא ידע גם דין זה דאין לגנוב דין מיתה מן התורה וכו'? ו"ל דלא היה דעתו להורגו אלא שגם לו למשד"י בנהר כדי שיודה וישלם לו ענבים דכולי שחא. מהרש"א]

אמר רבי אבהו משום ר' חנניה בן גמליאל, כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה, אמר אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה שהניחו כשהדיעה שהיא ר' טרפון ולא הניחו אלא לכבוד מורנו,

ואמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם, קל וחומר ומה בלשצר שנשתמש בכלי קודש שנעשו כלי חול שנאמר יחזקאל וכו' בה פריצים וחיללוהו, [ופ' הפסוק הוא] כיון שפרצום נעשו חול, נעקר מן העולם, דכתיב הניאל ה בה בליליא קטיל [נהרג] בלשצר, המשתמש בכתרה של תורה, שהוא חי וקיים לעולם, על אחת כמה וכמה,

ורבי טרפון כיון דכי אכיל דהוקפלו רוב המקצועות הוה אמאי צעריה ההוא גברא? משום דההוא הוה גנבי ליה

אבני חן על מסכת נדרים

ענבי [היה גונבים ממנו ענבים, פי' שהיה לו גם כרם אצל אילנות אלו] כולל
שתא [לאו דוקא שהרי אין ענבים מבושלים מצוים כל השנה] וכיון
דאשכחיה לר' טרפון סבר היינו דגנבן,

אי הכי [ר' טרפון] **אמאי ציער נפשיה** אי אמרת בשלמא דלא הוה קפיד
ההוא גזרל אלא [א. רע"ז] הוה שעתא, מש"ה הוה מנטער היאך לא הוה
דצומן שהוקפלו רוב המקצועות הפקרא נינהו, ואי נמי לא זייט ליה (ד ?) לשלם
ליה ההוא פורתא, אלא אי אמרת דכולה שמה הוו גנבי ליה עינבי, מאי הוה ליה
(למענד) לר' טרפון [למענד. כ"ז] וכי הוה ליה לשלומי דמי טוצא דלא מחייב
בהו,

ומסקינן **משום דרבי טרפון עשיר גדול הוה והוה ליה לפייסו**
בדמים, דאין הכי נמי כיון דעשיר גדול היה [בכל אופן היה לו לפייסו אף
שהוא סכום גדול],

ביאורי הר"ן: מיהו דוקא צבי האי גוונא הוה דאסור, משום דההוא גזרל עדיין
היה חשוד, ולכבוד תורתו הוה שהניחו, אכל ודאי לפטור ע"מ דכבוד [ב]מורה
צמה שאינו חייב בו שרי, כדאמרין לקמן שרי ליה לגזרל מדרבנן למימר לא
יהיננא כרגא, ושרי ליה נמי למימר שרי לי מיגראי כרישא, שכינא דצברים הללו
זכתה תורה לתלמידי חכמים, כשם שזכתה לכהנים וללוים תרומות ומעשרות ?

[אי הכי אמאי ציער נפשי' ? משום דר"ט עשיר גדול ה' והו"ל לפייסו בדמים.
עיין במסכת כלה ושם הובא מקורם מעשה הוה דר"ט בזה הלשון אמרו עליו על
ר"ט שה' עשיר גדול ולא ה' גותן מתנות לאביונים כראוי, פעם אחת מצאו ר"ע
כו' עיי"ש, ואח"כ איתא שם מעשה הזאת המובא כאן, ומעתה תבין על מה
ציער נפשי'. מנחת יהודה]

תניא דברים ל' **לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה**
בו, שלא יאמר אדם אקרא [הגירסא. מאירי פי' פשוטו של מקרא]
שיקראוני חכם, אשנה [ר"ל בפירושין וחיידושין. מאירי] **שיקראוני**
רבי, אשנן [ללמד לתלמידים. מאירי] **שאהיה זקן ואשב בישיבה,**

אלא למד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנאמר משלי ז' **קשרם**
על אצבעותיך כתבם על לוח לבך כלומר לא תכין להנאמן אלא כדי
שיהיו שגורין צפין, והסיף על זה ואמר ענדם על גרגרותיך,
[במשלי יש שני פסוקים בפרק ז' פסוק ג' כתיב קשרם על אצבעותיך כתבם על
לוח לבך. ובפרק ו' כ"א כתיב קשרם על לבך תמיד ענדם על גרגרתך. וכתב
בד"ס דבכ"י מובאים ב' הפסוקים עם עירוב ביניהם. וכן הר"ן מערבם. רש"ש]

ואמר כך הוצא ראיה שסוף הכבוד לבא, שנאמר **ואומר** משלי ג' ז' **דרכיה**
דרכי נועם [יְבֹלְתֵיבוּ תִּיָּה שְׁלֹ'ם] **ואומר** משלי ג' יח **עין חיים היא**
למחזיקים בה ותומכיה מאושר,

רבי אליעזר בר ר' צדוק אומר, עשה דברים לשם פעלם לשם
הקצ"ה שפעלם וזוה עליהם ודבר בהם לשמם, אל תעשה עמרה
להתגדל בהם, ואל תעשה קורדום להיות עורר בו,

וקל וחומר, ומה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי קדש
שנעשו כלי חול נעקר מן העולם, המשתמש בכתרה של
תורה על אחת כמה וכמה,

אמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא
ידעי ליה, דכתיב [שעבודיה אמר לאליהו] **מלכים א יח ועבדך ירא**
את ה' מנעוריו דאפשר דאליהו לא הוה ידע ליה,

[ומקשה אליבא דר' טרפון] **אלא קשיא דר' טרפון? [משום. ד"ס]**
דעשיר גדול היה והוה ליה לפייסיה בדמים,

רבא רמי כתיב ועבדך ירא את ה' מנעוריו **וכתיב** משלי כו
יהללך זר ולא פיך? הא באתרא דידעי ליה הא באתרא
דלא ידעי ליה,

[בוודאי פרשת בלק דף קצ"ג ע"ב וז"ל והא כתיב יהללך זר ולא פיך ? ומתירן ואם
לא זר ואם אין הזר מהלל אותך, או יהלל אותך פיך. וראה מהרש"א שכיון לזה].

אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן
אנא שרו לי תיגראי ברישא המירו תגר שלי, כלומר פסקו לי דיני תמלה
דכתיב שמואל ב ח **ובני דוד כהנים היו** שהיו חכמים וה' דינס ככהנס
מה כהן נוטל בראש, אף תלמיד חכם נוטל בראש,

[וקשה לי אם כן כהן קודם בדינו ולא מצינו דין זה? ובאמת הא דת"ח קודם
הובא בכתובות דף ק"ה ובשבועות דף ל', והוא משום עשה דכבוד תורה עדיף,
ולא מדרשא דהאי קרא, וה' יאיר עיני. מרומי שדה]

וכהן מנא לן? דכתיב ויקרא כא **וקדשתו כי את לחם (ה')**
אלהיך הוא מקריב, ותנא דבי רבי ישמעאל **וקדשתו לכל**
דבר שבקדושה

דף ס"ב ע"ב

לפתוח ראשון בקריאת המורה שקורא ראשון [וכתב הרישב"א ז"ל ובבבלין
ממור ת"ח קודם לכהן עם הארץ כדאיתא בהוריות י"ג ע"א. נמוקי יוסף],
ולברך ראשון צרכת המזון, שהוא קודם לכל אדם **וליסול מנה יפה**
ראשון אס צא לתלוק דבר עם ישראל, עושה ישראל ממנו שני חלקים שוים, וכהן
צורך אי זו מהן שילצה,

אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן [כלומר לתלמיד חכם. ופירוש
צורבא מלשון צרבת המקנה [ויקרא י"ג כ"ח] שהוא לשון חימום, כלומר למי
שנתחמם בתלמוד התורה, כדאמרין תענית ד' ע"א האי צורבא מרבנן דרתח
אורייתא מרתחא ליה. פירוש רבינו אברהם מן ההר] **למימר לא יחיבנא**
אכרגא [כרגא = פי' מס] [פי' ואין זה נקרא משתמש בכתרה של תורה]
דכתיב עזרא ז' **מנדה בלו** [יְהִלְךְ] [פי' מיני מסים, כדמפרש לקמיה] **לא**
שליט למירמא עליהון,

אבני חן על מסכת נדרים

לא הגיע קציר של הר אסור, עד שיגיע קציר של הר, וכדאיתא בגמרא, ואם היה בבקעה בבקעה [שם נדר בבקעה ואח"כ עלה להר, כיון שהגיע זמן בקעה הותר נדרו אף שלא הגיע עדיין זמן קצירה בהר],

[ואם אמר אחד מב' לשונות אלו] **עד הגשמים, עד שיהו הגשמים,** [או אסור לשחות יין] **עד שתדר רביעה שניה** ג' זמנים הן של גשמים וכן [זמן] [אחד מהן. ח"ש] קרי רביעה, על שם שהגשמים רובים על הארץ, וקמי' דמתסר עד שתרד רביעה שניה, משום דסתמא [בשדבר על ירדת גשמים] שניה משמע, שאינה מקדמת כל כך כרביעה ראשונה [פי' ולכן אין בווניה על גשמים הראשונים שלפעמים הם מקדימין, ואין זה נקרא עדיין זמן גשמים], ולא מאחרת כל כך כשלישית, מיהו לא צענין. כ"י] עד שתרד, אפילו כי אמר עד שיהו הגשמים משום שאין זמן קצו [חוץ אם אומר בפירוש עד שיעבור],

רשב"ג אומר עד שיגיע זמנה של רביעה [ואע"פ שלא ירדה עדיין, דכירא ליה דכיון דאין לירידתה זמן קצו, שהרי לפעמים מאחרת לירד, אחרת דצומן ירדתה (חל) [מלה. כ"י] נדר, ולא בירידתה ממש כך נראה צענין,

[ואם נדר] **עד שיפסקו גשמים** [או אסור ב"י] **עד שיצא ניסן כולו** [דעד] [דכל. מ"ז] ניסן רגילין גשמים לירד **דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח** [ר"מ למעמיה דאמר במסכת תענית בפ"ק [משנה דף ה.]] עד מתי שואלין את הגשמים, ר"מ אומר עד שיצא ניסן, רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח ותו לא].

נב"ז: [ובא לפרש מה שאמר במשנה "הכל לפי מקום נדרו"] **תניא הנודר עד הקיץ בגליל** [הכוונה למקומות גבוהים], **וירד לעמקים, אע"פ שהגיע הקיץ בעמקים, אסור עד שיגיע הקיץ בגליל:**

[שנינו במשנתנו] **עד הגשמים, עד שיהו גשמים, עד שתדר רביעה שניה, רשב"ג אומר** [עד שיגיע זמנה של רביעה] **וכו': אמר ר' זירא מחלוקת** [דת"ק ורשב"ג] **דאמר עד הגשמים** כלומר כי פליגי ת"ק ורשב"ג אי צעי עד שתרד ואי [צעי כשהגיע] [סגי כשהגיע. כ"י] דווקא דאמר עד הגשמים [שבסתם אומרים אנשים עד הגשם ולא עד הגשמים. כ"ה בר"ן לקמן בדף זה], **אבל אמר עד הגשם** אפילו ת"ק מודה ד **עד "זמן" גשמים קאמר** ולא מתסר אלא עד שיגיע "זמן" רביעה שניה [אף שלא ירד הגשם עדיין],

ביאורי הר"ן: ומקשו הכא [פי' יש מקשים באן] אמאי לא משמע ליה נמי לת"ק עד הגשם ירדה ממש, כי היכי דמשמע ליה עד הגשמים [פי' למה משנה לשון זה?]

ונראה צעני' דהיינו טעמא דמדינא עד שיגיע משמע [ולא עד שירד ממש], דכי היכי דאמרין דכל שאין זמנו קצו, כלומר שאין להמשכחו זמן קצו, לא מחית נפשיה לסיפקא למיתסר דיה, ומשום הכי אינו אסור אלא עד שיגיע, הכא נמי כל שאין להחלחלו זמן קצו שלפעמים מאחר הרבה [בגשמים] [הגשמים. מ"ז], לא מחית נפשיה לסיפקא, ועד שיגיע זמן קאמר, וראייה לדבר, מדאצטרי לן בירושלמי קצו זמן למשמה דנו ואמר קונם יין עד שיהא משתה דני, אי הו' כמי שזמנו קצו [ואו הדין שאסור עד שיעבור] או מאחר

וא"ר יהודה מנדה זו מנת המלך [המעשר מכל הסחורות. נב"ז], בלו זו כסף גולגלתא [דבר קצוב לכל אחד ואחד. נב"ז], והלך זו ארנוגא סעודת המלך כשהולך ממקום למקום ארנוגא בלשון יון סעודה, לשון אחר שותפות שיש לו למלך צהמות דארנוגא לשון שותפות מדכתיב [במדבר כא] כי ארטון גבול מואב בין מואב ובין האמורי,

ואמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא **אנא** עבד לאיש שהו [כהן] [כ"י] לעבדי האש לא יחיבנא אכרגא [שעבדיו] [שעבדים. ח"ש] פטורין מכרגא, ולא הו' כמודה בעצודת כוכבים, כ"מ] **לאברוחי אריא מיניה קאמר** דמוכחא מילתא דלא אמר הכי אלא לאפטורי מכרגא,

וכי קאמר נורבא מרבנן רבוא קאמר, דאפילו נורבא מרבנן שרי ליה למימר הכי, [ולא הו' כמודה בע"ז דמוכח מילתא דצורבא מרבנן לכו לשמים. נב"ז] * **דהן** [גובי המס] **סבורים לעצודת כוכבים, והוא לכו לשמים דכתיב ה' אלהיך אש אוכלה הוא,** [ושלא אמר הכי אלא לאיפטורי מכרגא. נב"ז, פי' שהוא ענין אחד [ולא לישנא אחרת] כגירסת הכ"י] פי' שהת"ח בווניה לשמים ואינו אומר כן אלא לאפטורי מכרגא], [ולא הו' דברים שבלב דקיי"ל דאינן דברים? משום דהכא האונם מוכיח על דברים שבלבו שכונתו לשם שמים. פרשת נדרים עיי"ש], * **דהן סבורים** [לישנא אחרת, הן. כ"י]

רב אשי הוה ליה ההוא אבא יער זבניה לבי נורא מכרו לעבדי האש שמתינן את האור צבית עצודת כוכבים שלהן, **א"ל רבינא לרב אשי האיכא ויקרא יט לפני עור לא תתן מכשול** [שיעשו צלמים או בנן לפני עבודת כוכבים. תוס'?]

א"ל רוב עצים להסקה ניתנו [להסקת התנורים לבישול ולרחיצה ולחימום] ואינו כמוכרו לעבד עצודת כוכבים, דהא איכא למיתלי בהמירא וכל היכא דאיכא למיתלי תלינן. [מכאן יש ללמוד שאסור להלות מעות צורך בנין עבודת כוכבים או לצורך תבשיטתה, כ"ש למכור להם משמשין ודברי תפלות כגון גביעים מחתות וספרים והמונע יצילתה. תוס'],

מתני': [האומר [למשל] קונם יין עלי] **עד הקציר,** [או אסור לשחות יין] **עד שיתחיל העם** # [מלת "העם" בלשון המקרא וגם בלשון חז"ל בא על ישראל, אבל כאן כולל גם הגוים] **לקצור קציר חטין** דהא [קציר חטין] הוא דחשיב להו לאישי, וקרו ליה קציר סתם **אבל לא קציר שעורין** [פי' אינו יכול לסיים נדרו בקציר שעורין, וקציר שעורים הו' מוקדם. רש"י],

הכל לפי מקום נדרו כלומר מסתמא בכל מקום מיקרי קציר, קציר חטים, אכל אס' במקום נדרו הורגלו לקרות לקציר שעורים, קציר סתם, הכל לפי מקום נדרו,

וכן נמי **אם היה בהר** # [שקציר ההר מאוחר, כיון שהמים יורדין למטה אין לה די מים] **בהר** אף צוה הולכין אחר מקום נדרו, שאם היה צוה הולכין אחר זמן קציר של הר, שאע"פ שאמר כן ירד לבקעה והגיע קציר של בקעה, כיון שעדיין

אבני חן על מסכת נדרים

ר' מאיר	ג'	ז'	כ"ג
ר' יהודה	ז'	י"ז	כ"ג
ר' יוסי	י"ז	כ"ג	ר"ח בסליו

ואמרינן עלה בשלמא רביעה ראשונה לישאל ומן עו"מ צנרת השנים, שלישית להתענות חס לא ידו, אלא שניה למאי?

ואמר רבי זירא לנודר שאם נדר עד הגשמים אסור עד רביעה שניה, דקמס גשמים רביעה שניה משמע, (שליש) [שליש]. כ"י] מקדמת ולא מאחרת [שהיא זמן הממוצע שאינה לא מקדמת הרבה ולא מאחרת הרבה],

[לא הבנתי למה מביא דרבי ר' זירא כאן, וכל הקושיא דבשלמא וכו' לא היה לו להביא בדי להקשות, ואולי כיון שהקושיא הוא על ר' זירא שהוא אומר מחלוקת דאמר עד הגשמים, ולכן רוצה להביא ראיה שר' זירא ידע מבריייתא זו],

ואמרינן עלה כמאן אולא הא דתניא רשב"ג אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה, אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה, כמאן ? כרבי יוסי דאמר צ"י וכו"ג, דאילו לר"מ ליכא ז' ימים בין ראשונה לשניה, ואילו לר' יהודה ליכא טפי,

ורשב"ג לדבריהם דרבנן קאמר להו, לדידי לא קפידנא צנודר צירידת גשמים כלל אלא צונמן, אלא לדידכו נהי דקפידתו צירידה ממע, אודו לי מיהת דאע"פ שהתחלת ירדתן היתה מתחלת רביעה ראשונה ולא פסקן, אפי' הכי [לא האמר שרביעה שניה לא בא עדיין, אלא] אודו לי דכיון שנמשכו עד רביעה שניה מורת רביעה שניה עליהן, וסליס ליה זמן נדריה,

וקס"ד צנודר עד הגשם עסקי' דהכי הוה אורחיהו דאנשי, ואם איתא לדר' זירא דאמר דצעד הגשם כולו מודו דעד "שיגיע זמן" קאמר, היכי אמר להו רשב"ג אודו לי מיהת [פ' הרי לא פליגי בזה], [ועוד קשה] ומאי אריא ירדו אפי' לא ירדו כלל, כיון דכי נדר עד הגשם אמר, והגיע זמנה של רביעה שניה, לכולי עלמא שלים נדריה?

ומתרגלין [ומתרגין] ההוא דאמר עד הגשמים כלומר אי אמר עד הגשם אין הכי נמי, דלכולי עלמא צעד שיגיע זמן סגי, אכל הכא צמאי עסקין דאמר עד הגשמים, וזה הפירוש הנכון בשמועה זו,

אכל אחרים פירשו דמעיקרא ר' זירא ה"ק, מחלוקת כלומר כי אפליגו צמנתי, ומיהו לכו"ע עד רביעה שניה מתסר, למר עד שחר, ולמר עד שמיני, דוקא כי אמר עד הגשמים [ועד כאן פירוש זה כמו פ' הר"ן לעיל],

אכל אמר עד הגשם, עד זמן גשמים קאמר דהיינו רביעה ראשונה, למר עד שחר ולמר עד שמיני דוקא [פ' דאילו לפירוש הר"ן הדיוק הוא עד "זמן" אף שלא ירדו, ואילו לפי אחרים הפירוש הוא עד רביעה ראשונה, ולא על רביעה שניה], וכי אמר מחלוקת כאלו אמר לא שנו [פ' דלשון מחלוקת בכל מקום פירושה אבל באופן אחר אין כאן מחלוקת, אבל כאן פירושה שאם אמר גשמים המחלוקת כדאמר במתני' אם אסור עד הזמן או עד שירד, אבל בלשון גשם אין מחלוקת, אבל כאן גם אם אמר גשם יש מחלוקת כמו במשנה, אלא שמודים דמירי ברביעה ראשונה],

ומקשין עליה מדרשב"ג דאמר אתה מונה צהן רביעה ראשונה ושניה, אלמא אפי'

שיכול לדחותו [זמן הגשמים] ולעשותו לאחר זמן, כמי שאין זמנו קבוע, ובדאי דהכי איבעיא לן, מי אמרינן דכיון דקבע לו זמן לא מסיק אדעתיה שידחה אותו, הלכך אסר נפשיה עד שיהא ממע, וכל שדחה אותו לאחר מכן אסור עד שיהא, או דילמא דכיון שידע היה שיכול לדחותו לא מחמת נפשיה לספיקא, הילכך אע"ג דאמר עד שיהא עד שיגיע זמן שקבע לו קאמר ולא עד שיהא ממע, ומכאן אתה למד דכל שאין להתחלתו זמן קבוע עד "שיגיע זמנו" קאמר, הילכך גשמים [כ"י] שאין לירידתן זמן ידוע, מדינא כי אמר עד הגשם עד שיגיע זמן קאמר, ובהא אפילו רבנן מודו,

מיהו צעד "הגשמים" הוא דפליגי דכיון דסגי ליה למימר עד הגשם ואמר עד @ הגשמים, ספיקא להו לרבנן דלטפוי קאמי, ורשב"ג ספיקא ל' דאפי' צכי הא מוקמינן ליה אדעתיה דלא דייקי אינשי צין גשם לגשמים, וכי תימא אי צשאין להתחלתו זמן קבוע עד שיגיע זמנו קאמר וכדכתיבנא, כי אמר עד הקציר אמאי מיתסר עד שיתחילו העם לקצור הוה לן למימר עד שיגיע זמן הקציר, אע"פ שאין קוצרין עדיין, דהא כי היכי דאין להמשכחו זמן קבוע ה"נ אין קבע להתחלתו והוה ליה כעד הגשם ?

לאו קושיא היא דנשגם משום ידיעין זמנה של רביעה וכדמתיא צסמוך אוליין צתריה, אכל קציר לא ידיעין זמניה שהכל הוא לפי הארצות, שיש [מדינות. כ"י] מצנכות ויש מאחרות הילכך, כיון דלא ידיעין זמנה, על כרחין אית לן למחל אחר קציר ממע, כנ"ל [מלת כנ"ל ליתא בכ"י],

דף ס"ג ע"א

[לא הבנתי איך יכולם לקבוע זמן הגשמים לפי הלוח שלנו, שיש בה חודש העיבור, ויותר יש לקבעה ל"ב חדשי החמה],

מיתבי [על דברי ר' זירא דאמר שאם אמר עד הגשם לא פליגי ת"ק ורשב"ג, הלא דברי רשב"ג לקמן בבריייתא מירי דאמר עד "הגשם" וצריך לפרש שאומר לדבריהם של ת"ק, דהא לירידה הדין עד זמן גשמים, ואפ"ה אומר רשב"ג לת"ק אודו לי מיהת, הרי דפליגי גם בעד הגשם],

[ומביא בבריייתא כולה כדי להביא ראיה מדברי רשב"ג בסוף] איזוהי זמנה של רביעה [ומירי בארץ ישראל, דאילו בחו"ל הוא ששים יום לאחר התקופה], הבכירה ראשונה בג' צלשה צו, צמחשון, בינונית בשבעה, אפילה אחרונה בעשרים ושלשה, דברי רבי מאיר,

רבי יהודה אומר בשבעה, ובשבעה עשר, ובעשרים ושלשה,

רבי יוסי אומר בשבעה עשר, ובעשרים ושלשה, (ובחודש) [ובראש חודש. ד"ס] בסליו, וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים [ת"ח המיוחדים במעשיהם. ר'] מתענין תלמידי חכמים המתענין ומתפללן על הגשמים כדתן צפ"ק דמענית (ד' י) התחילו היחידים מתענין עד שיגיע ר"ח בסליו,

בכירה	בינונית	אפילה

אבני חן על מסכת נדרים

אמר עד הגשם, דקס"ד דצהכי עסקין [ו. ח"ט] מימסר עד רביעה שניה, ומפרקין
הוא דאמר עד הגשמים:

פירוש הר"ן	פירוש אחרים	
עד שירד רביעה שני'	עד שירד רביעה שני'	עד הגשמים לרבנן
עד זמן רביעה שני'	עד זמן רביעה שני'	עד הגשמים לרשב"ג
עד זמן רביעה שני'	עד שירד רביעה ראשונה	עד הגשם לרבנן
עד זמן רביעה שני'	עד זמן רביעה ראשונה	עד הגשם לרשב"ג

מהני: קונם יין שאינו טועם (לשנה) [השנה. ד"ם],
נתעברה השנה, אסור בה ובעיבורה כנר כמנמי למעלה [ם: ד"ה
אסור בה ובעיבורה] דעיקר רבותיה דתנא דאפי' נודר מתחילת השנה [פ' דלא רק
אם נודר למשל בחודש שבט ואומר השנה שאסור עד ר"ה, וזה יכול גם חודש
העיבור, דאין זה חידוש כל כך, רק גם אפילו אם נדר מר"ה יהי' אסור י"ג חודש]
כיון דאמר השנה לא אמרינן שנה אחת קאמר [ואינו אסור אלא י"ב חודש], אלא
אסור זה ובעצורה דהיינו י"ג חודש,

ביאורי הר"ן: מיהו דוקא בא"נ מר השנה אי נמי שנה זו, אבל באומר שנה אחת
סתם, אין חדש העצור בכלל, אפי' שאותה שנה שנדר זה מעוצרת, שהרי אם לא
נהג בא"נ סורו שנה זו משל"ס לשנה הבאה הפשוטה, ואפי' שאסור לו לעשות כן
מתחילה דאיכא זל תאחר, כיון שאם אחר משלם שנה אחת הרי לא הוקצו נדרו
שנה זו שהיא מעוצרת, הילכך אפי' קיים אותה שנה זו אין חדש העיצור בכלל,

והסיף עוד הרצ"ה ז"ל דאפי' באומר שנה אחת "מיום זה", אין חדש העיצור
בכלל, והביא ראיה מדתנן בערכין פרק המוכר שדהו (דף לא) המוכר בית (בערי)
[בבתי ערי. כ"ה שם] חומה וכו' אינו מונה אלא משעה שמכרה לו [שלא מכרה
ראובן לשמעון בניסן ושמעון ללוי בעיר, כיון שהגיע ניסן הבא נחלט, ואין מוין
למכר שני אלא לראשון. רש"י שם] שנאמר עד מלאת "לוי" שנה (תמיתה), כשהוא
אומר תמיתה להביא חדש העצור, והאי מוכר בית בבתי ערי חומה כאומר שנה
אחת מיום זה הוא, דמשעת מכירה הוא מונה, ואפי' הכי טעמא דרבי רחמנא
[תמיתה. גמ"י] הא לאו הכי מונה שנים עשר חדש, ולא חדש העיצור,

וכתב עוד ז"ל דלפי זה הא דתנן בפרק השואל (צ"מ דף קב) המשכיר בית לחצירו
לשנה ונתעברה השנה נתעברה לשוכר [לא ירבה לו שכר חודש שהעיצור בכלל שנה.
רש"י שם] באומר שנה זו או השנה הוא (דלעולם) [ש. גמ"י] ש לו לשוכר חדש
העצור, מיהו לא משכחת לה שיהי' לו י"ג חדש אלא צעומד בראש השנה אבל
צעומד באמצעה לא דאי אמר השנה או שנה זו אין לו אלא עד ראש השנה ואי
אמר שנה אחת מיום זה אינו מונה אלא י"ב חודש מיום ליום אלו דבריו ז"ל,

ואין נראה לי דודאי עיקר חדושיה דתנא לומר דשנה מעוצרת יש לו לשוכר שלשה
עשר חדש ואם (אמרת) [איתא. כ"י] דלא משכחת לה אלא צעומד בראש השנה כל
כי האי גוונא הוא ליה לתנא לפרושי ולא למסתם ולמפסק דיניה דנתעברה לשוכר
ולא משכחת לה אלא באזרחא (דחיקתא) [רחיקתא. כ"י],

לפיכך נראה לי דנודר ושוכר כל שקדם נדר ושכירות לחדש העצור ואמר שנה אחת
מיום זה מוין שלשה עשר חדש ואח"כ מתמין דפרק השואל כשטעה,

וכי מימא אם כן תקשי (ליה) [לי. כ"י] הלא דערכין ? לאו ראייה היא כלל, שאילו
היה תנאי בין מוכר ללוקח בשנה מעוצרת לומר, אם לא תגאל מיום זה לשנה אחת
יהא חלוט אין הכי נמי דלהביא חדש העצור לא הוה צריך רבויא, אבל הכא אין
מוכר ולוקח מתמין כלל, אלא תורה היא שפסקה * להכי זמן בכל השנים שאם לא
יגאל עד שנה יהא נחלט (לכך אם) [הלכך אי. כ"י] לאו רבויא הוה אמינא דמורה
זמן אי' פסקה לכל הלוקמין דהיינו י"ב חדש דהוי שנה צרוז שנים,
[ומה שהגיה בעוז והדר ע"פ הב"י [אולי הוא מב"י אחרת] שצ"ל שפסקה להם
זמן, היא טעות שאינה מ"ם סופית אלא כ"ף וי"ד מובלעים עיי"ש, הגם שאולי
היה הלשון יותר יפה לגרום "להם"].

והרי אתה רואה צריש פרקין, דדמי, דאפי' צעומד בשנה מעוצרת ואמר השנה, דאי
לאו דאשמועינן תנא, הוה אמינא הלך אחר רוב שנים דלא אית צון עיצור, וכל
שכן המורה שלא דברה על שנה ידועה, דאי לאו רבויא הוה אמינא דשנה (צרוז)
[כרוז. כ"י ?] שנים קאמר להכי אצטריך רבויא כן נראה לי,

ואני חוכך עוד לומר דאפי' בנ"ן דר שנה אחת סתם [ואינו אומר מיום זה] אסור
צעצורה [דמסתמא שנה זו משמע כו'] קאי אעומד באמצע השנה דמיידי לעיל
מיניה בסמוך, ולאפוקי מדברי הרשב"א שהביא שם. ש"ך יו"ד סי' ב' ס"ק מ"ו
וכתב שם עוד בשם הסמ"ע דכשעומד בתחלת השנה ואומר שנה אחת ודאי
כוונתו לי"ב חדש שאם כוונתו לי"ג חדש הול"ל שנה זו, אבל כשעומד באמצע
השנה אינו יכול לומר שנה זו דא"ב יהי' חל רק עד ר"ה ולכן כשאומר שנה אחת
כיון שאין הוכחה שכוונתו לי"ב חודש אמרינן דכוונתו לשנה תמימה] דמסתמא
שנה זו משמע,

ואי פשע נמי [פ' דלעיל אמר הר"ן דלכן כשאומר שנה אחת אינו אסור אלא י"ב
חודש אף כשנודר בשנה מעוברת, מפני שיכול הוא לשלם לשנה הבאה
הפשוטה, וע"ז אומר הר"ן דאולי אינו יכול לשלם דכיון שנדר חל עליו האיסור
מיד], קרוב אני לומר דאין לו משלומין דמהשתא חייל נדריה,

ויסתבר ממה שכתבתי צריש מכילמין [לעיל ג' ע"ב ר"ן ד"ה בל תאחר דנויות]
גבי זל תאחר דנויות היכי משכחת לה כיון דאמר הריני נזיר הוה ליה נזיר וכו',

נודר	ואומר	אסור	ואני חוכך
בתחלת השנה	השנה	י"ג חודש	
	שנה זו	י"ג חודש	
	שנה אחת	י"ב חודש	
באמצע השנה	השנה	עד ר"ה	
	שנה זו	עד ר"ה	
	שנה אחת	י"ב חודש	י"ג חודש

אבני חן על מסכת נדרים

	שנה אחת מיום זה	רשב"א ר"ן הורדש ר"ן י"ג הורדש	

עד ראש אדר, [או אסור] עד ראש אדר הראשון, עד סוף אדר, עד סוף אדר הראשון כך היא עיקר הגירסא וטעמא משום דאדר סתמא ראשון משמע,

ולאיכא דגרסי עד סוף אדר עד סוף אדר שני, דמשמע ליה דשני אדרים כחדש אחד הן, הילכך כי אמר עד ראש מתקשר עד ראש חדש אדר ראשון, וכי אמר עד סוף מימקד עד סוף אדר שני:

נבמ': אלמא סתמא דאדר דקאמר ראשון הוא, לימא מתני' רבי יהודה היא לגירסא קמא דכתיבנא במתניתין אחי שפיר, דהא מן דצין באומר עד ראש צין באומר עד סוף, ראשון משמע,

ולאידך נוסחא נמי נראה לי דהכי קאמר, כיון דחדש אחד חשיב ליה מנא [דמתני'], אלמא כל מניייהו דאדרים לאדר ראשון הו, (ומני) [ומנו. כ"י] ר' יהודה היא דאמר, אדר ראשון כותב סתם, ואין הכי נמי אליבא [דר' יהודה], דכשעומד בעשרה באלד שני [ורוצה לכתוב באיזה יום הוא עומד], אם רצה מונה לאדר ראשון [פ' שמונה ארבעים יום לאדר. ח"צ] אלא שכתב רוצה למנות לאדר שני כותב שני, אבל כ"מ לא מתקומא מתניתין, דכיון דקאמר דסתם [אדר] אדר שני משמע ולא ראשון, אלמא [מדש] [ירמא. כ"י] באפי נפשיה חשיב ליה,

דתניא [ראה שקלים ב: שיש שם כמה שינויים] **אדר הראשון כותב אדר הראשון, אדר שני כותב אדר סתם דברי ר"מ, ר' יהודה אומר אדר הראשון כותב סתם, אדר שני כותב תיניין?**

אמר אביי אפילו תימא ר"מ הא דידע דמעברא שתא [ולכן אם אומר אדר סתם כוונתו על אדר שני], **הא דלא ידע** [שהיא שנה מעוברת, ולכן כוונתו על החדש שלאחר שבט],

דף ס"ג ע"ב

והתניא נמיסמא **עד ר"ח אדר עד ר"ח אדר הראשון, אם היתה שנה מעוברת, עד ר"ח אדר השני, מכלל** [וכי תאמר] **דרישא לאו במעוברת עסקינן** בממיה, והא מנא עד ר"ח אדר ראשון דמשמע דאיכא שני, אלא ודאי **שמע מינה** כולה דמעוברת עסקינן **הא דפשיטא ליה דמעברא שתא, הא דלא ידע** מיהו רישא מיירי דלא ידע בעצורה, הלכך כי אמר עד ר"ח אדר עד ר"ח אדר ראשון משמע, דהא לא ידע דאיכא אדר שני, וסיפא דקמני ואם היתה השנה מעוברת ה"ק שאם היה יודע בשעת נדרו שהיתה שנה מעוברת, כי אמר עד אדר, אדר שני משמע,

ביאורי הר"ן: ולאידך נוסחא דגרסינן במתני' עד סוף אדר עד סוף אדר שני קשה בעיני, כיון דמוקמי' למתני' דכלא ידע (דמעוברת) [דמעברא. כ"י] שתא, אמאי מתקשר עד סוף אדר שני:

ולענין הלכה - כיון דק"ל (עירוצין מו) דר' מאיר ורבי יהודה הלכה כר' יהודה, נקטינן דסתמא דאדר ראשון משמע, הילכך מי שעומד באלד שני וכותב אדר סתם השטר מוקדם ופסול, דסתם אדר ראשון משמע הילכך צריך הוא שיכתוב בחדש אדר שני ובאלד ראשון כותב סתם צין ציטעין צין צטערות.

מתני': ר' יהודה אומר קונם יין שאיני טועם עד שיהא הפסח, לא נתכוון זה אלא עד ליל פסח, עד שעה שדרך בני אדם לשתות יין דהיינו עד ליל הפסח, דלזילין דמר אומדנא, שלא נתכוון ליאסר בלילי הפסח צין, אע"פ שלפי לשון נדרו משמע דאסור, דהא אמר עד שיהא [ראה] לעיל סא: דבדבר שאין לו קצבה אפי' אם אמר עד שיהא אינו אסור אלא עד שיגיע,

אמר קונם בשר שאיני טועם עד שיהא הצום, אינו אסור אלא עד לילי צום דהיינו עד יום הכפורים, **שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשר,**

[ומביא ראיה שערב יו"ב דרך לאכול בשר] **דמתני' צפרק אומר ואם צנו** [חולין פג.]. [מתני'. בארבעה פרקים בשנה דרך ישראל לעשות סעודות, וסתם הלוקח צהמה אינו לוקח אלא לשוטט מיד, לפיכך המוכר בהמה לחבירו ומכר מחלה אמה או צהמה צו ציוס צריך להודיעו צריך שיאמר לשני דע לך שהיוס אמה מוכרתי לשחוט, בתה מוכרתי לשחוט שמה כצר נשחטה, ואילו הן ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב עצרת, וערב ראש השנה: וכדברי רבי יוסי הגלילי: אף ערב יום הכפורים בגליל], **ר' יוסי הגלילי אומר אף עד יו"ב צנל,**

והא עדיפא מקמייתא [מליל פסח], שהרי אינו מגיע אסורו עד הכוס [פי' שבפסח הוא אסור עד שיגיע ליל פסח, וביו"ב אינו אסור אלא עד סעודה המפסקת קודם שיגיע יו"ב],

וכי קמני עד לילי) הכוס לאו דוקא [שהאיסור נמשך עד שיהא כבר יו"ב] שהרי אוכל הוא מצערב [פי' שהרי הרין הוא שיכול לאכול בסעודה המפסקת ואינו אסור עד שיגיע הצום ממש] אלא עד סעודה של לילי הכוס [פי' שסועד מיד קודם הצום] קאמר,

[לילי צום: מצאתי בס' חכמת שלמה במס' סוכה פ"ב [כ"ז]. שכתב אהא דתנן חוץ מלילי י"ט ראשון של חג ח"ל לילי הוא כמו ליל [ואינו לשון רבים] אלא שהוא דבוק וק"ל, וכן לילי י"ט האחרון של חג בפרק לולב וערבה עכ"ל. ול"נ שהכונה בלילי כלומר כל לילות אבל הוא דבוק ובכל מקום שתמצא במשנה יתבאר כן. תי"ט תרומות פ"ח מ"ג],

[עד לילי הצום. ליל צום כפור שמוצו להרבות בסעודה בערב צום כפור. רע"ב. עד סעודה המפסקת שאוכלים בערב יום הכיפורים לפני ליל הצום. משניות מבוארות. מיהו לר"ן ר"ל סעודה שאוכל בעיו"ב קודם הלילה לסעודת הלילה, ולולא דמסתפינא גם לילה שלפני עיו"ב נקרא ליל צום מוצריך ביו"ב להוסיף מחול על הקודש, להכי נקרא גם הוא צום, גם משום כל האוכל במ' הו"ל כצם

אבני חן על מסכת נדרים

[כיומא פ"א ב'] והבי קי"ל דגם ליל של עיו"ב מצוה להרבות [כמנ"א תר"ד].
[יבין]

ר' יוסי בנו [של ר' יהודה] אומר קונם "שום" שאני טועם עד שתהא שבת, אינו אסור אלא עד לילי שבת, שלא נתכוון זה, אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשום [צערב] ממקנת עזרא,

[והיה דרכם לאכל שום בלילי שבתות בתחלת הלילה לפי שהיה עוזר להם לתשמיש, לפי מאכליהם וארצם, וכבר ידעת שעונת תלמידי חכמים בלילי שבת לילי שבת, נוסף לכך שהשבת עצמו חובה להתענג בו בכל אופן מאופני העונג לכל אדם. פירוש המשניות להרמב"ם קאפח],

[ב"ק פ"ב ע"א. ושיחיו אוכלין שום בע"ש משום עונה שמנזות עונה צליל שנת כדרכי יסודה והסוס מרצה את הזע כדלקמן. רש"י, דכתיב אשר פרו יתן בעתו וא"ר יהודה וכו' זה המשמש ממנו מע"ש לע"ש. וכתב המאירי שם וז"ל החמישית שיהיו אוכלים שום בערב שבת, כלומר שלא יהא להם כל השבוע מחשבה והשתדלות בענין עונה אלא בערב שבת כדי שיהיו שאר הלילות פונים מכל עסקיהם ועוסקים בתורה],

[ויש כאן סתירה מתי אוכלין שום אי בערב שבת כמנ"כ בב"ק או בליל שבת כדאמרין? כאן ? וז"ל ששם בב"ק הכוונה לליל שבת, וראה שאומר שם שמשמש ממנו מע"ש לע"ש ובודאי הכוונה לליל שבת],

ולענין הלכה כתב הרמב"ן ז"ל דלית הלכתא לא כהנא ולא כרנא [דהוא ר' יוסי ברבי יהודה . נמ"י] דרנן פליגי עליהו, דעד כאן לא קנס לן תנא "לא נתכוון זה" אלא במילתא דמוכת, דקתני קנסא דהוה מסרדין, אי נמי כי הא דתני לעיל (נה) טען והזיע דמוזו זה רנן משום דלומדנא דמוכת הוא (וכדפרשית) [וכדפרשין. רמב"ן] דמוכת, [פ' שהרמב"ן סובר שסיפא של משנתנו אולא גם אליבא דרבנן],

ומכי אזדו ליה רנן לר' יהודה דהני, תנא איהו השתא ואוסף אפילו צמוד עד שיהא פסח שאע"פ שמשמע עד שיגא, תולין דדבר להקל ואומרים שלא קצב לו זמן זה אלא כדי לקיים מצוה שעל היין צליל זה,

ואתא צריה ואוסף נמי דאפי' בשום דליתיה אלא [מ]מקנת עזרא, אומדין אותו צדק,

ואפשר (נמי דאצא) [דאצא נמי. רמב"ן] פליגי על צדא, מיהו רנן ודאי לית להו לא כמר ולא כמר,

* דלא משתמיט תנא וקמים צממירמא אלא צקילתא [היינו אומדנא דמוכת. נמ"י] ** והכו דלא [נה]ואוסף עליה,

* (ולא) [דלא. ח"ש] משתמיט תנא וקמים צממירמא אלא צקילתא [צממירמא אלא צקילתא. רמב"ן], [פ' שהרבנן אינם מביאים שום חומרא, אלא הרבה קילות, ואי סברי גם בקילות של ר' יהודה ור' יוסי היה להם לומר כן, אלא לכן מנו כל אלו הקילות כדי שלא יוסיפו עליהם עוד,

פ' שכל האופנים שאנו למדין מהן דרבנן סברי דצריך שיהא אומדנא דמוכת, הם באופן של קולא כגון כל הרוממאות של המשנה ברף זה "הרי זה יכול להפר

את נדרו שלא על פי חכם", "אף זה יכול להפר נדרו שלא ע"פ חכם" וכו' וכן במען והויע, ולכן מפרש הרמב"ן שאם גם כשאינו מוכח כל כך יכולין להקל היו לחכמים להביא גם אופן כזה כיון שהם חוזרים אחר כל עניני קולא, אלא משמע שכוננו רבנן שלא יוסיפו להקל יותר. וראה בת"צ],

** # ["והבו", מלה זו קשה קצת לפרשה. וראה במלון עברי תחת המלה "יהב", אבל כאן לכאורה יש לפרשה מלשון ותתן לי, דהיינו ותציית לי, פ' ותקבל דברי רבנן שלא להוסיף עליהם],

ולכאורה שורש המלה הוא "הב" שהוא לשון נתינת. וגם לשון זירוז כמו הבה נבנה לנו עיר, והפירוש כאן היא ונתנו לנו היינו שפרטו כל הקולות כדי שלא יוסיפו להקל עוד],

[ומביא ראייה דרבנן אינם מתירין אלא באומדנא דמוכח] ותנן נמי לעיל [ם]. המשנה שבתחלת הפרק] עד הפסח אסור עד שיגיע, עד שיהא אסור עד שיגא, ומדלגא דהר ומי קונם שאני אוכל ושאיני הולך עד הפסח וקמיט קנס, ש"מ סיפא דתנא רישא גרידא, דקמיט קונם יין, אלמא קונם יין שאני טועם עד שיהא הפסח לרנן עד שיגא הוא, הילכך הלכתא כוותיהו עכ"ל ז"ל,

אצל הרא"ה ז"ל כתב דהני נמי [קנס יין, קונם בשר, קונם שום] כיון דקמיט להו גבי הלכתא פסיקתא דהיינו כוליה דיני דלומדנא [מהאומר לחבירו עד סוף המשנה שהם אליבא דכולי עלמא] דמייתי (צמר הכי) [צמרה. הני. כ"י] נמי [דברי ר' יהודה ור' יוסי] הלכתא נינהו, ואע"ג דתנן לעיל עד שיהא הפסח אסור עד שיגא, אפשר דלא אקונם "יין" קאי, ואי נמי אמרת דעלה קאי, אגב גררא דהני אחרני [כל המשנה היום, שבת, ר"ה וכו' ביירי באומר קונם יין] תנא עד הפסח, דהתם לא תנא לאשמועינן [אלא. כ"י] כוונת הלשון היאך הוא,

1. [מכאן ואילך הוא לכולי עלמא] האומר לחבירו [והסברא כאן דאמר ליה לאו כלבא אנא. ראה לעיל בר]. קונם שאני נהנה לך אם אין את בא ונוטל לבניך כור אחד של חטין ושתי חביות של יין, הרי זה יכול להפר את נדרו שלא ע"פ חכם, ויאמר לו כלום אמרת אלא מפני כבודי, והו כבודי וכיון [דלומד מוכיח] [דלומדנא דמוכת. כ"י] הוא שרי,

2. **וכן האומר לחבירו** [והסברא כאן דאמר ליה לאו מלכא אנא. ראה לעיל בר]. קונם שאת נהנית לי, אם אין את בא ונותן לבני כור של חטין ושתי חביות של יין, ר"מ אומר אסור עד שיתן וה"ה נמי דפליגי [ר"מ] אקמיתא דאסור עד שיטול, והכי איתא דירושלמי, כנר פרשמי משנה זו צפרק ארבעה נדרים (לעיל כד) צארכה צס"ד, וחכ"א אף זה יכול להפר את נדרו שלא ע"פ חכם, ויאמר לו הרי אני כאילו נתקבלתי,

[הי' מסרב בו וכו' לכאורה סירוב הוא לשון מיאון שאינו רוצה, וכאן משמעות המלה להיפר, שהיו מפצירין אותו. וכתב בלחם שמים שמעיקר הלשון צ"ל מסרבהו, וכן בסמוך מסרב, דילמא מסרבה גרסינן, שהוא לשון הפצרה, ואולי

אבני חן על מסכת נדרים

הוא קצור לשון, גם על כל פנים קרובים הם בענין, כי המסורה ומפציר מסרב
הוא גם כן וממאן לקבל דברי (המפציר) [המפציר ?] ונותן לאל בולת],

3. היה מסרב בו לשאת בת אחותו משום דמזוה הוא כדאמרין
פרק הבא על יצמתו (יצמות סב) הנושא את בת אחותו # [וכו'] עליו הכתוב אומר
אז תקרא וי' יענה,

[ופרש"י שם ביבמות גיעגועי אדם רצין על אחותו יותר מן אחיו וממוך כך
נמצא ממצב את אשתו. ובתוס' כתבו פירש רש"ס דהוא הדין בת אחיו
אצל אחותו נקט לפי שמשתדלתו בדברים ושכית שנושא בתה, ור"ת אומר
דדוקא נקט בת אחותו לפי שהוא בת מזלו כדאמרין ב"ב ק"י ע"א רוב
בנים דומין לאחי האם].

ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם [אמר אותה בקונם שלא תהנה
ממנו], וכן המגרש את אשתו אומר קונם אשתי נהנית לי
לעולם, הרי אלו מותרות להנות לו, שלא נתכוון זה אלא
לשום אישות,

4. היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו, אמר קונם לביתך
שאיני נכנס, טיפת צונן שאני טועם לך, מותר ליכנס לביתו
ולשתות ממנו צונן, שלא נתכוון זה אלא לשום אכילה
ולשתיה ולא שיהא אסור בכניסת הבית, וטעימת טיפת לוג,

ביאורי הר"ן: מוספתא (סוף פ"ד) היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו במשנה,
ואמר קונם ציחק שאני נכנס, מן המשנה אסור, אחר המשנה מותר:

פרק תשיעי רבי אליעזר

דף ס"ד ע"א

מתני': רבי אליעזר אומר פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו
שאומרים לו אילו היית יודע שמצוין אצריך ואמך על שאתה קל נדירים, [ראו
גידולים שגידלתם כמה בנך קל בנדרים. ר'] וכדאמרין [סנהדרין נב ריש ע"א]
דקרו לרשיעא דר דידקא רשיעא דר רשיעא, כלום היית נודר,

[וז"ל הגמ' בסנהדרין שם. היה רבי מאיר אומר מה תלמוד לומר את אביה היא
מחללת שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול, כבוד נוהגין בו בזיון, אומרים
ארור שזו ילד, ארור שזו גידל, ארור שיצא זו מחלציו. אמר רב אשי כמאן קרינן
רשיעא בר רשיעא ואפילו לרשיעא בר צדיקא, כמאן כהאי תנא],

לשון אחר שיאמרו שאתה למדת מהם, שאף הם מזלזלין בנדרים,

[ר"א אתא לאשמעינן דהיבא דלא מצינו ליה חרטה כראוי פותחין בפתח זה.
נמ"י]

וחכמים אוסרין בגמרא מפרש טעמיהו [דהיישגן שמו משקר כי הוא בוש
לומר שלא היה מניח בשביל כבודם, ונמצא שחכם מתיר נדר זה בלא חרטה,
ומיירי שאינו מתחרט מעיקרא, דקי"ל פותחין בחרטה ואין צריך למצוא לו פתח
כשהוא מתחרט מעיקרא. ר'],

אמר רבי צדוק [על מלחיה דר"א קא פריך. רע"ב] עד שפותחין לו
בכבוד אביו ואמו, יפתחו לו בכבוד המקום כלומר רבי אליעזר כי
היכי דשרי לפתוח בנדר אצלו ואמו, שרי נמי לפתוח בנדר המקום, שאומרים לו
אילו היית יודע כשנדרת שהיית מיקל בנדר המקום, דהא אמרין בספרי שהוא
נודר במלך עזמנו [פ'] נודר בחיי המלך, והנשבע כנשבע במלך עצמו. מלא
הרועים], כלום היית נודר,

[המקום, "מקום" הוא בנוי לשם, אית דמפרשי מפני שהוא סיבת מקום העולם
ואין העולם מקומו, ואית דמפרשי מפני שעולה מקום מאה ושמונים וששה, וכן
עולה הוי"ה בתבראתה [מלשון הכאה, דהיינו לכפול כל אות] כיצד ו' ו' פעמים
= מאה, ה' ה' פעמים = כ"ה, וכן ה' אחרת ה' פעמים = כ"ה, הרי מאה
וחמשים, ו' ו' פעמים = שלשים וששה, הרי הכל מאה ושמונים וששה. ראמ"ה],

[אמרו לו. ד"ס, ר"ן] אם כן אין נדרים כלומר אפי' ר' אליעזר מודה
לרצון בדכבוד המקום אין פותחין, דאם איתא דפותחין אין נדרים, ובגמרא מפרש
(מא' [נאמא. כ"י], [פ'] אמאי אין נדרים. וכאן מתחיל דיבור חדש דבר שבינו
וכו', ובעי"ז ברש"ש],

[ו. ד"ס] מודים חכמים לר' אליעזר בדבר שבינו לבין אביו
ואמו כגון שאסרם בהנאמו, שפותחין לו בכבוד אביו ואמו,

ביאורי הר"ן: ומיהו נהי דמסקינן הכא דאין פותחין בנדר המקום, דוקא בנדר
המקום הוא דאין פותחין, משום דאם איתא דפותחין אין נדרים נמרים יפה,
כדאיתא בגמ' שאין שום אדם שיעז פניו לומר שאפי' היה יודע שהוא מיקל בנדר
המקום היה נודר, [והיישגן] ואפי' לא היה נמנע [לכך] [צכך. כ"י] מתחלה, ישקר
לומר כן,

אצל בנדר מזוה אחת פותחין, וכדמנן לקמן (סה) פותחין לו מן הכתוב במורה
אילו היית יודע שאתה עובר על לא תשגא את אחיך בלצנץ כלום היית נודר, משום
דמזוה אחת כי הני דמני תנא לא חמירא להו לאינשי כולי האל, ואי אפילו אדעתא
דהכי היה נודר, לא ישקר לומר אילו הייתי יודע [שכן] [זה. כ"י] לא הייתי נודר,
והיינו נמי דתנן פותחין בשנמות,

ירושלמי - הכל מודים בנדר רבו שאינו מעמיד [לעצמו] לומר האמת [פ'] שאינו
מתגבר לומר שהי' נודר אף אם הי' יודע שרבו יתבוה עי"ן] כדי שלא יהא עז
פנים, דמורא רבך כמורא שמים. נמ"י] דמינן ומורא רבך כמורא שמים, הלכך אין
פותחין בו,

אבני חן על מסכת נדרים

מומחין [נדרין ?] יפה, ומשום הכי מודה רבי אליעזר לרבנן שאין פותחין לו בכבוד המקום, ומיהו בכבוד אציו ואמו פליג, דרבנן אסרי דקצירא להו לא שנה בכבוד המקום ולא שנה בכבוד אציו ואמו אין אדם מעיז, הלכך אין פותחין, ורבי אליעזר סבר בכבוד המקום הוא דאין אדם מעיז, אבל בכבוד אציו ואמו מעיז [ומעמי. כ"י] הלכך פותחין.

דף ס"ד ע"ב

ורבא אמר א"כ אין נדרים נשאלין לחכם אס כן דפותחין לו בכבוד המקום, לא יהו נדרים נשאלים לחכם, שכל אחד ואחד פותח פתח זה לעצמו, שהרי פתח זה ראוי לכל הנדרים,

ביאורי הר"ן: וקשיא (לן) [ל. כ"י] אי מהאי טעמא מודה רבי אליעזר בכבוד המקום, אמאי פליג בכבוד אציו ואמו, דהא איכא למיחש נמי להאי טעמא ? ואפשר דס"ל לרבי אליעזר דאיכא נדרים דקיל כולי האי שאין לאציו ולאמו זלוול צהן, והני ליכא למפתח צהו בכבוד אציו ואמו, הלכך כיון ד[צ]כל נדרים[ס] לא סגי להו צהאי פתחא, נדרים[ס] דסגי להו [ציה. כ"י] [נמי. ט"ז] פותחין, כדמסקינן בשמעתין,

ורבנן [דאמרי שאין להתיר בכבוד אביו ואמו] סבירא להו דאס איחא דפותחין, לכולהו נדרי סגי, ואס כן אין נדרים נשאלין לחכם, הלכך צולוהו אין פותחין,

עוד אפשר לי לומר [לכאורה אין הר"ן מוסיף כלום עד טעמו של אביו, ורק בא להסביר טעמו של רבא. וראה פרשת נדרים] דה"ק אמר אציו א"כ אין נדרים (מומחין) [נדרין ?] יפה, ומש"ה מודה ר' אליעזר לרבנן בכבוד המקום, ופליג בכבוד אציו ואמו, צההוא טעמא גופיה וכדכתיבנא לעיל דרבי אליעזר לא חייש לטעמא דאין נדרים (מומחין) [נדרין ?] יפה, ורבנן חייש, ורבא פליג עליה ואמר אין [כן], בכבוד המקום קושטא קאמרת דאיכא למיחש לאין נדרים נדרין יפה, ומשום הכי כולי עלמא מודו דאין פותחין צו, אבל בכבוד אציו ואמו אפילו רבנן לא חיישי ציה לאין נדרים נדרין יפה, דהא חנן (דלכבוד) [דכבוד. כ"י] מזה אחת פותחין וכדכתיבנא צמתני, וכבוד אציו ואמו נמי לא שנה,

אלא טעמיהו דרבנן דאסרי בכבוד אציו ואמו, משום דאס איחא דפותחין, כיון דצהאי פתחא סגי לכולהו נדרי, אין נדרים נשאלין לחכם, ור' אליעזר לא חייש להאי טעמא כלל,

תנן ומודינ חכמים לרבי אליעזר בדבר שבינו לבין אביו ואמו שפותחים לו בכבוד אביו ואמו,

בשלמא לאביו דאמר אם כן אין נדרים ניתרין, הכא כיון דאיחצף ליה הא איחצף ליה כיון שמתחלה העיז פניו לאסרן צהנאמו, איחצף, וכשפותחין לו צכבודן לא משקר, ומש"ה פותחין דליכא למיחש,

אלא לרבא דאמר אם כן אין נדרים נשאלין לחכם, הכא אבאי פותחין והא איכא למיחש דכיון דידע דפותחין לו בכבוד אציו ואמו, אף הוא יפתח לעצמו ולא ילך אצל חכם ?

ועוד אמר רבי אליעזר פותחין בגולד [ר"ל אע"פ ש[הגולד] אינו מצוי, שמאחר שמכל "אלמלא היה יודע שכן לא היה נודר" בטל הנדר מעיקרו ונעשה בעין טעות. מאירין], גולד. בדבר שלא היה בעולם בשעת נדרו עדיין, ועתידין לבוא לעולם לאחר שנדר. רש"י],

אע"ג דאפסקיה רבנן למלמיה דר"א ליכא למידק מאי ועוד [פ' דלשון ועוד שייד יותר כשאומר הלכה אחת אחר חבירתה, בלי הפסק], אע"ג דדייק [הש"ס] [תלמודא. כ"י] הכי צפרק עושין פסין (עירובין דף כג) ? [ז"ל הנבי' שם בעירובין כג. דאמרינן במשנה שם ועוד אמר ר' יהודה בן בבא וכו'] מאי תנא דקתני ועוד? אילימא משום דתנא ליה חדא לחומרא וקתני אחריתי משום הכי קתני ועוד והא רבי יהודה דתנא ליה חדא לחומרא וקתני אחריתי, ולא קתני ועוד? התם אפסקיה רבנן, הכא לא אפסקיה רבנן. וכל היכא דאפסקיה רבנן לא קתני ועוד? והא רבי אליעזר דסוכה, דאפסקיה רבנן וקתני ועוד התם במילתיה הוא דאפסקיה, הכא במילתא אחריתי אפסקיה ?

דשאני הכא דהוי להחירא וכחא דהחירא אלס טוצא, ומשום הכי אף על גב דאפסקיה רבנן למילמיה קתני ועוד,

וחכמים אוסרין משום דפתח דשכיח הוא, דמשוי ליה לגדר נדר טעות, אבל נולד לא,

כיצד אמר קונם שאני נהנה לאיש פלוני, ונעשה סופר ומיך לו ממני. [אית דאמרי תלמיד שהוא צריך לו, ואית דאמרי לבלר שצריך לו נמי. רש"י, וצריך לו לפי שהוא כותב שטרות העיר. תוס', תלמיד חכם והכל צריכין לו. ר'.

[מלמד פירוש רש"י ותוס' יש לפרש מלמד תינוקת כמו בסוטה [מט.]. מיום שחרב בית המקדש שרו חבימאי למהוי כספריא התחילו החכמים להיות בדרגא קטנה כמלמדי תינוקת ובקדושין [פב.]. לא ילמד רווק סופרים [שבחור שאינו נשוי] לא יהי' מלמד תינוקת ובסוכה [לח:]. אמר להו חבימאי וספריא ורישי עמא ודרשיא אמרו שמע ולא ענה יצא. מצור דבש],

או שהיה משיא את בנו ורגילין לאכול צסעודת הנשואין [וצריך ליבנם לביתו לשמוע שבע ברכות. מאירין] ואמר אילו הייתי יודע שהוא נעשה סופר, או שהיה משיא את בנו בקרוב [ומן] לא הייתי נודר,

קונם לבית זה שאני נכנס ונעשה [אותו בית. רש"י] בית הכנסת, אמר אילו הייתי יודע שהוא נעשה בית הכנסת לא הייתי נודר, רבי אליעזר מתיר, וחכמים אוסרין משום דנקט צצי טוצא הדך ומנא דצכולהו ר' אליעזר ממיר ומכמים אוסרין [דקסברי [חכמים] אין פותחין בגולד, ובמס' נזיר [לב:]] מפרש דוכניהו חכמים לר' אליעזר והורה להם. רש"י].

נבי': מאי אין נדרים? אמר אביו אם כן אין נדרים ניתרין יפה' שאפילו אס מתחילה לא היה נמנע מפני צבוד המקום, לא יעיז פניו צכך לפני חכם, ושקר ויאמר אילו הייתי יודע לא הייתי נודר [נמנא שאין נדרים

אבני חן על מסכת נדרים

רבי אלעא הספיק מנזיה.

[אך תמיהא לי דגולד לא שייך אלא בפתח שאינו מתחרט, ועיקר הנדר למפרע רק ע"י פתח אילו הייתי יודע שהוא כן לא נדרתי, ולכך נולד דלא שכיח אנן סהדי שלא ה' מונע לנדור בשביל זה אבל חרטה למפרע בלי טעם כלל רק שמתחרט על עיקר הנדר ומה נולד שייך כאן. מלא הרועים].

דף ס"ה ע"א

[ענין חדש] **תניא המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו [לנדור] אלא בפניו** [של מדיר. רש"י],

[בקיצור:

* י"א שרק לצורך חבירו צריך להתיר בפניו של חבירו, וי"א שגם נודר לחבירו כשאינו לצורך חבירו הדין כן,

* וזה תלוי במחלוקת בירושלמי דר' יוחנן אמר מפני הבושה שגדר לחבירו להנאתו, ועכשיו רוצה שיתירו לו, ור' יהושע אמר מפני החשד, אם הטעם מפני הבושה, זה שייך רק כשנודר לצורך חבירו, ואם הטעם מפני החשד, גם אם אינה לצורך חבירו צריך להתיר בפניו,

* ויהיה נפק"מ בין שתי הלשונות שאם הודיע לחבירו שהתיר הנדר, דאם הטעם מפני החשד מותר להתיר שלא בפניו, ואם הטעם משום הבושה צריך להתירה דוקא בפניו,

* ואם בא להתירה בעל כרחו, תלוי אם הנדר להנאתו של חבירו אינו מתירה בעל כרחו, ואם אינה להנאתו מותר להתירה בעל כרחו,

* ואם התירה בעל כרחו במקום שהנדר להנאתו של חבירו צריך עיון אם הותר הנדר, ומביא ראיה ממסכת גיטין דהותר הנדר בדיעבד, וכן מדרשו ליה סנהדרין לצדקיהו,

* והקשה כיון דלכתחלה אסור להתיר שלא בפניו, איך התירו סנהדרין הנדר לצדקיהו ? ויתירן דלדבר מצוה מתירין, וצדקיהו הוה מצטער ביותר בשלא היה יכול לגלות, ומתבטל ע"י כך ממלאכת שמים, וגם מצות המלך שמצוה עליהם להתירו מצוה היא עליהם לקיים,

* ואחרים אומרים שאין להביא ראיה ממה שהתירו הנדר לצדקיהו, שודאי עשו עולה בזה, וכן מה שהאלמנה נודרת לאסור עליה איזה דבר, אין ליתומים שום ריווח מזה,

ביאורי הר"ן: איכא מ"ד דדוקא כשהנדר לצורך חבירו, כגדר שגדר משה ליתרו ליטב עמו להנאתו, וכשצוה לנדקיהו לנצוד נזר דמייתי כסמון, שהיתה לתועלתו כדי שלא יצוהו, אבל נדר שגדר שלא לצורך חבירו, מתירין לו שלא בפניו,

ומסתברא דהא מילתא תליא במאי דפליגי בירושלמי [גדרים פ"ה הל' ד'] בטעמא דאין מתירין לו אלא בפניו,

[וזה"ל שם: ר' יוחנן אמר מפני הבושה, ר' יהושע בן לוי אמר מפני החשד, ואתיין אלין פלוגותא כאילין פלוגותא דתני יום הכיפורים צריך לפרוט את מעשיו דברי ר' יודה בן בתירה, ר' עקיבא אומר אינו צריך לפרוט את החטא וכו']

דאיכא מ"ד הסם דטעמא דמילתא מפני הבושה, כלומר שיתצייס מחבירו (שהנדר

היה) [שגדר לו. כ"י] להנאתו, ועכשיו רוצה שימירו לו, והאי טעמא לא שייך אלא כשהנדר היה להנאתו, הא לאו הכי משמע דמתירין אותו אפילו שלא בפניו,

מיהו איכא דיהיב טעמא הסם מפני החשד, כלומר שחבירו שהוא מודר ממנו לא ידע בהתירו, וכשהוא נהנה ממנו יחשדנו שהוא עובר על נדרו, ולהאי טעמא אפי' נדר שהוא שלא להנאת חבירו אין מתירין לו אלא בפניו דאיכא חשדא,

(ומו איכא) [ואיכא. ת"כ] צין הני תרי לישני, דלמ"ד מפני החשד כל שהודיעוהו מתירין לו אפילו שלא בפניו דמו ליכא חשדא, ולמ"ד מפני הבושה, אפי' הודיעוהו דוקא בפניו דכל שלא בפניו ליכא בושה.

והיכא דהוי בפניו (ו. ח"ט) צעל כרחו של חבירו (פשיטא דמתירין) כגדר שאינו להנאתו של חבירו [פשיטא דמתירין. כ"י] אבל כגדר שגדר שהוא להנאתו ודאי אין מתירין לו אלא מדעתו, וכן כגדר ר"ת ז"ל,

מיהו היכא שהמירוהו שלא מדעתו אי שרי נדרו או לא כריכא עיונא, דצפרק השולח משמע [דצ]דיעבד הותר הנדר,

[כשנובה כתובתה מן היתומים היתה צריכה לישבע שעדיין לא קבלה כתובתה, אבל נמנעו מלהשביעה' דחיישינן שהיא מורה היתר לעצמה על שטרחת עם היתומים ושמה תשבע לשקר, לכן התקין ר"ג שתרדיר ותאסור עליה איזה דבר קשה אם נהנית מכתובתה, וע"ז אומר הגמ' לא שנו אלא בשלא ניסת אבל ניסת אין מודירין אותה' ופרקי הגמ' ניסת מ"ט לא דמיפר לה בעל, כי לא ניסת נמי לבי מנסבא מיפר לה בעל ? אין הבעל מיפר בקודמין, וניחוש דלמא אולא לגבי חכם ושרי לה ?]

דאמר' הסם (גיטין לה) גזי התקין ר"ג שמהא נודרת ליתומים וכו' ל"ש אלא שלא נשאת, ופרכינן וליחוש דלמא אולא לגבי חכם ושרי לה, ואי דיעבד נמי לא מהני כי אולא גזי חכם מאי הוי, דהא נדר אלמנה להנאת יתומים הוא, אלא ש"מ דאפי' להנאת חבירו כל שהמירוהו, צדיעבד מותר,

וה"ג [משמע. ח"ט] מדשרו ליה סנהדרין לצדקיהו, ואי אפילו צדיעבד אינו מותר היכי הוי שרי ליה לצדקיהו לגלוי מילתא, [אלא. כ"י] משמע [דצ]דיעבד שרי,

וכ"מ אחמי קשיא דנאי דדיעבד שרי לכתחלה מיהו אסור והיכי שרו ליה סנהדרין לצדקיהו ? איכא למימר דלדבר מנזיה מתירין, **וצדקיהו הוה מצטער ביותר בשלא היה יכול לגלות, ומתבטל ע"י כך ממלאכת שמים**, וגם מצות המלך [צדקיהו] שמצוה עליהם [על הסנהדרין] להמירו *מצוה היא עליהם לקיים, וכן תרנו בתוספות [ע"י"ש],

* [פ'] שהסנהדרין היו צריכין לקיים מה שמצוה עליהם צדקיהו המלך להתיר השבועה. והקשה במצור דבש הרי בחילול השם אין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ה' ?]

ומ"מ משמע [דצ]דיעבד מותר, דאי לא מאי אהני ליה לצדקיהו מאי דשרו ליה וכדמוכח נמי ההוא דגיטין,

אבני חן על מסכת נדרים

א"ל אישתבע לי דלא מגלית עילוי [שלא תגלה עלי, שלא תספר מה שעשיתי לשום אדם], ולא תיפוק מילתא [ולא יצא הדבר לרבים. שט], אישתבע, לסוף הוה קא מצטער צדקיהו (בגופיה) [בנפשיה. ד"ס] [שרצה לספר ולא יכול מפני השבעה], [ראיתי פעם בשם גדול ספרדי שאמר שגם אם יעלה אדם לשמים ויראה את כל המעשה מרכבה, אם אינו יכול לירד ולספר מה שראה אין זה שווה לו כלום] איתשיל אשבעתיה ואמר [סיפר את הדבר ברבים. שט],

שמע נבוכד נצר דקא מבזין ליה [שבני אדם יודעין מה שעשה], שלח ואייתי סנהדרין וצדקיהו [זה היה אחרי שכבש לירושלים כדמפורש במדרש. ת"צ], אמר להון חזיתון מאי קא עביד צדקיהו, לאו הכי אישתבע בשמא דשמיא דלא מגלינא, אמרו ליה [סנהדרין לגנ] איתשלי אשבעתא, [א"ל מתשלין אשבעתא [וכי נשאלין על השבעה. שט]?] אמרי ליה אין,

אמר להו [גנ לסנהדרין] בפניו או אפילו שלא בפניו? אמרי ליה [רק] בפניו, אמר להון ואתון מאי עבדיתון [למה התרתם לו הנדר], מאי טעמא לא אמריתון לצדקיהו [למה לא אמרתם לו שאינם יכולים להתיר הנדר]?

מיד איכה ב' ישובו לארץ ידמו וקני בת ציון, אמר רבי יצחק ששמו כרים מתחתיהם [ג"כ עיי' מדרש קינות פ' ב' פיסקא ישובו לארץ מבואר הענין בארוכה, דהושיבם בקתדראות ואח"כ הורידן לארץ, ויתכן הלשון ששמו כרים מתחתיהם, דמנהג אנשי מזרח שישבים בספסלים קנים ועליהם כרים וכסתות וכיון שחרה אפו של נבוכדנצר בהם, שמו כרים חכמים אשר ישובו עליהם. מחר"ץ חיות, וראה ומהרש"א וראה ב"ק קיו.]:

מתני': רבי מאיר אומר יש דברים שהן כנוולד [שנראין כנוולד. יכין] ואינן כנוולד [מפריש מעצמו בנדרו, הו"ל כאומר כל זמן שחששתו קיים. יכין], ומדקתני בגמ' לפי שהוא כמולד נדרו דנדר, דכיון דלמך שצדיק רע, משמע כל זמן שצדיק רע, ולפיכך כשמת או עשה תשובה שרי ואין חכמים מודים לו, [פי' שאסרום חכמים כנוולד אע"פ שאינם כנוולד. מלאכת שלמה על משניות, וזה היפך דברי חזקין וחר"ן].

כיצד אמר קונם שאני נושא את פלונית שאביה רע, אמרו לו מת או שעשה תשובה,

קונם לבית זה שאני נכנס שהכלב רע בתוכו, או שהנחש בתוכו, אמרו לו מת הכלב או שנהרג הנחש # [כלב הכל רואין כשמת אפילו מעצמו, אבל הנחש אם מת מעצמו הוא מת בחורו ואין רואין אותו] הרי הן כנוולד ואינו כנוולד, ואין חכמים מודים לו:

גמ': קונם שאני [נושא את פלונית שאביה רע, אמרו לו מת וכו'] [נכנס לבית זה שהכלב] וכו' [ומקשה והלא] מת נולד הוא?

ואחרים אמרו שאין אלו ראיות, דלעולם אפילו דיעבד אינו מותר, שהרי הכתוב צווח בצדקיהו ומענישו דנדר כדכתיב וגם צמלך נצוד נצר מרד אשר השניעו צאלהים, וכן כתב הרמב"ד ז"ל ולא ולא מה עלמה צו וצנסהדרין,

[צדקיהו כתיב בירמיה ל"ט ו' וישחט מלך בבל את בני צדקיהו ברבכלה לעיניו וגו' פסוק ז' ואת עיני צדקיהו עור ויאסרוהו בנחשתים לביא אתו בבלה. ועל הסנהדרין איתא במדרש איכה רבה [פרשה ב' אות י"ח] אחר שמביא כל המעשה עם צדקיהו, מיד בא וישב ג"נ בדפני של אנטוכיא [שם מקום] ויצאו סנהדרין הגדולה לקראתו, כיון שראה אותם שהם כולם בני אדם של צורה, נור והוציא להם קתדראות והושבן אמר להם דרשו לי את התורה וכו' אמר להם דומה אני שאתם התרתם לצדקיהו השבעה שנשבע לי, מיד נור והורידן לארץ הה"ד ישובו לארץ ידמו וקני ציון וכו' מה עשו להם קשרו שעקר בוגבי סוסייהם והיו מריצין אותם מירושלים ועד לוד, הה"ד הורידו לארץ ראשן בתולת ירושלים].

[ראה יעב"ץ שאין מזה ראיה ששמא נענישו משום חילול השם. עיי"ש],

והיה דגיטין נמי לאו ראייה היא, דנדר אלמנה מכיון שנדרה לימונים, מה תועלת יש למינוקות נאסור פירותיה [וכ"ת דמשום איסור פירותיה תחזיר הדמים ליתומים? כתב הר"ן בגיטין דאפילו תחזיר הדמים, האיסור במקומו עומד אם קבלה כבר כתובתה, ואח"כ אין תועלת ליתומים אם תאסור או לא. פרשת נדרים].

ועוד דהכי קאמרין [שם בגיטין] דלמא אולא לגבי חסס ושרי לה ותמשז להיזת מותרת, ויתבאר הדבר צמקת גיטין צ"ד.

מנה"מ [שאין מתירין אלא בפניו]? אמר רב נחמן דכתיב שמות ד ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים, אמר לו [הקב"ה למשה] במדין נדרת [ליתרון], לך והתור נדרך במדין, [ומנחן שנדר ליתרון] דכתיב שמות ב' ויואל משה אין אלה אלא שבעה, דכתיב יחזקאל' ז' יג ויחזק [נבוכדנצר] מורע המלוכה [צדקיהו בן יאשיהו] ויכרת אותו ברית [שהמליכו ג"נ תחת יהויכין] ויבא אותו פאלה [השביע אותו על זאת שצדקיהו יחי' לו לעבד],

[וראיה אחרת, דכתיב אחר זה בד"ה ב' לו יג] וגם פמלך נבוכדנאצר מרד [צדקיהו] אשר השפיעו פאלהים [ראה הוריות יא.]: [חיים], מאי מרדותיה?

אשכחיה צדקיהו לנבוכד נצר דהוה קאכיל ארנבא חיה [שתלש בשר מארנבת בעורו חי שוה נאסר גם לבני נח אך עשה זה כדי לקנות בנפשו מרת אכוריות יותר ויותר לכן לא רצה שיתגלה הדבר. עין יוסף על ע"י, וכן מביא בת"צ, וראה מהרש"א],

[על פי מש"כ במדרש תלפיות ענף ארנבת, שבחיות טמאות יש בהם מרת אכוריות חוץ מן הארנבת שהוא רך לבב עד מאד עיי"ש, ולפ"ז יש לומר שגנאי גדול הוא לו שהתאכר כל כך על ברי' רך הלבב שאכלה חיה. ילקוט המאירי],

אבני חן על מסכת נדרים

בעורה קאמר לא משמע כמולה נדרו בדבר, הכנס הומיק ר' שמואל בן הכנס הגדול רבי יהודה בר חסדאי ז"ל,

אלא לר' יוחנן דאמר כבר מת וכבר עשה תשובה, למה לי למתני תרי זימני נדר טעות? קשיא:

מתני': ועוד אמר ר"מ פותחין לו מן הכתוב שבתורה,

ביאורי הר"ן: דלע"ג דלסקינן צפ' ארבעה נדרים (לעיל כג). ללא פתחין ציט צוטה כמדקרות מרז [ולשון חכמים מרפא, כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב, אלא לשון חכמים מרפא],

(וכדשמואל) [ולא כדשמואל. נמ"י] דאמר כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע, (וכדריב) [וכדריב. נמ"י] נתן דאמר כל הנודר כאילו צנה צמה ? (דהכנס) [הנהו. כ"י] שאני דהו איומים גדולים, ואי אפי' על (דעת הנהו) [דעתא דהכי. כ"י] נדר, יתבייש לומר ק, נמצא שאין נדריו נתרין יפה, אכל הני דמני תנא הכא, לא חמירי לאינשי כולי האי,

ואומרין לו אילו היית יודע שאתה עובר על ויקרא יט לא תקום ועל לא תטור [בגין שנדר שלא להשאיל בלוי לשבנו, על שלא השאילו לו, והני קראי דרשינן להו ביומא [בג] על שאלת כלים. ר"ל], ועל ויקרא יט לא תשנא את אחיך בלבבך [שנדר שלא לשאל בשלובו. ר"ל], ויקרא יט ואהבת לרעך כמוך, ויקרא כה וחי אחיך עמך [ראה בפסקי הרא"ש בגמרא דמוקי לה בקרובו], שהוא עני ואין אתה יכול לפרנסו [ויתבושש לבקש מאחרים או מנבאי, אלא סומך על קרוביו. יבין],

אמר אילו הייתי יודע שהוא בן לא הייתי נודר, הרי זה מותר:

נבא: א"ל רב הונא בר רב קטינא (לרבנן) [לרבא. ד"ם] היכי קמי דפתחין לו שמה יעני ואי אהי יכול לפרנסו, וקמי ליה (צהדיא מן הכתוב) [צהדי ממה שכתוב. כ"י] צמורה, דאלמא מחייב צהדי נימא ליה כל דמועני לאו עלי נפיל (שאני) [שאהא. כ"י] מחויב לפרנסו לצדי, מאי דמטי לי לפרנסו בהדי כ"ע מפרנסנא ליה ורשאי הוא צק, אע"פ שאסר עליו נכסיו, שהרי לא יתן צידו אלא ליד גבאי, וכיון שאסר רצה גבאי ליתן לאמר הרשות צידו שרי, דהוה ליה כי הוה דתן (לעיל מת) נותן לאמר משום מתנה והלה מותר צו ?

א"ל [רבא לרב הונא בר קטינא] [כי תנא מתני' בקרובים, שאני. הרא"ש בפסקיו] אני אומר כל הנופל אינו נופל לידי גבאי תחלה אלא שולל מקרוביו ומתפרנס [צנינעא. ח"ש] [אלא כשהעני אדם מוטל על הקרובים תחלה לפרנסו עד שיעיינו הגבאין אם אין סיפק ביד הקרובים או יפרנסוהו. ר"ל], והוהא שמה קעבר אקרא דכמיז וסי אמיך עמך:

מתני': פותחין לאדם בכתובת אשתו [בפרעון כתובתה אם נדר לגרשה. ר' ראה במסכת כתובות ע. המדיר את אשתו מליהנות לו יוציא ויתן בכתובה] שאומרין לו אילו היית יודע שיהא עליך לפרוע כתובתה, כלום (נדרת)

א"ר הונא נעשה כתולה נדרו בדבר כדפרישית, ומש"ה שרי אפי' בלא שאלת חכס,

והכי איתא צירושלמי דאמרין התם מפני שהוא כמולה נדרו בדבר (באומר) [כאומר. כ"י] קום שאני נהנה לאיש פלוני כל זמן שהוא לוצש שחוריס, לוצש לצניס מותר, רבי זעירא צסס רבי יוחנן [אומר] אף הוא אינו צריך שאלה לחכס,

ור' יוחנן אמר [הא דאמר במתני' "אמרו לי"] כבר מת וכבר עשה תשובה קאמרי ליה, [קאמרין. הגה זו הוא טעות. מצור דבש] כלומר שמת קודם נדרו, והוה ליה נדר טעות, וצ"ע לרבי יוחנן היכי קמי יס דצריס שהן כטולד, דמיון דכנר מת לא דמי לטולד כלל,

דף ס"ה ע"ב

מתיב רבי אבא [שנינו במשנה לקמן סו.] קונם שאיני נושא לפלונית כעורה והרי היא נאה, שחורה והרי היא לבנה, קצרה והרי היא ארוכה, מותר בה, לא מפני שכעורה ונעשת נאה, שחורה ונעשת לבנה, קצרה ונעשת ארוכה, אלא שהנדר טעות,

בשלמא לרב הונא דאמר נעשה כתולה נדרו בדבר [פ' לכן תנא שני בבית], תנא תולה נדרו בדבר והיינו רשע דשאני רע, ותנא נדר טעות דהיינו סיפא נדר כעורה והרי היא נאה,

ביאורי הר"ן: והא דלא אמרינן צסיפא גבי כעורה ונעשה [צ]ת נאה [דליהו תולה נדרו בדבר, כל זמן שהיא כעורה, ולכשתהא נאה יהא מותר צה, כדאמרין צאומר שאני רע, ואלדצה אמרינן דצכי האי גוונא אסור דקתמי לא מפני שהיא כעורה ונעשת נאה. כ"י] ? היינו טעמא משום דלדס רע עשוי לעשות משום רע ועשוי למות, הלכך אומדים דעתו דכי אמר שאני רע כל זמן שאני רע קאמר, משא"כ צאשה כעורה שאין עשויה להיות נאה, הלכך לא היה צדעתו שמהא מותרת לו לכשתהא נאה הרצ"א ז"ל,

[וז"ל הרשב"א קשיא לי אדרבה מפי קשה לרב הונא דהא [ל]רב הונא פליגין רישא וסיפא, דאילו ברישא קתני שאינו כטולד, ופותחין בהם, והיינו מת או שעשה תשובה, ואילו בסיפא אמר' לא מפני [שהיא] כעורה ונעשת נאה שחורה ונעשת לבנה כלומר דאלו בן נולד חוי ולא פתחין, אלמא לא אמרינן נעשה כתולה בדבר ? ושמא נאמר דמת ועשה תשובה אפשר למימר בהו דהוי כתולה נדרו בהכי משום דשייכי טפי, דמיתה שכיחא, ותשובה נמי עבדי רשיעי דעבדי תשובה, אבל כעורה לחזור נאה ושחורה שתחזור לבנה אינו מצוי, ובדוקא נדר ולא כתולה נדרו בהם, ואפ"ה א"ר ישמעאל שפותחין בהן מפני שגם זה הוא מצוי דבנות ישראל נאות הן אלא העניות מנוולתן, ובהסתלק הגורם שהוא העניות לחזור הנוי למקומו. עכ"ל], וראה בספר מנחת יהודה שמביא דברי הרשב"א בשלמותם, ומסיים "ובר"ן נשתבשו דברי הרשב"א ז"ל],

אי נמי אי אמר (הכי) [הכא. מנחת יהודה] שאני נושא אשה פלונית שהיא כעורה דקתמי שאני רע, ה"נ דמשמע כל זמן שהיא כעורה, אכל הכא כיון דלפלונית

אבני חן על מסכת נדרים

[אדרתה. כ"י] אי אמר לאו, ממירין אותו,

צריך לשלם, אין למידין בעל חוב מערבין לדין זה, אלא חגם שנתן כל מה שיש לו, אם העשיר אח"כ צריך לשלם].

ביאורי הר"ן: ומדאמר' הכא, שמעת מינה מטלטלי משמעדי לכמוזה, שמעי' מהא דלדין דקי"ל דמטלטלי לא משמעדי לכמוזה, אפי' מיניה ידיה לא משמעדי [פ'] לא רק אם מכר המטלטלין או אם מות והשאר מטלטלין אינם משמעדין לכתובה' אלא אפילו אם הם ברשותו והוא חי אינם משמעדין]

וטעמא משום דאין זמן כמוזה ידוע, ושמא לא תגזר לעולם, וכשהיא גוזר אינה גוזר אלא ע"י מימה וגרושין [שימות בעלה או יגרשנה, ולכן אמרין שמא לא תגבה לעולם], הלכך לא סמכה דעמה אלא על הקרקע,

ומש"ה [פ'] מושם דסברי רבנן שהאשה לא סמכה דעתה אמטלטלין [לרצון הורע כמה של כמוזה [פ'] שכת גביית כתובה חלשה יותר] מחזר דעלמא, [ד]אע"ג דמטלטלי דיתמי לזע"ח לא משמעדי, [אבל] [כי היכי] [כל היכא. כ"י] דגזר מיניה [פ'] אם גובים כשהוא מחזיק המטלטלין בחייו, או גובין] אפי' מגלימא דעל כתפיה [אבל בכתובה כיון דלא סמכה דעתה לעולם אין גובין במטלטלין],

והכי מוכחא שמעתא דמצילה דפסקא האומר דקדושין (דף סה:) [דשם מיירי באשה שנוכה כתובתה מחבילה שהם מטלטלין, ואמרין התם דאתיא כר"מ דס"ל דמטלטלי משמעדי לכתובה, אלמא דלרבנן אפילו מיניה ידיה לא גבי במטלטלין] ולר"מ עדיפא טפי כמוזה מצעל חוב דעלמא [והטעם משום חגיגא, שימצאו האנשים חן בעיני נשותיהם. תפארת ציון] דנטי דמטלטלי דיתמי לזע"ח לא משמעדי, לכמוזה משמעדי:

מהני': פותחין בימים טובים ובשבתות שאומרים לו אילו היית יודע שאסור להטעיר בשבת [ראה ר'], היית נודר, אי אמר לאו ממירין אותו,

בראשונה היו אומרים אותן הימים [שבת ויו"ט] מותרין ושאר כל הימים אסורין, עד שבא ר"ע ולימד שהנדר שהותר (מכללו) [מקצתו. ד"ס מהרבה מקורות] הותר כולו ילפינן לה צירושלמי מדכתיב ככל היוצא מפיו יעשה, **דמשמע דוקא** (בשטול) [בשטול. כ"י] **קיים** [ראה ר"ן לעיל ג' ע"ב ד"ה במערבא],

כיצד אמר קונם שאיני נהנה לכולכם, הותר אחד מהן הותרו כול' למר [לרבה, ב"ה דמתני' ור"ע מתירין רק] **במשנה** [בראה אותן אוכלין תאנים ואמר הרי הן עליכם קרבן ונמצאו אביו ואחיו והיו עמהן אחרים, אם אמר אילו הייתי יודע שאבא ביניהם הייתי אומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר [וזה נקרא משנה, שמשנה מלשון כולכם שאמר בתחלה]] **ולמר** [לרבה, ב"ה ור"ע מתירין] **[אפילו. כ"י] דמעמיד** [שאינו משנה הלשון אלא אומר אילו הייתי יודע שאבא ביניהם הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא] **כדאי צפ' ד' נדרי** (לעיל כו.),

שאיני נהנה לזה ולזה אוקי' מנא. כ"י] לה הסם כגון שמלחן זה בזה, ומש"ה הותר הראשון הותרו כול' שכולן היו מליין בראשון, הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורין שהראשונים אינם מליין ב,.

ומעשה באחד שנדר מאשתו הנאה, והיתה כתובתה ת' דינרים ובא לפני ר"ע וחייבו ליתן לה כתובתה, אמר לו רבי ! ח' מאות דינרין הניח אבא, נמל אחי ד' מאות ואני ד' מאות, לא היה שתטול היא מאתים # [כדין כל הבתולות שנטולות מאתים זוז] ואני מאתים ? א"ל ר"ע אפי' אתה מוכר שער ראשך אתה נותן לה כתובתה,

אמר לו [הבעל לר"ע] אילו הייתי יודע שהוא כן לא הייתי נודר, והתירה רבי עקיבא:

נב': [ומקשה דהא דינרין חיינו מטלטלין ו] **מטלטלי מי משמעדי לכתובה** [שמעת מינה מטלטלי משמעדי לכמוזה] פלוגמא היא דר"מ ורבנן (כמוזות פא) [פ' ורבנן סברי לא משמעדי?]

[ומתירין] **אמר אביי קרקע שוה ח' מאות דינר,**

[ומקשה] **והקתני שער ראשו, ושער ראשו מטלטלי הוא** ואמר לו ר"ע דמחייב לזווי לפרוע כמוזה [בעומד ליגז, ומתני' סתמא קתני ואפילו עומד ליגז. ר']?

ה"ק אפי' [תתן לה כל מעותיך עד שאתה צריך למכור] **אתה מוכר שער ראשך ואוכל,**

שמעת מינה אין מסדרין לבעל חוב פלוגמא היא צפרק המקבל (ב"מ קיד) איכא מ"ד דמניחין לו מטה ומסך וכלי אומנותו ומזון [ל' יום, וכסות. רש"ש] י"צ חדש, דגמר מיכה מיכה מערבין [לשון הגמ' ב"מ קיד. אמר ל' מהו שיסדרו בבעל חוב ? א"ל גמר מיכה מיכה מערבין, גבי ערבין כתיב [ויקרא כו ח] ואם כך הוא מערבך, וגבי בעל חוב כתיב [ויקרא כה לה ולט] וכי ימוך אחיך], ואיכא מ"ד אין מסדרין, ומדמנן הכא אפי' אתה מוכר שער ראשך ש"מ דאין מסדרין?

אמר רב נחמן ברבי יצחק

דף ס"ו ע"א

לומר שאין מקרעין שטר כתובה כלומר אין ה"נ דמסדרים [אלא ממתניין עד שיעשיר וגובה שאר החוב], מיהו ה"ק ליה, אפי' אתה עושה לפנים משורת הדין ואינך רואה צדקור [הגם שנתת כל מה שיש לך אם נשאר עדיין מן החוב], לא תחשוב להפטר, דלעולם אין קורעין כמוזה, כדי שאם ימנא לך לאחר מכן תחזור ותגבה,

דנתי דמנן צערין נתן סלע והעשיר אין לו עליו כלום, וסדור מערבין גמרי' ליה ? ה"מ לענין סדור [פ' שלמידין בעל חוב מערבין, דכמו שבערבין אין נוטלין כל מה שיש אלא מסדרין לו כדי חייו, כן לגבי בעל חוב] אצל לענין השג יד לא [פ'] והגם דבערבין אם נתן לפי השגת ידו יצא ידי חובתו, ואם העשיר אח"כ אינו

אבני חן על מסכת נדרים

זמיושן, שהרי הוא תלה נדרו שהיין רע למעיים? אמר ר' אבא ועוד יפה קתני מלא דלין רע ובהכי שרי, ואין כריך לומר כשהוא יפה:

[שינוי במשנתנו] קונם בצל שאני טועם שהבצל וכו': ותיפוק ליה דאין רע? אמר ר' אבא ועוד יפה קתני:

[ידיעות]:

במוצש"ב פ' תשא תשס"ח לפ"ק הלכות לחם את ש"ב ר' מאיר פוגר שלימ"א וסיפר לי שפעם הלך עם חותנו ר' הלל ויידמאן ז"ל לבקר את האדמו"ר מנובומונסק זצ"ל ואמר האדמו"ר לר' הלל "דע שלכן נותנים מטפחת לבנה על השלחן כדי אז די שווארצע פלעקען זאלן מער שטערן", וכוונתו היתה מפני שר' הלל הכיר הרבה גדולי ישראל, ורצה להסביר לו שיבין שהחסרונות שראה בהם היא מפני שהם צדיקים וגדולים ולכן בולט יותר כל חסרון קטן.

מתני': פותחין לאדם בכבוד עצמו, ובכבוד בניו המדיר את אשתו עד שיגרשנה [אם נדר לגרש את אשתו. נמ"י] פותחין לו בכבוד עלמו ובכבוד בניו, ולא חייש' שישקר מתוך הצושה אומרים לו אילו היית יודע שלמחר אומרים עליך כך היא ווסתו [סדרו. הרגלו ומנהגו. המבוארות, ויש לשון זה גם לעיל לו: שינוי וסת תחילת חולי מעיים] של פלוני מגרש את נשיו,

ועל בנותיך יהו אומרים בנות גרושות הן [כלומר ולא ימצאו מי שישא אותן דאמרי אינשי רחילא בתר רחיל' א' אולא [כתובות ס"ג ע"א], כאמה כן בתה. תיו"ט] **מה ראתה** [כמו נראתה, דרך התנא לשנות מנפול לפועל, כמו חליץ ארום, הכי נמי ר"ל מה נראה באימן. יבין, וראה לחם שמים] **אמן של אלו להתגרש,**

ואמר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר, ה"ז מותר,

קונם שאני נושא את פלונית כעורה [שתיאר אותה, ולא אמר שזה המעם שאינו רוצה לישא אותה], [והרמב"ם העתיק המשנה "פלונית הכעורה", אבל הטור סימן רל"ב העתיק לפלונית שהיא כעורה. תיו"ט] **והרי היא נאה, שחורה והרי היא לבנה, קצרה והרי היא ארוכה, מותר בה, לא מפני שהיא כעורה ונעשת נאה דכתיב הלא גוינא לא שרי, לפי שאינו כמולה נדרו בדבר כדפרישית לעיל, ואפילו צפתא נמי לא שרי דטולד הוא, אלא שהנדר טעות ואינו כריך הימר חסם, שחורה ונעשת לבנה, קצרה ונעשת ארוכה, אלא שהנדר טעות,**

ומעשה באחד שנדר מבית אחרת [תנייה] [הנאה. ד"ם מהרבה מקורות] [שהוא ענין חשוב כדאמרין ביבמות סב: והיו מפצירין בו שישאנה, וכיון שהיתה כעורה נדר ממנה הנאה], **והכניסוה לבית ר' ישמעאל וייפיה** [קשטוה בבגדים ובמאכל ומשתה. נמ"י] **אמר לו ר' ישמעאל בני מזו נדרת, אמר לו לאו** # [משמע שהתיר לה משום שכאילו היא אשה אחרת, וזה חידוש בהתרת נדרים, וצריך לומר שלא אמר כן משום הלכות נדרים אלא כדי לרצותו], **והתירה ר' ישמעאל** [דקסבר כיון שיכולין ליפותה לא היתה כעורה מעיקרא. ר'],

(הותר האמצעי הימנו ולמטה מותר הימנו ולמעלה אסור),

שאני נהנה לזה קרבן ולזה קרבן, צריכין פתח לכל אחד ואחד דכל חד וחד הוא נדר בצפי נפשיה,

קונם יין שאני טועם שהיין רע למעיים, אמרו לו והלא המיושן יפה למעיים, הותר במיושן בלא פתח כלל, וכן נמי הותר בכופרי בלא פתח כיון דלא נתכוון מעולם למיושן ולכופרי וכבר כתבתי זה בפרק ד' נדרים (לעיל כו) צס"ד ולא במיושן בלבד הותר אלא בכל היין,

קונם בצל שאני טועם שהבצל רע ללב # [לפי דעת הרופאים בימינו הבצל שלנו הוא יפה ללב], אמרו לו הלא הכופרי [כופרי על שם מקומו, וכן בלב כופרי, ובערוך פ' שהוא לשון כפר שהוא של כפרים. תוס', בצל הגדול שנתבשל כל צרכו, כמו ורבעה בלב כופרי (יבמות דף נו:). ר' לעיל כו:] יפה ללב, הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים, מעשה היה והתירו ר"מ בכל הבצלים:

נב': [שינוי במשנתנו] הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורין [וכו'. רש"ש], **מאן תנא** דמדקמי לזה קרבן ולזה קרבן צריכין פתח לכל אחד ואחד, אלמא דלעולם לא היו פרטא אלא כי מדכר קרבן אכל חד וחד, הא לאו הכי לא שגא אמר לזה ולזה צו"ו, או לזה לזה בלא וי"ו כללא הוא, ומאן תנא?

[שבועות לו:], שבועת הפקדון כיצד? אמר לו תן לי פקדוני שיש לי בידך, שבועה שאין לך בידי, או שאמר לו אין לך בידי, משביעך אני ואמר אמן הרי זה חייב. השביע עליו חמש פעמים, בין בפני בית דין ובין שלא בפניו ב"ד, וכפר חייב על כל אחת ואחת. אמר רבי שמעון מה מעם? מפני שיכול לחזור ולהורות. היו חמשה תובעים אותו, אמרו לו תן לנו פקדון שיש לנו בידך, שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת, שבועה שאין לך בידי ולא לך חייב על כל אחת ואחת, ר"א אומר עד שיאמר שבועה באחרונה, ר"ש אומר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד,

אמר רבא ר"ש היא דאמר בפרק [בריש פרק] שבעת הפקדון (שבעות לו:) גבי היו ה' מוצעים אותו ואמר לא לך לא לך, דלעולם אינו חייב על כל אחד ואחד עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד הא לאו הכי בין צו"ו בין בלא וי"ו כללא הוא.

ולענין הלכה - קיימא לן כרבי שמעון דסתם לן תנא הכא כוותיה, ובפרק האיש מקדש (קדושין מו) נמי סתם לן כוותיה, במתני' בהמקדשי לי בתמרה זו, המקדשי לי בזו,

ואף על גב דבפרק [שבעות. כ"ז] הפקדון גבי שבעה לא לך, איכא סתמא דלא כותיה, ומה לי חד סתמא ומה לי תרי סתמי? אפ"ה כיון דשקלי וערו אמונאי אליבא דר"ש בסוגיא דקדושין נקטינן כוותיה, וכן פסקו ר"מ והרמב"ן ז"ל:

[שינוי במשנתנו] קונם יין שאני טועם וכו': ותיפוק ליה דאין רע ל"ל למימר שהמיושן יפה למעיים, אפי' לא יהא יפה כיון דלא היו רע הותר

אבני חן על מסכת נדרים

שתמעמי תבשילך, לרבי יהודה ולר"ש [פ'] שהם ימעמו תבשילך.
ראמ"ה],

[עד שתמעמי תבשילך וכו' היא לא יכלה לבשל יפה ורצה להודיע קלונה בשער
בת רבים דאפשר שעל ידי כן יפטרו אותו מכתובתה. תפארת ציון]

ר' יהודה מעים אמר ק"ו [חסיד ה' כדאמרינן בעלמא [ב"ק קג:]] כל
היכא דחני מעשה בחסיד אחד הוא ר' יהודה בר' עילאי או ר' יהודה בן בבא.
מנחת יהודה], ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה
תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים המאריים
(בספק) [מספק. שטמ"ק, ובח"ש על התוס' כתב שיש שאין גורסין
"בספק"], [פ'] שמו נטמא ולא היו שלום בינו לבניה], (ו. ד"ס) אני על
אחת כמה וכמה ,

ר"ש לא מעים אמר ימותו כל בני אלמנה קלל העצל שימות ותהא
אשתו אלמנה ועוד קלל בניו שיקראו בני אלמנה לאחר מיתתו שימותו גם הם ואל
יזוז שמעון (ממקומו) [מכבודו. ד"ס], [פ'] שימעום מתבשילה, ואינו
דומה לסוטה [שמוחקין שם השם] שהמקנא לשם שמים מתכוין שתשמור
עצמה, אבל בשביל השוטה שקלקל להדירה אני לא אאבד את כבודי. שטמ"ק],
ועוד כי היכי דלא לתרגלי למיגדר,

ההוא דאמר לדביתהו קונם שאי את נהנית לי עד שתרוקי
בו ברשב"ג, אתת ורקק אלבושיה, א"ל רב אחא מדפתי
לרבינא והא האי לזילותא קא מיכוין וכיון שכן לרוב גגופו של רבן
שמעון בן גמליאל נמכוון, א"ל מירק על מני דרשב"ג זילותא
רבתא היא,

ההוא דאמר לה לדביתהו, קונם שאי את נהנית לי עד
שתראי מום יפה שביך לר' ישמעאל בר' יוסי אסרה דהנאמו אס
מוכל להראות שום דבר נאה זה לר' ישמעאל דרבי יוסי, מום כמו מלוא דכתיב
(איוב לא) וכפתי דבק מלוא, הוא כמו מלואה ושרייה, שלא מלא [זה]. כ"י] שום
דבר נאה,

ואית דגרסי עד שתראי מום יפה כלומר שמהא אסורה עד שתראה היא דבר נאה
בגופה לר' ישמעאל, וכשראה ר' ישמעאל ששמה נאה [מתאים] לה המירה,

[לפי לשון ראשון: אסרה בהנאתו "אם" תוכל להראות שום דבר נאה בה,
ושרייה שלא מצא בה שום דבר נאה.

לפי לשון ואית דגרסי: שתהא אסורה "עד" שתראה היא דבר נאה בגופה,
וכשראה ר' ישמעאל ששמה נאה לה התירה],

אמר להם [ר' ישמעאל בר' יוסי] שמו ראשה נאה, אמרו לו
סגלגל עגול,

שמו שעה נאה, [אמרו לו] דומה לאינצי פשתן,

שמו עיניה נאות [אמרו לו] טרוטות עגולות הן,

באותה שעה בכה ר' ישמעאל [מתוך רחמנות. תוס'] ואמר בנות
ישראל נאות הן [פ'] ואין כאן גולד. יבין] אלא שהעניות מנוולתן
[ראה ניר כ"ח ע"א בר"א בתגלחת טהורה, אבל בתגלחת הטומאה יפר שהוא
יכול לומר אי אפשר באשה מנוולת, ופ' הרע"ב שם שצריכים לחזור ולמנות
נזירות טהרה ויכול לומר אי אפשר באשה מנוולת כלומר מעונה ומנועה משתית
יין].

וכשמת ר' ישמעאל היו בנות ישראל נושאות קינה,
ואומרות בנות ישראל על ר' ישמעאל בְּקִינָה [מלשון בכיה] וכן
הוא אומר בשאול שמואל ב א בנות ישראל על שאול בכינה
[ראשי תיבות של "בכינה" היא ב'נות כ'ל ישראל נ'אות ה'ן. מנחת יהודה].

נב': מעשה לסתור היאך מציא מעשה לטמור דכריו, דמקרא קמי
דכעורה ונעשת נאה אסור, וזמר הכי קמי מעשה שהמירו ר' ישמעאל [וכי דרך
התנא להביא מעשה לסתור מה שאמר מעיקרא. ר']?

חסורי מחסרה והכי קתני, ר' ישמעאל אומר אפילו כעורה
ונעשת נאה, שחורה ונעשת לבנה, קצרה ונעשת ארוכה,
דס"ל דפומחין צנול, וענד נמי ענדא מעשה באחד שנדר מבת
אחותו, והכניסוה לבית ר' ישמעאל ויפופה וכו',
ואפ"ה לא קיי"ל כוותיה, אלא כרבנן דלא שרו אלא "בגמלאה נאה",

דף ס"ו ע"ב

תנא שן תותבת היתה לה [שן [תושבת], כעורה היתה מפני שהיתה
חסירה שן אחת # [ומסתמא היתה במקום הנראה] והיתה מושיבה בלחי שן
אחרת, והיתה כעורה, ור' ישמעאל הושיב שם שן של זהב. ראמ"ה] שפלה
שינה והשינה שן אחרת ממקומה [וכיון שהוא שן מת הוא נוטה לשהירות ולא
הועיל ליפותה. וצריך לדעת איך הושיבו שינים באותה זמן] ועשה לה רבי
ישמעאל שן של זהב משלו,

[שן של זהב. שה' יקר כשל זהב מחמת המלאכה, או שמו היו שאר שיניה כגון
חזה, או ציפה כולן זהב, כי שן אחת זהובה בין שאר לבנות אינו נוי, ועוד למה לא
עשה של כסף. יעב"ן. וראה שלמי נדרים . ומה שאומר ששן אחת זהובה בין
לבנות אינו נוי אינה פשוט שזה תלוי לפי המדינה ולפי התקופה]

כי שכיב רבי ישמעאל פתח עליה ההוא ספרנא הכי, בנות
ישראל על ר' ישמעאל בכינה, המלבישן (וכו') [וגו' ?],

[הוא הפסוק שהביא במשנה והוא בשמואל ב א כד בנות ישראל אל שאול
בְּקִינָה, המלבישם [כי התגבר במלחמה וחלק שלל האויב לאנשיו להלביש
איש אשתו ובנותיו וכאלו הוא המלביש] שְׁנֵי [צמר צבוע אדום] עם עֲדָנִים [ר"ל
שאר מלבושי פאר המערך גוף הלוכשן] המעלה עֲדֵי זהב על לבושכן [פ'] ורומז
על השן שעשה לה ר' ישמעאל].

ההוא דאמר לה לדביתהו, קונם שאי את נהנית לי עד

אבני חן על מסכת נדרים

(פרק ט) איזהו אשה כשירה שעושה רצון בעלה. פרשת נדרים,

[כתב בשל"ה [בשער האותיות אות דרך ארץ] וז"ל ודרך ארץ של אשה הוא להיותה נכנעת לבעלה, שומעת בקולו ודבריה עם בעלה בהן ובתחנונים ובכבוד ובבושת ובענות. ותשמע דבריו ותעשה רצונו ותמיד תראה לו שמהה ותשמור לו עת אכילתו ותעשה לו מטעמים כאשר אהב, ותבטל רצונה מפני רצונו (אף שבעיניה דבריו תמוהין).

איתא בפ"ט נדרים ההוא בר בבל דסליק לא"י נסיב איתתא כו' המקום יוציא ממך ב' בנים כבבא בן בוטי עד כאן, האשה בעת כעסו של בעלה תיישבהו, ובעת צרתו תשיחהו, ובעת רעתו תנחמהו, ואפילו יהיה לה דאגה בלבה, תסתירנה כדי שלא יתעצב. מתקשטת תמיד לפניו בעונה ובחן ובצניעות, ויהיו בגדיה בכל עת נקיים, תכבד אביו ומשפחתו ואפילו הם בוים. ותהי שמוחה במתנתו, ותראה שהיא מרובה ואפילו [אם היא] מעומתה. תתפלל בכל יום על בעלה שיצליח במעשה ידיו, ועל בנים שיהיו מצליחין בתורה ובמצות,

[וצ"ע וכי מותרת אשה לבנות חכמים לעשות רצון בעלה, והיא ובעלה חייבים בכבוד חכמים, אבל האמת נראה שהיו מאשימים לבבא על שהשיא עצה להורדוס לבנות הבהמ"ק, וראה פלא כי כתיב מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, ובעו"ה מיום שנבנה בית שני ע"י רשיון כורש נסתמה הנבואה, [כי חגי זכריה מלאכי נבאו בסוף גלות בבל והאריכו עוד ימים בתחלת בנין בית שני] ומיום שנבנה בנין המפואר ע"י הורדוס העבד או נחלקו ב"ש וב"ה ונעשה תורה כאלפים תורות בעו"ה, והכל מפני שהיה יד עכו"ם באמצע, נמצא גרם בבא לכבוי ב' המאורות נר תורה ונר עבודה, והיה סבור בבא שמשום כן צוה הבעל לשבור ב' נרות על ראשו לבותו על זה בשתי נרות שהוא כבה ב' נרות של עולם . חת"ם עיי"ש עוד]

[כתב התיו"ט [פרק י' משנה ג'] וז"ל ואני שמעתי בדרשה מפי רבינו מהר"ר ליווא ז"ל שאמר בשם **מסור** לפי שאף על פי שלשעתו הוא הפועל ומוסר אחרים, אבל קראוהו מסור להורות כי בא יבא יומו ולא יאחר והרי הוא **נמסר**, ועל פי זה אפשר לי גם כן לתת טעם טוב לשם **ארום** שאע"פ שלפי האמת הוא המאמר ומקדש לאשה, עם כל זה גם הוא מתחייב ע"י כן בכמה דברים שהאיש נתחייב לאשתו, ולפיכך יצדק גם בו שם ארום שהרי גם הוא נכנס בזה בכמה חיובים. עכ"ל. וכעין זה כתב התיו"ט בריש ב"ק הטעם שאמר לשון נזיקין ולא אמר מוזיקין "כי המזיק הוא הנזק כי נקה לא ינקח"]

פרק עשירי נערה המאורסה

א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צֻוְּהָ ה' אֶת־מֹשֶׁה: [פרשת

שמוא אזניה נאות [אמרו לו] כפולות הן גדולות,

שמוא חוטמה נאה [אמרו לו] בלום [שחוטמה קטן ונראה כמו שנסתמה נקבי חוטמה. שטמ"ק] סתם כמו אֹזֵר בָּלוֹם (צבא צמחל דף נח) הוּא,

שמוא שפתותיה נאות [אמרו לו] עבות הן,

שמוא צוארה נאה [אמרו לו] שקוט הוא קצר כדמקן צצורות (דף מג) זאלו שקוט,

שמוא כריסה נאה [אמרו לו] צבה הוא נפוח,

שמוא רגליה נאות [אמרו לו] רחבות כשל אווזא,

שמוא שמה נאה [אמרו לו] לכלוכית שמה, אמר להן יפה קורין אותה לכלוכית, שהיא מלוכלכת במומין ושרייה,

ההוא בר בבל דסליק לארעא דישראל [נראה מדהוכיר שהיו האיש והאשה מב' מדינות, שכל מה ששינתה מכוונתו לא היה אלא מתוך שינוי לשונות של ב' המדינות וכו'. מהרש"א], נסיב איתתא, אמר לה בשילי לי תרי טלפי [הוא רצה לומר לה לבשל מעט עדשים, ובבבל אומרים על מעט, שני, אבל היא לא הבינה], בשילה ליה תרי טלפי [ובשילה בשבילו שני עדשים], והיא היתה שוטה והבינה הרבה כפשוטו. ר', רתח עלה [כעם עליה],

למחר אמר לה בשילי לי גריוא [על תעשי כאתמול רק בשלי לי סאה עדשים כלומר הרבה], בשילה ליה גריוא [סאה ממש],

אמר לה זילי אייתי לי תרי בוציני מרגוס של אצטחים אולת ואייתי ליה תרי שרגי נרות (ד. מנזר דנש) ממרגמינן בוציני, [והוא בשמות ל"ט ל"ו את המנרה המהרה את נרתיה נרת המערכה וגו' ומתרגמינן ית מנרתא דביתא ית בוצינאה בוציני סדרא]

אמר לה זילי תברי יתהון על רישא דבבא ממון שהיה כעוס על מעשיה, אמר לה לתצרינהו אדשא, והיא חשבה שמשגגה צבא בן צוטא, הוה יתיב בבא בן בוטא אבבא, וקא דאין דינא, אולת ותברת יתהון על רישיה, אמר לה מה הדין דעברת, אמרה ליה כך ציוני בעלי, אמר את עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא כנגד מרין שרגי,

ואייתי הכא הלי עוצל לאשמועינן מסידומיה דצבא בן צוטא, כי היכי דאייתי הכא עוצל דרנן שמעון בן גמליאל [שאכל מתבשיל האשה] ודרני ישמעאל [שייפה את האשה]:

[ומשום הכי היא ראויה לברכה אע"פ שעשתה עבירה מ"מ היתה העבירה לשם שמים לעשות רצון בעלה, והיא נקראת אשה כשירה כדאיתא בתנא דבי אליהו

אבני חן על מסכת נדרים

הפר האב ולא הפר הבעל, הפר הבעל ולא הפר האב [ועבר היום], אינו מופר בגמרא פריך היינו רישא [דהא אמר דאביה ובעלה מפירין נדריה, ומכילא שמעינן דאחד מהם אינו מיפר], ואין צריך לומר שקיים אחד מהן [דאמר לה קיים ליכי. גמ"י] שאין [האמר] [האמר ?] יכול להפר, ובגמרא פריך למה ליה למימנא:

נב"י: היינו רישא, אביה ובעלה מפירין נדריה דמשמע דוקא כשניהם מפירין?

[ומתריץ] מהו דתימא או אביה או בעלה קתני, ולא סגי ליה דליתני עד שיפרו שניהם ? דלי מנא הכי הוה אמנא [דנחי] דלא סגי בהפרת בעל עד דליפר אב, אכל בהפרת אב לחודיה סגי, א"נ איפכא, וכדשקלינן וטרינן דהא לקמן בשמעתין [סו: לפי פ"ה הר"ן שם] קמ"ל להכי מנא הכי אכל הפר הנבעל, הפר הנבעל ולא הפר האב אינו מופר [דלא סגי הפרה דחד בלא אידך. גמ"י]:

[שנינו במשנתנו] ואין צריך לומר שקיים אחד מהן: למה לי למיתנא, השתא יש לומר הפר זה בלא זה ולא כלום, קיים אחד מהן (למה לי. ר"ן, ד"ס) צריכא למיתני בממיה, דלע"ג דלורסיא דמנא למתני זו ואין צ"ל זו, היינו דוקא במילי דלא דמו להדדי, דלע"ג דלמיתא במרייתא מק"ו מקמייתא, מני לה, אכל הכא חדא מלתא היא דהפר אחד וקיים אחד היינו ממש הפר זה בלא זה, ועדיפא מינה?

[ומתריץ] כי איצטריך ליה כגון דהפר אחד מהן וקיים אחד, וחזר המקיים [ביום שמועו, ואח"כ הפר. רשב"א] וגשאל על הקמתו כדלמדין לקמן דגשאלין על ההיקס, מהו דתימא מאי דאוקי הא עקריה ובהפרה דמקיים לחודיה סגי, דלדך כזר הפר,

קמ"ל [דע"ד. ד"ס] דמפירין שניהם בבת אחת כלומר שלא יפסיק צין אחד לחציו, דבר שהוא מעבד הפרה, כגון הקמה דהאי, דכיון דההיא שעמא לאו כזר הפרה הוא, אפי' הכי הפרה קמייתא דלדך בטלה לה, וזריך שיהו מפירין עכשיו שניהם בבת אחת, [לכאורה אף בלא נשאל איצטריך לאשמעינן דקיומו קיום דשוב אינו יכול להפר, דכ"ד דכמו דאין כח באחד לברו להפר כן אין לו כח לברו להקם ? ויש ליישב. רש"ש]

ומיאו (כסא) [כסא. כ"י] סגי (שלל) [ולא ?] מאמר אין הפרה אחר הפרה, וכיון דהפרה קמא (איצטילל) [בטלה. ח"ש] מו לא מני מיפר, דליתא, וכן דעת הרמב"ן ז"ל,

[בקיצור]:

* הרמב"ם סבר שכיון שהיה הפסקה ע"י הקמה שוב אינם יכולים להפר, אבל הפסק זמן אינו מעבד ההפרה,

* וקשה שאם הלכה זו בא לאשמעינן בסיפא, למה אומר ואין צריך לומר?

* ותירץ דעיקר הדין של הסיפא אינה חידוש "ואין צריך לומר" והחידוש הוא דרך אגב,

מטות] ב. וידבר משה אל־ראשי המטות לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' ג' אִישׁ בְּיָדוֹ נָדָר לֵה' או 'הַשְּׁבַע שְׁבַע לְאִסֵּר אֶסֶר עַל־נַפְשׁוֹ ל' א' יָחַל דָּבָרוֹ כְּכֹל־הֵצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה: ד' וְאִשָּׁה בְּיָתְדֶר לֵה' וְאִסְרָהּ אֶסֶר בְּבֵית אֲבִיהָ בְּנִעְרֶיהָ: ה' וְשָׁמַע אֲבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וְאִסְרָהּ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אֲבִיהָ וְקָמוּ כָל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אֶסֶר אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ו' וְאִם־הִנִּיא אֲבִיהָ אֶתָּה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נִדְרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ ל' א' יָקוּם וְה' יִסְלַח־לָהּ כִּי־הִנִּיא אֲבִיהָ אֶתָּה: ז' וְאִם־הָיוּ תְהִיָּה לְאִישׁ וְנִדְרָהּ עָלֶיהָ או' מִכֶּמֶת שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ: ח' וְשָׁמַע אִשָּׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נִדְרֶיהָ וְאִסְרָהּ אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ: ט' וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִשָּׁה יִנִּיא או' תָּהּ וְהַפֶּר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִכֶּמֶת שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְה' יִסְלַח־לָהּ: י' וְנָדָר אֶלְמָנָה וְנִרְשָׁה כָּל אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ: יא' וְאִם־בֵּית אִשָּׁה נִדְרָה או' אִסְרָה אֶסֶר עַל־נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה: יב' וְשָׁמַע אִשָּׁה וְהַחֲרִישׁ לָהּ ל' א' הִנִּיא אֶתָּה וְקָמוּ כָל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אֶסֶר אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: יג' וְאִם־הִפֶּר יָפֶר אֶתָּה אִשָּׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מִו' צֶא שְׁפָתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹא־אֶסֶר נַפְשָׁהּ ל' א' יָקוּם אִשָּׁה הַפֶּרָה וְה' יִסְלַח־לָהּ: יד' כָּל־נָדָר וְכָל־שְׁבַעֶת אֶסֶר לְעֹנֶת נַפֶּשׁ אִשָּׁה יִקְיָמוּ וְאִשָּׁה יִפְרָנוּ: טו' וְאִם־הַחֲרִישׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִשָּׁה בְּיוֹם אֲלֹו' י' וְהָקִים אֶת־כָּל־נִדְרֶיהָ או' אֶת־כָּל־אִסְרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ הָקִים אֶתָּה בְּיַחֲרִישׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ: טז' וְאִם־הִפֶּר יָפֶר אֶתָּה אֶתָּה אֶתָּה שָׁמְעוֹ וְנִשְׁאָא אֶת־עֹנֶתָּה: יז' אֵלָּה הַחֲקִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בְּיֹאָב לְבָתוֹ בְּנִעְרֶיהָ בֵּית אֲבִיהָ: פ

מהנ"י: נערה תמא רס' [שנתקדשה ולא נכנסה לחופה עדיין. יבין, ואמרין בכתובות נו. נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל לאחר שקדשה לפרנס את עצמה], אביה ובעלה [הארום] מפירין נדריה [ביום שמועם] אפילו נדרים שנדרה עבודה פנויה, דלרום מיפר נקודמין בשותפותיה דלכ, כדליתא בגמ' [דילפינן לה מדרבנן] [במדרב"ז] ואם היו תהיה לאיש ונדרה עליה],

נערה דנקט לפסוקי צוגרת [שאין לה הפרה כלל בין מן האב ובין מהארום] שאין לאציה רשות זה ואינו מיפר נדרים, ולרום נמי בלא שותפותיה דלכ לא מני מיפר, אכל ה"ה נמי דמ' י"א שנה שנדרים נדקס דלכ ולרום מפירין נדרים.

[והגם שאין קטנה חייבת במצות מדאורייתא, מיפר נדריה מדרבנן, אבל נדרי בנו אין הבעל מיפר, אף שהוא קטן או מופלא סמוך לאיש],

[קטנה שהיא בת י"א שנדרה נבדקין, וכן נערה דהיינו בת י"ב עד שהיא בגורת שהיא בת י"ב ומחצה [שאין צריך לבדוק נדריה], אם היא ארוסה [מגיל י"א עד י"ב ומחצה] אביה ובעלה מפירין נדריה],

[בכולהו מבילתן נערה לאו דוקא, רק גם בקטנה בת י"א ויום א' בידעה לשם מי נדרה דינה כנערה, רק נקט נערה, דבנערה אפילו אינה יודעת לשם מי נדרה, נדרה נדר. יבין],

דף ס"ז ע"א

אבני חן על מסכת נדרים

ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת, הלכה לפני חכם והמירה הרי זו מקודשת, דחשינן לה כאלו לא היה עליה נדרים כלל בשעת קדושתו, ה"נ לנדר דאחשיל נחוייה להאי גברא כאלו לא הקים מעולם?

ולדידי לאו קשיא היא כלל דקידושין **מחוך שהוא מעשה גמור**, אע"ג דכל זמן שלא המירה לא חיילי, כי המירה אמרינן דאחשיל מילתא דמעיקרא חיילי, אבל הפרה דחד מהני **קלשה לה טפי**, דבאפי נפשה לאו מידי היא, אלא צנרופא דאידך, ואפי' צנרופא דאידך לא מהני כל זמן שאינן ראויים להצטרף צמוד וכדמניא (דהפר) [לקמן בהפר. ח"ט] א' מהן ומת בטלה לה הפרתו, הלכך כיון דהפרה דחד אפי' כי לא הקים מצריה קלישא טובה, כל היכא דהקים כיון דהיה שעתא לא חזיא לאצטרופי, בטלה לה לגמרי, וכיון דלא חזיא הוהא שעתא, לא חזיא נמי צמר זימנא:

[שנינו במשנתנו] ונערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה: **מנלן** [דאב גרידא לא מצי מיפר. תוס'?]?

אמר רבה אמר קרא במדבר ל' ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה מכאן לנערה המאורסה שאביה ובעלה מפירין נדריה,

נראה לי דה"ק, דכיון (דלגשואה) [דגשואה. כ"י] כמיז קרא אחרינא דהיינו [1]אס צית אישה נדרה [במדבר ל' י"א ד"בית אישה" ודאי משמע נשואה ולא ארוסה] כדמפרש לקמן [1]א, על כרחין הוי [ואם היו תהיה לאיש וגו' בפסוק ו' דתהיה לשון הויה דקידושין] צנרופא ממוקמא, דמי קראי צנשואה למה לי, וכיון דצנרופא מחוסר, על כרחין אית לן למימר דו"ו מוסיק על ענין ראשון, דלעיל מיניה [בפסוק ו'] כתיב וה' יסלח לה כי הניא "אציה" אותה, וצמריה כתיב [בפסוק ט'] ואם ציום שמוע "אציה" יניא אותה, לומר שאציה ובעלה מפירין נדריה,

ואפי' שפיר צנרופא [דאביה ובעלה מפירין נדריה, ולא לומר דקאי גם על נשואה], דכיון דצנרופא לא יתה מרשות אב, דין הוא דלא ליפר ארוס למודיה, ועל כרחין נמי הכי אית לן למימר, דאי לא אמרי' ו"ו מוסיק על ענין ראשון [שאב מיפר] וארוס למודיה מיפר, קרא דנשואה ל"ל, השתא צנרופא מיפר למודיה, צנשואין מיבעיא, וכי צנציל שנשאה הורע כמו,

[לא הבנתי דבריו דאולי באמת ארוס מיפר לחודיה והא דבעי שני פסוקים הוא, דאם כתב רק ואם בית אישה היינו אומרים דרק בעל מיפר אבל ארוס אינו מיפר כלל? וראה לקמן שהגמ' מוקשה בעין זה]

[פ'] עד כאן הסביר הר"ן מה היה כוונת רבה כשאמר דילפינן לה מהפסוק ואם היו תהיה לאיש, וכל השקלא וטריא דלקמיה היה בדעת רבה גם מתחלה],

[וחזור המקשן לפרש דבריו, כדמסיים הר"ן בסוף הדיבור וז"ל כדסליק אדעתיה מעיקרא, אלא דהתלמוד מפרש דצרי קימעא קימעא עכ"ל],

1. והדר מקשי לפרושי מילתיה, ומקשי **אימא** הדין **האי קרא** [ואם היו תהיה לאיש וגו'. פסוק ז'] **בנשואה כתיב** לומר דבעל למודיה מיפר [ולא למידין מקרא שהבעל מיפר יחד עם האב, דבאין אין אומרים ו"ו מוסיק]. דו"ו מוסיק על ענין ראשון לא אמרינן ליה, אלא כי מוכחי קראי הכי, ואי מיתוסק

* והקשה הרשב"א ז"ל דהא לנדר דאחשיל על הקמתו כיון דחכם עוקר את הנדר מעיקרו הרי הוא כאלו לא הקים כלל, כדאמרינן בקידושין,

* ותירץ הר"ן שקידושין הוא מעשה גמור, אבל הפרת נדרים של בעל אב ובעל קלשה לה טפי].

ביאורי הר"ן: אצל מדצרי הר"ס צמו"ל [נדרים פי"ג הל' ב"א, ובעין משפט יש טעות. וראה דברי חיים בא"ז] נראה דכל שאלה הקמה צין הפרה דחד להפרה דאידך שז אינן יכולין להפר, [פי' שהרמב"ם יפרש הגמ' קמ"ל דער דמפירין שניהם בבית אחת, דכיון שהי' הפסקה בין הפרת שניהם שוב אינם יכולים להפר. אבל לפי הרמב"ן פירוש הגמ' היא שיועיל אם עכשיו יפירו בבית אחת],

[לדברי הרמב"ם צ"ע מה מהני מה ששואל על הקמתו, הרי אינו מהני כלום שהרי אינו יכול להפר עוד? וז"ל דגם להרמב"ם יועיל שאלתו באופן דמות הבעל דנתרוקנה רשות לאב, ואם אב הבעל נשאל על הקמתו ומת יכול האב לחזור ולהפר. בנין יחזקאל בא"ז]

ומיניה צנת אחת לאו דוקא, דאפי' מיפר זה שחרית ומצירו ערצית סגי, כל שלא הפסיק צינתיים דבר שהוא מעכז הפרה,

וכ"מ # [לכאורה קאי קושא זו בין לפי הרמב"ן ובין לפי הרמב"ם] כיון דהאי דינא אחא תנא לאשמועי' [וחזור המקיים ונשאל על הקמתו וכו'], מאי "אין צריך לומר" דקמין דמרישא משמע הכי, אדרבה צריכא?

יש לי לומר דתנא הכי קמין, כיון דהפרה דחד צנא מצריה לאו כלום הוא, א"כ לומר דצנשקיים (אחר) [אחד ד. כ"י] הפרה קמיתא לאו מידי הוא,

[פי' דדין זה דאם קיים אחר אינו מופר, והפרו של ראשון אינה כלום, אין בזה שום חידוש, דהיינו רישא, וע"ז אומר המשנה "ואין צריך לומר", אבל בדרך אנב שבעינן דאם חזר המקיים ונשאל על הקמתו, אף אם יחזור זה ויפר אינו מופר, עד שיפרו שניהם יחד, ובוה יש חידוש, אבל אין זה עיקר משמעות המשנה, ורק משמע דרך אנב שכיון שהקים לא יועיל שוב הפרתו, וזה כולל גם אם יחזור ויפר],

וסמך תנא [בדרך אנב] דלשמוע ממלתיה דמו לא חזיא לנרופי [פי' להרמב"ן] יועיל רק כשיפרו אח"ז שניהם בבית אחת, ולהרמב"ם ז"ל שוב אינם יכולים להפר, ודברי הר"ן סובבים על ב' הפירושים. מנחת יהודה],

דאי חזיא [אם יחזור זה שהקים, ויפר לאחר שנשאל על הקמתו, חזיא לאצטרופי עם זה שהפר מתחלה], למה ליה למימני א"כ לומר, [דהא] היינו [רישא. כ"י, אבל לכאורה זה טעות] כפרנא דגמרא [דהא יש כאן חידוש דאיצטרופי, ולמה אמר במשנה "ואין צריך לומר"]],

והקשה הרשב"א ז"ל אמאי אמרינן דהפרה קמיתא בטלה לה, דהא לנדר דאחשיל על הקמתו כיון דחכם עוקר את הנדר מעיקרו הרי הוא כאלו לא הקים כלל, וכדמניא צנרופא האש מקדש (דף נ) המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים

אבני חן על מסכת נדרים

בארסוקה מוכחי כדמצינא,

אמרין בר"ן ע"א בסוף עמוד הקודם דלא מוכחי? ואולי י"ל דכיון דמוכחי לגבי ארוסה גם נשואה תהיה נגדרת אחריה.

[ומתריץ] לימא, דפשיטא לן דכיון שנשאת שז אין לאציה רשות צה [ומשום דליתריץ הראשון אבתי קשה דלמא גזירת הכתוב הוא חבא, ע"ז כתב ועוד. פרשת נדרים] ועוד דהא כתיב ואם צית אישה נדרה דאלמא צעל מיפר לחודיה,

3. [והגמ' מקשה] אימא אב לחודיה מיפר כ"ל דאז לחודיה ליפר [בלא בעל] הוא דקשיא ליה, דכיון דלא יתה מרשות האז כדמצינא לעיל, דין הוא דמני מיפר, אזל ארוס לא.

[פ] הר"ן בא לפרש דלכן לא מקשה הגמ' דארוס לחודיה ליפר, ורק מקשה בן על האב, לפי שהסברה נותנת בן שעדיין לא יצאה מרשותו, אבל ארוס כיון שלא נכנסה עדיין לרשותו לא ס"ד דיפר לחודיה.

וסמיכתא דואם היו תהיה [פ] וי"ו מוסף] היינו לומר דארוס צעי אז, וארוס דכחז רחמנא לומר שאם הקים הוקס כדאמר' צסמוך עליה דאז ואע"ג דכתיב עליה [ד]ואם היו תהיה לאיש וכו' [דארוס זה דכתיב עליה ואם היו תהיה, כתיב עליה בפסוק ט'] ואם ציוס שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה וכו' לא למימרא דהפרתו תועיל כלל, אלא שאם לא הפר ציוס שמוע נמצא שהקים דלכא צלחוד הוא דאוקמה צרשותא דארוס ולאו למידי אחרנא דכיון דלא יתה מרשות אז אין לך לכו' מ' [בארוס] [לארוס ?] אלא צפומה שציעורין,

ומהדר ליה א"כ במדבר ל מפסוק ד דכתיב ואסרה איסר [ב.ב.] בית אביה [עד סוף פסוק ו' דכתיב] [יניא] "הניא אביה. ביה"א אותה" למה לי [כל הענין של הפרת האב הכתובים מפסוק ד' עד פסוק ו' הם מיותרים] כלומר אמאי טרם קרא לאשמועי' דנעודה פנויה מיפר אז, [לאשמועי'] [לאשמועינן. כ"י] הכי צמר קרא דואם היו תהיה [פסוק ז'].

ואנא אמנא השתא י"ל במקום ארוס מיפר אב לחודיה, שלא במקום ארוס מיבעיא,

4. [ומקשה עוד] אימא אב ליבעי ארוס, וארוס לחודיה מיפר מצי חזא דמאי דסליק אדעמיה מעיקרא, דנערה המאורסה לא יתה כלל מרשות אז, ליתיה, דעל כרחין כשנתארסה אז לחודיה לא מני מיפר, מפיך ליה לפרכיה, [ואומר] דכיון שכן, אדרבה משמעוהא דקראי, דארוס עיקר ואז טפל לו,

דכיון דטרם רחמנא לאשמועינן דאז מיפר קודם שנארכה, מכלל דלאחר שנארכה נפקא לה מרשותיה, וכיון דכחז קרא צהדיא דארוס מיפר, משמע דלחודיה מיפר, ושופותיה דאז דליתיה [פ] וכיון דשותפותיה דאב אינה] אלא משום וי"ו מוסף על ענין ראשון, מסתייך אי מוקמת ליה לומר שאם הקים הוקס,

וכי תימא אב דכתב רחמנא למה לי? מיבעי ליה דאי הקים [הקים] [הוקם. ר.נ'].

דודאי פשטיה דקרא משמע דארוס לחודיה ליפר, אלא דלא מצינן למימר דלא שייך אז צנדרי ארוסה אלא ארוס, דאי הכי הפרת אז דכחז רחמנא למה לי [פ] וי"ו מוסף על ענין ראשון, וכיון שכן, כל היכא דמוקמת ליה לאז צמדי [בדבר מועט] סגי לן, ומוקמיה [הכי] [הכא. כ"י, ובכל אופן אולי המלה מיותרת] לאם הקים הוקס ?

[ו] ל"ל לעיל וכיון דבארסוקה ממוקם על כרחין אית לן למימר דוי"ו מוסף על ענין ראשון, דלעיל מיניה [בפסוק ו'] כתיב וה' יסלח לה כי הניא "אציה" אותה, וצתיה כתיב [בפסוק ט'] ואם ציוס שמוע "אישה" יניא אותה, לומר שאציה וצעלה מפירין נדריה],

[כלומר לדרוש וי"ו מוסף על ענין ראשון, אבל בנשואה לא מוכחי שהיא וי"ו יוסף על ענין ראשון. מצור דבש].

אזל [כיון דנוקמי] צנשואה לא מוכחי כלל, אדרבה דינא הוא דצעל לחודיה מיפר, @ דכיון שנשאת שז אין לאציה רשות צה, הלכך נימא דצנשואה צעל[ה] לחודיה ליפר, ובארסוקה אז לחודיה ליפר, דהא בארוסין לא נפקא מרשות אז?

ומהדר ליה דליכא לאוקמה צנשואה אי משום נשואה, קרא אחרנא כתיב במדבר ל יא ואם בית אישה נדרה דצנשואה כתיב קרא אחרנא, אם צית אישה נדרה ומרי קראי למה לי, וכדסליק אדעמיה מעיקרא, אלא [דהש"ס] [דחלמוד. כ"י] מפרש מילתיה קימעא קימעא,

2. [ומקשה] אימא תרווייהו [פסוק ז' וי"א] בנשואה אזל בארוסה לא צריך צעל כלל [והאב מיפר בעצמו].

וכי תימא תרי קראי בנשואה למה לי?

[ומתריץ שלכן צריך שני פסוקים] למוימר שאין הבעל מיפר בקודמין [ולכא] [דלכא ?] הדר וכחז [בפסוק י"א] ואם צית אישה נדרה, לאשמועינן שאין הצעל מיפר נדרים שקדמו לה קודם שנשאת [שלא היינו יודעים בן מפסוק ז' דכתיב ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה, דהוה ס"ד שמיפר גם נדרים הקודמין].

דף ס"ז ע"ב

[ומתריץ] ולאז מומילא שמועת מנינה [דבאס] [דואם ?] צית אישה [פסוק י"א] לחודיה סגי, דמשמע מיניה דצעל מיפר, ושאינו מיפר צקודמין [ונמצא מתורץ שלאז אין צריך שני פסוקים ועל כרחך פסוק ז' מיותר לארוסה],

[ו]איבעית אימא [שלכן אין לאוקים פסוק ז' בנשואה, שהרי כתיב בה לשון הויה דמשמע קדושין] דהויה [דכתיב בפסוק ז' ואם היו תהיה לאיש] קדושין משמע הלכך על כרחין לא מצינן אמרת דבארסוקה אז לחודיה מיפר, דהויה קדושין משמע [ווי"ו מוסף על ענין ראשון], אלמא צנערה המאורסה צריך צעל ולא סגי צאז לחודיה,

ביאורי הר"ן: וכ"ת נהי דהויה קדושין משמע, נשואין נמי משמע, דהא ציצמות [דף ס] אמרינן דכחז מיטמא לאחותו ארוסה, ומוקמי קרא דולאחותו הצמולה הקרובה אליו אשר לא היתה לאיש צנשאת [פ] שלא היתה לאיש בנשואין] אלמא הויה נמי נשואין משמע,

וכיון שכן נימא דצין צקדושין צין צנשואין אציה וצעלה מפירין נדריה, # [וצריך עיון שהרי זה שגם אביה מיפר נפקא לן מוי"ו מוסף ולגבי נשואה

אבני חן על מסכת נדרים

מפירין נדרים] דבי רבי ישמעאל תנא במדבר ל' ב' בין איש לאשתו, בין אב לבתו, מכאן לנערה המאורסה שאביה ובעלה מפירין נדרים דמשמע ליה דנערה המאורסה איירי, מדכתיב דהוא קרא נעוריה צית אביה, ומדמך אב לבתו דהיינו איש, משמע דאב ובעל מפירין נדרים.

ולתנא דבי ר' ישמעאל אם היו תהיה לאיש מאי עבד ליה?

מוקים לאידך (דרבא) [דרבה] [פ'] שכאן דורש רבה הפסוק פעם אחת לגבי נערה המאורסה דאביה ובעלה וכו', ושם דורש אותה לגבי להקיש וכו' דלמך לקמן (דף ע) מקיש קודמי הויה שניה לקודמי הויה ראשונה דהיינו קודם הויה תהיה משמע שתי הוויות, ומקיש, כמו שקודמי הויה ראשונה דהיינו קודם שנתקדשה פעם ראשונה האב מיפר לחודיה, כן אם מות בעלה, האב מיפר נדרי בתו קודם שנתקדשה פעם שניה].

ביאורי הר"ן: [ורצנו] [ורצה. רש"ש] [דיליף מפסוק זה כאן דנערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדרים, ושם דמקיש קודמי הויה שניה לקודמי הויה ראשונה] סבירא לכו דתמי שמעת מינה, עיקר קרא [היינו ו'] מוסיף על ענין ראשון וחד הו'. פרשת נדרים] לנערה המאורסה דאביה ובעלה מפירין נדרים, ומרין הויות [היו תהיה] לאקושי שניה לראשונה,

וכ"מ כיון דתנא דבי רבי ישמעאל כוליה קרא דאם היו תהיה לאקושי הויות מוקי ליה, ארוס מיפר בקודמין מנא ליה [וצ"ע מאן ימר לן "דבוליה" קרא מוקי לה להכי ולא השאיר "ונדרים עליה" ללמוד דהארוס מיפר בקודמין? וראה רש"ש?]

י"ל דמשמע ליה דלא נצי קרא, [דנהי] [דכיון] דמיעט קודמין גבי בעל [מדכתיב ואם בית אישה נדרה, פסוק יא דמייירי בנשואה, שמיפר רק מה שבית אישה נדרה], [וי] היינו משום דלימיה לאב [שהרי היא נשואה], (ו) אין לך צו אלא מעוטו בלבד, דוקא דנשואה [ה] דלא שייך אב, אין בעל מיפר בקודמין, אלא ארוס דמיפר בשותפותיה לאב, אפילו בקודמין מצי מיפר דלגבי אב ליכא קודמין [שמיד שגולדה הוא אביה], הסכס הומיך ה"ר שמואל ז"ל.

(ורבא) [ורבה] [פ'] דיליף דארוסה אביה ובעלה מפירין נדרים מן הפסוק ואם היו תהיה לאיש וגו' האי דתני דבי רבי ישמעאל [בין איש לאשתו בין אב לבתו] מאי עבד ליה כלומר [ר"ל משום דלא תימא הא רבה לא ס"ל דרשה דתנא דבר"י ומאי פריך לכך כתב כלומר. פרשת נדרים] קרא דדרש מינה תנא דבי רבי ישמעאל (דמנא דיניה) [דרשה דליה. כ"י] מאי עבד ליה?

מביעי ליה [רבה יליף מינה] לומר שהבעל מיפר נדרים שבינו לבינה דנדר עינוי נפש דהיינו כמיני, כל נדר וכל שזעזע אסר לענות נפש [במדבר ל' ד], וצין איש לאשתו [פסוק ו'] אינטרינכא לדברים שבינו לבינה, ולקמן באידך פירקין (דף פא) מפרש מאי נ"י [ה],

ביאורי הר"ן: [וקשיא לי] לתנא דבי ר' ישמעאל דברים שבינו לבינה [דיליף רבה מן הפסוק בין איש לאשתו, לתנא דבי ר' ישמעאל דיליף מפסוק זה דנערה

[ומתריץ] א"כ בית אישה נדרה [פסוק יא] למאי כתב, ק"ו ומה במקום אב ארוס מיפר לחודיה, שלא במקום אב מביעיא ומתדרי' א"כ אם צית אישה נדרה למה לי ק"ו [וכו'. כ"י],

ולא מצי [פ] אמר [פ] דלהכי כתביה, לומר שאם הקים אב לאחר שנשאת לא הוקם, דלהכי ל"ז קרא, דפשיטא לן שכיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה, ולא מצינו נמי למימר דלהכי כתביה, דאי לא, הוה אמינא דבארוס [פ] אפי' הקים אב לא הוקם,

דלא מצי למימר [הבי] דכיון דלא יצתה עדיין מרשות אב, ומדינא הוה לן למימר דאב לחודיה מצי מיפר, אי לאו פירכא [בשורה ד' ברף זה] דא"כ ואסרה [אסר. כ"י] צית אביה למה לי,

[ולכן] לית לן לגרועי (המאה) [דיניה. כ"י] דאב אלא [אמאי] [בנמאי. כ"י] דמוכחא לן האי פירכא [שאין האב מיפר בעצמו], אצל לענין אם הקים הוקם [לומר שאם הקים אינו הוקם] דלא מוכחא [לן. ח"ש] לא,

5. [ומקשה עוד] אימא במדבר ל' יא אם בית אישה נדרה, לומר שאין הבעל מיפר בקודמין ולמיעוטא הוא דליטעריך,

[לעיל סוף ע"א תחלת ע"ב אמר הגמ' וכי תימא תרי קראי בנשואה למה ליה? ומתריץ למימר שאין הבעל מיפר בקודמין, אומר הגמ' ולא מביא שמעת מינה, ששם רוצה לומר שפסוק ז' הוא מיותר, ללמד על ארוסה, אבל כאן שכבר אמר דפסוק ז' בא לומר שהארוס מיפר לארוסה בעצמו, והאב יש לו רק הבח לקיים, נמצא שצריך פסוק ז', אלא קשה ליה דאם אמרת שהבעל מיפר לארוסה בעצמו למה צריך פסוק יא וע"ז מתריץ לומר שאין הבעל מיפר בקודמין],

[ומתריץ] ומיניה [בעל אינו מפיר בקודמין] דכתיב ואם בית אישה נדרה] אבל [ר"י, ר"י] ארוס מיפר בקודמין [דכתיב בפסוק ז' "ונדרים עליה"], (אלא. ד"ס) לאו משום שותפותיה דאב כלומר ממאי דאמרת [דלמדין מפסוק יא] דבעל אינו מיפר בקודמין, שמעינן שאין ארוס מיפר אלא בשותפותיה לאב [דבפסוק ז' כתיב "ונדרים עליה" שמפירין לה בקודמין, ואם מטעם הבעל אינו יכול להפר בקודמין כדכתיב בפסוק יא, אלא ודאי מטעם שהאב גם צריך להפר, ולכן מכת האב יכולים להפר גם בקודמין],

[דהאב וארוס] [דהא ארוס. כ"י] מיפר בקודמין דמשמע מונדרים עליה נדרים שהיו עליה כבר, והיכי אפשר דארוס מיפר ולא בעל, [אלא. רב"א] לאו משום שותפותיה לאב דמפר בכולהו [דגבי אב ליכא קודמין, כנ"ל פירושא דשמעתא].

[פ'] דקושיה הגמ' היתה דנאמר דהפסוק ואם בית אישה נדרה בא לאשמעינן שאין הבעל מיפר בקודמין, וממילא נוכל לומר דארוס מיפר לחודיה, ולא יקשה לן ואם בית אישה נדרה למה לי, וע"ז מתריץ דאם נפרש ואם בית אישה נדרה שאין הבעל מיפר בקודמין, לימוד זה בעצמו יוכיח שאין הארוס מיפר לחודיה],

דף ס"ח ע"א

[יחזור בתירין אחר להא דמקשינן לעיל סו. מנין שנערה המאורסה אביה ובעלה

אבני חן על מסכת נדרים

וזכרתי שגזרה כחצי ארכו ורחצו קאמר כס [של שלמה]. עירובין יד:
ונמצא דבר חדוש, שבימינו אנו רגילין שהכל נמכר במשקל, ויש משקולות קבועים שכל העולם קבוע על ידיהם, אבל בימי התלמוד היה הכל נמכר במדה, [אף שדברים קטנים היו מודדים גם במשקל, כמו שמצינו בקמרת ועוד, וגם היו שוקלים את הוזהב בנרגיזי החרוב, ראה אבן העזר על התורה על עשרים גרה השקל] שסאה היינו כלי שמחזיק סאה לח, שבאים למדתה ע"י ביצה, ששה ביצים הוא לוג, וד' לוג הוא קב, וששה קב הוא סאה, ר"ת ג' ו' ד' ו', וכלי שמחזיק סאה לח, מזה שכלי זה מחזיק ביבש הוא סאה, ולכן לא היה שוה משקל סאה תפוחים למשקל סאה חיטין, שיהיה חילוק גדול בין מדה למשקל].

[ענין חדש] **איבעיא להו בעל** כלומר ארוס שאינו מיפר אלף גשומותיה דאב, כשמיפר חלקו [איבעיא ליה מה הוא עושה, אי] **מ"ג ג"ז** כלומר שמוך חצי הנדר לגמרי ומצטלו, וחציו האחר נשאר חזק כמתחלה, ולא אקלים ליה כלל **או מקליש קליש** דלא (נימא מתמך) (מימא דמתמך. כ"י) חצי הנדר, ולצטל ההוא פלגא, ואידך פלגא דקאף קאף, אלף בהפרת הארוס מקלש הוא דקלש ליה כוליה נדר, ודקא מיבעיא ליה בארוס, ה"ה צאצ, ומד מייחיה נקט,

(היבא) [היכי. ר"ן] **קא מיבעיא לן** כלומר למאי נפקא מינה בגון דנדרה [הארוסה] **מתרין זיתין** ידועין [פי' דאי נדר שלא יאכל שני זיתים בעלמא, אי אמרינן מינו ג"ז אינו צריך לאכול שני זיתים ואף אם אבל זית אחד לוקח. אבל בשני זיתים ידועין כיון דלא ידעין איזה מהן הותר אינו חייב עד שיאכל שתיהן, ואולי יש עוד טעם למה מוקי לה בידועין] **ושמע ארוס והיפר לה ואכלתנון** למרווייהו],

אי אמרי' מינו ג"ז, לקייא דנתי דבהפרת ארוס פקע איסור דמד זיתא, אידך דקאף קאף ולקיא עליה, מיהו כיון דלא ידעין הי מייחיה קאף באיסוריה לא לקיא עד דאכלה מרויהו, **אי אמרינן מקליש קליש** ליכא מלקות דהא קלש ליה כוליה נדרא וליכא אלף איסורא בעלמא הוא, מאי?

ביאורי הר"ן: ומקשו הכא למה לי מרין זיתין דנקט [שצריך שיעור שני זיתים] **דהא צפ' שצעות שמים צמרא** (שצעות דף כג) **א"ר פפא** (דככל שהוא צקונמות לוקה) **[דצקונמות, ככל שהוא לקי. כ"י] ?**

"ל משום דאיכא הסם מאן דס"ל דאפי' צקונמות לא לקי עד דאיכא מית נקט לה הכא הכי לרווחא דמילתא # [וצ"ע דאי מוקי לה למ"ד דקונמות בכל שהוא, איך איבעיא על חצי כל שהוא ?]

א"י משום שצעות נקט לה, דככל נדר שצעות כדאמרין לעיל נדר גדול נדר לאליה ישראל, ושצעות צפחות מכשיעור ליכא מלקות,

א"י דלוקה דקאמר הכא, לוקה צקרינן קאמר לענין מעילה [ראה לעיל לה. אי יש מעילה בקונמות], **דלכ"ע ליכא קרינן צפחות מכשיעור** [והקשה בגליון הש"ס הא לענין קרבן שיעורו בפרומה כדן מעילה כדאיחא בשבועות כ"ב ע"א ולא תליא כלל בכזית ? ותירץ הדברי חיים בא"ז דאיירי דאידבר שמה דאכילה דדינה בכזית ועיי' במשנה למלך [בפ"ד מוהלכות מעילה הלכה ט'] ע"ש], **ואשכחן דכזומה** [לשון מלקות לענין ממון] **דלמרי' (צ"מ מג) ילקח צמר** [פי'

המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה] מנא ליה ? ואפשר דמחמי יליף מינה [פי' מהא דכתיב בין איש לאשתו יליף דברים שבינו לבניה, ומה דמסמך בין איש לאשתו לבין אב לבתו יליף שאביה ובעלה מפירין נדריה].

[ומוסף הר"ן, ובכ"י הוא דיבור חדש] וכי היכי דבעל אינו מיפר צנדי אשתו אלף נדרים שיש צהם עיניו [נפש. כ"י] ודברים שבינו לבניה, הכי נמי אב אינו מיפר צנדי בתו אלף אלו צנדי,

והכי איתא צספרי אין לי אלף צעל [שאין] [שאינו. כ"י] מיפר אלף נדרים שבינו לבניה, ונדרים שיש צהם עיניו נפש, האב מנין ? הרי אתה דן וכו' לא זכיתי לדון חלמוד לומר אלף המוקים וגו' צין איש לאשתו צין אב לבתו, על כרחין אתה מקיש את האב לצעל, מה הצעל (אין) [אינו. כ"י] מיפר אלף דברים שבינו לבניה ונדרים שיש צהם עיניו נפש וכו',

וגרסינן נמי צירושלמי [פרק יא הל' א'] כל נדר וכל שצותה איסור נענות נפש אישה יקימנו ואישה יפירנו, אין לי אלף נדרים שיש צהם עיניו נפש, דברים שבינו לבניה מנין ? [ת"ל] צין איש לאשתו, עד כדון צעל, צאצ מנין ? מה הצעל אינו מיפר אלף נדרים שיש צהם עיניו נפש ודברים שבינו לבניה, אף האב אינו מיפר אלף נדרים שיש צהם עיניו נפש ודברים שבינו לבניה,

וזה שלא כדברי הר"ם צמו"ל שכתב שהאב מיפר כל נדרי צמו,

רבה	תנא דבי ר"י	
נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה	ואם היו תהיה לאיש ובין איש לאשתו בין אב לבתו	
נערה האב מיפר לעצמו	ואסרה איסר בית אביה וגו'	
נשואה הבעל מיפר לעצמו	ואם בית אישה נדרה	
אין הבעל מיפר בקודמין	"בית אישה" נדרה	
ארוס מיפר בקודמין	ואם היו תהיה לאיש "ונדריה עליה"	
מת הבעל, האב מיפר לעצמו	היו תהיה ואם היו תהיה לאיש וגו' כל הפסוק	
הבעל מיפר נדרים שבינו לבניה	בין איש לאשתו ובין איש לאשתו	

[ידועות:

ומבואר אצלי שיש הברל בין אות ובין מופת, האות אין צריך שיהיה דבר יוצא מדרך הטבע, רק שיהיה סימן אל דבר אחר, והמופת הוא דבר זר מפליא רואים, ויצויר שתי הלשונות על דבר אחר, למשל מה שנתהפך המטה לנחש קורא אצל ישראל בשם אות, ואצל פרעה קראו מופת, כי ישראל האמינו בה' ידעו כי יכול לשנות טבעי הדברים ולא היה אצלם מופת רק אות, שמשוה הוא השליח, ופרעה שלא האמין שה' יש יכולת בידו לשנות את הטבע, היה אצלו מופת, ולא היה אות כי לא קבל הדברים, ועפ"ז המכות שבאו בהתראה נקראו אותות כי היו לאות על מציאות ה' ועל השגחתו ויכולתו, ומכות כנים שחין חשך שבאו שלא בהתראה היו מופת ולא אות. מלכים שמות ג' /, ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש שאדם יכול לגדוש אלמא גודשא מילתא,

אבני חן על מסכת נדרים

וה"נ מוכחא סיפא [רבשמע הבעל והפר ומת גם ביום שלאחריו יכול האב להפר] דקמני @ אכל אס שמע וקיים, או ששמע ושחק ומת ביום של אחריו, אין יכול להפר, ואם איתא דשמע והפר נמי כי מת ביום (של אחריו) [שלאחריו. כז"ל] אינו יכול להפר, ל(א)שמועין הכי בשמע והפר, דכי מת ביום של אחריו אין יכול להפר, והוא רצותא טפי מִשְׁמַע ושחק, אלא ודאי מדלל קמני הכי, שמע מניה דשמע והפר אפילו מת ביום שלאחריו נתרקנה רשות לאז ומני מיפר,

דף ס"ח ע"ב

אבל אם שמע [הבעל] וקיים, או ששמע ושחק, ומת ביום שלאחריו, אין [האב] יכול להפר,

2. [החידוש בבבא שניה היא שאין כח הבעל יפה] שמע אביה והפר לה, "ולא הספיק בעל לשמוע" עד שמת האב [ואם היה הבעל שומע בחיי האב לא היה הפרתו של האב מחליש את הנדר כמו עכשיו שלא שמע הבעל בחיי האב, והפרתו של האב החלישה את הנדר מאד, שרק הוא ידע מהנדר וזכה בה, ואשמועין דאפ"ה אין הבעל יכול להפר], זו היא ששנינו מת האב לא נתרקנה רשות לבעל,

ביאורי הר"ן: חזינא להו לקמאי [ראה רשב"א וריטב"א] ז"ל דאמרי דמאי דקמני לא הספיק הצעל, לאו דוקא וכדי נסב(ג)ה, וצאינן צדי אחרני נמי הכי אמרי(ג).

ולא סליק להו פירושא לפוס עניות דעתן, ומשום הכי חזינא לפרושינהו להני צדי והכי מתחזי לי,

דהאי דנקט "ולא הספיק הצעל" לרצותא נקטיה, דאע"ג דלא נראו נדרים הללו לארוס, ולא זכה צדן [הארוס בחיי האב יחד עם האב], וכדאמרין לקמן [ע:], אימא ה"מ צנדרים שלא נראו לארוס, דאלמא [למודין מוגמ' שם] כל שלא נראו לו [לארוס] הורע כמו צדן # [פי' כיון שהאב הפר בשעה שלא ידע הארוס מהנדר כלל, יש לו להאב יותר כח בנדר זה]. [ומסביר מה החידוש] וסד"א דכיון דאז הפסד וצעל לא זכה כלל, כי מיית ליה [אב. כ"ן] אקליט ליה האי נדרא טובא, ולא משמייר ציה אלא פורתא [שהרי האב היפר ומת, והבעל עדיין לא ראה אותה]. וסד"א דלהוא פורתא חסגי ליה [צ]הפרת צעל [פי' הוא רק ס"ד דבאמת דכשמת האב בטלה הפרתו, ואין לארוסה זו הפרה עוד, כי הבעל אינו זוכה ואין בכוחו להפר כל הנדר. ראה ר"ן לקמן בדף זה וכן ברא"ש כאן]. קמ"ל דאע"ג דהאי נדרא אקליט ליה טובא, לההוא פורתא נמי דמשמייר ציה לא מני צעל מיפר [דלקמן יליף לה מפוסקים, דלא נתרקנה רשות לבעל].

וכי היכי דאשמועין צרישא דאף על גב דלא אקליט נדר כלל, דהיינו שמע הצעל ושחק [ואף האב שמע בחיי הבעל] דאפילו הכי אז מני מיפר, הכא נמי אשמועין דאף על גב דאקליט ליה טובא צעל לא מני מיפר,

3. [החידוש בבבא שלישית שיפה כח האב שאף שלא שמע בחיי הבעל, והבעל

בשולח יד בפקדון ונתיקר משלש כשעת ההוצאה] וצמסר [שאם פחתו דמי' משלש כשעת הפקדון], הסעצ"א ז"ל [ראה מהר"ן חיות],

[כללים:

לזכות בנדרים = כשארוסה נודרת, זוכה האב והארוס בהנדר, שיש להם זכות להפר אותה, והזכות באה להם בשעה ששומעין את הנדר, כשהאב והבעל שניהם יודעים מהנדר, כל אחד זוכה בחצי הנדר, אבל אם רק אחד שמע ומיפר זוכה ביותר מחצי הנדר, ובאופן זה כשאחד מיפר לבדו יש לו כח גדול והנדר איקליש מאד, אבל כשמת המפר בטלה הפרתו ונשארה קלושה קצת],

** יש ה' בבות בברייתא דלהלן, ובכל אחת יש חידוש,**

תא שמע [שנינו בברייתא], [ילפינן לשני הדינים דמת האב לא נתרקנה, ומת הבעל נתרקנה מפוסקים לקמן ע' ע"א, אבל עדיין הוא צריך לברר פרטיות הדינים מסבבא, וזה שמפרש ואזיל אימתי אמרו וכו'],

כיון שהר"ן אינו מסביר בתחלה מה החידוש בבבא קמייטא, הבאתי כאן מה שכתב הר"ן להלן על בבא זו: * וכי היכי דאשמועין צרישא דאף על גב דלא אקליט נדר כלל, דהיינו שמע הצעל ושחק דאפילו הכי אז מני מיפר, * הכא נמי צדן צנא [שלישית] אשמועין רצותא, צהפר הצעל ולא הספיק [האב לשמוע], דאפילו הכי מת הצעל נתרקנה רשות לאב, "ולא הספיק" הוא דמדיט [שחידש] הכא, דאי לא היינו קמייטא, וכי מימא אדרבה דהא אשמועין רישא [בבבא קמייטא] רצותא דזמן שמע הצעל ושחק, אע"ג דלא אקליט ליה נדרא כלל נתרקנה רשות לאב,

1. [בבבא זו חידש שכן האב יפה] אימתי אמרו [במשנה לקמן ע.]. מת הבעל [פי' הארוס] נתרקנה רשות לאב [ויכול האב ליפר חלקו וחלק הבעל אף ששמע האב בחיי הבעל], [דוקא] בזמן שלא שמע הבעל קודם שימות, או ששמע ושחק, או ששמע והפר ומת בו ביום, זו היא ששנינו מת הבעל נתרקנה רשות לאב,

ביאורי הר"ן: הא דקמני ומת צו ביום [רק] אשמע ושחק קאי [ולא על שמע והפר]. דדוקא צו ביום דאכתי לא קיימיה צעל יכול האב להפר, אכל מת ביום שלאחריו לא, דהא קיימיה צעל, דכיון שלא הפר גלי אדעתיה דמינת ניחא ליה, הלכך אין האב נדרא מנחו יכול להפר,

אכל שמע [הבעל] והפר, אפילו מת ביום שלאחריו יכול [האב. ח"ש] להפר, דאע"ג דמכי מיית ליה צעל בטלה הפרתו, והאז צריך להפר חלק הצעל עם חלקו [פי' כדאמרין לעיל ס"ו ע"א עד דמפירין שניהם בבת אחת, והבעל הרי מת] אפילו הכי כיון שצדן הפר, אי אפשר דלהוי גבי צעל כהקמה, אע"פ שנתצטלה הפרתו, דהא מ"מ גלי אדעתיה דלא ניחא ליה צהוא נדרא, ומאי הוה ליה למעבד [הא מת],

אבני חן על מסכת נדרים

משא"כ צנצא צתרייתא [היינו בבא חמישית, ריש סמ. אליבא דב"ה], דמיון דאכמי אימיה לאז [שרק הבעל שלא הפר מת] לא צטלה הפרמו [פי' שהגם שבאופן שלא הפר האב עדיין, ומת הבעל, אז האב יכול להפר שהרי כל כחו של בעל בטלה, מ"מ באופן שהפר האב ואקליש נדרא ואח"כ מת הבעל אין האב יכול להפר עוד], וכיון דנדרא מקלש קליש לצ"ה לא מצי זכי צחלקן של צעל,

[עד כאן כבר סיים הר"ן הסברו ומכאן ואילך בא לברר הדברים קימנא קימנא]

[ומקשה] וכי תימא א"כ מצינא אמינא איפכא, דהיינו טעמא [ד?] צשמע אציה והפר לה ולא הספיק הצעל לשמוע עד שמת האב, דלא נתרקנה רשות לצעל, דהיינו טעמא משום דאקליש נדרא טוצא ולא מצי צעל למוצי ציה, אצל היכא דלא הפר אב דאליש ליה נדרא זכי ציה צעל [פי' כיון שלא נמצא בברייתא דין מפורש באופן זה, נלמוד מסברת הברייתא [לפי מה שהסביר הר"ן] דהיכא דלא הפר האב דלא איקליש נדרא שהבעל יכול להפר, והלימוד מהפסוקים לא קאי על אופן זה] ?

[ומתריץ] לא מצינא אמרת הכי, דאי היכא שלא הפר מצי זכי צעל, כי הפר נמי צדין הוא דלמי ציה [פי' וכיון שאנו רואין בבא השניה שאין הבעל יכול להפר הרי לך שהורע כחו ואף אם לא הפר האב אין הבעל יכול להפר], דהא מצינא צאידך צנצא [בבא ג'] דאע"ג דהפר צעל ולא הספיק האב לשמוע מצי מיפר אב, אלמא לא גרע דיניא דמאן דמצי מיפר, משום האי אקלושי נדרא, [דהא בבא א' אמר הדין בשלא הפר בעל ומת, ובבבא ג' כשהפר ומת],

[פי' הר"ן מצטרק שהסברא דאיקליש נדרא אף שמשחמש להסביר החידוש בהברייתא, לא תאמר דמקום דלא איקליש ישתנה הדין ונאמר שהבעל יכול להפר, שהרי מ"מ למידין מן הפסוקים דלא נתרקנה רשות לבעל בשום אופן. אבל הר"ן לא נשאר בסברא זו וממשיך להקשות עוד, עד שנתברר הענין כראוי],

[ומקשה] וכ"מ ה"מ אב דעדיף [ולכן הוא מיפר הגם שהפר הבעל] אצל צעל דגרע, מצינא אמינא דמשום האי אקלושי הוא דלא מצי מיפר [בבבא ב'], ואי לא קליש כלל מצי מיפר ?

[ומתריץ] לא מצינא אמרת הכי דאי האי אקלושי דקאמרת מלמא היא, אפילו אב נמי לא מצי (אב) מיפר,

[פי' עכשיו חוזר הר"ן דודאי אקלושי נדרא אינה רק סברה, אלא הוא גם משנה הדין, שהרי בבבא החמישית אליבא דב"ה אנו אומרים גם לגבי האב דאקליש נדרא ואינו מיפר, אלא ודאי היכא דבאמת אקליש נדרא [כמו בבבא החמישית] אז לא יזכה אפילו האב בהנדר, אבל בשאר האופנים למעשה לא אקליש נדרא דכשמת האב או הבעל לאחר שהפרו בטלה הפרתם לגמרי, ואקליש נדרא משחמש רק להסביר החידוש בהברייתא "דס"ד אמינא כיון דאקליש נדרא"],

דהא מצינא צסיפא [בבא חמישית] דצ"ה אמרי דמשום דקליש נדרא לצ"ה, אב לא מצי מיפר, הלכך אי [נאמר] צשהפר א' מהם ומת, ולא הספיק השני לשמוע קליש נדרא, כי שמע צעל והפר ולא הספיק האב לשמוע היכי מצי אב מיפר, אלא מאי אימ' לן למימר דכיון דמיית ליה ההוא קמא דהפר, צטלה לה הפרה דליה, ומשום ההיא קלישומא לא גרע זכותיה דאידך,

הפר, ומת, יכול האב להפר] **שמע בעלה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל, זו היא ששינוי מת הבעל נתרקנה רשות לאב,**

ביאורי הר"ן: הכא נמי צהך צנצא אשמעינן רצומא, צהפר הצעל ולא הספיק [האב לשמוע], דאפילו הכי מת הצעל נתרקנה רשות לאב, "ולא הספיק" הוא דמדינא [שחידוש] הכא, דאי לא היינו קמייתא [שהחידוש בבא קמייתא הלא היתה שהאב מיפר אף שלא שמע הבעל, והאב כן שמע], [ונמצא רישא אשמעינן דאם שמע האב בחיי הבעל ומת הבעל שמיפר, ובבא ג' אשמעינן כשהאב לא שמע ואח"כ מת הבעל שגם אז מיפר האב]

וכי תימא אדרציה דהא אשמעינן רישא [בבבא קמייתא] רצומא דצומן צשמע הצעל ושמק, אע"ג דלא אקליש ליה נדרא כלל נתרקנה רשות לאב, וק"ו [והלא הוא ק"ו], השמא [ברישא] היכא דקדקא אכמי כדקאי קאי אב מצי מיפר, היכא דאקליש ליה כי הכא [בבבא שלישייתא], דצעל הפר ולא נראו לאז עדיין דעדיפא ליה הפרת [ה]. פני צבי צא"ו צעל, מיעניא דמצי אב מיפר, [פי' דהא כל מה שהנדר חזק יותר, יש חידוש יותר שיכול להפר אותה],

דהא אמרת צנצא צשמע אציה [בבא שניה] דרצומא אשמעינן, דאע"ג דהפר אב ולא הספיק הצעל לשמוע דאקליש ליה נדרא טוצא [החידוש דאפ"ה] לא מצי צעל מיפר, ואי התם הו"א רצומא ההוא גוונא דלא מצי צעל מיפר, היכי להוי הכא רצומא ההוא גוונא גופיה דאב מצי מיפר [הא ודאי מצי מיפר ואין בזה חידוש] ?

[ומתריץ] איצנא [פי' באמת. פסחים קד.] ודאי דהכי הוא ולא תקשי לך, דאיכא למימר הכי, ואיכא למימר הכי, איכא למימר דכיון דהפרה דקמא מעליא הוא [פי' הכח לבטל הנדר הוא גדולה וחזקה] דהא לא נראו לשני [ובכל מקום שרק אחד שמע הנדר, כחו גדול לבטל הנדר]. ו[?] אקליש ליה נדרא טוצא ולא משחיי ציה אלא פורתא, ולהוא פורתא סלקא דעתך אמינא דתקני ליה צהפרה דאידך, להכי אשמעינן רישא [פי' בבא שניה של הברייתא] דאפילו צהוא פורתא לא נתרקנה רשות לצעל,

ואיכא למימר נמי [ויש צד שני לומר] דכיון דהפרה דקמא מעליא היא, כיון שהפר ולא נראו לשני, ואקליש ליה נדרא טוצא, ולא משחיי ציה אלא פורתא, דנימא [יש סברא שנאמר] דהוא פורתא כיון דקליש ליה טוצא **אינו כדאי להורישו לאב** וכדקאמרי צית הלל לקמן [סמ.]. צנצא צתרייתא דהך צרייתא, דאין יכול להפר משום דכיון דקליש ליה נדרא טוצא לא מצי אב למוצי ציה, וה"נ נימא הכי, קמ"ל דאפ"ה נתרקנה רשות לאב,

[וממשיך להסביר שיש סברה לומר כיון שהיא קלושה הרבה אינו יכול להפר, ומחלק בין בבא ג' לבבא ה', ואומר דבבבא ג' משום דהאי דצעינא דהפר לה צעלה הו"א הפרמו הפרה מעליא לאקלושי נדרא טוצא, דהא אכמי לא הספיק האב לשמוע, אפ"ה צשמת צטלה לה לגמרי, ומש"ה מצי אב למוצי ציה [פי' דכן למידין מן הפסוקים דכשמת הבעל נתרקנה רשות לאב דהיינו שבטלה הפרת הבעל והאב זוכה בהנדר לגמרי, אבל כשמת האב אף דבטלה הפרתו אין הבעל זוכה בהנדר דלא נתרקנה רשות לבעל],

אבני חן על מסכת נדרים

[אולי פ' דאף דבטלה הפרתו מ"מ איקלש נדרא קצת. או ר"ל משום דאקליש כשהפר, עכשיו שמת בטלה הפרתו ולא גרע זכותי של האחר שבא להפר].

וממילא שמעתי דמי חנא [בבבא ב'] שמע אציה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת האב, דלא נתרונה רשות לבעל, דמי נקט "הפר ולא הספיק" לרבותא נקטיה [דאף דאקליש נדרא וס"ד דלהאי פורתא דסגי ליה הפרת בעל], והוא הדין נמי דשגלא הפר אב [הבעל אינו יכול להפר דלמדין מן הפסוקים שהבעל אינו זוכה בהגדר לאחר מיתת הבעל] לא נתרונה רשות לבעל,

וכן נמי צצבא [שלישית] דשמע בעלה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל, לא מנתי אמרת דמש"ה נתרונה רשות לאב משום דאקליש ליה נדרא, ולא אשמייר ביה אלא פורתא, דהא אשמועינן רישא [בבא א'] דשמע הבעל ושמק ומת דלא אקליש ליה נדרא כלל, דאפילו הכי כי מיית ליה בעל [ראה רש"י שהגירסא על הגליון אינה מובנת] נתרונה רשות לאב,

4. שמע בעלה והפר לה ולא הספיק האב לשמוע עד שמת, אין הבעל יכול להפר, שאין הבעל מיפר אלא בשותפות,

[וקמ"ל חד בבא דלא תימא דהא דאמרינן לא נתרונה רשות לבעל, ה"מ היכא דלא שמע בחיי האב, אבל היכא דשמע בחיי האב והיה ראוי להפר, אם מת האב יפר הבעל, קמ"ל דאין הבעל מיפר אלא בשותפות, אע"ג דהיה ראוי לובר בבאן # [לא ?] נתרונה רשות לבעל, ולהכי נקט לעיל לא נתרונה רשות לבעל והבא קאמר אין הבעל מיפר אלא בשותפות. ר']

ביאורי הר"ן: צחק צבא אשמועינן רבותא טפי ממאי דאשמועינן צצבא [שניה] דשמע אציה והפר לה, דמסיק צה נמי מת האב לא נתרונה רשות לבעל,

דצנלמא תמס איכא למימר דנהי דצעידנא דהפר לה אב הויא הפרתו הפרה מעליה, ואקליש ליה נדרא טובא, ולא אשמייר ביה אלא פורתא, כיון דלא הספיק הבעל לשמוע [פ' שאם היה הבעל שומע היה גם הוא זוכה בגדר זה ולא היה הגדר נחלש כל כך אם רק האב היה מיפר אותה] אפ"ה ממי מיית ליה אב, קס ליה נדרא כדמעיקרא, דהא ממי מיית אב צטלה לה הפרתו ולית צה [מששף] [ממשא. כ"י], ומשום הכי כיון דאליס ליה נדרא, צדין הוא דבעל [ד] לא נפיש חיליה [ו] לא ממי מיפר,

אזל הכא דאקליש ליה האי נדרא דהא הפר בעל ולא הספיק האב לשמוע, ואכמי נדרא בקלישותיה קאי, דלא צטלה לה הפרת בעל דהא אימיה [שהוא חי והאב מת] וס"ד אמנא [ד] כיון דקליש ליה ולא אשמייר ביה לאחר מיתת האב אלא פורתא, להא הוא פורתא חסגי ליה הפרת בעל,

קמ"ל דאפ"ה אין הבעל יכול להפר שאע"פ שלא זכה אב מעולם צנדרים הללו, דהא לא נראו לו, וקלישי להו נמי טובא דהא הפר להו בעל ואכמי אימיה, אפילו הכי אין הבעל יכול להפר, דמילתא פסיקתא היא שאין הבעל מיפר אלא צשותפות, והיינו דנקט האי לינשא ולא נקט לא נתרונה רשות לבעל כדקמני לעיל ? משום דצעהוה דוכה צהן אב ואיבטיילא לה הפרה דייליה, שייך למימני לא נתרונה דמשמע דוכה צהו אב ולא נתרונה רשות, אזל הכא אב לא זכה כלל [שהרי מת קודם ששמע], והפרה דבעל איכא למימר דלא איבטל כיון דלא מת, (ו?) אפ"ה מילתא פסיקתא היא שאין הבעל מפר אלא צשותפות,

[והר"ן מוסכם:] ואיכא צהן צרייתא עד השתא ארצע צצי, מרי צנתרוקנה רשות לאב [א' וג'], ומרי צלא נתרונה רשות לבעל [ב' ור'], וצכל דחא אשמועינן רבותא כדפרישית, וכסדרייהו קמני להו נתרונה ולא נתרונה נתרונה ולא נתרונה כן נראה לי פירושא דהנך צצי.

דף ס"ט ע"א

5. שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת, חוזר האב ומפר חלקו של בעל האי דקמני חוזר, לא שיחזור להפר מה שהפר כבר, דהיינו חלקו של אב, אלא להכי מני חוזר, משום שכבר הפר חלקו, ועכשיו חוזר ומיפר חלקו של בעל, וצחכי סגי ואין צריך שיחזור ויפר חלק עצמו, משום דכיון דאיהו לא מת, אע"ג דמיית ליה בעל, לא צטלה הפרה דאב,

א"ר נתן הן הן דברי ב"ש דקסצרי דיכול האב להפר צכי האי גוונא, וצהפרת חלקו של בעל צלמוד סגי, משום דהפרה דאב כיון דלא מת לא אצטילא לה,

[אבא. ר"ס] ב"ה אומרים אין יכול להפר [כלל. ר"ן] ואפי' חוזר ומפר חלקו וחלק הבעל,

וקא יהצין. כ"י) טעמא משום דלצ"ש מייגו גיז [ומפרש] כשהפר האב תחלה הפר חלקו צלצד, וחלק הבעל לא נגרע כלל, אלא עדיין הוא קיים לגמרי, ומשום הוא להורישו לאב,

ולצ"ה מקלש קליש, כשהפר האב חלקו נגרע חלקו של בעל, ואינו חשוב להורישו לאב, דכיון דאב אכמי אימיה הפרה דידיה לא צטלה לה, ואכמי נדרא בקלישותה קאי, וכיון דקליש ליה חלקו של בעל, לא ממי מפר אב,

מיהו הני מילי צשלא נתארסה לאחר [ראה בית מאיר בא"י] אצל נתארסה לאחר צו ציוס, אציה וצעלה האחרון מפירין נדריה [דארום מיפר בקודמין], כדמינא לקמן (דף עא) וכמו שנפרש עלה דההיא צס"ד,

הדין הוא פירושא דהאי שמעתא דסמכא דעתין עלייה, וחזינא לרצון טובא מילי דלא נהירי ולא צרידי לן, ולא חיישינא למכתביהו,

ש"מ לב"ש מייגו גיז, לב"ה מקלש קליש ש"מ,

בעי רבא יש שאלה בהקם, או אין שאלה בהקם אס קיים הגדר [ואח"כ] ונשאל צו ציוס על ההקם, מי ממי מפר צו ציוס אז לא, אזל למחר פשיטא דלא ממי מפר [אף אם בטל ההקם] דלא גרע משמיקה [בדרכיב והחריש לה אביה, וקמו כל נדריה. פסוק ה'].

ו את"ל [אמרו הגאונים דכל אם תמצא לובר פשיטות לבעיא קמייאת. רא"ש ב"מ פ"ח סימן יא, וכן פירש הרא"ש בפ"א דקידושין סימן ז' בדעת הרמב"ם, # ולבאורה פשוט לובר כן, שהגמ' לא היתה אומרת את"ל בדרך משל אם אין ההלכה כן] **יש שאלה בהקם, יש שאלה בהפר** [אם יכול להסיר אותה כאילו לא היתה], או אין שאלה בהפר,

אבני חן על מסכת נדרים

הפרה א"כ קדמה לה הקמה, אלא (דממ"ז) [דמש"ה] אחי לא תיחול הקמה א"כ חלה הפרה ולא אחי נמי איכא [דרה"י] לא תחול הפרה אלא אם כן חלה הקמה, משום דכיון דאקדים קיים ליכי למופר ליכי, סמך אלישניה דהקמה חיילא, דברייתא דאמר לה, וליכא דליעכב עליה, ואדרבה משום דחייש דחיילא הקמה כולי האי, עד דלא שצק רוחא להפרה, אחי ואמר דלא תיחול הקמה א"כ חלה הפרה והרי הוא כאילו התנה על שתיקן שיחול, [אבל בתנאי שיחול] הקמה נתמלה ואח"כ הפרה [וביון שזה אי אפשר לא חייל כלום].

[וצד השני של האיבעיא] או דלמא נהי דאמר ומופר ליכי בתר קיים ליכי, לאו דתחול הפרה בתר הקמה איכיון, אלא משום דא"כ לקרות שני שמות כאחד, ומיהו האי גבירא דהפרה קפיד דתחול, דהא אמר דלא צרי דתחול הקמה א"כ חלה הפרה, ודעתו היה שיחולו כאחת, מיהו משום דקפיד טפי דתחול הפרה מהקמה, אחי שם פלו' מ' ההקמה [פ' ע"י שחל ההקמה] מעכב חלות ההפרה דמגלי דעתיה דלא תיחול הקמה, אכל אע"ג דחלות הפרה מעכב חלות הקמה לא אחי דלא תיחול הפרה, הלכך הפרה חיילא הקמה לא חיילא,

דף ס"ט ע"ב

[ופושט] **תא שמע** ופשיטין לה [שקיום לא חל רק הפרה חל בצד השניה של האיבעיא] **מפלוגתא דרבי מאיר ורבי יוסי** [במה שמפרשין עלה בחמורה נפשוט בעיין, אבל הוא לא קאמר דבעין תהוי פלוגתא, דהא מפקין דב"ע מודו דלא חיילא הקמה. שטמ"ק, פ' כיון דאמר לא תחול הקמה אלא אם כן חלה הפרה] דאפליגו דומיא דהך גוונא דתמורה דפרק כ"ד מערימין (סוף דף כה:),

דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים, הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר, ורבי יוסי אומר אם לכך נתכוין מתחלה, הואיל ואי אפשר לקרות שני שמות כאחד דבריו קיימין, [והגמ' ממשכח] ואפילו רבי מאיר לא קאמר [שהיא תמורת עולה] דלא אמר לא תיחול זו אלא אם כן חלה זו, אבל הכא דאמר לא תיחול הקמה אלא אם כן חלה הפרה, ר"מ נמי מודה דהפרה חלה,

ואמרין עליה בגמרא הסם [כו.]. דהכל מודים באומר [לשון זה] תחול זו ואחר כך תחול זו דברי הכל תפוס לשון ראשון, דאפילו רבי יוסי מודה משום דאי אפשר דלצטר דחיילא תמורת עולה תחול תמורת שלמים, [אבל אם אמר] לא תחול זו אלא אם כן חלה זו, מרובהו קדשן [הבהמה נתקדשת בשתי הקדושות], משום דהסם [אינו רומה להקמה והפרה דהא] אפשר לתמורת עולה ותמורת שלמים לחול כאחת, דתרעה בהמה זו עד שתסחאצ ויביא דדמי חניה עולה, ודדמי חניה שלמים,

לא נחלקו אלא באומר "תמורת" עולה "תמורת" שלמים, רבי מאיר סבר מדהוה ליה למימר תמורת עולה ושלמים, ואמר תמורת עולה תמורת שלמים, הוה ליה כאומר תחול זו ואחר כך תחול זו, ור' יוסי סבר דאפשר דמאי דקאמר תמורת עולה תמורת שלמים טעין, דסבר אי לא אמינא תמורה אכל חד וחד לא חיילא תמורה אתרויהו, הלכך צודקין אותו, אם אמר לעולה ושלמים נתכוונתי תרעה עד

נראה צעירי דאף על גב דבהפר לא שייך שאלה, דבשלמא הקס בעין נדרה הוא, אכל הפרה לא, אפילו הכי מציעא לן אי יש שאלה בהפר, משום דהפרה והקמה אימקוש להדי, וכדאמר' לקמן (עו ריש ע"ב) שאני הכא דאמר קרא [במדבר ל יד פל-גדר וכל-שבעת אפר לעזת נפש] אישָה יְקִימְנוּ וְאִשָּׁה יִפְגְּנוּ, את שצא לכלל הקס צא לכלל הפר, לא צא לכלל הקס לא צא לכלל הפר, ומשום הכי צעירי א"כ דיש שאלה בהקס, בהפר מהו, מי אמרין נהי דלא שייכא ציה שאלה, אפילו הכי אמרין דיש שאלה דאימקושי אימקוש, או דלמא למילתא (דהפרה. מזור דבש) דלא חויה ליה לא אימקוש # [פ' ואף דאין הדיקש למוחצה] [לעיל ז, ברייתא בב,] הא לא חויה?

[ופושט] **ת"ש** ומסקין מדרכי יוחנן דלענין שאלה לא אימקוש **דא"ר יוחנן נשאלין על ההקם, ואין נשאלין על ההפר,**

בעי (רבה) [רבא. הרא"ש בפסקיו] [אמר שני פעמים, ולבאורה יכול להיות בשני פעמים נבדלים, ביום שמועין] **קיים ליכי קיים ליכי, ונשאל על הקמה ראשונה מהו** מי אמרין כיון דבעידנא דאפיק הקמה שניה מפותיה לא חיילא, מו לא חיילא, או דלמא נהי דבההיא שעתא לא חיילא, היינו משום דבההיא שעתא אימא להקמה קמייתא דלא שצק ליה לצמרייתא למיחול, אכל כי אימקוש אקמייתא, משכחא צמרייתא רוחא וחיילא?

[ופושט] **ת"ש דאמר (רבה) [רבא. הרא"ש בפסקיו]** **אם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו לעיל דפרק ואלו מותרין (דף יט.)** [אמר] רבא [משמע שהר"ן גרס ת"ש דאמר רבא] אמתיתין דשצעה שלא אוכל שצעה שלא אוכל, והכא נמי כי מתחיל להקמה קמייתא, שניה חלה עליו,

בעי רבה קיים ליכי ומופר ליכי, ולא תיחול הקמה א"כ חלה הפרה, מהו,

ביאורי הר"ן: חוניה צהך צעיר, וצמאי דפשיטין צה, לקמאי ז"ל, מיילי דלא נהירי ומשום הכי מפרשנא צה מאי דאימקושי לי,

לרבה פשיטא ליה דהקמה לא חיילא, דממ"ז [לאיזה צד שתאמר נמצא דהקמה לא חיילא, ומונה שני הצדדים] 1. אי הפרה חיילא הקמה לא חיילא, דנהי דלקמן (דף ע) מספקא (לן) [ליה. מזור דבש] קיים ליכי שעה ומופר ליכי שעה אי חיילי מרובהו או לא [אין דלמותה להאיבעיא שלנו ד] שאני הסם שנתן קצבה להקמה והפרה [לכל אחד שעה] @ אכל הכא שלא נתן קצבה [והקמה והפרה לעולם משמע], פשיטא דאי הפרה חיילא הקמה לא חיילא, וכדכתיבנא,

2. ואי אמרת דהפרה לא חיילא מינה דהקמה נמי לא חיילא, דהא אחי ואמר דלא תיחול הקמה אלא אם כן חלה הפרה, הלכך פשיטא ליה לרבה דהקמה לא חיילא,

[ומבאן מתחיל בשני צידי האיבעיא, אי אמרין דרצונו היה שיחולו שניהם, ואו לא חל כלום, או רצונו היה שיחול הפרה קודם הקמה ואו חל רק ההפרה] אכל בהפרה הוא דמספקא ליה מי אמרין כיון דאקדים ואמר קיים ליכי ובהר הכי אמר [ומפור ליכי משמע (דאיתי) [דאכיון. כ"י] דתיחול הפרה בתר הקמה, ולא תיחול

אבני חן על מסכת נדרים

שתסמאכ ותמכר ויפלו חזי דמיו לעולה וחזי דמיו לשלמים,

אלמא פלוגמיהו דרבי מאיר ורבי יוסי תליא צמוציא שני שנות מפיו, אי אמרינן [שנתכוון. כ"י] שיחול השני אחר הראשון, או [היה בוונתו] שיחולו שניהם צבת אחת, הואיל ואי אפשר לקרות צ' שנות כאחת,

ומש"ה אמרינן דלרבי יוסי ודאי אפשר צעיין, דכי אמר [קיים ליכי] ומופר ליכי לאו צתר הקמה קאמר, אלא צבת אחת הלכך הפרה חיילא, וכי תימא אפי"ה היכי חיילא, דהא אסיקנא לקמן [בדף זה] דכל שאינו צוה אחר זה אפי"ה צבת אחת אינו ? לאו מילתא היא, דהא הכא לא מעכבא הקמה אהפרה דהא אתני ואמר לא תיחול הקמה, הלכך לרבי יוסי פשיטא דהפרה [פ' רק הפרה] חיילא,

ואפי"ה לר"מ נמי פשטינ הכי, דאע"ג דאמר התם דכי אמר תמורת שלמים צתר תמורת עולה קאמר ולא חיילא, הכא שאני דכיון דאמר לא תיחול הקמה אפי"ה כחלה הפרה, גלי אדעתיה דאהפרה הוא דקפיד, אהקמה לא, הלכך כי אמר ומופר ליכי לאו צתר הקמה קאמר [פ' שצריך לומר שלא הקפיד שיהיו דוקא בסדר שאמרה], דהיכי תחול צתרה, כיון שאי אפשר להקמה שחול [פ' שהרי עדיין לא חלה ההפרה כדאמרינן, אלא ודאי היתה בוונתו שקודם תחול הפרה ואח"כ הקמה],

[ומקשה עד דברי הגמ' דאמר ואפילו רבי מאיר לא קאמר התם [הרי זו תמורת עולה], דלא אמר לא תיחול זו אלא אם כן חלה זו, אבל הכא דאמר לא תיחול הקמה אלא אם כן חלה הפרה, ר"מ נמי מודה דהפרה חלה] וכו"ם אמאי לא אמרינן [ראה קול הרמ"ז בא"י] ואפי"ה ר' מאיר לא קאמר אלא התם מדמהו ליה למימר תמורת עולה ושלמים ואמר תמורת עולה "תמורת" שלמים הוה ליה כאומר תחול זו ואח"כ תחול זו וסגויה דהתם, אכל הכא דליכא לישנא יתירא צבת אחת קאמר ?

[ובתריץ] לאו מילתא היא, דצשלמא התם כיון דאפשר לתמורת עולה ושלמים לחול כאחת, כל היכא דליכא לישנא יתירא אמרי' דצבת אחת נתכוון, אכל הכא שאי אפשר להקמה והפרה לחול כאחת, אפילו צללו לישנא יתירא אמרינן דלזה אחר זה [נתכוון. כ"י] אי לאו משום דאתני ואמר ולא תחול הקמה אלא אם כן חלה הפרה,

כנ"ל פירושא דשעתא, ופירושא תרינא ומעליא הוא,

בעי (רבה) [רבא. מנחת יהודה] קיים ומופר ליכי בבת אחת
מהו כלומר דקיים לחודיה [בלא המשך דבריו] לאו כלום הוא, ו"ליכי" הוא שכוללן שתיים כאחת, ואיכא נסמי דגרסי קיים ליכי ומופר ליכי [והוסף לומר] "צבת אחת" מהו, ולהכך נסמי צבי דלימא הכי צהדיא "צבת אחת" דמגלי (צד)דעתיה [פ' צריך שיאמר מפורש מלים אלו "בבת אחת" שע"י מגלי דעתיה] שהוא רואה שיחולו צבת אחת,

ונראה צעיי דצהדי מספקא, ודאי [פ' מקדים הקדמה לשני צדי הספק, ומתחיל לומר, זה ודאי ד] אי אפשר לשניהם לחול כאחת, מיהו [זה מספקא ליה, ומקדים עוד הקדמה] נהי דאי חד מנייהו קדים אידך לא חייל כלל, הכא צצבת אחת לגבי כל חד מנייהו אמרינן דקדים (דמיל) [ומיל. כ"י] [פ' צד הראשון של הספק הוא

שהגם שאם הם חלים בזה אחר זה אמרינן שבשחל אחד מהם השני אינו חל, שמא כאן כיון שאומר שיחולו בבת אחת אנו אומרים שלגבי כל אחד מהם אמרינן שקדמו וחלו האחר ולפ"ז לא חל אף אחד מהם, או לא נאמר כן אלא נאמר צד השני של הספק],

ואיכא למימר נמי דמאחר ולא קדים, וכיון שאי אפשר לשניהם לחול כאחת מספקין[2] דלמא הקמה חיילא ומו לא מצי מפרי [פ' או שמא כשאומר "בבת אחת" אחד מהם חל קודם להאחר והוא רק ספק איזה מהם חל, ונמצא שיש להסתפק שהקמה חל קודם ותו לא מצי מופר] ?

ופשטינן לה מדרבה דאמר צפרק האיש מקדש ת"ש דאמר רבה גבי המקדש שמי אחיות כאחת **כל דבר שאינו בזה אחר זה** דכיון דלא מצי לקדשינהו צוה אחר זה **אפי' בבת אחת אינו** [2]ליכא למדא מנייהו ספק קדושין כלל,

הכא נמי ליכא לספוקי צהקמה וצהפרה כלל, ומצי צתר הכי להפר ולקיומי כדצעי, ולח נמחורו לי דברי הר"מ צמו"ל צוה צפרק אחרון מהלכות נדרים,

בעי רבה קיים ליכי היום מהו, מי אמרינן כמאן דאמר לה מופר ליכי למחר דהכי קאמר קיים ליכי היום צלצד או דלמא הא לא אמר לה לה מופר ליכי למחר

דף ע' ע"א

את"ל [דלא הוי הקמה ד] **הא לא אמר לה,**

ביאורי הר"ן: [ומקשה] מהאי לישנא משמע, דאילו אמר קיים ליכי היום ומופר ליכי למחר, פשיטא ליה דמהני [שקיים הנדר], [אבל] וצתר הכי משמע דלא מהני, דהדר צעי מופר ליכי למחר מהו וכו' או דלמא כיון דלא אמר קיים ליכי היום כי אמר לה מופר ליכי למחר מהיום קאמר, אלמא פשיטא ליה לרבה דאילו אמר לה קיים ליכי היום ומופר ליכי למחר לא מהני [שלא יחול אף אחד מהם], וקשיין אהדדי ?

אלא דרבה צכולהו גווי מספקא ליה [פ' עיקר בוונתו הוא על הספיקות, ולא דייק לבאר מה שיכולים ללמוד מצדי הספק], וכי קאמר "את"ל הא לא [ק]אמר לה" לישנא [קטעי] [קייטא. כ"י] נקט, ואין הכי נמי צצעי למימר את"ל הא לא אמר לה, ולא עוד אלא דאפי' אמר לא מהני,

[יש לשאול עוד מה הדין אם] **אמר לה מופר ליכי למחר** [ולא אמר יוחר] **מהו, מי אמרינן למחר לא מצי מופר, דהא קיימיה לגרדיה היום** [ע"י שתוקה],

או דלמא כיון דלא אמר לה קיים ליכי היום, כי קאמר לה מופר ליכי למחר, מהיום קאמר [פ' כיון שהוא מחלק בין היום ומחר, יש כאן שני ענינים נפרדים, האיסור של היום, והאיסור שמתחיל מלמחר, ויש לומר שהאיסור של היום מקיים אבל האיסור שלמחר הוא מופר, וממושך הגמ' לשאול ואת"ל שסברה זו אינה, שהרי מ"מ קיים היום שהוא תחלת הנדר, והוא

אבני חן על מסכת נדרים

אינו מפר בבגד:

לא חילק הנדר להיום ומחר. ע"פ הבגין 'חוקא' בא"ז עיי"ש,

נבא: מאי טעמא לא נתרקנה רשות לבעל (כמו) [כי היכי דנתרקנה רשות. כ"ץ] ללכ, והיינו דאמר הכא מאי טעמא, ולקמן בסמוך גבי מת הבעל נתרקנה רשות ללכ גבי מנלן [ששם הקושיא רק מנין ילפינן דין זה?]

[ומתריץ] דאמר קרא במדבר ל' בנעוריה "בית" אביה משמע אע"ג דליתיה ללכ [שמת] אכמי איתנא צית אציה [שאף שהאב אינו, היא חוזרת לרשות בית אביה, ואינה נכנס לגמרי לרשות הבעל שיפר נדריה לבדו, כל זמן שהיא ארוסה],

[ומקשה] מת הבעל נתרקנה רשות לאב, מנלן? אמר רבה [יליף לה] דאמר קרא במדבר ל' ואם היו תהיה לאיש לעיל מיניה כמיז הפרה דלכ וסמך ליה ואם היו תהיה לאיש שמי היות נמשמע ונדריה עליה

דף ע' ע"ב

מקיש קודמי הויה שניה [גדרים שנדרה, לאחר שמת ארוס והיא עומדת להתקדש שנית] לקודמי הויה ראשונה [לגדרים שנדרה קודם שנתקדשה פעם ראשונה] כלומר שדין ראשונה, מה קודמי הויה ראשונה אב מיפר לחודיה [בדכתיב בפירוש בהפסוקים ד-ו], אף קודמי הויה שניה נמי לאחר מיתת הבעל אב מיפר לחודיה,

אימא ה"מ בנדרים' שלא נראו לארוס דומיא דקודמי הויה ראשונה [קודם שנתקדשה פעם ראשונה] שלא נראו לארוס כלל, אבל בנדרים שנראו לארוס כלומר ששמע אותם קודם שמת, לעולם אימא לך לא מצי מיפר אב?

[ומתריץ] אי בנדרים שלא נראו לארוס, מבנעוריה בית אביה נפקא כיון דלכ זכה בהן ארוס כלל, [והיקשא] [והיקשא. כג"ל] לנדרים שנראו לארוס אינערין, דלכ לחודיה מיפר,

מיהו דוקא בשלא נתארסה, אבל נתארסה, הא תניא לקמן (דף עא) בזה, דלכא ובעלה האחרון מפירין נדריה, משום דלכ דמי לקודמי הויה ראשונה?

[שנינו במשנתנו] בזה יפה כח האב מכת הבעל [משמע דמיירי בארוסה, דאי בנשואה מה החידוש שהוא מיפר בבגד הרי הבעל מיפר גם כשהיא זקנה] כו': ה"ד שהבעל מיפר צנגר אילימא שקידשה [בעלה] כשהיא נערה ובגרה [ותאמר שהגם שזכות האב פקעה, מ"מ הבעל יכול להפר לבדו הגם שלא נשאה עדיין], מכדי מיתה מוציאה [מלכות אב] דכיון שמת פקע זכותה [זכות הפרת נדריה] ולא מצי להורישו לבניו [שהם יפירו נדרי אחותם], ונפקא לן מדכתיב והמתלתם אותם לזניכם, ולא זכות זנותיכם לזניכם צ"ע נערה שנמתתה [כמוצו' מג] ובגרות מוציאה מרשות אב דכתיב בנעוריה צית אציה ולא צוגרת מזה מיתה [אם מת האב כשהיא נערה המאורסה] לא נתרקנה רשות לבעל [דילפינן מקראי שארוסה צריכה

ואם תמצא לומר אפילו הכי כיון דקיימו היום, למחר כמאן דאיתיה דמי משום דכיון דאמר מופר ליכי למחר [אף שלא אמר קיים ליכי היום] מכלל דאוקמי' היום [פ' מכלל דבריו אתה למד דרק למחר יהא מופר אבל היום קיים] וכיון דאוקמיה היום למחר כמאן דאיתיה דמי [פ' מחר הרי הוא מקיים ואינו יכול להפר עוד] דמחר אינו זמן הפרה,

(א"ל) קיים ליכי שעה מזהו דלכ דמי שעה ואמר שעה, [נ"ה. ח"ש] ויס ומחר משום דהכא כוליה יומא צר הפרה הוא, מי אמרינן כמאן דאמר לה מופר ליכי לאחר שעה דמי, או דלמא הא לא אמר לה,

אם תמצא לומר הא לא אמר לה [דלאחר שעה היא מופרת, ואינו מופר], מיהו [אם] אמר לה מאי [מה יהיה הדין], מי אמרינן כיון דקיימו קיימו, או דלמא כיון דכוליה יומא צר הקמה ובר הפרה הוא כי אמר מופר ליכי לאחר שעה מהני,

[ופושטה] ת"ש הריני נזירה ושמע בעלה ואמר ואני, אין יכול להפר דכיון דאמר ואני, שהתפס נזירותה, גלי אדעתיה דמתא ליה, וה"ל כאילו אוקמיה לנזירותה, ומש"ה אינו יכול להפר,

ואמאי נימא ואני דאמר הוא על נפשיה דהוי נזיר כלומר דעתיה שיהא הוא נזיר, ומשום הכי התפס נזירותה, אבל הריני נזירה דילה נהי דעל [כרמין] [כרמין. כ"ץ] דשעה אחת קיימא דאי לא היכי מתפס ציה, לאחר שעה אי בעי ליפר אס איתא דכי אמר קיים ליכי שעה ומופר ליכי לאחר שעה, מהני [והיה קשה להר"ן הא לא אמר קיים ליכי ומופר ליכי בשעה אחת, דהא קיים במה שהתפס בה, ועכשיו הוא רוצה להפר, וע"ז מתריץ] דודאי אי מהני לא שגא כי אמר הכי צבת אחת, א"כ דאמר קיים ליכי שעה ולאחר מיקן אמר מופר ליכי, אמאי אין יכול להפר, לאו אלא דאי מש"ה אמרי' דאינו יכול להפר משום דכיון דקיימו קיימו?

ודמיון מזה לא תפשוט לא, קסבר כל ואני כמאן דאמר קיים ליכי "לעולם" דמי דה"נ דלאחר שעה מצי מיפר אלא דקסבר דכיון דאמר ואני, סתמא כמאן דאמר קיים ליכי "לעולם" דמי, [פ' ש"אני" משמע שהוא רוצה להיות נזיר יחד עם אשתו],

ולא אפשר ולאומרה, הלכך לא הויה הפרה:

מתני': מת האב לא נתרקנה רשות לבעל שאין הבעל יכול להפר [לבדו. יבין] מת הבעל נתרקנה רשות לאב [שמפר לבדו עוד שתבג. יבין], בזה יפה כח האב מכת הבעל,

בדבר אחר יפה כח הבעל מכת האב [ראה לקמן עג: שזה רק אליבא דר"א אבל חכמים אומרים אין הבעל מיפר עוד שתבגם לרשותו], שהבעל מפר בבגד צנגמ' מפרש [בשנכנסה לחופה, מפר הוא לבד, אבל ברק נתקדשה, והוא מפר יחד עם האב], אינו מפר בבגד. יבין] והאב [לבדו]

אבני חן על מסכת נדרים

בבגרת רק באופן אחד כדמפרש], [פ' כיון שהכל תלוי בגיל שלה, וכל השנה בין י"ב ומחצה ל"ג ומחצה, אם נתקדשה צריך לזונה עד שתגיע ל"ג ומחצה, והזמן היותר קצר שחייב לזונה היא שלשים יום], אכל לא משכמת לה כל [זמן. ח"ש] שקדשה כשהיא צוגרת שמהא נכירה י"ב חדש, אלא כשנתקדשה ביום ראשון לצוגרתה, ומשום האי אגפא דמיקא לא הוה ליה למתני צוגרת י"ב חדש?

ומפרקינן תני בוגרת כלומר צוגרת כדינה שזמנה צמק ויתר כדמצינא, וששהתה י"ב חדש והנערה ששהתה זמן הקצוב לה, דהיינו שנים עשר חדש [פ' דאם נתקדשה כשהיא נערה בכל אופן נותנים לה י"ב חדש] הואיל ובעלה חייב צמזמזתיה, יפר,

מ"ב קשיא תרמי צוגרת למה לי?

איבעית אימא הכא דוקא, ובוגרת קתני התם משום דבעי איפלוגי ר"א ורבנן צוגרת דהכא דוקא [שלאחר שהוא חייב צמזמזתיה, מיפר נדריה], והאי דקמני לה התם משום דבעי אפלוגי ר"א ורבנן, ומש"ה דרז ומנא לה לאשמועינן דלאו דברי הכל היא,

ביאורי הר"ן: וקשה צעני לישנא דגמרא דקאמר צוגרת דהכא דוקא, דאדרבה (משנה) [מתני'. כ"י] צמזמזת דוקא, ולגופה איצטריך, לאשמועינן דלא נסמוך אסתמא (קאמר) [קמא. כ"י], דהוא ליה סתם ואח"כ מחלוקת [שאין להלכה כסתם, יבמות מב:].

וה"ל דכי קאמר צוגרת דהכא דוקא לאו דוקא, אלא לומר מתני' צמזמזת צמזמזת גרידא, דלא אחיל צה חנא [להלן במשנה שניה] לאשמועינן דינא דצוגרת אלא צהאי מתני' קמזמזת שרי [שרי פ' התחיל, כמו שרו לי תיגראי לעיל סב]. למתנייה, וצמזמזת הכי צאדיך מתני' קמ"ל דלא נסמוך אסתמא קמא, דלאו דברי הכל היא,

[ו. ד"ס] איבעית אימא בוגרת [המשנה לקמן עג:]: דוקא, ואידי דנסיב רישא בזה [יפה כח האב מוכח הבעל], נסיב סיפא נמי בזה [יפה כח הבעל מוכח האב],

דהתם [לקמן עג:]: הוה שהמחיל חננא להשמיענו דין צוגרת [שמה שאמר במשנתנו בעל מיפר בבגר, אינו בא ללמד הדין של בגרות], דמתנימין קמזמזת און תורת סתם עליה [שנאמר שהוא סתם ואח"כ מחלוקת] אלא [לכן הוכיח במשנתנו הדין שהבעל מיפר בבגר] אידי דנסיב רישא צו יפה כח האב מוכח הבעל, נקט נמי אליבא דחד חנא [פ' אליבא דר"א] דדדבר אחר יפה כח הבעל, מוכח האב [אבל חכמים אומרים אין הבעל מיפר עד שתכנס לרשותו]:

דף ע"א ע"א

מתני': נדרה והיא ארוסה [ושמע ארוס או אביה, וצמזמזת שקלין וטריקין, הי מייביו שמע, ארוס או אביה. ר"ן להלן], נתגרשה בו ביום, נתארסה בו ביום [אע"ג דלא הוה לה למעבר הכי, לכתחלה עד שתמתין

שהאב והארוס יפירו], אף בגרות לא נתרוקנה רשות לבעל מין דחל עליה [רשות האב] מקמי צוגרת, דהא כשקדשה נערה הוה, # [צריך להבין למה צריך דרש של מה מצינו שאין הבעל מפר את נדרי נערה המאורסה שבגרה, הלא דרשין מפסוקים שאין הבעל מפר לברו כשהיא ארוסה? ואולי הוה אמינא שרק כשהבעל בכוחו להפר צריך הפרת שניהם],

אלא שקידשה כשהיא בוגרת וצעית למימר, דכיון שאין עליה רשות אב, כל שהגיע [פ]מן שנתנו (לז?) חכמים לארוס וארוסה לפרנס את עממן [דהיינו י"ב חדש, לאשה להבין תכשיטיה, והאיש לצרכי סעודה וחופה], כיון דמכאן ואילן בעל חייב צמזמזתיה דכ"י אע"פ (סס כמזכות נו) יפר, הא תנינא חרא זימנא [לקמן עג:]: צהאי פירקא הבוגר' ששהתה י"ב חדש [פליגי ר"א וחכמים אי הבעל מיפר נדריה] ומתני למה לי,

[כתובות נו:]: אמר רב הונא: בגרה יום אחד ונתקדשה נותנין לה שלשים יום כאלמנה משעת אירוסין, שכיון שצגרה היא מכינה תכשיטין קודם צגרות שאינה רואה לשהות עוד, מיתבי בגרה הרי היא כתבועה כאלו צערה להכין עממה לנישואין מאי לאו כתבועה דבתולה [שנותנין בה י"ב חדש]? לא, כתבועה דאלמנה [שנותנים לה ל' יום],

תא שמע בבגרת ששהתה שנים עשר חדש רבי אליעזר אומר הואיל וחייב בעלה צמזמזתיה יפר נדריה צלא שומפות דאב שמעין מנייה דצוגרת נמי אינו חייב צמזמזתיה עד ששהתה י"ב חודש? אימא בגרת [יש לה ל' יום], וששהתה [ונערה ששהתה] והכי קאמר צוגרת לסוף שלשים והנערה ששהתה שנים עשר חודש, רבי אליעזר אומר הואיל ובעלה חייב צמזמזתיה יפר,

תא שמע המאמר את הבתולה, בין שכתבועה הבעל והיא מעכבת צעל נמי יהוה ליה רצון וזמנא דמתן צמזמזת לפרנס עממו צצרי חופה, ובין שכתבועה היא ובעל מעכב נותנין לה שנים עשר חדש משעת תביעה, אבל לא משעת אירוסין, ובגרה הרי היא כתבועה, כיצד, בגרה יום אחד ונתקדשה נותנין לה שנים עשר חדש, ולארוסה ויש ארוסה שאין נותנים לה אלא שלשים יום ולקמן מפרש לה שלשים יום משעת אירוסין תיובתא דרב הונא תיובתא, מאי ולארוסה שלשים יום? אמר רב פפא, הכי קאמר, בגרת שעברו עליה שנים עשר חדש בבגרות ונתקדשה נותנין לה שלשים יום כאלמנה].

ומקמי דאסיק ליה לקושיא, דייק צהך מתני' צמזמזת [המשנה לקמן עג:]: ומפרש לה הא גופא קשיא אמרת הבוגרת ששהתה שנים עשר חדש, בבוגרת למה לי שנים עשר חדש, בוגרת בל' יום סגי ל' דרז הוה הכי ס"ל צפרק אע"פ (כמזכות נו:): שלא פסקו חכמים "לצוגרת" אלא שלשים יום, ומכאן ואילן הצעל חייב צמזמזתיה,

ביאורי הר"ן: והי דרז הוה איתומצ התם, מיהו התם נמי מסקינן דכל שעברו עליה י"ב חדש משצגרה [פ' דבתולה שהיא כבר י"ג שנים ומחצה] אם נתקדשה לאחר מיקן, אין לה אלא ל' יום, ולא משכמת לה שיהוה ל' י"ב חדש, אלא צמזמזתה ביום שהמחילה ליצגר [שאם נתקדשה כשהיא י"ב ו' חדשים למשל, כיון שעברו י"א חדשים, חייב לזונה].

ומש"ה מקשה היכי פסיק ותני צוגרת ששהתה שנים עשר חדש, דצוגרת אין לה זמן קצוב שאי אפשר לפחות ממנו, אלא שלשים יום [אבל הזמן של י"ב חדש אינה זמן

אבני חן על מסכת נדרים

ג' חדשים כדאיתא יבמות מא. רט'), אפי' למאה (ביום אחד, זה אחר זה. רט'), אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה לזרוע מפר בקודמין בשותפות,

והאי דנקיט נתגרשה זו זיוס, ונתארסה זו זיוס ? משום דשמע עסקין, דשמע ארוס או שמע אב, ומש"ה דוקא זו זיוס, אבל זיוס (של אחריו) [שלאחריו. כ"י] לא, דכיון דשמע מד מייניה ולא הפך קיימיה לנדרה, ובגמרא שקלין וטריקן, הי מייניהו שמע, ארוס או אביה,

[מפירין "נדריה", הך נדריה הוא מיותר דהא התחיל בנדרה וכו' והל"ל מפירין "לה" ? והנלע"ד ברור דתני הכי, להשמיעני דאם האב הפך קודם שמת הראשון, או א"צ לחזור ולהפך, אלא ע"י הפרתו או, והפרת בעל האחרון אוי מופרין נדריה, והוא דקדוק נפלא. בנין יחזקאל בא"ז]

זה הכלל כל [ארוסה] שלא יצאה לרשות עצמה [יצאה מרשות אב קורא יצאה לרשות עצמה, כמש"כ רש"י לקמיה "דאי נגרה או נשאת, יצאה מרשות אב"] שעה אחת של נגרה [שאו אין האב מיפר] ולא נשאת [שאו הבעל מיפר לחודיה], # [המלים "שעה אחת" צריכים ביאור, ואולי הפירוש שמיד שבגרה או מיד שנשאת, יצאה מרשות אביה וצ"ע],

[לרשות עצמה פ"י שלא נשאת, ל"א לרשות עצמה שלא בגרה, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה, אבל אם בגרה, האב אינו יכול להפך, זה הכלל לא אתי שפיר לפי לשון אחר, לפי שאינו מן הענין שדבר. שטמ"ק],

[וקאמר כל שלא יצאה אלא היא עדיין "נערה המאורסה"] אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה דאי נגרה או נשאת, יצאה מרשות אב, ו [אף] ארוס לנדריה לא מני מפר [קאי רק אבגרה, ולא אנשאת, שאו בעלה מיפר נדריה בעצמו], # [יש כאן חסרון בר"ן], [לאתוי אפילו כשנמסרה כבר לשלוהי הבעל ולא נכנסה לחופה עדיין, מקרי לא יצאת, דברשות אב היא עדיין. יבין]:

נב': מנלן דארוס אחרון מיפר נדרים שנראו לארוס ראשון דמקמי נתגרשה זו זיוס, ונתארסה זו זיוס על (כרמין) [כרמין. כ"י] דשמע עסקין [פ"י] ששמע ארוס ראשון, ולכן צריך לאוקמי שנתגרשה בו ביום ונתארסה לאחר בו ביום, דאם לא נתארשה שוב בו ביום, ארוס ראשון הקים ע"י שלא הפך בו ביום], דאי לא "זו זיוס" למה לי,

ונהי דאיכא לדחויי דלמא מנתי' דשמע אב, ומש"ה קמי' זו זיוס, אבל שמע ארוס לעולם אימא לך דארוס אחרון לא מני מפר [ואפילו חזרה ונתארסה בו ביום] ?

אפ"ה שמואל קיבלה מרצו, דכי תנא זו זיוס משום שמיעת ארוס תנא ליה, ומש"ה אמר מנה"מ, דהאי מנא ה"מ לאו (הש"ס) [תלמודא. כ"י] קאמר ליה [פ"י] כיון שדין זה אינו מוכח מן המשנה, איך שייך להקשות מנה"מ, לכן מפרש ששמואל ה' לו קבלה ולפי קבלתו שייך לו להקשות מנה"מ], אלא כולה מדברי שמואל היא, וכאילו אמר הכי, אמר שמואל מנא הני מיילי דארוס אחרון מפר נדרים שנראו לראשון,

ביאורי דר"ן: ודכותה דריש פרק אלו מציאות (ז"מ כה). גצי פירות מפוזרים, וכמה ? א"ר יצחק קב דד' אמות, ומוכח הסם דרבי יצחק גופיה צעי לה,

[ושמעמא] [ושמעמין. כ"י] נמי מוכחא דדינא גופיה שמואל הוא דקאמר ליה, ולא ראה דקרא בלמוד [פ"י] ואינו רק מביא פסוק לראיה לדין המשנה],

דאם אימא דדינא (צמתי') [צמתי' ?] הוא, ושמואל לא אמר מידי, אלא דמוכח ליה מקרא [דשמואל מוכח דינא דמותנ' מוקרא], היכי מיימי תניא כותיה דשמואל מצרייתא דנערה המאורסה וכו', דהא מצרייתא לא מוכח ליה להאי דינא מהאי קרא דשמואל, ואי האי דינא לא (חזיא) [חזית. כ"י] ליה שמואל, אלא מנתי' היא [פ"י] ששמואל לא חידש דין זה אלא דמותנ' אומר בן] מאי אולמא דצרייתא ממנתי',

אלא דהאי משום דדינא גופיה שמואל קאמר ליה, דנהי (דמי ליה) [דמלי ליה. כ"י] אמתנתי', מיהו מנתי' איכא לדחויי דשמע אב עסקין, ומש"ה מסייעין. כ"י] ליה מצרייתא דליכא לדחויין. כ"י] ?

[ומתריץ] אמר שמואל אמר קרא במדבר ל ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה, נדרים שהיו עליה כבר,

דלמא הני מיילי שלא נראו לארוס ראשון של שמע ארוס [ובל שכן שלא נדרה תחתיו. ראמ"ה], אבל נדרים שנראו לארוס ראשון לא מצי מיפר ארוס אחרון דכיון דנראו לראשון, לא נדרוקנה רשות לארוס אחרון, אלא לאכ דמוכח'ינן. כ"י] לעיל (דף ע' ריש ע"ב) מהקישא דהויות, הילכך נימא ד[נדרים שנראו לארוס ראשון, ארוס אחרון כמאן דליתיה דמי, ומפר אב, א"ר] נימא דכיון דאיכא ארוס ולא מני מפר, אב נמי לא מני מפר, דצמקסן ארוס אב לא מפר לחודיה ?

[ומתריץ שמואל עצמו, או הגמ' אליבא דשמואל] "עליה" קרא יתירא הוא לומר כל נדרים שעליה ואפי' נראו לארוס ראשון:

תניא [בתוספתא פ"ו] כוותיה דשמואל דאפילו נדרים שנראו לארוס ראשון, מני מפר ארוס אחרון [והראיה מבבא שניה מדברי בית הלל] נערה המאורסה, אביה ובעלה מפירין נדריה,

כיצד [ראה ד"ס שיש כאן הרבה גרסאות, וראה גם בשטמ"ק] שמע אביה והפך לה, ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת, ונתארסה בו ביום מש"ה קמי' זו זיוס, דאי נתארסה זיוס שלאחריו, כיון דכשמת בעל נדרוקנה רשות לאכ הפך זו זיוס, קיימיה לנדריה, ואפי' מאה פעמים [נתארסה ונתגרשה],

אביה ובעלה האחרון [ביום שמוע] מפירין נדריה פירשו קמא הראשונים ז"ל דהך צבא קמיימא דברי הכל היא, דפלוגתא דצ"ש וצ"ה צאדיך צבא [דמיימי לקמיה] בלמוד היא,

אבני חן על מסכת נדרים

[פ' הר"ן בא להסביר דלא יקשה לך, דבשלמא כשלא נראו לארום, ואין לארום אחרון שום זכות בנדרים אלו, אין מי שיוורישם לארום אחרון, אבל אם נראו לארום ראשון, מדוע לא נאמר שהוא מורישם לארום אחרון, ולא תיבא דאיקלש נדרא, דהא בשמט בטלה הפרתו, וזה שאומר ומש"ה פ' והיינו טעמא שגם כשנראו לארום ראשון מצי אב מיפר לחודיה],

ומש"ה נהי דהכא נראו לארום ראשון והפרה דיליה כמאן דליתא דמיא, דממי מיית ליה בטלה לה, אפ"ה כיון דארום אחרון לגבי האי נדרא כמאן דליתיה דמי, מטעמא דנפרש בסמוך [שורה 17] מני אב מיפר,

וביגו גי' לא הכנתי דברי הראשונים בזה, אמאי מני מפר אב לחודיה לביטול שמיא דאמרי מיגו גי', טפי מן צ"ה דאמרי מיקלש קלש [פ' דבמו דבמיגו גי' כל אחד גזוז חלק שלו, וזה יהי' טעמי' דב"ש דהאב מיפר לחודיה, בן במיקלש קליש כל אחר קולש חלקו בהנדר, וא"כ גם אליבא דב"ה יפר אב לחודיה],

ועוד [קשה] דאפי' אמרת מיגו גי', מ"מ ממי מיית ליה בטל *תצריה לגזירה דהתיא *צצרייתא דלעיל (דף סח) שמע אציה והפר לה, ולא הספיק הצעל לשמוע עד שמת האב, וזו היא ששינוי מת האב לא נתרוקנה רשות לצעל, ואם איתא דהפרה דאב כדקיימא קיימא, אמאי לא מני מיפר צעל לאחר מיתת אב, דנהי דלא נתרוקנה לו רשות אב, אפ"ה אב גי' דיליה וצעל גי' ידידי [ראה מלא הרועים]. אלא מאי אית לך למימר דנהי דמיגו גי', אפ"ה כי מיית ליה [אשתקלל ליה] [אשתקילל ליה. כ"י] גזוזא ידידי, וה"נ מאי שגא [פ' בשמט הבעל לאחר שהפר ובטלה הפרתו מדוע לא יפר האב לחודיה] ?

* [בדרך צחות כתב הר"ן בלשון זה, שכן בב"ק ה' ע"א אמרין תבריה ר"ע לגזירה ששם פירושו כח אגרופו. מצור דבש] ** [וקשה הרי מגופא דברייתא דשמעתין יש להוכיח בן, מדקתני חזר האב ומפר חלקו של בעל, ואי לא נתבטלה הפרתו, בהפרת חלק האב סני. משמרות כהונה בא"ז],

[ומתירין] ונ"ל דהיינו טעמא משום דלצ"ש דסצירא להו מיגו גי', כיון דכי הפר צעל אצטיל ליה פלגיה דנדרא לגמרי, הרי מעשה שלו נגמר ואסתלק ליה ארום לגמרי, ונהי דכי מת ארום צעלה לה הפרה דיליה, מיהו מכיון דאסתלק [ליה ארום מהכא] [אסתלק. כ"י] ותו לא חזי האי נדרא לארום כלל, [ודל ארום מהכא. כ"י] קס ליה אב צלל ארום, והא פשטיין לעיל [דף ע' ע"א-ע"ב] דכל היכא דליכא ארום, אב מיפר דמקיש קודמי הויה שניה לקודמי הויה ראשונה,

אבל צהיה דלעיל דשמע אציה והפר לה אפי' אמרת דלמ"ד דמיגו גי' אסתלק ליה אב אפ"ה כי מת צעלה ליה הפרה דיליה וקס ליה ארום לחודיה צלל אב ולא מני מיפר היינו טעמיהו דצ"ש דאמרי דאב מני מיפר הכא צלל ארום אחרון [פ' הר"ן במסכת דבריו, וצריך להכניס נקודת הפסק אחר המילים "ארום אחרון"] וצ"ה סצרי אציה וצעלה האחרון מפירין נדריה דאין האב יכול להפר לצדו משום דלאו מיגו גי' דכשהפר צעל לא אשתקל פלגא דנדרא אלא כולינהו] נדרא הוא דא(נ)קלש וקלישותא לאו מעשה גמור הוא ומש"ה לא חייל כלל עד דמנטרף ליה קלישותא] דאדך הלכך כל זמן שלא הפר האב לא אסתלק ליה ארום מהאי נדרא ומש"ה זכי ציה ארום אחרון זהו מה שנראה צעני בזה אלא שעדיין קשה לי למה

ביאורי הר"ן: ותמיהני לצ"ה דסצירא להו מקלש קליש, כיון דשמע אציה והפר לה, ואיקלש ליה האי נדרא [ולא חזר הנדר לקדמותו], דאכתי איתיה לאב ולא צטלה לה הפרה דיליה, היכי מנא אב ארום אחרון להפר, דהא אמרי צ"ה צהיהא [צרייתא. כ"י] דלעיל [ספ.]. דשמע אציה והפר לה, ולא הספיק הצעל לשמוע עד שמת, דאין האב יכול להפר, (וצ"ה) [דצ"ה ?] האי גזונא לא אמרי' מת הצעל נתרוקנה רשות לאב, משום דכיון דאיקלש ליה נדרא לא חשיב(נ) להורישו לאב, וה"נ כי איכא אב ארום אחרון מאי שגא ?

ונראה צעני לפי דצריהם ונ"ל דהיינו טעמא, משום דלעיל דאיכא שינוי רשות דמנתיק ליה האי נדרא מארום לאב [פ' ששם צריך לומר שהנדר הולך מרשות בעל שמת, לרשות אב שאינם רשויות דומים זה לזה], כל היכא דקלש ליה לא מני מנתיק,

אבל הכא דאיכא ארום אחרון, חזין ליה להאי ארום אחרון ככרעיה דראשון, וכיון דמארום לארום קאתי, אע"ג דאיקלש ליה נדרא, מני אב וצעל להפר, דכי ה"ג לאו א(נ)גמקי הוא,

שמע בעלה והפר לה, ולא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל הך צבא נמי צנתארכה מיירי [פ' ונתארכה לאחר בו ביום] דצגונא דרישא קיימא, ולא מפלגא צהדי רישא, אלא דצרישא הפר אב והכא הפר צעל,

חזר האב ומפר חלקו של בעל דאב לחודיה מני מפר, אע"פ שנתארכה לאחר (וכדמפ') [כדנפרש. כ"י] טעמא לקמן [ע"ב שורה 18],

וכי קתני ומפר חלקו של צעל, אין ה"נ דחלק עצמו ג"כ יפר האב [אם לא הפר עדיין], [אלא. כ"י] דהא לא אצטריכא למנא לאשמועינן, דמילתא פשיטא היא שחלקו של אב צלל הפרה לא פקע, וחלקו של צעל הוא דאצטריך ליה לאשמועינן, דאע"ג דצעל כבר הפר חלקו, אפ"ה חזר האב ומפר אף אותו חלק עצמו של צעל, משום דכי מיית ליה צעל צטלה הפרה דיליה,

א"ר נתן [לעיל ס"ט ע"א אמר רבי נתן מאמר זה, על אופן אחר] הן הן דברי בית שמאי, אבל בית הלל אומרים אין יכול להפר [אב צלל ארום אחרון],

ואמרין במאי פליגי קמייפלגי,

דף ע"א ע"ב

בית שמאי סברי (נדרים נמי שראוי לארום) [בנדרים שנראו לארום נמי. ד"ס] נתרוקנה רשות לאב ומש"ה [פ' והטעם שהוא מיפר בעצמו] כיון דלגבי האי נדר, ארום אחרון כמאן דליתיה דמי, [וכדמפרש] [וכדנפרש. כ"י] בסמוך [שורה 17] אב מני מפר [בלא ארום],

דלא תימא נהי דארום אחרון כמאן דלית' דמי, מיהו כי נתרוקנה רשות דארום ראשון לאב, דוקא צנדר' שלא נראו לארום, אבל נראו לא, דליתא אלא אפי' נראו לו נמי @ נתרוקנה רשות לאב,

אבני חן על מסכת נדרים

מיגו גי' אידך פלגא דגדר חשיב ליה להורישו לארוס אחרון צהדי אב וצסיפא נמי (אמרי') [אמר צ"ש. ח"ש] דחור האב ומיפר חלקו של צעל משום דס"ל דנדרים שנראו לארוס [ראשון. ח"ש] נמרוקנה רשות לאב ולא לארוס אחרון משום דספיקא להו דארוס אחרון כראשון כי היכי דארוס ראשון אינו מיפר אלף נדרים שלא נראו לשום ארוס ה"נ ארוס אחרון דכיון שנראו לארוס ראשון כי מורית להו ארוס לאב מוכה להון ולא לארוס אחרון וכי אמרי' צ"ש סברי דנדרים שנראו לארוס נמרוקנה רשות לאב יידי טעמא למאי דאמרי' צ"ש צסיפא דחור האב ומיפר חלקו של צעל כלומר דאב לחודיה קני צלל ארוס מהאי טעמא וכי אמרי' חו ומיגו גי' יהיב טעמא למאי דאמרי' צרישא דאביה ובעלה האחרון מפירין נדרים דמשום דמיגו גי' הוא דאמרי' י. מזור דצט] דמז' מרווייהו להפר דאי מקלש קלש מין דאיקלש ליה נדר לא חשיב למוזי ציה ארוס אחרון צהדי אב [פ' וא לא יה' לנדר זה הפרה עוד] והן הן דברי צ"ש וטעמן אצל צ"ה (אומרים) [דאמרי' ד. כ"י] אין יכול להפר [פ' דבשלמא לפירושו הר"ן "אין יכול להפר" פירושו הדין שאמברו ב"ה שאין האב מיפר לחודיה, אלא לפ' התוס' דקאי על שני הבבות קשה אומרים ב"ה לשון אחר שקאי על שני ענינים נפרדים, לכן אומר דפירוש של אין יכול להפר הוא שאינו מיפר במו שאומרים ב"ה, דברישיא לב"ש שניהם מפירין ולב"ה אף אחד אינו מיפר, ובסיפא לב"ש האב מיפר לחודיה ולב"ה שניהם מפירין] אחרתי צני פליגי ואין יכול להפר כסברייהו דצ"ש הוא דאמרי' צ"ה בין צרישא בין צסיפא מיהו הא כדאיתא והא כדאיתא דצרישא לב"ה אפילו אב צהדי צעל אין יכולין להפר כלל משום דכי הפר אב לאו מיגו גי' אלף מקלש קלש (וכיון) [ונדרה. כ"י] דאיקלש לא חשיב למוזי ציה ארוס צהדי אב והיינו טעמייהו צמלי דפליגי צרישא וצסיפא נמי פליגי אדצ"ש דאין אב לצדו יכול להפר כדקאמרת דאפי' צנדרים שנראו לארוס ראשון וכי צהו ארוס אחרון וכי אמרי' וצ"ה סברי אביה ובעלה האחרון מפירין נדרים יידין טעמא למאי דפליגי אסיפא וכי אמרי' ולא מיגו גי' יידין טעמא למאי דפליגי צרישא ומסיפא [בנחמד. מזור דצט] מיימי תניא נמי הכי מדצ"ה צלחוד. כ"י] לשמואל [צלחוד. מזור דצט] [ומיימי תניא נמי הכי לשמואל מדצ"ה צלחוד. כ"י] זהו פירוש ז"ל ולהאי פירושא לא אחי לי שפיר לשנא דצנדרים נמי וכו' [פ' רביון שזה הסבר לדברי ב"ש בסיפא כמש"כ הר"ן, והסיפא מירי שארוס ראשון וכה בהנדר והוא מורישם לאב, וזה רק בנראו ואין נופל על זה לשון נדרים "נמי" שנראו? לכן מפרש דנמי היינו לא רק שנעשו הנדרים ברשותו אלא נראו לו נמי] ואפשר דה"ק צנדרים שנעשו צרשות ארוס ראשון ונראו לו נמי שכל כך זכה צהן ארוס ראשון עד שנראו לו צני האי גוונא לאב הוא מוריש אותן ולא לארוס והיינו לשנא דצנדרים נמי ועדיין (צל"ע) [צריך לי עיון. כ"י].

בית הלל סברי אביה ובעלה אחרון מפירין נדרים, ולא מיגו גי'?

איבעיא להו גירושין כשתיקה דמיא, או כהקמה דמיא משום דכיון דידע ארוס דלצתר גירושין לא מצי מיפר, ולא הפר קודם גירושין, כמאן דאוקמינה לגדרא דמי, כי היכי דאמרי' דמכי לא הפר ציום שמועה, כמאן דאוקמינה דמי,

למאי נפקא מינה? כגון שנדרה ושמע בעלה וגרשה האי בעלה (דקאמרי') [דקא אמריין. כ"י] ארוס דוקא הוא, דאי צנשואה אפילו תמנא לומר דגירושין כשתיקה דמיין, היכי מצי מיפר, אי צנשואה ונשאת אין הבעל מיפר בקדומין, ואי דהדרה צארוסין צלחוד, מין דארוס אינו מיפר אלף צשותפות, והכא

לן למימר צטעמיהו דצ"ש צנדרים "נמי" שנראו לארוס נמרוקנה רשות לאב דכיון דלצ"ש ארוס אחרון כמאן דליתיה דמי כ"ע מודו דאפי' [צנדרים שנראו לארוס [ד] כל היכא דליתיה לארוס נמרוקנה רשות לאב דלעיל [עמוד א'] (נמי?) אליבא דכ"ע אמריין ואימא ה"מ צנדרים שלא נראו לארוס אצל צנדרים שנראו לארוס לא מצי מיפר אב ומסקי' דליתא אלמא כ"ע מודו דנמרוקנה רשות לאב אפי' צנדרים שנראו לארוס ואמאי איצטריכין למימר [תנא. כ"י] הכא הכי אליבא דצ"ש ואפשר דהכי קאמריין נהי דהכא איכא תרמי חדא דנראו לארוס ראשון ועוד דאיכא נמי ארוס אחרון וס"ד כיון דזכה צהן ארוס ראשון לא נמרוקנה צהס רשות לאב כל היכא דאיכא ארוס אחרון משום דאחרון כרעיה דראשון הוא צנדרים שזכה צהן ראשון דנדי ארוס אסתמלן ליה [פ' הוטר מנדר זה לאחר שהפר חציו ומת] מיהו כיון דליתיה [לראשון. צה"מ] מעכב עליה דאב דאיהו נמי לא ליפר קמ"ל (דליתיה) [דליתא. כ"י] מיהו כי קאמר לשנא דנמי לאו למימרא דהיכא דלא נראו אמרי' טפי דאב מיפר דלצדצה כי לא נראו לארוס ראשון לא נמרוקנה רשות לאב [פ' שיפר בעצמו אלא צריך להפר אם ארוס אחרון וטעמו של הר"ן הוא בנראה דכיון שלא נראו לארוס לא אסתמלן הארוס מן הנדר וצריך ארוס אחרון להפר עם האב. אבל צ"ע מנין לו להר"ן לפרש כן] אלף משום "דלענין זמיה דארוס, עדיף נראו מלא נראו [פ' שארוס אחרון יש לו זכיה יותר כשנראו לארוס ראשון שאו] הוא כרעיה דראשון, אבל נהפך הסברה דבנראו כיון דארוס ראשון היפר חלקו ופ"ל לב"ש דמיגו גי', נסתלק ל' מנדר זה לגמרי ואין ארוס האחרון מיפר, אבל כשלא נראו לארוס ראשון אף שהזכיה שיש לו בהנדר הוא חלושה לא אסתמלן ל' וארוס האחרון הוא כרעיה דראשון והאב צריך להפר יחד עמו] וכיון דעדיפא זמיה דארוס איכא למימר דאב לא מיפר [לחודיה] וכדאמרי' לעיל ואימא ה"מ צנדרים שלא נראו אצל נראו לא מצי מיפר אב קאמר "נמי" [פ' וכן תפרש לשון הגמרא, בנדרים שלא נראו ודאי לא מצי אב מיפר לחודיה דהא לא אסתמלן ארוס מנדר זה, אלא בנדרים נמי שנראו לארוס היה ברין שלא יפר אב לחודיה אלא היינו טעמא דאמריין דנמרוקנה רשות לאב משום דהפר ארוס ואסתמלן מנדר זה אמריין ומיגו גי'. וראה טל תורה לר' מאיר אריק זצ"ל] דהכא משום הפרה דצעל [פ' כיון דאמריין מיגו גי'] הוא דגרע דיניה דארוס ולא משום נראו דלעולם זמיה דארוס [שאין האחרון מיפר אליבא דב"ש] עדיפא טפי צנראו מלא נראו ואם תרצה תפרש דמשום למא [ראה יבמות כב. גזירה אחותה משום לתא דידה ופרש"י משום מזל דידה דאיקור מזה, האי לתא יתור לשון הוא. עכ"ל. וכן בב"ב כ: משום לתאי דדי וכן שם משום לתאך הוא פירש רש"י כן, ואולי כאן הוא יתור לשון כמו שפרש"י ביבמות, וכאילו אינה] דהיכא דליכא ארוס אחרון [פ' דאף שהר"ן פ' דמירי בשנתארהם לאחר בו ביום] נקט "נמי" [מ"מ מלת "נמי" בא לשמועין באופן דליכא ארוס, דאו ודאי האב מיפר לחודיה] כיון דצאיכא ארוס אחרון "נראו" כמותא הוא [פ' דבלא נראו אין כל כך חידוש שהרי לא זכה הארוס בהנדר, אבל בנראו יש חידוש יותר שהגם שזכה בה ארוס כיון שמת בטלה הפרתו] כדכתיבנא כנ"ל ומיימי מהך צרייתא תניא נמי הכי לשמואל משום דצ"ה הא אמרי דאב וארוס אחרון מפירין נדרים שנראו לארוס ראשון ואפי' צ"ש נמי לא פליגי אלף צשטעמא צעלה והפר לה אצל שמוע ולא הפר כולי עלמא מודו דאב וארוס אחרון מפירין נדרים [שנראו. ח"ש] [משמע שהר"ן מוחלק בין לא שמוע כלל ובין שמוע ולא הפר], זהו מה שג"ל צשמועה זו על דרך קצת הראשונים ז"ל,

אצל צתוספות פירשו דכי אמרי' א"ר נתן הן הן דברי צ"ש אחרתי צני דצרייתא קאי דהן הן דברי צ"ש צרישא דאביה ובעלה האחרון מפירין נדרים משום דכיון דאב

אבני חן על מסכת נדרים

הכי מאי איריא בו ביום אפילו לאחר מאה ימים נמי, כשלא שמע ארום ושמע האב דבו ביום הוא דמצי מיפר, אבל מכאן ואילך לא מצי מיפר,

תא שמע נדרה בו ביום גירשה והחזירה בו ביום אין יכול להפר וקס"ד דבארסה עסקין וקמי אין יכול להפר אלמא גרושין כהקמה דמיין והלכך על כרחך מתניין דקמי צו ביום בשלא שמע ארום ראשון ושמע אב עסקין דאי שמע ארום כיון שגרשה אפילו נתארסה צו ביום לא מצי מיפר **שמע מינה גירושין כהקמה דמו?**

[ורחין] אמרי הכא בנשואה עסקין לעולם אימא לך דגרושין כשתיקה דמיין והכא היינו טעמא משום דנשואה עסקין או בתחילה או בסוף ומש"ה לא מצי מיפר דאין הבעל מיפר בקודמין ד"ה אמרי הכא בנשואה עסקין. ונקט ליה טעמא דאין הבעל מיפר בקודמין פי' כיון ד"גירשה והחזירה" מוקמת לה גם בנשואה בתחלה וארוסה בסוף, וארוס הרי הוא מיפר בקודמין כדאמרינן לעיל ס"ז ע"ב והטעם הוא רק משום שנסתלק האב משנשאת וא"כ מדוע אמר הטעם על כל האופנים משום דאין הבעל מיפר בקודמין ? ומתרץ משום דהיינו טעמא מחמת שנסתלק לו אב פי' דאין הבעל מיפר בקודמין ר"ל שהרי נסתלק לו אב. וראה שלמי נדרים, הלכך אי ארוסה בתחלה ונשואה בסוף היא לא מצי מיפר דאין הבעל מיפר בקודמין ואי נשואה בתחלה וארוסה בסוף היא לא מצי מיפר דכיון שנשאת פקע ליה אב וארוס אינו יכול להפר אלא בשותפות ונקט ליה לטעמא דאין הבעל מיפר בקודמין משום דהיינו טעמא מחמת שנסתלק לו אב, דאי לא הכי [שנסתלק לו אב] בעל גרע מארוס בתמיה [פי' בודע לא נאמר כבו שארוס מיפר בקודמין כן גם בעל. אלא הטעם הוא שכיון שנשואה יצאה מרשותו לגמרי ונסתלק לו אב] והיינו טעמא דאין יכול להפר משום דאין הבעל מיפר בקודמין:

ולענין הלכה כתב [הרמב"ם ז"ל ו. כ"ז] הרמב"ן ז"ל [ב] כיון דבעיין לא אפשיטא, נקטינן לחומרא דגרושין כהקמה דמו, והיכא דנדרה ושמע בעלה וגרשה ואהדרה צומיה לא מצי מיפר לה,

אבל הרשב"א ז"ל כתב דנהי דבעיין לא אפשיטא, מהיך מתנייתא דמייתי עליה, אפשיטא לה ממיתריה דשמואל דאמר לעיל (דף עא) מנא ה"מ דארוס אחרון מיפר נדרים שגראו לראשון, דאלמא קבלה מרביה דכי חנן במתני' צו ביום, משום שמיעת ארוס נקט ליה, ולא משום שמיעת אב, וכיון דשמואל אמר הכי לא שצקין מאי דפשיטא ליה לשמואל, משום מאי דאסתפקא להו בגמרא,

וכי חימא א"כ מ"ט לא [פשטינן] בעיין ממיתריה דשמואל ? איכא למימר דמתתני' או ממיתריה דשמואל ולא ממיתריה דאמוראי, ודכותה הא דבעיא לן לעיל צ"פ אין בין המודר (דף לה) הני כהני שלוחי דידן ניהו או שלוחי דשמיא, ולא אפשיטא התם, אע"ג דהוה (ליה) [יכיל. כ"ז] למפשטה ממיתריה דרב המנוגה דאמר בפ"ק דקדושין (דף כג) שלוחי דשמיא הוו, משום דמתתני' או ממיתריה הוה צעי למפשטה ולא ממיתריה דאמוראי, והא נמי דכותה.

ליכא אב, דכיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה, אפי' תמנא לומר כשתיקה דמיא לא מצי מיפר, אלא ודאי דבארסה עסקין,

ואהדרה ביומיה להכי נקט צומיה, דאי אהדרה למחר פשיטא דלא מצי מיפר, כיון שעבר יומו של שמיעה, ואע"ג דבסוף יומא לית[נ]ה דרשותיה דבעל [מ"מ מאותו היום ואילך לא קרינן ציוס שמעו. ס"ט], והא דאמרינן ואהדרה לאו דוקא [ראה חשק שלמה] הוא דהוא הדין אחר אלא מילתא דשכיחא נקט,

אי אמר מר כשתיקה דמי מצי מיפר לה, ואי אמר מר כהקמה דמי לא מצי מיפר לה?

דף ע"ב ע"א

ת"ש אימתי אמרו מת הבעל נתרוקנה רשות לאב, בזמן שלא שמע הבעל, או שמע והפר, או שמע ושתק, ומת בו ביום פרשמי למעלה (דף סח),

ואי אמרת גירושין כשתיקה דמו ליתני נמי, או שמע וגירש, מודלא תני הכי, ש"מ גירושין כהקמה דמו,

אימא סיפא אדדייקת מרישא דגרושין כהקמה דמו ([ד"ק]) [ד"ק. כ"ז] מסיפא דכשתיקה דמו אבל אם שמע וקיים, או שמע ושתק, ומת ביום של אחריו, אין יכול להפר,

ואי אמרת גירושין כהקמה דמו ליתני ואם שמע וגירש, אלא מודלא קתני הכי, ש"מ גירושין כשתיקה דמו, אלא מזה ליכא למושמע מיניה,

אי רישא דוקא דלא מצי למיתני גרושין משום דכהקמה דמו נסיב סיפא משום רישא דלא צעי למיתנא דסיפא גוונא דמתא אלא לאפוכיהו לגווי דרישא, אי סיפא דוקא דלא מצי מצי דסיפא גירושין משום דכשתיקה דמיין נסיב רישא משום סיפא דלא צעי למיתנא דרישא אלא גווי דמצי לאפוכי להו דסיפא,

ת"ש נדרה והיא ארוסה ונתגרשה ונתארסה בו ביום, אפילו למאה, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה,

ש"מ גירושין כשתיקה דמו דכיון דקמי צו ביום, על כרחין דאיכא שמיעה עסקין, וקס"ד דשמיעה דארוס היא, ולהכי תנא צו ביום לאשמעינן דגרושין כשתיקה דמיין, דאי שמיעה דאב היא, מאי רבותא כי קמי צו ביום, דאי כהקמה דמו, מי מצי מיפר ארום אחרון, נידרי דאוקים ארום ראשון?

ורחין בשלא שמע ארום ושמע אב ומשום שמיעה דאב הוא דקמי צו ביום, ולא לאשמעינן רבותא, אלא דינא הכי הוא דכיון דאיכא שמיעה דאב דוקא צו ביום, אכל למחר וליומא אחריו לא הב"ע בשלא שמע ארום ראשון, אי

אבני חן על מסכת נדרים

דף ע"ב ע"ב

מהני:

דרך תלמידי חכמים [סתם ת"ח כשר במעשיו ומחזיר להפריש בני אדם מן העבירה. רא"מ שטנ"ק] לפי שגזירה המאוסה לאחר שנשאת אי אפשר שתהא הפרה לגדיה [שאין הבעל מיפר בקודמין, וגם אביה אינו יכול להפר עוד], דרכן של אב ובעל כשהן תלמידי חכמים להפר נדרים קודם שמשא [דכיון שאביה ובעלה מפירין נדרים, ולאחר שתנשא שניהם אינם יכולים להפר נדרים למפרע], ונגמרה מפרש הך הפרה אי קודם שמיעה היא, אי לאחר שמיעה עד שלא היתה בתו יוצאה מאצלו [לינשא], ואומר לה כל נדרים שנדרת [כבר] בתוך ביתי הרי הן מופרין,

[אבל קודם שתאמר אין הבעל צריך לומר כן, שהרי ארום עם הבעל מפירין בקודמין דכתיב ואם היו תהיה לאיש],

וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו, אומר לה כל נדרים שנדרת עד שלא תכנס לרשותי הרי הן מופרין, שמשכתכנס לרשותו אינו יכול להפר לפי שאין הבעל מיפר בקודמין:

גמ':

בעי רמי בר חמא, בעל מהו שיפר בלא שמיעה כגון שלא שמע ולא ידע כלל אם נדרה אם לא, מהו שיפר לה על הספק [הרש"ש מחבר שני מאמרים אלו שהם ד"א] והאי בעל דקבעי רמי בר חמא, ל"ש ארום ולא שנה בעל, ולא שנה באציה, ככולהו מספקא ליה, במדבר ל' ושמע אישה דוקא הוא [שצריך לשמוע], או לאו דוקא הוא אלא אורחא דמילתא נקט?

אמר רבא ת"ש [שינוי במשנתנו] דרך תלמידי חכמים עד שלא יצאת בתו מאצלו, אומר לה כל נדרים שנדרת בתוך ביתי הרי הן מופרין,

[ומדויק להביא ראיה לפשוט האיבעיא] והא לא שמע מדמקמי כל נדרים, משמע דלא שמע, דאי שמעינהו הוה ליה למימר נדר פלוני ופלוני?

[ודוחה שאין משם ראיה] לבי שמע הוא דמיפר כשישמע אח"כ נדרים שנדרה חזר ומיפר אותן,

לבי שמע הוא דמיפר = כשישמע הנדרים שנדרה חזר ומיפר אותן, ואומר כן עכשיו כדי להכניסה בדברים, שמתוך כך היא נותנת אל לבה וכו',
לבי שמענא = האב או הבעל אומר כן עכשיו שכשישמע הנדר יהיה מופר, ואינו ברור אם כשישמע האב או הבעל הנדר מופר משעת שמיעה או שהוא מופר משעת אמירתו.

[ומקשה] א"כ כי לא שמע [הנדר עדיין] למה ליה למימר מה לו להפר על הספק הפרה שאינה מועלת, כיון שסופו לחזור ולהפר כשישמע נדרים?

[ומתריץ] הא קמשמע לן אורחיה דצורבא מרבנן להדורי דרסו של ת"ח לחזר עליה, ולומר לה כל נדרים שנדרת הרי הן מופרים, כדי להכניסה בדברים, שמתוך כך היא נותנת אל לבה ואומרת נדר פלוני נדרתי, והוא מפר, [וכתב הרשב"א. ח"ש] וכי תימא למה לן [לתלמידי חכמים] לדחוקי נפשין בהכי [בלשון כל נדרים וכו'], לימא [הכי] [הכא. כ"י] דאמר לה לבי שמענא, כלומר דקודם שמיעה אומר לה מופר ליכי לבי שמענא ומהני, דהכי [מתרצא] [מתרצין. כ"י] לקמן ?

י"ל [ד. ח"ש] לא דמי, דלקמן כי מתרצין הכי, ה"מ באומר לאשתו דלבי שמע נמי ברשותי קיימא, ומש"ה מהני, אבל הכא דלבי שמע כבר יצאת מרשות אב, שהרי נשאת כי אמר לה לבי שמענא מאי הוי, הרי בשעת שמיעה אינה ברשותו,

ת"ש [לקמן עה:] מסיפא וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומר לה?

[כל נדרים שנדרת עד שלא תכנס לרשותי הרי הן מופרין, והא לא שמע? לבי שמע, א"כ כי לא שמע למה לי למימר? הקמ"ל דאורחיה דצורבא מרבנן לאהדורי. ד"ם]

[ודוחה] הכא נמי דאמר לה לבי שמענא,

[ת"ש וכן הבעל וכו' ? הא נמי לבי שמע, והא קמ"ל דאורחא דצורבא מרבנן להדוריין כך היא הגירסא במקצת ספרים, ולהאי גירסא הוה ליה [האי. כ"י] פירוקא כי הוה דלעיל [פי' דכמו דגבי אב מתרין שהאב אומר כן לבתו כדי שעי"ז יספר לו בתו נדרים] ויפר אותם קודם שתנשא, כן הארום אומר כן להארוסה ויפר לה נדרים קודם שתנשא],

ואיכא נסחי דגרסי [הכי] [הכא דאמר. כ"י] לבי שמענא דסבירא להו, דנהי דכי היכי דאב לאחר שמיעה [פי' אם שמע הנדר לאחר שנשאה בתו ארוסה] לא מצי מיפר, הכי נמי בעל לאחר שמיעה לא מצי מיפר, שאין הבעל מיפר בקודמין, אפי' הכי נהי דגבי אב לא מצינן לתרוצי דאמר לבי שמענא, גבי בעל מתרצין הכי, דאמר לה קודם שמיעה לבי שמענא מחול הך הפרה, דכשנלמא אב לא מצי עבד הכי משום דנשואין נפקא ליה מרשותיה לגמרי, אבל בעל אדרבה נשואין עיילא ליה לרשותיה, ומאי טעמא אמרינן דאין הבעל מיפר בקודמין משום דאסתלק ליה אב, אבל הכא כיון דאב הפר חלקו קודם שנשאת, ובעל נמי זרפה להפרה ידיה כהדי הפרה דבעל קודם שנשאת, נהי דכי עיילא לה הפרה דבעל אסתלק ליה אב, אפילו הכי [מצי. כ"י] מיפר, ואפשר נמי דלבי שמע משעה שהפר לה הוא דחייילא הפרה דיליה, ואיכא זרופא מעליא דאב כהדי בעל, זה נראה לי לפרש לפי גרסא זו,

ת"ש האומר לאשתו כל נדרים שתדורי [מכאן ו. ד"ם] עד שאבא ממקום פלוני הרי הן קיימין, לא אמר כלום [כדמפרש] [כדלפרש. רש"ש] טעמא לקמן במתני', [ואם אמר על נדרים אלו] הרי הן מופרין, [פליגי] רבי אליעזר אומר מופר [ומכ"א אינו מופר], [ומדריק] והא לא שמע לאו מדכ"א דלחוד [פשטיה] [פשטיקין. כ"י] אלא אפילו מדכנען, דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא משום דאכתי לא חייילא [פי' שאומר לאשתו כן לפני שנדרה דאכתי לא חייילא עליה נדרים אלו שתדור בעתיד,

אבני חן על מסכת נדרים

[דהאומר לאפוטרופוס] צמסכת נזיר (דף יב) כר"א דס"ל דאדם מיפר נדרי אשמו קודם שמדור, דאי לרצנן היכי לימא רבי יונתן מנינו בכל התורה כולה ששלומו של אדם כמותו, מי איכא מידי דאיהו לא מני מיפר כיון דאכתי לא נדרה אשמו, ושליח מני משוי, הלכך שפיר מוכח דלא (צעיל) [צעין. כ"י] שמיעה, [דאס אימא דצעין. כ"י] [שמיעה. ח"ש] (ד) כי שמע אפוטרופוס מאי הוי, כיון דצעל לא מני מיפר, דהא לא שמע, שליח נמי לא מני מיפר [פ' ביון שברייחא זו אתיא בר"א והטעם שיכול האפוטרופוס להפר הוא מפני שהבעל עושה אותו שליח להפר, אבל על השמיעה אינו נעשה שליח, אלא על בדרך דלא בעינן שמיעה].

דף ע"ג ע"א

הכא נמי דאמר ליה לבי שמענא מיפר [היפר. ד"ס] לה דאמר ליה לאפוטרופוס, כל נדרים שמדור אשתי הפר ומחול הפרתה לבי שמענא, ואפוטרופוס נמי צהאי ליסגא אמר לה לאשה מופר לך [ליכי. כ"י] לבי שמע צעליך, אצל אמר לה סתמא לא, דלא עדיף אפוטרופוס מצעל גופיה, וצעל גופיה צעי דלימא צהדיא מופר [ליכי. כ"י] לבי שמענא, כדפרישית לעיל,

ופרכין לבי שמע ליפר לה דכיון דסוף סוף לא חיילא הפרה עד ששמע צעל הדיא שעתא ליפר לה איהו גופיה?

הוא סבר דלמא מטרירנא ולא אהא זכור להפר נדריה,

והסס צמסכת נזיר (ד' יב) פרכין, למאי דמוקמין הסס הא מתניתא כר"א, דאמר שהצעל יכול להפר נדרי אשמו אף על פי שלא חלו למה לי למנוי אפוטרופוס ליפר לה איהו כשילך, ומשנינן סבר דלמא אשחלינא, או רחמנא או מטרירנא הדיא שעתא,

וא"ת וליפר לה איהו השתא? וי"ל דלא נימא ליה להפר נדריה שמדור צעודה אצל, דלמא נדרה מידי דניחא ליה דתחקר ציה, מיהו אכתי קשיא ליפר איהו מהשתא כל נדרים שמדור משעה שילך ועד שישבו, (והעלוה צלריך) [והעלה דלריך. כ"י] עיון [בנראה העתיק הר"ן קושיא זו מאחד הראשונים], ולי אפשר דצעל חייס דלמא צעינא למיהדר צהפדה זו ואי מיפר הוא מן השתא וכר"א (ד) לא מני דער ציה וכי ממני [פ' אבל אם היא ממנה] אפוטרופוס כל שעתא ושעתא צדיה הוא דאי צעי למיהדר צשליחומיה דשליח מני דער והך צעיא אע"ג דלא מפשטא הכא מפשטא מצעיין דצמון דצעל מיפר צלא שמיעה וכדאפרש עלה צס"ד,

בעי רמי בר חמא חרש חרש המדבר ואינו שומע מזה שיפר לאשתו, אם תמצא לומר בעל מיפר בלא שמיעה, משום דבר מישמע הוא וכיון דרואי הוא לשמוע לא מעכב ציה שמיעה [פ' בעל דעלמא יכול להפר אף שלא שמוע, ונמצא שמה דבעי רמי בר חמא לעיל פשמינן דבעל יכול להפר בלא שמיעה], אבל חרש דלאו בר מישמע הוא, היינו דר' זירא דאמר רבי זירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו, או דלמא ושמע אישה לא מעכב?

ומסקינן דתשרש מעכבא צי' שמיעה אמר רבא מדתניא ת"ש ושמע

ולכן סברי רבנן שאין נדריה מופרין שהרי אין להחפזה על מזה לחול], וכדקא מהדרי ליה אינהו [רבנן לר"א לקמן ע"ה ע"א], דכיון דלא צאו לכלל הקס [לא צאו לכלל היפר, אצל הכא שנדרה צבר דצאו לכלל הקס. ח"ש], אצל הכא לכ"ע מהניא אע"ג דלא שמע, אלמא ושמע אישה לאו דיוקא?

הכא נמי דאמר לבי שמענא (ולאיןך) [ולאידך. כ"י] נסחי דגרסי לעיל הכא דאמר לבי שמענא, גרסי "הכא נמי" דאמר לבי שמענא, ו(לאיןך. כ"י) פרשו צתוספות דלאו למימרא דהוא אומר סתם מופר ליכי והנדר צטל מאליו כשישמעו אלא דאמר לה צהדיא (צטל) [מופר. רצ"א] ליכי לבי שמענא,

[הרש"ש גורם "הכא דאמר לבי שמענא" פ' דלשני הלשונות התיורין כאן הוא דאמר לבי שמענא ובוה פליגי ר"א ורבנן דלרבנן אינה מועיל בשאומר לשון זה, רק דלפי לשון חשני גרסינן הכא "נמי" דאמר לבי שמענא שהרי כבר תירץ בן כבר, אבל לפי לשון הראשון זה פעם ראשונה שתיורין תירוצו זה],

ולמה לי מן השתא, לבי שמע ליפר לה? קסבר דלמא מטרירנא ההיא שעתא,

תא שמע האומר לאפוטרופוס, כל נדרים שנודרת אשתי מכאן ועד שאבא ממקום פלוני משאלא דלך עד שאשכז [פ' קאי על אופן שאינו יוצא מיד והוא רק מסדר עניניו עם האפוטרופוס ואומר לו מכאן דהיינו משאלא מכאן, שאם היה כוונתו שיחול התנאי מיד היה אומר "מהיום"] והיינו ליסגא דמכאן ולא אמר מיום זה **הפר, והפר לה** [שקיים האפוטרופוס שליחותו], **יכול יהו מופרין? תלמוד לומר** במדבר ל **אישה יקימונו ואישה יפרנו** דכיון דכח צחמנא אישה מרי זמני משמע דוקא אישה ולא השלים [דכיון דכתב רחמנא אישה תרי זימנא וכו'. משום דודאי עיקר קרא לגופ' בעינן דבעל מצוי למוקם לה, אלא דהו"ל כמו ששנה עליו הכתוב לעכב דבעינן הקרא בדכתיב דוקא. פרשת נדרים] **דברי רבי יאשיה**,

אמר לו רבי יונתן מצינו בכל התורה כולה, שלוחו של אדם כמותו וכדילפינן צפ' האיש מקדש (קדושין מצ), ואפילו רבי יאשיה לא קאמר אלא משום דגזירת הכתוב הוא אישה יקימונו ואישה יפרנו, אבל דכולי עלמא שלוחו של אדם כמותו [פ' דכולי עלמא סברי דאי לאו גזירת הכתב ד"א"ישה" היינו אומרים לגבי הפרת נדרים שהבעל יכול לעשות שליח להפרה],

והא לא שמייע ליה כלומר צעל, אלמא לא (צעיל) [צעין. כ"י] שמיעה, וכי מימא לעולם אימא לך דצעין. כ"י] שמיעה ושליח הכא דאיכא שמיעה לאפוטרופוס וכיון דשלומו של אדם כמותו הוה ליה כאלו שמע צעל?

[וי"ל דבמודי דממילא לא שייך מינוי שליחות. ר']

מרגו צתוספות צסס הרצ רבי יוסף ז"ל דלמא [תירוצם הוא דכיון דבעל בעי שמיעה אי אפשר לו לעשות שליח "עכשיו" בזמן שלא שמע גם על זמן שישמע אח"כ. תפארת ציון], דאס אימא דצעין. כ"י] שמיעה מי איכא מידי דצעל לא מני מפר, ושליח מני משוי, דהא מהאי טעמא גופיה אוקים לה להך צרייתא

אבני חן על מסכת נדרים

אישה פרט לאשת חרש שמע מינה,

שם. ועוד דפשטיהו דמתני' דדרך תלמידי חכמים והאומר לאשתו כל נדרים [ומתנייתא. רש"ש] דלעיל דהאומר לאפוטרופוס.

ביאורי הר"ן: וכתב הרמב"ן ז"ל דדוקא חרש משום דלאו בר שמיעה הוא, אבל איניש דעלמא דבר שמיעה הוא, לא מעכצא ביה שמיעה, דנהי דליכא למיפשט צעין דלעיל מדתניא ושמע אישה פרט לאשת חרש, דנימא מדנקט חרש משמע דהיכא דהוי בר שמיעה לא מעכצא ביה שמיעה, דלימא משום דליכא לדחוי דלמא משום אורחא דמילתא נקט חרש, וה"ה (דצעל דעלמא) [צעל דעלמא. כ"י], דאי לא תימא הכי לעיל אמאי לא פשטוה להאיא צעיל מהך ברייתא, אלא ודאי משום דליכא לדחוי כדדחינן.

[אבל הר"ן חולק על הרמב"ן] מיהו אפילו הכי כיון דקאמר רמי בר חמא [ברך זה] את"ל צעל מיפר בלא שמיעה ומסמין [ליה] [לה. כ"י] נמי [אדרי] [מדרי]. ח"ש] וירא דאמר כל הראוי לצילה אין צילה מעכצת בו משמע דהכי ק"ל, ועוד דפשטיהו דמתני' [דרך תלמידי חכמים והאומר לאשתו כל נדרים] (והנך מתנייתא) [ומתנייתא. רש"ש] דלעיל [דהאומר לאפוטרופוס] צהי רהטי, ואע"ג דשנייהו אשטי לא סמינן, וכן דעת הרמב"ם ז"ל [דהרמב"ם ס"ל דכל את"ל הלכה היא. מנחת יהודה].

איבעיא להו בעל מהו שיפר לשתי נשיו בבת אחת שאם נדרו שתייהן (ואמר) [יאמר. כ"י] להן מופר לכן [ומבעיא לן אי] אותה דוקא ציוס שמוע אישה יניא אותה והא דצעיא צצעל ה"ה באז דגבי אב נמי כתיב אותה או לאו דוקא?

אמר רבינא ת"ש אין משקין שתי סומות כאחת מפני שלבה גם בחבירתה שפעמים שחצתה טהורה והיא טמאה, וכשתראה חצתה אומרת טהורה אני, תגיס דעתה ולא תראה להודות, וימתק שם שכתב בקדושה,

ר' יהודה אומר לא מן השם הוא זה לא מפני טעם זה אמרו דאין משקין שתי סומות כאחת, **אלא משום שנאמר** במדבר ה' והשקפה צמפיק ה"א [שנשמע והשק א...]. דהוא ליה כאילו כתב והשקפה אותה ודרשין אותה לבררה [וליימא פלוגתא דתנאי הוא. ר'].

ולענין הלכה איכא מ"ד דרבינא מדרבנן מוכח לה לצעין, דלא משמע להו אותה דוקא, דהא יחזי טעמא מפני שלבה גם בחצתה, הלכך נקטינן דצעל מיפר לשתי נשיו כאחת,

והכי איתא בתוספתא דמכלתין (ריש פרק ו') בפירוש, רבי יוסי צר' יהודה ורבי אלעזר צר' שמעון אומרים הפרת נדרים מעת לעת כיצד, היו על אשתו חמשה נדרים, או שהיו לו חמש נשים ונדרו כולן, ואמר מופר לכן? [מופרין, מופר לך אינו מופר אלא לה,

ואין כן דעת הרמב"ן ז"ל, משום דצפ"ק דסוטה (דף ח) אמרינן, דמאן תגא קמא ר' שמעון היא דדריש טעמיה דקרא, ומה טעם קאמר, מה טעם אותה לצדה מפני שלבה גם בחצירתה, אלמא לכולי עלמא דרשין אותה לצדה,

וצפ"ק טרף בקלפי (יומא מג) נמי אמרינן דאותה דוקא, דאמרינן התם אין שומעין שתי פרות כאחת משום שנא' אותה ולא אותה ואת חצתה, וכיון דנגמרינן נקטינן דאותה דוקא, לא איכפת לן במאי דתניא בתוספתא [בר"ן לעיל ד"ה ולענין הלכה], דלמא משצטתא היא, ולא מיתמיא צי רבי מיא ורבי אושעיא,

וכן נראה לי דודאי (פשטיה) [פשטינן. כ"י] דאותה דוקא, דסוגיין הכי [פי' דכן מתוקם סוגיא שלנו], מדאמרינן צפרק צמרא דמכילתין (דף פו) עלה דמתני' נדרה אשתו וסבר שגדרה צמו וכו', למימרא דקניא אותה דוקא היא וכו' [פי' ולכן צריך לחזור ולהפך כיון שהפך בטעות], וקמא לן סוגיין הכי, אם לא שפאמר דנאי דאותה דוקא לענין שידע מי נדרה, לענין אותה לצדה לאו דוקא [פי' הר"ן אומר כן בלשון תמוה, שהרי המדובר על הפסוק ואם ביום שמוע אישה יניא "אותה" שמשם רוצים לדרוש ב' הדרשות ואין נאמר דלגבי דין א' הוא דוקא ולגבי דין אחר אינה דוקא],

וג"ל להלכה דכי היכי דאיתו מיפר לשתי נשיו צבת אחת, הכי נמי אינו מקיים לשתייהן כאחת, דהא צהיא סוגיא דלקמן [פו: ר"ן בסוף העמוד] משמע דכי היכי דאותה כתיב צהפריה דוקא, הכי נמי "לה" כתיב צהקמה דוקא וכמו שאכתוב צאותה סוגיא צסייעתא דשמיא:

דף ע"ג ע"ב

מתני': בוגרת [ו] ששהתה י"ב חדש הא מצינא לה לעיל צגמ' נדרים (דף ע) בוגרת וששהתה י"ב חדש ואלמנה ל' יום, ר' אליעזר אומר הואיל ובעלה חייב במוזנותיה דמתן צפ' אע"פ (כחצות מו). דנותנין לבתולה י"ב חדש, ולאחר מכאן חייב במוזנותיה דמתן (שס) הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו, יפר לצדו בלא שותפותיה דאז וחכ"א היינו רבי יהושע [ראה ר"ן לקמן ע"ד ע"ב ד"ה הבא] דהוא צר פלוגתיה דר"א צכל דוכתא [ראה ב"מ ג"ט ע"ב בסוגיא דתגור של עכנאי] אין הבעל מיפר עד שתכנס לרשותו עד שתכנס לחופה:

נב': אמר רבה ר"א ומשנה ראשונה אמרו דבר אחד דכשהגיע זמנה לישא ולא נשאת, כיון שחייב צעלה במוזנותיה, משצינן לה כשואה לקצת דברים, ואע"פ שאינה צצית צעלה [דחשיב ליה ככנוסה משעה שחייב במוזנותיה, לר"א לענין הפרת נדריה, ולמשנה ראשונה לענין אכילת תרומה, והוי מצאי לאיתויי מהא דתנן הגיע זמן ולא נשאו אוכלת משלו ואוכלות בתרומה. ר']

[ר"א הא דאמרן דאמר צמתני, צעלה מיפר נדריה, בלא שותפותיה דאז,

משנה ראשונה. ד"ס, ר"ן] דתנן נותנין לבתולה י"ב חדש לפרנס עצמה, הגיע י"ב חדש אוכלת משלו "ואוכלת בתרומה", אבל היבם אינו מאכיל בתרומה [עד שבוטח] כדילפי' התם צפרק אע"פ כחצות (דף נח) דקנין כספו אמר צחמנא, והאי קנין דאחיו [הוא. כ"י],

[ובמושך משנה ראשונה] **עשתה ששה חדשים בפני הבעל** [שבטל הראשון תבעה, ומת לאחר ששה חדשים] שעצרו עליה ו' חדשים צחי דבעל,

אבני חן על מסכת נדרים

ס"ל כר"א דמכיון שבעלה חייב צמזומיה הרי היא קלמ צרשות בעלה (דמש"ה) [ומש"ה ?] אוכלת בתרומה,

דקס"ד השתא, דאי לאו דמשנה ראשונה ס"ל כר"א, אף על גב דאסור תרומה צארסה לימיה אלא מדרבנן, דגזר אי משום סימפון אי משום שמא תשקה כוס של תרומה לאחיה (ולאחותה) [או לאחותה. כ"י], אפ"ה אי לאו דבמידא דאורייתא [פ' נדרים] קיימא צרשות בעלה כר"א, לתרומה נמי אע"ג דמדרבנן היא לא אוקמוה צרשותיה, דחכמים עשו חזק לדבריהם כשל תורה,

א"ל אביי [לרבה] **דלמא לא היא, עד כאן לא קא אשמעינן משנה ראשונה, אלא למיכל בתרומה דרבנן** משום דכיון דמדינא ארסה אוכלת בתרומה, ורבנן הוא דגזר אי משום סימפון, או משום שמא תשקה [כוס של תרומה. כ"י], כל שחייב צמזומיה ליכא למיחש להכי ושרי, דמשום סימפון ליכא, דמקמי דיהיב לה מזונות דייק לה ע"י קרובות, כי היכי דלא לישדי וזויה צבדי, וצדיקת מוץ שמה צדיקה,

ומשום שמא תשקה נמי ליכא, דכיון דאיהו מפרנס לה, דוכתא מייחד לה [מאחר שהוא זון אותה תמיד, מוסיף מצית אביה ומייחד לה מקום שלא תפסיד מזונותיו לתלמך לקרוביה. רש"י כתובות נ"ז ע"ב] **אבל נדרים דאורייתא אימא לא** אין ארוס מיפר, אפי' לאחר שנחייב צמזומיה אימא לך, דלא מצי מיפר בלא שותפותיה דאז ,

ועד כאן לא שמעת ליה לר' אליעזר [דשומרת יבם דינה כנשואה] **אלא גבי נדרים** ולא משום דחשיב לה כנשואה אלא **בדרך פנחס משמיה דרבא, דאמר כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת הלכך ס"ל לר"א** דכיון דאיהו מפרנס לה (ודאי) [לא. כ"י] נדרה [אלא. כ"י] על דעתיה,

אבל תרומה אפילו מדרבנן נמי לא אכלה דאיכא למימר דנהי נמי דהוא מפרנס לה, איכא למיחש משום סימפון, דקסב"י. מזור דבש) [פ' רבנן] צדיקת מוץ לא שמה צדיקה, ולשמא תשקה נמי איכא למיחש דלאו דוכתא מייחד לה,

ביאורי הר"ן: והא דאמר ר"ן. כ"י] דטעמא דר"א דכרצ פנחס, לאו למימרא דרבנן לית להו דרצ פנחס, דהא מסקי' צבדה צפרק יואל דופן (דף מו) צקטנה שהשיאיה אמה ואחיה דבעלה מיפר נדריה, דאע"ג דנדריה חיילי מדאורייתא דהא קיימא לן דמופלא סמוך לאיש מדאורייתא כדאימא הסם, ונשואי קטנה לימנהו אלא מדרבנן, אפ"ה אהו נשואין. כ"י] דרבנן ומצטלי נדרים דאורייתא מדרב פנחס, אלמא רבנן נמי מודו צה, אלא דצבא פליגי ר"א סבר כיון דאיהו מפרנס לה אינה [נודרת] אלא על דעתו, ורבנן סברי מי לא מודית לן דאילו מפרנס לה אחר לא נדרה לה על דעתיה, כי מפרנס לה ארוס נמי לא על דעתיה היא נודרת עד שתכנס לחופה, ומיהו מכיון שצנכסה לחופה, אפי' צחופה דרבנן, כקטנה שהשיאיה אמה ואחיה, מודו רבנן שעל דעתו היא נודרת, ומש"ה אהו נשואין דרבנן (ומצטלין נדרה) [ומצטלי נדרה. כ"י] דאורייתא וכדכתיבנא.

ביאורי הר"ן: ואיכא דילפי מהכא, דמי שנדר על דעת צבירו ה"ו יכול להסיר נדרו שלא ע"פ חכם, דכי היכי דאמרין הכא דמש"ה מצי בעל לחודיה להסיר משום

מאותן י"צ חדש שנחנו לה חכמים משעה שצבדה הצעל לינשא, ויששה **חדשים בפני היבם,**

ואפילו כולן בפני הבעל חסר יום א' [צפני היבם], או כולן בפני **היבם חסר יום א'** [בפני הבעל] **אינה אוכלת בתרומה** כך היא עיקר הגירסא,

ופרש"י ז"ל שם צפרק אע"פ דלאו דוקא חסר יום אחד דאפי' כולן צפני הצעל אינה אוכלת צרשות היבם, [ו"ל פרש"י ז"ל שם צפרק אע"פ כתובות נו. ד"ה עשתה ששה חדשים וז"ל והוא הדין נמי אם נחייב צחיי, לא אכלה משמת **דקני הצעל סקט,** אלא דאי כולם צפני הצעל הוה אכלה מיהא צחיי],

[וצ"ע דבקדושין סוף ד: בד"ה שכן זקוקה ועומדת לזה משמת קידושי המת, ואין ציאה צאה אלא לגמור, אצל קנין דמעיקרא לא, וזה סתירה למה שאומר רש"י בכתובות דקנין הבעל פקע ? וצ"ע. ראיתי בגליון],

וכדילפי' הסם מדכתיב קנין כספו, והאי קנין (כסף. כ"י) אחיו הוא, והא(נ) דקמני חסר יום אחד ? דיתא ליה למימני צאשה שלא אכלה כלל [פ' כיון שחסר יום אחד לא התחילה לאכול כלל, אבל אם עבר שנה שלימה אף שמת בעל הראשון מיד אח"כ, היה צריך לצמצם לומר שמת באופן שלא התחילה לאכול אף רגע],

ואין כן דעת ר"ת ז"ל, אלא דוקא חסר יום א' אצל אם (אכלתן) [עשתה. ת"ג, ד"ת] כולן צפני הצעל אוכלת משל יבם, דנהי דיבם אינו מאכיל מיהו לא מפסדה מידי מממתיה,

והכי איתא צבדיא צירושלמי הגיע זמן ולא נשא, או שמתו צעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה,

[לשון הגמ' בכתובות נח. עשתה ששה חדשים בפני הבעל וכו' או כולן לפני היבם חסר יום אחד [ושואל הגמ' שם] השתא בפני הבעל אמרת לא, בפני היבם מיבעיא ? זו ואין צריך לומר זו קתני.]

זו משנה ראשונה דס"ל דאשה אוכלת בתרומה קודם שתכנס לחופה,

ב"ד של אחריהם אמרו, אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ומפרשי' הסם טעמיהו אי משום סימפון, כלומר שמא ימנא צה מוס ונמנא מקחו מקח טעות, אי משום שמא תשקה כוס של תרומה לאחיה ולאחותה,

ביאורי הר"ן: והא דאיימי הך סיפא ולא אימי רישא דמתני', דקמני צבדיא נותנין לצתולה י"צ חדש ולא למנה ל', הגיע זמן ולא נשא אוכלות משלו ואוכלות בתרומה ? משום דהך סיפא מפרשה טפי, הי משנה ראשונה והי משנה אחרונה,

ואיכא נסחי דכתיבא צהו כולה מתני' [פ' שבתחיל בותחלת המשנה נותנין לבתולה י"ב חדש ולא למנה שלשים ומבשר כל המשנה], אלמא משנה ראשונה

אבני חן על מסכת נדרים

אחד זיקתה גם בלי מאמר עושה אותה ככנוסה או כארוסה],

ר"ע אומר לא לאחד ולא לשנים דגריע ליה יצם מארוס, ואפי' צשופות לא מני מיפר,

אמר ר"א מה אם אשה שקנה הוא לעצמו שאינה שומרת יצם אלא הוא קדשה לעצמו הרי הוא מיפר נדריה צשופות. כ"י דאז אשה שהקנו לו מן השמים היינו שומרת יצם שהיא קנויה לו בלא קדושין, שאסורה לכל אדם עד שחלוץ לה אינו דין שיפר נדריה צשופותה דאז,

אמר לו ר"ע [ר"ע שאומר לא לאחד ולא לשנים, אמר לר"א שאומר בין לאחד ובין לשנים], לא אם אמרת באשה שקנה הוא לעצמו [שאם קדש אשה], שאין לאחריים בה רשות [שאין קדושי אחרים תופסין בה. יבין] תאמר באשה שהקנו לו מן השמים [יבמה] שיש לאחריים בה רשות [כשיש עוד אחים],

א"ל ר' יהושע עקיבא דבריד בשני יבמין דכל אחד יש לו רשות צה, מה אתה משיב על יבם אחד?

אמר לו אין היבמה גמורה ליבם, כשם שהארוסה גמורה לאישה מפרש בגמ'.

נב: בשלמא ר"ע [שיבם אינו מיפר בשום ענין] סבר אין זיקה [זיקה. כ"י] שהיבמה זקוקה ליצם, לא אלימא כארוסין ומשום הכי לא מני מיפר,

[וכתב הר"ן ע"ז לקמן עה. ד"ה ולענין הלכה איכא למימר ה"מ [דאמרין] דמעמיה דר"ע משום דסבר אין זיקה] מקמי דאיתי לה הך צרייתא, אכל צמר דאיתי לה, חזין דאפילו צצירה ליה לר"ע דיש זיקה, מני אמר דלא יפר, לפי שאין היבמה גמורה לאישה, שאין חייצין עליה סקילה כנערה המאורסה],

ור"י סבר יש זיקה דלדרכה אלימא טפי מארוסין דהוא ככנוסה, ומש"ה יפר יצם לחודיה, דהשתא הכי קס"ד [שאם יש יבם אחד היא ככנוסה], מיהו אין צצירה דהיכא ד[איכא. כ"י] שני יבמין, אין צצירה למי היא זקוקה, ולמי תהיה לאשה, ומש"ה אפילו שניהם אינן יכולין להפר, דכיון דצשעת הפרתן אין צרור לנו מי הוא אישה, אין הפרתן כלום, דרחמנא אמר אישה יקימנו ואישה יפירנו, דצעינן שיהא ידוע צשעת הפרה,

וכן כתב רש"י ז"ל צפרק ד' אחים [יבמות בט: ד"ה לחרי אין זיקה דלא ידעינן להי מנייניה רמיה, ואפילו שניהם כאחד [אם הם מפרין] אין הפרתן הפרה דקלישא זיקתן] וסוגיא דשמעמא דהתם מקייע ליה,

ביאורי הר"ן: וכו' מ' היכי אמרין. כ"י דרבי יהושע סבר דזיקה ככנוסה דמיה, דהא לא אשכחן דאמר הכי, אלא רבי אושעיא אליבא דר"ש [ביבמות יח: דר' אושעיא אומר דר"ש סבר דאם מות ראובן ואח"כ נולד לוי ואח"כ יבם שמעון אשת ראובן ואח"כ מת שמעון מותר לוי ליבם אשת ראובן, שאין זה בכלל אשת

דנדרה על דעתיה, [צמפרש] [כי מפרש. כ"י] נמי על דעת חצירו מני מפר, דלא גרע מפרש דחצירו, מקחם צבעל, דהיינו טעמא הכא והתם משום דכנדר על תנאי דמני,

והו אצלי שגגת הוראה דהא אף ע"ג דאמרין. ד"ס] דעל דעת צבעלה היא נודרת, אפי"ה צריך צעל שיפר לה צאותו לשון שקצצה לה מורה, וגזירת הכתוב הוא, ומש"ה אין כל הלשונות שוין צו וכדאמרין. כ"י] לקמן [דף עו: א"ר יוחנן חכם שאמר בלשון בעל ובעל שאמר בלשון חכם לא אמר כלום, ראה שם עוד],

ואי אמרת צנודר על דעת חצירו נמי, אידך מני מיפר משום דכנדר על תנאי דמני, הרי התרמו של צעל, ואחר [והתרתו של אחר] ראוי שמהא נאמרת צכל לשון, אלא ודאי רצ פנחס ה"ק, נהי דהפרה צבעל גזרת הכתוב היא, מיהו מש"ה זכתה מורה לצעל צהפרת נדריה, משום דעל דעת צבעלה היא נודרת [פי' דורש טעמא דקרא],

הלכך כל שהיא נודרת על דעמו [פי' קמנה שהשיאה אמה ואחיה] חילל הך גזירת הכתוב דאמר רחמנא [פי' דהכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. ע"פ בארות המים],

אכל נודר על דעת חצירו דלא מדית ציה רחמנא מידי, ודאי לא מני מיפר, מיהו היכא דאמרי צהדיא ואמר הריני נודר אס חצירי רוצה, מני חצירה למשרי ליה ואינו צריך לשון מיוחד אלא כל @ היכא דאמר אי אפשי סגי, אע"ג דצהפרה לא מהני כדאיתא לקמן [עמ' זה נ"ל],

ועוד [פי' כיון שאנו רוצים להשוות נודר על דעת חצירו, לאשה הנודרת, ע"ז מפרש הר"ן דשמא באשה חסיבה שהבעל מיפר נדריה אינו משום שהוא כאילו אמרה "על דעת" אלא שיש כאן גילוי מילתא שאשה נודרת באופן שאם לא יסכים בעלה שאינה רוצה שיתקיים הנדר]

דנהי דאמרין הכא "על דעת" צעלה, לא קפדינן אלישגא [פי' אין הכוונה שכאילו אמרה "על דעת"], אלא הכי קאמרין, דאין צלצה שיתקיים הנדר אי קפיד ציה צעלה, אכל מאן לימא לן ד"על דעת" הכי משמע [פי' שיש דמיון של אמירת "על דעת" לאשה שנודרת על דעת בעלה], דנימא דנודר על דעת חצירו מני אידך למשרי ליה, אלא ודאי כדכתיבנא:

דף ע"ד ע"א

מהני: שומרת יבם [שהיא נערה, שבעלה הראשון מת, והיא שומרת שאחי בעלה ייבמו אותה] בין ליבם אחד [שיש לבעלה רק אח אחד] בין לשני יבמין [שיש לבעלה שני אחין] ר"א אומר יפר מסקינן בגמרא דיפר צשופות אכ צאמר, וצשעשה צה [אחד מהאחין] מאמר [ואז אין צריך לביררה],

ר' יהושע אומר לאחד, אבל לא לשנים משום דס"ל אין צצירה [וכדמפרש] [וכדנפרש. כ"י] בגמרא צס"ד,

[ס"ל שאם יש שני יבמין גם אם עשה אחד מהאחין מאמר, אין המאמר קונה קנין גמור שתהיה כארוסה, שיפר היבם בשותפות האב, אבל אם יש רק יבם

אבני חן על מסכת נדרים

ולר' אליעזר דאמר צפ"ד חמין מאמר לב"ש אין קונה אלא לדרחות בצרה כדמין חמס [יצמות כט.] שלשה חמין [ראובן שמעון ולוי] צ' [מה]. רצ"א [ראובן ושמעון] נשואין שמי אחיות [ראובן לרחל, ושמעון ללאה] ואחד [ולוי] מופנה, ומת אחד מצעלי האחיות [ראובן], ועשה זה מופנה [לוי] מאמר, ומת אחיו השני [שמעון], ונפלה לאה לפני לוי, צ"ש אומרים אשתו עמו [שהרי לוי עשה מאמר ברחל, וזה פוטר אותו שאינו צריך לייבם את לאה אשת שמעון שהיא אחות אשתו] והלזו תלז משום אחות אשה, והיינו דקאמר ר"א לדמות צרה כלומר לדמות את אחותה [לאה] שלא תאסרנה [את רחל] משום אחות זקוקה, דמאמר עמיד לה ככנוסה לענין זה, אצל אינו קונה קנין גמור דאי צעי לאפוקה לא סגי לה צגיטא [וצריך חליצה] מאי איכא למימר היכי מיני מיפר, כיון דלא קני לה קנין גמור?

הכא במאי עסקינן כגון שעמד בדין [וברח. ר"ן] ואיתחייב לה מוונות ופסקו לה מוונות משלו, כדמילא דהמולך [יצמות כט:] עמד דדין [שמצעתו דדין או כנוס או פטור. רש"י שם מא:] וצרח ניונות משל יבם [דקנסין. רש"י שם מא:], דר"א ס"ל דכל שחייב צמונותיה יפר [לחוריה], כדמין לעיל [עג:] ר"א אומר הואיל ובעלה חייב צמונותיה יפר.

וכדרב פנחס משמיה דרבא, דאמר כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת,

ביאורי הר"ן: וכי תימא תינא לר"א, לר' יהושע מאי איכא למימר [פ' ביון דאמרינן בן אליבא דר"א, צריך לומר דגם ר' יהושע פליג בהאי גוונא, וס"ד שהמחלוקת הוא, דר"א סבר כיון שחייב לוונה מיפר גם אם יש ב' יבמין, ור"י סבר רק בשיש יבם אחד, ולכן מקשה כיון שצריך לפרש שהטעם שיכול להפר הוא משום שחייב צמונותיה קשה על ר' יהושע] דהא רבנן פליגי עליה דר"א צמתני' דהצוגרת לעיל [עג:] דסבירא לכו אע"ג דמפרנס לה אינו זכאי בהפרת מדריה, וסמס רבנן דפליגי עליה דר"א היינו ר' יהושע, דהוא צכל דוכמי צר פלוגמיה, א"כ מ"ע דר' יהושע דאמר ציצס א' יפר [הרי הגם שחייב לוונה אינו זוכה להפר נדריה] ?

[ובמחזיקין] איכא למימר משום דס"ל דיש זיקה וככנוסה דמיא [פ' שטעם שר"י] אומר שמיפר רק ביבם אחד, אינו הטעם של ר"א שאומר שמיפר גם בשני יבמין.

א"נ רבנן דפליגי עליה דר"א צמתני' דצוגרת לאו היינו ר' יהושע, ור"א ור' יהושע כולהו סבירא להו דצארוס כל שחייב צמונותיה יפר,

וצמד יבם [נמי] כשעמד דדין וצרת ה"נ, מיהו צשני יצמין ועמד חד מינייהו דדין וצרת פליגי, דר"א ס"ל [ז]האי יבם נמי כיון דעמד דדין וצרת כארוס דמי, ועל דעתו היא נודרת, ור' יהושע סבר אין היצמה גמורה לזה כסם שהארוסה גמורה לארוס, דארוסה לא מצי איניש למיסרה עליה דארוס, הלכך כל היכא דאיהו מפרנס לה על דעתו היא נודרת, אצל יצמה ליבם צמקוס שני יצמין, כיון דאידך מצי אסר לה, אינה רואה עצמה קנויה לגמרי ליבם זה שעמדה עמו דדין, כדי שמהא נודרת על דעתו כן נ"ל,

דף ע"ד ע"ב

אחיו שלא היה בעולמו, דר"ש סבר יש זיקה והוי ככנוסה ונמצא דכשנולד לוי היה אשת ראובן אשת שמעון כבר], [וקשה שר' אושעיא] ולחומצ חמס צריש פרק כילד ציצמות [דף יט]?

[ובמחזיקין] איכא למימר דלאו מגופיה דמילתא אמותא, אלא למאי דמפרש לה אליבא דר"ש [פ' שהגמרא מוכיח שם דר"ש לא סבר כן, אבל ר' אושעיא לעצמו סובר כן] מיהו אכן מצינן למימר דס"ל לרבי יהושע הוא טעמא [דר' אושעיא],

אי נמי כי אמרינן רבי יהושע קסבר יש זיקה לאו למימר דליהוי ככנוסה, אלא דהוא כארוסה ומיפר צמותות, [ומקשה] ואף על גב דצריש הך סוגיא סבירא לן דיפר לחוריה קאמר, כדמוכח לקמן [פ' דהא לקמן ע"ב מתרין הגמ' דיפר היינו שיפר בשותפות הרי שער שם ס"ד דיפר לחוריה קאמר] @,

הכי פריך [באן], צשלמא רבי יהושע [דאמר לאחד ולא לשנים, ואין כאן ברירה] איכא לקיומי מילתיה דנימא דמפר צמותות קאמר, דיש זיקה וכארוסה חשיבא, אלא ר"א מאי טעמיה, אי נמי [פ' ואפילו] סבירא ליה יש זיקה, והוא כארוסה או כנשואה, אפילו הכי [כיון שאומר שמיפר גם] לשני יצמין לא סגי ד אין ברירה, ואי אין זיקה אפילו חד נמי לא יפר?

אמר ר' אמי כגון שעשה בה מאמר שנתן לה קדושין דקדושי יבם הכי מנא קרי, ורבי אליעזר סבר לה כב"ש דאמרי מאמר קונה קנין גמור דהוא לה ככנוסה ומצי פטר לה צגיטא ולא צעיא חליצה ומש"ה מפר לחוריה,

ורבי יהושע אומר לך ה"מ בחד יבם איכא למימר דמפר אי משום זיקה, אי משום מאמר אבל בשני יבמין לא דאפי' סבירא לך כב"ש דמאמר קונה קנין גמור, אפילו הכי מצי אחיה למיסרה עליה צגיטא או צביאה [אם יגרש או יבא עליה אחד משאר האחים, תהיה נאסרת על אח זה שעשה בה מאמר], דהכי אשכחן ציצמות [גא]. [לרש"י] [לר"ג. כ"י] דסבירא ליה דמאמר קונה קנין גמור כב"ש [עין תוס' שם], ואפי' הכי אית ליה דאחיה אסר לה [על היבם] צגיטא או צביאה, וכיון שכן היכי משיות לה כנשואה או כארוסה, הא מנרע גרעה [יבמה הוא גרוע מארוסה] דארוסה לא מצי איניש למיסרה על הארוס, ואחיה מצי למיסרה על היבם מי איכא מדי דכי אתי אחוריה אסר [ה. ד"ס] עליה [דיבם] בביאה או בגיטא, ומפר,

[כתב בהגהות הרש"ש לא ידעתי למה שבק חליצה עכ"ל, ודברים נפלאים הם דידוע לכל דביאה וגט ביבמה הם בעל כרחיה, ובידו לפוסלה בכל שעה שירצה, אבל בחליצה לאו בידו הוא להיות נחליץ ממנה, ובודאי כיון שעשה בה מאמר ונתקדשה לאחר מזהאחים לא היתה חולצת לאחיו, ועל כרחך הוא כן, דאי מדעתה גם בקדושין יש לכל אדם לפוסלה על הארוס בביאה מדעתה, ועל כרחך הכא משום דבע"כ נמי יכול לפוסלה ולאפוקי חליצה מדעתה. זה פשוט מאד. פרשת נדרים],

[ור"ע סבר אין זיקה. נראה כמיותר. מנחת יהודה] דלא חשיבא ליה זיקה למיהוי אפילו כארוסין,

אבני חן על מסכת נדרים

[ומתריץ] י"ל דהתם [יבמות כט:] הוא דפרכין הכי, משום דלכמי לא קים לן דאיכא לתרוצה בשעמד דדין וזרת, דזרת דלקשין מי קמי יפרו יפר קמי, מוקמין לה התם דהכי, אכל הכא דלחמך האי פרוקא לעיל, אי הוה פריך ליה מי קמי יפרו, ידע דהוה מוקי ליה בשעמד דדין וזרת, ומש"ה לא איכפת ליה לאקשוי,

ומסקין לעולם אימא לך דאירוסין עושה אמר רב נחמן בר יצחק מאי יפר יפר בשותפות קאמר,

תניא (נמי הכי כרבי) [בוותיה דרבי. ד"ם] אמי @ דלוקמה להא דר' אליעזר כשעשה זה מאמר, שומרת יבם בין יבם אחד בין שני יבמין, ר"א אומר יפר, ורבי יהושע אומר לאחד ולא לשנים, ר"ע אומר לא לאחד ולא לשנים,

א"ר אליעזר ומה אם אשה שאין לו חלק בה עד שלא תבא לרשותו דהיינו (ארוסה) [אשה דעלמא. רב"א], משבאת לרשותו דהיינו משקדשה, והיינו לישנא ד"משבאת", דאילו נשואין בלשון כניסה מדכר להו תנא, כדמין (לעיל עג) עד שחננס לרשותו נגמרה לו לענין הפרת נדרים דמפר בשותפותיה דאב,

אשה שיש לו חלק עד שלא תבא לרשותו דהיינו יבמה שהיה לו חלק בה משום זיקה קודם שעשה זה מאמר, משבאת לרשותו דהיינו (כשעשה) [משעשה. כ"י] זה מאמר, אינו דין שתגמור לו, ויהא יבם. כ"י] זכאי יבם להפר נדרים בשותפות אינו דין שתגמור לו,

אמר לו ר"ע לא אם אמרת באשה שקנה הוא לעצמו, שכשם שאין לו חלק בה כך אין לאחרים חלק בה, תאמר באשה שהקנו לו מן השמים, שכשם שיש לו (עמה) חלק [בת. ד"ם] כך יש לאחרים חלק בה [פ' לשאר האחין זיקה לה וזה סברה שלא יפר היבם],

אמר לו ר"י עקיבא דבריד בשני יבמין, מה אתה משיב על יבם אחד?

א"ל [ר' עקיבא לר' יהושע] כלום חלקנו (על יבם אחד ועל שני יבמין בין שעשה בה מאמר בין שלא עשה בה מאמר וכשאר) [בין יבם אחד לשני יבמין, בין שעשה בה מאמר בין שלא עשה בה מאמר, שהרי כשאר. ד"ם] דברים כן נדרים משאר דברים אמה למד שאין היבם מפר נדרים, שהרי לשאר דברים אינה כארוסה ואפילו עשה זה מאמר, וכדמפרש לקמן אף להפרת נדרים כן, שאינה כארוסתו ואינו מפר נדרים אפילו בשותפות [פ' וזה הטעם שלא חלקנו],

בלשון הזה אמר בן עזאי, חבל עליך בן עזאי שלא שימשת את ר"ע על עזמו היה דואג, מפני שלא שימש את ר"ע,

[אף ששמעון] בן עזאי היה תלמיד חבר לר"ע? צריך לפרש שהיה מוצטער על שלא שימשו בראוי [וכן בחולין ע"א ע"א חבל על בן עזאי שלא שימש את ר' רי"ח

תנן אמר רבי אליעזר לר' אמי פרכין, דלוקמה בשעשה זה מאמר ומה אם אשה שקנה לעצמו הרי הוא מיפר נדרים אשה שהקנו לו מן השמים אינו דין שמיפר נדרים,

ואי בשעשה בה מאמר קנה לעצמו הוא נמאמר שעשה זה? שקנה לעצמו ע"י שמים דמקמי הכי הו' אגידא גביה משום זיקה,

לר' אמי דלוקמה בשעשה זה מאמר תפשוט דבעי רבה, [דבעי רבה] מאמר לבית שמאי אירוסין עושה ונעילא מסירה לחופה, ונללא הכי לא קני, לא לירשה, ולא ליטמא לה או נשואין עושה דאם בא עליה בלא חופה קני לה לירשה וליטמא לה,

תפשוט מנ"ר"א דנשואין עושה דהא אמר ר"א יפר, וקס"ד דמפר לחודיה בלא שותפות דאי אירוסין עושה, הא תנן נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדרים?

[ראיתי מקשה בספר ישן נושן שכחתי שמו, דלמא מירי באין לה אב ע"כ קושייתו. וטעה טעות גדול ובמחילה מכת"ר שנעלם ממנו כל הענין מריש הפרק עד כאן דמפורש דארוס לעולם אינו יכול להפר לחודיה. פרשת נדרים],

ביאורי הר"ן: ואיכא למידק היכי הוה סליק [אלעמיה] [אלעמין. כ"י] מעיקרא דיפר לחודיה קאמר, והא ממתי' משמע דשותפות דוקא קאמר, דא"ר אליעזר [הקשה על ר"ע דאמר שלא יפר] ומה אם אשה שקנה הוא לעצמו [פ' ארוסה] הרי הוא מפר נדרים, אשה שהקנו לו מן השמים [יבמה] אינו דין שיפר נדרים,

והאי ק"י לא סגי אלא להפר בשותפות [ביבמה], דאפי' תימא דס"ל לר"א דמאמר נישואין עושה, היכי מוכח לני"ה מהאי ק"י לר"ע [דאמר לא לאחד ולא לשנים היכי הוא מוכיח לו] דליפר לחודיה, לימא ליה ר"ע אלא לא סגי לי דנישואין עושה כדקאמר,

אלא ודאי להפר בשותפות דייק ליה ר"א [מ?]האי ק"י, דס"ל דלא גרע יבם מארוס [דמיפר בשותפות],

והיינו נמי דקמדהר ליה ר"ע אין היבמה גמורה לאישה, כשם שהארוסה גמורה לאישה [פ' בין דשבע ליה לר"א דרצה לעשות יבמה כארוסה, משיב לו גם בלשנו], דה"ג דמתי' במקנת נסחי, אלמא ר"א לא דייק ק"י דידה [אלא] לשויה יבם כארוס, והיכי קס"ד דלר"א מיפר יבם לחודיה ?

[ומתריץ] איכא למימר דהוה סגי לן דר"א לדבריו דר"ע הוא דקאמר, והכי קאמר ליה, נהי דלא סגי לך דמאמר נישואין עושה אודי לי מיהא דיפר בשותפות דלא גרע יבם מארוס, ואסדר ליה ר"ע אין מגרע גרע שאין היבמה גמורה לאישה שאין חייצין עליה סקילה כנערה המאורסה וכדמפ' לקמן,

[ובקשה עוד] ומקשו הכא חו, למאי דמסקין מאי יפר יפר בשותפות, אמאי לא פרכין מי קמי יפרו [לשון רבים על האב והיבם] יפר קמי כדפרכין ציננות?

אבני חן על מסכת נדרים

ישמעאל], [הרבה חבלה והפסד יש בדבר, שתלמיד ותיק כבן עזאי לא שימש אדם גדול בר"ע. ר'],

מאי

דף ע"ה ע"א

תניא כוותיה דר' אמי דאוקמה בשעשה זה מאמר היכא תניא כוותיה [פ'] איך תניא בברייתא זו בר' אמי, ומה הראיה? דקתני [בסוף הברייתא בדברי ר"ע] בין שעשה בה מאמר, ובין שלא עשה בה מאמר אלמא שמעיה ר"ע לר"א דעשה זה מאמר מייירי,

א"נ מרישא דקתני (משנכנסה) [משבאת. ד"ס] לרשותו נגמרה לו האי לשנא לאו דוקא, דהוה ליה לאמרי [מהמשך המשנה] אשה שיש לו חלק זה עד שלא תבא לרשותו, משנבאת לרשותו אינו דין שמגמר לו, אלא ריש מילתא נקט [פ'] שהרי רישא דרישא מייירי בארוסה, ועיקר הראיה הוא מסיפא דרישא דמייירי ביבמה שעשה בה מאמר] ואי דלא קדיש מאי נגמרה לו, תפשוט מיניה כשעשה בה מאמר,

[וישואל] מאי וכשאר דברים כן נדרים, דקתני מאי מינה אומן דברים דקא יליף נדרים מיניה?

[ומתרץ] אמר רבא הכי קתני אי אתה מודה שאין חייבין סקילה כנערה המאורסה שאין חייבין על היבמה סקילה, ואפילו עשה זה מאמר, אלמא לא עדיף מאמר דיבמה כקדושין דארוסה,

אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דמחויב סקילה קא מיייתי רביה איין יבמה גמורה לאישה, כשם שארוסה גמורה לאישה דארוסה כסקילה אס וינתה,

ולענין הלכה קי"ל כר"ע [דביב] דאינו מפר לא לאחד ולא לשנים [בין אם היבמה שומרת ליבם אחד או לשני יבמין],

[ומקשה הר"ן] דאע"ג דקי"ל יש זיקה, ולעיל פרישנא טעמא דר"ע משום דסבירא ליה אין זיקה [זיקה שהיבמה זקוקה ליבם, לא אלימא כארוסין. ר"ן לעיל עד.] ? איכא למימר ה"מ מקמי דאיתי לה הך ברייתא, אבל נהר דאיתי לה, חזין דאפילו סבירא ליה לר"ע דיש זיקה, מצי אמר דלא יפר, לפי שאין היבמה גמורה לאישה, שאין חייבין עליה סקילה כנערה המאורסה, וכיון דקלסיה בן עזאי לר"ע, וזכינהו לר"א ור' יהושע דדינא [פ'] שהתווכח ר"ע עמהם ונצח אותם], ד[הא. כ"ן] לא אהדרו ליה מידי [שהרי לא השיבו ר"א ור"י כלום לר"ע], נקטינן כוותיה, וכן פסק הרמב"ן ז"ל,

ביאורי הר"ן: ומסתפקא לי כיון דיבם לא מצי מפר, [מה יהיה הדין ב] אב דמקום יבם מן הארוסין [פ'] אשה שנתארסה לראובן ומת ונפלה ליבום לפני שמעון, וכיון שההלכה בר"ע אין שמעון יכול להפר, ומסתפק אם האב יכול להפר במקום ארוס] אי מצי מפר או לא, ולא ידענא אכרעמא דהא מילתא [פ'] הר"ן הניח השאלה בצ"ע],

מיהו מסתברא לי דנדרים שנדרה צייתא אציה, או צעודה ארוסה [קודם שמת ראובן] מצי מפר לה [אב], דהא כל היכא דליכא ארוס, מת הצעל נתרקנה רשות לאב, והכא כיון דלא זכי יבם צנדרי יבמה, כמאן דלימיה דמי,

[והר"ן מסביר מנין לו סברה זו "דכמאן דלימיה דמי"] וממה שפרשמי למעלה (דף ע"ה) בשם רבותינו. כ"ן צעלי התוס' ז"ל, דההיא דצ"ש סברי צנדרים נמי שנראו לארוס נתרקנה רשות לאב נ"ל כן, דהא לפי פירושם ז"ל, טעמייהו דצ"ש משום דכיון דנראו לארוס ראשון לא זכי זהו ארוס אחרון, ואע"ג דאיתיה לארוס אחרון כמאן דלימיה דמי, [ו] כיון דכמאן דלימיה דמי, קס ליה אב כאלו איתיה צאפי נפשי' וליכא ארוס, [ומשום למדתי גם לענינינו] לדידן נמי ציבם, כיון דלא זכי צנדרי ארוס ראשון, אב מצי מפר [לברו], מיהו צנדרים שנדרה צרשות יבם, אכתי מספקא לי,

זהו מה שנראה לי צוה, ולענין מעשה דר"ך עיון וצדיקה צדצרי הראשונים ז"ל:

מתני': האומר לאשתו כל הנדרים שתדורי מכאן מאותה שעה שאלא מכאן [וראה בר"ן לקמיה למה אינו אומר מעכשיו] עד שאבא במקום פלוני [ואומר הבעל על נדרים אלו ש] הרי הן קיימין [שהוא מקיים אותם, וכיון שהוא אומר כן על זמן שיוצא לדרך ואז עדיין לא נדרה],

ביאורי הר"ן: והיינו דקתני "מכאן" ולא קתני "מיום זה" [פ' מוהיום] לפי שאין דעמו אלא מיום שיצא מכאן, [והר"ן מסביר] ומש"ה לא מפר לה מהשתא, דחייש[נן] דלמא צעודו אכלא מדור נדרים שירצה בקיומן, וכדפרישית לעיל (דף ע"ה) דההיא דהאומר לאפטרופוס,

לא אמר כלום דדוקא לענין הפרה [לקמיה] אמר ר"א מופר, משום ק"ו דידיה כדמפרש ואזיל [ולענין הקמה אדרבה] [אבל לענין הקמה. ח"ש] היא הוטמט [פ'] כיון שעדיין לא נדרה אין נדרים אלו חזקים די, שיקיים אותם, כמש"כ הר"ן לקמיה],

[פ'] אם אמר הרי אלו קיימין לא אמר כלום, אבל אם אמר [הרי הן מופרין, ר' אליעזר אמר מופר, וחכ"א אינו מופר,

אמר ר"א אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור שהם חזקים ביותר שכבר חלו לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור ולא חמירי כולי האי, אבל לענין הקמה אדרבה דנהי דאשכחן דנדרים שחלו דחמירי מצי לקיומי, מאן לימא לן הכי צנדרים שעדיין לא חלו דלא אלימי,

אמרו לו [רבנן] הרי הוא אומר במדבר ל אישה יקימנו ואישה יפרנו, את שבא לכלל הקם נדרים שחלו בא לכלל הפר, לא בא לכלל הקם נדרים שלא חלו לא בא לכלל הפר דאע"ג דאיכא ק"ו, צעל כדקן הקסן הכתוב:

נבא: איבעיא להו לר"א מיחל חליין, ובמילין לר"א דאמר דמצי

אבני חן על מסכת נדרים

שמע מינה לא חלין [חילין].

נראה צעני, דמש"ה משמע ליה דלא חילין (נהי) [אע"ג. רצ"ח] דלישנא דמתני' לא דיין הכי [פ' שלשון המשנה יש לפרש "שלא באו לבלל איסור" היינו שעדיין לא נדר], משום דבשלמא אי אמרת לא חילין, איתיה לק"ו, דאי הפרה מצטלת נדרים שחלו כבר, כ"ש דמעבדא שלא יחולו, אכל אי אמרת דחילין וצטלין מאי ק"ו כיון דחילין הרי באו לבלל איסור,

ומהדר ליה מי קתני שאינן באין, "שלא באו" קתני עדיין לא באו אם איתא דקאמרת, הוה ליה למנא למימנא שאין באין, דהאי לישנא משמע דהפרה מעבדת בהו שלא יבא, והא לא קתני הכי דשלא באו קתני, דמשמע דעדיין לא באו אלא שסופן לבא, הלכך על כרחך מנא דמתני' סבר דחילין וצטלין, ואפילו הכי איכא ק"ו, דאם הפרה מצטלת נדרים שבאו לבלל איסור, ולא היתה הפרה עמהם, כל שכן שיפר נדרים שולדו (במומן עמהן) [ומומן עמן. כ"י], דהיינו הפרת העבלי,

2) ת"ש אמר להן ר"א ומה במקום שאין מיפר נדרי עצמו משנדר כדכתיב לא יחל דברו אכל אחרים מוחלין לו, מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור כדאמרין בפ' ארבעה נדרים (לעיל כג) הרוצה שלא יתקיימו נדריו יעמוד בר"ה ויאמר כל נדרים שאני עמיד לידור יהיו צטלין, במקום שמפר נדרי אשתו משתדור, אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור,

[אבל בחכם שמתיר אין לדון ק"ו זה להחזיר ג"כ נדרים שלא חלו מק"ו שמתיר נדרים שחלו? ד"ל דכלום חכם מתיר אלא בהרטה דוקא וזה לא שייך אלא לאחר שחלו. פרשת נדרים]

מאי לאו דאשתו דומיא דיליה דבההוא גווגא גופיה דמתיר נדרי עצמו, דהיינו שלא יחולו כלל דאין [צ"כ דין] ר' אליעזר ק"ו לנדרי אשתו מה [הוא] דלא חילין דאי הוה חילין הוה לנדרי היתר חכם אף אשתו נמי דלא חילין דלא חילי כלל?

לא הא כדאיתא והא כדאיתא אע"ג דר"א יליף ק"ו מנדרי עצמו לנדרי אשתו, לאו דמדמי להו לגמרי, דדידיה לא חילי כלל, ודאשתו חילי, ואפילו הכי שפיר יליף [ר"א] ק"ו [פ' ומה במקום שאין מיפר נדרי עצמו משנדר מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור, במקום שמפר נדרי אשתו משתדור אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור והיינו שחלין ובטלין],

[והר"ן ממשך להקשות שאמאי לא נדון הק"ו, כך "אינו דין שיפר נדרי אשתו שלא יחולו בלל"]

ביאורי הר"ן: וקשה צעני וליגמר נמי מק"ו ידידיה שלא יחולו נדרי אשתו כלל כשם שאין חלין נדרי עצמו?

[ומתירין שאין לדמות נדרי אשתו לנדרי עצמו] ונראה לי דלא מצי למידן הכי, משום דנדרי עצמו היינו טעמא, דהיכא דאיתני מעיקרא "לא חילי כלל", משום דכיון דשבת מנאו בשעת נדרו, ה"ל נדר (ב)טעות ולא חיל כלל,

מפר נדריה קודם שמתיר, מי אמרין דאומן נדרים שנדרה לאחר הפרה חילי, דהפרה לא מעבדא בהו, ומיהו צטלי להו מיד, או דלמא לא חלין בלל, כיון שפרה לה קודם שנדרה,

למאי נפקא מינה

דף ע"ה ע"ב

כגון דאתפס אחריו אחריו נדרא @ כגון שנדרה היא נזיר, וצא אחר ואמר ואני כמוה, אי אמרת חלין חילין וצטלין הויא תפיסותא דנאי דצטלי להו מיד, אפי' הכי כיון דחילי מצי מתפס בהו, דכי אמר ואני כמוה אהריני נזירה דקאמרה קאמר [אבל] אי אמרת לא חלין ואי לא חילי, לא איכא מושא ליכא (משא) [משא]. כ"י] הלכך לא הויא התפסה, מאי?

ביאורי הר"ן: ומקשו הכא, ואפי' תימא חילין וצטלין הכי מצי מתפס, מאי שנא ממאי דבעיא לן בריש מביטלין (דף יא) היכא דמנח בשר שלמים לאחר זריקת דמים קמיה, והתפס ביה בשר אחר, ואמר זה כזה, דאיעיא לן אי דממעיקרא קמתפס ואסור, או דהיתרא דהשתא קמתפס ושרי, ומסקנא [שם בתחלת המסכת] דהיתרא קמתפס [שרי, וכדכתיבנא לעיל, הכי נמי אע"ג דחילין כיון דצטלין תימא דדהיתרא קא מתפס. כ"י] ?

[ומתירין] איכא למימר דלא דמי, דשאני התם דאמר זה כזה, ומש"ה אמרין. כ"י] דכמו שהאור זה עכשיו קאמר, אכל הכא שזו אומרת הריני נזירה, והאי מתפס בה ואמר ואני, משמע דאי דנזירות דקאמרה קמתפס, והכי מוכחא סוגיין דנזירות שנכתב בסמוך בס"ד,

[ומקשה עוד] ומקשו תו הכא, ונהי דחילא, התפסה (מאי) [מי?] הוי, נימא דכיון דאתפס בה, כי אצטיל נדרא קמא אצטיל נמי האי, דדינא דמתפס הכי הוא, כדתנן בפ' מי שאמר (נזיר כ), הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני כולן נזירין, הותר (אחד מהן) [הראשון. מזור דבש] הותרו כולן, ולעיל נמי בפ' ד' נדרים (דף כו, וגם סו. ב) משנה) אמר דבשתלאן זה בזה הותר הראשון הותרו כולן ?

[ומתירין] ולאו קושיא היא כלל, דלא איתמר הותר (א' מהן) [הראשון. מזור דבש] הותרו כולן, אלא דהיתר חכם שפוקר הנדר מעיקרו, הלכך כל שהותר א' מהן אגלי מילתא שלא היה כאן נדר מעולם, וצטלה לה התפסה דבתרא. מזור דבש], אכל בעל שאינו עוקר למפרע אלא מכאן ולהבא, אע"פ שהותר הראשון, איך באיסוריהו קיימי שאין התפסה שלהם בטלה בכך,

וגמרא היא @ צהדיא בריש פ' מי שאמר הריני נזיר (נזיר כא), דגרסין. כ"י] התם, איבעיא להו בעל מיעקר עקר או מיגז גיז, למאי נפקא מינה, לאשה שנדרה נזירה, ושמעה חזרתה ואמרה ואני, ושמע בעלה של ראשונה והפר לה, אי אמרת מיעקר עקר, הדיא נמי אשתריא, ואי אמרת מיגז גיז הדיא אשתריא, וחזרתה אסורה,

1) ת"ש [שנינו במשנתנו] אמר רבי אליעזר אם הפר נדרים שבאו לבלל איסור לא יפר נדרים שלא באו לבלל איסור,

אבני חן על מסכת נדרים

משא"כ נדרי אשמו דליכא למימר הכי [פ' שהרי היא לא אמרה כלום, ואין כאן שום טעות, רק בעלה התנה מתחלה שיהיו בביתו].

[והגם שלא יועיל הק"ו ללמד, שהנדר לא חל לגמרי, כשהפר הנדרים שעתיד אשתו לנדר] **אלא מיהו לענין שיהו מופרין נדרי אשמו "לאחר שיחולו", שפיר איכא למידן ק"ו.**

[וכך נלמוד הק"ו,

דמה נדרי עצמו אם מבטלן מעיקרא, הם בבטלן מעצמן, גם בלי שאלת חכם, אף שאם בא להתיר נדריו לאחר שנדר, אע"ג שהוא שוה למבטל נדריו מתחלה, אפילו הכי דינם שונה שאינו יכול להתירן בעצמו אלא צריך שאלת חכם, כ"ש נדרי אשתו שהבעל בעצמו יכול להפר נדרי אשתו לאחר שנדרה, ודאי שהוא יכול להפר נדריה קודם שנדרה].

דכיון דנדריו עצמן אשכחן [דטעמא] [דמגלה. בזה"מ] דקמי' [נדרו] [נדרה. כ"י] מבטל נדריו. [ח"ט] קודם שידור, ואפילו הכי, ההוא גוונא גופיה, לא מבטל להו [הוא עצמו בלי שאלת חכם] לאחר שידור,

[והר"ן בא לומר למה זה נקרא "הוא גוונא גופיה"] דהא כל נדר (שהוא נדר) [שניתר. כ"י] נפחת, נדר טעות הוא [ולכן דומה למבטל נדריו מתחלה], דמה לי אי מזנין למימר, דאילו ידע מאי דאשני מעיקרא לא היה נודר, ומה לי אי מזנין למימר אילו היה ידע מאי פתחא דידע השתא לא היה נודר, דא ודא אחת היא,

אלא מאי אית לך למימר דנתי דהאי גוונא [נדר טעות] אינו מתיר לעצמו לאחר הנדר, כל שקדם ההוא גוונא גופיה לנדר, הרי הוא מתיר לעצמו [בלי שאלת חכם],

וכ"ש צעל, דכדן הוא דנימא דההוא גוונא דמפר לאחר שנדרה אשתו, דהיינו שמפר נדריה מהפכה ואילן, ולא עקר ליה מעיקרא, מפר נמי עד שלא תדור שיהו חלין וצטלין, כן נראה לי,

3) ת"ש [לפתור את האיבעיא, אי אין הנדר חל כלל, או חל והוא מופר] **אמרו לו לר"א** [שר"א אומר במשנה, שבעל יכול להפר נדרים שעתיד אשתו לידור, מוק"ו שמיפר אלו שכבר נדרה, אמרו לו והקשו עליו ממקוה, ששם רואים שאין עושים ק"ו בזה, מ"מ יש לפתור האיבעיא מברייחא זו],

א) (ומה מקוה) [מקוה יובית. ר"ן] **שמעלה את הטמאין מטומאתן** [ו. ד"ס] **אין מציל על הטהורים מליטמא** כן הגירסא במקלס הספרים, ובפירוש הרב ר' ברוך ז"ל,

והכי אמרי ליה לרבי אליעזר, הכי (דנת) [דיינת. כ"י] קל וחומר שיתר הוא ראוי להתבטל מה שלא חל @ איסורו עדיין [דהיינו נדרים שעתידה אשתו לידור], ממנה שכבר חל,

מקוה יובית שמטהר את הטמאים, אחר שירדה להם טומאה, ואינו מציל על הטהורים, שאם טבל בעדור טהור לא מהניא ליה טבילה שלא יבא לידי טומאה אם יגע אחר כן בשקר,

דלדרכה [שאף כשהוא עדיין במקוה אין המקוה מצלת עליו מטומאה, דהא] דרשנא [בספרי] [בספרא. רש"י] מוהנוגע צנבלתס יטמא, הלל אומר אפילו הם בתוך המים,

[כגון אם עמד כל גופו במקוה ונגע בידו אחת בשרץ ובידו אחרת נגע בכלי שמקצתו חוץ למקוה, יציל עליו שלא יקבל טומאה בעודו במקוה לטמא הכלי בעודו במקוה. ר' לקמן עו., וראה רש"י שם],

[**שמע מינה לא חלין**] דהא אמרו לו מקוה יובית שאינו מציל, אלמא לפוס ק"ו דר"א, היה ראוי למקוה שיציל ולא יבא טובל לכלל טומאה, כי הכי דצעל מעכב נדרי אשמו שלא יחולו,

ב) ומקלס נסחי גרסי הכי **ומה מקוה שמעלה את הטמאין מטומאתן, אינו מציל על הטהורים מליטמא** והכי פירושו ומה מקוה אע"פ שמעלה את הטמאים מטומאתן אין מציל על הטהורים מליטמא, כדדרשינן מוהנוגע צנבלתס יטמא הלל אומר אפי' הם בתוך המים,

אדם שאין מעלה את הטמאין מטומאתן שאם צעל אדם טהור טבעת טמאה והקיא עדיין טומאתה עליה, אינו דין הוא שאם צעל טבעת טהורה ונכנס לטהר טמאה **שלא יציל על הטהורין מליטמא** שלא יציל את הטבעת מלקבל טומאה, ואפי' הכי מציל דטהרה צלוה לא מטמאה, כדאיתא בפרק צהמה המקשה (חולין עא), [והרי האדם מוציל כשבולע], אלמא ליכא למידן ק"ו כי האי גוונא, ממנה שחל כבר, למה שלא חל עדיין, דהאי כדיניה והאי כדיניה, ולאו בקולא וחומרא תלי,

שמע מינה לא חלין הכא נמי אע"ג שצעל מפר נדרים שצאו לכלל איסור, לא דיינינן ק"ו שיפר אותן שלא צאו לכלל איסור,

ג) ואיכא מו הכא גירסא אחרת דגרסי הכי **ומה אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאתן** מוציל על הטהורים מליטמא, מקוה שמעלה את הטמאים מטומאתן אינו דין שיציל על הטהורים מליטמא, [והרי אינו מוציל] [ש"מ לא חלין] [דהא רצה לומר שיציל שלא יחול טומאה],

ופשוטה היא [ויש לפרשה] **עם מה** [על פי מה] **שנמצא** [פ' זה היפך הפירוש של גירסא השניה, ולפי הפירוש שם יש לפרש כאן] **דה"ק ליה** [רבנן לר"א] **אי ק"ו דידך אימיה** [שיפר הבעל נדרים שעתידה לידור], **נדון נמי קל וחומר במקוה שיציל** (על) **אם**. כ"י] הטהורים מליטמא, ואפי' הכי את [ר"א] גופך מודית דלא דיינינן ליה, דודאי מקוה אינו מציל אע"פ שמעלה, צעל נמי לא מעכב חלות נדרים אע"פ שמפר אותן, [עד כאן פירושו של גירסא שלישייתא],

ביאורי הר"ן: ונראה לי להך גירסא, דנתי דהוה סגי להו לרבנן למידן כי האי גוונא, מקוה שמעלה את הטמאין מטומאתן, אינו דין שיציל על הטהורים מליטמא, [פ' שהרי לפי גירסא זו מקרים הרין דאדם, כדי לחזק הק"ו דמקוה, ובאמת היה די להקשות על ר"א במקוה לחוד] **דק"ו דלדין ר"א צממני ככי האי גוונא צלמוד אימיה** [פ' דבעין זה הוא ק"ו דר"א "אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור" והוא בבא אחת, וע"ז מקשה עליו בבבא אחת] **וככי הא צלמוד שפיר מוכחי רבנן לר"א דמדעא לימיה, ידידיה נמי**

אבני חן על מסכת נדרים

לימיה ?

[ומתרין] **אפי' הכי אלומי הוא דמאלמי לפרכינן** הו' [פי' לפי גירסא זו רוצים רבנן לחזק ולהקשות על ר"א] **ומרכזי ליה להאי ק"ו אמרי רכשי** [פי' ומרכיבים הק"ו על שני סוסים],

[ומקשים רבנן על ר"א, מאדם וממקוה שהוא] **מחומרל וקולל** [פי' ודינן רבנן ק"ו אחד לחומרל ואחד לקולל], [וחומרל וקולל היינו תרי רכשי],

[דמאי דחיל ומאי] **[ממאי דחיל אמאי. ח"ע] דלא חיל, דומיל דק"ו דלאן ר"ל** [פי' דגם ר"א דן מהפרה לאחר הגדר דחיל, אהפרה דקודם הגדר שגם הוא יחול] **ומחומרל וקולל דלס' ומקוה** [פי' ומביא שני ראיות נגד סברת ר"א, אחד לחומרל ואחד לקולל, מאדם רואין קולל שמציל על הטבעת, אף שזה נגד הסברה, וממקוה רואין חומרל שאינו מציל על הטומאה במים שגם זה נגד סברת ר"א] **ומוכחין ליה** [פי' רבנן לר' אליעזר] **דלע"ג דהאי ק"ו עדיף טפי מדידיה**,

[ק"ו "טפי" מדידיה, פי' דק"ו דר"א קליש טפי כמו שאומר הר"ן לקמיה, שהרי ממה שמיפר לאחר שגדר, אין להביא ראיה שיכול להפר מה שתדור, משא"כ במקוה הק"ו חזק שהרי הוא בתוך המים ואמאי לא יועיל, וכן הק"ו דאדם אם מציל על הטבעת והוא כאילו נקבר במעיו, אמאי לא יועיל לטהר הטבעת כשבטלה והקיאח],

אפי' לא דיינינן ליה [לק"ו אלון] דאלמלא ליכא למידן קולל וחומרל [פי' ק"ו] ממאי דחיל אמאי דלא חיל, דהאי כדיניה והאי כדיניה, וכל שכן דליכא למידן קל וחומר דר' אליעזר דקליש טפי,

אי נמי האי קל וחומר [דאדם ומקוה] אחי למיפרך ק"ו דר"א דצרייחא, דמה צמקום שאין מפר נדרי עצמו משידור, והוי האי ק"ו דומיל דהוא ממס,

[פי' דלא קאי רבנן על ק"ו דר"א במשנה דאם הפר נדרים שבאו לכלל איסור לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור, אלא קאי על הק"ו בברייתא, דמה במקום שאין מיפר נדרי עצמו משגדר, מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור, מקום שמיפר נדרי אשתו משתדור אינו דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור, ונמצא שגם ר"א מביא הדין של נדרי עצמו לחזק הק"ו של נדרי אשתו, ולכן גם רבנן משיבין לו באופן זה ממש,

דלפי פירוש הראשון אומר ר"א רק ק"ו של האשה עצמה, ומקשה משני ענינים, אבל לפי פירוש זה מקשה משני דברים, מאדם ומקוה],

יש ג' גירסאות בגמ':

*לפי כל גירסא, מקשים על ר' אליעזר, שאומר שיש יותר סברא להפר מה שעדיין לא נדרה, ממי שכבר נדרה, [א]

*וזמזה יש ראיה לפתור את האיבעיא אי הגדר אינו חל כלל, או שהוא חל והוא מופר ע"י מה שאמר הבעל, [ב]

	הגירסא	[א] הקושיא על ר"א [ב] פתרון האיבעיא
א	מקוה יוכיח שמעלה את הטמאין מטומאתן, ואין מציל על הטהורים מליטמא, [והשאר ליתא]	[א] אלמלא לפוס ק"ו דר"א, היה ראוי למקוה שיציל, ולא יצא טומא לכלל טומאה, כי היכי דציל מעכב נדרי אשתו שלא יחול, [ב] ש"מ לא חלין כלל,
ב	ומה מקוה שמעלה את הטמאין מטומאתן אינו מציל על הטהורין מליטמא, אדם שאין מעלה את הטמאין מטומאתן אינו דין שלא יציל על הטהורין מליטמא, [והא חזינן דמציל]	[א] הכא נמי לע"ג שציל מפר נדרים שבאו לכלל איסור, לא דיינינן ק"ו שיפר אותן שלא צלו לכלל איסור [ב] ש"מ לא חלין כלל,
ג	ומה אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאתן מציל על הטהורים מליטמא, מקוה שמעלה את הטמאים מטומאתן אינו דין שיציל על הטהורים מליטמא [והרי אינו מציל],	[א] נדון נמי קל וחומר במקוה שיציל את הטהורים מליטמא, ואפי' הכי את [ר"א] גופך מודית דלא דיינינן ליה, דודאי מקוה אינו מציל לע"פ שמעלה, [ב] ציל נמי לא מעכב חלות נדרים לע"פ שמפר אותן, ומדרצה לומר שמי מקוה יעכבו על הטומאה לחול, [ש"מ לא חלין כלל]

דף ע"ו ע"א

4) **אימא סיפא אמרו לו לר"א @ רבנן** (נמי ?) הוא דפרכי לר"א פירכא אחרינא, דלפוס קל וחומר ידיה, הוה מצינן [למידן] [למידן. כ"ץ] דכיון **אם מטבילין כלי טמא ליטוהר, כ"ש יטבילו כלי לכשיטמא ליטוהר** שמטבילין [אומר] [כלי. כ"ץ] שלאחר שיטמא יעלה מטומאתו, ואת גופך מודית דלא דיינינן כי האי גוונא, אלמלא ק"ו דידך לימיה,

שמע מינה חיילין מדאמרו ליה לכשיטמא ליטוהר, דאי לא, הוה להו למימר יטבילו כלי שיציל עליו מליטמא, כדאמרינן לעיל,

אמרי בני הישיבה [וכן פירש הרא"ש, ומכאן תרין לכל "אמרי" שבש"ס. מצור דבש] דמהא ליכא למשמע מיניה **רבנן לא קיימי להון בטעמיה דר"א, והכי קאמרי ליה** [רבנן לר"א] **מאי סבירא לך** [פי' ממי?], **אי סבירא לך דחיילין ובטלין, תהוי כלי תיובתך** [ששם אמרינן שהכלי נטמא, ואח"כ נטהר], **אי לא סבירא לך דחיילין תהוי מקוה תיובתך** [ששם הסברא שהמקוה יציל שלא יחול הטומאה כלל],

[ומביא עוד ברייתא לפתור את האיבעיא אי אינם חלין כלל, או חלין ובטלין] כתיב בויקרא יא לו **וכי יפל מנבלתם על-פל'זרע זרעו אשר יזרע** **טהור הוא:**

5) **ת"ש אמר להם ר"א, ומה זרעים טמאים כיון שזרען בקרקע טהורין** נפקא לן מדכתיב "על כל זרע זרע אשר זרע טהור הוא" **זרועין ועומדים** ונגעה בם טומאה אחר מקל **לא כל שכן** שיהיו טהורין, ואמון מודיתו לי דהאי ק"ו (דחיילא) [דאי לא. רש"ש, פי' דאם אין אתם דנים ק"ו] נהי דאית לכו צורעים טמאים שנטהרו מטומאתן צוריעה, וזרועין ועומדין

אבני חן על מסכת נדרים

מנא לכו, אלא דאי ק"ו כי האי גוונא מיניה וביה דיינימו, ואמאי לא מודיעו לי בקל וחומר דמתני',

ש"ב לא חיילין דודאי צורעים טמאים הכי דיינין, שלא תחול בהם טומאה, "דאי חיילא דמאי פקעה", ור"א זרעים הוא דמדמה לנדרים, אלמא ס"ל לר"א נדרים דלא חייל,

צריך עיון בסוגיא זו, אם הסברא "דאי חיילא במאי פקעה" הוא סברה נכונה,

[ומקשה] ורבנן לא דרשי ק"ו ! אמאי פליגי עליה דר"א וכי לא מודו אינהו נמי דדרשינן ק"ו ממה שחל על מה שלא חל והתניא דדיינין ק"ו כי האי גוונא,

ביאורי הר"ן: ונראה צעני דמש"ה פריך (הש"ס) [תלמודא. כ"י] מהך צרייתא [דלקמיה, יכול ימכור אדם את בתו] טפי מק"ו דזרעים דאמר להם ר"א ? משום דלא קים להו [להש"ס] [תלמודא. כ"י] דעמייהו דרבנן צורעין ועומדין, ומשום הכי פריך מהך צרייתא דליכא מאן דפליג עליה, אי נמי אפשר דסבירא להו לרבנן דלזרועין ועומדין לא צריך קל וחומר, דמקרא דעל כל זרע זרוע גופיה נפקי כך נראה צעני,

והא תניא יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה, אמרת ק"ו מכורה כבר יצאה נסימנין אינה מכורה בעודה קטנה אינו דין שלא תימכר אחר שהצאה סימנין,

והכא נמי אית לן למדרש קל וחומר [בר"א], אם מפר נדרים שחלו, אינו דין שיפר נדרים שלא חלו,

דף ע"ו ע"ב

ומהדרין אין בעלמא דרשי [פ' רבנן, ובר"ן גרס "דרשינן" ואולי הוא טעות] ק"ו, ושאני אלא דשאני הכא דאמא קרא ואפקיה [וכן הוא דרש זה במשנה לעיל] דאמר קרא במדבר ל אישה יקימנו ואישה יפרנו, את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר, את שלא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר,

ביאורי הר"ן: ומקשו הכא א"כ דאי לאו קרא [אישה יקימנו ואישה יפרנו] מודו רבנן לר"א צק"ו ידידה, מאי מהדרי ליה מקוה יוכיח (ד?) הא אינהו גופייהו מודו ליה אלא דקרא קדרשי ?

[ובתריין] ואיכא למימר דהכי אמרי ליה [רבנן לר"א], לא תדחוק נפשך למדחי דרשא דילן [בהפסוק אישה יקימנו], משום קל וחומר דידך, דמקוה יוכיח דאיכא למידן קל וחומר, ואמא קרא ואפקיה, דמקוה שאינו מגיל מדרשא נפקא לן, מדכתיב [ויקרא י"א ל"ו] ונוגע בנבלתם יטמא הלל אומר אפילו הן בתוך המים, ו [גם] אדם שמגיל על טהרה בלועה מקרא נמי נפיק, אלמא אחי קרא לאפקי ק"ו, וכי האי גוונא דהפרי' נדרים נמי לא תפלוג אדרשא דילן לקיומי ק"ו [דילן]. [דילן]. דכי היכי דהתם את גופך מודית דאמא קרא ואפקיה, הכא נמי אמא קרא ואפקיה,

ונהי דעד השתא הוה סבירין למימר [פ' בן פירוש הר"ן בכל משך הסוגיא] דרבנן פרכי ליה דליכא למידן צכי האי גוונא קולא וחומרא כלל, צמסקנא דסוגיין מסקי דהכי קאמרי ליה, מקוה יוכיח דאמא קרא ומפיק ק"ו כי האי גוונא:

[ידיעות:

גשאלתי מנין בא מה שאומרים העולם שע"י צפירה בפה [הנקרא פייפן] קוראים לשדים?]

מתני': הפרת נדרים כל היום יום השמיעה, יש בדבר להקל ולהחמיר לאו דוקא להקל ולהחמיר דהא לא שייכא קולא וחומרא הכא # [מכאן רואין שבזמן הר"ן לא היה שום חומרות בזמני היום], אלא ה"ק פעמים שזמנו מרובה פעמים שזמנו מועט, לאפקי מעת לעת דלעולם זמנו שוה כיצד נדרה בלילי שבת [לאחר כניסת השבת] יפר בלילי שבת וביום השבת עד שתחשך,

[ולכן נקט משל זה, שהכל מבינים אותה, שמכניסת השבת עד מוצאי שבת הוא יום אחד],

ה"ה בחול, והאי דנקט שבת מילתא אגב אורחיה קמ"ל דמפירין נדרים בשבת ואע"פ שאין לצורך השבת וכדדייקין בגמרא,

נדרה עם חשכה שנדרה בשבת סמוך לחשכה מפר עד שלא תחשך והיינו להחמיר [ולכן מיפר נדרים בשבת] שאם חשכה ולא הפר אינו יכול להפר,

ובדין הוא דלייתי אינו מפר אלא [לכשתחשך] [עד שתחשך] כיון דלהחמיר קמני, אלא להכי תנא האי לישנא, משום דשייך ביה טפי מאי דמסקים מלמיה, שאם קודם חשכה לא הפר אינו יכול להפר, דאשמועינן דהאי לישנא דמפירין נדרים בשבת אפילו שלא לצורך השבת, לפי שזמנה עוזר, שאם קודם חשכה לא הפר, שוב אינו יכול להפר # [אולי הוא כעין הפסד מרובה שהתירו חכמים, וכדבר האביר שהתירו במועד]:

נמי: תניא הפרת נדרים כל היום [בגון מליל שבת למוצאי שבת], רבי יוסי בר' יהודה ור"א בר' שמעון אמרו מעת לעת,

מאי טעמא דתנא קמא? אמר קרא במדבר ל ביום שמעו דמשמע יום השמיעה בלבד,

ורבנן מאי טעמיהו? דכתיב במדבר ל מיום אל יום דמשמע מעת לעת שיעור שיש צין תחילת יום אחד לתחילת יום אחר, דהיינו עשרים וארבעה שעות,

ולת"ק הא כתיב מיום אל יום? איצטריך דאי ביום שמעו הוה אמינא ביממא אין בליליא לא דילמא יום הכי משמע, כתיב מיום אל יום דמשמע מסוף יום שלפני שמיעה עד סוף יום של שמיעה דהיינו נדרה בתחילת הלילה שמפר הלילה והיום עד סופו,

ולמ"ד מיום אל יום הא כתיב ביום שמעו?

אבני חן על מסכת נדרים

נדרה עם חשיכה מפר לה עד שלא תחשך, ואי אמרת לצורך השבת אין שלא לצורך השבת לא, מאי איריא חשכה, אפי' בתוך היום אינו יכול להפר נמי לא יפר דשלא לצורך [הוא. ד"ס, ר"ן] דכיון דעם חשיכה נדרה מאי נזכר שנת יס בהפרתה*, אלא ודאי אפי' שלא לצורך מפר לפי שהזמן עובר, וכדקמני שאם חשכה ולא הפר שז אינו יכול להפר, וכדמסקינן [צפלוגמא דהנך תנאי מליא,

*[משמע אפילו נדרים שלא לצורך השבת, דמסתברא מילתא הואיל ונדרה בשבת עם חשיכה דלאו לצורך השבת נדרה, דאי משום עונג אכילה ושתייה כבר אכלה מבעוד יום, ואי משום תכשיטי שבת נדרה, ההיא שעתא לאו זמן תכשיט הוא, דהא משכחשיכה רגילים להפשיט תכשיטי שבת, אלא ודאי בנדרה שלא לצורך השבת. וכו'. רש"י],

תנאי היא ולא קשו ממנימין וצרימא דמני רב זוטרי, אהדדי, דפלוגמא דמנאי היא, הפרת נדרים כל היום, רבי יוסי ברכי יהודה ור"א בר' שמעון אמרו מעת לעת,

[ולכן] למ"ד כל היום אין [מיפר] מפי לא, [לשיטתו] אפילו שלא לצורך השבת מפר דכיון שהזמן עובר הקילו להפר שלא לצורך, משא"כ בשאלה דלפטר בחול,

למאן דאמר מעת לעת [לשיטתו], לצורך השבת אין, שלא לצורך השבת לא כיון דלפטר בחול,

הלך לענין הלכה לדין דקיי"ל בהפרת נדרים כל היום ומו' לא, מפירין נדרים בשבת אפי' שלא לצורך השבת,

[לכאורה קשה איך הבעל מפר דברים שאינם לצורך השבת, מפני שאינו יכול להפריס למוצאי שבת, הא הוי כמכין מושבת לחול? וראה בשו"ת מהרש"ג ח"א סימן ס"א וז"ל, ואשיבהו דלדעתי משום הכנה מש"ק על ימי החול אין לאסור, והוא משום דנהי דהו' ודאי הוא אמת דאסור להכין בש"ק על ימי החול אפי' בעשיית מלאכת היתר וכמבואר במשנה פ' ט"ו דשבת, אין מציעין את המטות ואין מקפלין את הכלים מש"ק על מוצאי שבת דהוא חול, מ"מ היינו דוקא באם כוונת העושה להרויח הזמן שלא יצטרך לעשות בימי החול כמו שהוא גבי הצעת המטות דלעולם היה לו להציע המטה במוצאי ש"ק קודם השינה ורק יען שבשבת הוא פנוי רוצה הוא לעשות דבר זה בשבת כדי להרויח המירחא או הזמן במוצ"ש זה הוא דאסרו דהוי מכין משבת על חול היינו להרויח המירחא או הזמן בחול, וכן כה"ג בהרחת הכלים בשבת כדי שלא יצטרך לטרוח בהרחתם בחול, זה הוי הכנה שאסרו חכמו"ל, [והרי אם רוצה להציע המטות או להדיח כלים בשבת בשביל שהבית נאה יותר אם המטות מוצעות בה והכלים מודחים בה כי הם קישוט להבית או באמת מותר להדיח ולהציע גם בשבת], אבל במקום שאם לא יעשה הדבר בש"ק אוי לא יוכל לעשות אות כלל נמצא שאין כוונת העושה להחליף עבודה יום חול בעבודת ש"ק, ככה"ג לא גזרו חכמו"ל כלל לאסור, שהרי אינו ניכר כלל שהוא מחליף ועושה עבודה של חול בש"ק.

וראה בגליון עלים לתרופה פ' שקלים תשס"ח גליון תר"י.

איצטריך, דאי כתיב מיום אל יום הוה אמינא מחד בשבא לחד בשבא ליפר לה דהכי משמע קרא מיום שמינה עד יום כינא נז, [וכן] כתיב ביום שמועו דאינו מפר אלא יום שמינה, וכיון שכן על כרחיך כי כתיב מיום אל יום אינו אלא לימן שיעור ארבעה ועשרים שעות,

א"ר שמעון בן פזי אריב"ל אין הלכה כאותו הזוג [רבי יוסי בר' יהודה ור"א בר' שמעון שמיפר נדרים מעת לעת],

לוי סבר למיעבד כהני תנאי, א"ל רב הכי אמר חביבי ר' מייא שהיה דודו של רב, אין הלכה כאותו הזוג, וקיי"ל הכי בהפרת נדרים כל היום ומו' לא, וכסתם מתני',

אגב גרמא דרב, מיימי הכה הא ד חייא בר רב שדי גירא ובריק צעוד שהיה מתעסק לירות חצים, היה צודק אדם הצא לפניו להמיר נדרו, שואלו אם מתקטע וממירו, דקסבר פותחין בחרטה, ומשום הכי לא היה צריך עיון למנא פתח,

[צריך להבין מה היה עסקו לירות חצים ? וראה מה שפירש הרא"ש וז"ל כשהיתה אשתו נודרת, לא היה מתיר מיד, אלא היה שותק לקנטרה כאילו היה רוצה לקיים נדרה, והיה זורק חץ בכוהל לבוין בצל, שיתיר לה למחרתו קודם שיגיע לאותו מקום (כמו שסובר מעת לעת), ולקמן עו. מביא הרא"ש ואית דגרסי [במקום שדי גירא] שרי נדרא ובודק פ' היה מתיר נדר ובודק סבין],

רבה ב"ר הונא יתיב וקאים שלא היה מדקדק בדבר, אלא עומד ויושב כמו שהיה מוזמן לו,

[רבה בר רב הונא לא היה מקפיד על העמידה או על הישיבה בשעת הפרת הנדר, אבל נזהר היה מלעשות מלאכה, ויש מפרשים שדי גירא ובריק לא היה שוהה בהתרת הנדר אלא כמה שהיה שוהה בוריקת החץ, וראשון עיקר. הרי"ן ז"ל בשמב"ק]

דף ע"ז ע"א

תנן התם נפרק מי שהמשיך (שנת קנו) מפירין נדרים צעל לאשמו בשבת ונשאלין לנדרים נדרים לחס' שהן לצורך השבת,

איבעיא להו, מפירין נדרים בשבת לצורך השבת הא דקמני לצורך השבת אכולה ממנימין קאי, דלפי' הפרה דוקא לצורך השבת או דלמא אפי' שלא לצורך דלא קאי אלא אשאלה, משום דכיון דנזיר חס' או שלשה הדיעות מימיו כדנא, א"נ [משום. כ"ן] שאין שעה עוברת לשאלה,

ת"ש דתני רב זוטרי דבי רב פפי [בבית מדרשו של רב פפי] אין מפירין נדרים אלא לצורך השבת,

אמר רב אשי (הא) [והא אנן-ה] לא תנן הכי [ששינו במשנתינו]

אבני חן על מסכת נדרים

דשחק לך משום שרלה לשחקך ולא חש להשיבך, ומימי ת"ש דרז גופיה עבד עובדא להמיר נדרים כלילה,

אמר רב איקא בר אבין איזדיק ליה רב (לרבה) [לרב חננאל. ד"ס, וב"ה בר"ן לקמן עח:],

הלכה נשאלין בלילה, אמר ליה רב אבא לרב הונא אמר רב הכי?

לשון ראשון	לשון שני	
א"ל אישתיק	לא גרסינן	והשיב לו רב הונא דאילו אמר קמיה דרב, ורב שחק
אמר ליה אישתיק קא אמרת או שתי קאמרת	סבירא לך הא שמעתא, ולהשקות לי כוס קאמרת [פי' שניחא דעתך כל כך בהלכה זו שאתה רוצה להשקותי כוס על ששנתי אותה לך] או אשתיקן קאמרת שאתה תמה היכי אמר רב הכי ומתכוונת לשחק אותי,	שאל לו ר' אבא לרב הונא הא דשחק לך רב משום דהוה לדברין כאלדס האומר להצטור אשתיק, או דלמא האי דשחק לך משום שרלה לשחקך ולא חש להשיבך,
ת"ש	לא גרסינן	ומימי ת"ש דרז גופיה עבד עובדא להמיר נדרים כלילה

דף ע"ז ע"ב

בקיטונא דבי רב נחמן של צית המדרש [חדר, ויבא החדרה [בראשית מג] מתרגמין ועאל לקיטונא. ר"י] עומד, יחידי, ובלילה,

אמר רבה אמר רב נחמן הלכה נשאלין נדרים עומד יחידי ובלילה ובשבת ובקרוכים ואפי' היה להן פנאי מבעוד יום, [וכן הוא ביו"ד סימן רכ"ח סעיף ג' ואפילו מעומד ובקרוכים ובלילה ובשבת],

[ושואל] עומד ! והתניא ירד ר"ג מן החמור ונתעטף וישב והתיר לו נדרו ? רבן גמליאל סבר [אין] פותחין בחרטה [ה"ג ר"ג סבר אין פותחין בחרטה, ולפי' גורסין לקמן ר"ג סבר פותחין בחרטה] אלא צריך למצוא פתח מתוך הנדר ולפי שצריך לעיוני צפתחא ירד מן החמור וישב מיעקר נדר' בעינן ובעי עיוני, אהכי ישב,

ורב נחמן סבר (אין) פותחין בחרטה [ורב נחמן סבר פותחין בחרטה] הלכך ואפילו מעומד,

ולא פירש כן רש"י ז"ל בפרק הדור (ערוצין סד),

וכתב הרשב"א ז"ל דלדידן דקיימא לן פותחין בחרטה, כיון דמתיקרא דמילתא פותחין בחרטה [פי' אם הוא נתחרט, ומתירין לו משום חרטה] ולא צעין יושב, אפילו לא נחרט, ואנו צריכין לחזר אחר פתחים להמירו לא צעין יושב, דכיון דעיקר דינא מעומד, סוף דינא מעומד [סוף דינא היינו שע"י שהתחילו בדינו

[כמו אמר מר, משנה במסכת שבת [קנו] שמביא בראש העמוד] ונשאלין לנדרים שהן לצורך השבת, איבעיא להו כשלא היה להם פנאי לתצטור להן, בשלא היה אפשר להן מצעוד יום, כגון שגדרו ערב שבת עם חשכה, אז"ל דלא אזיק לנדר חסם מצעוד יום [פי' קאי על שאלה ולא על הפרה], או דלמא [אפילו] כשהיה להם פנאי,

ת"ש ואסיקנא דאפי' נדרים שהיה להן אפשר מצעוד יום נשאלין לצורך השבת דאיזדיקין ליה רבנן לבריה דרב זוטרא בריה דרב זעירא [בדומה לזה שבת קנו. בסוף העמוד] אפילו בנדרים שהיה להם פנאי מבעוד יום,

סבר רב יוסף למימר [הא דאמרין] נשאלין נדרים בשבת, ביחיד מומחה אין, בשלשה הדיוטות לא, משום דמתחזי כרינא וקיימא לן דאין דנין בשבת, אבל ציחיד מומחה אפי' למאן דסבירא לי דמאי מומחה סמוך, וכמו שכתוב לפנינו בס"ד, לא מנכרא מילתא ולא מחזי כרינא,

א"ל אביי כיון דסבירא לן [דמתירין נדרים] אפי' מעומד ואילו לדינא אמרין. כ"י] צריש פרק שבעה עדות [שבעות ל] דישיבה צעיא אפי' בקרובים שפסולין לדין ואפי' בלילה שאינה כשרה לדין לא מיתחזי כרינא דאיכא הכירא טובא [ומותר בכל אופן],

אמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב, הלכה מפירין נדרים בלילה, והא מתניתין [משנתנו] היא [דתנן] נדרה בלילי שבת ומאי קא משמע לן רב? אלא אימא הלכה נשאלין בלילה ואיזדיקין לאשמועינן, דא"ג דבעינן חסם או שלשה הדיוטות דדמי לדינא, אפילו הכי נשאלין כלילה,

[ר' אבא אמר כן בשם רב הונא, ואח"כ שאל ר' אבא לרב הונא אם אמר כן רב ?]

א"ל ר' אבא לרב הונא אמר רב הכי? א"ל אישתיק, אמר ליה אישתיק קא אמרת או שתי קאמרת [בעין זה כתובות קד: רב הונא שאל את רבי אבא, מה שאתה שואלי אמר רב הכי, משום דס"ל] [דסבירא לך] הא שמעתא, ולהשקות לי כוס קאמרת [פי' שניחא דעתך כל כך בהלכה זו שאתה רוצה להשקותי כוס על ששנתי אותה לך] או אשתיקן קאמרת שאתה תמה היכי אמר רב הכי ומתכוונת לשחק אותי,

ולפי פירוש זה לא גרס ת"ש אלא הא דרב איקא מימרא צאפי נפשה היא, [פי' ולפי' לא גרסינן "א"ל אישתיק" אלא על מה ששאל ר' אבא "אמר רב הכי" השיב לו רב הונא "אשתיקין קאמרת או אשתיקין קאמרת"]

ואיז דגרסי אמר רב הכי, אמר ליה אישתיק, א"ל [אשתיקין] [אשתיקין]. כ"י, כמו שאומר הר"ן לקמיה באדם האומר להבירו אשתיק, דהינו אשקה אותך כוס, והוא כמו ישר בחך] קאמרת, או אשתיקן קאמרת, אמר ליה ת"ש דאמר רב איקא וכו', וה"פ אמר רב הכי ? רבי אבא שאל לרב הונא אם שמעה מרב צפירוש, והשיב לו רב הונא דאילו אמר קמיה דרב, ורב שחק, ושאל לו ר' אבא לרב הונא הא דשחק לך רב משום דהוה לדברין כאלדס האומר להצטור אשתיק, או דלמא האי

אבני חן על מסכת נדרים

נתברר להם בסוף שהם צריכין לחזור אחר פתחים], ולפי שלא ירדמי לטעמו אינו אומר כן,

א"ל רבא לרב נחמן חזי מר האי מרבנן דאתא מומערבא חזי מר ההוא לורבא מרבנן דקאמר דזמערבא אמרי שהנדיר חוטא הוא [פ' ועשו מזה פתח חרטה להתיר נדרו] ואמר איזדקיכו ליה רבנן לבריה דרב הונא בר אבין ושרו ליה נדריה, ואמרו ליה זיל ובעי רחמי על נפשך דחמאת, דתני רב דימי אחוה דרב ספרא כל הנודר אע"פ שהוא מקיימו נקרא חוטא,

אמר רב זביד מאי קרא דברים כג וכי תחדל לנדר לא יהיה בך חטא, הא לא חדלת איכא חטא,

[בקיצור:

א) לפי הגירסא שאינם גורסין בברייתא "או אין זה נדר" רישא של הברייתא מונה לשונות הקמה שאינם מועילין, וסיפא מונה לשונות שמועילין,

ב) ולפי הגירסא שגורס "או אין זה נדר" קאי הברייתא על נדרים שנדרה כבר, ולשון "כל נדרים שתדורי" פירושה נדרים שנדרה כבר, שמצינו לשון עתיד במקום עבר, ואומר שאם מפיר באלו לשונות אינם מועילין, והסיפא מיירי בלשונות הקמה,

ג) והר"ן מביא עוד פירוש שרישא מיירי לענין הפרת נדרים להבא [אליבא דר"א] ואומר שצריך לומר בלשון ברור,

אבל בסיפא לענין הקמה אין צריך לשון ברור שהרי גם במחשבה יכול להקים],

תניא האומר לאשתו אחר שנדרה [זהו לפי פירוש א] דמיירי לענין הקמה, וגם לפי פ' ב) דמיירי לענין הפרה בנדרים שנדרה כבר, אבל לפי פ' ג) מיירי שמתנה בעלה על נדרים שתדור להבא [כל נדרים שתדורי] [מכאן ואילך] אי אפשר שתדורי אין רצוני שמהא נודרת מכאן ואילך

[או. ד"ס] אין זה נדר [לפי פירוש א] לא גרסינן לה, ולפי פ' ב) מיירי שאומר כן לענין הפרה בנדרים שנדרה כבר, ולפי פ' ג) מיירי שמתנה בעלה על נדרים שתדור להבא ואומר עליהם שאינם נדר],

[וממשך לפירוש לפי פירוש א] דמיירי רישא וסיפא לענין הפרה] אף על גב דמשמע ממילתיה דמאי נדרה עד השתא ניחא ליה, ומקיים להו לנדריה שנדרה עד עכשיו, אפילו הכי לא אמר כלום שאין זו הקמה, ואילו רצה אש"כ להפך ציוס שמייעה, רשאי,

[ועכשיו תנא סיפא דברייתא, לפי פ' א) מפרש איזה הקמה מועיל, וגם לפי פ' ב) וג) מיירי סיפא באיזה לשון מועיל הקמה], אצל אס אמר לה יפה עשית [אין כמוסך] כשנדרת נדרים הללו, אי נמי דאמר לה ואין כמותי[י], אי נמי דאמר לה ואם לא נדרת, מדיך אני, דבריו קיימין דכל הי לישני הקמה משמע,

ולפי פ' זה כולה ברייתא בהקמה אלא דלישנא דרישא לא מהני צה, והני לישני דסיפא מהני צה, ולהאי פירושא לא גרסינן בהך ברייתא אין זה נדר לא אמר כלום, דלישנא דאין זה נדר לא משמע אלא צנדרים שנדרה כבר, [פ' שאם אומר כל נדרים שתדורי הרי המדובר על נדרים שתדור מכאן ולהבא, ועל זה שייך לומר אי אפשר שתדורי, אבל לומר אין זה נדר לא שייך לומר על להבא שהרי אינו יודע מה תדור לומר שאין זה נדר]

ומאן דגרס ליה מפרש לברייתא הכי, האומר לאשתו צנדרים שעצרו, אי אפשר שמדורי כלומר אי אפשר צה, אי נמי דאמר לה אין זה נדר לא אמר כלום דבהפרה לשון מפורש צעיל, וכי קמני כל נדרים "שמדורי" [פ' בוקשה איך שייך לשון "שתדורי" על עבר ? ומתרג' עמיד במקום עצר הוא ושנדרת קאמר, ואשכחן טוצא דטומיה,

[פירוש אחר] אי נמי שמדורי דוקא [דהיינו להבא] ואליבא דר"א [לעיל עה]. דאמר צעל מפר נדרים שלא חלו,

[וצריך ביאור למה לעיל אמר שהלשון "אין זה נדר" לא שייך להבא, וכאן מוקים לשון זה על להבא, כמו שכתב הר"ן בפירוש לקמן בר"ה אחד זה ואחד זה ו"ל, "מי עדיף האי לישנא מאין כאן נדר ואי אפשר שמדורי דאמרינן לעיל לפוס פירוש צתרא דכחצינן צהילא דלא מהני צהפרה"],

וסיפא קמני [זה אליבא דכל הלשונות] דנתי דבהפרה צעיל לשון מפורש, צהקמה צמד מהנך לישני דמני צמר הכי סגי,

ונראה צעני דטעמא דמילתא, דכיון דתניא לקמן קיים צלצו קיים, לא גרעי הני לישני מקיים צלצו, אצל צהפרה כיון דקי"ל הפר צלצו אינו מופר, אף כשהוא מוציא צשפמיו צריך שיהא לשון צרור:

[תניא. ר"ן, או אפשר שהוא המשך הברייתא דלעיל, והפסק שתי הנקודות הם בטעות. ראה מסורת הש"ס] לא יאמר אדם לאשתו בשבת מופר ליכי בטיל ליכי בדרך שאומר לה בחול, אלא אומר לה טלי ואכלי טלי ושתי, והנדר בטל מאליהו הא דאסרינן למימר הכי, לאו משום גזירה דהימיר נדרים דמסא הוא [פ' דגורין שחלך אצל חכם לשאול על הנדר]. דהא כיון דאמר לה טלי אכלי לנורך השבת הוא, ואפילו צשאלה שרי, אלא טעמא דמילתא דכיון דאפשר לשנויי משנינן,

א"ר יוחנן וצריך שיבטל שיצטלו בלבו דאע"ג דאמר לה טלי ואכלי, צריך שיאמר צלצו שיהא הנדר בטל,

תניא בש"א בשבת מבטל בלבו בחול מוציא בשפתיו אס נדרה בחול צריך להוציא ההפרה צשפמיו, ובה"א אחד זה ואחד זה אחד שבת ואחד חול מבטל בלבו ואין צריך להוציא בשפתיו כיון שאמר לה טלי ואכלי טלי ושתי, דהך ברייתא [תניא ב"ש אומרים בשבת וכו'] נמי אלידך [לא יאמר אדם לאשתו בשבת] קיימא,

ביאורי הר"ן: ואית דגרסי "ולערב" בחול מוציא צשפמיו, וכולה אנדרה צשבת

אבני חן על מסכת נדרים

"זה הדבר חכם מתיר ואין בעל מתיר",

תניא אידך "זה הדבר" בעל מפר ואין חכם מפר, שיכול ומה בעל שאין מתיר מפר, חכם שמתיר אינו דין שמפר, ת"ל זה הדבר בעל מפר ואין חכם מפר,

[ויקרא יז א וַיִּדְבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: בְּדֶבֶר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' לְאֹמֶר: גִּי אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז בַּמִּזְבֵּחַ אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּזְבֵּחַ: ד וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הִבִּיאוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יִחָשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִקְרָתָה הָאִשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוֹ:]

[ומביא עוד ברייתא] נאמר כאן זה הדבר פורש נדרים ונאמר להלן ויקרא יז זה הדבר בשחוט חוץ, מה בשחוט חוץ אהרן ובניו וכל ישראל דהא כמיז צריש הדין פורש דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל שכולן שוין זה אף פורש נדרים אהרן ובניו וכל ישראל דכולן כשרין להמיר את הנדר,

ומה כאן נדרים ראשי המזבחות דראשי המזבחות כמיז צריש, אף להלן אף להלן נדרים חוץ ראשי המזבחות ומפרש לקמן למאי הלכתא [אהרן ובניו וכל ישראל. ד.ס.],

בפרשת נדרים למאי הלכתא [מרבא אהרן ובניו וכל ישראל]? אמר רב אחא בר יעקב להכשיר שלשה הדיוטות האי הדיוטות דאמרין לא כולהו הדיוטות כשרין, אלא הנהו דכי מסברי להו מיהא סברי, וכדכתיבנא פסוק ארבעה נדרים (לעיל כג ד"ה והמיר),

והיינו דגרסינן בירושלמי שלשה שהן יודעין לפסוח מחירין כוקן.

ונראה צעני דנהי דלא שוו נדרים לשחוט חוץ, דהא בשחוט חוץ כולהו שוו [פ'] כל ישראל ואילו בנדרים צריך שיהיו דמסברי להו וסבירי]. ולא מוקמא גזרה שזה ? לא קשיא מידי, דממילא משמע האי כדנייה והאי כדנייה, דהדיוטות דגריעי כולי האי דאפילו כי מסברי להו לא סברי "קצי דזהמא" ויניהו [וקני אשמה היינו סבא דבהתא. בראשית רבה פרק מ"ב אות י"ח. וקני פליס שהיו רשעים כמו שפנינו באשכול דקרי ליה לסיני דזהמא. רש"י סנהדרין קב:] ופשיטא דלא חזו להמיר נדרים, דכיון דלא סברי כלל, אפי' כשהן ממירין אינן יודעין מה ממירין # [פ'] שאינם יודעים מה עושין, אבל הלשון צ"ע מה הפירוש של "אפילו" הלא המדובר כאן על התרת נדרים, ועוד],

[ומקשה] והא במדבר ל ראשי המזבחות כתיב ומשמע אצל הדיוטות לא ?

אמר רב חסדא ואיתימא ר' יוחנן ביחיד מומחה דכיון דגו"ש מרבי הדיוטות [אהרן ובניו וכל ישראל], וראשי המזבחות ממעט להו, על כרחך אית להו לקיומי מרזייהו ראשי המזבחות ביחיד, והדיוטות בשלשה, וכי תימא תלתא מנא לך ? כיון דמפקת ליה ממד אוקמיה אמתלא כעין צ"ד,

קאי, דנהי דנשנת משתריא צניטול שכלל, לערב בחול צריך שיוציא בשפתיו,

ולא נהירא דאי הכי מאי אחד זה ואחד זה דקאמרי צ"ה, אלא ודאי לא גרס לערב,

ביאורי הר"ן: ומקשו הכא היכי אמרי צ"ה אחד זה ואחד זה מצטל בלבו וא"ש להוציא בשפתיו, נהי דאמר לה טלי ואכלי טלי ושחי, מי עדיף [האי. כ"י] לישנא מאין כאן נדר ואי אפשי שמדורי, דאמרינן לעיל לפוס פירוש בתרא דכתבין בזהיא דלא מהני בהפרה, וכ"ת שאני התם שלא בטלו בלבו, הא תניא לקמן בהפרה בלבו לא מהני ?

והא לאו קושיא היא דכי אמר לקמן הפר בלבו אינו מופר, ה"מ היכא דלא אמר לה טלי ואכלי טלי ושחי, אצל היכא דאמר לה הכי בצטול שכלל מהני, דנהי דאי אפשי שמדורי ואין זה נדר לא מהני, טפי עדיף [יותר מועיל] בטול בלבו כל היכא דאמר לה טלי ואכלי טלי ושחי, מהיכא שלא בטל בלבו ומוציא בשפתיו לשון גרוע, דהיינו אי אפשי שמדורי, ואין זה נדר, כך העלו בתוספות,

ויש לרמז צ"ה ז"ל בזה דרך אחרת שאינה מחוורת, וכבר השיגו זה הראב"ד ז"ל,

[והר"ן מוסרף] וכי קמני צברימא דלעיל לא יאמר אדם לאשמו צבת מופר ליכי בטל ליכי כדרך שאומר לה בחול, לאו למימרא דבחול צריך למימר הכי, דהא אמרי צ"ה דצין צבת צין בחול כל שאמר לה טלי ואכלי וצטל בלבו סגי, אלא כדרך שהוא "רגיל" לומר לה בחול קאמר [פ'] שאינו אומר בן משום דקסבר שהחויב לומר בן, אלא שהמנהג לומר בן].

א"ר יוחנן חכם שאמר בלשון בעל דהיינו מופר לך ובעל שאמר בלשון חכם שאמר מותר לך לא אמר כלום [ז.ל.שון בעל מפורש הוא צבת דהיינו לשון הפרה, ולשון חכם דהוי מותר לך], משמע ליה מדכתיב לא יחל דברו כלומר לא יעשה דבריו חולין, ודרשינן אצל אחרים מוחלין לו, שעושין אותו חולין, ובחולין מותר שיך למימר צה,

@ ובירושלמי משמע דחכם גמי מאי קאמר אין כאן נדר אין כאן שבעה, דגרס התם בעל שאמר בלשון חכם, והתם שאמר בלשון בעל לא אמר כלום, אלא זה אומר כהלכתו זה אומר כהלכתו, הצעל אומר מופר לך, והזקן אומר אין כאן נדר אין כאן שבעה,

ולפי זה # [לא הבנתי מה פירושה של "ולפי זה"] משמע לי דלישנא (דמיפר) [דמופר. כ"י] שיך מכאן ואילך, ולישנא דמותר (בדבר שהיה מותר מעיקרו) [שיך בדבר מעיקרו. ט"ש],

דתני' במדבר ל זה הדבר החכם מתיר ואין בעל מתיר, שיכול ומה חכם שאין מפר מתיר, בעל שמפר אינו דין שמתיר?

ת"ל

דף ע"ח ע"א

אבני חן על מסכת נדרים

רב אסי בר נתן קשיא ליה הא מתניתא, אתא לנהרדעא לקמיה דרב ששת ולא אשכחיה, אתא אבתריה למחזא [הטעם שהיה מחזר דוקא לרב ששת ע"פ מה דאיתא בעירובין ס"ז ע"א רב חסדא מרתען שיפוטתיה ממתנייתא דרב ששת ופרש"י שם ממתנייתא דרב ששת. שהיו משניות סדורות לו וירא רב חסדא שלא יקשה לו ממשנה על משנה ויאמר לו למרזן. ע"פ מצור דבש],

א"ל [הקשה לו רב אסי בר נתן לרב ששת, וכי כן הוא ש] מועדי ה' נאמרו, ולא נאמרה שבת בראשית עמה, והא כתיב שבת עמה דבסדר אמור אל הכהנים כתיבא שבת, ומועדות צמר הכי, צמדא פרשמה,

ותו מועדי ה' נאמרו ולא נאמרה פרשת נדרים עמה, והא מסימרא כתיבא פרשת נדרים כתיבא, בקצה פרשת המועדות, דבסדר פנחס כתיב כולהו מועדות, וצמר הכי צראשי המטות פרשת נדרים, סטרא מרגום של קנה,

א"ל [השיב לו רב ששת] הכי קתני

דף ע"ח ע"ב

מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד כדכתיב אשר תקראו אותם, (קרי ציה אָסם. פורת יוסף ומקובו בריבור הבא) שצריכין ב"ד לקדש ראשי חדשים, כדי לעשות המועדות צומן,

שבת בראשית אין צריכה קידוש ב"ד שאין ב"ד צריכין לקדש אחד בשבת כדי לעשות שציינו לו שבת, והיינו דקתני [ר' יוסי הגלילי] מועדי ה' נאמרו לענין קדושת ב"ד וכדפרישנא, שבת צראשית לא נאמרה עמהן לאותו ענין של קידוש,

מועדי ה' צריכין מומחה והיינו דקאמר בן עזאי מועדי ה' נאמרו, לענין שצריך מומחין לקדש את החדש מפני המועדות, ואין (פרשת. יעב"ק, אבל ראה ד"ס #4 שישנה בהרבה כ"י) נדרים צריכין מומחה, [אלא. ד"ס] אפי' בית דין הדיוטות אבל פרשת נדרים לא נאמרה עמהן לאותו ענין, דמדכתיב [במועדות] אשר תקראו אותם [קרי ציה אָסם. פורת יוסף] ולמשה ואהרן קאמר, משמע דציינו תרי מומחין כוותיהו, ואין ב"ד שקול ומוסיפין עוד אחד הרי ג',

וכיון דשבת ונדרים סמיכי למועדות וכתיב צומעדות "אלה" למעוטא משמע, דממעט להו כל חד חד ומד למילתיה, שבת לקידוש ב"ד דלחיה קצעה אנפשה, ונדרים לומר דלא ציינו צהו מומחין דאפילו צהדיוטות סגי,

והא בפרשת נדרים ראשי המטות כתיב אלמא הדיוטות אין כשרין להפרת נדרים? אמר רב חסדא ואיתימא רבי יוחנן ביחיד מומחה להכי כתיב ראשי המטות, לאשמועינן דהיכא דהוי מומחה, צידיד סגי, וממעוטא דלחיה, ילפינן דהיכא דהוי הדיוטות ממכשרי בשלשה,

[וחזר לפרש חלק השני של הג"ש של "זה הדבר"] ראשי המטות בשחומי חוץ למאי הלכתא? אמר רב ששת לומר שיש שאלה בהקדש שאם הקדש צומה ושחטה בחוץ, ואח"כ נשאל עליה פטור דכיון שיש שאלה בהקדש כאלו לא הקדישה מעולם דמי, דחכם עוקר הגדר מעיקרו,

[ו. ד"ס] לב"ש דאמור"י. ר"ן [אין שאלה בהקדש צומה. כ"י] צריש פרכ ב"ש (מיר דף ל) [אמרי לה. כ"י] דהקדש טעות הקדש, וכיון שכן ודאי לב"ש אין שאלה בהקדש [דכיון] דשאלה לא מהני אלא משום דהוה ליה כמדר טעות [וב"ש סברי שאף בטעות הוא הקדש] ראשי המטות דכתיב בשחומי חוץ למאי הלכתא דכיון דילפינן גזירה שוה מנדרים, הוה להו שחומי חוץ כאלו כתיב צהו נמי ראשי המטות? ב"ש לית להו גזירה שוה [זו של "זה הדבר"],

זה הדבר לב"ש דלא מוקמי לה לג"ש בפרשת נדרים למאי כתיב? לומר חכם מתיר ואין בעל מתיר, בעל מפר ואין חכם מפר, וכי מימא ולצ"ה דמוקמי לה לג"ש [דאחרון ובניו וכל ישראל] מנא להו הא [דחכם מתיר ואין בעל מתיר]? איכא למימר דמיניה נמי ילפי לה, דנבי דזה הדבר דנדרים לאו מופנה הוא כיון דזה הדבר דשחומי חוץ מופנה הוא ליה מופנה מנא אחד ולמדיו,

זה הדבר בשחומי חוץ למאי כתיב לב"ש דלית להו גזירה שוה [זו של זה הדבר]? לומר על השחיטה חייב, ואין חייב על המליקה וצ"ה נפקא להו מדכתיב [ויקרא ז' ג] "אשר ישחט" [דהיינו דוקא שחיטה] וכדליתא צומה כהנים [בתורת כהנים פרשה ו' ד' (צ)],

[וב"ע דלפ"ז מרוע צריכין ב"ש הפסוק דזה הדבר הלא יכולים ללמוד מאשר ישחט כמו ב"ה? וי"ל דלב"ש בא "זה הדבר" לומר דאשר ישחט הוא דוקא ואין לדון ק"ו דמה על השחיטה חייב כ"ש אמליקה כמו שכתב הת"כ שם, ולב"ה אינו צריך זה הדבר ומעצם הלשון ד"אשר ישחט" אנו למדין דאינו חייב רק על השחיטה. כן הבנתי מפירוש המלבי"ם על הת"כ],

אלא לב"ש להכשיר ג' הדיוטות מנלן [מנא להו] דהא לב"ה ילפינן להו מגזירה שוה דשחומי חוץ?

נפקא להו מדרב אסי בר נתן # [באמת היה צ"ל מבן עזאי, אלא כיון שרב אסי ב"נ פתר את הברייתא, קורא הלימוד על שמו] דכתיב ויקרא כג ו(ידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל) [ד אֱלֹהֵי מֹוֹסֵי ה' מְקַרְאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹסֵי עֲרֹם. רש"י ע"פ הר"ן, ואלא בא לרבות],

[ורב אסי בר נתן אמר דבריו על ברייתא זו] ו(ה. ד"ס) תניא רבי יוסי הגלילי אומר מועדי נאמרו, ולא נאמרה שבת בראשית [לפי שגם המועדים קרוין שבת להכי קרי ליה שבת בראשית. ר'] עמהן קס"ד עס פרשת המועדות, בן עזאי אומר מועדי נאמרו ולא נאמר פרשת נדרים עמהן עמהם עם המועדות,

אבני חן על מסכת נדרים

[שאינן שבת] שזה למועדות לקידוש צ"ד, ולמומחין [שאינן צריך בנדרים סמוכין], ואכתי נצעי בנדרים תלמא דגמירי וסצירי ? [וזה סיום הקישיא שהתחיל ולדידי קשה],

[ואף שלמדנו שנדרים אינם צריכין סמוכין מראשי המטות, מ"מ כיון שכתב "אלה" למועדי שבת ואין הפסוק מיותר, וסמיכות נדרים לפסוק ד"אלה" מועדי ה' הוא אמת שנדרים אינם צריכין סמוכין, אין הסמיכות מיותרת # שעל פסוק יש להקשות שהוא מיותר, אבל על סמיכות אין להקשות כן, ומתריץ על זה שכיון שהסמיכות יש ללמוד מהסמיכות],

[ומתריץ] ויחא לי דאי הכי סמיכותא דנדרים למועדי ה' למה לי, אלא ודאי כיון דאסמיכיהו רחמנא גלי לן דמעוטא דאלה אנדרים נמי קא, ולמאי אי דלא צעי מומחין מראשי המטות נפקא [בין דלא כתיב אלקים], אלא ודאי דמשום סמיכותא משמע דלמעוט נדרים נמי אמת,

והכי מדרש "אלה" דהיינו מועדות, אפי' כשהן ג' צריכין מומחין דידהו [פי' דמומחין דמועדות הן כמשה ואהרן שהיו סמוכין], **דהיינו סמוכין**,

אצל נדרים [לבן הסמך נדרים למועדות וכתב במועדות "אלה" למעט דכל שהן ג' אינן צריכין מומחין דידהו [שיש במועדות], דהיינו ראשי המטות דגמירי וסצירי, אלא צמד מנייהו סגי, כן נ"ל,

ומייתו [הראשונים] ראייה להך סברא דלא צעיא סמוך [לעיל סוף עו.], מדאדקיק ליה רב לרב מנאל [ראה הגירסא שם] יחיד, והא רב לאו סמוך היה # [ומתריץ שזה אינו אמת שרב היה סמוך],

[והר"ן דוחה הראיה] ואי מהא לא איריא, דצירושלמי משמע שנטל רשות מן הנשיא [ומי שנמל רשות מהנשיא בא"י נקרא סמוך, כמו שאכתוב בסמוך בעניני סמיכה], דגרסי' התם [ירושלמי נדרים סוף פרק י'] מהו למנות הזקנים לדברים יחידים [פי' למנות זקנים לדבר זה ולא לדבר זה], נשמעיה מן הדא רב (מתני) [מנייהו. כ"י] רצי. הגהות בן אריה [להסיר נדרים ולראות כתמים [שרבי נתן רשות לרב לדברים יחידים], מן דדמן [משמט רבי] צעו גצי צריה מומי צכורות [הלך רב לבקש לר' גמליאל בנו של רבי שיתן לו רשות לראות גם מומי בבורות], אמר איני מוסיף לך על מה שנתן לך אצא, א"ר יוסי צר בון [בא לחלוק על הת"ק שאומר שלא היה לרב רשות לראות מומין] כולא יחז ליה [פי' רבי כבר נתן רשות לרב לבל] לדון יחיד ולראות כתמים ולהסיר נדרים ולראות מומין "שנגלוי", מן דדמן [רק משמט רבי] צעו גצי צריה [שאל מר' גמליאל שיתן לו רשות לראות] מומין שצסתר, א"ל איני מוסיף לך על מה שנתן לך אצא ע"כ, אלמא רב רשותא שקל, ומש"ה איכא למימר דהוה מודקיק יחיד [ונמצא שאין זוהי ראייה לשיטת הרמב"ם],

ומייהו לא חימא דלדרכה [האי] [הא. מנור דצא] ירושלמי דאיתין[ן. מנור דצא] איפכא מוכח דסמוך צעינן, דאי לא למה ליה לרב למנקט רשותא,

דלא קשי' [דאפשר. כ"י] דמש"ה נקטיה כי היכי דליהוי שרי נדרי צדוכתא דאיכא חשיבי מנייה, ואי לאו רשותא לא יאי לתלמידא למשרא נדרא באתרא דרביה,

[ולפ"ז "לא נאמרו עמון" פירושה שהגם שכתובים עמון, מחמטין מ"אלה"],

[ובזה מתורץ מה שהקשה בתחלה על ב"ש מנא להו להכשיר ג' הדיוטות, ומתריץ שנפקא להו מאותו דרש שדורש בן עזאי, מביעוט "אלה" מועדי ה'],

ביאורי הר"ן: @ ומשמע מהכא דיחיד מומחה דשרי נדרים דוקא "סמוך", כמומחה של מועדי ה' דהיינו משה ואהרן, דאין הפרש בין זה לזה, אלא שמועדי ה' צריכין שלשה מומחין, ונדרים סגי ביחיד,

אצל הרמב"ם ו"ל כתב צפ"ו מהל' שצעות [הלכה ה] **דכל שהוא רב מוכהק** [ואינו צריך להיות סמוך], ממיר יחיד,

ולפ"ז אמרו [פירשו הראשונים] דהא דפרכין הכא והא דפרשת נדרים ראשי המטות כתיב, לא פריך למאי דאמר דפרשת נדרים אינה צריכה מומחה [סמוך, וראשי המטות מומחין משמע],

ד[הא] ראשי המטות לאו סמוכין משמע, דכלל דוכתי דצעי מומחין [סמוכין] אלהים קרי להו, והכא כיון דלא כתיב צהו אלא ראשי המטות פשיטא דלאו מומחה סמוך קאמר,

אלא למאי דאמרינן דאפילו ג' הדיוטות [מתירין נדרים] פריך, דהא ראשי המטות [נהי. כ"י] [אע"ג. רצ"א] דלא משמע מומחין, אפי' לאו הדיוטות נינהו,

[ומתריץ ע"ז ר"ח] ואמר רב חסדא ביחיד מומחה, כלומר דגמיר וסציר [פי' דמראשי המטות אנו למידין דיחיד צריך שיהיה גמיר וסביר, אבל ג' הדיוטות די שיחיו דמסברי להו וסברי, לב"ה למידין מנ"ש של זה הדבר שג' הדיוטות מתירין, ומראשי המטות שיחיד צריך שיהא מוכחה, ולב"ש למידין מאלה מועדי ה' שכשר בג' הדיוטות ומראשי המטות שיחיד צריך שיהא מוכחה],

ולדידי קשיא לי, אי הכי ג' הדיוטות מנלן, ממעוטא "דאלה" [אליבא דב"ש], נימא מומחין הוא דלא צעי כמועדי ה', אצל תלמא דגמירי וסצירי צעינן, וכדכתיב ראשי המטות,

[ואם תרצה לתרין] וכי חימא אי הכי מעוטא דאלה למה לי, דהא מראשי המטות נמי משמע דלא צעיא מומחין וכדכתיבנא [דריכא דבעינן מומחין כתיב אלהים] ?

[והר"ן מושיך להעמיד קישורו] ליתא, דאי מעוטא דאלה דכתיב כמועדי ה', לא מניח מוקמת ליה למילתא אחריתי שפיר קאמר[ת], אצל כיון דמצי' מוקמת ליה למעוטי שבת שאין צריך קידוש צ"ד, תו לא מייחר לך מעוטא דאלה [ואינו מוכרח לומר ש"אלה" בא למעט נדרים שאינו צריך ג' גמירי וסביר],

[והר"ן מושיך להקשות], ומנ"עוטא [של "אלה"] נמי שפיר [מקיים] [מוקיים. כ"י] לשבת צראשית ולפרשת נדרים דכתיב[ן] גצי מועדי ה', שאין אחד מהן

אבני חן על מסכת נדרים

מאיר, ר' יהודה, רבי שמעון, רבי יוסי, ר' אלעזר בן שמוע,

רק דיין סמוך דין דיני קנסות,

וז"ל הרמב"ם הלכות סנהדרין פ"ד הל' א' אחד בית דין הגדול ואחד סנהדרין קטנה או בית דין של שלשה צריך שיהיה אחד מהן סמוך מפי הסמוך, ומשה רבינו סמך יהושע ביד שנאמר ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו, וכן השבעים זקנים משה רבינו סמכם ושרתה עליהן שכניה, ואותן הזקנים סמכו לאחרים ואחרים לאחרים ונמצאו הסמוכין איש מפי איש עד בית דינו של יהושע ועד בית דינו של משה רבינו, ואחד הנסמך מפי הנשיא או מפי אחד מן הסמוכין אפילו לא היה אותו סמוך בסנהדרין מעולם.

[ולא מצאתי בבירור אם היה הפסק בסמיכה, ומתי היה ההפסק דהיינו שהיה שעת סכנה או עיכוב אחר],

ושם הל' טו מי שאינו ראוי לדון מפני שאינו יודע, או מפני שאינו הגון, שעבר ראש גלות ונתן לו רשות, או שטעו בית דין ונתנו לו רשות, אין הרשות מועלת לו כלום עד שיהא ראוי, שהמקדיש בעל מום למזבח אין הקדושה חלה עליו.

וז"ל פירוש המשניות להרמב"ם בכורות פרק ד' משנה ד', [קפאח] ונשאר לנו לבאר מי הוא אשר יתן רשות ולמי ראוי שיתן רשות ותועיל לו, ואומר כי הנותן רשות הוא ראש גלות העומד בבבל, ואין מתנאיו שיהא חכם, וראש ישיבה העומד בארץ ישראל, ומתנאיו שיהא מובהק מאד בחכמת התורה וכו',

עוד שם: וכבר ראיתי בארץ ישראל אנשים נקראים חברים, ובמקומות אחרים מי שנקרא ראש ישיבה, ואפילו בר כי רב דחד יומא ליתיה. ועיין שם באריכות,

כל הנשיאים וראשי הגולה היו סמוכין לא מפני שהיו גדולים בתורה אלא מפני שהיו מורע דוד המלך, ובעין זה נאמר בבהנים יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל רק מפני שהם מורע הכהנים, והכהנים היה להם כ"ד לעצמם שנקרא כ"ד של כהנים [עירובין לב], כתובות יב. ועוד],

כחו של ריש גלותא היה, שהיו עשירים והיו ממונים ממלכי פרס, וז"ל התוס' חולין יח: ד"ה כיון ואומר ר"ת דלענין איסור והיתר בני ארץ ישראל עדיפי דחכימי מפי אבל לענין הפקעת ממון ראש הגולה עדיף וכו' ואמרין בפרק ב' דהוריות (דף יא:) נשיא שבא"י אין מביא שעיר משום דאיכא כבבל ראש גולה ועשיר ממנו, וראה רש"י סנהדרין ה. ד"ה השרודים את העם - שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס,

דיין שטעה אם היה סמוך או נמל רשות מן הנשיא אינו משלם, וגם אם הבעלי דין קיבלהו עליהם,

בסוף המאה הארבע עשרה התקין ר' מאיר הלוי מווינה כי לא ישמש אדם רב בקהילת אשכנז אלא לאחר שקיבל תואר מורנו ממי ששימש בעצמו ברבנות, על

[והר"ן מביא ראיה אחרת לשיטת הרמב"ם דרב מובהק מתיר נדרים] ומיהו עוצלם אחרינה איכא צירושלמי דמשמע מנייהו דלא צעיא סמוך, דגרס התם (אמר קמיה דרבי יוסי) [אמרין קומי ר' יוסא. כ"י] [לשון זה אינה בירושלמי והפני משה שם כתב וז"ל חסר כאן וכך היא הגירסא מצאתי בהר"ן "אמרין קומי ר' יוסא" וכו'] רב הונא שרי נדרין [אמרו לר' יוסא שרב הונא מתיר נדרים], ר' זילא צעא [שאל] קמיה דר' יוסי, רב הונא ראשי המטות צתמיה [פי' וכי רב הונא הוא מוסמך שיהיה מתיר יחידי] ? א"ל [השיב לו ר' יוסי] ואין לית רב הונא [אם רב הונא אינו ראשי המטות] מאן אינון ראשי המטות, ורב הונא [והלא רב הונא] ראש לראשי המטות, אלמא רב הונא אע"פ שלא היה סמוך הוה שרי נדרין צמיד,

וכי תימא רשותא נקט מריש גלותא, אי הכי מאי קמתמה ר' זעירא רב הונא ראשי המטות צתמיה, ור' יוסי נמי למה ליה לזהרוריה רב הונא ראש לראשי המטות, תיפוק ליה דנקיט רשותא, אל(מ)א משמע (דנהי) [דהאי. כ"י] דלא נקטיה משום דרב מובהק (הוה) [הוא. כ"י], הוה שרי צמיד,

ורצינו שמואל ז"ל [הרשב"ם] כתב צפרק י"ג [יש נוחלין, ב"ב קב: ד"ה ה"ג ביחיד מומחה] כלשון הזה, הכא נמי צמיד מומחה, צקי (צגמי) [צתלמוד. כ"י], כלומר רב מובהק, וכבר כתבתי מזה צפ"ק דמכילתין וצפרק ד' נדרים צס"ד,

וקשה לי אי לא צעי מומחה אלא גמיר וסציר היכי הוה סצירא לר' זעירא דרב הונא לא מצי שרא נדרא צמיד ? וז"ל דכיון דראשי המטות כתיב משמע דהפרת נדרים נמסרה ליותר מובהקין שצדור, והוה ס"ל לר' זעירא דרב הונא דצריה לאו צר הכי הוה,

ולפיכך אני אומר, דלמאן דס"ל דלא צעין סמוך, כל שהוא רב מובהק צדורו מתיר יחדי,

והוצרכתי לכתוב זה מפני שראיתי מי שכתב דאפילו למאן דס"ל דלא צעי סמוך, צומן הוה ליכא מומחה דחזי להכי, והציא ראייה מן הירושלמי דהוה מתמה מעיקרא אפי' צרב הונא,

ולא נ"ל כן אלא אי לא צעין. כ"י] סמוך, כל היכא דגמיר וסציר והוה מראשי המטות לפוס דריה סגי,

[אולי למד זה ממה שאמר בירושלמי ואי לית רב הונא מאן אינון ראשי המטות, הרי שאין לומר שצדור זה אין ראשי המטות, אלא כל דור לפי מדרגותם יהיה הרב מובהק ראשי המטות],

עניני סמיכה

במשנה בריש סנהדרין שנינו סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה, ושם ברף יג: יש לימוד מן [במדבר כו] "ויסמך את ידיו עליו" שמשם סמך את יהושע, ואומר שאין סומכין בידים [אף שמתחלה היה כל סמיכה בידים], אלא בשמא קרי ליה רבי ויהבי ליה רשותא למודן דיני קנסות, והנמו' מספרת שם [יד.] שר' יהודה בן בבא מסר נפשו לסמוך חמשה זקנים: ר'

אבני חן על מסכת נדרים

אלא בשותק סתם שלא גמר בלבו שיהא מקוים מעמה, ולא שמך גם כן על מנת למיקט, אלא שמך סתם [ואין מובאן קשיא על ר' חנינא],

מתיב רב חסדא [שנינו בברייתא] חומר בהקם מבהפר ובהפר מבהקם, חומר בהקם

דף ע"ט ע"א

שהשתיקה מקיימת כל ששמך כל יום שמיעה ואין שתיקה מבטלת [פ' שאינו יכול להפר את הנדר בשתיקה],

[ובעוד דבר חמור הקמה] קיים בלבו קיים שאין צריך להוציא נשפמיו הפר בלבו אינו מופר [עד שיוציא נשפמיו],

ונראה צעני [האי ונראה בעיני מוסב על קיים בלבו. מצור דבש] דילפינן לה משתיקה דיום שזמנו שהיא מקיימת, דטעמא מאי משום דכיון שעבר יום שמיעה ולא הפר, גלי אדעתיה שהיא רוצה בקיומו של נדר, אלמא כל שצדכו לקיימו סגי, אלא דיהיב ליה רחמנא כל ההוא יומא להפרה, משום דעד דערכא שמשא לא מוכח מידי שיהא רוצה לקיים, דלמא נדר הכי מפר לה, [ו] כיון דנדר דעמיה בלמוד חלינן, [ו] מינה דכל שקיים בלבו קיים לאלתר, דהוא ליה כאלו עבר יום שמיעה,

וכי אמרינן הכא הפר בלבו אין הפר, דווקא דלא אמר לה עלי אכלי, אכל היכא דאמר לה הכי, סגי, וכדכתיבנא לעיל (דף עז:),

[ושוין הקמה והפרה] קיים אין יכול להפר, הפר אין יכול לקיים להא מילתא לא חמירא הקמה מהפרה ולא הפרה מהקמה, ולא משום חומרא [נקטינא, אלא כיון דאשמעינן דיני הקמה והפרה, מני הא נמי צהדייהו,

קתני שהשתיקה מקיימת, מאי לאו בשותק על מנת למיקט ואפ"ה קתני שהשתיקה מקיימת כל שעבר יום שמיעה?

לא בשותק על מנת לקיים שיהא הנדר מקוים מעמה, [ומקשה] דיינו קיים בלבו קיים? [ומתרין] אלא בשותק סתם,

אשכחן חומר בהקם מבהפר, בהפר מבהקם מנא לן לאו דוקא מנל, דהא לא צעי אלא מאי ניהו אומר שיהא הפרה?

(אר"י) [אמר ר' יוחנן] נשאלין על ההקם ששם הקים יכול לשאל עליו בלבו יום [ש. כ"י] שמיעה, ויכול להפר צו ציוס ואין נשאלין על ההפר ששם הפר שזו אינו יכול לשאל לנטול אותה ההפרה,

[ומביא ברייתא שסותר לגמרי את דברי ר' חנינא] מתיב רב כהנא במדבר ל ואם החרש יחריש לה אישה וגו', בשותק על מנת למיקט הכתוב מדבר, אתה אומר בשותק על מנת למיקט, או אינו אלא בשותק על מנת לקיים [דומה לשותק סתם, כמו שמפרש הר"ן לקמיה ע"מ לקיים אח"י?]

מנהג זה מספר הריב"ש [רבי יצחק בר ששת] בצפון אפריקה (שו"ת רעא) הרבנים סומכים את תלמידיהם ברבנים כשרואים בהם שהגיעו להוראה ונותנים להם רשות לקבוע ישיבה בכל מקום ולדון ולהורות, כמאה שנים לאחר זה מספר ר' יצחק אברבנאל אחרי בואי לאיטליה מצאתי שנתפשט המנהג לסמוך אלו לאלו וכו' וראיתי התחלתו בין האשכנזים כולם סומכים ונסמכים, לא ידעתי מאין בא להם ההיתר הזה, אם לא שקנאו בדרכי הגויים העושים דוקטור ויעשו גם הם [אבות פ"ו משנה ב']. דעת, זאב פלק.

בשנת 1538 ניסה ר' יעקב בירב ועוד רבנים לחדש את הסמיכה בעיר צפת, אבל ר' לוי בן חביב [הרלב"ח] בירושלים התנגד לזה מאוד, [באן החל פולמוס קשה, כאשר רבי הרלב"ח סירב להשתתף בחבורת המוסמכים וכו', אבל בסופו של דבר סמך [ר' יעקב] ארבעה חכמים, ר' יוסף קארו ר' משה מטראני [המביט], ר' אברהם שלום, ור' ישראל די קוריאלי [במקום אחר מצאתי שהשנים האחרים היו ר' משה קורדובר, ור' יוסף סגיס]. ויקפדיה], בשנת 1554 התקינו בפירדה שכל המדרשים ספר צריך לקבל הסכמה מרב. שם,

א"ר חנינא [יוחנן. ד"ס, ר"ן] השותק על מנת למיקט [יש גורסין למינא] כדי להקניט אשתו שמהא סבורה שדעמו לקיים נדרים, והוא אינו מתכוין לכן, אלא שיפר לה לאחר מכן מפר, אפילו מכאן ועד י' ימים [שקויים הוא רק כשרצונו לקיים בלי סיבה],

מתיב רבא אימתי אמרו מת הבעל, נתרקנה רשות לאב פירשמה למעלה מדרים (דף סח) בזמן שלא שמע הבעל, או ששמע [הבעל] ושתק, או ששמע והפר ומת בו ביום,

אבל שמע וקיים, או ששמע ושתק ומת ביום של אחריו אין [האב] יכול להפר,

מאי לאו דכיון דפסק ומי שמע ושתק ומת ציוס שלאחריו אין יכול להפר, כל שתיקה צמשת, "אפילו" בשותק על מנת למיקט אלמא הך שתיקה נמי מקיימת [ואין לו זמן עשרה ימים להפר]?

[ומתרין שאין מובאן קשיא על ר' חנינא] לא בשותק על מנת לקיים שיהא הנדר מקוים צדק, כלומר שקיימו בלבו [ואו לא נתרקנה רשות לאב],

והיינו דפרכינן אי הכי היינו שמע וקיים,

ולא דמי האי שותק ע"מ לקיים דאמר הכא לשותק ע"מ לקיים דאמרינן לקמן (דף עט.) כדנפרש עלה דהיא, ודכוותה אשכחן (צה"ס) [צתלמודא. כ"י] טובא מרי גוויי צמד לישנא,

אי הכי [אם תפרש שמע ושתק, ששמע על מנת לקיים] דיינו או שמע וקיים?

אבני חן על מסכת נדרים

דסצירא להו דלא הויה שמייעה, אכל אי הויה שמייעה, מודו ליה דלא יפר [פ'] בין ששמע הבעל ושחק משום סיבה, והוי בשותק למיקט] אלא ודאי משמע דשותק ע"מ למיקט לא מצי מפר,

תיובתא,

הלכך נקטינן [להלכה] דשותק ע"מ למיקט (כסתם) [כשותק סתם. כ"י] ולא מצי מפר אלא דיום שמייעה בלעד, ושותק על מנת לקיים לאחר שזכר אינו יכול להפר ואפילו צו דיום:

כשהוא אומר במדבר ל כי חרש לך הרי בשותק על מנת לקיים הכתוב מדבר ע"מ לקיים לאח"כ, שדעמו שיתקיים כשיעבור יום שמייעה, אכל אין דעמו שיהא מקוים בשמיעה זו, דאי הכי היכי מצי מפר [פ'] כל יום שמייעה [אם שתק שעה], ולא דמי האי שותק ע"מ לקיים דהכא (להנהיג) [להחזיק. ח"ש] שותק על מנת לקיים דלעיל,

הא מה אני מקיים אם החרש יחריש לך אישה? בשותק על מנת למיקט הכתוב מדבר,

תיובתא,

ולוקים הא בשותק על מנת לקיים, הא בשותק סתם?

קראי יתירי כתיבי תלתא קראי כתיבי החרש יחריש [לך אישה. במדבר ל מו] מרי כי החרש לך [שם] הא תלתא,

מתיב רבא נדרה עם חשכה מפר לך עד שלא חשכה ע"ג דאחמב חדא זמנא מותצין עליה מו, ונ"מ דאי משכחין פירוקא בזהאי דלעיל אכתי הויה הך תיובתא שאם לא הפר וחשכה אינו יכול להפר טעמא יהיב למאי דמפירין [נדרים. כ"י] בשבת, אפילו שלא לצורך השבת, לפי שהשעה עוברת כדפרישית לעיל נדרים (דף עו:),

אמאי להוי בשותק על מנת למיקט דאי (אמר בשותק) [אמרין דשותק. כ"י] ע"מ למיקט מצי מפר, לפי שאותה (הקמה) [השמיעה. ח"ש, רש"י] לא היתה על דעת שיתקיים הנדר, כ"ש דאי הווי אמרי רבנן דאינו מפר נדרים שאין לצורך השבת, דהווי מצי להפר משחשכה דהא מצי דשתיק בשבת לאו משום קיום [הוא. כ"י], אלא מפני שלא היה יכול להפר, אלא ודאי משמע דכל שתיקה מקיימת, תיובתא,

[ומביא עוד קושיא שלישית על ר' חנינא] מתיב רב אשי יודע אני שיש נדרים שנדרים שנדרה אשתי הווי נדרים אבל איני יודע שיש מפירין ציום ששמעתי לא הייתי יודע שהבעל יכול להפר נדרי אשתי כלל, [פר] צמוך אותו יום שלמד שהבעל יכול להפר, דההוא יומא ה"ל לדידיה יום שמייעה, אכל עד השתא לא, דלא מיקרי יום שמייעה אלא כשיודע דיני ההפדה,

יודע אני שיש מפירין, אבל איני יודע שזה נדר שזה מן הנדרים שהבעל מפר ר"מ אומר לא יפר אחר יום שמייעה דכיון שידע הוא שהבעל מפר נדרי אשתי, מקרי יום שמייעה וחכמים אומרים יפר דכיון שלא ידע הפרת "נדר זה" לא מיקרי יום שמייעה,

ואם איתא דשותק ע"מ למיקט מפר, ואמאי אומר ר"מ לא יפר, דהא איהו לא שתק אלא משום שלא היה יודע שיהא יכול להפר # [שהרי שתק משום סיבה], ו ליהוי בשותק על מנת למיקט,

[וגם מדברי רבנן יש להביא ראיה] וע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"מ, אלא משום

פרק אחד עשר ואלו נדרים

מתני: ואלו נדרים שהוא מפר שהבעל מפר, וכן האז מפר לנחו דברים שיש בהן ענוי נפש מפרש בגמ' דה"ה דמפר גמי דברים שצו לצניה,

[דכתיב כל נדר וכל שבועת איסור לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפרנו והוא הדין לאב, כדדריש בספרי בין איש לאשתו בין אב לבתו מקיש אב לבעל מה בעל אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש אף אב אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש. ר/, אבל הרמב"ם הלכות נדרים פ"ב הל' א' כתב כל הנדרים והשבועות "האב" מפר ביום שבעו, שנאמר כל נדריה ואסריה, אבל הבעל אינו יכול להפר אלא כל נדרים ושבועות שיש בהן ענוי נפש או שהן בדברים שבינו לבינה, כגון שנשבעה או נדרה שלא תכחול או שלא תתקשט שנאמר בין איש לאשתו],

אכל דנקט הני [נדרי ענוי נפש] לפי שהוא (סוצר) מפר אותן לגמרי צין לעצמו [פ'] בעוד שהיא אשתו, או אם גירשה וחזר ונשאה צין לאחריה [אם גירשה ונשאה לאחר], מה שאין כן בדברים שצו לצניה, שאין מפר לאחריה אלא לעצמו,

אם ארחץ ואם לא ארחץ בגמ' מפרש ה"כ קאמר, # [כשאוסר רחיצה היינו רחיצת כל הגוף בחמין, אבל לרחוץ בשביל נקיות או בשביל טבילת מצוה, אבר אבר, או כל הגוף בצונן מסתמא אינו אסור, אבל לפ"ז קשה למה קורא לזה גיוול לקמן פ. ?],

אם אתקשט ואם לא אתקשט קשט הפנים כגון כחול [נומגת] כחול צין עיניה כדי שדומות נאים. רש"י מועד קטן מ' ע"א [ופקוס] [נומגת] שרק על פניה טינפאנ"ל בלע"ז והוא אדום. רש"י שבת ס"ד ע"ב, אבל במו"ק מ' ע"ב פרש"י מחלקת שיערה לבאן ולבאן ועי"ש בתוס']. דכאן הוא דסצירא להו לרבנן דמפר, משום נדרי ענוי נפש,

אבני חן על מסכת נדרים

הרי זה יפר הלך יפר,

ומסתכל דלר' יוסי נמי צנדרה מפירות מדינה שהיא דרה צה יפר, דלל גרעה מדינתה ממנווי המקיפו, וכי קמי יציא לה ממדינה אחרת בשלל נדרה מפירות מדינתה, אלא מאיזה מדינה בעולם],

דברי רבי יוסי צגמרא מפרש למה לי, כיון דצריש מילמיה חנא אמר ר' יוסי [אלא בא לומר שכל משניות בפרק זה הם דברי ר' יוסי];

נדרים: נדרים ענוי נפש הוא דמפר, שאין בהן ענוי נפש אינו מפר, והא תניא במדבר ל בין איש לאשתו בין אב לבתו, מלמד שהבעל [וה"ה נמי אב, והאי דנקט בעל, משום דגבי בעל כתיב לענות נפש, ומהא קא מרבה אף דברים שבינו לבניה כגון שנדרה שלא לשמשו או שאר דברים שגורמים איבה בינו לבניה. ר'] מפר נדרים שבינו לבניה?

[בתירוצו הראשון ס"ל להגמ' שאם מפר בדברים שבינו לבניה, ומת או גירשה במלה הפרתו, וחוזר הנדר וחל עליה, וגם בתירוצו הראשון אינו אומר אם יכול להפר נדרי ענוי נפש לאחר שגירשה,

אבל בתירוצו השני חוזר מזה, וסבר, שאם הפר לה בשעה שהיתה נשואה לו בנדרי ענוי נפש, אף לאחר שגירשה הנדר מופר, וגם מחדש שיכול להפר נדרי ענוי נפש שנדרה בביתו, אם לאחר שגירשה, אבל בדברים שבינו לבניה אם נשאת לאחר חור וניער],

אמרי הל'ין והל'ין [בין ענוי נפש בין דברים שבינו לבניה] מפר, מיהו ענוי נפש מפר לעולם [גם לאחר שגירשה], אבל אין בהן ענוי נפש [ואז מפר אותם רק משום שהנדר הוא בדברים שבינו לבניה] (כדאיתיה) [אי איתיה. ד"ס] תחותיה הויא הפרה, מכי מגרש לה חייל עלה נדרה [חוזר הנדר וחלה עליה] וממסרל צהו אע"פ שחזר ומשאה,

[ואיזה נדרים חוזרין וחלין עליה] בדברים שבינו לבניה שאין בהן ענוי נפש, אבל יש בהן ענוי נפש לא חייל [אינו חוזר וחל] עליה נדרה,

[ומקשה] ודברים שאין בהן ענוי נפש, כי מגרש לה חיילא עלה, והא תנן ממניין היא צהלי פרקא, וקמי רישא קונס [שאני] [ופירושו שהוא נודרת שלא תציית למה שיצוה לה בעלה לעשות] עושה על פיה אינו צריך להפר דהא משעבדל ליה, ואלמנה רצון לשיעבדיה דבעל שלא יפקיענו קונס, ר' יוחנן בן נורי אומר יפר, שמא יגרשנה שאם לא יפר יכול הנדר כשיגרשנ' ותהא אסורה [לחזור] לו שמה יהנה ממנה ומש"ה יפר,

אלמא כי מגרש לה ומפר לה מעיקרא [וכבר הפר נדרה בשעה שהיה נשואה לו] הויא הפרה אפי' צמר גיוסין לא חייל נדרה, ואע"ג דמעשה ידיה מדברים שבינו לבניה הוא?

[שלא אתקשט. פירש כל קישוט דגופה, שמתקנת גופה וצורתה בסמנין ובענינים כדי שתהא נאה, וקישוט סתמא הכי משמע, ולא קישוט מלבושים שאין בהן ענוי נפש, אעפ"י שהם דברים שבינו לבניה, דמתניתין לא חשיב שיפר הבעל... אינו יודע מזהבן העתקת].

אכל קשוט של מטה [פ' קישוט של אותו מקום, דהיינו גילוח שער. ראה פירוש רבינו אברהם מן הדר ומש"כ בציונים שם] אפי' רצון מוודו לרבי יוסי דאין אלו נדרי ענוי נפש אלא דברים שבינו לבניה,

והכי נמי מוכח צגמ' [פ:]: דצקשט הפנים אמרי', דקאמר [דאוקי מה שאמר שלא ארחץ שאמרה הנאת רחיצה עלי אם לא ארחץ במי משרה] דמותיה [לפ"ו צריך לפרש דהא] דקמי שלא אתקשט צנפט, לכלוך הוא? [ואיך קורא לזה קישוט, הרי לך דקאי על קישוט הפנים דאם מיירי על מקומות המכוסים שבגוף לא הוי קורא לה לכלוך],

ואמרין. כ"י נמי [לקמן פא:]: מאן שמעת ליה דמחול ופקוס דברים שבינו לבניה הוי [פ' ובהא פליגי ר' יוסי ורבנן אבל בקשט שלמטה לא פליגי דהוה דברים שבינו לבניה]. רבי יוסי, כלומר דאלו לרצון נדרי ענוי נפש הוו, והיינו מתני', אכל קשט שלמטה מדברים שבינו לבניה הוי,

והכי אימא צהדיא צפ' המדיר (כמוצות עא) גבי צעניות שלא נמן קצצה. [דר' יוסי אומר התם במתני' ע. בשאסרה על עצמה [והוא קיים הנדר] שלא להתקשט ולא אמרה עד איזה זמן, דבעשירות אם אסרה על עצמה ל' יום ויציא ויתן כתובה כיון דרגילות, אבל עניה רק אם לא נתנה זמן דאז נמצא שאסרה עצמה לעולם, ומקשה שם בגמ' [עא]. איך אומר ר' יוסי דקונסין אותו שיתן כתובה, הרי שהבעל יכול להפר נדרים אלו, והרי ר' יוסי אומר כאן בנדרים שאינו מיפר נדר שלא אתקשט שאינה נדרי ענוי נפש? ומתרץ דהא דאמר התם בכתובות דקונסין אותו דיוציא ויתן כתובה, היינו בדברים שבינו לבניה ופרש"י שם דשלא אתקשט בדברים שבינו לבניה היינו סם המשיר את השער, הרי מפורש דקישוט שלמטה הוי דברים שבינו לבניה,

דף ע"ט ע"ב

אמר רבי יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש מפרש צגמ' דלר' יוסי נדרי ענוי נפש הוא דלא הויין, אכל דברים שבינו לבניה הויין [ולרבנן דברים שאין בהן ענוי נפש כגון שנדרה שלא לאכול עמו בקערה. רש"י].

ואלו הן נדרי ענוי נפש מסקנא דמילמיה דרבי יוסי היא [והושב אופן של ענוי נפש להאשה] אמרה קונס פירות העולם עלי הרי זה יכול להפר, פירות מדינה זו [ולא המדינה שדרה בה, אלא איזה מדינה בעולם] עלי, יביא לה ממדינה אחרת דכיון דמותרת לאכול מפירות מדינה אחרת אין זה ענוי נפש,

[והושב ענוי נפש של הבעל] פירות חנווני זה עלי אינו יכול להפר, ואם לא היתה פרנסתו [של בעל. רש"י] אלא ממנו שחנווני זה מקיפו ולא ימצא אחר שהיא מקיפו, ופעמים שאין לו מעות ונמצאת היא מתענה

אבני חן על מסכת נדרים

יוסי אמאי לא יפר דלמא רחצה, דהא איפכא אקשינן למנא קמא, לא תרחץ ולא לתסרין פירות עולם עליה,

אלא לישנא קשיא ליה, דקאמר אין אלו נדרי ענוי נפש, דמשמע דלא פליג אמאי דמיס ת"ק דלמא רחצה [דגם ר' יוסי חייש לכך], אלא דקאמר דאפי' הכי אין אלו נדרי ענוי נפש,

(והא ודאי קשיא דכיון דקמודה [דמישינן. מ"ד] דלמא רחצה [אשיקר נדרה] צעיקר נדרה. כ"י] הא אית צנ"ה עינוי נפש),

ברור מללו: והא [פ' וזה] ודאי קשיא, דכיון דקמודה דמישינן דלמא רחצה, צעיקר נדרה האי אית ציה עינוי נפש, [פ' דאח"כ דבתנאה דהיינו ברחיצה אין ענוי נפש, אבל בעיקר הנדר דהיינו באבילות פירות העולם ודאי יש ענוי נפש],

ואם איתא [פ' ואם תרצה לתרין] (דלא מודה ליה דלמא רחצה הוה לן למימר אין), דלא מודי ליה צדילמא רחצה [דהיינו באילו ברור לו שלא תרחץ], הוה ליה למימר אינו. כ"י] יכול להפך משום נדרי ענוי נפש [ולא אין "אלו" נדרי ענוי נפש, דהא ודאי איסור פירות העולם הוא ענוי נפש],

דף פ' ע"א

ואלא דאמרה ². קונם הנאת רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ וכיון דקאמרה הכי רחיצה ראשונה שריא לה, אכל מההיא רחיצה ואילך מתסרא צרחייה לעולם,

[ו. ד"ס] משום הכי מיפר לה, דהיכי תעביד תרחץ מתסרא הנאת רחיצה עליה, לא תרחץ אות לה ניוולא דס"ל השמא צרחייה איכא ענוי נפש,

ביאורי הר"ן: וכי מימא אי הכי אמאי נקט מנא דחליא נדרה צאם, ליתני קונם רחיצה עלי ? איכא למימר דצומא אשמעינן למנא קמא, דאע"ג דרחיצה קמייתא שריא לה, אפילו הכי יפר מהשמא,

ורבי יוסי סבר אפשר דלא רחצה, ולניווול לא חיישינן דס"ל לרבי יוסי ד[אפילו] צרחייה [ד]לעולם ליכא עינוי נפש, # [פ' דר"י] סבר דאף שמעית רחיצה גורם לאי נעימות אבל אין זה נחשב לצער כל כך שיהיה בכלל ענוי נפש, ואולי רחיצה היינו רחיצה של תענוג ולא להעביר הלכלוך],

ביאורי הר"ן: והקשה הרב ר' יונה, דמשמע ודאי דסוגיין איתא דלא כרבי נתן, דס"ל דאין הצעל מפר אלא א"כ חל הנדר, אלא כרבנן דפליגי בשילהי פירקין [פ"א]: צנוולה אני מן היהודים אם משמשו [שאסרה על עצמה הנאת תשמיש כל היהודים. ר"ן צ' ע"ב], דרבי נתן אמר לא יפר, ומכ"א יפר,

דאי [אתיא סוגיא שלנו] כר' נתן, הסם נמי נימא היכי תעביד [הלא אין לה ברירה, ויאמר גם ר' נתן שיפר] תשמש מתסרא הנאת תשמיש עליה, לא תשמש הו

[אלא מתרין] אמרי הלין והלין [בין ענוי נפש בין דברים שבינו לבניה] הוויא הפרה, אלא נדרי ענוי נפש מפר בין לעצמו מהניא הפרה דיליה צין שהיא ראויה לעצמו של מפר ובין לאחרים אפילו גרשה ונשאת לאחר,

[אכל] אין בהן ענוי נפש [אלא דברי' שציו לצינה] לעצמו מפר לאחרים אינו מפר דכיון שנשאת לאחר צנולה לה הפרה דיליה ומייל נדרה, והכי קתני אלו נדרים שהוא מפר בין לעצמו ובין לאחרים דכיון דמני מפר סתמא, הפרה עולמית משמע, נדרים שיש בהן ענוי נפש:

[שגינו במשנתנו] **אם ארחץ: היכי קאמר** [ה. ד"ס] [ד]לשון קונם לא שייך [לשון. כ"י] "אם" אילימא דאמרה ¹. קונם פירות עולם עלי אם ארחץ, [גם לת"ק קשיא] למה לה הפרה, לא תרחץ ולא ליתסרין פירות עולם אלו עליה דמדלגא מני כגון שגריה צרחייה עצמה, אלא צרחייה ליכא ענוי, וכיון דליכא ענוי [ורק איסור הפירות היו ענוי] למה לה הפרה,

[לקמן] ברף זה פירש הר"ן שקושית הגמ' הוא, כיון שלא חל הנדר עדיין, אינו יכול להפר אותה],

חידושי הר"ן: ההו"א של הגמ' הוא, דלכו"ע לא הוי רחיצה ענוי, כדאמרינן אליבא דר' יוסי לפי המסקנא, דאל"כ היה יכול לתנות שאסר עלי רחיצה עצמה, אבל מיד בתירוץ השני ריש פ. חור מזה, ושם כתב שהת"ק סבר שיש ברחיצה ענוי נפש.

ביאורי הר"ן: ומדאמרינן [מדאמר הגמ'] האי לישנא, קלמא לה הפרה, ואמרי' נמי לא תרחץ ולא ליתסרין פירות עולם עליה, משמע דכל אימת דלא רחצה לא מתסרי עליה פירות, ולא חיישינן שמא תרחץ, # [אולי צריך להפך הלשון, שהמלה "משמע" אינה במקומה, וצ"ל דכל אימת דלא רחצה לא מתסרי עליה פירות, פ' דזה ברור בלשון הגמ' ואינו רק משמע, ומשמע דלא חיישינן שמא תרחץ],

[ומקשה הלא כאן הרחיצה הוא התנאי, ואיך לא חיישינן שמא תרחץ, הלא בתנאה לא מוזכר],

ואיכא למידק דהא אמר רב יהודה לעיל פרק ואלו מותרין (דף יד) קונם עיני צחינה היום אם אשן למחר, אל יישן היום חיישינן שמא יישן למחר, דצתנאיה לא מוזכר, וה"נ [הלא] אית לן למיחש דלמא רחצה ומתסר מהשמא צפירי [פ' דס"ד] שאם תרחץ למחר או ליום אחר, תתסר בפירות למפרע משעת נדרה ?

לאו קושא היא דאי אמרה צהדיא קונם פירות עולם עלי "מהיום" אם ארחץ ה"נ, אכל כיון שחלתה נדרה "צאם", אין צמשמע שחול נדרה, אלא לאחר שתעבור על תנאה,

ועוד [מקשה] בהא לימא ר' יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש, דלמא רחצה ואיתסרו פירות עולם עליה לא דינא דר' יוסי קא קשיא ליה [דאמר אין אלו נדרי ענוי נפש, ואינו מופר אותם], דהיכי נקשי לרבי

אבני חן על מסכת נדרים

להו דברים שבינו לבינה כדאמרינן הכא, אלא ודאי סוגיין דהכא דלא כר' נתן,

[ולאחר הקדמה זו מקשה] וכיון שכן מאי קמקשה צריש סוגיין למא לה הפרה, לא תרחץ ולא לימסרו פירות עולם, דהא לרבנן מפר אע"פ שלא חל הנדר ?

חדושי הר"ן: הא דאמרינן דלרבנן מיפר גם אל לא חל הנדר, אינו אלא אם אי אפשר לו להנצל מלעבור על התנאי, או שאם לא יעבור על התנאי יש ענוי הנפש, או דברים שבינו לבינה, וגם אם אין תלוי בה שלא לעבור על התנאי, כגון שאומר הבעל אם יגרשנה תהא נזירה,

וי"ל דאין הכי נמי, דתנא דמתניתין כרבנן ס"ל, אלא מיהו כי אמרי רבנן דמפר אע"פ שלא חל הנדר, ה"מ היכא שאי אפשר לה להנצל אפי' כי מודהא דתנאה מענוי נפש, או מדברים שבינו לבינה, כגון נטולה אי מן היהודים אם משמטו שאינה יכולה לינצל מדברים שבינו לבינה, [ששמירת התנאי עצמה הוי דברים שבינו לבינה, אבל כאן מניעת הרחיצה לפי הה"א אינה ענוי],

אי נמי כגון שתלתה תנאה בדבר שהיא עשויה לעבור עליו, כגון שאני נהנית לך אם עושה אני על פי אבא או ע"פ אציק, דטריחא לה מילתא להזהר שלא לעשות על פיהם,

אבל היכא שתלתה נדרה בדבר שאינו לא מענוי נפש ולא מדברים שבינו לבינה, והוא דבר שאפשר לה לעמוד בו כרחמיה, דקס"ד צריש סוגיין דלית זה ענוי, צי הא גוונא, אפי' לרבנן לא יפר,

ואי קשיא, דהא תניא לקמן (פט) אשת איש שאמרה הריני מזירה לכשתאגרש, ר"ע אומר יפר, משום דק"ל דבעל מיפר אע"פ שלא חל הנדר, ואמאי הא התם אכתי לית לה לא צער ענוי נפש, ולית זה נמי משום דברים שבינו לבינה [שהרי הניירות יחול רק לאחר שתתגרש] ?

[ומתירין] לאו קשיא היא דהתם לאו צדידה קאי להנצל מענוי נפש, דדלמא מגרש לה נעלה, [ודלעיל אמר רק דבר שקשה לעמוד בה, יכול להפר, וכאן מוסיף שגם דבר שאין בידה],

[ובתפארת ציון פ' דעל ידי זה יש לה ענוי נפש גם בזמן היותה תחתיו, שהוא מפחרת בכל יום שזמא יגרשנה ותהי' מוכרחת להיות נזירה],

אבל היכא דתליא נדרה צרחמיה, לפוס מאי דקס"ד צריש סוגיין דרחמיה לית זה ענוי נפש, [ו] [צדידה קאי] # [נראה להוסיף הוי"ו, דאל"כ מה המשך הדברים, כיון דלית בה ענוי נפש לכן ברידה קאי? אלא ודאי הפירוש הוא שמהדברים שגורמים שיכול להפר אף שלא חל הנדר עדיין, הם אם יש בהתנאי ענוי נפש או אם בידה להוזהר, לכן מוגה שכאן אין ענוי, וגם ברידה הוא שלא לעבור על התנאי],

אי הכי [למה אומר ר' יוסי אין אלו נדרים ענוי נפש] **ליתני הכי, רבי יוסי אומר "תנאי זה"** [דהא אומרת קונם הנאת רחיצה עלי לעולם שהוא עצם הנדר, ובגדר עצמה יש ענוי נפש, אבל בתנאי אם ארחץ] **אין בו ענוי נפש,**

פי' הרב ר' יונה [דקושיה הגב' הוא] דהשטא (דמנא) [דמני ?] "אין אלו נדרים ענוי נפש" [הרי נפק מנייה חורבא שהרי] משמע דמשום שאין הנדר ענוי נפש לא יפר, אצל אי נדרה מידי דלית ציה ענוי נפש יפר,

וליתא [פי' וזה טעות בדברי ר' יוסי שהרי ר' יוסי סבר] דכיון דתנאה ליכא ענוי נפש, אפי' נדרה צפירות עולם [שיש בהם ענוי נפש] לא יפר, וכדאמרינן צריש סוגיין למא לה הפרה לא תרחץ ולא לימסרו פירות עולם עלה ? [ולכן קשה מדוע תני במשנה לשון שנוכל לטעות לפרש כן, ודע דלקמן פא. אומר הגב' דל' יוסי אף שלא יפר משום נדרי ענוי נפש, מ"מ מיפר באופן של המשנה משום דברים שבינו לבינה],

[ומתירין] **אלא דאמרה³ הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ היום** דלתנא קמא ניוול דמד יומא שמיא ניוול, ומש"ה יפר דהכי תעביד וכדכתיבנא לעיל [ומיירי שאותה היום היתה צריכה ללכת לבית המשתה. ע"פ תוס' רי"ד], **ורבי יוסי סבר ניוול דחד יומא לא שמיא ניוול** הילכך לא יפר, דמני מוקמא נפשה חד יומא צרחמיה, ומו לא מתסרא צה,

ביאורי הר"ן: וליכא לאקשויה הכא כדמקשינן לעיל אי הכי לימני ר' יוסי אומר תנאי זה אין צו ענוי נפש [שהנדר הנאת רחיצה לעולם, ודאי הוי ענוי נפש], משום דאי הוה תני הכי הוה משמע ענוי נפש הוא דלא הוי אצל דברים שבינו לבינה הוי, דהאי לינשא הכי משמע כדמוכח לקמן [פ"א ע"א בשלהי העמוד] צהדיא, וניוול דמד יומא לר' יוסי אפילו מדברים שבינו לבינה לא הוי, כך פי' הרב ר' יונה ז"ל,

[אבל לעיל כשרצא לאוקים מתני' שאמרה הנאת רחיצה עלי אם ארחץ, והקשה מדוע לא אומר תנאי זה אין בו משום ענוי נפש, לא היה יכול לתרץ דא"כ היה משמע אבל דברים שבינו לבינה הוה, שהרי באמת הוא בכלל דברים שבינו לבינה אם לא תרחץ לעולם [ששם לא אומר אם ארחץ "היום", אלא אם ארחץ באיזה זמן שיהיה]. וראה מצור דבש],

[וגמא עכשיו שמשלשון "אין אלו נדרים ענוי נפש" יש לטעות שאם היה הנדר ענוי נפש יכול להפר אף אם התנאי אינה ענוי נפש, ולאידך גיסא אם היה תני' "תנאי זה אין בו ענוי נפש" היינו מוועים לומר אבל דברים שבינו לבינה הוי, וזה פירוש דברי הר"ן שעדיף ליה הלשון "אין אלו נדרים ענוי נפש" שלא נמעה לומר "שתנאי זה" הוא מדברים שבינו לבינה],

וכ"מ אכתי קשיא דכיון דר' יוסי לא פליג אלא אנוויל דמד יומא, אצל ניוול דלעולם מודי ציה דהוי ענוי נפש, היכי א"ר יוסי אין אלו נדרים ענוי נפש דהא צעיקר הנדר [הנאת רחיצה עלי לעולם] ענוי נפש יש צו [כיון דהשתא ס"ל דמניעת "רחיצה לעולם" הוי ענוי נפש] וכדמקשינן צריש שמעתי [לעיל עטו: שמקשה הגב' ועוד בהא לימא ר' יוסי אין אלו נדרים ענוי נפש, דלמא רחצה ואיתסרו פירות עולם עלה, הרי שקורא לה נדרי ענוי נפש בשביל שבעיקר הנדר היא אוסרת פירות עולם עליה] ?

מירן הרב ר' אליעזר דליתא דר' יוסי ארחמיה דלעולם נמי פליג, והכי קאמרינן ר'

אבני חן על מסכת נדרים

הפרה, תתסחי [תרחץ]?

[ומתריץ] **אמר רב יהודה דאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם, אם לא ארחץ במי משרה** [ונמצא שגם התנאי הוא ענוי נפש] מים ששורין בהן פשתן שהן כסוחין ביותר, דהיינו מעביר תרמץ במי משרה, איכא ענוי, לא תרמץ מתסרה הנאת רחיצה עליה,

דכוותיה דקתני אם לא אתקשט, אם לא אתקשט בנפט, לכלוך הוא שהוא מטונף ומסריח, ולשנא (בעלמא ?) [קא ?] קשיא ליה היכי קרא ליה קישוט, דלדרכה לכלוך הוא?

אמר [רב יהודה] [אם ארחץ דאמר במתני' מירי] דאמרה 4. הנאת רחיצה לעולם עלי, אם ארחץ (היום. ר"ן) [ואם לא ארחץ דאמר במתני' היינו דאמר] ושבועה שלא ארחץ והשמת לא גרידי לאוקמה בלומרת אם ארחץ היום [פ'] והדר ביה ממה דאוקמה באם ארחץ היום, אלא כולה חדא קאמרה ואם הראשון הוא בלשון תנאי, ופירושו אם ארחץ יאסר עלי רחיצה לעולם, ואם השני הוא בלשון שבועה,

[וראה בפרשת נדרים שמביא דהשתא הכי פירושה דמתני' לפי אוקימתא זו אם ארחץ בנקודת קמ"ץ האלף, משום דתרנום של שבועה אומי וכו', ונ"ל דאין צריך לזה דאם השני פירושו לשון אמת ושבועה הוא, כמו אם תם הכסף בראשית [מז יח] וכן [בתהלים סג ז'] אם זכרתיו. עכ"ל]

אלא בלומרת אם ארחץ סתמא, דלעולם משמע, דת"ק סבר דיש בה ענוי נפש, ורבי יוסי סבר דלית בה ענוי נפש,

ביאורי הר"ן: וליכא למיפריך השתא כדפרכינן, ליתני רבי יוסי לומר "תנאי זה" אין צו ענוי נפש, דלא אפשר למיתני הכי, דהא קתני ושבעה שלא ארחץ, דלית ביה [תנאי] ולא שייך למימר תנאי זה,

ונראה צעני דלהכי נקטיננהו תנאי להני תרי גוויי [גדר ושבועה] לאשמועינן רבותא דרצנן ודרכי יוסי, דרצנן דלף על פי שלא חל הנדר לגמרי, מפר [שהרי תלה הנדר בתנאי דאם ארחץ, ובתנאי לא חל הנדר אלא אם עובר על התנאי, והר"ן כופל דבריו], ומשום רבותא דרצנן נקט מילתיה בתנאי, ומשום רבותא דרבי יוסי נקט שבעה שלא ארחץ בלא תנאי, (ואע"ג) [דאע"ג. כ"ן] דחיללא מהשתא, לא מני מפר, דרחיצה לרבי יוסי ליכא ענוי כלל,

הנאת קישוט עלי לעולם, אם אתקשט (היום), ושבועה שלא אתקשט,

"א"ל רבינא לרב אשי האי אלו נדרים ושבועות מיבעי ליה למיתני [בתהלת הפרק]?" א"ל תני אלו נדרים ושבועות,

ואיבעית אימא שבועות נמי היינו נדרים, דתנן כגדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה,

[ומקשה] ואמרו רבנן רחיצה, אית בה ענוי נפש כי לא רחצה,

יוסי סבר ניוול דחד יומא לא שמיא ניוול,

[ונקט הכי אגב גרר דתנא קמא, דס"ל דאפילו ניוול דחד יומא שמיא ניוול. כ"ה בב"י על הגליון],

[ולא מש (תנא. רב"א) לאשמועינן בה (ד"א מיד), [ולא מש לאשמועינן בה מיד],

[פ'] דהא דאמר הנגמ' דר' יוסי סבר דניוול דחד יומא לא שמיא ניוול, לא חידש בזה כלום [דאדרבה מה שאומרים חכמים שניוול יום אחד חשוב ענוי נפש זה יותר חידוש], ובוה לא אמר עדיין אפס קצה דעת ר' יוסי דהא ר' יוסי סבר הרבה יותר מזה, שאין ענוי נפש כלל אף אם מונעת רחיצה לעולם],

אלא גדולה מזו קאמר שאין אלו [הנדר עצמה] נדרי ענוי נפש, כלומר דרחיצה גופה לית בה ענוי נפש כלל,

[פ'] כך נפרש דברי ר' יוסי במשנה שקאי על הת"ק דמירי לפי תירוץ זה באשה שאמרה הנאת רחיצה עלי לעולם אם ארחץ היום, וע"ז אומר ר"י "אין אלו נדרי ענוי נפש",

ולפירוש של הרב ר' יונה ז"ל (אחי לי) שפיר [לומר. כ"ן] טפי [טפי לומר ?] [אחי לי שפיר טפי, לומר],

[פ'] הר"ן בא לומר דעם התירוץ של ר' אליעזר אתי שפיר תירוץ של הרב ר' יונה ז"ל שהגם שהנמ' קיצר הלשון יש כאן שני מחלוקת בין רבנן ור' יוסי: א' דפליגי בתנאי שלא ארחץ היום דלת"ק יפר משום נדרי ענוי נפש, ולר"י לא יפר אף משום דברים שבינו לבניה, ב' במניעת רחיצה לעולם פליגי דלת"ק הוי ענוי נפש ולר"י יוסי לא הוי ענוי נפש אבל יפר משום דברים שבינו לבניה. והלשון דתני "אין אלו נדרי ענוי נפש" קאי על עצם הנדר דלא יפר משום ענוי נפש אבל מפר משום דברים שבינו לבניה],

[וכן אמר ר' יונה] דניוול דחד יומא פליג דאפילו משום דברים שבינו לבניה לית ביה, ונרחייה דלעולם פליג דאין אלו נדרי ענוי נפש, מיהו דברים שבינו לבניה הוויין,

ומכללא [פ'] כיון שנפרש דר"י במתני' אומר דעצם הנדר אין בה ענוי נפש] משמע דכיון דאפילו דרחיצה דלעולם ליכא ענוי נפש, ממילא דחד יומא אפילו דברים שבינו לבניה נמי לא הוי זה נ"ל,

וסוגיין לקמן [פ:]: נמי מוכחא דלר' יוסי אפילו דרחיצה דלעולם נמי ליכא ענוי, דמקשינן דר' יוסי אדר' יוסי מדקאמר [ר' יוסי] דכניסתם קודמת [דכיבוס בגדים] של אנשי עיר זה קודמת לחיי אנשי עיר אחרת פ' אף אם צריכין המים לשתיה, ואיך אמרת דר' יוסי סבר דמניעת רחיצה לא הוי ענוי נפש] אלמא דס"ל דרבי יוסי דמתניתין אכולה רחיצה פליג דליכא ענוי, דאי לא מאי קשיא [פ'] שהרי יכול לתרץ דלבן אומר ר' יוסי במתניתין דלא הוי ענוי נפש דלא אסר רחיצה לעולם],

דף פ' ע"ב

שנית אם ארחץ וכו' [פרקינן הנאת רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ אם לא ארחץ היכי דמי מה תלמה צענין זה, אלימא דאמרה תיתסר הנאת רחיצה לעולם עלי אם לא ארחץ היום, למה לה

אבני חן על מסכת נדרים

בהמתם [ובהמת אחרים, בהמתם] קודמת אם אינו מספיק לבהמת כולן לבהמת אחרים,

כביסתן כביסת נגדיהן וכביסת אחרים כביסתן קודמת לכביסת אחרים,

חיי אחרים וכביסתן בני עיר אחרת נריכין אותו לשתייתן, ובני אותה העיר לכביסתן בלבד, חיי אחרים קודמין לכביסתן בני עיר אחרת קודמין לשתייתן, מפני שיש בהן חיי נפש מה שאין כן בכביסה,

רבי יוסי אומר כביסתן של אותה העיר קודמת לחיי אחרים [קודמת לשתייתן של בני עיר אחרת] דסבירא ליה לרבי יוסי דכיון דבמניעת כביסה איכא צערא טובא חיי נפש הוא, השתא כביסה אמר רבי יוסי יש בה צער כי (ממנע ליה ולא כינס) [ממנע ולא כביס. כ"י],

דף פ"א ע"א

גוף כולו לא כל שכן רחיצה דהויא כבוליה גופא [מי. כ"י] לית זה צער, אלא לאו ודאי רחיצה לר' יוסי הויא ניוול?

אמרי אין [כן הוא] כביסה אלימא [פי חזקה] לר' יוסי מרחיצה, דאמר שמואל [בבר בארנו כמה פעמים ששמואל היה רופא מומחה ואסיא דרבי על ידו, בראיתא בב"ק לכן היה בקי בדרכים אלו. עיון יעקב, וראה שבת קח. מה שעשה שמואל לרב לרפאותו ואך קללו רב ולא היו לו לשמואל בנים רק בנות], האי

1) ערבוביתא דרישא כשאינו מסרק ראשו תמיד, ומתוך כך איכא ערבוביתא דרישא מתיא לידי עוירא מציאו לידי סמוי עינים, שזוהמת הראש מכהה מאור עיניו, [מי שאינו מסרק ראשו ומנקחו מכבים ולכלוך, מביא לידי עוררן, שמאור העינים יונק משער הראש, כדאמרין בפ"ק דב"ב [טז.]. שאלמלא שתים [מניקות] [יונקות] מגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם. ר'],

2) ערבוביתא דמאני כשיש צנגדיו [ערבובית] [ערבובית. כ"י] של זוהמא, שאינו מכבסן תמיד ולוצשן כשהן מזוהמין מתיא לידי שעמומיתא מציאו לידי שעמוס ותמהון לז [מי שאינו מכבס בגדיו תמיד מייית לידי שעמומית, מתוך חכך תדיר נעשה משועמם. ר'],

[שמביא לידי שמעום ותמהון לב כי זוהמא יכנס לפעמים במוחו או בלבו ויבוא לידי תמהון לב או בלבול מוח כי זוהמא היא ארס גדול הבוקע בכח רב בעומק הגוף. עין יוסף על הע"י],

3) ערבוביתא דגופא כשגופו מזוהם שאינו רותך תמיד מציאו לידי שיחא ויכדי אצבעזעות המכאצות ולאלו יש [רפואות] [רפואה. כ"י] אלז שעמוס קשה מהן אלמא כביסה אלימא מרחיצה מתיא לידי שיחני וכיבי [ר"ל שחין וכאב בגוף. מאירי], [ושעמוס] [שבא מערבוביתא דמאני] יותר רע משיחני וכיבי. ר'],

ויקרא כג כט כי כל־הנפש אשר ל־א־תעשה בעצם היו־ם הנה וְהַכִּרְתָּהּ מֵעַמּוּיָהּ: ל־וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָהּ בְּעַצֶּם הַיּוֹם הַזֶּה וְהָאֲבֵרְתִּי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמּוּיָהּ:

ורמיניה אע"פ שאסור בכולן אין ענוש כרת אלא באוכל ושותה דכתיב כל הנפש אשר לא מעונה (והאכזתי) [ונכרתה. ח"ש], אחי ענוי שיש בו אכזר נפש [דכיון דכתיב לשון איבוד בעונשו, זה מלמד על אופן העניו] הוי אומר זו אכילה ושתייה ועושה מלאכה בלבד [חייב כרת] דכתיב זה כרת, ואי אמרת כי לא רחצה איכא ענוי, ביום הכיפורים כי רחץ ליחייב כרת דהא לא מעני נפשיה,

ובדין הוא (דמלי) [דהוא מלי. כ"י] לשנוי ליה דנחי דרחיצה מיקריא ענוי, אין חייבין עליה כרת, דהא צעיקן ענוי (נפש. כ"י) שיש בו אכזר נפש, וצענוי רחיצה לימא, אלא דרנא פרקה אפי' אליצא דהנהו מנאי דלית להו הך דרשא, כדאיתא (פ') [נפרק. כ"י] יום הכפורים?

[ומתרין] אומר רבא מענינא דקרא, גבי יום הכיפורים דכתיב ויקרא מו תענו את נפשותיכם, מילתא [דבר ענוי] דידע עינויא השתא [שהענוי ניכר עכשיו] דהיינו אכילה דבאותו יום מינכר עינויא, ורמנא לא קפיד ציוס הכיפורים אלא צענוי דמינכר צההוא יומא, רחיצה לא ידע עינויא השתא [דלאו כל יומא רגיל למירחק, והשתא נמי כי לא רחץ לא הוי ניכר הענוי. רש"י],

גבי נדרים דכתיב במדבר ל כל נדר וכל שבועת אסר לענות נפש, מילתא דאתיא (ליה) [ביה. ד"ם] לידי ענוי דקרא הכי משמע דכיון שנדרה (מציאתה) [מציאה. מ"ד] לענות נפש, מיפר וכי לא רחצה אתיא לידי ענוי,

ורמי דרבי יוסי אדר' יוסי אלז דרנאן אדרנאן לא קשיא, [פי' דרבנן סברי דמניעת רחיצה הוי ענוי, וכאן רואין שמים לשתיה לאחרים עדיף מכיבוס בגדים שלו הגם שגורם לעצמו צער ?],

[ומחלק] דנחי דמניעת רחיצת הגוף הוי ענוי, צנגדים ליכא צערא כולי האי, ועוד דאפילו תמנא לומר דאיכא צערא בכביסה כרחיצה, אפילו הכי מנא אמרי רנא דחיי אחרים קודמין,

אלז דרבי יוסי אדרבי יוסי קשיא, דאי כביסה לדידיה אית זה צערא כולי האי עד [שכביסתן] קודמין לחיי אחרים, כל שכן דסבירא ליה דצרחיצת הגוף איכא ענוי נפש זה נ"ל,

מעיין של בני העיר היוגא צעיר חייהן וחיי אחרים [שמושיך והולך לעיר אחרת, ואין בו אלא כדי סיפוק שתייתן של בני אותה העיר. רש"י] , חייהן קודמין לחיי אחרים [הרשות בידן לסותמו שלא ילך לאותה עיר אחרת שלמטה הימנה וכו'. רש"י] שאם אינו מספיק לשתיית כולן, שתייתן קודמת, דחיהן קודמין, כדדרשינן דריש פרק אחיזה נשך (צ"מ סב) מדכתיב וחי אחיך עמך,

אבני חן על מסכת נדרים

קודש צריך הוא כלומר,

[ומקשה] היינו לא שמעו בקולי, היינו לא הלכו בה?

אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה,

ביאורי הר"ן: ומנאמי צמיגות סמרים של ה"ר יונה ז"ל דקרא הכי דייק, דעל שלא נכחו תורה מחילה אצדה הארץ, דאם (איתא) על עוזם את מורח, (כפשתא) [פשתא. כ"ן] משמע שעזו את המורה ולא היו עוסקין זה כשנשאל לחכמים ולנציצים למה לא פרשוהו והלא דבר גלוי היה וקל לפרש, אלא ודאי עוסקין היו בתורה ממילא, ולפיכך היו חכמים ונציצים תמהים על מה אצדה הארץ, עד שפרשו הקצ"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלש, שלא היו מצרכין תורה מחילה, כלומר שלא היטה המורה משונה צענייה כ"כ, שיהא ראוי לצרכ עליה, שלא היו עוסקים זה לשמה, ומתוך כך היו מזלזלין בצרכתה, והיינו לא הלכו זה כלומר כוונתה ולשמה,

אלו דברי הרב המסיד [ר' יונה] ז"ל והם נאים [ו]ראויין למי שאמרם,

[על דרך הלצ"י אמרתי שהיה התורה מבוזה בעיניהם ורק כחכמות העמים ומפל להם, והמתפאר ומתברך בחכמתו, התברך בידעת שאר החכמות שהיו עקרים אצלו, ולבסוף אמר גם בתורה אני בקי על דרך אגב, והיינו שלא ברכו והתפארו בתורה תחלה ובהשכל וידוע אותי, כ"א בשאר חכמות תחלה, ובאמת כתיב אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, כל החכמות שהם שבעה כל אלו יאירו אל מול התורה ומשרתים לה. חתם סופר],

[וראה ט"ז או"ח סימן מ"ז סק"א שהאריך על גמ' זו, ובתוך דבריו כתב "שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה כמ"ש על בחקותי תלכו ע"מ שתהיו עמלים בתורה, משא"כ באותם שלומדים ד"ת מתוך עונג ואינם יגיעים בה אין התורה מתקיימת אצלם, ועיי"ש ערך],

איסי בר יהודה לא אתא למתיבתא דר' יוסי תלתא יומי, אשכחיה ורדימוס בר' יוסי,

[היינו ר' מנחם בר' יוסי דמתקרי בנן של קדושים. רש"י. ראה סדר הדורות בסדר תנאים ואמוראים [ר' מנחם בר' סימאי] שכתב וז"ל שכתב רש"י מאור הגולה כי ר' מנחם בר' סימאי הוא בנן של קדושים ולא ר' מנחם בר' יוסי],

[ראה שבת ק"ח ע"ב אמר ר' יוסי חמש בעילות בעלתי וגמתי חמשה ארזים בישראל ומאן אינון ר' ישמעאל בר' יוסי ור' אליעזר בר' ר' חלפתא בר' ור' אבטייל בר' ור' מנחם בר' יוסי, והאיכא ורדימוס? היינו ורדימוס היינו מנחם ואמאי קרי ליה ורדימוס שפניו דומין לורד],

א"ל מאי טעמא לא אתי מר לבי מדרשא דאבא הא תלתא יומין? א"ל כי טעמיה דאבון לא ידענא דאמר כניסמן קודמת למי אחרים היכא איתאי [פ"ה כיון שאינו מבין טעם לדברי אבך איך אבוא] (והא)

שלחו מתם [משם, מארץ ישראל] הזהירו בערבוביתא כלומר הזהירו צמחוסת וצמחוסת, הזהירו בחבורה ללמד תורה צמחוסת, שהתלמידים מחמדים זה את זה, ואת הרב הזהירו בבני עניים להשתדל ללמדם תורה שמהן תצא תורה שאין להם עסק אחר, ועוד שדעתם שפלה עליהם שנאמר במדבר כד יזל מים מרליו [מרלים. ע"י, ר"ל מרלים ועניים שבהם. מאירי] [שמהן תצא תורה] [ואין מים אלא תורה. ד"ס],

[לעולם יהא החכם וריו ללמד בחבורה ובישיבה כדי להשפיע ממוכתו לאחרים, וכן התלמיד ישתדל כמה שיוכל לטרוח בתלמוד תורה, ואם יתיאש מצד שרואה אבותיו עניים, ושאינם מוכנים להוציא בהם כמה שצריך לתלמוד תורה, או שרואה אבותיו עמי הארץ, שהתורה מוכנת לכל אדם ובלבד שיטרח בתלמודה הרבה. מאירי],

ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן שעל הרוז אינם בני תורה [אם לא כשנושא בת"ח, והמשיא בתו לת"ח כדאיתא בפסחים מ"ט. עין יוסף]?

1) אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא להם לא ללמדו תורה, מאחר שהם סומכים שירושא היא להם,

2) רב ששת בריה דרב אידי אומר, כדי שלא יתגדרו [יש בד"ס הרבה נוסחאות על מלה זו, ואחד מהם הוא "יתגברו", וראה ערוך ערך גדר א' שלהתגדר פירושו להתגדל, וצ"ח לחולין ו. אף אני מקום הניחו לי אבותי להתגדר בן] על הצבור שאם לא היטה מורה פוסקת מהם יגיס דעתם [שממבע בני ת"ח שהם מתגאים וע"כ יפלו ממעלתם ולא יתגאו על הצבור. עין יוסף],

3) מר זוטרא אומר מפני שהן מתגברין על הצבור [פ"ה דאי כרב שישא בריה דרב אידי קשה ליה וכי ערבונא קשקיל כדפריך כה"ג בפרק האורג שבת ק"ה ע"ב, וזה הלשון שם דתניא מפני מה מתים בניו ובנותיו כשהם קטנים כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר ומקשה הגמ' כדי שיבכה? ערבונא שקלי מיניה קודם שיטעא נטלו משכנו. רש"י? אלא מפני שלא בכה והתאבל],

4) רב אשי אומר משום דקרו לאינשי חמרי [שאין נוהגים בהם כבוד ומבזים אותן מפני תורה שבהם. הר"ן בע"י],

5) רבינא אומר שאין מברכין בתורה תחלה מחילה עסקס ככל יוס, דהיינו לעסוק בדברי תורה, והערב נא, ואשר צמר,

דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב ירמיה ט יא מִי־הָאִישׁ הַחֲכָם וְיֵבֶן אֶת־זֹאת [ואשר דבר פ"ה] אֵלָיו, וַיִּגְדֵּה עֲלֵיהָ אֶבֶדָה הָאֶרֶץ וַיִּצְתָה כְּמִדְבָּר מִקְלֵי עֵבֶר], דבר זה נשאל לחכמים [דכתיב מי האיש החכם, ויבן את זאת] ולנביאים [ולמלאכי השרת. ד"ס], [דכתיב ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה. רש"י] ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב ירמיה ט יב ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו' מדמתי ויאמר ה' על עזבם את מורתי, מכלל דליכא ידיעה להדורי טעמא אלא

אבני חן על מסכת נדרים

[דהא ?] מסכרא ליתא, ולהכי צעי קרא מנלן,

דף פ"א ע"ב

שלא מצינו שועל שמת בעפר פיר [בתוכות עא:] צעפר חפירמו שהוא דר צו תמיד, שממוך שהוא רגיל שם אינו נתקל צעפר של אותה גומא, כך זה ממוך שהוא רגיל, אינו חושש שמה תקשר לו נימא [שער באותו מוקם] אם לא [תמיד] [מתקשט. ת"ז].

[פיר כמו [בתוכות עט.]] פירא דכוורי, וכן זה האיש נמי אם אין אשתו רוחצת ומתקשטת ומעברת שער של אותו מוקם כיון שהורגל בו אינו מוסיף לו. ר',

תניא כוותיה דרב אדא בר אהבה, דברים שיש בהן עינוי נפש, מפר בין בינו לבינה בין בינה לבין אחרים שאסרה פירות אחרים עליה, שאין בהן עינוי נפש בינו לבינה מפר, בינה לבין אחרים אינו מפר,

כיצד אמרה קונם פירות עלי, ה"ז יפר [פי' כיון שאסרה על עצמה כל הפירות, ודאי היו נדרי ענוי נפש, ומפר, בין לעצמו בין לאחרים],

קונם שאינו עושה לפי אבא, לפי אחיך, לפי אביך, לפי אחי מפרש ואולי דברים שאין בהם עינוי נפש, [ו] צינה לבין אחרים, [ומפרש. כ"י] לה מקמי צינו לצינה משום דצנינו לצינה איכא פלוגמא [פי' חילוק] דזמנין מפר וזמנין אין צריך להפר,

ושלא אתן תבן לפני בהמתך [העומדת לרכיבה. מאירי], ומים לפני בקרך, אין יכול להפר משום דלא משעבדא ליה [ונדרים אלו אין בהם ענוי נפש, וגם אינם דברים שבינו לבינה],

[העתקתי מכתובות סא:], ולא ליתן תבן לפני בהמתו סוס וחמור שהן מזוייני [נסוקים אלו המזויינים נקושי אצל תשמיש. רש"י ירמיה ה' ט'] וטוהלים לרביעה, אצל בקר אינו להוט אחר רביעת אשה [ואין] [וגם אין. ררי"ף] יצרו ניכר כל כך, לפיכך אין אשה נסמית לו, ואני שמעתי בקרו נקוצה בהמתו זכרים אבל בופה ליתן תבן לפני בקרו],

[וז"ל הכסף משנה על הרמב"ם פ"ב הל' י"א והלכות נדרים, אבל לא מים משום דסתם השקאת בהמה בנהר או במעיין היא, ואין דרך הנשים לצאת חוץ לבית, דכל כבודה בת מלך פנימה, דילכך לא חל עליה חובת ההשקאה, אפילו כשהמים בתוך הבית],

[דהתם מיידי בשלא הכניסה לו שפחות והכא מיידי שהכניסה לו ארבע שפחות. כ"י] ביאורי הר"ן: ואע"ג דצפרק אע"פ אסיקנא דכופה ליתן תבן לפני בהמתו, התם מיידי בשלא הכניסה לו [האשה] [ארבע שפחות. כ"י]. [והכא מיידי שהכניסה לו ארבע שפחות. כ"י], דקיימא לן התם דיושבת צמתדא ואינה חייבת לו דברים הללו, [ואפי"ה] [אם ?] נדרה שלא אציע לך מעטך וכו' אין צריך להפר, משום דקיימא לן התם אפילו הכניסה לו כמה שפחות, מחויבת [האשה עצמה] בהכי, לפי שהדברים הללו מציאין לידי קריוב הדעת,

[אבל אם נדרה בדברים שבינו לבינה, אף שאין בהם ענוי נפש, כגון] שלא

א"ל לימא מר מאי (קא"ל) [קשיא ליה. ד"ס] דלמא ידענא טעמיה?

א"ל הא דתניא ר' יוסי אומר כבישתן קודמין לחיי אחרים קרא מנלן? א"ל דכתיב במדבר לה ג [והיו הערים להם לשבת] ומגרישיהם יהיו לבהמתם [ולרשעם ולכל חיתם] וגו' מאי חייבתם אילימא חיה, והלא חיה בכלל בהמה היא, אלא מאי חייבתם חיותא ממש [שהלויים יהיו בה] פשיטא?

[וקשה דבמסכת מכות י"ב ע"א אמרין ערי מקלט לא ניתנו לקבורה [פי' הגם שהם ערי הלויים מ"מ אם מת לוי הגר שם אין קוברין אותו שם] שנאמר לבהמתם ולחיותם לחיים ניתנו ולא לקבורה ע"ש, וא"כ מנ"ל כביסה וכו' ולפמ"ש הרא"ש ז"ל בפ' דבמרבוי ד"ולכל" חייבתם נחא. משמרות כהונה בא"ן]

אלא לאו כביסה וקרי ליה חייבתם, דהא איכא צערא דערבוביתא:

ולענין הלכה קי"ל כדנצח דרמיה וקישוט נדרי עינוי נפש הם, ומפר צין לעצמו צין לאחרים דחיד ורבים הלכה כרבים, ועוד [דמילתא] [דמילתיה. כ"י] דשמואל משמיה דלוי דלקמן [פב.] כוותיהו שייכא דנפרש עלה בס"ד,

ואע"ג דאמר רב הונא כוליה פירקין ר' יוסי היא, לא קי"ל כוותיה, אצל הרמב"ם ז"ל פסק מדרב הונא כרבי יוסי דאין מפר, אלא משום נדרים שבינו לבינה.

[שנינו במשנתנו] א"ר יוסי אין אלו נדרי עינוי נפש: איבעיא להו לר' יוסי מהו שיפר משום דברים שבינו לבינה דרמיה וקישוט דפליג עליהו דרבנן, מי אמרין. כ"י] דדוקא משום עינוי נפש הוא דפליג עליהו דלא מפר, אצל משום דברים שבינו לבינה מודה ר' יוסי דמפר, וז"ל דלרבנן דאמרי עינוי נפש הוא מפר צין לעצמו צין לאחרים, ולר' יוסי דוקא לעצמו מפר לאחרים אינו מפר, דהא הוא דאיכא צין עינוי נפש ודברים שבינו לבינה כדאמרין. כ"י] צריש פרקין?

ת"ש א"ר יוסי אין אלו נדרי עינוי נפש, אבל דברים שבינו לבינה הויין,

[ומקשה] דלמא לדידהו קאמר להו, לדידי אפי' דברים שבינו לבינה לא הויין, לדידכו דאמריטו הויין נדרי עינוי נפש אודו לי דאין אלו נדרי עינוי נפש ואם איתא דלר' יוסי אפי' משום דברים שבינו לבינה אינו מפר, ה"ל למימר לא יפר, מדקאמר אין אלו נדרי עינוי נפש, משמע אצל דברים שבינו לבינה הויין מאי?

רב אדא בר אהבה אומר מפר דאיכא קפידא לבעל בהכי [בשאינה רוחצת ואינה מתקשטת],

רב הונא אומר אין מפר

אבני חן על מסכת נדרים

האסור לו,

[וחזור להביא ראיה לדברי ר"ג לעיל דאשה שנדרה נדר שאינו חל, אפ"ה יפר לה בעלה, ושואל] מאן תנא הא דתניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור [כגון אשה זה שנדרה נדר שאינו חל מפני שהיא משועבדת לבעלה, והיא חושבת לנהוג בו איסור אף דמדינא היא מותרת] אי אתה רשאי לנהוג בהם היתר, כדי לבטל [אסור לומר לה שאינו נדר, אלא צריך להפר לה],

[זה ברייתא אחרת מהברייתא בפ' מקום שנחגו, דשם מיידי להתיר בפניהם דבר שנחגו האנשים בה איסור, והלכה זו כולי' עלמא מודי בה, אבל כאן הענין אם צריך הבעל להתיר נדר אשתו כדי שלא להכריחה לעבור על נדרה, ודין זה הוא רק אליבא דרשב"ג, ואנן קיי"ל כרבנן דאינו צריך להפר. ע"פ החתם סופר עיי"ש],

[מני ר"ג היא, דתניא ר"ג אומר יפר. ב"ה] משום שנאמר לא יחל דברו דרש דברו לומר, דאפי' מידי שאינו נדר גמור אלא דבור בעלמא, אפ"ה לא יחל, כדי שלא ינהוג קלות ראש בנדרים גמורים, הלא נמי כיון שנהגו איסור בנדרים המותרין, (הוא ליה) [הוא להו. כ"י] לגביהו בנדרים האסורים, [עיי' שב שמעתתא שער ב' אות י"א בשם תלמידי הרשב"א דהיכי דאמרו חכמים "משום שנאמר" אינה אלא מדרבנן, ילקוט המאירי],

[ומביא סיום הברייתא, אף שאינו ענין לכאן] דבר אחר לא יחל דברו מכאן לתלמיד חכם שאין מפר נדרי עצמו, (מני ר"ג היא. ב"ה)

ביאורי הר"ן: ומכאן היה אומר ה"ר יהודה הכהן ז"ל שאם נהג אדם שלא לאכול בשר (ושלל) [או שלא. כ"י] לשמות יין בזמן מיוחד, ושזר רוצה לשמות יין או לאכול בשר בלחמו הזמן צריך היסר [אף שלא נדר, מ"מ יש כאן ריח של קבלה],

[וחזור לברר למה שאמרנו שאין הבעל יכול להפר נדרי אשתו שנדרה בינה לבין אחרים] מתני' בנגעים (פ"ב מ"ה) כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, ר' יהודה אומר אף לא נגעי קרוביו, כל הנדרים אדם ממיר חוץ מנדרי עצמו, ר' יהודה אומר אף לא נדרי אשתו שצניע לזין אחרים.

וגרסי' בירושלמי (פ"י ה"ח) נדרה אשה ושמע בעלה ולא הפר לה, פשיטא שאינו מפר לה לענין הצעל [כחו של בעל על נדרי אשתו, אם עבר היום ולא הפר אינו מיפר עוד, אבל שואל],

מהו סיפר לה לענין הזקן [פ' אם הבעל ת"ח מהו שיתיר לה בתורת חכם] ? מה אנו קיימין [במאי עסקינן] אי בנדרים שצניע לצינה, נדרי עצמו הן [ואינו מפר] אלא כינן קיימין [כן אנן עסקינן] בנדרים שצניע לזין אחרים [בנדרים אלו שואל אם הבעל יכול להתירם],

[ומתמה הירושלמי ע"ז] ולאו ר' יהודה היא [פ' שהרי ר' יהודה אומר במשנה דנגעים שאין הבעל מתיר נדרי אשתו בינה לבין אחרים אבל חכמים מתירין ?

אכחול [כביד העינים] שלא אפקום [יש מפרשים מתקנת שיערה במסרק, וי"א טוחה כמין בצק על פניה להאדים את בשרה] ושלא אשמש ממתני, יפר משום דברים שבינו לבינה,

[ויש דברים שאינו צריך להפר, כיון שהאשה מחוייבת בהם] שלא אציע לך ממתן, ושלא אמוזג לך את הכוס, ושלא ארחץ לך פניך ידיך ורגליך אין צריך להפר, ר"ג אומר יפר שנא' במדבר ל לא יחל דברו אע"ג דלא חיל נדרה, אפ"ה צריך להפר מדרבנן, שלא תקל בנדרים ותעזור על כל יחל, והא אסמכתא בעלמא הוא,

דבר אחר לא יחל דברו מכאן לחכם שאין מתיר נדרי עצמו וכדלרשין הוא אינו מוחל, אלא אחרים מוחלין לו,

ביאורי הר"ן: וקשה צעני מאי ד"ה, דהא ר"ג דאמר יפר משום קטא [שייכות, וקירבות] דכל יחל קאמר [פ' כיון שנדרה אף שהנדר לא חל מ"מ יפר], ולא מדרשא דקרא ומאי דבר אחר ?

[לחא = שייכות, ואין פירושה מלשון מול, אלא בכמה מקומות אמרינן שמשום השייכות היה המול כך,

יבמות כט. משום לחא דידה' משום מול ידיה דאיסור מנא, האי לחא יחור לזון הוא,

נדרים מו. משום לחא דכל יחל,

נדרים עא: ואם תרצה תפרש דמשום לחא דהיכא דליכא ארוס אחרון נקט נמי כיון דצאיכא ארוס אחרון נראה רבותא הוא כדכתיבנא כנ"ל,

בבא מציעא קו. אף על גב דהוא צאגא אישתדוף, אמרינן: לחא ידיה (מול ידיה) גרס וסלקינן ליה,

בבא בתרא צו: דא"ל מוכר ללוקח לחא ידיך קגריס],

ונראה צעני דר"ג דאמר יפר, "דבריו" קדריש, דאפי' מידי דלא מיקרי נדר אלא דבר בעלמא אמר קרא דלא יחל, דהיינו דלא לקי עליה, אפ"ה כיון דאפשר בהפרה בלא הפרה לא יחל, והיינו דקאמר דבר אחר דהוא דבר גופיה דדריש ר"ג להכי, למידי אחרתא מדרש, דחכם אינו ממיר נדרי עצמו ומדברו הוא דמשמע לן הכי,

[ומביא ראיה דברייתא זו אתיא בר' יוסף] מאן שמעינן דאמר שלא אכחול ושלא אפקום דברים שבינו לבינה הויין, ר' יוסי דאילו לרבנן משום נדרי ענוי נפש הוא דמפר, וקתני דמפר משום דברים שבינו לבינה [ונפשט האיביעא, דר"י מיפר משום דברים שבינו לבינה],

[וחזור לפרש דברי הברייתא] אומר מר ושלא אשמש ממתני, יפר משום דברים שבינו לבינה, היכי דמי, אילימא דאמרה הנאת תשמישי עליך, למה לי הפרה הא משועבדת ליה,

אלא [כן תפרש] באומרת הנאת תשמישך עלי, וכרב כהנא דאמר רב כהנא הנאת תשמישי עליך [אם אשה אוסרת הנאתה על בעלה] כופה ומשמשותו, הנאת תשמישך עלי [אבל אם אוסרת הנאת בעלה על עצמה] יפר, שאין מאכילין את האדם דבר

אבני חן על מסכת נדרים

ומתריץ] מניין בשם ר"י [ר' יהודה] [אנו שניין במשנה שר' יהודה אומר בן אבל]
ר' חייא תנא לה בשם חכמים,

ופסק הרמב"ן ז"ל כר' יהודה, מדמי לה ר' חייא בשם חכמים, וכמנתי מזה בפ"ק
בס"ד,

ירושלמי - קונס הנייתי על בני עירי, אינו נשאל לזקן שיש שם, הנאת בני עירי עלי
נשאל לזקן שיש שם,

בעא מיניה רבא מרב נחמן תשמיש המטה לרבנן עיניו נפש
הוא, או דברים שבינו לבינה ונפקא מינה דמפר זין לעלמו זין
לאחרים, או דברים שזינו לבינה הוא, ולעלמו מפר לאחרים אינו מפר?

אמר ליה תניתוה [שנינו במשנה לקמן פד.] ונטולה אני מן
היהודים שאסרה הנאת תשמיש עליה,

דף פ"ב ע"א

יפר חלקו ומשמשותו, [ששם מתגרש. כ"י] ותהא נטולה מן
היהודים [שאסרה הנאת תשמיש עליה. כ"י],

ואי אמרת נדר עניו נפש הוי @ דאס איתא דתשמיש עניו נפש הוי,
אמאי תהא נטולה מן היהודים [הא] מהניא הפרמו זין לעלמו זין
לאחרים, ש"מ דברים שבינו לבינה הויין,

[ואומר שאין במשנה זו ראייה, ועדיין] לרבנן תבעי לך [אם תשמיש המטה
יהיה עניו נפש, או דברים שבינו לבינה, שמשנה זו אין להביא ראייה] **מושום**
דנטולה אני מן היהודים ר' יוסי קתני לה ולדידיה ודאי לא הוי עניו
נפש, וכדמיא צברייתא דלעיל,

דאמר רב הונא כוליה פירקין כולהו סתמי דהאי פירקא רבי יוסי
היא ר' יוסי קתני לה,

ממאי דכיון דקתני [במשנה בריש פרקין עט:] **ר' יוסי אומר אין אלו**
נדרים עיניו נפש ואיהו גופיה אמר אלו הן נדרים עניו נפש, למה ליה תו
למיתנא הרי זה יפר דברי רבי יוסי, שמע מינה מכאן ואילך
רבי יוסי היא אלא לאשמועינן דכוליה פרקין ר' יוסי היא,

ואכתי לרבנן תבעי לך, דלמא תשמיש עניו נפש הוא ומפר זין לעלמו זין
לאחרים.

ולענין הלכה - כיון דבעיין לא אפשיטא נקטינן לחומרא, ואינו מפר אלא משום
דברים שזינו לבינה,

ואיכא מ"ד דנהי דלא אפשיטא הכא, אפ"ה אפשיטא לה ממיימריה דשמואל דאמר
בסמוך, אצל הנאת פלוני עלי [דלכאורה כולל גם תשמיש] **מפר** [דהוי עניו נפש
[והוה דעת הרמב"ם בפירוש המשניות בסוף פירקין שכתב דלרבנן הוה תשה"מ
עניו נפש. רש"ש], אבל הר"ן דוחה דבריהם ואומר], ואי מהא לא אריא דכי

קאמר מפר דברים שיש זקן עניו נפש קאמר, ואכתי מניין למימר ד[ב]תשמיש
המטה אין צו עניו [נפש. כ"י].

[ענין חדש] **אמר שמואל משמיה דלוי כל נדרים בעל מפר**
לאשתו והוא דהוה נדרי עניו נפש **חוץ מן הנאתי על פלוני** [שאמר
האשה על אדם אחר שלא יהנה ממנה], **שאינו מפר** דהא לא הוי לה עניו
נפש, **אבל הנאת פלוני עלי מפר** דכיון דאית צה עניו נפש אע"פ שלא
נדרה אלא [מאמר] [מאמר. כ"י] יפר,

[המשנה לעיל עט:],

ואלו הן נדרים עניו נפש,

*1. אמרה קונס פירות העולם עלי הרי זה יכול להפר,

*2. פירות מדינה זו עלי, יביא לה ממדינה אחרת [ואינו יכול להפר],

*3. פירות חנווני זה עלי אינו יכול להפר,

*4. ואם לא היתה פרנסתו אלא ממנו הרי זה יפר,

תנן [במשנתנו] **פירות מדינה זו עלי, יביא לה ממדינה אחרת**
אצל פירות אותה מדינה [שאסרה] מיתקרי עליה, ואינו יכול להפר, וכ"ש כאומרת
הנאת פלוני עלי שאינו יכול להפר [שהרי יש אנשים אחרים שתוכל ליהנות
מהם]?

[ומתריץ] **אמר רב יוסף** [דמתני' ביירי] **דקאמרה** [רק פירות אלו]
שתביא [אתה. ד"ם] כגון דקאמרה פירות מדינה זו עלי אס כביאס אתה
[אמרה בן על בעלה], אצל כשיביאס אחר לא אסרתם [אסרתם. כ"י] עליה, וכיון
דיש לה תקנה כזאת פירות של אותה מדינה ע"י אחר, לא דמי להנאת פלוני עלי,
דלית לה תקנה ליהנות מאותו פלוני,

ביאורי הר"ן: [ומקשה] וכ"כ הוה ליה למיתני יביא לה אחר מפירות אותה
מדינה ?

[ומתריץ] איכא למימר דמש"ה קתני יביא לה ממדינ' אחר, משום שאס לא היתה
לה תקנה ע"י צעל, אע"ג דאית לה תקנתא ע"י אחר מפר,

דהא רישא [*1] דלמרה קונס פירות עולם עלי, דקתני הרי זה יפר, [ביירי]
[ב]ד[אמרה שתביא אתה מתוקמא דומיא דסיפא, ואפ"ה אע"ג דאית לה תקנתא
ע"י אחר, כיון דלית לה תקנתא ע"י צעל קתני הרי זה יפר, משום דה"ל כאומרת
הנאת פלוני עלי, ומש"ה קתני סיפא יביא לה ממדינה אחרת, לומר דטעמא דמני
מפר צרישא לימיה צסיפא, דאילו רישא משום דלית לה תקנה ע"י צעל מני מפר,
אצל צסיפא כיון דאית לה תקנה ע"י צעל, לא יפר,

חידושי הר"ן: [פי' דרק אם היא אוסרת על עצמה מקום או אדם "לגמרי" או
יכול הבעל להפר, ולכן אם אוסרת עליה רק מדינה אחת, אין שום צד שנאסר
לגמרי, שהרי הבעל יכול להביא ממדינה אחרת, וגם ממדינה זו יכולה להביא ע"י
אחר, אבל כשאוסרת כל פירות העולם ע"י בעלה הרי כל מה שתביא בעלה
נאסר עליה לגמרי, ואף שאחר יכול להביא לה מ"מ יכול הבעל להפר],

ת"ש [מסיפא. ד"ם] [מהמשך המשנה [*3]] **פירות חנווני זה עלי,**

אבני חן על מסכת נדרים

מאדם אחד יפר לה בעלה,

2 ואיכא נסחי דגרסי אלא מדסיפא דלא מייתי בעל הוי, רישא דקא¹ מתיא היא, והכל הולך לטעם אחד, דה"ק מדסיפא ע"כ מיירי דמתסרא אע"ג דלא⁴ מתיא (להו. כ"י) [בעל ?] להנהו פירות (בעל ?), רישא נמי מיירי דההוא גוונא גופיה, דאע"ג⁵ דמתיא להו היא גופיה, מתסרו עלה,

3 ואיכא מו נסחי אחריתא דגרסי, מדסיפא דקא מייתי בעל הוי, רישא דקא⁴ מתיא איכי, וה"פ מדסיפא [4] ע"כ בשאי אפשר לה ליהנות מאותן פירות אלא ע"י בעל, כגון שאין המטוני רוצה (להקפיד) [להקפיד. כ"י] ע"י אחר, אלא לו, וזכא"ג אי אפשר לה ליהנות מן הפירות אלא אם תעבור על נדרה, וע"כ לדידך דמוקמת⁶ לה בדאמרה ליה שתצא אמה צבי ה"ג עסקין [שלא יתן בהקפה אלא לבעלה], דאי לא אמאי יפר, רישא [3*] נמי דקא¹ מתיא איכי, דרישא נמי ע"כ דומיא דסיפא היא, בשאי אפשר לה ליהנות אלא באיסור [פי' שדומין לדבר זה], כגון שנדרה הנאת פירותיו ואפי' תקנס היא צעמא [פי' שיהיה מי שיהיה],

[פי' דלפי גירסא א' וב', קושית הגמ' היא שאי אפשר לאוקים סיפא שנדרה רק אם יביא בעלה הפירות, אלא נדרה לאסרם בכל אופן, וא"כ גם רישא צריך לאוקמה כן [והדרה הקושיא על שמואל], אבל לפי גירסא ג' קושית הגמ' היא שכמו שהסיפא מיירי באופן שאינה יכולה ליהנות מהפירות אלא באיסור, שרק בעלה יכול לקנות בחנות, כן מיירי הרישא שאינה יכולה ליהנות אלא באיסור, דהיינו כשאסרה על עצמה גם היא תביאם, וא"כ קשה לשמואל אמאי לא יפר. פי' ולכל הג' גירסאות עיקר הקושיא הוא להביא ראיה דרישא מיירי שאסרה הפירות על עצמה בכל אופן],

וכל הנסחאות עולות לטעם אחד, אלא דנסחא קמייתא מיוסורא עפי,

יש כאן ג' גירסאות:

- 1 אלא מדסיפא דקא מייתא היא הוי, רישא נמי דקא מייתי היא.
- 2 אלא מדסיפא דלא מייתי בעל הוי, רישא דקא מייתא היא.
- 3 אלא מדסיפא דקא מייתי בעל הוי, רישא דקא מייתי איהו.

אלא רישא [3*] [ד'אין. ד"ס] יכול להפר, (ו)דקא. ד"ס¹ מתיא היא [פ' הא דקתני פירות חנווני זה עלי אינו יכול להפר, מיירי שנדרה גם אם היא תקנה בחנות],

דף פ"ב ע"ב

ומתני' רבי יוסי היא [דמוחמיר בהפרה, אבל לרבנן מפר, ושמואל כרבנן. תוס'], [והא דאמרינן במתני' שאינו יכול להפר, היינו אליבא דר' יוסי משום נדרי עניי נפש, אבל מיפר משום דברים שבינו לבניה, שכיון שאינו יכול לקנות בחנות זה הוא עושה מריבה בינו לבניה [וראה תוס'], אבל שמואל סבר כרבנן שאם

אין יכול להפר? הכא נמי דקא אמרה שתביא אתה ומש"ה כיון דאפשר לה למהטוני מפירות ההוא חנווני גופיה ע"י אחר, ואיכו נמי מני מייתי לה מדוכתא אחריתא, אין יכול להפר,

[אי הכי אימא סיפא [סוף המשנה 4*]] אב. ד"ס] לא היתה פרנסתו אלא ממנו הרי זה יפר,

ואי אמרת דקא אמרה שתביא אתה, אמאי יפר ה' מני[א] למהטוני מההוא חנווני ע"י אחר, [פי' דבשלמא אי לא מיירי שאמרה שתביא אתה, מובן שאם אסרה ליהנות מחנווני לא יפר, שיקנה מחנות אחרת, אבל אם אין לבעלה מי שיתן לו בהקפה יכול להפר לה, אלא אי מיירי שאמרה שתביא אתה, מה נפק"מ הלא גם מאותו חנות יכול להביא ע"י אחר ?],

[פי' שררי מן הסתם החנווני יתן בהקפה, גם אם יבא אחר ליקח, וא"כ אמאי יפר אי מיירי שנדרה אם תביא אתה, אלא וודאי צריך לומר שנדרה שלא ליהנות מחנווני זה בכל אופן, או לפי גירסא השלישית כיון דסיפא מיירי שלא יתן החנווני לאחר, א"כ גם רישא מיירי שלא תוכל לקנות מחנווני זה כלל. ומסקנת הגמ' דאח"כ לשמואל אליבא דרבנן יכול להפר לה אם אסרה עליה פירות חנוני זה או מדינה זו, ורק אליבא דר' יוסי לא יפר],

[ולפי שראיתי בכ"י נוסחאות אחרים, וכדי שלא להפך את כל נוסח הדפוס, אכתוב בפנים את נוסח הכ"י, ואציין במספרים את נוסח הדפוס: 1. מיתא, 2. דקמיתא, 3. דקמיתא, 4. מייתי, 5. דמיתא, 6. ליה,

[גירסא שניה, מפורש לקמן] אלא מדסיפא דלא מייתי בעל הוי, רישא דקא מייתא היא [פ' לא רק כשמביא הבעל אלא גם אם מביא האשה, או יהיה מי שיהיה],

1 [גירסא ראשונה] אלא מדסיפא דקא¹ מתיא היא הוי, רישא נמי דקא¹ מתיא היא, כך היא עיקר הגירסא,

וה"פ מדסיפא דקתני [ואם לא היה פרנסתו אלא ממנו] הרי זה יפר, מתוקמא על כרחך שאסרה עליה פירותיו אפי' היכא² דקא מתיא היא [שהאשה או משהו אחר מביא הפירות], דאי לא [אסרתינו] [אסרתנהו. מ"ד] עילוי אלא היכא³ דקא מייתי להו בעל, אמאי יפר, אלא ודאי בכל ענין [אסרה] [אסרס. כ"י] על עצמה, רישא [3*] [לעיל בגמ' קורא לבבא זו "סיפא"] נמי דקתני פירות חנווני זה עלי אין יכול להפר, דההוא גוונא נמי מתוקמא, ופ"ה קתני אין יכול להפר, דהא ליכא מידי צין רישא לסיפא, אלא דנרישא מיירי שלל היתה פרנסתו ממנו בלצד, וסיפא קתני אם לא היתה פרנסתו אלא ממנו, [והדרה קושיא על שמואל לדוכתה, למה ברישא כשאסרה על עצמה פירות מדינה זו אינו מיפר שיכול להביא ממדינה אחרת, ואם אשה אסרה ליהנות

אבני חן על מסכת נדרים

אינה יכולה לקנות עוד בחנות זה הוא בבל ענוי נפש,

דאמר רב הונא כוליה פרקין ר' יוסי היא [ראה ר"ן שלחתיך הקישיא לא היה צריך להביא דברי רב הונא, שהרי במשנה לעיל עמ': כתב בפירוש שהוא אליבא דר' יוסי],

כלומר אין ודאי קושטא קאמרת, דרישא מיתוקמא בשאסרה עליה פירותיו של אותו חנווני אפי' כשפצאם היא, ומיהו לא קשיא לשמואל, דמתני' כולה ר' יוסי היא, ולר' יוסי אין הכי נמי דאין יכול להפך משום נדרי עינוי נפש [שאין זה נקרא נדרי ענוי נפש, וגם לא דברים שבינו לבינה ולכן אינו יכול להפך].

ושמואל דאמר מפר סתמא, [לא רק משום דברים שבינו לבינה בר' יוסי, אלא] ואפילו משום עינוי נפש, משמע [ד]כרצנן ס"ל,

ביאורי הר"ן: והאי דלצטריך למימר הכא דאמר רב הונא כוליה פירקא רבי יוסי היא, לאו משום הא מתניתין גופא, דזהא הא מסיים זה דברי ר' יוסי, אלא משום דהש"ס דילמא הוה פריך ליה מאידך מתניתין, דקמי קונס שאני נהנית לצריות אינו יכול להפך [פי' וקשיא לשמואל דאמר הגאון פלוני על מפר] וסתמא קמי ולא מפרש זה דברי ר' יוסי, להכי הקדים ואמר ליה דכולה פרקין ר' יוסי היא, וליכא למיפך מינה כלל דשמואל דאמר כרצנן,

ומאי [והא דאמרינן במתני' אליבא דר' יוסי] **אין יכול להפך**, [היינו לא שאינו יכול להפך כלל, אלא שאין בוה] **משום עינוי נפש, אבל מפר נדרים** [אלו] [משום דברי] **שבינו לבינה**,

ביאורי הר"ן: והאי דלצטרכינן נמי לאורוכי ולמימר ומאי אין יכול להפך, משום עינוי נפש, אכל מפר נדרים משום דברי שבינו לבינה, אע"ג דלפרוקה ל[ד]שמואל לא הוה מצטריך לן, אלא למימר דהא מני ר' יוסי היא, ושמואל דאמר כרצנן ?

[ומתריץ] היינו טעמא משום דאם איתא דלר' יוסי לא מני מפר אפי' משום דברים שבינו לבינה, ליכא למימר דליהוי לרצנן נדר שיש בו עינוי נפש # [שאין סברה לומר שמחלקותם רחוקה כל כך, מקצה אל הקצה]. דהא ארצן ולא ארצן דלרצנן הוי עינוי נפש, לרבי יוסי הוי דברים שבינו לבינה, משום הכי אמר' דלר' יוסי נמי דברים שבינו לבינה הויין [ראה תוס' שכתבו דבין שנדרה פירות חנווני עלי, לא יוכל הבעל ליקח ממנו, ומיקרי בינו לבינה. בשם הר"ר יונה נ"ע], הלכך שפיר מצינן למימר דלרצנן מפר משום ענוי נפש.

וכיון דאסיקנא דשמואל דאמר כרצנן נקטינן כותייהו, ואע"ג דכולה פרקין רבי יוסי היא, לאו סתמי מינה, דכיון דקתני תנא, דברי ר' יוסי יתירא [בסיום המשנה לעיל עמ':] הוה ליה כאלו תנן כהניא דכולה מתניתין אמר ר' יוסי, וכן דעת הרמב"ן ז"ל, וכבר כתבתי זה למעלה (דף פא),

[שיטת אחרת] אכל אחרים אומרים דלמסקנא שמואל כר' יוסי מתוקמא, והכי קאמר מתני' רבי יוסי היא, ומאי אין יכול להפך משום נדרי עינוי נפש, אכל משום דברים שבינו לבינה מפר, ושמואל נמי משום דברים שבינו לבינה אומר דמפר וכרבי יוסי,

ולא נהירא דאם כן לא הוי לן למימר מתני' ר' יוסי היא, דאמר רב הונא כוליה פירקין ר' יוסי, דכיון דאמר' דמתניתין דקתני לא יפר משום נדרי עינוי נפש קאמר, ושמואל דאמר מיפר משום דברים שבינו לבינה, כהכי סגי לן לפרוקה לדשמואל, ומאי איכפת לן מו מתניתין מני, אלא ודאי כדאמרינן:

[ענין חדש] **אמר רב יהודה אמר שמואל, נדרה משתי ככרות כגון דאמרה שמי ככרות אלו עלי באחת מתענה** שהיא פת נקיה **ובאחת אין מתענה** שהיא פת קיצר **מתוך שהוא מפר למתענה** מפני שיש בה עינוי נפש **מפר לשאינו מתענה** אע"פ שאין בה עינוי נפש, דכיון דשתייה (דבר) [צ"ע] אכילה, מפר לשאין מתענה כגורא דמתענה, ואפי' הפר סתם, כל הנדר מופר,

ורב אסי אמר ר' יוחנן מפר למתענה ואין מפר לשאין מתענה משום דלית ליה הך גררא, הלכך אפי' הפר בפירוש למתענה ואין מתענה אינו מופר לשאין מתענה כן פירשו רבותי [ז"ל], [אינו מופר משום דהותר מקצתו, דדוקא גבי הותרת חכם הוא דאמרינן הכי משום דנעשה הנדר טעות מעיקרו, דילכך כיון דהותר מקצתו הותר כולו, שלא היה דעתו אלא שיהא כל הנדר קיים, אבל הפרת הבעל שהיא מבאן ולהבא, מה שהותר הותר, והשאר עומד באיסורו. ר']

ולא ראימי לאחד מהם [שיאמר ?] כגורא דשמואל [על זה שאומר שמואל שהכבר שמתענה, גורר את הכבר שאינו מתענה] טעם [נכון. ח"ש] למה, ונראה צעני דשמואל ורבי יוחנן כהכי פליגי, משום דקרא כתיב [במדבר ל יד בל-גדר ובל-שבעת אשר לענת נפש אישה וקיימנו] ואישה יפרה, ומפקינן מהאי קרא לקמן (דף פז) דצריך הבעל שיפר כל הנדר, דיפרו כוליה משמע, ואם הפר מקצתו אפי' מה שהפר אינו מופר, שכן היא עיקר הגירסא כהניא שמעמא דלקמן, וכמו שנכתוב עליה בסעיפתא דשמיא,

משום הכי קאמר דכיון שנדרה משתי ככרות, הרי (כנדר) [הנדר. כ"י] אחד, וא"א לו להפך לתלפזין, דיפרנו כתיב, משום הכי מתוך שהוא (צריך) ??? [מדנין. כ"י] להפך, ויכול להפך למתענה משום עינוי נפש, מפר ג"כ לשאין מתענה, דאי אמרת לא מני מיפר, נמצא שאף הפרתו למתענה אינו כלום, וכיון דרשמנא יהיב ליה רשותא להפך נדרים שיש בהן עינוי נפש, על כרחיך מפר אף בשאין מתענה, דמתענה בשאין מתענה תליא, ואי אמרת לא מני מפר איכא עינוי נפש,

ורב אסי אמר ר' יוחנן, מפר למתענה ואין מפר ל[מה] שאין מתענה, דסבירא ליה דנהי דיפרנו אמר רחמנא, דמשמע כוליה ולא פלגיה, היינו לומר שצריך להפך כל הנדר שהוא יכול להפך, דיפרנו דקרא אענוי נפש קאי, הילכך כל שהפר כל מה שיש בו עינוי נפש, כהכי סגי, ויפרו קרינן ביה, ומשום הכי מפר למתענה ואין מפר לשאין מתענה,

וכי תימא א"כ דסבירא ליה לשמואל דיפרו אכולה נדר קאי, ואפי' להיא פלגא דליתיה מהנהו גווי דמצי בעל מפר, וכדכתיבנא, תקשי ליה מתניתין דתנן [לקמן 5] נטולה אי מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו ותהא נטולה מן היהודים, ואמאי, נימא כיון דיפרו אמר רחמנא מתוך שמפר חלקו מפר נמי חלק היהודים,

אבני חן על מסכת נדרים

דנלוא הכי לא אפשר ?

[ומקשה] א"ל אביי הא "קרבן" לחצי נזירות איכא צממיה, דמדקאמרמז אין נזירות לחלאין ולא קאמרמז אין חלאין צממיה, משמע דנזירות עצמו הוא דליכא חלאין, הא (יש קרבן לחצי נזירות) [בקרובן איכא חלאין. כ"י] כגון שגדרה ומנחה ט"ו יום והפר לה בעלה, ונמצא מבטל ט"ו יום הבאים, אבל ט"ו יום שמנחה כבר לא נעקרו, דקיימא לן בפרק מי שאמר הריני נזיר (נזיר כב) דבעל מיגו גימ, ומתמה אביי היאך חביא קרבן על מקלמז מנין?

[ומתריץ] אלא אמר אביי אין נזירות לחצאין ואין קרבן לחצאין כי היכי דאין נזירות לחלאין, שאי אפשר להפר מקלמז, דהיינו יין ותאכר עדיו צוג וחרגן, הכי נמי אין קרבן לחלאין דכל שהפר לה הבעל צמז מנין נזירות, ונמצא מנין אותן ימים הבאים, שזו אינה מביאה קרבן בשביל מקלמז מנין נזירות שמנחה כבר, שלא אמרה חורה להביא קרבן לחלאין, אלא על מנין נזירות שלם,

[ומקשה] מיתביי האשה שגדרה בנזיר [ונשמא] והפרישה בהמתה, ואח"כ הפר לה בעלה, מביאה חטאת העוף ואינה מביאה עולת העוף,

[צריך להקדים כאן דנזיר טמא מביא חטאת [עוף] עולה [עוף] ואשם [כבש בן שנה], ונזיר טהור מביא [כבש בן שנה] לעולה [וכבשה בת שנה] לחטאת [ואיל] לשלמים],

כלומר שנטמאת כבר קודם הפרשתה של צהמה, דכיון דקמי מביאה חטאת העוף, ממילא משמע דנטמאה, שאין נזיר מביא חטאת העוף אלא על עסקי טומאה, והא דקמי והפרישה צהמה היינו לאשם, שכן נזיר טמא מביא צהמה לאשם, ולרבותא נקטה לומר שאע"פ שהפרישה צהמה קודם הפרה, אפי' הכי אין מביאה עולת העוף משהפר לה, [לפי המסקנא דמביאה חטאת העוף על הספק על שציערה עצמה מן היין [כדמפורש בנזיר כ"ב ע"א] אפשר לפרש דמירי גם בלא נטמאה, ולכן לא אמר התנא וניטמאת כמו שאמר התנא באידך ברייתא. תפארת ציון]

ואי אמרת אין קרבן לחצי נזירות שמנחה כבר, שזין שלא השלימה מנין שלם, אף מה שמנחה לא חשיב ולא מקרי נזירות, אם כן אמאי מביאה חטאת העוף אמאי מביאה חטאת העוף על טומאה שאירעה לה, והא לא מקריא נזירות כלל,

ואלא מאי יש קרבן לחצי נזירות, שלש בהמות בעי לאתויי אם לא נטמאת, דהיינו חטאת עולה ושלמים, והשם שנטמאת יש לה להביא אשם ועולת העוף וטמאת העוף,

אי נמי אפי' נטמאת צעיר לאתויי שלש בהמות [פי' כמו שמביא לאחר נזירות טהרה] דכיון דבעל לאו מיעקר עקר, אלא מיגו גימ, מהפריה ואילך נמצא דחצי מנין נזירות שמנחה צמז מנין עומד,

ואי סלקא דעתך יש קרבן לחצי נזירות [לכאורה מילים אלו מיותרים קצת שהרי בהא מיירי, והר"ן רק חוזר על המדובר כבר] היה לה להביא קרבנות של נזירות דטהרה אחר שמתערב כדאמרין צמז אחר מלמא,

[ראה רמב"ם הלכות נזירות [פ"ו ה"ד] וז"ל נטמא אחר יום מלאת שהוא יום הבאת קרבנות טהרה וכו' וכיצד יעשה מביא קרבנות טומאה כשיטתר ומגלה

איכא למימר דאפשר דסבירא ליה לשמואל דיפרטו דמשמע כוליה ולא פלגיה, צעינו נפש צלמוד הוא דכמי, ולא אשכחן ליה צדצרים שציו לצניה, וצממתימין דלקמן וצצרימא דמיימי עלה צגמרא, צנדרי עיניו נפש נקיט לה, ולא צדצרים שציו לצניה,

ומילתא דשייכא צעממא היא, דנדרי עיניו נפש משום קפידא דידה הוא דמצי מפר, דעיניו צבה היא, ומשום הכי אינו צדין שיפר לחלאין דהא מעני (נ)ה טפי [בשהיא רואה שאין רפואה למכתה. ת"צ עיי"ש], אבל צדצרים שציו לצניה משום קפידא דבעל הוא, הלכך צמאי דלא קפיד [שאין בינו לבניה] לא קפיד וצמאי דקפיד שרי ו[ח]יל אדנפשיה [פי' מתיר והולך לעצמו], כן נראה צעינו,

ואיכא דאמרי בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן, נדרה משתי ככרות באחת מתענה ובאחת אין מתענה, מהו? א"ל מפר למתענה, ואין מפר לשאין מתענה,

איתיביה האשה שגדרה בנזיר והיתה שותה יין ומטמאה למתים

דף פ"ג ע"א

הרי זו סופגת את הארבעים [ואף דמילתא דפשיטא היא] מפרשין צמסכת נזיר (כא) דמשום גררר דסיפא נקטה,

הפר לה בעלה והיא לא ידעה שהפר לה, והיתה שותה יין ומיטמאה למתים אינה סופגת את הארבעים,

[ומקשה] ואי אמרת [כדברי ר' יוחנן לעיל] מפר למתענה ואין מפר לשאין מתענה, דלמא מן יין דאית לה צערא הפר לה, מן חרצין ומן זג לא הפר לה, דהא לא אית לה צערא (י)האי דאמרי' דלמא לאו דווקא, דאפילו הפר לה צהדיא מזג וחרגן לר' יוחנן דאמר אין מפר לשאין מתענה לא מהני משום טעמא דכתיבנא [פי' דהא ס"ל לר' יוחנן דדברים שאין בהן עניו נפש אינו יכול להפר אף ע"י גרידה],

ותספוג את הארבעים ואם איתא דהכי הוא, ה"ל לחגא לאשמועינן הכי צבותא דאפי' הפר לה בעלה סופגת [אם הארבעים, ומדלא קמי הכי וקמי אינה סופגת משמע דלעולם אינה סופגת. כ"י, וראה רש"י] ואפילו צוג וחרגן?

[ומתריץ] אמר רב יוסף אין נזירות לחצאין דכיון דלא משכחמז נזירות שלא יחול אף על זג וחרגן [גם בלא מלח "אף" היה מובן כוונתו, ו"אף" פירושו על יין וכו' וגם זג וחרגן] כי אמר צממנא יפרטו [פי' וגבי נזיר כתיב "לנדר נדר" נזיר לחזור במדבר ה' ב', וגבי נדרים כתיב במדבר ל' יד כְּלִי־צֶדֶד וְכָל־שִׁבְעַת אִפְסָר לְעֵגֶת נֶפֶשׁ אִישׁוֹ, יִקְבְּצוּ וְאִישׁוֹ יִפְרְצוּ] דמשמע כוליה, על כרחין אפילו על זג וחרגן קאמר [משא"כ בשתי ככרות, אין כבר אחת תלוי בהאחרת],

אבני חן על מסכת נדרים

[וראה בגמ' שיכולים לפרש המשנה בא' משתי פירושים, או שמי שנדרה ליהנות מן הבריות, יכולה היא ליהנות בלקט וכו' או שהוא טעם למה אינו יכול להפר] ויכולה היא ליהנות בלקט שכחה ובפאה דכיון דכתיב צה מעוז (ימירה. כ"י, רש"י) ולא כתיב צה נמינה, לית צה טונת הגלה לצעלים, הלכך כי שקלה לקט שכחה ופאה, אינה נהנית משל צריות, וצגמרא מפרש למתני',

קונם כהנים ליום נהנים לי, יטלו על כרחו [נוטלים הכהנים והלויים תרומה ומעשר מפירותיו של המדיר על כרחו, שהרי התרומה והמעשר אינו שלו אלא שלהם, ואף טובת הנאה שיכול לתת למי שירצה אין לו בהם, שהרי כל הכהנים והלויים מודרים הנאה ממנו, ואסור לו ליתן לשום אחד מהם, וכן אינו יכול לעכבם לעצמו. משניות המבוארות],

כהנים אלו, וליום אלו נהנים לי, יטלו אחרים [אבל המודרים אסורים ליטול, שהואיל וברשותו של המדיר ליתן לאחרים, הרי יש לו בהם טובת הנאה. משניות המבוארות].

נב: אלמא אפשר דמתזנה מדייליה [מבעלה], מכלל דבעל לאו בכלל בריות הוא, [7] קא סלקא (דעתך) [דעמיה. כ"י] דסיפא דקמי יכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה, לאו סיומא דרישא וטעמא דידה היא, דמשום הכי אין יכול להפר מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה [פ' דקם"ד שזה שאומר בסיפא ויכולה היא ליהנות וכו' אין זה נתינת טעם למה אינו יכול להפר ברישא],

דאם אימא [שהוא טעם למה אינו יכול להפר] הוה ליה למתני הכי "מפני שיכולה ליהנות" [ולא "ויכולה היא ליהנות"].

ועוד דאם אימא דבעל צכלל צריות הוא [פ' כיון שצריך להטעם שיכולה ליהנות מלקט וכו' ולא סגי במה שהיא יכולה ליהנות מבעלה הרי שעי' שאסרה עליה בריות גם בעלה בכלל] היכי קמי דמפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה אין יכול להפר,

וכי צעל וכולוה צריות [שאינה יכולה ליהנות מהם] גריעי מחנוויי שלא היטה פרנסתו אלא ממנו דאמרין לעיל יפר, אלא ודאי כי קמי אין יכול להפר היינו טעמא משום דאפשר דמתזנה מצעלה דבעל לא הוי צכלל צריות, הלכך לא מקרי עיניי נפש ולא יפר,

וכי תימא אכתי היכי אחיא שפיר, דהא ודאי צעל אין פרנסתו אלא מן הצריות והוה לה צריות מחנוויי שאין פרנסתו אלא ממנו דאמרין. כ"י יפר ? לאו קושיא היא דהתם אסרה לה לפירות מחנוויי אפילו בזמן שיצאם לה צעל וכדאסיקנא לעיל הלכך יפר אכל הכא לא אסרה אנפשה פירות הצריות אלא הנאת הצריות הלכך כל היכא שהצעל לוקח אותם מותרת בהן שאינה נהנית מן הצריות אלא מן הצעל,

אימא סיפא יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה, אבל מדבעל לא אכלה דאי אכלה מצעל היכי מותרת בלקט שכחה ופאה, דהא לא עיניי היא,

[ואין להקשות ושמה גם בעלה עני ? דהוכחת הגמ' הוא מלשון המשנה דקאי על כל הנשים וגם אלו שבעלן עשירים שיכולים ליהנות מלקט שכחה ופאה],

תגלחת טומאה ומתחיל נזירות שלשים יום ומלגה תגלחת טהרה ומביא קרבנות טהרה וכו'. עכ"ל. ולפ"ז מפרש הר"ן קושיית הגמ' דאם נאמר דיש נזירות לחצאין מדוע לא נאמר ג"כ שאם הפר לה בעלה ונטמאה שתביא קרבנות טומאה ואח"כ תביא קרבנות טהרה],

[ומתריץ] אלא לעולם אין קרבן לחצי נזירות, וחטאת העוף דמתיא, משום דחטאת [העוף אתיא. ד"ס] על הספק וכיון דקיל כולי האי, דעל הספק נמי צאה, ואינה נאכלת, אחיא נמי לחצי נזירות,

[ומקשה] איתיביה לר' יוחנן פריך, דאמר אין מפר לשאין מתענה האשה שנדרה בנזיר ונטמאת, ואחר כך הפר לה בעלה, מביאה חטאת העוף ואין מביאה עולת העוף דאין קרבן לחצי נזירות, דכיון דהפר לה צעלו כל דיני נזירות מכאן ואילך ואי אמרת מפר למתענה ואין מפר לשאין מתענה

דף פ"ג ע"ב

דלמא מיין דאית לה צערא הפר לה, מטומאת מת דליה לה צערא לא הפר לה ונמצא שאפילו לאחר ההפדה היא מזהרת על הטומאה, וכיון שכן לא מיקרי לגבי טומאה חצי נזירות, שהרי חייבת היא להשלים כל מנין נזירותה צטהרה, אלא ודאי משמע דמתוך שמפר לין שמתענה זו מפר לטומאה שאינה מתענה?

אמרי טומאת מת נמי אית לה צערא,

האי דפריך ליה הכי, ולא פריך אין נזירות לתלפין כדפריך לעיל [שאינו מפר לין, ולא לזוג וחרצין]. משום דטומאה אינה תלויה בנזירות, דאשכחן נזירות צלא טומאה, שהרי נזיר שמשון אסור ציון ומטמא למתים, כדאימא פרק קמא דמס' נזיר (ד), וכיון דלא תלוי טומאה בנזירות, אפשר נמי דאימא לאיסור טומאה צלא איסור שאר דיני נזירות,

אי נמי דקושטא דמילתא צעי לתרואי, דלא כדקסקלא דעתא דאין צטומאת מת צער, דלימא, אלא צערא אית לה, ונ"מ שאם נדרה שלא תלך לצית האכל צעלה מפר לה משום עיניי נפש,

דכתיב קהלת ז ב והחי יתן אל לבו, ותניא היה ר' מאיר אומר מאי דכתיב והחי יתן אל לבו, דיספור יספרון ליה [בלומר יספור לאינשי כי היכי דיספרון ליה נמו, והיינו והחי יתן אל לבו שישתדל לעשות עם אחרים כדי שיזכה ויעשו לו כמו כן, ולעיל מיינה כתיב טוב ללכת אל בית אבא וגו'. רש"י, ולכן האשה שנדרה שלא ליטמא למתים דואגת שאם לא תלך להתעסק במתים גם לא יבואו ויש לה צער בזה] **דיבכו יבכו ליה, דיקבר יקברוניה:**

מתני': קונם שאני נהנה לבריות מה שאני נהנית מן הצריות יהא עליי כקונם אינו יכול להפר דאע"ג דאמר שמואל [לעיל. כ"י] [פב:] הגאח פלוני עליי יפר, הא אסקינ עליה דשמואל כרצנן סבירא ליה דמיקלני. ח"ש צעיניי נפש, וכולה פירקין [ומשנה זו בכלל] רצי יוסי,

אבני חן על מסכת נדרים

אלמא בעל בכלל בריות הוא?

1) אמר עולא לעולם [בעל] לאו בכלל בריות הוא פירוש לעולם צעל לאו צכלל צריות הוא, ומשום הכי אין יכול להפר דהא מתונה מיניה דצעל,

ועוד דאפי' צעל עני הוא אין יכול להפר מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה ומצעל נמי לא מתסרא, דאי מתסרא ציה, [אז] משום שיכולה ליהנות צלקט שכתה ופאה צלחוד, לא אמרינן דלא יפר, דלא גרעי צריות וצעל מתנווי שלא היתה פריסתו אלא ממנו, דקיימא לן יפר,

2) רבא אמר, לעולם בעל בכלל בריות הוא, ומה טעם קאמר, מה טעם אין יכול להפר, מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה [ד או ו ?] צצירה ליה לרצא דאף על גב דלא קמני מפני שיכולה ליהנות, ממילא משמע דמה טעם קאמר,

ביאורי הר"ן: וקשיא טוצא ולרצא מי גרין? צריות וצעל, מפירות טנווי שאין פריסתו אלא ממנו, דקמני יפר משום עיני נפש, ואפילו לר' יוסי ?

ומירן הר"מ צר שניאור זכרונו לצרכה, דהכא צצלקטה לקט שכתה ופאה ויכולה היא ליהנות ממנו, וכדקמני יכולה היא ליהנות צלקט שכתה ופאה, והלכך לא יפר, ולעיל צצנדרה צימות הגשמים, שאי אפשר לה ללקט ומשום הכי יפר,

3) ר"נ אמר לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא ומשום הכי לא יפר, שאם לא היתה יכולה ליהנות ממנו [שיכולה ליהנות מבעלה], אפי' שיכולה ליהנות צלקט שכתה ופאה עיני נפש הוי ומפר והכי קתני נתגרשה יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה דלית צהו טוצת הנאה, דעוצה כתיבא צהו,

וקא משמע לן דלכשנתגרשה יחזור הצעל להיות צכלל איסור הצריות, ואין לה ליהנות אלא צלקט שכתה ופאה, כך פירשו הראשונים זכרונם לצרכה, וכן הוא צמדושי הרשב"א זכרונו לצרכה צס המוספחא.

[בקיצור:

* פירוש דברי ר"נ שלאחר שתתגרש תהיה אסורה ליהנות מבעלה,

* ולפ"ז הא דאמרינן בירושלמי, דפליגי ר' ישמעאל ור"ע בנודר שיהיה אסור מיורדי הים שלשים יום מהיום, ובתוך חל' יום נעשה אדם יושב יבשה, וקי"ל כר"ע שאמר שאסור ליהנות ממנו דאולינן בחר הזמן שאמר הנדר, ואז היה מיורדי הים,

* ונמצא שהירושלמי סותר את דברי ר"נ, שרב נחמן אומר שאסור אשתו ליהנות ממנו לאחר שתתגרש, ואי קי"ל כר"ע הא אולינן בחר זמן שאמר הנדר, ואז היתה אשתו והוא לא היה בכלל בריות שאסרה על עצמה,

* ומקשה וכי תימא שר"ג סבר שמשנתנו אינה לפי ר"ע, אלא כר' ישמעאל דסבר דאולינן בחר זמן חלות האיסור הגם דלא ס"ל כן?

* ותירץ שיש משנה לקמן דאתא כר"ע, ומשמע שכל הפרק הוא לפי ר"ע, ונמצא שר"ע סבר דאולינן בחר חלות האיסור, ולא בחר אמירת הנדר, דלא

בירושלמי דסבר דר"ע הלך בחר זמן אמירת הנדר,

* והר"ן מסביר שאין שייכות בין שיטת הירושלמי לשיטת הבבלי, כיון שהבבלי סובר, שבכל מקום אולינן בחר לשון בני אדם, מה שנכלל בלשונו, והמחלוקת של ר"י ור"ע לקמן הוא רק מדרשת הפסוקים, אבל לפי הירושלמי פליגי ר"י ור"ע בסברה,

* וכן משמע מוגמ' בב"ב דאולינן אחר לשון בני אדם,

* ובתירץ שלכן מביא הרמב"ן את דברי הירושלמי, כיון שיש בירושלמי אופן דליתא בבלי, ואולי גם הירושלמי עצמה לא חולק על הבבלי,

ביאורי הר"ן: ואני אומר דאם איתא דהכי פירושא [פ'] שכן הוא פירוש דברי רב נחמן, דרב נחמן לא אמר בפירוש דלכשנתגרשה יחזור הבעל להיות בכלל איסור הבריות, והראשונים רק פירשו כן בדבריו],

ברייתא לקמן פמ:

אלמנה וגרושה שאמרו הריני נזירה לכשאנשא,

ר' ישמעאל אומר יפר, ור"ע אומר לא יפר,

אשת איש שאמרה הריני נזירה לכשאתגרש ר' ישמעאל אומר לא יפר ור"ע אומר יפר,

לפי הירושלמי, פליגי:

ר' ישמעאל = הולכים אחר זמן הנדר,

ר' עקיבא = הולכים אחר זמן האיסור, [קי"ל כר"ע]

לפי הבבלי פליגי: בדרשת הפסוקים,

הא דגרסינן בירושלמי [ח"ל הירושלמי פרק ג' הל' ו' נדר מיורדי הים לאחר שלשים יום [שהיה הנדר חל לאחר ל' יום], נעשו בני יבשה תפלותא דר' ישמעאל ור' עקיבא, דר"י אמר אחר [זמן] הנדר, ור"ע אומר אחר [זמן] האסור] @ דטודר מיורדי הים לאחר שלשים יום?, ויש כן אדם צצשעת נדרו הוא מיורדי הים, ולאחר מכן קודם שלשים יום נעשה מיוצצי יבשה, דתלי ליה האי דינא צפלוגמא דר' ישמעאל ור' עקיבא,

[אלמנה וגרושה שאמרה הריני נזירה לכשאנשא ונשאת, ר' ישמעאל אומר יפר, ור"ע אומר לא יפר וכו'],

אשת איש שאמרה הריני נזירה לכשאתגרש ר' ישמעאל אומר לא יפר ור"ע אומר יפר, ודרשי לה מקראי לקמן פ"ט ע"א.

ולקמן בדיבור זה מפרש הר"ן, דלפי הבבלי פליגי ר"י ור"ע בדרשת הפסוקים אבל לפי הירושלמי פליגי בסברה, לר' ישמעאל אולינן בחר חלות הנדר, לכן בכשאנשא חל הנדר תחת בעלה השני ולכן מיפר, ובכשאתגרש לא חל הנדר תחתיו ולכן לא יפר, ולר"ע הדין איפכא כיון דאולינן בחר קבלת הנדר],

ולדידן [צ' קי"ל כר' עקיבא [כמוש"כ הר"ן לקמן פ"ט ע"א ד"ה ולענין הלכות] אסור צו, כיון שהיה מיורדי הים צשעת נדרו, וכדכתיבא האין ירושלמי צהלכות הרמב"ן ז"ל צפרק ארצעה נדרים [על המשנה הנודר מיורדי הים], וכדכתיבנא לה נמי לעיל נדרים (דף ל),

וכיון דתלי ליה [הירושלמי] להאי דינא, צפלוגמא דר' ישמעאל ור' עקיבא, מיינייה

אבני חן על מסכת נדרים

לידע איזו שעה הוא עיקר נדרו, אם שעת האמירה או שעת החלות, ומש"ה אמרין
הסם דתלי בפלוגתא דרבי ישמעאל ור' עקיבא,

האי הוא פירושא דירושלמי ומאן דלא מפרש ליה הכי, לא סבר (ליה) [ציה. כ"י]
מידי [פ'] אין להתחשב כלל אם שיטתו], וצגמרא דילן סבריין דלא תליא צהא
מלתא כלל, אלא צלשון צני אדם שכולן צכלל,

[פ'] דמה שאמר לעיל שדין הגמ' כאן אתיא דלא כהירושלמי אינה נכון לגמרי,
שבאמת יש כאן ג' ענינים: א) הבבלי לקמן פ"ט ע"א מפרש המחלוקת דר"י ור"ע
בדרשת הפסוקים. ב) הירושלמי מפרש מחלוקת ר"י ור"ע מתי חל הנדר. ג) הגמ'
כאן אתיא לכולי עלמא שהרי הטעם כאן הוא מפני שכן הוא לשון בני אדם],

וצרייתא דמיינתין צפ"ק דצ"צ דייקא נמי הכי, דמניא הסם (דף ח) המודר הנאה
מאנשי העיר, וצא אדם אחד ונשתהא עמם, כל ששהא שם שנים עשר חדש אסור
ליהנות ממנו, ומדקתני לה סתמא, משמע ודאי אפילו צא [תושב חדש זה] לעיר
אחר שנדר [מודר זה מאנשי העיר] אסור צו [שהכל תלוי בלשון בני אדם],

וכ"כ הרמב"ם ז"ל סתם צפ"ט מהלכות נדרים (הלכה יז) כן נ"ל,

[הר"ן בא ליישב כאן איך הביא הרמב"ן לעיל סוף פ"ג את דברי הירושלמי נגד
הבבלי,

שהירושלמי מיירי רק באופן שהיו בכלל הנדר בשעת אמירתו, ולבסוף כשהכל
הנדר לא היו,

והבבלי מיירי באופן שלא היו בכלל הנדר בשעת אמירתו, והיו בכלל הנדר
בשעת חלותו,

ולפ"ז מותרין תירוצי ראשון, שמביא הרמב"ן רק מזה שלא נמצא בבבלי, אבל מזה
שנמצא בבבלי סבר הרמב"ן כהבבלי,

ותירוצי שני שגם הירושלמי סבר כהבבלי שאלו שלא היו בשעת הנדר והם בכלל
בשעת חלות הנדר שהם נכללים בהנדר שכך הוא לשון בני אדם, אלא לומר
הירושלמי ע"פ דברי ר"ע שגם אם הם בכלל בשעת אמירה ואינם בכלל בשעת
חלות הנדר הם נכללים,

[תירוצי א' על הרמב"ן] ואפשר ש[אף. כ"י] הרמב"ם ז"ל לא (חלק ולא. כ"י) הביאו
צהלכותיו אלא ללמוד ממנו שאסור צצני אדם שהם צכלל לשונו צשעת אמירה
[שנדר מיורדי הים, ובני אדם אלו היו או יורדי הים]. אע"פ שאינן צכלל לשונו
צשעת חלות הנדר [שכבר עלו מן הים], דהאי דינא לימיה צגמרא דילן,

אצל לא לסמוך על הירושלמי (צהלכמיה וצטעמיה) [כהלכותיה וטעמיה. כ"י],
שהרמב"ן לא סבר דר"ע ור' ישמעאל פליגי בסברה],

אי נמי דירושלמי גופיה לאותם צני אדם שהם צכלל צשעת חלות הנדר, פשיטא ליה
[שהם בכלל הנדר] מלשון צני אדם (צגמרא) [כגמרא. כ"י] דילן, אצל דענ[י]ל אף
צתר אמירה מפיק מדר"ע,

דף פ"ד ע"א

דכי היכי צצאותן שהיו צשעת נדרו יורדי הים, ואח"כ נעשו יוצאי יבשה אסור לר'
עקיבא ומותר לרבי ישמעאל, הכי נמי [באופן שדומה לדרבי ר"ב כאן, שלא היה
בעלה בכלל הבריות שאסרה על עצמה, ורק לאחר שגירשה או נעשה בכלל
הבריות] כי היו אפסא דהיינו צצאות צני אדם שהיו צשעת נדרו יוצאי יבשה [והיו
מותרין], ולאחר מכן נעשו יורדי הים אסור לר' ישמעאל, ומותר לר"ע,

ולפוס האי פירושא דפרש"י, לא אחי האי ירושלמי כגמרא דילן,
[אבל באמת קרישאי זו ליתא כמו שכתב הר"ן לקמיה שהגמ' כאן לא תלוי כלל
במחלוקת ר"י ור"ע, והטעם כאן הוא רק דאולינן אחר לשון בני אדם],

דהא הכא מסקינן דנהי צצעל לאו צכלל צריות צשעה שנדרה, אפי' הכי צשנתגרשה
אסורה צו מפני שחור להיות צכלל צריות, אלא לא צתר אמירה צלחוד אולינן,
[ואילו לר"ע אולינן בתר קבלת הנדר, ואז לא היה בכלל הנדר, ואי קי"ל בר"ע
לא היה הבעל ליאסר לאחר שגירשה],

[ומקשה] וכי מימא ד[?] רב נתנן [דאמר שלאחר שנתגרשה נאסרת האשה
ליהנות מבעלה] מוקי לה למתני' כר' ישמעאל דאזיל צתר שעה שהנדר חל צה,
ומש"ה קתני דנתגרשה אסורה ליהנות מבעלה ?

[וצ"ע שהגם שהולבין אחר חלות הנדר הרי הנדר חל מיד על כל הבריות חוץ
מבעלה, ואך הוא חל לאחר שגירשה ? וי"ל שאומר כן לרווחא דמילתא ובאמת
אין זה תלוי כלל במחלוקת דר"י ור"ע. ע"פ אגודת אוזב בא"ז],

[ומתריץ] ליתא, דהא סתם לן תנא צהאי פירקא [לקמן פח:]: כר"ע, דמן לקמן
[ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה כיצד] אמרה הריני נזירה לאחר לי יום, אע"פ
שנשאת צמוך שלשים יום אין יכול להפך [פ'] דאולינן בתר קבלת הנדר],

[ודע דהא דאמר הר"ן, דהגמ' סתם בר"ע, פירשו לפי הירושלמי דר"ע סובר
דאולינן בתר אמירה, אבל לפי הבבלי לא סובר ר"ע כן],

אלא ודאי כי קתני דנתגרשה אסורה לצעלה אפילו רצי עקיבא מודה צה, הלכך
להאי פירושא גמרא דילן לא אחי כירושלמי,

ונראה לי דליכא למיסמך צהא אגמרא צצני מערבא, כיון דגמרא דילן פליגא עלה,
דלפוס גמריין אסור צין צצני אדם שהיו צכלל לשונו צשעת הנדר, צין צצני אדם
(שהיו) [שהם. כ"י] צכלל לשונו לאחר מכן,

[ואולי יש להוסיף שהרי גם ירדים הגולדים לאחר נדרו הם בכלל בריות אף
שלא היו עדיין בשעת נדרו, כיון שהם בכלל לשון בני אדם],

וסצריה דר' עקיבא לא [קשיא אהא] [אחיא להאי. ח"ש] מלתא כלל, משום דהא
מילתא תליא צלשון צני אדם, וצגמרא דילן סבריין צצכלל לשון צני אדם כוליה
צכלל, ור"ע צמילתיה [פ'] שחולק על ר' ישמעאל] [לקמן פט.]: צתר דרשא
[דקראי אזל. ח"ש] דקראי דייק ליה הכי דלא שייך הסם לשון צני אדם כלל,

וצירושלמי לא סצרי הכי [פ'] לא סברי דר"י ור"ע פליגי בדיוק הפסוקים, אלא
דפליגי בסברה מתי חל הנדר] אלא סצרי דהגודר מיורדי הים ודאי להגודר דהו
יורדי הים צשעת עיקר נדרו קא מכיין, ומש"ה לית [ליה] [לן. כ"י] למידק אלא

אבני חן על מסכת נדרים

[רבא מקשה אם כן כמו בשאומרת "בריות" אין בעלה בכלל, כך בשאומרת "יהודים" אין בעלה בכלל].

איתיביה רבא לרב נחמן, ובעל [וכי בעל] לאו בכלל בריות הוא, והתנן נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשותו, ותהא נטולה מן היהודים שאסרה הנאת משמש עליה,

ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא [גירסא א' למה לה הפרה. ר"ן, ד"ם] דהא איהו לא הוי בכלל איסור,

[ואיכא דגרסי נדרי עיניו נפש הן ויפר לה. ר"ן לקמיה?]

[לפי הגירסא "למה לה הפרה" קושית הגמ' היא, הלא הבעל אינו בכלל הנדר, ולמה לה הפרה,

ולפי הגירסא "נדרי עיניו נפש הן ויפר לה" קושית הגמ' היא, כיון שאין לפרש שכוונתה על תשמיש, וצריך לומר שכוונתה על פירות, נמצא שנדרה מפירות וזה הוי עיניו נפש],

[ומתריץ] **לעולם אימא לך, שאני הכא דמוכחא מלתא דעל היתרא קאסרה נפשה לעולם [בעל] דעלמא לאו בכלל בריות הוא, אבל הכא כשאסרה עליה הנאת משמש ואומרת נטולה אני מן היהודים, ע"כ דעתה הוא שיהא בעל בכלל איסורא, דהיתרא קאסרה נפשה דכאיסורא למה לה למיסקר, כזר אסורה ועומדת, וכיון דלית לה היתרא אלא בתשמיש בעלה, ע"כ עיקר נדרה הוא לאסור הנאת משמשו, הלכך הכא ודאי ע"כ בעל בכלל בריות הוא,**

ואיכא נסחי דגרסי ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא, נדרי עיניו נפש הוא, ליפר לה לעולם,

וה"פ אי אמרת בשלמא דבעל בכלל בריות הוא, וכי אמרה נטולה אני מן היהודים בעלה בכלל, איכא לפרושי דכי אמרה נטולה אני מן היהודים מתשמש [המטה. כ"ן] קאמרה, שצאה לאסור תשמיש בעלה המותר לה עם תשמיש כל היהודים, ומש"ה יפר חלקו בלדא, ואם תתגרש תהא נטולה מן היהודים, משום דהוה דברים שציוו לצינה, שאינו מפר לאחרים וכדאסיקנא לעיל,

אלא אי אמרת דבעל לאו בכלל בריות הוא, וכי אמרה נטולה אני מן היהודים אין הבעל בכלל, א"כ אי אפשר לומר דמתשמש קאמרה, דהא בלא נדרה נמי מיסכרא דהנאת משמש,

אלא ע"כ נטולה אני מהנאת פירותיהם קאמרה, וא"כ נדרי עיניו נפש אינו [ו]יפר לה לעולם, דהא אסיקנא דריש פירקין דמפר בין לעצמו בין לאחרים, דליכא למימר נטולה אני מהנאת פירותיהם של יהודים בעודן שלהן קאמרה, אבל אי ציין להו בעל מותרת בהן, דא"כ אמאי יפר חלקו,

[וצ"ע אם אכילת פירות הוא עיניו נפש, מפני שמצינו כן ביוה"כ, הא גם תשמיש המטה הוא בכלל עיניו ביוה"כ]

ומפירקין שאני הכא דמוכחא מילתא, דהיתרא קאסרה נפשה, דנטולה אני מן היהודים תשמיש משמע, ולאו הנאת פירות, והיינו דעלמא בעל לא הוי בכלל בריות, הכא הוי, משום דמוכחא מילתא דהיתרא, דהיינו תשמיש דבעל קאסרה נפשה:

[שנינו במשנתנו] **יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה: ולא קתני ובמעשר עני, והתניא בברייתא ובמעשר עני?**

אמר רב יוסף ל"ק הא רבי אליעזר הא רבנן, דתנן ר"א אומר אין אדם צריך לקרות שם על מעשר עני של דמאי [רש"י מקדים לפרש] הלוקח מעט הארץ צריך לעשר [מעשר ראשון, אבל תרומה גדולה כיון שהקטן אחת פוטרת לא נחשדו עליה עמי הארץ] ולתרום תרומת מעשר ונותנה לכהן, ומעשר ראשון גופיה @ מעבדו לעצמו אחר שהפרישו, שהרי מותר לזרים, והמוציא מחצירו עליו הראיה שלא הפרישו עם הארץ, אבל מעשר עני אין צריך להפרישו, דסבירא ליה לרבי אליעזר, דאפילו ודאי שלא הפרישו מן הכרי אינו טובל שיהא אוכלו במיתה, הלכך אינו מפרישו מספק,

דף פ"ד ע"ב

וחכ"א קורא שם [דאס] ודאי לא הפרישו, הוי טבל, ויהא האוכל מן הכרי במיתה, אע"פ שמתוקן לגמרי, ואין צריך לתקן אלא להפריש מעשר עני, הלכך מפרישו מספק דספקו טובל ואין צריך להפריש [פ' אינו צריך ליתנו לעניים אלא מפרישו ואוכלו. לפי הפרשת נדרים]

מאי לאו למ"ד ספקו טובל [היינו לחכמים דסבירי דצריך לקרות שם] קסבר אית ליה טובת הנאה [פ'] כיון דיש חיוב מעשר שייד בה טובת הנאה], וכיון דאית ליה טובת הנאה לא מהניא [פ'] אסורה בהנאה, אין אשה זו יכולה ליהנות ממעשר עני כיון שנדרה מן הבריות],

ולמאן דאמר [אליבא דר' אליעזר] קורא שם, קסבר ספקו אינו טובל, וכל שספקו אינו טובל לית ליה טובת הנאה ושרי ל(י?)ה לאיתנהוי,

(הוא הדין [לודאי] [לודאו. כ"ן], אלא משום [דצסקפיה] [דצסקפו. כ"ן] נקטינן). [הוא הדין לודאו, אלא משום דצסקפו נקטינן [פ'] עסקינן]. כ"ן נקט ספקו, וכיון דצסקפו אינו טובל, קסבר לית צה טובת הנאה, דטובת הנאה בטובל ואינו טובל תליא,

דכתיב [ויקרא כב טו] ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו [לה']. ודרשין [לענין חיוב מיתה בטבל] דצמיתים לתרום הכחוש מדצר, [דהיינו טבל דכתיב ירימו דצר העמיד [פ'] כיון שהפסוק אומר בלשון עתיד, הכוונה למבבל שהוא דבר שעתידי להפריש ממנה תרומה]. רש"י זכרים י"א ע"ב],

ומדכתיב [ז לא יחללנו]. מדן משמע דטובל [פ'] דחייב עליה מיתה, דמפרש ולא יחללו ע"י שיאכלו אשר ירימו, דהיינו טבל דבר שלא הפרישו ממנו עדיין, ולמדיין בסנהדרין [פג]. חילול חילול מתרומה טמאה דחייב עליה מיתה, דכתיב בה [ויקרא כב ט'] ומתו בו כי יחללוהו],

[והני] דטבלי תלה הרמתן בצעלים, לומר שטובת הנאה שלהם, דכתיב את אשר ירימו, וכמאן דכתיבא צה נמיה דמי [ראה לעיל [לוי]: דיליף טובת הנאה

אבני חן על מסכת נדרים

מרבתיב את כל תבואת זרעך "ונתת",

הלכך דוקא דטענלי איכא טוצת הנאה לצעלי, אצל גדלך גדלך טענלי לא, ומעשר עני למאן דאית ליה ספקו אינו טוצל, לית ציה טוצת הנאה, הלכך יכולה [היא. כ"י] ליהנות ממעשר עני, דהפקר ענלמא הוא, ומאן דאמר קורא שם, קסבר ספקו טוצל, דמשום הכי נריך לקרות שם, וכל שספקו טוצל אית צה טוצת הנאה, דאיתיה בכלל ולא יחללו את קדשי בני ישראל וגו',

הלכך כיון דאית ציה הנאה אסור[ה. מד] לאתהנוי דמדידיה מתהנינא. מד] ולא מהפקר כך פירשו רבותי [ז"ל], ולא פירשו פלוגמא דטוצל ואינו טוצל במאי תליא, וראיתי מי שנדחק בפירוש זה הרבה,

ביאורי הר"ן: וצניעי נראה דמאן דקצירא ליה אינו טוצל, היינו טעמא משום דקצירא ליה [ש]אי אפשר שיהא הכרי ענמו חמור מפני מעשר עני המעורב בו, יותר ממעשר עני ענמו,

דנשלמא תרומה דצין הוא שמהא טוצלת, דכיון שהיא ענמה אסורה, ראוי הוא שתאסור תערובתה, דכיון דעל כרחו נריך להרימה מן הכרי, אינה מתבטלת שם ומש"ה אסרת,

אצל מעשר עני שהוא ענמו מותר לזרים, היאך יהא תערובתו חמור ממנו, היינו טעמא דמאן דקצירא ליה אינו טוצל,

[וצ"ל דהא דתרומה טובלת לבחן, אע"ג שהתרומה עצמה מותרת לזו משום שעבכ"פ צריך לאכלה בקדושת תרומה, ואם נטמא הוא או היא אסורה לו, והא דמעשר ראשון טובל אע"ג דקיי"ל דמותר לזרים, משום דצריך להפריש ממנו תרומת מעשר שאסור לזרים. הלכה למשה בא"ז],

ומאן דקצירא ליה טוצל, מפיק ליה טוצל מדרשא, וכדמניא צפרק יס מותרות (יבמות פו) יכול לא יהא חייב אלל על טבל שלא הורס ממנו כל עיקר, הורס ממנו תרומה גדולה ולא הורס ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני מנין ? תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך, ולהלן הוא אומר ואכלו בשעריך ושבעו, מה שעריך האמור להלן מעשר עני, אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא לא תוכל [ובאן דאית ליה אינו טובל, אולי חולק על דרשה זו ?],

אמר ליה (אביי) [רב אשי] דכ"ע ספקו טובל [(אביי)] [רב אשי] אתא למדחי פירוקה דרב יוסף, [למיימר דאכתי קשו מתני' וצריכתא אהדי, דכולי עלמא ספקו טוצל, ודור"ן מוסביר] אצל לא מצינו למיימר דכולי עלמא ספקו אינו טוצל דאם כן מאי טעמיהו דרבנן דמנרכי לקרות שם, ור' אליעזר ורבנן בהא קמיפלגי,

רבי אליעזר סבר לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני דודאי מפרשי ליה כיון דאילו מפקר נכסיה והוי עני ושקל ליה הוא, לית ליה פסידא כיון דלא מפסדי מידי, דהא אי צעי לעכוני [הבועשר עני לעצמו] מפקרי נכסיהו וחזיא להו,

ורבנן סברי נכסיה לא מפקר איניש, דמירתת [שמירתא] דלמא זכי בהו איניש אחרינא, הלכך נחשדו,

רבא אומר רבא אתא לפרוקי מתנימין וצריכתא דלא קשיין, כאן משום דמתני' מייירי במעשר עני המתחלק בתוך הבית, דכתיבא ביה נתינה דברים בו ונתת ללוי לגר וגו' מש"ה אסור (ליה) [לה. ד"ס] לאיתהנוי דכיון שבעל הבית מחלקו ונותנו, טוצת הנאה שלו, ומשום הכי לא קמני צמתני' ומעשר עני, דהא מיתסרף ציה [ואף שיש שמתחלק בגרנות, מ"מ רוב השנה מתחלק בתוך הבית],

כאן במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות, כיון דכתיב ביה דברים יד והנחת בשעריך שרי (ליה) [לה. ד"ס] לאיתהנוי וצריכתא מייירי צמתני' עני המתחלק בתוך הגרנות, שמינו צגורן, וכל הרוצה ליטול [יצא ו. כ"י] יטול,

והתם צספרי רמי, כמיז [דברים בו יב] ונתת ללוי [לגר. כ"י] ליתום ולא למנה, וכמיז [דברים יד כח] והנחת בשעריך ? כאן צימות החמה כאן צימות הגשמים, וה"פ צימות החמה מניחו צגורן וכשמגיעין ימות הגשמים מחלקו בתוך ביתו, ואית דמפרשי אפסא צימות הגשמים מחלקו בתוך ביתו והנותר ממנו צימות החמה שאחר ימות הגשמים מניחו צגורן:

[שנינו במשנתנו] **כהנים ולוים נהנין לי יטלו** [על כרחו] בו': אלמא **טובת הנאה אינה כמזון** מדקמני דכהנים שנאסרו צהנאמו, נוטלין תרומתו,

אימא סיפא כהנים אלו, ולוים אלו, נהנין לי יטלו אחרים, אבל להני לא, אלמא טובת הנאה כמזון?

[ומתריץ] **אמר רב הושעיא לא קשיא, הא רבי והא ר' יוסי** **ב"ר יהודה** רשא [דקתני יטלו בעל כרחו] ר' יוסי צר' יהודה, דס"ל דטוצת הנאה אינה ממון, וסיפא [דקתני יטלו אחרים] רבי, דקצירא ליה דטוצת הנאה ממון,

דתניא הגונב טבלו של חברו ואכלו, משלם לו דמי טבלו דמי חולין שבו, ודמי תרומות ומעשרות לפי טוצת הנאה שיש לו צהן, @ דקצירא ליה דטוצת הנאה ממון דברי רבי, רבי יוסי בר"י אומר אינו משלם אלא דמי חולין שבו אצל לא דמי תרומות ומעשרות, ואפילו לפי טוצת הנאה שיש לו צהן, דקצירא ליה דטוצת הנאה אינה ממון מאי לאו בהא קמיפלגי

דף פ"ה ע"א

דרבי סבר טובת הנאה כמזון, ורבי יוסי בר רבי יהודה סבר **טובת הנאה אינה כמזון?**

[והנב' דוחה את דברי רב הושעיא] **לא דכולי עלמא טובת הנאה אינה כמזון, אלא הכא במתנות שלא הורמו קא מיפלגי** דרבי סבר כיון שלא הורמו, תרומות ומעשרות הוו להו [שלו. כ"י] כחולין שבו דלאו כמי שהורמו דמין # [ואולי "דמי טבלו" שאומר פירושו כל דמי הטבל בלי חשבונות], ורבי יוסי סבר כמי שהורמו דמין ואין לו צהם כלום, ומשום הכי אינו משלם אלא

אבני חן על מסכת נדרים

דמי חולין שזו # [והחוב על הגנב להפריש תו"מ מן הפירות],

דלמא מיתשיל והוי טבל וכו', פורת יוסף, וברש"ש תירץ שישאל על מקצת כהנים ואז כבר יהיה בתרומתו טובת הנאה?

[ומקשה על דחיית הגמ' ויא' [לכ"ע] טובת הנאה אינה ממון, מה לי הורמו מה לי לא הורמו כי לא הורמו מאי הוי דהא פתיכי [מעורב] ציה תרומה ומעשר שאין לו צהן כלום [פ' ביון דאמרינן שאינה ממון למה אליבא דרבי משלם לו דמי טבלו כולל התו"מ, הא אין לו כלום בהם, ואי נאמר דכ"ע טובת הנאה ממון, יהיה קשה על זה שאומר שאינו משלם לו כלום בשביל התו"מ, גם כשהורמו?]

אלא היינו טעמא דרבי, קנסוה רבנן לגנב כי היכי דלא ליגנוב [ולכן משלם לו דמי טבלו], ורבי יוסי בר ר' יהודה סבר קנסוה רבנן לבעל הבית, כי היכי דלא לישהי לטיבליה [ולכן משלם רק דמי חולין שבו],

השתא לא [מיציעה] [מכרע. כ"י] לן אי אית להו למריוהו טובת הנאה ממון או אינה ממון,

[ומתירן לשני הצדדים] ואי אית להו טובת הנאה אינה ממון, לרבי יוסי צרבי יהודה ניחא [ולכן משלם רק דמי חולין שבו], ורבי היינו טעמיה דקנסוה רבנן לגנב, לשלם טובת הנאה של תרומות ומעשרות לצעל הבית,

ואי צרירא להו טובת הנאה ממון, לרבי ניחא [שמשלם לו דמי טבלו] ורבי יוסי צרבי יהודה היינו טעמיה דלאו משלם אלא דמי חולין שזו, משום דקנסוה רבנן [לבעל הבית] שלא ישלם לו [גנב] טובת הנאה שנתרומה [ות. כ"י] ומעשרות,

[מכאן משמע דאסור להשהות טבל, וראה פסחים [ט' ע"א] דתניא חכם שמת והניח מגורה מולא פירות וכו'] דדוקא חבר ודוקא יום שמת [שאי אפשר לשאל אותו] אז סמכין שעושר, משמע דבשאר אדם אמרינן דהשהה טבלו אע"פ שהוא איסור, וצ"ע, אמת ליהודה]

רבא אמר שאני תרומה כלומר כולה ממני אית לה דעובת הנאה ממון, וסיפא ניחא דכהנים אלו [אם אסר על עצמו כהנים ולוים אלו] יטלו אתרים, ורישא [כשאסור כל הכהנים והלוים ליהנות ממנו] דהיינו טעמא דיטלו על כרחו, משום דתרומה לא חזיא אלא לכהנים שאי אפשר ליתנה לישראל הלכך וכיון דקא אתי למיסרא עליהו [פ' ביון שאדם זה בא לאסור כהנים ליהנות ממנו] שויה עפרא בעלמא דאפקריה להאיא טובת הנאה שיש לו צה [נמצא שתרומה שלו הוא עפרא בעלמא, שהרי אין שום אדם יכול ליהנות ממנה, ולא שייך בה טובת הנאה],

ביאורי הר"ן: ומהא שמעינן, שהאסור הגאח פירותיו. כ"י על עצמו, יכולים אתרים ליטול אותן צעל כרחו ואינו יכול לעכב, אע"פ שיכול לשלם על נדרו, כיון דהשתא מיהא הא לא איתשיל, מיהו היכא דאיתשיל חייבין לשלם, דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו, כיון דאיתשיל, הויין להו הנך פירי, כאילו לא אחרסו עליה מעולם,

וא"ת אס כן היאך יטלו כהנים על כרחו, למה לא נחוש דלמא מיתשיל [ומתהני] [ומתהנו. מד, והם נהנין] מדידיה ?

[וצ"ע דאומאי מיתשיל, אם על הנדר א"כ ג"כ אם נהנין מדידיה לא עברו איסורא דהא הוי מותרין ליהנות ממנו, ואם ישאל על התרומה אם כן בכל תרומה ניהוש

[ומתירן] לאו קושיא היא, דהמנן המקדש האשה על תנאי שאין עליה [או עליו. רש"ש, וכ"ה בכתובות עב:] נדרים ומנאלו עליה [או עליו. רש"ש, וכ"ה בכתובות עב:] נדרים אינה מקודשת, ומדקמני אינה מקודשת, משמע שאינה מקודשת כלל, ויכולה להנשא לאחר, אע"ג דתניא התם הלכה אלא חכם והמירה, וכן הוא שהלך אלא חכם והמירו [ראה לשון הגמ' בכתובות עה. שורה 12 אבל הוא שהלך אצל חכם והתירו] מקודשת,

אלמא אע"ג דמני מיתשיל ומיילי קדושי למפרע, כל אימת דלא מיתשיל לא חייסין דלמא מיתשיל, הכא נמי [דאס] [נהי דאי. כ"י] איתשיל עבדו כהנים איסורא למפרע, [אפ"ה] כל אימת דלא איתשיל לא חייסין להכי, הרשב"א ז"ל.

ואני מסתפק בזה לפי שמשעה שאסרו על עצמו [שאסר פירותיו על עצמו] הפקירו, וכל שזכה בו [אדם] אחר קנה כחוה מן ההפקר, ואע"פ [שאם ישאל על נדרו] שאסור שזו [ליהנות מפירותיו] הלך ע"י שאלה, קנין ממונו של זה [שזכה בו בשעה שהיה הפקר] אינו צטל [שאינו] [שאינו. רש"ש] מולא שאלה דהפקר,

ומשום הכי יטלו [הכהנים] על כרחו, דאי לא [פ' דאם לא נאמר שהטעם שיכולים ליטול ממנו בעל כרחו] הוא משום שהם קונים מן ההפקר [ודאי [יהיה ההלכה] כיון דנדרים לאיתשולי עליהו קיימינן], דמשום הכי מיקרו דבר שיש לו ממירין בפרק הנודר מן הירק [לעיל דף נט], חייסין דלמא מיתשיל [ולא היו הכהנים יכולין ליטול ממנו], וכי תנן [פ' וכן יהיה במקדש אשה ע"מ שאין עליה נדרים] אינה מקודשת, לא שסתא מותרת לינשא, אלא דינא קמני [פ' להלכה ולא למעשה, דחייסין דלמא מיתשיל],

ואפי' תימא נמי דמילתא פסיקתא קמני [שלמעשה אינה מקודשת, ויכולה שתנשא לאחר], היינו טעמא משום דצדיקה [רבנרי אשה] ליכא למיחש [שתשאל על נדריה לאחר שתנשא לאחר] דלא מקלקלה נפשה [שהרי תיאסר ע"י על בעלה],

וצדיקה לא אשכחין צגמרא אינה מקודשת [שאם נדר ע"מ שאין עליו נדרים, שיכולה שתנשא לאחר] [אלא. כ"י, פ' רק מצינו בברייתא שם עה.] אלא הוא שהלך אלא חכם והמירו מקודשת, לומר שהיא מקודשת גמורה, אלא לא הלך [פ' שלא הלך להתיר נדרו, לא נמצא הלכה בגמ' שיכולה שתנשא לאחר, ו] איכא למימר דחייסין [שמא יתיר נדרו לאחר שתנשא לאחר, ולכן לא תנשא] כנ"ל:

מהני: [האשה שנדרה] קונם [שאיני] [מה] [שאיני] עושה על פי אבא מה שאני עושה, יהא לפי אבא צקונם ועל פי אבדך [כן אומרת לבעלה], ועל פי אחי, ועל פי אחי, אינו יכול להפך דאין אלו נדרי עינו נפש ולא נדרים שציו לבינה, [אבל אם נדרה אשה] שאיני עושה על פיך אינו צריך להפך @ משום דשעצודי משעצדת ליה, ולאו כל כמינה [דמפקעת] [דמפקעה. כ"י] ליה לשעצודי,

רבי עקיבא אומר יפר, שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו דקסבר ר"ע דהעדה דידה היא [של האשה, ואין לבעל זכות בה], ומיל עלה

אבני חן על מסכת נדרים

והבמותר אס הקדיש מותר מעשה ידיה, דהיינו יתר על חמש סלעים ציהודה כדליתא התם,

רבי מאיר אומר הקדש מוקי לה שמואל התם [במעלה לה מזונו ואינו מעלה לה] מעה כסף שתקנו לה חכמים תחת מותר, ור' מאיר דאמר הקדש לאו מחיים קאמר, דהא לית ליה [לבעל] ציה מידי [שהרי הם של אשה], אלא הקדש לאחר מיתה קאמר שהצטל זכה בזהוה מותר מדין ירושה, וסבירא ליה לרבי מאיר דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם,

רבי יוחנן הסנדלר אומר חולין דסבירא ליה דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ואמר שמואל הלכה כר' יוחנן הסנדלר, אלמא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם [וקשיא הלכתא אהלכתא],

וכי תימא כי קאמר [שמואל על משנתו] הלכה כר' יוחנן בן נורי, על העדפה הוא דקאמר [ולא קאי שמואל כלל על אי מקדיש דבר שלא בא לעולם] צמאי דפליג [ר' יוחנן בן נורי] עליה דר"ע, דאמר ר"ע יפר משום העדפה, דסבירא ליה לר"ע העדפה דידה הוא [ויבולה הוא לאסרה], ואיזו [ר' יוחנן בן נורי] פליג עליה דמשום העדפה אין צריך להפר, דהעדפה נמי דבעל היא,

צחא בלמוד הוא דאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי, אכל צמאי דאמר יפר [שצריך הפרה לאחר שיגרשנה] לא סבירא ליה כותיה, דודאי לא צריך הפרה דלא חייל נדרא כלל, דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם,

לימא הלכה כרבי יוחנן בן נורי בהעדפה הכי הוה ליה למימר, [ומדאמר. ח"ס] דהלכה כרבי יוחנן בן נורי סתמא, לאו בהעדפה בלמוד משמע אלא בעיקר [מילתא] [מלתיה. כ"י] דאמר יפר,

אי נמי הלכה כר' יוחנן בן נורי דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, וזה הפירוש הנכון אף על פי שלא פירש כן רש"י ו"ל בפרק אע"פ,

א"נ אין [ברפוס י"ש סוגריים סביב המלה (אין)] הלכה כרבי עקיבא והא אמי שפיר, דמשמע דלית הלכתא כרבי עקיבא צמדי [פ' בשום דבר] לא צמאי דאמר יפר, דהא אין צריך הפרה משום דאין אדם מקדיש [או מודיר] דבר שלא בא לעולם, ולא צמאי דקאמר דהעדפה דידה היא, דליתא, אלא דבעל היא?

אלא אמר רב יוסף [ליישוב דברי שמואל, לעולם סבר שמואל כר' יוחנן הסנדלר שאין אדם "מקדיש" דבר שלא בא לעולם, ו] שאני קונמות הואיל ואדם אוסר פירות חבירו עליו, אוסר נמי דבר שלא בא לעולם עליו מאי קא פרכת מהקדש לקונמות, אף על גב דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אדם אוסר דבר שלא בא לעולם, דאשכחן מילתא דליתא בקונמות, וליתא בהקדש, שהרי אע"פ שאין אדם מקדיש פירות חבירו, אדם אוסר פירות חבירו עליו, וכיון שכן אדם אוסר נמי דבר שלא בא לעולם, [חידושי הר"ן] דהא פירות חבירו לידיה כדבר שלא בא לעולם דמי, דלית ליה צוה מידי,

[ומקשה שאין דמיון בין פירות חבירו לדבר שלא בא לעולם] אומר ליה אביי

נדרה (דהא) [דלחא. מד] לא משעצדא ליה, ומשום הכי צריך להפר, ומיהו מני מיפר משום דברים שציו לצינה [שיחיה צריך לחשוב כמה ממעשה ידיה הם של בעלה, ומה היא העדפה שהיא שלא, וזה גורם קטטה בינו לבניה], ות"ק לא חייש להכי [לשמא תעדיף], משום דסבירא ליה דהעדפה נמי ידיה הוי,

והאי העדפה היינו שתעדיף על מה שפסקו לה חכמים לעשות לצעלה, דהיינו משקל חמש סלעים, כדליתא בפרק אע"פ (כתובות סד),

ר' יוחנן בן נורי אומר יפר, שמא יגרשנה ותהי אסורה עליו # [לא שר' יוחנן בן נורי מצוה שיפר, והוא דואג שיוכל להחזיר גרושתו, אלא הוא אומר הלכה, שהנדר חל לאחר שיגרשנה], [ומהא אסורה לחזור לו] דסבירא ליה לר' יוחנן בן נורי כר' יוחנן בן נורי, דהעדפה נמי דבעל היא, הלכך משום העדפה אין צריך להפר,

אלא שמא יגרשנה ויהא הנדר חל, ש[כש?]משגרשה אינה משועצדת לו למעשה ידיה, ומהא אסורה לחזור לו, לפי שנאסר צמעשה ידיה, ואי אפשר לו ליהדר שלא מעטון, ושלל תאפס, וכל שאר מלכות השנויות צמשנתנו שאשה עושה לצעלה, ות"ק פליג עליה דר' יוחנן בן נורי, אי משום דלא סבירא ליה דמהניא הפרה לבי מגרש לה, אי משום דנדר גופה כיון דהשתא לא חייל לקמיה נמי לא חייל,

ופלוגמיהו בהעדפה אי דבעל היא אי לא, אוקימנא לה בכתובות (דף קו) בהעדפה שעל ידי הדמק [דאמרינן] התם דבהעדפה שלא ע"י הרחק כולי עלמא לא פליגי שהוא של בעל] כדליתא התם:

[ת"ק, אינו צריך להפר : שגם העדפה הוא של בעל, ומשום טעמו של ריב"נ לא צריך להפר אי משום שלא מהני הפרה, או משום שאין הנדר חל, ר"ע, יפר שמא תעדיף: שההעדפה הוא של אשה, ר"י בן נורי יפר, שמא יגרשנה וכו': אבל לא משום העדפה דס"ל כר' יוחנן בן נורי]

נב: אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי דאמר יפר [והטעם הוא שמא יגרשנה],

למימרא דקסבר שמואל אדם מקדיש [השתא ס"ד שאין נפק"מ בין מקדיש ומודיר] דבר שלא בא לעולם דאי לא, כיון דהשתא לא חייל נדרה לקמיה נמי לא חייל, ורבינוהי המקדיש מעשה ידי אשתו,

דף פ"ה ע"ב

הרי זו עושה ואוכלת [היא עצמה יכולה לאכול ממעשה ידיה] איכא דמוקמי לה בפרק אע"פ (שם כתובות נח) אפי' צמעלה לה מזונו [פ' לא שהיא מקבלת מזונו ממנו, דאז מעשה ידיה לבעל, אלא שהוא רוצה לוונה, והיא אינה רוצה לקבל ממנו. כך פירשו רש"י ותוס' שם] ואפי' הכי הרשות צידה לצטל הקדשו והרי זו עושה ואוכלת, מדכח הוה דאמר התם, יכולה אשה לומר לצעלה איני ניזונת ואינו עושה,

ומאן דפליג עליה דכח הוה התם מוקי לה למתני' צשאין מעלה לה מזונו ומשום הכי היא עושה ואוכלת [פ' שלא באו לעולם],

אבני חן על מסכת נדרים

וממאי דכי אמרה הכי מהניא [כיון דעתה אינה יכולה להקדיש ובפרק
אע"פ גרסין ומי איבא מידי דאילו השתא] כלומר מירצת למ"ד אדם מקדיש
דבר שלא נא לעולם [דמייירי שקבעה זמן בפירוש], דזהאי לשנא דקאמרה, לדידיה
[למ"ד אדם מקדיש דשלב"ל] ודאי מהני, אכל למ"ד אין אדם מקדיש דבר שלא
נא לעולם, אפי' אמרה הכי [שמקדיש את ידיה] היכי מהני?

דף פ"ו ע"א

אמר ר' אילא [אמורא זה נזכר בערך 30 פעמים בש"ס, בין מאמריו הם
בעירובין כח. באושא התקינו המבוכו אל יבוכו יותר מחובשו, וגם בתחלת פ"ג
דהגיגה, הוא מפרש המעלות של קודש ותרומה] ומה אילו אומר
לחבירו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקנה ממך תקדיש מי
לא קדשה,

ביאורי הר"ן: הא דפשיטא ליה לרבי אילא דה"ג קדשה, לאו ממתיני
וממתינתא שמייע ליה הכי [ראל"ב תקשה דלמא אתא ההיא מתני' [שמביא
ממנה ראיא] כמ"ד אדם מקדיש דבר שלא נא לעולם, אלא על כרחך דמסבירא
פשיטא ל' לרב אילא הכי אליבא דכולי עלמא. פרשת נדרים] אלא סברא דנפשיה
קאמר דודאי קדשה,

ומדמי ליה הכי, דנהי דודאי סבירא ליה [לרב אילא] דטעמא דקדשה, מפני
שנשמתו היא [השדה] עכשיו דהא כשמכרתי לך [פ"א אם אינה ברשותו שכבר
מכרה לו] איזו גופיה מודה דלא קדשה,

אפ"ה סבירא ליה דקונס שאני עושה לפיך, להא דמיה, דלא דמי לאומר לחבירו
שדה שמכרתי לך דלא קדשה, [חדושי הר"ן] משום דנזיני פסיקא מילתא
כדלמרינן לקמן, דגופא ופירא ציד לוקם, מה שאין כן אשה דכיון דגופא
צידה הוא ומעשה ידיה היא שמוכה בכל יום לבעל,

[כשדה] [ואע"ג דשדה. מר, וראה פני צבי, ודברי פנחס בא"ז, ותצ ובאה"מ] זו
שאני מוכר לך עדיף מיני(נ), שצידו להקדיש עכשיו, קונס דאשה נמי אית ציה חד
זד למעלימא טפי משדה, משום דנשדה צין שעת הקדשו לשעה שיחול דהיינו
לכשיקנה יש זמן שהשדה יולא מרשות מקדיש לגמרי גופא ופירא, מה שאין כן
גבי אשה שגופה לעולם נרשמתה הוא,

ומשום הכי סבירא ליה דכי היכי דנשדה זו שאני מוכר לך לכשאקנה ממך מקדיש
קדשה, אשה נמי כי אסרה מעשה ידיה על בעלה לצי מגרשה חיל כן נראה צעני,

[יש כאן 4 פעמים מתקף זה אחר זה, ר' ירמיה, רב פפא, רב שישא בריה דרב
אדי, רב אשי],

מתקף לה ר' ירמיה ואפי' הכי מתקף ליה רבי ירמיה, דלא דמי מי
דמי, שדה זו שאני מוכר לך, השתא בידה היא, אשה [וכי]
בירה להקדיש מעשה ידיה דלמא האי זד דאיכא נשדה למעלימא
דמני מקדיש לה מהשתא, עדיף טפי מההוא זד דאיכא נשדה דגופה צידה הוא,
דמני נפקא מינה, כיון דלא מצי לאסור, שיחול אסורה עכשיו עד שמתגרש?

הא לא דמי אלא לאומר לחבירו שדה זו שמכרתי לך
לכשאקנה ממך תקדיש, מי קדשה ! משום שאין צידו להקדישה
עכשיו, ואשה נמי דכוותה היא,

בשלמא אדם אומר פירות חבירו עליו, שהרי אדם אומר
פירותיו על חבירו אין ודאי קושטא קאמרת דפירות חבירו כדבר שלא נא
לעולם דמי, מיהו ממקום שצאת, דאף לא משכחת בקונמות דאדם אומר,
[חדושי הר"ן] אלא היכא דהוי מד מינייהו נרשומיה, או הפירות או האדם
הנאסר בהם, ומשום הכי אדם אומר פירות חבירו עליו, דנהי שהפירות אינן
נרשומי, גופיה מיהא נרשומי הוא, דכי היכי דאדם אומר פירותיו על חבירו אע"פ
שחבירו אינו נרשומי, כיון שהפירות נרשומי, דאלמא נחמד מינייהו כגי, ומהא שפיר
איכא למילף דאדם אומר [עליו. מד] דבר שלא נא לעולם, דדבר שלא נא לעולם
כפירות חבירו דמי,

אלא יאסור דבר שלא נא לעולם על חבירו דומיא דממתיני
שאסרת [שהאשה אוסרת] מעשה ידיה שלא נא לעולם על בעלה, הא לא מצי
למיפשט לאסורא, אדרבה ממקום שצאת איכא למילף הימנא, שהרי אין
אדם אומר פירות חבירו על חבירו ודבר שלא נא לעולם על חבירו
כפירות חבירו על חבירו דמי?

אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע [בא לתרין הסתירה בדברי
שמואל, דלעולם סבר שאין אדם מקדיש דבר שלא נא לעולם, ור' יוחנן בן גורי
שומר שיפר דשמו יגרשנה, שחל קונם גם לאחר שיגרשנה], באומר
יקדשו ידי לעושיהן [להקב"ה שעשה פ' שברא ויצר אותם, וכתב
הריטב"א כתובות נט. פ' והוי כמקדיש דקל לפירותיו דחיל עליה הקדש, הכא
נמי חיל עליה איסור קונם, ואע"פ דאין המלאכה יוצאת מגוף הידים בשם
שהפירות באים מגופו של דקל, קים להו לרבנן דכיון שהידיים מורחות בכך לתקנו
הרי הוא לדין זה כדקל לפירות, ולא כמקדיש מצודה לפרותיה דלא חשיב כלום,
דמצודה לא עבדא אלא מעשה עין בעלמא, והרא"ש כאן כתב וכל מלאכה
שתעשה בידה תהא קדושה], ידיים הא איתנהו בעולם ממתיני היא
דמוקמא בהכי, הלכך כיון ידיים איתנהו בעולם כריך להפר,

[ומקשה, כיון שרוצה לפרש דברי ר"י בן גורי דסבר שאין אדם מקדיש דבר שלא
נא לעולם, והטעם שחל הנדר לאחר שיגרשנה, הוא דמייירי שאמרה יקדשו ידי
לעושיהן, לפ"ז יהיה קשה גם למ"ד דמקדיש אדם דבר שלא נא לעולם] וכי
אמרה הכי קדשה נמיה ! והא משעבדן ידיה לבעל [לנעלה]
אפילו למאן דאמר אדם מקדיש דבר שלא נא לעולם פריך, דכי האי גוונא לא
מהני, דאפילו איזו [המ"ד דמקדיש אדם דבר שלא נא לעולם] לא קאמר אלא
נאומר דפירוש שיחול אותו דבר נאומר זמן שאפשר לו לחול, כהיה דמנן לאחר
שאתגייס לאחר שיחליץ לך יצמיק, אכל סתמא [שכאן מייירי המושגה ודאי מהשתא
משמע?

ומפרקין דאמרה לבי מגרשה ומשום הכי מהני שהרי פירשה דצריה שיחול
נדרה בזמן שראוי לו לחול,

[ושמואל סבר שאין אדם אומר דשלב"ל והטעם של ר' יוחנן בן גורי שהנדר חל
כשיגרשנה הוא, אליבא דמ"ד אדם אומר דשלב"ל שקבעה הזמן בפירוש,
ואליבא דמ"ד אין אדם אומר דשלב"ל מוקי לה שאסרה את ידיה],

[ומקשה] (השתא מיהת לא מגרשה. באמת הוא לשון מיותר,
ובכתובות ליתא, ואפשר שגם היה חסר לפני הראשונים כאן. ד"ס #23),

אבני חן על מסכת נדרים

שתאמר איני נזונית ואיני עושה, הלכך אין צידה להפקיע ענמה מהן שלא תעשה אותן לבעלה, אלא לאחר שתתגרש, ומשום הכי אמרינן אשה צידה להתגרש בתמיה !

[אע"ג דהא יכולה לומר מאים עלי וכדקשו תוס' כתובות ס"ג ע"ב ? וי"ל דמ"מ לא מוקרי בידה כיון דצריכין לבופו. פורת יוסף, וראה בנמק"י כאן שכתב בשם הרישב"א וי"ל מדאמרינן בגמ' בהלכה זו שדה זו בידו לפדותה אשה אינה בידה שתוכל להתגרש שמענין שהמורדת על בעלה ואמרה מאים עלי אין בופן אותו לגרשה דא"כ הרי בידה לפדות את עצמה מבעלה ואי משום דמחוסר מעשה פרין קרקע נמי מחוסר מעשה],

הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה ממך תקדיש מי לא קדשה [דיבור זה חסר בב"י], [פ' כבר ביארנו למה אינו דומה לשדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה וכו', ועכשיו אומר שדומה יותר למשכנתי לך לעשר שנים] פירוש אלא אי מדמית לה להא דלאי דמיא, לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים תקדש קדשה, אף על גב דאין צידו לפדותה קודם לעשר שנים, אשה נמי אף על גב דאין צידה להתגרש קודם [שיגרשנה בעלה], אסור [כשיגרשנה חל הנדר],

מתקיף לה רב אשי מי דמי התם קיין גבי שדה איכא קינותא לפדותה דהיינו לאחר (שנים עשר חדש) [עשר שנים. הגה' מוה"ר"ב רנשבורג] ומשום הכי מצי מקדש לה מעכשיו הכא לא קין אשה מי אית לה קינותא גבי אשה לית ליה קינותא, דשמה לא מתגרש, הלכך דין הוא דלא ליהוי הקדש כי מגרשה, כיון שהקדישה בעודה תחמיו?

דף פ"ו ע"ב

אלא אמר רב אשי, שאני קונמות דכי קדושת הגוף דמי [דמיון] שהרי הן כקדושת המונח, דכי היכי דקדשי מונח אין לה פדיון, כך אין פדיון לקונם שיהא מותר למי שנאסר עליו [פ' דלא שייך פדיון בנדר, דפריון שייך רק בדבר שיש לה קדושת דמים, ולכן כיון שיש חומר זה בנדרים, חמיר נמי שיחול הנדר על ידיה. וראה בפורת יוסף ובמלא הרועים שהקשו ממה שכתב הר"ן לעיל [לה]. ד"ה ולענין הלכה ולעיל [מו:] ד"ה היכי דמי דשרי],

וכיון דקונם קדושת הגוף הוא, [לכן יכולה האשה לאסור את מעשיה בקונם ש] מפקיע מידי שעבוד שהיא משועבדת לבעל, וחיל, ומשום הכי פסק שמואל כרבי יוחנן בן זורי, אע"ג דסבירא ליה לשמואל דאין אדם מקדיש דבר שלא נא לעולם, משום ידי אשה אימתהו בעולם, ומציא [פ' ויכולה] מקדשא להו בקונם, שהוא מפקיע מידי שעבוד, ולקמיה פריך, אם כן מאי איריא שמה יגרשנה, הא מהשתא חיל הקדש,

וכדרבא, דאמר רבא הקדש כגון עשה שורו אפומיקי לבעל חובו, והקדישו אחר כך למנחה, מפקיע אותו הקדש שעבוד המלוה, וגובה חובו ממקום אחר, והוא כשר לקרבן ולא היו גז[ו]ל [וכ"ה בגמ'"] כיון דלא הוה קני ליה אלא לגביינא בעלמא,

ודוקא קדושת הגוף, אצל קדושת דמים לצדק הציט לא מפקעא שעבוד, כדמתן

מתקיף לה רב פפא מי דמי גבי זבינא פסיקא מילתייהו [מילתא] נהי דודאי שפיר קא דחית, דליכא למיגמר אשה משדה זו שאני מוכר לך, דלא דמיון כדקאמר, אפי"ה מאי דבעית למפשט לאידך גיסא, דלא חיל קונם ידיה משדה זו שמכרתי לך, ליתא, דגבי זביני פסיקא מילתא, דגופה דשדה ופירא ציד לוקם, ומשום הכי לא קדשה,

גבי אשה מי פסיקא מילתא אצל גבי אשה כיון דגופה צידה הוא איכא למימר דקדשה,

ואלדצה איכא למיפשט הכא קדשה, מהאומר לחבירו שדה שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך מקדיש קדשה, הא לא דמי אלא לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תקדיש, מי לא קדשה משום דגופא דשדה ברשות מקדיש הוא, אשה נמי דכמותה,

והאי דנקט לכשאפדנה ממך [ולא אמר שהקדישה מיד] משום דהקדש דמים הוא זה ואינו מפקיע מידי שעבוד הלכך אין ההקדש חל עד שיפדנה,

והיה דאמרינן בפרק האומר משקלי עלי (ערכין כ"א) גבי המשכיר בית לחבירו והקדישו משכיר, הדר צו מעלה שכן להקדש, ופרסין עלה היכי דר ציה צמעילה קאי, כבר כתבתי בפרק השותפין (לעיל דף מו ד"ה היכי) דלא קשיא, דהיה צמשיך בית סתם היה ולא בית מיוחד, ומשום הכי מצי משכיר להקדיש ונותן לו לשוכר בית אחר,

מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי, מי דמי שדה בידו לפדותו ומש"ה כי אמר לכשאפדנה ממך מקדיש קדשה דכל שצידו לאו כמחוסר מעשה דמי, אשה [וכי] בידה להתגרש אשה צידה להתגרש בתמיה, וכיון שאין צידה שיחול נדרה כשמתגרש כי אמרה נמי לבי מגרשה לא חיל,

ביאורי הר"ן: ומקשו הכא אשה נמי צידה היא שיחול נדרה כל שעה ושעה שתרצה, דהא קי"ל כרב הונא [כתובות נח:]: דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונית ואיני עושה ?

[ומתרי, שיש שני דינים א' מה שהאשה עושה משקל חמש סלעים שתי [קשה לעומתו כפלים כשל ערב. רש"י, ראה כתובות סד:]: במקום מוזוניתיה, ב' יש ו' עבודות שהאשה חייבת לבעלה דהיינו מוחנת, ואופה, ומבבסת, מבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר, וכיון שהוא חייבת בעבודות אלו אין נדרה יכול לחול],

יש לומר דרבי יוחנן בן זורי דאמר יפר [שמא יגרשנה וכו'] לאו משום מה שהאשה חייבת לעשות לבעלה ככל שצוה [פ' שבוע ימים משבת לשבת] תחת מוונות קאמר, דהיינו משקל חמש סלעים ציהיהו שהם עשרה סלעים בגליל, דאי משום הני [חמש סלעים] צלמוד ליכא למימר שמה יגרשנה ותהא אסורה לחזור, שהרי אפשר לבעל ליחר ממנה בכך [שלא תעשה לו מלאכה זו],

אלא הכא צאוקרת כל [הו' עבודות] הנאה שלה על בעלה עסקין, אפילו אותן שצו מלאכות שחייבת לעשות לו, דהיינו עומתת ואופה ומבבסת וכולהו אינן [מבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר. כתובות נט:]: והיינו דקאמר ותהא אסורה לחזור לו שאינה יכולה לשמשו צמלאכות הללו,

ומהני מלאכות לא כל הימנה [פ' אין בבוהא] להפקיע ענמה, שאין תחת מוונות

אבני חן על מסכת נדרים

שאל הקיס בטעות יכול להפך, דמינא התם נדרה אשתו וקיים לה וסבור צמו נדרה, [נדרה. כ"י] צמו וקיים לה וסבור אשתו נדרה, הרי זה יפר וכו' # [ואף אם נודע לו לאחר כמה ימים יכול להפך, שהרי לא שמע עדיין]:

[וג"ל דבולח'ג' בבי לא זו אף זו קתני, לא מבעיי' באשתו ובתו שהיה זה הטעות בגוף הנדר, ולא מבעייא בגזיר וקרבן דהיה הטעות בתואר הנדר, אלא אפילו בתאנים וענבים שלא היה הטעות בגזיר גם לא בתואר הנדר, רק במה שנדר אפ"ה אינו הפרה, ותו ג"ל דנקט יחזור ויפר, מדיש בלשון זה משמעות דצריך להפך ושיכול להפך, דהיינו בין בהפך מקודם שנודע לו, בין שקיים קודם שנודע לו. יבין]

נב"א: למימרא ד'יניא אותה דוקא הוא דכין דכמיז אותה משמע שיפר לשם אותה [אשה. כ"י] שנדרה ולא שיטעה באשה אחרת,

ביאורי הר"ן: וקשה לי כיון דמ"אותה" מפיק לה, מינח דהפריה דכמיז אותה, אבל בהקמה מנלן האי [ד"ן]גא. כ"י] דכמינח דכמינח ואימיה בתוספתא,

וכ"מ כיון דהקמה והפריה אימיה, וכדאמרי ליה רבנן לר' אליעזר בפירקין דלעיל (דף עה) אמרו לו אישה יקימנו ואישה יפרנו את שצא לכלל הקס צא לכלל הפר ור' עקיבא נמי לקמן (דף פז) מקיש הפרה להקמה מה הקמה ממנו אף הפרה ממנו וכיון דלית לן בהפריה דאותה דוקא כמאן דכמיז בהקמה דמי ?

[ובמרתין] לא ניחא לי, דאפילו למאן דמקיש, לאו לכל מילי אימיה, אלא דוקא למילי דמשמעמי מהאי קרא גופיה, דאישה יקימנו ואישה יפרנו, דהא אמרינן לעיל חומר בהקם מבהפך קיים בלבו קיים הפר בלבו אינו מופר, ואי לכל מילי אימיה אלא מהאי, אלא ודאי אפילו למאן דמקיש, לא אימיה אלא דההוא קרא גופיה, דלאו היקשא הוא אלא סמיכותא דעלמא, דאישה יקימנו ואישה יפרנו,

[לכאורה קשה לפי מה שאמרו התוס' בסוכה ל"א ע"א דהיקש מיקרי אם שני הענינים הם בפסוק אחד, וסמוכין מיקרי אם הם בשני פסוקים וכאן שניהם בפסוק אחד ואמאי אומר הר"ן דלאו היקשא הוא ? וצריך לומר דהר"ן סובר כרש"י שם ד"ה לא מקשינן. לא הוקשו ללמוד זה מזה ולא יתכן לדרוש מעצמו מכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, אלא ק"ו. והיקש הוא "בנין אב" הנבנה בברייתא דר' ישמעאל. ע"פ הרש"ש ע"י"ש],

וכיון שכן מינח דהפריה דכמיז אותה, הקמה מנלן ?

ואפשר דלה דכמיז בהקמה, דכמיז כי המריש לה, כאותה דמי ומשמע דוקא,

ומכאן נראה לי להלכה דכי היכי (דפשיטא) [דפשיטין. כ"י] לעיל דבעל אינו מפר לשתי נשיו כאחת, דאותה דוקא ה"ג אינו מקיים לשתי נשיו כאחת [דלה] דוקא, וכמו שכתבתי למעלה (עג),

דף פ"ז ע"א

והא גבי קרעים דכתיב על על, דכתיב שמואל ב א על שאול ועל יהונתן בנו [ואע"פ דהתם מיייר בקינה, ה"ה קריעה מה שעושין על מת

בערכין צפרק שום הימומים (דף כג) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו וכו' שאל הקדיש הלוה נכסיו, שמוסיף המלוה דינר על הלוואתו ופודה את הנכסים מפני מראית העין, שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון וגובה חובו כך כתב רש"י זכרנו לזכרה צפרק אף על פי,

אבל רבינו תם זכרנו לזכרה חולק עליו, שאפילו הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד ואין כאן מקום להאריך,

חב"י ישראל שעשה חמנו אפומיקי לעובד כוכבים, ועבר עליו הפסח איסור חמץ מפקיע שעבוד העובד כוכבים, ואסור בהנאה, והא דמתן צפרק כל שעה (פסחים ל) עובד כוכבים שהלוה את ישראל על חמנו אחר הפסח מותר בהנאה ? מוקמינן לה התם כשהרינו אכלו שמסרו אכלו במשכון,

ושחרור עשה עבדו אפומיקי ושחררו ליה, משוחרר, ומלוה גובה חובו ממקום אחר,

מפקיעין מידי שעבוד,

אי הכי דפקע שעבודה דבעל למה לי "שמא" יגרשנה מהשתא קדיש [ויפר משום שחל הנדר השתא] ?

תני ועוד שמא יגרשנה מהשתא נמי קדיש, דקונס מפקיע שעבודה דבעל, ולכשתמלא לומר דאלמנה רבנן לשעבודה דבעל בעודה תחתיו דשויהו כלוקח גמור ולא כמלוה, אפ"ה יפר שמא יגרשנה,

והיינו דהתם [ב?]פרק אע"פ [בתובות ג:] פריך [תירין] אלמנה רבנן לשעבודה, והכא לא דאכר ליה, אלא ועוד שמא יגרשנה קאמר [פ' כאן אומר רק "ועוד שמא יגרשנה"] ולא דא אמת היא [פ' דכל הטעם דחוששין לשמא יגרשנה הוא משום דאמרינן דאלמנה רבנן לשעבודה דבעל],

ביאורי הר"ן: וא"ת ואי אלמנה רבנן לשעבודה דבעל דלא ליחול השתא, הדרכא קושין לדוכתה כיון דהשתא לא חייל לקמיה היכי חייל, דהשתא מיהת לא מיגרשא ?

ו"ל דכיון דמדינא חייל אי לאו דאלמנה רבנן לשעבודה, כי אלמנה, הני מילי דכל היכא דקיימא קמיה לא ליחול, [חדושי הר"ן] **אכל נמגרשא כאלו חייל מעיקרא דמי**, כיון דמדינא ראוי לחול:

מהני: נדרה **אשתו וסבור** שנדרה בתו [והפר לשמה] שאמרו לו [פ' כיון שלא שמע ממנה בעצמו] שצמו נדרה ומתוך כך הפר או קיים, [או אמרו לו] נדרה בתו וסבור שנדרה אשתו,

נדרה בגזיר וסבור שנדרה בקרבן שאמרו לו שאסרה עליה דבר אחד ואמרה שיהא בקרבן נדרה בקרבן וסבור שנדרה בגזיר,

נדרה מתאנים וסבור שנדרה מן הענבים, נדרה מן הענבים וסבור שנדרה מן התאנים הרי זה יחזור ויפר דהקמה או הפרה קמייתא כיון דטענות היו לא מהני ולא מידי, והכי אימא בתוספתא (פ"ז) בהדיא

אבני חן על מסכת נדרים

ביאורי הר"ן: וצפרק יש נוחלין לא חשיב אלא חרי, צר מעצות כוכבים וקדושין, ולא פליגי, דמגדף בכלל (עובד עצודת כוכבים) [ע"ז הוא. כ"י], ומגרש בכלל מקדש דאיתקש יציאה להויה,

[והולך ומפרש הר' דברים] מגדף היינו שאם גדף (וחזר) [וחזר. כ"י] צו תכ"ד לא הויה חזרה, ועובד עצודת כוכבים שאם אמר לעצודת כוכבים אלי אתה, וחזר צו לא הויה חזרה, ומקדש ומגרש שאם קדש או גרש וחזר צו מוך כדי דבור, לא מצי הדור ציה, ולא ידענא מ"ש הני, ומנא להו לרצנן הכי,

ונראה צעני דבשאר מילי דלא חמירי כולי האי, כשאדם עושה אותם לא צגמר דעמו הוא עושה [חדושי הר"ן] **אלא דעמו** (שיכול) **שיוכל**. כ"י **לחזור צו מוך כדי דבור**, אבל הני כיון דחמירי כולי האי, אין אדם עושה אותם אלא בהסקמה גמורה, ומשום הכי חזרה אפי' מוך כדי דבור לא מהני,

וראיתי לרבינו משה צר נחמן ז"ל צפרק יש נוחלין שכתב בשם ר"ת ז"ל, דמוך כדי דבור כדבור דמי תקנתא הוא דמקון צרנן משום תלמיד הלוקח מקם ופגע צו רבו שיוכל ליתן לו שלום, והשוו מדותיהן בכל מילי צר מהני,

[זו"ל התום ב"ב קב"ט ע"ב ד"ה והלכתא. פ"ר דלכך אמר כדבור דמי כדי שאילת תלמיד לרב היינו שלום עליך רבי, לפי שבשארם עושה סחורה עם חבריו ויראה רבו או גדול ממנו בהכמה לא יתן לו שלום, שאם יתן לו שלום לא יוכל לחזור בו ממקחו לכך תקנו חכמים שבשיעור זה יכול לחזור. עב"ל. אבל צ"ע לפי פ"ר הר"ן מרוע נקרא תוך כדי דיבור, דוקא כדי שאילת שלום?] # [וצ"ע דבלא טעם זה נאמר כיון שהפסיק אדם כמה רגעים בתוך דבריו יהיה הפסק, וזה נגד הסברה],

ולא ניחא לי, וכי צ"ד מתנין לעקור דצר מן התורה לעולם בקום עשה (צ) [צנדרים, אלא ודאי כדאמרן:]

מתני': אמרה קונם תאנים וענבים אלו שאני טועמת [בין באמרה אלו, בין שאמרה שאני טועמת כל המין. יבין], קיים לתאנים כולו קיים אפי' לענבים, ואינו יכול לחזור ולהפך **הפר לתאנים אינו מופר עד שיפר אף לענבים** אינו מופר לענבים עד שיפר להם צפירות, אבל לתאנים שהפר מופר, לשון אחר אינו מופר כלל אפילו לתאנים שלא כל הימנו [בעין לשון זה לעיל פו. בר"ן] להפר מקצתו, [ביבין מצוין להמשנה לעיל סו. הותר אחד מהן הותרו כולן וכו']

אמרה קונם תאנה שאני טועמת, וענבה שאני טועמת, הרי אלו שני נדרים לאו למימרא שיהא צריך הפרה לכל אחד ואחד צפני עצמו, דהא שני נדרים הפרה אחת להן, וכדמיא צמוספתא (פ"ו) היו עליה חמשה נדרים הפרה אחת לכולן, אלא לומר שאם הפר או קיים אחד מהם יכול לקיים או להפר את השני:

נב: מני מתניתין? רבי ישמעאל דתניא במדרב ל אישה יקימנו ואישה יפרנו, אמרה קונם תאנים וענבים אלו שאני טועמת, קיים לתאנים כולו קיים

הרי גילה לנו שצריך לקרוע לשם מות. הרא"ם ז"ל. זו"ל שמה על שאול ועל יהונתן וכו' ברור ואנשיו כתיב שקרעו בגדיהם על מלחמת גלבוע ומשם למדנו חיוב קריעה על מות. ע"ב. שטמ"ק],

והוא לן למימר דעל דוקא שיקרע לשם המות, ולא שיטעה צאחר, ואפי' הכי מנ"א ותניא אמרו לו מות אביו, וקרע, ואחר כך נמצא בנו יצא ידי קריעה אלמא על לאו דווקא, ה"ג (לימא) [נימא. ח"ש] אותה לאו דוקא?

אמרי לא קשיא הא בסתם והא במפרש הא דתניא אמרו לו מות אביו וקרע יצא לאו דוקא צשאמרו לו צפירות מות אביו, אלא צשאמרו [מת. כ"י] לו (צפ"י) מת, וסבור אביו, ונמצא צנו, ובהא יצא ידי קריעה, אבל צמפרש צשאמרו לו [צפירות. כ"י] מת אביו וקרע על דעת כן לא יצא דעל דוקא, וכי קמי אמרו לו מות אביו לאו דוקא [אלא צשאמרו לו מות לו בות],

והתניא צניחומא דדוקא צסתם יצא, אבל צמפרש לא יצא אמרו לו מות אביו וקרע ואחר כך נמצא בנו לא יצא ידי קריעה, אמרו לו מות לו מות וכסבור אביו הוא וקרע, ואחר כך נמצא בנו יצא ידי קריעה ומתני' דקמי ה"ז יחזור ויפר צמפרש, צשאמרו לו צפירות נדרה צשמו ונמצאת שהיא צמו דצכי האי ודאי לא מהניא הפרה,

רב אשי אמר כאן בתוך כדי דבור כאן לאחר כדי דבור רב אשי לא אחא לאפלוגי אהאי דינא, דצסתם דודאי מודה ציה דינא ידי קריעה דהא צרייתא מוכחא הכי צהדיא דצסתם יצא, וצכה"ג נמי צנדרים מהניא הפרה והקמה,

אלא דכי היכי דלא נדחוק נפשינ דצרייתא [לעיל בעמוד זה] דקמי אמרו לו מות אביו לאו דוקא, פריק שניא אצרינא, דצמפרש נמי מצסתם לה דינא הא דקאמרת יצא ידי קריעה, שנמצא בנו בתוך כדי דבור כל שהדיעו [שאינו אביו אלא] שהוא צנו מוך כדי דבור לקריעתו, וצכה"ג נמי צהפרה והקמה [מהני. כ"י], הא דאמרת לא יצא ידי קריעה לאחר כדי דבור (ד) [מתניתין דקמי יחזור ויפר, צשאמרו לו אחר כדי דבור דהפרה ראשונה שהיתה צמו,

והתניא צניחומא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ונתעלף וכמדומה שמת, וקרע, ואחר כך מות לא יצא ידי קריעה,

אמר ר' שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא לא שנו אלא שמת לאחר כדי דיבור, אבל בתוך כדי דיבור (כדבור דמי) [אינו חוזר וקורע] שצ"פ שצשעה שקרע עדיין לא ממת, ולא הויה קריעה כלל, כיון שמת מוך כדי דבור כמאן דקרע השתא דמי, כי קרע נמי צטעות שהיה סבור שמת לו מות אחר, א"נ הקים או הפר צטעות, כיון שידע מוך כדי דבור מהני,

והילכתא תוך כדי דבור כדבור דמי, חוץ ממגדף, ועובד עבודת כוכבים, ומקדש, ומגרש צר ממגדף ועובד עצודת כוכבים ומקדש ומגרש,

אבני חן על מסכת נדרים

ר' עקיבא	קיים לתאנים כולו קיים	הפר לתאנים כולו מופר, דמקיש הפרה להקמה
חכמים	קיים לתאנים לא קיים לענבים	הפר לתאנים אינו מופר לענבים.
חכמים	קיים רק לתאנים לא קיים כלל	הפר רק לתאנים אינו מופר כל עיקר

דף פ"ז ע"ב

הפר לתאנים אינו מופר עד שיפר אף לענבים אינו מופר כל הנדר כדאמרינן בהקמה, דאם קיים מקלחו קיים כולו, אי נמי אינו מופר כלל אפילו לתאנים וכמו שכתבתי במשנתנו דברי רבי ישמעאל,

רבי עקיבא אומר הרי הוא אומר אישה יקימנו ואישה יפרנו, מה יקימנו ממנו דמשמע דמקלחו דהיינו ממנו, הוקס כולו, דיקימנו הכי משמע, אף יפרנו נמי ממונו אע"ג דלא משמע הכי [פ' דרריש "מנו" שהם ג' אותיות האחרונות במלת יקימנו שהוא מלשון ממונו. וע"ז מקשה ר' ישמעאל מי כתיב יפרנו דבשלמא ביקימנו יש בה אותיות "מנו" אבל ביפרנו אין רק "נו"] אפ"ה הא אימקוש,

ורבי ישמעאל מי כתיב יפר ממנו,

ורבי עקיבא מקיש הפרה להקמה מה הקמה ממנו אף הפרה ממנו,

אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, זו דברי רבי ישמעאל ור' עקיבא, אבל חכמים אומרים מקיש הקמה להפרה, מה הפרה מה שהפר הפר, אף הקמה מה שקיים קיים זו היא גירסת הספרים,

ולפי זה הא דמתן [במשנה אליבא דר' ישמעאל] הפר לתאנים אינו מופר [מלשון החכמים כאן שאומרים בודאות "מה שהופר הופר", דמשמע דכ"ע סברי כן, צריך לפרש הא דאמר במשנה "אינו מופר"], כל הנדר קאמר [פ' דרך לתאנים מופר אבל ענבים עדיין אסור], אבל מה שהפר הופר, דאי אינו מופר כלל, מאי קאמרי רבנן מה הפרה, מה שהפר הופר, דמשמע דכ"ע מודו [בה. כ"י] בהפרה, ולא איצטריך להו לרבנן אלא [לאקשו] [לאקשו. כ"י] הקמה להפרה, (ד. פני נצי בא"י) הא בהפרה גופה פליג תנא דמתניתין, אלא ודאי לפי גרסא זו משמע ד[נ]כולהו (מודו. כ"י) מה שהפר הופר,

אבל בתוספתא (פ"ז) לא משמע הכי, דתניא התם נדרה מן התאנים ומן הענבים הפר לתאנים ולא הפר לענבים, וחשכה, אסורה בין בתאנים בין בענבים, אלמא אינו מופר כלל קאמר,

לפיכך נראה גרסת קלמ ספרים עיקר, דגרסי הכי, אבל חכמים אומרים מה הפרה מה שהפר לא הופר אף הקמה מה שקיים לא קיים, וכן גרסת הרב רבינו משה צר נתמן ו"ל בהלכותיו:

הפרה	הקמה	ר' ישמעאל
הפר לתאנים אינו מופר [לענבים או אינו מופר כל עיקר] עד שיפר אף לענבים.	קיים לתאנים כולו קיים	ר' ישמעאל

[שנינו במשנתינו] אמרה קונם תאנה: אמר רבא מתני' רבי שמעון היא, דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד בפרק שבועת הפקדון היא, דמתן התם שבועות (דף לו) היו חמשה מוצעין אומ, ואמר שבועה שאין לך צידי [פקדון] (ו. חש) לא לך ולא לך, חייב על כל אחד ואחד, ר"ש אומר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד, הכא נמי לא חשיבי ליה שני נדרים עד שחאמר שאני טועמת לכל אחד ואחד, אבל אם אמרה קונם שאני טועמת לא תאנה ולא ענבה לר"ש נדר אחד הוא ולרבנן הוו להו שני נדרים, וכבר כתבתי למעלה בפ' פותחין (דף סו ד"ה ולענין) דקיי"ל כר"ש:

מתני': יודע אני שיש נדרים שמה שגדרה אשמי, הוי נדר גמור אבל אני יודע שיש מפירין שהבעל מפר שום נדר לא של עיניו נפש, ולא שנינו לזניה, יפר לאחר מכן (כשנדע) [קשקשע. כ"י] לו שהבעל יכול להפר, יפר חוץ אומו יוס קשקשע לו, דעד ההוא יומא לא קרינא ציה יוס שמו,

יודע אני שיש מפירין שיש מקלח נדרים שהבעל מפירין אותן אבל אני יודע שזה נדר שזה מאותן נדרים שהבעל מפר ר' מאיר אומר לא יפר,

לפירושא בתרא	לפירושא קמא	
לכולי עלמא הוי מקצת ידיעה שיש נדרים ואינה ככל ידיעה שאינו מיפר עד שיועד לו	אפי' מקצת ידיעה לא הוי	רישא דמתני'
יפר ביום ראשון חוץ כבר מוקרי ידיעה. כיון שיועד שיש מפירין, הוי ידיעה גמורה וכיון שעבר יום א' אינו מיפר עוד.	ביום א' לא יפר שאינו יודע שיכול להפר, וביום שלאחריו לא הוי יום שמעו	ר' מאיר
ביום א' לא דמקצת ידיעה לאו ככל ידיעה אבל מפר ביום שיועד לו	יפר ביום א' דמקצת ידיעה ככל ידיעה.	ר' יהודה
		קושית הגמ':
מרישא דמתני' משמע דמקצת ידיעה לאו ככל ידיעה, ומדמריבה סומא הרי דמקצת ידיעה הוא ככל ידיעה	מדמריבה סומא הרי שמקצת ידיעה ככל ידיעה.	לר' מאיר
אליבא דר"י אין קשיא דבשני המקומות סבר ר"י דמקצת ידיעה לאו ככל ידיעה	מדממעט סומא הרי דמקצת ידיעה לאו ככל ידיעה.	לר' יהודה

[יש כאן שתי ידיעות במחלוקת:

אבני חן על מסכת נדרים

אלמא מקצת ידיעה לאו ככל ידיעה, וצממיתין אמרי רבנן דהיינו ר' יהודה דהוא צר פלוגתיה דר"מ, יפר צו ציוס צאומה ידיעה, אלמא ס"ל דמקצת ידיעה ככל ידיעה,

ורישא [לפי פירוש ראשון] דקמני דיפר ציוס שלאחריו, לא קשיא [לא מושמע ליה שמה שיודע שיש נדרים יהיה מקרי מוקצת ידיעה], דסבירא לן דכל שאינו יודע שיש מפירין אפילו מקצת ידיעה לא הוי,

ולפירושא בתרא דפרישנא צממיתין [שמפר בו ביום] [ד. מש] ר"מ דאמר לא יפר ציוס שלאחריו קאמר [ביון שעבר יום שמעון], ורבנן דפליגי עליה [דיפר ?] נמי ציוס שלאחריו [פי' בשיוודע] קאמרי, משום דמקצת ידיעה לאו ככל ידיעה,

דדבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא @ אדרבה אחי שפיר, דהכא והתם סבירא ליה דמקצת ידיעה לאו ככל ידיעה,

אבל דדבי מאיר אדרבי מאיר קשיא, דהא צרישא מודה ר"מ [לחכמים] דיפר ציוס שלאחריו [בשיוודע] אע"ג דאיכא מקצת ידיעה דהיינו שיוודע שיש נדרים, אלמא מקצת ידיעה לאו ככל ידיעה, דמאי דאמר [ר"מ] בסיפא לא יפר, היינו משום דכיון שיוודע שיש מפירין ידיעה גמורה חשיבא ליה, אבל היכא דליכא אלא מקצת ידיעה כרישא, לאו כידיעה חשיבא ליה, והכא אמר לרבות את הסומא אלמא חשיבא ליה מקצת ידיעה ככל ידיעה,

ביאורי הר"ן: וקשה לי מאי קשיא [לכאורה הקושיא בין ללשון ראשון ובין ללשון שני, אליבא דר"מ], שאני הכא [בסומא דאמרינן מוקצתו כבולו] דקראי [בלא ראות] דייקי הכי, וכי חימא הכי פריך נגמר מינה [דגילוף נדרים מרצח לגבי מוקצת ידיעה כבולו], א"כ מאי קא משני רצא הכא מענינא דקרא [פי' הלא זה הקושיא דנגמר מרצח] ?

[ובתורתך] וי"ל דסבירא לן [ברצח] דלאו מקרא דייקי הכי ר' יהודה ור"מ, דקרא משמע הכי ומשמע הכי, אלא מר אמר סבירא ומר אמר סבירא, וכל חד מסמיך ליה אקרא צאסמכתא צעלמא, ומש"ה פריך מינה [ויכול להקשות שכיון שכל אחד אומר סברתו],

ומשני רצא דלאו כדקס"ד דצצצא צעלמא חלו, אלא הכא מענינא דקרא, וליכא למימר נגמר מינה דנדרים ורואה לא שייכי כלל,

ולי"ג הכא מענינא דקרא והכא מענינא דקרא, דליתיה צעיקר נסחי,

ולמאן דגריס ליה, מעיקרא פרכינן [פי' גרסינן בגמ'] נגמר מינה, ומשני דהתם [בסומא] דייקי קראי הכי והכא [בנדרים] דייקי איפכא [פי' דר"מ ור"י מפרשים "ביום שמעון" היפך ממה שמפרשים "בלא ראות",

[לר' יהודה: ביום שמעון = מוקצת ידיעה כבולו, בלא ראות = מוקצת ידיעה לאו כבולו,

לר' מאיר = ביום שמעון = מוקצת ידיעה לאו כבולו, בלא ראות = מוקצת ידיעה כבולו],

[ולאישנא בתרא רק ר' מאיר דורש ביום שמעון = דמקצת ידיעה לא הוי ידיעה, ובלא ראות = דמקצת ידיעה ככל ידיעה, אבל אליבא דר"י אין סתירה],

(א) ר"מ סבר לא יפר לעולם, דביום השמיעה אינו יודע שיכול להפר, ואחר כן אינה עוד יום השמיעה, וחכמים אומרים שיפר ביום שמעון דמקצת ידיעה ככל ידיעה,

(ב) [בין ר"מ ובין חכמים מדברים על לאחר יום שמעון] ר"מ סבר שביום השמיעה יכול להפר, אבל לאחר כן לא [ועל יום שלאחריו אומר לא יפר], וכתב הרמב"א, כיון שביום שמעון ידע שיש מפירין הוה ליה למחול לגבי חכם דמקצת ידיעה ככל ידיעה,

וחכמים אומרים דיפר רק לאחר שידוע שיכול להפר, שאז הוי יום שמעון],

[משמע שאם הפר בלי שידע שיכול להפר זה הנדר, לא הוי הפרה, דכרי להפר צריך האב לידע שיכול להפר ואם לאו לא מיקרי ביום שמעון],

איכא מ"ד דלא יפר כלל קאמר, לא היום, ולא אחר שהודיעוהו שהוא יכול להפר, [ומפרש] היום [לא. כ"י], דלא מקרי יום שמעון שהיה מפר אלא כשהוא יודע שהוא יכול להפר, ולאחר שהודיעוהו שהוא יכול להפר נמי לא יפר, משום דידיעה קמיימא לגבי שלא יוכל להפר אחר [מכאן] [מ"י], יום שמעון מקרי וכבר עבר,

וחכמים אומרים יפר ציוס זה דסבירא להו דמקצת ידיעה ככל ידיעה, אבל כל שעבר ציוס שוב אינו מפר, דיומא קמא יום שמעון מקרי לענין שיכול להפר צו, ו [גם] לענין שאינו יכול להפר מכאן ולהבא,

ואיכא מ"ד דכי אמר ר"מ לא יפר דוקא ציוס שלאחריו קאמר, אבל צו ציוס מפר כידיעה זו, דס"ל דכיון שהוא יודע שיש נדרים ויש מפירין ידיעה גמורה מקריא, אע"פ שאינו יודע שזה נדר, וחכמים אומרים יפר ציוס שלאחריו [פי' ביום שיוודע לא שהוא יכול להפר], דסבירא להו דכיון דציומא קמא לא הוה ידע שזה נדר, לא מקריא ידיעה, [לפירוש זה ניחא דלא יפר, וגם יפר דסיפא הוי דומיא דרישא בלאחר זמן. מצור דבש]:

במדבר לה כב וְאִם־בְּפִתְּחָהּ בָּל־אֵיכָה הִדְּפוּ אֶן־הִשְׁלִיךְ עָלָיו בָּל־בָּל־יָלֵךְ בָּל־אֵ צִדְקָה: כג. אוֹ בָּל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בָּל־אֵ רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמוּת וְהוּא ל־אֵאוֹ יָבֵל ל־וְל־אֵ מִבְּקֶשׁ קִרְתּוֹ :

נ"מ: ורמינהו במדבר לה "בלא ראות" פרט לסומא (מי) (שהרג) [שאם הרג. כ"י] את הנפש צנוג, אינו גולה, דמדכתיב צלא ראות, משמע דכאן הוא צלא ראות, אבל צמקוס אחר יכול לראות דברי רבי יהודה,

רבי מאיר אומר לרבות את הסומא דכיון דלית ליה מקצת ידיעה שמרגיש הוא כשכא זה אללו, אע"פ שאין לו ידיעה גמורה, שאין יכול לכיון מקומו ממש כיון שאינו רואה, אפ"ה הוי ככל ידיעה,

ולפירושא קמא דפרישנא צממיתין [שר"מ אומר שאינו מפר לא היום ולא בשיוודע] הכי פריך מדר"מ אדר"מ ומדרבי יהודה אדרבי יהודה,

דהכא אמר ר"מ צלא ראות לרבות את הסומא, אע"ג דלית ליה ידיעה שלימה, דקסבר מקצת ידיעה ככל ידיעה, וצממני' תני דאינו יכול להפר כידיעה זו צו ציוס [ובאמת גם לא לאחר כן], אלמא מקצת ידיעה לאו ככל ידיעה,

[ופריך מדר' יהודה אדר' יהודה] והכא אמר ר' יהודה צלא ראות פרט לסומא

אבני חן על מסכת נדרים

דף פ"ח ע"א

אמר רבא הכא [בסומא] **מעניניה דקרא** לעולם לית ליה לרבי מאיר מקצת ידיעה ככל ידיעה [במו שאומר בנדרים, וה"ה ר"י לעולם אית ליה מקצת ידיעה ככל ידיעה], ושאי הכא גבי סומא שהרג בשוגג דרבייה קרא [חש] בלא ראיה פרט לסומא. דמשמע שאינו רואה כאן אבל רואה במקום אחר והכא [בנדרים] **מעניניה דקרא**,

ר' יהודה סבר [הגם דאית לי' בנדרים מקצת ידיעה ככל ידיעה, מ"מ] **גבי רוצח כתיב** דברים יט **ואשר יבא את רעהו ביער כל דבר מיעל ליער**, וסומא נמי בר מיעל ליער הוא, ואי אמרת בלא ראיה לרבות את הסומא, [ואי אפשר לומר כן, דהא] **מיער נפקא ליה**, אלא שמע מינה בלא ראיה פרט [למעט] לסומא,

רבי מאיר סבר כתיב בבלי דעת, כל דבר מידע וסומא לאו בר מידע הוא שאינו יכול לידע ולכוין מקום חצירו ממש, ואי אמרת בלא ראיה פרט לסומא מבלי דעת נפקא ליה הילכך הוה ליה מיעוט אחר מיעוט [ואינו] מיעוט אחר מיעוט. כ"י אלא לרבות,

אלא שמע מינה בלא ראיה לרבות את הסומא וכן סוגיא מיחלפא התם בפרק ואלו הן הגולין:

מתני': המודיר [המודר. כ"י] **הנאה מן** [ו] **תנו** [ראה מסורת הש"ס],

[בב"ב קי"ט ע"א] לחותנו והוא חמיו, מעתה בלשון חכמים כמו במתניתין צריך להוסיף רק וי"ו המודר הנאה מחותנו והוא רוצה ר"ל החותן רוצה לתת לבתו והוא ברור בס"ד, אחר מצאתי להדיא בשו"ת פאר הדור לרבינו הרמב"ם ז"ל תשובה א' מפרש בהדיא המודר הנאה מחותנו מחמיו, וקאי והוא רוצה בו' אחמיו. מנחת יהודה]

והוא רוצה לתת לבתו מעות הא דמני מעות, משום דאי יהיז לה מוזנות אין צריך לומר לה כלום, לפי שאין לבעל זכייה בהן, והיינו דתנן בפרק אין בין המודר (לעיל דף לח) וזן את אשתו, ולא הצריכוהו לומר ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן, משום דכיון דליהו זנה במקום הבעל, לית ליה לבעל שום זכות באותן מוזנות, שהרי אפי' נתן לה הבעל מוזנות הקדושים לה, וזמנא והזמירה, אין לו לבעל באותו מותר כלום, וכדאמר בפרק מי שאלוהי נזיר (מיר דף כד) בדקמנא מעימסה, כל שכן בשונה אחר שאין לו לבעל שום זכות באותן המוזנות הקדושים לה,

משום הכי תני והוא רוצה לתת לבתו מעות שיהו מזויין להוציא אותן בחפזיה [כחפזיה?], וכי ה"ג יש לו לבעל זכות בהן, וכדאיתא בפ' חוקת הבתים, דאמרין התם ילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות, נמנא זה נהנה מחמיו שהדירו הנאה,

לפיכך צריך שיאמר לה אומר לה הרי המעות האלו נתונין לך

במתנה, ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא [נ"ל דהאי "אלא" ארישא קאי, ור"ל מתנה הן לך רק למה שתהיה נושאת ונותנת בפיך. יכין] **מה שאת נושאת** [פי' קונה אוכל במעות אלו] **ונותנת בפיך** [ראה בר"ם שיש שאינם גורסים המלה "נושאת", ויש שגורסים לפיך].

ודוקא דאמר לה הני מרי לישני, אבל אמר אין לבעליך רשות בהן בלמוד לא מהני, דמתני' רבי מאיר היא דאמר יד אשה כיד בעלה כדמוקי לה בגמרא,

ביאורי חור"ן: וכי תימא אם כן, כי אמר לה נמי אלא מה שאת נותנת לפיך, אמאי מהני?

[ובמתני' היינו טעמא משום דכיון שאין אשה זוכה בנכסים כלל עד שתתן אותם לתוך פיה, הרי באותה שעה אין הבעל יכול לזכות בהן] [פי' שעד שהמאכל נכנס לתוך פיה לא יצאה מרשות חותנו, ולאחר שהיא בתוך פיה אין הבעל יכול לזכות בהן, שלא הקנו חכמים לבעל מזה שבפי אשתו] ולפי זה דוקא כי אמר לה מה שאת נותנת לפיך, אבל אי אמר לה אלא מה שאת מתכסה וכיוצא בו לא מהני, וקני יתהון צעל,

ואיכא מ"ד דהוא הדין בשיתדן לה לאחיה דבר שיהיה, דלא קנה יתהון צעל כיון שאף לה לא הקנה לגמרי, אלא לאותו דבר בלבד:

נבא: **אמר רב לא שנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת** **ונותנת בפיך** [לפיך] כלומר כלישנא דמתני', דאמר לה תרתי, "על מנת שאין לבעליך רשות בהן, [ותנאי שני] אלא מה שאת נושאת ונותנת לפיך", כפי האי גוונא בלמוד הוא דלא קנה יתהון צעל, משום שמה שתרצי עשי לא מהני @ טפי מאין לבעליך רשות בהן, וכי היכי דאין לבעליך רשות בהן בלמוד לא מהני, כי אמר להו לתרתייהו [מה שתרצי עשי, וגם אין לבעליך רשות בהן] נמי לא מהני, דמדא מיילת נינהו,

אבל אמר מה שתרצי עשי קנה יתהון בעל,

ושמואל אומר אפילו אמר מה שתרצי עשי, לא קנה יתהון **בעל** שמואל לא פליג אדרב פירושא דמתני', דמודה ליה ודאי דמתניתין אי אמר מה שתרצי עשי לא מהני [דלכ"ע מתני' אליבא דר"מ].

אלא דגיגא הוא דפליג עליה, דרב מוקי מתני' כרבי מאיר דאמר יד אשה כיד בעלה, וסבר לה כוותיה, ומשום הכי פסיק ואמר דאי אמר לה מה שתרצי עשי קנה יתהון צעל,

ושמואל ודאי מודה ליה דמתני' הכי קמני [פי' דאיתא בר"מ] אלא דפליג עליה דגיגא, משום דסבירא ליה דהלכתא כרבנן, דלא אמרי' יד אשה כיד בעלה, הילכך אי אמר לה מה שתרצי עשי, אי נמי ע"מ שאין לבעליך רשות בהן בלמוד, דכי הדדי נינהו מהני,

מתקין לה רבי זירא

דף פ"ח ע"ב

כמאן אולא הא שמעתא דרב, כרבי מאיר, דאמר יד אשה

אבני חן על מסכת נדרים

משורר ומנהיג קהילת גרנדה בספרד. מזכירו ויועצו של הויזיר אבו אל-קסים ו' אל-עריף. חיבר את בן משל, בן קהלת ובן תהלים וכן את מבוא (הגמרא) [התלמוד. נרפס אחר מסכת ברכות]. דעת]

[שמואל הנגיד - תלמוד, מדרק, משורר ומדינאי. נולד בקורדובה בשנת 993 ומת בגרנדה בשנת 1055. למד תלמוד אצל ר' חנוך, דקדוק עברי אצל ר' יהודה חיון, וערבית רומית וברברית אצל מורים לא יהודים.

בשנת 1013, לאחר שנכבשה קורדובה ע"י סוליימאן ראש לשבטי הברברים, עזבו היהודים את קורדובה ועמם גם ר"ש. הוא התיישב במלגה [Malaga, Spain (south)] [מלגה הוא בצפון ספרד על שפת הים, גרנדה הוא סמוך למלגה לצד צפון מורה, וקורדובה הוא צפונית למלגה], שם עסק במסחר ובתורה וחכמה. היה סופר מהיר בערבית וכתב כתיבה תמה ומפוארה. הדבר הזה הגיע לאוזני הויזיר אבו אל-קסים ו' אל-עריף, ששלח אחריו ומינהו למזכירו. הויזיר מצא בו יועץ אישי. בשנת 1027 חלה הויזיר ונטה למות. המלך חבוס בקרו והביע צערו על האבדה שאינה חוזרת במותו, והויזיר אמר למלך כי מעשיו נעשים בעצת סופרו שמואל הנגיד. המלך מינה את ר"ש לויזיר תחת הויזיר המת. דעת],

צסס רב עמרם גאון ז"ל [רב עמרם בן ששנא גאון סורא, מחבר סדר רב עמרם חי בשנת 858. עידן התלמוד].

דהלכה כשמואל [ידיד אשה אינה כיד בעלה], דלע"ג דפלוגמיהו הכא לענין איסורא [דנדרים], וקי"ל כרב באיסורי (צכורות מנט) [וראה רא"ש מסכת ב"ק תחלת פ"ד הטעם דהלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני], אפ"ה כיון דעיקר פלוגמיהו צדיקא תליא [בדיני קנינים], אי אמרינן יד אשה כיד בעלה או לא, נקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה דדיין,

ועוד דרב כר"מ, ושמואל כרבנן הלכך נקטינן כוותיהו,

ועוד דסוגיין בעלמא [בגור וסנהדרין שמואל להלן] כשמואל, דעל מנת שאין לצעלך רשות צהן בלחוד [בלי ההוספה מה שאת נושאת וכו'] מהני,

(1) כדאמרינן פ' מי שאמר הריני נזיר (נזיר דף כד.) גבי הפרישה צהממה, אי משלה הימה הצהמה [האשה שנדרה בגור והפרישה את בהמתה וכו'] אם שלה היתה הבהמה], דמקשינן [שם ריש כד:] מה שקנתה אשה קנה בעלה ? ומשני כגון שקנתה מעיסתה, (1)אי נמי דאקני לה אחר מנה על מנת שאין לצעלה רשות צהן.

(2) וצפרק צן סורר ומורה (סנהדרין דף עא) נמי אמרי' אינו חייב עד שיאכל משל אציו ומשל אמו, ופריקין אמו מנה לה מה שקנתה אשה קנה בעלה ? ומשני כגון דאקני לה אחר ע"מ שאין לצעלה רשות צהן,

וכן פסק הרב רבינו משה צר נחמן ז"ל, ולפי זה כי אמר לה על מנת שאין לצעלך רשות צהן בלחוד מהני,

אבל רבינו תם [ז"ל. כ"י] והראצ"ד ז"ל פסקו כרב, משום דפלוגמיהו הכא גבי נדרים דאיסורא מינהו, וקיימא לן דהלכתא כרב באיסורי, ולפי זה לא מהני אלא כי אמר לה "על מנת שאין לצעלך רשות צהן, אלא מה שאת נותנת בפיק",

והרמב"ם ז"ל מיעט את הדרכ שפסק כשמואל, אלא שכתב דלשמואל נמי תרתי צעינן ע"מ שאין לצעלך רשות צהן, ומה שמרצי עמי, שהוא ז"ל מפרש דרב ושמואל צהא פליגי, דרב סבר דהאי דנקט מתנימין שאת נותנת לפיק דוקא הוא,

כיד בעלה דאמר צפ"ק דקידושין (דף כג) גבי עצד כנעני, דיד עצד כיד רצו דמי, וה"ה ליד אשה דהוי ידה כיד בעלה,

ורמינהו [מביא ראיה דאין אשה כיד בעלה] **כיצד משתתפין במבוי** מבוי מבוי שחצרות פתוחות לתוכו וכל אחת ואחת אוסרת להוציא כלים ששצתו (צמבוי) [צצית למבוי. מש, וצכ"י ששצתו למבוי] דרך החצר עד ששחצתו כל החצרות צמבוי **מניח את החבית** של יין שיהו הכל (משחצתו) [משחצתו. כ"י] צו כדי שיהא המבוי רשות א' לכולן [וחצר משתתפין בפת, ומבוי ביין, ויש לזה טעם שאינו זוכר???] **ואומר הרי זה לכל בני מבוי** שיהא להם חלק וחכות צלומה חצית ומזוכה להן על ידי עבדו ושפחתו העברים, ועל ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי אשתו,

ואי אמרת קנה יתהון בעלה [מה שביד האשה], **עירוב לא נפיק מרשותיה דבעל** דכיון דאין יד לאשה צלל בעלה, עדיין חצית צרשמו, ולא זכו צה צני המבוי?

[ומתריץ] **אמר רבא אע"ג דאמר רבי מאיר יד אשה כיד בעלה**, מודה רבי מאיר לענין שיתוף דכיון דלזכות לאחרים הוא מיד בעלה זכיא דנהי דאמר רבי מאיר דאין קנין לאשה צלל בעלה, ה"מ היכא דיהיב לה אחר מתנה [כמו במשנה שנותן מעות לבתו], אבל מודה הוא דבעל שנתן מתנה לאשתו קנתה, ואין הבעל אוכל פירות כדאמרינן צפ' חזקת הצמים (צ"צ דף נג), ולא שמעי' ליה לר"מ דפליג צהא,

הילכך ה"נ כיון דבעל מ"מ (הא קמפיק) [הוא דקא מפיק. כ"י] ליה מרשומיה [החבית של שיתופי מביאות], אע"פ שאינו נותן לה ממש אלא לזכות את אחרים, מודה דזכיא, כך נראה צעיני,

איתיביה רבינא לרב אשי לאו לאומצוי לרב קאמי, צללל רב נמי קשיא מתנייתא אהדדי, אלא למדמי פירוקיה דרבא אמת למירמי מתנייתא אהדדי אלו שזוכין להן, [על ידי] בנו ובתו הגדולים, ועבדו ושפחתו העברים, ואלו שאין זוכין להן, על ידי בנו ובתו הקטנים שאין להם יד, ועבדו ושפחתו הכנענים ואשתו נמי ידן כידו, ואמאי והאמר רבא דכל היכא דמוכה הבעל לאחרים [על ידה. פענוח ר"ת] יש לה יד?

אלא אמר רב אשי, מתניתין כי קמי מוכה להן ע"י אשמו, דוקא בשיש לה חצר באותו מבוי עסקינן, כגון שנפלה לה צירופה צעודה ארוסה [פ' ובוראי אם נפלה לה קודם שנתארסה דהרין בן] והוא כח לה צעודה ארוסה דין ודברים אין לי צנכסיך, דצכי האי גוונא מהני, כדאיתא צריש פרק הסוכה (כתובות פג), [ולכן זוכה האשה בשביל כל בני החצר] **דמגו דזכיא לנפשה** להמיר חצרה זכיא לאחריו,

דצבעל שנתן מתנה לאשתו אפי' ר"מ מודה דיש לה יד, וכדכתיבנא לעיל, זכיא נמי לאחריו לכל צני המבוי:

ולענין הלכה - פסק הנגיד [מושל, קצין עם, מנהל, ראש, עומד בראש. מלון עברי] רבינו שמואל הלוי,

[ראשון לגדולי חכמי ספרד, גדול בתורה, משורר ומדינאי, יועץ ומצביא לחבוס [כך שמו] מלך הברברים בגרנדה, נגיד לאחיו נפטר שנת 1055. עידן התלמוד,

אבני חן על מסכת נדרים

ולשנה אחריה לא מהני ציה, דאי אמר גמי מה שמרזי עשי (לא) קנה יתהון בעל, ושמואל סבר דלאו דוקא, דהוא הדין מה שמרזי עשי, ומיהו לכולי עלמא תרי לישני בעינן,

ביאורי הר"ן: והקשו עליו וכי מאי מוסק צמאי דאמר לה חו מה שמרזי עשי, הא אינו אלא כאומר ע"מ שאין לצעלך רשות בהן בלמוד ?

ונראה לי דהיינו טעמא משום דכי אמר לה מה שמרזי עשי, [חידושי הר"ן] לדידה גמי לא יהיב לה לגמרי דמימא לאלתר זכה בהן בעל, אלא הכי הוא כאומר לה לא יהו שלך אלא לאותו דבר שמרזי לעשות בהן בכל שעה ושעה, וסבירא ליה לשמואל דכי היכי דמייחד לדבר אחד מיוחד מהני, הכי גמי כיון דמייחד לאותו דבר שמרזי לעשות מהן כל שעה ושעה מהני, שאין (קנין) [קנינה. כ"ן] חל אלא בצומת שעה שמרזי לעשות בהן (איו דבר לאותו דבר בלמוד) [אזיה דבר ולאותו דבר בלמוד. כ"ן].

מהני': [כתוב במדבר ל'] ונדר **אלמנה וגרושה** [כל אשר אסרה על נפשה] 'יקום עליה, כיצד, אמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום אע"פ שנשאת בתוך ל' יום אינו יכול להפך דודאי קרא להכי אחא, דאי בלא נשאת למה איצטרך קרא לומר דיקום עליה, פשיטא מאן מפר לה, אלא ודאי נשאת איצטרך לומר דכיון שנדרה בעודה אלמנה, אע"פ שאמרה שיחול הנדר לאחר ל' יום, כי נשאת לאחר מכן [קודם ל' יום] אינו מפר, משום דבתר אמירה אולין שנדרה קודם שנשאת, ואין הצעל מפר בקדמין,

דף פ"ט ע"א

נדרה והיא ברשות הבעל מפר לה, כיצד אמרה הריני נזירה לאחר ל' [והפך לה בעלה] אע"פ שנתאלמנה או נתגרשה בתוך ל' הרי זה מופר [ולא אמרינן בטלה הפרתו] דבתר שעת אמירה אולין בין לקולא בין למומרא @,

נדרה בו ביום, ונתגרשה בו ביום, [ו.ד.] החזירה בו ביום, אינו יכול להפך ביום שנשאת,

[דאז ביום זה כשנשאת נסתלק רשותו של אב, וגם [לאחר שנשאת] הבעל אינו יכול להפך שאין הבעל מיפר בקדמין,

אבל אי איירי בשנתאסרה בו ביום [שאביה ובעלה מפדין נדריה] וגירשה מאירוסין, וחזר ואירסה עדיין יכולין אביה ובעלה להפך נדריה [שארום מפר בקדמין]. וראה לעיל ע"ב ע"א],

וכדאוקים לה [למשנה זו] צפרק נערה המאורסה שנשאת ונתגרשה צו ציום והחזירה צו ציום אינו יכול להפך, שאין הצעל מפר בקדמין,

ואי [פ'] ואפילו הך חזרה דאירוסין בלמוד היא, גמי אינו יכול להפך בשותפות האב, דכיון שנשאת שוב אין לאזיה זכות בה,

וכי קתני נדרה צו ציום לרבותא נקטיה, דאע"ג דצו ציום היתה צרשות אציה קודם שנדרה, אפי' הכי כיון שנשאת אין לה תקנה אפי' צאותו יום ע"מו,

זה הכלל כל שיצאה לרשות עצמה [פ'] שיצאת מרשות אב] שעה אחת אינו יכול להפך:

נב': תניא [שנינו בברייתא] אלמנה וגרושה שאמרה הריני נזירה לכשאנשא, ונשאת [ויש שאלה, אי אולין בתר אמירה, או בתר חלות הנדר], ר' ישמעאל אומר יפר דסבירא ליה דבתר חלות הנדר אולין ולא בתר אמירה, ור"ע אומר לא יפר דאולין בתר אמירה וסימנא יל"ל,

אשת איש שאמרה הריני נזירה לכשאתגרש, ונתגרשה ר' ישמעאל אומר לא יפר, ורבי עקיבא אומר יפר,

[יל"ל] וסימן לגרסא דברייתא ברישא י"ל, יו"ד לכו"ד, י'פר אומר ר' ישמעאל, ובסיפא לכו"ד יו"ד ר' ישמעאל אומר לא יפר וכוליה סימן על ר' ישמעאל קאי וברוחק. שטמ"ק],

[וצריך להבין שחיה צריך לכתוב או לפני הרישא, או לאחר הסיפא, ובאמת יש גירסא בד"ס שגורם אותה לפני הרישא] וגם קשה דאי קאי על כל הברייתא י"ל בפשטות שהוא ר"ת י'פר לא יפר לא יפר י'פר. ומדוע צריך לדחוק עצמו דקאי רק על ר' ישמעאל?],

אמר רבי ישמעאל [דס"ל דאולין בתר חלות הנדר] הרי הוא אומר במדבר ל' ונדר אלמנה וגרושה וגו' עד שיהא נדר בשעת אלמנות וגרושין ונדר היינו חלות הנדר, הילכך בין צרישא בין כסיפא בתר חלות הנדר אית לן למיזל,

ר"ע סבר הרי הוא אומר במדבר ל' כל אשר אסרה על נפשה, עד שיהא איסורי נדר בשעת אלמנות וגרושין כשהיא אסרה עצמה בנדר, שהכל הולך אחר שעה (שהוא נודר) [שהיא נודרת. כ"ן],

אמר רב חסדא [בניחותא] מתני' ר' עקיבא היא [דהא אמרינן במתני' שאם נדרה כשהיא אלמנה וגרושה וכו'] אינו יכול להפך, דאולין בתר אמירה],

[וחולק עליו] אביי אמר אפילו תימא רבי ישמעאל, מתניתין תליא נפשה ביומי [ל' יום], ברייתא תליא נפשה בנישואין [דאמרה לכשאנשא], שלמו יומי [יעברו הרבה ימים] ולא נתגרשה שלמו יומי ולא מיתנסבא דכי אזיל ר' ישמעאל [בברייתא] בתר חלות הנדר, ה"מ כי תליא נפשה בנשואין או בגירושין, [חידושי הר"ן] הלכך כיון שאי אפשר לאמירת הנדר וחלות הנדר שיהו צרשות אחד, ס"ל לרבי ישמעאל דאולין בתר חלות הנדר,

אבל מתני' דלא תליא נפשה אלא ביומי, ואפשר דשלמו יומי ולא מנסבא [1] שלמו יומי ולא מיגרשא, וגמלא שמהא אמירת הנדר וחלותו צרשות אחד, אפילו כשנשתנה הצרשות שנשאת או נתגרשה מודה רבי ישמעאל דבתר אמירה אולין, ולא בתר חלותה [2], כיון שנתחלמו היה ראוי הנדר לחול צאותו רשות שהי [3] צעמא אמירה,

ולענין הלכה - קיימא לן כרבי עקיבא, הילכך אפי' אומרת הריני נזירה לכשאנשא או לכשאתגרש בתר שעת אמירת הנדר אולין, בין לקולא בין למומרא.

אבני חן על מסכת נדרים

מאת אביה, דהו"ל רק ב' לרעננה, דהשתא בגרה, ואביה מת. יבין,

(6) נערה שלא בגרה ומת אביה [כאן יש רק חדא לגרעונא שמת אביה],

[בגרה:]

(7) נערה שמת אביה ומשמת אביה בגרה הך מלמא דקמני צוגרת כ"ל לא,

(8) בוגרת ואביה קיים,

(9) נערה בוגרת ואביה קיים,

ר' יהודה אומר אף המשיא בתו הקטנה ונתאלמנה או נתגרשה וחזרה אצלו [ו"ד] עדיין היא נערה, ועדיין היא נערה אשמעינן, דאפילו הימא קטנה כשנשאת ימא מרשות אביה צהנא נשואין, וכי קמני ועדיין היא נערה ה"ה נמי דאפי' היא קטנה, כיון שנשאת אין לאביה רשות צה, והאי דנקט נערה משום דנדרי קטנה אינם כלום:

רעה יבין	חסרון	חסרון	חסרון
א' בוגרת והיא יתומה	נדרה כשהיא בוגרת	יתומה בחי' האב	עכשיו היא בוגרת
ב' נערה ובגרה והיא יתומה		יתומה בחי' האב	עכשיו היא בוגרת
ג' נערה שלא בגרה והיא יתומה		יתומה בחי' האב	
ד' בוגרת ומת אביה	נדרה כשהיא בוגרת	מת אביה לאחר שנדרה	עכשיו היא בוגרת
ה' נערה בוגרת ומת אביה		מת אביה לאחר שנדרה	עכשיו היא בוגרת
ו' נערה שלא בגרה ומת אביה		מת אביה לאחר שנדרה	
ז' נערה שמת אביה ומשמת אביה בגרה	נדרה לאחר שמת אביה	מת אביה	נדרה לאחר שנדרה
ח' בוגרת ואביה קיים	נדרה כשהיא בוגרת		נדרה לאחר שבגרה
ט' נערה בוגרת ואביה קיים			השתא היא בוגרת

נב: א"ר יהודה אמר רב זו [משנתנו שמונה נערות] דברי ר' יהודה, אבל חב"א שלש נערות נדרתהן קיימין דהך מלמא (כ"ל להו) [כ"ל לכולהו. כ"י] משע דממיתין, שאף ר' יהודה לא אמרה אלא למדד את התלמידים, וכדמצינא צממני' בוגרת, ויתומה, ויתומה בחי' האב

[כאן בסיפא של המשנה חני זה כלל כל שיצאה לרשות עצמה שעה אחת אינו יכול להפך, וגם] צפרקין דנערה המאורסה [לעיל ע"א]. הוא דמתן זה הכלל כל שלא יצאה לרשות עצמה שעה אחת אציה ובעלה מפירין נדרים [ושואל למה חני כלל זה שני פעמים] זה הכלל דקמני גבי נערה המאורסה, לאיתויי הלך האב עם שלוחי הבעל שאע"פ שהיא [האשה] עם שלוחי הבעל כיון שאף האב או שלוחי הבעל מרשות אציה [בדממשד] או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל לא ימא מרשות אציה בנערה המאורסה [והדין הוא] דאביה ובעלה מפירין נדריה,

זה הכלל דקמני גבי ואלו נדרים כלומר צפרקין דהכא, לאיתויי מוסר האב לשלוחי הבעל, או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל דכיון שמסרה להם שוב אין לאביה רשות צה, דהוי לה הך מסירה כשואל, שהבעל מפר נדרים שמדור מנשואין ואילך, אכל נדרים שנדרה כבר לא שאין הבעל מופר בקודמין וצוממניה דאב נמי לא, דצחק מסירה יצאה מרשות אציה, ושוב אין לו זכות צה:

[משנה זו היא משנה חמורה. יבין]

מהנני: תשע נערות [שנתקדשו בנערותן, יבין, נערות לאו דוקא. רע"ב, וכ"כ הרא"ש ומעמיהו שהרי יש מוחן שנדרתהן קיימין מפני שכבר נתבגרה. תו"ט] נדרתהן קיימין הך משע כולהו איתנהו בכלל תלת ⁽⁶⁾ דהיינו יתומה צחי' האב ⁽³⁾ ויתומה ממש ⁽²⁾ וצוגרת, דצכל חד מהך תלתא גוויי היא יוצאה מרשות אציה,

ורצנן לא מנו אלא הך תלתא דאמין כדאיתא בגמרא, אלא דרבי יהודה פליג כל חד מהני תלת גוויי לתלתא, ואמרינן צירושלמי שאף רבי יהודה לא אמרה אלא למדד צהן את התלמידים,

[יתומה בחי' האב:]

(1) בוגרת והיא יתומה שנדרה כשהיא צוגרת, ו[גם] היא יתומה צחי' האב, כגון שנשאת, ונתאלמנה או נתגרשה, דכיון דנשאת שוב אין לאביה רשות צה,

(2) נערה ובגרה והיא יתומה שנדרה כשהיא נערה וצוגרת לאחר מכן, והיא יתומה צחי' האב וכדמצינא.

דף פ"ט ע"ב

(3) נערה שלא בגרה, והיא יתומה נערה צשעה שנדרה שלא צגרה עדיין, והיא יתומה צחי' האב [שנשאת] והך תלתא יתומה צחי' האב כ"ל לא,

[מת אביה ממש:]

(4) בוגרת ומת אביה צשעה שנדרה הימא צוגרת, ומת אציה דהיינו יתומה ממש, והך תלתא [פ' דה"ו] נמי מת אציה כ"ל לא,

(5) נערה בוגרת ומת אביה [שנדרה כשהיא נערה, ואח"כ הובגרה וגם

אבני חן על מסכת נדרים

[בגון שנתגרשה או נתארמלה בקטנותה או בנערותה]:

על נדרי עני נפש,
קמ"ל דאפי' כזי האי גוונא לרצון יפר,

ואידך גוונא [ד]נטולה אי מן היהודים לרצותא דרבי נתן מנא ליה, דאע"ג
דמהשתא מיתקרא דדברים שזינו לבינה, ומנא נדרה צדד גוונא הוה, דהיכי
תעבד, תשמע מיתקרא צדד הכי צמשים, לא תשמע איכא משום דברים שזינו
לבינה,

וסלקא דעתך אמינא דאפי' רבי נתן מודה כזי האי גוונא דיפר, דחל הנדר מיקרי,
קמשתע לן דאפי' הכי כיון שעדיין לא חל ממע, לא יפר,

ההוא גברא דאיתסר הנייתא דעלמא עליה שאסר על עצמו הנאת
הציות אי נסיב איתתא [אם ישא אשה] כי לא תנינא הילכתא
[עד שלא ילמוד הלכה, ולפי התוס' עד שלא ילמוד כל הש"ס, אבל בשמ"ק
כתב שילמוד הלכה שהיא משנה הסדורה, ואפשר שנתן קצבה לנדרו, אלא שלא
נתפרש בתלמודא],

שהיה רוצה ללמוד תורה קודם שישא אשה, כדי שלא יצטל ממחמתה, כדאמרין
בפרק קמא דקידושין (דף כט) רמייס צולארו ועוסק צמורה ,

רהיט בנפא ותו' בל'יא [צמקלו] ומרמילו, שהשדל כלל כמו ללמוד [פי'
לא נסיבנא איתתא עד דתנינא מקצת מן התלמוד, רהיט בגרונו וחבלו לעלות
בראש דקל, ללקט תמרים לעשות עבודת לשום חכם שילמדוהו, ולא עלתה בידו
שילמוד כלום. ערוך גפא ב']

[וק"ל דא"ב לא יחול הנדר דהוי כמו נדרי אונסין לעיל [כו]. ולמה ליה חתרה כלל
כיון שלא היה בידו לקיים לא משעבד נפשיה ? וצ"ע. פרשת נדרים], ולא
אמצי' [ולא אמצי' = מולשון לא מצי' שפירושו אינו יכול] למיתנא,

אתא רב אחא בר רב הונא ושבישיה ואינסיב איתתא [לקחו
בדברים והטעוהו שישא אשה, ואמר שלא יאסר בהנאת עולם, דסבר רב אחא
שאין חכם מתיר עד שיחול הנדר, ולכך הוצרך להטעותו שישא אשה ואז יתירו
לו. ר'] הטעמו לומר שלא יסא נאסר לאחר מכן, ואנסביה אמתא כדי שיחול הנדר,

דף צ' ע"א

ושרקיה מינא [כי הפשיט בגדיו, לפי שנאסר בהנאת העולם וטח אותו
בטיט [שלא יהיה ערום. שט'], ואייתיה לקמיה דרב חסדא שיתיר נדרו. ר', פי'
טחו בטיט שלא יתנה מן העולם, א"נ יש לפרש שרקו כדי שלא יכירוהו רב חסדא
שהיה מתבייש על מזה שלא קיים נדרו. תוס', דאפשר שאילו היה מכירו לא היה
מתיר לו. רש"י], ואתייה לקמיה דרב חסדא כדי להראותו שהוא צריך
לציות לאלתר לכד(ו?)ס בגדיו,

[ושיבה רבא מזה שעשה רב אחא בר רב הונא, שע"י ששיבש אותו וגשא אשה,
חל עליו האיסור ליהנות מן העולם, כיון שקודם שנשא אשה, לא חל עליו איסור
הנדר עדיין, ואלבא דר' נתן לא היה יוכל לשאול על הנדר, לכן עשה שישא
אשה, ואז יחול הנדר ויוכל לישאל עליה]

מתני': קונם שאיני נהנה לאבא, ולאביך [לכאורה זה נדרי עני
נפש, שלא תהנה מאנשים אלו, והתנאי הוא בינו לביתה], אם עושה אני
על פיך [אם אעשה מאכל או דבר אחר בשבילך [בשביל בעלה]. מבוארות.
ובשמ"ק פ' אם תעשה מלאכה לבעלה. ולפי זה "על פיך" היינו על פי צווי
בעלה],

[או אמרה] שאיני נהנית לך [זה דברים שבינו לביתה], אם עושה אני
על פי אבא וע"פ אביך, הרי זה יפר נראה צעני דלא זו אף זו קמני,
דאי תנא ישא צלמוד [קונם שאיני נהנה לאבא] סד"א דמש"ה יכול להפר [לכן
אמרין שחל הנדר ויכול להפר], משום דמהשתא מיתקרא, אי צהנאת אביה [או
חמיה, דהוי נדרי עני נפש כדאמר שמואל משמיה דלוי לעיל פ"ב ע"א דהנאת
פלוגי עלי, בעל מיפר דהוי נדרי עני נפש] משום נדרה [היינו אם תעבור ותעשה
על פי בעלה], אי צמה שמעשה לפיו [דהוי דברים שבינו לביתה] משום מנא [פי'
שהיא אסורה לעשות על פיו, אם אינה רוצה ליאסר בהנאת אביה],

וכיון דליכא צדד מהנך גווי [הנדר והתנאי] מידי דגרע טפי מדברים שזינו לבינה
[נדרי עני נפש גרידו מדברים שבינו לביתה ויותר סברה שיפר, כדאמרין בריש
פרקין, וכאן אף שאינו יכול להפר משום נדרי עני נפש יכול הוא להפר משום
דברים שבינו לביתה], מש"ה יפר, דכיון שכן חל הנדר מקרי [פי' שחל עליה
איסור ע"י נדרה. וראה מה שציין בגליון הש"ס לר"ן לעיל פ' ע"א] כיון שאי
אפשר שלא תאסר לפחות דברים שזינו לבינה,

אבל צמאני נהנית לך אם עושה אני על פי אבא ועל פי אביך, דזהא צמנא דידה
לית זה לא עני נפש, ולא משום דברים שזינו לבינה, סלקא דעתך אמינא דלא מצי
מפר [פי' שלא חל האיסור עדיין], קמ"ל [חידושי הר"ן] כיון דמלתא מנא צדד
שהיא עשויה לעצור עליה, שאי אפשר לאשה שמעמיד עצמה שלא תעשה לאציו
ולאציה, הרי זה יכול להפר, דקסבר מנא דמתנימין, דכי האי גוונא צעל מפר אע"פ
שלא חל הנדר:

גמ': תניא [שנינו בבביתא] שאיני נהנית לאבא ולאביך אם אני
עושה לפיך, ר' נתן אומר לא יפר, וחכ"א יפר,

נטולה אני מן היהודים אם משמשתך, ר' נתן אומר לא יפר
וחכ"א יפר נראה לי דמנא דצרייתא נמי נקט הני תרי גווי לרצותא, (מנא)
[גוונא. כ"י] קמא לרצותא דרצון, וצמרא לרצותא דרבי נתן,

דצגוונא קמא [שאיני עושה לפיך] נדרה צעני נפש [שלא תהנה לאבית ולאביו],
וכרצון דצרייתא להו צהנאת פלוגי עלי [ד]עני נפש הוי, וכדאמר שמואל אליציהו
לעיל בפירקין (פצ), ומנא דדברים שזינו לבינה דהיינו אם עושה אני לפיך,

וסלקא דעתך אמינא כיון דמנא צדד גוונא [דברים שבינו לביתה] ונדרה צדד
גוונא [בעני נפש] אפי' לרצון לא יפר, דלכמי נדרה לא חיל [אולי הסברה הוא
שהרי ההפך לדברים שבינו לביתה הוא הפרה גרוע מההפך לנדר עני נפש
כדאמרין בריש פרקין, וכיון שעכשיו עדיין לא חל עליה נדרי עני נפש שהרי
תנא הוא בדברים שבינו לביתה, סד"א שאינו יכול להפר הפרה חזקה שחל גם

אבני חן על מסכת נדרים

וראה בפרשת נדרים שכתב אבל מפי הר"ן נראה שלא היה זה בגירסתו בגמ' ונכון הוא דלר' נתן לא צריך קרא להבי דפשיה דקרא דוהפר את נדרה משמע חלות הנדר, ורק לרבנן צריך להביא ראיה לדבריהם דבמחשבה גמ' שייך הפרה [ראה מצא חן בא"ז],

[ב"ק אדמו"ר מוה"ר יקותיאל יהודה הלברשטם (שליט"א) [וצ"ל] אבד"ק צאנז (גתני) העיר לי שיש להוסיף רמז בקרא וחפרה הלכנה שהיא מלשון חפירה בקרקע, שכן עשו האנשים שעלו על הלכנה וחפרו בה, [פי' מזה יראו אלו העובדים לכוכבים ומזלות שאין בה שום כח אלקי אלא הם גוש קרקע]. האדם על הירח מנחם מ. כשר],

ורבנן סברי בעל מופר אע"פ שלא חל נדר דכתיב איוב ה מפר מחשבות ערומים אלמא שייכא הפרה צמחנה צלנד, דאכמי לא חילא,

אבל בשאלה דברי הכל אין חכם מתיר כלום אא"כ חל נדר דכתיב במדבר ל לא יחל דברו לא יעקור חלות [דנרין] [נראה דמפרש דמלת יחל משמשת לשתיים, ללשון חילול וללשון תחלת. רש"י] ודייקין הא אחרים עוקרין, אלמא אין חכם מתיר אלא אם כן חל הנדר,

לימא מסייע ליה קונם שאיני נהנה לפלוני, ולמי שאשאל עליו, נשאל על הראשון על המודר וממך כך נאסר על הסכם (שממיר) [שהמירו. כ"י] ואח"כ נשאל על השני ולפיכך חזר ונשאל עליו [פי' צריך הוא לשאול על השני],

ואי אמרת נשאל אע"פ שלא חל נדר, אי בעי על האי ניתשיל ברישא אי בעי על האי ניתשיל ברישא יך אצל חכם ויאמר אני הדרמי ראובן מנכסי, והדרמי גם כן אותו חכם (צ"ש) שאל עליו, ועכשיו אני רוצה לשאל לפני פלוני חכם ומתחרט אני על מה שאסרתי בהנאתי, ומדלג אפסר למעצד הכי, ש"מ דאין חכם מתיר אלא אם כן חל הנדר?

[ומתירין] ומי ידע [כיון שצריך לשאול בין על המודר ובין על החכם, וכי אנו יודעין בוונת הברייתא כשאומר ראשון ושני] אי האי קמא אי האי בתרא (הש"ס) [תלמודא. כ"י] הוא דקא דמי למאן דמיימך הך סייעתא, דמי ידע למאן קרי תנא ראשון או אחרון, דילמא כי קמי ראשון ושני לשאלה קאמר שנשאל על אי זה מהן שירצה תחלה וההוא קרי ליה ראשון, ואותו אחר (שנשאל) [שנשאל. כ"י] עליו אמ"כ קרי ליה אחרון?

[ושואל שאולי יש ראיה מכאן] אלא לימא מסייע ליה [מברייתא זו ששנינו] קונם שאיני נהנה לפלוני, הריני נזיר לכשאשאל עליו, נשאל על נדרו ואח"כ נשאל על נזרו, ואי אמרת נשאל אע"פ שלא חל נדר, אי בעי על נדרו איתשיל ברישא, אי בעי על נזרו איתשיל ברישא?

[ודוחה] [הא מני. ד"ס] ר' נתן היא (דמי) [דלית. כ"י] ליה דנהפכה צעי שימול הנדר, וכל שכן בשאלה דכתיב לא יחל, אצל לעולם אימא לך דרבנן כי היכי

אמר רבא מאן חכים למיעבד כי הא מילתא, אי לאו (דרב) [רב. ד"ס, וכן העתיק הר"ן לקמן ד"ה ולענין הלכה] אחא בר רב הונא דגברא רבה הוא, דקסבר דכי היכי דפליגי רבנן ור' נתן בהפרה [אם מיפר דבר שלא חל עדיין הנדר], הכי גמי פליגי בשאלה,

וקסבר כי היכי דפליגי רבנן ורצי נתן בהפרה, פליגי גמי בשאלה, דרצי נתן (גמי) ס"ל בשאלה [גמי. מד] דאין חכם מתיר אא"כ חל הנדר, ונהי דממאי דפליגי ר' נתן ורבנן קיימא לן כרבנן [דאמרי יפר] דיחיד ורבים הלכה כרבים, וכדנענין למכתב קמן, איהו לאפוקי נפשיה מפלוגתא הוא דעצד הכי,

והאי דלא קאמר רבא קסבר מחלוקת בהפרה, אצל בשאלה דברי הכל אין חכם מתיר אא"כ חל הנדר וכדאמר רב שפי לקמן בסמוך, לא תדוק מינה דמדלג אמר רבא הכי מכלל דלא סבר כרב שפי, דלימא, דההיא דרב שפי הילכתא היא וכמו שנכתב לפנינו בסמוך צס"ד, ורבא גמי אפשר דהכי סבירא ליה, והאי דלא אמר הכי, משום דמהאי עובדא ליכא למידק כולי האי,

דנהי דדלוי איכא למידק מינה דרב אחא בר הונא לא סבירא ליה כמאן דאמר לקמן מחלוקת בהפרה, אצל בשאלה דברי הכל חכם מתיר אף על פי שלא חל הנדר, דאי הכי למה ליה לשנשיה,

מיהו ליכא למידק מינה דסבירא ליה דבשאלה דברי הכל אין חכם מתיר אא"כ חל הנדר, דמנלן הא, דאפשר דנהי דסבירא ליה דבשאלה גמי פליגי, לאפוקי נפשיה מפלוגתא עביד הכי, כך נראה צעני ורואימי מי שכתב בהפך,

[ישעיה כד כא וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא יִפְקֹד יְצוּהָ, פי' פורעניות] ה' עַל-צִבְאָה הַמָּרוֹר יִפְקֹדוּ יָם בְּמָרוֹ יָם וְעַל-מַלְכֵי הָאֲדָמָה עַל-הָאֲדָמָה [ר"ל ישפיל שרי מעלה של האומות אשר המה במרום בגבוהי המעלה, ואחר זה יפקוד על מלכי האדמה אשר המה על האדמה, כי אין המקום נפרע מאומה עד שמפיל שרה תחילה. מר]:

כב וְאֶסְפוּ אֶסְפָּה אֶסִּיר עַל-בֹּר יָרֵם וְסִגְרוּ עַל-מִסְגֵּר [יהיו מאוספים לקבל תשלומים כדרך שמאספין בלילה את כל האסירים אל בור בית הסוהר וסוגרין אותם במסגר עד הבוקר שיוצאין איש איש לעבודתו, ר"ל האסיפה שיתאספו יחד על ה' ועל משיחו האסיפה ההיא תהיה לדעתם כאסיפת האסירים. מר] וּמִרְבֵּי יָמִים יִפְקְדוּ [או יפקד עליהם פורעניות על העונות שעשו מים רבים. מר]:

כג וְחִפְרָה [ענין בושה] תִּלְבְּנָה וְבוֹ יִשָּׂה תִּחְפָּה [אל מול האומות תחפיר תלבנה ותחמה ר"ל יחשוך מאורם בעיני האומות לפי רוב הצרות הבאות עליהם. מר] כִּי-מִלֶּךְ ה' צִבְאוֹ תִּבְהַר צִיּוֹן וְבִירוּשָׁלַם וְגִגְרָה וְקִנְיָן כְּבוֹד [ולנגד זקני עמו יהיה לכבוד ולתפארת מה שהשכילו לדעת מאז שה' הוא האלקים. מר]:

ורב פפי אמר מחלוקת בהפרה, דר' נתן סבר אין הבעל מופר אא"כ חל נדר דכתיב ישעיה כד וחפרה תלבנה [סימן בעלמא הוא, ודריש וחפרה כמו וחפרה מתי יפר אחר שחל הבנין, כדאמרינן הנודר כאילו גנה במה. ר', ורש"י פירש תלבנה מלשון "בנה במה", וראה תוס',

אבני חן על מסכת נדרים

דפליגי בהפרה פליגי נמי בשאלה,

אמר רבינא אמר לי מרימר הכי אמר אבוך משמיה דרב פפי [יש גורסין כאן רב פפי ולעיל רב פפא ויש גורסין איפכא. ראה ד"ס] מחלוקת בהפרה אבל בשאלה דברי הכל מפר [הול"ל "מתיר" אלא אמר מפר אגב גררא], ואע"פ שלא חל נדר דכתיב לא יחל "דברו"

דף צ' ע"ב

למימרא דלא הוה ביה מעשה @ דדצרו דצ"ן ע"כ צעלמא משמע ולא חלות הנדר,

[וכיון שאמר רב פפי "דבריו הכל" מפר, מביא ראיה שאין זה דברי הכל], מיתבי קונם שאיני נהנה לפלוני ולמי שנשאל עליו נשאל על הראשון ואח"כ נשאל על השני, אמאי אי בעי על האי ניתשיל ברישא ואי בעי על האי ניתשיל ברישא, מי יודע הי ראשון והי שני,

מיתבי קונם שאיני נהנה והריני נזיר לכשאשאל עליו נשאל על נדרו ואח"כ נשאל על נזרו, ואמאי אי בעי על נדרו ניתשיל ברישא ואי בעי על נזרו ניתשיל ברישא, תיובתא

ולענין הלכה - קי"ל כדצנן דפליגי עליה דרבי נתן, ואמרי דצעל מפר אע"פ שלא חל הנדר,

1. חדא דחידושי רובים הלכה כרבים,
2. ועוד דר' עקיבא דאמר (לעיל פט) דאשת איש שאמרה הריני נזירה לכשאתגרש, ואתגרשה, דיפר, על כרחיך הכי סבירא ליה דצעל מפר אע"פ שלא חל הנדר,
3. ועוד דסוגיין בריש פירקין [פ: ד"ה אלא דאמרה] צענין אס ארצך אס לא ארצך כרצנן שייכא, וכדכתיבנא עלה דההיא,

ואע"ג דאמר רבא מאן חכים למעבד כי הא חי לאו רב אחא [ד]אלמא [ד]קלסיה משום דעבד כרבי נתן, וכיון דקלסיה שמע מינה הילכתא כותיה, לאו רביה היא דמשום דאפיק נפשיה מפלוגתא הוא דקלסיה וכדכתיבנא לעיל, וליכא למדחי כל הני ראיות משום הא דקלסיה רבא, דאיכא למדחיה וכדכתיבנא, הילכך נקטינן דצעל מפר אע"פ שלא חל הנדר וכן דעת הרמב"ן ז"ל.

מיהו ה"מ בשתלתא נדרה בדבר שהיא עשויה לעבור על תנאה, דומיא דאס עושה אי על פי אבא ועל פי אבין, [חידושי הר"ן] דכיון שהיא מנטערת אס לא תעשה לפיהן **כאילו עשה דמי**, אבל תלתא תנאה בדבר שאינה עשויה לעבור עליו אינו מפר אלא אס כן חל הנדר, והיינו דאמרין בריש פירקין למה לא הפרה לא תרצן ולא ליתסרון פירות עולם עלה, @ וכדכתיבנא עלה דההיא צס"ד,

ולענין שאלה קיימא לן כרב פפי דאמר מחלוקת בהפרה אבל בשאלה דברי הכל אין חסם ממיר אכ"כ חל הנדר, והכי פסקי רבון(ה)תא זכרונם לברכה כוותיה לחומרא,

ואיכא מ"ד דאפי' הכי האומר קונם עלי דבר פלוני לאחר שלשים יום, חל הנדר מיקרי, וחסם ממיר, דלא פליגי ר' נתן ורבנן אלא בתולה נדרו צ"אס" שפספר שלא יחול הנדר לעולם, אבל תולה נדרו בימים כיון שסוף איסורו לחול, אע"פ שלא חל עדיין חסם ממיר,

ואיכא מ"ד דאפילו צכס"ג כיון שמכל מקום עדיין אינו נאסר אין חסם ממיר, וסבירא קמא תרינא לי טפי:

מתני': בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה, האומרת **טמאה אני** לך מוקמינן לה בגמרא צאשת כהן, דאי צאשת ישראל חי צרין מי אית לה כתובה, ואי צאונס אמאי יוצאה דהא לא מתסרא על צעלה אלא לאו צאשת כהן צאונס, דנאי דאסירא ליה, אית לה כתובה דמניא למימר ליה אלא הא קאימנא, וגברא הוא דנטמחפה שדהו, שקדושא כהונתו גרמה לו שתהא אסורה לו, דהא אונס צישראל משרא שרי, הילכך מולו גרס ומשום הכי יש לה כתובה,

[ואין להקשות דלמה לא קאמר הש"ס דלחכי לא אפשר לאוקמא מתני' ברצון, דא"כ למה נאמנת למשנה ראשונה, הרי אין אדם משים עצמו רשע? דנ"ל לפמ"ש הר"ן [שבועות שט"ו א] דדוקא שיפסל א"ע לעדות של אדם אחר, אמרינן א"א משים עצמו רשע,

מיהו מולא מתרין דמייירי באומרת שזנתה ברצון שחשבה שמותר לזנות, דאסורה בה"ג על בעלה [בט"ז י"ד צ"ט] ש"מ דגם בכה"ג אבדה כתובתה ע"פ עצמה. יבין]

[ה. ד"ס] **שמים ביני לבינך** מוכח צגמ' דהכי קאמרה ליה, שאין שכנת זרעו יורה כחך צשעת תשמיש ואינו ראוי להוליד, ומתוקמא צצאה מחמת טענה דאמרה צעניא חוטרא לידא ומרא לקבורה [רואה אני שיהא לי צן שחזיק צידי צוקותי ואשען עליו, וציוס מומי יקצרו. רש"י בחובות ס"ד ע"א] הא לאו הכי אין צדצריה כלום, דאמר' לה וילי לא מפקדת [פ' שאין אשה מצווה לקיים מצות פריה ורביה וגם אם בעלה אינה מוליד אין זה טענה שתתגרש בשבילה] כדאמר' צפ' אע"פ (כתובות סד ויצימות סה),

ואע"ג דאמרין צהגדה, שאמרה לו שרה אמנו לאצרהם השמים ציני לצין [פ'] שההגדה מפרשת מזה דכתיב ישפוט ה' ביני ובינך על כך שהשמים ביני ובינך שאינה משמש עמה בכלל] שנאמר ישפוט השם ציני וצינך [ל]למא היינו שהוא מרוחק ממנה לגמרי, כגון שרה שהיתה טוענת על אצרהם שריחקה מחמת הגר, [פ' דשם משמע שלשון השמים ביני ובינך פירושו שונה ממה שאנו מפרשים כאן. ובמצור דבש פ' ששם אין לפרש שאינו יורה כחך שהרי הוליד את ישמעאל' אחר כן],

וצירושלמי [באן] נמי הכי משמע דאמרין כמה דשמים רחיקתא מן ארעא, כך ההיא אחתא רחיקתא מצעלה ?

[ומתריץ] אפשר דלשון השמים ציני לצין כולל הכל [פ'] ששם יש לה פירוש אחד ובאן יש לה פירוש אחרת והכל לפי הענין] אבל הכא מוכח צגמ' שפירשו שאינו יורה כחך, וכי קאמרה ליה השמים ציני לצין הכי קאמרה [ליה. כ"י] אלהים עד ציני וצינך דקושטא קאימנא [לך. כ"י], שדבר זה אין יודע צו אלא השם,

אבני חן על מסכת נדרים

ואחרים תרצו דמשנה ראשונה לא דינא קתני, דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר טמאה אני לך להפקיע עצמה מצעלה שהיא משועבדת לו, אלא משום דהא מילתא דטמאה אני לך כסיפא לה, תקינו דמשנה ראשונה (להאמינה) (להאמינה. מד) דאי לאו דקושטא קאמרה לא הוה מזלזלה נפשה למימר הכי, ומי חזו רבנן בתראי דאיכא למיחש לשמא תהא נותנת עין באתר, אוקמוה אדינא.

נב"ז: איבעיא להו אמרה לבעלה טמאה אני, מהו שתאכל בתרומה דדילמא לצעלה הוא דלא מהימנא כדי שלא תתן עיניה באתר, אכל (בתרומה) [לתרומה. כ"י] מהימנא?

רב ששת אמר אוכלת, שלא תוציא לעז על בניה דכיון דחזו דאסרינן לה למיכל בתרומה [בזמן שאין בעלה מוציאה], סברי דכי אמרה טמאה אני קושטא קאמרה, ומוציאין לעז על בניה,

רבא אמר אינה אוכלת, אפשר דאכלה חולין דמימר אמרי תרומה הוא דלית לה,

אמר רבא ומודה רב ששת שאם נתארמלה שאינה אוכלת [אף שאלמנה רגילה אוכלת], מידי הוא טעמא [שאוכלת] אלא משום [שלא] תוציא לעז על בניה, נתארמלה ונתגרשה אמרי השתא דאתניסא [הוא דאתניסא] אחר שנתארמלה אתניסא, ונעלה לפסול לה ופסול לה מן המרומה,

אמר רב פפא בדיק לך # [משמע שרבה שאל את כל בני הישיבה שרב פפא למד ביניהם] רבא אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה או אין לה כתובה, כיון דאונס לגבי כהן, כרצון לגבי ישראל דמי אין לה כתובה, או דילמא מצי אמרה ליה אנא הא חזינא [אם הייתי נשוא לישראל הייתי מותרת],

דף צ"א ע"א

וגברא הוא דנסתחפה שדהו קדושת כהונתו גרמה לו כדפרישית במתני',

ואמרינן ליה [וענה לו רב פפא [וחבריו?]] לרבא [מתני' היא האומרת טמאה אני לך יש לה כתובה, במאי עסקינן אילימא באשת ישראל אי ברצון כלום יש לה כתובה, ואי באונס מי קא מיתסרא על גברא,

ואלא באשת כהן אי ברצון כלום יש לה כתובה מי גרעה מאשת ישראל ברצון, אלא לאו באונס וקתני יש לה כתובה,

[ענין חדש] איבעיא להו אמרה לבעלה גרשתי ונתקדע הגט או שאזכר מהו להאמינה ולהתירה לנשוא?

ונמולה אני מן היהודים שאסרה על עצמה הנאת תשמיש כל היהודים, וכיון [דמוכחא] [שכן] [שאוסרת את עצמה מכל אדם], מוכחא. כ"י] מילתא דתשמיש קשה לה וכאנסה דמיה, ומשום הכי כופין אותו להוציא וליתן כתובה,

חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה דשמא תלך למקום שאין מכירין בה ונעדרה ותנשא [הר"ן בא לתרין דבשלמא בשני דינים האחרים אנו חוששין, שאומרת טמאה אני לך או השמים ביני ובינך כדי שיגרשנה, ותנשא לאחר, אבל כשאוסרת עליה כל היהודים מה יועיל לה להתגרש, לכן מפרש שמא תלך וכו'],

האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה שנאנסה, ונלאו הכי לא מתסרא אבעלה,

השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה מפורש בירושלמי יעשה סעודה ויפייס, וענה טועה קמ"ל [וראיתי לגדול א' לפרש עפ"מ דא' במס' כתובות דף י': צוה עליהן והביטין למרחץ והאבילים והשקם וכו', וא"כ י"ל דהא דאינו יורה כחץ בא לו מוחמת חולשת הגוף שאינו נזון כראוי, וע"כ עצה טובה קמ"ל לעשות סעודה, שיתחזק גופו ויפייס ועי"ז תתגבר האהבה ביניהם ויתרפא ויורה כחץ, וכ"ה מדרכי הרפואה שהעיד לפני רופא מומחה בזה. ילקוט המאירי],

ונמולה אני מן היהודים יפר לחלקו [מדהוה ליה דברים שבינו לבינה], ותהא משמשתו ותהא נמולה מן היהודים [וצ"ע למה לא נאמר נדר שהותר מוקצתו הותר כולו?]:

ביאורי הר"ן: ואיכא למידק אמתני', [כיון דמדינא] [דמדינא, כיון. כ"י, וראה חש] דאמרה טמאה אני לך, מיתסרא אבעלה כמשנה ראשונה, משום שלא תהא נותנת עיניה באתר האחר, וכי אסור שבה להיכן הלך?

יש מי שחירץ דלע"ג דמדינא אסירא, שרו לה רבנן ומצטלי מילתא דאורייתא משום מגדר מילתא בקום עשה, דגדר גדול גדלו בה שלא תתן עיניה באתר להפקיע עצמה מיד צעלה, והרשות צידס לעשות כן כדאמרי' ביצמות (דף 5) מגדר מילתא שאני,

והקשו על זה שאין צ"ד מתנין לעקור דבר מן התורה אלא בשב ואל תעשה, אי נמי בקום עשה, ולהוראת שעה בלבד כאלוהי זהר הכרמל, אכל לדורות לא,

ולדידי לא קשיא לי, דכי היכי דאמרי' בכמה דוכתי [גיטין לג וש"נ] דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה, [חידושי הר"ן:]: ה"ג הכא כל שאמרה לצעלה טמאה אני אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא, ונמלא שבעשה שנאנסה פניה היתה, ומש"ה שריא לצעלה ואוכלת נמי בתרומה כדאמרי' בגמ' [פ' אליבא דרב ששת בגמרא. מדר],

אלא שלפי זה מנערך לומר דכי אמרי' הכי דוקא באומרת טמאה אני לך שנאנסתי ולכשר נבעלתי, אכל באומרת טמאה אני לך שנאנסתי מנתין או מממזר אינה מותרת לצעלה, ואינו צממע [אין במשמעות הענין שיש חילוק למי נבעלה].

אבני חן על מסכת נדרים

נגדה, אך אשתי יכולה לומר שאני יורה כחן, דבר שאני יודע שאינו אמת, נהי דבביאה ידע, ביורה כחן מי ידע מהא משמע (בההיא) [בהדיא]. כ"י] דהשמים ציני לצינך דתנן במתני' היינו [שאינו. כ"י] יורה כחן וכדכתיבנא ומושום הכי משקרא:

ולענין הלכה קי"ל כרצ המנוגא, דאשה שאמרה לצעלה גרשתני, נאמנת דסוגין (בבבליה הש"ס) [בבבלי תלמודא. כ"י] כוומיה [שיש בבבליה מוקומות יבמות קבז, כתובות בב, גמין סד, פט:].

(ומדמינן) [ומדמדינן. כ"י] לה למתנינן [השמים ביני לבינך], ש"מ שלא להמירה בלנד לנשא נאמנת, אלא אף ליטול כתובה, דומיא דמתני' דקתני יוצאות וטולות כתובה,

ועוד שהרי מספר כתובה נלמד שכן כותב לה לשתנשא לאחר חטלי מה שכתוב ליכי, דתנן כהאשה שהלכה היא וצעלה למדינת הים, (כך) [וכן. כ"י] כתב הרמב"ן ו"ל בהלכותיו,

מיהו איכא למימר דלית לן מדרש כתובה אלא צעיקר כתובה, אצל במוספת לא [בכתובות פ"א ע"א ו"ל רש"י שם שדורש לשון הכתובה, מה שכתוב לששתנשא לאחר חטלי מה שכתוב ליכי, דמינה דייקת לא ניתנה כתובה לגבות ממייס, דהא אינו יכול לנשא לאחר. עב"ל. אבל כאן קורא מדרש כתובה שדורש מלשון "לכשתנאי לאחר" שכיון שהוא יוצאת ממנו צריך ליתן לה כתובה, והר"ן מוסיף דאולי רק עיקר הכתובה נותן לה מכות מדרש כתובה זו אבל לא התוספת שהוסיף לה מרצונו] [".כ"י].

[ענין חדש] וכיון דמשום הכי מהימנא טפי כי אמרה גרשתני, מצי אמרה השמים ציני לצינך, משום דגרשתני ידע זה צעלה ואינה מעיזה, ובהשמים ציני לצינך דלא ידע זה מעיזה,

שמעינן מינה דבאומרת אינו מוקף עמי כלל, כיון דצעלה ידע זה אפילו למשנה אחרונה מהימנא, ויציא ויתן כתובה, אפילו לא אחיא מחמת טענה דבעיא חוטרת לידה ומרא לקבורה,

שהרי גדולה מזו אמרו אי אפשר אלא לצי צבדי והיא צבדה יוציא ויתן כתובה,

[ולא הבנתי לפ"ו למה צריך להיות בא מחמת טענה ?]

מיהו כתב ר"י ו"ל דדוקא כשהיא תוצעת להגרש הוא דאמרינן יוציא ויתן כתובה, אצל תוצעת כתובה לא מהימנא, והציא ראה מדאמר בפרק האשה רבה האשה שאמרה מת בעלי נאמנת מת בעלי תנו לי כתובתי אינה נאמנת.

ואיכא למידק אשמעתין - דהכא משמע דמילתא דידע צעלה מהימנא, משום דלא מחשפא ביה, ודלא ידע זה צעלה לא מהימנא, והתם בסוף פרק הבא על יצמתו [יבמות סד]. גבי הא דתנן נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליצטל [אלא או יגרשה או ישא אחרת עמה. רש"י שם],

משמע איפכא דאמרינן התם הוא אמר מינה [הוא אמר מינה יודע אני שמחמתה הוא שאין לי בנים ולא אתן כתובה. רש"י יבמות ס"ה ע"א] והיא אמרה מינייה, אמר רבי אמי דברים שצינו לצינה היא נאמנת, מאי טעמא היא קיס לה ציורה

אמר רב המנוגא [ליישב את האיבעיא] ת"ש האומרת ממאה אני לך, דאפילו למשנה אחרונה דקתני לא מהימנא, התם הוא דמשקרה דידעה דבעלה לא ידע בה אם זינתה אם לא, ומשום הכי משקרה ולא מירמחא, אבל גבי גרשתני דידע בה [שבעלה יודע אם גירשה אם לא], מהימנא, דחזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה,

אמר ליה רבא אדרבה אפי' למשנה ראשונה דקתני מהימנא, התם משום דלא עבידא לבזויי נפשה שזיון ופגם הוא לה כשנאנסה, הלכך אי לא דקושטא הוה לא הוה קאמרה, אבל הכא דומינן דתקיף לה מן גברא מעיזה ומעיזה שעל ידי כעסה תמחוק [מתחזקת ? וכי"י תמחוק] מן העצל להעזי (פניה). כ"י] צו ולומר לו גרשתני,

[פ' דהסברה שאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה הוא מפני שעל פי רוב, בפרט בזמן התלמוד, היתה האשה נכנעת לבעלה וחלשה ממנו ברוח, אבל על ידי כעסה תתחזק להיות חזקה יותר ממנו עד כדי להעזי פניה בפניו. ומפרש לשון הגמ' "דתקיף לה מגברא" שהיא נעשית יותר חזקה מבעלה. אבל לשון הר"ן דחוק קצת],

מתניב רב משרשיא השמים ביני לבינך, דמשנה ראשונה שאמרו נאמנת תיובתא תיובתיה דרבא דהאמר רבא דאפי' למשנה ראשונה כי אמרה גרשתני לא מהימנא הכא דלית לה כיסופא וקתני דמהימנא [פ' כיון שאינה נאמנת לומר השמים אע"ג שאין לה כיסופא לומר כן, כן בגירושתי אינה נאמנת, וקשה על רבא דאמר דאפי' למשנה ראשונה נאמנת?]

קסבר רבא, התם כיון דלא סגי לה דלא אמרה אין יורה כחן, אי לא [ד. ר"ם] איתא כדקאמרה לא אמרה ליה דכיון שהיא נריכה לזכר דצריה, [כי קאמרה השמים ציני לצינך, ונריכה לומר בפירוש מה שהיא טוענת עליו, דהיינו שאינו יורה כחן, כסיפא לה מילתא, ואי לא דקושטא הוא לא הוה אמרה. כ"י]

(כדאמרה) [כי קאמרה. כ"י] השמים ציני לצינך, ונריכה לומר בפירוש מה שהיא טוענת עליו, דהיינו (שאין) [שאינו. כ"י] יורה כחן, כסיפא לה מילתא, ואי לא דקושטא (היא) [הוא. כ"י] לא (הוה) [היה. כ"י] אמרה),

ואית דגרסי כיון דקא סגי לה [פ' גורסין כיון דקא סגי לה ואמרה אינו יורה וכו'] כלומר אחר שמתאם צלצה לומר כך,

[ומקשה] השמים ביני לבינך דמשנה אחרונה [דאמרינן] שאינה נאמנת] תהוי תיובתא דרב המנוגא, והא הכא דידעה היא ובעלה ידע בה דסלקא דעמך הכא דליהו נמי קיס ליה ציורה כחן וקתני דלא מהימנא [והא אמר רב המנוגא שדבר שבעלה יודע אם היא אומרת אמת, אין מעיזה לומר שקר ונאמנת?]

קסבר רב המנוגא הכא נמי היא גופה אמרה [כשבעלה טוען

אבני חן על מסכת נדרים

אמרה מעולם לא צערתי בדרך ארץ כי האידנא	ליה לא תאיתי בתשמיש כמו עתה, ואמרה לשון צער כדי שלא יהיה נראה כאלו היא חפצה כל כך בריבוי התשמיש, אלא כאילו היה לה צער,	לא מלאת תאוותי בתשמיש כמו עתה, ואמרה לשון צער כדי שלא יהיה נראה כאלו היא חפצה כל כך בריבוי התשמיש, אלא כאילו היה לה צער,	[שהיה לי צער יותר מהרגיל בפעם זה] [שהיה לה צער יותר מהרגיל בפעם זה]

ההיא איתתא דלא הוה בריחא דעתה בהרי גברא,

אמר לה האידנא מאי שנא?

אמרה ליה מעולם לא צערתי בדרך ארץ כי האידנא [לפי] השטמ"ק היתה מדברת בלשון סני נהור, וז"ל השטמ"ק בשם הרי"ק מעולם לא צערתי בדרך ארץ כמו האידנא, [היתה מדברת בלשון סני נהור, ובאמת כוונתה היתה] לא מלאת תאוותי בתשמיש כמו עתה, ואמרה לשון צער כדי שלא יהיה נראה כאלו היא חפצה כל כך בריבוי התשמיש, אלא כאילו היה לה צער,

אמר לה לא הוה הדא מילתא האידנא [לא הייתי עמך בלילה שעברתי], אמרה ליה א"כ [על כרחך צריך לומר שבא עלי אחד מן] הל"ן נכרים נפמיי מוכרי נפט [וחשבתי שאתה הוא] דהוו הכא האידנא, [וחזר ואומר] אי אנת לא דילמא חד מנהון, אמר להו רב נחמן לא תשגיחון בה, נותנת עיניה באחר הוא,

ההוא גברא דהוה מהרזיק [נסתר ביחוד. מאירי] שהיה נמצא עם אותה אשה וכדאמר פ' הסוג' (דף פה) דהקדים גאמרוגא בביתא הוא ואינתתא [ואשת איש], על אתא מריה דביתא [עלה ובא בעל הבית],

[לפי הר"ן ברח הנואף, אבל כיון שפרץ המחיצה ויצא, ולא התביא בתוך הבית זה סימן שלא חטא, אבל לפי השטמ"ק הבריה הנואף את הבעל ע"י שאיים עליו ולפ"ז הוא ראה יותר גדולה]

פרטיה פתח נואף להוצא מחיה של הולא ודפנא [השלך ודחק נואף לבעל, וערק [והבריה] לבעל. שטמ"ק] וערק [וברח], אמר רבא איתתא שריא, אם איתא דעבד איסורא ארכוסי הוה מירכס שהיה מחזיק עצמו כדי שלא יראה קלוטו [אלא כיון דתבריה להוצא בפרהסיא, ודאי אכתי לא עבד מעשה. שטמ"ק], # [אף שהכשירו רבא קורא לו "נואף", שגם אם לא חטא, היה פרוץ]

ההוא נואף דעל לגבי דההיא אנתתא [שנכנס לאשה ההוא, ולא היה ידוע עם בא עליה], אתא גברא [נכנס בעל הבית. ראמ"ה], סליק נואף [עלה הנואף להחבאות] איתיב [בכלאי] בבא נמסך שלפני הדלת [ישב לו בתוך המסך שהיה לפני הדלת], בכניסתה הפתח. מאירי, [כדי שלא יראנו בעל הבית. שטמ"ק], [נחבא אחורי הדלת. ראמ"ה],

כתך, ואיהו לא קיס ליה ציורה כתך, משמע דמשום דלא קיס ליה מהימנא, הא קיס ליה לא מהימנא, והכא אמרינן איפכא,

מכין הרמז"ן ז"ל דלא דמיין אהדדי, דהתם איהו הוה דקמפיק לה [הבעל מנרשה שאינה יולדת] ומפסקי לה כחוצתה, הילכך אי מריוהו קיס להו [אם שניהם היו יודעים אם יורה כחין] לכא למימר דאיהי [האשה] מהימנא, משום דחזקה אין אשה מעמה צפני בעלה [אין אנו אומרים כן],

דכי אמרינן הכי [הני מילי. תש] היכא דאיהי צעיא לאפוקי נפשה מצעלה [שמבקשת גמ]. דאיהא העזה טובא, ואי לאו דקושטא קאמרה אינה מעמה, אכל התם [ביבמות] דאיהו צעי לאפוקי (נפשה) [שהבעל רוצה לגרש את אשתו] [שפילו בשקרא. כ"י] מעמה ומעמה, אכל כיון דאיהי קיס לה ואיהו לא קיס ליה אינו דדין שזינאה ויפסקי כחוצתה בטענת שמה.

ההיא איתתא אשת כהן היטה, דאי אשת ישראל כיון שפילו לפי דבריה סבורה היטה שהיא צעלה אין לך אונס גדול מזה, ואונס בישראל משרא שרי, ולמה ליה לרב נחמן למימר עיניה נמנה נמנה, אלא ודאי כדאמרן דכל יומא דתשמיש, מיקדמה משיא ידיה לגברא [לאחר תשמיש מקדמה [בבקר] ומשיא ידא לגברא כדי לטהר ידיו לאחר תשמיש. רש"י, שהיתה רגילה להזמין מים לבעלה ליטול את ידיו בכל פעם לאחר תשמיש], יומא חד אתיא ליה מוא לממשא [בוקר אחד הביאה-הזמינה לו מים לרחוץ ידיו] אמר לה [בעלה] הדא מילתא תשמיש לא הות האידנא [לא שמשתי אותך בלילה שעבר], אמרה ליה א"כ חד מן נכרים

דף צ"א ע"ב

אהלווי נכרים מוכרי אהל דהוו הכא האידנא, [ולכן נמצא] אי אנת לא דילמא מנהון [נבעלתי לאחר מהם שסבורה הייתי שאת הייתי ראמ"ה],

אמר רב נחמן עיניה נתנה באחר ולית בה מששא במלה [שמה שהביאה לו מים לרחוץ היה רק כדי שיחשוד אותה ויגרשנה],

יש כאן שלשה פירושים על גמ' זו:

	פירוש שטמ"ק הרי"ק בשם	פירוש ב' מאירי	פירוש ג' ראמ"ה
דהוה דעתא גברא בריחא בהרי	שלא בשמחה והיתה שונאתו בלבה	שהיתה עמו ובראנה	פ"ה שמחה למצוה, בכל פעם צדובין
	יום הראתה לו פנים שוחקות		[בוה] הפעם הראתה לו פנים זועפות]
אמר לה האידא מאי שנא	[שאלה] בעלה למה את שמוחה]	[שאל] בעלה למה פנך עצובים, שלא היתה רגילה בכך]	[שאל] בעלה למה פנך עצובים]

אבני חן על מסכת נדרים

אלהים משמים יאיר עינינו בתורתו כאור החמה שצנתיים וזכנו לראות צננין ירושלים אמר [ונכ"י] מסיים הסופר: צריך רחמנא דסייען].

תם ונשלם בעזרת שמו יתברך ותודה ושבח לאל בורא עולם,

ב [5]	כל כינויי נדרים כנדרים, וחרמים כחרמים
ג 26 [36]	מ"ש גבי נזירות דכתיב נזיר להזיר נדרים נמי הא כתיב לנדור נדר והיקישא למה לי
ד [27]	כגון דנדר והוא בבית הקברות
ה 25 [28]	מודר אני ממך לא משתעינא בהדך משמע
ו [22]	עד כאן לא קאמרי רבנן דלא בעינן ידידים מוכיחות אלא גבי גט דאין אדם מגרש את אשת חברו,
ז 20 [26]	הזמינו לבית הכסא מהו
ח 12 [24]	הא קמ"ל דאי בעי פטר נפשיה בקרית שמע שחרית וערבית משום הכי חיייל שבועה עליה.
ט 18 [19]	ר' יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם
י 35 [41]	איתמר כינויין ר' יוחנן אמר לשון אומות הן, רשב"ל אמר לשון שבדו להם חכמים להיות נודר בו
יא 4 [13]	כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי
יב 11 [20]	אמר הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו רבו כיום שנחרג בו גדליה בן אחיקם
יג 2 [38]	דמחית בשר בכור [קמיה] ומחית בשר דהאיך גביה ואמר זה כזה
יד 22 [22]	הנודר בתורה לא אמר כלום, ואמר רבי יוחנן וצריך שאלה לחכם, ואמר רב נחמן ותלמיד חכם אינו צריך שאלה,
טו 11 [29]	והא"ר יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר

והא דאנטריכי להני טעמי, לאו למימרא דכלאו הכי איתתא אסירא, דליתא, שאין האשה נאסרת על בעלה אלא צקיני וסמירה, או צעדי דבר צור, אלא דאי לאו משום הני טעמי היה ראוי ציונא צוה לכל בעל נפש לחוש לעצמו כדי ללכת ידי שמים,

[דמשמע דאי לאו הכי איתתא אסירא, כולן למדת חסידות ולמי שלבו נוקפו, שכל המדקדק בדברים אלו ביראת שמים נקרא קדוש ותבא עליו ברכה. נמוקי יוסף, ובעין זה במאיר],

הוה מחתן תחלי תמן [היו מונחים שחלים cress שם], וטעמינון חויא [נחש טעם מן שחלים אלו], בעא מרי דביתא למיכל מן הנהו תחלי בלא דעתא דאינתתא [היה רוצה בעל הבית לאכול משחליים אלו בלי ידיעת אשתו בעלת הבית],

[שאם האשה היתה יודעת ושותקה, יש ראייה להיפך, מזה שלא מנעתו, שהיא זינתה,

או מזה שהאשה לא אמרה כלום, אולי לא היה שם נחש והוא רק אמר כך לעשות קטמה בין האיש לאשתו כדי שיוגרשנה, ואין ראייה שלא חטא עמה. ע"פ אוצרות האגדה ש"ס לובלין]

אמר ליה ההוא נואף לא תיכול מנהון, דטעמינון חויא,

אמר רבא איתתיה שריא, אם איתיה דעבד איסורא ניהא ליה דליכול ולימות, דכתיב יחזקאל כג כי נאפו ודם בידיהן [לא שהם רוצחים, אלא שהם הורגים להשיג תאוותם, # וכן כאן לא היה צריך לצאת ממחבא שלו כדי למנוע הבעל מלאכול מהם],

[ושואל] פשיטא ?

[ומתיר] מהו דתימא איסורא עבד, והאי דאמר ליה דניהא ליה דלא לימות בעל, דתהוי איתתיה [האשה הנשואה] עלויה [דבעל] משלי ט ז מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם [בעי"ז סנהדרין כו:], קא משמע לן,

[כדאמר בסנהדרין גיטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה, קמ"ל דנואף אינו יודע זה, וניהא ליה דלמות בעל כדי שישאנה בפרהסיא. תוס',

ו"ל המכתב מאלוהי ח"א # 42 כי בעל התאווה לא ידע שדחיפת תאוותו באה דוקא מזה שמבוקשו נמנע ממנו לפי שעה, ואם אך ישיגו ללא קשיים ובהיתר כבר יפוג טעמו ויקטן תענוגו, הוא מדמה שכל אשרו תלוי בהשגת מבוקש זה דוקא, ואם רק ישיגו מאושר יהי לעולם, אילו ידע באמת כמה מן הדמיון יש בזה כבר לא היה רודף אחריו. עכ"ל,

וזה פי' דברי התוס' שתיירן הגמ' הוא דס"ד שהנואף יודע שכל התאווה הוא שתהא אסורה לו, וע"ז מתירן שהנואף אינו יודע מזה,

ויש להוסיף שבדברי תורה הכל היא להיפך, שאדם מגדיל את חשיבות המניעות שהם ענינים נחוצים שאין לו ברירה וצריך לבטל את לימודו ואינו מצמצם לומר הלואי שהייתי יכול ללמוד בלי מניעות,

וכן בתורה אם אדם זוכה ללמוד תורה בלי מניעות, הוא מרגיש במתיקות התורה, בבחינת טעמו וראו כי טוב ה', וזה היפך מתאוות שההנאה הוא בעיקר בשביל המניעות].

אבני חן על מסכת נדרים

ל ² [18]	דבעי רב הושעיא הנותן שתי פרוטות לא שה ואמר לה באחת התקדשי לי היום ובאחת התקדשי לי לאחר שאגרשיך, [ר"ן] אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש, היא מנעלת דעתה ורגונה ומשוי נפשה אלל הצעל כדנר של הפקר, והצעל מנכיסה לרשותו,
לא ³² [37]	מתני' בזבינא דרמי על אפיה
לב ²³ [48]	ד"א גדולה מילה שאילמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו'
לג ²⁰ [24]	המודר הנאה מחבירו שוקל לו את שקלו ופורע את חובו ומחזיר לו אבידתו
לד ¹⁴ [19]	דכי מהדר ליה מידי דנפשיה קמהדר ליה
לה ¹⁰ [25]	בעא מיניה רבא מרב נחמן יש מעילה בקונמות או לא,
לו ²² [28]	
לז ²² [28]	
לח ²²	
לט ²	
מ ⁻⁹	
מא ²³	
מב	
מג ⁻³	
מד	
מה	
מו X2	
מז ⁹	
מח ⁵	
מט ¹⁷	
נ X2	

טז ⁻⁵ [37]	זה חומר בשבועות מבנדרים וחומר בנדרים מבשבועות, כיצד אמר קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל
יז ⁷ [20]	יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה, כיצד אמר הריני נזיר אם אוכל הריני נזיר אם אוכל ואכל חייב על כל אחת ואחת
יח ⁵ [28]	נזיר להזיר מכאן שהנזירות חל על הנזירות
יט ¹⁵ [25]	העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על איל קמצא דכן ועל משקין בית מטבחיא דכן
כ ³⁴ [41]	תניא בעבור תהיה יראתו על פניכם, זו בושה, לבלתי תחטאו, מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא
כא ¹⁷ [17]	ואמאי והא טיפת צונן קאמר, אלא משתעי איניש הכי, הכא נמי משתעי איניש הכי
כב ³¹ [40]	אמר רבי יונתן כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו, שנאמר והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך ואין רעה אלא גיהנם
כג ²² [28]	ומי שרי כי האי גוונא? אין והתניא מעשה באדם אחד שהדיר את אשתו מלעלות לרגל ועברה על דעתו ועלתה לרגל ע"כ: ונראה שמה שאומרים קצת קטלום ציה"כ כל נדרי ואסרי וכו'
כד ⁵ [36]	יכול להתיר את נדרו שלא על פי חכם שיכול לומר לו כלום אמרת אלא בשביל כבודי זה הוא כבודי,
כה ¹⁴ [52]	אזל ואייתי קניא ויהיב זוזי בגויה ו הוה מסתמיך ואזיל ואתי עליה לבי דינא
כו ³ [16]	דכולי עלמא כל היכא דאמר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר פלוני ופלוני אוסורין ואבא מותר, כולם מותרין,
כז ¹⁹ [30]	ההוא גברא דאתפס זכוותא בבי דינא, ואמר אי לא אתינא עד תלתין יומין, ליבטלון הני זכוותאי,
כח ¹ [39]	בש"א בכל נודרין [ע"א] [להרגין ולחרמין ולמוכסין דהיינו באונם] חוץ מבשבועה [דחמירא דכתיב זה לא יפקה. ר"ן]
כט ¹ [13]	קדושה שבהן להיכן הלכה, ומה אילו אמר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי מי נפקא בלא גט ,

אבני חן על מסכת נדרים

עד	3
עה	7-
עו	5-
עז	10-
עח	8
עט	7-
פ	13
פא	סוף
פב	15
פג	10-
פד	30
פה	
פו	5-
פז	18
פח	8-
פט	5
צ	3-
צא	29
צב	3-

נא	22
נב	
נג	8-
נד	סוף
נה	37 [41] כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה נתנה לו במתנה ר"ן: אן דמשתעין בלשון לעז
נו	1 [31] הנודר מן הבית מותר בעליה
נז	5 [18] אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין.
נח	2 [17] כל דבר שיש לו מתירין כגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בהן חכמים שיעור
נט	25 [27] מאן צאית לך ולר' יוחנן רבך היתר שבהן להיכן הלך
ס	2 17
סא	5 18
סב	14
סג	7
סד	סוף
סה	23
סו	16
סז	7
סח	11
סט	19
ע	פרק
עא	3-
עב	33
עג	5

ר' נחמן	ר' יהודה (והלכה כר' יהודה)	
ישן היום ולא חישנין שמא ישן למחר.	אל ישן היום שמא ישן למחר	קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר
לא הלכה מותרת.	הלכה לפני הפסח אסורה לא הלכה לא? הלכה לפני הפסח אסורה ולוקה לא הלכה אסורה בעלמא (שמא חלך עד התע)	שאת נתנית לי עד הפסח אם הולכת את לבית אביך עד התע הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח
אם הלכה הרי זו בבל יחל	לא שבקינן לה לילך קודם הפסח אבל אי הלכה הרי זו בבל יחל	אחר הפסח בבל יחל
לא הלכה מותרת	גם אם לא הלכה אסורה ליתנות עד הפסח שמא חלך, ורק אם הלכה אסורה ולוקה ואם לא הלכה אסורה בעלמא.	שאת נתנית לי עד התע אם הולכת את לבית אביך עד הפסח הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד התע ומותרת לילך אחר הפסח

אבני חן על מסכת נדרים

כבר זו עלי חיום אם אלך למקום פלוני למחר אבל הרי זה בבל ילך.	לא שמוחר לאכול ורק שאם אכל הרי זה בבל ילך ולוקה אם הולך.	מותר לאכול
הלך הרי זה בבל יחל דברו	לא דשקינו ל' לאכול אתמול רק שאם אכל אתמול והולך חיום הרי זה בבל יחל	מותר לו לאכול אתמול ואם אכל והלך הרי זה בבל יחל.

אבני חן על מסכת נזיר

רש"י במסכת זו אינה מרבינו שלמה יצחקי ז"ל אלא מנכדו רבינו יהודה בן רבינו נתן ז"ל, והוא המפרש גם במסכת מכות מדרף יט: ואילך, והטעם שנהגו בני הישיבה שלא להתחשב בפירושו הוא מפני שלא ידעו מי הוא זה המפרש, אבל עכשיו שנתגלה שהוא נכדו של רש"י ודאי שהוא ענין חשוב ליתן לו משפט הבכורה,

ראה אורח מישור על דף יב. זו"ל בפרט דהבא לאו מפרש"י דבבב"ז חש"ס, רק מאיזה מפרש אחר, ולא ראה אותו התוס'. עכ"ל, ועל הגליון שם כתב כעת נתברר בירור גמור שהוא מפי' הריב"ן ז"ל,

הריב"ן משתמש הרבה בהמלה מ"ד דהיינו הר"ת של מאן דאמר, אבל על פי רוב אין הכוונה על איזה תנא או אמורא, אלא הכוונה על נודר או נזיר שאומר הנדר,

כמעט שלא נמצא בפירוש התוס' במסכת זו הלשון "קונטרס" על פירושה של רש"י, ונמצא רק פעם אחת בתוס' דף טז: ד"ה וריש לקיש, ויש עוד פעם בדף יז. תוס' ד"ה אין, אבל ראה הנהגות מהר"ב רנשבורג שם שצריך למחקר,

אלא חש"ס קצר הלישנא דנזיר לישנא קלילא. תוס' דף מא. ד"ה מדרף הקודם,

במסכת זו עיקר הבלבול הוא מפני שיש בה יותר מדאי הנהגות וציונים שאינם מסייעין להבנת הענין.

ראה ישורון בו דף כח פירוש קדמון למסכת נזיר,

הרוגוטשבער גאון ר' יוסף רוזין זצ"ל [1858-1936] בילדותו ביקר אצל האדמו"ר הצמח צדק מלובאוויטש זצ"ל [1789-1866] וצוה לו שילמוד מסכת נזיר, ואומרים שזה היה הסיבה שמעולם לא גילה שערות ראשו [שכך הבין בדברי האדמו"ר], ולא נמצאת מקור לזה, אבל זה ברור שלא היה נזיר כהלכה, בדרך אגב, בשווא נאספו שתי בנותיו, ובת אחת היתה לה גם שני בנים שנאספו, כך שלא נשאר אחריו זש"ק רח"ל,

@ זה סימן ששנתי בדרי הריב"ן או התוס' ממקומם בדפוס,

אמ = אורח מישור,

ב' = בארות המים,

במ = באר משה - ליוורנו

דת = דבש תמר,

יב = יד בנימין,

כימ = ש"ס כתב יד מינכן,

לה"ק = לקט הקוצרים,

מצד = מצור דבש

עו"ה = עוז והדר,

ק' = כ"י קמברניג,

ר' = פירוש הרא"ש,

רבא = ר' בצלאל אשכנזי ז"ל, נדפס בשיטת הקדמונים ע"י ר' משה יהודה הכהן בלוי ז"ל,

רפ = רבינו פרץ,

ת = תוספות,

תצ = תפארת ציון,

= דברי עצמי,

הספרים המגוהים הרבה בדברי הרש"י ותוס', ר' בצלאל אשכנזי ז"ל, תפארת ציון, אורח מישור, ברכת ראש, באר משה, מצור דבש, דבש תמר, בארות המים,

הרמב"ם בפירוש המשניות קורא למסכת זו מסכת "נזירות".

[שנינו לקמן מב. אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מטמא, חייב על כל אחת ואחת, הרי שיש שני דינים בנזיר א' שצריך לזהר בכל עניני נזירות שלא לטמאות למתים ושלא לגלח וכו', ב' ויש דין נפרד שצריך למנות הימים שקיבל על עצמו במהרה, ולכן גם אם נטמא וימים הראשונים יפלו לא נפטר בימי טומאתו מכל דיני נזירות],

דף ב' ע"א

מהני: כל כינויי [כינוי הוא [ביינאמע], ויד ר"ל שלא גמר דיבורו. יבין] נזירות כנזירות כל המקבל עליו נזירות נאספו לשון שצדו להן חכמים, הרי הוא נזיר, כמו אם [פי' באילו] אמר הריני נזיר, ואלו הן כינויי נזירות,

[ומפרש ידות, ובגמ' מקשה פתח בכינויין ומפרש ידות], [היינו [פי' אלו שמונה להלן הם] ידות, וידות נזירות כנזירות כדמוכחינן בנדרים, וידות ר"ל חלקי הנזירות, כלומר חלקי המאמרים אשר יורו על ענין הנזירות, ומוקמינן לה בגמ' שהיה נזיר עובר לפניה. ראמ"ה] **האומר אהא** אע"פ שלא הו"ל צשפמי "נזיר" [אפ"ה] **הרי זה נזיר**,

[ועוד אופן של ידות. כ"ה ברש"י, ותוס', ובראמ"ה] **או** [האומר] **אהא** ***נאה**, [הרי זה. כ"י וטיקן על הגליון, ובפי' ראמ"ה לא גרס לה אבל פי' על מלת נזיר, כלומר הרי זה] **נזיר**,

@ידות נזירות כנזירות, וכסס שאספו אדם צצית יד של כלי ומגציה את הכלי ע"מ, כך זה כיון דלמר אהא, או שאמר אהא נאה, הרי זה נזיר, וטעמא דכולה מתניתין מפרש בגמרא,

תוס': [גם זה נקרא ידות נזירות, ובגמרא מפרש אמאי לא ערבינהו למיתנינהו לבבא אחת, וליתני הכי האומר אהא או אהא נאה הרי זה נזיר]:

* [ר"ל נאה בגידול שער, ומיירי בתופס בשער ובהכחון לנזירות בשעה שאמר כן, דאו הו"ל יד. יבין],

[ועכשיו מפרש כינויין] **נזיק, נזיח, פזיח, הרי זה נזיר** @ מי שאמר הריני נזיק, או שאמר הריני מית, או פזיח, הרי הוא נזיר, משום הלין טעמי [משום טעמים אלו. ראה נדרים י. מחלוקת ר"י ור"ל] אית דלמרי [ר"ל] לשון שצדו להן חכמים הן, ואית דלמרי [ירוחנן] דהני כינויין לשון אומות הן,

אבני חן על מסכת נזיר

[ידעיות:

כתיב בבמדבר ו ה קדש יהיה גִּדְלָ פֶּרַע שְׁעַר ראשו. וכתב רש"י קדש יהיה. הַשְּׁעַר שלו, לגדל הפרע של שער ראשו. פֶּרַע. נקוד פתח (קטן) [פתח קטן = סגול תחת הפ"א] לפי שהוא דצוק לשער ראשו, פרע של שְׁעַר, ופירוש של פרע גִּדְלָ של שער, וכן את ראשו לא יפרע, ואין קרוי פרע פחות משלשים יום. דברי רש"י אלו הם קשה הבנה, שהמלה פֶּרַע לא ינקד באופן אחר כשהיא בפני עצמו או שהוא מחובר למלה אחרת, כגון עֶבֶד לא ישתנה אם הוא סמוך כמו עבד אברהם, וכן נפש לא ישתנה כשהוא מחובר כגון נפש הגר? ובספר עיוני מקרא ופרשנות חלק ח' דף 321 יש מאמר על זה, ומביא יותר משלשים כתבי יד שגורסים בד"ה של רש"י "פרע שער. נקוד פתח", ומביא גם כמה שגורסים בד"ה של רש"י רק שער, וגם בדברי רש"י גורסים שבא לפרש נקוד של שער ולא שְׁעַר. והשאר הענין בצריך עיון].

נזיר: מכרי תנא בסדר נשים קאי, מאי טעמא תני נזיר דמאי איכיל מילי דנזיר נשים [וראי היה לסדרו בסדר קדשים משום הבאת קרבנות. ר'?

[והגמ' מרתין, כיון שסדר נשים מדברת על גימין וקדושים וכתובות, וכתוב בגימין [והיה אם לא תמצא חן וגו'] שהיא באה ע"י ערות דבר, שזה בא ע"י יין, ולכן תנא נזירות בסדר נשים שכרי שיעמוד עם אשתו ולא יבואו לידי תקלה, היא עצה טובה שיזוורו את עצמם מן היין, ויש להוסיף אולי לכן בנדרים כתיב רק איש כי ידור נדר לה' [במדבר ל, ג], אבל בנזיר כתיב איש או אשה כי יפלא לנדור נדר נזיר להזיר לה' [שם ו, ב] שנוירות הוא בעיקר על אשה נשואה שלא תבא לידי זנות].

[דחניא, רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה [פרשת נזיר הוא קדושה גדולה, ופרשת סוטה מומאה. דרשות ר"י אבן שועיב פרשת נשא, בספר תורת הראשונים]? לומר לך, שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. סוטה ב.].

[ואע"ג דבפ"ק דסוטה קא יתיב טעמא אמאי תנא נזיר בתור סוטה, ומפרש אידי דתנא וכו' אותו הטעם אינו מספיק אלא על סדר המסכתות וכו'. ר' עיי"ש עוד]

תנא אקרא קאי וצדין הוא דהוה ליה למיתנייה [לנזיר] לנזיר סוטה, אלא אידי דתנא כחצות דעיקר סדר נשים [היא], ותנא זיה פרק המדיר, תנא ליה נדרים לנזיר כחצות, והדר תנא נזיר דמסמין ליה קרא לנדור נדר נזיר וגו', והדר תנא סוטה דאמר מר כל הרוסה סוטה צלקולה זייר עצמו מן היין, (היינו) כדאמרין בסוטה (דף ו) צְמִי הַרְבֵּה יֵין עוֹשֶׂה כו',

[דכתיב בגירושין בדברים כד א בְּיָדָהּ אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו פִּי־מֵצָא בָּהּ עֲרֹת דָּבָר וְכָתֹב לָהּ סֵפֶר פְּרִיָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתָהּ, וְהָיָה מִי גֵרָם לָהּ לְעֵבִירָהּ [לזנות. ראמ"ה], יין,

! [כי 30 יפליא 131 לנדר 284 נדר 254 נזיר 267 להזיר 252 = 1218 גימט' כל 50 הרואה 217 סוטה 80 בקלקולה 273 זייר 227 עצמו 206 מן 90 היין 75 =

[ואומר הריב"ן עוד טעם, דאי קורא מְקַתֵּב יכול לטעות,

ואין המדובר מכתב שכשר לס"ת ולהביא ראיה מכאן לצורת האותיות, אלא סתם קְתֵב שרגילין בה בני אדם].

אבל יש שפירוש זה בדברי הריב"ן אינה נראה להם, שלא בא הריב"ן להוסיף עוד טעם על ר"י ור"ל,

וראה א"מ ומהר"ן חיות שאין זה מדברי הריב"ן, וראה אורח מישור שמחק המלה "אי", שאין המשך הדיבור מדברי הריב"ן אלא מחכם אחר שר"ת של שמו הוא "א"י" כמו אמר יצחק או אמר יעקב].

(אי) משום דכי ממקט לנגל דקוף דנזיק, ודופן דח' דנזית, וגגו דפ"א דפזית ודופן ח' שזו, משוית ליה מזר,

[ומוסיף עוד כינויין]. [הגך כולו לאו ידות הן, דהרי גמר דבורו, רק שלא פירש יפה הנזירות. יבין] **הריני כזה** [ורומו לנזיר שכנגדו. רע"ב],

תוס': [בגמרא מוקי לה דנזיר עובר לפניו, ולגופיה לא איצטריך דהא מרישא שמעינן [ד?]אפילו כי לא אמר אלא אהא ונזיר עובר לפניו דהוי נזיר, אלא לדיוקא איצטריך טעמא דאמר כזה, הא האומר "הריני" אפילו נזיר עובר לפניו לא מהני, דטפי משמע [כשאומר כזה שכונתו] אהא כזה, מן הריני כי לא סיים כזה]:

הריני מסלסל [שע"י שיתארכו השערות, יעשו גלגלים, כך נ"ל כמו מסלסל בשערך, שלפע"ד סלסל הוא כמו תלתל, ע"ז קוצותיו תלתלים [שיר ה']. יבין],

הריני מכלכל [מלשון כליל תפארת בראשו נתת לו, מגדל שערי עד שיעשה ככתר סביב ראשיו], [ואף שלא היה רגיל בזמניהם לשון זה על גידול שער כדאמרין שבת פ: מאי כלכול, מ"מ כיון שכונתו לנזירות הרי זה נזיר. ע"פ תצ], [כלכול: גדיל השערות, שערות ארוכות, וי"א השערות הצומחות על הרקה. מלון עברי],

[front hair from temple to temple] [ראה ערוך ערך כלכל וגם בערך אנדפי],

[וכולוהו פ"י הריני מסלסל הריני מכלכל] מיירי בתופס בשערו בשעת דיבורו והתכוון לנזירות, והגך כולוהו לאו ידות הן, דהרי גמר דבורו, רק שלא פירש יפה הנזירות. יבין, # וצ"ע דמשמע מדברי התפא"י שגם בהרי עלי לשלח פרע מיירי בתופס בשערו, וזה לא נזכר בגמ'.

הרי עלי לשלח פרע [על שם הפסוק קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו. במדבר ו ה], **הרי זה נזיר**,

הרי עלי ציפורים [שני תורים או ב' בני יונה, והן קרבן נזיר שנממא, וי"ל דה"ק אם אחטמא אחיה חייב בקרבנות אלה, ממילא משתמע מזה שמתחייב א"ע בנזירות, ו [באומר הרי עלי ציפורים] מיירי נמי בנזיר עובר לפניו, והוא התכוון בדיבורו לנזירות. יבין] **ר"מ אומר נזיר, וחכמים אומרים אינו נזיר** [דר"מ חייש למיעוטא, ומפרש דבריו שכונתו שאם יטמא, אבל חכמים סברי דלא חיישין למיעוטא ולכן אינו נזיר. ע"פ תצ]:

[כבר העירו שהסוגיא ראשונה כאן ובנדרים משל רבנן סבוראי היא. מקורות ומסורות לדור הלבני].

אבני חן על מסכת נזיר

1218. בשם ר' חיים קניבסקי שליט"א, ובפניני הדף בשם הספר ברכת פרץ פרשת נשא],

וקאמר [קאי על רבי שסידר המשנה דס"ל כן בריש סוטה ועיין בתוס' בזה. בר] **כל הרואה סוטה בקלוקלה** [כדאמרין בסוטה ז. - ז: היתה מתכסה בלבנים, מכסה בשחורים, היה עליה כלי זהב וקטליאות נזמים ומכעות, מעבירין ממנה כדי לנוללה, ואחר כך מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדריה. וכל חרצה לראות בא לראות], **יזיר עצמו** [ושייך לומר יזיר "עצמו" שגם הבעל נברק. תוס' ד"ה מאי] **מן היין**,

[וג"ל דבלאו הכי צריך אתה לומר דיזיר לאו דוקא נזירות אלא ימעט השכרות דאם לא כן קשה דהא בפרק אף על פי [כתובות סה.]. תנא כוס אחד יפה לאשה, שנים ניוול הוא, שלשה תובעת בפה, ארבע אפילו חמור תובעתה בשוק ואינה מקפדת, אמר רבא לא שנו אלא שאין בעלה עמה אבל בעלה עמה לית לן בה. באר שבע ע"מ סוטה ב.],

[ואף שרואה שהסוטה שעברה עבירה, מנבלין אותה, אין זה מונע אותו מלחמוא, שתאוות החטא גוברת,

וראיתי בספר מלחמת מצוה ח"ב לרבינו מאיר ב"ר שמעון מנרבונה, נדפס ע"י הרב כלוי ז"ל עם שיטת הקדמונים על מסכת נזיר, שמוכיח לנצירים על חסרון אמונתם, שאנשים וגושים הולכים להתוודות אצל הקפלן, והוא הקפלן שומע חטאתם והוא עצמו בא לידי חטא],

[ומקשה] **פתח בכינויין דקתני כל כינוי נזירות כמזירות ומפרש ידות** האומר אהא?

אמר רבא ואיתימא *כדי [שאר אמוראים] **חסורי מיחסרא והכי קתני כל כינויי נזירות כמזירות וידות נזירות כמזירות, ואלו הן ידות האומר אהא הרי זה נזיר,**

*[הערתקתי מאבני חן חוריות ח.],

בהרבה מקומות רגיל רש"י לפרש שם ת"ח הוא, ואית דאמרי איכא מאן דאמר להא מילתא בלא גברי אלא סתמא קאמר לה. באר שבע.

ויש בשני מקומות בש"ס ציונים על מלת כדי (א) ב"מ ב. על הגליון ציין לעיין ברש"ל, וז"ל הרש"ל צעלמא רגיל רש"י לפרש "שס חסס", או פי' צחנס כמו צכדי כלומר שלא נזכר שם אמרו, רק סתמא נ"ל. (ב) חולין ע"ג. ציין על הגליון וז"ל הוא שס חסס, או פי' צחנס צלתי שוס הזכרת חסס, רש"ל צסס הליכות עולם.

וראה ביומא מ"ד ע"א בפירוש רבינו אליקים וז"ל כדי סתם בלא גברא.

וראה בקונטרס מנחת קיין חלק ה' מאמר ארוך מהג"ד מרדכי הכהן פרידמאן שליט"א על ענין זה. ותוכן דבריו הם שהבאר שבע הסתמך על המהרש"ל בתחלת ב"מ, שהוא הסתמך על רש"י בגיטין פ"ה ע"ב שכתב בד"ה ולורביה לוי"ו דוכדו. וכמו ולמרי לה כדי [שס חסס] ומביא הרבה ראיות שהמלים "שס חסס" הם מעות ואינם מדברי רש"י, וגמצא שהפירוש האמיתי של כדי הוא חנס והיינו שהמאמר נאמר בלי שם חסס. עיי"ש. וזה מתאים למה שכתוב בסדר הדורות בערך כדי. ע"כ ממנחת קיין.

וחפשי ומצאתי לשון "ואמרי לה כדי" בש"ס 12 פעמים: יומא מד. (1), יומא

עד: (1), מגילה ב: (2), יבמות צ. (2), גיטין נד. (2), נזיר ב. [אמר רבא ואיתימא כדי], ב"מ ב. (3), חוריות ח. (4), מנחות נה: (1), חולין עג. (2), פא. (2), קיח. (2).

(1) רב אדא בר אבהו ג"פ (2) רבא ז"פ (3) רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי (4) רבא ואי תימא ר' יהושע בן לוי.

רבא חיי בשנת 350, רב אדא בר אבהו תלמידו של רבא ראה סדר הדורות ותוס' קדושין ע"ב; רב פפא חי שנת 360, רב שימי בר אשי חי' בימיו של רב פפא [ראה סדר הדורות, ר' יהושע בן לוי חי' בשנת 220, אבל ראה מס' חוריות בדפוס וז' שחסר שם כל הלשון "אמר רבא ואי תימא ר' יהושע בן לוי ואמרי לה כדי" אלא חנמ' מתרין סתם "אמר קרא" וכן בד"ס שם יש כמה גירסאות], וגמצא שלשון "כדי" היה אך ורק בזמנו של רבא, וזה קצת ראייה שהיה שם או כנוי לאיש? או שמא יש לומר שבימי רבא היה הרבה אמוראים שמאמריהם נכנסו לגמרא, והיה לפעמים מאמר שהיה נאמר בשם הרבה אמוראים ובמקום שהגמרא ימנה כרוכל כל שמותם, כתב חנמ' code כלשון "כדי" והוא כקיצור לשמות הרבה אמוראים שבאותו דור. ופירוש זה עדיין צריך עיון.

ויש להוסיף שבאגרת ר' שרירא גאון שנדפס ע"י אהרן חיימאן חלק ב' פרק ד' כתב "ספק דכולהו רבנן אמרי לה כדי", ובפתשגן הכתב שם כתב ובאמת צריך לומר כבנוסח ב"ג תר"ה "והיכי דכולהו רבנן קאמרי חדא מילתא אמרי לה כדי",

ולפרוש כינויי ברישא?

תנא מההוא דסליק ההוא מפרש ברישא אורמא דמנא [ד. ק' מההוא דסליק ממליל לפרוש צרישא [ראה תחלת מסכת נדרים], **כרתגן** [שבת כ:]] **במה מדליקין** [בפתילה ושמן שדולקת יפה] **ובמה אין מדליקין** [ראה שם שבת כא. אמר רבה וכו' שפתילות שאין מדליקין בהן הוא מפני שהאור מסכסכת כאילו קופצת, ואינו דולק יפה, והשמינים שאין מדליקין בהן הוא מפני שאינן נמשכין אחר הפתילה וחיישינן שמא יטה], **ומפרש אין מדליקין ברישא,**

[ובשבת מז:]] **במה טומנין** [בדבר שאינו מוסיף הבל] **ובמה אין טומנין, ומפרש אין טומנין ברישא,**

[ובשבת נז.]] **במה** [באיזו תכשומין] **אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה, ומפרש לא תצא אשה ברישא,**

[ומקשה על זה וכל היכא דפתח לא מפרש ברישא דקס"ד דכי ממרעין ההוא דסליק מיניה (הוה) [הוא. חש] מפרש צרישא דזוקא קלמרינן, דאי ליכא קפידא צמילתא [לא]. מנחם יהודה] ה"ל לתנא למתנינהו למיליה צחדא גווגא, ומשום הכי מקשי. ר"ן נדרים ב:]]

והתנן [שבת נא:] **במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה, ומפרש יוצא גמל ברישא,**

[תנן בב"ב קח.] **יש נוחלין ומנחילין** [האב את הבנים, והבנים את האב, והאחין מן האב. שם], **נוחלין ולא מנחילין** [האיש את אמו, והאיש את אשתו, ובני אחיות. שם], **מנחילין ולא נוחלין** [האשה את בניה, והאשה

אבני חן על מסכת נזיר

את בעלה, ואחי האם. שם], לא נוחלין ולא מנחלין [האחים מן האם], ומפרש אלו נוחלין ומנחלין ברישא?

[ומקשה] וליפתה בהון [בירות] ברישא ולימני ידות מזירות כמזירות, וכל כינוי מזירות כמזירות?

אלא לעולם תני הכי ותני הכי [יש מקומות שמפרש מה שהתחיל בה, ויש מקומות שמתחיל לפרש במה שסיים בה], אלא ומסתברא טעמא, ד היתם גבי [צמח מדליקין וצמח טומנין. ק'] [צמח צמח יולאה] דאיסורא דנפשיה הוא [ולכן המיר, ו] מפרש איסורא דנפשיה ברישא,

[ומתירין] תנא כי מתחיל מתחיל בעיקר קרבן כגון צנינוי מזירות שהן ענין לשון מזיר כדפרישנא לעיל [דהיינו הכנויין שאינן צריכין לדרשה, רקבלת מזירות גמור הוא, אלא שאמר בלשון כנוי. תוס'], ולענין פירושי, מפרש ידות ברישא דאמין מדרשא,

גבי בהמה [במה בהמה] דאיסורא אידי בהמה הוא דאתי שאסור לגמל ללאת [באסור. גמחק שבשבת נא: חנא שבחמה יוצא באסור] [צמחולטול. מדרעת, וטעמא שמא תפול. שם ג.], אכל הוא [הבעלים] אינו חייב, [משום הולאה זו לא צמוד סקילה, ולא צמח קרבן, אלא איסורא בעלמא, הוא דנפקא בהמה. ק'], צדכר שאינו ראוי לה, הלכך קלישא איסורא,

[ביאורי הריב"ן:] וצ"ק דנדרים [ג.]. פריך הניחא למ"ד כינויין לשון אומות הן, ולהכי פתח צנינויין ברישא דעיקר הן, אלא למ"ד לשון שצדו להן חכמים להיות נודר צו, מאי איכא למימר, ליפתח בידות ברישא הויל ואמין מדרשא? ומשני מי קתני ידות צמחנין כלל, אלא חסורי מחסרה לה ותני ידות, להא מלתא נמי תריך לה, ואקדים נמי ותני ידות ברישא, כל ידות נדרים כנדרים וכל כינוי נדרים כנדרים, ולהכי מפרש ידות ברישא והדר כינויין:

ולהכי מפרש היתירא ברישא,

דף ב' ע"ב

[ולכן מפרש ביש נוחלין מה דתנא ברישא] גבי יש נוחלין נמו משום דעיקר נחלה הוא מפרש עיקר נחלה [נוחלין ומנחלין] ברישא [א"נ משום דאוסו להו מיילי דההוא מתני', ו] [אי מפרש מההוא דסליק ברישא משתלי ליה מאי דאמר ברישא. ק'], ראה בהגהות תורת נזיר שכתב שדבור זה הוא לשון מגומגם, אבל אני כתבתי אותה על המשנה דיש נוחלין ושם מתיישב שפיר,

[שמואל מתירין באן חמשה פעמים, 2 פעמים שהיה נזיר עובר לפניו, 3 פעמים כשהיה תופס בשער, הכל לפי הענין],

אלא [הכא] [בזיר] לפרוש כינוי ברישא?

לימא קסבר שמואל ידים שאינן מוכיחות לא הוויין ידים כלומר מדקא מוקים לה שמואל כגון שהיה מזיר עובר לפניו, הא לאו הכי ליכא לספוקי בזיר כלל, דקסבר ידים שאין מוכיחות לא הוויין ידים, והא ליפכא שמעינן ליה צ"ק דקידושין, דאמר שמואל האומר לאשה הרי את מקודשת הרי את מאורסת הרי את לאגתו, הרי זו מקודשת ואע"ג דלא אמר "לך"?

[ומתירין] אלא היינו טעם [טעמא] דמפרש ידות ברישא ידות הואיל ואתיין ליה מדרשא כדאמר צדכר קמא דנדרים, "מזיר להזיר" לעשות כינוי מזירות כמזירות, וידות מזירות כמזירות חביבין ליה [ומתני] [ומפרש. דר] להו ברישא,

[ומתירין] אמרי לעולם קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים, כגון [פ'] כמו שרואין גבי אירוסין וקידושין [ד?] כיון דמדכר שם אירוסין וקידושין הוה הוכחה צמחית, והכא היינו טעמא דצנינוי להיות מזיר עובר לפניו [ד] [בזמן שזז עובר לפניו ליכא לספוקא במילתא אחרינא] [ושפיר הוי ידים מוכיחות],

[ביאורי הריב"ן:] ואי אמרת כינוי מזירות נמי אמין ליה מדרשא כדקתני עלה לעשות כנוי מזירות כמזירות?

אבל [ודאי] אין הנזיר עובר לפניו אמרינן [ראינו נזיר אם אמר "אהא"] משום דליכא למימר דלמא אהא בתענית קאמר ולא הוה הוכחה כלל [פ'] והוי פחות מידים שאינן מוכיחות, דליכא למיקס עלה דמילתא אי אמר צמחית או צמירות, ולא הוה מזיר, דלא נמנה מזירות אלא להפלה עד שיפרש, שנאמר [צמדכר ו] כי יפליא לנדור ומתרגמין ארי יפרש,

[גמ' נדרים ג, ותניא נזיר להזיר לעשות כינוי מזירות כמזירות [הר"ן שם אינו גורם כינוי מזירות כמזירות], וידות מזירות כמזירות, אין לי אלא כמזירות, כנדרים מנין? ת"ל איש כי יפליא לנדור נזיר להזיר לה, מקיש מזירות לנדרים ונדרים לנזירות, מה מזירות עשה בו ידות מזירות כמזירות, אף נדרים עשה בהם ידות נדרים כנדרים],

ודלמא לפוטרו [את הנזיר העובר] מן קרבנותיו קאמר אפי' כי מזיר עובר לפניו, אמאי הוה מזיר, ודילמא לפוטרו מקרבנותיו קאמר, והכי משמע אהא אינו צמחית להקריב קרבנותיו?

[ומתירין] הא לא הוה [ק. דר], מדקא דר ותני צמחית גופא דנדרים [נדרים ג.] אין לי אלא צמירות כנדרים כ' ומקיש נדרים לנזירות מה מזירות עשה צו ידות מזירות כמזירות, אף [ק] כנדרים [ק] ולא משיב צמחית כינוי מזירות, אלמא [צמחית] [דעיקר דרשא] לא אמא אלא משום ידות מזירות כמזירות, וכינוי מזירות אגב גררל נסבא,

[ומתירין], [הכא צמאי עסקינן] דקאמר כגון שאמר בלבו שצננו היה לקבל עליו מזירות,

אבני חן על מסכת נזיר

אי הכי דנזיר עובר לפניו, וקאמר נמי בלבו מאי למומרא פשיטא אדעתא דנזיר קאמר?

מהו דתימא בעינן פיו ולבו שוין דבעינן שיהא מוסיף בשפתיו מה שיהיה בלבו קמ"ל דלא בעינן [שיוציא את כל הנדר מפיו. וראה ר"י], ובלבד שיהא נזיר עובר לפניו,

הא אם אין נזיר עובר לפניו, (ו?) אע"ג דאמר בלבו, כיון דלא הוסיף בשפתיו [כל הנדרות, שאז לא די לומר אהא] לא הו' מוכחא מילתא:

[נמצא שצריך ג' דברים: שיוציא בשפתיו לכל הפחות "אהא", ויהי נזיר עובר לפניו, ויכין בלבו שיהא נזיר, ואם חסר אחת מהן אינו נזיר],

[שנינו במשנתנו] אהא נאה דמשמע [ד] הכי קאמר שיהא שער מגדל וגאה [הרי הוא] נזיר: ודלמא אָנָּה לפניו במצות, כדתניא שמות טו זה אלי ואנוהו, [וכן נפרש כאן, שקיבל על עצמו] אנאה לפניו במצות, אעשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה, ציצית נאה, אכתוב לפניו ספר תורה נאה, ואכרכנו בשיראין [יריעות משי. שם] נאים?

². [ומתריץ] אמר שמואל שתפוס בשערו ואמר אנאה,

[ומקשה] נזירא מילתא דעבירה, ואמר' ליה נאה בתמיה, ואי אמר אהא נאה בתמיה דנזירות, מי הו' נזירות מילתא דנזיר, דאמר' לי זיל ותיהוי נזיר והָנָּה [והינאה. ש"ס קטן].

דף ג' ע"א

[ומתריץ] אין דאפילו לרבי אל' עזר הקפר דאמר נזיר חוטא ולא מייקי נאה, דכמיז וכפר עליו מאשר חטא על הנפש (במדבר ו) הני מילי גבי נזיר טמא שנטמא דאידיד דבעי מיסתור [מפני שהוא צריך לסתור] ימים הראשונים, ומיהדר ומימני זימנא אחריתי דאב' רחמנא במדבר ו והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו אריכא ליה מילתא, התם הוא [דנקרא חוטא] דלמא אתי למיעבר על נזירותיה דלאמר כפרק קמא דנדרים (דף ט) כשה' מטמאין ורצין עליהם ימי טומאה מתחרטין בהן, ונמנאו מציאין חולין לעזרה, אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ביה ואמר' [ליה] זיל ותיהוי נזיר והנאה:

תוס': [וקשה דבעלמא [ראה תענית יא, נדרים י, לקמן יב, כב, ב"ק צא]: אייתי לר' אלעזר אפילו אנזיר טהור על שם שציער עצמו מן היין קרי ליה חוטא? וי"ל דטהור נמי קצת קרי ליה חוטא, ומכל מקום המצוה רבה על החטא ולכן קרי ליה נאה, מידי דהוה מתענה תענית חלום בשבת [בברכות לא]: דיש לו מצוה לבטל החלום [וכן נזיר שמקבל על עצמו נזירות משום פרישות משום איה סיבה, כגון שראה סוטה בקלקלה וכדומה], וקצת עבירה עשה שהתענה בשבת שהרי צריך לישב בתענית למחרת השבת לכפר על שהתענה בשבת, אבל נזיר טמא רחמנא קרייה חוטא לפי שהוא סותר את נזרו וצריך לחזור לנזירותו וכבר בעיניו המעשה ותוהו על הראשונות],

[שנינו במשנתנו] הריני כזה: נהי נמי דתפוס בשערו דמוקמת ליה כגון שתפוס בשערו [ואמר אהא נאה, אכתי' אמאי הוי נזיר, הריני *כזה לא אמר והא לא אמר הריני *כזה [הריני מקבל לעשות דבר בשערי] דאי *כזה אמר הכי משמע להו, הריני *כזה שיער לגדלו? * [על גליון הגמ' "כזה"],

[ומתריץ לעולם דאמר "כזה"]³. אמר שמואל כגון שהיה נזיר עובר לפניו דמשמע הריני נזירות כזה:

[שנינו במשנתנו] הריני מסלסל: מומאי דהדין סלסול שיערא הריני מסלסל משמע דליעציד מידי [ועדיין לא ידענו מה יעשה], [ומנין שהכוונה הוא] דליהוי מהפך בשערו כגידולין? [פ' לגדלו ולא לגלח], דהיינו נזירות?

[ומתריץ] כראמרה ליה ההיא אמתא דבי רבי, לההוא גברא [ראש השנה כו:]: עד מתי אתה מסלסל בשערך,

[ו]אימא תורה דכי אמר הריני מסלסל [משמע. ת"צ] שמקבל עליו ללמוד תורה, וקאמר שיהא מהפך זה כ דכתיב משלי ד ח סלסלָה ותרָו מְמָדָה ?

⁴. [ומתריץ] אמר שמואל הכא נמי שתפוס בשערו:

[שנינו במשנתנו] הריני מכלכל [פ' לגדל שער, וראה מש"כ על המשנה לעיל]: מומאי דהדין [זה שאומר הריני מכלכל] כילכול שיערו הוא?

כדתנן המוסיף סיד בשנת מרשות היחיד לרשות הרבים, (ש?) חייב משוס [דכתיב בירמיה יז כב] וְלֹא-חֲמוּ יָיִלָּהי [מִשָּׁל מִמְּקִיָּסָם צִוּ יָיִס הַשָּׁמַיִם], סיד [lime, plaster] [שיעור שחייב משום הוצאה] ר' יהודה אומר, כדי לסוד כילכול,

ואמר רב בת צידעא טיפסל"א בלע"ז [temple] (שמקפל) [שמטפל. רבא] השער שברקסא [מלשון כפלח הרמון רקתך [שיר דג], הוא גובה הפנים שאצל העין מזה ומזה ויקרא כן על מיעוט ורקות הבשר אשר בהם. מצ] כמין מגרר [מגרה, ר"ל שמטפל ומדביק השער שברקתה במין מגרר שלא יפלו למטה בשנותן עליהם כיפה שבראשה . ב], כדי להעמיד על גבן כיפה שבראשה, שלא יפול השער שצאחן [פ' שלמעלה ולצד האוזן] למטה,

[ו]אימא [ל]מיוז עניי קביל עילויא כדכתיב בראשית מז ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו?

⁵. [ומתריץ] אמר שמואל הכא נמי שתפוס בשערו:

[שנינו במשנתנו] הרי עלי לשלח פרע דמשמע הרי עלי לגדל פרע [שערות] הרי זה נזיר: מומאי דהדין שילוח ריבויא הוא [מנין שילוח שילוח פירושה לגדל] כדקאמרת דלגדל פרע משמע?

אבני חן על מסכת נזיר

וגופו נחבבם ממל השמים כי ישב בלי מכסה, עד אשר נתגדל שערו ככנפי נשר] וְנִתְּפָרוּ הַיּוֹצֵאִים וְהַנִּיחִים [וצפרי דיו ורגליו בצפרי עופות הדורסים, כי מרוב הלחות והלכלוך היו גדלים והולכים. מוד] דלפרין ושיער צמד קרל כמיני,

רבי מאיר סבר מתפס איניש במידי דסמך ליה ולהי אמר
פרין דעיי [פי' שרצה] לקבלי עליה גידול שיער, דסמך ליה לצפורים, וכגון
שהיה נזיר עובר לפניו, או תפוס בשערו כדאמרין לעיל,

דף ג' ע"ב

ורבנן סברי לא מתפס איניש במידי דסמך ליה ולא אמרי
שדעתו היה לומר גידול שיער, אי לאו דמפרש כהדיא, ואע"ג דנזיר עובר לפניו [או
שהיה תופס בשער],

ר' יוחנן אמר דכ"ע לא מתפס איניש במידי דסמך ליה, אלא היינו
טעמא דר"מ, דחיישינן שמא צפורי נזיר טמא קיבל עליו מי
אמר הרי עלי ציפורין, דללמא קאמר שדעתו לקבל עליו מידי, דזמנין דמייתי
עליה לפורים, דהיינו נזירות, דלכי מיטמא מייתי פורים, [ד?] צנזיר טמא כמי
[כדכתיב בבמדבר ו ט] וְקִי־יָמוֹת מִתּוֹ עָלָיו צָפְסַת פְּתָלָס וְנִטְמָא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלְחָה
רֹאשׁוֹ בְּיוֹם הַקֹּדֶשׁ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְגִלְחָנוּ: י' וְצִיּוֹם הַשְּׁמִינִי יֵצֵא שְׂפִי מִתְּרִיס
או' שְׁנֵי בָנָיו יִזְנֶה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: יא וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הַחֲטָאת
וְאֶת־הַזֹּחֶלֶת וְכָפַר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקָדַשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בְּיוֹם הַהוּא: יב
וְהִזִּיר לֵה' אֶת־יָמָיו מִנֵּרוֹ וְהָבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שָׁנָתוֹ לְאַשֶׁם וְהִקְמִים הָרֹאשִׁים וַיָּפְלוּ בִּי
טָמְא נִזְרוֹ: יג,

מכרי "חיישינן" קאמר כלומר דלא הוי נזיר, אלא משום דאמר שמה פרי
נזיר טמא קבל עליו, ואי צמר משא [אליין] [אולת] ליחוס דלמא צפורי
נדרבה [שנרב להביא עולה, שנדרבת העוף אינה בא אלא לעולה], [עוף אינה בא
אלא לעולה ולחטאת, ועולה כולה כליל, וחטאת אין לזבוח בה אלא רמה]
קיבל עליו ולא ימנה נזירות אלא להפלה, ואמאי קאמר ר"מ דהוי נזיר כלל #
[ואיך יגלה על הספק]?

א"כ דעיי למימר פרי נדבה, הוה אמר הרי עלי קן מבעי ליה [ודרך
נודבי נדבת עולת העוף לומר בלשון קן. תוס'] [דקן משמע פרי נדבה, אכל כי
אומר הרי עלי פורים לא משמע פרי נדבה כלל], הלכך מדקאמר פורין, ליכא
לספוקי אלא צפורי נזיר,

ודלמא הרי עלי צפורי מצורע קאמר מקבל עליו תורת ציפורי מצורע
לעבול המיה, דסם השמוטה, [ולשלחן] [ולשמה. רש"י] [הצפור החיה], ולעשותן
כהלכות פרי מצורע [וראה גם בר' שפי] "לפטור מצורע שחיבי להביא לטהרתו"
ומשמע שגם הוא מפרש על הצפורים שמביא המצורע בגמור ימי חלומו הכתובין
בריש פרשת מצורע, # ולא חבנתי איך יכול לנרב צפרין שאינם קריבין על
המזבח? ולולא פירושו יכולין לפרש שהכוונה על הצפרין שמביא מצורע לאחר
ספרו אם דל הוא],

והך פירכא דפרסינן השתא קא פריך צין לרבי יוחנן צין לר"ל, דמכדי פריס סתם
קאמר, הא איכא למיחש נמי לצפורי מצורע?

דכתיב שיר השירים ד יג שְׁלַחְךָ גִּדְלוֹךְ שְׂגְדִלְיִן, פְּרָדִם רָמוֹ יָנִים יֵהוּ
כפרדס רמונים שוממ ומתגדל # [פי' שאינו דומה אילן רמונים ל"פרדס" רמונים,
שיש בה הרבה עצי רמון, שגדילין בה שפע גדול של רמונים],

[ו]אימא מידי דעבורי הוא, דמשמע שיגזו שער, [ונאה לה שילוח שער]
קְמַסָּה מִים ומעצין ממקום למקום כדכתיב איוב ה וְשׁוֹלַח מִים עַל פְּנֵי
חוֹצוֹת וגו' והאי נמי דאמר הרי עלי לשלח פרה, משמע דאמר הרי עלי להעציר
פרע [לגזו שערות הראש]?

[ומתריץ] תנא [של משנתנו] פרע פרע יליף, כתיב הכא צנזר במדבר
ו קדוש יהיה [נבדל מתאוות החומיות. ספורין]. גדל פרע, וכתיב
התם גבי כהן הדיוט יחזקאל מר ופרע לא ישלחו, מה פרע דכתיב
גבי כהן הדיוט לישנא דריבוי הוא, כדאמרין צפרק כ"ג [סנהדרין כג] פרע ליהו
עד שלשים, ומירכא לא לרבי טפי משלשים, דגמרינן ליה מנזיר דכתיב ציה [במדבר
ו] יהיה, והיה ציגמטריא הכי 30 הו,

[פי' שאף שבכהן הלימוד שלא יגדל פרע יותר משלשים, ובנזיר אסור עד
שלשים? מ"מ יליף לה שפרע הוא שלשים יום, ו].

אף [גידול] פרע האמור גבי נזיר גידול שיער, [הכי] הו, והכי משמע שימחנו לגדל
עד שיצא לכלל פרע שהן שלשים,

ואפילו צעין[ת] למימר דלעולם שילוח מידי דעצר הוא [להעביר ולגזו], אכתי לא
קשיא ולא מידי, דהכי משמע הרי עלי לשלח שיער [ולהציאו שיער] [ולהעצירו
כשיגיע] לכלל ל, [כ?] שהיא פרע, דצין פרע דנזיר וצין פרע דכהן הדיוט אינה
פחותה משלשים,

ואיבעית אימא האי שולח מים נמי ריבוי [לשון גידול] הוא,
[כדמתרגם רב יוסף] דכר משקין ליה מיא לפירא דכי משקין
ליה מיא לארעא ורבי קא מרבי להו לפרי [בהג' הב"ח גורם "ורבי לפירא"]:

[שנינו במשנתנו] הרי עלי ציפורין, רבי מאיר אומר נזיר: מאי
טעמא דרבי מאיר [שבשלשון זה נעשה נזיר]?

אמר ריש לקיש ציפורין סמוכין לשיער [ציפורין שסמוכין בפסוק
בדניאל לשיער] קיבל עליו,

תוס': [האמורין בפסוק אצל שער, כלומר אע"פ דאמר צפורים סתמא, דהא
מתני' סתמא קאמר, אפילו הכי סבירא ליה לריש לקיש דדעתיה דאיניש אצפורים
הסמוכים לשיער,

והכי [ולחכי. בר] משתמע ליה האומר הרי עלי צפורים הרי זה נזיר, דכיון דצפורים
סמוכין לשיער קאמר, מסתמא ה"ק הרי עלי מצוה דשייכא ביה צפורין, התלויה
במצות שיער, דהיינו נזיר שאם נטמא צריך צפורין, וה"פ מצוה התלויה בצפורין,
אכן אין לפרש משום סמיכות גרידא כדמפרש הש"ס, דאם כן הרי עלי נשרין [פי'
כדלקמיה] ה"ל דהוי נזיר, דטפי סמיכי לשיער [פי' שבפסוק כתיב נשרין ואח"כ
צפורין]],

והיכן הן ציפורין הסמוכין לשיער דכתיב דניאל [דניאל ד ל] עַד דִּי שְׁעָרָה
בְּנִשְׁרִין רָבָה [אומר על נבוכדנצר שנתגרש מן אנשים ואכל עשב בבקרים]

אבני חן על מסכת נזיר

כגון שהיה נזיר עובר לפניו,

ודלמא נזיר טמא הוה [זה שעובר לפניו], ולפוטרו מן קרבנותיו **קאמר** וקאמר [זה האומר הרי עלי ציפריך] לאיתויי פגורים ולפוטרו הוה זמקומו?

כגון שהיה נזיר טהור עובר לפניו ללא צד (אמרי) [נפרין] הוא, והלך כי אמר נפורין, לא אמר אלא אדעתא דליהוי נזיר כמותו,

מאי בינייהו בין לרבי יוחנן בין לר"ל לא מיתירא שמעתא, אלא כגון שמיר טהור עובר לפניו, משום דאית (ליה) [גן]. [ב] למפסך זה כל הני פירושין (ותיראנא כגון דמיר) [וכיון דבמיר] טהור עובר לפניו עסקין, מה לי אי משום צפרין סמוכין לשיער, אי משום צפרי נזיר טמא, אי משום הכי אי משום הכי הוה ליה נזיר?

איכא בינייהו כגון דאמר ציפרין הסמוכין לשער עלי, לר' יוחנן אע"ג דאמר הכי, אי נזיר עובר לפניו אין אי לא לא ר' יוחנן סבר אע"ג דאמר הכי, לא מוכחא מילתא דלפניו עליה נזירות הוא דקאמר, אלא לקבל עליו פריש סתם בלא נזירות, אי לאו דנזיר עובר לפניו,

לרש"ב ל" כיון דאמר צהדיא פֿורין סמוכין לשיער, מוכחא מילתא דמשום מזירות קאמר, ו' אע"ל דאין גזיר עובר לִפְנוי דמיתפסין איניש בשיער דסמין ליה, וכמאן דאמר הרי עלי לגדל שיער דמי,

מי איכא למ"ד לא מתפס אײניש במילתא דסמך ליה, והתניא האומר ימין של אױל ככר זה [ימין שלא אױל ככר זה, וה"ה שמאל כדלקמן. תוס'] הרי זו שבועה, מ"ט? לאו משום דכתי' הניא יב וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם דקא מתפס ימינו (לישבע) [לישבע. רש"י] דסמך ליה?

[ידוהח] אמרי לא, מושום דימין גופיה איקרי שבועה ימין שאוכל
ככר זה, כאומר שצעה שאוכל ככר זה דמי דתניא מניין לאומר ימין
שהיא שבועה? שנאמר ישעיה סב נשבע ה' בימינו צימיו אמה,
וגחשז כשצעה,

ומניין לאומר שמאל שהיא שבועה? שנאמר ישעיה סב
ובזרוע עוזו [ראה הגהות מהר"ב רנשבורג אות א] מדכתיב ימינו, וכתיב
וזרוע עוזו אלמא דזרועו היינו שמאלו [ורואין שהקב"ה נשבע גם בשמאלו].
והכי נמי אמרי' [דזרוע היינו שמאל] בפרק קמא דמסכת זכרות (דף ו) מנין
שהקב"ה מניח תפילין, דכתיב וזרוע עוזו ואין עוזו אלא תפילין כו', ותפילין
בשמאל קיימי:

&&&&&&&&

פרשתנו: הריני נזיר מן החרצנים, [או] לו שאמר הריני נזיר מן הזגין ומן הזוגים [קלפת הענבים] או או קתני כדמוכח בגמרא. תוס' [או] ומן

התגלחת [או] ומן הטובא, הרי זה נזיר הרי הוא כמי שאמר הריני נזיר סתם, שמקבל עליו כל דקדוקי נזירות וכל דקדוקי נזירות עליו [משום] הדגור שמשון מותר ליטמא למתים, קאמר הבא וכל דקדוקי נזירות עליו. [תוס']:

נב': מתני' דלא בר' שמעון [ר"ש ורבנן פליגי אי אומר רק דבר אחד כגון שמקבל על עצמו להיות נזיר מחרצנים, אם נעשה נזיר גמור עי"ו או לא],

דתניא ר"ש אומר אינו חייב עד (שידור) [שיזור. רש"י לקמן]
מכולם, ורבנן אמרי אפילו לא נזר אלא בחד מנהון או מן חצן
או מן זג. הוי גזיר הדי נזר וכל דקדוקי נזירות עליו,

מ"ט דר"ש? אמר קרא במדבר ו' מכל אשר יעשה מגפן היין
מחרצנים ועד זג (משמע שלרץ שיהא נזר מכל אשר יעשה) שאינו נזר אלא
א"כ נזר מכולם,

ורבנן מו"ט? אמר קרא במדבר ו' מיין ושכר ייזר דמשמע דאפילו
(ד) לא גזר אלא מיין לכוזיה, הוי מזיר מכולם,

[ומקשה] ור' שמעון נמי הכתיב מ״ן ושכר יזיר?

[ומתרגן] ההוא מיבעי ליה לאסור יין מצוה כ"ן הרשות,

[ומתמה] **מאי היא קדושתא ואבדלתא** (מי) [כלומר קס"ד דהאי דאמר
למסור יין מזה, דלקדושא ואבדלתא קאמר והיכין] חיל עליה איסור נזירות,

דף ד' ע"א

הרי מושבע ועומד עליו מזה סיני [הוא] דכתיב זכור את יום השבת לקדשו וזכרהו על היין, אין לי אלא כניסמו, צינאמו (הברלה במוצש"ק) מנין, מ"ל כו' (פסחים דף קו, דרוש זה ליתא שם, ואינה בשום מקום, ועיין במגיד משנה ריש פ' כט דהלכות שבת ובמגדול עוז שם. מסורת הש"ס) וק"ל למשנה לצטל את המזוה פטור, דלא אחיז שצוה ומצטלה מזוה,

[ביאורי הריב"ז:] וא"ת הא מן נדרים דף טו, שזעזע דף כה) חומר בנדרים ממשזעזע שכן הנדר חל על דבר מזהו דבר הרשות, דאש"י כי דור נדר לה' כחייב, אפילו במדי דלה' נמי ?

לֹא קָשִׁיָּה דֵּהָא לָא הוּי [שְׁנֵדָר חַל עַל דְּבֵר מְצוּחָה] אֲלֵא כִּגּוֹן דְּלֹאֲמֵר יִשְׁמַע סוֹכָה עֲלֵי, דְּלוֹאֲמֵר אוֹתָהּ עֲלֵי וְאִין מֵאֲכִילִין אֶת הַבָּדֶם דְּכֵר הַסּוֹכָר לוֹ, אֲבָל אִם אֲמַר קוֹנֵם שְׁלֹא אֲשַׁכְּז בְּסוֹכָה אִין דְּזַבְרֵי כְּלוּם, וְהִי מִסְקִין לָהּ זְנֵדִירִים בְּפֶרֶק וְאִלוּ מוֹתֵרִין (דף טז)?

[ומתריץ] אלא [לר"ש בא הפסוק יין ושכר] כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה [יין], וחזר ואמר הריני נזיר, אתיא נזירות חיילא על שבועה והיינו דקאמר לשלמי יין מזה דנשבע לשמות, כיון דהשם,

[ביאורי הריב"ז:] וכי תימא מאי שנא נשבע מפי עצמו, מנשבע מהר סיני ?

אבני חן על מסכת נזיר

שמצטרפים זה עם זה למית, שאם לא אכל בין חרץ חג אלא כית בלנד חייב מלקות,

ור"ש דלא דריש ביה האי טעמא, אלא עד שחיר [מכולן] כו' לית ליה צירוף אזיל לטעמיה דלא מזריך ליה האי קרא משום צירוף, דלר"ש לית ליה צירוף, דקסבר ר"ש אפילו לא אכל אלא כל שהוא חייב, דעובר בלאו האמור בו מתרננים ועד זג לא יאכל,

דתניא ר"ש אומר כל שהו למכות [ראה לקמן סוף דף לו ודף לח. הב"ה] [ו]לא אמרו שיעור אכילה ל בזית, אלא לענין קרבן ולענין שאר איסורין שחייבין על [שגגתו] מטאת, כגון חלב ודס וחמץ בפסח, אכל גבי מיר כי עבר על מירתו ואכל זג או חרץ, דמילקא הוא דלקי ולא הוי חייב קרבן, ככל שהוא מחייב ולא בעינן ביה צירוף, הלכך הואיל ולא מיצטרף משום צירוף, מיותר ליה קרא להאז טעמא דאינו חייב עד שחיר מכולן:

מהני: הריני כשמשון, כבן מנוח, כבעל דלילה, כמי שעקר דלתות עזה, כמי שנקרו פלשתים את עיניו [לפי פ' רש"י אומר כשמשון בן מנוח ומוסיף אליהם או כבעל דלילה, או כמי שעקר דלתות עזה, כמי שנקרו פלשתים את עיניו],

- (1) [כשמשון ?] (א) כבן מנוח (א) כבעל דלילה,
- (2) או שלא אמר כבעל דלילה, אלא אמר כשמשון (א) כבן מנוח, כמי שעקר דלתות עזה,
- (3) או שלא אמר דלתות עזה, אלא אמר כשמשון כבן מנוח כמי שנקרו פלשתים את עיניו,

הרי זה נזיר שמשון צריך לנהוג בעצמו בזמירות שמשון, ולקמן מפרש היכי הוי:

[ולענין אי מצי נזיר שמשון להתנות ע"מ שיש לו התרה נסתפק בזה מהרי"מ וכו'. במ],

תוס': [אבל כשמשון לחודיה, או כבן מנוח לחודיה, לא סגי עד שיאמר שלשתן שיחבר לשמשון כבן מנוח, אחד מהשלושה דברים] כדמוכח בגמ',

[וגם בעל דלילה אין ספק שנתכוון לשמשון הגיבור כמש"כ התפארת ציון שהשם דלילה אינה מצויה בישראל, שהיא על שם רשעתה, ואם נתגירה אשה ששמה דלילה צריך לשנות את שמה. עיי"ש, וראה באורה מישור],

מבאן ואילך גרים ר"ת ו"כמי שעקר דלתות עזה בוי"ו ו"כמי שנקרו פלשתים את עיניו, דאו או קאמר כלומר או שיאמר כמי שעקר או כמי שנקרו כו', דאי אמר כבעל דלילה לחוד, או כמי שעקר דלתות עזה לחוד, או כמי שנקרו פלשתים את עיניו לחוד דהוי נזיר שמשון דבהא ליכא למיטען],

נב: למה לי למיתנא כל הליון? צריכי דאי אמר הריני כשמשון [ומו לא] הוה אמינא שמשון אחרינא קאמר קמ"ל כבן מנוח להכי אמר כבן מנוח,

[אמ] הכי אמרינן ליה צהדיא צמס' שבעות (דף כט) שבעה שאוכל ככר זו וחזר ואמר שבעה שלא אוכלנה, על הראשונה חייב משום שבעה בטוי, ועל השניה חייב משום שבעה שוא, והתם מפרש (טעמא. חז),

(ו. אמ) מיהו איכא לן למשמע מינה [מ]דקאמר חייב על השניה, אע"ג דהוי נשבע לבטל את המנוה, דמירות נמי חיילא אהאי דנשבע לשמות יין,

ורבנן נמי הא מיבעי ליה לאסור יין מצוה ביין רשות?

א"כ לימא קרא מיין מאי ושכר שמעת מינה תרתי א) לאסור יין מנוה ביין הרשות, ב) וכי לא נדר נמי אלא ממד מינייהו, דהוי מיר מכולהו,

ור"ש היינו טעמא דכתב שכר [ואינו מיותר], לאלופי [שבא לדרוש] שכר שכר למקדש, דכתיב וקרא י יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך, מה גבי נזיר יין הוא דליתסר אבל שאר משקין לא, אף גבי מקדש נמי כהן הצא למקדש כי שטה יין הוא דליתסר, אבל כי שטה שאר משקין המשתכרין לא,

ולאפוקי מדר' יהודה, דתניא ר' יהודה אומר, אכל דבילה קעילית סס מקוס ושתה דבש, וחלב, ונכנס למקדש חייב,

איבעית אימא היינו טעמא דר"ש, דאמר אינו חייב בזמירות עד שחיר מכולן [דהיינו] כסמך דאמר הריני נזיר, דר"ש לטעמיה ר"ש לית ליה איסור חל על איסור וה"כ כי אסר עצמו מן התרננים ומן הזגין וחיילא עליה מזירות, לא אחי אידך פלגא דתגלמח וטומאה וחיילא עליה,

אי נמי כי הויר עצמו מן היין לא אחי איסור תגלמח וטומאה וחיילא לאיסור יין לשווייה (גדר) [מיר. ב] גמור,

[פ' אם אמר סתם הריני נזיר חיילא עלי' נזירות גמורה, אבל אם אמר הריני נזיר מן החרצנים חל עליו "נזירות" של חרצנים, ולא יכול לחול עליו שום נזירות אחרת, ואולי אף אם פירש הריני נזיר מן החרצנים ומן התגלמח לא חל תגלמח, כיון שחל חרצנים וצריך לומר סתם הריני נזיר, וכן כתב בתפארת ציון],

[ומנא תימנא דר"ש לית ליה איסור חל על איסור] דתניא ר"ש אומר האוכל נבילה ביום הכפורים פטור דלא אחי איסור יוס הכפורים וחיילא לאיסור נבילה, דלא אמרינן מינו דלתא יוס הכפורים ואיתוסף איסורא לגבי שאר מילי, איתוסף נמי לגבי נבילה,

ור"ש לטעמיה דאמר צמסכת כריתות (דף כג) דאפילו איסור חמור לא אחי וחיילא על איסור קל, והכי (פרישנא) [פרישית] לה צמסכת ([צמזות]) [כחזות] (דף לג) וצמסכת שבעות (דף כד),

ולרבנן נמי הכתיב במדבר ו מכל אשר יעשה מגופן היין [שדורש] ממנה ר"ש שצריך לחזור מן כל הדברים, ואם לאו אינו אסור אלא מהדברים שאסר את עצמו?]

אמרי לך רבנן התם [מאותו פסוק] לימוד על איסורי נזיר

אבני חן על מסכת נזיר

לעולם ר' יהודה היא, ואידי דקתני גבי נזיר עולם "אם" נטמא, תנא נמי גבי נזיר שמשון אם נטמא וה"ה נמי לכתחילה מותר,

לימא בפלוגתא דהני תנאי קמיפלגי [ר' יהודה ור"ש] דתנן הרי עלי ככר ז' בבכור, רבי יעקב אוסר דלא צעין שיהא חסורו דדבר הנדיר כגון [חטאת] [עולה] ושלמים [דחא כתיב אש כי ידור נדר לה' לרבות דבר האסור כגון צמור] ור' יוסי מתיר,

מאי לאו ר' יהודה [דאומר מותר לטמא למתים] סבר לה כר' יעקב דאמר לא בעינן דבר הנדיר [הנדור] הכי נמי כי אמר הריני נזיר שמשון הוי נזיר ואע"ג דשמשון לא ילא נזירות מפיו,

ור' שמעון דאומר לא הוי נזיר סבר לה כר' יוסי דאמר בעינן דבר הנדיר דאמר מותר משום דלא תפיס אלא צמור, דלא הוי דבר הנדור, שהרי קדושתו מרחם [ולכן סבר ר"ש אם אומר הריני נזיר שמשון כיון שהוא לא יצא נזירות מפיו לא הוי נזיר]?

לא דכולי עלמא בעינן דבר הנדיר, ושאיני גבי בכור דהיינו טעמא דרבי יעקב [דאוסר] משום דכתיב ביה אש כי ידור נדר [במדבר ל' ג] לה', לרבות את הבכור,

ור' יוסי אמר לך ההוא לה', מיבעי ליה לרבות חטאת ואשם דכי אמר ככר זה עלי כחטאת וכאשם אסור,

[ומקשה] ומה ראית לרבות חטאת ואשם ולהוציא את הבכור?

[ומתיר] מרבה אני חטאת ואשם שכן מתפיסין בנדר שאינו מציא חטאת ואשם עד שיהא מחויב להן ויאמר זה לחטאתי ולאשמי, ומוציא אני את הבכור שאין מתפיסו בנדר דנדור ועומד מרחם הוא, אכל גבי נזיר דכו"ע צין לר' יעקב צין לר' יוסי צעין דבר הנדור, וכי אמר הריני נזיר שמשון לא אמר ולא כלום,

ור' יעקב אמר לך בכור נמי מתפיסו בנדר הוא, דתניא של בית רבינו אמרו, מנין לנולד לו בכור בתוך עדרו, שמצוה עליו להקדישו, שנאמר דברים טו יט פֶּלֶה־בְּכוֹר אֲשֶׁר יִלֵּד בְּבִקְרֶה וּבְצִאָתוֹ הַזֶּכֶר תִּקְדִּישׁ לַיהוָה אֵל הָיָה לְאֵתְּכֶם בְּבִכּוֹר שׁוֹרָה וְלֹא תִהְיֶה בְּכוֹר צִאָתָהּ,

ור' יוסי אמר לך נהי דמצוה להקדישו, אי לא מקדיש ליה מו לא קדוש,

[ומקשה] גבי נזיר נמי הכתיב במדבר ו' לה' צין לר' יעקב [שאוסר בבכור, דכתיב בה לה'] צין לרבי יוסי [שאינו קדוש בבכור, כיון שאינו דבר הנדור], אמאי צעין דבר הנדור [לפי תירוצן הגמ' שניהם סוברים כר"ש שאינו נזיר כלל] הא

ואי תנא כבן מנחם ואי הוה אמר נמי כשמשון כבן מנחם בלגד, הוה אמינא איכא איניש אחרינא דמיתקרי נמי הכי או צן מנחם או שמשון צן מנחם, קמ"ל לה"ק בהדיהו כבעל דלילה, או וכמי שנקרו פלשתיים את עיניו או כמי שעקר דלתות עזה, דמיגליא מילתא דלא הוה אחרינא:

מהני: מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון, נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער [כיון שהכביד שערו כלומר] כיון שהגיע לל' יום שיש לו כוזב שיער מיקל בתער ומגלה כל ל' ול'. רש"י לקמיה] ומביא שלש בהמות @ לכל חגלחת וחגלחת ג' בהמות חטאת ועולה ושלמים כמו שנאמר צעין,

ואם נטמא מביא קרבן טומאה @ כגש צן שנמו לאשם, ושמי תוריס או שני צני יונה, [אבל] נזיר שמשון אכל המקבל עליו נזירות שמשון הרי זה נזיר עולם ולעולם אינו מיקל בתער הכביד שערו אינו מיקל, ואם נטמא אינו מביא קרבן טומאה @ שכן מצינו שמשון שנטמא למתים כדמפרש לקמן:

גמ': נזיר עולם מאן דכר שמייה?

[ומתיר] חסורי מיחסרה והכי קתני האומר הריני נזיר עולם הרי זה נזיר כל ימי חייו, דכי אמר הריני נזיר עולם משמע דנזירות קבל עליו עד עולם, לפיכך [כיון שהכביד שערו כלומר] כיון שהגיע לל' יום שיש לו כוזב שיער מיקל בתער ומגלה כל ל' ול',

מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון, נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער ומביא שלש בהמות # [מה שיש כאן בפירוש רש"י שיד על המשנה], ואם נטמא מביא קרבן טומאה, נזיר שמשון הכביד שערו אינו מיקל בתער

דף ד' ע"ב

ואינו מביא קרבן טומא',

קרבן הוא דלא מיייתי אבל נזירות חיילא עליה,

מני מתני' לא רבי יהודה ולא ר"ש, דתניא ר' יהודה אומר נזיר שמשון מותר לטמא למתים, שכן מצינו בשמשון שננטמא, ר"ש אומר האומר נזיר שמשון לא אמר כלום שלא מצינו בשמשון שיצאת נזירות מפיו,

מני אי ר' יהודה האמר דמותר אפילו לכתחילה לטמא, ומתניתין קתני אם נטמא צדיעבד אכל לכתחילה לא,

אי ר' שמעון האמר לא חיילא עליה נזירות כלל?

אבני חן על מסכת נזיר

כתיב ציה לה' להזיר?

חצים כלומר מרחוק וזרק בהם והרגם. תוס' אצל הוא גופיה ולא נגע בהו,

אלא מהכא [דכתיב בשמשון] שופטים יד ו' יך מָהם | שְׁלֹשִׁים אִישׁ וַיִּקַּח אֶת־חֲלִיצוֹ תָם, דילמא אשליחין [פשט את חליצותם] ברישא והדר קטלינן?

ויך ויקח כתיב דמשמע ויך [שקודם הרגם] והדר ויקח [פשט אותם, ואח"כ פשטם הרי שנמא],

ודילמא גוססין שוינן [ראה מהר"ץ חיות שמביא שכתב אליו הח"ס בענינינו] וזהו גוססין אשליחיהו, ולא אשמי צהו [לא דוקא גוססים כי נזיר אסור ליגע לגוסס אלא כלומר קרוב לגוססין. תוס']?

אלא גמרא גמירי לה [דבר זה שמשון מימא את עצמו למותם, הוא קבלה אצלינו מפי השמועה, וכן הוא שיטת הרמב"ם וכו'. מהר"ץ חיות],

[ומקשה] ונזיר עולם היכא כתיב שמיקל צמער ומציא שלש צהמות? דתניא רבי אומר, אבשלום נזיר עולם היה, שנאמר שמואל ב טו ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי [מכאן רואין שהקריב קרבנות], אשר נדרתי לה' בחברון,

ומגלח אחד לשנים עשר חדש דנכך הוה ליה כוזה, וצנצני מהכי לא ה"ל כוזה, דכאש גבורתו (שופטים ח), אצל שאר נזירי) עולם מגלח ה' לל' יום, (דהוי ליה צהמי כוזה) 'שנא' שמואל ב יד כו וַיִּגְדְּלוּ אֶת־רֵאשׁוֹ (ויהי) וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים | לַיָּמִים אֲשֶׁר יִגְלַח כִּי־יִבְדֹּר עָלָיו וְגָלְחוּ

דף ה' ע"א

ויליף ויקרא כה ימים ימים מבתי ערי חומה דכתיב צהו ימים מהיה גאלולו מה התם מה להלן י"ב חדש דמפרש ציה קרא ואס לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה אף כאן י"ב חדש, [אע"ג דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן? ראה באר משה]

ר' נהוראי אומר מגלח אחת לל' יום אשלוס היה מגלח אחת לל' יום,

רבי יוסי אומר מגלח מערב שבת לערב שבת, שכן מצינו בבני מלכים [כלומר] שכן נוהגים שמגלחים מע"ש לע"ש [אבל מלך עצמו מסתפר בכל יום כדאמרין בפרק בהן גדול מלך ביופיו תחזינה. הרב עזריאל ז"ל. שטמ"ק],

[צא ומנה מספר הפעמים שמופיע השורש "נזר" בששה סדרי משנה [כולל: נזיר, נזר, נזירות וכו'] ויעלה בידך בדיוק במנין "נזיר" דהיינו 267. עפ"י בדקיה מדוקדקת במחשב. יוסף דעת],

מאי טעמא דרבי [שאבשלום גילה אחת ל"ב חודש]? יליף מבתי ערי

ההוא מיבעי ליה לכדתניא, אמר שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא [שחשש שמא התחרט על נזרו, ומביא חולין לעזרה. ראה תוס'], חוץ מאדם אחד שבא אלי מן הדרום יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים,

אמרתי לו בני מה ראת לשתת שער נאה זה [בבאר משה לקמן ח. על שכן מצינו שבני מלכים מגלחים מע"ש לע"ש מקשה ששם משמע שיש יפיו בגילוח, וכאן משמע ששערות מגודלין הם נאה. עיי"ש, # ובאמת שניהם אמת], אמר לי רועה הייתי לאבי בעירי, וחלכתי לשאוב מים מן המעיין לשאוב מים מן הגיע גרסי, שכן הוא לשון המשנה ופי' מן המעיין ונסתכלתי בכבואה שלי, ופחז יצירי עלי וביקש לטורדני מן העולם,

אמרתי לו [דבר אל עצמו] ריקה מפני מה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, שסופך להיות רמה ותולע', העבודה שאגלחך לשמ' [פ' קיבל עליו נזירות מיד, הגם שהיה יותר מועיל סתם לגלח שערותיו, # מ"מ כיון שהוא יודע ששערותיו עומדות ליגוז, אין שערותיו מעוררים אותו לחטוא עוד, ואדרבה זה מכנים בלבו שכל ענינים אלו הם הבל],

[וראה משך חכמה במדבר ו יג על הפסוק ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו, ופירש רש"י יביא את עצמו, ומפרש המשך חכמה שבתורה לא כתיב זמן אריכת הנזירות שכיון שהכוונה של הנזירות הוא כמו רפואה למחלתו שרדף יותר מדאי אחרי התענוגים וכדומה, לכן כל אדם יש לו זמן שאז מרגיש שהנזירות עשה בו תיקון הראוי, וזה כוונת דברי רש"י שכיון שיכול לחשוב על עצמו כעל גוף שלישי הגיע הזמן להפסיק נזירותו, ולכן אמרה תורה רק ביום מלאת. אלו תוכן דבריו ועיי"ש],

עמדתי ונשקתיו על ראשו, אמרתי לו כמותך ירבו נזירים בישראל, עליך הכתוב אומר במדבר ו איש כי יפליא לנזיר נדר נזיר להזיר לה' דמשמע שנדר לשם שמים [פ' הפסוק בא לומר שמי שנדר לשם שמים אין לחוש שיתחרט, ויכול לאכול קרבנו בלי חשש. וראה תוס' ד"ה עליך],

[ומקשה קושיא חדשה] ושמשון לאו נזיר הוה, והכתיב שופטים יג כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן וקא ס"ד דמנות קאמר להא מילתא, דהוה ליה דבר הנדור, דאס מדיד את צנו צמיר?

[ומתרין] התם מלאך הוא דקאמר כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן, אצל מפי מנות לא ילא,

ומגלן דאיטמי למתים, אילימא מדכתיב שופטים טו בלחי החמור הכירתי אלף איש [וצ"ע דמה ראתה שמוחר להיטמאות, אולי עשה כן רק מפני שהיה בסכנה? מ"מ לא היה צריך להרוג את כולם. ע"פ מרומי שדה, ועי' רא"ש. ע"פ יוסף דעת],

דילמא גרווי גרי בהו [דילמא גרדוי גרד להו] מממך ממך צהו, [לשון

אבני חן על מסכת נזיר

חומה,

(א"נ) ארבעה ירחין חד זימנא תרין ירחין בחד זימנא לסוף ד' ירחין חד זימנא, ולתריין [ירחין] חד זימנא, ולארבע ירחין חד זימנא ולתריין ירחין חד זימנא, דהיינו נמי ארבע זימנין.

והליכך הוילי ואיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי שצוקין ההוא קרא דלא מפרש וגמריין מקרא דמפרש דהיינו מצתי ערי חומה,

[כמו אמר מר, חוזר לפרש מר שאמר לעיל] רבי נהוראי אומר מגלח אחת לשלשים יום, מאי טעמא גבי כהנים הדיוטסי, משום דאיכא כווד [מידי הוא טעמא] דאמרין דמגלחין בשלשים יום, אלא משום דאיכא כווד שיער והוה ליה גיוול הכא נמי איכא כווד ומשום הכי היה אומר רבי נהוראי דאצטלוס היה מגלח לאחר שלשים יום, ה"נ איכא כווד,

ר' יוסי אומר מגלח מערב שבת לערב שבת מאי איכא ביניה לשאר אחוהי מאי היכרא איכא צין ידידיה, דהוי מיר, לשאר אחין הא אינהו נמי טהנין להסתפר ככך,

[וא"ת ונימא דאיכא ביניהו קרבנות דהוא מביא ולא הן? וי"ל דה"ק מאי איכא ביניה בתגלחת דקאמר קרא ויהי מקץ ימים אשר יגלח משמע דבתגלחת היה מאחר. תוס'!]

יום טוב שחל להיות באמצע שבת, דאחוריה מגלחין הוא לא מגלח [איכא צינייהו] בזמן שחל יו"ט להיות באמצע שבת, דאחין מגלחין בערב יום טוב, והוא אינו מגלח עד ערב שבת,

[ביאורי הריב"ן:] ואי קשיא לך ולרבי [דמגלח כל יב חודש] מאי שנא אצטלוס משאר ניזירי עולם דמסתפרים אחת לל' יום ?

משום דלגבי ידיהו הוי כווד, ורבי מתירן לטעמיה דאצטלוס הוילי וצעל כח הוה לא הוה כווד לדידיה עד שנים עשר חדש כי כליש גזרמו,

ולרבי יוסי הוילי דאורחיהו דני מליכס להסתפר מערב שבת לערב שבת הוה ליה כווד כשאר אחין, אכל לשאר אינשי ליכא כווד עד ל',

אי נמי לגלוחי מן צפרא [מן הבוקר] דמעלי שבתא אחוהי מגלחין, איהו לא מגלח עד פניא [הערב], [פניא לאו דוקא, אלא לאחר הקרבת קרבנות, דכי היכי דניזיר טהור אינו מגלח אלא על הדברים [פי' קרבנות], כך ניזיר עולם דאבשלום אינו מיקל אלא על הדמים. הר' עזריאל, שטמ"ק],

ברונולגיא	
[השנים אינם בריוק ויש חילוק של שנה, פחות או יותר, וראו תמורה זו. ענין זה באריכות]	
עלי הכהן נתמנה על ישראל מ' שנה, נתעברה חנה	2830
נולד שמואל, עד הגמול 2833	2831

והא רבי הוא דאמר במס' ערכין (דף לא) ימים תהיה גאולתו אין ימים פחותין משנים שאם צא לגולה בואו יום [עלמון] שמשכנה לו אינו יכול לגולה עד שיעברו עליו צ' ימים, לפי שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, והכא נמי מאי חזא רבי מההוא ג"ש מה להלן י"צ חדש כו', נגמר מהאי טעמא ונימא נמי דאצטלוס מגלח היה לשני ימים?

האי גזירה שוה דגמיר מצתי ערי חומה משום כווד הוא דקא גמיר דכמיצ ציה אצטלוס [פי' באותה פסוק דכתיב ימים לימים כתיב גמיר] כי כווד עליו וגילוח ובשני ימים ליכא כווד ומשום הכי לא גמיר מיניה,

1. ואימא ב' שנים משמע האי "מקץ ימים לימים אשר יגלח" דשתי שנים נמי איקרו ימים דכתיב בראשית מא ויהי מקץ שנתים ימים?

דנין ימים שאין עמהן שנים, מימים שאין עמהן שנים, ואל יוכיח זה שיש עמו שנים,

2. ואימא ל' יום דשלשים איקרו ימים כדכמיצ עד חדש ימים דכתיב במדבר יא עד חדש ימים?

דנין ימים שאין עמהם חדשים, מימים שאין עמהם חדשים, ואל יוכיח זה שיש עמו חדשים,

3. ואימא מהכא שופטים יא מ מימים | ימימה פלגנה צנו מ ישראל לתנו מ לצת יפסקת הגלעדי ארבעת ימים פסקה, דהיינו יום א' לשלשה חדשים, הכא נמי נימא דמגלח היה אצטלוס לג' חדשים, לתנות לשון תאניה ואניה (איכה ב) וגו'?

דנין ימים מימים ואין דנין ימים מימימה,

ומאי נפקא מינה, והא תנא דבי ר' ישמעאל ויקרא יא ושב הכהן ובא הכהן, זו היא שיבה זו היא ביאה [בעין זה בש"ס עוד תשעה פעמים עירובין נא. יומא ב., יבמות יז., מכות יג., הוריות ח., מנחות ד., חולין פה., בבורות לב., נדה כב:] מה ציאה מציתו של כהן לצית המנוגע חולץ וקולא וטת, וותן שזוע להסגירו, אף (כאן) [כן. בר] נשיבה, אף ה"נ כיון דכמיצ מימים ימימה ליהוי נמי כמאן דאמר ימים?

הני מילי היכא דליכא דדמי ליה, אבל היכא דאיכא דדמי ליה, מדדמי ליה ילפינן,

איכא דאמרי [להכי] לא ילפינן מההוא קרא דכמיצ צנת יפתח [שאבשלום גילח שערו ד' פעמים בשנה] ד מנא ידעינן דכל תלתא ירחין חד זימנא מנא ידעינן דמתלתא ירחין לתלתא ירחין הוי חד זימנא,

דילמא ארבעה זימני בשתא האי דקאמר ד' ימים בשנה הכי הוי,

אבני חן על מסכת נזיר

לפני [מות] שאל אלא ד' חדשים, וז"ל שמלך דוד, וטעה אצלם ואמר עכשיו הגיע הקץ של אצא, ואלכה לחצרון להקצ לי סם המלוכה,

[ומקשה] ואם נפש אדם לומר, מנין אתה אומר שאותה שנה שמלכו שמואל ושאלו, שהיתה בתחילת מלכות של שאל [פי' שצריך לומר ששאל מלך, כדי למצוא ארבעים שנה מאז עד שבא אבשלום], ושמואל לא מת לפני שאל אלא ד' חדשים [מנין לך ששנת 2881 נחשב לשמואל ושאל, ומנין שמות שמואל בשנת 2883] ?

[ומתרין] מכאן אתה למד, שצאיתו יום שעלמה חנה לשילה 2830 דכתיב ועלי הכהן יקב על הכסא, (שמואל א' ח) צאיתו יום נתמנה לשופט, והיינו דכתיב יקב בלא וי"ו, תצ, # ואולי הכוונה שכתב לשון הוה, שרק עכשיו ישב] על הכסא,

ולמדנו [היכן ?] שצאיתו שנה נתעצרה חנה וילדה שמואל, וגאמר צו צמואל (סם) שמואל א' ח וישב סם עד עולם עד עולמו של יוצל, ג' שנים, ושתי שנים שגמלנו אמו הרי לך שנים של שמואל ג' שנים 2831 + 52 = 2883,

ועלי כמה שנים נתמנה על ישראל מ' שנה [כן הוא בשמואל א' ד יח והוא שפט את-ישראל ארבעים שנה], וכשהיה לו לעלי ארבעים שנה צן כמה שנים היה שמואל, הוי אומר צן ל"ט שנה 2831 + 39 = 2870, שצריך אתה להוציא שנה אחת לעצור, כמה נשמעו לו משנתו של שמואל [אחר מיתת עלי] י"ג 2870 + 13 = 2883 לא מהן עשר שמלך שמואל אחר מיתתו של עלי, ושמיירו להן ג' שנים, וז' היא שאלמו: אחת שמלך שאלו ושמואל [יחד], ושנים שמלך שאלו בעצמו:

מהנני: סתם נזירות ל' יום [הלכה למשה מסיני. יבין, וז"ל הרמב"ם וזה ענין מקובל ואמנם סמך לזה על דרך סימן. תיו"ט, דכתיב [במדבר ו'] קדוש יהיה, ויהיה בנימי' שלשים מכאן סמכו לומר שאין נזירות פחות מל' יום. רע"ב]:

[בין ראמינן הרוואה סוטה בקלקולה זיר עצמו מן היין, דהיינו שיעשה תשובה, וישנה דרכו, וזמן שצריך לשנות הרגל הוא ל' יום, כמו שראוין במשיב הרוח, ובותן טל ומטר. ראיתי],

נב: מהנני מילי? אמר רב מתנא אמר קרא במדבר ו' ה קדוש "יהיה", יהיה בגמטריא תלתין הוו # [דמן הסתם קאי על "ימים" ולא שלשים שנה, דתפסת מרובה לא תפסת, ובת"צ כתב שלמד כן מדכתיב כאן קדוש יהיה, ולהלן בפסוק ב' כתיב קדוש "הוא"],

בר פדא אמר כנגד נזיר נזרו האמורים בתורה, ל' חסר אחת [פי' שלשון זה כתוב בתורה בפרשת נזיר במדבר ו' 29 פעמים] האמור צפ' נזיר שהן ל' חסר אחת, [פסוק ב' 4] לגדור נדר נזיר להזיר, [פסוק ג' 1] זיר, [פסוק ד' 1] מור, [פסוק ה' 3] נדר מור זיר, [פסוק ו' 1] הזיר, [פסוק ח' 1] מור [פסוק ט' 1] מור, [פסוק יב' 3] והזיר מור מור, [פסוק יג' 2] הזיר מור [פסוק יד' 3] הזיר מור מור, [פסוק יט' 2] הזיר מור, [פסוק כ' 1] הזיר, [פסוק כא' 6] הזיר ידור מור נדרו ידור מור, הרי ל' חסר אחת, מר אלהיו לא קחשיב לפי שאינו לשון מירות, אלא לשון עטרה כמו התרגום,

במדבר ו' ב דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם איש או-אשה כי יפלא לגדר גדר נזיר

2870-71	מת עלי, שמואל בן 39 שנה מלך שמואל, [שופט האחרון של ישראל] חי 52 שנה 2831-2883 נשבה הארון ולאחר ד' חדשים בא לקרית יערים,
2881	עשר שנים לשמואל ישראל שאלו להם מלך, שאל נמשח [מלך הראשון] ואותה שנה נחשבה לשמואל ושאל
2882-83	מלך שאלו בעצמו, [שמואל א' יג א] בן שנה שאלו במלכו ושתי שנים מלך על ישראל,
2883	סדר עולם: לא מת שמואל לפני שאל אלא ד' חדשים
2884	מלך דוד, בן-שלשים שנה דוד בן-לבו ארבעים שנה מלך: ה' בן-לבו י' מלך: עלי-היה שבע שנים וששה חדשים, ובירושלם מלך: שלשים ושלוש שנה על פל-ישראל ויהודה. שמואל ב' ה ד
2891	כתיב מיום שכת הארון בקרית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה [שמואל א' ז ב], דהיינו י"א של שמואל ושתי שנים של שאל ושבעה שנים שמלך דוד בחברון. מלכים שם
2921	40 שנה לשאילת מלך 37 שנה למלך דוד בא אבשלום לגלח

[וחזור לפרש המעשה באבשלום] **הני ארבעים שנה** דכתיב ויהי מקץ מ' שנה **מאי עבדייהו** והלא לא היו למלכות (צית) דוד אלא ל"ז?

ר' נהוראי אומר משום **רבי יהושע** לקץ מ' שנה ששאלו **להן מלך**, [שבאמת לא רצה הקב"ה שיקבלו עליהם מלך, אלא כיון ששאלו הסכים הקב"ה והמתין להם שיתבוננו, וכיון שלא הועיל, הביא הקב"ה עליהם שיחלק המלוכה. ע"פ תצ],

תנא אותה שנה ששאלו להן מלך היא שנת עשר לשמואל הרמתי 2881,

[ש] היא שנת עשר לשמואל הרמתי 2881, שאצלם היה יודע [ברוח הקודש ?] שעתיד דוד [למלוכה] [למלך] מ' שנה, וכשתמלאו מ' שנה שאלו ישראל מלך מיום ליום [בא אבשלום לירושלים, פי' שאבשלום אף שהיה בעל רוח הקודש, עירב מ' שנה ששאלו מלך, למ' שנה שהיה לו לדוד למלך],

[והולך ומונה אך היה מ' שנה לשאילת מלך] [אחר] [פי' שנה] [אחת] שמלכו שמואל ושאלו דהיינו בתחילת המלכות [של שאל] 2881, ועלמה לשיטה, [ומפרש שיש טעם כפול למה מונים השנה לשניהם] לפי שעדיין לא יצא טיבעו של שאל בעולם [ולכן אינו מונה אותה שנה לשאל], ואף טיבעו של שמואל בעולם שהיה נקרא מלך לא פסק,

ושנים שמלך שאלו בעצמו צחי' שמואל, כמו שלמדנו [בסדר עולם] [וראה שמואל א' יג א בן שנה שאלו במלכו ושתי שנים מלך על ישראל, וראה רלב"ג שם וז"ל שהיה רחוק שנאמר שלא מלך שאל כי אם שתי שנים עם רוב הדברים שעשה, מצורף לזה שכבר עמד זמן מעת המשיחו קודם החזיקו במלוכה] שלא מת שמואל

אבני חן על מסכת נזיר

שלישים, יצא.

3. הריני נזיר שלשים יום, אם גלח ליום שלשים לא יצא:

4. מי שנזר שתי נזירות, מגלח את הראשונה יום שלשים ואחד, ואת השניה יום ששים ואחד. ואם גלח את הראשונה יום שלשים, מגלח את השניה יום ששים. ואם גלח יום ששים חסר אחד, יצא.

וזו עדות העיד רבי פפוס על מי שנזר שתי נזירות, שאם גלח את הראשונה שלשים יום, מגלח את השניה יום ששים.

5. ואם גלח ליום ששים חסר אחד, יצא, שיום שלשים עולה לו מן המניין:

6. מי שאמר הריני נזיר, נטמא יום שלשים, סותר את הכל. רבי אליעזר אומר, אינו סותר אלא שבעה.

7. הריני נזיר מאה יום, נטמא יום מאה, סותר את הכל. רבי אליעזר אומר, אינו סותר אלא שלשים. נטמא יום מאה ואחד, סותר שלשים יום. רבי אליעזר אומר, אינו סותר אלא שבעה:

[מכאן ועד המשנה ז. שקיל וטרי בדברי רב מתנא ובר אדא],

1. תנן [במשנתנו] סתם נזירות שלשים יום, בשלמא לרב מתנא ניהא [שמונה שלשים יום שלמים], אלא לבר פדא קשיא [הול"ל שסתם נזירות הוא כ"ט ימים]?

אמר לך בר פדא, אידי דאיכא יום תלתין דמגלח ומביא קרבנותיו, משום הכי תנא שלשים,

2. [ומקשה עוד ממשנה לקמן מו.]. תנן מי שאמר הריני נזיר מגלח יום שלשים ואחד, [ואם גלח ליום שלשים יצא],

בשלמא לרב מתנא דאמר שלשים ניהא היינו דקאמר שמגלח [יום] שלשים ואחד, דהיינו לאחר מלאת ימי נזרו, אלא לבר פדא דאמר עיקר נזירות לא הוה אלא כ"ט קשיא בשלשים איבעי ליה לגלח?

אמר לך בר פדא, אימא סיפא, אם גילח ליום שלשים יצא,

אלא סיפא מסייעא ליה, רישא דמי שמגלח לשלשים ואחד נעשה כאומר שלימין ולנמחילה מגלח ליום שלשים ואחד, וכיון [פ' אבל כיון] דלא אמר צהדיא שלימים, אס גילח ליום שלשים יצא [כיון שאם אמר "שלימין" היה צריך למנות שלשים יום, גזרו חכמים גם אם אומר סתם הריני נזיר שימנה שלשים יום, וגלח ביום שלשים ואחד, שלא יכשל כשאומר "שלימין"],

ולרב מתנא קשיא סיפא [פ' סיפא של הרישא, דרב מתנא יליף מ"יהיה"

לְהַזִּיר לָהּ: ג. מִיִּין וְשֹׁכֵר יִזְיֵר חֲמִין יוֹן וְחֲמִין שֹׁכֵר ל' א' יִשְׁתָּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים ל' א' יִשְׁתָּה וְעֲנָבִים לְחִים וְיִבְשִׁים ל' א' יִאֲכַל ד' כָּל יְמֵי גִזְרוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִנֶּהֱנֵן חֲמִין מִתְרַצֵּים וְעִדְיָה ל' א' יִאֲכַל: ה. כָּל־יְמֵי גִזְרוֹ תַעֲר ל' א' יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עִדְיָה ל' א' תִּקְרָם אֲשֶׁר־יִזְיֵר לָהּ קֶרֶשׁ וְתָה גִדֵּל פָּרַע שְׁעַר רֹאשׁוֹ: ו. כָּל־יְמֵי תִזְיִירוֹ לָהּ עַל־נֶפֶשׁ מֵת ל' א' יָבֹא: ז. לֹאֲבִיו וְלֹאֲמוֹ לֹאֲחָיו וְלֹאֲחָתָן ל' א' יִשְׁמָא לָהֶם כְּמֹתָם כִּי (גִזְרוֹ) (נֹר אֱלֹהִיו לֹא קִמְשִׁי לִפִּי שְׁאִינוֹ לָשׁוֹן מִיִּזְרוֹת) אֶל־הָיו עַל־רֹאשׁוֹ: 10: ח. כָּל יְמֵי גִזְרוֹ קֶרֶשׁ הוּא לָהּ: ט. וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפִתֵּה פֶתָאם וְטָמֵא רֹאשׁ גִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ כִּי־וָם מִתְרַתּוֹ כִּי־וָם הַשְׁכִּיעִי וְגִלְתָּהּ: יב. וְהַזִּיר לָהּ אֶת־יְמֵי גִזְרוֹ וְהִבִּיא כָּבֶשׂ כְּנִשְׁתָּהּ לִאֲשָׁם וְתִקְמִים תְּרַאשֶׁנָּה וְפָלוּ כִּי טָמֵא גִזְרוֹ: יג. וְזֹאת תוֹרַת הַנִּזְיָר כִּי־וָם מִל־אֶת יְמֵי גִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתָה אֶהֱל מוֹ עַד: יד. וְגִלַּח תִּזְיִיר פֶּתָה אֶהֱל מוֹ עַד אֶת־רֹאשׁ גִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שְׁעַר רֹאשׁ גִזְרוֹ: 20: וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת וְכַח הַשְׁלֵמִים: טו. וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזֶּרֶע בְּשֶׁלֶחַ מוֹתֶהֱאֵל וְחָלַת מִצָּה אֶחָת מוֹתֶהֱסֵל וְקָרַק מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּף הַנִּזְיָר אֶחָד הַתְּנִיחֵהוּ: אֶת־גִזְרוֹ: כ. כִּי־תִנָּח אוֹ תֵּם הַכֹּהֵן תִּנְעָפָה לִפְנֵי ה' קֶרֶשׁ הוּא לִכְתֹּן עַל חֹזֶה תִּנְעָפָה וְעַל שׁוֹרֵק תִּתְרוּקָה וְאַחֵר יִשְׁתָּה תִּזְיִיר: ין. כֹּא וְזֹאת תוֹרַת הַנִּזְיָר אֲשֶׁר יִזְיֵר קֶרְבָּנוֹ לָהּ עַל־גִזְרוֹ מִלְּבָב אֲשֶׁר־תִּשְׁגִּי יָדוֹ כִּפִּי גִזְרוֹ אֲשֶׁר יִזְיֵר כִּי־נַעֲשֶׂה עַל תוֹרַת גִזְרוֹ: 29:

ורב מתנא נמי [למה לומר "מקדוש יהיה"] נילף מנזיר נזרו [ועל בר פדא לא קשה שילמוד מהגימט' של "יהיה" שהרי הוא לומר מפסוק, וזה עדיף]?

[ומתירין דרב מתנא] אמר לך, ההוא [חלק מה29 פסוקים של נזיר להזיז וכו' צריכין] לדרשה, [ומביא דוגמא, דכתיב בבמדבר ו] מִיִּין וְשֹׁכֵר יִזְיֵר לְאִסּוֹר יִין מִצֹּה כִּיִּין רִשּׁוֹת [ראה לעיל ג:],

[ועוד דוגמא דכתיב בבמדבר ו] כִּי יִפְלִיא לְגִדּוֹר גִּזְרֵי נִזְיָר לְהַזִּיר, מִלְּמוֹד שֶׁהַנִּזְיָרוֹת חָלָה עַל נִזְיָרוֹת שֶׁאִם אָמַר הִרְיֵי מִזֵּר אִם אוֹכֵל כֹּכַר זו, וְזוֹכֵר וְאָמַר הִרְיֵי מִזֵּר אִם אוֹכֵל כֹּכַר זו, וְאִכְלָה, מוֹנֶה שְׁמִי מִיִּזְרוֹת, דֹּלָף עַל גַּב דִּכְכַּר אֶחָד הוּא חֶלֶה מִיִּזְרוֹת עַל מִיִּזְרוֹת, וְכִיּוֹן דִּהְיֵי אִתּוֹ לְדַרְשָׁא וְלֹא לְמַנְיֵנָא אַחֲרֵינִי נִמִּי לֹא לְמַנְיֵנָא אִתּוֹ,

דף ה' ע"ב

ובר פדא [שדורש "כל" הפסוקים] אמר לך, [וכי] ליכא חד מינהון דלאו לדרשא אטו מי ליכא חד מנייהו, דלא אהא לדרשא [שהם מיותרים], אלא מדההוא למניינא, כולוהו נמי למניינא הנהו נמי לדרשא אמי להו למניינא,

[ידיעות:

י"ד סימן קצ"ח סעיף ו' בהג"ה ואותן שיש להן כמין קליעות שערות דבוקות זו בזו ונעשית בלילה על ידי שר וסכנה להסירם, לא חייצו. עכ"ל, ולפ"ז ראיתי אומרים שגם נזיר יצא תפילין על שערותיו ואינם חציצה],

[משנה לקמן ריש פרק שלישי דף מו.,

2. מי שאמר הריני נזיר, מגלח יום שלשים ואחד, ואם גלח ליום

אבני חן על מסכת נזיר

שצריך ל' יום, ואין יצא אם גילה ביום ל'?

אלא לבר פדא [דרריש מלשון נזיר ונדר] קשיא @למה לי כולי האי נששים חסר אחד סגי?

קסבר מקצת היום שעבר מיום שלשים ככולו כמי שעבר כולו דמי, והאי דמגלה לבתר הכי, נעשה כמי שגילה ליום שלשים ואחד [ובר פדא לית ליה מקצת היום ככולו],

[והקשה ר' יוסף ענגל זצ"ל ע"פ מה שכתב מהר"ע מפאנו זצ"ל שבדבר שבקדושה לא אמרינן מקצת היום ככולו, ולכן בשבת ויו"ט לא אמרינן מקצת היום ככולו, וא"כ קשה למה בניזיר אמרינן כן? ותירץ מהר"י ענגל שכיון שניזיר חוטא אמרינן כן. ראתיו],

[ביאורי הריב"ן:] ואם תאמר הואיל ולבר פדא נמי [לבתחלה] צריך להמתין עד יום שלשים ואחד, מאי איכא בין רב מתנא לבר פדא?

[ובתריץ] איכא [יש חילוק] לבר פדא אס נטמא ביום שלשים אחר מלאת קרינא ביה ושבו אינו סותר את נדרו, ולבר מתנא דאמר אין עיקר נזירות פחות משלשים יום מן מלאת קרינא ביה, וצריך למנות פעם שניה,

אי נמי היינו דאיכא צינייהו, שאם אחר הריני נזיר כ"ט ימים מגלה לבתחילה ליום שלשים אליבא דבר פדא ולבר מתנא הולך ומשלם כל ל' שאין שום נזירות פחות מל' יום, ואינו מגלה עד ל' וא',

3. תנן הריני נזיר שלשים יום, אם גילה יום ל' לא יצא [ולבר פדא ניהא דהא אמר "שלשים יום" ולית ליה לבר פדא מקצת היום ככולו, אלא לרב מתנא למה לא יצא נאמר מקצת היום ככולו]?

[ובתריץ] באומר שלימין (ממש) דצריך לו להשלם כל מה שזר ולגלה אחר מלאת, דהוה ליה כמי שנודר לגלה מאה יום, דמונה מאה יום מיום ליום והדר מגלה,

[וצריך בירור אם מוסיף בל"א על בוש"כ לפני זה] איכא דגרסי לה בלישנא אחרת רישא באומר (שלימין) [שלשים. בר] ומפרש לה [בך] רישא לבר פדא לא קשיא כגון דאמר הריני נזיר שלשים יום [סתמא. בר, ולא אמר שלימין] דצריך למנות לבתחילה שלשים ולגלה ביום שלשים ואחד, הא [סתמא] [בדיעבד] אס גילה יום שלשים יצא,

וכיפא [פי' סיפא דסיפא] דקתני לא יצא באומר שלימין, ופרושי מפרש לה לרישא, מי שאומר הריני נזיר [ולא אמר שלימין] מגלה לשלשים ואחד, ואימתי אמרו שצריך לגלה ביום שלשים ואחד [בזמן] [כגון] שאמר הריני נזיר שלשים יום, ואם אמר שלשים יום "שלימין" אס גילה ביום שלשים לא יצא,

4. תנן [עוד שם לקמן זו. בהמשך המשנה] מי שנזר ב' נזירות מגלה את הראשונה יום ל' ואחד, והשניה ליום שלשים ואחד דלמי גילה ביום שלשים ואחד לראשונה לאלתר נכנסה לו נזירות שניה באותו יום עזמו, וממלא דמי מגלה נמי בשניה ביום ס"א קאים ליה ביום שלשים ואחד, בשלמא לרב מתנא [דרריש מ"היה"] ניהא,

דף ו' ע"א

אלא סיפא מסייעא ליה לבר פדא, מדקאמר שאם גילה את הראשונה ליום שלשים ספיר דמי, ו רישא דקתני שלשים ואחד באומר שלימין נעשה כאומר שלימין, אבל היכא דפריש הריני נזיר שלשים יום חסר אחד, מגלה לבתחילה ליום שלשים, דעיקר נזירות אינו אלא שלשים חסר אחד,

[ומקשה] ולרב מתנא [שדורש מ"היה"] קשיא סיפא [דתנן ואם גילה את הראשונה ליום שלשים מגלה את השניה ליום שלשים]?

אמר לך רב מתנא [לעולם צריך ל' יום אלא שאני הכי שמונה שתי נזירות], בדתני סיפא יום שלשים עולה לכאן ולכאן,

[ומקשה] מאי היא [מה אשמועינן] מקצת היום ככולו, הא אמרה חדא זימנא [בריש המשנה שם אם גילה ליום שלשים יצא]?

מהו דתימא ה"מ לענין חדא נזירות אבל לשתי נזירות לא אמרינן דליהו יום אחד עולה למנין נזירות ראשונה, ונזירות שניה, קמשמע לן דעולה לכאן ולכאן קמ"ל,

5. תנן [בהמשך המשנה שם] אם גילה יום שלשים חסר אחד יצא שיום שלשים עולה לו מן המנין לכאן ולכאן, בשלמא לרב מתנא דאמר אין נזירות פחותה מל' יום, ואינו מגלה עד יום ל"א, להכי איצטרך לן הא דמתניתין, דיום שלשים עולה לו מן המנין לכאן ולכאן, דכי גילה הראשונה ביום שלשים, עולה לו אותו יום לכאן ולכאן, ומתחלה מצו ביום נזירות שניה, וכי עברו עליו ס' חסר אחת, נעשה עליו יום כ"ט (3. משלם ל' [3] מקצת היום ככולו ניהא,

אלא לבר פדא למה לי למיתנא שיום שלשים עולה לו מן המנין, הא אמר הא הו נזירות מ שלשים חסר אחד?

אמר לך [בר פדא] אנא נמי דאמינא דאין עיקר נזירות אלא כ"ט יום אהא סבבי דגמירנא להא מתניתין וחזינא ביה, דתני שאם גילה יום שלשים חסר א' יצא, שיום שלשים עולה לו מן המנין, ומשום דבתחילה כי גילה ביום שלשים עולה לו לכאן ולכאן, ולא משום דאמרינן מקצת היום ככולו, ונעשה כמי שגילה ביום שלשים ואחד, אלמא דקסר נזירות לא הו אלא כ"ט, ומש' הכי אמינא לעיל שאם גילה ביום ל' יצא, אבל טעמא דהא מתניתין לא הו כדאמרת משום דמקצת היום ככולו,

[וצ"ע שהרי בר פדא לומר שסתם נזירות היא כ"ט יום ממנין המלים? ואולי הוא רק אסמכתא בעלמא, ועיקר הדין למד ממשנה זו],

אבני חן על מסכת נזיר

ורב מתנא אמר לך, לעולם אימא לך לר' אליעזר לא היו נזירות פחות משלשים יום, והאי דאמר אס כן נקטור להו לכוהנו, היינו טעמא דלא סתם להו, ד קסבר רבי אליעזר מקצת היום מקצת יום שלשים שעבר עליו צטירה ככולו ככולו דמי,

7. [ובא להקשות על רב מתנא שהוא סבר גם כ"א] תנן הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל ואפי' לבר פדא הואיל דקאמר מאה יום שלמים משמע רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שלשים יום,

ואי סלקא דעתך סבר רבי אליעזר מקצת היום ככולו נסתור שבעה ותו לא, כי נטמא ציוס ק', שהרי כבר עבר נזירותו כשנטמא,

ולדברך [פ' רב מתנא חוזר ומוקשה] ואי לא סבר מקצת היום ככולו ליסתור כולוהו ואמאי קאמר אינו סותר אלא שלשים?

[ומתרץ אליבא דבר פדא] לעולם לא אמרינן מקצת היום ככולו [ורב מתנא לא אתיא כ"א] והאי דקאמר אינו סותר אלא שלשים יום, מסייע ליה לבר פדא [ברמס"ק ר"ל],

אי הכי ליסתור כולוהו והאי דקאמר אי לא סתירה ליה דמקצת היום ככולו, ואמאי לא שלמינן, אמאי לא סתם לכולהו?

[ומתרץ] אמר ריש לקיש היינו טעמא דרבי אליעזר, אמר קרא במדבר ו זאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו [דתיבת זאת תורת הנזיר מיותר דלא הול"ל אלא וביום מלאת וכו'. תצ], התורה אמרה נטמא ביום מלאת צין לנזירות שלשים צין לנזירות מאה תן לו תורת נזיר דהיינו שלשים והיינו דקאמר אינו סותר אלא שלשים, [לכאורה איתורב רב מתנא, דלא משיני תלמודא אלא לבר פדא. ר'],

לימא כתנאי [שרב מתנא ובר פדא פליגי במחלוקת תנאים, ששינוי ברייתא שדורש הא דכתיב] במדבר ו עד מלאת הימים, שו' מעני [קצור לשון של שומע אני] מיעוט ימים שנים [וידיה סתם נזירות ב' ימים. תוס'], ת"ל [ואין ללמוד מעד מלאת הימים, ולכן צריך ללמוד מ] קדוש יהיה "גדל פרע" אין גידול שער פחות משלשים [יום, כמנין יהיה]. תוס', משמע מדברי התוס' שאין "סברא" שגידול שער הוא שלשים יום לולא הפסוק דכתיב "יהיה", דברי רבי יאשיה,

רבי יונתן אומר אינו צריך, הרי הוא אומר עד מלאת הימים אי אלו [פ' איזו] הן ימים שצריכין למלאות [הוכן מצינו שצריך למלאות ימים], הוי אומר שלשים דחדשה של לנה [רק שם מצינו שצריך למלאות ימים] אינו אלא כ"ט וחצי, ופעמים שהוא צריך להשלים למנין שלשים, לאפוקי שאר ימים של עשרים ושל ארבעים שאין צריכין למלאות, [ולכן צריך למנות שלשים יום] דמשמע דמיהוי נזירות בליל ימים שצריכין למלאות, כמה הן (הרי) כ"ט,

6. תנן מי שאמר הריני נזיר, נטמא יום שלשים סותר את הכל, בשלמא לרב מתנא [שדורש "יהיה"] דאמר דאין נזירות פחות משלשים ניהא משום הכי כי נטמא ציוס שלשים, צמוך מלאת קרינא ציה, וסותר את הכל,

[ביאורי הריב"ן:] ואי קשיא לך הא מרין רב מתנא לעיל דאמר מקצת היום ככולו, הכא נמי ניהא מקצת היום ככולו, ואם נטמא ציוס שלשים לא יהא סותר כלום?

[ומתרץ] הא לא קשיא, דאמר לך רב מתנא, הא [?] מנא קמא דרבי אליעזר סבר לא אמרי' מקצת היום ככולו, דהיי קא מתרצין קסבר רבי אליעזר מקצת היום ככולו [שרק ר"א סבר כן], מכלל דמנא קמא דר' אליעזר סבר לא אמרינן מקצת היום ככולו,

אלא לבר פדא דאמר אין עיקר נזירות אלא כ"ט יום קשיא אמאי סותר, הא נטמא אחר מלאת ימי נזרו?

דף ו' ע"ב

[ומתרץ] אמר לך בר פדא אימא סיפא [המושך המשנה שם פ"ג, פ' דרב פדא יאמר כ"א], רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה כנגד אותן ימים, שמונה צהן שלישי ושציעי מחמת טומאה,

ו אי סלקא דעתך שלשים בעינן, נסתור כולוהו אלא לאו דאין עיקר נזירות [לר"א] אלא כ"ט יום, ומאי טעמא דר' אליעזר דאמר דסותר ז', משום דצריך לגלח לאחר שהוא עליו שלישי ושציעי מחמת טומאה, כדמפרש ציה קרא ציוס השציעי יגלחנו,

וצדן הוא דאינו צריך לסתור מהן כלום, שהרי עברו עליו כ"ט יום צטירה, אלא משום דהשתא [לאחר שהוא שלישי ושציעי] נתגלח על הטומאה [ובדאי אינו יכול להתגלח מיד להביא קרבנותיו, דהא אין לו שער], וקיס להו לרבנן דאין שיער מתגלח כדי לכופ ראשו של זה צד עיקרו של זה צפחות מו' ימים, ולהכי אמר רבי אליעזר דצריך שיהא סותר ז' ומונה ז' אחרים כנגדן, והכי נמי מפרש טעמא דרבי אליעזר לקמן,

[ביאורי הריב"ן:] ואי קשיא אמאי לא מתרין בר פדא (הכי) (הכא ?) כרישא, מאי טעמא סותר את הכל משום דנעשה כאומר שלמין ?

[ומתרץ] היינו טעמא דלא מתרין לה הכי, דקסבר דכיון דנטמא לאחר כ"ט יום, לא מדחינן ליה מקרבן כולי האי עד שלשים אחריו, דילמא אחי למיעבר על מריה, ואחי לידי תקלה.

(ל"א רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא ז' דצעי הואה שלישי ושציעי ואח"כ ציח קרבן נזיר צטירה - אלמא קסבר דעיקר נזירות שלשים חסר א' וצדן הוא דאינו סותר כלל והאי דסותר ז' כדי שציעי קרבנו צטירה. לא לעולם אימא לך - דסבר רבי אליעזר שלשים בעינן כו')

אבני חן על מסכת נזיר

אמר מר אי אלו הן ימים שצריכין למלאות הוי אומר שלשים דמשמע דמהי מירות סתם שלשים יום,

ואימא שבת [שהשבת ממלא השבוע. תוס'] כדי שזוהי סתם מירות, דהוי ששה ימים אחי יום שצמי וממלא לה לשבוע, ואימא דעד מלאת הימים עד מלאת שבע קאמר?

שבת מי איכא חסירותא דצמי השלמה, כולה שצמי כי הדדי נינהו, ומשום הכי ליכא למימר דאיירי זהו קרא, אכל חדש דליכא חסירותא דליכא חסר, ואיכא מלא, איכא לך למימר האי לחדש הוא דאמא קרא,

דף ז' ע"א

ואימא שנה שצריכה למלאות, דפעמים (יהיה) [ימיה] שני"ג ופעמים שני"ד ופעמים שני"ה [וזה תלוי בחדשים חשון כסלו כמוה ימים הם, לפי קביעת השנים]?

מי מניין ליומי שנה לימים, [שנפרש הפסוק בנויר, הא רק חודש מניין לימים, ולכן] הכא כמי עד מלאת [וצריך לאוקמה בחודש, דהא], ימי חדש הוא דמניין לימים, ומשום הכי אמרינן דשלושים של חדש איירי קרא, אכל לא לשנה שאין מונין לה לימים אלא לחדשים, והא רבנן דקיסרי אמרי, **מנין שאין מונין ימים לשנים שנאמר שמות יב לחדשי השנה, חדשים מחשבין לשנים** [כשהן מעברין מוסיפין חדש ולא ימים כ' או ט"ו והבא כתיב עד מלאות הימים הלכך ודאי בחדש מיירי. תוס'], **ולא ימים לשנים**,

[כגון דאמר קונס יין שאני טועם לשנה, מונה י"ג חדש מיום ליום, ואם נדר בחדש צניסן אסור עד אחד צניסן בזה, אע"פ שצדין יש י"א יום שימות החמה ימירין על ימות הלילה, או פעמים שאנו עושין חדשים חסרין. רש"י מגילה ה.].

[על דבר שאלתו בסתירת הסוגיא במגילה ה' ע"א אמר ר' אבא אמר שמואל מנין שאין מונין ימים לשנים שנאמר לחדשי השנה כו', ורבנן דקסרי משום ר"א אמרו מנין שאין מונין שעות לחדשים כו', ובנויר ז' ע"א מיייתי הש"ס והא רבנן דקסרי אמרו מנין שאין מונין ימים לשנים שנאמר לחדשי השנה כו', ושאל מעלתו אם זה מסוגיות הפוכות?

הנה לא ידעתי מה קשיא לי' אם שבמגילה לא אמרו דך שאין מונין משמייהו דרבנן דקסרי הנה אימא ליה איזי שאין בזה סתירה, דבאמת דך מלאת ג"כ רבנן דקסרי אמרו, אבל לא משמיה דר' אבא אמרו, רק משמא דנפשייהו, אבל דך מלאת שאין מונין שעות משמיה דר"א אמרו, ושם במגילה בתחלת הסוגיא לענין מגילה שמקדימין ולא מאחרין ומיייתי בגמ' מ"ט ? אמר ר"א א"ש א"ק ולא יעבור, ואנב [ד]מיייתי התם דך שמעתא דר"א מיייתי רבנן דקסרי רק על שעות חדשים אף שגם מימרא קמייית דימים לשנים אינהו אמרו מ"מ לא משמיה דר"א אמרו אבל בנויר לא עסיק בשמעתתא דר' אבא לכך מיייתי רבנן דקסרי. נודע ביהודה מהדורא תנינא או"ח סימן קל"ח]:

מאי לאו רב מתנא [דרדריש יהיה] דאמר כרבי יאשיה, ובר פדא [שמונה המלים בפסוקים, וסבר שסתם נזירות הוא כ"ט יום] **דאמר כרבי יונתן** [דרדריש מעד מלאת ולא עד בכלל דהיינו כ"ט יום. תוס']?

[לכאורה קשה שרב מתנא לומר מ"יהיה", ובר פדא לומר מהפסוקים של נזיר ונדר, ואך נאמר שהם סוברים כר' יאשיה ור' יונתן ? ובבאורי הרף הביא את דברי רבינו פרץ שתירץ ע"ז, ועוד כמה דיוקים בענין זה],

אמר לך רב מתנא כולי עלמא שלשים בעינן [כשיטתי], **והבא בעד ועד בכלל פליגי, רבי יאשיה סבר עד ולא עד בכלל** דהאי דכתיב עד מלאת, עד לי משמע ולא שלשים בכלל [ואין ללמוד לי' יום מעד מלאת], להכי אינטריך גדל פרע שאין גידול שיער פחות משלשים, **ורבי יונתן סבר עד ועד בכלל ולא אינטריך לן מגדל פרע**, (דאלו) [דהא] מעד מלאת הימים נפקא,

[אמר לך רב מתנא דכו"ע שלשים כוותי(ה), דרבי יאשיה סבר בכל דוכתין עד ולא עד בכלל, דילכך [יהיה] איבעי למימר, ורבי יונתן סבר בכל דוכתין עד ועד בכלל ולא איצטריך דרשא דיהיה, אלא מעד מלאת נפקא, **ולבר פדא צריך לומר תנאי היא**. תוס'],

	רב מתנא דורש "יהיה"	בר פדא מונה הפסוקים	
1.	סתם נזירות שלשים יום	לרב מתנא נחא איירי דאיכא יום תלתין דמגלח ומביא קרבנותיו	
2.	מי שאמר חריני נזיר מגלח יום שלשים ואחר	לרב מתנא נחא נעשה כאומר שלימין	
ס"פא	אם גילה ליום שלשים יצא	קסבר מקצת היום ככולו	מסייע ליה לבר פדא
3.	חריני נזיר שלשים יום אם גילה יום ל לא יצא	לרב מתנא נחא באומר שלימין	
4.	מי שנזיר ב' נזירות מגלח את הראשונה יום ל' ואחר, והשניה ליום ששים ואחר	לרב מתנא נחא באומר שלימין	
ס"פא	ואם גילה את הראשונה ליום שלשים מגלח את השניה ליום ששים	כדקתני ס"פא, יום ל' עולה לכאן ולכאן, והחידוש הוא דאמרין כן גם בשתי נזירות	מסייע ליה לבר פדא
5.	אם גילה יום ששים חסר אחר יצא שיום ל' עולה לו מן המנין	בשלמא לרב מתנא נחא	למה לי הא אמר הנזירות היא שלשים חסר אחת, ומותרין דמתא סמיך לומר שסתם נזירות הוא כט יום,
6.	מי שאמר חריני נזיר נממא יום שלשים סותר את הכל	בשלמא לרב מתנא נחא	לא סבר כת"ק
ס"פא	ר' אליעזר אומר אינו פותר אלא שבעה	קסבר מקצת היום ככולו	כדי להוות שליש ושביעי ועוד ח' ימים כדי שיגדל שער לגלח עם הבאת הקרבנות
7.	חריני נזיר מאה יום נממא יום מאה סותר את הכל, ר"א אינו סותר אלא לי' יום		

אבני חן על מסכת נזיר

[גפרש דבריו] **אריכא** לי **הא מילתא כמכאן** ועד **מקום פלוני** דמשמע כמאן דאמר, אריכא לי הדא מילתא דנזירות דשלשים יום, כמהלך נ' דמכאן ועד מקום פלוני?

אמר רבא שהחזיק בדרך [כשהחזיק בדרך וקבל עליו דמסתמא מפני אונסי הדרך קבל עליו נזירות להנצל מסכנת הדרך לסך מהלך הימים עד מקום פלוני. תוס'] הסם ליכא למימר הכי [שכוונתו לתאר הנזירות, שקשה עליו כטורח הדרך]. דכשהחזיק בדרך כבר עסקינן, דהואיל והחזיק בדרך, וקאמר מכאן ועד מקום פלוני מוכח מילתא דלדעתא דליהוי נזיר כל זמן שיהא בדרך קאמר, ועוד כיון דהחזיק בדרך ליכא למימר דאריכא ליה מילתא כמכאן ועד מקום פלוני, דהא חזינן דלא אריכא ליה דרך (דהחזיק) [דהא החזיק ?] בדרך כבר,

וקפרינן אממני גופא [אבל אין לפרש ולומר דקאי ופרך למאי דמוסיק מיניה, אין לומוך בן] דכיון דטעמא הוי [מה שקיבל נזירות על עצמו] משום דהחזיק בדרך, אין בדעתו להיות נזיר כי אם בהיותו בדרך לכך צריך לפרש דקאי אמתני. תוס'] דמכאן ועד מקום פלוני וליהוי כל פרסה ופרסה [שיהיה חייב במנין נזירות, במנין פרסאות שיש מכאן עד מקום פלוני] דלמלא האי דקאמר מכאן ועד מקום פלוני, כל מנין פרסאות מכאן ועד מקום פלוני קבל עליו נזירות של שלשים, ויהא מגלגל בסוף כל שלשים ויביא שלשה צהמות, ואי הוה עד הסם מאה פרסאות ליהוי נזיר מאה נזירות?

אמר רב פפא באתרא דלא מני פרסי # [שהמשנה אמרה הדין למקום שאין ידוע להם מספר פרסאות של דרך, שאין בוונת הנודר למנין זה],

וליהוי כל אוונא ואוונא [כאן פירוש אוונא "מחוז", וראה בנוסחת הריב"ן אות ז" שכתב אווני כפרים דהכי מסקינן ליה צנא מניעא, "וז"ל רש"י שם עט: ממלון דלילה למלון דלילה, ומושמע שהריב"ן לא פירש בן שם],

וראה בתענית יא. שפירש רש"י מאוונא לאוונא מקום מלון המגרים מכפר לכפר, ובע"ז סה. פירש רש"י ממסע למסע מהלך יום אחד כמו נטל ועבר תלתא אונין דסנתינן, ובערך ערך אוון פירש [גאסטרהווי, ווירטסהווי] פ"י מקום ששם שומרי הדרכים ומוכרי חפצים],

דאריכא ממקום פלוני עד כאן [מכאן עד מקום פלוני ?], כאילו קיבל עליה חדא נזירות לכל אוונא, דאי הוו עשרים אוונות [לאורך הדרך] ליחייב צכל [אחד מן ה] עשרים [נזירות] של שלשים שלשים, דמילתא דעצידא היא [שהוא דבר הרגיל] דמנו אינשי אווני, כמה אוונות יש מכאן ועד מקום פלוני, דצכל מקום מנו [ולא כפרסה שיש במקומות שאין מונין].

אווני "מחוז של כרך" [כרך של מחוז ?] שכולן תלויין לכרך, ולשם השך מדיך, ולשם פורעין המס,

ולאוונא לועזין בני אדם קונטרד"א [country, region] וכמו [בגבולות ארץ ישראל] פְּלִינְתָּה שילה (יהושע וזו ו) וכמו פְּלִינְתָּה מי יִשְׁיָצָה (ירמיהו ז כד) # [ראה רד"ק שם שפירש "באשר מאנה עצמה ללכת למקום תאותה מי יוכל להשיבה", אבל לפי פירוש המצודות שם שהוא מלשון צער ואבילות, אין שום ראיה מפסוק זה, וכן מהר"י קרא שפירש תאנתה לשון אונאה ורמייה אין משם ראייה],

מי לא תנן כפי האי גוונא הריני נזיר כעפר הארץ, וכשער ראשי,

אם קבל עליו נזירות שיש לה קיצותא, דהיינו שיש לה גבול, כגון מכאן עד מקום פלוני, חייב בנזירות אחת עד אותה הזמן, אבל נזירות שאין לה קיצותא, כגון שאמר "כשער ראשי" או חייב לגלח ולהביא קרבנות כל שלשים יום, באופן שיכולים לפרש דבריו שכוונתו על הנדר, שקשה לו הנדר או שאינו קשה, כיון דספק נזירות להקל, אינו נזיר אלא שלשים יום, נזיר עולם = מגלח כל שלשים יום, נזיר לעולם = נזירות אחת ארוכה לעולם,

מתני': [זה המשך המשנה דלעיל ד"סתם נזירות שלשים יום"] **אמר הריני נזיר אחת גדולה** [גדול עלי הנזירות דמריחא עלי. תוס'], [או שאמר] **הריני נזיר אחת קטנה** [כלומר דלא מריחא עלי כלל. תוס'], **אפילו** [או אפילו אמר] **מכאן ועד סוף העולם** [בגמרא מפרש דמריחא ואריכא לי מילתא כמכאן ועד סוף העולם. תוס'], **נזיר שלשים יום** לא מהא פחותה משלש יום, (ו) [ד]אפילו אמר הריני נזיר [רק] יום אחד, הרי זה נזיר לי יום, לפי שאין נזירות פחותה משלשים [יום],

[ומפרש "אפילו מכאן ועד סוף העולם"] או שאמר הריני נזיר "אחת גדולה" אפילו אמר שמהא גדולה מכאן ועד סוף העולם, הרי זה אינו נזיר אלא שלשים יום, כדאמר בגמ' דאי אמר הכי, משמע דאמר אריכא עליה הדא נזירות דשלשים, כמכאן עד סוף העולם,

[אבל ראה תוס' ד"ה שאני [נדפס בע"ב] שכתב וז"ל, ואמוראי קמאי לא מושמע להו דקאי מכאן ועד סוף העולם אאחת]:

נב': **אמאי** [אינו נזיר אלא שלשים יום] **והא מכאן ועד סוף העולם קאמר** [פירוש וליהוי נזיר לעולם. תוס']?

הכי קאמר ["הריני" כלומר. תוס'] **אריכא לי הדא מילתא כמכאן ועד סוף העולם** [לעולם חד נזירות קביל עליה לקולא, דהכי מושמע טפי, דאם הוא ר"ל מכאן ועד סוף העולם # [לפי הבנתם שהעולם הוא שמה חלק שיש לו סוף] היה לו להזכיר מנין סוף העולם, דידוע הוא שפיר דהעולם יש בו חמש מאות מהלך, והיה לו לומר חמש מאות שנים, ולפיכך "אוליגן לקולא" כ"ג. תוס'],

תנן [לקמן ח.] **הריני נזיר מכאן עד מקום פלוני** [הלשון מושמע כמה ימים יקח לו להגיע לאותה מקום, בדרך שרוב בני אדם נוסעים, ברגל או בעגלה וכדומה, ולכן] **אומרים, כמה ימים מכאן ועד מקום פלוני,**

[ואם לאחר שאמר נודע שהוא] **פחות משלשים יום**, [או הדין הוא שצריך להיות] **נזיר שלשים יום** דלעולם אין נזירות פחות משלשים, **ואם לאו** ואם יש משם עד מקום פלוני יותר ממהלך לי יום, כגון ארבעים יום או נ' יום הרי זה **נזיר כמנין הימים** דהוי כמאן דאמר הריני נזיר עד מ' יום או עד נ',

(ואימא) [ואמאי אימא. רש"י] **הבא נמי** כי אמר מיכן ועד מקום פלוני

אבני חן על מסכת נזיר

ולעולם לא מפסקי מהדדי ומשום הכי ליכא למימר כדאמרינן, אלא חדא מירות אריכתא כמיכן ועד מקום פלוני קיבל עליו,

[והיינו בבחינת כל הכדור בלו, תמיד ערב ובוקר יחד בלי הפסק, ערב ליושבי חצי הכדור הזה ובקר ליושבי חצי הכדור השני, וכן יתמיד הדבר בתנועת הגלגל על פני כל הארץ בכ"ד שעות, שכל רגע מהם בקר במקום הזה וערב במקום שכנגדו, וזה כונת הש"ס כאן, יום ולילה חד יומא ולא מפסקי מהדדי דבכל רגע ורגע הוא אור וחשך יחד, וזה אמת. מהר"ן חיות],

רבא אמר למה לך אקשויי כולי האי [על המשנה] טעמא מאי אמר כמ"ד אריכתא לי מילתא [כ]מיכן ועד סוף העולם, ואינו מזכיר אלא שלשים [ואם אמר מכאן ועד מקום פלוני, הרי הוא נזיר לכל אורך הדרך], **שאני (התם) [הבא]** ר' שמחה מדרעסו ז"ל, # ואם מוחקים המלה "התם" אין עוד במסכת זו הלשון "שאני התם" **דהא קתני הריני נזיר אחת** דהא קאמר אחת, דמשמע חדא מירות (היא ?) כללית הוא דקאמר, והואיל דקאמר חדא, לא אפשר ללך (אמרינן) [אמינא] דהכי משמע האי דקאמר מיכן ועד סוף העולם [כמ"ד] אריכתא לי הא מלתא כמכאן ועד סוף העולם], אבל היכא דקאמר מיכן ועד מקום פלוני, ולא אמר אחת, לא אפשר דאמינא לך [אי אפשר לפרש] דקביל עליה צ"ר (דמהלך) [ממהלך ?] הימים דאיכא מאותו מקום עד אותו מקום פלוני: [ואמוראי קמאי לא משמע להו דקאי מכאן ועד סוף העולם אאחת [ולכן לא תירצו תירוצו של רבא]. תוס'],

מתינא: [אמר. א"מ] **הריני נזיר ויום אחד, הריני נזיר ושעה אחת, הריני נזיר אחת ומחצה, ה"ז נזיר שתיים** [בין שלא הפסיק בין המלה נזיר לאחת, אבל במשנה בע"ב בין שאמר שלשים יום ואח"כ הוסיף ושעה אחת, הדין שהוא נזיר רק שלשים ואחד יום] (מיר) [נדר] שמי מירות, דכיון דאמר הריני נזיר חייב עליה מירות ראשונה, וכי הדך ואמר יום אחד, או שעה אחת או אחת ומחצה צנוניות, חייב עליה מירות שנייה, וחייב שמיס, (דקאמר ועוד מחצה),

(דכי אמר הריני נזיר אחת חל עליו מירות אחת, וכי חזר ואמר ומחצה חל עליו מירות שנייה. לבאורה הוא כפל לשון ?), אבל אם אמר הריני נזיר שלשים ואחד או שלשים ושמיס כיון שפירש, אינו נזיר שמיס, אלא כמינן הימים שקבל עליו:

נב: **למה לי למיתנא כל הני דמחייב צה צנוניות שמיס, לימני חדא ומינה ידענא לאחריני?**

צריכי דאי הוה תנא הריני נזיר ויום אחד הוה אמינא **הבא הוא דאמרי' אין נזירות ליום א', אמטו להכי קמני תרתין** [ולכן מונה שתי נזירות] דמחייב צמתי מירות, דכי אמר הריני נזיר חייב עליה מירות, והאי דהדר ואמר ויום אחד אדעתא דמירות אחריני קאמר ליה, לפי שאין מירות ליום אחד, דהוי כמאן דאמר הריני נזיר יום אחד, דחייב עליה נמי מירות שלשים,

אבל הריני נזיר ושעה אחת # [נאמר שאין כוונתו בהוספת שעה זו, להוסיף עוד נזירות גמורה, אלא] **לימני ל' ואחד יום** אימא דמיהו כמ"ד [פענוח הר"ת כמאן דאמר, דהיינו כאילו אמר] שלשים ואחד קמ"ל,

ובחול הים, הרי זה נזיר עולם, ומגלח אחד לשלשים יום דמשמע דאמר הרי עלי נזירות כמינן שיער ראשי [וכן כאן בשאומר מכאן עד מקום פלוני נאמר שחייב כמינן האונות שמכאן עד שם],

[אלמא נזירות הרבה קביל עליה, ולא מפרשין למילתיה לקולא, למימר הריני נזיר שלשים יום, וכשיער ראשי דקאמר כלומר אריכתא לי האי מילתא (דקאמר) כאילו אמרתי הריני נזיר כמינן שיער ראשי. תוס' ע"ב ד"ה וליהוי?]

[ומשני] **כל מילתא דאית ביה קיצותא כגון מכאן עד מקום פלוני לא קתני** [כאילו אמר: אינו מגלח אחת לשלשים יום] דליהוי כמאן דמקבל עליה מיר' מ' [הרבה], שיהא מגלח צנוף כל שלשים ושלשים, אלא כמאן דמקבל עליה חדא מירות אריכתא עד מקום פלוני,

[פירוש האומר הריני עד סוף העולם [וכן עד מקום פלוני] אית להו קצבתא, דמהלך העולם חמש מאות שנה [ואם] נזיר' ת' במנין קביל עליה ה"ל לפרש להדיא אחרי שיש להם מנין, ולכן י"ל דחד נזירות קביל עליה, אבל שיער ראשי ועפר הארץ וחול הים אין להם קצבה ומנין [רצוה] לומר דבמנין שיער ראשו קביל עליה נזירות ומה שלא פירש לפי שלא ידע מנין השיער. תוס' ע"ב ד"ה וליהוי],

והתניא דמסייע [בניחותא שיש חילוק בין קיצבתא ובין לא קיצבתא. תוס'] **הריני נזיר כל ימי חיי** [דלית ליה קיצותא דהא אינו יודע ימי חייו], **הריני נזיר עולם, הרי זה נזיר עולם** [ומגלח כל שלשים יום],

[אבל אם קיבל עליו נזירות שיש לה קצבה] **אפילו** [ואפילו] אמר הריני נזיר עד מאה שנה **אפילו אלף שנים** [אף שלא יהיה אדם זה עד אותה זמן, כיון שיש לה קיצותא] **אין זה נזיר עולם** שיהא מגלח צנוף השלשים, **אלא נזיר לעולם** דכחדא מירות אריכתא דמי, ואינו מותר בתגלחת כל ימיו,

אבל היכא דלית ציה קיצותא כגון כשיער ראשי וכחול הים [וכן הריני נזיר כל ימי חיי], דאין לדבר קצבה, איכא למימר דלהכי אמר הכי, דמירות הרבה קבל עליו כמינן שיער ראשו, והוא מגלח אחת לשלשים יום,

רבה אמר שאני שערות [וכן עפר הארץ, וחול הים דתנינא בהרה במשנה להלן ח.], ולכן שם מונה נזירות הרבה] **הואיל ומובדלות זו מזו** איכא למימר דלמנין שערות קיבל עליו מירות הרבה, ולכן מגלח אחת לשלשים, אבל [אם אמר מכאן ועד מקום פלוני, לא אמרינן שימנה נזירות כמינן האונות או הפרסאות] **אונת ופרסי ליכא למימר הכי**, דהא לימנא מובדלות זו מזו, דסדנא דארעא חד הוא, איכא למימר חד מירות אריכתא קיבל עליו כשיער הימים, שמיכן עד מקום פלוני,

[ומקשה על דברי רבה] **גבי יומי נמי הא כתיב בראשית א ויהי ערב ויהי בקר יום אחד** כי אמר כמכאן [כשיעור חילוך מכאן] עד מקום פלוני, אימא נמי כמינן הימים [של אורך הדרך] קיבל עליו מירות של שלשים [שלשים], דהא יומי מופסקי מהדדי, כדכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד?

[ומתריץ] **התם דכתיב קרא יום אחד לאו משום דמפסקי מהדדי הוא אלא מאי קאמר** האי דקאמר שהוא יום אחד, דקיימא לן **יממא וליילא חד יומא הוא** שהלילה הולכת אחר היום [פי' הערב שלפני היום, לענין שבת וי"ט ולא לאפוקי יומא דבתריה קאתי, אלא כל הימים נוגעים זה בזה]

אבני חן על מסכת נזיר

דף ז' ע"ב

[וממשיך, שלכן מנה גם ושעה אחת] ואי תנא שעה אחת משום דלא נחית לדוקא הכס (הוא. זר) נמי, הואיל דלא נחית למזירות דוקא, למהו שלשים יום ושעה אחת, לפי [פ' שאדם יודע] שאין נודרין לשעות להכי הוא דאמר דמחייב בשמי מזירות [לפי שהעיקר אצלנו אין נודרין לשעות, למה? שנאמר "מי" נזרו. פירוש המשניות להרמב"ם].

אבל אחת ומחצה דנחית לדוקא [שהרי ודאי יכולין לדור נזירות של ארבעים וחמשה ימים] אימא לא לימני תרתי, קמשמע לן כולהו נזיר שתים:

[פ' דבר שאינו יכול להיות שאין נודרין שעות, וכיון שיש להוסיף על דבורו נוסף נזירות שלם, אבל אחת ומחצה דנחית לדוקא שיכול להיות נזיר אימא לא לימני תרתי אלא מ"ה הוי קמ"ל דבכולהו נזיר שתים. תוס'].

מתני': הריני נזיר שלשים יום [וכיון שאמר שלשים יום שבא לפרש שיעור הזמן של הנזירות] ושעה אחת נעשה כאומר [הריני נזיר. ק] ל"א יום ואינו חייב אלא ל"א יום כלל נזיר שלשים ואחד יום, שאין נזירות לשעות [לפי שהעיקר אצלנו אין נודרין לשעות למה? שנאמר "מי" נזרו. פירוש המשניות להרמב"ם, ויש לתת טעם לדבר שזה אפי' שתק היה נאסר אחר השלשים יום שעה א' של הבאת קרבנותיו, וא"כ למה הוצרך לפרש שעה, אלא מפני שרצה להיות נזיר יום א' שלם יותר על השלשים. שמה. שטמ"ק, וראה קרן אורה].

גמ': אמר רב האי דדייקי ממחני' דכי אמר שלשים יום ושעה נעשה כמי שאמר ל"א, ואינו חייב בנזירות אלא ל"א כלל [ולא שתי נזירות של שלשים יום] לא שנו אלא דאמר שלשים ואחד יום,

אבל אמר שלשים [יום], ויום אחד כיון דאמר לשנא ימירא נזיר שתים הוי נזיר שמים,

רב סבר לה כרבי עקיבא דדריש לישנא יתירא, דתנן המוכר בית לחצור והיה לו שם צור וזות לא את הבור ולא את הדות לא מכר את הצור ואת הדות [שאינו בכלל בית, וצריך מוכר זה ליקח לו דרך לבור מן הלוקח שמוכר לו בעין יפה ולא שייר לעצמו. תוס'] אע"פ שכתב לו עומקא ורומא, וצריך לו למוכר ליקח לו דרך לילך לצור וזות שלו, או יפרט צאצא דברי ר"ע דקסנר צעין יפה הוא מוכר ולא שייר דרך לעצמו,

וחב"א א"צ ליקח לו דרך [דבעין רעה מוכר ושייר לעצמו דרך. תוס'], דאמרין כשם ששייר את הצור ואת הדות לעצמו כך שייר לו דרך,

ומודה רבי עקיבא בזמן שאמר לו חוץ מאלו [חוץ מבור ודות], שאינו צריך ליקח לו דרך [שייתר בלשוננו, שבלאו הכי לא מכר את הבור אלא לשייר לעצמו דרך קמיוכוין. תוס']:

דף ח' ע"א

מתני': [אמר] הריני נזיר כשער ראשי [או הדין] [דאמרין] מזירות [מנין נזירות] כשער ראשו קבל עליו, והכי זה נזיר עולם [שמגלח כל שלשים], לפי ששערות ראשו מרובין [משני] [ממדישי. רש"י] חיו, [ראיתי שמספר השערות על ראש האדם בממוצע הוא לערך 100,000 ולאילו שצבע שערותיהם הם בלונ"ד המספר לערך 140,000, ולשערות אדומים הוא לערך 80,000 [שערות גדילים מחר יותר במזג אויר חם]], [וח"ל הרמב"ם בהלכות נזירות פ"ג הל' ו' אפילו אמר הריני נזיר מאה אלף נזירות, שאי אפשר שיחיה בזמן הזה, הרי זה מונה אחת אחר אחת עד שימות או עד שישלים מנין נזירותיו. עכ"ל, ושמעתי מש"כ הרב אברהם משה ויידמאן שליט"א שמקורו של הרמב"ם היא מהמשנה שלנו, שכן הוא לערך מספר שערות ראש אדם],

[וכן אם אמר הריני נזיר] וכעפר הארץ [כמנין הגרגרים של עפר], וכחול הים, הרי זה נזיר עולם, ומגלח אחת לשלשים יום ויהא מגלח כל ימיו, אחת [בסוף] [לשלשים, ויבא קרבן [כל פעם שמגלח],

רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלשים יום והאי דקאמר כשער ראשי מלא מזירות אריכא קבל עליו, כשיעור שער ראשו, ואינו יכול להשלימה ואינו מגלח לעולם,

ואיזהו מגלח אחת לשלשים, האומר "הרי עלי נזירות" כשער ראשי, וכעפר הארץ, וכחול הים דהואיל ואמר [הרי] עלי מזירות, משמע דקא מפליג בין נזירות למזירות, ויהא מגלח בסוף כל שלשים ומביא קרבן,

[ואומר דין חדש, ואין אלו דברי רבי] הריני נזיר מלא הבית [ובית ריקנית לפניו. תוס'], או מלא הקופה [וקופה ריקנית לפניו. תוס'],

בודקין אותו, אם אמר אחת גדולה נזירתי [או הדין שהוא] נזיר ל' יום וכו' לך, והא דאמר מלא הבית משמע כאילו אמר, אריכא לי מילתא כמלא הבית או כמלא קופה,

ואם אמר סתם [כפי שיפרשו חכמים דיבורי. יבין] נזירתי, רואין את הקופה כאילו היא נעשה כאילו אמר מלאה חרדל, ונזיר כל ימיו ונעשה כל ימיו מזיר, דאמרין מזירות כמנין גרעיני מרדל שבו קבל עליו, ואין להם הפסקה כל ימיו, [לרבנן דלעיל נזירות אחר נזירות, ולרבי נזירות ארוך. תוס'],

הריני נזיר מכאן עד מקום פלוני [מפורש לעיל דף ז'], אומדין כמה ימים מכאן עד מקום פלוני, אם פחות מל' יום, [הרי הוא] נזיר ל' יום, ואם לאו נזיר כמנין הימים [וכדפרישי' לעיל דמיווי כשהחזיק בדרך. תוס'], פ' דאל"כ היינו מפרשים שכוונתו לומר אריכא לי מילתא [וכו'],

הריני נזיר כמנין ימות החמה, מונה נזירות כמנין ימות

אבני חן על מסכת נזיר

[דלילו] [ואילו. אמ, שאין זה פירוש של ספיקו חמור מודאן] @ ודאי שלל היו זו מאה כור לא היו נזיר, השמא דהו ספק אמרינן דנזיר הוא,

הכי נמי במתניתין (ד)הואיל דספקא הוא דלא ידעינן אי אדעתא דמלאה קשואין, אי (ב)חדל קאמר, אמרינן דיה ספק נזירות להחמיר וכמאן דמלאה חרדל קאמר ואין לו תקנה, אכל אליבא [דמאן דמתיר] שכל ספק נזירות להקל לדידיה אמרינן רואין אותה כאלו מלאה קשואין,

[ר' יהודה מתיר שספק נזירות להקל, דהוא לא קיבל עליו אא"כ ימצא בו מאה כור, וכן במתני' רואין אותה כאילו מלאה בצק, ויפטר בנזירות אחת. תוס'],

רבי יוחנן אמר [משנתינו שרואין אותה כאילו היא מלאה חרדל] **אפילו תימא רבי יהודה** [שגם ר' יהודה מורה כאן שמחמירין] דהתם [ע"מ שיהא בכרי זה מאה כור] טעמא מאי אמר ר' יהודה דספק נזירות להקל, דלמא לא הוו דיה מאה כורין ולא נחית ליה לנזירות כלל, ומספיקא לא אמרינן ליה ליהוי נזיר, כי היכי דלא לייתי חולין לעזרה לזי משלים נזירות,

התם [בשאובר ר' יהודה ספק נזירות להקל, מיירי באופן ד] **לא נחית ליה לנזירות** [כלל. כלומר אין להטיל עליו נזירות דשמא לא היו בו מאה כור. תוס'],

הבא [רואין את הקופה כאילו מלאה חרדל] **נחית ליה לנזירות** [אלא הכא כיון דנחית ליה לנזירות] אי משום מלאה קשואין [בין למ"ד שכוונתו למלאה קשואין], אי משום מלאה חרדל נזירות חייבל עליה ממה נפשך, וכיון דנחית לנזירות **במאי לסלוקיה מיניה** מש"ה איס לן למימר דנזירות כמנין גרעיני חרדל קיבל עליו, ולעולם כל ימיו יהא אסור בזין,

[ומקשה על ר' יוחנן] **אמאי לא** [יהא לה תקנה אליבא דר' יהודה דמוקל בנזירות], **ליחזיה לקופה כאילו מלאה קשואין ודלועין** [אמאי לא ליסלקיה נימא דליחזיה כאלו מלאה קשואין] ולכי משלים ליה נזירות כמנין קשואין שיכולין ליכנס בתוך הקופה, ומייתי ליה קרבן, הוי כמסולק ועומד, דכלל נחית ליה לנזירות דמי ותיהוי ליה תקנתא?

[ומתרינן] **(הא) [לא] ס"ד**, [דהא] נזירות [אחת ארוכה] הוא דקביל עילייה לא מצינן אמרת דנזירין]ות קבל עליו,

דף ח' ע"ב

[ולכן גם ר' יהודה סבר כאן דרואין אותה כאילו מלאה חרדל] **דר' יהודה סבר לה כרבי** דלמר במתני', כי אמר הריני נזיר כשער ראשי אין זה מגלח אחת לשלשים יום, משום דנזירות אריכתא קביל עילייה, ולעולם אין לו תקנה, שהרי שערות ראשו מרובצין משני חיי, ה"נ הריני נזיר מלאה הקופה נזירות אריכתא קביל עילייה, ואינו מגלח ומציא קרבן בסוף כל שלשים,

וכיון דההוא חד נזירות משך כמלאה הקופה, לא מצינן אמרת דליחזיה כאלו היא מלאה קשואין, ולכי משלים נזירות כמנין קשואין שיכולין ליכנס לתוכה, לייתי קרבן,

החמיה [דהיינו שם"ה חרשים, יהיה נזיר נזירות אחר נזירות ומגלח בינתיים ומביא קרבן, כיון דקאמר כמנין משמע נזירות ולא נזירות ארוך. תוס'], **אמר רבי יהודה מעשה היה כיון שהשלים מת** [רבי יהודה לסיועי' לתנא קמא קאמי וקאמר מעשה היה וחייבוהו חכמים נזירות הרבה, וכיון שהשלים כולו מת. תוס'];

נב"י: [שנינו במשנתנו] **רואין את הקופה כאילו מלאה חרדל ונזיר כל ימיו, ואמאי וליחזיה** להסיא קופה # [וכן נפרש בבית, שמלאה חרשים גדולים שאין הבית מכיל אלא מספר קטן מהם] **כאילו מלאה קישואין ודלועין** ואי מחזקא מנייהו ר', נימא ד' נזירות של שלשים שלשים קבל עליו ו' אמר אותם עשרה נזירות **תיהוי ליה תקנתא** לשמות זיין?

[אמתני' קא פריך דקאמר רואין כאילו היא מלאה חרדל ואין לו תקנה, והוא הדין דמצי למיפוך וליחזי כמאן דמלי בצק ולא נחבון זה אלא לנזירות אחד [וניקל] עליה,

וקצת קשה דהיאך ניקל עליה מספק? ויש לומר דהתם תנן במסכת טהרות (פ"ד מ"ז) ספק נזירות להקל,

וא"ת והא לעיל [ז.] גבי מכאן ועד סוף העולם פריך לחומרא [למה אינו נזיר אלא שלשים יום?] ויש לומר דהתם לא ידע שום צד דמצי למימר לקולא בלישנא דמכאן עד סוף העולם, ולפום ריהטא משמע דנזירות קבל עליה מכאן ועד סוף העולם ולכך פריך לחומרא ממשמעות לשונו, אבל הבא קס"ד דאין אדם מכניס עצמו לדבר דספקו חמור מודאי,

שעל ידי ספק יהיה חמור לו מאילו קבל עליו נזירות ודאי, כמו שאם בבירור לחרדל נחבין [פ'] שאם ברור לנו לחרדל נחבין], מונה נזירות אחר נזירות לעולם ומגלח בין כל אחת ואחת ומביא קרבן [דהא לית לה קצבה], והשתא דאיכא לספוקי [דלקישואין או] לבצק נחבין משיגלח פעם אחת שוב לא יחול עד שיביא קרבן, וקרבן אינו יכול להביא דשמא לבצק נחבין לחד נזירות וקמייתי חולין בעזרה. תוס'],

[ומתרינן] **אמר חזקיה במחלוקת שנויה דאיכא מאן דסבירא ליה (כיוסיה) [כוותך] [פ'] כסברת המקשן**, ומתני' [ד]לא תני הכי ור"ש **היא דאמר אדם מכניס את עצמו לדבר שספיקו חמור מודאי** [מודאן] דלילו נזיר ודאי מגלח ומציא קרבן ונאכל, ואילו על ספיקו לא מצי מגלח,

דתניא [גדריס יט.] **הריני נזיר ע"מ שיהא בכרי זה מאה כור, והלך ומצאו שנגנב או שאבד ר"ש אוסר**, שחייב נזירות, (ד)הואיל דהוי ספק אי הוו דיה מאה כור, אמרינן דהוי דיה (ודאי) מאה כור, וליהוי נזיר, **שספק נזירות להחמיר**, [ואע"ג. אמ] דספיקו נזיר חמור מודאן [שאינו מביא קרבנות. ראה אמ, ובאה"מ, # ועדיין צ"ע כאן בכוונת רש"י].

ר' יהודה מתיר שספק נזירות להקל @ דהכי מפרש בגלגל מותרים במסכת נדרים [יט]. והלך ומצאו שנגנב או שאבד ר' יהודה מתיר, משום דלא מסיק אדעתיה דלחזי נזיר עד שיתברר לו שיהא באותו כרי מאה כור. ר"ן שם, # [והסברא שספק נזירות להקל הוא כיון שעל ספקו אינו יכול להביא קרבנות, ואין לו תקנה, ולכן גבי נדרים אמרינן שספק נדרים להחמיר],

אבני חן על מסכת נזיר

ועוד מי סבר לה [לר' יהודה] כרבי [דמונה נזירות אחת ארוכה], והא תניא דהיא רבי יהודה אומר הריני נזיר מניין הילקטי קיין כמנין שזילס שעושים קיימי חלטים בין הקציעות, כדי שיהו מהלכים צינתיים, ולא יהו [התאנים] נזירים בגלל ומניין שבלי שמיטה דנשנת השמיטה אין השדות מרעות ומניחין בהן שזילס [ואנגנען] של אשחקד, ולפי שהן מועטין ונות למנות קאמר הכי,

ואת דגרסי כמנין שזילי שמיטה שהשדות הפקר וכל (העם) [אדם] עושה שזילס בתוכו [עושים שבילין חדשים] ואין בעל השדה מעכב על ידו,

מונה נזירות כמנין הילקטי קיין [בשמיטתן התאנים עושין תילין תילין מתאנים ליבש עד אין מספר. תוס'], וכמנין שבלי שמיטה [ומנין שבלי שמיטה וכן בשמיטה אין השדות זרועות ומרבין בהן שבילים. תוס'] ויהא מגלח כל ל' ול' למנין הילקטי קיין, אע"ג דלא אמר מירז' מ' עליו, אלמא לית ליה לרבי יהודה הא דרבי, דאי לרבי אי הוה חסם מאה לקיטי קיין, זריך להיות מונה נזירות אריכא מאה פעמים מאה יום [דבריו פלאי כמוש"ב בתוס'], או נזירות אריכא מאה יום?

[ובתורתן] מנין שאני דהיא דאמר כמנין ימות החמה, או כמנין הילקטי קיין, אפילו רבי מודה דנזירות קביל עליה, ומגלח אחת לשלשים, והיינו נמי דקאמר רבי יהודה לעיל כיון שהשלשים ממ, אבל גבי קופה, דנזירות אריכא קביל עליה, אפילו רבי יהודה מודה דספק נזירות להחמיר, וכדפרישנא, [פ'] ודאי כי אמר מנין נזירות קביל עליה, אבל כי אמר בחדל או בחילקטי ולא הזכיר מנין, חד נזירות ארוך קביל עליה כרבי. תוס']

ומי שאני ליה לרבי מנין, והתניא הריני נזיר כמנין ימות החמה, מונה נזירות כמנין ימות החמה, כימי הלבנה, מונה כימי הלבנה כלומר כל ימיו יהא מונה נזירות של ל', ומגלח ומציא קרבן,

רבי אומר עד שיאמר נזירות עלי כמנין ימות החמה לא יהא מגלח אחת לשלשים, הא לא אמר נזירות [עלי. זר]. אלל הריני נזיר כמנין ימות החמה חדא נזירות הוא קביל עליה כמנין ימות החמה עד עולם כדלעיל או לאידך לישנא שס"ה פעמים שס"ה ימים וכמנין ימות הלבנה?

רבי יהודה סבר לה כותיה בחדא ופליג עליה בחדא, סבר לה כותיה בחדא נזירות קביל עילוייה, ופליג עליה בחדא דאילו רבי יהודה שני ליה מונה דמנין שני ליה והוה כמ"ד נזירות עלי ורבי לא שני ליה מונה:

ת"ר הריני נזיר כל ימי חיי, הריני נזיר עולם, הרי זה נזיר עולם,

אפילו מאה שנה אפילו אלף שנים, אין זה נזיר עולם אלא נזיר לעולם דמא נזירות אריכא הוא דהוא, משום דאית ליה קיטמא כדאמרינן לעיל [ואינו מגלח ואינו מיקל עד יום מותו. תוס']:

ת"ר הריני נזיר ואחת מונה שנים כי אמר ואחת כמאן דאמר ונזירות

[איך יכול לומר כן] דהואיל ועייל נפשיה לנזירות, ואיכא למימר דמא נזירות אריכא כמנין חרדל קיבל עליו, לא מיימי קרבן מספיקא, דדלמא פגע לאיחוי חולין לעזרה [דלמא פגע בחולין בעזרה. זאה"מ], והלכך לרבי יהודה נמי לא מצי לסלוקי נפשיה מנזירות, דליימי קרבן, ומש"ה לית ליה תקנתא,

דתנן רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלשים יום, ואיזהו שמגלח אחת לשלשים יום, האומר [הרי] עלי נזירות כשער ראשי, וכעפר הארץ, וכחול הים,

[ומקשה] ורבי יהודה מי סבר לה כרבי [דהא נזירות אריכא קיבל על עצמו, ולא הרבה נזירות], והתנן הריני נזיר כמנין ימות החמה וכו' [לישנא אחרינא: כל' כל זמן שהחמה זורחת דהיינו עד סוף העולם] [מונה נזירות כמנין ימות החמה] שיהא מונה שס"ה נזירות, של שלשים, ונמלא שיהא נהג נזירות שלשים שנה, [לישנא אחרינא: כלומר כל ימיו יהא מונה נזירות של ל' ומגלח ומציא קרבן],

א"ר יהודה מעשה היה וכיון שהשלים מת באחד שאמר הריני נזיר כמנין ימות החמה, וכיון שהשלים נזירותו לסוף שלשים שנה מיד מת,

אא"ב נזירות של שלשים קא מקבל עליה כמנין ימות החמה, דיינו מטעמא משכחמ לה דכיון דהשלים מת [לישנא אחרינא: דכל קרבן וקרבן דמיימי לסוף תגלחת משיבי ליה כמשלים],

אלא א"א חדא נזירות של שס"ה קביל עילוייה וכל חדא וחדא מהו שס"ה ימים, וזריך דהוה נזיר שס"ה פעמים שס"ה ימים כמנין ימות החמה, וכדכרי רבי דאמר דאין זה נזיר שיהא מגלח בסוף שלשים אלא כל שס"ה ימים יהא נהג נזירותו [לישנא אחרינא: עד ימות עולם ואסור לגלח כל ימיו] מי הוה השלמה כלל בשני דרבי יהודה [פ'] אבל קודם המבול היה] מי הוה איניס דמי כולי האי, כשס"ה ימים [שס"ה פעמים] שזריך לנהוג נזירות בעצמו, אלא מדקאמר ר' יהודה כיון שהשלים מת ש"מ [ד]לא ס"ל כר', [לישנא אחרינא: הכא הא אכתי אילו הוה קיים הוה מיצעי ליה למיקס נזירות ועוד מי סבר לה כרבי],

[מלבד שהדבר מצד עצמו הוא תימא בעיני להעמים פירוש זה בדברי הגורד, לא ידעתי היכן נרמז דבר זה בדברי הגורד, עוד כתב פירוש אחר דהאומר הריני נזיר כמנין ימות החמה וכו' [כלומר כל זמן שהחמה זורחת] וגם פירשו הוא תמזה בעיני, ולא ראיתי לשום אחד מהראשונים ולא לאחרונים שיפרש כן. משנה למלך הל' נזירות פ"ג הל' יח וראה אורח מישור],

[בשלמא נזירות הרבה קביל עליה דכיון שהשלים מת כלומר נראה נופל בו לשון השלמה שהרבה נזירות שחיבוהו חכמים כיון שהשלים אותם מת, אלא אי אמרת חדא נזירות ארוך קביל עליה מי הוה השלמה כלל פ' מי שייך ביה לשון השלמה כלל והרי הוא נזיר נזירות אחת שלא יגלח כמנין ימות החמה ואין שייך בו לשון השלמה כלל. תוס'],

אבני חן על מסכת נזיר

אחרת דמי, [ואם הוסיף לומר] "ועוד" מונה שלש מזירות, [ואם] אמר
הריני נזיר ואחרי ועוד [והוסיף לומר] "ושוב" מונה ארבע,

[ומקשה] פשיטא? מהו דתימא ושוב כי כולוהו הא האזי דקאמר
ושוב, משמע כאלו אמר ושוב ליהוי עלי מזירות כי הך דאמרין והויא ליה
שית, קמ"ל דלא:

ת"ר [וראה ב"ב קסד:], הריני נזיר סומכוס אומר הן [L. una, E. one] [צריך לבטאו כמו "אן" ושמא אף כמו "אן" בפתח תחת הנו"ק*] אחת
[פ'] אם אמר הן הוא אחת כדאמרן בעלמא (שבת דף לא:): שכן בלשון יוני אחת
קורין הינ"א. תוס' [L.diagonalis E.diagonal] דייגון שתי [שתי רוחות],
טריגון [L.triangelus E. triangle] שלש, טטרגון [G.tetragonun, E. tetragon] ארבע, פונטיגון [L.pentagonum E.pentagon] חמש,
"הריני נזיר הן" חייב במזירות אחת, ואם אמר הריני נזיר דיגון מונה ג', טריגון
מונה ג', טטרגון מונה ד', פונטיגון מונה ה', שכן מונין כלשון יון, ואשמועינן
דנכל לשון יכול אדם לקבל עליו מזירות:

*[הערתקתי מאבני חן תמורה דף ז:]: בר קפרא = לאמר לא נ'אמר
בדברים נוטריקון לאמר, בי רב = לא [ו] אמור אמור להם שיש
איסור לאו דצדדים. רש"י פסחים מ"ב ע"א.
ובירוחן "סיני" סיון תמוז תש"מ עמ' קצ"א כתב וז"ל לפי הניקוד
שלנו שאנו מנקדים לאמר, פירושו של בר קפרא הוא קשה,
ופירוש בית מדרשו של רב הוא רחוק מאד מן הפשט, לפי הכלל
שלנו, שלא נמצא דבר בגמרא שאין לו פירוש פשוט, בדקנו את
הניקוד הקדום של התורה, בספרים שברשותנו לא מצאנו
"לאמר" בניקוד ארץ ישראל ראה להלן מה שהבאתי ממחזור ויטרי
אבל מצאנו קטע ידמיה כ"א א בניקוד בבלי, ושם לאמר והוא לאמר
בניקוד של טבריה. אפשר להניח, שבבבל ה"שוא" היה תנועה קצרה
מאוד, והמבטא העממי של המלה היה בהבלעת שוא ל'אמר,
במבטא הירושלמי של אותו הזמן תנועות הנוגעות זו בזו
נבלעות, על בסיס הניקוד הבבלי אפשר להניח, שגם רבי יהודה
וגם רב, תלמידים של רבי ורבי חייא בא"י, היו מבטאים ל'אמר
= ל'א או א'מר. ע"כ בירוחן סיני.

במחזור ויטרי בתחלת פירושו לפרקי אבות פרק א' בעמוד
הראשון שמפרש שם את דברי הגמ' בנדרים ל"ז ע"ב כתב שדורש
הפסוק בנחמיה ח' ויקראו בספר תורת אלקים וז"ל נפקא מינה
לפיסוקי טעמים ש"טעמי הנגינות" מה שאנו קורין טראפן הם
שנאמרו למשה מי תולש פ' תלישה קמנה או גדולה, ומי זוקף, ומי
יושב ומי עומד, ומי העולה ומי הורד ומי המונח, אבל סימני
הנגינות פ' הנקודות שבאים להבהרת המלה, סופרים הוא שתקנום,
ולפיכך אין ניקוד טברייני דומה לניקוד שלנו, ולא שניהם
דומים לניקוד ארץ ישראל, ומפני שהטעמים והנגינות
משתכחין הוא שתקנום, וסמכו על מה שאמר הכתוב עת
לעשות לה' הפרו תורתך תהלים ק"ט, ולפיכך לא ניתן ספר תורה
ליקד, שאע"פ שניתנו פסוקי הטעמים ונגינות הקריאה מסיני
במסורת, דכתיב ושם שכל נחמיה ח' על פה נאמרו, ולא בסימני

נקודה בספר,
וראה בקובץ "ירושתינו" ח"ב דף קנ"ה מאמר מהרב יעקב
לויפר, ביאור ארוך על מבטא התנועות],

ת"ר בית עגול שאין לו זיוות [דהואיל ואין לו ד' זיוות אין מבטא בנגעים
כדמסיק מקיר קירות והיינו טעמא דכולהו. תוס'] דייגון או בית דיגון שאין לו
אלא שתי זיוות, טריגון או טריגון שאין לו אלא שלשה, פונטיגון או פונטיגון
שיש לו חמש זיוות, אינו מבטא בנגעים אין מטמא בנגעים,

טטרגון [שכן תת בכתיב שתיים. מנחות לד:]: טטרגון שיש לו ארבע זיוות
מבטא בנגעים,

מ"ט למטה הוא אומר ויקרא יד (קיר. רש"י) קירות ואם פשה הנגע
בקירות הציט למעלה הוא אומר (קיר. רש"י) קירות והנה הנגע
בקירות הציט, מדהוה ליה למיכתב בחרויהו קיר דמשמע חד, וכמז קירות דמשמע
מרי הרי כאן ארבע אלמא ד' צעיין (כדמדכר) [כדמרגה. כר] להו בלישנא
דקרא, [ורש"י מוסיף, והא דכתיב] ומלאהין שפל מן "הקיר" לא קא חשיב אלא
הני דכתיב צה לשיני ימימי קחשיב:

פרק שני הריני נזיר

דף ט' ע"א

מהני*: [המשנה מדברת על מי שמקבל על עצמו נזירות, בדבר שלא שייך
בה נזירות] הריני נזיר מן הַגְּרוֹ גְּרוֹ ת' [תאנים יבשים, טריקענע פייגן]
ומן הדבילה [תאנים דרוסים יחד בעיגול. יבין] בש"א נזיר [כל דין נזירות
עליו. תוס'] דכיון דאמר הריני נזיר חל עליה מזירות, וכי הדך ואמר מן הגרוגרות
ומן הדבילה לא אמר כלום,

ובה"א אינו נזיר דכיון דאמר מן הגרוגרות, לא שייך שום מזירות בגרוגרות
ודבילה,

אמר רבי יהודה אף כשאמרו ב"ש [שחל עליו נזירות], לא אמרו
שהיה זו שום מזירות כלל [צומן שאומר הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה]
אלא באומר [כלבו. ר'] הרי הן עלי קרבן [ואז יהיה האיסור משום נדר
ולא משום נזירות],

[ס"ל לר' יהודה] דגם לב"ש אינו נזיר, רק פליגי באומר שהתכוון במלת נזיר,
שיהיה מופרש מהגרוגרות בקונם, דלב"ש אסור מהגרוגרות בנדר, ולב"ה מותר
בהן, מדקאמר לשון נזיר, ואין נזירות בגרוגרות. יבין],

אבני חן על מסכת נזיר

[ומקשה] ו[ל]בית שמאי נמי [למה אמרו שהוא נזיר, נימא] נדר ופתחו עמו הוא כיון דהאי נדר פתחו עמו, אמאי הו' נזירות כלל, הא פתחו עמו דאינו רוצה להיות נזיר אלא מן הגרוגרות, וכל היכא דפתחו עמו אפילו ר"מ מודה?

[ומתירן שלכן אמרו ב"ש שהוא נזיר] אלא ב"ש סברי לה כרבי מאיר, דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכיון דאמר ומש"ה כיון דאמר הריני נזיר, הוה ליה נזיר דאי [ו] כי קאמר והאי דלגמרי הכי אמר מן הגרוגרות ומן הדבילה, לאיתשולי הוא דקאתי דקאמר כשמרמי לא מרמי אלא מן הגרוגרות, ומיהו אפ"ה מותר ציין [לאו דוקא לאיתשולי דהא לא בא לשאלה, אלא מתחרט וחוזר בו כארם שבא לשאול לחכם על נדרו מחמת חרטה, שהחכם מוצא לו פתח וחרטה, והוי נדר טעות ובטל. תוס'],

[וממשיך לפרש דברי ב"ש] וב"ש למעמייהו דאמרי אין שאלה בהקדש דב"ש סברי אין שאלה בטעות להקדש [אם הקדיש דבר בטעות], ולא לטעות בזמירות דהקדש דמי, כדמכיל קדוש יהיה גדל פרע (במדבר ו) [פי' דאיתקיש נזירות להקדש. וראה תוס'] וכיון דאין שאלה בהקדש אין שאלה בנזירות,

ובית הלל סברי כיון דלא הוי כשאר הנזירין, שאין נזירין אלא מן היין אין שום נזירות חל עליו, דאית להו כר"ש דתנן לנסוק קמתי לה [ע"ב, תנו רבנן הרי עלי מנחה וכו'] ור"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבים [וא"ת למה הוצרך לומר ב"ה כר"ש, לימא ב"ה למעמייהו דאמרי יש שאלה להקדש? וי"ל משום דאבתי לב"ה נהי דנזיר מין לא הוי, נדור מיהא ליהוי מן הגרוגרות, להכי קאמר כר"ש דפוטר לגמרי שלא התנדב כדרך המתנדבים, שאם בא להיות נדור מן הגרוגרות הל"ל בלשון קונם כדרך הנזירים. תוס'],

דף ט' ע"ב

[ענין חדש] מתני' [דת"ק אמר דב"ש סברי נזיר, וב"ה אומרים אינו נזיר, ור"י סבר דב"ש סברי נדור, וב"ה סברי אינו לא נזיר ולא נדור], (דקמתי לנ"ה דאפי' נדור לא הוי) דלא כי האי תנא, דתניא רבי נתן אומר בש"א נדור מן הגרוגרות ונזיר מן היין וב"ה אומרים נדור [מן הגרוגרות] ואין נזיר [נמצא שמשנתנו חולק על ר' נתן בין בדברי ב"ש, ובין בדברי ב"ה],

[ומפרש מחלוקת ב"ש וב"ה לפי ר' נתן] ב"ש דסברי נדור מן הגרוגרות ונזיר מן היין סברי לה כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכיון דאמר הריני נזיר ה"ז נזיר, והוי נמי נדור מן הגרוגרות [פי' שגם גרוגרות לא הוציא לבטלה] וכו' יהודה דסברי לה [לב"ש] כר' יהודה דאמר [במשנתנו] שהיה בלבו וכו' שאסורין עליו כקדש, וממתי' [דלא כר' נתן, דהא במתני' קמתי דב"ש סברי נזיר וכו' לא],

וב"ה סברי לה כרבי יוסי [דבגמר דבריו אדם נתפס] [ויזה"א נדור] מן הגרוגרות ודבילה, ואינו נזיר מן היין, משום דנדר ופתחו עמו הוא, ומתניתין קמתי דבית הלל אומרים אינו נזיר, דצין לרבי יהודה צין לתנא קמא דידיה, אליבא דבית הלל אינו נדור ואינו נזיר [ולכן משנתנו דלא כר' נתן],

אלא לפי מה שאמרו [אלא שאמרו חכמים], שחוששין לדבריו [שחל נדר על הגרוגרות ודבילה], צומן שאומר [אם אומר עתה שהיה בלבו בזמן שאמר] הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה [שבנותי היה אז לומר], והרי הן עלי קרבן,

כלומר שאסורין עליו כקרבן שיהיה נדור מלאכול מהן, אצל משום נזירות אין חוששין צו כל עיקר,

[וא"ת והא איהו נזיר קאמר ואיך יהיה (נזיר) [נדור. תי"ט]? וי"ל דנזיר לשון הפרשה, וכאילו אמר הריני פרוש מן הגרוגרות. תוס']:

נב"מ: [שנינו במשנתנו] הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה ב"ש אומרים נזיר, ואמאי [ולדברי ב"ש אמאי הוי נזיר] צממיה, במדבר ו מכל אשר יעשה מוגפן היין אמר רחמנא דליהוי נזיר, אצל מגרוגרות ודבילה דלאו מגפן היין הוא, לא?

תירוצ' א': ב"ש סברי לה כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ב"ה סברי לה כרבי יוסי דאמר בגמרי דבריו אדם נתפס, תירוצ' ב': ב"ש סברי לה כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכיון דאמר הריני נזיר הו"ל נזיר, וכי קאמר מן הגרוגרות ומן הדבילה לאיתשולי הוא דקאתי, וסברי ב"ש אין שאלה להקדש, וב"ה סברי כר"ש, דתנן ר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבים,

א) [ומתירן] ב"ש סברי לה כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה [כגון אם אדם אמר] ערך כלי עלי, אדם יודע שאין ערך לכלי, ומייצ ככל דמי ערכו [פי' כמו שנמכר בשוק. אבנ]. אף [הכא נמין] כי אמר הריני נזיר מן הגרוגרות יודע הוא שאין נזירין מן הגרוגרות ואין מוציא דבריו לבטלה, ומקבל עליו נזירות גמורה,

וב"ה דאמרי אינו נזיר סברי לה כרבי יוסי צמס' תמורה צפ' כיצד מערימין (דף כה) דאמר בגמרי דבריו אדם נתפס וכיון דאמר צממר דבריו מן הגרוגרות ומן הדבילה תפוס לשון אחרון, ולא חיילא עליה כלל,

[חידושי הריב"ן] וא"ת הא אמר ר' יוסי דאף צממר דבריו אדם נתפס ומדקאמר "אף" ליהוי נזיר משום דתפוס לשון ראשון? הא ל"ק דהיכא א"ר יוסי אף צממר דבריו אדם נתפס, כגון שהיתה לו צממת חולין, ורוצה להמיר אותה על שמי צממת קדשים שלפניו, אחת עולה ואחת שלמים, ואמר זו תמורת עולה ותמורת שלמים, דכיון דאפשר לקיים דבריו הראשונים והאחרונים תמכר, ויצא בדמי חניה עולה ובדמי חניה שלמים, [התם] אמרינן דאף צממר דבריו אדם נתפס, שכן היתה כוונתו מתחלה לכך, לשם עולה ולשם שלמים, אלא שלא היה יכול להוציא את שניהם מפיו צבת אחת, ואמר צו אחר זו, אצל גבי נזירות ליכא למימר הכי,

והאי נדר ופתחו עמו הוא [ו?]הוה ליה האי נדר ופתחו עמו [הוא], שלא הוי אלא מן הגרוגרות, והואיל דלא חייל עליה נזירות צממר דבריו, אין בדבריו כלום ואינו נזיר כלל,

אבני חן על מסכת נזיר

[ומתריץ] הדר ביה חזקיה דאמר לעיל כ"ש היא (דלא אמרי כ"ש מן הגרוגרות הוי נזיר ?) [פי' שעדיין מוקי לה כב"ש, אבל לא מן הסברה שאמר מתחלה. וראה נוסחת הריב"ן].

[פי' ממאי דאוקי לה מתני' דמנחות כב"ש ומוקי לה כרבי יוחנן ובאומר. תוס', ורש"י לא פירש כן].

אלא טעמא דמוקי לה כב"ש, דסבר לה כרבי נחן כלישנא בתרא דאית להו לז"ש דנזיר ואינו נזיר, כר' יהודה דאמר באומר [שהיה בלבו ש] הרי הן עלי כקרבן, דגרוגרות ודילה כולהו בני נדר נינהו, וכי היכי דלהלן אמרי כ"ש דהוי נזיר משום דבני נדר נינהו הכא נמי כי אמר מן השעורין הואיל דבני הקרבה נינהו צמנחת העומר וצמנחת סוטה להכי הוא דאמרין דמציא מן החיטין,

[ומקשה] ואמאי הדר ביה חזקיה מההיא, לוקמא כמעיקרא כת"ק דאמר האומר מן הגרוגרות הוי נזיר גמור, אע"ג דנזיר אין אסור בגרוגרות, ולוקמא למתניתין דמנחות באומר הרי עלי עדשים מציא מן החיטין אע"ג דעדשים אין ראויים לגבי מוצת, מידי דהוי אגרוגרות לגבי נזיר דהוי נזיר גמור?

[ומתריץ] אמר רבא מתני' דמנחות קשיתיה [לחזקיה], אם איתא דלית להו לז"ש נזיר ואינו נזיר,

[ומפרש מאי לית להו] דלא סגינא להו כר' יהודה דאמר באומר הרי הן עלי קרבן, דגרוגרות ודילה בני נדר נינהו,

אלא [ב"ל ד] נזיר הוי, וכי היכי דלהלן אמרי כ"ש דכי אמר הריני נזיר מן הגרוגרות הוי נזיר מן היין, גבי מנחות [נמי. זכ].

[א"כ קשה] מאי איריא דתני מן השעורים דאמר [שנדר להביא מנחה] מן השעורין דהוי דבר הראוי לגבי מוצת, ליתני מן העדשים דהא עדשים לגבי מוצת כגרוגרות לגבי נזיר דמי,

[כלומר אי מתניתין [דמנחות] בבית שמאי וממעם דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ליתני עדשים דהוי רבותא מפי. תוס'].

אלא מתני' דמנחות כב"ש, ולא תני זה מן העדשים, אלמא דלא הוי טעמא דציא מן החיטין אלא משום דהתנדב מן השעורין דבני הקרבה נינהו, ודכוותה נמי גבי נזיר כי אמר הריני נזיר מן הגרוגרות לא הוי נזיר אלא נזיר, משום דבני נדר נינהו,

אלא סבר חזקיה כי קאמרי ב"ש התם כרבי יהודה (לז"ש) [דכ"ש] אית להו כר' יהודה, ומתני' דמנחות כב"ש ולא כב"ה כלל, דאי כב"ה [במשנתיו] הא אמרי דאפילו נזיר לא הוי משום דצלשון נזירות קא נדר, הכא נמי כי אמר מן השעורים לא יציא מן החיטין שלא התנדב כדרך המתנדבין,

ורבי יוחנן אמר אפילו מן העדשים יציא מן החיטין,

[ומקשה] והא רבי יוחנן הוא דאמר באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא נדרתי כך אלא כך [והא א"ר יוחנן כו']

לישנא אחרינא אמרי לה, רבי נתן אומר בית שמאי אומרים נדרור ואינו נזיר ותנא קמא דר' יהודה אמר דנזיר [שהוא נזיר גמור] אליבא דז"ש, והיינו דלא כרבי נחן, ובית הלל אומרים לא נדרור ולא נזיר, ב"ש כרבי יהודה [במשנתיו] וב"ה כר"ש [שלא התנדב כדרך המתנדבים],

[המנחות אינן באות רק סלת מחיטין או משעורין [מנחת העומר, ומנחת קנאות] עשרון סלת או כמה עשרונים, ואין לך מנחה פחותה מעשרון ולא יתירה מששים עשרונים, ולכל עשרון כשצריך שמן צריך לוג שמן, וכל מנחה שצריכה לבונה, אין נותנין לכל המנחה יותר מקומץ לבונה אפילו הוא מהרבה עשרונים, ראה חומר בקודש פרק שני אות לט],

תנן התם [במנחות קנ.] האומר הרי עלי מנחה [מנחת נדבה] להביא מן השעורים יביא מן החיטים [שרק מנחת העומר ומנחת קנאות בא מן השעורים], קמח [מנחה בא רק מן הסולת] יביא סולת, או שאמר הרי עלי מנחה שלא בשמן ולבונה, יביאנה בשמן ולבונה, חצי עשרון יביא עשרון שלם, עשרון ומחצה יביא שנים, ר"ש פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבים,

מאן תנא דכי אמר הרי עלי מנחה מן השעורים מביא מן החיטים? אמר חזקיה במחלוקת שנויה וב"ש [של משנתיו היא], היא,

[וממשיך] לאו אמרי ב"ש כי אמר דאע"ג דלא קביל להיות נזיר, אלא מן הגרוגרות ומן הדבילה, הוי נזיר מן היין, הכי נמי כי אמר מן השעורין מביא מן החיטים מיימי לה מסולת של חיטים כהלכתה,

ורבי יוחנן אמר אפילו תימא דברי הכל דאפי' כ"ה מודו צהא דיציא מן החיטים, אע"פ שלא התנדב אלא מן השעורים [דר' יוחנן מוקי לה] באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא נדרתי כך אלא כך כגון שאמר לך התנדבתי שעורין, שהייתי סבור שמציאין מנחה מהן, אבל אילו הייתי יודע שאין נודרין אלא חיטין לא נדרתי שעורין, הלכך גמר צנפסיה לאיתוי מידי דבר חיצון, להכי יציא מן החיטין,

[דברי ר' יוחנן הם "חידוש גדול", וזה ישנה כל דיני נדרים, וראה במשנה למלך הלכות נדרים פ"א הל' ו'].]

אמר חזקיה לא שנו אלא שאמר מן השעורים, אבל אמר מן העדשים שאין צמניו קרב לגבי מוצת לא מיייתי ולא כלום,

מכרי חזקיה כמאן מוקים לה למתני' דמנחות בבית שמאי [שכן אמר הוא עצמו בגמ' לעיל בסמוך, שהמשנה במנחות איתא כב"ש במשנתיו], והא עדשים לגבי מנחה כגרוגרות לגבי נזיר דמו, וקאמרי בית שמאי הוי נזיר וכי היכי דהתם אמרי צית שמאי דהוי נזיר, הכא נמי כי אמר מן העדשים יציא מן החיטין [ולמה אומר חזקיה שמן העדשים לא מיייתי ולא כלום?]

אבני חן על מסכת נזיר

הריני נזיר ממנה [פי'] מנצרה **אם עומדת** אם [מתקיים] מחשבתה שמהא עומדת [רק] מאליה, אלא **אני** אני אלך ואעמידנה [ועמדה מאליה. זר],

[ראה באר משה, ובמעשה רוקח שמופרשים המשנה ע"פ קבלה, שפרה נקראת שכינתא עילאה. בה]

[ואין חילוק בין פירוש רש"י לפירוש התוס' אלא במה ששפט הנזיר בדעת הבהמה, דלדעת רש"י הבין הנזיר שהבהמה סבורה [שהיא יושבת כל כך בחוקה] שאינה עומדת ע"י אדם [שלא יכול אדם להעמידה בבח], ורצה לצחק בה, ואמר הריני נזיר אם היא תעמוד מאליה כמו שהיא סבורה [פי'] שתעמוד כשתרצה], אלא אני אלך ואעמידנה [בבח]. משנה למלך על הרמב"ם פ"ב מהלכות נזירות ה"ח],

ושני פירושים דלהלן שונים קצת מפרש"י:

[שהיתה פרה רבוצה, והוא [האדם] נגש להקימה, ואמר, אמרה פרה זו, [כמו ואמר] המן בלבן, ואפילו במה שאינו חי ומדבר שייך לשון דיבור ומחשבה, כמו פצחו הרים רינה, תחום אמר לא כי הוא, השמים מספרים, ויום ליום ימות, והאניה חשבה להשבר], והכי נמי ר"ל פרה זו כשרואה שאני רוצה להקימה, חושבת שהריני נזירה [במפק הי"א], ר"ל שאני אהיה נזיר מבשרה אם עומדת מעצמה, שלא אקימה אני, ואני משיב, [אני כמו האתה זה בני עשו ויאמר אני], ר"ל אני מרוצה בכך להיות נזיר מבשרה אם לא אעמידה, רק היא תעמוד מאליה, ונגש להקימה ועמדה מאליה, וכן בדלת ונפתח מאליו. יבין # פי' שהפרה חושבת שהאדם אומר שהוא נזיר אם עומדת הפרה מאליה, והאדם ממשיך לומר "ואני" שאני מסכים למוחשבת הפרה],

[כי דבר זה הוא אם היתה פרה רבוצה לפניו ונמנעה מלעמוד, וכן דלת סגור ונתקשה בפתיחתו, ואמר האדם הוזה הרוצה פתיחת הדלת הוזה או העמדת פרה זו, אמרה הפרה הזאת [כך אומר האדם] נזירה אני אם עומדת אני, על דרך המליצה בדרך שאומרים בני אדם בזמננו זה על הרבה מן הדוממים [פי'] מלשון דומם צומח וכו'] אם נתקשה לו איזה פעולה בהם, נשבע דבר זה שלא ייעשה [פי'] האדם אומר על דומם למשל על הפרה "כנראה כאילו הפרה עשתה שבועה שלא תעמוד", וכך בלי ספק היה גם בזמננו במינים אלו שמושם מרובה בין בני אדם. פירוש המשניות להרמב"ם קאפח],

[והלכו] ז"ש לשיטתו [כן הוא לשון הגמ' לקמיה] דאמרי כי אמר מן הגרוגרות [הגם שאינם מהדברים שנוזר אסור בהם] הוי נזיר, הכא נמי כי אמר הריני נזיר [מן הפרה] הוי נזיר, וכי אמר מנצרה לאיתשולי קאתי ואין שאלה צנזר,

וצ"ה אמרי אי אמר מנצרה כגרוגרות דמי ולא הוי נזיר,

אומר הדלת הזה [שקשה לפותחה], [הדלת לשון נקבה כדכתיב משלי כו יד הדלת תסוב על צירה, ועצל על ממתו. ר', וראה בתיו"ט שהביא משם אבן עזרא כל אשר אין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו, פי' שבא בין בלשון זכר ובין בלשון נקבה. וראה רש"י], **הריני נזירה אם נפתח** [הדלת מאליה, אלא] **אני** [אפתח הדלת, ונפתחה הדלת מאליה],

בש"א נזיר, ובה"א אינו נזיר,

[הגם שר' יוחנן לא אמר בפירוש דלא מיירי מתני' בערשים, יש לדייק מדבריו דלא מוקי למתני' דמנחות בערשים] וכדמוקים לה כנגון דקא טעי [הרי שמדבר באופן שיכול למעות, ואי בערשים אין טועין בו], אלמא דצמידי טעי זה כגון שעורין, משום דנמי הקרבה נינהו [קא מוקי, ר' יוחנן] מתני' דמנחות, אכל לא צעדים,

דאט"ג דאמר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא משגמין ציה, דסתמא דמילתא דנשעורין הוא דקא טעי אכל לא צעדים [פי' שכל אחר יודע שמנחות בא מן סלת חמין או שעורין ולא טעי כלל בערשים]?

[ומתריץ דלעולם אמר ר' יוחנן דאפילו בערשים חל הנדר, ומביא מן החמין, אלא ר' יוחנן] **לדבריו דחוקיה הוא דקאמר** קא"ל ר' יוחנן [לחוקיה], והכי קא"ל את מ"ט קא הדרת כך, **משום דלא קתני** ציה [במשנה] **האומר הרי עלי מנחה וכו'** [מן הערשים],

דלמא לא מיבעיא קאמר, לא מיבעי' דלא מימא כי אמר מערשים [ויהיה ההלכה] **דמייתי מנחה מעלייתא** [מסלת חמין], משום דאיכא למימר דכי אמר הרי עלי מנחה, מנחה מעלייתא קבל עליה, והא דאמר צמר הכי מן הערשים משום **דאיכא למימר מיהדר הוא דהדר ביה** דקא צעי למיהדר ציה קאמר, דמידע ידע דמן הערשים אין מציאים כלום, והכי לפטור עצמו קאמר **ותפוס לשון ראשון** ויציא מן הסיעין,

אלא כי אמר מן השעורין ודאי דהכי קאמר ודאי דלית לך למימר הכי [שרוצה לחזור בו] דהואיל וצמידי קריצין [אמרינן] דלהקריב קאמר, והכי קאמר **אי קרשה כמנחת העומר** אם אפשר דקדשה כמנחת העומר,

דף י' ע"א

או כמנחת סוטה תקדוש ומיימין לה מן השעורין, ו אי לא לא מיימין.ק. [ע"ב צ] כלל,

קמ"ל דאפ"ה דמייתי יצא מן החיטים ולעולם לא מצינו למידק מתני', דכי אמר מן הערשים לא מיימין ולא כלום [אלא כר' יוחנן שגם בערשים, יביא מן סלת חמין]:

מתני': [כל המפרשים מסבירים לשון המשנה כלשון קצרה, שלא נתפרש בה כל הענין בשלימות, שכיון שמביאים דבר מלשון בני אדם ההמוניים, אין לשונם מדויקת דיטב. שט],

[והתפא"י ביבין בסוף המשנה כתב וז"ל כך נ"ל פי' משנה חמורה זאת, וברוך המגלה תעלומות, לעינים עמומות], [וסוף דבר צריך להבין למה שנה המשנה הדין במשל של פרה רבוצה ? וראה תוס' לקמן י: ד"ה ב"ש],

[לפי פשוטו פי' המשנה שהפרה אומרת הריני נזירה, והגמ' מקשה ע"ז פרה מי קא מישתעיא, ו] נגמרא ממרזינן כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו, ו **אמר** [האדם] כמדומה לי [ש]אמרה פרה זו כסנזיה פרה [וז] שאינה עומדת לעולם ע"י אדם [בבח אלא כשתרצה תעמוד מאליה], [והאדם ממשיך] **הריני נזירה**

אבני חן על מסכת נזיר

והלכו ב"ש לשיטתן וב"ה לשיטתן, בית שמאי דאמרי מן הגרוגרות ומן הדבילה הוי נזיר [כדאמרינן לעיל מ. דס"ל שאין שאלה בנזירות], הכא נמי כי אמר [הריני נזיר] מבשרה הוי נזיר, וב"ה אומרים לא הוי נזיר,

והא אמרוה ב"ש # [עיקר החידוש הוא בדברי ב"ש דאמרי שהוא נזיר אף בלשון זה, אבל מה שאומרים ב"ה אינו נזיר אינו חידוש כל כך] חדא זימנא דאם אמר הריני נזיר מן הגרוגרות דהוי נזיר, וה"ה נמי לבי אמר הריני נזיר מבשרה ל"ל למתניה?

אמר רבא תרתי תלת [תרתי תלת, יש לשון זה גם עירובין לו], [סוכה כו.], [גיטין יט:] ב"ב כמ., ע"ז עה., חולין גג., # ואין הפירוש דומה בכל המקומות, אבל הלשון כאן צריך ביורור שהרי יש כאן שלשה בודאי] קמני, פרס דלת וגרוגרות וכולהו לריכי וכו' [תרתי תלת. כלומר בב' בג' מקומות בגרוגרות ובפרס ובדלת. תוס'],

וכן תני ר' חייא [בברייתות שלו כל ה] תרתי תלת, וכן א"ר אושעיא [בברייתות שלו] תרתי תלת,

וצריכי דאי איתמר בהא [דהיינו ב] גרוגרות ודבילה, התם הוא דאמרי ב"ש הוי נזיר משום דמיחלפן בענבים דפירא דפירא מיחלף, ולית להו לציט שמאי דכתיבי כתיבי נזירות כזירות, [מדמני] [כדקמני. אמ] צציימא [בתוספתא וז"ל שם בתחלת פ"ב דנזיר בית שמאי אומרים כנויי כנויין אסורין, כיצד? אמר הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה],

[פירוש אחר], [דתרומותיו פירי יניחו ושמא בדעתו היה לומר ענבים ועלה בפיו גרוגרות. תוס'],

[ועוד פירוש:] [דמיחלפן בענבים, מצד שהם דברים המשכרים מה שאין כן בבשר. מאיר],

אבל בשר בענבים לא מיחלף,

ואי איתמר בשר [פרה] למדיה, ה"ה הכא הוא דאמרי ב"ש הוי נזיר בבשרא וחמרא דצשרא וחמרא אורמייהו דאינשי דאמרי צהדי דדדי, ואמטו להכי איכא למימר כי אמר מבשרה כמ"ד [פ' באילו אמר] [מיי] [מענבים] דמי,

[ובשר וחמרא זו היא עיקר הסעודה ומיחלף בלשון בני אדם זה לזה. תוס'], [מצוין הן בידר [בדרכיב זוללי בשר וסובאי יין ועבדי אינשי דמטו ומחלפו להו. ר'],

אבל גרוגרות ודבילה לא דלא צהדי יין מינה, אימא דלא מיסוי להו שם כתיבי קמ"ל,

ואי איתמר הני תרתי הני הוא דקאמרי בית שמאי [דהוי נזיר], אבל דלת אימא מודו להו לכית הלל [שאינו נזיר, שאין שום דמיון בין יין וכו' לדלת],

ולגבי דלת כגון שהיה דלת נעול לפניו, ואמר כמדומה אני שסכור הדלת הזה שאין נפתח ע"י אדם, הריני נזיר מנסקרו אס מתקיים מחשבתו שיפתח מאליו, ונפתח מאליו,

וב"ש הלכו לשיטתן דכי אמר הריני נזיר הוי נזיר דאין אדם מוציא דכריו לצטלה, וכי אמר מנסקרו לאימשולי הוא דלמי, ואין שאלה צמיר, [ואליבא דב"ה לא הוי נזיר],

אמר רבי יהודה אף כשאמרו ב"ש [שהוא נזיר] לא [אמרו] צ"ש שיהא נזיר [כלל] ואינו נזיר אלא [שהן] לא דכרו אלא לענין נדר באומר הרי פרה זו עלי קרבן שאם אמר הריני נזיר מבשרה, והרי פרה זו עלי [באיסור] קרבן אם עומדת היא מאליה, [ועומדת] [ועמדה] מאליה, דהוי נזיר הימנה, ואינו נזיר:

[ראה יבין דלפי פירושו יש ג' חידושים במשנה זו, א' שלפי פירושו אין האדם אומר רק "ואני" ובוה הוא נזיר אליבא דב"ש, ב' שהגם שלא נזר רק מבשרה יהיה נזיר, ג' אף שלא פירש באיזה תנאי יהיה נזיר, עכ"פ מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, מדינא להקימה בכח, וודאי כוונתו שמקבל נזירות אם לא יקימנה הוא, והרי קמה מאליה, ומחשבה שניכרת מתוך מעשיו בצירוף הדיבור שאמר מועיל מדאורייתא, # ולפי פירוש רש"י ליתא לחידוש הראשון, דהא מפרש ש"האדם" אומר הריני נזירה, אבל חידוש ב' הוא גם לפי רש"י, וכן חידוש ג' יהיה גם לפי רש"י שהרי אינו אומר בפירוש מה הוא התנאי],

[ראה שם שאינו רגיל בתוס' הר"ר יוסף איש ירושלים],

נב': פרה מי קא מישתעיא [הוא הדין דמצי למפרך מדלת. שטמ"ק], [לכאורה הקושיא דלפי פשטות לשון המשנה משמע שהבהמה נודרת נזירות, וע"ז מתרץ רמב"ם דמיידי בבהמה רובצת והאדם אומר], [וראה מהרש"א פסחים קיח: ד"ה דגים שבים "דגים לאו בני דיבור הם"]?

[וכן כלשון זה חולין סד: ביצה בת מימר שירה היא !]

[תמיהני דלא קשה ליה אלא דפרה לאו בת דיבור הוא, משמע דכי הויא בת דיבור ניחא, והא תקשי ליה טפי אפי' הויא בת דיבור כאתון דבלעם למה יתא האדם נזיר על ידה, מי עדיפא מבן אדם, וכי אדם מתחייב בנזירות ע"י דיבורו של חברו? יעב"ץ],

אמר רמי בר חמא הכא במאי עסקינן כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו, ואמר [האדם, ולא כמשמעות המשנה שהפרה אומרת] כסבורה פרה זו היינו דקמני "אמרה פרה", שכן מצינו (מה)מחשבה שהוציא[ה] הכתוב בלשון אמירה, כגון וזכר אמת בלבו (תהלים טו) ויאמר עשו בלבו (צרכשית כו) [וכן והאניה חשבה להישבר יונה א ד] אינה עומדת [ע"י אדם, וזה פירושה של המשנה "אם עומדת"], [והאדם משחק בה ואומר, שלא יהיה כמו שחושבת הבהמה, ו] הריני נזיר מבשרה [מורה ג. צר"ה"א יתירה, משמע הימנה אם עומדה מאליה] [אלא הוא האדם יעמידנה], ועמדה מאליה,

אבני חן על מסכת נזיר

2) אלא אמר רבא כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו @ ואמר כסבורה פרה זו שאינה עומדת לעולם, לא מאליה ולא ע"י אדם,

דף י' ע"ב

ואמר הריני נזיר מיין אם "לא" עמדה [פי' אם לא אעמידנה] וממני דקמני אס עומדת הכי משמע, היא סבורה שהיא מתעכבת שם, הריני נזיר אס מתקיים מתעכבת שהיא עומדת שם, אלא אני אעמיד[נה] ועמדה מאליה [ראה תוס' ד"ה אימא, על טעם לשון זה].

וממני ליכא לאקשוי השתא כדמקשין לעיל, מידי אס עמדה מאליה קמני, דהא רבא גופיה לא שני ליה הכא צין עמדה מאליה, צין עמדה ע"י אחרים [וראה תוס' ד"ה ואמר],

@ לא אצטריך למימר [פי' לא היה צריך לתרין] אלא הריני נזיר, אלא משום דמשני לעיל מנשרה, אמר הכא מיין לאפוקי משניא קמייתא [דרבא],

וכהא פליגי ד בית שמאי סברי תורפיה [גלוי דעתו, כמו מניחה במקום התורפה ותורף שהוא גלוי השמר ועיקרו. ר', וכע"ז בתוס'] דהאי גברא עיקר של זה לא הוה אלא, משום אוקמה בידיה הוא אדעתא דלחוי לוקיס לה בעל כרחא, והאי דקאמר אס לא עמדה אס לא אעמיד[נה] דמשמע, [פי' ב"ש סבירא להו כי אמר האדם כי האי לישנא דעתו לומר כן, העולם סבורים שהפרה רבוצה כל כך בחזק שאין אדם יכול להעמידה, הריני נזיר כלומר אע"פ שאין רצוני להיות נזיר דמריהא לי, הריני נזיר אם אס לא עמדה וכו'. תוס']

והא לא אוקמה והלכך כיון דלא אוקמה הוי נזיר, [פירוש ראשון:] דלקמיה מוקי לה # [?].
[ראה אריכות בנוסחת הריב"ן על הגליון],

ובית הלל סברי משום דרביעא הוא והא קמת,

[וא"ת והשתא נמי תקשי מידי אם לא עמדה קתני? וי"ל דכמה משניות משובשות ומשנינן להו בחסורי מחסורא דהא תולה רבא פלוגתא דתנאי בעמידת הפרה, וא"א לו לפרש פלוגתא דתנאי בעמידת הפרה אם לא יוסיף "לא" בגירסת המשנה והוי מוכח דחסר "לא" כאן, דאי אפשר לו לפרש פלוגתייהו בענין אחר. תוס']

[וא"ת ולפרוך ליה בהדיא למה לי פרה רבוצה לתנא זה אם עמדה מאליה, ליפלוג בהדיא בגודר בנייר מן הבשר אי חייל עליה נזירות. תוס' עיי"ש],

אי הכי אימא סיפא, אמר רבי יהודה אף כשאמרו בית שמאי לא אמרו אלא באומר הרי הן עלי קרבן, פרה מי קא מתפס בה מירי [דהא רק אוסר יין על עצמו] @ [אי הכי אימא סיפא, אמר ר' יהודה וכו'. תנן] וקא מהדר ליה רבי יהודה למנא קמא לא כשאתה סבור דמתפס דפרה ליהוי נזיר כך אמרו ד"ש, אלא אף כשאמרו ד"ש דמתפס דה לא

ואי תנא דלת בהא קאמרי בית הלל [שאינו נזיר], אבל בהך תרתי אימא מודו להו לבית שמאי, קמשמע לן דלא,

[ומקשה] אמר רבא [לרמי בר חמא] מי קתני אם עמדה מאליה אס עומדת סתם קאמר, צין מאליה צין ע"י אחרים,

[הא אמרת דעיקר חידושא דמתניתין הא דתנן רבוצת פרה לאשמועינן דוקא עמדה מאליה, וא"כ ה"ל למתני בפי' עומדת מאליה, וליכא לפרש בין עמדה מאליה בין עמדה ע"י אחרים [פי' שעשה תנאי רק אם תעמוד הפרה],

דא"כ אמאי תנא כלל רבוצת פרה, ליתני האומר הריני נזיר מבשר פרה, ועוד דבר ברור הוא שתעמוד ע"י עצמה או ע"י אחרים, ומה לו לתלות נזירות במאי שהוא יודע בבירור, אם הוא רוצה להיות נזיר יאמר בלא תנאי הריני נזיר. ר']?

1) אלא אמר רבא [שמא כל החידושים שתירץ הש"ס בשם רבא לא תירץ מעולם וכו' כי אם תירץ האחרון. תוס' ע"כ ד"ה אימא עיי"ש] כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו כלומר שהיתה פרה רבוצה לפניו, ואמר כסבורה פרה זו שאינה עומדת, [והפרה חושבת על עצמה ש] מ[ת]עכבת אני כאן שלא אעמוד לעולם, ואפילו על ידי אדם,

ואמר הרי עלי קרבן כלומר שהזיר עצמו [ממנה. זמ] אס לא יעמידנה, [ועמדה מאליה. אולי מחקו אותה שלא רצו לומר תנאי שאינו תלוי בו] # [דברי הרש"י כאן הם קשים ויותר נוח דברי התוס' שאמר שהפרה יהיה לו קרבן נזירות, כמו שפירש רש"י להלן, שהיו רגילים להביא נדרים ונדבות יחד עם קרבנות נזירות],

@ ואמר לנו המור"ה, אע"ג דלא תני לה רבא דהדיא צהך קמייתא, צאס לא עמדה ועמדה מאליה, דצדין הוא דהוה ליה למיתני הכי דקאמר לה נמי צאדיך תיכונא דמתר לה, אלא אמורא דמסדר הש"ס כיון דשמעיה לרבא דאמר מילתא דאית צה פירכא, לא אנומיה [ה] לסיימיה למילתיה ופריך ליה דפריך, צשלמא פרה צת קרבן היא והדר מחליף שיטתו, דמעיקרא (ד?) מוקי לה צכגון דאמר הרי עלי קרבן, והדר מוקיס לה צכגון דאמר הריני נזיר מיין ומסיים למילתא,

[בתוס' פירשו שלא סיים רבא עדיין את דבריו, דלא שבקיה לסיימוי למילתיה עד דפרך ליה],

בשלמא פרה בת קרבן היא @ צשלמא לגבי פרה מניח מוקמת לה, צכגון דקאמר הרי עלי קרבן דהוי נזיר, (ד)הואיל דצת קרבן היא, כלומר דקא שייכא צכלל קרבן, אע"ג דצקרבן נזיר לא שייכא, איכא למימר כאומר הרי עלי קרבן נזירות דמי, והוי נזיר,

אלא דלת בת קרבן היא [בתמיה] לגבי דלת היכי קיס להו לצ"ש הכי, צשלמא גבי גרוגרות איכא למימר הואיל ופירי הוא מיתלפי צעננים, ויש צלשון הזה לשון נזירות, אלא לגבי דלת כי קאמר הרי היא עלי קרבן אס לא נפתח, מי שייך צקרבן נזירות כלל?

אבני חן על מסכת נזיר

ואפי' לר"ש [שם] דאמר עד שיזיר מכולן, הכא מודה כיון דלא הוזכר בהדיא יין, דלא גרע מדדות נזירות. ר' [ה"ז] נזיר [כל דין נזירות עליו. תוס'],

מעשה באשה אחת שהיתה שיכורה [קצת, אבל אם היתה כשכרות לוח אין בדבריה כלום. ראה יבין, ושכור נדר נדר אם לא הגיע לשכרות של לוח. שטמ"ק] ומוזגו לה את הכוס ואמרה הריני נזירה ממנו, אמרו חכמים כיון דשיכורה היא ואינה זקוקה לשמיה, נראה דהנזיר [ש] לא נתכוונה זו אלא לומר שלא נתכוונה זו לקבל עליה (זה לשם) [שם] נזירות, אלא לומר הרי הוא עלי קרבן יאסר עלי כוס זה כקרבן, ואינה אסורה אלא כוס יין זה בלבד:

נמ': מעשה לסתור [והולך ומפרש], אמרת רישא הרי זה נזיר [גמור], והדר תני מעשה באשה אחת, אלמא בהאי הוא [כוס זה] דאסור, הא יינא אחרינא שרי?

חסורי מיחסרה והכי קתני, מוזגו לו את הכוס, ואמר הריני נזיר ממנו [מכוס זה] הרי זה נזיר, ואם שיכור הוא ואמר הריני נזיר ממנו אינו נזיר [פ' שדרך בני אדם להפציר בשכור שישתה] [להפציר בשכור להוסיף על שכרותו. ר' [ה"ז] ועתה אינו רוצה לשתות ואומר נזיר הוא לסלק מעלי, שאם לא יאמר נזיר הוא ירא שיביאו לו כוס אחר לכך אומר נזיר לסלק לגמרי מעליו, אבל כשאינו שכור אין דרך להפצירו ולכך אומר נזיר מכולהו. תוס'], מ"ט כמאן דאמר הרי עלי קרבן הוא,

[בפירוש רש"י כאן מדבר בלשון נקבה # מסתמא משום המעשה שהיה ב"אשה אחת", וראה ב"ח שמהפך כל הלשון ללשון זכר] וב"ת לימא הכי אי לא דנתכוונה לקבל עליה נזירות, אלא להיות נידורה ממנו, לימא הכי צהאי לישנא [דאמרת] הרי הוא עלי קרבן?

להכי הוא דלא אמרה הכי **סבר מיתין לי אחרינא ומצערן לי** דסברה אי אמינא הכי, סבירא להו שלא אסרתי עלי אלא כוס זה בלבד, ומימיו לי כוס אחרינא, ואמרי לי אשקי וקא מצערין לי דשמיני אנא, ולא מצינא למשמי לי, אימא להו **הא מילתא דפסיקא** להו אימא להו צהאי לישנא דפסיקא [דפסיקא בנו"ן פירושה דפסיקא, ואפ"ו גם בלשון הגמ' היה צ"ל כן] להו מילתא, דהואי אסירא נמי כנסא אחרינא ומו לא מיתין לי, **ומעשה נמי באשה אחת** [ובי']:

מהני': (1) הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין, ומיטמא למתים [שלא רצה לקבל עליו נזירות לאיסור שתיית יין, ולאיסור ליטמא למתים, אבל] וקיצל עליו את השאר הרי זה נזיר ואסור בכולן שכל דקדוקי נזירות עליו,

[ג' דלא זו אף זו קתני, דרישא שהוא יודע שנוזר אסור ביין ודאי אמרינן דאין נזיר לחציאין, ואסור בכולן, אבל בסיפא הוי כמו נדר בטעות, דאילו היה יודע שנהנוזר אסור ביין לא היה מקבל נזירות. ר' [ה"ז],

(2) אכל אס אמר יודע אני שיש נזירות שיש מיזר צעולס [לגבי שאר

אמרו אלא צאומר הכי פרה זו עלי קרבן, דהוי נזיר ואינו נזיר אכל דלתא לא פליגינן צ"ס ל. תנן] ר' יהודה, דהא לא שייכא לישנא דנזירים גזי דלתא כלל [ותימא שהרי כל דבר שבעולם יכול לאסור על עצמו בנדר. רצ"ע במ],

(3) אלא [אמר רבא] כגון דאמר הריני נזיר מבשרה, אם לא עמדה, ועמדה מאליה,

בית שמאי סברי תורפיה דההוא גברא משום אוקמה בידיה הוא והא לא אוקמה עיקר של זה לא הוה אלא אדעתא דהיה לוקים לה בעל כרחא והאי דקאמר אס לא עמדה אס לא אעמידה צמשמע, והלכך כיון דלא אוקמה הוי נזיר,

ובית הלל סברי תורפיה דהאי גברא משום דרביעא והא קמת טעם משום דקמת, לא הוי נזיר, הא אס לא קמת הוי נזיר,

[ומקשה] וב"ה [ובי] סברי אי לא קמת הוי נזיר, והאמרי מבשרה לא הוי נזיר [האמרת] לנ"ה דכל היכא דאמר הריני נזיר מצברה לא הוי נזיר, דומיא דמ"ד הריני נזיר מן הגרוגרות דלא הוי נזיר?

[ומתריץ] לטעמייהו דב"ש קאמרי, לדידן אפי' לא קמת נמי לא הוי נזיר, לדידכו דאמריהו הוי נזיר, אודו לן מיהת דתורפיה דהדין גברא משום דרביעא, והא קמת,

ובית שמאי [ובי] לאו תורפיה דהאי גברא משום אוקמה בידיה הוא, והא לא אוקמה:

רמי בר חמא	כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו, ואמר כסבורה פרה זו אינה עומדת, הריני נזיר מבשרה אם עמדה מאליה, ועמדה מאליה,
קושיא	מי קתני אם עמדה מאליה?
רבא (1)	כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו ואמר הרי עלי קרבן [לא סיים דבריו]
קושיא	בשלמא פרה בת קרבן היא אלא דלת בת קרבן היא?
אלא אמר רבא (2)	כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו ואמר הריני נזיר מוין אם "לא" עמדה ועמדה מאליה
קושיא	אי הכי אימא סיפא אמר רבי יהודה אף כשאמרו בית שמאי לא אמרו אלא באומר הרי הן עלי קרבן, פרה מי קא מתפס בה מיד?
אלא אמר רבא (3)	כגון דאמר הריני נזיר מבשרה, אם לא עמדה, ועמדה מאליה

דף י"א ע"א

מהני': מוזגו לו את הכוס, ואמר הריני נזיר ממנו [אף שמסיים "ממנו" שאינו אוסר עצמו אלא ביין, הוי כמו הריני נזיר מן החרצנים לעיל ג:], ולא קתני לה אלא משום החידוש של הסיפא. ראה תו"ט,

אבני חן על מסכת נזיר

תניא [בהדיא] כוותיה דרבינא דאפילו במקמא (קא) [כי הא] חשיב ליה ממנה אמר הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין ומיטמא למתים ה"ז נזיר ואסור בכולן, מפני שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו במל:

[שנינו בספא דמשנתנו] יודע אני שהנזיר אסור ביין: והאמרת רישא (2) אסור ורבי שמעון מתיר דמי נזירות קיבל עליו ואין (נודרין) [נזירין] לתלאין? אימא [בספא] נמי הרי זה אסור ור"ש מתיר, [נמצא שר' שמעון חולק להתיר בכל הג' בבות],

ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך, התם

דף י"א ע"ב

רישא (2) [אני יודע שהנזיר אסור ביין, דר' שמעון מתיר] כגון דנזיר מחדא [שאסר על עצמו לכה"פ אחד מהדברים שנוזר אסור בהם], לרבנן דאמרי דאפי' לא נזר אלא מאחת מהן הוי נזיר ו [לכן] אסור, לר' שמעון דאמר עד שיזיר מכולם מותר,

ואילו [לרבנן] [לדנינא. אורח מישור עיי"ש] צרישא דרישא (1) מודה ר"ש דאסור אע"ג דלא נזר בכולהו, משום דהוי ליה מתנה על מה שכתוב צמורה ומנא בנל, [דברי שאר דרישא מיירי שקבל עליו נזירות ומוסיף ואומר חוץ מאיסור שתיית יין וכו', אבל ברישא (2) מיירי שקבל על עצמו רק דבר אחד ואין זה מקרי מתנה, וסיפא (3) מיירי שקבל עליו נזירות שלמה ושאל על אחד מאיסורי נזיר],

סיפא דנזר מכולהו ואיתשיל מחדא דקאמר אצל סבור הייתי שחכמים ממירין, (1) לרבנן דאמרי אפילו [כי] לא נזר אלא מאחת מהן הוי נזיר [לכן] כמו שנאמר ע"י קבלת אחד מאיסורי נזיר [הכי נמי] כי מתשיל מחדא מינייהו אישתרי נמי אכולהו, והלכך הוא מותר,

ו לרבי שמעון דאמר לעולם אינו נזיר עד שיזיר מכולם צמא אחת, כגון דאמר הריני נזיר סתם, הכי נמי כי מתשיל לחס נמי מההוא אחת מינייהו, לא מפיק נזירות מניה עד דמתשיל מכולהו והלכך הואיל דלא איתשיל אלא חדא משום הכי קתני ור"ש אסור,

[בתירין דלהלן] אומר שלעולם בספא גם ר' שמעון מתיר, דהא הוי אונס שאינו יכול לחיות בלא יין, אלא אפ"ה סבר ר"ש שצריך שאלת חכם, ואח"כ מותר, ולכן אומר ר"ש אסור דהיינו בלי שאלת חכם],

ואב"א בגדרי אונסין [ראה תוס' שגם כאן מיירי שהאונס אירע לאחר שנזר, שחלה ועכשיו צריך הוא ליין] קא מופלגי צממיתין הואיל דנזרי אונסין הן, הואיל דאין יכול למות בלא יין, או שאין קוצרין צאמו מקום אלא זה,

ל"א דצממתי להכי קרי להו אונסין דלכו אונסו, שהוא סבור שימירו לו חכמים דצממתי קרי ליה אונס,

דברים] אבל אני יודע שהנזיר אסור ביין ואמר הריני נזיר, הרי זה אסור בכולן, והיינו רבנן דאמרי אפילו לא נזר אלא אחד מינייהו הוי נזיר בכולם, ור' שמעון מתיר דהואיל שלא קיבל עליו אלא חצי הנזירות, שלא היה יודע שהנזיר אסור ביין הרי זה מותר בכולן, ור' שמעון לטעמיה דאמר אינו אסור עד שיזיר מכולן,

(3) יודע אני שהנזיר אסור ביין אבל סבור הייתי כשהזכרתי מן היין שהחכמים מתירין לי שיהו חכמים מתירין לי מפני שאין אני יכול לחיות אלא ביין [אבל אקיים נזירתי בשאר הדברים],

או מפני שאני קובר את המתים [או יודע אני שהנזיר אסור לקבור מתים] וכשקבלתי עלי נזירות סבור הייתי שיהו חכמים מתירין לי, מפני שאומנתי לקבור מתים הרי זה מותר דאיגלאי מילתא למפרע דמעיקרא לא קיבל עליה נזירות מיין ומטומאת מתים ולא קיבל עליו אלא חצי נזירות, ור' שמעון אומר וטעמא מפרש בגמ':

נמי: ולפלוג נמי רבי שמעון ברישא (1) [הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין] כי היכי דפליג ר"ש (2) איודע אני שיש נזירות, דלא חייל עליה נזירות משום דלא קיבל כל דקדוקי נזירות?

אמר ר' יהושע בן לוי חלוק היה ר"ש [בר יוחי] אף ברישא [צראשונה] ד[א]ראשונה נמי קאמר ר"ש [ד]כיון דאמר על מנת שאהא שותה ביין ומיטמא למת, לא נזר אלא צמגלחת לצד [אמר ר"ש דמותר], ור"ש לטעמיה דאמר אינו נזיר עד שיזיר מכולן,

[הלשון חלוק היה ר"ש אף בראשונה יש גם ביבמות ט', יח:, וחלוק היה ר' יהודה [בר אילעאי] אף בראשונה גיטין טז:, וחלוק היה ר' יוסי [בר חלפתא] אף בראשונה בב"מ ל"ז., וכולן תלמודי ר' עקיבא]

רבינא אמר ברישא [ולאין] לא פליג ר"ש [וגם הוא סבר דהוה נזיר], מאי טעמא? משום דהוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו במל [והנזירות חלה עליו] דאילו התם [ברישא] כיון דאמר הריני נזיר, קיבל עליו כל תורת נזיר, והאי דאמר ע"מ הוי ליה [כ]מתנה על מה שכתוב צמורה, (1) [ד]אין צמנא כלום והוה ליה נזיר גמור, דהוי ליה כמי שאמר על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה, שאין צמנא כלום, ויתחייב לה בכולן,

ור' יהושע בן לוי אמר לך [יתרין את דברי רבינא] צרישא נמי פליג ר"ש ד [האי] על מנת כחוץ דמי כיון דקבל עליו נזירות במקמא, לא הוי מתנה על מה שכתוב צמורה,

דאילו לגבי מאן דאמר [פ'] מי שמקדש אשה ואומר [ע"מ שאין לך עלי לא שאר ולא כסות ולא עונה, לא קיבל עליו כלום,

אצל הכא [ברישא דמשנה] קבל עליו [נזירות] צמקמא [חוץ מיין ומליטמא למתים], ומשום הכי הוי תנאו קיים [ולא אמרינן דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה ואין תנאו קיים והוא נזיר, אלא] ואינו נזיר, לפי שאין דבריו הראשונים כלום, משום דלדנינא שמעון לא הוי נזיר עד שיזיר בכולן,

אבני חן על מסכת נזיר

[עדיין איני יודע אי] ארישא או אסיפא # [תירוצ' הגמ' הוא כל כך פשוט שצריך להבין הקושיא?]

[ומתירין] מ'ינה [יש כאן גירסא ומינה בוי"ו בתוס' וברבי"ן ואיני יודע לפרשה, וצריך בירור בכ"י מינכן], מוקאמור ועלי לגלח, ש"מ ואני על תחילת דיבורא משמע והכי משמע, ואני צמירות כמותך, ועלי לגלח נזיר כמותך,

א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ממאי דהכי [וממאי דהכי הוה] דקאמרת דואני אפגלג דדיצוריה קאי לעולם אימא לך ואני אכוליה דדיבורא דלמא [ואני] אכוליה דדיצוריה קאי ואי משום ועלי ואי אמרת לי כיון דאני אכוליה דדיצוריה (משמע) [קאי], עלי למה לי? איחזי דואני לא מיצטרך, אלא פירושי קמפרש למילתא, דמשמע כמו דאמר [באילו כופל, ע"פ תוס', פ' קבלתי] עלי צהא מילתא,

מאי קאמר [מה בוונתו], ועלי בהא מילתא [פ' חזר ומאשר, שקיבל על עצמו לגלח נזיר],

מאי קאמר ועלי בהא מילתא ?

הלשון צריך ביאור או תיקון

דאי לא תימא הכי דפירושי קא מפרש לה, אלא דואני קאי אדיצורא דרישא, ועלי אדיצורא דסיפא הא דקתני סיפא דמתינתין [לקמן יב:] דקתני הרי עלי לגלח חצי נזיר ושמע חבירו ואמר ואני עלי לגלח חצי נזיר, התם (למה לי כי?) מי איכא תרתין מילי, אלא מאי קאמר עלי בהא מילתא, הכא נמי כי קאמר עלי בהא מילתא,

א"ל רבא הכי השתא, אי אמרת בשלמא רישא [משנה ראשונה] דמי ועלי צריכא לך למימר, משום דקא מקל צה [בעלי לגלח נזיר] (צ) דיצוריה דסיפא [פ' סוף דבריו] סיפא [והגם שמושגה שניה לקמן יב:] לא צריכא, [אפ"ה] תני [עלי לגלח נזיר גם ב] סיפא דלא צריכא, משום רישא דצריכא אהכי תנא דסיפא אידך מתינתין עלי דלא צריך,

אלא אי אמרת דעלי ד רישא לא צריכא דהא קאי ואני אכוליה דדיצוריה [וגם] סיפא לא צריכא, השתא איכא למימר [פ' יהיה קשה] מי עבדת כי הא מילתא תני רישא דלא צריכא למימני תנא עלי צריכא דלא צריכא ותני סיפא דלא צריכא, אלא לאו שמע מינה ואני אפגלג דדיצוריה קאי שמע מינה,

[ומתחיל ענין חדש] אמר ר' יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן האומר לשלוחו

דף י"ב ע"א

[ומביא רביה שמשותמין על ענין זה בלשון "לבו אנסו"], כדאמר' נמי צמק' שצעות (דף כו) דרב כהנא ורב אסי מר משתבע דהכי אמר רב, ומר משתבע דהכי אמר רב, וכי הוה אחי רב ואמר כמד מינייהו, א"ל אידך ואגא דסיקרא אשתבע, א"ל רב לנך אנסך ומיפטרת,

ובפלוגתא [וקמיפלגי צפלוגתא] דשמואל ורב אסי, דתנן צפ"ד נדרים צמקת נדרים, ד' נדרים התירו חכמים וכו' והתם מפרש להו ארבעה נדרים התירו חכמים, נדרי זירוזין [ראה תוס'], נדרי הבאי [גוזמא ושפת יתר. רע"ב שם] כיצד? אמר קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים [לפי שראה עם רב יותר ממה שרגיל. תוס'], אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבר, נדרי שגגות [קונם כבר זה אם אכלתי היום, ושכח שאכל היום. תוס'], נדרי אונסין [שנדר באונס, או שלא היה יכול לקיים נדרו ע"י שאירע אונס],

ואמר רב יהודה אמר רב אסי ארבעה נדרים הללו צריכין שאלה לחכמים, כי אמריתיה קמיה דשמואל אמר לי תנא קתני התירו חכמים ואת אמרת צריכין שאלה לחכמים,

רבנן סברי דאין צריך שאלה בשמואל ומשום הכי שרי ור"ש כרב אסי דאוסר צהא שאלה לחכם, ומשום הכי מיסתר כל זמן שלא המירו לו:

מתני': הריני נזיר, ועלי לגלח נזיר [ועלי להביא גם קרבנות לנזיר אחר. יבין, פ' ולא קאי על תגלחת השער, אלא אקרבנות] ואני צמקומו של נזיר אחר להציא קרבנותיו ביום תגלחתו ושמע חבירו ואמר ואני [וגם אני נזיר] ועלי לגלח נזיר, אם היו פקחים [פקח פירושה בעל עינים רואות, כמו ה' פקח עוריים, אבל כאן פירושה איש בעל שכל המשתמש בשכלו בעיקר רק לטובת עצמו ולהנאתו. ע"פ מלון עברין] מוגלחין זה את זה מציא זה קרבנותיו של זה, זה קרבנותיו של זה ויהו פטורים מלהציא קרבן אחר,

ואם לאו כל אחד ואחד מציא קרבנותיו שלו, ו מוגלחין נזירים אחרים צריכין להציא כל אחד ואחד קרבנות של נזיר אחר:

גמ': איבעיא להו אמר הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ולא אמר תו מידי, מהו, מי אמר' האי דאמר ואני אכוליה דיבורא משמע והו נזיר, ומיחייב לגלח נזיר אחר, או דלמא אפליגיה דדיבורא משמע דהא מינייהו הוא דקביל עילויה או מירות או לגלח, אצל אתרווייהו לא משמע,

את"ל אפליגיה דדיבורא משמע, ארישא או אסיפא ארישא משמע ואני צמירות כמותך, או אסיפא משמע ואני אגלח נזיר כמותך?

תא שמע [ששינוי במשנתנו שמקבל עליו להיות נזיר ולגלח] ואני ועלי לגלח נזיר, אם היו פקחים מוגלחין זה את זה, מדקאמר ואני ועלי מדקמיני לנדרויהו ש"מ ואני דהאי דאמר ואני לא קאי אלא אפליגיה דדיבורא,

אמרי אין [אמת שכן הוא, שואני] אפליגיה דדיבורא משמע, מיהו

אבני חן על מסכת נזיר

צא וקדש לי אשה סתם שלא פירש לו באלו עיר ואילו אשה [ומת השליח] **אסור בכל הנשים שבעולם** # [ופשוט דמיידי שאין לנו שום ידיעה היכן הלך השליח, ולכן בכל מקום בעולם חיישין שמא האשה שרוצה לקדש היא קרובה של אותה האשה],
[אבל יהא מותר לישא גיורת, אם אין לה בנות שילדה ביהודתה],

חזקה שליו עושה שליחותו והלך וקדש לו אשה, וכיון דלא פריש ליה [המשלח] הי מנייהו (קדש) ויקדש. תנן ליה, הא לא ידע הי ניהו קדיש ליה [לא ידע היכי קדיש ל'. כ"י וביקן] ולא ידע אילו קדש לו, ואי הדך אותו האיש [המשלח] ונסבז איתמא, דלמא זו היא אמה או בתה או אחותה של אותה האשה שקדש לו שלוח, והן כולן אסורות לו, כדאמר הסם (קדושין דף עו) [ריש מסכת דרין ארץ] המקדש את אשה אסור עליו שצד עריות [יבמות ריש מ: אסור (1 באמה (2 ובאם אמה (3 ובאם אביה, (4 ובבתה (5 ובבת בתה (6 ובבת בנה, (7 ובאחותה בזמן שהיא קיימת],

[וא"ת וכו' יאסרו לישא נשים דשמא זאת היא שנתקדשה ע"י שליח, ולד"ת דהנשים נאמנות לומר לא נתקדשתי, תינה גרולות קמנות שאין יודעות אם אביהם קבל עבורן קדושין מאי איכא למימר, וכבר מת אביה? וי"ל דמדאורייתא אפילו הוא שרי לישא דאוליין בתר רובא [מלומר] מקרובות המקדשת היא, ואינו אלא קנסא בעלמא שעשה שליח סתם ולא פירש לו קדש לפלונית, ולדידיה קנסו ולאחריני לא קנסו, [וא"ת] וליהוי איסורא דאורייתא דהויא ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמיו? וי"ל דלא אמרינן קבוע כמחצה דמי אלא כשהאיסור ניכר לעצמו והדיתר ניכר לעצמו, אבל כשאין האיסור ניכר לעצמו לא אמרינן קבוע. תוס'],

איתיביה ר"ל לרבי יוחנן קן סתומה אחד מחייבי קיני, כגון הזכ והזכה יולדת ומצורע שהפרישו להן שמי מורין או שני בני יונה, ועדיין לא קראו להן שם אילו למטאם ואילו לעולה, שפרחה גזול אחד מהן לאויר העולם, או שפרחה לבין המאות המתות, כגון שהיו שם מה' מטאות הממות כגון מטאת שפירו צעליה כו' ונתעברה צניהן ואין ידוע אילו היא, דאין לה שוב תקנה,

חמש מטאות מתות:

ולד המאת,
ותמורת המאת,
וחמאת שמתו בעליה,
וחמאת שכפרו בעליה,
וחמאת שעברה שנתה,

(גליון להכי קאמר צין מטאות הממות - דאילו נתעברה צין מטאות חיות [שעומדות להקרב] והן מטאות ידיה [של האשה] ניהו מני למיסוד חד מנייהו ועציד ליה זוג להאי, והא דלא נתעברה הוה קריב לה עולה),

או שמת אחד מהן, יקח זוג [גזול] לשני ואמ"כ יפריש אחד למטאת ואחד לעולה [ואמרינן בעירובין לו. - לו: אין הקנין מתפרשות אלא אי בלקיחת בעלים אי בעשית בהן],

ואילו קן מפורשת שפרח אחד מהן ואינו יודע אילו היא, אין לו תקנה לפי שאין יודע אילו למטאת ואילו לעולה, ואע"ג דפירש [בלקחתה], כיון דלא הוה מרייהו קמיה, לית בהו היכרא דלא ידע אי היא שני [שנשארה] הוה מטאת או עולה,

ואילו שאר קיני בעלמא מיתקנו, ואמאי לימא כל חדא וחדא דלמא האי ניהו לכל מאן [לכל ישראל] דמיימי קיני, היינו האי דפרח לפלוני איתמול, ונמנא מתכפר בקרבן חצירו, דהא אמרת שהוא אסור בכל הנשים שבעולם?

אמר ליה קאמינא אנא אשה דלא נידא דכל כבודה בת מלך פנימה, והואיל דקציעה הוה ליה כמחצה על מחצה ואסור [ונדי דלא קבוע לגברי כדפ"ל מ"מ דמאי קצת לבקבוע ויש להחמיר] **ואמרת לי את** ואת מומצת לי **מאיסורא דנייד** דאיכא למימר דהמס דצין הוא דלישמו משום דאית בה טעמא, דכל דפריש מרובא דהימירא פריש,

וכ"ת הכא גבי אשה גמי נייד, אימור האי צעל בשוקא **אשכח** אשכחיה להאיסא איתמא צוקא דניידא **וקדיש** ולשמרי בה, דכל דפריש מרובא פריש,

אכתי לא דמי דאילו **התם איתמא הדרא לניחותא** כיון דעילא לציטה הויה לה קבועה, אבל **גבי קן מי הדרא** לעולם הויה לה איסורא דניידא, [פי' בשעת האיסור כשוה בא על שום אשה הדרא לניחותא האשה שקדש השליח, משא"כ בקיני כשהן נקרבין אינם חוזרין לניחותא. ע"פ התוס' כתובות מו. ד"ה דלמא, וראה תצ],

אמר רבא ומודה רבי יוחנן באשה שאין לה לא 1. בת, ולא 2. בת בת, ולא 3. בת בן, 4. ולא אם, 5. ולא אם אם, 6. ולא אם אם. רא"ש, רש"ש, 7. ולא אחות פנויה [פנויה קאי על כל הקרובות, דאילו כולן נשואות אף אם קדשה שליח לא תפסי בה קדושין],

ואף על פי שהיתה לה אחות [או שאר מן הקרובות, ותפס באחות דמינה סליק. תצ] **ונתגרשה לאחר מכאן** [לאחר ששלחו] דלאחר מכן הויה לה מדא מהני קרובותיה פנויה, כיון דבזמן ששילת זה שלוח, היתה האמת נשואה והאמת פנויה, ובא זה [המשלח] וקדש את הפנויה, אין חוששין לומר שמא שלוחו צא לכאן וקדש את אחותה לאחר שנתגרשה, ונמנא זה פוגע בלחומה, ויש בו משום איסור שמי לחיות דההיא שריא,

מאי טעמא דבההיא שעתא דקא"ל הוה נסיבין לגברי, דסתמא דמיתלמא כי משוי איניש שליח במילתא דקיימא קמיה צלא איסורא, אבל במילתא דלא קיימא קמיה כגון זו דבההיא שעתא דקא משוי שליח להאי הוה מנסבא לגברא לא משוי איניש שליח # [פי' ואף אם קדש אותה השליח לא תפסי קדושין, שהרי המשלח לא עשה אותו שליח לאשה זו],

תנן [שנינו במשנתנו] **הריני נזיר ועלי לגלח נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, אם היו פקחין מגלחין זה את זה,**

אבני חן על מסכת נזיר

ואם לאו מגלחין נזירים אחרים,

[מצינו בכל מקום ששלומו של אדם כמותו, שנאמר ושטפו אותו כל קהל עדת ישראל וי כל הקהל שומעין אותו, אלא מכאן ששלומו של אדם כמותו, אף זהפדה נמי יהא שלומו של אדם כמותו דמצי מיפר, ואפי' לר' יאשיה טעמא דלמך דחמנא],

ואילו גבי ידידה תניא, האומר לאשתו כל נדרים שתדורי מכאן ועד שאבא ממקום פלוני, יהו קיימין לא אומר כלום [דחקמה במעות הוא דשמא [תדור] בדבר שא"א ליה להקים. תוס'], [אבל אם אמר] הרי הן מופרין ר"א אומר מופר [וטעמא מפרש שם מן"י ומה מה שנדרה כבר מיפר כ"ש מה שלא נדרה עדיין], וחכ"א אינו מופר [מקיש הפרה להקמה שאינו מיפר אלא מה שכבר נדרה],

קס"ד כי אמר רבי יאשיה [שאינו עושה אפטרופוס להפר נדרים שתדור אשתו] אליבא דרבנן דאמרי [שגם הבעל עצמו] לא מצי מיפר, ואי לאו דאמר רחמנא אישה יקימנו ואישה יפירונו אפטרופוס הוה מיפר [אלמא עביד אינש שליח לדבר שלא חל עדיין?] [ניחא ליה לאותובי גם לר' יאשיה דמדר' יונתן מצי לאותובי [בהדיא]. תוס'],

ודלמא [ר' יאשיה שהיה מתיר באפטרופוס ס"ל דאב מצי מיפר נדרים שלא נדרה עדיין] אליבא דרבי אליעזר דאמר מצי מיפר, אי הכי דמצי מיפר למא לי לשוויי שליח ליפר לה איהו ליפר לה בעל לאלתר [פירוש כשיצא מביתו. תוס']?

קסבר האי בעל דלמא משתלינא [אשכח] או רתחנא [אבעוס] או מיטרינא [אחיה טרוד] לא כריכנא [איני רוצה] להפר לה, אלא נשעה שאלא לדך, דלמא זההא שעתא משתלינא או מטרינא או רתחנא, הלכך קאמר לאפטרופוס דליענא איהו:

מתני': הרי עלי לגלח חצי נזיר דאמר הרי עלי להציא חצי קרבנותי של גילוס נזיר אחד ושמעו חבירו ואמר ואני עלי לגלח חצי נזיר, זה מגלח נזיר שלם שלא מצינו נזיר לחצאין, ולא קרבן לחצאין, והוא [ולכן מחייב הת"ק להביא נזיר שלם ד] קצר אין אדם מוציא דבריו לנצלה וזה מגלח נזיר שלם דברי רבי מאיר [בכדי נקט דהא בראשון נמי פליגי. תוס'],

וחכמים אומרים זה מגלח חצי נזיר, וזה מגלח חצי נזיר יציא שניהם קרבנותיו של נזיר אחד והיו פטורין שהרי לא מרו כל אחד אלא חצי נזיר:

גמ': [ס"ג] אמר רבא הכל מודים כל היכא דאמר חצי קרבנות [בין שאמר חצי אצל מלת קרבנות. ראה תוס'] נזיר עלי, חצי קרבן מיייתי, [ואם אמר] קרבנות חצי נזיר [שסמך חצי אצל נזיר] עלי כוליה קרבן בעי איתויי, מאי טעמא דהא לא אשכחן נזירות לפלגא,

(ו) כי פליגי בלישנא דמתני' היכא דאמר הרי עלי לגלח פליגי, ד ר"מ סבר כיון דאמר הרי עלי לגלח איחייב אכוליה קרבן נזירות, וכי קאמר והאי דהדר אמר חצי נזירות לאו כל כמיניה, ורבנן סברי כל כה"ג נדר ופתח עמו הוא וצין שניהם מציאין קרבן דנדר אחד

בשלמא בתראה [הנזיר השני] איכא קדמא קמיה להכי מגלח את הראשון, דזה קאס קמיה, האיך נזיר קדמא, ואיכא למימר דהואיל וקאס קמיה מיימינן בקרבן מגלחמו, אלא קדמא מי איכא בתראה קמיה [הלא הוא נזיר ראשון, והשני לא היה עדיין נזיר],
[שבשלמא אם לא יצא קבלתו אלא בנזיר שישנו בשעה שקיבל על עצמו לגלח, נאמר גם בעושה שליח לקדש לו אשה, שאינו עושה אותו שליח אלא אשה שישנה עכשיו בשעה ששולחו, אבל כיון שיכול לצאת קבלתו גם בנזיר שהתחיל נזירותו אחריו, נאמר גם שיכול להיות שליח לקדש גם אשה שנתגרשה לאחר שנשלח],

דף י"ב ע"ב

אלא הכי קאמר אי משכחנא דהוי נזיר [אף שעכשיו אינו נזיר עדיין] אנלחיה, הכא נמי הכי קאמר ליה [למה אמרין שאם היו נשוי אשה בשעה ששולחו לשליח, לא חיישין שמה היא זו שקדשה, שמה רצונו לומר] אי משכחת [איזה אשה שהיא, ואפילו] דמיוגרשה קדיש לי?

[ומתריץ שיש חילוק בין קבלה שאדם מקבל על עצמו, ובין לעשות שליח לדבר] אמרי לא משויי איניש "שליח" אלא במילתא דמצי עביד [ליה איזה גופיה] השתא כגון נצימתא דשריא ליה, לאפקוי היכא דזההיא שעתא לא משתריא ליה במילתא דלא מצי עביד ליה השתא, לא משויי,

[וא"ת דהא מעשים בכל יום שהאשה אומרת לחבירתה לנשי לי קמח והפרישי חלה בעבורי, וגם תלמידים של בית רבן אומרים כן, ואיך נעשה שליח בדבר הזה הא בשעה שעושה אותה שליחות לא היתה יכולה בעצמה להפריש חלה מקמח זה שאינו בר חיובא, שאין מפרשין חלה מקמח? ואומר רבינו תם דיש בידה להביא עיסה מגולגלת ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לבשיהיה גילוש ודברים שבירה קיימים דאין זה דבר שלא בא לעולם כיון שבירה ללוש ולגלגל העיסה קרוי שפיר בא לעולם כיון שבירה לעשות. תוס']

ולא ! ת"ש האומר לאפטרופוס שלו כל נדרים שתדור אשתי מכאן עד שאבוא ממקום פלוני קס"ד דמי א"ר יאשיה אין אפטרופוס מיפר, אליבא דרבנן דאמרי גבי ידיה דבעל, דאיהו נמי לא מצי מיפר [למפרע] (הפר לה והיפר לה- שלומו של אדם כמותו) הפר לה, והפר לה יכול יהו מופרין, ת"ל במדבר ל אישה יקימנו ואישה יפירונו דברי ר' יאשיה,

ור' יונתן אומר מצינו בכל מקום ששלומו של אדם כמותו [וכמו שהבעל מיפר בן האפטרופוס מיפר],

טעמא דאמר רחמנא אישה יקימנו ואישה יפירונו הא לאו הכי אפטרופוס מיפר [ואי לאו דאמר רחמנא ואישה יפירונו אפטרופוס הוה מיפר] ואע"ג דבעל לא מצי מיפר השתא, אלמא במילתא דלא מצי איניש למיעבד, השתא משויי ליה שליח,

אבני חן על מסכת נזיר

הוא,

[מכאן עד המשנה צריך לימוד],

ואיכא ספרים דלא כתיב בהו הכ אמר רבא [הכל מודים. זר], אלא הכי כתיב בהו, קרבן צעי איתוי כלומר נזיר, מיהא לא מיפטר בקרבנותיהן דהך, הואיל דכל חד וחד קיבל עילויה פלגא דנזירות, ותו לא אשכחן נזירות לפלגא, והאי דקא מייתי ליה איניהו, ליימי ליה משום נדבה, כי פליגי בלישנא דמתני' כגון דאמר הרי עלי לגלח, ולא אמר בקסם חצי נזירות עלי, דר"מ סובר כיון דאמר הרי עלי לגלח אכוליה קרבן נזירות, ומיפטר ביה נזיר בזהאי קרבן נזירות, והאי דהדר אמר חצי נזירות מיהדר הוא דקא צעי, ולא כמיינה, ורבנן סברי נדר ופתחו עמו הוא ולא מיפטר נזיר בקרבנותיו דהאיך, ושייחא מיהא קרבן אחד צעי איתוי,

[ל"א] אילו אמר אחד בלדא הרי עלי לגלח חצי נזיר, אפילו רבנן מודו דקרבן שלם צעי איתוי, מ"ט דהא לא אשכחן נזירות לפלגא, כי פליגי בלישנא דמתני', דאיכא תרי דבין שניהם מציאין קרבן שלם, ר"מ סבר כי אמר הרי עלי מייחב אכוליה קרבן, וכי הדר אמר חצי נזיר לאו כל כמיניה דתפוס לשון ראשון, הלכך זה מגלח נזיר שלם וזה מגלח נזיר שלם, ורבנן סברי כיון דתרי איתון לא הוי קרבן למחאין, והוי נדר ופתחו עמו, דכי אמר לגלח חצי נזיר פירוש עלי דאמר לבתלה, הלכך זה מגלח חצי נזיר וזה מגלח חצי נזיר, דכיון דבין שניהם מציאין קרבן שלם, לא הוי קרבן למחאין:

מתני': הריני נזיר לכשיהיה לי בן [פי' הוראה ושבה להקב"ה שהני וייכני וגולד לי בן, תוס'] וגולד לו בן, הרי זה נזיר [ואף בדבנא אמרינן דפשיטא הוא ואידי דסיפא נקמיה, מ"מ יש לומר שחידש שהרי הוא נזיר לאלתר ואינו ממתינ עד ל' יום, שנראה שהוא בר קיימא. ע"פ היבין],

נולד לו בת [דבלישון בני אדם לא מיקרי בן אלא זכר, ולא נקבה. רע"ב, # ואולי זה תלוי לפי הומנים ולפי המקומות] [אין] [טומטום] [אין] ואנדרוגיניום אינו נזיר,

אם אמר כשיהיה לי וולד, אפילו נולד לו בת טומטום ואנדרוגיניום הרי זה נזיר דולד מיהא מיקרי,

דף י"ג ע"א

הפילה אשתו אינו נזיר דדילמא האי דהפילה לא הוה בן קיימא, שלא כלו לו חדשיו, ולא ולד הוי, וספק נזירות להקל,

ר"ש אומר אין דרך זו מוזנאמו מידי נזירות [וצריך לנהוג בנזירות, אלא] יאמר [יתחיל קודם שיתחיל בנזירותו] אם היה [הולד שהפילה אשתו] בן קיימא הרי אני נזיר חובה, ואם לאו הרי אני נזיר נדבה דקסנר ספק נזירות להחמיר,

חזרה וילדה לאחר שהפילה ה"ז נזיר דהשתא מיהא ולד הוא דאית ליה, וחייילא עליה נזירות,

ר"ש אומר שמא הראשון הוה בן קיימא וכל עליו נזירות [וקיים כבר נזירות בתנאי ברלעיל], והשתא כי ילדה לא חייל נזירות, ואם כדצריך יעשה נמנא זה מציא חולין לעזרה [פי' שאם ינהוג בנזירות, בלי שיקבלה עליו אינה חל], אלא יחזיר וימנה נזירות שנייה ו' יאמר אם הראשון שהפילה היה בן קיימא נזירות הראשון הראשונה חובה וזו נדבה, ואם לאו ואם לא היה בן קיימא הראשון נזירות הראשונה נדבה וזו חובה:

נמי: האי מאי למימרא דכי נולד לו בן הרי זה נזיר?

משום סיפא בת טומטום ואנדרוגיניום אינו נזיר,

[ומקשה הא נמי] פשיטא? מהו דתימא לכשאבנה [ולא בן ממש קאמר אלא לשון בנין, כמו ואבנה גם אנכי ובכח"ג בנוי. תוס'] האי דקאמר לאו משום בן דוקא, והאי דאמר בן לכשאבנה ממנה הוא דמשמע, כגון ואבנה גם אנכי ממנה (בדלשית ל) וכי נולד בת או טומטום ואנדרוגיניום נמי ליהוי נזיר הווא דקאמר, קמ"ל דלא:

[שנינו במשנתנו] ואם אמר כשיהיה לי וולד כו': פשיטא? מהו דתימא וולד דמייחב ביני אינשי בעינן [דבת נמי לא מייחבא, וכל שכן טומטום ואנדרוגיניום. תוס'] דהיינו בן ותו לא קמ"ל דבת וטומטום ואנדרוגיניום נמי איקרו ולד קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] הפילה אשתו אינו נזיר: מאן קתני לה? רבי יהודה דכרי הוא דאמר לעיל דספק נזירות להקל כדאמר' צפ"ק נזיר (לעיל ד' ט) דתניא הריני נזיר ע"מ שיש בכרי זה ק' כור והלך כו', ר' יהודה ממיר דספק נזירות להקל:

[שנינו במשנתנו] ר"ש אומר יאמר אם היה בן קיימא הריני נזיר חובה ואם לאו הריני נזיר נדבה:

בעא מיניה רבי אבא מרב הונא הריני נזיר לכשיהיה לי בן והפילה אשתו, והפריש קרבן [לנזירותו. תוס'], וחזרה וילדה [פי' מאותו הריזון עצמו ולד קיימא דהשתא יש הוכחה גדולה מדהאי בר קיימא, הנפל הוה נמי בר קיימא וכלו לו חדשיו דטיפה היא נחלקת לשתיים. תוס'] בזהו מי הוי קדוש או לא,

אליבא דמאן קמיצעי לך, אי אליבא דר"ש מאי תיבעי ליה פשיטא דהוי קדוש הא אמר ר"ש ספק נזירות להחמיר וקודם שילדה אשמו נמי הוי נזיר,

ואלא אליבא דרבי יהודה דאמר ספק נזירות להקל, מאי קדוש או לא קדוש מי אמרינן כיון שהפרישו צעיה שהפילה ולא חייילא עליה נזירות כלל לא הוי קדוש כלל ומיבעי ליה למיהדר ולקדושי,

מאי נ"מ [מאי נפקא לך מינה] אי הוה קדוש או לא, דהא ילדה [שאשתו ילדה

אבני חן על מסכת נזיר

המורה, כתב המורה. שם הגדולים להחיד"א].

[הקדמה:

אם מונה שתי נזירות זה אחר זה, גומר הראשונה מביא קרבנות ומגלה, ואח"כ מונה נזירות השניה ומביא קרבנות ומגלה, גידול שיער אינה פחותה מל' יום,

אם הפסיק נזירות שלשים בתוך נזירות שלשים [כדוגמה השניה של המשנה, או נזירות מועטת בנמי], לדברי הריב"ן והתוס' [לעיל ע"א] נעשה נזירות אחת גדולה, וכתבו התוס' שלבסוף מביא שתי קרבנות אחד לנזירות בנו ואחד לנזירות עצמו, ולדברי המורה אם לא נשאר שלשים יום נסתר כל הנזירות וחזור ומונה],

במתני': הריני נזיר, ונזיר כשיהיה לי בן [פ' שקיבל על עצמו שתי נזירות, נזיר שלו תחלה, ולאחר כן נזירות על לידת בנו],

[דהשתא] [כשקיבל] נזירות דנפשיה ברישא, והתחיל ומונה את שלו, שהרי קבלו מתחילה קודם נזירות דבנו, ובמלאת ימי נדרו מגלה ומביא קרבנות לנזירות דנפשיה, ואחר כך מונה את של בנו, וכן כשישלים את נזירות בנו יגלה, ויביא קרבן לנזירותו. תוס']

התחיל מונה [והתחיל למנות] **את שלו** [הנזירות שקיבל עליו סתם] **ואח"כ** ועד שלא השלים את שלו **נולד לו בן** וחלה עליו נזירות שהזיר על בנו לכשיהא לו,

משלים את שלו [מונה עד שלשים ומקריב קרבנות ומגלה] לפי שקיבלו עליו תחילה [שהרי אמר נזיר, ונזיר כשיהיה לי בן], **ואח"כ מונה את של בנו** "שהזיר על בנו", [דכיון שחל עליו של בנו עד שלא השלים נזירות שלו, נעשה כנזירות אחת ולכן אינו יכול לגלות. שייד לקבון],

[סיפא דמתני'] **הריני נזיר כשיהיה לי בן, ונזיר דמשמע** [שגל] לי **התחיל מונה את שלו** [ו?] מעכשיו התחיל למנות את שלו **ואח"כ נולד לו בן** הואיל וקבל נזירות של בנו תחילה **מניח את שלו ומונה את של בנו** ואינו מגלה, **ואח"כ משלים את שלו** [ו?] למקום שפסק (מתחיל) [יתחיל], [דכיון שחל עליו של בנו עד שלא השלים נזירות שלו, נעשה כנזירות אחת ולכן אינו יכול לגלות. אמר]

[גלוי?] ומ"ה [ומפי המורה] [מפרש הרישא] דהואיל וקיבל עליו נזירות שלו תחילה, משלים את שלו שיהא מגלה צינחיס [זוה לכולי עלמא], ואילו כסיפא דקביל נזירות של בנו תחילה מוקי לה המורה כגון דנזירות שלו הוו של חמשים,

ומס"ה מוקי לה הכי, דאי לא מימא הכי [אלא שנוירות שלו היא גם שלשים יום] [סותרת ו] לא הוי [נזירות שלו] נזירות כלל, כיון דהפסיק את שלו [באמצע שלשים יום, כשנולד בנו] והתחיל את של בנו, וגלגל תו לא פשו ליה כדי גידול שיער, וקיימא לן בצנצא דסיפא דקוטר את הכל אס' אין שם כדי גידול שיער [וחזור ומונה ל' יום], וא"ת דבאר שמונה של בנו לא ליגלה [וימתין עד שישלים מה שנוטר מנזירות שלו]? הא ודאי מילתא דלא אפשר, חדא דקיבלו והוה ליה כמי שאמר הריני נזיר וזויר שצריך לגלות צין זו לזו,

ועוד מדקאמר דמניח את שלו, ומונה את של בנו למאי מילתא הוא קא ממחיל את

לבסוף] ומיילא עליה נזירות, **לגזירתו ולעבוד בו** והכי קא מיבעיא ליה אי אמרת משעה שהפריש תחילה כשהפילה הוה ליה קדוש, הוה ליה אסור בגזירה ועבודה, אלא אי אמרת דלא מיילא עליה נזירות אלא משעה שמורה וילדה (הוה ליה מותר) [לא חלה עלי קדושה משעה שהקדישו ומותר. מל' בשם המשנה למלך] בגזירה ועבודה מאי תיקון,

בעא מיניה בן רחומי [פעם היחידה שזכר שם זה בש"ס] [הגם שיש ששה פעמים "רב רחומי"], ונקרא בן "בן רחומי" על שם "אהבת הבן", ושאלתו "או דלמא ה"ק רחומינא לך". ראה מהר"ן חיות] **מאביי, הריני נזיר לכשיהא לי בן ושמוע חבירו ואמר "ועלי" מהו, אדיבוריה דההוא גברא קאי משמוע, ומשמע ועלי להיות נזיר כשיהיה "לך" בן או אגופיה משמוע** או דילמא אגופיה משמע, אנפשיה, דהכי משמע ועלי נמי להיות נזיר כשיהי' "לך" בן,

את"ל אגופיה משמע, אמר הריני נזיר לכשיהא לי בן ושמוע חבירו ואמר "ואני", מהו אנפשיה קאמר ומשמע כי קאמר ואני נזיר כשיהא לי בן או דילמא אדיבורא דגבריה קאי ה"ק רחומינא לך כוונתך ומשמע כאלו אמר ואני רחומינא ליה לאותו בן כוונתך, ואהא נזיר לכשיהא לך בן,

[חידושי הריב"ן:] ואהא לעיל נמי כי קא מיבעיא ליה "ועלי" מאי טעמא לא מיבעיא ליה דהאי לשנא? הא לא אפשר דלאו ליגנא מתרצתא היא דלימא ועלי לאוהבו כמותך,

את"ל כל באנפיה צין אמר ועלי צין אמר ואני, כסיפא ליה מילתא להדורי ליה, למימר [ליה] לכשיהא "לך" בן אהא נזיר [אם חבירו שומע כסיפא ליה לחזור ולומר לחבירו לא על בך התכוונתי אלא על בני],

דאי אדעתא לקבל עליו נזירות כשיהא לו בן, למה לו להזיר בפני זה, יזיר צינו לצין עמו, אלא מדקאמר ליה דאנפיה, איכא למימר דהכי אמר ליה אף אני אהא נמי נזיר כשיהא לך בן,

דף י"ג ע"ב

כסיפא ליה מילתא,

[אשאל שאלה זו] **אמר [ראובן] הריני נזיר לכשיהא לפלוני [ללוי] בן ושמוע חבירו [שמעון. ע"פ תוס'] ואמר ואני וה"ה דקא מיבעיא ליה ועלי, [ול"ה מ"ה] [ול"ה מפי *המורה] מהו [מאי] מי אמרינן מי אמרנין? כיון ד **שלא בפניו** של צפניו דאי הן קא מהדר ליה לא כסיפא ליה מילתא, ו **אנפשיה קאמר** דאהא נזיר כשיהא "לך" בן,**

או דילמא הכי קאמר [ל"ה. שט] רחומינא ליה כוונתך לכשיהא לו בן אהא נזיר כמותך תיבעי מיקו [תיבעי הוא לשון ירושלמי, וכן הוא כמה פעמים במסכת נדרים]:

*[המורה: רבינו יעקב הראשון [מחבר תוס' הרי"ד] כותב בן על רש"י פירש

אבני חן על מסכת נזיר

כדי גידול שיער, דאין תגלחת פחות משלשים לא סליק ליה הלין עשרה
למנין נזירות, דהא לית זהו גידול שיער, הילכך לא חייילי ליה מעכשיו [ואינו מתחיל
בנזירות מעכשיו], אלא לאחר עשרים יתחיל למנות שמי נזירות, ויהא מגלח צינתים,

[אמרו הגאונים דכל אם תמצא לומר פשיטות לבעיא קבייתא. רא"ש ב"ב פ"ח
סימן יא, וכן פירש הרא"ש בפ"א דקידושין סימן ז' בדעת הרמב"ם, # ולבאורה
פשוט לומר כן, שהגמ' לא היתה אומרת את"ל בדרך משל אם אין ההלכה כן].

[חידושי הריב"ן] ואי אמרת תפשוט ממנתי [בבא השנייה] דקמתי מניח את שלו
ומונה את של זנו ואח"כ משלים את שלו, ואע"ג דלא מייתי משלו אלא עשרה
ואפי' הכי חייילי ?

הא לא דמי דאילו הסם כיון דאמר הריני נזיר סתם לכשיהא לי זן, לא נחית למניינא
דלא קאמר אימת (אי לאחר עשרין ותמשה) [שאין היום ידוע מתי יהיה לי זן].
הילכך האי דהדר ואמר הריני נזיר [על נזירות שלו] דינא הוא דלסול עליה לאלתר,
דדילמא לא יהא לו זן עד לאחר שלשים, דלא מייתי כלל, ואישתכח דמלאלתר הוה
ליה למנימי נזירות שלו [ולכן בשעה שקיבל עליו הנזירות לא היה מוכרח שאחד
יחול בזמנו של השני].

א"כ [פ"י ואפילו אם יאירע ש] זמנין דלא יספיק למנימי את שלו קודם שנולד לו זן,
כיון דאי אפשר ליה בגילוח כדפרש"י לעיל גבי ממנתי, כנזירות אחת דמי,
אלא הכא דקא נחית ליה למניינא דאמר לאחר עשרים איכא לך למיבעי זהכי צעין
כיון דעשרים יומין כו',

[לכן שואל] ודאי נזיר מאה יום, כיון דאית ליה תמונין יומין
לבסוף [לאחר שמנה שלשים יום] סלקין ליה, או לא,

ואת"ל היכא דאמר מעכשיו מאה, כיון דאפשר למנימי מעכשיו עשרים, ולאחר
דמונה ליה שלשים, אפשר למיהדר ולמנימי תמונין, משום דאיכא גידול שיער לבסוף,
חייילי להו מהשתא,

אכתי מיבעי לך הא, אמר אמר הריני נזיר לאחר כ' יום, ומעכשיו
נזיר עולם [ודניו אם הכביד שערו דמיקל ומביא שלש בהמות. תוס' מוה',
מי חייילא עליה או לא כיון דלנזירות עולם לית ליה הפסק,

[ומפרש] דהיכא דאמר מעכשיו מאה יום הוא דאיכא למימר דמונה עשרים ואח"כ
מונה שלשים ואח"כ מונה שמונים, דודאי חייילא עליה לאלתר מכי אמר מאה יום,
משום דכיון דאית להו הפסק לסוף מאה, הילכך הכא נמי אפשר למפסקינהו מתוכן
באמצע מנין המאה].

אזל הכא דאמר מעכשיו נזיר עולם, דנזיר עולם אין לו הפסק, והאי דמגלח משלשים
לשלשים היינו טעמא משום כוזב ולא משום דליהוי הפסק, וכיון דאין לו הפסק
[איבעיא להו דילמא] לא פסקינן להו מתוכן, וכיון דלא אפשר צלא הפסקה לא
מיחול עליה נזירות כלל עד לאחר עשרים דלימני שלשים של נזירותו צרישא,

[ו]את"ל לענין כולהו שאילתא [פ' לכל האופנים ששאל עליהם], לענין נזירות
מועטת לנזירות מאה או לנזירות עולם הכא [בכל אלו] כיון דאפשר
לאיתשולי' אההוא נזירות שקבל עליו לאחר עשרים חייילא ליחלו להו כולהו
מהשתא [ויכול לשאול הנזירות דבתר עשרים ולא תחיה הפסק כלל בתוך נזירות
דנזיר עולם. תוס'].]

של זנו, אי לאו דלייתי קרצנותיו ולגלח צינתים,
וכי תימא אי הך צלא לא מייתי נזירות סתם, אלא נזיר נ' למה ליה דמייתי אידך
צלא דנזירות מאה, (אם) משום דאמא לאשמועינן דעד ע' לא הפסיד כלום דלאחר
ע' סותר, ע"כ גליז"ן.

[גמצא שיש מחלוקת בין הריב"ן והמורה, דלפי הריב"ן בנזירות מועטת של ל' יום
אם הפסיק בה למנות את של בנו נעשה נזירות אחת ואינו מגלח בינתיים, ולפי
המורה אם הפסיק קודם שסיים ל' יום ולא נשאר כדי גידול שיער נסתר הכל,
ומונה את של בנו ומגלח, וצריך לחזור ולמנות ל' ולגלח,
אבל כולי' עלמא מודי דאם כשהפסיק למנות את של בנו נשאר בנזירות שלו כדי
גידול שיער, מונה את של בנו ומגלח וחוזר ומונה מה שנשאר בנזירות שלו וחוזר
ומגלח]:

נב' בעי רבא כלומר הא ודאי פשיטא לי, שאם אמר הריני נזיר לאחר ל' יום,
ומעכשיו נזיר סתם, כיון ד(צ)נזירות זו שאמר מעכשיו, יכול[ה] להשלים קודם
שיתחיל אותו נזירות שאמר לאחר ל' יום, דהא (דאמר) [קאמר] נזיר סתם דהיינו ל'
יום, הילכך חלה לנזירות דמעכשיו לאלתר, ומגלח ליום ל', ושזב מונה נזירות שנדר
לאחר ל' ומגלח לסוף ל',

אלא הא צעי רבא (כיון) [כגון] ד אמר הריני נזיר לאחר עשרים יום,
ומעכשיו מאה יום מהו,

[מי אמרינן] כיון דהלין מאה בעשרין לא שלמינן, [ולכן] לא חייילין
מעכשיו, "ומותר לשפות יין", אלא מונה ל' לאחר כ' יום ומגלח, ואח"כ מונה כ'
יום,

או דילמא דאילו מתחיל למנימי נזירות כ' מעכשיו [עד עשרים יום שאז מתחיל
למנות שלשים שקיבל על עצמו] כיון דאית ליה גידול שיער לבסוף
אכתי מייתי להו [שמונים יום, וזה יותר משלשים שיש בה] כדי גידול שיער, דהא
פשו להו תמונין דאית זהו גידול שיער טובא, והילכך מתחיל מעכשיו ומונה כ' יום
ואחר כך מונה ל' יום [ומגלח] ואח"כ מונה פ' ימים כדי להשלים נזירות ראשונה,
[וביון שכן] חייילין,

[ומקשה] ותיבעי ליה נזירות מועטת [שלא נשאר ל' יום לאחר שהפסיק
בנזירות שניה] כגון דאמר הריני נזיר לאחר כ' יום, ומעכשיו נזיר סתם, דל' נמי
צכ' לא שלמי ולא חייילי, או דילמא לאלתר חייילין, [ומגלח] אחת על כולן [וכן
בתוס': ולא יגלח עד [ששים] השלמות שניה]?]

חדא מגו חדא קא מיבעיא ליה כלומר נזירות מתוך נזירות קא מיבעיא
ליה [כלומר תחילה שאל בנזירות מועטת, ושזב שאל בנזירות מרובה, באם תמצא
לומר. תוס' ע"י"ש], והכי קא מיבעיא ליה,

דף י"ד ע"א

את"ל נזירות מועטת כיון דעשרה יומין הוא דיתרין דאילו
מתחיל מעכשיו למנות לא מייתי ליה מהאיך נזירות אלא עשרה ימים, ולא הוי זנו

אבני חן על מסכת נזיר

והימין" [צריך ביאור מי הוא ובוודאי הוא ניטריקון של שמו. וראה אוצר הגדולים
אלופי יהודה] שונה להני תרתי דרבי יוחנן וריש לקיש בטעמא אחרינא,
ואף המור"ה חז"ר (להיו"ת) [לשנות. זר] כדכר"י הימין, דין כי נטמא צרעתו
וצין צמימותו, דההוא אידך נזירות נזיר מאה מיירי, לפי שלא מצינו גידול פחות
משלשים והואיל וצמחויהו צריך לגלח, דלכי נתרפא מצרעתו נמי צריך לגלח הילכך
לא מיתוקם אלא צמימות מאה,

**רבי יוחנן אמר סותר דהא בנזירות קאי, ריש לקיש אמר
אינו סותר צרעת לחוד ונזירות לחוד,**

וצריכא דאי איתמר בהך קמייטא [נטמא בנזירות בנו], **בההיא
א"ר יוחנן סותר, שם נזירות אחת היא, אבל בהא אימא
מודה ליה לריש לקיש, דנזיר לחוד וצרעת לחוד,**

ואי איתמר בהא [נטמא בימי צרעתו] **בהא קאמר ר"ל** [אינו סותר]
אבל בהך אימא מודה ליה לר' יוחנן, צריכא,

[ואומר עוד דין] **נטמא ביום גידול שער** כגון שקיצל עליו נזירות מאה יום,
וכי מנה שבעים נטטרע וכי נטהר גילח תגלחת לצרעת, ואכתי פשו מן המאה שלשים
יום דאית דכו גידול שער, ונטמא ציום גידול שער, היינו ציום מאה שבו שלם גידול
שער שלו, דכרי הכל סותר השלשים שאחר הצרעת, אבל באם סותר שבעים שלפני
הצרעת פליגי,

[לישנא אחרינא] @ ל"א נטמא ציום גידול [שער. זר], כגון דאמר הריני נזיר
והתחיל ומנה עד עשרים יום, ונטמא וסתר את הכל והתחיל למנות נזירות אחרת
ומנה עשרה ימים צטהרה, ואח"כ נטמא באחד מכל עשרים יום הנותרין להשלים
לנזירות,

"ביום גידול שער"

פירוש הראשון של רש"י למשל שנצטרע אחר שבועים יום, ולאחר שגילח מצערתו
צריך למנות עוד שלשים יום, ואם נטמא ביום האחרון של השלשים סותר
השלשים, ופליגי אם סותר גם שבועים הראשונים, # פירוש זה קשה, למה קורא
לזה יום גידול שער, הלא זה ימי נזירות שקיבל על עצמו [וראה בספר מרומי שדה
שכתב וז"ל פ' המפרש לא זיכתי להבין עיי"ש]?,
לישנא אחרינא קורא יום גידול שער אם נטמא לאחר כ' יום והתחיל למנות עדיין
לאחר שהשלשים עשרה ימים שאר העשרים יום נקראין יום גידול שער, # אבל גם
פירוש זה קשה דהא קרא כתיב והימים הראשונים יפלו, ולמה יקרא זה יום גידול
שער?

וז"ל התוס', פי' אמר הריני נזיר שלשים יום, וכשמנה כ' מנזירותו, גילחוחו ליסמים
על כרחו, דהשתא לא יוכל לגלח ביום שלשים לנזירות ולהביא קרבנותיו עד אחר
שלשים יום מיום שגילחוחו הליסמים, דאין גידול פחות משלשים יום, והתחיל
הל' וכשמנה עשרה סיים נזירותו שהרי תחילה מנה עשרים קודם שגילחוחו
הליסמים ואילו העשרים יום האחרונים אינם רק לגלח שיער שיוכל לגלח אחר
נזירותו ולהביא קרבנותיו ובהם נטמא,
והאי דנקט ביום גילח שיער ולא נקט בימי כדנקט לעיל בימי צערתו? לפי שאי
אפשר שלא יהו נמשכים ימי צערתו מפי מיום אחד, אבל גידול שיער אפשר שלא

אכתי מצעי לך אמר הריני נזיר שמשון לאחר עשרים יום
ומעכשיו נזיר סתם מהו, הכא צמיר שמשון דלא אפשר לאיתשולי עליה,
משום דשמשון לא היה גדול, אמרינן כיון ד לא אפשר לאיתשולי עליה
אמיר שמשון מי חיילא או לא לא חיילא ההוא נזירות סתם, דהואיל דסוף
עשרים לא שלמי, או דילמא חיילא,

אמר כמשה בשבעה באדר דמשמע כמשה שנפטר בשבעה באדר, ושז
לא (שמה) [שמו] יין [דביום הוולדו דהיינו בו' אדר שמוחו שמחה גדולה, וביום
מותו בו' באדר מסתמא רבים נדרו בנדר, ורבו נזירים בישראל מחמת צער, והוא
אמר בסתם "אהא" היינו כמו שהיה דורו של משה בו' אדר, (ב) [כ?]?ום מותו
ונזירות קבל עליה, או כיום הוולדו קאמר שמחה קבל עליה. תוס'] **מאי** מי הו
לשון נזירות או לא,

פשוט מינייהו קדמייתא, [שנינו בברייתא] **הריני נזיר לאחר
עשרים יום ומעכשיו מאה יום, מונה עשרים ואח"כ מונה
שלשים ואח"כ מונה שמונים כדי להשלים נזירות ראשונה,**

וגשאר איבעיות אלו שלא נפשו:

- * נזירות מועמט דהיינו הריני נזיר לאחר כ' יום, ומעכשיו נזיר סתם,
- * הריני נזיר לאחר עשרים יום ומעכשיו מאה יום,
- * הריני נזיר לאחר כ' יום, ומעכשיו נזיר עולם,
- * הריני נזיר שמשון לאחר עשרים יום, ומעכשיו נזיר סתם,
- * אמר כמשה בשבעה באדר,

[ובתחיל ענין חדש, וקאי על המשנה] **נטמא בימי בנו** האי דאמר הריני נזיר
כשהוא לי בן, ונזיר סתם, התחיל מונה את שלו ועד שלא השלים את שלו נולד לו בן,
מניח את שלו ומונה את של זנו, ואם נטמא בחור ימים הללו שמנה לבנו,

רבי יוחנן אמר סותר אף אותן ימים שמנה כבר על שלו דכיון דאפילו מנה
את שלו אינו מגלח צינמים כמזירות אריכתא דמי וסותר את הכל **ריש לקיש
אמר אינו סותר** את שלו דנזירות ידיה לחוד ודכנו לחוד,

רבי יוחנן אמר סותר אף אותן ימים שמנה כבר על שלו, דכיון דאפילו מנה
את שלו אינו מגלח צינמים [בין נזירות שלו לנזירות בנו, אלא מגלח לסוף שתי
הנזירות] **דאדא נזירות אריכתא היא** וסותר את הכל,

ריש לקיש אמר אינו סותר את שלו, ד נזירות ידיה לחוד,
ודבריה לחוד,

דף י"ד ע"ב

[ועוד דין] **נטמא בימי צרעתו** היה נזיר ונצטרע, וצימי צרעתו נטמא למתים
ר' יוחנן אמר סותר את הקודמין דהא אכתי קאי צמימות הואיל דכי נתרפא
מצרעתו משלים [ל. תל]מה שכבר מנה קודם שנצטרע, **ריש לקיש אמר אינו
סותר** דימי צרעת לחוד הואיל ואין עולין לו למנין ימי נזיר,

אבני חן על מסכת נזיר

עליו אחד מן הדמים נטהר האמרי תגלחת לא מעכבת [לשתות בין וכיון שהביא קרבנות מותר לטמאות ולשתות בלא תגלחת כלל. תוס'].

לעולם אליבא דרבנן ומאי אין לו תקנה, אין לו תקנה למצות גילוח [אבל מצות גילוח הפסיד, דמצות גילוח ליתן שערו תחת הדוד ולבשיטהר אין שום דוד של שלמים לפניו. שטמ"ק] דלא יהא תגלחת בטהרה כמזותו לעולם, שהרי אינו יכול לסתור ולמנות מזירות אחרת שהרי לאחר מלאת נטמא, הילכך אין לו תקנה לגלח בטהרה, אלא תגלחת בטומאה, [ר"ל כיון שלא יוכל עוד לגלח בטהרה כמצותו בהבאת קרבן, לכן אין צריך להתמקח במצות גילוח עד שיטהר ויכול לגלח בימי טומאה. בר],

[ענין חדש] אמר ר' יוסי ברבי חנינא נזיר שכלו לו ימיו ימי שלשים מזירות סמם, ולמזירות מרובה כל ימים שהזיר, ולאחר מלאת שצריך להציא קרבנותיו נטמא [באותו היום], [שמנה כל ימי מזירות ועומד ביום הבאת קרבנותיו. תוס'] לוקה על הטומאה,

[אם נטמא קודם הבאת קרבנותיו, אבל אינו סותר מזירות שמנה, [ואומר הטעם] אחר שכלו ימיו כבר, ונהי דאשכחן בפירקא דלקמן (פז). ואייתי [לח] לעיל נטמא יום מאה ואחד סותר שלשים? היינו דוקא יום ק"א (ו) [ד]גורין אטו יום שלשים דהוי יום תגלחת דאורייתא כדתנן פרק קמא (לעיל דף ה:). אבל ביום מאה ושנים אינו סותר, [ומוסף?] או ביום שלשים ואחד אינו סותר. תוס'],

ואינו לוקה על התגלחת ולא על היין אצל אינו לוקה [על התגלחת. בר] אם גלח קודם שהציא קרבנותיו, [ואינו לוקה] או שמה יין קודם שהציא קרבנותיו,

מאי שנא טומאה דלקי דאמר קרא במדבר ו כל ימי הזירו לה' דכתיב "כל" דלא צריך וכתיב, ואמר כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יצא לרבות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת,

אי הכי [נדרוש הפסוק נמי ש] אתגלחת נמי ליחייב, דהא אמר רחמנא במדבר ו כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו, לעשות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת,

ותו [נדרוש גם פסוק זה] במדבר ו כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מזגן היין, לעשות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת וללקי נמי אחריו?

דף ט"ו ע"א

[ומתריץ] שאני הכא גבי טומאה טעמא מאי הוא דלוקה דאמר רחמנא במדבר ו "וממא ראש" נזרו, מי שנזרו תלוי לו בראשו [הפסוק בא ללמד שיש מאיסורי נזיר שתלוי בגילוח שער], [ומיהו אם הביא קרבנותיו לא מחייב למ"ד תגלחת לא מעכבא, ומקרי שפיר נזיר תלוי בראשו אע"פ שלא הביא קרבנותיו לפי שאין "בגופו" לעשות אלא תגלחת. ר'] דמשמע שמה הכתוב את הטומאה צמי שעדיין לא נתגלת, ואפי' לאחר שכלו לו ימיו כל זמן שלא גילח שערו שצריך על ראשו, מי שכבר כלו ימי מזירות ואין מזו תלוי אלא בראשו,

יארץ עליו אלא יום אחד כגון שגילוהו ליסמים יום שני לנזירותו דהשתא אינו מוסף על שלשים אלא יום שלבסוף בעבור גידול שיער. תוס'],

רב אמר אינו סותר [לפי לשון ראשון דמיירי שננטמא ביום המאה, מפרש] דאפי' לרבי יוחנן דאמר נטמא צימי צנו דקותר כל מזירות, המס צמירות קאי, להכי מצי סתור לנזירותו. [בר] נמי, אצל הכא כיון דנטמא ציום מישלם גידול שיער, כבר שילם מזירותו ולית ליה כח למסתור דלפני צרעת [ראה תצ בשם הבר], [לישנא אחרת] @ רב אמר אינו סותר הללו עשרה, דאפילו לרבי יוחנן דאמר סותר, הני מיילי היכא דקאי צמירות גמור, אצל האי דלא איתמי אלא צימי גידול שיער דמשלם מזירות הוא, דלכי מפרשי הני עשרה לעשרים קמאי הוו להו שלשים והלכך האי דאסדר איתמי מעשרה ואילך, לא הוי אלא תשלומי מזירות ואפי' ר' יוחנן מודה דאינו סותר להנך עשרה, אלא כיון דהוה שלישי ושציעי מתחיל למנות מעשרה ואילך עד שלשים,

אפי' לר' יוחנן דאמר סותר, הני מיילי היכא דקאי בנזירותו, גידול שיער מישלם מזירות הוא,

ושמואל אמר סותר את הכל אפי' ע' קמאי אפי' לריש לקיש דאמר אין סותר, התם [נטמא בימי בוג, או בימי צרעתו] שתי נזירות [מניין שלו ומנין של צנו מרי מזירות מיתקרו. בר], הכא [נטמא ביום גידול שער] חדא נזירותא [שם מזירות אחת היא] (אצל. בר),

[לישנא אחרת] @ ושמואל אמר סותר אפילו לר"ל כו" אצל הכא מדא מזירות, והא [דלמיתין] [דלמיתין]. [בר] מישלם מזירות הוא לא איריא, דכיון דסתרו הראשונים שוב אי אמה יכול לנרץ עמהן הללו, ולומר שלשים הן.

[דין חדש] אמר רב חסדא הכל מודים שאם קדש שער ברם [פירוש אם לאחר שנוקד היום נטמא קודם שגילה, וקורא "קדוש שיער" שלא גילה בדכתיב וקדש ראשו שפירושו יתחיל לגלח ראשו. תוס'] [ומפרש] ציום ל"א צריך להציא קרבנותיו ולהתגלח אחר קרבנותיו, אם כבר נזרק הדם כשנטמא ועדיין לא גילח,

ש אין לו תקנה להמירו, כיון דלמנות פעם אחרת ולהציא קרבן אחר אי אפשר, דקרבן אחד הוא מציא ולא שני קרבנות, וכבר הציא קרבן אחד, ואין [הקרבן] עולה לו דהא כבר נטמא, לפיכך אין לו תקנה, והא דקמתי "קידש" לישנא דקרא נקיט, דכתיב וקדש את ראשו (צמדבר ו), [קס"ד שלא יוכל עולמות לשתות בין ולגלח כיון שהביא כבר קרבנותיו ו(כיון ד. בר)] נטמא קודם שגילה ובלא הבאת קרבן לא יוכל לגלח. תוס']

[ומקשה] אליבא דמאן [אמר רב חסדא, דמשמע כיון שאינו יכול להתגלח עוד פעם על קרבנות אין לו תקנה], אי אליבא דרבי אליעזר כיון דאמר תגלחת מעכבת לשמות ציין, [הרי] צ תוך מלאת היא [כיון שננטמא קודם שגילה] ולסתור מה שמנה [מלשון רש"י משמע שסותר כל הנזירות, אבל בתום כתבו שמונה ז' להוות עליו שלישי ושביעי ואח"כ יחזור להביא הקרבנות] ולייתי קרבן אחר,

אלא אליבא דרבנן דפליגי עליה צפרק ג' מניין [לקמן מז] ואמרי כיון שזרק

אבני חן על מסכת נזיר

[שיחיה חידוש שאם לא נולד לו בן מוגלח רק ליום ק"א, ועכשיו שנולד לו בן מוגלח ליום ק'. ע"פ תוס']

וא"ת ומאי סברא היא כיון דאם לא נולד לו בן לא יכול לגלח עד יום ק"א (דחא לא מצי לגלח עד יום ק"א לנזיר. בר) [לנזירות דנפשיה השתא נמי לא יגלח עד יום ק"א?]

ויש לומר דחא [דלא] מצי לגלח ביום ק' לא הוי אלא מדרבנן כדפירשנו בפ"ק (דף ו). דמדאורייתא מצי לגלח ביום ק' דמקצת היום ככולו, אלא דרבנן גזרו דלא מוגלח עד יום ק"א אטו היכא דאמר שלימים,

והבא אוקמיה אדין תורה כשנולד לו בן שיוכל לגלח ביום מאה כיון דלנזירות דבנו קא הוי יום ל"א ויכול לגלח לנזירות דבנו ביום [ק'] הלכך גם לנזירות דנפשיה עולה התגלחת של יום ק' תוס']

תנן [במשנתנו] נולד לו [בן] עד שבעים לא הפסיד כלום, ואי סלקא דעתך עולה לכאן ולכאן [למה אמר הלשון "לא הפסיד כלום"] איתגורי מיתגר [הא ריוח מריח]. [פ' למה אתה אומר שאינו מפסיד, הא גם מריח. וראה תוס'] דעולה לו לכאן ולכאן, שאינו צריך להשלים (אלא) למאה [אלא כ"ע] צלצה, (ועוד. תל) שניות של בנו ממחיל מצו ציוס [כשנולד לו הבן, וכן] צריכא למימר דלא הפסיד כלום?

אלא ברין הוא דלא ליתני עד שבעים [לא הפסיד כלום], ומשום דקתני סיפא אחר שבעים סותר שבעים, קתני רישא שבעים הך "אלא" נשתנה מכל אלא שש"ס [שככל הש"ס בא "אלא" כשחזר מתירין ראשון, אבל כאן הוא התירין הראשון. ראה תצ], והכי משמע, אלא משום דקתני סיפא "אחר" ע' תנא ליה רישא עד ע', וצדין הוא דלא ליתנייה כלל [שלא היה לו לשנות המלים "נולד לו עד שבעים לא הפסיד כלום"] דהא אמרינן דאפילו איתגורי מיתגר, ואית ספרים דכתיב צדן [הוא דלא] ליתני עד ע' כו' אלא משום דקתני סיפא לישנא דהפסיד דקתני אחר ע' סותר, תנא נמי רישא [עד ע'] דאיתו סותר,

ת"ש מסיפא נולד אחר שבעים סותר שבעים ואי איתא דקאמרמא אמאי סותר, כיון דמתחיל למנות מצו ציוס [ביום ע"א] לצנו, ויוס שלשים דצנו עולה לו לכאן ולכאן, אכתי פשו להו שלשים יום כדי גידול שיער?

מאי אחר דקתני א אחר אחר דהיינו ביום ע"א. דאפילו אי אמרת דעולה לכאן ולכאן, אכתי לא פשו להו אלא כ"ע יום, ואין תגלחת פחות משלשים יום,

אבל אחר [שבעים] ממש [דהיינו ביום ע"א. תוס'] מאי, הכי נמי דלא סתר, אי הכי מאי איריא דתני רישא נולד עד שבעים לא הפסיד כלום, אפי' אחר שבעים ציוס ע"א נמי לא הפסיד, ד הא אמרת לא סתר,

אלא ש"מ אחר ציוס ע"א דקתני [נולד לו אחר שבעים] ממש סותר, משום דלא אמרינן שהוא עולה לו לכאן ולכאן,

[וממתני' ליתיה לדרב. וט'] וכן [פ' וכן הוא דקשיא] מתני' לרב (וכן

[והפסוקים דכתיבי כל ימי נדר נזיר תער לא יעבור על ראשו, וכתיבי מכל אשר יעשה מגפן היין, אינם באים לרבות שחייב עליהם גם לאחר שסיים למנות ימי נזרו, אבל מקשה על זה מברייתא ששינוי בפירוש שדורש],

מיתבי נזיר שכלו לו ימיו [שמנה כל ימי נזירות ועומד ביום הבאת קרבנותיו. תוס' לעיל], אסור לגלח [פ' קודם זריקת דמים, שהרי מצותו לגלח על הדמים, ואם גילה על אחד משלשתן אמרינן לקמן דיצא. תוס'] ולשתות יין ולטמא למתים, ואם גילה ושתה יין ונטמא למתים ה"ז סופג את הארבעים [אע"פ שאינו סותר אפי' מדרבנן אלא ביום ל"א אבל ביום ל"ב אינו סותר, אפי' לוקה. ר'] אלמא דגמרי (ימי) [כל] נר ימי לרבות ימים שלאחר מלאת, ומיזתא לר' יוסי צר' מנינא תיובתא:

מתני': הריני נזיר לכשיהא לי בן [ושמא יש מאה יום עד שתלד בן, ואף שאשתו מעוברת אינו ידוע בדיוק מתי תלד, וגם אם יהיה בן], ונזיר מאה יום, והתחיל למנות את [המאה יום] שלו, אם נולד לו בן עד ע' יום, [ו]צריך להניח את שלו ולמנות את של בנו, [לכן] נולד לו בן עד שבעים [יום], [עד] ועד בכלל. תוס'] לא הפסיד כלום דשלשים יום הוא דמיתרי ליה ממאה, אלא מניח את שלו ומונה את של בנו ומגלח, ומונה שלשים כדי להשלים מאה שלו ומגלח, דשלשים אית צהו כדי גידול שער [התצ מסביר ששלשים יום בנזירות הוי הפסק כמז לגבי תפלה דאמרינן אם שהה כדי לגמור את כולה חזר לראש בברכות כד:]]

[ואם נולד לו בן] לאחר שבעים דלא מיתרי להו שלשים, דלית צהו גידול שער, שאין תגלחת פחות מז' יום, הלכך סותר שבעים סותר את הכל, ומתחיל למנות את של בנו, ומגלח ואחר כך מונה מאה שלו, שאין תגלחת פחות משלשים יום,

[חידושי חריב"ן] והני מילי בנזירות מרובה, אבל בנזירות מועטת אינו סותר כלל כדמנן לעיל מניח את שלו ומונה את של בנו, ואחר כך משלים את שלו ואינו סותר, *וטעמא מאי כדאמרנן שאין תגלחת צינמים, וכמדא נזירות אריכא הוא,

*[לכאורה קשה דא"כ בנזירות מרובה ג"כ לא יגלח אחר השלמת נזירות בנו בכדי שיוכל להשלים נזירותו אח"כ וכמו שהוא באמת כן לפי התוס' וז"ל דסברתו הוא דבשלמא בנזירות מועטת היכא דלא מנה עדיין קודם לידת בנו ל' יום, ואין נזירות פחות מז' יום (ואולי זה כוונתו במש"כ שאין תגלחת בינתיים) ולכן לא חשיבי לנזירות לבדן ומצטרפין לנזירות בנו וכדא נזירות אריכא הם, משא"כ בנזירות מרובה שמנה כבר קודם לידת בנו ע' ימים ויותר, שיש בהם כדי נזירות שלמה, חשיבי בפ"ע ולא מצטרפי תו על נזירות בנו, וכן כשנשאר עוד ל' יום שהוא כדי נזירות שלמה (אף שקודם לידת בנו לא מנה עדיין ל' יום) חשיבי בפני עצמה ולא מצטרפי לנזירות בנו ולכן צריך לגלח בינתיים. רש"ש]:

גמ': אמר רב, יום שבעים נולד לו בן ציוס ע' עולה לו לכאן ולכאן [איתו יום עולה לו למנין ע' ולמנין של בנו, דשלשים דלצנו נמי מתחיל למנות צו ציוס, וכן כשצא להשלים מאה שלו שלאחר נזירות של בנו, אין צריך למנות אלא כ"ט,

אבני חן על מסכת נזיר

לענין [וצענין] זה קשיא מתימין לרז **שמוע מינה** [שאין הלכה כרב, דאמר שיום שבעים עולה לבאן ולכאן],

[ומקשה] **ורב כמאן אמרה לשמעתיה** [ביון דתנא דמתניתין לא סבר לה כוותיה. תוס'],

[חידושי הריב"ן] ואי קשיא למה לי (מיציעא) [למיציעא] הכי הא אשכחן צפ"ק [לעיל ו.]. דמי [דרב] כותנא מחרץ המושגה לקמן טו. ד' יום שלשים עולה לכאן ולכאן? דילמא מתני' דהתם לא מתרלא כרז מתנא, אלא כזכר פדא דאמר אין סתם מירות אלא כ"ט,

אילימא כאבא שאול, דתנן [מועד קטן יט:] **הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל** [ביון שנכנס הרגל] **בטלה ממנו גזירת שבעה** [שיחיה אסור בנעילה סגול ובתשמיש המטה. תוס'] שאין צריך להשלים אחר הרגל ז' ימי אצילות, דכיון דעיקר האצילות דהיינו ג' ימים ראשונים כדאמרינן צמועד קטן, הוו קודם לרגל, ציטל הרגל את האחרונים, [ומיהו לא הילכתא הכי דבמ"ק [כ.]. הכי מסיקין אפי' שעה אחת קודם לרגל בטלה הימנו גזירת שבעה, שמונה ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזירת שלשים לענין תספורת הואיל ומתחיל יום אחד מדין שלשים קודם לרגל. תוס']

[ואם קבר את מתו] **שמונה ימים קודם לרגל** כיון דיוס אחד של שלשים היה קודם הרגל ציטל הרגל ממנו גזירת שלשים **ממנו גזירת שלשים**,

[ואם קבר מתו שמונה ימים קודם לרגל] **ומותר לספר ערב הרגל** משום כבוד הרגל **ואם לא סיפר ערב הרגל אסור לספר אחר הרגל** עד שלשים [כיון שלא חש לכבוד המועד אסור לספר אחר הרגל עד מלאה לו ל' יום. ר'].

דף ט"ו ע"ב

אבא שאול אומר, אפי' לא סיפר קודם הרגל מותר לספר אחר הרגל,

שכשם שמצות שלשה מנזות אצילות הנוהגת שלשה ימים הראשונים, כיון שעשאם קודם הרגל **מבטלת גזירת שבעה** צטל הימנו גזירת ז' לגמרי, **כך מצות שבעה** [פ'] ואינו צריך להתחיל יום שמונה] כיון שנעשו קודם הרגל שוב הרגל **מבטלת גזירת ל'** מצטל גזירת ל' לגמרי, גזירת ל' גלות וכיוצא,

מ"ט דאבא שאול, לאו משום דקסבר שביעי עולה לבאן ולכאן דאמר דיוס ז' מצטל גזירת ז' ול', והא לא שימר עדיין מיום ל' כלום קודם הרגל אפי' יום אחד, דצטלמא לת"ק דאמר שמונה היינו משום דיוס שמיני עולה למנין ל', אלא לאבא שאול מ"ט, לאו משום דקסבר דיוס שביעי עולה לכאן ולכאן למנין ז' ולמנין ל', וכמאן דעבר עליו יום אחד מגזירת ל' דמי, ומש"ה מתבטלת,

[ודוחה] **דלמא עד כאן לא קאמר אבא שאול אלא באבילות ז' דרבנן** דעיקר אצילות אינו אלא יום אחד דכמיז (עמוס ח) ואמרימא כיוס מר, אלא רבנן תקנו ז' דסמכו אקרא [רק באסמכתא] דכמיז (צראשית ג, י) ויעש לאביו אצל צענא ימים [ראה מהר"ץ חיות], **אבל בנייר דאורייתא צמוענא** דיומי דל' יום צעינן דכמיז (צמדכר ו) יהיה [וביון דאורייתא הוא] **לא** אמר דיוס אחד עולה לכאן ולכאן [וכע"ז בתוס'],

[ומתירין] **אלא רב דאמר** [לעיל יום שבעים עולה לבאן ולכאן] **כר' יוסי דתניא ר' יוסי אומר שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה** [שחל בערב פסח. תוס'],

[שכל י"ח יום מתחלת באשה חשבון חרש, ז' ימים הראשונים הם ימי נדה, וי"א יום הם ימי זבה דהיינו מיום ח' עד יום י"ח, ואם תראה בהם שלשה ימים היא זבה גדולה, וסופרת ז' ימי מוהר],

[פ'] שנצמרו ז' ימי נדה שלה בי"ב בניסן, וראתה בי"ג בניסן, ובי"ד עדיין לא ראתה ושחטו את הקרבן פסח בעבורה, אם תראה אחרי כן היא טמאה ואינה יכולה לאכול ממנו, שצריכה להמתין עד יום ראשון של יו"ט למבול ולהמתין עד הערב, # ולכן אמר דמירי בשומרת יום כנגד יום, שבוה יש חידוש שאף שאשה זו חוששת שתראה, אפ"ה כיון שעדיין לא ראתה ולראיתה אתמול כבר מבילה, יצאה ידי חובתה בהקרבת הקרבן],

שכבר ראתה ציוס שמיני [ו]עד שלא ראתה ציוס תשיעי שהיא שומרת כנגדו לידע אם מראה צג' ימים ג' ראיות ומהא זכה,

[שאם תראה בתשיעי ואח"כ בעשירי תהי' זבה גדולה שצריכה ז' נקיים, ואם תראה רק בתשיעי הוא טמאה עד שתעבור עלי' עשירי בטוהרה ותמבול ותעריב שמושה. וראה יבקש דעת במשניות תפארת ישראל מהירות חלק א' אות ע'].]

[ושחטו הפסח וזרקו עליה] **ואח"כ ראתה,**

הרי זו אינה אוכלת צפסא, דטמאה היא [שצריכה לשמור יום מחרת כנגד היום, וכשחמבול למחר ולא תראה עוד תהיה טהורה], ואע"ג דלינה אוכלת [אפ"ה] **ופטורה מלעשות פסח שני** דאכילת פסחים לא מיעכצא [ויוצאת ידי חובתה ע"י ששחטו וזרקו בעבורה],

מ"ט דר' יוסי דפטורה מלעשות פסח שני [ולא אמרינן דכיון שראתה ביום זה נאמר שכל היום נחשבת טמאה] **לאו משום דקסבר מקצת היום ככולו** [הגם שצריכה להיות שומרת "יום" כנגד יום, והיא לא שמרה אלא עד שטבלה והקריבו עבודה את הקרבן, אפ"ה נקראת שומרת יום, דמקצת היום ככולו] דיוס שני שהוא תשיעי ככולו דמי, והו"ל לה טוהרה צענא ששחטו וזרקו עליה, והכא נמי [פ'] ומכאן לומר רב לנזירות דאמרינן דיום שבעים עולה לו לבאן ולכאן] לימא דעולה לו לכאן ולכאן משום דמקצת היום ככולו, [ונמצא שיש לומר דבר סבר כר' יוסי דאמר מקצת היום ככולו],

ממאי, ודלמא האי דקאמר ר' יוסי דפטורה [לעשות פסח שני] לאו משום דקסבר דמקצת היום ככולו, אלא **משום דקסבר** דשהיא רואה **מכאן ולהבא הוא מטמא** אצל למפרע לא, ומשום הכי פטורה דשהיא שעמא דשחטו וזרקו עליה טוהרה הוא, ולהך דצמר [הכי] נטמאת לא מיישינן,

אבני חן על מסכת נזיר

[אבל ר' יוסי לא סבר מקצת היום כבולו, ועדיין קשה ורב כמאן אמרה לשמעתיה],

ומי סבר ר' יוסי הכי דמכאן ולהבא היא מטמאה אצל למפרע לא והתניא ר' יוסי אומר זב בעל שתי ראיות צין ציוס אחד צין צשני ימים, כדלמרי' התם (צ"ק דף כד) תלה הכתוב את הזב בראיות, דכתיב ואת מהיה טומאתו בזוב, ואת הזבה צימים דכתיב ואשה כי יזוב וזב דמה ימים רבים, מיעוט ימים שנים רבים ג',

ששחטו וזרקו עליו [קרבן פסח] בשביעי [שלו] שאין צין זב רואה שמים לרואה ג' אלא קרבן, שבעל ג' מונה ז' ומציא קרבן ובעל ז' מונה ז' ואין מציא קרבן, וכן שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה, ואח"כ ראו, אע"פ שמטמאין מושב ומושב "למפרע" פטורין מלעשות פסח שני,

[חידושי הריב"ן] להכי נקט בעל שתי ראיות ושומרת יום, משום דלאו צני קרבן נינהו, דעל הנך דצני קרבן לא מצי למשחט עליהו בשביעי, משום דלא מצי אכלי פסח בערב, דכפרת קרבן דעבו לאחיי בשמיני מעכבת להו, כדקי"ל (יבמות דף עד) הציא כפרתו אוכל בקדשים, אלמא מיהא מדקמי מטמא משכב ומושב למפרע, דלא הוי טעמא דר' יוסי משום דמכאן ולהבא הוא מטמא, וטעמא [אלא בטעמא] משום דמקצת היום כבולו קא פטור מלעשות פסח שני, דה"ל ככל מידי דתלי צמיינא דלמרי' ציה מקצת היום כבולו, ומש"ה פטורין? [ועל כרחק צריך לומר דסבר ר' יוסי מקצת היום כבולו, ורב דאמר בר' יוסי],

[ובתריץ] מאי למפרע מדרבנן [לעולם אימא לך דמכאן ולהבא הוא מטמא] ולא טעמא דר' יוסי משום דמקצת היום כבולו, ודקאמר למפרע מטמא, מדרבנן הוא דקאמר, ומשום דלית צהו טומאה אלא מדרבנן, פטורין מלעשות פסח שני,

הכי נמי מיסתברא, דאי ס"ד מדאורייתא מטמאין למפרע, אפי' אמרת מקצת היום כבולו, אכתי אמאי פטורין מלעשות פסח שני והא איגליא מילתא למפרע, דצההוא שעתא דשחט וזרק הדם, טמאה מדאורייתא הוא, [דר' יוסי סבר מכאן ולהבא הוא מטמא, ולא סבר מקצת היום כבולו ועדיין קשה דרב דאמר כמאן?]

[ודוחה] לעולם אימא לך טומאה דאורייתא דטמאין למפרע מדאורייתא, וכל היכא דתלי מילתא צמיינא, כגון צשתי מירות שצריך למנות לזו לי ולזו לי, הוי מקצת היום כבולו,

והכא אע"ג דמדאורייתא מטמא למפרע, (אמאי) הקילו צה, היינו טעמא דטומאה ד תהוב דויבה התירו דכיון דצההיא שעתא דשחט אכתי הוי קיימא טיפת דם צמקור של אשה, ולא יא' לחון, אהני צה מקצת היום כבולו, דמכאן דשחט עליה צשעת טהרה דמי,

ואית דמפרשי טומאת התהום צביצה, היינו צשעת שחיטה וצריקה עדיין לא היתה יודעת אם תהא רואה צו ציוס ואם לאו, [ומשום הכי קרי לה טומאת תהום, דהויא טומאה למפרע צשעת שחיטה וצריקה, ואיחי לא הות ידעה צההיא שעתא, דמי

לעובר צרשות הרצים, וטומאת התהום צממיו,

[הרש"ש תבוא למה אמר רה"ר, כיון דמיוירי שיש כאן ודאי טומאה הלא כן הדין גם ברה"י, ומביא לשון רש"י בפסחים פ: ששם מביא מהתוספתא אצל אמרו לו קצר המהום עמן צצית, ובית הוה רשות היחיד],

ואף רבי אושעיא סבר למפרע מדרבנן דרבי יוסי לא אמר דמטמא למפרע אלא מדרבנן,

דתניא רבי אושעיא אמר (אבל פ') [רש"י] בכיצד צולין (פסחים פא.) לא ידעינן אהובא קאי. תוס') (הרואה זב בשביעי שלו [זב שמונה שבעה נקיים, ויצאה ממנו זיבה ביום השביעי], סותר את שלפניו,

ואמר ליה ר' יוחנן לא נסתור אלא יומו, מה נפשיך, אי סתר דלמפרע טמאה כולוהו סתר דהא לא הוו להו צצעה נקיים כלל אי לא סתר לא נסתור ולא יומו, אלא אימא לא נסתור ולא יומו משום דמכאן ולהבא מטמאה ולמפרע הויא טהורה ממש, [כלומר אפי' יומו לפי שצבר עלה לו מקצת היום ושלמו לו ספורים שלו ויצא מכלל הויבה. תוס']

דף ט"ז ע"א

וא"ל [לרבי] יוחנן רבי יוסי קאי כותיך דאמר מכאן ולהבא מטמא [א"ל, פ' ר' אושעיא לר' יוחנן רבי יוסי סבר כותיך השתא מסיק דרבי אושעיא ס"ל אליבא דר' יוסי דמטמא למפרע היינו מדרבנן. תוס'],

והא רבי יוסי למפרע הוא דאמר [פ' לעיל טו:]?

[ובתריץ] מאי למפרע מדרבנן ומהדר אהא דאמר לעיל מאי למפרע, מדרבנן,

ורבי יוסי מכדי סבר מקצת היום כבולו (דכל) האי דקא משנינן לעיל דמכאן ולהבא מטמא, שנינו דמיקי נינהו, ומיהו שמעתינן איתא כרז [פ' דיום שבעים ועלה לבאן ולבאן דמקצת היום כבולו] זבה גמורה דצעינן ג' ימים לצופים כדלמרי מי תלה הכתוב את הזבה צימים היכי משכחת לה דמייטא קרבן היכי משכחת לה,

[והלוא] כיון דחזיא בפלגיה דיומא ציוס שני מחצות ואילך, אידך פלגיה דיומא דמצקר עד חצות סליק לה לשימור עולה לה לשימור כאילו נשמר יום אחד צטהרה, והוה לה הפסק,

(ענין אחר ור' יוסי - מכדי שומרת יום כנגד יום כיון דקאמר דטעמא הוי משום דמקצת היום כבולו, וכך שמענו כאן מפ"י המורה"ה אצל צביצד צולין צמסכת פסחים שמעינן דמכאן ולהבא קמייצעיא לן דלר' יוסי צצה גמורה היכי משכחת לה ולא מפ"י המורה"ה),

[ענין אחר, ור' יוסי מכדי שומרת יום כנגד יום צין דקאמרינן דטעמא הוי משום דמקצת היום ככלו, אי נמי משום דקסבר דמכאן ולהבא היא מטמאה וצה דמתייא קרבן היכא משכחת לה, והכי נמי מצעיא לן צביצד צולין (פסחים פא.) דאליצא דר'

אבני חן על מסכת נזיר

תנן (6) אם גילה יום ששים חסר אחד יצא, שיום שלשים עולה לו מן המנין, בשלמא לרב מתנא ניהא, אלא לבר פרא למה לי? הא אמר שלשים חסר אחד, אמר לך, אנא נמי אהא סמכי.

תנן (7) מי שאמר הריני נזיר, נטמא יום שלשים סותר את הכל, בשלמא לרב מתנא ניהא, אלא לבר פרא קשיא?

[נזיר דף ו.ב.] אמר לך בר פרא, אימא סיפא, רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה, אי סלקא דעתך שלשים בעינן, נסתור כולו?

קסבר רבי אליעזר מקצת היום ככולו,

תנן (10) הריני נזיר מאה יום, נטמא יום מאה סותר את הכל, רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שלשים יום, ואי סלקא דעתך סבר רבי אליעזר מקצת היום ככולו, נסתור שבעה ואי לא סבר מקצת היום ככולו, ליסתור כולו?

לעולם לא אמרינן מקצת היום ככולו. אי הכי, ליסתור כולו? אמר ריש לקיש היינו נטמא דרבי אליעזר, אמר קרא (במדבר ו) זאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו, התורה אמרה נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר,

רב מתנא דורש "יהיה"	בר פרא דורש כ"ט פסוקים	
ניחא	נעשה כאומר שלימין	1. הריני נזיר מגלח יום שלשים ואחד
מקצת היום ככולו	ניחא	2. ואם גילה ליום ל' יצא
ניחא	נעשה כאומר שלימין	3. הריני נזיר שלשים יום אם גילה ליום שלשים לא יצא
יום ל' עולה לכאן ולכאן	ניחא	5. ואם גילה את הראשונה וכו' יום ששים, ואם גילה יום ששים חסר אחד יצא,
ניחא	אהא סמכי	6. וזו עדות העיד רבי פפייס וכו' יצא שיום של שלשים עולה לו מן המנין,
ניחא	גזירה דרבנן	7. מי שאמר הריני נזיר, נטמא יום שלשים סותר את הכל
מקצת היום ככולו	דלא גזר	8. ר"א אומר אינו סותר אלא שבעה
ניחא	ניחא	9. הריני נזיר שלשים יום, נטמא יום שלשים סותר את הכל
ניחא	נעשה כאומר שלימין	10. הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל
נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר	נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר	11. ר"א אומר אינו סותר אלא שלשים
גזירה אמו יום ק'	כיון שאמר מאה יום כאילו אמר שלימין, ולכן גזרינן אמו יום ק'	12. נטמא יום מאה ואחד, סותר ל' יום

יוסי דלמר דמכאן ולהנא היא מטמא זצה גמורה דממייא קרבן היכי משכחת לה.

ק',

ולפי פירוש זה רוצה רש"י לפרש דהקושיא אינה דוקא אם סבר מקצת היום ככולו דגם אם סבר מכאן ולהנא היא מטמא גם קשה קושיא זהו כמו שבאמת מקשה כן במס' פסחים וממילא לא צריך למוש"כ דשנויי דחיקי ניהו, ומה שאומר הגמ' מכרי סבר ר"י מקצת וכו' זה לאו דוקא שגם אם סובר מכאן ולהנא וכו' גם קשה],

אב"א דקא שפעה תלתא תלתא יומי בהדי הדדי כל היום
[תלמא יומי] צדיה הדדי,

ואב"א דחזיא תלתא יומי סמוך לשקיעת החמה, דלא הואי שהות דסליק ליה למניינא שלשה יומי צין השמשות סמוך לשקיעת החמה דכי ראמה בשבת [במוצאי שבת] אחר שקיעת החמה הוי טמאה כל יום ראשון, וכי חזרה וראמה ביום ראשון שנית סמוך לשקיעת החמה הויא טמאה כל יום שני, וכן שלשי דלא הויא שהות דטהרה ציני וציני כלל, ולא הוי סליק למניינא דשומרת יום כנגד יום, דהא לא הויא שהות:

פרק שלישי מי שאמר

הגמ' לעיל ה:

תנן סתם נזירות שלשים יום, בשלמא לרב מתנא ניהא, אלא לבר פרא קשיא?

אמר לך בר פרא אידי דאיכא יום תלתין דמגלח ומביא קרבנותיו, משום הכי תנא שלשים,

תנן (1) מי שאמר הריני נזיר מגלח יום שלשים ואחד, בשלמא לרב מתנא ניהא, אלא לבר פרא קשיא? אמר לך בר פרא, אימא סיפא (2) אם גילה ליום שלשים יצא, אלא סיפא מסייעא ליה, רישא נעשה כאומר שלימין.

ולרב מתנא קשיא סיפא? קסבר מקצת היום ככולו,

תנן, (3) הריני נזיר שלשים יום, אם גילה יום ל', לא יצא? כאומר שלימין,

תנן (4) מי שנזיר ב' נזירות מגלח את הראשונה יום ל' ואחד, והשניה ליום ששים ואחד, בשלמא לרב מתנא ניהא, [נזיר דף ו.א.] אלא לבר פרא קשיא?

אמר לך בר פרא, אימא סיפא (5) ואם גילה את הראשונה ליום שלשים מגלח את השניה ליום ששים,

אלא סיפא מסייעא ליה, רישא באומר שלימים.

ולרב מתנא קשיא סיפא? אמר לך רב מתנא, כדקתני סיפא יום שלשים עולה לכאן ולכאן,

מאי היא? מקצת היום ככולו, הא אמרה חדא זימנא? מהו דתימא ה"מ לענין חדא נזירות, אבל לשתי נזירות לא, קמ"ל,

אבני חן על מסכת נזיר

13. ר"א אינו סותר אלא שבעה	לא גזר	לא גזר

מתני': (1) מי שאמר הריני נזיר [סתם] מוגלח [ומביא קרבנות] יום שלשים ואחד לרצ מתנא [לעיל ה.]. כדלית ליה דלמזירות סתם קאי [דילפינן מדכתיב "היה" שהוא בנימטריא שלשים], ולפין מזירות פחות מל' יום, ולצר פדא כדלית ליה [שם, וילפי לה מב"ט פעמים דכתיבי קראי, אבל כאן צריך ל' יום] דמוקי לה כגון דנעשה כאומר שלימים, וכולה מתני' (הכי) [דהכא] מפורש צפ"ק לרצ מתנא כדלית ליה ולצר פדא כדלית ליה,

(2) ואם גילח ליום שלשים יצא [בדיעבד],

[לבר פדא ניחא, דמדאורייתא דינא הכי לגלח יום ל', ולרצ מתנא מפ' לעיל משום דמקצת היום ככולו. ר'],

(3) הריני נזיר שלשים יום [הו"ל כאומר שלימים], אם גילח ליום שלשים לא יצא [אף בר פדא מודה בהא, כיון דאמר ל' יום דבעי ל' יום שלימים. ר'],

(4) מי שנזר שתי נזירות מוגלח את הראשונה יום שלשים ואחד, ואת השניה יום ששים ואחד,

(5) ואם גילח את הראשונה יום שלשים, מוגלח את השניה יום ששים, ואם גילח יום ששים חסר אחד יצא,

(6) וזו עדות העיד רבי פפייס על מי שנזר שתי נזירות, שאם גילח את הראשונה יום שלשים, מוגלח את השניה ליום ששים, ואם גילח ליום ששים חסר אחד יצא, "שיום של שלשים עולה לו מן המניין",

(7) מי שאמר הריני נזיר [ומנה שלשים יום במהרה, ולבסוף], נטמא יום שלשים, סותר את הכל [לרצ מתנא סותר מן התורה ומביא קרבן טומאה, לבר פדא סותר מדרבנן אטו היכא דאמר ל' ואינו מביא קרבן טומאה. ר'],

(8) רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה [דלא גזר, ולרצ מתנא משום דסבר מקצת היום ככולו, ורבנן לית להו מקצת היום ככולו, אלא אחר שהביא קרבנותיו. ר', וראה רש"י דלר"א די בשבעה ימים כדי שיגיע שערו שיהא בה כדי לכופ ראשו של זה לצד עיקרו של זה],

(9) הריני נזיר שלשים יום, נטמא יום שלשים סותר את הכל [רבין דאמר ל' יום בעי' שלימים ולא אמר' מקצת היום ככולו. ר'],

(10) הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה [שהוא אחרון של נזירותו. תוס'] סותר את הכל (ו) [רבנן לא אמרינן מקצת היום ככולו היכא דנטמא ולא הביא קרבנותיו. תוס'],

(11) ר"א אומר אינו סותר אלא שלשים [כדריש לעיל ו:] נטמא ביום מלאת תן לו תורת נז'. ר'],

[מן הדין היה לו לסתור הכל [כל המאה יום] לבר פדא דלא אמרינן מקצת היום ככולו, ולרצ מתנא נמי פרשינן בפ"ק דאמר שלימים והיה לו לסתור את הכל, אלא מדרשא דזאת תורת הנזיר גזירת הכתוב הוא דאינו סותר אלא ל' יום. תוס'],

(12) נטמא יום מאה ואחד, סותר שלשים יום [מדרבנן גזרו שיסתור יום תגלחת אטו יום ק', ולא גזרו שיסתור אלא כסתם נזיר, ר' עיי"ש עוד],

[מדרבנן בעלמא הוא, ולכך אינו סותר אלא שלשים, דהואיל יום ק"א יום תגלחת ויום הבאת קרבנותיו, גזר' אטו היכא דנטמא [ביום ק' שהוא כמז] ביום שלשים היכא דאמר הריני נזיר סתמא, והוי (כמז) יום שלשים תגלחת מה"ת לרצ מתנא, משום דאמר מקצת היום ככולו, ולרצ פדא שמום כ"ט נשלם הנזירות וביום שלשים מוגלח מה"ת. תוס' עיי"ש עוד],

(13) רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה [שיזה שלישי ושבעי ויטהר] [דלא גזר יום ק"א אטו יום ל'. תוס' עיי"ש עוד, ר"א למעמי' דאפי' ביום ל' לא גזר'. ר']:

נב': [והגמ' הולך לפרש כמה בבות במשנה] (7) מי שאמר הריני נזיר ונטמא יום שלשים סותר את הכל, רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה כדי שיציא קרבנו צטהרה וכדפרשין צפרק קמא, לצר פדא כדלית ליה

דף ט"ז ע"ב

[בתוס' כאן בד"ה וריש לקיש יש פעם היחידה הלשון "קונטרס" במסכת זו, והגם שיש עוד פעם לקמן יז. בתוס' ד"ה אין ראה בהגהות מהר"ב רנשבורג שצריך למחקר],

[ומפרש טעמיה דר"א] קסבר ר"א כל אחר מלאת שבעה סותר דקסבר ר' אליעזר אחר מלאת הוא, שאין נזירות אלא כ"ט ולכן אינו צריך לסתור אלא ז' [וכדלמרינן] [כדי שיציא קרבנו צטהרה, וכדלמרינן] נמי קים להו לרצנן דאין תגלחת כדי לכופ ראשו לעיקרו צפחות מז' יום, ולרצ מתנא כדלית ליה דטעמא דר' אליעזר משום דמקצת היום ככולו, [ולכך אומר דהריני נזיר סתם ונטמא יום שלשים [דאינו] סותר, דלאחר מלאת הוא הוא, לרצ מתנא משום דאמר מקצת היום ככולו ולרצ פדא מיום כ"ט נשלם נזירותו. תוס'],

(9) הריני נזיר שלשים יום, ונטמא יום שלשים סותר את הכל, [ו] לא פליג ר"א, דאמר דהא קאמר [פ' נעשה כאומר] שלימים ואפילו לצר פדא דלכתי תוך מלאת קרינא ציה, [לרצ מתנא חשיב ליה כאילו אמר שלימים ולא אמר מקצת היום ככולו, הילכך סותר הכל, ולרצ פדא נמי כי אמר שלשים בפירוש, חשיב כאילו אמר שלימים

אבני חן על מסכת נזיר

דלא אמר מקצת היום ככולו, הילכך לא פליג ר"א כלל. תוס'.

(10) **הריני נזיר מאה יום ונטמא יום מאה סותר את הכל**
דמון מלאת קרינא דיה, ר"א אומר אינו סותר אלא שלשים כדאמר
ר"ל צפ"ק (לעיל מיר ד' 1) דטעמא דר' אליעזר משום דקאמר קרא זאת תורת
הנזיר ציוס מלאת, הסורה אמרה נטמא ציוס מלאת תן לו תורת מיר ואפי' צמירות
מרוצה,

וכולה טעמא דממיתין עד השמא כדהוינן בה אליבא דבר פדא ורב
מתנא צפ"ק מיר (לעיל דף ה-ו):

מתני': מי שנזר והוא בבית הקברות [וה"ה אם היה טמא ונדר
ובגמ' מדרמה להו. תוס'] **אפי' היה שם ל' יום אין עולין לו מן**
המנין כלומר אין עולין לך, שמהל חלה עליו אותו מירות שקיבל כשנטמא ואינו
מביא קרבן טומאה,

[לענין דמונה פ' דמפרש] והולך, דאינו מביא קרבן טומאה דרחמנא מיעטיה
מקרבן [כדמפרש] בגמרא, אבל הא פשיטא דהימים אינן עולין, [שהרי] דאפי'
מנה בטהרה ונטמא סותר את הראשונים, וכ"ש שאין עולין לו כי טמא מעיקרא.
תוס'.

יצא פ' והווי עליו שליש ושבועי, וטבל [בשבועי] ומיד אחר הואה וטבילה
מתחיל נזירותו **ונכנס** אם נכנס בבית הקברות אפי' בו ביום מתחיל נזירותו. ר'
עולין לו מן המנין כגון שהיה ושנה וטבל, כדמפרש בגמרא, ואח"כ נכנס
[לבית הקברות] עולים לו למנין מירות, דכיון [שהיה] ושנה וטבל ציוס שציעי שלו
[ונטמא מיד לאחר כן] מציא קרבן על הטומאה,

[מפרש בגמ' יצא (ונכנס) והווי ושנה, ונכנס בו ביום שטבל בשבועי, עולין מן
המנין לענין זה כשנטמא סותר אותו מנין, ומתחייב אותו] קרבן טומאה, דבאותו
יום עצמו מתחיל נזירות טהרה,

ובגמרא פליגי ר' יוחנן ור"ל כשנטמא אם צריך לחזור ולקבל נזירות או סגי ליה
במה שקיבל בימי טומאתו. תוס']

[ונמצא שיש כאן שני חידושים, א' שאם נטהר ביום השבועי מתחיל מיד למנות
נזירותו, ב' שאם נטמא מיד לאחר זה יפול מה שהתחיל למנות ומביא קרבן
טומאה].

ומביא קרבן טומאה [אם נכנס בבית הקברות אפי' בו ביום מביא קרבן
טומאה. ר']

ר"א אומר לא בו ביום, שנאמר במדבר ו' והימים הראשונים
יפלו עד שיהיו לו [שני] ימים ראשונים,

כשהיה ושנה פ' בשלישי ובשבועי] וטבל, אם נכנס [חזר לבית הקברות] אינו
מציא קרבן טומאה, עד שעצור עליו ד' ימים בטהרה, שנאמר והימים הראשונים
יפלו אימתי [לכשהיו] [אני. אמ] קודם מקרא זה [כ?] שהיו לו ימים הראשונים
דטהרה, ואין ימים פחותים משנים,

[כלומר אם נכנס בו ביום שנטהר אין מביא קרבן טומאה עד יום שני שהתחיל
הטהרה, שנאמר והימים הראשונים יפלו דבעינן בסותר שיסור בו ימים, דאז
מביא קרבן טומאה,

וה"ה דמצי למיתני פלוגתיהו בניזר טהור שנטמא ביום ראשון של קבלת נזירותו
(וביום נטמא בתחילה) דלרבנן מביא קרבן טומאה ולר"א אינו מביא קרבן טומאה
אלא מונה ד' ימי טומאה ומוה ושונה וטובל ומונה כ"ט יום ליום הראשון שמה
ומגלה ביום ל' שהוא ל' ואחד לנזירותו. תוס']:

נזיר חלה עליו [לכל מילי ולוקה בעודו שם אטומאה אם התרו בו לצאת
ממנו (יצא) ואתגלחת ואשתיית יין וכשיטהר אין צריך לחזור ולקבל עליו נזירות.
תוס'].

ור"ל אמר אין נזירות חלה עליו שאם נטמא למתים ושמה יין אין צריך
כלום,

[ומפרש במה פליגי ר"י ור"ל] ר' יוחנן אמר דקסדר דהאי מאן דמקבל מירות
צצית הקצרות נזירות חלה עליו סבר מיתלא תליא וקיימא [ומ"מ
ג"ל דאסור. תוס'] כיון דמשכחא טהרה דהיינו לאחר שילא והיה ושנה
וטבל [פירוש דין נזירות טהרה לענין הבאת קרבן. תוס'] **חיילא** עליה, אע"ג דלא
הדר אמר אני קאבל עלי מה שאמרתי, כשהייתי עומד צצית הקצרות, [מיתלא
תליא וקאי עד שיצא משם ויטהר וכי יטהר חיילא ממילא עליה לענין הבאת קרבן,
ובקצור הוה מצי למימר דחיילא עליה נזירות מוהשתא ולקי על תגלחת ויין
וטומאה. תוס'].

ור"ל אמר אין נזירות חלה עליו [בעודו טמא עד שיטהר ואז יצטרך
לחזור ולקבל עליו הנזירות ובקונטרס פ' דבקבלה מועטת סגי לימר יחול עליו
הנזירות אומר הריני כמו שנדרתי ובפ"ק דנדרים (דף ד.) אמר' לר"ל דעובר בבל
תאחר אם אינו מקבל נזירות עליו מיד כשיטהר. תוס'] **אי הדר ואמר** אהא
כמו שקבלתי צצית הקצרות **חיילא עליה** חיל עליה, ואע"ג דלא מפרש אהא
מיר, ואי לא לא,

(1) **איתיביה ר' יוחנן** [דאמר חיילא עליה] **לר"ל** [דאמר אין נזירות חלה
עליו] [שנינו בברייתא] **מי שנזר והוא בבית הקברות אפי' היה שם**
שלשים יום אין עולין מן המנין, ואינו מביא קרבן טומאה,
קרבן טומאה הוא דלא מייתי [דמעטיה קרא לקמן. תוס'] **הא מיחל**
חיילא עליה [נזירות לענין דלקי אטומאה אתגלחת ואיין. תוס']?

א"ל מסקנא דממיתין צהכי הוי, דמי שזר צצית הקצרות **אינו בתורת**
טומאה ואינו בתורת קרבן טהרה ליסמור ולהציא קרבן טהרה, לפי שאין
מירות חל עליו כלל,

(2) **איתיביה** [ר' יוחנן דאמר חיילא עליה, לר"ל דאמר לא חייל, שנינו
בברייתא] **מי שהיה טמא, ונזר** דהיינו נמי מי שעומד צצית הקצרות
אסור לגלח ולשתות יין וליטמא למתים, ואם גילח ושתה
יין ונטמא למתים, ה"ז סופג את הארבעים,

אי אמרת בשלמא חיילא היינו טעמא דסופג את הארבעים,
אלא אי אמרת לא חיילא אמאי סופג את הארבעים [וקשיא

אבני חן על מסכת נזיר

לר"ל?

בין טמא שזר כו' אלא שטמא שזר שביעי שלו עולה לו מן המנין ואינו לוקה, וטמא שזר אין לו שלו עולה לו מן המנין, ולוקה?

דף י"ז ע"א

בתקנתיה קא מיירי אימת מתחילין למנות זה משביעי וזה משמיני, בקלוליה לא קא מיירי אבל קלוליה דלוקה לא קמיירי,

[חידושי הריב"ן] ואמר לן רבי דהכי נמי מצי למימני, אלא טמא שזר אין מגלה מגלח טומאה, וזו טמא שזר שטמא מגלח דו', וטמא שזר אין מגלח שביעי, אלא תנא שביעי שלו וכל מילי כדמפרש לקמן,

(6) תא שמע מי שהיה טמא ונזר אסור לגלח ולשתות יין, ואם גילח ושתה יין ונטמא למתים הרי זה סופג את הארבעים וש"מ דמיון דחילא עליה מירות, דהו אסור לגלח לוקה, תיובתא ומיוצא דר"ל,

[חידושי הריב"ן] וציוצא ונכנס לא מצי למרן ליה כדלעיל דהא אוקימנא דמודי ר"ל דחילא, וקאי ליה באיסורא, אבל מילקי לא לקי, ואילו הכא משמע דמיון שסור לוקה אע"ג דלא הדר ואמר,

בעי רבא הויל דאמר ר' יוחנן דלוקה ומנן צממיתין כותיה נזיר והוא בבית הקברות מהו בעי שהיה למלקות או לא דלא לילקי עד דלישי ציה כדי שיעור השמחה כדמפרש במס' שזעזע דפרק ידועות הטומאה (דף פ').

היכי דמי, אילימא דאמרי ליה לא תינזור [לא תקבל עליך נזירות], למה לי שהיה [בין דבמודי טמא עצמו. ר'] נזיר טמא נכנס צצית הקצרות מאי טעמא לא בעי שהיה [אלא חייב מיד בכניסתו] דקא מתרי ביה אל תכנס צצית הקצרות, ה"נ קא מתרי ביה לא תינזור ושהיה למה לי,

[ידועות]:

ראיתי בהגדה עתיקה שכתוב בלשון אידיש-דייטש במקום מוצאי שבת "סביתות צו נאכט", ובהגדה עתיקה אחרת מוצאתי "שבתות צו נאכט" וכן היה קורין למוצאי"ק בהרבה מקומות באירופה "שבתות צו נאכט", ולכאורה הוא בא מלשון שבתות צו נאכט, וצריך ביאור למה קורין אותה בלשון רבים, הא תינח אם מודברים על שבתות דעלמא, אבל לומר "די וואך שבתות צו נאכט" אין לה שחר"ל.

הכא במאי עסקינן ביוצא ונכנס שיג' והוא בשלישי ושביעי וטבל "והדר אמר" הריני נזיר והדר נכנס סופג את הארבעים, ולאפוקי מדר' אליעזר דאמר לא צו ציוס כו', אבל אי לא הדר ואמר, אינו אסור לגלח וכו' שאין מירות חלה עליו,

(3) איתביה אין בין טמא שזר כגון שהיה עומד צצית הקצרות ומר לנזיר טהור שננטמא, אלא טמא שזר שביעי שלו עולה לו למנין דמיון דחילא והו טמא, מתחיל למנות מצו ציוס לפי שאינו מציא קרבן, ונזיר טהור שננטמא אין שביעי שלו עולה לו למנין אע"פ שטבל והוא טמא, עד יום שמיני שמציא צו קרבנותיו, כדאמרינן צפ' ג' מינין (לקמן נזיר דף מד) סדר מגלח כ"ד היה מזה בשלישי ושביעי ומגלח שביעי ומציא קרבנותיו צח',

ואי ס"ד לא חיילא, אמאי עולה לו מן המנין [הא צריך לקבל על עצמו הנזירות קודם שמתחיל למנות], [ראה לקט הארות אות יז]?

[ומתרי] אמר מר בר רב אשי מוחל כ"ע לא פליגי דחיילא דמיון דמסקת טהרה חיילא ממילא אלא כי פליגי למלקי, רבי יוחנן סבר כיון דחיילא לקי אפילו אטומאה דמעיקרא דנזר צצית הקצרות, ור"ל סבר לא לקי וחיילא אע"ג דחילא שהוא צריך לשמור מכל דקדוקי מירות, לא לקי אפילו אטומאה דנכנס, אי לא הדר ואמר,

[ולאחר שפשטנו דר"ל מורה דלקי, הולך ומקשה על ר"ל עד דסלקא בתיובתא],

(4) איתביה ר' יוחנן [דאמר חיילא] לר"ל [דאמר שצריך לחזור ולקבל הנזירות על עצמו] מי שזר והוא בבית הקברות אפילו היה שם שלשים יום אין עולין לו מן המנין ואינו מביא קרבן טומאה,

קרבן טומאה הוא דלא מייתי, הא מילקי לקי עליה?

[ומתרי] אליבא דר"ל בדין הוא דליתני אינו לוקה, אלא משום דקא בעי למיתנא סיפא, יצא ונכנס עולה לו מן המנין ומביא קרבן טומאה, תנא רישא אינו מביא קרבן טומאה,

(5) ת"ש # [צריך להבין למה כאן תפס לשון ת"ש, הרי גם מכאן מקשה על ר"ל כמו לעיל, והל"ל איתביה, וכן לקמן עוד פעם ת"ש ?], אין בין טמא שזר, לנזיר טהור שננטמא, אלא שטמא שזר שביעי שלו עולה לו מן המנין, ונזיר טהור שננטמא אין שביעי שלו עולה לו מן המנין, הא למלקות זה וזה שוין שניהם לוקין על הטומאה ולדקדוקי מירות? א"ל לא לתגלחת זה וזה שוין שניהם מגלחין ציוס שביעי שלהן,

אבל לענין מלקות מאי זה לוקה, וזה אינו לוקה, ליתנייה אין

על שני עמ' וזוהי עמ' רצונה ארון השלום
 תכרנ' בשלום ותפקדני בשלום קתיים
 טובים ושלום וחוכני למצותיך ותן לי חן
 ושכל טוב בעיניך ובעיני כל רואי העבור
 ותמחר לי עד כל חטאתי ועונותי ופסעי
 וחוכני לקבל שכר חתימים טובים כחוקך
 רוב עושר נקבד ומחור מיעוט עונותי
 והסר ממני ומורעי ומורעי מעתה ועד
 עולם כלהו' וכך כלות ועניות ואכילת
 ולא תחא צרה ביום מנוחתנו ותן בי צל
 טוב באהבה וביראה ואהיה מכבד בעיניך
 ובעיני כל רואי אהה המלך אמן סלה
 יום

[ומיד יום השישי.

העתקתי מקובץ ברכת המזון והגדה של פסח כמנהג אשכנז ופולין משנת תק"מ
 ובעיני בנות תפ"ז, שלא היה עדיין המנהג לומר כל הסדר כמו שאנו אומרים,
 הגם ששם נרפס כל הזמירות כמו כל מקדש, מנוחה ושמוחה, מה ידידות, מה
 יפית, יום שבת קודש הוא, י-ה רבון, צור משלו ועוד]

דף י"ז ע"ב

אלא היכי דמי שאלתא דרנא כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל
 [שידה = מרכבה, עגלה, תיבה = ארגו, ארון, קופסא, ומגדל = ארון גבוה
 לאצור בו חפצים. מלון עברי] ציטת הקצרות שמפסיק ציו לצין הטומאה [פ']
 תחילת כניסתו במקום טמא בהיתר ולא לקי אכניסה. תוס' [ומה] צעודו צשידה
 שהוא טהור,

[בעירובין ל': דתניא הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל רבי מטמא ור' יוסי
 ברבי יהודה מטהר, במאי קמיפלגי? מר סבר אהל זרוק שמיא אהל וכו' ופרש"י
 ומוזן, וצנזלה עסקין שמחזקת מ' סאה צלם שהם כוריים צינש [ואז אינו מטמא]
 מלא וריקן ואינו מקבל טומאה ולכן חוצץ בפני הטומאה] [כוריים הוא ששים
 סאה, דהיינו עוד שליש יותר מארבעים סאה כיבש שזה השיעור של גורש, שיכול
 לגרוש על כלי שמחזקת ארבעים סאה בלה, ראה עירובין יד': דאי קטנה כלי היא
 ומקצלת טומאה ולא חילא], [וראה לקמן בה, וחגיגה כה, וגיטין ח:],

ואמ"כ ובא חבירו ופרע מעליו מעויבה [מעל הקצר] שהוא תמחיו
 [שהקבר הוא תחת השידה שהנזיר בתוכה], שהיתה השידה מעל ראשו [של
 הקבר],

[מעויבה: תקרה שתחתיו [בתחתית השידה], וטומאה בוקעת ועולה. ראמ"ה],
 [ו]כי מתרין ביה שיצא [בשידה וכו' פרע לו עליו] [משידה, כשפרע מעליו]
 המעויבה מספקא ליה דלמא [לא] בעי שהייה, או דלמא ל"ש דכל היכא דאירעה
 טומאה התם בעי שהייה. תוס'[,

כי גמירין שהייה כשנטמא בבית המקדש [כדמנן] צפרק ידיעות
 הטומאה [שבועות יד':] נטמא ציטת המקדש ושהה כדי השממיה חייב אבל
 אבראי לא כגון ציטת הקצרות לא בעי שהייה, וכיון שפרע מתמחיו [בתחת
 הנזיר] את המעויבה אע"ג דלא שהה חייב,

או דלמא לא שנא דהכא והכא צע" שיעור כדי השממיה, תיקון [לפי
 המחשב יש בש"ם 321 פעמים הלשון "תיקן" ובמסכת נזיר יש 8 פעמים, במת'
 מביא בשם "ויש שפירשו" [ולא הביא מקור?] שתיקן הוא קיצור של "אשתיקן"
 פ' ששתקו התלמידים],

בעי רב אשי נזר והוא בבית הקברות, טעון גילוח ציוס השציעי

אבני חן על מסכת נזיר

שלו [פ' לאחר שמובל] או לא [פ' תגלחת דטומאה ביום שיוצא ויטהר
 מטומאה, דקרבן ודאי לא בעי כרתנן במתני' דמיעטיה קרא לקמן, אבל בתגלחת
 מספקא ליה אי בעי לגלח בלא קרבן טומאה, או לא דלא בעי גילוח בלא קרבן,
 תוס'[,

**כי בעי תגלחת, טהור שנטמא, דקא מטמא לנזירותיה [ובזה
 מיידי הפסוק], אבל טמא שנזר לא, או דלמא לא שנא?**

ת"ש [ממשנתנו] מי שנזר והוא בבית הקברות, אפילו היה שם
 שלשים יום, אינו עולה לו מן המניין ואינו מביא קרבן
 טומאה, קרבן טומאה הוא דלא מיייתי משום דלא מיייתי קרבן אלא
 מאן דמטמא ליה לנזירותיה [דמיעטיה קרא לקמן (דף יח.). תוס'[, אבל גלוחי
 בעי [מדלא קאמר ואינו מגלח בשביעי שלו. תוס'[,

[ורוחה שאין משם ראייה] מה טעם קאמר, מה טעם אינו מביא
 קרבן טומאה, משום דלא בעי גלוחי [כלומר כיון דתנן אינו מביא,
 ממילא ידעינן דאינו מגלח, דהא בהא תליא, דהפסוקים קרובים זה לזה, אע"ג
 דגילוח ביום ז' וקרבן טומאה ביום שמיני, משמע ליה דכיון דאינו מביא קרבן
 טומאה דאינו מגלח. תוס'[,

ת"ש [מברייתא שהבאנו כבר לעיל] אין בין טמא שנזר, לנזיר טהור
 שננטמא, אלא טמא שנזר שביעי שלו עולה לו מן המניין,
 ונזיר טהור שננטמא אין שביעי שלו עולה לו מן המניין, מאי
 לאו הא לתגלחת זה וזה שוין דזה חס מגלחין צשציעי שלהן [פירוש
 תגלחת דטומאה, מדלא תנא זה מגלח וזה אינו מגלח. תוס'[,

[ומתרינן] לא [תדריק כן, אלא] הא למלקות [עם יטמא עוד, או אם ישתה יין
 וכו'] זה וזה שוין [ששניהם לוקין],

[ומדריקן] אבל תגלחת מאי זה [נזיר טהור שננטמא] מגלח וזה [מי
 שקיבל על עצמו נזירות כשהיה טמא] אינו מגלח, ליתנייה?

[ומתרינן דתנא ליה דהא] תנא שביעי שלו וכל מילי [זה כולל הכל],
 [וכיון דתנא שביעי שלו עולה לו מן המנין, היינו משום שאינו מביא קרבן, וממילא
 ידעינן דאינו מגלח כיון דאינו מביא קרבן. תוס'[,

דהכי משמע שציעי שלו עולה לו מן המנין, לפי שאינו מביא קרבן, ומה טעם אינו
 מביא קרבן, לפי שאינו טעון גילוח טומאה צו', זה [אבל זה, נזיר טהור שננטמא]
 אין צציעי שלו עולה, לפי שיש לו לגלח צשציעי ולהקריב קרבן צשמיני, ומאוסו יוס
 שמקריב קרבן חל עליו נזירות, כדכתיב [צמדצד ו יא] וְקָרַב עָלָיו מִאֲשֶׁר קָטָא
 עַל-הַנֶּפֶשׁ וְקָטָא אֶת-רֹאשׁוֹ צָיו ס הָאָא, (דמשמע) [ומנוה] מאוסו יוס ואילן
 נזירות דטהרה,

[רמב"ם הלכות נזירות פ"ז הל' ט' נזיר שנצטרע והוחלם, כל ימי חלומו ושבעת
 ימי ספירו שסופר אחר שיטהר לצדעתו, בין תגלחת ראשונה, לשניה, אין עולין לו
 מימי נזירותו, אבל ימי הסגר עולין לו, וכן אם זב בשרו בין איש בין אשה כל ימי
 זיבתו עולין להן אע"פ שהן טמאין ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא],

אבני חן על מסכת נזיר

מאי לא תגלחת טומאה דכין שהיה ושנה וטבל מגלחין אותו, וש"מ דטעון גילוח, והכי משמע מה נזיר בקצר ששערו ראוי לתגלחת ז', אין עולין לו מן המנין, ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת טומאה אלא לתגלחת זרעם, לא כל שכן דאין עולה לו?

[ורוחה שמשם אין ראייה] **לא תגלחת טהרה** שם (לא נכנס לקבר, א"נ. הר' שמחה מרעסוי וצ"ל) נכנס לקבר ונטהר, ואח"כ השלים ימי נזרו, שהוא טעון גילוח [טהרה] לסוף שלשים, [פ'] ששונה מצורע מנזיר טמא, שמצורע מעולם לא יבא לתגלחת טהרה דנזירות, אבל נזיר טמא סוף סוף יבא ליד תגלחת טהרה לאחר שיטהר, דהכי משמע ששערו ראוי לתגלחת טהרה, שאין [פ'] שאין הכוונה ש' מגלח תגלחת טומאה, אלא תגלחת לסוף [ז'] מיירי, (אצל) [תאמר] כימי חלוטו [ש] אינו מגלח תגלחת טהרה [של נזירות] אלא תגלחת זרעם לסוף ז', [והכי קאמר] ומה נזיר קבר [ששערו] [פ'] שעל ראשו עכשיו [ראוי לתגלחת, דשיער שעליו עומד להתגלח לבי ישרים נזירות דטהרה, שהרי אינו מגלח בשביעי] [פ'] שכן אמרין עכשיו, אין עולין [פ'] לו מן המנין, ימי חלוטו שאין שערו עומד להתגלח לנזירות טהרה שהרי זקוק לגלח לכשיתרפא מצרעתו לא כל שכן שאין עולין לו. תוס']

הכי נמי מסתברא [שמה שאמר בברייתא שנוזר בקבר שערו ראוי לתגלחת, קאי על תגלחת טהרה לאחר שיטהר],

דף י"ח ע"א

דאי ס"ד תגלחת טומאה [אך אמרת בברייתא שימי חלוטו של מצורע אינו ראוי לתגלחת], **ימי חלוטו מי לא בעי תגלחת** והכתיב [במצורע] וכנס המטטר את גדיו וגו', והוא דינא [פ'] וא"כ הנה מצוינו דקא מימי ומה נזיר בקבר כו' היכי קאמי, והא זה חזי לאויין לתגלחת, [מי לא בעי תגלחת. בסוף ימי חלוטו, כדכתיב וכנס המטטר את גדיו וגלח את כל שערו, אבל תגלחת דטהרה לית ביה במצורע, דגם תגלחת שניה שמגלח אחר ימי ספרו, מתוך טומאה הוא מגלחה, שגם כימי ספרו מטמא אדם במגע. תוס']

[ורוחה] **לא** [אין דמיון בין מי שקבל על עצמו נזירות כשהיה טמא, לנזיר מצורע], **תגלחת דנזירות קתני** לעולם אימא לך תגלחת דטומאה, [ד] כיון שהיה [בשלישי] ושנה [בשביעי] וטבל מתגלח כשציעי שלו [ועל זה אומר בברייתא ששערו ראוי לתגלחת],

והאי דקא[מר] [פריך] ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת, ד"תגלחת דנזירות" קאמר,

דאילו נזירות בקצר כשהוא מגלח מעכשיו, מתגלח על נזירות, אבל נזיר מנורע כשמתגלח מחילה מתגלח על שנתרפא מצרעתו,

והכי קמי' [בברייתא, ומה נזיר בקבר ששערו ראוי לתגלחת, תאמר] ימי חלוטו שאין ראוי לתגלחת טומאה דמזיר, אלא לתגלחת דזרעם" לא כל שכן שאין עולין מן המנין דנזירות דטהרה, [ותפשוט האיבעיא דרב אשי],

ולעולם אימא לך היכא דנזיר והוא צניח הקצרות טעון גילוח דטומאה,

[כלומר לעולם אימא לך תגלחת דטומאה, ודקאמרת דבימי חלוטו נמי איכא

ת"ש [בא לפשוט איבעיא של רב אשי מברייתא זו דתניא בנזיר מצורע] **אין לי אלא ימי טומאתו** [פ'] טומאת מות. ר' [ש] **שאין עולין לו מן המנין** כדכתיב [במדבר ו יא] [וְקִדַּשׁ קִטְלָאֲשׁוֹ פִּיּוֹ סָהֳפָא יֵב וְהָיִיר לֵהּ קִטְיָמִי קִרְיָ] דמשמע מאותו היום ואילך שהיה קרצנומי [ונמכפר לו] (ו)תחיל למנות ימי נזרו,

[ימי טומאה שאין עולין לו מן המנין. פירוש כשנמא במת, שהרי אם מנה בטהרה כמה ימים ונמא סותר אפילו מנין הראשון כדכתיב והימים הראשונים יפלו, וב"ש שאותן ימים אין עולין לו כדכתיב וכפר עליו וגו' והיינו כשיטהר וקדש ראשו ביום ההוא שיתחיל מנין נזירות טהרה. תוס']

ימי חלוטו מנין שם נטרע כימי נזירותו והולט, שלל יהו עולין למנין נזירותו,

[ימי חלוטו שיושב מחוץ למחנה והחליטו, ומנה מקצת נזירות שקבל עליו קודם שנצטרע, ושוב נרפא וגילח לצרעתו מנין שיחזור למנות להשלים נזירות למנין שמנה קודם צרעת, וימים שבימי חלוטו לא יעלו לו מן המנין נזירות, אבל ימי הסגרו דודאי עולין לו לפי שאין זקוק לגלח כמו מוחלט ואין [נחשב] לימי טומאה כמו מוחלט. תוס']

ורדין הוא [יש ללמוד הלכה זו במה מצוינו] **מה ימי טומאתו** [של נזיר] **מגלח** תגלחת טומאה **ומביא קרבן** זכרי, **אף ימי חלוטו** [של מצורע] **מגלח ומביא קרבן** [לצרעתו] דכתיב [במצורע] וכנס המטטר את גדיו וגלח את כל שערו [ויקרא יד ח] וכתיב וציוס השמימי יקם שני כששים וגו',

[ולכן גלמוד] (ו?) **מה ימי טומאתו אין עולין לו מן המנין** [דכתיב והימים הראשונים יפלו], **אף ימי חלוטו אין עולין לו מן המנין**,

[ורוחה את הנה מצוינו] **לא אם אמרת כימי טומאתו שכן מבטל בהן את הקודמין** דכתיב והימים הראשונים יפלו **לפיכך אין עולין לו מן המנין**,

תאמר בימי חלוטו שאינו מבטל את הקודמין כגון נזירות מרובה, דלקמן צפיק כהן גדול וזיר (דף נ). מן לה, והואיל ואינו מבטל את הקודמין **לפיכך עולין לו מן המנין** יהו עולים לו ימי חלוטו מן המנין, [וא"ת והיא גופא גילף בהאי דינא דימי חלוטו יבטלו הקודמים? ו"ל דאיכא מיעוטא לקמן בפ' שלשה מינין (דף מד). על טומאתו סותר, ואינו סותר על תגלחת הכי נמי נימנעו ונימא דאינו סותר על החלוטו. תוס']

[והברייתא ממשיכה] **אמרת ומה נזיר בקבר** נזיר והוא צניח הקצרות **ששערו ראוי לתגלחת** [שיגלח שערוותיו כשיטהר להתחיל למנות נזירותו] [ודמי לנזיר. תוס'], **אין** [ימי טומאתו] **עולין לו מן המנין**, **ימי חלוטו שאין ראוי לתגלחת** [נזירות, אלא לתגלחת מצורע], [שאין שערו ראוי לתגלחת ולכן לא דמי לנזיר. תוס'], **לא כ"ש שאין עולין לו מן המנין** [הרי שמי שקבל עליו נזירות בהיותו טמא, צריך לגלח שערוותיו],

אבני חן על מסכת נזיר

ראשו ביום ההוא שימחיל למנות לענין מירות ביום הבאת קרבנותיו שהא' שמיני, כדכתיב וציוס השמיני יצא שמי מוריס דברי רבי, ר' יוסי בר' יהודה אומר ביום תגלחתו שהוא שביעי כדכתיב וגילת את ראשו ציוס טהרמו, ציוס השביעי יגלמו,

והא דתנן נזיר שנמא טומאות הרבה, אינו מביא אלא קרבן אחד מאן תנא משיז להו טומאות הרבה [ואינה טומאה אחת ארוכה], ואפ"ה לא מיימי עלייהו אלא קרבן אחד?

אמר רב חסדא ר' יוסי בר' יהודה היא דאמר נזירות טהרה משביעי שהוא יוס תגלמו חיילא [שמתחיל למנות נזירות משביעי. תוס'], [וראה לקמן מאי דוחקיה דרב חסדא וכו'], אבל באמת קשה דהא לקמן יח: אליבא דרבנן מתחיל למנות נזירות חדשה מזמן שראוי להביא קרבנות, ומביא קרבן אחד על כולן עד שיביא טמאות, ולר' ישמעאל עד שיביא אשמו, והיה רב חסדא יכול לאוקים הא דתנן נזיר שנמא טומאות הרבה אליבא דרבנן או ר' ישמעאל. והיא קשיא עצומה וצ"ג. ראה מקורות ומוסורות לדוד הלבני,

ומשכחת לה דמיהו טומאות הרבה כגון שנמא בשביעי ומנה ששה כדי להזות עליה בשלישי וצדעיה, וחזר ונמא ציוס בשביעי דטומאה אחריתי אקרי, הויל וטבל צו ציוס, אכל בקרבן אינו חייב אלא אחד, (ומני ר' יוסי בר' יהודה היא),

כיון דלא יצא שכל זמן שלא יצא שעה הראויה להביא קרבן, שעדיין לא הגיע ליוס ח' אינו חייב אלא קרבן אחד,

אכל אם נטמא וחזר ונטמא בששי אינו קורא לו טומאות הרבה, לפי שעדיין לא חל עליו טהרה כלל, ודמי לטומאה אריכתא,

[טומאות הרבה כגון שנמא ביום שביעי, וחזר ונמא בשביעי לסוף שביעי אחר שהזות ושנה וטבל, דמיד כשהזות וטבל חל עליו באותו יום נזירות טהרה, שיום שביעי היו ממנין שלשים, כי נמא ביום שביעי כיון דחל עליה נזירות טהרה כבר, חשיב ליה טומאה אחריתי ולא הוה כנמא בששי, דההיא ודאי טומאה אריכתא היא דאבתי לא חל עליה נזירות טהרה, ומכל מקום פוטרי עצמו מקרבן טומאה אחר, כיון שנמא בשביעי ולא יצא שעה אחת ליום שראוי הוא להביא קרבנות דהיינו ביום שמיני. תוס']

דאי תימא רבי היא דלי אליבא דרבי, לא משכחת לה דמיקרי טומאות הרבה, ולא ליחייב אלא קרבן אחד, ד אי אמרת משכחת לה כגון דנמא בשביעי וחזר ונמא בשביעי (וחזר ונמא בשביעי) אינו חייב אלא קרבן אחד לסוף ימי טהרתו, (זה לא נקרא הרבה טומאות וקרבן אחד) כיון דמירות דטהרה לא חילל עליה עד יוס שמיני, כוללהו חדא טומאה אריכתא היא וליכא צהו טומאות הרבה,

ואי דנמא בשמיני וחזר ונמא בשמיני ואי אמרת כגון דנטמא בשמיני והיוצא להו טומאות הרבה, הא נמי לא מיסרלמא, דלא יצא אלא קרבן אחד, דלי אליבא דרבי כיון דנטמא יוס שמיני הרי יצתה שעה שראויה

תגלחת דטומאה, לא תגלחת דנזירות קתני, דנזיר בקבר ראוי שערו לתגלחת מחמת נזירות, וכימי חלוטו לא בעי תגלחת דטומאה מחמת נזירות אלא מחמת צרעתו, וזה אין שייך לנזירות כלל, הילכך לא יעלו לו ימיו לנזירותו. תוס']

[וממשך לפשוט האיבעיא דרב אשי] ת"ש [דרשין בברייתא, כתיב במדבר ו ט] וכי ימות מת עליו צפתע פתאום "וטמא ראש נזרו", בטהור שנמא [כלומר שהתחיל למנות נזירות בטהרה ואחרי כן נמא כדכתיב והימים הראשונים יפלו. תוס'] הכתוב מדבר, שהוא טעון העברת שער, והבאת ציפריין [אחד לחטאת ואחד לעולה, וגם כבש לאשם, # אבל כיון שהאשם אינו מעכב בחטאת לא הוכירו, וראה ע"ב שיש מחלוקת תנאים איזה קרבן מעכב],

ולפטור את הנזיר בקבר שהיה טמא מתחילת נזירות שאין טעון העברת שער והבאת ציפריין,

והלא דברים ק"ו [פירוש אי לא מיעטיה קרא. תוס', פי' היינו דורשים להיפך], ומה טהור שנמא [כלומר שטומאתו הוקלקו לכך. תוס'] טעון העברת שער והבאת ציפריין, מי שהיה טמא מתחלה אינו דין שיהא טעון העברת שער והבאת ציפריין [כל שכן היכא דנטמא מתחילתו שטמא ביותר שהוקלקו טומאתו לכל. תוס']?

ת"ל וטמא ראש נזרו [מיותר דמצי למימר וכי ימות מת [עליו] בפתע פתאום (פי' בלא "וטמא ראש נזרו") וגלח ראשו. תוס'], במי שהיה טהור ונמא הכתוב מדבר, שיהא טעון העברת שער והבאת ציפריין, ולפטור את הנזיר בקבר מדקמי ולפטור את הנזיר בקבר שאין טעון העברת שער, שמע מינה דאין טעון גילוח שער ש"מ, [והוא הדין דממעט ליה מאשם דכתיב בההוא עניינא, והיינו דקאמר במתני' (ב) [ד? נזיר בקבר אינו מביא קרבן טומאה דמיעטיה קרא כדרדשין הכא. תוס']

[ענין חדש] מאן תנא הא דת"ר אין בין טמא שנזר, לנזיר טהור שנמא, אלא שטמא שנזר שביעי שלו שטבל צו עולה לו מן המניין דהויל ואינו צר קרבן מתחיל למנות מצו ציוס ונזיר טהור שנמא אין שביעי שלו עולה לו מן המניין דאין צו טהרה עד יוס שמיני שמיני קרבנותיו?

א"ר חסדא רבי היא, דאמר רבי אין נזירות טהרה חלה אלא עד שמיני, דאי תימא ר' יוסי בר' יהודה היא האמר נזירות דטהרה משביעי הוא דחיילא,

ט וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בִּפְתַּע פְּתָאִים וְטָמָא רֹאשׁ נְזִירָא וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טְהוּרָתוֹ בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַחְנוּ: י' וְכִי יוֹם הַשְּׂמִינִי יָבֹא שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֶּהֱן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: יא וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לַחֲטָאִת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכָפַר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקָדַשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בְּיוֹם הַתְּהוּא:

מאי רבי ומאי ר' יוסי ברבי יהודה? דתניא במדבר ו וקדש את

אבני חן על מסכת נזיר

ואי אמרת דלדצי ליליא אינו מחוסר זמן ללילה נמי זמן הקדשה ואי
זהו טומאה הרבה נזירות מהרה נמי חיילא מאורתא וחיז קרבן על
כל טומאה וטומאה, הילכך לא מיתוקמא כרבי כלל:

[ידיעות:

הטעם שבנזירות אמרין [שבת יג.] סחור סחור ולא בנדרים, דבנזיר כתיב "זיר"
פירושה הפרשה. תורה תמימה במדבר ו' ג, וציון שם לתוס' ע"ז ו' ע"ב מנין שלא
יושיט אדם כוס יין לנזיר. נראה דה"ה בכל שאר איסורין אלא להכי נקט כוס יין
לנזיר משום דמסתמא למישתי קא בעי ליה כיון דכ"ע חמרא שתו ושמא שכח
ניירתו, אבל ישראל שאמר הושיט לי נבלה או חזיר או שום איסור אין לחושדו
מלהושיט לו, אבל אם ידוע לו שרוצה לאכלו אסור להושיט לו ואפי' הוא שלו]

גופא [ה"ג ת"ר] ולא גרס "גופא", ואית ספרים דגרסי ביה גופא נטמא בשביעי
כו' ושבושא הוא דקי"ל דכל היכא דכתב גופא דכבר נשנית הויתא שמעתא לעיל
ואילו הבא לא נשנית כלל],

[אמר ר' אליעזר] נטמא בשביעי וחזר ונטמא בשביעי, אינו מביא
אלא קרבן אחד, נטמא בשמיני וחזר ונטמא בשמיני, מביא
קרבן על כל אחד ואחד [ויש כאן הרבה נזירות והרבה קרבנות],

[ומיד לאחר שנטהר מטומאתו, והגיע יום שמיני 1] מתחיל ומונה למזרות
טהרה מיד כיון שהגיע שמיני, [ואע"פ] שלא הביא קרבנותיו דברי ר'
אליעזר,

וחכ"א קרבן אחד על הכל [פ' אף שנטמא בשמיני, הוא המושך
טומאתו הראשונה 2] עד שיביא חטאתו [ורק זה מפסיק בין נזירות
לנזירות],

הביא חטאתו ונטמא, והביא חטאתו ונטמא, מביא קרבן על
כל אחד ואחד,

הביא חטאתו ולא הביא אשמו, מונה מזרות טהרה, אבל אם לא
הביא חטאתו אינו מונה לעולם, אין מתחילין למנות למזרות טהרה עד שיביא
חטאתו, אחד מהללו [מאלו ?] שני תורים, שמביא אחד לחטאת, שאם נטמא קודם
שהביא חטאתו אינו מביא אלא קרבן טומאה אחד, אבל אם הביא חטאתו ולא הביא
אשמו, כששכן שנתו לאשם, מונה למזרות ימי טהרה,

ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, 3] כשם
שחטאתו עיבתו, כן אשמו מעכבו שלא יתחיל למנות עד שיביא
אשמו,

בשלמא לרבי אליעזר דאמר מתחיל ומונה מיד אמר קרא במדבר ו'
וקדש את ראשו "ביום ההוא", אע"פ שלא הביא קרבנותיו
מתחיל למנות מזב ציט,

ורבנן אמר ליה "ההוא" אע"פ שלא הביא אשמו,

להביא זה קרבן נחמיז [פ' ונתחייב קרבן] על כל אחד, הילכך לא מיתוקמא
אלא כרבי יוסי ברבי יהודה ש"מ,

[וישאל] מאי טעמא דרבי דאמר לא חיילא עליה מזרות דטהרה עד יום
הבאת קרבנותיו?

אמר קרא במדבר ו' יא וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, והדר
וקדש את ראשו [פ' ביום שכיפר עליו דהיינו בשמיני. תוס'] דמשמע אימתי
וקדש את ראשו שיתחיל למנות בו, בזמן שכיפר עליו דהיינו בשמיני [בשהביא
הקרבנות],

ורבי יוסי ברבי יהודה אם כן לימא קרא וקדש את ראשו
[ופשיטא דאשמיני דקיימין ביה איירי. תוס'],

דף י"ח ע"ב

"ביום ההוא" למה לי, אם אינו ענין לשמיני, תנהו ענין
לשביעי [דאיתור למשדי אשביעי. תוס'],

ורבי נמי הכתיב ביום ההוא [דממילא ידעין דאשמיני קאי. תוס']?
אמר לך רבי ההוא להכי הוא דאתא, לומר לך אע"פ שלא
הביא קרבנותיו [מתחיל למנות נזירות מחדש], [דפשטיה דקרא משמע
דלא חייל עליה נזירות עד שיכפר בעולה ובחטאת, דכתיב בקרא [קודם] וקדש
ראשו, והשתא אתי יתורא דביום ההוא לאשמועין דחייל עליה נזירות ביום שמיני
אע"פ שלא הביא קרבנותיו. תוס'],

[וחזור לשאל אדלעיל] ורב חסדא מאי דוחקיה לאוקמיה כר' יוסי
ברבי יהודה לוקמה [כרבי] ומשכח לה דאית זהו טומאות הרבה כגון
דנטמא דחזיא בליל שמיני כלומר דנטמא בליל שמיני,

והאי דאמר "דחזיא" לאו דוקא הכא, אלא אידי דנקיט לה צמס' כרימות [ב: צריך
חיפוש] נקטיה להכא [במשך הלשון לכאן],

וחזר ונטמא בליל שמיני דטומאות הרבה איכא, מכיון דנטמא בליל ח' וחיילא עליה
טהרה, ואינו חייב עליהן אלא קרבן אחד, לפי שעדיין לא הגיע יום שמיני שהיתה
שעה הראויה להביא זה קרבן ורבי היא,

מודלא מוקים לה רב חסדא כה"ג ואליצא דרבי ברבי, לימא קסבר
חיפשוט מינה דאית ליה לרב חסדא ד ליליא לאו מחוסר זמן הוא, דאם
נטמא בליל שמיני, הוה כנטמא ביום שמיני, דנטמא בשעה הראויה להביא קרבן,
אע"ג דאינו קרב עד היום, דמיא הלילה ליום, וחיז קרבן על כל אחד ואחת,

אמר רב אדא בר אבהו אפילו אי אית ליה לרב חסדא ללילה מחוסר זמן
הוא, אכתי לא מיתוקמא ליה כרבי דהא זהא תליא הא בהא תליא, אי
אמרת ליליא מחוסר זמן, אימת מיחזי לקרבן לצפרא, נזירות
נמי לא חיילא עד צפרא והילכך כי מיטמי בליל שמיני כולה טומאה
אריכתא היא, ולית לך למימר זהו טומאות הרבה,

אבני חן על מסכת נזיר

אלא רבי ישמעאל "ההוא" למה לך?

אמר לך [ר' ישמעאל] ההוא אע"פ שלא הביא עולתו שהאמיר לעולה, וכלל שהציא אשמו ומטעמו מתחיל למנות,

ורבנן, עולה לא בעי מיעוטא דה(י)א לא אחיא לא משום (עולה) [עומאה] ולא משום מזירות אלא דורון בעלמא הוא,

[ידיעות]:

במעם אמירת הא לחמא עניא בליל פסח, ובפרט למה אומרים בן מיד בתחלת הסדר, לפי פשוטו אולי מפני שכל השנה כשיושבים לאכול כל אחד טרוד במחשבותיו ובדאגותיו ואין זה המצב הרצוי לסיפור יציאת מצרים, ולכן רצו להכניס קצת שמחה והרחבת הלב בתחלת הסדר, שישבו הכל וישתתפו בכוונה, ולכן מתחיל א' הא לחמא עניא וכו' שזה דבר מענין שממש כלחם זה אכלו אבותינו לפני אלף שנים, והוא דבר עתיק והיסטורי, וזה גורם שהמסובין יתנו אוזן לשמוע, ב' רגש של רחבות כל דכפין ייתי ויכול פ' שיש בבית אוכל הרבה כדי שיבואו גם אנשים מבחוץ לאכול, ובליילה הזה אין כאן שום צמצום, ג' השתא חכא וכו' ליתן להם רגש של תקוה טובה שעוד מעט ונצא מן גלות המד הזה חפשי, ד' השתא עבדי וכו' נותן להמסובין תוחלת ותקוה שכמהרה יוסר מהם עול הברדל של הגוים, ויצאו קוממיות בגאולה שלימה,

ולפ"ז מובן קצת למה מערב ד' ענינים נפרדים שלכאורה אין להם שייכות זה לזה, וכן רואין שקורם הלימוד היה הדרך לשמח את השומעין, כדאמרין בשבת ל: כי הא דרבה, מקמי דפתח להו לרבנן, אמר מילתא דבריהותא, וברחי רבנן, וכע"ז פסחים קיז, ג' ניסן תשס"ח],

[שאלוני מה הפירוש בזמירות של יום השבת במזמור כי אשמרה רשם בדת הא-ל חוק אל סגניו, בו לערוך לחם פנים בפניו, על כן להתענות בו על פי נבוגיו אסור לבד מיום כפור עוני, ולכאורה פירוש "על כן" כמו על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו. בראשית ב' כד] וכי הטעם שאין מתענין בשבת הוא מפני לחם הפנים? ובפירוש עין יוסף כתב שהוא ע"פ הירושלמי תענית יז. ר' אחא ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינא אסור להתענות עד שש שעות בשבת, אבל מזה אין שום קשר ללחם הפנים,

והיה ברעתי לומר שאין "על כן" באן פירושה אדלעיל, אלא ענין חדש, כמו שהוא שם במזמור להלן, מחל מלאכה בו סופו להכרית, על כן אכבס בו לבי כבורית, שגם שם קשה מה השייכות אדלעיל, ועדיין צריך עיון, והרה"ג ר' בערל פינק שליט"א אמר לי שיש לפרש שלחם פנים שמוכר בעל הפזמון הכוונה על לחם משנה שחייב אדם לבצע עליהם בשבת, ועל כן אינו יכול להתענות בשבת. ודפח"ח],

[ראה בספר השל"ה על לשון "איני" שאין פירושה והלא אינו כן כמו שמפרשים המלמדים, אלא "וכי כן הוא", כך שמעתי],

##[שנינו לקמן מב. אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מטמא, חייב על כל אחת ואחת, הרי שיש שני דינים בנזיר א' שצריך לזהר בכל עניני נזירות שלא לטמאות למתים ושלא לגלח וכו', ב' ויש דין נפרד שצריך למנות הימים שקיבל על עצמו

במחרת, ולכן גם אם נטמא וימים הראשונים יפלו לא נפטר בימי טומאתו מכל דיני נזירות],

מאי טעמייהו דרבנן [שאינו יכול להתחיל למנות נזירות חדשה עד שהביא קרבן חטאת של הנזירות הראשונה] דתניא [דכתיב במדבר ו יב גבי מצורע שננטמא] "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם" מה ת"ל?

לפי שמצינו שכל אשמות שבתורה שהן מעכבין [אכילת קדשים] כדאמרין [ויצמות דף עד] הציא כפרתו אוכל צקדשים, יכול אף זה מעכבו [הקרבן האשם מעכבת שיהא חל נזירות החדשה]?

דף י"ט ע"א

ת"ל והזיר והביא [כגש בן שנתו לאשם] לפיכך הקדים הכתוב והזיר להצאת אשמו, לומר לך אע"פ שלא הביא [הקרבנות עדיין] הזיר [מונה נזירות חדשה],

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר [שאינו מתחיל נזירות החדשה אלא לאחר שהביא גם האשם, דדרש הפסוק דכתיב באשם] והזיר והביא, אימתי הזיר אימתי מתחיל למנות ימי נזירות בזמן שהביא,

מאן תנא להא דת"ר, אשה שנדרה בנזיר ונטמאה, ואח"כ הפר לה בעלה, מביאה חטאת העוף ואינה מביאה עולת העוף למאן איצטריך למיתני דאינה מביאה עולת העוף [פ' דאלו שאומרים שאין האשם מעכב אפילו בנזיר דעלמא, אין כאן חידוש שאין צריך להביאה]?

אמר רב חסדא ר' ישמעאל היא [דאמר לעיל שצריך "ביום ההוא" שמתחיל למנות אף שלא הביא עולת העוף] דלדידיה חשיב ליה עולת העוף, דאי לרבנן לא איצטריכא ליה למיתני שאינה מביאה עולת העוף, דהא אמרין עולת העוף לא מיעכבא, דלא אחיא אלא משום דורון בעלמא, ופשיטא שאינה נכריה להציא,

[לשון אמר אמר לנו המורה - אמר רב חסדא ר' ישמעאל היא ומאי קסבר כו']. # [וצ"ע מה מוסיף המורה כאן ?]

מאי קסבר אי קסבר בעל מיעקר עקר [ובאילו לא נזרה האשה], חטאת העוף נמי לא לייתי,

אי קסבר בעל מייג גיזי דמהשתא ואילין לא מיחייבא צניעות עולת העוף נמי לייתי [שעדי עכשיו היתה נזירה]?

לעולם קסבר בעל מיעקר עקר והאי דמצינא חטאת העוף לא משום מזירות אלא משום שמרה עגמה מן היין, ור' ישמעאל סבר לה בר' אלעזר הקפדן אכל עולת העוף לא אחיא ליה אלא משום מזירות,

אבני חן על מסכת נזיר

הראשונים יפלו, עד שיהיו ימים ראשונים: אמר עולא לא
אמר רבי אליעזר אלא בטמא שנזר, אבל בנזיר טהור
שנטמא אפילו יום אחד סותר,

דף י"ט ע"ב

אמר רבא מ"ט דר"א אליצא דעולא? אמר קרא במדבר ו כי טמא
נזרו משום דבטומאה נזר [ומשמע שקבל על עצמו נזירות כשהיא טמא],

איתיביה אבבי הריני נזיר מאה יום, ונטמא בתחלת מאה
יכול יהא סותר? ת"ל והימים הראשונים יפלו עד שיהיו לו
ימים ראשונים, וזה אין לו ראשונים,

נטמא בסוף מאה יכול יהא סותר? ת"ל והימים הראשונים
יפלו מכלל דאיכא אחרונים וזה אין לו אחרונים לפיכך אינו
סותר כולו אלא שלשים, ורבי אליעזר לטעמיה דאמרין בפירקא קמא (לעיל דף ו)
זאת תורת הנזיר,

נטמא ביום מאה חסר אחת דהשתא איכא תרי [שני ימים] מקלמא יום
ז"ע וכל יום מאה יכול לא יהא סותר? ת"ל והימים הראשונים
יפלו מכלל דאיכא אחרונים, וזה יש לו ראשונים ואחרונים,

והא בטמא שנזר לא מצית אמרת [איך יכול לאוקים ברייתא זו
בדברי עולא דמיייר שקיבל נזירות בטומאה], מדקתני הריני נזיר מאה
ונטמא בתחלת מאה דהיינו צו ציום וקמני שיהו לו ימים הראשונים, אלמא
שמעינן מהא דנזיר טהור שנטמא נמי אמר ר' אליעזר דבעינן ימים הראשונים
ותיובתא דעולא וקתני עד שיהיו לו ימים ראשונים תיובתא,

[ושאל] א"ל רב פפא לאבבי הלן ימים דקאמרינן אליצא דרבי
אליעזר דנפק חד ומתחילין תרין שעומד ציום שני כשנטמא, או דלמא
דנפקין תרין ומתחילין תלתא דבעינן שני ימים שלימין? לא הוה
בידיה,

אתא שיייליה לרבא, א"ל יפלו כתיב דמשמע דליהוון תרין צנפילא
וכגון דנפקין תרין ועיילין תלת,

ואיצטריך למיכתב ימים ואיצטריך למיכתב יפלו אלא והימים
הראשונים יעוצו, ה"א האי דכתיב ימים משמע כגון דנפיק חד ועיילין תרין, ואפילו
הכי אקיים ימים דהא כבר עייל יום שני, כתב רחמנא יפלו דמשמע ימים שלימים
דאי כתב רחמנא ימים ולא כתב יפלו ה"א עד דנפקין תרין
ועיילין תלתא כתב רחמנא יפלו,

ואי כתב יפלו ולא כתב ימים, הוה אמינא אפילו חד כלומר
הוה אמינא דהאי דכתיב יפלו משמע אכולהו ימים שכבר מנה או ארבעה או תלתא
או תרין או חד,

והילכך מיתוקמא לה כר' ישמעאל ולא כרבנן,

דאי רבנן כיון דאמר משום דורון בעלמא קמיימי ליה, ולא משום נזירות, הכא נמי
מאי מיימי ליה, ולית ציה משום הצאת חולין לעזרה,

אבל לרבי ישמעאל כיון דמשום חוצה קמיימי ליה ובעל מיעקר עקר ליה אי אפשר
ליה להצית עולת העוף, דאי מיימי ליה נמנא שמציא חולין לעזרה,

דתניא ר' אלעזר הקפר ברבי אומר, מזה ת"ל במדבר ו וכפר
עליו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזו נפש חטא זה? אלא
שציער עצמו מן היין, וק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן
היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה
וכמה,

[ומקשה] והא בנזיר טמא כתיב, ואנן אפילו נזיר טהור
קאמרינן דקרי חוטא משום שציער עצמו מן היין?

קסבר ר' אלעזר הקפר נזיר טהור נמי חוטא הוא ודין הוא דהוה
ליה למיכתביה להאי וכפר עליו מאשר חטא על הנפש בנזיר טהור והיינו
טעמא דכתיב והאי דכתיב בנזיר טמא, הואיל ושנה בחטא
שכבר הוצר עצמו מן היין ועכשיו שונה בחטא שהיה לו להזהר מן הטומאה ונטמא:

[שנינו במשנתנו] יצא ונכנס [קס"ד שיצא ונכנס לביה"ק] עולין לו מן
המזין: קתני עולין לו מן המזין, משום דיצא בתמיה חל עליה
נזירות והא הו טמא בזמן שעמד בצית הקברות?

אמר שמואל כגון שיצא והוזה ושנה וטבל כדמפרש לעיל,

אלא נכנס ונטמא הוא [ד]אמרינן דעולין לו מן המזין וכל עליה נזירות
דטהרה, הא לא נכנס והו טהור אין עולין לו מן המזין ולא חילל עליה
נזירות דטהרה, אדרבה כי לא נכנס והו טהור כ"ש דחל עליה נזירות דטהרה?

לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא יצא, אלא אפילו נכנס עולין
לו מן המזין דס"ד דכיון דנכנס הו"ל כמעיקרו שטר והוה צצית הקברות, ולא
יהו עולין לו מן המזין ולא חילל עליה נזירות דטהרה, קמשמע לן כיון שילא והוה
ושנה וטבל דהו"ל מיר טהור וחילל עליה נזירות דטהרה, ואי הדך איטמי מציא
קרנן טומאה,

אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב מ"ט לא מפרשת לן
בחילין מילי [למה אין אתה רב מפרש לנו יפה, כמו שפירשה שמואל]?
אמר להון אמינא דלמא לא צריכיתו:

[ראה ב"ב סב. תוס' ד"ה ומודה רב, דרב כהנא ורב אסי הוו כמו תלמיד חבר
לרב, כדאמרינן בסנהדרין לו: דלסבר' לא הוו צריכי. ע"ב, וכן בשבת קמ"ו ע"ב
רב לא ישב אבי סדיא [פ' בר ונסת] משום כבוד רבותינו ומנו רב כהנא ורב
אסי ופרש"י תלמידים חבירים היו לו. וראה סדר הדורות רב אסי]

[שנינו במשנתנו] ר"א אומר לא בו ביום, שנאמר במדבר ו והימים

אבני חן על מסכת נזיר

ובסוף שבע שנים עלתה לארץ, והורוה ב"ה שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות, ובסוף שבע שנים נטמאת ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה [נלע"ד דבכה"ג אינה מביאה קרבן טומאה דהא מדינא פ' מעיקר הדין כבר גמרה נזירותה בחוץ לארץ, ו] היו נטמאת אחר שכלה נזירותה, ואין חכמים עוקרים בקום ועשה. תוספת רעק"א על המשניות],

אמר רבי יהודה לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה:

נב': [בין שהפסיק במעשה, ואמר שמדבר כאן על תחלת המשנה] קתני רישא בית שמאי אומרים נזיר שלשים יום, ובה"א נזיר בתחלה,

לימא בהא קמיפלג, דבית שמאי סברי ארץ העמים [דאמרינן בשבת יד: שאחד מה"ח דבר הוא, שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים, וגם שם ברך טו. שמנים שנה עד שלא חרב הבית גזרו טומאה על ארץ העמים] משום גושה גזרו עליה ולא משום אירא, והוא קלישא טומאה, ומשום הכי קני לה שלשים יום,

דף כ' ע"א

ובית הלל סברי משום אירא גזרו עליה [ומותר ליכנס בה בשדה תיבה ומגדל. תוס'] וממילא טומאה [שוה חידוש גדול שיהא אירא מוטמא] ומשום הכי לריסא דמיתוי כנחמלה?

[ודוחה] לא דכולי עלמא משום גושה גזרו עליה דקלא טומא[ת], והאי דאמרו לה דמיתוי לנזירותה, קנסא צעלמא הוא דקנסוה [ראה נוסחת הריב"ז], וב"ש סברי בסתם נזירות קניסנא, וב"ה סברי כי קניסנא בתחילת נזירות:

[צריך עיון אם לב"ה כשניטמא בסוף ז' שנים השניים אם צריך למנות עוד י"ד שנה?],

[שנינו במשנתנו] מעשה בחילני המלכה וכו': איבעיא להו הא לא"ר יהודה דלא היתה מירה אלא י"ד [שנה] בשנממאת קאמר, ואליבא דב"ש דכשעלמה לארץ והיתה עושה ל' יום כז"ש, נטמאת בטומאת מת וסמרה את הכל, ועשה ז' שנים אחרים כנחמלה,

או דלמא בשלא נטמאת אלא בשביל שצאת [בארץ] [מארץ. מ] העמים [עשתה ז' שנים] ועלתה לא"י עשה [עוד ז' שנים כנחמלה ואליבא דב"ה] [דוקא, דלב"ש לא הוצרכה ל"ד שנים, וכו' שנים ול' יום סני. תוס']?

ת"ש [ששנינו ברישא דמשנתנו] עלתה לארץ, והורוה ב"ה # [לא חבנתי אם הורוה ב"ה, למה י"ש הו"א לאוקמה דאליבא דב"ש?] שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות וכו' [ובסוף שבע שנים נטמאת, ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה, אמר רבי יהודה לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה], ואי ס"ד בשנממאת ואליבא דב"ש,

ואית דמפרשי אי כתב יפלו ולא כתב ימים ה"א האי דכתיב יפלו אפילו חד משמע והאי דכתיב יפלו אנזירים דעלמא קאי, כלומר ונפיק חד ועיילין מרי ואיקיים לו יפלו,

לשון אחר דאי כתב רחמנא ימים ולא כתב יפלו הוה אמינא עד דנפקין מרין ועיילין תלת דב' ימים שלימין צעין ואי כתב יפלו ולא כתב ימים הוה אמינא דאפילו חד דיפלו משמע נפילה והאיכא נפילה דחד יומא להכי כתב רחמנא ימים דצעין דנפיק חד ועיילין מרין כתב רחמנא ימים:

מהני': מי שגזר נזירות הרבה [פ' נזירות יותר משלשים יום, ובכ"י ומיקן נזירות "מרוכה" וכן בשינויי נוסחאות במשניות וכן הביא תו"ט] והשלים את נזירותו [ומנה כל הימים שקיבל על עצמו], ואח"כ בא לארץ [לאו דוקא במקרה בעלמא, דלא סגי דלא אתי לארץ ישראל להקריב קרבנותיו ולהשלים נזירותו, למר [לב"ש] כדאית ליה, ולמר [ולב"ה] כדאית ליה. תוס'],

בש"א נזיר שלשים יום [בגמ' מפרש דמדרבנן קנסא בעלמא הוא, שגזר. בר] בארץ העמים, דגזרו עליהם טומאה, ומן התורה ודאי טהור ויצא ידי נזירות. תוס', ובית הלל [במשניות "הלל"] אומרים נזיר בתחלה [צריך. אמר] לחזור ולהתחיל כל מניינו, גם דברי ב"ה קנס ומדרבנן, והכי מפורש בגמ'. תוס'],

מלך חדייב [בקיודשין עב. חבור זו הרייב בה"א] שבאשור היה מונב המלך בנה של הילני, על פ' יוסף בן מתתיהו [בספר קדמוניות היהודים ספר כ' ב-ד] התגייסה הילני עם בנה מונב בעצת שני יהודים, ושלחה הרבה צדקה ליושבי ארץ ישראל, וגם שלחה צבא לעזור לישראל בזמן מרד בר כוכבא. ראיתי, אבל ראה רש"י ב"ב יא. בד"ה מונבו המלך צנה של הילני המלכה מזרע השמונאים,

וראה יומא לו. מונבו המלך היה עושה כל ידות הכלים של יום הכפורים של זהב. הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתח היכל, ואף היא עשתה מבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה,

בב"ר פמ"ו איתא דמונבו ובוטוס בניה של הילני המלכה התגיירו וכמו כן איתא ביוסיפון רומי [ספר כ' פ"ב] שהיו מלכי איריאבני [הוא מחוז באראביעון] ונתגיירו בצנעה, ואחרי מות אויאטי הוא בויטוס מלך מונבו ומונבו זה קודם שמלך הלך הוא והילני אמו לירושלים ושהו שם כמה שנים, וגם אחרי מלכו נשאר בניו גרי צדק על אדמת הקודש. יכין יומא פ"ג אות נח,

ובגדה יז. ושל בית מונבו המלך היו עושין ג' דברים ומוכירין אותן לשבח וכו', וראה גם בסוכה ב: מעשה בחילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוה למעלה מעשרים אמה, והיו וקנים נכנסין ויוצאין לשם, ולא אמרו לה דבר. אמרו לו משם ראייה? אשה היתה ופטורה מן הסוכה, אמר להן והלא שבעה בנים הוו לה.

מעשה בחילני המלכה שהלך בנה [אולי זה מונבו המלך שהיה בנה] למלחמה, ואמרה אם יבוא בני מן המלחמה בשלום, אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים,

אבני חן על מסכת נזיר

אי הכי ר' יהודה אומר לא היתה נזירה אלא י"ד שנה, י"ד שנה ושלושים יום מיבעי ליה שהרי בתוך ל' נטמאת, וסתרה כל שלמפרע ז' שנה, ול' יום, א"כ ז' שנים ול' יום היה לה למנות תמתיק, אלא מדלא תני הכי אלא י"ד שנה, ש"מ דכלל נטמאת מיירי ר' יהודה ואליבא דב"ה	שהרי בתוך ל' נטמאת, וסתרה כל שלמפרע ז' שנה, ול' יום, א"כ ז' שנים ול' יום היה לה למנות תמתיק, אלא מדלא תני הכי אלא י"ד שנה, ש"מ דכלל נטמאת מיירי ר' יהודה ואליבא דב"ה	דנטמאת בסוף ז' ראשונים וחזרה ונטמאת בסוף י"ד כדאמר ת"ק, אי הכי י"ד שנה ול' יום איבעי ליה לרבי יהודה למימר דכיון שנטמאת בסוף י"ד [3] יום מלאת, היתה צריכה למנות עוד ל', דהא ס"ל דמי נטמאת ביום מלאת מונה ל',
אלא ר' יהודה אומר אליבא	אלא ודאי אומר ר' יהודה אליבא דב"ה	ואתאי בב"ה
תניא נמי הכי	לא גרסינן	גרסינן לה

[בכ"י מינכן חסר מכאן עד המשנה, וכן בכ"י וטיקן, אבל המפרש בע"א גורס לה] **תניא נמי הכי רבי יהודה אומר משום ר' אליעזר, (ד?) אומר קרא במדרב ו זאת תורת הנזיר התורה אמרה כי נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר:**

מתני': מי שהיו שתי כיתי עדים מעידות אותו [כגון שהיה מכחיש ואומר שלא נדר כלל, דאי שתיק הוי' שתיקותא כהודאה . ר'], אלו מעידים שנזר שנים אחד אומר שמי שנים קיבל עליו מירות, ואלו מעידים שנזר חמש ואחד אומר חמש שנים, ב"ש אומרים נחלקה העדות הואיל ואין שם ז' עדים על ז' שנים ואין כאן נזירות, וב"ה אומרים יש בכלל חמש שנים [ולכן אמרינן] **שיהא נזיר שנים:**

גמ': מתני' דלא כי האי תנא, דתניא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר, לא נחלקו ב"ש וב"ה על שתי כיתי עדים אחת אומרת שנים ואחת אומרת חמש, שיש בכלל חמש שנים,

על מזה נחלקו על כת אחת, אחד [עוד אחד] אומר שנים ואחד אומר חמש, שב"ש אומרים נחלקה עדותן [שהאחד אומר אמת והוא' משקר, ואין כאן אלא עד אחד אמת. ר'] ובה"א יש בכלל חמש שנים מ"מ שנים מעידים על ז' שנים, ויש בכלל חמש שנים, ולא נחלקה עדותן,

אבל צניי כימי עדים אחת אומרת שנים ואחת אומרת חמש דצרי הכל יש בכלל חמש שנים,

אמר רב הכל מודים במונה [שהעד מונה, ולקמיה מפרש לה] **שנחלקה עדותן,** [שנחלקה העדות, לרבי ישמעאל דאמר דפליגי בית שמאי ובית הלל בכת אחת, היינו כשאומר אחד שנים ואחד אומר חמש אבל אם מונה כרמסיק ואזיל נחלקה העדות. תוס'],

א"ל רב חמא לרב חסדא מאי קאמר [הכי דמי מונה] **אילימא אחד אומר חמש "ולא שנים"** [שנים קיבל על עצמו, ולא קיבל שנים] **ואחד אומר שנים ולא חמש** פשיטא דנחלקה עדותן ד הא קא מכחשי אהרדי [ובודאי נחלקה עדותן, ואין כאן עדות],

אי הכי ר' יהודה אומר לא היתה נזירה אלא י"ד שנה, י"ד שנה ושלושים יום מיבעי ליה שהרי בתוך ל' נטמאת, וסתרה כל שלמפרע ז' שנה, ול' יום [דכשעלתה לא"י לא סתרה ז' השנים הראשונים, דאם סתרה היה לה למנות עוד ז' שנים גם אליבא דב"ש], א"כ [עכשיו שנטמאה ז' שנים ול' יום היה לה למנות תמתיקן [זה חידוש גדול, שתהיה צריכה למנות עוד פעם שלשים, בעד שלשים של קנס, וראה תוס' שפירשו שיש שלשים יום שהיתה מונה כשנטמאה, ושבע שנים שמנתה מפני שנטמאה], אלא מדלא תני הכי אלא י"ד שנה, ש"מ דכלל נטמאת מיירי ר' יהודה, ואליבא דב"ה,

ענין אחר, איבעיא להו הא דא"ר יהודה לא היתה נזירה אלא י"ד שנה [אי מיירי] כשנטמאת עוד טומאה אחרת [חזין מטומאת ארץ העמים. ב"מ] בסוף שצעה ראשונים [קודם שעלתה], אבל לא [3] יום מלאת [כשעברה לגמרי] (1) [7] עדיין יש לה יום אחד או ז' מן ה' שנים, ולבסוף ז' שנים עלתה לארץ ומנתה ז' שנים אחרות, שהרי סותרת ז' שנים ראשונים לז"ה דהא נטמאת, הרי י"ד שנה, ולהכי לא אמרי צ"ש דצריכה למנות ל' יום צורך, דהא סגי לה בלזמן ז' שנים שהיא מונה צורך,

[או ר"י מיירי בשלא נטמאת בחו"ל, אלא עלתה לא"י והיא מונה עוד פעם בשביל שעלתה, ולכן לא אתאי לב"ש דהא לדידהו מונה רק שלשים יום, אלא אתאי בב"ה דמונה שבע שנים בשביל קנס],

תא שמע עלתה לארץ כו' ואי ס"ד כשנטמאת ו [אתאי] אליבא דב"ש, דנטמאת בסוף ז' ראשונים [בחו"ל] וחזרה ונטמאת בסוף י"ד כדאמר ת"ק, אי הכי י"ד שנה ול' יום איבעי ליה לרבי יהודה למימר [דרמסיק] דכיון שנטמאת בסוף י"ד [שנה] (7) [3] יום מלאת, היתה צריכה למנות עוד ל', דהא ס"ל [לר' יהודה, בדאמרינן לקמיה תניא נמי הכי] דמי נטמאת ביום מלאת מונה ל',

[וצ"ע שהגמ' אומרת דלא אתאי בב"ש שאם נטמאת עוד פעם בסוף היה צריך לומר שמונה עוד שלשים יום, וזה קשה מאד דמאן יימר דס"ל לר' יהודה כת"ק שנטמאת עוד פעם לסוף ז' שנים השניים? ראה ת"צ],

תניא נמי הכי דלר' יהודה אית ליה דמי נטמאת ביום מלאת מונה ל', וכיון דס"ל הכי ודאי הא דא"ר יהודה לא היתה נזירה אלא י"ד שנה, בשלא נטמאת, וקא פליג אתנא קמא,

דסביחא ליה לרבי יהודה דלא נטמאת כלל, אלא לסוף שצע שנים עלתה לארץ והורוה שמהא נזירה עוד שצע שנים,

ובלשון הזה דן ר"א צ"ר יתחק הלוי לפני רבינו וקבלה (כ"ל ז"ה גליון 1),

לשון ראשון	ענין אחר	איבעיא להו [איך מיירי ר' יהודה דמשנתינו] בשנממאת ואליבא דב"ש
דכשעלתה לארץ והיתה עושה ל' יום כז"ש, נטמאת צטומאת מת וסתרה את הכל, ועשתה ז' שנים אחרים כצתמלה	ר' יהודה דאמר שמונה י"ד שנה מיירי אליבא דב"ש ונטמאת בחו"ל קודם שגמרה ה' שנה ולכן היא מונה עוד ז' שנה בא",	
אלא צצטיל שצאת מארץ העמים ועלתה לא"י עשתה [עוד] ז' שנים כצתמלה,	או לא נטמאת בחו"ל ורק מנתה עוד ז' שנים בא"י משום קנס כדבריו ב"ה,	או דלמא בשלא נטמאת ואליבא דב"ה?

אבני חן על מסכת נזיר

ואמר רב צכלל נחלקו, אצל צפרט דברי הכל נחלקה העדות, ור' יוחנן אומר צפרט נחלקו, אצל צכלל יש צכלל חמש שמים [ו]יהא נזיר שמים, **פרט** כגון שהאמת אומרת אמת שמים, והשניה אומרת ג' ד' ה', **כלל** שהאמת אומרת שמים, והשניה אומרת ה'?

[וקשיא לרב ולא איפריק].

אמרי במערבא אין הכחשה במונה שאם אחד אומר אמת שמים ואחד אומר שלש ארבע חמש אין זו הכחשה ויש צכלל חמש שמים ויהא נזיר שמים:

פרק רביעי מי שאמר

[בתרא]

מתני: מי שאמר הריני נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני, וכן מצדו אמר ואני, כולם נזירים [ובע"ז בגדרים כו, וסו.], הותר הראשון הותרו כולן שכולן מלו מזיומן בראשון, הותר האחרון האחרון מותר, וכולם אסורים,

[כלומר שנים שמעו לראשון שקבל נזירות והאחד אומר ואני, וכן השני אומר ואני, כולם נזירים, הותר הראשון אם הראשון בא לחכם והתיר לו נדרו, גם האחרונים הותרו לפי שאמרו ואני כמוהו, ותלו נדריהם בנדרו, הותר האחרון ע"י חכם, הוא מותר וכולן אסורים אם לא יתירו גם הם נדריהם ע"י חכם, אבל בלא התרה לא, שלא תלו נדריהם בנדר האחרון. תוס'].

אמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר פי כפיו [פי' לאסור ביין] # [לכאורה יש להביא ראיה מכאן שנוירות הוא איסור גברא], [או שאמר. יבין] ושערי כשערו, ה"ז נזיר,

הריני נזיר ושמעא אשתו ואמרה ואני, מיפר את שלה, ושלו קיים [דלא תלה כלל נדרו בנדרה, אלא אדרבה היא אמרה ואני נזירה כמוך, אחר שהוא כבר נדר בנזיר. תוס'], # אבל אם הוא ילך אצל חכם גם נורה יהיה בטל],

הריני נזירה ושמע בעלה ואמר ואני, @ שנים מזיין ו אינו יכול להפטר לה [נרפס לקמן כא:] דכיון דאמר [איסור] ואני, גלי אדעמיה דניחא ליה צמאי דקא נדרה אייה, והשתא מנקיים לה, [בגמרא בעי לאכווי מינה דבעל מיעקר קא עקר נדר אשתו מעיקרו, ולכן אינו יכול להפטר שאם מיפר לה א"כ יתבטל גם את שלו, שנדרו תלוי בנדרה וכדתנן לעיל הותר הראשון הותרו כולן שבאו מחמתיה דראשון, ואינו רשאי לגרום דבר

אלא אחד אומר אחת ושתיים [מונה פירושה הולך ומונה] **ואחד אומר שלש ארבע חמש**

דף כ' ע"ב

דין א': בשתי בתי עדים יש בכלל חמש שתיים ולא נחלקה עדותו,

דין ב': בבת אחת נחלקה עדותו,

דין ג': בשתי כתות, אם מונה א', ב', ג', [דהיינו פרט] אמרין נחלקה עדותו,

דין ד': בשתי כתות, גם אם מונה א', ב', ג', [דהיינו פרט] אמרין דלא נחלקה עדותו,

דין ה': כת אחת אם מונה עד אחד א', ב', ג' וכן השני, דנחלקה עדותו,

ב"ש וב"ה מודים	במה נחלקו	
על שתי בתי עדים אחת אומרת שתיים ואחת אומרת חמש, שיש בכלל חמש שתיים, ולא נחלקה עדותו, [דין א']	על כת אחת, אחד אומר שתיים ואחד אומר חמש, שב"ש אומרים נחלקה עדותו, ובה"א יש בכלל חמש שתיים, [פליגי בדין א' ודין ב']	ר' ישמעאל
צפרט [פרט] כגון שהאמת אומרת אמת שמים, והשניה אומרת ג' ד' ה' [דברי הכל נחלקה העדות, [דין ג']]	צכלל [כלל] שהאמת אומרת שמים, והשניה אומרת ה' [פליגי בדין א' ודין ב']	רב בירושלמי
צכלל [כלל] שהאמת אומרת שמים, והשניה אומרת ה' יש צכלל חמש שמים [ו]יהא נזיר שמים, [דין א']	צפרט [פרט] כגון שהאמת אומרת אמת שמים, והשניה אומרת ג' ד' ה' [נחלקו, [פליגי בדין ג' ובדין ד']]	רב יוחנן בירושלמי
[בבת אחת] הכל מודים במונה שנחלקה עדותו, [פי'] אחד אומר אחת ושתיים, ואחד אומר שלש ארבע חמש, [דין ה']		רב כהן

הא למה לי למיהדר ולמיתני [לרב לחזור ולומר דהכל מודים בה],

השתא יש לומר חמירתא אמר רב [ברא"ש מוחק המלים "אמר רב", אבל ראה לקמיה במפרש שמביא היכן אמר רב כן] היכא דהוּו צ' כמי עדים ואמת אומרת אמת שמים, ושניה אומרת ג' ד' ה' שמעינן ליה לרב נחלקה עדותו,

ז קילתא לא אמר דלא הוּו אלא חד וחד, [וכי] לא אמר דנחלקה עדותו, פשיטא דודאי אמר,

והיכא שמעינן ליה לרב דאמר הכי, צמס' סנהדרין ירושלמית (פ"ה הל' ב'), דקמני התם להך מתני' דהכא, וכתיבא תמן הכי [פ' וכן בחוב שם], תנינן תמן, מי שהוּו שמי כיתי עדים מעידים אותו, אלו מעידים שגור שמים, ואלו מעידים שגור חמש, צ"ש אומרים נחלקה עדותו ואין כאן (מירות) [עדות] כלל, וצ"ה אומרים יש צכלל חמש צ', (ט) [ו]יהא נזיר שמים,

אבני חן על מסכת נזיר

להיות נדרו מבוטל, כרתיב לא יחל דברו ודרשינן הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו, ודחי בגמרא דלעולם מינו גייו מהפרה ואילך, מהשתא (אבל) כי נמי מיפר את שלה, (ו)שלו קיים [ד]מ"מ חל נדרה עד עתה, ונזירותה אינו יכול להפר, דכיון דאמר ואני קיים לה נדרה. תוס'.

[אמר האיש] הריני נזיר ואת, ואמרה אמן, מיפר את שלה ושלו קיים @ [נדפס לקמן בב:] והאי דאמר לה "ואת" לא הו' קיום, לפי שאין אדם יכול להזיז את אשמו דמזיק,

[כלומר וכי גם "את" רוצה לידור בנזיר ואמרה אמן, פי' קבלה עליה נזירות, מיפר את שלה ושלו קיים, ולא תלה נדרו בנדרה, אבל אם לא אמרה אמן, היא מותרת שאינו יכול להדירה בע"כ, [ו?]ודאי מה דאמר לה ואת לא הו' קיום, שאין הנדר חל עליה אלא כשאמרה אמן, ועדיין אינו יודע אם תקבלנו אם לאו, ולכך לא הו' קיום. תוס'.

[אמרה האשה] הריני נזירה ואתה [הכי גרס ר"ת ושמוע בעלה ואמר אמן. תוס'], ואמר אמן אינו יכול להפר [אי מיעקר קא עקר] ניחא משום דא"כ יתבטל נזירותו, ואי מינו גייו משום דהו' קיום כי אמר אמן כמו ואני כדלעיל. תוס'.

נמ': יתיב ר"ל קמיה דר' יהודה נשיאה [היו לכל הפחות שלשה אמוראים ששמום "ר' יהודה נשיאה" וזה היה נכד רבינו הקדוש בדור הראשון של אמוראים [220-250], ור"ל שישב לפניו היה בדור השני [250-290],

ויתביב [ר"ל] וקאמר כי מנן צממני וכולן מיריס כגון והוא שהתפסו כולן בתוך כדי דיבור של ראשון, דנכדי שאילת תלמיד לרב, דאית ציה שלט מצינו שלום עליך רבי התפסו כולן,

וממנינן דקמני ואני ואני דלא מני אלא מרין, דוקא קמני, דכי שקלת למדא מינה מקמא דאמר הריני מיר [דהיינו דשקלת למלת "נזיר"], ומנרפת ליה להנך דאמרי ואני ואני שכולן שלשה נדרו צמון כדי שאילת שלום תלמיד לרב, דהוויין נמי שלשה מצינו,

[בדמפרש והולך כדי שאילת שלום תלמיד לרב דהיינו שלום עליך רבי ג' תיבות, ה"ג יכולין שלשה אנשים להתפס עצמן בראשון שנדר בנזיר, שכל אחד אמר ואני הם שלש תיבות, דאפילו האחרון תוך כדי דיבור מן הראשון, אבל הרביעי אינו יכול להתפס עצמו בראשון, אפילו אמר ואני, שכבר שהו כדי דיבור מן הראשון, ולכך לא חייל נזירות ארבעי. תוס'.

[הילכך ג' מתפסה בראשון אבל ד' לא, שכבר הפסיקו בג' "ואני", והו' יותר מכדי דיבור, א"ל תו לא שבקת רווחא לתלמידא, שאם פגע בו רבו ונתן לו שלום לא יוכל להתפס באותו שנדר לפניו, הלכך נראה דגם הד' יכול להתפס דהמחזיר לתוך כדי דיבור בתוך כדי דיבור דמי. ר'.

[אפשר לומר מפני דיישבתם היה בהסיבה ואך כאשר התחילו בלמוד תורה ישבו אז באימה, לכן דרך הגמרא לכפול לתיבת ויתביב לומר שהיה לו ישיבה חדשה כשהתחיל בדברי תורה. תפארת ציון].

[הענין של תוך כדי דיבור יש בכתובות לג', נדרים פו', ב"ק עג', סנהדרין מ; שבעות לב, מכות ו, תמורה כה:], [והשעור כדי שאילת [וכו'] יש בב"ק, שבעות, מכות],

וכמה תוך כדי דיבור, כדי שאילת שלום, וכמה כדי שאילת שלום, כדי שאומר שלום תלמיד לרב,

א"ל [ר' יהודה לר"ל] תוב [שוב פי' כמו מעכשיו] לא שבקת רווחא לתלמידא [פי' לתלמידים לשבח את רבם] דלימא ליה אלא הנך תלת מילי, ולא משום דאית ליה לרבי יהודה נשיאה דלימא ליה טפי [שישבח את רבו יותר], אלא מילמא דעלמא קמ"ל, [ראה גוסחת הריב"ן].

[כלומר תלמיד ששמע אחד שנדר בנזיר, ובקש לומר ואני, ובתוך כך עובר רבו לפניו, והוא חייב להקדים לו שלום, ולומר שלום עליך רבי [והם שלש תיבות] שוב לא יועיל להתפס בנזיר אם יאמר ואני, שכבר שהה כדי דיבור, ואין זו סברא, אלא ודאי גם הרביעי נתפס הואיל ולא שהה כלל לאחר כדי דיבור אלא לאלתר אחר כדי דיבור אמר ואני, אבל החמישי ודאי אינו נתפס ששהה קצת אחר כדי דיבור. תוס'.

[וקשה מה כל הרעש שלא יוכל להתפס באחר, יאמר הוא עצמו הריני נזיר? ואולי מפני שרוצה לתלות באיש זה מפני תנאי שעושה, או שרוצה להיות נזיר רק אם איש זה הוא נזיר, ואם זה ילך אצל חכם להחיות גם נזירותו יבטל].

דף כ"א ע"א

(ו)מסייע ליה לריש לקיש [פירוש רבי שמעון בן לקיש. תוס'] דנענין סהו נמפסין צמון כדי דבור מ' שאמר הריני נזיר, ושמוע חבירו ושהה כדי דיבור ואמר ואני [פי' כדי דיבור דווקא ולא יותר ואומר מיד ואני. תוס'],

הוא אסור הראשון שאמר הריני מיר וחבירו והשני שאמר ואני מותר לפי ששהה כדי דבור, הא אם לא ששהה הרי זה מיר כמותו [אלמא דלא מצי לאיתפוסי אלא [כ?]]שהן כולם תוך כדי דיבור, אבל הרביעי ששהה אחת כדי דיבור לא כר"ל. תוס'.

[והביריתא ממשיך] וכמה כדי דיבור? כדי שאילת שלום תלמיד לרב,

לימא מסייעא ליה [לר"ל] מי שאמר הריני נזיר ושמוע חבירו ואמר ואני ואני ותו לא ומדלא קמני אלא הנך מרין, ש"מ דמשום דאי קמני טפי לא הו' כדי דבור של ראשון, ואנן צעינן דליהו מוך כדי דיבור ותו לא,

[ודוחה הראיה, שאין משום ראיה] מהכא לא מסייע ליה דדצין הו' דהוה ליה למימני עד מאה [שנתפסין זה בזה], אלא [וכי] תנא כי רובלא ליחשיב וליזיל לאו אורחיה דתנא כי רובלא דמחזר על העיירות צפרגמטי' שלו, והולך

אבני חן על מסכת נזיר

ומכריז ומנוה יס לי ממטין וכוסות וקערות, ה"ג [ובי?] ליחשיב ולחיל,

לאחר שליש [דלשון כולן משמע שיש עוד הרבה שהתפסו זה בזה], שמע מינה דבקמא מיתפסין ומשום הכי לא מיתסרו,

[ודוחה] א"ל מהכא ליכא למשמע מידי דהכא מיירי דלא איכא אחרינא בתריה והא דקאמר וכולן אסורים אלאמנעי וארשאון קאי,

[ומקשה] אבל אמצעי דאיכא אחרינא בתריה משתרי כלומר דאי לא דייקת מינה להאי גיסא דוק מינה לאידך גיסא, דמדקאמר האחרון מותר וכולן אסורין דליכא אחרינא צהדיה, מכלל דאי הוה אמצעי דאית ליה אחריני צהדיה, דאשמרי נמי ההוא צהלא דמיתפסין ציה, ש"מ חד בחבריה מתפסין,

[ודוחה] לעולם אימא לך בקמא מיתפסין, ומאי אחרון דקתני אמצעי וקאמר לך דאפי' של אחרון לא הוה משום דבקמא מיתפסין, והאי דקאמר ליה אחרון לאו דוקא ואידי דתנא ראשון תנא אחרון,

4) ת"ש דתניא בהדיא הותר הראשון הותרו כולן, הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורין, הותר אמצעי הימנו ולמטה מותר דהיינו אחרון הימנו ולמעלה אסור, שמע מינה חד דכל חד ומד בחבריה מתפסין שמע מינה [ודלא כר"ל]:

[שנינו במשנתנו] הריני נזיר ושמע חבירו ואמר פי כפיו ושערי כשערו וכו': משום דאמר פי כפיו ושערי כשערו דמשמע דקאמר פי נזיר ושערי נזיר מי הוה נזיר (הרי) [הוי. כ"י מינכן] נזיר !

דף כ"א ע"ב

ורמינהו ידי נזירה ורגלי נזירה לא אמר כלום [וה"ה במתניתין אי לא [פ'] מיתפסין] פי כפיו אלא פי נזיר ושערי נזיר לא אמר כלום דאין הנשמה תלויה בו, ראשי נזירה כבדי נזירה ה"ז נזיר, זה הכלל דבר שהנשמה תלויה בו ה"ז נזיר ופה ושער לא הוה דבר שהנשמה תלויה בו, דאי גיז לשיער ומחך לניצ שפמים לא מייט?

אמר רב יהודה דאמר הכי יעשה פי כפיו מיין, ושערי כשערו מלגז דהואיל דפריש הכי הוה נזיר [מרש"י משמע שמפרש שאמר כן, אבל לפי תוס' הפ' שמשמע כן]:

[דאמר פי כפיו מיין. כלומר במתניתין [פ'] דתני דמהני] שאני הואיל ושמע חבירו שגדר, ודאי קאמר הכי לענין איסור יין, אבל בברייתא דקאמר מעצמו בלא שמועה דחבירו נזיר, לאו כלום הוא כיון דאין הנשמה [תלויה בו], ופי כפיו מיין מהני אפילו לרבי שמעון דאמר לעיל (דף ג:) עד שיזיר מכולן, הכא מודה דלא גרע מידות, וכן מהריני מסלסל ומכלכל דפ"ק (לעיל דף ב.) דהוי נזיר, וא"ת כי אמר נמי ידי נזיר [נימא] דה"ק ידי כידו מלהטמאות למתים, ורגלי כרגלו מלהכנס בבית הקברות? וי"ל דאח"כ דאי שמע לחבירו שגדר בנזיר ואמר ידי כידו מהני, וה"ז תניא בתוספתא (פ") ברישא דברייתא בהדיא ידי כידו רגלי כרגלו הרי זה נזיר. תוס'],

[ומקשה] ואי לאו משום דווקא [פי' אי לא דייק התנא למיתני רק שני פעמים ואני, ואח"כ שגם חמישה פעמים מתפסין ואני, או קשה] וליתני חד [ואני] ותו לא ולשמעינן הני [הרבה פעמים "ואני" שכל אחד מתפס בחבירו] [אין] לאו דווקא הוי צחוק כדי דבור?

[ומתריץ] [אין] ה"ג ומשום דקתני סיפא הותר הראשון הותרו כולן, הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורין, מכלל דאיכא אמצעי [ואחרון, לכן כתב שני פעמים ואני, בשביל אמצעי ואחרון] אלא משום דלא משכחת צה אמצעי דאציעי ליה למיתנא ומשום הכי קתני [נמי. כר'] ואני ואני [ואין ראיה לר"ל],

[ענין חדש] איבעיא להו חד בחבריה מיתפסין [ולא] כר"ל, ואפילו עד מהא מיתפסין ואולי או דלמא בקמא מיתפסין, [דהיינו כל אחד בסמוך לו ובתוך כדי דבור לחבירו או דלמא בקמא שאמר הריני נזיר מיתפסו כולם. תוס'],

למאי נפקא מינה לאתפוסין ומיזל, אי אמרת חד בחבריה מתפסין מתפסין ואולי לעולם [ואפי' מאה. תוס'], ואי אמרת בקמא מתפסין טפי מכדי דבור לא מתפסין [לרשב"ל כדאית ליה, ולרבי יהודה נשיאה אפי' ד' כיון דבסמוך לכדי דבור לאלתר. תוס'], מאי?

1) ת"ש הריני נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני ואני, ותו לא מידי מדלא קתני טפי ש"מ דהיינו טעם בקמא הוא דמתפסין, דאי ס"ד חד בחבריה מיתפסין ליתני טובא ואני,

[ודוחה] תנא כי רוכלא ליחשיב ולחיל,

וליתני חד ולשמעינן כולהון? אידי דקתני הותר הראשון הותרו כולן, הותר האחרון האחרון מותר וכולן אסורין, מכלל דאיכא אמצעי, משום הכי קתני ואני ואני,

2) ת"ש הותר הראשון הותרו כולן, ראשון הוא דשרו הא אמצעי לא כלומר משום ראשון דאשמרי אישמרו נמי כולה, הא אם הוה אמצעי לא יהא מותר אחרון שלמטה הימנו ו ש"מ בקמא מתפסין דטעמא הוה משום דבקמא מיתפסין,

[ומתריץ] אימא לך לעולם חד בחבריה מתפסין וכי הוה אמצעי הוה נמי אחרון, והא דלא קתני לה משום דלא אפשר, ואידי דבעי מיתנא כי הוה ראשון הותרו כולן משום שאם אין ראשון אין אמצעי ואין אחרון דאי תנא אמצעי לא מני למיתנא הוהו כולן דהא איכא ראשון דלא משתרי משום הכי קתני ראשון,

3) ת"ש הותר האחרון [וקס"ד שאחרון היינו השלישי, דהיינו ראשון, אמצעי, אחרון] האחרון מותר וכולן אסורין ואפילו [ואמן] שהתפסו

אבני חן על מסכת נזיר

דקא מקיים לה צרישא מני מיפר, ואי לא לא מני מיפר,

2) ת"ש האשה שנדרה בנויר והפרישה את בהמתה, [חטאת עולה ושלמים] פ' דנוירות טהרה]. תוס', ואח"כ הפר לה בעלה, אם שלו היתה הבהמה [פ' מבהמות של בעלה תצא ותרעה בעדר, כלומר חולין היא כיון שהיפר לה בעלה וכדמפרש לקמן (דף כד.) דכי [מקנה] לה בעלה מילתא דצריך לה, כלומר אם לא היפר לה שצריכה לקרבנות נויר, [פ' אבל] במילתא דלא צריכה כגון שהיפר לה בעלה ואינה צריכה לקרבנות נויר לא מקני [לה] תצא ותרעה בעדר, ואם שלא היתה הבהמה וכגון שהקנה לה אחר לניירותה ואמר לה על מנת שאין לצעליך רשות צה החטאת תמות,

ואי ס"ד בעל מיעקר עקר תיפוק לחולין [דעקר הנדר מעיקרו ולא חל הנדר מעולם והיו באדם המפריש בהמתו לנוירות ונשאל לחכם והתירו דתנן [לקמן לא]. דנפקא לחולין. תוס'], אלא לאו ש"מ בעל מיוג גיז,

[ודוחה] לעולם אימא לך בעל מיעקר עקר, והיינו טעמא דתמות כיון דלא צריכה כפרה, הות כחטאת שמתו בעליה דכיון שהפרישה לשם חטאת מעיקרה, והשמה לא מנערה לכפרה דהא היפר לה בעלה ועקר את הנדר מעיקרו, הו"ל לה כחטאת שמתו בעליה וגמירי דחטאת שמתו בעליה תמות לפי שאין כפרה למתים,

ואת דמפרשי כיון "דצריכה כפרה" [כמו שכתבו גם בתוס' וגרסו כיון דצריכה כפרה] על שציערה ענמה מן היין, והשמה לא צריכה להיפר לה בעלה, מעיקרה הו"ל לה כחטאת שמתו בעליה דגמירי דלמימה אולא, דאפילו ר"א הקפר מודה דלא קרבה אפי' על הנערה, משום דהו"ל לה כחטאת שמתו בעליה משום דנחטאת צהמה גמירין דתמות, אכל כחטאת העוף לא גמירין דתמות, [דכיון דצריכה כפרה, על שציערה עצמה מן היין וכרבי אלעזר הקפר דאמר דנויר חומא הוא, הות ליה חטאת שמתו בעליה, א"ע דהפר לה, לענין (איסור) [זה] יש] על הבהמה דין חטאת, אם הבהמה [שלה] היא דגמרה ומקדיש לה. תוס']

3) ת"ש האשה שנדרה בנויר והיתה שותה יין ומטמאה למתים הרי זו סופגת את הארבעים, היכי דמי אילימא דלא היפר לה בעל צריכה למימר אלא פשיטא דהיפר לה בעל ואי ס"ד בעל מיעקר עקר אמאי סופגת ארבעים, אלא לאו ש"מ בעל מיוג גיז וקמני דסופגת את הארבעים על שהימה שותה יין ומטמאה למתים קודם שהיפר לה?

[ודוחה] לעולם אימא לך בעל מיעקר עקר והכא צמאי עסקינן דסופגת את הארבעים כגון דלא היפר לה, ודקאמרת אי לא היפר לה בעל צריכה למימר, ודאי לא צריכה אלא משום דקמני סיפא כו',

ומשום דקתני סיפא היפר לה בעלה והיא לא ידעה והיתה שותה יין ומטמאה למתים אינה סופגת את הארבעים דצריכה למימר דס"ד דחטאת כיון דנחטאת לאיסורא,

דף כ"ב ע"א

[שנינו במשנתנו] הריני נוירה ושמע בעלה ואמר ואני אינו יכול להפר: איבעיא להו בעל מיעקר עקר [הנדר מעיקרא כשמפר לאשתו והיו כאילו לא חל מעולם, כמו חכם שעוקר הנדר מעיקרו. תוס'] או דלמא מיוג גיז [מהפרה ואילך הוא דמתבטל הנדר ועד ההפרה היה מקיים. תוס'],

למאי נפקא מינה? לאשה שנדרה בנויר ושמעה חברתה ואמרה ואני, ושמע בעלה של ראשונה והפר לה,

אי אמרת מיעקר עקר צעל את הנדר מעיקרו אישמתך דצהיחא שעתא דקאמרת צריכתה ואני דלא חייל עלה מירות כלל ההיא גמאי אישתראי,

ואי אמרת מיוג גיז דמכאן ולהכא לא חייל עלה מירות אכל למפרע הוות מירה איהי אישתראי חברתה אסירא דלמי אמרה ואני הוות צריכתה מירה מעליה, מאי?

[אי אמרינן מיעקר עקר, חבירתה גמאי מישתראי, שהרי הוא כאילו לא חל הנדר מעולם, ואי אמרינן מיוג גיז היא מישתראי וחבירתה אסורה לפי שהיתה הראשונה בכל דין נוירות עד ההפרה, ושפיר מיתפס בה שניה, והפרת הראשונה אינה מועלת לשניה, ונהי דלגבי חכם הותר הנדר הראשון הותרו כולם היינו משום דחכם עוקר הנדר מעיקרו ונמצא כאילו לא חל מעולם, אבל בעל שמיפר בלא חרטה אינו עוקר הנדר מעיקרו, אלא מיוג גיז, וה"ה דמצי למימר דנפקא מינה אם שתתה ביין ונמטמאה ונלחה במויד ואח"כ היפר לה דאי מיעקר עקר אינה לוקה ואי מיוג גיז לוקה, וכן לענין אם נמטמאה בשוגג ואח"כ היפר אי מיעקר עקר לא תביא עולת העוף ואשם ואי מיוג גיז מביאה עולת העוף ואשם שהרי חל הנוירות עד עתה. תוס']

1) ת"ש הריני נוירה ושמע בעלה ואמר ואני, אינו יכול להפר, ואי ס"ד בעל מיוג גיז ליפר לאשתו את הנדר מכאן ולהכא והוא ליתסר אמאי אינו יכול להפר משום דקאמר ואני, נימא דהאי דאמר ואני להכי הוא דקאמר הכי, דתהוי מירה לפי שעה עד דליקבל עליה מירות, ולגיזייה לנזירות אשתו מכאן ולהכא, ומירות ידיה תיחול עליה כדמעיקרה, דהא אינו מיפר מכאן ולמפרע,

אלא לאו ש"מ בעל מיעקר עקר הצעל כי מיפר לנזירות אשתו מיעקר עקר לה, ומשום הכי אינו יכול להפר לה, שאם יהא מיפר לה נמצא מיפר את שלו דמיעקר עקר, והיינו טעמא דאינו יכול להפר את שלה, משום דצהיחא שעתא דאמר ואני נימא ליה דתהוי מירה עד דחייל עליה מירות [ידיה], דהא קיים לה לפי שעה, ומהיחא שעתא ואילך לא מני מיפר, משום דצעל מיעקר עקר, (ד)[ו]לעולם אינו יכול להפר מכאן ולהכא צלא מפרע, והכא למפרע לא מני מיפר דהא קיים לה לפי שעה?

[ודוחה לה] לא לעולם מיוג גיז, ובדין הוא דליפר לה, והיינו טעמא דלא מצי מיפר אלא היינו טעמא דלא מני מיפר לה כיון דאמר לה ואני, כמאן דאמר קיים ליכי דמי והלכך אי מתשיל אהקמתו מצי מיפר ואי לא לא מצי מיפר אי מיתשיל אהקמתו אהא

אבני חן על מסכת נזיר

דף כ"ב ע"ב

תנא נמי רישא סופגת את הארבעים דאיה נריכה,

תוספות [גרפס לעיל עמוד א']:

מר זוטרא צריה דרב מרי אמר [האיבעיא שלנו כאן באשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה ואני, ושמע בעלה של ראשונה והפר לה וכו'] היינו דרמי צר חמא, דבעי רמי צר חמא הרי עלי כבשר זכאי שלמים מהו, כי מתפס אינש במעיקרא מתפס או לא, בנדרים (דף יא:) משמע ליה דמיבעיא ליה לרמי צר חמא אחר שזרקו הדמים ואמר ככר זה עלי כבשר זכאי שלמים, וכשר שלמים קודם זריקה אסור באכילה, ואחר זריקה מותר באכילה, ומיבעיא ליה כי אמר ככר זה עלי כבשר זכאי שלמים, אם דעת הנזיר לומר כמו שהיה צר זכאי שלמים מעיקרא, קודם זריקה, והככר אסור, או שמא דעתו כבשר שלמים השתא אחר זריקה דשרי, וגם הככר יהיה מותר,

ובשמעתין יש מפרשים דמר זוטרא צריה דרב מרי צעי למידיה הפשיטותא שפסט הש"ס מצרייתא דתניא להדיא היא מותרת וחצירתה אסורה, ופשיט[א] [דנימא] [דבעל] מיגז גיז,

והשתא מר זוטרא דמי לעולם מיעקר עקר, כדאסיקנא מההיא דמביאה חטאת העוף ואינה מצביאה עולת העוף, וחצירתה דאסורה [לאו משום דמיגז גיז] היינו משום דבמעיקרא מתפסה, כלומר מתפסה נפשה להיות כמותה עד שלא יפר לה בעלה שהיא אסורה, וצאזאו אסור דעתה לגדור ולעמוד אפי' יפר בעלה ויעקור נדרה למפרע, כדאשכחן דרמי צר חמא מצביא ליה הכי אי אמרינן כמעיקרא מתפס,

וקשה טובא להאי פירושא חדא דרמי צר חמא לא פשיט ל' [התם בגדלים] דבמעיקרא קמתפס,

ועוד דהתם צבעי דרמי צר חמא הוריקה אינה מתרת הכשר אלא מוריקה ואילך ולא למפרע, והתם ודאי אי אמר כמעיקרא מתפס אסור, אכל גבי הפרה דבעל אי מיעקר קעקר, אפי' אם אמרת כמעיקרא מתפס חצירתה היה לה להיות מותרת שהרי הגדר כאילו לא חל מעולם,

ועוד דמאי שנא ממתני' דקתני כי הותר הראשון הותרו נמי כולם, משום דחכם עוקר הנדר מעיקרו, [והכא] צעינן למימר אפי' אם הבעל עקר הנדר מעיקרו חצירתה אסורה,

[וחי] מצינן ליישב דדוק ולומר כי התם אינו ממיר אלא בפתח וחרטה [ומשוה] ליה לנדר טעות מעיקרא, והלכך כשהמיר הראשון הוי כאילו לא היה הנדר הזה מעולם כלל, הלכך הותרו כולם, אכל הבעל מיפר לאשתו בלא חרטה ופתח מגזירת הכתוב, הלכך אפי' אי מיעקר קעקר, לענין זה חשיב כאילו נשאר עליה נדר קצת וחצירתה אסורה, ודוחק,

וע"ק דהשתא מר זוטרא צעי למימר אפי' אי בעל מיעקר קעקר תימסר חצירתה, ולעיל קאמר הש"ס בפשיטותא למאי נפקא מינה לאשה שנדרה בנזיר ושמעה חצירתה ואמרה ואני, אי אמרת מיעקר קא עקר (איהי) נמי אישתראי נמנא מר זוטרא סותר ההיא סוגיא,

4) ת"ש **האשה שנדרה** בנזיר ונממאת, ואח"כ הפר לה בעלה, מביאה חטאת העוף ואינה מביאה עולת העוף דאפילו אמרינן דמיהו כחטאת שמתו בעליה, כיון דבעל מיעקר עקר לה, לא אשכחן צה דחזיל למיטה,

ואי ס"ד בעל מיוגז גיזי תייתי נמי עולת העוף ומאשס לא פריך דתייתי נמי אשס, **דלן אשס צה אלא במקום שצריך ליכנס נמירות אחרת**, כי היכי דמיחול עליו נמירות בטהרה, [וה"ה דאשס נמי איבעי לה לאתויי, אלא נקט עולת העוף משום דחטאת העוף ועולת העוף בחד קרא כתיבי. תוס']

ואלא מאי מיעקר עקר, חטאת העוף נמי לא תייתי?

הכי נמי, והא מני דמני אע"ג דמיעקר ליה נמירות מיייתי ליה חטאת העוף ר' אלעזר הקפר היא דאמר דצריך כפרה על שציער עצמו מן היין,

דתניא ר"א הקפר (בר רבי) [ברייבי] אומר מזה ת"ל במדבר ו מאשר חטא על הנפש, וכי באיזו נפש חטא זה אלא מפני שציער עצמו מן היין נקרא חוטא, והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה,

[פירוש לעולם מיעקר עקר ולכך אינה מביאה עולת העוף, וחטאת העוף מייחא משום דאתיא על הספק, והכי איתא בפ"ק דנדרים (דף י.)] [וראה בהגהות מהר"ב רנשבורג],

והשתא מסקינן דבעל מיעקר עקר, וקשה מאי שנא חבא מיייתי בולה מילתא דר' אלעזר הקפר ולעיל לא מיייתי לה דקאמר לעולם מיעקר עקר וכיון דצריכה כפרה הוה [וכו'], [ע"כ נראה דגרסי'] הכי וכיון דלא צריכה כפרה הוה ליה בחטאת שמתו בעליה, והכי פירוש לעולם [מיעקר] עקר וכו' מ"מ כיון שהקדישתה לא נפקא לחולין וכי היפר לה הוה לה בחטאת שמתו בעליה, אי נמי לגירסת הספרים נמי ניהא דלעיל לא עבדינן מכל וכל כר' אלעזר דאין קרב, אבל חבא דקרב מיייתי שפיר מילתא דרבי אלעזר דהוי כוותיה מכל וכל. תוס'],

5) ת"ש דתניא בהדיא האשה שנדרה בנזיר ושמעה חצירתה ואמרה ואני, ובא בעלה של ראשונה והפר לה היא מותרת וחצירתה אסורה דבעל מיגז גיז שמע מינה בעל מיוגז גיז,

ומסיים הצרייתא רבי שמעון אומר אם אמרה לה הריני כמותך דמשמע אם נתקיים מירומך עלי לקיים, ואם לאו לא וכיון שהפר לה בעלה לראשונה שתייהן מותרות,

אבני חן על מסכת נזיר

שם צבצר קדושה גם אחר זריקה לענין חוץ, שייך לאתפוס ציה ולכן איכא לספוקי
אם דעתו אמעיקרא או אחר,
אכל הכא זאת האשה שאמרה ואני יש לנו לומר דודאי ר"ל דעתה אמעיקרא
לימפס וליאסר בקודם שיפר לה בעלה, דאי ס"ד צנינא מתפס הא הפר לה בעלה
פי' צנינא אחר ההפדה אחר שנזנע והלך לו האיסור ע"כ י"ל דצמעיאר קמתפס
בקודם שהיפר לה בעלה, ואי [צנינא] לאתפוס א"כ אין כאן איסור כלל, וצמה
מיטעי להתפס אחר ההפדה, אכל בשלמים טועה להתפס גם אחר זריקה לפי שם
קדושה גם צבצר אחר זריקה לענין חוץ וכמה מילי דפרישית:

[ראה תוס' לעיל ע"א שמאריך בפירוש הגמ' כאן, אבל לפי הריב"ן הפירוש כן,
דלעיל כא: איבעיא לן אי בעל מיוג גיזי או מיעקר עקר, והגמ' אומרת שיהיה
נפק"מ לאשה שנדרה בנויר ושמעה חבירתה ואמרה ואני וכו',
ומפרש הריב"ן שהאיבעיא הוא על אשה שנדרה בנויר וכו' פי' אין האיבעיא אי
בעל מיוג גיזי או מיעקר עקר ויהיה נפק"מ לאשה שנדרה וכו' אלא האיבעיא הוא
על אשה שנדרה בנויר וכו',
ועל אותה האיבעיא אומר מר זוטרא בריה דרב מרי שהוא כמו האיבעיא דרמי בר
חמא,
* והנה אי אמרינן דבעל מיעקר עקר ומיירי ברחל ולאח, שרחל אמרה הריני נוירה
ולאח אמרה ואני, ואיבעיא לן אי לאח התפיסה במצב שרחל עומדת עתה, ואם
יפר לה בעלה גם לאח תהיה מותרת, או אמרינן שלאח ידעה שבעלה של רחל
יכול להפר לה והוא התפיסה במה שהיא קדשה עכשיו, והיא לאח לעולם קבלה
עליה נזירות,
אי אמרינן כן, אין האיבעיא כאן דומה להאיבעיא של רמי בר חמא, שבבשר
שלמים זריקת הרמים הוא ברמיון למינו גיזי שעד כאן היא קדשה ומכאן ואילך
אינה קדשה, אבל כאן מיירי במיעקר עקר,
ולכן צריך לאוקים הקושיא כאן אליבא דמ"ר מיוג גיזי],

מר זוטרא בריה דרב מרי אמר הא דמיציעא לן הכא אשה שנדרה צמיר
ושמעה חבירתה ואמרה ואני ושמע בעלה של ראשונה והפר לה, (אפילו?) * [ראה
לעיל] למ"ד צעל מיוג גיזי הא(י. כ"י מיוג) היינו דרמי בר חמא היינו
דצעי רמי בר חמא צפ"ק דמסכת נדרים [סוף יא:],

דבעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבח שלמים כגון שמונת לפניו
בשר זבח שלמים # [לכאורה צ"ל דבשר זה עדיין לא זרקו עליו, כדי שיהא דומה
לואני דנזירות דמיירי קודם הפרה. וראה שם], וממית נמי דהיתרא קמיה ואמר זה
מה **זוהו, כי מתפס איניש בעיקרא מתפס** כדחויין הני שלמים
קודם זריקה ואסירא **או דלמא בצננא** [לשון צונן, פי' בסוף כשנצטמן]
מתפס כהיתרא דאית ציה, והיינו לאחר זריקה שהוא בשר צאכילה ושריא,
צננא היינו לצסוף לכל דבר שהוא חס מנזען לצסוף,
וה"נ לגבי הך איתתא כי אמרה ואני, אי אמרת דצמעיאר מתפס הויה לה כקודם
הפדה ואסירא, ואי אמרת דמיתפסה צננא הויה לה כלאחר הפדה ושריא,

[ודוחה שאינם דומין זה לזה] **מי דמי, התם כיון דאמר הרי עלי**
כבשר זבח שלמים, אע"ג דלאחר שנזרק דמו מצי אכיל ליה
בחיון [ולקליעם, בכל העיר], [מ"מ הא] **מוקדש קדיש** אפי' אמרת דצננא

וע"ק דצחר הכי כי דחי מי דמי התם כיון דאמר הרי עלי כבשר זבחי שלמים וכו'
לא אתא הדחייה שפיר להאי פירושא דהסבירא הפוכה [ראה הגהות מוהר"ב
רנשבורג אות ד'],

ויש ליישב ולומר דר"ל ומי דמי וכולה מילתיה דמר זוטרא היא, ולשון נזיר משונה
הוא, כלומר אע"ג (דהכא) [דהתם] הצעיא אינה פשוטה הכא ודאי יש לנו לומר
צפשיטות דמעיקרא קמתפס (דמי), ודוחק,

ועוד מה לנו להציא הצעיא דרמי בר חמא, [דל] מהכא הצעיא יש לנו לומר
דצמעיאר קמתפס כדמפרש ואזיל,

ויש ליישב דדוחק דמשום הכי הציא הצעיא להודיענו הסבירא דצמעיאר קמתפס,
דאי [לאו שמעינן] צעלמא הא סבירא לא נאמר לה הכא דצמעיאר קמתפס,

וע"ק דלישנא דתניא בהדיא [משמע] [ד. רש"ש] הפשיטות קיימא (כדתניא)
[דכמייתי. רש"ש] לעיל (דף כא). נמי תניא בהדיא וקאי,

ולכן נראה להר"ס לפרש דמר זוטרא לא דחי הפשיטות, אלא קיימא דבעל מיוג
גיזי, וקאמר היינו דרמי בר חמא, כלומר תפשוט מהך צרייתא צעי' דרמי בר חמא,
דכי היכי דאמר' דחזירתה אסורה כי אמרה ואני אלמא צמעיאר מתפס, אע"ג
דחזירתה יודעת שזאת האשה יכולה לצא לידי היתר ע"י שיפר בעלה, אלא אמרי'
ואני כמעיקרא כמו (שאמרה) [שחזרתה] אסורה עכשיו אהיה גם אני, ה"נ נימא
כשאמר ככר זה כבשר זבח שלמים דצעי למימר כקודם זריקה,

אך קשה דמי דמי דודאי גצי אשה אמרי' דעתה אמעיקרא, משום דצשעת איסור
חזירתה נדרה ואמרה ואני, אכל דרמי בר חמא הוגדר נודר צשעת היתר אחר
זריקת דמים, ואמאי נימא דעתה אמעיקרא ?
ו"ל דסוגיא [דהכא] ס"ל דצעיר דרמי בר חמא נמי איירי צכה"ג דקאמר הרי ככר
זו כבשר שלמים קודם זריקה, ובהכי פליגי סוגיא דידן אסוגיא דנדרים התם,
דקאמר הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים.

(הגה"ה) דאיכא למימר דלאחר זריקת דמים דהתם צגמרא אינה מלישנא דרמי בר
חמא, דרמי בר חמא לא אמר יותר אלא הרי עלי כבשר זבחי שלמים מהו, וע"כ
מפרש הש"ס לאחר זריקה שמתפס אחר זריקה ויכול להיות דלפני זריקה שאלה, וכן
סובר סוגיא דהכא, וכן מפרש צצעיא דאומן קונה צצצח כלי דמפרש לה הש"ס צפ'
המקבץ (צ"מ קיב). לענין עובר כל תלין, ובפרק הגזול קמא (צ"ק נט.). צע"ה, וכן
צפ"צ דצ"ק (דף יט.) דיש שינוי לצורות הש"ס מפרש צכמה פנים הצעיא איך
נשאלה (למלתא) [לחלמידים] צבית המדרש צעת קדמונים,

(הגה"ה) ודחי הש"ס דלא תפשוט הא מהך צרייתא דלא דמי, דהתם כיון דאמר
הרי עלי כבשר זבחי שלמים, אע"ג דלאחר שנזרקו הדמים מצי אכיל ליה, בחוץ
מיקדש קדיש כלומר אכתי יש קדושה צבצר לענין דאסור לאכול חוץ לירושלים,
וה"ה דמצי למימר דאית צה קדושה לענין טומאת הגוף, דאסור לאכול בשר שלמים
בטומאת הגוף, וכן חוץ לזמנן, וחדא מנייהו נקט, כלומר התם איכא למימר אם
צמעיאר מתפס בקודם זריקה או לאחר זריקה, לפי שהאדם טועה לימא אחרי

אבני חן על מסכת נזיר

כיון דהיפר בעל לראשונה אידי נמי מותרת והלכך הוא דלא מצי מיפר, הא אשה דאמרה הריני בעיקבך, היא נמי מותרת,

לא לעולם אימא לך ד בעיקרא מתפס, והכא טעמא מאי הוא דלא מצי מיפר לה כיון דאמר לה ואני כאומר קיים ליכי דמי, ואי מתשיל אהקמתו מצי מיפר, ואי לא לא:

הריני נזיר ואת ואמרה אמן מיפר את שלה ושלו קיים: ורמינהו הריני נזיר ואת ואמרה אמן שניהם אסורין ואם לאו שניהם מותרין מפני שתלה נדרו בנדרה דמשמע דקאמר הריני נזיר אם את תהא נזירה וכיון דלא אמרה אמן שניהם מותרין?

אמר רב יהודה תני מיפר את שלה ושלו קיים,

אביי אמר אפי' תימא שניהם מותרין ולא קשיא וצמאי עסקין צברייתא כגון דאמר לה הריני נזיר ואת דמשמע דקאמר לה הריני נזיר אם תהא נזירה והלכך היכא דאמרה אמן שניהם אסורין וכי לא אמרה אמן שניהם מותרין שכן הוא תולה מנזר צמורה בדרקתני ברייתא כגון דקאמר לה הריני נזיר ואת דקא תלי נדרו בנדרה,

דף כ"ג ע"א שבת מצורע תשס"ח

ומתניתין כגון דאמר לה הריני נזיר לגמרי ואת מאי כלומר ואת מי הוית נזירה, והלכך אי אמרה אמן דיתא לה צמורה, הרי בעל יכול להפר לפי שלא חלה נדרו בנדרה (ומתני' דקמי דיכול להפר את שלה וצרייתא קמי דשניהן יכול להפר) משום הכי מיפר את שלה ושלו קיים:

מהני: האשה שנדרה בנזיר והיתה שותה ביין ומטמאה למתים, ה"ו סופגת את הארבעים מפרש לה לעיל (נזיר כא),

הפר לה בעלה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה ביין ומטמאה למתים אינה סופגת את הארבעים,

רבי יהודה אומר אם אינה סופגת את הארבעים תספוג מכות מדרות אם לא נתמייצה צמלקות מן המורה מהא לוקה מכות מדרגן כדי להוכיחה שלא תהא מודה:

[הרי זו סופגת את הארבעים. בגמ' (דף כא):] מסיק שלא היפר לה בעלה ופשיטא הוא ומשום דקא בעי למיתני סיפא ואינה סופגת וכו' דהוי חידושא אע"ג דנתכוונה לאיסורא כיון דעלה בידה היתר אינה סופגת תנא נמי רישא וסופגת. תוס' נרפס לעיל כ:]:

[ו"ל הרע"ב מדברי סופרים, ומכות מדרות האמורה בכל מקום, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, ודוקא בעבירה שכבר נעשתה אבל גבי מצות עשה כגון עשה סוכה ואינו עושה מול לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שיעשה או עד שתצא נפשו,

וכתב התו"ט ו"ל וכתב הר"ן בפ"ד דכתובות ולמה קורין אותו מכות מדרות מפני

מיתפס אפי' אסור, דצמאי שלמים לאחר זריקת דמים מיקדש קדיש, דאינו נאכל אלא לשני ימים ולינה אחד, דאיכא למימר הכי איתפס צנינא, דאם לא כן מאי אהני דיצוריה [פ'] ולכן אם מתפס בבשר שלמים לעולם אסור, בין אם מתפס קודם זריקת דמים ובין אם מתפס לאחר זריקה] צמא גורס דגם כן אהני דיצוריה],

אבל הכא [בנוירות] אי ס"ד בצננא קא מתפס הא הפר לה בעלה [והותר לגמרי] ולא דמי כלל ומהכא לא תפשוט,

איכא דאמרי היינו דרמי בר חמא ודאי דאמרני. תנ' אע"ג דלאחר זריקת דמים מיקדש קדיש, כיון דמאי אכיל ליה חוץ לחומת עורה בכל העיר, אי אמרת צנינא תפס ודאי שרי,

(אלא הכי איבעיא לך) (ודאי אמרה לו) [אלא הכי איבעיא לך, דאי אמרה לה] [הריני נזירה בעיקבך, פ' כיון דרמי בר חמא כבר איבעיא ליה הלכה זו אין צריך לדון עליה עוד פעם, רק נדון בשאלה אחרת. וראה תצ:]

[איכא דאמרי היינו דרמי בר חמא ודאי. איכא למיפשט בעיא דרמי מבריתא דלעיל ואין לדחות דחיה זו שבא לחלק ביניהם דודאי דמו אהדרי. תוס'],

אמרה לה הריני נזירה בעיקבך וצא בעלה של ראשונה והפר לה, אליבא דמ"ד בעל מיגו גיזי מזהו [מין] אמרינן הא דקאמרה לה הריני בעיקבך ככולא מילתא הריני בעיקבך ככולי מלתא משמע, אם למזירות למזירות אם להיפר היפר, וכיון דהיפר בעלה לראשונה מישתריא נמי מצירתה, (והאי) [דהאי. תנ'] בעיקבך משמע בסוף ושריא,

או דלמא כמיקמי דליפר לה בעלה משמע ואיסורא דמשמע כמו דאמרה הריני נזירה כמותר עד סוף מזירות דהיינו סמוך להפרה דבעל דמזירותה משכה ואזלה עד שהפר לה בעל וכשהפר לה בעל אזלה לה (ב. תנ') סוף מזירותה, ולעולם מיקמי דליפר לה בעל קאמרה וכי הפר לה בעלה לראשונה אסורה מצירתה?

ת"ש האשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה ואמר ואני אינו יכול להפר,

ואי סלקא דעתך כי אמר לה הריני בעיקבך בעיקרא קא מתפס מקמי הפרה משמע (וקיימא לן נמי דבעל מיגו גיזי. זה שייך לקבון. תצ) וכ"ש היכא דאמר ואני סתם ולא אמר בעיקבך דמשמע דבעיקרא מיתפס א"כ אשתכח דכי קאמר לה ואני משמע דיתא ליה דתתקיים עליוה מזירות עד דלימא איהו ואני ולקביל עליוי מזירות וליפר לה מזירות דידה ולקיים מזירות דידה [ד. צר] הא לא (ו) איתפס בנדרה אלא צמקמי הפרה [וקיימא לן נמי דבעל מיגו גיזי. תנ'] אלא לאו ש"מ מדאינו יכול להפר לה ליפר לה לדידה ולוקים לדידה,

אלא לאו ש"מ ככולא דמילתא מתפס והלכך הוא לא מצי מיפר דאי מיפר את שלה נמצא מיפר את שלו הא אשה אחרת דאמרה לה הריני בעיקבך

אבני חן על מסכת נזיר

דבעיא כפרה וסליחה משום דמעיקרא לאיסורא איכוון דהא לא ידעה דהפר לה בעלה ומשום הכי צריכה כפרה וסליחה, אבל חתיכה ספק של חלב ספק של שומן דלהיתרא איכוין לא בעי כפרה וסליחה,

ואי איתמר דהא דאיכא איסורא, אבל אשה דהפר לה בעלה דהיתרא דקאי גצה דהיתרא אימא לא מיבעי קליפה לא תיבעי כפרה וסליחה,

ואי איתמר הני תרתי הוה אמינא הני תרתי הוא דסגי להון בכפרה וסליחה דלא איקבע איסורא דהוא סגור דשומן הוא ,

אבל שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן כהיא דאסי נן יהודה דאיבעי איסורא דהא מיהא הוה ידע דמדא מינייהו של חלב לא סגי ליה בכפרה וסליחה דכמויד דמי, קמ"ל דלא שנא ידע כולו ולא שנא ידע מקצתו מציא אשם חלוי ומתכפר לו,

[ופירש הקונטרס: דלא הוצרך התלמוד לומר ואי איתמר בשתי חתיכות, שהרי אין במשמע הפסוק להעמידו בשתי חתיכות. רפ.],

[ראה כל הענין בהוריות י:]: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב הושע יד כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם, משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן אחד אכלו לשום מצוה, ואחד אכלו לשום אכילה גסה וא' מחמת מאו, שאכלו צדעצון # [והפסח צריך שיהיה נאכל על השוכע, ובא ליישב קושיית התוס' במש"כ בהגהות מהר"ב רנשבורג], זה שאכלו לשום מצוה וצדיקים ילכו בהם, וזה שאכלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו בהם,

אמר ליה ר"ל האי רשע קרית ליה נהי דלא קא עביד מצוה מן המוכרח פסח מיהא קא עביד,

[וא"ת והלא גם איסורא עביד, דלא יצא ידי חובתו באכילה גסה, כדמשמע בפ' הגזול [ב"ק קי]. דאכילה גסה לא אכילה היא? ותירץ ר"י דהבי קאמר דנהי דלא יצא ידי חובתו מן הפסח, מכל מקום רשע לא הוה לן למיקרי ליה, דמה היה יכול לעשות אם היה שבע כבר, אין לו להיות נמנע מלאכלו בכך. רפ.],

[משמע דאכילה גסה שמה אכילה, וקשה דבפרק בתרא דיומא (דף פ:) קאמר' האוכל אכילה גסה ביה"כ פטור דלא שמה אכילה, ואומר ר"ת דתרי עניני אכילות גסות יש והוא [דיומא] כגון שנפשו קצה באכילה מרוב שובעו, והכא שאין נפשו קצה אלא שאינו רעב לאכול לחיאבון. תוס', וראה עוד ברפ שמארך בזה,

ו"ל הרש"ש לפי' התוס' דמיידי שאינו רעב לאכול לחיאבון, גל"פ דאכלו לשם מצוה היינו דמשום חפצו בקיום המצוה אוכלו בנפש חפצה ובתאבון לב כדי לקיים מצות בוראו, והב' שקיום המצוה אינו אלא מצד ההכרח ממילא אכילתו איננה לתאבון],

אלא משל לשני בני אדם זה אשתו ואחותו עמו, וזה אשתו

שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים וכו' אלא כהרמ"ה דכתב שמכין אותו באומד ולהקל ממלקות של תורה, וכתב עוד הר"ן ומיהו ודאי מכת מרדות שהיא על עבירה נמשכת מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו דברי חכמים, ומ"מ אין מדרקדן במכות מרדות ברצועה של מלקות,

וכתב היכן וז"ל להכותה מדרבנן לפי אומד בית דין וכפי צורך השעה על שמרדה בדברי חכמים, [וי"א דמרדות לשון ייסור כמו יפה מרדות אחת בלבו של אדם [ברכות ז.]. וי"א שהוא י"ג הכאות שליש של מלקות. מיהו חממאן מלקיים עשה אפילו דרבנן מכין אותו מדרבנן עד שימות או עד שיקיים העשה [כתובות פו.]],

נב"ז: ת"ר במדבר ל אישה הפרם וה' יסלח לה צמא הכתוב מדבר אס צאשה שגדרה והפר לה בעלה סלימה זו למה אלא כי ע"כ באישה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה [דאי ידעה אמאי צריכה סליחה וכפרה לכפר. תוס', פירוש והיא לא ידעה שהפר לה ושותה יין, בה הכתוב מדבר אם צריכה כפרה. רפ.], הכתוב מדבר דהא כבר כתיב ואס ציום שמוע אשה יעל אותה דהיינו שהפר לה צדיעה, שהיא צריכה כפרה וסליחה,

וכשהיה מגיע ר"ע אצל פסוק זה היה בוכה, ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה מי שנמכין לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה גרסי' טעון כפרה וסליחה, המתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה,

כיוצא בדבר אתה אומר [בקרוב אשם חלוי] ויקרא ה ולא ידע ואשם וגשא עונו [בקרא דאשם חלוי כתיב, ועלה בידו בשר חזיר כגון חתיכה אחת ספק היא של חלב וספק היא של שומן, דס"ל לת"ק דאשם חלוי אפילו אחתיכה אחת מיחייב. תוס'], [בענינא דאשם חלוי כתיב שתי פעמים, ור' עקיבא דריש חד מינייהו, הראשון, [ו] ר' יהודה הוסיף לדרוש גם את השני. רפ.],

ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה, ועלה בידו בשר חזיר [לשון הקונטרס: לאו דוקא, אלא עלה בידו חלב. רפ.], כגון חתיכה ספק של שומן ספק של חלב, אמר קרא וגשא עונו, מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר המתכוון לאכול בשר חזיר גרסי' ועלה בידו בשר חזיר עאכ"ו,

איסי בן יהודה אומר ולא ידע ואשם וגשא עונו [ולא פ' קרא כדלעיל, אלא כגון ב' חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, דס"ל לאיסי בן יהודה דלא מיחייב אשם חלוי אלא אחתיכה אחת משתי חתיכות. תוס'], ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר, כגון שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, וגשא עונו, המתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר על אחת כמה וכמה,

על דבר זה ידון הדוים [ראשי חתיכות ידע ואשם ונשא הכתוב מדבר באשם חלוי. תוס'],

וכל הני למה לי? צריכין דאי תנא גבי אשה התם הוא

אבני חן על מסכת נזיר

ובקומה [וי"ו השניה] של בכירה? לומר שבשכבה לא ידע אבל בקומה ידע [לומר לך דהרי הוא כמאן דליתיה, דבקומה ידע, תוס'],

ומאי הוה ליה למיעבד מאי דהוה הוה? נפקא מינה דלפניא אחרינא לא איבעי למישתי חמרא [פ' וקורא אותו רשע מפני ששתה בלילה שני' בכונה שיאנס עוד פעם].

דרש רבא מאי דכתיב משלי יח אח נפשע שנקרא אח לאזרחים כדכתיב אל נא מהי מריצה וגו' כי אנשים אחים אנחנו (צראשית יג) מקרית עוז דכתיב הציטו אל צור מוצנחם (ישעיהו נא),

דף כ"ג ע"ב

[ידיעות:

היכל הברכה פ' תבא קע"ד ע"ג ו"ל אותה כת הארורה הידועה [הפראנקן תלמידי ש"ץ] שיצאו לגמרי מכלל ישראל בגדול רשעתם, ועברו על כל התורה בודון, וממאו את ישראל, כי הרבה נשמות נתפסו ברשת טומאתם, ומחמת זה הכריח אותם הגאון מהר"ר חיים כהן [ראפפורט] ז"ל שיצאו מן הדת לגמרי, אעפ"כ מרן הבעל שם טוב ראה בעת עליות נשמתו למעלה, שהשכינה מיללת עליהם, והתרעמה ואמרה שכל זמן שאבר דבק מעט אולי יש תקוה, וכעת נחתך לגמרי וכו', ומיללת על הרשעים שירדו לקליפות שנכרתו לגמרי בלתי תיקון כלל עכ"ל],

ומדינים כבירה ארמון נשציל שהטיל מריצה צינו וצין אצרחם, כדכתיב אל נא מהי מריצה, גרס לו שנפרדו זה מזה, ונעשו זה כנגד זה כנרמים שנועלין לארמון שאין החיזונים יכולין להיכנס בתוכו, כן נעשו עמונים ומואבים שאין מותרין לנא בקהל ישראל, כדכתיב לא יבא עמוני ומואבי, אח נפשע מקרית עוז זה לוט שפירש מאברהם, ומדינים כבירה ארמון שהטיל מדינים כביריחין וארמון דברים כן לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה',

[על שהעיר מדינים בינו לבין ישראל] כביריחין לארמון, ע"י ריב שהיה בין לוט ובין אברהם, כדכתיב אל נא תדי מריצה וגרמה לו מריצה להפריד מאברהם, וע"י כן נכשל בכוונתו ונעשה כביריחין שנועלין את הארמון שאין החיזונים יכולין להיכנס לפנים, כך נעשו עמונים ומואבים שאסורין לבא בקהל, ובבראשית רבה דריש לפי שאסורין בקהל ובעזרה כטמאים [שנועל הארמון, ומעבב אחרים מליכנס לביתו, כך עמונים אסורין לבוא לעזרה. רפ. תוס']

דרש רבא ואיתימא רבי יצחק מאי דכתיב משלי יח לתאווה יבקש נפרד [ת"ח הנפרד לפרוש מן התורה כי יבקש ללכת אחר תאוות הלב, הנה בכל מקום שעוסקים בתורה תגלה חרפתו, על כי מאז ה' עמהם ופירש מהם. מדר] ובכל תושיה [תושי', כן נקראת התורה והוא מלשון "יש" כי ישנה לעולם ולא תשוב כאין כיתר הדברים. מצ' יתגלע,

[לתאוה] יבקש נדרף שראשי תיבות של לתאוה יבקש נפרד, עולין תשעים, ושני פעמים לוט 45 כמו כן תשעים, לומר ששתי ביאות משתי בנותיו [היו] לתאוה עבירה. עץ יוסף עיי"ש],

ואחותו עמו לזה נודמנה לו אשתו ולזה נודמנה לו אחותו, זה שנודמנה לו אשתו צדיקים ילכו בה, וזה שנודמנה לו אחותו ופושעים יכשלו בה,

מי דמי אנן קאמרינן חדא דרך הולך אחד ונכשל אחד הכא שני דרכים אשמו ואחמור דלזה נודמנה לו אשתו ולזה אחמור, [חדא דרך. שהצדיק הולך בו, והרשע נכשל באותו דרך עצמו [והכא] הם שני דרכים שזה בא על אשתו וזה בא על אחותו. תוס']

אלא משל ללוט ושתי בנותיו עמו, הן שנתכוונו לשם מצוה וצדיקים ילכו בה, הוא שנתכוין לשם עבירה ופושעים יכשלו בה [והיינו כמ"ד בפרק ד' מיתות (סנהדרין נח): עובד כוכבים אסור בביתו, ואפילו למ"ד מותר כבר פירשו [האומות] מעצמן מעריות. תוס', מדור המבול ואילך, שהרי היו אומות לכה נשקה את אבינו יין, ולמה היו צריכות להשקותו אם לא שפרשו כבר מעריות. רפ],

ודלמא הוא נמי לשום מצוה איכווין [שלא מצינו בו שהיה שטוף בזימה. תוס']?

[ומשני אדרבה שטוף היה שנאמר וישא לוט וכל הפסוק דרשין לעבירה. תוס'] אמר רבי יוחנן כל הפסוק הוה על שם עבירה נאמר ולכן אי אשה יכול לדנו לנפץ זכות,

בראשית יג "וישא לוט" בראשית לט ז [בדכתיב ביוסף ואשת פוטיפר] ותשא אשת אדוניו את עיניה,

["את עיניו"] [בדכתיב בשמשון] שופטים יד ג [ויאמר לו אביו ואמו תאין פבנו ת אהך ויכלעמי אשה קראתה הו' לך לקחת אשה מפלשתים הערלים, ויאמר שמשון אל אביו או תה קח'לי] כ"ה היא ישרה בעיני,

"וירא" [בדכתיב בדינה] בראשית לד וירא אותה שכם בן חמור,

"את כל כבר הירדן" [בדכתיב] משלי ו כו פי בעד אשה זו נה עד כפר לחם [ואשת איש נפש יקרה תצוד],

"כי כלה משקה" [בדכתיב] ברושע ב ז פי ונתה אמן הבטיחה הו' דתם [האם שהורתה אותם עשתה מעשה בושח] פי אמרה אלכה אחרי מאהבי [הנואפים האוהבים אותי] נתני לחמי ומימי צמרי ופשתתי שמני וישקוני [מלשון משקה],

והא מינס אנים [שהרי השקותו יין ובהאי עובדא לא היה כוונתו לעבירה כלל ואמאי קרית ליה פושע. תוס']?

[ברפ כתב ולשון הקונטרס: והא "מינס נים" פירוש שהרי השקותו ולא היה לו כונת עבירה כלל],

תנא משום רבי יוסי בר רב חוני למה נקוד על וי"ו בראשית יט

אבני חן על מסכת נזיר

שהעבר הלך על הסולם אנא ואנא ואינו הולך כלל בעליה בוודאי יבעים עליו ויתחייב עונש. ענף יוסף בשם הגאון מוואלוין],

[אני. מדקאמר גדולה עבירה לשמה ממנוה שלא לשמה, מכלל דמנוה שלא לשמה גריעה, ומקאמר שמתוך שלא לשמה צא לשמה אלמא דמעליא, שמתוך כך צא לעשות כמנוה שלא לשמה דתרויהו מעלו. רע"י],
[לשון הקונטרס: והא אמרין לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ואת אמרת דעבירה לשמה עדיפא ממצוה שלא לשמה, דמשמע דמצוה שלא לשמה גריעה. רפ],
[וא"ת והא אמרין בעלמא (ברכות דף יז.) העוסק במצוה שלא לשמה נוה לו שלא נברא? וי"ל דהתם מיידי שעוסק בתורה שלא לשמה לקח אחרים, והבא קאמר שעוסק בתורה שלא לשמה להתגדר ולקנות שם. תוס', באמת שם בברכות הלשון העושה שלא לשמה דהיינו עושה חדושי תורה. מרומי שרה],
[שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ואת אמרת דעבירה לשמה עדיפא ממצוה שלא לשמה דיש בה עדיפא קצת. תוס'],

אלא אימא כמצוה שלא לשמה [אלא אימא גדולה עבירה לשמה כמנוה שלא לשמה] ששמיך שו"ת דכתיב שופטים ה **תבורך** @ על שעשמה עבירה לשמה כדי להשיג כמו של אותו רשע כדי שמהא יוכלו להורגו, **מנשים יעל אשת חבר הקני** כלומר כאותן נשים שמנינו צה"ל שעשו מנוה שלא לשמה וצטלן נאמר צה"ל **מנשים** [היינו מעין נשים מעין ברכתם. הרב עזריאל ז"ל בשטמ"ק, וראה ברא"ש] **באהל תבורך**,

מאן נשים שבאהל שרה (רבקה. ריב"ן, וראה באר משה) **רחל ולאה** שאמרו לצעליהן לנא אל שפחתן [שרה להגר, רחל לבלחה, ולאה לזלפה],

[ראה כאן בבאר משה, ובברכת ראש שכתבו כאן הרבה],
ולא לשם מנוה נמנוה, אלף (כדי) [משום. ראה במ] שמתקנאות זו וזו # [פ'] כיון שאין נשים מצוות על מצות פריה ורביה, ולכן לא היו דואגות לקיים המצוה, אלא כיון שראו שצרותיהן ונשים אחרות יולדות והם לא ילדו היו מתקנאות, ורצו שיוולדו בנים גם על שמם],

[משמע שר"ל שמצוה זו שאמרו לבעליהן לבוא אל שפחתם היה שלא לשמה רק מקנאה כדי שיפקדו גם הם. ברכת ראש, וכתב שם עוד ואולי ר"ל מצות גידול בנים לא עשו לשמה, רק מקנאת בנים להקרא על שמם, והביא ראיה משרה רחל ולאה כשראו שלא ילדו או אמרו לבעליהן לבוא אל שפחתם ולא קודם לכן, וזה הוא שעשו מקנאת בנים],

[אלף "כדי" שמתקנאות זו וזו, פ' שבוכות הצער שמקנאות בצרתה תוכה להוליד, כמו שמצינו שאמר שרה [בראשית מז ב, בא נא אל שפחתי אולי אבנה מבנה ופרש"י שם צוה שאלכס כרמי לציתי] וכן בא. ע"פ הבאר משה ועיי"ש באריכות],

חלל נאמנה [לאה שהיתה לה בנים, כדכתיב ותקנא רחל באחותה. [בראשית ל א]], ושרה ולאה נאמנות [פ' בשפחותיהם. בר],
[לא הבנתי באיזה שפחות היתה שרה מקנא ? ואולי הפירוש בשאר נשים

[וכך דורש הפסוק] **לתאוה יבקש נפרד** לדבר עבירה יבקש מי שנפרד ואיזה זה **לוא** שנפרד מעל אברהם, כדכתיב ויפרדו איש מעל אחיו (בראשית יג) וסמך ליה ויסע לוט מקדם שהוא נפרד ממילה [שב"קש להפרד מאברהם כדכתיב ויפרדו כדי למלאות תאוה בעבירה. תוס'],

ובכל תושיה וצחוקה לא נאמר כאן אלא וכלל תושיה לומר לך שנתגלע קלונו צחוקי מורות דמורה נקראת תושיה דכתיב הפליא ענה הגדיל תושיה (ישעיהו כח) מורה שצכתב ומורה שצבע פה צחורה שצכתב צחוקי כנסיות כדכתיב לא יצא עמוי ומואצי צחורה שצבע פה צחוקי מדרשות דתנן עמוי ומואצי כ' **יתגלע** כמו ולפני התגלע הריב נטוש (משלי י) שהוא לשון גילוי דגרסין צמסכת סנהדרין (דף ו) קודם שנגלה לך הדין כ',

שנתגלה קלונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, דתנן עמוי ומואצי אסורין ואיסורין איסור עולם,

[בכל התורה יתגלע קלונו, בשתי תורות בתורה שבכתב לא יבא עמוי ומואצי היינו בבתי כנסיות, ובתורה שבע"פ בבתי מדרשות ששונים בהם עמוי [ומואצי] אסורין ואיסורין איסור עולם. תוס']

אמר עולא תמר ז' **זינתה** ונמנוה לשם מנוה [אבל יהודה חשבה לקדשה וזינה. עיון יעקב] כדי להעמיד זרע כדכתיב כי ראתה כי גדל שלה (בראשית לח) **זמרי זינה** ונמנוה לשם עבירה,

תמר זינתה יצאו ממנה מלכים ונביאים מלכים מדוד ונביאים מישיה כדאמר מר (סוטה י) אמון ואמניה אחים היו וגמרי (מגילה טו) כל מקום שהזכיר הכתוב נביא ושם אביו צנצנאות צידוע שהוא נביא בן נביא **זמרי זינה נפלו עליו כמה רבבות מישראל**,

[תמר זינתה. אבל נמנוה לשם שמם כדכתיב כי ראתה כי גדל שלה, ויצאו ממנה מלכים כדכתיב בסוף רות ואלה תולדות פרץ וכו' עד ישי [אבי דוד. רפ], [פ'] הרי שיצאו ממנה מלכים],

ונביאים [פ' יצאו ממנו] דאמר מר אמון ואמניה אחים היו, ואמניה המלך מורע דוד [פ' ומוה רואין שישעיהו ואמון היו מורע רות], וישעיה ואמון [פ' אביו] נביאים היו דגמרי בכל מקום שהזכיר (תורה) שם [אביו] נביאות גם אביו נמי היה נביא [וכתיב חזון ישעיהו בן אמון. תוס']

אמר ר"נ בר יצחק גדולה עבירה [עבירה בכל מקום הבוונה לניאוף, וראה בירחון סיני בכרך "היובל" דף ר"ס שמאריך בענין זה] **לשמה** כלומר לשם מנוה **ממצוה שלא לשמה**,

והאמר רב יהודה אמר רב **לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמן, שמתוך שלא לשמן בא לשמן** [מתוך שלא לשמה צא לשמה] אלמא דמנוה שלא לשמה חשיבא דלדי מנוה היא מציאה ואת אמרת דעבירה לשמה גדולה הימנה?

[אם ילמוד אדם "לעולם" דהיינו בקביעות תמיד שלא להפסיק פומי' מגידסא, או ודאי יבוא לשמה.

עוד יש לומר דרך אחר שבשעת לימודו שלא לשמה יחשוב שמתוך כך יבוא לשמה, ולא שילמוד ח"ו כל ימיו שלא לשמה, כמו בענין המושל אם יראה המלך

אבני חן על מסכת נזיר

זכה ויצאה ממנו רות שיאל ממנה דוד שריוהו להקצ"ה צעירות וצמחנות [דשירות ותשבחות נחשבים כקרבנות, לכן הוה מדה כנגד מדה. תצ], [פי' שהיה קשה לרש"י דהלא מצונו הרבה גרים שנתגירו אף שזכות אבותם אינם מסייעתם וגם מה זכות יש בזה למ"ד קשים גרים, לכך מתרץ רש"י דהעיקר זכות שיצא ממנו דוד שריוהו וכו' ועל שם זה נקראת רות כדאיתא בפ"ק דב"ב יד: [למה נקרא שמה רות? שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותושבחות]. עיון יעקב],

וא"ר יוסי בר' חנינא רות בת בנו של עגלון מלך מואב היתה,

[לאו דוקא נקט בת בנו, וכן [בחלק] [סנהדרין קה:] דאמר בתו של עגלון לאו דוקא, אלא הרבה דורות היתה אחר עגלון, דאמר פרק החולץ (יבמות מח:) מפני מה גרים מעונים [מאוסים. רפ] בזה"ל מפני ששיוהו עצמן לבא תחת כנפי שכינה, מאי קרא [וקאמר מאי קראה. רפ] 'שלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה אשר באת לחסות תחת כנפיו, משמע שהיתה רות קטנה בשנתגירה [דאם לא כן למה לא נאמר עליה ששיוהו עצמה לבא], והרי יש מעגלון ועד אבצן יותר ממאתים שנה [דוק ותשכח [ואמר'] [ב"ב צא. אבצן זה בועז, ואי בתו של עגלון היתה א"כ לא היתה קטנה [בשנתגירה. רפ. תוס'],

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מניין שאין הקב"ה מקפח אפי' שכר שיחה נאה, דאילו בכירה דקריתיה מואב משמע מאפי' א"ל רחמנא דברים ב אל תצר את מואב ואל תתגר במ מלחמה, מלחמה הוא דלא אבל צעורי צערינן,

ואילו צעירה דקריתיה בן עמי בלשון נקיה הוא דלא רמזה להודיע דמאפי' נמעצרה אמר ליה דברים ב אל תצורם ואל תתגר במ ומדלג כמיז זהו מלחמה שמע מינה דאפי' נעלה לא ליעציד להו, ולא עוד (דאפי') [דאילו. תנ] בכירה דקריתיה אז הכמוז פרסמה דכמיז ותשכח את אפי' וצעירה כמיז ותשכח עמו אפילו צעורי לא תצערינן כלל,

א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שבשכר לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה

דף כ"ד ע"א

זכתה וקדמה ארבעה דורות בישראל עוצד ישי דוד שלמה, ואילו צעירה [עמון] לא אמת צישראל עד רחצתם דהוה מנעמה העמונית (למלכו):

מתני': האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה [שלשה בהמות כבשה לחמאת, וכבש לעולה, ואיל לשלמים, שהן קרבן נזיר טהור. תוס'], # [צ"ע למה תפס לשון יחיד כשמדבר על ג' בהמות?], ואח"כ היפר לה בעלה,

[ראה רש"י שגם אם גמרה לספור כי ימי נזירותה יכול הבעל להפר, ונפטר מלהביא קרבנותיה, ואף אי ס"ל דבעל מוגז גיז],

היולדות, וקורא להן "אמהות" דאל"ה היה צריך לכתוב נשים שיש להם בנים, לכן כתב בקצור אמהות, כיון שמדבר על האמהות ולשון נופל על לשון, ולאה היתה מקנא בבלחה שפחת רחל כדכתיב לאחר שילדה בלהה דין ונפתלי [בבראשית ל ט] ותרא לאה כי עמדה מלדת ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה],

וכולן נאמר בהן אהל כדכתיבי קראי, [בשרה כתיב והנה היא באהל [בראשית יח], ברבקה כתיב ויביאה יצחק האהלה שרה אמו (שם כד), ברחל ולאה כתיב ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל (שם לא), ומנשים [דכתיב היינו נשים שבאהל. תוס'],

א"ר יוחנן שבע בעילות זין כריעה ונפילה ושכינה אית זהו שבע זהאי קרא [דו' פעמים כתיב כריעה נפילה ושכינה. תוס'] בעל אותו רשע באותה שעה שנאמר שופטים ה כו בין רגליה ¹. פרע ². נפל ³. שָׁכַב בין רגליה ⁴. פרע ⁵. נפל באֶשֶׁר ⁶. פרע שם ⁷. נפל שְׁדָד וְגו',

והא קא מתהניא מבעילה דיליה [ונחי גמי דלא קשה [לן. רפ] תהרג ולא תעבור, כדאמרין שילחי פרק בן סורר ומורה [סנהדרין עד:] דאסתר קרקע עולם היתה, מ"מ למה משבחה הכתוב וחלא היא נהנית מן העבירה. תוס']? [פי' דחמר ובנות לוט היתה כוונתן למצות פרי' ורבי' לא מקרי מתהניא מעבירה, אלא אדרבה היא צורך המצוה. ראש משביר בהוריות],

א"ר יוחנן כל טובתן של רשעים אינה אלא רעה אצל צדיקים [ומשני לא היתה לה הנאה, דטובתן של רשעים רעה דכתיב השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע. תוס'] **שנאמר בראשית לא השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע, בשלמא רע שפיר אלא טוב אמאי (לא. ריב'?)** מזהר ליה שלא לדבר עמו?

אלא לאו ש"מ טובתו רעה היא ומאי רעה איכא, דאי מפיש צמייל צהדיק, אחי לאשתצווי לי צסס עצודת כוככים שלו, והמורה אמרה לא ישמע על פיך (שמות כג), וגבי יעל אשת חזר מאי רעה איכא גבה, דהטיל זה אותו רשע זוהמא, דאמר מר בשעה שצא נחש וכו' ישראל וכו' (יבמות קג) **ש"מ:**

[יתבאר על דרך אמרם ז"ל חוריות י' ע"ב במעשה יעל שהנאתם של רשעים צער הוא אצל הצדיקים, והוא אומרו וישכב אותה, הגם ששכב אותה כדרך איש ואשה, ומן הטבע שתהנה האשה, אע"פ כן לא מלמד שלא נהנית אלא אדרבה עיניו היה לה, והוא אומרה "ויענה" והיו הדברים נכרים בה שאין חפצה בו והוצרך לדבר על לבה, דכתיב וידבר על לב וגו'. אור החיים בראשית ל"ד ב' במעשה שכם]

גופא, אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמן שמתוך שלא לשמן בא לשמן, שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק הרשע משעב מוצותם שערך ג' מקומות, ועל כל אחד ואחד העלה פר ואיל, שהם י"ד לכל מעמד ומעמד, וג' פעמים י"ד עולין מ"ב, וקרצותיו של בלק הוו שלא לשם מזה,

אבני חן על מסכת נזיר

אם שלו היתה הבהמה תצא ותרעה בעדר [פ'] עם שאר בהמות חולין].

[דכיון דהיפר לה בעלה אין כאן נזירות כלל, והבהמה שהפריש דין חולין עליה כדאמר בגמרא, כי אקני לה מידי דצריכא לה, מידי דלא צריכא לה לא אקני לה, ונמצא שלא היתה קודש כלל. תוס'].

ואם שלה היתה הבהמה [שנתן לה א' על מנת שאין לבעלה רשות בהמתנה. יבין ע"פ הגמ'].

החטאת תמות [ולא הוה כהקדש במעות דאינו הקדש, דהכא ידעה שיוכל בעל להפר, ואפ"ה הקדישה. יבין, # דאי היתה רוצה שלא יהיו הבהמות קדושים אם יפר לה בעלה, היתה יכולה לעשות תנאי, שהיא מקדישה רק בתנאי שלא יפר לה בעלה]

אותה הבהמה שהפרישה לשם מטאת תמות, וכי הוה טעמא דפרשין לעיל, דלריכא כפרה [משום ר' אליעזר הקפרי] והוה כמטאת שמתו צעליה, דגמרי דלמימא אולא,

[ראה לקמן תוס' ד"ה דמי חטאת שגם כאן היה יכול לומר לא נתני ולא מועלין בהן].

ועולה תקרב עולה [וא"ת ולר' ישמעאל דאמר לעיל (דף יט.) דעולה לאו דורון הוא, ולא קריבה כי הפר לה בעלה, אטו פליג נמי אמתני' דהכא, דתני בהריא דעולה קריבה עולה אע"ג דהיפר לה בעלה?]

וי"ל דאפ"ר רבי ישמעאל מודה בנזיר טהור דעולת בהמה דורון הוא, דדוקא גבי נזיר טמא דכתיב ביה וכפר, וכתיב עולה בההיא קרא [במדבר ו יא וְעֹשֶׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכָפַר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנֶּפֶשׁ וְקָדַשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא] משמע ליה דעולה נמי באה לכפרה. תוס'].

שלמים תקרב שלמים [בחומר שלמי נזיר, ואפ"י למ"ד בעל מיעוק עקר, [כיון] שהוא קדש לדין שלמי נזיר, יאכלו בכל החומר שבהן. תוס'].

ונאכלין ליום אחד [כשאר שלמי נזיר, ולא ככל שלמים שנאכלים לב' ימים ולילה א'. יבין,] [בחומר שלמי נזיר. רפ] כלומר לכך יש עליהן עדיין תורת (שלמים) [שלמי נזיר ?] דנאכלין ליום אחד,

ואינן טעונין לחם ולענין זה אינם כשלמי נזיר דאינן טעונין לחם, [פ' שלחם אינו חלק מהקרבן, וכיון שהפר לה בעלה, אינה מביאה לחם, אבל הדין שנאכל רק ליום ולילה זה דין בקרבן נזיר, והרי הקדישה לקרבן נזיר].

[תוס': כשאר [שלמי נזיר. בר] דכתיב על כפי הנזיר ואין כאן כפי הנזיר דהפר לה,

[במדבר ו יט וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּרֵעַ בְּשֵׁלָה מִן־הָאֵל וְחִלָּת מִצָּה אֶחָת מִן־הַסֶּל וְיִקַּח מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־בִּשְׁמֵי הַנֶּזִיר אַחֵר הַתְּגַלְחוֹ אֶת־גִּדְּוֹ : כ וְהִנִּיף אוֹתָם הַכֹּהֵן וְתִגֹּפֶה לִפְנֵי ה' קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֻוֹת הַתְּגִיפָה וְעַל שׂוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחֵר יִשְׁתָּה הַנֶּזִיר יַיִן].

[פ' והתוס' אומרים דין חדש] ואם הקדישו כבר [פ' את הלחם] טעון פרייה,

ואפילו אי מיעוק עקר גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פרייה, ואי מינו גיז נמי מצי לפדות, דאין לו קדושת הגוף, עד שישחט עליו הקרבן. תוס']

היו לה מעות סתומין שלא פירש אלו למטאת ואלו לעולה ואלו לשלמים, הרי אלו **יפלו לנדבה** ולוקמים צהן עולות, הצער למזמז והעורות לכהנים, [פירוש לעולת קין המזבח. רפ].

[תוס': היכא דהפר לה, בגמרא מפרש דהנהו סתומים יפלו לנדבה (לחולין, ו) [לעולות] למזבח, דהיינו עולת נדבה, ונסכיה באין משל ציבור, וכן פ'י בכל דוכתי דתנינא יפלו לנדבה,

ולא חש למיתני הכא אם שלו הן חולין כרתני ברישא [פ' שגם אם הפרישה מעות סתומין והפר לה, אם המעות של בעל הרי הם חולין]. תוס'],

מעות מפורשין [שפירש אלו דמים לחטאת, ואלו לעולה, ואלו לשלמים. תוס']. **דמי חטאת ילכו לים המלח** [לשון "לים המלח" יש יותר משלשים פעמים בש"ס], **לא נהנין ולא מועלין בהן** [פ'י לכן אין נהנין] כיון דאילו היתה הבהמה הוה אולה למיתה, ולא [נהנין] מאותן מעות מדרבנן, ולא מועלין דכיון דלים המלח אולו לא קרינן ביה קדשי [ה']. וה"ה דלעיל גבי בהמה מצי למיתני לא נהנין ולא מועלין. תוס'].

דמי עולה יביאו עולה ומועלין בהן [דדורון הוא, ומועלין בהם כיון דקריבין למזבח. תוס']. **דמי שלמים יביאו שלמים** ואפ"ל דאין מועלים צהן וכדמפרש צפ"ק דמסכת מעילה (דף ו), **ונאכלין ליום אחד ואין טעונין לחם**:

נזיר: **מאן תנא** מאן הוא תנא דמי, דקסבר שאם הימה הבהמה שלו לא חייל עליה קדושה כלל, דאמר תנא ותרעה צעדר, משום דצעל לא משעבד לה להציא קרבנותיה כלל, וכי מפרישה לה היא לנזירות, הרי הוא כמו שמקדיש דבר שאינו שלו דאין צדנזיו כלום **דבעל לא משתעבד לה** [ולכך יש סברא לחלק בין בהמה דידה [פ'י של בעל] דתני תצא ותרעה בעדר, ואם [שלה] חטאת תמות, דאי משתעבד לה, לא היה סברא לחלק בין בהמותו לבהמתה. תוס'].

אמר רב חסדא רבנן היא [וכדמפרש ואזיל, ומ"מ אם לא הפר לה היתה מקריבתה לחובתה, כיון דאקני לה וכדמפרש בסמוך כי מקני לה מידי דצריכא לה, במידי דלא צריכא לה כגון דהיפר לה, לא אקני לה. תוס'].

דאי ס"ד רבי יהודה היא, אמאי תצא ותרעה בעדר, הא משתעבד לה הא ס"ד כיון דמשעבד צקרבנותיה, אישכח דכי הקדישה שפיר הקדישה, דהא שמעינן ליה צפ"מ צפ' [המקביל] (דף קד.) שהיה דורש לשון הדיוט [רבי יהודה היה דורש לשון הדיוט דתניא ר' יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכו'. עכ"ל, ופרש"י שם לשון הדיוט שהרגילו הדיוטות לכמוז שלא כמתקנת חכמים, היה דורש הלשון לפסוק דדין אמריו. רש"י שם].

[משועבד לה [[בתנאי כתובה] כדמפרש ואזיל וס"ד דתנאי כתובה עדיף ואפ"י במידי דלא צריכא לה נמי משועבד לה. תוס'],

[יש כאן שני דרכים,

אבני חן על מסכת נזיר

לה שנתן לה במתנה מבהמותיו, וכיון דאקני לה הויא לה דנפשה, והוה לן למימר דחטאת תמות כמו [בשלה],
כי אקני במילתא דצריכא לה כגון אם לא הפר לה, במילתא דלא צריכא לה כגון שהפר לה לא אקני,
ופי' הר"ם דלא מיירי שנתן לה עתה לקרבנות נזירות דא"כ קיים לה נדרה ושוב לא יוכל להפר, אלא כגון דאמר לה קודם לכן ימים רבים אם תצטרכי לקרבנות תקחי מבהמותי, תוס'],

[ו]אלא היכי דמי דמשעבד לה וצני לאוקמא כרצון כגון דאקנייה ניהלה לנזירותא אכמי לא מימוקמא כרצון דכיון דאקנייה לה הוה דנפשה ומטאת תמות ואנן צעין דתלא ומרעה צעדר והלכך לא מימוקמא כלל כרצון? כגון דאקנייה לה וכיון דאקני לה הוה דנפשה,

דף כ"ד ע"ב

רבא אמר אפי' תימא רבנן והיכי דמי דמשעבד לה, כגון דאקנייה לה ניהלה, והא דאמרנן כיון דאקנייה לה הויא דנפשה, הא לא [קשיא] ד כי מקני לה נמי במילתא דצריכא לה כי דאמר לה אם תצריכא לשום כפרה תסא צהמה שגך במילתא דלא צריכא לה לא מקני לה וכיון דלא צריכא לה דהפר לה צעלה, הויא שלו ותלא ומרעה צעדר:

[סיכום:

לשון ראשון:

רב חסדא, מוקים לה כרבנן שהבעל אינו אחראי על קרבנות אשתו, דאילו לר' יהודה הא מיחייב באחריות קרבנותיה, ולאחר שהפר לה לא תצא בעדר, רבא, דאיתא אפילו לר' יהודה, שאף שהבעל חייב באחריות קרבנותיה, כיון שהפר לה ולא צריכה לה להקרבנות, אין עליו עוד שום אחריות והבהמות יוצאות בעדר,
איכא דאמרי:

רב חסדא מוקים לה כר' יהודה שלבן תופסים בהמותיו קדושה ע"י שאשתו מפרישם, כיון שהיא צריכה להקרבנות, אבל לרבנן אין הבעל חייב באחריות כלל ולא תפסי בהן קדושה,
רבא, דאיתא אפילו לרבנן, דמיירי שהבעל אמר לה שאם תהיה צריכה קרבן תקח מבהמותיו, וכיון שהפר לה אינה צריכה להם עוד, ולכן יוצאות בעדר],

[שנינו במשנתנו] אם שלה היתה בהמתה חטאת תמות ועולה תקרב: היא [האשה] מנא לה הא צהמה האמרת הא קיימא לן מה שקנתה אשה קנה בעלה?

אמר רב פפא שקמצתה מעיסתה כגון דהסרה לה מזונות על ידי שליח, ותנן בפרק אע"פ (כתובות סד) דלא יפסות לה בשבוע משני קצין חטין, והלכה זו וקיפסה ממזונותיה על ידי, עד שלקחה בהן צהמה זו,

איבעית אימא דאקני לה אחר [פי' אדם אחר נתן לה] ואמר לה ע"מ שאין לבעליך רשות בהן דאי קימנא מעיסתה אמרינן נמי מה שקמנא אשה קנה צעלה:

א' פי' הריב"ן מביא ראיה ממה שכתוב בכתובה, שהבעל מתחייב לשלם כל קרבנותיה גם אלו שנתחייבה בהם קודם נישואיו, ומוזר יש ראיה שהבעל יש לו אחריות להביא קרבנות אשתו,
ב' פי' התוס' [וגם רש"י] שאין הבעל מתחייב על קרבנות שלפני הנישואין, אלא לאלו שנתחייבה בהם בשעה שהיא נישאת לו, ומביא ראיה ממה שהיא כותבת לו לאחר שנכתבה כתובתה, שהיא מוחלת כל שעבודין שיש לו עליה, ומוזר מביא ראיה שבשעה שהיא נשואה לו, יש לו אחריות להביא קרבנות אשתו],

דתניא ר' יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו [פירוש א'] שאם הייתה עניה ונמחצתה קרבן עני, ולא הספיקה להביא קרבן עני עד שניסת לו, ה"ו מביא קרבן עשיר על אשתו,
[שאם עשיר הוא [והיא חייבת קרבן עולה ויורד] צריך להביא קרבן עשיר עליה, ולא יוכל לומר והלא אין לה כלום ותביא קרבן עני. תוס'] וכן כל קרבנותיה שהיא חייבת [לפירוש א'] קודם לכן ואפי' קרבן קצוה שאינו צעולה ויורד, [לפירוש ב'] להביא קרבן בעבורה ודווקא חובות שהיא חייבת כגון יולדת וזבה, אבל נדרים ונדבות לאו כל כמינה לדור אלף עולה ליום, ואומר ר"י דדוקא אותן שנתחייבה משנשאת ואילו ולא שנתחייבה קודם שנשאת. תוס',
וראה בפ' הרא"ש שרק נדרים ונדבות אינו חייב לשלם דשמא תקניטנו ותדור בכל יום וכו', אבל בנזירות ליכא למיחש שמא תקניטנו כיון שהיא מצטרפת בכך],

שכך כתב לה [לפירוש א'] [צמחצמה], והלכך (ד)הואיל ומשעבד לה, אמאי לא הו צהמה שלו צהמה שלה, ואם הייתה מטאת תמות, ואם עולה מקרב עולה כל אחריות דאית ליה עלי מן קדמת דנא [לפי' א' קאי על תנאי כתובה, ולפי פירוש ב' לאחר שהאשה מתגרשת וגובה כתובתה, כותבת לבעלה שהיא מוחלת לו כל שעבודיו שהיה חייב לה קודם הגירושין],
[הכי גריס רש"י שכך כותבת [ליה] כל אחריות דאית לי ערך מקדמת דנא] והכי איתא [בתורת כהנים פרשת מצורע] ופירוש דאשה שגרשה בעלה, לאחר ששילם לה בעלה כתובתה, כותבת לו שובר התקבלתי כתובתי, וכל אחריות דאית לי ערך מן קדמת דנא הכל מחלתי, אלמא [דמשום] דמשעבד לה צריכה לפוטרו בשעת גירושין. תוס']

רבא אמר אפי' תימא ר' יהודה, כי משעבד לה במילתא דצריכא לה במילתא דלא צריכא לה [כגון דהפר לה, לא משעבד לה כלל, ואע"ג דמשעבד לה בתנאי בית דין, הלכך בהמה שלו תצא ותרעה בעדר דהו חולין גמורין ולא הו בבהמתה. תוס'] לא כגון הכא דהפר לה צעלה, לא משעבד לה, ומש"ה לא קדשה ותלא ומרעה צעדר,

איכא דאמרי מאן תנא? אמר רב חסדא רבי יהודה היא דאמר אדם מביא קרבן אשתו, וקממע לן דכי משעבד כו' דאי לרבנן לא מציעא למימר דכי הפר לה דתסא ומרעה צעדר, אלא אפי' כי לא הפר לה נמי תסא ולדידהו לא משעבד לה כלל וכי משעבד לה במילתא דצריכא לה במילתא דלא צריכא לה לא,

דאי רבנן לא משעבד לה כלל,

[דאי לרבנן לא משעבד בתנאי כתובה,

והיכי דמי שמשעבד לה שיכולה להקריב מבהמותיו אם לא הפר לה, כגון דאקני

אבני חן על מסכת נזיר

מת והיו לו מעות סתומים, יפלו לנדרבה, מעות מפורשין דמי חטאת יוליך לים המלח לא נהנין ולא מועלין [מדברי הריב"ן לקמית משמע דלא גרים לה ל"דמי חטאת" וכו'], דמי עולה יביאו עולה וה"ה דהוה ליה למיתני דמי חטאת ילכו לים המלח ומועלין בהן, דמי שלמים יביאו שלמים ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם,

שלאחר כפרה שאם הפריש בהממו ואצדה, או מעות ואצדן, והפריש אחרים מחמתן, ואח"כ נמצאו, חטאת או דמי חטאת יוליך לים המלח, והעולה מקרב עולה, והשלמים לשלמים, ונאכלים ליום אחד ואינן טעונין לחם דכצדא הוא כו' [ראה תוס' ד"ה אלו הן אלים, שקושיית שמואל היה מניין שלאחר כפרה אין לחם, וע"ז מתרץ שהיא סברא, אבל לפי פירוש השני הוא ממשך לומר שהטעם היא מסברא, והקושיא היא ותו ליכא] סברא הוא, שלאחר המיתה מאי מעם, דלא חויא לכפרה, שלאחר כפרה נמי, הא לא חויא לכפרה,

[ולפי התוס' שם יש שני פירושים מי הוא המקשה קושיא זו, שלפי פירוש הראשון הוא קושיא חדשה שהגמ' מקשה אותה, ולפי פירוש השני הוא מסקנת הקושיא של שמואל], ותו ליכא אלא הני ארבעה אילים שלא יכו טעונין לחם והאיכא דמני לוי צממתי דאמר צמס' מנחום (מח) וצמספתא דמיזר (פ"ד) ושאר כל שלמי נזיר לעיל איירי בשלמים ששחטן שלא כמצותן דמנחום להביא בן שמי שנים לשם שלמי נזיר כשרים, ולא עולין לבעלים לשום חובה, ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לא לחם ולא זרוע [במדבר ו יט וְלֶקַח הַבֶּהֱן אֶת־הַזֶּרֶעַ בְּשֵׁלָה מִן־הָאֵיל וְחֵלֶת מִצָּה אֶת־הַסֵּם וְרָקִיק מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחֵר הַתְּנוּפָה אֶת־גִּדְּוֹ : כ' וְהִנִּיף או' תָּם הַבֶּהֱן וְהִנִּיף לִפְנֵי ה' קָדֵשׁ הוּא לַבֶּהֱן עַל חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁו' ק' הַתְּרוּמָה וְאַחֵר יִשְׁתָּה הַנָּזִיר וְיֵין]. [ראה לעיל ע"א תוס' ד"ה שלמים?]

[ומתירין] כמצותן [האיל שקרב כמצותו, אבל בלא לחם] קא חשיב, שלא כמצותן לא קא חשיב:

[שנינו בברייתא ברך זה] [מת ו]היו לו מעות סתומים יפלו לנדרבה:

דף כ"ה ע"א

והלא דמי חטאת [פ' מחטאות המתות] מעורבין בהן [ואיך יפלו לנדרבה לעשותם עולת קיין. רפ.] [והוא הדין דהוה מצי למפרך והלא דמי שלמים מעורבין בהן, ואיך יביאו מדמי שלמים עולות. ר'] וראה שט' ? [ודמי החטאת אינן במילות שהרי גם שלמים לא היה לעשותה עולה, והחטאת והשלמים הם רוב לגבי עולה].

א"ר יוחנן "הלכה היא" בנזיר כך, דהואיל וסתומין הן, אע"פ שמעורבין הן, יפלו לנדרבה,

[הלכה למשה מסיני הוא [דסתומין] יפלו לנדרבה, אע"פ שדמי חטאת מעורבין בהן, ואדרבה לקמן מוכחא כשדמי חטאת דוקא מעורב בהן [או] [נדר] נתקבלה הלכה שיפלו לנדרבה, אבל אם דמי עולה ושלמים לבד מעורבין יחד לא נאמר בהן

[שנינו במשנתנו] העולה תקרב עולה, והשלמים תקרב כו': א"ל שמואל ל"אבזה בר איהו" [ראה מגילה כח. אבזה בר איהו, ומנימון בר איהו, חד אמר תיתי לי דלא אסתכלי בגוי, וחד אמר תיתי לי דלא עבדי שותפות בהרי גוי, ושם זה יש עוד ד' פעמים בש"ס, ובעירובין עד. יש איכות בר איהו]. [הא דלמך] צמממנו דאין טעונים לחם לא תיתיב על כרעך [אלא עמוד על רגליך. ר'] עד דאמרת לי הדא מילתא,

ואלו הן ארבעה אילים [במדבר ו יד וְהִקְרִיב אֶת־קֶרְבָּנוֹ לַה' בָּשָׂשׁ בֶּן־שָׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה וּבָכֶשֶׂה אֶחָד בַּת־שָׁנָתָה תָּמִימָה לְחִטָּאת וְאֵיל־אֶחָד תָּמִים לְשִׁלְמִים] שאינן טעונין לחם [שמואל אומר בלשון שמשמע כאילו היא ברייתא באיזה מקום "ואלו הן" וכו', אבל באמת הוא רק סימן לד' משניות או ברייתות], שלו, ושלה, ושלאחר המיתה, ושלאחר כפרה,

[הלשון "לא תיתיב על כרעך" יש גם עירובין נד. אמרה רב יוסף לרבא בריה דרב יוסף בר חמא, בנדרים נה. אמרה רב יוסף לרבא, קידושין לו: אמרה ר' אליעזר לר' יאשיה, סוטה יט. אמרה רבי אלעזר לרבי יאשיה דדריה, מכות ג: אמרה שמואל לרב מנחם, זבחים קה: אמרה רב חנניה לר' זירא, מנחות לח: אמרה לוי לשמואל, מנחות עא. אמרה ר' יוסי לר' יאשיה דדריה],

שלה [קרבן נזירות של האשה] הא דאמרן,

שלו [של האיש היינו קמן], דתנן האיש מדיר את בנו בנזיר [להנכו במצות או הלכה למשה מסיני. ר'] ואין האשה מדרת את בנה בנזיר, גילה צמך ימי מזירתו או שגילוחו קרובים צמך ימי מזירתו, או ש מיחה אע"פ שלא נתגלה או שמיחהו קרובים [לאחר שמת האב. ר']. בטלה מזירתו,

[וזה כולו ענין שבא מפי הקבלה, ר"ל שלא תחול זה הנזירות על הבן כשעשה מעשה שמו דה' שהוא אינו רוצה במעשה אביו, או שיבא באמירה שהוא לא יקבל הנזירות, בין שיאמר הוא או קרוביו, אבל חייב בנזירות בשתיקתו כשאין ביניהם הכחשה, וכל זמן שחל עליו הנזירות והתנהג בו, אינו יכול לא הוא ולא קרוביו לבטלו אה"כ. פירוש המשניות להרמב"ם קרבן לסוף פרק ד'].]

היו לו מעות סתומין יפלו לנדרבה ויביאו מהן עולות לקין המזבח, דאין מוששין לדמי חטאת שבהן כדלקמן [כ"ה ריש ע"א] שהלכה היא בנזיר כך,

מעות מפורשין, דמי חטאת ילכו לים המלח, דמי עולה יביאו עולה ומועלין בהן, דמי שלמים יביאו שלמים, ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם שאין כאן מיר, ואין אני יכול לקרות צו על "כפי המזיר",

שלאחר מיתה מנלן? דתניא המפריש מעות לנזירותו והיו סתומין לא נהנין ולא מועלין בהן, מפני שהן ראויין להביא בכולן שלמים דככל מעה ומעה שלהן יכול להביא צהן שלמים, ושלמים אמרינן [מעילה דף ו] דליכא מעילה לפני זריקת דמים,

אבני חן על מסכת נזיר

שיפלו לנדבה, אלא יביא חציין עולה וחציין שלמים. תוס']

דבי רבי ישמעאל [דתנא] חטאת מתה, עולה ושלמים יקריבו, שלמים כל אחד כדיניה כמו במשנתנו דקאמר עולה תיקרב עולה. תוס'].

[בתמורה בריש פ' אלו קדשים דריש "רק קדשך" אלו התמורות, "אשר יהיו לך" אלו הולדות, דלעולה ושלמים גופיהו לא איצטריך, שהרי כבר מפורש בויקרא זאת תורת עולה ותורת שלמים. תוס'].

ו מה הן תקנתן כמו שנאמר לאחרי דברים יב תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה' [בירושלים. תוס'] שלא שיה צדק הכמוז משאר קדשים שעולים אל המקום, כדכתיב צפרשמ ויקרא אס עולה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו אל פתח אהל מועד, וכך כמוז צנחי שלמים,

[ואל תקשה דמאן יימר שמעלם כדי להקריבם] יכול יעלם לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון שיכניסם לטיפה בשביל שימותרו [כלומר יכניסם בדרך שעושין בולד חטאת ובתמורת חטאת, דאילו למיתת. תוס']?

ת"ל לאחרי דברים יב ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח וגו' וס' זמין יספך על מזבח ה' אלהיך והבשר תאכל, לומר לך בדרך שאתה נוהג בעולה [כלומר שקריבין למזבח. תוס'], נוהג בתמורתה,

בדרך שאתה נוהג בשלמים [דסיפיה דקרא איירי בשלמים דכתיב והבשר תאכל. תוס'], נוהג בולדיהם ולדומיהן לגדי עולה לא משוי, דאין עולה צאה אלא זכר, אצל שלמים אס זכר אס נקבה כמי, וכן נמי צאס ליכא ולד דאין צא אלא זכר,

[לבאורה ר"ל שלמדין על עולה ושלמים, היינו קדשים קלים שמביא היחיד, ויכול אף וד חטאות ואשם היינו קדשי קדשים של יחיד, ולכן בולל יחד חטאת ואשם, ופלא שלא ראית מי שמבאר איך משמע גם חטאת וגם אשם, ולפי מה שכתבתי נוחא. וצריך ראיה לדברי].

יכול אף וד חטאת ותמורת אשם כן [שיכול להקריבם]?

[גבי חטאת נקט וד שהיא באה נקבה, וגבי אשם תמורה שהוא בא זכר, והכי קאמר יכול אף בולד חטאת תנהוג בו דין חטאת, ובתמורת אשם דין אשם, כלומר שיקרב לשם חטאת ולשם אשם. תוס']

ת"ל רק [למעוטי וד חטאת ותמורת אשם דאכין ורקין מיעוטיין. תוס'] שאין הכמוז מדכר אלא בתמורת עולה [ו]ולדות שלמים, ולא בולד חטאת ותמורת אשם, [ד?] וס' זמין יספך [על מזבח ה' אלקיך והבשר תאכל. דברים יב כו] דכתיב נקרא היינו שלמים [ובתחלת הפסוק כתיב ועשית "עליתך" הבשר והדם על מזבח ה' אלקיך] דברי ר' ישמעאל,

ר"ע אומר אינו צריך למעט אשם [דאינו מביא לאשם, אלא אשם עצמו. תוס'] הרי הוא אומר [בפרשת אשם בויקרא ז ה] אשם הוא, בתויתו יהא [אשם הוא, הוא קריבה ואין תמורתו קרב. כן גורס הא"מ] ולקמן מפרש מאי קאמר,

ר"ל אומר [כתיב בפרשת מוזין בויקרא כב יח דבר אלהיך ואל-בניך ואל-בני בל-בני ישראל ואמרת אליהם איש איש מבית ישראל ומן-הגוי אשר יקריב קרבנו] ללכל-גריהם ולכל-גדבו תם [אשר-יקריבו לה' לעלה], "התורה אמרה" מותר נדר יהא לנדבה והכא נמי, כיון דהני מעות לא זריכי שצבר "מת", הוו להו מותר ויפלו לנדבה, ואין מושעין לדמי חטאת שצבן,

[מתוכת "ולכל" מפיך לה דיתירה היא, אלא לרבות אפי' מותר נדר יהיה נדבה, וא"ת א"כ לכל נדרים למאי אתא? כבר דרשין לה בת"כ לרבות הגוים שנדרין מכל דבר אפי' יין ולבונה עצים ע"ש, ומכאן ק"ל על התוס' פ"ק דר"ה דף ה' ע"א ד"ה התורה אמרה וכו' שכתבו משם הר"א משולם דלא שייך לומר אמרה תורה אלא בדבר שהצדוקין מודים בו וכו'. באר משה]

[וכל קרבנות נזיר בנדר הם באין, ע"י שנדר (בנדר) [בנזיר], ואפילו החטאת # [פי'] וזה היכי תמצא שחטאת בא ע"י נדבה], וסברא הוא לאוקומי [פי'] לאוקים הפסוק] במותר כי האי, דבשאר מותר לא משכחת לה, דאם הפריש [מעות] לעולה ונתותו שהוולו הבהמות יכול להקריב מהם עולה וכן שלמים, כמו שהפריש מתחילה, וסברא להעמידם [פי'] הפסוקים] במותר סתום כי האי חטאת עולה ושלמים מעורבין יחד. תוס']

[ומקשה] בשלמא לר' יוחנן דאמר הלכה היא בנזיר אמטו להכי סתומין אין מן דיפלו לנדבה, דאין הלכה צדינו אלא (מ) ג. צ. צ. סתומין [שכן נשנית הלכה למושה מסיני. תוס', ר'] מפורשין לא,

אלא לר"ל דמפיק ליה מן קרא לכל נדריהם ולכל נדבותם [וכיון שיש לימוד מן הפסוק] מאי איריא סתומין, אפי' מפורשין כיון דמת הוה ליה מותר, ואמאי (מני) [מנן] דמי חטאת ילכו לים המלח [דנימא מקרא מלא דבר הכתוב, ואמאי תני במתניתין מפורשין לא. תוס']?

[ומתריץ] אומר רבא מפורשין לא מצית אמרת, כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל דלמיתה אולא, [דכתיב בדברים יב] רק קדשך "אשר יהיו לך" [לשון עתיד] ונדרך מי הן אותן קדשים שהן עכשיו, ועמידים להעמיד אחרים תמיהם, שריצה הכמוז אשר יהיו לך, הוי אומר בולדי קדשים, ובתמורתם הכתוב מדבר,

[רק קדשך 434 אשר 501 יהיו 31 לך 50 ונדרך 290 = 1606, בנימריא, ולדי 50 קדשים 454 ותמורתן 1102 = 1606. פ"ה],

[מפורשין לא מצית אמרת. דיפלו לנדבה, דכבר פסקה תנא דבי רבי ישמעאל בולד חטאת מתה ולא לנדבה, וה"נ נימא במותר שלה דלאיכוד אויל ולא לנדבה, דהכל נקרא מותר חטאת, בין וד חטאת בין תמורת חטאת, כי הכא דמפריש [פי'] מעות] מפורשין והפיר לה בעלה, או ההיא דתנן במסכת מעילה (דף יא.) היכא דהפריש מעות לניירותו ומת והיו לו מעות מפורשין, כל אלה שאין חטאת עצמן שם מותרות עליהם,

וה"ה דמצי למימר דהלכה נמירי לה חטאת מתה, אלא נוחא ליה לאתויי תנא

אבני חן על מסכת נזיר

קתני כמו אמר מר, יכול יעלם לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון בשביל שימותו?

ת"ל ועשית עולותיך הצער והדס, טעמא דכתב רחמנא ועשית עולותיך [וכו' ?], משום הכי לא יוממו ולדי שלמים ותמורת עולה, הא אי לא כתב קרא אזלי למיתה, אמאי, הא [אין הלכה למשה מסיני על עולה ושלמים שהם מתות, אלא על] ולד חטאת הוא דגמירין בה מיתה כלכד במס' תמורה (דף כא) ולא גבי שאר ולדות קדשים ותמורותיהם,

[דהילכתא גמירי לה דחמש חטאות מתות, ואלי הן [ולד] חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, ושנתכפרו בעליה באחר, ושעברה שנתה, והואיל ולא איירי בשלמים ועולה מהיכא תיתי שימותו. תוס' ?]

[ומתריץ] אי לאו קרא ועשית עולותיך ה"א ולד חטאת הוא אמינא ולדי מטאמ ממס בכל מקום שכן [פ' שימותו בכל מקום], [שירצה בגבולין שימותו, אבל מעולה ומשלמים יביאם לבית הבחירה. תוס'],

דף כ"ה ע"ב

וולדי קדשים בבית הבחירה יעלו לציט הצחירה וימותו, כדכתיב משא ובאת, קמ"ל ועשית עולותיך דלא דשרו להו לעולה ושלמים,

קתני [כמו אמר מר] יכול אף ולד חטאת ותמורת אשם כן [שיכול להקריבם] ? ת"ל רק,

[ומקשה] למה לי קרא, הילכתא גמירי לה ולד חטאת למיתה אזיל?

[ומתריץ] הכי נמי, וקרא לאשם הוא דאתא,

[ומקשה] אשם נמי הילכתא גמירי לה, כל שאילו בחטאת מתה באשם רועה,

[ומתריץ] אלא [לכן צריך הפסוק "רק", ד] אי מהילכתא ולא קמ"ל מקרא הוה אמינא הילכתא דלמיתה אזלי ולד מטאמ ואשם רועה, אכל ואי אקריביה לא ליחייב עליה ולא כלום,

קמ"ל קרא דכתיב רק, ואין רק אלא למעט, דהני הוא דמפרש בהו קרא ועשית עולותיך, מקריב אתה ולדותיך ותמורותיהם, אכל ולד מטאמ ותמורת אשם דאי מקריב ליה [ולד חטאת ותמורת אשם] קאים עליה בעשה דלאו הנה מכלל עשה עשה:

[כמו אמר מר] ר"ע אומר אינו צריך [פסוק שאינו מקריב תמורת אשם] הרי הוא אומר אשם הוא בהוייתו יהא: למה לי קרא, גמרא גמירין לה [פ' הלא הוא הלכה למשה מסיני], כל שבחטאת מתה באשם רועה?

[ומתריץ] הכי נמי, וכי אתא קרא [דהוא] לדרב, דאמר רב הונא אמר רב אשם שניתק לרעייה כגון תמורת אשם, או שעברה שנתו, או שנתכפרו [בעליו] [בעליה. אמ], או שממו, וניתק לרעייה [פ'] שיאל וירעה [אולי צ"ל שיאלה לרעות] עד שיתאבד, וימכר, ויפלו דמיו לנדבה,

[סהקדים] ושחטו לשם עולה, כשר [אולי גם לבתחלה] הואיל וסופו לכשיפול בו מוס הוא נמכר, ומציאין בדמיו עולת נדבה,

וקמ"ל טעמא דניתק, הא לא ניתק (אף) [אז] שלא שחטו לשם עולה אלא ששחטו סתם לא אינו כשר,

דאמר קרא הוא בהוייתו יהא דכל זמן שלא ניתק מורת אשם מעליו פסול,

[לשון שני] ענין אחר (1) אשם (2) שניתק, כגון שהפרישו ואבד והפריש אחר תחתיו, ואחר כך נמנא, ובא גזבר ואמר ניתק זה לרעייה, ועבר (3) ושחטו לשם עולה, (4) כשר לזרוק דמו לשם עולה, ולעשותו כליל כעולה אפילו לכמהילה, משום דזה זכר וקדשי קדשים וזה זכר וקדשי קדשים, דבאשם ועולה ליכא נקבה,

[מכאן עד קיימו, יהיה גם לפי פירוש ראשון],

אכל שאר קדשי קדשים ששחטן לשם עולה אסור לזרוק דמן לשם עולה, ואין כליל כעולה, דכשרין הן כי שחטן לשם עולה, אלא שלא עלו לצעלים לשם חובה, אכל אין יוצאין מתורתן הראשונה אלא בחזקתן קיימו,

[טעמא דניתק, הא לא ניתק לא] (5) לא שרי לזרוק דמו ולעשותו [דמן ולעשותו. כ"י] כליל כעולה, דאמר קרא הוא בהוייתו יהא (6),

אכל גבי שאר זבחים, דלעולם אסור לעשותן [לשם. כ"י] עולה, שאע"פ ששחטן לשם עולה, אסור לשנות ולזרוק דמן לשם עולה, כדאמר במסכת זבחים (דף 3) כל הני לישני [ולחלו] [פ' שסברא הוא שלא יזרוק דמו לשם עולה, דמשום דשינה בה חדא זימנא ששחטו לשם עולה לישני בה וליזיל], הילכך לא איצטריך למיכתב [בשאר קדשים] "הוא" בהוייתו יהא [פ' שהרי אין אופן שמוותר לשנותן שיהא הפסוק צריך למעט שרק אותו האופן מותר],

[לשון שלישי] ענין אחר ניתק ושחטו לשם עולה, כשר (4) לזרוק דמו לשם עולה, אכל לא ניתק (5) פסול [פ' לגמרי], משום דלשם אשם לא מצי זריק ליה שהרי נתכפרו בעליו, ולשם עולה לא (6) דאמר קרא הוא בהוייתו יהא, דכשם שקודם שנתכפרו אשם שחטו לשם עולה אינו אלא לשם אשם, הכי נמי כי נתכפרו הואיל ולא ניתק אכתי הוי בחזקת אשם, ואינו זורק לשם עולה, ולשם אשם נמי לא דהא נתכפרו, אלא הדס ישפך והבשר ישרף, אכל שאר קדשים כגון פסח שזקוק לרעייה אפילו לא ניתק מפסח לשם שלמים, כשר לזרוק דמו לשם שלמים ולהקטירו לשם שלמים,

[חידושי הריב"ן] ואי קשיא לר"ע נמי איכא למימר, אי מהילכתא ה"א כו' דנימא נמי אשם הוא קרב ואין תמורתו קריבה, ולא הבא מכלל עשה עשה [פ']

אבני חן על מסכת נזיר

בידו להביא בכולן פרידה אחת של חמאת, או של עולה, ולכן כשהעשיר יביא בהן בכולן נמי אותו חמאת בהמה או עולת בהמה כדפ"ל, אבל אמר "לקרבנות צרעתו" בשעת הפרשה, מיד חל מצאת דמיו לחמאת ומקצת לעולה, ולכשיעשיר לא יוכל להביא מכולן חמאת בהמה, או עולת בהמה, דלא אמרין מפני שראוי להביא בכולן שלמים אלא היכא דאמר לנוירותו, אבל אמר אלו לקרבנות נזירות אין בידו להביא בכולן שלמים. ע"כ הגה"ה. תוס']

מת [מתה האשה שהפרישה מעות לקנינה] **והיו לו מעות סתומין יפלו לנדרבה ואין מושעין לדמי מטאת שבהן** [פ'] וקושיה הגמ' היא למה אמר הלכה הוא בנויר, והלא הוא גם הלכה במצורע וכדומה?]

[ומתריץ] **תנא נזיר וחייבי** [וכל חייבי] **קנין דדמו ליה נזיר** (טמא) [גמ' מציא קנין, **חידושי הריב"ן**] ? והאיל דקי"ל גזי נזיר טמא הכי, אמרי' נמי לגזי נזיר טהור, שאם מת והיו לו מעות סתומין יפלו לנדבה,

[י"מ דהלכה כך גשנית נזיר וכל דדמי ליה. וא"ת במאי דמי לנזיר? שמביאין על דבר אחד שני קרבנות כמו נזיר על נזירותו, ויולדת ומצורע שמביאים גם הם על ד"א ב' קרבנות. תוס']

ולאפוקי מהא דתניא, מי שהיה מחוייב חמאת [פ'] חמאת חלב, ולפי ע"א חמאת יולדת] **ואמר הרי עלי עולה לנדבה, והפריש מעות ואמר הרי אלו לחובתי, רצה להביא בהן חמאת בהמה לא יביא, עולת בהמה לא יביא** [לפי שאין שני החיובים של החמאת והעולה באין יחד, נשארו המעות בספק והולכין לים המלח, והוא צריך להביא ממעות אחרים חמאת ועולה],

[לשון ראשון] [חמאת אינו יכול להביא] לפי שיש לומר שמא שם עולה חל עליהן, ולהביא עולת בהמה אי אפשר שמא לשם מטאת הפריש אותן המעות, ולית להו תקנה, וקמ"ל דהכי הוא גזי נזיר, ודדמי ליה [שדומה לנזיר בדבר זה] דמייצ צמטאת ובעולה צבת אחת, דהתם הוא דאמר [ר' יוחנן] הלסה דיפלו לנדבה, אצל כל היכא דלא נחייצ צמטאת ובעולה על מעשה אחד, לא אמרי' הכי, אלא ילכו לים המלח,

ענין אחר מי שהיה מחוייב מטאת [העוף], דהיינו יולדת עשירה, דמציאה מטאת עוף [ויקרא יב ו ובמל' את' ימי טהרה לבן או' לבת תביא קבש בן־שנתו' לעלה וכן' י' קה או' יתר לחטאת אל־פתח אהל־מו' עד אל־הביתן], ולא עולת העוף [ורק באם לא תמצא ידה די שה מביאה שתי תורים או שני בני יונה], ואמרה [פ'] והוסיפה לומר] הרי עלי עולת העוף, והפרישה מעות ואמרה אלו לחובתי, רתה להספיק ולהביא מטאת בהמה לא תציא, דהא אינה מחוייבת מטאת בהמה, רתה להביא עולת בהמה לא תציא, שהיא לא נדרה אלא עולת העוף,

מת כלומר מתה [פ'] [לשון שני היולדת] **והיו לו** [כלומר] **לה מעות סתומים, ילכו לים המלח** משום דאיכא למימר שמא לשם מטאת צלצד הפרישתן, שהרי לא הוקצו כולן ביחד למטאת העוף ולעולת העוף, דעל מטאת

למה מתריץ דאתיא לרב הונא אמר רב, נאמר דבא לחייבו בעשה] ? לר"ע ליכא למימר הכי, דבשלמא לת"ק דקא יליף מועשית עולותיך, דהא כתיב עשה בקרב ועשית להכי איכא למשמע דקאי עליה בעשה, אצל לר"ע ליכא למימר הכי, דהא לא כתיב עשה בקרב ולא כתיב הוא קרב בקרב, אלא הוא למודא,

צריך עדיין ביאור מה כל החילוקים בין הלשונות:

לשון ראשון	לשון שני	לשון שלישי
(1) אשם	נגון תמורת אשם או שעברה שנתו או שנתכפרו צעלו או שממו	אשם שניתק כגון שהפרישו ואבד והפריש אחר תממיו ואחר כך נמצא
(2) שניתק לרעייה	שיצא וירעה עד שיסתאב, וימכה, ויפלו דמיו לנדבה	וצא גזר ואמר ינתק זה לרעייה
(3) ושחטו לשם עולה	שחטו	ועבר ושחטו לשם עולה
(4) כשר	הואיל וסופו לכשיפול צו מוס הוא נמכר, ומציאין דמיו עלת נדבה	לזרוק דמו לשם עולה ולעשותו כליל כעולה אפילו לכתחילה (4)
(5) הא לא ניתק לא	[וא] שלא שחטו לשם עולה אלא ששחטו סתם, אינו כשר	פסול פ' לגברי משום דלשם אשם לא מצי זריק ליה שהרי נתכפרו צעלו (5)
(6) דאמר קרא אשם הוא	דכל זמן שלא ניתק מורת אשם מעלו פסול	ולשם עולה לא דאמר קרא צהיימו יבא (6)
	פ' וצריך "הוא" דרק בשנתקו כשר לעולה, וגם צריך שישחטנו לשם עולה.	פ' דהוא בא לומר דבאשם צריך "ניתוק" ובלא ניתוק אין לו תקנה

אמר מר [אמר ר' יוחנן] **הלכה היא בנויר** דאע"פ שדמי מטאת מעורבים בהן, יפלו לנדבה, [הלכה הוא בנויר. פירוש דסתומים יפלו לנדבה. תוס'], [וישאל דמלשון "הלכה הוא בנויר" משמע שרק בנויר יש הלכה זו, ולכן שואל] **ותו ליכא אלא נזיר, והאיכא הא דמניא והתניא ושאר חייבי קנין שבתורה** שהן צעלה ויורד [כגון זה חבה ויולדת. ר'],

דף כ"ו ע"א

שהפרישו מעות לקניניהם ואח"כ העשירו, אם חייצי מטאת ועולה הן, [כגון מזורע] אם **רצה** להספיק עליהן [על המעות שהפריש] **ו להביא בהן** [מהן] **חמאת בהמה יביא, עולת בהמה יביא,**

[תוס': ותו ליכא והתניא ושאר חייבי קנין שבתורה כגון מצורע שמביא למחרתו חמאת העוף ועולת העוף אם דל הוא והפריש מעות לקינו בעודו דל והעשיר [רצה] בכולן להביא חמאת בהמה יביא והעולה יביא מביתו, וה"ג וצריך לומר שבשעה שהפריש המעות תחילה אמר "הרי אלו לצרעתו" והיה

אבני חן על מסכת נזיר

עולה, והא דהו איל בן ז' שנים לצורך שלמים, וכיון דהויין להו כמפורשין טעמא תמות, [ועולה ?] ושלמים יקרבו כדברי מתני',

אמר ר"נ הא דאמרי בהמה הרי היא כמפורשת, לא שנו אלא תמימה וכה"ג דפרשין, אבל בעלת מום [כיון שעומדות לפדיון, דינם כמעות ו] הרי היא כסתומא אס ממת והיט ג' בהמות בעלי מומין כיון דלא להקריב קיימי אלא לדמיהן דסתמא דמילתא לצורך דמיס הפרישו וכמעות סתומין דמין ויפלו כולן לנדבה,

אבל נסכא לא אס הניח ג' חמיכות כסף, הווי להו כמפורשין, הניח ג' חמיכות כסף כדי לקנות בלחם מהן טעמא ובלחם מהן עולה ובלחם מהן שלמים, דמי טעמא ילכו לים המלח,

ור"נ בר יצחק אמר אפי' נסכא כסתומין דמי, הואיל וראויין לעשות מהן מעות אבל אכל ג' סואר של קורות לא [ד] כמפורשין דמי חד לחטאת וחד לעולה וחד לשלמים,

א"ל רב שימי בר אשי לרב פפא מאי טעמייהו דרבנן דרז [נחמן ורז] יצחק דאמרי מעות הוו כסתומין ולא בהמה, ולא נסכא, מעות ולא סוורא אי משום דמעות גמירי לה דהוו כסתומין אכל מידי אחרינא לא,

אלא מעתה [שרק במעות אמרינן דהוו סתומין, נימא נמי] מעות ולא עופות מסתמא הוו להו כמפורשין,

וכי תימא ה"ג [שאם הפריש שתי עופות הוו סתומין], אלא הא דאמר רב חסדא אין הקינין מתפרשות אלא אי בלקיחת בעלים מן השוק אי בעשיית כהן שאם נאכל אחד מהם או פרט לאחד העולם קודם עשיית כהן, יציא זוג לשני אמאי הא מעות גמירין לה אלא ש"מ מדעפות הויין להו כסתומין וכדרכ חסדא, בהמה וסואר של קורות נמי הויין להו כסתומין,

דף כ"ז ע"א

אמר ליה [רב פפא] וליטעמין [דבכל אופן הוי סתומין] הא דתנן רשב"ג אומר הביא שלש בהמות ולא פירש, הראויה לחטאת תקרב חטאת לעולה תקרב עולה, לשלמים תקרב שלמים, אמאי הא אמרת בהמה לאו כמפורשת דמיא לימא נמי תסם דכסתומין דמו, דהא אמרת בהמה נסכא וסואר של קורות לאו כמפורשין דמו?

אמר ליה [ר' שימי בר אשי לרב פפא] התם ויקרא יב ולקח ויקרא טו ועשה אמר רחמנא, אי בלקיחת בעלים אי בעשיית כהן לעולם אימא לך דמעות ולא נסכא, מעות ולא סואר, והא דאמרת מעות ולא עופות תסם לא אפשר דליהו כמפורשין, דהא כמיז בהו ולקח ועשה דגלי לך רחמנא דלא ליהו מפורשין אלא אי בעשיית כהן אי בלקיחת בעלים,

העוף היה החיוב בפני עצמו, ועל עולת העוף היתה נדורה בפני עצמו דכמפורש דמי,

והא [פי' וזה פי' הגמ' דאמר] לאפוקי מהאי חנא, דאמר ילכו לים המלח, אכל גבי שאר חייבי קניין דחייבים להביא טעמא העוף ועולת העוף, הואיל והוקצעו צידה, דעל שניהם נחתיבה צנת אחת, הילכך כי מתה והיו לה מעות סתומין יפלו לנדבה, דהויין סתומין מעליא,

אמר רב אשי הא דאמרת מפורשין לא גבי מעות שאם היו מפורשין, דמי טעמא ילכו לים המלח, דמי עולה יקרבו עולה כו', לא תימא דלא הוו מפורשין [שאין דינם כמפורשים] אי לאו דאמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי, אלא אפי' אמר אלו לחטאתי ולעולתי ולשלמי מפורשין הן,

ואיכא דאמרי אמר רב אשי לא תימא עד דאמר אלו לחטאתי ולעולתי ולשלמי, אלא אפילו אמר "אלו לחובתי" הרי הן כמפורשין, דמי טעמא ילכו לים המלח, דמי עולה יקרבו עולה וכו', והיכי דמי סתומים דאמר יפלו לנדבה כגון שהפריש צידה סתם ולא הוציא בשפתיו כלום,

אמר רבא הא דאמרן מעות סתומין יפלו לנדבה, אם נפלה [פי' הפריד] דמי חטאת מביניהן אס נאכד או נפרד כשיעור דמי חטאת מביניהן הרי הן כמפורשין והשאר לא יפלו לנדבה, אכל מביא בדמי חזין עולה ובדמי חזין שלמים צלא לחס,

דף כ"ו ע"ב

תניא כוותיה דרבא אלו לחטאתי והשאר לשאר נזירותי, דמי חטאת ילכו לים המלח, והשאר יביא חציו לעולה וחציו לשלמים דכין דאמר אלו לחטאתי כמי שאכדו דמי, וכמי שנפרדו דמי והשאר הוי להו כמפורשין ומועלין בכולן [אם נהנה מכל המעות, או ביותר ממוחצה] ככל השאר דנשאר יש עולה ובעולה איכא מעילה ואין מועלין במקצתן דאיכא למימר של שלמים הן ובשלמים ליכא מעילה לפני זריקת דמים,

[אם אמר] אלו לעולתי והשאר לשאר נזירותי, דמי עולה יביאו עולה, ומועלין בהן, והשאר [מעות שמעורבין דמי שלמים וחטאת] יפלו לנדבה ככל היכא דמעורב טעמא צנייהן כסתומין דמי, ומועלין בכולן [אם נהנה מכל המעות, או ביותר ממוחצה] משום דמי חטאת צנייהם, ואין מועלין במקצתן [שמא] שלמים הן,

[חידושי חריב"ן] ואי קשיא והא אמרינן דמי חטאת לא נהנין ולא מועלין? לא קשיא דהא דמי מתני' לא נהנין ולא מועלין בדמי חטאת, משום דמת ואין ראויין להקריבה, אכל כי לא מת מועלין בדמים שהרי ראויים להקריבה,

א"ר הונא אמר רב לא שנו אלא מעות [סתומין שהולכות לנדבה], אבל בהמה הרי היא כמפורשת שאם מת והיט ג' בהמות, הרי היא כמפורשת, משום דאית ציה היכר דהך דהויא נקבה לצורך חטאת, והא דהוי זכר

אבני חן על מסכת נזיר

מעות אביו,

[באן צריך לומר אבל אם היו הוא ואביו נזירים והפריש אביו קרבנות ומת, אין הבן מגלח על קרבנות אביו], אין זה מגלח על מעות אביו, הוֹאִיל וְכַךְ מִמֵּת אֲבִיו קוֹדֵם שְׁקִיבֵל עָלָיו זֶה מִזִּירָתוֹ, אֲזַל (צְסִיפָא) [צְרִישָׁא. צר] דְּצִרְיִיתָא מִפְּרָשׁ כִּינֵד מִגְלַח עַל מִזִּירָתוֹ אֲבִיו, [ו]כְּדִמְפָּרֵשׁ צְסִיפָא דִּמְתִּי,

[אלא מזה יעשו בהמעות] היו לו מעות סתומות יפלו לנדרבה,

היתה לו בהמה מופרשת [אבל גם היו סתומות כדמפרש] כלומר שהפריש ג' בהמות, אֲזַל לֹא פִי' אִיזו לְחַטָּאת וְאִיזו לְעוֹלָה חֲטָאת תְּמוֹת, עוֹלָה תִּקְרַב עוֹלָה, וְשִׁלְמוֹת יִקְרְבוּ שְׁלָמוֹת,

מאי לאו אפי' בעלת מום שהן צעלי מומין, וקא חשיב להו כמפורשים דקאמר החטאת תמות, והעולה תקרב כלומר תמכר ויצא צדמיה עולה, וקשא לר"נ דאמר בעלת מום כסתומה דמיא, ויפלו דמיה לנדרבה כדן מעות סתומין?

[כלומר מאי לאו אפי' הפריש אביו שלש בהמות בעלי מום, ומת, דניתן להם דין מפורשות בתערוכות .ו. רב"א]ומתו, ולא ניתן להם דין מעות סתומין לפדותם, ולהביא בדמיהן נדרבה, דבעלי מום [כמפורשין דמי]. תוס']

לא תמימה הלאוהי ליקרב, ומשום הכי הויין להו כמפורשין [כלומר לא משכחת דין מפורשת אלא בבהמה תמימה, אבל בעלת מום כסתומין דמיין במעורבין . תוס'],

[ושואל] אבל בעלת מום כסתומה דמיא, מאי איריא דמי מעות מעות כסתומין דמיין לימא היתה לו בהמה בעלת מום יפלו לנדרבה ואנא אמינא מדדהמה דמיא כסתומה, כ"ש מעות # [והוא כמו לפלוג ולחני בדדיה]?

[תוס':] אמאי נקט ברישא [והפריש אביו] מעות, ה"ל למיתני ברישא היתה לו בהמה בעלת מום, דהכי הוי שפיר מפי למיתני דין סתומים ומפורש הכל בבהמות], וא"ת ואמאי לא פריך ממתני' דקתני מעות סתומין יפלו לנדרבה, ואי בהמה בעלת מום כמעות סתומין ליתני בהמה בעלת מום? וי"ל דמברייטא פריך שפיר, דמשמע דכולה ברייתא בסתומין [ומפורשים] מיירי, וא"כ ליתני כולה בבהמה וליפלוג וליתני בדרידה, הכל בין בעלת מום בין תמימה, אבל במתני' קתני מעות מפורשין, להכי קתני (בתר הכי) [קודם. רש"י] מעות סתומין ומוחלק הכל במעות, להכי ליכא למיפרך ליתני בהמה בעלת מום דהוי כסתומין במקום [מעות]. תוס']

[ומתירין] הכי נמי קמי דדהמה בעלת מום, למאי קדישא לרדמי, דמי היינו מעות וכיון דקמי מעות, לא אינטריך למיתני בעלת מום,

מתיב רבא [בפרשת אם נשיא יחטא, ושלשה קרבנו] (ת. רש"י) כתיבי, חד בנשיא וחד בכבשה וחד בשעירה . תוס'] אשר נשיא יטעא וגו' והציא את ויקרא ד קרבנו, בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו [צ"ע דמה

הבא נמי והא נמי דמותצין לך מזהמה, הם נמי לא אפשר דכסתומין דמו, דמינכרא מילתא דכמפורשין דמו

דף כ"ז ע"ב

מי מצית אמרת הדין דחטאת תקרב עולה, הכא הוה דלשום חטאת הוה נקבה הכא והאי דעולה הוה זכר,

[ברייטא לקמן ל:; ת"ש כיצד אמרו האיש מגלח על נזירות אביו, מי שהיה אביו נזיר והפריש אביו מעות לנזירותו ומת, ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא, וזהו שמגלח על מעות אביו, אבל מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות לנזירותו ומת, הרי אלו יפלו לנדרבה דברי ר' יוסי, ר' אליעזר ור' מאיר ורבי יהודה אמרו זה הוא שמגלח על מעות אביו],

מתיב רב המנונא ומי אמרינן בהמה בעלת מום כסתומה דמיא [והלכה למשה מסיני שהולכת לנדרבה],

[אמרת בעלת מום כסתומים דמיא, לר"נ דאמר לעיל [כו:]:] הכי פריך, והתניא כיצד האיש מגלח לנזירות אביו, ה"ג בזמן שאביו היה נזיר והפריש מעות לנזירותו, פירוש סתומין, ומת, ואמר הבן הריני נזיר ע"מ שאני מגלח על מעות אבי דהוא שמגלח על מעות אביו, פירוש אע"ג דלקמן מיייתין דאם אביו הפריש מעות לחטאתו שאכל חלב ומת ונתחייב הבן גם הוא חטאת חלב אינו מביא חטאתו ממעות שהפריש אביו חטאת, ה"ג הלבכה היא בנזיר שמגלח על מעות שהפריש אביו לנזירותו, ודוקא שלא נדר הבן בחיי אביו כדמסיק והולך, אבל נדר בחיי אביו לא, כדקתני, אבל מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות פירוש בסתומה ומת, ואמר הבן הריני מגלח על מעות אבי אינו מגלח עליהם, אלא יפלו לנדרבה דכך היא הלכה, ואית ספרים דגרסי איפכא וגירסא זו עיקר. תוס']

ת"ש [והסמיא] [לקמן לא:]: כיצד אמרו האיש מגלח על נזירות אביו # [יותר מובן אם מכניסים כאן המילה "וכו' "] [וזה המשך לשון הברייטא לקמן: מי שהיה אביו נזיר והפריש אביו מעות לנזירותו ומת, ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא, וזהו שמגלח על מעות אביו, אבל מי שהיה הוא ואביו נזירים. כ"ה לקמן ל:],

[והריב"ן מפרש שבאמת היה צריך להעתיק כאן כל הברייטא כמו שהוא לקמן] וסדר המשנה אינה כן, דמשקרא הוה ליה למיתני [כינדר. צר] מגלח על מירות (אכל) [אצין], אלא רב המנונא דעבי לאיתויי פירכא מינה, טריחא ליה מילתא למיתני כינדר הוה מגלח, (והוא) [וקא] מדלג זה ונק(י)ט (צ)סיפא משום דעבי (פרוכי) [פריך] מינה,

בזמן שהיה (הוא ואביו נזירים) [אביו נזיר. ריב"ן] והפריש אביו מעות לנזירותו, ומת,

ואמר הריני נזיר ע"מ שאגלח על מעות אבא [הרי זה מגלח על

אבני חן על מסכת נזיר

איצטרך קרא, הא ודאי דחטאת שמתו בעליה למיתה אולא, ומאי האי דקאמר נמי בתר הכי, אבל יוצא הוא בקרבן אביו שהפריש מן הקלה על הקלה וכו'. תוס'.

יכול לא יצא בקרבנו של אביו שהפריש שהפריש אביו מן עזירה קלה שעבר כגון שזעמ העדות ושזעמ ציטוי מן הקלה על החמורה שהנ חטא כגון שאל כלב ודס או שנתחייב בחייבי מיתות צית דין, או מן החמורה על הקלה, אבל יוצא בקרבן שהפריש אביו מן הקלה על הקלה או מן החמורה על החמורה, ת"ל ואס נפש אחת תחטא והביא (אם) קרבנו ויקרא ד קרבנו קרבנו בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבנו של אביו,

יכול לא יצא בקרבן אביו בבחמה שהפריש אפי' מן הקלה על הקלה מן החמורה על החמורה שהרי אין אדם מגלח על בהמת אביו בנזירות כדמין (לקמן מיר דף ל) מי שהיה הוא ואביו מירין והפריש אביו מעות סמומין כו' מדקאמר מעות ולא אמר בהמה שמע מינה דעל מעות הוא דמגלח ולא על בהמה,

[כדאמרין בשילחי פירקין שאינו מגלח על אביו כי אם על מעות סמומין, דלא הוזכר בלשון המשנה אלא מעות סמומין דהלכה נשנית במעות סמומין דוקא. תוס']

אבל יוצא במעות שהפריש אביו אפי' מן החמורה על הקלה, או מן הקלה על החמורה,

שהרי אדם מגלח על מעות אביו בנזירות [ואע"ג שהמעות היו מפורשים לחטאת אביו, וכה"ג אינו מגלח על מעות של אביו, כו"מ כיון דבשום דוכתא מגלח על מעות אביו. תוס']

דף כ"ח ע"א יום ה' ערב בדיקת חמין תשס"ח

בזמן שהן סמומין כדמין בשילחי ממני ולא בזמן שהן מפורשין?

ת"ל ויקרא ד קרבנו ואס כש יציא קרבנו, בקרבנו יולא כו', ואית דדרשי ליה מקרבנו קמא בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו,

יכול לא יצא במעות שהפריש אפי' מן הקלה על הקלה משזעמ העדות לשזעמ הפקדון או לשזעמ ציטוי מן החמורה על החמורה ממלח לדס מחייבי מיתות לחייבי כריתות שזוגג אבל יוצא בקרבן שהפריש לעצמו @ לעבירה זו, ויביאנו לעבירה אחרת. תוס' [מין הקלה על החמורה, מן החמורה על הקלה?

ת"ל ויקרא ד קרבנו על חטאתו [בפרשת אם נפש תחטא וגו'] והביא קרבנו שעירית עוים על חטאתו ואע"פ שדרשנו כבר שלשה קרבנו(ת) עתה בא לדרוש על חטאתו עד שיהא קרבנו לשם חטאת[ו] ואפי' אדם אחד. תוס' [עד שיהא קרבנו לשום חטאו,

יכול לא יצא בבחמה שהפריש לעצמו [כשפריש במזיד בהמה המפורשת [לעבירה] זו ומקריבה לחטא(ת). מלאכת יו"ט בש"ס לובלין] אחר. תוס' [מין הקלה על הקלה, או מן החמורה על החמורה, אפי' מן הקלה על החמורה או מן החמורה על הקלה,

שכן אם הפריש בהמה על החלב שאלכ שזוגג והביא על הדם, או על הדם והביא על החלב, שהרי לא מעל לפי שהוא קדושת הגוף ואי אפשר לו להוסיף לחולין ולא כיפר לפיכך לא כיפר וכדאמר' בפרק [במלא] דכריתות דמין דלא מצי מעיל כפורי נמי לא מכפר,

אבל יוצא במעות שהפריש לעצמו מן הקלה לקלה, ומן החמורה לחמורה, מן החמורה לקלה, ומן הקלה לחמורה,

שכן אם הפריש לעצמו מעות מן החלב והביא על הדם על הדם והביא על החלב שהרי מעל וכיפר דמין דלקח זבן חטאת אחר שלא הופרש לשמן הוה ליה כמפיק להו לחולין ומעל וכיון דמעל זו אמרי וכפר דהוא קרבן מעליא,

ת"ל וכפר עליו הכהן על חטאתו עד שיהא קרבנו לשם חטאו דלעולם לא כפר עד שיהא קרבנו לשום חטאו, שאע"פ שמעל לא כיפר, שהרי מעל במעות, כל דבר שיוצא לחולין אית ציה מעילה, והואיל דאית ציה מעילה כיפר,

קתני מיהת בהמה שהרי אין אדם מגלח על בהמה אביו מאי טעמא לא משום דכמפורשת דמאי מאי לאו אפי' בעלת מום?

לא תמימה,

אבל בעלת מום מאי כסתומה דמאי, מאי איריא דקתני אצל יולא ז מעות שהפריש אביו, ליתני בעלת מום?

הכי נמי דלמאי חזיא לדמי, דמי היינו מעות:

מתני': נזרק עליה אחד מן הדמים [של החטאת העולה והשלמים שהנידר מביא לטהרתו]. [דכבר מותרת ביין, ואין כאן עניי נפש שיפר. יבין]. [אבל מניעה מליטמא למתים אין כאן עניי נפש [פי' אילו היה רק האיסור מליטמא למתים לא היה הבעל יכול להפר]. תו"מ, אבל ראה ביבין, ובתוספת חדשים על המשניות] אינו יכול להפר,

[נזרק עליה אחד מן הדמים. כגון שגמרה נזירות במהרה, והביאה קרבנות נזירות טהרה שהן ג' בהמות כבשה לחטאת, וכבש לעולה, ואיל לשלמים, ונזרק עליה אחד מן הדמים חטאת או עולה או שלמים, אינו יכול להפר נדרה לענין שלא תצטרך לגלח [פי' אם גילחה עדיין] ולהביא שאר קרבנות, דלפי שאין כאן עוד עניי נפש, דבין מותרת, ואי משום שצריכה לגלח ומטו עליה אשה מתגלחת אפשר לה בפאה נכרית, הכי מפרש בגמרא, אבל אי לא נזרק הדם עדיין דאסורה

אבני חן על מסכת נזיר

[ביין] מוקרי שפיר עיניו נפש, אע"ג דלא מיתסרא אלא שעתא פורתא. תוס']

ר"ע אומר אפילו נשחטה עליה אחת מכל הבהמות [קודם שנוקד הדמים] **אינו יכול להפר,**

[ר"ע אומר אפילו נשחטה עליה אחת מכל הבהמות. ולא נזקק הדם אינו יכול להפר, בגמרא ממפרש משום הפסד קדשים, ומסיק בגמרא כשנשחטה החמאת שאם יפר לה נמצאת בהמה זו תצא לבית השריפה, שהיא אינה צריכה לחטאת, וגם לא יוכל לזרוק דמה לשם שלמים דחטאת שלא לשמה פסולה, יש להסתפק אם היפר לה [פ'] זה שאלה בכלל בדיון נדרים, כשאומרים חכמים אינו יכול להפר, והוא עבר והפר לה] אם מופר, או שמא יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. תוס', [ובר' כתב מ"מ אם הפר מופר]]

בר"א בתגלחת הטהרה, אבל בתגלחת הטומאה [שהיא צריכה לחזור ולמנות עוד פעם את ימי נזירותה] **יפר** [אע"פ שקרבו הקרבנות של תגלחת הטומאה. רמב"ם. תי"ט], **שהוא יכול לומר אי אפשי באשה מנוולת** שאינה שומה יין [פ'] הר"ב מעונה ומנועה משתיית יין, ומצינו גיטול עם שם העניי בסוף פ"ט דנדרים [סו]. "שהעניות מנוולת". תי"ט], # [ולכאורה זה הטעם שיכול הבעל להפר כל נזירות אשתו],

[בר"א. שאינו יכול להפר אחר שנוקד אחד מן הדמים, בתגלחת טהרה כדפי' שגמרה נזירות כטהרה, אבל בתגלחת טומאה כגון שנמטאת בנזירותה והביאה [קרבנותיה בטומאה] [קרבנות טומאה. בר.], אע"פ שנוקד דמים יכול להפר, מפני שאפשר לומר לה אי אפשי באשה מנוולת, כלומר שהיא צריכה למנות מעתה נזירות טהרה, ותאסר ביין ויש כאן עיניו נפש, וה"נ בגמרא מצינו לשון גיטול ש"ל עיניו, וקשה לישנא [דעיניו] דאי אפשי דהוי ליה למימר משום עיניו? וצ"ל דקאי אדר"ע דקאמר שנשחטה אחת מן הבהמות אינו יכול להפר מפני [שאפשר [לכאורה] ל] הפסד קדשים, אע"ג דאסורה ביין עד שישחטו שאר הבהמות ויזרוק דמן ויש כאן עניי נפש פורתא, כשביל ההוא פורתא אינו יכול להפר בשביל הפסד קדשים, אבל בתגלחת טומאה דאיכא עיניו נפש גדול שסותרת ובעי למימני נזירות אחרת [מודת] שיכול לומר לה אי אפשי [בעיניו] גדול, א"נ משום דר"מ קאמר האי לישנא אי אפשי, קאמר ת"ק נמי אי אפשי. תוס']

רבי (מאיר) אומר אף בתגלחת הטהרה יפר [וג"ל דאפי' נזקק עליה כל הדמים מופר כל זמן שלא גלחה. ר.], **שהוא יכול לומר אי אפשי באשה מנוולת** [דאף דאסורה לילך פרועת ראש [א"ע קמ"ו] וכו' יש לומר דמיידי בחצר שאין רבים מצויים שם דשרי. יבין עיי"ש] [שצריכה לגלח בסוף נזירות טהרה כדכתיב [בהדיא] [בקרא. בר.] ולת"ק אפשר בפאה נכרית הכי מפרש בגמרא. תוס']:

נב"מ: מתני' דלא כר' אליעזר, דאי ר"א האמר תגלחת מעכבת [מלשחות ביין. תוס'], **וכיון דלא גילחה אסירה בחמרא, וכיון דאית לה ניוול** [פ'] צער עיניו נפש שצריכה לחיות מעונה מן היין עד שתגלח. תוס'] **מצי' מיפר** [בעבור ההיא שעתא פורתא דאסירה ביין. תוס'] כיון דמגלחת מעכבתה שלא לשמות יין, כדאמרינן צפרק ג' מינין [לקמן דף נו]

[שר"א מפרש הפסוק דכתיב] **ואמר ישמה הנזיר יין, אחר מעשים כולן דצרי ר"א,** הילכך כיון דלא גילחה אסירה ציין והוא לה ניוול, כדכתיב [זכריה ט ז] **כי מה מאד יתרבה מהיזבו ומהיזבו ומהיזבו יין דגן פחורים** [ומיניו יין דגן פחולים] [כי מה מאד יתרבה טובו ויפיו של העם הזה. דגן בחורים. ר"ל מרבית הדגן אשר תצמח הארץ יוסיף תת כח ואומץ אל הבחורים, ומרבית היין יפתח פי [ינובב. לשון דיבור. מצ] הבתולות לדבר שירות וזמירות עם כי מדרבנן למעט בדבור הנה לרוב השמחה ירבו בדברי שיר וזמר. מד.], הילכך מצי מפר אע"פ שזרקו עליה כל הדמים,

(ובהא פליגי)

דף כ"ח ע"ב

תנא דידן סבר, כיון דאיזודריק עלה דם אחד מן הדמים לאלתר שריא בחמרא, והא לית לה ניוול וכיון דלית לה ניוול אינו יכול לומר אי אפשי באשה מנוולת,

ור"ע סבר אפי' אישתחיתת בהמה אינו יכול להפר משום הפסד [ציוין] **קדשים** דהואיל ואין הצעלים מתכפרים זו אין הנזיר נאכל [שאם יפר לה קודם זריקה ושוב אינה צריכה לקרבנות הללו ואסור לזרוק דם. תוס'],

[ופריך אמאי איכא הפסד, יפר לה ולזרוק דמו שלא לשמו, ויותר הבשר באכילה [מן] [כדין] (ה?) וזכרים שנזכחו שלא לשמן, וכיון דהיפר לה ואינה עוד נזירה שוב אין עומדין לשמן, ואפילו יזרוק דמן "סתם" כשרין דסתמא [שלא] לשמן קיימי, וה"ק יזרק דמו דסתמא שלא לשמן קיימי, אלא לשם שלמי נרבה, כיון דאינה עוד נזירה. תוס']

מתקיף לה רבי זירא ואמאי הוי ציון קדשים לזרוק דמן שלא לשמן ויתיר בשר באכילה זוריקת דם שלא לשמן,

מי לא תניא כבשי עצרת [שהם שלמים, ידיעות: ולא נמצא בשום מקום אחר שצבור מביא שלמים רק באלו כבשי עצרת] **ששחטן שלא לשמן** [שלא לשם שלמי עצרת. ר.], **וכע"ז בתוס', או ששחטן לפני זמנן** [בערב עצרת. תוס'], **או לאחר זמנן** [לאחר עצרת. תוס'], **הדם יזרק שלא לשמן** [ביו"ט עצמו, וקאי ארישא שלא לשמן] [אלא. בר.] לשם שלמי נרבה וע"י כן. תוס'] **והבשר יאכל,**

[אפי' שחטן לשמן הדם יזרוק והבשר יאכל, אפי' בו ביום, למ"ד נדרים ונדרות קרבים ביו"ט מקמיר האימורים ביום ואח"כ יאכל בשר, ולמאן דלית ליה דנדרים ונדרות קרבים ביו"ט, יקמיר האימורים בלילה ואח"כ יאכל הבשר, ומיהו הדם צריך לזרוק ביום שלא יפסול בשקיעת החמה. ר']

ואם היתה שבת לא יזרק לפי שאין הנזיר נאכל בשבת שאין נליית קדשים דומה את השבת, **ואם זרק הורצה** ונלגד **להקטיר אימורין לערב** [למזווא יו"ט], [ואע"ג דזריקת הדם אינה אסורה אלא מדרבנן כדאיתא פ' אלו דברים ואפ"ה החמירו חכמים משום דתקוני זיבחה הוא שמתקן האימורים להקטרה והבשר לאכילה, ודמי לאין מנביהן תרומות ומעשרות בשבת ויו"ט?]

אבני חן על מסכת נזיר

קטן, [פ' והנזירות חל] עד בן י"ג ויביא ב' שערות ואז לרש"י ותוס' מתבטל הנזירות שהדירו אביו, ולרע"ב צריך להשלים גם אח"כ. יבין],
[שיאמר יהא בני נזיר, ויתחילו מנין הימים מיד, אפי' אין הבן יודע שאביו הדירו בנזיר, א"נ מדיר בנו בנזיר שיצוה לבנו שיאמר הרניני נזיר. תוס']

ואין האשה מדרת את בנה בנזיר,

כיצד [אהדירו אביו קאי. יבין] גילח צמח ימי מירוחו או שגילחוהו **קרוביו** צמח ימי מירוחו [דאין לך מחאה גדולה מזה, ולא מבעיא גילח או שגלחוהו, אלא אפי' מיחה או שמיחו בדברים שאין רצונו שיעשה נזיר מתבטל הנזירות. תוס'], או ש **מיחה** הבן מוך ימי מירוחו, ואפילו ציוס אמרין # [לכאורה זה חולק על תוס' שאומר שצריך למחות מיד] או **שמיחו קרוביו** [ודקא כשמיחו מיד כששמעו] אבל אם לא מיחו ושוב לימים מיחו אין בכך כלום אחרי שהתחיל הנזירות. תוס'] הכי זה בטלה מירוחו, [ואם הפריש מעות לקרבנותיו] ודמי טעמא ילכו לים המלח,

היתה לו [לבן זה שהדירו אביו, לאחר שמיחה, נשארו] **בהמה מופרשת** [פ' בהמות מפורשות] **החטאת תמות, והעולה תקרב עולה, ושלמים יקרבו שלמים, ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם,**

היו לו מעות סתומין יפלו לנדבה,

מעות מפורשים, דמי חטאת ילכו לים המלח לא נהנין ולא מועלין כדאמר מר חטאות הממות, ודמי חטאת ההולכין לים המלח, כדלן לא נהנין ולא מועלין, לא נהנין מדרבנן, ולא מועלין משום דלאו בני הקרבה נינהו, **דמי עולה יביאו עולה ומועלין בהן, דמי שלמים יביאו שלמים ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם:**

נמי: איש אין [פ' רק איש מדיר את בנו] אבל אשה לא [דקתני אין האשה מדרת בנה בנזיר. תוס'] **מאי טעמא?**

ר' יוחנן אמר **הלכה היא בנזיר** [וכן לעיל בה, פ' בן הוא הלמ"מ] שהאיש מויר ולא האשה ו(רבי יוסי ברבי חנינא

דף כ"ט ע"א ערב שבת הגדול

אמר ריש לקיש [אמר] טעמא שהאיש מדיר את בנו צמח כרי לחנכו **במצות** [ומדרבנן. תוס', כרי לחנכו במצות, דנזירות סייג לפרישות. ר'],

אי הכי ואי משום סינון אפי' **אשה נמי** תהא מדרת את בנה צמח? **קסבר** איש חייב לחנך בנו במצות, ואין האשה חייבת לחנך את בנה,

1) **בשלמא** לרבי יוחנן דאמר **הלכה היא בנזיר, אמטו להכי** בנו אין בתו לא דהכי היא הלכה ואין משיצין כלל [דכך הלכה היא בנו דשיח

[ומתריץ] **אמרי** אי דשחט עולה או שלמים צרישא ה"נ דלפטר למיהוי להו תקנתא צוריקה, **אלא הכא במאי עסקינן** קאמינא לך כגון **ששחט חטאת ברישא** [וכן הדין שלעולם חטאת קודמת] דאי מיפר לה צעל, תו לא הוי ליה תקנתא דה"ל כחטאת שנתכפרו צעליה [ומנא תימרא. ריב"ן, דכל מאי דצעי שמיט צרישא # ומשכחת שתעשה עולה ושלמים קודם לחטאת] **כדתנן אם גילח על אחת משלשתן יצא:**

[ראה לקמן מה. שבאמת הסדר כן לשחוט החטאת מתחלה, וזה לשון המשנה שם ר"א אומר לא היה מגלח אלא על החטאת שהחטאת קודמת בכל מקום, ואם גילח על אחת משלשתן יצא,

ו"ל הרא"ש אלמא על איזה מהן שגלח בטל נזירותו, ומיירי שהביא חטאת תחלה, וטפי הוה ליה לאתויי רישא דקתני היה מביא חטאת עולה ושלמים אלמא דחטאת באה תחלה, אלא דניחא ליה לאתויי הק מתני' שדברי חכמים מתפרשים ממנה דבוריקה א' מן הדמים הותרה ביין],

[דתנן אם גילח על אחת מהם יצא. כלומר ולכך אמר ת"ק דכי נזרק אחד מן הדמים אפילו חטאת דאיירי ביה ר"ע דאינו מיפר, דמותר מיד לשתות יין, שהרי מגלח על אחת מהן או חטאת או עולה או שלמים וליכא ניוול [פ' אבל על הפסד קדשים לא חיישי],

ולכך הוצרך לאיתויי ראיה לכך [דלא תימא] דוקא גלח על השלמים הוא דתנן במתניתין נזרק אחד מן הדמים, דדוקא מן השלמים יצא, דכתיב וגלח הנזיר פתח אהל מועד, וקאמר דבעל יצא על אחד משלשתן, ובפרק איזהו מקומן [ובחים דף נה.] מפרש לה דמקיש חטאת עולה ושלמים. תוס'],

[שנינו במשנתנו] **בר"א** כיון דנזרק עליה אחד מן הדמים אינו יכול להפך, צמגלמא טהרה הואיל וטהרה יין צו ציוס וכדאמרינן בתגלחת טהרה אבל בתגלחת טומאה אע"פ שזרק עליה אחד מן הדמים יפר (מפני שיכול לומר אי אפשר באשה מנוולת),

ור"מ אומר אפי' בתגלחת טהרה יפר, מפני שיכול לומר אי אפשר באשה מנוולת: ות"ק אמר לך משום מגלמא לא אפשר להפך, דלא הוה עליה מנוולת משום מגלמא, ד אפשר לה צ בפאה נכרית ומיחזיא כחיה מגלמא,

[ג"ל דיתר מכאן לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהם [יהושע בועז], [בתשובות באר שבע סי' יח דחה ראיה זו בשתי ידים והאריך בראיות לאיסור]. עין משפט נר מצוה, וראה יעב"ץ, ומהר"ץ חיות, ובאו"ח סימן ע"ה הביא המ"א בשם הוהרע שלא יראה שום שער מאשה, וראה דרכי משה טור או"ח סימן ש"ג סעיף ו'],

ור"מ סבר בפאה נכרית אידי דזוהמא דאית לה לא ניחא ליה ולכך יכול להפך לה, לפי שיכול לומר אי אפשר צאשה מגולמא [אידי דזוהמא. שיש] בהם וזוהמא, ואינו מגופה, מגני לבעל ולא ניחא ליה. תוס']:

מתני': האיש מדיר את בנו בנזיר [הלכה למשה מסיני, והוא שהבן

אבני חן על מסכת נזיר

חינוך?

[ומתריץ] קסבר הקפת כל הראש לא מיתסר אלא מדרבנן [דמן התורה מותר. תוס'] וחינוך מדרבנן ואתי חינוך דרבנן ודחי הקפה דרבנן,

5) בשלמא לרבי יוחנן דאמר הלכה היא בנוזר אהכי מגלח [ו]מייתי קרבן ולית ציה משום חולין בעורה, אלא ל (רבי יוסי ברבי חנינא אמר) ריש לקיש כדי לחנכו במצות, הא קא מייתי חולין לעזרה דאמר דלא הוי טעם אלא משום חינוך, כיון דלא חל עליה מירות מדאורייתא, אשכח דקא מייתי חולין לעזרה?

[ומתריץ] קסבר חולין בעזרה לאו דאורייתא,

6) בשלמא לרבי יוחנן דאמר הלכה היא בנוזר, אהכי מיטמא מייתי קרבן ציפריין [שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת] ואכיל כהן מליקה ולית ציה לא משום חולין לעזרה, ולא משום מליקה, דהכי הלכה למשה מסיני, אלא ל (רבי יוסי ברבי חנינא אמר) ריש לקיש הא קאכיל נבילה כיון דמדאורייתא לא מיתסר בעזרה, אשכח דקמייתי חולין לעזרה, וקא אכיל כהן נבילה?

[ומתריץ] קסבר רבי יוסי בר' יהודה דאין שחיטה לעוף מן התורה, וחולין בעזרה לאו דאורייתא והילכך כיון דמדאורייתא לא צ"י (שמיטה) [שמיטה?], לא חשיבא נבילה, ולא מייתי חולין לעזרה, # [לכאורה כיון שאינה צריכה שחיטה, אין זה חולין בעזרה, ולפי"ז צריך להבין מה המשך דברי הרב"ן באן] דאסור חולין בעזרה לימיה לרבי יוסי אלא מדרבנן, ולמאן דקא מתרץ ידע ליה הכי, היכא אמר רבי יוסי הכי,

[ומקשה וכו'] וסבר רבי יוסי [בר יהודה?] הכי [שני הדנים שאמר, דהיינו אין שחיטה לעוף מן התורה, וחולין בעזרה לאו דאורייתא], והתניא [והא שנינו בברייתא] ר' יוסי ברבי יהודה אומר מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק כגון דלידה או דזיבה שאינה נאכלת?

תלמוד לומר ויקרא טו והדיו נדמה והזב את זובו לזכר ולנקבה, מקיש נקבה לזכר, מה זכר מביא קרבן צהמה על הודאי על זדאי אכל חלב צסוג [מביא קרבן חטאת], וה"ה לזדאי זיבה אף נקבה מביאה קרבן על הודאי לידה טהאט העוף [לכאורה לזה אין צורך לימוד].

ומה זכר מביא אשם חלוי על הספק אף נקבה מביאה קרבן על הספק לידה,

[פרשת אשם חלוי:]

ויקרא ה יז ואם נפש כי תחטא ונפשטה אחת מקלמיו ו' יהיה אשר לא תעשינה ול' אידע ואשם ונשא עו' יו' יח והביא אל תמים מן הצאן בערפה

במצות לכשיגדל מוטל על האב לחנכו, אבל בתו לא,

חימה הא דאמר בעלמא (יבמות דף קד.) קמן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין עליו להפרישו והאמר (ריב"ח) אף לחנכו לעשות מצוה מוטל על האב? וי"ל דחינוך לא שייך אלא להזהירו לעשות ולקיים מצוה, אבל להזהירו מלעבור אין זה חינוך, וההוא דפרק בתרא דיומא (דף פב.) היינו קיום מצוה ועניתם, עוד אומר ר"י דחינוך לא שייך אלא באב אבל באיניש אחרינא לא שייך, [ומקשה] והכא אמרינן בתו לא והתם אמרינן אחד תינוק ואחד תינוקת מחנכין אותם להתענות ביוה"כ וצריך לחלק בדבר. תוס'],

אלא לריש לקיש אפילו בתו נמי ליהוי מירה?

[ומתריץ] קסבר בנו חייב לחנכו, בתו אינו חייב לחנכה,

2) בשלמא לרבי יוחנן דאמר הלכה היא בנוזר, אהכי בנוזרות אין בנדרים לא [בנדרים לא אשכחן, דאינו מודיר בנו בנדרים, כגון להביא קרבן או ש[ן]קבל עליו לקיים מצות סוכה ולולב. תוס'] לשון מירות אדם יכול להיזק, כדחויא [פי' שכן הוא] הלכה למשה מסיני, וצ"ל נדרים לא, אלא לריש לקיש אפילו נדרים נמי?

[ומתריץ] לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא ב שאר נדרים כגון להדירו להביא קרבן דלית ליה גיוול דמוסר לשמות צ"ן דיכול להדירו, אלא אפילו בנוזרות דאית ליה גיוול, אפילו הכי חייב לחנכו,

3) בשלמא לרבי יוחנן דאמר הלכה היא בנוזר, היינו דקתני מיחה או שמיחהו קרוביו דמי היכי דהלכה היא שהאש מוצר את בנו, הכי נמי הלכה שיוכלין למחות אלא ל (רבי יוסי בר' חנינא אמר) ככולה שמעמא גרסינן אלא דריש לקיש, וספרים שכתוב בהן ר' יוסי צ"י חנינא שצטמא היא ריש לקיש כל כמיניהון קרובים דאמרין ליה לא תיגמריה מצות?

[ומתריץ] קסבר ריש לקיש כל חינוך דלא חשיב דלא חשיב ליה לא ניהא ליה כגון חינוך דמירות דציווגא הוא, דקא מגלח ראשו לא נחא ליה לצריה ומשום הכי יכולים למחות,

[כל חינוך דלא חשיב. כגון חינוך דמירות דציווגא הוא דמגלח שערו ולא ניהא ((ליה לבניה)) (לחז לבנות)] הילכך יכול למחות, ויש גורסין דלא חשיבא וה"פ כל חינוך הוא להחשיבו וזה ביוגא הוא לו (מו"ה מגלח) . תוס']

[והגם שאמרנו לעיל דם"ל לריש לקיש שחייב לחנך בנו גם בנוזרות דמנוול, מ"מ אמרינן הכא שיש לפעמים שהקטן אינו רוצה לפי שהוא בזיון לו, או שקרוביו מרגישים שזה אינה יפה להקטן, ואז מודה ר"ל שיכולים לבטל גזירות שכתב עליו אביו],

4) בשלמא לרבי יוחנן דאמר הלכה היא בנוזר משום הכי מגלח מותר לו לגלח ועביד הקפה ואע"ג דעביד הקפה וקעבר על לאו דלא תקיפו, דהכי הוא הלכה למשה מסיני [כלומר ושרי לעשות הקפה דהלכה הוא. תוס'], אלא ל (ר' יוסי בר' חנינא אמר) ר"ל כדי לחנכו במצות הא קעביד הקפה היכי עבר על הקפה דהוי מדאורייתא משום

אבני חן על מסכת נזיר

רבי יוסי ברבי יהודה אומר עד שיגיע לעונת נדרים [דהיינו עד י"ג שנה] דמנן י"ג שנה ועד י"ג שנה אס' אס' [פי' הילך] יודע לשם מי נדר, ולשם מי הקדיש דבריו קיימין, והכי תנן במסכת נדה צפרק יזלא דופן [דף מה], [היינו מופלא סמוך לאיש, כל שנת י"ג. ר'], [היינו שנת י"ג, (ד"ב) [דמ"ב. בר] שנה נדריו נבדקין. תוס'],

מאי לא תנאי היא, דרבי סבר [כר' יוחנן ד] הלכה היא בנזיר, ואע"ג דהגיע לעונת נדרים, מדיר ליה ואזיל [דמופלא סמוך לאיש דרבנן, דמן התורה הוא קמן וברשות אביו הוא. תוס'], עד דמיייתי שתי שערות ורבי דאמר עד שיצא שמי שערות קסבר דהלכה היא צמיר [כר' יוחנן] שהאש מדיר את צו צמיר, ומשום הכי [מצי] מדיר ליה עד שיצא שמי שערות, ואע"ג שהגיע לעונת נדרים,

ור' יוסי ברבי יהודה דאמר עד שיגיע לעונת נדרים, סבר דטעמא לא הו' אלא כדי לחנכו במצות [כריש לקיש] והילכך וכיון דהגיע לעונת נדרים דנפיק מרשותיה ונפיק ליה מרשותיה תו לא מחייב למנכו צמירות [והיינו דקאמר] [ולא הכי קאמר. צר] עד שיגיע לעונת נדרים [כיון דנפק ליה מרשותיה. בעצמו מצי לידור בנזיר אם ירצה, תו לא מחייב, וכ"ע מופלא סמוך לאיש מדרבנן. תוס'], [דכל מצוה שהוא מחייב בה אין אביו מחייב לחנכו בה. ר']?

אמרי לא כולי' עלמא הלכה היא בנזיר [כר' יוחנן], והבא במופלא הסמוך לאיש קטן שידע להפלות [ולומר] [ולידור. יעב"ד], צמן שהוא סמוך לאיש, דהיינו [כשהוא בגיל] צן [י"ג] [י"ג] [וידוע] לשם מי נדר, [אז?] לשם מי [קדיש] [הקדיש], קמפלג, [אז?] לשם מי [קדיש] [הקדיש], קמפלג,

והביאו לפני ר"ג לבדקו.

רבי סבר מופלא הסמוך לאיש, דרבנן [הוא] דבדקין את נדריו, אס' יודע למי נדר שמקיים את דבריו [חייב לקיים דבריו מדרבנן], והילכך הלכה למשה מסיני היא צמיר דהא צמיר את צו צמיר ואתאי דאורייתא [מדיר את בנו דהלכה היא. ר'], [אתאי דאורייתא. נזירות דאביו. תוס'] דחיא דרבנן [ודחי יציאתו מרשות אביו דלא הו' אלא מדרבנן, ואפילו סמוך לאיש כי בדקין ליה דיוודע להפלות. תוס'],

ור' יוסי בר' יהודה סבר מופלא הסמוך לאיש דאורייתא נדרי מעליא הוו, וכיון דמדאורייתא נפיק ליה מרשותיה דאב, תו לא חילי עליה נדרי דאב,

איש הו' מנן י"ג שנה ולא צמירות, שלא מצינו בכל המורה שיהא קרוי איש צמירות מנן י"ג, אלא צנן י"ג מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (צדאשית לד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו, וגמירי שמעון ולוי צהאיא שעתא צני י"ג שנה הו', והרבה למשז ילא ומשז [לא ידעתי לכונן החשבון, אדרבא מתוך הכתובים מוכח דכפחות מכן י"ג שנה היה לוי בההיא שעתא שהרי יעקב אבינו עשרים שנה היה בבית לבן ושני שנים בדרך בשובו מבית לבן, שנה וחצי בסוכות וששה חרשים בבית אל וכו' וצ"ע. באר משה עיי"ש עוד],

לאשם אלהיהם וכפר עליהם על שגגתו אשר שגג והוא ל' א' ידע ונסלח לו: יט' אשם הוא אשם אשם לר':]

אבל עדיין לא שמענו אס' ממין צהמה אס' ממין העוף ומה זכר ממין שהוא מביא על הודאי [בחטאת כתיב בויקרא ד כח והביא קרבנו שעירת עזים חמימה נקבה על חטאתו אשר חטא] מביא על הספק אלא ממה שלמדנו שמצינו זכר על הספק מאותו מין שמצינו על הודאי, שלעולם מצאין צהמה [בין בחטאת בין באשם מביא בהמה, אלא בחטאת מביא שעירה נקבה, ובאשם תלוי מביא איל זכר], אף נקבה ממין העוף שהיא מביאה על הודאי, מביאה על הספק למה ויזהר,

אי מה זכר מביא קרבן על הספק ונאכל שהרי אשם תלוי נאכל, אף נקבה מביאה קרבן מן העוף על ספק ונאכל? יהא נאכל? אמרת

דף כ"ט ע"ב

לא אם אמרת בזכר לכך הוא נאכל שכן אין צו אלא איסור אחד דלילמא שומן הוא מאי דאכל, והשתא קמיימי חולין לעורה, תאמר בנקבה דלילמא רוח הפילה או דבר שלא נמחיצה עליה קרבן ששני איסורין וקא פגע בשני איסורין,

מאי שני איסורין דקאמר דקא משוי לה למליקה, [מאי] לאו איסור נבילה וחולין בעזרה ואי צה איסור נבילה וחולין בעזרה, אלא דסבירא ליה לר' יוסי דשמיטת העוף מן המורה וחולין בעזרה מן המורה,

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא, ודילמא (מחייב עליה משום דמיתחזי כ. תוס') תרין איסורין מדרבנן [ולא נאכלנו מפני שהוא נבילה מדרבנן. ואין מכאן ראיה דסבר שיש במליקה שני איסורי דאורייתא?]

[תוס': אבל דאורייתא לא הויין תרי איסורי, דאין שחיטה לעוף מן התורה, וחולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא, וצ"ע אם הדיקשא דרשה גמורה, היכי קאמר לא אם אמרת בזכר שכן איסור אחד תאמר בנקבה שכן שני איסורין דרבנן, הא אין משיבים בהדיקשא? ויש לומר דודאי הדיקש דרשה גמורה לענין שיש תקנה לספק יולדת במה שמביאה חטאת העוף, אבל מה שאמר התנא שאינו נאכל חומרא דרבנן הוא, ומן התורה הוא נאכל דאין שחיטה לעוף, וחולין בעזרה אין דאורייתא, ורבנן החמירו למ"ד דאית ליה בעלמא חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא [וכו']. תוס']

לימא כתנאי [דר' יוחנן דאמר שלכן מדיר את בנו דהלכה הוא בנזיר, ור"ל דאמר שהטעם הוא כדי לחנכו במצות פליגי במחלוקת דהני תנאי]. [שכן שנינו בברייתא] עד מתי מדיר את בנו בנזיר, עד שיביא שתי שערות, דברי רבי, דהיינו עד צן שלש עשרה שנה # [לא הבנתי נוסחת הריב"ן כאן]. [דהיינו מיום י"ג שנה ויום אחד ואילך] [פי' אינו יכול להדירו עוד]. תוס'],

אבני חן על מסכת נזיר

עד מתי האב מדיר את בנו, והמחלוקת של ת"ק ור' יוסי הוא מאימתי הבן יכול להזיר את עצמו],

[ומקשה] בשלמא לרבי יוסי בר' יהודה דאמר האיש אינו מדיר את בנו אלא עד שיגיע לעונת נדרים, היינו דקאמר אם קמן אני שלא הגעתי לעונת נדרים אהיה אהא מיר בשביל אבא, ואם גדול אני שהגעתי לעונת נדרים, אהא בשביל עצמי,

[לכולי עלמא "גדול" היינו שהגיע לעונת נדרים ולכן מקשה על רבי],

אלא לרבי דאמר עד שיביא שתי שערות הא לע"ג דהוי גדול להגיע לעונת נדרים, ואם גדול אני אהיה בשביל עצמי

דף ל' ע"א שבת הגדול ערב פסח תשס"ח

הא ברשותיה דאבא קאים להזיר, [דהא אמר] [רבי] עד שיצא שמי שערות צד האב להזיר את בנו [ולמה צריך להזיר את עצמו הא נזירות אביו חל עליו] ?

לישנא אחרינא:

לפי פירוש הראשון הקושיא למה היה הבן צריך להזיר את עצמו בין שעדיין לא הביא שתי שערות, והאב יכול להזיר, ולפי לישנא אחרינא הפירוש כן, שכיון דסבר רבי דהאב יכול להזיר את בנו עד שיביא שתי שערות, וכולי עלמא סברי שהבן יכול להזיר את עצמו משהגיע לעונת נדרים, נמצא שחל עליו שתי נזירות שלו ושל אביו,

[לישנא אחרינא] [גרסומיה דאבא קאים] כל זמן שלא הביא שמי שערות, וז' מירות קביל עליה, דאפילו רבי מודה דלכשהגיע לעונת נדרים מצי מיר עצמו, ואפי' לא הביא שמי שערות, [ואהדירו] [ואהדירו. נח] אבא הוא דפליגי ?

[ומתרץ] אלא אליצא דרבי כגון דאמר אהא בשביל אבא, אהא בשביל עצמי,

[לישנא אחרינא] [וכן יתפרש גם לפי לשון ראשון] ומשני אלא דאמר בלשון זה אהא בשביל אבא כו' כלומר אי אבא מצי להדינא אהא מיר בנדר אבא, ואם לאו אהא מיר בשביל עצמי, וכיון דאביו יכול להזירו מד מירות קביל לתויה,

כלומר הניחא דמתרצת מתני' כוונתה דרבי, דלא מוסיף אלא בחדא מירות אי אילו אייתי שתי שערות מעיקרא מקמי היזרו אבא קאים בנזירות דיליה כדקאמר אהא אס אני גדול שהבאתי שמי שערות שאני נתפס בשל אבא, אהא בשביל עצמי,

[לישנא אחרינא] אי אייתי ז' שערות מעיקרא- קודם שהזירו אביו, קאים בנזירות דיליה, ולא בנזירות דאביו דילא מרשות אביו,

ולבסוף ואי אייתי שמי שערות לבסוף [שלשים יום. ב] דהזירו אביו קאים בנזירות דאבא ולא חיל עליה מירות דידה כלל דהא לא קביל עליה מירות

ואיבעית אימא דכולי עלמא כדי לחנכו במצות, ומופלא הסמוך לאיש דרבנן היא,

[וקשה היכי מצי סבר לחנכו דבפרק שני דחולין (דף כח.) משמע דיש שחיטה לעוף מן התורה וא"כ היכי אכיל מליקה? וצ"ל דלחק לישנא נימא דנייתי ולא יאכל כמו חטאת העוף שבא על הספק [בפ' כל שעה] [פסחים דף כח.). תוס'],

[ו]רבי סבר אתי חינוך דרבנן ודחי מופלא הסמוך לאיש דרבנן, ור' יוסי בר' יהודה דאמר עד שיגיע לעונת נדרים קסבר, לא אתי חינוך דרבנן ודחי מופלא הסמוך לאיש,

לימא [ואע"ג דלית להו דחווה קאמר "לימא" וכה"ג איכא בפ' כל שעה [פסחים כא.]. תוס'], [לימא מתני' דלא בר' יהודה, ומסקי הכי דאתייה בר' יהודה. ר'] הגי' תנאי כי הגי' תנאי,

דתניא מעשה ברבי חנינא [כשהיה ילד] שהזירו אביו בנזיר והביאו לפני רבן גמליאל [פ' ר"ת "באותו יום" הביאו לפני רבן גמליאל למד כדאית ליה ולמר כדאית ליה, וקאמר ת"ק לידע אם הביא שתי שערות אם לא הביא, והיה יתר מבן י"ג שנה ויום אחד. תוס'], והיה רבן גמליאל בודקו לידע אם הביא שתי שערות אם לא הביא, רבי יוסי אומר לידע אם הגיע לעונת נדרים אם לאו [ובתוספתא גרסין ר' יוסי ב"ר יהודה לידע אם הגיע לעונת נדרים שהיה יתר מו"ב שנה ויום אחד דנדריו נבדקין. תוס'],

אמר לו רבי אל תצטער לבדוקני [אל תמרח לבדוקני שהריני מיר ממה נפשך. תוס'], אם קמן אני אהיה בשביל אבא, אם גדול אני אהיה בשביל עצמי,

עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו [ראה באר משה שמביא שני פשטים מה חורפיה של ר' חנינא, # ואולי נשקו שראה בו שנתן לבו שלא יטריחו הדינים בשבילו, וקבל על עצמו הנזירות רק להקל על הדינים], אמר מובטח אני בזה שמורה הלכה בישראל, אמרו לא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל,

[תוס': והשתא ס"ד דה"ק אם קמן אני לגבי קבלת נדרים דהיינו לפני הגעתי לעונת נדרים, ואם גדול אני לענין קבלת נדרים דהיינו כשהגיע לעונת נדרים, ולכך קמייתי הש"ס בשלמא לר' יוסי ב"ר יהודה דאמר [פ' שלא רק שתי שערות אלא] דאף מי שהגיע לעונת נדרים לא מצי אביו מדיר ליה, היינו דקאמר אם קמן כו' ואם גדול אני אהא בשביל עצמי, דמשמע שאין אביו יכול להזירו. תוס'],

[וכן הוא המסקנא שהמחלוקת בין הת"ק שסובר שבא לבדוקו אם הביא שתי שערות, ור' יוסי בר' יהודה שאמר לבדוקו אם הגיע לעונת נדרים, הוא אותה המחלוקת דפליגי בה רבי ור' יוסי שהת"ק סבר כרבי שהאב מדיר את בנו עד שיביא שתי שערות, ור' יוסי סבר כר' יוסי בר' יהודה שמדיר את בנו עד שיגיע לעונת נדרים,

אבל באמת יש חילוק בין שני מחלוקות אלו, שהמחלוקת של רבי ור' יוסי הוא

אבני חן על מסכת נזיר

לא צריכא דלית ליה אלא בת מהו דתימא יורשין גמירין לה
שמגלחין על מירות האב ולא שגא בן לא שגא בת במקום שאין בן,

דף ל' ע"ב

קא משמע לן הלכה [למשה מסיני] בן ולא בת,

איבעיא להו פליגי רבנן עליה דר' יוסי או לא פליגי, ואם
תימצי לומר פליגי ארישא הוא דפליגי רבנן דאמרי שאף מגלח על מירות
אביו, ולא שני להו לרבנן בין רישא לסיפא, שצולן האיש מגלח על מירות אביו,

או אסיפא דלרבנן סבירא להו איפכא דלמא מאי דשמיע להו מר' יוסי דאמר
ברישא דאין זה מגלח על מירות אביו סבירא להו לרבנן הוי מגלח ומאי דקא"ר יוסי
בסיפא דהוי מגלח סבירא להו לרבנן דאינו מגלח?

ת"ש כיצד אמרו האיש מגלח על מירות אביו, מי שהיה
אביו נזיר והפריש אביו מעות לנזירותו ומת, ואמר הריני
נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא, זהו שמגלח על מעות
אביו, אבל מי שהיה הוא ואביו נזירים והפריש אביו מעות
לנזירותו ומת, הרי אלו יפלו לנדרבה דברי ר' יוסי,

ר' אליעזר ור' מאיר ורבי יהודה אמרו זה הוא שמגלח על
מעות אביו כלומר מדקאמרי רבי אליעזר ורבי יהודה צהאין ברייתא זהו
שמגלח, אלמא דארישא ואסיפא פליגי, והכי משמע, זהו שאמרו (ע"מ) שמגלח על
מירות אביו, אבל מי שהיה נזיר צחי האב שכבר נתחייב בקרבן אחד בפני עצמו, אין
מגלח על מירות אביו, ושמע מינה דארישא וסיפא פליגי, ש"מ,

בעי רבה יש לו שני בנים נזירים מהו, הילכתא גמירין לה כל
דקדים מירומיה (גלח גלח) [מגלח] על מירות אביו, או דילמא
ירושא גמירין לה גמירי לה וכל מאן דהוי צר ירושה גמירי לה דזכי צרו
ופלגא הוי וחולקין אותו בשוה זה יצא חציו וזה חציו ומימיו מצמיהן כדי
להשלים קרבנותיהן עם מעות אביהן,

בעי רבא בכור ופשוט מאי היו לו בנים נזירין בכור ופשוט לגלח על
מירות אביו היכי שקלי ציה, הילכתא גמירין לה שמגלחין על מירות אביהן
ולא מחמת ירושה והילכך לא בעי גלוחי לפום מאי דשקיל אלא
בפלגא, או דילמא ירושה היא שמגלחין במירות אביהן וכי היכי
דשקיל האי בכור פי שנים בכל הנכסים הכי צהאי נמי מגלח פי שנים,

ואם תימצי לומר ירושה היא ולפום דשקיל מגלח ובחולין
הוא דאית ליה לנכור פי שנים אבל בהקדש לאחר שנקרב הקרבן
ומצקין לאוכלו לא שקיל פי שנים, אלא חולקין ציניהם בשוה,

או דילמא כיון דקני ליה לגלוח כי היכי דקני ליה פי שנים לגלח צהן
לא שנא הכי נמי לענין חלוקה לאחר שהקריבו קרבנותיהן אע"ג דמוקדשין הן
שקיל צהו פי שנים,

אלא אם אינו נתפס בשביל אביו וכיון דעדיין לא הביא צ' שערות חל עליה מירות
דאצוה ולא חייל עליה מירות דידיה כלל,
[לישנא אחרת] לאחר שגא לצ"ד קאים במירות דאצוה דהא יש לאציו רשות
בו וכיון דמצי אציו להדירו לא קביל עליה מירות דיליה,

ואי אייתי במצעי מאי [ד]לא ידעינן אי צההיא שעתא דהדירו אציו אייתי צ'
שערות אי לא מי ניחא והא כיון דאמר אהא בשביל אבא אהא בשביל עצמי אם אינו
נתפס בשביל אציו ואפשר דקאים בשמים עשרה והגיע לעונת נדרים ועדיין לא הביא
צ' שערות וחל עליו מירות שלו ומירות של אציו כיצד אהא פוטרנו במירות אחת והא
מיחייב למיקם במירות על שלו ועל של אציו,

[לישנא אחרת] [ל]אחר שהדירו אציו קודם שגא לצ"ד, ולא ידעינן אי הני
צ' שערות הוו ציה כשהדירו אציו אי לא הוו ציה עד השתא, (הא השתא) על
[כחון] ימנה צ' מירות מספיקא, דדילמא לא הוו ציה שתי שערות מעיקרא עד
השתא, ונמלא נדור בשביל אציו, וכשצא לפני צ"ד ואמר אהא בשביל עצמי (ו)יהא
נזיר נמי בשביל עצמו, דהא הביא צ' שערות במילעי,

[מפי המורה ומנאחי:] ואי מייתי במילעי מאי, דודאי השתא אייתי צ' שערות
ונמלא נדור אציו נדר [הוא] וכשצא לצ"ד ואמר נמי אהא בשביל עצמי הוי נזיר
נדר דידיה וימנה צ' מירות,

הניחא לר' יוסי בר' יהודה דאמר דאין האב מדירו אלא עד שיגיע
לעונת נדרים ניחא דלא חייל עליה אלא מירות אחת, אלא לרבי דאמר
עד שיביא שתי שערות, מאי איכא למימר כיון דאמר אהא בשביל
אבא אהא בשביל עצמי ושיניהם יכולין להזיר, אמאי לא מיחייב בשתי מירות?

[ובמתרין] אמרי לרבי ליכא לית ליה תקנתא עד דיתבי דעציד דיליה
ויתבי דאבוהי:

מהני: האיש מגלח על מירות אביו [ר' יוחנן אמר הלכה היא
בגמיר] ואין האשה מגלחת על מירות אביה, כיצד מי שהיה
אביו נזיר והפריש מעות סתומים על נזירותו ומת ואמר
הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא,

אמר ר' יוסי הרי אלו יפלו לנדרבה, אין זה מגלח על מירות
אביו,

איזהו שמגלח על מירות אביו, מי שהיה הוא ואביו נזירים
והפריש אביו מעות סתומים לנזירותו ומת זה הוא שמגלח
על מירות אביו:

גמ': מ"ט אין האשה מגלחת על מירות אביה? אמר ר' יוחנן הלכה
היא בנזיר שהבן מגלח ואין לו ללמוד הימנו אלא מה שמסורת הוא בידיו בן
ולא בת,

[ומקשה] פשיטא מאי למימרא דבן יורש את אביו, בת לא שהבן
מגלח ולא הבת דאין לבת במקום הבן כלום והלכה למה לי?

אבני חן על מסכת נזיר

[גליין] לישנא אחרינא, יאז לכן בש"א אומי שחור שיאז מחלה אחר הלכן הרשון הוה הקדש, וכן דינר וכן חבית של יין,

(2) דינר זהב שיעלה בידי ראשון הרי הוה הקדש, ועלה של כסף, בית שמאי אומרים הקדש, ובית הלל אומרים אינו הקדש,

(3) חבית של יין שתעלה בידי ראשונה הרי היא הקדש, ועלתה של שמן, בש"א הקדש ובה"א אינו הקדש:

נב': בית שמאי אומרים הקדש כו': מאי טעמייהו דבית שמאי? דילפינן תחלת הקדש מסוף הקדש, מה תמורה אפי' בטעות אף הקדש אפי' בטעות,

לישנא אחרינא למאי דפרישית במתני' דבש"א דלכן הוה הקדש ילפינן ליה מחלת הקדש [כד מחית] איניש מידי בקדושה, מסוף הקדש דהיינו תמורה שהיא בזה מכה הקדש אחר,

מה תמורה אפי' בטעות כדאמרין במסכת תמורה בפרק יש בקרבנות (ד' יז) והיה הוה ותמורתו יהיה קודש "יהיה" לרבות שוגג כמוד, שאם סבור לומר זו תמורת עולה ואמר זו תמורת שלמים או תמורת שלמים ואמר זו תמורת עולה הרי זו תמורה, אף הקדש אפי' בטעות שאם סבור להקדיש שחור והקדיש לכן או לכן והקדיש אדום הרי לכן ואדום מוקדשים,

וב"ה אומרים הני מילי תמורה משום דאחיה מכה הקדש, אבל אחותי מידי בהקדש דמעיקרא הוה חולין בטעות לא מחתינן ליה בהקדש,

ולב"ש אחיה הוה שור שור לכן שיאז עכשיו הקדש, [מדאמר] שור שחור שיאז ראשון ליהוי [ליה הוה שור שחור] הקדש לכשיאז ראשון לשאר שורים שחורים שיאז אחריו מן הרפת, מידי דהוה אתמורה, [ד]אילו לגבי תמורה [אילו] אמר הרי זה חתם זה תמורה לחי היום מי הוה תמורה מההיא שעתא דקאי בה, אלא לא הוה תמורה עד דמטי פלגא [דיומא] דאמר [במו שאמר], הכא נמי לא איגליא מילתא עד דנפיק שחור מקמי הנך שחורים דקיימי ברפת, ולא ליהוי קדוש לכן כלל,

ובה"א הני מילי תמורה אבל אחותי הקדש בטעות לא מחתינן, ולב"ש מה אילו אמר ה"ו תחת זה לחצי היום מי הוה תמורה מההיא שעתא אלא עד דמטי חצי היום הוה דהוה תמורה ה"נ לכו מוגליא מילתא דיעא שחור מחלה להוי קדוש ולא השתא כי נפק לכן ברישא, דהא לא איגליא מילתא (כ)דקאמר [ומ"ט ד"ש]?

אמר רב פפא לכך נאמר ראשון לכשיצא ראשון דהכי קאמר שחור ראשון שיאז יהא הקדש דמשמע דאית ליה שורים שחורין הרבה ועלייהו סמכא דעמיה דהכי אמר שור שחור לכשיאז ראשון משאר שורים שחורין יהא הקדש וכשיאז שחור אחר הלכן הרי יאז ראשון לשאר שורים שחורין ואיגליא מילתא דעליה קאמר ולא אלכן,

[לישנא אחרינא] דכל מאן דיעא ראשון בין שחור בין לכן ליהוי קדוש,

והא שור שחור קאמר דמשמע דשחור שיאז מחילה קודם ללכן דמי לא

אביו נזיר עולם והוה נזיר סתם, אביו נזיר סתם והוה נזיר עולם מאי, כי גמירין הילכתא בסתם נזירות היכא דמרויחו קיימי בסתם נזירות, אבל היכא דמד מנהון נזיר עולם לא, או דילמא לא שניא,

ואם תימצי לומר הכא אידי ואידי נזירות טהרה כיון דנזירות דאבא ונזירות דברא נזירות דטהרה הוה מגלח הבן על נזירות האב,

בעי רב אשי אביו נזיר טמא והוה נזיר טהור מהו להוסיף על מעות נפודין שהפריש אביו להציא בהן קרבנות, וכן אם אביו נזיר טהור והוה נזיר טמא מאי מהו להציא נפודים באותן מעות שהפריש אביו לנזירות טהרות? תיקו:

פרק רביעי מי שאמר [ב]

מתני': בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש,

דף ל"א ע"א יום א' דפסח תשס"ח

וב"ה אומרים אין הקדש,

(1) כיצד אמר "שור שחור" שיצא מביתי ראשון בשמירת הרי הוה הקדש יהא הקדש ויצא לכן, בית שמאי אומרים הקדש [פ'] אף אם יצא לכן ראשון הוה קדוש. ר,

הרי זה הקדש [א] [פ'] הלבן שיצא ראשון הוה קדוש, וזה לפי הל"א בריב"ן, אבל לפי "גליין לישנא אחרינא" בריב"ן השחור שיצא ראשון הוה קדוש,

וכן כשיעלה דינר של כסף, או חבית של שמן, כולן הקדש הואיל ויאז בראשונה, ואף על גב שלא נתקיימו דבריו, שהוה סבור שיאז שחור [ראשון], ויעלה דינר של זהב, וחבית של יין תחילה,

ובית הלל אומרים אינו הקדש הואיל ולא נתקיימו דבריו אין הקדשו קדוש,

אבני חן על מסכת נזיר

ג	אמר ר"פ לכן נאמר ראשון	ראשון לשוורים השחורים	בין שחור בין לבן
ד	והא שור שחור קאמר	שהשור השחור יצא ראשון	שהשחור הראשון יהיה קדוש
ה	לא צריכא	דאית ליה תרי ותלת	דלית ליה אלא חד
ו	משום דאמעייה לדיבורא קמא	שאמר שור	שאמר שחור

וסברי ב"ש הקדש בטעות לא הוי הקדש דמדקא מוקמת לה בכגון דאית ליה כוונה אלמא דאית ליה לז"ש דהקדש טעות לא הוי הקדש **והתנן** והא מנן דהאי פירקא לקמן **מי שנדר בנזיר ונשאל לחכמים לפי שגדר והתירו והמירו לו והיתה לו אם היתה לו בהמה מופרשת תצא ותרעה בעדר** עס שאר בהמות חולין לפי שאין צה קדושה כלל,

אמרו ב"ה לז"ש עכשיו מורסת להורות כדכרינו דהקדש טעות אינו הקדש כגון זו שצטעה שהפרישה היה סבור שהוא נזיר וטעה ואם אומרים שאינו הקדש ותלא ומרעה בעדר ומדקאמרי להו ז"ה הכי ש"מ דשמייע להו מינייהו דז"ש דאינהו אמרי דהקדש טעות הוי הקדש **אי אתם מודים שהקדש בטעות הוא ותצא ותרעה בעדר, מכלל דסברי ב"ש הקדש בטעות הוי הקדש,**

[לא לעולם ז"ש סברי דהקדש טעות אינו הקדש והכא ז"ה הוא דטעו] **אלא ב"ה הוא דקא טעו** דאינהו סברי טעמייהו **דב"ש** דאמרי גבי שור שחור דהוי הקדש משום דהקדש בטעות הוי הקדש, ואמרי להון **ב"ש** לאו משום הקדש בטעות הוא לאו להכי אמרי דהוי הקדש דלדין ס"ל דהקדש בטעות לא הוי הקדש **אלא** הכא כוונה משום דאמעייה לדיבוריה קמא כדלעיל,

וסברי ב"ש הקדש בטעות לא הוי הקדש, תא שמע היו מהלכין בדרך

דף ל"א ע"ב

ואחד בא כנגדן ופתח אחד מהללו השנים ואמר הריני נזיר שזה פלוני כלומר הריני נזיר אם זה פלוני דודאי אינו איש פלוני ואחד אומר הריני נזיר אם אין זה פלוני וזא (אומר) אחד ואמר הריני נזיר אם אחד מכס נזיר וזא הרביעי ואמר הריני נזיר אם אין אחד מכס נזיר דודאי יש בכס אחד שהוא נזיר וזא חמישי לאותן שנים הראשונים ואמר הריני נזיר אם שנים נזירים דודאי אינם נזירים וזא ששי ואמר לכולן הריני נזיר אם כולכם נזירים ואמר **אחד הריני נזיר שזה פלוני ואחד אמר הריני נזיר שאין זה פלוני** הריני נזיר שאחד מכס נזיר שאין אחד מכס נזיר ששנים נזירים שכולכם נזירים **בש"א כולם נזירים** הואיל ואין לך אחד מהן שלא אמר הריני נזיר ואע"פ שכולן טועין שהיו סבורין שאינו כמו שהן אומרים וקאמרי ז"ש דכולן נזירין,

עסקינן דלית ליה אלא חד שחור ומש"ה קאמר דאם יצא תמלה יהא הקדש אבל אם הקדימו לזן לא יהא שחור הקדש [ד] **מי לא עסקינן דלית ליה אלא הא?**

לא צריכא דאית ליה תרין תלתא שחורין ואיזה שיצא תמלה יהא הקדש ומש"ה לא חשיב כלום יציאתו של לזן,

לישנא אחרינא דאית זיה תרין או תלת לא צריכא דלית ליה אלא הא והא שור שחור קאמר ומדקאמר שור שחור ש"מ דלא ניחא ליה לקדושי אלא שחור והאי דקאמר ראשון משום דהווי ליה תרי תלתא שחורין וקאמר דהוא שחור דנפק קמא מצינייהו ליהוי קדוש ולא אחר.

[לישנא אחרינא] לא צריכא דלית ליה שחור אלא חד- והלכך האי דאמר ראשון משום דניחא ליה דכל מאן דנפיק צרישא או שחור או לזן להוי קדוש, וז"ה סברי א"כ דניחא ליה דקדיש נמי לזן לימא שיצא צראשון אלא מדאמר ראשון ש"מ דאי נפיק [שחור] ראשון ניחא ליה לקדושי אבל בלזן לא ניחא ליה והוה ליה טעות הקדש וכל טעות בהקדש אינו הקדש.

ובה"א א"כ שיצא בראשון מובעי ליה כדקאמרת דלא חשיב אלא איזה מן השחורים שיצא תמלה לימני שור שחור שיצא צראשון תמלה לשחורין אלא כיון דתני שיצא ראשון משמע דבעי דליפוק שחור ראשון לכולהו ואפי' צריש לזן וכיון דנפיק לזן תמלה לא כלום הוי,

א"ל רבא מברניש לרב אשי האי הקדש בטעות הוא [בתמיה], **הקדש בכוונה הוא?**

[ומתרינן] **[הכי נמי]** [א"ל אין ודאי הקדש ככוונה הוא] דודאי להקדינן ש שחור איכיון **[אלא]** [אלא להכי] קרי ליה הקדש טעות **משום דאמעייה לדיבוריה קמא** דהכי הוה ליה למימר שחור שיצא מציני ראשון דהוה משמע שיצא תמלה לשאר שחורים, אבל כיון דאמר שור שחור משמע דלא סמכא דעתיה אשחור דלזן נמי בכלל שור הוא, להכי קרי ליה הקדש טעות "שהטעה דיבורו" שאמר שור,

[לישנא אחרינא] דכיון דאמרת דלכך אמר ראשון דדעתיה להקדיש כל מי שיצא ראשון תמלה צין לזן צין שחור הוה הקדש ככוונה ואמאי קרי ליה הקדש בטעות?

[לישנא אחרינא] הכי נמי דהקדש ככוונה הוא- אלא להכי קרי ליה הקדש טעות משום דאמר שחור דינא צרישא דאמעייה להוה דיבורא קמא דמיחזי כמאן דלא ניחא ליה לקדושי אלא שחור,

		לשון א' [גליון]	לישנא אחרינא
א	ב"ש אומרים הקדש	השחור	הלבן
ב	ה"נ לבי מוגליא	שיצא תחלה	השחור שיצא תחלה

אבני חן על מסכת נזיר

אמר לך רב חסדא כי אמרי חזירא מעלי טפי בתורא דקרמנא
של חרישה חזירא מעלי טפי, אבל לבישרא אוכמא עדיף טפי מחזירא, ומשום הכי
אמרי ב"ש גבי הקדש דלגן הוי הקדש דגריע טפי,

ואמר רב חסדא אוכמא למושכיה מעלי טפי לחרישה סומקא
לבישריה מעלי חזירא מעלי לדיא לרדיא,

והאמר רב חסדא אוכמא בחזירא לקיא דמשמע בין למשכא בין
לרדיא הוי אוכמא גרוע?

כי אמרי רב חסדא דאוכמא לקיא לרדיא אבל למשכיה הוי עדיף בתורא
דקרמנא:

מתני': מי שנדר בנזיר וזכר שטעה בזמירותו, והתחיל להתחרט צו והלך
ועבר על זמירותו, ושתה יין וגטמא למתים, ואח"כ הלך ונשאל לחכם ונשאל
לחכמים להחזיר זמירותו ואסרו שהכירו שנדר גמור הוא מונה זמירותו משעה
שנדר כלומר אותן [ימים] שזלזל בזמירותו עולה למניין שלשים עם אותן שנשחטו
לו משאסרו ואין צריך למנות חסור במנין הימים שזלזל בזמירותו אלא עולין לו
להשלמת הזמירות,

מי שנדר ושתה עזמו בכל דקדוקי זמירות ואח"כ נשאל לחכם והתירו [נשאל
לחכמים והתירו לו] מפני שטעה בזמירות, אם היתה לו בהמה מופרשת
תצא ותרעה בעדר,

אמרו להם צית שמאי אי אתם מודים במי שטעה וקרא למשיעי עשירי כו' אמרו
להם צית הלל לא השבט קידשו-

אמרו ב"ה לב"ש אי אתם מודים בזה שהוא הקדש טעות
שתצא ותרעה בעדר,

אמר להן ב"ש אי אתם מודים במי שטעה וקרא לתשיעי
עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שהוא מקודש,

אמרו להם ב"ה לא השבט קידשו כלומר לא לכך מקודש תשיעי @
ואחד עשר שיהא מתקדש בשבט שעבר עליהן בטעות וקורא לו עשירי ומדע שאינו
מתקדש בשביל השבט, ומה אילו טעה והניח את השבט על שמיני
ועל שנים עשר וסקרו בסיקרא שמא עשה כלום מי יס בהקדשו כלום,
אלא מה טעם מקודשין תשיעי ואחד עשר, שאותו כתוב שקידש העשירי
הוא קידש התשיעי ואחד עשר, אבל לא שמיני ושנים עשר,

דהכי אמרינן צפ' בתרא דמס' בכורות (דף ס) ת"ר מנין שאם קרא לתשיעי עשירי
ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי ששלשתן מקודשים ת"ל וכל מעשר בקר ואנן וגו'
העשירי יהיה קודש עשירי לרבות את כולן יכול שאני מרבה אף ח' ושנים עשר
אמרת מה עשרה בסמוך לו אף כל בסמוך לו יאלו ח' וי"ב,

דף ל"ב ע"א

יום ב' דפסח תשס"ח

והא הכא הקדש בטעות הוא וקתני כולם נזירים מהכא איכא
למשמע מינה דצית שמאי קברי דהקדש בטעות הוי הקדש אבל מההיא דשור שחור
ליכא למשמע מינה דההיא מיירי בהקדש בכוונה וכדפרישית?

אמרי סברי ב"ש הקדש בטעות הוי הקדש הכא לא,

אבוי אמר ומאי דקשיא לך לב"ש מה אילו אמר הרי זה תמורה זה לחזי היום
מי הוי תמורה כו' הכא נמי לבי מיגלי מילתא בפלגא דיומא דנפיק שחור ליהוי
איהו קדוש ולא לכן לא תקשה לך ולא מידי ד לא קס"ד דקאים בצפרא
וכדמפרש לה רב פפא לעיל,

אלא הכא במאי עסקינן דקאים בטיהרא בזהריס ואמר שור שחור
שינא מביתו ראשון היום ליהוי קדוש, ואמר שור שחור שינא מביתו
ראשון ליהוי הקדש, ואמרו ליה לבן נפק ההוא דנפק לכן הוה ולא
שחור, ואמר להון אי הוה ידענא דלבן נפק לא אמרי שחור
אלא לכן והוי טועה בהקדש ומשום הכי הוי הקדשו הקדש והוי לכן הקדש וצ"ה
סברי אינו הקדש דטעות אינו הקדש ואם נפש אדם לומר לוקמא אצ"י כגון דקאים
בצפרא ואמר שור שחור שינא ראשון יהא הקדש וינא לכן וכמנחת' ואחרמי דלכן
נפק ואמר להו אי הוה ידענא דלכן עמיד למיפק לא אמרי שחור אלא לכן הא לא
קשיא דעל העמיד לצא אין אדם נותן דעתו להקדישו,

ומי מצית אמרת דקאים בטיהרא עסיק, והקתני דינר של
זהב שיעלה? תני שעלה ואח"כ מוכר לדבר שהיה של כסף או חצית של
שמן,

חבית של יין שתעלה? תני שעלתה,

אמר רב חסדא אוכמא בחזירא לקיא שור שחור בין הלגנים כחוש
הוא דשור לכן עדיף טפי חזירא באוכמא לקיא כלומר ואע"ג דשור לכן
מעלי אפילו הכי כי איכא כחמים חזירין במשכא דחזירא אוכמא לקותא היא,

תנן שחור שינא מביתו ראשון הקדש ה"ג כי מקדיש בעין רעה
מקדיש וקאמרי ב"ש דלכן הוי הקדש ש"מ דלכן הוה גרוע טפי ואם איתא לרב
חסדא דלכן עדיף טפי אמאי הוי הקדש והא מאן דמקדיש בעין רעה מקדיש ושור
שחור הוא שהקדיש ולא לכן אלא ש"מ דליתא לדבר חסדא קס"ד כי במקדיש
בעין רעה מקדיש ואמרי ב"ש הוי הקדש,

ואלא מאי קאמרת לרב חסדא דמקדיש בעין יפה מקדיש ומשום הכי קאמרי
צית שמאי דלכן עדיף טפי הוי הקדש בעין יפה מקדיש דינר של זהב
שיעלה בידי ראשון ועלה כסף בש"א הקדש ואלא מאי
בעין רעה מקדיש חבית של יין שתעלה בידי ראשון ועלה
של שמן בש"א הקדש והא שמן עדיף מיין אי משום הא לא
קשיא בגלילא שנו דחמרא עדיף ממשחא,

רישא קשיא לרב חסדא?

אבני חן על מסכת נזיר

ואת אחד עשר:

תמורה אבל היכא דמיתעקר עיקר הקדש איתעקר נמי תמורה:

[שנינו במשנתנו] אמר מר מתני' היא [ולא שייך בה לשון "אמר מר"] אבל לשון ירושלמי כך הוא [ומסכת נזיר הוא קצת בלשון ירושלמי] אי אתם מודים שאילו קרא לתשיעי עשירי כו': איתמר מעשר, רב נחמן אמר טעותו ולא כוונתו כשטעה וקרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי הוא הקדש אבל אם נטחין לכך לא הוא הקדש (אבל מעשר דכחושנא חליא מילתא בין בטעות בין בכוונה הוא קדוש), רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי טעותו וכ"ש כוונתו,

אמר ליה רבא לרב נחמן לדידך דאמרת טעותו ולא כוונתו דקאמרי בית שמאי לבית הלל אי אתם מודים שאילו קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי ששלשתן מקודשין ואישתיקו בית הלל דלא מהדרי להו מגופיה דמילתא דלימרו להו מה למעשר לכך הקדשו בטעות דהוי הקדש לימרו להון מה למעשר שכן אינו קדוש בכוונה שש נטחין על שלשתן להחליף ולקרותן כן אינו הקדש חאמר בהקדש שיהא טעות הקדש שכן עיקר מעשה שלו אינו אלא בכוונה הואיל וכל מעשה שלו אינו אלא בכוונה לכך אין טעותו הקדש אלא מדלא קמהדרי להו הכי ש"מ דאית להו לז"ה דטעותו וכ"ש כוונתו וקשיא לרב נחמן,

אמר רב שימי בר אשי לעולם טעותו ולא כוונתו והאי דלא אמרו להון הכי דא"כ יפה כח לז"ש דקאמרי להו מה מעשר שאינו קדוש בכוונה קדוש בטעות הקדש כו' לא כ"ש היינו טעמא דלא אמרי להון דק"ו הוא מה מעשר שאינו קדוש בכוונה קדוש בטעות הקדש שקדוש בכוונה לא כל שכן,

ולא היא דהאי ק"ו לא מצי למיהדר להו ב"ש דהקדש ברעתא דמריה תלי' שאינו קדוש אלא בכוונה לדעת בעלים ולא בטעות בעלים אבל מעשר בחושנא חליא תלי קדוש אפי' בטעות, ולעולם אימא לך מדלא מהדרי להו ב"ה לז"ש מה למעשר שכן אינו בכוונה דאית להו לז"ה דטעותו וכ"ש כוונתו וקשיא לרב נחמן:

מתני': מי שנדר בנוזר והלך להביא את בהמתו שהפריש לזירותו ומצאה שנגנבה, אם עד שלא נגנבה בהמתו נזר אע"פ שעכשיו נגנבה וזא לפני חכם לפסוח לו ולומר אילו היית יודע שתגנב בהמתך מי היית נזר, ואמר לאו, ה"ו נזר שאין פוסחין לאדם בנזל הרי זה נזיר

דף ל"ב ע"ב

ואם משנגנבה בהמתו נזר שצדעתו היה לקבל מזירותו על אותה בהמה ובשעה שזר לא היתה ברשותו הרי זה אינו נזיר דמזירותו הואי אינו נזיר,

וזו טעות של נזל טעה נחום המדרי שהוא סבור שפוסחין בנזל כשעלו נזירים מן הגולה, ומצאו בהמ"ק חרב לאחר צית שני, אמר להם נחום המדרי אילו הייתם יודעין שבהמ"ק חרב הייתם נזירים

נב': מני מתני' לא ר' יוסי ולא רבנן דתניא מי שנדר ועבר על נזירותו אין נזקקין לו אלא א"כ מונה בהן איסור כימים שנחג בהם היתר ששם קיבל מזירותו סתם ועשה מהן בטהרה עשרה ימים ונטמא למתים ושטה יין עשרה ימים אחרים ואח"כ נשאל לחכם אין אומרים שאותן ימי איסור עולין לו מן המניין אלא עושה עוד כ' ימים בטהרה וכן נמי בנזירות מרובה,

ר' יוסי אומר דיו שלשים יום אי רבנן קשיא נזירות מועטת דאילו במתני' תנן שימי איסור עולין לו מן המניין והכא תנינא דלא והאי דקאמר נזירות מועטת לאו דוקא דה"ה נמי לנזירות מרובה אלא אידי דלא מצי למיפדך מדריב יוסי אלא מנזירות מרובה נקיט נמי לגבי רבנן נזירות מועטת אי ר' יוסי קשיא נזירות מרובה דאילו במתני' תנן דאפי' קיבל עליו נזירות מרובה של מאה יום ועשה מהן (עשרה) (תשעים) בטהרה (ועשרה) (וחמשים) באיסור ואח"כ נשאל כריך להשלים לה עד מאה ואילו ר' יוסי אומר הכא דדיו ל' יום,

איבעית תימא ר' יוסי, ואיבעית תימא רבנן, איבעית תימא ר' יוסי כאן ממתינין בנזירות מרובה, כאן וברייתא בנזירות מועטת והכי קא"ל ר' יוסי לת"ק את אמרת דמונה בהן איסור כימים שנהג בהן היתר וימי איסור אין עולין לו מן המניין אומר אני דיו שלשים יום דימי איסור עולין לו מן המניין ואינו כריך למנות אלא מעשה שזר דאית ליה כתנא דמתני',

ואיבעית תימא רבנן ותמרגס ממתינין בעין ברייתא, ואימא הכי מאי משעה שזר דקמי לא תימא משעה שזר, אלא אימא כמשעה שזר יעשה בטהרה, דימי איסור אין עולין לו מן המניין,

[לשנא אחרינא] והכי תניא בתוספתא ר' יוסי אומר בד"א דינהוג איסור כימים שנהג בהן היתר בנזירות מועטת מיירי אבל בנזירות מרובה אם זר מאה יום חולל נ' יום דיו שנהוג איסור שלשים וקיי"ל דכל בד"א אינו אלא לפרש כלומר דת"ק נמי דהיינו רבנן בנזירות מועטת קמייירי דינהוג איסור ומשום הכי קשיא להו נזירות מועטת דמתני' מיירי בין בנזירות מרובה בין בנזירות מועטת וקשיא משעה שזר ואי רבי יוסי כו' כדמפרש:

[שנינו במשנתנו] נשאל לחכמים והתירוהו וכו': א"ר ירמיה מדב"ש נשמע לדבית הלל דכי היכי דאמרי צית שמאי דהקדש בטעות הוא הקדש ה"ג אמרי צית הלל דתמורה בטעות דהויא תמורה דאף על גב דאמרי צית שמאי דהקדש בטעות הוא הקדש קאמרי נמי דהיכא דאוגלאי מילתא דלאו שפיר נדר ומשאל על מזירותו והותר הוהא דהמה שהפריש על אותו נזירות תלא ותרהע בעדר הואיל דמיתעקר עיקר נזירות לאו אמרי ב"ש הקדש בטעות הואי הקדש כיון דאוגלאי מילתא דלאו שפיר נזר תצא ותרהע בעדר לב"ה נמי אע"ג דאמרי תמורה בטעות הואי תמורה ה"מ היכא דאיתיה לעיקר הקדש דסבר לומר תמורת עולה ואמר תמורת שלמים אבל אם הפריש בהמה לנזר תמורת עולה וחזר ואמר הרי זו תמורת שלמים כיון דהפרישה ושוב טעה אגלאי מילתא דלאו שפיר המיר ולא הוה

אבני חן על מסכת נזיר

אמרו לו לא והתירין נחום המדי, וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו כל שנזיר עד שלא חרב בהמ"ק נזיר ואע"פ שלאחר כך חרב הרי נזיר דאין פותחין לו ללמד בנולד ומושחרב בהמ"ק אינו נזיר שיכול לומר לו אילו הייתי יודע שכבר חרב לא הייתי נזיר וכה"ג לא היו נולד שהרי כבר חרב:

גמ': אמר רבה שטפוהו רבנן לר' אליעזר והעמידוהו במדעתו כמו שטף מים (ב"מ ק) והעמידוהו בשיטה שלהן דאין פותחין בנולד דאילו במסכת נדרים מנן צ"כ רבי אליעזר פותחין בנולד דברי ר"א וחכמים אסרין ואילו כי הדר אחי להכא במסכת מיר ארודיי אודי לכו מדקא חזינא דלא פליג עלייהו במתני' כבמס' נדרים נדרים מקמי נזיר נשית ונדמפרש ברישא דמסכתא דאיידי דמי כמבוצה דאית צה המדיר מנא נדרים ואיידי דמנא נדרים מנא נזיר ואוקמייהו בשיטתייהו,

דתנן פותחין בנולד דברי ר"א, וחכמים אסרין,

ואמר רבא אע"ג דאמור רבנן אין פותחין בנולד אבל פותחין בתנאי נולד ואפילו להנזיר דנדרו עד שלא חרב בהמ"ק. והיכי דמי כגון דאמרי להו אילו דאמא איניש - צהיא שעתא דנדריתון ואמור לכו דחרב כו', ה"ד אמרי להון אילו אתא איניש ואמר לכו דחרב בהמ"ק מי הוה נדריתון,

אמר רב יוסף אי הווי התם להנזיר דאמרי דמי שגור לאחר חורבן בהמ"ק אינו נזיר משום דאיתיה ספורין דאמרי הוה קאי הוה אמנא להון ואמאי לא ידעין דליחצב הוה אמינא להון הכתיב ירימיה ז' ד אל-הקבצחו לכם אל-דברי השקר לאמר היכל ה' היכל ה' היכל ה' הקפה דקאמר להו נביא לישראל אל תצטו אל דברי הנביאים היכל ה' כי מתנבאים לא תנא עליכם רעה היכל ה' שצטועה עוד היום לצוא שיאמרו היכל ה' היכל ה' המה שנים הם זה מקדש ראשון וזה מקדש שני, זה מקדש ראשון ומקדש שני,

נהי ידיעין להון דחרוב מי יודעין לאימתי,

אמר אבבי ולא ידעין לאימתי, והכתיב צדיאל כשהגלן נצודלננר צמורבן בית ראשון דניאל ט כד שבעים שבעים נחתה על-עמקא וְעַל-עִיר קְדִישָׁה לְבָלָא הַפֶּשַׁע וְלָחֲתָם וְלָחֲתָם חָזוּ וְנָבִיא וְלִמְשַׁח קֹדֶשׁ קְדָשִׁים, [לכלות פושעים ולהסיר חטאים] שצועים שצעים שמיטין עמידין לצא מכאן ועד חורבן בית שני והם שצעים שנה שהיו צבול וארבע מאות ועשרים שהיו צבית שני הרי שצעים שמיטין אלמלא ידעי לאימתי חרב,

ואכתי מי ידעין בהי יומא [אמרי לך רבנן מיון דלא ידעי צה יומא] מסתמא אדעתא דנזירי נדרו:

מהני': [ששה שמעון, לוי, יהודה, יששכר, זבולון, דן] ש. תוס' [היו מוהלכין בדרך, ואחד פלוני, וספק להם אם הוא ראובן או לא] בא כנגדן [ואין יודעין מי הוא. ת.],

(1) אמר אחד מהן [אמר שמעון] [ואמר אחד מן הששה, הריני נזיר. ת.] הריני נזיר שזה פלוני [שזה הבא כנגדנו איש פלוני הוא, כלומר שאכירחו מרחוק שהוא ראובן, ונדר בנזיר אם כדבריו הוא. ת.],

(2) ואחד [לוי] אמר הריני נזיר שאין זה פלוני [ראובן.], [וחב' אומר הריני נזיר שאינו הוא, לפי שנראה לו שאינו ראובן, ונדר בנזיר אם כדבריו שאינו הוא כאשר נראה בעיניו. ת.],

(3) [ואמר יהודה] הריני נזיר שאחד מכם [שמעון או לוי] נזיר [והג' אומר לשנים הראשונים [לשמעון ולוי] הריני נזיר שא' מכם נזיר, שסבור אני שא' מכם נזיר ולא השני דהיינו אותו שימצא כדבריו. ת.],

(4) [ואמר יששכר הריני נזיר] שאין אחד מכם נזיר [והד' אומר הריני נזיר שאין א' מכם נזיר, פירוש שסבור אני שא' משניכם אינו נזיר דהיינו אותו שלא ימצא כדבריו, אלא האחד שימצא כדבריו הוא ראוי להיות נזיר והיינו כדברי שלישי, שסבר שאחד מהם נזיר ואחד מהם אינו נזיר, אלא שהפכו דבריהם. ת.],

(5) [ואמר זבולון הריני נזיר] ששניכם נזירים, [והחמישי אומר לשנים הראשונים הריני נזיר ששניכם נזירים, כלומר לפי שכל אחד קיבל עליו נזירות לפי מה שהוא דומה בעיניו [שכל] אחד סבור לומר אמת ולכך נחת לנזירות ועל כן אני סבור שעל שניכם חל נזירות. ת.]

(6) [ואמר דן הריני נזיר] שכולכם נזירים, [והששי אומר הריני נזיר שכולכם נזירים, כלומר שסבור אני שכולכם נזירים. ת.]

בית שמאי אומרים כולן נזירין [ואפילו אותם שלא נתקיימו דבריהם, דכי היכי דהקדש בטעות הוי הקדש, הכי נמי נזירות בטעות הויא נזירות. רע"ב], [בש"א כולן נזירים וסברי ב"ש דנזירות בטעות הוי נזיר משום דכולן לנזירות נתכוונו וגמרו בדעתן להיות בכל ענין, ומה שאמר שראה איש פלוני לפי שהוא סבור כדבריו, ומוקד משנה מוכחא בגמרא דהקדש בטעות הוי הקדש וכו' כדאמר בגמרא. תוס'],

וב"ה אומרים אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו וצגמא מפרש מאי קאמרי [פי' דלפי פשטות הדברים היה צ"ל אלא מי "שנתקיימו דבריו"].

ור"ט אומר אין אחד מהם נזיר שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה, שיהא מצד דצרי ואמר הריני נזיר, ולא יהא מולה נזירותו דצד אחר, [תוס': ורבי מרפון אומר אין אחד מהן נזיר. דלא ניתנה נזירות אלא להפלאה, דגבי נזיר כתיב איש כי יפליא שצריך להפליא, [ולכך] [ולחק. בר] קבלת נזירות אפי' לאחר מן השנים שנמצא כדבריו אין [ברור] לו בשעת נדרו שיהא [נזיר], עד שיבא אצלם ויכירוהו, [דכיון] שלא היה [ברור] להן באותה שעה לא גמרו להיות נזירין,

והשלישי שאומר אחד מכם נזיר הרי אין אחד מהם נזיר [פי' ולכן אינו נזיר], והרביעי נמי שאומר אין אחד מכם נזיר, משמע נמי שאין "אחד" מהם נזיר,

אבני חן על מסכת נזיר

ראובן [אהוי] נמי נזיר [ולכן הוא נזיר שהרי נזר בכל אופן, ודקשה לך הלשון, על זה ממשיך],

ומאי לא נתקיימו דבריו דקאמרי צ"ה, הכי קאמרי, לא מיציעא כי נתקיימו דבריו הראשונים [שהאיש היה דוד כמו שאמר] הוי נזיר, אלא מפילו לא נתקיימו דבריו הראשונים אלא דבריו אחרונים [שנמצא שהיה ראובן] הכי זה נזיר משום דבריו האחרונים:

[שנינו במשנתנו] הרתיע לאחוריו אינו נזיר כו': טעמא משום דהרתיע לאחוריו, הא אתי לקמן הוי נזיר, מני אי כב"ש אפי' בהרתיע לאחוריו הוי נזיר [פ' שהרי הם נזירים מכל מקום], וכב"ה נמי לא דלכ"ה כיון דאילו אתא לקמן הוי נזיר אותו שנתקיימו דבריו כי נמי הרתיע הוי ספק נזיר. תוס']

דף ל"ג ע"ב

[אין גמרא על דף זה]

דף ל"ד ע"א

אילימא ר' מרפון ור' יהודה דזר פלוגמיה דר"ש נקט לה אליבא דר' טרפון והאי דקאמרי ר' טרפון משום דסליק מיינה הא אתא לקמן הוי נזיר כו' הוי [ספק. תוס'] נזיר כיון דבשעתא דקא נזיר לא ידע אי פלוני הוא ואי לא, מי חלה עליה נזירות,

והתניא [ואי קשה לייתי ממתני' אין אחד מהן נזיר? וי"ל דשמו נחא ליה לאיתויי הבריייתא דמפרש טעמא דקרא. תוס'] ר' יהודה אומר משום ר' מרפון אין אחד מהן מכל אלו שצמחמנו [דמנן ?] היו (שנים) גששה. רבנן [מהלכס דזכך כו' אינו נזיר, לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה [ונשאר קשה כמאן אולא מתניתין?]

[ומתריץ] אלא [משנתנו] ר"י דכרי הוא דאמר ספק נזירות להקל, וכיון דהכל ספק אם איש פלוני הוא, דומיא דכרי דאינו יודע אם יש בו מאה כור אם לאו אינו נזיר,

דתניא הריני נזיר על מנת שיהא בכרי הזה מאה כור, והלך ומצאו שננגב או שאבד, ר"ש אוסר ור' יהודה מתיר,

[אלא ר"י דכרי הוא. דאמר דלא מחית איניש נפשיה לספקא, אבל אי יודע מי הוה [פ' האיש הבא] הוי נזיר,

ותימא דהבא משמע דלר"י היכא שנודע מי היה דהוי נזיר, אע"פ שלא הפליא נדרו, ובפ"ב דנדרים (דף יט.) קאמר רב אשי ההיא ר"י דכרי, הוי ר"י משום ר' מרפון דאין אחד מהן נזיר, ובדין הוא דכי נמי לא ננגב לר"י דאינו נזיר דאין הפלאה, והא דתניא ננגב לרבנן דר"ש?

וצריך לומר דלרב אשי [פ' דנדרים] לא נשנית מתני' דהבא לר"י, אלא נשנית לתנא דפ"ב דלעיל (דף יג.) דאמר הפליא אשתו אינו נזיר, (אלא) [אבל. רב"א]

והבירו מיהא הוי נזיר, ולא [היא] שאין [בשנים] הראשונים שום נזיר שהרי לא נתנה נזירות אלא להפלאה,

[אבל] אי הוי אמר הרביעי לשנים הראשונים הריני נזיר שאין שום אחד מכם נזיר הרביעי יהיה נזיר, ששנים הראשונים אינם נזירים לרבי מרפון ושפיר הוה חשוב הפלאה,

ומהאי טעמא נחא אמאי לא תנא תו שאין שניהם נזירין שאין כולכם נזירים, דאי אמר הכי היה ודאי נזיר לרבי מרפון לפי מה שהאמת הוא שאין שניהם נזירין ולא כולם נזירין, (אלא מאי) [אפי'] הרביעי שאמר שאין אחד מהם נזיר. תוס']

אע"פ שבגמרא לא פירשו כן, הואיל לענין דינא לא נפקא מינה ולא מיד, חרשות נתונה לפרש, שאין אני רואה הפרש בין פירוש המשנה לפירוש המקרא, שחרשות נתונה לפרש במקראות, כאשר עיינו הרהרות חברי הפירושים שמימות הגמ', אלא שצריך שלא יכריע ויפרש שום דין שיהא סותר דעת בעלי הגמ' תיו"מ,

הרתיע לאחוריו ראה איש פלוני צל כנגדו, ואמר הריני נזיר אם זה שמעון, וחזר זה [הפלוני] לאחוריו, ואין ידוע אם שמעון הוא אם לאו, אינו נזיר דספק נזירות להקל,

[הרתיע לאחוריו. פירוש חזר לאחוריו ולא נודע מי היה, אין נזיר שום אחד מן השנים הראשונים דאע"פ שברור הוא דכרי האחד מ"מ כיון שלא הוברר לנו דברי מי נתקיימו אין אחד מהן נזיר, ובגמרא מוקי לה כרבי יהודה דאמר דלא מחית איניש נפשיה לספקא. תוס']

ר"ש אומר, יאמר אם היה כדברי [שהוא שמעון] הריני נזיר חובה, ואם לאו הריני נזיר נדבה ורבי שמעון לטעמיה דאמר ספק נזירות להחמיר, וצמחמנו מפרש:

[תוס': ר"ש לטעמיה דספק נזירות להחמיר והוי כל אחד נזיר מספק ואסור [בין ובטומאה], וגם אי אפשר לו לגלח בשביל ספק נזירות בלא הבאת קרבן ואינו יכול להביא קרבן, דשמוא לא נזיר הוא, ומייתי חולין בעזרה לכך קנסו שיאמר כל אחד ואחד אם כדברי, הריני נזיר חובה ואם לאו נזיר נדבה מעתה, ומקבל נזירות ויביא קרבן ויצא ידי חובה ממה נפשך, ויהיה אסור בין ובתנולחת,

והני תנאי רבי יהודה ורבי [שמעון] נחלקו אליבא דבית הלל, רבי יהודה סבר אף על גב דבית הלל סברי דמי שנתקיימו דבריו הוי נזיר כדמפרש ואזיל בגמרא, הני מילי כשנודע לבסוף דברי מי נתקיימו אבל הבא שרתיע לאחוריו ולא נודע דברי מי נתקיימו מספק לא נחית לנזירות, ור"ש סבר אליבא דב"ה דמספקא (לא) נחית לנזירות כיון שברור שכדברי הא' הוא ולכך בעי תנאי. תוס']

גמ': מי שלא נתקיימו דבריו אמאי הוי נזיר? אמר רב יהודה אימא [פ' תקן הגירסא] מי שנתקיימו דבריו,

דף ל"ג ע"א

[ועוד תירוצין] אבוי אמר כגון [דמד] [שמעון] אמר הריני נזיר שזה פלוני [שהוא ראובן] ומצדיק [לוי] אמר הריני נזיר שזה פלוני [פ' שהוא רוד] דאמר [והוסיף לוי לומר] אי נמי לאו פלוני הוא [פ' ואף אם אינו דוד אלא הוא

אבני חן על מסכת נזיר

ה"ל בן הוי נזיר, אע"ג דבשעת שנדר [לא] הוי הפלאה הלכך מתני' דהבא אתיא בוותיה. תוס'.

ר"ש סבר כיון דאילו לא נגנב, דלמא הוה ביה מאה כור והוי נזיר, השתא נמי דנגנב, חיישין (שיהא) [שמא יש] צו מאה כור ול הוי נזיר,

והבא נמי צהאי דהרתיע לאחוריו כיון דאי אתא לקמן וידעינן ציה דפלוני הואי שזה מר עליו הוי נזיר, השתא נמי הוי נזיר ואפילו לצ"ה, הלכך אי אפשר לו לפטור את עצמו בלא מירות, אלא דאמר [פ' צריך לומר] אם כדברי היה הריני מיר כו'.

מתני': ראה את הכוי ואמר 1. הריני נזיר שזה חיה, 2. הריני נזיר שזה אינו חיה, 3. הריני נזיר שזה בהמה, 4. הריני נזיר שאין זה בהמה, 5. הריני נזיר שזה חיה ובהמה, 6. הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה, 7. הריני נזיר שאחד מכם נזיר, 8. הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר, 9. הריני נזיר שכולכם נזירין הרי כולן נזירין ואליבא דצ"ש דאמרי הקדש בטעות דהוי הקדש, והוא הדין למיר בטעות.

נמי: תני חודא על מתני' דאית צה תשעה נזירים [תשעה בני אדם נזירים], ותניא אידך תשע נזירות ומגא אידך ט' מירות יש צו אלדס אחד,

בשלמא תשעה נזירין משכחת לה כגון דהוי גברי טפי דאיתפס ואזיל ביה צהדי הדדי,

דפתח חד ואמר הריני מיר שזו חיה, והצ' אמר הריני מיר שאין זו חיה, והג' אמר הריני מיר שזו בהמה, והד' אמר הריני מיר שאין זו בהמה, והה' אמר הריני מיר שזו בהמה וזוהי, והו' אמר הריני מיר שאין זו לא חיה ולא בהמה, ואיתפסו השאר באלו שנדרו על הכוי, ואמר השביעי הריני מיר שא' מכם נזיר, והח' אמר הריני מיר שאין א' מכם מיר, והט' אמר הריני מיר שכולכם מירין הרי כולן מירין, ויש כאן ט' מירין,

אלא תשע נזירות אחד גברא היכי משכחת לה,

בשלמא שית קמייתא דכוי משכחת לה מצי למימרינהו חד גברא כדתנן, אבל תלת אלא אידך צבא דחד מנכון מיר שאין אחד מכם מיר לא משכחת לה אלא בגברא טובא היכי משכחת לה?

אמר רב ששת משכחת לה ט' מירות כגון דאמר הריני נזיר ונזירות הבל עלי' דאמר הריני מיר שזו חיה, הריני מיר שאין זו חיה, הריני מיר שזו בהמה, הריני מיר שאין זו בהמה, הריני מיר שזו חיה ובהמה, הריני מיר שאין זו לא חיה ולא בהמה, הרי שית,

וחור אמר כל מירות המתחלקות על כל בני אדם על הכוי, הרי הן עלי וכגון שמעשיו מקבל אני עלי צין שזו חיה וצין שזו אינה חיה הריני מיר צין שזו בהמה וצין שאין זו בהמה הריני מיר צין שזו בהמה וזוהי וצין לא בהמה ולא חיה הרי כאן ט' מירות,

[לישנא אחרינא] בשלמא ט' מירים משכחת לה כגון דהוי גברי טפי דאיתפסו ואזיל דכי אמר חד הריני מיר שזו חיה וצא השני ואמר הריני מיר שאין זו חיה וצא השלישי ואמר הריני מיר אם הוא כדברי אחד מכם וכי הדר ואמר רביעי שזו בהמה וחמישי שאין זו בהמה וצא הששי והשביעי ואמר הריני מיר אם הוא כדברי אחד מכם וכי הדר אמר שביעי הריני מיר שזו חיה ובהמה ושמיני אמר שאין זו לא חיה ולא בהמה וצא תשיעי ואמר הריני מיר אם הוא כדברי אחד מכם אלא ט' מירות כו' כדלעיל,

אמר רב ששת כגון דאמר הריני מיר וכל הנזירות עלי,

ואמר לנו המורה דהך סתם מתני' דהבא מיתוקמא אפילו לצ"ה, דעד כאן לא פליגי צ"ה עלייהו דצ"ש לעיל אלא בטעות הקדש, אצל בספק הקדש כגון הכא דאין ידוע אם כוי זה מין חיה או מין צהמה כדאמר מר (חולין דף פ) כוי לא הכריעו צו חכמים אי מין צהמה הוא או מין חיה הוא, אפילו צ"ה מודו דהוי מיר, ודיקא נמי [ד]סתמא דמתני' דכוי צ"ה היא דאם איתא דלצ"ה לא סבירא להו דספק מיר הוי מיר מאי איריא דקא צעי (תנא) מני מתני' דתני הרתיע לאחוריו אינו מיר אלימא ר"ע כו' הא איכא ליה למימר דצ"ה היא אלא מדקא מהדר לאוקמא אליבא דחד תנא היינו טעמא משום דאליבא דצ"ה לא מיתוקמא דאילו לצ"ה הוי מיר גמור כי הרתיע לאחוריו דקסברי צ"ה מירות ספק הוי מיר: [ידיעות:

את אשר אסרת היתרתי ואת אשר היתרת אסרתי, פ' מפני שהתרתי מה שאסרת, זה גרם שהייתי מרגיש בלבי "כעבריו" ולכן אסרתי מה שהתרתי פ' שהחמרתי יותר מדאי כדי להרגיע את המצפון שלי. שמעתי],

פרק שישי שלשה מינין

במדבר ו ג מִיֵּין וְשִׁכָּר יִזִּיר חֲמִין יַיִן וְחֲמִין שִׁכָּר ל' אִישְׁתָּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים ל' אִישְׁתָּה וְעֲנָבִים לָחִים וְיִבְשִׁים ל' אִישְׁתָּה ל' פֶּלִי מִי גִזְרוּ מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מִחֲרָצִים וְעֵדֶיז ל' אִישְׁתָּה ל' פֶּלִי מִי גִזְרוּ תַעֲר ל' אִישְׁתָּה עַל־רִאשׁוֹ עַד־מֶלֶךְ אֵת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יִזִּיר לָהּ קִדֵּשׁ יִהְיֶה גִדֹּל פָּרַע שְׁעַר רִאשׁוֹ: ו פֶּלִי מִי הִזִּירוּ לָהּ עַל־נֶפֶשׁ מֶת ל' אִישְׁתָּה: ו לָאֲבִיו וְלָאֲמוֹ לָאֲחִיו וְלָאֲחֹתוֹ ל' אִישְׁתָּה לָהֶם בְּמֹתָם כִּי גִזְרָה אֵל הָיוּ עַל־רִאשׁוֹ:

אבני חן על מסכת נזיר

ואהיה אתא לאפלוני ר"א בן עזריה ואומר. תוס'.

ר' אלעזר בן עזריה אומר אין חייב עד שיאכל שני חרצנים וזוג. משניות. דחרצנים הם הגרעינים בענבין, וזוג הם הקליפה שלהן, (ומרבה) והיינו דמזכר. רב"א. פ' התורה אומרת חרצנים כלשון רבים וזוג כלשון יחיד כדמפרש הש"ס לקמן לה. פ' דלראב"ע צריך שיאכל שני גרעינים, וקליפה אחת, ור"א ב"ע סבר כר' יוסי פ' דלקמיה דאמר חרצנים אלו הגרעינים. תוס'.

[ומביא מחלוקת בפירוש הפסוק מחרצנים ועד זוג] אלו הן חרצנים ואלו הן זוגים? החרצנים אלו החיצונים [קליפה שבחוץ. ת] הזוגים אלו הפנימים דברי ר' יהודה,

רבי יוסי אומר [ולאפלוני הוא דאתא ופירש המקרא דזוג להיפך, אלו הקליפה החיצונה, וסימן. ת] שלא תמעה, כוונתו של בהמה החיצון זוג. [החיצון נקרא זוג כן בענבים החיצון נקרא זוג. ת] והפנימי עינבל: # [וצ"ע אך יכול להיות מחלוקת במילה של לה"ק שדברו בה כל השנים? וצ"ל שנשתבחה ונתחלף ע"י צרות וגליות שעברו עליהם].

נב': שלשה מינין אסורין בנזיר הטומאה כו': היוצא מן הגפן אין, גפן עצמו לא [כגון עלין ולולבין, מולא תנא רבוחא] גפן עצמו. ת, מתני' דלא כר"א,

דתניא רבי אלעזר אומר אפילו עלין ולולבין של גפן במשמע הכמוז שאמר מכל אשר יעשה מגפן היין [כדדרשינן בסמוך. ת], לולבין אלו חוטין רכין שנגפן,

איכא דאמרי לה אסיפא [שורה ד' במשנתנו] אבל אדיוקא דרישא לא, דמשמע שפיר בלישנא דהיוצא מן הגפן אפי' עלין ולולבין. ת [ו]אינו חייב (אלא) עד שיאכל מן הענבים כזית, מן הענבים אין מהגפן עצמו לא, מתני' דלא כר"א דתניא רבי אלעזר אומר אפילו עלין ולולבין במשמע,

פרט מלשון פשט, שהוא פירושו של הכלל, ריבוי ומיעוט כל אחד עומד לעצמו, ואין מיעוט פירושו של הריבוי. ראה יוסף דעת באריכות

במאי קמיפלגי ר"א דריש ריבוי ומיעוט, רבנן דרשי כללי ופרטי,

[פירוש רש"י שבועות ד: דדריש ריבוי ומיעוט מדרשא דריבוי ומיעוט נפקא ליה צפ"ג (שבועות כו), שלא היה דורש את המורה במשמעות כללות ופרטות אלא במשמעות ריבוי ומיעוט, וכו', ולא (ד)דריש ליה במשמעות כלל ופרט וכו', שכל הדורש המורה כלל ופרט אית ליה אין בכלל אלא מה שבפרט, וכי הדר אמי כלל

מתני': שלשה מינין אסורין [מיני אסורין] בנזיר, הטומאה [דכתיב (במדבר ו) על [נפש] מת לא יבא. ת], והתגלחת [קדוש יהיה גדל פרע. ת], והיוצא מן הגפן [כל הגידולין היוצאין מעץ הגפן] [דכתיב ענבים לחים ויבשים לא יאכל. ת],

[וקשה למה שינה המשנה הסדר שהוא בפסוקים, שקודם יש אסור יין, ואח"כ אסור תגלחת ואח"כ אסור טומאה?],

וכל היוצא מן הגפן כגון חרץ ויין ומומן מצטרפין זה עם זה למית # [משמע דס"ל שגם יין שיעורו בבזית, דאילו תוס' אינו מזכיר כאן יין וחומץ], [כגון ענבים לחים ויבשים, חרצנים, וזוגים, שאם יאכל כזית מכולן לוקה משום דכתיב מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים כו'. תוס'],

ואין חייב עד שיאכל מן הענבים כזית (והא) [והוא הדיון] נמי [שמיין] על זוג ומרץ, אלא הא אמת לאשמועינן דאינו חייב אלא בזמית, והא דקמי' ענבים לאפוקי מרבי' אלעזר [בן עזריה לקמיה במתני' שאינו חייב אלא אם אכל חרצנים וזוג] (כדמפרש בגמ'), [וה"ה לשתייה בבזית, ואתיא כר"ע דסיפא. ר' גרפס לקמן לה:].

[קיצור דברי התוס' לקמן לה: שייך כאן, ר"ת מפרש דבאכילה לא פליגי דלכ"ע שיעורו בבזית, ולכן בשאומר ברישא ואין חייב עד שיאכל וכו' הוא לכ"ע, ופליגי רק בשתייה דלכ"ע שיעורו ברביעית כמו שתייה בכל מקום, ור"ע פליג שדורש הי"ו דענבים לחים, שבנזיר שיעור שתייה הוא כמו שיעור אכילה].

דף ל"ד ע"ב

משנה ראשונה [שנשנתה קודם למשנתנו. מבוארות] אומרת היו שונים, שאינו חייב עד שישתה רביעית יין [פ' שלפי משנה הראשונה יהיה חילוק בין משקה לאוכל, ששיעור משקה של יין הוא ברביעית, ושיעור אוכל של יין או ענבים הוא ברביעית, אבל לפי משנה אחרונה גם שיעור משקה יין הוא בבזית],

גא ר"ע ואמר רבי עקיבא אומר אפי' שרה [שרה הוא לשון עברי דכתיב וכל משרת ענבים. תו"ט] פיתו ביין ויש בה ויש יין מוצלע צמח הפס כדי לצרף כזית חייב [פ' שיש כזית מפת ויין יחד, ואשמועינן שפת המותרת מצטרף לאיסור יין, וגם סבר ר"ע דאיסור נזיר אף יין שהוא משקה שיעורו בבזית],

וחייב על היין בפני עצמו ועל הענבים בפני עצמן, ועל החרצנים בפני עצמן, ועל הזוגים בפני עצמן,

[וחייב על היין בפני עצמו ועל הענבים בפני עצמן ועל הזוגין בפני עצמן. ונראה דעיקר חידוש לת"ק בא לומר [ש?]חייב על הזוגין בפני עצמן אם אכל מן הזוגין [לבר. בר],

אבני חן על מסכת נזיר

אחרינא צמר פרטא כי הכא [מוסיף הכלל על הפרט].

אבל הדורש צריכה ומיעט אין הפרט פירושו של כלל אלא ממעטו במקצת כלומר לא את הכל צריכה צריצוי הראשון אלא זה וכיוצא בו, [ו] צלל צריצוי צמחא משתמע ליה זה וכיוצא בו, הלכך כי אמר צריצוי אחרינא צמחא לרבות בא ואפי' שלא כעין הפרט ולא מיעט המיעוט אלא דבר אחד הראוי להוציא מן הכלל הזה יותר מן הכל].

[והספרים שלנו מוחלפים בנרסאות הרבה בכל אותה שמועה שבתחילת פרק שלשה מינין [שו"ת רשב"א ח"א תל"ב] כל אותה שמועה שבריש פרק שלשה מינין מעורבת בנרסאות ואין ספר מסכים עם חברו [שם ח"ג שם"ה],

רבי אלעזר דריש רבויי ומיעוטי במדר ו מיין ושכר יזיר מיעט יין הראוי להשמך בו אסור לו, אבל מידי אחרינא לא מכל אשר יעשה מוגפן היין ריבה, מיעט וריבה ריבה הכל, מאי ריבה ריבה כל מילי ואפילו עליו ולולצין מאי מיעט מיעט שבישתא זמורות כדממרגמינן שריגיס שיצין [צראשית מ], [זמורה כדממרגמינן שלשה שריגיס תלתא שבישין, ת],

[אף שיש בפסוק אחר שריבה מכל אשר יעשה מוגפן היין עוד מיעוט מחרצנים ועד זה לא יאכל ? אין זה מיותר, וראה בתוס' לקמן לה. ד"ה ורבי אלעזר לפי מדרה דמיעט וריבה ומיעט אינו מדרה בתורה לידרש],

ורבנן דרשי כללי ופרטי, מיין ושכר יזיר פרט [מדרה זו ניתנה לידרש כעין כלל ופרט וכלל, ויש חילוק קצת בין המדות כדכתב בסוף הסוגיא. ת] מכל אשר יעשה מוגפן היין כלל, מחרצנים ועד זה חזר ופרט,

פרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט, [לשון ראשון] מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי כגון ענבים ויין וחומץ, אף כל פרי ופסולת פרי להציא גוהרק, ועינין דיכרין דלנקמן כסומן,

[לשון אחרון] אי מה הפרט מפורש פרי גמור אף כל פרי גמור ולא דבר אחר ולא גוהרק ולא עינין דיכרין?

[ומתירין] אמרת א"כ שלא להציא בו אלא פרי גמור מה הניח לך הכתוב במשמעו שלא אמרו שמהא למד מן הפרט אם ענבים לחים ויבשים הא כתיבי, יין וחומץ הא כתיבי, הא אין עליך לדון כלשון אחרון אלא כלשון ראשון אף כל פרי ופסולת פרי, שאם אתה אומר [כלשון אחרון] אף כל פרי גמור, נמצא דאינו מרצה שום דבר בעולם,

ומאחר שסופינו לרבות כל דבר [מיין. צר] וחומץ [ו] ענבים לחים ויבשים, (ו) מרצה יין גוהרק ועינין דיכרין, מאף כל, והיינו דהניח הכתוב צמחא שאלא אמרין [וענבים לחים ויבשים] מה תלמוד לומר מחרצנים ועד זה פרט האחרון דכתיב מחרצנים ועד זה לא יאכל, אי משום דרבי אלעזר בן עזריה ליכמחיה לגבי פרטי [מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר ל' א' ישתה וכל' משתה ענבים ל' א' ישתה וענבים לחים ויבשים ל' א' יאכל]. צמר כלל [כל ימי גזרו' מכל אשר יעשה מוגפן היין מחרצנים ועד' זה ל' א' יאכל] למה לי?

[ומאחר שסופינו לרבות כל דבר מה תלמוד לומר מחרצנים ועד זה. ואם תאמר והא איצטריך לפרט אחרון, י"ל דהכי פירושו לכתוב ליה קודם הכלל. תוס'],

[מחרצנים ועד זה ל"ל. וא"ת והא שפיר איצטריך דאפי' חרצנים וזג אפר רחמנא דאע"פ שאינן ראויין לאכילה, וגם איצטריכו למלקות כדאמר לקמן (ד' לה:) אבל חרצן לוקה שתיים זג לוקה שתיים? (ויש לומר) דהכי קאמר ל"ל לכתביה מקמיה, וקשה דהיאך סבור דלא יאמר נעשה כלל מוסיף על הפרט? לכך נראה דה"ק לכתוב חרצן וזג. תוס']

[ומתירין] לומר לך כל מקום שאתה מוצא פרט וכלל ככל המורה שיהא שם פרט וכלל צלצד, אי אתה רשאי למשכו ולדונו כעין הפרט, אלא נעשה כלל מוסף על הפרט ואימרונו להו כל מילי, עד שיפרוט לך הכתוב שלא מהא מרצה אלא כעין הפרט כדרך שפרט לך בנוזר שלאחר שכתב את הכלל צא וכתב לך פרט מחרצנים ועד זה,

[אבל ר"א דמתני' דדרש ריבוי ומיעוטי] ור"א סבר כר"א בן עזריה דמוקים ליה להאי מחרצנים ועד זה עד שיאכל שני מחרצנים וזג,

[ומשני לומר לך כל מקום שאתה מוצא פרט וכלל, פירושו] [פי' של כל מקום היינו] בעלמא, וכן הבא גבי נוזר לולא לא נכתב חרצן וזג שהוא פרט אחרון [פי' ויש רק פרט וכלל] אי אתה רשאי לדונו ולשבו כעין הפרט, אלא נעשה כלל מוסף על הפרט, והיינו מרבינן עליו ולולבין גמיו, עד שיפרוט לך הכתוב פרט אחר הכלל כדרך שפרט לך בנוזר [פי' ואז אנו ממעטין מן הכלל]. תוס']

אמר מר מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי, אף כל פרי ופסולת פרי,

פרי עיני, פסולת פרי מאי היא? חומץ,

אף כל פרי, מאי היא? גוהרק ענבים דקין שגדלין בין שאר גרעינין [פי' ענבים] גדולים,

[גוהרק, פי' בוסר וחבירו בפ' כל שעה (פסחים ד' כה:) הוה שייף לברתיה בגוהרק דערלה. ת],

אף כל דפסולת פרי מאי היא? אמר רב כהנא לאיתויי עיני דברין ענבים שהתלעו,

"ועד" זג? אמר רבינא לאיתויי דבין הבינים אותו דבר הקרוש שצין הזג והחרצן שממנו נעשין שמרים,

[דבין הבינים]. דהיינו גוף הענב, והכי משמע לישנא דקרא מחרצנים ועד זה פירושו מה שבין חרצן לזג,

וקשה דההיא גוף הענב וכבר כתב ענבים? לכן פר"ת דהיינו ענבים קטנים שבין הגדולים שאינם רואין פני החמה ואינם מתבשלין כל כך ולא יהיו גדולים לעולם, וא"ת אמאי איצטריך ועד לבין הבינים והלא כבר מרבינן אפי' בוסר מוכעין הפרט? ושמוא י"ל דה"ג גרעין מבושר לפי שבוסר יבא לכלל ענבים גדולים,

אבני חן על מסכת נזיר

ואימא כוליה להכי הוא דאתא [לדיינו בכלל ופרט, ומנין דינו של ראב"ע?]

[ומתריץ] א"כ לכתוב או שני חרצנים או שני זגים, או חרצן זוג, למאי הלכתא כתב רחמנא מחרצנים ועד זג, שמע מינה [תרתין] למידרש ביה כלל ופרט, ואיכא נמי למידרש ביה עד שיאכל שני חרצנים זוג,

[ומקשה] ורבי אלעזר דדריש מיעט וריבה [מהפסוק בנזירות], פרט וכלל ופרט מנא ליה דדיינין כעין הפרט?

א"ר אבהו נפקא ליה מהאי קרא שמות כב וכי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה פרט [דיתן לא משמע כלל לר' אלעזר, דמה יתן דהכתוב לא פירש בכלל כלום, על כן הוא מפיל כלל הראשון דיתן על חמור ושור ושה קאי דדיינו פרט. ת],

וכל בהמה כלל [יכול כלל דמשמע על כל דבר. ת, לתוס' היה גירסא אחרת בגמ' וכל כלל, בהמה לשמור חזר ופרט], ואפילו דוזים ואריות,

לשמור חזר ופרט,

פרט וכלל ופרט, אי אתה דן אלא כעין הפרט דהאי פרטא דמאן למידי דבר שמירה הוא דנשבעין עליה, כגון נמי עופות, ילא דוזים ואריות דלא בני שמירה נינהו שאין להם מרצות,

רבא אמר [כלומר גם בהאי קרא דריש רבי אלעזר פרט וכלל ופרט, ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה וזכר תמים יקריבנו, "מן" פרט דמשמע מקצת צאן ולא כל [צאן], "צאן" כלל, כבשים ועזים חזר ופרט, ה"ל פרט וכלל ופרט. תוס']

נפקא ליה מהאי קרא ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה זכר תמים יקריבנו, ויקרא א ואם מן פרט, הצאן כלל ואפי' רוצע ונרצע מוקף ועדד ואחין ומחיר ששכרין לקרבן, כבשים ועזים חזר ופרט דלא משמע ליה כלל, כמו נאן, ואימעטו להו כל הני [ותימא היכי משתמע מן הפרט שלא נעבדה עבירה בגופו. ר], פרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט ואיתרבו לה כגון נעבדה צהם עזירה, כגון החורש צשור וצחמור, ושחרש צו צשמה,

אמר ליה רב יהודה מדיסקרתא לרבא ולילף מן הדין קרא [שהיא פרשה ראשונה ולמה לא אמר שר"א ידרוש שם פרט וכלל ופרט. ת] ויקרא א מן הצהמה ומן הצק ומן הצאן יקריבנו מן פרט דמשמע מן הצהמה ולא כל צהמה, דבהמה כלל אפילו חיה, דמיה צלל צהמה כו' [דבהמה בכלל חיה וחיה בכלל בהמה. ת] בקר וצאן חזר ופרט [דחיה אינו בכלל בקר וצאן. ת],

פרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט ואימעט ליה חיה

ועוד י"ל דאי לאו ועד מרבין בין הבנינים, הו' מרבין מכעין הפרט בין הבנינים ולא בוסר,

ועוד יש לקיים פירוש ראשון [פי' דקאי על גוף הענב] והכי פירושו אם ליקט האוכל שבין החרצן כדי כוית ואכלו לוקה ולא אמר' דבטלה דעתו אצל כל אדם, והא לא שמעינן ליה מענבים דקרא. תוס'],

אמר מר [אי] מה הפרט מפורש פרי גמור אף כל פרי גמור, אמרת א"כ מה הניח הכתוב במשמעו שלא אמרו, ענבים לחים ויבשים הא כתיבי, יין וחומץ הא כתיבי, הא אין עלך לדון כלשון אחרון אלא כלשון ראשון,

ומאחר שסופינו לרבות כל דבר מה ת"ל מחרצנים ועד זג? לומר לך כל מקום שאתה מוצא פרט וכלל אי אתה רשאי למושכו ולדונו כעין הפרט, אלא נעשה כלל מוסף על הפרט עד שיפרוט לך הכתוב

דף ל"ה ע"א

כדרך שפרט לך בנזיר, מחרצנים ועד זג,

[ומקשה] לר' אלעזר בן עזריה דקא מוקים להאי מחרצנים ועד זג לומר שאינו חייב עד שיאכל ב' חרצנים זוג [שני חרצנים [שהם. בר] בתוך הענב זוג [א']. מן הקליפה [החיצונה] לאפוקי שאם אבל כוית מן החרצנים או כוית מן הזוגין אינו חייב עד שיאכל הגרעין והקליפה החיצונה. תוס'], פרטא מנא ליה מנא ליה דפרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט [פי' מה שאמר לעיל לומר לך שכל מקום וכו']?

סבר לה כרבי אלעזר דדריש מיעט וריבה [ריצוי ומיעוט] ולא משמע ליה מהאי חרצנים ועד זג פרט, וקא דריש ציה [כי טעמיה], שלכן הוא צה, שאינו חייב עד שיאכל (כל) שני חרצנים זוג [ורבי אלעזר גמ' כר"א בן עזריה דריש ולא למעוטי. ת],

ואי בעית אימא [דאית ליה] [לר' אלעזר בן עזריה] כרבנן דדרשי כללי ופרטי, ואף ע"ג דמשמע ליה מנייה [עד שיאכל שני חרצנים זוג, בעל כרחך] דלפרטא [נמין] הוא דאתא,

דאי סלקא דעתך כדאמר רבי אלעזר בן עזריה ליכתביה רחמנא להאי מחרצנים ועד זג גבי פרטי, למאי הלכתא כתיביה בתר כלל, שמע מינה למידייניה בכלל ופרט ולא משום דר' אלעזר בן עזריה,

[ושפיר אית ליה לר"א [ב"ע] [לרביי. רב"א] מלתייהו דרבנן, ותרתי שמעי' מינה, דאי ס"ד לכדר"א [ב"ע] לחודיה [אתי. בר] לכתוב רחמנא מחרצנים ועד זג לגבי פרטי קודם הכלל, ואי לדרשא דפרט וכלל ופרט כרבנן לחודיה אתו, לכתוב או חרצנים (או שני) זוגין או חרצן זוג שניהם כלשון רבים או שניהם כלשון יחיד, אלא ש"מ כר' אלעזר ב"ע. תוס']

אבני חן על מסכת נזיר

פרי מפרי וגידולי קרקע,

[דבהמות מתעברות זו מזו ויולדות פ' והוה פרי מפרי] וגידולי קרקע שהן גדלין מן הארץ מעשב הארץ, אף כל לאיתוי עופות, ולמעוטי דגים מים ומלח, ולר"א דדריש ליה בריבה ומיעט וריבה, מרבין אפי' דגים ולא ממעט אלא מים ומלח. תוס']

[וישואל] מכדי כלל ופרט וכלל כעין פרטא דיינינן, כללא בתרא מאי אהני [אנב גרא אתא לפרושי טעם המדות וחילוקיהם ומשפטיהם ומפרש אותה בלשון קשיא ותירוצו אהני לאוסופי כל דדמי לפרטא דאי לא כתיב כלל הוה כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט. תוס' ?]

[ומתירין] אהני לאוסופי [ליה] כל דדמי ליה ואפילו מצד אחד, כגון דגים, דפרי מפרי הן אכל אינן גידולי קרקע, דאי ליכא כללא בתרא ה"א דאין בכלל אלא מה שבפרט,

[ומקשה עוד] ותו פרט וכלל ופרט, כעין הפרט דיינינן פרטא בתראה מאי אהני? אי לאו פרטא בתראה ה"א נעשה כלל מוסף על הפרט [והוה מרבין גבי נזיר אפילו עלין ולולבין. ת.],

ומכדי תרין כללי ופרטא, ותירין פרטי וכללא (כללא), כעין פרטא דיינינן, מאי איכא ביני וביני?

[ומתירין] איכא דאילו תרתין כללי ופרטא, אי איכא פרטא דדמי ליה אפילו בחד צד מרבין, [אבל] תרי פרטי וכללא אי איכא פרטא דדמי משני צדדין כגון עופות דגידולי קרקע הן ופרי מפרי מרבין אכל דגים ד בחד צד לא מרבין [דמסתמא דתרי כללי מרבין טפי מחד כללא. ר.],

[ומקשה עוד] מכדי פרט וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט ואיתרבי כל מילי, ומיעט וריבה נמי, ריבה הכל ואיתרבי כל מילי, מאי איכא בין מיעט וריבה לפרט וכלל?

איכא דאילו פרט וכלל מרבין אפילו עלין ולולבין [דנעשה כלל מוסף על הפרט, ורבי כל מילי. ר.], ומיעט וריבה ה"א דלא ממעט מיד, והלכך ד לולבין אין לונבין מרבי, אכל עלין לא דעלין ממעט,

ואם תאמר והא איכא רבי אלעזר דדריש מיעט וריבה וקמיית נמי עלין? הא לא תקשי לך, ר"א לא משמע ליה עלין אלא משום דכתיב מכל אשר יעשה מגפן היין דהאי "מכל" לישנא יחידא הוא, ואי משום מיעט וריבה לא מיצטרך ליה למיכתב אלא אשר יעשה מגפן היין, "מכל" למה לי, אלא לרבות ואפי' עלין,

? ואם דמפרש דהאי דאמר אפילו עלין לאו דוקא אלא קמ"ל דפורתא הוא דמיעט או עלין או שבישתא, וזין מיעט וריבה, לריבה [ומיעט] וריבה ליכא ולא מדי?

א"ר אבהו אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור [אלא צריך שיהיה שיעור מהאיסור עצמו], חוץ

[הרי אתה דן כעין הפרט מה הפרט מפורש למעוטי חיה מקרבן. ת.], ואיתרבו להו צמור וזקן, דעולה צא צמור אע"פ שאין אשם צא צמור, ואשם צא זקן אע"פ שאין עולה צא זקן?

[ותימה] כלל מה אהני הא לא מרבין מידי מכעין הפרט? ותירין מהר"ף דאהני כללא לרבוויי שור [הבר] דבהמה הוא, אף על גב דרגיל בין החיות והיו כעין חיה, אפ"ה כשר לקרבן. תוס'],

[ומתירין] א"ל מן האי ליכא למשמע מינה, דאי מהתם הוה אמינא "הבהמה"

[א"ל מהא ליכא למשמע. מיעוטא דחיה דמן בהמה לא משמע למעוטי חיה שהרי חיה בכלל בהמה והיו כאילו כתיב מן הבהמה ומן החיה ואף על גב דמן משמע מיעוטא לא ממעט חיה מינה. תוס']

דף ל"ה ע"ב

חיה בכלל בהמה [גלויין] חיה בכלל בהמה [דכתיב (דברים יד) זאת הבהמה אשר תאכלו וגו' איל וצבי וגו', [ולא מצית למימר מן פרט לאפוקי חיה, משום ד"מן" קאי אבהמה, וחיה בכלל בהמה, וממן תדרוש מקצת בהמה וחיה, אבל לא מצית למעוטי לגמרי חיה כיון דחיה בכלל בהמה. ר.],

א"ל ומי מצינן אמרת הכי ד חיה בכלל בהמה צהאי פרט [בתמיה כלומר האי בהמה לא מצית אמרת דחיה בכלל בהמה. ת.], הא כתיב [צאדק פרטא] בקר וצאן למעוטי חיה, אלא האי מן הבהמה נמי [והוה ליה פרט וכלל ואי אתה דן אלא כעין הפרט ומצינן למילף מהכא [דכתיב בקר וצאן בפרט בתרא וכמו שפרטא בתרא ממעט חיה, פרטא קמא נמי מצי להוי דממעט חיה דפרט אחרון מגלה על הראשון למעוטי חיה, ולעולם מהאי קרא נמי איכא למדרש בפרט וכלל ופרט. תוס'],

ומגלן דהכי הוא דכעין פרטא דיינינן # [פ' דלעיל מיירי רק פסוקים שיש בהם פרטי וכללי, אבל מגין לנו משנה או ברייתא שדורשים כן], [ארבנן קאי דדריש לעיל (כלל ופרט וכלל) [פרט וכלל ופרט?], ומרבה כעין הפרט, וקבעי מגלן דמדה זו [היא. אמ.] בתורה היינו למדרש כעין הפרט. ת.],

[מג"ל דמדה בתורה היא למדרש כעין הפרט, וארבנן קאי, ולא מיייתי דומה בדומה, דלעיל דרשינן פרט וכלל ופרט, ומיייתי כלל ופרט וכלל, אלא תלמודא ידע שדין א' להם. ר.],

[ומביא ראיה מבריייתא] דתניא דברים יד [ולא קאי אר"א דהוא דריש ליה ריש פ' בכל מערבין (עירובין כז:)] בריבה ומיעט וריבה. ת. ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך כלל, בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל,

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע ואיתרבו להו עופות ואימעטו להו דגים שאין גדלין על הקרקע כדמפרש צמסכת עירובין צפרק צלל מערבין אף כל

אבני חן על מסכת נזיר

מאיסורי נזיר, שהרי אמרה תורה במדבר ו' וכל משרת לרצות, שאילו לא היו איסורי נזיר כשיעור, והיתר משלימו לכזית, שהוא חייב,

דף ל"ו ע"א

זעירי אמר אף שאור בבל תקטירו שא"ל אף בשאור כזית, (ועיסה) [ועיסת מנה] משלימו לכזית, שהוא חייב [ולוקה?], ועובר משום שנאמר כל שאור וכל דבש לא תקטירו (ויקרא ז'),

כמאן בר' אלעזר דדריש כל לגבי חמץ דפ' אלו עוברין בפסח דקמני ועל עירובו [של חמץ] בלאו דנזיר ר' אלעזר, דכתיב "כל" מחממת לא תאכלו (שמות יב'),

אי הכי לענין [אכילת] חמץ נמי לימא זעירי וכן נמי לענין חמץ בפסח ימא חייב על עירובו משום דכתיב ביה כל?

[ומתריץ] אין הכי נמי דלענין חמץ בפסח היתר מנערף לאיסור, וכר"א,

אלא והאי דקאמר [זעירי] גבי שאור, (משום?) לאפוקי מאב"י דאמר במסכת מנחות יש הקטרה בפחות מכזית, קמ"ל מדענין זירוף ד אין הקטרה בפחות מכזית ואין חייב עליה אלא א"כ יהא זו כזית, או שיהא היתר משלימו לכזית,

[אבל עדיין קשה למה לא אמר זעירי גם אכילת חמץ, ועדיין יכול לומר לאפוקי מאב"י? וראה באר משה],

ייתיב רב דימי [אמורא בבלי ברור השלישי והרביעי, העביר הרבה מאמרים של חכמי א"י לשיבות בבל, הביטוי "כי אתא רב דימי אמר" שגור מאוד בתלמוד הבבלי, לעומת זה נמצא שמו בירושלמי רק פעמים מספר, ונקרא בשם ר' אבדימי נחותא. אנציק' לתלמוד והגאונים],

#[הלשון "כי אתא רב דימי" יש במחשב 138 פעמים, ו"ייתיב רב דימי" יש 11 פעמים],

וקאמר לה להא שמעתא [דר' יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף וכו']],

[והולך ומביא ראיה שגם בשאר איסורין אמרין היתר מצטרף לאיסור] איתיביה אב"י [שנינו במשנה] [תבשיל עב כד"סא] של תרומה העשויה מיין [עם יין] של תרומה, [ומפרש] מקפה [היינו] רוטב והשום והשמן שנותנין למוכו משום תנולין [להביל את התבשיל], הן של חולין, ונגע טבול יום במקצתן פסל את כולן [משום דמקפה עיקר, ומבול יום פוסל את התרומה. רפ],

מקפה של חולין, והשום והשמן של תרומה, ונגע טבול יום במקצתן, לא פסל אלא מקום מגעו,

איכא דלמרי [זה פירושו של ר"ת [בתוס' ד"ה אמר] דמפרש שהשום אינו מעורב בהמקפה, אלא הם מפורדים על המקפה. תצ], [שנגע] [נשום] [ושמן] של תרומה, אכל לא במקפה דחולין, דטבול יום שווהו רבנן שני, ואין שני עושה שלישי אלא

בתרומה,

ואית דלמרי [הוא פירושו של רש"י דפירש בפסחים [מד]. דמייירי שהשום והשמן מעורב בתוך המקפה. תצ] מאי במקצתן אפילו במקפה של חולין, דכיון דעריצו בחד מנה, דמי ליה כמאן דנגע בתרומה ע"מנה,

[רש"י פסחים מד.: אפילו חמץ נמי - דהא אמרין על עירובו בלאו, והיינו נמי היתר מנערף לאיסור. ומשני אין הכי נמי - דחמץ בפסח היתר מנערף לאיסור, והאי דנקיט שאור - לאפוקי מדאב"י, דאמר במנחות דפרק כל המנחות באות: יש הקטרה בפחות מכזית, וחייב בהקטרת שאור כל דהו, ולא צעי זירוף, ומתריץ לברייתא דלעיל הכי: אין לי אלא כזית חצי זית מנין - תלמוד לומר כל, וילין מינה דיש הקטרה לפחות מכזית - קא משמע לן דאין הקטרה, ואי איכא זירוף - אין, ואי לא - לא. להא שמעתא - דר' יוחנן. המקפה - תבשיל קפוי ועב - של תרומה, כגון דייסא, והשום והשמן הנתונים בו לתבשיל, היו של חולין. פסל - את כל הקדירה, דמקפה עיקר וטבול יום פוסל את התרומה. ועי"ש עור],

והוינן בה מקום מגעו אמאי פסול [דאין] [הא אין] טומאת אוכלין בפחות מכזית [הא בטלי להו תבלין ברובא, דקס"ד דרמוע מדרבנן הוא. רפ, ובעי"ז בר']?

ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מה טעם [מקום מגעו פסול] הואיל וזר לוקה עליה [אם אכלו] בכזית [דרמוע דאורייתא, והואיל וזר לוקה עליה בכזית, משום דשם תרומה עליה, הלכך לגבי טומאה נמי שם תרומה עליה, ומיהו לא התמיר בו בתרומה עצמה לפסול כולה כדפי' רש"י בפסחים. ר'],

מאי טעמיה לוקה עליו כזית, והא ליכא שיעורא [ומאי טעמא זר לוקה עליה בכזית משום זרות הא לא אכיל כזית תרומה, לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור. ר'],

דף ל"ו ע"ב

לאו משום [אלא] [ללא] משום דלמרי דהיתר מצטרף לאיסור, [דאין נמצא שיהא לוקה עליו בכזית [פי' שאין כזית במקום אחד], ואם תאמר ולימא הואיל וזר לוקה עליו בכזית אם היה מלקט וצובר משם כזית? ואר"י דאין דרך אכילתו בכך ומשום דק טעמא לית לן למימר שלא יתבטל אגב המקפה. ת], [מאי טעמא לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור. אלמא אפי' בשאר איסורין נמי אית להו היתר מצטרף לאיסור [ואת אמרת] דווקא בנייר. ת?]

אמר ל"ה לא [אין הטעם משום היתר מצטרף לאיסור, אלא], מאי כזית, דאיכא כזית בכדי אכילת פרס [הכא היינו טעמא [מקום מגעו פסול] הואיל וזר לוקה עליו כזית, [היינו] דאיכא תרומה [הרבה תרומה עד שיש לפי החשבון] כזית כזי אכילת פרס, [ולכן] חשיב לה כזית [כולה] היא תרומה, וכיון שנגע זו [טבול יום] פסל מקום מגעו [ביון שהוא תבשיל עב],

ואכילת פרס דאורייתא היא [בתמיהא. ר'] דמיחיד עליה מלקות? אל"א אין,

אבני חן על מסכת נזיר

ולפניהן שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו
אלו לתוך אלו שניהן מותרין, שאני אומר חולין לתוך חולין
נפלו תרומה לתוך תרומה נפלה, ואי ס"ד כזית בכדי אכילת
פרס אסור אמאי אמרינן שאני אומר?

[שתי קופות. ובהן תבואה ואי ס"ד כו' ה"ג בשלמא רבה [עלין] וקשה והלא כותח
הבבלי נפיש היתירא ותו גבי מדוכות דדייק ואלא מאי היתר מצטרף לאיסור
אמאי אמר שאני אומר לישני ליה משום דנפיש חולין ואומר רבי דודאי במקום
שיש נותן טעם כגון בכותח הבבלי ובמדוכות שהאיסור נותן טעם או יהיה ההיתר
מצטרף לאיסור [משא"כ הכא בב' קופות] דכיון שהיתר רבה מיד נתבטל
[האיסור] והדן הוא לתלות להקל וא"ת אם כן מה אנו צריכין שאני אומר תיפוק
ליה דאף כי נפלה תרומה לתוך חולין בטלה מיד ברוב ויש לומר דהשתא ס"ד
דתרומה בזמן הזה דאורייתא ובראורייתא לא תלינן לקולא אי לא תרי מעמי חדא
דרכה ועוד דשאני אומר וה"ג [פרך] אר' יוחנן בפ' הערל (יבמות פב.). תוס'],

דף ל"ז ע"א שביעי של פסח

בשלמא לדידי דאמינא משום דהיתר מצטרף לאיסור דככל
איסורין שצמורה נמי היתר מצטרף לאיסור, הכא ליכא למימר הכי דמשום דנפיש
חולין כגון דנפיש חולין ואין לא אמרינן דהיתר מצטרף לאיסור אלא היכא
דנפישא מידי דאיסורא, וקא משלים ליה היתרא,

והא דפרכין לעיל ממקפה ומדוכה אף על גב דנפיש חולין ? תכלין שאני הולין
ותכלין לטעמא וריחא הוא דעצמי חשידי לכו ולא בטלי והוי כמאן דנפיש,

אלא לדידך דאמרת משום דאיכא כזית בכדי אכילת פרס,
כי נפיש חולין מאי הוי הא איכא למישש דאיכא כזית בכדי אכילת פרס
(דאורייתא ?) אמר ליה הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן דלא
חיישין ליה לכזית בכדי אכילת פרס,

אמר ליה אביי ממאי דהאי משרת להיתר מצטרף לאיסור
הוא דאתא, דילמא ליתן טעם כעיקר הוא דאתא שאם שרש
ענבים צמים, ויש צו טעם יין יהא חייב על הטעם כמו על עיקר הפרי של ענבים?

ומקמי דמסיים אביי למילתו מקדים ליה הש"ס לפרוכי ולאביי מעיקרא קא
קשיא ליה מאי דקאמר רב דימי דצמיר צמוד הוא דאמרי דהיתר
מצטרף לאיסור וקא מויתיב ליה אביי כל הל' תיובתא דצמיר איסורין
שצמורה נמי אמרינן הכי, ו הדר אמר ליה דהכא לאו להיתר מצטרף לאיסור
הוא דאתא אלא ליתן טעם כעיקר?

[ובתריין] בתר דשני ליה רב דימי דצמיר איסורין לא אמרינן היתר מצטרף
לאיסור אלא צמיר מיר צלצד אמר ליה דילמא אפילו לגבי מיר לא אתא
אלא כדי ליתן טעם כעיקר הוא דאתא,

לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר, שאם שרש ענבים במים
ויש בהן טעם יין חייב, ומכאן אתה דן כל איסורין שבתורה,

אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר בכותח הבבלי
דזית ציה קומינתא דנהמא צפרק ואלו עוברין (פסחים דף מג.), דקאמרינן? ועל
עירובו צולא כלום, הא לא אפשר דלא הוי צדי אכילת פרס שיעור כזית [דס"ד
אמינא דיש בו כזית בכדי אכילת פרס בכותח הבבלי. ת?]

א"ל הנח לכותח הבבלי דליכא כזית בכדי אכילת פרס,
[ומסביר ד] אי דקא שריף ליה מישרף שגומע ואוכל עד שגומע ממנו
צדי אכילת פרס בטלה דעתו אצל כל אדם שאין דרך אכילה צדק, שאין
אדם רגיל לאוכלו צענייה, לפי שהוא מריץ ציזת, ולא חייצמו מורה אלא דרך
אכילה,

ו אי מישרף קא שטר שטובל צה פיתו לשם לפתן ואוכל לא משבחת
כזית בכדי אכילת פרס אצל צום ושמן של תרומה, להכי לוקה כזית
דאיכא כזית צדי אכילת פרס (דאורייתא),

איתיביה שתי מדוכות שנידוכין למוכו תכלין אחת של תרומה
ואחת של חולין, ולפניו שתי קדירות אחת של תרומה
ואחת של חולין ונפלו אלו לתוך אלו, שתיהן מותרות שאני
אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה,

[שתי מדוכות. ויש בהן תכלין ואי ס"ד כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי
אמר שאני אומר, כיון דאי תרומה נפלה לתוך של חולין מוחייב מיתה זה האוכלה
לא היה לנו לתלות להקל שאין סברא להש"ס לומר שאין בו כזית בכדי אכילת
פרס. תוס'],

[אית ספרים דגרסי אלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי אמר שאני אומר.
[וא"ת] לישני אביי אף כי אמר בההיא דמקפה היתר מצטרף לאיסור היינו כו'
אלעזר דדריש כל ודך כרבנן דלא דריש כל וי"ל דלא ניחא ליה לאפלוגי תרי בתרי
בהרי דדרי דאי חך כו' אלעזר חך נמי כולה ובכרך אלו עוברין ליתא בספרים
אלא הנח לתרומת תכלין דרבנן דדגן תירוש ויצהר כתיב ולהכי תלינן לקולא.
תוס'],

ואי סלקא דעתך כזית בכדי אכילת פרס [הוי חשיב מ]
דאורייתא אמאי מקילנן צה כולי האי, דאמרת שאני אומר תרומה לתוך תרומה
נפלה ולא לתוך חולין, והאיכא למישש שמה נפלה צשל חולין ואיכא כזית צדי אכילת
פרס אמאי אמרינן שאני אומר,

אלא מאי [ואלא מאי אמרת] היתר מצטרף לאיסור, אמאי אמרי'
[הסם נמי אמאי אמרת] שאני אומר והאיכא למישש דילמא איכא [צקדיה]
השני תרומה כזית פחות משהו, והיתר משלימו לכזית?

אלא הנח לתרומת תכלין דרבנן היא ולא דייקין צה כזית צדי
אכילת פרס דמדרבנן הן, ולא מחמירין ציה כולי האי,

איתיביה שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין,

אבני חן על מסכת נזיר

אלא

דף ל"ז ע"ב

י"לף מניעולי עובדי כוכבים דאמר רחמנא דאמרה מורה בכלי מדין במדבר לא כל דבר אשר יבא באש וגו' למימרא דאסירי, ואמאי גיעולי עובדי כוכבים לאו טעמא בעלמא הוא והא ליכא צהו אלא טעם אסור שנמשל צהו ואסור אלא למימרא דאסור דנותן טעם כעיקר, הכא נמי לא שנא,

ולרבנן נמי [דיליף טעם כעיקר ממשרת] תיפוק להו מניעולי עובדי כוכבים? אמר ליה התם חידוש הוא, דהא בכל התורה כולה נותן טעם לפגם מותר דגמרי' לה מנצילה דאמר מר (ע"ז דף סז) הראיה לגר קרויה נצילה ושאינה ראיה לגר אינה קרויה נצילה, ומותרת לכל דמותן טעם לפגם מותר וגבי גיעולי עובדי כוכבים אסור,

ולר"ע נמי הא חידוש הוא והיכי גמרינן מיניה? אמר רב הונא בר חייה לא אסרה תורה לא נצירה לר' עקיבא כל דבר אשר יבא באש וגו' אלא לקדירה בת יומא דלאו נותן טעם לפגם הוא ולאו חידוש הוא, והואיל ולאו חידוש הוא ומימסר ציה טעם כעיקר, גמרינן מיניה לשאר אסורין שבתורה,

ורבנן דלא ילפי מיניה סברי קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא וחידוש הוא,

אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי מ"ע אמרת לר"ע לית ליה צהו אסורין שבתורה דהיתר מצטרף לאסור, מדרבנן נשמע לרבי עקיבא, לאו אמרי רבנן האי משרת ליתן טעם כעיקר, ומכאן אתה דן לכל אסורין שבתורה, לרבי עקיבא נמי דקא מוקים ליה להאי משרת להיתר מצטרף לאסור, לימא מכאן אתה דן לכל אסורין שבתורה?

א"ל, משום דהוי נזיר וחטאת ב' כתובין הבאין כאחד, וכל ב' כתובין הבאין כאחד אין מלמדין,

נזיר הא דאמרן, חטאת מאי היא דתניא ויקרא ו כל אשר יגע בבשרה יקדש, יכול אפי' שלא בלע, ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמותה, שאם פסולה היא יפסל שאם החטאת פסולה כגון שעבר עליו לילה ויום ונמשל צו צהו שלמים יהא צהו שלמים אסור כמותה, ואם כשרה שלא עבר אותו היום תאכל כחמור שבה שבתחלתה, לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה ליום ולילה בלבד,

כתב בספרים - לרבנן תיפוק להו להיתר מצטרף לאסור מחטאת התם נמי לג"ט לפגם הוא דאמא ואצ"ל לנותן טעם כעיקר ומימסר ציה ליה דאי כתב רחמנא כו' והכי פירושו ורבנן תיפוק להו לשאר אסורין שבתורה שיהא היתר מצטרף לאסור מחטאת דמה מנינו שבתחלתה שיהא מצטרפת לאסור כדאמרין בצורה שכלע

ומה נזיר שאין אסורו אסור עולם שיש היתר לאסורו לאחר שלשים ואין אסורו אסור הנאה שמעדין לנזיר ציין ויש היתר לאסורו שהיין שנאסר לו עכשיו היתר לאחר ל' עשה בו טעם כעיקר,

אלא עד ל' היינו יש היתר לאסורו אלא שאין אסורו אסור עולם מיירי בגופו ויש היתר לאסורו ציין זה שאסור לו עכשיו מותר לו לאחר זמן,

כלאי הכרם שורה ומרנן שאיסורן אסור עולם, ואיסורן אסור הנייה דכתיב (דברים כב) פן מקדש ואמרין (פולין דף קטו) פן מוקד אש ואין היתר לאיסורן, אינו דין שיעשה בו טעם כעיקר, והוא הדין לערלה בשתים שאסורו אסור הנאה, ואין היתר לאסורו, אצל אין לומר צה דאסורו אסור עולם שהרי לאחר ג' שנים הותרה,

אמר ליה ההוא מרבנן אין ה"ג דמשרת כי אמא ליתן טעם כעיקר ואליצא דרבנן, ו רבי אבהו כי קאמר לר' עקיבא אליצא דרבי עקיבא דאמר היתר מצטרף,

[ושואל] הי ר' עקיבא, אילימא רבי עקיבא דהכא, דתנן רבי עקיבא אומר אפילו שרה פיתו ציין ויש בו כדי לצרף כזית חייב, וממאי דילמא הוא דאיכא כזית בעינא מיין לחודיה הוא דקא צעי דליהוי ציה מוצלע צפת כזית,

וב"ת מאי למימרא פשיטא דמימסר? לאפוקי מת"ק דאמר אינו חייב עד שישתה רביעית ציין אמא ר' עקיבא,

אלא רבי עקיבא דברייתא, דתניא רבי עקיבא אומר נזיר ששרה פתו ציין ואכל כזית מפת ומיין חייב,

אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי לרבי עקיבא דקא מוקים ליה להאי וכל משרת להיתר מצטרף לאסור, ליתן טעם כעיקר מנ"ל?

[ומתירן] י"לף מבשר בחלב, לאו טעם בעלמא הוא ואסור הכא נמי לא שנא,

ורבנן מבשר בחלב לא גמרינן דחידוש הוא,

[ומקשה] מאי חידושיה אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי ובהדי הדדי אסור, כלאים נמי האי לחודיה שרי והאי לחודיה שרי ובהדי הדדי אסור?

אלא [החידוש הוא] דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי, ומבשיל ליה בשולי אסור,

ורבי עקיבא נמי בשר בחלב חידוש הוא?

אבני חן על מסכת נזיר

דף ל"ח ע"א

אחרון של פסח

דלית ליה צירוף אפי' בכל שהוא מיחייב כדאמרי' בפירקין דלעיל נזיר (דף ד)
דקסבר ר"ש כל שהוא למכות, ולא אמרו כוית אלא לענין קרבן [פ' בכל עבירות
שבא חטאת על שוגג שאינו חייב בקרבן אלא אם אבל כוית, אבל בנוזר אין קרבן
אם שתה יין בשוגג] מכל אשר יעשה מאי דריש ביה?

אמר לך ההוא מיבעי ליה לעולם אינו נזיר עד שיזיר מכולן
כגון דאמר הריני נזיר סתם ופרשין לעיל נזיר (דף ג) דמשמע מן הטומאה ומן
התגלות ומן היין ואילו לרבנן אפי' לא מר אלא מאחת חייב בכולן,

א"ר אבהו א"ר אלעזר כל רביעיות שבתורה כגון רביעית דס'
שמטמא בזהל אין הימור מנטרף לאיסור שאין אחד מכל המשקין מנטרף עמה
לרביעית חוץ מרביעית של נזיר כו' אין היתור מצטרף לאיסור, חוץ
מרביעית שבנוזר שהרי אמרה תורה משרת,

מאי איכא בין ר' יוחנן לר' אלעזר? איכא בינייהו דר' יוחנן
מרבי אפי' אוכלין נמי מרבי ליה לאוכלים שזמיר כגון חרץ חג ועגב
שמנטרף דבר אחר עמהן ככית ור"א משקין אין מידי אחרינא לא
מנטרפין משום דדדידיה מפרש קרא אבל במידי אחרינא כגון באוכלין אין הימור
מנטרף עמהן:

א"ר אלעזר עשר רביעיות הן בעשרה מקומות נמנה כהן מורה שיעור
רביעית ונקיט רב כהנא בידיה חמש סומקתא יין וס' וחמש
חיוורתא מים ושמן,

חמש סומקתא נזיר ועושה פסח שהורו במקדש ומתו,

נזיר רביעית יין לנזיר,

עושה פסח דאמר רב יהודה אמר שמואל ארבע כוסות
הללו שתיקנו חכמים לרץ שיהא בין כולן רביעית לוג יין חי דהיינו ציטה ומתלה
כדי שימזגו ויעמוד כל רובע רביעית שבו כדי רביעית וכגון דדרי על חד תלתא מיא
דמפרש הס' צריך שיהא בהן כדי רביעית,

שהורו שתה רביעית יין אל יורה דכמיז יין ושכר אל תשת וסמיך ליה
ולהבדיל ולהורות (ויקרא י') דמשמע דלענין הוראה נמי לא ישתה,

במקדש שתה רביעית יין ונכנס למקדש חייב מיתה משום
שנאמר יין ושכר אל תשת וגו',

ומתו דתניא מנין לרביעית דם שיוצאה משני מתים שהיא
מטמאה באהל שנאמר ויקרא בא ועל כל נפשות מת לא יבא
דמשמע משני מתים רביעית קרי ליה נפש כדאמרי' הס' (שבת דף לא) רביעית דם
נחתי בכס, והא דמשמע ליה הכא רביעית דם היוצאה משני מתים לאו דוקא ליה

הימנה וה"ה נמי לשאר איסורין שבתורה הס' נמי לגבי חטאת לנותן טעם לפגם
הוא דחטא ואי אמרת אי משום נותן טעם לפגם הא כבר שמעינן ליה מנבילה חדא
במבואל וחדא בחי דההוא דנבילה אשמועינן במידי דמבואל שאס' ביטול בשר שחוטא
בכלי שנתבשל בו בשר [נבילה] ונותן טעם בו הוא מותר דנותן טעם לפגם הוא
ומותר ואשמועינן נמי גבי חטאת בבשר חטאת מבואלת ובבשר חי דאפילו נגע בשר
שלמים שאינו מבואל בכלי שנתבשל בו חטאת (הוא) או בבשר חטאת מבואלת עזמה
ונותנת בה טעם יקדש להיות כמות ואיבעית אימא אפילו הויא דחטאת ליתן טעם
כעיקר הוא דחטא ואי אמרת אס' כן הו' להו' ב' כתובין הבאין כאחד ולא ילמוד מהן
לשאר איסורין שכתובין הנהו מייכך צריכי ליה דאי כתב רחמנא גבי חטאת דנותן
טעם כעיקר לא אחי נזיר מיניה משום דנזיר כו'. ואית דלא גרסי להאי - כלומר
רבנן הוא דקמיהדר לר"ע דלמר נזיר וחטאת הו' להו' ב' כתובין הבאין כא' ואמרי
ליה הך ודאי לאו ב' כתובין הבאין כאחד נינהו דמייכך צריכי דאי כתב רחמנא גבי
חטאת דהימור מנטרף לאיסור נזיר לא אחי מיניה משום דנזיר כו',

ורבנן צריכי דאי כתב רחמנא גבי חטאת, ה"א נזיר לא אחי
מינה משום דנזיר מקדשים לא ילפינן, ואי כתב רחמנא גבי
נזיר הוה אמינא מנזיר לא ילפינן משום דחמיר איסוריה
דאפי' חרצן אסיר ליה, הלכך לא אתיא מיניה,

ור"ע אמר לך למאי צריכי, בשלמא אי כתב רחמנא חטאת
לא גמר נזיר מינה דחולין מקדשים לא גמרינן, אלא לכתוב
רחמנא בנוזר ותיתי חטאת מיניה [לכתוב גבי נזיר וליתי קדשים מיניה]
דהא כל איסורין שבתורה קא גמרי מנזיר דהשתא לכל איסורין
שבתורה בכמה שיעורין גמרי' מנזיר, כדאמרי' בפ' גיד הנשה (חולין נח) מה זרוע
בשלה וכו' קדשים לא כ"ש, אלא מדהדר כתב רחמנא חטאת ש"מ משום דהוי שני
כתובין הבאין כאחד לתרתי לישני כדפרישית,

ורבנן אמרי לך חטאת להיתר מצטרף לאיסור, וחולין
מקדשים לא גמרינן, ומשרת ליתן טעם כעיקר, מכאן אתה
דן לכל איסורין שבתורה,

ור' עקיבא תרוייהו להיתר מצטרף לאיסור והו' להו' שני
כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאים כאחד אין
מלמדן,

א"ל רב אשי לרב כהנא אלא הא דתניא במדבר ו' מכל אשר
יעשה מוגפן היין לימד על איסורי נזיר שהן מצטרפין זה עם
זה,

לר"ע השתא י"ל היתר מצטרף לאיסור איסור לאיסור
מבעיא?

א"ל היתר מצטרף לאיסור בבית אחת כשנמנו בפיו צבת אחת אבל בזה
אחר זה לא אכל איסור אפי' אכל חצי זית ובלעו וחזר ואכל חצי זית של
איסור אחר הרי זה מצטרף לאיסור אפי' אפילו בזה אחר זה,
ור"ש

אבני חן על מסכת נזיר

הרב מליאונא בהמודיע תוריע תשס"ה] וגותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור, ור' יהודה אומר רביעית? בפלוגתא לא קא מיירי,

והאיכא [הא דמתן] בצרכות (דף כה) כמה מים נותן לתוכה למוך ענין של מימי רגלים כל שהוא, ר' זכאי אומר רביעית והסם מפרש טעמא דמילתא? בפלוגתא לא קא מיירי,

והאיכא מקוה דמתן [בפרק ד' דמקואות. דרן] ר' אליעזר אומר רביעית מים שאובין פסלין את המקוה? בר מוהרי"א דבטלול רבנן ואמרו דפחות מג' לוגין לא פסלי,

2. לישנא אחרינא והאיכא מקוה (דאמר מקוה) המחוץ רביעית [ד]ראוי להטביל בו מחטין ונזירות [דמדאורייתא רביעית הוה מקוה בשרה לכלים, רק צריך שיתבסס כל גוף הכלי במים. מקוואות פ"ו מ"י יבין אות פא]. דאמרין במסכת פסחים בפרק קמא (דף י"ו) אמר רב פפא הא דאמרת בקרקע טהורין כו' [דחזי להטביל ב' מחטין ונזירות]. [ובותרין] בר מינה דההיא דבטלול רבנן, ואמרי דצעין ארבעים סאה אפילו למחטין ונזירות דאמרין במגילה (דף כה) גזירה שמא יטביל מחטין ונזירות בכלי שאין צפוי כשפופרת הנוד [פ'] וסבר שמטוהר שהרי נכנס לתוכו רביעית מים], אלמא לכל מילי צעיין (מקוה של) מ' סאה,

3. לישנא אחרינא והאיכא מקוה דמתן במסכת מקואות (פ"ו מ"י) [בפרק כל המעורב למקוה. דר לקמן] וחכמים אומרים אם מקבלת גובה האמצעי רביעית עד שלא יגיעו לאציק [drain] כשר, [י]אם לאו פסול [ובותרין] ובטלול רבנן מפי המורה,

וקשיא לי היכא בטלול רבנן? ו"ל הא דקאמר בטלול רבנן אהא סמך דהא קתני עליוהי ר' אלעזר דר דדוק [בפרקין כל המעורב למקוה. מלים אלו שייכות לעיל דתנן במס' מקוואות בפרק כל המעורב למקוה. לפי הב"ר] אם מקבל האציק כל שהוא (כשר) [פסול].

4. לישנא אחרינא והא איכא מקוה, (כדתנן) [כדמניא. דר] שהשאיבה מטוהרת ברביעית ברבייה והמשכה שאם יש כלי כ' סאה ורביעית ממי גשמים הולך וממלא מן המעיין כ' סאין חסר רביעית חורקן לפני אותו (מקוה) [מקוה] כדי שימשכו המים למוך המקוה, דהא יש בהן ארבעים סאה, [ובותרין] דר מההיא דבטלול רבנן דהא קתני רישא שיש בה כ"א סאה ממי גשמים:

דף ל"ח ע"ב

[שנינו במשנתנו] ואינו חייב אלא עד שיאכל מן הענבים כזית וכו': תנא קמא לא מודמי להון לכל איסורי נזיר לשתיה לכל איסורי נזיר לשתיה דלילו ענבים כזית ויין ברביעית ורבי עקיבא כיון דכתיב במדבר ו' וענבים לחים ויבשים לא יאכל לכל מלמא הוא דאמא דכשם שזמן שהן ענבים מייחב עליהן כזית אף כל איסור שזמן שהן יין כזית מזה אכילה כזית אף כל איסורין כזית:

דהכי הוא משום דבפלוגתא לא קמיירי וכן אמרי' בסמוך והא הכא ר"ע היא ולא רבנן דאמרין בפ"ק דסנהדרין (דף ד) דלילו לרבנן אינה מטמאה רביעית דם שיוצאה מן המת אלא כשיוצאה ממנו אחד בלבד והאי דקא נסיב לה הש"ס אליבא דר"ע לאו דוקא אלא איירי דאית ביה רביעית וקא דריש ביה קרא נסיב ליה הש"ס ולדברי הכל ברביעית הוי [שיעורא],

וחמש חיוורתא סימנא לגירסא חלת מיר מזורע שנפסלו בשבת, וה"ג חלת רביעית שמן לחלה וכדאמרין התם במס' מנחות (דף פח) יתיב רבי וקא קשיא ליה רביעית במקדש למה נמשכה אי משום מזורע חוץ הוא ואי משום מיר בשחיטת איל הוא דקדשי' א"ל ר' חייא לחבימי כ"ג דמציא בכל יום ועושה בו י"ב חלות מחליטה בבקר ומחליטה בערב והיה מציא רביעית שמן קרי עליה (איש ממרחק ענתי) [מרחק מרחק איש ענתי].

ואית דגרסי רביעית שמן של חלת חודה דאמרין בפ' שמי מדות (שם מנחות דף פט) מציא חצי לוג וחוצהו מחלה לחלות ורקיקין ומחלה לרבוכה והאיך מחלה דרבוכה אית בה כדי רביעית וטעות הוא ואינו כן דזהדיא אמרי' התם א"ל ר"א בן עזריה אפי' אתה דורש כל היום בשמן לא הייתי שומע לך אלא רביעית שמן לג' מינין שבחודה חלת מנה ורקיק ורבוכה ואחד עשר יום שצין דם נדה לדם נדה כו'. מיר רביעית שמן למיר - חלת נזיר ומצורע שנפסלו בשבת,

חלת רביעית שמן לחלה,

נזיר רביעית שמן לנזיר לרקיקי מיר,

מצורע רביעית מים למצורע דאמר במס' סוטה (דף טו) ושחט את הנפטר האחת אל כלי חרס על מים חיים ואמרי' כמה מים יהא נותן בו כדי שיהא דם נפטר ניכר בהן וכמה רביעית,

שנפסלו דתנן ושאר כל המשקין טמאין מנטרפין לטמא משקין אחרים כשיהא בהן רביעית ולפסול את הגוייה ברביעית כששמה אותן כדאי אכילת פרס פוסלין את הגוייה ברביעית,

בשבת דתנן ושאר כל המשקין ברביעית ושאר כל השופכים שזופכין אותן לרה"ר ברביעית,

ותו ליכא, והאיכא מרביעית נומלין לידים לאחד ואפילו לשנים הא דמתן במס' ידים נוטלין לידים מרביעית לאחד ואפי' לשנים ואע"ג דלית בהו כדי רביעית לשני הוילי ולראשון הוה ביה כדי שיעור נטילה. בפלוגתא לא קמיירי דהא קמיפלגי עליה דרבי יוסי ואמרי' לאחד ולא לשנים? בפלוגתא לא קא מיירי,

והא איכא [בהשקאת סוטה] היה מביא פיילי של חרס כלי גרוע של חרס שבו היה נותן עפר מקרקעית המשכן כדכתיב ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן להשקות את הסוטה וצמסת סוטה (דף טו) קאי [לא היה בוס זה בכוסות שלנו שהם קצרים שמאל וגבוהים, אלא היו גבוהים מאד ורחבים בצלחת של מרק חישים, והטעם שהיו שותים או בכוסות כאלו הוא מפני שהיו אוכלים ושותים בהסיכה, ובכוסות כעין שלנו היה קשה להם לשתות מכמה סיבות. ע"פ

אבני חן על מסכת נזיר

[שנינו במשנתנו] [וחייב על היין בפני עצמו כו'] תנו רבנן וענבים לחים ויבשים לא יאכל לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה מה כאן שהוא מין אחד דאחד לחים ויבשים מין ענבים הן והן שני שמות לה ויבש ואמרי להו זג וחרצן וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו אף כל שהוא מין אחד והן שני שמות חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו לאיתויי חמרא חדתא ועינבי שאע"פ שהן מין אחד שהי' חדש מתוק כענבים הואיל ושני שמות יש להן חייב על כל אחת ואחת,

אמר אביי אכל חרצן לוקה שתים אכל זג לוקה שתים אכל חרצן וזג לוקה שלש אחת מכל אשר יעשה מגופן היין ואחת על חרצנים ואחת על זג דלא יאכל אכולהו קאי,

רבא אמר אינו לוקה אלא אחת אפילו כי אכל זג וחרצן,

אזי מתרחץ מתניתין לטעמיה דמי וחייב על החרצנים בפני עצמן ועל הזגים אפילו כשאוכל את שתיהן ביחד וכן נמי למתניתא דמי לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו ואפי' כשאוכל זג וחרצן בצת אחת,

ורבא מתרחץ לטעמיה כגון דלא אכל אלא אחד מהם דלא חימא עד שיאכל לחים ויבשים בהדי הדדי וחרצנים חגים בהדי אלא אפי' לא אכל אלא לחים בלבד או יבשים בלבד לוקה אחת ולעולם אם אכל לחים ויבשים או זג וחרצן אינו חייב אלא אחת ולא לאיתויי חמרא חדתא ועינבי ומתני' נמי תני וחייב על היין בפני עצמו כו' דלא חימא עד דאכיל ליה לכולהו אלא ודאי אכל חד מנהון לוקה ומיהו כי אכיל נמי כולן יחד אינו חייב אלא אחת.

ענין אחר אינו לוקה אלא אחת - כשאוכל זג יחד או חרצן ואינו לוקה משום כל אשר יעשה ולא צריך לשנוי לכל הני כדשנינן לעיל,

שאינו לוקה אלא שבכללות כגון האי דעל כמה איסורי לית דהו אלא לאו חד,

מתיב רב פפא ר"א אומר נזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תשת' אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואח', אכל ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים וסחט אשכול של ענבים ושתה לוקה חמש אי הכי לילקי שיש אחת על במדבר ו מכל אשר יעשה?

תנא ושייר, מאי שייר דהאי שייר? שייר במדבר ל לא יחל דברו דלקי נמי אדדיה אי משום האי לאו שיורא הוא כי קתני מידי דלא איתיה בדוכת' אחריתי לא יחל דברו איתיה בנדר',

א"ל רבינא מפרזקיא לרב אשי והא שייר דבין הביניים כדאמרי' לעיל נזיר (דף נד) ועד זג לאיתויי דין הביניים?

אלא אמר רב פפא לא תניא מידי חמש אלא לוקה סתם ואיכא לתרזי לאזי כי טעמיה ולרבא כי טעמיה הואיל ולא נכתב ליה מניינא וקמהדר הגמרא ומאחר דלא תניא מ"ט אומציה חמש, והא

דף ל"ט ע"א ב' קדושים

אותביה חמש ומאחר דלא תניא חמש מ"ט אותביה?

אמר רב פפא אנא סברי לאו גמרא היא בידיה א"ר פפא אנא סברי קברא הוא צדיה דכי אכיל חרצן חייב שמים על חרצן ועל מכל אשר יעשה וסברי אומציה ליה מיוצתא משום דלא נהירא ליה מילתא וליהדר ציה והדר ביה ולא ידענא דגמרא היא בידיה מצייה ומש"ה ולא הדר ביה:

רבי אלעזר בן עזריה אומר כו' אית ליה כרבי יוסף, מדקאמר שני חרצנים חג משמע דלוג א' איכא צ' חרצנים: אמר רב יוסף [שהיה בקי בתרגום, כדאמרינן בדמיתרגם רב יוסף 12 פעמים בש"ס] כמאן מתרגמינן מפורצני' דמשמע פנימי, כגון אפי' פרעידא דתומי קלא דלמר צריש פ"ק דמס' תענית (ד' ד) דהיינו גרעינין ועד עיצורין משמע חיצונים שסוחט מהמשקה כדכתיב (צראשית מ) ואשחט אותם ומתרגמינן ועזריה יתהון כר' יוס':

מהני': סתם נזירות ל' יום,

[כבר שנינו זה בפ"ק (דף ה.) ואידי דבעי למתני גילח או שגלחוהו לסמים סותר ל' יום, תני נמי סתם [נזירות] שלשים יום. תוס'],

גילח או שגלחוהו לסמים משמע צין באונס [פ' וזה החדוש, שגם אם נתגלח באונס סותר נזירותו] צין צרצון צמוך ימי נזירותו, צין נזירות מרובה צין נזירות מועטת סותר ל' יום לפי שאין גידול שיער צפחות מל' יום,

[תוס': ומעמא דסותר ל' יום משום (דבעיא נזירות שיעלה לו) [דבעינן כדי נזירות בשעת] תגלחת של מצוה, כדי שיהא שערו [גדול. בר] כפי שראוי לגדל [בסתם. בר] נזירות דהיינו שלשים יום,

[ומיירי שגלחוהו ביום מלאה [פ'] שאז שייך סותר "שלשים יום"], שהרי אם גלחוהו [בשנים. פ'] אחר שני ימים (שמנה) או יותר למה יסתור את הכל [פ'] הלא די שיסתור מה שמנה עד עכשיו], איך יחזור וימנה מה שמנה כבר [פ'] דס"ד שיגמור השלשים, ואז יחזור למנות עוד שלשים, שכן משמע סותר ל' יום], ואולי הכי נמי קאמר סותר עד שיהו שערותיו כדי שלשים יום, כך נמצא בפירוש ה"ר יצחק,

והלכך בנזירות של [ס'] אם גלחוהו ביום שלשים אינו סותר כלום, דאיכא עדיין גידול שער קודם יום תגלחת, ואם גלחוהו אחר שכלו ימיו [אינ?] גידול שער סותר [ל'] לרבנן [אלא מדרבנן?] כדמוכח בגמרא. תוס'],

נזיר שגילח בין בזוג [שעהרע. יכין] בין בתער [בתער, והתי"ו בלא דגש. כ"ה בשמו"ן], או שסיפסף כל שהוא שחלש קצת כדאש השיער חייב:

אבני חן על מסכת נזיר

[פ] שמה שניתוסף שער משעה שקיבל על עצמו נזירות, ניתוסף בראשי השערות, ואף שגילה, מה שנשאר על הראש הוא אותה שער שהקדיש, ולכן אולי אינו סותר כלום ממה שמנה כבר].
[ואי אמרת מלעיל רבי, מאי דאקדיש קאי, דאותו ששיירו ודאי מאותו שיער שהקדיש ובכך הוי שיעור חשוב ואינו סותר כלום. תוס'].
[ראה בקרן אורה שהקשה על איבעית הגמ' כאן?]

(1) ת"ש מהא אינבא חיה לינערי"ש זלע"ז דהא מצוי כיניס [live nits, are found firmly attached (glued) to hair shaft, about a 1/4" away from the scalp, and are hard to remove]
[וראה בארט סקרוול שמפרש דקאי על מין כינה שנקרא "ביצי כינים" ע"פ הגמ' בשבת ק"ו: וכינה אין פרה ורבה? והאמר מר יושב הקדוש ברוך הוא וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים? [ומתריץ] מינא הוא דמיקרי ביצי כינים,
אבל במחילת כ"ת כאן המדובר על כיני הראש, והם ביצים הרבוקים בעקרי השער המדובר כאן, וכן משמע הלשון לקמיה שאומר "ואנב חיותא" ופירש הריב"ן דאית בה, ולשון זה אינו משמע על כינה חיה, אלא על ביצה שיש בה חיות קצת, כדי לקרב את עצמה למקור חיותה,
ובאמת התירוץ שיש להם חיות לביצי כינים, ושהם זיזים ומתקרבים אל הבשר, הוא תירוץ דחוק, שבמציאות אלו הביצים כל משך "חיה" הוא בין שבוע לשני שבועות, ולכן אינם זיזים ממקום שהניח אותם הכינה אלא כמה שגדל שער בשבוע או שבועיים, ולאחר שגדל מהם כינה, "מת" הביצה ולכן ביצים המתים הם רחוקים יותר מן הראש, שהשער הולך וגדל והביצה המתה "נוסעת" אם גידל השער].

דקאים בעיקבא דבינתא [שעומדת שם גם לאחר שגדל השער] נעיקר השיער סמוך [הסמוך. רע"ז] לנשר, ואי סלקא דעתך דהאי כינמא מלתחת רבי אישמכא דכי נפיק שער [כשהשער גדל], נפיק אינבא לנר [יוצא הביצים לחוץ] ברישא דבינתא בעי למיקם אינבא [ואם השער צמח מן הבשר היה להם להאינבא להיות רחוק מן הבשר, בראש השער], אללא לאו ש"מ מדקיימא אינבא דהדי צישרא, דמלעיל רבי, ואינבא צנימא כדקאי קאי?

לעולם מלתחת רבי והא דלא קיימא צרישא דכינמא ואנב חיותא דאית נה נחית [יורדת] ואזיל אינבא נמחא ואלוה למחא לנדי צישרא, [אינבא הוא יורד למטה, כשהשער גדל (ב.ר.) למעלה מרום הראש. תוס'].
[ומתקרבת תמיד אצל הראש להתקיים מויעת האדם ולחיותו. ר']

(2) ת"ש אינבא מתה [מדהאי אינבא ממה קיימא] ברישא דבינתא [לאו ברישא אלא ברחוק מן הראש קאמר. תוס'], ואי סלקא דעתך דהאי כינמא מלעיל רבי אישמכא דכי היכי דמעיקרא קיימא בעיקבא נעיקר דבינתא הכי נמי בעי למיקם אינבא לה למיקם השמא נעיקר דכינמא [במקום שעומדת כשהיתה חיה שהרי שם מתה. תוס'].

התם נמי משום דלית בה חילא שאין זה כה, דהא הויה ממה שרוגי שריגא ואזיל משמטא ואלוה כלפי רישא דכינמא מש"ה קיימא לה הסם, ולעולם מלעיל רבי, כלומר בוו, שהרי מתה שמטה ואולה [מעיקרא] ויורדת לראש [לית בה חילא.

[פירוש תלש כל שהוא אפי' שער אחד לוקה עליו, מיירי שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השורש בעין תער, דלוקה מקרא דתער לא יעבור על ראשו דמרכינן בגמרא שאר המעבירין. תוס'].

[מגמ' להלן משמע שבימהם היה שער גדל יותר מהר מבימינו],

גמ': [ובין ששנינו במשנה "גילוחו ליסמים" לכן איבעיא להו] איבעיא להו האי מויה [בינתא. ריב'ן] מלתחת רבי האי שיער מלמח רבי, נסמוך לנשר יוצא מן הראש וגדל, ונאשו [פ] אבל ראש השער [כדקאי קאי [מתחתיתו הדיינו מקום חבורו ממש הוא עולה וגדל. ר'], [משרשו מעיקרו הוא מגביה וגדל, מה שהשער גדל מתמר ועולה הסמוך לראש אחר ימים יהיה ברחוק. תוס'].

או מלעיל [רצ"ן] שרש השער מתגדל, ויוצא מאיליו (ומתגדל), ועיקרו כדקאי קאי [מלעיל, מצד החיצון. ר'], [או מלעיל רבי מראש השער הולך וגדל אבל סמוך לראש אין [זו] ממקומו. תוס'].

[כבר קיימו דורשי רשומות שהשער רמז למותרות ובקשת התאוות ובנויר עצמו אמרו שהיה מניח שער ראשו כמות שהוא בלי גלוח ותקן להראות שלא היה מחשיב הכלי עולם וחמודותיו, ועם כל זה נוכל להבין שחקרו פה אם השער גדול מתחתיו ומעיקרו לומר שהפחיתות נולדים ומתגדלים ושרשם מתחת בחומר העבור. הבונה בע"י].

למאי נפקא מינה לנזיר שגילוחו ליסמים [פ] בעל כרחו [שצריכין לשער לעשות נפה וכברה. רבינו עזריאל], # [אולי המעם שאומר המשל בנאנס, דאולי יקילו עליו, דאילו גילח מרצונו, בודאי סותר כל מה שמנה, ראה לעיל כח: דבקטן שגילח הוא כעין מחאה בנזירותו,
שיש כאן שני דינים גילוח השער באזה אופן שיהיה, וגם מעשה הגילוח כמחאה בנזירות],

ושיירו בו כדי לכופ ראשו לעיקרו [בכל שער ושער [שיעורא] בעלמא הוא, ובסמוך אמר (שבו) ליגדל השער בו' ימים ובכך יש חשיבות שער. תוס'], אי אמרת דהאי כינמא מלתחת רבי [פ] בסמוך לבשר יוצא מן הראש וגדל], נזירות הא שקליה (הילכן ל. נר) מאי דאקדיש שקליה וסומר מזיכותו,

[פ] שבשעה שהתחיל נזירותו כל השער שהיו או על ראשו נתקדשו, ומשעה שהתחיל נזירותו גדל כל שעה שער מתוך בשרו, ואם גילח למשל לאחר עשרים יום אף שהשאר כדי לכופ ראשו לעיקרו, יכול להיות שלא נשאר עוד על ראשו שום שער שהיה שם בשעה שקיבל על עצמו הנזירות],
[כלומר השיער שהקדיש ביום נזרו זה נגדל וגלחו, וזה ששיירו בו כדי לכופ אין זה משער שהיה לו משעת קבלת נזרו אלא צמח בו אחר כן וסותר, אחרי שלא נשתיר מאותו שער שהיה בקבלת נזרו. תוס'].

אלא אי אמרת מלעיל [רחוק מן הבשר] רבי הוילי ושיירו בו כדי לכופ צו ראשו לעיקרו, דאיכא למימר מאי דאקדיש הא קאים דמאי דאקדיש קאי, אכתי אית ליה למיעבד תגלחת מזה ואינו סותר,

אבני חן על מסכת נזיר

רפיא עמרא מלמחמ, ומלי טעמא, לאו משום דהוא דרפי, רבי ליה [גרל וצמח] לנחמ הכי, @ וש"מ מלמחמ רבי, והא סברא הויל צמידי דמניא, # [פ' הריב"ן כאן הוא פלא גדול, וצ"ע מה ענין הברייחא או המשנה לכאן].

[סקרתא, מין צבע אדום שצבען בהן בהמות ובמקום הצבע מתרפה הצמר אצל הגוף הבהמה, ואח"כ מתרפה הצמר אצל מקום עיקרו ואי מלעיל רבי אמאי מתרפה. ר'].

5) ותו כד צבעי סביא דיקנהון [ראה רא"ש] כי היכי דלימחו דרדיקא [כשוקנים צובעים זקניהם כדי שיהיו נאים צעירים], ונחמ הכי מיורי [עיקר] דיקניהון [פ' וכשוקניהם גדילים אחר כן, עיקר השערות הגדילים הם לבנות] מתלננים עיקרי שערי זקנס, ש"מ דמלמחמ רבי, ומלי דקא קדיש האי נזיר שקלוה מיניה, ואינעי ליה למסמח, ולמימי מירות אחרת כי היכי דליקדוש שיער, חוורן [נעשה לבן].

דף ל"ט ע"ב

עיקבי נימהון [עיקרי שערים], ש"מ מלמחמ רבי ש"מ [ופשט את האיבעיא],

[עיקבי נימהון, זקנס הסמוך לסנטר, נראה לבן, אלמא מלמחמ רבי, וה"ה דמסקרתא נמי הוה מצי לאוכוחי הכי דכשגדל הצמר אין סוף הצמר [הסמוך לבהמה] צבוע [פ' לאחר זמן]. תוס',

[והביא ראיה מהזקנים שצובעין זקנם להתראות בחורים, שמתלבנים עיקר שערותיהם, הן הם החנפים שמכסים מדותיהם הרעות ורשעותם, שע"כ נקראו צבועים, כדי שיהיו נראים צדיקים ומעובים, שלא שוה להם, כי סוף סוף נתגלה עיקר ודונם ומתלבן מיסודן ושרשם הרע ונראה ברור. הבונה בע"י].

ואלא הא דתניא נזיר שגילחוהו לסטים ושיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו סותר ואמלי אינו סותר ואי סלקא דעתך מלמחמ רבי, ליסתור דהא אמרינן דמלמחמ רבי, ושקלוה מיניה לשהוא שיער דאקדיש, (שלא לגלח עד סוף מירוחו)?

[דהא ס"ד מלמחמ רבי, פירוש דהא הוכחנו דמלמחמ רבי, וא"כ לא נשאר משער שהיה בו משעת קבלת נזירות כדי לכוף ראשו לעיקרו, אלא ש"מ מלעיל רבי, ואותו שנשאר היינו אותו דמעיכרא. תוס',

[ומתריץ] כגון שגילחוהו [הליסטים] אחר מלמחמ ל' למירוחו קודם שהספיק לגלח,

ומני והא מני רבי אליעזר היא דאמר לעיל צפ' מי שאמר הריני נזיר מגלח נזיר (דף ע"ז) ד כל אחר מלמחמ ז' סותר, שאם נטמא יום ק"א ר' אליעזר אומר אינו סותר אלא ז' לאחר תגלחת, כי היכי דצתוך אלו ז' ימים מירבי מוזה כי היכי דמיהוי כדי לכוף ראשו לעיקרו, והכא נמי הוילי דפשו ליה כדי לכוף ראשו לעיקרו, אינו צריך לסמור כלום אלא מיד מגלח,

[כגון שגלחוהו אחר מלמחמ. ביום ל' ומני ר' אליעזר היא דאמר כל אחר מלמחמ ז' סותר אם נטמא, עד שיהי ג' ז', וכן אם גלחוהו ביום ל' סותר ז', שלא יכול לגלח

השער שהוא תלוי למטה לצד הארץ, ואין לה כח להאחו למעלה לצד הראש. תוס'],

3) תא שמע מבלורית דכושיים שמניחים בלורית בראשיהם לשם ע"ז, ובשער (אין?) מגלחין כל סביב ראשו, ומה שהיו מניחין הן גידלו אותה כקליעה סמוך לראש, ואינו מהודק כבראשונה, ואי מלעיל רבי אמאי אלא ודאי מלמחמ רבי ונחית הקליעה לפנים והלאה מן הראש, ונמצא כי בשער שסמוך לראש אינו קלוע ולכן הוי כפרוש. תוס'],

[שמגדילים בלורית לשם עבודת כוכבים, וכשהם מסתפרים מגלחים סביב ראשם, ומה שהם מניחים עושים אותם כמין קליעה, ובסוף הקליעה כלפי הראש עושים קשר [פ' שסובבים את הקליעה סביב סביב בנוכה הראש כמין bun] כדי להיות הקליעה קיימא וכשהם גדלים והולכים רפה הקשר סמוך לשער [לראש?] ואינו מהודק כתבחילה. ר'],

תוס'	רא"ש
שמניחים בלורית בראשיהם לשם ע"ז,	שמגדילים בלורית לשם עבודת כוכבים,
ובשער * (אין?) מגלחין כל סביב ראשו,	וכשהם מסתפרים מגלחים סביב ראשם,
ומה שהיו מניחין הן גידלו אותה כקליעה סמוך לראש,	ומה שהם מניחים עושים אותם כמין קליעה, ובסוף הקליעה כלפי הראש עושים קשר [כמין bun] כדי להיות הקליעה קיימא
ואינו מהודק כבראשונה,	וכשהם גדלים והולכים רפה הקשר סמוך לשער [לראש?] ואינו מהודק כתבחילה,

* והכי מסתברא שהרי כך היה דרך ע"ז לגלח את הראש סביב כדכתיב לא תקפו פאת ראשכם,

דבתר דמגדלין לה שמקלעין את השער זה צוה [לאחר שעוברת כמה ימים משעת קליעתן] רפיא מלמחמ סמוך לגשר, ומדפיא למחמ לנדה צישרא ולא מלעיל, ש"מ דמלמחמ גזן השער וילא [פ' שהשער החדש אינו קלוע, ולכן הוא מתרפה בעיקרו], [1]מש"ה מרפו להני שער מלמחמ (1)[ד]לא מקלעי צלידך צינמא?

[ומתריץ שאין השער צמח מן הראש, אלא השערות עצמן מתמתחין [stretching] ע"י ששוכבים על הקשר],

לעולם מלעיל רבי ו התם נמי אידי דקמטא [שהקשר קשה] שמהדק בלורית (היא) ודוחק מעצמו למטה מחמת הגדן]ל כששוכב עליה משיכבא [היא. ריב"ן] דרפיא [ומשיכבא הוא דרפיא] מחמת שכיבה הוא ששוכב [הארם] על הצלורית רפיא לה מלמחמ,

4) תא שמע מסקרתא דרפי עמרא מלמחמ, (ותניא. ראה בר) כלומר עד השתא צעין לפרושי לך ממדי דסברא דלא תליא צמידי דמניא, (אלא) [אצל] השתא איכא למישמע מהא ד[מנ?] סו קרין על העשירי לשום מעשר, דמתקשר כל השער צידד מחמת הנצב של סיקרא, ולנחמ הכי [פ' לאחר זמן]

אבני חן על מסכת נזיר

תגלחת נזרו עד אחר ז'. תוס'.

[שנינו במשנתנו] נזיר שגילח בין בתער בין בזוג, או שסיפספ כל שהוא חייב: ת"ר במדבר ו תער אין לי אלא תער [דוקא, שלוקח. ת.],

תלש [תלש בה כל שהוא, פירוש שלא בתער. ת] שער צמחך לגזל לא עקרו לגמרי, ונגזן שעיקרו נראה מירט דעקרו לגמרי ממקום גידולו סיפספ כמו סוף [וכרא"ש פירוש סיפספ מלשון שפשוף, שסיפספ בידו והשיר שעורות] כל שהוא, מנין [בין שעקר השער מתחילתו סמוך לראשו, ומיהו שלא כעין תער ובין שלא עקרו לגמרי כ"א מקצתו מנין דאסור. ת.].

ת"ל במדבר ו קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו שלא יסירו צמח דבר ויניחו לגדל פרע, [ת"ל קדוש יהיה גדל פרע שמצוה לגדל שער, ועובר בעשה אי מגלח ממנו כלל, גם כי אינו קוצצו לגמרי מעיקרו. ת] דברי ר' יאשיה,

[אבל בקוצץ מעיקרו לגמרי כעין תער איכא לאו בכל המעבירין, בדתני ברייתא [אחריתי. בר] דלא פליגי אהרדרי, אבל ניהא ליה להאי תנא למימר קדוש יהיה גדל פרע, דמנינא שמעינן איסור [אף אב. בר] אינו קוצץ לגמרי מעיקרו. תוס', אבל לפי הרא"ש לר' יאשיה, בתער יש לאו, אבל בשאר המעבירים אין בה אלא "עשה"]

ר' יונתן אומר תער אין לי אלא תער, מירט תלש סיפספ כל שהוא פטור [בין כי נמי תלש מעיקרו, בין אינו תלש מעיקרו, אינו עובר כלל אפי' כעין תער אלא בתער ולא בשאר מעבירין. ת.],

והכתיב קדוש יהיה [גדל פרע] דמשמע קדוש יהיה שלא יסירו צמח דבר, להכי תמצ קדוש [ומשמע דאיסור עשה מיהא איכא במעבירין. ת.].

למימרא דאם גילח ליה בתער קאים עליה בעשה ול"ת [ומשמע דכי מגלח בתער ראשו [איכא. בר] לאו ועשה, אבל שלא בתער גם כי גילח הכל ליכא לאו ולא עשה. ת.], דמשמע "קדוש יהיה" שלא יעבירו צמח, ולאו הצא מכלל עשה עשה,

[ומתני' דמחייבה מלקות לכל המעבירים דלא כחד מהני תנאי, דלר' יאשיה עשה הוא דאיכא בשאר מעבירים, ולר' יונתן אפי' עשה ליכא, וא"נ כבעין תער מודו דלקי בכל המעבירין והכא פליגי כששייר מן השער קצת ואין בהם כדי לכופ ראשו לעיקרו. ר.],

תניא אידך תער אין לי אלא תער, תלש מירט סיפספ כל שהוא [פירוש אפי' שער [א.]. ת] מנין? ת"ל במדבר ו "לא יעבור" על ראשו לרצו [שארן] [כל] המעבירין [לרבות כל המעבירין ובלבד שיחא כעין תער מעיקרו משרשו לגמרי, ותנא דמתני' נמי ס"ל כהאי תנא וכת"ק דר' יונתן [פ' ר' יאשיה. תוס'].],

ומאחר שסופינו לרבות כל דבר המעביר דכמצי לא יעבור מה

[ו. תוס' מ"ט דר"א דאמר כל לאחר מלאת ז' ימים סותר ותו לא, בשלמא כי "נטמא" לאחר מלאת דסותר ז', כנגד ז' ימים שמונה צהן ג' ח' ומגלח בשביעי, כדמצי לקמן (דף מד) תגלחת הטומא' כילד מזה בשלישי וצו' [ומגלח צו'] כדמצי וצו' השביעי יגלחנו?

[קאי [אלעיל] כלומר מ"ט אמרת לר' אלעזר כי גלחוהו אחר מלאת דסני בו' והא אין גידול שיער פחות משלשים יום. תוס'],

יליף תגלחת טהרה מתגלחת טומאה, מה תגלחת טומאה שבעה לאחר שנטמא מגלח לאחר ז' וכדפרישית, אף תגלחת טהרה לאחר מלאת אינו צריך למנות אלא שבעה לאחר תגלחת, כדי שיהא יכול לגדל קצת שיער בתגלחת טהרה,

[יליף תגלחת טהרה. סתירה שהיא ע"י תגלחת שהיא טהורה, מסתירה הבאה ע"י טומאה, מה תגלחת כי נטמא ביום ל' ממתין ז' [ותו לא], כך תגלחת טהרה כשגלחוהו ולא שיריו בו כדי לכופ ראשו לעיקרו ז' ותו לא. תוס'],

[וילפינן מתגלחת טומאה ואע"ג דלא דמי לגמרי, דהתם צריך להמתין ז' כדי להביא קרבנותיו בטהרה? מ"מ [ה?]שוו חכמים סתם סתירה [ש?]ל תגלחת דאחר מלאת לסתירת טומאה. תוס'], # [וצ"ע אם זה דרש גמור, או רק כעין אסמכתא?],

וקודם מלאת לא מימקמא, משום דקודם מלאת סותר ל' וכדפרשין צפירקא לעיל [ו:] לדברי ר' אליעזר, המורה אמרה נטמא ביום מלאת תן לו מורת מיר [ל' יום], (אלא כל אחר מלאת נטמא) [אבל אם נטמא אחר מלאת?] או נתגלח לגמרי, שלא הניחו צו שיער כלל, סגי ליה בתגלחת כל דהו,

וקים להו לרבנן [חכמי התלמוד] כל ז' יומין אתיא מוסיא כרי לכופ ראשו לעיקרו, ואמור רצון כיון דצחק ז' ימים גדלח מוסיא כדי לכופ ראשו לעיקרו, סגיא,

ואילו הכא כיון דשיירו צו [וכיון דהכא שיירו צו?] כדי לכופ ראשו לעיקרו, אינו צריך ליסמור כלל, ומגלח לאחרא, ומציא קרבנותיו ומותר ציין:

[פ' ואף שיש היקש שצריך למנות ז' אף בתגלחת טהרה, כיון שהטעם של ז' ימים הוא כדי שיצמחו השערות כדי שיהיה בהם כדי לכופ ראשו לעיקרו, והליסטים השאירו שיעור זה, לכן יכול לגלח מיד ולהביא קרבנותיו],

[תוס' ד"ה וקים להו, תמצית התוס' מ"אבל לרבנן ודאי", [יש בדיבור זה הרבה שגיאות, ובעו"ה יש עליה למעלה מעשרים הנהרות]:

התוס' מצדדים לומר שרק אליבא דר"א יהיה די ז' ימים אם נתגלח ביום מלאת, אבל אליבא דרבנן צריך ל' יום, וגם אם גלחוהו צריך שישאירו שער של ל' יום, אבל באמת אם גלחוהו ביום ל"ב ואילך מודים רבנן שדי למנות ז' ימים,

ושמא י"ל שזה שרק אליבא דר"א דאמר תגלחת מעכבא צריך למנות אם גלחוהו ביום מלאת, אבל לרבנן דאמרי תגלחת אינה מעכבת יכול לשתות מיד אחר שמביא קרבנותיו, אף שלא נתגלח],

אבני חן על מסכת נזיר

[ומתירין דלעולם חייב על כל המעבירין, ולכן כתב התורה "תער" לעבור עליו בשני לאוין על תער לא יעבור, ועל לא יעבור כל המעבירין, [מידי דהוה אוכל ענבים לחים ויבשים לוקה ב' כיון דמפרשי בקרא אע"ג דכתיב בחד לאו. ר'],

לישנא אחרינא [מקשה על רבי] והכתיב תער לא יעבור על ראשו, כלומר היכי משמע ליה דאחר מלאת לא תהא תגלחת אלא בתער, והכתיב תער לא יעבור על ראשו [עד מלאת] דאיכא למידק מינה, דעד מלאת הוא דלא [מגלח] אלא בתער, הא לאחר מלאת מגלח בכל דבר ואפי' במלקט וצריטיני, [ומשני ?] לעולם אימא לך דלאחר מלאת אינו מגלח אלא בתער, והא [דכתיב] [תער] כסמוך [פ' אצל] לא יעבור, ומשמע לא יעבור תער [לעבור עליו בשני לאוין],

במדבר ו ה פל'מי גדר גזרו תער ל אי'עבר על'ראשו ע'ד'מל את הי'כום א'שר'י'זיר ל'ה ק'ד'ש י'ה'יה ג'דל פ'רע ש'ער רא'שו :

לפי הריב"ן:

	ר' יאשיה	ר' יונתן	תנאי אידך	רבי אומר
תער	חייב בתער	חייב רק בתער	לתגלחת האחרונה, לאו מיוחד אם מגלח בתער,	חייב רק בתער °,
לא יעבור על ראשו		לרבות כל המעבירין	כל	
עד מלאת				תער לא יעבור על ראשו עד מלאת, אבל ביום מלאת צריך תער
קדש יהיה גדל פרע	שגם תלש מירט סיפסף כל שהוא חייב	אם גילה בתער עובר בעשה ולא תעשה		
לדינא:	חייב בתער ובכל המעבירין	חייב רק בתער, ועובר בעשה ול"ת	חייב במעבירין, ואם גילה בתער עובר בשני לאוין	חייב רק בתער,

* לפי התוס' סבר רבי שחייב על כל המעבירין, ואם גילה בתער עובר בשני לאוין, וכתבו התוס': דמדקאמר [רבי] אינו צריך, משמע דלא אתי לאפלוגי על תנא קמא ידידה דמחייב על כל מעבירין.

אמר רב חסדא ללקות באחת ששם גילת מוך מלאת, שער אחת, לוקה, [על שער אחד הוא לוקה, אם התרו בו על תגלחת וגלח שער אחד הוא לוקה. ת],

לעכב בשתיים ששם גילת כל שער, בתגלחת סוף ימי מזירותו, ושייר זו צ' שערות לא עשה ולא כלום [בבבלות ימי מזירותו שמצוה עליו לגלח ראשו, אם גילח כל ראשו ושייר שתי שערות, לא עלתה לו תגלחת. ת],

ת"ל תער לא יעבור על ראשו [לכתוב לא יעבור שער ראשו. ר'] [תימא לימא] לאשמועינן כעין תער לרבות משחית וכו'. ת]?

לפי שלא למדנו לתגלחת האחרונה של טהרה לאחר משלום ימי מזירות שיהא בתער, לפי שלא כתב אלא וגילת את שער ראש נזרו, לכן כתב לך תער כאן שאינו צריך ללמדך שאותה תגלחת לא תהא אלא בתער **שיהיה בתער**, [ד]

ללמדו [לתגלחת נזיר] **במצורע** [ולקמן ילפינן מדיכא פשיטא להאי תנא דתגלחת מצורע בתער, והא לא כתיב תער בפירושו. ת] **אי אפשר**

דף מ' ע"א

שאינ דנין קל מחמור דמזורע הוי חמור לפי שהוא צריך לגלח את כל שערו כדי שיהא כל נשרו בתגלחת מה שאין צריך להחמיר עליו על הקל, אלא להקל על הקל ולהחמיר על החמור, והכא דא"ל ללמדו ממזורע, אחא ליה תער [ללמד] דבתער הוא דמזורע תגלחת אחרונה, אבל במידי אחרינא לא,

[שהמצורע חמור שטעון תגלחת כל שער גופו, דכתיב (ויקרא יד) ויהיה ביום השביעי יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו וגו', תאמר בנזיר שהוא קל שאינו צריך לגלח אלא ראשו כדכתיב בהדיא בקרא, ולכן לא יטעון תער, [לכן] כתיב תער לא יעבור, ואם אינו ענין לאיסור העברה שבתוך נזירותו דהא [איהו] בכל המעבירין לקי, תניהו לענין תגלחת למצות תגלחתו של סוף נזירותו דאינו אלא בתער. תוס'],

רבי אומר אינו צריך [תער] לתגלחת אחרונה, וכשכתב לך תער לא צא אלא לומר לך שאינו חייב אלא בגילוח תער, ומה שאמרת אומר מנין למדנו לתגלחת אחרונה (שהיא) [שהיא] בתער ? מן דקדוק הכתוב אחת למד, ש **הרי הוא אומר תער לא יעבור על ראשו עד מלאת, התורה אמרה אחר מלאת לא תהא תגלחת אלא בתער**, דמשמע תער לא יעבור על ראשו עד יום מלאת שהוא [שאו הוא?] צריך גילוח בתער,

[והגמ' מקשה על ת"ק דר' שמחייב גם על שאר המעבירין] **והכתיב תער לא יעבור על ראשו** כלומר והיכי אמר ת"ק דחייב על כל שאר מעבירין, ותער לא צא אלא לתגלחת האחרונה, והכתיב תער לא יעבור על ראשו דמשמע בתער הוא דמחייב אבל לא בשאר מעבירין,

[ולפי התוס' הקושיא היא על רבי, וז"ל התוס': ופרך [פ' על רבי] והא כתיב תער "לא יעבור" דמשמע שאר מעבירין נמי, והיכי קאמר רבי דאתי לגופיה דמשמע דבתער דוקא מחייב.

וז"ל הרא"ש, ופרך [פ' על רבי] והא כתיב תער "לא יעבור" על ראשו דדרשי' מניה לרבות כל המעבירים, וא"כ היכי דריש ליה לגופיה, הא לא אצטרך לגופיה כיון דרבי' כל המעבירים,

ולא בעי לזימור דרבי ס"ל כר' יאשיה ור' יונתן דלא מרבי שאר מעבירים [פ' דס"ל שגם ר' יאשיה לא אסר שאר המעבירים בלאו, אלא בעשה, כמש"כ לעיל], דמדקאמר רבי אומר אינו צריך משמע דלא אתא לאפלוגי על מאי דקאמר ת"ק [פ' ידידה] לענין איסור העברה?]

אבני חן על מסכת נזיר

לסתור אינו סותר אם גילת צמח ימי נזירותו אלא אם גילת את רוב ראשו ברוב ראשו [וכן] הן הלכה בנזיר שלא מצינו בהן טעם. ת, וכל אלו הלכות הם וטעם אין בהם. ר, [א] ובתער,

[ובתער, ונראה] (פ') דקאי ארישא [פ] ואומר כאן דאינו לוקה אלא בתער, אבל [פ] מה שכתב כאן בסיפא דסותר הוא סותר כי נמי אינו כעין תער, אלא [ברוב] ראשו סותר [היכא] דלא שירי בו כדי לכופ, אע"ג דלא הוי כעין תער. תוס'],

[ומדויק] בתער אין במידי אחרינא לא [ופריך בתער אין דוקא לוקה, בשאר מעבירין לא. ת], והקתני מנין לרבות את כל המעבירין מ"ל לא יעצור [הא תנן נזיר שגילה בין בתער בין בזוג בין בשפשוף כל שהוא חייב. ת]?

[ב] אלא אימא כעין תער כל המעבירין [שמעבירין] סמוך לעיקר, [אלא אימא כעין תער שעוקר השער ומושחיתו מעיקרו. ת, שהעביר כל השער. ר,]

תניא נמי הכי [שלוקה [וסותר] ברוב ראשו. ת, דלוקה בא' וסותר ברוב ראשו. ר] כדאמר רב חסדא, ובתער [א] דוקא,

ואמרי לה [פ'] ויש מפרשים [כדאוקימנא לה אליבא דרב חסדא [ב] כעין תער, ומאי צמח דקמני צברימא כעין תער,

נזיר שתלש מירמ סיפספ כל שהוא [חייב, לוקה. ת], אינו סותר אלא ברוב ראשו ובתער [פירוש כעין תער. ת], רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש כשם ששתי שערות מעכבות בו במגלחת טהרה כך שתי שערות סותרות בו במגלחת איסור [אם גלח ב' שערות תוך ימי נזירותו. ת],

[במדבר ח ו קח את־הללום מתוך בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִהְרַתְּ אֹתָם: ז וְכִה־תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְמַתָּרָם הִנֵּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאת וְהִעֲבִירוּ תַּעַר עַל־פְּלִבְשָׁם וְכִבְסוּ בְּגָדֵיהֶם וְהִטְהֵרוּ: ח וְלָקְחוּ פָר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֶלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וּפְרִשְׁנֵי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחֲטָאת: ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלָּלִים לִפְנֵי אֹהֶל מוֹ' עֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־פְּלִעֶדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלָּלִים לִפְנֵי ה' וְסִמְכוּ בְּגִידֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלָּלִים: יא וְהִנִּיף אֶהְרֵן אֶת־הַלָּלִים תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת ה':]

[ענין חדש] תנן היום והיא צדוק נגעים, גם צרימא היא (בספרא) [צמ"כ] ת"ר ג' מגלחין וכו' מיר ומצורע ולוי שלשה מגלחין ותגלחתן מצורה, נזיר ומצורע ולוי, וכולן שגילוהו שלא בתער או ששיירו שתי שערות לא עשו ולא כלום,

אמר מר שלשה מגלחין ותגלחתן מצורה, פשיטא [דתגלחתן מצורה דהא קראי כתיב. ת] דמגלחין, ככולהו מפרשי צדוק קראי, צדוק כמי [במדבר ו יח] וגילת המזיר וגו', צמלצור כמי [ויקרא יד יח] וגילת את כל שער, כלום [כתיב, במדבר ח ז] והעצירו תער על כל צדוק?

[ומדויק] מהו דתימא משום עבורי שער הוא, ואפילו כך נשא סס שמסיר את השער [פירוש ותער לא מעכב בהן, ואפי' כך נשא. ת], קמ"ל דלא דלא סגי ליה אלא במגלחת, כדקמני דמגלחתן מלוה,

[נשא. מין המשיחה שמשך השער, ותימה דהא מסיפא שמעינן לה בהדיא, דהא קתני סיפא וכולן שגילוהו שלא בתער לא עשו ולא כלום? וצריך לומר דאי מההיא הוה אמינא מאי שלא בתער שלא כעין תער ואפי' כך נשא נמי. ת],

[כמו אמר מר] קתני וכולן שגילוהו שלא בתער, בשלמא גבי נזיר כתיב תער לא יעבור על ראשו לרצי כדלית ליה [בראש הדף רבי אומר אינו צריך] ולמנא קמא כדלית ליה [לט: לפי שלא למדנו לתגלחת האחרונה וכו'] וכדלעיל,

[בשלמא גבי נזיר כתיב תער לא יעבור על ראשו. לת"ק באם אינו ענין למלקות תניהו ענין לתגלחתו, ולרבי מדרסמכו לעד מלאת אצל תער לא יעבור. ת],

וגבי לויים כתיב במדבר ח והעבירו תער על כל בשרם, אלא מצורע בתער מנלן,

וכ"ת תיתי מלויים מה לויים שכן טעונין תגלחת ואין תגלחתן אלא בתער, אף אני אביא את המצורע שהוא טעון תגלחת ואין תגלחתו אלא בתער,

איכא למיפרך מה ללויים שכן טעונין תנופה בגופם כדכתיב והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה', והואיל וטעונין תנופה מממרינן צדוק כולי האי דלא הוי תגלחתן אלא צמח, תאמר במצורע הקל דלא שאין טעון תנופה בגופו, והואיל ואינו טעון תנופה בגופו דין הוא להקל עליו שיהא תגלחתו ככל דצדוק,

[תנופה בגופו. דכתיב והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה' (במדבר ח) תאמר במצורע שאינו טעון תנופה בגופו אלא [בקרבנו] ולכך לא יטעון חומרא דתער דזוג נמי ייעיל. ת],

אלא תיתי מנזיר מה לנזיר שכן קרבנו טעון לחם [חלות ודקיק' תאמר במצורע שכן קרבנו בא בדלות אם אין ידו משנת מביא תורים או בני יונה. ר], תאמר במצורע דלא,

אלא מחדא לא אתיא דמסי נמי וכדלעיל תיתי מתרויהוק,

מהי תיתי, תיתי מלויים מה ללויים שכן טעונין תנופה בגופו נזיר יוכיח, מה לנזיר שכן קרבנו טעון לחם לויים יוכיחו, וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהם שהן טעונין תגלחת, ותגלחתן בתער, אף אני אביא את המצורע שהוא טעון תגלחת, ותגלחתו בתער,

א"ל רבא מברניש לרב אשי, וליפרוך מה להצד השווה שבהן [נזיר ולויים] שכן

אבני חן על מסכת נזיר

דף מ' ע"ב

לגלח בתער, ע"ז מתרין שני תירוצים, חדא שלוח שמותר לכהן לגלח בתער אין צריך פסוק, ושנית למה מתיר לכהן לגלח אם מדינא יכול להסיר השער גם במלקט ורהיטני,

[ויקרא יד ט (בפרשת מצורע) וְהָיָה כִּי יִם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַח אֶת־כָּל־שְׁעָרָיו אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זָקְנוֹ וְאֵת זַבַּת עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׁעָרָיו יִגְלַח וְכִבֵּם אֶת־בְּגָדָיו וְרִחַץ אֶת־בְּשָׁרָיו בַּמַּיִם וְטָהַר:]

דתניא זקנו האמור לגבי מזורע **מה ת"ל** והלא כל שערו (צמשמע) [כמיז] זקנו ככלל שערו (צמשמע), הלא **לפי שנאמר** לגבי כהנים [ויקרא כא ח, ל אִי־קָרְחָה וְיִקְרָחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם] ופאת זקנם ל' א' יגלחו [ובבבבב] ל' א' ישרטו שרטת:, יכול אפילו כהן מצורע המתגלח כן לא יגלח פאת זקנו?

ת"ל [דכהן מצורע מגלח] וגילח זקנו [דאחי עשה מצורע ורחא לא יגלחו, ועשה דקדושים תהיו, ואע"ג דאין עשה רוחה לא תעשה ועשה בעלמא? הכא דחי כדאמר בריש יבמות דשאני הכא דהוי לא תעשה ועשה שאניו שוה בכל דהשתתח זקן לא שייך בנשים. ר'],

[ומקשה] **ומגלח דבתער** דהן גילוח צמער קאי [דבתער חייב בפאת זקן לרבנן. ר'] [דבתער. כלומר חיוב השחתת זקן מנא להו לרבנן דלא הוי אלא בתער דמינה ילפינן תער למצורע. ת']?

דתניא ופאת זקנם לא יגלחו [בכהנים כתיב. ת] **יכול אפילו גלחו במספרים יהא חייב, ת"ל** גזי ישראל ויקרא יט **ולא תשחית פאת זקנך, ת"ל** ולא תשחית פאת זקנך, בישראל כתיב ובמספרים ליכא השחתה שאניו נוטל השער מעיקרו ושרשו. ת, וכע"ז בר']

אי לא תשמית יכול ליקטו במלקט וברהיטני יהא חייב [אי לא תשחית יכול אפי' במלקט ורהיטני יהא חייב, שאף הם משחיתים השער מעיקרו. ת] ?

ת"ל ופאת זקנם לא יגלחו [משמע רק ע"י גילוח תער], [והם] פ' מלקט ורהיטני] אינם קרויים גילוח שאינם רגילים לגלח בהם. ת, והאי לא מקרי גילוח. ר'],

הא כיצד (איזהו. ריב"ז) גילוח שיש בו השחתה דיצר הכמוז, ואזו הוי אומר צמער, [ו] מהו גילוח דקאסר ליה רחמנא גזי הקפת הראש והשחתת פאת זקן ואשתרי ליה גזי מזורע דמוטר הוא צו, היינו תער,

[ודקשיא לך איך מקשה מכהנים על ישראלים, לכן אומר] [בהן גזי פ' אסור לגלח כמו ישראל], דבקיודשין [לה:] גמרינן פאה פאה כהנים מישראלים. תוס'],

[ומקשה] **במאי** משמע לן מהכא דמזורע לא הוי אלא צמער, **דילמא לעולם** אימא לך אפילו ליקטו במלקט וברהיטני נמי מצוה קעביד [שפיר דמי], והא והאי דקמי זקנו מה מ"ל, דאמא קאתי

אין קרבנו בדלות, תאמר במצורע שקרבנו בדלות [ויקרא יד כא ואסידל הוא ואין ידו' משנת ולקח פבש אחר אשם לתנופה לכפר עליו ועשורו' סלת אחר פלול בשמן למנוחה ול' ג' שמן: כב ושתי תרים או' שני בני יו' זה אשר משיג ידו' והיה אחר חטאת והאחר עלה:]?

[אין קרבנו בדלות. אלא קרבן קבוע בין עניים בין עשירים, תאמר במצורע שאם עני הוא מביא צפורים, וא"כ גם לא נחמיר עליו להטעינו תער. תוס']

אמר ליה רבא בר משרשיא לרבא, האי תנא מעיקרא [לעיל לט:]: **אמר ללמדו ממצורע אי אפשר, שאין דנין קל מחמור להחמיר עליו** אלמא דפשיטא ליה מילתא דמזורע הוי צמער,

[והאי תנא מעיקרא. בברייתא דלעיל קאמר ללמדו [פי' ללמד תער נזיר] ממצורע אי אפשר כו', אלמא דקים ליה לתנא [תער] במצורע בלא נזיר, שהרי בא נזיר ממצורע. ת, אלמא מקמי דפשיטא ליה דנזיר בעי תער פשיטא ליה במצורע, ובעי למילף נזיר ממצורע. ר'],

והדר אמר גילף מדינא ממוזר ומלוים צה"ל השוה שבהן [ובהך ברייתא בעי למילף מצורע דבעי תער, מדינא דנזיר ולוים אלמא מצורע גופיה לא יליף אלא מנזיר. ת] **ומדינא נמי לא יליף** [ומדינא נמי לא אייתי [דקאמר] מה להצד כו' וסוף לזכור מראשו דכתיב בנזיר ומ"מ רבי אליעזר לא ידע תער במצורע אלא מנזיר כדמפרש והולך. ת] לא מני למילף משום דלית צה פירכא דרצא מצרית, שכן אין קרבנו גדלות תאמר מצורע שכן קרבנו גדלות צעולה ויורד דכתיב ציה ואם דל הוא?

אמר ליה [רבא לרבא מברניש] **ההוא דקמי דללמדו ממצורע אי אפשר, דמשמע דפשיטא ליה דמזורע הוי צמער אליבא דרבנן** היא דגמרי לה מוקטו [דכתיב במצורע] ופאת [זקנך] דמסקי, **הא** והאי דקא גזי [למילף. צר] מדינא [ו]. צר] לא אפשר, משום דלית ציה למפך דכפרינא ? **אליבא דר' אליעזר** [היא. צר] דגמיר לה מנזיר [כ. צר] דלקמן [בא.],

דתנן צמקת מכות ואינו חייב על הקפת הראש עד שילקטנו [שיטלנו. ת] **בתער, ר' אליעזר אומר אפילו ליקטו במלקט** [כלי אומנות שקורים פלייגנה שמוחליקין בהם התריסין. ר'] **ובריהיטני חייב,**

מאי טעמייהו דרבנן דלא מחייבי צהקפה אלא צמער?

[בקיצור:]

זקנו דכתיב במצורע מיותר, ובא ללמד שכהן שאסור לגלח, אם היה מצורע מיותר מותר לגלח,

ולמדוין שמצורע צריך לגלח בתער, שיש שני פסוקים אחד בישראל שאסור השחתה, ואחד בכהן שאסור גילוח, ומתריצין, הא כיצד אינו חייב אלא על גילוח שיש בה השחתה,

ואם תאמר שלעולם אין מצורע מגלח בתער, וזקנו בא רק להתיר למצורע כהן

אבני חן על מסכת נזיר

לאשמועינן דאפילו בתער גילמו צמער לא מיחייב עליה [כהן]
משום פלג זקנס לא יגלמו?

[ופריך ממאי דתגלחת מצורע ליכא אלא בתער דילמא אפי' במלקט ורהיטני
קיים המצורע מצות גילוח, וקרא דוקנו אתא לאשמועינן דאם בא לגלח [בתער]
הרשות בידו שהוא [מוזהר] עליו בעלמא בפאה דוקן הכא שרי ולא מיחייב. תוס']

[ומתריץ] אמרי אי ס"ד כי עביד נמי במלקט וברהיטני שפיר
דמי ומנוס קענדי [פ'] יצא מצות גילוח דמצורע [לישתוק קרא מיניה ולא
ליכמוצו זקנו [במצורע].

[תוס': ומשני אמרי כלומר [על כרחך] זקנו דכתיב שזקוק לגלח ולעשות בתער
ולא בדבר אחר דאי ס"ד כי עביד נמי במלקט ורהיטני שפיר דמי לשתוק קרא
מיניה דאם בא [למימר] שהרשות בידו לגלח בתער פאת זקנו להא לא בעי קרא
דוקנו דרשות ידעין מק"ו],

ואנא אמינא ליקטו צמלקט ורהיטני שפיר דמי, דמיימין לה מדינא, ומה
גבי נזיר דאיסורא קא עביד כי מגלמ צמער צמור ימי מירומ [והרא"ש]
חולק על פירוש הריב"ן וז"ל: דאפי' נזיר טהור חוטא כדמפרש פ"ק דגדרים בגדרי
רשעים נזיר בנזיר, ויש מפרשים דמנויר טמא יליף שגם תגלחתו בתער דלקמן
בשמעתין ותגלחתו בא ע"י איסור]

[תוס': ואפילו נזיר טהור חוטא קצת כדאיתא פ"ק דגדרים (דף י.) ולעיל בפ'
שלישי (דף יט.), ועוד דמנויר טמא קא יליף שגם הוא תגלחתו (כתוב. בר.) בתער
כדמשמע בסמוך, דגמרינן טהור מטמא ומטמא מטהור ואפ"ה תגלחת מצוה דדיה
דחי לאו דהקפה, דסבירא ליה דהקפת כל הראש שמה הקפה, ולעולם מיחייב פי'
מיחייב לגלח כל ראשו ולדחות לאו דהקפת [מצורע. בר.], מצורע דמצוה לא כל
שכן],

אפ"ה מחייב כי ליקטן צמלקט ורהיטני, כדאמרינן לעיל לרבות כל
המעצין, [והרא"ש חולק על פירוש הריב"ן וז"ל: ואפ"ה מיחייב לגלח ראשו
בתער, ודחי לאו דהקפה, דסבירא לן השתא הקפת כל הראש שמה הקפה. ר']

הכא דכי מגלמ דמצוה קענדי דכמצי וגילמ את כל שערו [הכא דמצוה קא
עביד, שאין שום איסור בתגלחת מצורע. ר'] [[דמצות תגלחת לא. בר.] באה לו
ע"י שום איסור, לכ"ש שתגלחתו דמצוה תדחה לאו דהשתתה. ת] לא כל
שכן שכל דבר מומר לגלמ ואפילו צמער [לא כל שכן, דלאו דמצורע תדחה לאו
דהשתתת זקן, ואע"ג דגבי נזיר אי אפשר בלא דחייה, ובמצורע אפשר, לא משמע
ליה לפלוגי. ר.],

דף מ"א ע"א

ותו אי ס"ד כי עביד מצורע במלקט וברהיטני מצוה קא עביד
[שפיר דמי] חוקנו להמיר תער הוא דלמא, אדרבה מדלל כמז ציה [במצורע] מער
(הוה) אמינא דצמער לא משתרי כלל, מודלא כתיב תער צמורע,
[ותו אי ס"ד כי עביד במלקט ורהיטני, דקיים מצות גילוח, ע"ב קרא דוקנו לא
אתא למימר דמצי עביד בתער, מודלא כתיב תער, פירוש בהדיא. ת.],

ואמינא לך כר"ל דאמר כל מקום שאתה מוצא עשה ולא

תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו
יבא עשה וידחה את לא תעשה ה"ג צמורע ליגלמ צמלקט ורהיטני
וליהוי מקיים וגילמ את כל שערו וקא (מוקיס) [מקיים נמי] ללא תעשה דופאת
זקנס [דכמצי צמלקט] לא יגלמו צמער דלא אסרה תורה הקפת הראש אלא צמער,

[דמבעי לן למימר כדרשב"ל דאסור לעשות ולגלח בתער, הואיל ויכול לקיים
שניהם שיגלח במלקט ורהיטני או במספרים ולא ידחה לאו דהשתתת זקן,
והיה להשי"ס לומר לא שרינן תער מודלא כתב תער, אלא השי"ס קצר הלישנא
דנזיר לישנא קלילא ורגיל בכמה מקומות לקצר לשונו, אלא ע"ב קרא דוקנו
אתא לקובעו חובה ולהטעין תער למצורע דלא יצא ידי תגלחתו אלא בתער.
תוס']

שמע מינה דלחייב אינטריץ זקנו למישרי מער צמורע, ולמימרא דצמער אין צמדי
אחרינא לא דומיא דהקפת ראש, דקאמי ליה עשה דוגילמ את כל שערו ודמי ליה
לאו דהקפה לפי שאינו יכול לקיים את שניהם,

[זה שייך לעיל ע"ב בסוף ד"ה ת"ל גבי ישראל. במן] ור"א אית ליה ג"ש, וקסבר
מלקט ורהיטני נמי עבדי גילוח, והוי נמי גילוח שיש צו השמחה [פ'] וריבב עליה
בנזיר, ומש"ה כי ליקטו צמלקט ורהיטני גבי (הקפה) [השמחה] חייב,
וה"ג מפרש צמלקט מכות צפרק אלו הן הלוקין,

ור"א מאי טעמא [מצורע מגלח בתער] כלומר הואיל ומוקמים להא דמי
לעיל [מ: הא רבנן והא ר"א], דמצורע יליף מדינא [מלוים ונזיר דצריך תער] כר"א
[וס"ל. בר.] ד [מצורע] צמער אין צמדי אחרינא לא, מאי טעמא, אי מדינא הא
איכא למיפריך דלעיל מה להלך השוה שבהן [שאין קרבו ברלות] כו'?

[דאמר (לעיל מ:)] אפילו ליקטו במלקט ורהיטני חייב [בפאת] דוקן, ומחייב בפאת
דוקן אפילו בשאר משחיתין, ושפיר אצטריך זקנו דמצורע דדחי לאו דהשתתת זקן
והיינו נמי בשאר משחיתין, מנא ליה תגלחת דמצורע דדוקא בתער. תוס']

יליף מראשו דכמצי לגבי מצורע וגילמ את כל שערו ואת ראשו דתניא ויקרא
יד ראשו מה ת"ל והלא כמצי [כל. בר.] שערו וראשו בכלל שערו הוא?

לפי שנאמר גבי נזיר במדבר ו תער לא יעבור על ראשו יכול
אף נזיר מצורע כן, ת"ל וגילמ את ראשו צמער, (כמו) [צמה] שאמרתי
לך גבי נזיר,

ור"א סבר לה כרבי יונתן דאמר לעיל נזיר (דף לט) דגבי נזיר לא מיחייב אלא
צמער וצמדי אחרינא לא, ה"ג האי דאסידי גבי נזיר מיסתי גבי מצורע, ומאי דלא
מיחייב ליה גבי נזיר כגון מלקט ורהיטני לא שרי [אינו יוצא מצות גילוח] צמורע,

[ידוחה לימודו של ר"א] ממאי [מנא לך לדרוש כן במלה "ראשו"], דלמא
לעולם אפילו ליקטו במלקט וברהיטני מצוה קעביד [וויצא
גילוח מצורע],

אבני חן על מסכת נזיר

ואי כתב [במצורע] ראשו, ולא כתב [במצורע] זקנו, הוה אמינא דהאי דכתיב ראשו משמע תרתי [פי' אע"ג דשמעינן מינה תרתי. ר']^א, דאתי עשה דכתיב [ביה] וגילת את כל שערו ודחי את לא תעשה ולא תקיפו את פאת ראשכ, ומשמע מדכתיב לא תקיפו את פאת ראשכ דהקפת כל הראש שמה הקפת, אבל עדיין לא מצינו דכתיב הוה ואכתי בתער מגול, להכי כתב רחמנא זקנו, למילף ליה מפאת זקנס לא יגלחו [דכתיב דכתיב ציה השחמה וגילוח] דהיינו תער,

[גליין] ורצנן האי ראשו מאי דרשי ציה, ואי קשיא ר"א נמי זקנו מאי דרשי ציה ? יש להשיב דאע"ג דדרשי ר"א ראשו, וגמר [גזירה שוה] מנזיר לומר דעשה דמי את לא תעשה, זקנו נמי אינטריך למיגמר מכהנים [במצורעים], דאי מנזיר [במצורע] לחודיה ה"א דצין הוא שדושה את לא תעשה דנזיר, שכן ישנו בשאלה [שדרינן קבלת נזיר הם בדין נדר], אבל לא דכהנים לא, הילכך אינטריך נמי [זקנו] לאגמורי גבי כהנים, ומסתברא דהכי הוא, דגרסינן לקמן [בדף זה] ור"א דאתי עשה ודחי לא תעשה מנא ליה, והא מנזיר יליף, אלא ודאי מנזיר לא ילפינן דאיכא למיפריך מה לנזיר כו' ומה לכהנים כו' כדמפנין רש לקמן בפרק שני מירין נזיר (דף נח), מן המורה.

להכי כתב רחמנא זקנו,

*** [ומיהו צריך ליוזר שלא ליטול פאת הראש אפילו במספרים דשפיר איקרו בעין תער ובן נהגו העולם בשמגלחין חתינוקות לשירר בצדעיהן הרבה שערות. תוס', ומכאן יש ללמוד דאסור להקיף צדעיו אף במספרים, ומיהו דוקא כשנטלן סמוך לראש, וכו' ועל כן הורגלו להניח צדעיו מוגלח. ר']^א***

ור"א דאתי עשה ודחי את לא תעשה מגלחיה [דראשו אינטריך לגלוח מצורע בתער, ומהיכן אתי ליה דחיה. ר'] בשלמא לרבנן (ד)ילפי [מוקנו דמצורע. צר] דהשחמת זקן, אתא ליה עשה [במצורע] דוגילת את כל שערו ודחי ליה ללא דהשחמת זקן, אלא לר"א מנא ליה, אי מהשחמת זקן כרבנן כיון דלר"א לא אתי ליה עשה דוגילת את כל שערו ולידחי לגמרי את לא תעשה דהשחמת זקן דלדידיה בתער הוא דמישחרי מצורע אבל לא במלקט ורהיטני, לא אתי ליה עשה דהדיא ודחי ליה לכוליה לא תעשה, אלא לפלגא דבתער מישחרי אבל לא במלקט ורהיטני, ואי מראשו דמצורע דדחי ליה ראשו דנזיר, איכא למיפריך מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, ואי מוקנו דכח מצורע דמומר בתער, איכא למיפריך נמי דמכהן לא ילפינן שכן לא שחינו שוה בכל וכדאמר לקמן בפרק שני מירין נזיר (דף נח) ?

יליף מגדילים [נפקא ליה מ] דתניא דברים כב לא תלבש שעמנו [צמר ופשתים יחדיו],

דף מ"ב ע"א

הא גדילים תעשה לך מהם וקא דמי לאו דלא תלבש שעמנו:

אמר מר [לעיל מ.]. וכולם שגילחו שלא בתער, או ששיירו שתי שערות לא עשו ולא כלום, אמר רב אחא בריה דרב

וכי תימא תער למה לי וכי תימא למה לי למיכתב דמצורע ראשו, לילף מתער לא יעבור על ראשו האמור לגבי נזיר למישרייא דמצורע ואפילו בתער [מאי טעמא לאו דגמרי להו מהדדי, דליתי עשה דמצורע ולידחי לאו דתער. ו] למימרא דאפילו בתער [שמוחר לו למצורע נזיר לגלח בתער], ס"ד אמינא הואיל וגבי נזיר כי עביר בתער מיחייב [במלקות], גבי מצורע נמי ליחייב [במלקות], קמ"ל [ראשו] דלא [פי' ועדיין מנין לו לר"א שמצורע מוגלח בתער] ?

לא לעולם תימא לך דמצורע בתער אין במלקט ורהיטני לא, דאי ס"ד דכי עביר במלקט ורהיטני מזה קעביר הוה אמינא דבתער כלל לא משום דלא כתיב ציה תער וכד"ל כו' והא כיון דאפשר לו לקיים את שניהם עביר במלקט ורהיטני לקיים מצות עשה דוגילת את כל שערו וליקיים נמי לא תעשה דלא יעבור תער דלא אסרה תורה הקפת הראש אלא בתער ואימא דבתער כלל לא קמ"ל אלא לאו שמע מינה דאינטריך ליה ראשו למישרי תער בנזיר מצורע למימרא דבתער אין מלקט ורהיטני לא ומש"ה אתי עשה דוגילת את כל שערו ודחי לאו דתער לא יעבור על ראשו לפי שאין אתה יכול לקיים את שניהם דמצורע שגילת במלקט ורהיטני לא עשה ולא כלום

[ומתריץ] אי סלקא דעתך כי עביר במלקט וברהיטני מצוה קעביר מודלא כתב תער, כר"ל,

ורבנן האי ראשו מאי דרשי ביה [כיון דמוקנו ידעינן דתגלחת מצורע בתער. ר'] ?

[ומתריץ] מיבעי להו למידחי לאו דהקפה, דתניא ויקרא יט לא תקיפו פאת ראשכם יכול אף מצורע כן, ת"ל ראשו,

[ומקשה] למה לי למכתב ראשו ותיפוק ליה מוקנו דתניא ויקרא יד זקנו מה ת"ל, לפי שנאמר ופאת זקנם לא יגלחו יכול אף מצורע כן ת"ל זקנו, למה לי למכתב ראשו ולמה לי למכתב זקנו ?

צריכי דאי כתב רחמנא זקנו ולא כתב ראשו הוה אמינא הקפת כל הראש לא שמה הקפה [דעיקר איסור הקפה בנוטל פאות הראש ומינה שאר דהיינו מושה צדעיו לאחורי אזניו. ר'], להכי כתב רחמנא ראשו לאשמועינן דאפילו הקפת כל הראש שמה הקפה, [לגלות לן דהקפת כל הראש שמה הקפה כיון דדחי עשה דוגילת ראשו ללאו דהקפה ש"מ הקפה היא. ת.],

[ור"א] לא מצי יליף דמצורע בתער ולא במלקט ורהיטני מוקנו דהקפה משום דקסבר ר"א גבי הקפה דאפילו ליקטו במלקט ורהיטני חייב דכתער דמי ורצנן נמי לא מצי ילפי מצורע בתער ולא במלקט ורהיטני מראשו דנזיר משום דקסברי גבי נזיר כי גילת במלקט ורהיטני חייב דכתער דמי כדאמרין לעיל לרבות כל המעצירין.

דף מ"א ע"ב

אבני חן על מסכת נזיר

איִקא מדקמי או ששיירו שמי שערות לא עשה [ולא] כלום **זאת אומרת** רובו ככולו **מדאורייתא** דרוצו חסוד ככולו מדאורייתא,

ממאי, מדגלי רחמנא גבי נזיר [במדבר ו ט וְכִי־יָמוּת מִת עֲלֹיו בָּפְתַע פְּתָאם וְנִמָּא ראש נזיר וְגִלְחָ ראשו בְּיוֹם טְהֻרָתוֹ] בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַחְגֹּד דמדכחז הכא וגילח (את) ראשו [וגו' ?] ביום השביעי, ולא מיטריך ליה (למיכחז) [למיחדר ומכחז] (ביום השביעי) יגלח, (לומר) [דהא אמר] דלא חסיד גילת, **הכא הוא דעד דאיכא כולו** שיער מגולח, מכלל מדאיעריך ליה קרא לאשמיעין דליגלח כולו, דאי לאו האי קרא הוה אמינא דצרוצו סגי ליה דרוצו ככולו דאורייתא **הא בעלמא רובו ככולו**,

מתקיף לה ר' יוסי ברבי חנינא האי ביום השביעי יגלחו **בנזיר** **טמא** הוא ד **כתיב** אצל נזיר טהור לא כתיב אלא וגילח את [כל] שער ראש מזו דלא משמע ליה הכי, [[דכתיב ביום השביעי יגלחנן] דמשמע כולו, ובריייתא משתמעא אף בנזיר טהור שיהא שתי שערות מעכבות. ת],

מחכו עלה במערבא אהא אמקפתא דר' יוסי בר' חנינא [בפ' קמא דסנהדרין (דף ז'):] אמר מחכו עלה במערבא היינו ר' יוסי בר' חנינא והכא אשכחן מחכו על דבריו. ת], **מכדי נזיר טמא דבתער מנלן מנזיר טהור** יליף מדכתיב ציה תער, אי לרבי כדאית ליה ולת"ק כדאית ליה וכלעיל,

וה"ה נמי ד **ליתי נזיר טהור ולילף מנזיר טמא, מזה טמא כי** **שייר שתי שערות ולא כלום עבר, הכא נמי כי שייר שתי שערות ולא כלום עבר** והכא הוא דגלי רחמנא כולו, הא בעלמא רוצו ככולו וכדכחז אהא צריח דרז אקא, וא"ת ליגמר מיניה ? הא לא אפשר משום דהוה ליה נזיר ומלוע שני כמזין כאחד,

בעי אביי נזיר שגילח [שגילח על הקרבן ביום מלאה. שטמ"ק] **ושייר שתי שערות** [ונמצא שלא קיים מצות גילוח דב' שערות מעכבות בו. ר'], [לכן לא איבעיא במצורע, דבמצורע תגלחת מעכבת ושם פשוט שצריך לחזור ולגלח כל ראשו בבת אחת, ורק בנזיר שאין תגלחת מעכבת איבעיא ליה אי קיים חמצוה. ע"פ יד בנימין בשם הקרן אורה],

צמח ראשו [אותן שערות חזרו וצמחו # [אולי הפירוש שצמח כל הראש ונמצא שגם שתי שערות אלו צמחו]. ר'],

וחזר וגילחן נמי מלה זו צריכה ביאור אם ר"ל שגלח את כל הראש ובתוכן אלו השתי שערות, או ר"ל שמתחלה לא גילחם ואחר שחזר וצמחו גמר גילוחו וגלח הני שתי שערות "נמו" [לזמן שמי שערות] וחזר וגילח אותן שתי שערות ששייר בגילוח הראשון. ר', פ' ולא חזר וגילח כל הראש, ובעי"ז בתוס'],

מהו [תגלחת אותן שתי שערות אינו כלום ששאר השערות שצמחו מעכבין הגילוח דהואיל וראשו מלא שער בשעה שגילחן אין זה גילוח וצריך עדיין להמתין שבעה ולגלח כל ראשו דאחר מלאת סותר ז', או לא מעכבין שאר השערות הגילוח. שטמ"ק],

מי מעכבי או לא מי אמרינן כיון דמעיקרא כי שייר לזמן שמי שערות לא עשה ולא כלום [דהוי כאילו לא גילח], השתא נמי כיון דהדר ונמנ # [שתי שערות אלו] לא עשה ולא כלום, ד[לאו] כמאן דמגלח שמי שערות מעיקר(ו)א] דמי ומעכב,

או דלמא כיון דהשתא קא מיגלח ליה להאי דהדר נמנ, לא חיישין ולא מעכב? [לפי משקל ראשון נראה שהריב"ן מפרש שחזר וגילח את כל הראש, אבל ראיתי במנחת חינוך מצוה שע"ז וכן בקרן אורה שמפרשים שהריב"ן אינו חולק על תוס', לכן צריך לפרש כמו שכתבתי],

[נזיר שגילח ושייר ב' שערות. ובאותה שעה לא גילח יפה, ואח"כ המתין לגלח שתי שערות עד אשר [צמחו שער] ראשו, וחזר וגילחן לאותן שתי שערות לבר, מי אמרינן אותו תגלחת שתי שערות לא כלום הוא [הואיל] וכשגילחן ראשו מלא שער. תוס'],

[ו"ל המנחת חינוך במצוה שע"ז, והנה בגמ' דף מ"ב מבואר בעי אביי נזיר שגילח ושייר שני שער' צמח ראשו וחזר וגילחן מהו כו', פ' המפרש והתוס' דאביי בעי אם חזר וגילח אותן השתי שערות שנשתתירו לבר אם קיים מצות גילוח ע"י הצטרפות גילוח הראשון, והש"ס שנשתתירו וגילח עכשיו א"ד [איכא דאמרי] כיון דעתה הראש מלא שערות ל"מ [לא מקיים] הגילוח של שני שערות ולא איפשטא האיבעיא,

ונראה דזה פשיטא ליה דאם חזר וגילח כל הראש בודאי קיים מצות הגילוח דבראשונה לא היה מקיים ועתה מגלח כדינא, ובאמת דין זה פשוט בתכלית הפשיות, וכו',

ובאמת הוא אבעי' דלא איפשטא א"כ מספיקא אסור לגלח אם הוא "איש" דעביד הקפה, כמבואר כמה פעמים דמספיק אסור לעבר הקפה, רק בנשים ועבדים דלא שייך הקפה וכו']],

<<< [והגמ' אינו משיב כלום על שאלת אביי, והוא איבעיא דלא איפשטא],

בעי רבא נזיר שגילח והניח שתי שערות, וגילח אחת ונשרה אחת מהו?

א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא [וכי] **גילח שיערה שיערה קא מיבעי ליה לרבא** פשיטא דמיון דגילח את כל ראשו לבר מהנך צ' שערות, דמי דהר גילח אחת מהן ונשרה חצירתה שפיר, דקאזיל ומיגלח כי אורחיה כמאן דאזיל ומגלח שער, ולהיחא דנשרה מאי הוה ליה למיעבד,

אלא אימא נשרה אחת וגילח אחת מהו מי אמרינן כיון דכל שער גילח מוך משער אחת שפיר דמי, דהא לא שייר שמי שערות בלא גילוח, או דלמא כיון דמעיקרא שייר לו שמי שערות לאו כלום עבד, וכי חזר וגילח אחת לאחר נשירתה חצירתה נמי לאו כלום עבד, דכיון דלא הוי השתא בראשו אלא שיערה אחת לא חיקרי גילוח, וכנשרו שניהם דמי, דכי היכי דאם גילח ושייר שיערה אחת שפיר גילח דשערה כנטולה דמי, הכי נמי כי נשרה אחת משעת נשירתה הויא חצירתה כנטולה, וכי חזר וגילח לאו כלום עבד דכנטולה דמיא?

א"ל [אי אמרת] **גילוח אין כאן** [משמע] [שיש כאן שער לגלח] דדמי ליה

אבני חן על מסכת נזיר

כמי שיש שיער זכאן, [ע"ז מקשה] [הא קאמרת] **שער אין כאן**, [ולכן קשה]
אי שער אין כאן, [וכי] גילוח יש כאן?

[ומתריץ] ה"ק אע"פ ששער אין כאן, מצות גילוח אין כאן ומיטו
דליכט שפיר דמי [הואיל דבתגלחת ראשונה שייך ב' שערות ובתגלחת זאת לא
היה רק שער א' ת:]

מתני': **גזיר חופף** חופף כמו חופף עליו כל היום (דברים לג) לשון מגדר וכלעז פרי"ר [פרי"ר בלע"ז] שיחוף ראשו בנתר ובאדמה אף כי פעמים שמשייר שיער, דבר שאין מתכוין הוא ומותר לה' שמעון. ת] **ומפספס** שמתפיר שערותיו זו מזו [שמבדיל שערות זו מזו אף כי פעמים שמשייר. ת] **אבל לא סורק** כלל לא צמסק [בגמ' משמע דסתם סורק מתכוין להסיר השער. ת]:

נב: חופף ומפספס מני [שמותר] ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר, אבל לא סורק אתאן לרבנן לר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור רישא ר"ש, וסיפא רבנן?

אמר רבה כולה ר"ש היא, [אבל גם ר"ש אוסר לסרוק במסרק, ד] כל הסורק, להסיר גימין מודולדות מתכוין [להסיר גימין המדולדלים] מן הראש אבל עדיין לא נעקרו לגמרי, וכיון דמתכוין להסיר, כי סורק במסרק הוה ליה דבר שמתכוין, ואסור:

מתני': רבי ישמעאל אומר לא יחוף באדמה, מפני שמשרת את השער:

נב': איבעיא להו מפני שהיא מְשַׁרֶת את השער תנן, או דלמא מפני [פ' גזירה משום] הַמְשַׁרֶת תנן, למאי נפקא מינה, כגון דאיכא אדמה דלא מתרא, אי אמרת מפני שהיא משרת תנן, היכא ידידינן דלא מתרא שפיר, אלא אי אמרת מפני המשרת כלל כלל לא דמשמע לא יחוק בשום אדמה, גזירה שאליה משרת מפני המשרת, תיקו:

מתני׳ נזיר שהיה שותה יין כל היום [ולא התרו בו אלא פעם א'. ר'] אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה, חייב על כל אחת ואחת [שהתרו בו, על כל פעם ופעם שהוא שותה חייב על כל אחת ואחת, וכמו כן תגלחת וכן סומא כדמפרש ואיל. ת.],

היה מגלח כל היום אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תגלח אל תגלח והוא מגלח, חייב על כל אחת ואחת,

היה מטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מטמא, חייב על כל אחת ואחת:

דף מ"ב ע"ב

גמ': איתמר אמר רבה אמר רב הונא מקרא מלא דבר
הכתוב נזיר [במדבר ו ז] לָבְדִּי וְלִאֲמֹנִי וְלִשְׁחִי וְלִשְׁחִי [ל' אִי־יִמָּא לָקֵס
בְּמִתָּס] [פי מַר קַל יָקִי עַל־לֶשֶׁן], להוסיפו על טומאה,
[מקרא מלא דבר הכתוב לא יטמא. כלומר שממלא ומשלים הכל דגם ביאתו
לבת שיש בו טומאה בכלל לא יטמא הוא. ר'],

כשהוא אומר (במדרש ו' פליגי תיור' לה' עלנפ'ש מת) ל' א' יבא
וכשחזר ואמר (הלשון "ובשהור" צ"ע שהרי זה פסוק לפני זה) כל ימי היותי לה' על
כל נפשו(ות) מת לא יבא (הרי כאן שני פסוקים),
[תרחייהו גבי נזיר כתיבי וקרא יתירא הוא. ר'],

להזחירו על הטומאה ^[1] להזחירו על הביאה [שחייב שמים אם
בשעה שנממא פעם שניה, אינו הולך ונממא ע"י טומאה הראשונה] חזר וזכירו
על ביאת אהל שבו ממ, לומר לך שאם ייטמא בממ, וחזר ונכנס באהל שיש בו ממ,
חייב שמים,

הואיל והב' באו כאחד. ר' ,

אבל טומאה וטומאה לא חבל אם נטמא צמת, ויחזר ונגע צמת אחר, צעדו שהוא נוגע צמת ראשון, אע"פ שהסרי צו אינו חייב אלא אחת, דהא מיטמא וקאי,

[אמר רבה בר רב כהנא מקרא מלא הכתוב לא יטמא כשהוא אומר לא יבא. גבי נזיר כתיב הני קראי להזחירו על הטומאה להזחירו על הביאה כדמפרש בסמוך כשנכנס לאהל המת אם [התרין] בו משום לא יטמא ומשום לא יבא לוקח שנים ושתיהם היו בבת אחת אבל טומאה לא משכחת לה שיתחייב שנים אם התרו בו אל תטמא, ובסמוך מייתי מתני' לאותובי. ת],

ורב יוסף אמר [פליג על רבה מה אמר רב הונא] **האלהים** [פ' בשבעה. שטמ"ק], [ולשון זה יש בעשרים מקומות: ברכות כד', שבת צד', קמ"ה, עירובין יד', מגילה י"ה, מ"ט; יבמות קכ"א; כתובות קכ"ב; קדושין מד'; גיטין ז', י"ב; נזיר מב'; ב"ק ק"ה, ב"מ מז', פ"ה, סנהדרין ס"ז, ע"ב, מכות מז', חולין נ"ה, קכד.] **אמר רב הונא אפילו טומאה וטומאה,**

[אף בלא תוספת טומאה מתחייב שתיים אי התרו בו אל תטמא אל תטמא. ר']

דאמר רב הונא נזיר שהיה עומד בבית הקברות [דעל הקברות
הוא מוזהר כ"ג. ת], והושיטו לו מתו, ומת אחר כלומר לו ממנו לו ממ
אחר, והלא דקאמר ממנו ללו דוקא [לא תאמר שיש איזה היתר ליגע במתו יותר
מבמת אחר] שהוא אינו מותר ליעמא בשום קרוב שלו, לא כצ"ז ולא כצ"ח [דנזיר
מוזהר על הקרובים כמו כ"ג. ר', כדכתיב במדבר ו' ז' לְאָבִיו וְלֵאִמּוֹ לְאָחִיו
וְלְאֶחָתוֹ ל' אִיִּשְׁמָא לָהֶם בְּמָתָם] ונגע בו, חייב מלקות אף על טומאות
שניה,

[וממשך שיש לשאול] אמאי, הא מיטמא וקאים, אלא לאו ש"מ [ש] אמר רב הונא אפילו טומאה וטומאה [שאם נוגע בשני טומאות אף בפעם אחת חייב שתיים],

אבני חן על מסכת נזיר

[וישאל] וטומאה בחיבורין דאורייתא [דהא דורש בן מהפסוק "ולא יחלל"] [וטומאת חיבורין] מי הוה לה דאורייתא כחדא טומאה, משום דהוי מחובר עדיין צמת ראשון, קאמרת לה דכי דר נגע צמת זה הוה לה לכולה חדא טומאה מדאורייתא,

הא אמר רב יצחק בר יוסף א"ר ינאי לא אמרו טומאה בחיבורין אס אדם נוגע ידו צמת ואוחזו בו, וידו אחרת נמונה צד חצירו, לא אמרת שיהא גם אותו חצירו כמי שהוא מחובר ונוגע בטומאה זו אלא לתרומה וקדשים לענין קדשים ותרומה שאינו יכול לכולל בהן עד שצפה [שיזה שלישי ושביעי ויטבול ויעריב שמשון],

אבל לנזיר לענין נזיר לסמור נזירותו, ולהציא קרבן על הטומאה ועושה פסח ועושה פסח שלא לעשותו בשביל שהוא טמא לא אמרינן שיהא טומאה בחיבורין,

ואי אמרת דאורייתא הוי חשוב טומאת חיבורין כטומאה אריכתא מאי שנא נזיר ועושה פסח, מקדשים ותרומה?

[ומתרין] כאן [ר' ינאי מירי] בחיבורי אדם באדם כלומר מי דמי, ההוא בחיבורי אדם באדם שזה נוגע צמת והוא בחצירו [זה אינה מדאורייתא] ומש"ה לא חשיבא ליה טומאת חיבורין לענין נזיר ועושה פסח,

אכל כאן [הא דאמרינן במשנה שאינו חייב אלא אחת] בחיבורי אדם במת הכא טומאת חיבורי [אדם] צמת הוה, [שבשעה שנוגע במת אחד, נוגע בעוד מת] ומשום הכי הוה לה טומאת חיבור חשיבא כחדא ואינו חייב אלא אחת, דהא מיטמא וקאי, ואמר מר (שמי) [צמי. צאה"מ] שאינו מחולל, יא לא זה שהוא מחולל, והקשו נזיר וכהנים כחמת לענין הפרשת טומאה,

[ומקשה] אבל טומאה וטומאה לא דהא מיטמא וקאים [והא] טומאה וביאה נמי הא מיטמא [ליה] וקאי קודם שנאהל צאהל ואמאי מיחייב, ואי נמי [איפכא שנכנס לאהל, ואח"כ נגע] מכיון דנכנס צאהל שהמת שם הוה ליה טמא, וכי דר נגע אמאי חייב?

[ומתרין] אמר רבי יוחנן כאן [מה שאמר רבה בשם רב הונא שחייב] בבית כי אמרינן אן דחייב על הציאה ועל הטומאה, כגון דנכנס צבית שהמת לתוכו דטומאה וציאה צבית דחייב, כאן [הברייתא שמי שהוא מחולל ועומד אינו חייב] בשדה ואידך דאמרן יא לא זה שמחולל ועומד, כגון שנגע צמת שצדה והדר נכנס צאהל שמת תחתיו, דפטור לפי שכבר הוא מחולל ועומד,

דף מ"ג ע"א

בבית נמי אמאי חייב שמים הא לא חייב צבית [ד] כיון דאעיל ידיה לדאורייתא דליינש צבית איסתאב איטמי ליה, דכמאן דנגע בטומאת המת שצפנים דמי, וציאה לא הוי עד דעיל כוליה גופיה כי עייל כול[ה.ה. שט] [כשנכנס כולו לבית], הא(י. שט) [הרי אדם זה] טמא הוא?

[**] לפי חרשי רבינו פרין דאהל המת כמליא טומאה דמי, ומיד שהושיט ידו

איתיביה אבבי [לרב יוסף, שנינו בברייתא] כהן שהיה לו מת מונח על כתיפו, והושיטו לו מתו ומת אחר, ונגע בו, יכול יהא חייב [שמים],

ת"ל [ראה תוס' ורא"ש שגורסים ת"ל להחלו] [ויקרא כא יב ומן המקדש ל' א' יצא] ו'ל' א' יחלל [את מקדש אל' דהוי פי גר שמן משחת אל' דהוי עליו אני ה'] [צכנן גדול כמי. צר]

[ת"ל להחלו]. כן הוא גירסת התוס', וכן הוא ברא"ש וכן בר"פ, [בספרין] כתוב ת"ל לא יחלל, [וי"א] [זה אינו] דהא לא כתב גבי אזהרת טומאה [אלא שלא יצא מן המקדש], וגם בסמוך [מג]. אמר בהדיא דלהחלו אתא דרשא, ולהחלו בבחן כתיב ומדמי נזיר לכ"ג, דלקמן פרק כהן גדול (דף מח). למידן מהדרי לג"ש מאמו אמו. ת],

וה"ה לכהן הדיוט ונזיר נמי במי שאינו מחולל שעדיין לא נטמא בו דיצר הכחשו לא יטמא, ואם נטמא לוקה יצא זה שנוגע צמת אחר שהוא מחולל כבר ועומד באותו מת שמונח על כתיפו, וש"מ דאילו בטומאה וטומאה אינו חייב, וקשיא לרב יוסף,

[פ' ואין לחלק בין כהן לנזיר] דאמר נזיר ואחד כהן הדיוט ואחד כהן גדול כולן הוקשו לענין טומאה שלא לטמא צמת?

א"ל [רב יוסף לאבבי עד שאתה מקשה עלי] ותיקשי לך מתני' [שמביא לקמיה דרביי על טומאה וטומאה] אצרייתא [שאינו חייב על טומאה וטומאה], דהא תנן דאפילו בטומאה וטומאה חייב על כל אחת ואחת דתנן היה מיטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תטמא אל תטמא חייב על כל אחת ואחת, ואמאי הא מיטמא וקאים [אע"ג דמחולל ועומד. תוס'] [פ' רב יוסף אומר לאבבי למה הקשית עלי מברייתא זו הא היה לך להקשות על ברייתא זו ממשנה],

[ומקשה הגמ'] אלא קשיא אהרדי [אלא ע"כ סמי דך ברייתא מקמי מתני' ת?]

[ומתרין], [אבבי השיב לרב יוסף לתרין הברייתא והמשנה דלא תקשי אהרדי ולקיים דברי רבה. ר'] לא קשיא כאן [ברייתא שאינו חייב אלא אחת] בחיבורין [הריב"ן מפרש לה לקמיה], [בעודו מחובר למת אם הושיטו לו מת לא מחייב, דמחולל ועומד הוא, ואינו מוסיף טומאה על טומאתו. ר'], כאן [שחייב על כל אחת] שלא בחיבורין דנגע צמת זה והלך ונטמא צמת אחר, ודכותה נמי צמתני' דמיחייב על כל אחת ואחת כגון שנטמא צום והלך ונגע צמת אחר, [כאן שלא בחבורין אחר שפירש מן המת והושיטו לו מת אחר והתירו בו אל תטמא חייב ב' דבטומאה ב' יש תוספת טומאה, דבעודו מחובר למת, אדם הנוגע בו טמא ז', ואחר שפירש, הנוגע בו אינו טמא כ"א טומאת ערב. ר' עיי"ש עוד],

וכי מניא הכא דאינו חייב אלא אחת בטומאת חיבורין, שבעוד שמונח לו מת על כתיפו נגע צמת אחר, וכדמני לה צבית, דהכא הוה דאינו חייב אלא אחת, דכטומאה אחת דמי, הוהיל ולא נסתלק מטומאה ראשונה,

אבני חן על מסכת נזיר

ר' [נפק נשמתיה אדיתב] [עד שישב שם כהן או נזיר זה] דטומאה וביאה בהדי הדדי קאתיין,

[מוחבא משמע דכהן אסור ל'טמא לאחרים אף כשהוא מטומא כבר] לקרוביו ואף כי מחולל ועומד הוא, דאף לפי דברי רבה אם פירש אסור ל'טמא שהרי אחר שיפרוש ממנו ילקה על שאר מוחים [אם] מאהיל עליהן, וכן שמעתי מאשלי רברבי, לשון ר"י. ת],

ת"ר ויקרא בא [לא יטמא צעל צעמין] "להחלו" [בכהן הדיוט כתיב. ת] עד שעה שימות מותר לעסוק בו, ואינו עוזר עליו משום לא יחלל עד שעה שימות, והאי קרא קאי צכסן, והוא הדין לנזיר [ולאפוקי מנגיד [וגוסס?], דלהחלו משמע לאחר שנעשה חלל. ת],

רבי אומר במדבר ו' ז' לאביו ולאמו לא אחיו ולא אחותו ל' אי'טמא להם במותם [רבי אומר במותם. בנזיר כתיב לאביו ולאמו לא יטמא להם במותם. ת] [במותם יטמא] עד שימות והאי קרא צמיר קאי, והוא הדין צכסן,

מאי בינייהו? אמר ר' יוחנן משמעות דורשין איכא בינייהו [דהאי ממוט מנגיד וגוסס מלהחלו והאי מבמותם. ת], דלמר משמע ליה מהאי קרא [מבמותם] דעד שעה שימות, אע"ג דעסיק ציה לא הוי ממוטל, ולמר מהאי קרא דלהחלו,

ר"ל אמר גוסס איכא בינייהו, למאן דאמר דמשמע ליה מלהחלו אפילו גוסס קאי צלא יחלל [שאסור להתעסק בו], [דשפיר מקרי חלל, כיון דרוב גוססין למיתה. ר'] דכיון שהוא גוסס סופו להיות חלל, דקי"ל [גיטין דף כח] רוב גוססין למיתה, וקאמר דלא יחלל בו,

ו למאן דאמר דמשמע ליה מ במותם, עד שימות אין אינו עוזר צלא יטמא לא כהן ולא נזיר [עד שימות. צר], צכל צ גוסס לא לית לן צה,

ולמ"ד מלהחלו, הכתיב במותם [מכל מקום נדרש לאו דלא יטמא] [פי' דהא הת"ק דורש הפסוק לא יטמא בעל בעמיו להחלו, ולפ"ז היה צריך לגרום בגמ' כאן הכתיב לא יטמא] כאילו סמכו להחלו להזהירו אף גוסס משום חילול, והוי מצי לשנויי דהך ברייתא [כרבי. מראה כהן. ת]?

[ומתריץ] מיבעי ליה לכדרכי, דתניא רבי אומר במותם אינו מטמא [גליון. בת"כ] [כתב] במותם לא יטמא אבל יושב הוא בהספד ובשורה: אבל מטמא צין מיר צין כהן בנגעתם ובוזבתם [אם היה אביו זב או מצורע. ר'] ואינס עוצרים צמגע [המזכיר ו ?] הוצ לא משום לא יחלל ולא משום לא יטמא,

ולמאן דאמר במותם הא מיבעי ליה להאי סברא צמוטס אין מטמאין צכל מטמאין צנגעס וצויצתס? א"כ לימא קרא במות, מאי במותם שמעת מינה תרתי,

ולמ"ד במותם הכתיב להחלו? להחלו להכי הוא דאתא צמי שאינו מחולל יצא זה שמוחולל ועומד,

בפנים כאילו נגע במת, ואכתי לא קרינן [ביה**] לא יבא, וכי עייל [כוליה**], מחולל ועומד הוא,

[ואומר ר"י דפרך הכי דאחר שלא**] תמצא חיוב לא יבא [פי' יחד] עם לא יטמא [כי אם כשהוא**] מחולל ועומד, לא היה לנו [לדרוש**] להחלו למעט מחולל ועומד (הוא?), אלא לדרשה אחריתי, כדבסמך. תוס'],

אלא אמר ר"א צירף ידו כל היכא דהוסיט ידו ליכנס תחלה [כלומר שהכניסה לבית קודם לגוף. ת] משום טומאה איכא משום ביאה ליכא [דמחולל ועומד [הוא. פ]. תוס'] [פי' באופן זה לא יהיה חייב עוד משום ביאה] ולא הוי כמאן דאמין טומאה וציאה צהדי דהדי ואינו מייצ צלא אחת, שהרי כבר מחולל ועומד הוא,

וצירף [אבל אם צירף] גופו [פירוש כגון שהיו ידיו צרופות לגופו, ולא הכניסן תחלה. פ, פי' שהיו ידיו צרופות ותכופות לגופו חייב ב'. ר'], [כלומר היו ידיו צרופות ושמופ' לגופו ולא הכניסן תחילה טומאה וביאה בהדי הדדי קאתיין. ת] צלא צכא צמאי עסקינן דצירף גופו, כלומר שהכניס כל גופו כאחד [ד] טומאה וביאה בהדי הדדי קאתו קאמין,

צירף [גופו] [ידו. צמ] צלא דוקא צלא צידי דאמר צירף [ידו קאמר צירף גופו] [גופו קאמר צירף ידו. צמ],

[והחזיר ומקשה] הא אי אפשר דלא עייל חוטמו ברישא משום דכולט מן הפלגף, דלורמיה דלינע לצי עייל צצמיה דשומה ראשו צרישא, ונחית ליה טומאה ולא הויה [ציאה] עד דעייל ליה כוליה, וכי עייל כוליה גופיה הא מיטמי וקאי ?

אלא אמר רבא הכנים (ידו) [ראשו. ר' פ], משום טומאה איכא [פירוש משום דחוטמו עייל ברישא. ת] משום ביאה ליכא [כדאמרין לעיל] צלא היכי משכחת לה כגון ד הכנים גופו שנגעס כשהוא צקוף [פירוש כגון שהיה ראשו חוץ לבית שכפף ראשו אחורנית בבואו אל הבית. פ, כלומר שהיה כופה ראשו חוץ לבית כמו חלכוף כאגמון ראשו (ישעיה נח). ת] טומאה וביאה בהדי הדדי קא אתיין,

והא אי אפשר דלא עייל אצבעתא דכרעיה ברישא ונחת להו טומאה [ולא מצי לאוקמי [בבואו לבית אחורנית דלא שמיא] ביאה כדאמר בפרק ב' דשבועות (דף יז:) ובפ"ק דחולין (דף י:), ולכולהו מצי למיפרך הא לא אפשר דלא עייל מיעוטא ברישא ומטמא ליה בטרם יכנס כדרכו. ת]?

אלא אמר רב פפא כגון שנכנס לציט שצמוכה טומאת מת בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה [וצ"ל [דהוא] מסייע להסיר המעזיבה דהא בהרתו בו למלקות איירי. ת] דטומאה וביאה בהדי הדדי קאתיין,

מר בר רב אשי אמר כגון דעייל כשהוא [שמת אח"כ עדיין היה] גוסס [וצ"ל דס"ל דהתראת ספק שמה התראה, ולי נראה כיון דרוב גוססים למיתה לא הוי התראת ספק, ולכחי נקט כשהוא גוסס, ולא קאמר כשהוא חולה.

אבני חן על מסכת נזיר

כל שכן [פי' ואף שאינו שלם],

[ושואל] והא' מת מצוה הוא, והתניא איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין, קורא ואחרים עונין אותו [ראה תוס'] אין זה מת מצוה [פי' שאם המת היה יכול לקרות היו לו קרובים עונים אותו, ויש מפורשים קורא הכהן ואחרים עונים אותו לבד לקברו, וחומרא גדולה היא דאם הכהן יכול לחזור ולמצוא לו קוברים לא יטמא לו. ר' עיי"ש], והא' אית ליה ברא ואילו הוה קורא ליה אב [הא] [הוה] עני ליה איהו, וז' לא הוה ליה מת מלוה, # [וזה קרישא פליאה דמתחלה אמרין דמותר ליטמאות לאביו מפני שהוא מת מצוה, ואח"כ מקשה והלא בנו שם ואינו מת מצוה, וזה צע"ג דא"כ בכל מת מצוה אם מוצא אדם כבר אינו מת מצוה !]

[ח"ל הב"ר וכו'ן שהבן חייב להתעסק וליטפל בקבורתו א"כ מוטל עליו לחזור אחר מי שיקברוהו, ולא הוה כמת מצוה?]

כיון דקאזיל באורחא [אף שבנו עמו, אין לבנו במה לעזור לקבורו] כמי שאין לו קוברים דמי [ראה מרומי שדה באריכות],

[ברייטא א] מיתבי [להקשות על רב חסדא, להביא ראיה שמטמא לאביו אף שהוא חסר] ויקרא כא ג' וְלֹא־חֲתָנוּ הַבְּתוּלָה הָקְרוּ בָּהּ אֶלֶּיךָ אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִשׁ לָהּ יִטְמָא, לה' כשהיא שלימה היא מטמא, ואינו מטמא לאיבריה שאם נפרד ממנה אבר, בין צמיח בין צומחה אינו מיטמא לה, לפי שאין (אדם) [הא?]? מיטמא לה לה, ולא על א' משאר קרובין, על אבר מן החי, לפי שאינו יכול להחזירו לכמות שהוא מתחילה, וה"ה נמי לאבר מן הממ, שאין בין אבר מן הממ לאבר מן החי, אלא צער הפורש [גמרא חולין קכח: מאי איכא בין אבר מן החי לאבר של הנבלה? איכא בינייהו בשר הפורש ממנו מאבר בהמה, דאילו בשר הפורש מאבר מן החי לא מטמא, מאבר מן הנבלה מטמא],

[גבי כהן הדיוט [כתוב] ואינו מטמא (לה) [לאברים] פרט לאבר מן החי של אוחות ואבר מן המת שאינו רשאי להטמאות בהן. תוס']

לפי שאינו מטמא לאבר מן החי של אביו [כלומר אפילו אביו הקרוב לו יותר, אינו מטמא לאיבריו, וצ"ע מנלן דאינו מטמא לאיברי אביו? ושם מלאביו נפקא. ר'], [כלומר שאף באביו הקרוב יותר אינו רשאי להטמאות לאבר אביו וצ"ע [דל"ל] יטמא, מלאביו נפקא. ת.],

אבל מחזיר הוא על עצם כשעורה [כלומר אע"פ שאינו יכול ליטמא לא אבר ולא לכעדשה, מ"מ אם נטמא כבר לאביו מחזור הוא על עצם כשעורה של אביו לקבורו. ר.], [לקבורו, פי' אם נטמא כבר לשאר הגוף. ת.],

מאי מחזיר הוא על עצם כשעורה, לאו למימרא דאי מיחסר פורתא [בשעה שנטמא לאביו חסר ממנו עצם כשעורה ואפ"ה נטמא לו. ר.], [הרי כי אביו חסר בכשעורה מיטמא לו. בר. ת] כלומר דכשעה שנגע צה צרישא הוה חסר להך עכ"ל פורתא כשעורה, ואפ"ה היה מותר ליטמא לה, וה"ה לאביו אע"ג דהוה חסר ואינו שלם, וקשיא לנצ חסדא דהא סתמא לנצרי הכל היא?

לא [מברייטא זו לא קשיא על רב חסדא] הריא ר' יהודה היא [האי תנא

ולמ"ד מלהחלו [ולמאן דדריש ליה להחלו] משום גוסס [שאפילו גוסס אסור להתעסק בו] הא מיבעי ליה הא אמת נמי להכי להאי סברא למי שאינו מחולל?

א"כ דלא נדרוש ליה אלא חד טעמא לימא קרא להחל דמשמע [שהטומאה חל רק] לענין מי שאינו מחולל מאי להחלו ומדקאמר להחלו שמעת מינה תרתי,

מיתבי [שנינו במשנה אהלות פ"א מ"ו, וגם יבמות קכ:]: אדם אינו מטמא אלא עד שתצא נפשו הכי הוה רישא [דברייטא דהעור והרוטב] [דמתמתין דפ"א דאהלות. נר] [פ"א מ"ו, וכן יבמות קכ:]: ואפילו מגוייד מתוך לחיצתו [מגוייד. פירוש לשון גידו אילנא (דניאל ד) מלא פצעים [ופגמים]. ת.], ואפילו הכי אינו מטמא ואפילו גוסס [אינו מטמא, ע"כ הברייטא],

[ולפ"ז קשה] ולמ"ד מלהחלו [שאמר ר"ל שאסור להתעסק במת גם אם הוא גוסס] הא קתני [קשה מברייטא זו דקתני] דאינו מטמא וקשיא לר"ל דמשמע ליה מלהחלו דאפילו לגוסס אסור?

[לא קשיא] לענין טמויי הוא דלא מטמא עד דנפקא נפשיה שמה נפשו ולא כשהוא גוסס, אלא לענין אתחולי לענין אחולי מכיון דהוי גוסס הא איתחיל קאי בלאו דלא יחלל:

דף מ"ג ע"ב

אמר רב חסדא אמר רב נקטע ראשו [וכן הדין בשאר חלקי הגוף] של אביו אע"פ שהראש [לא נאבר, אלא עדיין מונח] צלז הגוף, הואיל וכבר נקטע, אינו מיטמא אינו מטמא לו [בכהן הדיוט מיירי שמותר ליטמא לאביו [פי' ורק באופן זה אינו מטמא לו] ולא בכהן גדול וגו'. ת.],

מ"ט? אמר קרא ויקרא כא ג' לא יטמא צעמיו כי אם לשאר הקרוב אליו לאמו ו לאביו בזמן שהוא שלם שלא נתפרדו אבריו זה מזה ולא בזמן שהוא חסר כגון זה שנקטע ראשו,

א"ל רב המנונא אלא מעתה קאזיל [אב ובנו כהנים] בפקתא צנקה דערבות שגגים ולקטין מזוין שם ופסקוה גבוי לרישיה [ראבוה. ת.], הכי נמי דלא ליטמא ליה צנציל שהוא חסר [התוס' הקשו מה ס"ד רב המנונא להקשות, הלא פשוט הוא דבמקום שאביו מת מצוה שמותר לו לטפל בו, # וגם הקרישא השניה לקמיה "והא' מת מצוה הוא" הוא קשיא פליאה?]

אמר ליה מת מצוה קאמרת ממת מלוה קא מייתית לי [אתה מביא להקשות עלי]. שאני התם כיון דלית [איניש ?] צדיה, אלא הוא למודיה קאי גביה [פי' שרק הבן עומד שם על אביו המת], כמת מלוה דמי, [דהלא ק"ו הוא] השתא יש לומר באחריני [שאינן קרובים. ת.], [מיטמא] מיתחייב כדמרינן לקמן לאחיותו הוא דאינו מטמא, אלא מטמא למת מלוה באביו לא

אבני חן על מסכת נזיר

סבר לה כר' יהודה ורבנן פליגי עליה, ואנא כרבנן סבירא לי. ר' דסמס סופרא רבי יהודה היא, ושמינין ליה לרבי יהודה דאמר נמי [בכסא גוונא],

[בריייתא ב] דתניא רבי יהודה אומר לה (מ. ריב"ן) יטמא ואינו מיטמא לאבריה, שאינו מיטמא על אבר מן החי של אביו, אבל מיטמא הוא לאבר מן המת של אביו [ראה רא"ש שמפרש לפי הגירסא בדפוס, אבל מה שצ"ל לת"כ בשם ר' יהודה לא מצאתי],

[לפי שאין אדם מיטמא על עטם כשעורה מאצו אבל הוא חוזר על עטם כשעורה מאצו. ראה ברב"ן לקמיה מש"כ על גוסס הדפוס] כלומר לאצו הוא דאצו מיטמא בין בחייו בין במותו, לפי שאין אדם מיטמא מחילה על עטם כשעורה מאצו, לפי שלא התיירא חורה ליטמא אלא בדבר שעיקר הגוף בו, אבל מיטמא הוא לעיקר הגוף לכתחלה, ואם נחמר הוא הולך ובודק אחריו ואפילו על עטם כשעורה, [וזה דברי ר' יהודה] ואנא [רב חסדא] אמינא לה כרבנן דפליגי עליה דר' יהודה, דאמרי כיון שנחמר במקל שוב אינו מותר ליטמא בו, וספרים שכתבו זהן לפי שאינו מיטמא לאחר מן החי של אצו, אבל מיטמא לאחר מן המת של אצו שנכתב היא, מדמי רב כהנא דסמוך אף כל שכל גופו תלוי בו כגון רוב צנינו ורוב מנינו הוא דמיטמא, אבל לא לאחר אחד, ומוקימנא לה להיא נמי כרבי יהודה, ועוד לא אשכחן לה דנישנית משנה זו בשם ר' יהודה הכי [בגוסס הדפוס]. דהא לא קמיני לה הכי, אלא כדגרסינן לה אן, לפי שאין אדם מיטמא על עטם כשעורה כו',

[בריייתא ג] והתניא רב כהנא בר"א בן יעקב כלומר צרייתא דר' אליעזר בן יעקב לה מיטמא @ גופה של ואינו מיטמא לאבריה ולא לאחד מאבריה פרט לכזית מן המת וכזית נצל נצל לימה היוצא מן המת שפורש ממנו, ואין נצל אלא לשון הפרשה כמו שמתרגמין ויכל אלהים (צראשית לא) ואפרש יי מפי רבי אליקום, ולקמן מפרש. דר' דבר המת שקרש צפ' כ"ג וזיז מיר (דף ג) ומלא תרווד רקב [מלא כף עפרורית ורקבון גוף המת. ת] שאינו מיטמא לה,

יכול לא יטמא לשדרה ולגולגולת ולרוב בניינה ולרוב בניינה הואיל ואמה אומר כן שאינו מיטמא לאברים?

[א] ויאמר ה' אל-משה אמר אל-הפגנים בני אהרן ואמרת אל-הם לנפש ל' א' יטמא בעמיו: ב פי אס' לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבגדו ולבתו ולאחיו: ג ולאחתו תתגלה תקרו בה אליו אשר ל' א' תתית לה לאיש לה יטמא:

(כתיב) [כשהוא אומר] ויקרא בא אומר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם, הוסיף לך הכתוב טומאה אחרת [שתוכל ליטמא, וסברא הוא להעמיד אומר ואמרת אהותו דאיירי למעוטי אברים ולהוסיף שיוכל לטמאות לרוב בניינה ורוב בניינה. ת] דשדרה ורוב בניינה כגון שמי שוקיים ירך אחת וצדו צדו מניינה כגון ק"ה איברים הימנה [דחציה של רמ"ח איברים היא 124] שיכול ליטמא,

דף מ"ד ע"א

[והבריייתא ממשיכה] יכול [שואמרת אליהם מרבה רק] נאחמו שהוא מותר, אצל לא צל אחרים [דהיינו שאר קרובים כדמסיים], [וס"ד דנאמר] לא יטמא לשדרה ולגולגולת ולרוב בניינה ולרוב בנייניו של אחרים [ש]. דר' שאר קרובים?

אמרת מה אהותו מיוחדת שגופה תלוי בו [גם] כלומר (שהרי) [שהיא. פ'] קרובתו ומוטלת עליו לקובר(ו).ה. פ], ומן הדין הוה ליה למימר יכול יטמא למתים אחרים אף לאברים אי לא גמרינן מאהותו דכתיב בה לה, ומשני הדיא נמי (בר"א ב"ר) [ר'] יהודה, ורב חסדא דאמר כי האי תנא. ת'.

בשדרה וגולגולת שצדק עיקר הגוף תלוי, או צד זה או צד זה, אף כל בשאר קרובים יכול ליטמא או בשדרה או בגולגולת או צדו צנינו או צדו צנינו, ואע"פ שהוא חסר משאר הגוף,

[במצא שיש שני פשטים ב"שגופה תלוי בו": א' פירוש הריב"ן גורם "בה" וקאי על האברים שעיקר הגוף תלוי בחלקי הגוף האלו, ולפי תוס' שגוף הוה תלוי עליו לקובר, וכן הוא בר'],

ומיטמא [והדין הוא דמיטמא] לשדרה ולגולגולת ולרוב בניינה ולרוב בניינה,

אף כל שגופו תלוי בו [לפי התוס' ודר' קשה הלשון כאן, מה שיר כשמנה לשדרה וכו' שבא לרבות כאן ?] מיטמא לשדרה ולגולגולת ולרוב בניינה ולרוב בנייניו וש"מ דמותר ליטמא לאצו אע"פ שהוא חסר, ומיקשה דרב חסדא, דהאיכא ר"א בן יעקב דקאמר נמי הכי, ושמע מינה דלכילי עלמא # [לא הבנתי מנ"ל שהוא לכ"ע] לית להו דרב חסדא דאמר בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר?

[ומתרינ] ההיא נמי רבי יהודה היא כלומר הוא דאמר כר", [הרא"ש גורם כולה ר' יהודה היא, ומפרש הנך ג' ברייתות בולן כרבי יהודה]

[בריייתא ד' כרב חסדא] ורב [חסדא] דאמר כי האי תנא, דתניא מעשה שמת אביו של רבי יצחק הסבן בגיזוק [ראה רמב"ן עה"ת על הפסוק אמרת אפאיהם (דברים לב כו) וז"ל והנה ירמו גלות עשרת השבטים שגלו לנהר גוזן (מ"ב יז ו) הוא שהחכמים קורין סמבטיון, כי נקרא גוזן מלשון ויגו שלום (במדבר יא לא) אתה גוזי (תהלים עא ו) כי העומדים אחריו מוסרים מבני אדם, וקורין אותו סמבטיון מפני שביתתו בשבת [ראה סנהדרין פה:]; כי יום השבת בלשון הוא סבט # [ובלשון הגר סמבט szombat], כאשר הוא בערב, ונהוג בלשונם להוסיף בתארים "יון" [כמו] אוזבון מולין וכן הרבה. ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים # [פ'] כיון שגינו היה רחוק מן הישוב, ובא ושאל את ר' יהושע בן אלישע וד' זקנים [שעמו] [שהיה רוצה לקברו בקברי אבותיו ואמר לו לאביו בזמן שהוא שלם. ת] מהו ליטמא ולהציא צקצרי אצומו ואמרו לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר ולאחר שלש שנים אי אפשר לו שאינו חסר:

אבני חן על מסכת נזיר

מהני: שלשה מינין אסורין בנויר הטומאה והתגלחת והיוצא מן הגפן,

חומר בטומאה ובתגלחת מביוצא מן הגפן, שהטומאה והתגלחת סותרין [טומאה בהדיא כתיב והימים הראשונים יפלו. ת.], [והתגלחת סותרת שלשים כדאמרין לעיל, משום דבעינן כדי גידול שיער של סתם נזירות, דבעינן שיהא השער גדול בשעת תגלחת מצוה. רפ.], והיוצא מן הגפן אינו סותר [בהדיא ממעטינן ליה בגמ'. ת.],

חומר ביוצא מן הגפן מבטומאה ובתגלחת, שהיוצא מן הגפן לא הותר [לאסור יין מצוה כיון הרשות שאם נשבע שאשתה ואח"כ נדר בנויר אסור [בין]], ותגלחת הותרה בתגלחת מצורע [כדאמרין לקמן] [דף נה.]. מראשו, וטומאה הותרה במת מצוה. ת. מכללו וטומאה ותגלחת הותרו מכללן בתגלחת מצוה מזורע, ובמת מצוה,

וחומר בטומאה ובתגלחת, שהטומאה סותרת את הכל אפילו בנזירות מרובה וחיביבין עליה קרבן אשם וטורין או בני יונה ותגלחת אינה סותרת אלא שלשים [יום] ואפילו בנזירות מרובה ואין חיביבין עליה קרבן;

[הגמ' להלן יליף שבעה דינים מפסוקים, ושני דינים מסברא].

בבב: וטומאה [נאמר ש] לא תותר מכללה, ק"ו מיין, ומה יין שאינו סותר לא הותר מכללו, טומאה שסותרת אינו דין שלא תותר מכללה?

1) ת"ל ויקרא בא לאביו ולאמו לא יטמא מכדי כתיב על כל נפשות מת, לאביו למה לי, אלא להכי הוא דלמא לאביו ולאמו לא יטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה,

ויין יותר מכללו כגון גבי יין מזה שנשבע עליו לשמותו [למי שנשבע שאשתה. ת. ק"ו מטומאה, מה טומאה שהיא סותרת הותרה מכללה יין שאינו סותר אינו דין שיותר מכללו?

2) אמר קרא במדבר ו מיין ושכר יזיר [דמיותר כדאמרין בפ"ק לעיל ג.]. ת. לאסור יין מצוה שנשבע עליו כיון רשות וכדכ"ש בפ"ק דמסכתין נזיר (דף ג), והאי דמותר בקידושא ואבדלמא דלא חשיב ליה הותר מכללו, משום דלא חל עליו מעולם נזירות, משום דנשבע ועומד מהר סניי הוא, ומותר מכללו לא קחשיב ליה אלא היכא דחיל ואח"כ מיסתרי צדו,

ויין יסתור את הכל ק"ו מטומאה, מה טומאה שהותרה מכללה סותרת את הכל, יין שלא הותר מכללו לא כ"ש שיסתור?

3) אמר קרא במדבר ו והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו, טומאה סותרת [כי טמא נזרו מיעוטא היא. ת.] ואין היין סותר,

והתגלחת תסתור את הכל ק"ו מטומאה, ומה טומאה שלא עשו בה מטמא כמיטמא שהמטמא את הנזיר אינו עובר עליו וכדמוכח בסמוך סותרת את הכל, תגלחת שעשו בה מוגלח כמתגלח שהמגלח את הנזיר עובר בלאו דלקמן תער לא יעבור על ראשו קרי ציה לא יעציר ליה אחר אינו דין שתסתור את הכל,

4) אמר קרא והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו טומאה סותרת את הכל ואין תגלחת סותרת את הכל,

וטומאה נעשה בה מטמא כמיטמא ק"ו מתגלחת, ומה תגלחת שאינה סותרת אלא שלשים עשה בה מוגלח כמתגלח, טומאה שהיא סותרת את הכל אינו דין שנעשה בה מטמא כמיטמא?

5) אמר קרא במדבר ו וטמא ראש נזרו, למטמא ראש נזרו מדלגא כתיב וטמא לו ראש מזו [למטמא ראש נזרו אזהר רחמנא ולא למטמא ראש נזיר אחר. ר.],

ותגלחת לא נעשה בה מוגלח כמתגלח ק"ו מטומאה, ומה טומאה שהיא סותרת את הכל לא עשו בה מטמא כמיטמא, תגלחת שאינה סותרת אלא שלשים יום לא כל שכן שלא נעשה מוגלח כמתגלח?

6) אמר קרא במדבר ו תער לא יעבור על ראשו [גבי מצורע להחיר מצורע נזיר. ת. דמשמע לא יעבור כלל בין הוא עצמו בין אחר. ר.] קרי ביה לא יעבור הוא ולא יעבור לאחר,

ותגלחת לא תותר מכללה, ק"ו מיין, ומה יין שאינו סותר לא הותר מכללו, תגלחת שסותרת אינו דין שלא תותר מכללה?

7) אמר רחמנא [בפרשת מצורע] ראשו ואמר רחמנא זקנו [אמר רחמנא ראשו וזקנו] דמייסרי כדאמרין לעיל להחיר למצורע נזיר לגלח,

ותגלחת לא תסתור כלל קל וחומר מיין ומה יין שלא הותר מכללו אינו סותר, תגלחת שהותרה מכללה אינו דין שלא תסתור [וא"ת טומאה תוכיח? וי"ל מה לטומאה שכן סותרת את הכל. ת.]?

8) בעינן גידול שער כדי לקיים בו מלות גילוח ציום הנאם קרבנותיו והא ליכא,

ויין יסתור שלשים יום ק"ו מתגלחת, ומה תגלחת שהותרה מכללה סותרת [וא"ת מה לתגלחת שכן עשה בה מוגלח כמתגלח תאמר [בין] שלא עשה משקה כשותה? וי"ל דמחא טעמא נעשה בו משקה [כשותה] אבל בתר דמשני דין [אינו סותר] דין הוא דלא נעשה בו משקה כשותה הואיל דלא סותר. ת.], יין שלא הותר מכללו אינו דין שיסתור?

אבני חן על מסכת נזיר

שמגלת עדיין אינו טהור עד שמגלת, דכתיב והיה ציוס השציעי יגלת את כל שערו, והדר ורחץ את צערו צמים וטהר,

ואינו מביא קרבן [ונזיר אינו מביא קרבנותיו] אא"כ היה מעורב שמשו שטובל בשציעי ומביא קרבנותיו בשמיני (וכן) [לכן] צר' אם לא טבל בשציעי עד לשמיני אינו יכול להביא קרבנותיו צו ציוס עד התשיעי [כדי שיהיה לו הערב שמש].

אכל מזרע המגלת וטובל ציוס שמיני שלו, יכול להביא קרבנותיו צו ציוס ואינו צריך הערב שמש, לפי שהוא טהור ועומד משעת טבילה ראשונה שטבל במגלת הראשונה דהא כתיב ציה וטהר:

החילוק בין טהרת נזיר, לטהרת מצורע,

נזיר	מצורע
כיון שהזוה וטבל הוי טהור אף שלא גילה,	צריך גילוח וטבילה להיות טהור
צריך הערב שמש אחר טבילה שיהיה טהור,	אינו צריך הערב שמש
כיון שאין הגילוח מעכב הטבילה כיון שטבל בשביעי והעריב שמשו יכול לגלח בשמיני ולהביא הקרבנות בשמיני	ולכן אף שצריך הגילוח שיעלה לו הטבילה, כיון שאינו צריך הערב שמש, יכול להביא הקרבנות בשמיני אף שטובל ומגלח בשמיני,

גמ': קיבלה מיניה רבי טרפון שאם גילח מיר בשמיני שיכול להביא קרבנותיו צו ציוס [בשמיני ענמו], ואינו צריך הערב שמש [לאחר גילוח] (שמיני ענמו) ואינו צריך להמתין עד התשיעי או לא?

ת"ש דתני הלל [האמורא. שט] גילח [נזיר] בשמיני מביא קרבנותיו בתשיעי [וקים ליה להש"ם דגבי נזיר מתניא, והשתא מדרתניא בשלמא אי לא קבלה מיניה, הא מני ר"ע היא, אלא אי ס"ד דקבלה לכו"ע ליתי קרבנותיו בשמיני. ת] וש"מ לא קיבלה מיניה ואי ס"ד קיבלה מיניה ליתי קרבנותיו בשמיני [ואי ס"ד קבלה מיניה הך ברייתא דלא כמאן, וקים ליה לתלמודא דגבי נזיר מתניא, וגם קים ליה דאחר המשנה נשנית לפי שהמשניות נשנו קודם הברייתות. ר'],

אמר רבא לעולם קיבלה, והא דאמרת אם איתא דקיבלה מיניה ליתי בשמיני לא קשיא דכי אמרי אם גילח בשמיני מביא קרבנותיו בשמיני הא דטבל בשביעי שהיה לו הערב שמש, ו הא דתני הלל מביא קרבנותיו בתשיעי, כגון דלא טבל בשביעי עד שמיני, ור"ע לטעמיה דאמר נזיר אינו מביא קרבנותיו אלא במעורב שמש,

ואיכא דמפרשי אליבא דר"ע צמתני' דמזרע שגילח בשמיני אינו מביא קרבנותיו עד תשיעי לפי שאינו מביא אלא במעורב שמש בתשיעי [פ' כמו שכתבו החו"ס והר"ן] ושצעתא היא דהדיא קתני לה צמ"כ דאם גילח בשמיני מביא קרבנותיו בשמיני והכי גמי א"ל רבי טרפון (ל. צר) הם [במצורע] מה צין זה לנזיר,

[ענין חרש]:

[ויקרא טו יג וְהָיָה טָהוֹר הַיּוֹם הַהוּא מִזֶּה מִזֶּה] [כפ"ר לו' שבעת ימים לטהרתו] [וכבס בגדיו ורחץ בששית ימים וטהר: יד וציו' ש' השמיני] [קחילו' שתי תרים או' שני

9) מירי הוא מעמא דמגלת דקורא אלא משום דבעין דמיהוי ליה גידול שער ואילו הכא גבי יין למה ליה למיסמר הא קאים שער דחזי לגילוח:

דף מ"ד ע"ב

[דיני נזיר טמא אידי דזוטרי מיליהו מפרש להו ברישא קודם לדיני נזירות טהרה. ראית?]

מתני': תגלחת טומאה כיצד [הוא נוהג בגילוח ראשו ובהבאת קרבנותיו. מבוארות] היה מזה בשלישי ובשביעי ואח"כ היה טובל, שכן מזהה על המזה מי מטאת דמפרש צה קרא צאת חוקת התורה [בדכתיב במדבר יט יט וְהָיָה טָהוֹר עַל־הַטֹּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחָפְאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכֶסֶם בְּגָדָיו וְרֹחֵץ בַּמַּיִם וְטָהַר בְּעֶרְבּוֹ, שלאחר הזאה טעוין טבילה,

ומגלח בשביעי, ומביא קרבנותיו בשמיני והיה מגלח צו ציוס דהיינו שציעי, דכתיב ציה [במדבר ו' ט] וגלח ראשו ציו' ס' טהרמו' ציו' ס' השציעי יגלתמו' י' וציו' ס' השמיני יצא שפי תרים [או' שני צמי יו' זה קל-הפסח קל-פסח אהל מו' עד:] [ומביא גם כבש לאשם], ואם גילח בשמיני מביא קרבנותיו צו ביום השמיני ענמו דברי ר"ע,

א"ל ר' טרפון מה בין זה למצורע שאף כן שנינו במזרע, שאף הוא [צ]תגלחת שניה [שמגלת] שציעי, דמפרש ציה קרא [ויקרא יד] וגלח קת-קל-שער ורסן צמים וטהר [ואמר יב' א' קל-הפסח] וישב מחוץ לטהלו' שבעת ימים: ט [היה] ציו' ס' השציעי יגלת קת-קל-שער וקת-ראשו וקת-קטו' וקת-צמי וקת-קל-שער ויגלח וקבס קת-קל-ציו' ורסן קת-קל-שער וצמים וטהר:], ומביא קרבנותיו בשמיני, צמ"כ [ויקרא יד סימן לט] ואם גילח בשמיני מביא קרבנותיו בשמיני [צו ציוס. כ"ן]?

[יש כאן מחלוקת הריב"ן ושאר ראשונים בגירסת הת"כ דלפי הריב"ן הגירסא כמו שכתב דבמצורע אם גילח בשמיני וטבל יכול להביא קרבנותיו צו ביום, וכן הדין בנזיר, וקושיא ר"ט היא כמש"כ הת"צ שיש ראייה מן הפסוקים שנויר ומצורע אין דינם שוה, ולכן מוקשה ר"ט לר"ע לפי דבריהם חלא דינם שוה.

אבל שאר הראשונים כנראה היה להם גירסא אחרת בת"כ והוא בסוגריים מרובעות בת"כ שם חז"ל ואם גילח בשמיני [אינו] מביא קרבנותיו צו ביום, ולפ"ז קושיא ר"ט היא למה באמת שונה דין נזיר מדין מצורע, חז"ל המלבי"ם שם פ' חז"ל וכו' אבל אם מגלח בשמיני לא יוכל להביא קרבנותיו עד תשיעי כדי שיהא לו הערב שמש בשמיני, ור"ט שאל לר"ע מה בין מצורע ונזיר שבנויר הדין שאם גלח בשמיני מביא קרבנותיו צו ביום],

א"ל זה הנזיר טהרתו תלויה בימיו שציעי [פ' הזאת שלישי ושביעי, וטבילה והערב שמש], כיון שהוא טובל הוי טהור, דכתיב וגילח ראשו ציוס טהרמו', דמשמע שכבר הוא טהור ועומד כשהוא מגלח, ואפילו אם אינו מגלח צו ציוס,

ומצורע טהרתו תלויה בתגלחתו [וטבילה אחריה] שאם טבל קודם

אבני חן על מסכת נזיר

מכרי שערי ניקנור [שהיא עזרת נשים ועד שם מחנה לוייה, כדאמר בפסחים בפרק כיצד צולין (פה): שער ניקנור לא נחקרש בקדושת מחנה שכינה, ויש לו דין מחנה לוייה. ת] ששם עולין כל מחוסרי כפרה, כדגרסין במסכת סוטה בפרק קמא (דף ז) מעלין אותה (לשערי מורח) [לשער המזרחי. כצ"ל] לשער ניקנור ששם משקין את הסוטה, ומטהרין את היולדות, ומטהרין את המזורעים, וה"ה לשאר מחוסרי כפרה כגון זבין וזבות כדמפרש התם בגמ',

היכא קיימין [פ' היכן אנו עומדים כשבא נזיר טמא להביא קרבנותיו], **(בשערי)** [במחנה. שט] **לוייה, והתניא** ואילו במחנה לוייה, אפי' מת עצמו היה יכול ליכנס **טמא מת מותר ליכנס במחנה לוייה, ולא טמא מת בלבד, אלא אפי' מת עצמו, שנאמר** שמות יג **ויקח משה את עצמות יוסף עמו, מאי עמו עמו במחיצתו עמו במחנה לוייה** והאי נזיר טמא מת הוה, ואמאי אינו יכול ליכנס עד דעציד הערב שמש, אלא מדעכא לאו דווקא, התם [לגבי זב] נמי לאו דווקא [לגבי זב?], ואפילו לא העריצ שמשו, כיון דטבל יכול ליכנס לשם?

[ולפ"ז שהפסוק לאו דוקא צריך לדעת מנין למידין שוב קודם שנמסר שאסור לו ליכנס למקדש?],

קושית אב"י: כיון דנזיר טמא אין סברא שאינו יכול ליכנס להר הבית, שהרי מת עצמו נכנס, נמצא שגם בזב אין כוונת הכתוב לאסור טבול יום מליכנס, שטבול יום של זב אינו כזב?

אלא (אב"י)	ריב"ן	ראש"ש ותוס'
חבריו של ר' נתן ברבי אושעיא מותרים דבריהם דלעולם טבול יום של זב כזב דמי, כמו שהם דייקו מהפסוק,	*חבריו של ר' נתן ברבי אושעיא מותרים דבריהם דלעולם טבול יום של זב כזב דמי, כמו שהם דייקו מהפסוק,	ומתריץ אב"י שאין שום לימוד מהפסוק, וטבול יום של זב אינו כזב ולכן נזיר טמא נכנס למחנה לוייה, וכן זב בעל שתי ראיות, אבל זב בעל שלש ראיות כיון שהוא גם טבול יום וגם מחוסר כפרה אינו נכנס**,
ואפ"ה כפרה לא עייל	ולכן זב בעל שלש ראיות שהוא מחוסר כפרה, ונזיר טמא שהוא מחוסר כפרה אינם נכנסין למחנה לוייה, אבל זב בעל שתי ראיות שאינו מחוסר כפרה נכנס.	***ואפ"ה דטבול יום דזב בעל ב' ראיות מותר לכנס, האי טבול יום דבעל ג' ראיות אסור ליכנס. ר', אבל נזיר טמא אינו נקרא מחוסר כפרה, שהקרבנות הם מדיני נזיר, ולא ליטור מטומאתו,
ואי במחנה לוייה קאי אמאי קאי ליה אהל מועד,	אין לדרוש "אימתי הוא בא בשעה שטבל והעריב שמשו", לאסור טבול יום במחנה לוייה, דהא כתיב אהל מועד שהיא מחנה שכינה,	הר' גורס: האי במחנה לוייה קאי, המחוסר כפרה שמביא קרבנותיו, פ' דהא ודאי דמחוסר כפרה אינו נכנס למחנה שכינה, וא"כ למה אומר אהל מועד?

בני יו' נה וכו' | לפני ה' אל-פתח אהל מו' עד ונתנם אל-הכהן: מו' ועשה אתם ככהן אחר חטאת ונתאחד עליה וכפר עליו הכהן לפני ה' מזו' כו' :]

ראה זכחים לב: וז"ל הגמ' שם: ורבי יוחנן אמר: דבר תורה אפי' עשה אין בו, שנאמר: (דברי הימים ב כ) ויעמד יהושפט בקהל יהודה וירושלם בבית ה' לפני החצר החדשה, מאי חצר החדשה? אמר ר' יוחנן: שחידשו בה דברים (הרבה), ואמרו: טבול יום אל יכנס למחנה לוייה. ועיי"ש עוד, והקשו שם בתוס' מהמשנה בבבלי פ"א מ"ח עזרת נשים מקודשת ממנו. שאין טבול יום נכנס לשם. דמשמע רק עזרת נשים מפני שהוא מחנה שכינה, אבל הר הבית וחיל שהם מחנה לוי מותר לטבול יום? ותירצו שהוא מחלוקת תנאים ור' יוחנן סבר כמ"ד שטבול יום אינו נכנס למחנה לוייה.

אמר אב"י **אשכחתינהו לחבריה דרב נתן בר הושעיא דיתבין וקאמרין** ויקרא מו **"ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד"** **ונתנם אל הכהן** (מ)לדכתיב וכי יטהר הזב מוזהו, וספר לו שצעת מימי, וכתיב צתריה וציוס השמיני יציה שמי תוריס או שני בני יונה, "וצא לפני ה' אל פתח אהל מועד" ונתנם אל הכהן דמשמע **אימתי הוא [בא]** לפני ה' להציל, כדלמרינן התם [פ' בספרי פ' נשא פסוק כ"ט אל הכהן אל פתח אהל מועד. מלמד שיהא חייב בטיפול הבאתם עד שיביאם אל פתח אהל מועד] וצא לפני ה' מלמד שהוא חייב בטיפול הצלתו, והיינו ציוס השמיני דהיינו לאחר שטבל והעריב שמשו,

אלמא **בזמן שהוא טבל ועשה הערב שמש אין דמי עשה הערב שמש אין [או הדין] דמותר ליכנס לעזרה, לא טבל ועשה הערב שמש לא,**

אלמא קסבר טבול יום [קודם שהעריב שמשו] **של זב, כזב דמי דמי** הכי דזב אסור ליכנס במחנה לוייה דהיינו צעורה [כדכתיב ויקרא מו יד, וביום השמיני יקח לו שתי תרים וגו' ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד וגו'] משמע דלפני כן אסור לו לבא, הכי נמי טבול יום של זב [אף כי טבול יום דמת ושרץ מותרין. ח],

אמינא להון אנא אלא מעתה [אם באת ללמוד מלשון "ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד", וז"ל התוס' לפי מה שסתמו דבריהן ולא פירשו מהיכא מוכיח התנא דטבול יום דזב אסור ליכנס במחנה לוייה, ואתם סוברים שמוכיח מדכתיב ובא ביום השמיני מכלל דאם טבל בשמיני הואיל והוא טבול יום אסור ליכנס] **גבי נזיר טמא נמי, דכתיב במדבר ו וגלגל (את) ראשו ציוס טהרתו ציוס השניעי יגלגלו,** וכתיב צתריה וציוס השמיני **(והביא אותם) "[וביא שתי תורים] אל הכהן אל פתח אהל מועד"** נימא נמי הכי **אימתי הוא [בא]** **בזמן שטבל ועשה הערב שמש** אצל מקמי הכי לא, [ודרוק לומר כן כמו שממשיך].

דף מ"ה ע"א

אבני חן על מסכת נזיר

למימרא וכו'	אלא להכי כתב אהל מועד למימרא מה התם צהיכל מחוסר כפרה לא עייל אף למחנה לוייה נמי מחוסר כפרה לא עייל, והכי משמע אימתי וצא לפני ה' דהיינו צמחנה לוייה, צומן שהוא ראוי לצא אל [פתח] אהל מועד דהציא כפרמו, הא אם לא הציא כפרמו לא,	מה אהל מועד מחוסר כפרה לא עייל אע"ג דהעריב שמושו, אף התם נמי פ' בשער נקנור פ' האי מחוסר כפורים כיון דלא העריב שמושו דאיכא תרתי מחוסר כפרה וטבול יום לא עייל. ר'

* # לפירוש הריב"ן קשה כיון שחביריו של רנ"א משנים לגמרי את דבריהם, למה לא נאמר שאביי מפרש כן?

** וז"ל הרא"ש וטבול יום דוב בעל ב' ראיות כיון דלאו מחוסר כפרה הוא, לאחר שטבול מותר לבנוס למחנה לוייה, וברייתא לאו מייתורא דקרא דייק, דאורחיה דקרא למכתב הכי וכו' לפני ה'.

*** # היה יותר מובן אם אמר "ואע"פ",

אלא [לעולם] **(אמר אביי)** כלומר [פ'] ולא אביי אמרה] דמצריה דרבי נתן דרבי אשעיש קא מהדרי ליה לאצי **טבול יום של זב כזב דמי** ולא הוו דוקא דשמעתא דצטצילי והערב שמש קאי [פ'] דטבול יום דוב בעל שתי ראיות מותר לו ליכנס למחנה לוייה, וזה שוב בעל שלש ראיות אסור לו ליכנס אין הטעם מפני שצריך טבילה והערב שמש], אלא כפרה תליא מילתא,

והאי דקא מומצית [לך] [לך]. דר' מנזיר טמא מת, שנטמא, דאינו יכול ליכנס שם, והכי מת עזמו יכול ליכנס [למחנה לוייה] ? הא לא קשיא אע"ג דשאר טמאי ממס יכולים ליכנס צמחנה לוייה **ואפ"ה כיון דמחוסר כפרה לא עייל** האי נזיר טמא מת אינו יכול ליכנס, משום [דהוי] מחוסר כפרה,

והא נמי דאמר [דכתיב] אל פתח אהל מועד, דלמה סבור [דעצורה] [דעצורת נשים. דר'] משמע קרא דהיינו מחנה לוייה, משום הכי קא פרכת מכדי שער ניקנור כו', הא לא הוי [כן. דר'] **ואי במחנה לוייה קאי** קא משמע קרא **אמאי קא קרי ליה אהל מועד** הא תניא [יומא דף סא] אהל מועד זה היכל,

אלא להכי כתב אהל מועד **למימרא מה התם צהיכל מחוסר כפרה לא עייל**, אף למחנה לוייה נמי **מחוסר כפרה לא עייל** והכי משמע אימתי וצא לפני ה' דהיינו צמחנה לוייה, צומן שהוא ראוי לצא אל [פתח] אהל מועד דהציא [פ'] לאחר שהביא] כפרמו, הא אם לא הציא כפרמו לא,

[וצ"ע שחרי מהפסוק משמע שיכנס להביא קרבנותיו אל פתח אהל מועד, הרי שגם כשהוא מחוסר כפרה נכנס למחנה לוייה? וכן דקשה הבאר משה ולא תירץ],

וא"ת והא מזורעין נכנסין צעערי(?) ניקנור ששם מוין על [הצחמות] [הצחמות. כ"י] ? הא לא קשיא דביאה צמקת לאו שמה ביאה,

[ומיהו סוגיא דנזיר (דף מה). קשה למה שפ' דטבול יום שרי במחנה לוייה, דמשמע התם דאפי' נאמר דטבול יום דוב לאו כזב דמי אסור ליכנס למחנה לוייה דקאמר התם מה אהל מועד מחוסר כיפורים לא עייל, אף התם נמי במחנה לוייה מחוסר כיפורים לא עייל ומקרא דריש [ליה] התם דקתני התם בברייתא וכו' לפני ה' אל פתח אהל מועד לשער נקנור אימתי הוא בא בזמן שטבול ועשה הערב

שמש,

ונראה דדוקא בטבול יום דוב [בעל] שלש ראיות שהוא טבול יום ומחוסר כיפורים דאיכא תרתי קאסר במחנה לוייה,

וכי מסיק התם אלא אמר אביי טבול יום דוב לאו כזב דמי, ואפי' הכי כיון דמחוסר כיפורים לא עייל כלומר דאיכא תרתי,

ולאו מלשון (זבח) [ובא] דריש דאם כן גבי נזיר דכתיב 'ביא שתי תורים וגו' הוה לן למידרש הכי כדאמר התם, אבל טבול יום דוב בעל שתי ראיות ודבעל קרי שרי דלאו מחוסר כפרה. תוס' זכחים לב:]

והתם [במחנה שכינה] **מגלן** דמחוסר כפרה לא עייל? **דתניא** במדבר יט יג [כִּלְיֵהֶנּוּ בְּמַת בְּנֵפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת־מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי גִדָּה לֹא יִזְרֹק עָלָיו] **טָמֵא יִהְיֶה, לרבות טבול יום** (שאינו צריך להציא כפרה) [שאין יכול ליכנס עד שיעריצ שמשו], **עו"ד טָמֵאֲתוּ בּו'**, **לרבות מחוסר כפרה** (1) [ד]אע"ג דהעריצ שמשו אינו יכול ליכנס עד שיציא כפרמו;

מתינא: תגלחת הטהרה כיצד, היה מביא ג' בהמות חטאת עולה ושלמים, ושוחט את השלמים [ר"ל תחלה, ואף על פי שבכל מקום חטאת קודמת, בוו שלמים עיקר ששערו משתלח תחת דוד של שלמים. מאיר] **ומגלח עליהם** [אחר עשיית כל הקרבנות] **דברי רבי יהודה,**

רבי אלעזר אומר לא היה מגלח אלא על החטאת שהחטאת קודמת בכל מקום כדכתיב (ויקרא ה) והקריב את אשר למטאת ראשונה, וקיימא לן (וזכרם דף 5) דאפילו מטאת העוף קודמת אף לעולת בהמה, הואיל וצבאר מקומות מניני שהיא קודמת, אף כאן צבאר מהא קודמת כדי שהיא נזיר מגלח עליה,

[והטעם שמקריב עולה עם החטאת [כשמביא עופות במקום קרבן חטאת, מביא בדלות עולה וחטאת] כתב האבן עזרא [בויקרא ה' ז'], ויאמר רב יצחק, כי טעם אחד עולה, בעבור שלא תגיע ידו, אולי עלה על רוחו מחשבה [פ'] שהיה לו תערומות על הקב"ה שהוא עני],

והקריב אלי' שהאחד כנגד האימורים, והשני חטאת כמשפט. וכתב ע"ז הרמב"ן ואמר ר"א כי טעם אחד לעולה, שיקרב על המזבח כנגד האמורין בחטאת הבהמה, ויפה פירש. העתקתי מא"ח למסכת קינין],

ואם גלח על אחת משלשתן יצא [פ'] דליכא קראי לעיובא. שטמ"ק],

רשב"ג אומר הביא ג' בהמות ולא פירש אחי מהן למטאת הראויה לחטאת כגון כשה נקבה צמ שמה תקרב חטאת [הראויה] לעולה כש זכר כן שגמו תקרב עולה [והראויה] לשלמים איל כן שמי שניס תקרב שלמים:

נב: ת"ר במדבר ו וגלח הנזיר פתח אהל מועד [פ'] היה מגלח על קרבן הנקרב פתח אוהל פתח] וגו' בשלמים הכתוב מדבר על השלמים הוא אומר שהיא מגלח, שהרי נאמר כאן **שנאמר** ויקרא ג ושחטו פתח

אבני חן על מסכת נזיר

דף מ"ה ע"ב

שמא יתגרו בה פרחי כהונה [וכ"ה סוטה ה.], אמר לו לדברך סוטה תוכיח דכתיב בה במדבר ה והעמידה לפני ה' ולא חיישינן שמא יתגרו בה פרחי כהונה?

אמר להן זו כוחלת ופוקסת, זו [סוטה] אינה כוחלת ופוקסת דהא לנוולת קא בעי וכיון דמנוולת לא אמו לאיגרווי צה:

מהני: היה נוטל שער ראש נזרו, ומשלח תחת הדוד של שלמים [ושרפן באש שתחת דוד השלמים. מבוארות] ואם גילח במדינה [היינו מחוץ לבית המקדש, בירושלים. מבוארות] לא היה משלח תחת הדוד של שלמים,

במה דברים אמורים בתגלחת הטהרה אמרו שש גילח במקדש משלח תחת הדוד, אבל לא בזמן שגילח במדינה אבל בתגלחת הטומאה אפי' בזמן שמגלח במקדש לא היה משלח תחת הדוד אילו משלח תחת הדוד של אשם, שאין לך משלח תחת הדוד אלא הטהור שצמקש מפני שעשה מיזמותו כמזמות,

[שבשול שלמי נזיר הוא בעזרת נשים לפי שצריך ליקח הזרוע בשלה להניף אותו וגנאי הוא להביא מהעיר חתיכה מבושלת לעזרה וגנאי מחוסר הבאה ונתינה. לה"ק],

וספרים שכתוב בהן צמקשנו אש שילה תחת הדוד של אשם יא' שצמקש יא' דל"ג ליה צמקשנו אלא צמק, ח"ר ואח"כ נוטל את הדונט כו',

ר"מ אומר הכל משלחין תחת הדוד בין טהור שגילח במדינה בין טמא שגילח בעזרה ואין לך שאינו משלח תחת הדוד אלא חוץ מן הטמא שבמדינה בלבד:

במה [שנינו במשנתנו] [היה] נוטל שער ראש נזרו, ח"ר [שנינו בבבלי] ואח"כ נוטל את הרוטב ונותן על שער ראש נזרו [של ראש נזירות] # [ויש ליתן טעם שעשו כן כדי שלא יתפורו השערות באויר כשמשיבים על האש,

ובפני הלכה מביא מספר עצי ערן [קאמאדנא] לתת טעם ע"פ התוס' נדה יז. וז"ל ובערך [ערך שלש] פירש ששרפת צפורן מוקת לאדם וכן כל דבר הבא מן האדם, ומסיק העצי ערן ששריפת דבר מן האדם מוקת רק אם שורפין אותו לבדו, ולכן באו נתן רוטב על השערות כדי שלא ישרפם לבדם],

ומשלח תחת הדוד של שלמים, ואם שילח תחת הדוד של חטאת ואשם יצא [הדוד של חטאת היא בניירות טהרה, ואומר שלכתחלה צריך לשלוח השערות בניירות טהרה תחת דוד השלמים, ואם שלח תחת החטאת יצא, ואוב הכי אמר גם תחת האשם דהיינו בניור טמא, וזה לכתחלה, דלמ"ד שגם נזיר טמא משלח השערות תחת הדוד אין שם אלא דוד אשם, שהחטאת היא חטאת העוף],

אשם בניור [טהור] מי איכא? אמר רבא ה"ק ואם נזיר

אהל מועד ולא מצינו שאר קדשים טעוין פתח אהל מועד אלא (ל)שלמים בלבד [צריך שיחא הפתח פתוח], בשביל שהן דורין, וכדכר יחודה אמר שמואל [דאמר רב יהודה אמר שמואל שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין, שנאמר (ויקרא ג') ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שפתוחין, ולא בזמן שהן נעולין. עירובין ב.]. ושמעון פתח אהל מועד בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול # [פי' שאינו נכון להביא דורין כשהפתח נעול], מכאן לשלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל שפסולין (ערוצין דף צ. ד),

אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר, או אינו אלא פתח אהל מועד ממש שפתח ההיכל יחא מגלח ולא צמקש אחר,

אמרת אם כן שלא יחא מגלח אלא צמקש ההיכל דרך בזיון הוא זה דרך בזיון, ואי אהא רשאי [פי' לגלח כל ראשה של אשה, ולהקיף את פאת הראש של איש הוא בזיון לעשותה בפרהסיא, אבל לגלח ילד קטן שמשאירים לו פאת הראש אינה בזיון לעשותה בציבור],

רבי יאשיה אומר אינו צריך לומר מכאן שאסור דרך בזיון, דמדוכחא אחריני נפקא, כדכתיב הרי אמרה תורה שמות כ לא תעלה במעלות על מזבחי אלא דרך כבש, שלא לגלות בשר ערוה עליו ק"ו לדרך בזיון שלא יעווג צו דרך בזיון,

[ג"א במדרש בפרשה נשא (ד' רמ"ב) וגלח הנזיר רבי יאשיה אומר בשלמים הכתוב מדבר או אינו וכו'] אם כך אמרה תורה לא תעלה וכו' ק"ו לדבר שלא יגלח פתח אהל מועד אלא בשלמים הכתוב מדבר],

ר' יצחק אומר אינו צריך לומר דמשום שהוא בזיון לא יגלח אפס ההיכל, שאפי' לא יחא צו בזיון אילו יכול לגלח אלא מצדו, דכתיב הרי הוא אומר במדבר ו ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש וגו' מי שאינו מחוסר אלא לקיחה ונתינה, יצא זה ששם יחא מגלח על פתח ההיכל שהוא מחוסר לקיחה הבאה והצאה לעזרה ונתינה תחת הדוד, הלכך אילו יכול לגלח אלא צד הדוד של שלמים, והאי דכתיב וגלח הנזיר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר [שהוא מגלח על שחיטת השלמים],

איכא דאמרי רבי יצחק אומר בשלמים הכתוב מדבר, אתה אומר בשלמים הכתוב מדבר, או אינו אלא פתח אהל מועד ממש, תלמוד לומר ולקח את שער ראש נזרו, מקום שהיה מבשל שם היה מגלח,

אבא חנן אומר משום רבי אליעזר וגלח הנזיר פתח אהל מועד, לכן נאמר צו פתח שאינו יכול לגלח כל זמן שאין פתח אהל מועד פתוח, אינו מגלח,

ר"ש שזורי אומר וגלח הנזיר פתח אהל מועד, ולא נזירה שהאשה לא מגלחת בעזרה אלא במדינה, כדי שלא יתגרו בה פרחי כהונה,

אבני חן על מסכת נזיר

טמא, משלח תחת הדוד של אשם, יצא,

מנה"מ [שנותן רוטב על השער] אמר רבא אמר קרא במדבר ו אשר תחת זבח השלמים דמשמע אשם תמתי יהא זבח השלמים, לומר לך מזבחו יהא תחתיו מן הזבח ענמו יהא תמתי,

ואם שילח תחת הדוד של חטאת ושל אשם יצא, מ"ט? [וימתין] אמר קרא זבח לרבות את החטאת ואשם,

והא אפיקתיה להאי זבח מרוטב? א"כ לימא קרא מרוטב השלמים מאי זבח ש"מ לרבות חטאת ואשם שהטור שולח תחת זבח שלו דהיינו חטאת ילא, ואם טמא הוא טעון שילוח תחת זבח שלו דהיינו אשם,

ואימא כולה לחטאת ואשם הוא דאתא? א"כ לימא שלמים וזבח, מאי זבח השלמים, שמע מינה תרתי,

תנו רבנן הכל היו משלחין תחת הדוד, חוץ מטמא שגילה במדינה מפני ששערו נקבר דברי רבי מאיר,

רבי יהודה אומר טהורים כאן וכאן היו משלחין בין במקדש בין במדינה היו משלחין, טמאים כאן וכאן לא היו משלחין,

וחכ"א הכל לא היו משלחין תחת הדוד חוץ מן טהור שבמקדש וסמס ממתינן דידן אליצא דחכמים ומדפרשין לעיל מפני שנעשה כמצותו שגילה במקדש כמנחתו:

במדבר ו יט ולקח חבתו את־הזרע בשלה מן־האיל וְחִלַּת מִצָּה אֶחָד מִן־הַפֶּל וְרָקִיק מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־פִּי הַנָּזִיר אַחֵר הַתְּגַלְחוֹ אֶת־גִּזְרוֹ : כ וְהִנִּיף אוֹתָם חֲבֵתָהּ וְהִנִּיף ה' קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֻזֵּה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחֵר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן:

[מן הפסוק משמע שרק החלות היו בסל, אבל הרקיקין לא היו בסל, אבל ברמב"ם הלכות נזירות פ"ח הל' א' ומביא עם איל השלמים ששה עשרונות ושני שלישי עשרון סולת, אופה מהן עשרים חלה עשר חלות מצות ועשרה רקיקי מצות ומושה העשרים ברביעית שמן ושעור זה הלכה למשה מסיני, ומביא העשרים בכלי אחד],

מתני': היה מבשל את השלמים, או שולקן שאינו מנושל יפה ושקוד"ר נלע"ו [צ"ל ושקוד"ר wascrud, חי למחצה, נא. שם] [ומה שהקשה בהגהות הב"ח מרש"י נדרים, לא קשה כלל שרש"י נדרים אינו מרש"י כידוע] [בישול יותר מדאי. תוס', בישול מרובה. ר'],

הכהן נוטל את הזרוע בשלה מן האיל [ז"ל הנמ' חולין צח. צח: כל איסורין שבתורה בס' אמר לפניו ר' שמואל בר רב יצחק רבי, אתה אומר כן, הכי אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא כל איסורין שבתורה במאה.

ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה, דכתיב (במדבר ו') ולקח חבתו את הזרוע בשלה וגו', ותניא בשלה אין בשלה אלא שלימה לא נחפרש נלחץ לשון, ר' שמעון בן יוחאי אומר אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל פי' פליגי במלה "בשלה" מה פירושה], איכא למ"ד שלמה, ואיכא למ"ד זרוע שנתבשלה עם האיל, נמסכת חולין (דף נט.- סט:),

וחלה מצה אחת מן הסל, ורקיק מצה אחת, ונותן על כפי הנזיר ומניפן [הנזיר], [והוא הדין שמניף חזה ושוק והאמורין, וכדכתיב והניף אותם תנופה וכו'] על חזה התנופה ועל שוק התרומה וכל שכן באמורין, אלא שלא חש להזכיר אלא מה שנתחדש בוה על שאר שלמים. מאיר],

ואחר כך [וברמב"ם פ"ח הל' ה' כתב "ישותה ומטמא לערב"] הותר הנזיר לשתות יין, ולהטמא למתים [נראה דכרכי אליעזר ס"ל דאית ליה בגמ' דאסור לשתות יין עד לאחר כל המעשים האמורים. ר', וכע"ז בתוס'],

דף מ"ו ע"א

רבי שמעון אומר כיון שנזרק עליו אחד מן הדמים [או חטאת או עולה או שלמים], הותר הנזיר לשתות ביין ולהיטמא למתים [כדרשבין בגמ' אחר מעשה יחיד. ר', וכע"ז בתוס'], [פי' ואף שלא נתגלה עדיין]:

גמ': ת"ר במדבר ו ואחר ישתה הנזיר יין, אחר המעשים כולן אחר קרבן, ואחר תגלחת, (ו) [תגלחת מעכבת דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים אחר מעשה יחיד אחר קרבן, ואף על גב שעדיין לא גילת תגלחת לא מעכבת [אפילו אחר א' מן הדמים. ר'],

מאי מעמייהו דרבנן? כתיב הכא ו"אחר" ישתה הנזיר יין [ולא ידעין "אחר" מה], וכתיב התם במדבר ו "אחר" [ויליף ג"ש] התגלחו את נזרו, מה התם אחר מעשה יחיד [היינו גילוח דכתיב בקרא. ר'], אף כאן אחר מעשה יחיד דלאחר גילוח עבד תנופה, כדכתיב ונתן על כפי הנזיר, אחר התגלחו את נזרו,

אימא עד דאיכא תרווייהו דמה הסס אחר תגלחת כדכתיב אחר התגלחו, אף כלא נמי אחר התגלחו [קרבנות ותגלחת, דהא אחר תגלחתו היינו אחר כל עבודת הקרבנות. ר']? אי הכי גז"ש [דאחר אחר. ר'] למה לי:

אמר רב [רבא. נוסחת הריב"ן] תנופה [תנופת הזרוע בשילה והלחמים, אבל תנופת החזה ושוק והאמורים דנוהג בכל השלמים אינה מדין נזירות ואינה מעכבת] בניזיר מעכבת מלשמות יין ולעומא למתים, אליבא דמאן, אילימא אליבא דרבנן, תגלחת [שהיא בגוף הנזיר. ר'] אמרי רבנן לא מעכבת תנופה [שאינה מעכבת בשום מקום. ר'] מיבעיא,

אלא אליבא דרבי אליעזר פשיטא, האמר ר"א אחר מעשים כולם?

אבני חן על מסכת נזיר

<<<[ללשון ראשון מדייק על הקושיא שהקשה על רב, ונמצא שאין קשיא על רב],

[לישנא אחרינא] ותסבירא דלא מעכבא ואלא הא דתניא כו',

ואי מוקמת לה להאיא כגון דלא מעכבא, הא דתני' נזיר ממורטו צ"ש אומרים א"ש כו' שאפי' בלא העברה מותר ציין, וצ"ה אומרים צריך להעביר תער, ומדאינו יכול לקיים צו מצות גילוח והוא צריך גילוח דהא צריך לכהן, אלמא דנזיר שאין לו שיער אין לו תקנה דתגלחת שיער מעכבא, ומדהא מעכבא תנופה גמי מעכבא וכדכב,

<<<[ללישנא אחרינא זה המושך של הקושיא על רב],

ואמר רבינא עלה דהאיא ממני, מאי אינו צריך לב"ש דקאמרי צ"ש אינו צריך [ו. שטמוק]אין לו תקנה הואיל ואין יכולין לקיים צו מצות גילוח [וה"פ אינו צריך להעביר תער על ראשו כי לא תועיל לו ההעברה אחר שנמרטו שערותיו, ולר"א דאמר תגלחת מעכבת אסור ביין לעולם, ולרבנן לא קיים מצות גילוח. ר'].

הא לב"ה אכל לצ"ה דאמרי צריך, לדידהו יש לו תקנה בהעברת תער בעלמא, ואע"פ שאין שם שיער שיהא מגלח ממנו,

[לישנא אחרינא] א"ר אבינא לעולם תנופה לא מעכבא, והאי דקא משמע לן דצ"ש וצ"ה איפכא הויא [פי' זה היפך מלשון ראשון], דמאי אינו צריך לב"ש דקאמר דאין לו תקנה, והכי אמרי צ"ש אינו צריך להעביר תער על ראשו, עדיין לא יהא מותר מפני שאין שם העברת שער, אכל לצ"ה יש לו תקנה והכי משמע צריך לזה להעביר תער על ראשו ואף על פי שאין שם שיער יא יד חוצמו, ואף על גב דליכא גילוח, ולעולם לצ"ה גילוח לא מעכבא, והוא הדין לתנופה וקשיא לרב, והיינו דר' פדת,

והיינו דרבי פדת דאמר ר' פדת צמילתא אחרימי ב"ש דצית שמאי דהכא ורבי אליעזר אמרו דבר אחד צ"ש הא דאמרן שאין לו תקנה הואיל ואין יכול לקיים צו מצות גילוח,

מאי ר' אליעזר, דתניא אין לו בהן יד ורגל אין לו מהרה עולמות לפי שאין יכול לקיים צו מתן דם ושמן על צהן ידו, דברי רבי אליעזר [וכן פסק הרמב"ם פ"ה דהלכות מחוסרי כפרה הל' א'], שמע מינה דמדקאמר ר' פדת דצ"ש ור' אליעזר אמרו דבר אחד, ושמעין להו לצ"ש דאמרי דתגלחת שיער מעכבא, דרבי אליעזר גמי קאי כוונתיהו דאית להו דתנופה מעכבא, והאי. צריך ממני דמי צין [שאין] [שאין] לו כפס כו' [ע"כ] דמעכבא משמע,

רבי שמעון אומר יניחנו על מקומו ויציא, וחב"א יניח על של שמואל ויציא,

לישנא אחרינא אמרי לה, אמר רב תנופה בנזיר מעכבת, אליבא דמאן, איליבא אליבא דרבי אליעזר פשימא, האמר רבי אליעזר אחר מעשים כולם, אלא אליבא דרבנן, השתא יש לומר תגלחת אמרי רבנן לא מעכבא תנופה מיבעיא,

מהו דתימא כיון דלענין כפרה שירי מצוה היא וכדאמר מר (יומא ה) לתנופה לכפר, וכי תנופה מכפרת והלא אין כפרה אלא צדס, דכתיב כי הדם הוא צנפס יכפר, אלא לומר לך שאם עשה לתנופה שירי מצוה [פי' שלא עשהה כלל] מעלה עליו הכתוב כאלו [לא] כיפר [שלא עשה מצוה מן המבחר. ר']. וכיפר [שאינה מעכבת. ר']. הכא נמי גמי נזיר נמי לא תעכב, קמ"ל,

<<<[וכאן מסקנת הגמ', דרב אמר אליבא דר"א דתנופה מעכבת],

דף מ"ו ע"ב

ומי מעכבא [אפי' לר"א. ר'] צמיר והתניא במדרב ו זאת תורת [בלשון יחיד] הנזיר בין שיש לו כפים בין שאין לו כפים לקיים מצות תנופה, וצין שאין לו כפס, שהתנופה אינה מעכבת, [פי' ומשמע ליה הכי כי היכי דכי אין לו כפס לא מעכבא ביה התנופה, הכא נמי ביש לו לא מעכבא. שטמוק], [וקס"ד דרבי פירושו כמו שאין לו כפס דאינו מניף, כן גמי יש לו כפס אין תנופה מעכבת, וע"כ לא אתיא כרבנן, דא"כ קרא דזאת תורת הנזיר למה לי, דמנ"ש דאחר אחר נפקא, אלא ע"כ ר"א היא [והא?] שמעינן דבתנופה מודה. ר']

לישנא אחרינא [ראה גוסחת הריב"ן שמשנה הגירסא כאן בהרבה שינויים] אמר רב תנופה צמיר מעכבת, ותנופה מי מעכבא ואפילו לר"א והא תניא זאת תורת הנזיר כו' כדלעיל, אלמא דלא מעכבא,

<<<[ולשני הלשונות קושיית הגמ' היא על רב דאמר תנופה מעכבת, וכאן רואין שתנופה אינה מעכבת, וקשיא לרב],

	ב"ש אומר אין צריך להעביר תער על ראשו, וב"ה אומרים צריך וכו',	ואמר רבינא מאי א"צ לב"ש אין לו תקנה, הא לב"ה יש לו תקנה
לשון ראשון	הרי שגילוח מעכבת, והיינו כדכב	
ל"א בריב"ן		
ל"א בגמ'		

ותסבירא דהא דמי צין שיש לו כפס כו' דקא צעי למימר דאינה מעכבת ואלא הא דתניא זאת תורת הנזיר בין שיש לו שיער בין שאין לו שיער הכי נמי דלא מעכבא ה"ע דכי אין לו שער לא מעכבא, דהא דכתיב ונגלח את שער ראש נזרו אע"פ שאין לו שיער יא [שבא להשוות יש לו לאין לו לומר דתגלחת לא מעכבא. ר'].

ומי מצית אמרת הכי והתניא נזיר ממורט שאין לו שיער [ראה רא"ש] בש"א אינו צריך להעביר תער על ראשו על צדו וב"ה אומרים צריך להעביר תער על ראשו,

אבני חן על מסכת נזיר

לדברי הכל שהרי על זבח כשר נמי גילה ויציא שאר זבחים במקום הפסולין, תגלחתו כשרה ויביא שאר זבחים:

נזיר: אמר רב אדא בר אבהו מדתני ר' שמעון כי גילה על זבח כשר אע"ג דלא עלה לבעלים לשם חובה תגלחתו כשרה זאת אומרת קסבר ר"ש נזיר שגילה על שלמי נדבה יצא וכלל שייצא קרבנותיו משלם דאילו כי גילה על השלמים שלא לשמן מאי הווי נדבה דאמר מר (שם) כאשר נדרת ליי' אלהיך נדבה אס כמו שנדרת יהא נדר ואס לאו יהא נדבה ואמר ר"ש דתגלחתו כשרה, מאי טעמא?

דאמר קרא במדבר ו וגלח הנזיר וכחצו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, ולא כתב על שלמיו דאילו נאמר שלמיו הווי משמע שלמי נזיר ממש והשחא דכחצו השלמים אלמא אפילו על שלמי נדבה יצא:

דף מ"ז ע"א

מהני: מי [נזיר] שזורק עליו אחד מן הדמים [שהשלים נזירותו בטהרה, וזורק לשמו על המזבח דם אחד משלושת קרבנותיו. מבוארות], ונטמא [קודם שהספיק לגלח ולהקריב שאר קרבנותיו. מבוארות],

רבי אליעזר אומר סותר את הכל [לא כל הימים קאמר [ראה תוס' ד"ה ונטמא], כדמפרש בגמ' דר"א סבר נטמא אחר מלאת סותר שבעה, אלא סותר כל הקרבנות קאמר, ר"א לטעמיה דאמר אחר כל המעשים כולם שאינו מותר לשתות יין עד אחר הבאת כל קרבנותיו, נמצא כשזורק א' מן הדמים, עדיין אינו ראוי לתגלחת וכיון דס"ל לר"א שאין א' מן הקרבנות מתירו בתגלחת עד שיקריב את כולם, א"כ כל קרבנותיו חשובים כקרבן אחד, וכשנטמא קודם שהקריב כולו הוי כאילו נטמא שחרית קודם שהקריב אפי' א' מהם, והוי הקרבן שהביא כאילו הקריב קודם מלאת. ר'],

וחכ"א יביא שאר קרבנותיו ויטהר [פי' לכשיטהר, וכן מפ' בירושלמי בהאי מתני' יטהר ואח"כ יביא קרבנותיו ואותו הובח שהביא בטהרה לא יחזור ויביאנו [וראה תוס' ד"ה וחכ"א],

רבנן לטעמיהו דאמרי אחר מעשה יחידי מותר לגלח, הרי האדם שננטמא נראה לתגלחת ולמה יסתור אותו זבח, אבל שאר זבחים שהקריב משנטמא ודאי סותר, דהא קפיד קרא שיביא קרבנות נזיר בטהרה,

ולעיל פ"ק פירשתי דהא דסותר ל' יום לרבנן היינו מדרבנן דמן התורה סגי בסתירת ז' לבר פדא,

ואיכא לספוקי הכא הואיל וגראה לתגלחת משזורק א' מן הדמים אולי די בסתירת ז',

ולי' נראה לרבנן אין כאן סתירה כלל דכיון שזורק א' מן הדמים, מותר לשתות יין ולנטמא למחרת, ולגלח, ויצא מכלל נזיר ולא שייך ביה סתירה. ר'],

אמרו לו מעשה במרים התרמודית מפרמוד שס מקום [מתרמוד התה. ר'] שזורק עליה אחד מן הדמים, ובאו ואמרו לה על בתה שהיתה מסוכנת, והלכה ומצאה שמתה ונטמאת עליה, ואמרו חכמים תביא שאר קרבנותיה ויטהר # [וכן כאן צריך

ומי לא מעכבא ואפילו לרבנן [מטופה אליבא דרבנן בתמיה] והתניא זאת תורת הנזיר צין שאין לו כפס בין שיש לו כפים ובין שאין לו כפים משמע דצריך מטופה דמטופה מעכבא [דבעינן שיעשה מה שאמור בפרשה ואפי' מטופה אלמא דמעכבא], ומי מעכבא,

[ומסבא, דהא דתני צין שיש לו כפס דקא צעי למימר דמעכבא] ואלא הא דתניא זאת תורת הנזיר בין שיש לו שער ובין שאין לו שער הכי נמי דמעכבא [אליבא דרבנן],

והתניא נזיר ממורט בש"א אינו צריך להעביר תער על ראשו, וב"ה אומרים צריך להעביר תער על ראשו דמשמע, דיעביר על ראשו ויצא דלא מעכבא דיש לו תקנה אלמא הא נמי דתני צין שאין לו כפס ה"נ דלא מעכבא וקשיא לרבא,

אמר רבי אבינא אמר רבינא לעולם אימא לך דמעכבא כרבא מאי צריך לבית הלל צריך ואין לו תקנה דמעכבא הא [לפי שאי אפשר לקיים העצרת שער] לב"ש [דאמרי דאילו צריך] יש לו תקנה [דאפי' העצרת תער לא צעי, דהעצרת שער לא מעכבא ביה, והיינו פליגא דר' פדת, דאילו ר' פדת אמר דב"ש ור"א אמרו דבר אחד, דצריך ואין לו תקנה, צין לגבי מזורע, צין לגבי נזיר, ואילו לדין סבירא לן השחא דב"ה ור"א אמרו דבר אחד, [הא לב"ש יש. אמ] לו תקנה ולא מעכבא, ש"מ דלרבנן העצרת שער לא מעכבא] ופליגא דרבי פדת דאמר דב"ש ור"א אמרו דבר אחד כו'.

מהני: גילה על הזבח על אחד מנחמיו ונמצא פסול תגלחתו פסולה וסותר שלשים ונחמיו שהפריש עכשיו לא עלו וצריך להביא אחרים במקומן וזבחו לא עלו לו,

גילה על החטאת שלא לשמה כלומר שנעשית שלא לשם חטאת ואח"כ הביא קרבנותיו לשמן כגון עולה ושלמים לשמן וכן אס גילה על העולה או על השלמים שנעשו שלא לשמן וכו' תגלחתו פסולה וסותר שלשים ומציא קרבנות אחרים במקום שלשמן תגלחתו פסולה וזבחו לא עלו לו,

גילה על העולה או על השלמים שלא לשמן ואח"כ הביא קרבנותיו לשמן תגלחתו פסולה וזבחו לא עלו לו,

רבי שמעון אומר אס גילה על העולה או על השלמים שלא לשמן ושאר קרבנות הביא לשמן תגלחתו כשרה כשרה אותו הזבח לא עלה לו אבל שאר זבחים עלו ושאר זבחים עלו לו אבל אותו הזבח כלל לא עלה לו, ויציא זבח אחר במקומו, והיינו טעמא דתגלחתו כשרה דהואיל וזבח אחר צעלמא כשר הוא דתנן [בזריש זבחים] כל הזבחים ששחטן שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ה"נ כשרה לתגלחתו אכל במקום שגילה על החטאת שעשאה שלא לשמה מודה ר"ש דתגלחתו פסולה לפי שזבח פסול הוא כדתנן כל הזבחים כו' מוח מן החטאת ששחטה שלא לשמה פסולה,

ואם גילה על שלשתן ססס ונמצא אחד מזה כשר תגלחתו כשרה

אבני חן על מסכת נזיר

לפרש לאחר שתטהר כמו שפירש לעיל על "ויטהר":

נב: קתני צמתי ר' אליעזר אומר סותר את הכל והא שמעינ ליה דאמר דכל אחר מלאת שצעה סותר ומו לא והא הכא אחר מלאת הוא, והאמר ר' אליעזר כל אחר מלאת שבעה סותר?

אמר רב מאי סותר נמי דקאמר ר' אליעזר סותר קרבנותיו והכי קאמר יציא כל קרבנותיו לאחר שיעהר ואותו זבח ראשון שזרק דמו לא עלה לו ולעולם הו' הוא דסותר ומו לא לדברי הכל וזהא פליגי ר' אליעזר סבר אותו זבח ראשון לא עלה לו ויציא אחר במקומו עם שאר קרבנותיו שהפריש לכשיטהר לאחר ז',

ענין אחר אמר רב מאי סותר נמי דקאמר ר' אליעזר סותר את קרבנותיו, ולא מיעבד זבח ראשון דאינו עולה לו אלא אותו שהפריש תמלה זריך להחליף ויציא אחר במקומו, וחכמים אומרים אותו ראשון בלעד לא עלה לו וזריך להציא אחר במקומו אבל שאר קרבנות שהפריש אינו זריך להחליף אלא לכשיטהר יציא אותם,

[1] **הכי נמי מסתברא** דאקרבנותיו קאי מדקתני וחכמים אומרים יציא שאר קרבנותיו ויטהר מכלל דלרבי אליעזר סבירא ליה דאף ראשון לא עלה לו וזריך להציא אחר דקתני וחכ"א תביא שאר קרבנותיה ותטהר ש"מ,

[ענין אחר] ה"ג מסתברא דאקרבנות פליגי מדקאמרי רבנן דיעבד שאר קרבנות ויטהר חלמא דשמעי מיניה דרבי אליעזר דאפי' אותן קרבנות שהפריש תמלה אינו יכול להציא לקרבנותיו ואמרו ליה רבנן מציא ומעשה נמי כו'.

ומעשה נמי במרים התרמודית שזרק עליה אחד מן הדמים, ובאו והודיעוה על בתה שהיתה מסוכנת, והלכה ומצאה שמתה, ואמרו חכמים תביא שאר קרבנותיה ותטהר ש"מ:

פרק שביעי כהן גדול

[ויקרא כא יא [בכהן גדול], ועל פליגפשת מת ל' א' יבא לאביו ולאמו ל' א' יטמא: יב וימן המקדש ל' א' יצא ול' א' יחלל את מקדש אל' היו פי גזר שמן מושחת אל' היו עליו אני ה',

במדרב ו' [בנויר] פליגי חזירו לה' עליגפשת מת ל' א' יבא: ז' לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו ל' א' יטמא להם במתם פי גזר אל' היו על ראשו: 1]

מתני': כהן גדול ונויר אין מיטמאין לקרוביהן [אב ואם, אח

ואחות, בן ובת, אשתו. יבין] וכדפרש צהן קראי לטומאה לקמן צגמ' [כהן גדול הלכותיו בפרשת אמור אל הכהנים ונויר בפרשת נשא. ת] אבל מיטמאין למת מצוה [שארין לו קוברין. יבין],

[אנו לומדים דף זה ביום ג' פ' אמור, ובדף זה דורשים הפסוקים בפרשה זו, וראה באבן עזרא על הפסוק כי אם לשארו הקרוב אליו שכתב, היה נראה לנו כי פירושו [של שארין] כמו איש איש אל כל שאר בשרו [ויקרא יח ו] שם כלל [פי' על כל הקרובים], ואחר כן פרט לאמו ולאביו, ומעם בעל בעמיו, שלא יטמא הבעל באשתו, [פי' שמיטמא לשאר קרובים אבל לא לאשתו],

וכאשר ראינו שהעתיקו רבותינו כי יטמא לאשתו, ושמו [דהיינו שפירשו] לשארו בדרך אסמכתא, כאשר פירשתי במלת לעם נכרי [ויקרא כא ח] ואמרו כי פירוש "בעל" גדול שהעם ברשותו כמו בעליו אין עמו (שמות כב יג) כפל הפירוש הראשון, ומעם להוכיח אמו קודם האב, כי הוכר חי יותר מהנקבה ברוב],

היו מחלכין בדרך [נויר וכה"ג, וה"ה נזיר עם כהן הדיוט פליגי בהו, אלא הנקט כה"ג לרבותא דר"א. יבין] ומצאו מת מצוה, רבי אליעזר אומר יטמא כהן גדול, ואל יטמא נזיר, וחכמים אומרים יטמא נזיר ואל יטמא [אפילו] כהן הדיוט,

אמר להם רבי אליעזר יטמא כהן שאינו מביא קרבן על טומאתו, ואל יטמא נזיר שהוא מביא קרבן על טומאתו,

אמרו לו, יטמא נזיר שאין קדושתו קדושת עולם [ואפילו אמר נזיר עולם מכל מקום סתם נזירות הוי שלשים יום. ת, ואפילו קיבל עליו נזירות לעולם, קדושת שעה היא שהרי עד שגדל וקבל עליו נזירות לא חלה קדושתו, וכהן חלה קדושתו ממילא משעה שגדל. ראמ"ה, שאפילו היה נזיר עולם, מ"מ קדושת שעה היא קרייה אחר שאין קדושתו מאליו. מאירי, וביכין כתב שכל נזירות יכול להתבטל בהתרת חכם. עיי"ש עוד], ואל יטמא כהן שקדושתו קדושת עולם:

[ושאלני בני האלוף כהמר"ש שמואל יצ"ו שהרי אפשר שיהיה נזיר מעולם, דהיינו כשהדירו אביו וכתתן במ"ו פ"ד וחשלים הוא אח"כ וגדר נזירות עולם, ומשמע נמי דבנו סתמא תנן והיינו אף משגולד, ושמשון יוכיח שהיה נזיר עולם מבטן אמו? והשבתיו דסברא פשוטה היא שאין האיש מדיר בנו כל עוד שאין הבן יודע להשמר ולהזהר מכל אשר יצוהו אביו מדיני הנזירות, שאע"פ שכשהוא עודו מוטל בעריסה אמו שומרתו, הנה כשיכול להלך אנה ואנה לא תועיל לו שמירת אמו שהיא מתעסקת בשאר צרכי הבית, שכן ר"י קרי לאשתו ביתו כמ"כ בפ"ק דסוטה מ"א בד"ה ר"א כו', ואין לכל אדם יכולת לשכור שומר וכדי שלא נאמר שנתנו חכמים דבריהם לשיעורין על כרחינו צריכים לומר דהא דתנן שמדיר בנו בנזיר. תיו"ט],

נב: בשלמא 1) כהן גדול ונויר שמעינ ליה הי מייביה ליעמא תמילה, האי סבר דרצנן סברי כהן גדול עדיף שקדושמו קדושת עולם, והאי סבר ורבי אליעזר סבר נזיר עדיף שכן מציא קרבן על טומאתו, ויעמא כ"ג

אבני חן על מסכת נזיר

שאנו מביא קרבן על טומאתו, ואל יטמא מזר,

טעמ' דתלו ביה רבים דעמיד מלחמה בשביל רבים,

(2) משוח בשמן המשחה

דף מ"ז ע"ב

ולענין טומאה סגן עדיף, דתניא רבי חנינא בן אנטיגנוס
אומר למה תקנו סגן לכהן גדול, שאם אירע בו פסול הרי
נכנס ומשמש תחתיו,

ומרובה בגדים כלומר והא פשיטא לן משוח בשמן המשחה עדיף
דכ"ג שנמשח בשמן המשחה, קודם שנגמל נגמל המן ומקלו של [אהרן] ושמן
המשחה בימי יאשיהו, וכן גדול שלא נמשח בשמן המשחה שעומד בכהונתו לאחר
שנגמל שמן המשחה, אפילו בצית ראשון, ואין ציון לציון כהן הדיוט, אלא שהוא
מרוצה בגדים שמשמש בח' בגדים בצגדי לבן ובגדי זהב, וכהן הדיוט אינו משמש
אלא בד',

[ענין חדש] עד כאן לא פליגי ר' אליעזר ורענן אלא בכהן גדול
ונזיר, כי קא אזלי בהדי הדדי [בשהולכים בדרך בחד] ואשכחו מת
מנה הי מיניה לטמא כישא, אבל חד חד לחודיה [בשהולך כל אחד
מהם בדרך בעצמו לבד] בר איטמויי אינו,

מנא הני מילי [דכח"ג ונזיר מיטמאין למת מצוה]?

הא נמי פשיטא שאם היו מהלכין בדרך ומלאו מת מנה דמיטמא מרוצה בגדים
ולא יטמא משום בשמן המשחה, משום דאיהו עדיף דאילו משוח בשמן
המשחה מביא פר הבא על כל המצות כמו צור כדכתיב [ויקרא ד']
ואם הכהן המשיח וגו' כלומר שהוא מביא קרבן על אשמתו כמו צור על אשמתו,
ואילו מרובה בגדים אין מביא אצל מרוצה בגדים אינו דינו אלא יחיד,

א' [מתחלה מביא ראיה לכה"ג] דת"ר ויקרא כא [בכהן גדול כתיב. ר'] על
כל נפשות מת לא יבא לא אלא [שאנו מיטמא] לקרובין, דאי לרחוקים
הרי כבר למדנו מכהן הדיוט [שאסור ליטמאות],

במה הכתוב מדבר, אי ברחוקים קל וחומר הוא [ולא צריך עוד
פסוק], ומה כהן הדיוט שהוא מיטמא לקרובים [בדכתיב לאמו
ולאביו וגו' לה יטמא. ר'], אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו
מיטמא לקרובים, אינו דין שאינו מיטמא לרחוקים,

(3) משוח שעבר כלומר קודם שנגמל שמן המשחה ואירע קרי בכ"ג, ומינו
אחר תחתיו ומשחוהו, ואחר כך כשנטהר כ"ג חזר לעבודתו, ושני עובר לו
ומרובה בגדים [הדין] מרובה בגדים עדיף,

ב' אלא בקרובים הכתוב מדבר והואיל ולא בא הכתוב [להחזיר] להזהיר
על כל נפשות מת, אלא משום קרובין, מה ת"ל [לח"כ] לאביו, לא בא אלא לומר
לך, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה,

דף מ"ח ע"א

דמרובה בגדים עבד עבודה, ואילו משוח שעבר לאו בר
עבודה הוא אלא אחוה יו"כ כדאמר' במס' יומא (דף יב) ראשון חזר
לעבודתו ושני אינו ראוי לא לכ"ג ולא לכהן הדיוט משום דמעלין בקודש ולא
מורידין,

ג' "ולאמו" האמור כהן גדול מה ת"ל? לגזירה שוה לכדרכי,
דתניא רבי אומר, גבי נזיר [אנו למידין, דכתיב במדבר ו' ז'] לאביו ולאמו
לאחיו ולאחותיו לא יטמא להם במותם כי מז וגו', והאי קרא בניזר כתיב,
[וידרשין לה במותם] [הוא ד. כ"י מיכנ] אינו מיטמא, אבל מיטמא
הוא לנגעם [דסדר"א מצורע חשוב כמת. ר'] ולויבתם [אגב נגע נקט. ר'],

(4) עבר מחמת קירוי ועבר מחמת מומו [בין מום קבוע בין מום
עובר, מחמת קריו עדיף דחזי לעבודה למחר, ומחמת מומו לא עבד עד שיתרפא
מומו. ת'], עבר מחמת קירוי עדיף, דאילו האי חזי לעבודה
למחר ואילו עבר מחמת מומו לא חזי לעבודה,

ואין לי שמיטמא לאביו ולאמו כנגעם וצויבתם אלא בניזר, בכהן גדול
מניין?

איבעיא להו (5) משוח מלחמה וסגן הי מיניהו עדיף, משוח
מלחמה עדיף דחזי למלחמה, או דלמא סגן עדיף דחזי
לעבודה [וכהן משוח מלחמה לא חזי לעבודה. בר] כדאמרין
במס' הוריות,

ד' [ומתריץ] אמרת לא יאמר "אמו" בכ"ג שאין ת"ל, שהרי ק"ו
הוא שיש לנו ללמוד מן הדין שאינו מיטמא, ומה אם במקום שכהן
הדיוט מיטמא לאחיו מאביו אין כהן הדיוט מיטמא לאחיו, אלא אם כן
ישנו אחיו מאביו [דילפינן] אחוה אחוה מבני יעקב, כי היכי דילפינן לענין יבום
ביבמות, נמצא דעדיפא משפחת אב ממשפחת אם, א"כ כיון דגלי קרא שאינו
מטמא לאביו כ"ש שאינו מטמא לאמו. ר'], אין כהן גדול מיטמא לאביו
מיטמא [לאחיו מאמו ולא מאביו, ולא] [לאביו, כלומר. בר] אפי' לאביו, אע"פ שאין
כהן הדיוט מיטמא לאחיו, אלא בשביל שבא מכח אביו,

ת"ש דתניא אין בין משוח מלחמה לסגן, אלא שאם היו
מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה יטמא משוח מלחמה ואל
יטמא הסגן,

והתני' משוח מלחמה קודם לסגן דמשמע לכל דבר קודם לו דאיהו
עדיף טפי, במס' הוריות קא?

אמר מר זוטרא לענין החיותו משוח מלחמה עדיף, מאי

אבני חן על מסכת נזיר

אמרת ק"ו ומה כהן הדיוט שמיטמא לקרובין אינו מיטמא לשאר מתים, נזיר שאינו מיטמא לקרובין אינו דין שלא יטמא לשאר מתים [הרי גלה הכתוב שדין הוא שיטמא לקרובים יותר מלרחוקים, ומחמת סברא כל דהו אין לנו שיטמא לרחוקים, אף על פי שאינו מיטמא לקרובים. ר"ל],

דף מ"ח ע"ב

הא מה ת"ל לאביו ולאמו,

לאביו ולאמו הוא דלא מיטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה,

(4) 'עד שלא יאמר [לאביו], יש לי בדין [יכולתי לדון בן מק"ו] נאמרו כללות בכ"ג @ על כל נפשות מת לא יבא ונאמרו כללות בנזיר על נפש מת, דכל נפש צמחית צין קרובים צין רחוקים מזה כללות האמורות בכ"ג לאביו אינו מיטמא, אבל מיטמא למת מצוה, אף כללות האמורות בנזיר לאביו ולאמו אינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה,

או כלך לדרך זו נאמרו כללות בכהן הדיוט [לנפש לא יטמא. ר"ל], ונאמרו כללות בנזיר, מה כללות האמורות בכהן הדיוט מיטמא לאביו, אף כללות האמורות בנזיר מיטמא לאביו,

[ומה ת"ל לאביו צמיר] שאם אדם אומר מן הכלל הייתי אומר לך עד שאתה דן בו, או כלך לדרך זו, נאמר כלל ככהן הדיוט לנפש לא יטמא בו אף כלל האומר צמיר יהא מיטמא, לכן הוצרך לומר צמיר דלאביו לא יטמא,

ת"ל לאביו ולאמו לא יטמא, הא למת מצוה מיטמא [הרי לך לימוד שנויר מיטמא למת מצוה],

[ובמקשה] הא מיבעי ליה לומר שאין מיטמא לאביו כלומר ועכשיו נמצאת אדם דן שצריך לומר צמיר שלא יטמא לאביו ממנו, והואיל ואינו מיוחס לך מהיכן אדם דן צמיר מיטמא למת מצוה?

יא. אלא לאביו לומר שאין מיטמא לאביו [לאביו מיבעי ליה לגופיה דלא גילף מכהן הדיוט שיטמא לאביו. ר"ל], אלא (מהיכן אדם לומר) [מכאן אדם דן] ממה שאמר לאביו שאינו צריך, דהשתא לאביו אינו מיטמא לשאר קרובין לא כ"ש, ולאביו מה ת"ל אלא לומר

י. דלאביו אינו מיטמא הא למת מצוה מיטמא,

י. ולאמו לגזרה שוה לכדרכי למילף מינה אמו האמורה ככהן גדול לכדרכי, וכדלעיל,

וגבי כ"ג ליכא למימר דהא דכתיב ביה ולאביו [למדין במנה] דלאביו ממנו הוא דקאמי [דלא] יטמא לו, דכיון דעל כל נפשות מת לא יבא לא אהא אלא בקרובים

מקום שאין כהן הדיוט מיטמא לאביו מאמו, אינו דין שאין כ"ג מיטמא לאמו,

אם זכיתיה מהדין אס למדת מן הדין שאין כ"ג מיטמא לאמו מזה ת"ל אמו בכהן גדול?

הי. אלא מופנה להקיש ולדון הימנו גזירה שוה, נאמר אמו בנזיר ונאמר אמו בכ"ג, מה אמו האמור בנזיר במותם אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא לנגעם ולזיבתם, אף אמו האמור בכ"ג במותם אינו מיטמא, אבל מיטמא לנגעם ולזיבתם,

[ועכשיו מביא ראיה שנויר מיטמא למת מצוה] אשכחן כ"ג דמיטמא למת מצוה נזיר מנלן?

י. דתניא במדבר ו 1 פְּלִימֵי הָיִירוּ לָהּ עַל־נַפְשׁ מֵת אִי לֹא כְּתִיב הַמֵּלֶךְ מֵת רַק "נֶפֶשׁ" לֹא יָבֵא, שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפִּי' נֶפֶשׁ בַּחַמָּה בְּמִשְׁמַע, כְּעֵינִי שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא כֹהֵן מִכָּה נֶפֶשׁ בַּחַמָּה, ת"ל עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֵא, בְּנֶפֶשׁ אָדָם הַכְּתוּב מְדַבֵּר שֶׁלֹּא מֵיִנוּ שֶׁנֶּקְרָא נֶפֶשׁ מֵת אֵלֶּה אֵדָם [אע"ג דכתיב [בשמות כא] והמת יהיה לו, מת סתמא איקרי, נפש מת לא איקרי. ת.],

(1) י. ר' ישמעאל אומר אינו צריך [פסוק זה למעט בהמה] הרי הוא אומר "לא יבא", בנפשות המטמאות בביאה [באהל. ר"ל] (כיון. כגון. צמ) שנקנס עמהם צהל [ואילו נבלה אינה מיטמא באהל. ת] הכתוב מדבר ואינו נפש אדם ולא נפש צהמה, וכיון דעל נפש מת לא יבא מדבר בנפש אדם, ומשמע צין קרובי צין רחוקים ולמה חזר הכתוב ואמר לאביו ולאמו, אלא לאביו ולאמו [הלימוד הוא מ"לאביו" ולא מלאמו, וכתב הרא"ש לאמו כדי נקטי' דדרשינן ליה לקמן לג"ש] אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה,

(2) הי. עד שלא יאמר שמיטמא למת מצוה יש לי בדין הייתי מציאו מן הדין שצמיר מיטמא למת מצוה, ומה כ"ג שקדושתו קדושת עולם מיטמא למת מצוה, נזיר שאין קדושתו קדושת עולם [ראה לעיל במשנה בתחלת הפרק שיש בזה כמה פירושים] אינו דין שמיטמא למת מצוה,

לא אם אמרת בכ"ג שכן אינו מביא קרבן על טומאתו, תאמר בנזיר שמביא קרבן על טומאתו, והואיל ומביא קרבן על טומאתו לא יטמא למת מצוה,

ת"ל לאביו ולאמו לא יטמא, אבל מיטמא למת מצוה,

(3) י. או אינו מיטמא לאביו ולאמו, אבל יטמא לשאר מתים [משום דכתיב נזיר אלהיו על ראשו הלכך לרחוקים שאינו עציב עליהם כ"כ יטמא. ר"ל?]

אבני חן על מסכת נזיר

לחודיה, מה לי נזיר וכ"ג [מה לי כ"ג כשהוא נזיר] דמיטמא בנגעו וצויצתו של צביו, כ"ש דכ"ג לחודיה מותר ליטמא בנגעם וצויצתם,

בא. ולרבי ישמעאל, כהן גדול והוא נזיר מגליה? כיון דשרא רחמנא חד לאו גבי מת מצוה, מה לי חד לאו מה לי תרין לאוין דכיון דמיטמרי ליה לגבי מת מצוה חד לאו, איטמרי ליה נמי צמרי לאו כגון כ"ג וזיר,

בב. [וזל] אחותו למה לי כלומר א"כ דלר' ישמעאל נפקא ליה כ"ג וזיר משום מה לי חד לאו מה לי תרי לאו, אחותו למה לי למיטרי פסח ומילה אכתי איצטריכא ולאחותו ס"ד כו'?

סלקא דעתך אמינא כי שרא רחמנא למת מצוה נזיר וכהן דאיסור לאוי הוא [ואין בהם עונש כרת], אבל מילה ופסח דכרת [דבמילה נמי איכא כרת דגדול מוהיב כרת. ר'] לא יטמא למת מצוה קמ"ל [לאחותו דמיטמא],

דף מ"ט ע"א

בג. ולר"ע מכרי [ראה אות יח] לא שנא כהן גדול לחודיה, ולא שנא כ"ג והוא נזיר נפקא מלאחיו איכא למשמע מולאחיו, דהשתא כהן גדול והוא נזיר מיטמא למת מצוה, כל שכן כהן גדול לחודיה, ולאציו נמי דאציו מיטמא, משמע ליה מעל כל נפשות מת דלעיל [אות טז],

הא דכתב רחמנא לאביו ולאמו לבתר הכי למה לי הא קא (משמע) [שמעין] לן מעל כל נפשות מת?

בד. צריכי דאי כתב אביו ולא לאמו הוה אמינא לאציו היינו טעמא דלא מיטמא ליה משום דלא צריכא מילתא אי אצוה הוא משום דחזקה בעלמא הוא, אבל אמו דידעין דילידתיה דודאי ילידהי ליטמא לה קמשמע לן,

כה. ואי כתב רחמנא אמו הוה אמינא, אמו לא ליטמא לה דלאו אזיל זרעה בתרה, אבל אביו כיון דאמר מר [שדרשו הפסוק] במדבר א ב למשפחותם [תרגום אוקס: לזרעיהון] לבית אבותם [וידרשו] [צ"צ קט] משפחת אב קרויה משפחה, ולא משפחת אס קרויה משפחה [מי שאביו משבט אחד, ואמו משבט אחר, יקום על שבט אביו. רש"י במדבר א.ב. כי משפחת האם אינה קרויה משפחה. שם] אימא ליטמא ליה, קא משמע לן,

ולרבי עקיבא דאמר גבי נזיר נפש אלו רחוקים מת אלו קרובים, האי ויקרא בא ועל כל נפשות מת לא יבא דכמיז גבי כהן גדול למה לי [אנב דררש נפש מת דנזיר, בעי נמי למדרש קרא דכהן גדול. ר']?

דף מ"ט ע"ב

כדפירש צריכא דשמעתא, שמע מינה דלאציו מיטמא ליה וקאמא למימר דלאציו הוא דאציו מיטמא, אצל מיטמא הוא למת מצוה,

יד. ולאחותו דכמיז גבי נזיר למה לי לכדתניא דתני' לאחותו מה ת"ל הרי שהולך הרי שהיה נזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו והאי דנקיט להו אהדדי, היינו משום דמילת זכריו ועצדיו מעכבין את פסחו ושמע שמת לו מת, יכול יטמא [דאחי עשה דטומאת קרובים דכתיב ככהן הדיוט לה יטמא, ודחי עשה דפסח ומילה. ר'], אמרת [פי' אתה אומר, ולא שדרש כן מן הפסוקים] לא יטמא [דחמיר עשה דידהו דאחי בהו כרת. ר'],

יכול לא יטמא למת מצוה? ת"ל לאחותו, לאחותו הוא דאינו מיטמא הא למת מצוה מיטמא וקאמא לאשמעינן דאע"ג דאזיל לדבר מצוה למנות מילה ופסח דאית צהו כרת, אפי' הכי יניח מנות מילה ופסח ומיטמא למת מצוה,

טו. ר"ע אומר כשהוא אומר [בנזיר] על [נפשות] [נפש] אלו הרחוקין הרי רחוקין אמרין [דפברא הוא לאוקמה דוקא ברחוקים מידי דהוה אכהן הדיוט. ר']

טז. וכשהוא אומר מת, אלו הקרובין הרי קרובין אמרין [לאוסרו אף בקרובים. ר']

יז. לאציו ולאמו מה ת"ל, אלא לאביו ולאמו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה ור"ע לא משמע ליה מלאמו כלום, אלא אגרא דאמר מאציו נסבה קרא, [ותרווייהו צריכי להך דרשא בדמצריך להו לקמן בשמעתין. ר'],

יח. לאחיו שאם היה כ"ג והוא נזיר [ולא מצריך קרא לכהן הדיוט ונזיר, כיון דקילא קדושת כהן הדיוט דמיטמא לקרובים לא בעי קרא אם נתוספה קדושתו על נזירות. ר'], לאחיו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה דקד"א איכא דלא הוה ליה אלא נזיר (או) [ולא. צר] כהן ליטמא למת מצוה, אצל איכא דהוה נזיר וכ"ג דאית ציה תרי אימא לא קמ"ל,

יט. לאחותו, כדתניא הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו כו',

ולרבי עקיבא גזירה שוה דרבי מגליה דכ"ג מיטמא בנגעו וצויצתו של צביו, דאציו לדידיה לא משמע ליה מלאמו כלל, הא קאמר דאגרא נסבה קרא?

כ. [ומתרינן] אומר לך כיון דאמר מר [דאמינא] [פי' שאמר ר"ע] אם היה כ"ג ונזיר, לאחיו אינו מיטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה וכמיז ציה דכ"ג ונזיר [בפרשת נזיר במדבר ו, לאביו ולאמו] לאחיו ולאחותו ל' איטמא להם במתם פי גזר אל דיו עליהם, פי' וכיון דהמלה לאחיו פירושה נזיר שהוא כה"ג, הלא כתיב בפסוק זה במתם דקאי על שניהם יחד] לא יטמא להם צמותם אצל מיטמא בנגעם וצויצתם, מה לי כ"ג

אבני חן על מסכת נזיר

על השררה, ועל הגולגולת, ועל השררה או גולגולת, ושניהם בלי בשר. יבין,

ועל אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי דהיינו כדי שיוכל לחיות ולהצריח אף על פי שאין עליו בשר כזית [אבר מן נמי קא, ושנינו מעט פחות מכזית, דאז ע"י אותו בשר יכול להתרפאות ולהתכסה כולו בבשר בעודו מחובר בחי. יבין],

ועל חצי קב עצמות [מב' עצמות או יותר, ואף על גב דרובע קב מטמא באהל מדאורייתא, בנייר הלממ"ס דצריך חצי קב דלסתור נזירותו. יבין], ועל חצי לוג דם שמי דשניות [רביעית מטמא באהל מדאורייתא, ומיהו הלממ"ס דבנייר אינו סותר נזירותו בפחות מב' רביעיות. יבין], ועל מגען, ועל משאן, ועל אהילן [פי' מתחלת המשנה עד כאן, כל אלו מטמאין אף באהל],

ועל עצם כשעורה, על מגעו [מיהו רקב אינו מטמא במגע, מדא"א ליגע בכולן כאחד, מדאינו גוף אחד, ואפילו גבולן יחד במים אינו חבור. יבין], ועל משאן אצל לא על אהילו [אבל באהל אינו מטמא עצם כשעורה. יבין],

על אלו [שמנה עד כאן] הנזיר מגלח [בגמ' מפרש על אלו דרישא, ו [גם] על אלו דסיפא למעוטי מאי. ת.], ומוזה בשלישי ובשביעי, וסותר את הקודמין, ואינו מתחיל למנות [אלא. ע"פ כ"י מינכן] עד שיטהר [שיטבול ויעריב שמשו אחר שיזה שלישי ושביעי. רע"ב, וראה בתוס' רעק"א], (ומביא) [ויביא. ע"פ כ"י מינכן] את קרבנותיו:

נב': תנו רבנן [כל הענין בקדושין נב':] אחר פטירתו של רבי מאיר אמר להן רבי יהודה לתלמידיו, אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן, מפני שקנתרנין טיטוריו"ש [מקניטוס. רש"י קידושין נב':] הן ולא ללמוד תורה הן באין,

[בגמ' סו. ר' יהודה חכם לכשירצה, יראה לפרש דהא גדר חכם [הוא] הלומד מכל אדם, ור' יהודה לא נתרצה לתלמידיו ר"מ בנייר מט: אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן, על כן אמר לכשירצה ללמוד מכל אדם. חתם סופר שם],

אלא לקפחני לנפשי [לצערנא. ר', לצערניו. ת.], כמנו לקפח את שוקן לקנץ רגליו כהלכות להודיענו שסם חריפים ואין עומד כנגדם. רש"י קידושין נב':] בהלכות הן באין,

דחק סומכוס [תלמידו של ר"מ] ונכנס, אמר להם כך שנה לי רבי מאיר, על אלו טומאות הנזיר מגלח "על המת" ועל כזית מן המת [כך שנה לי ר"מ במשנה, על המת ועל כזית מן המת, ורבי יהודה לא היה שונה על המת במשנתנו משום דכל שכן דמכזית מן המת. ת.],

כעס רבי יהודה ואמר להן ואמר זו אינו משנה לא כך אמרתיו לכם, אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן מפני שקנתרנין הן # [מלבד ממה שאמר סומכוס, היה כועס על ש"דחק" ונכנס],

אמר לך צריכה בו. "על כל" לאפוקי רחוקים דלא ליטמא, כו. מת לאפוקי קרובים, כה. נפשות לאפוקי רביעית דם שייצא מושני מתים שמתמא באהל [ולכן] אינו מטמא להם שנאמר על כל נפשות מת לא יבא # [לכאורה יש כאן יתור לשון, שהרי כבר דורש "נפשות" ולמה חזר לומר שנאמר ?].

הפסוק בבחן גדול בויקרא כא יא:

ר' עקיבא	רבנן	על כל
כו. לאפוקי רחוקים	א. לקרובים	נפשות
כה. רביעית דם היוצא מושני מתים		מת
כו. לאפוקי קרובים		לאביו
כד. שאינו מטמא לאביו אף שהוא רק חוקה	ב. מטמא למת מצוה, כא. וכן כה"ג נזיר דמה לי חר לאוי וכו'	ולאמו
כה. שאינו מטמא לאמו אף דלא אויל זרעה בתרה	ג.ה. מופנה לגז"ש דרבי, כמותם דכתיב בנייר ח"ה בכה"ג,	

הפסוק בניזר במדבר ו ה-ו:

ר' ישמעאל	ר' עקיבא	* על נפש
זו. אלו הרחוקין	זו. אלו הקרובין	מת
ז. בנפשות המטמאות בבאה, דהיינו רק אדם		לא יבא
יא. שאינו מטמא לאביו	זו. אבל מטמא הוא למת מצוה	לאביו
יג. גז"ש דרבי	ור"ע לא משמע ליה מאמו כלום, אלא אגריס דאמר מאביו נסבה קרא, [וראה תוס']	ולאמו
יב. הא מטמא למת מצוה, כא. וכן נזיר כה"ג דמה לי חר לאוי וכו'	יח. שאם היה כה"ג והוא נזיר, כ. ולמדים על שניהם דינו של רבי	ולאחיו
יד. הרי שהולך לשחוט את פסחו וכו', כב. דאפילו הולך למצוה שיש בה כרת מטמא למת מצוה,	יט. הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו וכו'	ולאחותו

* הת"ק דורש רק דמיירי בנפש אדם, אבל בבבילה מותר ליטמאות [אות ו].

מתני': על אלו טומאות הנזיר מגלח, על המת [ר"ל רוב מניין עצמותיו, דהיינו קב"ה אברים, או רוב בניין הגוף, שהוא ב' שוקים וירך אחד [בכבודות מה.]. יבין] ועל כזית [בשר. יבין] מן המת [ובגמ' מפרש למה מונה על המת הא כ"ש הוא], ועל כזית נצל מפרש צנמל [בשר מת שנימחה ליתח. יבין], ועל מלא תרווד [כף מחזיק מלא חפניים. יבין] רקב,

אבני חן על מסכת נזיר

על כוית מן המת מוגלה על המת לא כ"ש !

דף נ' ע"א

אמר ר' יוסי [התנצל למה הוא מחויב להגיב] יאמרו מאיר שכב, יהודה כעס [דמותך כעס בא לכלל טעות. מהרש"א קדושין, כלומר שאילו לא כעס לא היה משיב על דברי ר"מ, כי אין משיבין את הארי אחר מותו. עיון יעקב קדושין נב:] יוסי שתק [א"כ הוי בהודה שדברי ר"מ אינם נכונים. עיון יעקב שם] תורה מה תהא עליה [כלומר תורתו של ר"מ מה תהא עליה, כי מקום שיהיה הענין שם יהיה פירותיו דהיינו התלמידים, ועכשיו שיראו התלמידים שדוחין דברי ר"מ בשתי ידיים שוב לא יאמרו הלכה בשמו. עיון יעקב שם],

א"ר יוסי לא נצרכה אלא למת שאין עליו כוית בשר,

ועדיין [פ' יקשה ר"י למה תני ר"מ "מת"] יאמר[ו. כ"י מוינבן] על אבר ממנו מוגלה וצנצנ שיהא עליו "בשר כרוא", ואע"פ שאין עליו כוית בשר על כולו על מת כולו לא כל שכן,

אלא כי אמר ר"מ דעל מת מוגלה כדאמר כי הוה דאמר רבי יוחנן לא נצרכה אלא לנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין וצמם חולין קאי הכא נמי בנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין יפה יפה, אמר ר"מ דמיטמא, ואע"פ שאין עליו בשר, [בשלים מסויימים של ההריון יש כבר עצמות אחדות ניכרות [בעיקר העצמות הגדולות] בעוד שהבשר והגידים שעליהם אינם מפותחים, ולכן הם נרקבים במהירות רבה. שם],

רבי אמר לא נצרכה אלא לרוב בניינו, ולרוב בניינו, שאין בהן רובע עצמות כי אמר ר"מ, צרוב בניינו של מת, או צרוב בניינו, שאין עליהן כוית בשר, ואין צין כולו רובע הקב עצמות, דאע"ג דצעלמא לא הוי חשיב לענין טומאת אהל, אלא"כ שיהא צרוב רובע עצמות, גבי מיר הוי חשוד כמות שלם הוהיל דאית ציה רוב בניינו או רוב בניינו, שהוא מיטמא (עליו ?) ומגלה עליהם:

[שנינו במשנתנו] על כוית מת ועל כוית נצל: ואיזהו נצל # [מה סימן על ליהה שנמצאת שהוא מן המת]? בשר המת שקרש שנימות ואס"כ קרש, [לקמיה מפרש דמירי דלא ידעינן אי של מת הוא, וכיון שרואין שנקרש בדוע שהוא של מת],

ומוהל [יש גם גירסא מוהל בחי"ת ושניהם נכונים] שהרתיח שיהא מצטר המת כמין מים, והרתיח [לי] [וי]קרש ע"י רתיחתו שהרתיח [פ' מעצמו], דכל הני נצל כצער המת דמי [פ' שהגם שהם "מים" או בשר שנימות, הם מטמאין כמו המת עצמו], ומיר מגלה עליו, נלל- לשון הפרש כמו וילל אלהים (צראשית לא), [שהרתיחו באור והעלה רתיחתו היינו נצל. ת, מוהל שנמצא אצל המת ואינו יודע אם מבשר המת הוא או כיחו וניעו, אם מעלה רתיחתו כמשימין אותו על האור בדוע שהוא מבשר המת. ר']

היכי דמי אילימא דלא ידעינן אי הוה משקה דקדש דדידיה הוא הוי מן המת, כלומר דידעינן ודאי דלאו ממנו הוא כי קרש מאי הוי הא ידעי דלאו ממנו הוא, אלא דידעינן דדידיה הוא [ואי מן המת הוא] צדאי אף על גב דלא קרש אמאי לא מטמא?

אמר ר' ירמיה בסתם כלומר ספקי מספקא לן אי דמת הוי אי לא, הלכך אי קרש מוהל הוא ודאי מגופיה של מת הוא ולא כיחו וניעו, ואי לא קרש דלמא כיחו וניעו הוא, דהא ליכא כיחו וניעו צמת טמא, דכל המשקים היוצאים ממת טהורין חוץ מן הדם,

[ענין חדש] בעא מיניה אבוי מרבה, יש נצל לבהמה [שנצל של בהמה יטמא כנבילה] או אין נצל לבהמה [פ' כיון דנמוח כעפרא בעלמא דמי ולא מטמא. לשון הריב"ן לקמן],

מי אמרינן [כ"י. כ"י מוינבן, ריב"ן] גמירי דנלל מטמא, נצל דאתי מאדם הוה דלמי מאדם אבל נלל דאתי מבהמה לא מטמא כנבילה, או דלמא לא שניא,

[ומברר השאלה] הניחא (דלל) [ולא ?] אצטרך ליה למיכני אית (ליה) [לה. רש"ש, פ' לבהמה] [ולא אצטרך ליה למיכני ליה אי אית לה] נלל או לא, אליבא למואן דאמר טומאה חמורה [של נבילה, שתטמא אדם במגע ובמשא, היא. שם] כלומר דטומאת נבלה הוי לעולם עד לגר [כל עוד הנבילה ראויה לאכילה לגר, כלומר למאכל אדם. שם] כל זמן דחוי לאכילה לגר, הלכך כיון דנלל הוא [1] לא חוי לאכילת אדם לא מטמא וטומאה קלה [ואילו לטמא רק אוכלים במגע נשארת כנבילה. שם] עד לכלב [עד שתיפסל מאכילת כלב. שם] שפיר [אין כאן שאלה, שנצל אינה ראויה לאכילת אדם, ואינה מטמא טומאה חמורה],

אלא למ"ד טומאה חמורה לעולם הוא עד לכלב דמיפסל מאכילת כלב, הכא מאי מאי איכא למימר מי אמרי' כיון דאכתי חוי לאכילת כלב אכתי מטמא כוית נבלה, או דלמא [רק בשר שהסריח אמרינן שאם היא ראויה לאכילת כלב יש לה טומאה חמורה, אבל בנצל] כיון דנמוח, כעפרא צעלמא דמי ולא מטמא טומאה קלה.

[וחזר הריב"ן לפרש] עד לכלב- כל זמן שלא תפסל מאכילת כלב שאינה מוסקת כ"כ שהכלב אינו רוצה לאוכלה.

תא שמע [להביא ראיה שאין נצל לבהמה] המחורו באור חלצ נבלה שהמחה צאור, שהמיכו צאור טמא [גבי נבלת עוף טהור מיתניא [חולין קב]. המחורו לשומן של נבלת עוף טהור באור טמא דמשום הכי לא נפסל מלאכול לכלב כדמעיקרא דדרך להמחות שומן באור. ת], בחמה טהור דפרסה טומאתו ואי ס"ד [עד לכלב] [יש נצל לבהמה. כ"י מוינבן, וכו"ה במפרש, בתוס' ועוד] אפי' בחמה נמי אפי' המחה צממה ליהוי טמא, כי חזר וקרש [פ' דלא גרע מנצל],

[והוא תמוה דלמה לי חזר וקרש, ועוד דע"כ לא מיירי בקרש מדמוכת מינה בהעור והרוטב דדרך שתייה נמי חייב מהא דהמחהו באור, א"כ ה"נ בחמה מיירי

אבני חן על מסכת נזיר

אפילו לא קרש. קרן אורה],

[אפילו בחמה נמי. ליטמא דאבתי הוא ראוי לכלב, אלא ש"מ דאין נצל ולכך הוא טהור, אבל באור מיהא כיון שהמחורו בידים עדיף מנצל דלא הוי אלא כשנרקב ונמחה מעצמו. ת # לא הבנתי הסברא שיהיה נפק"מ בין המחורו בידים או נמחה מעצמו?]

לעולם אימא לך דיש נלל לזהמה, והכא היינו טעמא דכי המטהו צממה טהור דאימת ממחי ליה אימת קא ממחי ליה חמה בתר דאסרוה (בחמה. כ"י מיינב) ו כיון דאסרוה הוה ליה עפר מו לא חזי אפי' לאכילת כלב, ומשום הכי טהור ולינו מטמא אפי' צוממא קלה, [בתר דאסרוה. מכח החמה מבאישי למאד, דה"ל כעפרא, דאף לכלב אינו ראוי, ולא דמי לנצל דבהמה שנמחה בלא חמה וראוי אבתי לכלב. ת],

תנן הסם [מכשירין פ"ה מ"ט] כל הנצוק טהור כל משקין שמריקין מכלי אל כלי, אע"פ שנטמא תחתון וקילוח יורד משפה לשפה לא נעשה חיבור כדי לטמא העליון [שאם יצק ועירה משקין טהורים לתוך משקין טמאין מלמעלה למטה לא נטמאו המהורים, נצוק אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. ת], חוץ מדבש הזיפים מאותו דבש שהוא עבה, ויכולין לזיפו לערב צו משקין אחרים [ומושימין בו מים ואינו ניכר. ת], וזיפים משמע לשון זיוף כדמפ' במס' סוטה צפ' במר (דף מח),

והצפיחית כמו כלפיחית בדבש (שמות טז) צריסקרי"ש בלע"ז [פ' שהן עבות ונכנסת השעווה עם הרבש [האניג קובען]. המתרגם], והאיל וכן ענין נעשה תחתון כמו מחובר לעליון,

שהקילוח היורד למטה למשקין טמאין [נעשה שהוא פוסק [פ' שאו רואין שאינה בקילוח כמים שפוסק מיד, אלא] מתוך שהוא עב, נעשה כחוט ועולה, ואחו ראש של חוט זה, שנגע במשקים טמאים שנתחתון למעלה [פ' הרבש שהוא למעלה בבלי התחתון] ו נעשה כולו טמא, ואפילו [מה שבבלי] העליון, אבל דבש שלנו שאינו עב האיל ונלול הוא, ניצוק שצו טהור ככל המשקין,

[כמו בצפיחית ברבש כלומר [כמו. רש"ש] שרודה אותו מן הכוורת מעורב עם השעווה, ובערוך [ערך צפחת] פירש עיסה שמטונגת ברבש, באלו נצוק טמא, דמתוך שהוא עד [הרבה] חשיב אוכל, ובאילו העליון והתחתון מעורבין יחד זה בזה, ולכך הנצוק הוי חיבור. ת],

דף נ' ע"ב

ב"ש אומרים אף המקפה של גריסין פולין שנכתשו במכתש ומחלקו לשנים ושל פול של פולין שלמות מפני שהיא סולדת לאחוריה שנעשה שמריקין אותו מכלי אל כלי ופוסק את הנצוק, חוזר ראש הנצוק ועולה לו למעלה כלפי אחוריו וכחוזר ונוגע לעליונים דמי והווי טמאין,

בעי רמי בר חמא יש נצוק ל"אובלין" [בגון המחמה שומן ועירהו לתוך אובלין בטמאים, ולרבנן קמביעיא ליה. ת] היה מריק מקפה של עדשים או של אפונים במקום מדרון [מ]למעלה, ונטמאו תחתוני' בשעת שפיכה מי הויין העליוני' טמאין או לא או אין נצוק לאובלין,

מי אמרינן גבי דבש הזיפים וצפיחית מ"ט אית זהו נצוק משום דאית בהו רירי דסולדות והני אוכלין לית בהו רירי והויין עליונים טהורים, או דלמא גבי זיפים וצפיחית מ"ט נצוק שלהן טמא משום דסמיכין הוא שהן ענים והכא הא סמיכין והני נמי סמיכין וליהוי נצוק שלהן טמא?

אמר רבא ת"ש חלב המת חלב של מת (טמא) שהוא שלם ויש צו כזית והתיכו והסיכו צממא אע"פ שנתגלגל צממא לא נעשה מפורד ו טמא, היה מפורד אותו כזית מן המת והתיכו אע"פ שנתחבר צידד טהור, כיון דה"ל מפורד מעיקרא פרכה מיניה טומאה, והאי דהדר חזרו צידד לא הוי חיבור, דחיבור צדי אדם לא הוי חיבור,

ואי סלקא דעתך אין נצוק לאובלין כי הוא שלם והתיכו צממא נמי ליטהר דכיון דמגלגל ליה מזוית זו לזוית זו נפרד זה מזה ולא הוי ציה כזית צממא, אי נמי לכשהתיכו והריקו מכלי אל כלי ליהוי כמפורד וליטהר, אלא לאו ש"מ דיש נצוק וחיבור הוא?

א"ר זירא לעולם אימא לך אין נצוק לאובלין, והא מתני' דהכא אנא ובר בריה דרבינא תרגימנא, הכא במאי עסקינן כגון שלא הורק מכלי אל כלי, ומעולם לא נענשו בכלי כלל,

דבהדי דמרתה ליה, סליק עמודא דנורא לפומיה דמנא # [אולי הפירוש שאם היה מתיכו כרגיל ע"י שמבעיר אש תחת המחבת, גם לאחר שהותך נשאר המחבת חם ולא יקרש עד שיצטנן המחבת, לכן מוקף לה דמירי שניתך ע"י עמוד האש, ואז מיד כשכבה האש מתחיל ההחלב ליקרש], שהסיכו צממא, [והנימון] במקום אחד וקרש ולא נענשו כלל, והוא חלב (ל רצא) צהדי דקא מהתך ליה סלק עמודא דנורא לפומיה דמנא ולא (מגיע) [מגלי] [פ'] עמוד האש עמוד ישר ולא הטה את החלב] לא להכא ולא להכא, ולא הוי נצוק כלל דאיתיה כולא גבי הדדי וקרש במקומו ולא נתפור לכאן ולא לכאן, משום הכי טמא,

א"ל רבינא לרב אשי ת"ש [להביא ראיה אם יש ניצוק באובלין] ב"ש אומרים אף המקפה של גריסין ושל פול מפני שהן סולדין לאחוריהן אלמא דיש נצוק לאובלין,

לישנא אחרינא ת"ש צ"ש אומרים כו' מפני שהן סולדין לאחוריהן, אלמא דלא הוה טעמא דנצוק אלא משום דאית ציה רירי, וגבי שאר אוכלין האיל דלית ציה רירי לא הוי נצוק,

מידי איריא התם משום דסמיכין, הכא משום רירי [פ' ובוה פליגי דלת"ק אין ריר חיבור, ולדברי ב"ש יש בריר משום חיבור, אבל ברבש וכו' מודה הת"ק שיהיה חיבור משום דסמיכין] כלומר לעולם אימא לך אין נצוק, והכי הוא דקא מיעביא ליה מי אמרי' דגבי שאר אוכלין כגון עדשים (מי אמרינן) כיון דסמוכות כגון מקפה של גריסין הוי חיבור, או דלמא הסם לא הוה טעמא אלא משום דאית ליה רירי במקפה של גריסין, אבל בשאר אוכלין דלית ציה רירי לא הוה נצוק,

אבני חן על מסכת נזיר

העצמות [פ'] מכולם צריך שיהיה ברכב. ר', ת],

איתיביה רבא לעולא רבבא מן הבשר טהור, הא מן העצם [לחור. ת] טמא, ואע"ג דליכא בשר? אימא הכי, רבבא מן הבשר טהור, עד שיש עצם בבשר,

[ומקשה] הא ליכא גידים? אי אפשר לבשר ולעצמות בלא גידים [ועולא שהוכיח גידים איצטרך לאפוקי נפל שלא נתקשרו איבריו [פ'] בגידין] זה לזה. ר',

אמר רב שמואל בר אבא א"ר יוחנן, שני מתים שקברן זה עם זה נעשו גלגלין זה לזה נעשה כמי שנמערב זה בזה, ואין זה רקב גמור, גלגלין כלומר המ[ת?]גלגל זה לזה, ונמערב זה עם זה, וכן [מן] שנמערב עמו כסות או רקבון אחר דמי, ואפילו נקברו ערומים בלחון של שיש, הוהיל דלא הוי רקב [כולו] דמת אחד,

מתיב רב נתן [הא שנינו בברייתא] רקב הבא מב' מתים טמא [וקס"ד דמיירי שנקברו יחד. ת]?

אמר רבא כי קמי הסם דרקב הבא מב' מתים טמא, כגון שקברו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, והרקיבו כל אחד בפני עצמו ועמדו על מלא תרודו רקב ממנו זה חצי תרודו וממנו זה חצי תרודו, [ואז אמרין ד] מנערפין למלא תרודו, הוהיל ולא נעשו גלגלין זה לזה מתחילה בשעה שהרקיבו, אבל היכא דנקברו זה עם זה, לעולם אימא לך דנעשו גלגלין זה לזה ואין לו מורת רקב,

[והרקיבו ועמדו על מלא תרודו. שאכלו עש ולא נשאר בכל א' כי אם חצי תרודו. וצ"ע למה נקט שעמדו על מלא תרודו רקב ולא נשאר מהם יותר. ר', וראה בתוס' ד"ה ונקברו שכתבו וז"ל וי"ל דלרבותא נקטיה דאפילו כי אין בשניהם אלא תרודו אחד, דאיכא השתא רקב מן העקב, אפ"ה הוי שיעור בתרודו, דלקמן פשטינן מינה בעיא דרקב הבא מן העקב מהו.]

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן גזו שערו וקברו עמו נעשה לו גלגלין אבל כי לא גזו והניחו מחובר כמו שהוא לא נעשה לו גלגלין,

[במסכת נדה כו: ברש"י גורם "גנגילון" ומפרש גנגילו דכר העומד כנגדו לצטלו ולקלקלו, ובתוס' הגירסא "גלגילון" פירש בערך דבר הגלגל עמו].

תנן התם כל שבמת טמא חוץ מן השינים והשער והצפורן [ספ' דם הנדה [נדה גה. מ]פ' טעמא משום דבעי דומיא דעצם, מה עצם שנברא עמו ואין גזעו מחליף, אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף יצאו השינים שלא נבראו עמו, יצאו שער וציפורן שאע"פ שנבראו עמו גזעו מחליף. ר'], ובשעת חיבורן כולן טמאין [הנוגע בהם כנוגע בבשר המת. ר'],

בעי חזקיה שיערו העומד לגלח צפורן העומד ליגזז מאי, מי אמרינן כל העומד ליגזז קודם מיתה, כגון שהכניד עליו שערו [גבול היה

[לישנא אחרינא] מידי איריא לעולם אימא לך יש נזק לאוכלין וכי קא מיבעיא לן אליבא דרבנן והכי קמיבעיא לן טעמייהו דרבנן דאמרי דהוי נזק גבי דבש הויפס טעמא משום דסמיכין והלכך כל אוכלין דסמיכין כגון עדשים אית להו נזק אבל אליבא דב"ש לא מיבעיא לן דאינהו לא אמרי דהוי נזק אלא משום רירי ואילו שאר אוכלין דליה להו רירי לא איצטרך לן למישאל:

[שנינו במשנתין] ועל מלא תרודו קפ רקב: וכמה שיעורו? חזקיה אמר מלא פיסת הירד בלא עצמות רבי יוחנן אמר מלא חפניו כהדי אצבעותיו,

תנן מלא תרודו רקב שאמרו, ישנן [שיעורו, כל שנכנס מושרש אצבעותיו ולמעלה] מעיקר אצבעות ולמעלה, דברי ר"מ, וחכ"א מלא חפניו, בשלמא ר' יוחנן [דאמר מלא חפניו] הוא דאמר כרבנן, אלא חזקיה כמאן לא כר"מ ולא כרבנן?

אמרי מלא פיסת הירד, ומלא קשרי אצבעותיו למעלה, חד שיעורא הוא [כך מחזיק באצבעות כמו בפיסת ידו. ת], [הגם שהם שני מקומות על הירד, מ"מ השיעור שנכנס בכל אחד מהם הוא אחד],

אמר ליה רב שימי בר אדא לרב פפא ממאי דהאי מקשרי אצבעותיו ולמעלה לראש דקאמר כלפי ראש אצבעותיו קאמר, ומשום הכי מותנת מנייה לחזקיה דלמא למטה בְּיָדֶיהָ דלמא כלפי פיסת יד הוא, דהוה ל' מלא פיסת הירד דקאמר כוונתיה דחזקיה, וחזקיה כר"מ, תיקו # [לא הבנתי למה אומר כל זה בלשון קושיא, ונשאר בתיקו, היה יכול לאמרה בלשון תירוץ ?, וראה תוס' דלא גרסינן תיקו]:

דף נ"א ע"א

ת"ר איזהו מת שיש לו רקב [[ש]מלא תרודו רקב מטמא באהל וניזיר מגלה עליו. ת, ובעי"ז בר'], מת שנקבר ערום, בארון של שיש, או על גבי רצפה של אבנים, זהו מת שיש לו רקב [שלא נתערב רקבון אחר בעפרו. ר', ואין להסתפק בעפר אחר כי אם ברכב גוף של מת. ת],

אבל אם נקבר בכסותו אפי' בלחון של שיש, אין לו מורת רקב, לפי שסכותו שנקבת עמו נעשית לו מערבות, ואין לו הלכה למשה מסיני שיהא רקב מטמא, אלא רקב הבא מן המת עצמו בלא מערבות, וכן אם נקבר בארון של עץ ואפי' ערום או על גבי רצפה של לבנים הוהיל והלחון של עץ והמתן של לבנים עשין לירקב [שנחוצות לישחק וליכתש מאליו. ת], נעשין לו מערבות, ואין לו מורת רקב וזהו מת שאין לו רקב,

[ואפילו לקח ארבע או חמש תרודין מן רקב שלו שבודאי יש כאן מלא תרודו מגוף המת טהור כדאמרינן בפ' המפלת (נדה כו:)] מה תחילתו דבר אחר נעשה לו גלגלין, משמע דבהא ליכא מאן דפליג שאם נתערב דבר אחר עמו בתחילתו אינו מטמא. ת],

אמר עולא אין רקב אלא הבא מן הבשר ומן הגידים ומן

אבני חן על מסכת נזיר

היכא דלמי מן עקב למודיה לא, או דלמא לא שנה, תיקון,

שני הפירושים הם פלאים !

ריב"ז	תוס', רא"ש	
רקב הבא מן העקב מהו	הבא [רקב הנקח] מחלק התחתון של הגוף, למטה מן המתנים,	בשר העקב שנקרב, כיון שכבר היה נרקב מחיים מה דינו,
כי גמרינן רקב הבא מבוליה מת	פי' מחלק העליון, שהוא עיקר הגוף, ומפרש "מבוליה מת" מעיקר המת,	רקב שמת עם מיתת הגוף יש לה דין רקב,
זיל הבא דילמא דרך עקב קאתי וכו'	ומלשון רקב הבא משני מתים טמא משמע שהוא ודאי טמא, ואף שאולי בא מחלק התחתון של הגוף,	ומלשון רקב הבא משני מתים טמא משמע שהוא ודאי טמא, ואף שאולי בא מחלק התחתון של הגוף,
אי דאירקבי בוליה מת	לעולם רקב [שנקח] רק מחלק התחתון * [שנחתיך] טהור, אבל אם הרקב מעורב מכל חלקי המת [שהוא שלם] ודאי שהוא טמא, ואף שחלק התחתון משלים השיעור של מלא תרודו,	אם נרקב כל הגוף ונרקב גם העקב לא מבעיא ליה דודאי טמא, ואף שרקב העקב משלים השיעור של מלא תרודו,
אלא הבא דאירקבי חד אבר וקאתי דרך עקב,	כגון דלרקביז חד אבר [רקב] חלק מן הגוף שהוא שלם נרקב] "וההוא אבר עזמו דלרקביז אמא ליה דרך עקב [פי' מחלק התחתון של הגוף] בלעד",	שעדיין לא נרקב שאר הגוף כ"א העקב ואותו אבר הסמוך לעקב [פי' הרגל],
מאי	* והכי קמיבעיא ליה מי אמרינן כי גמריי רקב כגון דלמי מכל גוף דמת, אכל היכא דלמי מן עקב למודיה [מחלק התחתון מגוף שלם] לא,	ואיכא למימר לפי שאין חיות בעקב מיהר לרקוב והרקבי גם האבר שאצלו [היינו הרגל], ובכה"ג לא גמריי רקב,

* [הב"ד מביא מדברי הירושלמי: נחתבה רגלו מארכובה ולמעלה אין לו רקב [לפי דתוה ליה מת חסר] מארכובה ולמטה יש לו רקב, נקברה עמו [פי' לאחר שנחתכה ממנו] מארכובה ולמטה היא נעשית לו גלגלין, מארכובה ולמעלה אין נעשית לו גלגלין,

חברייא בעו, אם מארכובה ולמטה נעשית לו גלגלין אפי' לא נחתכה נמי תיעשה לו גלגלין ? ומושני מכיון שהיא מחוברת לו כולו גוף אחד הוא, משמע מזה דמחובר לגוף הוה ליה כעיקר הגוף, ואף כשלווק מארכובה ולמטה יש לו רקב וכו'. עיי"ש, # ולפי' פירשתי דברי הריב"ז],

** [יש ג' דרגות, נרקב כל הגוף ולקח רקב מכל חלקי הגוף זה ודאי טמא, ב' נרקב כל הגוף ולקח רקב מן העקב, ג' נרקב רק לצד העקב ולקח רקב מושם, # וק"ל אם גם דרגא ב' הוא טמא, למה לא אמר שאם נרקב כל הגוף ולקח רק מדרך העקב ודאי טמא, ואיבעיא לי אם נרקב רק דרך העקב ?]

[ענין חדרש] בעי רבי ירמיה עובר במעי אשה, הוי גלגליים [בשתי מתים שקברו זה עם זה. ת, כב' מתים שנקברו יחד. ר'] או לא, כיון דאמר מר עובר ירך אמו הלכך גופה הוא ולא הוי גלגלין, או דלמא כיון דסופו לצאת מיפרש פריש מינה,

להם לגידול שער מתי היה עומד ליגזו, ומיבעיא ליה אי מטמא בשעת חבורן למת. ר' כגוזו דמי ונעשה לו גלגלין ואין לו רקב, או דלמא השתא מיהא הא מחוברין,

וניפשוט ליה מדרבה בר בר חנה, טעמא משום דגוזו הא לא גוזו לא ואע"ג דעומד ליגזו?

[לא] הכי קאמר גוזו הרי זה גלגליים כלומר מדרגה בר בר חנה ליהא למשמע מיד, דהא (ד. תל) רצה בר בר חנה אמר דכי גוזו הוי גלגלין אכל לא גוזו לא אמר ציה ולא מידי ואכתי מיעבי לך לא גוזו מיבעי ליה,

[ענין חדרש] בעי ר' ירמיה רקב הבא מן העקב מהו [אם מטמא משם רקב. ראה רבינו פרץ] מן מרגליותו [דבריו לקוחים מהירושלמי וכו'] ומשמע שם דה"פ דשם אין עיקר חיות הגוף. בר] כלומר מממנים ולמטה, [לפי שיש בעקבו של אדם עובי בשר שאין בו חיות ולהכי מיבעי ליה אם רקבבותו מטמא שהוא אינו חשוב כגוף המת. ר'],

כי גמרינן כי קאמר דמלא תרודו רקב טמא רקב הבא מבוליה מת היכא דלמי מבוליה מת, מכלפי גוייה שלמעלה דעיקר הגוף צו, [כלומר שבא מן דבר שמת עם המת, שבשעת מיתתו מת הכל יחד, אבל דאחי דרך עקב לא, לפי שמחיים הוי כבשר המת. ר'], אבל דאחי מן עקב לא, או דלמא לא שנה,

ת"ש דתני ר' נתן ברכי אושעיא, רקב הבא משני מתים טמא [ואוקמה רבא לעיל [בדף זה] כגון שעמדו על מלא תרודו שלא נשאר מב' כ"א מלא תרודו. ר'],

ואי ס"ד הבא מן העקב לא הוי טמא כי צא משני מתים אמאי טמא להאי רקב זיל הבא איכא למימר ד דלמא דרך עקב קאתי, והבא וכן נמי להכא גצי אידך מת דלמא דרך עקב קאתי ואין לו תורת רקב, אלא מדלגא אמר הכי, ש"מ דרקב הבא מן העקב יש לו תורת רקב,

[כלומר שאינו מטמא, זיל להבא דלמא דרך עקב קאתי, פי' למה טמא כלך לדרך זו ותאמר שמה מן העקב בא ולא תטמאנו ודאי, והמאהיל עליו ונכנס למקדש או אבל קודש בשנגה מביא קרבן ושמה חולין בעזרה הוא. ר'],

ה"ד אי דאירקבי בוליה מת, וקאתי דרך עקב הכי נמי כלומר לעולם אימא לך דרקב שנה מן העקב טהור, והכי קבעינא מינך (תרודו) [דודלי] אי דאירקבי כולה מת, וההוא מלא [תרודו] רקב דשקליה מימיה, אמא ליה [מ?] דרך עקב עד כלפי הראש [מ?] על פני כולו של מת [פי' שבא הרקב מכל חלקי הגוף], הכי נמי דליכא למיפשט מההיא דרז נתן בר אשעיא דהוי טמא,

אלא כי קא מיעביא ליה הבא, כגון דאירקבי חד אבר וההוא אבר עזמו דלרקביז דרך עקב אמא ליה דרך עקב בלעד, מאי והכי קמיבעיא [לן] [ליה], מי אמרינן כי גמריי רקב כגון דלמי מכל גוף דמת, אכל

אבני חן על מסכת נזיר

ואת"ל עובר דסופו לצאת מיפרש פריש מינה

דף נ"א ע"ב

שכבת זרע במעי אשה כגון שמתה שהיתה בת זנים, דקמס אשה בת זנים אית לה שכבת זרע במעיה, או שנבעלה סמוך למיתתה מהו מי אמר' כיון דאכתי בשעת מיתתה דלא איתצר לא נזר עובר כי גופה דמי ולא הוי גלגלין, או דלמא כיון דמעלמא קאתי ש"י מעלמא אחי לה לא והוי גלגלין, ובאשה לעולם אין רקב, עד דהויא בתולה או זקנה, דלאו בת זנים?

בעי רב פפא פירשה פרש שנתוך הגוף דהיינו ריעי מהו מי נעשה גלגלין, מי אמרין כיון דלא מקיימא בדלא אכלה אי לא אכלה חיותא נמי דידה הוא וכגופה דמי ולא הוי גלגלין, וה"ה לפרש דאיש, אלא אידי דקאי במילי דאשה, מסיק לה נמי להא על שם אשה או דלמא הא נמי מעלמא אתי,

בעי רב אחא בריה דרב איקא עורו מהו [עעורו מהו. רב"א] רוק היוצא לו לנפש שלא ע"י תורה, אלא כיון שמעדרעו לתוך פיו וגרמו יוצא, מי הוי ליה גלגלין,

ואית דמפרשי עורו עור האדם ממס [מהגב' לקמן דאמר "ושלקו במי טבריה" משמע שעשה בן להעביר עורו, וא"כ צריך לפרש באן דאיבעיא ליה עורו], [וח"ל הב"ר ופליאה דעתם ממני הפלא ופלא דאיך אפשר למיבעי בעור, לא מביעיא למאי דקי"ל עור האדם מטמא כבשרו מדאורייתא וכו' עיי"ש],

בעי רב הונא בר מנחם כיחו [רוק הפה] וניעו [ליחת החוטם] כיחו וניעו אינו יוצא אלא ע"י הדמק # [פ' בא לפרש למה מקשה עוד אחר שהקשה כבר על פירשה] מהו? [ולא השיב על זה כלום],

א"ל רב שמואל בר אחא לרב פפא ואי ס"ד כל הני דקאמר הוי גלגלין, רקב דמטמא היכי משכחת לה דלית ליה פירשא קודם שמת [וגם שערו, ועורו, וכיחו וניעו]?

דאשקייא מי דקלים כדמפ' במס' שבת צפ' שמונה שרצים [דף קי] מאי מי דקלים? תרי דיקלי איכא במערבא ונפיק מעינא דמיא מצינייהו, כסא קמא מרפא, ואידך משגל, ואידך כי היכי דעיל הכי נפיק וסכי' נשא וסך גופו נשא שקורין טהרה והעציר השיער העומד ליגז' ושלקו במי טבריא שהן חמים והופשט עורו, ויצא כיחו וניעו,

אמר אבבי נקטינן [ראה מהר"ן חיות שאב"י היה משתמש הרבה בלשון נקטינן, ומוצאתי בן לערך 18 פעמים בש"ס] מות שטחנו צריחים או ששקו דק הרבה אין לו תורת רקב משום דרקב צעינן והא לא אירקבי אין לו רקב,

איבעיא להו טחנו וחזר והרקיב מהו, מידי הוא טעמא דרקב מטמא אלא משום דאיכא בשר וגידים ועצמות כדאמר עולא לעיל, והאיכא ה"ג איכא רקב של בשר גידין ועצמות ויש לו תורת רקב, או דלמא כברייתו רקב הצא ממדי דכבריימו בעינן וליכא שהרי טחנו כבר ואין לו תורת רקב, תיקון,

תני עולא בר חנינא מת שחסר אבר כל שהוא אין לו תורת רקב ולא תפוסה כההיא דמתן לקמן נזיר [דף קד] המוצא מת מושכב כדרכו נוטלו ואת תפוסתו, ואילו הכא כיון דחסר אין צריך ליעול תפוסתו עמו ולא שכונת קברות כי ההיא דמתן לקמן נזיר [שם קד] מלא שלשה הרי 12 שכונת קברות וקנה מקומו ואילו היכא דחסר אבר אחד מהן אינו שכונת קברות ולא קנה מקומו,

מיתיבי נסיפא קאי לא אם אמרת במת שהוא מטמא צאהל שיש לו רוב צנינו מטמא צאהל ורובע הקצ עצמות, או מלא תרווד רקב, תאמר בחי מן הכי כי' שאין לו לא רוב ולא רובע ולא מלא תרווד רקב שאין רקב שלו טמא,

היכי דמי והיכי דמי צמי דאין לו תורת רקב כגון דאירקבי ציה חד אבר, דכוותיה גבי מת אצל צמת כי האי גוונא אפי' חד אבר איכא יס לו תורת רקב ושמע מינה דאע"ג דלא אירקבי צו אלא אבר אחד יס רקב?

מי קתני הא מת, הא קמ"ל שום מת יש לו רקב שום חי אין לו רקב,

בעי רבא הרקיב כשהוא חי חד אבר כשהוא חי, צין שמיטפל עמו צין שאינו מיטפל, ולאח"כ חזר והרקיב כולו מהו וחזר ומת מהו, כי גמירי רקב דאירקבי כשהוא מת [כי מטמא היכא דהרקיב כולו כשהוא מת] והאי כשהוא חי הרקיב מקלמו ואין לו תורת רקב, או דלמא השתא מיהא הא מ"ת וכהרקיב כולו כשהוא מת דמי?

ת"ש לא אם אמרת במת שיש לו רוב ורובע ומלא תרווד רקב תאמר בחי כו', טעמא משום חי הא מת לאחר כך יש לו רקב דאע"ג דהרקיב צמקמא כשהוא חי,

מי קתני לאחר הא מת אע"ג דנרקב מתיים דיש לו רקב, לא הכי קאמר הא קא משמע לן [מי קתני הא דכוותיה צמת] אלא לעולם לא קשיא והא קמ"ל דשום מת יש לו רקב כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, דשום מת יש לו רקב, שום חי אין לו רקב דאי אירקבי כוליה ה"ל מת ולא חי, ואי אירקבי חד אבר, השתא י"ל צמת אין לו תורת רקב, צמי לא כ"ש,

[ענין חדש] בעי רבא נמלה שחסרה כל שהו ואכלה מהו, שיעורא שיעור נמלה שלימה גמירין גמירי לה דכי אכיל חייז והא חסר ואילו היכא דחסרה הוי פטור, או דלמא בריה גמירי לה דכי אכיל צריה מתייב, וכי חסרה נמי חייז והאיכא דהאיכא צריה ואמרין רוצו ככולו?

דף נ"ב ע"א

[פיושט האיבעיא] אמר רב יהודה מדיסקרתא [שם זה יש 5 פעמים בש"ס, שבת צג, נזיר לה, נב, סוטה ו, כה,] ת"ש [שנינו בברייתא שדורש הפסוק דכתיב בויקרא יא לא, אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָקֵס בְּקִלְי־הַשָּׂרָץ בְּלִי־הַנֶּגֶשׁ] בְּהֵם בְּמִקְסָם [יְטַמְּא עֲדֵי־הַשָּׂרָץ] וגו' [ויקרא יא] אי צהם יכול בכולן דכי נגע ככולם

אבני חן על מסכת נזיר

יהא טמא, אבל לא במקצת(ו)(י), ת"ל [שם פסוק לב וכל אשר יפלו עליהם] במקום בו,

ונכנס תודום הרופא שהיה בקי ומומחה אם הן ממת אחד או משני מתים וכל הרופאים [עמו], ואמרו [שהיו בקיאים להכיר בעצמות שהם משררה וגולגולת ולהשוות עצם לעצם אם הם מב' מתים או ממת א', ואמרו. ר'] אין כאן שדרה ממת אחד ואין המזר מגלגל על אהילו, ואפילו לר"ע שהיה אומר במחלה שאפי' היא צאה משני מתים מטמא על אהילו חזר בו ר"ע,

מטמא דליכא שדרה דמחזא קאמר דאין המזר מגלגל, האיכא או שדרה או גולגולת דמחזא הא איכא חדא דמת אחד, מטמא צאהל ואין מועיל הנחתו צאורה כלום, נזיר מגלגל עליה והמזר מגלגל עליו, ומפשוט דלא שדרה או גולגולת, ש"מ או שדרה או גולגולת תנן?

[ומתיר] לא מיבעיא קאמר לעולם אימא לך דשדרה וגולגולת ממת אחד צעין, והאי דקאמר להו הרופאים דקא מטער להו, לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא שדרה וגולגולת דממת אחד דמת אחד כדי שיעור טומאת אהל ד ליכא, אלא אפי' או שדרה ממת אחד או גולגולת ממת אחד דלדברי ר"ע הוה מטמא ליכא,

תא שמע ממניינא דששה דברים על אבר מן המת הצא מצ' מתים, כגון הזרוע או השוק שיש בו שמי עצמות והאחד צא ממת אחד והאחר צא ממת שני, וקריון הן אבר אחד,

ומה הן ששה דברים שרבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרין לפי שלא אמרו שיהא מטמא צאהל אלא צאבר ממת אחד, ואבר מן החי הצא מאדם אחד, וחצי קב עצמות הצא ממת אחד, ורביעית דם הצא ממת אחד, במגע ולא צאהל, ולדברי ר"ע אפי' צאהל, ועלם כשעורה ממת אחד, וכלל אלו אומר ר' עקיבא שאפי' הן צאין משני מתים הרי אלו מטמאין¹. על אבר מן המת שבא משני מתים,² ועל אבר מן החי שבא משני בני אדם,³ ועל חצי קב עצמות שבא משני מתים,⁴ ועל רביעית דם הבא משנים⁵. ועל עצם כשעורה שנחלק לשנים⁶. והשדרה והגולגולת,

דף נ"ב ע"ב

ואי ס"ד או שדרה או גולגולת, הני שבעה הויין?

(סימן) [לד' תירוצים שמתירן הגמ']¹. יחיד². (שהוא)³. [ח.י. במ, מצד]⁴. גילח⁵. (ואחד)⁶. [וחזר. במ, מצד]. # אולי כאן מקום הציון, ולא אחרי "כי קתני",

לעולם או שדרה או גולגולת תנן [ו] כי קתני דששה דברים הן כל היכא דפליגי עליה רבים צהנהו דפליגי עליה רבים, לאפוקי עצם כשעורה¹. דיחיד הוא דפליגי עליה אצל בעצם כשעורה דלא פליגי עליה רבים אלא יחיד, לא חשיב ליה ממניינא,

דתני' עצם כשעורה שנחלק לשנים ר"ע מטמא ורבי יוחנן

אי מהם יכול מקצתן, ת"ל בהם, הא כיצד [כיצד יתקיימו ב' מקראות הללו. ר']? עד שיגע במקצתן שהוא ככולן, ושיערו חכמים בכעדרשה שמגע עדשה יטמא, שהוא כעדרשה שזו ככולו שכן החומט תחלת ברייתו בכעדרשה ומדקא צעי שיעור צריה כעדרשה ש"מ שיעורא דצריה כולה גמירי לה צעין, ואי חסרה שיעורא, נפקא לה מכלל טומאתה, וה"ה לעין אהילה,

[דאי אמרת דנמלה שנקצו רגליה קרויה בריה, ואף דעתה אין בו כעדרשה, דתחילת ברייתו כשהוא שלם אין בו אלא כעדרשה, וגילף מנייה דפחות מכעדרשה נמי מטמא. ר'],

אמר רב שמעיה כי בעינן שיעורא דצריה, צמידי דכל צרייתו כעדרשה [כי בעי שיעורא בכעדרשה היכא דלא נפלה ביה נשמה, כמו חומט בתחילה ודאי אין לנו להחשיבו בריה בפחות מכעדרשה הואיל ולא תפול ב' נשמה בפחות מכאן. ר'], דברלא הויא כעדרשה לא מטמא דלא נפלה בה נשמה, אבל נפלה בה נשמה אצל גבי נמלה בפחות מכעדרשה הויא צה נשמה, דהא שלימה נמי לא הויא כולה כעדרשה, לא צעין שיעורא, ואכתי תיבעי לך:

[שנינו במשנתנו] השדרה והגולגולת: איבעיא להו שדרה וגולגולת תנן, או דלמא או שדרה או גולגולת [ועל מתני' דאהלות דתנן ואלו מטמאין באוהל השדרה וכו' שייך נמי למבעי הך בעיא. ר']?

אמר רבא ת"ש שדרה שגירד רוב עילעין שבה שעקר רוב זלעות שבה מטהורה [שביטל שם שדרה ממנה. ר'] ואע"ג שהן מונחות צדה ובקבר אפילו משוברת או מפורקת טמאה מפני הקבר מפני שהקבר מנרפה להיות כמו שלמה [דחבי גמירי. ת, ר'], טעמא משום דגירד, הא לא גירד טמא [השדרה לבדה. ר'] ואע"ג דליכא גולגולת צדה, וש"מ דשדרה או גולגולת תנן, ש"מ או שדרה או גולגולת קתני,

הא לא קתני [פ'] מי קתני הא לא גירד טמאה, דלמא. ר'] הא קמ"ל דכי גירד מטהורה אידך לא גירד עדיין תיבעי לך [אי "או" קתני במתני' שגם שדרה בלי גולגולת מטמא],

תא שמע רבי יהודה אומר ששה דברים לקמן קמשיב להו ר' עקיבא מטמא וחכמים מטהרין, וחזר בו ר' עקיבא [וגם הוא מטהר אותם],

ומעשה שהביאו קופה מלאה עצמות לבחב"נ של מרסיים זרפי נחשת, ואמרי לה של אותה אומה, ואמרי לה אורגיס, ודומה לו במסכת ע"ז (דף יז) במעשה דרבי אליעזר כשתפס למלכות דאמר להו רבם של מרסיים אזי, והניחוה באויר [מקום שאין עליה אוהל שלא יטמאו הנכנסים שם. ר'] כדי שלא יהיו מיטמאין צאותן עצמות,

אבני חן על מסכת נזיר

248 איברים

אהלות פ"א משנה ה' מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם דהיינו איברים שיש להם בשר וגידים ועצמות [לכן לא מנה האיברים הפנימיים] שלשים בפסת בכף הרגל דהיינו ששה בכל אצבע ונמצא בשני הרגלים 60, עשרה בקורסל ankle המחובר את פסת הרגל לשוק, שני רגלים = 20 ס"ה 80, שנים בשוק דהיינו העצם הארוך התחתון שברגל = 4 ס"ה 84, חמשה בארכובה knee, שני עצמות מכאן ושניים מכאן והפיקה באמצע = 10 ס"ה 94, אחד בירך femor = 2 ס"ה 96, שלשה בקמלית hips דהיינו ראש עצם הירך הסמוך למתניים = 6 ס"ה 102, אחת עשרה צלעות היוצאות מן השדרה ולא נמנתה הצלע 12 לפי שהיא בכלל החוליה שהיא דבוקה אליה, 22 ס"ה 124, שלשים בפסת היד דהיינו ששה בכל אצבע = 60 ס"ה 184, שנים בקנה דהיינו אורך היד עד המרפק = 4 ס"ה 188, ושנים במרפק elbow בפרק שבין הקנה לזרוע = 4 ס"ה 192, אחד בזרוע = 2 ס"ה 194, וארבעה בכתף = 8 ס"ה 202 מאה ואחד מזה ומאה ואחד מזה, ושמונה עשר חוליות בשדרה ס"ה 220, תשעה בראש ואף הלחי עמהם, ס"ה 229, שמונה בצוואר ואף החוליה שבין הצוואר להגב עמהם, ס"ה 237, ששה במפתח של לב בעצמות של החזה הסוגרים תחתיהם את הלב ס"ה 243, וחמשה בנקביו סביב לנקביו, והם העצמות שבאגן הירכיים, ס"ה 248. ע"פ משניות המבוארות.

בבורות מה,

א"ר יהודה אמר שמואל מעשה בתלמידיו של ר' ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך, בדקו ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים, אמר להם: שמא באשה בדקתם, שהוסיף לה הכתוב שני צירים ושני דלתות,

בן גורי מטהר, ולעולם או שדרה או גולגולת תנן, ומשיב להו תרי, וליכא דהו אלא ששה, דסמי מכן שעורה,

ואי בעית אימא כי קתני אבר מן המת, אבר מן 2. החי לא קתני ואיכא דאמרי כשעורה הוא ממניגה, משום דאמרי לה מן המת, אכל אבר מן החי סמי מכאן,

ואיבעית אימא כי קתני כל היכא דנזיר 3. מגלח על אהילו, לאפוקי עצם כשעורה דלא דלדנזירי הכל לא מיטמא מזיר על אהילו, וא"ת רביעית דס דלא מיטמא צאהילו וקמני לר"ע מיטמא מזיר צאהילו דאיהו משמע ליה מעל כל נפשות מת לא יצא כדאמרין לעיל מזיר (דף נח) מנין לרביעית דס שמטמא צאהיל כו',

ואיבעית אימא כי קתני כל היכא 4. דהדר ביה [שהור בו ר"ע], לאפוקי רביעית דס דלא הדר ביה,

דאמר ליה רבי לבר קפרא, לא תשנה רביעית דס בחזרה שחור צו ר"ע, דודאי לא חזר צו, שלעולם היה סבור שרביעית דס הצאה מצ' מתים מטמא צאהיל שהרי למודו של ר' עקיבא בידו למודו ערוך ק', שהוא מטמא והמזיר מגלח, וחכ"א כשהוא צא ממת א' ה"ו מטמא צאהיל, אכל אין המזיר מגלח עליו עד שיהא צו רביעית לוג,

ועוד המקרא מסייעו, ועל כל נפשות [לשון רבים דהיינו שני מתים] מת לא יבא, ר"ש אומר עד ימיו כלומר כל ימיו [כלומר לא חזר בו. ת] היה מטמא ר"ע אם משמת חזר בו, איני יודע שמא משמת חזר צו [אמר בן בדרך גזמא],

תנא הושחרו שיניו של ר"ש מפני תעניותיו לפי שדרך גנאי היה משתעי עליה דר"ע, (ואמר) [דאמר. אמ] אם משמת חזר צו [משום שלא דבר בלשון כבוד על רבו. ר', וישב והתענה ימים רבים. ת.], # [משמע שהיה פליטת הפה של ר"ש ומיד התחרט],

ת"ש דתניא [עד אמר ר' יהושע הוא גם במשניות עדיות פ"א מ"ו] ב"ש"א רובע [הקב, בקב יש 24 ביצים נמצא שיעור רובע הוא 6 ביצים] עצמות שאמרו [לקמן נד., כשמונה אלו הטומאות שאין הנזיר מגלח עליהן הגם שנטמא, אלא] שמתמאין צאהיל, ומה עליהן צלשי [וצשציעי] [רק עצמות כאלו מטמאין שבאים] מן העצמים # [העצמות. ריב"ן, אבל ביחזקא' כד ר' יש לשון עצמים על עצמות], או משנים או משלשה [פירוש או משנים או משלשה אברים יטמא רובע עצמות באהל. ת] כגון שצא משני עצמות או משלשה עצמות, אכל לא מעלם אחד [ונמצא עצם שמשקלו רובע], כגון שהיה מגודל ובעל אברים גסים. מאיר],

[אותו רובע הקב סגי אם הוא מב' עצמות, וא"צ רוב מניין או רוב בנין. יבין בעדיות]

ובה"א רובע רוצע עצמות שאמרו מן הגויה [ר"ל ממת אחד. יבין בעדיות] [יהיא מטמא רק] צומן שהוא צא מרוב הבנין, או מרוב הבנין אכל משאר

אבני חן על מסכת נזיר

בו בוקנתו ואפילו הכי משנה לא זוה ממקומה. הליכות עולם שער שלישי אות לא, והובא במלאכת שלמה עדיות פ"א מ"ו],

[ספר חבריות הוא ספר כללי התלמוד חברו ר' שמשון בן יצחק מקנין [צרפת] מבעלי התוס', המכונה מהרש"ק, חי בשנות 1260-1330, בן דורו של רבנו פרץ הכהן גירונדי, אשר אמר על ר"ש כי הוא מומחה גדול בהוראה (שו"ת רב ששת ס' קנ"ו)],

רובע ענמות שלמרו אפילו הצא [מעצם אחד. כ"ה במשניות עדיית], מן
השדרה או מן הגולגולת מטמא צהאל, ומאי מעצם אחד, כגון דלמי מן
השדרה או מגולגולת [פ' דבאברים אלו יש רובע בעצם אחד]?

[ומתרץ שאין ראייה מכאן] **שאיני שמאי דמחמיר** [אבל לרבנן בעינן תרוייהו. ת.],

[ומקשה א"כ] ל'פשוט מ'ינה טעמא דב'ית שמאי דמחמיר [לכן מטמא או שדרה או גלגולת], הא רבנן עד דאיכא שדרה וגולגולת?

[ומתרחץ] לא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דשמאי אלא בעצם אחד דאתי מן השדרה ומן הגולגולת, אבל היכא דאיתיה בעיניה אפילו חדא מינהון,
[והאיבעיא אי תני השדרה "או" הגולגולת לא איפשימא],

רבינו גרשון תוך העניך ליינער מראדיון זצ"ל "בעל התכלת" גאון אדיר מגדולי רבני החסידות [1839 - 1936] [אביו רבי יעקב, האדמו"ר מאויצביצה, מחה"ס "בית יעקב", שהיה בנו בכורו של רבי מרדכי יוסף, בעל "מי השלוח" מאויצביצה], חיבר "סדרי טהרות", המרכז את כל החומר התלמודי מסביב למשניות מסדר טהרות על פי דוגמת חגמרא (נדפס על כלים ואהלות) יצאו עליו עוררין בשל ניסיונו לחקות את חגמרא].

[וכתב בסדרי טהרות על פ"ב דמסכת אהלות דף מד: ז"ל סוגיא זו מוסגיות החמורות שבש"ס, ופרש' במס' נזיר מאד נפלא והוצרך להגיה, ובספר קרן אורה בד"ה אמר רבא ת"ש מסים ואם הראשונים ז"ל נתחבטו בהלכה זו אני מה אעשה, ת' יגלה לנו כל תעלומה, ופרש"י ז"ל בזה מאוד נפלא הוא ולא רציתי להאריך. עכ"ל],

[ענין חדש] בעי רמי בר חמא רובע עצמות מן שדרה וגולגולת מאי מי הוי מזיר מגלת עליו או לא, כי קתני חצי קב עצמות [רק] היכא דאיכא משאר אבריו [ולכן אינו מטמא אלא אם יש חצי קב עצמות], אבל מן שדרה וגולגולת דחמיירי דלית בהו חומרא טפי משאר אברים אפי' רובע עצמות, או דלמא לא שניא?

אמר רבא ת"ש [לפי המפרש קאי על הברייתא של המחלוקת של ר"ע ורבנן
[לעיל נב.]] **השדרה והגולגולת, ואי סלקא דעתך רובע עצמות**
דאתי מן שדרה וגולגולת חמיר, ליתני צה צהיט על רובע
עצמות הבא מן השדרה כו' של שני מחס ומן הגולגולת של צ' מחס
ש' עקינא מטמא וחסמים מטריקין,

איצט פארן רוב ציין און רוב מיין, איזו מעמאל צאלען,
 [ובית הלל אומרים מן הגויה, פירוש מעיקר הגויה מרוב הבנין, או מרוב המנין,
 שרמ"ח אברים יש באדם כדנתיא בריש מסכת אהלות וקכ"ה הם רוב מנין ואם
 תפש קכ"ה עצמות וקציה מעט מכל באחד ואחד, עד שהעמיד על רובע יטמאו
 באהל. ת, וכעין זה בר']

[גוייה: וכתב הר"ש שיריליו ז"ל [ר'] שלמה סיריליו ז"ל חכם ספרדי בזמן הגירוש חיבר פירוש על משניות ורעים וגם על מסכת שקלים ועוד] וג"ל דקומת האדם חלוקה בלשון חכמים לשלשה חלקים, אחד מן הירכים ולמעלה, שחוכו המעים והדקים עם הראש, וזה יקראו גייה, ועוד חלק אחר שהן אורך עצמות הירכים והשוקים וזה קרוי בנין, ולעצמים קרוי בנין השוקים והירכים והצלעות והשדרה, ועוד חלק אחר דהיינו מפרקי הידים והרגלים שיש בהם רוב מנין ע"כ. מלאכת שלמה עדיות פ"א מ"א],

אמר רבי יהושע יכולני לעשות דברי ב"ש ודברי ב"ה כאחד
[ששניהם מדברים על דבר אחד, ולא פליגי],

שב"ש **אומרים** [שהו שאמרו ב"ש] **משנים או משלשה**, [מיידי באופן שגם ב"ה מודים שמממא, דהיינו] **או משני שוקיים וירך אחד** [שהא צנס] **ג' איצנים כז"ש** [שאומרים שנים או משלשה], **או משני ירכיים ושוק אחד, הואיל ורוב (גובהו) בנינו. כ"י מינכן]** **של אדם מגו' בַּה** [פי' שעצמות אלו הם רוב גבוהו של אדם [דלגבי בנין המת לא חשיב ראשו, כדקתני ואיזהו בניינו השוקיים כו' והשדרה ואילו ראשו לא קתני. סדרי טהרות דף מד:]]

ועל הגליון מצוין לכבודות ששם הנירסא של אדם "גדול" פ' דבאדם גדול עצמות
הרגלים הם רוב גובה הגוף משא"כ בילד קטן] ויהא כהן רוצ ציינו (שטממא
לב"ה]

[ויש מפרשים דשני שוקים וירך אחד קרי שנים, לפי שהשוקים דקים ביותר והוא כחד ועם ירך אחד נחשבים כשני עצמות, ושני ירכים ושוק אחד הרי שלשה, לפי שהירכים עבים וגדולים נחשבין כשנים, והשוק עממה הרי שלשה. ת]

וב"ה אומרים מן הגויה, או מרוב בנין, או מרוב מנין מרוב המנין אצל לא משאר אצרים [שאין בהם רוב מנין. תצ,] הואיל וישנן הרי הוא יכול להתקיים דברי צ"ה (כמו. צד) שהיה צהן רוב מנין [וידיה רק רובע הקב, דהיינו כשיעור 6 ביצים], במפרקי ידים ורגלים, [בכפות הידים והרגלים, וכמו שהביאו תוס' שבכל אצבע של הידים והרגלים יש 6 עצמות ביחד זה 120 עצמות, ובצירוף עוד חמש עצמות יש 125 שהוא רוב מנין של 248] וג' אצרים כצ"ש [וידיה בהם רוב בנין],

[וב"ש איירו כרובע הבא מרוב הבנין, וב"ה איירו כרובע הבא מרוב המנין, ומר
אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.] ת,

[קודם הביא שיטת ב"ש, וכאן מביא שיטת שמאי רבם] **שְׁמַאי אוֹמֵר** [מענין במשנה תלמידים חולקים על רבם והתלמידים נזכרו תחלה לפני רבם, בפרק קמא דערוית ב"ש אומרם רובע עצמות מן העצמים, וב"ה אומרם רובע עצמות מן חגוריה, שמאי אומר אפילו מעצם אחד וכו' וכן במקומות אחרים, והמעט אומר הכריתות [ח"ה ש"ב ע"ג] שהתלמידים קבלו כך מרבם תחלה בילדותו, ושוב חזר

אבני חן על מסכת נזיר

דף נ"ג ע"א

אמריהן כך היו אומרים?

אמר רבי יעקב בר אידי, מפי שמועה אמרו [פ'] ולא שהכריעו ב"ד שלאחריהם], מפי חגי זכריה ומלאכי לומר שטיקק הוא שהוא מפי שמעיה ואבטליון, ואית דאמרי שאמרו מפי חגי זכריה ומלאכי [הרבה הלכות היו אצלם מקובלים מימות הנביאים. מחר"ן חיות עיי"ש].

[ידיעות:

בענין אם יכול ב"ד אחרון לבטל מה שתיקן ב"ד ראשון יש ג' מדרגות: (א) אם תקנו חכמים דבר משוב "סיג" שלא יבואו לידי איסור דאורייתא, כמו שאסרו בשר עוף בחלב, או סתם יינם משום בנותיהם, ועוד, אע"פ שעכשיו כבר בטל הטעם, אפ"ה אין יכולים לבטל תקנת הראשונים, (ב) וכל דבר שתיקנו הב"ד משום "תקנה" כגון להעלות פירות מע"ש לירושלים מהלך יום לכל צד, וכן תקנת פרוזבול, וכדומה, או אם הב"ד האחרון גדול מן הראשון יכולים הם לבטל את התקנה, (ג) אבל כל דבר שאסור משום "חשש" כגון ציצית צמר בטלית פשתן, מחשש שיחכסם בה בלילה, והאידנא ליכא חבלת, וכן משקין מגולין מחשש ששתה מהן נחש, והאידנא אין נחשים מצויין, וכן אין מספקין ואין מרקדין בשבת וי"ט מחשש שמא יתקן כלי שיר, והאידנא אין בקיאים בכלי שיר, בכל כה"ג בפסק הטעם שבעבורו אסרו ואינו מצוי אופן האיסור, או אפילו ב"ד קטן יכול לבטל דברי ב"ד הגדול הקדום. ע"פ התפארת ישראל בועז עדיות, פ"א אות א' עיי"ש].

[שנינו במשנתנו] על אלו הנזיר מגלה: "על אלו" דרישא למעוטי עצם כשעורה, דעל מגעו ועל משאו אין, ועל אהילו לא שאין הנזיר מגלה על אהילו, דסלקא דעתך אמינא הואיל ואיתא בטומאה לענין מגע, ליטמא נמי באהל, קא משמע לן דלא, ואע"ג דהדר חזי להו כהניא כסיפא? לא תיקשי ולא מיד, משום דחזי והדר מפרש, וזריכי לפרושי, דאי לא מפרש לה, הוה אמינא דאפי' על מגעו ועל משאו לא יהא מגלה,

"ועל אלו" דסיפא למעוטי אבן הסכוכית אכן מסמא [מלשון שימה, דהיינו ליתן ולהניח], וזו היא אבן שמוטלת על גבי המט כרה"ר, כדמפרש במס' שבת בפרק אמר ר' עקיבא (פב): [אבן המונחת על גבי ימידות ונדא יושבת עליה וכלים תחת האבן טמא. רש"י שם], [על זה אומר המשנה כאן] שאם הנזיר יושב עליה אע"פ שמתמאחו אינו מגלה עליה, אכן מסמא אבן שומא, ולישנא דקרא נקט דכמיב [בדניאל ו יח והיטית אבן סדה] וְשָׂמָה עָלֶיָּהּ אֶבֶן וְשָׂמוּ אוֹתוֹ עַל פִּי הַבּוֹר [וְסִמְנָהּ מִלְּקָא וְעָנְקָתָהּ לְבַל יוֹכִלוּ לוֹ אוֹת הָאֶבֶן מִמְּקוֹמָהּ חֲתוּמָה מְלֻמְעָלָה בְּחוֹרָם טְבַעַת הַמֶּלֶךְ] כתיב, לשון אחר אכן הסוכות אכן המסכתה על הקבר דקיי"ל כל המטלטלין מציין את הטומא' בעושי המרדע חוץ מכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה:

וחצי קב עצמות:

דף נ"ג ע"ב

והא רבא הוא דאמר לעיל (דף ג.) [ראה התוס' שכתבו ולא איתפרש היכא איתמר דרבא, ויש ספרים דגרסי לעיל אמר רבא לא נצרכה וכו', ע"כ לשון התוס', וכן הוא בדפוס שלנו לעיל אמר רבא] הא דקמני מן המט לא נצרכה [למנות במשנה "מת" אחר שמנה כבר שחלק מן המט מטמא] אלא לרוב צנייט או לרוב מניינו אע"פ שאין צדן רובע עצמות, ואע"פ שאין עליו בשר שהזיר מגלה עליו, וה"ה לשדרה וגולגולת שאין בהן רובע עצמות דהא חשיבי כי הדד, אלמא [כ"ש] דסצירא ליה לרצא דהיכא דהיכא רובע עצמות משדרה וגולגולת, דנזיר מגלה עלה?

[אין הכי נמי] דמעיקרא [בשפירש המשנה לעיל מו:]: סצירא ליה דרובע עצמות גמירי, אלא בתר דשמעה מר"ע דאמר השדרה והגולגולת ולא אמר זה רובע עצמות, דהוה אמינא לרבי עקיבא דאע"ג דמשני מחיס בלחיס אית זהו טומאה, ולרצנן עד דאחי ממת א', ומדלח חזי הכי, ש"מ דלכולי עלמא חזי קב עצמות צעיק, צין בשאר עצמות צין צרוב צנייט ורוב מניינו, צין בשדרה וגולגולת,

ת"ש [לפשוט האיבעיא דרמי בר חמא] שמאי אומר רובע עצמות שאמרו אפי' בזמן שזא [מעצם. כ"ה במשניות עריות] אחד או מן שדרה או מן גולגולת אלמא דרובע קג, והוא שיהא משדרה וגולגולת?

[ומתריץ] שאני שמאי דמחמיר טפי,

ליפשוט מינה טעמא דשמאי דמחמיר' הא לרבנן עד דאיכא חצי קב עצמו?

דילמא עד כאן לא פליגי רבנן עליה דשמאי אלא בעצם אחד אבל ברובע עצמות אפילו רבנן מודו,

[ענין חדש] אמר רבי אליעזר, זקנים הראשונים מקצתן היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל מטמא באהל צין לתרומה וקדשים צין לזיר ועושה פסח, רובע עצמות ורביעית דם לא לכל מטמא כלומר אפי' א' מכולם אינו מטמא,

ומקצתן היו אומרים אף רובע עצמות ורביעית דם לכל מטמאים את הכל,

ו ב"ד שלאחריהם אמרו, חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל, אצל רובע עצמות ורביעית דם לתרומה וקדשים לענין אכילת תרומה וקדשים מטמאין באהל אבל לא לזיר ועושה פסח אצל לא ליסתור ימי נזיר ועושה פסח לטמא שלא לעשות, דמקום כרת לא העמידו דבריהם,

מכרי אין הכרעת שלישית מוכרעת מכדי כל הכרעה שהיא במקל כדברי זה ומקל כדברי זה אינה הכרעה, עד שמהא כולה כדברי א' מהן, דהכרעה לשון שיקול, ששוקל דברי שנים יותר מאחד, ומה ראה ר' אליעזר לומר כך ב"ד של

אבני חן על מסכת נזיר

רובע עצמות להכי מנייה דעל אהילין הוא דאין הנזיר מגלח אצל על מגעו מגלח, וכגון דלא לקמח אקמוחי, ויש צו עגס כשעורה, ואידך נמי דקתני כגון הסככות והפרעות, אע"ג דליכא למשמע לה מכלל מלל קתני כרישא, לכי הדך מני להו משום דקא מיטמא בהן, ולריך הוזה שלישי ושניעי,

והא חצי לוג דם דשמעת מינה חצי לוג דם אין רביעית דם לא, וקתני בסיפא רביעית דם?

התם לאפוקי מדרבי עקיבא, דאמר רבי עקיבא רביעית דם הבא משני מתים מטמא באהל קמ"ל סיפא, דממת אחד זעניא לה [ה"ג: לאפוקי מדר"ע דאמר רביעית דם נזיר מגלח עליו. ר' עיי"ש],

האי אבר מן המת שאין עליו צמר כראוי היכי דמי, אי דאית ביה עצם כשעורה, אמאי אינו מגלח על מגעו, ו מ"ט דרבי יוחנן, ואי דלית ביה עצם כשעורה ואין עליו צמר כראוי מ"ט דריש לקיש דאמר מגלח?

[במדבר יט טז וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או בכות או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים: יז ולקחו לפמא מעפר שרפת החפאת ונתן עליו מים חיים אל פלי: [שני] יח ולקח אורב ויטביל בפנים איש וטהור ויהיה על האהל ועל פלי הפלים ועל הנפשו ת אשר תיירשם ועל הנגע בעצם או בחלל או בכות או בקבר:]

[ומתוך, ומביא שתי ברייתות הראשונה מדבר על טומאת אהל, והשניה בטומאת מגע] אמר לך ריש לקיש לעולם דלית ביה עצם כשעורה, ואפ"ה רחמנא רבייה למגע דתניא במדבר יט וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או בכות [והרשין לה הכי],

"על פני השדה" זה המאהיל על פני המת המוטל בשדה מדלג כחיו [וכל אשר] יגע צמת בשדה [שאו היינו אומרים רק חנוגע, אבל עכשו למידן שגם המאהיל נטמא],

"בחלל" זה אבר הנחלל מן החי הנקטן מן המי ויש לו להעלות ארוכה [אם היה מחובר לגוף], [הכי גמירי לה. ר'],

"חרב" ה"ז בחלל [דכיון דנגעה החרב במת נעשה אבי אבות הטומאה במת עצמו, ולא דוקא חרב אלא ה"ה כל כלי מתכות הנוגעים במת לפ"ה, ולר' יצחק מסמפונטי אף כלי שטף כמו שאפרש לקמן בע"ה. ר'],

"או בכות" זה אבר הנחלל מן המת [דלמת שלם לא אצטריך דאפי' חרב שנגעה במת מטמא באהל. ר'],

"או בעצם אדם" זה רובע עצמות דמטמא באהל, כדמקן [לקמן גר]. ואהל רובע עצמות [פי' שאם אהיל על רובע עצמות], אלא שאין הנזיר מגלח על אהילו [נטמא הנזיר אבל אינו מגלח], [הכלכה למשה מסיני היא דבעינן רובע, וקרא אסמכתא בעלמא. ת.],

[והגמ' מדייק] חצי קב עצמות אין מיטמא עליו על מגעו ועל משאו ועל אהילו [משמע ד] ועל רובע עצמות לא מיטמא, ואפי' על מגעו ועל משאו,

היכי דמי אילימא דאית בהון [ברובע הקב] עצמות כשעורה, תיפוק ליה משום עצם כשעורה ומאי איריא רובע,

[ומתוך] אלא דאקמח אקמוחי ששקן דק הרצח כמו קמח שנטמן, שאין צו עגס כשעורה, וקמ"ל דאי אית ביה חצי קב, מיטמא על מגעו ועל משאו ועל אהילו, פחות מחצי קב אפי' על מגעו אינו מיטמא, לפי שאין צו עגס כשעורה:

[שנינו במשנתנו, דברים שנינו מגלח עליהם] על אבר מן המת, ועל אבר מן החי שיש עליהן בשר כראוי:

ש"מ דכי אין עליו צמר כראוי שאינו מגלח [פי' זה דאי, ושואל רק אם יטמא כאלו הדברים הנמנים במשנה לקמן] אין עליהן בשר כראוי [אלא הוא אבר שלם פחות מכשעורה ואין עליו בשר. ע"פ התוס' לקמן גר. ד"ה אלא] מאי [הא דאי דעל אהילו לא יגלח, בדרקתני במתני' דוקא כשיש עליהם בשר כראוי, אלא במגעו ובמשאו ובשאין שם עצם כשעורה. ת.],

רבי יוחנן אמר אין הנזיר מגלח עליהן [מדרקתני על אבר מן המת שיש עליו בשר כראוי נזיר מגלח על אהלו, ולא קתני אין עליו בשר כראוי [מטמא ?] למגעו ולמשאו [במשנה לקמן גר.], אלאמא אין הנזיר מגלח עליו. ר'],

ריש לקיש אמר הנזיר מגלח עליהן ממאי, מדקא חשיב כסיפא על אלו שאין הנזיר מגלח אע"פ שמיטמא בהן, ולא קתני בהדיהו אין עליו צמר כראוי אין הנזיר מגלח, ש"מ דאע"ג דאין עליו צמר כראוי שהמזיר מגלח על אהילו, [ור"ש בן] לקיש אמר נזיר מגלח. על מגעו ועל משאו, ואף כי אין בו עצם כשעורה, וגם אין עליו בשר כראוי ואינו חשוב אבר למטא באהל, מ"מ חשוב למטא במגעו ובמשאו כדדריש ליה מקראי בסמוך. ת.],

רבי יוחנן אמר אין הנזיר מגלח עליהן, דהא קתני ברישא על אבר מן המת ועל אבר מן החי וכו' שיש עליהן כזית בשר אין, אבל אין עליהם לא,

ור' שמעון בן לקיש אומר מגלח, מדלא קתני בסיפא [המשנה לקמן גר.],

ורבי יוחנן אמר לך כל היבא דמני מידי דמשמע ליה מכללא כגון הכא דמני כרישא אם יש עליו צמר כראוי מגלח לא קתני בסיפא,

[ומקשה] והא חצי קב עצמות [דתני במשנה לעיל מנ:], דמשמע חצי קב עצמות אין רובע עצמות לא, וקתני בסיפא [במשנה גר.] רובע עצמות?

התם אי לאו הדך מני לה כסיפא רובע עצמות, הוה אמינא אפי' על מגעו ועל משאו לא יהא מזיר מגלח, להכי איצטריך למיתני

אבני חן על מסכת נזיר

דנגיעה מייתי נמי קמייתא דאשר יגע על פני השרה וכו' דמיירי בטומאת אהל וכו'. רבינו פרץ],

אמר לך ר' יוחנן, לעולם דאית ביה ענש כשעורה ואם אינו ענין למוגעו דנפקא ליה מהנוגע בענש תנהו ענין למושאו אבל אם אין הענש כשעורה ולא צער כראוי, לעולם אין טומאתו כלום, ואין הנזיר מגלה עליו:

[שנינו במשנתנו לעיל מו:]: [על אלו הנזיר מגלה] ומזה בשלישי ובשביעי וסותר וכו' [את הקורמין, ואינו מתחיל למנות עד שיטהר]:

איבעיא להו הא דקתני "עד שיטהר" בשביעי קאי, כלומר עד דעביד הערב שמש שציעי דהיינו שציעי ומיעל שמיני ומני ר"א היא דאמר צ"י מי שאמר הריני נזיר מגלה (לעיל יז:): מתחיל ומונה מיד, משום וקדש את ראשו ציוס ההוא, אע"פ שלא הביא קרבנותיו,

או דילמא בשמיני קאי, ומאי עד שיטהר דקאמר עד שיביא קרבנותיו דפרושי קמפרש ומני רבנן היא דפליגי עליה, ואמרי דאין מתחיל למנות עד שיביא אשמו דהיינו לאחר הצאת קרבנותיו, וכל זמן שלא הביא קרבנותיו אינו מתחיל,

ואי איכא ספרים דכתיב זה ומני ר"ש היא, לאו שצטתא היא דצרייתא מני לה להא דרבנן כר"ש?

תא שמע מדרקתני סיפא אבל הסככות כו' מתחיל ומונה מיד מיוס שציעי לפי שאינו מביא קרבן הא רישא מכלל דרישא דאית ביה קרבן, מאי עד שיטהר דקאמר עד שיביא קרבנותיו צמשמע, דהיינו שמיני ומני רבנן היא דאמרי נזירות דטהרה עד יוס שמיני לא חיילא:

מהני: אבל הסככות דהיינו אילן המיסק על הארץ, יש טומאה [בית מן המת] תחת טוף צל' מהן [של גופי האילן] ואינו ידוע כנגד מי [לפ"ז אם עבר תחת כל הענפים הוא טמא דאורייתא],

[בפ' דם הנדה אמר דמדאורייתא לאו אהל מעליא שהענפים רחוקים זה מזה ואין בהם פותח טפה, אף כי יש בודאי כוית מן המת תחת אחת מהן, ומן התורה טהור [אף] כי הלך תחת כולן, ורבנן הוא דגזרו טומאה בהולך תחתיו. ת],

ו כן תחת אצנים הפרעות הפרעות היוצאות מן הגדר, וטומאה תחת אחת מהן, ואינו ידוע לאדם, והלך מיר מחמיהן,

ובית הפרס שדה שנאצד זה קצר (ונחפש) [או שנחרש. כר],

וארץ העמים [דגזרו בה רבנן טומאה כדאמר בפ"ק דשבת (טו.)], שער צארכן וצחקן ימי נזירותו ילא ונכנס לארץ העמים, אין הנזיר מגלה,

והגולל, והדופק [פרש"י בפ"ק דכתובות גולל זה כיסוי הארון ודופק הוא דופן של צדידן, וקשה לר"ת וכו' ופר"ת דגולל הוא המצבה ודופק אבנים שהמצבה נשענת בהן. ת],

"או בקבר" זה קבר סתום [אם יש פותח טפח על גבי המת, מתפשטת הטומאה בתוך כל הקבר, ואם נוגע או מאחיל גם שלא על גבי המת הוא טמא, ואם אין פותח טפח או טמא רק על גבי המת] שאין צו מלל טפח צין המת והגולל, שמתמא.

דף נ"ד ע"א

דאמר מר, טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ועשה קצר כגופו של מת עצמו, והמהלך עליו אע"פ שאין נוגע אלא מאחיל, טמא, [דאמר מר וכו', בכדי אייתה דהא לא איירי בקבר, ועוד דקבר דהבא מטמא אפילו שלא כנגד הטומאה. ת]

ואילו גבי נגיעה דעד כאן מיירי בטומאת אהל מדכתיב ביה "על פני השדה" [ודרשין לה זה המאחיל על פני המת], ומכאן ואילך צנגיעה, דהא דהר ביה קרא [פ' חזר למנותם עוד פעם] ואמר וכל הנוגע בענש או בחלל או צמת או צקצר, (אמר רב יהודה. כ"י מויבן) תניא (וכל) [ועל] הנוגע בעצם או בחלל [או במת או בקבר],

"בעצם" זה עצם כשעורה,

"או בחלל" זה אבר הנחלל מן החי ואין בו להעלות ארוכה,

"או במת" זה אבר הנחלל מן המת ואין עליו צער כראוי,

"או בקבר" אמר ר"ל זה קבר שלפני הדיבור כלומר שהעובדי כוכבים מטמאין צמגע, אע"פ שאין מטמאין צאהל, דמתניא קצרי העובדי כוכבים אין מטמאין צאהל אלא צנגיעה, וכל שהיה קודם הדיבור, קודם מתן תורה צין של עובדי כוכבים צין של ישראל קרי ליה קצר בן נח,

וקצר העובדי כוכבי' לאחר הדיבור כקודם הדיבור, שאין מטמאין צאהל לפי שלא ניתנה להם תורה, ומש"ה קרי ליה קצר שלפני הדיבור,

[פ' שקודם מתן תורה דאמר פ' הבא על יבמתו אמר רשב"י קברי עובדי כוכבים אינם מטמאים דכתיב ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קריינים אדם. ר']

[והגמ' מסבכס ראייתו של ר"ל מנין לומר שגם אם לית ביה עצם כשעורה מטמא], האי אבר מן המת ומן החי שנחלל [דמרבח לה הכתוב שמתמא במגע] היכי דמי, אי דאית ביה עצם כשעורה, היינו הנוגע בעצם הא אירכו להו מהנוגע בענש, או בחלל,

אלא לאו דלית ביה עצם כשעורה ולא צער כראוי, וקא מרבי ליה רחמנא [דמתמא במגע], ואפי' הכי רחמנא רבייה [כיון שיש בו אבר שלם. ת] הילכך הוילי ואיתרבי ליה, ליהוי מיר מגלה עליו,

[וקשיא לי למה הוצרך להביא הברייתא דוכל אשר יגע על פני השרה וכו' לא היה צריך ריש לקיש להביא כי אם ברייתא דגבי נגיעה תניא וכו' דמינה מוכח דאבר מן המת רוצה לומר אע"ג דלית ביה עצם כשעורה ריבה רחמנא לאבר שלם אע"פ שאין בו עצם כשעורה? וגראה דאגב גררא דבעי לאיתויי ברייתא

אבני חן על מסכת נזיר

ורביעית דם,

ומזה [פ' אבל מזה] בשלישי ובשביעי,

דף נ"ד ע"ב

ואינו סותר את הקודמים והאי דמתן צפ' הריני נזיר מגלח (לעיל נזיר יט)
מי שמז מירות מרובה והשלים מירותו, ואחר כך בא לארץ כו' צ"ה אומרים נזיר
כמתלה וסותר את הקודמין ?
התם הוי טעמא לפי שעשה מירותו צח"ל ואין עיקר מירות אלא צא"י, אבל כאל
שעשה ואחר כך ילא אינו לרין לסמור את הקודמים ומתחיל ומונה מיד,
וקרבן אין לו,

באמת אמרו הלכה היא למשה מסיני ימי הזב, והזבה, וימי הסגרו
של מצורע ימים הראשונים שכתוב בהן (שם ויקרא יג) והסגיר הכהן שצעת
ימים, וכת' והסגירו הכהן שצעת ימים שנית, הרי אלו עולין לו ממנין ימי
מירותו ולקמן מפרש מהיכא גמיר:

נב: ואלו הן הסככות, אילן המיפך על הארץ, ופרעות
היוצאות מן הגדר:

[שנינו במשנתנו] וארץ העמים: איבעיא להו ארץ העמים משום
אוריא נמי [פ' דלכ"ע מטבא משום גושא, והאיבעיא הוא רק אם מטבא גם
משום אוריא, אבל ראה בביאורי הרף] גזרו עליה והיכא דאיכא אוריא בלא
גושא, כגון דנכנס בה בקרון או בספינה שלא פסע לארץ אלא נכנס בה באוריא,
(קליש) [קליט] ליה טומאה [הב"ח גורם דקליש ליה טומאה],

או דילמא משום גושא גזרו עליה דטומאה חמורה הוא דגזרו עליה,
ולא משום אוריא, דהיינו טומאה קלה, ואם נכנס בה ברגליו כמאן דנגע בקרב דמי,
אבל בקרון לא?

ת"ש ומזה בשלישי ובשביעי, ואי אמרת משום אוריא הזאה
למה לי היכא דאיכא אוריא בלא גושא מי הויא לה טומאה חמורה כולי האי
דמיצעי הזאה שלישי ושביעי, אלא לאו משום גושא?

ואור"ת דע"כ לא מתוקמא מתנא' בכלי מתכות דא"כ הנזיר מגלח דחרב
הרי הוא כחלל, ושלח לו רבינו חיים בהן "איזה בית אשר
תבנו לו" [דאם] נזיר מגלח עליו ה"ה דכהן מזהר עליו, ואין לך בית
שאין בה שום כלי מתכות שהיה באהל המת או שום מסמר וכו'. תוס'

רבי חיים בהן מוכר בש"ם בדברי התוס' עוד עשרים פעמים, וז"ל התוס'
בכתובות קג: והרב רבי חיים בהן היה אומר אילמלי הייתי כשנפטר ר"ת הייתי
מטבא לו,

[ודחה ראייתו] לא לעולם אימא לך משום אוריא, וכי קתני ומזה
בשלישי ושביעי אשאר אסככות ופרעות, ולא לארץ העמים,

ואהל ורובע עצמות [אם אהיל על רובע קב עצמות. רע"ב, ור' שמחה
מדעסוי ז"ל כתב שמשמע מתוס' (?) שגורסים ואהל רובע עצמות, פ' רובע בלא
וי"ו, וזה כפירוש הרע"ב, וז"ל התוס' וצ"ע לישנא דרובע, והרמב"ם פירש ואהל,
ר"ל שנגע באהל המת, או אם אהיל על רובע עצמות והוא ענין מש"כ רובע
עצמות], [אע"פ שמתמאין באהל אין הנזיר מגלח עליהן. ת' עיי"ש עוד],

וכלים הנוגעים במת [דכי ימות מת עליו אמרה תורה. ת],

ימי הסגרו = ויקרא יג ד והסגיר הכהן את־הנגע שבעת ימים: ה ורָאֵהוּ הכהן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהָיָה הַנֶּגַע עֲמוּד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׁה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים שְׁנִית:
ימי חלומו, ימי גמרו = ויקרא יג מו כִּלְיָמִי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בְּדָר יֵשֵׁב מִחוּץ לְמַחֲנֶה מִן שָׁבוֹ:
ימי ספרו = ויקרא יד ח וְכֶסֶם הַמִּטְהָר אֶת־בְּגָדָיו וְגִלְחָ אֶת־כְּלִישָׁרוֹ וְרָחַץ בַּמֵּיִם וְטָהַר וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיֵשֵׁב מִחוּץ לְאֹהֶלֹ שִׁבְעַת יָמִים: ט וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְגִלְחָ אֶת־כְּלִישָׁרוֹ, אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זָקָנוֹ וְאֵת גִּבְתוֹ עֵינָיו וְאֶת־כְּלִישָׁרוֹ וְגִלְחָ וְכֶסֶם אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בָּשָׁרוֹ בַּמֵּיִם וְטָהַר:

ו.ב. כ"י מינכן) ימי ספרו @ [גליין] וספרו של מזורע, דהיינו אחר חלוטו
[בדאמרינן בתחלת פרשת מצורע, כשיבא הכהן ויראה שגרפא מן הצרעת, הוא
מגלח וסופר ז' ימים ושוב מגלח] (הוא. רצא) דהאי קרא וכנס [המטבא את]
צגדיו וגו' (ויקרא יד) צסוף ימי חלוטו כתיב, דהיינו כשנמרפא מנרעתו, כדכתיב
צרישא דענינא ויאל הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא וגו', ואז הוא
מגלח כדכתיב וגילח את כל שערו, ומתחילין ימי ספירו, ולאחר ימי ספירו מגלח
פעם שנית, כדכתיב צההוא קרא גופיה ושצ מחוץ לאהל שצעת ימים, וכתיב והיה
ציום השציעי יגלח את כל שערו וגו',

וימי ספירו של מזורע, אותן ימים שכתוב בהן וכנס המטבא וגלח את כל שערו
ורחץ במים ואחר יבא אל המחנה, ושצ מחוץ לאהל שצעת ימים,

ו.ב. כ"י מינכן) ימי גמרו של מזורע היינו ימי חלוטו, דכתיב צהו (ויקרא יג)
צדד ישצ מחוץ למחנה מושצו, [אין הנזיר מגלח על טומאה זו פעם שלישית,
לכשיתרפא מנרעתו],

לאחר תגלחיות שמים], (אחר תגלחיות הללו) של מזורע, אינו סותר את הקודמין
ואחר [כך] יתחיל למנות [ל]ימי מירותו, אלא למקום שפסק יתחיל,
והוא [פ' וזה דוקא] שמהא [פ' דמיירי באופן שהיא] מירות מרובה, כדי שיהא צו
גידול שיער ל' יום לאחר שנתגלח בתגלחיות שמים של מזורע,
ואף אותן ימים של ספרו [פ' כשנמטה שמוגלח וסופר ז' ימים ושוב מגלח] ושל
גמרו [שהוא בחלט מחוץ למחנה] אין עולין לו למנין,

על אלו אין הנזיר מגלח,

אבני חן על מסכת נזיר

הכי נמי מסתברא דלא אכלהו קאי מדקתני וכלים הנוגעים במת, [פ' וכן] הני כלים בני הזאה אינון כלומר ואם נוגע מזר בכלים הנוגעים נמת לריך הזאה נחמיה, אלא שמע מינה אשארא [אלא לאו שמע מינה] לאו אכלהו קאי, אלא אשארק קאי, אהנך [דנני] הזאה נינהו,

דף נ"ה ע"א

לימא כתנאי [שיהיה מחלוקת תנאים מה הטעם של טומאת ארץ העמים, משום אורא או משום גושא] **הנכנס לארץ העמים בשירה תיבה ומגדל** [שירה = chest, תיבה = ship, ark, chest, ומגדל = tower shaped enclosure], [לשון זה בעוד ג' מקומות בש"ס: עירובין ל'; חגיגה כה, גיטין ח:], **רבי מטמא ורבי יוסי ברכי יהודה מטהר**, [אין המדובר שהם "עפים" באויר כמו מגדל הפורח באויר, אלא שנוסעים על גלגלים],

מאי לאו רבי סבר משום אורא גזרו עליה, ואילו הכא כיון דנכנס (ב)אור מלמעלה כשהו [השירה תיבה ומגדל] פתוחין [אפשר דכוותו ו"ל דאפי' גזרו על אורא, לא גזרו על צמוד פסול וכו', וע"כ הכא באיכא פתח בלא צמוד פסול אלא דלת לחוד. חזון איש סימן קמ"ג], או דרך פתחים, הוי טמא שהרי נכנס לאויר ארץ העמים, ור' יוסי בר' יהודה סבר משום גושא ולא משום אורא, וכיון דקרקעית שירה תיבה ומגדל מפסיק בינו לנין הגושא [ולא איהל על קרקעית ארץ העמים], הוי טהור?

לא דכולי עלמא [סגרי] **משום גושא** אכל הכא נהא קמיפלגי, **מר** [ר' יוסי בר' יהודה דמטהר] **סבר אהל זרוק** [פ' המטלטל ע"י אדם או בהמה הנושאים אותו. ר'] **שמייה אהל** [וקרקעית השירה תיבה ומגדל מפסיק בין הקרקע לאדם], **ומר סבר לא שמייה אהל** דרבי דמטמא קסבר, אהל זרוק לאו שמייה אהל, ולא הוי הפסק, וכמאן דמהלך ממנו על גבי קרקע דמי, ור' יוסי בר' יהודה סבר דשמייה אהל,

[ומקשה וכי סבר ר' יוסי בר' דאהל זרוק שמייה אהל] **והתניא רבי יוסי ברכי יהודה אומר תיבה שהיא מלאה כלים, וזרקה על פני המת** [ו. חזון איש סימן קמ"ד] **באהל** [פ' באהל המת], **טמאה** [התיבה, או צריך למהות הו"ו של וכל הכלים שצמחה, אלמא קסבר דאהל זרוק לאו שמייה אהל ולא הוי מפסיק כלל] [דכיון דזרקה באוהל הוי בטלית המנפפת ולא שמייה אהל. ר'], **ואם היתה מונחת מטהרה** דכיון דמונחת הויא לה כאהל קצוה ומלאת בפני העוממה, ולא הוי כאהל זרוק?

אלא דכולי עלמא משום אורא [פ' גזרו "על" אורא באופן דשכיחא], **ומר סבר** והיינו טעמא דמטהר ר' יוסי בר' יהודה, משום דקסבר כי נכנס לארץ העמים בשירה תיבה ומגדל מילתא דלא שכיחא היא [ו] **כיון דלא שכיחא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן**,

(ומר סבר אע"ג דלא שכיחא גזרו ביה רבנן. כ"י מינכן, ואולי הוא מיותר שמובן הוא מאלו, אבל ראיתי בשם המשנה למלך שגזרו טומאה על "כל" היוצא לארץ העמים אפילו אם יוצא בדרך שאינה שכיחא),

והתניא דמסייעא ליה [פ' בניהוחא] **הנכנס לארץ העמים בשירה תיבה ומגדל מטהר, בקרון ובספינה ובאיסקריא** כלומר בספינה גדולה שיש בה איסקריא [sail] וקרי לה הכי על שם איסקריא שבה דהיינו תורן וקריי (פוס"ט) [מָשָׁט mast] נלע"ו **טמא** [ו] משום דמילתא דשכיחא גזרו בה רבנן, והא מתני' [תל] ר' יוסי בר' יהודה היא,

ואיבעית אימא דכ"ע משום גושא, ולכ"ע נמי אהל זרוק שמייה אהל, והאי דקא מטמא [רבין] **הכא** משום דקסבר גזירה **שמא יוציא ראשו ורובו לשם** חזן משירה תיבה ומגדל פליגי ור' יוסי לא גזר,

והתניא דמסייעא ליה דר' יוסי אינו מטמא עד שיציא ראשו ורובו ר' יוסי בר' יהודה אומר הנכנס לארץ העמים בשירה תיבה ומגדל מטהר, עד שיציא לשם ראשו (א) [ו. כ"י מינכן] רובו,

והא דתני ר' יוסי בר' יוסי לעיל זרק תיבה מלאה כלים על פני המת טמאה, לאו משום דקסבר אהל זרוק לאו שמייה אהל, אלא כיון דזרקה קא מפיק לה ממורת אהל, ומשוי לה תורת כלי, ולעולם קסבר אהל זרוק שמייה אהל, דקמי בסופא ואם היתה מונחת מטהרה, אע"ג דאורחיה דמטלטל לה:

[שנינו במשנתנו] **ומתחיל ומונה** [רב חסדא לא קאי ע"ו, אלא ראה לקמן שרב שרביא מקשה מזה על רב חסדא]: **אמר רב חסדא ל"ש** דימי חלוטו אין עולין לו מן המנין **אלא בניזירות מועטת** בזמן שקבל עליו מירות שלשים יום [ונטערע] כשעשה [פ' לאחר שעשה] מהן עשרה ימים, ומלט, שאין הללו ימים עולין לו מן המנין, שאם אמה אומר עולין לו לא ישחירו לו כדי גידול שיער לאחר תגלחתו של זרעמו,

אבל בניזירות מרובה שקיבל עליו מאה יום ונטערע בחוך ימי מירותו, [ו]. [בר]עד שלא עברו לו יום (ו)תגלח בשמי תגלחתו של זרעמו, הואיל ועדיין נשחירו שם לו יום כדי גידול שיער **מיסלק נמי סלקין ליה** [עולה נמי עולין לו] אף ימי חלוטו עולין לו מן המנין, ואינו נכרך לשמור אלא לו יום כדי גידול שיער טהרה לזירות, לאחר תגלחתו של זרעמו,

מתיב רב שרביא מי מצינו דייקת למתני' דבניזירות מועטת קאי, והא קמי מתחיל ומונה מיד ואינו סותר את הקודמין, ובאילו מירות קאי אילימא דבניזירות מועטת של שלשים יום ומי מצינו אמרת ואין מבטל בהן את הקודמין דאינו סותר את הקודמין, **במאי**, אילימא דבניזירות מועטת קבעי גידול שיער [והא בעי גידול שיער] לאחר תגלחתו מן הזרעם וליכא, דאין גידול שיער פחות משלשים יום,

דף נ"ה ע"ב

אלא לאו בניזירות מרובה, וקתני מתחיל ומונה מיד מאותו יום שעומד בו ומשלים לאותן ימים שלפני חלוטו אבל ימי חלוטו מיהא אין עולין לו?

הוא מותיב לה והוא מפרק לה [יש לשון זה בש"ס 28 פעמים] **בניזירות בת חמשים יום** [וקרא לזה ניזירות מועטת] דאי אמרת דעולין,

אבני חן על מסכת נזיר

שלשים והרי הן מאה ועשרים יום, וארבע תגלחיות [תגלחת לכל ל' יום], נמצא אוכל בקדשים לאחר ששים יום ממה נפסק, דתגלחת נרעת ודאי קודמת וכיון שהציא קרנן נרעמו הותר בקדשים [ואם הוזה שלישי ושביעי וטבל והעריב שמשו גם אם היה טמא, אוכל בקדשים שהרי אינו מחוסר כפורים, וז"ל הרא"ש כאן שלא מיקרי מחוסרי כפרה ליאסר בקדשים אלא מי שטומאה יוצאה עליו מגופו], אצל ציין לא הותר עד לאחר מאה ועשרים יום כמו שפירשתי,

ותני עלה בתוספתא במה דברים אמורים בנזירות מועטת [של שלשים יום], אבל בנזירות בת שנה [אם קיבל על עצמו להיות נזיר שנה תמימה] והיה טמא בספק ומוחלט בספק צום ראשון של נזירות, [פ' שאירעו לו שתי ספיקות אלו ביום ראשון כשהתחיל למנות, אז הדין ש] **אוכל בקדשים לאחר שתי שנים** דשמא לא היה טמא ולא מנורע, ואינו [אוכל] [מגלה. כר] [פ' שאסור לו לגלח] כל שנה ראשונה עד סופה [ואסור לו לאכול בקדשים קודם שיגלח שתי פעמים, דשמא היה מצורע וצריך שתי תגלחיות], ובסוף שנה ראשונה יש לומר טמא היה ולא מנורע, [ואז תגלחת הראשונה לאחר שנה עולה לו לטומאתו] ומכאן ואילך מתחיל נזירות טהרה, ואין מגלה עד סוף שנה שנית [אולי צ"ל שניה],

ועדיין יש לומר שמא מנורע וטמא היה וסמי תגלחיות [ה]ראשונה לא [עלה] [עליו] לו אלא לנרעת, ותגלחת שלישית עלתה לו לנזירות טומאה, ומכאן ואילך מתחיל נזירות טהרה ואינו מגלה עד סוף שנה רביעית, נמצא אוכל בקדשים לאחר שמי שנים ממה נפסק לפי שכבר גילה שני תגלחיות ותגלחת דנרעת קודמת כ"מ כדאמרן, # [לשון "במה דברים אמורים" צ"ע שהלא באופן של נזירות לשנה, הוא אותו הדין של סתם נזירות, ואיזה דין חדש אשמועינן כאן?],

ונמצא ושותה יין ומיטמא למתים, לאחר ארבע שנים,

ואי סלקא דעתך [כדאמר רב חסדא ד] **סלקין ליה [יומי] [ימי חלוטו]**. אמר דנזירות מרובה מסלק סלקי ליה ימי חלוטו, דשהי ימי חלוטו עולין לו למנין נזירות טהרה, תיסגי ליה בשלש שנים ושלשים יום אלא מדאיתו יכול לשמות ציין עד לאחר ארבעה שנים, ש"מ דאפי' בנזירות מרובה אין ימי חלוטו עולין לו מן המנין, וקשיא לרב חסדא, תסגי ליה

מגלח סוף שנה אחת, גילוח ראשונה של מצורע מספק,
מגלח סוף שנה שניה, גילוח שניה של מצורע מספק,
מגלח סוף שנה שלישית, גילוח טומאה מספק,
מגלח סוף שלשים יום, שגם אם היה מצורע וטמא כבר עשה שנת נזירותו בשתי השנים שמנה לתגלחת צרעתו מספק, וצריך רק למנות ל' יום כדי שיהיה לו גידול שער,

ועוד מתיב רב אשי [ששינוי בברייתא] אין לי אלא ימי טומאה

לא פש ליה כדי גידול שיער לאחר תגלחת נרעמו, הלכך [דר] צתר הכי מיצעי ליה למיתב תלמין יומין מנזיר דהא אית ליה גידול שיער **דיתבי עשרין** [פ'] שעברו עשרים יום מהנזירות] **ואיתלידיא ביה צרעת, מגלח צרעתו, והדר יתיב תלתין יומין דנזיר, דהא אית ליה גידול שער,**

מתיב רמי בר חמא [יש במסכת זו עוד 6 פעמים "בעי רמי בר חמא"], [ומקשה על רב חסדא] **נזיר שהיה טמא בספק, ומוחלט בספק** [צ"ע במסכת נגעים היכי משכחת לה ספק מוחלט, דתנן רפ"ה דנגעים כל ספק נגעים טהור וכו'. ר'] שנטמא בספק צום ראשון של נזירות, וספק הוא לו אם נחלט ונרפא צום ראשון של נזירות.

דף נ"ו ע"א

אוכל בקדשים לאחר ששים יום, ושותה יין ומיטמא למתים לאחר מאה ועשרים יום,

<<< [נזיר טמא מביא חטאת ועולת העוף, ואשם, ומצורע מביא שתי צפרים לטהרתו, ובשמינח שנית מביא שני כבשים תמימים וכבשה אחת וסלת ושמן, ולקמן ס. מפרש איזו קרבנות מביא מספק], <<< [צריך לדעת! שאין תגלחת אחת עולה לשני דברים, כגון למצורע ולנזירות], שאלו [אם] היה טמא ודאי, ומוחלט ודאי [ב"ה בגמ' לקמן ס.]: היה צריך לגלח לאחר תגלחת נרעת, ובסוף שבעה ימים [דתגלחת] לימי ספרו [מגלה שנית ו] מציא קרנן נרעת ואוכל בקדשים [וכיון שספק בטמא למת, ע"כ מיידי שבתוך שבעת ימים הוזה גם בשלישי ושביעי, ואז מותר בקדשים שזה אינו מחוסר כפרה], ואח"כ למנות שבעה לתגלחת נזירות טומאה, ואח"כ למנות שלשים דנזירות טהרה, מפני שהנרעת דוחה לתגלחת נזיר כדתנן לקמן באידך פירקין [דף נט] דתגלחת הנגע דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי ולא בזמן שהוא ספק, ונמצא אוכל בקדשים לאחר שבעה ימים, ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה יום, אצל עכשיו שהוא טמא מספק, ומוחלט מספק, שאינו יכול לגלח תגלחת נרעת לאחר לפי שאינה דוחה לתגלחת הנזיר בזמן שהוא ספק, הלכך שוהא [אוכל] [מלאכות] בקדשים [עד] לאחר ששים כו', כיצד בא לו לגלח תגלחת נרעת לאחר, אומרים לו [איך יכול לגלח] שמא לא היית טמא ולא מוחלט ואי אתה ראוי לגלח עד שלשים יום [שנזיר אסור לגלח שערו אלא על ודאי טמא, ועל ודאי מצורע],

בא לו לסוף שלשים [יום] [וגילת. כר] וציקש לשמות יין [פ' ביון שאמרנו לו שאינו לא טמא ולא מוחלט, הרי מנה ל' יום לנזירותו וגילח לשתי יין, אבל ביון שלא אמרנו לו אלא מספק, עכשיו], אומרים לו טמא היית ולא מוחלט ותגלחת [ראשונה] [ראשון] שעשית [אינה כמו שאתה חושב שהיא תגלחת טהרה, אלא אנו חוששים ש] היא תגלחת טומאה ואי אתה מותר לגלח כל שלשים יום, מפני שחלה עליו נזירות טהרה, ועומד שלשים יום [אחרים] ומגלה הרי ששים יום, [ואם לאחר ששים יום] בא לו לשמות יין אומרים לו מוחלט היית ולא טמא והללו [שנים] [שתי] תגלחיות שעשית [לסוף שלשים ולסוף ששים] הן שמי תגלחיות של נרעת, ועכשיו צריך אתה להסתמך [ל]מנין נזירותך וע[ו]ן[שה] [ושהיה. כר] [עוד] שלשים יום ומגלה הרי ששים יום,

בא לו לשמות יין אומרים לו שמא מוחלט וטמא היית ושני תגלחיות הראשונות היו לשם נרעת והשלישית לתגלחת טומאה מעכשיו מתחיל נזירות טהרה [וחזרה] ומונה

אבני חן על מסכת נזיר

[אם נטמא בימי נזירותו] שאין [ימים שמנה כבר] עולין לו מן המניין דכתיב (במדבר ו) וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא, ואח"כ והזיר לה' את ימי מזרו והימים הראשונים יפלו, ומעכשיו התחיל להזיר לה' ימי מזרו לאחר שהציא כפרתו ימי חלוטו שאם [היה] מזורע (ו) מוחלט בתוך ימי מזירותו מניין (שכ"ז) [שעד זמן. דר] שיהא מגלח לא היו עולין לו מן המניין מזירות טהרה,

ורדין הוא ימי טומאה מגלח ומביא קרבן, וימי חלוטו מגלח ומביא קרבן, מה ימי טומאתו אין עולין לו מן המניין, אף ימי חלוטו אין עולין לו מן המניין,

לא אם אמרת בימי טומאתו שכן מבטל בהן את הקודמים, תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהן את הקודמין והאיל יומי חלוטו אין סותר בהן את הקודמין יהו עולין לו מן המניין,

אמרת קל וחומר הוא, ומה נזיר בקבר שזר והוא צדיק הקדמות ששערו ראוי לתגלחת נזירות כדאמרין בהריני נזיר [מגלח] (לעיל טז) [שלאחר שמטהר מטומאתו אינו צריך לגלח שער, אלא מתחיל מיד למנות תגלחת טהרה] אין עולין לו ימי טומאתו מן המניין ואין סותר בהן את הקודמין לפי שאין לו קודמין, ימי חלוטו שאין שערו ראוי לתגלחת נזירות [שהרי צריך לגלח להיטהר מצרעתו], לא כל שכן [שאין ימי חלוטו עולין לו מן המניין],

ואין לי אלא ימי חלוטו, ימי ספרו אומן ימים שכמוז בהן וישב מחוץ להאילו שבעת ימים (ויקרא יד) מניין שלא יהו עולין לו למנין מזירות טהרה,

ורדין הוא

דף נ"ו ע"ב

[ידועות:]

קידושין עב: ת"ר וכו' אחד גר אחד עבד משוחרר וחלל מותרין בכהנת, וכן הוא ברמב"ם הל' אסורי ביאה פי"ט הל' י"א, וכן באה"ע סימן ז' סעיף כב וז"ל הבהנת מותרת לינשא לחלל ולגר ולמשוחרר שלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולי בהונה שנאמר [בתחלת פרשת אמור] בני אהרן [והרשינו בסוטה כג:] ולא בנות אהרן, [ואבולה פרשה קאי. ביאור הגר"א],

מה ימי חלוטו טעון תגלחת [וצפרים. כ"י מינכן] כדמפרש דהו קרא אף ימי ספרו [מביא צפרים בדרות], ומה ימי חלוטו אין עולין לו מן המניין אף ימי ספרו,

יכול אף ימי הסגרו אלו ימים שהוא מוסגר קודם שמוחלט [בפרשת תזריע], פעמים י"ד יום ונטהר בתוך ימי הסגר, שכן עולין לו אומן ימים כן,

והדין נותן חלוט מטמא משכב ומושב, וימי הסגרו מטמא משכב ומושב, אם למדת לימי חלוטו שאין עולין לו מן

המניין אף ימי הסגרו אין עולין לו מן המניין,

אמרת לא אם אמרת בימי חלוטו שכן חלוטו טעון תגלחת ומביא קרבן, לפיכך אין עולין, תאמר בימי הסגרו שאין טעון תגלחת ואינו מביא קרבן לפיכך יעלו למנין,

מכאן אמרו ימי ספרו וימי גמרו @ היינו ימי חלוטו אין עולין לו מן המניין, אבל ימי הזב והזבה והסגרו של מצורע הרי אלו עולין לו שאינם טעונין תגלחת, ועוד לא נטמאו בטומאת מת, הרי אלו עולין לו מן המניין,

קתני מיהת לא אם אמרת בימי טומאה שכן מבטל בהן את הקודמין, תאמר בימי חלוטו שאין מבטל בהן את הקודמין,

במאי אילימא בנזירות מועטת הא בעינן גידול שער, אלא לאו בנזירות מרובה, וקתני שאין עולין לו מן המניין וקשיא לרב חסדא, אלמא לא סלקין ליה ש"מ דמהא מיוצגת ש"מ, וא"ת לוקמה בנזירות חמשים יום דלעיל ? הא לא אפשר דהא קמי לה דומיא דימי טומאה, דמה להלן פסיקא לן דאין עולין אף כהן אין עולין:

מתני: אמר רבי אליעזר משום ר' יהושע כל טומאה מן המת שנוזר מגלח עליה, חייבין עליה על ביאת מקדש [בנטמא בהן, ונכנס למקדש או אבל קודש במזיד קודם שנטהר, חייב כרת, ואם בשוגג חייב קרבן עולה ויורד. יבין], וכל טומאה מן המת שאין הנוזר מגלח עליה אין חייבין עליה על ביאת מקדש,

א"ר מאיר לא תהא זו קלה מן השרץ ומה על טומאת השרץ שאין הנוזר מטמא כלום, חייבין עליו משום ביאת מקדש, על טומאה מן המת שהוא טעון הזאה ג' ח' אינו דין שיהו חייבין עליה משום ביאת מקדש, ואף ע"פ שאין הנוזר מגלח עליה:

גמ': ורבי אליעזר משום רבי יהושע קממא דהיינו ר' יהושע בן מנניה (הא) [קא] גמור לה, והא משום רבי יהושע בר ממל גמור לה,

דתניא אמר רבי אליעזר כשהלכתי לערדסקיא שם מקום מצאתי את ר' יהושע בן "פתר ראש" כן שמו שהיה יושב ודן לפני ר"מ בהלכה, כל טומאה מן המת שהנוזר מגלח עליה, חייבין עליה משום ביאת מקדש, וכל טומאה מן המת שאין הנוזר מגלח עליה, אין חייבין עליה משום ביאת מקדש,

אמר לו [ר' מאיר] אל תהא זו קלה משרץ,

אמרתיו לו לר' [מאיר] [יהושע בן פתר ראש] כלום אתה בקי ברבי יהושע בר ממל? אמר לי הן ואמר לי [ר' יהושע בן פתר ראש], כך אמר לי רבי יהושע בר ממל משום רבי יהושע, כל טומאה

אבני חן על מסכת נזיר

(מאי קאמר. אין דנין כהן ק"ו) לפי שאין דנין קל וחומר מהלכה, ולא אמר לי מעם למה לא נדון כאן קל וחומר, מדרכ קבל מרביתו בלשון זה בלי מעם, ורבי אליעזר לא אמר דבר שלא שמע מרביתו כסוכה כד. יבין).

[וממשיך ר"ע] וכשבאתי והרציתי [התיו"ט מציין לחדושו סוף יבמות, וכתב שם שהלשון "הרצתי" הוא מלשון ארמית, שכן במשלי ו' כב וְהִקְצִיזוּ אֶת הָיָא תְּשִׁיחָה תרגום יונתן "היא תהי רציד", הרי ששיחה מתורגם בלשון רצוי אלא שזה מן הקל וזה מן הכבד הנוסף] דברים לפני רבי יהושע, אמר לי יפה [הוא ק"ו ש] אמרת, אלא כן אמרו הלכה [עצם כשעורה הלכה למשה מסיני הוא, ואין דנין ממנה קל וחומר. יבין]:

[ראה מו"ק ד' ע"א שורה 13 שהגמ' מתמיהא אתיא ג"ש עקרה הלכתא, ופרש"י כלומר משום ג"ש דלניהו גמירי מנפשייהו משנת בטלו הילכתא, הא אין אדם דן ג"ש מעצמו].

דף נ"ז ע"א

נב: איבעיא להו [האי] [מאי] דקאמרי במתני' ר' אליעזר ור' יהושע דאין דנין [כהן] ק"ו היכי קאמרי, מי אמרינן עצם כשעורה הלכה למשה מסיני דמיר מגלג עליו ורביעית דם קל וחומר מעצם כשעורה דמיר מגלג עליו, ואין דנין קל וחומר מהלכה אי לא דמידי דתרווייהו גמירי לה מקרא,

או דלמא הכי קאמרי רביעית דם [דכתיב על כל נפשות מות דמשמע שיעור ב' נפשות, דיינו ב' רביעים. ר', וזה שמטמא גם רביעית אחת הוא] הלכה למשה מסיני דמטמא את האדם כההל ועצם כשעורה קל וחומר כלומר ומעצם כשעורה קל גמרינן קל וחומר דכרביעית דם יהא מיר מגלג [על מוגעו ומושאן] וקאמר ליה אין דנין קל וחומר מהלכה שאין למידין קל וחומר ממידי דלא גמירי לה אלא מהלכה, אי לא דאמיא ליה מן המקרא, [פ' זה ברור שהקל הוא עצם כשעורה, והחומר הוא רביעית דם, אלא השאלה הוא איזה מהם הוא הלכה למשה מסיני הקל של עצם כשעורה, או החומר של רביעית דם],

ת"ש עצם כשעורה הלכה שהמיר מגלג עליו ורביעית דם קל וחומר, ואין דנין קל וחומר מהלכה:

פרק שמיני שני נזירים

מן המת שהנזיר מגלג עליה חייב עליה משום ביאת מקדש, וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלג עליה, אין חייבין עליה משום ביאת מקדש,

הוי [על כרחך צריך לומר] משום רבי יהושע בר ממל גמיר לה,

ר' יהושע [בן חנניא]
ר' יהושע בן ממל
ר' אליעזר

אמרו שמע מינה כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא [דשלישי שמע משני ושני מראשון, דהאי מאן דבעי למימר להאי מילתא לא [מנטרע] ליה] למימר אלא קמאי ובתראי, ומציעאי לא, כדתנן במתני' ר' אליעזר ור' יהושע ולא קחשיב ר' יהושע בן ממל כדהיינו, קדמאי ובתראי אמרינן מצייעאי לא אמרינן,

אמר רב נחמן בר יצחק אף אנן גמי תנינא, אמר נחום הלבול כך מקובלני מרבי מיאשא שקיבל מאבא, שקבל מן הזוגות יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן, יהושע בן פרחיה ונחמי הארצלי, יהודה בן טבאי ושמעון בן שטא, שמעיה ואבטליון, הלל ושמאי, וזוגות שקיבלו מן הנביאים חגי זכריה ומלאכי, שקבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני ונביאים קיבלו הלכה למשה מסיני,

בזורע שבת וחרדל בשנים ושלשה מקומות, שנותן פאה מכל אחד ואחד ה"ג - הזורע את שדהו שני מיני חטין, אם עשין גורן אחת נותן פאה אחת, דהואיל ובשדה אחת זרעו אע"פ שהן שני מינים, הואיל ושניהם מין חטין אינו חייב אלא פאה אחת, אלא א"כ שם דעמו לחלקן ולעשות מהן שתי גרנות,

ואית ספרים דכתיב כהן הזורע שבת וחרדל אג"ס בלע"ז ותו לא, ואין לא גרסינן לה,

ואילו יהושע וכלב לא קחשיב דהו מצייעאי לא קחשיב, אלמא דקמאי ובתראי אמרי, ומציעאי לא אמרינן, ומן הנביאים ואילך קחשיב כולהו כחדא מפני שהיו מצית שני ואילך ש"מ:

מתני': [ר"ע רצה ללמוד שנזיר שנגע או נשא רביעית דם של מת, שיהיה מגלג] אר"ע דנתי לפני רבי אליעזר, מה אם עצם כשעורה שאינו מטמא אדם באהל, הנזיר מגלג על מוגעו ועל מושאו, רביעית דם שהוא מטמא אדם באהל, אינו דין שיהא הנזיר מגלג על מוגעה ועל מושאה,

וה"ה דהוה ליה למימר על אהילות, דלרבי עקיבא אית ליה האי סברא, אלא משום דלגבי שעורה דקמייתיה ליה מיניה מקל וחומר לא מצי אמר על אהילות, לא אמר נמי גבי רביעית דם,

אמר לי [ר' אליעזר] מה זה עקיבא אין דנין כאן מוק"ו ובגמ' מפרש

אבני חן על מסכת נזיר

[ואם תאמר אם כן יביא כל אחד קרבן טומאה ודאי, דכל ספק טומאה ברשות היחיד שורפין עליה תרומה ? וי"ל דלא גמירי מסוטה אלא דבר שאפשר להיות כסוטה דאפשר שנטמאת, אבל הכא לא אפשר לטמאות שניהם דודאי אחד טהור. ת.],

אמר רב אשי דיקא נמי דלא קאי כהדיהו,

דף נ"ז ע"ב

דקתני ואיני יודע איזה מכם דלילו הוה קאי כהדיהו אי אפשר דלא הוה ידע [מדלא קתני שכחתי. ת.] שמע מינה:

[שנינו במשנתנו] מגלחין ומביאין # [לכאורה צריך להוסיף "וכו" שגילוח ראשון הרי שניהם מחויבים על נזירותו, וקושיה הגמ' הוא רק על גילוח השני, שמגלחין מספק]: ואמאי דילמא לאו טמאין אינון וקעביד הקפה וקא עברי [מספק] על לאו דהקפה, דתגלחת אינו לנזיר [לזה שלא נטמא] ויש זה משום לא תקיפו?

אמר שמואל באשה וקטן [מופלא סמוך לאיש. ר.] כגון שהיו שני מזרים הללו שתי נשים, או שני קטנים, דלא מיחייבי להקפה,

[ומידיו] ולוקמא בגדול, והקפת כל הראש לא שמה הקפה, מדלא מוקים לה הכי שמע מינה קסבר שמואל הקפת כל הראש שמה הקפה,

מר זוטרא מתני לה להא שמעתא דשמואל אסיפא [לקמן גמ':] נזיר שהיה טמא בספק ומוחלט בספק אוכל בקדשים לאחר ששים יום ומגלח ד' תגלחות,

[אמאי] והא קעביד (הקפה בראש. ת.) [השחתה. בזקן. ת.], שבשני תגלחות הראשונות שמגלח משום ספק צרעתו מגלח כל שערו [אמאי מגלח] ארבע תגלחות, והא קא עבר בתרתי תגלחות קמיימא משום לאו דלא תשחית את פאס [זקן] [זקן] [זקן], שכן מגלח [כל] [צו] שערו, ואלידך מינייהו [ב' תגלחות האחרונות] קעבר משום הקפה?

[ועל זה מתרין] אמר שמואל באשה [שאינה אסורה בהקפה, דדרשינן בסמוך כל שאינו בהשחתה אינו בהקפה. ת.] וקטן,

[ענין חדש] אמר רב הונא המקיף את הקטן [מופלא סמוך לאיש] הרי הוא חייב [דכי כתיב רחמנא לא תקיפו פאת, אף אפאות דקטן אזהר. ת.], ואף פאת קטן בכלל. ר'.

א"ל רב אדא בר אבהה לרב הונא ודידך [לפי תוס' שאל מי מגלח את בנו, אבל לפי הריב"ן השאלה היא לשיטתו של רב הונא] [לדידך] דלמרת דהמקיף את הקטן חייב, (קטנים) [גבי צניס דידך] דליתנהו מגולחין כל הראש, כדלחשיבוי דלינשי דקמגלחי להו כדי להצרותן לאחר הסולו מאן ק מגלח

מתני': שני נזירים שקיבלו עליהם נזירות צידד [כך יתיישב המשנה בפשטות, שגומרים נזירותם יחד, ומונים עוד שלשים יום יחד וכו'] **שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא, ואיני יודע איזה מכם ה"ו** נאמן להחזיקו(ו) [צמקת טומאה כל זמן שאין [הנזירים] מכחישים אותו, דהא או הודע אליו מטאמו כמיב (ויקרא ד) (או הודע אליו) מכל מקום [כריתות יא: בסוף הדף],

[צריך לומר שהן שותקין, שאם היו מבחישים אותו לא היה נאמן כראמרי' בקידושין בפ' האומר (סוה): עד אחד בהכחשה מי מהימן. ת']

משלימין לנזירותו, ו מגלחין, ומביאין [לאחר שיכלו ל' יום שלהם. ר.] קרבן טומאה וקרבן טהרה נשומפות [וקרבנות אלו ודאים הם, שאחד ודאי טמא ואחד ודאי טהור],

ואומר אחד מהן [לאו דוקא נקט ואומר, אלא זה יקרב לשם מי שהוא זה יקרב לשם מי שהוא. ת.] אם אני הוא טמא, קרבן טומאה שלי וקרבן טהרה שלך, ואם אני הוא הטהור קרבן טהרה שלי וקרבן טומאה שלך,

ועדיין אינן מותרין לשמות ציין, לפי שיכול לומר על כל אחד שמה טמא היה, ומגלחתו שגילה עכשיו היא תגלחת טומאה, אלא חוזרין וסופרין עוד שלשים יום [בגמ' אמרינן דמיירי באשה או קטן, דאל"ה אסור לו לגלח ולהקיף ראשו מספק], ומביאין קרבן טהרה כלכל מן השומפות,

ואומר אחד מהם אם אני הוא הטמא קרבן טומאה [שנעשה כבר. ת.] היה שלי, וקרבן טהרה [שנעשה כבר. ת.] שלך, וזה של עכשיו קרבן טהרתי, ואם אני הוא הטהור, קרבן טהרה שלי, וקרבן טומאה שלך, וזה קרבן טהרתך ומעכשיו מותרין לשמות ציין:

נמי: קתני [שנינו במשנתנו] שני נזירים שאמר להם [אדם אחד] ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם [ואמרינן שהוא טמא מספק], ואמאי כל ספק טומאה ברשות היחיד מתיבא ילפינן לה מסוטה [סוטה כח:], מה סוטה בועל ונבעלת [יש רק שני בני אדם, כשעשה שנחתרו], אף כל ספק טומאה ברה"י כגון דאיכא בי תרי,

אבל הכא כיון דהוו תלתא [והולך ומפרש] שני נזירים, והאי דקאי גביהון הא תלתא, אע"ג דקיימי ציה"י הוה ליה ספק טומאה ברשות הרבים, וכל ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור?

אמר רבה בר רב הונא כגון דקא'ס (האחד) [האין] [העד] כלכל, ו באומר ראיתי טומאה שנזרקה ל ביניכם מצפנים [והעד עומד בחוץ], דלא הוו להו אלא תרי כדועל ונבעלת [והוא עומד מרחוק, דהוי ספק טומאה ברשות היחיד. ת' פ' שהיו כולם עומדים בחוץ. שהיה מרוחק מהם ד' אמות. ר'.

אבני חן על מסכת נזיר

[פשמיה דקרא ודאי לניקף אוהר רחמנא, דהא פאת ראשכם כתיב דהיינו הניקף, ומיהו מודקאמר לא תקיפו ולא כתיב "לא תוקפו" הוסב הלאו גם על המקיף. ת.],

ואיתקש מקיף לניקף ולהא מילמא איתקש מיקף למקיף **כל היכא דניקף מיחייב, מקיף נמי מיחייב** לא שגא איש ולא שגא אשה, והאי קמן הואיל והוא גופיה לאו בר עונשין הוא דמיחייב משום דלאו בר עונשין הוא [פ' שיתחייב הקמן על שהתגלה, והלשון "בר עונשין הוא דמיחייב" קשה קצת], **מקיף דמקיף ליה נמי לא מיחייב** ואפילו איש, [גהי דליתנהו] [נשים] בהקפת ראשן, בהקפת ראש אחר [פ' זכר ואפילו קטן] איתנהו. ר']

[ויקרא יד ט וְהָיָה כִּי יִשְׁכַּב אִתְּךָ אִתְּכָלִישְׁעוֹ יִגְלַח אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זָנָבוֹ וְאֶת־גִּבּוֹ עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׁעָרָיו יִגְלַח וְכַבֵּם אֶת־בְּגָדָיו וְרִחֵץ אֶת־בָּשָׁרוֹ בְּמֵי־זָהָב וְטָהַר.],

[ענין חדש] **לימא הקפת כל הראש תנאי היא,**

[יש להקדים שיש ג' מקומות בתורה איסור גילוח שער בישראל, בבהן, בניזיר,]

דתנו רבנן [בריייתא א'] **ראשו** [במצורע, כיון שכבר אמר ואת כל שערו יגלח], **מה תלמוד לומר** [למה צריך לומר עוד ראשו], [והשתא דריש לראשו דמיותר דבכלל כל שערו הוא, ולקמן דריש זקנו, וגבות עיניו דריש בפ' היה מביא [מזו]. לכלל ופרט וכלל, לרבות כל כנוס שער ונראה. ר'],

לפי שנאמר [בויקרא יט כו, בישראל] **לא תקיפו פאת ראשכם,**

דף נ"ח ע"א

יכול אף מצורע כן לא יקיף [לא יגלח כל ראשו, והא דכתיב ויגלח את כל שערו, נוקי ליה בשאר שער הגוף. ר'], **ת"ל ראשו** [לומר דגילוח מצורע דחי לאו דהקפה. ר'],

ותניא אידך [בריייתא ב'], **ראשו מה ת"ל, לפי שנאמר גבי נזיר במדבר ו תער לא יעבור על ראשו, יכול אף "נזיר מצורע" כן כשנטהר מנערותו** [נזיר נזירותו לא יעצור מער על ראשו, ת"ל ראשו,

מאי לא תנאי היא ד למ"ד [מניזיר] [דנזיר] דהאי ראשו דכתיב דמצורע לא אחיאל אלא למידחי לא מעשה דנזיר, [דלא יעצור מער] [דמער לא יעצור] על ראשו, **קסבר** משום לאו דהקפה [דכתיב בישראל] לא נזיר, דאילו מצורע קעציד הקפת כל הראש דשריא [ד] **הקפת כל הראש לא שמה הקפה, וכי אתא קרא, למידחי את לא תעשה** [איסור גילוח בניזיר דתער לא יעבור על ראשו] **ועשה דנזיר עשה קדוש יהיה גדל פרע,**

ואידך דמנזיק משום לא תקיפו [להתיר גילוח שער במצורע לכל ישראל], ק **סבר הקפת כל הראש שמה הקפה, וכי אתא קרא למידחי לאו גרידא** [הקפת הראש דישאל]?

לחון [שראה ילדים קטנים מגולחים ראשיהם עם פאותיהם. ת.], שהיו רגילין שלא לשייר פאות כשהיו מגלחים ראש הקטנים. ר', וראה מה שכתבו התוס' לעיל מא: ד"ה השתא וז"ל וכן נהגו העולם כשמגלחין התינוקות לשייר בצדעיהן הרבה שערות)?

אמר ליה [ענה לו רב הונא] **חובה** [מלשון "חוב" דאיסורא קעברת, ולשון נופל על לשון. ילקוט המאירי עיי"ש] כך שמה דאשמו דרז הונא, דקסבר רב הונא [כיון. זר] דאשה לא מייפקדא אלאו דהקפת הראש [לא מייפקדא נמי. זר], אלאש אמריס כלל, [חובה מגלח להו אבל איש לא. ר'], [אשתו היתה, ורב הונא למעמיה דאמר בסמוך הנשים מותרות להקיף, דכיון דאינן באיסור דניקף ליתנהו נמי באיסור דמקיף. ת.],

[אמר ליה רב אדא בר אבהו] **תקברינן חובה לבניה דלדיך** דלמרת המקיף את הקטן מייב, כי מקפת ליה אשה נמי מייב, אצל לדידי אפילו גדול המקיף את הקטן פטור והוא הדין נמי לאשה, וכן בגדול המקיף את הגדול מייב והוא הדין לאשה [דאיסורא קא עברא. ת.], [אבל אשה עצמה אינה בהקפה לעצמה, דכ"ע סברי דליתנהו בהשחתת ליתנהו נמי בהקפה], [בלשון תימא] וכי היא רוצה שתקבור את בניה שאינה יראת העונש על שהיא מקפת אותם. ר'],

כולהו שני דרב אדא בר אבהו [משמע שנפטר קודם רב הונא, ושניהם היו בדור אחר] **לא אקיים ליה זרעא לרב הונא** [כשגנה היוצא מפי השליט. ת.], ולשון זה במו"ק יח., כתובות כג., סב.; ב"מ סח., אע"פ שלא קלל אותה. ר'] **[מחובתה. כ"י וטיקן]**,

מכרי תרווייהו סבירא הקפת כל הראש שמה הקפה והא הוה להו הקפת כל הראש לצניי דרז הונא, [רב הונא דאמר חובה מגלח להו, אבל האיש היה עובר אע"פ שמגלח כל ראשם, וכן רב אדא דאמר חובה תקברינהו לבניה, וז' חובה נענשה. ת.],

במאי קמיפלגי [מה מעמייהו. ת] כלומר מאי איכא צנייהו דמאן דאסר בגדול אמאי שרי באשה?
[במאי קמיפלגי, דרב אדא סבר דאיש המקיף קטן פטור, מודקאמר ודיך מאן מגלח להו, מכלל דלדידה אפי' איש יכול להקיף את הקטן, באיזה סברא נחלקו ?]. ר'],

רב הונא סבר ויקרא יט לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית [את] פאת זקנד, כל שיש לו השחתה יש לו הקפה, והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתת דליה להו זקן ליתנהו נמי בהקפה [בין להיות נקפות בין להקיף אחרים, ואפילו לגדול מותרות. ת] ליתנהו דהקפה כלל שאפילו אשה המקפת את הגדול פטורה,
[הואיל וליתנהו בהשחתת ליתנהו בהקפה, פ' באיסור הקפה כלל ואף להקיף הקטן מותרות, וכן אם הקיפה את הגדול פטורה. ר'],

ורב אדא בר אבהו סבר [כי אמר רחמנא לא תקיפו] **אחד המקיף ואחד הניקף במשמע,**

אבני חן על מסכת נזיר

רחמנא, מ"ט לא נפקא ליה מגדילים ומאי טעמא לא משמע ליה מגדילים [ונדרוש ראשו ללאו ועשה. ר']?

[ומתריץ] אמר לך לכדרבא הוא דאתא, דרבא רמי כתיב במדבר טו ונתנו על ציצית הכנף מין כנף [דמשמע ממין הכנף יהא הפסיל. ר'] (פתיל תכלת) [כן הגיה הב"ה, אבל בב"י מיונן וגם בוטיקן ליתא למלים "מין כנף" רק ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת] וכתיב דברים כב צמר ופשתים יחדו [גדילין תעשה לך, דמשמע דוקא מהם עשה גדילים. ר'],

הא כיצד? צמר ופשתים פוטרים בין במינן בין שלא במינן [פ' אהני הסמיכות ליפות כחן שפוטרים אף שלא במינן, כגון צמר בטלית של פשתן או של משי, ופשתים בשל צמר ומשי. ר'], שאר מינן במינן פוטרינן [דמשמע ממין הכנף יהיה הפתיל. ר'] שלא במינן אין פוטרינן, [והשתא אי לאו דשמע' מראשו דעשה דמצורע דחי לאו דהקפה, לא הוה מוקמינן ליה קרא גדילים לכדרבא ממש, אלא כי דוקא דרבא צמר לצמר ולמשי, אבל פשתים לא, ופשתים לפשתים ומשי דלא מסתבר למימר דעשה דחי לא תעשה כיון דמצ' לאוקומי לכדוקא דרבא ולא חוי' בשום דוכתא דעשה דוחה לא תעשה, אבל השתא דגלי קרא דעשה מצ' דחי לא דהקפה אע"ג

[ג]: והאי תנא [ברייתא א] דמפיק לראשו [זה התנא שאנו מדבריו עליו, והלשון קשה קצת דמשמע שחזר לדברי תנא השני], ללאו גרידא [ברייתא א], דאתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה מנלן?

נפקא ליה מוקנו דכתיב גבי מצורע דתניא זקנו מה ת"ל והלא שער זקנו בכלל כל שערו הוא דתניא זקנו מה ת"ל, לפי שנא' [בבבבב בוקרא בא] ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אף כהן מצורע כן, ת"ל זקנו דקאמי עשה דמצורע וגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו וקא דחי עשה ול"ת דכהן, ל"ת ופאת זקנם לא יגלחו, עשה קדושים יהיו לאלהיהם,

[ד]: ומאן דמפיק ליה לראשו גבי נזיר למידי לעשה ולא תעשה [ברייתא ב], לילף מוקנו,

אמר לך וליטעמך דאמרת לי לנזיר מכהן הוה ליה למילף הא דקיימא לן בעלמא

דף נ"ח ע"ב

דלא אתי עשה ודחי את ל"ת ועשה אמאי לילף מכהן והוא מצורע דדחי דאמי עשה ודחי ל"ת ועשה, והוא הדין בכל המורה,

אלא מכהן לא ילפינן @ דאיכא למיפך מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל תאמר נזיר שהוא שוה בכל, לכן הוצרך הכותב ראשו גבי נזיר למידי את ל"ת ועשה שבו,

ואפי' הכי בעלמא לא ילפינן מיניה, כדלקמן מה לנזיר שכן ישנו בשאלה תאמר בעלמא שאינו בשאלה, אבל כהן מיהא מנזיר גמרינן הואיל דכהן לאו שאינו שוה בכל הוא ונזיר שוה בכל, אע"ג דאיכא בשאלה אפי' הכי עדיף טפי למילף כהן מנזיר

[ודוחה] אמר רבא דכ"ע הקפת כל הראש לא שמה הקפה ומאן דמי [להאי ראשו] גבי נזיר נחא, ומאן דמי לה גבי הקפה, לאו [הפסוק אינו בא] משום דהיכא [באופן] דמגלח והדר מקיף, ד[ל]הא לא אינטריף קרא למישרי, משום דהקפת כל הראש לאו שמה הקפה,

וכי אתא קרא אלא כי אינטריף קרא כגון שהקיף ולבסוף גילח [כגון שהקיף תחלה וגילח צדעיו, ואח"כ גילח שער ראשו. ר'], כיון דאילו גלחיה בחד זימנא לא מוסיב [ואפי' אינו מצורע. ר'], כי הקיף ולבסוף גילח נמי לא מוסיב [דאתי קרא דמצורע למדחייה. ר'],

[ומקשה] ומי כתב קרא הכי כלומר דכיון דאילו מגלח כוליה צדד זימנא, לא מוסיב, משום דהקפת כל הראש לאו שמה הקפה, מי קא כתביה רחמנא לקרא דחי עדין דרך איסור, דמקיף והדר מגלח [לא מוסיב] [דלא ליחייב], והא שפיר עדיף דליגלח כוליה [צדד זימנא, דהשתא] דקא [מוקיס] [מקיס] עשה דמצורע ולא קא עבר על לאו דלא תקיפו, דהכי עדיף טפי,

כדיש לקיש דאמר והאמר ריש לקיש כל מקום שאתה מוצא עשה כגון גדילים מעשה לך ול"ת לא תלבש שעטנז, אם אתה יכול לקיים את שניהם דלעילית של צמר ציטת של צמר, ולעילית של פשתן ציטת של פשתן, מוטב, ואם לאו ואם אי אתה יכול לקיים את שניהם כגון מילה צדצת יבוא עשה וידחה את ל"ת?

אלא דכ"ע הקפת כל הראש שמה הקפה ולמאן דמייתי לה להאי ראשו [דמצורע] [צמצורע] [פ' במצורע רגיל, ולא שהוא נזיר או כהן] משום לא תקיפו [שבוותר לו לגלח], משום דאשמועינן דאמי עשה ודחי ל"ת [ניחא], ומאן דמוקי לה לקרא צנזר ולא בהקפה, קסבר גבי הקפה לא צריך למיכתב, [דהא קי"ל בעלמא] דאמי עשה ודחי ל"ת, והילכך כי אינטריף קרא למישרי עשה ול"ת דצנזר,

<< [ומבאן ואילך חולך הגמ' לברר שני הבריות, איך דורש כל אחד את הפסוקים]

[א]: ומאן דמוקים ליה לקרא צנזר למידי ל"ת ועשה [ברייתא ב], לאו גרידא מנליה [דאי לא הוה ידע ליה מדוכתא אחרתא, לא הוה מוקי קרא לדחייה לאו ועשה. ר'],

ואי אמרת לאו כל שכן הוא, ומה עשה ול"ת דחי, ל"ת [גרידא] לא כל שכן ? הא לא איירא משום דאיכא למיפך כדלקמן מה לנזיר שכן ישנו בשאלה, משום דקיל [כולי האי] אתי עשה ודחי ל"ת שבו, תאמר צדד לאוין?

הילכך נפקא ליה מגדילים כו' ילף מגדילים דאמר קרא דברים כב לא תלבש שעטנז, ותניא לא תלבש שעטנז הא גדילים תעשה לך מזהם,

[ב]: ומאן דנפקא ליה מראשו ללאו גרידא [ברייתא א], ולא פריך כדפרכין מה ללאו דהקפה שכן אינו שוה בכל דצני אהרן ולא צנז אהרן אמר

אבני חן על מסכת נזיר

משום דישנו שוה בכל, ולאו למיגמר נזיר מכאן דלאו שאינו שוה בכל הוא, ולאידך סבירא ליה דנזיר מכאן עדיף טפי משום דכהן אינו בשאלה דומיא דשאר מנות מה שאין כן בזויר,

נזיר מכהן נמי לא יליף שכן לאו שאינו שוה בכל,

[ה]: ומאן דמוקים להאי ראשו בנזיר ויליף כהן מנזיר [בריייתא ב, והלשון קשה שהרי על מ"ד זה הוא מדבר] א"כ למה לי דכתב רחמנא זקנו במזורע?

מביעי ליה למגלחת מזורע שיהא בתער ולא במלקט ורהיטני, וכדמניא לכרתניא, זקנו [דכתיב במזורע] מזה ת"ל [דהא כבר כתיב יגלח את כל שערו],

לפי שנאמר [בכהנים ויקרא כה ה] ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אף כהן מצורע כן, ת"ל זקנו המיר במזורע מה שאסר הכתוב גבי גילוח זקן, שלא אסר הכתוב אלא בתער שעושה השחתה, אבל במלקט ורהיטני לא [התיר גבי מצורע. רבא], וכדאמרינן צפרק שלשה מינין (לעיל מ),

דאי ס"ד [דכ] עמיד במלקט ורהיטני [במצורע] נמי מזה קעביד, לשמוק קרא מיניה [לא יכתוב זקנו] ומו לא, מדלג כתיב דיה תער מוטב דלעצד במלקט ורהיטני [שאין בה גילוח איסור], משום דריש לקיש דאמר כל מקום שחתה מולא וכו',

ומגלן דבתער, דתניא ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אף גילחו במספרים יהא חייב, ת"ל ולא תשחית, אי לא תשחית יכול ליקטן במלקט וברהיטני חייב, ת"ל ופאת זקנם לא יגלחו, איזו גילוח שיש בו השחתה, הוי אומר זה תער,

[ו]: ומאן דמפיק ליה להאי ראשו ללאו גרידא להאי ראשו לעשה ול"ת דנזיר אינטריך ליה זקנו למגלחת דמזורע בתער אלא למאן דמפיק ליה להאי ראשו ללאו גרידא למה ליה למיכתב זקנו כלל אי משום עשה ול"ת ליכתוב רחמנא ראשו ומו לא דהוי משמע דלמידחי לאו גרידא קאמי לאו דלא תקיפו ומשמע נמי למידרשהי גבי מיר דהאי קרא שקול הוא דלא מסמיים מהיכא קאי ומשום הכי אית לן למימר שיבואו שיהם ממנו

למה לי למיכתב ראשו ולמה לי למיכתב זקנו, משמע למידחי לאו גרידא, ומשמע למידחי ל"ת ועשה, הילכך שקול הוא ויבואו שניהן,

כהן מנזיר לא יליף שכן ישנו בשאלה נזיר מכהן לא יליף שכן לאו שאינו שוה בכל, ובעלמא לא ילפינן מינייהו משום דאיכא למיפרך כדאמרין:

לעולם אינטריך למיכתב זקנו - משום למידחי עשה ול"ת דככהן דאי אמרת דלא ליכתוב זקנו וכי אסא ראשו למידחי עשה ול"ת דנזיר הוא דאסא אכתי ליכא למיגמר מיניה עשה ול"ת דככהן משום דאיכא למיפרך מה למיר שכן ישנו בשאלה

ואי אמרת נמי דהאי ראשו משום עשה ול"ת דככהן הוא דאסא אכתי לית לך למילף מיניה עשה ול"ת דנזיר משום דאיכא למיפרך כדאמרין דאי מנזיר איכא למיפרך מה למיר שכן ישנו בשאלה ואי מכהן מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל הילכך אינטריך ליה זקנו לעשה ול"ת דככהן וראשו ללאו גרידא.

		בריייתא ראשונה ראשו = לאו גרידא	בריייתא שניה ראשו = לעשה ול"ת
א	לאו גרידא	ראשו	גדילים תעשה לך
ב	עשה דוחה ל"ת ועשה	זקנו	ראשו
ג	גדילים תעשה לך	לכדרבא	לאו גרידא
ד	זקנו	עשה דוחה ל"ת ועשה	שמצורע מגלח בתער

<< כל האיסור לגלח את שער הגוף בתער, הוא מפני לא תלבש, שדרך הנשים לגלח שער גופן בתער],

אמר רב [שאם סובל אדם מריבויי שערו. שט] מיקל אדם [שאינו נזיר. שט] כל גופו בתער ואין צו משום לא ילבש גצר שמלת אשה [אבל בפאת זקן וראשו לא איירי רב, אלא בשאר הגוף קאמר. ר'],

מיתיבי המעביר בית השחי מחמת אצילי ידיו ובית הערוה הרי זה לוקה? [ומתריץ] הא בתער [לוקה] הא במספרים [מתיר רב],

והא רב נמי בתער קאמר [כן הוא לשונו] ? [ומתריץ] כעין תער שגזו במספרים במקום לצער, כעין תער,

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה,

מיתיבי העוברת שיער של כל גופו כגון שצנית השחי ושצנית הערוה אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים ואת אמרת דלוקה? [וה"ה דהוה מצי למפרך השתי ברייתות אהדדי ולשנויי בדמשני, מאי לוקה כדקתני מכת מדרות. ר'], [ראה לעיל כג. בביאור מכת מדרות],

[ומתריץ] מאי לוקה נמי דקאמר דאמר, מכות מדרות מדרבנן [פי' והשתא חוזר ממה דהוה ס"ד דעל גילוח בתער לוקה ארבעים מדאורייתא, ואינו לוקה אלא מכת מדרות מדרבנן],

דף נ"ט ע"א

איכא דאמרי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה משום דברים כב לא ילבש גבר

אבני חן על מסכת נזיר

שמלת אשה [פ' דלעיל אמר רק שלוקה ולא אמר משום מה, אבל כאן] דנהיגא מפרש רבי חייא משום לא ילבש גבר שמלת אשה, ואשה דרכה צנע, שהיא ניוול לה כשם לה שער [וכיון דקרא מירתי אלמא לוקה מדאורייתא. ר', ולא מצי לשנויי דרבי יוחנן נמי מדברי סופרים קאמר, דנסיב ליה למעמיה מקרא. ת.],

מיתבי העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים?

הוא דאמר כי האי תנא, דתניא המעביר בית השחי ובית העררה הרי זה עובר משום לא ילבש גבר שמלת אשה, [פ'] שהוא מחלוקת תנאים,

ותנא קמא # [פ'] אין פירושה של "תנא קמא" כמו בכל מקום שיש שני תנאים בברייתא אחת, אלא כאן פירושה על הברייתא שהביא תחלה] דסבר דאינה אלא מדברי סופרים **האי לא ילבש גבר מאי דריש ביה?**

מובעי ליה לכדתניא דברים כב לא יהיה כלי גבר על אשה מאי תלמוד לומר, אם [ללמד] כלומר ואם אמר לך הכתוב **שלא ילבש איש שמלת אשה ואשה שמלת איש, הרי כבר נאמר תועבה היא, ואין כאן תועבה** לכן [פ'] ומשום שמחליף לבושו] לא קראו הכתוב תועבה היא [שתועבה על פי רוב בא על זנות],

אלא למה הוא נא שלא ילבש איש שמלת אשה ויין וישב בין הנשים, ואשה שמלת איש ותשב בין האנשים שיש לחוש משום ייחוד [אלא ביושב בין הנשים דוגמת אשה כדי לזנות עמהן. ר'],

רבי אליעזר בן יעקב אומר מניין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה מדמרגמינן לא יסא תיקון זיין דגבר?

ת"ל לא יהיה כלי גבר על אשה חס שמאיני ציעל אשם חצר הקיני שלא הרגמו לסקרא צכלי זיין אלא כמו שגאמרי ידה לימד תשלמה (שופטים ה),

ולא ילבש גבר שמלת אשה, שלא יתקן איש בתיקוני אשה דהכי מתרגמינן ליה שלא יכחול ושלל יפרסם [צנגדי] [צמייני] צנעונים של אשה [ולא יעבור בית השחי ובית העררה. ר'],

אמר רב נחמן בנזיר מותר [דכיון דמגלח כל ראשו ביום כלות נזירותו ליכא תקון אשה בהעברת בית השחי ובית העררה. ר'], **ולית הילכתא כוותיה,**

[בנזיר מותר, להעביר בית השחי ובית העררה דקסבר אחרי שניזר מעביר כל שער ראשו לא חשיב נזיר ותיקון לגבי אותו האיש להעביר בית השחי ובית העררה, ולית הלכתא כוותיה דאסור אף לנזיר. ת'],

אמרו ליה רבנן לר"ש בר אבא חזינא ליה לרבי יוחנן דלית ליה שיער צניט השמי [ידע דבמספרים א"א לגלחן כ"כ סמוך לבשר. ר']? **אמר להון מחמת זקנה נשרו,**

ההוא ראיתחייב נגידא [מלקות. ר'] **קמיה דרבי אמי איגלאי בית השחי** כי הוו משלמי [צהפשת מלניה לנגדיה] [ליה כשהפשיטו צגדיו להלקות] **חזייה דלא מגלח, אמר להון רבי אמי שיבוקה דין מן חבריא** [פ' תלמיד חכם] **הוא דידע דאסור להעציר ציט השמי,**

בעא מיניה רב מרבי חייא מהו לגלח צמספרים ציט השמי? [אין לפ' דבמספרים בעא מיניה, דכיון דא"ל ר' חייא אסור, היכי אמר רב לעיל דמותר להקל במספרים כעין תער, ולא מסתברא למימר דפליג אר' חייא רביה, אלא מהו לגלח בתער. ר'],

[לפי גירסת הספרים שלנו הבעיא בתער ממש ואסור לו תער ומספרים שרי, ולפירוש הלכות גדולות הבעיא במספרים ואסור לו אף במספרים, וכן נראה מדקאמר והא קא גריל, ומאי קושיא יטלנו במספרים. ת.],

אמר ליה אסור, אמר ליה והא קא גדל וקא מנער ליה לאינש? [ותניא מאי פריך, לגלחיה במספרים, דר' חייא לא אסר אלא בתער? ופר"ת והא קא גריל ומצערי ליה, והואיל וסופו ליגדל ולצער אף כשנגלחו אין זה תיקון לנוי, אלא להצילו מן הצער. ר'], [והואיל וסופו ליגדל, ולצער אותו, אף כשנגלחו אין זה קרוי תיקון ונוי שאינו מגלח אלא ליצול מצערא. ת.]

א"ל בר פחתי צנו של תלמיד חכם [זמן] [גבול. תוס' רא"ש, ריב"ן] **יש לו לאומי שער, כל זמן שהוא גדל** כיון שגדל יותר ממה שאדם יכול לקטול **נושר מלניו,** [גבול יש לו ואינו גדל כ"כ שיעור לדידי צער. ר'],

[שאינו גדל והולך כשיער הראש וליכא צערא, משמע כשאין אדם מתכוין לנוי אלא ליצול דלית ביה משום כלי גבר, ואם כן המסתכל במראה כדי שלא יחבול בעצמו [פ'] כשמתגלח] שרי, וכן אומר הר"ף שרבו הר"ר שמואל מאויר"א היה מסתפר במראה. ת'],

בעא מיניה רב מרבי חייא, מהו לחוך צצית השמי צידו, כדי להעציר את השיער [כדי להשיר שער בית השחי ובית העררה. ת.]? **אמר ליה אסור** [ולית הילכתא כוותיה. ת.],

בבגדו מהו [מהו לחוך צצגדו] כנגד ציט השמי, כדי שיהא נושר על ידי חיכוך? **א"ל מותר** הואיל ואינו נוגע בשער אלא צצגדו,

איכא דאמרי בעא מיניה בתפלה בבגדו מאי הכי קמיצעיא ליה, צתפלה צצגדו מאי, כלומר המתפלל מהו לחוך צצגדו כדי שיפלו כניס ממנו הואיל ואינו נוגע צצגדו [כשהוא מתפלל] מהו לחכך בבגדו בית השחי ובית העררה. ר']?

א"ל אסור, ולית הילכתא כוותיה משום דכיון דאינו נוגע צצגדו מותר, לחוך [פירושו] כמו שזר המתחכך צכותל (צצא קמא דף מד):

דף נ"ט ע"ב

אבני חן על מסכת נזיר

ומביאין קרבן טומאה [חטאת העוף ועולת העוף, אבל אשם לא מביא על הספק, וכיון שיש שהוא רק ספק] עולת העוף תהא נדבה [פ' אם אינו טמא], וחטאת העוף לא תאכל, ואשם שאינו מביא אינו מעכבו וכו'. ת', נדפס לעיל נז. וקרבן טהרה נשומות,

ואומר ויאמר לאותו שהביא מן השוק אם אני הוא הטמא, קרבן טומאה שלי וקרבן טהרה שלך, ואם אני הוא הטהור ועדיין לא חל עליו נזירות עד לאחר שלשים כדאמר מתחילה, ואם טהור הייתי הרי אמה מיר לאחר שלשים, הרי קרבן טהרה שלי, וקרבן טומאה בספק וחטאת העוף שמביא על ספק טומאה אינה נאכלת ואזלה לקדושה, כדאמרין בפרק מי שאלמר הריני מיר (לעיל דף כט) אמר ר' יוסי צ"ל יהודה מניין לחטאת העוף הנאה על ספק שאינה נאכלת כו', ועולת העוף אי צעי מיימי לה לשם נדבה ואי צעי לא מיימי לה כלל כיון דדורין בעלמא הוא לא מעכבא, ואשם נמי לא איצטרך לאיתוי דאשם אינו מעכבו מכפרה, כדאמרין בפרק מי שאלמר הריני מיר מגלגל (לעיל דף יח) הביא חטאתו ולא הביא אשמו מונה, ועדיין אסורין לשמות ציין וליטמא למתים,

(אבד) [ו]חזקין וסופרים [עוד] שלשים יום, ומביאין קרבן טהרה נשומות,

ואומר אם אני הטמא שהייתי טמא קרבן טומאה היה שלי, וקרבן טהרה היה שלך, וזה זה של עכשיו קרבן טהרתי,

ואם אני הוא הטהור ואותו שמת היה טמא קרבן טהרה היה שלי וקרבן טומאה היה בספק, וזהו הרי זה קרבן טהרתך ומכאן ואילך מותרים לשמות ציין וליטמא למתים,

אמר לו בן זומא ומי שומע לו שידור כנגדו בנזיר,

אלא מביא חטאת העוף, ועולת בהמה אלא משלים את נזירותו [מז] ויביא בספק חטאת העוף, ולאשם ולעולת העוף לא חיישין כמו שאמרנו, אלא חטאת העוף שהיא צאה על הספק יביא כמו על ספק טומאה, ויביא עמה עולת בהמה,

ושאר קרבנות נזירות טהרה אינו צריך להביא לאלתר אלא לאחר שלשים שנים שהרי עדיין אינו יכול לשמות ציין וליטמא למתים עד לאחר שלשים יום,

ואומר ומעכשיו אומר אם טמא הייתי החטאת מחובתי של קרבן טומאה והעולת ועולה זו ל נדבה דמיר טמא לא מיימי עולת בהמה [אלא עוף],

ואם טהור הייתי זו העולה [עולת בהמה שנזיר טהור מביא] מחובתי, והחטאת מספק ואינה נאכלת, ועולת בהמה קריבה לשם חובה,

וחזר וסופר שלשים יום ומביא קרבן טהרה בלגד חטאת בהמה ועולת בהמה ושלמים, ואומר אם טמא הייתי העולה הראשונה נדבה וזו חובה עס שאר קרבנותי,

גילוחו של נזיר טמא צריך שיהיה קודם הבאת קרבנותיו, וכדאמרין לעיל מד: ומגלח בשביעי, ומביא קרבנותיו בשמיני כדכתיב [במדבר ו' ט] וְגִלַּח ראשו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהָיָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַחְתּוּ יְבִי' וְהָיָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי יָבֵא שְׁתֵּי תְרִים [או] שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

גילוחו של נזיר טהור צריך שיהיה אחר הבאת קרבנותיו, כדאמרין לעיל מה. תגלחת הטהרה כיצד, היה מביא ג' בהמות חטאת עולה ושלמים, ושוחט את השלמים ומגלח עליהם [פליגי שם אחר איזה קרבן מגלח], [שהקריב צריך להקריב על שערות של גידול ל' יום, ראה תוס' לעיל למ]. והוא ע"פ הפסוקים בבמדבר ו' יג וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו אל פתח אהל מועד, [יד] והקריב את קרבנו וגו', [מז] וסל מצות סלת וגו' [מז] והקריב הכהן לפני ה' וגו' [יז] ואת האיל יעשה זבח השלמים וגו' [יח] וגלח הנזיר פתח אהל מועד.

מתני': מות אחד מהן [משני הנזירים הללו, קודם שהביאו קרבנותיהם הראשונים, מה יעשה הנזיר החי, שהוא ספק טמא, ואי אפשר לו להתנות על קרבנותיו. המבוארות], אמר ר' יהושע יבקש אחד מן השוק ויבקש ממנו שידור כנגדו בנזיר להיות נזיר כמו זה שמת,

[פ' ראובן היה ספק ובקש משמעון שיקבל על עצמו נזירות, ושמעון זה מונה שני נזירות, ומגלח על כל נזירות, ויצריך לאוקמה באשה או קמן כדלעיל],

ואם באמת נטמא ראובן, קרבן טהרה הוא בשביל נזירות של שמעון, וראובן מביא את הקרבן טומאה,

ואם לא נטמא ראובן קרבן טהרה שלו, ושמעון לא הביא קרבן על נזירותו,

ולאחר שמנו עוד שלשים יום, מביא קרבן טהרה אחד, ואומר ראובן אם הייתי טמא, קרבן הראשון היה בשביל טומאתי, וקרבן זה הוא בשביל נזירותי, ואם לא הייתי טמא קרבן זה הוא בשביל שמעון, שלא הביא עדיין קרבן על נזירותו,

אבל צ"ע שהרי אם מגלח תגלחת טומאה מגלח קודם הבאת הקרבנות ואם הוא תגלחת טהרה מגלח לאחר הבאת קרבנות, שצריך להקריב הקרבנות על שערותיו [ראה לעיל למ. בתוס' ד"ה סתם], ולכן כשעברו ל' יום הראשונים, שמעון מגלח לאחר הבאת הקרבנות, שהרי הוא לעולם אינו מביא קרבן טומאה, אבל ראובן שהוא ספק טמא או טהור מתי יהיה מגלח, שאם יגלח לפני הבאת הקרבנות והוא נזיר טהור הרי התגלח תוך מלאתו? וראה בבעז כאן שהקשה בן תימן "כיון דלא סגי בלאו הכי",

ואומר ויאמר לו אם טמא הייתי, הרי אתה נזיר מיר ולאחר שלשים מותר אמה לגלח ולשמות ציין [כדי שיהיה שלך הקרבן טהרה שאביא בסוף ל' יום. יבין] ואם טהור הייתי וצדיקי טמא [שמת], הרי אתה נזיר אחר שלשים יום,

וסופרין שלשים מעכשיו [פ' שלשים ימים הראשונים], ובסוף שלשים מביאין

אבני חן על מסכת נזיר

דף ס' ע"א

נב: תנא בד"א בנזירות מועטת [או מונה ד' פעמים ל' יום], אבל בנזירות בת שנה אוכל בקדשים לאחר שתי שנים ושותה יין ומיממא למתים לאחר ארבע שנים,

ותני עלה ומגלח ארבע תגלחיות בנזירות מועטת משלשים לשלשים ובנזירות מרובה משנה לשנה, תגלחת ראשונה [כיון שיש כאן ג' ספיקות: אם גבר נזירות טהרה, או נזירות טומאה, או שמגלח תגלחת ראשונה של צרעתו, ולכן] מביא צפורים דהיינו יפרי מזרע שכתוב צן ולקח למטהר שמי פרים מיום טהרות וטמאת העוף דקרנן טומאה דמזיר ועולת בהמה דקרנן טהרה דמזירות,

שניה מביא חטאת העוף ועולת בהמה,

שלישית מביא חטאת העוף ועולת בהמה,

רביעית מביא קרבן טהרה:

מצורע	נזיר טמא	נזיר טהור
1. אם הוא ודאי מצורע מביא שני צפורים, וכיון שהוא ספק עושה אותם בחוץ, ומביא אשם ומתני,	2. אם הוא נזיר טמא מביא חטאת העוף לחובתו, וכיון שהוא ספק אולא לקבורה,	3. אם הוא רק נזיר טהור מביא עולת בהמה, ומקריבה לנדרה [א], [ג]
אינו מגלח דשמא נזיר טהור הוא, ואסור לגלח,		
4. ציפורין לא צריך דהא עבד, ומביא חטאת העוף לספק ספרו,	5. אין כאן קרבן בשבילו, שאם היה גם מצורע עדיין לא נמזר צרעתו, ואם היה רק טמא הרי הביא קרבנו כבר,	6. מביא עולת בהמה [לחובתו שיכול להיות שהיה רק נזיר טמא ועכשיו נמזר נזירות טהרה] ומקריבה לנדרה [ב], [ד]
7. אינו עושה כלום שכבר נמזר כל קרבנותיו,	8. מביא חטאת העוף לספק טומאתו	9. אם היה מצורע [עכשיו גם נזירות טהרה] מביא עולת בהמה, ומקריבה לנדרה, [ג], [ד]
10.	11.	12. אם היה מוחלט וטמא [עכשיו גבר נזירות טהרה] מביא עולת בהמה, ומקריבה לנדרה, [ד]

א. שמא מצורע מוחלט הוא, ב. שמא מצורע לאחר ימי ספירו הוא, ג. שמא נזיר טמא הוא, ד. שמא כבר עשה קרבנו,

ואם טהור הייתי העולה עולת בהמה הראשונה חובה [שכן אמר כשהקריבה], וזו [עולת בהמה שאני מביא עכשיו] נדרה, וזו שאר קרבני ואלו שאר קרבנותי,

אמר רבי יהושע נמצא זה מביא קרבנותיו לחצאים אמה אומר שאם טהור היה שמביא קרבנותיו לחצאין שבתגלחת ראשונה הביא קרבן עולת בהמה ועכשיו הביא חטאתו וחצוי שלמים אבל הודו לו חכמים ל' לדברי בן זומא שאין חוששין אם הביא קרבנותיו לחצאין, ועוד שאינו מוצא מי שידור מיר כנגדו:

נב: ולייתי כלומר מה תשובה השיב ר' יהושע [כן לוי. מנחת יהודה, כי ריב"ל היה אמורא עיי"ש] לכן זומא שזה מביא קרבנותיו לחצאין, יביא לחצאין ומה צדק?

אמר רב יהודה אמר שמואל לא אמר ר' יהושע יודע היה ר' יהושע שאין תשובתו כלום ולא אמר כך אלא כדי לחדד בה את התלמידים שיהו נושאין קל וחומר בעצמן, ומה רציו שידע הוא בעצמו שאין צדבריו ולא כלום, משיב דבר שאינו משנה, ק"ו לשאר כל אדם שיכול להשיב על דברי רבו ואפי' יודע בו שאין צדבריו ולא כלום, ושאר חזיריו יהיו מלעיגין עליו לא ימנע מלשאלו כל לרבו, וכדאמרינן במסכת נדה (דף כז) יחיד רב פפא כו' ואחיכו עליה, ואמר (רבא) [רב פפא] אפילו כי האי מילתא נימא איניש קמיה רביה ולא ישתוק, שנאמר [משלי ל לב] אִם-גִּבְלָם בְּהִתְנַשֵּׂא, אם נגלת עצמך על דברי תורה, סופך להתנשא בה, וְאִם-יָמוּן דָּ לֹא יָפֶה, [ומות לשון מוחשבה כמו כאשר זמם] ואם שמקם, סופך שיהו שואלין ממך ואי אמה יודע להשיבו, ותמן יד לפה,

אמר רב נחמן כלומר [לרב נחמן (ד) לא שמיע ליה להא דאמרינן דלא אמר רבי יהושע אלא לחדד את התלמידים, והכי קא מוסיב וקאמר לדברי ר' יהושע דאמר נמצא זה מביא קרבנותיו לחצאין,

מאי ליעביד ליה רבי יהושע לדקיה דלא ליסרו מאי רוצה לעשות צנני מעינס, דקיי בהמה להנעינן שלא יסריחו, עד שיביא שאר קרבנותיו בתגלחת שניה [ראה רש"י, ת"צ, ב"ב, ב"ר שלא נראה להם פשט זה שאך ס"ד שצריך להמתין כל כך, וכולם פירשו באופן אחר, # ואולי הריב"ן פירש כן בלשון גזמא], אלא ודאי מביא לחצאין ואין צדק כלום.

[בדקיה] כמו דקיס שצנני מעינס, ולהכי נקט צנני מעינס [לפי] שהן מסריחין לפי שעה מה שאין כן בצנני:

מתני': נזיר שהיה טמא בספק ו [מצורע] מוחלט בספק [שטמא הכהן שני בני אדם ונתערבו וכדומה שאין אדם נטמא בצרעת אלא אם טימאו הכהן], אוכל בקדשים אחר ששים יום, ושותה יין ומממא למתים אחר מאה ועשרים יום כמו שהיא מפורשת למעלה בפרק כהן גדול ונזיר,

[ונתן טעם למה צריך לספור ד' נזירות] שתגלחת הנגע דוחה תגלחת הנזיר בזמן שהוא ודאי, אבל בזמן שהוא ספק אינו דוחה:

אבני חן על מסכת נזיר

לחיתוי, לפי שאין מציאין קדשים לבית הפסול, [ולכן] מקון רבנן שיהא כומץ כל נכסיו לאחרים והיו עני, ומציא "חטאת העוף" הצאה על הספק, כדאמר צפ' מי שאמר הריני נזיר (לעיל דף כט) אע"פ שאינה נאכלת,

וה"נ מני עלה במסכתא (פ"ו) דנרימא [וז"ל להביא חטאת בהמה אין יכול שאין חטאת בהמה באה על הספק, להביא חטאת העוף אין יכול שהעשיר שהביא קרבן עני לא יצא, כיצד עושה יכתוב נכסיו לאחר וכו'] ומפרש (יין) לה נמי הכי בפרק בתרא דמסכת נדה (דף ע) גבי שני מזושים שנתערבו קרבנותיהם וכו',

ואי אמרת [אם המעשה היה] דמוחלט וטמא הוא, ושמי תגלמות הראשונות עולות לו לתגלמת חלוטו וימי ספרו, הילכך בתגלמת שניה מיבעי ליה לחיתוי [לצרתו] חטאת העוף במקום חטאת בהמה שהיה מחוייב להציא,

ואידך חטאת העוף דקמייתי בתגלמת שלישית [8] מיהוי לספק טומאה,

ועולת בהמה שבו ושצו [9, 6] מיהוי נדבה,

ואיכא נמי למימר [פ' ביון שיש לומר] דדילמא לאו מזויר הוא, אלא מזיר טמא, ותגלמת ראשונה עלתה לו לתגלמת טומאה דמיר, ותגלמת שניה לתגלמת טהרה לכך מציא עולת בהמה דהויא חובתו [6], והחטאת [מזויר] [4] בספק,

תגלחת וכתגלמת רביעית מביא קרבן טהרה [12] חטאת דבהמה ועולה ושלמים ומתני,

דף ס' ע"ב

[ואי] [דאי] ודאי נזיר הוא [ואם ודאי נזיר היה] מתחילה, ולא מוחלט ולא טמא, הרי עולה הראשונה [3] חובה וזו נדבה [12] וכן כולן [6, 9] חזק מן הראשונה,

ואם טמא ומוחלט הוא, עולה הראשונה [3, 6, 9] נדבה, וזו [12] חובה, וזה [חטאת ושלמים] שאר קרבנו [ואלו הן שאר קרבנותיו] שצדיין לא הציא,

[ועכשיו בא לפרש בכל האופנים מתי גומר נזירותו],

ימים	א [במתני]	ב	ג	ד
1		תג"ח		תג"ח
7		תג"ס	תג"ח	תג"ס
8		*		*
14				תגט"מ
30	תג"ח			
37		תגט"מ	תג"ס*	

[ועכשיו הולך לפרש הברייתא] אמרת תגלחת ראשון מביא וכו' [מביא צפורים, וחטאת העוף, ועולת בהמה] ממה נפשך שפיר קמייתי [שירצא כל הספיקות],

[ומסביר שני צדי הספק, צד אחד] דאי ודאי מצורע הוא, ולא טמא הוא זממ, הילכך הא דקא מייתי 'ציפורין' זו היא חובתו, וחטאת העוף דקרבן טומאה דמיר[ות] הוי ספק, אולא לקבורה משום דדילמא לאו טמא מת הוא ולא חזי להקריב, ועולה דקמייתי קרבן הויא נדבה, דילמא מזויר הוא, ועדיין אינו ראוי לתגלמת טהרה דמירות, ולגלחו [תוך] [סוף] שבועה [דהיינו תוך שלשים. ת] כמשפט של מוחלט שסופר שצעה ואח"כ מגלה אי אפשר, דדילמא לאו מוחלט הוא ולא טמא הוא והיו נזיר טהור ורחמנא אמר במדבר ו תער לא יעבור על ראשו עד מלאת,

[וצד השני של הספק] ואי לאו מצורע ודאי הוי, והוא טמא [שנבטא במת], חטאת העוף חובתו, וציפורין אבראי קא מתעבדין, ולא הוי חולין בעזרה, ועולת בהמה הויא נדבה,

ואי לאו מצורע הוא ולא טמא הוא אלא מזיר טהור 'ציפורין' לציפורין דקמייתי לא מיישגין דאבראי קא מתעבדין, ואי משום חטאת העוף הא קאולא לקבורה, ועולת בהמה דקמייתי הויא חובתו,

והא ק בעי לחיתוי אשם מזויר בתגלמת שניה ואשם במזויר ודאי מעכב דאכלתו דקמימא לן הציא כפרתו אוכל בקדשים ואילו בכל הני ארבע תגלמות אמאי לא מני ליה אשם?

הא מני רבי שמעון היא דאמר מייתי ומתני כדאמר' בפרק בתרא דמסכת מנחות (דף קה) רבי שמעון אומר למחרת מציא אשמו ולוגו עמו, ואומר אשם מזויר הוא, זה אשמו וזה לוגו, ואשם לאו אשם זה יהא שלמי נדבה, ואומר אשם טעון שחטתה בצפון ומתן בדוהות, הכא נמי מייתי אשם מזויר ומתני,

תגלחת שניה ושלישית [7, 4] 'ציפורין' חיות [חיים בשביל מוחלט. ת] לא צריך להציא דהא עבד שכבר הציא בתגלמת ראשונה,

מאי איכא מאי אית לך למימר, דמיבעיא ליה לחיתוי דילמא ודאי מוחלט הוא ולא טמא [מת], ותגלמת ראשונה עלתה לו לימי חלוטו, ותגלמת שניה זו היא של ימי ספרו, וצריך להציא קרבן מזויר, להכי הוא דאמר דלייתי חטאת העוף בתגלמת שניה ובתגלמת שלישית [8, 4],

חדא לספק ספרו [4] [ספרו. כר], וחדא לספק טומאתו [8] טומאה דמירות, דבתגלמת שניה איכא למימר שמה מוחלט הוא וחטאת העוף עולה לימי ספרו,

וא"ת והא [מזויר שמגלה שנית] בחטאת בהמה הוא דמיחייב ולא בחטאת העוף, אי לאו ד(לי. כר) הוי עני ?

[ומתרץ] [ספק שאני. כר] לפי שאין חטאת בהמה צאה על הספק, לפי שאינה נאכלת מספק, והוא לא [אם אינו מחוייב בה] כחטאת שנתכפרו צעליה ומיתמר

אבני חן על מסכת נזיר

44		תג"מ	תג"מ**
60	תג"מ*		
67		תג"מ**	
74		תג"מ**	
90	תג"מ		
120	תג"מ**		

תגלחת ימי חלוטו = תג"ח, תגלחת ימי ספרו = תג"ס, תגלחת ימי טומאתו = תגט"מ, תגלחת טהרתו = תג"ט, *אוכל בקדשים, **שותה יין ומטמא למתים,

[ב]: ואם # [היה] טמא ספק ומוחלט ודאי ציוס ראשון של מזירות, אוכל בקדשים לאחר שמונה ימים שהיא תגלחת שניה של ימי ספרו, שבתחילת יום ראשון של ימי מזירות, שהיא תחילה לימי חלוטו, היא מגלח תגלחת חלוטו, ולסוף ז' תגלחת השנייה של ימי ספרו כדכתיב וציוס השביעי יגלח וגו', ולמחר שהוא יום ח' יצא קרבנו כדכתיב ציוס ח' וגו' ואוכל בקדשים כשהציא כפרתו, כדמן שבתגלחת הנגע דוחה לתגלחת המזיר בזמן שהוא ודאי, וכיון שהציא קרבן כרעתו אוכל בקדשים,

אכל לשמות יין וליטמא למתים ושותה יין ומיטמא למתים אינו יכול עד לאחר ששים ושבעה ימים שאם בא לו לגלח מזירות טהרה לאחר ששעה שלשים [שהוא צריך למנות שלשים יום דשמא הוא נזיר טהור] אחר ז' ימי ספרו, יש לו לומר שמא מוחלט וטמא [פ' וגם טמא] היה, ותגלחת ראשונה עלתה לו לימי ספרו וזו של עכשיו לימי טומאתו, ועדיין צריך למנות לו שלשים יום למזירות טהרתו, שהן בכלל ס"ז ימים ואח"כ מותר לשמות ציין,

[ג]: [ואם היה] מוחלט ספק וטמא ודאי, אוכל בקדשים לאחר שלשים ושבעה ימים, ושותה יין ומיטמא למתים לאחר שבעים וארבעה ימים דמיון שהוא טמא ודאי מגלח לסוף שבעה, ומתחיל ומונה [שלשים ומגלח] מזירות טהרה [ומותר לאכול בקדשים, שאם היה מוחלט ודאי, שני תגלחות אלו שגילה היו בשביל ימי חלוטו וימי ספרו],

וכשכא לו לשמות ציין [לאחר 37 יום], אומרים [לו] שמא מוחלט וטמא היית, ושתי תגלחות הללו הן הן של ימי חלוטו ושל ימי ספרו, ועדיין אי אהא מותר אלא באכילת קדשים, דהיינו לאחר ל"ז וחור ומונה שבעה לתגלחת טומאה, ואח"כ [שלשים] למזירות טהרה, ונמצא שותה ציין ומיטמא למתים לאחר ע"ד יום,

[ד]: [ואם היה] טמא ודאי ומוחלט ודאי מגלח לתגלחת ראשונה של כרעת עכשיו, ומכאן עד ז' ימים לתגלחת שניה, כדמן שבתגלחת הנגע דוחה לתגלחת המזיר בזמן שהוא ודאי ו אוכל בקדשים לאחר שמונה ימים ואוכל [בקדשים] ציוס ח' שצביא קרבנותיו] בקדש, וחור ומונה שבעה ומגלח מזיר טומאה, וחור ומונה שלשים ומגלח מזירות טהרה, נמצא ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה ימים,

1. [ענין חדש] שאלו תלמידיו את ר' שמעון בן יוחי נזיר טהור ומצורע מהו שיוגלח תגלחת אחת ועולה לו לכאן ולכאן מפני מה נזיר טהור אינו כמצורע, כלומר נזיר והוא מצורע, וצא לו לגלח תגלחת כרעתו ציוס שנשלמה כרעתו, וציוס שנשלמו ימי מזירותו [אם נופלים ביום אחד], מה טעם אינה עולה לו תגלחת זו לכאן ולכאן?

אמר להן אינו מגלח, אמרו לו למה? אמר להן אם אלו שתי תגלחות שוות, שיהיו לו לגלח זה לגלח אילו זה לגלח זה לגלח או שמהין וזה להעביר וזה להעביר, יפה אתם אומרים, עכשיו היאך [אתם] אומרים שיהיו עולין לו לכאן ולכאן, שבתגלחת נזיר הוא להעביר ו תגלחת מצורע לגלח שמכאן ועד ז' ימים צריך לגלח תגלחת שניה,

2. [ושאלו לו] ולא תעלה לו לימי חלוטו כשציל שהוא להעביר, ושל מצורע לגלח ותעלה לו לימי ספרו [אלא תעלה לו לימי ספרו] שמהין להעביר שמכאן ואילך אינן צריכין לגלח שער, [וכבר] [דכבר] גדל לו כדי לכוף ראשו לעיקרו?

[והשיב רשב"י] ואמר להן אילו זה לפני זריקת דמים וזה לפני זריקת דמים יפה אתם אומרים, אלא עכשיו מצורע [לאחר ימי ספרו] מגלח לפני זריקת דמים שהרי ציוס השביעי מגלח וציוס השמיני מציא קרבנותיו, ונזיר מגלח לאחר זריקת דמים כדכתיב ואת האיל יעשה וצח שלמים ליי, והדר כתיב וגלח המזיר כו', היאך אתם אומרים שיהא עולה לו תגלחת א' לכאן ולכאן,

3. [ושאלו לו] ולא תעלה לו לימי צרעתו ונזירותו [א"ל לא תעלה לימי ספרו ומזיר] כשציל שזה לפני זריקת דמים וזה לאחר זריקת דמים, אלא ותעלה לו לימי צרעתו של ימי ספרו וטומאתו מזיר שנטמא במת, ונצטרע, שמהא תגלחתו עולה לכאן ולכאן, דזה הוא מגלח לפני זריקת דמים, שמהין מגלחין צו' [שלהן] ומציאין קרבן בח' שלהן,

[והשיב רשב"י] אמר להן אילו זה לפני ביאת מים וזה לפני ביאת מים שמהין מגלחין לפני ביאת מים יפה אתם אומרים, אלא טמא לאחר ביאת מים אכל [נזיר] טמא מגלח לאחר ביאת מים כדכתיב, וגלח ראשו ציוס טהרתו משמע לאחר טהרה דמגלח לאחר ביאת מים מצורע לפני ביאת מים [כדכתיב וציוס השביעי יגלח את כל שערו ואח"כ כתיב ורחץ את בשרו וטהר],

4. [כמו לישנא אחרינא. ת] אמרו לו [תלמידיו לרשב"י] יפה אמרת שלא תעלה לו לימי ספרו ול לימי נזירותו [נזירות טהרה] אמרו לו תקן הדבר # [פ' שאין איסור זה מן התורה, אלא חכמים אמרו כן] שלא תעלה לו תגלחת [אתם] לימי ספרו [צימי] [ולמי] מזיר טהרתו, שמוצא צימי ספרו מגלח לפני זריקת דמים ציוס השביעי, ומזיר מגלח ציוס הצאת קרבנותיו לאחר זריקת דמים,

ותעלה לו אכל תעלה לו תגלחת אחת לימי חלוטו וטומאתו [ימי חלוטו ולימי טומאתו] לימי טומאתו ולימי חלוטו [דשניהם מגלחין לפני זריקת דמים, ועוד

אבני חן על מסכת נזיר

ג	*			*
ד	*	*	*	*
ה		*		*

א. לא תעלה שמצורע מגלח לפני זריקת דמים, ונזיר טהור מגלח לאחר זריקת דמים,

ב. ותעלה מצורע לימי חלוטו, ונזיר טמא, דשניהם מגלחין לפני זריקת דמים, וגם זה לגדל וזה לגדל,

ג. לא תעלה וזה לגדל וזה להעביר,

ד. כל מצורע מגלח לפני ביאת מים, וכל נזיר מגלח לאחר ביאת מים,

ה. מצורע בימי ספרו מגלח לפני זריקת דמים [וגם לפני ביאת מים], ונזיר טהור מגלח לאחר זריקת דמים [וגם לאחר ביאת מים],

דף ס"א ע"א

[והגמ' מביאה ברייתא אחרת, למה אין תגלחת אחת עולה למצורע ונזיר, חידושו של ר' חייא הוא שאין צריך כלל להתירין זה לגדל וזה להעביר, שאין שום מצורע דומה לשום נזיר שזה מגלח לפני ביאת מים, וזה לאחר ביאת מים, ובנזיר טהור יש עוד חילוק שהוא מגלח לאחר זריקת דמים, וכל נזיר מגלח קודם זריקת דמים. וראה בליקושים מהגר"א נרפס בסוף הגמ' ואולי יש שם טעות, שכבת "זריקת" במקום ביאת].

תני רבי חייא [נזיר] טמא והוא מצורע אין עולין לו לכהן ולכאן, לפי זה [כל מצורע בין בימי חלוטו, ובין ספרו מגלח] **לפני ביאת מים (חיים)** וזה [כל נזיר בין טמא ובין טהור] **לאחר ביאת מים**,

נזיר טהור והוא מצורע נמי אין עולין לו לכהן ולכאן, **זה** שמצורע [בין ימי חלוטו ובין ימי ספרו] מגלח **לפני זריקת דמים** לפני זריקה וזה ונזיר טהור **לאחר זריקת דמים**:

[שנינו במשנתנו] **שתגלחת חנגע וכו'**: **בעי רמי בר חמא הני ארבע תגלחות דקאמר** עלה ומגלח ד' מגלחות, מי אמר[ין]: צד [משום מצוה] **איתנהו** (ממ"נ. צד, טז) [מי אמרין שכל הד' הם משום מצוה, וכל הד' צריכים תער] תרתי קמיימא משום תרתי תגלחות דצדעת, ושלשית משום טומאה, ורביעית משום נזיר דטהרה, וכולן דתער,

[ראה דברי הריב"ן בתירין הגמ' שמשמע שהקושיא היה רק על גילוח טומאה, דלעיל מא. יש פסוקים רק על גילוחי מצורע וגילוח טהרה של נזיר, ולכן צריך לפרש גם כאן שהאיבעיא הוא אם כל הד' תגלחות שוות שהם משום מצוה, או גילוח טומאה היא רק להסיר שערות הטומאה],

או [דלמא] [זה שמגלח בנזיר טמא הוא] **משום אעבורי שיער טומאה** איתנהו, ואפילו מעביר לה בנשא שפיר דמי [ברמב"ם],

למאי נפקא מינה לעבורי בנשא, אי אמרת משום מצוה, לעבורי בנשא לא [דלא יצא אלא בתער], **ואי אמרת משום אעבורי שיער טומאה, אפילו סכיה נשא נמי, מאי?**

הם שווים] שזה חס מגלחין לגדל שיער אחר דזה לגדל מצורע דימי חלוטו מגלח כדי לגדל שיער אחר וזה לגדל ונזיר טמא מגלח כדי לגדל שיער אחר, שיהא מגלח לנזירות טהרתו הוא,

[והשיב רשב"י] **אמר להן** לכן אין עולה לו תגלחת אחת מכולן, לז' תגלחות,

שאם **נזיר טהור** הוא **והוא מצורע** [שמצורע] דימי חלוטו זה [מצורע] מגלח כדי לגדל וזה ונזיר **להעביר**,

ואם נזיר טמא, והוא מצורע [בימי חלוטו] אע"פ ששניהן לגדל, עדיין אין עולה להן תגלחת אחת לכהן ולכאן, שמצורע מגלח לפני ביאת מים, **זה לפני ביאת מים, וזה לאחר ביאת מים**,

וכן נזיר טהור, ומצורע דימי ספרו, אע"פ ששניהם להעביר, הואיל ומצורע דימי ספרו מגלח לפני זריקת דמים, ונזיר טהור לאחר זריקת דמים כמו שמפורש למעלה, [ולכן] אין תגלחת אחת עולה לשניהן,

	תגלחת ימי חלוטו	תגלחת ימי ספרו	תגלחת טומאה	תגלחת טהרה
	לגדל	להעביר	לגדל	להעביר
	⁴ לפני ביאת מים דכתיב בויקרא יד ח וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר	³ לפני ביאת מים דכתיב וציוס השעירי יגלה את כל שער, ואח"כ כתיב ורחץ את כשרו וטהר,	לאחר ביאת מים וגלח ראשו ציוס טהרתו משמע לאחר טהרה דמגלח לאחר ביאת מים,	לאחר ביאת מים, שהרי אחר איל השלמים הוא אחר ביאת מים,
	⁴ לפני זריקת דמים דכתיב בויקרא יד ז וזהו על המטהר מן הצרעת שבע פעמים וגו', [ח] וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר. וראה תצ	לפני זריקת דמים שהרי ציוס השעירי מגלח וציוס השעירי מציא קרעוטיהו,	לפני זריקת דמים דכתיב במדבר ו טי ביום השביעי יגלחו, וביום השמיני יביא	לאחר זריקת דמים לשורפה תחת איל השלמים,
1.	*			*
2.		*		*
3.		*	*	

1. מצורע מוחלט מגלח לגדל, ונזיר טהור מגלח להעביר,

2. מצורע בימי ספרו לפני זריקת דמים, ונזיר טהור לאחר זריקת דמים,

3. נזיר טמא מגלח לאחר ביאת מים, ומצורע בימי ספרו מגלח קודם ביאת מים,

לישנא אחרינא:

4.	תגלחת ימי חלוטו	תגלחת ימי ספרו	תגלחת טומאה	תגלחת טהרה
א		*		*
ב	*		*	

אבני חן על מסכת נזיר

פי' ולא הוי כנכרי ששבת שחייב מיתה [סנהדרין נח:]; שאם נוהג בדיני נזירות אף שניזירות הוא מלשון "נזר" אין מעגשין אותו].

נשים # [הגם שהוא מפורש בתורה, כן מצינו הרבה שמונה במשנה מה שמפורש כבר בתורה].

[דס"ד שהגם שהתורה אומרת "אשה" רק נשים פנויות במשמע, אבל נשואות כיון שהם ברשות בעליהן אינם נזירים בניזירות. ראה תצ].

ועבדים [כנענים] יש להן נזירות [בגמרא מרבה להן. ת.],

חומר בנשים מבעבדים, שהוא כופה [מצאתי מונה "כופה". מלאכת שלמה] **את עבדו** שהעבד שנדר נזיר יכול רצו לכופו לשמות ציין [שמוחה על נזירותו], [ואע"פ שלא כפאו בשעה ששמעו כופוהו לכשירצה, ומשכפחו נתבטל נזירותו, אלא שאם יצא לחירות חייב להשלים שאין הכפייה בטול גמור. מאיר].

ואינו כופה את אשתו אבל אשתו שנדרה נזיר אינו יכול לכופה, (וכיון [דכיון] שנדרה ושמע [לה] [צפה] ולא היפר לה, שוב אינו יכול להפר).

נזיר קתני הכותים אין להם נזירות אין מייצין נזירות, אבל הנשים והעבדים מייצין **מנא הני מילי** [דעובדי כוכבים אין להם נזירות, הלא בשאר נדרים דינן כישראל כדכתיב איש איש לרבות עובדי כוכבים שנזירים נדרים ונדרות כישראל, והכא נמי נדר הוא. ת. # והתוס' לא פירשו ששואל גם למה עבדים חייבין?]

דתנו רבנן במדבר ו דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר וגו' [ודורש הפסוק] נזיר ישראל נזיר (ד) [ו] אין **ולא לעובדי כוכבים** ואין העובדי כוכבים נזיר (ד) [ו] אין [שאם קבלו נזירות אינו כלום ומותרין לשתות בין ואין מביאין קרבנות נזירות עליהם. תוס'].]

"ואמרת אליהם" איש או אשה לרבות את העבדים שיש להן נזירות,

למה לי קרא לרצוי קרא שיש להן [לעבדים] נזירות **האמרת** במס' קדושין [לא מצאתי במס' קדושין] [מגינה ד. כל מצוה שהאשה חייבת בה, עבד חייב בה וכיון שהאשה חייבת בנזירות כדכתיב איש או אשה, אימרו להו נמי עבדים?]

[ומתירין] **אמר רבא שאני הכא** גבי נזירות, דאי לאו דאמי קרא אחרינא לרצוי עבדים, לא הווי אמינא דעבדים ממייצין נזירות, משום **דאמר קרא** גבי (נזירות) [מדריש] במדבר ל **לאסור איסור** "על נפשו", במי שנפשו קנויה לו, יצא עבד שאין נפשו קנויה לו, הואיל ואין נפשו [של עבד כנעני] קנויה לו, **אימא** [הייתי אומר] [שאינו אוסר עצמו בנדרים, והואיל ואיתקיש נזירות לנדרים אימא] **גבי נזיר נמי לא, קמשמע לן** ואמרת אליהם לרבות את העבדים [וכיון שיש רבוי לעבדים בניזירות, נלמוד נדרים מנזירות שגם נדרים נזירים].

אמר מר דבר אל בני ישראל, ולא לעובדי כוכבים [שאנים

אמר רבא ת"ש [ששנינו במשנה] **ומגלה ארבע תגלחיות, אי סלקא דעתך משום עבד שיער טומאה** הוא דמגלה, **אפילו בשלש** תגלחיות **נמי סגיא ליה** (דכיון. צר) דשמי תגלחיות שצמחורע, ושלשית של מזר טמא איכא עזרי שיער טומאה [שלא יגלה אלא שלשה פעמים], והאי דהדר מגלה צמחורע רביעית הא ליכא עזרי שיער טומאה [שתגלחת זו הוא רק שמו לא גילה עדיין תגלחת טהרה] ואמאי מגלה [פי' ותגלחת רביעית לא תצטרך כלל, לא בתער ולא בנשא, שתעלה לו תגלחת מצורע לטומאה, מדי דהוה אנשא [פי' אם העיקר הוא רק להעביר השערות של טומאה הרי השערות כבר העביר בפעם ראשונה שהתגלה, ואינם, ולא גרע מנשא], אלא ש"מ משום מצוה היא, ולכך אינה עולה. שיטה לחכמי איזורה].

[תא שמע ומגלה ארבע תגלחיות ש"מ משום מצוה ש"מ. יש מפרשים דדייק מדכולל אותם ביחד א"כ דמיון אחדדי, וכולהו בתער אף השלישית שהיא לספק נזיר טמא,

גם יש ספרים כתוב ואי ס"ר משום עבד שיער טומאה אפילו בג' נמי סגי, וקשיא לן מאי מייית והלא בכל התגלחיות יש להסתפק אי במצורע או בנזיר טהור אף בשלישית,

ושמא י"ל דאע"ג דבתגלחת שלישית איכא לספוקי תגלחת בנזיר טהור שהיא צריכה תער, מ"מ אם לא היתה תגלחת טומאה צריכה תער משום ספק דנזיר טהור לא היה צריך גילוח, שהרי עדיין לא היה מותר לשתות בין. ת.],

[בג' סגי, מעבר עבד שער שהי"ל בשעה שנמא, ואע"ג דבתגלחת שלישית איכא לספוקי נמי בתגלחת נזיר טהור, שהיא צריכה תער, מכל מקום אם לא היתה תגלחת טומאה צריכה תער משום ספק נזיר טהור לא היתה צריכה גילוח, שהרי עדיין לא יהא מותר לשתות יין ולטמא למתים, אלא ש"מ שאף תגלחת נזיר טמא משום מצוה, וצרי' תער. ר'].

אלא לאו **שמע מינה** דכולהו אימננהו **משום מצוה** לגלה ארבע תגלחיות **שמע מינה**:

פרק תשיעי הכותים

מתני' (הכותים) [הגוים. כי"מ] העובדי כוכבים שנדרו נזירות אין להם נזירות אין נזירות חלה עליהן, ומותרין לגלה ולשתות יין ולטמא למתים, [אע"פ שעובדי כוכבים נזירים נדרים ונדרות כישראל, אם נדר בנזיר אין עליו תורת נזיר, ואין מקבלין ממנו קרבנות נזיר להקריבם, ואם בא לימולך אם מותר לשתות [יין] ולטמא למתים מתירים לו. ר',

אבני חן על מסכת נזיר

3א. אלא אמר קרא לאביו ולאמו לא יטמא, במי שיש לו טומאה

דף ס"א ע"ב

יצא עובד כוכבים שאין לו טומאה שאם נגע צמת אינו טמא,

מגלן דלית להו טומאה? דאמר קרא במדבר יט כ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹ הַקֶּהֱלִי [פי את־מקדש ה' טמא מי נדה ל' אִי־זָקֵק עָלָיו טָמֵא הוּא], בְּמִי שִׁישׁ לוֹ קֹהֶל, יֵצֵא זֶה [עכו"ם] שֶׁאֵין לוֹ קֹהֶל,

[ק"ק אבאי לא מייתי קרא דלעיל מניה [פסוק יג שם] דכתיב ונכרתה הנפש ההיא מישראל ונדרוש במי שהוא מישראל. באר משה],

[ומקשה] מִמַּאי [שאין טומאה לעכו"ם] דלמא כרת הוא דלא מייחב כי נגעם במקדש אבל איטמוויי מוטמו כי נגע צמת כדי לטמא אדם וכלים, והואיל והוא מיטמא, נמצאת אמת אומר, שתהא מירות חלה עליו?

3ב. אמר קרא במדבר יט יט וְהָיָה הַטָּהוֹר עַל־הַטָּמֵא [בין ש' השלישי ובין ש' השביעי והטמא בין ש' השביעי וכבם בגדיו ורחיצו בפנים וטהרו בערב], כל שיש לו טהרה צהלה, וצטצילת מקוה יש לו טומאה, וכל שאין לו טהרה אין לו טומאה ועוד כוכבים שאין לו טהרה [דכתיב במדבר יט ט והיתה לעדת בני־ישראל למשמרת למי נדה חטאת הוא, ועוד שלא נתרבו עכו"ם לטהרה בשום מקום] אין מקבל טומאה,

והא דאמרין צמס' יצמות צפ' הערל (דף עה) ערל מקבל הוזה? כגון ערל ישראל שלא נימול שמתו אחיו מתמת מילה, אבל ערל עובד כוכבים לא, וכיון שאין מקבל הוזה לפיכך אין לו טומאה,

[ומקשה שפסוק והזה הטהור על הטמא אינו מיותר] ואימא טהרה הוא דלא הויא ליה שאם קיבל טומאה, אפילו שהיה לא נטהר מטומאתו ופוסל את הקדשים צמגעו, הא טומאה הויא ליה שאם נגע צמת שהוא טמא, ומטמא אדם וכלים [והגם שאמור לעיל כל שיש לו טהרה וכו', קושיית הגמ' הוא שהפסוק אינו מיותר לדרש זה, כמש"כ התוס'!]

3ג. [ומתריץ] אמר קרא במדבר יט כ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא [אתקש טומאה לטהרה, דתרווייהו, טומאה וטהרה קמישמעו צמד גבול, והכי משמע, כל מי שאין לו טהרה אין לו טומאה, ועוד כוכבים הוילי ולי אפשר לו צטהרה, אין לו טומאה,

4. [ואומר עוד טעם למה אין נזירות בעכו"ם],

רב אחא בר יעקב אמר גבי מירות טעמא מאי אימעטו להו עובדי כוכבים ממירות שאני הכא דא"ק ויקרא בה והתנחלתם אותם [את העבד כנעני] לבניכם אחריכם, כל שיש לו נחלה [שיכול להוריש עבדים לבניו] יש לו טומאה [דיני נזירות דכתיב בה לאביו ולאמו לא יטמא], וכל שאין לו נחלה אין לו טומאה,

נזירין], [ומקשה] וכל היבא דכתיב ישראל, עובדי כוכבים לא, והא גבי ערכין דכתיב ויקרא בו דבר אל בני ישראל, ותניא בני ישראל מעריכין, ואין העובדי כוכבים מעריכין שאם אמר ערכי עלי לא אמר כלום,

יכול לא יהו נעריכין שאם אמר ישראל ערך (זה) עובד כוכבים [זה] עלי, שלא יהו צדצרו כלום,

ת"ל [ויקרא בו ב] אִישׁ (או אשה. ליחא בקרא) פי יפלא גדר פערקך נפשת לה, ד [עכו"ם] אימנהו צכלל ערך, ונותן ערכו כפי שטמיו של עובד כוכבים [פ' ערך דכתיב בישראל, נותן לפי שנותניו של עכו"ם זה], הכא נמי גבי מירות ליהוו עובדי כוכבים צמורת מירות [דהא כתיב בנזיר איש], דאם [פ' שהגם ש] אינן מירין להציא קרבן דכתיב "בני ישראל" ולא עובדי כוכבים, למהנו צהו "איש" דליהוו מזירים, אבל לא מציאין קרבן כדלקמן?

[החידוש הוא שנערך בערך כמו ישראל, שערכו בזכר ובנקבה ולפי שני בישראל, משא"כ בחמה אינו מושגה אם היא זכר או נקבה וכו'],

<< [ומבאן הולך הגמ' לתת טעם למה לא מרבינן לכל הפחות מ"איש" שעכו"ם יכול לקבל על עצמו נזירות, הגם שנתמעט מ"בני ישראל" מקרבנות],

1. [ומתריץ] שאני הכא גבי נזיר, מה שאינו צמורת נזיר כלל דאמר קרא [במדבר ו ו פלגימי הוריו לה' עלינפש מות לא יבא:] וְלֹאֲבִיו וְלֹאֲמוֹ [לאחיו ולאחותו] ל' אִי־יִטְמָא [להם בנותם פי נזיר אל היו עלי־ראשו], בְּמִי שִׁישׁ לוֹ אֵב דִּיצֵר הכמוצ שהוא חייב צמורת נזיר, יֵצֵא עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁאֵין לוֹ אֵב דאין אצות לעובד כוכבים [שאין להם יחס],

למאי [הלכמא] אמרת דאין אצות לעובד כוכבים אילימא לענין ירושה,

והא"ר חייא בר אבין א"ר יוחנן עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה, שנאמר דברים ב כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר [אלמא שעשו זכה במתנה כדי] להורשה לבניו, אלמא דאית אצות לעובד כוכבים לענין ירושה [וכ"ה ברמב"ם הל' נחלות פ"ו ט' העכו"ם יורש את אביו דבר תורה, אבל שאר ירושותיהן מניחין אותו לפי מנהגם, ובחז"מ סימן רפ"ג סעיף א' העכו"ם יורש את אביו דבר תורה],

2. אלא אימא הכי לאמו ולאביו במי שמוזהר על כיבוד אביו צא לך הכמוצ לומר שלא יטמא צטציל מירות שעליו, ועובד כוכבים הוילי ואינו צצצוד אציו, אין מירות חלה עליו,

[פ' דס"ד שהסיבה שהתורה צריך לאסרו שלא יטמא לאביו ולאמו, דכיון שישראל חייב בכבוד אביו ואמו, וחייב לקוברם, צריך לאשמועין דנזיר אסור בזה, אבל עכו"ם דבלאו הכי אינו חייב בכבוד הוריו לא היה הפסוק צריך לאסור אותם],

[ומקשה] מי כתיב "כבוד" אביך גבי נזיר,

אבני חן על מסכת נזיר

[כבר אמר הגמ' לעיל שהטעם שאין נזירות לעכו"ם שאין להם טומאה, וכתוב לאביו ולאמו לא יטמא, והגמ' שאל מניין שאין טומאה לעכו"ם, ואין לפרש שהגמ' נותנת כאן עוד ראייה שאין טומאה בעכו"ם, שהרי מוהתנחלתם אותם אין ראייה רק שעכו"ם אינו מוריש עבדו לבנו, ובאמת קשה הלשון כל שיש לו נחלה יש לו טומאה והיה צ"ל יש לו נזירות, אלא צריך לפרש שמביא עוד טעם למה אין נזירות לעכו"ם, שכיון שאינו מוריש עבדו לבנו, נמצא שאין בעכו"ם דיני ירושה רגילים, ונמצא שחוזר להטעם שכתב מתחלה שאין עכו"ם נקרא אב רגיל, אבל לפ"ז קשה למה מדבר על טומאה, ופירש רבינו עזריאל כלומר שייך ביה למימר לאביו ולאמו לא יטמא דכתיב גבי נזירות, ואולי יש לפרש בדברי הריב"ן שכולל ג' דברים יחד, שמו שמוריש עבד לבנו, יש בו דיני נזירות וגם דיני טומאה],

כתיב הכא [בנזירות] לאביו ולאמו לא יטמא [שדיני נזירות ודיני טומאה תלויין במי שיש לו דיני ירושה של אביו ואמו, וכיון שסתם דיני ירושה שייכים גם בעכו"ם לא מיעט עדיין עכו"ם], והסמך כתיב [עבדך כנעני] והתנחלתם אותם לזניטם אחריכם לרשת אחוזה [ומשם לומדים פירושו של "לאביו ולאמו" דכתיב בנזירות], כל מי שיש לו [תורת] נחלה להוריש לזניו את עבדיו, דבר לך הכתוב גבי נזיר שיש לו [פי' שצריך שיהיה לו] אב ואם, כדכתיב לאביו ולאמו [לא יטמא], [ולזה למידין ש] יש להם טומאה [ודיני נזירות], והני עובדי כוכבים הוהיל ואין להם נחלה כדי להוריש עבדו לבנו, כדכתיב וגם מזני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו, ואמרין צמק' [גיטין לו': בסוף הדרג] אחס קונים מהם ולא הם קונים מהם, ולא הם קונים זה את זה, [ולכן] לא הוה להו טומאה, וכל שאין לו טומאה, אין לו מורת נזירות,

[מי שיש לו נחלה עבד שאב מוריש יש לו טומאה, כלומר שייך ביה למימר לאביו ולאמו לא יטמא דכתיב גבי נזירות, ואע"ג דהא דאין עכו"ם מוריש עבדו לבנו, משום שאינו קונה עבד כלל, כדאמר התם מהם תקנו כו', מכל מקום קרא דלאביו דמשמע עיקר אבות דהוי לענין נחלה לא הוי בעכו"ם. רבינו עזריאל],

[ודוחה דברי רב אחא בר יעקב] אי הכי עבדים נמי לא ליהו צמורת מזי, לפי שאין צמורת נחלה להוריש לזניהם, דכל מה שקנה עבד קנה רבו, ולא הן קונין זה את זה, דהא לאו ישראל נינהו? [וגדחו דבריו בלא תירוצין], [תוס': וכ"ת דעבדים איתרבו מ"אמרת] אליהם? עובדי כוכבים נמי ליתרבו מ"איש", והוא הדין דאשינוי קמא דמי שיש לו טהרה יש לו טומאה פריך [פי' דהא עבדים אין להם טהרה, וכתב בגליון הש"ס וז"ל דבריהם סתומים דבפשוט עבד יש לו טהרה במקוה ומקבל טומאה כמו גשמים. וראה רש"י. ת.],

5. [וחזור לעיל לחלק בין ערכין ונזירות] אלא אמר רבא, בשלמא גבי ערכין שנאמר [ויקרא כו ב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפלא נדר בערךך נפש חיה], בני ישראל מעריכין ואין העובדי כוכבים מעריכין,

יכול לא יהו נערכין [בערך זכר ונקבה וכו' בישראל, אלא כבהמה שיהיה ערך שוה לכל גוין] לא מניח למעוטי עובדי כוכבים לגמרי, דהא דכתיב "בני ישראל" ממעריך בלעד הוא דקממעט להו, כדאמרין בני ישראל מעריכין, אבל לגמרי לא מניח למעוטי להו דלא ליהו נערכין,

ת"ל איש (איש. ליתא בפסוק) דהא דהר זהו איש [פי' לאחר שאמר כבר "בני ישראל" אומר "איש" שהוא מיותר] דמייתי [ומרבח] את העובדי כוכבים ליהו נערכין,

[אבל בנזירות הרי יש לימוד ממסכת מנחות שאין עכו"ם מביאין קרבן נזירות, וא"כ לא צריך "בני ישראל" למעט אותם מקרבן, אלא ודאי בא למעט אותם מנזירות לגמרי, וזה פירושה של דברי הגמ' להלן: מה תאמר שנדרשו בני ישראל למעט עכו"ם לגמרי, ו"איש" לרבות עכו"ם שחל עליהם לכה"פ נזירות בלי קרבן, זה אין לומר שהרי זה שאין עכו"ם מביאין קרבן נזירות מהתם נפקא ליה],

אצל הכא גבי נזירות, ליכא לך למימר ליהו [עכו"ם] צלל נזיר כלל, דהכי אמרת [איך אתה רוצה לדרוש הפסוקים להוציאם רק מקרבן נזירות, שתדרוש כן] בני ישראל נזירין ומביאין קרבן, ואין העובדי כוכבים נזירין ומביאין קרבן [אבל נזירים הוין] דהאי דכתיב נזיר "בני ישראל" קא ממעט להו מקרבן,

[פי' ומדרשא זו של בני ישראל נובל לומר] יכול אף לא יהו נזירין כלל, ת"ל איש [פי' ובא הכתוב לומר שחל נזירות על הגוים, אלא שאין מביאין קרבן, כך ש"ד נדרוש],

[על זה ממשיך רבא] אמרי [פי' אין לומר כן ד'] @ (ומשום) * [אי משום] אי משום מיעוט ד קרבן לאו מהכא נפקא ליה לא אינטיך למיכתז בני ישראל, אלא מהתם דמהתם [במנחות] נפקא שאין נזירין ומביאין קרבן לעולה פרט לנזירות דברי ר' יוסי הגלילי, * [יש מכאן ראייה שהכותבים כתבו מפי השמועה שאחד קורא ואחד כותב],

דאמרין צמססת מנחות צפרק אלו מנחות נקמנות (עג) [דכתיב בויקרא כב יח דבר אל-אֶהֱרֹן וְאֶל-בָּנָיו וְאֶל כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וכו' [וימן-הגר בן-ישראל] אִשָּׁר יִקְרִי קִרְבָּנוֹ לְקַל-מַדְרִיסָא וְלְקַל-מַדְצוֹ קָס [אֲשֶׁר-יִקְרִיבוּ לָהּ לְעֹלָה] לרבות את העובדי כוכבים שנודרים נדרים ונדנות כשראל, דמלכל נדריהם ולכל נדנותם נפקא לרבות עולה ושלמים ועופות ויין ולבונה, א"כ מה ת"ל "לעולה" דכתיב אשר יקריבו לה' לעולה? פרט לנזירות דאין העובדי כוכבים מביאין קרבן נזירות דברי ר' יוסי הגלילי,

[ומסיים רבא] וכיון דמהתם נפקא שאין מביאין קרבן נזירות, [במדבר ו ב דבר אל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ יִפְלֹא לְהִיר גֵּר נִזִּיר לְהִיר לָהּ], בני ישראל דהכא למאי אתא, אלא לומר לך דלא חל עליהו נזירות כלל, והאי דכתיב זהו איש, אידי דכתיב אשה לזרוך # [הריב"ן] לא פירש מה הצורך, [וכתב כן ג'] פעמים, כאן ושני פעמים ברף סב. [וראה מש"כ לעיל בראש הפרק סא. למה

אבני חן על מסכת נזיר

יג שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנוזר אלא המלאך
הפרישו מן הטומאה, וכיצד היה דינו, היה אסור בין ואסור
בתגלחת ומותר להטמא למתים, ודבר זה הלכה מפי הקבלה.

יד לפיכך מי שאמר הריני נזיר כשמשון הרי זה נזיר מן התגלחת
ומן היין לעולם, ואינו מגלח כל שנים עשר חדש כשאר נזירי עולם,
ומותר להטמא למתים, ואם אמר לא נתכוונתי אלא לאיש אחר
ששמו שמשון אינו נזיר, ומי שנדר נזיר כשמשון אינו יכול להשאל
על נדרו שנוירות שמשון לעולם היתה.

צריך לכתוב נשים במתני, דבלא"ה היינו אומרים שמשועבדת הוא לבעלה, או
שמה היינו אומרים שכמו שבערין אין איש דומה לאשה כן הוא בנוזר, לכן כיון
שהיה צריך לכתוב אשה כתב גם איש, ופלא שבחומש תורה תמימה אינו מביא
שום דרש על המלה "אשה" כמד נמי איש שלא לנזיר,

[סיכום הסוגיא:]

1. ונותן טעם ראשון שאין לעכו"ם אב, ודוחה שישנו בירושה,
2. ונותן עוד טעם שאינו מוזהר על כיבוד אב, ודוחה מי כתיב "כיבוד",
3. ונותן עוד טעם שאינו בטומאה, ויליף לה מפסוק, ודוחה שמה אינו רק בכרת
אבל בטומאה ישנו,
3. ומתיר מדכתיב וזהו המהור על הטמא, מי שיש לו מהרה יש לו טומאה,
ודוחה שהפסוק אינו מיותר,
3. ומתיר מהפסוק ואיש אשר יטמא ולא יתחמא, ולמדין משם שמי שיש לו
מהרה יש לו טומאה,
- ולמסקנא: כיון דכתיב בנוזר לאביו ולאמו לא יטמא, ובעכו"ם לא שייך טומאה,
נמצא שאין נזירות בעכו"ם כלל,
4. ושוב מביא הגמ' דברי ר' אחא ב"י לימוד למה אין נזירות לעכו"ם, ונדרחו דבריו,
5. ושוב מביא הגמ' דברי רבא לחלק בין ערכין לנזירות, דבני ישראל דכתיב
בנזירות לא צריך למעט עכו"ם מקרבן דהא נתמעט כבר במנחות, אלא בא למעט
עכו"ם מנזירות לגמרי],

1. [ומקשה] [10] **אימא** דהאי דכתיב בני ישראל גזי מירות, משום דקאמי
לאשמועי' בני ישראל נזירות עולם, ואין העובדי כוכבים
נזירים נזירות עולם דממעט להו לעובדי כוכבים מנזירות עולם, יכול לא
יהו נזירים [לגמרי] תלמוד לומר איש ומיהו נזירות סתם קאי בלא
קרבן, מדכתיב דהו איש?

[ומתיר] **א"ר יוחנן מי כתיב נזיר עולם** צקא, דקאמרת בני ישראל
נזירין מירות עולם, אכל לא העובדי כוכבים, והא לא גמרי מירות עולם אלא
מאשלוש [שהוא מאוחר מקרא] כדאמרין לעיל נזיר צפירקא קמא (דף ד)?

2. [ומקשה עוד] **אימא בני ישראל מדירין בניהם בנוזר ואין
העובדי כוכבים מדירין בניהם בנוזר, יכול לא יהו נזירים
לגמרי? ת"ל איש** [דנזירות מיהו הוו?]

[ומתיר] **האמר רבי יוחנן** צפירקין דלעיל נזיר (דף כח) **הלכה היא
בנוזר** @ שהאז מויר את בני נזיר, [11] דואיל דלאו מקרא נפקא ליכא לך למימר
דבני ישראל אתא לומר, דישראל מדירין את בנייהם בנוזר ולא העובדי כוכבים, ואמא
איש לרבות את העובדי כוכבים בנוזר עממו בלא קרבן, אלא דהאי דכתיב דהו ישראל
קא ממעט להו מנזירות לגמרי,

3. [21] **אימא בני ישראל מגלחין על נזירות אביהן, ואין
העובדי כוכבים מגלחין על נזירות אביהן**

דף ס"ב ע"א

יכול לא יהו נזירין [לגמרי]? ת"ל איש,

[ומתיר] **האיתמר א"ר יוחנן הלכה היא בנוזר,**

1. [ענין חדש] **(אי הכי)** ויקרא כו ב **איש כי יפלא נדר בערקה,**
בערבין למה לי [מלת איש] בשלמא איש דכמד גבי נזיר אידי דכמי אשה
שהא לנזיר [ראה לעיל סא: מש"כ לפרש למה אשה הוא לצורך], כמד נמי איש
שלא לנזיר, ואיש דגבי נדרים לרבות את העובדי כוכבים' שיהו נזירין נדרים ונדרות
כשראל, אלא איש כי יפלא דכמד רממנא גבי ערבין למה לי,

**מכדי האיתקש ערבין לנדרים, דאמר קרא איש כי יפליא
"נדר" בערבך דכמד קרא כמצינוהו רממנא,**

והתניא **גבי נדרים**, [היה די לכתוב] **איש מה ת"ל** [בויקרא כב יח
דבר אל-אֶהרֹן ואל-אֶלֶּנִּי ואל-כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם] **אִישׁ אִישׁ** [מפיה
ישראל ומפי הנזיר בישראל אשר יקריב קרבנו' לְכָל־נְדָרֵיהֶם וּלְכָל־נִדְבֹוֹתָם
אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לָהּ' לְעֹלָה] **איש איש לרבות את העובדי כוכבים**

נזיר לעולם, נזיר עולם, נזירות שמשון

רמב"ם הלכות נזירות פ"ג:

יא מי שאמר הריני נזיר לעולם או הריני נזיר כל ימי חיי, הרי זה
נזיר לעולם, ואם אמר הריני נזיר אלף שנה הרי זה נזיר לזמן קצוב,
ואף על פי שאי אפשר שיחיה האדם אלף שנה. השנה הראשונה: מי
שאמר הריני נזיר לעולם וכו'. א"א זו הנרמא כך מצאתי בתוספתא ובירושלמי אבל בגמרא
שלנו אינה כן ודאי מבוטלת מאד.

יב ומה בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב, שהנזיר לזמן אסור לגלח עד
סוף ימי נזירו, שנאמר כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו עד
מלאת הימים, ונזיר עולם אם הכביד שעריו מקל בתער משנים
עשר חדש עד שנים עשר חדש, ומביא קרבנו שלש בהמות
כשיגלח שנאמר והי מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבר עליו
וגלחו, ואבשלום נזיר עולם היה, ודבר זה הלכה היא מפי הקבלה,
ונזיר עולם שנמא הרי זה מביא קרבן טומאה ומגלח תגלחת
טומאה כמו נזיר לזמן קצוב.

אבני חן על מסכת נזיר

[וקשה למ"ד דפליגי במעריכין, ומודי שנעריכין] כי יפליא למה לי?

[ומתריץ] א"ר אדא בר אהבה לאיתויי [והשתא הוי "לאיתויי" כמו למעוטי. ת] עובר כוכבים גדול, דאע"ג דגדול הוא [ו]אינו יודע להפלות [לא],

[ראשמועין דהיכא דהעובר כוכבים אינו יודע להפלות אין נדרו נדר אע"ג דגדול הוא, מה שאין בן בישראל דגדול נדרו נדר אפילו אינו יודע להפלות, וא"ת והא גבי ערכין קיימין [פ' כי יפליא דיליף מינה] ואפ"י עובר כוכבים גדול יודע להפלות אין מעריכין ? ויש לומר דאם אין ענין לערכין תנהו ענין לנדרים. ת]

דאע"פ דציראל כיון שהוא גדול, אע"פ שאינו יודע להפלות דבריו קיימים, כדמין פסק ינא דופן [נדה מה], לאחר זמן [פ' שהביא שתי שערות] אע"פ שאינו יודע לשם מי נדר, דבריו קיימין,

גבי עובד כוכבים מהא אינו יכול להעריך ולנדר, עד שיהא גדול יודע להפלות לדברי הכל,

[דאילו] [דאפילו. נאה"מ] להאי תנא דאמר יכול לא יהו מעריכין [דלכ"ע עכו"ם מעריך], ת"ל איש גבי [נדרים] [ערכין. נר] לרבות את העובדי כוכבים שיהו מעריכין, צעוד כוכבים גדול יודע להפלות קאמר, אבל צעוד כוכבים שאינו יודע להפלות, לא [אינו מעריך].

[יש כאן חידוש בדברי הריב"ן, דמתחלה היינו סוברים דלמ"ד אין מעריכין, הפירוש שעכו"ם אינו מעריך כלל, אבל כאן מחדש שהעכו"ם אינו מעריך אם הוא גדול ואינו יודע להפלות, דהא איתקש ערכין לנדרים, אבל מ"מ יש חילוק דבנדרים אין צריך לבדוק אותו, אבל בערכין צריך לבדוק. ראה בת"צ], ואידך תנא נמי דקאמר ואין העובדי כוכבים מעריכין, צעוד כוכבים גדול שאין יודע להפלות קאמר, אבל גדול יודע להפלות יכול להעריך ולנדר, דאיתקש ערכין לנדרים, וצנעריס הוא דפליגי, אבל צנעריסין דברי הכל עובד כוכבים גדול שאינו יודע להפלות לא, [ואתא] [דאתא] האי איש כי יפליא למעוטי,

דקאמר יכול לא יהו נעריכין ת"ל איש, לאו מדיוקא דאיש כי יפליא נפקא אלא (מאיש איש ד?) נדרים נפקא דאיתקש ערכין לנדרים [דכתיב נדר בערכך], אלא אידי דקאמר אידך תנא ת"ל איש, קאמר איש ת"ל איש,

	בני מעריכין ואין עכו"ם מעריכין, יכול לא יהו נעריכין ת"ל איש, למ"ד אין עכו"ם מעריך [בריב"ן "אידך תנא"]	בני נעריכין ואין עכו"ם נעריכין יכול לא יהו נעריכין ת"ל איש, למ"ד אין עכו"ם נעריך [בריב"ן "האי תנא"]
ת"ל איש	לאו דוקא, והעיקר דיליף לה מהוקש דנדרים, שגם גוי נעריך בערך הכתוב בתורה	איש גבי ערכין שגם עכו"ם גדול מעריך
*איש כי יפליא בערכין	שגדול המעריך צריך לדע להפלות	שגדול המעריך צריך לדע להפלות
עכו"ם נעריך בישראל ?	כן	לא
*עכו"ם מעריך ?	אם יודע להפלות	אם יודע להפלות
מעין שעכו"ם גדול מעריך ?	דאיתקש ערכין לנדרים	איש גבי ערכין

שהן נודרים נדרים ונדרות בישראל [בדכתיב לכל נדרים ולכל נדרותם] וה"ה לגבי ערכין נמי [ביון דאיתקש לנדרים] דאיתקשו להו עובדי כוכבים שיהו נעריכין בישראל,

[וביון שאין צריך הפסוק בערכין קשה] [אלא] [אם כן. נר] איש כי יפליא בערכין למה לי?

אלא האי איש מיבעי ליה לאיתויי מופלא סמוך לאיש דשראל שיהו נודרין נדרים,

2. הניחא למ"ד מופלא סמוך לאיש דאורייתא, אלא למ"ד דרבנן [דנדרים] [דנדרין] נדקין איש כי יפליא למה לי?

לאיתויי מופלא סמוך לאיש דעובר כוכבים [ד]מדאורי' נודרין נדרים,

ואל תתמה משום [פ' וזה יהיה גורם לך לתמוה] דציראל אין מופלא הסמוך לאיש נודרין נדרים מן התורה [ואך חמור עכו"ם מ'ישראל] ? שכן מצינו צכמה מקומות שהתמירה תורה על העובד כוכבים, כגון צשורו של כנעני שהזיק לשורו של ישראל צין מס צין מועד משלם נוק שלם, ושל ישראל שנגח של כנעני צין מס צין מועד פטור [צ"ק לו:],

[הניחא למ"ד דלכ"ע עכו"ם מעריכין לכן צריך לרבות שגם מופלא הסמוך לאיש מעריך, אלא אי פליגי אי עכו"ם מעריך, למ"ד דרק נעריך, למה צריך רבוי שמופלא סמוך לאיש נעריך הלא גם תינוק בן חודש נעריך].

3. הניחא למאן דאמר בני ישראל נעריכין, ואין העובדי כוכבים נעריכין, יכול לא יהו מעריכין, תלמוד לומר איש גבי נדרים ואיתקש ערכין לנדרים [פ' כמו שעכו"ם נדר כך הוא מעריך] [מיהו] שפיר הוא דאתא איש כי יפליא לאיתויי מופלא הסמוך לאיש דעובד כוכבים, דיכול [פ' דגם מופלא סמוך לאיש יכול] להעריך,

אלא למ"ד [וכמ"ד זה שנינו לעיל סא:] בני ישראל מעריכים ואין העובדי כוכבים מעריכים, יכול לא יהו נעריכין, תלמוד לומר איש גבי נדרים [שלמדיון ממנה לעיל ברף זה שעכו"ם נודרים נדר"נ בישראל]. [ו?]איתקש ערכין לנדרים להא מילתא שיהו [גדולים] [עובדי כוכבים] נעריכין, # [פ' דכמו בנדר אין חילוק בין ישראל לעכו"ם בדבר הנדר, שבשאושרים על עצמם איזה דבר בנדר דינם שוה, כן בנעריך אין חילוק בין ישראל לגוי ושניהם נעריכים שוה בערך שכתוב בתורה].

הלכך (ד)לדידיה לא אתא איש [כי יפליא דנעריכין] אלא לאיתויי מופלא הסמוך לאיש דעובד כוכבים דהוי נעריך, ולא (מ)צריך קרא [פ' והלא לזה אין צריך פסוק]. כיון דמשמע ליה איש דנדרים שהן נעריכין, הא ודאי פשיטא ליה דכיון דנדרות נעריכין הן [כמו ישראל] אפי' תינוק עובד כוכבים בן חדש בר עירובי הוא צאמו ערך האמור צענין [ויקרא כו ו ואם מְבַדֵּחַ יֵשׁוּרְךָ וְעַד בְּיָמֶיךָ שְׁנֵים וְתֵרָה עֲרֶבְךָ תִּתְּנָה חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים בְּסֶף וְלִצְבָּה עֲרֶבְךָ שֵׁל שֵׁשׁ שְׁקָלִים בְּסֶף].

אבני חן על מסכת נזיר

* לא פלוגי בזה.

[ענין חדש] **אלא כי יפליא דכתב רחמנא גבי נזירות למה לי** בשלמא איש אידי דכתיב אשה לזוך [ראה לעיל סא: מש"כ לפרש למה אשה הוא לצורך], כתב נמי איש שלא לזוך, כדכתיב איש או אשה כי יפליא לגדור נדר וגו', [וכן] [והך. ברי] איש [ד]גבי ערכין **ימירא הוא משום דכתיב צהיה פרשתא אס זכר אס נקבה**, ואמא ליה לדרשא דצעינן עובד כוכבים גדול שידע להפלות, אלא כי יפליא דגבי נזירות ל"ל,

איש כי יפליא במדבר ו' **כי יפליא שתי פעמים** אחד נזיר ואחד נזירים **אחד הפלאה לאיסור** [שמפרש ומפליא את הנדר בשנודר. ע"פ שיטה לחכמי איזורא] שלא לצטל את הנדר כשאין צו חרטה **ואחד הפלאה להיתר** [שמפרשו ומפליאו לפני החכם בשמתירו, במקום שיש חרטה. ע"פ שיטה לחכמי איזורא] כשיש צו חרטה, וצמקת מגיגה קאי [ומיהו איש לא דריש פ' דכתיב שני פעמים] ושמוא אידי דאיצטרך למיכתב כי יפליא כתיב נמי איש. [ת:]

[סיכום:

1. קשיא: למה צריך איש בערכין דהא בנדרים יש "איש איש" לרבות עכו"ם, ואיתקש ערכין לנדרים?
- תירוצ: לרבות מופלא הסמוך לאיש דישאל, ואיתקש נדרים לערכין,
2. קשיא: הניחא למ"ד מופלא הסמוך לאיש דאורייתא צריך פסוק לזה, אבל למ"ד מדרבנן למה צריך איש בערכין?
- תירוצ: בא לרבות מופלא הסמוך לאיש דעכו"ם,
3. קשיא: למ"ד שאין עכו"ם מעריך אלא נערך, למה צריך לרבות שמופלא סמוך לאיש נערך הלא גם תינוק בן חודש נערך?
- תירוצ: איש דכתיב בערכין בא לרבות שעכו"ם אף שהוא גדול צריך שידע להפלות,
4. קשיא: למה צריך כי יפליא בנזירות?
- תירוצ: ידיים שאינן מוכיחות הוו ידיים,
5. קשיא: אבל עדיין קשה למ"ד לא הוו ידיים?
- תירוצ: הפסוק בא לרבות דינו של ר' טרפון, שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה,
6. קשיא: אבל עדיין קשיא לרבנן דפליגי אדר' טרפון?
- תירוצ: צריך כי יפליא ללמד התרת נדרים,

דף ס"ב ע"ב

מיתני: חומר בעבדים מבגדים ואי זה חומר בעצדים מצנשים, שהוא מפר נדרי אשתו [ואף אם נתרצה אחר ההפדה שתקיים את נדרה, אין עליה תורת נזיר, שכבר נתבטל הנדר. ר'. נדפס לעיל סא:], **ואינו מפר נדרי עבדו** [ובעבדים אף אם כפחו לשותות יין אם רוצה האדון אח"כ שיקיים נזירותו צריך לקיימו. ר'], **שאם הפר לאשתו הפר לה עולמות** ואפילו נתארמלה או נתגרשה מיפר מעליה כל הנזירות לגמרי,

אצל בעצדים אינו כן [אלא] **הפר לעבדו** [לאו דוקא, אלא שכפחו לשותות יין. ר'] **יצא לחירות** שכיון שיצא לחירות **ומשלים נזירותו** משלים לנזירותו שקיבל עליו, ומתחיל ומונה כבתולה, ואם מנה קצת צפוי רצו משלים את השאר:

נב: ת"ר **למה רבו כופו** (ד)השתא הכי [הוא ד]משמע, לאחז דבר יכול לכוף את בעדו לנזירות צומן שקיבל עליו נזירות, (לנזיר) **אבל לא לנדרים** ו לא לערכין, שאם (הדיר) [נדר. רש"י] צהגה מפירות פלוני, או שאמר ערך פלוני עלי, אינו יכול לכופו, ונדדו נדר וערכו ערך, וכגון שהקנה לו אחר ע"מ שאין לרבו צהם כלום,

4. **מכדי האיתקש נזירות לנדרים** כדכתיב נדר נזיר, ונזירים כתיב הפלאה וכיון דנזירים כתיב הפלאה, **כי יפליא נזירות למה לי?**

[ומתריץ] **לאיתויי ידיים שאינן מוכיחות** בין נזירות בין נזירים, נזיר כגון דלמר אהא וכדלמר לעיל צפ"ק (דף ז) כגון שזיר עובר לפניו, ולגבי נדרים נמי כגון דלמר מודרני ממך, דלסור שיהנה משלו, ולא אמרינן דלמא לא משתעינא צהדך קלמך, וכדלמר צפ"ק דנדרים (דף ה),

[פ'] דמפרשים לחיבת יפליא מלשון היפלא מו' דבר, דתרגמוו היתבסי, וע"ז אמרו לאיתויי ידיים שאינן מוכיחות, שהגם שלא פירש הנדר בפירוש בפיו, והוא מכוסה, אעפ"כ חל עליו הנדר ע"י חד שאינו מוכיח בלבד. תצ],

דאיתמר ידיים שאינן מוכיחות, אביי אמר הויין ידיים רבא אמר לא הויין ידיים,

5. [ומקשה] **לאביי ניהא, אלא לרבא מאי איכא למימר** אלא למ"ד לא הויין ידיים מאי איכא למימר, ופלוגמא דאביי ורבא [הוא] צפ"ק דנדרים [הריב"ן היה לו גירסא אחרת בגמ']?

[ומתריץ] **אלא כי יפליא מיבעי ליה לכדרכי טרפון, דתניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון אין אחד מהן נזיר לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה,**

[הוא משנה לעיל לב: ששה שהיו מהלכין בדרך, ואחד בא כנגדן אמר אחד מהן הריני נזיר שזה פלוני, ואחד אמר הריני נזיר שאין זה פלוני, הריני נזיר שאחד מכם נזיר וכו' ב"ש אומרים כולן נזירין, וב"ה אומרים אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו, ורבי טרפון אומר אין אחד מהם נזיר] [דמפרש שהתורה הוסיפה הפלאה על הפלאה שלא יהיה הנזירות חל אלא כשיפרש דבריו באר היטב. תצ],

6. [ומקשה] **הניחא לרבי טרפון, אלא לרבנן דאמרי צפיקין דלעיל שכולן נזירים** **מאי איכא למימר?**

[ומתריץ] **אלא מיבעי ליה (לכדתניא) [לכדתנין] [הגיגה י.] היתר נדרים פורחין באויר** העולם שאין להן מקרא מן התורה על מה שסמכו ואין להן על מה שסמכו [עד כאן המשנה, ומכאן ואילך הוא ברייתא שם מיד אחר המשנה],

רבי אליעזר אומר יש להם על מה שסמכו שנא' ויקרא בו

[ומקשה] **מאי שנא גבי נזיר** דיכול לכוף משום דאמר רחמנא במדבר

אבני חן על מסכת נזיר

ל לאסור איסור על נפשו, במי שנפשו קנויה לו, יצא עבד שאין נפשו קנויה לו, אי הכי אפילו גבי נדרים נמי יהא יכול לכופו ולהאכילו בעל כרחו מה (שהדיר) [שנדר. רש"ש] ממנו, דהאי קרא גבי נדרים (קאי) [כמיצ]?

[ומתריץ] אמר רב ששת הכא במאי עסקינן כגון שהיה אשכול של ענבים מונח לפניו [ובזה יהיה חילוק בין נדרים לנזירות, דבנדרים רק אשכול זה נאסר, אבל בנזיר נעשה ע"ז נזיר לכל],

גבי נדרים דכי מיתסר בהאי אשכול לא מיתסר באחריו, לא מצי כפי ליה משום דלא מכחיש ציה כלל, דאפשר ליה בנדריו, דכוותה נמי גבי אשמו כהאי גוונא לא מצי מיסר, משום דלא הוי דברים שיש בהן עינוי נפש, וכדמנן צפ' אלו נדרים (נדרים עט) פירות מדינה זו עלי לא יסר ויצא לה ממדינה אחרת,

אזל גבי נזירות דכי מיתסר בהאי איתסר בכולהו כדמנן צפ' הריני נזיר מנגריות (לעיל יא) מונו לו את הכוס ואמר הריני נזיר ממנו הרי זה נזיר, הכא נמי גבי אשכול כיון דאמר הריני נזיר ממנו ה"ז נזיר והוי הפסד לרבו, דהוי כחוש ואינו יכול ליער, מצי כפי ליה יכול לכופו ולהאכילו בעל כרחו מה שהזיר ממנו דהאי קרא בנזיר קאי,

[ומקשה] וגבי נדרים מדקפסקין ומי אזל לא לנדרים מי לא עסקינן דליכא אלא האי אשכול למיכל ליה דאי לא אכיל ליה חליש והוי דומיא דנזירות, ומאי שנא דהכא כופה והכא אינו כופה?

[ומתריץ] אלא אמר רבא כגון שהיה חרצין [שאין טוב לאכילה. ת] מונח לפניו, גבי נדרים בהאי [בחרצין זה] הוא דמיתסר לא מצי כפי ליה, גבי נזיר (המנען) דאיתסר מי מיתסר [מן המנען], מיתסר נמי באחריו כדמנן צפרק כל כינוי נזירות [הריני נזיר מן החרצנים וכו'] הרי זה נזיר. לעיל ג: [מצי כפי ליה,

[ומקשה] וגבי נדרים מי לא עסקינן דליכא מידעס למיכל ליה אלא האי חרצין, דאי לא אכיל ליה חליש [שפעמים יחזק לבו גם באכילת חרצין, אי נמי מי לא עסקינן [אף?] בשאר דברים טובים שמחזיקין אותן. ת, פי' שאם יש אופן שהאדון מספיד מנדרו, למה אינו יכול לכפותו?]

[ומתריץ] אלא אמר אביי הכי קמי למה רבו צריך לכפותו לנזירות שאם נדר בנזיר ואין רצו כופה הרי זה אסור ציין כל זמן שאינו כופה, לפי שאמרה תורה [בנזירות] ואמרת אליהם לנדות את העבדים, ואין צריך לכפותו לנדרים [דלא חייל כלל], ואינו צריך לכפותו לשבועה אזל לענין נדרים [ושבועות, בלא כפייה נמי לא, דלא חיילא עליו וכו'] (משא"כ בשבועות בכל גוונא במלים בלי כפייה, מודאסר נפשיה אחפציה, והרי אין גופו שלו. יכן אות א'[[,

וערכין אינו צריך להפסד, (וערך) [דערך] אין לו שאין גופו קנוי לו, וכן בנדרים נמי אפי' בלא כפייה מותר לשמות ציין ולאכול מכל אוכלין [שאסר על נפשיה?]

מ"מ? דאמר קרא [בשבועות ביטוי. ר'] ויקרא ה' להרע או להיטיב, מה הטבה רשות אף הרעה רשות, יצא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו הכא נמי כיון דקמכחיש כי לא אכיל ולא שמי, ואיכא הפסד לרבו [והוי להרע לאחרים], לא חיילא עליה שבעה:

[יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו, ולך לנדרים אפי' בלא מחאת הרב לא חל הנדר כלל, דהיינו הרעת אחרים שמכחיש כחו ואינו חזק למלאכה, דילפינן נדרים משבועות דכתיב בהן להרע או להיטיב, אבל נזירות אין להקישן לנדרים וכו'. ת' עיי"ש],

מהני: עבר [העבד] מכנגד פניו שצמח מפניו של ר"מ אומר לא ישתה, ורבי יוסי אומר ישתה:

גמ': לימא בדשמואל קמיופלאי [דהשתא קס"ד כיון שהעבד ברח מכנגד פניו מסתמא נתייאש מימנו האדון והיינו הפקר. ת, קס"ד השתא דבורח כאילו הפקידו האדון הוא. ראמ"ה], דאמר שמואל המפקיד עבדו יצא לחירות וא"צ גמ שיחרור,

ר"מ דאומר [במתני'] לא ישמה ציין אית ליה דשמואל דאמר כיון שהפקידו רבו יצא לחירות, והכא נמי דברח יצא לחירות ולא ישמה ציין, ולריך לו להשלים נזירות כדקמי צמתינן [דאמר אינו צריך גמ שיחרור, ולכך לא ישתה, שעתה אינו ברשות רבו, ולא תועיל לו עוד מחאתו. ת],

ורבי יוסי דאמר ישמה לית ליה דשמואל דאמרי צרשות רבו קאי, ולא כל כמיניה שלא לשמות משום דקמכחיש, ואיכא הרעה לרבו [ובין דלא יצא לחירות תועיל לו מחאתו. ת]?

[מתריץ] לא דכולי עלמא אית להו דשמואל והיכא דהפקידו יצא לחירות, אלא הכא כיון דלא הפקידו, אלא שצמח מאליה, לא יצא לחירות כלל, וצרשות רביה קאי,

[דמפקיד עבדו יצא לחירות ואין צריך גמ שיחרור, והאי עבד שברח מכנגד פניו לא איירי בשנתייאש ולא חשבינן ליה הפקר, ר"מ סבר לא ישתה סבר דאין האדון מקפיד אם יצטער ויתכחש כשאינו אצלו, כי היכי דניהו ליה צער ונדר לגביה]

אלא והכא צמח קמיופלאי דלמאן [לר' יוסי] דאמר ישתה סבר, סוף סוף מיהדר הדר כיון דמהדר הדך ואתי גביה לרביה, לישתי חמרא ככל היכא דאיתיה כי היכי דלא ליכחוש ולא ליהוי פסידא לרביה [אין נוח לו לרבו, שימנע מן היין דלכחוש חיליה, ולא יהיה כל כך בעל כח וראוי למלאכה כשישוב אצלו. ת],

ולמאן [ר' מאיר] דאמר לא ישתה סבר קסדר אע"ג דלאו כמפקיד עבדו דמי אפילו הכי לא ישמה משום דקנסין ליה לעצדיה ד ליהוי ליה צערא כי היכי דליהדר גביה דרביה דאי קאי ליה גביה כפי ליה למיטמי חמרא והלכך אמרינן ליה דלא ליטמי כל זמן שהוא צורח מפני רבו בשביל שהוא תקנת רבו ולדברי הכל צמח תקניהו אולינן [דאין האדון מקפיד אם יצטער ויתכחש כשאינו אצלו כי היכי דניהו ליה צער ונדר לגביה, שע"י כן ישוב אצלו כדי

אבני חן על מסכת נזיר

לשתות ב"ן. ת], [פ' ואף שיכול לשאול על נדרו? שמה אין לו פתח, # או י"ל ש"מ רבו אינו רוצה שיותר נדרו בהיתרו]:

דף ס"ג ע"א

סוגיא דטומאת התהום

טומאת התהום:

דין מיוחד בד"ן טומאת מת, שמי שנמא בקבר התהום, דהיינו בטומאה שלא נודע לשום אדם, כמו התהום שאין שום אדם יודע מה יש בה, ובשעה שנמא לא ידע, אלא נודע לו לאחר כן, והיה אדם זה נזיר שהביא כבר קרבנות טהרה שלו, או משהביא קרבן פסחו, אם נודע לו לאחר מכן שאהיל או נגע בטומאת מת, הלכה למשה מסיני היא רק בנזיר ופסח שהציץ מרצה על כגון זה, וכאילו לא נמא.

מתני': נזיר שגילח [כדינו, וק"ל דתגלחת אינו מכבב בשום נזיר, ובנזיר דם א' מקרבנותיו הותר מחיובי נזיר. יבין] תגלחת טהרה צ"ס שלשים ואחד שלו, [ואחר שגילח] ונודע לו שהוא טמא [שנמא בימי נזירותו. יבין] בטומאת מת, צ"ן שנטמא בחור מלאה, צ"ן שנטמא לאחר מלאה (ל) צ"ן צ"ס, קודם שהציץ קרבנותיו ושגלח,

אם טומאה ידועה [שאפשר להיות ידוע, מדלא היתה קבר התהום. יבין] היטה צענה שנטמא, ה"ז סותר את הכל [וחזיר ומונה נזירות טהרה. יבין], אבל לא נטמא עד לאחר הצאת קרבנותיו, אפילו בטומאה ידועה אינו סותר אלא ז', כדמנן צפרק שלשה מינין [לעיל דף מז] מי שזרק עליו אחד מן הדמים כו' ואוקימנא בגמרא, דלדברי הכל ז' סותר ומו' לא,

ואם טומאת תהום [כגון שנמא מת תחת הגל שהלך הנזיר עליו, דא אפשר שלא ידע אדם מעולם שמת מונח שם. יבין] אינו סותר, [כלומר שנודע לו, שבמקום שעבר היתה טומאת התהום, ובגמרא מפרש איזו היא טומאת התהום שאין אחד בעולם מכירה, והכי הילכתא גמירי לה. ת],

אם עד שלא גילח נודע לו שנטמא צ"ן צ"ס, צ"ן שנטמא בחור ימי מלאה בין כך ובין כך צ"ן בטומאה ידועה, צ"ן בטומאת התהום סותר את הכל [דכי גמירי טומאת התהום דלא סתרה דוקא כשנודע לו אחר שגילח, אבל נודע לו קודם שגילח סותר. ת],

[ומפרש דין של "קבר התהום" אם נודע לו שנמא לפני שהביא [לפי הריב]:]

א. אם היה המת בגלוי ועכשיו נודע שהיה שם מת כשטמל הוא טמא,

ב. אם היה המת משוקע דהיינו שלא ידע איש שיש שם מת, או אם הוא טמא כבר אמרינן שנמא גם עכשיו, ואם היה איש טהור נשאר טהור, וכן הוא הלכו"מ],

כיצד [דין טומאת התהום. ת], היא טומאת התהום שאינו סותר, אם נטמא

בטומאת מת ו ירד לטבול במערה צ"ס שציעי שלו, ולאחר שיצא ונמצא מנא לשם מת צ"ף על פי המערה שהוא צ"ף על פני המים שצפתה המערה, והוא לא הכיר צו כשירד שם לטבול, אין זו טומאת התהום, ואפי' אם לא נודע לו עד לאחר גילוח, ואפילו אם לא ירד לשם לטבול אלא להקרי' טמא וסותר את הכל,

[רבנות קמ"ל אף כי ירד לטבול דמסתמא דקדק ועיין היטב שלא תהא טומאה סביביו, ונמצא מת צ"ף על פי המערה מ"מ טמא, משום ספק טומאה ברה"י. ת],

אבל אם נמצא משוקע בקרקע המערה שצענה שנקנס לא היה צ"ף צ"ן יש חילוק, פעמים שהוא טהור ופעמים שהוא טמא ירד להקרי' כשנקנס לשם ולא נקנס צה אלא להקרי', ונודע לו לאחר גילוח שנמא לשם מת משוקע כנגד פי המערה, ה"ז טהור דזו היא טומאת התהום,

[רבנות קמ"ל אף כי ירד להקרי', ואין דרכו לבדוק ולדקדק סביביו, מ"מ כי משוקע בקרקע המערה טהור, משום דהוי טומאת התהום. ת],

אבל ירד לשם ליטהר מטומאת מת ואח"כ נודע לו, ואפילו לאחר גילוח, ה"ז טמא וסותר את הכל אע"פ שהיא טומאת התהום,

שחזקת טמא טמא העמידו בחזקת טמא [דכי גמירי דטומאת התהום דמת הותר, דוקא לאדם שלא היה בחזקת טומאת מת. ת] וחזקת טהור [ה] יורד לשם בחזקת טהור, שרגלים לדבר [לשון "רגלים לדבר" במשניות לקמן, עוד ג' פעמים] כלומר שהדברים נראין כך, דטהור העמד על חזקתו וטמא על חזקתו, ומיהו חזקת טהור טהור, וחזקת טמא טמא:

[כלומר שטעם גדול י"ל, הואיל והוא בחזקת טומאת מת לא הותרה טומאת התהום אצלו. ת],

[האי רגלים לדבר לאו דוקא דהכי גמירי הלכתא, אלא כלומר קצת טעם יש לדבר כיון דבחזקת טומאת מת [היה?] לא נתנה לטהרו. ר']

נב': מנא הני מילי [דטומאת התהום אינה סותרת עליו. ר']? אמר ר"א דאמר קרא במדבר ו מ וְכִי־יָמוּת מִת עָלָיו פָּתַעַת פְּתָאִם [ומנא ראש נזיר וְגִלַּח ראשו' בְּיוֹם הַיָּהֲרֹתָו בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי וְגִלָּחוֹ] "עליו" במחזורת לו צצורה לו, כגון טומאה ידועה סותר, אבל לא על טומאה שאינה ידועה לו, [אבל בטומאת התהום שאינה מחזורת ולא הכיר בה אחד בסוף העולם או אינו סותר. ת],

ריש לקיש אמר [ראה תוס' שלפי הגמ' בכיצד צולין זה המושך דברי ר"א ששם אומר הגמ' על דברי ר"א "אשכחן נזיר עושה פסח מנ"ל? ומתירין אמר קרא כי יהיה טמא לנפש וכו'] אמר קרא גצי עושה פסח במדבר מ כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה, כי דרך [ומדמך טמא לנפש לדרך, נאמר כי דרך. ת] מה דרך בגלוי אף [טומאה] כל בגלוי לאפקי טומאת התהום דלא, והוא הדין למזיר דככל מקום נזיר ועושה פסח כי הדדי ניהו,

[ומקשה] ואלא [הרתגן] [הרתגיא] איזוהי טומאת התהום כל שאינו מכירה אחד בסוף העולם [פ' שאפשר שאין אדם מכירה. ר'], אבל מכירה אחד בסוף העולם אין זו טומאת התהום,

אבני חן על מסכת נזיר

[לר"א מהר, בטר טומאה אוליג' וסותר שלשים, או בטר ידיעה אוליג' וסותר שבעה. תוס', וזה לא כהריב"ן].

ולמאי [פ' ולמאי נפ"מ], למיסתר אי סותר, או אינו סותר כלל?

דף ס"ג ע"ב

אמר רבא ת"ש מדקמיני ממני אם נודע לו עד שלא גילח בין כך ובין כך בין טומאת התהום בין טומאה ידועה סותר, ואוקימנא לה למתני כר"א [דתגלחת מעכבת], וקמינא מיהא דקפסין ואמר כל אימת דאיטמי בין בתוך ימי מלאת בין לאחר ימי מלאת דסותר,

היכי דמי אי דאיתידע ליה ודאיתידע ליה אימת, אינמא בתוך מלאת, צריכא למימר דסותר, בתמיה, אלא לאו לאחר מלאת, ש"מ דאיתידע ליה לאחר מלאת, וקאמר דסותר דבטר טומאה דהוה בתוך ימי מלאת אזלינן,

ועדיין תיבעי לך כיון דלאחר מלאת קאי [הוא עומד עכשיו, קודם הבאת הקרבנות וקודם גילוח] כולו סותר או שבעה סותר ז' סותר ומו לא, או דילמא כיון דניטמא בתוך ימי מלאת סותר את כולן,

למאן קמיציעא לך, אי לימא לרבנן אי לרבנן [דתגלחת אינה מעכבת], וקודם הבאת קרבנותיו פשיטא דכולו [דכולן] סותר, ואי לר"א וקודם תגלחת הא שמעי' ליה דלמך דפרק מי שאמר הריני נזיר מגלח (לעיל טז) כל אחר מלאת שבעה סותר?

אמר לך רמי דר חמא לעולם אליבא דר"א קמיציעא לי, והכי קמיציעא לי ה"מ דלאחר מלאת שבעה סותר ומו לא, כי נטמא אחר מלאת, [אבל] והאי לפני מלאת הוא כיון דניטמא לפני מלאת מודי דה ר"א דבטר טומאה דהוה בתוך ימי מלאת אזלינן,

או דילמא שאני הכא דידיעה אחר מלאת היא שכבר הביא קרבנותיו ו' הוא דסותר ומו לא,

ומינה [ומבשנתנו יש לפשוט גם איבעיא זו] [הא ד. ריב"ן] קתני בין כך ובין כך סותר, ולא קמיפלגי [ש"מ] כלומר ותיפשוט ליה ממתיני גופיה, דמדקמיני בין כך ובין כך סותר, ולא קמיפלגי בין דניטמא קודם מלאת בין לאחר מלאת, דהא מתני' כל אימת דניטמא במשמע, ואוקימנא לה כר"א דלמך כל לאחר מלאת ז' סותר ומו לא, ש"מ נמי דאפילו היכא דניטמא בתוך מלאת, כיון דידיעה לאחר מלאת הוא, ד' סותר ומו לא.

???? ליסנא אחרינא אמר רבא ת"ש ולרבא לית ליה דרבי יוחנן דמוקיס לה למתני' כר"א ולא כרבנן דקסבר רבא מתני' נמי מיתוקמא כרבנן דמודו רבנן גבי טומאת התהום דלע"ג דבעלמא תגלחת לא מעכבא לגבי טומאת התהום חשיבא שאם נודע לו עד שלא גילח קפסין ומני בין דניטמא לפני מלאת בין לאחר מלאת דאם נודע לו לאחר מלאת קודם גילוח אע"ג דהביא קרבנותיו סותר דבזו מודו רבנן

בשלמא למ"ד [ריש לקיש שדורש טומאת התהום] כי דרך דגנלי [ובפסחים קאמר עד ידיעה בה כולי' עלמא כי דרך. ר'] שפיר דכיון דלמך מכירה בסוף העולם הו' גלוי, אלא למאן דאמר במחוורת לו כי מכירה אחד בסוף העולם מאי הו' אמאי הו' עמא, והא אינה מחוורת לו,

ותו בין למ"ד במחוורת לו, בין למ"ד כי דרך, כיון דמדאורייתא טומאת התהום הותרה גביה הא דתניא המוצא מת מושכב לרחבה של דרך בתרומה טמא, בנוזר ובעשיית פסח טהור [ומיירי בטומאת התהום. ת], מאי שנא גבי תרומה דהו' עמא, וגבי נזיר ועושה פסח דהו' טהור [כי היכי דילפת נזיר מפסח למר [לר"ל], ופסח מנזיר למר [לר"א] הכי נמי גילף כל שאר דבר מנחין. ר']?

אלא טומאת התהום גמירי לה [רק בפסח ונזיר, וגם כל דיני טומאת התהום הם הלל"מ, וגם שצריך לחיות שאין מכירה הוא הלל"מ]:

[שנינו במשנתנו] אם עד שלא גילח וכו': מאן תנא דאם נודע לו קודם גילוח אע"פ שהביא קרבנותיו סותר?

א"ר יוחנן ר"א היא דאמר תגלחת מעכבת [ולפי מה דקיי"ל דאינה מעכבת לא היה המושג אומרת נזיר "שגילח"] דפרק ג' מינין (לעיל דף מו) ואמר ישמה הגזיר יין, אחר מעשים כולן דברי ר"א, דכיון דעדיין לא גילח כמי שנודע לו בתוך מלאת דמי וסותר את הכל, דאי לרבנן כיון שטרק עליו אחד מן הדמים שזב אינו סותר,

[ענין חדש] [דאמרינן במתני' דאם נטמא קודם שגילח, בטומאת התהום סותר, ומהני טומאת התהום רק לאחר שגילח] בעי רמי בר חמא נטמא בתוך מלאת טומאת התהום בתוך ימי מלאת ונודע לו לאחר מלאת קודם הבאת קרבנותיו וקודם גילוח מהו,

בטר ידיעה אוליג' וידיעה אחר מלאת היא כלומר מי אמרינן דהא דגמרינן דטומאת התהום אינה סותרת, היכא ידיעה הו' לאחר מלאת, אפילו היכא דניטמא בימי מלאת, או לא, או דילמא כיון דניטמא בימי מלאת, אע"ג דנודע לו לאחר מלאת, ואפילו לאחר הבאת קרבנותיו, לא אמרינן דטומאת התהום הותרה לו וסותר,

ולרמי דר חמא דקמיציעא ליה הכי לא שמיעא ליה מתני' [דבמתני' שנינו דבנודע לו שהוא טמא לאחר שגילח, ואז נודע דיני טומאת תהום], ואמטו להכי קמיציעא ליה הכי,

[ראה ב"מ קיד ע"א-ע"ב, אשכחיה רבה בר אבוח לאלוהי דקאי בבית הקברות של נכרים וכו' אמר ליה לאו כהן הוא מר, מאי טעמא קאי מר בבית הקברות? אמר ליה לא מתני מר טהורות? דתניא, רבי שמעון בן יוחי אומר קבריהן של נכרים אין מטמאין, שנאמר (יחזקאל ד') ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרוין אדם, ואין נכרים קרוין אדם. אמר ליה בארבעה לא מצינא, בשיחא מצינא בתמיהה זרעים אינו נוהג בחומה לארץ וכן טהורות? אמר ליה ואמאי? אמר ליה דחיקא לי מילתא.

וראה תוס' ב"ב ק"ג. בראש העמוד דפעמים שלא היו בקיאים בפסוקים],

אבני חן על מסכת נזיר

טומאת התהום,

ולא אמרו טומאת התהום שהותרה טומאת התהום אלא למה בלבד אלא לטומאת מת בלבד, אבל לענין זו וזה לא:

<<< [דבר שהיה עף או צפה על המים אינו נטמא מספק טומאת שרץ אף ברשות היחיד, ואינו נטמא אלא בשהיה מונחת על הארץ].

[שנינו במשנתנו] כיצד ירד [ירד למבול במערה ונמצא מת צף וכו']? [והגמ' אומר הלכה] צפה אינה מטמאה לענין שרץ כלומר אע"ג דטומאת מת נפסה מטמאה בפקק מגע, כדחנן ונמצא מת קף על פני המים, לענין שרץ מיהא אינה חשונה לטמא מספק, שאם שרץ קף על פני המים ספק נגע זו ספק לא נגע זו ספקו טהור,

דתניא ספק טומאה צפה בין שהיא צפה במים ש בכלים בין במים ש בקרקע כלומר טומאה צפה והוא ספק אם נגע זה אם לא נגע זה טהורה,

ר"ש אומר בכלים טמאה בקרקע טהורה,

דף ס"ד ע"א

מאי טעמא דת"ק [דשרץ צף טהורה]? א"ר יצחק בר אבדימי כתיב [בויקרא יא מג אל־תִּשְׁקְצוּ אֶת־נִפְשֵׁיכֶם בְּכָל־הַשָּׂרִץ הַשָּׂרִץ] [ול' א' תִּמְצְאוּ בָהֶם וְנִמְצְתֶם בָּם] דמשמע כל מקום שהוא שורץ טמא, ואפי' קף ובכתיב על הארץ, דמשמע דעתיקן שיהא מונח על הארץ ולא קף,

הא כיצד, ודאי מגעו בטומאה ככ"מ שהוא, בין במים בין בקרקע טמא, ספק מגעו טהור הא ספק נגע [כגון לאחר] [באחד. דר] שנמצא קף על פני המים, ה"ז טהור בין שנמצא קף במים שכלים או במים שצקרקע, דספק נגע קף לעולם טהור,

ורבי שמעון מ"ט [מטמא בכלים ומטהר בקרקע]? אמר עולא כתיב [ויקרא יא לה וכל אשר יפול מנבלתם] עליו יטמא תגור וכו' ויתן טמאים הם ויטמאים יהיו להם: לו אף מעין [ויצו ר' מקנה-מים יהיה טהור ר' ונגע בנבלתם ויטמא] דמשמע דלפני צקרקע טהור ובכתיב [בסיפא דקרא] יטמא [עד הערב],

הא כיצד, [טומאת שרץ] צפה בכלים ספיקו טמא צפה בקרקע ספיקו טהור:

ת"ר כל הניטלין והנגרין [אם נטל שרץ בידו או גררו בארץ אצל טהרות. ר'] בין טומאת שרץ בין טומאת נבילה, ובשעת [זחילתן או] גירסתן [או נטילתן], # [בין שהם בידי אדם הרי הם כעל הארץ שהרי האדם עומד על הארץ]. ספק נגע זהו אדם וכלים ספיקן טמא שכל הנגרר והניטל מפני שהן כמנוחין כמו שהן מונחין דמי, והוי כספק טומאה כה"י דספיקו טמא, דגמרי' מסוטה [סוטה כח] דכתיב זה ונסתרה והיא נטמאה,

לר"א דתגלחת היא חשונה לענין טומאת התהום וש"מ דסותר ועדיין תיבעי לך כו' אמר לך רמי דר חמא לעולם אליבא דר"א קמיבעיא ליה והכי קמיבעי ליה ה"מ דאמר ר"א דאינו סותר אלא ז' היכא דנטמא נמי לאחר מלאת והא כיון דנטמא לפני מלאת מודי להו לרבנן דסותר את כולן דכמאן דנודע בחור מלאת דמי או דילמא שאני הכא דכיון דידעיה ליתא אלא לאחר מלאת שצעה הוא סותר ומו לא ומינה איכא למישמע מינה דהא קתני בין כך ובין כך סותר וקא משמע מתני' לא שגא בין היכא דנטמא לפני מלאת להיכא דנטמא לאחר מלאת דסותר את כולן ולא מיפלגי דה ר"א ורבנן ש"מ דלר"א נמי כיון דטומאה הוה בימי מלאת דסותר את הכל,

ת"ר המוצא מת מוטל לרחבה של דרך טמון דרך בתנן או בצורות ומוטל לרחבו של דרך, ואין לו מקום לעבור אלא עליו, ובשעה שהולך עליו לא הכיר זו שהוא תחמיו, [או הדין] לתרומה לענין אכילת תרומה טמא, ובגזיר ובעושה פסח טהור, ואינו נריך לעשות פסח שני, ובכל אלו שאמרו דגמיר ועושה פסח טהור, כשנודע לו לאחר ששעה פסחו, אבל נודע לו קודם ששעה פסחו ה"ז טמא, ונדחה לפסח שני, והכי מפורש עלה בתוספתא דברייתא דמסכת נזיר (פ"ו) ושל פסחים (פ"ו),

1. בד"א שאין לו מקום לעבור [וודאי לו שעבר על המת], אבל יש לו מקום לעבור רחב לעבור שלא על המת, אף לתרומה לענין אכילת תרומה טהור,

2. בד"א שמצאו שלם, אבל [במצאו למת] משובר או מפורק, אפילו אין מקום לעבור חיישינן שמא בין פרקין עבר, ובקבר אפילו משובר ומפורק טמא מפני שקבר מצרפו,

3. בד"א דכ"א דמהלך בין פרקין טהור במהלך ברגליו שיכול לזון ולפסוק במים שלא יגע ושלל יאהיל אבל טעון או רכוב טמא בתרומה, לפי שמהלך ברגליו אפשר לו שלא יגע ושלא יסיט ושלא יאהיל, טעון או רכוב אי אפשר שלא יגע ושלא יסיט ושלא יאהיל לפי שאי אפשר לו אלא לזרז ועושה פסח לעולם טהור, דהכי גמירי לה בטומאת התהום, והאי דכחזו בספרים אפילו דגמיר ועושה פסח טמא טעות הוא,

4. בד"א בטומאת התהום, אבל טומאה נשום אדם ידועה, שלשתן טמאים [בין אוכלי תרומה, בין גזיר, בין עושה פסח] ואפילו נזיר, ועושה פסח, ועושה פסח שני, ואע"פ שכבר עשו פסחים צפקם ראשון,

ואיזו היא טומאת התהום? כל שאין מכירה אחד בסוף העולם, מכירה אחד בסוף העולם אין זו טומאת התהום,

היה טמון בתבן או בצורות שהיא טומאת התהום, דאפשר שלא הכיר זו אדם מעולם שהרי תבן יכול להתגלגל עליו ע"י רוח, וצורות עשויין להתגלגל ממקום למקום הרי זו טומאת התהום,

אבל בימים ובאפילה ובנקיקי הסלעים הואיל והן חלולין יכול אדם להסתכל בהן ע"י הדמק, ואפשר שאדם אחד מכיר בהן שהינן בחיוב אין זו

אבני חן על מסכת נזיר

דקמינעניא ליה הכי דשיעורא דשרץ דהוה כעדשה קאי [עומדת] על שיעורא דנצילה [ששיעורה גדולה יותר ואינה נופלת] דהוי כזית (ולאו) [ולא קאי] שיעורא דנצילה ע"ג שיעורא דשרץ, ונבלה צפה מהו כיון דתרווייהו טומאת ערב אינון טומאה סמיכתא היא,

או דילמא האי כזית והאי כעדשה כיון דהאי כזית והאי כעדשה כמאן דמנח ככלי דמי [וכבר ביארנו לעיל דביתר כלי אוליגן, והוי כמנח ע"ג קרקע] וספק מגעו טמא,

[ואת"ל] דשרץ ונצילה נמי כיון דהאי שיעוריה כזית והאי שיעוריה כעדשה כמאן דמחמא ככלי דמי, וספק מגעו בשרץ טמא,

4. שרץ על גבי שרץ מהו הני ודאי חד שיעורא נינהו,

או דילמא כיון דמפסקי מהדרדי [שרץ אחד מן השני] לא,

ואת"ל שרץ על גבי שרץ כיון דמפסקי מהדרדי כמאן דמנחא בכלי דמי וספק מגעו העליון [השרץ שהוא ?] ע"ג שרץ [פ' אם ספק נגע בשרץ העליון], ספקיו טמא,

5. שרץ על גבי נבלה שנימוחה מהו מי אמרינן כיון דנימוחה הויא ליה משקה ושרץ קף על גביו, וספק מגעו טהור, דכמאן דקף על פני המים דמי,

או דלמא האי אוכלא הוא ה"ל כמאן דמונח על גביו, וכמו דמונח [בבלי שרינו כמנח] ע"ג קרקע דמי, (דספק) [וספק] מגעו טמא,

ואת"ל הכא כיון דאוכלא הוא ולא שוי שיעוריהו אהדדי, דהאי [נבילה שנימוחה] כזית, והאי [שרץ] כעדשה כמאן דמנח ע"ג כלי דמי,

6. שרץ [נץ] ע"ג שכבת זרע [מי הויא לה כי משקה] ושכבת זרע קף על פני המים מהו מי אמרינן הויל ושכבת זרע לאו אוכלא הוא, ה"ל כמשקה והוה שרץ קף, וספקיו טהור,

ואת"ל כיון דמיתעקרא מנשרו [פ' מגופו] של אדם [ויש גורסין כיון דמיתעקרא במעי האשה, כלומר שנעבר ומתעבה. מאירי] ה"ל כי אוכלא ממש, ולא דמי לשאר משקה שצמחו [שבגופו של אדם] כגון מי רגלים שמכוסין למחו [הש"י אינו כנוס במקום אחד כמי רגלים, אלא נעקר ממותר הלחות שבאברים ידועים, וכן שנקלט ומתעבה במעי האשה. מאירי]. [לבן] ה"ל שכבת זרע כי אוכלא דקמין הוא,

7. שרץ ע"ג מי חטאת, ומי חטאת צפין על גבי המים מהו, ומי חטאת צפין הן מפני אפר פרה שבהן מי הוי כאוכלא, או דילמא משקה הוי והוי כשרץ קף וספקיו טהור לא ידעינן תיקו:

[אמרו הגאונים דכל אם תמצא לומר פשיטות לבעיא קמיתא. רא"ש ב"מ פ"ח סימן יא, וכן פירש הרא"ש בפ"א דקידושין סימן ז' ברעת הרמב"ם, שכל את"ל

והנזרקין אבל אם היו נזרקין, (דבשעת) [ובשעת] זריקתן ספק נגע בהן אדם וכלים, ספק לא נגע ספיקן טהור (דלא) [ולא] אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא אלא כטומאה צפה דמיא וספיקו טהור,

חזין [מן אלו שמטמאין גם באויר או על המים] מן כזית המת כלומר חוץ מכזית מן המים, שורק ע"ג אדם או טהרות, וצין שורק טהרות על כזית מן המים, או האדם עצמו דלג עליו [על המת], וספק הוא אם האהיל עליו, שספיקו טמא, והמאהיל על פני טומאה [פ' או ספק אהיל על טומאת מת] [כגון אדם ההולך במים ונמצא כזית מת קבוע במים ספק עבר הטהור עליו והאהיל על המת, דבשרץ כי האי גוונא טהור. ת],

וכל דבר שמטמא מלמעלה כלמטה [כזב שמטמא מה שעליו כמו מה שתחתיו אפילו אינו נוגע בהן] לפי שמטמא מלמעלה כלמטה, הויל הוא מטמא שלא בנגיעה, כגון ע"י אהל,

והאי דמי והמאהיל על פני טומאה דלא צריך למיתני אלא חוץ מכזית מן המים והמאהיל עליו [לבן נכתב] לאיתויי זב וזבה שמטמא נמי מלמעלה כלמטה באבן מסמא, שאם יש זב על האבן [ועל] [שעל] הכלים ועל האדם שהן צמוד הצור תחת האבן, נטמא האדם והכלים כמו צמגע עצמו, וכן אם הזב מלמטה והטהור יושב על אבן מסמא,

1. בעי רמי בר חמא מת בבלי, וכלי צף על פני המים ויודע ודאי שלא האהיל עליו, אבל ספק הוא לו אם נגע אם לא נגע זו מהו, גבי מתמינן [לעיל ג. ירד למבול במערה וכו'] מאי טעמא חיישין לטומאה צפה, דהתם איכא למיחש שמה האהיל עליו, אבל הכא דידוע הוא לו שלא האהיל עליו, אבל ספק הוא לו אם נגע [אם לא נגע מהו], בתר כלי אוליגן וכמאן דמונח על גבי קרקע דמי, וספק מגעו טמא או בתר מיתא אוליגן ומת מיהא אוליגן על פני המים אגב הכלי, וספיקו טהור,

את"ל כיון דמת עצמו לא הוי קף [על פני המים] [דהא קאי ומונח בכלי] הוא, בתר כלי אוליגן וכמאן דמונח על גבי קרקע דמי, וספק מגעו טמא,

2. מת [המונח] על גבי שרץ ושרץ קף על פני המים מהו, כיון דהאי שרץ טומאת ערב, והאי ומת טומאת שבעה וספק מגעו טמא, כמאן דמחמא טומאה בכלי דמיא,

או דילמא הא טומאה עזה [כמו סומכא דרקינא] סמיכתא היא וכיון דקף שרץ כקף מת דמי (מיתא מיהא אוליגן וקף על פני המים אגב הכלי), [מיהא כאליו מת אוליגן וקף על פני המים אגב] [השרץ. מבעל מלאכת יו"ט נדפס בסוף הגמ'] [[וספק מגעו טהור,

ואת"ל כיון דהאי טומאת ערב והאי טומאת ז' כמאן דמחמא טומאה בכלי דמיא וספיקו טמא ודאי,

3. שרץ על גבי נבלה והוא הדין נמי לנצילה ע"ג השרץ, אלא האי

אבני חן על מסכת נזיר

הוא הלכה, נמצא שרק הבבא האחרונה נשאר בלי פתרון.

מלאת לא תביא?

דף ס"ד ע"ב

אמר רב המנונא, נזיר ועושה פסח שהלכו בקבר התהום בשביעי שלהן שנטמאו בטומאת מת, והזה עליהן בג' ובשביעי [ונטהרו] והלכו בקבר התהום בשביעי שלהן, ולא נודע לעושה פסח עד שעה פסחו, ולנזיר עד שמה נזירותו וגילת לנזירות טהרה **טהורים** ואע"ג דנטמאו בשביעי שלהן, מ"ט דלא אלימא הן **טומאת התהום למיסתר** טומאת התהום למיסתר הואיל וכבר נטהר לכשנטמא בטומאת התהום,

מתיב רבא, ירד לטבול ולטהר מטומאת המת ונמצא מת משוקע בקרקע המערה טמא שחוקת טמא והכא נמי כיון דהוי בחוקת טמא בשביעי שלו כשנטמא בקבר התהום לפי שעדיין לא גילת תגלחת טומאת נזירות ולא העריב שמשו דתגלחת לאחר ביום הוא כדאמר לילי בפרק [ג' מינין] נזיר (דף מד) לוקמיניה נמי על חוקתו ולהוי טמא **ליטהר מטומאת המת טמא** שחוקת טמא שחוקת טהור טהור,

א"ל מודינא לך בניזיר דכיון דנטמא ביום שביעי שלו קודם תגלחת דטמא ואפי' כי לא נודע לו עד לאחר גילוח דטהרה משום דמחוסר תגלחת טומאה כי נטמא בקבר התהום **שמוחוסר תגלחת**,

א"ל רבא אף אנא מודינא לך בעושה פסח דלא מחוסר ולא כלום והוי בחוקת טהור כי נטמא בקבר התהום ומספיקא לא מחמין ליה טומאה כדמנן שחוקת טהור טהור,

א"ל אביי והא מחוסר הערב שמש עושה פסח נמי ביום ו' שלו קא מחוסר הערב שמש וקאמר דחוקת טמא טמא?

א"ל שימשא ממילא ערבא וכלא מחוסר ולא כלום דמי,

ואף אביי הדר ביה דאמר הערב שמש לאו חסרון הוא דשימשא ממילא ערבא, **דתניא** וצמלאת ימי טהרה לזן או לזנת וגו' **יום מלאת תביא** אם חזרה והפילה ביום מלאת לזכר דהיינו ביום ארבעים ואחד לזכר ויום פ"א לנקבה תביא שמי קרבנות אבל על אותו שילדה בתוך מלאת לא תביא דאמר קרא זאת תורת היולדת תורה ריבנה על כמה ולדות שיש לה בתוך ימי לידה שמביאה קרבן א' ואוכלת בקדשים ואין השויר עליה חובה תוך מלאת לא תביא,

יכול לא תביא על לידה שלפני מלאת, אבל תביא על לידה שלאחר מלאת ותיפטר משתייהן שאם ילדה נקבה בתוך שמונים ולאחר שעברו פ' דראשונה חזרה וילדה נקבה בתוך שמונים של שניה יכול שתביא קרבן על הראשונה ועל השלישית לפי שהוא לאחר מלאת של ראשונה?

ת"ל ויקרא יב ובמלאת ימי טהרה דמשמע כל זמן שילדה ביום מלאת בשעה שראויה להביא זה קרבן תחסייב בקרבן על שתייהן אבל תוך מלאת לא תביא וזו הואיל והיא בתוך מלאת של שניה לא תביא **ביום מלאת תביא** תוך

אמר רב כהנא שאני הכא דמחסרא קרבן כלומר ואמר רב כהנא עלה דההיא שאני הכא בלידה דלאחר מלאת מ"ט לא מחייבא לאיתויי עלה קרבן משום דמחסרא קרבן דכל חדא וחדא דמתילדא לה היא בשעה שאינה ראויה להביא זה קרבן ומוחזינן עלה דההיא התם נמי ביום מלאת לפ"א אמאי מיתא קרבן הא מחסרא הערב שמש שהרי היא זריכה להיות חוזרת וטובלת זו ביום אע"פ שכבר טבל לבסוף י"ד מחמת לידה כדי להמירה לאכול בקדשים כדמנן במסכת חגיגה בפרק חומר בקודש (דף כה) שהאונן והמחוסר כפורים זריכין טבילה לקודש וזריכין הערב שמש דהיינו טבול יום ארוך שאע"פ שטבלה לסוף י"ד אינה אוכלת בקדשים עד סוף פ"א וזריכה הערב שמש,

התם נמי מחסרא הערב שמש, **א"ל אביי שימשא ממילא ערבא** האך חסרון דמיעל שימשא לאו שמיא חסרון דשימשא ממילא ערבא והוי לה שעה הראויה להביא זה קרבן מש"ה אמר דביום מלאת תביא והא מילתא דאביי ורב כהנא לא שמיעא לן היכא איתא?

[מביא במשנה זו כאן אף שאינה שייכת במסכתא זו, אנב מה שאמר לעיל סג. שרגלים לדבר, וגם כאן במשנה זו אומר לשון זה. שמעתי].

מהני: [ראה גם ב"ב קא:-קב:] **המוצא מת בתחילה** [שלא היה ידוע שהיה שם קבר. רע"ב אהלות טו ג ע"י"ש] **מושב בדרכו** [ולא] יושב ולא ראשו בין ירכותיו ולא הרוג **נוטלו ואת תפוסתו** ומפנו למקום אחר ואינו חושש שיש כאן במקום הזה שום מת אחר ומותר לו להלך בכ"מ וכן אם מצא שנים אבל אם מצא שלשה אם יש בין זה לזה מארבע ועד ח' אם יש בין ראשון לשני מתחילת ארבע לסוף ארבע דהיינו לרוחב המערה או שהן מושכנין בתוך שמונה במדת אורך המערה שהאחד בתחילת אחד והשלישי בסוף ח' דהכי קא מוקים לה אליבא דרבנן ור"ש בפי' המוכר פירות (ב"ב קב) **שנים נוטלין ואת תפוסתן**,

מצא שלשה, אם יש בין זה לזה מדר' אמות ועד שמונה הרי זו שכונת קברות וקנו מקומן ואע"פ שאין שם כראוי כדגרסי' התם שנפתח לתוכו כוכין ששוכנין מיכן לאורך המערה דאיתרמויי איתרמי דלא הספיקו לקבור שם אלא הללו [שלשה] מתים והואיל וזו שכונת קברות יש לחוש שמה נעשו כאן שתי מערות אחת מכאן ואחת מכאן וחזר באמצע שהוא שם על שם.

דף ס"ה ע"א

בודק הימנו ולהלן עשרים אמה שהיא כמנין שני מערות והחצר שצנייהם והתם מתרגם לה רב ששת בריה דרב אידי אליבא דר"ש דאמר פותח זה שתי מערות שש על שמונה דחדא מנייהו צנפלי ואידך מוקים לה כרבנן דאמרין שאין אורך המערה אלא ד' אמות על ו' אמות ותמני סרי הוא דהויין וקא מוקים לה דחדא מנייהו צאלכסונה והויין להו עשרים והתם פרישית לטולה מילתא דמתניתין דהכא. חזר ומנא אחד בתוך עשרים בודק ממנו ולהלן עשרים אמה- משום דאיכא למימר שכונת קברות היא זו **מצא אחד בסוף עשרים אמה בודק**

אבני חן על מסכת נזיר

רב יהודה אמר קרא בראשית מז ונשאתני ממזרים מעפר מזרים
טול עמי טול עמי וכמה שיעור תפוסה פירש רבי אלעזר
(ברבי צדוק) נוטל עפר תיחוח שנעשה מחמת הדם שילא ממנו ומחמת
מוהל שילא מן המה וחופר בבתולה צמולת קרקע ג' אצבעות דאמרינן
כשיעור ג' אצבעות נבלע בקרקע,

מיתיבי וכמה שיעור תפוסה פירש רבי אלעזר ברבי צדוק
נוטל את הקיסמין של נקרים שנעשו מן הארון כשהקיצו ואמרי לה קיסמין
של עצי צמחים כדכתיב באסא בדברי הימים (ב' יז) וישכבוהו במשכב אשר מלא
בשמים ואת הקססות קחוזות של אדמה שנדבקו מן הדם ומן המוהל שקורין
בלשונם "צדוק" וזוהי את הוורד דבר שהוא ודאי לו שאינו מן המה שלא
יחוש להן משום טומאה ומניח את הספיקות שיהא מפני למקום אחד
דחוששין להן משום טומאה והשאר דברים שהן מן המה וקיסמין מטערפין לרוב
בניינו של מת דלהלן מצטרף לרוב בנינו של מת ולרובע עצמות
למלא תרודו רקב ודקא אמר לעיל בפרק כ"ג וזיז (דף נא) נקבר בארון של
עץ אין לו רקב הני מילי בעיניה אבל (לא) לאיטרופי לאחרני שנקברו ערומים
בארון של שיש מטערף,

הוא דאמר כי האי תנא דתניא וכמה שיעור תפוסה א"ר
יוחנן [לאו היינו ר' יוחנן האמורא אלא ר' יוחנן בן גוריון] משום בן עזאי
נוטל עפר תיחוח וחופר בבתולה שלש אצבעות:

בודק הימנו:

דף ס"ה ע"ב

אמר רבא ברך ופנה דק ומלא מת ופיניהו ממקומו כדתנן נוטל ואת
תפוסתו [ועוד] ברך ופנה נמי לשי כדתנן מלא שנים נוטל ואת תפוסתו ולבאר
הכי [ועוד] ברך ואשכח שמלא שלישי לא האי [שמלא עכשיו] מפני
ליה גבי הנך קמאי תרי, ולא הני תרי מפני להון לגבי האי חד
דמחזיקין בשכונת קברות,

איכא דאמרי אמר רבא כיון שנתנה רשות לפנות להן כשמלא
את השנים כדתנן מלא שנים נוטל ואת תפוסתו מפנה להון להאי ג', ואמאי
מפני להו ולישניהו שכונת קברות שיחזרו למקומן ויחזיקו לאותו מקום
כאילו עדיין יש שם מערות אחרות סביבותיו ולא יכנסו עושי טהרות לשם כדי שלא
יאהילו על הטומאה?

אמר ריש לקיש עילא מצאו וטיהרו ארץ ישראל כלומר כשניתנה
רשות לפנות בשלא מלא אלא אחד ושנים כי הדר ומלא להן שלישי מפני להו גביהו
כדי לטהר את המקום הזה שלא להחזיקו שיש מערות סביבותיה שיהו כהנים ועושי
פסח מותרים להלך לשם:

ברך מעשרים אמה ולא מצא מאי מי אמרינן כיון דלא מלא אלא הנך
ג' אחרמיו אחרמו דאיתקבור להכא ולא קנו מקומן או דלמא כיון דג' הן מחזיקין
ליה בשכונת קברות ואסור לפנות? אמר רב מנשיא בר ירמיה אמר

הימנו ולהלן עשרים אמה שרגלים לדבר [ראה לשון זה לעיל סג.
ובאן הוא פעם שניה] שהיא שכונת קברות מדאשכח ג' בתוך כ' אמה שיש בין זה
לזה מד' אמות ועד ח' ועכשיו מלא אחד בתוך כ' ולא אמרינן אחרמיו אחרמיו דלא
נקבר שם אלא אחד שאינו זה יחיד אס מלא מתחילה היה ראוי לפנותו למקום
אחר ונטלו ואת תפוסתו אבל עכשיו שמלא ג' בתוך כ' ואחד בסוף עשרים יש לומר
שהיא שכונת קברות שאילו תחילה מצאו נוטלו ואת תפוסתו:

נב': אמר רב יהודה "מצא" פרט למצוי דהא דתנן מלא ג' מתים
מושכנין כדרכן דקנו מקומן ויש להן שכונת קברות פרט למצוי שאם היה יודע
קודם לכן שאחד מהן נקבר לשם אין זו שכונת קברות ונוטל ואת תפוסתו ומותר לו
לפנותו למקום אחר קנו מקומן,

"מת" פרט להרוג שאם מלא א' מגוייד או שלשמן מגוידין אמרינן דהכי
איתרמי שנהרגו לשם ונקברו שם שלא בצית הקברות ולא מחזיקין ליה כשכונת
קברות אלא נוטל ואת תפוסתו,

מושכב פרט ליושב שאם מלאן יושבין הואיל ואין מושכנין כשאר מתים
נוטל ואת תפוסתו,

"כדרכו" פרט לשראשו מונח בין ירכותיו שאם מלא אחד מהם
ראשו מונח לו בין ירכותיו אמרינן דהכי איתרמי שזרק לשם,

תני עולא בר חנינא מת שחפר אין לו תפוסה שנוטל בלא
תפוסתו ולא שכונת קברות שאם חפר א' מאותן ג' אין להם שכונת קברות
דלא קנו מקומן וכל הני מ"ט לא היו שכונת קברות בשלמא א' מצוי דהכי
הוא דגמירי דבעי' שלשה ידועין או שלשה שמלאן תחילה כדאמרינן לקמן אלא כי
מלאן אחד הרוב או יושב או ראשו מונח לו בין ירכותיו או חפר הואיל ושלשמן
מלאם תחילה שיש להן שכונת קברות מ"ט, אמרינן דילמא עובד כוכבים
הוא ואיקבר להכא ועובד כוכבים אינו עולה מן המנין ולא פש להו להכא אלא תרי
ותנן מלא שנים נוטל ואת תפוסתו משום הכי לא קנו מקומן:

מצא שנים ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה וראשו של
זה בצד מרגלותיו של זה אין להן תפוסה דעובדי כוכבים הם
שנקברים בכך וכן אס הן ג' וז' מהן נקברים כענין הזה אין להם שכונת קברות
ולא שכונת קברות, מצא שלשה האחד מהללו ג' מתים ידוע כבר
ושנים מהן (שמלאן) [נמלאן] עכשיו תחילה, או אחד מהן עכשיו תחילה הוא
מצוי או שנים תחילה ושנים ידועים, אין להם תפוסה ואין
להם שכונת קברות,

מעשה ברבי ישב שבך ומצא שנים ידועין ואחד תחילה
וביקש לעשותן שכונת קברות דקנו מקומן אמר לו ר"ע כל
שיגעת לריק יגעת לא אמרו שכונת קברות אלא לג' ידועין
או לשלשה שמלאן תחילה שלא היו ידועין קודם לכן דהכי הוא דגמירי אבל
באידך גיסא לא:

[שנינו במשנתנו] נוטל ואת תפוסתו: היכי דמי תפוסה? אמר

אבני חן על מסכת נזיר

רב [ששת] שכונת קברות, מאי טעמא? אמר ר"ל עילא
מצאו זלע של ממים מלא, דמתרגמין (בראשית 3) זלע עילא וטיהרו את
ארץ ישראל כלומר לע"פ שאין כאן אלא הללו ג' קברים אמרינן זו היא שכונת
קברות של עיר ושאר קצינות העיר טהור:

[ואגב גררא דטומאת התהום דאמרינן ביה שחזקת טמא טמא וחזקת טהור
טהור, אייתי האי משנה של נגעים ואותה של זב ואותה דהמכה את חברו. שיטה
לחכמי איזורא],

[נגעים פרק ה משנה (ד) כל ספק נגעים בתחלה טהור, עד שלא נזקק לטומאה,
משנזקק לטומאה ספקו טמא, כיצד, שנים שבאו אצל כהן, בזה בהרת כגרים ובוזה
כסלע, בסוף שבוע בזה כסלע ובוזה כסלע, ואינו ידוע באיזה מהן פשה, בין באיש
אחד בין בשני אנשים. טהור, ר' עקיבא אומר באיש אחד טמא ובשני אנשים
טהור: (ה) משנזקק לטומאה ספקו טמא כיצד, שנים שבאו אצל כהן, בזה בהרת
כגרים ובוזה כסלע, בסוף שבוע בזה כסלע ועוד ובוזה כסלע ועוד, שניהן טמאין,
אף על פי שחזרו להיות כסלע ובסלע שניהן טמאין עד שיחזרו להיות כגרים זה
הוא שאמרו משנזקק לטומאה ספקו טמא],

מתני': כל ספק נגעים בתחילה טהור [שבא א' אצל כהן עם ב'
נגעים, א' כגרים וא' כסלע, ובסוף שבוע נמצאו כל א' כסלע, ואינו יודע איזה מהן
פשה, אף דמ"נ א' פשה, טהור. יבין] **עד שלא נזקק לטומאה** [כל זמן
שלא החליטו הכהן לטומאה. מבוארות], [לטומאת נגעים, דספק טהור, ה"ג
ספק טמא רבי יהושע כיהה, מאי כיהה? אמר רבה כיהה וטיהר. # לא הבנתי
כוונתו, וגם הוא פלא שאין פירושו על כל המשנה והגמ' ?],

משנזקק לטומאה [כגון שפשו ב' הנגעים, ונטמא, ואח"כ נתמעט א' ואינו
יודע איזה מהן, ואפילו בב' אנשים, שוודאי א' טהור, מדרתמעט פשוין שלו, אפ"ה
שניהם טמאין. יבין] **ספקו טמא** [עד שימעטו שניהם לשיעור שהיו תחלה,
למשל אם היה שיעור אחד כגרים ואחד כסלע ואח"כ פשו שניהם ונטמאו, צריך
שימעט שניהם עד שיעור כגרים]:

גמ': מנא הני מילי [דספק נגעים להקל. ר']? **אמר רב יהודה אמר**
רב, אמר קרא [בויקרא יג נט זאת תו' דת' נגע צרעת פגד תצמר | או'
תפשתים או' תשתי או' תערב או' תלבידו ר'] **לטהרו' או' לטמאו'**
הואיל ופתח [בן] הכתוב במטהרה תחילה [מזה יש ללמוד דכל
ספק מקלינן ביה, לטהרו. ר'],

[וישאל] **אי הכי** [דמהאי קרא קא ילפת ליה. ר'] **אפילו משנזקק**
לטומאה נמי ספקו טהור [דגורת הכתוב הוא. ר']?

אלא כי איתמר דרב יהודה אמר רב אהא איתמר [והך קרא
אתא לדרישא אחרינא, והא דמפלגי במתני' בין נזקק לטומאה ובין לא נזקק מקראי
דת"כ דריש ליה כדפרי' במתני' [מקרא [ויקרא יג לד] וטהר אותו הכהן את הוראי
הוא מטהר ואינו מטהר את הספק [ושם מיידי שלא נזקק לטומאה עדיין]]. ר'],

[ויקרא יג כד או' תשך פי' תהיה בערו' מכות'אש והיתה מות' המכה פקרת
לכנה אדמדם' או' לכנה: כה' וראה אתה הכהן והנה נהפך שער לבן בפקרת
ומראה עמק מן העו' ר' צרעת הוא במקוה פקח וטמא אתו' הפכה נגע צרעת
הוא:]

אם בהרת קדמה לשער לבן טמא [דכתיב והיא הפכה שער לבן,
דבעינן שהבהרת מהפכתו ללבן. ר'], **ואם שער לבן קודם לבהרת**
טהור, ספק טמא, ור' יהושע אמר כיהה [פ' טהור כמו והנה כהה
הנגע. ר'],

מאי כיהה? אמר רב יהודה כיהה וטהור,

ודילמא כיהה וטמא [כלומר מ"ט דר' יהושע דמטהר, דילמא ראוי להיות
טמא, והוי כמו מנא הני מילי, אלא שלשון נזיר משונה. ר']? **אמר רב יהודה**
אמר רב אמר קרא לטהרו או לטמאו, הואיל ופתח בו
הכתוב במטהרה תחילה:

[רש"י יומא יח. זכ מולין לו צמאל - אם אכל מאלל הרבה מכל מין שהוא, מולין
לומר שמחמת רוב מאלל ראה, ואינו זכ לטומאת שצעה ולקרנן, דכתיב (ויקרא פרק
טו) צפרו - ולא מחמת אונסו, אכל צפר טמא צאונס, דאין קרי חוץ צאס
ממקום אחד, ואין מראהם שזה, שהיו דומה למי צנץ של שעורין, ואינו קשור,
אלא כלונס ציה המזרח, ושכנת זרע קשור, כלונס ציה שאינה מזרחת.
וראה לקמיה ברש"י ד"ה א"ל רבא: שכן יצא צאס מצפר מת, ולא מחמת קרי].

[ומביא משנה זו כאן אגב דתנן לעיל סג. ע"א הלשון "רגלים לדבר", וגם במשנה
כאן יש לשון זה שני פעמים. ע"פ התוס' ד"ה רבי נחמיה],

[דיני זב:

ראיה ראשונה: טמא בין באונס בין שלא באונס,

ראיה שניה: טמא, אבל אינו עולה למנן ימי זיבה אלא אם ראה שלא באונס, ואז
מטמא כזב, אבל אינו חייב להביא קרבנות,

ראיה שלישית: מחייב אותו להיטהר ולהביא קרבנות, ויש מחלוקת תנאים אם
ראה באונס אם נטמא להביא קרבנות,

ז' נקיים: אם ראה שכב' זו סותר יומו, אם ראה זיבה סותר כל מה שמנה כבר, אבל
בספק ראיה לא סותר],

מתני': בשבעה [לשון זכר] **דרכים בודקין את הזב** [בראיה שניה],
[דאם ראה באונס הוא טהור. יבין] **עד שלא נזקק לזיבה** [לטומאה] עד
שלא נאס' ד' דאיות [דהיינו דאם כבר ראה ראייה ב' שלא באונס, נזקק על ידה
לטמא משכב ומושב כזב, ושוב אין בודקין בראיה שלישית, אבל בראיה שנייה
דעדיין לא הוזקק לטומאה בראיה ראשונה, דהרי לא נטמא בה רק כבעל קרי,
לחכי בודקין ראייה שנייה, מיהו ראייה ראשונה אפילו באונס מטמא עכ"פ כבעל
קרי, ומצטרפת עם ראייה שנייה, לעשות זב לטמא משכב ומושב, ואעפ"כ בודקין
ראיה ראשונה כדי למנות בה ג' ראיות לחייבו קרבן כשלא תהיה באונס. יבין],

אבני חן על מסכת נזיר

3' פעמים שלל צאונס, [ז3] הוי (טמא) ומימי קרבן,

והתניא רבי אלעזר אומר בשלישית בודקין אותו מפני הקרבן, שאם ראה (3' ראיות) מממת זיבות (1) את השלישית צאונס, אינו מציא קרבן, ברביעית אין בודקין אותו כלומר (כיון) [לאחר] שראה שלש שלל צאונס [הוא זב גמור לקרבן] וראה את הרביעית בתוך ימי ספרו, ואפי' אם היא צאונס, אין בודקין אותו אם מממת אונסו היא, אלא סותרין) את הכל [דראית זב בו' נקיים סותר], כדמפרש במסכת נדה 3' צות כותים (דף לה) ?

אלא בא'תים קמיפלגי, רבי אליעזר דריש אתים הוצ מדא, את תרמי, וזב תלתא, ולרביעית איתקש לנקיבה דמטמאה אפי' צאונס, ורבנן לא דרשי אתים:

[שנינו במשנתנו] אונסו וספיקו:

דף ס"ו ע"א

אמר רבא לא תימא ספק חזא ספק לא חזא דהאי ספיקו דאמר שמטמא, [לא תאמר] דקא בעי למימר ספק חזא ספק לא חזא, [שאינו בן] דמש"ה [משום ספק] לא מוקמינן עליה טומאה לא לענין חיוב קרבן, ולא לענין סמיכה אם כזר המחיל למנות ימי ספרו, כדכתיב וספר לו שצעת מימי לטהרתו,

אלא ודאי חזא ומיחו ספק מחמת שכבת זרע, ספק מחמת ראייה [של זיבה], [בגון שברק עצמו ומצא שכב"ז וגם זיבה על הבגד ולא נודע אם באה הזיבה לבדה והשכבת זרע לבד ויסתור שבע או פתך בה זיבה שבאו יחד ולא יסתור רק יום אחד. ת], כיון שנוקק לטומאה, ספיקו טמא:

[שנינו במשנתנו] שכבת זרעו טמאה: למאי אילימא למגע, מי גרע שכת זרע דזב משכבת זרע דטהור דטמא צמגע, כדאמר מר (גדה מג) ואיש אשר חלל ממנו שכבת זרע (ויקרא כג) "או" לרבות את הנוגע,

אלא זרעו של זב מטמא במשא,

[ומקשה] מאן שמעת להא דאמר שכבת זרע של זב מטמא במשא, אילימא האי תנא, דתניא רבי אליעזר אומר שכבת זרעו של זב אינו מטמא במשא, ורבי יהושע אומר מטמא במשא, לפי שאי אפשר לה בלא ציחצוחי זיבה, אפי' רבי יהושע לא אמר אלא משום ציחצוחי זיבה, אבל בעיניה לא אמר [והמושג מדבר על שכב"ז סתם] ?

אלא אמר רב אדא בר אבהו לומר שאין תולין בה מאי הא דקאמר שכת זרעו טמא, לומר שאין תולין בה, דלאחר שנוקק לטומאה [שראה שתי ראיות] אם ראה קרי, וראה זיבה אין אותה זיבה כקרי, כי הדין דמן צמס' זבין (פ"ג מ"ג) הריאה קרי אינו מטמא בזיבה כל מעט לעת,

סבר רב פפא קמיה דרבא למומר היינו טעמא דאין תולין את הזיבה

1. במאכל [באכל אכילה גסה או בשר שמן, וחלב, גבינה, ביצים, יין ישן, שכל אלו מרגילין לזיבה. יבין], [אם אכל דברים המביאים לידי זיבה כדמפרש פ"ק דיומא יח.] דאין מאכילין אותו לא חגב"י ולא גב"ם [לא חגב"י = לא חלב ולא גבינה ולא ביצה ולא יין, ולא גב"ם = מי גריסין של פול, ובשר שמן, ומינים]. ר' 2.

ובמשתה [בשתה הרבה. יבין] מממת רוב אכילה ושמיה הדרכים האמורים כאן מציאים האדם לידי זיבה,

3. במשא [בנשא משא כבד. יבין]

4. ובקפיצה [הוא כמו קבץ, וכמו כוץ, והוא שמקבץ ב' רגליו אליו יחד ומדלג עמהן, משא"ב דלג הוא המדלג עם רגל א'. יבין]

5. ובחולין [שראה זיבה מחמת חולין],

6. ובמראה [שראה איש ואשה נוקקין זה לזה. ת], [שראה אשה אף שלא הרחור. יבין] שראה שד, או ד"א נפסד (מממתו) [מממת מרדה ושומם זיבה] והוי אונס, ואמר מר (גדה לה) מצרכו ולא מממת אונסו,

7. ובהירדהור [באשה אף שלא ראה. דבאירע לו אחד מאלו אין נעשה זב בראייה זה. יבין],

משנוקק לזיבה שכבר ראה (ראיה שז) (3' ראיות) אין בודקין אותו [דברא ראייה ב' שלא באונס, אף שראייה ג' באונס, אפ"ה נתייב קרבן, דאז אונסו וכו'. יבין, וראה בגמ' לקמיה דפליגי בה תנאים],

אונסו, וספיקו [אף כשמצא בבגדו זיבה וש"ז ולא ידע אם בא כל א' לבדו, וסותר ו' נקיים, או שבאו ביחד ואינו סותר רק יומיו. יבין], ושכבת זרעו מטמאים מממת זיבה, דאי אפשר להם בלא צמחיו: טפה בחירה נוטפת מאיזה גוש. מלון עברי' זיבה, שרגלים לדבר [ראה לשון זה לעיל סג. וכאן הוא פעם שלישית] שלל צא מממת אונסו אלא מממת זיבה ממש,

המכה את חבירו ואמדהו למיתה, והקל ממה שהיה, לאחר מכאן הכביד ומת חייב, ר' נחמיה אומר פטור שרגלים לדבר [ראה לשון זה לעיל סג. וכאן הוא פעם רביעית] [שלא מההכאה מת, שהרי הקל, וי"ל דאת"ק קאי דך נתינת טעם, דרגלים לדבר שמחמת ההכאה מת, שהרי רק הקל ולא נתרפא לגמרי. יבין]:

גמ': מנא הני מילי דמשנוקק לטומאת זיבה שזב אין בודקין אותו?

אמר רבי נתן אמר קרא ויקרא טו והזב את זובו לזכר ולנקבה, אחר שאמר הכתוב שמי זיבות, "זב וזיבו" [פ' הרי לך שני לשונות זיבה, לאחר בן]. הקיש הכתוב וזכר לנקבה לראיה שלישית איתקש לגביה לומר לך מה נקבה דלא כתיב בה "מכשרה [וררשנין] ואפילו מאונסה" הויא [זיבה] טמאה, אף וזכר כיון שראה 3' פעמים שנוקק לטומאת זיבה, אפי' ראה את השלישית צאונס, כיון דחזא

אבני חן על מסכת נזיר

מהנני: נזיר היה שמואל [לכאורה נראה מדיליף ליה משמשון שניירותו היה בניירת שמשון, רתנן במ"ב פרק קמא, אבל הרמב"ם בפ"ג מהלכות נזירות הל' זו כתב, שמואל הרמתי נזיר עולם היה, לפיכך האומר הריני כשמואל הרמתי וכו' הרי זה נזיר עולם. תי"ז, אבל צ"ע שהרי שמואל הרג את אנגז], כדברי ר' נהוראי כך דברי רבי נחולאי, שנא' שמואל א א ומורה [פי' תער] לא יעלה על ראשו, נאמר בשמשון שופטים יג ומורה, ונאמר בשמואל ומורה, מה מורה האמורה בשמשון, נזיר דכמיז כי נזיר אלסיס יהיה הענר מן הכטן [שופטים יג] אף מורה האמורה בשמואל, נזיר,

א"ר יוסי והלא אין מורה אלא של בשר ודם, א"ל רבי נהוראי והלא כבר נאמר שמואל א מז ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני, שכבר היה עליו מורא של בשר ודם:

נב: [ומביא עוד מאמר שאמר ר' נהוראי] א"ל רב לחייא בריה

דף ס"ו ע"ב

חטוף חטוף סוס של צרכה וברוך וצריך צרכה זימון, שהא"ר (מקיים) [מקדים] לצורך על הסוס צרכה (זימון) [המזון], וכן א"ל רב הונא לרבה בריה, חטוף וברוך [וכן כל ברכות אל יקדמך אחר. ר', מדר לברך, שתהא זריז ונשכר. ת', וכתב בשפת אמת פירוש להכי אמר לשון חטוף לרמזו דממהרים לשלם שכר להמברך],

למימרא דמברך עדיף, והתניא [רק עוד פעם בש"ס בברכות נג:] רבי יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך, וא"ל רבי נהוראי השמים כך הוא, תדע שהא"ר כן שהרי גוללירי' מלשון מתגרין במלחמה מלה, ואמר כך גזירים וגבורים נוצחין באין ונוצחין, אף כהן העונה אמן בל אחר המצדק ומנחם, לומר שהעונה אמן משועב מן המצדק [וכן גמר הברכה היא עניית אמן. ר'], [וגבורים נוצחים. הפרשים הבאים אחרי כן, ושם נצחון במלחמה על ידי יעב"ץ] הפרשים הגומרים. ת?]

[העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמי שביקר, כל שכיון לשמוע את הברכה, ולא עוד אלא שרוב פעמים כוונת המטה און לשמוע, גדולה יותר מכוונת המברך, ועל סמך זה אמרו גדול העונה אמן יותר מן המברך, ודרך משל אמרו שהרי גוללירי' ר"ל עבדים ורגלים מתגרין במלחמה, וגבורים באין לבסוף ומנצחין, וכו"מ כל שאומד את עצמו להיות ברכתו בכונה מעולה נוח לו שיברך, ועל כוונה זו היו אומרים גדולי החכמים לבניהם חטוף וברך, כלומר שיהא זריז בכך ולא יסרב בדבר יותר מודאי, וכן אמרו אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע כלומר ששניהם מקבלים שכר בשוה אלא שמן השמים ממהרים למברך תחילה לשלם שכרו, וכו"מ אחד המברך ואחד העונה אמן חברים עם כל ישראל נתברך באלקי אמן א"א. המאירי, מביאו המשמר הלוי בברכות נג:],

[ימתרין] תנאי היא דאיכא למ"ד דעונה אמן משועב מן המצדק ואית דאמר שהמצדק משועב דתנאי אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע [נוטל שכר. ת] דקרא שנאמר (סהלס לד) גדלו לה' אמי צרכה, וגרוממה שמו ימדיי אמן אלא שממהרין למברך תחילה לימן שכר [והלכך אמרין ליה

שכבת זרע, דאמרין אידי חולשא שנחלש מציבה ראשונה, שכבר נזקק לטומאה וציבה הוא דחזי חזא נמי להך וציבה, ולא מחמת קרי, אבל היכא דלא נזקק לטומאה, וראה קרי, היינו טעמא דתלין את הציבה בקרי ואינו מטמא כל מעט לעת, משום דלאו ע"י חולשא הוא דחזא, דהא אכמי לא נזקק לציבה,

א"ל רבא והתנן גר שנתגייר מטמא מיד בזיבה במס' זבין עובד כוכבים שראה קרי [בגיוותו] ונתגייר, מטמא בציבה מיד [ולא תלין בקרי שראה], ותני עלה דברייתא [עובד כוכבים שראה קרי ונתגייר מטמא בציבה מיד] דנ"א בזמן שנתגייר מהול [דאל"כ יש לחלוט שנחלש בהמילה], והא הכא דליכא חולשא ואפ"ה לא תלין את הציבה בקרי והוי טמא מיד,

א"ל כיון דמקבל עליו עול מצות אין לך חולי גדול מזה ולא חולי ממש קאמר, דאי חולי ממש לא הוי מטמא בציבה, שזו אחד מו' דרכים שדוקדקין בהן את הזב ששנינו במשנתנו, אלא מחמת חולשא בעלמא הוא דחזא, שכן וציבה בזה מצטרף מת, ולא מחמת קרי?

אלא תנאי היא אדלעיל קאי דהא דדחיין לעיל מאן שמעת ליה דקאמר שכבת זרעו מטמא במשא, רבי יהושע היא, ואמר עלה ואפי' רבי יהושע לא אמר אלא מחמת וציבה,

איכא תנאי אחרין דאמרי דליכא טעמא משום ציטוטי וציבה אלא שכן גזירת הכתוב [דמטמא במשא] דתנאי שכבת זרע של זב מטמא במשא כל מעט לעת מעט לעת לאחר שראה וציבה מטמא במשא,

ור' יוסי אומר יומו [צלנד] שראה זו וציבה אס ראה קרי תולין את הקרי בציבה, ומטמא במשא אותו היום בלבד, אבל מכאן ולהבא לא, ולאו משום דסבירא ליה דאי אפשר בלא ציטוטי וציבה, אלא שכן גזירת הכתוב,

במאי קמיפלגי? בדשמואל וצבי האי דשמואל קמיפלגי, דשמואל רמי כתיב דברים כג כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה ויזא אל מחוץ למחנה ורחץ במים את כל גפרו, אלמא מדשני צדיצוריה [לדבר בלשון נקיה] ש"מ דצטומא קרי קאמר, וכתוב לפנות ערב ירחץ במים,

מ"ד [כל] מעט לעת מטמא שכבת זרע של זב ד דייק מלפנות ערב דמשמע ז' ערבים, "לפנות" חד ערב משמע, דכתיב כי פנה היום (ירמיהו ו), והאי דכתיב "ערב" היינו נמי ערב אחריתא, והוי משמע דכתיב ציה [כאילו כתיב ביה] מערב ועד ערב, לומר לך מערב ועד ערב מטמא שכבת זרע של זב במשא, דה"נ תניא לה בספירא והיה לפנות ערב ירחץ במים מלמד שהקרי פוטר בציבה מעט לעת, ואידך דייק מקרה לילה דמשמע עד לילה מטמא במשא כי וציבה, דהיינו יומו,

ומ"ד מלפנות ערב הכתיב מקרה לילה? א"ל אורחא דקרי למתא בליליא כשהמרהר על משכבו ודבר הכתוב דהוה:

[ובאן דאמר יומו סבר דלפנות ערב בשביל הערב שמש נקט, דאפילו טבל מבע"י לא נטהר לגמרי עד לפנות ערב. ר'],

אבני חן על מסכת נזיר

חטוף וברך. ת,

[המאמר דלהלן הוא סיום של ד' מסכתות ב'רכות סד, נ'זיר סו, י'במות קכב,

כ'ריתות כח: ר"ת ב'נזיר].

[הגר"א נתן סימן "בניך" ר"ת ברכות נזיר יבמות כריתות, במכתות שמסיימות במאמר זה, ולכאורה יפלא הן גם מס' תמיד מסיימת במאמר זה # [פי' שהוא סיום פרק רביעי שהוא גמר הגמ' על מסכת תמיד, אבל יש עוד ג' פרקים משניות]? אמנם כבר העירו שמסכת תמיד נסדרה במאחר. ניצוצי אור סוף מסכת יבמות],

אמר רבי אלעזר א"ר חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר ישעיה נד וכל בניך למודי ה', ורב שלום בניך
[לפי שאמר חטוף וברך, סיים שחלילה להתקוטט עבור זה אדרבא דרכן של ת"ח להרבות שלום בן ישים עלינו השי"ת ברוב חסדיו שלום בתוך כל עמו בית ישראל. לה"ק].

[ס'מך, י'וד ו'ו ס'ם, זה ס'יום במילואו, ואותיות המלוי הוא כמספר אותיות הראשונות, לרמוז שבסיום יכולים לצרף גם אלו שלא למדו והם נסתרין מהסיום. שמעתי],

~ הסימן אינו לפי אותיות הדף לגמרי, או מפני שלא מצאתי האותיות, או בחרתי בזה מפני שהוא מאמר חשוב,

ב 1 [27]	~ כל כינויי נזירות כנזירות, האומר אהא הרי זה נזיר
ג 23 [32]	תנא פרע פרע יליף, כתיב הכא קדוש יהיה גדל פרע, וכתיב התם גבי כהן הדיוט ופרע לא ישלחו
ד 1 [39]	הלא מושבע ועומד עליו מהר סיני
ה 37 [43]	אמר קרא קדוש יהיה, יהיה בגמטריא תלתין הוו
ו 14 [15]	תנן מי שאמר הריני נזיר נטמא יום שלשים סותר את הכל

ז 2 [33]	~ והא רבנן דקסרי אמרי מנין שאין מונין ימים לשנים שנאמר לחדשי השנה, חדשים מחשבין לשנים ולא ימים לשנים,
ח 2 [29]	הריני נזיר כשער ראשי, וכעפר הארץ, וכחול היס, הרי זה נזיר עולם ומגלח אחת לשלשים יום.
ט 8 [18]	ב"ש סברי לה כר"מ דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה,
י 3 [32]	אמר אמרה פרה זו הריני נזירה אם עומדת אני, אומר הדלת הזה הריני נזירה אם נפתח אני,
יא 16 [36]	הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין ומיטמא למתים הרי זה נזיר ואסור בכולן
יב 1 [25]	האומר לשלוחו, צא וקדש לי אשה סתם [ומת], אבל בכל הנשים שבעולם,
יג 21 [28]	ואלא אליבא דר' יהודה דאמר ספק נזירות להקל קדוש או לא קדוש, מאי נ"מ לגי' וזו ולעבוד בו, תיקו,
יד 18 [18]	נטמא בימי בנו, ר' יוחנן אמר סותר, ריש לקיש אמר אינו סותר, ר"י אמר סותר חדא נזירות אריכתא היא, ר"ל אמר אינו סותר נזירות דידיה לחוד ודבריה לחוד
טו 1 [26]	למה אינו חייב על תגלחת שלאחר מלאה? שאני הכא דאמר רחמנא וטמא ראש נזרו, מי שנזרו תלוי לו בראשו,
טז 22 [31]	מי שאמר הריני נזיר נטמא יום שלשים סותר את הכל, ר' אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה,
יז 26 [30]	בעי רבא נזיר והוא בבית הקברות מהו בעי שהייה למלקות או לא,
יח 24 [37]	נזיר שנטמא טומאות הרבה אינו מביא אלא קרבן אחד,
יט 27 [32]	אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב מאי טעמא לא מפרשת לן כהלין מילי [למה אין אתה רב מפרש לנו יפה כמו שפירשה שמואל], אמר להון אמינא דלמא לא צריכיתו,
כ 14 [31]	זאת תורת הנזיר התורה אמרה כי נטמא ביום מלאה תן לו תורת נזיר.
כא 2 [41]	מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ושהה כדי דבור ואמר ואני, הוא [הלאשון] אסור וחבירו מותר [לפי ששהה כדי דבור].

אבני חן על מסכת נזיר

לה ¹⁷ [28]	וכי יתן איש אל רעהו "חמור או שור או שה" פרט, "וכל בהמה" כלל, "לשמור" חזר ופרט פרט וכלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט [שהי קבלה להחבמים דנתנה מסיני חמורה דפרט וכלל ופרט. תצ]
לו ¹ [14]	א"ר אבהו אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה משרת, זעירי אמר אף שאור בבל תקטירו
לז ¹⁵ [41]	ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו עשה בו טעם כעיקר, כלאי הכרם שאיסורן איסור עולם ואיסורן איסור הנאה ואין היתר לאיסורן אינו דין שיעשה בו טעם כעיקר, והוא הדין לערלה בשתים [שאסור רק עד ג' שנים, אבל אסור בהנאה, ואין היתר לאיסורו],
לח ⁹ [33]	א"ר אלעזר עשר רביעיות הן ונקיט רב כהנא בידיה חמש סוקתא וחמש חיורתא
לט ¹¹ [26]	איבעיא להו האי מזיא מלתחת רבי או מלעיל, למאי נפק"מ לנזיר שגילחוהו ליסטטים ושיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו
מ ¹⁶ [39]	תנן התם שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה נזיר ומצורע ולוים וכולן שגילחו שלא בתער או ששיירו שתי שערות לא עשו ולא כלום
מא ³ [24]	כר"ל דאמר כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה.
מב ⁷ [42]	זאת אומרת רובו ככולו מדאורייתא, ממאי מדגלי רחמנא גבי נזיר ביום השביעי יגלחנו, הכא הוא דעד דאיכא כולו הא בעלמא רובו ככולו
מג ⁴ [34]	אלא אמר ר"א צירף ידו משום טומאה איכא משום ביאה ליכא וצירף גופו טומאה וביאה בהדי הדדי קאתו, הא אי אפשר דלא עייל חוטמו ברישא?
מד ⁸ [49]	דתניא מעשה שמת אביו של רבי (יצחק) [צדוק הכהן] בגיזק ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים ובא ושאל את ר' יהושע בן אלישע וד' זקנים שעמו ואמרו לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר.
מה ¹⁴ [45]	תגלחת הטהרה כיצד היה מביא ג' בהמות חטאת עולה ושלמים,

כב ¹² [15]	ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה.
כג ⁴¹ [52]	משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה צדיקים ילכו בס, וזה שאכלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו בס.
כד ¹ [26]	שבשכר לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה [מואב לעמון] זכתה וקדמה ארבעה דורות בישראל [עובד ישי דוד שלמה] (למלכו).
כה ² [23]	והלא דמי חטאת מעורבין בהן ? אמר ר' יוחנן הלכה היא בנזיר.
כו ¹⁸ [18]	אמר רבא הא דאמרן מעות סתומין יפלו לנדבה, אם נפלה [אם נאבד או נפד כשיעור] דמי חטאת מביניהן הרי הן כמפורשין [והשאר לא יפלו לנדבה, אבל מביא דמי חזין עולה ודמי חזין שלמים בלא לחס],
כז ⁷ [7]	~ התם ולקח ועשה אמר רחמנא אי בלקיחת בעלים אי בעשיית כהן
כח ³⁰ [32]	אבל בתגלחת הטומאה יפר שהוא יכול לומר אי אפשי באשה מנוולת, רבי (מאי) אומר אף בתגלחת הטהרה יפר שהוא יכול לומר אי אפשי באשה מגלחת.
כט ¹⁶ [44]	כל חינוך דלא חשיב [בזיונא הוא ו. ב.] לא נחא [חא = 9] ליה
ל ⁹ [21]	האיש מגלח על נזירות אביו, ואין האשה מגלחת על נזירות אביה
לא ³ [36]	כיצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש ויצא לבן, ב"ש אומרים הקדש וב"ה אומרים אינו הקדש
לב ³⁴ [36]	מי שנדר בנזיר והלך להביא את בהמתו ומצאה שנגנבה [וכא לפני חסם לפתוח לו ולומר אילו היית יודע שתגנב בהמתך מי היית נזיר]
לג ⁶ [6]	~ טעמא משום דהרתיע לאחוריו [ראה אש פלוגי ב] כנגדו ואמר הריני מזר אם זה שמשון וחזר זה לאחוריו ואין ידוע אם שמשון הוא אם לאו אלו מיר דקספק מירות להקל] הא אתי לקמן הוי נזיר *** ע"ב אין גמרא ***
לד ³⁰ [30]	שלשה מינין אסורין בנזיר הטומאה והתגלחת והיוצא מן הגפן וכל היוצא מן הגפן מצטרפין זה עם זה ואין חייב עד שיאכל מן הענבים כזית [לאו דוקא ענבים אלא לאפוקי מורי אליעזר בן עזריה דאמר אין חייב עד שיאכל שני חרצנים חזו]

אבני חן על מסכת נזיר

סא ⁸ [38]	ואי אמרת משום אעבורי שיער טומאה אפילו סכיה נשא נמי,
סב ³⁴ [35]	כי יפלא שני פעמים אחד הפלאה לאיסור ואחד הפלאה להיתר
סג ¹ [26]	נזיר שגילח ונדע לו שהוא טמא, אם טומאה ידועה סותר, ואם טומאת תהום אינו סותר,
סד ¹⁷ [31]	[מה על גבי שרץ מהו ?] או דילמא טומאה סמיכתא היא,
סה ⁸ [32]	מת שחסר אין לו תפוסה ולא שכונת קברות, וכן הני מ"ט לא, אמרין דילמא עובד כוכבים הוא.
סו ²⁹ [35]	מה מורה האמורה בשמשון נזיר אף מורה האמורה בשמואל נזיר.
סיוס	אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך [אל תקרי בְּנִיךָ אלא בְּנִיךָ],

מו ⁴ [14]	ת"ר ואחר ישתה הנזיר יין אחר המעשים כולן [אחר קרנן ואחר חגלה, דתגלה מעכבת], דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים אחר מעשה יחידי [אחר קרנן],
מז ¹⁷ [28]	[פרק שביעי] כהן גדול ונזיר אין מיטמאין לקרוביהן
מח ² [30]	רבי אומר גבי נזיר במותם אינו מיטמא אבל מיטמא הוא לנגעם ולזיבתם,
מט [10] 4	הוה אמינא היינו טעמא דלא מיטמא ליה [לאביו] משום דחזקה בעלמא הוא, אבל אמו דידעין דילידתיה ליטמא לה,
נ ¹⁶ [26]	יש נצל לבהמה או אין נצל לבהמה,
נא ² [39]	ת"ר איזהו מת שיש לו רקב, מת שנקבר ערום בארון של שיש, או על גבי רצפה של אבנים
נב ²⁰ [34]	ומעשה שהביאו קופה מלאה עצמות לבהכ"נ של טרסיים והניחוה באויר, ונכנס תודוס הרופא וכל הרופאים עמו ואמרו אין כאן שדרה ממת אחד.
נג ¹⁰ [22]	אמר ר' אליעזר זקנים הראשונים מקצתן היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל
נד ²² [24]	אבל הסככות, והפרעות, ובית הפרס, וארץ העמים, והגולל והדופק, ורביעית דם, ואהל, ורובע עצמות, וכלים הנוגעים במת
נה ¹ [23]	הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל, רבי מטמא ורבי יוסי ברבי יהודה מטהר
נו ¹ [20]	אוכל בקדשים לאחר ששים יום, ושותה יין ומיטמא למתים לאחר מאה ועשרים יום,
נז ⁷ [27]	שני נזירים שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם,
נח ¹¹ [33]	כיון דאילו גלחיה בחד זימנא לא מיחייב כי הקיף ולבסוף גילח נמי לא מיחייב, ומי כתב קרא הכי
נט ¹⁵ [30]	אלא שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים, ואשה שמלת איש ותשב בין האנשים
ס ²⁴ [25]	חדא לספק ספרו וחדא לספק טומאתו, תגלחת רביעית מביא קרבן טהרה